Academia Română

DICȚIONARUL GENERAL AL LITERATURII ROMÂNE

T/Z

Coperta: Mircia DUMITRESCU

Tehnoredactare computerizată şi pregătire pentru tipar: Mihăiță STROE

Iconografia dicționarului a folosit fotografii din fototecile Bibliotecii Academiei Române, Muzeului Naţional al Literaturii Române, precum şi din fototeca Ion Cucu; de asemenea, fotografii trimise de scriitori. Le mulțumim tuturor. Mulțumim în mod special dnei Gabriela Dumitrescu, şef al serviciului *Manuscrise–Carte rară* al Academiei Române, pentru ajutorul acordat.

Descrierea CIP a Bibliotecii Naţionale a României
ACADEMIA ROMÂNĂ (Bucureşti)
Dicţionarul general al literaturii române / Academia Română. - Ed. a 2-a, rev., adăug. şi adusă la zi. - Bucureşti : Editura Muzeul Literaturii Române, 2016-2021
8 vol.
ISBN 978-973-167-380-6
Vol. 8. : T-Z. - Bucureşti : Editura Fundaţia Naţională pentru Ştiinţă şi Artă, 2021. -
ISBN 978-606-555-308-8

81’374.2:821.135.1.09=135.1

Academia Română

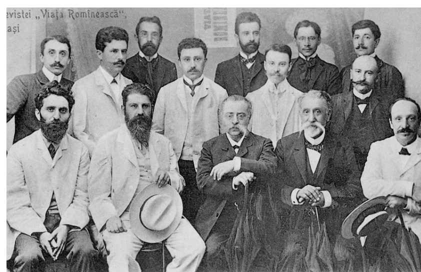
DICȚIONARUL GENERAL AL LITERATURII ROMÂNE

Ediţia a IIa revizuită adăugită şi adusă la zi

Fundaţia Naţională pentru Ştiinţă şi Artă

2021

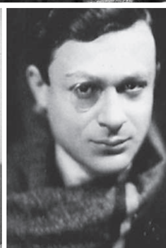

T/Z

Volum apărut cu sprijinul

TTS (TRANSPORT TRADE SERVICES) SA

COORDONATOR GENERAL
Eugen SIMION

COORDONARE ȘI REVIZIE
Gabriela DANȚIȘ
Gabriela DRĂGOI
Teodora DUMITRU
Victor DURNEA
Laurențiu HANGANU
Mihai IOVĂNEL
Eugen PAVEL
Adrian TUDURACHI
Remus ZĂSTROIU

Autori

A. C. Alexandra CIOCÂRLIE
A. T. Andrei TERIAN
A. Td. Adrian TUDURACHI
Al. G. Alex. GOLDIȘ
Al. S. Alexandru SĂNDULESCU
B. B.-C. Bianca BURȚA-CERNAT
B. C. Bogdan CREȚU
C. H. Constantin HÂRLAV
C. M. B. Cristina Martha BALINTE
C. T. Constantin TEODOROVICI
Cs. B. Cosmin BORZA
Ct. C. Constantin CUBLEŞAN
D. B. Doru BURLACU
D. G. Dan GRIGORESCU
D. Gr. Dorina GRĂSOIU
D. H. M. Dan Horia MAZILU
D. M. Dan MĂNUCĂ
D. Mc. Dumitru MICU
D. Mn. Doris MIRONESCU
D. N. R. Dorina N. RUSU
E. P. Eugen PAVEL
E. S. Eugen SIMION
F. F. Florin FAIFER
G. B. Grigore BOSTAN
G. D. Gabriela DRĂGOI
G. Dn. Gabriela DANȚIȘ
G. O. Gabriela OMĂT
I. C. Ion CIOCANU
I. D. Iordan DATCU
I. I. Ion ISTRATE
I. M. Ioan MILEA
I. O. Ionel OPRIŞAN
Il. M. Ileana MIHĂILĂ
L. C. Lucian CHIŞU
L. Cş. Lucia CIREŞ
L. H. Laurenţiu HANGANU
L. Td. Ligia TUDURACHI
L. V. Leon VOLOVICI
Lr. B. Laura BĂDESCU
M. C. Mihai CIMPOI
M. Dg. Mihail DOLGAN
M. I. Mihai IOVĂNEL
M. Pp. Mircea POPA
M. P.-C. Mihaela PODOCEA-CONSTANTINESCU
M. S. Monica SPIRIDON
M. W. Magda WÄCHTER
N. Bl. Nicolae BILEŢCHI
N. Br. Nicolae BÂRNA
N. F. Nicolae FLORESCU
N. M. Nicolae MECU
O. K. OLOSZ Katalin
O. S. Oana SOARE
P. C. Paul CERNAT
R. D. Raluca DUNĂ
R. P. Rodica PANDELE
R. Z. Remus ZĂSTROIU
S. C. Stănuţa CREŢU
S. I. Stancu ILIN
S. V. Stan VELEA
V. D. Victor DURNEA
V. T. Valentin TAŞCU

Au mai colaborat

A. B.	Alexandru BURLACU
A. Ct.	Alina CONSTĂNCEANU
A. G.	Andrei GRIGOR
A. Gţ.	Anca GOŢIA
A. Ml.	Andrei MILCA
A. N.	Andrei NESTORESCU
A. P.	Augustin POP
A. S.	Aurel SASU
A. Sm.	Algeria SIMOTA
A. St.	Alexandra SAFTA
Al. F.	Alexandru FARCAŞ
Al. H.	Alec. HANŢĂ
Al. R.	Alexandru RUJA
C. A.	Carmen ANDRAŞ
C. Br.	Carmen BRĂGARU
C. Bz.	Constanţa BUZATU
C. Dt.	Cristina DEUTSCH
C. Pp.	Corina POPESCU
C. R. B.	Constantina Raveca BULEU
C. Tt.	Călin TEUTIŞAN
C. U.	Cornel UNGUREANU
C. V.	Cătălina VELCULESCU
D. C.-E.	Daniel CRISTEA-ENACHE
D. Mr.	Dana MARINESCU
D. V.	Dumitru VLĂDUŢ
E. M.	Emil MOANGĂ
E. Md.	Emanuel MODOC
E. O.	Eugen ONU
F. C. P.	Florin Corneliu POPOVICI
F. M.	Florin MIHĂILESCU
G. E.	Georgeta ENE
G. M.	George MUNTEAN
Gr. B.	Grigore BOTEZATU
Hr. C.	Hristu CÂNDROVEANU
I. Dg.	Irina DIGODI
I. H.	Ion HANGIU
I. H. C.	Ion H. CIUBOTARU
I. T.	Ioana TĂMĂIAN
I. Ş.	Ion ŞEULEANU
Il. C.	Ileana CIOCÂRLIE
J. W.	Joachim WITTSTOCK
L. B.	Leon BACONSKY
L. Bc.	Liliana BURLACU
L. Bd.	Lucia BERDAN
L. Bz.	Liliana BOTEZ
L. Cr.	Liliana COROBCA
L. D.	Livia DUMITRU
L. T.	Lucia TOADER
M. A.	Manuela ANTON
M. D.	Marcel DUŢĂ
M. Dc.	Mihail DIACONESCU
M. Dn.	Marin DIACONU
M. Dr.	Magda DRAGU
M. Ds.	Mihai DASCAL
M. In.	Mariana IONESCU
M. M.	Mihai MORARU
M. Ş.	Mihaela ŞCHIOPU
M. Vs.	Marian VASILE
Mr. M.	Maricica MUNTEANU
N. Bc.	Nicoleta BORCEA
O. I.	Ofelia ICHIM
P. Ct.	Petruş COSTEA
P. D.	Petre DAN
S. P.	Sava PÂNZARU
Ş. A.	Şerban AXINTE
T. A.	Tiberiu AVRAMESCU
T. H.	Tudor HĂNDĂBUŢ
T. N.	Tudor NEDELCEA
T. V.	Teodor VÂRGOLICI
V.P.	Virginia POPOVICI
V. S.	Vasile SPIRIDON
V. Tț.	Vasile TĂRÂȚEANU
V. V. G.	Victor V. GRECU
Vl. C.	Vlad CHIRIAC
Vs. C.	Vasile CIOCANU
***	În redacţie

NOTĂ ASUPRA EDIȚIEI

Dicționarul general al literaturii române (DGLR) este o lucrare de tip enciclopedic, care include următoarele tipuri de articole: autor (scriitor, cronicar, autor de scrieri bisericești, folclorist, publicist, traducător, editor ș.a.), scriere cultă anonimă sau cu paternitate controversată (text cu caracter religios, cronică istorică etc.), carte populară, specie folclorică, publicație periodică (revistă literară sau culturală, gazetă cu rubrică sau pagină literară), concept literar, curent literar, societate/asociaţie literară sau culturală, instituție cu specific literar (uniune de consacrare sau profesională, institut de cercetare etc.).

Fiecare articol are caracter monografic. Dimensiunile unui articol corespund în general locului ocupat de autor, publicație periodică etc. în ansamblul literaturii noastre. Articolul dedicat autorilor are următoarea structură: titlul articolului (nume și prenume, paranteză care conține eventualele schimbări de nume și date biografice limită) urmat de trei secțiuni – biografie, comentariul operei, bibliografie. Secțiunile articolelor sunt corelate în funcție de ponderea activității autorului respectiv. În general, partea biografică selectează elementele relevante pentru activitatea literară a unui autor (informații despre familie, studii, formație intelectuală, debut, participare la cenacluri, prezența în publicații periodice, pseudonime, colegi de generație, implicare socială, premii, distincţii româneşti şi străine). Comentariul operei urmărește, de obicei cronologic, domeniile și genurile literare abordate de scriitor și se bazează pe o medie a receptării critice, fără a exclude punctele de vedere proprii ale semnatarului fișei. Secțiunea bibliografică este compusă din două capitole. Primul, intitulat **SCRIERI**, înregistrează cronologic volumele originale, antume și postume, precum și principalele ediții; tot aici sunt incluse, atunci când sunt relevante, traducerile din opera autorului în discuție și, selectiv, traducerile din scriitori străini și români efectuate de acesta. Nu au fost menționate lucrările fără caracter literar sau cultural într-un sens apropiat literarului (de exemplu, cărți de matematică, medicină, drept etc.). Cel de-al doilea capitol, intitulat **Repere bibliografice**, înregistrează cronologic referințe din periodice (se indică autorul, titlul articolului, denumirea periodicului – în întregime sau siglată –, anul calendaristic și numărul ori, în unele cazuri, ziua și luna) și din volume (se indică autorul, titlul cărții – în întregime sau siglat –, locul și anul apariției – atunci când nu există siglă –, paginația). Informațiile bio-bibliografice se opresc la sfârșitul anului 2012 (cu excepția datelor care consemnează decesul autorului). Articolele consacrate autorilor reprezentativi sunt însoțite de citate critice sau memorialistice semnificative. În cazul marilor scriitori (dar nu şi pentru cei în viaţă) se adaugă un tabel cronologic privind biografia şi opera lor. Celelalte tipuri de articole, cu excepția fișelor dedicate publicațiilor periodice, sunt, de regulă, însoțite de un capitol bibliografic în care se menționează edițiile ori sursele și de un capitol de repere bibliografice.

Corpul de articole al fiecărui volum este precedat de lista autorilor de articole, întocmită în ordinea alfabetică a inițialelor cu care aceștia semnează, de indicații pentru utilizarea DGLR (prezente în **NOTA** de faţă) și de o listă cu abrevieri. Urmează **BIBLIOGRAFIA**, alcătuită din două capitole: A. ENCICLOPEDII, DICȚIONARE, ISTORII LITERARE, MONOGRAFII, STUDII, EDIȚII; B. ARHIVE, PERIODICE, CULEGERI, ANTOLOGII. Volumele citate frecvent sunt menționate într-o formă abreviată transparent, iar pentru publicațiile periodice, culegeri și antologii s-au utilizat sigle formate din majuscule.

Au fost preluate și adaptate la specificul lucrării normele lexicografice redactate de Corneliu Morariu pentru *Dicționarul literaturii române de la origini până la 1900*.

***

Ediția a doua din *Dicționarul general al literaturii române*, care va apărea în opt volume (față de cele șapte ale celei dintâi, apărute între 2004 și 2009), prezintă, pe lângă actualizarea și/sau rescrierea multor articole inițiale, câteva sute de intrări noi. Acestea încearcă să acopere atât absențele din prima ediție, cât și evoluțiile ulterioare ale literaturii și metaliteraturii române.

Actualizările articolelor din ediția întâi ai căror autori, din diverse cauze, nu au putut continua colaborarea la DGLR au fost realizate, în cea mai mare parte, în cadrul colectivului de coordonare și revizie, care își asumă de altfel, din rațiuni de omogenizare stilistică și calitativ-cantitativă, versiunea finală a tuturor articolelor. În funcție de alegerea celor care au participat la această activitate, contribuția lor a fost marcată sau nu prin dublarea semnăturii de la sfârșitul articolelor.

ABREVIERI

BAR	– Biblioteca Academiei Române
ed.	– ediţie; ediţia
edit.	– editor(~ului); editori(~lor)
f.a.	– fără an de apariţie
fasc.	– fasciculă(~e)
f.l.	– fără localitate de apariţie
fragm.	– fragment(~e); fragmentar
introd.	– introducere
îngr.	– (ediție, traducere) îngrijită de...
j.	– judeţul
ms.	– manuscris
ms.rom.	– manuscris românesc
n.	– născută
pref.	– prefaţă
publ.	– publicat de...
reed.	– reeditat
republ.	– republicat
sec.	– secol(~e)
supl.	– supliment
t.	– tom(~uri)
tr.	– traducere de...
trad.	– traducător(~ului); traducători(~lor)
vol.	– volum(~e)

BIBLIOGRAFIE

A. **ENCICLOPEDII, DICŢIONARE, ISTORII LITERARE, MONOGRAFII, STUDII, CRITICĂ LITERARĂ, EDIŢII**

Acterian, *Privilegiaţi* = Arşavir Acterian, *Privilegiaţi şi năpăstuiţi*, pref. Mircea Zaciu, Iaşi, 1992

Aczél, *Scriitori rom. Israel* = Emanuel Aczél, *Scriitori de limba română din Israel. Generaţia contemporană*, pref. Shaul Carmel, Bucureşti, 2003

Adam, *Inelele* = Ioan Adam, *Inelele lui Saturn*, Bucureşti, 1998

Adam, *Planetariu* = Ioan Adam, *Planetariu*, Bucureşti, 1984

Adamescu, *Contribuţiune* = Gh. Adamescu, *Contribuţiune la bibliografia românească*, I–III, Bucureşti, 1921–1928

Adamescu, *Ist. lit.* = Gh. Adamescu, *Istoria literaturii române*, Bucureşti, 1913

Aderca, *Contribuţii* = F. Aderca, *Contribuţii critice*, I–II, îngr. şi pref. Margareta Feraru, Bucureşti, 1983–1988

Agache, *Lit. rom. ţările vecine* = Catinca Agache, *Literatura română în ţările vecine. 1945–2000*, Iaşi, 2005

Alboiu, *Un poet* = George Alboiu, *Un poet printre critici*, Bucureşti, 1979

Alexandrescu, *Confesiuni* = Matei Alexandrescu, *Confesiuni literare*, Bucureşti, 1971

Alexiu, *Ideografii* = Lucian Alexiu, *Ideografii lirice contemporane*, Timişoara, 1977

Al-George, *Arhaic* = Sergiu Al-George, *Arhaic şi universal. India în conştiinţa culturală românească*, Bucureşti, 1981

Anania, *Rotonda* = Valeriu Anania, *Rotonda plopilor aprinşi*, Bucureşti, 1995

Andriescu, *Disocieri* = Al. Andriescu, *Disocieri*, Iaşi, 1973

Andriescu, *Relief* = Al. Andriescu, *Relief contemporan*, Iaşi, 1974

Andriescu, *Stil* = Al. Andriescu, *Stil şi limbaj*, Iaşi, 1977

Andriescu, *Studii* = Al. Andriescu, *Studii de filologie şi istorie literară*, Iaşi, 1997

Anestin, *Schiţă* = Ion Anestin, *Schiţă pentru istoria teatrului românesc*, Bucureşti, 1938

Anghel–Iosif, *Portrete* = D. Anghel, St. O. Iosif, *Portrete*, Bucureşti, 1910

Anghelescu, *Creaţie* = Adrian Anghelescu, *Creaţie şi viaţă*, Bucureşti, 1978

Anghelescu, *Vedere* = Adrian Anghelescu, *Vedere dinspre Eyub*, Bucureşti, 1986

Anghelescu, *Clasicii* = Mircea Anghelescu, *Clasicii noştri*, Bucureşti, 1996

Anghelescu, *Lectura* = Mircea Anghelescu, *Lectura operei*, Bucureşti, 1986

Anghelescu, *Mistificţiuni* = Mircea Anghelescu, *Mistificţiuni. Falsuri, farse, apocrife, pastişe, pseudonime şi alte mistificaţii în literatură*, Bucureşti, 2008

Anghelescu, *Preromant. rom.* = Mircea Anghelescu, *Preromantismul românesc*, Bucureşti, 1971

Anghelescu, *Scriitori* = Mircea Anghelescu, *Scriitori şi curente*, Bucureşti, 1982

Anghelescu, *Textul* = Mircea Anghelescu, *Textul şi realitatea*, Bucureşti, 1988

Antonescu, *Scriitori* = Nae Antonescu, *Scriitori uitaţi*, Cluj-Napoca, 1980

Antonescu, *Scriitori şi reviste* = Nae Antonescu, *Scriitori şi reviste din perioada interbelică*, Iaşi, 2001

Apetri, *Atitudini* = Dumitru Apetri, *Atitudini şi opinii*, Chişinău, 2010

Apetroaie, *Lit. rom.* = Ion Apetroaie, *Literatura română a secolului al XX-lea*, I, Iaşi, 1978

Apolzan, *Aspecte* = Mioara Apolzan, *Aspecte de istorie literară*, Bucureşti, 1983

Apolzan, *Casa* = Mioara Apolzan, *Casa ficţiunii*, Cluj-Napoca, 1979

Apostolescu, *Infl. romant.* = N. I. Apostolescu, *L'Influence des romantiques français sur la poésie roumaine*, pref. Émile Faguet, Paris, 1909

Ardeleanu, *„A urî”* = Virgil Ardeleanu, *„A urî”... „A iubi”. Puncte de reper în proza actuală*, Cluj, 1971

Ardeleanu, *Însemnări* = Virgil Ardeleanu, *Însemnări despre proză*, Bucureşti, 1966

Ardeleanu, *Menţiuni* = Virgil Ardeleanu, *Menţiuni*, Cluj-Napoca, 1978

Ardeleanu, *Opinii* = Virgil Ardeleanu, *Opinii. Prozatori şi critici*, Cluj-Napoca, 1975

Ardeleanu, *Proza* = Virgil Ardeleanu, *Proza poeţilor*, Bucureşti, 1969

Arghezi, *Scrieri* = Tudor Arghezi, *Scrieri*, vol. I–XXXIII, Bucureşti, 1962–1983, vol. XXXIV–XXXVIII, îngr. Mitzura Arghezi, Bucureşti, 1985–1988, vol. XXXIX–XLVI, îngr. Mitzura Arghezi şi Traian Radu, cuvânt de încheiere Eugen Simion, Bucureşti, 1994–2006
Baba, *Compendiu* = Ioan Baba, *Compendiu bibliografic*, Novi Sad, 1997
Baconsky, *Colocviu* = A.E. Baconsky, *Colocviu critic*, Bucureşti, 1957
Baconsky, *Poeţi* = A.E. Baconsky, *Poeţi şi poezie*, Bucureşti, 1963
Baconsky, *Marginalii* = Leon Baconsky, *Marginalii critice şi istorico-literare*, Bucureşti, 1968
Balacciu–Chiriacescu, *Dicţionar* = Jana Balacciu, Rodica Chiriacescu, *Dicţionar de lingvişti şi filologi români*, Bucureşti, 1978
Balotă, *Absurdul* = Nicolae Balotă, *Lupta cu absurdul*, Bucureşti, 1971
Balotă, *Arte* = Nicolae Balotă, *Arte poetice ale secolului XX*, Bucureşti, 1976
Balotă, *Euphorion* = Nicolae Balotă, *Euphorion*, Bucureşti, 1969
Balotă, *Ion* = Nicolae Balotă, *De la Ion la Ioanide*, Bucureşti, 1974
Balotă, *Labirint* = Nicolae Balotă, *Labirint*, Bucureşti, 1970
Balotă, *Scriitori maghiari* = Nicolae Balotă, *Scriitori maghiari din România. 1920–1980*, Bucureşti, 1981
Balotă, *Umanităţi* = Nicolae Balotă, *Umanităţi*, Bucureşti, 1973
Balotă, *Universul* = Nicolae Balotă, *Universul prozei*, Bucureşti, 1976
Baltag, *Polemos* = Nicolae Baltag, *Polemos*, Bucureşti, 1978
Baltazar, *Evocări* = Camil Baltazar, *Evocări şi dialoguri literare*, Bucureşti, 1974
Barbu, *O ist.* = Eugen Barbu, *O istorie polemică şi antologică a literaturii române de la origini până în prezent*, vol. I: *Poezia contemporană*, Bucureşti, 1975
Barbu, *Opere* = Ion Barbu, *Opere*, II, îngr. Mircea Coloşenco, Bucureşti, 2000
Barbu, *Romanul* = Marian Barbu, *Romanul de mistere în literatura română*, Craiova, 1981
Barbu, *Momente* = N. Barbu, *Momente din istoria teatrului românesc*, pref. Valeriu Râpeanu, Bucureşti, 1977
Bădăuţă, *Note* = A. Bădăuţă, *Note literare*, Bucureşti, 1928
Băileşteanu, *Abside* = Fănuş Băileşteanu, *Abside*, Bucureşti, 1979
Băileşteanu, *Aorist* = Fănuş Băileşteanu, *Aorist*, Bucureşti, 1988
Băileşteanu, *Refracţii* = Fănuş Băileşteanu, *Refracţii. Prozatori români contemporani*, Bucureşti, 1980
Bălan, *Artă* = Ion Dodu Bălan, *Artă şi ideal*, Bucureşti, 1975
Bălan, *Condiţia* = Ion Dodu Bălan, *Condiţia creaţiei*, Bucureşti, 1968
Bălan, *Ethos* = Ion Dodu Bălan, *Ethos şi cultură sau Vocaţia tinereţii*, Bucureşti, 1972
Bălan, *Repere* = Ion Dodu Bălan, *Repere critice*, Bucureşti, 1988
Băncilă, *Portrete* = Vasile Băncilă, *Portrete şi semnificaţii*, îngr. Ileana Băncilă, pref. Zoe Dumitrescu-Buşulenga, Bucureşti, 1987
Bărbulescu, *Comentarii* = Simion Bărbulescu, *Comentarii critice*, Bucureşti, 1969
Bârlea, *Efigii* = Ovidiu Bârlea, *Efigii*, Bucureşti, 1987
Bârlea, *Ist. folc.* = Ovidiu Bârlea, *Istoria folcloristicii româneşti*, Bucureşti, 1974
Bârna, *Comentarii* = Nicolae Bârna, *Comentarii critice*, Bucureşti, 2001
Bârna, *Prozastice* = Nicolae Bârna, *Prozastice*, Bucureşti, 2004
Bârna, *Capșa–Corso* = Vlaicu Bârna, *Între Capșa și Corso*, ed. 2, București, 2005
Bârsănescu, *Medalioane* = Ştefan Bârsănescu, *Medalioane. Pentru o pedagogie a modelelor*, Iaşi, 1983
Behring, *Scriit. rom. exil* = Eva Behring, *Scriitori români din exil. 1945–1989*, tr. Tatiana Petrache şi Lucia Nicolau, Bucureşti, 2001
Bejenaru, *Dicţ. botoşănenilor* = Ionel Bejenaru, *Dicţionarul botoşănenilor*, Iaşi, 1994
Beke, *Fără interpret* = Beke György, *Fără interpret. Convorbiri cu 56 de scriitori despre relaţiile literare româno–maghiare*, Bucureşti, 1972
Berca, *Dicţ. scriit. bănăţeni* = Olimpia Berca, *Dicţionar al scriitorilor bănăţeni (1940–1996)*, Timişoara, 1996
Bezviconi, *Profiluri* = Gheorghe Bezviconi, *Profiluri de ieri şi de azi*, Bucureşti, 1943
Biberi, *Eseuri* = Ion Biberi, *Ultime eseuri*, Bucureşti, 1985
Biberi, *Études* = Ion Biberi, *Études sur la littérature roumaine contemporaine*, Paris, 1937
Biberi, *Lumea* = Ion Biberi, *Lumea de azi*, Iaşi, 1980
Bitte–Chiş–Sârbu, *Dicţ. scriit. Caraş* = Victoria I. Bitte, Tiberiu Chiş, Nicolae Sârbu, *Dicţionarul scriitorilor din Caraş-Severin*, Reşiţa, 1998
Bodiu, *Evadarea* = Andrei Bodiu, *Evadarea din vid. Studii despre poezia românească de la sfârșitul secolului XX și începutul secolului XXI*, Pitești, 2008
Bogdan, *Scrieri* = Ioan Bogdan, *Scrieri alese*, îngr. şi introd. G. Mihăilă, Bucureşti, 1968
Bogdan-Duică, *Ist. lit.* = G. Bogdan-Duică, *Istoria literaturii române moderne. Întâii poeţi munteni*, Cluj, 1923
Bogdan-Duică, *Studii* = G. Bogdan-Duică, *Studii şi articole*, îngr. şi pref. Dumitru Petrescu, Bucureşti, 1975
Boldea, *Vârstele* = Iulian Boldea, *Vârstele criticii*, Pitești, 2005
Borbély, *Cercul* = Ştefan Borbély, *Cercul de graţie*, Piteşti, 2003
Borbély, *Existența* = Ștefan Borbély, *Existența diafană*, București, 2011
Borbély, *Grădina* = Ştefan Borbély, *Grădina magistrului Thomas*, Bucureşti, 1995
Borbély, *O carte* = Ştefan Borbély, *O carte pe săptămână*, Bucureşti, 2007
Borbély, *Xenograme* = Ştefan Borbély, *Xenograme*, Oradea, 1997
Bostan–Bostan, *Bucovina* = Grigore C. Bostan, Lora Bostan, *Pagini de literatură română. Bucovina, regiunea Cernăuți. 1775–2000*, Cernăuți, 2000.
Bote, *Simbolismul* = Lidia Bote, *Simbolismul românesc*, Bucureşti, 1966
Botez, *Memorii* = Demostene Botez, *Memorii*, I–II, Bucureşti, 1970–1973
Botez, *Figuri* = Octav Botez, *Figuri şi note istorico-literare*, Bucureşti, 1944
Botez, *Pe marginea cărţilor* = Octav Botez, *Pe marginea cărţilor*, Iaşi, 1923
Botez, *Scrieri* = Octav Botez, *Scrieri*, îngr. Ilie Dan, pref. Zaharia Sângeorzan, Iaşi, 1977
Boz, *Anii* = Lucian Boz, *Anii literari '30*, Sydney, 1981
Boz, *Cartea* = Lucian Boz, *Cartea cu poeţi*, Bucureşti, 1935

Bradu, *Poeţii* = Ioan Bradu, *Poeţii şi prozatorii bihoreni*, Beiuş, 1948

Braga, *Destinul* = Mircea Braga, *Destinul unor structuri literare*, Cluj-Napoca, 1979

Braga, *Ist. lit.* = Mircea Braga, *Istoria literară ca pretext*, Cluj-Napoca, 1982

Braga, *Sensul* = Mircea Braga, *Când sensul acoperă semnul*, Bucureşti, 1985

Braga, *Sincronism* = Mircea Braga, *Sincronism şi tradiţie*, Cluj, 1972

Braga, *Tradiţie* = Mircea Braga, *Recursul la tradiţie. O propunere hermeneutică*, Cluj-Napoca, 1987

Brateş, *Aspecte* = Radu Brateş, *Aspecte din viaţa Blajului*, Blaj, 1942

Brateş, *Oameni* = Radu Brateş, *Oameni din Ardeal*, Bucureşti, 1973

Bratu, *Cronici* = Savin Bratu, *Cronici*, I–II, Bucureşti, 1957 – 1958

Bratu, *Ipoteze* = Savin Bratu, *Ipoteze şi ipostaze. Pentru o teorie a istoriei literare*, Bucureşti, 1973

Bratu–Dumitrescu, *Contemporanul* = Savin Bratu, Zoe Dumitrescu, *Contemporanul şi vremea lui*, Bucureşti, 1959

Brădăţeanu, *Comedia* = Virgil Brădăţeanu, *Comedia în dramaturgia românească*, Bucureşti, 1970

Brădăţeanu, *Drama* = Virgil Brădăţeanu, *Drama istorică naţională* (*Perioada clasică*), Bucureşti, 1966

Brădăţeanu, *Istoria* = Virgil Brădăţeanu, *Istoria literaturii dramatice româneşti şi a artei spectacolului*, I–III, Bucureşti, 1966–1982

Brădăţeanu, *Viziune* = Virgil Brădăţeanu, *Viziune şi univers în noua dramaturgie românească*, Bucureşti, 1977

Breazu, *Studii* = Ion Breazu, *Studii de literatură română şi comparată*, I–II, îngr. Mircea Curticeanu, Cluj, 1970–1973

Buciu, *Panorama* = Marian Victor Buciu, *Panorama literaturii române în secolul XX*, vol. I–III, Craiova, 2003–2010.

Buculei, *Prezenţe* = Toader Buculei, *Prezenţe brăilene în spiritualitatea românească*, Brăila, 1993

Bucur, *Istoriografia* = Marin Bucur, *Istoriografia literară românească de la origini până la G. Călinescu*, Bucureşti, 1973

Bucur, *Poezie* = Marin Bucur, *Poezie–destin–dramă*, Bucureşti, 1982

Bucur, *Poeţi optzecişti* = Romulus Bucur, *Poeţi optzecişti (şi nu numai) în anii '90*, Piteşti, 2000

Bucuţa, *Scrieri* = Emanoil Bucuţa, *Scrieri,* I–II, îngr. Lucia Borş-Bucuţa şi Violeta Mihăilă, Bucureşti, introd. Perpessicius, 1971–1977

Budău, *Bacăul lit.* = Eugen Budău, *Bacăul literar*, Bacău, 2004

Bugariu, *Incursiuni* = Voicu Bugariu, *Incursiuni în literatura de azi*, Bucureşti, 1971

Bulgăr, *Cultură* = Gh. Bulgăr, *Cultură şi limbaj*, Bucureşti, 1986

Bulgăr, *Problemele* = Gh. Bulgăr, *Problemele limbii literare în concepţia scriitorilor români*, pref. Perpessicius, Bucureşti, 1966

Burada, *Ist. teatr.* = Teodor T. Burada, *Istoria teatrului în Moldova*, I–II, Iaşi, 1915–1922

Burlacu, *Critica* = Alexandru Burlacu, *Critica în labirint*, Chişinău, 1997

Burlacu, *Lit. rom. Basarabia* = Alexandru Burlacu, *Literatura română din Basarabia. Anii '20 – '30*, Chişinău, 2002

Burlacu, *Texistențe* = Alexandru Burlacu, *Texistențe*, I–III, Chișinău, 2007–2012

Burţa-Cernat, *Fotografie* = Bianca Burţa-Cernat, *Fotografie de grup cu scriitoare uitate. Proza feminină interbelică*, Bucureşti, 2011

Busuioc, *Scriitori ieşeni* = Nicolae Busuioc, Florin Busuioc, *Scriitori şi publicişti ieşeni contemporani*, ed. 2, Iaşi, 2002

Busuioceanu, *Figuri* = Al. Busuioceanu, *Figuri şi cărţi*, Bucureşti, 1922

Buteanu, *Teatrul* = [Aurel Buteanu], *Teatrul românesc în Ardeal şi Banat*, Timişoara, [1944]

Caracostea, *Scrieri* = D. Caracostea, *Scrieri alese*, I–III, îngr. şi pref. Mircea Anghelescu, Bucureşti, 1986–1992

Caragiale, *Opere* = I. L. Caragiale, *Opere*, vol. I–III, îngr. Paul Zarifopol, Bucureşti, 1930–1932, vol. IV–VII, îngr. Şerban Cioculescu, Bucureşti, 1938–1942

Caraion, *Duelul* = Ion Caraion, *Duelul cu crinii*, Bucureşti, 1972

Caraion, *Pălărierul* = Ion Caraion, *Pălărierul silabelor*, Bucureşti, 1976

Caraion, *Tristeţe* = Ion Caraion, *Tristeţe şi cărţi*, Bucureşti, 1995

Carandino, *De la o zi* = N. Carandino, *De la o zi la alta*, I, Bucureşti, 1979

Carianopol, *Scriitori* = Virgil Carianopol, *Scriitori care au devenit amintiri*, vol. I, Bucureşti, 1973, vol. II, Craiova, 1982

Cartojan, *Cărţile pop.* = Nicolae Cartojan, *Cărţile populare în literatura românească*, I–II, Bucureşti, 1929–1938

Cartojan, *Ist. lit.* = Nicolae Cartojan, *Istoria literaturii române vechi*, I–III, Bucureşti, 1940–1945; ed. îngr. Rodica Rotaru şi Andrei Rusu, pref. Dan Horia Mazilu, Bucureşti, 1996

Călin, *Clasici* = Liviu Călin, *Pornind de la clasici*, Bucureşti, 1957

Călinescu, *Biblioteci* = Al. Călinescu, *Biblioteci deschise*, Bucureşti, 1986

Călinescu, *Perspective* = Al. Călinescu, *Perspective critice*, Iaşi, 1978

Călinescu, *Cronici* = G. Călinescu, *Cronici literare şi recenzii*, I–II, îngr. Andrei Rusu şi Ion Bălu, Bucureşti, 1991–1992

Călinescu, *Gâlceava* = G. Călinescu, *Gâlceava înţeleptului cu lumea. Pseudojurnal de moralist*, I–II, îngr. Geo Şerban, Bucureşti, 1973–1974

Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *Ist. lit.* (1982) = G. Călinescu, *Istoria literaturii române de la origini până în prezent*, Bucureşti, 1941; ed. 2, îngr. și pref. Al. Piru, Bucureşti, 1982

Călinescu, *Literatura* = G. Călinescu, *Literatura nouă*, îngr. şi pref. Al. Piru, Craiova, 1972

Călinescu, *Opere* = G. Călinescu, *Opere. Publicistica*, I–XII, coordonator Nicolae Mecu, introd. Eugen Simion, Bucureşti, 2006–2012

Călinescu, *Principii* = G. Călinescu, *Principii de estetică*, îngr. şi postfaţă Al. Piru, Bucureşti, 1968

Călinescu, *Scrisori* = G. Călinescu, *Scrisori şi documente*, îngr. N. Scurtu, pref. Al. Piru, Bucureşti, 1979

Călinescu, *Studii* = G. Călinescu, *Studii şi cercetări de istorie literară*, pref. Al. Piru, Bucureşti, 1966

Călinescu şi contemporanii = *G. Călinescu şi contemporanii săi (Corespondenţă primită)*, I–II, îngr. Nicolae Mecu, Bucureşti, 1984–1987.

Călinescu, *Ulysse* = G. Călinescu, *Ulysse*, îngr. şi pref. Geo Şerban, Bucureşti, 1967
Călinescu, *Universul* = G. Călinescu, *Universul poeziei*, îngr. şi postfaţă Al. Piru, Bucureşti, 1971
Călinescu, *Aspecte* = Matei Călinescu, *Aspecte literare*, Bucureşti, 1965
Călinescu, *Conceptul* = Matei Călinescu, *Conceptul modern de poezie. De la romantism la avangardă*, Bucureşti, 1972
Călinescu, *Eseuri* = Matei Călinescu, *Eseuri critice*, Bucureşti, 1967
Călinescu, *Eseuri lit. modernă* = Matei Călinescu, *Eseuri despre literatura modernă*, Bucureşti, 1970
Călinescu, *Fragmentarium* = Matei Călinescu, *Fragmentarium*, Cluj, 1973
Căprariu, *Jurnal* = Al. Căprariu, *Jurnal literar*, Bucureşti, 1967
Cărtărescu, *Postmodernismul* = Mircea Cărtărescu, *Postmodernismul românesc*, postfaţă Paul Cornea, Bucureşti, 1999
Cărturari braşoveni = *Cărturari braşoveni (Sec. XV–XX). Ghid biobibliografic*, Braşov, 1972
Cândroveanu, *Alfabet* = Hristu Cândroveanu, *Alfabet liric*, Bucureşti, 1974
Cândroveanu, *Aromânii* = Hristu Cândroveanu, *Aromânii ieri şi azi*, Craiova, 1995
Cândroveanu, *Lit. rom.* = Hristu Cândroveanu, *Literatura română pentru copii*, Bucureşti, 1988
Cândroveanu, *Poeţi* = Hristu Cândroveanu, *Poeţi şi poezie*, 1980
Cândroveanu, *Printre poeţi* = Hristu Cândroveanu, *Printre poeţi*, Cluj-Napoca, 1983
Cernat, *Avangarda* = Paul Cernat, *Avangarda românească şi complexul periferiei: primul val*, Bucureşti, 2007
Cernat, *Modernismul* = Paul Cernat, *Modernismul retro în romanul românesc interbelic*, Bucureşti, 2009
Cesereanu, *Ipostaze* = Domiţian Cesereanu, *Ipostaze*, Cluj, 1970
Cesereanu, *Permanenţe* = Domiţian Cesereanu, *Permanenţe ale criticii*, Bucureşti, 1968
Ceuca, *Teatrologia* = Justin Ceuca, *Teatrologia românească interbelică*, Bucureşti, 1990
Cheie-Pantea, *Palingeneza* = Iosif Cheie-Pantea, *Palingeneza valorilor*, Timişoara, 1982
Chendi, *Foiletoane* = Ilarie Chendi, *Foiletoane*, ed. 2, Bucureşti, 1925
Chendi, *Fragmente* = Ilarie Chendi, *Fragmente*, Bucureşti, 1905
Chendi, *Impresii* = Ilarie Chendi, *Impresii*, ed. 2, Bucureşti, 1924
Chendi, *Pagini* = Ilarie Chendi, *Pagini de critică*, îngr. şi introd. Vasile Netea, Bucureşti, 1969
Chendi, *Schiţe* = Ilarie Chendi, *Schiţe de critică literară*, Bucureşti, 1924
Chendi, *Scrieri* = Ilarie Chendi, *Scrieri*, vol. I–IV, îngr. şi pref. Dumitru Bălăeţ, Bucureşti, 1988–1995, vol. V–X, îngr. Dumitru Bălăeţ şi Ioan Spătan, Bucureşti, 2001–2007
Chihaia, *Mărturisiri* = Pavel Chihaia, *Mărturisiri din exil*, Iaşi, 1994
Chinezu, *Pagini* = Ion Chinezu, *Pagini de critică*, îngr. şi pref. I. Negoiţescu, Bucureşti, 1969
Chioaru, *Noi developări* = Dumitru Chioaru, *Noi developări în perspectivă*, Cluj-Napoca, 2010
Chioaru, *Poetica* = Dumitru Chioaru, *Poetica temporalităţii*, Cluj-Napoca, 2000
Chiorean–Kocziány–Niţu–Ploeşteanu, *Profiluri* = Ioan Chiorean, Ladislau Kocziány, Valeriu Niţu, Grigore Ploeşteanu, *Profiluri mureşene*, Târgu Mureş, 1971
Chiţimia, *Folclorişti* = I. C. Chiţimia, *Folclorişti şi folcloristică românească*, Bucureşti, 1968
Chiţimia, *Probleme* = I. C. Chiţimia, *Probleme de bază ale literaturii române vechi*, Bucureşti, 1972
Cimpoi, *Alte disocieri* = Mihai Cimpoi, *Alte disocieri*, Chişinău, 1971
Cimpoi, *Critice* = Mihai Cimpoi, *Critice*, I–IX, Craiova, 2001–2011
Cimpoi, *Disocieri* = Mihai Cimpoi, *Disocieri*, Chişinău, 1969
Cimpoi, *Ist. lit. Basarabia* = Mihai Cimpoi, *O istorie deschisă a literaturii române din Basarabia*, ed. 2, Chişinău, 1997
Ciobanu, *Critica* = Nicolae Ciobanu, *Critica în primă instanţă*, Bucureşti, 1974
Ciobanu, *Imaginar* = Nicolae Ciobanu, *Între imaginar şi fantastic în proza românească*, Bucureşti, 1987
Ciobanu, *Incursiuni* = Nicolae Ciobanu, *Incursiuni critice*, Timişoara, 1975
Ciobanu, *Însemne* = Nicolae Ciobanu, *Însemne ale modernităţii*, I–II, Bucureşti, 1977–1979
Ciobanu, *Nuvela* = Nicolae Ciobanu, *Nuvela şi povestirea contemporană*, Bucureşti, 1967
Ciobanu, *Opera* = Nicolae Ciobanu, *Întâlnire cu opera*, Bucureşti, 1982
Ciobanu, *Panoramic* = Nicolae Ciobanu, *Panoramic*, Bucureşti, 1972
Ciobanu, *Cultura* = Ştefan Ciobanu, *Cultura românească în Basarabia sub stăpânirea rusă*, Chişinău, 1923
Ciobanu, *Ist. lit.* = Ştefan Ciobanu, *Istoria literaturii române vechi*, I, Bucureşti, 1947; ed. îngr. şi pref. Dan Horia Mazilu, Bucureşti, 1989
Ciobanu, *Poporanismul* = Valeriu Ciobanu, *Poporanismul. Geneză, evoluţie, ideologie*, Bucureşti, 1946
Ciocan, *Incursiuni* = Iulian Ciocan, *Incursiuni în proza basarabeană*, Chişinău, 2004
Ciocanu, *Critică* = Ion Ciocanu, *Dreptul la critică*, Chişinău, 1990
Ciocanu, *Itinerar* = Ion Ciocanu, *Itinerar critic*, Chişinău, 1973
Ciocanu, *Lit. rom.* = Ion Ciocanu, *Literatura română contemporană din Republica Moldova*, Chişinău, 1998
Ciocanu, *Vase comunicante* = Ion Ciocanu, *Nevoia de vase comunicante sau Cartea între scriitor şi cititor*, Chişinău, 2006
Ciocârlie, *Fals tratat* = Corina Ciocârlie, *Fals tratat de disperare*, Timişoara, 1995
Ciocârlie, *Eseuri* = Livius Ciocârlie, *Eseuri critice*, Timişoara, 1983
Ciocârlie, *Mari corespondenţe* = Livius Ciocârlie, *Mari corespondenţe*, Bucureşti, 1981
Cioculescu, *Lecturi* = Barbu Cioculescu, *Lecturi de vară, lecturi de iarnă*, I–II, Bucureşti, 2003–2004.
Cioculescu, *Amintiri* = Şerban Cioculescu, *Amintiri*, Bucureşti, 1981
Cioculescu, *Aspecte* = Şerban Cioculescu, *Aspecte literare contemporane (1932–1947)*, Bucureşti, 1972
Cioculescu, *Itinerar* = Şerban Cioculescu, *Itinerar critic*, I–V, Bucureşti, 1973–1989
Cioculescu, *Poeţi* = Şerban Cioculescu, *Poeţi români*, Bucureşti, 1982
Cioculescu, *Prozatori* = Şerban Cioculescu, *Prozatori români. De la Mihail Kogălniceanu la Mihail Sadoveanu*, Bucureşti, 1977

Cioculescu, *Varietăţi* = Şerban Cioculescu, *Varietăţi critice*, Bucureşti, 1966
Cioculescu–Streinu–Vianu, *Ist. lit.* = Şerban Cioculescu, Vladimir Streinu, Tudor Vianu, *Istoria literaturii române moderne*, ed. 2, Bucureşti, 1971
Ciompec, *Motivul* = Gh. Ciompec, *Motivul creaţiei în literatura română*, Bucureşti, 1979
Ciopraga, *Amfiteatru* = Const. Ciopraga, *Amfiteatru cu poeţi*, Iaşi, 1995
Ciopraga, *Efigii* = Const. Ciopraga, *Efigii în frescă. Poeți ai acestui timp*, București, 2008
Ciopraga, *Lit. rom.* = Const. Ciopraga, *Literatura română între 1900 și 1918*, Iaşi, 1970
Ciopraga, *Partituri* = Const. Ciopraga, *Partituri și voci. Poeți ai acestui timp*, Iași, 2004
Ciopraga, *Personalitatea* = Const. Ciopraga, *Personalitatea literaturii române*, Iaşi, 1973
Ciopraga, *Portrete* = Const. Ciopraga, *Portrete şi reflecţii literare*, Bucureşti, 1967
Ciopraga, *Propilee* = Const. Ciopraga, *Propilee. Cărţi şi destine*, Iaşi, 1984
Ciopraga, *Ulysse* = Const. Ciopraga, *Între Ulysse şi Don Quijote*, Iaşi, 1978
Ciorănescu, *Lit. comp.* = Alexandru Ciorănescu, *Literatura comparată*, Craiova, 1944
Ciorănescu, *Teatr. rom.* = Alexandru Ciorănescu, *Teatrul românesc în versuri şi izvoarele lui*, Bucureşti, 1943
Cistelecan, *Al doilea top* = Al. Cisteleacan, *Al doilea top*, Braşov, 2004
Cistelecan, *Diacritice* = Al. Cistelecan, *Diacritice*, vol. I, Bucureşti, 2007, vol. II: *Magna cum laude*, Bucureşti, 2012
Cistelecan, *Poezie* = Al. Cistelecan, *Poezie şi livresc*, Bucureşti, 1987
Cistelecan, *Top ten* = Al. Cistelecan, *Top ten (recenzii rapide)*, Cluj-Napoca, 2000
Cocora, *Privitor* = Ion Cocora, *Privitor ca la teatru*, I–IV, Cluj-Napoca, 1975–2003
Colesnic, *Basarabia* = Iurie Colesnic, *Basarabia necunoscută*, I–IX, Chişinău, 1993–2012
Comşa–Seiceanu, *Dascălii* = Nicolae Comşa, Teodor Seiceanu, *Dascălii Blajului. 1754–1948*, Bucureşti, 1994
Condurache, *Portret* = Val Condurache, *Portret al criticului în tinereţe*, Bucureşti, 1984
Constantin, *A doua carte* = Ilie Constantin, *A doua carte despre poeţi*, Bucureşti, 1973
Constantin, *Complicitatea* = Ilie Constantin, *Complicitatea fertilă (Poeţi români. 1950–1973)*, tr. Liliana şi Valentin Atanasiu, Cluj-Napoca, 1994
Constantin, *Despre poeţi* = Ilie Constantin, *Despre poeţi*, Bucureşti, 1971
Constantin, *Prozatori–critici* = Ilie Constantin, *Despre prozatori şi critici*, Cluj, 1973
Constantinescu, *Studii* = Emilian I. Constantinescu, *Studii literare*, îngr. şi pref. Cristian Popescu, postfaţă Şerban Cioculescu, Cluj-Napoca, 1983
Constantinescu, *Mişcarea* = Pompiliu Constantinescu, *Mişcarea literară*, Bucureşti, [1927]
Constantinescu, *Opere* = Pompiliu Constantinescu, *Opere şi autori*, Bucureşti, 1928
Constantinescu, *Scrieri* = Pompiliu Constantinescu, *Scrieri*, I–VI, îngr. Constanţa Constantinescu, pref. Victor Felea, Bucureşti, 1967–1972
Corbea–Florescu, *Biografii* = Ileana Corbea, Nicolae Florescu, *Biografii posibile*, vol. I–III, Bucureşti, 1973–1984
Cornea, *Alecsandrescu–Eminescu* = Paul Cornea, *De la Alecsandrescu la Eminescu*, Bucureşti, 1966
Cornea, *Aproapele* = Paul Cornea, *Aproapele şi departele*, Bucureşti, 1990
Cornea, *Itinerar* = Paul Cornea, *Itinerar printre clasici*, Bucureşti, 1984
Cornea, *Oamenii* = Paul Cornea, *Oamenii începutului de drum*, Bucureşti, 1974
Cornea, *Originile* = Paul Cornea, *Originile romantismului românesc*, Bucureşti, 1972
Cornea, *Regula* = Paul Cornea, *Regula jocului*, Bucureşti, 1980
Cornea, *Semnele* = Paul Cornea, *Semnele vremii*, Bucureşti, 1995
Cornea, *Studii* = Paul Cornea, *Studii de literatură română modernă*, Bucureşti, 1962
Cornea–Păcurariu, *Ist. lit.* = Paul Cornea şi D. Păcurariu, *Curs de istoria literaturii române moderne*, Bucureşti, 1962
Cornel, *Figuri* = Theodor Cornel, *Figuri contimporane din România – Figures contemporaines de Roumanie* (în colaborare), I–III, Bucureşti, 1909–[1914]
Cosco, *Bunica* = C. Cosco, *Când era bunica fată*, Bucureşti, 1942
Cosma, *Geneza* = Anton Cosma, *Geneza romanului românesc*, Bucureşti, 1985
Cosma, *Romanul* = Anton Cosma, *Romanul românesc contemporan. 1945–1985*, vol. I, Bucureşti, 1988, vol. II, Cluj-Napoca, 1998
Cosma, *Bănăţeni* = Aurel Cosma, *Bănăţeni de altădată*, Timişoara, 1933
Costin, *Viaţa* = Lucian Costin, *Din viaţa scriitorilor*, I–II, Bucureşti, [1937]
Coşovei, *Pornind* = Traian T. Coşovei, *Pornind de la un vers*, Bucureşti, 1990
Cotruş, *Meditaţii* = Ovidiu Cotruş, *Meditaţii critice*, îngr. şi introd. Ştefan Aug. Doinaş, Bucureşti, 1983
Cozea, *Prozatoare* = Liana Cozea, *Prozatoare ale literaturii române moderne*, Oradea, 1994
Craia, *Feţele* = Sultana Craia, *Feţele oraşului*, Bucureşti, 1988
Craia, *Orizontul* = Sultana Craia, *Orizontul rustic în literatura română*, Bucureşti, 1985
Crainic, *Memorii* = Nichifor Crainic, *Memorii*, vol. I, îngr. Nedic Lemnaru, pref. Alexandru Cojan, Bucureşti, 1991, vol. II, îngr. Alexandru Condeescu, Bucureşti, 1996
Crăciun, *Cu garda* = Gheorghe Crăciun, *Cu garda deschisă*, Iaşi, 1997
Crăciun, *Confesiuni* = Victor Crăciun, *Confesiuni sonore. O istorie a literaturii române la microfon*, Bucureşti, 1980
Creţu, *Constructori* = Nicolae Creţu, *Constructori ai romanului*, Bucureşti, 1982
Cristea, *Arcadia* = Dan Cristea, *Arcadia imaginară*, Bucureşti, 1977
Cristea, *Faptul* = Dan Cristea, *Faptul de a scrie*, Bucureşti, 1980
Cristea, *Un an* = Dan Cristea, *Un an de poezie*, Bucureşti, 1974
Cristea, *Teleorman* = Stan V. Cristea, *Dicţionarul scriitorilor şi publiciştilor teleormăneni*, Alexandria, 2005
Cristea, *Alianţe* = Valeriu Cristea, *Alianţe literare*, Bucureşti, 1977
Cristea, *A scrie* = Valeriu Cristea, *A scrie, a citi*, Cluj-Napoca, 1992
Cristea, *Domeniul* = Valeriu Cristea, *Domeniul criticii*, Bucureşti, 1975

Cristea, *Fereastra* = Valeriu Cristea, *Fereastra criticului*, Bucureşti, 1987
Cristea, *Interpretări* = Valeriu Cristea, *Interpretări critice*, Bucureşti, 1970
Cristea, *Modestie* = Valeriu Cristea, *Modestie şi orgoliu*, Bucureşti, 1984
Cristea-Enache, *Bucureşti* = Daniel Cristea-Enache, *Bucureşti Far West*, Bucureşti, 2005
Cristea-Enache, *Concert* = Daniel Cristea-Enache, *Concert de deschidere*, pref. C. Stănescu, Bucureşti, 2001
Cristea-Enache, *Timpuri noi* = Daniel Cristea-Enache, *Timpuri noi*, Bucureşti, 2009
Cristofor, *Ţara Sfântă* = Ion Cristofor, *Scriitori din Ţara Sfântă*, I–III, Cluj-Napoca, 2000–2004
Crişan, *Confesiuni* = Constantin Crişan, *Confesiuni esenţiale*, Bucureşti, 1977
Crişan–Crăciun, *Literatura* = Constantin Crişan, Victor Crăciun, *Literatura română în lume*, pref. Pierre de Boisdeffre, Bucureşti, 1969
Crohmălniceanu, *Al doilea suflu* = Ov. S. Crohmălniceanu, *Al doilea suflu*, Bucureşti, 1989
Crohmălniceanu, *Amintiri* = Ov. S. Crohmălniceanu, *Amintiri deghizate*, Bucureşti, 1994
Crohmălniceanu, *Cinci prozatori* = Ov. S. Crohmălniceanu, *Cinci prozatori în cinci feluri de lectură*, Bucureşti, 1984
Crohmălniceanu, *Cronici* = Ov. S. Crohmălniceanu, *Cronici literare. 1954–1956*, Bucureşti, 1957
Crohmălniceanu, *Cronici şi articole* = Ov. S. Crohmălniceanu, *Cronici şi articole*, Bucureşti, 1953
Crohmălniceanu, *Evreii* = Ov. S. Crohmălniceanu, *Evreii în mişcarea de avangardă românească*, îngr. şi pref. Geo Şerban, Bucureşti, 2001
Crohmălniceanu, *Literatura* = Ov. S. Crohmălniceanu, *Literatura română între cele două războaie mondiale*, vol. I–III, Bucureşti, 1972–1975; vol. I, ed. 1, Bucureşti, 1967
Crohmălniceanu, *Lit. rom. expr.* = Ov. S. Crohmălniceanu, *Literatura română şi expresionismul*, Bucureşti, 1971
Crohmălniceanu, *Pâinea noastră* = Ov. S. Crohmălniceanu, *Pâinea noastră cea de toate zilele*, Bucureşti, 1981
Crohmălniceanu – Heitmann, *Cercul Literar* = Ov. S. Crohmălniceanu, Klaus Heitmann, *Cercul Literar de la Sibiu şi influenţa catalitică a culturii germane*, Bucureşti, 2000
Cronologia = *Cronologia vieții literare românești. 1944–1964*, I–X, coordonator Eugen Simion, București, 2010–2012
Cubleşan, *Civic–etic* = Constantin Cubleşan, *Teatrul între civic şi etic*, Cluj-Napoca, 1983
Cubleşan, *Miniaturi* = Constantin Cubleşan, *Miniaturi critice*, Bucureşti, 1969.
Cubleşan, *Teatrul* = Constantin Cubleşan, *Teatrul. Istorie şi actualitate*, Cluj-Napoca, 1979
Culcer, *Citind* = Dan Culcer, *Citind sau trăind literatura*, Cluj-Napoca, 1976
Culcer, *Serii* = Dan Culcer, *Serii şi grupuri*, Bucureşti, 1981
Culianu, *Studii rom.* = Ioan Petru Culianu, *Studii românești*, I–II, îngr. Tereza Culianu-Petrescu, tr. Corina Popescu, Dan Petrescu și Maria-Magdalena Anghelescu, Iași, 2006–2009
Curticăpeanu, *Orizonturile* = Doina Curticăpeanu, *Orizonturile vieţii în literatura veche românească (1520–1743)*, Bucureşti, 1975
Curticăpeanu, *Mişc. cult.* = Vasile Curticăpeanu, *Mişcarea culturală românească pentru Unirea din 1918*, Bucureşti, 1968
Dafin, *Figuri* = Ioan Dafin, *Figuri ieşene*, I–IV, Iaşi, [1927]; ed. 2, Iaşi, 1928
Dafin, *Iaşul* = Ioan Dafin, *Iaşul cultural şi social*, I–II, Iaşi, 1928–1929
Damaschin, *Cercul Literar* = Dan Damaschin, *Cercul Literar de la Sibiu/ Cluj. Deschidere spre europeism și universalitate*, Cluj-Napoca, 2009
Damian, *Direcţii* = S. Damian, *Direcţii şi tendinţe în proza nouă*, Bucureşti, 1963
Damian, *Intrarea* = S. Damian, *Intrarea în castel. Încercări de analiză a prozei*, Bucureşti, 1970
Damian, *Mănuşa* = S. Damian, *Aruncând mănuşa*, Bucureşti, 1999
Damian, *Replici* = S. Damian, *Replici din burta lupului*, Bucureşti, 1997
Dan, *Contribuţii* = Ilie Dan, *Contribuţii*, Bucureşti, 1978
Dan, *Proza* = Sergiu Pavel Dan, *Proza fantastică românească*, Bucureşti, 1975
Danțiș, *Bucolica* = Gabriela Danțiș, *Poezia bucolică românească*, București, 2000
Dascal, *Aventuri* = Mihai Dascal, *Aventuri în Țara Imanenței*, București, 2003
Dascal, *Fascinaţia* = Mihai Dascal, *Fascinaţia exegezei. Exerciţii de hermeneutică literară*, Bucureşti, 1998
Dascălu, *Germanitatea* = Bogdan Mihai Dascălu, *Germanitatea și literele române*, București, 2006
Datcu, *Dicţ. etnolog.* = Iordan Datcu, *Dicţionarul etnologilor români*, ed. 3, Bucureşti, 2006
Datcu, *Miscellanea* = Iordan Datcu, *Miscellanea ethnologica*, București, 2010
Datcu, *Pagini* = Iordan Datcu, *Pagini de istorie literară şi etnologie*, Târgovişte, 2011
Datcu, *Repere* = Iordan Datcu, *Repere în etnologia românească*, Bucureşti, 2002
Davidescu, *Aspecte* = N. Davidescu, *Aspecte şi direcţii literare*, îngr. şi pref. Margareta Feraru, Bucureşti, 1975
Dărăbuş–Popović, *Lit. rom. Serbia* = Carmen Dărăbuş, Virginia Popović, *Literatura de limbă română din Serbia şi antropologia culturală*, Cluj-Napoca, Novi Sad, 2012
Demetrescu, *Însemnări* = Romulus Demetrescu, *Însemnări critice*, îngr. Nae Antonescu şi Dimitrie Danciu, Cluj-Napoca, 1979
Demetrescu, *Profile* = Traian Demetrescu, *Profile literare*, Craiova, 1891
Densusianu, *Ist. lit. rom.* = Ovid Densusianu, *Istoria literaturii române*, Bucureşti, 1898
Densusianu, *Lit. rom.* = Ovid Densusianu, *Literatura română modernă*, I–III, Bucureşti, 1920–1933
Densusianu, *Opere* = Ovid Densusianu, *Opere*, I–VI, îngr. Boris Cazacu, Valeriu Rusu, Ioan Şerb şi Florica Şerb, pref. Boris Cazacu, Bucureşti, 1968–1985
Diaconescu, *Condiţia* = Romulus Diaconescu, *Condiţia umană în dramaturgia postbelică*, Craiova, 2001
Diaconescu, *Dramaturgi* = Romulus Diaconescu, *Dramaturgi români contemporani*, Craiova, 1983
Diaconu, *Feţele* = Mircea A. Diaconu, *Feţele poeziei*, Iaşi, 1999
Diaconu, *Instantanee* = Mircea A. Diaconu, *Instantanee critice*, Iaşi, 1998

Diaconu, *Poezia* = Mircea A. Diaconu, *Poezia postmodernă*, Braşov, 2002
Diaconu, *Studii* = Mircea A. Diaconu, *Studii bucovinene*, Iaşi, 2011
Dicţ. analitic = *Dicţionar analitic de opere literare româneşti*, I–IV, coordonator Ion Pop, Bucureşti, Cluj-Napoca, 1998–2003
Dicţ. Banat = *Dicţionar al scriitorilor din Banat*, coordonator Alexandru Ruja, Timişoara, 2005
Dicţ. biografic = *Dicţionarul biografic al literaturii române*, I–II, coordonator Aurel Sasu, Pitești, 2006
Dicţ. Chișinău = *Dicționarul scriitorilor români din Basarabia. 1812–2010*, ed. 2, coordonator Valeriu Nazar, Chișinău, 2010
Dicţ. Echinox = *Dicţionar Echinox*, coordonator Horea Poenar, Bucureşti, 2004
Dicţ. esenţial = *Dicţionarul esenţial al scriitorilor români*, coordonatori Mircea Zaciu, Marian Papahagi și Aurel Sasu, Bucureşti, 2000
Dicţ. lit. 1900 = *Dicţionarul literaturii române de la origini până la 1900*, coordonatori Gabriela Drăgoi, Florin Faifer, Dan Mănucă, Alexandru Teodorescu, Leon Volovici și Remus Zăstroiu, Bucureşti, 1979
Dicţ. scriit. rom. = *Dicţionarul scriitorilor români*, I–IV, coordonatori Mircea Zaciu, Marian Papahagi și Aurel Sasu, Bucureşti, 1995–2002
Dima, *Aspecte* = Al. Dima, *Aspecte şi atitudini ideologice*, Turnu Severin, 1933
Dima, *Dezbateri* = Al. Dima, *Dezbateri critice*, Bucureşti, 1977
Dima, *Gândirea* = Al. Dima, *Gândirea românească în estetică*, Sibiu, 1943
Dima, *Studii* = Al. Dima, *Studii de istorie a teoriei literare româneşti*, Bucureşti, 1962
Dima, *Viziunea* = Al. Dima, *Viziunea cosmică în poezia românească*, Iaşi, 1982
Dimisianu, *Amintiri* = Gabriel Dimisianu, *Amintiri şi portrete literare*, Bucureşti, 2003
Dimisianu, *Fragmente* = Gabriel Dimisianu, *Fragmente contemporane*, Bucureşti, 2004
Dimisianu, *Lecturi* = Gabriel Dimisianu, *Lecturi libere*, Bucureşti, 1983
Dimisianu, *Lumea* = Gabriel Dimisianu, *Lumea criticului*, Bucureşti, 2000
Dimisianu, *Nouă prozatori* = Gabriel Dimisianu, *Nouă prozatori*, Bucureşti, 1977
Dimisianu, *Oameni* = Gabriel Dimisianu, *Oameni şi cărţi*, Bucureşti, 2008
Dimisianu, *Opinii* = Gabriel Dimisianu, *Opinii literare*, Bucureşti, 1978
Dimisianu, *Prozatori* = Gabriel Dimisianu, *Prozatori de azi*, Bucureşti, 1970
Dimisianu, *Repere* = Gabriel Dimisianu, *Repere*, Bucureşti, 1990
Dimisianu, *Schiţe* = Gabriel Dimisianu, *Schiţe de critică*, Bucureşti, 1966
Dimisianu, *Subiecte* = Gabriel Dimisianu, *Subiecte*, Bucureşti, 1987
Dimisianu, *Valori* = Gabriel Dimisianu, *Valori actuale*, Bucureşti, 1974
Dimitriu, *Ares* = Daniel Dimitriu, *Ares şi Eros*, Iaşi, 1978
Dimitriu, *Singurătatea* = Daniel Dimitriu, *Singurătatea lecturii*, Bucureşti, 1980
Dobrescu, *Foiletoane* = Alexandru Dobrescu, *Foiletoane*, vol. I, Bucureşti, 1979, vol. II–III, Iaşi, 1981–1984
Dobrogeanu-Gherea, *Opere* = C. Dobrogeanu-Gherea, *Opere complete*, I–VIII, Bucureşti, 1976–1983
Doinaş, *Diogene* = Ştefan Aug. Doinaş, *Lampa lui Diogene*, Bucureşti, 1970
Doinaş, *Lectura* = Ştefan Aug. Doinaş, *Lectura poeziei, urmată de Tragic şi demonic*, Bucureşti, 1980
Doinaş, *Măştile* = Ştefan Aug. Doinaş, *Măştile adevărului poetic*, Bucureşti, 1992
Doinaş, *Orfeu* = Ştefan Aug. Doinaş, *Orfeu şi tentaţia realului*, Bucureşti, 1974
Doinaş, *Poezie* = Ştefan Aug. Doinaş, *Poezie şi modă poetică*, Bucureşti, 1972
Doinaş, *Scriit. rom.* = Ştefan Aug. Doinaş, *Scriitori români*, Bucureşti, 2000
Dolgan, *Crez* = Mihail Dolgan, *Crez şi măiestrie artistică*, Chișinău, 1982
Dolgan, *Poezia* = Mihail Dolgan, *Poezia contemporană, mod de existență în metaforă și idee*, Chișinău, 2007
Dorcescu, *Embleme* = Eugen Dorcescu, *Embleme ale realităţii*, Bucureşti, 1978
Dorcescu, *Metafora* = Eugen Dorcescu, *Metafora poetică*, Bucureşti, 1975
Dragomirescu, *Sămănătorism* = Mihail Dragomirescu, *Sămănătorism, poporanism, criticism*, Bucureşti, 1934
Dragomirescu, *Scrieri* = Mihail Dragomirescu, *Scrieri critice şi estetice*, îngr. Z. Ornea şi Gh. Stroia, introd. Z. Ornea, Bucureşti, 1969
Drăgan, *Ist. lit.* = Gabriel Drăgan, *Istoria literaturii române*, ed. 3, Bucureşti, 1943
Drăgan, *Aproximaţii* = Mihai Drăgan, *Aproximaţii critice*, Iaşi, 1970
Drăgan, *Clasici* = Mihai Drăgan, *Clasici şi moderni*, Bucureşti, 1987
Drăgan, *Lecturi* = Mihai Drăgan, *Lecturi posibile*, Iaşi, 1978
Drăgan, *Reacţii* = Mihai Drăgan, *Reacţii critice*, Iaşi, 1973
Drăganu, *Hist. litt.* = N. Drăganu, *Histoire de la littérature roumaine de Transylvanie dès origines à la fin du XVIIIe siècle*, Bucureşti, 1938
Drouhet, *Studii* = Charles Drouhet, *Studii de literatură română şi comparată*, Bucureşti, pref. Zoe Dumitrescu-Buşulenga, 1983
Dumitrescu-Buşulenga, *Itinerarii* = Zoe Dumitrescu-Buşulenga, *Itinerarii prin cultură*, Bucureşti, 1982
Dumitrescu-Buşulenga, *Valori* = Zoe Dumitrescu-Buşulenga, *Valori şi echivalenţe umanistice*, Bucureşti, 1973
Dumitriu, *„Ambasadorii"* = Dana Dumitriu, *„Ambasadorii" sau Despre realismul psihologic*, Bucureşti, 1976
Dunăreanu–Apostoleanu–Corcheş, *Scriit. Tomis* = Ovidiu Dunăreanu, Corina Apostoleanu, Victor Corcheş, *Scriitori de la Tomis. Catalog biobibliografic*, Constanţa, 1997
Durnea, *Noi propuneri* = Victor Durnea, *Noi propuneri de recurs*, Iaşi, 2011
Durnea, *Orizonturi* = Victor Durnea, *Orizonturi regăsite*, Iaşi, 1999
Durnea, *Propuneri* = Victor Durnea, *Propuneri de recurs*, Iaşi, 2011
Duţu, *Cărţile* = Alexandru Duţu, *Cărţile de înţelepciune în cultura română*, Bucureşti, 1972
Duţu, *Coordonate* = Alexandru Duţu, *Coordonate ale culturii româneşti în secolul al XVIII-lea*, Bucureşti, 1968
Duţu, *Explorări* = Alexandru Duţu, *Explorări în istoria literaturii române*, Bucureşti, 1969
Duţu, *Modele* = Alexandru Duţu, *Modele, imagini, privelişti*, Cluj-Napoca, 1979

Duţu, *Sinteză* = Alexandru Duţu, *Sinteză şi originalitate în cultura română (1650–1848)*, Bucureşti, 1972

Duţu, *Umaniştii* = Alexandru Duţu, *Umaniştii români şi cultura europeană*, Bucureşti, 1974

Eftimiu, *Amintiri* = Victor Eftimiu, *Amintiri şi polemici*, Bucureşti, 1942

Eftimiu, *Portrete* = Victor Eftimiu, *Portrete şi amintiri*, Bucureşti, 1965

Eliade, *Fragmentarium* = Mircea Eliade, *Fragmentarium*, Bucureşti, 1939

Eliade, *Împotriva* = Mircea Eliade, *Împotriva deznădejdii. Publicistica exilului*, îngr. Mircea Handoca, pref. Monica Spiridon, Bucureşti, 1992

Eliade, *Scrieri* = Mircea Eliade, *Scrieri de tinereţe*, I–IV, îngr. Mircea Handoca, pref. Constantin Noica, Bucureşti, 1996–2008

Eliade şi corespondenţii = *Mircea Eliade şi corespondenţii săi*, I–V, îngr. şi pref. Mircea Handoca, Bucureşti, 1993–2007

Encicl. istoriografiei rom. = *Enciclopedia istoriografiei româneşti*, coordonator Ştefan Ştefănescu, Bucureşti, 1978

Encicl. rom. = *Enciclopedia română*, I–III, publ. C. Diaconovici, Sibiu, 1898–1904

Encycl. jud. = *Encyclopaedia judaica*, I–XVI, Ierusalim, 1972–1978

Faifer, *Cordonul* = Florin Faifer, *Cordonul de argint*, pref. Liviu Leonte, Iaşi, 1997

Faifer, *Dramaturgia* = Florin Faifer, *Dramaturgia între clipă şi durată*, Iaşi, 1983

Faifer, *Faldurile* = Florin Faifer, *Faldurile Mnemosynei*, Iaşi, 1999

Faifer, *Incursiuni* = Florin Faifer, *Incursiuni în istoria literaturii dramatice româneşti*, ed. 3, Iaşi, 2010

Faifer, *Pluta* = Florin Faifer, *Pluta de naufragiu*, pref. Paul Cornea, Iaşi, 2002

Faifer, *Semnele* = Florin Faifer, *Semnele lui Hermes. Memorialistica de călătorie (până la 1900) între real şi imaginar*, Bucureşti, 1993

Fanache, *Întâlniri* = V. Fanache, *Întâlniri...*, Cluj-Napoca, 1976

Fanache, *Vârstele poeziei* = V. Fanache, *Eseuri despre vârstele poeziei*, Bucureşti, 1990

Felea, *Aspecte* = Victor Felea, *Aspecte ale poeziei de azi*, I–III, Cluj–Napoca, 1977–1984

Felea, *Dialoguri* = Victor Felea, *Dialoguri despre poezie*, Bucureşti, 1965

Felea, *Poezie* = Victor Felea, *Poezie şi critică*, Cluj, 1971

Felea, *Prezenţa* = Victor Felea, *Prezenţa criticii*, Bucureşti, 1982

Felea, *Reflexii* = Victor Felea, *Reflexii critice*, Bucureşti, 1968

Felea, *Secţiuni* = Victor Felea, *Secţiuni*, Bucureşti, 1974

Firan, *Macedonski–Arghezi* = Florea Firan, *De la Macedonski la Arghezi*, pref. Ovidiu Papadima, Craiova, 1975

Firan, *Profiluri* = Florea Firan, *Profiluri şi structuri literare*, I–II, pref. Liviu Călin, introd. Const. M. Popa, Craiova, 1986–2003

Flămând, *Intimitatea* = Dinu Flămând, *Intimitatea textului*, Bucureşti, 1985

Flora, *Lit. rom. Voivodina* = Radu Flora, *Literatura română din Voivodina. Panorama unui sfert de veac (1946–1970)*, Pančevo, 1971

Florescu, *Aristarc* = Nicolae Florescu, *Înapoi la Aristarc*, I–II, Bucureşti, 2009–2010

Florescu, *Itinerarii* = Nicolae Florescu, *Itinerarii mirabile*, Bucureşti, 1991

Florescu, *Întoarcerea* = Nicolae Florescu, *Întoarcerea proscrişilor*, Bucureşti, 1998

Florescu, *Menirea* = Nicolae Florescu, *Menirea pribegilor*, Bucureşti, 2003

Florescu, *Profitabila* = Nicolae Florescu, *Profitabila condiţie*, Bucureşti, 1983

Fornade, *Pesonalităţi clujene* = Dan Fornade, *Personalităţi clujene (1800–2007)*, Cluj-Napoca, 2007

Fundoianu, *Imagini* = B. Fundoianu, *Imagini şi cărţi*, îngr. Virgil Teodorescu, tr. Sorin Mărculescu, introd. Mircea Martin, Bucureşti, 1980

Gafiţa, *Faţa lunii* = Mihai Gafiţa, *Faţa ascunsă a lunii. Studii de istorie literară. Epoca 1870–1900*, Bucureşti, 1974

Galaicu-Păun, *Poezia* = Emilian Galaicu-Păun, *Poezia de după poezie. Ultimul deceniu*, pref. Al. Cistelecan, Chişinău, 1999

Gáldi, *Introducere* = Ladislau Gáldi, *Introducere în istoria versului românesc*, Bucureşti, 1971

Gaster, *Lit. pop.* = Moses Gaster, *Literatura populară română*, Bucureşti, 1883.

Gavril, *Cercul Literar* = Gabriela Gavril, *De la „Manifest" la „Adio, Europa". Cercul Literar de la Sibiu*, Iaşi, 2003

Gavrilov, *Reflecţii* = Anatol Gavrilov, *Reflecţii asupra romanului*, Chişinău, 1984

George, *Alte întâlniri* = Alexandru George, *Alte întâlniri*, Bucureşti, 2000

George, *Alte reveniri* = Alexandru George, *Alte reveniri, restituiri, revizuiri*, Bucureşti, 2003

George, *Întâlniri* = Alexandru George, *Întâlniri*, Bucureşti, 1997

George, *Litere* = Alexandru George, *Litere şi clipe*, Târgovişte, 2007

George, *Petreceri* = Alexandru George, *Petreceri cu gândul şi inducţii sentimentale*, Bucureşti, 1986

George, *Reveniri* = Alexandru George, *Reveniri, restituiri, revizuiri*, Bucureşti, 1999

George, *Semne* = Alexandru George, *Semne şi repere*, Bucureşti, 1971

George, *Sfârşitul* = Alexandru George, *La sfârşitul lecturii*, I–IV, Bucureşti, 1973–1993

Georgescu, *Încercări* = Paul Georgescu, *Încercări critice*, I–II, Bucureşti, 1957–1958

Georgescu, *Păreri* = Paul Georgescu, *Păreri literare*, Bucureşti, 1964

Georgescu, *Polivalenţa* = Paul Georgescu, *Polivalenţa necesară*, Bucureşti, 1967

Georgescu, *Printre cărţi* = Paul Georgescu, *Printre cărţi*, Bucureşti, 1973

Georgescu, *Volume* = Paul Georgescu, *Volume*, Bucureşti, 1978

Georgescu, *Ideile politice* = Vlad Georgescu, *Ideile politice şi iluminismul în Principatele Române. 1750–1831*, Bucureşti, 1972

Gheorghiu, *Reflexe* = Mihai Dinu Gheorghiu, *Reflexe condiţionate*, Bucureşti, 1983

Ghidirmic, *Proza* = Ovidiu Ghidirmic, *Proza românească şi vocaţia originalităţii*, Craiova, 1988

Ghiţulescu, *Istoria* = Mircea Ghiţulescu, *Istoria dramaturgiei române contemporane*, Bucureşti, 2000

Ghiţulescu, *O panoramă* = Mircea Ghiţulescu, *O panoramă a literaturii dramatice române contemporane*, Cluj-Napoca, 1984

Giurescu, *Contribuţiuni* = Constantin Giurescu, *Contribuţiuni la studiul cronicilor muntene*, Bucureşti, 1906
Giurescu, *Noi contribuţiuni* = Constantin Giurescu, *Noi contribuţiuni la studiul cronicilor moldovene*, Bucureşti, 1908
Glodeanu, *Dimensiuni* = Gheorghe Glodeanu, *Dimensiuni ale romanului contemporan*, Baia Mare, 1998
Glodeanu, *Incursiuni* = Gheorghe Glodeanu, *Incursiuni în literatura diasporei şi a disidenţei*, Bucureşti, 1999
Glodeanu, *Poetica* = Gheorghe Glodeanu, *Poetica romanului românesc interbelic*, Bucureşti, 1998
Goga, *Precursori* = Octavian Goga, *Precursori*, Bucureşti, 1930
Goldiș, *Critica* = Alex Goldiș, *Critica în tranșee. De la realismul socialist la autonomia esteticului*, București, 2011
Gorcea, *Nesomnul* = Petru Mihai Gorcea, *Nesomnul capodoperelor*, Bucureşti, 1977
Gorcea, *Structură* = Petru Mihai Gorcea, *Structură şi mit în proza contemporană. Eseu despre destinul literar al „generaţiei şaizeci”*, Bucureşti, 1982
Grigor, *Moromete* = Andrei Grigor, *Căruţa lui Moromete*, Bucureşti, 2001
Grigurcu, *A doua viaţă* = Gheorghe Grigurcu, *A doua viaţă*, Bucureşti, 1997
Grigurcu, *Amurgul* = Gheorghe Grigurcu, *Amurgul idolilor*, Bucureşti, 1999
Grigurcu, *Critici* = Gheorghe Grigurcu, *Critici români de azi*, Bucureşti, 1981
Grigurcu, *De la un critic* = Gheorghe Grigurcu, *De la un critic la altul*, Iaşi, 2005
Grigurcu, *Eminescu–Labiş* = Gheorghe Grigurcu, *De la Mihai Eminescu la Nicolae Labiş*, Bucureşti, 1989
Grigurcu, *Existenţa* = Gheoghe Grigurcu, *Existenţa poeziei*, Bucureşti, 1986
Grigurcu, *Idei* = Gheorghe Grigurcu, *Idei şi forme critice*, Bucureşti, 1973
Grigurcu, *Imposibila* = Gheorghe Grigurcu, *Imposibila neutralitate*, Iaşi, 1998
Grigurcu, *În pădurea* = Gheorghe Grigurcu, *În pădurea de metafore*, Piteşti, 2003
Grigurcu, *Între critici* = Gheorghe Grigurcu, *Între critici*, Cluj-Napoca, 1983
Grigurcu, *Peisaj* = Gheorghe Grigurcu, *Peisaj critic*, Bucureşti, I–III, 1993–1999
Grigurcu, *Poeţi* = Gheorghe Grigurcu, *Poeţi români de azi*, Bucureşti, 1979
Grigurcu, *Poezie* = Gheorghe Grigurcu, *Poezie română contemporană*, I–II, Iaşi, 2000
Grigurcu, *Teritoriu* = Gheorghe Grigurcu, *Teritoriu liric*, Bucureşti, 1972
Guţan, *Cercul Literar* = Ilie Guţan, *Cercul Literar de la Sibiu. Semnificație și destin*, Sibiu, 1995
Haneş, *Scriitorii* = Petre V. Haneş, *Scriitorii basarabeni*, ed. 2, Bucureşti, 1942
Haneş, *Stud. cercet.* = Petre V. Haneş, *Studii şi cercetări*, Bucureşti, 1928
Haneş, *Studii* = Petre V. Haneş, *Studii de literatură română*, Bucureşti, 1910
Haneş, *Studii ist. lit.* = Petre V. Haneş, *Studii de istorie literară*, pref. Mihai Gafiţa, Bucureşti, 1970
Hangiu, *Dicţ. presei lit.* = Ion Hangiu, *Dicţionarul presei literare româneşti (1790–2000)*, ed. 3, Bucureşti, 2004
Hinescu, *Oamenii* = Ana Hinescu, Arcadie Hinescu, *Oamenii de ieri şi de azi ai Blajului. Mic dicţionar*, Blaj, 1994
Holban, *Opere* = Anton Holban, *Opere*, I–III, îngr. şi introd. Elena Beram, Bucureşti, 1970–1975
Holban, *Ist. lit.* = Ioan Holban, *Istoria literaturii române contemporane*, I–III, Iaşi, 2006.
Holban, *Literatura* = Ioan Holban, *Literatura subiectivă*, vol. I: *Jurnalul intim. Autobiografia literară*, Bucureşti, 1989
Holban, *Portrete* = Ioan Holban, *Istoria literaturii române. Portrete contemporane*, I, Iaşi, 2003
Holban, *Profiluri* = Ioan Holban, *Profiluri epice contemporane*, Bucureşti, 1987
Holban, *Proza* = Ioan Holban, *Proza criticilor*, Bucureşti, 1983
Holban, *Salonul* = Ioan Holban, *Salonul refuzaţilor*, Iaşi, 1995
Horodincă, *Structuri* = Georgeta Horodincă, *Structuri libere*, Bucureşti, 1970
Horodincă, *Studii* = Georgeta Horodincă, *Studii literare*, Bucureşti, 1978
Hostiuc, *Scriitori* = Ștefan Hostiuc, *Scriitori români din nordul Bucovinei*, I, Bucureşti, 2005
Hrimiuc-Toporaş, *Atelier* = Gheorghe Hrimiuc-Toporaş, *Atelier de istorie literară*, Iaşi, 1999
Husar, *Întoarcerea* = Al. Husar, *Întoarcerea la literatură*, Iaşi, 2000
Ianoşi, *Romanul* = Ion Ianoşi, *Romanul monumental şi secolul XX*, Bucureşti, 1963
Ibrăileanu, *Note* = G. Ibrăileanu, *Note şi impresii*, Iaşi, 1920
Ibrăileanu, *Opere* = G. Ibrăileanu, *Opere*, I–X, îngr. Rodica Rotaru şi Al. Piru, pref. Al. Piru, Bucureşti, 1974–1981
Ibrăileanu, *Scriitori* = G. Ibrăileanu, *Scriitori români şi străini*, Bucureşti, 1968
Ibrăileanu, *Scriit. şi curente* = G. Ibrăileanu, *Scriitori şi curente*, Iaşi, 1909
Ibrăileanu, *Spiritul* = G. Ibrăileanu, *Spiritul critic în cultura românească*, Iaşi, 1909
Ibrăileanu, *Studii* = G. Ibrăileanu, *Studii literare*, Bucureşti, 1930
Ideologia 1848 = George Em. Marica, Iosif Hajós, Călina Mare, Constantin Rusu, *Ideologia generaţiei române de la 1848 din Transilvania*, Bucureşti, 1968
Ierunca, *Dimpotrivă* = Virgil Ierunca, *Dimpotrivă*, Bucureşti, 1994
Ierunca, *Româneşte* = Virgil Ierunca, *Româneşte*, Bucureşti, 1991
Ierunca, *Semnul* = Virgil Ierunca, *Semnul mirării*, Bucureşti, 1995
Ierunca, *Subiect* = Virgil Ierunca, *Subiect şi predicat*, Bucureşti, 1993
Ilea, *Mărturisirile* = Ion Th. Ilea, *Mărturisirile unui anonim*, postfaţă Mihai Gafiţa, Bucureşti, 1974
Ilie, *Dicţ. poeziei ieşene* = Emanuela Ilie, *Dicţionarul critic al poeziei ieşene contemporane*, Iaşi, 2011
Iliescu, *Poezia* = Adriana Iliescu, *Poezia simbolistă românească*, Bucureşti, 1985
Iliescu, *Rev. lit.* = Adriana Iliescu, *Reviste literare la sfârşitul secolului al XIX-lea*, Bucureşti, 1972
Indrieş, *Polifonia* = Alexandra Indrieş, *Polifonia persoanei*, Timişoara, 1986
Indrieş, *Dimensiuni* = Elena Indrieş, *Dimensiuni ale poeziei române moderne*, Bucureşti, 1989
Ionescu, *Palimpseste* = Cornel Mihai Ionescu, *Palimpseste*, Bucureşti, 1979

Ionescu, *Note* = Eugen Ionescu, *Note şi contranote*, tr. Ion Pop, Bucureşti, 1992
Ionescu, *Nu* = Eugen Ionescu, *Nu*, Bucureşti, 1934
Ionescu, *Război* = Eugen Ionescu, *Război cu toată lumea. Publicistica românească*, I–II, îngr. Mariana Vartic şi Aurel Sasu, Bucureşti, 1992
Ionescu, *Romanul* = Gelu Ionescu, *Romanul lecturii*, Bucureşti, 1976
Ionescu, *Artă* = Mariana Ionescu, *Artă şi aspiraţie*, Cluj-Napoca, 1977
Iorga, *Ist. Bis.* = Nicolae Iorga, *Istoria Bisericii româneşti şi a vieţii religioase a românilor*, I–II, Vălenii de Munte, 1908–1909; ed. 2, I–II, Bucureşti, 1928–1930
Iorga, *Ist. lit.* = Nicolae Iorga, *Istoria literaturii româneşti*, ed. 2, I–III, Bucureşti, 1925–1933
Iorga, *Ist. lit. cont.* = Nicolae Iorga, *Istoria literaturii româneşti contemporane*, I–II, Bucureşti, 1934; ed. I–II, îngr. Rodica Rotaru, pref. Ion Rotaru, Bucureşti, 1985–1986
Iorga, *Ist. lit. relig.* = Nicolae Iorga, *Istoria literaturii religioase a românilor până la 1688*, Bucureşti, 1904
Iorga, *Ist. lit. XVIII* = Nicolae Iorga, *Istoria literaturii române în secolul al XVIII-lea*, ed. 2, I–II, îngr. Barbu Theodorescu, Bucureşti, 1969
Iorga, *Ist. lit. XIX* = Nicolae Iorga, *Istoria literaturii româneşti în veacul al XIX-lea – de la 1821 înainte*, vol. I–II, Bucureşti, 1907–1908, vol. III, Vălenii de Munte, 1909
Iorga, *Ist. presei* = Nicolae Iorga, *Istoria presei româneşti de la primele începuturi până la 1916*, Bucureşti, 1922
Iorga, *Oameni* = Nicolae Iorga, *Oameni cari au fost*, I–IV, Bucureşti, 1934–1939
Iorga, *O luptă* = Nicolae Iorga, *O luptă literară*, I–II, Vălenii de Munte, 1914–1916; ed. I–II, îngr. Valeriu Râpeanu şi Sanda Râpeanu, pref. Valeriu Râpeanu, Bucureşti, 1979
Iorga, *Pagini* = Nicolae Iorga, *Pagini de tinereţe*, I–II, îngr. şi pref. Barbu Theodorescu, Bucureşti, 1968
Iorgulescu, *Al doilea rond* = Mircea Iorgulescu, *Al doilea rond*, Bucureşti, 1976
Iorgulescu, *Ceara* = Mircea Iorgulescu, *Ceara şi sigiliul*, Bucureşti, 1982
Iorgulescu, *Critică* = Mircea Iorgulescu, *Critică şi angajare*, Bucureşti, 1981
Iorgulescu, *Firescul* = Mircea Iorgulescu, *Firescul ca excepţie*, Bucureşti, 1979
Iorgulescu, *Prezent* = Mircea Iorgulescu, *Prezent*, Bucureşti, 1985
Iorgulescu, *Rondul* = Mircea Iorgulescu, *Rondul de noapte*, Bucureşti, 1974
Iorgulescu, *Scriitori* = Mircea Iorgulescu, *Scriitori tineri contemporani*, Bucureşti, 1978
Iosifescu, *De-a lungul* = Silvian Iosifescu, *De-a lungul unui secol*, Bucureşti, 1983
Iosifescu, *Drumuri* = Silvian Iosifescu, *Drumuri literare*, Bucureşti, 1957
Iosifescu, *Proză* = Silvian Iosifescu, *Proză şi luciditate*, Bucureşti, 1974
Iovănel, *Evreul* = Mihai Iovănel, *Evreul improbabil. Mihai Sebastian: o monografie ideologică*, Bucureşti, 2012
Ist. comp. Rom. = *Istoria şi teoria comparatismului în România*, îngr. Al. Dima şi Ovidiu Papadima, Bucureşti, 1972
Ist. filos. rom. = *Istoria filosofiei româneşti*, I–II, Bucureşti, 1972–1980
Ist. lit. = *Istoria literaturii române*, Bucureşti, vol. I, ed. 1, 1964, ed. 2, 1970, vol. II, 1968, vol. III, 1973
Ist. teatr. Rom. = *Istoria teatrului în România*, I–III, Bucureşti, 1965–1973
Istrate, *Barocul* = Ion Istrate, *Barocul literar românesc*, Bucureşti, 1982
Ivaşcu, *Confruntări* = G. Ivaşcu, *Confruntări literare*, I–III, Bucureşti, 1966–1988
Ivaşcu, *Ist. lit.* = G. Ivaşcu, *Istoria literaturii române*, I, Bucureşti, 1969
Kalustian, *Simple note* = L. Kalustian, *Simple note*, I–IV, Bucureşti, 1980–1985
Lascu, *Clasicii* = Nicolae Lascu, *Clasicii antici în România*, Cluj-Napoca, 1974
Laţia, *Cărturari* = Trandafir Laţia, *Cărturari din Banat*, Bucureşti, 1939
Laurenţiu, *Eseuri* = Dan Laurenţiu, *Eseuri asupra stării de graţie*, Bucureşti, 1976
Lazarovici, *Dicţ. scriit. botoşăneni* = Silvia Lazarovici, *Dicţionarul scriitorilor botoşăneni. 1945–2000*, [Botoşani], 2000
Lăudat, *Ist. lit.* = I. D. Lăudat, *Istoria literaturii române vechi*, I–III, Bucureşti, 1962–1968
Lăzăreanu, *Glose* = Barbu Lăzăreanu, *Glose şi comentarii de istoriografie literară*, îngr. Ion Crişan şi George Baiculescu, Bucureşti, 1958
Lăzărescu, *Prezenţe* = George Lăzărescu, *Prezenţe româneşti în Italia*, Bucureşti, 1995
Lăzărescu, *Romanul* = Gheorghe Lăzărescu, *Romanul de analiză psihologică în literatura română interbelică*, Bucureşti, 1983
Lefter, *Critica* = Ion Bogdan Lefter, *Anii '60–'90. Critica literară*, Piteşti, 2002
Lefter, *Flashback* = Ion Bogdan Lefter, *Flashback 1985: Începuturile „noii poezii"*, Piteşti, 2005
Lefter, *Primii postmoderni* = Ion Bogdan Lefter, *Primii postmoderni: „Şcoala de la Târgovişte"*, Piteşti, 2003
Lefter, *Scriit. rom. '80–'90* = Ion Bogdan Lefter, *Scriitori români din anii '80–'90. Dicţionar biobibliografic*, I–III, Piteşti–Braşov–Bucureşti–Cluj-Napoca, 2000–2001
Lefter, *5 poeţi* = Ion Bogdan Lefter, *5 poeţi*, Piteşti, 2003
Leon, *Umbre* = Aurel Leon, *Umbre*, I–VI, Iaşi, 1970–1991
Leonte, *Prozatori* = Liviu Leonte, *Prozatori contemporani*, I–II, Iaşi, 1984–1989
Literatura = *Literatura română. Dicţionar cronologic*, coordonatori I. C. Chiţimia şi Al. Dima, Bucureşti, 1979
Lit. rom. cont. = *Literatura română contemporană*, vol. I: *Poezia*, coordonator Marin Bucur, Bucureşti, 1980
Livescu, *Scene* = Cristian Livescu, *Scene din viaţa imaginară*, Bucureşti, 1982
Loghin, *Ist. lit. Bucov.* = C. Loghin, *Istoria literaturii române din Bucovina (1775–1918), în legătură cu evoluţia culturală şi politică*, Cernăuţi, 1926
Lovinescu, *Critice* = E. Lovinescu, *Critice*, ed. definitivă, I–VII, Bucureşti, 1925–1929
Lovinescu, *Ist. civ. rom.* = E. Lovinescu, *Istoria civilizaţiei române moderne*, I–III, Bucureşti, 1924–1925
Lovinescu, *Ist. lit. rom. cont.* = E. Lovinescu, *Istoria literaturii române contemporane*, I–VI, Bucureşti,1926–1929; *Istoria literaturii române contemporane. 1900–1937*, Bucureşti, 1937
Lovinescu, *Maiorescu post.* = E. Lovinescu, *T. Maiorescu şi posteritatea lui critică*, Bucureşti, 1943
Lovinescu, *Memorii* = E. Lovinescu, *Memorii*, vol. I, Bucureşti, 1930, vol. II, Craiova, 1932, vol. III, Bucureşti, 1937

Lovinescu, *Opere* = E. Lovinescu, *Opere*, I–IX, îngr. Maria Simionescu şi Alexandru George, Bucureşti, 1982–1992

Lovinescu, *Portrete* = E. Lovinescu, *Portrete literare*, Bucureşti, 1921

Lovinescu, *Sburătorul* = E. Lovinescu, *Sburătorul. Agende literare*, vol. I–VI, îngr. Monica Lovinescu, Gabriela Omăt, Alexandru George şi, de la vol. III, Margareta Feraru, pref. Alexandru George, Bucureşti, 1993–2002

Lovinescu, *Scrieri* = E. Lovinescu, *Scrieri*, I–IX, îngr. şi introd. Eugen Simion, Bucureşti, 1969–1982

Lovinescu, *Întrevederi* = Monica Lovinescu, *Întrevederi cu Mircea Eliade, Eugen Ionescu, Ştefan Lupaşcu şi Grigore Cugler*, Bucureşti, 1992

Lovinescu, *Unde scurte* = Monica Lovinescu, *Unde scurte*, I–VI, Bucureşti, 1990–1996

Lungu, *Itinerar* = Ion Lungu, *Itinerar critic*, Bucureşti, 1965

Lungu, *Şcoala Ardeleană* = Ion Lungu, *Şcoala Ardeleană*, Bucureşti, 1978

Lupaş, *Cronicari* = I. Lupaş, *Cronicari şi istorici români din Transilvania*, I–II, Craiova, 1941

Lupi, *Storia* = Gino Lupi, *Storia della letteratura romena*, Firenze, 1955

Lupi, *Umorismo* = Gino Lupi, *Umorismo romeno*, Milano, 1939

Macedonski, *Opere* = Alexandru Macedonski, *Opere*, I–IV, îngr. şi introd. Tudor Vianu, Bucureşti, 1939-1946

Macrea, *Contribuţii* = Dimitrie Macrea, *Contribuţii la istoria lingvisticii şi filologiei româneşti*, Bucureşti, 1978

Macrea, *Lingvişti* = Dimitrie Macrea, *Lingvişti şi filologi români*, Bucureşti, 1959

Maftei, *Personalităţi* = Ionel Maftei, *Personalităţi ieşene*, vol. I–VIII, Iaşi, 1972–2000, Ioan Timofte, *Personalităţi ieşene*, vol. IX–XII, Iaşi, 2001–2012

Maiorescu, *Critice* = Titu Maiorescu, *Critice*, I–III, îngr. I. Rădulescu-Pogoneanu, Bucureşti, 1926–1930

Maiorescu, *Opere* = Titu Maiorescu, *Opere*, I–IV, îngr. Georgeta Rădulescu-Dulgheru şi Domnica Filimon, introd. Eugen Todoran, Bucureşti, 1978-1988

Mancaş, *Teatrul* = Mircea Mancaş, *Trecut şi prezent în teatrul românesc*, Bucureşti, 1979

Manea, *Contur* = Norman Manea, *Pe contur*, Bucureşti, 1984

Manolescu, *Enciclopedia* = Florin Manolescu, *Enciclopedia exilului literar românesc. 1945–1989*, ed. 2, Bucureşti, 2010

Manolescu, *Literatura SF* = Florin Manolescu, *Literatura SF*, Bucureşti, 1980

Manolescu, *Litere* = Florin Manolescu, *Litere în tranziţie*, Bucureşti, 1998

Manolescu, *Poezia* = Florin Manolescu, *Poezia criticilor*, Bucureşti, 1971

Manolescu, *Benzile desenate* = Ion Manolescu, *Benzile desenate şi canonul postmodern*, Bucureşti, 2011

Manolescu, *Arca* = Nicolae Manolescu, *Arca lui Noe*, I–III, Bucureşti, 1980–1983

Manolescu, *Istoria* = Nicolae Manolescu, *Istoria critică a literaturii române*, I, Bucureşti, 1990; *Istoria critică a literaturii române. Cinci secole de literatură*, Piteşti, 2008

Manolescu, *Lecturi* = Nicolae Manolescu, *Lecturi infidele*, Bucureşti, 1966

Manolescu, *Lista* = Nicolae Manolescu, *Literatura română postbelică. Lista lui Manolescu*, I–III, Braşov, 2001

Manolescu, *Metamorfozele* = Nicolae Manolescu, *Metamorfozele poeziei*, Bucureşti, 1968

Manolescu, *Poeţi* = Nicolae Manolescu, *Poeţi romantici*, Bucureşti, 1999

Manolescu, *Teme* = Nicolae Manolescu, *Teme*, I–VII, Bucureşti, 1971–1988

Manu, *Eseu* = Emil Manu, *Eseu despre generaţia războiului*, Bucureşti, 1978

Manu, *Reviste* = Emil Manu, *Reviste româneşti de poezie*, Bucureşti, 1972

Manu, *Sensuri* = Emil Manu, *Sensuri moderne şi contemporane*, Bucureşti, 1982

Manu, *Sinteze* = Emil Manu, *Sinteze şi antisinteze literare*, Cluj-Napoca, 1975

Marcea, *Atitudini* = Pompiliu Marcea, *Atitudini critice*, Bucureşti, 1985

Marcea, *Concordanţe* = Pompiliu Marcea, *Concordanţe şi controverse*, Bucureşti, 1983

Marcea, *„Convorbiri”* = Pompiliu Marcea, *„Convorbiri literare” şi spiritul critic*, Bucureşti, 1972

Marcea, *Varietăţi* = Pompiliu Marcea, *Varietăţi literare*, Craiova, 1982

Marcus, *Paradigme* = Solomon Marcus, *Paradigme universale*, Piteşti, 2011

Marino, *Biografia* = Adrian Marino, *Biografia ideii de literatură*, I–VI, Cluj-Napoca, 1991–2000

Marino, *Dicţionar* = Adrian Marino, *Dicţionar de idei literare*, I, Bucureşti, 1973

Marino, *Hermeneutica* = Adrian Marino, *Hermeneutica ideii de literatură*, Cluj-Napoca, 1987

Marino, *Introducere* = Adrian Marino, *Introducere în critica literară*, Bucureşti, 1968

Martin, *Acolade* = Aurel Martin, *Acolade*, Bucureşti, 1977

Martin, *Metonimii* = Aurel Martin, *Metonimii*, Bucureşti, 1974

Martin, *Paranteze* = Aurel Martin, *Paranteze*, Bucureşti, 1981

Martin, *Poeţi* = Aurel Martin, *Poeţi contemporani*, Bucureşti, I–II, 1967–1971

Martin, *Dicţiunea* = Mircea Martin, *Dicţiunea ideilor*, Bucureşti, 1981

Martin, *Generaţie* = Mircea Martin, *Generaţie şi creaţie*, Bucureşti, 1969

Martin, *Identificări* = Mircea Martin, *Identificări*, Bucureşti, 1977

Martin, *Singura critică* = Mircea Martin, *Singura critică*, Bucureşti, 1986

Martinescu, *Cronicari* = D. Martinescu, *Cronicari şi cronici din ţările române*, Bucureşti, 1967

Martinescu, *Umbre* = Pericle Martinescu, *Umbre pe pânza vremii*, Bucureşti, 1985

Massoff, *Despre ei* = Ioan Massoff, *Despre ei şi despre alţii*, Bucureşti, 1973

Massoff, *Teatr. rom.* = Ioan Massoff, *Teatrul românesc*, I–VIII, Bucureşti, 1961–1981

Mazilu, *Barocul* = Dan Horia Mazilu, *Barocul în literatura română din secolul al XVII-lea*, Bucureşti, 1976

Mazilu, *Lit. rom.* = Dan Horia Mazilu, *Literatura română în epoca Renaşterii*, Bucureşti, 1984

Mazilu, *Lit. rom. barocă* = Dan Horia Mazilu, *Literatura română barocă în context european*, Bucureşti, 1996

Mazilu, *Noi* = Dan Horia Mazilu, *Noi despre ceilalţi. Fals tratat de imagologie*, Iaşi, 1999

Mazilu, *Noi printre ceilalţi* = Dan Horia Mazilu, *Noi printre ceilalţi sau Despre literatura peregrinilor*, Bucureşti, 2003

Mazilu, *Proza* = Dan Horia Mazilu, *Proza oratorică în literatura română veche*, I–II, Bucureşti, 1986–1987
Mazilu, *Recitind* = Dan Horia Mazilu, *Recitind literatura română veche*, I–III, Bucureşti, 1994–2000
Mazilu, *Studii* = Dan Horia Mazilu, *Studii de literatură română veche*, Bucureşti, 2005
Mazilu, *Vocaţia* = Dan Horia Mazilu, *Vocaţia europeană a literaturii române vechi*, Bucureşti, 1991
Măciucă, *Motive* = Constantin Măciucă, *Motive şi structuri dramatice*, Bucureşti, 1986
Mănucă, *Analogii* = Dan Mănucă, *Analogii. Constante ale istoriei literare româneşti*, Iaşi, 1995
Mănucă, *Argumente* = Dan Mănucă, *Argumente de istorie literară*, Iaşi, 1978
Mănucă, *Lectură* = Dan Mănucă, *Lectură şi interpretare. Un model epic*, Bucureşti, 1988
Mănucă, *Perspective* = Dan Mănucă, *Perspective critice*, Iaşi, 1998
Mănucă, *Principiile* = Dan Mănucă, *Principiile criticii literare junimiste*, Iaşi, 2000
Mănucă, *Scriit. jun.* = Dan Mănucă, *Scriitori junimişti*, Iaşi, 1971
Mărcuş, *Thalia* = Ştefan Mărcuş, *Thalia română. Contribuţii la istoricul teatrului românesc din Ardeal, Banat şi părţile ungurene*, postfaţă Petru Comarnescu, Timişoara, 1945
Mecu, *Fapte–sens* = Nicolae Mecu, *Între fapte şi sens*, Bucureşti, 2004
Metzulescu, *Literile* = Stelian Metzulescu, *Literile în Ţara Banilor*, I–II, pref. Paul I. Papadopol, Craiova, 1936
Mică encicl. = Mică enciclopedie ilustrată a scriitorilor din Republica Moldova, Bucureşti–Chişinău, 2005
Micu, *Critici prozatori* = Dumitru Micu, *Critici prozatori*, Bucureşti, 2010
Micu, *„Gândirea”* = Dumitru Micu, *„Gândirea” şi gândirismul*, Bucureşti, 1975
Micu, *Ist. lit.* = Dumitru Micu, *Istoria literaturii române de la creaţia populară la postmodernism*, Bucureşti, 2000
Micu, *În căutarea* = Dumitru Micu, *În căutarea autenticităţii*, I–II, Bucureşti, 1992–1994
Micu, *Început* = Dumitru Micu, *Început de secol. 1900–1916*, Bucureşti, 1970
Micu, *Lecturi* = Dumitru Micu, *Lecturi şi păreri*, Cluj-Napoca, 1978
Micu, *Limbaje* = Dumitru Micu, *Limbaje lirice contemporane*, Bucureşti, 1988
Micu, *Literatura* = Dumitru Micu, *Literatura română la începutul secolului al XX-lea. 1900–1916*, Bucureşti, 1964
Micu, *Mileniu* = Dumitru Micu, *Sfârşit şi început de mileniu*, Bucureşti, 2010
Micu, *Modernismul* = Dumitru Micu, *Modernismul românesc*, I–II, Bucureşti, 1984–1985
Micu, *Romanul* = Dumitru Micu, *Romanul românesc contemporan*, Bucureşti, 1959
Micu, *Scriitori* = Dumitru Micu, *Scriitori, cărţi, reviste*, Bucureşti, 1980
Micu, *Scurtă ist.* = Dumitru Micu, *Scurtă istorie a literaturii române*, I–IV, Bucureşti, 1994–1997
Micu–Manolescu, *Literatura* = Dumitru Micu, Nicolae Manolescu, *Literatura română de azi. 1944–1964*, Bucureşti, 1965
Mihăescu, *Timp* = Valentin F. Mihăescu, *Timp şi mod*, Bucureşti, 1983
Mihăilă, *Contribuţii* = G. Mihăilă, *Contribuţii la istoria culturii şi literaturii române vechi*, Bucureşti, 1972
Mihăilă, *Scriitori* = G. Mihăilă, *Scriitori şi filologi români (secolele XVI–XX)*, Bucureşti, 2005
Mihăilescu, *Întrebările* = Dan C. Mihăilescu, *Întrebările poeziei*, Bucureşti, 1988
Mihăilescu, *Lit. rom. postceauşism* = Dan C. Mihăilescu, *Literatura română în postceauşism*, I–III, Iaşi, 2004–2007
Mihăilescu, *Conceptul* = Florin Mihăilescu, *Conceptul de critică literară în România*, I–II, Bucureşti, 1976–1979
Milea, *Sub semnul* = Ioan Milea, *Sub semnul poeziei*, Piteşti, 1999
Miller–Săndulescu, *Evoluţia* = Mărgărita Miller-Verghy, Ecaterina Săndulescu, *Evoluţia scrisului feminin în România*, pref. E. Lovinescu, Bucureşti, 1935
Mincu, *Critice* = Marin Mincu, *Critice*, Bucureşti, I–II, 1969–1971
Mincu, *Eseu* = Marin Mincu, *Eseu despre textul poetic*, Bucureşti, 1986
Mincu, *Poeticitate* = Marin Mincu, *Poeticitate românească postbelică*, Constanţa, 2000
Mincu, *Poezie* = Marin Mincu, *Poezie şi generaţie*, Bucureşti, 1975
Mincu, *Repere* = Marin Mincu, *Repere*, Bucureşti, 1977
Minea, *Letopiseţele* = Ilie Minea, *Letopiseţele moldoveneşti scrise slavoneşte*, Iaşi, 1925
Mioc, *Curs* = Simion Mioc, *Curs de istoria literaturii române. 1900–1918*, II, Timişoara, 1972
Mirodan, *Dicţionar* = Al. Mirodan, *Dicţionar neconvenţional al scriitorilor evrei de limbă română*, vol. I–II, Tel Aviv, 1986–1997, vol. III, Cfar Habad, 2008
Mîndra, *Clasicism* = V. Mîndra, *Clasicism şi romantism în dramaturgia românească (1816–1918)*, Bucureşti, 1973
Mîndra, *Incursiuni* = V. Mîndra, *Incursiuni în istoria dramaturgiei române. De la Gh. Asachi la Camil Petrescu*, Bucureşti, 1971
Mîndra, *Ist. lit. dram.* = V. Mîndra, *Istoria literaturii dramatice româneşti*, I, Bucureşti, 1985
Mîndra, *Jocul* = V. Mîndra, *Jocul situaţiilor dramatice*, Bucureşti, 1978
Modola, *Dramaturgia* = Doina Modola, *Dramaturgia românească între 1900–1918*, Cluj-Napoca, 1983
Morar, *Avangarda rom.* = Ovidiu Morar, *Avangarda românească în context european*, Suceava, 2003
Morar, *Avatarurile* = Ovidiu Morar, *Avatarurile suprarealismului românesc*, Bucureşti, 2003
Morar, *Scriitori evrei* = Ovidiu Morar, *Scriitori evrei din România*, Bucureşti, 2006
Moraru, *Obsesia* = Cornel Moraru, *Obsesia credibilităţii*, Bucureşti, 1996
Moraru, *Semnele* = Cornel Moraru, *Semnele realului*, Bucureşti, 1981
Moraru, *Textul* = Cornel Moraru, *Textul şi realitatea*, Bucureşti, 1984
Moraru, *Ceremonia* = Cristian Moraru, *Ceremonia textului*, Bucureşti, 1985
Moraru–Velculescu, *Bibliografia* = Mihai Moraru, Cătălina Velculescu, *Bibliografia analitică a literaturii române vechi*, vol. I: *Cărţile populare laice*, partea I–II, Bucureşti, 1976–1978
Mugur, *Profesiunea* = Florin Mugur, *Profesiunea de scriitor*, Bucureşti, 1979
Munteano, *Panorama* = Basil Munteano, *Panorama de la littérature roumaine contemporaine*, Paris, 1938
Munteanu, *Opera* = Aurel Dragoş Munteanu, *Opera şi destinul scriitorului*, Bucureşti, 1972

Munteanu, *Românii–Ungaria* = Cornel Munteanu, *Românii din Ungaria (1951–2008)*, vol. I, Jula, 2006, vol. II, Cluj-Napoca, 2009

Munteanu, *Aristarc* = George Munteanu, *Sub semnul lui Aristarc*, Bucureşti, 1975

Munteanu, *Atitudini* = George Munteanu, *Atitudini*, Bucureşti, 1966

Munteanu, *Jurnal* = Romul Munteanu, *Jurnal de cărţi*, I–VII, Bucureşti, 1973–1998

Murăraşu, *Ist. lit.* = D. Murăraşu, *Istoria literaturii române*, ed. 4, Bucureşti, 1946

Muscalu, *Dicţ. scriit. vrânceni* = Florin Muscalu, *Dicţionarul scriitorilor şi publiciştilor vrânceni. De la origini până în anul 2000*, Focşani, 1999

Muşat, *Strategiile* = Carmen Muşat, *Strategiile subversiunii*, postfaţă Mircea Martin, Piteşti, 2002

Muthu, *Balcanismul* = Mircea Muthu, *Balcanismul literar românesc*, I–III, Cluj-Napoca, 2002; ed. Piteşti, 2008

Muthu, *Cântecul* = Mircea Muthu, *Cântecul lui Leonardo*, Cluj-Napoca, 1995

Muthu, *Lit. rom.* = Mircea Muthu, *Literatura română şi spiritul sud-est european*, Bucureşti, 1976

Muthu, *Orientări* = Mircea Muthu, *Orientări critice*, Cluj, 1972

Muthu, *Permanenţe* = Mircea Muthu, *Permanenţe literare româneşti din perspectivă comparată*, Bucureşti, 1986

Nedelcovici–Popescu–Protopopescu, *Cartea* = Viorica Nedelcovici, Elvira Popescu, Constanţa Protopopescu, *Cartea românească în lume. 1945–1972*, introd. Mihnea Gheorghiu, Bucureşti, 1975

Negoiţescu, *Alte însemnări* = I. Negoiţescu, *Alte însemnări critice*, Bucureşti, 1980

Negoiţescu, *Analize* = I. Negoiţescu, *Analize şi sinteze*, Bucureşti, 1976

Negoiţescu, *Engrame* = I. Negoiţescu, *Engrame*, Bucureşti, 1975

Negoiţescu, *Ist. lit.* = I. Negoiţescu, *Istoria literaturii române*, I, Bucureşti, 1991

Negoiţescu, *Însemnări* = I. Negoiţescu, *Însemnări critice*, Cluj, 1970

Negoiţescu, *Lampa* = I. Negoiţescu, *Lampa lui Aladin*, Bucureşti, 1971

Negoiţescu, *Scriitori* = I. Negoiţescu, *Scriitori moderni*, Bucureşti, 1966

Negoiţescu, *Scriitori contemporani* = I. Negoiţescu, *Scriitori contemporani*, îngr. Dan Damaschin, Cluj-Napoca, 1994

Negrici, *Expresivitatea* = Eugen Negrici, *Expresivitatea involuntară*, Bucureşti, 1977

Negrici, *Figura* = Eugen Negrici, *Figura spiritului creator*, Bucureşti, 1978

Negrici, *Imanenţa* = Eugen Negrici, *Imanenţa literaturii*, Bucureşti, 1981

Negrici, *Introducere* = Eugen Negrici, *Introducere în poezia contemporană*, Bucureşti, 1985

Negrici, C*omunism* = Eugen Negrici, *Literatura română sub comunism*, vol. II: *Proza*, Bucureşti, 2002, vol. I: *Poezia*, Bucureşti, 2003

Negrilă, *Dicţ. scriit. arădeni* = Iulian Negrilă, *Dicţionarul scriitorilor arădeni de azi*, Arad, 1997

Negrilă, *Însemnări* = Iulian Negrilă, *Însemnări despre scriitori*, Timişoara, 1987

Negrilă, *Scriitori* = Iulian Negrilă, *Scriitori tribunişti din perioada arădeană*, Timişoara, 1983

Negruzzi, *Junimea* = Iacob Negruzzi, *Amintiri din „Junimea”*, Bucureşti, 1921

Nemoianu, *Utilul* = Virgil Nemoianu, *Utilul şi plăcutul*, Bucureşti, 1973

Netea, *Maior–Goga* = Vasile Netea, *De la Petru Maior la Octavian Goga*, Bucureşti, 1944

Nicola, *Valori* = Traian Nicola, *Valori spirituale tutovene. Biobibliografii*, I–VI, Bârlad, 1999–2004

Nicolescu, *Şc. Ardeleană* = Aurel Nicolescu, *Şcoala Ardeleană şi limba română*, Bucureşti, 1971

Nicolescu, *Contemporanul* = G.C. Nicolescu, *Curentul literar de la „Contemporanul”*, Bucureşti, 1966

Nicolescu, *Buzău–Râmnicu Sărat* = Valeriu Nicolescu, *Buzău–Râmnicu Sărat. Oameni de ieri, oameni de azi*, vol. I (în colaborare cu Gheorghe Petcu), Buzău, 1999, vol II, partea 1–2, Bucureşti, 2001.

Nicolescu, *Starea* = Vasile Nicolescu, *Starea lirică*, I–II, Bucureşti, 1975–1984

Niţescu, *Atitudini* = M. Niţescu, *Atitudini critice*, Bucureşti, 1983

Niţescu, *Poeţi* = M. Niţescu, *Poeţi contemporani*, Bucureşti, 1978

Niţescu, *Proletcultismul* = M. Niţescu, *Sub zodia proletcultismului. Dialectica puterii*, îngr. M. Ciurdariu, Bucureşti, 1995

Niţescu, *Repere* = M. Niţescu, *Repere critice*, Bucureşti, 1974

Niţescu, *Scylla* = M. Niţescu, *Între Scylla şi Charybda*, Bucureşti, 1972

Noica, *Istoricitate* = Constantin Noica, *Istoricitate şi eternitate. Repere pentru o istorie a culturii româneşti*, îngr. şi introd. Mircea Handoca, Bucureşti, 1989

Noica, *Publicistică* = Constantin Noica, *Publicistică*, I–III, îngr. Marin Diaconu, Bucureşti, 1994–2004

Oarcăsu, *Destine* = Ion Oarcăsu, *Destine şi valori*, Cluj-Napoca, 1974

Oarcăsu, *Oglinzi* = Ion Oarcăsu, *Oglinzi paralele*, Bucureşti, 1967

Oarcăsu, *Opinii* = Ion Oarcăsu, *Opinii despre poezie*, Bucureşti, 1965

Odangiu, *Romanul* = Marian Odangiu, *Romanul politic*, Timişoara, 1984

Omăt, *Modernismul* = Gabriela Omăt, *Modernismul literar românesc în date (1880–2000) şi texte (1880-1949)*, I–II, Bucureşti, 2008

Onu, *Critica* = Liviu Onu, *Critica textuală şi editarea literaturii române vechi*, Bucureşti, 1973

Oprea, *Faţa* = Al. Oprea, *Faţa nevăzută a literaturii*, Bucureşti, 1980

Oprea, *Incidenţe* = Al. Oprea, *Incidenţe critice*, Bucureşti, 1975

Oprea, *Mişcarea* = Al. Oprea, *Mişcarea prozei*, Bucureşti, 1967

Oprea, *5 prozatori* = Al. Oprea, *5 prozatori iluştri, 5 procese literare*, Bucureşti, 1971

Oprea, *Opera* = Nicolae Oprea, *Opera şi autorul*, Piteşti, 2001

Oprea, *Provinciile* = Nicolae Oprea, *Provinciile imaginare*, Piteşti, 1993

Oprea, *Timpul* = Nicolae Oprea, *Timpul lecturii*, Cluj-Napoca, 2002

Oprescu, *Scriitori* = Horia Oprescu, *Scriitori în lumina documentelor*, Bucureşti, 1968

Opriş, *Reviste* = Tudor Opriş, *Reviste literare ale elevilor. 1834–1974. Istoria presei şcolare româneşti*, Bucureşti, 1977

Opriş, *500 debuturi* = Tudor Opriş, *500 debuturi literare*, Galaţi, 1991

Opriţă, *Anticipaţia* = Mircea Opriţă, *Anticipaţia românească*, ed. 2, Bucureşti, 2003
Opriță, *Cronici* = Mircea Opriță, *Cronici de familie*, Cluj-Napoca, 2008
Opriţă, *Istoria* = Mircea Opriţă, *Istoria anticipaţiei româneşti*, Iaşi, 2007
Ornea, *Actualitatea* = Z. Ornea, *Actualitatea clasicilor*, Bucureşti, 1985
Ornea, *Comentarii* = Z. Ornea, *Comentarii*, Bucureşti, 1981
Ornea, *Confluenţe* = Z. Ornea, *Confluenţe*, Bucureşti, 1976
Ornea, *Contemporanul* = Z. Ornea, *Curentul cultural de la „Contemporanul”*, Bucureşti, 1977
Ornea, *Interpretări* = Z. Ornea, *Interpretări*, Bucureşti, 1988
Ornea, *Înţelesuri* = Z. Ornea, *Înţelesuri. Medalioane de istorie literară*, Bucureşti, 1994
Ornea, *Junimea* = Z. Ornea, *Junimea şi junimismul*, Bucureşti, 1975
Ornea, *Medalioane* = Z. Ornea, *Medalioane*, Iaşi, 1997
Ornea, *Medalioane ist. lit.* = Z. Ornea, *Medalioane de istorie literară (1999–2001)*, îngr. Tiberiu Avramescu, București, 2004
Ornea, *Portrete* = Z. Ornea, *Portrete*, Bucureşti, 1999
Ornea, *Tradiţionalism* = Z. Ornea, *Tradiţionalism şi modernitate în deceniul al treilea*, Bucureşti, 1980
Oțoiu, *Proza* = Adrian Oțoiu, *Proza generației ’80. Strategii transgresive*, I–II, Pitești, 2000–2003
Paleologu, *Alchimia* = Alexandru Paleologu, *Alchimia existenţei*, Bucureşti, 1983
Paleologu, *Bunul simţ* = Alexandru Paleologu, *Bunul simţ ca paradox*, Bucureşti, 1972
Paleologu, *Ipoteze* = Alexandru Paleologu, *Ipoteze de lucru*, Bucureşti, 1980
Paleologu, *Simţul practic* = Alexandru Paleologu, *Simţul practic*, Bucureşti, 1974
Paleologu, *Spiritul* = Alexandru Paleologu, *Spiritul şi litera*, Bucureşti, 1970
Pamfil, *Spaţialitate* = Alina Pamfil, *Spaţialitate şi temporalitate. Eseuri despre romanul românesc interbelic*, Cluj-Napoca, 1993
Panaitescu, *Contribuţii* = P.P. Panaitescu, *Contribuţii la istoria culturii româneşti*, îngr. Silvia Panaitescu, pref. Dan Zamfirescu, Bucureşti, 1971
Panaitescu, *Începuturile* = P.P. Panaitescu, *Începuturile şi biruinţa scrisului în limba română*, Bucureşti, 1965
Panu, *Junimea* = G. Panu, *Amintiri de la Junimea din Iaşi*, I–II, Bucureşti, 1943; ed. I–II, îngr. şi pref. Z. Ornea, Bucureşti, 1971
Papadima, *Creatorii* = Ovidiu Papadima, *Creatorii şi lumea lor*, Bucureşti, 1943
Papadima, *Ipostaze* = Ovidiu Papadima, *Ipostaze ale iluminismului românesc*, Bucureşti, 1975
Papadima, *Scriitorii* = Ovidiu Papadima, *Scriitorii şi înţelesurile vieţii*, Bucureşti, 1971
Papahagi, *Critica* = Marian Papahagi, *Critica de atelier*, Bucureşti, 1983
Papahagi, *Cumpănă* = Marian Papahagi, *Cumpănă şi semn*, Bucureşti, 1990
Papahagi, *Eros* = Marian Papahagi, *Eros şi utopie*, Bucureşti, 1980
Papahagi, *Exerciţii* = Marian Papahagi, *Exerciţii de lectură*, Cluj-Napoca, 1976
Papahagi, *Fragmente* = Marian Papahagi, *Fragmente despre critică,* Cluj-Napoca, 1994
Papahagi, *Interpretări* = Marian Papahagi, *Interpretări pe teme date*, Cluj-Napoca, 1995
Papu, *Apolo* = Edgar Papu, *Apolo sau Ontologia clasicismului*, Bucureşti, 1985
Papu, *Clasicii* = Edgar Papu, *Din clasicii noştri. Contribuţie la ideea unui protocronism românesc*, Bucureşti, 1977
Papu, *Despre stiluri* = Edgar Papu, *Despre stiluri*, Bucureşti, 1986
Papu, *Lumini* = Edgar Papu, *Lumini perene. Retrospecţii asupra unor clasici români*, Bucureşti, 1989
Papu, *Luminile* = Edgar Papu, *Din luminile veacului*, Bucureşti, 1967
Papu, *Motive* = Edgar Papu, *Motive literare româneşti*, Bucureşti, 1983
Papu, *Scriitori-filosofi* = Edgar Papu, *Scriitori-filosofi în cultura română*, Craiova, 1994
Pascu, *Ist. lit.* = Giorge Pascu, *Istoria literaturii române din secolul XVIII*, I–III, Bucureşti, Iaşi, 1924 – 1927
Pavel, *Arheologia* = Eugen Pavel, *Arheologia textului*, Cluj-Napoca, 2012
Păcurariu, *Clas. rom.* = D. Păcurariu, *Clasicismul românesc*, Bucureşti, 1971
Păcurariu, *Scriitori* = D. Păcurariu, *Scriitori şi direcţii literare*, I–II, Bucureşti, 1981–1984
Păcurariu, *Teme* = D. Păcurariu, *Teme, motive, mituri şi metamorfoza lor*, Bucureşti, 1990
Păcurariu, *Dicţ. teolog.* = Mircea Păcurariu, *Dicţionarul teologilor români*, Bucureşti, 1996
Păcurariu, *Ist. Bis.* = Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, I–III, Bucureşti, 1991–1994
Pârvulescu, *Alfabetul* = Ioana Pârvulescu, *Alfabetul doamnelor. De la Doamna B. la Doamna T.*, Bucureşti, 1999
Pecie, *Romancierul* = Ion Pecie, *Romancierul în faţa oglinzii*, Bucureşti, 1989
Perian, *A doua tradiţie* = Gheorghe Perian, *A doua tradiţie. Poezia naivă românească de la origini până la Anton Pann*, Cluj-Napoca, 2003
Perian, *Pagini* = Gheorghe Perian, *Pagini de critică şi de istorie literară*, Târgu Mureş, 1998
Perian, *Scriitori* = Gheorghe Perian, *Scriitori români postmoderni*, Bucureşti, 1996
Perpessicius, *Alte menţiuni* = Perpessicius, *Alte menţiuni de istoriografie literară şi folclor*, I–III, Bucureşti, 1961–1967
Perpessicius, *Jurnal* = Perpessicius, *Jurnal de lector completat cu Eminesciana*, Bucureşti, 1944
Perpessicius, *Lecturi* = Perpessicius, *Lecturi intermitente*, Cluj, 1971
Perpessicius, *Menţiuni* = Perpessicius, *Menţiuni critice*, I–V, Bucureşti, 1928–1946
Perpessicius, *Menţiuni ist.* = Perpessicius, *Menţiuni de istoriografie literară şi folclor (1948–1956)*, Bucureşti, 1957
Perpessicius, *Opere* = Perpessicius, *Opere*, vol. I–IV, Bucureşti, 1966–1971, vol. V–XII, îngr. Dumitru D. Panaitescu, Bucureşti, 1972–1983
Pervain, *Studii* = Iosif Pervain, *Studii de literatură română*, Cluj, 1971
Petraş, *Cărţile* = Irina Petraş, *Cărţile deceniului 10*, Cluj-Napoca, 2003
Petraş, *Lit. rom.* = Irina Petraş, *Literatura română contemporană*, Bucureşti, 1994
Petraş, *Panorama* = Irina Petraş, *Panorama criticii literare româneşti. 1950–2000,* Cluj-Napoca, 2001

Petraşcu, *Figuri* = Nicolae Petraşcu, *Figuri literare contimpurane*, Bucureşti, 1893
Petraşcu, *Icoane* = Nicolae Petraşcu, *Icoane de lumină*, I–IV, Bucureşti, 1935–1941
Petraşcu, *Scriitori* = Nicolae Petraşcu, *Scriitori români contimporani*, Bucureşti, 1898
Petrescu, *Teze* = Camil Petrescu, *Teze şi antiteze*, Bucureşti, 1936
Petrescu, *Configuraţii* = Ioana Em. Petrescu, *Configuraţii*, Cluj-Napoca, 1981
Petrescu, *Eminescu* = Ioana Em. Petrescu, *Eminescu și mutațiile poeziei românești*, Cluj-Napoca, 1989
Petrescu, *Studii* = Ioana Em. Petrescu, *Studii de literatură română și comparată*, Cluj-Napoca, 2005
Petrescu, *Realitate* = Liviu Petrescu, *Realitate şi romanesc*, Bucureşti, 1969
Petrescu, *Romanul* = Liviu Petrescu, *Romanul condiţiei umane*, Bucureşti, 1979
Petrescu, *Scriitori* = Liviu Petrescu, *Scriitori români şi străini*, Cluj, 1973
Petrescu, *Studii transilvane* = Liviu Petrescu, *Studii transilvane. Coduri etice şi estetice la scriitori transilvăneni*, Bucureşti, 1997
Petrescu, *Vârstele* = Liviu Petrescu, *Vârstele romanului*, Bucureşti, 1992
Petrescu–Paraschiva, *Dicţ. lit. Dâmboviţa* = Victor Petrescu, Serghie Paraschiva, *Dicţionar de literatură al judeţului Dâmboviţa. 1508–1998*, Târgovişte, 1999
Petreu, *Jocurile* = Marta Petreu, *Jocurile manierismului logic*, Bucureşti, 1995
Petreu, *Teze* = Marta Petreu, *Teze neterminate*, Bucureşti, 1991
Petria, *Vâlcea* = Petre Petria, *Vâlcea. Oameni de ştiinţă, cultură şi artă. Dicţionar*, Râmnicu Vâlcea, 1997
Petroveanu, *Pagini* = Mihail Petroveanu, *Pagini critice*, Bucureşti, 1958
Petroveanu, *Profiluri* = Mihail Petroveanu, *Profiluri lirice contemporane*, Bucureşti, 1963
Petroveanu, *Studii* = Mihail Petroveanu, *Studii literare*, Bucureşti, 1966
Petroveanu, *Traiectorii* = Mihail Petroveanu, *Traiectorii lirice*, Bucureşti, 1974
Philippide, *Consideraţii* = Alexandru Philippide, *Consideraţii confortabile*, I–II, Bucureşti, 1970–1972
Philippide, *Scrieri* = Alexandru Philippide, *Scrieri*, I–IV, Bucureşti, 1976–1978
Pillat, *Itinerarii* = Dinu Pillat, *Itinerarii istorico-literare*, îngr. şi pref. George Muntean, Bucureşti, 1978
Pillat, *Mozaic* = Dinu Pillat, *Mozaic istorico-literar. Secolul XX*. Bucureşti, 1969
Pillat, *Tradiţie* = Ion Pillat, *Tradiţie şi literatură*, Bucureşti, 1943
Piru, *Analize* = Al. Piru, *Analize şi sinteze critice*, Craiova, 1973
Piru, *Critici* = Al. Piru, *Critici şi metode*, Bucureşti, 1989
Piru, *Debuturi* = Al. Piru, *Debuturi*, Bucureşti, 1981
Piru, *Discursul* = Al. Piru, *Discursul critic*, Bucureşti, 1987
Piru, *Ist. lit.* = Al. Piru, *Istoria literaturii române*, I–II, Bucureşti, 1970; *Istoria literaturii române de la începuturi până azi*, Bucureşti, 1981
Piru, *Panorama* = Al. Piru, *Panorama deceniului literar românesc 1940–1950*, Bucureşti, 1968
Piru, *Permanenţe* = Al. Piru, *Permanenţe româneşti*, Bucureşti, 1978
Piru, *Poezia* = Al. Piru, *Poezia românească contemporană. 1950–1975*, I–II, Bucureşti, 1975
Piru, *Reflexe* = Al. Piru, *Reflexe şi interferenţe*, Craiova, 1974
Piru, *Valori* = Al. Piru, *Valori clasice*, Bucureşti, 1978
Piru, *Varia* = Al. Piru, *Varia*, I–II, Bucureşti, 1972–1973
Poantă, *Cercul Literar* = Petru Poantă, *Cercul Literar de la Sibiu. Introducere în fenomenul originar*, Cluj-Napoca, 1997
Poantă, *Dicţ. poeţi* = Petru Poantă, *Dicţionar de poeţi. Clujul contemporan*, Cluj-Napoca, 1998
Poantă, *Modalităţi* = Petru Poantă, *Modalităţi lirice contemporane*, Cluj, 1973
Poantă, *Radiografii* = Petru Poantă, *Radiografii*, I–II, Cluj-Napoca, 1978–1983
Poantă, *Scriitori* = Petru Poantă, *Scriitori contemporani. Radiografii*, Cluj-Napoca, 1994
Podoleanu, *60 scriitori* = S. Podoleanu, *60 scriitori români de origină evreească*, I–II, Bucureşti, [1935–1936]
Pop, *Mărturia* = Augustin Z. N. Pop, *Mărturia documentelor de la vechile tiparniţe româneşti la Nicolae Labiş*, Bucureşti, 1985
Pop, *Avangarda* = Ion Pop, *Avangarda în literatura română*, Bucureşti, 1990
Pop, *Avangardismul* = Ion Pop, *Avangardismul poetic românesc*, Bucureşti, 1969
Pop, *Jocul* = Ion Pop, *Jocul poeziei*, Bucureşti, 1985
Pop, *Lecturi* = Ion Pop, *Lecturi fragmentare*, Bucureşti, 1983
Pop, *Pagini* = Ion Pop, *Pagini transparente*, Cluj-Napoca, 1997
Pop, *Poezia* = Ion Pop, *Poezia unei generaţii*, Cluj, 1973
Pop, *Recapitulări* = Ion Pop, *Recapitulări*, Cluj-Napoca, 1995
Pop, *Transcrieri* = Ion Pop, *Transcrieri*, Cluj-Napoca, 1976
Pop, *Viaţă* = Ion Pop, *Viaţă şi texte*, Cluj-Napoca, 2001
Pop, *Vocile poeziei* = Ion Pop, *„Echinox". Vocile poeziei*, Cluj-Napoca, 2008
Pop, *Conspect* = Vasile Gr. Pop, *Conspect asupra literaturei române şi literaţilor ei de la început şi până astăzi, în ordine cronologică*, I–II, Bucureşti, 1875–1876
Popa, *Clasici* = Const. M. Popa, *Clasici și contemporani*, Craiova, 1987
Popa, *Comicologia* = Marian Popa, *Comicologia*, Bucureşti, 1975
Popa, *Competenţă* = Marian Popa, *Competenţă şi performanţă*, Bucureşti, 1982
Popa, *Dicţ. lit.* = Marian Popa, *Dicţionar de literatură română contemporană*, Bucureşti, 1971; ed. 2, Bucureşti, 1977
Popa, *Forma* = Marian Popa, *Forma ca deformare*, Bucureşti, 1975
Popa, *Ist. lit.* = Marian Popa, *Istoria literaturii române de azi pe mâine*, I–II, Bucureşti, 2009
Popa, *Modele* = Marian Popa, *Modele şi exemple*, Bucureşti, 1971
Popa, *Convergenţe* = Mircea Popa, *Convergenţe europene*, Oradea, 1995
Popa, *De la est* = Mircea Popa, *De la est spre vest*, Cluj-Napoca, 2010
Popa, *De la iluminism* = Mircea Popa, *De la iluminism la paşoptism*, Cluj-Napoca, 2004
Popa, *Estuar* = Mircea Popa, *Estuar*, Bucureşti, 1995
Popa, *Inserţii* = Mircea Popa, *Inserţii*, Cluj-Napoca, 2003
Popa, *Pagini* = Mircea Popa, *Pagini bihorene*, Oradea, 2003
Popa, *Penumbre* = Mircea Popa, *Penumbre*, Cluj-Napoca, 2004

Popa, *Prezențe* = Mircea Popa, *Prezențe literare*, Cluj-Napoca, 2011

Popa, *Reîntoarcerea* = Mircea Popa, *Reîntoarcerea la Ithaca*, București, 1998

Popa, *Semnul Franței* = Mircea Popa, *Sub semnul Franței*, Cluj-Napoca, 2006

Popa, *Spații* = Mircea Popa, *Spații literare*, Cluj-Napoca, 1974

Popa, *Tectonica* = Mircea Popa, *Tectonica genurilor literare*, București, 1980

Popa, *Uleiul* = Mircea Popa, *Uleiul din candelă*, Blaj, 2009

Popa, *Lit. rom. Voivodina* = Ștefan N. Popa, *O istorie a literaturii române din Voivodina*, Pancevo, 1997

Popescu, *Teatrul* = Marian Popescu, *Teatrul ca literatură*, București, 1987

Popescu, *Cărți* = Titu Popescu, *Cărți cu ieșire la mare. Critica, memorialistica, literatura de călătorie*, Cluj-Napoca, 1980

Popovici, *Cercetări* = D. Popovici, *Cercetări de literatură română*, Sibiu, 1944

Popovici, *La Littérature* = D. Popovici, *La Littérature roumaine à l'époque des Lumières*, Sibiu, 1945

Popovici, *Romant. rom.* = D. Popovici, *Romantismul românesc (1829–1840)*, îngr. Ioana Em. Petrescu, cuvânt înainte Tudor Vianu, pref. Dan Simonescu, București, 1969

Popovici, *Studii* = D. Popovici, *Studii literare*, I–VI, îngr. Ioana Em. Petrescu, postfață Aurel Martin, Cluj, 1972–1989

Popovici, *Eu, personajul* = Vasile Popovici, *Eu, personajul*, București, 1988

Popovici, *Lumea* = Vasile Popovici, *Lumea personajului*, București, 1997

Prangati, *Dicț. oamenilor din Neamț* = Constantin Prangati, *Dicționarul oamenilor de seamă din județul Neamț. De la Grigore Ureche până în zilele noastre*, Piatra Neamț, 1999

Predescu, *Encicl.* = Lucian Predescu, *Enciclopedia „Cugetarea"*, București, 1940

Prelipceanu, *Dialoguri* = Nicolae Prelipceanu, *Dialoguri fără Platon*, Cluj-Napoca, 1976

Profiluri = *Profiluri literare*, îngr. Raisa Suveică și Simion Cibotaru, Chișinău, 1972

Protopopescu, *Romanul* = Al. Protopopescu, *Romanul psihologic românesc*, București, 1978

Protopopescu, *Volumul* = Al. Protopopescu, *Volumul și esența*, București, 1972.

Pușcariu, *Călare* = Sextil Pușcariu, *Călare pe două veacuri. Amintiri din tinerețe (1895–1906)*, București, 1968

Pușcariu, *Cinci ani* = Sextil Pușcariu, *Cinci ani de mișcare literară (1902–1906)*, București, 1909

Pușcariu, *Ist. lit.* = Sextil Pușcariu, *Istoria literaturii române. Epoca veche*, ed. 2, Sibiu, 1930

Rachieru, *Poeți Basarabia* = Adrian Dinu Rachieru, *Poeți din Basarabia*, București – Chișinău, 2010

Rachieru, *Poeți Bucovina* = Adrian Dinu Rachieru, *Poeți din Bucovina*, Timișoara, 1996

Radian, *Portrete* = Sanda Radian, *Portrete feminine în romanul românesc interbelic*, București, 1986

Radu, *Pagini* = Olimpia Radu, *Pagini de critică*, îngr. și pref. Marian Papahagi, Cluj-Napoca, 1988

Raicu, *Calea de acces* = Lucian Raicu, *Calea de acces*, București, 1982

Raicu, *Contemporani* = Lucian Raicu, *Printre contemporani*, București, 1980

Raicu, *Critica* = Lucian Raicu, *Critica – formă de viață*, București, 1976

Raicu, *Fragmente* = Lucian Raicu, *Fragmente de timp*, București, 1984

Raicu, *Practica scrisului* = Lucian Raicu, *Practica scrisului și experiența lecturii*, București, 1978

Raicu, *Structuri* = Lucian Raicu, *Structuri literare*, București, 1973

Ralea, *Scrieri* = Mihai Ralea, *Scrieri*, vol. I–III, îngr. și pref. N. Tertulian, București, 1972–1981, vol. IV–VII, îngr. și pref. Florin Mihăilescu, București, 1988–1989

Rașcu, *Amintiri* = I. M. Rașcu, *Amintiri și medalioane literare*, București, 1967.

Razba, *Personalități hunedorene* = Maria Razba, *Personalități hunedorene (sec. XV–XX). Dicționar*, Deva, 2000

Răduică, *Calendare* = Georgeta Răduică, Nicolin Răduică, *Calendare și almanahuri românești. 1731–1918. Dicționar bibliografic*, București, 1981

Răduică, *Dicț. presei* = Georgeta Răduică, Nicolin Răduică, *Dicționarul presei românești. 1731–1918*, București, 1995

Rău, *Efigii* = Aurel Rău, *Efigii*, București, 1989

Râpeanu, *Cultură* = Valeriu Râpeanu, *Cultură și istorie*, I–III, București, 1979–1989

Râpeanu, *Interferențe* = Valeriu Râpeanu, *Interferențe spirituale*, București, 1970

Râpeanu, *Memoria* = Valeriu Râpeanu, *Memoria și fețele timpului*, București, 1983

Râpeanu, *Noi* = Valeriu Râpeanu, *Noi și cei dinaintea noastră*, București, 1966.

Râpeanu, *Pe drumurile* = Valeriu Râpeanu, *Pe drumurile tradiției*, Cluj, 1973

Râpeanu, *Scriitori* = Valeriu Râpeanu, *Scriitori dintre cele două războaie mondiale*, București, 1986

Rebreanu, *Opere* = Liviu Rebreanu, *Opere*, vol. I–III, îngr. Niculae Gheran și Nicolae Liu, introd. Al. Piru, București, 1968, vol. IV–XXIII, îngr. Niculae Gheran, 1970–2005

Regman, *Cărți* = Cornel Regman, *Cărți, autori, tendințe*, București, 1967

Regman, *Colocvial* = Cornel Regman, *Colocvial*, București, 1976

Regman, *Confluențe* = Cornel Regman, *Confluențe literare*, București, 1966

Regman, *Cronicari* = Cornel Regman, *Cică niște cronicari…*, București, 1970

Regman, *De la imperfect* = Cornel Regman, *De la imperfect la mai puțin ca perfect*, București, 1987

Regman, *Dinspre Cercul Literar* = Cornel Regman, *Dinspre „Cercul Literar" spre „optzeciști"*, București, 1997

Regman, *Explorări* = Cornel Regman, *Explorări în actualitatea imediată*, București, 1978

Regman, *Noi explorări* = Cornel Regman, *Noi explorări critice*, București, 1982

Regman, *Nu numai* = Cornel Regman, *Nu numai despre critici*, București, 1990

Regman, *Selecție* = Cornel Regman, *Selecție din selecție*, București, 1972

Regman, *Ultime explorări* = Cornel Regman, *Ultime explorări critice*, București, 2000

Robu, *Science-fiction* = Cornel Robu, *Scriitori români de science-fiction*, Cluj-Napoca, 2008

Românii = *Românii în știința și cultura occidentală*, Davis (SUA), 1992

Rom. magy. ir. lex. = *Romániai magyar irodalmi lexikon*, I–V, îngr. Balogh Edgár, București, Cluj-Napoca, 1981–2010

Rosetti, *Dicţ. cont.* = Dimitrie R. Rosetti, *Dicţionarul contimporanilor din România (1800–1898)*, Bucureşti, 1898

Rosetti–Cazacu–Onu, *Ist. lb. lit.* = Al. Rosetti, Boris Cazacu, Liviu Onu, *Istoria limbii române literare*, vol. I, ed. 2, Bucureşti, 1971

Roşu, *Dicţ. lit. Iugoslavia* = Costa Roşu, *Dicţionarul literaturii române din Iugoslavia*, Novi Sad, 1989

Roşu, *Personalităţi Voivodina* = Costa Roşu, *Personalităţi româneşti din Voivodina (1734–2004)*, Pančevo, 2004

Rotaru, *O ist.* = Ion Rotaru, *O istorie a literaturii române*, I–III, Bucureşti, 1971–1987; ed. I–VI, Galaţi, Bucureşti, 1994–2001

Rotaru, *Valori* = Ion Rotaru, *Valori expresive în literatura română veche*, I–II, Bucureşti, 1976–1983

Ruja, *Parte* = Alexandru Ruja, *Parte din întreg*, I–II, Timişoara, 1994–1999

Ruja, *Prin ani* = Alexandru Ruja, *Printre cărţi – prin ani*, Timişoara, 2009

Ruja, *Printre cărţi* = Alexandru Ruja, *Printre cărţi*, Timişoara, 2006

Ruja, *Valori* = Alexandru Ruja, *Valori lirice actuale*, Timişoara, 1979

Russo, *Studii istorice* = Demostene Russo, *Studii istorice greco–române*, I–II, îngr. Constantin C. Giurescu, Ariadna Camariano şi Nestor Camariano, Bucureşti, 1939

Rusu, *Membrii Academiei* = Dorina N. Rusu, *Membrii Academiei Române 1866–2003. Dicţionar*, ed. 3, pref. Eugen Simion, Bucureşti, 2003

Rusu, *Eminescu–Blaga* = Liviu Rusu, *De la Eminescu la Lucian Blaga şi alte studii literare şi estetice*, Bucureşti, 1981

Rusu, *Utopica* = M. N. Rusu, *Utopica*, Bucureşti, 1969

Sadoveanu, *Scrieri* = Ion Marin Sadoveanu, *Scrieri*, I–VIII, îngr. şi introd. I. Oprişan, Bucureşti, 1969 –1985

Sadoveanu, *Cărţi* = Izabela Sadoveanu, *Cărţi şi idei*, I–II, îngr. şi pref. Margareta Feraru, Bucureşti, 2001

Sadoveanu, *Opere* = Mihail Sadoveanu, *Opere*, I–XXII, Bucureşti, 1954–1973

Sanielevici, *Cercetări* = H. Sanielevici, *Cercetări critice şi filosofice*, îngr. Z. Ornea și Cornelia Botez, introd. Z. Ornea, Bucureşti, 1968

Sanielevici, *Încercări* = H. Sanielevici, *Încercări critice*, pref. C. Rădulescu-Motru, Bucureşti, 1903

Sanielevici, *Noi studii* = H. Sanielevici, *Noi studii critice*, Bucureşti, 1920

Sanielevici, *Poporanismul* = H. Sanielevici, *Poporanismul reacţionar*, Bucureşti, 1921

Sasu, *Dicţ. scriit. SUA* = Aurel Sasu, *Dicţionarul scriitorilor români din Statele Unite şi Canada*, Bucureşti, 2001

Sasu, *În căutarea* = Aurel Sasu, *În căutarea formei*, Cluj-Napoca, 1979

Sasu, *Progresii* = Aurel Sasu, *Progresii*, Cluj, 1972

Sasu, *Retorica* = Aurel Sasu, *Retorica literară românească*, Bucureşti, 1976

Satco, *Encicl. Bucovinei* = Emil Satco, *Enciclopedia Bucovinei*, I–II, Suceava, 2004

Satco–Pânzar, *Dicţionar* = Emil Satco, Ioan Pânzar, *Dicţionar de literatură. Bucovina*, Suceava, 1993

Săndulescu, *Citind* = Al. Săndulescu, *Citind, recitind…*, Bucureşti, 1973

Săndulescu, *Constelaţii* = Al. Săndulescu, *Constelaţii literare*, Bucureşti, 1998

Săndulescu, *Continuităţi* = Al. Săndulescu, *Continuităţi*, Bucureşti, 1976

Săndulescu, *Lit. epistolară* = Al. Săndulescu, *Literatura epistolară*, Bucureşti, 1972

Săndulescu, *Memorialişti* = Al. Săndulescu, *Memorialişti români*, Bucureşti, 2003

Săndulescu, *Pagini* = Al. Săndulescu, *Pagini de istorie literară*, Bucureşti, 1966

Săndulescu, *Portrete* = Al. Săndulescu, *Portrete şi analize literare*, Bucureşti, 1982

Sângeorzan, *Anotimpurile* = Zaharia Sângeorzan, *Anotimpurile criticii*, Bucureşti, 1983

Sângeorzan, *Conversaţii* = Zaharia Sângeorzan, *Conversaţii critice*, Cluj-Napoca, 1980

Sân-Giorgiu, *Cercetări* = Ion Sân-Giorgiu, *Cercetări critice*, I, Bucureşti, 1923

Scarlat, *Ist. poeziei* = Mircea Scarlat, *Istoria poeziei româneşti*, I–IV, Bucureşti, 1982–1990

Scrisori – Camil Petrescu = *Scrisori către Camil Petrescu*, I–II, îngr. şi pref. Florica Ichim, Bucureşti, 1981

Scrisori – Densusianu = *Scrisori către Ovid Densusianu*, I–IV, Bucureşti, 1979–1989

Scrisori – Ibrăileanu = *Scrisori către G. Ibrăileanu*, I–IV, îngr. Mihai Bordeianu, Grigore Botez, Viorica Botez, Ion Lăzărescu, Dan Mănucă şi Al. Teodorescu, pref. Al. Dima şi N. I. Popa, Bucureşti, 1966–1973

Scriitori rom. – lit. străine = *Scriitori români şi/în literaturile străine*, coordonator Alexandru Ruja, Timişoara, 2010

Scurtu, *Cercetări* = Nicolae Scurtu, *Cercetări literare. Scriitori dâmboviţeni*, I–III, Târgovişte, 2007–2010

Scurtu, *Contribuții* = Nicolae Scurtu, *Contribuții de istorie literară*, I–II, pref. Ilie Rad și Mircea Popa, București, 2011–2012.

Sebastian, *Eseuri* = Mihail Sebastian, *Eseuri. Cronici. Memorial*, îngr. şi pref. Cornelia Ştefănescu, Bucureşti, 1972

Sebastian, *Jurnal* = Mihail Sebastian, *Jurnal de epocă*, îngr. şi introd. Cornelia Ştefănescu, Bucureşti, 2002

Seche, *Schiţă* = Mircea Seche, *Schiţă de istorie a lexicografiei române*, I–II, Bucureşti, 1966–1969

Sevastos, *Amintiri* = Mihail Sevastos, *Amintiri de la „Viaţa românească”*, Bucureşti, 1966

Silvestru, *Jurnal* = Valentin Silvestru, *Jurnal de drum al unui critic teatral (1944–1984)*, I, Bucureşti, 1992

Silvestru, *Un deceniu* = Valentin Silvestru, *Un deceniu teatral*, Bucureşti, 1984

Simion, *Dimineaţa* = Eugen Simion, *Dimineaţa poeţilor*, Bucureşti, 1980

Simion, *Ficţiunea* = Eugen Simion, *Ficţiunea jurnalului intim*, I–III, Bucureşti, 2001

Simion, *Fragmente* = Eugen Simion, *Fragmente critice*, vol. I–II, Craiova, 1997–1998, vol. III–VI, Bucureşti, 1999–2009; vol. I, ed. 2, Bucureşti, 1998

Simion, *Genurile* = Eugen Simion, *Genurile biograficului*, Bucureşti, 2002; ed. I–II, Bucureşti, 2008

Simion, *Întoarcerea autorului* = Eugen Simion, *Întoarcerea autorului. Eseuri despre relaţia creator–operă*, Bucureşti, 1981; ed. 2, Bucureşti, 1993

Simion, *Mercuţio* = Eugen Simion, *Moartea lui Mercuţio*, Bucureşti, 1993

Simion, *Orientări* = Eugen Simion, *Orientări în literatura contemporană*, Bucureşti, 1965

Simion, *Scriitori* = Eugen Simion, *Scriitori români de azi*, I–IV, Bucureşti, 1974–1989; vol. I, ed. 2, Bucureşti, 1978

Simion, *Sfidarea* = Eugen Simion, *Sfidarea retoricii. Jurnal german*, Bucureşti, 1985
Simuţ, *Arena* = Ion Simuţ, *Arena actualităţii. Confidenţe*, Iaşi, 2000
Simuţ, *Critica* = Ion Simuţ, *Critica de tranziţie*, Cluj-Napoca, 1996
Simuţ, *Diferenţa* = Ion Simuţ, *Diferenţa specifică*, Cluj-Napoca, 1982
Simuţ, *Incursiuni* = Ion Simuţ, *Incursiuni în literatura actuală*, Oradea, 1994
Simuţ, *Reabilitarea* = Ion Simuţ, *Reabilitarea ficţiunii*, Bucureşti, 2004
Simuţ, *Revizuiri* = Ion Simuţ, *Revizuiri*, I, Bucureşti, 1995
Simuţ, *Vămile* = Ion Simuţ, *Vămile posterităţii*, Bucureşti, 2012
Solomon, *Dialog* = Dumitru Solomon, *Dialog interior*, Bucureşti, 1987
Sorescu, *Bibliotecă* = Marin Sorescu, *Bibliotecă de poezie românească*, îngr. Mihaela Constantinescu şi Virginia Sorescu, Bucureşti, 1997
Sorescu, *Teoria sferelor* = Marin Sorescu, *Teoria sferelor de influenţă*, Bucureşti, 1969
Sorescu, *Uşor cu pianul* = Marin Sorescu, *Uşor cu pianul pe scări*, Bucureşti, 1985
Sorescu, *Interpretări* = Roxana Sorescu, *Interpretări*, Bucureşti, 1979
Sorescu, *Liricul* = Roxana Sorescu, *Liricul şi tragicul*, Bucureşti, 1983
Sorescu, *Lumea* = Roxana Sorescu, *Lumea, repovestită*, Bucureşti, 2000
Sorianu, *Contrapunct* = Vlad Sorianu, *Contrapunct critic*, Iaşi, 1971
Sorianu, *Glose* = Vlad Sorianu, *Glose critice*, Bucureşti, 1968
Sorohan, *Introducere* = Elvira Sorohan, *Introducere în istoria literaturii române*, Iaşi, 1997
Soviany, *Apocaliptica* = Octavian Soviany, *Apocaliptica textului*, Bucureşti, 2008
Soviany, *Cinci decenii* = Octavian Soviany, *Cinci decenii de experimentalism*, I–II, Bucureşti, 2011
Soviany, *Textualism* = Octavian Soviany, *Textualism, postmodernism, apocaliptic*, I–II, Constanţa, 2000–2001
Spiridon, *Aparenţa* = Monica Spiridon, *Despre „aparenţa" şi „realitatea" literaturii*, Bucureşti, 1984
Spiridon, *Apărarea* = Monica Spiridon, *Apărarea şi ilustrarea criticii*, Bucureşti, 1996
Spiridon, *Interpretarea* = Monica Spiridon, *Interpretarea fără frontiere*, Cluj-Napoca, 1998
Spiridon, *Melancolia* = Monica Spiridon, *Melancolia descendenţei*, Bucureşti, 1989
Spiridon, *Cuprinderi* = Vasile Spiridon, *Cuprinderi*, Bucureşti, 1993
Stănescu, *Cronici* = C. Stănescu, *Cronici literare*, 1971
Stănescu, *Jurnal* = C. Stănescu, *Jurnal de lectură*, I–III, Bucureşti, 1978–1988
Stănescu, *Poeţi şi critici* = C. Stănescu, *Poeţi şi critici*, Bucureşti, 1972
Steinhardt, *Critică* = N. Steinhardt, *Critică la persoana întâi*, Cluj-Napoca, 1983
Steinhardt, *Incertitudini* = N. Steinhardt, *Incertitudini literare*, Cluj-Napoca, 1980
Steinhardt, *Între viaţă* = N. Steinhardt, *Între viaţă şi cărţi*, Bucureşti, 1976
Steinhardt, *Monologul* = N. Steinhardt, *Monologul polifonic*, Cluj-Napoca, 1991
Stere, *Scrieri* = C. Stere, *Scrieri*, îngr. şi introd. Z. Ornea, Bucureşti, 1979
Stoica, *Caligrafie* = Petre Stoica, *Caligrafie şi culori*, Bucureşti, 1984
Stolnicu, *Printre scriitori* = Simion Stolnicu, *Printre scriitori şi artişti*, îngr. şi pref. Simion Bărbulescu, Bucureşti, 1988
Straje, *Dicţ. pseud.* = Mihail Straje, *Dicţionar de pseudonime, alonime, anagrame, asteronime, criptonime ale scriitorilor şi publiciştilor români*, Bucureşti, 1973
Streinu, *Clasicii* = Vladimir Streinu, *Clasicii noştri*, Bucureşti, 1969
Streinu, *Pagini* = Vladimir Streinu, *Pagini de critică literară*, vol. I–II, Bucureşti, 1968, vol. III–V, îngr. George Muntean, Bucureşti, 1974–1977
Streinu, *Versificaţia* = Vladimir Streinu, *Versificaţia modernă*, Bucureşti, 1966
Sturdza, *Familiile* = *Familiile boierești din Moldova și Țara Românească*, I–II, coordonator Mihai Dim. Sturdza, București, 2004–2011
Suceveanu, *Emisferele* = Arcadie Suceveanu, *Emisferele de Magdeburg*, Chișinău, 2005
Suchianu, *Aspecte* = D. I. Suchianu, *Aspecte literare*, Bucureşti, 1928
Suciu, *Lit. băn.* = I. D. Suciu, *Literatura bănăţeană de la început până la Unire (1582–1918)*, Timişoara, 1940
Suţu, *Iaşii* = Rudolf Suţu, *Iaşii de odinioară*, I–II, Iaşi, 1923–1928
Şchiau, *Cărturari* = Octavian Şchiau, *Cărturari şi cărţi în spaţiul românesc medieval*, Cluj-Napoca, 1978
Şerban, *Exegeze* = Geo Şerban, *Exegeze*, Bucureşti, 1968
Şerban, *Ispita* = Geo Şerban, *Ispita istoriei*, Bucureşti, 1980
Şiadbei, *Cercetări* = I. Şiadbei, *Cercetări asupra cronicelor moldovene*, Iaşi, 1939
Şiulea, *Retori* = Ciprian Şiulea, *Retori, simulacre, imposturi*, Bucureşti, 2003
Şleahtiţchi, *Cerc* = Maria Şleahtiţchi, *Cerc deschis. Literatura română din Basarabia în postcomunism*, Iaşi, 2007
Ştefănescu, *Dialog* = Alex. Ştefănescu, *Dialog în bibliotecă*, Bucureşti, 1984
Ştefănescu, *Istoria* = Alex. Ştefănescu, *Istoria literaturii române contemporane. 1941–2000*, Bucureşti, 2005
Ştefănescu, *Jurnal* = Alex. Ştefănescu, *Jurnal de critic*, Bucureşti, 1980
Ştefănescu, *Preludiu* = Alex. Ştefănescu, *Preludiu*, Bucureşti, 1977
Ştefănescu, *Prim-plan* = Alex. Ştefănescu, *Prim–plan*, Bucureşti, 1987
Ştefănescu, *Momente* = Cornelia Ştefănescu, *Momente ale romanului*, Bucureşti, 1973
Şuluţiu, *Scriitori* = Octav Şuluţiu, *Scriitori şi cărţi*, îngr. şi pref. Nicolae Florescu, Bucureşti, 1974
Tacciu, *Romant. rom.* = Elena Tacciu, *Romantismul românesc*, I–III, Bucureşti, 1982–1987
Tanco, *Dicţ. lit. Bistriţa* = Teodor Tanco, *Dicţionar literar (1639–1997) al judeţului Bistriţa-Năsăud. Autori–publicaţii–societăţi*, Cluj-Napoca, 1998
Tartler, *Melopoetica* = Grete Tartler, *Melopoetica*, Bucureşti, 1984
Taşcu, *Incidenţe* = Valentin Taşcu, *Incidenţe*, Cluj-Napoca, 1975
Taşcu, *Poezia* = Valentin Taşcu, *Poezia poeziei de azi*, Iaşi, 1985
Teodorescu-Branişte, *Presă şi lit.* = T. Teodorescu-Branişte, *Între presă şi literatură*, I–II, Bucureşti, 1989

Teodorescu–Sadoveanu, *Amintiri* = Ion Teodorescu, Izabela Sadoveanu, *Amintiri (Din lumea umbrelor. Sufletul altor generaţii)*, îngr. Aristiţa Avramescu şi Tiberiu Avramescu, introd. Tiberiu Avramescu, Bucureşti, 1980
Terian, *A cincea esenţă* = Andrei Terian, *G. Călinescu. A cincea esenţă*, Bucureşti, 2009
Tertulian, *Eseuri* = N. Tertulian, *Eseuri*, Bucureşti, 1968
Theodorescu, *Ist. bibl.* = Barbu Theodorescu, *Istoria bibliografiei române*, ed. 2, Bucureşti, 1972
Tihan, *Apropierea* = Teodor Tihan, *Apropierea de imaginar*, Cluj-Napoca, 1988
Tihan, *Umanităţi* = Teodor Tihan, *Umanităţi şi valori*, Cluj-Napoca, 2000
Titel, *Cehov* = Sorin Titel, *În căutarea lui Cehov şi alte eseuri*, Bucureşti, 1984
Titel, *Pasiunea* = Sorin Titel, *Pasiunea lecturii*, Timişoara, 1976
Todor, *Confluenţe* = Avram P. Todor, *Confluenţe literare romåno–maghiare*, îngr. şi pref. Dávid Gyula, Bucureşti, 1983
Todoran, *Secţiuni* = Eugen Todoran, *Secţiuni literare*, Timişoara, 1973
Tomescu, *Calendarele* = Mircea Tomescu, *Calendarele româneşti. 1733–1830*, Bucureşti, 1957
Tomescu, *Ist. cărţii rom.* = Mircea Tomescu, *Istoria cărţii româneşti. De la începuturi până la 1918*, Bucureşti, 1968
Tomuş, *Carnet* = Mircea Tomuş, *Carnet critic*, Bucureşti, 1969
Tomuş, *Istorie* = Mircea Tomuş, *Istorie literară şi poezie*, Timişoara, 1974
Tomuş, *Mişcarea* = Mircea Tomuş, *Mişcarea literară*, Bucureşti, 1981
Tomuş, *Răsfrângeri* = Mircea Tomuş, *Răsfrângeri*, Cluj, 1973
Tomuş, *Romanul* = Mircea Tomuş, *Romanul romanului românesc*, I–II, Bucureşti, 1999 – 2000
Tomuş, *15 poeţi* = Mircea Tomuş, *Cincisprezece poeţi*, Bucureşti, 1968
Trandafir, *Dinamica* = Constantin Trandafir, *Dinamica valorilor literare*, Bucureşti, 1983
Trifu, *Cronica* = Constanţa Trifu, *Cronica dramatică şi începuturile teatrului românesc*, Bucureşti, 1970
Trifu, *Presa* = Constanţa Trifu, *Presa umoristică de altădată*, I–II, Bucureşti, 1974–1980
Trivale, *Cronici* = Ion Trivale, *Cronici literare*, îngr. şi pref. Margareta Feraru, Bucureşti, 1971
Tuchilă, *Cetăţile* = Costin Tuchilă, *Cetăţile poeziei*, Bucureşti, 1983
Tuchilă, *Privirea* = Costin Tuchilă, *Privirea şi cadrul*, Bucureşti, 1988
Tudor, *Pretexte* = Eugenia Tudor, *Pretexte critice*, Bucureşti, 1973
Tudor, *Mişcarea* = Iorgu Tudor, *Mişcarea cultural-socială în Basarabia după Unire. 1918–1944*, Bucureşti, 1976
Tudor-Anton, *Ipostaze* = Eugenia Tudor-Anton, *Ipostaze ale prozei*, Bucureşti, 1977
Tupan, *Scenarii* = Ana-Maria Tupan, *Scenarii şi limbaje poetice*, Bucureşti, 1989
Ţârcovnicu, *Contribuţii* = V. Ţârcovnicu, *Contribuţii la istoria învăţământului românesc din Banat (1780–1918)*, Bucureşti, 1970
Ţepelea, *Amintiri* = Gabriel Ţepelea, *Amintiri şi evocări*, Bucureşti, 1994
Ţepelea, *Opţiuni* = Gabriel Ţepelea, *Opţiuni şi retrospective*, Bucureşti, 1989
Ţepelea, *Rememorări* = Gabriel Ţepelea, *Rememorări de istorie, literatură şi cultură naţională*, Bucureşti, 1994
Ţepelea, *Studii* = Gabriel Ţepelea, *Studii de istorie şi limbă literară*, Bucureşti, 1970
Ţepelea–Bulgăr, *Momente* = G. Ţepelea, Gh. Bulgăr, *Momente din evoluţia limbii române literare*, Bucureşti, 1973
Ţeposu, *Istoria* = Radu G. Ţeposu, *Istoria tragică & grotescă a întunecatului deceniu literar nouă*, Bucureşti, 1993
Ţeposu, *Viaţa* = Radu G. Ţeposu, *Viaţa şi opiniile personajelor*, Bucureşti, 1983
Ţirioi, *Premise* = Nicolae Ţirioi, *Premise literare*, Timişoara, 1976
Ulici, *Confort Procust* = Laurenţiu Ulici, *Confort Procust*, Bucureşti, 1983
Ulici, *Lit. rom.* = Laurenţiu Ulici, *Literatura română contemporană*, vol. I: *Promoţia '70*, Bucureşti, 1995
Ulici, *Prima verba* = Laurenţiu Ulici, *Prima verba*, vol. I–II, Bucureşti, 1975–1978, vol. III, Timişoara, 1991, vol. IV, îngr. Aurelia Ulici, pref. Eugen Negrici, postfaţă Ioan Es. Pop, Bucureşti, 2004
Ulici, *Recurs* = Laurenţiu Ulici, *Recurs*, Bucureşti, 1971
Ungheanu, *Arhipelag* = Mihai Ungheanu, *Arhipelag de semne*, Bucureşti, 1975
Ungheanu, *Fiii* = Mihai Ungheanu, *Fiii risipitori (Noi şi secolul XIX)*, Bucureşti, 1988
Ungheanu, *Lecturi* = Mihai Ungheanu, *Lecturi şi rocade*, Bucureşti, 1978
Ungheanu, *Pădurea* = Mihai Ungheanu, *Pădurea de simboluri*, Bucureşti, 1973
Ungheanu, *Scriitorii* = Mihai Ungheanu, *Scriitorii de la miezul nopţii*, Galaţi, 1996
Ungureanu, *Contextul* = Cornel Ungureanu, *Contextul operei*, Bucureşti, 1978
Ungureanu, *Geografia lit.* = Cornel Ungureanu, *Geografia literaturii române, azi*, vol. I: *Muntenia*, Piteşti, 2003, vol. IV: *Banatul*, Piteşti, 2005
Ungureanu, *Imediata* = Cornel Ungureanu, *Imediata noastră apropiere*, I–II, Timişoara, 1980–1990
Ungureanu, *Istoria secretă* = Cornel Ungureanu, *Istoria secretă a literaturii române*, Braşov, 2007
Ungureanu, *La umbra cărţilor* = Cornel Ungureanu, *La umbra cărţilor în floare*, Timişoara, 1975
Ungureanu, *La vest* = Cornel Ungureanu, *La vest de Eden. O introducere în literatura exilului*, I–II, Timişoara, 1995–2000
Ungureanu, *Mitteleuropa* = Cornel Ungureanu, *Mitteleuropa periferiilor*, Iaşi, 2002
Ungureanu, *Proza rom.* = Cornel Ungureanu, *Proza românească de azi*, I, Bucureşti, 1985
Ungureanu, *Proză* = Cornel Ungureanu, *Proză şi reflexivitate*, Bucureşti, 1977.
Urechia, *Ist. şc.* = V. A. Urechia, *Istoria şcoalelor de la 1800–1864*, I–IV, Bucureşti, 1892–1901
Uricariu, *Ecorşeuri* = Doina Uricariu, *Ecorşeuri*, Bucureşti, 1989
Ursu, *Memorialistica* = G.G. Ursu, *Memorialistica în opera cronicarilor*, Bucureşti, 1972
Ursu, *Alte contribuţii* = N. A. Ursu, *Alte contribuţii de istoria culturii româneşti*, Iaşi, 2012
Ursu, *Contribuţii ist. culturii* = N. A. Ursu, *Contribuţii la istoria culturii româneşti*, Iaşi, 2002

Ursu, *Contribuții ist. lit.* = N. A. Ursu, *Contribuții la istoria literaturii române*, Iași, 1997
Ursu, *Contribuţii sec. XVII* = N. A. Ursu, *Contribuţii la istoria culturii româneşti în secolul al XVII-lea*, Iaşi, 2003
Vaida, *Mitologii* = Mircea Vaida, *Mitologii critice*, Bucureşti, 1978
Vakulovski, *Portret* = Mihai Vakulovski, *Portret de grup cu generația „optzeci". Poezia*, București, 2010
Valea, *Oameni* = Lucian Valea, *Oameni pe care i-am iubit*, Iași, 1977
Valmarin, *Studii* = Luiza Valmarin, *Studii de literatură română modernă şi comparată*, Bucureşti, 1987
Vartic, *Modelul* = Ion Vartic, *Modelul şi oglinda*, Bucureşti, 1982
Vartic, *Spectacol* = Ion Vartic, *Spectacol interior*, Cluj-Napoca, 1977
Vasile, *Lumea* = Geo Vasile, *Lumea în optzeci de cărți*, București, 2003
Vasile, *Mărci* = Geo Vasile, *Poezie română contemporană. Mărci stilistice*, Iași, 2010
Vasile, *Poezia* = Geo Vasile, *Poezia română între milenii. Dicţionar de autori*, Cluj-Napoca, 2002
Vasile, *Proza* = Geo Vasile, *Proza românească între milenii. Dicţionar de autori*, Bucureşti, 2001
Vasile, *Conceptul* = Marian Vasile, *Conceptul de originalitate în critica literară românească*, Bucureşti, 1988
Vârgolici, *Comentarii* = Teodor Vârgolici, *Comentarii literare*, Bucureşti, 1971
Vârgolici, *Începuturile* = Teodor Vârgolici, *Începuturile romanului românesc*, Bucureşti, 1963
Vârgolici, *Portrete* = Teodor Vârgolici, *Portrete şi analize literare*, Bucureşti, 2001
Vârgolici, *Retrospective* = Teodor Vârgolici, *Retrospective literare*, Bucureşti, 1970
Vârgolici, *Scriitori* = Teodor Vârgolici, *Scriitori şi opere*, Bucureşti, 1978
Velculescu, *Scriere* = Cătălina Velculescu, *Între scriere şi oralitate*, Bucureşti, 1988
Velea, *Interferenţe* = Stan Velea, *Interferenţe literare româno–polone*, Bucureşti, 1989
Velea, *Paralelisme* = Stan Velea, *Paralelisme şi retrospective literare*, Bucureşti, 1974
Velea, *Plămada* = Stan Velea, *Plămada cărţilor*, Bucureşti, 1997
Velea, *Universalişti* = Stan Velea, *Universalişti şi comparatişti români contemporani*, Bucureşti, 1996
Vianu, *Arta* = Tudor Vianu, *Arta prozatorilor români*, I–II, îngr. şi pref. Geo Şerban, Bucureşti, 1966
Vianu, *Figuri* = Tudor Vianu, *Figuri şi forme literare*, Bucureşti, 1946
Vianu, *Opere* = Tudor Vianu, *Opere*, I–XIV, îngr. Sorin Alexandrescu, Matei Călinescu, Gelu Ionescu, Cornelia Botez, George Gană şi Vlad Alexandrescu, prefeţe şi postfeţe Gelu Ionescu, Sorin Alexandrescu şi George Gană, Bucureşti, 1971–1990
Vianu, *Scriitori români* = Tudor Vianu, *Scriitori români*, I–III, îngr. Cornelia Botez, pref. Pompiliu Marcea, Bucureşti, 1970
Vianu, *Studii* = Tudor Vianu, *Studii de literatură română*, Bucureşti, 1965
Vintilescu, *Istoria* = Virgil Vintilescu, *Istoria literaturii române*, vol. II: *Epoca modernă*, Timișoara, 2011, vol. III: *Epoca „Junimii"*, Timișoara, 2008
Vintilescu, *Secvenţe* = Virgil Vintilescu, *Secvenţe literare. Repere literare bănăţene (1880–1917)*, Timişoara, 1987
Vişan, *Semnături* = Constantin Vişan, *Semnături în contemporaneitate*, Bucureşti, 1986
Vitner, *Semnele* = Ion Vitner, *Semnele romanului*, Bucureşti, 1971
Vlad, *Analiză–sinteză* = Ion Vlad, *Între analiză şi sinteză*, Cluj, 1970
Vlad, *Convergenţe* = Ion Vlad, *Convergenţe. Concepte şi alternative ale lecturii*, Cluj, 1972
Vlad, *Descoperirea* = Ion Vlad, *Descoperirea operei*, Cluj, 1970
Vlad, *Lect. prozei* = Ion Vlad, *Lectura prozei*, Bucureşti, 1991
Vlad, *Lectura* = Ion Vlad, *Lectura – un eveniment al cunoaşterii*, Bucureşti, 1977
Vlad, *Lectura rom.* = Ion Vlad, *Lectura romanului*, Cluj-Napoca, 1983
Vlad, *Lecturi* = Ion Vlad, *Lecturi constructive*, Bucureşti, 1975
Vlad, *Orizonturile* = Ion Vlad, *Orizonturile lecturii*, Cluj-Napoca, 2007
Vlad, *Povestirea* = Ion Vlad, *Povestirea. Destinul unei structuri epice*, Bucureşti, 1972
Vodă-Căpuşan, *Accente* = Maria Vodă-Căpuşan, *Accente*, Cluj-Napoca, 1991
Vodă-Căpuşan, *Teatru* = Maria Vodă-Căpuşan, *Teatru şi actualitate*, Bucureşti, 1984
Voica, *Etape* = Adrian Voica, *Etape în afirmarea sonetului românesc*, Iaşi, 1996
Voncu, *Secvenţe* = Răzvan Voncu, *Secvenţe literare contemporane*, I–II, Bucureşti, 2001–2002
Vrabie, *Folcloristica* = Gh. Vrabie, *Folcloristica română*, Bucureşti, 1968
Vrabie, *Gândirismul* = Gh. Vrabie, *Gândirismul*, Bucureşti, 1940
Vuia, *Studii* = Romulus Vuia, *Studii de etnografie şi folclor*, I, îngr. Mihai Pop şi Ioan Şerb, pref. Mihai Pop, Bucureşti, 1975
Vulcan, *Panteonul* = Iosif Vulcan, *Panteonul român*, Pesta, 1869
Vulturescu, *Cultură* = George Vulturescu, *Cultură şi literatură în ţinuturile Sătmarului. Dicţionar. 1700–2000*, Satu Mare, 2000
Zaciu, *Alte lecturi* = Mircea Zaciu, *Alte lecturi şi alte zile*, Bucureşti, 1978
Zaciu, *Bivuac* = Mircea Zaciu, *Bivuac*, Cluj-Napoca, 1974
Zaciu, *Clasici* = Mircea Zaciu, *Clasici şi contemporani*, Bucureşti, 1994
Zaciu, *Colaje* = Mircea Zaciu, *Colaje*, Cluj, 1972
Zaciu, *Cu cărţile* = Mircea Zaciu, *Cu cărţile pe masă*, Bucureşti, 1981
Zaciu, *Departe* = Mircea Zaciu, *Departe / aproape*, Bucureşti, 1998
Zaciu, *Glose* = Mircea Zaciu, *Glose*, Cluj, 1970
Zaciu, *Lancea* = Mircea Zaciu, *Lancea lui Ahile*, Bucureşti, 1980
Zaciu, *Lecturi* = Mircea Zaciu, *Lecturi şi zile*, Bucureşti, 1975
Zaciu, *Masca* = Mircea Zaciu, *Masca geniului*, Bucureşti, 1967
Zaciu, *Ordinea* = Mircea Zaciu, *Ordinea şi aventura*, Cluj, 1973
Zaciu, *Viaticum* = Mircea Zaciu, *Viaticum*, Bucureşti, 1983
Zaciu, *O scenă, Transilvania* = Mircea Zaciu, *Ca o imensă scenă, Transilvania …*, Bucureşti, 1996
Zaharia-Filipaş, *Retorică* = Elena Zaharia-Filipaş, *Retorică şi semnificaţie*, Bucureşti, 1993

Zaharia-Filipaş, *Studii* = Elena Zaharia-Filipaş, *Studii de literatură feminină*, Bucureşti, 2004
Zalis, *Aspecte* = H. Zalis, *Aspecte şi structuri neoromantice*, Bucureşti, 1971;
Zalis, *Estetica* = H. Zalis, *Estetica imperfecţiei. Contribuţii la studiul naturalismului românesc*, Timişoara, 1979
Zalis, *Scriitori* = H. Zalis, *Scriitori pelerini*, Bucureşti, 1973
Zalis, *Tensiuni* = H. Zalis, *Tensiuni lirice contemporane*, Bucureşti, 1975
Zalis, *Valori*= H. Zalis, *Valori de referinţă în critica și istoria literară românească*, Bucureşti, 1991
Zamfir, *Cealaltă faţă* = Mihai Zamfir, *Cealaltă faţă a prozei*, Bucureşti, 1988; ed. Bucureşti, 2006
Zamfir, *Panorama* = Mihai Zamfir, *Scurtă istorie. Panorama alternativă a literaturii române*, I, Bucureşti–Iaşi, 2012
Zamfir, *Poemul* = Mihai Zamfir, *Poemul românesc în proză*, Bucureşti, 1981
Zamfir, *Proza poetică* = Mihai Zamfir, *Proza poetică românească în secolul al XIX-lea*, Bucureşti, 1971
Zamfir, *Secolul* = Mihai Zamfir, *Din secolul romantic*, Bucureşti, 1989
Zamfirescu, *Istorie* = Dan Zamfirescu, *Istorie şi cultură*, I–II, Bucureşti, 2003
Zamfirescu, *Studii* = Dan Zamfirescu, *Studii şi articole de literatură română veche*, Bucureşti, 1967
Zamfirescu, *Căutarea* = Vasile Dem. Zamfirescu, *În căutarea sinelui*, Bucureşti, 1994
Zarifopol, *Eseuri* = Paul Zarifopol, *Eseuri*, I–II, îngr. Al. Săndulescu şi Radu Săndulescu, pref. Al. Săndulescu, Bucureşti, 1988
Zarifopol, *Pagini* = Paul Zarifopol, *Pagini de critică*, îngr. şi postfaţă Al. Săndulescu, Bucureşti, 1984
Zarifopol, *Pentru arta lit.* = Paul Zarifopol, *Pentru arta literară*, I–II, îngr. şi introd. Al. Săndulescu, Bucureşti, 1971

B. ARHIVE, PERIODICE, CULEGERI, ANTOLOGII

AA = „Ardealul”, Bucureşti, 1941 ș.u.
AAF = „Anuarul Arhivei de Folclor”, Cluj, 1932 ş. u; din 1980 „Anuarul de folclor”; din 1991 „Anuarul Arhivei de Folclor”
AAR = „Analele Societăţii Academice Române”, Bucureşti, 1867 ș.u.; din 1879 „Analele Academiei Române”
AC = „Academica”, Bucureşti, 1990 ș.u.
ADLTR = Arhiva *Dicţionarului literaturii române. 1900–1950*, Institutul de Filologie Română „A. Philippide”, Iaşi
ADV = „Adevărul”, Bucureşti, 1888 ș.u.; 1990 ș.u.
ADZ = „Allgemeine Deutsche Zeitung für Rumänien”, Bucureşti, 1993 ș.u.
AFT = „Amfiteatru”, Bucureşti, 1966 ș.u.
AIN = „Anuarul Institutului de Istorie Naţională”, Cluj, 1921 ș.u.
AIX = „Anuarul Institutului de Istorie şi Arheologie «A.D. Xenopol»”, Iaşi, 1964 ș.u.
ALA = „Adevărul literar şi artistic”, Bucureşti, 1920 ș.u.; 1990 ș.u.
ALIL = „Studii şi cercetări ştiinţifice”, filologie, Iaşi, 1950 ș.u.; din 1965 „Anuar de lingvistică şi istorie literară”
ALR = Saşa Pană, *Antologia literaturii române de avangardă*, pref. Matei Călinescu, Bucureşti, 1969
AMET = „Anuarul Muzeului Etnografic al Transilvaniei”, Cluj, 1958 ș.u.
AMI = *Arborele memoriei. Antologia poeţilor de limbă română din Israel*, îngr. Radu Cârneci, pref. Roxana Sorescu, Bucureşti, 1997
ANB = „Analele Banatului”, Timișoara, 1928 ș.u.
AO = „Arhivele Olteniei”, Craiova, 1922 ș.u.
APF = „Apostrof”, Cluj-Napoca, 1990 ș.u.
ARG = „Argeş”, Piteşti, 1966 ș.u.
ASO = *Antologia scriitorilor ocazionali*, îngr. E. Lovinescu, Bucureşti, 1941
AST = „Astra”, Braşov, 1966 ș.u.
ATN = „Ateneu”, Bacău, 1964 ș.u.
AUB = „Revista Universităţii «C. I. Parhon»”, Bucureşti, 1952 ș.u.; din 1956 „Analele Universităţii Bucureşti”
AUC = „Analele Universităţii din Craiova”, Craiova, 1972 ș.u.
AUI = „Analele ştiinţifice ale Universităţii «Al. I. Cuza» din Iaşi”, Iaşi, 1955 ș.u.
AUT = „Analele Universităţii din Timişoara”, Timişoara, 1956 ș.u.; din 2000 „Analele Universității de Vest din Timișoara”
BOR = „Biserica Ortodoxă Română”, Bucureşti, 1874 ș.u.
BRLR = *Bibliografia relaţiilor literaturii române cu literaturile străine în periodice. 1859–1918*, I–III, Bucureşti, 1980–1985; *Bibliografia relațiilor literaturii române cu literaturile străine în periodice. 1919–1944*, I–X, Bucureşti, 1997–2009
BRM = *Bibliografia românească modernă (1831–1918)*, I–IV, Bucureşti, 1984–1996
BRV = *Bibliografia românească veche. 1508–1830*, I–IV, întocmită de Ioan Bianu, Nerva Hodoş şi Dan Simonescu, Bucureşti, 1903–1944
BSS = „Buletinul Societăţii Scriitorilor Români”, Bucureşti, 1916 ș.u.
BUC = „Buletinul cărţii”, Bucureşti, 1923 ș.u.
BVS = „Buna Vestire”, Bucureşti, 1837 ș.u.
CAP = „Capitala”, Bucureşti, 1936 ș.u.
CC = „Caiete critice”, Bucureşti, 1982 ș.u.
CEL = „Cercetări literare”, Bucureşti, 1934 ș.u.
CF = „Contrafort”, Chişinău, 1994 ș.u.
CFL = „Cercetări folclorice”, Bucureşti, 1947.
CGM = „Cuget moldovenesc”, Bălţi, Iaşi, 1932 ș.u.
CHRM = *Chrestomaţie română*, I–II, îngr. M. Gaster, Leipzig–Bucureşti, 1891
CI = „Cercetări istorice”, Iaşi, 1925 ș.u.
CIL = *Contribuţii de istoria limbii române literare în secolul al XIX-lea*, I–III, publ. Tudor Vianu, Bucureşti, 1956–1962
CL = „Convorbiri literare”, Iaşi, Bucureşti, 1867 ș.u.; Iaşi, 1970 ș.u.
CLG = „Cercetări de lingvistică”, Cluj, 1956 ș.u.
CLI = „Cuvântul liber”, Bucureşti, 1919 ș.u.
CLT = „Cultura”, Bucureşti, 2004 ș.u.
CML = „Curentul magazin”, Bucureşti, 1939 ș.u.; din 1940 „Curentul magazin literar”; din 1941 „Curentul literar”
CN = „Contimporanul”, Bucureşti, 1922 ș.u.
CNP = „Contrapunct”, Bucureşti, 1990 ș.u.
CNT = „Contemporanul”, Bucureşti, 1946 ș.u.; din 1990 „Contemporanul – Ideea europeană”
CPL = *Cărţile populare în literatura românească*, I–II, îngr. şi introd. I. C. Chiţimia şi Dan Simonescu, Bucureşti, 1963
CPV = *Cronici şi povestiri româneşti versificate (sec. XVII–XVIII)*, îngr. şi introd. Dan Simonescu, Bucureşti, 1967
CRC = „Cronica”, Iaşi, 1966 ș.u.

CRE = „Curentul”, București, 1928 ș.u.
CREL = „Cahiers roumains d'études littéraires”, București, 1973 ș.u.
CTC = „Cele trei Crişuri”, Oradea, Bucureşti, 1920; Oradea, 1990 ș.u.
CU = „Cuvântul”, București, 1924 ș. u; București, 1990 ș.u.
CVC = „Convorbiri”, Bucureşti, 1907; din 1908 „Convorbiri critice”
CZ = „Cosinzeana”, Orăştie, 1911 ș.u.
D = „Datina”, Turnu Severin, 1920 ș.u.
DAA = „Dacia”, București, 1941 ș.u.
DCL = *Documente literare*, I–II, îngr. Gh. Cardaş, Bucureşti, 1971–1973
DCM = *Documente*, vol. I, îngr. Gh. Ungureanu, D. Ivănescu şi Virginia Isac, Bucureşti, 1973, vol. II: *Documente din arhive ieşene*, Bucureşti, 1976
DCS = *De ce scrieţi? Anchete literare din anii '30*, îngr. Gheorghe Hrimiuc-Toporaş şi Victor Durnea, pref. Victor Durnea, Iaşi, 1999
DEP = „Dreptatea”, Bucureşti, 1927 ș.u.; 1944 ș.u.; 1990 ș.u.
DFC = *De la N. Filimon la G. Călinescu. Studii de sociologie a romanului românesc*, introd. Paul Cornea, Bucureşti, 1982
DIF = *Din istoria filosofiei în România*, I–III, București, 1955–1960
DIPR = *Din istoria pedagogiei românești*, I–IV, București, 1956–1960
DL = „Dacia literară”, Iaşi, 1840; 1990 ș.u.
DM = „Dilema”, București, 1993 ș.u.; din 2004 „Dilema veche”
DML = *Documente şi manuscrise literare*, vol. I–II, publ. Paul Cornea şi Elena Piru, pref. Al. Dima, Bucureşti, 1967–1969, vol. III, publ. Paul Cornea, Elena Piru, Roxana Sorescu, introd. Paul Cornea, Bucureşti, 1976, vol. IV–V, publ. Paul Cornea, Andrei Nestorescu, Petre Costinescu, pref. Paul Cornea, Bucureşti, 1981–1986, vol. VI, publ. şi pref. Andrei Nestorescu, Bucureşti, 1993
DMN = „Dimineaţa”, Bucureşti, 1904 ș.u.
DMT = „Dilemateca”, București, 2006 ș.u.
DR = „Dacoromania”, Cluj, 1920 ș.u.; Cluj–Napoca, 1994 ș.u.
DRI = Aurel Sasu, Mariana Vartic, *Dramaturgia românească în interviuri*, I–V, Bucureşti, 1995–1997
DRO = „Dacoromania”, Freiburg, 1973 ș.u.
E = „Euphorion”, Sibiu, 1990 ș.u.
ECD = „Echidistanţe”, Iaşi, 1991 ș.u.
ECH = „Echinox”, Cluj, 1969 ș.u.
EL = „Előre”, Bucureşti, 1953 ș.u.
F = „Familia”, Pesta, Oradea, 1865 ș.u.; Oradea, 1926 ș.u.; 1934 ș.u.; 1944 ș.u.; 1965 ș.u.
FCI = „Facla literară”, Bucureşti, 1923 ș.u.
FCL = „Facla”, Bucureşti, 1910 ș.u.
FDZ = „Foaia diecezană”, Caransebeș, 1886 ș.u.
FF = „Făt-Frumos”, Cernăuți, Suceava, Râmnicu Vâlcea, 1926 ș.u.
FK = „Filológiay Közlöny”, Cluj, 1961 ș.u.
FLC = „Flacăra”, Bucureşti, 1948 ș.u.
FLR = „Flacăra”, Bucureşti, 1911 ș.u.
FMIL = „Foaie pentru minte, inimă și literatură”, Brașov, 1838 ș.u.
FON = „Foaia noastră”, Budapesta, 1957 ș.u.
FRZ = „Frize”, Brașov, 1934 ș.u.
G = „Gândirea”, Cluj, Bucureşti, 1921 ș.u.
GBV = „Glasul Bucovinei”, Cernăuţi, 1918 ș.u.; București, Cernăuți, 1994 ș.u.
GL = „Gazeta literară”, Bucureşti, 1954 ș.u.
GR = „Gând românesc”, Cluj, 1933 ș.u.
GT = „Gazeta de Transilvania”, Braşov, 1938 ș.u.
HT = „A Hét”, Bucureşti, 1970 ș.u.
IB = *Lui Ion Bianu. Amintire*, București, 1916
IGZ = „Igaz Szó”, Târgu Mureş, 1953 ș.u.
IIȘ = „Însemnări ieșene”, Iași, 1936 ș.u.; 2004 ș.u.
IL = „Iaşul literar”, Iaşi, 1955 ș.u.
JL = „Jurnalul literar”, Iaşi, 1939; Bucureşti, 1947 ș.u.; 1990 ș.u.
KOR = „Korunk”, Cluj, 1926 ș.u.; 1957 ș.u.
KR = „Karpatenrundschau”, Brașov, 1958 ș.u.
L = „Literatorul”, Bucureşti, 1880 ș.u.; 1991 ș.u.
LA = „Literatura şi arta”, Chișinău, 1977 ș.u.
LAI = „Litere, arte & idei”, supliment al ziarului „Cotidianul”, Bucureşti, 1991 ș.u.
LAR = „Literatură şi artă română”, Bucureşti, 1896 ș.u.
LCF = „Luceafărul”, București, 1958 ș.u.; din 2009 „Luceafărul de dimineață”
LL = „Limbă şi literatură”, Bucureşti, 1955 ș.u.
LR = „Limba română”, Bucureşti, 1952 ș.u.
LRC = „Limba română”, Chișinău, 1991 ș.u.
LRM = *Literatura română medievală*, coordonator şi pref. Dan Horia Mazilu, Bucureşti, 2003
LRP = *Literatura română postbelică. Integrări, valorificări, reconsiderări*, coordonator Mihail Dolgan, Chişinău, 1998
LRV = *Literatura română veche (1402–1647)*, I–II, îngr. şi introd. G. Mihăilă şi Dan Zamfirescu, Bucureşti, 1971
LU = „Luceafărul”, Budapesta, Sibiu, Bucureşti, 1902 ș.u.; Sibiu, 1941 ș.u.
LUP = „Lupta”, Iași, București, 1884 ș.u.
LUT = „Lupta”, București, 1921 ș.u.
MA = „Mitropolia Ardealului”, Sibiu, 1956 ș.u.
MB = „Mitropolia Banatului”, Timişoara, 1951 ș.u.
MCF = „Memoriile Comisiei de Folclor”, București, 1987 ș.u.
ME = „Buletinul «Mihai Eminescu»”, Cernăuți, Piatra Neamț, Râmnicu Vâlcea, 1930 ș.u.
MLI = „Minerva literară ilustrată”, București, 1909 ș.u.
MM = „Mitropolia Moldovei”, Iaşi, 1925 ș.u.
MMN = „Meşterul Manole”, Bucureşti, 1939 ș.u.
MO = „Mitropolia Olteniei”, Râmnicu Vâlcea, 1950 ș.u.
MOM = „Le Moment”, București, 1935 ș.u.
MOT = „Momentul”, București, 1945 ș.u.
MS = „Manuscriptum”, Bucureşti, 1970 ș.u.
NL = „Neue Literatur”, Timișoara–București, 1956 ș.u.
NRL = „Neamul românesc literar”, Vălenii de Munte, 1908 ș.u.
NRR = „Noua revistă română”, Bucureşti, 1900 ș.u.
NW = „Neuer Weg”, București, 1949 ș.u. (din 1993 supliment al ziarului „Allgemeine Deutsche Zeitung für Rumänien”)
NYRK = „Nyelv-és Irodalomtudományi közlemények”, Cluj, 1957 ș.u.
O = „Scrisul bănăţean”, Timişoara, 1949 ș.u.; din 1964 „Orizont”
OC = „Observator cultural”, București, 2000 ș.u.
ORT = „Orizont”, Bucureşti, 1944 ș.u.; în 1947 „Revista literară”
PAU = *Poeţii şi prozatorii Ardealului până la Unire (1800–1918)*, îngr. şi introd. Gh. Cardaş, Bucureşti, 1936
PBU = *Poeţii şi prozatorii Basarabiei până la Unire (1812–1918)*, îngr. şi introd. Gh. Cardaş, Bucureşti, 1937
PE = „Presa”, Bucureşti, 1939 ș.u.
PIL = „Prietenii istoriei literare”, Bucureşti, 1931 ș.u.
PL = „Preocupări literare”, Bucureşti, 1936 ș.u.
PLI = „Pagini literare”, Turda, 1934 ș.u.

PND = *Primii noştri dramaturgi*, îngr. Al. Niculescu, introd. Florin Tornea, Bucureşti, 1960
POS = *Poeţi de la „Sămănătorul”*, îngr. Petru Homoceanul, pref. Al. Piru, Bucureşti, 1978
PPR = *Publicaţiile periodice româneşti*, introd. Ioan Bianu, t. I–IV, Bucureşti, 1913–2003, t. V, partea 1–2, Bucureşti, 2009–2012
PRA = Marin Mincu, *Poezia română actuală*, I–III, Constanţa, 1998–1999
PRL = „Propilee literare”, 1926 ş.u.
PRP = Constantin Abăluţă, *Poezia română după proletcultism*, vol.I–II, cuvânt înainte Eugen Negrici, pref. edit., Constanţa, 2000
PRR = *Pionierii romanului românesc*, îngr. şi pref. Şt. Cazimir, Bucureşti, 1962
PRS = „Presa”, Craiova, 1930 ş.u.; din 1934 „Presa Olteniei”
PRV = „Porunca vremii”, Bucureşti, 1932 ş.u.
PSS = „Poesis”, Satu Mare, 1990 ş.u.
R = „Ramuri”, Craiova, 1905 ş.u.; 1964 ş.u.
RA = „Revista arhivelor”, Bucureşti, 1924 ş.u.
RAZ = „Raza literară”, Bucureşti, 1932 ş.u.
RC = „Revista clasică”, Bucureşti, 1910 ş.u.
RCM = „Revista cultului mozaic”, Bucureşti, 1956 ş.u.; din 1995 „Realitatea evreiască”
RCR = „Revista Cercului Literar”, Sibiu, 1945.
REF = „Revista de folclor”, Bucureşti, 1956 ş.u.; din 1964 „Revista de etnografie şi folclor”
REVR = „Revue roumaine”, Bucureşti, 1946 ş.u.
RFR = „Revista Fundaţiilor Regale”, Bucureşti, 1934 ş.u.
RI = „Revista istorică”, Vălenii de Munte, Bucureşti, Iaşi, 1915 ş.u.
RIAF = „Revista pentru istorie, arheologie şi filologie”, Bucureşti, 1882 ş.u.
RIR = „Revista istorică română”, Bucureşti, 1931 ş.u.
RITL = „Studii şi cercetări de istorie literară şi folclor”, Bucureşti, 1952 ş.u.; din 1964 „Revista de istorie şi teorie literară”
RL = „România literară”, Bucureşti, 1968 ş.u.
RLRO = *Reviste literare româneşti din ultimele decenii ale secolului al XIX-lea*, îngr. Ovidiu Papadima, Bucureşti, 1974
RLSL = „Limba şi literatura moldovenească”, Chişinău, 1958 ş.u.; din 1989 „Revista de lingvistică şi ştiinţă literară”; din 2009 „Philologia”
RMB = „România liberă”, Bucureşti, 1943 ş.u.
RML = „România literară”, Bucureşti, 1939 ş.u.
RMZ = „Revista muzeelor”, Bucureşti, 1964 ş.u.
RP = „Rampa”, Bucureşti, 1911 ş.u.; din 1915 „Rampa nouă ilustrată”
RR = „Revista română”, Iaşi, 1995 ş.u.
RRI = Aurel Sasu, Mariana Vartic, *Romanul românesc în interviuri*, vol. I–IV, Bucureşti, 1985–1991
RSE = „Revue des études sud-est européennes”, Bucureşti, 1963 ş.u.
RSL = „Romanoslavica”, Bucureşti, 1953 ş.u.
RVM = „Revista vremii”, Galaţi, 1934 ş.u.
RVS = „Revista scriitoarei”, Bucureşti, 1926 ş.u.; din 1929 „Revista scriitoarelor şi scriitorilor români”
RVTR = *Reviste literare româneşti din secolul al XIX-lea*, îngr. şi pref. Paul Cornea, Bucureşti, 1970
RVVR = „Revista vremii”, Bucureşti, 1921 ş.u.
SBR = „Sburătorul”, Bucureşti, 1919 ş.u.
SBZ =„Siebenbürgische Zeitung”, München, 1950 ş.u.
SC = „Studii clasice”, Bucureşti, 1959 ş.u.
SCB = „Studii şi cercetări de bibliologie”, Bucureşti, 1955 ş.u.
SCD = „Studii şi cercetări de documentare şi bibliologie”, Bucureşti, 1964 ş.u.
SCIA = „Studii şi cercetări de istoria artei”, Bucureşti, 1954 ş.u.
SCL = „Studii şi cercetări lingvistice”, Bucureşti, 1950 ş.u.
SDC = „Suplimentul de cultură”, Iaşi, 2004 ş.u.
SDIR = *Studii şi documente cu privire la istoria românilor*, I–XXV, publ. N. Iorga, Bucureşti, 1901–1913
SDL = *Studii şi documente literare*, vol. I, publ. I. E. Torouţiu şi Gh. Cardaş, vol. II–XIII, publ. I. E. Torouţiu, Bucureşti, 1931–1946
SDM = „Societatea de mâine”, Bucureşti, 1924 ş.u.
SE = „Seara”, Bucureşti, 1937 ş.u.
SI = „Studii italiene”, Bucureşti, 1934 ş.u.
SIL = *Studii de istorie a literaturii române. De la C. A. Rosetti la G. Călinescu*, coordonator Ovidiu Papadima, Bucureşti, 1968
SILF = „Studii de istorie literară şi folclor”, Cluj, 1951 ş.u.
SILL = *Studii de istoria limbii române literare. Secolul XIX*, I–II, Bucureşti, 1969
SL = „Studii literare”, Cluj, Sibiu, 1942 ş.u.
SLAST = „Suplimentul literar-artistic al «Scânteii tineretului»„, Bucureşti, 1981 ş.u.
SLC = *Studii de literatură comparată*, Bucureşti, 1968
SLF = *Studii de limbă literară şi filologie*, I–III, Bucureşti, 1969–1974
SLS = *Studii de limbă şi stil*, îngr. G. I. Tohăneanu şi Sergiu Drincu, Timişoara, 1968
SLU = „Studii de literatură universală”, Bucureşti, 1956 ş.u.
SPM = „Săptămâna culturală a Capitalei”, Bucureşti, 1962 ş.u.
SPS = *Studii de poetică şi stilistică*, îngr. Tudor Vianu, Al. Rosetti şi Mihai Pop, Bucureşti, 1966
ST = „Steaua”, Cluj, 1954 ş.u.
STD = „Studii. Revistă de istorie”, Bucureşti, 1948 ş.u.; din 1974 „Revista de istorie”
STRS = *Structuri tematice şi retorico-stilistice în romantismul românesc (1830–1870)*, îngr. şi introd. Paul Cornea, Bucureşti, 1976
SUB = „Buletinul Universităţilor «V. Babeş» şi «Bolyai»„, Cluj, 1956 ş.u.; din 1959 „Studia Universitatis «Babeş–Bolyai»„
SV = „Südostdeutsche Vierteljahresblätter”, München, 1958 ş.u.
SXX = „Secolul 20”, Bucureşti, 1957 ş.u.; din 2000 „Secolul 21”
SZ = „Südostdeutsche Zeitung”, München, 1945 ş.u.
T = „Transilvania”, Braşov, Sibiu, 1868 ş.u.; Sibiu, 1972 ş.u.
TBR = „Tribuna României”, Bucureşti, 1972 ş.u.
TF = *Temelii folclorice şi orizont european în literatura română*, îngr. Ovidiu Papadima, Bucureşti, 1971
TIA = „Tribuna”, Cluj, Braşov, 1937 ş.u.
TIL = „Timpul”, Bucureşti, 1937 ş.u.
TM = „Timpul”, Bucureşti, 1876 ş.u.
TMS = „Tomis”, Constanţa, 1966 ş.u.
TP = „Timpul”, Iaşi, 1990 ş.u.
TR = „Tribuna”, Sibiu, 1884 ş.u.; Cluj, 1957 ş.u.
TTR = „Teatrul”, Bucureşti, 1956 ş.u.; din 1990 „Teatrul azi”
ŢA = „Ţara noastră”, Sibiu, Cluj, 1907 ş.u.
U = „Universul”, Bucureşti, 1884 ş.u.
UR = „Unirea”, Blaj, 1891 ş.u.; Alba Iulia, 1968 ş.u.
UTK = „Utunk”, Cluj, 1946 ş.u.
UVPA = *Un veac de poezie aromână*, îngr. Hristu Cândroveanu şi Kira Iorgoveanu, introd. Hristu Cândroveanu, Bucureşti, 1985
UVR = „Universul literar”, Bucureşti, 1888 ş.u.
VAA = „Viaţa”, Bucureşti, 1941 ş.u.
VAN = „Vieaţa nouă”, Bucureşti, 1905 ş.u.
VBA = „Viaţa Basarabiei”, Bucureşti, 1932 ş.u.; Chişinău, 2002 ş.u.

VK = „Volk und Kultur”, București, 1956–1993
VL = „Viaţa literară”, Bucureşti, 1926 ș.u.
VLT = „Viaţa literară”, Bucureşti, 1906; din 1907 „Viaţa literară şi artistică”
VR = „Viaţa românească”, Iaşi, 1906 ș.u.; Bucureşti, 1930 ș.u.; 1948 ș.u.
VRA = „Vremea”, Bucureşti, 1928 ș.u.
VRP = „Versuri”, „Versuri şi proză”, Iaşi, 1911 ș.u.
VS = „Vestul”, Timişoara, 1930 ș.u.
VSD = *De la Varlaam la Sadoveanu (Studii despre limba şi stilul scriitorilor)*, Bucureşti, 1958
VST = „Viaţa studenţească”, Bucureşti, 1956 ș.u.
VTRA = „Vatra”, Târgu Mureş, 1971 ș.u.
ZGR = „Zeitschrift der Germanisten Rumäniens”, Bucu-rești, 1992 ș.u.
ZSL = „Zeitschrift für Siebenbürgische Landeskunde”, Gundelsheim, 1978 ș.u.

Academia Română

DICŢIONARUL GENERAL AL LITERATURII ROMÂNE

T

TACCIU, Elena-Esther (6.XII.1933, Fălticeni), critic și istoric literar, poetă. Este fiica Merei Rosenberg (n. Stashun), absolventă a Conservatorului din Berlin, și a medicului Solomon Rosenberg. Face primii ani de școală în Rusia (Tașkent și Harkov) și la Cernăuți, iar cursurile secundare le urmează la Liceul Teoretic de Fete nr. 1 (fosta Școală Centrală) din București (1948–1952), unde va fi și studentă la Facultatea de Filologie, secția de limba și literatura română (1955–1960). Lucrase în răstimp ca redactor la Editura Tineretului și la Editura pentru Literatură (1953–1955). După absolvirea facultății este angajată la Casa Regională de Artă Populară din Constanța (1961–1962), ulterior fiind învățătoare, bibliotecară și profesoară suplinitoare la liceul bucureștean unde fusese elevă. Titularizată la Catedra de limba și literatura română a Liceului „Dimitrie Cantemir" în 1971, se transferă peste trei ani la Grupul Școlar Electronica din București. Obține titlul de doctor în filologie în 1974 cu teza *Mituri romantice în poezia românească a secolului al XIX-lea*. Din 1978 este secretar pentru România al Comitetului Internațional „Byron". Pensionară a Uniunii Scriitorilor din 1982, emigrează în 1990 în Israel. După ce, în 1960, sub semnătura Cristina Lucian, debutase cu versuri la „Flacăra", va mai colabora cu studii și articole de istorie literară, eseuri și versuri în „Limbă și literatură", „Revista de istorie și teorie literară", „Steaua", „Luceafărul", „Ramuri", „Viața românească", „Caiete critice", „Revista cultului mozaic" ș.a., iar în Israel la „Viața noastră", „Ultima oră", „Facla", „Revista mea", „Minimum", unde deține o rubrică de astrologie, „Orient Expres" ș.a. Prima carte, *Mitologie romantică* apare în 1973. În Israel dă la tipar culegerea *Umbra copacului* (1994), cuprinzând poeme proprii pătrunse de mistica iudaică, de tragismul istoriei și realității evreiești, precum și traduceri din poezia lui Hayim Nahman Bialik, Jehuda Amihai, Boris Pasternak, Osip Mandelștam. În 1982 i s-a acordat Premiul pentru critică al Uniunii Scriitorilor, iar în 1993, în Israel, a fost distinsă cu Premiul „Sara și Haim Ianculovici".

Cantonate exclusiv în perimetrul romantismului, preocupările pe care le are **T.** tind să definească particularitățile spațiului cultural autohton, integrat, organic și fenomenologic, curentului european. Abordarea interdisciplinară și comparată individualizează concepția și metoda de lucru încă de la primul volum, *Mitologie romantică*. Dată fiind vocația pentru eseu, **T.** plonjează în literatura universală, derivând „universalitatea romantismului românesc din trăsăturile sale distinctive". În acest scop alege șase mituri romantice: îngerul căzut, strigoiul, melancolia, ruinele și domul, curgerea timpului și iubita moartă, ale căror ipostaze filosofico-literare și semnificații sunt comentate istoric și comparatist, cu unele trimiteri complementare la artele plastice. Se învederează astfel, de fiecare dată, organicitatea romantismului românesc, elementele care îl deosebesc și cele care îl plasează în sistemul aparent contradictoriu al contextului european. Racordarea romantismului românesc la coordonatele universale se înfăptuiește prin raționamente maleabile care înseriază un material apreciabil. Studierea temei continuă în *Aventura lui George Gordon Byron* (1977), **T.** urmărind să lămurească nașterea unui mit european și răspândirea lui în Principatele Române. Cu modelul în cercetările lui Lucien Goldmann, Erwin Panofsky ș.a., se explicitează cu ajutorul criticii genetice, psihobiografice și sociologice impulsuri și împrejurări receptoare, sunt interpretate imaginile la nivelul fenomenologiei literare, ceea ce reprezintă un itinerar firesc de la cauză la efect. Investigând și de această dată o serie de motive mai importante, **T.** le ordonează istorist și le discută din perspectivă estetică, subliniază convergența deosebirilor față de modelul inițial, modificările produse prin îmbogățirea sau reducția semnificațiilor. O notabilă schimbare a abordării atestă studiul *Trei poeți preeminescieni* (1978), deși finalitatea investigării rămâne aceeași. Îngustând aria comparatistă în favoarea expunerii istorico-literare, **T.** analizează ipostazele care anticipează poetica începuturilor eminesciene, autorii avuți în vedere fiind Cezar Bolliac, Ioan Catina și Al. Sihleanu. În reveria în stil bachelardian *Eminescu. Poezia elementelor* (1979) interpretarea, îndeosebi a postumelor de tinerețe, demontează simbolurile și redefinește elementele primordiale din care s-au înălțat marile edificii imagistice eminesciene, indicând precumpănirea htonicului. Considerațiile rotunjesc exegezele anterioare asupra romantismului proiectat în universal. Același rezultat integrator îl vor avea și cele trei volume ale cercetării de anvergură *Romantismul românesc* (1982–1987), „un studiu al arhetipurilor", cum precizează subtitlul, în care spațiul literaturii române moderne este văzut ca o „lume romantică",

cu „eroi” naționali și modele autohtone și universale într-o paradigmă generatoare de orientări fecunde până în contemporaneitate.

SCRIERI: *Mitologie romantică*, București, 1973; *Aventura lui George Gordon Byron*, București, 1977; *Trei poeți preeminescieni*, București, 1978; *Eminescu. Poezia elementelor*, București, 1979; *Romantismul românesc. Un studiu al arhetipurilor*, I–III, București, 1982–1987; *Umbra copacului*, Tel Aviv, 1994; *Destinul poetului*, București, 1996; *Stele regale (Portrete astrologice)*, București, 1997. **Traduceri:** Franck Geerk, *Frumoasa Petra*, București, 1988; Sandu David, *Timp fără trup*, pref. trad., București, 2003 (în colaborare cu Sebastian Costin).

Repere bibliografice: Piru, *Reflexe*, *155–159*; Ulici, *Prima verba*, I, *248–249*; Ștefan Cazimir, *„Trei poeți preeminescieni”*, LCF, 1978, 15; Doina Uricariu, [*Elena-Esther Tacciu*], LCF, 1978, 15, 1979, 29; Valeriu Cristea, *Creație și influență*, RL, 1978, 20; Șerban Cioculescu, *O interpretare a postumelor lui Eminescu*, RL, 1979, 35; Ilie Guțan, *Un eseu fenomenologic despre Eminescu*, T, 1979, 10; V. Fanache, *„Romantismul românesc”*, ST, 1982, 12; Mircea Scarlat, *„Romantismul românesc”*, RL, 1985, 37; Ioana Em. Petrescu, *„Romantismul românesc”*, VTRA, 1985, 12; Grigurcu, *Peisaj*, I, *256–265*; Solo Har, *Generația confruntărilor*, Tel Aviv, 1994, *288–292*; Velea, *Universaliști*, *262–268*; Cristofor, *Țara Sfântă*, I, *211–217*; *Dicț. scriit. rom.*, IV, *494–495*; Aczél, *Scriitori rom. Israel*, *157–159*. ***S.V.***

TACOI, Cristina (8.VI.1933, Plenița, j. Dolj – 27.IV.2010, Craiova), poetă, prozatoare. Este fiica Elenei Tacoi (n. Iancu) și a lui Constantin Tacoi, învățători. Urmează clasele primare în localitatea natală (1939–1943), apoi Liceul „Elena Cuza” din Craiova (1943–1951). Este absolventă a Institutului de Artă Teatrală și Cinematografică „I.L. Caragiale” din București (1955). Profesează la Teatrul de Stat din Oradea (1955–1959), apoi la Teatrul „C.I. Nottara” din Capitală. După debutul, cu poezie, în 1947, la „Revista noastră”, editată de liceul la care era elevă, publică în 1966 la „Ramuri”. E prezentă și în „Luceafărul”, „Amfiteatru”, „Gazeta literară”, „Familia”, „Viața românească”, „România literară”, „Tribuna” ș.a.

Așezare de lucruri o înscrie pe **T.** pe o orbită neoromantică postblagiană, cu câteva exuberanțe ingenue în care se simte influența tânărului Nichita Stănescu, ca în *Amețit vibrează timpul*. Universul se circumscrie în genere satului (tiparul versificației e, de altfel, de sorginte folclorică), iar motivele aparțin unei singure sfere semantice: destrămare, pierdere, trecere. O notă personală găsește **T.** în *Ierugi* (1969), unde, folosindu-se tot de surse folclorice, provoacă o explozie de jocuri verbale, unele amintind, prin verva lor, de „poemele orale” ale lui Nichita Stănescu. Poeta mizează pe efectele sonore, incantatorii ale limbajului, pe variația registrului (popular, arhaic, regional). „Ierugile” ei sunt mai ales poeme de dragoste, ce reiau cu grație specii populare precum ruga, descântecul, incantația, colindul: „Patru vulturi trecători/ Peste nouri de ninsori.// Dalajun de trei rădine,/ Îndoiți, fără tulpine,/ Mor tufanii în uimire,/ Pe genunchi de coviltire./ Dalajun, colind, Le-roi,/ Dau de știre câte doi,/ Cu frânghii și cu ciuperci/ La ferestrele de melci” (*Ierugă la dalajun*). Versurile din *Epitaf pentru iarbă* (1972) se plasează sub o zodie întunecată, sub care poeta va rămâne, marcată pentru totdeauna de pierderea, la numai optsprezece ani, a fiului, Cătălin Bursaci. Schimbările sunt relevante: un stil solemn, ermetic, mai livresc, amintind de maniera lui Emil Botta (*Regina Nofret*, *Mască pentru Casandra*, *A nu fi Julieta*), poeme sumbre, peste care parcă plutește un abur rău și care se învârtesc în cerc în jurul aceleiași stări: suferința provocată de o pierdere-absență nenumită. Poate cel mai bun volum de versuri al său, *Gențiane* (1979), impresionează prin ritmul halucinant, intens ori, dimpotrivă, somnolent, al confesiunii, prin regăsirea (parțială) a unei inocențe a emoției. Poeziile, majoritatea mai scurte – elegii, „prevestiri”, „inscripții” ori „amurguri” –, alcătuiesc un fel de jurnal de emoții și imagini fulgurante, în care se citește, printre rânduri, aceeași dramă a pierderii fiului: „Acești bulbi sângerii/ trandafirii/ nu mai știu să înflorească/ pe pământul de ape sticlind/ Aud cum cresc lichenii/ în ochiul oglinzilor negre/ și-n încăperea strâmtă unde m-am întors/ văd cum se prelinge pe ziduri/ vorbire străveche,/ nevindecatele răni/ de pe trupul leprosului// Cu fața spre asfințit/ în singurătate/ lunec/ cu treptele casei/ în mlaștinile zămislitoare/ de putredă frăgezime” (*Al patrulea amurg*). În *Anotimpuri* (1983; Premiul Asociației Scriitorilor din București) întoarcerea la copilărie și la lumea satului (casa natală, părinții, natura) aduce un suflu proaspăt, mai ales la nivelul limbajului, întors acum spre graiul regional (oltenesc), plin de sevă și pitoresc. În general cu un discurs poetic mai puțin confesiv, mai descriptiv, volumul conține și câteva poeme-reverii remarcabile, în care **T.** transcrie, cu maximă simplitate, visele cu fiul său (*Totdeauna viu!* sau *Reverie*). În fine, *Prințul chiparos* (1997) cuprinde „colinde” în memoria fiului, în stilul popular pe care **T.** și l-a asumat, și

un ciclu „cult” de poeme confesive (*Prințul chiparos*), care trădează aceeași suferință și dorința de a retrăi, într-un prezent imaginar, trecutul pierdut: „Jocul părea fără sfârșit/ aerul în nemișcare/ o navă transparentă/ este orașul străin/ în zbor planat ne purta.// Cu eșarfa dăruită de tine/ cândva într-o gară/ astăzi, alte mâini mă sugrumă/ și nu mă pot întoarce/ în vremea jocului tău” (*Menuet*). Ca prozatoare, **T.** publică mai întâi povestiri în culegerile *Câmpia pierdută* (1978) și *Călătorie în absență* (1987), cu infiltrații fantastice, realiste ori poetice. „Romanul epistolar” în cinci volume *Plâng, iubite prinț* (2001–2002) se compune din documente personale, dar și din tăieturi de ziare (mai ales după 1991, când atenția se îndreaptă și spre zona politică și socială), fragmente de jurnal, cronici și schițe de portret, amintiri și fotografii, circumscriind, într-un jurnal-fluviu, teritoriul dramei unei artiste și mame. Încă două volume, cel de teatru poetic, *Elegie pentru Hesperara* (2001), și jurnalul *Clipe și nopți* (2002), conceput ca o scrisoare către fiu, vorbesc, în maniere diferite, despre aceeași tragedie, aici revelându-se poate cel mai bine traseul parcurs de **T.**: de la artista angoasată și obsedată de ea însăși la mama metamorfozată prin suferință, întoarsă tardiv și imaginar spre un „tu” absent.

SCRIERI: *Așezare de lucruri*, București, 1968; *Ierugi*, București, 1969; *Hesperara*, pref. Emil Botta, București, 1971; ed. 2, București, 2003; *Epitaf pentru iarbă*, București, 1972; *Câmpia pierdută*, București, 1978; *Gențiane*, București, 1979; *Multcălătoare/ Preatrecătoare*, București, 1981; *Anotimpuri*, București, 1983; *Plâng, iubite prinț*, București, 1984; *Călătorie în absență*, București, 1987; *Fascinația clipei*, București, 1991; *Prințul chiparos*, cu desene de Cătălin Bursaci, București, 1997; *Plâng, iubite prinț*, I–V, București, 2000–2001; *Elegie pentru Hesperara*, postfață Ana Blandiana, București, 2001; *Ecoul unui sunet de orgă*, București, 2002; *Antologie de versuri*, București, 2002; *Clipe și nopți*, București, 2002. **Ediții:** Val Săndulescu, *Jurnalul unui actor*, pref. edit., București, 1996.

Repere bibliografice: Dumitru Micu, *„Așezare de lucruri”*, RL, 1968, 7; Jana Morărescu, *„Așezare de lucruri”*, R, 1969, 2; Valentin Tașcu, *„Ierugi”*, TR, 1970, 29; Dan Laurențiu, *„Ierugi”*, LCF, 1970, 27; Sorin Titel, *„Hesperara”*, RL, 1971, 47; Marcel Corniș-Pop, *Prejudecata debutului comod și trei debuturi de „excepție”*, O, 1972, 2; Daniel Dimitriu, *„Epitaf pentru iarbă”*, CL, 1972, 19; Constantin, *A doua carte*, *249–252;* Piru, *Poezia*, II, *317–318*; Dana Dumitriu, [*Cristina Tacoi*], RL, 1979, 16, 1985, 8; Ion Caraion, *Mamă și fiu*, LCF, 1979, 11; Ana Selejan, *Câmpii pierdute, inspirații regăsite*, T, 1979, 2; Adrian Riza, *Ca o cumințenie a pământului*, LCF, 1985, 32; Anton Horváth, *„Fascinația clipei”*, ST, 1993, 8–9; *Dicț. scriit. rom.*, IV, *495–497*; Firan, *Profiluri*, II, *283–284*; Geo Vasile, *Mater dolorosa*, RL, 2004, 25. ***R.D.***

TACU, Constantin (15.I.1926, Livezi, Grecia – 22.I.2001, Paris), editor, jurnalist. Familia lui **T.** vine din Grecia în România în 1932. Este elev la Liceul „Mihai Viteazul” din București, pe care îl va absolvi în 1946. Începe studiile universitare la Facultatea de Litere și Filosofie din Capitală, dar le va continua, după 1947, când părăsește țara trecând clandestin frontiera, la École des Langues Orientales și la École des Hautes Études din Paris. Puțin prezent în presa exilului românesc (va semna Constantin Tacou), între 1947 și 1956 a fost coeditor al revistei „Des Quatre vents”. Un timp a fost asistentul lui Georges Dumézil, iar între 1956 și 1972 a lucrat în cadrul serviciului de presă parizian al ONU. Contactul cu literatura română e păstrat prin inițiativele de la Éditions de l’Herne, unde din 1976 a devenit președinte-director general. Preluând instituția, inițiază programe de editare, colecții noi etc. În 1978 coordonează numărul 33 din „Cahiers de l’Herne”, consacrat lui Mircea Eliade, reluat în volum în 1987. Sumarul acestui număr este conceput monografic, cu accentul pus asupra activității lui Eliade ca istoric al religiilor. Scriitorul propriu-zis este văzut numai prin prisma literaturii sale fantastice. Colaborează personalități ale culturii franceze, de la Georges Dumézil și Gilbert Durand la Charles Long, Michel Meslin și Paul Ricoeur. Dintre români sunt de amintit Emil Cioran, Eugen Ionescu, Al. Rosetti, Constantin Noica, Sergiu Al-George, Ioan Petru Culianu, Matei Călinescu și Ion Bălu. Volumul rămâne unul de referință pentru bibliografia lui Mircea Eliade. În perioada directoratului la Éditions de l’Herne **T**. a facilitat și tipărirea, în 1986, într-o traducere semnată de Sanda Stolojan, a cărții *Lacrimi și sfinți* a lui Emil Cioran.

Ediții: *Mircea Eliade*, pref. edit., Paris, 1987.

Repere bibliografice: Magda Cârneci, *La moartea unui valah*, RL, 2001, 5; Marta Petreu, *Constantin Tacou*, APF, 2001, 2; George Banu, *Constantin Tacu sau Imperfectul morții*, „Curierul românesc”, 2001, 3; Ștefan Aug. Doinaș, *In memoriam*, SXX, 2001, 1–6; Edgar Reichman, *O fereastră către lume*, tr. și postfață Magda Jeanrenaud, Pitești, 2003, *325–326*; Manolescu, *Enciclopedia*, *680–681*. ***N.F.***

TAFRALI, Oreste (14.XI.1876, Tulcea – 5.XI.1937, Iași), prozator, bizantinolog. Este fiul Elenei (n. Kanakis) și al lui Constantin Tafrali, bunicul patern

fiind secretar al Patriarhiei din Constantinopol. Urmează școala primară și începe liceul la Tulcea, absolvindu-l la Galați (1900). Student la Facultatea de Filosofie și Litere a Universității din București, secția filologie clasică (1901–1904), deține și funcția de asistent și secretar al Muzeului Național de Antichități, participând la lucrări și călătorii cu program arheologic. Debutează cu proză în „Adevărul" (1903), apoi continuă și cu articole la „Literatură și artă română", „Românul literar și politic", unele texte fiind adunate în primul său volum, *Scene din viața dobrogeană*, apărut în 1905. Își continuă studiile în Franța, la Sorbona, unde frecventează în special cursul de istorie și arheologie bizantină al lui Charles Diehl. La École des Hautes Études, Collège de France și la École du Louvre audiază prelegeri de istoria artei, filologie veche, numismatică. Face cercetări în Grecia, elaborând câteva studii (unele apărute în „Revista pentru istorie și arheologie", „Literatură și artă română" sau în „Revue archéologique", „Répertoire d'art et d'archéologie", publicație al cărei membru fondator era), dintre care două, *Thessalonique au quatorzième siècle* și *Topographie de Thessalonique,* au constituit teza prezentată la doctoratul obținut în 1912; vor fi editate în 1913, ca și *Mélanges d'archéologie et d'épigraphie byzantines.* Din 1913 devine profesor la Catedra de arheologie a Facultății de Litere și Filosofie din Iași. În 1917–1918 face parte dintr-o echipă de universitari trimiși în Franța pentru a face cunoscută situația teritoriilor românești aflate sub ocupație străină, ține numeroase conferințe, scrie articole în ziarul „La Roumanie" de la Paris, precum și un studiu menit să demonstreze legitimitatea apartenenței Dobrogei la România – *La Roumanie transdanubienne (La Dobroudja)* (1918). O dare de seamă amănunțită despre această misiune apare sub titlul *Propaganda românească în străinătate* (1920). Continuă să publice numeroase articole politice, culturale, literare, de istorie sau critică a artei, dar și proză, la „Adevărul", „Sburătorul", „Dobrogea jună", „Viitorul", „Universul copiilor" ș.a. Revenit la catedră, are o remarcabilă activitate didactică, concretizată și în editarea, între 1921 și 1935, a numeroase manuale de istorie (pentru învățământul secundar) și cursuri de antichități greco-romane, de ceramică greacă, de istoria civilizației ș.a., între care și *Istorie și politică militară* (1922), curs predat la Școala Specială de Infanterie. La aceasta se adaugă importante inițiative arheologice – participarea la săpături, conducerea unor șantiere în Dobrogea și Bucovina –, de asemenea înființarea Muzeului de Antichități din Iași și a revistei „Artă și arheologie" (1927– 1937), al căror director a fost, incluzând în sumarul publicației colaborări ale unor personalități franceze și autohtone, dar și multe studii proprii, recenzii, note și comentarii. Apreciat în străinătate pentru contribuțiile de istorie a culturii bizantine, a fost invitat să țină comunicări la L'Académie des Beaux-Arts din Paris, iar după 1931 a predat cursuri la École des Hautes Études și la Sorbona. A fost membru al Societății Scriitorilor Români (din 1922) și al mai multor academii și societăți de studii arheologice din Europa, membru corespondent al Academiei din Atena (1933) și al Academiei Române (din 1936), distins cu Legiunea de Onoare, oferită de Republica Franceză, și cu Steaua României.

T. își începe activitatea științifică în 1905 cu un studiu comparativ între *Poema lui Gheorghe Palamide despre viața lui Mihai Vodă Viteazul* și cronica lui Stavrinos cu același subiect, folosită ca sursă în *Poemă…,* căreia îi evidențiază superioritatea literară, traducând-o, în proză, cu titlul *Istorie cuprinzând toate faptele, vitejiile și războaiele prea strălucitului Mihai Voevod*, o versiune corectă, dar în limbaj actualizat. Tot din această perioadă datează și preocuparea de a da formă literară propriilor experiențe sau cunoștințelor arheologice și istorice. Volumul *Scene din viața dobrogeană* reunește povestiri fie rurale, fără acțiune, cam idilice, în care sunt abia schițate câteva personaje (*La cișmea*), fie din alt mediu social, mai agitat, cu oameni orbiți de patimă și băutură, apăsați de fapte necinstite, samavolnicii, toate părând însă niște pretexte pentru descrierea locurilor și obiceiurilor (*Între pescari*). Altundeva sunt creionate personaje de o bunătate cristică, negustori, muncitori portuari, ca în schița *În jurul lui Muratacai*, o oarecare reușită în sugerarea atmosferei specifice unui port . Alte secvențe, cu un mic nucleu senzațional, suferă de banalitate. În *Idylle din viața antică* (1935), așa cum spune **T.** în prefață, încearcă să reconstituie cât mai fidel aspecte „din Antichitatea orientală, greacă, romană, creștină și chiar românească", „obiceiuri dispărute", „evenimente istorice puțin cunoscute", mai mult chiar, să analizeze „sufletul antic în întreaga gamă a simțimintelor și a culturii sale." *La nunta Uraniei din Callatis, Dionysopolis sub aripa morții, Axiopolis,*

Mucapor ș.a. sunt literaturizări doar pe alocuri interesante. Grija (arheologică) pentru descrierea locurilor, costumelor, comportamentelor este mai mare decât cea pentru echilibrul narațiunii, afectat și de numeroasele pagini unde abundă inserții de texte din autori antici puse în gura personajelor sau alocuțiuni în același stil. Imaginate a trăi drame cu înțelesuri etice înalte sau ca personaje în scenarizarea unor evenimente istorice, protagoniștii vorbesc livresc, sunt modele de onoare, patriotism, spirit de jertfă etc. G. Călinescu remarca la **T.** „darul povestirii", care i-a permis să îmbine cunoștințele și imaginația pentru a reconstitui decorurile și viața antică. Colaborările de la „Universul copiilor", adunate în *Povestirile lui Moș Vremelungă* (1937), sunt, cele mai multe, un fel de pilde: ilustrează idei morale, învățături utile sau mici scenarii pentru exemplificarea unor mituri și credințe, în texte vioaie, concise. Romanul *Urmărind idealul* (1921) este o formă revizuită a versiunii din „Literatură și artă română" (*Mina Frunză*, 1906), scrisă sub impresia evenimentelor din Rusia anului 1905. Un student bucureștean și o studentă din Basarabia, aflați în vacanță, au lungi discuții pe teme sociale, în care ambii se situează de partea ideilor revoluționare. Deși se îndrăgostesc, fiecare merge pe drumul său. El reintră în viața studențească din Capitală, ocazie pentru autor de a lăsa o mărturie despre această realitate la început de secol XX, ea se întoarce la Kiev, unde participă la luptele studenților. Rănită, e salvată de un ofițer, căruia îi va refuza cererea în căsătorie și, fidelă promisiunii făcute, reia legătura cu tânărul bucureștean, pentru ca, după o scurtă efuziune, acesta să o abandoneze, plictisit de idealismul ei. Oprită brutal din calea ei, fata moare, după ce îi lasă un fiu, care va fi crescut de tată într-o ambianță banală, lipsită de frumusețe. În pofida prea lungilor discuții și expuneri de idei, epica e densă, cu unele secvențe izbutite. *Manual de istoria artelor* (I–II, 1922–1927) prezintă succint informații despre principalele culturi antice, de la cea egipteană la cea romană, apoi despre cele creștină, bizantină, gotică, musulmană ș.a. Renașterea este urmărită în Italia, Franța, Spania, Portugalia, Germania, Anglia, Țările de Jos, iar arta secolului al XIX-lea este descrisă pe ramuri – arhitectură, sculptură, pictură, arte decorative –, pe curente și pe țări. Arta din România face obiectul doar a două capitole, dar în acest domeniu **T.** are o contribuție remarcabilă prin multe alte lucrări: *Bizanțul și influențele lui asupra țării noastre* (1914), *Îndrumări culturale* (1927, o culegere de articole grupate pe secțiuni: *Arta veche românească, Arta românească contemporană, Din cultura și arta bizantină, Biblioteci și muzee*), *Le Trésor byzantin et roumain du monastère de Poutna* (I–II, 1925), *La Monastère de Sucévitsa–Das Kloster Sucevița* (1929), *Monuments byzantins de Curtéa de Argès* (I–II, 1930–1931). Neagreat și chiar atacat de o parte a lumii științifice autohtone, **T.** se vede silit să-și demonstreze valoarea și prin publicarea volumului *Critica operelor arheologice și istorice* (1921), în care adună toate referințele străine sau românești despre lucrările sale.

SCRIERI: *Scene din viața dobrogeană*, București, 1905; *Poema lui Gheorghe Palamide despre viața lui Mihai Vodă Viteazul*, București, 1905; *Thessalonique au quatorzième siècle*, pref. Charles Diehl, Paris, 1913; ed. Salonic, 1993; *Topographie de Thessalonique*, pref. Charles Diehl, Paris, 1913; *Mélanges d'archéologie et d'épigraphie byzantines*, Paris, 1913; *Bizanțul și influențele lui asupra țării noastre*, București, 1914; *La Roumanie d'hier et d'aujourd'hui*, Paris, 1914; *Iconografia imnului acatist*, București, 1915; *La Roumanie transdanubienne (La Dobroudja)*, Paris, 1918; *Thessalonique dès origines au XIV-ème siècle*, Paris, 1919; *Urmărind idealul*, București, 1921; *Manual de istoria artelor*, I–II, București, 1922–1927; *Le Trésor byzantin et roumain du monastère de Poutna*, I–II, Paris, 1925; *Îndrumări culturale*, București, 1927; *La Monastère de Sucévitsa – Das Kloster Sucevița*, ed. bilingvă, tr. A. Nibio, Iași, 1929; ed. (*Le Monastère de Sucevița et son trésor*), Paris, [1930]; *Monuments byzantins de Curtéa de Argès*, I–II, Paris, 1930–1931; *Idylle din viața antică*, Iași, 1935; *Nicéphore II Phocas*, [Paris, 1936]; *Povestirile lui Moș Vremelungă*, București, 1937.

Repere bibliografice: Iorga, *O luptă* (1979), II, *254*; N.I. Apostolescu, *„Scene din viața dobrogeană"*, LAR, 1906, 1; Petru Vulcan, *Un talent dobrogean*, „Ovidiu", 1906, 11–12; At. M. Marienescu, *„Scene din viața dobrogeană"*, AAR, partea administrativă și dezbaterile, t. XXVIII, 1905–1906; Mihail Dragomirescu, *„Mina Frunză"*, CVC, 1907, 7; A.D. Xenopol, *Lucrările d-lui O. Tafrali*, NRR, 1914, 11; O. Tafrali, *Critica operelor arheologice și istorice*, Iași, 1921; Scarlat Struțeanu, *„Urmărind idealul"*, „Viitorul", 1922, 4 152; Giorge Pascu, *O(restie) Tafrali*, „Arhiva", 1922, 4; Petre Constantinescu-Iași, *„Îndrumări culturale"*, „Arhiva", 1928, 1; i.c. [Ion Călugăru], *„Idylle din viața antică"*, VRA, 1935, 391; M. Jakotă, *„Idile din viața antică"*, ALA, 1936, 787; Marin Vătafu, *„Idylle din viața antică"*, GR, 1936, 5; Călinescu, *Opere*, III, *724–725*; P. Gr. [Gr.T. Popa], *Oreste Tafrali*, IIȘ, 1937, 22; Emil Condurachi, *O. Tafrali*, IIȘ, 1937, 24; Gheorghe I. Brătianu, *Învățatul Oreste Tafrali*, IIȘ, 1938, 5; Domnița Ștefănescu, *Oreste Tafrali – prozator*,

TMS, 1973, 23; Ștefan Bujoreanu, *Despre activitatea lui Oreste Tafrali*, AIX, 1976; Constanța Călinescu, Ion Faiter, *Dimensiunile unor vocații*, Constanța, 1979, *9–24*; Kalustian, *Simple note*, III, *80–84*; Rusu, *Membrii Academiei*, *517; Dicț. scriit. rom.*, IV, *497–499*. ***C.T.***

TALAZ, G. (pseudonim al lui Gheorghe Antonescu; 15.X.1898, Toporăști, j. Vaslui – 2.III.1973, București), poet. S-a născut într-o familie de țărani cu nouă copii. După ce urmează cinci clase în satul natal, intră ucenic la Cooperativa din Pungești. În 1912, la București, se angajează tot ucenic, mai întâi la o fierărie, apoi la Institutul Pasteur, la o spălătorie sau este servitor, recomandat de Constantin Banu, la Liceul „Principele Carol", unde îl cunoaște pe Mihail Dragomirescu. După ce îi citește încercările poetice, criticul îl invită să locuiască la el, îndrumându-i și formația culturală. Debutează la revista „Flacăra", în 1916, cu versurile intitulate *Într-un bordei sărac*. Constantin Mille îi oferă o bursă, iar George Coșbuc îl ajută, de asemenea, din când în când. În timpul Primului Război Mondial este, în refugiul de la Iași, curier la Ministerul de Interne și, pentru scurt timp, redactor la „România". Revine la București după încheierea păcii, frecventează ca audient cursuri la Facultatea de Litere și Filosofie și dă examen la Școala de Arte Frumoase, unde e admis ca elev al pictorilor Fr. Storck și G. D. Mirea. Prima expoziție personală de pictură, din 1924, are succes și va fi urmată de altele, ultima datând din 1968. Susținut din nou de Mihail Dragomirescu, pleacă pentru un timp la Paris. Cunoscându-l pe Lucrețiu Pătrășcanu și pe alți militanți de stânga, se alătură acțiunilor politice ale acestora. Redactor și administrator al gazetei „Sămânța" (1932), va fi arestat, împreună cu Lucrețiu Pătrășcanu, pentru douăzeci de zile. Din 1945 intră în Partidul Comunist. Activează la Uniunea Patrioților, e membru fondator al Sindicatului Artelor Frumoase, face parte din conducerea revistelor „Vestea satelor" și „Scânteia satelor", dar sănătatea precară îl obligă să se pensioneze. Din 1920 era membru al Societății Scriitorilor Români, care îl va premia în 1923 și în 1929. Versurile, proza, articolele i-au fost publicate în „Falanga", „Gândirea", „Azi", „Cele trei Crișuri", „Cultura poporului" (la care e redactor), „Țara de Jos", „Ritmul vremii", „Cetatea literară", „Cuvântul liber", „Revista Fundațiilor Regale", „Universul literar", „Tribuna poporului", „Familia", „Orizont" ș.a. Semnează și Ieromonahul Grigorie, Ghiță Tac, Gheorghe Tărăban, Țic-Țic.

Primul volum de versuri al lui **T.**, *Flori de lut* (1920), dezvăluie predilecția pentru o poezie a simbolurilor, pentru atmosfera melancolică, elegiacă, dar și pentru „lirica de idei". Autorul e un „simbolist senin, fără vlagă, pictural, luminos, explicit" (Marian Popa). Următoarea carte, *Râsul apei* (1923), așază în prim-plan și alte elemente, picturalitatea senină alternând cu tentația spre meditația încercată de neliniști, iar placheta *Soare* (1926), care marchează o evoluție și menține picturalul, plasează versul în consonanță cu motivele și sugestiile simboliste, de o anumită pregnanță a notației pe alocuri. Începând cu *Fântână* (1938), autorul renunță la proiecția stărilor proprii și se întoarce, moralizator și discursiv, spre semenii săi. Intervine totodată o implicare cu ecouri tradiționaliste, definită ca „elementul pur descriptiv al forțelor htonice" (E. Lovinescu). După o încercare de acomodare la cerințele noului regim, în 1949 publicând trei broșuri agitatorice în care versifica lozincile momentului, va avea câteva prezențe editoriale târzii: *Armonii în zori* (1961), *Treptele împlinirii* (1967) și *Poezie*, volum antologic (1968). Și acestea respiră un optimism ostentativ, timbrul rămâne fals, convențional, în conformitate cu imperativele ideologice ale epocii.

SCRIERI: *Flori de lut*, București, 1920; *Râsul apei*, București, 1923; *Soare*, București, 1926; *Fântână*, București, 1938; *De vorbă cu fierul de plug*, București, 1949; *Pentru dreptatea câștigată*, București, 1949; *Hai să ne întovărășim, pământul să-l muncim*, București, 1949; *Armonii în zori*, București, 1961; *Treptele împlinirii*, București, 1967; *Poezie*, București, 1968.

Repere bibliografice: Const. Asiminei, *„Flori de lut"*, „Țara nouă", 1920, 203; D. Nanu, *„Flori de lut"*, SBR, 1921, 35; Perpessicius, *Opere*, VII, *348–351*, XII, *221–223*; Mihail Dragomirescu, *Un mare începător: G. Talaz*, „Viitorul", 1924, 4 754; Constantin Georgiade, *„Soare"*, CL, 1926, noiembrie; Streinu, *Pagini*, V, *72–73*; Lovinescu, *Ist. lit. rom. cont.*, III, *168–171*; G. Bogdan-Duică, *„Soare". „Râsul apei". „Flori de lut"*, „Națiunea", 1927, 188; Lovinescu, *Ist. lit. rom. cont.*, *127*; Cioculescu, *Aspecte*, *164–166*; Camil Baltazar, *„Fântână"*, „Lumea românească", 1938, 302; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *646*, *Ist. lit.* (1982), *728*; Ion Budescu, *„Treptele împlinirii"*, GL, 1967, 42; Alexandrescu, *Confesiuni*, *126–142*; Traian Nicola, *Valori spirituale vasluiene*, II, Vaslui, 2001, *480–490*; *Dicț. scriit. rom.*, IV, *499–500*; Popa, *Ist. lit.*, II, *316*. ***E.O.***

TALAZUL, revistă apărută la Constanța, bilunar, de la 8 septembrie 1940 până în noiembrie-decembrie 1941, cu subtitlul „Tribuna tineretului român”, ulterior cu adaosul „Literatură-teatru-cinema-sport”. Numărul 15/1941 poartă precizarea „Număr de război”. Director: Paul Ionescu. Definind **T.** ca o „modestă publicație cu cititori și colaboratori din toată țara”, redactorii își propun să se ocupe „în pagina literară mai mult de Dobrogea”, excluzând pericolul „clicii de publiciști”. Dintre rubricile permanente sunt de semnalat „Scenă-Ecran”, „Litere”, „Cronica măruntă”, „Sport”, „Poșta redacției”. Poezie semnează Al. Gherghel, Mircea Cireșanu, Constantin Scrima, Petre A. Butucea, Aurel Dumitrescu, Marcel Vasilescu, Ion Zeana, iar proză C.D. Caracostea și Paul Rovin, în timp ce E. Dorna traduce cinci nuvele ale lui Charles Dickson Powel. **T.** mai cuprinde un interviu cu Dina Cocea, articole despre politică, literatură, teatru, film, plastică, sport, cugetări, anecdote. Alți colaboratori: Bogdan Căuș, D. Stoicescu. ***A.P.***

TALEX, Alexandru (pseudonim al lui Atanase Alexandrescu; 7.XII.1909, București – 17.XI.1998, București), publicist, editor, traducător, istoric literar. Este absolvent al Facultății de Litere și Filosofie a Universității din București (1935). Debutează cu note critice în februarie 1931, la revista studențească „Licăriri”. Articole, alte însemnări critice și recenzii mai tipărește în „Păreri studențești”, „Vremea”, „Seara”, „Brazda literară”, „Răboj”, „Pegas”, „Viața intelectuală”, „Timpul nostru”, „Politica”, „Lumea românească”, „Jurnalul”. La „Adevărul”, „Dimineața”, „Cruciada românismului” (unde e redactor-șef în 1934–1936) și în „Acțiunea” (1941–1943), la care face parte din redacție. După război va lucra la „Jurnalul de dimineață” (1944–1947) și la „Viața economică”, iar mai târziu semnătura îi poate fi întâlnită în numeroase alte periodice, între care „Manuscriptum”, „România literară”, „România liberă”, „Presa noastră”.

Meritul lui **T.** este acela de a fi contribuit esențial la impunerea în conștiința românească a imaginii reale a operei și personalității lui Panait Istrati. Cunoscându-l în decembrie 1934, cu puțin timp înainte ca scriitorul să se stingă, **T.** și-a asumat îndatorirea morală de a-i perpetua mesajul în posteritate. Mai întâi traduce în românește și publică în „Litere” (1934) și în „Cruciada românismului” (1935) – unde concomitent semnează o serie de articole despre Panait Istrati pe care le va reuni ulterior într-o încercare biografică –, în „Politica vremii”, „Azi” ș.a. pagini de publicistică și fragmente din opera literară a scriitorului brăilean. În 1936 strânge în cartea *Artele și umanitatea de azi*, unde se află și un cuprinzător studiu analitic și biografic, articolele scrise de Panait Istrati în ultimele luni de viață. Apoi transpune în română alte scrieri, precum *În lumea Mediteranei* (I–II, 1936), *Domnița din Snagov* (1937), *Mihail* (1939), *Ciulinii Bărăganului* (1942), *Haiducii* (1943). În scurt timp dă la tipar întâia reconstituire biografică, intitulată *Panait Istrati* (1944). Aici insistă cu argumente asupra faptului că scriitorul român a condamnat comunismul și situația din URSS în volumul (scris în colaborare) *Vers l'autre flamme*, apărut la Paris, în 1929, din care contribuția sa, cunoscută sub titlul *Spovedanie pentru învinși*, **T.** o va traduce în 1991. În ultimele două decenii ale secolului trecut cercetările lui dedicate activității lui Panait Istrati în România și în Franța, ca și edițiile ori traducerile sunt din ce în ce mai asidue. S-a preocupat mai întâi de retipărirea scrierilor cărora autorul lor le-a dat versiuni românești. Două cărți, purtând titlurile generale *Chira Chiralina* (1982) și *Viața lui Adrian Zograffi* (1983), însumează opera de expresie românească și reprezintă o remarcabilă contribuție la integrarea prozatorului în panteonul spiritualității naționale. Aceeași menire o au *Nerantula și alte povestiri* (1984) și *Amintiri. Evocări. Confesiuni* (1985), volume în care editorul a inclus, în tălmăcire proprie, texte scrise de Panait Istrati în limba franceză, însoțite de bogate note și comentarii. În *Corespondență cu scriitori străini* (1988) e transcrisă și tradusă corespondența dintre Istrati și Georg Brandes, Jean Guéhenno, A. M. de Jong, Ernst Bendz, Jean-Richard Bloch, François Franzoni, Josué Jéhouda, Frédéric Lefèvre, Marcel Martinet. Extrem de prețioasă este corespondența integrală dintre Panait Istrati și Romain Rolland, publicată și adnotată de **T.** într-un număr triplu din „Cahiers Panait Istrati”, apărut în Franța. Tot acolo se tipărește volumul *Le Pèlerin du coeur* (1984; varianta românească iese în volum în 1998), care cuprinde texte istratiene inedite sau păstrate în publicațiile epocii, prea puțin sau deloc cunoscute până la acea dată. De asemenea, istoricul literar a îmbogățit exegeza domeniului cu o amplă reconstituire a primei perioade din viața și opera lui Panait Istrati, beneficiind și de mărturiile scriitorului – *Cum am devenit*

scriitor (ediția a doua, I–II, 1998). Astfel, cum remarca Z. Ornea, **T.** „se dovedește a fi un editor excelent al unei opere pe care a slujit-o, devotat, întreaga viață”, strădania sa reprezentând „un act de cultură de netăgăduită valoare”.

SCRIERI: *Panait Istrati*, București, 1944. **Ediții:** Panait Istrati, *Chira Chiralina*, pref. edit., București, 1982, *Viața lui Adrian Zograffi*, pref. edit., București, 1983, *Le Pèlerin du coeur*, Paris, 1984. **Traduceri:** Panait Istrati, *Artele și umanitatea de azi*, București, 1936, *În lumea Mediteranei*, I–II, București, 1936, *Domnița din Snagov*, București, 1937; ed. (*Haiducii)*, București, 1943, *Mihail*, București, 1939, *Ciulinii Bărăganului*, pref. Perpessicius, București, 1942 (în colaborare cu autorul), *Pentru a fi iubit pământul*, introd. Al. Oprea, București, 1969, *Nerantula*, pref. Apostolis Monastirioty, București, 1970, *Cum am devenit scriitor*, îngr. trad., Craiova, 1981; ed. I–II, îngr. trad., București, 1998, *Nerantula și alte povestiri*, îngr. și pref. trad., București, 1984, *Amintiri. Evocări. Confesiuni*, îngr. și pref. trad., București, 1985, *Corespondență cu scriitori străini*, îngr. trad., București, 1988, *Spovedanie pentru învinși*, pref. trad., Cluj-Napoca, 1990, *Pelerinul inimii*, îngr. și pref. trad., București, 1998, *Chira Chiralina și alte scrieri*, îngr. Eugen Blăjan, București, 1999, *Opere*, II, îngr. Teodor Vârgolici, București, 2003; Octave Aubry, *Împărăteasa Eugenia*, București, 1943; Jean Jaurès, *Arta și socialismul*, București, 1945; D. A. Furmanov, *Ceapaev*, București, 1946.

Repere bibliografice: Perpessicius, *Opere*, X, *91–96*; Mircea Iorgulescu, *„Fratele Talex”*, RL, 1984, 49; Teodor Vârgolici, [*Alexandru Talex*], ALA, 1998, 446, 1999, 462; Sabina Măduța, *Un testament literar respectat*, „Amurg sentimental”, 2005, 5; Maria Cogălniceanu, *De dincolo: Alexandru Talex versus calomniatorii de astăzi*, „Acolada”, 2010, 6. ***T.V.***

TALOȘ, Ion (22.VI.1934, Prodănești, j. Sălaj), folclorist, etnolog.

Este fiul Ilcăi (n. Taloș) și al lui Gavril Taloș, agricultori. Face școala elementară în comuna natală și Școala Normală la Cluj (1945–1952), unde urmează și Facultatea de Filologie (1952–1957). Devine cercetător la Institutul de Lingvistică și Istorie Literară al Academiei RPR, Filiala Cluj, în cadrul colectivului de folclor condus de Ion Mușlea. Bursier al Fundației „Alexander von Humboldt”, se specializează în studiul comparat al baladei populare europene la Deutsches Volksliedarchiv din Freiburg (1966–1971). Își ia doctoratul la Universitatea din București (1970) cu teza *Jertfa zidirii în obiceiurile și legendele europene*. Conduce Sectorul de etnografie și folclor al Centrului de Științe Sociale din Cluj (1969–1985), iar între 1978 și 1983 este și lector de limbă, cultură și civilizație românească la Universitatea din Köln. Din 1986 își continuă munca de cercetător și de profesor la Romanisches Seminar al aceleiași universități, unde obține introducerea în programul de învățământ a unui curs privitor la literaturile populare romanice. Doctor docent din 1993, este numit profesor la Facultatea de Filosofie. În perioada 2001–2008 va fi și *visiting professor* la Facultatea de Studii Europene a Universității „Babeș–Bolyai” din Cluj-Napoca, ținând cursuri de antropologie culturală a popoarelor romanice. A fost fondator și redactor la „Anuarul de folclor” (1980–1983), membru în colectivul de redacție la „Revista de etnografie și folclor”, colaborator la „Revista de folclor”, unde, în 1958, a debutat, la „Anuarul Muzeului Etnografic al Transilvaniei”, „Anuarul Arhivei de Folclor”, „Cahiers roumains d’études littéraires”, „Fabula”, „Jahrbuch für Volksliedforschung” (Freiburg), „Steaua”, „Tribuna”, „Vatra” ș.a. Ia parte la finalizarea unor mari proiecte de cercetare internațională: *Enzyklopädie des Märchens* (editată de Kurt Ranke și Rolf Wilhelm Brednich), *Internationale Volkskundliche Bibliographie* (1979–1982), *The Encyclopedia of Religion* (editor Mircea Eliade, 1987), *Märchen und Märchenforschung in Europa* (editori Diether Roth și Walter Kahn, 1993). Pentru *Petit dictionnaire de mythologie populaire roumaine* (2002) a fost distins cu Premio Internazionale di Studi Demoetnoantropologici „G. Pitré–S. Salomone Marino. Citta di Palermo”, precum și cu Premiul „Timotei Cipariu” al Academiei Române. Face parte din Société Internationale d’Ethnographie et Folklore (Paris), Kommission für Volksdichtung (Freiburg – Edinburgh), Deutsche Gesellschaft für Volkskunde (Göttingen), International Society for Folk Narrative Research (SUA) ș.a.

Cele dintâi studii publicate de **T.** sunt de istorie a folcloristicii și, probabil, au fost scrise la îndemnul lui Ion Mușlea. *Arthur Schott și culegerile lui de povești românești*, *Începuturile interesului pentru*

folclorul românesc în Banat, *Activitatea folcloristică și etnografică a lui Simion Mangiuca*, *Vuk Karadzić în folcloristica românească din secolul al XIX-lea* reprezintă câteva tentative izbutite de a urmări modul în care a prins contur, etapă cu etapă, interesul pentru folclor, ca parte a procesului de edificare culturală a românilor. Evantaiul subiectelor se va lărgi simțitor în continuare, **T.** realizând câteva studii bine concepute, contribuții valoroase la lămurirea unor aspecte importante ale literaturii noastre populare: *Balada Meșterului Manole și variantele ei transilvănene*, *„National" et „universel" dans les recherches roumaines contemporaines sur le folklore littéraire*, *Corpusul folclorului românesc: Cimilitura...*, *„Miorița" în Transilvania*, *„Miorița" și riturile funerare la români* ș.a. Sunt propuse ipoteze de lucru și soluții interpretative noi, acceptate, în bună parte, de literatura de specialitate. Lucrarea care l-a impus este *Meșterul Manole*, volumul întâi fiind subintitulat *Contribuție la studiul unei teme de folclor european* (1973), o „contribuție fundamentală, de indiscutabilă originalitate, la cunoașterea unuia dintre miturile esențiale ale culturii populare românești" (Iordan Datcu). Pornind de la „situația de teren a baladei", autorul își propune o „reluare integrală" a subiectului „prin studierea și explicarea fiecărei versiuni" pentru a fixa mai clar locul baladei în cultura română și, de asemenea, poziția pe care o ocupă printre celelalte configurări artistice din aria sud-est și central europeană. Se supune unui examen critic exhaustiv problematica proprie cântecului despre „jertfa zidirii". Textul poetic este raportat la stratul etnografic și la contextul mentalităților, fiind pus în relație cu credințele, practicile magice și cutumele legate de construcție (materiale, alegerea locului, așezarea fundamentului, terminarea edificiului, mutarea în casă nouă). Sunt trecute în revistă și tipologizate legendele construcțiilor (*Cine construiește*, *Locul potrivit pentru construcție*, *Moartea zidurilor*, *Jertfa zidirii*). În partea inițială a secțiunii consacrate baladei românești se întreprinde un studiu sociofolcloric aplicat și se urmăresc variantele sălăjene în mediul lor de formare și vehiculare (ocazii de performare, frecvență, repartizarea repertoriului, funcțiile textului poetic, receptarea și contextualizarea acestuia ș.a.). **T.** realizează, cu alte cuvinte, „biografia" etnopo(i)etică a unuia dintre cele mai vechi tipuri ale baladei *Meșterul Manole*. În continuare sunt luate în discuție dimensiuni morfologice și structurale ale cântecului despre jertfa zidirii. Cele douăsprezece tipuri regionale sunt repartizate în trei grupe: Transilvania nordică – Transilvania sudică – Banatul, Oltenia–Muntenia, Moldova. Trecând la „demontarea" textului poetic, nu este uitat nici unul din constituenții acestuia: motive, personaje, mentalitate, forme arhetipale și aluvionare, elemente de compoziție, „figuri de stil". În urma acestui examen amănunțit, se oferă câteva concluzii demne de a fi luate în considerare: textul „trebuie să fi circulat altădată pe întregul cuprins al țării în variante cum sunt cele pe care le întâlnim azi în Transilvania: scurte, fără localizare sau cu localizări mai puțin însemnate"; Transilvania îl conservă „sub forma, probabil, a unui colind de doliu, care se cânta acolo unde a murit o tânără nevastă, lăsând copil mic în urma ei", acesta fiind „întâiul stadiu cunoscut în evoluția textului versificat"; *Meșterul Manole* „este expresia artistică cea mai elevată a mitului european al construcției, mit cu adânci rădăcini în substratul geto-traco-dacic". Comentând versiunile balcanice, etnologul constată că există un schelet epic axat pe trei motive: nestatornicia zidurilor, necesitatea de a fi zidită o femeie în temelii, sacrificarea celei mai bune dintre soțiile zidarilor, schelet pe care fiecare popor l-a adaptat propriei sensibilități, orizontului său cultural. Contribuția lui **T.** este de mare importanță, cartea sa fiind un punct de referință pentru exegezele ce vor fi dedicate *Meșterului Manole.* Volumul al doilea, *Corpusul variantelor românești* (1997), constituie un instrument de lucru indispensabil. Altă lucrare, *Gândirea magico-religioasă la români. Dicționar* (2001), o sinteză excelent gândită asupra mitologiei populare autohtone, reliefează calitățile de eminent cercetător ale lui **T.**, vocația lui enciclopedică. A fost publicată în 2002 și în limba franceză: *Petit dictionnaire de mythologie populaire roumaine*. Integrate în domeniul folclorului comparat și vizând studii de istorie culturală sunt și alte lucrări. Un volum publicat în 2004, *Cununia fraților și Nunta Soarelui. Incestul zădărnicit în folclorul românesc și universal*, conține, pe lângă un bogat corpus de texte folclorice, o cuprinzătoare tratare a motivului tabuului sexual în literatura populară în corelație cu parcursul acestei interdicții în istoria umanității. *Lupta voinicului cu Leul. Mit și inițiere în folclorul românesc*, o conferință susținută la Academia Română în 2007, se oprește asupra temei „leului" în colinda

românească. O ediție bilingvă, *Antologie de poezie populară – Volksdichtung. Eine Anthologie*, care transpune în germană lucrarea lui Lucian Blaga (1995, în colaborare cu Artur Greive și Gerda Schüler), completează imaginea activității unuia dintre cei mai apreciați folcloriști și etnologi contemporani.

SCRIERI: *Meșterul Manole*, I–II, București, 1973–1997; *Gândirea magico-religioasă la români. Dicționar*, tr. Claudia Morar, pref. Claude Lecouteux, București, 2001; ed. (*Petit dictionnaire de mythologie populaire roumaine*), tr. Anneliese și Claude Lecouteux, Grenoble, 2002; *Cununia fraților și Nunta Soarelui. Incestul zădărnicit în folclorul românesc și universal*, București, 2004; *Lupta voinicului cu Leul. Mit și inițiere în folclorul românesc*, București, 2007. **Ediții:** Ion Mușlea, *Cercetări etnografice și de folclor*, I–II, introd. edit., București, 1971–1972; Arthur Schott, Albert Schott, *Rumänische Volkserzählungen aus dem Banat (Märchen, Schwänke, Sagen)*, București, 1971 (în colaborare cu Rolf Wilhelm Brednich); *Povești din Transilvania*, pref. Ovidiu Bârlea, Cluj-Napoca, 1975 (în colaborare cu Ovidiu Bârlea); Alexiu Viciu, *Flori de câmp (Doine, strigături, bocete, balade)*, introd. edit., Cluj-Napoca, 1976 (în colaborare cu Romulus Todoran); Pauline Schullerus, *Rumänische Volksmärchen aus dem mittleren Harbachtal*, București, 1977 (în colaborare cu Rolf Wilhelm Brednich); *Bibliografia generală a etnografiei și folclorului românesc*, București, 2004 (în colaborare); *Izvoarele răscoalei lui Horea. Izvoare narative: Cronici în versuri. Folclor*, București, 2007 (în colaborare); *60 de cântece românești din colecția Treufest Peregrin (1863)*, introd. edit., Cluj-Napoca, 2008 (în colaborare cu Gottfried Habenicht); *Valea Gurghiului*, ed. 2, îngr. Ion Cuceu, Cluj-Napoca, 2008 (în colaborare cu Ion Mușlea și Dumitru Pop). **Traduceri:** Lucian Blaga, *Antologie de poezie populară – Volksdichtung. Eine Anthologie*, ed. bilingvă, îngr. și introd. trad., cu ilustrații de Mihu Vulcănescu, București, 1995 (în colaborare cu Artur Greive și Gerda Schüler); Franz Obert, *Basme și legende românești din Ardeal*, Cluj-Napoca, 2010.

Repere bibliografice: Bârlea, *Ist. folc., 557–560*; Ion Șeuleanu, [*Ion Taloș*], TR, 1973, 25, ST, 1998,9, 2004, 7–8; Iordan Datcu, [*Ion Taloș*], VR, 1974, 11, RL, 2002, 6, 2005, 15; Ion H. Ciubotaru, [*Ion Taloș*], ALIL, seria B, t. XXXIV, 1994–1995, RR, 2004, 2, 2005, 4; Nicolae Constantinescu, *Un alt „Meșterul Manole"*, ALA, 1999, 458; *Dicț. scriit. rom.*, IV, *500–501*; Otilia Hedeșan, [*Ion Taloș*], O, 2002, 2, 2005, 11; Datcu, *Dicț. etnolog., 862–865*; Constantin Eretescu, *60 de cântece românești*, VTRA, 2009, 1–2; *Romania Occidentalis – Romania Orientalis: volum omagial dedicat prof. univ. dr. Ion Taloș*, îngr. Alina Branda, Ion Cuceu și Almási István, Cluj-Napoca, 2009; Manolescu, *Enciclopedia*, *681–682*; Ovidiu Pecican, [*Ion Taloș*], OC, 2011, 351, 2012, 353, 609, 610. ***I.Ș.***

TALPALARU, Valentin (15.V.1953, Târgu Frumos), poet, prozator. Este fiul Palaghiei (n. Feodorov) și al lui Ioan Talpalaru, funcționar. Urmează cursul elementar și pe cel liceal la Târgu Frumos, ulterior fiind student la Facultatea de Filologie, secția română–franceză, a Universității „Al. I. Cuza" din Iași (1972–1976), unde în 2008 își va lua și doctoratul. După absolvirea facultății predă limba și literatura română mai întâi la o școala generală din Botoșani (1976–1979), apoi la liceul din Târgu Frumos (1979–1981) și la școala generală din Costești (1981–1989). Începând din 1990 este metodist la Biblioteca Județeană „Gh. Asachi" din Iași, pentru ca în 1994 să devină inspector la Inspectoratul pentru Cultură al Județului Iași, în 2000 transferându-se la Muzeul Literaturii Române din același oraș. Din 2006 realizează la Studioul de Radio Iași emisiunea „Convorbiri literare". Debutează în 1969, cu versuri, la „Miorița", revista liceului din Târgu Frumos, iar prima plachetă, *Întoarcerea menestrelului,* îi apare în 1979, fiind urmată de colaborarea cu un substanțial grup de poeme, intitulat *Nopțile Șeherazadei*, la volumul colectiv *Intonații* (1989). În studenție a frecventat cenaclurile „Mihai Eminescu", Junimea. E prezent în „Alma Mater", „Ateneu", „Antiteze", „Cronica", „Convorbiri literare", „Luceafărul", „Dacia literară", „Dialog", „Oglinda literară", „Porto-Franco", „Poezia" ș.a.

Cartea prin care **T.** face dovada maturizării sale poetice este *Ghemuit într-un sâmbure* (1998; Premiul Filialei Iași a Uniunii Scriitorilor). Rezultat al unei elaborări îndelungate, versurile de aici păstrează numeroase ecouri livrești, de cele mai multe ori sublimate, ce impun o lectură cu trimiteri la marile teme și simboluri ale literaturii. Diferite vârste ale poeziei pot fi ușor descoperite în texte condensate, simplificate până la esență, deloc ambiguizante sau ermetice. **T.** practică o dicție directă, în ciuda faptului că multe fragmente trimit către o poetică a spațiului închis: „m-am născut dintr-un spin/ care n-a luminat în nici o rană"; „mă simt bine în colțuri/ acolo unde uiți mereu să ștergi praful"; „înlăuntru pândea cineva/ speriat de întâlnirea cu mine"; „melcul memoriei/ se gudură și scheaună în cochilie" sau „într-o brazdă aștept/ ghemuit într-un sâmbure". Cărțile următoare conțin adesea pasteluri și poezii de dragoste, păcătuind uneori prin exces estetizant. Poemele urmează frecvent prozodia canonică și din nou se folosesc de aluzii culturale pentru precizarea stării poetice. *Nopți cu chirie* (2004) caută

să tensioneze actul creației, vorbind despre „gustul de sânge / al foii de hârtie”, temă continuată într-o manieră diferită în *Liniștea vânatului* (2005), o pledoarie pentru grația și fragilitatea întreprinderii poetice, nu lipsită de tentația autovictimizării. În *Acordorul de semne* (2006) și în *Ultimul vorbitor de umbră* (2009) abundă poemele erotice și cețos-sapiențiale, de un imagism caligrafic. O noutate este placheta *Poemele Deltei. Rodion* (2011), dedicată oamenilor de la Dunăre, pescarilor lipoveni, ilustrați prin personajul titular, ale cărui gesturi simbolice descriu o idilă acvatică, un elogiu adus unui teritoriu securizat, privilegiat prin deschiderea către divinitate. Amintirile din copilăria petrecută în mahalaua Măicuța din Târgu Frumos, rulate mai întâi în volumul de publicistică *Commedia dei media* (2007), au fost ulterior prelucrate narativ în *Povestirile de pe Măicuța* (2012; prima ediție, *Strada Măicuța*, în 2008). **T.** are plăcerea anecdotei pregătite pe îndelete și livrate cu haz. Perspectiva copilului este folosită intermitent, însă în fond povestirile dau imaginea canonică a târgului provincial: bețiile popii, inadecvarea comică a intelectualilor, automatismele domnișoarelor bătrâne, hoțiile romilor, moartea cerșetorilor, teribilismele copiilor, rutina circulară a vieții unei străzi pașnice, în care totul este tipic și, astfel, exemplar și demn de rememorat. **T.** este și autorul unei lucrări docte, *Academia de la Suceava și Schola Latina de la Cotnari: un proiect cultural european* (2010), lucrare bine documentată, prezentată inițial ca teză de doctorat. El cercetează monografic epoca lui Despot Heraclide în Moldova și inițiativele culturale de inspirație renascentistă ale acestuia, oprindu-se îndeosebi la proiectele în învățământ.

SCRIERI: *Întoarcerea menestrelului*, Botoșani, 1979; *Ghemuit într-un sâmbure*, Iași, 1998; *Biblioteci rurale centenare din județul Iași* (în colaborare cu Mihail Grinea și Florin Busuioc), Iași, 2004; *Nopți cu chirie*, Iași, 2004; *Liniștea vânatului*, Iași, 2005; *Acordorul de semne*, Iași, 2006; *Commedia dei media*, pref. Liviu Antonesei, Iași, 2007; *Strada Măicuța*, Iași, 2008; ed. 2 (*Povestirile de pe Măicuța*), Iași, 2012; *Ultimul vorbitor de umbră*, Iași, 2009; *Academia de la Suceava și Schola Latina de la Cotnari: un proiect cultural european*, Iași, 2010; *Poemele Deltei. Rodion*, Iași, 2011.

Repere bibliografice: Nicolae Panaite, *A zidi vorbe și semne*, CL, 1999, 5; George Bădărău, *Acorduri clasice și moderne*, CL, 1999, 8; Magda Ursache, *„La ce bun poeții în vremuri sărace?”*, VR, 2004, 8–9; Emilian Marcu, [*Valentin Talpalaru*], CL, 2005, 1, 2008, 11; Liviu Antonesei, *„Acordorul de semne”*, TP, 2007, 6–7; Adrian Dinu Rachieru, *Războiul prozatorului cu poetul*, CL, 2008, 2; Constantin Dram, *Nu doar simple memorii afective*, CL, 2008, 6; Ioan Holban, [*Valentin Talpalaru*], DL, 2008, 77, LCF, 2012, 12; Nicolae Turtureanu, *Biografia unei străzi*, CL, 2009, 1; Ioan Groșan, *Resuscitarea unor lumi*, LCF, 2011, 3; Radu Voinescu, *Pe urmele unui proiect umanist eșuat*, CL, 2011, 6; Vasile Spiridon, *Un cavaler rătăcitor printre păstori și plugari*, ATN, 2012, 2.

Ș.A., D.Mn.

TALPĂ, Leon (5.III.1937, Bravicea – Orhei), prozator. Va absolvi Liceul Pedagogic la Buzău (1954) și Facultatea de Filologie la București (1961), urmând și cursuri postuniversitare de relații internaționale (1965). Este, succesiv, redactor la Rompres (1961–1968) și la Televiziunea Română (1968–1972), cercetător la Institutul de Științe Politice (1972–1983), specialist în problemele securității europene, publicist-comentator la Redacția publicațiilor pentru străinătate. În 1984 își ia doctoratul cu teza *România și procesul securității și cooperării europene*. Ca scriitor, debutează în volumul colectiv *Caiet de proză* (1973).

Reportajul *Pe drumuri de bazalt și nisip* (1976) este relatarea unei călătorii de trei săptămâni în Republica Democratică Populară a Yemenului. Aici „înlesnirea de condei” remarcată de Al. Piru este vădită mai ales în paginile despre intrarea în portul Aden, cu livezile lui de fructe exotice, apoi în cele despre orașul Tarim, cu cele peste trei sute de moschei ale sale, în fine despre bucătăria yemenită și despre obiceiurile specifice locurilor vizitate. Romanul *Iunia* (1981) transpune o poveste de dragoste în toate etapele ei, de la primele simptome, pline de promisiuni, la gelozie, tensiune și dezamăgire. Dana Dumitriu a văzut în *Iunia* „un roman scris cu finețe analitică, cu o participare afectivă care îi oferă căldură și senzorialitate, o mică piesă de cameră, limpede, atașantă”. Un roman polițist, *Agent pentru probleme speciale* (1993), aducea o schimbare de registru. După mai bine de un deceniu **T.** mai publică un roman, *Martorul* (2007), acțiunea și personajele fiind centrate pe boema literară de la începutul anilor ’90. „Martorul” este concomitent protagonist, narator și autor, ceea ce facilitează și frecventele inserții autobiografice, îndeosebi cele legate de aventuri erotice.

SCRIERI: *Pe drumuri de bazalt și nisip*, București, 1976; *Iunia*, București, 1981; *Agent pentru probleme speciale*, București, 1993; *Martorul*, București, 2007.

Repere bibliografice: Marian Vasile, *„Pe drumuri de bazalt și nisip”*, „Scânteia tineretului”, 1976, 8 584; Ion Vasile Șerban, *Pe drumurile reportajului (de bazalt și nisip)*, VR, 1977, 8; Piru, *Debuturi, 140–142*; Dana Dumitriu, *Scutierul fără speranță*, RL, 1982, 16; Horia Gane, *Vulturul de mare cu bomba în gheare*, CNT, 1993, 36; Fraga Cusin, *„Martorul”*, DL, 2008, 79. ***M.Vs.***

TAMARIS, Lucian (pseudonim al lui Grigore Lucian Tăloi; 26.XI.1946, Ciuperceni, j. Gorj), poet, eseist. Urmează liceul la Târgu Jiu, Facultatea de Filologie, secția română–franceză, la Universitatea „Babeș–Bolyai” din Cluj-Napoca și obține doctoratul cu o teză despre G. Bacovia, îndrumător fiind Romul Munteanu. Personaj incomod, mereu în conflict cu autoritățile, supravegheat de Securitate, face în timpul dictaturii ceaușiste mai mulți ani de închisoare.

Temele centrale din volumul de debut al lui **T.**, *Exerciții de adorație* (1989), sunt pesimismul ontologic („Lumea nu urmează/ Legământul vieții;/ Ci își traversează tăcerea/ Înjumătățind Creația./ Numai eu îmi scriu mie însumi/ Scrisori de consolare”), obsesia morții și a solitudinii („Există dintotdeauna o palmă singură/ Care închide cele două palme/ Și sămânța nu mai ajunge la timp în noi,/ În lenta noastră răsucire spre ora-mireasă;/ Bem din această palmă/ Și după ce-a secat izvorul”). Apelând la surse livrești – motive biblice sau din culturile antice, greacă sau egipteană –, autorul aspiră spre o poezie ermetică, deseori cultivând paradoxul: „Un înecat care ajunge în deltă/ Este epilogul celorlalți/ Delta n-are culoarea înecului”. Câteva motive ordonează materialul poetic: delta, diamantul, arborele vieții, amfora, acestea fiind preluate și într-un volum de eseuri, *Marele Inchizitor* (1993). Alcătuită din trei părți, inegale ca pondere, *Geneza (Toți trebuie să moară)*, *Ecleziastul (Neantul ebraic)*, *Apocalips Nou (Vidul valah)*, cartea este structurată sub forma unui dialog între câteva personaje care tind să fie considerate modele arhetipale: faraonul, scribul, cezarul, filosoful, învățătorul, preotul, piticul, copilul și nebunul. Textul amestecă elemente de filosofie greacă, teologie creștină, asociate cu mitul valah, într-un mixaj emfatic, ce nu individualizează vocile narative. Eseul *Don Quijote: al doilea sacrilegiu* (2010) îl apropie pe nobilul hidalgo de Iisus, reluând ideea lui Unamuno, pe care **T.** o trivializează însă printr-o lectură literală a romanului lui Cervantes ca o nouă *Evanghelie*. Alt eseu, *Acesta este sângele meu* (2010), conține o meditație nesistematică despre vinovăție, păcat și mântuire, pe alocuri cu pigment autobiografic. Discursul sentențios, afectat și artificial, tonul apocaliptic, vaticinar nu reușesc să dea un conținut trimiterilor parabolice, înmulțite necontrolat. „Exegeza” *Evangheliilor* continuă, la fel de haotic și de oracular, într-un tom masiv, *Iisus vorbind în umbra anatemei* (2010), și în *Regele agoniei noastre* (2012). Altă direcție a preocupărilor lui **T.** este ilustrată de eseul pe marginea textelor literare. Așa cum declară în prefața la *Plânsul lui Bacovia. O interpretare psihanalitică* (1997), inițial teză de doctorat, intenția exegetului ar fi să „retrăiască pe Bacovia în toate sensurile”, de unde și stilul discursiv, redundant, cu devieri impresioniste, inadecvat analizei textului bacovian din perspectiva freudiană și jungiană.

SCRIERI: *Exerciții de adorație*, Cluj-Napoca, 1989; *Nudul și moartea*, București, 1991; *Marele Inchizitor*, București, 1993; *Veghea și departele*, București, 1995; *Plânsul lui Bacovia. O interpretare psihanalitică*, pref. Romul Munteanu, București, 1997; *Frică și înfiorare*, București, 1998; *Reîntoarcerea la Eminescu*, București, 1999; *Acesta este sângele meu*, București, 2010; *Don Quijote: al doilea sacrilegiu*, București, 2010; *Iisus vorbind în umbra anatemei*, București, 2010; *Regele agoniei noastre*, București, 2012.

Repere bibliografice: Mihaela Ursa, *„Nudul și moartea”*, ST, 1993, 7; Ion Brădiceanu, *„Marele Inchizitor”*, „Gorjeanul”, 1994, 4 358; Dan Stanca, *De veghe*, CL, 1996, 1; Ioan Lazăr, *„Plânsul lui Bacovia”*, ATN, 1997, 10; Nicolae Turtureanu, *Chipul și asemănarea*, RR, 2000, 2. ***M.Dr.***

TAMAȘ, Cristina (14.XI.1955, Huși), prozatoare, autoare de teatru, critic și istoric literar. Născută într-o familie de foști negustori constănțeni, își petrece copilăria la Huși, unde părinții ei, Ecaterina (n. Brânzei) și Ioan Aciobăniței, se refugiaseră în timpul persecuțiilor politice din 1946–1947. Începe școala în orașul natal, din 1964 continuând-o la Constanța, unde va absolvi în 1974 liceul, apoi urmează Facultatea de Filologie, secția franceză–spaniolă, la Universitatea „Al. I. Cuza” din Iași, luându-și licența în 1979. Revine la Constanța ca profesoară în învățământul gimnazial și liceal. În 1991 își începe cariera universitară, inițial ca asistent asociat la Universitatea „Ovidius”, devine lector în 1997 la Colegiul Universitar de Institutori – Birotică din cadrul aceleiași universități, an în care își susține și doctoratul cu tema *Fenomenul Baudelaire și poezia română modernă,* sub conducerea lui Constantin Ciopraga. Promovată conferențiar, din 2002 este director al

Departamentului de limbi moderne pentru facultățile nefilologice al Universității „Ovidius". În 2009 devine președinte al Filialei Dobrogea a Uniunii Scriitorilor. Începe să publice în 1980 articole și interviuri de vacanță la ziarele „Litoral" și „Dobrogea nouă", dar și la revista „Tomis". Va mai colabora cu interviuri și portrete literare la „Destine", „Cuget liber" ș.a., precum și la emisiuni culturale pentru Radio Constanța. Debutul editorial se va produce în 1992 cu romanul *Străinul de pe plajă*. Deși scris în anii '80, romanul *Statornicele umbre* (predat la Editura Cartea Românească în 1988, inclus în planul pe 1989, apreciat de criticul Liviu Călin), va fi tipărit în 2001.

Romanul *Străinul de pe plajă* explorează dramele conjugale ale unui cuplu ce se reface numai în măsura în care fiecare partener își descoperă și exploatează dorințele ce îl conduc spre noi experiențe erotice și sentimentale. Alt roman, *Amurguri* (1993), rămâne în aceeași sferă a analizei sentimentelor menite eșecului. De mai mult succes se bucură *Anotimpurile Mariei* (1995), plasat în perioada de sfârșit a erei comuniste și narând dublul eșec – social și familial – al protagonistei. Încarcerată în urma înscenării unui flagrant, ea cunoaște experiențele detenției, dar capătă și câteva certitudini, cea mai marcantă fiind generată de destrămarea iluziei că „onorabilitatea" în spațiul casnic sau în cel public ar trebui menținută cu prețul oricărei umilințe. Drept urmare, Maria refuză compromisul de a accepta ca la ieșirea din închisoare să emigreze cu soțul care nu îi fusese aproape nici la rău, nici la bine, doar pentru a închide „gura lumii"; își asumă destinul, oricât de nedrept ar fi. Următorul roman, *Miss Eva* (1997; Premiul Filialei Dobrogea a Uniunii Scriitorilor), reface traseul unei existențe feminine – al cărei nume o predispune la valoare de simbol, poate chiar mai mult decât frumusețea ei, care stârnește pasiunea bărbaților și ura femeilor –, schițată în tablouri ce recompun o biografie cu eșecuri și succese, părând a nu depinde decât superficial de voința proprie. O parte din farmecul cărții e dat și de pictura mediului constănțean, cu proximitatea senzuală a plajelor și cu dramele familiilor de marinari. Alt roman, *Vacanțele Președintelui* (2012), investighează iluziile unui personaj prins pentru o vreme în mrejele puterii. **T.** se dedică și experiențelor dramaturgice, piesele fiind adesea conectate prin fire tematice de mediul portuar (*Omul din cerc, Mare amară*) sau pur și simplu de drame umane (*Tata nu mai e ministru, Nici viu, nici mort, Transplant).* În *Omul din cerc*, una din reușitele autoarei (prima versiune, difuzată radiofonic, în regia lui Dan Puican, în 1998, este reluată la Teatrul Național din Iași, în regia lui Ovidiu Lazăr, în 2001), un cuplu condamnat la destrămare (Matei și Gloria), incapabil să reziste la proba timpului, își oglindește drama în celelalte personaje (Cioplitorul de Cruci, având rolul filosofului-poet care tulbură apele sufletului, și cele două imagini strâmbe ale protagoniștilor, Nick și Manon), muzica (a mării, a oamenilor) devenind în cele din urmă eroul principal, purtătorul vieții dincolo de uman. Un succes este și *Transplant*, publicată împreună cu alte două piese în 2001, jucată în 2003 la Teatrul „Ovidius" din Constanța, în regia lui Ovidiu Lazăr, cu o versiune în franceză, apărută tot atunci, cu prilejul unui turneu la Brest. Bine construit, textul propune un subiect la limita între real și fantastic: întoarcerea după zeci de ani a soțului dispărut pe front, pe care „bunica Suzana" îl așteaptă nu cu fidelitatea unei Penelope moderne, ci cu statornicia unei țărănci cu credință în Dumnezeu. Cel revenit „de dincolo", adică din Uniunea Sovietică, asemenea tinerilor adormiți din Efes, este actorul angajat de copii ca să îi lumineze bătrânei ceasul aniversar. Rod al unei manipulări medico-militare ultrasecrete sau răspunsul divinității la dragoste și credință? Abilitatea constă în glisarea pe corzile tuturor interpretărilor posibile, într-un spațiu scenic admirabil controlat. Între aceste două piese se plasează spectacolul în stil antic *Constantin cel Mare,* cu premiera în ruinele din fața Catedralei Arhiepiscopale din Constanța, cu prilejul sărbătorii Sfinților Împărați Constantin și Elena din 2001, apoi la Teatrul Național din Iași, tot în regia lui Ovidiu Lazăr. Piesa are un oarecare suport documentar, dar se susține îndeosebi prin valorificarea în montarea scenică a interferenței artelor.

SCRIERI: *Străinul de pe plajă,* Constanța, 1992; *Amurguri,* Constanța, 1993; *Anotimpurile Mariei,* Galați, 1995; *Miss Eva,* Constanța, 1997; *Baudelaire și poezia română modernă,* Constanța, 1999; *Teatru,* I–III, pref. Anaid Tavitian, Constanța, 1999–2007; *Littérature pour enfants,* Constanța, 2001; *Statornicele umbre,* Constanța, 2001; *Transplantation,* Constanța, 2003; *Vacanțele Președintelui,* Constanța, 2012.

Repere bibliografice: Mona Momescu, *Despre literatura feminină,* TMS, 1993, 3; Constantin Novac, *„Străinul de pe

plajă”, „Cuget liber”, 1993, 5; Ion Roșioru, *„Anotimpurile Mariei”*, TMS, 1995, 2; O.D., *Profil: Cristina Tamaș*, TMS, 1995, 12; Ștefan Cucu, *Cristina Tamaș*, TMS, 1996, 6; Nicoleta Sălcudeanu, *Turnir intertextual*, VTRA, 1998, 3; Constantin Paiu, *Meditație și singurătate*, „Scena”, 2001, 10; Corina Apostoleanu, [*Cristina Tamaș*], TMS, 2001, 11, 2002, 3; Anca-Maria Rusu, *Generozitate și ritm*, TTR, 2001, 11–12; Mircea Ghițulescu, [*Cristina Tamaș*], TTR, 2003, 9–10, 2008, 3–4. ***Il.M.***

TAMAZLÂCARU, Andrei (22.XII.1940, Greseni–Ungheni), folclorist. A studiat la Conservatorul de Stat „Gavriil Muzicescu” din Chișinău (1964–1969), fiind cooptat la Catedra de folclor a Conservatorului (1969–1979), unde ajunge conferențiar. A activat și la Casa de Creație Populară din Chișinău (1979–1990), a fondat și a condus ansamblul etnofolcloric Tălăncuța, a fost consultant la Uniunea Muzicienilor din Republica Moldova. Pentru lucrarea colectivă *Cât îi Maramureșul* (1993) i s-a decernat Premiul „Simion Florea Marian” al Academiei Române.

T. culege folclor literar și muzical în partea de sud a Basarabiei, în Transnistria și în Bucovina, editând mai multe culegeri. Cartea *Trandafir bătut la poartă* (1980) conține cântece interpretate de Ileana Anastasiu din Manta-Cahul. Câteva texte din folclorul copiilor sunt incluse în antologia *Țăpușele, țăpușele* (1986), iar *Răsărit-a, semănat-a* (1994) cuprinde mărturii ale obiceiurilor calendaristice de la Crăciun și Anul Nou. A mai tipărit culegerea pentru copii *Lui, lui, lui…* (1995, în colaborare) și *Cântece populare pascale* (1996), incluzând treizeci și trei de melodii cu versuri despre patimile lui Hristos. Alte piese cu note muzicale, rod al unei preocupări statornice, sunt adunate în volumele *Folclor din nordul Moldovei* (1983, în colaborare), *Folclor din Câmpia Sorocii* (1986), *Aprindeți luminile* (2002) ș.a. **T.** se implică și ca redactor ori ca autor de comentarii care însoțesc mai multe opuri din domeniul muzicii culte și folclorice.

Culegeri: *Trandafir bătut la poartă*, Chișinău, 1980; *Folclor din nordul Moldovei*, Chișinău, 1983 (în colaborare); *Folclor din Câmpia Sorocii*, Chișinău, 1986; *Țăpușele, țăpușele*, Chișinău, 1986; *Cât îi Maramureșul…*, Chișinău, 1993 (în colaborare); *Răsărit-a, semănat-a*, Chișinău, 1994; *Lui, lui, lui…*, Chișinău, 1995 (în colaborare); *Cântece populare pascale*, Chișinău, 1996; *Pe drumul dorului…*, Chișinău, 2001; *Aprindeți luminile*, Chișinău, 2002; *Vin’, bădiță, vin’ diseară*, Chișinău, 2006.

Repere bibliografice: Datcu, *Dicț. etnolog., 865.* ***Gr.B.***

TAMAZLÂCARU, Elena (13.I.1953, Țaul–Dondușeni), poetă, eseistă. Este fiica Xeniei (n. Grama) și a lui Pavel Tamazlâcaru, țărani. După școala medie din satul natal urmează Școala Pedagogică din Lipcani (1969–1971) și Facultatea de Ziaristică a Universității de Stat din Chișinău (1983–1988). Își ia doctoratul cu o teză despre poezia generației ‘70, în special despre lirica lui Nicolae Dabija. Va fi învățătoare, funcționară la Tehnicumul Agricol din Țaul, traducătoare la ziarul raional „Tribuna”, redactor-prezentator radio și TV, iar din 2006 corespondent la săptămânalul „Literatura și arta”. I s-au acordat mai multe premii și a fost distinsă cu Ordinul Gloria Muncii (2010).

Autoare a două cărți de poezie, *Cetatea frunzei* (1990) și *101 poeme* (2012), **T.** transpune în imaginar afinitatea cu figuri ale mitologiei universale sau strict românești. Astfel recursul la Elena, cea din poveste și din mit, a cărei pecete emblematică ar purta-o, o face să-și vadă numele ca pe o hărăzire cerească. Sunt invocați Midas sau Sisif cu destinele lor oximoronice. La **T.**, vârful configurării simbolice (la care se adaugă asocierea obsesivă cu frunzele) este Mântuitorul, ca simbol al destinului ce ni-i dat: „În nădejdea dimineții/ Erup, înfloresc/ Stelele, constelații// Incandescentă vară/ Naște crini de aur/ Ca-n primăvară.// Magnific Mântuitorul/ Aruncă boabele luminii,/ Sfințind ogorul./ Ireversibile, veșnice,/ Cutremurate vremile,/ Anotimpurile biblice// Clipe, secole bat în ceas cucii/ De două milenii suntem/ Pe nesfârșit Drumul Crucii”. Poeta se simte apropiată, confesându-se, de rătăcitul bard Orfeu, de Pan, Ștefan Sfântul, de Grigore Vieru, Lucian Blaga, Nichita Stănescu, Gabriel García Lorca, Alexie Mateevici ș.a., personaje învăluite în iubire, într-o atmosferă frenetică, whitmaniană. Sentimentele sunt exprimate direct, fără artificii, valorile umane elogiate fiind frumusețea, dragostea, Poezia, Vrednicia. Complementar, **T.** publică în presă articole, eseuri, studii, tablete etc. Alcătuiește, de asemenea, o carte de interviuri și eseistică dedicată relației criticului Eugen Simion cu Basarabia (2005).

SCRIERI: *Cetatea frunzei*, București, 1999; *Cântecel pentru Săndel*, Chișinău, 2005; *101 poeme*, București, 2012. **Ediții:** *Vertical într-o lume agitată. Eugen Simion și Basarabia*, pref. Mihai Cimpoi, Chișinău, 2005.

Repere bibliografice: Ecaterina Negară, *Cetatea frunzei – dimensiune poetică*, LA, 2000, 8 iunie; L. Melnic, *Frunze de dor în cetate de piatră*, LA, 2002, 11 aprilie; Ion Ciocanu, *Eugen Simion despre scriitorii basarabeni*, LA, 2006, 16

martie; Ion Mărgineanu, *O rază pe o floare: Elena Tamazlâcaru*, „Informația de Alba", 2007, 17 iulie; *Dicț. Chișinău, 518–519*. ***M.C.***

TAMBUR, Alexandru (8.XII.1901, Bolotina–Bălți – 18.VI.1984, Chișinău), prozator. Este fiul Sofiei și al lui Petru Tambur, felcer. Începe școala la Chișinău, însă în 1913 se mută împreună cu familia în regiunea Kuban, continuându-și învățătura la Krasnodar (până în 1917) și Stavropol (1918–1919). În 1920 se înrolează voluntar în armata generalului A. I. Denikin, iar după înfrângerea acesteia, se întoarce acasă, în stanița Nijne-Bakanskaia. În 1921 se înscrie la Tehnicumul din Severocavcaz, dar după un an este recrutat în Armata Roșie. În 1923 evadează pentru a se întoarce în Basarabia și se stabilește la Bălți. În 1940 se refugiază peste Prut, dar în 1952 este arestat la București și predat autorităților sovietice, care îl condamnă la douăzeci și cinci de ani de închisoare în urma procesului Pan Halippa. Este deținut în lagărul de la Vorkuta până în 1956, când este eliberat în urma unui decret de amnistie. Se stabilește la Chișinău, după ce eșuează în demersul de a se întoarce în România, unde se afla familia sa. Lucrează ca administrator la Studioul Moldova-Film. Debutează în 1938, cu povestirea *Pe drum*, în „Flori de stepă", iar editorial în 1938 cu o serie de „povestiri din viața sovietică", reunite ulterior în volumul *Spre Golgota* (1939). Mai colaborează cu schițe, povestiri și articole la „Viața Basarabiei", „Cuget moldovenesc", „Itinerar" ș.a. Este membru al Societății Scriitorilor din Basarabia.

Povestirile de debut ale lui **T.** au drept cadru evenimente precum războiul civil (*Alb și roșu*), acțiunile cekiste (*Osândiții la moarte*) sau foametea organizată (*Bandiții*, *Povoljanca*). Fără a fi realizată întru totul din punct de vedere estetic, proza mizează mai curând pe ideea unui tablou al tarelor și crimelor din „raiul sovietic", deconspirând pas cu pas, cu o privire scrutătoare de documentarist, miturile unui regim care își avea drept slogan apărarea claselor de jos. Subiectele de predilecție sunt extrase din mediile periferice și din viețile precare, din lumea povoljanilor înfometați, mereu în căutarea unui trai mai bun, a speculanților și bandiților care se luptă pentru un funt de grâu, a fruntașilor satului, osândiți la moarte ca dușmani ai poporului. Surprinse într-un desen naturalist, cu augmentări ale unor detalii grotești și scene violente, evenimentele devin verosimile, relevând un talent aproape reportericesc, care știe să integreze decupajul documentar în dinamica narațiunii. În 1938 **T.** publică în revista „Flori de stepă" un fragment din romanul *Învierea*, apreciat de E. Lovinescu, într-o notiță din același număr, mai puțin pentru calitățile artistice și mai curând pentru valoarea sa de document social, întrucât constituie „o zugrăvire pitorească a moravurilor basarabene în cenușiu". Peste câțiva ani romanul va fi editat în limba rusă la Odessa (1942) și la București (1943). *Crizantema de la frontieră* (1942) însumează povestiri care reiau aceleași teme. Nuvela titulară, îndatorată biografiei autorului, are în atenție viața refugiaților basarabeni și relațiile pe care aceștia încearcă să le stabilească cu familia rămasă în teritoriul părăsit. Nuvela, slab realizată, e brodată pe un subiect de dragoste cu turnuri melodramatice, cu personaje schematizate, puse să rostească discursuri antisovietice potrivite pentru tribună. Cu toate acestea, străbate și aici dorința de a-l informa pe cititor cu privire la realitatea noului regim, literatura lui **T.** fiind în permanență un semnal de alarmă. Alteori atitudinea implicată afectiv a autorului face loc unei viziuni cinematografice accentuat personale, precum în povestirea *Hoțul*: acțiunea debutează *in medias res*, suspendând astfel comentariul naratorului, **T.** explorează cu ironie tragismul situației pe care o prezintă, conflictul crește treptat în jurul unei întâmplări mărunte și explodează într-o scenă de o violență cruntă. Fără a direcționa în vreun fel lectura, sugestia, cu implicații morale, a prozatorului vorbește despre alterarea relațiilor dintre oameni și a codurilor morale și sociale în fața unor circumstanțe grave, precum foametea. E încă un mod de a spune cum se infiltrează calvarul regimului sovietic în viețile private.

SCRIERI: *Alb și roșu*, Bălți, 1938; *Bandiții*, Bălți, 1938; *Osândiții la moarte*, Bălți, 1938; *Povoljanca*, Bălți, 1938; *Spre Golgota*, Bălți, 1939; *Crizantema de la frontieră*, Chișinău, 1942; *Probujdenie…*, Odessa, 1942; ed. București, 1943.

Repere bibliografice: Teodor Iovu, *Alexandru Tambur*, „Ofensiva", 1935, 2; Lotis Dolenga, [*Alexandru Tambur*], „Glasul Moldovei", 1937, 62–63; Iacob Slavov, *„Spre Golgota"*, „Bugeacul", 1939, 1–2; Leonid Zemba, *„Spre Golgota"*, „Itinerar", 1939, 6–7; Petre Ștefănucă, *Alexandru Tambur*, VBA, 1940, 1; D.P. [Dimitrie Păcurariu], *„Crizantema de la frontieră"*, VAA, 1942, 358; Tudor, *Mișcarea, 27, 61, 180*; Eugen Holban, *Figuri basarabene*, „Basarabia", 1992, 2; Colesnic, *Basarabia*, III, *208–215*; Cimpoi, *Ist. lit. Basarabia, 106*; *Dicț. Chișinău, 519*. ***S.P., Mr.M.***

TANCO, Teodor (22.IV.1925, Monor, j. Bistrița-Năsăud – 29.III.2019, Cluj-Napoca), prozator, autor dramatic, istoric literar. Este fiul Lucreției (n. Nistor) și al lui Simion Tanco, țăran. Învață mai întâi în comuna natală, apoi la Școala Normală de Învățători din Năsăud (1939), la liceul unguresc, secția română, din Bistrița (1940–1941), la Liceul de Stat, cu limba de predare română, din Năsăud (1941–1942), la Școala Normală din Blaj (1942–1944) și la Liceul „A. I. Odobescu" din Bistrița, luându-și bacalaureatul în 1946. Urmează Facultatea de Drept a Universității din Cluj (1946–1950), devenind asistent al lui Tudor Drăganu, la Catedra de drept constituțional. În 1962, înlăturat din Universitate, se transferă ca lector la Institutul Pedagogic clujean. Un an, în 1971–1972, este director al Teatrului de Stat din Turda, dar revenise încă din 1967 la Universitatea din Cluj, la Catedra de filosofie și sociologie a Facultății de Istorie, unde lucrează până în 1976, când se pensionează medical. Își susține doctoratul în drept în 1975 cu teza *Sociologia dreptului în opera lui Eugeniu Sperantia*. În 1990 înființează Editura Virtus Romana Rediviva, care va funcționa până în 2003. Debutează în 1946, cu articolul *Personalitatea artistică a lui Eminescu*, la „Orizonturi literare", revista liceului din Bistrița. Colaborează și la „Steaua", „Scrisul bănățean", „Tribuna", „România literară", „Viața românească", „Vatra", „Luceafărul", „Contemporanul", „Ramuri", „Minerva" (Bistrița), „Tribuna ideilor" (Năsăud), „Astra blăjeană", „Aiudul literar" ș.a. A mai semnat cu pseudonimul T. T. Mărgineni. Prima carte, microromanul *Un om în halat vișiniu*, îi apare în 1968. I s-au acordat mai multe distincții, între care Premiul „George Barițiu" al Academiei Române (1993) și Premiul Opera Omnia din partea Filialei Cluj a Uniunii Scriitorilor (2009).

T. și-a atras prețuirea mai cu seamă pentru demersul său constant și temeinic de studiere a istoriei literaturii și culturii spațiului năsăudean, preocupare al cărei rod se află în special în lucrările *Virtus Romana Rediviva* (I–VII, 1973–1993) și în *Dicționar literar (1639–1997) al județului Bistrița-Năsăud* (1998). Prima carte, unică în felul ei, reconstituire a valorilor bistrițene și năsăudene, în fapt o veritabilă enciclopedie, amplă monografie ieșită de sub tipar în două decenii, este structurată pozitivist, propunându-și să reconstituie toate componentele culturii locale, de la personalități la modești dascăli și țărani fruntași, de la instituții, școli grănicerești, tipografii la reuniuni învățătorești și muzee, de la scriitori la condeieri, de la memoria istoriei la memoria prezentului, de la reviste cu impact cultural la efemere publicații școlare ș.a.m.d. Toate cele șapte volume cuprind atât studii și însemnări cultural-istorice, cât și portrete ale reprezentanților zonei (peste trei sute cincizeci de nume, jumătate figurând aici în premieră). Complementar, dicționarul literar ambiționează să cuprindă în prezentări biobibliografice întregul tablou al zonei, de la scriitori precum Andrei Mureșanu, George Coșbuc, Liviu Rebreanu până la modești literați. **T.** pare să împărtășească o opinie a lui Octavian Goga, potrivit căreia, chiar dacă unii „nu trec hotarul artei eterne", ei „sunt totdeauna în vecinătatea ei și îi netezesc drumul". Sunt incluși în lexicon atât scriitori născuți și afirmați în Bistrița-Năsăud, cât și cei care, văzând lumina zilei aici, își desfășoară activitatea în alte zone din țară sau peste hotare, în fine nu sunt uitați cei cu rădăcini, prin strămoși, pe meleagurile bistrițene. Altă serie de cărți, precum *Lumea transilvană a lui Ion Creangă* (1989), *Despre Liviu Rebreanu* (2001), *Andrei Mureșanu contra biografilor* (2002) și *George Coșbuc în viață și în documente* (2003) se înscriu în același perimetru de preocupări, au un caracter preponderent documentar și fuseseră anunțate prin semnificative capitole în monografie. *Lumea transilvană a lui Ion Creangă*, de pildă, pledează, documentat, pentru originea transilvăneană a humuleșteanului, iar lucrarea despre Andrei Mureșanu aduce corectarea unor erori privind data nașterii și numele poetului, părinții, studiile etc. Și ca prozator **T.** își trage seva din realitățile năsăudene, cum se observă în *Soldați fără arme* (1973), evocare a unor întâmplări din secolul al XIX-lea, în Transilvania supusă Imperiului Habsburgic. În centrul acțiunii se află regimentele grănicerești și un personaj, Paul Tanco, care se regăsește în studiul biografic *1872, Graz. Paul Tanco, primul român doctor în matematică* (2003). Romanul *Fana* (1982) surprinde dramatica întâlnire cu viața a unei adolescente talentate, care aspiră către luminile rampei, dar e împiedicată să își realizeze visul de autoritara sa mamă. Temporar numai, pentru că tânăra va reuși în cele din urmă să se dedice teatrului. Text cu propensiuni analitice, *Fana* are și câteva naive pagini de digresiune. Tetralogia *Cândva mă voi întoarce* acasă (2005–2010), un fel de bildungsroman în care coexistă literatura-document cu aceea de ficțiune, evocă, la persoana

întâi, tragedia refugiaților români din Ardealul de Nord după Dictatul de la Viena. Pe acest fond dramatic evoluează personajul principal, care evadează prin Munții Călimani și este preocupat să-și continue studii la Brașov, Turda, în Capitală și în fine la Școala Normală de învățători din Blaj de pe lângă Mitropolia Greco-Catolică, dar cu deosebire dorește să revină acasă. Cele patru romane care alcătuiesc această serie – *Tinerețe pribeagă, Refugieri prin țara mea, Depărtări și îndepărtări* și *Acasă, la Monor?* – dezvoltă traseul formării unui caracter, fiind astfel o carte de inițiere. Îndatorate propriilor experiențe și etape de viață, scrierile prozastice ale lui **T.** sunt complinite și de paginile de jurnal propriu-zis sau de periple autobiografice, precum în *Vară canadiană* (2006), *Viață și literatură. Autobiografica 85* (2010). **T.** publică și câteva culegeri de povestiri: *Cui îi bate inima* (1970), *Prea tineri pentru amintiri* (1987), *Zăpada roșie* (1999), mai toate în linia tradițional-ardelenească, romanul *Desdemona* (2000), dar și teatru: *Trilogie transilvană* (1985), *Vinovat e Nobel* (1996) ș.a. Dintre piese, *Cetatea Unirii*, jucată în stagiunea 1978–1979 la Teatrul de Nord din Satu Mare, aduce în scenă, în manieră romantică, epoca de la 1918, făcând să trăiască aici o lume „care se zbuciumă între victorie și eșecuri" (Mircea Ghițulescu).

SCRIERI: *Un om în halat vișiniu*, București, 1968; *Cui îi bate inima*, București, 1970; *Virtus Romana Rediviva*, I–VII, Bistrița, Cluj-Napoca, 1973–1993; *Soldați fără arme*, Cluj-Napoca, 1973; ed. Cluj-Napoca, 2012; *Fana*, Cluj-Napoca, 1982; *Trilogie transilvană*, București, 1985; *Prea tineri pentru amintiri*, Cluj-Napoca, 1987; *Lumea transilvană a lui Ion Creangă*, pref. Petre Rezuș, Cluj-Napoca, 1989; ed. 3, pref. Dan Mănucă, Iași, 2011; *Jurnalul unui scriitor candidat independent în Parlament*, Chișinău, 1992; *Basarabia, numele tău e Maria!*, pref. Mihai Cimpoi, Cluj-Napoca, 1992; *Sociologul Eugeniu Sperantia*, pref. Tudor Drăganu, postfață Achim Mihu, Cluj-Napoca, 1993; *Studenta*, Cluj-Napoca, 1995; *Academia Română: 1866–1996. Academicieni năsăudeni și bistrițeni*, pref. Ștefan Pascu, Cluj-Napoca, 1996; ed. 2 (*Academia Română: 1866–2006. Academicieni năsăudeni și bistrițeni*), cuvânt înainte Eugen Simion, pref. Ionel Haiduc, Cluj-Napoca, 2006; *Corabia naufragiaților*, pref. Teohar Mihadaș, Cluj-Napoca, 1996; *Vinovat e Nobel*, Cluj-Napoca, 1996; *Dicționar literar (1639–1997) al județului Bistrița-Năsăud. Autori–publicații–societăți*, postfață Petru Poantă, Cluj-Napoca, 1998; *Zăpada roșie*, Cluj-Napoca, 1999; *Desdemona*, Cluj-Napoca, 2000; *Despre Liviu Rebreanu*, Cluj-Napoca, 2001; *Pagini alese din istoria Monorului*, Cluj-Napoca, 2001; *Andrei Mureșanu contra biografilor*, Cluj-Napoca, 2002; *George Coșbuc în viață și în documente*, Cluj-Napoca, 2003; *1872, Graz. Paul Tanco, primul român doctor în matematică*, Cluj-Napoca, 2003; *Istoria presei românești a județului Bistrița-Năsăud de la origini până în 2004*, pref. Petru Poantă, Cluj-Napoca, 2004; *Cândva mă voi întoarce acasă*, I–IV, Cluj-Napoca, 2005–2010; *Vară canadiană*, pref. Petru Poantă, Cluj-Napoca, 2006; *Sfântul și cartea. Episcopul Pahomie donează Apostolul de la 1704*, ed. 2, Cluj-Napoca, 2008; *Trei întâlniri cu Constantin Noica*, pref. Gabriel Liiceanu, Cluj-Napoca, 2009; *Panegirice și omagieri postume*, Cluj-Napoca, 2011; *Viață și literatură. Autobiografica 85*, pref. Ilie Rad, Cluj-Napoca, 2010.

Repere bibliografice: Valeriu Cristea, [*Teodor Tanco*], GL, 1968, 22, RL, 1973, 51; V. Fanache, [*Teodor Tanco*], TR, 1970, 26, ST, 1995, 4–5; Vasile Netea, „*Virtus Romana Rediviva*", „Revista de istorie", 1974, 7; Ion Oarcăsu, [*Teodor Tanco*], TR, 1975, 39, ST, 1985, 12; Valentin Tașcu, „*Virtus Romana Rediviva*", „Făclia", 1978, 9 757; Zaharia Sângeorzan, „*Virtus Romana Rediviva*", CRC, 1978, 27; Adrian Alexandru [Andrei Marga], *Debut dramaturgic*, „Napoca universitară", 1979, 3–4; Ion Lungu, „*Virtus Romana Rediviva*". ST, 1982, 12; Titu Popescu, „*Virtus Romana Rediviva*", T, 1982, 12; Dan Milcu [Dumitru Micu], *Dimensiuni năsăudene*, CNT, 1983, 3; Ghițulescu, *O panoramă, 310–311*; Petru Poantă, *Portrete în cuvinte*, RL, 1989, 2; Teodor Tihan, „*Cine are o cultură a sa are un nume în istorie și un loc sub soare*" (interviu cu Teodor Tanco), ST, 1993, 1; Iordan Datcu, [*Teodor Tanco*], ALA, 1999, 488, LCF, 2005, 47–48; Z. Ornea, *Genealogie literară*, RL, 2000, 35; Ion Buzași, [*Teodor Tanco*], ALA, 2002, 636, VR, 2005, 10–11, „Astra blăjeană", 2007, 3; Dan Mănucă, *Nostalgia ardelenismului*, CL, 2010, 9. ***I.D.***

TANGENTA, publicație apărută la Cluj, săptămânal, în 20 martie și 27 martie 1932 (două numere). Director: Petre Nistor. **T.** este o revistă cu accente moderniste în plan literar și, din punct de vedere ideologic, cu vădite simpatii comuniste, articolul inaugural, *Dansul milioanelor*, reprezentând o condamnare a societății burgheze și a capitalismului. Două dintre rubricile permanente se intitulează „Recenzii" și „Actualități". Cu versuri colaborează Emil V. Câmpianu, Jean Draga, Ion Th. Ilea. Poemele în proză aparțin lui Petre Nistor și lui Ioan Țânțaș. Recenziile sunt semnate de Emil V. Câmpianu și de Petre Nistor. Primul mai traduce o poezie a lui Paul Verlaine (*Colocviu sentimental*). Cele două numere conțin și articole politice, epigrame, informații culturale, actualități din țară și din URSS. ***A.P.***

TARANGUL, Marin (1.V.1938, București – 24.IX.2010, Paris), poet, eseist. Este fiul Mariei Angela Tarangul

(n. Bădulescu), actriță și traducătoare, și al lui Erast Tarangul, inginer; prenumele la naștere: Ștefan Marin Sergiu. Face clasele primare în București, unde va urma și liceul, absolvit în 1955. Devine student al Institutului Teologic din Sibiu, luându-și licența în 1959, iar până în 1961 va pregăti un doctorat în istoria religiilor în cadrul Institutului Teologic din București. Între 1961 și 1964 este încarcerat, suferind o detenție politică „pentru uneltire contra ordinii sociale”. Trece prin penitenciarele Uranus, Jilava, Grădina, Salcia. După ieșirea din închisoare se înscrie la Institutul de Arte Plastice din București, secția istoria și teoria artei (1966–1971). Este, scurt timp, redactor la revista „Amfiteatru”, apoi la Studioul Animafilm. În 1977 solicită plecarea din țară, stabilindu-se în 1979 în Franța, unde face o nouă serie de studii: în 1979–1983 urmează Facultatea de Filosofie a Institutului Catolic din Paris, iar în 1982–1986 urmează Facultatea de Filosofie la Paris, Sorbona IV. Obține mai multe doctorate: în științe religioase cu tema *Icoana – partea mistică* (Sorbona IV), *Icoana – partea istorică* (Institutul Catolic), ambele încheiate în 1984, ulterior în filologie, cu *Proza lui Nichita Stănescu*, în 1986, la Institutul Național de Limbi și Civilizații Orientale, teza fiind tradusă în românește sub titlul *Prin ochiul lui Nichita* (1996). Debutează în 1959, când semnează recenzii (despre Ducas și Xenofon) în revista „Mitropolia Ardealului”. Publică apoi versuri în presa literară, în 1967 revista „Luceafărul” acordându-i un premiu. Prima carte, *Trenos*, îi apare în 1968. Până la plecarea din țară îi mai sunt publicate volumele de versuri *Legile pământului* (1973) și *Roata timpului* (1979), precum și *Inima cea mică* (1977, literatură pentru copii), eseul *Fidias* (1978). După 1989 îi sunt editate *Intrarea în infinit sau Dimensiunea Eminescu* (1992), eseul despre Nichita Stănescu, *Predici profane pentru dezmorțirea minții* (1997), memoriile din *Nocturnal* (2010) și traducerea, realizată în colaborare, *Plugarul și moartea* din Johannes von Tepl. Concomitent colaborează la *Encyclopédie des religions* (Paris, 1997), în care semnează articole despre icoană și valoarea inimii în isihasm, despre sensul mistic al rugăciunii în ortodoxie ș.a.

Încă de la volumul de debut, critica descoperă în versurile lui **T.** un pasionat al extazului și al dicțiunii lirice impregnate de erudiție. Poeziile sunt de mici dimensiuni, titlurile concentrează discursul și au menirea de a stimula fiorul întâlnirii cu o imaginație ținută sub controlul numeroaselor simboluri livrești, pe care poetul le invocă învăluindu-le în nostalgia unor timpuri imemoriale. Versurile din cărțile următoare sunt de-a dreptul solemne, aducând în prezent faptele de odinioară, mai ales pe cele istorice și cărturărești, într-o formulă lirică aptă de a redimensiona portrete morale și fapte memorabile. *Roata timpului*, de pildă, îi evocă pe Horea, Cloșca și Crișan în ipostazele unui oratoriu național. În *Legile pământului* **T.** se întoarce la „învățăturile” lui Neagoe Basarab, dar nu îi uită nici pe Constantin Brâncoveanu, Petru Cercel, Nicolae Bălcescu, Avram Iancu, cărora le închină, omagial, gânduri proprii, reconturând un tablou al mitologiei locale, integrată în spațiul liric. Lexicul, dar mai ales sintaxa lirică relevă aspirațiile religioase ale autorului, unele poeme părând a fi, nu atât prin conținut, cât prin atitudine, scurte predici morale. Coeziunea tematică a celor trei cărți, pe care **T.** le va considera de domeniul trecutului, este remarcabilă, vădind un poet cu program bine stabilit și atent urmat în timp. Volumele apărute după 1989, menite a-l readuce în actualitate, aparțin altor căutări lăuntrice. Componenta religioasă este, de această dată, la vedere și apare mult îmbogățită de considerații și interpretări venind din zone de cunoaștere aprofundate între timp. Lucrarea despre Eminescu, dar mai ales eseurile referitoare la Nichita Stănescu evidențiază originalitatea excepțională a acestora. Astfel, *Prin ochiul lui Nichita* este o detaliere însoțită de argumente care vin în sprijinul cititorului străin, mai puțin familiarizat cu insolita gândire a poetului, așa cum apare aceasta în unele versuri, dar și în *Antimetafizica* și *Amintiri din prezent*. Protagonistul din *Nocturnal*, un roman-eseu despre universul concentrațional românesc, este autorul însuși, care își rememorează detenția politică, evocând „viața” din penitenciarele prin care a trecut, plină de personaje lugubre (paznici și comandanți), penitență salvată de solidaritatea condamnaților, ca și de rarele momente senine, „nocturnale”, prilejuite de evadarea în libertate a imaginației, cu amintirea lecturilor din marii înțelepți ai lumii.

SCRIERI: *Trenos*, București, 1968; *Legile pământului*, București, 1973; *Inima cea mică*, București, 1977; *Fidias*, București, 1978; *Roata timpului*, București, 1979; *Intrarea în infinit sau Dimensiunea Eminescu*, București, 1992; *Prin ochiul lui Nichita*, tr. Gabriela Duda și Micaela Gulea, București, 1996; *Predici profane pentru dezmorțirea minții*, București, 1997; *Nocturnal*, București, 2010. **Traduceri:**

Johannes von Tepl, *Plugarul și moartea*, pref. trad., București, 1997 (în colaborare cu Emmerich Schäffer).

Repere bibliografice: M. N. Rusu, *Întreținerea poeziei*, LCF, 1968, 13; Valeriu Cristea, *„Trenos”*, AFT, 1968, 28; George Pruteanu, *„Trenos”*, IL, 1968, 10; Mincu, *Critice*, I, *164–166*; Caraion, *Duelul*, *160–162*; Adrian Popescu, *„Legile pământului”*, ST, 1973, 20; Mincu, *Poezie*, *74–75*; Piru, *Poezia*, II, *318–320*; Raicu, *Critica*, *387–389*; Fevronia Novac, *O nouă contribuție la exegeza eminesciană*, RL, 1992, 28; Constantin Cubleșan, *Exegeze eminesciene*, ST, 1992, 7; Ioana Bot, *Monologul imposibil*, TR, 1992, 36; Octavian Soviany, *Infinit, infinire…*, CNT, 1993, 4; Bogdan Crețu, *Două noi interpretări ale poeziei lui Nichita Stănescu*, CL, 1997, 4; Dorin Ștefănescu, *Despre adâncul lucrurilor*, VTRA, 1998, 10; Andrei Pleșu, *Marin Tarangul*, DM, 2010, 346; Ion Truică, *Marin Tarangul*, CL, 2010, 10; Manolescu, *Enciclopedia*, *628–683*; Sorin Lavric, *Dansul lui Hipoclid*, RL, 2011, 23. ***L.C.***

TARARA, gazetă satirică apărută la București, săptămânal, de la 6 ianuarie până la 6 aprilie 1880. Îndreptată în egală măsură împotriva unor decizii ale regelui Carol I și a politicii liberalilor, **T.** este scrisă aproape în întregime de Al. Macedonski. Poezia satirică, înrâurită de Béranger și în linia lui N.T. Orășanu, dar cu resurse superioare de versificație, uneori cu izbucniri violente, nu o dată fără suport real, își găsește temele în unele tare ale vieții politice: demagogia, venalitatea și oportunismul, goana după chiverniseală (*Mai avem țară?*, *Rubla*, *„Tararaua” la nemți*, *Substantivul „Vodă”* ș.a.). Întâmplări în aparență neînsemnate declanșează verva poetului, care extrage de aici efecte polemice și de umor suprinzătoare. Date reale, altele fanteziste, aluzii la secrete și intrigi de cabinet ministerial sau la afaceri veroase (afacerea Strousberg, de pildă) se succedă într-un ritm vertiginos. Macedonski reproduce satira *Gângavul politic*, publicată întâia dată în 1875, precum și *Al II-lea gângav politic*, din același an, care îi aduseseră, la vremea apariției, câteva luni de detenție. El scrie și reportaje imaginare (*„Tararaua” în Consiliul de Miniștri*), anunțuri, „păcăleli” și nu se poate stăpâni să nu arunce săgeți împotriva lui C.A. Rosetti, a lui N.T. Orășanu, Frédéric Damé („plătit din fonduri secrete”), G. Dem. Teodorescu. „Doi foști sufleri de teatru”, M. Eminescu și I.L. Caragiale, sunt imaginați ca fiind expuși „la dispozițiunea publicului” de Titu Maiorescu. Politicește, **T.** și redactorul ei se află, într-o măsură, sub influența grupării conservatoare a lui Gr. M. Sturdza. ***R.Z.***

TARLAPAN, Efim (17.V.1944, Măgurele–Ungheni – 8.XII.2015, Chișinău), poet, traducător. Este fiul Elisabetei (n. Ciugureanu, nepoată a prim-ministrului Daniel Ciugureanu) și al lui Constantin Tarlapan, țărani. Învață întâi în satul natal, urmează liceul la Cornești, raionul Ungheni (1957–1962), ziaristica la Universitatea de Stat din Chișinău (1962–1970) și frecventează Institutul de Literatură „Maxim Gorki” din Moscova (1985–1987). Va lucra ca redactor la ziarul „Viața satului” (1969–1971), la Radio (1971–1974), la Editura Lumina (1974–1977), la săptămânalul „Literatura și arta”, iar din 1987 în calitate de consultant la Uniunea Scriitorilor din RSS Moldovenească. În anii 2000 a locuit un timp la Cluj-Napoca. Debutează în ziarul „Tinerimea Moldovei” (1968), iar editorial cu volumul *Scuzați pentru deranj…*, apărut în 1974. Este laureat al mai multor concursuri și festivaluri de literatură satirico-umoristică din Republica Moldova și România. A fost distins cu Premiul Uniunii Scriitorilor din Republica Moldova (1993, 1995, 2010); i s-au decernat titlul Maestru al Literaturii (1996) și Ordinul de Onoare (2010).

Satiric și umorist din stirpea lui G. Topîrceanu și a lui Al. O. Teodoreanu, **T.** și-a adunat epigramele, parodiile, satirele, fabulele, aforismele în numeroase volume, între care *Zâmbete cu supliment* (1987), *Cartușiera* (1991), *Dioptrii pentru ochelarii de cai…* (1995), *Îngerii din cerul gurii* (2003), *Pro-Scris* (2005), *Zâmbete pentru export* (2010), iar interviurile în *De ce v-ați dus de-acasă?* (1991), în *Scriitorul întrebat… (dialoguri în anticamera Judecății de Apoi)* (2011) ș.a. Este autorul mai multor antologii consacrate fabulei românești și universale, parodiei, epigramei, aforismului, printre care câteva unice în literatura română: *O antologie cronologică a aforismului românesc de pretutindeni* (2005), *Marea antologie a epigramei românești (de la bijuterii folclorice la performanțe clasice)* (2005), *Cu mâța în carte…* (2009, antologia parodiei românești de la începuturi până azi), *Râsul lumii la români* (2010, antologie de epigramă universală tradusă în limba română) ș.a. Ținta satirei lui poate fi colegul de breaslă, scriitorul, măruntul funcționar, marii șefi, ca și „monștrii sacri”, fenomenul social ori situația cotidiană, prozaică: „Orice imperiu/ Are-un criteriu:/ Reducerea statelor/ Cu forța armatelor” (*Diplomatică*); „A pățit-o și el, deci:/ L-a furat somnul de veci…” (*Epitaful unui hoț*). Cultivând discret sau în forme violente,

demascatoare, spiritul critic, **T.** explorează umorul la nivele diferite: de la jocul calamburului la textul parodiat după principiul împingerii la absurd. Sunt găsite și valorificate chei și registre, situații și stări variate. Satiricul își întrevede misiunea în tentativa de a proiecta asupra lucrurilor lumina firescului, a naturalului și de a deconspira automatismele, convenționalul, conformismul social și psihologic. În parodii el adoptă rolul de critic literar care ironizează clișeele, pozele meditative, ticurile stilistice, ca în textele care pleacă de la Tudor Arghezi, Nichita Stănescu, Gheorghe Tomozei, Grigore Vieru, Aureliu Busuioc, Ana Blandiana, Dumitru Matcovschi ș.a. Epigramele, aforismele valorizează paradoxul, surpriza comică, poanta și caricarea absurdă a viciilor, în spiritul unei tradiții bine însușite: „La izvoarele cu ape,/ Dulci, ca limba strămoșească,/ Cerbii vin să se adape,/ Porcii... să se bălăcească” (*Din Basarabia*); „Vremile nu mă răsfață:/ Astăzi, ca și-odinioară,/ Într-o *țară* fără *viață*,/ Duc o *viață* fără *țară*...” (*Doină nouă...*). Se află la **T.** o întreagă paletă a atitudinii comice: bonomie și condescendență, ironie, zeflemea, sarcasm și invectivă. Demitizarea și demistificarea coboară în sfera rutinieră a cotidianului, a familiarului, degradat chiar atunci când pornește de la motive sacre: „Săraci și goi, ca adevărul,/ Ar fi trăit în rai o viață,/ De-ar fi costat și-acolo mărul/ Cât costă azi, la noi, la piață” (*Adam și Eva*). „Fauna” tradițională a textului comic ori satiric este prezentă in corpore: despoții, patrioții de paradă, cozile de topor, impostorii, proștii, grandomanii, detractorii și categoria mai nouă a bișnițarilor, chefliii, avarii, îngâmfații, mediocritățile: „Tânăr, vesel, frumușel,/ Mor bolnavii după el...” (*Unui tânăr chirurg*). Dar **T.** depășește gluma de moment: „Doamne, da, imperiul cade/ Cu toți șoviniștii roi,/ O-ntrebare-nsă mă roade:/ De ce cade peste noi?...” (*Basarabenii și căderea imperiului ruso-sovietic*), obținând adâncimea reflexivă a negației. El convinge astfel că trece pragul notației circumstanțiale. Foarte personal e și volumul *De ce v-ați dus de-acasă?*, ce cuprinde „convorbiri nostalgice cu unii moldoveni statorniciți în Moscova temporar sau pentru totdeauna”, precum și *Scriitorul întrebat...*, în care sunt reunite dialoguri ale autorului cu diverși contemporani: scriitori, ziariști, critici literari. **T.** a scris și mai multe cărți pentru copii.

SCRIERI: *Scuzați pentru deranj…*, pref. Vasile Badiu, Chișinău, 1974; *Tatuaje*, pref. Petru Cărare, Chișinău, 1977; *Revers*, Chișinău, 1980; *Lănțișorul cu cheițe*, Chișinău, 1981; *Complimente necesare*, Chișinău, 1983; *Acarnița*, Chișinău, 1986; *Zâmbete cu supliment*, Chișinău, 1987; *Termometru*, Chișinău, 1988; *Asta-i situația*, Chișinău, 1989; *Stați jos, copii*, Chișinău, 1990; *Cartușiera*, pref. Victor Prohin, Chișinău, 1991; *De ce v-ați dus de-acasă?*, Chișinău, 1991; *Bobocelul*, Chișinău, 1992; *Dioptrii pentru ochelarii de cai…*, pref. Victor Prohin, Chișinău, 1995; *Mărul lui Adam*, Chișinău, 1997; *Stihuri marțiale*, Chișinău, 1999; *Toporul taie închinându-se*, pref. Constantin Zărnescu, Cluj-Napoca, 2000; *Coloana nătângilor*, Chișinău, 2001; *Îngerii din cerul gurii*, pref. Constantin Zărnescu, Cluj-Napoca, 2003; *Deșertul din clepsidră*, Chișinău, 2005; *Pro-scris*, Cluj-Napoca, 2005; *Aquila non capit muscas*, Chișinău, 2006; *Pauza de râs...*, Zalău, 2007; *Eu am forfecat imperiul!*, Zalău, 2007; *Cupidon – copil de țâțe*, Zalău, 2008; *La cules de .... TarlaPoante*, Suceava, 2009; *Trei crai de la răsărit* (în colaborare cu Ion Diviza și Gheorghe Bâlici), pref. Mihai Cimpoi, Ploiești, 2010; *Zâmbete pentru export*, pref. George Corbu, Chișinău, 2010; *A doua pauză de râs...*, Chișinău, 2011; *Scriitorul întrebat...(dialoguri în anticamera Judecății de Apoi)*, pref. Teodor Codreanu, Chișinău, 2011; *Eseuri tragi-comice*, Chișinău, 2011. **Antologii:** *Atlas comic*, tr. edit., Chișinău, 1990; *Buturuga mică... (antologia epigramei românești de pretutindeni)*, Chișinău, 1993; *Dicționar enciclopedic satiric*, Chișinău, 1994; *Cu poante pre moarte călcând (antologia epigramei românești: performanțe clasice)*, Marghita, 2005; *Epigrama daco-romană contemporană*, Marghita, 2005; *Ghici unde era dus tatăl iezilor din povestea „Capra cu trei iezi”?*, Zalău, 2005; *O antologie cronologică a aforismului românesc de pretutindeni*, Cluj-Napoca, 2005; *Marea antologie a epigramei românești (de la bijuterii folclorice la performanțe clasice)*, Chișinău, 2005; *Câte-o poantă de căciulă (antologie cronologică de epigramă românească și universală)*, Zalău, 2007; *Cantina săracilor cu duhul*, tr. edit., Zalău, 2008; *Cu muza altora în brațe... (o antologie a parodiei românești de pretutindeni)*, Zalău, 2008; *Cu mâța în carte... (antologia parodiei românești)*, Zalău, 2009; *Râsul lumii la români (antologie de epigramă universală)*, tr. edit., pref. Mihai Cimpoi, Chișinău, 2010.

Repere bibliografice: Ion Ciocanu, *Reversul lucrurilor*, „Nistru”, 1980, 7; Gheorghe Mazilu, *„Revers”*, LA, 1980, 23; Tudor Palladi, *Elocvența versului polemic*, „Tinerimea Moldovei”, 1988, 20 aprilie; Ion Cristofor, *Un epigramist: Efim Tarlapan*, TR, 1993, 1; Victor Prohin, *Un devotat scutier al genului*, LA, 1994, 20; Mihai Cimpoi, *Efim Tarlapan și căderea imperiului*, LA, 1996, 21 martie; Cimpoi, *Ist. lit. Basarabia*, *220*; Nicolae Bătrânu, *Marțiale basarabene*, LA, 1999, 4 noiembrie; Constantin Zărnescu, *Efim Tarlapan și aforismul politic*, LA, 1999, 16 decembrie; Theodor Codreanu, [*Efim Tarlapan*], LA, 2003, 13 mai, ARG, 2006, 2; Grațian Cormoș, *Un basarabean al Ardealului*, ST, 2005, 12; Ion Ciocanu, *Efim Tarlapan, protagonist al scrisului satirico-umoristic*, Zalău, 2007; Vlad Zbârciog, [*Efim Tarlapan*], „Pro Saeculum”, 2009, aprilie; Eugen Gheorghiță,

Cu Tarlapan nu e de glumă, LA, 2010, 29 iulie; *Dicț. Chișinău, 520–522*; Onufrie Vințeler, *Efim Tarlapan – o personalitate complexă*, Cluj-Napoca, 2012. ***M.C.***

TARTLER, **Grete** (23.XI.1948, București), poetă, eseistă, traducătoare.

Este fiica Anei (n. Dreve) și a lui Martin Tartler, muncitor chimist. Familia e originară din Prejmer (în germană, Tartlau). **T.** învață la școala germană și la Liceul de Muzică din București, pe care îl va absolvi în 1967. Obține licența la Conservatorul „Ciprian Porumbescu" (1972) și la Facultatea de Limbi Străine a Universității din București, secția arabă–engleză (1976). Își ia doctoratul în filosofie în 1995 cu teza *Utopia însingurării în Evul Mediu arab*, care va deveni, într-o versiune ulterioară, eseul *Înțeleptul singuratic* (2006). Este profesoară de violă la Liceul „Dinu Lipatti" și lector la Universitatea din București, iar din 1985 lucrează ca redactor la „Neue Literatur" și ca editor al revistei „Orient" (București–Viena). Conduce Societatea de Studii Orientale. Din 1992 intră în diplomație: director al Centrului Cultural din Viena (1992–1995), consilier în Ministerul Afacerilor Externe (1995–1997), ambasador la Copenhaga și Reykjavik (1997–2001), ministru plenipotențiar al Ambasadei României la Atena (2002–2006). Pentru activitatea culturală și diplomatică a fost distinsă cu Marea Cruce Danneborg – Ordinul Regal Danez în rang de Cavaler și cu Ordinul Național pentru Merit în grad de Mare Ofițer (2000). Din 2003 e profesor asociat la Școala Națională de Studii Politice și Administrative, cercetătoare la Centrul de Excelență „Paul Celan" al Universității din București, unde din 2011 va fi și profesor asociat. Debutează cu versuri la „Amfiteatru" în 1968, iar editorial în 1970 cu volumul *Apa vie*. Mai colaborează la „Luceafărul", „România literară", „Steaua", „Romano-Arabica" ș.a. A tradus mult din poezia și din literatura sapiențială persană și arabă (antologia *Cele șapte mu'allaqate. Poezie arabă preislamică*, 1978, a fost distinsă cu Premiul Uniunii Scriitorilor), dar și din germană, daneză, engleză. Concomitent, din 1982 are în „România literară" o rubrică permanentă consacrată traducerilor. Este autoarea unor cărți de literatură pentru copii, dintre care se remarcă volumul de versuri *Râsul ocrotit de lege* (1999; Premiul Uniunii Scriitorilor), și a câtorva volume de eseuri: *Melopoetica* (1984), *Proba Orientului* (1991, 2012), *Europa națiunilor, Europa rațiunilor* (2001) și *Identitate europeană* (2006), cel din urmă destul de tehnic, pe alocuri, ca tematică și limbaj. A fost căsătorită cu scriitorul Stelian Tăbăraș.

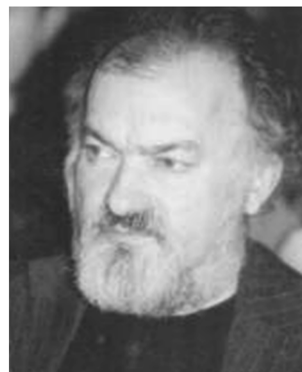
În *Melopoetica* **T.** propune modelul unei lecturi care urmărește confluențele dintre poezie și muzică în literatura românească din anii '70–'80 ai secolului trecut. *Proba Orientului* (1991) tratează comparatist limbile și literaturile arabe și cele occidentale; se urmăresc corespondențe la nivelul simbolisticii literelor și circulația unor teme și motive arabe în scrierile lui Dante, Goethe, Novalis sau Nerval. Autoarea descoperă modelul *maqamat*-elor la Anton Pann sau ia în considerare preocuparea pentru cultura arabă a lui Timotei Cipariu. Ediția îmbogățită din 2012, intitulată *Islam, repere culturale. Proba Orientului*, cuprinde un curs concentrat despre Islam, studii mai vechi și mai noi revăzute, de tematică interculturală. Fără să facă un excurs spectaculos în istoria și cultura Islamului, dar depășind nivelul unei simple culegeri, autoarea discută elementele islamice ale culturii europene, „dialogul" extrem de vechi, constitutiv, dintre cultura Islamului și cultura Europei. Este inclus aici libretul operei *Parsifal* de Wagner, în traducerea inedită a autoarei. Volumul conține și alte prețioase traduceri din vechi autori și tratate arabe, completări la traducerile deja făcute de **T.** în exemplara culegere de texte *Înțelepciunea arabă* (1988, ediția a doua în 2002) sau în cele care însoțesc eseul *Înțeleptul singuratic*. În *Europa națiunilor, Europa rațiunilor* se discută raportul dintre identitatea culturală europeană și cea națională, plecându-se de la relația eu – alteritate, pentru ca discuția să se plaseze ulterior pe un teritoriu mai concret, în capitole dedicate identității vieneze și daneze, secvențe în care se apelează la o formulă mixtă, eseistico-memorialistică. Un capitol e consacrat însemnărilor de călătorie ale lui Hans Christian Andersen la porțile Orientului, până în Țările Române, scriere inedită, tradusă sub titlul *Bazarul unui poet* (2000). *Apa vie*, prima carte de poezie publicată de **T.**, se încadrează

într-o paradigmă specifică anilor ’70, pentru care lirica de „semne” constituia modelul predilect: motive folclorice se suprapun pe o complicată rețea simbolică, mergând până la ermetism. Poemele, gravitând în jurul laitmotivului „apa vie” asociat luminii, grefează o sensibilitate feminină livresc-aurorală pe o tradiție barbiană, regăsită de mai mulți poeți ai epocii. Însuflețită de un elan vitalist adolescentin, poeta își circumscrie un spațiu mitizat, populat de ființe simbolice precum șarpele, vulturul, cavalerul. Definitoriu pentru întreaga ei creație, conflictul dintre cultură și viață, dintre trăirea livrescă și cea autentică, prin care poți avea acces la armonia cosmică, se percepe încă de pe-acum : „Vreau să alerg pe claviatură/ cu clinchet de glezne stelare/ să nu mai respect registrele orgii/ și praful gotic din propria-mi umbră,/ cu mâini floral deschise spre vânturi/ să-mi caut anii, să le caut oglinda,/ și s-o sparg într-o mie și unul de greieri” (*Verset*). Următorul volum, *Chorale* (1974) continuă linia simbolismului de conotații folclorice. Poemele, animate de o vitalitate panteistă mai purificată conțin totuși aglomerări de imagini și construcții arborescente, de un metaforism abundent. *Hore* (1977; Premiul Uniunii Scriitorilor) propune un imaginar folcloric în registru mixt, blagiano–barbian: textele, intitulate „inele” și grupate în șapte cicluri de câte nouă compoziții, „descriu” peisaje bucolice purtătoare de „semne” (cercul, lumina, Columna, apa, pasărea, nunta etc.), în care tensiunea derivă din jocul dintre închis și deschis, ascundere și revelare, dintre hieroglife și „vorbele limpezi”. *Astronomia ierbii* (1981) marchează un punct de cotitură. Pe de o parte, intervine o criză ontologică, adâncind conflictul dintre realitate și poezie, dintre natură și cultură. Sentimentul trecerii, tema centrală a liricii scrise de **T.**, se acutizează, potențând conștiința ireversibilității emoției și a zădărniciei culturii. Se remarcă emergența unei sensibilități agonice, tipic expresioniste, care se manifestă totuși între limitele unei funciare discreții feminine: „Alege-ți pana și o scufundă/ în vâna gâtului cu floare deasă./ […] vine toamna și vinete boabe mi-s ochii./ Înnegrește-ți pana în ei” (*Signatum*) sau „Prăbușirea de-a lungul zidului: și în locul meu noaptea/ cu fața ascunsă de margarete, coboară./ Peceți mari de lună ca niște copite/ mă izbesc în obraz […] // Blând, fânul acoperă/ vechi treceri, mari pietre albite și vinete/ cearcăne tulburătoare de pace” (*Cu fața ascunsă*). Pe de altă parte, multe poeme respiră un aer vag optzecist: livrescul discursiv, poezia cotidianului, colocvialitatea, o detașare pe alocuri ironică. Cele două tendințe – spre neoexpresionism și spre postmodernism – nu exclud mai vechea apetență pentru simbolismul încifrat, în poeme precum *Materia signata*, *Febra de trei zile*, *Pasărea Rok* etc. În versul din *Scrisori de acreditare* (1982) lirismul, de asemenea unul interiorizat, se cerebralizează, spațiul poemului se modifică în sensul citadinizării optzeciste, adesea cu inserții metaforice surprinzătoare, de tip expresionist. Tema trecerii, din ce în ce mai obsedantă, conferă, dincolo de camuflajul discursivității, un tragism melancolic: tragismul neputinței de a ieși din lumea culturii în adevărata lume a vieții. *Substituiri* (1983) este o culegere în care se întâlnesc mai multe influențe sau tipuri de discurs practicate și înainte: livrescul pe alocuri prețios, de inspirație orientală, expresionismul sau poezia cotidianului, discursul simbolizant neomodernist sau construcția de tip puzzle (turnura dinspre vizionarism spre expresionism e constatată aici de Al. Cistelecan). O constantă remarcabilă a liricii publicate de **T.** înainte de 1990 o constituie prezența filonului moral, în parabole politice memorabile, precum *Materia signata*, *Didactica Nova* sau *Lumina sub talpă*, cea din urmă deconspirând absurdul demolărilor. În *Achene zburătoare* (1986; Premiul Uniunii Scriitorilor, Premiul Academiei) și în *Materia signata* (1992) se adâncește polaritatea dintre „materia” scrisă și cea nescrisă, a realului, aceea care scapă întotdeauna și care nu poate fi „interpretată” prin litere sau prin cuvinte. Eul poetic este iremediabil prins între exaltare și melancolie, între percepția disperat vitalistă și cea intelectuală, într-o dublă revoltă, împotriva realității discontinue, perisabile, dar și împotriva la fel de trecătoarei lumi de hârtie: „cum mă temeam în copilărie/ de gura deschisă a unui clopot/ azi locuiesc între fălcile lui:/ o limbă grea, de bronz,/ îmi izbește timpanele,/ mă izbește peste gură,/ peste degetele întinse – / firul prelins pe bărbie,/ o literă tainică – / ne-a mai rămas descifrarea ei” (*Filologie*); „O poetă își taie vinele peste cupa de jad./ Păsări de pradă se rotesc peste mal./ De-aș fi știut/ că spuma îmbătrânește, că valul nu înflorește/ a doua oară,/ îmbătată m-aș fi întins pe nisip” (*Războiul cu tine însuți*). S-a vorbit, cu referire la volumele de dinainte de 1990, despre „irealismul poeziei” (Nicolae Manolescu) și despre „evanescența discursului” (Marin Mincu), dar în versurile ulterioare tendința spre irealitate devine tot mai

accentuată. Dacă, în genere, modalitatea de construcție a poemului consta într-o decupare a secvențelor de cotidian, recompuse la nivel simbolico-parabolic într-un registru al semnelor enigmatice, în *Materia signata* și în *Roșiile portocalii când sunt verzi sunt galbene* (1997) descompunerea realului nu mai e urmată neapărat de o transfigurare simbolizantă. Versul se instalează acum în banalitatea amestecată a realului, pentru a declanșa mai degrabă o implozie a imaginarului în regim oniric: „Trenul urcă ușor, în timp ce noi/ contestăm metafizica. În compartiment intră-un bătrân,/ scoate pălăria de paie, lasă în jur/ un cerc de umbră, desface/ un pui întreg din hârtia ca pergamentul,/ ne îndeamnă să-nfulecăm./ Un timp e tăcere. Doar când/ învelește oasele toate la loc,/ grijuliu, cu o minerală răbdare,/ se-aude un foșnet. Și-n vreme ce toți/ adormim, în noaptea difuză,/ oasele păsării se încheagă la loc, prind contur,/ printre pleoapele-ntredeschise se mai văd/ bătrânul și pasărea șchiopătând,/ iar femurul subțire/ ce-l aruncase pe geam/ la răsărit luminează” (*Călătorie de noapte*). Apropiindu-se, în ceea ce scrisese într-o primă etapă, de Ileana Mălăncioiu (prin prezența filonului moral) și de Gabriela Melinescu (prin impulsul vitalist), **T.** se distinge prin rafinamentul unui discurs atent dozat, pe muchia dintre simbolismul neomodernist și discursivitatea poetică postmodernă, iar în lirica ulterioară printr-un amestec de cotidian, livresc și conceptual, stilizat discret după tipare orientale.

SCRIERI: *Apa vie*, București, 1970; *Chorale*, București, 1974; *Hore*, București, 1977; *Astronomia ierbii*, București, 1981; *Scrisori de acreditare*, București, 1982; *Substituiri*, București, 1983; *Melopoetica*, București, 1984; *Târgul de animale mici*, București, 1985; *Achene zburătoare*, București, 1986; *Școala de muzică*, București, 1986; *Zebra și algebra*, București, 1988; *Întâmplări în dicționar*, București, 1988; *Proba Orientului*, București, 1991; ed. (*Islam, repere culturale. Proba Orientului*), Pitești, 2012; *Materia signata*, București, 1992; *Cuneiforme*, Timișoara, 1997; *Roșiile portocalii când sunt verzi sunt galbene*, București, 1997; *Râsul ocrotit de lege*, București, 1999; *Europa națiunilor, Europa rațiunilor*, București, 2001; *Materia signata*, postfață Dan C. Mihăilescu, București, 2004; *Rosa mystica*, Iași, 2004; *Înțeleptul singuratic*, București, 2006; *Identitate europeană*, București, 2006; *Gulii verzi în țara pisicilor*, Pitești, 2009; *Motanul invizibil* (în colaborare cu Stelian Tăbăraș), Pitești, 2009. **Traduceri:** *Cele șapte mu'allaqate. Poezie arabă preislamică*, pref. trad., București, 1978; Al-Hamadhani, Al-Hariri, *Șezători arabe (30 de maqamat)*, îngr. și introd. trad., București, 1981; *Antologie de poezie arabă (Perioada clasică)*, I–II, îngr. și pref. trad., București, 1982 (în colaborare cu Nicolae Dobrișan); *Primii poeți persani (sec. IX–X)*, îngr. și introd. trad., București, 1983 (în colaborare cu Viorel Bageacu); Al-Ğahiz, *Tratat despre zgârciți*, îngr. și introd. trad., București, 1985; *Înțelepciunea arabă în poezia și proza secolelor V–XIV*, îngr. și. introd. trad., București, 1988; ed. 2 (*Înțelepciunea arabă. Secolele V–XIV*), Iași, 2002; Patrick Süskind, *Parfumul*, București, 1989; *Poezie germană contemporană*, îngr. și postfața trad., Cluj-Napoca, 1991; Werner Söllner, *Somnul tobośarului*, ed. bilingvă, București, 1996; Hans Christian Andersen, *Bazarul unui poet*, pref. trad., București, 2000; Vasilis Vitsaxis, *Poeme–Poiímata*, ed. bilingvă, București, 2004; *Cele mai frumoase poeme de dragoste*, ed. bilingvă, București, 2007; Ibn Hazm al-Andalusi, Ali ibn Ahmad, *Colierul porumbiței*, îngr. și introd. trad., București, 2012.

Repere bibliografice: Constantin, *A doua carte*, *252–253*; Iorgulescu, *Scriitori*, *155–156*; Laurențiu Ulici, *Senzație și viziune*, RL, 1981, 26; Daniel Dimitriu, *În grădina cu sigilii*, CNT, 1981, 35; Gelu Ionescu, *Orizontul traducerii*, București, 1981, *186–187*; Nicolae Manolescu, [*Grete Tartler*], RL, 1982, 44, 1986, 49; Adrian Popescu, *Limbajul de sub limbaj*, TR, 1983, 10; Ioan Bogdan Lefter, *Dincolo de suprafața lucrurilor*, CL, 1983, 8; Al. Călinescu, *Poeții și „înalta fidelitate”*, CL, 1984, 7; Cornel Regman, *Poezia „substituirilor”*, VR, 1984, 9; Ștefan Aug. Doinaș, *Alfabet profan și metaforă erudită*, RL, 1985, 15; Petru Poantă, *„Melopoetica”*, ST, 1985, 3; Grigurcu, *Existența*, *387–390*; Cistelecan, *Poezie*, *159–162*; Regman, *De la imperfect*, *121–124*; Munteanu, *Jurnal*, IV, *182–185*; Coșovei, *Pornind*, *33–37*; Steinhardt, *Monologul*, *208–215*; Andreea Deciu, *Melopoetica și ideopoezia*, RL, 1992, 37; Octavian Soviany, *„Proba Orientului”*, CNT, 1992, 46–48; Mircea Braga, *Pe pragul criticii*, Cluj-Napoca, 1992, *168–172*; Poantă, *Scriitori*, *143–145*; Ierunca, *Semnul*, *197–201*; Horea Poenar, *Ca un cuvânt în fața lumii*, ST, 1997, 8; Mincu, *Poeticitate*, *308–310*; Vasile, *Poezia*, *271–274*; *Dicț. analitic*, IV, *449–450*; Ciopraga, *Efigii*, *129–136*; Popa, *Ist. lit.*, II, *511–512*. ***R.D.***

TAȘCU, Valentin (23.I.1944, Petroșani – 26.XI.2008, Târgu Jiu), critic și istoric literar, prozator, poet.

Este fiul Anei (n. Morar) și al lui Dragoș Tașcu, inginer de căi ferate, de origine aromân. Urmează școala elementară într-o localitate maramureșeană, apoi

la Cluj (1954–1956) și la Alba Iulia, unde va absolvi și liceul. În 1961 se înscrie la Facultatea de Filologie a Universității clujene, pe care o termină în 1966; tot aici își va da în 2000 doctoratul. După o scurtă perioadă în care funcționează ca profesor în învățământul secundar, devine, în 1967, cercetător la Institutul de Lingvistică și Istorie Literară „Sextil Pușcariu" din Cluj-Napoca, unde lucrează până în septembrie 2004. În decembrie 1989, imediat după Revoluție, fondează (împreună cu Nicolae Mocanu) Editura Clusium, al cărei director general va fi tot restul vieții, iar în intervalul 1993–2000 îndeplinește funcția de vicepreședinte al Societății Patronilor de Edituri din România. Din 2001 este și cadru didactic la Universitatea „Constantin Brâncuși" din Târgu Jiu. Debutează la „Tribuna", în 1968, cu critică literară, și editorial în 1975 (*Incidențe*). Mai colaborează cu texte de istorie literară, cronică, eseu sau versuri la „România literară", „Familia", „Steaua", „Vatra", „Transilvania", „Flacăra", „Echinox", „Napoca universitară", „Ateneu", „Argeș", „Cronica", „Convorbiri literare", „Contemporanul", „Sur" (Málaga, Spania), „La Cité" (Bruxelles), „Cercetări de lingvistică" ș.a. A mai semnat Horia Blându, Maria Pop, Vaier Tarcu. Participă la realizarea unor volume colective: *Scriitori români. Mic dicționar* (1978), *De la N. Filimon la G. Călinescu. Studii de sociologie a romanului românesc* (1982), *Dicționarul scriitorilor români* (I–IV, 1998–2002), *Dicționarul cronologic al romanului românesc de la origini până la 1989* (2004), *Dicționarul cronologic al romanului tradus în România de la origini până la 1989* (2005), *Dicționarul general al literaturii române* (I–VII, 2004–2009). I s-a decernat Premiul Asociației Scriitorilor din Cluj-Napoca pentru volumul *Poezia poeziei de azi* (1985), iar în 2002 și în 2004 a fost premiat tot de Filiala Cluj a Uniunii Scriitorilor. În 2004 a mai fost distins cu Ordinul Meritul Cultural în grad de Cavaler.

În cele mai multe dintre studiile sale **T.** se apleacă asupra valorilor consacrate ale literaturii române vechi (Dosoftei, Miron Costin, Dimitrie Cantemir), clasice (Alecsandri, Eminescu), interbelice (Blaga, Camil Petrescu, Ion Barbu, Ibrăileanu, Rebreanu, Mateiu I. Caragiale, Bacovia, Gib Mihăescu, Voronca) și contemporane (proza și teatrul lui D.R. Popescu, ca în *Dincoace și dincolo de „F"*, 1981), precum și asupra unor concepte ale teoriei și practicii literare (autenticitate, tradiție, inovație). Când se interesează de „minori", criticul e influențat de școala clujeană a „restituirilor", pe care o constituise Mircea Zaciu la sfârșitul anilor '70. În volumul de debut, *Incidențe*, include articole dedicate lui D.D. Patrașcanu și lui Radu Brateș, iar în culegerea *Studii literare* (2002) se ocupă de G.M. Vlădescu și de Emil Isac. Tot aici **T.** schițează o listă a unor monografii necesare (I.A. Bassarabescu, I. Al Brătescu-Voinești, Tudor Teodorescu-Braniște, Ludovic Dauș, Eugen Relgis, Jean Bart și Carol Ardeleanu) pentru o viitoare istorie a marginalilor, ceea ce el numește o „lume a doua" literară. Pentru a defini categoria „minorului" în literatura română, criticul pornește de la premisa că nu e vorba de valoarea intrinsecă a operei, nici de efectele de receptare, ci de o condiție ontologică asumată conștient. Definitorie pentru această tipologie ar fi valența confesivă, literatura minoră având ca suport exclusiv propria viață (a autorului). „Poetul a fost dintre cei care a înțeles versul ca pe o formă de viață", spune despre Emil Isac. Pe lângă calitatea „spontană" și „simplitatea" acestei literaturi biografiste, între caracteristicile minorului **T.** mai include o anume „lentoare" (D.D. Patrașcanu), tendința umanitaristă (G.M. Vlădescu), ca și un aer desuet, specific scrisului ancorat în circumstanțele efemere ale unei vieți. *Ritm vertical* (2001), la origine cercetare doctorală, are ca obiect poezia populară, privită ca o categorie a aceleiași literaturi „spontane", fiindcă s-ar produce sub auspiciile unui ritm preexistent: un ritm natural, al vorbirii. Vital în esența sa, stabilit prin chiar respirația rapsodului, acest ritm „vertical" îi permite lui **T.** o înscriere „fiziologică" în patru tipare distincte, pe care le numește „brâncușian", „mioritic", „manolic" și „gabrielesc". Folclorul îi oferă astfel lui **T.** ocazia să urmărească încă o dată procesul de transformare a vieții în creație și, în același timp, să adopte o poziție polemică în raport cu modalitățile clasice de analiză a versificației: categoria „ritmului vertical" relativizează atât funcționalitatea metricii, cât și importanța modelelor prozodice antice. În ultimele volume **T.** migrează dinspre istorie și critică literară spre eseu. *Elogii. Dezeseuri. Cvartet: opus 1– 4* (2003) propune teme morale din domeniul tabuurilor sociale (banalul, gafa, penibilul și impotența), pe care le abordează prin asocieri capricioase și într-un registru persiflant-autoironic. În acest sens, invenția termenului „dezeseu" e o pledoarie pentru eliberarea radicală a gândirii de orice disciplină discursivă, chiar și de aceea foarte vagă a eseului. Încercarea de

roman *Miluta* (2004) nu e decât o ficțiune pe tema ratării, în care protagonistul e construit prin recuperarea – transparentă – a unor elemente de autobiografie. **T.** mai semnează și o serie de cărți de poezie în care se pot recunoaște cu ușurință procedeele intertextuale optzeciste, în formula particulară a unui epigonism subliniat și asumat. Concepută ca un exercițiu de virtuozitate tehnică, *Școala morții* (1997) e o succesiune de poeme pornind de la versurile eminesciene din *Odă (în metru antic)*, ca o inițiere progresivă în misterul morții. În același spirit, *Defăimarea bătrâneții* (1998) redă melodia elegiilor antice din *Ars amandi*, iar *Târgul de dulce* (2006) se construiește în replică la o carte de elegii urbane a lui Gheorghe Grigurcu. Transpusă didactic, ca o suită de „lecții", inițierea e simultan existențială (ca învățare a iubirii sau a morții) și formală (ca învățare a poeziei). În esență, rămâne însă un exercițiu al canonului poetic, față de care „verseurile" din *Tratat despre iubire* (2003) iau distanță, ilustrând, în sensul aceleiași in-discipline a gândirii manifestate și în „dezeseuri", formula unei poezii care uzează ingenios și de prozaism, și de eseism.

SCRIERI: *Incidențe*, Cluj-Napoca, 1975; *Alexandru Cristea. Dincolo de alb și negru*, postfață Vasile Radu, Cluj-Napoca, 1979; *Istoria presei literare românești din Transilvania de la începuturi până în 1918* (în colaborare cu Mircea Popa), Cluj-Napoca, 1980; ed. 2 (*Istoria presei românești din Transilvania de la începuturi până în 1918*), București, 2003; *Dincoace și dincolo de „F"*, Cluj-Napoca, 1981; *Paul Sima*, pref. D. Dumitrașcu, postfață Livia Drăgoi, Cluj-Napoca, 1982; *Poezia poeziei de azi*, Iași, 1985; *Dimineața amurgului*, Cluj-Napoca, 1994; *Școala morții*, Cluj-Napoca, 1997; *Defăimarea bătrâneții*, București, 1998; *Elogiul tinereții*, Cluj-Napoca, 2000; *Ritm vertical*, București, 2001; *Istoria culturii și civilizației*, Târgu-Jiu, 2001; *Studii literare*, Cluj-Napoca, 2002; *Elogii. Dezeseuri. Cvartet: opus 1–4*, Cluj-Napoca, 2003; *Tratat despre iubire*, pref. de Gheorghe Grigurcu, București, 2003; *Miluta*, Cluj-Napoca, 2004; *Între cultura mormintelor și „civilizația" războaielor*, Cluj-Napoca, 2004; Tuvia Iuster, *Teleleu prin veacul meu, la „taclale" cu Valentin Tașcu*, Cluj-Napoca, 2005; *Modelul renascentist și arhitectura brâncovenească*, Cluj-Napoca, 2006; *Târgul de dulce*, Cluj-Napoca, 2006; *Portrete și itinerarii plastice*, Cluj-Napoca, 2007; *Îmbrățișarea poeților* (în colaborare cu Nina Voiculescu și Spiridon Popescu), îngr. Alexandra Andrei, Craiova, 2009. **Ediții:** G. Ibrăileanu, *Privind viața*, introd. edit., Cluj-Napoca, 1972; Radu Brateș, *Cântece de pe coline*, pref. Ion Brad, postfața edit., Cluj-Napoca, 1974; George Coșbuc, *Poezii*, pref. edit., Cluj-Napoca, 1984; Aurel Gr. Zegreanu, *Întoarcerea timpului risipitor*, pref. edit., Cluj-Napoca, 1989; Bazil Gruia, *Recviem pentru o iluzie*, postfața edit., Cluj-Napoca, 1995. **Traduceri:** *Privind chipul României. Poezie belgiană contemporană*, îngr. și pref. trad., Cluj-Napoca, 1996; *Cuba. O jumătate de veac de poezie și singurătate* (*Poezie cubaneză contemporană*), îngr. în colaborare cu Virgilio López Lémus, pref. trad., Cluj-Napoca, 1997.

Repere bibliografice: Virgil Mihaiu, *Un critic „orgolios"*, ST, 1975, 8; Mircea Iorgulescu, *Încercări critice*, RL, 1975, 47; Mircea Muthu, *Criticul și „unghiul de incidență"*, TR, 1975, 47; Radu G. Țeposu, *„Incidențe"*, ECH, 1975, 11– 12; Ulici, *Prima verba*, II, *30–32*; Petru Poantă, *„Paul Sima"*, TR, 1983, 27; Cornel Cotuțiu, *Taifas în purgatoriu*, Cluj-Napoca, 1995, *102–107*; Ulici, *Lit. rom.*, I, *538–539*; Munteanu, *Jurnal*, VI, *121–125*, VII, *281–284*; Vlad Sorianu, *„Școala morții"*, ATN, 1998, 2; Poantă, *Dicț. poeți*, *197–199*; Adrian Popescu, *Elogiul tinereții pierdute*, ST, 1999, 1; *Valentin Tașcu. Biobibliografie*, Deva, 1999; Flavia Teoc, *Trestie și plumb*, Cluj-Napoca, 2001, *133–136*; *Dicț. scriit. rom.*, IV, *504–506*; Ana Dobre, [*Valentin Tașcu*], LCF, 2003, 17, 2004, 21; Petraș, *Cărțile*, *100–102, 375–377*; Geo Vasile, *Criticul eseist și poet*, RL, 2004, 47; Ovidiu Pecican, *Muzică de cameră pentru loisir*, ST, 2005, 7–8; Mariana Criș, *Un roman al căutării identității*, LCF, 2005, 37; Cristian Livescu, *Valentin Tașcu. In memoriam*, CL, 2008, 12; Felix Nicolau, *Amintiri virile despre Valentin Tașcu*, LCF, 2009, 32. ***L.Td.***

TATULICI, Mihai (3.VII.1948, Frătăuții Vechi, j. Suceava), prozator, jurnalist. Este fiul Elvirei (n. Prelipceanu) și al lui Vasile Tatulici, funcționar. Urmează liceul la Rădăuți, încheiat în 1966, și Facultatea de Filologie, secția română–italiană, a Universității „Al. I. Cuza" din Iași, absolvită în 1971. Debutează în 1969, la revista „Alma Mater", cu proza *La naiba cu frunzele galbene* și face parte din membrii fondatori ai cenaclului din jurul publicației. Susține o bogată activitate literară, colaborând la principalele reviste care promovau tinerii scriitori, precum „Amfiteatru", „Viața studențească" (în 1973 devine secretar de redacție la ambele), „Luceafărul", dar și la „Cronica", „Steaua", „Convorbiri literare" ș.a. Începând din 1980, sprijinit de Tudor Vornicu, se specializează ca redactor și realizator de emisiuni de televiziune, din 1990 devine redactor-șef al Departamentului emisiunilor de jocuri și concursuri, iar din 1993 al celui de emisiuni sociale la Televiziunea Română. În 1994 pune bazele și e director general al postului de televiziune Tele 7 abc, ulterior fiind producător de emisiuni la PRO TV și, în anii 2000, la trustul Realitatea TV, la a cărui înființare a contribuit în 2004, alături de Sergiu Toader. Începând din 1995, editează și conduce revista „Privirea", înlocuită în 2000 cu „Noua Privirea", care în 2003 devine

„Privirea magazin”. A scris mai multe scenarii de film documentar (*Aripi*, 1984, *Liceul*, 1985) sau artistic (*Salutări de la Agigea*, 1986) ș.a.

Debutul lui **T.**, microromanul *Ceața și obișnuința* (1975), se situează în zona tatonărilor, scontând pe efectul folosirii unei maniere narative inedite: este o scriere care îmbină romanul de tip existențialist cu metaromanul, pentru a se înfățișa în final ca parabolă a raportului paradoxal dintre viață și ficțiune. Textul debutează cu jurnalul unei tinere de optsprezece ani, personaj cu un profil sufletesc obscur, a cărei principală dorință este de a-și cunoaște tatăl. Mai mult decât personajul în sine frapează, în notațiile diaristice, surprinderea atmosferei cenușii, banale, a vieții de provincie. În a doua parte se dezvăluie că jurnalul fetei este, de fapt, romanul de debut al unui tânăr scriitor, prezentându-se amănunte despre geneza textului și fragmente din biografia autorului. Ficțiunea nu numai că devine sinonimă cu viața, dar chiar îi deviază cursul în momentul în care autorul află că prototipul personajului său, cu aceeași istorie și cu același nume, există și în realitate. Și în *Salvatorul* (1979) **T.** încearcă să suplinească deficitul epic prin inovații narative. Biografie a unui inadaptat construită după regulile prozei experimentaliste, romanul este în bună parte nereușit din pricina obsesiei autenticității, care îl face pe autor să amalgameze inabil mai multe modalități de reconstituire a vieții protagonistului: depozițiile a două personaje-martor, fragmente de memorii, jurnal, scrisori etc. Deseori prozatorul provoacă cititorului dificultăți de înțelegere prin schimbarea perspectivei de relatare a evenimentelor, sugerând, de pildă, că biografia ar fi fost redactată la oarecare răstimp de la moartea personajului, ceea ce permite și reproducerea unor convorbiri din virtualul an 2025. Capitolul cel mai interesant înfățișează „operele minore” ale „salvatorului”, schițe asemănătoare acelora care vor fi reunite în *Ceainicul de argint* (1983), între acestea remarcându-se *Spălătoreasa și labirintul*, o parabolă despre absurdul unei existențe monotone, surprinsă detaliat, cu încetinitorul, până ce contururile banalului par a se deforma după legile oniricului. Nuvelele și schițele din *Ceainicul de argint* demonstrează că lui **T.** îi reușește cu adevărat formula prozei scurte. Culegerea este structurată în trei secțiuni, *Fizica*, *Metafizica* și *Alte formule*. Cea dintâi include texte aflate la granița dintre reportaj și parabolă, în care sunt radiografiate cazuri bizare. Astfel, schița *Ceainicul de argint* este o parabolă despre onestitate, creată pe scenariul unei întâmplări normale și bizare în același timp, iar *Chiriță și costumul* tratează în același registru un caz de monomanie vestimentară. Privirea prozatorului pare a se afla la mare distanță de tabloul în mișcare, dar când și când devine înduioșat-participativă. În secțiunea *Metafizica* sunt supuse atenției, în locul unor evenimente și figuri bizare, idei și sentimente. Prozele ar fi un fel de fotografii mărite ale unor reacții sufletești inedite. *Tânărul frumos de la fereastră* începe prin a descrie gândurile și trăirile unui paralitic pentru a sfârși prin punerea cazului în tiparul stranietății. În ultima secțiune, *Alte formule,* se îmbină modalități narative utilizate în „scenariile” precedente. Reportajele despre oameni și situații stranii și „fotografiile” gândurilor și sentimentelor sunt legate printr-un fir epic, cu lărgirea planului temporal al desfășurării evenimentelor. *Autopsia,* cea mai reușită nuvelă din volum, analizează, pe fundalul cenușiu al vieții de provincie, destinul banal-absurd al unui medic ratat, unele sugestii venind dinspre proza cehoviană. Tot o structură tripartită are și culegerea de nuvele *Vin râmele* (1993), care include textele respinse de cenzură la editarea cărții anterioare. Majoritatea narațiunilor se plasează în aceeași formulă mixtă – notația cotidianului și parabola –, de astă dată orientată spre surprinderea aspectelor sordide, kitsch ale realității. Secțiunea *Comedii reale* prezintă în manieră aparent ilară cazuri bizare și tragice (un caz de schizoidie în *Robertina, un dușman de clasă*), *Tragedii inventate* supun analizei situații existențiale neobișnuite, modelul predilect de personaj fiind insul cu evoluție interioară obscură, care își confecționează obsesii (*Un destin, Portret din memorie*), iar sub genericul *Tragicomedii din viața de zi cu zi* sunt puse în evidență câteva situații grotești, născute din obediența față de imperativele politicii oficiale, cum se întâmplă în nuvelele din *Vin râmele.* De altfel, în 2003 scriitorul își va face „un mic dar” reunind, într-un singur volum, *Români simpatici*, proza scurtă din *Ceainicul de argint* și din *Vin râmele.* Când experiența își spune cuvântul, **T.** se afirmă ca bun realizator de interviuri („filmate și nedifuzate”), adunate într-o carte intitulată *Nemuritorii* (2004). Sunt chestionați scriitori, critici, artiști, actori, juriști – Titus Popovici, Dan Grigorescu, Dan Berindei, Horia Bernea, Augustin Buzura, Ștefan Iordache, Iolanda Eminescu ș.a. Punctul de

plecare, aici ca și în *Zece pentru România* (2006), este intenția de a furniza în acest fel material documentar pentru un viitor Institut Național de Biografii.

SCRIERI: *Ceața și obișnuința,* București, 1975; *Salvatorul,* București, 1979; *Ceainicul de argint,* București, 1983; *Vin râmele,* București, 1993*; Români simpatici*, București, 2003; *Cadrele*, București, 2004; *Nemuritorii*, București, 2004; *Zece pentru România*, București, 2006. **Antologii:** *Revoluția română în direct*, București, 1990.

Repere bibliografice: Mihai Dinu Gheorghiu, *„Ceața și obișnuința”*, CL, 1976, 2; Al. Piru, *„Ceața și obișnuința”*, LCF, 1976, 18; Valentin Tașcu, *Ficțiunea ca negare a ficțiunii,* ST, 1977, 3; Ulici, *Prima verba*, II, *22–24*; Tudor Dumitru Savu, *„Salvatorul”,* TR, 1979, 51; Artur Silvestri, *Un roman „modern”,* LCF, 1980, 15; Mihai Dragolea, *Renunțarea la culise*, ECH, 1980, 8–10; Iulian Constandache, *„Ceainicul de argint”*, „Scânteia tineretului”, 1983, 37; Ștefania Melancu, *„Ceainicul de argint”,* TR, 1983, 47; *Dicț. scriit. rom.*, IV, *506–507*; V. Buzoianu, *Bolnavii de televită*, LCF, 2007, 19. ***O.S.***

TĂBĂRAȘ, **Stelian** (20.XI.1939, Secăria, j. Prahova – 24.IX.2009, București), prozator. Este fiul Mariei (n. Popescu) și al lui Stelian Tăbărași, țărani. Va absolvi liceul la Sinaia (1961) și Facultatea de Limba și Literatura Română a Universității din București (1966). Până în 1975 este redactor la Radio România Cultural, iar până în 1998 lucrează la Televiziunea Română, unde realizează emisiuni culturale, mai ales filme pe teme etnografice și biografii ale unor personalități. În intervalul 1993–2000 predă limba română la Viena și la Copenhaga. Din 2001 până la sfârșitul vieții este redactor asociat la revista „Luceafărul”, iar din 2003 și editorialist cultural la „Curierul Atenei”. Debutează la „Viața românească”, în 1980, cu un fragment din *Zilele cele scurte,* roman publicat integral în 1988, reprezentând debutul său editorial. Mai colaborează cu proză și articole la „Amfiteatru”, „România literară”, „Steaua”, „Luceafărul” ș.a. A fost căsătorit cu scriitoarea Grete Tartler.

Povestea din romanul *Zilele cele scurte*, țesută în jurul unei familii boierești, se va continua în *Cumpenele* (1985), **T.** arătându-se interesat, asemenea multor prozatori din epocă, de enigmele trecutului, de relația, ambiguă și periculoasă, cu prezentul. Se utilizează motivul narațiunii relatate de un bătrân unui tânăr – acesta, implicat de cele mai multe ori în diverse moduri în trecut, prin relații de rudenie, sau este chiar naratorul povestirii-ramă. Primul roman gravitează în jurul boierului Amărășteanu, *pater familiae* și figură tutelară. Povestea de dragoste dintre bărbatul matur și prea tânăra lui soție, care nu îi va rămâne credincioasă, cea a iubirii cu o țărancă, al cărei rod e un fiu bastard, povestea conacului și a moșiei de la Amărăști vor fi descoperite de fiu atunci când găsește jurnalul tatălui. Trama detectivistă – urmărirea adevărului despre propria familie, implicit și despre sine, ca și în *Zmeura de câmpie* a lui Mircea Nedelciu – conduce nu doar la revelarea unor secrete surprinzătoare, dureroase, dar și la concluzia că prezentul nu poate fi despărțit de trecut: fiul continuă experiențele tatălui, repetând, într-un fel, drama lui. *Cumpenele* mută acțiunea într-un timp mai apropiat și are conotații politice mai clare: Zamfir Amărășteanu, misteriosul personaj central, este un luptător al rezistenței din zona Argeș, în anii de după al Doilea Război Mondial. Cele două romane sunt scrise într-un stil alert, cu nerv gazetăresc, adesea cu plăcerea detaliului antropologic sau folcloric, dar și cu propensiuni spre poetic. Modelul vine din proza scurtă, de care mulți scriitori ai anilor ’80 s-au simțit atrași. Împărțite în capitole, fiecare cu regimul semiautonom al unei povestiri închegate, romanele păstrează structura de puzzle, întâlnită și în proza lui Mircea Nedelciu: naratori diferiți, perspective diferite asupra evenimentelor, trecerea de la stilul direct la stilul indirect, de la persoana întâi la persoana a treia etc. Alt roman al lui **T.**, *Filmare la două aparate* (1988), se detașează în mare parte de problematica exploatată anterior, concentrându-se asupra poveștii de dragoste dintre un intelectual între două vârste (de data aceasta, nepot al lui Amărășteanu) și o studentă. Plasată prin anii ’70 (cutremurul din ’77 este înglobat în narațiune), legătura celor doi sfârșește printr-o ratare, explicabilă atât prin alegerea superficială a femeii, cât și prin pasivitatea „intelectuală” a bărbatului, tipică în proza românească. Romanul e construit prin aceeași tehnică a juxtapunerii de fragmente cu statut cvasiindependent și prin jocul perspectivelor, alternând persoana întâi cu a treia. *Loc deschis* (2004) este o suită de nuvele-decupaje narative care alcătuiesc un roman cvasicinematografic, scris alert, pe o tramă mitică, cu elemente folclorice și eseistice integrate mai mult sau mai puțin evident în structura narativă. *Week-end pe continent* (2008), în aceeași formulă nuvelistică, propune o proză pitorească, în care se simte apetența pentru magic, simbolic, folcloric, placată pe

propria biografie culturală, aceea a unui călător, **T.** locuind, împreună cu soția sa, mai mulți ani în Viena, Copenhaga și în Atena. Mixajul de trecut și prezent, românesc și occidental, realism, livresc și magic, tăietura de decupaj filmic a prozei se întâlnesc și în memorialistica publicată postum în *Zile de retrăit* (2009), poate cea mai reușită carte a sa, în care textul se poate dezvolta fără a avea nevoie de haina ficțiunii. „Amintirile ca o arheologie" este mottoul implicit în sensul căutării în propriul trecut și eu a unei hărți a propriei ființe. Prozele, bine scrise, cu un anume rafinament concis, nu sunt simple stații ale unei autobiografii personale. Amintirile aduc la lumină întâmplări, semne și personaje uitate: pasărea mare, albă, cu înscrisuri negre pe aripi, de pe cerul satului natal, Secăria, cu puțin timp înainte de izbucnirea războiului; un bombardier căzut în pădurea de lângă sat, regăsit în jurnalul Marthei Bibescu, unde apare și data exactă a evenimentului; moș Tuduri, din familia boierească a Todireștilor, fost avocat, personaj în romanul *Venea o moară pe Siret* al lui Mihail Sadoveanu, figură pitorească în adolescența autorului, petrecută la Bușteni; poza de familie de la 1865 a unor arădeni, vândută în zilele noastre într-un bazar, în Viena, clienților care își confecționează un trecut respectabil. **T.** este funciar un povestitor cu gust pentru elementul supranatural sau folcloric relatat în stilul unui documentar literar cvasiautobiografic.

SCRIERI: *Zilele cele scurte*, București, 1981; *Cumpenele*, București, 1985; *Filmare la două aparate*, București, 1988; *Atelierul de tatuaje*, București, 2002; *Loc deschis*, București, 2004; *O să ne mai vedem*, Cluj-Napoca, 2006; *Week-end pe continent*, București, 2008; *Zile de retrăit*, Pitești, 2009; *Motanul invizibil* (în colaborare cu Grete Tartler), Pitești, 2009.

Repere bibliografice: Dinu Flămând, *Un prozator surpriză*, AFT, 1981, 8; Irina Petraș, *„Zilele cele scurte"*, TR, 1981, 35; Ioan Holban, [*Stelian Tăbăraș*], CNT, 1981, 36, CRC, 1986, 39, 1988, 32; Doina Uricariu, *„Zilele cele scurte"*, RL, 1981, 38; Poantă, *Radiografii*, II, *174–176*; Moraru, *Textul*, *221–224*; Radu G. Țeposu, *„Cumpenele"*, FLC, 1986, 26; Ion Simuț, [*Stelian Tăbăraș*], ST, 1986, 7, LCF, 2005, 1; Constantin Cublešan, *Dramatism și căutare*, TR, 1988, 22; Nicolae Oprea, *Un microroman de actualitate*, VR, 1990, 4; Alexandra Olivotto, *Povestea degeaba*, RL, 2003, 8; Barbu Cioculescu, [*Stelian Tăbăraș*], RL, 2003, 21, LCF, 2006, 16; Geo Vasile, [*Stelian Tăbăraș*], CNT, 2003, 7, RL, 2006, 15; Dan Cristea, [*Stelian Tăbăraș*], LCF, 2008, 21, 2010, 3; Popa, *Ist. lit.*, II, *748–749*; Alexandra Georgescu, *„Zile de retrăit"*, ST, 2010, 6.

R.D.

TĂNASE, Eugen (19.VI.1914, Poiana Sibiului, j. Sibiu – 11.X.2006, Timișoara), traducător, prozator, dramaturg, poet. Este fiul Mariei și al lui Ioan Tănase, învățător. Începe școala în satul natal, continuând-o la Sibiu (1921–1924), unde va frecventa și Liceul „Gheorghe Lazăr" (1924–1931), apoi urmează Facultatea de Litere, secția franceză, a Universității din Cluj (1931–1935). Reținut la Catedra de limbi romanice, va funcționa, în paralel, ca suplinitor în învățământul liceal. Bursier al Statului francez la Universitaea din Montpellier (1938–1943), își susține doctoratul de stat sub îndrumarea romanistului Jean Bourciez, cu lucrarea *Essai sur la valeur et les emplois du subjonctif en français* (apărută la Montpellier în 1943), teza complementară constând în traducerea în proză cadențată, însoțită de note și comentarii critice, a poemului *Cântarea lui Roland* (tipărită la Sibiu în 1942). Întors în țară spre sfârșitul războiului, predă la Școala Normală din Sibiu (1944), la Liceul Comercial din Cluj, oraș în care se stabilește, fiind și asistent la Universitate, unde se titularizează în 1948. Transferat în învățământul secundar (1949), este profesor la Liceul de Fete și la diverse școli, iar din 1954, la reintroducerea limbilor străine în învățământul superior, asistent de franceză la Institutul Agronomic, apoi, din 1956, lector la Universitate. În 1964, în urma recunoașterii doctoratului obținut în Franța, devine conferențiar. Din 1966 i se încredințează, în calitate de profesor, organizarea Catedrei de limbi romanice de la Facultatea de Filologie, recent înființată, a Universității din Timișoara, unde rămâne până la pensionare (1974). Va mai funcționa la universități particulare din același oraș în 1991–1992 și în 1996–1997. Ca romanist, colaborează la prestigioase publicații din țară și din străinătate: „La France latine", „Revue de linguistique romane", „Dacoromania", „Revue roumaine de linguistique", „Revue internationale d'onomastique", „Zeitschrift für französische Sprache und Literatur", „Manuscriptum", „Cercetări de lingvistică", „Studia Universitatis «Babeș–Bolyai»", „Revista de filologie romanică și germanică", „Analele Universității din Timișoara" ș.a. Membru al unor societăți științifice europene, a fost apreciat pentru lucrările sale, între care *Cours pratique de prononciation française* (1964), *La Prononciation du français contemporain* (1972) și *Le Français contemporain. Morphologie* (I–III, 1973–1978), ultimele în colaborare cu Adela-Mira Tănase; coordonează *Le Français*

fondamental parlé (I–III, 1974–1977), împreună cu Anca Grădinescu și Maria Cusma. Mai realizează, pentru necesități didactice, o traducere a lucrării lui C. H. Grandgent, *Introducere în latina vulgară* (1958). **T.** a colaborat cu texte literare originale și eseuri în reviste din Franța și Belgia („Écrits de Paris", „Études poétiques, littéraires et esthétiques", „Mirèio", „OC", „SOL'AIR", „Inédit"), iar în periodice românești („Altarul Banatului", „Luceafărul", „Tribuna tineretului", „Națiunea română", „Gazeta de Vest", „Orizont", „Familia", „România literară") publică recenzii, versuri, traduceri, proză și piese de teatru, între care *Penelopa '54 (Există Dumnezeu)* (1993), *Popa Marcu* (1994), *Legenda Mănăstirii Argeșului* (1998).

În lunga sa viață **T.** a desfășurat o notabilă activitate de traducător din literaturile romanice. Risipite în publicațiile vremii au rămas versiuni din poezia franceză, de la Charles d'Orléans și reprezentanți ai Pleiadei până la simboliști și parnasieni ori la Charles Péguy. În 1938 îi apare la Sibiu tălmăcirea piesei într-un act *Doctor Death de la 3 la 5* a scriitorului spaniol Azorin, care a fost jucată la Teatrul Național din Cluj în același an. În 1974 reia, în ediție bilingvă, poemul *La Chanson de Roland*, care va fi transpus după un manuscris descoperit la începutul secolului al XIX-lea, aflat la Oxford. **T.** respectă versificația alexandrină ce a înlocuit de-a lungul timpului dispunerea decasilabică, dar în gruparea liberă medievală, renunță la asonanța originală în favoarea rimei, conformă exigențelor cititorului modern care, în absența acompaniamentului muzical folosit în secolele XI–XV, ar percepe cu dificultate textul. Următoarea traducere va fi *Cântarea Cidului* (1979), poem epic pe care tălmăcitorul îl organizează în episoade în fruntea cărora dă un scurt cuprins, abandonând dispunerea în cuplete de lungimi variabile, întrucâtva disproporționate și care fragmentau materia. Asimetria populară a versurilor e înlocuită de alexandrinul spaniol, asonanțele sunt, de asemenea, substituite de rimă, după cum a procedat editorul spaniol Luis Guarner sau, pentru germană, O.L.B. Wolf, iar numărarea versurilor e făcută după cel mai important editor al *Cidului*, Ramón Menéndez Pidal. Tot în ediție bilingvă va apărea ciclul *Bronzes* al lui Alexandru Macedonski. În manuscris au rămas cuprinzătoare antologii din poezia franceză și din cea spaniolă, ambele de peste cinci sute de pagini, nuvele fantastice din romanticul spaniol Gustavo Adolfo Bécquer, o piesă de Maurice Maeterlinck ș.a. Deși publicase versuri încă din 1935, dintre numeroasele scrieri literare ale lui **T.**, atât în română cât și în franceză (proză scurtă, roman, teatru, poezie, publicistică), puține și foarte târziu se vor edita, între acestea fiind volumele de versuri *Timișoara. 16–22 Décembre 1989. Souvenons-nous-en!* (1999), *Laus divae feminae* (2000) și romanul *Einari, ce e iubirea?* (2003). Ca și în alte cazuri, figura cărturarului și a dascălului lasă în umbră scrierile sale literare.

SCRIERI: *Timișoara. 16–22 Décembre 1989. Souvenons-nous-en!*, Timișoara, 1999; *Laus divae feminae*, Timișoara, 2000; *Einari, ce e iubirea?*, Timișoara, 2003. **Traduceri:** Azorin, *Doctor Death de la 3 la 5*, Sibiu, 1938; *Cântarea lui Roland*, îngr. trad., Sibiu, 1942; ed. bilingvă (*La Chanson de Roland – Cântarea lui Roland*), pref. trad., cu ilustrații de Marcel Chirnoagă, București, 1974; *Cântarea Cidului*, îngr. și pref. trad., cu ilustrații de Marcel Chirnoagă, București, 1979; Al. Macedonski, *Bronzuri – Bronzes*, ed. bilingvă, îngr. Ion Iliescu, Timișoara, 1997; François Malbault, *Dante și Beatrice. Romanul unei iubiri*, îngr. Crișu Dascălu, Timișoara, 1998 (în colaborare cu Cristina Tănase).

Repere bibliografice: Buteanu, *Teatrul*, *402*; Alexandru Balaci, *Studii și note literare*, București, 1979, *314*; Aquilina Birăescu, Diana Zărie, *Scriitori și lingviști timișoreni (1945–1999). Dicționar bibliografic*, Timișoara, 2000, *216–217*; *Mélanges offerts au professeur Eugen Tănase*, coordonator Maria Țenchea, Timișoara, 2001; Eugenia Arjoca-Ieremia, *Profesorul Eugen Tănase*, „Coloana infinitului" (Timișoara), 2009, 71.

E.M., G.Dn.

TĂNASE, Nicuță (12.VIII.1924, Roșu, j. Ilfov – 5.IX.1986, București), prozator. Este fiul Elenei (n. Moldovan) și al lui Anghel Nicuță, negustor ambulant. Urmează școala de ucenici la București, devenind lăcătuș. Lucrează la Avrig și la Combinatul Siderurgic din Hunedoara, unde în 1948 are loc și debutul său în presă, la ziarul „Uzina noastră". Absolvind Școala de Literatură „M. Eminescu" din București în 1951, este angajat redactor la revista „Urzica". Din 1955 va fi scenarist la Radiodifuziunea Română și la Studioul Cinematografic București. Între 1957 și 1973 face parte din redacția cotidianului „Scânteia", de unde va fi pensionat medical. E prezent și în „Contemporanul", „Flacăra", „Gazeta literară", „Luceafărul", „Scânteia tineretului", „Tribuna", „Tânărul scriitor", „Viața românească" ș.a. Debutează editorial în 1954 cu nuvela *M-am făcut băiat mare*, continuând cu o lungă serie de scrieri în

proză, precum *Am fugit de-acasă* (1961), *Plec la facultate* (1964), *Portrete în aquaforte* (1981) ș.a., multe traduse în limbile rusă, germană, maghiară, chineză, vietnameză etc. Pentru *Telefonul de la ora nouăsprezece* (1979) i se acordă Premiul Asociației Scriitorilor din București. A semnat și o piesă de teatru, *Băiat bun, dar… cu lipsuri* (1963), precum și scenarii pentru teatrul de revistă, singur sau în colaborare cu Marin Traian și Silviu Georgescu.

Încă din proza de început **T.** își manifestă preferința pentru ipostazele caracteristice și mentalitatea oamenilor simpli, în primul rând ale indivizilor situați în marginea unui grup social, aspecte tratate cu umor și văzute prin ochii mirați ai copilului. Se remarcă influența lui Zaharia Stancu, Ion Călugăru și mai ales a lui Șalom Alehem, din povestirea *Halal de mine, sunt orfan*. Limbajul țese, în mod excesiv, expresia argotică, eroii „pozitivi", tineri care își află un drum în viață cu ajutorul comuniștilor, sunt concepuți schematic, conform modelului dogmatic, simplificator al realismului socialist. *M-am făcut băiat mare*, nuvelă ecranizată în 1956, cu titlul *Ora „H"*, de Sinișa Ivetici și de Andrei Blaier, care semnează atât scenariul, cât și regia, *Astăzi e ziua mea* (1959) și *Plec la facultate* constituie un ciclu autobiografic, amprentă de regăsit în mai toată proza lui **T.**, evocând predilect mediul pestriț al mahalalelor bucureștene, cu șmecheri și mici delincvenți, personaje rudimentare, nu lipsite, altfel, de o anume finețe sufletească. Din păcate, umorul e fără adâncime, autorul își sentimentalizează nu o dată relatările, elimină probleme de existență grave, dă o satiră ușoară. Nu îi pot fi negate însă, mai cu seamă în nuvele, considerate uneori microromane, verva, darul de a înfățișa secvențe autobiografice pe un ton relaxat, glumeț, ceea ce putea cuceri pe cititorul tânăr, căruia îi sunt destinate majoritatea scrierilor. Încă un exemplu ar fi narațiunile din *Fără înger păzitor sau Cum am ajuns scriitor* (1977). **T.** scrie și un roman parodic, alegoric, *Fără minuni, Doamne!* (1967), încearcă proza de aventuri în *Acțiunea P. 1500* (1957) și cultivă foiletonistica, reunită în volumul *Portrete în aquaforte*, unde desenează tipuri contemporane cu o peniță acidă, în felul vechilor „fiziologii". Procedeele frecvente sunt aluzia, ironia bonomă sau amară, caricatura, aparenta complicitate cu personaje aparținând faunei interlope.

SCRIERI: *M-am făcut băiat mare*, București, 1954; *Muzicuța cu schimbător*, București, 1956; *Acțiunea P. 1500*, București, 1957; *Cine a pierdut o verighetă?* (în colaborare cu Silviu Georgescu), București, 1957; *Derbedeii*, București, 1957; ed. București, 1961; *Astăzi e ziua mea*, București, 1959; *Am fugit de-acasă*, București, 1961; *Ce oameni, domnule!*, București, 1962; *Băiat bun, dar… cu lipsuri*, București, 1963; *Plec la facultate*, București, 1964; *Fără minuni, Doamne!*, București, 1967; *Cruce de ocazie*, București, 1969; *Lume, lume, soro lume!*, București, 1971; *Eu și îngerul meu păzitor – Mitică*, București, 1972; *Sus mâinile, domnule scriitor!*, București, 1972; *Destăinuirea marilor secrete*, București, 1974; *Ghidul superstițiosului (12 + 1 zodii)*, cu ilusrații de Tia Peltz, București, 1974; *Carte de explicare a viselor*, București, 1975; *Răpirea ucenicului nevrăjitor*, București, 1976; *Fără înger păzitor sau Cum am ajuns scriitor*, București, 1977; *Un băiat de nădejde* (în colaborare cu Virgil Stoenescu), București, 1977; *Telefonul de la ora nouăsprezece*, București, 1979; *Portrete în aquaforte*, București, 1981; *M-am făcut… tată mare*, București, 1984.

Repere bibliografice: Al. Săndulescu, *O nuvelă interesantă*, VR, 1954, 5; Remus Luca, *Individualitatea scriitorului tânăr*, CNT, 1957, 14; Ov. S. Crohmălniceanu, *O depoziție în apărarea „Derbedeilor"*, VR, 1957, 4; Sergiu Fărcășan, *Râs și satiră*, „Lupta de clasă", 1957, 9; Savin Bratu, *Cronici*, II, București, 1957, *76–81;* Eugen Simion, *Creație și pitoresc*, VR, 1959, 11; Al. Oprea, *Nicuță Tănase*, LCF, 1960, 16; S. Damian, *„Astăzi e ziua mea"*, GL, 1960, 18; Ion Vitner, *Prozatori contemporani*, II, București, 1962, *268–280*; Micu, *Literatura*, *492*; Valeriu Cristea, *„Plec la facultate"*, GL, 1965, 14; Marian Popa, *„Fără minuni, Doamne!"*, LCF, 1969, 1; Aurel Sasu, *„Cruce de ocazie"*, ST, 1969, 8; Cândroveanu, *Lit. rom.*, *208–211*; *Dicț. scriit. rom.*, IV, *507–508*; Florin Hălălău, *Un scriitor uitat*, „Oglinda literară", 2006, 58. ***G.E.***

TĂNASE, Stelian (17.II.1952, București), prozator, eseist, jurnalist.

Este fiul Floarei Tănase (n. Mihalache), funcționară, și al lui Ion Tănase, economist. Urmează liceul la București, absolvindu-l în 1971. Încearcă mai multe ocupații (muncitor necalificat, funcționar) înainte de a deveni student al Facultății de Istorie–Filosofie a Universității din București, pe care a încheiat-o în 1977. Avea să obțină doctoratul în sociologie politică

în cadrul Școlii Naționale de Studii Politice și Administrative (*SNSPA*) în 1996. În anii de facultate a frecventat cenaclul literar Charmides al Facultății de Filosofie și a debutat în presa studențească. După absolvire va fi, timp de un an, profesor de științe sociale într-o școală de țară, apoi șomer, ulterior metodist la o casă de cultură pentru tineret. Până în 1989 a colaborat, sporadic, cu fragmente literare și eseuri la „România literară", „Viața românească", „Vatra", „Echinox", „Amfitetru" ș.a. Debutează ca scriitor cu romanul *Luxul melancoliei* (1982). După 1989 colaborează cu proză, eseuri, articole de opinie la „Contrapunct", „Timpul", „Orizont", „Dilema" ș.a. și este prezent în mass-media audiovizuală. În ianuarie 1990 fondează revista „22", pe care o conduce până la sfârșitul anului, în 1991 înființează hebdomadarul „Acum", iar din decembrie 1992 editează revista „Sfera politicii". Devine primul președinte al Grupului pentru Dialog Social; în 1991 e membru fondator și vicepreședinte al Partidului Alianței Civice, fiind ales deputat în Parlamentul României (1992–1996). Ulterior se consacră activităților de scriitor, de cercetător (având drept domenii predilecte istoria secolului al XX-lea, istoria regimurilor comuniste, studierea arhivelor), de jurnalist, scenarist și realizator sau moderator de emisiuni TV, dar și de cadru didactic la Facultatea de Științe Politice și Administrative a Universității din București. A beneficiat de câteva stagii de studii în SUA, a conferențiat la mai multe universități europene și americane. A fost distins cu Ordinul Național Steaua României în grad de Ofițer (2000).

S-a remarcat faptul că, deși s-ar încadra, prin data nașterii și prin data debutului, în generația optzecistă, **T.** nu ar fi un optzecist adevărat. Într-adevăr, prozatorul nu a cultivat textualismul și nici nu a vădit obsesii tematice care configurau ceea ce Radu G. Țeposu a numit „mitologia derizoriului"; nefiind atras de procedările proprii experimentalismului, el a îmbrățișat o formulă prozastică apropiată de o linie mai degrabă realistă. Romanul său de debut, *Luxul melancoliei*, a atras atenția criticii, fiind calificat, bunăoară, de Radu G. Ţeposu ca „un roman puternic, viguros, mustind de viață și insinuând o complicitate fină, sub care se derulează convulsii impecabil ascunse în jungla stufoasă a narațiunii". Subiectul romanului nu e complicat: doi tineri, cândva alcătuitori ai unui cuplu adolescentin, se reîntâlnesc la maturitate și încearcă să-și reinventeze trecutul sau să-și revizuiască situarea față de prezentul vieții lor, totul cantonându-se în sfera banalității, în condițiile unei dinamici sufletești totuși substanțiale. Alt roman, *Playback* (1995), e probabil cea mai bună scriere a lui **T.** Continuând să recurgă la o metodă așa-zicând realistă, romancierul etalează o consistentă observație de natură socială, sociologică, psihologică, politică. El investighează aspecte ale unor medii diferite, de la cel al unor potentați (demnitari de rangul al doilea) ai regimului comunist, întâmplările petrecându-se la sfârșitul anului 1962, în vremea crizei rachetelor din Cuba și în lunile următoare, la cel al lucrătorilor din mass-media ori al savanților angajați în cercetarea de înalt nivel, dar și lumea oamenilor de rând. Focalizat asupra câtorva personaje (se reține în primul rând figura realizatoarei de emisiuni de televiziune Iulia Fitcal, o „vedetă" în epoca dejismului cvasiterminal), romanul se remarcă prin verosimilitatea privind o epocă pe care scriitorul nu a putut să o cunoască decât mediat, pe cale documentară. *Corpuri de iluminat* (1990) este un roman așa-zicând de dragoste care, pe alocuri, poate aminti de cărți celebre precum *Les Choses* a lui Georges Perec sau *Love Story* de Erich Segal. Cei doi protagoniști, un remarcabil pianist de jazz în plină afirmare și o studentă la Filosofie, traversează, în peisajul deceniului al nouălea al secolului trecut, răscolitoare experiențe pe fondul banalității și sordidului care caracterizau viața tinerilor intelectuali în acea epocă. S-a spus că autorul reușește „o radiografie foarte sensibilă a condiției umane, tragismul, grotescul, inefabilul și vulgaritatea ei în ultimele decenii ale secolului nostru" (Ioan Holban). **T.** revine la roman prin *Maestro* (2008), care are subtitlul *O melodramă*. Prozatorul a dorit să ofere de data aceasta o frescă a societății românești postdecembriste, aflată în toiul „perioadei de tranziție". În carte se perindă politicieni sau afaceriști profitori ai tranziției, profesioniști mediatici, dar și oameni de rând, pensionari sau salariați cu venituri modeste, trăitori „la bloc", confruntați cu marasmul, vulgaritatea și privațiunile vieții de zi cu zi. Scriitorul pare că a încercat să reediteze succesul obținut de *Playback*, aplicând cam aceleași procedee de construcție romanescă, însă rezultatele nu au fost cele scontate, apelul la intertextualitatea savantă fiind subminat de componentele comerciale. O mare bufonadă, dar nu una lipsită de obiective polemice și satirice, un fel de basm (cartea poartă subtitlul *Un basm din secolul trecut*), cu

recurs frecvent la absurd și la umorul negru, este *Dracul și mumia* (2010). Episodul declanșator al fluxului narativ e următorul: pesemne iritat de faptul că după moartea lui Stalin rămășițele pământești ale acestuia au fost instalate în mausoleul din Piața Roșie, pe care până atunci îl ocupa în exclusivitate mumia lui Lenin, diavolul își părăsește locul și începe să hoinărească prin Europa. Intervine astfel o perindare alertă de situații, pățanii, peregrinări, întâlniri, dispute, încurcături, comentarii, dar și digresiuni, divagații. Autorul optează pentru recursul la fantasmagoric, la miraculos și la oniric, oferind, după cum a remarcat critica, un fel de echivalent modern al romanului *Diavolul șchiop* al lui Lesage. Statutul cărții este, la urma urmei, unul alegoric, iar rostul ei de ansamblu ar fi exorcizarea moștenirii de „înfăptuiri" malefice lăsate de regimurile comuniste prin ridiculizare carnavalescă, prin reprezentare caustic caricaturală. O lume reconstituită convingător și captivant, cu un șarm învăluit cumva într-un halo de „folclor" și pitoresc, și de alți prozatori contemporani (de pildă, Eugen Barbu în *Groapa* sau Radu Albala în *Femeia de la miezul nopții*), este readusă la viață de **T.** în romanul *Moartea unui dansator de tango* (2011). Aici capătă relief, în orizontul anilor '40 ai secolului trecut, cercuri de petrecăreți bucureșteni, de la „lumea bună" la tagma interlopă, de la borfași mărunți la bandiți cu anvergură, gravitând cu toții, în orele de răgaz, în jurul localurilor de desfătare, restaurante cu muzică, saloane de dans, stabilimente cu jocuri de noroc, bordeluri etc. și împărtășind un mod de comportare și un fel de cod al onoarei particular, un „folclor" specific etc. E un roman care combină savoarea observării „eternului omenesc", reconstituirea burlescă cu autoritatea apelului la arhive și la consemnările istoriei. *Skepsis* (2012), carte care a fost calificată drept „fals roman istoric", a fost construită cam după aceeași formulă ca *Dracul și mumia*. Evenimentele s-ar petrece pe la 1910 și în perioada Primului Război Mondial, dar cu ample, spectaculoase salturi temporale, iar spațiul în care survin ar fi inițial cel balcanic, apoi cuprinzând întreaga Europă. Ca și în *Dracul și mumia*, verbozitatea și excesul de detalii, imagini, analogii, ramificații ale povestirii afectează totuși fluența epicii, *Skepsis* fiind în cele din urmă un eseu pus în scenă, cu decoruri și costume. Dintre alte scrieri ale lui **T.** unele prezintă interes pentru istoria literară. Este cazul celor elaborate prin cercetarea arhivelor poliției politice din diferite epoci și depistarea, publicarea și comentarea unor documente relative la scriitori, precum *Cioran și Securitatea*, *Panait Istrati. Dosar de Siguranță* și mai ales *Avangarda românească în arhivele Siguranței*, toate publicate în 2008, în seria „Istorii secrete" a Editurii Polirom. Ultima cuprinde o consistentă selecție de documente din perioada interbelică, materialul fiind organizat pe capitole purtând numele celui vizat de Siguranță și anume Geo Bogza, Victor Brauner, Scarlat Callimachi, Ion Călugăru, Gheorghe Dinu (Ștefan Roll), Eugen Ionescu, Gherasim Luca, M. H. Maxy, Gellu Naum, Sașa Pană, Jules Perahim ș.a. Documentele dau seama de urmărirea unor scriitori sau artiști pentru activități și acțiuni considerate a fi comuniste sau procomuniste. Utilă pentru studiul istorico-literar, culegerea de texte este însoțită de un studiu amplu (*Zece note despre avangardă*). Dar, păstrând deprinderi proprii militantului anticomunist și gazetarului, **T.** își colorează discursul de însoțire cu elemente ale retoricii politice, insinuând cumva o culpabilizare a celor avuți în atenție, astfel încât un comentator a conchis că el ar fi „un nou detractor al avangardei" (Ovidiu Morar). *Anatomia mistificării (1944–1989)* (1998), un volum întrucâtva asemănător, mizând pe valorificarea unui montaj de texte documentare totuși foarte diferit, pentru că textele reproduse nu sunt extrase exclusiv din arhivele polițienești, ci sunt diverse ca natură, statut și proveniență: acte oficiale, documente judiciare și juridice, procese-verbale de interogatoriu etc., selecționate din dosarul procesului „lotului Noica–Pillat", dar și fragmente de jurnal, scrisori, declarații sau confesiuni culese în cadrul unor interviuri, de la participanți sau martori ai evenimentelor investigate etc. Cuprinzând referiri la personalități culturale sau literare (C. Noica, Dinu Pillat, Sergiu Al-George, N. Steinhardt, Alexandru Paleologu, Vladimir Streinu ș.a.), lucrarea este, în principiu, una de investigație istorico-jurnalistică, dar dobândește, prin felul în care este selectat și montat materialul, certe virtuți literare, de literatură documentară cu însușiri artistice. Și în memorialistica lui **T.** – *Ora oficială de iarnă. Jurnal 1986–1990* (1995), *Acasă se vorbește în șoaptă. Dosar & jurnal din anii târzii ai dictaturii* (2002) – răzbate dramatismul unui timp al privațiunilor și al terorii.

SCRIERI: *Luxul melancoliei*, București, 1982; *Corpuri de iluminat*, București, 1990; *Ora oficială de iarnă. Jurnal 1986–1990*, Iași, 1995; *Playback*, București, 1995; Alexandru Paleologu, Stelian Tănase, *Sfidarea memoriei (Convorbiri) aprilie 1988 –octombrie 1989*, București, 1996;

Anatomia mistificării (1944–1989), București, 1998; *L. A. vs. N.Y. Jurnal american*, Iași, 1998; *Acasă se vorbește în șoaptă. Dosar & jurnal din anii târzii ai dictaturii*, București, 2002; *Clienții lu' Tanti Varvara: istorii clandestine*, București, 2005; *Avangarda românească în arhivele Siguranței*, Iași, 2008; *Cioran și Securitatea*, Iași, 2008; *Maestro*, Iași, 2008; *Panait Istrati. Dosar de Siguranță*, Iași, 2008; *Dracul și mumia. Un basm din secolul trecut*, București, 2010; *Moartea unui dansator de tango. Un dosar*, București, 2011; *Skepsis. Cartea cu povești*, București, 2012.

Repere bibliografice: Eugen Simion, *Ieșirea din adolescență*, RL, 1982, 12; Ion Simuț, *„Luxul melancoliei"*, F, 1982, 10; Dobrescu, *Foiletoane*, III, *120–123*; Holban, *Profiluri, 402–405*; Cornel Ungureanu, *De-a hamsterii*, O, 1990, 43; Nicolae Manolescu, *În sfârșit, un roman*, RL, 1990, 49; Florin Sicoie, [*Stelian Tănase*], CNT, 1992, 34, 35, 1993, 21, 47, 1995, 13; Țeposu, *Istoria*, *152–153*; Octavian Soviany, *Playback cu Iulia Fitcal*, CNT, 1995, 13; Monica Spiridon, [*Stelian Tănase*], LCF, 1996, 10, R, 1997, 3–4; Z. Ornea, *Un document de epocă*, RL, 1998, 18; *Dicț. analitic*, II, *397–398*; Mircea Iorgulescu, [*Stelian Tănase*], „22", 2002, 12, 13, 2003, 693, 694; Paul Cernat, [*Stelian Tănase*], OC, 2002, 107, 2010, 280, 2012, 351; Cecilia Caragea, *Dialog cu Stelian Tănase*, Cluj-Napoca, 2002; Mihăilescu, *Lit. rom postceaușism*, I, *451–454*, II, *70–78*, III, *368–378*; Simuț, *Reabilitarea*, *327–329*; Zaharia-Filipaș, *Studii*, *157–173*; Carmen Mușat, *Tănase vede enorm și simte monstruos*, OC (supliment), 2005, 37; Ștefănescu, *Istoria*, *1080–1082*; Jean Harris, *Scurt ghid al literaturii române pentru publicul american. Traducând „Corpuri de iluminat" de Stelian Tănase*, OC, 2007, 138; Răzvan Voncu, *Avangarda kaghebistă*, CNT, 2008, 8; Ovidiu Morar, *Un nou detractor al avangardei*, CNT, 2008, 11; Tudorel Urian, [*Stelian Tănase*], RL, 2008, 13, „Acolada" (Satu Mare), 2011, 4; Claudiu Turcuș, *Stelian Tănase – douămiist?*, VTRA, 2009, 7–8; Popa, *Ist. lit.*, II, *692–693*; Andrei Simuț, *Comedia burlescă a comunismului*, ST, 2011, 9. ***N.Br.***

TĂNASE, Virgil (16.VI.1945, Galați), prozator, eseist, dramaturg, traducător.

Este fiul Larisei Tănase (n. Scurtulescu), medic, și al lui Dumitru Tănase, magistrat. Urmează școala elementară și liceul la Galați (1952–1963), apoi Facultatea de Limbi Străine a Universității din București, secția limba și literatura franceză (1963–1969). Este exmatriculat din motive politice timp de un an (pretextul ar fi fost rostirea numelui lui Emil Cioran la un colocviu al studenților). Va lucra ca betonist pe un șantier gălățean. Reprimirea în facultate este condiționată de acceptarea colaborării cu Securitatea. În 1968 îi apare o povestire, *Însemnările celor ce merg spre somn*, în „Luceafărul". În 1970 se înscrie la secția regie a Institutului de Artă Teatrală și Cinematografică „I. L. Caragiale", pe care îl va absolvi în 1975. Până în 1977, când pleacă în Franța, regizează la Teatrul Național din Iași și la Teatrul Municipal din Reșița. Între timp, în 1975, după ce fusese respins la Editura Cartea Românească, trimite în Franța manuscrisul romanului *Portret de bărbat cosind în peisaj marin*, care va apărea în 1976, în traducerea lui Alain Paruit. Debutul alertează autoritățile române, încât – spune scriitorul – „drept «pedeapsă» mi s-a dat un pașaport pe trei luni. Pe care nu-l cerusem. Împreună cu sfatul de a rămâne «la studiu» cât mai mult timp, dacă voiam «să scap de pușcărie»". Nu cere azil politic, pentru că alesese Franța „din rațiuni estetice". Deși experiența sa în exil este atipică, socotește că „întreaga mitologie a exilului era infantilism". Se va angaja ca portar al unui imobil, fiind, în același timp, și colaborator la Editura Flammarion. Cu lecturi serioase din critica structuralistă, frecventează la École des Hautes Études seminariile lui Roland Barthes, care va fi și coordonatorul doctoratului său, cu o teză de semiologie regizorală susținută în 1978. În decembrie 1977, în urma implicării în „cazul" Paul Goma (în vară editase volumul *Le Dossier Paul Goma. L'écrivain face au socialisme du silence*), Securitatea solicită retragerea cetățeniei române a lui **T.** Insubordonarea lui politică explodează în ianuarie 1982, când publică în revista „Actuel" pamfletul *Sa Majesté Ceausescu 1-er, roi communiste*, unde biografia „conducătorului" este „citită" fals ditirambic, expunându-se totodată și situația reală din România. Iată un fragment: „Le roi est bon, le roi aime les fêtes – pour son anniversaire la joie est cosmique: *Le marbre, les rameaux, les oiseaux frémissent le jour de ton anniversaire, en prononçant ton nom, les astres, les forêts, la rivière.* La reine est belle, la reine aime les sciences. *Elle est un astre né en janvier, ayant franchi tous les sommets de la chimie, tous le sommets de la bonté et de l'humanité, compagne de l'Homme Élu,*

fils de la terre et de la lumière". Cazul ia amploare, mergând până la ordonarea asasinării lui **T.**, act pe care ar fi trebuit să îl execute un agent al Securității, care însă va hotărî să se predea serviciilor secrete franceze. Această întâmplare se află și în centrul romanului *Leapșa pe murite* (2011), în care documentul este așezat în trama unui policier. La Paris **T.** coordonează din 1983 colecția „Lettres roumaines" a Editurii Flammarion. Se concentrează însă, de la un moment dat, asupra preocupărilor teatrale. Își continuă activitatea regizorală, înființând trupa de actori L'Illustre Compagnie du Jeu Royal; din 1999 predă istoria spectacolelor la L'Institut International de l'Image et du Son. În intervalele 1995–1997, 2001–2005 a fost director al Centrului Cultural Român (devenit în 2004 Institutul Cultural Român) din capitala Franței. I s-au acordat mai multe distincții, între care Premiul „I.L. Caragiale" al Academiei Române (1996), Premiul Uniunii Latine (2004), Premiul „Șerban Cioculescu" dat de Muzeul Național al Literaturii Române (2012). I s-a conferit și Ordinul Serviciul Credincios în grad de Cavaler (2002).

Nu numai simpatia pentru vreun curent sau teorie a determinat afilierea lui **T.** la gruparea onirismului estetic, ci tocmai coincidența viziunii sale despre realitate (percepută halucinant, fâșiile verosimilului fiind mereu întrerupte de haltele onirice), precum și o anumită înțelegere a fantasticului. „Era vorba de a obține sensuri noi prin aranjarea, după o logică proprie, a unor bucăți de real (adică de verosimil), fiecare, cum se întâmplă în vise, foarte exact în materialitatea sa" – autodefiniție modestă, tocmai stufoșenia baroc-onirică făcând meritul scrierilor lui. În orice caz, scriitorul a recalibrat în manieră personală harnașamentul teoretic al onirismului estetic, speculându-l îndeosebi în sensul dilatării fantasticului și al fojgăielii viziunilor. Pe de altă parte, **T.** face parte dintre acei prozatori curioși, atenți să nu înțepenească într-o formulă sau într-un gen și pentru care fiecare roman nou constituie un pas semnificativ în propria evoluție literară. Romanul de debut, *Portrait d'homme à la faux dans un paysage marin*, e mai mult un exercițiu epic după Noul Roman, un fel de *Gumele* lui Alain Robbe-Grillet cu interstiții onirice; „un film alb-negru" (după caracterizarea autorului) centrat în jurul unui simbol repetitiv (întoarcerea războinicului) și orchestrat monologal. Începând cu *Apocalypse d'un adolescent de bonne famille* (1980), prozatorul descoperă tehnica articulării epice și a închegării atmosferei. Biografia personajului, proiectată după ritmurile temporalității nărăvașe (ale „patefonului stricat", cum spune **T.**), devine un puzzle, iar ingeniozitatea naratologică a Noului Roman este folosită atât cât să potențeze aventura onirică a perspectivei epice. Scriitorul își descoperă, totodată, stilul și temele proprii, iar texte precum *Apocalypse*... sau, mai târziu, *Zoia* (2003) reprezintă o variantă inedită a romanului „obsedantului deceniu", fără să implice analiza unui caz tragic (ca în *Cel mai iubit dintre pământeni* de Marin Preda), detectivistica parabolică (Dumitru Radu Popescu) sau analiza psihologică (Al. Ivasiuc) etc. Romanul e deliberat construit sub forma labirintului muzical și imagistic. Reconstituirea puzzle-ului biografic propune tipologia unui „intrus": copil, el asistă la deportarea familiei din Basarabia, tatăl e trimis la Canal, fiul exclus din facultate, silit la reprofesionalizare (șofer), și, după mai multe aventuri dramatice, ucis. Însă realitatea e serios concurată de umbra ei onirică ce invadează decorul, modifică perspectiva spațială și temporală, iar viața personajelor are consistența suprarealistă din tablourile lui Marc Chagall. Ca în poemele lui Leonid Dimov, plonjonul oniric e favorizat de spațiile închise: frizeria devine un neașteptat circ fantasmagoric; cancelaria liceului va fi un laborator grotesc de biologie, proiectat urmuzian (sau arghezian), iar un bâlci se mută într-un compartiment de tren. Odată viziunea deprinsă, celelalte romane aduc noutăți de orchestrare naratologică. În *L'Amour, l'amour* (1982) – roman a cărui primă versiune a fost tradusă în românește în 1994 cu titlul *Evenția Mihăescu. Tratatul dumneaei de călătorie exotică la ceasul nunții sale dintr-un secol revolut* – intervine intertextualitatea ludică. Scrierea este parodia onirică a unui „romanț" și a temei romantice a metempsihozei, structurată, destul de sacadat, după tehnica dicteului automat (sau a lui „le cadavre exquis"). Destine diferite sunt întrețesute după coordonate simbolice, planul „prezentului" e invadat de cel al trecutului mult îndepărtat, romanul urmând atât partitura onirică, cât și pe cea muzicală (teme, pasaje reluate incantatoriu). Deși e vorba de două personaje, Margareta Veliceanu și logodnicul ei, acestea au umbre metempsihotice, ele fiind adevărații protagoniști ai romanului, iar cei doi întrupându-se numai ca „avatari" parodici ai unei femei dintr-un „secol revolut" și ai logodnicului ei, ucis chiar în „ceasul nunții sale". *Ils*

refleurissent, les pommiers sauvages (1991) și *Zoia* se articulează ca un fel de roman-scoică, în care părțile deliberat disipate ale scrierii își găsesc în chip ingenios nervura de conexiune. *Zoia*, unde reconstituirea realistă are cea mai mare amploare comparată cu alte scrieri ale lui **T.**, ar fi, în intenție, un roman total, o cronică a epocii totalitare, obținută prin radiografia câtorva biografii reprezentative (de la un ideolog de partid la un exilat), un bazar epic în care policier-ul, romanțul sentimental, invazia fantasticului și dilatarea onirică a perspectivei se îmbină cu eseul (acesta din urmă, excesiv). În *Zoia* se include și un tratat metaforic de poetică a romanului oniric. Viața personajelor ar fi „o simplă bucată de plastilină pe care pictorul o modelează în toate felurile și chipurile după nevoile partiturii sale", „așa cum se întâmplă cu personajele cărora Cézanne le strâmbă anapoda brațul ca să echilibreze ansamblul, cărora Parmigianino le lungește peste măsură gâturile ca să le onduleze liniile, cărora Klimt le schilodește membrele ca să le integreze într-o figură decorativă". Rezultă un roman „naiv", naivitate însemnând melanj al destinelor după legile hazardului, în care și autorul, și eroii săi sunt „bile într-un joc de biliard". Principiul de articulare încalcă cronologia verosimilității, frânturile de viață din epoci diferite fiind expuse fortuit (unul din anii '70, altul din „obsedantul deceniu", al treilea surprins în perioada interbelică etc.), după care urmează, la fel de amestecat, continuarea povestirilor biografice. Astfel, textul suportă o lectură atipică, putând porni de la oricare capitol, de la mijloc, început sau chiar de la sfârșit. Personajele acestui roman-frescă capătă și un fel de reconfigurări virtuale ale biografiei. Spre exemplu, Mircea (activist de partid), unul din cele mai bine realizate figuri, are trei variante de destin și tot atâtea morți, dezvoltate în ultimele capitole. **T.** a parodiat, cu aplicarea unui bun aparat teoretic (autoreferențialitate, intertextualitate, amestec al vocilor narative) orchestrat ludic, și genul policier-ului, ca în *Cette mort qui va et vient et revient* (1984), *Le Bal autour du diamant magique* (1988), *La Vie mystérieuse et terrifiante d'un tueur anonyme* (1990). Atunci când scrie teatru, autorul e interesant mai ales în textele care propun revizuiri ale discursului dramatic, ceea ce se explică și printr-o experiență regizorală. Nu atât piesele de factură ibseniană (cum ar fi *De Crăciun, după revoluție*) rețin atenția,

cât producțiile atipice, precum *Salve Regina, muzică de Pergolese*, un soi de non-piesă alcătuită dintr-un amplu monolog al unei actrițe care joacă în culise pentru că accesul pe scenă îi este, în chip simbolic, interzis, „spectacolul” derulându-se „în fața nimănui” cu „piese care nici nu există”. Registrul se schimbă în *Fiarele* (2011), unde „fauna” socială a lumii contemporane este proiectată în tonuri mergând de la burlesc la vitriolant. Un sector aparte al operei lui **T.** îl constituie seria de biografii apărute, începând cu 2008, în colecția „Folio biographies” a Editurii Gallimard: *Tchékhov* (2008), *Albert Camus* (2010), *Dostoïevski* (2012). Viziunea este atât cea a unui romancier, atent să prindă formula unui destin și freamătul unei epoci, cât și cea a unui regizor, doritor să dea coeziune întregului și să „anime” piesa (de altfel, **T.** a și pus în scenă *Pescărușul, Crimă și pedeapsă* și un colaj din corespondența lui Dostoievski). Cel mai reușit portret este cel al lui Cehov, insul care a ajuns scriitor din întâmplare, creație a „umilei” (pe atunci) Moscove (în raport cu Sankt Petersburgul lui Dostoievski sau Tolstoi). În *Albert Camus* este bine surprins tabloul intelectual și ideologic al Franței în anii ’20–’40 ai secolului trecut. Semnificative sunt și traducerile pe care le-a realizat **T.**: din franceză în română până la plecarea din țară (Roland Barthes, Tzvetan Teodorov ș.a.), din română în franceză în etapa următoare (V. Voiculescu, Nicolae Breban, Ștefan Bănulescu, D. R. Popescu, Matei Vișniec).

Ca temperament literar, Tănase este un „onirist” care visează în mod natural, astfel încât sobrul experiment produs de confratele său [*Dumitru Țepeneag*] *se transformă rapid, sub pana lui Tănase, în grațiosul păienjeniș al unui vis.*
IOAN PETRU CULIANU

Romanele lui […] *arată un prozator de factură intelectuală, fin observator al moravurilor lumii actuale, stăpân pe tehnicile epice postmoderne. De la* Noul Roman *și de la* onirismul *nostru a luat câteva procedee pe care le combină inspirat într-o proză esențial analitică, speculativă, dominată de fantasmele omului din societatea cunoașterii și, trebuie să adăugăm, societatea terorismului și a incertitudinii… Virgil Tănase este, după gustul meu, unul dintre cei mai importanți prozatori români de azi.*
EUGEN SIMION

SCRIERI: *Portrait d’homme à la faux dans un paysage marin*, tr. Alain Paruit, Paris, 1976; *Apocalypse d’un adolescent de bonne famille*, tr. autorului în colaborare cu Alexandra Târziu, Paris, 1980; ed. (*Apocalipsa unui adolescent de familie*), București, 1992; *L’Amour, l’amour*, Paris, 1982; ed. (*Evenția Mihăescu. Tratatul dumneaei de călătorie exotică la ceasul nunții sale dintr-un secol revolut*), Craiova, 1994; *C’est mon affaire, sotie*, Paris, 1983; *Cette mort qui va et vient et revient*, Paris, 1984; *Le Bal sur la goélette du pirate aveugle*, Paris, 1987; *Le Bal autour du diamant magique*, Paris, 1988; *La Vie mystérieuse et terrifiante d’un tueur anonyme*, Paris, 1990; *Ma Roumanie (Entretiens avec Blandine Tézé-Delafon)*, Paris, 1990; ed. (*România mea*), tr. Irina Petraș, București, 1996; *Ils refleurissent, les pommiers sauvages*, Paris, 1991; *Teatru*, București, 1996; *Zoia*, București, 2003; *Tchékhov*, Paris, 2008; *Albert Camus*, Paris, 2010; *Fiarele*, Brăila, 2011; *Leapșa pe murite, document polițist și literar*, București, 2011; *Dostoïevski*, Paris, 2012. **Traduceri:** Roland Barthes, *Despre Racine*, pref. Toma Pavel, București, 1969; Diaz-Plaja, *García Lorca*, București, 1971; Tzvetan Todorov, *Introducere în literatura fantastică*, pref. Alexandru Sincu, București, 1973; Michel de Saint Pierre, *Miliardarul*, pref. trad., București, 1974; Nicolae Breban, *En l’Absence des maîtres*, Paris, 1983; V. Voiculescu, *L’Ermite*, Ștefan Bănulescu, *Tempête de neige en plein été*, D. R. Popescu, *La Mer rouge*, în *Les Morts incertaines*, Paris, 1983; Matei Vișniec, *Du Pain plein les poches*, Lyon, 1994; Honoré de Balzac, *Povestiri deșucheate*, București, 1997.

Repere bibliografice: Ioan Petru Culianu, *„L’Apocalypse d’un adolescent de bonne famille”*, „Limite”, 1981, 32–33; I. Negoițescu, *Despre proza lui Virgil Tănase*, RL, 1990, 27; *Convorbiri: Eugen Simion – Virgil Tănase*, CC, 1991, 10–12; Ion Vlad, *Coborând în Infern*, TR, 1993, 17; Constantin Cubleșan, *Apocalipsa după Virgil Tănase*, ALA, 1993, 177; Grigurcu, *Imposibila*, *243–245*; Justin Ceuca, *Virgil Tănase, un strigăt existențialist*, ST, 1999, 5–6; Dumitru Țepeneag, [*Virgil Tănase*], CNT, 2000, 40, 41, 44, 45, 48, 2001, 2, 29–30, CC, 2005, 1; Ghițulescu, *Istoria*, *379–381*; *Dicț. scriit. rom.*, IV, *508–510*; Edgar Reichmann, *O fereastră spre lume*, tr. și postfață Magda Jeanrenaud, București, 2003, *88–89, 99–104*; [*Virgil Tănase*], CC, 2005, 1 (grupaj special); Oana Soare, *Romanul-scoică. „Zoia”*, CC, 2005, 9; Simion, *Fragmente*, V, *299–301*; Mircea Iorgulescu, *Cehov*, CLT, 2009, 17; Manolescu, *Enciclopedia*, *683–685*; Nicoleta Sălcudeanu, *„Morala de catastrofă”*, CLT, 2012, 4; Nicoleta Ifrim, *Memorie și istorie în narațiunea identitară*, CC, 2012, 12. ***O.S.***

TĂNĂSACHE, Ilie (29.IV.1931, Independența, j. Galați), prozator, gazetar. Este fiul Anicăi (n. Frangulea) și al lui Radu Tănăsache, manevrant de vagoane. Urmează școala primară și gimnaziul în comuna natală (1938–1945), Școala Profesională CFR din Galați (1946–1950), apoi tot aici, la cursuri fără frecvență liceul (1958–1962). A absolvit Facultatea de ziaristică a Institutului de Științe Sociale „A. A. Jdanov” din București (1957) și Facultatea de Filologie a Institutului Pedagogic din Galați (1966). Multă vreme lucrează ca reporter, ulterior ca șef de secție, redactor

și redactor-șef adjunct la ziarul gălățean „Viața nouă" (1950–1968). Va mai fi secretar literar la Teatrul Dramatic din Galați (1968–1969), publicist-comentator la „Scânteia" (1969–1989), apoi la „Adevărul" (1990), redactor-șef la Editura Doris (1990–1992), publicist la „Parlamentul" (1992—1994), editor la „Actualitatea medicală" (1994–1996) ș.a. Debutează în 1956, la „Scânteia tineretului", cu schița *Cafeaua*, prezentată de Ion Brad. Participă la ședințele cenaclului bucureștean „Nicolae Labiș", unde își citește încercările de proză. Prima carte este o culegere de schițe și povestiri, *Prin parbriz râdea o fată,* apărută în 1962. E prezent și în „Iașul literar", „Cronica", „Luceafărul", „Tribuna", „România literară" ș.a. O dramatizare după romanul propriu, *Mâine, cu mare dragoste* (1976), s-a jucat la Televiziunea Română (1980). A elaborat scenariul filmului *Așteptând un tren,* regizat de Mircea Veroiu (1982), fiind și coscenarist la filmul *Lansarea*, în regia lui Dan Necșulea (1984). I s-au decernat Premiul Cutezătorii pentru volumul *Azor cel verde* (1972) și Premiul pentru publicistică acordat de Consiliul Ziariștilor (1982).

Gazetar și scriitor prolific, **T.** abordează cu un conformism perseverent mai toate temele impuse oficial în anii '60–'80 din secolul trecut. Narațiunile din volumul de debut, *Prin parbriz râdea o fată*, vor să ilustreze aspecte din viața muncitorilor de la Șantierul Naval din Galați, a pescarilor de la o cherhana sau a șoferilor. Indivizi mărunți, foarte palid conturați, își dedică viețile ședințelor de partid sau întrecerilor în producție. În *Timpul fără cusur* (1967) viața pensionarilor, cu bucuriile și dramele ei, este privită cu mai multă atenție, scriitorul părăsind, când și când, clișeele ideologice, propagandistice. Romanele – de aventuri, cu tentă polițistă ori legate de munca pe șantiere – alternează cu proza scurtă și cu reportajul, fiind compuse într-un limbaj îndeobște stângaci și caracterizându-se prin schematism tipologic. În *Sudul speranțelor* (1979) narațiunea se organizează pe două planuri: unul, al cotidianului, prezintă eforturile unui inginer de a realiza o elice de vapor „de nivel mondial", în vreme ce al doilea palier, cel erotic, relatează stereotip, în dezvoltări banale, despre o legătură amoroasă a inginerului, personajul feminin fiind așezat de asemenea în șabloanele epocii. Ca în majoritatea cărților lui **T.**, intriga de acest fel devine prilej de rememorare a unor întâmplări care au generat un anumit conflict interior, detectabil în reacțiile protagoniștilor. Planul sentimental este însă, de cele mai multe ori, anemic și simplist. Așa se întâmplă și în romanul *Doria, oprește-te!...* (1981), unde acțiunea este bazată pe elucidarea unui așa-zis caz de spionaj industrial internațional, asezonat cu indigeste episoade „picante". Un prilej pentru o anchetă cu vizibile conotații eticiste se întâlnește în *Un mincinos în plus...* (1985), unde personajele se împart, aproape de la început, în serii maniheiste: „cei buni și drepți" (un milițian și un portar, fost boxer) împotriva celor „reacționari" (un bigot perfid și un șofer afemeiat, vinovat moral de moartea unei fete înțepate de un roi de albine). Are loc și o dezbatere privind existența lui Dumnezeu, uzând de „ironiile" ieftine ale ateismului. Motivul accidentului este reluat și în romanul *Ziua în care vine Papa* (2002). Autorul pare să fi rămas fidel manierei sale, adaptându-și doar, cu zel oportunist, tematica la vremurile actuale. Reportajul îl reprezintă mult mai adecvat pe **T.** Sunt scrieri „la cerere", vehiculând ideile propagandei oficiale despre „timpul eroic" al socialismului, cum se întâmplă în *Altitudinea curajului* (1974), *Călătorie spre „Fructul Soarelui". Prin noul destin al României* (1987), *Opțiunea Metrou* (1989), pe când *Duminica era ziua mea de plâns* (1984) servește „obiectivele" politicii antioccidentale: indivizi care se întorc spășiți în țară, povestindu-și experiențele și tratamentul îngrozitor la care au fost supuși în „iadul capitalist", martori ai lui Iehova, persoane cu funcții înalte, inventatori sau cercetători convinși de diverși spioni străini să trădeze secrete economice ș.a.m.d. O lectură mai relaxată, datorită conținutului anecdotic, este prilejuită de volumul *Ocrotiți-l pe Romeo!* (2008), care reunește amintiri despre scriitorii pe care **T.** i-a cunoscut în anii '50–'60, pe când lucra în presa gălățeană.

SCRIERI: *Prin parbriz râdea o fată*, pref. Dumitru Corbea, București, 1962; *Ape fără maluri*, București, 1967; *Timpul fără cusur*, București, 1967; *Înaintea ultimei căderi*, București, 1969; *„Ziua a început la amiază"*, București, 1970; *Bomba din fort*, București, 1971; *Azor cel verde*, Iași, 1972; *Palmyra cere rendez-vous*, București, 1972; *Altitudinea curajului*, București, 1974; *Amiralul și pirații*, cu ilustrații de Eugen Taru, București, 1974; *Cu tata la volan*, București, 1976; *Mâine, cu mare dragoste*, București, 1976; *Sudul speranțelor*, București, 1979; *Pe urmele lui Ștefan Ștefan Colibri*, cu ilustrații de Eugen Taru, București, 1980; *Doria, oprește-te!...*, Iași, 1981; *Duminica era ziua mea de plâns*, București, 1984; *Un mincinos în plus...*, București, 1985; *Roagă-mă orice!*, București, 1986; *Călătorie spre „Fructul Soarelui". Prin noul destin al României*, București,

1987; *Opțiunea Metrou*, București, 1989; *Țărmul tandreței*, București, 1989; *Noapte bună, iubite prinț*, Galați, 1997; *Ziua în care vine Papa*, București, 2002; *Ocrotiți-l pe Romeo!*, București, 2008; *Dulce, disperată melancolie*, București, 2009; *Parola: „Scarabeul... albastru”*, Galați, 2012.

Repere bibliografice: G. Gheorghiță, *„Timpul fără cusur”*, LCF, 1967, 21; Nicolae Buliga, *„Ape fără maluri”*, GL, 1967, 44; George Pruteanu, *„Bomba din fort”*, CL, 1972, 15; Mircea Iorgulescu, *„Palmyra cere rendez-vous”*, RL, 1973, 17; Vasile Sălăjan, *Seducția cotidianului*, TR, 1976, 47; Tania Radu, *„Roagă-mă orice!”*, FLC, 1986, 51; Stănescu, *Jurnal*, III, *110–113*; Nicolae Georgescu, [*Ilie Tănăsache*], LCF, 1987, 4, 1989, 17; Dan-Silviu Boerescu, *„Țărmul tandreței”*, SLAST, 1989, 14; Ioan Adam, *Redescoperirea iubirii*, ALA, 1997, 392; *Dicț. scriit. rom.*, IV, *510–512*. ***Al.F.***

TĂNĂSESCU, Antoaneta (17.I.1941, București – 9.XII.2013, București), critic și istoric literar, eseistă, editoare. Este fiica Eugeniei Tănăsescu-Zahia (n. Bălășoiu), funcționară în Ministerul de Finanțe, și a lui Aurel Tănăsescu-Zahia, avocat, apoi consilier juridic. La București va absolvi liceul în 1957 și Facultatea de Filologie în 1962. Obține titlul de doctor în filologie în 1976 cu teza *Conceptul de specific național*. Va lucra în învățământul universitar, din 1991 fiind conferențiar la Catedra de teoria literaturii a Facultății de Litere bucureștene, unde în 1997–1998 și în 2001–2004 funcționează și ca prodecan. În iulie 1998 este numită membru în Consiliul Național al Audiovizualului. Debutează în 1965, la „Contemporanul”, cu un articol despre dramaturgia lui G. Călinescu, iar editorial cu monografia *Destin teatral – Aurel Baranga*, apărută în 1986. Anterior realizase câteva antologii tematice: *Misiunea scriitorului contemporan. Idei și atitudini literare* (1974), *Geo Bogza interpretat de…* (1976), *Cumpăna cuvântului* (*1939–1945*), cuprinzând „mărturii ale conștiinței românești în anii celui de-al Doilea Război Mondial” (1977, în colaborare cu George Ivașcu), *Discursuri de recepție la Academia Română* (1980, în colaborare cu Octav Păun). A publicat, de asemenea, ediții din scrierile unor autori interbelici și contemporani (Al. A. Philippide, Geo Bogza, Zaharia Stancu, Nicolae Labiș, iar mai târziu din literatura lui Mihail Sorbul, Mihail Sadoveanu, Tudor Mușatescu). Colaborează la „Contemporanul”, „Dilema”, „Vineri”, „Analele Universității București”, „Limbă și literatură”, „Cahiers roumains d’études littéraires”, „România literară”, „Amfiteatru”, „Viața românească”. A ținut cronica cinematografică în „Contemporanul” (1961–1972) și în „România literară” cronica radio-tv (rubrica „Tele-glose”, 1972), apoi, vreme de douăzeci și cinci de ani, cronica radio, semnată până în 1990 cu pseudonimul Ioana Mălin.

În volumul de debut **T.** cercetează și interpretează viața și opera lui Aurel Baranga, cel mai aplaudat autor de comedii din deceniile al șaselea–al optulea din secolul trecut. Într-o interesantă investigație se relevă tentativa de trucare a autobiografiei literare, întreprinsă de dramaturg cu privire la activitatea sa dinainte de apariția comediei *Mielul turbat*, piesă care îi anunță tematica dominantă din următorul sfert de veac. Răspunzând unor preocupări didactice, **T.** reunește în volumul *Proiecte universitare* (2001) rezumatele unor cursuri susținute în fața studenților, despre metamorfozele personajelor în artă, retorica negației și a contestației, anatomia dramaticului în sensul abordării teatrului ca spectacol sau ca literatură și despre „manierele de altădată”. Acest din urmă subiect vizează fizionomia unei colectivități așa cum reiese dintr-o incursiune prin cărți românești publicate de la 1800 încoace care au ca subiect convenții retorice ale „epistolelor elegante”, coduri de comportament, conversații și bune maniere sau reguli pentru a reuși în viață. În lucrarea *Breviar de retorică* (2002) autoarea realizează o sistematizare a domeniului, ocupându-se și de tipologia elocinței, cu insistență pe legile polemicii civilizate și pe elocința academică, ilustrată de discursuri ținute între 1900 și 1993. Un volum conceput de **T.** și îngrijit de Cipriana Petre, *Ten Steps Closer to Romania* (1999), are o adresă polemică referitoare la felul în care se construiește imaginea țării în exterior. Cartea *Unde sunt manierele de altădată?* (2002) cuprinde, ca punct de referință, fragmente din cărți românești tipărite în perioada 1840–1940, care au ca temă normele comportamentale. Comentariul introductiv al secțiunilor încearcă să fixeze fragmentele selectate în spațiul cultural ce le-a dat naștere și să traseze cadrul receptării în prezent a unor astfel de texte. Lucrarea ține de istoria mentalităților și de reconstituirea fizionomiei poporului român în vederea înțelegerii adecvate a manifestărilor sale literare și culturale. Întreprindere similară, dar pentru un orizont mai vast, *Strategii ale comportamentului european* (2003) analizează tipuri de comportament și existență umană, de la cavaler, curtean, gentleman până la întreprinzător, politician și „omul nou” din ideologia comunistă. Alcătuită după tipar universitar (cu repere bibliografice, microantologie

ilustrativă și studiu de caz), lucrarea e un punct de pornire util pentru cei interesați de retorica comportamentului în paralel cu schimbările din manifestările literar-culturale ale fiecărei epoci.

SCRIERI: *Destin teatral – Aurel Baranga*, București, 1986; *Proiecte universitare*, București, 2001; *Breviar de retorică*, București, 2002; *Strategii ale comportamentului european*, București, 2003; *Sinteze de teorie literară*, București, 2004. **Antologii:** *Misiunea scriitorului contemporan. Idei și atitudini literare*, introd. edit., București, 1974; *Geo Bogza interpretat de…*, pref. edit., București, 1976; *Cumpăna cuvântului (1939–1945). Mărturii ale conștiinței românești în anii celui de-al doilea război mondial*, introd. George Ivașcu, București, 1977 (în colaborare cu George Ivașcu); *Discursuri de recepție la Academia Română*, pref. Octav Păun, București, 1980 (în colaborare cu Octav Păun); ed. 2, București, 1997; *Ten Steps Closer to Romania*, București, 1999 (în colaborare cu Cipriana Petre); *Unde sunt manierele de altădată?*, București, 2002; *Scrisoarea de iubire, dragoste, amor*, București, 2010.

Repere bibliografice: Gabriel Dimisianu, *Idei și atitudini literare*, RL, 1974, 41; Aurel Martin, *„Misiunea scriitorului contemporan”*, CNT, 1974, 44; Nicolae Manolescu, [*Antoaneta Tănăsescu*], RL, 1974, 48, 1976, 38, 1980, 23, 1986, 24; I. D. Bălan, *„Misiunea scriitorului contemporan”*, CREL, 1976, 2; Paul Georgescu, *Cuvântul la grea încercare*, RL, 1978, 2; Liviu Leonte, *O antologie a demnității*, CNT, 1978, 3; Al. A. Philippide, *O carte document. Stabilitate și continuitate*, LCF, 1978, 3; Șerban Cioculescu, *Oratorie academică*, RL, 1980, 24; Zaciu, *Lancea, 63–68*; Dan C. Mihăilescu, [*Antoaneta Tănăsescu*], „22”, 2000, 9, LAI, 2002, 23; Marius Chivu, [*Antoaneta Tănăsescu*], OC, 2001, 99, RL, 2004, 46; Ioana Petrescu, *Ars docendi sau Arta punerii în scenă*, OC, 2005, 5; *Dosar Antoaneta Tănăsescu*, OC, 2009, 248; Rodica Zafiu, *Epistolar erotographic*, RL, 2010, 7; Cosmin Ciotloș, *Aici sunt manierele de altădată*, RL, 2011, 1. ***M.In.***

TĂNĂSESCU, Dan Claudiu (26.IV.1938, Mogoșoaia, j. Ilfov), prozator. Este fiul Donei (n. Lascova) și al lui Constantin Tănăsescu, medic. Învață mai întâi la școala din localitatea natală, în 1949 intrând la liceu în București. În scurtă vreme își întrerupe studiile, face doi ani de școală sanitară, revine, continuând liceul și absolvindu-l în 1956 în Capitală. Se înscrie la Institutul Medico-Militar, de unde este epurat în anul următor atât din armată, cât și din facultate, motivul fiind că tatăl său făcuse politică înainte de război. Se transferă la Facultatea de Medicină Generală, pe care se vede obligat să o întrerupă în scurt timp din aceeași cauză. Predispus experimentelor existențiale, colindă o perioadă prin țară ca solist vocal și instrumentist (clarinet și saxofon), participând la concerte, baluri, nunți și tot soiul de agape. Viețuiește în preajma unor lăutari și artiști de renume, precum Maria Tănase și Maria Lătărețu, Marcel Budală, Toni Iordache, Horia Șerbănescu și Nicu Constantin. O vreme lucrează ca șofer și tractorist la SMT Chitila. În 1959 primește avizul de continuare a studiilor de medicină, pe care le finalizează la Cluj în 1964. Funcționează ca medic la Mărășești, în 1971 revenind în București, unde va profesa la policlinicile Colțea și Drumul Taberei. După 1989 este, vreme de paisprezece ani, primar al comunei natale, Mogoșoaia, iar în legislatura 2004–2008 e senator în Parlamentul României. Debutează în 1976, cu o nuvelă, în „Almanahul literar”, iar prima carte, *Iarba pierdută*, îi apare tot în 1976, fiind distinsă cu Premiul Asociației Scriitorilor din București. E prezent în numeroase reviste, dar mai cu seamă în „Săptămâna”, condusă de Eugen Barbu, unde se manifestă și în calitate de cronicar sportiv, cu texte strânse ulterior sub titlul *Unde sunt iluziile mele* (1985). Din 1991 este redactor-șef la „Săptămâna” (serie nouă), iar în 1993 înființează Editura Clauet; editează săptămânalul popular „Umbrela”, transformat mai târziu în „Umbrela ta”. De asemenea, își strânge cronicile sportive publicate de-a lungul timpului sub titlul *Din cronicile unui microbist* (2011).

Nuvelele lui **T.** din *Iarba pierdută*, asemănătoare cu proza lui Fănuș Neagu prin predilecția pentru personaje pitorești, nonconformiste și pline de viață, pot fi citite și ca un poem de iubire pentru locurile natale. *Strigătul ierbii* (1978) este un roman în bună parte autobiografic, clarificările adolescentului cunoscând drumul spre lumină prin prețul îndoliat al binelui. Pe coperta a patra Mircea Sântimbreanu salută noua prezență literară, așezată și aici în vecinătatea stilului lui Fănuș Neagu. Alt roman, *Iarnă căzută-n genunchi* (1979; Premiul revistei „Astra”), reprezintă un mod mai amplu de reflectare a realității, păstrându-se totuși ecourile și dozajele lirismului. Proza lui **T.** polarizează extremele, în special realismul și romantismul, stilul crud, dur și cel emotiv. Romanul este contrapunctic, cu episoade aparent autonome, în care narațiunea este alertă și imprevizibilă, incitantă. *O zi fără anotimp* (1980) și romanul *Câmpia singuratică* (1981; Premiul revistei „Săptămâna”) aduc, ca și celelalte pagini de proză, texte de observație și acțiune, „scrise într-un ritm viu, care se citesc pe nerăsuflate” (Sorin Titel). O nouă alcătuire romanescă, *Taina stelelor* (1982), ori

nuvelele din *Ispita speranței* (1983) surprind prin dezinvoltura cu care autorul trece de la cel mai acut realism la magia onirică și la deschiderile poetice. Același amestec de gingășie și brutalitate, de naturalism abrupt întrerupt prin cădere în emoție romantică se regăsește în *Livada viselor* (1986), roman al unor întâmplări neobișnuite, în care, de pildă, mireasa își scoate ciorapii ca să adune în ei „darul" și apoi fuge cu adevăratul ales. Pitorescul rămâne principala constantă a scrisului lui **T.**, impactul lecturii fiind puternic, dar stingându-și ecourile imediat ce cartea a fost citită. El scrie după o formulă personală, reconstruind propria biografie sau mediile pe care le-a frecventat. După 1989 ritmul aparițiilor editoriale și vizibilitatea lor sunt în regresie. Astfel, *Iluzia iubirii* (2009) e un roman scris în maniera celor anterioare.

SCRIERI: *Iarba pierdută*, pref. Fănuș Neagu, București, 1976; *Strigătul ierbii*, București, 1978: *Iarnă căzută-n genunchi*, București, 1979; *O zi fără anotimp*, București, 1980; *Câmpia singuratică*, București, 1981; *Taina stelelor*, București, 1982; *Ispita speranței*, București, 1983; *Scrisori de pe front*, București, 1984; *Unde sunt iluziile mele?*, cu ilustrații de Florin Pucă, București, 1985; *Livada viselor*, București, 1986; *Împotriva viscolului*, București, 1991; *Fumul depărtărilor*, București, 1995; *Iluzia iubirii*, București, 2009; *Din cronicile unui microbist*, cu ilustrații de Florin Pucă, București, 2011.

Repere bibliografice: Nicolae Ciobanu, [*Dan Claudiu Tănăsescu*], LCF, 1977, 14, 1978, 37; Nelu Ionescu, *„Iarba pierdută"*, FLC, 1977, 16; P. Constantin [Constantin Pricop], *„Strigătul ierbii"*, CL, 1978, 11; Ulici, *Prima verba*, II, 164–165; Gabriel Dimisianu, *Povestiri din câmpia munteană*, CNT, 1979, 39; Sorin Titel, *Farmecul povestirii*, RL, 1979, 39; Artur Silvestri, *Observația mediilor marginale*, LCF, 1979, 40; Mircea Popa, *Spectaculosul acțiunii*, TR, 1981, 10; Piru, *Debuturi*, *117–120*; Roxana Sorescu, *Reabilitarea epicului*, VR, 1982, 7; Mircea Constantinescu, [*Dan Claudiu Tănăsescu*], RL, 1983, 5, 52; Ioan Holban, *„Taina stelelor"*, CRC, 1983, 7; Cornel Munteanu, *„Ispita speranței"*, ST, 1984, 3; Lucian Chișu, *„Livada viselor"*, LCF, 1987, 21; Cristian Teodorescu, *Senatorul Tănăsescu nu e Iosefini*, RL, 2007, 7; Petre Isachi, *Un fals roman epistolar*, „Plus", 2008, 4–6.

L.C.

TĂNĂSESCU, Manuela (30.IX.1941, București), eseistă. Este fiica profesoarei Elena-Lucia Athanasescu (n. Tenea) și a avocatului Dinu Athanasescu. După absolvirea liceului la București (1955–1959), urmează tot aici o școală de arhitectură (1960–1962) și Facultatea de Filologie, pe care o termină în 1969. Lucrează ca tehnician arhitect (1962–1964), apoi la biblioteca unui liceu, iar din 1971 ca muzeograf la Muzeul Literaturii Române și redactor, mai târziu redactor principal la revista „Manuscriptum". Debutează cu articole, în 1967, la „Contemporanul". A mai colaborat la „România literară", „Jurnalul literar", „România liberă", precum și la *Dicționarul scriitorilor români* (I–IV, 1995–2002) ori la *Dicționarul esențial al scriitorilor români* (2000).

Prima carte, *Despre „Istoria ieroglifică"*, apărută în 1970, constituie o lectură atentă, din perspectivă contemporană, a operei lui Dimitrie Cantemir. Punând în evidență valorile estetice ale *Istoriei ieroglifice,* **T**. subliniază caracterul „premonitoriu" al textului pentru stilurile ce se vor dezvolta mai târziu, în condiții mai favorabile artei scrisului în cultura română. Demonstrația tinde să probeze că *Istoria…* nu este numai un monument de limbă singular, dar și o operă de o paradoxală modernitate. Unul dintre cele mai productive efecte provocate de lucrare a fost furnizarea de argumente pentru susținerea unei lungi discuții, nici azi încheiată, asupra barocului în literatura română. În altă carte, *Eseu despre etapele creației* (1975), autoarea trece spre domeniul teoriei literare și încearcă să surprindă dialectica actului creator sau felul cum își află matca structura operei. Se pleacă de la legenda Meșterului Manole, socotită un arhetip fundamental, care conține simbolic totalitatea etapelor unei creații. Eseul urmărește deformarea schemei dialectice, fie prin eludări, fie prin exacerbări ale diferitelor momente, ilustrate cu texte din lirica modernă, românească în primul rând, dar nu numai. Munca de redactor, îndelungată și plină de pasiune, la revista „Manuscriptum" o situează pe **T**. printre cei mai buni cunoscători ai manuscriselor românești, mai ales din literatura modernă și contemporană. Panoramă a culturii medievale în context european, ampla lucrare intitulată *O istorie a literaturii române* (I, 2009) este un instrument necesar, cu precădere didactic, adresat mai cu seamă tinerilor. **T.** a realizat și revizia științifică a ediției Mircea Eliade, *Morfologia religiilor (Prolegomene)*, cu un text comunicat de Mircea Handoca, carte apărută în 1993.

SCRIERI: *Despre „Istoria ieroglifică"*, București, 1970; ed. 2, București, 2012; *Eseu despre etapele creației*, București, 1975; *O istorie a literaturii române*, I, București, 2009. **Ediții:** Mircea Eliade, *Morfologia religiilor (Prolegomene)*, pref. Mircea Handoca, cuvânt înainte Angelo Moretta [Dan Petrașincu], București, 1993 (în colaborare cu Mircea Handoca).

Repere bibliografice: Ștefan Giosu, *O analiză subtilă a „Istoriei ieroglifice”*, CL, 1971, 6; Nicolae Manolescu, *Avatarii Meșterului Manole*, RL, 1975, 37; Negoițescu, *Engrame*, *188–189*; Dumitru Micu, *„Eseu despre etapele creației”*, CNT, 1976, 10; *Dicț. scriit. rom.*, IV, *512–513*; Bogdan Crețu, *O istorie politică a literaturii vechi*, OC, 2010, 285. ***C.V.***

TĂRÂȚEANU, Vasile (27.IX.1945, Sinăuții de Jos–Cernăuți), poet, gazetar.

Este fiul Elenei (n. Puiu) și al lui Dumitru Tărâțeanu, țărani. În perioada 1952–1961 învață în satul natal, după care, până în 1964, își continuă studiile la Școala Medie nr.10 din Cernăuți. În 1964 devine student la Facultatea de Filologie Romano–Germanică a Universității de Stat din Cernăuți, specializarea limba și literatura moldovenească. În același an este chemat să-și efectueze serviciul militar în termen. Întors la vatră în 1967, își reia studiile întrerupte la Universitatea cernăuțeană, teza de licență susținând-o în 1972. Din 1969 până în 1981 este reporter, corespondent special al ziarului „Zorile Bucovinei”, iar până în 1991 e redactor superior la postul de radio Ucraina Internațional. În 1990 fondează gazeta „Plai românesc”, publicație a Societății pentru Cultura Românească „Mihai Eminescu”, prima publicație cernăuțeană care apare în grafie latină. În 1994 autoritățile locale intentează un proces redacției, cerând interzicerea periodicului și pedepsirea redactorului-șef (zece ani detenție) pentru încălcarea legii Ucrainei cu privire la presă (publicarea unor materiale care, potrivit oficialităților, atentau la „integritatea teritorială a Ucrainei”, promovau „pretențiile teritoriale ale României asupra Bucovinei”, „discreditau autoritățile statului ucrainean”, „instigau populația regiunii la vrajbă interetnică” etc.). Cu sprijinul comunităților românești de peste hotare, al Ministerului Justiției al României, al Președintelui Consiliului Europei, procesul a fost câștigat de redacția „Plaiului românesc”. **T.** nefiind însă de acord cu noi cerințe ale Direcției de Presă, părăsește redacția și fondează „Arcașul”, publicație care se difuzează gratuit prin satele cu populație românească din nordul Bucovinei, nordul Basarabiei și fostul ținut Herța. În 1996, din motive similare, și redacția „Arcașului” este desființată; însă ziarul continuă să apară datorită eforturilor fondatorului și editorului său. Tot în 1996 **T.** pune bazele altei reviste, „Curierul de Cernăuți”, care apare de trei-patru ori pe an și în al cărei program figurează promovarea valorilor spirituale românești. Este membru fondator și secretar (1991–1992) al Societății pentru Cultura Românească „Mihai Eminescu” din Cernăuți, fondator al revistei „Glasul Bucovinei” (1994), a întemeiat Editura „Alexandru cel Bun” din Cernăuți (1996), e președinte al Senatului Uniunii Interregionale Comunitatea Românească din Ucraina (din 2005), redactor-șef al buletinului „Românii din Ucraina” (din 2011) ș.a., membru al colegiului de redacție al mai multor publicații literare și de cultură din România – „Familia română” (Baia Mare), „Tecuciul literar”, „Euromuzeon”, „Bucureștiul literar și artistic” ș.a. A semnat și cu pseudonimele V. Voievod, H. Urban, V. Micu, T. Vasile ș.a. E membru de onoare al Academiei Române (2011), membru corespondent al Academiei Americano–Române de Știință și Arte (2004), membru al Uniunii Scriitorilor din Ucraina (1988), membru al Uniunii Scriitorilor din Republica Moldova (1997, membru al Consiliului de conducere între 2002 și 2012), membru al Uniunii Scriitorilor din România (1997), secretar al Societății Scriitorilor Români din Cernăuți (2007–2012), membru al Consiliului de conducere al Societății Scriitorilor Bucovineni (2010–2012) etc. Activitatea literară i-a fost distinsă cu peste treizeci și cinci de premii, între care Marele Premiu „Nichita Stănescu” al Academiei Române (1997), Marele Premiu „Sfântul Gheorghe” al Societății Literar-Artistice „Tibiscus” la Festivalul Internațional de Poezie Drumuri de Spice (Uzdin, 1999), Premiul Uniunii Scriitorilor din Republica Moldova (2003, 2007) ș.a. În perioada 1992–2010 **T.** a fost ales în mai multe rânduri deputat în Consiliul Regional Cernăuți.

T. a debutat în presă cu versuri în 1962, pe când era elev, iar editorial în 1968 în volumul colectiv *Plaiul doinelor*. În 1981 îi iese de sub tipar prima plachetă personală, *Arpele ploii*. La maturitate devine un poet exponențial al spațiului nord-bucovinean, care exprimă întreaga lui odisee, cu grave accente

dramatice, surprinse în registru de baladă, de poem vizionar, mesianic, de litanie ori de elegie. Pronunțatul *spiritus loci*, îmbinat cu nota pitorească, blând-carpatină, atât de caracteristică bucovinenilor, e părăsit adesea pentru a surprinde calvarul ființei românești înstrăinate, terorizate de istorie, crucificate pentru voința sa identitară. La vechea sintagmă „dulce" **T**. adaugă „amarul", în plus cu un acord tragic legat de aceste meleaguri românești vitregite. Cu sufletul mai mare decât mărunta dar vânjoasa-i făptură, **T**. este un veșnic pelerin romantic, dedicat apostolatului cultural românesc-bucovinean și unui recitativ poetic al înstrăinării în maniera lui Octavian Goga sau în cea folcloric-eminesciană. El scoate versul de-a dreptul din sufletul său, fără dichisuri și zorzoane sonore, mereu cu coarda înstrunată la sunetele amar-dulcei Bucovine. Efigia sa este, după un critic-poet (Gheorghe Tomozei), aceea de „poet român visând România, bolnav de România, un poet oprimat în tot mai puternice poeme înțelepțite de lacrimă, scrise cu o atât de mare ingeniozitate încât, cu tinerețea lor, par opera unui bătrân copil al poeziei".Versurile i-au fost traduse în limbile ucraineană, sârbă, engleză, suedeză, albaneză, franceză, macedoneană. Unele dintre ele au fost incluse în manualele pentru școlile românești din Ucraina.

SCRIERI: *Arpele ploii*, Ujgorod,1981; *Dreptul la neliniște*, pref. M. Ivasiuc, Ujgorod, 1984; *Linia vieții*, Ujgorod, 1988; *Teama de înstrăinare*, Chișinău,1990; *Litanii din Țara de Sus*, pref. Gheorghe Tomozei, Timișoara, 1995*; Litanii*, Iași, 1996; *Pământ în retragere*, Timișoara, 1999; *Și ne izbăvește pre noi*, Timișoara, 1999; *Iluzii și lanțuri*, pref. Tudor Nedelcea, Craiova, 2001; *Dinafară*, Timișoara, 2003; *Orizonturi decapitate*, Timișoara, 2005; *Aruncarea zarurilor*, Iași, 2005; *Ochean cu cioburi sângerânde*, Cluj-Napoca, 2005; *Degețelul salvator*, Cernăuți, 2006; *Stâlpul de foc al jertfirii de cuvânt*, Craiova, 2007; *Cimitir ambulant*, pref. Victor Dinescu, Râmnicu Sărat, 2008; *101 poeme*, București, 2010; *Până dincolo de umbră*, Ploiești, 2011. **Antologii**: *Poezia Bucovinei*, pref. edit., Alba Iulia, 2009.

Repere bibliografice: Ștefan Mihăileanu, *Linia vieții*, „Zorile Bucovinei", 1989, 15 iulie; George Muntean, *„Teama de înstrăinare"*, ALA, 1991, 78; Cornel Munteanu, *Poetul Vasile Tărâțeanu*, ST, 1991, 8; Teodor Tanco, *Basarabia, numele tău e Maria!*, pref. Mihai Cimpoi, Cluj-Napoca, 1992, *44–46*; Dan-Silviu Boerescu, *„Litanii din Țara de Sus"*, LCF, 1996, 11, 38; Rachieru, *Poeți Bucovina*, *462–464*; Cimpoi, *Ist. lit. Basarabia*, *233–234*; Bostan–Bostan, *Bucovina*, *471*; Marian Barbu, *Lirism de substanță la Vasile Tărâțeanu*, CNT, 2001, 7; Cimpoi, *Critice*, II, *183–186*; Mircea Popa, *Vasile Tărâțeanu, poetul Bucovinei împilate*, „Familia română", 2003, 3–4; Ion Ciocanu, *Vasile Tărâțeanu – arcaș al lui Ștefan cel Mare*, LA, 2004, 4 martie; Satco, *Encicl. Bucovinei*, II, *484–485*; Mircea A. Diaconu, *Vasile Tărâțeanu, un sceptic mai ales ironic*, CL, 2005, 9; Agache, *Lit. rom. țările vecine*, *296–299*; *Crucificat pe harta țării. Vasile Tărâțeanu – 60*, îngr. Cristina Crăciun, București, 2005; Hostiuc, *Scriitori*, *35–37, 173–180*; Suceveanu, *Emisferele*, *185–190*; Gheorghe Grigurcu, [*Vasile Tărâțeanu*], RL, 2008, 29, 2011, 2; Apetri, *Atitudini*, *124–125*; Florentin Popescu, *Salonul cu portrete în peniță*, Târgoviște, 2012, *168–172*. ***M.C.***

TĂRCHILĂ, Dan (28.XI.1923, Buștenari, j. Prahova), dramaturg, prozator, poet.

Este fiul Smarandei (n. Micu) și al lui Ioan Tărchilă, contabil; prenumele la naștere: Dan Nicolae. Urmează Liceul „Sf. Petru și Pavel" din Ploiești (1934–1942) și Facultatea de Medicină din București (1942–1948). Lucrează ca medic la Institutul de Cercetări de Pediatrie (1949–1960) și la Spitalul de Pediatrie „Grigore Alexandrescu" (1960–1969). Ulterior este redactor-șef al revistei „Astra" (1972–1973), director al Teatrului Dramatic din Brașov (1974–1976) și secretar al Asociației Scriitorilor din Brașov, conducând activitatea acesteia două decenii. Debutează în 1942, la „Curierul liceului", cu versuri, iar editorial în 1959 cu piesa într-un act *Gara mică* (câștigătoare a Concursului Național de Dramaturgie). O parte a numeroaselor sale piese de teatru, majoritatea într-un act, se află răspândită în broșuri, antologii etc. I se acordă Premiul Uniunii Scriitorilor pentru romanul *Jurnal de vise* (2001).

Deși s-a exersat în toate genurile literare, forma de expresie predilectă a lui **T.** rămâne dramaticul. În acest sens, evoluția autorului cuprinde în *raccourci* toate formulele teatrului românesc postbelic. După o fază pur propagandistică – în *Gara mică*, de pildă, este prezentată eliberarea unei gări în contextul marii „eliberări" din 23 august 1944 –, dramaturgul se îndreaptă către comedia sentimentală și de moravuri. Cele două formule se conjugă în comedia

într-un act *Mansarda* (1970), unde compatibilității morale dintre Horațiu și Petre îi corespunde rezonanța afectivă dintre Petre și Olga. Însă ideea centrală a piesei – ștergerea graniței dintre ficțiune și realitate – e compromisă de tehnica deficitară (idila erotică „reală" e introdusă într-o manieră abruptă și abia spre final). Formula favorită a lui **T.** este, totuși, teatrul istoric, plasat în descendența modelului Barbu Delavrancea. De altfel, dramele sale istorice colectează – nu fără un anume succes – toate ingredientele rețetei: figura exponențială a domnitorului, adjuvanții bine intenționați, dar lipsiți de viziune politică, omnipotentul adversar extern, ținut însă cu tenacitate la distanță, inamicul *intra muros*, trădătorul viclean, dar cu capacități limitate, oamenii „simpli", care întrețin cultul voievodului, occidentalii aflați în misiune, când detașați, când direct interesați de soarta țării etc. Aceste elemente se regăsesc, bunăoară, în *Io, Mircea Voievod* (1966), care indică deopotrivă calitățile și defectele dramaturgului. Mai întâi, deși reușește în bună măsură să întrețină pateticul, el cade adesea într-un retorism steril, combinat cu tratarea senzațională a subiectului; la acestea se adaugă tezismul așa-zis patriotic, explicabil în parte prin tradiția genului, în parte prin inabilitate; nu în ultimul rând, se observă un anume dezechilibru compozițional provenit din dilatarea aspectelor colaterale (erotic, metafizic, istoric în accepțiune pur factologică) în detrimentul intrigii principale. După același calapod sunt construite și prozele cu subiect istoric – de pildă, cele două nuvele din *Mireasa lumii* (1973), unde structura dramatică se susține prin abundența dialogului și a monologului față de limitarea drastică a narațiunii. De la teatrul istoric **T.** s-a îndreptat spre o formulă de inspirație mitico-folclorică cu veleități metafizice. Principala carență a acestei etape constă în eclectismul viziunii (care îl separă net de Marin Sorescu, de exemplu): urmărind să își dezvolte concepția pe o linie arhetipală, autorul împrumută procedee ale teatrului istoric sau senzațional. Nu e vorba nici de o „demitizare" a temei (de vreme ce fondul metafizic continuă să fie subliniat chiar și cu aceste mijloace inadecvate), nici de o readucere a mitului *sub specie temporis nostri* (de vreme ce acțiunea se desfășoară într-un cadru indeterminat sau îndepărtat în timp). Semnificativă este piesa *Zidarul* (*Unsprezece variațiuni dramatice pe tema legendei Meșterului Manole*) (1981), care pornește de la o speculație dramatică promițătoare: scindarea personalității lui Manole în zece ipostaze, corespunzând celor zece meșteri. Însă dezvoltarea lasă de dorit, întrucât se abuzează de replici pretins sapiențiale sau tensiunea este potențată într-o manieră artificioasă. După 1989 **T.** s-a întors la comedia sentimentală și de moravuri. În *Nedumeririle unui creștin* (2009) afișează o perspectivă apocaliptică de moralist creștin asupra lumii contemporane. Viziunea creștină e transpusă, convențional, și în alte piese postdecembriste. Între acestea, *Întoarcerea zidarului* (2010) reia din unghi religios viziunea asupra mitului Meșterului Manole din mai vechea dramă *Zidarul*.

SCRIERI: *Gara mică*, București, 1959; *Cu tot cu soarele pe masă*, București, 1965; *Albastru deschis*, București, 1966; *Io, Mircea Voievod*, București, 1966; ed. București, 1971; *Drum bun, nene Esop*, București, 1967; *Ștefan și Sihastrul*, București, 1967; *Cabanierul*, București, 1968; *Privire în lungul șoselei (Bradul lui Crinț)*, București, 1968; *Iscusitul meșter Vreme*, București, 1968; *Cred în oameni*, București, 1968; *Cetatea de piatră*, București, 1969; *Asklepios și Hippolit*, București, 1969; *Diamantele*, București, 1969; *Ecto-bar*, București, 1969; *Voinicul cu cartea în mână născut*, București, 1969; *Cu ani în urmă, într-o noapte…*, București, 1969; *Mansarda*, București, 1970; *Căutați martorul*, București, 1970; *Hoțul perfect*, București, 1971; *Porumb crud*, București, 1971; *Alibi pentru eternitate*, București, 1971; *Legenda lui Avram Iancu*, București, 1972; *Teatru*, București, 1972; *Fata din dafin*, București, 1973; *Mireasa lumii*, București, 1973; *O familie*, București, 1973; *Vodă Cantemir*, București, 1973; *Marele fluviu își adună apele*, București, 1975; *Trei piese istorice*, pref. N. Carandino, Romulus Vulpescu, Emil Manu, București, 1977; *Trei scrisori de pe front*, București, 1977; *Fani, dragostea mea!*, București, 1978; *Mitraliera*, București, 1979; *Rouă pe trotuare*, București, 1980; *Zidarul* (*Unsprezece variațiuni dramatice pe tema legendei Meșterului Manole)*, București, 1981; *Rămân cu tine*, București, 1982; *Scene din viața lui Lucaciu, Cetatea de piatră*, București, 1983; *Albastru deschis*, București, 1986; *Pajura*, București, 1986; *Teatru*, București, 1988; *Două povestiri bizare*, București, 1992; *Oglinda venețiană*, București, 1992; *Teatru*, București, 1995; *Te plătesc ca să mă iubești*, București, 1995; *Rumegând tăcerile*, f.l., 1997; *Jurnal de vise*, București, 2001; *Teatru*, postfață Natalia Stancu, București, 2002; *Alternativa Hamlet*, București, 2005; *Omul din cușca gorilei, Omul și extraterestra*, București, 2008; *Nedumeririle unui creștin*, București, 2009; *Întoarcerea zidarului*, București, 2010.

Repere bibliografice: Voicu Bugariu, *„Mireasa lumii"*, AST, 1973, 8; Constantin Hârlav, *„Mireasa lumii"*, RL, 1973, 40; Cocora, *Privitor*, II, *27–30*, III, *145–147*; Carol Isac, *Teatrul și viața*, Iași, 1978, *109–110*; Cubleșan, *Teatrul, 186–191*;

M. N. Rusu, *O nouă mitologie teatrală*, AFT, 1981, 12; Brădățeanu, *Istoria*, III, *238–240*; Diaconescu, *Dramaturgi, 256–261*; Faifer, *Dramaturgia, 135–139*; Ghițulescu, *O panoramă, 93-100*; Emil Manu, [*Dan Tărchilă*], VR, 1992, 10–11, 1997, 7–8, ALA, 1998, 446; Horea Poenar, *„Oglinda venețiană”*, ST, 1994, 4-5; *Dan Tărchilă*, DRI, V, *168–209*; Gh. Bulgăr, *Dan Tărchilă la trei sferturi de veac*, CL, 1998, 11; Ghițulescu, *Istoria, 338–343; Dicț. scriit. rom.*, IV, *513–515*; Alina Șandru, *Dan Tărchilă – adevărul ascuns al iubirii*, „Drama”, 2003, 1–4. ***A.T., P.C.***

TĂSLĂUANU, Adelina (1877, Breasta, j. Dolj – 21.I.1910, Sibiu), autoare de versuri, prozatoare. Este fiica cea mai mică dintre cei opt copii ai Adelinei și ai lui Constantin Olteanu-Maior din Reghin, profesor de geografie și istorie stabilit la Craiova în 1859; bunica paternă era fiica surorii lui Petru Maior. După studii liceale în Craiova este numită profesoară la Azilul „Elena Doamna” din București. Moartea surorii ei Silvia, căsătorită cu profesorul Daniil Barcianu, o aduce la Sibiu, pentru a îngriji copiii orfani. Aici se căsătorește în 1905 cu scriitorul Octavian C. Tăslăuanu. **T.** poate fi considerată prototipul tinerei intelectuale de la sfârșitul secolului al XIX-lea, cultă, inteligentă, dornică de a se integra vieții literare românești. Îi cunoaște pe Ioan Slavici, Ilarie Chendi, Nerva Hodoș și Al. I. Hodoș (la București), are relații de prietenie și de corespondență cu Octavian Goga, care îi va vedea unele versuri înainte de a fi încredințate tiparului. Între 1895 și 1897 colaborează la „Familia” mai ales cu adaptări și traduceri după narațiuni populare din literatura străină (*Said și Hassan* din germană; *Visul*, basm oriental tradus din franceză; *Baba Sălcuța* din germană; *Dracii pe câmpia cerului* după R. Baumbach). La revista „Luceafărul”, în a cărei activitate redacțională se va implica, trimite, în 1904–1905, versuri, câteva poezii fiind publicate postum tot aici. În privința prozei, **T.** își menține preferința pentru povești, ca și pentru traduceri. În 1906 îi apar câteva însemnări intitulate *Din viața reginei Carmen Sylva*, de fapt o transpunere din germană. Între 1905 și 1910 publică în serial *Synnove Sølbakken*, adaptare după nuvela cu același nume a lui Bjørnstjerne Bjørnson. Scrie și comedia într-un act *Casa veche* (1909), exprimând nostalgia orășeanului după o casă la țară. Postum, în 1910, iese volumul *Povestiri pentru tinerime*, adaptare după Georgina M. Craik. La îndemnul lui Octavian C. Tăslăuanu inițiase seria *Biblioteca copiilor*, apoi *Biblioteca copiilor și a tinerimii*, în care, sub semnătura A. O. Maior, sunt editate patru volume (1906–1908), unde îi apar atât schițe și versuri originale, narațiuni în stil popular, cât mai ales adaptări și traduceri din limba germană, engleză, italiană și franceză.

Antologii: *Biblioteca copiilor*, I–II, Sibiu, 1906–1907, *Biblioteca copiilor și a tinerimii*, III–IV, Sibiu, 1908. **Traduceri:** Georgina M. Craik, *Povestiri pentru tinerime*, București, 1910.

Repere bibliografice: Iorga, *Oameni*, I, *381–382*; Octavian C. Tăslăuanu, *Amintiri de la „Luceafărul”*, București, 1936, *57–58, 85–92*; Octavian C. Tăslăuanu, *Spovedanii*, îngr. Gelu Voican, pref. Vasile Netea, București, 1976, *182, passim*. ***A.Gț.***

TĂSLĂUANU, Octavian C. [**Codru**] (1.II.1876, Bilbor, j. Harghita – 22.X.1942, București), publicist, memorialist.

Este fiul Anisiei (n. Stan) și al lui Ioan Tăslăuanu, preot. Învață mai întâi la școala confesională din sat, apoi la școala cu limba de predare maghiară din Sânmiclăuș, urmează cursurile gimnaziale la Gheorgheni, iar pe cele liceale la Năsăud, Brașov și Blaj, absolvind în 1895. Scurtă vreme e practicant la cancelaria notarială din Bicaz, apoi, trecând munții, din 1896 va fi pedagog și institutor la Craiova. După ce efectuează stagiul militar la Triest și Pola, se înscrie la Facultatea de Litere și Filosofie a Universității din București, al cărei licențiat devine în 1902. Printre profesori se numără Titu Maiorescu – magistrul preferat, pe care îl va supranumi „dascăl al neamului” – și N. Iorga, ambii cu o influență majoră asupra ideilor viitorului publicist și militant cultural. În timpul studiilor frecventează cercul de la revista „Floare-albastră”, unde îi cunoaște pe Ilarie Chendi și pe St. O. Iosif, scrie articole pentru „Tribuna poporului” (Arad, 1901). În 1902 pleacă la Budapesta, unde activează ca secretar al Consulatului General al României (1902–1906), redactor și editor al revistei „Luceafărul”, întemeietor, în 1905, al tipografiei publicației, în care ies primele cărți ale lui Octavian Goga (*Poezii*), Ion Agârbiceanu (*De la țară*), George

Murnu (traducerea *Iliadei* de Homer) ș.a. Mutat la Sibiu, devine secretar administrativ al Astrei (1906–1914), fiind și director al Muzeului Asociațiunii și conducând un timp revista „Transilvania". Debutează editorial cu volumul *Informații literare și culturale (1903–1910)*, apărut în 1910. Ia parte la Primul Război Mondial, impresiile de combatant consemnându-le în memorialul *Trei luni pe câmpul de război* (1915), subintitulat „ziarul unui român, ofițer în armata austro-ungară, ce a luat parte cu glotașii români din Ardeal la luptele din Galiția". Rănit, spitalizat la Sibiu, pleacă la sfârșitul lui aprilie 1915 la București. Colaborează la „Epoca" (rubrica „Vorbește Ardealul"), „Capitala", „Tribuna" (București). Participă ca ofițer la luptele de la Oituz și Mărășești, e prezent în „Gazeta ostașilor" și în „România" (Iași), se află între fondatorii Ligii Poporului. În decembre 1918 e ales membru al Marelui Sfat Național din Ardeal, în 1919 este deputat de Tulgheș, un an mai târziu devine ministru al Comerțului, Industriei și Lucrărilor Publice, iar în 1926 senator de Mureș. Însă cadrul în care își va manifesta vocația militantă va fi întotdeauna cel cultural. În 1919 este ales vicepreședinte al Societății Scriitorilor Români. Editează pentru scurt timp, la București, „Luceafărul" (1919–1920), colaborează intermitent la „Țara noastră", „Dimineața", „Universul", „A.B.C.", „Zorile", „România literară", „Gazeta Ciucului" ș.a. Înființează Institutul de Arte Grafice Luceafărul la București și Institutul de Arte Grafice Ardealul la Cluj. În 1941, împreună cu Emil Giurgiuca și Dan Botta, redactează revista „Dacia". De-a lungul vremii a mai semnat T. Codru, Ion Brad, Mihai Stan.

Numele lui **T.** se leagă, alături de cel al lui Octavian Goga, îndeosebi de revista „Luceafărul", în a cărei redacție intră în iulie 1902, chiar după înființarea publicației. Se află în conducerea ei din 1903 (când devine proprietar și editor), cu o întrerupere în 1914–1919, din cauza războiului, până în 1920. „El a fost – afirmă Sextil Pușcariu – înainte de toate un organizator. Rolul lui la «Luceafărul» îl aseamăn cu rolul lui Iacob Negruzzi la «Convorbiri literare». […] Cel ce, pășind de la început în redacția «Luceafărului» cu toată masivitatea firii sale energice, a făcut din foaia câtorva studenți timizi de la Budapesta revista cea mai citită și mai prezentabilă în România a fost Tăslăuanu." Programul lui **T.** este „propovăduirea culturii în popor", promovarea specificului transilvănean, dar și a specificului național în genere, apropierea de cultura și limba română din Regat, într-un cuvânt – un program menit a pregăti, ca și la publicațiile conduse de N. Iorga, unirea politică a românilor. Totuși, ideologia lui **T.** exprimată în „Luceafărul", ca și gândirea sau acțiunea lui, nu se identifică cu orientarea sămănătoristă (cu care uneori au fost abuziv asimilate). Le desparte nu doar tradiția specifică a militantismului ardelenesc, ci și adoptarea unor idei maioresciene, precum lupta împotriva stricătorilor de limbă, denunțarea dilentatismului, promovarea criteriului estetic în publicarea și comentarea literaturii. De exemplu, „țărănismul" nu e acceptat de el ca „teorie estetică". E prezentă însă și o temporară înclinație spre ideile socialiste și chiar anarhiste, vizibilă, de pildă, în articolul *Două culturi* (1908). **T.** dezvăluie „declamațiunile mincinoase despre unitatea culturală a neamului românesc" și vorbește despre „cultura domnilor" („internațională") și „cultura țăranilor" („națională"), despărțite de o prăpastie. Calea de rezolvare a acestei rupturi și a omogenizării culturii naționale e văzută într-un chip radical: desființarea „clasei de bogați" și a statului. Cum era de așteptat, articolul a provocat reacții polemice vehemente, care au condus la moderarea poziției lui **T.** De menționat și că el făcea parte din grupul „tinerilor oțeliți", în fruntea căruia era Octavian Goga, și ca atare este un combatant energic în conflictul dintre poet și Al. Vaida-Voevod. Publicistul formulează și idei din câmpul teoriei și criticii literare. După el, caracteristica scriitorilor transilvăneni ar sta într-o dramatică dualitate spirituală: tensiunea dintre impulsul autohton tradiționalist („static") și cel european („faustic", „heraclitic"), ilustrată exemplar de creația lui Octavian Goga. Din inițiativa lui „Luceafărul" realizează, în 1905, ancheta *Nuveliștii în viață din Regat*, iar în 1910 o amplă anchetă privitoare la poporanism, la care participă I.L. Caragiale, C. Dobrogeanu-Gherea, E. Lovinescu, Mihail Dragomirescu, Mihail Sadoveanu, Ilarie Chendi, Ioan Slavici, Ion Agârbiceanu ș.a. Comentariile critice ale lui **T.**, probe și conștiincioase, nu se disting în peisajul epocii prin judecăți de valoare care să se impună. Cronicarul preferă literatura inspirată din realitățile naționale istorice sau contemporane, iar ierarhizările operate sunt adesea contrare judecăților ce vor fi omologate de istoria literară și chiar de foiletonistica vremii (de exemplu, Ioan Adam îi pare superior lui Duiliu Zamfirescu, iar C. Sandu-Aldea lui Mihail

Sadoveanu). Cronicile teatrale și plastice au meritul că folosesc un limbaj accesibil, și dacă, îndeobște, ele propun ierarhii valorice nepertinente, uneori se întâmplă să includă și opinii juste, chiar de pionierat. De pildă, **T**. se numără printre primii publiciști care subliniază valoarea europeană a sculpturii lui Constantin Brâncuși. Operă de popularizare făcută de un om cultivat, publicistica lui e străbătută de idealul luminării și al educării în sensul unității spirituale românești și al unei culturi naționale cu deschidere europeană. Mai importantă pentru istoria literară, prin substanța ei documentară, ca și prin unele fulgurații de critică literară, e memorialistica lui **T.** referitoare la revista „Luceafărul" și la Octavian Goga. Paginile publicate în timpul vieții (1936, 1939), cărora li se alătură cele postume din *Spovedanii* (1976), precum și bogata lui corespondență, relevă un scriitor capabil să reînvie o epocă, să reconstituie atmosfera și să portretizeze unele personalități definitorii ale anilor pe care i-a traversat. Pe nedrept ignorată e proza de război a lui **T.**, strâns autobiografică, interesând prin autenticitatea notației – autenticitate teoretizată în termeni care anticipează frapant tezele lui Camil Petrescu despre literatura de război.

SCRIERI: *Informații literare și culturale (1903–1910)*, Sibiu, 1910; *Trei luni pe câmpul de război*, București, 1915; ed. 2, București, 1915; *Hora obuzelor*, București, 1916; *Pentru neam. De ce România nu putea urma altă cale*, Iași, 1918; *Statele Unite ale Orientului*, Târgu Mureș, 1924; *Valuri politice*, București, 1933; *Sub flamurile naționale*, Sighișoara, [1935]; *Amintiri de la „Luceafărul"*, București 1936; *Octavian Goga. Amintiri și contribuții la istoricul revistei „Luceafărul"*, partea I: *Epoca budapestană*, București, 1939; *Spovedanii*, îngr. Gelu Voican, pref. Vasile Netea, București, 1976; *Obsesia europeană*, îngr. Gelu Voican-Voiculescu, postfață Vasile Secăreș, București, 1996; *Din vârtejul războiului*, I–III, îngr. și pref. Gelu Voican-Voiculescu, București, 2001.

Repere bibliografice: Ion Scurtu, [*Octavian C. Tăslăuanu*], „Sămănătorul", 1908, 9, CL, 1908, 6; Aurel C. Popovici, *Idei anarhice*, „Sămănătorul", 1908, 19; Octavian Goga, *Adevărul*, LU, 1908, 11–12; Ibrăileanu, *Opere*, IV, *123–125*; Adrian Maniu, *„Amintiri de la «Luceafărul»"*, U, 1936, 285; Virgil Carianopol, *„Amintiri de la «Luceafărul»"*, DEP, 1936, 2 722; Teodor Murășanu, *Doi memorialiști: Oct. C. Tăslăuanu și A. P. Bănuț*, PLI, 1939, 6; Chinezu, *Pagini*, *261–267*; Victor Papilian, *Octavian Tăslăuanu și drama tăcerii*, LU, 1942, 12; Gabriel Țepelea, *Un animator: Octavian C. Tăslăuanu*, „Basarabia literară", 1942, 3; Nichifor Crainic, *Octavian C. Tăslăuanu*, G, 1942, 9; Ion Agârbiceanu, *Octavian C. Tăslăuanu*, T, 1942, 11; Sextil Pușcariu, *Scrisori de la Octavian Tăslăuanu*, LU, 1943, 3; Netea, *Maior–Goga*, *287–297*; Ciopraga, *Lit. rom.*, *103–112*; Micu, *Început*, *99–108*; *Octavian Goga în corespondență*, vol. I, îngr. Daniela Poenaru, pref. Vasile Netea, București, 1975, *317–345*, vol. II, îngr. Mihai Bordeianu și Ștefan Lemny, București, 1983, *417–449*; Coriolan Gheție, *„Spovedanii"*, F, 1976, 8; Bucur Țincu, *„Spovedanii"*, VR, 1977, 4; *Octavian C. Tăslăuanu*, coordonator Ilie Șandru, pref. Vasile Netea, Miercurea Ciuc, 1978; Ornea, *Tradiționalism*, *45–48*, *103–104*; Ion Neață, *„Luceafărul" (1902–1914)*, Timișoara, 1984, *14–56*, *170–176*; Z. Ornea, *Tăslăuanu vizionarul*, RL, 1996, 46; Ilie Șandru, *Pe urmele lui Octavian C. Tăslăuanu*, Târgu Mureș, 1997; *Dicț. scriit. rom.*, IV, *515–516*; Ion Itu, *Rădăcinile doctrinei literare în Ardeal*, Brașov, 2002, *103–328*; Popa, *Penumbre*, *120–126*; Nicolae Băciuț, *Actualitatea lui O. C. Tăslăuanu*, VTRA, 2012, 7. ***C.H., N.M.***

TĂTARU, Ieronim (26.IV.1937, Mireșu Mare, j. Prahova – 21.VIII.2013, Ploiești, j. Prahova), critic și istoric literar. Este fiul Sofiei (n. Popescu) și al preotului George Tătaru. Frecventează clasele primare la Valea Viei (județul Buzău) și la Mireșu Mare (județul Prahova), din 1948 urmează Liceul „I.L. Caragiale" din Ploiești, apoi Facultatea de Filologie, secția limba și literatura română, a Universității din București (1954–1959). În anii de studenție mentor i-a fost Tudor Vianu, care, se pare, l-a apreciat și ar fi dorit sa-l poată opri la catedră, ceea ce nu s-a întâmplat, absolventul fiind repartizat la o școală din Valea Călugărească. Va fi profesor în diferite localități prahovene, inspector de specialitate, director al Casei Corpului Didactic din județul Prahova, iar din 1993 cadru didactic asociat la Facultatea de Litere-Științe a Universității de Petrol și Gaze din Ploiești. În paralel, este secretar și președinte al Filialei Ploiești a Societății de Științe Filologice din România (1969–1990), președinte al Fundației „I.L. Caragiale" (din 1992), de-a lungul timpului fiind și redactor responsabil al unor publicații didactice, precum „Școala Prahovei" ș.a., redactor-șef al revistei „Axioma". Debutează la „Luceafărul" în 1959, fiind prezent și în „Ecoul", „Flamura Prahovei", „Anuarul Muzeului de Istorie și Arheologie Prahova", „Curierul Liceului «I.L. Caragiale»", „Revista de pedagogie", „Limbă și literatură", „Tribuna școlii", „Prahova", „România literară" ș.a. Prima carte, *Poetică și stilistică. Metode, concepte,* îi apare în 1976. Studiile incluse în volumele *Comentarii stilistice și literare* (1983) și *Modalități de analiză a textului literar în liceu* (1992) au o clară intenționalitate didactică.

Volumul de debut, *Poetică și stilistică*, avea un conținut prin excelență teoretic, cuprinzând studii de teoria literaturii, cu o privire specială asupra conceptelor și metodelor promovate în epocă de Noua Critică și de structuralism. În analizele sale **T.** se oprește îndeosebi la texte de autori cuprinși în programa de învățământ, încercând să ilustreze căile de investigare a textului literar. Apelează echilibrat la metode de analiză aparținând stilisticii, lingvisticii structurale, comparatisticii, istoriei și teoriei literare. Comentariile oferă, în general, „dosarul" complet al unei probleme. Cu *Itinerar caragialian* (1997) adaugă bibliografiei scriitorului un studiu doct și aplicat, întemeiat pe probe și documente scoase din arhive, axat pe două probleme principale: formația școlară și raporturile dintre lumea Ploieștilor și universul operei marelui comediograf. Cartea corectează omisiunile, structurând informația, valorificând detalii de atmosferă (cum ar fi istoria tumultuoasă a „republicii de la Ploiești") etc. **T.** extinde investigația la opera propriu-zisă, mai precis la acele texte în care momentele biografice revin ficționalizate. Exemplară este analiza schiței *Grand Hôtel „Victoria Română"*. Tipul acesta de cercetare e continuat în culegerea *Mențiuni caragialiene* (2000). Problematica formației intelectuale a scriitorului beneficiază aici de o revizuire (capitolul *Școlarul Caragialli L. Ioan)*. **T.** coroborează lectura documentului (de arhivă, presă, tipărituri de epocă, mărturii contemporane, iconografie) cu lectura critică a operelor în care aceste spații și lumea lor sunt implicate. A treia și cea mai amplă secțiune a *Mențiunilor*… desfășoară o suită intitulată *Lecturi caragialiene*, unde sunt reunite – în continuarea unor analize vizând „geneza și devenirea «momentului» caragialian", „amintirea atroce", „deteriorarea limbajului și impasul comunicării" – o serie complementară de interpretări: *„Omul sucit" în prozele lui I.L. Caragiale, Fiziologia prostiei. Tipizare și generalizare a observației comice în opera lui I.L. Caragiale, Niccolò Machiavelli dinspre I. L. Caragiale* și *I.L. Caragiale și Emil Cioran*. În *Addenda* se reia, parțial, materialul explicativ al unui excepțional album iconografic, *Caragiale și Prahova* (2000). Volumul *Conexiuni și confluențe* (2002) valorifică o parte din studiile comparatiste ale lui **T**. Alături de texte din cărți anterioare – considerațiile asupra sonetelor lui V. Voiculescu în relație cu sonetele lui Shakespeare, asupra „scrierii estetice umanistice" la A.I. Odobescu sau asupra întâlnirii spirituale Caragiale–Cioran –, sunt prezente eseurile publicate inițial în paginile revistei „Axioma". Seria interpretărilor aplicate la opera lui I.L. Caragiale este complinită cu studiul *Traduceri caragialiene din opera lui Edgar Allan Poe*. Câteva eseuri îi vizează pe Vasile Alecsandri, M. Eminescu, Paul Zarifopol, Lucian Blaga, Mihail Sebastian, Nichita Stănescu, analizați din perspectiva unor „conexiuni și confluențe" susceptibile a produce nuanțări în evaluarea estetică a operei acestora. Alte contribuții critice și istorico-literare sunt reunite în *Semne* (2003), de fapt primul volum dintr-o serie de culegeri de eseuri ale autorului, care în afară de acesta, regrupând studii de literatură română, cuprinde și *Pana și penelul* (2004), desemnat și ca „Semne 2", incluzând texte privind legăturile între literatură și artele plastice, ca și „Semne 4" (*Literatură și arte plastice*) (2010), precum și volumul *Meridian*e (2005), considerat a fi „Semne 3", ce strânge studii de literatură universală și comparată; titlul *Meridiane* a fost reluat și pentru o ediție din 2007 a unei culegeri de studii de istorie universală. Consistentul volum (de peste 500 de pagini) *Însemnări caragialiene* (2006) însumează contribuții critice și istorico-literare referitoare la opera dramatică a lui I.L. Caragiale, la *Momente* și la alte scrieri (nuvele, schițe, povestiri, basm etc.), la așa-zisele traduceri (adaptări) ale unor texte de E.A. Poe, dar și la diverse aspecte biografice sau vizând istoria elaborării ori circulația operei scriitorului, nu puține comentarii fiind întemeiate, cum procedează în genere autorul, pe documente de arhivă reproduse în *Addenda*. Dintre realizările istoricului literar prahovean se cuvine menționată și editarea, în colaborare, a unei secțiuni din corespondența primită de marele scriitor: *Telegrame primite de I.L Caragiale în anii 1901 și 1912* (2002) și *Scrisori pentru Caragiale* (2003).

SCRIERI: *Poetică și stilistică. Metode, concepte*, Ploiești, 1976; *Din lirica modernă*, Ploiești, 1982; *Comentarii stilistice și literare*, București, 1983, 3; *Itinerar caragialian*, București, 1997; *Concepte operaționale în studiul literaturii*, Târgoviște, 2000; *Caragiale și Prahova*, Ploiești, 2000; *Mențiuni caragialiene*, Ploiești, 2000; *Conexiuni și confluențe*, Ploiești, 2002; *Semne*, îngr. Nicolae Boaru, Ploiești, 2003; *Pana și penelul*, Ploiești, 2004; *Însemnări caragialiene*, București, 2006; *Meridiane*, București, 2007; *Literatură și arte plastice*, Ploiești, 2010; *Ploieștii dinspre Caragiale*, Ploiești, 2010; *Caragiale și literatura universală*, Ploiești, 2012. **Ediții, antologii:** *Din universul poeziei moderne*, București, 1996; *Telegrame primite de I.L. Caragiale*

în anii 1901 și 1912, pref. Maria Dulgheru, introd. edit., Ploiești, 2002 (în colaborare cu Nina Nicolae); *Scrisori pentru Caragiale*, introd. edit., Ploiești, 2003 (în colaborare cu Lia Maria Dulgheru).

Repere bibliografice: Elena Tacciu, *Instrumente de lucru*, CNT, 1984, 11; Ion Bogdan Lefter, *O lume într-o carte*, RL, 1984, 19; Ion Bălu, *Convorbiri colegiale*, RL, 1993, 14; Constantin Hârlav, *Comentariile Tătaru*, „Prahova", 1993, 944; V. Fanache, *Enigmaticul Caragiale*, ST, 1998, 2–3; Dimisianu, *Lumea, 407–411*; Florin Mihăilescu, *Critice și metacritice*, VR, 2001, 7–8; Constantin Trandafir, [*Ieronim Tătaru*], „Axioma", 2004, 4, 2009, 2, F, 2008, 3; Nicolae Dumitrescu, [*Ieronim Tătaru*], „Axioma", 2004, 11, 2005, 1, 10, 2007, 5; Liviu Papuc, [*Ieronim Tătaru*], CL, 2004, 12, 2005, 1, 4; *Lui Ieronim Tătaru*, „Axioma", 2007, 4 (grupaj special); Alex. Ștefănescu, *Istoric literar și detectiv*, RL, 2007, 33; Cosmin Ciotloș, *Pentru uzul rechinilor*, RL, 2008, 1; George Florian Neagoe, *„Însemnări caragialiene"*, CC, 2008, 10–11. ***C.H., N.Br.***

TĂUȘAN, Victoria Ana (pseudonim al Victoriei Ana Bucur; 16.IX.1937, Borod, j. Bihor – 6.12.2011, București), poetă, eseistă, traducătoare. Este fiica Ilenei (n. Venter) și a lui Ioan Suciu, țărani înstăriți. Urmașă a unei familii de moți înrudite cu mitropolitul Andrei Șaguna și cu episcopii Iuliu Hossu și Ioan Suciu. După terminarea cursurilor primare și gimnaziale la Beiuș și Salonta, urmează liceul la Oradea (1948–1955) și Facultatea de Drept la Universitatea din București (1955–1960). Debutează cu versuri, în 1950, la ziarul „Crișana" din Oradea, iar editorial cu volumul *Cadențe*, apărut în 1963. Colaborează la „Scrisul bănățean", „Steaua", „Contemporanul", „România liberă" ș.a. În 1983 a fost distinsă cu Premiul Uniunii Scriitorilor. A fost soția criticului și istoricului literar Marin Bucur.

T. a scris inițial o poezie de inspirație folclorică. Sub influența liricii tradiționaliste interbelice, primele versuri sunt expresia unei imaginații etnografice, în care abundă mitologii ale moților și fantaste ritualuri locale de exorcizare. Abia începând cu *Metamorfoze* (1968), formula se cristalizează, evoluând spre o lirică vizibil conceptuală. Versificate după tiparul formelor antice (cânt, odă, imn, elegie), poemele se articulează hieratic și abstractizant, înlănțuind reprezentări generalizante ale unor universalii ale vieții („lumini și pământuri", „puteri și culesuri"). Discursul se construiește unitar, într-un singur poem-fluviu, ca succesiune de „cânturi", de „cunoașteri" și de „recunoașteri" (*Strig către tine*, 1985), de „glasuri" și de „coruri" (*Cantata pământului*, 1982), urmărind metamorfoze ale timpului și ale elementelor primordiale. Vizionarismul de factură romantică e antrenat în proiecția unei naturi-concept, din care a dispărut orice formă de viață concretă. Prețioasă, sprijinindu-se pe o retorică în același timp frenetică și oraculară, poezia se transformă într-o „cântare a cântărilor actului poetic" (Virgil Ierunca), al cărei obiect îl constituie însăși gândirea poetică. Dan C. Mihăilescu a văzut aici ilustrarea unei „poezii de cultură", distinctă de „poezia livrescă". Nu e vorba de o lirică încărcată de aluzii și trimiteri intertextuale, ci de una care, în descendența lui Paul Claudel și a lui Saint-John Perse, învestește poeticul cu datele integralității ființei: „Știm din ce craniu se hrănește un crin?/ Știm din ce pulberi de oase își trag seva merele dulci?/ Toate sunt semne și nu le citim". Ultima etapă, alcătuită din *Poemul bizantin* (1997), *Poemul orant* (1999), *Poemul miezonoptic* (2000) și *Poemul crepuscular* (2002), e marcată de pierderea încrederii în puterile cuvântului și ale poeziei. Dovedindu-se incapabil să mai cuprindă realitățile lumii și ale ființei, poemul se închide în sine „ca o piatră taborică". Transcris într-un registru confesiv, versul relatează stările unui subiect silit să își contemple însingurarea și inutilitatea, să își accepte existența în rând cu toți ceilalți („Un om în exacta măsură de om!"). Sporadic, poemele devin spațiul de refugiu al unei memorii afective, evocând amintiri dintr-o copilărie petrecută în decorul pădurii transilvane. Eseurile despre poezie publicate de **T.** sunt mărturii ale admirației, concentrate în jurul câtorva modele esențiale pentru definirea sensibilității sale lirice: Verlaine (*Paul Verlaine*, 1974), Saint-John Perse și Paul Claudel (*Portrete de poeme*, 1995), Ion Pillat (*Ion Pillat. Ceremonia naturii*, 1972). În același sens merg traducerile din Paul Claudel, la care se adaugă altele, realizate în colaborare, din scrierile Elenei Văcărescu și ale Iuliei Hasdeu. În 1991 **T.** a transpus în română și din opera lui Friedrich Nietzsche (*Așa grăit-a Zarathustra*).

SCRIERI: *Cadențe*, București, 1963; *Culorile complementare*, București, 1966; *Metamorfoze*, București, 1968; *Existențe*, București, 1969; *Catharsis*, București, 1970; *Brățara lui Prometeu*, București, 1972; *Ion Pillat. Ceremonia naturii*, București, 1972; *Restituire*, București, 1972; *Imn*, Cluj-Napoca, 1974; *Paul Verlaine*, București, 1974; *Cartea zilelor*, București, 1975; *Cartea nopților*, București, 1977; *Recitativ*, București, 1980; *Întâmplări pentru tot anul*, București, 1981; *Relief*, București, 1981; *Cantata pământului*, București, 1982; *Cineva urca un munte*, București, 1983; *Strig*

către tine, București, 1985; *După-amiaza unui circ*, București, 1988; *Crescendo*, București, 1990; *Portrete de poeme*, Oradea, 1995; *Poemul bizantin*, Oradea, 1997; *Poemul orant*, Oradea, 1999; *Poemul miezonoptic*, Oradea, 2000; *Poemul crepuscular*, Oradea, 2002. **Ediții, antologii:** M. Eminescu, *Dicționar de rime*, pref. Marin Bucur, București, 1976 (în colaborare cu Marin Bucur); *De te voi uita, Ierusalime (Țara Sfântă și cărțile sacre în literatura română)*, postfață Victor Bârlădeanu, București, 1996 (în colaborare cu Marin Bucur). **Traduceri:** Elena Văcărescu, *Scrieri alese*, ed. bilingvă, îngr. și pref. Ion Stăvăruș, București, 1975 (în colaborare); Iulia Hasdeu, *Versuri, proză, corespondență*, îngr. Crina Decuseară-Bocșan, București, 1976 (în colaborare); Friedrich Nietzsche, *Așa grăit-a Zarathustra*, București, 1991; Paul Claudel, *Cinci mari ode – Cinq grandes odes*, ed. bilingvă, postfață trad., București, 1994.

Repere bibliografice: Nichita Stănescu, *„Culorile complementare”*, GL, 1966, 33; M.N. Rusu, *„Culorile complementare”*, LCF, 1966, 36; Paul Georgescu, *Gravitatea actului poetic*, VR, 1966, 9; Dumitru Micu, *„Metamorfoze”*, GL, 1968, 36; Adriana Iliescu, *„Existențe”*, VR, 1969, 12; Radu Enescu, *„Catharsis”*, F, 1970, 9; Doinaș, *Diogene, 221–222*; Valentin Tașcu, *„Restituire”*, F, 1973, 1; Piru, *Poezia*, II, *198–201*; Barbu, *O ist.*, I, *135–137*; Regman, *Colocvial*, *199–201*; Gheorghe Chivu, *M. Eminescu, „Dicționar de rime”*, SCL, 1978, 1; Dan C. Mihăilescu, [*Victoria Ana Tăușan*], LCF, 1980, 10, RL, 1981, 49; Mircea Scarlat, *„Recitativ”*, RL, 1980, 16; Al. Cistelecan, *„Recitativ”*, F, 1980, 8; Rodica Florea, *Neîntrerupta regenerare*, VR, 1980, 9; *Lit. rom. cont.*, I, *582–588*; Emil Manu, *Locuința Parabolei*, RL, 1982, 48; Ioan Holban, *„Cineva urca un munte”*, CRC, 1984, 22; Cristian Moraru. *„Strig către tine”*, RL, 1985, 46; Ierunca, *Subiect*, *140–145*; Liviu Grăsoiu, [*Victoria Ana Tăușan*], LCF, 1996, 26, 1998, 26, 2003, 19; *Dicț. scriit. rom.*, IV, *516–518*; Popa, *Ist. lit.*, II, *533–534*. ***L.Td.***

TĂUTU, Gheorghe (17.VII.1823, Botoșani – 8.VIII.1885, Târgu Frumos), poet, autor dramatic. Deși era descendent al unei vestite familii boierești (din care făcea parte și comisul Ionică Tăutu), **T.** nu a reușit să termine decât patru clase, la Botoșani, fapt cu o influență decisivă asupra scrisului său. Ajuns copist la Departamentul Dreptății din Iași, participă la mișcarea revoluționară de la 1848. Cumpărându-și o moșie lângă Târgu Frumos, alternează agricultura cu preocupările literare și colaborează la numeroase periodice – „Steaua Dunării”, „Foaie pentru minte, inimă și literatură”, „Buciumul”, „Reforma”, „Familia”, „Ghimpele”, „Secolul”, „Curierul”, „Amicul familiei”, „Timpul” ș.a. – cu versuri în care susține ideile pașoptiste. Unele poezii vor constitui și cuprinsul volumului de debut, *Poezii*, apărut în 1862.

Prima culegere a lui **T.** conține versificări ocazionale, având ca teme anumite momente istorice sau contemporane. Într-un spirit entuziast și grandilocvent, cu un stil discursiv, el înșiruie principii politice și de morală socială, pentru a adopta, în cele din urmă, tonul satiric sau indignat al celui care se aștepta la mari prefaceri în bine. Doar pe alocuri se simte o undă de lirism, susținută și de cadența vie, de alcătuirea simetrică a poeziilor. În *Brândușe române* (1868) **T.** repovestește diverse motive din cronici, prezintă fapte și personaje într-un mod teatral, fals, și nu scapă nici un prilej de a șarja violent aspecte negative ale prezentului. Cam în aceleași limite se încadrează și celelalte scrieri, în care autorul abordează specii poetice la modă în epocă: *Poezii. Epistole* (1871), *Fabule, glume și anecdote* (1873) sau poeme și drame istorice, precum *Un ajutoriu la timp* (1863), *Berchea*, rămasă într-un periodic din 1865, *Rarișa sau Cerdacul lui Ferenț* (1869), dar mai ales comedii – *Secretu pentru sexu frumos* (1869), *Muza și casieria* (1870), *Tronc Lude Măscărescu sau Ministru Tirtiflichi* (1875) etc. Cu o exprimare facilă, supralicitând clișee prozodice și de conținut, **T.** e doar o prezență în istoria literară, identificabilă în vremea sa în special pentru atitudinea vehementă față de tarele și nedreptățile sociale.

SCRIERI: *Poezii*, Iași, 1862; *Un ajutoriu la timp*, Iași, 1863; *Brândușe române*, Iași, 1868; *Secretu pentru sexu frumos*, îngr. V. Botez, Iași, 1869; *Rarișa sau Cerdacul lui Ferenț*, Iași, 1869; *Muza și casieria*, Iași, 1870; *Poezii. Epistole*, Iași, 1871; *Odagiul și rândașul grădinei primăriei*, Iași, 1872; *Fabule, glume și anecdote*, Iași, 1873; *Odagiul socru sau Vasilică, dragul tatei*, Iași, 1873; *Tronc Lude Măscărescu sau Ministru Tirtiflichi*, Iași, 1875; *Văduva Carpaților*, Iași, 1879.

Repere bibliografice: Pop, *Conspect*, I, *211–214*; *George Tăutu*, „Albine și viespi”, 1893, 3; George Baiculescu, *Literatura lui George Tăutu*, ALA, 1923, 142; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *302*, *Ist. lit.* (1982), *341–342*; *Ist. lit.*, II, *746–747*; Vârgolici, *Retrospective*, *107–110*; *Dicț. lit. 1900*, *837–838*. ***C.T.***

TĂUTU, Ionică (1795, Cerchejeni, j. Botoșani – 20.IV.1830, Istanbul), poet, prozator, traducător. Descendent al unei vechi familii de boieri moldoveni scăpătați, **T.** era fiul Ilenei (n. Ilschi) și al lui Gheorghe Tăutu, vornic de poartă. Cunoștea bine limbile franceză și greacă, avea o cultură sistematică, hrănită cu lecturi din iluminiștii francezi. Din 1815 și-a câștigat existența ca inginer hotarnic, fiind unul din primii topometri români. Tulburările din timpul Eteriei îl zguduie profund, iar înscăunarea în Moldova a lui Ioniță Sandu Sturdza, cel dintâi

Sigiliul lui Ionică Tăutu

domn pământean după fanarioți, îi trezește speranța în renașterea națională. Cu sprijinul unchiului său omonim, este introdus la Curte, unde ține, în octombrie 1822, un discurs la instalarea noului domn. Devine consilier intim al acestuia, redactându-i cele mai importante cuvântări și ducând greul cancelariei. Indignat de poziția obstrucționistă a marii boierimi, refugiată peste graniță, de unde aștepta izgonirea lui Ioniță Sandu Sturdza, scrie violentul pamflet *Strigarea norodului Moldaviii către boierii pribegi și către mitropolitul,* care a avut un ecou deosebit, și contribuie substanțial la redactarea altuia, *Scrisoare ce au trimis un boier din Moldova către dumnealui logof. Grigoraș Sturza, la Cernăuți.* În 1825 alcătuiește urarea de An Nou, citită domnitorului probabil de episcopul Hușilor, și participă la elaborarea proiectului primei constituții românești, zisă a „cărvunarilor". Spre a evita un conflict cu Rusia, protectoarea marii boierimi, Ioniță Sandu Sturdza îl trimite, în noiembrie 1824, la Constantinopol, ca secretar al capuchehaiei moldovenești și cu misiunea de a-l instrui pe fiul său, nu însă înainte de a-l avansa de la rangul de căminar la cel de comis. Îndepărtat din viața politică a Moldovei, **T.** intră în legătură cu cercurile diplomatice constantinopolitane, învață limba turcă, lucrează la scrierile filosofice *Cercare împrotiva deiștilor* și *Zidire politicii întemeiată pe fire omului,* traduce *Les Ruines* de Volney, sub titlul *Sfărâmările sau Procetire asupra revoluțiilor împărățiilor,* transpune o cronică politică a Europei în 1825, precum și o gramatică a limbii franceze de Charles Girault-Duvivier. După semnarea tratatului de la Adrianopol (1829) face demersuri pentru a candida la tronul Moldovei, dar nu i se permite întoarcerea în țară. Moare de ftizie.

Ideologic, **T.** este un precursor al pașoptismului. Adept al mecanicismului iluminist, socotea că lumea este guvernată de legi imuabile și universale. Când mecanismul social se învechește, resorturile uzate trebuie schimbate, spre a restabili echilibrul originar. Înlocuirea, inevitabilă, se face prin evoluție, nu prin revoluție. Singura formă de guvernământ pe care **T.** o aprobă este autocrația luminată. A condamnat vehement marea boierime, în pamflete a căror importanță e amplificată de valoarea lor literară. Tonul este interpelativ, de o amploare necunoscută altor texte similare din epocă. Autorul subordonează toate artificiile retoricii unui patetism de orator înnăscut, a cărui putere de persuasiune este întărită cu argumente dure, înlănțuite logic. În fraze bine echilibrate, parantezele explicative, abundente, converg spre un argument unic, a cărui forță de convingere se supune totdeauna unui suflu interior, înrudit cu acela al lui Nicolae Bălcescu și acela al lui Mihail Kogălniceanu. Discursurile dovedesc o bună cunoaștere a canoanelor retoricii și posibilități de exploatare a cuvântului obișnuit, nu atât prin noutatea combinațiilor, cât prin stringența raționamentului. O deosebită însemnătate are corespondența lui **T.** Scrisorile, fie politice, fie de dragoste, generalizează scepticismul rezultat din propria experiență, pe care caută să o comunice cât mai elevat cu putință. El este, astfel, unul din inițiatorii genului epistolar în literatura română. Puținele versuri pe care le-a scris se disting prin lirismul lor rafinat, cu ecouri preromantice, evidente mai cu seamă în tonul sentimental. Alternarea acestor aspecte contradictorii este realizată în limitele unei sobrietăți ce râvnește către echilibrul clasic. **T.** este, poate, cel dintâi poet român care descoperă Evul Mediu, aureolându-și iubita cu atributele domnițelor din cronici și fiind, în acest sens, un precursor al orientării din deceniile următoare. Cu traducerile din Volney el a contribuit nu numai la cunoașterea unui autor, ci și la promovarea preromantismului la noi.

Cultivarea poeziei ruinelor în lirica românească e îndatorată, între altele, și traducerii sale, care a circulat în numeroase copii manuscrise. Tot lui i-au fost atribuite, în mod eronat, alte scrieri: *Cuvânt a unui țăran cătră boieri* și *Dialog între doi austrieci.*

SCRIERI: *Scrieri social-politice*, îngr. și introd. Emil Vârtosu, București, 1974.

Repere bibliografice: N. Iorga, *Un „Jacobin moldave" au XIX-e siècle*, Vălenii de Munte, 1937; Gh. I. Georgescu-Buzău, *Un vechi propovăduitor al democrației: comisul Ionică Tăutu*, București, 1945; Dan Mănucă, [*Ionică Tăutu*], ALIL, t. X, 1959, fasc. 1–2, t. XXIII, 1972; Emil Vârtosu, *Les Idées politiques de I. Tăutu, candidat au trône de Moldavie en 1829*, „Revue roumanie d'histoire", 1965, 2; *Ist. lit.*, II, *156–160*; Ivașcu, *Ist. lit., 347–348*; Cornea, *Originile, 240–243;* Săndulescu, *Lit. epistolară, 76–77, 208–210*; Mănucă, *Argumente, 31–56*; *Dicț. lit. 1900, 838–839; Dicț. scriit. rom.*, IV, *520–522*; Ursu, *Contribuții ist. culturii, 438–467.* ***D.M.***

TĂUTU, Nicolae (24.XI.1919, Cislău, j. Buzău – 13.VI.1972, București), poet, prozator, dramaturg.

Este fiul Virginiei (n. Corbu) și al lui Dumitru Tăutu, ofițer de cavalerie. Școala primară o urmează la Galați, Târgu Ocna și Onești. După ce frecventează liceele militare din Târgu Mureș și Cernăuți, face ultimele clase la Liceul „Aron Pumnul" din Cernăuți, absolvind în 1940. În 1942 termină cursurile Școlii de Ofițeri de Infanterie de la București. Va lupta pe Frontul de Vest în calitate de comandant de companie. După 1944 lucrează ca redactor în presa militară, fiind, între altele, corespondent special la „Apărarea patriei" și redactor-șef la „Viața militară". A făcut parte, un timp, din Consiliul Uniunii Scriitorilor. Primele versuri îi apar în „Freamătul literar" (1935), iar producția lirică de început o strânge în placheta *Tăceri pentru apă vie*, ieșită de sub tipar în 1940, pe când era elev în ultima clasă de liceu. Versurile, proza, fragmente din lucrările dramatice și o bogată publicistică, dar și numeroase amintiri sau schițe umoristice sunt incluse în „Universul literar", „Bucovina" și „Bucovina literară", „Orizont" (Cernăuți), „Cetatea Moldovei", „Tinerețea", „Cronicar", „Timpul", „Curentul magazin", „Lumea", „Contemporanul", „Gazeta literară", „Flacăra", „Iașul literar", „Steaua", „Tribuna", „Viața românească" ș.a. A semnat și Andu Grigorovici sau Tudor Nicodim. Pentru poemul *Stânca de pe Tatra* (1952) i s-a acordat Premiul de Stat.

Scriitor prolific, **T.** e autor de poezie, roman, piese de teatru, scenarii literare, librete de operă, schițe umoristice etc. Valoarea lor literară e însă discutabilă din cauza numeroaselor concesii făcute imperativelor social-politice ale vremii. Poezia pare să fie segmentul ce rezistă în parte, dacă sunt exceptate volume precum *Slăvim pe Vladimir Ilici* (1950) și altele, nu puține la număr. Începuturile stau sub semnul lui Serghei Esenin, căruia îi sunt închinate și câteva poeme, versurile din primele volume, *Tăceri pentru apă vie* și *Mătănii de zăpadă* (1943), purtând amprenta elegiacă, nostalgică a poetului rus („Azi a fost ucis mânzul cel șchiop / – martor n-a fost decât un plop –/ i-ai înfipt custura până în prăsea/ și fiecare strop de sânge scânteia" ș.a.m.d.). Sunt mărturisite afinități și cu Rainer Maria Rilke, Paul Verlaine, E. A. Poe, iar din lirica autohtonă pot fi percepute influențe care trimit la Tudor Arghezi, G. Bacovia, Ion Pillat și mai târziu la Nicolae Labiș. Sub influența modelelor, sunt invocate numeroase personaje literare (Pygmalion, Don Quijote, Ofelia ș.a.), dar caracterul livresc și lipsa de coerență în alegerea unei maniere de a scrie poezie imprimă o notă inautentică multor versuri. Antologia *Cântarea cântărilor mele* (1971) cuprinde poeme din anii 1940–1971, ceea ce aduce împreună lirica începuturilor și versificările activiste, propagandistice, în felul lui Mihai Beniuc. Cartea surprinde prin structură, fiind organizată în cicluri care poartă ca titluri indicații muzicale (*Andante, Allegretto*). Invocate ambițios în prefață, temele ar fi „permanențele trăirii omenești: dragostea, patria, locurile natale, războiul, bucuria, moartea". Sugestii romantice, simboliste, moderniste, folclorice etc. dau un caracter eclectic acestei producții în care autorul cultivă nu o dată locuri comune, dar având orgoliul unui deschizător de drumuri. Totul e văzut la modul animist, alegorizant, antropomorfic, iar versul liber e înlocuit adesea cu versificarea facilă. Poezia fie vrea să păstreze „memoria străbunilor" (*Prefață*), fie e identificată cu ființa poetică, în stil neomodernist („poezia e sângele meu" – *Andante*). Actul creator impune o

comparație cu Meșterul Manole, altundeva se vorbește despre cuprinderea demiurgică a lumii: „În fiecare verb o bătaie a inimii, / în fiecare substantiv – o monadă, / în fiecare adjectiv – ochii apoși ai unei căprioare" (*Epitaful cuvintelor*). Forța ce propulsează eul spre găsirea „țărmului de aur" al poeziei nu poate fi decât erosul, care înseamnă idealizare și proiecție cosmică a iubitei. De aceea, absența ei este resimțită acut: „Ne-am despărțit ca două continente" (*Poem pentru plecarea ta*), iar Ofelia devine simbolul dragostei neîmplinite. Cântarea naturii utilizează obișnuitele corespondențe dintre starea sufletească și peisaj. Toamna nu poate evoca decât melancolie și nostalgia copilăriei, iar primăvara dorința de regenerare a verbului poetic. Predilecția pentru muzical este valorificată într-un ciclu dedicat lui George Enescu, unde sunt urmărite principalele evenimente din biografia marelui muzician. Nu e lipsită de ingeniozitate încercarea de aflare a ritmurilor prin care să fie reprodusă structura unor opere ca *Oedip* sau ca rapsodiile enesciene. Stihuirea patriotică, abundentă, pueril rapsodică, e mult mai convențională. Se păstrează tiparele mitizante în care sunt invocați eroii, tipare potrivit cărora orice soldat devine un Făt-Frumos. Metaforismul primelor volume se stinge treptat în schematism, didacticism, rutină a versificării despre orice, odele, poemele sociale, exaltat patriotice purtând amprenta comandamentelor ideologice comuniste. Un suflu liric autentic se simte, totuși, în *Jurnal de front*, care pornește de la experiența trăită în timpul celui de-al Doilea Război Mondial. Ca romancier, **T.** evocă mai ales realitatea frontului, viața militară, confruntările cu „dușmanii patriei", care transformă orice orfan în erou (*Băiatul și luna*, 1965). Personajele sunt liniare, lipsite de viață, manicheist pozitive sau negative, iar comportamentul lor trebuie să justifice această demarcație rigidă. Romanul *Împlinire* (1966), structurat în trei volume: *Fata din inima țării*, *La capătul nopții*, *Sub Arcul de Triumf*, inspirat din viața Ecaterinei Teodoroiu, are caracter biografic, e lipsit de realism, cu personaje aparținând aceleiași tipologii bipolare. Dacă în primul volum intențiile encomiastice, replicile-lozincă ale protagoniștilor nu fac din **T.** un romancier, ci mai mult un banal autor de vieți romanțate, în celelalte două se remarcă un efort de ieșire din clișee. Iubirea va fi puternic marcată ideologic în *Plecat-am nouă din Vaslui* (1969). Titlul e de rezonanță alecsandriană, ca și momentul istoric surprins în roman – Războiul pentru Independență: fata moșierului Moruzanu este obligată de tatăl ei să aleagă între averea familiei și iubirea pentru Horia Șuteu, locotenent de condiție modestă care susținea desființarea moșiilor. Dramaturgia lui **T.** pleacă de la aceleași realități ca și romanele, iar lipsa de vitalitate a pieselor se explică prin prezența aceluiași schematism în construcția personajelor și în previzibilitatea deznodământului: binele învinge răul, eroismul luptătorilor marchează victoria asupra dușmanilor patriei sau a celor ostili ideologiei de partid. Scrierile *Când zâmbesc scriitorii și artiștii* (I–II, 1967–1970), *Nimeni n-a murit de râs* (1978) ș.a. sunt agreabile la lectură și selectează episoade comice din viața unor actori, regizori, scriitori: Mihail Sadoveanu, Victor Eftimiu ș.a.

SCRIERI: *Tăceri pentru apă vie*, pref. Mircea Streinul, cu gravuri de Rudolf Rybiczka, Cernăuți, 1940; *Hotar și inimă*, București, 1941; *Mătănii de zăpadă*, Cernăuți, 1943; *Carnetul soldatului Tilică*, București, [1948]; *Doi frați, doi eroi*, București, 1949; *În cadența anilor ce vin*, București, [1949]; *Și s-au întors pădurile-napoi…*, București, 1949; *Două alegeri*, București, 1950; *Slăvim pe Vladimir Ilici*, București, 1950; *Stânca de pe Tatra*, București, 1952; *Furtuni de primăvară*, București, 1954; ed. (*Puterea jurământului*), București, 1955; *Mândrie*, București, 1954; *Inscripții*, București, 1955; *Zbor de noapte*, București, 1956; *De la inimă la inimă*, București, 1957; *Ecaterina Teodoroiu*, București, 1957; *Când au plecat cocorii…*, București, 1958; *Eroina de pe Jii*, București, 1958; *Cătălina (Adevărata viață a eroinei Ecaterina Teodoroiu)*, București, 1959; ed. (*Fata cu arma*), I, București, 1962; *Paloșul de foc*, București, 1959; *Rapsodia română*, București, 1960; *Itinerar liric: George Enescu*, București, 1961; *Carnet de cazarmă*, București, 1962; *Noul comandant*, București, 1962; *Așa cum a fost*, cu ilustrații de Tia Peltz, București, 1963; *Pentru pionierii țării*, București, 1963; *Cantata eroică*, București, 1964; *Băiatul și luna*, București, 1965; *Portret interior*, București, 1965; *Împlinire*, I–III, cu ilustrații de Tia Peltz, București, 1966; *Omagiu anilor de aur*, București, 1966; *Aliatul nr. 1 (Fals tratat de aventură și umor)*, București, 1967; *Când zâmbesc scriitorii și artiștii*, vol. I, București, 1967, vol. II: *Întoarcerea argonauților*, București, 1970; *Interludiu*, București, 1967; *Insula liniștită*, București, 1968; *Vox maris*, București, 1968; *Enigmatica Solveig*, București, 1969; *Plecat-am nouă din Vaslui*, București, 1969; *Pro patria*, București, 1970; *Balada comunistului fără nume*, București, 1971; *Cântarea cântărilor mele*, București, 1971; *Hai să râdem împreună*, București, 1971; *Misiunile căpitanului Dan*, București, 1972; *Prefață la inima mea*, pref. Florin Mihăilescu, București, 1972; *Secretul documentului „X"*, București, 1972; *Veghe pentru toate ceasurile*, București, 1972; *Patriei, cântările mele*, îngr. și

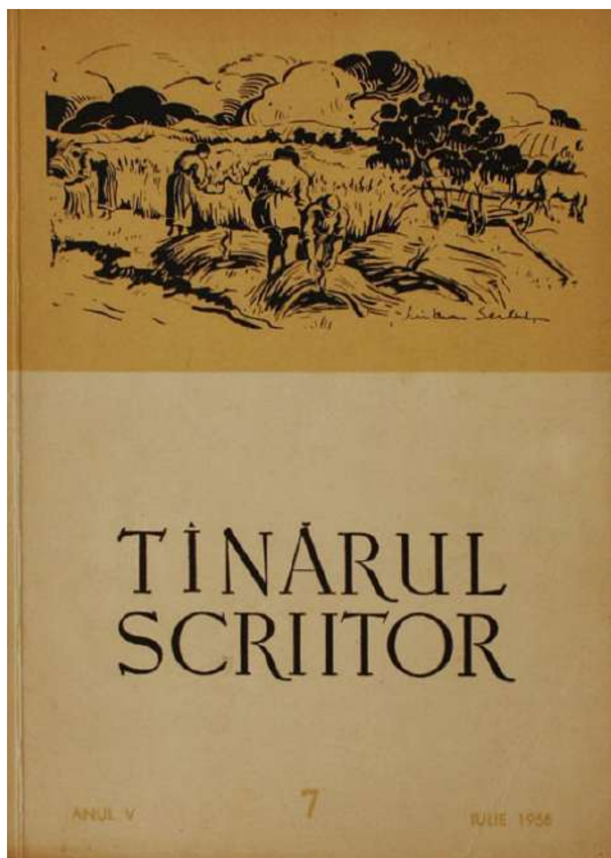
pref. Aurel Martin, București, 1974; *Nimeni n-a murit de râs*, îngr. Ștefania Tăutu, Iași, 1978; *Iubirea mea, pământul românesc*, îngr. Elena Grozea, pref. Ștefan Aug. Doinaș, București, 1979; *Cornul de aur*, îngr. și pref. Niculae Stoian, București, 1984.

Repere bibliografice: Iulian Vesper, *„Mătănii de zăpadă”*, „Prietenie și luptă”, 1944, 12; Iacint Jemne, *„Mătănii de zăpadă”*, „Bucovina literară”, 1944, 83, 86, 89, 91; Traian Stoica, *„Și s-au întors pădurile-napoi...”*, VR, 1949, 5–6; Dan Soreanu, *„Mândrie”*, VR, 1955, 7; Emil Manu, *„Portret interior”*, GL, 1965, 34; Dumitru Solomon, *„Băiatul și luna”*, GL, 1966, 6; Gabriela Adameșteanu, *„Împlinire”*, LCF, 1967, 12; Martin, *Poeți*, I, *104–108*; Dumitru Micu, *„Vox maris”*, RL, 1969, 7; Eugenia Anton, *„Enigmatica Solveig”*, VR, 1970, 6; Mircea Iorgulescu, *„Întoarcerea argonauților”*, RL, 1970, 41; Valeriu Cristea, *„Întoarcerea argonauților”*, FLC, 1970, 42; Martin, *Pro Patria, 89–95, 150–153*; Ion Lotreanu, *Caligrafii critice*, București, 1977, *150–157*; Carianopol, *Scriitori*, II, *16–25*; Nicolae Ciobanu, *„Cornul de aur”*, LCF, 1984, 35; Florentin Popescu, *O istorie anecdotică a literaturii române*, București, 1995, *297–298, 307–311*; Rachieru, *Poeți Bucovina, 471–472*; *Dicț. scriit. rom.*, IV, *518–520*; Negrici, *Comunism, Poezia*, *78*, *107–108*, *passim*; Ion Drăgușanul, *Mărturisitorii. O istorie a scrisului bucovinean*, II, Suceava, 2007, *671–673*; *Poezia Bucovinei*, îngr. și pref. Vasile Tărâțeanu, Alba Iulia, 2009, *103–106*. ***D.Mr.***

TÂNĂRA GENERAȚIE, revistă apărută la București, ca săptămânal, în ianuarie 1935 (două numere de câte patru pagini fiecare), sub îngrijirea lui Gellu Naum și având subtitlul „Politică, socială, literară”. Nu este menționată redacția, dar într-un cuvânt către cititori se arată că „necesitatea de luptă a tineretului” a determinat o asociație de tineri să reflecte imaginea generației lor, mai cu seamă viața din universitate, fabrici și cămine etc. Orientarea de stânga a publicației reiese din *Cuvântul înainte* semnat de Gellu Naum, care notează că problema tineretului intelectual e în discuție doar de câțiva ani, de când s-a agravat criza economică, pe când problema tineretului muncitoresc s-a pus dintotdeauna, ceea ce unește sub aceleași deziderate tineretul aflat în fața „spectacolului” lumii contemporane, „plină de durere și de moarte, plină de dezamăgiri și aservire”. **T.g.** își propune, prin urmare, să oglindească „zbuciumul” acestui tineret „amenințat de foame, de șomaj și de pregătirile războinice”. Tonul dramatic crește în textul lui Gellu Naum, care sancționează o lume ce amenință cu foametea „tinerii în căutarea unui remediu”; de aceea, ei „trebuie să ia atitudine, toți trebuie să lupte”. Alt articol mobilizator îi aparține lui Constantin Micu, care clamează: „Loc tinerilor, loc pentru o politică tânără”. Vladimir (Ilarie, în alte articole) Doniga relatează despre acțiunile studenților de la Drept împotriva prelungirii anilor de studiu, care lovea în colegii săraci. În *Răspuns rectoratului*, un grup de astfel de studenți solicită învățământ gratuit pentru cei lipsiți de mijloace materiale, mărirea numărului de biblioteci, locuri gratuite în cămine pentru orfanii de război ș.a. Într-o „cronică sexuală” Vladimir Domocoș scrie despre „mizeria sexuală” a tinerilor, pe care o explică prin alcătuirea economică și socială defectuoasă. V. Mariniuc publică articolul *Soarta tineretului muncitoresc*, în timp ce Virgil Teodorescu, în însemnările intitulate *Asigurări sociale*, vorbește despre „prinții social-democrați”, indivizi „de o lăcomie atât de uluitoare”. Emilian Bâcov și Gellu Naum fac un bilanț apocaliptic al anului 1934, atrăgând atenția asupra pericolului unui nou război și pledând pentru dezbaterea „orientării politice a tineretului”. Costea Șar (Gherasim Luca) și Petre Vâlcu semnează o „cronică a sinuciderilor”, cu incisive comentarii asupra extraselor de presă privind fenomenul în rândul tinerilor săraci, și cu precizarea că sinuciderile „din plictiseală” ale „domnișorilor pomădați” din înalta societate „nu interesează”. Alt text cu caracter social, vizând accidentele de muncă, oferă Ilarie Doniga, în timp ce Paul Păun își exprimă dezacordul față de atitudinea politică a lui Panait Istrati, acuzat vehement de aderarea la curentele de dreapta. Eugen Ichim asigură cronica cinematografică, fără a comenta vreo producție, ci doar sancționând imaginea falsă a fericirii indigenilor din filmele exotice, unde se deghizează „mincinos viața din coloniile țărilor imperialiste”. Un număr de informații, articole și reportaje nesemnate sau trimise de ucenici consemnează viața dură a muncitorilor tineri din fabricile și atelierele bucureștene. Cu poezie e prezent Virgil Teodorescu, sub pseudonimul Matei Ciunia: *Singurul loc* („Pe un avion aș putea să cânt materialismul istoric / În carlinga lui aș fi poetul vremii”), *Tramvaiul care mă duce seara de-a lungul orașului*, *Cum se deschid jurnalele* ș.a., poeme accentuat militante. Versuri „de atitudine” mai publică Emilian Bâcov (*Apel către tinerii poeți*) și Eugen Ichim, primul fiind și autorul unei schițe-reportaj din viața pauperă a pescarilor dunăreni (*Maxim*). Rubrica „Informațiuni” consemnează sec catastrofa „fizică și morală” a

evreimii germane. Și ilustrațiile susțin caracterul militant al publicației. Ele prezintă muncitori greviști căzuți în luptă sau care înalță, triumfător, brațul către cer, în timp ce în altele apar cărți aruncate în flăcări de naziști, *Biblia*, Spinoza și, alături, *Mein Kampf* sprijinit de un craniu sau siluete de criminali cu revolvere, înveșmântate în mantii de Ku-Klux-Klan. Ilustrațiile sunt acompaniate de lozinci, în același registru vehement de stânga. ***E.M., P.C.***

TÂNĂRUL SCRIITOR, revistă apărută la București, lunar, din octombrie 1951 până în decembrie 1957 (cu o întrerupere de cinci luni după numărul 8/1952), editată de Uniunea Scriitorilor din România. Subtitlurile succesive sunt „Organ intern al Uniunii Scriitorilor", „Revistă internă a Uniunii Scriitorilor", „Revistă a Uniunii Scriitorilor din RPR". Primele numere din 1951 au apărut sub îndrumarea lui Ioanichie Olteanu. Însă abia în numărul 5/1955 se afișează caseta redacțională: redactor-șef este Mihu Dragomir, înlocuit de Demostene Botez (de la numărul 5/1956), alături de care figurează Vladimir Colin, Lucia Demetrius, Eugen Frunză, Silvian Iosifescu, Aurel Martin (redactor-șef adjunct), Haralamb Zincă (redactor-șef adjunct). Propunându-și să publice literatură, **T.s.** mai cuprinde rubricile permanente „Însemnări critice" și „Cronici literare", completate în 1955 de „Cronica dramatică", de „Cronica plastică" și de „Cronica cinematografică". *Cuvântul înainte*, care aparține redacției, anunță revista ca pe „o nouă armă vie de luptă, un îndrumar prețios de muncă" pus la îndemâna „tinerilor scriitori care fac primii pași pe tărâmul literar". Obiectivele principale ar fi două: revigorarea activității creatoare a cenaclurilor și îndrumarea lor către principiile de bază ale literaturii realist-socialiste, precum și „izgonirea tuturor influențelor străine strecurate sub masca diferitelor teorii sau practici nesănătoase" din viața literară românească a vremii. În sumar intră literatură, eseu, traduceri, cronici, recenzii, semnalări editoriale. Versurile sunt profund marcate de tiparele propagandistice. Acestea își pun amprenta și pe proza selectată, rezultând texte de o pronunțată factură neosămănătoristă. În ultimii doi ani de apariție încep să fie sesizabile, totuși, semne ale unui lirism ce tinde să recupereze, deși cu dificultate, teritorii postromantice sau neosimboliste, ceea ce dă posibilitatea exprimării mai libere a vocilor și a tehnicilor poetice. Fără să fi lansat nume semnificative și beneficiind doar sporadic de colaborări prestigioase, **T.s.** rămâne oglinda unei generații critice și literare, a unei formule literare cu o istorie specială, precum și a unui model cultural. Astfel, apar versuri semnate de Nicolae Labiș, se reproduc două poeme argheziene din ciclul *1907* (*Instigatorul* și *Coconul Alecu*), Tudor Arghezi fiind prezent și cu alte trei texte, *Viscolul*, *Noapte de an*, *Gâsca inspirată*, sunt inserate două poezii de G. Bacovia (*Arhaism* și *Doina*), iar Tudor Vianu oferă poemul (de nuanță epigramatică, adresat sieși) intitulat *Adevăr și poezie*. Cei mai fideli colaboratori în materie de lirică sunt Radu Cârneci, Horia Aramă, Alexandru Andrițoiu și Gheorghe Tomozei (care debutează aici în 1953). Alături de aceștia se află Ion Acsan, Leonida Neamțu, H. Grămescu, Geo Bogza, Veronica Porumbacu, Mihai Beniuc, Geo Dumitrescu, Victor Tulbure, Emil Manu, Florin Mugur, Constanța Buzea (cu debutul aici în 1957) ș.a. În ceea ce privește proza, e ilustrată prin schițe, nuvele, fragmente de roman, reportaje semnate de Tita Chiper, Nicolae Mărgeanu, Mircea Radina, Vera Hudici, Sorin Titel (debutează în **T.s.**, în 1957, cu schița

Drumul). Se include și un fragment din romanul *Cordovanii* de Ion Lăncrănjan. Apar, de asemenea, scrieri ale lui Fănuș Neagu, Traian Coșovei, Ion Băieșu, Petru Dumitriu și Mircea Zaciu (pagini de roman), două fragmente din *Groapa* de Eugen Barbu, două texte aparținând lui Mihail Sadoveanu. Colaborează cu teatru Ștefan Gligorea, Maria Zoe Ionescu, Adrian Cernescu, Ion Niculescu, Eusebiu Camilar. Eseistica promovată în **T.s.** are un aspect inegal. Primele numere sunt aproape în exclusivitate ocupate de articole și de comentarii „normative". Publicația își ia în serios misiunea ideologică și „formativă", tipărind un lung șir de texte ce stabilesc, dogmatic, necesitatea ca literatura să devină oglinda noii stări politice și sociale a țării, precum și codul de sarcini și de obiective ale tinerilor scriitori și ale activității unui cenaclu literar, impunând astfel temele, motivele și modalitățile chemate să configureze noua epistemă a „realismului socialist". Din 1953 eseurile vor căpăta o ținută mai academică, purtând semnăturile lui Tudor Vianu, Al. A. Philippide, Dumitru Micu, Mircea Zaciu, Romul Munteanu, Ionel Jianu sau Camil Baltazar, alături de care se manifestă Al. Andrițoiu, Augustin Z.N. Pop, Eugen Jebeleanu ș.a. Numărul 10/1955 este dedicat lui Mihail Sadoveanu, la împlinirea vârstei de șaptezeci și cinci de ani. Semnează cronici și recenzii Aurel Martin, Al. Piru, D. Micu, H. Zalis, Emil Suter, Mihai Gafița, I. D. Bălan, Valeriu Râpeanu, Al. Simion, Petre Pascu. Alți colaboratori: Mihail Cruceanu, D. Murărașu, Perpessicius, Alfred Margul Sperber, Dominic Stanca, Ion Brad, Tiberiu Utan, Florența Albu, Cezar Baltag, I.D. Sîrbu, Ștefan Aug. Doinaș, Ion Negoițescu. ***C.Tt.***

TÂRNAVA, publicație apărută lunar, la Târgu Mureș între 1991 și 1992, apoi la Târnăveni (1992–1993) și din nou la Târgu Mureș (1993–2000). Subtitlul „Periodic social-cultural și de informație" devine, de la numărul 5/1993, „Periodic transilvan de cultură și informație". Director: Eugeniu Nistor, președinte de onoare: Serafim Duicu. Din colegiul onorific vor mai face parte Ion Horea, Cornel Moraru și Laurențiu Ulici. **T.** își propune să continue o tradiție inaugurată de gazetele „Românul târnăvean" (1913–1914) de la Diciosânmartin și „Târnava" (1921–1938) din aceeași localitate (organe ale Partidului Național Liberal). Revista are drept obiective „încurajarea tinerelor talente din Târnăveni" (Ion Șeuleanu, *Rânduri de întâmpinare*), menținerea unui „caracter preponderent cultural" și evitarea oricărei tendințe politice (Răzvan Ducan, *De la „Târnava" de ieri la „Târnava" de azi*). Dintre rubrici pot fi citate „Efigie" (selecții din scrieri de M. Eminescu, Lucian Blaga, Romulus Guga, Nichita Stănescu, Ion Horea ș.a.), „Însemnări de scriitor" (Mihai Sin, Alexandru Vlad, Al. Cistelecan ș.a.), „Eseu" (Cornel Moraru, *Mitul generațiilor*, *Mitologia nihilismului la Eminescu*, Iulian Boldea, *Dimitrie Caracostea – eminescolog*, Alexandru Vlad, *Carte sacră, carte profană*), „Preaviz" (cronici de Al. Cistelecan), „Cronica literară" (susținută de Serafim Duicu, Iulian Boldea), „Convorbirile noastre" (interviuri cu Al. Cistelecan, Laurențiu Ulici, Ion Vlasiu, Grigore Ploeșteanu, Teohar Mihadaș), „Patrimoniu documentar" (scrisori inedite de Nicolae Iorga, Hortensia Papadat-Bengescu, Nicolae Țimiraș). Mai contribuie cu proză Ion Roșioru, Petru Istrate, Vasile Bogdan, cu poezie Iulian Boldea, Zeno Ghițulescu, Răzvan Ducan, Aurel Hancu, Eugeniu Nistor, Ioan Găbudean, Titus Andronic, George L. Nimigeanu, Cristian Stamatoiu, Adrian Aldea, iar cu articole Zeno Ghițulescu, Aurel Hancu, Titus Andronic, Silviu B. Moldovan, Mircea Avram (*Cea mai veche traducere românească a lui Robinson Crusoe*). Sunt găzduite și traduceri din literatura franceză. Mai colaborează Silvia Obreja, Dumitru Mureșan, Grigore Vieru, Nicolae Dabija, Leonida Lari, Haralamb Zincă, Dumitru Covalciuc. ***C.A.***

TÂRZIU, Alexandra (19.XI.1937, Bucureşti), prozatoare. Este fiica Mariei (n. Ilenuş) şi a lui Gheorghe Târziu, mic industriaş. A urmat la Bucureşti şcoala primară şi Liceul Sanitar, absolvit în 1957. Lucrează ca asistentă medicală la diverse spitale din Capitală (1957–1967) şi ca bibliotecară la Uniunea Scriitorilor (1969–1974). Se stabileşte în 1986 în Statele Unite ale Americii, unde în anul următor devine profesoară de limba română la International Center for Language Studies din Washington D. C. Scrie în revista pentru copii „Luminiţa" (1964), iar primele schiţe îi apar la „Luceafărul" în 1965. Mai colaborează la „România literară", „Viaţa românească", „Astra", „Neue Literatur", „Agora" (SUA), „Dialog" (Germania), „Ateneu", „Familia" ş.a. I se acordă Premiul Asociaţiei Scriitorilor din Bucureşti (1982). A fost căsătorită cu scriitorul Andrei Brezianu.

T. debutează cu o culegere de proză pentru copii, *Strada lui Petrică* (1965), cuprinzând texte de factură poetică şi fantezistă, pentru ca în următorul volum, *Nu se poate preciza* (1967), să includă povestiri

concise, pendulând între candoare şi cinism, cu aluzii politice evidente. Schiţe precum *Poţi să muţi pălăriuţele la loc*, *Închide totuşi fereastra* sau *Fără maladii albastre* au ca fundal mediul spitalului, o lume închisă, macabră, atemporală, un teritoriu fascinant, ale cărui granițe instabile înghit realul. Instantaneele din viaţa cotidiană sunt distorsionate, captate şi apoi redate într-un mod asemănător instantaneelor din povestirile lui Friedrich Dürrenmatt, iar personajele, în general fără nume, se reduc la simple măşti, care ilustrează o categorie (bolnavul, doctorul, asistenta medicală, nebunul). Toate aceste teme, motive, sugestii vor fi dezvoltate de **T.** în romanele şi povestirile ulterioare. În primul roman, *Nu-mi pasă* (1969), va plasa acţiunea în acelaşi cadru al spitalului, exploatând antiteza dintre spaţiul dinăuntru şi spaţiul dinafară. Personajul central – o fostă infirmieră care a ajuns să fie „înghiţită psihic" de ce e în jurul ei – încearcă să construiască o alegorie a salvării, a recuperării eului. Romanul e compus din monologuri şi dialoguri ale unor „măşti", discursuri adesea incoerente, brutale în simplitatea lor. Se configurează un microcosmos alcătuit din lumi iluzorii unde se scufundă personaje, oameni, spații reale şi imaginare, întrebări şi răspunsuri posibile, într-o formulă romanescă apropiată de cea a poemului în proză, formulă continuată în *Clovnul nevăzut* (1975), unde povestirile, variaţiuni pe tema libertăţii, surprind variante ale realului, imagini distorsionate, ilogice, violente, care îmbină comicul, candoarea, ironia şi macabrul. Un registru și mai întunecat defineşte cel mai cunoscut roman al său, *Sperietoarea din Hors* (1979), unde, într-un decor suprarealist, **T.** realizează o parabolă a epocii contemporane: într-un univers „artistic şi eficient" perfect, aflat în permanent progres, omul este lipsit de identitate. E o lume în care granița dintre bine şi rău se şterge, substituită de o perfecţiune morbidă, iar oamenii, o masă amorfă, sunt angrenaţi într-un mecanism uriaş ce lucrează fără încetare. În *Dovezi de iubire ce nu se mai termină* (1981) naraţiunile devin din nou instantanee cu reverberaţii reflexive, parabole acide pe tema libertății. *Cel ce ne scapă*, roman scris în 1983 şi publicat în 1992, se apropie de reportaj, deşi subiectul, aparent fantastic, e o nouă parabolă a regimului comunist din România: la o fabrică de lactate se produc şuruburi destinate să „ancoreze în realitate" conştiinţele oamenilor. Schițele și nuvelele scrise de **T.** după emigrarea în Statele Unite, strânse în *False obiecte preţioase* (1998), plasează existențele tot sub semnul lipsei de sens. *Captivi în rășină*, a doua proză a volumului, o discuție între două femei pe malul mării, tributară ca atmosferă prozei Virginiei Woolf, pune în scenă problematica traumatică a exilului românesc, dar și a exilului omului în lume, captiv în istoria personală și în istoria mare ca într-o materie vâscoasă, din care încearcă în zadar să se elibereze. În *Libertatea peștilor captivi* (2006) autoarea utilizează fabula pentru a demonta, într-o manieră când ironic-amuzată, când tragic-sarcastică, un sistem social globalizat bazat pe demagogie, pentru ca ultimul roman, *Lista lucrurilor care obsedează* (2009) să revină la tema românească (în România anului 2008) doar pentru a demonstra solidaritatea perversă dintre prezent și trecut, dintre victime și agresori, o temă destul de frecventă în romanul politic românesc al ultimelor decenii.

SCRIERI: *Strada lui Petrică*, Bucureşti, 1965; *Nu se poate preciza*, Bucureşti, 1967; *Nu-mi pasă*, Bucureşti, 1969; *Clovnul nevăzut*, Bucureşti, 1975; *Sperietoarea din Hors*, Bucureşti, 1979; *Locatarul*, Bucureşti, 1979; *Dovezi de iubire ce nu se mai termină*, Cluj-Napoca, 1981; *Cel ce ne scapă*, Bucureşti, 1992; *False obiecte preţioase*, Bucureşti, 1998; *America, pantoful Cenuşăresei*, Iaşi, 2002; *Fapte bune cu Lisa şi alte 12 moralități*, Bucureşti, 2004; *Libertatea peştilor captivi*, Bucureşti, 2006; *Lista lucrurilor care obsedează*, Bucureşti, 2009. **Traduceri:** Virgil Tănase, *Apocalypse d'un adolescent de bonne famille*, Paris, 1980 (în colaborare cu autorul).

Repere bibliografice: Sânziana Pop, *„Strada lui Petrică"*, LCF, 1966, 43; Gheorghe Grigurcu, *„Nu se poate preciza"*, F, 1967, 8; Laurenţiu Ulici, *„Nu se poate preciza"*, CNT, 1968, 1; Sorianu, *Glose, 151–153*; Mincu, *Critice*, I, *197–198*; Damian, *Intrarea*, *138–140*; Constantin Mateescu, *Memorial de lectură*, Bucureşti, 1972, *91–96;* Iorgulescu, *Scriitori*, *253–254*; Alex. Ștefănescu, *Profunzimea satirei*, CNT, 1979, 30; Mircea Popa, *Între truculenţa limbajului şi candoarea visului*, TR, 1979, 36; Dana Dumitriu, *Locatarul speriat*, RL, 1979, 44; Mircea Zaciu, *„Dovezi de iubire ce nu se mai termină"*, ST, 1981, 10; Daniel Cristea-Enache, *Ceva esenţial*, ALA, 1999, 458; Sasu, *Dicţ. scriit. SUA*, *277–280*; *Dicţ. scriit. rom.*, IV, *522–523*; Mircea Iorgulescu, *„America, pantoful Cenuşăresei"*, „22", 2003, 715; Holban, *Portrete*, *215–218*; Adrian Majuru, *Lisa și cele 12 profeții*, CLT, 2004, 13; Simona Vasilache, *Fericirile*, RL, 2005, 20; Holban, *Ist. lit.*, II, *127–131*; Tudorel Urian, *Ruleta vieții*, RL, 2009, 38; Manolescu, *Enciclopedia*, *687*. ***C.Dt., R.D.***

TCACIUC-ALBU, Nicolae (11.XI.1885, Rogojești–Cernăuți – 1960, București), istoric literar,

traducător. Urmează școala primară în satul natal și la Siret, iar liceul (1897–1905) și Facultatea de Litere și Filosofie (1905–1908) la Cernăuți, unde își va susține în 1920 și doctoratul în litere. A activat ca profesor la Liceul „Ștefan cel Mare" din Suceava (1916–1918) și la Liceul „Aron Pumnul" din Cernăuți, fiind pentru un timp și inspector școlar al zonei Cernăuți (1918–1926, 1927–1929). Debutează în 1908, cu publicistică, la „Voința poporului" din Cernăuți. Articole de istorie și istorie literară, note critice, recenzii, precum și traduceri din scriitori germani (Goethe, Schiller, Wilhelm Hauff, Conrad Ferdinand Meyer), polonezi (Adam Mickiewicz) și chinezi (Li Tai Pe) îi apar în „Convorbiri literare", „Junimea literară", „Glasul Bucovinei", „Neamul românesc", „Făt-Frumos", „Luceafărul", „Bucovina" ș.a. A semnat și D. Timoteiu.

Cu încercările poetice și prin traduceri **T.-A.** se apropie de grupul iconarilor, lirica sa reprezentând „un ostrov din cele mai exotice în literatura iconariștilor" (Perpessicius). Însă nici versurile, nici proza din *Făt-Frumos în frac* (1944) nu sunt decât exerciții prea puțin menționabile. În schimb, traducerile, asupra cărora se oprește și Perpessicius, atrag atenția datorită rezolvărilor propuse și, mai ales, interesului pentru poezia chineză, din care **T.-A.** transpune folosind un intermediar german. *Istoria literaturii române* (1923), studiile de istorie literară (editate și în broșuri), dedicate unor scriitori precum Ienăchiță Văcărescu, Alecu Russo (*Cântarea României*, 1927) sau unor figuri culturale bucovinene, cum sunt George Tofan, I. G. Sbiera, Tudor Flondor, ca și investigațiile comparatiste, între care *Heinrich Heine in der rumänischen Literatur* (1926) sau *Goethe și Eminescu* (1942), *Schiller și Eminescu* (1943) ș.a., își păstrează, fie și parțial, utilitatea.

SCRIERI: *Istoria literaturii române*, Cernăuți, 1923; ed. 2, Cernăuți, 1937; *George Tofan*, Suceava, 1923; *Câteva cuvinte despre românii rutenizați din nordul Bucovinei*, Cernăuți, 1926; *Heinrich Heine in der rumänischen Literatur*, Cernăuți, 1926; *Cântarea României*, Cernăuți, 1927; *Vieața și opera lui Tudor Flondor*, Cernăuți, 1933; *Călătorie veselă în Italia*, Cernăuți, 1935; *Viața și opera lui Ion Sbiera*, Cernăuți, 1936; *Geneza poeziei „Somnoroase păsărele"*, Cernăuți, 1939; *Bucovina de Nord (28 iunie 1940 – 28 iunie 1941)*, Sibiu, 1941; *Goethe și Eminescu*, Cernăuți, 1942; *Înrâuriri heineene în opera lui Eminescu*, Cernăuți, 1942; *Schiller și Eminescu*, Cernăuți, 1943; *Ienăchiță Văcărescu (Vieața, opera, influențele străine)*, Cernăuți, 1943; *Făt-Frumos în frac*, Cernăuți, 1944; *Versuri de tot felul*, Brad, 1944; *Don Juan*, Timișoara, 1944. **Traduceri:** Li Tai Pe, *Flori din răsărit*, Cernăuți, 1933; *Poezii chinezești*, Cernăuți, 1943.

Repere bibliografice: S.P. [Sextil Pușcariu], *„Istoria literaturii române"*, DR, 1922–1923; Virgil Tempeanu, *„Heinrich Heine in der rumänischen Literatur"*, NRL, 1926, 19; Teodor A. Naum, *„Cântarea României"*, DR, 1927–1928; Perpessicius, *Opere*, VIII, *72*, *81*, X, *259*, *313–315*; George Antonovici [George Antonescu], *Flori din răsărit: „Vieața și opera lui Tudor Flondor"*, GBV, 1934, 4 230; Aurel Marin, *„Vieața și opera lui Ion Sbiera"*, „Țara Bârsei", 1937, 4–5; Costin, *Viața*, II, *114–116*; Mircea Streinul, *Note la poezia bucovineană de azi*, RFR, 1938, 5; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *823*, *Ist. lit.* (1982), *907*; Traian Chelariu, *Note germane*, UVR, 1942, 29; Matei Alexandrescu, *„Poezii chinezești"*, „Basarabia", 1943, 644; Bucur, *Istoriografia*, *391–392*; Traian Cantemir, *N. Tcaciuc-Albu, istoric literar și beletrist*, ALIL, seria B, t. XXXII, 1988–1991; Bostan–Bostan, *Bucovina*, *305–306* . ***G.B.***

TEATRU, revistă a Teatrului Național din Iași, apărută lunar, în două serii: prima între octombrie 1917 și iunie 1918, iar a doua din octombrie 1937 până în iunie 1938. Un număr omagial dedicat lui I.L. Caragiale deschide fiecare serie, bucurându-se de colaborările lui Victor Eftimiu (*Amintiri despre Caragiale*), G.M. Zamfirescu, Sandu Teleajen și C.R. Ghiulea. Alte numere îi omagiază pe Petre Liciu, Al. Davila, B. Delavrancea. Versuri semnează Ștefan Ciubotărașu, Al. Davila, în timp ce G.M. Zamfirescu, Adrian Pascu, Paul Al. Georgescu, Sandu Teleajen, C. Vernescu-Vâlcea, N. N. Tonitza, G.M. Vlădescu, Octav Botez, G. Ivașcu, Const. Manolache, Emil Serghie, Ion Sava contribuie cu articole, cronici, note. Traducerile unor fragmente din piese de Corneille, Racine și André Joset aparțin lui Horia Furtună, G. Ivașcu, Sandu Teleajen, Gina Sandry. O „invocare în trei tablouri", *Ion Creangă*, oferă Adrian Pascu și Sandu Teleajen în 1938, când se sărbătorea centenarul nașterii scriitorului. ***A.P.***

TEATRU–MUZICĂ, revistă apărută la București, săptămânal, între 6 noiembrie 1907 și 1 ianuarie 1908. Colectivul redacțional nu este menționat, dar ultimul număr este redactat de Gabriel Dichter. Revista își propune să vorbească „despre teatrul nostru, despre cel străin, spre a vârî sula-n coastă autorilor și celor cam greoi în chestie de teatru românesc, spre a populariza și glorifica cele bine meritate […] sau a supune la carantină orice produs… infecțios" (K. Michaël, 1/1907). Publicația încearcă să impulsioneze teatrul și muzica românească, să facă o critică obiectivă a spectacolelor. Rubricile mai

importante sunt „Ecouri", „Informațiuni", „Cronica străină", „Cronica muzicală". Se publică o poezie a lui Ludovic Dauș, eseul *Arta și literatura românească* de Emil Nicolau, două fragmente din piesa de teatru *Călătoria la Cairo* de Gabriela Faure, articole despre teatru și muzică, informații. Alți colaboratori: Grigore Tăușan, G. Achille, I. Staicu. ***A.P.***

TEATRU, MUZICĂ, MODĂ, revistă apărută la București, săptămânal, de la 24 octombrie 1897 până la 13 martie 1898. D. Marinescu-Marion și Laura Vampa sunt redactorii acestui periodic în care se publică versuri și proză, un „Curier al teatrelor" și câteva traduceri. Colaborează Carol Scrob, Al. I. Șonțu, Eliza Mustea, Virgiliu N. Cișman ș.a. Laura Vampa (folosea și pseudonimul Vântură Lume) transpune din Heinrich Heine, iar Eliza Mustea din François Coppée (poezia *Orfelinele*). ***R.Z.***

TEATRU POPULAR, totalitatea producțiilor dramatice populare, incluzând drama rituală, jocurile cu măști, drama liturgică, teatrul de haiduci, teatrul cu subiecte istorice ș.a. Pe teritoriul țării noastre elemente de artă teatrală au existat în cadrul riturilor arhaice cu mult înainte de contactul cu civilizația greacă și romană. În substratul traco-dac au pătruns cu timpul scheme, subiecte, teme și chiar personaje ale mitologiilor elene și latine, în special ale antesteriilor păgâne, ale dionisiacelor, saturnaliilor și calendelor. Primele forme de dramă rituală au fost cele referitoare la vânătoarea primitivă. Acestora le-au urmat jocurile crescătorilor de animale, apoi cele cu caracter agrar, care foloseau măști vegetale și antropomorfe, reprezentând demoni ai vegetației, personificând primăvara (ca în *Paparuda*) sau referindu-se la rituri ale fertilității solului (precum *Călușul*, *Cucii*). Cultul morților a generat altă categorie de jocuri rituale: jocurile grupurilor de bărbați care întruchipau, deghizându-se, spiritele strămoșilor. Toate aceste forme ale dramei rituale și-au pierdut de-a lungul vremii sensurile inițiale, accentuându-se caracterul ludic. Rudimente ale câtorva drame rituale – *Călușul (Călușarii)*, *Caloianul*, *Paparuda* – s-au păstrat până în zilele noastre. Dimitrie Cantemir menționează în *Descrierea Moldovei* puterea magică, terapeutică, ce se atribuia jocului ritual al *Călușului*. Elementele teatrale arhaice ale acestuia sunt măștile de pânză albă ale călușarilor, masca mutului, mimarea luptei cu toiegele și interdicția de a vorbi în timpul jocului. În ceea ce privește vechimea, s-ar putea să existe o legătură între *Călușul* și dansul ritual de origine tracă *Kolovrismos*, descris de Xenofon, dans al cărui rost era, de asemenea, vindecarea bolnavilor. O variantă a *Călușului* poate fi considerată drama rituală *Crăițele*, existentă la românii din Timoc, cu funcții magice de fertilitate, fecunditate și profilaxie. Obiceiul *Caloianul (Scaloianul, Ududoiul)* simbolizează sacrificiile umane făcute divinităților fenomenelor atmosferice, pentru a le capta bunăvoința. La ceremonia rituală a *Caloianului*, care se practică în timpul perioadelor de secetă, participă, de regulă, numai femeile și fetele. Acest fapt, asociat cu prezența unui simbol falic, arată că este vorba de o magie practicată și în vederea fecundității. Ceremonialul constă în îngroparea unei păpuși de lut (Caloianul) la marginea unui lan de grâu sau în punerea acesteia într-un sicriu lăsat să plutească pe o apă curgătoare. Caloianului i se atribuie rolul de ajutor al Sfântului Ilie. Simbioza dintre elementele păgâne și cele creștine constă în aceea că denumirea obiceiului este luată din calendarul creștin, în timp ce forma și conținutul lui relevă un rit anterior creștinismului. Un ritual de secetă este și *Paparuda* sau *Paparudele*, în care se utilizează dansul mimic și măștile fitomorfe, combinate cu elemente de magie homeopatică (udatul cu apă al Paparudelor). Caloianul (păpușa de lut), Cămașa ciumei (momâia de paie îngropată în cămașă de in, care era aprinsă pentru stăvilirea molimei), Uitata (păpușa din colac împletit, dăruită pentru pomana morților) sunt simboluri ale unor străvechi practici teatrale. Cele mai vechi jocuri cu măști au fost cele ce țineau, la tracii sud-și nord-dunăreni, de sărbătorile solstițiului de iarnă și ale echinocțiului de primăvară și de toamnă. Creștinismul încearcă să combată jocurile cu măști, travestirile de orice fel fiind interzise încă de la Sinodul al VI-lea (Constantinopol, 692). Treptat, o parte din obiceiurile creștine au fost contaminate de rituri precreștine, în așa măsură încât ele vor deveni mai mult laice decât religioase. Tematica jocurilor cu măști evoluează de la faza ritual-spectaculară către spectacolul fără rit, axat pe creația mimo-dramatică și apoi pe aceea fono-dramatică. *Capra* (*Turca*, *Brezaia*) este jocul cu ponderea cea mai mare în cadrul spectacolelor cu măști de la Anul Nou. Se întâlnește pe tot cuprinsul țării, dar cu o frecvență și o varietate tipologică sporite în Moldova. Descinzând din travestirile animaliere proprii culturilor vânătorești, imaginea caprei a pătruns în jocurile cu măști din epoca

Capra

feudală și continuă să apară astăzi în contextul unor petreceri populare, cu deosebire în cele de la Anul Nou. Prima fază de trecere a dramei rituale către teatru este prezentarea dramatică a unor episoade ludice. Substratul magic, ce atribuia *Caprei* rostul de a influența pozitiv vânătoarea și căruia i se substituie, în societățile agrare, un rol fertilizator, este înlocuit acum prin explicitarea acțiunii mimetice, văduvită însă de sensurile inițiale. De regulă, spectacolul cuprinde o parte introductivă, descriptivă (în care se schițează portretul măștii), urmată de moartea animalului și reînvierea acestuia prin descântecul Blojului (Moșului, Ciobanului, Urâtului), care îl însoțește. Textul poetic prezintă vădite înrâuriri ale cântecului liric, ale strigăturii și descântecului, fiind posterior pantomimei. Masca propriu-zisă, construită din lemn, cu maxilarul inferior mobil, inițial stilizată, se transformă dintr-un element de recuzită teatrală într-un obiect decorativ, fiind împodobită excesiv cu mărgele, hurmuz, panglici, oglinzi, flori de hârtie, clopoței etc. Acest obicei a exercitat o puternică influență asupra tuturor jocurilor cu măști, care reproduc, în general, aceeași acțiune: *Berbecii*, *Boul*, *Cerbul*, *Țapul*, *Cămila*, *Leul*, *Struțul*, *Păunul* etc. În schimb, *Calul* și *Ursul* – primul având la noi o arie de răspândire ce nu depășește spațiul moldovenesc – prezintă similitudini cu jocul *Caprei* sau al *Cerbului* numai în cazuri izolate. O formă derivată a *Caprei* de la Anul Nou este jocul cu același nume ce se practică la priveghi cu scopul de a crea o atmosferă de bună dispoziție în serile premergătoare despărțirii de cel răposat. *Moșnegii* (*Unchiașii*, *Urâții*) sunt jocuri cu măști antropomorfe ce provin din riturile arhaice de cinstire a morților. În jocurile de priveghi din sudul Moldovei (Vrancea), dar și în acelea din Oltenia sau Maramureș, măștile Unchiașilor îi reprezintă pe bătrânii înțelepți ai obștei, reîntorși în sat să petreacă în noaptea de priveghi. Izolați de ritul inițial și incluși în jocurile țărănești cu măști de la Anul Nou, Moșnegii devin în epoca feudală reprezentanți ai comicului popular, echivalând cu măscăricii spectacolelor de burg. Diversificată, imaginea arhaică a unchiașului stă la baza creării a numeroase personaje: Moșnegii cu tigve din jocul *Cucilor*, Blojul din jocul *Călușarilor*, Moșul și Baba din jocul *Caprei* și al *Ursului* etc. Jocul *Cucilor* este pomenit pentru prima oară de Dosoftei în *Viața și petrecerea svinților* (1682), fiind asemănat cu un spectacol popular grecesc prilejuit de sărbătoarea Katagoghion. Obiceiul se practică și astăzi în mai multe localități din Muntenia și Oltenia, acțiunea referindu-se la căsătoria dintre un cioban și o ciobăniță sau dintre un țăran și o țărancă. După căsătorie, din motive diferite, soțul este ucis și apoi prohodit parodic de un „preot”, iar sceneta se încheie cu învierea celui mort. *Cucilor* li se atribuie o origine tracă, fiind posibilă, apoi, o suprapunere de elemente grecești antice (dionisiace) sau de elemente slave (cultul zeului Cupala). Din spectacol păgân, ce însoțea solstițiul de iarnă, *Cucii* devine un joc semireligios ce se practică la lăsatul secului (echinocțiul de primăvară). Actualmente spectacolul s-a laicizat, devenind un alai popular. Principalele tipuri de măști specifice acestui obicei sunt cele arhaice, confecționate din „traistele de cai” sau din piele („chieile” – simple obrăzare), și cele de dată mai recentă – „tigvele” și „chipurile” (măști montante, ca niște sorcove imense). De la formele cele mai simple, cu două-trei personaje, jocurile cu măști au evoluat spre forme mai complexe, cu cete de colindători (alaiuri). Numele generic al acestora este

Mască de urât cu bâtă contorsionată

variat: ceată, crilă, bandă (bantă), partie, malancă. Denumirile grupurilor provin, de asemenea, și de la măștile mai importante în jurul cărora s-au constituit alaiurile: *Capra*, *Căiuții*, *Ursarii*, *Arnăuții*, *Damele* etc. Unele cete aveau caracterul confreriilor ludice (spre exemplu, *Toana* transilvăneană), altele derivă din organizații paramilitare (*Hurta* bucovineană). Deosebirea constă în aceea că organizațiile paramilitare funcționau tot anul, în vreme ce confreriile se destrămau, de obicei, după colindat. După structura și funcția lor ludică, cetele pot fi de copii (*Căprița* copiilor, *Căiuții* copiilor), de fete (*Drăgaica*), de feciori (cele mai numeroase alaiuri cu măști), de însurăței (*Malanca*, *Geamala*) și de vârstnici (*Moșnegii*, *Muții*, *Urâții*). În Evul Mediu, când intervenția Bisericii în spectacolele populare devine intensă, jocurilor cu măști le sunt opuse forme de manifestare proprii teatrului religios. Cultivată mai întâi de dascăli și dieci, drama liturgică a fost susținută de boierime și domnitori, pentru ca în cele din urmă să fie adoptată și de oamenii de rând. La români drama liturgică pătrunde mai târziu, fenomenul fiind vădit înrâurit de teatrul popular apusean, în special de cel german și maghiar. Autorii acestui tip de teatru s-au inspirat din evangheliile apocrife, legendele hagiografice, cântecele de vitejie și chiar din romanele populare. Spectacolele care alcătuiesc repertoriul dramei religioase sunt *Irozii*, *Mironosițele*, *Adam și Eva (Jocul cu pomul)* și *Lăzărelul*. Cunoscută în cea mai mare parte a Moldovei, drama *Irozii* sau *Vicleimul* circulă în Muntenia și sub numele de *Tăierile*, iar în Transilvania, alături de varianta *Viflaimul*, apar denumirile *Craii* sau *Magii*. Existența dramei este menționată de Miron Costin încă din secolul al XVII-lea. În Transilvania acest teatru a cunoscut o puternică înflorire datorită interesului arătat de clerul local, de școlile din Șcheii Brașovului, din Sibiu și Blaj, dar și datorită influenței dramelor populare ale secuilor și sașilor. În Moldova și în Banat pătrunderea *Vicleimului* a fost, probabil, impulsionată de ruteni, polonezi și, respectiv, de sârbi. Tributară, din punct de vedere tematic, în foarte mare măsură, textului evanghelic, piesa *Irozii* cuprinde câteva episoade: nașterea lui Iisus Hristos, călătoria magilor, adorarea pruncului și uciderea pruncilor de către Irod. În varianta moldovenească a *Vicleimului* apare un personaj neîntâlnit în celelalte, harapul, a cărui tentativă de a-l ucide pe Irod sporește dramatismul acțiunii. Intervențiile pline de umor ale personajelor laice (ciobanii), precum și numărul mare de colinde pătrunse în repertoriul *Irozilor* sunt factori care au contribuit la folclorizarea acestei reprezentări teatrale. *Vicleimul* a constituit, de asemenea, un foarte bun mijloc de răspândire a psalmilor lui Dosoftei. În ținutul Săliștei se joacă *Mironosițele*, piesă religioasă considerată unicul *mystère de la passion* din dramaturgia noastră populară. Asemănarea cu misterele apusene de tipul *Die Marie am Grabe* sau *Marienklage* este evidentă. Totuși, punctul de plecare al acestei reprezentări teatrale îl constituie un poem dramatic, de sorginte locală, al cărei autor este de obicei cunoscut. Acțiunea descrie plângerea Mironosițelor la mormântul lui Iisus și reînvierea acestuia. Drama religioasă *Lăzărelul*, cunoscută astăzi doar în câteva zone ale Munteniei și la românii din sudul Dunării, are la bază un obicei ancestral simbolizând resurecția naturii și a fost răspândită cândva în toată Peninsula Balcanică. Povestea morții lui Lazăr și plângerea lui de către Lăzărițe amintesc riturile orientale

evocând figurile lui Osiris, Attys sau Adonis. Treptat, *Lăzărelul* a devenit o colindă de Florii, pierzându-și caracterul dramatic inițial. În Transilvania a circulat, sporadic, drama religioasă *Adam și Eva* sau *Jocul cu pomul*, care este, de fapt, traducerea piesei folclorice germane *Paradeisspiel*, îmbogățită cu colinde autohtone. În cartierele mărginașe ale marilor orașe, în orașele mici și chiar în localitățile rurale suburbane s-a dezvoltat teatrul de umbre și de păpuși. Spectacolele românești de acest gen sunt vădit influențate de teatrul de păpuși oriental, în special de piesele al căror erou era turcul Karagöz, precum și de reprezentările similare ale polonezilor și ucrainenilor. „Chivotul" păpușilor, de forma „ieslei" (*vertep*-ul ucrainean) sau a „colibei" (*szopka* poloneză), apărea îndeobște alături de „tacâmul" *Irozilor*, drama liturgică fiind însoțită de spectacolul laic. Personajelor care participă la realizarea jocului – Paiața, Moș Gheorghe, Iaurgiul, Bragagiul, Vânătorul, Ursarul, Popa ș.a. – li se adaugă, în variantele moldovenești, Gacița și Napoleon Bonaparte. Păpușile folosesc o limbă pestriță, în care idiotismele, neologismele neasimilate, provincialismele și barbarismele abundă, contribuind la satirizarea personajelor. Paiața (Vasilache) reprezintă înțelepciunea populară și poate fi comparată cu vestitele păpuși Petrușka și Kuparek. Prin spiritul lui satiric, acest teatru a dat mult de furcă autorităților. Variantele cele mai cunoscute și unitare ale teatrului de păpuși sunt comunicate de G. Dem. Teodorescu (pentru Muntenia) și de T. T. Burada (pentru Moldova). Spectacolele populare de acest gen vor fi existat și în Transilvania, dar culegerile folclorice de aici nu le consemnează.

Pe o anumită treaptă de evoluție a **t.p.** eroul mitic este înlocuit prin eroul social (haiducul). În secolul al XIX-lea haiducii se bucură de o mare popularitate și inspiră numeroase creații folclorice (cântece lirice, balade, povești). Așa se explică și succesul deosebit al piesei *Jianul căpitan de hoți* de Matei Millo

Alai de cucoaice

și Ion Anestin, jucată în Moldova în jurul anului 1859. Pătrunderea acestei creații culte în mediile sătești, folclorizarea ei au dus la simplificarea piesei, păstrându-i-se însă, aproape intactă, structura. Asemenea altor reprezentări dramatice populare, teatrul de haiduci este o formă de artă sincretică, la realizarea căreia contribuie și gesturile, mimica sau costumația. Caracterul de vodevil al piesei este evident. În afara unor cântece populare ca *Foaie verde măr domnesc*, *Eu mă duc, codrul rămâne*, *Jelui-m-aș și n-am cui*, sunt puse în circulație melodii ce amintesc de creația lui Alexandru Flechtenmacher și Eduard Caudella sau de romanțele, cântecele ostășești și imnurile școlare ale vremii. Drama este liniară, cu un decor sumar, iar vocabularul abundă în expresii deformate mai ales prin lipsa de asimilare a neologismelor. Pe schema spectacolului cu Iancu Jianu se va constitui întregul repertoriu al teatrului de haiduci și de hoți, care cuprinde un mare număr de nume: *Bujor*, *Groza*, *Gruia*, *Novac*, *Păunaș*, *Radu*, *Roșu*, *Coroi*, *Dragul Florilor*, *Făgurel*, *Grigoraș*, *Merișor*, *Palenciuc*, *Terente*, *Trandafir* ș.a. Teatrul de haiduci cunoaște și în prezent o înflorire deosebită în Moldova. Inspirată de ceremonialul nunților sătești, piesa *Nunta țărănească* este o creație laică, aria ei de răspândire fiind, cu precădere, jumătatea de nord a Moldovei. Prima variantă cunoscută datează din 1885 și a fost culeasă din Bucium–Iași. Contaminate de teatrul de haiduci, unele variante ale *Nunții țărănești* au devenit prolixe, supralicitând burlescul acțiunii. Sub impresia Războiului pentru Independență din 1877 a luat naștere piesa *Predarea lui Osman* sau *Căderea Plevnei*, după modelul căreia s-au creat și celelalte reprezentări dramatice care alcătuiesc repertoriul teatrului istoric popular. Acțiunea pune față în față oștile române, reprezentate prin generalii Sofronie, Cernat, Cerchez, și cele turcești, în fruntea cărora se află Ali Pașa, Abdu Suliman și Osman Pașa. Replicile personajelor alternează cu imnuri ostășești (*Fiii României*, *Deșteaptă-te, române!*) sau cu cântece de căinare a turcilor (*O, aman Osman*, *Bazülderim*). După Primul Război Mondial, pe tiparul *Căderii Plevnei*, este creată piesa *Pacea generală* (*Încheierea păcii* sau *Masa verde*), de această dată românii fiind puși să dialogheze cu nemții sau cu austriecii. Unele variante imaginează încheierea Tratatului de la Versailles, printre personaje aflându-se câte un reprezentant al fiecărei țări participante la conflagrația din 1914–1918. În fine, din aceeași zonă folclorică, cuprinsă între Bârlad, Fălticeni, Târgu Neamț și Roman, s-a ivit, după cel de-al Doilea Război Mondial, *Banta capitulării* sau *Căderea Berlinului*. Monotonia acțiunii, lipsa de acuratețe și de șlefuire a textelor, la care se adaugă, prin opoziție, ascendentul pe care îl are puternica tradiție a teatrului de haiduci, sunt factorii care au determinat o mai mică popularitate a acestor piese. Un loc aparte îl ocupă drama *Cântare și verș la Constantin*, creație a minerilor din zona Baia Mare, inspirată de sfârșitul tragic al lui Constantin Brâncoveanu. Ceata reprezenta, la Anul Nou, uneltirea boierilor la Curtea otomană și uciderea domnului muntean. Intrată în circulație pe la mijlocul secolului al XIX-lea, această dramă nu se mai joacă astăzi în Transilvania. În schimb, în Moldova este semnalată în mai multe localități piesa *Brâncovenii*, generată de aceleași evenimente, dar independentă de spectacolul transilvănean. Vasta răspândire a dramaturgiei folclorice a dus la apariția și a altor forme teatrale. Se cunosc, astfel, piese populare cum ar fi *Barbu Lăutaru*, *Movila lui Burcel*, *Făt-Frumos*, *Stejarul din Borzești*, rezultate din folclorizarea unor creații culte. La acest proces au contribuit în mare măsură și elevii, realizatorii de predilecție ai spectacolelor. Relațiile ce se stabilesc între **t.p.** și alte specii folclorice se rezumă, de regulă, la includerea unor doine, cântece propriu-zise, strigături și chiar descântece în structura reprezentărilor dramatice. Interferența cu creațiile culte este însă reciprocă. *Comedia vremii* (*Franțuzitele*) a lui C. Facca și unele comedii ale lui V. Alecsandri și Matei Millo resimt puternic influența **t.p.** de păpuși, așa cum multe spectacole folclorice poartă amprenta textului scris. Piesele ce alcătuiesc repertoriul **t.p.** continuă să se bucure de interes și conferă sărbătorilor de iarnă o strălucire unică.

Surse: G. Dem. Teodorescu, *Poezii populare române*, București, 1885, *102–132*; ed. îngr. George Antofi, pref. Ovidiu Papadima, București, 1982; Simion C. Mândrescu, *Literatură și obiceiuri populare din comuna Râpa de Jos*, București, 1892, *207–225*; P. Gheorghiasa, *Obiceiuri de Crăciun și de Anul Nou. Colinde, Cântece de stea, Irozii, Păpușile, Plugul, Semănatul, Sorcova, Vasilca etc.*, București, 1939; Mihail Vulpescu, *Irozii, Păpușile, teatrul țărănesc al Vicleimului, Scaloianul și Paparudele*, București, 1941; *Teatru folcloric din județele Bacău și Neamț*, îngr. și pref. Vasile Adăscăliței, Bacău, 1968; *Bună dimineața, lină fântână*, îngr. și pref. Vasile Adăscăliței, Botoșani, 1969, *177–207*; *Teatru folcloric din județul Iași*, îngr. Vasile Adăscăliței și Ion H. Ciubotaru, pref. Vasile Adăscăliței, Iași, 1969; *Câte mama mi le-a spus*, îngr. și pref. Vasile Adăscăliței,

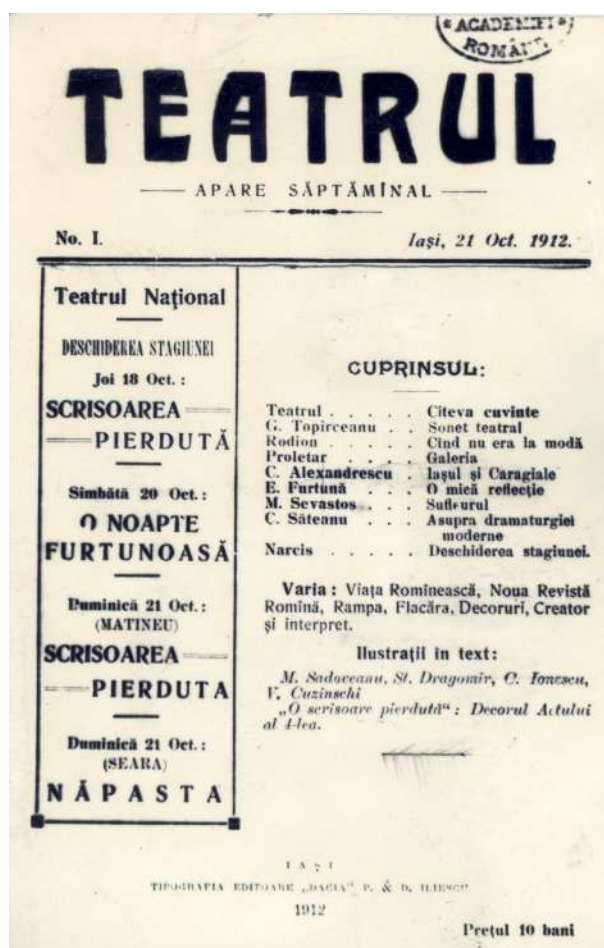
Botoșani, 1971, *152–225*; *Teatrul popular de Anul Nou din județul Vaslui*, îngr. și pref. Vasile Adăscăliței, Vaslui, 1971; Ion H. Ciubotaru, Silvia Ionescu, *Vânătorii. Monografie folclorică*, Iași, 1971, *109–132, 353–426*; *Jienii. Teatru popular haiducesc*, îngr. Horia Barbu Oprișan, pref. Eugen Barbu, București, 1974; *Teatru popular*, îngr. și pref. Gheorghe Spătaru și Iulian Filip, Chișinău, 1981; *Brâncovenii. Teatru popular*, îngr. Horia Barbu Oprișan, București, 1984; *Panorama teatrului folcloric din județul Neamț*, îngr. George Brăescu, Piatra Neamț, 2000.

Repere bibliografice: D. Cantemir, *Descrierea Moldovei*, tr. Gh. Guțu, îngr. D. M. Pippidi, introd. Maria Holban, București, 1973, *315*, *341–343*; G. Dem. Teodorescu, *Încercări critice asupra unor credințe, datine și moravuri ale poporului român*, pref. A. I. Odobescu, București, 1874, *24–28, 43–54*; Gaster, *Lit. pop.*, *490–496*; D. C. Ollănescu, *Teatrul la români*, I, București, 1897, *3–85*; S. Fl. Marian, *Sărbătorile la români*, III, București, 1901, *247–256*; Tudor Pamfile, *Sărbătorile la români. Crăciunul*, București, 1914; T. T. Burada, *Istoria teatrului în Moldova*, I, Iași, 1915, *5–88*; Petru Caraman, *Substratul mitologic al sărbătorilor de iarnă la români și slavi*, Iași, 1931; Traian Gherman, *Tovărășiile de Crăciun ale feciorilor români din Ardeal*, AAF, 1939; Elisabeta Nanu, *Un manuscris cu Irozi al lui Picu Pătruț*, AAF, 1942; Tatiana Gălușcă, *Mocanii, un joc al românilor din Dobrogea*, AAF, 1945; Gh. Vrabie, *Există „Mocanii – un joc dramatic popular"?*, CFL, 1947; Vasile Adăscăliței, [*Teatrul popular*], SCIA, 1956, 1–2, 1961, 2, ALIL, t. XIII, 1962, fasc. 2, LL, 1965, REF, 1967, 6, 1968, 5; Gh. Vrabie, *Teatrul popular românesc,* RITL, 1957, 3–4; Letiția Gâtză, Mihai Florea, *Manifestări de dramă populară în câteva regiuni ale țării*, SCIA, 1958, 1; Lila Nădejde, [*Teatrul popular*], SCIA, 1959, 2, 1960, 1; Sabina Cornelia Stroescu, *Un aspect al literaturii dramatice: drama haiducească „Jianu"*, „Studii și cercetări de etnografie și artă populară", 1960, *255–290*; Massoff, *Teatru rom.*, I, *25–49*; Olga Flegont, [*Teatrul popular*], SCIA, 1962, 2, TTR, 1967, 2; Ion Mușlea, *„Cântare și verș la Constantin". Sfârșitul lui Brâncoveanu în repertoriul dramatic al minerilor români din nordul Transilvaniei*, SILF, 1964; *Ist. teatr.*, I, *23–87*; Gh. Nadoleanu, *O ipoteză asupra originii teatrului popular haiducesc: „Jienii"*, REF, 1965, 3; Horia Barbu Oprișan, [*Teatrul popular*], LL, 1966, TTR, 1967, 1, 5; Brădățeanu, *Istoria*, I, *15–60*; Grigore Botezatu, *Folclorul haiducesc în Moldova*, Chișinău, 1967, *150–181*; Monica Săvulescu, *Satira, element de continuitate de la teatrul popular la teatrul cult*, F, 1967, 3; Vasile Adăscăliței, Ion H. Ciubotaru, *Varietatea și răspândirea teatrului folcloric în județele Iași și Vaslui*, ALIL, t. XIX, 1968; Horia Barbu Oprișan, *„Călușarii"*, București, 1969; Romulus Vulcănescu, *Măștile populare*, București, 1970; Emilia Pavel, *Jocuri cu măști din zona Iași*, Iași, 1971; Emilia Pavel, *Măști populare moldovenești*, Iași, 1972; Francisc Nistor, *Măștile populare și jocurile cu măști din Maramureș*, Baia Mare, 1973; Mihai Pop, *Obiceiuri tradiționale românești*, București, 1976, *7–85*, *passim*; G.I. Spataru, *Drama populară moldovenească*, Chișinău, 1976; Traian Herseni, *Forme străvechi de cultură populară*, Cluj-Napoca, 1977, *passim*; *Dicț. lit. 1900*, *839–842*; Ovidiu Bârlea, *Folclorul românesc*, I, București, 1981, *267–418*; Ion H. Ciubotaru, *Catolicii din Moldova. Universul culturii populare*, II, Iași, 2002, *209–257*; George Brăescu, *Dramaturgie folclorică ilustrată. Tradiții sărbătorești calendaristice de iarnă*, Piatra Neamț, 2004; Nicolae Băieșu, *Tradiții etnofolclorice ale sărbătorilor de iarnă*, Chișinău, 2008, *220–248*, *256–260*; *Călușul – emblemă identitară*, coordonator Narcisa Alexandra Știucă, București, 2009; Emilia Pavel, *Masca – univers antropologic*, Iași, 2011; Iulian Filip, *Miracolul scenei în arta populară – Teatrul popular din Basarabia și Bucovina de Nord*, introd. Mihai Cimpoi, Chișinău, 2011. ***I.H.C.***

TEATRU ȘI SPORT, periodic apărut la București, din septembrie 1944 până la 12 aprilie 1945 și de la 27 septembrie până la 30 noiembrie 1945, cu subtitlul „Bisăptămânal pentru propagarea artei și sportului românesc". Prim-redactor: Nicky Mihail Burillianu, secretar de redacție: L. Dragu. În caseta redacțională survin numeroase schimbări: de la numărul 23/1944 directori sunt Octavian Voineagu și Nicu Naumescu, secretar de redacție C. Grigoriu, iar prim-redactor Sandu Naumescu, urmând ca publicația să fie condusă, de la numărul 43/1945, de un „comitet de direcție". În articolul *Reîncepem* (43/1945) redactorii își propun să facă „un nou gen de publicistică teatrală românească", fără a aduce, însă, clarificări în acest sens. Poezie publică Ion Manu, articole pe teme teatrale semnează Victor Eftimiu (*Cronicar dramatic*), Petru Comarnescu (*Arsenic și dantelă veche*), Mihail Hanu, Sandu Naumescu, Mihail Anastasiu, Nicu Naumescu, Marieta Rareș, Mimi Botta, L. Sărățeanu ș.a. Revista include articole despre sport, film, muzică, operă, precum și interviuri (*Ion Iancovescu acuză!, Elvira Godeanu la un pas de întrebări și amintiri*), informații culturale. Alți colaboratori: Ion Sava, Emil Iencec, Ioan Massoff, Florin Scărlătescu, Ioan I. Ulmeni. ***A.P.***

TEATRUL, revistă apărută la Iași, săptămânal, între 29 noiembrie și 20 decembrie 1864, având subtitlul „Foaie critică și literară". I.C. Fundescu a scos **T.** cu intenția de a redacta o publicație specializată, dedicată literaturii dramatice și vieții teatrale. El își propune să publice și beletristică, informații bibliografice, o cronică a reprezentanțiilor operei italiene, critică literară, precum și cronici referitoare la spectacolele teatrelor din Iași, București, Craiova, Cernăuți și chiar din Botoșani. Din primul număr

Fundescu atinge probleme esențiale: repertoriul teatral, calitățile artistice ale trupei, lipsa de mijloace materiale. El cere, așa cum făcuseră și C.A. Rosetti în „Românul” din 1857–1858 sau N. Filimon, să se reprezinte piese legate de realitățile sociale și naționale, să se renunțe la farsele superficiale, la dramele cu foc bengal și recomandă ca în jocul actorilor să predomine „adevărul și natura”. Teatrul trebuie să fie „o școală de morală”, „un templu” și „o oglindă pentru fiecare”, iar actorii ar trebui să urmeze sfaturile date lor de Hamlet. Partea literară conține poezii de Fundescu și V. Gheorghian (satira *Arhimandritul* ș.a.), o traducere a celui dintâi din Alfred de Musset (poezia *Nu mă uita*) și, tot de el semnat, articolul *Despre Dora d’Istria.* ***R.Z.***

TEATRUL

APARE SĂPTĂMÎNAL

No. I. Iași, 21 Oct. 1912.

Teatrul Național

DESCHIDEREA STAGIUNEI

Joi 18 Oct.:

SCRISOAREA PIERDUTĂ

Sîmbătă 20 Oct.:

O NOAPTE FURTUNOASĂ

Duminică 21 Oct.: (MATINEU)

SCRISOAREA PIERDUTA

Duminică 21 Oct.: (SEARA)

NĂPASTA

CUPRINSUL:

Teatrul . . . . . Cîteva cuvinte
G. Topirceanu . . Sonet teatral
Rodion . . . . . Cînd nu era la modă
Proletar . . . . Galeria
C. Alexandrescu . Iașul și Caragiale
E. Furtună . . . O mică reflecție
M. Sevastos . . . Sufleurul
C. Săteanu . . . Asupra dramaturgiei moderne
Narcis . . . . . Deschiderea stagiunei.

Varia: Viața Romînească, Noua Revistă Romînă, Rampa, Flacăra, Decoruri, Creator și interpret.

Ilustrații în text:

M. Sadoveanu, St. Dragomir, C. Ionescu, V. Cuzinschi
„O scrisoare pierdută“: Decorul Actului al 4-lea.

IAȘI
TIPOGRAFIA EDITOARE „DACIA“ P. & D. ILIESCU
1912

Prețul 10 bani

TEATRUL, revistă apărută la Iași, săptămânal, între 21 octombrie 1912 și 17 februarie 1913, cu subtitlul „Publicație de informații teatrale și literare”. Momentul editării coincide cu deschiderea stagiunii 1912–1913 la Teatrul Național din Iași, cu piesa *O scrisoare pierdută* de I. L. Caragiale. Inițiativa îi aparține directorului acestei instituții, Mihail Sadoveanu. Între cei prezenți se numără în primul rând George Topîrceanu, redactor, care asigură multe pagini ale revistei, Mihail Sevastos, Demostene Botez, B. Nemțeanu, C. Săteanu. În articolul-program *Câteva cuvinte* se precizează că **T.** se adresează celor pătrunși de menirea artei dramatice, redactorii considerând teatrul factor principal de educație publică. Se urmărește activitatea teatrului ieșean, anunțându-se în deschiderea fiecărui număr piesele ce vor fi reprezentate. Informațiile privind data spectacolului și distribuția sunt adesea completate de comentarii sau de fragmente din textul dramatic pus în scenă, rubrica specializată fiind „Săptămâna teatrală”, susținută îndeobște de C. Alexandrescu. Și spectacolelor de la București le este consacrată când și când o cronică, semnată de G. Munteanu. De asemenea, se inserează prezentări ale unor piese de Shakespeare (*Hamlet*, *Romeo și Julieta*), Schiller (*Hoții*), Molière, Sofocle (*Oedip rege*) ș.a. Teatrul constituie subiectul a numeroase articole, precum *Asupra dramaturgiei moderne* (C. Săteanu), *Cortina* (Tudor Arghezi), *Caragiale* (A. Steuerman-Rodion), *Martira* (G. Ibrăileanu), *Jocul d-rei Marioara Voiculescu* (Gala Galaction), *Iașul și Caragiale* (C. Alexandrescu), *Arabescuri pe fruntea lui „Ali-Baba”* (N. Davidescu), *Două debuturi: Liciu și Penel* (N. A. Bogdan). Figurează cu versuri G. Topîrceanu (*Sonet teatral*, *Vecina*, *În drum*, *Singuri*), Demostene Botez (*Sonet*, *Sonet pluvios*, *Pe lac*), B. Nemțeanu, Enric Furtună, Mihail Sevastos ș.a., iar între autorii de proză se află și G. Topîrceanu (*Vagabondul* ș.a.). Mihail Sadoveanu e inclus în sumar cu un scurt text dramatic parodic, *Un mic incident.* Câteva însemnări despre lumea teatrului dă Anicuța Cârje. Traducerile sunt realizate de A. Steuerman-Rodion (fragmente din *Torquemada* de Victor Hugo și din *Romeo și Julieta* de Shakespeare), Mihai Codreanu (*Martira* de Jean Richepin) ș.a. În paginile publicației se recenzează „Viața românească”, „Flacăra”, „Rampa”, „Noua revistă română”, „Luceafărul” ș.a. ***A.St.***

TEATRUL, publicație apărută la București, lunar, între 1 iulie 1914 și mai 1915, cu subtitlul „Revistă artistică, literară, sportivă”. Colectivul redacțional nu este menționat. Gazetă eclectică, **T.** include articole despre teatru, operă, operetă, pictură. Colaborează cu versuri Victor Eftimiu și George Ranetti.

Principalele rubrici sunt „Știri teatrale din străinătate”, „Telefonul teatrelor din străinătate”, „Ultimele premiere”. Se remarcă articolele semnate de Liviu Rebreanu (*Despre Eminescu, Scrisoare către un actor trist*), A.D. Xenopol (*Pictura nouă*), Ion C. Bacalbașa, George Ranetti, Emil D. Fagure, C. Sp. Hasnaș, Petre Sturdza, Ion Peretz. Revista mai conține un fragment din piesa *Ringala* de Victor Eftimiu, diferite însemnări despre actori și artiști, informații culturale, numeroase fotografii și ilustrații de bună calitate. Alți colaboratori: M. Mărgăritescu, Mihail Gheorghiu, V. Candiano, G. Diamandy, N. Pora. ***A.P.***

TEATRUL, publicație apărută la București în 1923 (cinci numere), având subtitlul „Revistă de teatru și artă”. Director: Soare Z. Soare. **T.** își propune să fie „rezumatorul corect al întregii activități teatrale din orașele mari artistice”, „o enciclopedie completă a activității teatrale”, „o școală de justă și deplină informație pentru lumea care vrea să învețe și în special pentru actori, regizori și pictori”, „o legătură perpetuă între lumea artistică de la noi și cea din străinătate” (*Ce vrem și ce nu vrem*). Se publică articole referitoare la activitatea teatrală și muzicală curentă sau de istorie a teatrului, semnate de Victor Eftimiu, N. Davidescu, Ion Marin Sadoveanu, Eugen Filotti, Dem. Theodorescu ș.a. André Chambreuil trimite, sub titlul *Scrisori din Paris*, însemnări despre viața artistică franceză, iar Karlheinz Martin, Franz Theodor Csokor și R. Leonhard scriu despre teatrul german. Sunt publicate, în excelente condiții grafice, reproduceri în culori ale unor machete de decoruri și costume, fotografii ale unor mari actori însoțind numeroasele evocări din paginile revistei. ***A.P.***

TEATRUL, revistă apărută la Cluj, bilunar, din 29 septembrie 1925 până în 22 februarie 1927, cu subtitlul „Publicație de informare și critică dramatică”, sub conducerea lui Alexandru Hodoș. Propunându-și să prezinte realizările teatrului românesc, în special ale celui din Transilvania și Banat după Marea Unire din 1918, **T.** pornește de la convingerea că în acest răstimp el a înregistrat „minunate înfăptuiri artistice”, care „s-au desfășurat aproape în taină” (*Rostul revistei „Teatrul”*). Alături de popularizarea unor texte dramatice importante, se pune accent pe informații din actualitatea teatrală și se subliniază importanța teatrului clujean, care „ar putea să ia asupra lui sarcina de a purta răsunetul cuvântului și al artei românești pe tot cuprinsul Ardealului” (*Teatrul de vest*). Rubricile constante sunt „Informații teatrale”, „Cronica dramatică”, „Ecouri”, „Medalion artistic” și „Artiștii noștri”. Sporadic sunt publicate și versuri de Zaharia Bârsan, Dem. Psatta sau Valeriu Mardare. Revista se remarcă mai ales prin comentariile consacrate literaturii dramatice și reprezentațiilor scenice, însoțite de fragmente din operele câtorva autori importanți, români și străini, precum I.L. Caragiale (*O scrisoare pierdută*), Liviu Rebreanu (*Plicul*), B.P. Hasdeu (*Răzvan și Vidra*), Victor Eftimiu (*Thebaida*), N. Kirițescu (*Un erou*), William Shakespeare (*Poveste de iarnă*), sau N.V. Gogol (*Căsătoria*). Alexandru Hodoș încredințează revistei articolele *Comediile lui Caragiale* și *Literatura originală*, în ultimul comentând reprezentația comediei în trei acte *Manechinul sentimental* a lui Ion Minulescu, pentru a afirma efervescența teatrului românesc de după război „într-o epocă de vădită

ANUL I: 1925-1926. Nr. 1: Marți 29 Sept.

TEATRUL

Apare de două ori pe lună. Un exemplar 10 Lei | REDACTOR: ALEXANDRU HODOȘ | Redacția și administrația Cluj, Piața Cuza Vodă 16

D-l ZAHARIA BÂRSAN

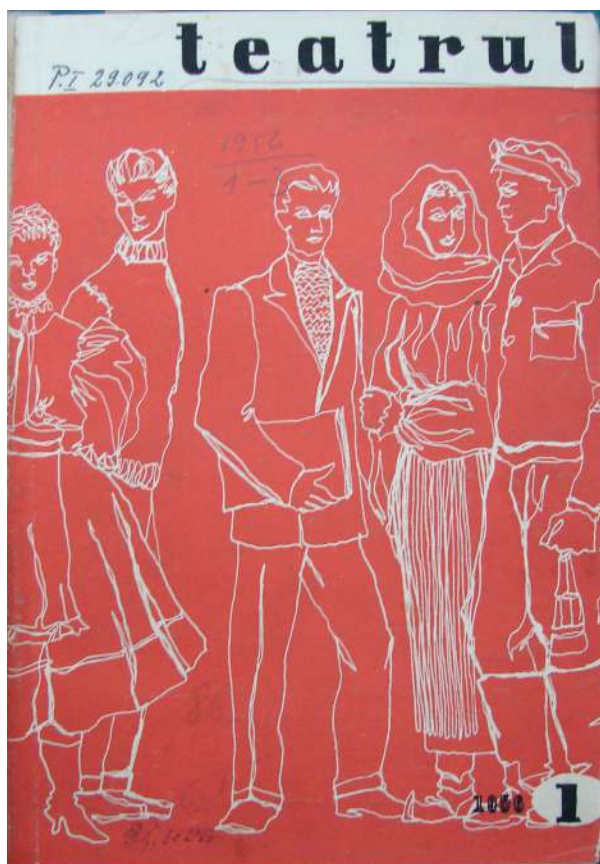
TEATRUL NAȚIONAL DIN CLUJ: Joi 1 Oct. „Thebaida”; Sâmbătă 3 Oct. „Thebaida”; Duminică 4 Oct. „Năzdrăvăniile divorțului” (matineu) Marți 6 Oct. „Ciocolatiera”; (premieră) Joi 8 Oct. „Ciocolatiera”; Sâmbătă 10 Oct. „Ciocolatiera”; Duminică 11 Oct. „Thebaida”

scădere a literaturii dramatice străine”. Într-un alt text același autor consideră că „teatrul constituie unul din cele mai sigure mijloace de propagandă sufletească” (*O idee fericită). **T.*** mai include amintiri ale lui St. O. Iosif despre I.L. Caragiale, un articol despre adaptarea scenică a romanului *Frații Karamazov* de Dostoievski, intitulat *Romanul în teatru*, câteva însemnări ale lui Corneliu I. Codarcea despre *Începuturile teatrului românesc în Ardeal*, precum și medalioane artistice, texte comemorative, știri din domeniul teatral, necrologuri, programele spectacolelor jucate pe scena Teatrului Național din Cluj și ale premierelor bucureștene, o anchetă în rândul scriitorilor francezi, ilustrații, publicitate și anunțuri. Alți colaboratori: Mircea Dem. Rădulescu, Adrian Pascu. ***M.W.***

TEATRUL, revistă apărută la Chișinău, cu periodicitate neprecizată, în 1927–1928. Fără un comitet de redacție nominalizat, fără un program și o orientare literară distincte, **T.** este o publicație a Teatrului Național din Chișinău, familiarizând publicul interesat de spectacole teatrale cu piesele ce alcătuiesc repertoriul teatrului din capitala Basarabiei. În fiecare număr se expun succint subiectele pieselor jucate pe scena din Chișinău, se dau distribuția și detalii referitoare la montarea pieselor. De asemenea, se face cronica evenimentelor teatrale din centrele culturale ale țării: București, Cluj, Iași, Craiova, Cernăuți, Timișoara, precum și din străinătate: Franța, Germania, Austria. Partea literară are o pondere mare în economia publicației. Sunt prezenți Corneliu Moldovanu (schița *Întâia feministă: Lysistrata*), R. Marent, autorul rubricii „Portrete”, în care îi prezintă, din perspectiva tangențelor cu dramaturgia și arta teatrală, pe Gala Galaction, Ronetti-Roman, Nicolae Evreinoff, Henri Bernstein, Ion Marin Sadoveanu, precum și Cezar T. Stoika (poemul în proză *Poezia murise*). Mai publică Ecaterina Cerchez, Miron Grindea, Eugen Ionescu-Darzeu. Între autorii de poezii se numără Cincinat Pavelescu (cu versuri scrise, în cea mai mare parte, în timpul șederii sale la Chișinău), Donar Munteanu, Constantin Nani (Cernăuți), D. Iov (Soroca), C. Ignătescu-Jap. Un număr conține un schimb de epigrame între Cincinat Pavelescu și Constantin Argetoianu. Notabil e și articolul *Alexandru Davila și teatrul românesc*, semnat de Ludovic Dauș, director al Teatrului Național din Chișinău. ***I.Dg.***

TEATRUL, revistă care apare la București, lunar din aprilie 1956 până în decembrie 1989, apoi bilunar din ianuarie 1990, când titlul devine „Teatrul azi”, fiind editată de Ministerul Culturii și de Uniunea Scriitorilor, iar din 2000 de Fundația „Camil Petrescu” în parteneriat cu UNITER; din martie 1998 publicația poartă subtitlul „Revistă de cultură teatrală”. Președinte al colegiului de redacție inițial: Camil Petrescu (1956–1957), redactori-șefi de-a lungul timpului: Horia Deleanu (1956–1958), Traian Șelmaru (1959–1969), Radu Popescu (1969–1987), Ion Cristoiu (1987–1989), Dumitru Solomon (1990–1997), Florica Ichim (din 1998). Din colegiul redacțional au mai făcut parte Florin Tornea, Theodor Mănescu, Marian Popescu (redactori-șefi adjuncți), Simion Alterescu, Aurel Baranga, Margareta Bărbuță, Radu Beligan, Mihail Davidoglu, Lucia Demetrius, Dan Nasta, George Vraca, Laurențiu Fulga, Mihnea Gheorghiu, Horia Lovinescu, Matei Călinescu, Paul Everac, Gheorghe Ionescu-Gion, Alecu Popovici, Dinu Săraru, I.D. Sîrbu, Natalia Stancu, Mira Iosif, Virgil Munteanu, Victor Parhon, Ilie Rusu, Paul Tutungiu, Virgil Poiană, Paul Cornel Chitic, Cristina Dumitrescu, Alice Georgescu, Miruna Ionescu, Cătălina Buzoianu, Horea Popescu, Victor Rebengiuc, Ion Zamfirescu, Marina Constantinescu, Constantin Paraschivescu, Ludmila Patlanjoglu, Doina Modola, Delia Voicu, Oana Borș, Viorica-Rozalia Matei, Andreea Dumitru, Ioana Anghel, Daria Dimiu, Irina Ionescu, Liana Ornea. În dorința de a surprinde fenomenul teatral în toată complexitatea sa, **T.** își propune să contribuie la promovarea literaturii dramatice și a criticii teatrale, precum și la valorificarea tradițiilor teatrului românesc. În articolul-program este afirmată intenția de a se publica statornic „memorii, scrisori, documente arhivistice, studii și articole cu caracter istoric, destinate să aducă o contribuție modestă la însușirea moștenirii noastre teatrale, ca și la cunoașterea și adâncirea celei universale, până astăzi prea puțin pusă la îndemâna marelui public”. Rubricile mai importante sunt „Discuții”, „Puncte de vedere”, „Marginalii”, „Meridiane”, „Semnal”, „Cărți–reviste”, „Însemnări”, „Cronica dramatică”, „Interferențe”, „Prin teatrul din țară”, „Caiete de spectacol”, „Cartea de teatru”, „Antiteze”, „Beția de cuvinte”, „Oglinzi paralele”, „Scena lumii”. Rubricatura este păstrată, în general, și după 1990, chiar dacă din anul 2000 apar și titluri noi, precum „Mapamond teatral”, „Noi în

lume”, „Lumea la noi”, „Regizorii glăsuiesc”, „Restituiri”, „Eseuri”, „Spectacole–lectură”, „Radio”, „Balet” ș.a. Un merit al revistei este acela de a privi teatrul în conexiune cu celelalte genuri literare și cu celelalte arte, fiind promovate originalitatea și diversitatea în creația propriu-zisă. Se publică sporadic povestiri, schițe și fragmente de jurnal, semnate de Valentin Silvestru, Nicolae Țic, Mihai Popescu ș.a., precumpănitoare rămânând însă literatura dramatică, ilustrată de autori contemporani: Horia Lovinescu, Marin Sorescu (*Matca*, *Răceala*), Paul Everac, Aurel Baranga, Titus Popovici, Mihail Davidoglu, Lucia Demetrius, Teodor Mazilu, Eugen Barbu, Laurențiu Fulga, Radu Cosașu, Tudor Mușatescu, Gellu Naum, Dumitru Radu Popescu, Ion D. Sîrbu, Miron Radu Paraschivescu, Alexandru Sever, Dan Tărchilă, Romulus Guga, Petre Sălcudeanu, Platon Pardău, Ecaterina Oproiu, Radu Boureanu, Iosif Naghiu ș.a. Sunt incluse, de asemenea, piese ale lui Lucian Blaga (*Anton Pann*), Tudor Arghezi (*Seringa*), Marin Preda (*Tinerețea lui Moromete*), Camil Petrescu (piesa neterminată intitulată *Aici se repară ieftin roata norocului*, 8/1960). În cadrul rubricilor „Cărți–reviste”, „Cartea de teatru” sau „Cronica literaturii dramatice” sunt publicate recenzii, articole și studii consacrate dramaturgiei românești și universale, profiluri ale unor reprezentanți ai genului din literatura clasică, modernă și contemporană, evocări, articole comemorative etc. Între colaboratori figurează în acest sector al revistei Șerban Cioculescu, B. Elvin, Horia Bratu, Eugen Luca, S. Damian, Dumitru Micu, Traian Șelmaru, Georgeta Horodincă, Vicu Mîndra, Nicolae Balotă, Nicolae Manolescu, Ovid S. Crohmălniceanu, George Gană, Matei Călinescu, Valentin Silvestru, Mircea Iorgulescu, Mihai Ungheanu, Fănuș Băileșteanu, Laurențiu Ulici, I. Negoițescu, Mircea Ghițulescu, Dan C. Mihăilescu, Natalia Stancu, Ionuț Niculescu, Constantin Paraschivescu, Ion Cazaban, Nicolae Prelipceanu, Mircea Morariu ș.a. **T.** urmărește readucerea în prim-plan a dramaturgiei clasice și interbelice, comentată în studii și articole dedicate lui V. Alecsandri, B.P. Hasdeu, M. Eminescu, I.L. Caragiale, Hortensiei Papadat-Bengescu ș.a., precum și apropierea de literatura universală, prin texte critice de Tudor Vianu, Ion Marin Sadoveanu, Vera Călin, Petru Comarnescu, Ovidiu Drimba, Radu Lupan, Florin Tornea, Tatiana Nicolescu, Florian Potra, Ion Ianoși, Alexandru Balaci, I. Igiroșianu, Leonida Teodorescu, Georgeta Horodincă, Romulus Vulpescu, Romul Munteanu ș.a. Sunt consemnate debuturile semnificative, premiile Uniunii Scriitorilor pentru dramaturgie, se organizează dezbateri, colocvii, anchete consacrate literaturii dramatice și criticii de teatru. Începând din anul 1957, se inițiază un *Mic dicționar teatral*, iar între 1983 și 1989 un dicționar al dramaturgilor români contemporani. În primul an de existență a revistei Camil Petrescu dedică o serie de articole unor concepte aplicate dramaturgiei (*Despre unele probleme*, *Obiectivitate – obiectivism*, *Naturalism în teatru*), ulterior fiind publicate, postum, însemnări ale scriitorului la piesa *Jocul ielelor* și textul intitulat *Analiza structurală a spectacolului*. Mai sunt de menționat un articol inedit aparținând lui Mihail Sebastian și corespondență inedită de Victor Ion Popa, Lucian Blaga, Liviu Rebreanu și Victor Eftimiu, în cadrul rubricii „Memoria documentelor”. Colaborează cu eseuri și publicistică Tudor Arghezi (o serie de articole sub genericul *Bilete de papagal*, în 1956), Cezar Petrescu (*1907*), Victor

Eftimiu, H. Zalis, Al. Kirițescu, Zaharia Stancu, Mihai Ralea, Mircea Alexandrescu ș.a., iar după 1969, când conținutul se îmbogățește simțitor, Nicolae Manolescu, Ion D. Sîrbu, Virgil Munteanu, Alexandru Sever, Ștefan Iureș, Mihai Nadin, Ion Cocora, Marin Sorescu, N. Tertulian, Henri Wald, Victor Ernest Mașek, Dumitru Radu Popescu, N. Steinhardt, Dinu Săraru. Din decembrie 1987 sunt prezenți George Stanca, Ioan Buduca, Doina Uricariu, Mircea Dinescu, Mircea Horia Simionescu, Alex. Ștefănescu, Andrei Pleșu, Ștefan Cazimir, Dan Grigorescu, din 1990 Dumitru Solomon, Valeriu Moisescu, Alice Georgescu, Marian Popescu, George Banu, Adriana Bittel, Doina Modola, Ileana Berlogea, Doina Papp, Mircea Ghițulescu ș.a. Începând din anul 2000 revista găzduiește numeroase abordări despre contextele actuale ale teatrului românesc. Sunt articole care vizează interesul pentru spectacolul teatral, raportul cu postmodernitatea sau angajamentul politic al scenei. Doina Modola scrie articolul despre *Teatrul românesc la răspântie* (1–2/2001), Ileana Berlogea semnează, în același număr, comentariul *Condiția comediei azi*, încercând „să descopere locul și sensul comediei astăzi, dacă ea mai există, dacă publicul o mai dorește și, mai ales, dacă interpreții noștri sunt la fel de buni atunci când aduc zâmbetul cum erau înaintașii lor”. Despre implicațiile etice sau sociale ale teatrului contemporan scriu Adrian Mihalache (*Teatru politic: de la fondul contestatar la forma revoluționară*), Doina Papp (*Criticii de direcție și democrațiile din Est*) sau Anca Hațieganu (*Ideea de „teatru național” în secolul XXI)*. Nu lipsesc abordările care vizează cultura teatrală și figurile emblematice ale genului: Ion Cazaban (*Ciulei, constructorul*), George Banu (*Brâncuși și Grotowski, doi mari „antimoderni”*), Andrei Strihan (*Stadiul actual al teatrului israelian*), Ana Maria Narti scrie despre personalitatea Ellenei Stewart și rolul acesteia în afirmarea regizorului Andrei Șerban. Un punct forte al revistei este cronica dramatică, susținută de Florian Potra, Ștefan Aug. Doinaș, Ion D. Sîrbu, Alecu Popovici, I. Negoițescu, Mihai Crișan, Angela Ioan, Mira Iosif, Ana Maria Narti, Ileana Popovici, C. Paraschivescu, Paul Tutungiu, Victor Parhon, Alice Georgescu, Marina Constantinescu ș.a. Consistente sunt și interviurile, îndeosebi cu actori și regizori, dar și cu scriitori: Eugen Ionescu (10/1969), Marin Preda (5/1970), Arthur Miller (interviu acordat în exclusivitate, 2/1965), Miguel Angel Asturias (11/1969), Horia Lovinescu, Eugen Barbu, Emil Botta, Ion Băieșu, D.R. Popescu, Teodor Mazilu, Iosif Naghiu, Al. Piru, Mircea Șeptilici (mărturii inedite despre piesa *Steaua fără nume* de Mihail Sebastian, 11/1982) ș.a., dialogurile fiind realizate de Dana Crivăț, Radu Popescu, Paul Tutungiu ș.a. După 1989 sunt intervievați Andrei Cornea, Fănuș Neagu, Ana Blandiana, Alexandru Paleologu, Ștefan Aug. Doinaș, reporter fiind Adina Bartoș. După 2000 incidența interviurilor sporește considerabil. Constantin Paraschiv discută cu actorul clujean Senkálszky Endre (*„O gură de aer proaspăt”*), Irina Ionescu dialoghează cu Alexandru Darie (*„Simțeai publicul – ca pe un animal sălbatic, ca un cal nărăvaș”)*, iar la rubrica „Restituiri” Andreea Dumitru îl chestionează pe Jean Claude Carrière sau îi are ca interlocutori pe Dan C. Mihăilescu („*Am fost bolnav de teatru*”) și pe Mihai Mănuiuțiu („*Nu sunt încă vindecat de coșmaruri*”). Interviuri semnează și Crenguța Manea (Carlos J. Pessoa: *„Să trăiești și să lucrezi în Portugalia, în România sau altundeva înseamnă avantajul unei libertăți diferite*”), Mircea Morariu (*Cu Ion Caramitru despre anii studenției*), Călin Ciobotari (*Matei Vișniec: „Limba franceză m-a învățat să construiesc mai bine în teatru*”). De asemenea, se extinde spațiul acordat prezentării unor regizori sau teatrologi din diaspora (Andrei Șerban, George Banu ș.a.). Tot în anii aceștia sunt reluate texte din perioada interbelică ale lui Eugen Ionescu (*Despre melodramă*, *Contra teatrului*) și sunt comentate amplu festivalurile internaționale de teatru și spectacolele de peste hotare la care participă și artiști din țară. Cu prilejul manifestării internaționale *Meyerhold. Regia de teatru în secolul nostru*, personalitatea controversatului regizor rus este adusă în actualitate de Béatrice Picon-Vallin (*Pentru a trece pragul celui de-al XXI-lea secol*) și de David Esrig (*Meyerhold sau Mitologia modernă a creativității*). De atenție se bucură și festivalurile teatrale interne, consemnate prompt în cronici: Festivalul Național de Teatru, Gala Teatrelor Naționale, Festivalul de Teatru Neprofesionist de la Lugoj, Festivalul Teatral AMIFRAN (1–2/2001) sau Festivalul Internațional de Teatru de la Sibiu. Revista acordă uneori spațiu unor relatări referitoare la fenomenul teatral din Republica Moldova și din Cernăuți, prin contribuțiile Claudiei Dimiu. Cât privește traducerile, se disting un fragment din *Faust* de Goethe în

tălmăcirea lui Ștefan Aug. Doinaș, un articol al lui Eugen Ionescu, intitulat *Monologuri și regie de vise*, transpus de Mariana Ioan, câteva poeme și o piesă de Bertolt Brecht în versiunea lui Florin Tornea; în 2006, anul dedicat dramaturgului german, revista publică, în traducere, mai multe articole: George Banu, *Bertolt Brecht. Poemele exilului*, Giorgio Strehler, *Întâlnire cu Bertolt Brecht*, Brigitte Patzold, *Bertolt Brecht și-ai săi detractori*, Hans Winge, *Brecht, în particular*. **T.** mai include în sumar portrete (Cristina Modreanu, *Portret de tânăr dramaturg – Horia Gârbea*), evocări (Profira Sadoveanu, *Mihail Sadoveanu și teatrul*), articole-necrolog (*Camil Petrescu* ș.a), anchete și numere aniversare sau comemorative. Astfel, la un deceniu de la dispariția lui Eugen Ionescu, sub titlul *Eugen Ionescu – o nouă traducere*, este reprodus un dialog între Marina Constantinescu și traducătorii Vlad Zografi și Vlad Russo, difuzat în cadrul emisiunii TVR *Nocturne*, iar în 2002 Doina Papp propune *Momente regizorale în context politic în interpretarea lui Caragiale*. Se marchează de asemenea un secol de la nașterea lui Tudor Mușatescu, aniversarea lui Peter Brook, centenarul nașterii lui Samuel Beckett, 150 de ani de la nașterea lui Cehov, *Anul Henrik Ibsen* (2006), *Anul Jerzy Grotowski* (2009) ș.a. Radu Beligan este omagiat la împlinirea vârstei de 90 de ani, Grigore Vasiliu Birlic la 105 ani de la naștere, iar Mircea Diaconu la aniversarea a șase decenii de existență și patru de teatru. Notabile sunt materialele documentare pe care revista le publică în dosarele aniversare. În numerele 5–7/2007, dedicate lui Camil Petrescu, sunt reproduse două scrisori trimise de dramaturg lui Basil Munteanu și lui Gheorghe Storin, după cum, sub genericul *Anul Caragiale*, Ion Cazaban prezintă în numerele 1–2/2012 „o selecție de fișe de creație ale actorilor care au dat viață scenică personajelor lui Caragiale” (*Dicționar critic, 1879–1918*). Semnificativă, în acest sens, e și reproducerea la rubrica „Restituiri”, asigurată tot de Ion Cazaban, a „piesei-joc” *Doi canari fără mamă*, ai cărei autori ar putea fi suprarealiștii Paul Păun, Virgil Teodorescu și Dolfi Trost (11–12/2004). Revista mai publică cugetări, epigrame, găzduiește cronica plastică (Paul Cornel Chitic, Ion Parhon, Ion Cazaban ș.a.), cea muzicală (Luminița Vartolomei), cronica teatrului radiofonic (Cristina Dumitrescu), a televiziunii, a baletului, a scenografiei, documente de arhivă, o revistă a revistelor de teatru, reportaje, anunțuri, știri din actualitatea teatrală din țară și de peste hotare, indici bibliografici, ilustrații, poșta redacției. Alți colaboratori: Ion Istrati, Dan Tărchilă, Dan Deșliu, Al. Voitin, Sergiu Fărcășan, Nina Cassian, D.I. Suchianu, Sergiu Massler, Radu Stan, V. Cristian, Maria Marin, Mihai Popescu, Traian T. Coșovei, Ion Vlad, Radu G. Țeposu, Irina Coroiu, Valeriu Cristea, Bedros Horasangian, Ștefan Oprea, Florin Faifer, Horia Gârbea, Aurel Dragoș Munteanu, Sebastian-Vlad Popa, Bogdan Ulmu. ***M.W., D.B, L.B.***

TEATRUL DE MÂINE, revistă apărută bilunar, la Iași între 15 martie și 1 noiembrie 1918, apoi la București între 1 ianuarie 1919 și 15 ianuarie 1920. Administrator: Petre Ionescu, director: Const. Rîuleț. Articolul-program are în vedere „teatrul de mâine”, în întâmpinarea căruia se propune crearea unei atmosfere favorabile și a promovării unui repertoriu original, ceea ce ar însemna selectarea unor piese „noi”, ca *Baia domniței* de Const. Rîuleț, *Inspectorul broaștelor* de Victor Eftimiu, *Patima roșie* de Mihail Sorbul și *Morții cântă* de Al. Davila, cât și publicarea unor texte de teorie sau critică, plasate la rubricile „Știri și polemici”, „Adevăruri crude”, „Expoziții” etc. În sumar mai intră versuri de Al. Iacobescu, I.C. Aslan, Al. T. Stamatiad, Al. Davila, Eugen Constantinescu, Al. Gherghel, Ana Holda (Ana Marcu), Al. N. Nanu, Pompiliu Constantinescu (*Serenada*), Mihail Cruceanu, E. Marghita, Mioara Cinsky, Claudia Millian, Corneliu Moldovanu, Sandu Teleajen, Christea N. Dimitrescu (Cridim), Ada Umbră, poeme în proză de Const. Rîuleț și, bineînțeles, mult teatru sau comentarii despre teatru. Al. Bran și Ion Minulescu emit considerații despre „teatrul de mâine”, sunt analizate piesele *Răzbunarea* și *Patima roșie* de Mihail Sorbul, e comentată dramaturgia lui Henrik Ibsen (Const. Rîuleț), Maurice Maeterlinck (Al. T. Stamatiad), G.B. Shaw. Sunt incluse și însemnări despre Marioara Ventura, Al. Davila, G. Ciprian ș.a., se publică un interviu cu George Enescu, e discutată relația oamenilor politici cu literatura ș.a.m.d. Const. Rîuleț dă, în foileton, romanul *Capșa în refugiu*, G. Botez scrie cronica rimată *Poliția în versuri*, tot Const. Rîuleț fiind autorul unei poezii închinate lui Octavian Goga (*Oaspeților noștri*). Deși a avut o existență scurtă, revista a contribuit la stimularea interesului scriitorilor pentru teatru, la promovarea unui repertoriu dramatic original. ***M.Pp.***

TEATRUL NAȚIONAL. Spectacolele de teatru în limba română datează de la începutul secolului al XIX-lea. Până atunci reprezentațiile teatrale puneau în scenă piese folclorice, cu deosebire *Irozii* și *Vicleimul*, jocul păpușarilor ș.a. Premergătorii scenei naționale au fost însă diletanții din Transilvania, Moldova și Țara Românească. Cea dintâi reprezentație atestată documentar aparține trupei elevilor din Blaj – „comedia ambulatoria alumnorum" – la 1775, tot la Blaj fiind jucat și cel mai vechi text dramatic românesc păstrat, *Occisio Gregorii in Moldavia Vodae tragedice expressa*, compusă în 1778–1780 și care mai cuprinde scene disparate scrise în latină și maghiară, precum și o predică în țigănește. La 27 decembrie 1816, la Iași, a avut loc cel dintâi spectacol în limba română: *Mirtil și Hloe*, o prelucrare făcută de Gheorghe Asachi după Jean-Pierre Claris de Florian, care la rându-i o prelucrase după Salomon Gessner. În această întreprindere de pionierat Asachi a fost susținut de mitropolitul Veniamin Costachi, de boierul Alecu Beldiman, el însuși traducător al unor piese de teatru, și de hatmanul Constantin Ghica, în casa căruia a avut loc reprezentația pusă în scenă de Asachi. Actorii, copii ai boierilor Sturdza și Ghica, îmbrăcați în costume populare, rosteau pentru prima oară pe o scenă o piesă în limba română. Peste numai doi ani, în 1818, elevii Colegiului „Sf. Sava" din București, atent îndrumați de Gheorghe Lazăr, dascălul lor, jucau în limba română *Avarul* lui Molière, pentru ca peste un an să reprezinte, la Cișmeaua Roșie, tot în românește, *Hecuba* de Euripide în traducerea lui A. Nănescu, avându-l ca interpret principal pe Ion Heliade-Rădulescu. Spectacolul a fost precedat de *Prolog de deschiderea teatrului întâiași dată la București* scris de Iancu Văcărescu, ce poate fi considerat program al viitorului **T.N.**: „V-am dat teatru, vi-l păziți,/ Ca un lăcaș de muze/ Cu el curând veți fi vestiți,/ Prin vești departe duse// În el năravuri îndreptați,/ Dați ascuțiri la minte/ Podoabe limbii voastre dați/ Cu românești cuvinte". Iancu Văcărescu a fost, de altfel, și cel dintâi efor (director) al teatrului, după îndepărtarea sa reprezentațiile întrerupându-se. Deabia în 1827 Dinicu Golescu înscria în programul Societății Literare întemeierea unui teatru românesc. Ideea a fost pusă în practică de elevii școlii din Golești, care reprezentau traduceri din dramaturgia străină, așa cum făceau și cei din Blaj, care în 1826 jucau o eglogă într-un act scrisă de Timotei Cipariu, cu care se și inaugura teatrul românesc din orașul de pe Târnave. În octombrie 1833, în urma stăruințelor lui Heliade-Rădulescu și ale lui Ion Câmpineanu, cărora li se alătură Constantin Aristia, lua ființă la București Societatea Filarmonică, în programul căreia figura înființarea unei școli de literatură, declamație și muzică vocală, proiect înfăptuit, școala deschizându-se în ianuarie 1834. În august elevii ei susțineau prima reprezentație, cu piesa *Mahomet sau Fanatismul* de Voltaire în traducerea lui Heliade-Rădulescu. De altfel, membrii Societății Filarmonice vor traduce masiv din dramaturgia europeană (Molière, Voltaire, Schiller, Carlo Goldoni, Lesage, August von Kotzebue ș.a.). Depășind prima etapă din istoria teatrului românesc, dominată de interpretările entuziaste ale unor diletanți, se trecea la formarea unor artiști profesioniști; Frosa Vlasto (căsătorită Popescu), Ion Curie, Nicu Andronescu, Ioan Lăscărescu, Șt. Mihăileanu, Costache Caragiali, Ralița Mihalache au fost primii absolvenți ai școlii. Acestora li s-au alăturat elevii Conservatorului Filarmonic-Dramatic din Iași, înființat de Gh. Asachi, Șt. Catargiu și Vasile Alecsandri (tatăl poetului) în noiembrie 1836. Spectacolele, inaugurate în anul următor, aveau în repertoriu piese traduse și mai ales prelucrate, dar și încercări originale, unde s-a evidențiat mai cu seamă Matei Millo, plecat ulterior la studii la Paris. Chiar dacă cele două școli au avut o existență efemeră, ele au fost în măsură să stimuleze exersarea limbii române atât pentru alcătuirea repertoriului, cât și pentru formarea publicului, să modeleze talentele unor tineri actori care se vor distinge în perioada următoare în roluri dintre cele mai diverse din literatura dramatică românească și străină. Pe scenele din București și Iași, iar apoi pe cele din Craiova și Botoșani se urmărea îndeosebi reprezentarea pieselor semnate de Gh. Asachi, Teodor Codrescu, Costache Facca, Alecu Russo, N. Istrati, Alexandru Pelimon, C.Z. Halepliu, Costache Negruzzi, dar mai cu seamă punerea în scenă a celor de Vasile Alecsandri, de la *Iorgu de la Sadagura*, *Piatra din casă*, seria *Chirițelor* sau cânticelele comice până la dramele târzii *Fântâna Blanduziei*, *Despot Vodă* și *Ovidiu*. Piesele lui Alecsandri au fost o prezență constantă în repertoriul teatrelor din toate provinciile românești, bucurându-se de interpretări memorabile, datorate lui Nicolae Luchian, Costache Caragiali și Iorgu Caragiali, Fany Tardini, frații Vlădicescu și, înaintea

Teatrul Național „Vasile Alecsandri" din Iași

tuturor, Matei Millo și Mihail Pascaly. Eforturile de a edifica un teatru de prestigiu au fost încununate în 1840 la Iași, când prima scenă are ca directori pe V. Alecsandri, P. M. Câmpeanu, M. Kogălniceanu și C. Negruzzi, din 1846 funcționând Teatrul cel Mare de la Copou, apoi în 1850 la Craiova; în 1875 A. I. Odobescu, în calitate de director al teatrului din București, a pus pe frontispiciul clădirii numele Teatrul Național, nume ce va fi consemnat și în *Legea pentru organizarea și administrarea teatrelor din România*, datorată lui Ion Ghica, aflat în 1877 în fruntea Direcției Generale a Teatrelor. În 1852 fusese deschis și la București Teatrul cel Mare. În ultimele decenii ale secolului se intra într-o nouă etapă, în care repertoriul abordat, cu deosebire cel românesc, arta interpreților, regizorilor și scenografilor, critica dramatică urmăreau să facă din **T.N.** „una din școlile de mare patriotism, de estetică și de civilizare", după cum definea C.A. Rosetti instituția. Prima reprezentație în limba română în clădirea **T.N.** din Cluj va avea loc în 1919 și în același an la Timișoara, după ce decenii la rând **T.N.** din București și cel din Iași făcuseră turnee în Transilvania și Banat; la Chișinău cel dintâi spectacol românesc se desfășoară în 1920, iar la Cernăuți în 1922. Mult mai târziu, în 1949, se inaugurează **T.N.** din Sibiu, iar în 1978 se înființează **T.N.** din Târgu Mureș. Acestora li se adaugă ceea ce a fost considerat **T.N.** radiofonic, fondat în 1928. Istoria **T.N.** se identifică în primul rând cu istoria literaturii dramatice românești, mereu îmbogățită și diversificată sub raportul genurilor și al tematicii. De la încercările timide ale lui Gheorghe Asachi, pe scenele românești s-au reprezentat în secolul al XIX-lea și la începutul celui următor piese de V. Alecsandri, B.P. Hasdeu, Al. Davila, I. L. Caragiale, Barbu Delavrancea ș.a., mai târziu altele, datorate lui Mihail Sorbul, Camil Petrescu, Lucian Blaga, N. Iorga, G. Ciprian, George Mihail Zamfirescu, Mihail Sebastian, Victor Ion Popa ș.a., iar în perioada postbelică s-au jucat piese aparținând lui Aurel Baranga, Alexandru Mirodan, Paul Everac, Eugen Ionescu, Horia Lovinescu, Marin Sorescu, Teodor Mazilu, Dumitru Radu Popescu ș.a., pentru ca după 1989 să intre în circulație texte și nume noi, precum Matei Vișniec ș.a. Pe de altă parte, de-a lungul anilor, o întreagă pleiadă de actori au dat viață personajelor imaginate de dramaturgii români, memorabile rămânând, de pildă, creațiile lui Matei Millo, Costache Caragiali, Miluță Gheorghiu, cu deosebire în travesti, sau interpretările date de Draga Olteanu în cânticelele comice și în seria *Chirițelor* lui Alecsandri, apoi prestațiile lui Constantin I. Nottara, ale Aristizzei Romanescu și ale Mariei Filotti, ale Agathei Bârsescu și ale lui Anny Braesky. Alți mari actori s-au perindat în spectacolele **T.N.**: George Vraca, George Calboreanu, Alexandru Giugaru, Ion Brezianu, Ion Finteșteanu, George Timică, Grigore Vasiliu Birlic, Costache Antoniu, Marcel Anghelescu, Radu Beligan, Ion Talianu, Emil Botta, Nicolae Bălțățeanu, Elvira Godeanu, G. Ionescu-Gion, Carmen Stănescu, Constantin Rauțchi, George Motoi, Gheorghe Dinică, George Constantin, Dem Rădulescu, Amza Pellea, Gheorghe Cozorici, Teofil Vâlcu, Adrian Pintea, Ștefan Iordache, Tamara Buciuceanu, Ion Caramitru, Maia Morgenstern ș.a., într-o galerie impresionantă de interpretări. Repertoriul **T.N.** a înscris și numeroase piese aparținând dramaturgiei universale, în care s-au distins, în timp, actorii Constantin I. Nottara, Grigore Manolescu, George Vraca, George Calboreanu, Gheorghe Cozorici, Ion Caramitru în rolul lui Hamlet și Aristizza Romanescu în cel al Ofeliei din *Hamlet* de Shakespeare,

Vasile Alecsandri

Radu Beligan și George Popovici în *Cyrano de Bergerac* de Edmond Rostand, George Vraca în *Din jale se întruchipează Electra* de Eugene O'Neill, George Storin și Nicolae Bălțățeanu în *Azilul de noapte* de Maxim Gorki, Mihai Popescu în *Egmont* de Goethe, Aura Buzescu în *Trei surori* de Cehov, Dina Cocea în *Maria Stuart* de Friedrich Schiller, Ion Manolescu în *Don Carlos* tot de Schiller, Agatha Bârsescu în *Antigona* de Sofocle, Alexandru Giugaru în *Revizorul* de N.V. Gogol, Margareta Baciu în *Mutter Courage* de Bertold Brecht, Constantin Ramadan și Ștefan Dăncinescu în *Vicleniile lui Scapin* de Molière, Radu Beligan în *Richard al III-lea* de Shakespeare și în *Romulus cel Mare* de Friedrich Dürenmatt, Florin Piersic în *Oameni și șoareci* de John Steinbeck și în *Zbor deasupra unui cuib de cuci* de Dale Wasserman, Ovidiu Iuliu Moldovan în *Caligula* de Albert Camus, Carmen Stănescu și Mihai Fotino în *Comedie de modă veche* de Aleksei Arbuzov ș.a. La succesul spectacolelor au contribuit, prin talentul și imaginația lor, regizori care au activat la toate teatrele naționale din țară, nu numai din București, precum Paul Gusty, Soare Z. Soare, Ion Sava, Aurel Ion Maican, Moni Ghelerter, Sică Alexandrescu, Ion Șahighian, Alexandru Finți, Horea Popescu, Mihai Berechet, Ion Cojar, Sanda Manu, Radu Penciulescu, Vlad Mugur, Grigore Gonța, Liviu Ciulei, Andrei Șerban, Sorana Coroamă Stanca, György Harag, Dinu Cernescu, Lucian Pintilie, Mihai Mănuțiu, Silviu Purcărete, Alexandru Tocilescu ș.a. Încă de la început **T.N.** a beneficiat de îndrumarea unor reputați oameni de cultură. În calitatea de directori ai acestei instituții din București, Iași, Craiova, Cluj, Timișoara, Chișinău, Cernăuți, ei au stabilit un program repertorial menit să contribuie la încurajarea scrierilor românești, la apropierea publicului de dramaturgia universală, la promovarea talentelor actoricești și regizorale, la schimburile de actori și regizori între centrele culturale din țară și de peste hotare, toate menite a atrage către teatru un public din ce în ce mai numeros. **T.N.**, din București și din țară, s-a bucurat de îndrumarea unor directori precum Mihail Kogălniceanu, Vasile Alecsandri, Costache Negruzzi, Costache Caragiali, Matei Millo, C.A. Rosetti, Costache Demetriade, Mihail Pascaly, A. I. Odobescu, Constantin Cornescu, I. L. Caragiale, Petre Grădișteanu, Emil Gârleanu, Constantin Rădulescu-Motru, Victor Eftimiu, G.Topîrceanu, Ion Minulescu, Dragoș Protopopescu, Victor Ion Popa, Liviu Rebreanu, Ion Marin Sadoveanu, Camil Petrescu, Victor Papilian, iar după al Doilea Război Mondial Tudor Vianu, Zaharia Stancu, Radu Beligan, Dinu Săraru, Ilie Grămadă, Traian Ghițescu, Teofil Vâlcu, Victor Ioan Frunză, Dorel Vișan, Ion Caramitru ș.a. Personalitatea fiecăruia dintre ei și-a pus amprenta asupra instituției teatrale în fruntea căreia s-au aflat, o prioritate fiind menținerea caracterului național al fenomenului teatral cu tot ce comportă acesta. Pe de altă parte, numele unei personalități înnobilează frontispiciul fiecărui **T.N.**: Vasile Alecsandri la Iași, I. L. Caragiale la București, Mihai Eminescu la Timișoara și Chișinău, Lucian Blaga la Cluj, Radu Stanca la Sibiu. Complementar, o preocupare deosebită s-a acordat integrării în mișcarea artistică internațională nu numai prin selecția repertorială. Turneele întreprinse de-a lungul anilor au fost în măsură să facă arta teatrală românească cunoscută în țări cu tradiție în domeniu. Drumul a fost deschis de două turnee memorabile: cu *Revizorul* de Gogol la Moscova (1956) în regia lui Sică Alexandrescu, cu Radu Beligan, Grigore Vasiliu

Birlic, Alexandru Giugaru, Marcel Anghelescu în distribuție, cu piesa *Bădăranii* de Carlo Goldoni la Veneția (1957), prezentată de Silvia Dumitrescu-Timică, Tantzi Cocea, Alexandru Giugaru, George Calboreanu, Radu Beligan, Grigore Vasiliu Birlic în rolurile principale, pentru a continua apoi cu cele mai de seamă producții din dramaturgia românească și universală. În deceniile din urmă a devenit din ce în ce mai frecventă participarea actorilor și regizorilor primelor scene din România la festivaluri internaționale de prestigiu, având loc, de asemenea, numeroase spectacole în cadrul unor turnee peste hotare. Spectacolele **T.N.** au fost vizionate sistematic și analizate de critica de specialitate, a cărei abordare s-a modificat în funcție de fiecare etapă. De la elogiile și încurajările începutului, urmărind stimularea activității teatrale autohtone, s-a trecut treptat la perspectiva critică asupra repertoriului ales și a modului de interpretare, ajungându-se, în cronicile semnate de M. Eminescu sau de I.L. Caragiale, de pildă, la constituirea unui adevărat sistem de criterii și judecăți, la teoretizarea relației dintre actor și rol, dintre creație și imitație. În secolul al XX-lea cronica dramatică, comentariile, studiile referitoare la teatrul românesc, cu accentele puse în mod privilegiat pe activitatea primei scene, au atins un grad înalt de profesionalism, fiind ilustrate nu numai de scriitori (N.D. Cocea, Tudor Arghezi, Liviu Rebreanu ș.a.), ci și de critici sau istorici dedicați câteodată exclusiv domeniului (Ioan Massoff, Virgil Brădățeanu, V. Mîndra, Ion Cocora, Marian Popescu, Mircea Ghițulescu, Ionuț Niculescu, Florin Faifer, Doina Modola, Marina Constantinescu, Cristina Modreanu ș.a.). Aceștia din urmă continuă o linie de istorici ai teatrului reprezentată de D.C. Ollănescu-Ascanio, T.T. Burada, Ion Anestin ș.a. Textele au apărut de-a lungul timpului în reviste precum „Gazeta Teatrului Național”

Teatrul Național din București, clădirea veche

I.L. Caragiale

(1835–1836), „Teatrul" (Iași, 1864), „Teatru, muzică, modă" (1897–1898), „Teatru, muzică" (1907–1908), „Rampa" (1911–1948), „Teatrul" (Iași, 1912–1913), „Teatrul" (1914–1915), „Teatru" (Iași, 1917–1918, 1937–1938), „Teatrul de mâine" (Iași, 1918–1920), „Teatrul" (1923), „Teatrul" (Cluj, 1925–1927), „Teatrul" (1927–1928), „Teatrul Național" (1941–1943, 1944–1946), „Teatrul", ulterior „Teatrul azi" (1956–1989, 1990 ș.u.) ș.a., majoritatea editate la București, dar și în presa culturală cu un profil mai amplu ori chiar în cotidiene, în ideea informării mai rapide a publicului cu privire la repertoriul, distribuția, punerea în scenă a unor spectacole.

Încă de la început o preocupare deosebită a fost acordată ridicării unor localuri proprii, edificiul **T.N.**, fie cel de la București, fie din alte orașe, fiind emblematic pentru istoria propriu-zisă a instituției. Cu sprijinul unor cărturari și boieri luminați, primele spectacole de teatru s-au jucat în casele acestora, așa cum s-a întâmplat, spre exemplu, la Iași, unde primul spectacol în limba română s-a jucat în 1816 în casa hatmanului Constantin Ghica. La București, în 1817, datorită pasiunii pentru teatru a domniței Ralu, fiica domnitorului Ioan Caragea, s-a amenajat în mijlocul pieței Cișmeaua Roșie de pe Podul Mogoșoaiei, în mahalaua numită inițial Popa Dârvaș, iar mai târziu Biserica Albă, un teatru pe scena căruia trupe străine au reprezentat piese și opere din repertoriul universal. Tot aici aveau să joace în 1818 și elevii de la „Sf. Sava", de data aceasta coordonați artistic, de Constantin Aristia. Odată cu îndepărtarea lui Caragea, în 1819 teatrul de la Cișmeaua Roșie își încetează activitatea. De-abia în urma străduințelor depuse de membrii Societății Filarmonice s-a ridicat în București, cu fonduri pe care aceștia reușiseră să le adune și pe un teren cumpărat de la boierul Merișescu, o clădire destinată reprezentațiilor teatrale: Teatrul Momolo, folosit până în 1852, când a fost inaugurată clădirea Teatrului Mare. Planurile teatrului au fost întocmite de arhitecții Xavier Villacrosse, Giovanni Balsano și Iacob Melik, dar construirea lui a fost încredințată arhitectului vienez Anton Hefft, asistat de Karl Hartl, arhitectul orașului Ploiești, și de Iacob Melik. Edificiul reproducea la scară mai mică arhitectura Teatrului Scala din Milano, interiorul fiind bogat decorat, iar acustica sălii cunoscută ca una dintre cele mai bune din Europa. Inaugurarea Teatrului cel Mare, aflat sub conducerea lui Costache Caragiali, a avut loc la sfârșitul anului 1852 cu vodevilul *Zoe sau Amantul împrumutat*. Peste câteva decenii, în 1894, clădirea **T.N.** a fost extinsă cu câteva corpuri anexă, construite după planurile arhitectului Ion N. Socolescu. La 26 august 1944 edificiul a fost distrus de bombardamentele germane, trupa continuându-și activitatea în diferite săli din Capitală, cu deosebire la Studio și Comedia. În decembrie 1973 a avut loc inaugurarea noii clădiri a **T.N.** Proiectului inițial, semnat de arhitecții Horia Maicu, Romeo Belea și Nicolae Cucu, i s-au adus serioase și nefericite modificări. De-abia în 2012, sub coordonarea arhitectului Romeo Belea, s-au început lucrările de restaurare a clădirii, urmărindu-se atât revenirea la

Teatrul Național din Cluj-Napoca

forma arhitectonică inițială, cât și sporirea numărului și modernizarea sălilor de spectacol. La Iași, în 1845, domnitorul Mihai Sturdza și-a oferit casa pentru a fi transformată într-un edificiu destinat spectacolelor de teatru; sarcina a fost încredințată arhitectului Alexandru Costinescu. Inaugurat în decembrie 1846, Teatrul cel Mare de la Copou a funcționat până în februarie 1888, când a ars din temelii. În 1894 s-a început construirea noului **T.N.**, operă a arhitecților vienezi Ferdinand Fellner și Hermann Gottlieb Helmer și a pictorului Alexander Goltz, o bijuterie arhitectonică, unicat și datorită picturii interioare. Inaugurat de primarul Nicolae Gane la 2 decembrie 1896, **T.N.** din Iași își deschide stagiunea cu *Uvertura națională* de Alexandru Flechtenmacher, *Muza de la Burdujeni* de Costache Negruzzi, *Cinel-Cinel* de Vasile Alecsandri și comedia în versuri *Poetul romantic* de Matei Millo. Peste decenii, în anii '40 ai secolului următor, trupa ieșeană va traversa o istorie zbuciumată. Și clădirea **T.N.** a fost afectată în timpul celui de-al Doilea Război Mondial, ulterior fiind supusă unor însemnate lucrări de refacere. O nouă restaurare va fi realizată în anii 2009–2012. Aceiași arhitecți vienezi Ferdinand Fellner și Hermann Gottlieb Helmer sunt și autorii clădirii ridicate între 1904 și 1906 în care va funcționa **T.N.** din Cluj, la 1 decembrie 1919 marcându-se cu *Poemul Unirii* al lui Zaharia Bârsan, directorul instituției, un an de la înfăptuirea Marii Uniri. După 1940, odată cu ocuparea orașului ca urmare a Dictatului de la Viena, trupa clujeană și-a continuat activitatea la Timișoara, revenind acasă în 1945. Și alte edificii din țară care găzduiesc spectacole sub egida **T.N.** au o istorie și o valoare remarcabile. Centru de viață spirituală și ambasador al valorilor dramaturgiei și artei interpretative românești în lume, **T.N.** ocupă un loc special între instituțiile culturale fundamentale ale României.

Repere bibliografice: Mihail Belador, *Istoria teatrului român*, Craiova, 1896; D.C. Ollănescu-Ascanio, *Teatrul la români*, îngr. și pref. Cristina Dumitrescu, București, 1981; Teodor T. Burada, *Istoria teatrului în Moldova*, ed. 2, îngr. și pref. I. C. Chițimia, București, 1975; Emanoil Al. Manoliu, *O privire retrospectivă asupra teatrului moldovenesc*, Iași, 1925; Ion Xenofon, *Filarmonica de la 1833. Centenarul primei reprezentații de teatru național în București*, București, 1934; George Baiculescu, Ioan Massoff, *Teatrul românesc acum o sută de ani*, pref. Paul I. Prodan, București, 1935; Ion Anestin, *Schiță pentru istoria teatrului românesc*, București, 1938; Aurel Buteanu, *Teatrul românesc în Ardeal și Banat*, Timișoara, [1944]; Simion Alterescu, Florin Tornea, *Teatrul Național „I. L. Caragiale" (1852–1952)*, București, 1955; Ioan Massoff, *Teatrul românesc*, I–VIII, București, 1961–1981; Victor Eftimiu, *Oameni de teatru*, București, 1965; George Oprescu, *Istoria teatrului în România*, I, București, 1965; *Istoria teatrului în România*, I–III, București, 1965–1973; Virgil Brădățeanu, *Istoria literaturii dramatice românești și a artei spectacolului*, I–III, București, 1966–1982; Ilie Grămadă, *Teatrul Național „Vasile Alecsandri" Iași (1816–1966)*, București, 1967; Mihai Florea, *Scurtă istorie a teatrului românesc*, București, 1970; Constanța Trifu, *Cronica dramatică și începuturile teatrului românesc*, București, 1970; Ion Cocora, *Privitor ca la teatru*, I–IV, Cluj-Napoca, 1975–2003; *Teatrul românesc contemporan. 1944–1974*, coordonatori Simion Alterescu și Ion Zamfirescu, București, 1975; N. Barbu, *Momente din istoria teatrului românesc*, Bucuresti, 1977; Amza Săceanu, *Teatrul și publicul*, București, 1977; Iosif Mira, *Teatrul nostru cel de toate zilele*, București, 1979; Mircea Mancaș, *Trecut și prezent în teatrul românesc*, București, 1979; George Franga, *Contribuții la istoria teatrului românesc în texte și documente*, București, 1979; Elena Grigoriu, *Zorii teatrului cult în Țara Românească*, București, 1983; Doina Modola, *Dramaturgia românească între 1900–1918*, Cluj-Napoca, 1983; V. Mîndra, *Istoria literaturii dramatice românești*, I, București, 1985; Justin Ceuca, *Teatrologia românească interbelică*, București, 1990; Constantin Gheorghiu, Alexandru Firescu, *666 actori craioveni*, pref. Ion Zamfirescu, Craiova, 1993; Justin Ceuca, Constantin Cubleșan, Roxana Manilici, Victor Nicolae, *Teatrul Național Cluj-Napoca. 1919–1994*, Cluj-Napoca, 1994; Aurel Sasu, Mariana Vartic, *Dramaturgia românească în interviuri*, I–V, București, 1995–1997; Mihai Vasiliu, *Istoria teatrului românesc*, București, 1995; Ionuț Niculescu, *Amintirile Teatrului Național. Evocări documentare din veacul așezării*, București, 1997; Ileana Berlogea, *Teatrul românesc în secolul XX*, București, 2000; Leonid Cemortan, *Teatrul Național din Chișinău (1920–1935)*, Chișinău,

2000; Mircea Ghițulescu, *Istoria dramaturgiei române contemporane*, București, 2000; Ionuț Niculescu, *Clepsidra Teatrului cel Mare*, București, 2003; Marian Popescu, *Scenele teatrului românesc. 1945–2004. De la cenzură la libertate*, București, 2004; *Școala ieșeană de teatru – istorie și actualitate*, coordonator Anca-Maria Rusu, Iași, 2005; Mariana Voicu, *Istoria Teatrului Național „M. Eminescu" Timișoara. 1945–2005*, Timișoara, [2006]; Emil Coșeriu, *Repertoriul Teatrului Național din Iași de la origini până în 1916*, Iași, 2008; N. Barbu, *Semnul Cumpenei: patru decenii de istorie a Teatrului Național „V. Alecsandri" Iași*, îngr. Sorina Bălănescu, pref. Florin Faifer, Iași, 2010; Florin Faifer, *Incursiuni în istoria literaturii dramatice românești*, ed. 3, Iași, 2010. ***D.N.R.***

TEATRUL NAŢIONAL, revistă a Teatrului Național din București, apărută neregulat între ianuarie 1941 și decembrie 1943, apoi între 1944 și 1946. Între 1941 și 1944 director este Liviu Rebreanu. Publicație densă, **T.N.** își propune să cultive valorile teatrale autentice. Colaborează cu versuri Ion Pillat (*Epidaur*), V. Voiculescu (*Actorul*), Adrian Maniu, Horia Furtună, Dimitrie Stelaru, Ben Corlaciu, D. Gherghinescu-Vania, Teodor Scarlat, Iulian Vesper, Traian Lalescu, Teodor Al. Munteanu, V. Copilu Cheatră, Grigore Bugarin, Ovid Caledoniu, Virgil Carianopol, Victor Eftimiu, Al. Raicu, Mircea Streinul ș.a. Articole despre teatru semnează E. Lovinescu (*Ce fel de școală este teatrul*, *Eternul și vremelnicul în teatru*), Camil Petrescu (*Teatrul substanțial*), Tudor Arghezi (*Note pentru discuții organizate*, *Avant-premiera piesei „Mioara"* ș.a.), Constantin Noica, Petru Comarnescu, Pompiliu Constantinescu, Tudor Vianu, Basil Munteanu, Al. Raicu, Pericle Martinescu, Vladimir Streinu, Al. A. Philippide, Ion Marin Sadoveanu, Vintilă Horia, Mihail Sorbul, G. M. Zamfirescu, Geo Dumitrescu, Ion Pas, G. Ivașcu, Ovidiu Drimba, Eugen Jebeleanu, Ovidiu Papadima, Ioan Massoff. Alți colaboratori: Coca Farago, Matei Alexandrescu, Ovidiu Ioanid, N. Crevedia, Lucia Demetrius, Șerban Cioculescu, Dan Petrașincu, Ștefan Baciu, Octav Sargețiu, Petru Manoliu, Dragoș Protopopescu, Corneliu Moldovanu, Pompiliu Eliade, I. Nottara, Ion Frunzetti. ***A.P.***

TECUCEANU, Horia (30.V.1929, Iași – 2.XI.1997, București), prozator. După terminarea studiilor liceale (1948) lucrează ca lăcătuș, iar în 1950–1951 urmează cursurile unei școli militare de aviație. În perioada 1953–1971 va fi angajat ca economist.

Autor deosebit de prolific, **T.** debutează în 1969 cu romanul *Căpitanul Apostolescu anchetează*, continuând să scrie în serie numai romane polițiste, toate cu succes la public. Scriitorul mărturisea că principala caracteristică a genului polițist ar trebui să fie „veridicitatea subiectului pe care îl tratează", scoțând în evidență faptul că întotdeauna a încercat să se bazeze pe „documentarea oferită de cazuistica judiciară reală". Crime și furturi spectaculoase, cadavre, piromani, asasini periculoși, acțiuni secrete ale poliției, cazuri de spionaj vor fi ingredientele cărților sale. La nivel structural, acestea nu vor suferi schimbări de-a lungul timpului: construite în cadrul unei scheme prestabilite, urmăresc atât acțiunile infractorului, fiind preferați criminalii în serie, afectați de diverse maladii mentale, cât și activitatea aparatului justițiar, reprezentat, invariabil, prin figura căpitanului Apostolescu. **T.** este foarte atent la detalii, nuanțând atât personajele, cât și situațiile în care sunt implicate. Se alcătuiește treptat „fișa caracterologică" a fiecărui personaj, astfel încât căpitanul Apostolescu, deși reprezentant al justiției, nu iese întotdeauna învingător în lupta împotriva infracționalității, judecățile eronate și pistele greșite nefiindu-i străine, ceea ce îi conferă și mai multă veridicitate. Unul din cele mai apreciate romane ale lui **T.**, *Căpitanul Apostolescu și inamicul public nr. 1* (1990), având în centru urmărirea unui criminal în serie, se articulează pe mai multe planuri, cu personaje și evenimente abil puse în pagină și cu observații de ordin psihologic asupra cazului, oferind o modalitate de construcție ce poate fi considerată reprezentativă pentru toate celelalte cărți ale autorului. Titlurile capitolelor sunt incitante, nu se încearcă simplificarea intrigii, ci, dimpotrivă, complicarea ei cu cât mai multe amănunte, adăugate treptat firului epic inițial. Printre elementele care particularizează și conferă farmec narațiunii sunt și numeroasele figuri de plan secund, ciudate, uneori comice, dar întru totul plauzibile și justificate în economia textului. La fel – pitorescul limbajului, care nu ocolește nici argoul, și ritmul alert al succesiunii evenimentelor sau suspansul omniprezent. Toate aceste caracteristici fac din **T.** un bun scriitor de romane polițiste.

SCRIERI: *Căpitanul Apostolescu anchetează*, București, 1969; *Căpitanul Apostolescu intervine*, Cluj, 1971; *Căpitanul Apostolescu și dubla enigmă*, Cluj, 1972; *Greșeala căpitanului Apostolescu*, Timișoara, 1973; *Căpitanul Apostolescu și identificarea*, Timișoara, 1974; *Surprizele căpitanului Apostolescu*, Cluj-Napoca, 1975; *Obstinația căpitanului Apostolescu*, București, 1978; *Căpitanul Apostolescu și piromanul*, București, 1979; *Acțiunea Anda*,

București, 1979; *Căpitanul Apostolescu și filiera*, București, 1981; *Colierul*, București, 1981; *Căpitanul Apostolescu și cifrul D-237*, București, 1983; *Revelionul*, București, 1983; *Căpitanul Apostolescu și S.A. Frații et Co.*, București, 1986; *Căpitanul Apostolescu și inamicul public nr. 1*, București, 1990; *Căpitanul Apostolescu și mobilul. Ancheta continuă*, Ploiești–București, [1991]; *Căpitanul Apostolescu și spionii*, București, 1991; *Afacerea Samoilescu–Cozmici*, București, 1993. **Traduceri:** San Antonio, *Am onoarea să vă pun la punct*, București, 1979, *În misiune secretă*, București, 1992.

Repere bibliografice: Mircea Iorgulescu, *„Căpitanul Apostolescu intervine"*, RL, 1973, 17; Popa, *Dicț. lit.* (1977), *557*; Constantin Paraschivescu, *„Căpitanul Apostolescu anchetează"*, TTR, 1981, 3; Anemone Popescu, *„Căpitanul Apostolescu și cifrul D-237"*, O, 1984, 17; Fl. Filip, *Joaca de-a romanul polițist*, AFT, 1988, 7; Mihai Iovănel, *Când milițianul e erou de roman*, „Gândul", 2008, 7; Marieta Găurean, *Romanul polițist… desuet?*, APF, 2010, 11. ***C.Dt.***

TECULESCU, Horia (4.IV.1897, Râșnov – 2.VIII.1942, Sighișoara), istoric literar, folclorist. Este fiul Elizei (n. Comănescu) și al protopopului Ion Teculescu, care după moartea soției a devenit, sub numele Iustinian, episcop al Armatei, cu reședința la Alba Iulia. Urmează la Brașov școala primară și Gimnaziul Greco-Oriental (inferior și superior), luându-și bacalaureatul în 1914. În același an se înscrie la Seminarul Teologic din Sibiu, iar în 1917 la Facultatea de Filosofie a Universității din Budapesta. Din toamna anului 1918 devine student al Facultății de Litere și Filosofie a Universității din București, iar în ianuarie 1919 este numit profesor de limbile română și germană la liceul din Alba Iulia. Transferat în septembrie 1926 la Liceul „Principele Nicolae" din Sighișoara, va funcționa aici, ca profesor și director, până la sfârșitul vieții. Debutează cu versuri (*Sonet*) în „Gazeta Transilvaniei" din 1915. Articole, studii de istorie literară și fragmente din culegerile sale de folclor apar în „Anuarul Liceului «Principele Nicolae»" (pe care îl scoate între 1926 și 1933), în „Graiul dascălilor", „Gazeta Transilvaniei", „Gând românesc", „Țara noastră", „Țara Bârsei", „Pagini literare", „Convorbiri literare", „Renașterea Târnavelor", „Familia" (unde semnează și un studiu despre Lucian Blaga, al cărui apropiat a fost) ș.a. Prima carte, *Scriitorii ca luptători pentru unirea neamului*, i se tipărește în 1921, fiind urmată de altele, fie dedicate profesorului său de la liceu Virgil Onițiu (monografie premiată în 1937 de Academia Română), fie lui Ioan Lupaș sau lui Octavian Goga, și de culegerea de folclor *Pe Murăș și pe Târnave. Flori înrourate (doine și strigături)* (1929), distinsă cu Premiul Academiei Române în urma unui raport întocmit de Octavian Goga. A semnat și Toma Nour.

T. alcătuiește, sub imboldul tatălui său, care prin 1885 culesese folclor în Vrancea, și sub înrâurirea lui Andrei Bârseanu („dascălul luminat"), culegerea de folclor *Pe Murăș și pe Târnave. Flori înrourate*, care conține aproape șase sute cincizeci de piese lirice, doine și strigături. În *Predoslovie* el susține o opinie exprimată de George Coșbuc, Ovid Densusianu, N. Iorga și Petre Cancel, anume că poezia populară este creație individuală. Prezintă categoriile liricii și recomandă metoda anchetei folclorice prin elevi, îndrumați în prealabil să culeagă cântece populare din mediul lor, să le noteze după cum le zic bătrânii și oamenii neinstruiți. Ovid Densusianu, în „Grai și suflet", remarcă ideile expuse de **T.** în introducerea cărții, precum și includerea unei serii de doine „cu o notă mai deosebită" sau a unor „strigături cu mult duh de satirizare". *Pe Târnavă-n jos… Oameni și locuri* (1934) este o lucrare cu o declarată finalitate pedagogică, în care, folosindu-se de un citat aparținând geografului Ion Simionescu, autorul îndeamnă tineretul „să se închine cu smerenie în fața semnelor ce se mai găsesc din veacurile trecute". Capitolul *Sufletul românului de pe Târnavă* reia problematica din colecția de folclor și o îmbogățește. În *V. Onițiu, un educator, deschizător de suflete și ziditor de idealuri*, o documentată monografie, sunt cercetate cu meticulozitate, prin raportare la situația și aspirațiile românilor din Transilvania înainte de 1915, direcțiile în care s-a afirmat cărturarul brașovean: educator, orator, istoric literar, îndrumător social, literat, promotor al culturii.

SCRIERI: *Scriitorii ca luptători pentru unirea neamului*, Arad, 1921; *Pe Târnavă-n jos… Oameni și locuri*, Sighișoara, 1934; *V. Onițiu, un educator, deschizător de suflete și ziditor de idealuri*, introd. I. Bratu, București, 1937; *Zile mari*, Sibiu, 1937; *Octavian Goga*, București, 1939; *Un stâlp de foc: Ion Lupaș*, București, 1943. **Culegeri:** *Pe Murăș și pe Târnave. Flori înrourate (doine și strigături)*, Sighișoara, 1929.

Repere bibliografice: Cronicar, *„Scriitorii ca luptători pentru unirea neamului"*, „Patria", 1925, 133; Ion Colan, *„Anuarul Liceului «Principele Nicolae»"*, „Țara Bârsei", 1930, 6; Nichifor Crainic, *Cronica măruntă*, G, 1931, 4; O.D. [Ovid Densusianu], *„Pe Murăș și pe Târnave"*, „Grai și suflet", 1931–1932; C. D. Pantazescu, *Oameni și locuri românești*, ȚA, 1937, 1 453; Bucur Țincu, *Însemnări*, PLI, 1939, 1–2; Ștefan Baciu, *Horia Teculescu*, UVR, 1942, 32;

Ion Breazu, *Horia Teculescu*, TR, 1942, 7–8; Eugen Hulea, *Horia Teculescu*, GT, 1944, 3; Piru, *Panorama*, *171–172*; Bârlea, *Ist. folc.*, *434–435*; *Scrisoare de la Tuliu Ropotă. 1982*, ADLTR, R-31; Titus Andronic, *Centenar Horia Teculescu*, TR, 1997, 25; Datcu, *Dicț. etnolog.*, *867–868*; Luminița Cornea, Constantin Catrina, Ioan Lăcătușu, *Teculeștii din neam în neam*, Sfântu Gheorghe, 2008. ***I.D., R.Z.***

TEICĂ, Nicolae (2.XI.1925, Corbeni, j. Olt – 10.V.2009, București), prozator, traducător. Este fiul Elisabetei și al lui Florea Teică. A urmat la București clasele primare, Liceul „Aurel Vlaicu" și Facultatea de Filologie și Filosofie, absolvită în 1949. Din 1953 este redactor la Editura Cartea Rusă, din 1957 la Editura de Stat pentru Literatură și Artă, din 1960 la Editura pentru Literatură și din 1970 la Editura Minerva, în redacția „Biblioteca pentru toți", pe care o conduce din 1975 până la pensionare. A debutat în 1953, cu articole la ziarul „Steagul roșu" și cu poezii la revista „Tânărul scriitor", iar editorial în 1961 cu romanul *Căprioara de smalț*. Pentru bogata sa activitate de traducător în 1979 i se acordă Premiul Asociației Scriitorilor din București.

Roman notabil prin tematică și mediu social, *Căprioara de smalț* relatează istoria transformărilor sociale și individuale dintr-un sat oltean în perioada interbelică și în primii ani după 1944. Personajul-narator e imaginat ca prototip al ascensiunii într-un meșteșug milenar, olăritul, care prin el se ridică până la artă. Tânărul începe o muncă în care descoperă mari satisfacții și, în ciuda greutăților familiale, prin tenacitate ajunge la împlinirea visului de a construi un cuptor modern, cu ajutorul căruia să realizeze artefacte din ceramică, între care și „căprioara de smalț". Narațiunea are savoare, pitoresc regional și autenticitate. Sunt schițate câteva portrete izbutite și descrise plastic obiceiuri populare, precum claca, pețitul, pomana ș.a. Talentul autorului își dă măsura în pasajele lirice, în care se evocă locurile natale și efortul artizanului, de la alegerea lutului până la desăvârșirea productelor, sugerând forța unui ritual milenar, ca într-un veritabil poem epic. Dintre numeroasele traduceri ale lui **T.**, îmbrățișând mai multe spații culturale și lingvistice, se rețin, pe lângă tălmăcirile poemelor provensalului Frédéric Mistral (*Mirèio*, *Calendau*, *Poemul Ronului*. *Regina Jano*) și a unor romane de Émile Zola, îndeosebi versiunile integrale, în versuri, ale operei celor doi mari reprezentanți ai comediei latine, Plaut și Terențiu. Cunoscător și al limbii ruse, din care a tălmăcit diverși autori în deceniul al șaselea din veacul trecut, a contribuit la o nouă versiune, în colaborare, din romanul *Război și pace* de Lev Tolstoi (2005).

SCRIERI: *Căprioara de smalț*, București, 1961. **Traduceri:** Estela Canto, *Noaptea și noroiul*, București, 1965 (în colaborare cu Rodica Tăutu); *Vitejii din Sasun. Epopee populară armeană*, București, 1965; Terențiu, Seneca, *Teatru*, pref. Eugen Cizek, București, 1966 (în colaborare cu Ion Acsan); Plaut, *Teatru*, I–V, pref. Eugen Cizek, București, 1968–1974; Terențiu, *Teatru*, I–II, pref. Eugen Cizek, București, 1975–1976; Émile Zola, *Pot-Bouille*, I–II, pref. Irina Mavrodin, tabel cronologic Ovidiu Cotruș, București, 1977, *Pământul*, București, 1982, *Visul*, București, 1986; Plaut, Terențiu, *Teatru. Comedia latină*, București, 1978; Frédéric Mistral, *Mirèio*, pref. Valeriu Rusu, București, 1979, *Calendau*, pref. Mircea Pădureleanu, București, 1983, *Poemul Ronului. Regina Jano*, pref. Mircea Pădureleanu, București, 1988; Kiril Kovalgi, *După-amiază*, pref. Ioan Grigorescu, București, 1985; Pierre Miquel, *Acest secol a avut o mie de ani*, București, 2001; Lev Tolstoi, *Război și pace*, vol. II, părțile 3, 4, pref. Dan-Horia Mazilu, București, 2005 (în colaborare cu Nina Radici).

Repere bibliografice: D. Florea-Rariște, *„Căprioara de smalț"*, ST, 1962, 3; Ov. S. Crohmălniceanu, *„Căprioara de smalț"*, VR, 1962, 4; George Gană, *„Căprioara de smalț"*, CNT, 1962, 25. ***M.Ds.***

TELEAJEN, Sandu (pseudonim al lui Stelian Morcovescu; 6.II.1893, Homorâciu, j. Prahova – 21.VI.1963, Iași), prozator, poet, dramaturg. Este fiul Anei (n. Manole) și al lui Platon Morcovescu, învățător. Începe școala în comuna natală, situată pe Valea Teleajenului, apoi urmează liceul la Ploiești. În 1912 se înscrie la Facultatea de Litere și Filosofie, precum și la Conservatorul de Muzică și Artă Dramatică din București. Stagiul militar, concentrările și războiul din 1916–1918, pe care îl face pe front ca ofițer de rezervă, îl împiedică să își termine la timp studiile. Rănit, e făcut prizonier. După ce iese din spitalul de la Pitești, va fi internat în lagărul Stralsund din insula Danhölm (în Marea Baltică), unde îi întâlnește pe scriitorii D. Nanu, Gheorghe Brăescu, Eugen Todie, Horia Furtună, Titus Hotnog, Cezar T. Stoika, precum și pe câțiva actori români. Împreună cu aceștia organizează un cerc literar, o revistă și un teatru. Se joacă piese de I. L. Caragiale, Molière, și spectacole de revistă, în captivitate **T.** reușind să litografieze și o alegorie în versuri, *Când ies pâraiele… din matcă*. Întors în țară și demobilizat, este angajat de Mihail Sadoveanu, directorul Teatrului Național din Iași, ca artist stagiar. Își ia licența în filosofie și litere, termină și Conservatorul, la clasa lui Mihai

Codreanu. Actor timp de patru decenii, este și titular al Catedrei de psihologie și estetică teatrală la Conservator (1921–1926), director al Teatrului Național ieșean (1937–1939) și mai târziu secretar literar (1954–1960), decorat în 1957 cu Ordinul Muncii clasa a III-a. Se numără printre cei dintâi membri ai Societății Autorilor Dramatici Români. Începe să publice versuri, schițe literare și articole în revista „Curierul liceului" din Ploiești,iar în 1912–1913 scrie la „Cuvântul nostru". La Iași editează, împreună cu un grup de scriitori, pictori, actori și publiciști, revista „Gândul nostru" (1921–1928) al cărei director e în ultimii doi ani de apariție. Aici găzduiește primele poezii ale lui George Lesnea, „tânărul tipograf" al cărui har artistic l-a descoperit. Mai participă la realizarea revistei „Pagini moldovene" (1932–1933), iar în 1934 inițiază, împreună cu G.M. Zamfirescu, Titus Hotnog, Bogdan Amaru, Constantin Argeșanu și cu pictorul Ștefan Dumitrescu, lunarul „Cadran". Editorial a debutat în 1912 cu placheta *Lacrimi de copii*, urmată, în 1924, de culegerea de „cântece și balade" *Au înflorit castanii.* Productiv se arată însă prozatorul: culegerile de nuvele și schițe *Casa cu mușcate albe* (1925), *Poveștile lui Hinu Ion* (1925) ș.a., romanele *Porunca inimii* (I, 1933), *Drumul dragostei* (1934), *Turnuri în apă* (1935; Premiul „Ion Heliade-Rădulescu" al Academiei Române) ș.a., dar și dramaturgul: *Cuiburi sfărâmate* (1924, în colaborare cu Adrian Pascu), *Craiul Vânt* (1926, în colaborare cu Adrian Pascu), *Moșnenii* (1927) și *Ion Creangă* (1938, în revista „Teatru", în colaborare cu Adrian Pascu). Colaborează la „Adevărul literar și artistic", „Flacăra", „Zburătorul", „Azi", „Tot", „Universul literar", „Revista Fundațiilor Regale", „Dimineața", „Adevărul", „Rampa", „Tribuna" (Sibiu), „Icoane maramureșene" (Arad), „Însemnări ieșene", „Opinia", „Iașul literar", „Flacăra Iașului", „Teatrul", „Luceafărul", „Nistru", „Moldova socialistă" (Chișinău) ș.a. A mai semnat cu pseudonimele Sandu Tel, Tudor Zăganu.

Inegale, scrierile lui **T.** au relevanță mai cu seamă când este vorba despre proză. Astfel, romanul *Turnuri în apă*, radiografie a mediului boem ieșean al anului 1918, evocă nostalgic o lume apusă, căreia i se surprinde culoarea inalienabilă, oferindu-se totodată și un document cu privire la imaginea orașului în timp de război. Prin intermediul protagonistului, Gabriel Donici, tânăr pictor de talent, **T.** se apropie de drama artistului conștient de harul său, dar constrâns de lipsuri materiale și excedat de alegerea pe care o face în iubire. Așa cum orașul, cu toată agitația și atmosfera lui de bună dispoziție și plezirism, pare condamnat la extincție, soarta tânărului pictor se curmă brusc. Sub semnul poetic al amintirii, scriitorul închipuie tablouri pline de dinamism, asemenea forfotei orașului în care locuitorii, sfidând moartea, trăiesc tumultuos, cu frenezie, bucurându-se de fiecare clipă. De aceea, cârciumile orașului, cu meniuri opulente și vinuri aducătoare de bună dispoziție, devin emblematice pentru cronica orașului: „Câteva firme de cârciumi ieșene merită gloria de a intra în istorie: «La Bolta Rece», «La Raiul lui Adam», «La Lupu Fleică», «La Șapte Pulpe», «La Picior de Paris», «La Iancușor», «La Trei Sarmale», «La Viață Lungă», «Parcul Vânătorilor», «Manaș Cantar», «Simon Pașcanul»; unele dispărute, altele în ființă". Aici se încheagă și se destramă prietenii, se consumă drame și se pun la cale fapte ce schimbă viața unor oameni. E o viață înșelătoare, comparabilă cu starea călătorilor aflați pe un vapor ce stă să se scufunde și pentru că, sub ploile nesfârșite, orașul pare o insulă. Lupta dintre nou și vechi, dintre mentalități ireconciliabile ar constitui esența romanului, iar ploaia fără sfârșit ar putea fi singurul răspuns la această criză: în ultimele clipe de viață lui Gabriel i se năzărește „în locul Iașului, mărginit de dealuri, un lac imens și pe oglinda lui, ici, colo, câteva turnuri… negre. Turnuri în apă…". Cu sensibilitatea lui în acord cu cea a orașului unde și-a definit personalitatea, **T.** elogiază grandoarea, dar înregistrează și semnele vremelniciei, care pecetluiesc „cetatea" și locuitorii săi. În periodice i-au rămas traduceri din Molière, Pirandello, Racine ș.a., iar în manuscris a lăsat versuri, proză, crochiuri evocatoare ale unor personalități culturale ieșene etc.

SCRIERI: *Lacrimi de copii*, Ploiești, 1912; *Când ies pâraiele… din matcă*, Krefeld, 1918; *Au înflorit castanii*, Iași, 1924; *Cuiburi sfărâmate* (în colaborare cu Adrian Pascu), Iași, 1924; *Casa cu mușcate albe*, Iași, 1925; *Poveștile lui Hinu Ion*, București, 1925; *Craiul Vânt* (în colaborare cu Adrian Pascu), Arad, 1926; *Moșnenii*, Arad, 1927; *Porunca inimii*, I, Iași, 1933; *Drumul dragostei*, București, 1934; *Turnuri în apă*, București, 1935; ed. Iași, 1997; *O fată singură*, București, 1937; *Legiunea de onoare*, 1940; *Ard zăpezile*, București, 1962.

Repere bibliografice: Ralea, *Scrieri*, II, *423, 431–432;* Eugen Constant, *„Casa cu mușcate albe"*, „Năzuința românească", 1925, 3; G.M. Zamfirescu, *„Porunca inimii"*, „România literară", 1933, 75; Perpessicius, *Opere*, II, *303–306*, VI, *141–143*, VII, *86*, *253–255*; Șerban Cioculescu, *„Drumul dragostei"*, RFR, 1934, 1; Călinescu, *Opere*, II, *691–694*,

1150–1153, III, *1101–1104*; Ovidiu Papadima, [*Sandu Teleajen*], G, 1936, 2, 1938, 1; Lovinescu, *Ist. lit. rom. cont.*, *215–216*; G.D. Loghin, *„Legiunea de onoare"*, IIȘ, 1940, 8; Călinescu, *Ist. lit* (1941), *835*, *Ist. lit.*, (1982), *920, 1026*; Andi Andrieș, *Sandu Teleajen la 70 de ani*, IL, 1963, 2; Const. Ciopraga, *Sandu Teleajen*, IL, 1963, 8; Leon, *Umbre*, II, *171–174*; Grigore Ilisei, *Cu George Lesnea prin veac*, București, 1977, *97–102*; Maftei, *Personalități*, III, *321–322*; Valentin Chifor, *Scriitori uitați: Sandu Teleajen*, F, 1991, 6; *Dicț. scriit. rom.*, IV, *523–525.* ***O.I.***

TELEGRAFUL, gazetă apărută la București, zilnic, între 1 aprilie 1871 și 30 octombrie 1888; primele numere s-au tipărit sub titlul „Telegraful de București". Reprezentând aripa radicală a Partidului Liberal, arătând deci simpatie pentru acțiunile politice ale lui C.A. Rosetti, **T**. a fost la început și o publicație antidinastică. Redactor este I.G. Valentineanu, de rubrica umoristică răspunde N.T. Orășanu, iar de partea literară tânărul poet transilvănean Iulian Grozescu (sub pseudonimul Cassiu). Cu timpul, spre sfârșitul anului 1871, ardoarea radicală se temperează odată cu schimbarea echipei redacționale. Unul din redactorii politici va fi acum Gr. G. Tocilescu, gazeta trecând, probabil, sub conducerea lui I.C. Fundescu; abia în 1877 acesta apare ca redactor-șef, pentru a figura, din 1879, ca director politic. Doi ani mai târziu din redacție fac parte Zamfir C. Arbore și C. Bacalbașa. În toamna anului 1888 Fundescu este înlocuit la direcția ziarului de I. G. Bibicescu. Gazeta iese complet de sub influența lui Fundescu și devine un oficios al liberalilor, schimbându-se componența redacției și chiar denumirea. Fostul proprietar protestează, face chiar și o încercare, nereușită, să scoată din nou ziarul său. Vechiul **T**. dispărea astfel, după șaptesprezece ani, pentru a face loc unui ziar nou, „Telegraful român". La fel ca atâtea alte jurnale politice, cotidianul a publicat beletristică în scopul de a atrage cititorii, și nu în virtutea unui program cultural și literar. De aceea, vor colabora scriitori de valori și cu opinii diverse, din generații diferite, între care I.P. Bancov (poezii, între care *Blestemul, Guardistul român*), N.V. Scurtescu, V.D. Păun (*La junime*), Miron Pompiliu (*Izvorul Tisei*), Mihail Zamphirescu (*Balada nebunilor* ș.a.), Gr. H. Grandea. Se reproduc versuri de G. Sion (*Papagalul și curcanul*, fabulă), D. Bolintineanu (*Mănăstirea Putna*), Alecu Donici (*Satire I. Neguțătorul, Satire II. La mormântul unui doctor*), V. Alecsandri (*Imn la Ștefan cel Mare* ș.a.), B.P. Hasdeu (*Poezie la craniul lui Mihai cel Viteaz* ș.a.), I. Al. Lapedatu ș.a. Un colaborator consecvent, cu versuri, proză și traduceri, a fost, în primii ani, Al. Macedonski (poeziile *Fericirea vieții, Craiovei, Ce plâng?, Cântecul olteanului,* satira *10 Mai* ș.a.). Din septembrie 1873, la o rubrică nouă, intitulată „Curiozități", scrie I.L. Caragiale. El publică anecdote, mici tălmăciri de proză umoristică, iar spre sfârșitul anului și cronici dramatice, toate nesemnate. Și în anul următor Caragiale este prezent în paginile ziarului, fiind probabil, până în noiembrie, corector și traducător. Prin 1882 Constantin Mille, iscălind Emil, trimitea de la Paris, unde era student, corespondențe politice și culturale. Din „Curierul de Iași", subtitlul *Câteva pagini istorice*, se republică mai multe note ale lui M. Eminescu referitoare la „răpirea Bucovinei". În 1888 se tipăresc în foileton, nesemnate, romanele *Jidovul*, cu subtitlul „roman original românesc", și *Dramele Bucureștilor*, în care se încearcă o reconstituire a vieții literare de la 1870, printre personaje fiind și N.T. Orăsanu. ***R.Z.***

TELEGRAFUL ROMÂN, „gazetă politică, industrială, comercială și literară" apărută la Sibiu, bisăptămânal de la 3 ianuarie 1853, săptămânal de la 2 ianuarie 1858, din nou bisăptămânal începând cu 4 ianuarie 1862, săptămânal de la 1 iulie 1933 și bilunar de la 1 ianuarie 1948. Inițiativa editării a avut-o mitropolitul Andrei Șaguna, **T.r.** fiind o publicație oficioasă a Mitropoliei Ardealului. Redactor pentru primele opt numere a fost Aron Florian, înlocuit apoi cu Pavel Vasici (1853–1856). Au mai îndeplinit această funcție Ioan Bădilă (1856–1857), Visarion Roman (1857–1858), Ioan Rațiu (1858–1862), Zacharia Boiu (1862– 1865), Nicolae Cristea (septembrie 1865–6 octombrie 1883), schimbat, la insistențele autorităților, în urma apariției unui articol de hotărâtă atitudine națională scris de Ioan Slavici, apoi Matei Voileanu (1883–1886), Remus Roșca (1886–1890), Nicolae Ivan (1890–1892), Silvestru Moldovan (1892–1895), Nicolae Olariu, Gavril Hango (1896–1897) și Ilie Cristea (1898–1900). După 1900 la conducere vin Teodor V. Păcățian (1901–1902, 1904–1917) și George Proca (1903–1904); Nicolae Regman, Gh. Comșa și, din nou, Matei Voileanu girează între 1917 și 1920 sarcinile redacționale, iar de la 12 februarie 1920 George Proca este numit redactor, îndeplinind această funcție vreme de cincisprezece ani. De la 1 ianuarie 1934 o echipă de redactori tineri, în frunte cu Dumitru Stăniloae, schimbând aspectul grafic și, în bună

măsură, atitudinea publicistică, fac gazeta mai vie, mai direct implicată în discuțiile cu caracter teologic și confesional, dar și în acelea de natură socială. Din 1945 între redactori se vor afla C. Sârbul (1945–1948), Em. Vasilescu, N. Mladin (1948–1967), Gh. Papuc (1967–1978), D. Abrudan (1978–1989). Un comitet de redacție, prezidat mai întâi de N. Mladin (1967–1981), apoi de Antonie Plămădeală (din 1981), va dirija **T.r.**, D. Abrudan fiind, în continuare, redactor responsabil și după 1989. Între 1 ianuarie 1876 și 25 decembrie 1877 N. Cristea a editat și un supliment cultural, intitulat „Foișoara «Telegrafului român»”. Tipărit inițial cu caractere chirilice, **T.r.** publică între 1859 și 1863 și articole imprimate cu caractere latine, pentru a adopta apoi alfabetul latin și o ortografie necontaminată de etimologism. Faptul este remarcat de Eminescu într-un articol apărut în „Convorbiri literare” din 1877. De altfel, după 1875, prin **T.r.**, sub influența Junimii de la Iași, curentul latinist și etimologizant este combătut de intelectualii din Sibiu (I. Slavici, I. Bechnitz, Eugen Brote, Dimitrie Comșa ș.a.). Gazeta nu poate fi socotită o publicație de literatură. Totuși, în paginile ei s-a tipărit foarte mult folclor, a apărut, de asemenea, multă literatură aparținând scriitorilor transilvăneni și din Principate, precum și traduceri literare. Criteriul de selecție aplicat de redactori, începând cu Aron Florian și Pavel Vasici și continuând, mai ales, cu N. Cristea, corespundea orientării generale a gazetei, adică urmărea o susținere hotărâtă, dar în limitele impuse de legile imperiale, a drepturilor naționale ale românilor. Totodată, se avea în vedere afirmarea permanentă a elementului național pe plan cultural și o ilustrare cât mai adecvată a cerințelor vieții sociale din Transilvania, a evoluției intelectuale a românilor din Imperiu și din afara Imperiului. Între scriitorii republicați de **T.r.** sau care sunt prezenți aici între 1853 și 1900 figurează Costache Negruzzi, Vasile Alecsandri, Cezar Bolliac, Dimitrie Bolintineanu, Ion Creangă, Ioan Slavici, Al. Macedonski, George Coșbuc, Ilarie Chendi, precum și Al. Antemireanu, Z. Antonescu, Andrei Bârseanu, I. Broju, Temistocle Bocancea, Zacharia Boiu, Vasile Bumbac, Maria Ciobanu, Leonida Grigoriță, N. Ivan, At. M. Marienescu, N. Petra-Petrescu, I. Rațiu, Sebastian Stanca ș.a. Literatură populară publică Vasile Bologa, Ilarie Chendi (sub pseudonimul Fidelio), Ioan Duma, Nicolae Densușianu, Iulian Grozescu, Viora Magdu, Ion

TELEGRAFUL ROMAN.

№ 97. Анвлв I.

Сівііб 9. Дечемвре 1853.

Депеше телеграфіче.

Pop-Reteganul, I. Bota, I. Broju, Gh. Cătană, G. Coșbuc, S. Fl. Marian, At. M. Marienescu, Iuliu T. Mera; se tălmăcește și din folclorul altor popoare. Sunt traduse scrieri de Horațiu, Benjamin Franklin, Schiller, Heinrich von Kleist, Wilhelm Hauff, Lamartine, Hugo, Al. Dumas, Lev Tolstoi, Dostoievski, Korolenko, Maupassant, Mark Twain, Bjørnstjerne Bjørnson, Théodore de Banville, Paul Bourget, François Coppée, Paul Féval, Hector Malot, Jules Verne, Giovanni Verga, Matilde Serao, Heinrich Zschokke. Articole de informație culturală, știri artistice și literare, portrete de scriitori, articole comemorative și necrologuri, note bibliografice și recenzii sumare apar mai în fiecare număr. În **T.r.** au debutat Zacharia Boiu (cu poezia *Salutare la „Telegraful român”*, apărută în 1853), Visarion Roman (cu versurile intitulate *Fiul grijei*, în 1853), Iosif Vulcan (cu o corespondență trimisă din Pesta în 1859), Al. Macedonski, căruia i se tipărește la 26

noiembrie 1870 poezia *Dorința poetului*, trimisă de la Viena. Și Ilarie Chendi se află la primele lui încercări literare, publicând, în iulie 1892, nuvela *Emi*, semnată X. După apariția „Tribunei” de la Sibiu, spre sfârșitul secolului al XIX-lea din ce în ce mai accentuat, **T.r.** se transformă dintr-o gazetă cu interes pentru mai toate aspectele vieții românești într-una de știri administrative și de cultură ecleziastică. Cei care își asumă responsabilitățile redacționale după 1900, în primul rând T. V. Păcățian sau George Proca, se vor înscrie însă în tradiția instaurată de Aron Florian și Pavel Vasici, apoi de Nicolae Cristea, dând atenție vieții intelectuale și artistice a românilor de pretutindeni. Se reproduce, de pildă, răspunsul lui Titu Maiorescu la controversatul discurs de recepție ținut de Duiliu Zamfirescu în 1909, cu ocazia primirii în Academia Română. Până în 1918 între cei ce publică articole de critică sau de istorie literară, recenzii ori alte contribuții culturale sunt Ioan Lupaș, Gh. Maior, Onisifor Ghibu, Sextil Pușcariu, D. Ivanovici. În aceeași perioadă versuri semnează Zacharia Boiu, Maria Ciobanu, Maria Cunțan, Octavian Goga (o singură poezie, în 1906), Elena din Ardeal (Elena Simtion), St. O. Iosif ș.a., iar proză Ioan Adam, Al. Ciura (și cu pseudonimul Simion), G. Coșbuc, Emil Gârleanu, Nicolae Regman, Mihail Sadoveanu, V. A. Urechia ș.a. **T.r.** își păstrează și după Primul Război Mondial caracterul de publicație periodică bisericească. La rubricile culturale și literare figurează numele unor autori cunoscuți, dar și acelea ale unora lipsiți de înzestrare. Versuri dau, destul de rar, I. Al. Bran-Lemeny, George Breazul, Aron Cotruș, Gr. T. Marcu, I. D. Pietrari, Vasile Militaru, Horia Petra-Petrescu, Nichifor Crainic, I. U. Soricu, G. Tutoveanu ș.a., iar proză Ioan Agârbiceanu, Horia Petra-Petrescu (sub pseudonimul Ilie Marin), Nicolae Regman (utilizează și pseudonimele Z. Sandu, N. Păunaș), Gala Galaction. Li se alătură, cu note, recenzii sau comentarii literare și intervenții privind chestiuni confesionale, Coriolan Bărbat, Gh. Adamescu, Ion Gorun, Il. V. Felea, Ion Breazu, G. Bogdan-Duică (ciclul polemic *Mici studii istorice*, din 1933–1934), Dumitru Stăniloae (care întreține ani în șir rubrica „Probleme–recenzii–comentarii”), Iosif E. Naghiu, Nic. Neagu, Teodor Bodogae. O serie de articole din 1942, inaugurată de Nicolae Terchilă (*Filosofia religiei la domnul Lucian Blaga*) și continuată luni în șir de D. Stăniloae (*Poziția domnului Lucian Blaga față de creștinism și ortodoxie*), a dat naștere unei polemici în jurul concepției filosofice a poetului, ale cărei ecouri nu s-au stins până târziu. Până în 1945 se traduce din scrierile unor autori precum Shakespeare, Edgar Allan Poe, Rudyard Kipling (celebrul poem *Dacă*, transpus în românește de Magda Berariu), Lev Tolstoi, Dostoievski, Cehov, Maxim Gorki, Vsevolod Garșin, Goethe, Schiller, Grillparzer, Th. Körner, August von Kotzebue, Selma Lagerlöf, Maurice Maeterlinck, Henryk Sienkiewicz, Rabindranath Tagore. După 1950 preocupările literare au mai curând un caracter ocazional. Din când în când N. Medoiu, Gr. T. Marcu, Ștefan Tascianu ș.a. sunt găzduiți cu versuri, dar predomină articolele comemorative și preocupările de istorie culturală. Între colaboratori sunt Mircea Păcurariu, Gavril Istrate, Ion Buzași, Valeriu Anania, Gh. Papuc. O oarecare înviorare se face simțită începând din 1990, când în **T.r.** își fac loc poezii de Grigore Vieru, Petre Pascu, Octav Sargețiu, Radu Cârneci ș.a. sau articole dedicate literaturii, aparținând lui Al. Duțu, Gh. Cunescu, Valeriu C. Neștian, Grațian Jucan ș.a. Rubricile intitulate „Texte”, în care sunt reluate fragmente din opera lingvistică a lui Sextil Pușcariu ori din aceea istorică a lui David Prodan, și „Semnalăm… semnalăm” conferă consistență paginilor rezervate culturii. ***R.Z.***

TELEGRAFUL ROMÂN, cotidian apărut la București de la 1 noiembrie 1888 până la 3 martie 1892. În urma unei înțelegeri, la sfârșitul lunii octombrie 1888 I.C. Fundescu cedează ziarul „Telegraful” omului politic liberal și folcloristului I.G. Bibicescu. Acesta, nerespectând probabil o anumită clauză a contractului, schimbă numele în „Telegraful român”, ceea ce provoacă protestele lui Fundescu și chiar o încercare, nereușită, de continuare a vechiului periodic. De fapt, Bibicescu nu modifică numai denumirea, ci întreaga orientare politică a gazetei, care devine un oficios al Partidului Liberal. Din vechea redacție rămân la **T.r.**, între alții, Zamfir C. Arbore și C. Bacalbașa. Li se alătură Mircea C. Demetriade, Al. Obedenaru și Caton Theodorian. Cu toții sunt prezenți și la rubrica „Partea literară”, alături de Smaranda Gârbea (Smara), Iuliu Cezar Săvescu, Gh. Nădejde (cu pseudonimul Leon Gârbea), Sever Moschuna, Ana Ciupagea. În **T.r.** Mircea C. Demetriade (*Balade. În formă populară. Glasul ardeleanului, Lieduri românești* ș.a.), Al. Obedenaru și Iuliu Cezar Săvescu (*Banul, Ah! Mi-e dor, Amorul meu*) își tipăresc versurile cu ecouri din

simbolismul francez, dominate de nostalgii inexplicabile, de obsesia morții, de dorința evadării. O cronică literară și dramatică atent alcătuită, cu observații pătrunzătoare și obiective, între altele la *Othello* de Shakespeare, *Fedra* de Racine, *Bolnavul închipuit* de Molière și *Ispita* de Octave Feuillet, toate spectacole ale Teatrului Național din București, întreține Sever Moschuna (pseudonimele lui sunt Reves și Din stal). Tot el este autorul unor schițe de observație socială (*Credința femeii, Înmormântarea, Tipuri de cafenea. I. Parvenitul*) și traduce din Guy de Maupassant (*O văduvă, Mâna care se răzbună* ș.a.). Mai apar tălmăciri din Edgar Allan Poe (*Portretul oval*), Alfred de Vigny (*Bastonul de trestie*), Gerard de Nerval (*Regina peștilor*), Al. Dumas-fiul (*O istorie adevărată*), Théodore de Banville (*A întovărăși o femeie*), Catulle Mendès (*Noua căsătorită* ș.a.), Alphonse Daudet (*Mincinoasa* ș.a.), I.S. Turgheniev (*Egoistul*). În 1891 se inserează mai multe poezii în proză ale simbolistului rus S.I. Nadson, însoțite de o sumară prezentare a activității lui. În mai multe corespondențe Zamfir C. Arbore se referă la situația Basarabiei, cu informații despre starea economică și culturală, procesul de rusificare etc. **T.r.** are în permanență și o rubrică de comentarii culturale și literare semnate de Zamfir C. Arbore (*D-l Maiorescu și legea instrucției*), de Caton Theodorian (*Alexandru Odobescu, „Spleen", Impresionistul Jiquidi*), Mircea C. Demetriade (*Impresii de cetire*), Smara, Leon Gârbea ș.a. Se republică în acest ziar articole de Mihail Kogălniceanu (*Scene pitorești din obiceiurile populare*), Ion Ghica (*Bucureștii industriali*) și se tipăresc piese de literatură populară care vor intra în 1893 în colecția lui I. G. Bibicescu.

R.Z.

TELEOR, Dimitrie (pseudonim al lui Dumitru Constantinescu; 10.V.1858, Atârnați, azi Cernetu, j. Teleorman – 4.IV.1920, București), prozator, poet, gazetar.

Este fiul Lucreției și al lui Tache (Dumitru) Constantinescu, țărani. A absolvit Gimnaziul „Alexandru Ghica" din Alexandria. Încă elev la Liceul „Gh. Lazăr" din București, **T.** s-a remarcat prin colaborări literare în revistele școlare și printr-o precoce activitate publicistică, debutând, cu versuri, la „Reforma" (1874), și editând, în 1875, împreună cu Al. Drăghicescu, „Acera română", „foaie literară și științifică". Urmează câțiva ani Medicina (1878–1882), fără a-și termina studiile. Mult timp, începând din 1890, a fost funcționar (copist, subșef de birou, șef de birou) la Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice. Gazetar prin vocație, **T.** a colaborat, din 1877, la foarte multe ziare și reviste bucureștene, adaptându-se cu mare ușurință profilului și nivelului fiecărei publicații. La „Albina", „Amicul copiilor", „Epoca", „Familia", „Foaia pentru toți", „Ghimpele", „Lupta", „Noua revistă română", „Peleșul", „România literară", „Românul", „Sămănătorul", „Adevărul", „Vieața" ș.a. este prezent cu versuri, schițe și povestiri, articole de critică, biografii, cronici dramatice. La „Generația viitoare", în perioada în care începe să se tipărească sub titlul „Generația nouă" (februarie–iulie 1890), figurează ca prim-redactor și publică schițe și scenete în versuri. Este, de asemenea, membru în comitetul de redacție la „Revista societății Tinerimea Română" (1882–1890), „Literatorul " (1883), „Analele literare" (1885–1886), secretar de redacție la „Petrolistul" (1916), redactor la „Binele public" (1882), „Națiunea" (1883), „România literară" (1883–1884), „Universul" (1886–1889), „Moftul român" (1902), „Voința națională" (1908) și, probabil, la „Constituționalul", „Biciul" (1901), „Moș Teacă". Alături de Emil Andrieș conduce „Revista ilustrațiunilor române" (1910). Admirator al lui Al. Macedonski și prețuit de acesta, a frecventat cenaclul poetului. Deși a scris numeroase versuri lirice, s-a afirmat mai întâi ca umorist, fiind nelipsit de la rubricile sau revistele de umor de după 1875 și întâlnindu-se aici, uneori, cu I. L. Caragiale, cu care a fost, într-o perioadă, în relații amicale. În „Minerva literară ilustrată" semnează, între 1909 și 1914, poezii și cronici rimate, amintiri și evocări, susține „Rubrica lui Mitică", înțesată cu „mofturi", „miticisme" și anecdote, răvașe și epigrame, scrie snoave, farse, schițe umoristice, sonete. În foiletonul săptămânal al revistei publică întâmplări cu haz, portrete și dialoguri comice. A folosit uneori semnăturile D.T. și D.C.T.&I.L.C. (împreună cu I.L. Caragiale) sau pseudonimele Blitz, Camil, Cardamus, Condé, Decon, Demcon, Lear, Mireille, Mitică, Nocturn, Radamante, Rafael, Roel, Roelet, Tel,

Tiriplic, Trubadur, -View-. Schițele și nuvelele sale au fost adunate în volumele *Nuvele* (1883), *Scene și portrete* (1886), *Flori de liliac* (1888). În manieră publicistică realizează portrete de oameni politici (Al. I. Cuza, Eugeniu Carada) sau de scriitori (C. A. Rosetti, Costache Negri, B. P. Hasdeu, Eminescu) ș.a. Farsa într-un act *O soacră*, premiată de Societatea Presei, i-a fost reprezentată la Teatrul Național din București în 1896. Cu reputația unui om de spirit și a unui epigramist temut, **T.**, poreclit Țața, a fost o figură memorabilă a boemei bucureștene, ilustrând perfect tipul publicistului literat de la sfârșitul secolului al XIX-lea, funcționar de nevoie, oscilând veșnic între literatură și gazetărie. A murit ca unul dintre protagoniștii boemi ai povestirilor sale melodramatice, sărac și uitat de toți.

Primele nuvele și schițe ale lui **T.** nu depășesc nivelul unei proze foiletonistice. Subiectele sunt ori exotice, cu aventuri galante, ori simple anecdote amplificate. Despre veteranii Războiului pentru Independență imaginează mai multe povestiri cam afectate, artificiale. Mai apropiate de înclinația scriitorului sunt schițele cu grațioase chipuri de fete sărace, aflate la prima dragoste, sau cele despre boemi tineri și visători. Abia în *Scene și portrete* **T.** se arată un observator ironic de caractere, atent la detalii pitorești și la vorbirea personajelor, selectate din lumea mahalalei ori a micii burghezii bucureștene. Sunt creionate, uneori superficial, cu neglijențe stilistice, alteori cu o pregnanță de autor exersat, figuri de oameni politici, funcționari, gazetari, actori de provincie, poeți famelici, „cărturărese" de mahala, chiriași și proprietari. În mare măsură e lumea momentelor lui I. L. Caragiale (mai multe personaje au chiar aceleași nume: Mitică, Mache, Lache), dar în afara replicii vioaie, sugerând efecte comice sau contribuind la obținerea unui instantaneu hazliu, **T.** nu urmărește, decât rareori, o semnificație mai adâncă. Funcționarul mărunt, cu preocupări derizorii conturat de **T.**, ca în *Căderea guvernului, Tuns și frezat* ș.a., va popula mai târziu nuvelele lui I. A. Bassarabescu și ale lui I. Al. Brătescu-Voinești, dar și piesele lui Tudor Mușatescu. Umorul este înduioșat și binevoitor, amestec de proză și poezie. O înclinație deosebită are autorul pentru descrierea interioarelor de modă veche, prilej de înșirare încântată a unor cuvinte arhaice, turcisme și grecisme, cu mari efecte evocatoare. Cu aceeași savoare lexicală sunt realizate și siluete din Bucureștii de altădată, vechi lăutari și cântăreți bisericești, printre care se întrevede, uneori, silueta lui Anton Pann. Versurile lui **T.**, incluse în *Icoane* (1891) și *Realiste* (1896), sunt compuneri sentimentale de album, idile delicate, încheiate de obicei cu o glumă sau cu o ironie, în maniera pe care o va desăvârși mai târziu G. Topîrceanu. Epigramele (adunate în volum în 1900) și cronicile rimate i-au consolidat faima de umorist și au creat o adevărată tradiție: D. Anghel și St. O. Iosif (în *Calendarul lui A. Mirea*), G. Ranetti, G. Topîrceanu ș.a. Ca poet, **T.** s-a relevat pe deplin abia în versurile apărute în „Minerva literară ilustrată" și mai ales în ciclul *Sonete patriarhale* (1916). Forma fixă a sonetului l-a silit la o rigoare și un echilibru mai puțin proprii temperamentului său. Multe sonete închid, ca în niște stampe de epocă, o lume apusă, în care se perindă prinți bizantini și beizadele, duduci și boieri veliți în rădvane vieneze sau figuri pitorești din mahalaua bucureșteană de la sfârșitul veacului al XIX-lea – tablouri evocate și în proza lui **T.**, dar care în sonete sunt învăluite într-un umor nostalgic, generator de lirism. Siluetele „bizantine" au o surprinzător de rafinată grație, sugerând o ambianță crepusculară, cu gesturi leneșe și triste, cu tabieturi orientale. Se inaugurează astfel, și prin scrisul lui **T.**, un univers caracteristic, balcanic și fanariot, plin de parfumuri, culori și podoabe, impus ulterior de Mateiu I. Caragiale și de Ion Barbu.

SCRIERI: *Nuvele*, pref. A. Lupu-Antonescu, București, 1883; *Scene și portrete*, București, 1886; *Flori de liliac*, București, 1888; *Durere*, București, 1889; *Icoane*, București, 1891; *D-lui Em. Protopopescu-Pache*, București, 1891; *Nuvele alese*, București, 1894; *Schițe umoristice*, pref. Dumitru Stăncescu, București, [1895]; *Aventurile unei soacre*, București, 1896; *Povestiri*, Craiova, 1896; *Realiste*, Craiova, 1896; *Alte schițe umoristice*, București, [1897]; *Epigrame*, București, 1900; *Ultimele schițe umoristice*, București, 1900; *Căderea guvernului*, București, 1902; *Povestiri patriotice*, București, 1902; *Tuns și frezat*, București, [1902]; *Din viața mea de medic*, București, 1903; *Din junețea lui C. A. Rosetti*, București, 1903; *Din viața regelui Carol*, București, 1903; *Eminescu intim*, București, 1904; *Limba literară și toate ortografiile în timp d-o sută de ani în România*, București, 1905; *B. P. Hasdeu*, București, 1908; *Alte schițe umoristice*, București, 1909; *Anecdote din viața lui Cuza Vodă*, București, [1909]; *Oameni mari ai României. Costachi Negri*, București, 1909; *Epigrame și proză umoristică*, București, [1909]; *Eugeniu Carada (1836–1910)*, București, 1910; *Mobilizarea*, București, 1913; *Titi Coțofeanca și alte schițe*, București, 1914; *O nuntă*, București, 1914; *Figuri mari*, București, 1915; *O poezie la un chef…*

(în colaborare cu I. L. Caragiale), București, 1915; *Cucoana Obedeanca. C. A. Rosetti poet. Sonete partiarhale*, București, 1916; *Sonete patriarhale. Scene și portrete*, îngr. și pref. Leon Volovici, București, 1981; *Anecdote despre mari personalități române*, îngr. și pref. I. Oprișan, București, 2011.

Repere bibliografice: Constantin Mille, *„Scene și portrete" de Dumitru Teleor. Nuvelele aceluiași autor,* LUP, 1886, 135; Demetrescu, *Profile, 51–57*; Seraficus [Al. Antemireanu], *„Realiste"*, CL, 1897, 12; Caragiale, *Opere*, IV, *337–341; Dimitrie Teleor*, „Litere și arte", 1903, 20; G. G. [Gala Galaction], *Înmormântarea lui D. Teleor*, „Luceafărul" (București), 1920, 8–9; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *526–528, Ist. lit.* (1982), *594–597*; Cosco, *Bunica, 299–304*; D. Karnabatt, *Bohema de altădată,* București, 1944, *135–144*; Straje, *Dicț. pseud., 710–711*; *Dicț. lit. 1900, 844–845*; Piru, *Ist. lit., 178–179;* Scarlat, *Ist. poeziei*, II, *191–194*; Cioculescu, *Itinerar*, IV, *175–181*; Cristea, *Teleorman, 484–486*; I. Oprișan, *Anecdotele lui D. Teleor,* CLT, 2011, 29. ***L.V.***

TELEORMANUL, periodic apărut la Turnu Măgurele, lunar, în decembrie 1934 și în ianuarie 1935. Director politic: Florian Moncea, redactor literar: Dan Mureș (Gheorghe Moldoveanu). Publicația, având subtitlul „Politic, social, literar", își propune „să îndrumeze masele pe o cale dreaptă", să sprijine „cu orice risc democrația, pe care răuvoitorii caută s-o compromită" (*Încotro?*). Două rubrici rețin atenția: „Crochiuri" și „Abecedarul satelor". Cu versuri colaborează Teodor Scarlat, Dan Mureș, Ion Covrig, Pavel Nedelcu, Elefterie Beoca, N. Udrea, Petre Frânculescu, iar cu proză Emil Pallemil (probabil tot Gheorghe Moldoveanu, care semnează și Costia Ural), B. Jordan, Al. Popescu-Tair, în timp ce Florea Călin recenzează un volum al lui Sașa Pană. Gazeta mai publică articole politice, note, informații. ***A.P.***

TELEUCĂ, Victor (19.I.1932, Cepeleuți–Hotin – 12.VIII.2002, Chișinău), poet, eseist, traducător. Este fiul Mariei (n. Chistruga) și al lui Gavril Teleucă, țărani. A absolvit Facultatea de Filologie și Istorie la Institutul Pedagogic „Ion Creangă" din Chișinău (1958). Activează ca redactor la publicația „Țăranul sovietic", unde din 1949 publică versuri, la emisiuni de televiziune, ca șef de secție, apoi redactor-șef adjunct la revista „Nistru", din 1962 în calitate de consultant la Uniunea Scriitorilor din RSS Moldovenească, iar între 1964 și 1983 îndeplinește funcția de redactor-șef al săptămânalului „Cultura" (din 1977 devenit „Literatura și arta"). Din 1976 este secretar al Uniunii Scriitorilor din RSSM, iar în intervalul 1984–1993 figurează ca redactor la revista „Basarabia", din 1993 la „Florile dalbe". Ulterior, până în 2002, predă filosofia, istoria culturii, psihologia și estetica la două licee din Chișinău. Călătorește mult, în Europa, Extremul Orient etc. A fost distins cu Premiul „Boris Glavan" (1966), cu Premiul de Stat (1980), cu titlul Maestru Emerit al Artei (1983), este laureat al Ordinului Republicii (1998) și i s-a acordat Premiul de Excelență al Uniunii Scriitorilor din Republica Moldova (2000) ș.a.

Debutul editorial al lui **T.** se produce în 1958 cu amplul poem *Răscruce*, scris în cheie folclorică și evocând satul postbelic. Versurile din placheta *La ruptul apelor* (1960) stau sub semnul dorului de ducă și al elanurilor tinereții. Contactul cu lumea mare, adâncirea în tainele propriului eu vor da orizont și substanță poeziilor, vor moderniza treptat versul. Culegerile ulterioare, *Neliniști* (1963), *Din patru vânturi* (1964), *Insula cerbilor* (1966) ș.a., conțin o sumedenie de întrebări despre paradoxurile secolului, „filosofări" lirice (uneori, totuși, prozaice). **T.** se mișcă îndeobște degajat în spațiul imaginarului, configurează parabole despre cele mai obișnuite lucruri, proiectează aproape totul în metaforă sau în simbol. Astfel, cuvântul „inimă", reluat și îmbogățit mereu cu noi conotații, devine o imagine arhetipală, care focalizează trăirile. Aceeași afirmație se poate face și despre miturile personale, hora, focul ș.a. Procedeele predilecte ar fi opozițiile și disonanțele, paradoxul și absurdul, jocul de cuvinte și de abstracțiuni. Triunghiul (de baștină) al Ocniței, în contrast cu Triunghiul (morții) al Insulelor Bermude, este unul al veșniciei, al vieții fără de moarte. Poetul interpretează liber, necomplexat, teme și motive, recurge la o întinsă rețea de referințe culturale, din lumea artelor sau a filosofiei. S-a spus că el „a încercat să rupă zăgazurile paradigmei clasice cu articulațiile altui romantism, proiectat, conștient,către o nouă paradigmă culturală, cea post-modern–transmodernă" (Theodor Codreanu). Dintre poemele de amploare se remarcă, datorită îndeosebi substratului meditativ, *Sensul horelor, Târziu, când pe oameni îi doare Steaua Polară,* dar mai cu seamă cele din volumele *Întoarcerea dramaticului Eu* (1983), *Piramida singurătății: introspecții* (2000) și *Ninge la o margine de existență* (2002), acesta din urmă fiind asemenea unui cântec de lebădă. Publicistica din *Goniți pasărea de cenușă* (1982) aduce în atenție gravitatea unor probleme privind viața socială, economică și culturală contemporană, iar

articolele și eseurile consacrate unor gânditori, începând cu Antichitatea și ajungând până în contemporaneitate, precum și unor concepte eseistice și filosofice, relevă în autor un spirit complex, a cărui reflexivitate se manifestă și dincolo de poezie, Nicolae Dabija apreciind că la **T.** totul vine din cultura sa bogată; el a reabilitat eseul filosofic, a adus noutatea poemului–metaforă, poemele fiind în întregul lor metaforă.

SCRIERI: *Răscruce*, Chișinău, 1958; *La ruptul apelor*, Chișinău, 1960; *Neliniști*, Chișinău, 1963; *Din patru vânturi*, Chișinău, 1964; *Insula cerbilor*, Chișinău, 1966; *Versuri*, Chișinău, 1966; *Versuri*, pref. Anatol Gugel, Chișinău, 1970; *Îmblânzirea focului*, Chișinău, 1971; *Eroica*, Chișinău, 1973; *Momentul inimii*, Chișinău, 1975; *Și alte neliniști...*, pref. Raisa Suveică, Chișinău, 1975; *Încercarea de a nu muri*, Chișinău, 1980; *Goniți pasărea de cenușă*, Chișinău, 1982; *Întoarcerea dramaticului Eu*, Chișinău, 1983; *Scrieri alese*, I–II, pref. Valeriu Senic, Chișinău, 1985; *Ciclul italian sau Criza de timp*, Chișinău, 1987; *Piramida singurătății: introspecții*, Chișinău, 2000; *Ninge la o margine de existență*, pref. Mihai Cimpoi, Chișinău, 2002; *Decebal*, pref. Mihai Cimpoi, postfață Nicolae Dabija, Chișinău, 2003; *Momentul inimii*, Chișinău, 2003; *Improvizația nisipului. Aventura imaginației*, pref. Theodor Codreanu, Chișinău, 2006; *Neliniști*, Chișinău, 2006; *Răsărit de Luceafăr*, Chișinău, 2010; *Car frumos cu patru boi*, Chișinău, 2011; *Mollis Davia*, Chișinău, 2011. **Traduceri:** Byron, *Peregrinările lui Childe Harolds*, pref. Mihai Cimpoi, Chișinău, 1979; *Poeți letoni*, Chișinău, 1983; M. A. Dudin, *Versuri*, îngr. și pref. trad., Chișinău, 1984.

Repere bibliografice: Raisa Suveică, *Victor Teleucă*, în *Profiluri*, *532–541*; Mihai Cimpoi, *Focul sacru*, Chișinău, 1975, *155–165*; Liviu Damian, *Îngânduratele porți*, Chișinău, 1975, *106–113*; Dolgan, *Crez*, *253–270*; Gheorghe Mazilu, *Cu scut și fără*, Chișinău, 1983, *38–47*; Ana Bantoș, *Creație și atitudine*, Chișinău, 1985, *104–116*; Valeriu Senic, *Ecuația poetică a înaltului. Studiu asupra creației literare a lui Victor Teleucă*, Chișinău, 1986; Eliza Botezatu, *Un poet al neliniștii*, „Basarabia”, 1993, 6; Cimpoi, *Ist. lit. Basarabia*, *202*; *In memoriam. Victor Teleucă*, LA, 2002, 17, ianuarie, LRC, 2002, 7–9, VBA, 2007, 2–3 (grupaje speciale); Ion Ciocanu, *Literatura română*, Chișinău, 2003, *432–436*; Theodor Codreanu, *Basarabia sau Drama sfâșierii*, ed. 2, pref. Mihai Cimpoi, Galați, 2003, *290–302*; Suceveanu, *Emisferele*, *240–245*; *Mică encicl.*, *591–606*; Dolgan, *Poezia*, *221–235*; Rachieru, *Poeți Basarabia*, *199–204*; *Victor Teleucă – un heraclitean transmodern*, îngr. Theodor Codreanu și Mihail Dolgan, Chișinău, 2010; Theodor Codreanu, *În oglinzile lui Victor Teleucă*, Chișinău, 2012. ***M.Dg.***

TELIMAN, Mihai (20.XI.1863, Siret – 21.XII.1902, Siret), gazetar, prozator. Părinții lui se numeau de fapt Tilleman, tatăl fiind funcționar la Garda Financiară. **T.** învață la „școala reală inferioară” din Siret (1875–1877), având, un timp, printre profesori pe folcloristul S. Fl. Marian, și la Liceul Real din Cernăuți (1877–1882). Cu o bursă oferită de Fondul Religionar Ortodox din Bucovina, a putut pleca la Viena, unde timp de cinci ani frecventează cursurile Școlii Superioare de Arte și Meserii, secția desen și pictură. În 1888 va ajunge profesor suplinitor de franceză și desen la gimnaziul din Suceava, unde va fi coleg cu Vasile Bumbac, S. Fl. Marian, Ștefan Ștefurea. Disponibilizat în urma unui conflict cu conducerea liceului în 1890, este ajutat de G. Popovici (T. Robeanu) să intre ca foiletonist la „Gazeta Bucovinei”, unde lucrează între 1891 și 1893 și în 1895–1896. În acest răstimp călătorește de mai multe ori la Viena, pentru a-și da examenul de capacitate, mereu amânat. De câteva ori ia parte la ședințele societății România Jună din Viena și citește din foiletoanele sale. Din 1897, când apare la Cernăuți „Patria”, scrie foiletoane politice atât de vehemente și demascatoare la adresa guvernului și a aparatului administrativ habsburgic, încât redacția nu îndrăznește să publice multe din ele. După 1900 va colabora la „Timpul” și la ziarul cernăuțean „Deșteptarea”. De asemenea, la „Bukowiner Journal” (cu câteva foiletoane, între care trei sunt despre Eminescu) și la „Sentinela”. Pseudonimele pe care le folosește sunt numeroase: Alma, Argus, Brutus, Covrigariul, Cato, Coriolan, Dule, Faun, Miltiades, Mucenicul, Plictisitul, Roland, Simplicissimus, Vercingetorix, ș.a. A scos în broșură o prezentare a scriitorului Constantin Stamati-Ciurea (1897). Bolnav de ftizie, alcoolic, ducând o existență boemă, va sfârși la treizeci și nouă de ani. Cu puțin timp înainte revenise în casa părintească din Siret. Postum vor apărea volumele *Foiletoane* (1906) și *Nuvele umoristice* (1909).

T. era un foarte bun cunoscător al literaturii universale, cu preferințe pentru Shakespeare, Lenau, Heine, Rousseau, Mark Twain, Maxim Gorki. Om profund, cu idei îndrăznețe și originale, ascundea sub teribilism o structură fragilă, de învins și dezrădăcinat. Foiletoanele sale, realizate cu mijloacele literaturii, sunt ale unui ironist îndrăzneț, a cărui fantezie răstoarnă legăturile obișnuite dintre lucruri. Cultura imprimă stilului, adesea persiflant, nuanțe livrești. **T.** nu evită umorul popular, iar câteodată nuanța umorului său amintește de Costache Negruzzi. Sarcasmul și fraza caustică țintesc în

puternicii zilei, aluzia la realitățile politice e transparentă. *Moartea lui Dule* (reprodusă și în „Convorbiri literare", 1898) imaginează o situație caragialescă: reluarea, în toate gazetele, a unei informații neverificate și consecințele absurde ale faptului. Este reușită parodierea tonului bombastic și oportunist, caracteristic publicațiilor politice. Șanse mai mari ar fi avut **T.** în parodie, însă el rămâne prea adesea la anecdotă. Scrierile sunt inegale, dar trebuie prețuit curajul civic al autorului, ca și încercarea de a da ținută literară foiletonului politic.

SCRIERI: *Constantin de Stamati-Ciurea*, Cernăuți, 1897; *Foiletoane*, îngr. și pref. George Tofan, Suceava, 1906; ed. îngr. Vasile Precop, pref. George Tofan, Rădăuți, 1999; *Nuvele umoristice*, București, 1909.

Repere bibliografice: Ibrăileanu, *Opere*, IV, *36–38*; N. Iorga, *Un scriitor necunoscut: Mihai Teliman*, „Sămănătorul", 1906, 15; N. I. Apostolescu, *Despre „Foiletoane" de N. Teliman*, LAR, 1906, *326*; Vasile Savel, *Contimporanii. Schițe și portrete literare*, Arad, 1920, *131–136*; Vlad Bănățeanu, *Mihai Teliman, foiletonistul Bucovinei*, Cernăuți, 1925; Loghin, *Ist. lit. Bucov., 164–172*; Valeriu Braniște, *Amintiri din închisoare*, îngr. Al. Porțeanu, București, 1972, *371–373*; *Dicț. lit. 1900, 845*; Ion Popescu-Sireteanu, *Scriitorul Mihai Teliman*, în *Siretul, vatră de istorie și cultură românească*, Iași, 1994, *319–332*; Bostan–Bostan, *Bucovina*, *148–151*; Satco, *Encicl. Bucovinei*, II, *491*. ***S.C.***

TEMPEA, Radu (1691, Brașov – 14.V.1742, Brașov), cronicar. Este fiul preotului Radu Tempea. Învață la școala de pe lângă biserica Șcheilor din Brașov, biserică la care va fi diacon din 1713 și preot din 1716. În 1735 va fi ales protopop al Brașovului și al Ţării Bârsei.

T. acționează cu energie și dăruire pentru apărarea independenței instituțiilor ortodoxe, a intereselor românilor brașoveni, mereu preocupat și de ridicarea culturală a locuitorilor din sate prin intermediul bisericii. Și-a exprimat această atitudine și în scris, documentând în *Istoriia beserecei Șcheilor Brașovului*, publicată de Sterie Stinghe în 1899, existența autonomă și unitară a unei puternice comunități românești. Pentru prima parte (1484–1700) **T**. folosește o prescurtare a cronicii protopopului Vasile și alte hrisoave din arhive, faptele fiind comentate în ordinea înregistrării preoților care s-au succedat. Partea a doua (1701–1742) cuprinde evenimente trăite de autor sau încă foarte vii în conștiința contemporanilor. Sunt evocate pe larg întâmplări legate de actul „unației" de la 1701, prin care o parte a Bisericii Ortodoxe din Transilvania devenea dependentă de cea Catolică. Trădarea preotului Atanasie Anghel, principala unealtă în mâna oficialităților, îi stârnește lui **T.** o indignare furioasă și determină alcătuirea a două capitole lirice: *Plângerea oilor în mijlocul lupilor* și, în versuri, *Arăta-vom și alte ale lui Atanasie stihuri*. Cu anul 1713 se reia pomelnicul preoților din Șchei, a căror activitate este de acum strâns legată de împotrivirea față de unirea cu catolicii. Pe fondul acestor preocupări generale sunt inserate și fapte mai puțin importante, ținând de administrație și de rivalitățile din interior. Deși **T.** este, în primul rând, unul din primii cronicari români din Transilvania, talentul narativ, participarea intensă la faptele relatate fac ca scrierea să aibă un anume interes artistic. Apar descrieri exacte și puternic evocatoare, ca înscăunarea episcopului Atanasie – un tablou amănunțit, plin de mișcare –, pasaje pur narative, precum grozăvia ciumei și a foametei din 1718–1719, o întâmplare cu botezul unor copii de țigani papistași, sau altele, în care povestirea e realizată cu ajutorul dialogului, căpătând tente dramatice: o slujbă a preotului Todor, terminată cu o gâlceavă foarte laică, surprinsă cu umor, anchetarea autorului de către sfatul cetății – autentică secvență dintr-o piesă în care schimburile de replici comunică tensiunea situației. Portretul apare mai ales sub forma caracterizării morale: protopopul Vâlcu, „om cam trufaș și slab de minte", transformă răul în obișnuință și supără tot orașul cu ale sale „lucruri proaste". Nu lipsesc nici comparațiile și alte procedee retorice obișnuite în scrierile religioase. Este remarcabilă însă expresivitatea limbii, dată de utilizarea naturală a limbajului popular, nuanțat și colorat de arhaisme și de combinații lexicale metaforice.

SCRIERI: *Istoriia beserecei Șcheilor Brașovului*, îngr. și pref. Sterie Stinghe, Brașov, 1899; ed. (*Istoria sfintei beserreci a Șcheilor Brașovului*), îngr. și introd. Octavian Șchiau și Livia Bot, București, 1969; ed. 2, Cluj-Napoca, 2010.

Repere bibliografice: Iorga, *Ist. lit. XVIII*, II, *130–134*; Candid C. Mușlea, *O dinastie de preoți și protopopi Radu Tempea*, Brașov, 1939, *14–41*; Ioachim Crăciun, *Cronicile românești ale Transilvaniei și Banatului*, AIN, 1958–1959; *Ist. lit.*, I, *619–620*; *Cărturari brașoveni, 215–216; Dicț. lit. 1900, 845–846;* Mazilu, *Vocația*, *107–108*; Păcurariu, *Dicț. teolog., 450–451*. ***C.T.***

TEMPEA, Radu (9.II.1768, Brașov – 15.VII.1824, Brașov), filolog. O adevărată „dinastie" de cărturari ardeleni a fost aceea a familiei Tempea. Purtau, din

tată în fiu, același nume – Radu. Un Radu Tempea, al doilea (1691–1742), e cronicar și însemnările lui privind istoria bisericii șcheiene din Brașov le continuă cel de-al treilea Radu (1719–1763). Următorul Radu Tempea, preot (1741–1781), este părintele lui **T.**, al cincilea cu acest nume. El învață la Brașov, în Șchei, la școala de la biserica „Sf. Nicolae", trecând din 1783 la gimnaziul luteran; continuă la Sibiu, unde până în 1787 face cursuri de învățător, și la Buda, unde urmează teologia. După revenirea în țară, funcționează scurtă vreme ca tălmaci la București, în perioada războiului austro–turc. În 1794 era hirotonisit preot la Sibiu și va sluji în parohia „Sf. Nicolae" din Șcheii Brașovului. După moartea lui Dimitrie Eustatievici, în 1796, va fi numit director al școlilor românești ortodoxe din Transilvania, funcție pe care o părăsește în 1806 (sau în 1808). Devenit protopop al Brașovului, în 1817 avea să fie destituit. Împreună cu fiul său trece în Moldova. Se pare că la Iași a avut o oarecare înrâurire asupra învățământului. Întors în Ardeal, în 1820 e iarăși protopop. Se înrudea cu scriitorul Ioan Barac și cu N. I. Ciurcu, editorul brașovean.

Cunoscător de limbi străine, **T.** colaborează în 1802 la traducerea, din grecește, a *Acaftistului Sf. Cruci*. Lucrarea sa de căpetenie este însă *Gramatică românească* (1797), îndatorată lui Samuil Micu și lui Gh. Șincai, lui Ioan Piuariu-Molnar, dar și lui Ienăchiță Văcărescu. Într-o *Cuvântare înainte*, supralicitând în spirit raționalist importanța gramaticii în genere, autorul îi acordă o poziție privilegiată între alte științe. Gramatica ar fi „măiestria măiestriilor", aducând „lumina înțelepciunii" și risipind „îmbeznirea minții". Tocmai absența unei gramatici ar fi cauza decăderii limbii române, „cea veche rămlenească", limbă coruptă în decursul unei istorii frământate. **T.** e un latinist șovăielnic și un etimologist moderat. Îndoiala îi vine din bun-simț, căci – presupune el – dacă limba ar fi reconstituită „în curățenia și orighinalul" ei, atunci s-ar confunda cu latina sau italiana. În *Gramatică românească* este păstrată mai vechea terminologie, cu vocabule slavone („slovă", „glasnică" ș.a.) sau grecești („sintaxis", „ortographia" ș.a.). În orice caz, **T.** nu preconizează eliminarea oricărui cuvânt nelatinesc, ci doar a celor – îndeosebi maghiare, germane, grecești – neasimilate. Mai mult, deși tentat de o ortografie etimologică, el se ocupă, ca și Dimitrie Eustatievici, de formarea unei terminologii gramaticale, încercând să creeze echivalente românești.

SCRIERI: *Gramatică românească*, Sibiu, 1797.

Repere bibliografice: Lazăr Șăineanu, *Istoria filologiei române*, București, 1895, *125–129*; Romulus Ionașcu, *Gramaticii români*, Iași, 1914, *45–53*; Densusianu, *Lit. rom.*, I, *79–81*; Iorga, *Ist. lit.*, III, *160–163, 294–297*; Candid C. Mușlea, *O dinastie de preoți și protopopi Radu Tempea*, Brașov, 1939, *48–77*; Popovici, *Studii*, I, *263–266*; Piru, *Ist. lit.*, II, *144–145*; *Ist. lit.*, II, *109–111*; Ivașcu, *Ist. lit.*, I, *321*; Gavril Istrate, *Limba română literară*, București, 1970, *37–38, 44–63*; Rosetti–Cazacu–Onu, *Ist. lb. lit.*, I, *461–463*; *Dicț. lit. 1900, 846–847*; Păcurariu, *Dicț. teolog.*, *451*. ***F.F.***

TEMPEANU, Virgil (10.IX.1888, Focșani – 11.V.1984, Buftea), germanist, traducător. Este fiul Mariei (n. Zalaru) și al lui Virgil Tempeanu, șef de gară. Urmează liceul la Pitești, unde în ultimul an, 1908, este „directorul" revistei școlare „Junimea", în care publică versuri și articole. Frecventează apoi la București Facultatea de Litere și Filosofie (1908–1912) și Seminarul Pedagogic Universitar (absolvit în 1914), perioadă în care colaborează la „Neamul românesc literar" și debutează editorial cu o transpunere din Hans Sachs, *Fierul înroșit* (1909). În câteva etape și-a perfecționat studiile de germanistică la München, dar și în călătorii de documentare prin alte localități din Germania. Obține titlul de doctor în filologie germană la Universitatea din București mai târziu, în 1934, cu teza *Cântecele de cruciată ale lui Walther von der Vogelweide*. Numit profesor la Liceul „N. Gane" din Fălticeni (1913), va fi și director al Școlii Normale din același oraș, continuând să publice, în special traduceri, în „Drum drept", „Ramuri", „Junimea literară", „Făt-Frumos" și figurând în redacția unor gazete locale, precum „Răvașul nostru" (1920–1928, unde e și director), „Calendarul învățătorilor" (1929–1938), în care îi apar articole didactice și literare, versuri și traduceri. Din 1919 se implică în viața politică, ca prefect de Baia și deputat de Suceava. În 1931 se transferă la București, unde funcționează ca profesor de liceu. Va fi primul lector de română la Universitatea din München (1935–1937), unde se remarcă, între altele, prin lucrarea *Herder und die rumänische Volksdichtung*, publicată de Academia Germană și distinsă cu Medalia Humboldt (1936), apoi lector sau profesor de germană în București, la Academia de Înalte Studii Comerciale, Seminarul Pedagogic Universitar, Școala Politehnică ș.a. Va colabora asiduu la „Revista germaniștilor români",

„Înmuguriri" (1933–1940, al cărei director va fi), „Propilee literare", „Convorbiri literare", „Revista limbii și culturii germane" ș.a., cu studii și articole (*Eduard Mörike*, 1936, *Poezia Germaniei noi*, 1940, *Expresia figurii în plastica Evului Mediu german*, 1942, *Vechi traducători germani ai poeziei românești*, 1969 ș.a.). Printre preocupările sale didactice s-a numărat elaborarea de manuale și cursuri de limba germană pentru toate gradele, ca și a unor lucrări de specialitate: *Istoria pedagogiei* (1923), *Sugestia și aplicațiile ei educative* (1924), *Tăria și statornicia sufletească. Pilde pentru mari și mici* (1927). În domeniul lingvisticii sunt de menționat *Introducere în studiul limbii mittelhochdeutsch (germana medievală)* (1942), *Introducere în dialectologia germană* (1943), *Deutsche Kulturwörter im Rumänischen* (1941), *Dicționar german–român* (1943) ș.a. Membru al Societății Scriitorilor Români și al altor instituții culturale, a fost distins cu numeroase medalii și decorații.

Activitatea de germanist a lui **T.** cuprinde în special studiul limbii și al literaturii medievale, dar și numeroase traduceri. În texte apărute în periodice ori în broșuri și volume precum *Două sărbătoriri literare feminine: Ricarda Huch și Isolde Kurtz* (1934), *Sippenfeindschaft und Wiedervergeltung im Nibelungenlied* (1938), prezintă și explică aspecte ale culturii germane într-o manieră pozitivistă, adecvată scopului urmărit, acela de informare și promovare. Deosebită – prin informația utilizată și metodă – este teza de doctorat, *Cântecele de cruciată ale lui Walther von der Vogelweide*, o cercetare de literatură comparată aplicată producțiilor similare din „mittelhochdeutsch, provensală, flamandă și latină medievală". Autorul pleacă de la infrastructura ideologică proprie spiritului religios-cavaleresc, pentru a stabili „ideile care alcătuiesc fondul comun" ce a determinat cruciadele, percepția generală a fenomenului, precum și literatura din epocă. Face o clasificare a acestor cântece, evidențiază legăturile dintre predicile preoților, bulele papale și temele, atitudinile din textele cercetate și emite ipoteze pentru definirea și evaluarea unor aspecte noționale sau tematice. **T.** analizează scrierile lui Walther von der Vogelweide din primele decenii ale secolului al XIII-lea (de menționat că nu traduce nici un citat, deși sunt mai puțin accesibile), relevându-le conținutul, particularitățile prozodice și de stil, comparate mereu cu altele similare, și conchizând că e cel mai modern dintre poeții timpului. Germanistul nu neglijează nici literatura clasică și modernă, așa cum atestă studiile despre Goethe, Kleist, Uhland, Nietzsche, Stefan George, Rilke ș.a., rămase în periodice, dar și *Istoria literaturii germane* (1943), o trecere în revistă a tuturor epocilor, a marilor personalități, opere, motive și idei, ilustrată cu numeroase transpuneri în română, majoritatea aparținându-i. Capitolul final, *Germanistica românească*, reușește să condenseze în câteva prezentări și îndeosebi în bibliografie contribuțiile din acest domeniu. Specializat în germana medievală, **T.** face numeroase traduceri din literatura acestei perioade: antologiile *Din scrinul vechi...* (1924) și *Cavalerii cântăreți* (1933), epopeea populară *Gudruna* (1931), tălmăcire în metru original, apreciată pentru „caracterul ei popular și arhaic", pentru „graiul neaoș, plin de sevă" (Victor Morariu), *Sărmanul Enric* de Hartmann von Aue (1932) și, foarte reușit ca stil, *Aventurosul Simplicius Simplicissimus* (I–II, 1967), romanul lui H. J. Chr. von Grimmelshausen. Cea mai importantă transpunere este însă *Cântecul Nibelungilor* (1964), atât prin dimensiunile textului, cât și prin învingerea dificultăților de echivalare. Zoe Dumitrescu-Bușulenga remarca respectarea tiparului strofic original, folosirea unor elemente care corespund celorlalte particularități ale prozodiei, apreciind acel „aer de cronică" „lexicul arhaizant atât de meșteșugit ales" de **T.**, „care se arată a fi și un poet de calitate". Altă întreprindere temerară a fost tălmăcirea după manuscrise din secolul al XV-lea a două scrieri apocrife, gen cărți populare, *Frumoasa Magelona* și *Prințesa Melusina*, publicate în culegerea *Povestiri germane* (1942). **T.** își însoțește traducerile cu prezentări ale autorilor și operelor, iar în cazul *Nibelungilor* (versiunea în proză este publicată în 1977) face o interesantă încercare exegetică, în care propune și un posibil autor al epopeii. Acestor versiuni din literatura medievală li s-au adăugat și transpuneri din germana modernă: Novalis, *Imnuri către noapte* (1914) și *Cântări religioase* (1930), Goethe, *Iphigenia în Taurida* (1925, jucată la Teatrul Național din Cernăuți), Franz Grillparzer, *Sappho* (1926) și *Medea* (1930) ș.a. Paginile din *Marele negustor german* (1938) sunt numai o descriere a unor realități sociale așa cum apar în romanul *Casa Buddenbrook* de Thomas Mann. A tradus *Păianjenul negru și alte povestiri elvețiene* de Jeremias Gotthelf (1968), iar din literatura norvegiană *Mâinile*

mamei (1958) și, în colaborare, *Fata pescarului* (1966) de Bjørnstjerne Bjørnson. Talentul, dovedit în atâtea tălmăciri, pare absent în poeziile proprii, incluse în antologia *Din scrinul vechi…*, unde se mai află niște versificări modeste, descriptive, ale unor teme sau momente ocazionale, mai degrabă un fel de jurnal fără reverberație lirică.

SCRIERI: *Din scrinul vechi...*, pref. N. Iorga, Craiova, 1924; *Două sărbătoriri literare feminine: Ricarda Huch și Isolde Kurtz*, București, 1934; *Cântecele de cruciată ale lui Walther von der Vogelweide*, Fălticeni, 1934; *Marele negustor german*, Fălticeni, 1938; *Sippenfeindschaft und Wiedervergeltung im Nibelungenlied*, Fălticeni, 1938; *Gh. Bogdan-Duică, germanistul*, București, 1942; *Istoria literaturii germane*, București, 1943. **Traduceri:** Hans Sachs, *Fierul înroșit*, București, 1909; Novalis, *Imnuri către noapte*, Fălticeni, 1914, *Cântări religioase*, Fălticeni, 1930; Costache Negruzzi, *Alexander Lapuschneanu*, Craiova, 1923; Goethe, *Acțiunea sensorio-morală a culoarei*, Fălticeni, 1924, *Iphigenia în Taurida*, Arad, 1925; [*Traduceri*], în *Din scrinul vechi…*, pref. N. Iorga, Craiova, 1924; Franz Grillparzer, *Sappho*, Fălticeni, 1926, *Medea*, pref. Agatha Bârsescu, Fălticeni, 1930; R. H. Bartsch, *Fără Dumnezeu*, Fălticeni, 1927; *Gudruna*, Fălticeni, 1931; ed. București, 1966; Hartmann von Aue, *Sărmanul Enric*, Fălticeni, 1932; *Cavalerii cântăreți*, București, 1933; Heinrich von Morungen, *Doiniri pe alăută*, Fălticeni, 1941; *Povestiri germane*, București, 1942; Hans Carossa, *Jurnal de război în România*, București, 1942; *Pribeagă prin lume. Vechi povestiri germane pentru tineret și copii*, București, 1943; Bjørnstjerne Bjørnson, *Mâinile mamei*, pref. trad., București, 1958, *Fata pescarului*, pref. Ovidiu Drimba, București, 1966 (în colaborare cu Iulia Soare și Ion Caraion); *Cântecul Nibelungilor*, pref. Zoe Dumitrescu-Bușulenga, București, 1964; ed. pref. trad., București, 1977; *Nuvela austriacă în sec. al XIX-lea*, București, 1966 (în colaborare); H. J. Chr. von Grimmelshausen, *Aventurosul Simplicius Simplicissimus*, I–II, pref. Livia Ștefănescu, București, 1967; Jeremias Gotthelf, *Păianjenul negru și alte povestiri elvețiene*, pref. trad., București, 1968.

Repere bibliografice: N. Iorga, *Un profesor*, NRL, 1924, 30; Victor Morariu, [*Virgil Tempeanu, traducător*], FF, 1932, 1–2, „Revista germaniștilor români”, 1933, 1; Simion C. Mândrescu, [*Virgil Tempeanu, traducător*], „Revista germaniștilor români”, 1932, 3, 1934, 2; *Scriitorul Virgil Tempeanu la 50 de ani*, Fălticeni, 1939; Perpessicius, *Opere*, IX, *418–422*; Florin Manolescu, *„Cântecul Nibelungilor”*, CNT, 1965, 14; Bucur, *Istoriografia, 290–291;* Marin Manu Bădescu, *Oameni de seamă ai Liceului „Nicolae Bălcescu” Pitești*, București, 1975, *92*–97; Maria-Luiza Ungureanu, *„Cântecul Nibelungilor”*, SLU, 1978, *158–160*; Horst Fassel, *„Das erhält jung und ist ein Gewinn”. Gespräch mit dem Germanisten Virgil Tempeanu*, „Karpatenrundschau”, 1981, 10; Cornelia Cujbă, *Virgil Tempeanu – Germanist und Übersetzer (1888–1984)*, în *Interferențe culturale româno–germane*, îngr. Andrei Corbea și Octavian Nicolae, Iași, 1986, *235–237*; Vasile G. Popa, *Convorbiri cu Virgil Tempeanu sau Elogiul spiritualității Germaniei*, București, 1998; Cornelia Cujbă, *Aus dem Nachlass von Virgil Tempeanu. Eine Bibliographie*, în *Jassyer Beiträge zur Germanistik*, VIII, Iași–Konstanz, 2000, *335–344*. ***C.T.***

TEMPLUL LITERAR, revistă apărută la Craiova, lunar, în iunie și în iulie 1927. Colectivul redacțional nu este menționat. Const. Jaleș, „ideologul” publicației, pledează pentru „literatura sănătoasă”, tradițională, opunându-se curentului „nestăvilit de originalism”, care „suflă ca un vânt puternic în cutia craniului fiecărui individ, dezechilibrând naturalul, îmbolnăvind simțurile, făcând o lume neserioasă, ridicolă” (*Originalitate,* 1/1927). „Cărți și reviste” este rubrică permanentă. Poezie semnează Ion Buzdugan, Const. Jaleș, Marcel Romanescu, Const. Craiovitza (Constantin I. Manea), iar proză Augustin Ivanovici și Gh. I. Chițibura. Articolele de critică literară aparțin lui Barbu Bărbulescu, Ion Sân-Giorgiu (*Critica poeților*) și Al. Popescu-Telega. **T.l.** mai cuprinde recenzii, note despre unele reviste literare, cugetări ale lui N. Iorga. Alți colaboratori: N. Kiriacescu-Jar, Radu Bardeș (Constantin Țenovici). ***A.P.***

TEMPO!, gazetă apărută la București, de trei ori pe săptămână, din 7 iulie 1933 până în 24 iulie 1940. Între 1935 și 1937 are subtitlul „Organ popular de informații și reportaj”. Director: Vasile Canarache. În „criza materială și spirituală” a momentului, **T.** își propune, ambițios, să informeze cititorii cu tot ceea ce este important „din punct de vedere al dezvoltării sociale, economice, politice și culturale a țării și a lumii întregi” (*Către cititori*, 1/1933). Permanente sunt rubricile „Ora 12”, „Sportul”, „Mica enciclopedie a ziarului «Tempo»”. Cu un caracter prin excelență informativ și axată în principal pe evenimentul senzațional, politic sau social, publicația acordă foarte puțin spațiu literaturii. Cel mai important și cel mai consecvent colaborator este Geo Bogza, autor, începând cu numărul 496/1935, al unor articole de atitudine socială și politică. Tot lui îi aparține ciclul *Ioana Maria. 17 poeme* (1937). Versuri mai publică George Gregorian și Gh. Soare, iar articole sau reportaje Victor Eftimiu, Sergiu Dan, Zaharia Stancu, D. I. Suchianu. Sunt traduse nuvele de Mark Twain, A. P. Cehov, Jean Laportin, H. K. Breslauer, Rudolf Lowit, Fritz Nagl, Franz Molnar, Imre Halasz ș.a., transpunerile fiind, de obicei, nesemnate. Se

mai publică o fotografie inedită a lui Vasile Alecsandri și fragmente din scrisorile privind audiența poetului la împăratul Napoleon al III-lea. Alți colaboratori: D. Karnabatt, Theodor Râșcanu, Ella Rotaru, Brigitte Negreanu, Petre Bellu, Sandu Mihai, Constantin Sturdza, Ana Canarache, Sandu Eliad. ***A.P.***

TEOC, Flavia (13.V.1971, Cluj), poetă, prozatoare. Este fiica Floricăi Teoc (n. Timiș) și a lui Nicolae Cornel Teoc, funcționari. Urmează cursurile Liceului „Ady–Șincai" din Cluj-Napoca (1985–1989), apoi pe cele ale Facultății de Istorie și Filosofie a Universității „Babeș–Bolyai" (1989–1994), secția filosofie. Lucrează inițial ca profesor de științe socio-umane la două școli clujene (1996–1998), apoi îndeplinește diverse funcții redacționale la Radio Renașterea (1999–2006), la Centrul Cultural Italian (2006–2008), la fundația culturală Mediakinder (2008–2010) și la Editura Casa Cărții de Știință (2010–2011). Debutează cu poezie în „Steaua" (1989) și editorial cu volumul *Înzeire* (1993). Mai colaborează cu versuri, proză, recenzii, interviuri și note de călătorie la „Contrapunct", „Apostrof", „Familia", „Tribuna", „Poesis", „Transylvanian Review", „Observator cultural", „Convorbiri literare", „Vatra", „Atheneum" (Canada), unde deține rubrica „Biblioteca italiană", ș.a.

Rezultat al unor preocupări care îmbină pasiunea pentru literatura clasică și istorie cu atracția pentru culturile exotice și interesul pentru viața literară în sens larg, ceea ce scrie **T.** e definit de dinamica analogiilor, de salturile care scurtcircuitează logica istorică și seriile culturale. Scriitoarea și-a căutat expresia în formule variate, cultivând atât genurile literare convenționale, cât și ficțiunea autobiografică, apocriful istoric ori interviul. Într-o formă care amintește de tradiția religioasă a sinaxarului, *Calendar românesc în douăsprezece cronici și o precuvântare* (2009) propune o colecție postmodernă de „coincidențe", alăturând evenimente petrecute la aceleași date pe meridiane și în epoci diferite. În același spirit, jurnalul de călătorie *Perugia – colaje și măști* (2010) reprezintă o parcurgere fidelă a locurilor definitorii ale culturii occidentale, obținută însă printr-o deplasare studiată a perspectivei. Scris sub fascinația pe care o exercită figura lui Fumiko, o studentă japoneză, textul descifrează – chiar cu riscul artificialității – urmele unei istorii „europene" prin filtrul alterității radicale. Însă abia proiectele romanești sunt cele care permit desfășurarea plenară a acestei imaginații asociative sprijinite pe relativismul cultural. *Kyrie Lex* (2009) este un roman istoric care se alcătuiește din evenimente fictive. Plasând acțiunea în Evul Mediu timpuriu, în preajma misteriosului an 1000, **T.** încearcă să recreeze un spațiu al memoriei colective care nu poate fi recuperat din arhive. Romanul, căruia comentatorii i-au reproșat gustul pentru senzațional, se construiește în jurul unei bătălii purtate pe dealul Cserhalomului (în apropierea Lechinței de azi), unde un grup de războinici pecenegi și cumani sunt înfrânți de oastea regelui Salamon al Ungariei. Desfășurată în registru epopeic, narațiunea urmărește să consacre o vârstă a eroilor, introducând o genealogie fantastă. **T.** a scris și poezie, mai ales la începuturile carierei sale literare. Dominată de figura dublului, lirica străbate de-a lungul celor trei culegeri, *Înzeire*, *Din casa lui Faust* (1998) și *Brațul pierdut* (2001), un traseu evolutiv. Tratată inițial în cheie faustică, prezența celuilalt stă sub semnul unei damnații care neliniștește: „Exist de-atâta vreme cu teama/ Că ființa mea născându-se/ A ucis pe cineva/ Care-a fost iubit". Mai târziu anxietatea dispare, fiind înlocuită de așteptarea unei reîntâlniri cu dublul, văzut ca un alter-ego ancestral. Figura lui Orfeu și cea a Ifigeniei devin reperele acestei reinterpretări a mitului. Poezia descrie nostalgia celui lăsat în urmă, care, în așteptarea reîntregirii, trăiește pasiv o viață deja consumată. Fără să fie nouă tematic, nici sub raport imaginar, lirica aceasta se reține prin surprinzătoare instantanee privind starea materiei: „Pământul se moleșea trist/ Ca o vacă moartă de bătrânețe" sau, altundeva, „A scris cineva un cântec/ Al nisipului/ Al pietrei zdrobite care n-a vrut/ Să se facă apă// Al nisipului care ne astupă/ Gurile/ Care îmbracă mările/ Al nisipului bun/ De pe pragurile caselor". În fine, o serie de interviuri cu scriitori clujeni, din care autoarea a publicat două volume, *Trestie și plumb* (2001) și *Din capitala provinciei* (2002), pleacă de la opoziția dintre centru și periferie. **T.** ține să sublinieze opțiunile conservatoare ale „provinciei" culturale, atașate în continuare de valorile din deceniul '70–'80 al secolului trecut. În contrast cu interesul scriitorilor din Capitală pentru noile mode poetice, întoarcerea autorilor clujeni la momentul de rezonanță al „Echinoxului", „întârzierea" lor în raport cu literatura actuală apar ca un titlu de noblețe, ilustrând, în același timp, preocuparea pentru consolidarea unei tradiții literare și dreptul postmodern la diferență.

SCRIERI: *Înzeire*, București, 1993; *Din casa lui Faust*, Cluj-Napoca, 1998; *Brațul pierdut*, București, 2001; *Trestie și plumb*, Cluj-Napoca, 2001; *Din capitala provinciei*, îngr. Mircea Petean, Cluj-Napoca, 2002; *Cronograf*, Cluj-Napoca, 2004; *The Dice*, Norcross (SUA), 2005; *Povestea lui Theodor–La storia di Teodoro*, ed. bilingvă, Cluj-Napoca, 2006; *Calendar românesc în douăsprezece cronici și o precuvântare*, Cluj-Napoca, 2009; *Kyrie Lex*, București, 2009; *Perugia – colaje și măști*, Cluj-Napoca, 2010. **Traduceri**: Naim Araidi, *Oameni din Galileea*, Timișoara, 2012.

Repere bibliografice: Virgil Mihaiu, *Fără surle și trâmbițe*, ST, 1998, 11–12; Poantă, *Dicț. poeți*, *190–191*; Mircea Petean, *Flavia Teoc*, ST, 2000, 5–6; Alexandra Olivoto, *Clujul literar*, RL, 2002, 36; Irina Petraș, *Clujul literar. 1900–2005*, Cluj-Napoca, 2005, *43*; Anda Drașovean, *Jucând „barbut" cu clonele*, ST, 2006, 6; Olimpiu Nușfelean, *Flavia Teoc și romanul supraviețuirii*, „Mișcarea literară", 2009, 2; George Neagoe, *Așteptând o bătălie*, CLT, 2009, 17; Tudorel Urian, *Biruința celor învinși*, RL, 2009, 19; Veronica Buta, *Kyrie eléison*, VTRA, 2009, 9–10. ***L.Td.***

TEODOREANU, Al. O. [Alexandru Osvald] (30.VII.1894, Dorohoi – 15.III.1964, București), prozator, poet, traducător.

Este fiul cel mai mare al Sofiei Teodoreanu, fiică a compozitorului Gavriil Muzicescu, profesoară la Conservatorul din Iași, și al lui Osvald Teodoreanu, avocat, magistrat, om politic, gazetar; Ionel Teodoreanu îi este frate. Urmează ciclul secundar la Liceul Național (1906–1910) și la Liceul Internat din Iași (1910–1914), unde între dascăli se numără și Calistrat Hogaș. Se pasionează de limba latină, predată de Axente Frunză, și de franceză. Absolvent al unei școli de ofițeri, în timpul Primului Război Mondial este mobilizat și participă la luptele din Transilvania și din Moldova, fiind grav rănit. Obține licența în drept în 1920 și e numit magistrat la Turnu Severin. Profesează doar șase luni, principala ocupație fiind cea de expert oenologic. În 1930 fusese cooptat în conducerea Teatrului Național din Iași și în 1934 se angajează ca funcționar la Fundațiile Regale. Debutează în 1916, cu versuri, la „Capitala", hebdomadarul lui Ion Th. Florescu, devenind apoi unul din principalii colaboratori ai revistei „Viața românească", din al cărei cerc face parte, nutrind pentru „domnul Ibrăileanu" un adevărat cult. Mai scrie la „Versuri și proză", „Însemnări literare", „Adevărul", „Adevărul literar și artistic", „Gândirea", „Lumea", „Opinia", „Contimporanul", „Lumea literară și artistică", „Bilete de papagal", „România literară" (seria Cezar Petrescu), „Jurnalul literar", „Revista Fundațiilor Regale", „Universul literar", „Vremea" și la multe alte publicații, iar după a doua conflagrație mondială la „Lumea" lui G. Călinescu și mai târziu la „Magazin", unde susține o originală și spirituală cronică gastronomică (în continuarea celei din „Adevărul literar și artistic"), devenită aproape subversivă prin anacronismul rețetelor, contrastând cu paupertatea vremurilor în care ele sunt prezentate cititorilor. A mai semnat Don Quichotte, Lares, Măscăriciul Vălătuc, Red ș.a., dar pseudonimul care l-a consacrat este Păstorel. În 1935–1941 este membru în comitetul de conducere al Societății Scriitorilor Români. În 1937 e distins cu Premiul Național pentru Proză. La începutul anului 1960, ca urmare a epigramelor sale de circulație orală cu aluzii la regimul comunist și la ocupanții sovietici, este arestat și condamnat la șase ani închisoare corecțională; grațiat, iese din detenție în 1962.

Cea mai importantă carte a lui **T.**, *Hronicul măscăriciului Vălătuc* (1928; Premiul Academiei Române), scrierea lui de debut, este singulară în proza artistă și umoristică românească din perioada interbelică. Genul proxim al celor opt texte – unele în proză, altele în versuri și fiecare de altă factură stilistică, având ca ramă pretextul manuscrisului găsit – ar fi povestirea, iar diferența specifică – pastișa cu efecte comice a stilului cronicăresc și a graiului moldovean, întrețesute ingenios, dar nesilit cu neologismul tehnic (oenologic și gastronomic) și cu citatul erudit. **T.** este un artist al cuvântului, un voluptuos al miresmelor fonetice și lexicale și un virtuoz al compoziției intertextuale. Rezultatul acestui joc livresc și al întâlnirii pseudodocumentului cu fantezia este imaginea unei Moldove deopotrivă verosimile și fabuloase, surprinzând prin predispoziția potatorică și gastronomică și prin manifestările ei libertine. Asemănătoare, prin rafinamentul aluziei licențioase și prin jocurile lingvistice, balzacienelor *Contes drôlatiques*, narațiunile din *Hronicul*... se înscriu totodată în paradigma universului și

tipologiei lui François Rabelais. Scriitorul român plăsmuiește aici figuri memorabile (Toader și Costache Zippa, Marghiolița, „neobositulu Kostakelu” ș.a.) și o atmosferă inconfundabilă de patriarhalitate medievală, cu infiltrații levantine și de jovialitate sudică. Compuse din secvențe izolate grafic de autor și păstrând o relativă autonomie, narațiunile mizează pe cooperarea cititorului, luat complice în mecanismul producerii textului, care e demistificat parodic prin notele de subsol, unde autorul dialoghează cu naratorul și/sau cu cititorul, și prin titlurile capitolelor (de exemplu, „Cap. II în care povestea e scurtată fără cruțare și împotriva tuturor rânduielilor povestirii, viața eroului însăși e stropșită aproape în întregime de povestitor, pentru a ne apropia de sfârșitul ei, plin de vesele peripeții” – *Pursângele căpitanului*). Procedarea e „postmodernă”. Câte ceva din ea se întâlnește și în prozele ulterioare, ca și în epigrame, chiar dacă nu se mai ating decât rareori performanțele din *Hronic*...: volumele *Mici satisfacții* (1931), *Un porc de câne* (1933) și *Bercu Leibovici* (1935), unde reconstrucția trecutului e înlocuită de schița de moravuri contemporane (*Manevre, Berzele din Boureni, Alegeri libere*) sau de efigia lingvistică a unor caracteristici etnice zonale (*La Blaj*). La apariție critica a relevat filiația caragialiană, dar și nota personală a râsului lui **T.**, lipsit de „causticitate acidă” (Perpessicius). Polemic, uneori necruțător, este scriitorul în publicistica din *Tămâie și otravă* (I–II, 1934–1935), culegere de „impresii despre oameni și locuri” reale. Autorul, al cărui umor e o expresie a toleranței joviale, devine neconcesiv în confruntarea cu grobianismul, pedanteria scientistă și erudită, smerenia ipocrită, pocirea limbii, indecența „polemicilor” autohtone. Paleta ironistului se dovedește însă foarte largă, mergând de la înfierarea fără drept de apel (cazul Giorge Pascu) până la bătaia amabilă pe umăr (Șerban Cioculescu, a cărui erudiție, ajunsă în domeniul vinicol, e surprinsă derapând). Aceste „impresii” sunt, în fond,

În prim-plan: G. Călinescu și Al. O. Teodoreanu

produsele unui sceptic care nu își face iluzii privind efectul lor pedagogic. Bunul-simț, bunul-gust și simțul umorului nu îi dau însă pace: „Eu știu că trag în aer, dar zgomotul acesta îmi place" sau „Omul care nu pricepe gluma nu e serios, e trist sau imbecil, când nu e și trist și imbecil". Epigramistul incontinent și impenitent („Eu fac epigrame cum face găina ouă") se revendică de la aceleași principii, și numai celor care „nu pricep gluma" le pot părea sacrilege versurile din *Strofe cu pelin de mai contra Iorga Nicolai. Cu o scrisoare inedită de la Dante Alighieri* (1931). Ele vizează enciclopedismul (toți oamenii se trag din maimuță, „Numai Iorga știm prea bine / Că se trage din *Larousse*") și depășirea competențelor (în discuție fiind omul politic și dramaturgul), ca și mitografia țesută în jurul statuii vivante a savantului, obnubilând spiritul critic. Epigramele din *Vin și apă* (1936) par să plece de la paradoxul amatorului de vinuri care se lasă convins de medici să meargă la o cură de ape la Karlovy Vary („Karlovy-Very-Dry") și de la preceptul horațian „Nec vivere carmina possunt / quae scribuntur aquae potoribus". Din acesta iau ființă și parodiile la poezii de M. Eminescu, G. Topîrceanu, Ion Minulescu și Adrian Maniu, schimbul de sonete bahice cu Mihai Codreanu sau poemele libertine rămase prin arhivele confraților cărora le sunt trimise. **T.** a publicat și un volum de poezii lirice, *Caiet* (1938), oferind, indirect, secretul evoluției și al formulei sale scriitoricești. Autorul evocărilor tandre și al romanțelor din ciclurile *Cântecele toamnei*, *Foi îngălbenite* și *Creionări* a înțeles înzestrarea sa modică pe terenul poeziei (lirice) și, în consecință, și-a pus în valoare adevăratul talent. Suspinului minor i-a preferat – semn de inteligență artistică – voluptatea râsului și a jocurilor de metalimbaj. **T.** a tatonat și scena, dar fără a insista. Împreună cu Adrian Maniu semnează feeria în versuri *Rodia de aur* („Viața românească", 1920), reprezentată la Teatrul Național din Iași, iar mai târziu la București și Craiova. Comedia într-un act *V-a venit numirea*, jucată la Naționalul ieșean în 1922, dar scoasă de pe afiș din cauza unui incident extraliterar, indica dezinvoltură în mânuirea procedeelor farsei și vervă. „Cronica gastronomică", „Însemnări pe șervet", „Gastronomice", presărate de-a lungul timpului în reviste literare și de tip magazin rămân, dincolo de performanțele lor în materie, opera unui estet al bucătăriei și al cramei. Ca și pamfletele argheziene, unde virtuozitatea și alchimia limbajului distrag atenția de la pretextul real și de la injustețea caracterizărilor, cronicile lui culinare interesează în primul rând ca artă literară. Se regăsesc aici principalele virtuți ale scrisului practicat de **T.**: jovialitatea molipsitoare, erudiția țintind finalitatea ludică, jocul neistovit de cuvinte (îndeosebi sub forma calamburului), complicitatea cu cititorul și vocația de a face din artă – arta ca artă și arta de a trăi – un mijloc de salvare din mizeria vieții, vocație în care se revelează esența unui fel de a fi.

Licențioase rareori, amuzante întotdeauna, istorioarele d-lui Teodoreanu ne introduc în micile vicii, cum mici erau și ale eroilor lui Caragiale, din cari se hrănesc, cu voie bună și seninătate, muritorii de obște, pentru cari gluma sau paharul de vin nu exclud sentimentele nobile, compasiunea, amiciția, devotamentul.

PERPESSICIUS

SCRIERI: *Hronicul măscăriciului Vălătuc*, București, 1928; ed. 2, București, 1930; ed. îngr. și pref. Titus Moraru, Cluj, 1972; ed. îngr. și postfață Petre D. Anghel, București, 1992; ed. pref. Barbu Cioculescu, București, 2001; *Trei fabule*, București, 1928; *Mici satisfacții*, cu un portret de Ștefan Dimitrescu, București, 1931; *Strofe cu pelin de mai contra Iorga Nicolai. Cu o scrisoare inedită de la Dante Alighieri*, cu ilustrații de Ion Sava și gravuri de Teodor Kiriacof, Iași, 1931; *Un porc de câne*, București, 1933; ed. îngr. Petre D. Anghel, București, 1992; *Tămâie și otravă*, I–II, București, 1934–1935; ed. îngr. Alexandru Ruja, Timișoara, 1994; *Bercu Leibovici*, București, 1935; ed. 2, București, 1942; *Vin și apă*, cu ilustrații de Ion Anestin, București, 1936; *Caiet*, București, 1938; *Berzele din Boureni*, pref. Savin Bratu, București, 1957; *Versuri*, îngr. Ilie Dan, pref. D. I. Suchianu, introd. Ion Rotaru, București, 1972; *Gastronomice*, îngr. Grigore Damirescu și Valentin Borda, postfață George Muntean, București, 1973; *Inter pocula*, îngr. și pref. Titus Moraru, Cluj, 1973; *De re culinaria*, îngr. Rodica Abrudan-Pandele și Aristița Avramescu, București, 1977; *Hronicul măscăriciului Vălătuc*, îngr. și postfață Gheorghe Hrimiuc, Iași, 1989; *Epigrame și alte rime vesele*, îngr. Rodica Pandele, pref. Al. Paleologu, București, 1997; *Păstorel și corespondenții săi*, îngr. Rodica Pandele, București, 1998; *Pahare și săgeți*, îngr. și pref. Ilie Dan, Iași, 2003. **Traduceri:** V. G. Korolenko, *Copiii subteranelor*, București, 1952; N. V. Gogol, *Opere*, I–II, București, 1954–1955 (în colaborare); Vsevolod Ivanov, *Nuvele. Povestiri. Amintiri*, București, 1955 (în colaborare cu D. Curtoglu); Molière, *Improvizația de la Versailles*, în Molière, *Opere*, II, București, 1955; Jaroslav Hašek, *Peripețiile bravului soldat Svejk în războiul mondial*, I–II, București, 1956 (în colaborare cu Jean Grossu); Prosper Mérimée, *Nuvele*, București, 1956; Anatole France, *Istorie contemporană*, vol. I: *La umbra ulmului. Manechinul de nuiele*, pref. B. Elvin,

București, 1958, *Istorie contemporană*, introd. N.N. Condeescu, București, 1965.

Repere bibliografice: Călinescu, *Opere*, I, *404–407*, II, *38–41, 667–671, 893–898*, III, *37–42, 1164–1169*; Zarifopol, *Pentru arta lit.*, I, *219–224*; Constantinescu, *Scrieri*, V, *57–67*; Perpessicius, *Opere*, III, *222–226*, V, *89–91*, VI, *133–136*, VII, *130–133, 360–364*; Șerban Cioculescu, *Al. O. Teodoreanu*, „Adevărul", 1936, 15 858; Lovinescu, *Ist. lit. rom. cont.*, *261*; Sebastian, *Jurnal*, *239–242*; Vianu, *Opere*, V, *250*; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *691–695*, *Ist. lit.* (1982), *776–779*; Cioculescu, *Varietăți*, *384–388*; Paleologu, *Spiritul*, *173–177*; Crohmălniceanu, *Literatura*, I (1972), *373–375*; Piru, *Varia*, II, *388–391*; Constantin Ciopraga, *Al. O. Teodoreanu – prozatorul*, CRC, 1974, 11; Mircea Handoca, *Al. O. Teodoreanu (Păstorel)*, București, 1975; Rodica Pandele, [*Al. O. Teodoreanu*], MS, 1978, 1, RITL, 1985, 3; Cioculescu, *Itinerar*, III, *232–242*; Piru, *Ist. lit.*, *309–310*; Dorina Mercheș, *Al. O. Teodoreanu (Păstorel). Biobibliografie*, Iași, 1986; Scarlat, *Ist. poeziei*, IV, *108–110*; Mircea Handoca, *Pe urmele lui Al. O. Teodoreanu-Păstorel*, București, 1989; Bogdan Ulmu, *Gastronomice... à la Păstorel*, Iași, 1998; Hrimiuc-Toporaș, *Atelier*, *61–107*; *Dicț. analitic.*, II, *136–137*; *Dicț. esențial*, *820–822*; Elis Râpeanu, *Epigrama în literatura română*, Brașov, 2001, *272–325*; Doris Mironescu, *Craii lui Păstorel. De la „savoir vivre" la „savoir mourir"*, „Ex Ponto", 2008, 3; Popa, *Ist. lit.*, I, *963–964*, *passim*. **N.M.**

TEODOREANU, Ionel (6.I.1897, Iași – 3.II.1954, București), prozator, memorialist, poet.

Numit în acte Ioan Hipolit, cel de-al doilea fiu al Sofiei Teodoreanu (n. Muzicescu), profesoară la Conservatorul din Iași, și al lui Osvald Teodoreanu, avocat, magistrat, om politic, gazetar, este frate mai mic al lui Alexandru Teodoreanu (Păstorel), care va deveni și el scriitor, și frate mai mare, cu doi ani, al lui Laurent Gabriel (Puiuțu) Teodoreanu, care, înrolat voluntar în aviația franceză, moare în primăvara anului 1918. Ambii părinți aparțineau unor familii ieșene de vază: bunicul dinspre tată, Alexandru Teodoreanu, a fost o figură de prestigiu a magistraturii ieșene, iar cel dinspre mamă, Gavriil Musicescu, originar din sudul Basarabiei, compozitor, a fost director al Conservatorului și dirijor al corului mitropolitan. Urmând preceptele pedagogice ale unchiului Laurențiu Teodoreanu, inginer de profesie, ce-i va inspira romancierului un personaj („Herr Direktor"), **T.** părăsește orașul natal pentru a urma, din 1904, la București, școala primară germană din Pitar Moș. Tot în Capitală frecventează un an (1908–1909) cursurile Liceului „Gheorghe Lazăr", după care, întorcându-se în Iași, este înscris la Liceul Internat. Aici termină cursul liceal inferior (gimnaziul), precum și două clase ale cursului superior, având între profesori pe Calistrat Hogaș, Axente Frunză, Ioan Paul, Petru Bogdan, T.A. Bădărău. Ca și ceilalți doi frați, ultimele două clase le face la Liceul Național, absolvit în iunie 1916. Mobilizat, în decembrie 1916 devine elev la școala de artilerie, pe care nu o termină, în prima jumătate a anului 1917 fiind mai mult bolnav. Se înscrie în toamna anului 1918 la Facultatea de Drept din Iași, iar anul următor promovează în trei sesiuni consecutive toate examenele, astfel încât în 1920, obținând diploma de licențiat, se poate înscrie în Baroul ieșean. În timp va ajunge un maestru al barei, cu mare căutare, chiar în București, unde se stabilește în 1934. Și ucenicia literară ia înfățișarea unei explozii. Îndată după ce apare săptămânalul „Însemnări literare", **T.** este prezentat de fostul său coleg de liceu Demostene Botez lui G. Ibrăileanu, care alege din textele ce i se citesc proza *Bunicii* pentru a o publica în numărul din 11 mai 1919 al revistei. Au urmat alte povestiri, precum și o serie de poeme în proză, intitulate *Jucării pentru Lily*. Colaborarea va continua în 1920 la reapărutul mensual „Viața românească", **T.** fiind, de altfel, unul din membrii Asociației Literare și Științifice Viața Românească, întemeiată tot atunci. Debutul editorial are loc cu volumul de povestiri *Ulița copilăriei* (1923), carte care îi deschide porțile Societății Scriitorilor Români. În anii următori mai semnează povestiri și nuvele, fragmente de romane, cronici și recenzii, pagini memorialistice, eseuri în „Hiena", „Gândirea", „Gândul nostru", „Lumea literară și artistică", „Opinia", „Adevărul literar și artistic", „Bilete de papagal", „Revista Fundațiilor Regale", „Bucovina", „Însemnări ieșene", „România literară" (1938–1940), „Universul literar" ș.a. Într-o cadență regulată sunt încredințate tiparului romanele și volumele de povestiri *La Medeleni* (I–III, 1925–1927), *Turnul Milenei* (1928), *Bal mascat* (1929), *Iarbă* (1931), *Fata*

din Zlataust (I–II, 1931), *Golia* (1933), *Crăciunul de la Silivestri* (1934), *Lorelei* (1935), *Arca lui Noe* (I–II, 1936), *Secretul Anei Florentin* (1937), *Fundacul Varlamului* (1938), *În casa bunicilor* (1938), *Prăvale-Babă* (1939), *Ce-a văzut Ilie Pânișoară* (1940), *Tudor Ceaur Alcaz* (I–IV, 1940–1943). Între iulie 1930 și decembrie 1933 **T.** este director al Teatrului Național din fosta capitală a Moldovei, funcție în care se ilustrează prin pasiune și competență, iar în intervalul 1941–1944 e vicepreședinte al Societății Scriitorilor Români. După 1944 **T.** semnează mai frecvent în cotidianul „Poporul"; îi apar acum romanele *Hai-diridam* (1945), *La porțile nopții* (1946), *Zdrulă și Puhă* (1948) și volumul de amintiri *Masa umbrelor* (1947). Odată cu instalarea noului regim, scriitorul este marginalizat, opera lui fiind ca și epurată timp de aproape două decenii. La mijlocul anilor '60 ai secolului trecut se produce însă un reviriment, scrierile sale începând să fie reeditate în colecții populare, în tiraje foarte mari. De sub tipar îi ies și inedite – placheta de versuri *La porțile nopții* (1970) și romanul *Să vie Bazarcă!* (1971). În volum sunt strânse, de asemenea, *Jucării pentru Lily* (1974) și conferința *Cum am scris „Medelenii"* (1978). Numeroase reeditări apar și după decembrie 1989, alături de un volum inedit de versuri – *Cina cea de taină* (1996). **T.** a fost căsătorit cu scriitoarea Ștefana Velisar Teodoreanu.

Cu povestirile din *Ulița copilăriei*, dar mai cu seamă cu romanele *La Medeleni*, *Bal mascat*, *Prăvale-Baba* și cu primul volum din *Tudor Ceaur Alcaz*, **T.** se impune ca un creator original, sub raportul stilului și al viziunii, de literatură inspirată de vârsta copilăriei, adolescenței și primei tinereți. În *Ulița copilăriei*, volum alcătuit din patru narațiuni ce constituie un tot, autorul evocă vârsta infantilă sau ipostaze ale adolescenței, interesul psihologic fiind stimulat de puterea de a fixa o experiență aparent nesemnificativă. Proza stă sub semnul unui romantism particular, specific unei perioade exuberante a vieții, și are o structură de poem lirico-epic, constituind un preludiu la trilogia *La Medeleni*, compusă din *Hotarul nestatornic*, *Drumuri* și *Între vânturi*, ciclu romanesc care s-a bucurat de un neobișnuit succes în epocă, aducându-i scriitorului o popularitate deosebită. Universul Medelenilor cuprinde două realități diferite: anii premergători maturității, în accepția de permanențe inalterabile ale existenței umane, pe de o parte, și realitatea socială, pe de altă parte, înțeleasă ca simbioză între spiritul marii boierimi de viță veche și cel al burgheziei intelectuale, generoase, coborâtoare din răzeși. Prima realitate, prin care *La Medeleni* se constituie și într-un bildungsroman, este condiționată de stabilitatea celei de-a doua: conservarea candorilor edenice proprii vârstelor aurorale pare posibilă doar în condițiile unui timp social-istoric propice. Arhitectonic, trilogia nu urmează legile romanului clasic, nefiind construită după un plan narativ riguros. Conflictul, atât cât există, se dezvoltă în absența unei organizări pe axa unor întâmplări ce se înlănțuie, iar personajele evoluează în afara unei intrigi narative propriu-zise. Roman-povestire care rememorează, *La Medeleni* are o compoziție eclectică, fiind un amestec de acțiune epică, de lirism, descripție și dialog. Ignorând condiția clasică a epicului, textul își deschide porțile pentru eseu, reportaj, poezie etc. Chiar și împărțirea în volume este impusă numai de interesul pentru trei etape ale vieții protagoniștilor. Volumul întâi, celebrând vârsta de aur a copilăriei, aduce o lume idilică, în egală măsură viață și basm. Copiii – Dănuț, Olguța, Monica – întrupează trei ipostaze caracterologice: visătorul, realista și eternul

Mihail Sadoveanu, Ştefana Velisar Teodoreanu și Ionel Teodoreanu

feminin. Există aici și al doilea univers, cel al adulților, lume ce cuprinde și existența celor simpli, slugile și țăranii, între care moș Gheorghe, prototip al slujitorului devotat, demn și înțelept. În volumele următoare puritatea medelenismului suferă un proces de imixtiune din partea factorului exterior, iar noile etape ale protagoniștilor se confruntă, mereu, cu prima vârstă, paradisiacă. **T.**, printre primii în epica românească, întreprinde acum o analiză a psihologiei adolescentului. Elev în ultima clasă de liceu, Dan Deleanu pendulează între stările de timiditate orgolioasă, dublate de reveria poetică, și îndrăzneala de a revendica prețuirea și afecțiunea celor din jur. Privește viața sub semnul absolutului, socotind că nimic nu îl poate opri de la realizarea, în cel mai scurt timp, a idealurilor sale. Nucleul arderilor sale sufletești este iubirea. În afară de Monica, va cunoaște bucuriile și tristețile dragostei alături de alte trei partenere. Ca și în primul volum, **T.** oferă ipostaze caracterologice diferite, opunând lui Dan Deleanu atât pe echilibratul, pudicul și perseverentul Mircea Balmuș, cât și pe Tonel, licheaua simpatică și banală, ori pe epicureicul și practicul Puiu Deleanu. Tipologia feminină e sugerată prin punerea în contrast a două imagini ale feminității: Olguța e un personaj-sinteză, asociind inefabilul și statuarul frumuseții feminine de tip clasic cu spiritul lucid, disociativ al femeii moderne, în timp ce Monica va întruchipa, într-un grațios tablou paseist, acel gen de eroină întâlnit în literatura patriarhal idilică. Triumfă perspectiva medelenistă, întrucât Monica exprimă poezia și statornicia fericirii conjugale, în timp ce rivalele ei ilustrează trei proiecții ale amorului corupt. Presa vremii și o mare parte a criticii au reproșat autorului nu numai artificiozitatea metaforică, ci și recrudescența senzualismului și naturalismului în descrierea avatarurilor erotice ale protagonistului. Ultima parte a trilogiei, inegală ca valoare, vădește imposibilitatea unui acord între medelenismul originar și noua treaptă a existenței protagoniștilor, precum și neputința reconcilierii între universul lor inițial și vremurile de acum, neprielnice idealului de viață de tip „paradisiac". Prin relatarea zbuciumului Olguței și a sfârșitului ei, **T.** demonstrează că, împresurate de mercantilism, ființele candide și generoase sfârșesc prin a se prăbuși. Finalul alătură simbolic acestei drame disoluția așezărilor boierești de altădată și dispariția ultimilor reprezentanți ai aristocratismului moldovean. *Prăvale-Baba*, carte a cărei acțiune se desfășoară într-un târg patriarhal, sugerează ideea că în lumea modernă înțelegerea vieții în latura ei sublimă nu o mai au decât copiii și dezmoșteniții soartei, care, chiar și bătrâni, își păstrează ingenuitatea. Constrângerile vieții adulte alterează fondul prim, originar edenic, al fiecăruia. În romanul *Bal mascat*, plasat în ambianța citadinismului ieșean, autorul e înclinat să smulgă măștile și să releve realitatea în nuditatea ei. Existența burgheză, asimilată pervertirii și pragmatismului, este incompatibilă cu aspirația spre puritate și elevație intelectuală. **T.** încearcă aici să reunească procedee ale unui roman de moravuri cu acelea ale unui roman al formării. Altă categorie tematică abordată de scriitor include câteva scrieri irigate de un fantastic tenebros, cu infiltrații grotești, stranii, ca în romanul negru, gen E.T.A. Hoffmann. *Turnul Milenei* psalmodiază romantic pe tema dispariției vremurilor de odinioară, tinzând să reînvie într-o ambianță de roman trubaduresc dramele prințeselor de altădată și ale artiștilor rătăcitori, uniți printr-o poveste de dragoste. Firul narativ formează doar un pretext, forța de atracție a textului fiind asigurată de tumultul poetic bizar, dramatic. Romanul *Golia* (cuprinzând volumele *Casa de peste drum* și *Porțile s-au închis*), plasat într-o atmosferă de crepuscul feudal, încearcă să valorifice viziunea hoffmanniană pe terenul unei narațiuni a cărei tensiune trimite la Victor Hugo. Poematicul este supus cu mai multă insistență epicului și conflictului propriu-zis, iar portretul e cultivat cu voluptate și pasiune. Alte două mici romane-povestiri, *Ce-a văzut Ilie Pânișoară* și *Zdrulă și Puhă*, anexează epicii de structură fantastică o problematică socială, cu accent pe grotescul tragicomic, cu reeditarea procedeului narațiunii burlești. În literatura lui **T.** o pondere mare are studiul avatarurilor erotice, ca în romanele *Crăciunul de la Silivestri*, *Lorelei*, *Secretul Anei Florentin*, *Hai-diridam*. Sunt istorii de alcov, mizând pe conflicte de circumstanță, cu protagoniști burghezi, conformiști, prozaici, incapabili de a vedea în viață altceva decât slujba bine remunerată, confortul material, manifestând și un mare apetit pentru viața sexuală. Scrierile au stârnit reacția negativă a criticii, care i-a reproșat lui **T.** manierismul, superficialitatea, inflația metaforică, imixtiunile licențioase, melodramatismul. Doar *Lorelei*, cu un epic de structură poematică idilică, are un sunet aparte, recuperând

pentru proza românească un gen de roman consacrat în faza postromantică de Al. Dumas-fiul. Întrucâtva diferit este și romanul, apărut postum, *Să vie Bazarcă!*, al cărui motiv central este prietenia între bărbați, tulburată de apariția unei femei. **T.** dă bune pagini de analiză psihologică în definirea personajului principal, ale cărui porniri spre acțiune și faptă sunt dictate de un complex de inferioritate. Cartea e construită pe două coordonate temporale: evocarea nostalgică a unui trecut apus, fără determinări istorice, și situarea în prezent. O pornire spre melodramatic și grandilocvență există pe alocuri și aici. O lume distinctă e abordată în *Arca lui Noe*, care descrie atmosfera cosmopolită dintr-o pensiune și mondenitatea vieții duse de locatarii ei. **T.** își propune deliberat un roman antiliric, fără a izbuti până la capăt. Dorind în egală măsură și o emancipare de sub tutela esteticii tradiționale, el apelează la tehnica narațiunilor paralele, subsumate unei idei, prototipul fiind *Decameronul* lui Boccaccio. În proza de observație, de investigare a realității sociale imediate se înscriu romanele *Fata din Zlataust* (cu volumele *Scandalul* și *În Beilic*), *Fundacul Varlamului*, *Tudor Ceaur Alcaz* (alcătuit din *Coca Duduș*, *Drumul magic*, *Inima* și *Frunză*) și *La porțile nopții*. **T.** caută să strunească poematicul, încearcă să dea prioritate analizei obiective și plăsmuirii de personaje cu o stare civilă riguros determinată. Dar, exceptând *Tudor Ceaur Alcaz*, celelalte texte relevă mari deficiențe, narația exterior-patetică fiind doar unul din păcate. Primele două volume din *Tudor Ceaur Alcaz* continuă spiritul caracteristic pentru *La Medeleni* în decorul patriarhal al moșiei neamului Alcaz. Scriitorul împarte personajele centrale în cuplurile tată–fiică și mamă–fiu, insistând asupra gesturilor protagonistului, un copil și un adolescent nesupus, insurgent prin excelență, care nu acceptă opreliștile și convențiile. Confruntarea cu o femeie mai în vârstă, odată cu ea intervenind și revelația erotică, îl va ajuta să evadeze din limitele lui orgolioase. Ulterior, prin experiențele surprinse în celelalte două părți, el se maturizează, își depășește individualismul și, intrând într-un timp social și istoric dureros, își asumă destinul generației sale. Odrasla lipsită de griji se regenerează moral, se implică în evenimente: cedarea teritoriilor din Basarabia și Ardealul de Nord, vârtejul rebeliunii legionare, plecarea pe front peste Prut. Se propune astfel și o radiografie epică a unui an fatal – 1940. Prozatorul face eforturi de

obiectivare prin adaptarea la realismul aspru al contextului social și istoric. **T.** este și un memorialist talentat, cum atestă paginile din volumele *În casa bunicilor*, *Întoarcerea în timp* și *Masa umbrelor*, cuprinzând elemente pentru un profil spiritual și documente valoroase. Sunt cărți care se îndepărtează de specificul tradițional al genului și intră în aria prozei artistice prin ponderea pe care o au propriile trăiri, autorul nefiind preocupat să fixeze exact și imparțial întâmplări sau să ordoneze materialul potrivit unor criterii cronologice sau compoziționale. Cu volumul postum *La porțile nopții*, ce reia titlul unui roman anterior, **T.** se înfățișează și ca un poet al dialogului grav și dramatic cu destinul, cu fatalitatea morții. În descendență romantic–simbolistă, poeziile sunt elegii pătrunzătoare pe tema neputinței de a înfrânge timpul și de a fixa în clipă veșnicia. Tot postum a apărut volumul de poeme *Cina cea de taină*. Motivele predilecte sunt chemările nostalgice adresate unei iubiri târzii și discrete, tristețile și

zbuciumul așteptării incerte, refugiul în lumea copilăriei, amintirile tinereții aventuros-romantice și teama în fața morții.

Dacă d-l Ionel Teodoreanu n-ar fi înzestrat cu definitive însușiri de romancier, am stărui, și de bună seamă am afla în lirismul său stilistic suficiente motive de admirație. Cum este însă în primul rând romancier, o decantare a metaforei se impune, și desigur că anii îi vor dicta o gospodărească economie. Va fi spre binele operelor sale. Dar așa sau altminteri, fapt este că nu ne putem opri peste măsură la inconvenientele de ordin arhitectural ale scrisului d-lui Ionel Teodoreanu. În harta romanului românesc, care pe zi ce trece se completează și în care Liviu Rebreanu deține o provincie, iar Mihail Sadoveanu câteva județe, trilogia Medelenilor *și-a însemnat, fără de trimitere, un județ în care toate darurile pământului și-au dat întâlnire.*

PERPESSICIUS

Chiar de la întâiul volum, Ulița copilăriei, *Ionel Teodoreanu apare ca un scriitor original, în posesia deplină a formulei sale. Dacă, exterior, această literatură lirică și imagistică trăind aproape exclusiv din evocarea vârstei infantile duce în chip vădit la Jules Renard, la Anghel și la Delavrancea, ea rămâne foarte personală prin tinerețea ei, autentică prin extraordinara memorie a copilăriei. Într-un soi de poeme în proză și de însemnări cam vaporoase și dezordonate, dar nu mai puțin suave, autorul reconstruiește în ton idilic acea vârstă a exuberanței pe care adultul o uită de obicei ușor. Cu tot aspectul lor liric, poemele prezintă interes psihologic tocmai prin puterea de a fixa o experiență pe care toți o pierd.*

G. CĂLINESCU

SCRIERI: *Ulița copilăriei*, București, 1923; *La Medeleni*, I–III, București, 1925–1927; *Turnul Milenei*, București, 1928; *Bal mascat*, București, 1929; *Iarbă*, București, [1931]; *Fata din Zlataust*, I–II, București, 1931; *Golia*, I–II, București, 1933; *Crăciunul de la Silivestri*, București, 1934; *Lorelei*, București, 1935; *Arca lui Noe*, I–II, București, 1936; *Secretul Anei Florentin*, București, 1937; *Fundacul Varlamului*, București, 1938; *În casa bunicilor*, București, 1938; *Prăvale-Baba*, București, 1939; *Ce-a văzut Ilie Pânișoară*, București, 1940; *Tudor Ceaur Alcaz*, I–IV, București, 1940–1943; *Întoarcerea în timp*, București, 1941; *Hai-diridam*, București, 1945; *La porțile nopții*, București, 1946; *Masa umbrelor*, București, [1947]; *Zdrulă și Puhă*, București, 1948; *Opere alese*, vol. I–III, îngr. și introd. Nicolae Ciobanu, București, 1968, vol. IV–V, îngr. Aurelia Rusu și Nicolae Ciobanu, introd. Nicolae Ciobanu, București, 1970–1971, vol. VI–VII, îngr. și introd. Nicolae Ciobanu, București, 1977–1981; *La porțile nopții*, pref. Al. A. Philippide, București, 1970; *Să vie Bazarcă!*, îngr. și pref. Silvia Tomuș, Cluj, 1971; *Jucării pentru Lily*, îngr. și pref. Nicolae Ciobanu, Iași, 1974; ed. București, 1981; *Cum am scris „Medelenii"*, București, 1978; *Cina cea de taină*, îngr. Dumitru Vacariu și Lucian Vasiliu, Timișoara, 1996.

Repere bibliografice: Ibrăileanu, *Opere*, III, *111–124*, *406–410*; Perpessicius, *Opere*, II, *330–334*, *374–385*, III, *79–87*, *272–277*, IV, *183–189*, V, *166–173*, VI, *324–328*, VII, *71–73*, *219–221*, *307–309*, VIII, *141–146*, *317–324*, IX, *145–150*, *355–360*, XI, *219–223*, *335–343*, *458–462*; Constantinescu, *Scrieri*, V, *68–91*; Ralea, *Scrieri*, II, *164–177*; Călinescu, *Opere*, I, *268–279*, II, *513–518*, *544–549*, *698–702*, III, *495–501*, *1066–1077*, IV, *135*, *1301–1305*; Lovinescu, *Ist. lit. rom. cont.*, IV, *143–157*; Sebastian, *Eseuri*, *359–371*; Iorga, *Ist. lit. cont.* (1934), II, *311–315*; Lovinescu, *Ist. lit. rom. cont.*, *209–213*; Cioculescu, *Aspecte*, *361–371*, *465–471*, *479–481*; Streinu, *Pagini*, I, *207–220*, V, *216–217*; Munteano, *Panorama*, *248–252*; Șuluțiu, *Scriitori*, *323–328*; Vianu, *Opere*, V, *308–312*; Geri Spina, *Evreii în opera lui Ionel Teodoreanu*, București, 1934; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *666–673*, *Ist. lit.* (1982), *750–757*; Papadima, *Creatorii*, *277–295*; Negoițescu, *Scriitori*, *281–285*; Philippide, *Considerații*, I, *247–259*; Zaciu, *Masca*, *221–231*; Piru, *Panorama*, *224–247*; Pillat, *Mozaic*, *182–200*; Nicolae Ciobanu, *Ionel Teodoreanu. Viața și opera*, București, 1970; Crohmălniceanu, *Literatura*, I (1972), *331–339*; Piru, *Varia*, I, *414–422*; Dan, *Proza*, *202–205*; Pillat, *Itinerarii*, *335–343*; Ciobanu, *Însemne*, I, *69–99*, II, *52–67*; Massoff, *Teatr. rom.*, VI, *334*, *393–402*, VII, *49–58*, *106–11*, *155–159*; Manolescu, *Arca*, I, *242–246*; Oprea, *Fața*, *186–203*; Silvia Tomuș, *Ionel Teodoreanu sau Bucuria metaforei*, Cluj-Napoca, 1980; Mircea Eliade, *Lucrurile de taină*, îngr. și pref. Emil Manu, București, 1996, *165–170*; *Dicț. analitic*, II, *338–340*, IV, *529–530*, *597–599*; *Ionel Teodoreanu. Viața și opera în imagini*, îngr. Boris Crăciun și Dumitru Vacariu, Iași, 1998; Tomuș, *Romanul*, I, *67–75*, *391–404*; *Dicț. esențial*, *822–825*; Săndulescu, *Memorialiști*, *204–214*; Toma Dumitrescu, *Ionel Teodoreanu. Universul copilăriei și al adolescenței în proza de ficțiune*, București, 2006; Manolescu, *Istoria*, *773–775*; Mihaela Bercu, *Universul tinereții în viziunea personajelor lui Ionel Teodoreanu*, Brăila, 2012. ***D.V.***

TEODORESCU, Alexandru (12.II.1926, Zamostea, j. Suceava – 28.XII.2000, Iași), istoric literar. Fiu al Mariei Teodorescu (n. Tudor) și al lui Neculai Teodorescu, învățători, **T.** face școala primară în satul natal (1932–1937), fiind apoi elev al liceului din Dorohoi (1941–1942, 1944–1945) și al Liceului „A. T. Laurian" din Botoșani (1942–1944). Se înscrie la Facultatea de Litere și Filosofie a Universității din Iași, pe care o va absolvi în 1949. Profesor la o școală din Horodiștea, se angajează din 1951 ca bibliotecar la Biblioteca Filialei Iași a Academiei, iar din 1954 se transferă, în calitate de cercetător științific, la Institutul de Istorie și Filologie din același oraș. Doctor în filologie din 1979, cu lucrarea *Lucian Blaga și*

cultura populară românească, își desfășoară activitatea ca membru și, între 1964 și 1970, ca șef al sectorului de istorie literară de la Centrul de Lingvistică, Istorie literară și Folclor, transformat din 1990 în Institutul de Filologie Română „A. Philippide”, instituție al cărei director a fost din 1970 până în 1975. Rezultatele cercetărilor sale, contribuții de istorie literară, de folcloristică sau de literatură comparată, au apărut în „Studii și cercetări științifice” (filologie), revistă în care a debutat în 1955, devenită în 1964 „Anuar de lingvistică și istorie literară”, „Revista de istorie și teorie literară”, „Revista arhivelor”, „Viața românească”, „Iașul literar”, „Cronica”, „Ateneu”, „Convorbiri literare”. I s-a decernat, *ex aequo*, Premiul „Timotei Cipariu” al Academiei RSR (1979).

Interesat de literatura română din secolul al XIX-lea și mai ales de raporturile acesteia cu folclorul, **T.** este autorul unor studii monografice incluse în tratatul academic *Istoria literaturii române* (II, 1968) și în *Dicționarul literaturii române de la origini până la 1900* (1979), lucrare pentru care a redactat articole referitoare nu numai la Costache Conachi, autor pe care îl și editează, ci și la Ion Budai-Deleanu, Ioan Barac, Ienăchiță Văcărescu, Ion Creangă și M. Eminescu. Demersul său istoriografic este unul de factură predominant pozitivistă, sprijinit însă și pe câștigurile de abordare și de metodă ale anilor ’60–’80 din secolul trecut. Și-a îndreptat atenția, de asemenea, spre relațiile care pot fi stabilite între opera literară și cea plastică, spre istoria culturii sau spre aspectele teoretice ale lexicografiei literare. Cartea *Lucian Blaga și cultura populară românească* (1983) dezvoltă și adâncește concluziile din teza de doctorat și constituie o documentată și convingător argumentată incursiune în analiza operei scriitorului, făcută dintr-o perspectivă etnologică, având în vedere rolul creației folclorice, socotită un factor principal în formarea concepției filosofice și în structurarea poeziei și a dramaturgiei lui Blaga. Se refac, pornind de la o informație variată și adecvată, împrejurările sociale, datele și premisele culturale care au concurat la conturarea personalității lui Blaga; în primul rând, se configurează „atmosfera transilvană” și mediul universitar, dar și cel artistic vienez. Plecând de la atitudinea față de cultura populară, se stabilesc și unele paralelisme cu Eminescu ori cu Tudor Arghezi. Ipostazele de „filosof al culturii populare” și de „teoretician al mitului” sunt examinate cu pertinență. Un spațiu larg este acordat confruntărilor de idei din perioada interbelică, acestea prilejuind interpretări echilibrate, ferite de prejudecățile anilor ’80. Partea finală a eseului, *O viziune estetică și filosofică asupra folclorului*, oferă o privire de sinteză, detașând trăsături care pot defini o gândire și o literatură marcate de o profundă originalitate. Înscrisă într-o bibliografie amplă dedicată lui Lucian Blaga, cercetarea întreprinsă de **T.** propune câteva deschideri profitabile.

SCRIERI: *Dicționarul literaturii române de la origini până la 1900* (în colaborare), București, 1979; *Lucian Blaga și cultura populară românească*, Iași, 1983. **Ediții:** Costache Conachi, *Scrieri alese*, pref. edit., București, 1963 (în colaborare cu Ecaterina Teodorescu); *Scrisori către G. Ibrăileanu*, I–IV, pref. Al. Dima și N. I. Popa, București, 1966–1973 (în colaborare).

Repere bibliografice: Piru, *Varia*, II, *69–71*; Al. Duțu, *„Dicționarul literaturii române”*, RL, 1979, 49; *Dicționarele literare și locul lor în cadrul culturii românești contemporane*, ALIL, t. XXVII, 1979–1980; Ion H. Ciubotaru, *„Lucian Blaga și cultura populară românească”*, ALIL, seria B, t. XXIX, 1983–1984; Cornea, *Semnele*, *23–28*, *98–105*, *267*, *310–311*.

R.Z.

TEODORESCU, Cristian (10.XII.1954, Medgidia), prozator.

Este fiul Constanței Teodorescu (n. Teodorescu), funcționară, și al lui Vladimir Teodorescu, inginer. Urmează la București școala generală (1961–1970), Liceul „George Coșbuc” (1970–1974) și cursurile Facultății de Limba și Literatura Română, secția română–engleză (1976–1980). Între timp lucrează ca muncitor (1975–1976), merceolog (1976–1978), iar după absolvire e profesor de limba română în satul dâmbovițean Vizurești (1980–1985). Corector la Tipografia Informația (1986) și la revistele „Contemporanul” și „România literară” (1987–1989), devine redactor la „România literară” (1989–2001), redactor-șef adjunct la „Cotidianul” (1991, 1995–1996), redactor-șef la „Zig-zag” (1993–1995) și la revista „Avantaje” (1996–1998), comentator politic, șef al

Biroului din București al postului de radio Europa Liberă, redactor la revista „Cațavencii". Debutează la „Tribuna" în 1981. Mai scrie la „Ateneu", „Luceafărul", „Tomis" ș.a. Povestirile *Casa* și *Tapetul* îi sunt tipărite în volumul colectiv *Desant '83*, iar prima carte, volumul de proză scurtă *Maestrul de lumini*, îi apare în 1985, fiind distinsă cu Premiul Uniunii Scriitorilor și cu Premiul Fundației „Liviu Rebreanu".

Salutat de critici ca un prozator stăpân pe mijloace și cu o galerie de personaje bine conturată încă din paginile de început, **T.** cercetează cu bonomie malițioasă comportamente de navetiști, stagiari, pensionari, poștași, funcționari sau muncitori pe șantiere, ființe care evoluează mecanic și stereotip într-o lume derizorie, mediocră și apăsătoare, chiar și atunci când nu este neapărat zguduită de evenimente tragice. Scriitor postmodern, el reunește într-o formulă omogenă, ce nu îi obturează originalitatea, procedee narative de dată recentă și altele mai vechi. Configurează un mediu, creează o tipologie, dă identitate fermă personajelor. Împreună cu ceilalți textualiști optzeciști, dar mai puțin insistent, scrie „la vedere", sub privirea cititorului, aducând în scenă autorul real sau presupus. După ce în povestiri, situate în descendența lui I. L. Caragiale sau a lui Anton Cehov, exersează mai multe tipare narative, în romanul *„Tainele inimei"* (1988; Premiul Academiei RSR) construiește complex – utilizând mai multe planuri și voci – și solid. „Aude" cu finețe și înregistrează cu umor discret vorbirea oamenilor din diverse medii. Pe fundalul cvasimonografic al orășelului de provincie dobrogeană, în curs de a-și pierde ritmul patriarhal în anii '70–'80 ai secolului trecut, grupează câteva personaje și detașează un protagonist, tânărul inginer Octavian Vâlcu. Tensiunea rezultă din contrastul între mediocritate și o anume inadaptare, frapantă mai cu seamă la personajul central. Acesta își părăsește condiția de soț dezamăgit și de om lipsit de vocație profesională pentru o viață marginală pe șantiere sordide și în vagoane dezafectate, părând să nu fie la înălțimea propriei sale căutări, încât inițierea rămâne fără obiect. Este numai unul din singuraticii a căror existență măruntă prozatorul o observă cu înțelegere, evitând în egală măsură sarcasmul facil și emoția ieftină. În finaluri adesea incerte, aceștia se estompează și dispar. După o febrilă activitate de jurnalist în perioada imediat postdecembristă, **T.** revine pe scena literară cu o culegere de proză scurtă *Povestiri din lumea nouă* (1996; Premiul Uniunii Scriitorilor), iar mai târziu cu povestirile intitulate *Îngerul de la benzinărie* (2003). El recompune în prima carte, prin asocierea unor succinte, dar semnificative biografii, imaginea tragicomică a unei lumi haotice, absurde, însă plină de vitalitate și culoare, care ia locul ternei și încremenitei societăți comuniste. Atenția cu care înregistrează faptul real, apropiată de a colegilor optzeciști, îi conferă statutul de martor creditabil, iar inventivitatea epică răspunde diversității reacțiilor declanșate de schimbarea de regim. Romanul *Medgidia, orașul de apoi* (2009; Premiul Uniunii Scriitorilor) reconstituie imaginea orașului natal al autorului în cei zece ani dintre ascensiunea legionarilor și instalarea puterii comuniste în România. Memoria locului este surprinsă în instantanee fotografice, cele 103 capitole scurte putând fi citite și ca povestiri de sine stătătoare. Într-un text cu accente autobiografice, avându-l în centru pe bunicul Ștefan, proprietar al restaurantului gării, unde se adună toată urbea, romancierul expune faptele neutru și sobru, calm, detașat, fără a-și judeca protagoniștii și fără a ceda tentației moralizării. Destrămarea lumii interbelice transpare din micile întâmplări cotidiene, dar și din marile evenimente ale istoriei colective, din multitudinea biografiilor individuale, ca și din imaginea de ansamblu a comunității târgului de provincie.

SCRIERI: *Maestrul de lumini*, București, 1985; *„Tainele inimei"*, București, 1988; *Legenda lui Faust repovestită...*, București, 1991; *Povestiri din lumea nouă*, București, 1996; *Îngerul de la benzinărie*, Pitești, 2003; *Maestrul de lumini și alte povestiri*, București, 2004; *Medgidia, orașul de apoi*, București, 2009.

Repere bibliografice: Iorgulescu, *Prezent, 327–330;* Dimisianu, *Subiecte, 270–275*; Holban, *Profiluri, 430-432;* Mircea Iorgulescu, *Lozul cel mare*, RL, 1988, 37; Simion, *Scriitori*, IV, *629–637*; Papahagi, *Cumpănă, 350–358*; Vlad, *Lect. prozei, 257–268*; Țeposu, *Istoria, 121–123*; Lovinescu, *Unde scurte*, V, *115–120*; Negoițescu, *Scriitori contemporani, 435–437*; Alex. Ștefănescu, *Sociogonie*, RL, 1996, 17; Octavian Soviany, *Povestitorul enigmatic*, CNT, 1996, 50; Dimisianu, *Lumea, 436–440*; Oțoiu, *Proza,* I, *31, 35, passim*; Manolescu, *Lista*, II, *296–298*; *Dicț. scriit. rom.*, IV, *533–535*; *Dicț. analitic*, IV, *208–210*; Tudorel Urian, *Buimaci în tranziție*, RL, 2004, 6; Cristea-Enache, *București, 110–114*; Cosmin Ciotloș, *De ce avem roman*, RL, 2009, 42; Daniel Cristea-Enache, *Medgidia Mare*, OC, 2009, 245. ***A.C.***

TEODORESCU, Dorin (20.V.1945, Romoșel, j. Hunedoara – 10.IX.2000, Craiova), critic și istoric literar. Este fiul Soficăi și al lui Ioan Teodorescu. Face studii medii la Orăștie, iar din 1963 până în 1968 urmează cursurile Facultății de Limba și Literatura Română a Universității din București. Va deveni asistent, iar în 1979 lector la Catedra de literatură a Facultății de Filologie a Universității din Craiova. În 1977 și-a susținut doctoratul în filologie cu teza *Poezia hermetică românească*. Din 1981 s-a pensionat medical: o boală necruțătoare a pus capăt atât carierei sale didactice, cât și celei literare. A debutat în 1970 la revista „Ramuri”, unde o vreme va asigura cronica literară, iar editorial cu studiul *Poetica lui Ion Barbu*, apărut în 1978 și distins cu Premiul Uniunii Scriitorilor. Mai colaborează la „Analele Universității din Craiova”, „Cadran universitar” ș.a. În manuscris a lăsat pagini despre C. Fântâneru, Tudor Arghezi, Camil Petrescu, Ioan Alexandru ș.a., studii de poetică, însemnări diaristice, multe recuperate în volumul *Popasuri critice*, editat postum, în 2005.

Deși semnatar al mai multor cronici de întâmpinare sau studii de istorie și critică literară (publicate mai cu seamă în „Ramuri”) și, în ultimii ani, al unor eseuri și aforisme, **T.** rămâne autorul unei singure cărți antume, *Poetica lui Ion Barbu*. Ceea ce frapează din capul locului este maturitatea gândirii (în ciuda vârstei exegetului), proprietatea termenilor, eleganța limbajului (chiar atunci când, implicit sau explicit, polemizează cu nume ilustre ale criticii literare) și, nu în ultimul rând, capacitatea de a oferi o sinteză. Eugen Negrici remarca: „Suntem în fața unei ipoteze globale, structurale, aptă să depășească analogiile fragmentare și să lichefieze treptele valorice impuse de Călinescu și de alții”. De fapt, așa cum sublinia chiar **T.**, titlul corect al studiului ar fi trebuit să fie „poetica lui Ion Barbu și transformările ei, de la primii imitatori până la poeții care, după câteva decenii, au revenit parțial la ea”. Aserțiunea se justifică, deoarece, într-un capitol intitulat *Descendența barbiană*, este analizat modul în care s-a exercitat influența poetului asupra unor congeneri precum Dan Botta, Emil Gulian, Simion Stolnicu, Vladimir Streinu, Virgil Gheorghiu, Eugen Jebeleanu, Cicerone Theodorescu, iar în capitolul final, *Reveniri la Ion Barbu*, este investigată maniera de recitire a textelor barbiene specifică lui Ștefan Aug. Doinaș, Ion Negoițescu, Leonid Dimov, Cezar Baltag, Mircea Ciobanu, Nichita Stănescu. În felul acesta, **T.** reușește să își atingă scopul propus: nu doar o exegeză, ci și o poetică a receptării operei lui Ion Barbu în evoluția liricii românești. Comentariul este dezvoltat într-unul din studiile incluse în volumul postum *Popasuri critice*, unde interpretarea propriu-zisă a poeziei barbiene, substanțială, capătă și amploare.

SCRIERI: *Poetica lui Ion Barbu*, Craiova, 1978; *Popasuri critice*, îngr. Bucur Demetrian, Craiova, 2005.

Repere bibliografice: Cristian Livescu, *„Poetica lui Ion Barbu”*, CRC, 1978, 11; Tia Șerbănescu, *Un studiu critic despre Ion Barbu*, RMB, 1979, 10 701; Șerban Cioculescu, *Ambiguitățile poeticii lui Ion Barbu*, RL, 1979, 9, 10; Laurențiu Ulici, *Critici și eseiști*, RL, 1979, 20; Eugen Negrici, *„Poetica lui Ion Barbu”*, R, 1979, 5; Nicolae Manolescu, *Patul lui Procust*, RL, 1979, 25; Piru, *Debuturi*, *44–47*; Popa, *Clasici*, *157–159*; Marin Mincu, *Opera literară a lui Ion Barbu*, București, 1990, *343–352*; Ioana Em. Petrescu, *Ion Barbu și poetica postmodernismului*, București, 1993, *162*, *passim*; Firan, *Profiluri*, II, *289–290;* Luminița Corneanu, *O restituire necesară*, „Mozaicul” (Craiova), 2006, 4. ***D.Gr.***

TEODORESCU, G. Dem. (25.VIII.1849, București – 20.VIII.1900, București), folclorist, istoric literar, gazetar.

Dumitru este fiul Sultanei și al unui antreprenor de construcții, Gheorghe Tudor (nume după care fiul va fi înscris la școală Teodorescu Gh. Dem.), venit din Oltenia și numit apoi Tudor Olteanul. Primele clase le face la o școală bisericească din București, unde urmează apoi Gimnaziul „Gh. Lazăr” și Liceul „Matei Basarab”. Trece examenele de bacalaureat în 1868, când va fi angajat impiegat la Departamentul Cultelor și Instrucțiunii Publice. În 1869 se înscrie la Facultatea de Litere a Universității bucureștene, unde studiază limbile clasice și istoria literaturii române. Cu o bursă pleacă, pentru desăvârșirea studiilor, la Paris (1875–1877). Aici își îmbogățește cultura clasică, se familiarizează cu metodele de cercetare filologică și comparatistă, abandonând orientarea latinistă spre care înclinase anterior. La întoarcerea în țară funcționează ca profesor de limba latină și limba română la liceele „Sf. Sava” și „Matei

Basarab” din București, iar în 1891 este, câteva luni, ministru al Cultelor și Instrucțiunii Publice. Între 1888 și 1895 a fost de trei ori deputat, în politică susținând o vreme atitudinea antimonarhică a lui B. P. Hasdeu.

Gazetarul **T.** a lucrat în redacția periodicelor „Ghimpele” (redactor în 1869–1875), „Foaia societății Românismul” (1870–1871), „Sarsailă” (1871), „Suveranitatea națională” (1871–1872), „Românul” (corector, secretar de redacție și reporter în 1871–1875), „Binele public” (prim-redactor în perioada 1879–1884), „România” (redactor în 1885–1886). Articolele, unele semnate Ghedem, ilustrează principala sa preocupare, folclorul, dar și implicarea în viața cultural-artistică și politică. Face critică și istorie literară, recenzează lucrări de artă și filosofie, semnează cronici teatrale și muzicale, ia atitudine civică și scrie versuri satirice. Este autor al unui manual despre versificația latină (I–II, 1879–1880), al unei istorii a literaturii latine (1891) și al unei istorii a filosofiei antice (1893; Premiul Academiei Române), editează, cu destinație didactică, texte comentate din Cicero, Ovidiu. Contribuția sa istorico-literară mai însemnată o constituie publicarea a două volume privind scrierile și viața lui Anton Pann (1891, 1893) și a unei monografii despre Eufrosin Poteca (1883). Îi aparține, de asemenea, unul din primele studii despre poezia lui Al. Depărățeanu (1870). Literatura veche l-a interesat deopotrivă cu scrierile contemporane. A lăsat în manuscris *Istoria literaturii române vechi*, care expune mai întâi câteva chestiuni teoretice, apoi, utilizând trei criterii: secolul, epoca de cultură și tipul de discurs, trece în revistă scrierile manuscrise și tipărite ale secolelor XV–XIX. Reluată și completată, lucrarea, publicată postum, în 2002, va parcurge drumul literaturii române până la sfârșitul veacului al XIX-lea. Stilul este al unui erudit sobru, dar nu suficient de critic. Contactul cu literatura franceză i-a prilejuit o lucrare despre viața și opera lui André Chénier și traduceri din Alphonse de Lamartine, Alfred de Musset și André Chénier. În folcloristică **T.** se face cunoscut prin studii referitoare la credințe, datini, colinde, descântece și proverbe, publicate în „Ateneul român”, „Binele public”, „Columna lui Traian”, „Convorbiri literare”, „Familia”, „Foaia societății Românismul”, „Literatură și artă română”, „Revista literară”, „Revista pentru istorie, arheologie și filologie”, „Românul”, „Tranzacțiuni literare și științifice” ș.a. În lucrarea *Încercări critice asupra unor credințe, datine și moravuri ale poporului român* (1874), scrisă sub influența lui B. P. Hasdeu și a lui A. I. Odobescu, întreprinde o analiză amănunțită a folclorului românesc, susținând originea mitologică, romanică a acestuia, reconstituind o posibilă evoluție. În *Cercetări asupra proverbelor românești* (1877) aplică metoda comparatistă, utilizând numeroase izvoare străine. **T.** expune și recomandă, tot după B. P. Hasdeu, principiile metodei filologice în cercetarea folclorului, în speță a proverbelor. O lucrare despre colinde (1879) relevă substratul păgân al acestora și atinge unele chestiuni de teorie a creației populare, precum geneza și circulația unor specii. Problema creatorului popular l-a interesat în mod deosebit, ceea ce reiese și din insistența cu care s-a concentrat asupra lui Petrea Crețul Șolcanu, lăutarul Brăilei. Intenția de a scrie un studiu și despre basme nu s-a materializat, dar basmele culese de **T.**, apărute postum, sunt mărturia interesului său constant pentru această specie folclorică. Ceea ce l-a impus a fost însă monumentala colecție *Poezii populare române* (1885), care se numără, alături de cele ale lui Vasile Alecsandri și Grigore G. Tocilescu, între cele mai importante culegeri de folclor din secolul al XIX-lea. Pornind de la un punct de vedere realist, folcloristul adună materialele așa cum sunt, de acolo unde le întâlnește și de la cine le află. Deși predomină poezia din Muntenia și Oltenia, **T.** aduce și date noi despre literatura populară din celelalte provincii. El include și multe producții de proveniență orășenească și lăutărească, considerând că țiganii lăutari sunt buni păstrători ai repertoriului folcloric. Acordă atenție celor mai variate manifestări tradiționale (colinde, vicleim, orații, jocuri de copii, ghicitori, cântece, descântece, balade), dovadă de înțelegere largă a noțiunii de folclor, și demonstrează bogăția creației populare românești. Cartea este concepută și ca o introducere la studiul asupra poeziei populare, fiecare gen fiind prezentat în sumare schițe monografice. Clasificarea pieselor folclorice se face în funcție de vârsta celor ce le practică și de ocaziile în care sunt prezentate. Culegerea propriu-zisă a fost realizată cu rigurozitate filologică, materialele fiind însoțite de fișele informatorilor. **T.** este unul dintre primii cărturari români din secolul al XIX-lea a căror activitate a fost dedicată studiului sistematic al folclorului.

SCRIERI: *Încercări critice asupra unor credințe, datine și moravuri ale poporului român*, pref. A. I. Odobescu, București, 1874; *Cercetări asupra proverbelor române*, București, 1877; *Noțiuni despre colindele române*, București, 1879; *Tractat de versificare latină*, I–II, București, 1879–1880; *Viața și operile lui Eufrosin Poteca*, București, 1883; *Petrea Crețul Șolcanu, lăutarul Brăilei*, București, 1884; ed. Brăila, 2000; *Istoria literaturii latine*, București, 1891; *Operele lui Anton Pann*, București, 1891; *Cronica din Nürnberg: 1493*, București, 1893; *Istoria filosofiei antice*, București, 1893; *Viața și activitatea lui Anton Pann*, București, 1893; *Biografia lui Em. Protopopescu-Pake*, București, 1899; *Istoria limbii și literaturii române de la începuturi până la 1882*, îngr. Ileana Ene, pref. Virgiliu Ene, București, 2002. **Culegeri:** *Poezii populare române*, București, 1885; ed. îngr. George Antofi, pref. Ovidiu Papadima, București, 1982; *Poezii populare*, îngr. și pref. Al. Bistrițeanu, 1957; *Basme române*, îngr. și pref. Stanca Fotino, București, 1968; ed. îngr. Rodica Pandele și Petre D. Anghel, pref. Nicolae Constantinescu, București, 1996.

Repere bibliografice: Pop, *Conspect*, II, *39–41*; A.D. Xenopol, *„Poezii populare române”*, „Voința națională”, 1886, 451; G. Panu, *Portrete și tipuri parlamentare*, București, 1892, *157–159*; *În amintirea lui G. Dem. Teodorescu (1849–1900)*, București, 1902; Aderca, *Contribuții*, II, *406–408*; Ovidiu Papadima, [*G. Dem. Teodorescu*], RFR, 1944, 5, REF, 1961, 3–4; Adrian Fochi, *Recherches de folklore comparé sud-est européen en Roumanie (XIX-e siècle)*, RSE, 1968,1; Bârlea, *Ist. folc.*, *250–259*; Virgiliu Ene, *Folcloriști români*, Timișoara, 1977, *96–109*; *Dicț. lit. 1900*, *847–848*; Ornea, *Actualitatea*, *96–104*; Cioculescu, *Itinerar*, V, *35–41*; Nicolae Constantinescu, *Folclor vechi din București*, ALA, 2001, 553; *Dicț. analitic*, III, *392–394*; Gheorghe Vlăduțescu, *G. Dem. Teodorescu sau Nostalgia Antichității grecești*, TMS, 1969, 3; *Ist. lit.*, III, *889–896*; Datcu, *Dicț. etnolog.*, *868–870*; *G. Dem. Teodorescu. 1849–1900: biobibliografie adnotată*, îngr. Laura Regneală, București, 2008; Viorica Prodan, *Un folclorist, directorul Fundației Universitare „Carol I”*, „Biblioteca”, 2009, 3; Rodica Raliade, *„Între galbenele file”. Moment G. Dem. Teodorescu*, „Anuarul Institutului de Etnografie și Folclor «Constantin Brăiloiu»”, 2010. ***L.Cș.***

TEODORESCU, Leonida (28.IX.1932, Chișinău – 2.VIII.1994, București), dramaturg, eseist, prozator, poet, traducător. Este fiul Evdochiei (n. Iurina) și al lui Florea Teodorescu. Urmează la București Școala Medie Tehnică de Telecomunicații (absolvită în 1952) și Institutul „Maxim Gorki” (terminat în 1956). În 1970 obține titlul de doctor în filologie cu lucrarea *Dramaturgia lui Cehov*. Cariera sa didactică se va desfășura, din 1956, la Facultatea de Limbi Străine a Universității bucureștene. A debutat la revista „Teatru”, în 1966, cu piesa *Crivățul de aseară* (Premiul criticii dramatice pentru debut). Câteva piese i s-au jucat la Radio și TV sau pe scenele teatrelor din Capitală și din provincie: *Frunze galbene pe acoperișul ud, Ploaia și anchetatorul* (Teatrul „Constantin I. Nottara”), *Cine a fost Adam?* (Teatrul Național din București), *Fortul* (Teatrul „Ion Vasilescu”) ș.a. E un teatru de atmosferă, întrucâtva în genul teatrului absurdului, scris în stil poetic. Volumul *Podul fără felinar* (1974) cuprinde piesele *Evadarea, Dialog nocturn, Alex, Podul fără felinar*, altă culegere, masivă, *Excelsior* (1981), include piese noi, între care *Cabana, Excelsior, Cina cea de taină*. În 1980 i se acordă Premiul Academiei pentru piesa *Ploaia și anchetatorul*. Traducerile lui **T.**, publicate în anii ’70 ai secolului trecut, se opresc la paginile de jurnal ale lui Dostoievski sau la amintirile, jurnalele și corespondența Annei Dostoievskaia, dar pun în circulație și *Teoria literaturii* a lui B. V. Tomașevski.

În drame precum *Flacăra de seară*, **T.** se arată „nu amator de «istorioare», ci de climate stranii, de pustiuri artificiale, de margini de lume în care personajele sale par a fi singurii oameni din Univers” (Mircea Ghițulescu). Unii protagoniști par evadați din teatrul lui Anton Cehov – visători fără vreun țel, învinși înainte de a îndrăzni să acționeze. Într-o caracterizare a dramaturgiei lui **T.**, Dumitru Micu, esențializând, afirma: „Lipsit aproape cu totul de «epică», teatrul lui Leonida Teodorescu se creează prin tensiunea psihică și prin poezie. Mijloacele principale sunt dialogul și «atmosfera»”. După o perioadă de tatonări, de încercări cu nuanțe și posturi avangardiste, **T.** se reorientează către o scriitură dramaturgică „de expresivitate academică”, fără să renunțe la protestul adesea cu adresă polemică, incomod în raport cu obișnuințele, cu locurile comune sau concesiile, compromisurile din epocă. În 1972 își tipărește teza de doctorat, *Dramaturgia lui Cehov* (Premiul Asociației Scriitorilor din București), în care relevă, aplicat și cu ingeniozitate interpretativă, elementele inovatoare din teatrul scriitorului rus. *Catharsis* (1981) e o culegere de studii, eseuri în majoritate, despre Boris Pasternak, Anna Ahmatova, Feodor Dostoievski, Aleksandr Pușkin. În eseul final, care dă titlul volumului, e dezvoltată ideea conform căreia literatura modernă se caracterizează printr-un polisemantism programatic, menit să incite la dezbateri filosofice și morale. **T.** este și autorul unui roman, *Motelul* (1980), unde, ca și în piese, se arată obsedat de ideile de justiție și etică. Orice eroare (aici un accident) se

plătește cu puternice zguduiri de conștiință, care afectează chiar statutul existențial al vinovatului. În *Cântece barbare* (1980), culegere de poeme pline de dramatism, autorul recurge la un stil insolit, la versuri-refren sau la repetiții ce subliniază credințele și trăirile proprii.

SCRIERI: *Frunze galbene pe acoperișul ud*, București, 1969; *Dramaturgia lui Cehov*, București, 1972; *Podul fără felinar*, București, 1974; *Evadarea*, București, 1977; *Cântece barbare*, București, 1980; *Motelul*, Iași, 1980; *Catharsis*, Cluj-Napoca, 1981; *Echinox*, București, 1981; *Excelsior*, București, 1981; *Prelegeri de literatură rusă modernă*, București, 1981; *Povești despre Irina*, București, 1985. **Traduceri:** A.P. Cehov, *Piesă fără titlu*, în *Teatru*, pref. trad., București, 1970; F.M. Dostoievski, *Opere*, vol. XI: *Jurnalul unui scriitor*, introd. Ion Ianoși, București, 1974; B.V. Tomașevski, *Teoria literaturii. Poetica*, pref. trad., București, 1973; Anna Dostoievskaia, *Amintiri*, București, 1975.

Repere bibliografice: Valeriu Cristea, *„Frunze galbene pe acoperișul ud"*, RL, 1969, 52; Mircea Ghițulescu, *„Dramaturgia lui Cehov"*, TR, 1972, 30; Bogdan Ulmu, *„Dramaturgia lui Cehov"*, TTR, 1973, 4; Dan C. Mihăilescu, *Un teatru al interferențelor*, RL, 1975, 45; Valentin Tașcu, [*Leonida Teodorescu*], CRC, 1977, 3, ST, 1982, 3; Virgil Munteanu, *„Evadarea"*, TTR, 1976, 4; Ion Horea, *„Cine a fost Adam?"*, RL, 1977, 39; Mircea Bențea, *„Cântece barbare"*, TR, 1980, 10; Val Condurache, *„Motelul"*, CL, 1980, 10; Ioan Lazăr, *„Catharsis"*, RL, 1982, 32; Cubleșan, *Civic – etic*, *151–156, 228–231*; Faifer, *Dramaturgia*, 1983, *140–145*; Diaconescu, *Dramaturgi, 278–282*; Ghițulescu, *O panoramă, 180–186*; Aurel Rău, *Leonida Teodorescu*, ST, 1994, 9; Iosif Naghiu, *...a scris un teatru eliptic, misterios*, MS, 1996, 3–4–1997, 1; *Leonida Teodorescu*, DRI, V, *222–245*; *Dicț. scriit. rom.*, IV, *535–537*; Ghițulescu, *Istoria, 348–351*; Micu, *Ist. lit., 689*. ***M.Vs.***

TEODORESCU, Virgil (15.VI.1909, Cobadin, j. Constanța – 24.VI.1988, București), poet, prozator, eseist, traducător.

Este fiul Elenei Teodorescu (n. Drăgulescu), educatoare, și al lui Nicolae Teodorescu, învățător. Urmează Liceul „Mircea cel Bătrân" din Constanța și Facultatea de Litere și Filosofie a Universității din București, absolvită în 1935. La Constanța, în 1932, sub pseudonimul Cocoi Taalat, redactează revista de avangardă „Liceu", împreună cu Tașcu Gheorghiu și Mircea Pavelescu. Începe să scrie din 1926, în „Anuarul Liceului «Mircea cel Bătrân»", e prezent în 1927 și în „Tinerimea dobrogeană", dar adevăratul debut se produce în 1928, la „Bilete de papagal", unde semnează Virgil Rareș. Lucrează la „Era nouă", „Reporter", „Fapta". În 1935 îl sprijină pe Gellu Naum în realizarea revistei „Tânăra generație". Cu Paul Păun și D. Trost compune poemul suprarealist *Diamantul conduce mâinile* (1940, „exemplar unic"), cu Gellu Naum și Paul Păun scrie *Critica mizeriei* (1945) și doar cu Gellu Naum *Spectrul longevității. 122 de cadavre* (1946), fiind, de asemenea, coautor al volumelor *Infra-Noir* și *Éloge de Malombra* (1947), precum și al textului *Le Sable nocturne*, inclus în catalogul de expoziție *Le Surréalisme en 1947* (Paris), alături de cei mai importanți membri ai grupului suprarealist român. După 1950 devine șeful secției de poezie a Editurii de Stat pentru Literatură și Artă, între 1972 și 1974 este redactor-șef la „Luceafărul". I se acordă funcții înalte în Uniunea Scriitorilor: vicepreședinte (1968–1974), apoi președinte (1974–1977), iar din 1974 e ales membru corespondent al Academiei RSR. A îngrijit o ediție din opera lui B. Fundoianu (1965) și a tradus, uneori în colaborare, din literaturile franceză, rusă, scandinavă, sârbă, cehă, americană, canadiană etc. (Paul Éluard, Alain Bosquet, Byron, Ibsen, Ezra Pound, Guillaume Apollinaire, Shakespeare, precum și câteva antologii). A mai semnat Matei Ciunia, Petre Luva, Petre Malcoci.

T. debutează în 1940 cu *Poem în leopardă*, editat într-un exemplar unic, „ilustrat cu harta Leopardiei și cu un mare număr de stilamancii", lung poem cosmogonic-suprarealist, reeditat abia în 1984. Poemul creează un spațiu imaginar mitic-absurd, populat de personaje și obiecte tipice, precum Elentara, leoparzii și vehiculele leopardice. Limbajul are forță, o extraordinară inventivitate, dar și exuberanța bravadei lingvistice sau a insolitării imaginii: „leoparzii în vârstă de aproximativ 50 de ani își încarcă sexul ca pe o armă de vânătoare" sau „triunghiulara falangă a lui lisimah se arătă la marginea zării". *Blănurile oceanelor* și *Butelia de Leyda*, apărute în 1945, sunt cele mai bune volume ale poetului și probabil printre cele mai valoroase realizări ale suprarealismului românesc. Dacă unele poeme scrise mai

înainte, prin anii ’30, o parte incluse abia în antologiile din anii ’60 și ’80, erau tributare principiilor bretoniene ale dicteului automat sau simple jocuri avangardiste, cele de aici vădesc, dincolo de prospețimea adolescentină și de senzualitatea intensă a limbajului, o surprinzătoare profunzime și coerență a viziunii. Ulterior, în *Spectrul longevității: 122 de cadavre*, se explică „mecanismul” imaginației poetice, care funcționează ca mod al transgresării limitelor materiei. Imaginația poetică are un rol fundamental nu doar pentru a sparge limitele, dar și pentru a uni contrariile. Iar poemele anului 1945 reușesc, cât se poate de firesc, acest miracol: îmbină jocul lingvistic și ritualul orfic, senzualitatea sălbatică și puritatea tragismului, o extremă concretețe, mai ales a percepției vizuale, cu cea mai esențializată viziune: „Nimeni nu va putea șterge spațiul veneric al gurii tale/ În care limba e un tunel/ și vorbele spasmuri orgasme și cârpe/ Mâinile tale rămân să atârne mai departe pe marginile întunecate ale obiectelor/ Nimeni nu va putea șterge gurile ca niște fluturi mari/ Închiși în lămpi/ Urma cuțitului pe pântecul tău când candelabrele își ridică voalul/ Clipa în care femeia mănâncă capul bărbatului/ Sitele de mătase care cern sângele nostru amestecat cu linguri” (*Vorbele spasmuri orgasme și cârpe*) sau „Tu ești femeia în care se strâng de gât oamenii/ Sau își trec prin umeri lungi cuțite de sticlă/ Sau vorbesc despre violențele inaccesibile ale panterei/ Tu ești femeia în care se deschide visul/ Ca o enormă plantă de apă/ În care oasele lustruite sunt ace de cusut/ Blănurile oceanelor pentru totdeauna” (*Peisajul necunoscut*). **T.** trece cu naturalețe dintr-un regim într-altul al imaginii, dintr-o tonalitate într-alta, de la ritmurile largi, somnolente, la rupturile violente, de la cruzime la delicatețe sau umor negru, de la detașarea lucidă la cel mai intens lirism, de la plonjarea hipnotică în vis la ieșirea tumultuoasă din apele amniotice ale sinelui: „memoria întoarsă din apele tulburi/ Ca un crin de mare purulent”, „Părul tău e lampa acestei spelunci”, „Ca o colonie de corali zac creierii prin încăpere”, „Câteva sute de femei putrede excitante și clare/ în argonautul lor exhibiționism nocturn”, „Să pot privi cum îți deschizi pulpele și cum ai vrea să fii linsă de lupii din aer”, „seara de grație în care numele tău de jasmin/ și-a tăiat carotida”, „sânul ca o pasăre moartă căzută în iarbă/ la marginea unui fluviu albastru”. Unele texte, respectând „normele” suprarealiste, sunt adevărate visuri-spectacol, lungi deliruri semilucide, în care poetul se lasă provocat de dicteul automat, provocând el însuși limitele imaginației și ale limbajului, cel mai adesea uzând de absurd și de metafora oximoronică, precum în poemul mai amplu *Norii gâtului*. Acesta merită reținut pentru funambulesca „notă” de subsol dedicată „delirului obiectiv”, incluzând un semnificativ fragment de proză poetică despre „visul pietrificat”, cu imaginea unei camere de sticlă unde așteaptă un fluture, secvență de la care s-ar putea revendica proza contemporană de factură oniric-barocă a lui Mircea Cărtărescu. **T.** se dovedește în versurile acestor două volume unul dintre cei mai luxurianți imaginativi ai liricii române, un maestru al misterului, pe care reușește să îl comunice fără să abandoneze teritoriul avangardist al poeziei de limbaj. Această dublă articulare a discursului, la nivelul imaginii-viziune și al limbajului, se percepe și în *Spectrul longevității: 122 de cadavre*. În prima ei parte cartea conține o proză poetică, flancată de numeroase note de subsol, care trădează intențiile explicative, teoretice și programatice ale autorilor, urmând în egală măsură principiul poetic al insolitării discursului. „122 de cadavre” sunt 122 de texte scurte, de un rând sau două, de tipul aforismului, cultivând paradoxul de tip suprarealist, și juxtapuse prin metoda, de asemenea dragă suprarealiștilor, a „cadavrului *exquis*”. Se remarcă în egală măsură *Au Lobe du sel* și *La Provocation*, volume tipărite în 1947, dedicate și adresate iubitei poetului. Ambele, dar mai ales al doilea, proză poetică remarcabilă, constituie un moment important în istoria suprarealismului european, fiind scrise în franceză, limbă care, de altfel, a fost cultivată de majoritatea suprarealiștilor români. Începând cu 1955, când publică *Scriu negru pe alb*, cariera poetică a lui **T.** ia o întorsătură previzibilă, care coincide cu începutul sfârșitului. E de observat, totuși, că din antologia de autor din 1983, intitulată *Cât vezi cu ochii*, sunt omise poemele perioadei 1947–1966, ceea ce nu se întâmplase, din motive lesne de înțeles, în antologia din 1969, *Blănurile oceanelor și alte poeme*. În 1955 nu se mai recunoaște nimic din suprarealistul de odinioară, acum un poet tradiționalist, în linia descriptivismului pillatian sau a „peisajelor” de tinerețe ale lui B. Fundoianu, dar vizibil impregnat de ideologia realismului socialist, care transpare în versificarea agitatorică ori în parabolele simpliste. Volumele publicate între 1958 și 1966 continuă

aceeași linie a clișeului oportunist: poezii cu uzine, oțelari, despre țară și noua lumină, eră, libertate, versuri-manifest împotriva fasciștilor sau dedicate lui Lenin și evenimentelor în care sunt implicate Sovietele etc. Mai mult, **T.** nu uită din când în când să facă *mea culpa* față de partid, într-un fel să își autodenunțe poezia de tinerețe, ca în *Nefast*, din volumul *Drepturi și datorii* (1958), sau în *Constructorii ruinei*, din *Semicerc* (1964). După anii ’70 atitudinea ia și forma inversă, a vinovăției față de adevărata poezie, cea suprarealistă, pe care autorul știe că a trădat-o. Sunt însă acum destule versuri în care elementul ideologic e anexat printr-o tehnică a inserției simplificatoare, în corpul poemului intrând, fără nici o legătură cu restul, imagini sau cuvinte-cheie cu rezonanțe ideologice evidente, un fel de paraziți care asigură politic textul, dar îl și compromit estetic. În *Rocadă* (1967) se află și poezii epurate de scoriile ideologicului, cum ar fi *Călătorie*. Se pare că **T.** încearcă o reconciliere între lirica angajată și un suprarealism îmblânzit, dar care nu mai păstrează nimic din spiritul originar. În *Corp comun* (1968) multe poeme au rimă, adesea pereche, expresia continuă să rămână ori simplificată, în maniera unui joc lingvistic nu prea îndrăzneț, ori abstractizată într-un mod pur formal, departe de adevărata viziune suprarealistă: „Regele vorbea în sala tronului./ Șambelanul își încerca norocul./ Sub tron o virgulă elegantă/ roșie ca focul./ Pe când regele rostea ultimele silabe/ regina umbla prin palat/ în patru labe/ izbind în uși cu ciocul” (*Capricii, II*). În altele se observă o proliferare a materiilor, mai ales imunde, și o accentuare a melancoliei, ca în invocarea ruinelor, conotată politic, dar care reia, în subtext, o mai veche temă suprarealistă. Oricum, în versurile de după 1968 și în ineditele publicate în antologia *Cât vezi cu ochii* se simte detensionarea discursului politizat, se produce o estompare a ideologicului, dar fără efecte estetice notabile.

Evoluând de la o imagistică de un onirism mai mult programatic și exterior – de unde și imixtiunile abstractizante ce trădează „calculul rece” – spre o transcriere mai epurată a „delirului”, ilustrată de ultimele poeme, suprarealismul lui Virgil Teodorescu câștigă treptat în substanță și autenticitate, dezvăluind o sensibilitate mai curând calm-contemplativă, decât una predispusă la grave deplasări tectonice ale geografiei lăuntrice.

ION POP

SCRIERI: *Poem în leopardă*, cu stilamancii de D. Trost, București, 1940; *Diamantul conduce mâinile* (în colaborare cu Paul Păun și D. Trost), București, 1940; *Blănurile oceanelor*, București, 1945; *Butelia de Leyda*, cu patru lovaje și un brevet lovaj de Paul Păun, București, 1945; *Critica mizeriei* (în colaborare cu Gellu Naum și Paul Păun), București, 1945; *Spectrul longevității: 122 de cadavre* (în colaborare cu Gellu Naum), București, 1946; *Au Lobe du sel*, București, 1947; *Infra-Noir* (în colaborare cu Gherasim Luca, Gellu Naum, Paul Păun și D. Trost), București, [1947]; *La Provocation*, București, 1947; *Éloge de Malombra* (în colaborare cu Gherasim Luca, Gellu Naum, Paul Păun și D. Trost), București, 1947; *Le Sable nocturne* (în colaborare cu Gherasim Luca, Gellu Naum, Paul Păun și D. Trost), în *Le Surréalisme en 1947. Exposition Internationale du Surréalisme, présentée par André Breton et Marcel Duchamp*, Paris, 1947; *Pisica de mare*, București, 1953; *Scriu negru pe alb*, București, 1955; *Drepturi și datorii*, București, 1958; *Semicerc*, București, 1964; *Rocadă*, București, 1967; *Corp comun*, București, 1968; *Blănurile oceanelor și alte poeme*, București, 1969; *Repaosul vocalei*, București, 1970; *Vârsta cretei*, pref. Al. Protopopescu, București, 1970; *Poemul întâlnirilor*, București, 1971; *Sentinela aerului*, București, 1972; *Ucenicul nicăieri zărit*, București, 1972; *Heraldica mișcării*, București, 1973; *Poezie neîntreruptă*, pref. Nicolae Balotă, București, 1976; *Ancore lucii*, București, 1977; *Armonia contrariilor*, București, 1977; *Legea gravitației*, Iași, 1979; *Culminația umbrei*, București, 1980; *Cât vezi cu ochii*, București, 1983; [*Texte*], în *Avangarda literară românească*, îngr. și introd. Marin Mincu, București, 1983, *507–547, 659–674*; *Un ocean devorat de licheni, urmat de Poemul regăsit*, cu șase stilamancii, București, 1984. **Traduceri:** L.N. Tolstoi, *Cât pământ îi trebuie unui om*, București, 1953 (în colaborare cu Tatiana Golim); Paul Éluard, *Poeme pentru toți*, București, 1955, *Poèmes – Poeme*, ed. bilingvă, București, 1968; Nazim Hikmet, *Versuri*, București, 1957; Adam Mickiewicz, *Poezii*, București, 1957 (în colaborare cu Vlaicu Bârna și Miron Radu Paraschivescu); A.S. Pușkin, *Micile tragedii*, ed. 2, București, 1957 (în colaborare); Victor Hugo, *Versuri*, pref. Valentin Lipatti, București, 1958 (în colaborare); Shakespeare, *Cum vă place*, în Shakespeare, *Opere*, VII, București, 1959; Byron, *Opere alese*, pref. Dan Grigorescu, București, 1961; Alain Bosquet, *Poezii*, pref. Geo Dumitrescu, București, 1965 (în colaborare cu Veronica Porumbacu); B. Fundoianu, *Poezii*, îngr. trad., pref. D. Petrescu, București, 1965; Maria Dembrowska, *Nopți și zile*, I–IV, pref. Elena Lința, București, 1966 (în colaborare cu Elena Lința); Henrik Ibsen, *Peer Gynt*, în Henrik Ibsen, *Teatru*, I, pref. Ovidiu Drimba, București, 1966; Antioh Cantemir, *Stihuri*, introd. Paul Cornea, București, 1966; Romain Rolland, *Pierre și Luce*, București, 1966; Ivo Andrić, *Cronică din Travnic. Viziri și consuli*, București, 1967 (în colaborare cu Dragan Stoianovici); Miroslav Krleža, *Întoarcerea lui Filip Latinovicz*, București, 1968 (în colaborare cu Radu Flora); Guillaume Apollinaire, *Scrieri alese*, îngr. trad., pref. Vasile Nicolescu, București, 1971 (în colaborare); Prosper Mérimée,

Tamango, București, 1971 (în colaborare); Vítězslav Nezval, *Poeme*, București, 1972; *Înțelegând zăpada (Antologie a poeților canadieni de limbă engleză)*, îngr. și pref. trad., București, 1977 (în colaborare cu Petronela Negoșanu); *Lirică americană contemporană*, îngr. și pref. trad., București, 1980 (în colaborare cu Petronela Negoșanu); *Steaua Marilor Lacuri (45 poeți canadieni de limbă franceză)*, îngr. și pref. trad., București, 1981 (în colaborare cu Petronela Negoșanu); *Walum Olum (Cântecele și proverbele indienilor din America de Nord)*, Cluj-Napoca, 1981 (în colaborare cu Petronela Negoșanu); Ezra Pound, *Cantos*, îngr. și postfața trad., pref. Vasile Nicolescu, Iași, 1983 (în colaborare cu Petronela Negoșanu).

Repere bibliografice: Perpessicius, *Opere*, XI, *103–105*; Streinu, *Pagini*, II, *144–146*; Pop, *Avangardismul*, *265–276*; Grigurcu, *Teritoriu*, *87–92*; Georgescu, *Printre cărți*, *194–204*; Andriescu, *Relief*, *67–81*; Doinaș, *Orfeu*, *212–220*; Cristea, *Domeniul*, *79–84*; Petroveanu, *Traiectorii*, *66–78*; Manu, *Sinteze*, *145–156*; Piru, *Poezia*, I, *284–292*; Laurențiu, *Eseuri*, *216–225*; Negoițescu, *Analize*, *262–268*; Dimisianu, *Opinii*, *66–71*; Grigurcu, *Poeți*, *423–427*; Ruja, *Valori*, *31–37*; Raicu, *Contemporani*, *87–95*; Horia Bădescu, *Culminația umbrei*, ST, 1981, 1; Iorgulescu, *Critică*, *52–58*; Nicolae Manolescu, *Poemul neîntrerupt*, RL, 1983, 40; Moraru, *Textul*, *82–92*; Simion, *Scriitori*, III, *18–34*; Grigurcu, *Existența*, *22–29*; Ștefănescu, *Prim-plan*, *63–70*; Micu, *Limbaje*, *13–25*; Crohmălniceanu, *Al doilea suflu*, *19–24*; Pop, *Avangarda*, *362–371*, *passim*; Negoițescu, *Ist. lit.*, I, *308–310*; *Dicț. analitic*, I, *98–100*; Micu, *Ist. lit.*, *240–241*, *338–339*; *Dicț. scriit. rom.*, IV, *537–541*; Marian Victor Buciu, *Virgil Teodorescu. Provocare și obediență*, CNT, 2003, 5–8; Morar, *Avatarurile*, *238–245*; Raluca Dună, *Între suprarealism și comunism. Virgil Teodorescu, un caz al literaturii române*, ALA, 2004, 732; Victor Petrescu, *V. Teodorescu. Însemnări despre debutul literar*, „Litere", 2005, 6; Ștefănescu, *Istoria*, *329–332*; Popa, *Ist. lit.*, I, *226–228*. ***R.D.***

TEODORESCU-BRANIȘTE, Tudor (12.IV.1899, Pitești – 23.III.1969, București), gazetar, prozator, memorialist, traducător.

Este fiul Anastasiei și al lui Ioan Teodorescu, institutor. Urmează școala primară și șase clase de liceu la Pitești. În timpul refugiului din 1916 ajunge, împreună cu familia, la Bârlad, unde lucrează într-un spital militar. Aici cunoaște lipsurile provocate de război, dar reușește să își dea examenele pentru clasa a VII-a. În 1918, revenit la Pitești, va absolvi liceul și va deveni student la Facultatea de Drept a Universității din București, luându-și licența în 1921. Înscris în Baroul de Ilfov, nu va practica decât puțin timp avocatura, căci se consacră în întregime vieții de gazetar și de om politic. Debutează, sub pseudonimul Andrei Braniște, preluat din piesa de teatru omonimă a lui Marin Simionescu-Râmniceanu, la „Rampa", în 1915, colaborând și la „Revista noastră", „Capitala", „Sclipiri", „Progresul", „Momentul", „Hiena", „Contimporanul", „Facla" și „Facla literară", „Mișcarea", „Muncitorul", „Propilee literare", „Vlăsia", „Cuvântul", „Parlamentul", „Opoziția", „Curentul", „Vremea", „Revista politică" ș. a. Se numără printre redactorii de la „Aurora", „Adevărul" (unde a fost și prim-redactor), conduce „Cuvântul liber" (1933–1936), cotidianul „Jurnalul" (1939–1940), „Jurnalul de dimineață" (1944). A crezut în adevărata democrație, detașându-se, răspicat, în publicistica lui, de comunism. Scrie, de asemenea, la „Excelsior", „La zid", „Progresul social", „Herald", „Revista Fundațiilor Regale", „Linia dreaptă", „Floarea de foc", „Însemnări ieșene", „Lumea românească", „Radio azi", „Liberalul", „Gazeta literară", „Presa noastră", „Ramuri", „Tribuna", „Luceafărul", „Steaua", „Viața studențească" ș. a. A mai semnat A. Braniște, T. Lăstun, Rivarol. În intervalul 1922–1926 a fost secretar al Editurii Cultura Națională, iar în 1926–1928 este deputat, ales pe lista Partidului Țărănesc. Din 1929 colaborează la emisiunile radiofonice, susținând rubrica „Revista săptămânii literare și artistice". Prima carte, culegerea de nuvele și schițe *Suflet de femeie*, îi apare în 1920, urmată de câteva volume de proză scurtă, precum și de o serie de romane, deschisă în 1932 de *Fundătura cimitirului no. 13*, încheiată în 1993, când, postum, este editat romanul *Ibovnica*. În alte cărți au fost adunate cronici și note literare, amintiri, portrete literare: *Oameni și cărți* (1922), *Oameni de ieri…* (1938), *Oameni și paiațe* (1967) și, postum, *Scara vieții* (1976). Din 1948 și până la începutul anilor '60 i s-a luat dreptul de semnătură. În 1964 a primit Ordinul Muncii clasa I.

În proza scurtă **T.-B.** se concentrează, cu precădere, asupra vieții celor umili și asupra unor destine tragice. Primite cu reticență de o parte a criticii vremii, schițele și nuvelele se fac ecoul unor drame ale sărăciei și singurătății, ale lipsei de șansă în fața

sorții (*Despărțire, Trezire…, Roșu*). Sunt selectate și alte ipostaze, bunăoară existențele maladive sau condamnate la suferință *(Mărgelele, Pe maidan, Ispășire, Pe șantier, De ziua lui…, Dolorosa* ș.a.). Nuvela titulară a volumului *Șovăiri* (1921) este interesantă prin analiza psihologică a protagoniștilor, plasați într-un conflict ce se dezvoltă amenințător, viața lor eșuând tragic. În general, nuvelistica lui **T.-B.** este structurată, naturalist, în jurul unor obsesii, ca în *Ochiul de nichel* (1927). Povara spaimelor devine de neîndurat, încât singura izbăvire rămâne moartea. Mahalaua, personaj central în romanul *Fundătura cimitirului no. 13,* prefigurat încă din nuvela *Vinovată* (din *Suflet de femeie*), este pecetluită de o atmosferă mediocră, nivelatoare. Singurul care zdruncină ordinea prestabilită va fi Andrei Stoican, individ urmărit de două obsesii: eliberarea de frica morții, prin simularea propriului deces, și nevoia de liniște absolută, imposibil de aflat într-un mediu sufocat de intrigi și conflicte. Prin incendierea unor case din mahala Stoican crede că va putea să evadeze din atmosfera ei terifiantă, să pedepsească, în numele unei legi nescrise, lumea obscură și degradată. Atracția spre morbid, dominantă a existenței lui Andrei Stoican, tulbură curgerea firească, pierdută în nimicuri, a vieții din mahala. Observația socială – studentul și publicistul înregimentat în mișcarea naționalistă de dreapta, socialistul veșnic urmărit și persecutat, funcționarul conștiincios și plafonat, femeile care își vând trupurile – se îmbină cu notația psihologică, pentru a sugera o atmosferă și mentalități caracteristice. O tușă pamfletară se alătură crochiurilor pline de umor (replici, gesturi, îmbrăcăminte) care, în pofida unor inserții de senzațional în manieră comercială, foiletonistică, însuflețesc când și când personajele. Scriitura precisă, amănunțit realistă, proprie gazetarului, nu obturează perspectiva psihologică, nu foarte adâncă, dar trasată cu mână sigură. Șarja, pamfletul sunt prezente și în *Domnul Negoiță sau Individul împotriva statului* (1932), iar arta dialogului, bine stăpânită de **T.-B.**, a făcut ca acest roman să fie dramatizat în epocă (de scriitorul bucovinean A. Mitric). De astă dată, mediul în care personajul titular caută liniștea, dar în alt fel decât Andrei Stoican, este lumea mic-burgheză, cu toate cusururile ei. Negoiță se teme, exprimându-și opiniile, să nu tulbure pe cineva ori ceva (ordinea socială). Dar realitatea îl strivește, soția și singurul său „prieten" îl chinuie, ca și instituțiile statului (poliție, armată etc.). Pentru că „evadează" din familie și din oraș, asumându-și altă identitate, va fi dat în urmărire generală, ca inamic al statului și al colectivității. Neverosimilul situației este evident, „vina" temătorului Negoiță se amplifică monstruos, revelând, de fapt, hidoșenia morală a semenilor săi. În cele din urmă, înfrânt, convins de inutilitatea protestului său, el reintră în mediul domestic, rutinier. Odată cu romanul *Băiatul popii* (1933) gazetarul-romancier e hotărât să atace mecanismul viciat al politicianismului, o zonă a vieții publice bine cunoscută lui. Tonurile devin acum excesive, pendulează între alb și negru, iar acțiunea se mută în lumea satului: politicieni veroși, în frunte cu ministrul de Interne, ajutați de notabilitățile locale (primar, șef de post), îi obligă pe oameni să voteze după cum cer interesele unui partid sau ale altuia, cu toate că, ridicol, se bate monedă pe „alegeri libere". Personajul central, tânărul Alexandru Murgu, feciorul preotului din sat, l-ar întrupa pe intelectualul preocupat de aflarea unei punți între idealuri (studiase în Germania, unde se hrănise cu idei socialiste) și realitatea din țară. Dar romanul se oprește la suprafața acestei realități, deși pune în circulație multe informații, un întreg arsenal documentar. *Prințul* (1944) este romanul care marchează izbânda epică a lui **T.-B.**; peste ani va fi ecranizat de Sergiu Nicolaescu sub titlul *Orient Express.* Protagonistul, Jean-Andrei Munteanu, deține un loc aparte în galeria personajelor aparținând boierimii române. La Paris e un etalon de distincție și egolatrie, dar se vede nevoit să pună capăt vieții tumultuoase, petrecută în lux, și se întoarce în țară, la unica moșie rămasă după ce le vânduse pe celelalte. În „exilul" lui autoimpus încearcă să conserve obișnuințele de odinioară, chiar dacă acum conacul e în pragul ruinei. Vrea să salveze o proprietate subminată de datorii, dar intervine ineluctabila decădere la care izolarea, ajunsă forța malefică a locului, îl condamnă. Realitatea pe care și-o asumă ca unică armă de apărare este iluzia estetizată, ficțiunea. În rândurile de incipit ale romanului se conturează o puternică imagine a ruinei și agoniei, iar ultimele fraze încheie cercul prin sinuciderea Prințului, care se aruncă sub roțile Orient Expres-ului, ce îl purtase de atâtea ori în cavalcada fastuoasei sale vieți. După această reușită romanescă, remarcată în epocă, scrisul lui **T.-B.** revine în matca bine știută. Dacă în romanul *Scandal* (1945) schițează psihologia politicianului

onest, dar și a impostorilor ori a celor intrați în politică pentru a-și satisface vanitatea, evocând medii și o tipologie bogată, *Primăvara apele vin mari* (1960) și *Pavilionul de vânătoare* (apărut postum, în 1986) reconstituie crâmpeie din fresca societății românești a anilor 1888 și 1915. Ultimele două cărți au o bună documentare, aducând în plan narativ evenimente, personaje reale și ficționale, ca rod al conlucrării dintre ziarist și prozator. Îndeosebi *Pavilionul de vânătoare*, proiectat ca parte a unui ciclu despre neamul boierilor Măgureanu, se distinge prin tipologia de factură realistă. Paginile memorialistice ale lui **T.-B.** relevă, deopotrivă, har și plăcere de a povesti, fiind și mărturii documentare despre oameni, fapte contemporane scriitorului. Ca traducător, a facilitat cititorului român contactul cu scrierile lui Benjamin Constant, André Maurois ș.a.

SCRIERI: *Suflet de femeie*, București, 1920; *Șovăiri*, București, 1921; *Oameni și cărți*, București, 1922; *Léon Gambetta*, București, 1924; *Ochiul de nichel*, București, 1927; *Clémenceau (1841–1929). Omul, opera*, București, 1929; *Fundătura cimitirului no. 13*, cu desene de Ion Anestin, București, 1932; *Domnul Negoiță sau Individul împotriva statului*, București, 1932; *Băiatul popii*, București, 1933; *Doctrina bâtei: naționalism, reacționarism, antisemitism*, București, 1936; *Oameni de ieri...*, București, 1938; *Prințul*, București, 1944; ed. îngr. Constantin Darie și Paul Ion Teodorescu, pref. Valeriu Râpeanu, București, 1998; *Scandal*, București, 1945; ed. îngr. și pref. Constantin Darie și Paul Ion Teodorescu, București, 1988; *Primăvara apele vin mari*, București, 1960; *Oameni și paiațe*, îngr. Constantin Darie și Victor Adrian, postfață Victor Adrian, București, 1967; *Scara vieții*, îngr. și pref. Constantin Darie, București, 1976; *Pavilionul de vânătoare*, îngr. Constantin Darie, București, 1986; *Între presă și literatură*, I–II, îngr. și pref. Constantin Darie și Paul Ion Teodorescu, București, 1989; *Ibovnica*, îngr. și pref. Constantin Darie și Paul Ion Teodorescu, București, 1993. **Traduceri:** Benjamin Constant, *Adolphe*, București, 1922; ed. pref. Șerban Cioculescu, București, 1964; André Maurois, *Viața lui Disraeli*, București, 1925; Leopold Stern, *Psihologia amorului contemporan*, București, 1927.

Repere bibliografice: Davidescu, *Aspecte*, *202–204*, *566–568*; Aderca, *Contribuții*, I, *447*, *448*, II, *302–304*; Perpessicius, *Opere*, III, *135–136*, V, *294–296*, VI, *86–90*, X, *304–309*, XII, *419*; Constantinescu, *Scrieri*, V, *92–102*; Călinescu, *Opere*, I, *1256–1258*, II, *17–20*, *502–506*; Ralea, *Scrieri*, II, *472–473*; Mihail Ilovici, *Negativismul tinerei generații*, București, 1934, *189–190*; Lovinescu, *Ist. lit. rom. cont.*, *287*; Cioculescu, *Aspecte*, *439–441*; Massoff, *Despre ei*, *36–46*; I. Negoițescu, *„Scandal”*, RCR, 1945, 2; Ion Biberi, *„Scandal”*, DMN, 1945, 21; Râpeanu, *Interferențe*, *221–224*; Elena Tacciu, *Portretul unei conștiințe*, VR, 1977, 7; Râpeanu, *Memoria*, *104–107*; Ornea, *Actualitatea*, *218–222*; Râpeanu, *Scriitori*, *238–276*; Vasile Chifor, *Evocare și atmosferă*, T, 1987, 8; Craia, *Fețele*, *186–190*; Z. Ornea, *Publicistica lui Teodorescu-Braniște*, RL, 1989, 30; Raicu, *Descoperirea*, *6–33*; George, *Sfârșitul*, IV, *215–220*; Teodor Vârgolici, *„Prințul”*, ALA, 1999, 463; *Dicț. scriit. rom.*, IV, *541–543*; Eugen Iacob, *Culisele memoriei*, II, postfață Valentin Tașcu, Cluj-Napoca, 2003, *183–188*. ***O.I.***

TEODOROVICI, Lucian Dan (17.VI.1975, Rădăuți), prozator, dramaturg, publicist. Este fiul Lucicăi Teodorovici (n. Slănină), inginer, și al lui Nicolae Teodorovici, magistrat. Urmează cursurile primare la Dornești, locul de baștină al bunicilor materni, apoi învață la Brașov, în cadrul Școlii Populare de Artă, secția arte plastice (1986–1990) și la Liceul „Dr. Ioan Meșotă”. În 1994 intră la Facultatea de Litere, secția română–engleză, a Universității „Al. I. Cuza” din Iași. Înființează în 1997 – împreună cu alți tineri scriitori, printre care Florin Lăzărescu, Codrin Dinu Vasiliu, Livia Iacob – asociația Ou Topos, care va scoate o revistă și va avea o editură proprie. Debutează în numărul inaugural din revista „Ou Topos” (1997). Începând din 2005 autor a numeroase scenarii de film și televiziune, în anul 2009 se înscrie la Facultatea de Teatru din cadrul Universității „George Enescu” din Iași, secția regie, al cărei absolvent devine în 2012. Prima carte, romanul *Cu puțin timp înaintea coborârii extratereștrilor printre noi*, îi apare în 1999. După un an asociația Ou Topos autodizolvându-se, **T.** își continuă activitatea la revista „Timpul”, unde e, pe rând, redactor, secretar de redacție și redactor-șef adjunct. Din 2002 devine redactor-șef al Editurii Polirom. Colaborează la „Observator cultural”, „Dilema”, „Cultura”, „Familia”, „ArtPanorama”, „Discobolul”, „Hyperion” ș.a., dar publică și în „Wienzeile” (Viena) sau în „Au Sud de l’Ouest” (Paris) etc. A obținut premii acordate de revistele „ArtPanorama” (1998), „Familia” (1998), „Observator cultural” și „Contrafort” (2011), Premiul pentru dramaturgie dat de Ministerul Culturii (2000) ș.a.

În romanele *Cu puțin timp înaintea coborârii extratereștrilor printre noi*, *Circul nostru vă prezintă:* (2002) și *Matei Brunul* (2011), ca și în culegerile de proză scurtă *Lumea văzută printr-o gaură de mărimea unei țigări marijuana* (2000), *96–00* (2002), *Atunci i-am ars două palme* (2004) și *Celelalte povești de dragoste* (2009), **T.** propune un personaj unic. Deși vârstele și preocupările diferă de la caz la caz, trăsăturile esențiale ale acestuia rămân

neschimbate. De cele mai multe ori el este naratorul unor istorii absurde, se prezintă cititorului ca un ins ridicol, perfect conștient de ciudățeniile lui, pe care le pune însă pe seama unui destin tragic. Este semidoctul prin excelență, care nu își acceptă condiția și, drept urmare, încearcă să iasă din situațiile nefavorabile făcând apel la bruma de cultură și la memoria sa aproximativă: versuri greșite din clasici sau citate în limba latină nepotrivite în context. Circumstanțele de acest gen provoacă trei tipuri de reacții: delir metafizic naratorului, dispreț și indiferență celor cu care acesta vine în contact și un savuros efect comic în beneficiul cititorului, singurul care poate să perceapă scenele în semnificația lor reală; naratorul nu înțelege ce i se întâmplă, cititorul însă da, pentru că are la dispoziție toate informațiile. Originalitatea prozei lui **T.** constă în deplasarea accentului de pe personaj pe receptare. Recurența – ochiul ațintit mereu către cititor, pentru a-i anticipa reacția, pentru a-l putea lua mereu prin surprindere – provoacă efecte comice autentice. Nu doar umorul este o calitate a scrisului lui **T.** Textul *Gumă de mestecat*, din primul volum de proză scurtă, poate fi considerat o tragicomedie cu profunde implicații existențiale, comprimată în doar câteva pagini. Narațiunile din *Celelalte povești de dragoste* aduc o schimbare de ton. Deși fiecare fragment poate fi citit ca povestire de sine stătătoare, există anumite detalii unificatoare. Tot astfel pot fi citite și romanele, nu foarte întinse ca dimensiune, dar cu substanță și bine structurate. În *Circul nostru vă prezintă:* personajul-narator se află continuu în așteptarea impulsului sinucigaș, care însă nu vine niciodată. Filosofează pe această temă într-un mod rudimentar, actul în sine este căutat, explicat și experimentat numai în partea lui pregătitoare. Memorabilă e scena în care unul dintre protagoniști încearcă să își ia viața prin ingurgitarea unei cantități uriașe de whisky. Are nevoie de martori care să îl asiste la alunecarea în moarte, dar totul este ratat, până și băutura se varsă pe covor, iar potențialul sinucigaș nu mai are bani pentru alta. Autorul își construiește romanele prin alăturarea unor astfel de secvențe ce au drept liant un narator care monopolizează și își apropriază situațiile cele mai bizare. Totul cade în derizoriu, ratarea fiind tema centrală. Prin *Matei Brunul* **T.** face un salt important. Renunță la comic, arma lui verificată și eficientă, trece de la autoficțiune și automistificare la o ficțiune bazată pe reconstrucția unei realități deja îndepărtate: anii ’50. Originalitatea abordării rezidă într-o calibrare atipică a vocii narative, care exclude orice încrâncenare expozitivă, pentru că romanul nu se dorește un atac frontal la adresa stalinismului. Se vrea o formă mai subtilă de investigare a individualității nu doar scindate, ci de-a dreptul pulverizate de istorie. Protagonistul, Matei Brunul, și-a pierdut memoria și, odată cu ea, centrul de greutate al vieții. Marioneta Vasilache, cea care îl însoțește în strania petrecere a vieții de după uitare, pare a-i fi un avatar inferior, cineva alături de care se simte în siguranță, dar și un mod de a se privi din afară, întrucât el nu are cum să aibă o perspectivă completă asupra propriei vieți. Focalizarea e însă pe relația dintre marionetă și cel care o mânuiește. Cu toate că metafora marionetei e ușor străvezie, ea începe să răspundă treptat unor realități mai complexe, căpătând greutate și forță. **T.** restituie printr-o tehnică cinematografică a inversării cadrelor spectrul real al disperării și al dezumanizării. Cu atât mai alienantă și mai acaparatoare este realitatea contorsionată cu cât ea e pusă în relație cu inocența aproape patologică a celui ce nu înțelege regulile jocului. Văzută ca un dat, duplicitatea e prezentă pretutindeni. Pentru ca mecanismul să poată funcționa fără greș e necesar ca fiecare victimă să aibă un călău personal, alcătuit după profilul ei. Astfel, securistul ar fi un prieten de nădejde, o „conștiință bună”, ce-l are în grijă pe tovarășul proaspăt întors în societate după stagiul de reeducare obligatorie. De fapt, cel ce minte și cel ce este mințit ajung la un fel de înțelegere și acceptare a ipocriziei, a minciunii. Până la urmă, cine îl joacă în sfori pe Matei Brunul, cine îi dirijează mișcările, pașii mărunți, nesiguri? Cine e cu adevărat păpușarul? Răspunsul e greu de găsit, și nu din cauza gardienilor, ci din pricina firelor invizibile ce-l țintuiesc pe individ, făcându-l să nu-și mai dorească libertatea. Tematica se regăsește în textele dramatice, consubstanțiale, din multe puncte de vedere, prozei scrise de **T.**, cum se poate remarca în *Audiență 0*, piesă apărută în 2003.

SCRIERI: *Cu puțin timp înaintea coborârii extratereștrilor printre noi*, Iași, 1999; *Lumea văzută printr-o gaură de mărimea unei țigări marijuana*, Târgu Jiu, 2000; *Circul nostru vă prezintă:*, pref. Liviu Antonesei, Iași, 2002; *96–00*, București, 2002; *Audiență 0*, București, 2003; *Atunci i-am ars două palme*, Iași, 2004; *Celelalte povești de dragoste*¸ Iași, 2009; *Matei Brunul*, Iași, 2011.

Repere bibliografice: Ionel Gherghina, *În așteptarea extratereștrilor*, CRC, 2000, 3; Radu Pavel Gheo, *Nimic despre extratereștri*, O, 2000, 3; Doris Mironescu, [*Lucian Dan Teodorovici*], TP, 2000, 3, CU, 2009, 4; Șerban Axinte, [*Lucian Dan Teodorovici*], CF, 2002, 9–10, OC, 2011, 340; Șerban Foarță, *Circul nostru vă prezintă două puncte*, RL, 2003, 35; Marius Chivu, *Terapia prin sinucidere*¸ „22”, 2003, 705; C. Rogozanu, *Sinuciderea, un mod de viață*, „Evenimentul zilei”, 2003, 3563; Cristea-Enache, *București, 489–496*; Andreea Grinea-Mironescu, *Cealaltă față a tragicului*, TP, 2006, 5; Antonio Patraș, *Comedia iluziilor pierdute*¸ CL, 2006, 7; Mihăilescu, *Lit. rom. postceaușism*, II, *229–235*; Adrian G. Romila, [*Lucian Dan Teodorovici*], LCF, 2008, 17, 2009, 13; Paul Cernat, [*Lucian Dan Teodorovici*], „22”, 2009, 47, OC, 2011, 601, 602; Adina Dinițoiu, *Un păpușar în „marea istorie” comunistă*, OC, 2011, 598; Bogdan Crețu, *Viața cotidiană a „omului nou”*, VR, 2012, 1–2. ***Ș.A.***

TEODOROVICI-NICA, Ioan (c. 1780 – 1845, Pesta), cărturar, traducător. Originar din Banat, **T.-N.** este menționat documentar începând din 1809, ca preot la Parohia Ortodoxă Română din Pesta, ajungând apoi și asesor al Consistoriului Eparhial din Buda și Vârșeț. Era un apropiat al lui Petru Maior, frecventând aceleași cercuri și succedându-i acestuia în funcția de cenzor și corector al cărților românești de la Tipografia din Buda. În această calitate, el va încheia, în august 1825, publicarea *Lexiconului de la Buda*, conceput, în mare parte, de Maior. Revizia finală i se încredințase lui **T.-N.**, într-un sens testamentar, de episcopul Samuil Vulcan, în această misiune el fiind secondat de fratele său, medicul Alexandru Teodori. Cei doi vor aplica, în general, sistemul ortografic destul de echilibrat pe care îl promovase Petru Maior, cu toate că uneori propun forme de un etimologism extrem. Ei vor reuși să redacteze literele de la I la Z și în felul acesta să termine lucrarea în condiții acceptabile. **T.-N.** își va lega astfel numele de o operă lexicografică fundamentală a mișcării iluministe numite mai târziu Școla Ardeleană, ca unul din coautorii primului dicționar modern al limbii române. Cea dintâi operă originală a sa este un poem publicat la Buda, în 1813, cu titlul *Cântare despre începutul și starea de astăzi a românilor*, scris sub impresia puternică a *Istoriei pentru începutul românilor în Dachia* de Petru Maior, apărută în urmă cu un an. Nefiind o versificare propriu-zisă a scrierii lui Maior, așa cum s-a vehiculat (D. Popovici), poemul semnat de cel care se autointitula „academicescul cetățean” este o compunere liberă în maniera poeziei antice greco-latine, având 19 strofe safice a câte patru versuri fiecare, iar ultimul adonic: „Rar amu iaste, <în>tru Europa toată, / Vreuna ghintă, carea să se zică / Că-i de soliu mare și strălucit foarte / Cum sânt românii”. Poezia, care continuă în aceeași adresare patetică către „împărățiia ceasta românească”, este însă modestă sub aspect artistic, exprimând totuși starea de spirit pe care o declanșase între conaționali opera lui Maior. Textul este tipărit alternativ, pe o pagină cu caractere latine, iar pe cealaltă cu chirilice, iar influența mentorului este vizibilă în scrierea etimologizantă promovată aici, îndatorată primei etape, italienizante, din sistemul ortografic al lui Petru Maior. Oda lui **T.-N.** a fost consemnată prompt de istoric în lucrarea polemică *Animadversiones in recensionem Historiae de origine Valachorum in Dacia e Valachico in Latinum conversae*. Textul va fi editat, în ortografie latinizantă, de Ovid Densusianu în „Revista critică-literară” din 1894. **T.-N.** este preocupat, totodată, de promovarea unei literaturi morale și apoftegmatice, în consonanță cu spiritul veacului. În prefața pe care o scrie la traducerea sa din 1813, *Moralnice sentenții sau folositoare pilde*, cărturarul constată cu amărăciune că „puține cărți se află în limba noastră cea românească din care să poată tinerimea trage vreun folos, afară de cărțile beserecești”, pledând pentru înmulțirea cărților laice de înțelepciune. El este la curent cu scrierile similare ale confraților săi, amintindu-i pe Paul Iorgovici, Grigorie Obradovici și Dimitrie Ţichindeal, dar mai ales pe Petru Maior, care, deși în vârstă, „încă cu lucrul nu au încetat”. Ghidat de un program ambițios, va traduce din literatura morală de expresie franceză și germană lucrări semnate de Jean-François Marmontel, de pedagogul austriac Leopold Chimani (Schiemann) și de Joachim Heinrich Campe, iar din sârbă *Istoria universală sau a toată lumea* a lui Pavel Kenghelaț (Kengyelácz, Kenđelac). Lui **T.-N.** i se mai atribuie traducerea, în 1814–1815, în colaborare cu dascălul Nicola Nicolau din Șcheii Brașovului, a manualului *Gheografia sau scrierea pământului*, inspirat din lucrarea lui Claude Buffier *Géographie universelle* (Paris, 1739), prelucrată prin intermediul transpunerii lui Amfilohie Hotiniul (*De obște gheografie*, Iași, 1795), precum și a unor broșuri despre războaiele napoleoniene redactate în colaborare și tipărite la Buda în 1814–1815. Între anii 1824 și 1830 el se implică, de asemenea, în editarea unor calendare românești, în care sunt incluse texte atât din sfera

religioasă, cât și din cea istorică sau a literaturii morale.

SCRIERI: *Cântare despre începutul și starea de astăzi a românilor*, Buda, 1813; *Lexicon românesc–lătinesc–unguresc–nemțesc*, Buda, 1825 (în colaborare). **Ediții:** *Polieleul ce se cântă la sărbători dumnezeiești*, Buda, 1814; *Rânduiala sfințirii apei ceii mici*, Buda, 1816. **Traduceri:** *Moralnice sentenții sau folositoare pilde*, Buda, 1813; *Gheografia sau scrierea pământului*, Buda, 1814–1815 (în colaborare); Pavel Kenghelaț, *Istoria universală sau a toată lumea*, Buda, 1824; Leopold Schiemann, *Pruncii cei părăsiți* [...]. *Istorie franțozască, adevărată și morală*, Buda, 1830; ed. (*Doi prunci părăsiți*), Buda, 1850; Joachim Heinrich Campe, *Theofron sau Iscusitul sfătuitoriu pentru neiscusita tinerime*, Buda, 1833; Marmontel, *Adelaida sau Păstorița alpicească*, Buda, 1836.

Repere bibliografice: [*Ioan Teodorovici-Nica*], BRV, III, *82–83, 106, 155–156, 436–438, 709–710*; *Primii gramatici români bănățeni*, „Foaia diecesană”, 1922, 24–25; Iorga, *Ist. lit.*, III, *268–269, 321–322*; Tomescu, *Calendarele*, *74–76, 119–121*; Ariadna Camariano-Cioran, *Operele lui Marmontel în sud-estul european*, SLU, 1967; Duțu, *Coordonate*, *304, 311*; Duțu, *Cărțile*, *37–38*; Popovici, *Studii*, I, *246*; *Dicț. lit. 1900*, *848*; Domokos Sámuel, *Tipografia din Buda. Contribuția ei la formarea științei și literaturii române din Transilvania la începutul secolului al XIX-lea*, Gyula, 1994, *81–82*; Păcurariu, *Dicț. teolog.*, *453;* Ursu, *Alte contribuții*, *152–153*. ***E.P.***

TEODORU, Eugen (23.VII.1922, Galați – 23.IX.2008, București), prozator. Este fiul Emiliei (n. Comaniuc) și al lui Tudose Teodoru, maistru la CFR. Învață mai întâi la Galați, apoi urmează Liceul Militar „Ștefan cel Mare” din Cernăuți (1934–1942), iar la București, simultan, Școala de Ofițeri de Jandarmi (1942–1944) și Facultatea de Drept (1942–1946). Participă la război, pe frontul antihitlerist. Ofițer până în 1962, o vreme va fi redactor-șef la revista Arhivelor Statului, apoi secretar literar al Ansamblului Ciocârlia, redactor la televiziune, din 1971 la revista „Pentru patrie”, membru în consiliul de conducere la „Săptămâna”. Debutează în 1945 la „Facla” din Brăila, unde e prezent cu proză și cronici literare, iar prima carte, *Croitor pentru săraci* , îi apare în 1962.

Volumul de debut al lui **T.**, ca și următorul, *Microbuzul de seară* (1964), adună proze scurte despre drame provinciale și întâmplări din al Doilea Război Mondial, analizând traumele celor care i-au supraviețuit. Sub aparența unui pașnic croitor al periferiei, Bălan acționează ca agitator comunist, până la urmă arestat. Și schița *Microbuzul de seară* prezintă idila dintre șoferul Rică și văduva Sofia, în sufletul cărora urmele războiului sunt încă adânci. Dar majoritatea povestirilor și schițelor sunt convenționale, articulate manihеist, cu binecunoscuta schemă despre două lumi opuse, cea „veche”, a naziștilor sau a chiaburilor, și cea „nouă”, a sovieticilor „omenoși” și a „răzvrătiților” care se rup de trecut și se descoperă „tovarăși”. *Flăcări pe chei* (1964) include același gen de texte, vag autobiografice, în care personajul cel mai important e soldatul român, surprins în conflictele cu armata germană, în misiuni eroice, rezolvate spectaculos. Asemănătoare sunt și *Răgaz* (1965) sau *Sub temelii* (1968), cu notații ale faptului mărunt și o predilecție către detalii îndeobște melodramatice. Narațiuni despre „purtătorii scutului patriei”, despre actele de curaj ale militarilor apar și în *Podul de foc* (1975), autorul reciclând uneori întâmplările sub alt titlu, ca în cazul povestirii *Împăcarea* din *Flăcări pe chei*, care devine aici *Grija*. De la mahalaua provinciei sau de la istorisirile cu amintiri despre cele două războaie **T.** va trece spre lumea cazonă și către erotism, ca în *Diana* (1969) sau în romanul *Frumoasele garnizoanei* (1969), reluat în altă variantă sub titlul *Nuntă cu sănii* (1980). Modelul care se conturează este Eugen Barbu, de acum înainte autorul oprindu-se la lumea interlopă. În *Frumoasele garnizoanei* protagonistul, un locotenent, este îndrăgostit până la obsesie de o dansatoare de la Alhambra și posibil prostituată, iar intriga se țese între lirism și observație, mediul militar intrând în conflict cu pasiunile indivizilor. Emil Manu vede aici nu doar un roman social și de moravuri , ci și un autentic jurnal al „mirajului garnizoanei” care „petrece”. De reținut atracția către o casă stranie, amintind vag, ca și alte câteva elemente, de misterele din proza lui Mircea Eliade. Pe tipicul întoarcerii către o epocă vetustă, către o lume care se stinge, privite cumva balzacian, este proza din culegerea *Corabia mistuită* (1983), cu alte nuvele de „mistere”, ca *Mătușile* sau *O casă ciudată*. Paginile din *București, oraș de vis și de dor* (1977) recompun o microistorie a Capitalei, de la pașoptism la comunism, autorul încercând să contureze imaginea unui oraș „plămădit de istorie, taine, vise și legende”, cu episoade extraordinare, figuri simbolice, momente gastronomice și mondene (la Capșa) sau de cultură. *Moartea boxerului* (1978), volum de povestiri polițiste, ca și *Pasagera* (1989), are drept protagonist un milițian, fost sportiv de performanță, „căzut la datorie”. *Din scrinurile regilor* (1979) urmărește destinul familiei

de Hohenzollern, cu fapte „secrete", într-un roman-document despre iubirile ascunse ale reginelor, contraspionaj, aventuri etc., unde episoadele prelucrează materiale din arhive și epistole. *Port dunărean* (1964) și *Din legendele Dunării* (1982) reunesc crâmpeie reale și fantastice din povestea fluviului, de la narațiuni mistice despre Vâlcan sau despre celebrul Terente (prezent în mai multe cărți ale lui **T.**) până la reportaj. Și *Brelocuri* (1985) se învârte în jurul orașului port, în scurte secvențe diaristice. Scriitorul privește Vadul Brăilei parcă din perspectiva lui Fănuș Neagu, cu intenția de a da o literatură senzațional-educativă pentru tineret. Același melanj de pedagogie și divertisment apare și în romanul *Zori în ceață* (1985), unde prozatorul revine la temele preferate (mediul cazon, Dunărea, războiul, familia), cu saga unui clan de ofițeri și „ciocoi" în care se strecoară și un personaj remarcabil, Leonora Baron. Repetitiv și prolific, **T.** derapează uneori în kitschul literaturii de consum, după Marian Popa una din slăbiciuni fiind „eticismul sentimental".

SCRIERI: *Croitor pentru săraci*, București, 1962; *Microbuzul de seară*, București, 1964; *Flăcări pe chei*, București, 1964; *Port dunărean*, București, 1964; *Răgaz*, București, 1965; *Sub temelii*, București, 1968; *Diana*, București, 1969; *Frumoasele garnizoanei*, București, 1969; *Podul de foc*, București, 1975; *București, oraș de vis și de dor*, București, 1977; *Moartea boxerului*, București, 1978; *Din scrinurile regilor*, Iași, 1979; *Nuntă cu sănii*, București, 1980; *Din legendele Dunării*, București, 1982; *Corabia mistuită*, București, 1983; *Brelocuri*, București, 1985; *Zori în ceață*, București, 1985; *Pasagera*, București, 1989.

Repere bibliografice: Gabriel Dimisianu, *„Microbuzul de seară"*, GL, 1965, 4; Gabriela Adameșteanu, *„Port dunărean"*, CNT, 1965, 4; Lucian Raicu, *„Frumoasele garnizoanei"*, RL, 1970, 2; Emil Manu, [*Eugen Teodoru*], SPM,1975, 253, 1978, 411, 1980, 482, RL, 1980, 17, 1986, 16; Mircea Constantinescu, *„Podul de foc"*, RL, 1976, 4; Popa, *Dicț. lit.* (1977), *564*; Dan Mutașcu, *Un istratian*, SPM, 1978, 416; Valentin F. Mihăescu, *„Corabia mistuită"*, LCF, 1983, 49; *Dicț. scriit. rom.*, IV, *543–545*; Nicolae Rotaru, *Țuțu*, „Amurg sentimental", 2000, 1; Popa, *Ist. lit.*, II, *946–947*.

A.Ml.

TEODOSIU, Lucian (21.VI.1942, Turnu Măgurele), poet, publicist. Este fiul Gherghinei (n. Beșciu) și al lui Teodor Teodosiu, funcționar. Urmează cursurile Liceului Unirea din Turnu Măgurele (1956–1960) și ale Facultății de Filologie de la Universitatea „Al. I. Cuza" din Iași (1962–1967). Profesor de limba și literatura română la Liceul din Stulpicani, județul Suceava (1968–1969), devine secretar al Societății Române pentru Răspândirea Cunoștințelor Cultural-Științifice din județul Neamț (1969–1970), pentru a reveni în învățământ, la școlile generale din Vaduri și Bistrița din același județ (1970–1971). Din toamna anului 1971 se angajează redactor la Studioul de Radio Iași, iar în 1985, când postul de radio este desființat, e numit director la Centrul Județean al Creației Populare din Iași, unde funcționează până în 1987, apoi se transferă la Centrul de Librării. Se va număra printre cei care, la 22 decembrie 1989, reiau emisiunile radioului ieșean, fiind în continuare redactor-șef de rubrică. Între emisiunile pe care le-a realizat se numără „O carte, câteva idei, un autor", „Studioul de poezie", „Europa – lumea spre care ne îndreptăm" sau „Gânduri creștine". A debutat cu traduceri din poezia lui Evgheni Evtușenko în „Cronica" (1963), iar un grupaj de versuri, *Ceruleum*, îi apare, mult mai târziu, în volumul colectiv *Incantații* (1989). Își strânge poeziile în cărțile *Planetă la marele bal* (1995), *Într-o bună dimineață* (1999), *Despre libertatea calului* (1999) ș.a., adunându-le apoi în antologiile *Privilegii* (2005) și *Al cincilea punct cardinal* (2012). O rememorare încărcată de emotivitate și admirație se află în paginile intitulate *Dimitrie Stelaru, așa cum l-am cunoscut* (1998). Mai publică versuri, articole referitoare la actualitatea literară, eseuri și interviuri în „Convorbiri literare", „România literară", „Luceafărul", „Ateneu", „Argeș", „Pagini bucovinene", „Literatura și arta", „Poezia", „Revista română", „Meandre" ș.a.

Ceea ce individualizează, de la bun început, lirica lui **T.** este o necontenită „foame de forme". Aspirând să capteze, în toate datele ei, „viața care palpită", încercând o raționalizare a ei în „gramatica străzii" (a orașului, a țării, a lumii întregi), poetul este în permanență dublat de un reporter deloc blazat, ba chiar frenetic și, de multe ori, patetic. Versul său, mereu la persoana întâi, are o subiectivitate țâșnind prin toți porii și o alternare neobișnuită a ritmurilor și registrelor. „Marele bal" care e viața nu poate fi reflectat și esențializat artistic decât printr-un omolog „bal" textual, în care stau împreună, parcă în chipul cel mai firesc, tradiționalismul și avangardismul, simbolismul și textualismul, tiparul folcloric și infuziile livrești. E ca și cum poetul și-ar acorda toate instrumentele de care dispune pentru a reuși astfel să domine incoerența funciară a realității; în fața sfidărilor morale ale acesteia, el se „apără" printr-o

lirică „a insurgenței" (Ioan Holban). Alături de asemenea poeme ale unei lucidități contrariate de nonsensul istoriei, există „piese" suficiente lor înseși, cu miză pur estetică și valență strict picturală. „Poet al stărilor extreme" (Liviu Leonte), **T.** este și unul al „discursurilor" lirice extreme, căci de la „aproape pastel" (titlul unei poezii) la „aproape pamflet", el parcurge, cu o mare siguranță și cu bune rezultate, toată gama.

SCRIERI: *Planetă la marele bal*, postfață Ioan Holban, Iași, 1995; *Dimitrie Stelaru, așa cum l-am cunoscut*, Iași, 1998; *Despre libertatea calului*, Timișoara, 1999; *Într-o bună dimineață*, Iași, 1999; *Privilegii*, pref. Nicolae Turtureanu, Iași, 2005; *Al cincilea punct cardinal*, îngr. și pref. Daniel Corbu, postfață Nicolae Busuioc, Iași, 2012.

Repere bibliografice: Cezar Ivănescu, *Numele poetului: Lucian Teodosiu*, LCF, 1982, 38; Laurențiu Ulici, *Condiția debutului*, CNT, 1989, 44; Ioan Holban, *Vă invit s-ascultați, vă invit la dresaj!*, „Opinia", 1995, 1 479; Vasile Constantinescu, [*Lucian Teodosiu*], TP, 1996, 3, CRC, 1998, 7; Liviu Leonte, *Planetă de poet*, CRC, 1996, 12; Al. Husar, [*Lucian Teodosiu*], RR, 1997, 2, 2006, 1; Daniel Corbu, *O, dulci esențe de potir balcanic!*, CRC, 2000, 2; Adrian Alui Gheorghe, *„Într-o bună dimineață"*, „Poezia", 2000, 4; Busuioc, *Scriitori ieșeni, 412–413*; Constantin Ciopraga, [*Lucian Teodosiu*], CL, 2004, 12, 2006, 3; Cristea, *Teleorman, 487–488*; Titus Vîjeu, *Scripta manent*, București, 2004, *346–347*; Florin Faifer, *„Privilegii"*, ATN, 2006, 3. ***D.C.–E.***

TEORIE LITERARĂ. Domeniu al științelor filologice, **t.l.** este axată pe studierea sistematică a caracteristicilor literaturii și a metodelor de analiză aplicate acesteia. Poeticile Antichității grecești (de la ideile lui Platon despre poezie din *Republica* la cele ale lui Aristotel despre mimesis din *Poetica*), retoricile Antichității latine (Quintilian, Seneca), retoricile medievale, „discursurile asupra metodei", artele poetice ale Renașterii și ale neoclasicismului, autonomizarea „literelor frumoase" în perioada iluminismului pot fi privite ca elemente premergătoare ale poeticilor și retoricilor moderne asociate **t.l.**; apariția sa ca produs al culturii occidentale moderne e legată însă de autonomizarea domeniului literar și de specializarea principalelor ramuri ale studiilor literare. Raționalismul cartezian, senzualismul și empirismul, autonomia kantiană a valorilor, istorismul hegeliano-marxist, determinismul pozitivist, dar și idealismul subiectiv al esteticii romantice, acreditarea unor categorii estetice „negative", delegitimarea valorilor Ancien Régime, revoluția tehno-științifică, darwinismul, psihologia modernă au pregătit acest proces; epuizării universalității și autorității metafizice „clasice" îi va urma la finele secolului al XIX-lea falimentul esteticilor normative, marcând trecerea de la „cotitura estetică" spre cea lingvistică și comunicațională. La începutul secolului următor studiul literaturii va fi asociat unor formule precum știința literaturii sau *Literaturwissenschaft*. În spațiul anglo-saxon, pe urmele distincției lansoniene între istoria literaturii (ca panoramă sintetică) și istoria literară (ca disciplină de cercetare documentară), se impune distincția între *literary theory* (înțeleasă ca studiere a constituenților literaturii), și *theory of literature* (ca reflecție asupra literaturii ca instituție și a domeniilor disciplinei critice); în spațiul francez, ca și în cel românesc, distincția nu a fost riguroasă, termenii fiind folosiți în variație liberă. Noțiunea „teorie a literaturii", folosită sporadic înaintea celui de-al Doilea Război Mondial, va fi consacrată prin apariția, în 1949, a lucrării *Theory of Literature* a lui René Wellek și Austin Warren, având în vedere, cu deosebire, criteriile de funcționare ale criticii, istoriei literare, literaturii generale și comparate. Perspectiva comprehensivă a cărții vine și din complementaritatea formației autorilor, Wellek fiind un fost reprezentant al Școlii Structuraliste de la Praga, reorientat spre istoria comparată a conceptelor criticii, iar Warren un adept al New Criticism-ului. Relația dintre critică, istorie și teorie definește, chiar dacă implicit, și monumentala *Istorie a criticii literare moderne*, publicată în deceniul următor de René Wellek; cele patru volume conțin o istorie a concepțiilor și direcțiilor teoretice ilustrate de-a lungul câtorva secole în Europa și în Statele Unite ale Americii. **T.l.** e inseparabilă, în fapt, de o reflecție „meta" aplicată criticii, istoriei literare, literaturii generale și comparate și teoriei înseși. Va întâmpina, adeseori, obiecții dinspre critica „de gust" sau dinspre istoriografia literară tradițională, care îi vor reproșa indiferența față de valorizare și de „experiența" ireductibilă a textului literar ori (după caz) dezistoricizarea, tehnicizarea sau angajamentul sociopolitic. În virtutea caracterului ei de metalimbaj universal, **t.l.** se va dovedi însă mai adaptată paradigmei trans- și postnaționale a globalizării ultimelor decenii, când studiile literare tind să se deschidă spre cele culturale. Orientările structuraliste și poststructuraliste ale **t.l.** (transformată într-o disciplină a „dezvrăjirii") tind să denunțe ca iluzie orice noțiune fundaționistă sau idealistă

debitoare umanismului tradițional – originea, naturalul, autorul, conținutul, referința (mimesis-ul), ierarhia, transcendența textului, motivarea lingvistică etc. – în favoarea structurilor, rețelelor și sistemelor de semne, imanenței limbajului și arbitrariului semnului lingvistic. Relația autor–text–cititor va înclina balanța către cel din urmă, iluzia referențială fiind contestată în beneficiul autoreferențialității, profunzimea în numele literalității, determinismul în favoarea indeterminării, închiderea normativă în favoarea deschiderii transgresive, stabilitatea în favoarea fluidității, modelul ierarhic-centralizator în favoarea rețelelor policentrice, opera finită în favoarea procesului semnificant și a producerii de sens, separarea genurilor în favoarea hibridizării lor nelimitate, chiar dacă, printr-o dialectică internă, categoriile contestate se întorc adeseori în alt plan. Romantismul discreditase puritatea clasică a genurilor, mimesis-ul și domnia rațiunii, cultivând subiectivitatea și aducând în centru poezia lirică (proscrisă de poeticile Antichității); postromantismul va aduce cu sine, sub semnul „artei pentru artă", subiectivizarea și estetizarea unei părți – foiletoniste – a criticii prin intermediul impresionismului (legitimat psihologic și empirist ca „gust" individual), în contrapartidă față de pozitivismul istorist al instituției didactice. Relativismul și nihilismul modern vor presa instituția academică să-și reformuleze propriul concept de literatură elaborat sub influența filosofiei deterministe, adică prin subordonarea esteticului în raport cu determinările sale externe (rasa, mediul și momentul la Hippolyte Taine, biograficul la Sainte-Beuve); studiile literare își caută, prin urmare, alianțe nu doar cu estetica și filosofia, ci și cu psihologia, sociologia sau cu științele naturii, biologia (pentru Fernand Brunetière și adepții determinismului evoluția genurilor e analoagă celei a speciilor biologice), judecata de valoare fiind adeseori dictată de imperative pedagogic-sociale, etico-morale sau etno-naționale. Pe de altă parte, instituția literară tinde să se relegitimeze printr-un elitism antiistorist, în condițiile în care tendința de profesionalizare a disciplinelor câștigă teren. Se poate vorbi, din acest punct de vedere, despre o „cotitură estetică" în zona studiului literaturii. Hermeneutica istorică (Wilhelm Dilthey, Heinrich Rickert, la noi A. D. Xenopol, cu diferența între „faptele de repetiție" și „faptele de succesiune") respinge analogiile între științele naturale și științele umaniste, iar mișcările antiacademiste și estetizante denunță nu doar realismul, naturalismul sau poezia retorică, ci însăși funcția canonică a literaturii momentului. Adversari ai pozitivismului determinist-factologic, adepții autonomiei artei (stimulați de antiistorismul estetic al lui Benedetto Croce, ulterior de fenomenologia lui Henri Bergson și Edmund Husserl) pledează pentru emanciparea esteticului de criteriile exterioare lui și pentru suveranitatea acestuia în fața oricărei instrumentalizări moral-politice sau economice; manifestele asociate au însă, la rândul lor, un caracter prescriptiv; un subiect aparte îl constituie, în acest sens, **t.l.** implicite ale artiștilor independenți, de la Edgar Allan Poe și Charles Baudelaire la Paul Valéry, T. S. Eliot, Marcel Proust (*Contre Sainte-Beuve*), Henry James (*The Art of Fiction*), James Joyce sau Virginia Woolf. Asimilate finalmente de sistemul literar, ele vor contribui masiv la flexibilizarea lui. La limită, apariția **t.l.** poate fi identificată chiar în zona noilor „școli" critice și a programelor acestora, elaborate în interiorul sau în afara instituțiilor academice. Apariția lingvisticii structurale a lui Ferdinand de Saussure (*Cours de linguistique générale*, 1916, cu distincția între *langue* și *parole*, postularea arbitrariului semnului lingvistic și a limbii ca sistem de semne în sincronie) oferă un suport autonom solid **t.l.** Avangardele istorice, futurismul în special, vor alimenta, în anii imediat următori, contribuțiile Școlii Formale Ruse (Viktor Șklovski, Boris Tomașevski, Vladimir Propp, Boris Eichenbaum), constituite în jurul mișcării OPOIAZ și al Școlii Lingvistice de la Moscova. Prohibit de realismul socialist stalinist, reformulat după 1955, formalismul rus, ca și cel înrudit al Școlii de la Praga, elaborează definiri – din perspectivă lingvistic-comunicațională – ale „literarității" ca abatere: prin intermediul „funcției poetice" (Roman Jakobson), al „devierii" (Jan Mukařovski) sau al „defamiliarizării" (Viktor Șklovski) în raport cu limbajele utilitare. Pe ideea devierii de la limba comună se bazează și stilistica lui Karl Vossler și cea a lui Leo Spitzer. Deși indiferente față de istoricitate și valorizare, noile orientări sunt preocupate de identificarea unui specific al limbajului literar, sustras tranzitivității utilitariste, iar poezia, ca limbaj „nobil", oferă (în descendența romantismului) câmpul predilect de investigație. Adepții lor rafinează vechea relație dintre formă și conținut (Louis Hjelmslev), elaborează teorii ale dialogismului lingvistic, polifoniei și

heteroglosiei (Mihail Bahtin) sau examinează interrelaționările dintre sistemele literare și cele nonliterare (Iuri Tînianov). Formalismul oferă **t.l.** nu doar o legitimare prin intermediul lingvisticii, ci și un limbaj științific propriu; după „cotitura lingvistică”, toate școlile și metodele care se vor impune vor oferi limbaje menite să-i asigure disciplinei, pe de o parte, o terminologie și, pe de altă parte, să-i satisfacă nevoia de legitimare tehno-științifică, caracteristică **t.l.**, ca și nevoia inovării permanente; cu toate acestea, un teoretician radical ca Terry Eagleton va denunța caracterul ei inevitabil „stabilizator”, ceea ce înseamnă „conservator”. În Statele Unite mișcarea New Criticism (F.R. Leawis, T.S. Eliot, William Empson, Cleanth Brooks) practică un alt tip de antiistorism decât cel structuralist. Influențată de ideile britanicului I.A. Richards, ea încearcă în anii ’30 ai secolului trecut să legitimeze literarul printr-un imanentism estetic psihologizant, centrat pe lectura aplicată a operelor (*close reading*); estetismul ei elitar conține și un protest împotriva alienării capitaliste, dar propune și criterii moderne eficiente. New Criticism va fi acreditat academic în anii ’40–’50, când Roman Jakobson, emigrat în Statele Unite după ce alimentase cu teoriile sale Școala Formală Rusă și Cercul Lingvistic de la Praga, stimulează, alături de antropologul francez Claude Levy-Strauss, aventura americană a structuralismului, care se va specializa multiplu în anii următori. Pe urmele lui Charles Sauders Peirce, semiotica se dezvoltă prin A. J. Greimas, Umberto Eco, Maria Corti, Cesare Segre ș.a. Naratologia și poetica au în Gérard Genette, Tzvetan Todorov și Claude Brémond reprezentanți dintre cei mai influenți. Orientată ulterior (și) spre psihanaliză, Julia Kristeva, membră de frunte a grupării textualiste Tel Quel, elaborează, pe urmele dialogismului bahtinian, conceptul „intertextualitate”, devenit una din mărcile postmodernismului emergent. Stilistica structurală (prin Michael Rifatterre ș.a.) radicalizează intertextualitatea, discreditând suplimentar bazele istoriei literare tradiționale și denunțând iluzia referențială, în vreme ce Genette lărgește câmpul relațiilor dintre texte („transtextualitatea”, „arhitextualitatea”); Maurice Blanchot (urmat de poststructuraliști) duce până la ultimele consecințe examinarea impasului limbajelor literaturii. Inefabilul, misterul, incognoscibilitatea rațională a operei de artă rămân totuși dificil de dislocat, repliindu-se către zone ale „criticii

Mihail Dragomirescu

D. Caracostea

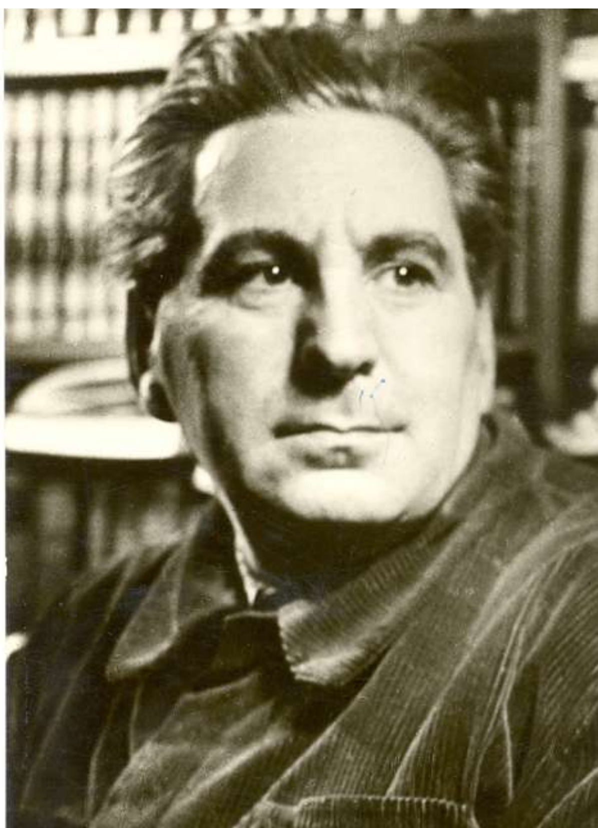

profunzimilor” prin intermediul fenomenologiei. Deși Husserl n-a fost străin formaliștilor ruși sau New Criticism-ului american, reprezentanții principali ai criticii fenomenologice aparțin Școlii de la Geneva (Marcel Raymond, Georges Poulet, Jean Rousset, Jean-Pierre Richard, Jean Starobinski). Unii dintre ei ilustrează „critica conștiinței” (preocupată de fantasmele operei și de „relația critică” a interpretului cu ea); Jean-Pierre Richard elaborează, în anii ’50, tematismul, urmărind cristalizarea tematică a obsesiilor de adâncime în textele literare, iar Jean Starobinski e tentat de alianțele literaturii cu psihiatria și cu istoria ideilor. „Critica profunzimilor” nu contrazice „cotitura lingvistică” și scientismul interdisciplinar, ci le transferă, cu sprijinul psihanalizei și al antropologiei imaginarului, la nivelul sintaxei inconștientului. Charles Mauron brevetează psihocritica urmărind „miturile personale” în analiza literară propriu-zisă. Un alt tip de gramatică propune mitocritica lui Northrop Frye, în vreme ce Gilbert Durand examinează structurile imaginarului antropologic al operei de artă. Critica arhetipală, mitanaliza și alte abordări asociate se revendică (și) de aici. Critica fenomenologică are totuși o iradiere mai amplă; un discipol husserlian important este Roman Ingarden cu ale sale studii de estetică fenomenologică despre arta literară; mai târziu Wolfgang Iser practică o „fenomenologie a lecturii” cu deschideri interdisciplinare, iar peste Ocean studiile lui John Hillis Miller realizează punți între fenomenologie și deconstrucția Școlii de la Yale (Geoffrey Hartmann, Paul de Man); alianțe ale fenomenologiei cu hermeneutica, via Martin Heidegger, pot fi întâlnite la Hans-Georg Gadamer și la Maurice Merleau-Ponty. Existențialismul filosofic va marca și el **t.l.**, (prin Jean-Paul Sartre, în special), subliniind importanța angajamentului istoric, existențial și moral în limbaj. Convergentă formalismului structuralist este o parte a stilisticii moderne franceze (Charles Bally) și germane (școala gestaltistă), care, pe alte coordonate, au influențat major pe Erich Auerbach; în *Mimesis* acesta examinează metamorfozele reprezentării realiste în istoria romanului european, marcând distanța între codurile epocii lui Aristotel și cele ale epocii lui James Joyce și Franz Kafka. La intersecția mai multor tendințe se situează Georges Bataille, Roger Caillois, Pierre Klossovski și Michel Leiris, apropiați, inițial, de mișcarea suprarealistă; frecventarea neconvențională a sociologiei, antropologiei, îi duce însă în direcții foarte diferite; Caillois reformulează teoria jocurilor pe urmele lui Johan Huizinga, Bataille explorează potențialul transgresiunii, deschizând literatura spre o antropologie a negativului și a răului. O direcție teoretică influentă este cea marxistă, redimensionată prin Antonio Gramsci și Louis Althusser, activă mai ales în intervalul 1945–1980 (perioadă de vârf a contraculturii anticapitaliste occidentale) și parțial deviată spre liberalismul multicultural odată cu refluxul mișcărilor radicale de stânga din Occident. Dincolo de influența asupra criticii literare din secolul al XIX-lea, manifestă mai ales în Rusia prerevoluționară (V. G. Belinski, N. A. Dobroliubov, D. I. Pisarev) și estul Europei (în România primul critic marxist a fost C. Dobrogeanu-Gherea), dincolo de mutația realismului socialist din URSS și din țările satelite postbelice, contribuțiile moderne aduse de esteticianul Georg Lukács stabilesc relații importante între materialismul istoric și forma literară propriu-zisă. Reprezentanții Școlii de la Frankfurt, emigrați în anii ’30 în Statele Unite din cauza prigoanei naziste (Theodor Adorno, Walter Benjamin, Max Horkheimer) examinează, din perspectivă neomarxistă („revizionistă”), criza umanismului și contradicțiile culturii moderne în era (erele)producției industriale, la interfața cu fenomenele culturii de masă, cu filmul, ambientul, publicitatea și muzica, într-o tentativă de a concilia negativitatea esteticului cu dialectica marxistă. Critica societății de consum și a alienării capitaliste va fi dezvoltată în deceniile următoare pe filiera psihanalizei postfreudiene și a noii psihologii de Erich Fromm și Herbert Marcuse. Parțial debitoare marxismului teoretic, textele lui Michel Foucault despre raporturile discursurilor de cunoaștere și de putere vor alimenta nu doar teoria postmodernă emergentă, ci și studiile postcoloniale, în vreme ce, pe urmele Simonei de Beauvoir, teoriile feministe cunosc în anii ’60 un avânt care se va diversifica progresiv. Un reprezentant de vârf al noii stângi britanice este Raymond Williams, a cărui operă a impulsionat noua teorie culturală marxistă, la interfața dintre literatura „înaltă”, cultură, mass media și societate. Discipolul său Terry Eagleton va publica în 1982 *Literary Theory*, angajată în direcția unui marxism radical, iar în *After Theory* (2003) denunță dezimplicarea **t.l.** în chestiunile politico-existențiale grave ale omenirii. Unul dintre cei mai articulați reprezentanți ai

marxismului cultural rămâne americanul Fredric Jameson, critic al culturii postmoderne în era capitalismului târziu și totodată epistemolog al paradigmei postindustriale, alt reprezentant important fiind Frank Lentricchia, prin critica noilor dezvoltări în câmpul teoriilor literare. Marxismul (în alianță cu psihanaliza) atinge, în diferite forme, direcții postbelice dintre cele mai importante: o parte a structuralismului, postructuralismului și deconstructivismului, dar mai ales postcolonialismul datorează mult „spectrelor" acestuia (cu o formulă consacrată de Jacques Derrida, filosoful deconstructivist francez cel mai influent peste Ocean). Deconstructivismul francez al lui Foucault și Derrida are un impact major în Statele Unite și în Canada, unde vor fi elaborate în anii '60 –'80 și unele din principalele teorii ale postmodernismului (Ihab Hassan, Arthur Kroker, David Cook, Linda Hutcheon ș.a.), teorii și concepte influente fiind elaborate, nu o dată, de scriitorii înșiși (John Barth, Raymond Federman).

Anii '50 –'70 ai secolului trecut aduc cu sine un triumf al metodelor (și al modelor) teoretice. Se poate vorbi, în acest sens, despre o creativitate metodologică revoluționară, stimulată de varietatea enormă a manifestărilor structuralismului și de vecinătățile sale. Dacă inițial structuralismele urmăreau delimitarea unei specificități a literaturii (literaritatea), ele încep tot mai mult să exploreze fuziunea limbajelor în cadrul unei textualități „universale". Psihanaliza freudiană este reformulată de Jacques Lacan prin prisma noilor teorii ale limbajului, înlocuind reprezentarea freudiană stabilă a sinelui cu una descentrată, fluidă. Evoluțiile la nivelul publicului și al comunicării de masă generează, pe de altă parte, o preocupare sporită pentru problema receptării, a lecturii și a cititorului; „fuziunea orizonturilor" postulată de Hans-Georg Gadamer stimulează „estetica receptării" practicată de Hans Robert Jauss și de reprezentanții Școlii de la Konstanz, dar și de adepții americani ai *reader's response criticism.* Cultura de masă, cultura imaginii și cultura mass media

G. Călinescu

Tudor Vianu

intră în obiectivul a numeroși teoreticeni; între ei, Umberto Eco sau Iuri Lotman. Ceea ce Roland Barthes a numit „versantul colectiv" al literaturii domină, oricum, **t.l.** a epocii. Structuralismul și marxismul cultural contribuie la renovarea sociologiei literaturii, de la structuralismul genetic al lui Lucien Goldmann (care, influențat de Georg Lukács și de psihologia lui Jean Piaget, postulează omologia dintre structurile romanești și cele economico-sociale), la sociocritica lui Claude Duchet și de la „primul" Jean Baudrillard (din *Sistemul obiectelor*) la Pierre Bourdieu, care își concentrează analizele asupra „economiei bunurilor simbolice" și a relațiilor de putere la nivelul câmpului literar și cultural. Apariția naratologiei în interiorul structuralismului și al neoretoricii (Gérard Genette, Tzvetan Todorov, Kate Hamburger, Jaap Lintvelt), va muta interesul (în proză mai ales) asupra „punctului de vedere", adică asupra importanței evidențierii tipurilor de naratori și de narațiune, paralel cu interesul sporit pentru teoretizarea caracterului ficțional-narativ al istoriei. Un personaj-cheie, ilustrativ pentru trecerea de la structuralism la poststructuralism, este versatilul Roland Barthes, a cărui polemică purtată cu lansonistul Raymond Picard va stimula apariția „noii critici" franceze (Jean-Paul Weber, Charles Mauron, Jean-Pierre Richard, Serge Doubrovski) și va produce, în climatul anarho-contracultural din anii '60, o revoluție teoretică în studiile literare. Sensibil la toate schimbările de temperatură ale epocii, Barthes impune câteva concepte, între care „scriitură", „grad zero al scriiturii", „plăcere a textului"; antihermeneutica sa anarhist-estetică va avea, peste Ocean, un ecou în „erotica textuală" a lui Susan Sontag, pentru ca „ultimul" Barthes să se deplaseze către un fel particular de anti- sau post-teorie. Contracultura americană și europeană a anilor '60–'70, marcată de noul radicalism de stânga, de revoluția sexuală și de revoltele studențești antisistem din Paris și din Berlin, de mișcările emancipatoare ale grupurilor etno-rasiale, etnice sau de gen din Statele Unite și de trauma războiului din Vietnam, imprimă **t.l.**, împreună cu experimentele neoavangardelor postbelice, o dimensiune interacționistă și subversivă, debitoare unui anarhism anticapitalist și anticonservator; situaționismul (prin Gilles Deleuze și Felix Guattari), Nouveau Roman și Nouveau Nouveau Roman (animate de prozatori-teoreticieni ca Michel Butor sau Jean Ricardou), gruparea textualistă Tel Quel (Julia Kristeva, Philippe Sollers, Denis Roche, Michel Deguy ș.a.), mai puțin semioticienii multidisciplinari din grupul belgian μ etc. abolesc ierarhiile și frontierele dintre genuri, dintre textualitatea literară și cea socială, practicând un „terorism" anarho-teoretic împotriva discursurilor conservator-capitaliste, denunțate drept „opresive". Triumful teoriei sub semnul unei „hermeneutici a suspiciunii" se manifestă inclusiv prin asimilarea ei masivă de către literatura experimentală (prin intermediul autoreferențialității, inter- și meta-textualității) sau de artele vizuale. Epuizarea structuralismului și emergența poststructuralismului au drept corelativ deplasarea dinspre o paradigmă (modernistă) a hiperspecializării către o paradigmă (postmodernă) a inter- și trans-disciplinarității, de la o paradigmă elitar-estetică spre una democrat-culturalistă. În deceniul al nouălea al secolului, în condițiile boom-ului consumist și ale falimentării modelului sovietic, contracultura anilor '60 va fi integrată progresiv în sistemul universitar occidental, în special în cel american, sub umbrela teoriilor postmoderne și a studiilor culturale; în interiorul celor din urmă literatura devine mai curând un pretext pentru ilustrarea paradigmei multiculturalist-liberale a erei globalizării și a culturii pop-media asociate. Chiar dacă încă influente, numele de prim-plan ale mai noii **t.l.** franceze – Antoine Compagnon, William Marx, Pascale Casanova ș.a. – se plasează pe poziții defensive față de avansul „americanizării" culturale. Centrul de greutate al **t.l.** se mută de la Paris peste Ocean, unde bătălia canonică a anilor '80 –'90 îi opune pe adepții conservatorismului estetic (Harold Bloom ș.a.) celor ai „școlii resentimentului", reprezentați de multiculturalismul studiilor culturale. După mai multe „morți" decretate de revoluționarii modernității târzii (moartea autorului, moartea Omului, moartea tragediei, sfârșitul Istoriei) are loc o tendință contrară: deconstruite, slăbite, noțiuni precum istoria, subiectul, autorul, tragicul se întorc totuși îmbogățite cu noi instrumente și perspective. Discuțiile despre un impas și chiar despre o „moarte a teoriei" (înțeleasă ca triumf al metodelor, după eșecul esteticilor normative din secolul anterior) trebuie luate *cum grano salis.* Trecută prin studiile culturale, prin critica (neo)marxistă și postcolonială, **t.l.** tinde să devină tot mai ostilă autonomizării formaliste, căutându-și legitimitatea în afara literarității: în teoriile imaginii și ale comunicării, în ambient (ecocritica, *animal studies*), în

reevaluarea componentei etico-morale (*ethical criticism*, cu un echivalent și în „est-etica" românească), în recuperarea identităților marginalizate de paradigma umanist-tradițională. „Cotitura spațială" aduce cu sine, sub impactul teoriilor despre de- și re-teritorializare ale lui Deleuze & Guattari, dezvoltarea geocriticii și explorarea „geografiilor literare", în ocurență cu sociologia, imagologia culturală și istoria mentalităților; printre principalii reprezentanți: Franco Moretti, Fernando Cabo Aseguinolaza. Numeroși structuraliști „radicali" ai anilor '60 –'70 traversează în ultimele decenii mai multe „școli" și orientări; mulți (Tzvetan Todorov, Julia Kristeva, Toma Pavel, Sorin Alexandrescu) își reneagă „aventurile" structuraliste, orientându-se către zone mai conservatoare ale teoriei culturale și ale istoriei ideilor. Umberto Eco evoluează dinspre avangardism (*Opera deschisă*) către hermeneutica defensiv-echilibrată (*Limitele interpretării*), traversând teritoriile semioticii culturii de masă, naratologiei, istoriei artei etc. Alții (ca metateoreticianul american Murray Krieger) sunt mai greu inseriabili. Poetician format în cadrul hermeneuticii filosofice (de la Dilthey la Gadamer), Paul Ricœur se situează între fenomenologie, naratologie și filosofie. **T.l.** e legată, deopotrivă, de teoria culturală (inclusiv tehno-culturală), de teoria curentelor, de istoria ideilor și a conceptelor. Spre deosebire de istoria literară, forjată de regulă într-un cadru național și în relație cu legitimarea unor literaturi naționale, **t.l.** are un caracter transnațional, ceea ce explică avansul ei odată cu fenomenul globalizării. Totuși, ea întreține relații strânse cu istoria literară (și cu istoria literaturii), avându-și, în plus, propria istoricitate și propriile determinări contextuale. Noua istoriografie literară, trecută, după depășirea paradigmei lansoniene, prin „purgatoriul" contextualist al noului istorism (Stephen Greenblatt) și al noilor biografisme (Philippe Lejeune, Marthe Robert ș.a.), se interesează tot mai mult, în ultimele decenii, de domeniile istoriei sociale și instituționale, de analizele cantitativiste comparate. Literatura generală și comparată are însă raporturi destul de complicate cu **t.l.**, care încearcă să integreze, să domine și să transgreseze diferitele forme de particularism și localism. Definită de așa-numitul *cultural turn* și de un militantism anticapitalist asociat curentelor pro-minoritare, noua paradigmă a anilor 1990–2000 privilegiază, în cadrul **t.l.**, importanța

Liviu Rusu

Matei Călinescu

interdependențelor economico-politice și a fluxurilor de putere la nivel global. În descendența istoriei economice elaborate de sociologul marxist american Immanuel Wallerstein (discipol eretic al istoricului francez Fernand Braudel), literatura comparată (trecută, în timp, de la „influențismul" lui Philippe van Tighem la formule care acordă mai multă atenție paralelismelor, analogiilor și concordanțelor) este, la rândul ei, reformulată teoretic din perspectiva „sistemului mondial modern" în cadrul așa-numitei World System Analysis. Elaborat de, între alții, David Damrosch, Wai Chee Dimock, Pascale Casanova și Franco Moretti, conceptul *world literature* aspiră să discrediteze iluzia umanist-universalistă a goetheenei *Weltliteratur* și paradigma națională a modernității, în numele unei filosofii postmoderne a rețelei, care a fost uneori criticată ca formă nivelatoare a globalizării liberal-multiculturale de tip american. Un punct de vedere favorabil ideii elaborării unui comparatism al studiilor culturale, apt să integreze studiile literare, se întâlnește la Steven Tötösy de Zepetnek. **T.l.** se deschide însă și către teoria sistemelor culturale, inclusiv a polisistemelor și a modelelor, în termenii israelianului Itamar Even-Zohar și ai adepților săi.

În critica literară românească apariția **t.l.** are loc odată cu estetica antiistoristă și „integralistă" a lui Mihail Dragomirescu, autorul lucrării *Știința literaturii* (tradusă în 1928 în Franța) și al unei „teorii a capodoperei" care combină axiologia clasicizantă cu scientismul modern. Elemente premergătoare pot fi aflate în poeticile prepașoptiștilor și pașoptiștilor (Școala Ardeleană, Gh. Asachi, poeții Văcărești, dar mai ales Ion Heliade- Rădulescu); mai târziu elemente de **t.l.** apar la Radu Ionescu (*Principiile criticii*), Titu Maiorescu (teoria poeziei, teoria „realismului poporan"), C. Dobrogeanu-Gherea (pe linia materialismului și determinismului social post-tainean) sau la N. Iorga (în descendența lui Wilhelm Dilthey). O abordare mult mai coerent teoretică, influențată de lingvistica structurală și antropologie se întâlnește la D. Caracostea. În schimb, H. Sanielevici, tributar determinismului de secol XIX al științelor naturii, are contribuții (speculative) mai ales în domeniul teoriei curentelor. Deschisă nu doar spre filosofia culturii și spre teoria valorilor, ci și spre istoria ideilor, sociologie, psihologie, antropologie, estetica lui Tudor Vianu, forjată la școala stilisticii germane moderne (Karl Vossler – Leo Spitzer) poate fi privită și ca o teorie integratoare a literaturii. Studiile despre metaforă sunt repere autohtone, iar prefața la *Arta scriitorilor români* (1941), intitulată *Dubla intenție a limbajului și problema stilului*, e o mică teorie stilistică a prozei. Raporturile dintre critică și istoria literară, separate anterior de istorismul pozitivist și prezente inclusiv la Wellek & Warren, sunt reformulate de G. Călinescu (*Tehnica criticii și a istoriei literare*) în ideea nonseparabilității efective între critică și istorie, pentru ca în *Istoria literară ca știință inefabilă și sinteză epică* tot Călinescu să dezvolte o teorie (antiscientistă, în fond) care conciliază știința cu inefabilul și istoria cu ficționalitatea creatoare. Există o dimensiune teoretică și la (post) impresionistul E. Lovinescu; în *Istoria civilizației române moderne* teoria sincronismului este elaborată via teoriei imitației, elaborată de sociologia franceză, apoi transferată în plan literar în *Istoria literaturii române contemporane*, unde avansează o teorie personală despre evoluția modernistă a poeziei și a prozei; teoria relativistă a „mutației valorilor estetice" va fi legitimată pe baza teoriei genetice a biologului olandez Hugo de Vries. Eseul *Creație și analiză* al lui G. Ibrăileanu (1926), afin ideilor despre comportamenism ale americanului Wayne C. Booth, conține premisele unei teorii a romanului, pornind de la tipologia binară romane „de creație" și romane „de analiză". Pe filieră croceană G. Călinescu formulează în *Principii de estetică* o teorie a poeziei modern(iste) ca „formă goală a activității intelectuale", parțial compatibilă cu „categoriile negative" ale lui Hugo Friedrich din *Structura liricii moderne*, iar în *Universul poeziei* schițează o fenomenologie a elementelor înrudită cu cea a lui Gaston Bachelard. În studiul *Lucian Blaga și gândirea mitică* (1940) C. Fântâneru practică o mitocritică *avant-la-lettre*. O nouă „fază" o constituie instituționalizarea poststalinistă a **t.l.** ca disciplină universitară de studiu, în siajul structuralismului și al noilor metode europene – tematism, semiotică, mitocritică, mitanaliză, estetica receptării etc. Felul în care metodele teoretice internaționale sunt preluate și adaptate în mediile universitare din România Socialistă (printr-o combinație de patrimonialism și sincronizare liberalizantă) se explică, în parte, prin rigorile sistemului politic și, în același timp, prin nevoile interne ale unui câmp literar care-și dobândise o relativă autonomie. Primul volum autohton dedicat explicit disciplinei este *Teoria literaturii* (1965), avându-l ca

autor pe Silvian Iosifescu (primul șef al Catedrei de teoria literaturii la Facultatea de Filologie a Universității bucureștene); unele din cărțile acestuia (*Analiză și interpretare*, *Literatura de frontieră*, *Construcție și lectură*) constituie contribuții la evoluția autohtonă a disciplinei. Vladimir Streinu, autor în perioada interbelică al unei schițe fenomenologice despre „conceptul modern de poezie", se arată preocupat de istoria retorico-stilistică a poeziei (*Versificația română modernă*). Estetica „dinamică" ilustrată de Liviu Rusu va stimula **t.l.** clujeană: studiile de poetica și teoria romanului ale lui Ion Vlad, deschiderile poststructuraliste ale poeticii și comparatisticii la Ioana Em. Petrescu și la Liviu Petrescu etc. După aproape două decenii de dominație a sociologismului vulgar și a esteticii marxist-leniniste dogmatizate (cu puțini practicanți valabili ai marxismului critic, de tipul lui N. Tertulian), programul de traduceri al Editurii Univers (în perioada 1965–1989) a familiarizat publicul autohton cu repere de prim-plan ale **t.l.** europene și în mai mică măsură americane, privilegiind o serie de orientări (poetică structurală, semiotică, fenomenologie, New Criticism, sociologia literaturii) și ocultând altele (deconstrucția, poststructuralismul). Un rol pedagogic-formativ l-a avut și publicarea unor antologii de prezentare sintetică a noilor sau mai vechilor școli europene, de la Școala Formală Rusă (Mihai Pop, 1983) la gruparea de la „Tel Quel", Roland Barthes (Adriana Babeți, Delia Șepețean-Vasiliu) sau Grupul µ (Silvian Iosifescu). Există și istorici ai noilor orientări teoretice (Savin Bratu, Romul Munteanu), cu rol semnificativ în acreditarea noilor metode. Dinspre istoria artei sunt de consemnat contribuțiile lui Dan Grigorescu (între alții). Câteva **t.l.** elaborate în perioada comunismului târziu aparțin unor critici eseiști, afirmați în câmpul foiletonisticii. E cazul teoriei tripartite a romanului din *Arca lui Noe* de Nicolae Manolescu (autor cu incursiuni ulterioare și în teoria poeziei), unde categoriile doricului și ionicului, acreditate de Albert Thibaudet, sunt reformulate printr-o combinație de naratologie și

Virgil Nemoianu

Mircea Martin

sociologie a literaturii; un aport postnaratologic îl constituie categoria „corinticului”. E, de asemenea, cazul teoriei „întoarcerii autorului”, formulată de Eugen Simion în orizontul „noului biografism” și al criticii etice; același critic, după ce adaptase tematismul richardian poeților români de început, va susține mai târziu, „în negativ”, ideea ficționalității jurnalului intim. În *G. Călinescu și „complexele” literaturii române* (1981) Mircea Martin avansează, pornind de la *Istoria*... lui G. Călinescu, o teorie a complexelor culturale, definitorii pentru „conștiința” critică a literaturii române moderne; în alte volume abordează direcțiile Școlii de la Geneva și ale „criticii conștiinței”. Un teoretician și comparatist în siajul René Wellek–René Etiemble este Adrian Marino, preocupat de tectonica și evoluția ideilor literare (inclusiv de conceptul „literatură”), pe care le examinează în cheia unui bio-bibliografism sistematic și enciclopedic. Urmare a stagiilor sale universitare italiene, Marin Mincu întreprinde o reelaborare, alternativă față de modelul francez, a textualismului ca autenticitate scripturală pe filiera experimentalismului postbelic teoretizat de Angelo Guglielmi și de Umberto Eco. Un exercițiu de adaptare creatoare a noilor metode se află în volumul *Cinci prozatori în cinci feluri de lectură* al lui Ovid S. Crohmălniceanu, unde mitocritica lui Northrop Frye, critica psihanalitică, critica sociologică, naratologică și stilistică sunt „testate” pe operele a cinci prozatori români canonici: Mihail Sadoveanu, Hortensia Papadat-Bengescu, Liviu Rebreanu, Camil Petrescu, Mateiu I. Caragiale. O recitire provocatoare a operei lui I. L. Caragiale și a strategiilor sale de comunicare din perspectiva teoriei jocurilor, a esteticii receptării și a teoriei comunicării avansează Florin Manolescu în *Caragiale și Caragiale. Jocuri cu mai multe strategii*, atacând, pe urmele formaliștilor ruși, inclusiv problematica raporturilor dintre speciile „culte” și cele „paraliterare”; ceva mai târziu Ștefan Cazimir îl citește pe Caragiale în cheia raporturilor operei sale cu kitschul mic-burghez. La o altă grilă teoretică a ludicului apelează Ion Pop în studiile despre poeți români moderniști incluse în *Jocul poeziei*. În proximitatea structuralismului se situează Eugen Negrici cu *Expresivitatea involuntară*, *Figura spiritului creator* și *Sistematica poeziei*, în vreme ce Mihai Zamfir recitește literatura secolului al XIX-lea prin intermediul raportului memorie–imaginație, dezvoltând, în alte cărți, precum *Poemul românesc în proză*, *Cealaltă față a prozei*, *Scurtă istorie. Panorama alternativă a literaturii române*, o „stilistică diacronică”, pe urmele lui Michael Rifatterre, A. Jolles, M. Zink; în cazul tuturor ceea ce triumfă este însă eseismul, nu scientismul. Teoreticienii români postbelici cu rezultatele cele mai notabile în afara țării, unde au fost nevoiți să se exileze în perioada comunistă, provin din școala esteticii filosofice și comparatiste a lui Tudor Vianu: Matei Călinescu, Virgil Nemoianu, Toma Pavel, Sorin Alexandrescu ș.a. Ei își plasează studiile literare într-o perspectivă larg culturală, la intersecția cu istoria ideilor, literatura comparată și teoria curentelor; intră în discuție teoria „secundarului”, a „microarmoniei” și a „modelului idilic”, a „îmblânzirii romantismului” (pe urmele ideilor lui Fr. Sengle) sau a „canonului ospitalier” în postmodernitate (Virgil Nemoianu), a „lumilor ficționale” și a „mirajului lingvistic” structuralist (Toma Pavel), a „fețelor modernității” și a „relecturii” (Matei Călinescu) sau a opoziției dintre modernismul „etic” și cel „estetic” în literatura română interbelică (Sorin Alexandrescu). De regulă, acești autori își propun să „îmblânzească” teoria dintr-o perspectivă umanist-conservatoare; familiari noilor poetici, situați între cei aflați în exil și diaspora, sunt comparatiștii Marcel Pop-Corniș, Mihai Spăriosu, Tudor Olteanu, Victor Ivanovici ș.a. Unii teoreticieni rămași în țară depășesc **t.l.** (ca în cazul lui Liviu Ciocârlie), mergând către o eseistică afină „critificțiunilor” postmoderne. Trecuți prin experiența sociologismului anilor ’50, dar și a sociologiei culturii (Mihai Ralea), alții s-au dedicat istoriei literare, istoriei ideilor și ideologiilor (Z. Ornea). Un reprezentant atipic al structuralismului este matematicianul Solomon Marcus, aflat la confluența dintre poetică, lingvistica matematică și istoria ideilor. După incursiuni la frontiera dintre istoria și sociologia literaturii, via structuralismul genetic al Lucien Goldmann, Paul Cornea amorsează o sistematică a teoriei lecturii (*Introducere în teoria lecturii*) și reformulează teoria interpretării (*Interpretare și raționalitate*). Chiar dacă sporadic și cu rezultate variabile sunt frecventate metode teoretice consacrate, precum hermeneutica, stilistica, semiotica, psihocritica, critica psihanalitică, sociocritica ș.a., cele mai de succes direcții teoretice constituindu-le în anii ’80–’90 poetica și naratologia, ceea ce domină fiind totuși eclectismul metodologic, hibriditatea. Critica și istoria literară nu rămân

în afara preocupărilor „meta"; Paul Cornea alcătuiește antologia *Conceptul de istorie literară în cultura românească*, cu un substanțial studiu panoramic asupra evoluției externe și interne a studiilor literare, iar Florin Mihăilescu publică o carte așezată sub titlul *Conceptul de critică literară în România*. Apar tentative de modernizare a istoriografiei literare înseși – dincolo de vechiul pozitivism și de neoimpresionismul călinescian – prin poetica istorică a lui Mircea Scarlat, prin sociocritica lui Paul Cornea și cea a lui Ion Vasile Șerban sau prin cochetarea cu estetica receptării la Nicolae Manolescu (*Istoria critică a literaturii române*). O generație programatic teoretică, inclusiv în și prin literatura ei, este generația '80; formați la școala structuralismului lingvistic proaspăt acreditat universitar, reprezentanții acesteia se racordează la tendințele neoavangardiste ale **t.l.** occidentale (textualism, teoria informației) pentru a se revendica, după 1985, de la epistema postmodernă (expresie a „americanizării" culturale de la la finele Războiului Rece). Nu fără un militantism generaționist marcat, optzeciștii încearcă aplicarea unor modele teoretice poststructuraliste la nivelul întregii istorii a literaturii române, într-o tentativă de actualizare a perspectivei și a limbajului critic; mai tradiționalul Ion Simuț, spre exemplu, încearcă o modernizare a lecturii lui Liviu Rebreanu prin intermediul psihocriticii lui Charles Mauron, Liviu Papadima recitește proza pașoptistă și postpașoptistă prin grilele teoriilor receptării și ale comunicării, naratologia fiind, și ea, convocată în noile relecturi ale prozei, uneori la intersecție cu antropologia culturală, ca în studiile lui Adrian Oțoiu despre „liminalitatea" prozei optzeciste. Literatura premodernă e recitită prin prisma istoriei mentalităților și a imagologiei, imagologia culturală servind drept instrument și în relectura unor scriitori moderni. Un continuator al teoriei expuse în *Dubla intenție a limbajului și problema stilului* a lui Tudor Vianu, aplicată însă nu prozei, ci poeziei modern(ist)e, este Gheorghe Crăciun în *Aisbergul poeziei moderne*; polemic la adresa modernismului „înalt", reflexiv, studiul lui susține, militant, categoria „poeziei tranzitive", prezentă deja în modernismul euro-american, dar devenită dominantă abia în postmodernitate. Mitocritica este frecventată de, între alții, Ștefan Borbély, atras și de hermeneutică, sau de Corin Braga, care abordează și arhetipologia, elaborând (alături de un colectiv de specialiști clujeni)

Toma Pavel

Marian Papahagi

un nou concept: „anarhetipul”, reformulare postmodernă a arhetipului jungian. După „valul” structuralist al anilor ’60, optzeciștii redimensionează studiul **t.l.** în siajul poststructuralismului, ponderea disciplinei în interiorul studiilor literare crescând spectaculos după 1989, în detrimentul istoriei literaturii și al comparatismului. Anii 2000 înregistrează noi și semnificative reconsiderări ale dimensiunii teoretice din opera unor critici și esteticieni interbelici precum G. Călinescu, Mihail Dragomirescu, D. Caracostea, Tudor Vianu. În descendența teoriilor „relecturii” (Matei Călinescu), sunt elaborate poetici ale rescrierilor literare (stimulate și de studii precum *Re-writing* de Christian Moraru) și ale altor tipuri particulare de textualitate. Criticii „generației 2000” încearcă să recupereze, din mers, direcții mai noi, post-poststructuraliste, ale **t.l.** mondiale, pe coordonatele globalizării: studiile culturale, iconologia și „videologia”, metacritica și metateoria, World System Analysis, ecocritica, geocritica, noul istorism și noile biografisme, poeticile memoriei istorice, studiile de gen și postcoloniale, *world literature*, postumanismul, într-o nouă tentativă de sincronizare disciplinară.

Repere bibliografice: E. Lovinescu, *Istoria civilizației române moderne*, I–III, București, 1924–1925; Mihail Dragomirescu, *Știința literaturii*, București, 1926; Tudor Vianu, *Estetica*, I–II, 1934–1936; G. Călinescu, *Principii de estetică*, îngr. și postfață Al. Piru, București, 1968; Tudor Vianu, *Arta prozatorilor români*, București, 1941; Silvian Iosifescu, *Teoria literaturii*, București, 1965; Virgil Nemoianu, *Structuralismul*, București, 1967; Z. Ornea, *Trei esteticieni*, București, 1968; Solomon Marcus, *Poetica matematică*, București, 1970; Savin Bratu, *Fundamentele criticii literare: de la Sainte-Beuve la noua critică*, București, 1974; Mircea Martin, *G. Călinescu și „complexele” literaturii române*, I, București, 1981; Eugen Simion, *Întoarcerea autorului*, București, 1981; Nicolae Manolescu, *Despre poezie*, București, 1987; Adrian Marino, *Hermeneutica ideii de literatură*, București, 1987; Paul Cornea, *Introducere în teoria lecturii*, București, 1988; Romul Munteanu, *Metamorfozele criticii europene moderne*, ed. 2, București, 1988; Toma Pavel, *Mirajul lingvistic. Eseu asupra modernizării intelectuale*, București, 1993; Irina Petraș, *Teoria literaturii: curente literare, figuri de stil, genuri și specii literare, metrică și prozodie*, București, 1996; Gheorghe Crăciun, *Introducere în teoria literaturii*, Chișinău, 1997; Gabriela Duda, *Introducere în teoria literaturii,* București, 1998; Adrian Marino, *Comparatism și teoria literaturii*, Iași, 1998; Gheorghe Crăciun, *Aisbergul poeziei moderne*, postfață Mircea Martin, Pitești, 2002; Matei Călinescu, *A citi, a reciti. Către o poetică a (re)lecturii*, tr. Virgil Stanciu, Iași, 2002; *Explorări în trecutul și prezentul teoriei literare românești*, coordonator Mircea Martin, București, 2006; Paul Cornea, *Interpretare și raționalitate*, Iași, 2006; Terian, *A cincea esență*, *passim*. ***P.C.***

TERIAN, Andrei (30.XI.1979, Sibiu), critic și istoric literar. Este fiul Ecaterinei Terian (n. Dobrescu) și al lui Pavel Terian, economiști. Urmează Liceul Teoretic „Octavian Goga” (1994–1998) din Sibiu. Frecventează Facultatea de Litere a Universității din București, secția română–franceză (1998–2000), se transferă la Facultatea de Litere, Istorie și Jurnalistică a Universității „Lucian Blaga” din Sibiu (2000–2002), absolvind tot aici și programul de studii aprofundate (2002–2003). Este doctor în filologie *summa cum laude* al Universității din București cu teza *G. Călinescu – teorie și metodă în critica și istoria literară*, susținută în 2007, iar din 2011 urmează studii postdoctorale. Intrat în învățământ după terminarea facultății, parcurge treptele universitare la Facultatea de Litere și Arte a Universității „Lucian Blaga” din Sibiu, fiind din 2003 și redactor la revista „Euphorion”, din 2005 și la „Cultura”. Concomitent cu activitatea didactică, în 2006 e angajat cercetător la Institutul de Istorie și Teorie Literară „G. Călinescu” din București, participând la realizarea unor proiecte colective. A mai colaborat la „Adevărul literar și artistic”, „Cuvântul”, „Euresis”, „România literară”, „Vatra” ș.a., precum și la „Ziarul de duminică”. Pentru lucrarea *G. Călinescu. A cincea esență* (2009) a obținut Premiul Uniunii Scriitorilor, Premiul revistelor „România literară” „Observator cultural” etc. În 2009 a fost distins cu Ordinul Meritul Cultural în grad de Cavaler.

G. Călinescu. A cincea esență, debutul lui **T.**, este o carte care se distanțează de paradigma unei monografii clasice. Autorul îl dislocă pe G. Călinescu din diferitele poziții în care critica literară românească l-a plasat și l-a pietrificat de-a lungul timpului. Descrierea sistemului critic călinescian începe prin explorarea principiilor de estetică ale autorului și a tot ceea ce presupun acestea: aproximarea universaliilor unei „științe care nu există”, problematica superiorității vieții în raport cu literatura din punctul de vedere al inventivității, disocierea dintre valorile estetice și valorile extraestetice, unitatea și universalitatea artei, chestiunea documentului și a transfigurării lui, aproximarea dinamicii procesului creator cu ajutorul binomului subiect–obiect, divizarea „structurii” în componente interdependente

fără ca acestea să înlocuiască realitatea „obiectivă" a operei de artă, ireductibilă în esență, refuzul „atitudinii" și al „manierei", problema imitației, criteriul semnificației, potențialul expresiv general și conceptul de originalitate, receptarea și valorizarea și, nu în ultimul rând, conceptul pluralității lecturilor operei literare. După inventarierea analitică a „regulilor de utilizare a regulilor", **T.** le verifică funcționarea prin „asocierea și particularizarea lor în anumite «metode» de abordare a textelor". Capitolul *Sistematica genurilor* este un prilej de relectură a textelor călinesciene referitoare la critica literară, la poezie, la proză, la dramaturgie și la scrierile biografice. **T.** restituie într-o sinteză bine structurată ideile lui Călinescu despre genurile literare. Urmărește evoluția conceptelor și a ideilor, le stabilește originile europene sau locale și explică la fiecare pas contradicțiile aparente sau de substanță. Viziunii călinesciene asupra istoriei literare îi este rezervat capitolul *Sinteza epică*, în care **T.** analizează eseurile *Tehnica criticii și a istoriei literare* și *Istoria ca știință inefabilă și sinteză epică*, precum și modul de articulare a cărții *Istoria literaturii române de la origini până în prezent*. Rezultă o diagnosticare a ceea ce este de fapt *Istoria* călinesciană: un construct întemeiat pe o serie de paradoxuri atenuate prin diverse artificii retorice. Călinescu vrea să scrie o istorie fără a se dezice de „patronajul monismului crocean". El nu decupează componentele formale ale operelor și nu le articulează într-o structură istorică supraindividuală, organizarea „momentelor" *Istoriei* făcându-se prin intermediul unor asocieri empirice. De aici, senzația că „volumul călinescian e mai degrabă o colecție de monografii". Dar Călinescu recuperează istoricitatea literaturii noastre instrumentând în subsidiar (pentru a nu contrazice criteriul estetic) „un factor de natură etnică" și elaborează un scenariu metanarativ pentru a descrie emanciparea literaturii române de sub dominația formelor existente în spațiul european, ceea ce ar contrazice ideea continuității tradiției românești. Organicitatea literaturii noastre este restituită prin intermediul „lecturii inverse" și, pentru a nu eșua în izolaționism cultural, Călinescu reintegrează literatura română în marea literatură a Europei. **T.** conchide: „Dacă efectul de organicitate este produs cu ajutorul anumitor strategii narative, efectul de originalitate este obținut prin distorsionarea influențelor. Prin urmare, adevărata unitate a *Istoriei* călinesciene este nu de ordin istoric, ci de natură metaistorică, adică narativă; în fond, narativitatea e aceea care creează, în volumul din 1941, atât istoricitatea literaturii române, cât și specificitatea ei". În alt capitol al cărții este surprinsă în chip analitic evoluția sistemului în funcție de „idealurile" succesive – de substanță sau conjuncturale – pe care criticul și le-a acomodat prin numeroase manevre de justificare și de integrare. Ultimul capitol reprezintă o situare a sistemului călinescian „în spațiu și timp", prin raportare la afinitățile elective și efective ale criticului român. Și asta pentru că, deși asocierea sintezei din 1941 cu marile istorii ale lui Hippolyte Taine, Francesco de Sanctis, Gustave Lanson sau Albert Thibaudet este de multă vreme un loc comun al criticii autohtone, „nimeni nu s-a obosit să examineze convergențele și divergențele între aceste proiecte", dar și pentru că „aria incursiunilor lui Călinescu în spațiul esteticii și al filosofiei germane constituie deocamdată o *terra incognita*". În ceea ce privește raportarea la tradiția critică românească, **T.** discută relațiile ideilor călinesciene cu cele ale lui Titu Maiorescu, G. Ibrăileanu, E. Lovinescu, Mihail Dragomirescu, N. Iorga, Vasile Pârvan. Subcapitolul *G. Călinescu și critica românească postbelică* e o radiografie a „moștenirii călinesciene", cu valoare modelatoare de netăgăduit, dar care a devenit, nu de puține ori, victimă a clișeelor de receptare. Sunt luate în discuție „falsul călinescianism", „falsul anticălinescianism", „anticălinescianismul" și „călinescianismul catalitic" și e avansată o explicație a paradoxalei coexistențe a acestor atitudini. Explicația e asemănătoare (fără a fi echivalentă) cu aceea care justifică prezența în interiorul aceluiași sistem a unui Călinescu platonician și a altuia aristotelian. O observație importantă se referă la faptul că erorile s-au transferat, deghizate în prejudecăți, asupra criticii românești postbelice. Pentru a restitui „summa călinesciană" (Al. Cistelecan), **T.** propune o exegeză înnoitoare, care nu mai are de-a face cu chingile monografiei tradiționale.

SCRIERI: *G. Călinescu. A cincea esență*, București, 2009.

Repere bibliografice: Paul Cernat, *G. Călinescu și condiția criticii autohtone (I–II)*, OC, 2010, 2, 3; Cosmin Borza, *Momentul Terian*, DMT, 2010, 45; Mircea A. Diaconu, *Andrei Terian. Un solar în lumea sublunară (sau câteva cuvinte despre „noua critică")*, CL, 2010, 3; George Neagoe, *Chintesența*, CC, 2010, 5; Alex Goldiș, *Un debut de proporții*, „Bucureștiul cultural", 2010, 94; Șerban Axinte, *O operă critică „de sistem"*, TR, 2010, 188; Gheorghe Grigurcu, *În*

fața lui Călinescu, VR, 2010, 9–10; Al. Cistelecan, *Summa călinesciană*, CLT, 2011, 6. ***Ș.A.***

TERRA, ziar politic, literar și comercial apărut la București între 8 noiembrie 1867 și 8 mai 1869, apoi între 22 ianuarie și 18 iulie 1870, sub redacția lui N. Blaramberg, Aristide Pascal și a lui P. P. Carp, care s-a retras din redacție la 20 aprilie 1870. A fost scoasă și o ediție săptămânală în limba franceză, cu titlul „Le Pays roumain" (24 noiembrie 1867 – 23 mai 1869 și 6 februarie 1870 – 5 februarie 1871). Politicește, cotidianul avea o orientare conservatoare. Acesta este și sensul articolelor lui Blaramberg, Pascal și ale lui Pantazi Ghica, îndreptate cu precădere împotriva lui I. C. Brătianu și a Partidului Liberal. Mai rar au publicat intervenții pe aceeași temă Petre Grădișteanu și P. P. Carp. Literatura din **T.** se reduce la tălmăcirea, în foileton, a unor nuvele sau a unor biografii romanțate (de pildă, *Napoleon* de H. Castille). Ziarul îi promovează însă pe scriitorii junimiști, ale căror lucrări le retipărește din „Convorbiri literare" – poezii de M. D. Cornea, nuvele de Samson Bodnărescu. O susținută campanie critică a desfășurat **T.** împotriva lui B. P. Hasdeu, atât pe plan politic, cât și literar, mai ales prin articolele și scrisorile deschise semnate de P. P. Carp, apoi de Ion Ghica. Favorabil este comentat articolul lui Titu Maiorescu *În contra direcției de astăzi în cultura română*, reprodus în întregime. De o atenție stăruitoare s-a bucurat teatrul românesc, prin Theodor Văcărescu și, mai târziu, prin Pantazi Ghica, ale cărui cronici au dat ziarului consistență culturală. Scrise cu un condei versat, ele au apărut o vreme aproape număr de număr, discutând, pe lângă probleme consacrate dramaturgiei românești, și diverse aspecte ale vieții bucureștene. Literatura franceză a fost popularizată prin comentariile competente ale lui Ulysse de Marsillac, celei germane rezervându-i-se numai un articol, anonim, referitor la poezia lui J. P. Hebel. ***D.M.***

TERTULIAN, N. (12.III.1929, Iași – 11.IX.2019, Suresne, Franța), estetician, critic literar. Este fiul Clarei Weinstein (n. Oivid), profesoară, și al lui Marcu Weinstein, comerciant; prenumele la naștere: Nathan. A învățat întâi la Iași, unde urmează Școala „Trei Ierarhi" (1935–1939), Liceul Național (1939–1940) și liceul evreiesc (1940–1944), apoi la București, unde a frecventat Liceul „I.L. Caragiale" (1944–1946) și Facultatea de Litere și Filosofie, absolvită în 1950. În 1972 a obținut titlul de doctor în filosofie cu teza *Benedetto Croce și Georg Lukács sau Despre raporturile între estetică și filosofie*. Între 1948 și 1954 lucrează în redacția revistei „Contemporanul", în 1950–1954 fiind și șeful Catedrei de teoria literaturii la Școala de Literatură „M. Eminescu". Din 1954 e redactor la „Viața românească", lector la Catedra de estetică de la Facultatea de Filosofie a Universității bucureștene din 1969. Pentru că optase pentru expatriere, este înlăturat din învățământ în 1977 și i se atribuie un post de cercetător la Institutul de Istoria Artei al Academiei. În 1980 emigrează, stabilindu-se în Occident. Ține un curs și un seminar la Institutul de Filosofie al Universității din Heidelberg (1980–1981), funcționează ca profesor asociat la Facultatea de Litere și Filosofie a Universității din Siena, Italia (1981–1982), unde predă un curs de estetică. În 1982 se stabilește în Franța, devine director de studii la École des Hautes Études en Sciences Sociales de la Paris, unde va fi titularul seminarului de istoria gândirii germane (secolele XIX–XX). În publicistică a debutat în 1948 la „Contemporanul". În 1954 îi apare prima carte, *Probleme ale literaturii de evocare istorică.* Mai colaborează la „Gazeta literară", „Luceafărul", „România literară" ș.a., precum și la periodice de peste hotare, ca „Aut aut" (Milano), „Rivista di studi crociani" (Napoli), „Revue d'esthétique" (e în comitetul de redacție), „Europe", „La Quinzaine littéraire", „Critique", „Revue de métaphysique et de morale" (Paris), „Neues Forum" (Viena), „Freies Forum" (Heidelberg), „Archives de philosophie", „Les Temps modernes", „L'Homme et la societé" (e în consiliul de redacție), „Critica marxistă", „Actuel Marx" (figurează în redacție) ș.a. În presă îi apar studii și articole despre Benedetto Croce, Martin Heidegger, Nicolai Hartmann, Theodor Adorno, Carl Schmit, Jean-Paul Sartre, Bertolt Brecht, numeroase exegeze ale operei lui Georg Lukács, care face și obiectul unei cărți apărute la Paris în 1980, *Georg Lukács. Étapes de sa pensée esthétique*, recenzată elogios de Mikel Dufrenne, editată și în limba portugheză în 2008. Exegezele referitoare la Georg Lukács, ca și studiile introductive la traducerea în franceză a unor cărți, precum și a jurnalului de tinerețe analizează scrisul filosofului maghiar atât în sine, cât și în confruntările cu ideile altor gânditori, în special cu acelea ale lui Heidegger. În *Encyclopédie philosophique universelle* (III, Paris, 1992) **T.** semnează articole despre gânditori români (A.D. Xenopol, C. Rădulescu-Motru, D.D. Roșca, Mircea Florian, Tudor Vianu, Mihai Ralea,

Petre Andrei, Camil Petrescu, Mihai Șora), în „Archives de philosophie” (2000) îl prezintă pe D.D. Roșca, în „La Quinzaine littéraire” (1981) examinează scrisul din tinerețe al lui Emil Cioran. La împlinirea, în 2002, a unei jumătăți de secol de la moartea lui Croce, a organizat la Paris un colocviu aniversar, în 2010 a coordonat la Budapesta un colocviu internațional dedicat lui Lukács. De altfel, în decursul anilor **T.** a participat la numeroase întâlniri literare, la congrese de estetică și a conferențiat la Geneva, Tokio, Cérisy-La-Salle etc. E membru fondator al Societății Internaționale „Georg Lukács”, membru în comitetul de conducere la Union pour l’Enseignement de L’Esthétique ș.a. A fost soțul scriitoarei Georgeta Horodincă.

Activ în presa culturală a anilor ’50 din secolul trecut, **T.** scria în litera vremii, „denunțând” ce se considera a fi „incompatibil” cu, „principiile” socialismului în învățământ, edituri și în special în literatură. Din luările sale de poziție se remarcă „vigilența” cu care apăra ceea ce el credea a fi puritatea ideologică a marxismului, pe care autori „burghezi, precum: G. Călinescu”, tindeau să o deturneze: „E interesant că reacțiunea față de marxism se manifestă azi printr-un refugiu în disciplinele științifice minore, lăturalnice, încercându-se o «idealizare» a marxismului în scopul transformării lui într-un corp de idei generale, străin de anumite domenii specifice, care au drept obiect aspecte aparent mai îndepărtate de baza materială”. Blama, de asemenea, socotind-o reacționară, teoria autonomiei esteticului. În schimb, pleda pentru poezia militantă (în slujba noului regim), eroul pozitiv, pentru analiza literaturii având drept ghid marxism-leninismul. Dogmatismul ideologic era servit, totuși, de o ascuțită inteligență disociativă, ceea ce i-a permis să se distanțeze treptat de interpretările vulgare, sociologiste, de pozițiile înguste, falsificatoare; stigmatizând pseudorealismul, schematismul rudimentar, cultivat sub eticheta realismului socialist, el va critica aspru producții literare mediocre, tendențioase la modul primitiv. Deocamdată, din cele două studii ce compun, la mijlocul anilor ’50, volumul *Probleme ale literaturii de evocare istorică*, cel consacrat lui Camil Petrescu evidențiază progresul spiritului democrat-revoluționar în piesa *Bălcescu* și în romanul *Un om între oameni.* Combătând, în *E. Lovinescu sau Contradicțiile estetismului* (1959), teoria lovinesciană a autonomiei esteticului, considerată în parte caducă, „moartă”, exegetul îi recunoaște totuși criticului ceea ce se s-ar putea înscrie în imperativele „noului timp”, adică meritul de a se fi situat în opoziție cu ideologiile și mișcările politice de dreapta. Mult mai suplu gândite și acordând o pondere sporită specificității esteticului, următoarele studii atestă o gândire mai liberă, în concordanță cu stadiul pe plan internațional al gândirii estetice. Se învederează din ce în ce mai clar o vocație teoretizantă, o intensă năzuință la informația exhaustivă. O sensibilă lărgire de perspectivă și un considerabil spor de suplețe interpretativă aduc paginile din *Eseuri* (1968; Premiul revistei „Viața românească”), unde **T.** abordează mai ales ideile estetice și viziunea asupra existenței din operele unor scriitori români și străini de orientări divergente. El analizează creația lui M. Eminescu, Mihail Sadoveanu, Lucian Blaga, Camil Petrescu, Mihai Beniuc sub raport filosofic și sociologic, expune conținutul unei convorbiri avute cu Martin Heiddeger, comentează raporturile criticii stilistice și ale avangardei literare cu marxismul, discută „cazul Lukács”. Eseistul invocă în sprijinul argumentațiilor sale poziții și curente exprimând toate „fețele” veacului al XX-lea, de la Henri Bergson la Jean-Paul Sartre, de la Ludwig Klages la Theodor Adorno, de la Max Scheler la Edmund Husserl, de la Emil Staiger la Georg Lukács, de la fenomenologie la existențialism, de la marxism la spiritualismul catolic. Meritul acestor studii, ca și al celor consacrate altor gânditori străini și români, e acela de a fi instructive. Prin ele cititorul putea să se edifice asupra *Doctrinei substanței* a lui Camil Petrescu, ca și asupra ultimei mari sinteze filosofice a lui Lukács, *Zur Ontologie des gesellschaftlichen Seins.* Și paginile din *Experiență, artă, gândire* (1977) facilitează accesul la estetica lui Schopenhauer, reliefează liniile de forță ale esteticii lui Tudor Vianu, captează pulsația teoretică și tensiunea confruntărilor ideologice din cultura europeană a secolului al XX-lea etc. Articole de sinteză precum *Autonomia și eteronomia artei, Philosophia rediviva, Literatură și istorie, Artă și hermeneutică, Interferența culturilor* validează și precizează lapidar informația conținută în texte vaste cu caracter analitic și micromonografic de la care **T.** pleacă. Eșafodajul ideatic este mult mai solid, mai puternic articulat decât în studiile vechi. Totuși, menționând, de pildă, că „asimilarea temelor schopenhauriene se produce la Eminescu într-un mod cu totul personal”, exegetul nu

iese din tiparul sociologizant, vorbește apăsat despre „distanța” dintre viziunea pesimistă eminesciană – produs, după el, al „sensibilității adânc ultragiate de mizeriile și suferințele lumii”, chinuită „de neputința de a le găsi o dezlegare” – și pesimismul lui Schopenhauer, acest „burghez conservator” care, prin negarea voinței de a trăi, ar fi căutat să-și procure „un soi de confort intelectual la marginea Nirvanei”. Pe de altă parte, interpretând sensurile poeziei și filosofiei lui Lucian Blaga, el afirmă că opera acestuia rezistă nu doar prin „interesul excepțional” al poeziei, ci și prin validitatea unor idei structurante ale sistemului filosofic. Concepția lui Blaga despre divinitate e văzută ca un aspect al „ateismului religios”, filosofic și teologic, fiind opusă fideismului propagat în epocă de Nichifor Crainic, Nae Ionescu și alți ideologi de dreapta. „Cenzura transcendentă” e interpretată nu ca instalare în agnosticism, ci ca „tentativă de a salva prin toate mijloacele demnitatea ființei umane”. Pe un fundal teoretic ce continuă a se revendica din filosofia marxistă se organizează toate aceste studii. Spre deosebire de cele mai vechi, ce afișau preocuparea de a stabili concordanța viziunilor artistice cu ideologia socialistă, cele publicate după atenuarea dirijismului oficial, rigid și îngust, semnalează convergențe și interferări ale unor filosofi stigmatizați oficial altădată ca „idealiști” cu aspecte ale gândirii filosofice emanate din marxism în secolul al XX-lea. În *Experiență, artă, gândire*, dar și în *Perspective contemporane* (1981), indiferent de obiectul lor, de domeniul vizat, textele excelează prin densitate și rigoare, prin receptivitatea la orice punct de vedere corect argumentat, prin rezerva față de îngustimile de vederi arborate în numele marxismului. Construit pe ideea că „adevărata critică se întemeiază pe o estetică sistematică și în ultimă analiză pe o întreagă filosofie”, volumul *Critică, estetică, filosofie* ((1972), mai unitar, propune un *arpeçu* asupra zonelor-nucleu ale esteticii secolului al XX-lea, întregul conținut gravitând în jurul problematicii sistemelor lui Benedetto Croce și Georg Lukács, care polarizează întrucâtva gândirea estetică a veacului. Exegetul relevă incompatibilitatea dintre „imanentismul” și „spiritualismul absolut” crocean și materialismul dialectic și istoric cultivat de Lukács, nu însă fără a constata punctele comune. Ce separă tranșant poziția materialistă de cea idealistă e radicala diferență de concepție în ce privește natura artei. **T.** urmărește minuțios curba evoluției filosofului maghiar, îi delimitează cu acuratețe etapele, dând o radiogramă edificatoare a avatarurilor parcurse de gândirea sa de prin 1910, când îi apărea *Die Seele und die Formen*, până la elaborarea marilor opere de sinteză. Concluzia este că prin Georg Lukács s-a realizat „sinteza imposibilă”. În problema naturii artei, ca de altfel și în alte chestiuni, estetica lui Lukács ar valida surprinzător poziția unui *tertium datur*. Pentru el, arta este, ca și pentru Croce, un exercițiu cu valoare intrinsecă, structural diferit și independent față de celelalte activități ale spiritului. De aici specificul, autonomia ei, dar autonomie nu în sensul unei izolări absolute, ci în acela al independenței față de alte valori, al autoconstituirii și autoguvernării după legi proprii. Ceea ce corifeul intuiționismului nu putea accepta e conceptul „mimesis”, fundamentul în sistemul lui Lukács. După opinia lui **T.**, acest concept ar fi, în ultimă instanță, sinonim cu cel crocean de „idealitate” a artei, opinie discutabilă de vreme ce ele pot fi corelate, dar nu sunt identice. Alte multe puncte de vedere îl despart pe Lukács nu doar de Croce și în genere de idealiști, ci – cum menționează **T.** – chiar de o seamă de artiști revoluționari și de teoreticieni marxiști.

SCRIERI: *Probleme ale literaturii de evocare istorică*, București, 1954; *E. Lovinescu sau Contradicțiile estetismului*, București, 1959; *Eseuri*, București, 1968; *Critică, estetică, filosofie*, București, 1972; *Experiență, artă, gândire*, București, 1977; *Georges Lukács. Étapes de sa pensée esthétique*, tr. Fernand Bloch, Paris, 1980; *Perspective contemporane*, București, 1981; *Georges Lukács: un philosophe à contre-courant*, Paris, 1997.

Repere bibliografice: Nicolae Manolescu, *„Eseuri”*, CNT, 1968, 13; Ov. S. Crohmălniceanu, [*N. Tertulian*], GL, 1968, 32, LCF, 1978, 13; Edgar Papu, *Eseurile lui N. Tertulian*, VR, 1969, 2; *Un estetician român în reviste străine*, RL, 1971, 34; Vasile Florescu, *O carte de estetică*, LCF, 1973, 15; Georgescu, *Printre cărți, 334–343*; Eugen Barbu, *Posteritatea lui Lovinescu și profitorii lui*, LCF, 1975, 43; Georgescu, *Volume, 169–173*; Micu, *Lecturi, 209–215*; Mihăilescu, *Conceptul*, II, *98–103*; Victor Ernest Mașek, *Contribuții teoretice*, RL, 1981, 11; Crohmălniceanu, *Pâinea noastră, 344–348*; Nițescu, *Proletcultismul, 270–275*; Micu, *Ist. lit.*, *762–763*; *Dicț. scriit. rom.*, IV, *545–547*; Manolescu, *Enciclopedia, 687–688*. ***D.Mc.***

TERZIMAN, Alexandru (24.I.1894, Stănișești, j. Bacău – 23.XI.1943, Șevcenko–Taișet, Rusia), poet, gazetar, traducător. Este fiul Fridei și al lui Iacob Altersohn, funcționar comercial; prenumele la naștere: Isaac. Lipsurile materiale ale familiei îl obligă să se

angajeze de la șaisprezece ani ucenic-vânzător la un negustor din Stănișești, între 1911 și 1916 fiind vânzător la un magazin din Bacău, ani în care termină, în particular, și gimnaziul. Debutează, cu versuri, în 1914, la „Revista copiilor și a tinerimii". Continuă să publice poezii, schițe și povești în „Universul literar", „Mișcarea" ș.a. Din 1916, încorporat, participă la acțiunile militare până la sfârșitul războiului. Scoate, în primul an de apariție cu I. Tedescul (Isac Kaufman), o vreme singur, ulterior cu D. Iov, „Biblioteca copiilor și a tinerimii" (București, Chișinău, 1918–1922). Secretar de redacție la „Chemarea" lui N. D. Cocea (București, Chișinău, 1918–1920), pleacă din 1920 la Chișinău, de unde va trimite corespondențe cotidienelor „Adevărul", „Dimineața", „Lupta" și „Flacăra". Un timp îndeplinește și funcția de inspector al artelor pentru Basarabia. Mai colaborează la revistele „Moldova de la Nistru" și „Renașterea Moldovei". Din 1924 ziarele „Adevărul" și „Dimineața" îl angajează în calitate de corespondent oficial. Trece, cu aceleași însărcinări, la „A.B.C." (1934–1935) și la „Zorile" (1935–1936). Totodată, editează la Chișinău o gazetă politică, „Izbânda" (1931–1933), subvenționată de Partidul Național Țărănesc, și o vreme asigură secretariatul de redacție și susține mai multe rubrici la „Viața Basarabiei", revista condusă de Pan Halippa. Colaborează cu versuri, proză, cronici literare, literatură pentru copii și, în primul rând, cu o bogată publicistică socială și politică, uneori agresivă, ceea ce îi va aduce mai multe procese de presă. Scrie și la „Scena", „Sburătorul", „Luceafărul", „Gândirea", „Rampa", „Ploieștiul literar", „Dreptatea", „Adam" ș.a. Funcționar la o agenție de publicitate (1937–1940), rămâne la Chișinău după ocuparea Basarabiei de către sovietici și, salarizat de Asociația Scriitorilor din teritoriul de peste Prut, își continuă activitatea literară: redactor la revista „Octombrie", scrie povestiri pentru copii, traduce din Pușkin și Lermontov, compune drama *Căpșuna roșie*. Va fi arestat în iunie 1941, sub acuzația de propagandă antisovietică (se opusese rusificării „limbii moldovenești" și comentase negativ politica sovieticilor), judecat, condamnat la zece ani de detenție și deportat în Siberia. S-a stins, în urma unei duble pneumonii, în lagăr.

Prima carte a lui **T.**, *Stele sub nori*, apărută în 1927, e o culegere de versuri care, în contradicție cu temperamentul nestăpânit al gazetarului, mărturisesc o înclinare spre meditație și paseism, demersul liric fiind oarecum defazat, prin recursul la simbolismul anilor 1910–1920. Poveștile și poeziile pentru copii din *Cartea noastră* (1934, în colaborare cu P. Crihan) au o subliniată adresă morală, căreia duioșia îi adaugă căldură și culoare. În intervențiile pe teme literare – cronici, recenzii, note polemice – **T.** comentează, pe de o parte, actualitatea, mai ales pe aceea de la București, iar pe de alta, încearcă să atragă atenția asupra vieții culturale din Basarabia: situația Teatrului Național din Chișinău, activitatea autorilor basarabeni, diverse comemorări (Zamfir C. Arbore, Axente Frunză ș.a.), examenele de bacalaureat etc. A tradus în presă din Lenau, Pușkin, Lermontov, Cehov, Kuprin, Rainer Maria Rilke, Molnar Ferenc, Frank Crane, Jíři Walker, Bjørnstjerne Bjørnson, August Strindberg, Rabindranath Tagore sau din scriitorii de limbă idiș: S. S. Frug, Hugo Zukerman, M. Spektor, I. L. Peretz, D. Pinski ș.a. În volum i-au apărut, în transpuneri corecte, *Inima* de Heinrich Mann, *Seducătorul* de Franz Wedekind, *Păianjenul* de H. H. Ewers, poeme de Rabindranath Tagore (prin intermediar german) ș.a.

SCRIERI: *Stele sub nori*, București, 1927; *Cartea noastră* (în colaborare cu P. Crihan), Chișinău, 1934. **Traduceri:** Abraham Reisen, *Bani de iarmaroc*, București, [1919]; Heinrich Mann, *Inima*, București, [1925]; Franz Wedekind, *Seducătorul*, București, 1925; Rabindranath Tagore, *Mama și copilul*, Chișinău, 1933; Hans Heinz Ewers, *Păianjenul*, București, f.a.

Repere bibliografice: D. Iov, *Condamnarea lui Terziman*, „Îndreptarea", 1924, 570; E. Marghita, *„Stele sub nori"*, DMN, 1927, 26 octombrie; Const. Șăineanu, *„Stele sub nori"*, ADV, 1927, 13 455; *Procesul de presă de la Chișinău*, ADV, 1928, 13 653, 13 654; Tudor Teodorescu-Braniște, *„Stele sub nori"*, ALA, 1929, 428; Sașa Pană, *Alexandru Terziman*, „Unirea", 1946, 57; Zaharia Stancu, *Memorii*, LCF, 1971, 42; Sașa Pană, *Alexandru Terziman*, RCM, 1972, 288; Sava Pânzaru, *Dispărut fără urmă…*, LA, 1997, 11 decembrie; Cimpoi, *Ist. lit. Basarabia, 388*; Colesnic, *Basarabia*, III, *204–207*; *Dicț. Chișinău*, *526–527*. **S.P.**

TEXTUALISM. Cariera pe teren românesc a acestui termen a fost inițiată pe filieră franceză: teoriile novatoare elaborate în deceniile al șaptelea și al optulea din secolul trecut în domeniul științelor limbajului și, în general, ale comunicării (semiotică sau semiologie, poetică, retorică, teorie literară etc.) au pătruns relativ repede și în mediul academic și scriitoricesc de la noi. Astfel, au fost traduse și publicate lucrări precum *Pentru o teorie a textului* (1980), reunind studii și eseuri de Roland Barthes, Jacques

Derrida, Julia Kristeva, Jean Ricardou, Tzvetan Todorov, Marcelin Pleynet ș.a. Aici era recapitulat și ceea ce s-a publicat în materie de lucrări ținând de curente sau școli (formaliștii ruși, Școala de la Praga, Grupul μ), care au marcat dezvoltarea cercetării din secolul al XX-lea, precum și de scrieri aparținând unor autori ca Tzvetan Todorov, A. J. Greimas, Umberto Eco, Gérard Genette, Jean Starobinski ș.a. Era creionat și impactul înregistrat în spațiul românesc de teoriile vehiculate de gruparea de la „Tel Quel", numele menționate fiind Sorin Alexandrescu Irina Bădescu, Al. Călinescu, Livius Ciocârlie, Silvian Iosifescu, Adrian Marino, Romul Munteanu, Mihai Nasta, Ion Pascadi, Alexandru Sincu, Radu Toma, Henri Wald. În acest context s-au coagulat și practici de creație revendicându-se – mai mult sau mai puțin explicit – din **t.** De fapt, sub termenul-umbrelă **t.** la noi au coexistat mai multe „aripi" sau „zone" de preocupări; domeniile de manifestare au fost două: critica literară și beletristica. În critica literară un promotor al „telquelismului" sau, mai bine zis, al utilizării teoriei „textului modern" este Livius Ciocârlie în *Realism și devenire poetică în literatura franceză. De la simbolul romantic la textul modern* și în *Negru și alb*, apărute în a doua jumătate a anilor '70 din secolul trecut. El sintetiza judicios atributele teoriei textualiste, dar exprima și oarecare scepticism asupra viitorului utilizării metodei interpretative: „Dintre implicațiile lui, textul pare să cuprindă cu ușurință ideea de suprafață pliată, alcătuită din limbaje divers colorate, ce se împletesc potrivit unui ritm. Între părțile lui, iar nu între niveluri, ca în vechea structură, sclipesc reflexe și se încinge un joc – sintactic și semantic – la sfârșitul căruia înțelesul rămâne incert. Căutarea sensului, sinuoasă, rătăcitoare, în labirint, aduce cu sine dispersarea eului pe firele țesăturii sau, mai bine zis, așteptarea sensului îl schimbă pe cititor într-o Penelopă care, fără odihnă, destramă și țese altfel, iarăși și iarăși. Același văl. [...] În loc să mai decurgă, firesc și obedient, prin influență, din starea anterioară a literaturii ori, ca *structură,* să nu aibă legătură cu ea, textul sfâșie urzeala literară, el este urmarea unei rupturi. Textul nu reflectă sens, ca oglinda, nu poartă sens, ca un recipient, ci proliferează sens, pe măsura fabricării sale. [...] Nu cumva [...] în confruntare cu pânza uneori aspră, ca de sac, a literaturii noi, prea elegantul *text* apare desuet ?". Ralieri la teoria textului și, în general, la metodologia analitică desprinsă din științele limbajului pot fi observate, cam în aceeași epocă, și la alți critici, de pildă la Al. Călinescu, dar ele nu au fost numeroase, iar orientarea aferentă a rămas, la noi, minoritară. O foarte consistentă și viguroasă referire la teoria textului și la **t.** a fost oferită de Marin Mincu, care a publicat în 1979 articolul *Aventura dramatică a semnificantului*, cu referire la poezia lui Nichita Stănescu și cu un prim recurs la grilele textualiste. Atașat conceptului, criticul va acționa atât ca teoretician, cât și ca practician în materie de interpretare critică. În volumul *Ion Barbu. Eseu despre textualizarea poetică* (1981) el dă cea dintâi analiză consistentă a operei unui autor român înfăptuită prin apel la teoria textului, dar și un îndreptar structurat prin contribuție teoretică originală. Oportunitatea demersului a fost sesizată și apreciată de îndată, precizându-se că astfel se tinde „spre o considerare a faptului artistic în literalitatea lui imanentă și capabilă de autogenerare spontană, fără intervenție exterioară" (Nicolae Manolescu). Cu *Eseu despre textul poetic* (1986) și cu *Textualism & autenticitate* (1993) Marin Mincu configurează un edificiu teoretico-aplicativ în care conceptele „avangardă", „experimentalism" și „autenticitate" dețin locuri hotărâtoare, viziunea criticului fiind alimentată îndeosebi de școala de semiotică italiană. Este adevărat că el a operat ajustări, redefiniri, lărgiri ale conceptului **t.** și, pe de altă parte, poate că a exagerat aria lui de cuprindere, diminuându-i astfel relevanța. Într-un interviu din 1989 Marin Mincu insistă asupra distincției între poeți „textualizanți" („Ion Barbu este în general numit textualizant, fiind un autor de Text, precum marii poeți din toate timpurile") și „textualiști" („tinerii poeți care încearcă să textualizeze realul în mod programatic"), furnizând explicații asupra opiniei sale: „Primul termen este implicit marii creații, pe când al doilea e un reflex recent al conștiinței de sine extreme, pe care o achiziționează emitentul poetic în faza în care ne aflăm. Deci textualizarea se reperează a posteriori, ca efect al operei constituite, pe când textualismul actual e mai mult o problemă de techne pe care autorii li-o propun a priori, fără a simți decât rareori mușcătura otrăvitoare a fiorului textualizant". Este interesant de remarcat că generația optzecistă în plină afirmare nu s-a lăsat de fapt „anexată" de critic, ci și-a produs propria critică și propriul discurs teoretic, dar și în beletristică propriul ei **t.** Nu toți optzeciștii erau însă „textualiști", dar unii s-au manifestat ca atare,

au dat și texte teoretice, programatice, relativ puține și nu foarte riguroase. Nucleul activ al acestei orientări în proza optzecistă era format din câțiva scriitori născuți în 1950, care au urmat studiile universitare la Facultatea de Limba și Literatură Română din București în anii 1969–1973, au frecventat cenaclul Junimea, condus de Ov. S. Crohmălniceanu, și au constituit grupul autointitulat „Noii". Ei au putut fi la curent cu telquelismul, cu teoriile de sorginte franceză privind „textul", cu Noua Critică și cu Noul Roman etc. Principiile ideologiei lor literare erau alimentate de teoria textualistă telquelistă, fără să se confunde întru totul cu aceasta. Simplificând, s-ar putea susține că **t.** (românesc, optzecist) este un curent literar care în mare parte preia ca suport teoretic ideile structuraliste ale grupării de la „Tel Quel". Cei mai importanți reprezentanți ai orientării sunt, într-o primă etapă, Mircea Nedelciu, Gheorghe Crăciun, Gheorghe Iova, Gheorghe Ene; li s-au adăugat curând autorii cuprinși în antologia *Desant 83* (Nicolae Iliescu, Cristian Teodorescu, George Cușnarencu, Ioan Lăcustă, Constantin Stan, Hanibal Stănciulescu, Ion Bogdan Lefter ș.a.) și etichetați ca „textualiști", dar și autori din generații anterioare, precum Vasile Andru. **T.** a fost o practică literară și o opțiune de ideologie estetică pentru o parte a generației optzeciste de scriitori, manifestându-se exclusiv în proză, pe când **t.** lui Marin Mincu se referea și la poezie, dacă nu în primul rând la poezie. Fără să fie afirmat programatic, acest concept a fost pomenit și conturat în scrieri de „critică internă", apărute în anii '80 în presă și antologate de Gheorghe Crăciun în volumul *Competiția continuă. Generația '80 în texte teoretice*, publicat în 1994 și reeditat, într-o formă adăugită, în 1999. S-a observat că reprezentanții **t.** de la noi ar fi nutrit o ideologie literară implicită: considerând că lumea funcționează ca un text, iar textul funcționează ca lume, atunci, prin textualizare, se modifică într-un fel sau altul lumea. Afirmații concludente privind modul de a vedea **t.** pot fi găsite la Gheorghe Iova în articolul intitulat *Despre text*: „Se înregistrează un fenomen aproximat prin termeni ca «textualism», «textuare», «teoria și practica textului», «textualizant». Unde

Alexandru Mușina, Mariana Marin, Mircea Cărtărescu, Ion Bogdan Lefter și Bogdan Ghiu

invarianta este «text». De văzut ce vor să determine acești termeni. «Text» vrea să spună, într-o aproximare largă, «orice emisie lingvistică având un sens». O astfel de definiție devine repede, firesc, inoperantă. [...]Textualismul este o mișcare literară caracterizată de o atitudine radicală față de materialul lingvistic. Superficial, el poate fi recunoscut după un comportament: referirea la text în text. În cadrul textualismului, diferența dintre teorie și practică nu se mai face. Se vorbește de o teorie a practicii și de o practică a teoriei. [...] Lumea în care trăim nu poate fi întreținută fără o imensă producție textuală. [...] Pentru cel care textuează, semnul este corporal, este de aceeași natură cu propria lui ființă. El are conștiința că ceva se transformă în text și asta nu poate fi decât propria lui ființă. [...] Textuarea este un act radical. Asta înseamnă onestitate, franchețe, competență, acuratețe. Nu se supune clauzei de lizibilitate, de inteligibilitate imediată/necondiționată". La nivelul practicii literare propriu-zise, în scrierile celor de la „Noii" și, în general, ale „aripii" textualiste a optzecismului, se poate depista interesul deosebit pentru exersarea unor rafinate procedări de configurare a infrastructurii textului, fragmentarea discursului, detalierea descripțiilor, recurgerea la alternarea unor planuri narative, a unor „voci" multiple, a unor perspective diferite. Importante și caracteristice sunt și cultivarea recursului la intertextualitate, afișarea metaficțiunii, dezvăluirea procedeului, inconfundabil pentru arbordarea atitudinii textualiste la prozatorii optzeciști fiind câte un „gest" radical, performat în sânul textului, „referirea la text în text" invocată de Gheorghe Iova, cum sunt adresarea directă a naratorului către cititor, autodescrierea auctorială sau autocomentariul, toate vizând cele scrise/citite „tocmai atunci" și înfățișând chiar acțiunea de scriere a textului, ceea ce duce la deconspirarea ironică a iluziei reprezentării și vădește artificiul intrinsec al literaturii. Acești prozatori se străduiau să investigheze prin practica textuală diferitele variante posibile ale relațiilor dintre text, narator, personaj, narațiune, realitate, în dorința de a obține o nouă modalitate de „scriere" a „realului", presupusă a fi mai eficace și mai autentică decât cele vetuste, promovate anterior. Textualiștii români nu se doreau evazioniști, ci, dimpotrivă, puternic conectați la „real", de aceea operau cu arsenalul lor teoretic: metatextul, paratextul, hipotextul, autoreferința, fragmentarismul, colajul, suprapunerea vocilor, registrelor, planurilor etc. Ei au puncte de vedere diferite, unghiuri de abordare diferite, chiar dacă, în ultimă analiză, convergente ori înrudite. Astfel, Vasile Andru opina: „Așadar, noțiunea de text este redefinită. Are loc o masivă inserțiune de materie considerată până acum ca neliterară. Dinspre lume spre literatură *vin curenți multipli* și scriitorul învață să-i capteze. Aceasta în avantajul autenticității, al ideii de complexitate", iar Gheorghe Crăciun afirma, între altele: „Deliteraturizarea percepției și a discursului narativ, punerea în discuție a unor «relații de producție» estetică până acum trecute sub tăcere (scris–citit, enunț–enunțare, autor–narator–personaj, limbă vie–limbaj, descriere–povestire, povestire– prezentare), revizuirea naturii și importanței categoriilor de «specie» și «gen», reconsiderarea practică a conceptelor de «invenție» și «reprezentare», opțiunea pentru «text» ca structură deschisă sunt probleme care apar în manifestările acelei conștiințe teoretice despre care vorbeam". Considerații teoretice și observații substanțiale privind **t.** se întâlnesc și la Mircea Nedelciu în ampla sa prefață la romanul *Tratament fabulatoriu* (1986), un text complex, oarecum alunecos, cumva ambiguu, care a generat comentarii contradictorii: s-a spus, că ar fi un text „viclean", o stratagemă menită să păcălească vigilența autorităților totalitare și să legitimeze în fața acestora literatura novatoare a optzeciștilor, așa că – au dedus unii – nu ar trebui citit și azi „în litera" lui. Aici se află de pildă afirmații de genul aceasta: „Dacă problema literaturii este aceea de a «face omul», de a participa la o largă acțiune de formare a omului nou, atunci stăpânirea a numeroase tehnici narative, autoreferențialitatea (în felul acestei prefețe), introducerea testelor și a conexiunilor inverse, piedicile puse lecturii «consumiste» și încercările de a dota cititorii cu mijloacele adecvate de analiză, toată această desfășurare de forțe auctoriale face parte din procesul de conștientizare a participării la nobila acțiune antropogenetică". Totuși, **t.** optzecist nu a fost o mișcare unitară, nici ca estetică și nici ca tehnică, la un moment dat devenind „un concept umbrelă" (Adrian Oțoiu). Noțiunea rămâne, în ultimă instanță, destul de vagă și ambiguă. Totuși, din dezbaterile, confruntările, controversele și pledoariile care au vizat fenomenul, ca și din practica scripturală, din corpusul beletristic care s-a revendicat mai mult sau mai puțin explicit de la procedeele „textualizării" s-a constituit o țesătură de

abordări, de opinii care, în toată diversitatea lor, circumscriu în mod mulțumitor conceptul în vederea utilizării lui ca termen de istorie literară. Se cuvine să fie semnalată, în această privință, între alte demersuri, cercetarea întreprinsă de Octavian Soviany în *Apocaliptica textului. Încercare asupra textualismului românesc* (2008), care dă seama în mod exemplar de complexitatea fenomenului. Mai târziu, în anii ’90 și după anul 2000, în confruntarea ideologiilor estetice s-a recurs la termenul „postmodernism” pentru a desemna literatura percepută drept novatoare, iar **t.** a făcut figură de caz particular, de etapă tranzitorie, versiune secundară a postmodernismului. Astfel, în arena disputelor literare cu susținere teoretică, **t.** a fost „absorbit” de postmodernism, persistând ca termen independent doar pentru demersuri istoriografice, pentru desemnarea unei etape și a unui „versant” al prozei românești din ultimele decenii. Cu privire la rolul și ponderea **t.** în peisajul prozei optzeciste, considerații lămuritoare se găsesc la Mircea Cărtărescu în *Postmodernismul românesc* (1999), unde se afirmă că de la început „s-a conturat o fisură între prozatorii care se arătau mai curând atrași de primul termen al sintagmei («realiștii» grupului) și cei care meditau mai ales la aspectele textuale ale povestirii: «textualiștii». Distanța între ei este una graduală, dar privind lucrurile de departe linia de demarcație este destul de limpede. […] Dacă textualismul a impregnat, indiscutabil, întreaga proză optzecistă, mărindu-i capacitatea de reflecție teoretică și complexitatea formală (și pregătind-o pentru complicatele manevre textuale ale metaficțiunii postmoderne), nu e mai puțin adevărat că el însuși, după 1980, nu a mai existat în stare pură”. Ceea ce rămâne de necontestat, e că, deși de la un moment dat „depășit”, marginalizat, trecut în uitare, **t.** optzeciștilor a avut o însemnătate notabilă, a fertilizat proza românească a epocii.

Repere bibliografice: Livius Ciocârlie, *Realism și devenire poetică în literatura franceză. De la simbolul romantic la textul modern*, București, 1979; Marin Mincu, *Ion Barbu. Eseu despre textualizarea poetică*, București, 1981; Nicolae Manolescu, *Teoria și practica textului*, RL, 1982, 12; Marin Mincu, *Eseu despre textul poetic*, București, 1986; ed. (*Experimentalismul poetic românesc)*, pref. Ștefan Borbély, Pitești, 2006; Simion, *Scriitori*, IV, *466–476, passim*; Vasile Andru, *Memoria textului*, București, 1992; Țeposu, *Istoria*, *111–119*; Marin Mincu, *Textualism & autenticitate,* Constanța, 1993; *Competiția continuă. Generația ’80 în texte teoretice*, îngr. Gheorghe Crăciun, Pitești, 1994; ed. 2, Pitești, 1999; Monica Spiridon, Ion Bogdan Lefter, Gheorghe Crăciun, *Experimentul literar românesc postbelic*, Pitești, 1998; *Generația ’80 în proza scurtă*, îngr. Gheorghe Crăciun și Viorel Marineasa, Pitești, 1998; Gheorghe Crăciun, *În căutarea referinței*, Pitești, 1998; Mihaela Ursa, *Optzecismul și promisiunile postmodernismului*, Brașov, 1999, *53–72, passim*; Cărtărescu, *Postmodernismul*, *408–419, passim*; Gheorghe Iova, *Acțiunea textuală. Bunul simț vizionar*, Pitești, 1999; Mihaela Ursa, *Gheorghe Crăciun*, Brașov, 2000; Adrian Oțoiu, *Proza generației ’80. Strategii transgresive*, I–II, Pitești, 2000–2003; Octavian Soviany, *Textualism, postmodernism, apocaliptic*, I–II, Constanța, 2000–2001; Marin Mincu, *A fi mereu în miezul realului*, introd. Octavian Soviany, Constanța, 2001; Octavian Soviany, *Experiment și angajare ontologică*, București, 2002; Octavian Soviany, *Apocaliptica textului. Încercare asupra textualismului românesc*, București, 2008; Adina Dinițoiu, *„Textualism socialist” și „rezistență prin cultură” în proza anilor ’80*, OC, 2009, 38; Soviany, *Cinci decenii*, I, *72–75*, *173–182*, *183–190*, *passim*. ***N.Br.***

THEODORESCU, Barbu (14.VIII.1905, Craiova – 28.I.1979, București), bibliograf, editor, istoric literar. Este fiul lui Marin Theodorescu, negustor. Urmează cursurile secundare la Liceul Național din Craiova, apoi Facultatea de Litere și Facultatea de Drept la Universitatea din București, absolvite în 1929. Face și un stagiu de specializare în Elveția, Italia și Franța (1929–1931). Obține doctoratul în filosofie în 1939 cu teza *Istoria bibliografiei române*. Bibliotecar la Biblioteca Academiei (1926–1929), va fi secretar al lui N. Iorga, ulterior director de cabinet când savantul e desemnat președinte al Consiliului de Miniștri (1931–1932). Funcționează ca profesor de liceu la București, devine conferențiar la Universitatea din Craiova (1960) și la cea din București (1966–1971). În perioada interbelică a mai îndeplinit funcția de subdirector al Fundației Regale pentru Literatură și Artă și de secretar al Uniunii Fundațiilor Culturale. Colaborează la „Convorbiri literare”, „Revista istorică”, „Arhivele Olteniei”, „Vremea” (la care din 1930 este redactor), „Boabe de grâu”, „Revista Fundațiilor Regale”, „Floarea soarelui” (1927–1929, scoasă împreună cu I. E. Torouțiu), „Adevărul”, „Biserica Ortodoxă Română”, „Neamul românesc”, „Cuvântul”, „Gândirea”, „Societatea de mâine”, „Cele trei Crișuri”, „Ramuri”, „Manuscriptum”, „Studii și cercetări de documentare și bibliologie” ș.a. A mai semnat Filip Roman și Stelian Andrei.

Subiectul major, îndelungat și constant de cercetare al lui **T.** este personalitatea lui Nicolae Iorga. De la debutul editorial cu volumul al doilea, *Bibliografia operilor*, din lucrarea *Nicolae Iorga. Viața și opera* (1931) până la biobliografia *Nicolae Iorga (1871–1940)* (1976), cercetează, cu o devoțiune exemplară, viața și mai cu seamă uriașa activitate a savantului. Tipărește atât lucrări privind ansamblul operei, precum *Bibliografia istorică și literară a lui N. Iorga (1890–1934)* (1935), *Bibliografia politică, socială și economică a lui N. Iorga (1890–1934)* (1937), *Nicolae Iorga* (1943), *Nicolae Iorga* (1968), cât și contribuții privind o latură sau alta a biografiei și activității istoricului și scriitorului: *Un concurs universitar celebru: Nicolae Iorga* (1944), *Contribuțiuni la cunoașterea strămoșilor lui Nicolae Iorga* (1947) ș.a. Apariția lucrării din 1931 a fost o revelație chiar pentru Iorga, care va nota în 1936, în *Istoria românilor*: „Dar studiile de amănunte se înmulțiseră în activitatea mea, risipindu-se în chipul cel mai larg și mai variat. […] Mult timp mi-am făcut fireasca iluzie că, de vreme ce le știu eu – și, de altfel, fără trudita și așa de utila bibliografie a scrisului meu de d. Barbu Theodorescu, însumi le-aș fi putut descoperi, uneori, numai cu greu –, le știe toată lumea. Abia acum îmi dau samă îndeajuns că, departe de a fi cunoscute obișnuitului cetitor cult, care vrea să afle istoria neamului său, nici erudiții nu le pot da de urmă”. Partea rezistentă a scrierilor lui **T.**, la care au făcut apel cei ce au scris despre Iorga și care va rămâne extrem de utilă pentru cercetători este bibliografia operei savantului. Cealaltă parte este dominant expozitivă, ilustrată abundent cu citate, care în concepția biografului și comentatorului acordă studiului „un colorit de autenticitate și prospețime”. De asemenea, **T**. a fost preocupat încă de la teza de doctorat de istoria bibliografiei române. A tipărit și un studiu în acest domeniu, mai întâi în 1945, reluat în 1972 – un tablou descriptiv, bine documentat, despre începuturile acestei discipline la români.

SCRIERI: *Nicolae Iorga. Viața și opera*, vol. II: *Bibliografia operilor*, București, 1931; *Nicolae Iorga*, București, 1932; *Bibliografia istorică și literară a lui N. Iorga (1890–1934)*, București, 1935; *Constantin Lecca*, București, 1938; *Manualul bibliotecarului*, București, 1939; *Nicolae Iorga*, București, 1943; *Un concurs universitar celebru: Nicolae Iorga*, București, 1944; *Istoria bibliografiei române*, București, 1945; ed. 2, îngr. Niculae Gheran, București, 1972; *Contribuțiuni la cunoașterea strămoșilor lui Nicolae Iorga*, București, 1947; *Literatura rusă și sovietică în limba română (1830–1959)*, pref. Tamara Gane, București, 1959; *Nicolae Iorga și educația maselor*, București, 1967; *Folclor literar românesc* (în colaborare cu Octav Păun), București, 1967; *Nicolae Iorga*, București, 1968; *Biografia școlară a lui N. Iorga*, București, 1970; *Nicolae Iorga (1871–1940). Bibliografie*, București, 1976. **Ediții:** N. Iorga, *Pagini de tinerețe*, I–II, pref. edit., București, 1968, *Scrieri despre artă*, pref. edit., București, 1968, *Cugetări*, pref. edit., București, 1968, *Studii literare*, I–II, pref. edit., București, 1969, *Istoria literaturii române în secolul al XVIII-lea (1688–1821)*, I–II, pref. edit., București, 1969, *Scrieri istorice*, I–II, pref. edit., București, 1971; *Scrisori către Nicolae Iorga*, I–II, București, 1972.

Repere bibliografice: N. Iorga, *Istoria românilor,* I, partea I, București, 1936, *5;* Perpessicius, *Opere*, V, *196–197*; Mircea Anghelescu, *„Istoria bibliografiei române”*, RL, 1972, 30; Bucur, *Istoriografia, 484–485*; *Dicț. scriit. rom., 547–548*; Firan, *Profiluri*, II, *290–292*; Niculae Gheran, *Arta de a fi păgubaș*, II, București, 2010, *429–439*. ***I.D.***

THEODORESCU, Cicerone (9.II.1908, București – 18.II.1974, București), poet, traducător.

Este fiul Păunei (n. Brânduș) și al lui Mihail N. Teodorescu, muncitor ceferist. Urmează la București liceul, apoi Facultatea de Litere și Filosofie. Este profesor la mai multe licee și ziarist, colaborând mai ales la presa de stânga. După 1944 deține funcții înalte în Centrala Cărții, este vicepreședinte al Uniunii Scriitorilor, iar din 1949 până în 1953 e redactor-șef la „Viața românească”. Debutează în 1925 la „Universul literar”, iar editorial în 1936 cu volumul de versuri *Cleștar*. Mai colaborează la „Bilete de papagal”, „Azi”, „Cuvântul”, „Cuvântul liber”, „Facla”, „România literară”, „Lumea”, „Sinteza”, „Vremea”, „Zodiac”, „Tribuna poporului”, mai târziu la „Gazeta literară”, „Luceafărul” ș.a. Traduce poezia lui Vladimir Maiakovski, de care este, de altfel, influențat în lirica proprie, dar și din alți autori. Tălmăcește, adaptează sau scrie literatură pentru copii. A mai semnat Radu Lăncieru, Victor Sângeru, C. Tudor, C. Tudoran.

În versurile de început **T.** cultivă o formulă mixtă, o combinație de simbolism ermetic și neoromantism cu tușe expresioniste, vagul simbolist și ambiguitatea fiind o constantă a liricii sale, păstrată chiar și în formula social-militantă de după 1944. Temele și decorul sunt însă de factură romantică: suferința fără nume, singurătatea, dragostea, amintirea, lacrimi, stele, albastru, luna etc. Un poem precum *Pentru cântecul întârziat* ilustrează acest mixaj reușit: „În nopțile cerește înfrunzite,/ În toamna-acestor întristate ore,/ Albastrul, printre stelele coclite,/ Întinde pretutindeni crengi sonore.// Cu-a ta prezență-n gând, oricine-ai fi,/ Mi-mpodobesc singurătățile-aurii/ Sub luna care-și cântă neatins/ Pe ram albastru,/ cântecul aprins.// Nu am prieten nici un om./ S-o cânt, prietenia ta o caut./ Înclină crengile albastrului tău pom…/ Ajută-mă să tai un flaut”. În ciclul care dă titlul volumului tonalitatea melancolică alternează cu elanurile uriești, adesea nesusținute stilistic. Revolta, una de tip arghezian, de proporții cosmice, dar conotată ambiguu, posibil social, are pe alocuri și o latură baudelairiană, în sensul apropierii de estetica urâtului: „Vreau inimii văpaia de sânge în nămol…” (*Surdină*). Textele din *Cântece de galeră* (1946) vor miza tocmai pe dezlănțuirea forțelor fruste, stihiale, din adâncuri, pe cufundarea în „nămolurile” colcăitoare, roditoare, ale ființei. Poezia seamănă unor ritualuri dionisiace: „Dă vieții, irozii/ Subtilei beții;/ Să bântuie, vii/ Veninuri, prin bozii…// Mai lasă vioară// Și-arcuș – pentru îngeri./ Urechea-ți coboară/ Vulcanicei plângeri…” (*Îndemn*). Frecvent simbolismul cedează locul unor aluzii sociale mai precise, cum ar fi în *Jurnal 1941*: „Cea mai de sus spânzurătoare/ Pe-al meu l-a ales dintre popoare”. Peisajul apocaliptic, sentimente precum ura, dezgustul, revolta, angoasa predomină și alcătuiesc un tablou alegoric terifiant al războiului. Versurile din volumul *Focul din amnar* (1946), intitulat inițial *Vocile nopții*, citite mai întâi în cenaclul Sburătorul, sunt dedicate memoriei lui E. Lovinescu. Și aici peisajul este apocaliptic, populat de strigoi, fantome, dar sentimentul amenințării se potențează, iar subiectivitatea eului poetic pare stimulată în acest context învălmășit. Macabrul, ciudatul se înscriu în aceeași manieră a unui simbolism ambiguu, rar explicitat, dar cu siguranță – în intenția autorului – conotat social: „Urechile îmi hăuie ca scoicile marine./ Vreau să dorm. Fără voi, fără mine./ Și perna vrăjmașă, de piatră,/ Cavernă cu monștri întruna mă latră// […] Întreaga cornuta vedenie slută/ A țării-n robie căzută”. Se intensifică starea de revoltă, nevoia de răzbunare, ce se conturează clar acum, devenind predilecte în lirica militantă din anii ’50 a lui **T.**, alături de tema războiului, a luptei de clasă și a „reconstrucției socialiste” (cu insistență pe munca din uzine): *Calea Griviței* (1949), *Din toamna lui ’39…* (1949), *Un cântec din ulița noastră* (1953). Deja se simte influența folclorică (*Cântec pentru nevastă*) și apare o nouă dimensiune, aceea a universului mărunt, casnic, care anunță vocația poetului ca autor de literatură pentru copii. De asemenea, el cultivă specii fixe, precum rondelul, care, alături de sonet, va fi specia favorită a liricii sale din anii ’60–’70. În *Întâmplarea din grădină* (1952), *Făurari de frumusețe* (1954) și *O școlăriță în pădure* (1955) se află poeme fermecătoare cu animale și plante, uzând de o versificație simplă, dar ingenioase ca limbaj, dinamice, ludice. Începând cu *Oameni și dragoste* (1958), un filon clasicist își face apariția, din ce în ce mai vizibil, în masa amorfă a poeziei realist-socialiste, prezentă în mai multe volume eclectice. O dimensiune morală iese la iveală în rondeluri satirice, însă fără miză estetică. Tentația epicizării, a colocvializării se resimte în lirica socială din *Copiii cartierului* (1961), pentru ca „romanul în versuri” (Aurel Martin) *Povestea Ioanei* (1963), scris în stil folcloric, pe alocuri reușit stilistic, pe alocuri fals, să adopte o tramă epică și lirismul dialogat. Inventivitatea lingvistică a poetului găsește în tiparul folcloric – ca și în poezia pentru copii – bune modalități de a se exprima: „Nu mi-ajungi, abia te-apuc,/ Și de tine-s beat-năuc/ Și te sorb ca din uluc” (*Cântec de răcoreală*). Dacă *Hronic* și *Zburătorul de larg*, ambele tipărite în 1965, sunt cărți ratate, ilustrând conjunctural o tematică sociopolitică, din volumul *Pădurea de cleștar* (1967) se reține ciclul *Circul* și poemele cu pitici, dedicate copiilor, care impresionează prin prospețimea limbajului și umorul naiv. În *Țărmul singuratic* (1968) clasicizarea se produce, s-ar spune că integral, la nivelul universului, tematicii, tonalității, stilului. Poemele, construite pe un rudiment epic, sunt plasate în Antichitatea latină, iar formula poetică are simplitatea versificației populare și revine la începuturile ermetizant-simboliste ale lui **T.** Conotația socială, vagă, poate fi întrezărită în faptul că eul poetic adoptă perspectiva unui sclav aflat în captivitate la Roma. Ciclul *Țărm singuratic* cuprinde poeme în care sentimentul naturii, mai

ales marine, asociat erosului hieratic, melancolic, luminos, izbucnește cu forță, pentru prima și ultima oară. Volumul postum *Nebunul regelui* (1976), eclectic, nu se distinge printr-o formulă inovatoare, pentru ca textul editat în *De bello dacico* (1989) să continue experiența clasicizantă din *Țărmul singuratic* într-o amplă epopee despre războiul daco–roman și cucerirea Daciei, interesantă ca idee și prin construcția de tip puzzle care alternează perspectivele asupra evenimentelor, dar greoaie ca lectură.

SCRIERI: *Cleștar*, București, 1936; *C.F.R.*, București, 1938; *Cântece de galeră*, București, 1946; *Focul din amnar*, cu un portret și șase planșe de Perahim, București, 1946; *Ograda minunată*, cu desene de Florica Cordescu, București, 1948; *Povestea cu piticul boier,* cu desene de Florica Cordescu, București, 1948; *Calea Griviței*, București, 1949; *Cântece de galeră, precedate de Cleștar, întregite cu Focul din amnar*, București, 1949; *Din toamna lui '39…*, București, 1949; *Întâmplarea din grădină*, București, 1952; *Un an întreg*, București, 1952; *Gogu Pintenogu*, București, 1953; *Un cântec din ulița noastră*, București,1953; *Făurari de frumusețe*, București, 1954; *Păunița a crescut*, București, 1954; *Scriitorul și cartea la noi*, București, 1954; *O școlăriță în pădure*, București, 1955; *Versuri alese*, I–II, București, 1955; *Vistavoiul dimineții*, cu ilustrații de Iurie Darie, București, 1956; *Oameni și dragoste*, București, 1958; *Poezii*, pref. Ion Vitner, București, 1959; *Atenție, copii…*, București, 1961; *Copiii cartierului*, cu ilustrații de Perahim, București, 1961; *De dragoste*, București, 1961; *Povestea Ioanei*, București, 1963; *Băiatul cu poveștile*, București, 1964; *Poteca lunii*, pref. Radu Popescu, București, 1964; *Hronic*, București, 1965; *Zburătorul de larg*, București, 1965; *Pădurea de cleștar*, București, 1967; *Țărmul singuratic*, București, 1968; *Versuri*, I–II, București, 1969; *Platoșa duratei*, București, 1973; *Poezii pentru copii*, pref. Radu Boureanu, București, 1975; *Nebunul regelui*, pref. Mihai Gafița, București, 1976; *De bello dacico*, îngr. Coralia C. Theodorescu, postfață Al. Balaci, București, 1989. **Ediții:** *Izvoare fermecate*, București, 1958. **Traduceri:** *Năpârstoc și alte povestiri pentru copiii noștri*, cu ilustrații de Florica Cordescu, București, 1946; Vladimir Maiakovski, *În gura mare*, cu ilustrații de Perahim, București, 1947, *Lenin*, București, 1949, *Lenin e cu noi. Vladimir Ilici. De vorbă cu tovarășul Lenin. Lenin. Imn tineretului. În gura mare*, București, 1950, *Iubesc*, București, 1956, *150 000 000*, București, 1956, *Ploșnița*, București, 1957, *Satire*, București, 1957, *Tineretului*, București, 1957, *Opera poetică*, I–II, postfață Mihai Novicov, București, 1961–1963, *De vorbă cu copiii*, cu ilustrații de Perahim, București, 1969, *Poeme*, îngr. și pref. Ion Vasile Șerban, București, 1973, *Octombrie*, îngr. Tamara Gane, București, 1977; *Antologia poeziei bulgare*, București, 1956; William Blake, *Poeme*, București, 1958, Władysław Broniewski, *Versuri alese*, București, 1960; Lino Curci, *Raport din Cosmos*, București, 1972.

Repere bibliografice: Constantinescu, *Scrieri*, V, *103–107*; Perpessicius, *Opere*, VII, *304–307*, X, *196–200*; Streinu, *Pagini*, V, *105–107*, *109–110*, *142–143*; Sebastian, *Eseuri*, *255–263*; Lovinescu, *Ist. lit. rom. cont.*, *175*; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *818*, *Ist. lit.* (1982), *903*; Papadima, *Scriitorii*, *270–274*; Georgescu, *Încercări*, II, *238–239*; Petroveanu, *Pagini*, *52–65*; Oarcăsu, *Opinii*, *109–113*; Sorina Bălănescu, *Poemele lui Maiakovski în traducerea lui Cicerone Theodorescu*, AUI, limbă și literatură, t. XIII, 1967; Piru, *Panorama*, *100–103*; D. Micu, *„Țărmul singuratic"*, RL, 1969, 19; Biberi, *Lumea*, *129–136*; Florin Manolescu, *„Versuri"*, RL, 1970, 5; Liviu Leonte, *„Platoșa duratei"*, CRC, 1973, 33; Crohmălniceanu, *Literatura*, II, *503–508*; Iorgulescu, *Rondul*, *33–43*; Piru, *Poezia*, I, *154–158*; Dragoș Vrânceanu, *Materia literară și idealurile ei*, București, 1976, *58–66*; Micu, *Limbaje*, *178–186*; Ion Papuc, *Poetul ca un seismograf al eșecului*, CNT, 1999, 8; Micu, *Ist. lit.*, *388–389*; *Dicț. scriit. rom.*, IV, *548–551*; Simona Vasilache, *Chinuri*, RL, 2008, 50; Popa, *Ist. lit.*, I, *958–959*. ***R.D.***

THEODORESCU, Dem. [Demetru] (26.X.1888, Roești, j. Vâlcea – 11.IV.1946, București), prozator, autor dramatic, traducător, gazetar. Este fiul Aureliei și al lui Ion Teodorescu, arendaș, urmaș al unei familii de oieri. Urmează școala primară și liceul la Caracal, apoi Facultatea de Litere și Filosofie a Universității din București. Intră în gazetărie încă de pe băncile școlii, când începe să scrie la oficiosul conservator „Ordinea" (1907), versuri și articole fiindu-i tipărite tot acum în revista „Ramuri". În aprilie 1914 scoate, ca redactor-șef, revista de „literatură, teatru, muzică, artă, sport, mode, umor" „Comedia", ulterior e redactor-șef la cotidianul bucureștean „Dreptatea" (1914–1915) și la „Steagul", organul Partidului Conservator. Pentru diferite perioade face parte din redacțiile de la „Noua revistă română", „Adevărul" și „Dimineața", „Cuvântul", „Curentul". Colaborează cu versuri, critică literară și teatrală, comentarii sociale și politice și la „Insula", „Înainte", „Flacăra", „Spectatorul", „Rampa", „Viața", „Omul liber", „Curentul magazin", „Timpul", unde e în redacție un timp și scrie la rubrica „Pe foi de calendar", „Cuvântul liber", „Adevărul literar și artistic", „Gazeta" ș.a. La „Dimineața" ține rubrica „Priveliștea zilei", iar la „Progresul social" asigură „Rubrica socială". Din decembrie 1916 este redactor la „Gazeta Bucureștilor". Un an mai târziu, în timpul guvernării lui Alexandru Marghiloman, e numit șef al Biroului de cenzură de la Iași. Inculpat în „procesul ziariștilor colaboratori cu germanii", este condamnat la cinci ani de închisoare; va fi grațiat în 1920. Din 1913 era membru al Sindicatului Ziariștilor, mai târziu devine membru al

Societății Scriitorilor Români, însă în 1926 e „radiat" pentru „lipsă de activitate literară". Abia în 1931 va fi readmis ca membru activ, dar în septembrie 1944 face parte din lotul scriitorilor epurați pentru atitudine antisovietică. Din 1931 Asociația Criticilor Dramatici și Muzicali îl alege vicepreședinte. Unei bogate activități de comentator al actualității literare și de reputat cronicar teatral **T.** i-o adaugă și pe aceea de prozator, autor dramatic și traducător. Prima sa carte este o comedie într-un act, *Domnul Traian Traianescu-Laocoon*, apărută în 1907. Romanul *În cetatea idealului* (1920) va fi bine primit de critică, de asemenea cele următoare: *Sub flamura roșie* (1926), *Robul* (1936; Premiul Societății Scriitorilor Români, Premiul „Regele Carol al II-lea" al Ministerului Cultelor și Artelor). Împreună cu Gh. Dara și M. Rassky, în 1932, prezintă Comitetului de lectură al Teatrului Național din București drama *Râpa,* după ce, în 1922, i se reprezentase, tot la București, spectacolul de revistă *Din una-n alta,* compus în colaborare cu A. de Herz. Mai multe tălmăciri i s-au jucat pe scene din Capitală sau din alte orașe: G. B. Shaw, *Eroul și soldatul* (1922), Tristan Bernard, *Cordon bleu* (1924), Molière, *Burghezul gentilom* (1931), Victorien Sardou și Émile Moreau, *Madame Sans-Gêne* (1938), Victorien Sardou, *Fedora* (1944). A prelucrat, de asemenea, *Castiliana* de Lope de Vega, într-o traducere făcută inițial de Al. Popescu-Telega (1942). A semnat și Ion Olteanu, D.C.H., D. Chirca, Dyonis, Fidelio, Nae & Mitică (împreună cu Nae Ionescu), Rastignac, Ravaiac, Sărmanul Dionis, Teo, Tedry, Todry. Actrița Marioara Zimniceanu i-a fost soție.

Dedicat lui N. Filimon, romanul *În cetatea idealului,* e o frescă satirică a lumii bucureștene din anii neutralității (1914–1916). Protipendada e polarizată în funcție de atitudinea față de puterile beligerante. Francofilii vin joia la *five o'clock*-ul doamnei Sofia Mihailidis, văduva unui fost reputat ministru, de origine socială neclară, iar filogermanii se întrunesc vinerea la nu mai puțin distinsa doamnă Angèle Mischianu, născută prințesa Baroni, „nepoată" a lui Talleyrand. În obiectiv e ținut mai mult primul salon, frecventat de fruntașii unor societăți parodiate chiar onomastic: Viitorul Latin, Protecția Maternală, Azilul Bătrânilor, Energia Femeii, Mângâierea Orfelinelor, Scutecul, Foaie Verde ș.a.m.d. Pretins patrioticele întruniri sunt, în realitate, reuniuni mondene, prilejuri de taifas, șuete frivole, bârfă și paravan pentru idile deșucheate. Doamna Mihailidis își logodește nepoata, iubită în taină de un poet simbolist, cu un „tânăr de viitor", participant fidel la ceaiurile ei. Fiind cam anemică, fata e trimisă la Călimănești și, în timp ce juna, o ingenuă, se îndrăgostește, în solitudinea rustică, de prezumtivul viitor soț, perversa mătușă și-l face pe acesta amant. Deznodământul e de cel mai ieftin melodramatism: tânăra, bolnavă de-a binelea, moare cu fotografia celui iubit pe piept, iar poetul simbolist se sinucide. În completarea picturii de epocă sunt descrise cu fervoare satirică și precizie a detaliului felurite petreceri, curse de cai, bătăi cu flori la șosea, „leturghii" oficiate de „zeci de perechi" în boschete, sub stele. În al doilea roman, *Sub flamura roșie,* care preia personaje din cartea anterioară, cele două rivale politice devin prietene și se vizitează reciproc. Aflând că doamna Mihailidis găzduise, fără să o știe, încă de la nașterea lui, pe Vasile Stancu, fiul nedeclarat al bucătăresei, acum student, ziarist și periculos „socialistru", fiica doamnei Angèle Mischianu, „amazoana" Roxane, e cucerită de acesta înainte de a-l vedea. Tânărul e râvnit și de gazda lui, o fostă curtezană. Discursurile rostite la adunările socialiste atrag și admirația nemărturisită a unei muncitoare, Firina, întreținuta unui avocat în vârstă. Deși îndrăgostită de unul de seama ei, Ionel Frumosul, femeia îl urmărește pe fascinantul orator, care nu o cunoaște, până la casa lui. Când o descoperă, tovarășul de ideal o duce la el și o ia în posesie cu forța. Indignată, Firina se leapădă de socialism și devine teroristă, la o manifestație trăgând asupra ziaristului. Și Roxane devine, fără ezitare, amanta ziaristului, fiind atât de vrăjită de el, încât renunță la cai, la curse, și face pasiune pentru socialism. Intrată pe panta senzaționalului, acțiunea devine tot mai romanțioasă și neverosimilă. Rezervat la început față de „infanta burgheză", militantul în slujba proletariatului e, acum, obsedat de ea și se duce să o caute în capitala Poloniei, unde fosta amazoană se afla pentru un timp. Față de partid își motivează plecarea prin aceea că, adept al Internaționalei a III-a, vrea să ia contact, în străinătate, cu bolșevicii. Căsătorit cu strănepoata lui Talleyrand, la Berlin, unde are o misiune, Vasile Stancu e arestat, apoi închis la Văcărești, unde își găsește toți comilitonii etc. Introdus pe fondul de reportaj și cronică, senzaționalul, anecdoticul facil, de gust coborât compromit observația socială și în *Robul*, unde protagonistul,

secretar al unui ministru, Obogea, ce îi fusese coleg de gimnaziu e, de fapt, „rob” al demnitarului. Asemenea lui Unanian din *Cimitirul Buna-Vestire* de Tudor Arghezi, îi prepară discursurile și îi redactează articolele. Nicolin Robul locuiește, la început, într-o cameră de hotel modest, spre a se muta apoi, grație iscusinței unei prostituate devotate, Margot, într-o cameră cu chirie. Căutându-l într-o anumită împrejurare, ministrul o găsește acasă numai pe Margot, pe care o crede soția lui Nicolin, și, fiind un afemeiat, o place. Lucrurile evoluează însă invers. Nu Obogea și-o face amantă pe concubina lui Nicolin, ci acesta din urmă devine amantul doamnei Elvira Obogea. Nota de realism a romanului, exprimată și aici prin înfățișarea exactă, încărcată de amănunte credibile, a mizeriei în care trăiește lumea periferiei citadine, contrastând cu luxul lumii avute, prin conturarea unor profiluri veridice și expresivitatea unor situații, e alterată de edulcorarea umanitarist-sentimentală. Cunoscând din interior mediile sociale zugrăvite, **T.** ar fi putut deveni un romancier de seamă al perioadei interbelice, dacă unele procedee și, mai cu seamă, ticuri gazetărești nu i-ar fi invadat proza.

SCRIERI: *Domnul Traian Traianescu-Laocoon,* București, 1907; *În cetatea idealului,* București, 1920; ed. pref. Sergiu Pavel Dan, București, 1972; *Sub flamura roșie,* București, 1926; *Robul,* București, 1936. **Traduceri:** Lope de Vega, *Castiliana,* București, [1942]; Victorien Sardou, *Fedora,* București, [1944].

Repere bibliografice: [*Procesul ziariștilor*], U, 1919, 110, 112–126, 140; Aderca, *Contribuții*, I, *354–356*, *602–604*, *701*; Davidescu, *Aspecte*, *110–114*; Ion Vinea, *„În cetatea idealului”*, ADV, 1920, 11 161; Camil Petrescu, [*Dem. Theodorescu*], RP, 1925, 2 156, „Omul liber”, 1930, 68; Perpessicius, *Opere,* II, *27, 31, 340–344,* VII, *326–328;* Octav Botez, *„Sub flamura roșie”,* VR, 1926, 5–6; Lovinescu, *Ist. lit. rom. cont.*, IV, *261–267*; Streinu, *Pagini,* I, *162–165, 196–201*; Cioculescu, *Aspecte, 354–357*; Al. A. Philippide, *Romanul unei umile existențe tragice,* ADV, 1937, 16 255; Constantinescu, *Scrieri,* V, *107–109*; Lovinescu, *Ist. lit. rom. cont., 250–252*; Munteano, *Panorama, 237–241*; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *690, Ist. lit.* (1982), *774*; Horia Rădulescu, *Cronica dramatică,* RFR, 1942, 4; Papadima, *Scriitorii, 76–77*; Margareta Feraru, *„În cetatea idealului”*, VR, 1972, 10; Crohmălniceanu, *Literatura,* I (1972), *339–340;* Ion Simuț, *Proza lui Dem. Theodorescu,* F, 1981, 5; Nae Antonescu, [*Dem. Theodorescu*], TR, 1982, 52, RL, 1988, 44; Kalustian, *Simple note,* II, *254–256*; Petre Petria, *Dem. Theodorescu (Bibliografie selectivă),* pref. Constantin Mohanu, Râmnicu Vâlcea, 1988; *Dicț. analitic,* II, *212–213; Dicț. scriit. rom.*, IV, *551–553*; Firan, *Profiluri,* III, *292–293*; Simuț, *Vămile, 438–439.* ***D.Mc.***

THEODORIAN, Caton (14.V.1871, Craiova – 8.I.1939, București), dramaturg, prozator.

Este fiul Emmei (n. Carada), soră a lui Eugeniu Carada, fruntaș liberal, ctitor, director al Băncii Naționale a României, ziarist, și al lui Ioan Theodorian, membru în conducerea județului Dolj, director al câtorva periodice craiovene; prozatorul și gazetarul Mariu(s) Theodorian îi era frate. Urmează cursul primar la Institutul „C. Dima Popovici” din Craiova, condus de mama sa, apoi, tot aici, Colegiul „Carol I” (1881–1885) și Liceul Militar „D. A. Sturdza” (1885–1887), fără a le isprăvi. Pasionat de teatru, pleacă la București cu o trupă de actori. E sufleur, copist, figurant și începe chiar să scrie și să prelucreze teatru. Între 1888 și 1890 lucrează ca subcontrolor la Creditul Agricol de Ilfov. În 1890 scoate, la Craiova, împreună cu Petru Vulcan, revista „Lumina” (două numere păstrate), în care o povestire reține atenția lui Al. Macedonski. Debutase la „Adevărul” cu o nuvelă, semnată Olymp. Cu același pseudonim și cu altul, Zaveră, iscălea tot acum cronici rimate și epigrame în „Democrația” lui Barbu Delavrancea. Prima carte, o culegere de proză poetică, *Petale,* prefațată de o „scrisoare către autor” a lui Macedonski, îi apare în 1891. Își începe colaborarea, cu versuri și proză, la „Revista literară”, condusă de Theodor M. Stoenescu, și frecventează cenaclul de la „Literatorul”. Un timp va sta la Paris, unde face studii politice și diplomatice (1892–1895). Din 1896 scrie și la „Adevărul”, „Naționalul”, iar după 1900 la „Sămănătorul”, „Luceafărul”, „Ramuri”, „Junimea literară”, „Noua revistă română”, „Flacăra”. Scoate gazetele „Oltenia” (1896–1897), „Râmnicul” (1906–1907), participă la conducerea periodicului liberal „Voința Craiovei” (1896–1897). În 1899, se căsătorește cu Ana Iancovescu. Are o bună carieră administrativă: subprefect de Babadag, Sulina, Tulcea, Măcin, director al Prefecturii Județului Vâlcea, inspector pe lângă Consiliul Superior al Agriculturii. Stabilit, în 1912, la

București, ocupă funcții de conducere în Societatea Scriitorilor Români (e ales secretar între 1911 și 1914, vicepreședinte între 1915 și 1917), participă la șezători literare, devine membru în Comitetul de lectură al Teatrului Național din București, în 1916. Călătorește în Ungaria, Austria, Italia. Se refugiază, în timpul Primului Război Mondial, în Moldova, iar evenimentele îl constrâng să treacă în Rusia, de unde, prin Norvegia, Suedia și Anglia, ajunge la Paris. Colaborează la gazeta „Le Parisien". În Elveția, la Lausanne, întemeiază în 1918 un comitet de propagandă culturală românească. După război, în 1919, participă la întemeierea cenaclului și revistei „Sburătorul". Membru fondator al Societății Autorilor Dramatici Români va fi, în trei rânduri, și președinte al ei (1923–1926, 1933–1939); în intervalul 1932–1935 va fi din nou în conducerea Societății Scriitorilor Români, iar din 1923 face parte și din Comisiunea teatrală din cadrul Ministerului Cultelor și Artelor. E delegat la congrese ale dramaturgilor și compozitorilor, la Roma, Berlin, Madrid, Budapesta, Londra, Viena, Varșovia, Sevilla, Paris. Debutează ca autor dramatic în 1912, cu piesa *Ziua din urmă,* apărută în „Flacăra" și reprezentată în 1913 de compania Marioarei Voiculescu pe scena Teatrului Modern din București. Consacrarea i-o aduce comedia *Bujoreștii,* jucată în 1915 la Teatrul Național bucureștean și publicată în același an. Îi mai sunt puse în scenă (și/sau editate) *Comedia inimii* (1919), *Nevestele domnului Pleșu* (1921), *Stăpâna* (1923), *Mâna care vindecă* (1924), *Greșeala lui Dumnezeu* (1927), *Jucării sfărâmate* (1931). Comedia *Bujoreștii* e tradusă în italiană (1931). Între 1934 și 1938 scriitorul funcționează ca inspector general în Ministerul Cultelor și Artelor. I se decernează Ordinul Coroana României în rang de Comandor și Meritul Cultural.

Producția literară a lui **T.** reprezintă cea mai relevantă contribuție a Olteniei la proza și dramaturgia românească de la începutul secolului al XX-lea. Prin cromatismul stilistic, rezultat din stilizarea unei oralități de tip popular, ușor pigmentată cu termeni regionali, și prin climatul de patriarhalitate, ea se înscrie pe coordonatele orientării sămănătorist-poporaniste. Dar detașarea, prezentă într-un compartiment al scrisului prozastic, moderația notei sentimentale în piesele de teatru, natura temperamentală a personajelor, vizibilă în ambele compartimente, ies parțial din parametrii tendințelor dominante în epocă, prefigurând, embrionar, literatura obiectivă din perioada interbelică. Calitatea individualizantă a povestirilor din *Prima durere* (1906), *Calea sufletului* (1909), *La masa calicului* (1911), mai toate menținute în marginile anecdoticului, este cursivitatea, vizibilă în relatarea fără artificii, în coeziunea articulației epice, în simplitatea compoziției. Lărgind teritoriul realismului mărunt cu aspecte de naturalism atenuat și cu mici erupții de romantism, proliferant în intervalul dintre agonia Junimii și cristalizarea direcției propuse de „Sburătorul", proza scurtă a lui **T.** încetățenește literar noi ambianțe provinciale, cu alt fel de exemplare decât în scrisul lui Al. Vlahuță, B. Delavrancea, I. Al. Brătescu-Voinești, Mihail Sadoveanu, D.D. Patrașcanu, I. A. Bassarabescu, Ion Agârbiceanu. Mai mult decât aceștia, cu excepția ultimului, prozatorul din *Calea sufletului* își privește fără duioșie afișată mica lume de umili funcționari, militari cu grade inferioare, pensionari și alți bătrâni, narează în general fără efuziuni lirice, fără descripții ample de natură, fără nostalgia timpurilor defuncte, fără aureolarea „bătrânilor", ca în povestirile lui Emil Gârleanu. El nu duce obiectivitatea până la impersonalitatea naratorului, asemenea lui I.L. Caragiale, insinuează chiar un palpit de simpatie față de unele personaje, dar o face disimulat, trecând afectul în note de vag umor și ironie discretă. Un mod al distanțării cu simpatie de personaje constă în semnalarea unor mici ciudățenii, ivite la senectute, ca în *Tătucu, Greșeala, Păcatul coanei Asica, La masa calicului* ș.a. O „femeie bărbată" se crede, ba chiar este, protagonista din *Pe valea Oltețului.* Tânăra proprietăreasă din schița „*De închiriat*" e o parșivă de speță caragialiană, la antipod, tipologic, aflându-se o bătrână longevivă, care, totuși, „se pregătește să moară", asemenea bunicii lui Anton Holban, și se stinge ca o lumânare (*Mama Păuța*), ori tușa Uțica, o bătrână înțeleaptă și modestă (*Uitata*). Firea unor personaje e foarte asemănătoare cu aceea a bătrânilor și a copiilor lui Brătescu-Voinești. Moș Nicula e un fel de Pană Trăznea Sfântul, crescător de animale. Curtea lui e o „lume" a celor ce nu cuvântă, cu o faună vrednică de Gârleanu, întrucâtva și de D. Anghel (*Curtea lui Nicula*). Pulsația sentimentală a unei asemenea relatări nu este intensificată de nici o notație auctorială. Câteva narațiuni conțin elemente de critică socială. Obținând o neașteptată moștenire, un amploaiat, protagonistul din *Ceasul rău*, devine

obiectul curtoaziei unanime, întocmai ca Nicola Marulis, în *Europolis*, romanul lui Jean Bart (*Felicitări*). Traversând suprafețe de mic realism, cititorul dă pe alocuri de punctări romantice, de felul celor din proza lui Delavrancea, ori de transpunerea unor anomalii psihice (*Ca frații*) sau fenomene paranormale (*Spiritele*). În romanul *Sângele Solovenilor* (1908) **T.** abordează o temă naturalistă cu mijloacele prozei sămănătoriste. Procedeul narativ nu e, ca în compunerile scurte, relatarea neutră, ci istorisirea pătrunsă de lirism, diluată de sentimentalisme, încetinită prin descrieri artificioase, incluzând dulcegării și reflexivitate banală, șubrezită prin intervenții auctoriale naive (aprecieri, caracterizări, comentarii omnisciente), prin sfătoșenie, prin dialoguri siropoase. Subiectul pornește de la o situație analoagă celei din schița sadoveniană de tinerețe *Doi feciori*. Boierul Isaie Murat are doi băieți: unul legitim, Andrei, celălalt, Mitruț, rezultat dintr-o aventură preconjugală cu o chelăreasă. Primul depozitează tarele unei eredități criminale. Infatuat, țâfnos, crud, el devine, după preluarea atribuțiilor de stăpân, un zbir. În vinele lui clocotește sângele otrăvit al înaintașilor pe linie maternă, Solovenii. Mitruț e din alt sânge, curat. Exemplar în toate privințele, s-ar putea spune că el este un Abel, dușmănit de fratele vitreg. Acesta din urmă nu îl ucide, dar îi provoacă moartea. Scoțându-l din funcție și îndepărtându-l de la moșie, Andrei pune ochii și pe soția lui Mitruț, pe care nu se lasă până nu o seduce. Printr-o întâmplare, Mitruț descoperă adulterul și, sub tensiunea șocului suferit, se aruncă într-o fântână. În dramaturgia lui **T.** singura piesă rezistentă, comedia *Bujoreștii*, e neverosimilă în datele ei structurante. Boierului Fotin îi moare feciorul tocmai în ajunul plănuitei logodne a celuilalt vlăstar, Olga, cu locotenentul Matei Cărbuneanu. Dar nu din acest motiv nu se poate oficia logodna, ci fiindcă bătrânul boier nu mai vrea să-și dea fata decât după cineva care, în lipsa unui descendent de sex bărbătesc, i-ar perpetua numele. Întâmplător, Cuconu Fotin găsește numele Bujorescu într-un ziar, fiind purtat de un farmacist din Huși, și îl invită pe acesta la moșie. Încercările celorlalți de a-i spulbera hotărârea nebunească, precum și împotrivirea tăcută a Olgăi rămân zadarnice. Fata recurge la un șiretlic: abuzând de generozitatea peste fire a spițerului Amos Bujorescu, îl convinge să o ia de nevastă numai formal. Căsătoriți, se duc în Elveția, unde ea naște un băiat, conceput cu fostul ei logodnic. Impresionată de spiritul de sacrificiu al farmacistului, odată întorși în țară, Olga nu îl mai consideră soț doar cu numele. În mare impas e pus tatăl ei, care, spre a-și menține principiul, îi inventase farmacistului un arbore genealogic. Aflând că nepoțelul nu e din sângele acestuia, el depășește impasul, resemnându-se a se abandona unei duble iluzii onomastice. Cu tot arbitrarul situațiilor, cu toată dificultatea, dacă nu imposibilitatea de a trece drept reale atitudinea unui maniac, fie și senil, și pe cea a unui om relativ tânăr care duce, fără nici un temei, abnegația până la martiriu, piesa a repurtat succes, nu doar de public, ci și de critică, G. Călinescu, de pildă, considerând-o „una din cele mai bune comedii românești". Ea poate, într-adevăr, să intereseze prin demența vanității nobiliare, comică prin modul absurd de concesiv în care se finalizează: Amos – crede bătrânul boier – e asemenea unui malac al său, devenit, prin îngrijire, cel mai frumos taur. Se anticipează oarecum apoteoza omului și a mârțoagei din piesa lui G. Ciprian. Dintre celelalte piese de teatru, doar *Ziua din urmă*, poate cea mai inconsistentă, dar agreabilă prin replicile sclipitoare, s-a bucurat, la reprezentare, de o primire comparabilă întrucâtva cu aceea a comediei *Bujoreștii*. Acțiunea e restrânsă la împrejurările în care un ins dominat de instincte își împușcă din greșeală fratele. În schimb, spectacolul Teatrului Național din București cu piesa *Comedia inimii* va fi fluierat. Aici tema e pendularea între erosul carnal și cel sufletesc, temă tratată mai mult retoric decât teatral. Doar sub beneficiu de inventar poate fi înregistrată producția dramaturgului după Întâiul Război Mondial. *Nevestele domnului Pleșu* reia parțial, în alt fel, tema din *Bujoreștii*, transformând un grefier nu tocmai serios într-un bărbat de ispravă care, însurându-se cu o birtașă depravată, face și din ea o femeie respectabilă. De piesa cea mai bună a lui **T.** amintesc și unele situații din *Stăpâna*, unde protagonist e îngrijitorul de origine țărănească al unui boier. El o ia în căsătorie pe fiica acestuia, care se dovedește o imorală; o abandonează, renunțând și la averea ei. Situația centrală din *Bujoreștii* revine în piesa *Greșeala lui Dumnezeu*, unde un tânăr ridicat de jos o cedează, din generozitate, pe fiica de arhitect unui pretendent de condiția ei.

SCRIERI: *Petale*, pref. Al. Macedonski, București, 1891; *Prima durere*, București, 1906; *Sângele Solovenilor*, București, 1908; *Calea sufletului*, București, 1909; *La masa calicului*, București, 1911; *Cum plânge Zinica și alte nuvele*,

București, 1914; *Povestea unei odăi*, București, 1914; *Bujoreștii*, București, 1915; *Epice și dramatice*, București, 1921; *Nevestele domnului Pleșu*, București, 1921; *Stăpâna*, București, 1926; *Greșeala lui Dumnezeu,* București, 1929; *Jucării sfărâmate*, București, 1932; *Scrieri literare*, îngr. și pref. Stelian Cincă, Craiova, 1986. **Traduceri:** Théophile Gautier, *Moartea înamorată*, București, 1912; Al. Dumas-fiul, *Procesul Clémenceau. Memoriile acuzatului*, București, 1921; Émile Zola, *Pentru o noapte de iubire*, București, 1921; Galopin Arnould, *Învierea lui Edgar Pipe*, București, 1933.

Repere biblografice: Chendi, *Pagini, 460–463*; E. Lovinescu, *Epiloguri literare*, București, 1919, *86–93*; Lovinescu, *Critice*, IV, *32–35*; Rebreanu, *Opere,* XIV, *7–8;* Perpessicius, *Opere*, II, *397–398*, VIII, *43–47,* XII, *549–550*; I. Valerian, *Chipuri din viața literară*, București, 1970, *218–234*; Lovinescu, *Ist. lit. rom. cont.*, IV, *172–175*; Lovinescu, *Memorii*, I, *220–229;* Iorga, *Ist. lit. cont.* (1934), II, *183–184*; Lovinescu, *Ist. lit. rom. cont.*, *231–232*, *344–345*; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *639–640*, *Ist. lit.* (1982), *719–721*; Corneliu Moldovanu, *Autori și actori*, București, 1944, *231–234, 256–258*; Ciopraga, *Lit. rom.*, *639–643*; Massoff, *Teatr. rom.*, IV, *passim*; Brădățeanu, *Istoria*, II, *95–97*; Stelian Cincă, *Caton Theodorian. Omul și opera*, Craiova, 1979; Piru, *Ist. lit., 223–224;* Modola, *Dramaturgia, 328–333; Caton Theodorian,* DRI, V, *246–258;* E. Lovinescu, *Memorii. Aquaforte*, îngr. Gabriela Omăt, București, 1998, *109–113*; *Dicț. analitic*, I, *104–105*; *Dicț. scriit. rom.*, IV, *553–555;* Firan, *Profiluri*, II, *294–296*. ***D.Mc.***

THEODORIAN-CARADA, Mariu(s) (24.X.1868, Craiova – 1949, București), prozator, gazetar. Este fiul Emmei (n. Carada) și al lui Ioan Theodorian, ziarist; scriitorul Caton Theodorian i-a fost frate. Urmează cursurile Colegiului „Carol I” din Craiova și Facultatea Juridică a Universității din București, unde obține licența în 1890. Lucrează ca avocat al Creditului Funciar Rural, după un timp intrând în Baroul de Ilfov. Debutează în 1884 la ziarul craiovean „Carpații”, iar editorial în 1910 cu proza din *Negru pe alb*. Mai este prezent în „Presa”, „Oltenia”, „Voința Craiovei”, „Secolul”, „Steagul”, „Frontul”, „Farul nou”, „Decalogul”, „Dreptul”, „Pagini juridice”, „Convorbiri literare”, „Dimineața copiilor”, „Universul copiilor”, „Arhivele Olteniei”, „Unirea”, „Cultura creștină”, „Păstorul”, „Vestitorul” ș.a. A semnat și M. Ghercescu, I. Magulea, Maxim Marici, Marius, Ion Mazâlu, Jean de Mourta, Protosinghelul Agafton Otmenedec, L. Rose, D. R. Siobert, I. Tornaghi. În 1912 este primit în Societatea Scriitorilor din România; a fost „radiat” în 1926 din cauza lipsei de activitate literară. Convertit la catolicism, o perioadă conduce Comitetul Presei Catolice din România. În paralel cu activitatea de gazetar și literat, se remarcă și ca om politic, fiind ales de două ori senator.

Cărțile de literatură ale lui **T.**, puține la număr în comparație cu cele dedicate religiei sau politicii, au o consistență fragilă, realizările artistice fiind secvențiale și ocazionale. Textele de proză scurtă din volumul *În cumpănă* (1919) respiră aerul secolului anterior, autorul aplicând o formulă narativă apropiată de cea postpașoptistă. Personajele sunt vag individualizate, construcția nuvelelor și a povestirilor suferă de schematism, ideile nu au anvergură, ba chiar propensiunea tezistă induce, uneori, un umor involuntar. În povestirea *Bani calpi*, bunăoară, un octogenar, creștin, pe nume Maximian, este considerat vinovat de „falșificarea” unor bani. Locuitorii orașului Istros, care se închinau vechilor zei, îl condamnă la moarte, fără nici o judecată, pe cel ce nu e de aceeași religie cu ei. Tema martiriului primilor creștini este însă expusă neconvingător, autorul transferând, neadecvat, gânduri proprii unor personaje incapabile să reflecteze asupra marilor întrebări. Și Maximian, înainte de a-și da sufletul, găsește puterea de a ține un discurs, christic în intenție, dar arid, emfatic. *Negru pe alb* este o proză mai izbutită, folosind drept artificiu compozițional motivul scrisorilor găsite. Aproape toată nuvela e alcătuită din epistole. Naturalețea exprimărilor, verosimilitatea și viața ce se degajă din narațiune dau textului un parfum aparte. Dar **T.** înregistrează cele mai multe reușite în textele confesive, ca în *Efimeridele* (I–II, 1930–1937), scriere memorialistică și concomitent roman despre formarea sa spirituală și intelectuală. Între paginile de evocare pe care le-a scris, un loc aparte îl ocupă monografia din 1922 dedicată lui Eugeniu Carada, unchi dinspre mamă, ziarist, economist și om politic, ctitor și director, între 1883 și 1910, al Băncii Naționale a României.

SCRIERI: *Negru pe alb*, București, 1910; *Maica Sofia*, București, 1912; *Vladimir Solowiev*, București, 1912; *De știut*, București, 1913; *Medalii și plachete*, București, 1913; *Santa Melania*, București, 1913; *Vasile Lascăr* (*1852–1905)*, București, 1914; *Papa (prelucrare după Iosif de Maistre)*, București, 1915; *În cumpănă*, București, 1919; *Din frământările trecutului*, București, 1920; *Câțiva sfinți*, București, 1920; *Norocul lui Iani*, București, 1921; *Eugeniu Carada (1836–1910)*, București, 1922; *Stingher*, București, 1923; *Sofia Svetșin. Viața și scrierile sale*, București, 1924; *Furculeasca*, București, 1925; *Discursuri politice (1918–1927)*, București, 1928; *Sufletul românesc*, Oradea, 1928; *Efimeridele*, I–II, București, 1930–1937; *În voia soartei*,

București, 1938. **Ediții:** Vasile Lascăr, *Discursuri politice*, I–II, București, 1912.

Repere bibliografice: *„În cumpănă”*, „Ideea europeană”, 1919, 13; Davidescu, *Aspecte*, I, *93–96*; I. Laus, *„Din frământările trecutului”*, „Steagul”, 1921, 946; Ibrăileanu, *Opere*, III, *398–399*; Verax [Ioan Lupaș], *„Eugeniu Carada”*, T, 1922, 11–12; Trivale, *Cronici*, *250*; E. Samoilă, *Ziaristica*, București, 1936, *329*; P., *„Efimeridele”*, VR, 1937, 11; N. Brânzeu, *Mariu Theodorian Carada la 70 de ani*, „Decalog”, 1938, 82; I.G. Dimitriu, *„Efimeridele”*, CL, 1938, 1–5; Mia Frollo, *Un scriitor original*, „Farul nou”, 1940, 9–10; Predescu, *Encicl.*, *526*; Straje, *Dicț. pseud.*, *722*; *Dicționarul personalităților doljene*, Craiova, 1999, *214*. ***Ș.A.***

THEODORU, Radu (17.I.1924, Ineu), prozator, autor dramatic. Este fiul Paulei Theodoru (n. Iliescu), profesoară, și al lui Constantin Theodoru, inginer agronom. Urmează Liceul „C. Diaconovici Loga” din Timișoara, unde își ia bacalaureatul în 1943. Elev la București, la Școala de Ofițeri de Aviație, secția naviganți (1943–1945) și la Școala Specială de Aviație (1945–1946), devine pilot de vânătoare (1946–1949), comandant de escadrilă și instructor de zbor (1949–1950), comandant de companie și profesor la Școala de Ofițeri de Aviație din Sibiu (1950–1951). Trecut în rezervă, își va încheia cariera cu gradul de colonel, în retragere fiind avansat la gradul de general maior. Câțiva ani (1945–1947) a audiat cursuri de filosofie și istorie la Universitatea bucureșteană. Intrând în viața literară, între 1952 și 1954 se ocupă, la Sibiu, de cenaclul Orizonturi Noi, apoi e redactor la „Scrisul bănățean” (1956–1958), secretar al Filialei Timișoara a Uniunii Scriitorilor, redactor la „Astra” și secretar al Filialei Brașov a Uniunii Scriitorilor, vicepreședinte al Comitetului Județean de Cultură și Artă Brașov (1965–1970). Ulterior se stabilește la București, unde conduce cenaclul literar al revistei „Viața militară”; în 1976 participă, în calitate de cronicar al expediției, la primul drum transatlantic al navei-școală „Mircea”. Din 1958 până în 1960 nu mai face parte din Uniunea Scriitorilor, nu mai are drept de semnătură și e sancționat și eliberat din toate funcțiile deținute, totul în urma acuzației de „naționalism”. După 1989 este director al Casei de Editură și Presă Galaxia Românească și al publicațiilor „Galaxia românească”, „Violența”, cu subtitlul „Alarmă de gradul zero”. Este membru fondator și un timp vicepreședinte al Partidului România Mare. Debutează la „Scrisul bănățean”, iar în volum în 1954 cu romanul istoric *Brazdă și paloș* (volumul II, 1956).

T., unul dintre cei mai prolifici autori români postbelici, încearcă să acopere în cărțile sale aproape toate compartimentele istoriei naționale, selectând episoade semnificative, privite din perspectivă realistă, într-o proză-document. Naratorul beneficiază și de experiența unui om de aventură, pilot profesionist și marinar din pasiune, multe peripeții trecând din viață în cărți, mai ales în culegerile de reportaje *Noi, „Mircea” și Atlanticul* (1978), *Cu „Hai Hui-2” spre sud* (1980), *Din nou spre sud* (1982) ș.a. Din păcate, multe pagini suferă de schematism, sub presiunea comandamentelor ideologice din epocă, a scrisului „de serviciu”. Adevărul istoric este denaturat cu bună știință în *Muntele* (I–II, 1963– 1967), de exemplu, roman „impus”, dominat de optica momentului. Oprindu-se asupra unei perioade oricum discutabile (etapa dintre 23 august 1944 și instaurarea puterii comuniste), **T.** aduce în prim-plan „eroii” noului regim ce se prefigurează: secretarul de partid și primarul. Ei conduc, într-un sat bănățean de munte, lupta contra „forțelor diversioniste”, evident elemente burghezo-reacționare și rămășițe legionare. Dincolo de acest roman ratat integral, prozatorul știe să îmbine aventura și clișeele oficiale într-un gen de consum în care predomină spectaculosul, violența, dar și monumentalul artificial. Are predilecție pentru cărți de mari dimensiuni, grandilocvente, cu întâmplări moralizatoare, izbutind să nu ocolească nici un spațiu pentru desfășurarea acțiunii (terestru, aerian, marin) și punând mereu accent pe mesajul ideologic. **T.** are și o obsesie a minuțiozității: bunăoară, notează consecvent ora, ziua, anul evenimentului relatat. Personajul său preferat pare a fi Mihai Viteazul, prototip eroic, acoperind, ca figură exemplară, cărțile sale cele mai importante: *Brazdă și paloș* și *Vulturul* (I–IV, 1971–1974; Premiul „Ion Creangă” al Academiei RSR). Preconiza, de altfel, o „sinteză a veacurilor”, intitulată *Gesta valachorum,* care ar fi cuprins, pe lângă cele două romane, și *Strămoșii* (1967), *Călărețul roșu* (1976), *Corsarul* (1984), *Vitejii* (I–II, 1968), *Cronică eroică (1877–1878)* (1977) și *Biografie de război* (I–IV, 1980–1987). Subiectele privesc de obicei evenimente militare, romancierul urmărind, uneori cu meșteșug, personajul colectiv în diverse conflicte, dar și ceremonialul sau culoarea de epocă. Literatura aceasta, repetitivă în fond, cu voievozi, muschetari balcanici, pirați, spioni sau ostași invincibili, întinzându-se cronologic de la Decebal până la Gh. Gheorghiu-Dej,

se adresează mai ales tinerilor. Dramele de război sau expedițiile maritime prefigurează o epopee cu accente naționaliste. Uneori reminiscențele sadoveniene sunt evidente, referințele putând duce însă și la surse de tipul Walter Scott, Herman Melville, Al. Dumas, Michel Zévaco, Antoine de Saint-Exupéry, Karl May. Criticii au remarcat atât calitățile, cât și defectele scrisului lui **T.**: miza pe acțiune, atractiv construită, perspectiva nu o dată convențională, artificiozitatea metamorfozării realului în ficțiune ș.a. Autorul reușește totuși de multe ori să depășească rețeta romanelor de capă și spadă sau schematismul rudimentar, unde „bunii" sunt întotdeauna țăranii, căpitanii, bolșevicii, iar „răii" sunt boierii, moșierii, legionarii, naziștii. El poate fi și un lucid jurnalist de război ori un obiectiv „cronicar eroic", cu obsesia detaliului, ca în „cronica" dedicată Războiului pentru Independență, în care sunt urmărite atacurile de la Plevna, Vidin, Smârdan. Tot pentru un ideal, Unirea, se va sacrifica și „Vulturul" – Mihai Viteazul, configurat într-o frescă amănunțită, cu personaje istorice reale sau inventate, cu dragoste și „revoluții", diplomație și bătălii, strategii și intrigi, unde singurul dușman al protagonistului pare a fi timpul scurt în care trebuie să realizeze imposibilul. Tetralogia *Vulturul* este și cea mai izbutită parte a unui masiv ciclu epic. Ca autor al câtorva piese de teatru, **T.** eșuează uneori tocmai prin schimbarea mediului său preferat, istoric, cu acela social, concentrat asupra banalului cotidian contemporan: *Nedeia inimilor* (reprezentată la Timișoara și Oradea în 1959–1960), *Cazul studentului Mihai Lotreanu* (pusă în scenă la Timișoara în 1962) ș.a. Este, de asemenea, autor al unor scenarii de teatru pentru copii, câteva cu subiect istoric (*Șoimii Moldovei*, 1969, *Menumorut, stăpânul Bihariei*, 1973, *Posada*, 1973, *Ion Vodă Cumplitul*, 1974), al câtorva texte de teatru TV, ca și al unor nuvele, jurnale de călătorie și reportaje de croazieră. Numeroase sunt, după 1989, tentativele lui **T.** de a aborda aspecte controversate ale istoriei românești, autorul manifestându-se mai ales ca un vehement antisemit, dar nu numai.

SCRIERI: *Brazdă și paloș*, I–II, București, 1954–1956; *Interceptarea*, București, 1963; *Muntele*, I–II, București, 1963–1967; *Atac la sol*, București, 1965; *Steaua de mare*, București, 1966; *Popas în Madagascar*, I–II, București, 1967; *Strămoșii*, București, 1967; *Dincolo de linii*, București, 1968; *Taina recifului*, București, 1968; *Vitejii*, I–II, București, 1968; *Aproape de zei*, București, 1969; *A sosit ora*, București, 1969; *Asediul*, București, 1970; *Escadrila a patra*, București, 1970; *Regina de abanos*, București, 1970; *S.O.S. … Puhoaiele!*, București, 1970; *Vulturul*, I–IV, București, 1971–1974; *Călătorie neobișnuită*, București, 1975; *Mai jos de Steaua Polară*, București, 1975; *Țara făgăduinței*, București, 1975; *Călărețul roșu*, București, 1976; ed. București, 2003; *Nopți albastre*, București, 1976; ed. București, 2003; *Asaltul* (în colaborare cu Marin Dragu), București, 1977; *Călugăreni*, București, 1977; *Cronică eroică (1877–1878)*, București, 1977; *Misiune de sacrificiu*, București, 1977; *Noi, „Mircea" și Atlanticul*, București, 1978; *Biografie de război*, I–IV, București, 1980–1987; *Cu „Hai–Hui 2" spre sud*, București, 1980; *Recunoaștere îndepărtată*, București, 1981; *Din nou spre sud*, București, 1982; *Carpații românești. Cetate și drumeție* (în colaborare cu Marin Dragu), București, 1983; *Corsarul*, București, 1984; *Croaziera cu vele* (în colaborare cu Teodor Asimit), București, 1985; *Croazieră contra cronometru*, București, 1985; *Vâltoarea*, București, 1987; *În luptă cu valurile*, București, 1992; *România ca o pradă*, Oradea, 1997; *Nazismul sionist*, Oradea, 1997; *Urmașii lui Attila*, București, 1999; *Ardealul – pe toți ne cheamă Ursu*, București, 2000; *Învierea lui Iuda*, București, 2000; *Mareșalul*, București, 2001; *Decebal- Circumterra, o tentativă refuzată*, București, 2002; *A fost sau nu holocaust?*, București, 2003; *Imposibilul hermafrodit New Age*, București, 2004; *România, românii și comunismul*, București, 2009.

Repere bibliografice: Mihai Gafița, *Trei romane istorice*, „Scânteia tineretului", 1955, 5; Savin Bratu, *Un nou roman istoric*, GL, 1955, 13; Voicu Bugariu, *Un imn al vitejiei românești*, AST, 1967, 7; Magdalena Popescu, *„Strămoșii"*, GL, 1967, 31; Mircea Iorgulescu, *„Regina de abanos"*, RL, 1970, 27; Mihai Ungheanu, [*Radu Theodoru*], LCF, 1974, 38, 1984, 2; Aurel Martin, *Pro Patria*, București, 1974, *164–172*; Cristea, *Domeniul, 341–343*; Dumitru Micu, *„Cronică eroică (1877–1878)"*, CNT, 1977, 43; Ciopraga, *Ulysse, 186–188*; Ecaterina Oproiu, *„Biografie de război"*, CNT, 1982, 8; Fănuș Neagu, *A doua carte cu prieteni*, București, 1985, *237–241*; Micu, *Ist. lit., 498–499*; *Dicț. scriit. rom.*, IV, *555–557*; Opriță, *Anticipația, 176–180*; Petru Ursache, *Proces contra proces (I–II)*, CL, 2010, 1, 2. ***A.Ml.***

THEODORU, Ștefan Gheorghe (11.VI.1921, Brăila), poet, prozator, dramaturg. Este fiul Georgetei (n. Ioviță) și al lui Alexandru Theodoru, inginer. A făcut școala primară și liceul la București (1928–1940), tot aici, după ce frecventează un an, concomitent, Facultatea de Litere și Filosofie și Facultatea de Matematică, terminând în 1946 Școala Politehnică. Lucrează ca inginer constructor în diverse instituții și întreprinderi (Regionala Căi Ferate I, Ministerul Construcțiilor, Banca de Investiții, Banca Agricolă, Ministerul Petrolului și Chimiei ș.a.). În 1964 pleacă din țară, locuiește un timp la Viena, apoi se

stabilește la New York, unde va lucra la Hydrotechnic Corp. (1966), la firma de proiectare Leon Selzer et Co. (1967–1976) etc. Este membru al Asociației Inventatorilor Americani. Între 1980 și 1991 se ocupă de refugiații români și europeni pe lângă International Rescue Committee. Placheta *Versuri*, apărută în 1973, este urmată, într-o serie, de alte trei volume (1988–1993) ș.a. sau de romane, de piese de teatru și proză scurtă. Face parte din Societatea Română de Haiku și din cea similară din SUA. Împreună cu soția sa, Nina Theodoru (n. Bogos), medic și grafician, participă la organizarea unor manifestări culturale ale diasporei române (în cadrul Fundației „Iuliu Maniu"). Are un rol activ în obținerea transferării studiului românei de la catedrele de limbi străine la cele de limbi romanice în facultățile unor universități din New York. Publică în „Revista scriitorilor români" (München), „România" (New York), „Buletinul Parohiei Ortodoxe Române" (New York), „Drum" (Pittsburg), „America" (Cleveland), „Solia" (Detroit), „Casa Română" (Oakland), „Privighetoarea" (Hollywood), „Micron" (Los Angeles), „Troița" (Kitchener, Canada), „Cuvântul românesc" (Hamilton, Canada), „Miorița" (New York), „Hic Ego" (New York), „Vatra" (Freiburg), „Stindardul" (München), „La Nation roumaine" (Paris), „Renașterea" (Giessen). În 1993, după aproape trei decenii, revine în România.

Lirica lui **T.** anterioară anului 1993 respectă din punct de vedere formal normele tradiționale și exprimă atașamentul constant al emigrantului față de valorile perene ale țării din care a plecat. Poeziile apărute după întoarcerea în țară, cuprinse în volumele *Întâlnire în amurg* (1994), *Traista cu stele* (1995), *Centum* (1997) și *Între răsărit și apus* (2003), sunt haikuuri (compuse în română, publicate și cu traduceri în engleză și franceză), pentru care a obținut și diferite premii. Ca prozator, **T.** debutează în 1993 cu o culegere de nuvele, *Fata fără glas*. Urmează romanul *Un milionar nebun* (1996), unde se relatează avatarurile unei familii de români emigranți care reușește să se integreze în societatea americană, alte două realizate după scenariile de film omonime – *Născută în castelul lui Dracula* (1997), combinație de ficțiune și reconstituire istorică, *Adam și soțiile sale* (1998), unde umorul se îmbină cu tendința de a se încălca granița realului, și *Refugiații* (2002). În fine, teatrul înseamnă pentru **T.** o artă „a simbolurilor, a sublimării faptelor observate, a atitudinilor în fața vieții" (Valeriu Râpeanu), dramaturgul încercând „o investigație a unor cazuri de inadecvare comportamental-psihologică în medii pentru care farsa și cinismul sunt importante mijloace de supraviețuire" (Aurel Sasu).

SCRIERI: *Versuri*, vol. I–II, New York–Madrid, 1973–1988, vol. III: *La lumină*, New York, 1993, vol. IV: *Odiseea unui cuget*, New York, 1993; *Fata fără glas*, pref. Valeriu Râpeanu, București, 1993; *Teatru*, vol. I, pref. Valeriu Râpeanu, București, 1993, vol. II: *Doamna*, pref. Romulus Zaharia, București, 1995, vol. III: *Duminică la ora șase*, pref. Ion Rotaru, București, 1997, vol. IV: *Cerșetorul*, București, 1998, vol. V: *Tati*, București, 2002; *Întâlnire în amurg – Rencontre au crepuscule – Meeting in the Twilight*, ed. trilingvă, tr. Ana Luana Stoicea și Virginia Cucu, pref. Florin Vasiliu, București, 1994; *Transilvania. O pagină de istorie*, Oradea, 1995; *Traista cu stele – Le Sac à étoiles – The Bag of Stars*, ed. trilingvă, tr. Constantin Frosin, Virginia Cucu, introd. Florin Vasiliu, București, 1995; *Un milionar nebun*, București, 1996; *Genius. Întâmplări din viața mea*, București, 1996; *Centum*, ed. trilingvă, pref. Florin Vasiliu, București, 1997; *Născută în castelul lui Dracula*, București, 1997; *Mărul din poveste*, București, 1998; *Adam și soțiile sale*, București, 1998; *Drapelul de margine*, București, 1999; *Iac'așa. Ieri. Astăzi. Mâine*, București, 1999; *Șoaptele nucului bătrân – The Whispers of the Old Walnut Tree*, ed. bilingvă, București, 2001; *Refugiații*, București, 2002; *Caleidoscop*, New York–București, 2003; *Între răsărit și apus*, New York–București, 2003; *Un drapel, o luptă, un loc*, New York–București, 2003; *Freamăt – Rustle*, ed. bilingvă, București, 2008; *Fărâme amestecate. Povestiri în tanka – A Medley of Bits*, ed. bilingvă, București, 2012.

Repere bibliografice: Nicolae Stoicescu, *Un nou steag românesc*, „Revista de istorie", 1978, 8; Sasu, *Dicț. scriit. SUA*, *280–282*; Ion Machidon, *Ștefan Gh. Theodoru*, „Amurg sentimental", 2003, 3; Alex. Ștefănescu, *Scurt și necuprinzător*, RL, 2008, 22; Marius Chelaru, *„Șoaptele nucului bătrân"*, „Poezia", 2008, 3. ***C.V.***

THESIS, publicație-caiet apărută la Sibiu în 1939, editată de gruparea intelectuală omonimă; este subintitulată „Studii, poezie, proză". Într-un text ce deschide culegerea, Al. Dima, un *spiritus rector* al grupării, o descrie ca rezultat al preocupării pentru „idee", pentru „teză" ca dezbatere liberă, chiar contradictorie, dar în respect pentru demnitatea intelectuală. O „experiență spirituală" de șase ani, o inițiativă prezentată ca „oarecum reacționară", vizând salvarea prin pasiunea pentru creația spirituală, sub semnul „localismului creator", cât și edificarea unui mediu de difuzare a valorilor culturale propice creației și studierii realității. Înscrisă ca obiectiv al „localismului creator", valorificarea

tradițiilor sibiene este ilustrată de câteva studii și articole: Ioan Fruma semnează un studiu juridic despre universitățile săsești, iar Al. Dima comentariul *„Cei mai rodnici ani ai vieții" lui G. Coșbuc. Poetul la Sibiu.* Lui I. Popescu-Sibiu îi aparține textul intitulat *Scrisul bolnav și scrisul sănătos,* studiu de „patologie literară și artistică" care pleacă de la premisa că procesul literar „bolnav" este indus de un profund dezechilibru în structura psihofiziologică a scriitorilor moderni și că procesul acesta, animat de impulsuri erotice, determină mentalitatea publicului. Autorul articolului, indignat de anarhia sintactică, determinată în opinia sa de libertatea excesivă a celor care zdruncină normele, trece literatura și arta de avangardă în categoria artei bolnave și pornografice, iar în final cere ca această stare de lucruri să fie privită ca o problemă de stat. În studiul *Gabriele D'Annunzio și critica italiană,* retrospectivă a exegezei despre scriitorul italian, Elisabeta Naum arată că pentru critică opera lui D'Annunzio nu e decât un pretext pentru o ideologie sau teorie care își caută legitimarea. Un studiu de M. Nanu demonstrează polemic geneza românească a motivelor poetice la Ienăchiță Văcărescu, fără a rezolva totuși incidențele cu motivele goetheene. Lui N. Balca îi este găzduit un studiu filosofic, *Deosebirea calitativă absolută între Dumnezeu și om și problema revelației,* care denunță „teologia dialectică" hegeliană, dar și pe cea „liberală", înscriind în această direcție negatoare și pe Heidegger, știut fiind că fundamentele demonstrației sale sunt scrierile lui Kierkegaard. În sumar mai intră un capitol din teza de doctorat a lui Al. Dima, intitulat *Arta populară și valoarea estetică,* exemplu de articulare teoretică deprinsă în școlile germane, îmbinată cu cercetarea monografică. Licu Pop publică un fragment dintr-un volum în curs de apariție, sub titlul *Filosofia lui Al. Xenopol față de înnoirea spirituală a veacului,* iar un studiu juridic, *Dreptul de a vindeca,* este semnat de Ioan Fruma. Sunt prezenți cu versuri Horia Petra-Petrescu (*Durerea* – parafrază baudelairiană, *Bătrânii*) și George Fonea (*Scrisoare din Basarabia*), George Vaida (*Sonet, Sus, Sonet pentru munți, Pe țărm, Lacrimile noastre, Drum)* și Ion Th. Ilea (*Peste îngrădire, Isvod pentru inimă, Zori, Popas la răscruce de veac*), în timp ce Mircea Alexiu, Ionel Neamtzu și I. Săndulescu colaborează cu proză. Giuseppe Cifarelli publică aici câteva traduceri: Gabriele D'Annunzio, *Unda* și *Canto nuovo* (fragment), Giovanni Pascoli, *Trăsnetul, Tunetul, Nădejdi și amintiri* și *Cucuveaua,* Lionello Fiumi, *Căutare zadarnică, Visul, Primăvară.* Din „monografia impresionistă", anunțată în curs de apariție la Editura Fundației „Regele Carol", Al. Dima alege pentru **T.** *Priveliște spre vestita cetate a Sibiului.* Tot Al. Dima asigură în bună parte cronicile, alături de el aflându-se uneori Nic. N. Munteanu și Nicolae Ciuceanu. ***E.M.***

TIBEREANU, Alfred Basarab (pseudonim al lui Theodor Domusciu; 12.III.1909, Traian–Ismail – 12.III.1998, Brăila), poet. Este fiul Anastasiei (n. Harabagiu) și al lui Petre Gheorghe Domusciu, țărani. Urmează câțiva ani de școală în satul natal. Muncește de la doisprezece ani ca ucenic fierar, iar în 1926 se angajează ca secretar comunal. Între timp termină și o școală de contabilitate și educație cooperatistă din Chișinău. Se refugiază în România după cedarea Basarabiei și după 1944 devine secretar de plasă la Primăria comunei I.C. Brătianu. Din 1948 și până la pensionare este îndrumător la Muzeul de Artă din Brăila, iar mai apoi muzeograf. Debutează cu versuri în „Viața Basarabiei" (1932). Și-a publicat poeziile în „Basarabia literară", „Cultura poporului", „Bugeacul", „Poetul", „Itinerar", „Raza", „Cuvânt moldovenesc", „Cetatea Moldovei", „Cuget clar" ș.a., iar după război e prezent în „Iașul literar", „Steaua", „Luceafărul", „Cronica", „România literară", „Pagini dunărene" ș.a. Prima carte de versuri, *Caravana robilor*, o publică în 1934, în editură proprie. Urmează *Somnul lebedelor* (1944), *Miracol carpatin* (1969), *Poezii* (1979) și retrospectiva lirică *Somnul lebedelor* (1980). A făcut parte din cenaclul literar „Mihu Dragomir" de la Brăila, al cărui membru fondator a fost. Traduce în diverse periodice, probabil prin intermediar rusesc, versuri din literaturile chineză, italiană, bulgară. A mai semnat T. D. Damaschin, Teodor Damaschin, Octavian Lungu.

T. încearcă să transfigureze tema patriotică în viziune poetică recurgând la formula romantică pentru a integra emblemele naționale și celebrarea trecutului, esențializate în simboluri precum Decebal, Ștefan cel Mare, Nicolae Bălcescu, pământul românesc, străbunii, Munții Carpați. Astfel, într-un scenariu oniric, comuniunea cu strămoșii și cu eroii neamului este posibilă prin accederea către „izvoarele somnului", către „viziunea visului". La rândul ei, imaginația poetică este capabilă să întrevadă procesiunile fantastice ale străbunilor („Trec mușatinii/ Spre meridianele lunii"; „La orice răscruce de

drumuri,/ La orice răscruce de vânturi,/ Mă-ntâlnesc cu câte-o străbună,/ Picurată de stele, rumenită de lună”). Distanța impusă de memorie se micșorează, trecutul devenind palpabil în amintirea urmașilor: „Străbunii se împlinesc/ În vârstele noastre,/ Prin triunghiul luminilor.” Poetul, un „răstignit”, învie mereu prin contactul privilegiat cu trecutul („trupu-mi renăscut din vechi ruine”), fiind nu doar sensibil la tot ce ține de tărâmul natal, ci întruchipând, în aceeași măsură, o forță mitică singulară, prin care Patria devine esență poetică: „Troznesc stejarii de atâta îmbrățișare/ A privirilor mele/ Atotcuprinzătoare și adânci –/ Patrie întruchipată prin eul din mine/ Într-un singur stejar de sentimente”. Această mitologizare a eului poetic, un semn de modernitate, coexistă cu scenele bucolice, peisajele cu „holde înspicate” și seceriș sau de celebrare a trecutului voievodal și a românității, ceea ce vine din mișcarea sămănătoristă (este edificator că N. Iorga apreciază talentul lui **T.** într-o notă din „Neamul românesc”). Un poem relevant este *Caloian*, o baladă fantastică spunând povestea unui zeu „oropsit” și „dezmoștenit”, apărător al vetrelor sărace și al ființelor mărginașe. Deși pare un lamento pentru săracii satelor, în realitate poemul reprezintă o reflecție despre creație: Caloian este un alter ego poetic, care se dedublează straniu (Caloian, cel care „murea nu știu a câta oară”, este plâns de un Caloian „de humă și lut”), iar sacrificiul său, repetat în fiecare an, se dovedește zadarnic, sugerând imposibilitatea artei de a schimba lumea. Și altundeva se fac resimțite infuziuni ale modernismului în plin spectacol neosămănătorist, poetul prețuind reveria și metaforele cu iz decadent („În preajmă lebede – covor persan –/ Visează alte ape înstelate”), fantezia poetică („Se-naltă-ncet cupolele în zare/ Și turnuri, prin apusul violet,/ Cu ziduri de cristal. Se-naltă-ncet”; „Târziu, când codrul dă-n singurătate,/ Doar cerbii beau din șipotul lunar/ Și furișați prin cetini rourate,/ Adulmecă luceafărul hoinar”), peisajul autumnal sau hibernal, pustiul, extincția („În sânul codrului pustiu/ Izvoarele au mucezit/ Și a rămas ca în sicriu/ cu frunze moarte-mpodobit”).

SCRIERI: *Caravana robilor*, Bolgrad, 1934; *Somnul lebedelor*, Buzău, 1944; *Miracol carpatin*, Brăila, 1969; *Poezii*, pref. Dumitru D. Panaitescu, Brăila, 1979; *Somnul lebedelor*, pref. Dumitru D. Panaitescu, Brăila, 1980.

Repere bibliografice: Iacob Slavov, *„Caravana robilor”*, „Bugeacul”, 1936, 3; N. Iorga, *Din poezia bună*, NRL, 1938, 169; Predescu, *Encicl.*, *848*; Tudor, *Mișcarea 29, 69, 185*; *Scrisoare de la Alfred Basarab Tibereanu. 1980,* ADLTR, T–19; Gheorghe Gheorghiu, *În umbra timpului*, „Basarabia”, 1992, 1; Buculei, *Prezențe*, *418–419*; *Mireasa de peste Prut. Antologie de lirică basarabeană* (*1936–1944*), îngr. Alexandru Darie, pref. Grigore Vieru, introd. Mihai Cimpoi, București, 1994, *136–139*; Cimpoi, *Ist. lit. Basarabia*, *126–127*; Burlacu, *Lit. rom. Basarabia*, *118–119*; Colesnic, *Basarabia*, VII, *323–335*; *Dicț. Chișinău*, *527*. ***M.C., Mr.M.***

TICAN-RUMANO, Mihai (2.VII.1895, Berevoești, j. Argeș – 20.III.1967, București), memorialist.

O copilărie săracă, într-o familie numeroasă, a avut **T.-R.**, fiul Saftei și al lui Nicolae Tican, tăietor de lemne. Parcurge ciclul elementar la el în sat, apoi, din 1907, ia viața în piept, încercând să își câștige existența. Trudește ca băiat de prăvălie la un negustor din Câmpulung, dar după doi ani îl apucă dorul de ducă, fuge la Constanța și se strecoară pe un vapor cu care, acceptat ca ajutor de bucătar, ajunge în Italia. La Napoli se descurcă: vinde pălării, robotește într-o măcelărie, cară apă fiartă pentru clienți. Într-o zi îi vine nebunia să treacă Oceanul și curând-curând va pune piciorul pe pământ argentinian. O duce greu la început, fiind ba văcsuitor de ghete, ba hamal, șofer ori vânzător de ziare. O logică secretă pare să îi dirijeze destinul, **T.-R.** luând contact acum cu mediul gazetăresc. Din 1914 el va plasa în foile din partea locului articole despre țara îndepărtată de la poalele Carpaților. Va reveni în România în două rânduri, fiind recrutat și încorporat într-un regiment de infanterie. În toamna lui 1919, pe mare, purcede iarăși spre Italia, unde, pus pe afaceri, își deschide, însă fără succes, un birou de agentură. După cinci ani se întoarce în America de Sud. De acolo, traversând Atlanticul, se angajează într-o lungă și, pentru el, fascinantă călătorie în Africa Occidentală și Centrală (1923–1924), continentul negru ademenindu-l, cu o vrajă de neînvins, și în anii următori (1925, 1934–1935), când va descinde și pe țărmurile Asiei. Stabilit în Spania, la Barcelona (1924–1931; în intervalul 1928–1929 era atașat de

presă, cu titlu onorific, la Madrid), după atâtea voiajuri în cele patru zări, se decide să revină în țară. Suferind de cord pulmonar, s-a stins în urma unei crize de insuficiență respiratorie. **T.-R.** este un caz aparte, dincolo de valoarea de consum a scrisului său. Împrejurările au făcut ca el să debuteze, și ca ziarist și ca autor de cărți, în limba spaniolă, făcându-se cunoscut mai întâi în străinătate și abia după aceea la noi (membru al Societății Scriitorilor Români devine în 1932). Se afla în America de Sud când, din 1927, în foi din La Plata, Rio de Janeiro, Ciudad de México, Montevideo îi apar felurite însemnări iscălite Mihai Tican, Rumano fiind un adaos care intră curând în alcătuirea numelui său. În 1929–1930, la Barcelona, participă la editarea, și încă într-un tiraj remarcabil, a unui săptămânal ilustrat, „Dacia", „organ hispano–italo–român", plin de informații privind România. Întors acasă în 1931, intră în redacția ziarului „Universul", unde încă din 1928 publica – și o va face mai bine de zece ani – reportaje, anchete sociale, interviuri, note de drum. Sunt „fugare note" culese în voiajurile sale „de studiu" în Deltă și la munte, pe la sfintele lăcașuri, prin sate și târguri, prin închisori, aziluri, spitale. Până prin 1946 a fost corespondent pentru presa de limbă spaniolă și portugheză. A mai colaborat la „Curentul", „Rampa", „Gorjanul", „Săptămâna CFR", „Voiaj", „Izbânda", „Ilustrațiunea română", „Politica socială", „Neamul nostru" ș.a.

Prima carte a lui **T.-R.**, *Despre pământul drag al patriei mele*, redactată în spaniolă, ar fi ieșit de sub teascuri în 1916, la Buenos Aires. Certe sunt numeroase altele, tot în spaniolă. Versiunile românești sunt izbitor de inegale, fiind datorate probabil mai multor condeieri, unii buni, alții stângaci. La edituri bucureștene i s-au mai tipărit câteva cuprinzătoare relațiuni de voiaj: *Corrida* (1930), *Peisagii iberice* (1930), *Icoane dunărene* (1933), *Abisinia* (1935; tradusă în spaniolă: *Viaje a través de la Etiopia de hoy*, 1935), *Spania de azi* (1936), *Sub soarele Africei răsăritene* (1936), *Nopți barceloneze* (1937), *Argentina* (1938). „Cel mai fecund călător și turist român", cum l-a calificat Șerban Cioculescu, a fost, în epocă, un autor foarte citit, chiar dacă scrisul său nu a exercitat vreo seducție literară. Încântările și le rezumă **T.-R.** în formule situate cam la gradul zero al expresivității („minunată panoramă", „oraș pitoresc"). Dar are un atu: senzaționalul șirului de aventuri. Într-un interviu din „Rampa" (1935) „incorigibilul hoinar al ținuturilor exotice", cum se recomandă, dezvăluie, în termeni previzibili, resorturile memorialisticii pe care o practică. Ea s-a născut din „acea puternică impulsie de a reconstitui – povestind – colțuri de lume, oameni și moravuri". Nesațul său de a cunoaște, trădând o fibră de aventurier, contrastantă cu înfățișarea de burghez cumsecade, excitația pe care i-o provoacă necunoscutul și, în genere, orice „spectacol inedit, neprevăzut" l-au împins mereu să se avânte în călătorii de explorare prin ținuturi de un exotic frapant. L-a interesat, desigur, să culeagă informații despre „firea și rosturile" băștinașilor din Africa (instituții, tradiții, obiceiuri, ritualuri, superstiții, practici medicale, curiozități gastronomice). Dar mai cu seamă e lacom să descopere „lucruri minunate de văzut și de povestit". Când nu le întâlnește, probabil că le mai și inventează, ca să își pigmenteze evocarea cu episoade atractive, pline de „extraordinar". Încât, acuzațiile lui la adresa unor „pretinși exploratori" care fabulează ca să pară mai interesanți sunt ce altceva decât un alibi pentru propriile, nu puține, „exagerații". Ca să narativizeze, așa-zicând, „impresiunile", reporterul riscă – după cum i se și întâmplă – să cadă în neverosimil și, mai rău, în scorneală. În fond, **T.-R.** trăiește complexele unui narator cu o modestă înzestrare literară. El caută să suplinească o atare insuficiență printr-o aglomerare de peripeții, care de care mai ieșită din comun și dătătoare de fiori (contactul cu „antropofagii", strania istorie a „omului-maimuță" ș.a.). O partidă de vânătoare devine, în această umflată viziune, o orgie cinegetică, un măcel, un masacru soldat cu „hecatombe" de jivine și de zburătoare doborâte. În peisajul „sălbatec", „misterios", în savana fierbinte, în pădurea tropicală plină de zgomote neliniștitoare pândesc „pericole" la fiece pas. Și, ca în povești, în calea celui ce se încumetă să pătrundă în asemenea ținuturi stăpânite de „vraja neagră", izbucnesc alte și alte calamități: un pârjol devastator, revărsări de ape, furtuni care, dacă nu se învârtejesc într-o „tornadă" sau un „uragan", se manifestă măcar ca o vijelie furioasă. Se adaugă „asaltul" a fel de fel de gângănii și de lighioane, fie țânțari însetați de sânge ori muște sâcâitoare, fie, în cealaltă extremă, coloși agresivi, ca elefanții și, în secvențe care își au trepidația lor, „monștrii apelor", hipopotamii și crocodilii. Cu mic, cu mare, necuvântătoarele africane răspund prompt la apelul unui povestitor care nu mai știe ce pățanii să înșire ca să

stârnească și să întrețină interesul. Un ingredient ar fi trebuit să fie și umorul. Dar incidentele ce se vor comice nu au nici un haz. Alte cărți ale lui **T.-R.**, cele despre Spania (*Nopți barceloneze*, diferită ca factură, are iz de roman polițist), Abisinia, Argentina, sunt masiv descriptive, de configurație monografică, tinzând să servească eventual de „călăuz". Transformat în ghid, globe-trotterul vrea să vorbească despre tot și toate – străzi, monumente, muzee, felul îmbrăcăminții, distracții (corida), moravuri, „sufletul" oamenilor locului, grupați, când e cazul, în „tipuri". Ariditatea nu e compensată, decât rareori, de abundență. Cam peste tot, aceeași resemnare în confruntarea cu „o frumusețe ce nu se poate descrie". Și în circuitele prin țară călătorul împinge curiozitatea până la amănunt, iscodind în dreapta și în stânga ca să afle tot ce s-ar putea afla – de la „istoria și legendele" unor așezări până la, de pildă, interiorul unei mănăstiri sau, ca o picanterie de care simte nevoia, „viața romantică" a banditului Terente. Însemnările ar rămâne simple „dări de seamă" dacă pornirea de a admira, foarte activă la neobositul drumeț, nu ar însufleți o pagină sau alta. „Uluit", în Deltă sau prin munți, de atâta splendoare, el are de înfruntat, ca întotdeauna, insurmontabilul handicap. „Panorama" e mirifică, nici vorbă, dar pana e „neputincioasă s-o descrie". Pana nu doar a autorului, ci a orișicui: „Dar cine este atât de trufaș și să spună că poate reda în cuvinte?..". „Trufia" aceasta, care pe **T.-R.** îl ocolește, poartă de fapt alt nume, numai că memorialistului nu îi vine la socoteală să recunoască.

SCRIERI: *La vida del blanco en la tierra del negro,* I–II, tr. R. Besora, Barcelona, [1927]; ed. (*Viața albului în țara negrilor*), București, 1929; *En el corazón de la selva vírgen*, pref. Manuel de Castro Tiedra, Barcelona, 1928; *La danza de los caníbales*, pref. dr. Hell, Barcelona, 1928; ed. (*Dansul canibalilor*), pref. Mario Verdaguer, București, 1931; *El hombre mono y sus mujeres,* pref. Domingo Fuenmayor, Barcelona, 1928; ed. (*Misterele continentului negru*), București, [1932]; *El lago de los elefantes*, pref. Miguel Rivas, Barcelona, 1928; ed. (*Lacul cu elefanți*), București, 1930; ed. 2, București, 1957; *El monstruo del água*, pref. I. Ribera Roviro, Barcelona, 1928; ed. (*Monstrul apelor*), București, 1931; ed. (*Monștrii apelor*), București, 1958; *Perdidos entre las fieras*, pref. Miguel Rivas, Barcelona, [1928]; *Corrida. Arte, sangre y pasión*, pref. Liviu Rebreanu, Corneliu Moldovanu, H. Ionescu și I. Vion, București, 1930; *Peisagii iberice*, București, 1930; *Icoane dunărene*, pref. Ion Simionescu, București, 1933; *Abisinia,* pref. Radu D. Rosetti, București, 1935; ed. (*Viaje a través de la Etiopia de hoy*), Barcelona, 1935; *Spania de azi*, București, 1936; ed. 2 (*Spania*), pref. Miguel de Unamuno, București, 1936; *Sub soarele Africei răsăritene*, București, 1936; *Nopți barceloneze*, pref. Liviu Rebreanu, cu desene de E. Deșliu-Petraglu, București, 1937; *Argentina*, București, 1938; *Mănăstirile noastre*, București, 1940; *La vânătoare în Congo*, îngr. Mihai Gheorghe Andrieș, pref. Paul Anghel, București, 1968; *Hoinărind prin țară,* îngr. și pref. Constantin Darie, București, 1971; *Peste mări și țări*, îngr. Ion Nistor, pref. Domnica Filimon, București, 1973; *Printre canibali*, îngr. și pref. Valentin Borda, București, 1992.

Repere bibliografice: P. Ș. [Pamfil Șeicaru], *Un muscelean celebru în Spania și America de Sud*, CRE, 1928, 18; Cezar Petrescu, *Un explorator român necunoscut în România – Mihai Tican-Rumano*, CRE, 1928, 18, 19; Paul Anghel, *Arhivă sentimentală*, București, 1968, *115–120*; V. Firoiu, *Biografii în bronz și marmură*, Pitești, 1972, *125–134*; Alexandru Obreja, *Memoria continentelor*, Iași, 1975, *142–152*; Domnița Dumitrescu, *Un propagator al culturii române în Spania – Mihai Tican-Rumano*, RL, 1978, 15; Ion Cruceană, *Momente și figuri argeșene*, I, Pitești, 1980, *189–192*; Cioculescu, *Itinerar*, V, *546*; Valentin Borda, *Pe urmele lui Mihai Tican-Rumano*, București, 1992; *Dicț. scriit .rom.*, IV, *557–559*; Florin Faifer, *Aventurierul*, CL, 2003, 11. ***F.F.***

TIHAN, Teodor (7.IX.1944, Galații Bistriței, j. Bistrița-Năsăud), critic și istoric literar. Este fiul Lucreției (n. Saicu) și al lui Vasile Tihan, fierar. Urmează clasele primare în satul natal, apoi își continuă învățătura în comuna Dipșa (1955–1958) și la Școala Medie din Bistrița (1958–1962). Devine student la Facultatea de Filologie a Universității „Babeș–Bolyai" din Cluj, pe care o va absolvi în 1967, tot aici susținându-și în 2011 doctoratul cu teza *Perpessicius.* Se afirmă în cadrul Cercului de teorie și istorie literară, iar în 1966 debutează în revista „Steaua", unde în 1970 va fi angajat redactor. Mai colaborează cu însemnări, cronici literare, studii și eseuri la „Tribuna", „Făclia", „Echinox", „Utunk", „Cronica", „Vatra", „Convorbiri literare" ș.a. În colecția „Restituiri" editează în 1974 o antologie din memorialistica de călătorie a lui Gala Galaction, intitulată *Sub feeria lunii.* Primul volum de autor, *Apropierea de imaginar*, îi apare în 1988. Concediat abuziv din redacția revistei „Steaua" în 1985, este transferat la Muzeul Etnografic al Transilvaniei, unde lucrează până în 1990, când se reîntoarce la vechiul loc de muncă, mai întâi în calitate de corector, apoi din nou ca redactor. În paralel, din 1993 ține cursuri și un seminar de estetică la Facultatea de Litere a Universității „Babeș–Bolyai" din Cluj-Napoca. Participă la realizarea unor volume colective: *9 pentru*

eternitate (1977), *Pagini transilvane* ș.a. După 2000 colaborează la *Dicționarul general al literaturii române* (I–VII, 2004–2009).

Apropierea de imaginar este cartea care marchează debutul editorial propriu-zis al lui **T.**, afirmat printr-o prezență constantă, cu eseuri și cronici literare, mai cu seamă în paginile revistei „Steaua". Comentariile, selectate atent, vizează, în general, momentul anilor '70–'80 ai secolului trecut, concretizat în apariții editoriale de referință, aniversări și alt gen de evenimente care provocă îndeosebi meditația cronicarului literar. Cele două secțiuni ale cărții ilustrează aceste două planuri ale „privirii în imediat". Prima parte conține comentarii aplicate unor scrieri de Gala Galaction (memoriale de călătorie), Liviu Rebreanu, Camil Petrescu (poezia), F. Aderca, Ionel Teodoreanu, V. Voiculescu (romanul *Zahei, orbul*, piesele de teatru), Zaharia Stancu, Eugen Barbu, Radu Stanca (teatrul), Ion Vlasiu. Interpretul manifestă o egală disponibilitate în ce privește genurile, iar lecturile sale dezvoltă ipoteze ingenioase, adeseori din perspective analitice noi, cel puțin la nivelul nuanței, dacă nu în întregime. Criticul are mereu în vedere ansamblul unei opere, căutând mișcările integratoare și punctele de conexiune în interiorul acesteia sau în spațiul mai larg al literaturii române. Astfel, poezia lui Camil Petrescu este înțeleasă ca „o treaptă" a unei opere „unice", de neomis „într-o judecată pertinentă de ansamblu", iar aplicația analitică asupra liricii lui F. Aderca se justifică întrucât autorul participă „la aventura poeziei noastre moderne", exprimând și ea „ezitările caracteristice oricărui început". Eseurile lui **T.** lansează câteva idei interesante, fie și pentru momentul în care au fost concepute, cum ar fi cel intitulat *Metafizica iubirii la Rebreanu* (datând din 1969) sau cel despre dramaturgia lui V. Voiculescu (*O gimnastică a sentimentelor*). Mai aproape de condiția foiletonului critic sunt comentariile din partea a doua a volumului, dedicată unor cărți de critică literară și de eseuri purtând semnătura lui G. Călinescu, Perpessicius, D. R. Popescu, Aurel Rău, Mihai Gafița, Nicolae Manolescu, Mircea Popa, Victor Felea, Sergiu Pavel Dan ș.a. **T.** este interesat în primul rând de foiletonul critic și de marile nume care l-au ilustrat (G. Călinescu, Perpessicius), dar și Victor Felea sau de Laurențiu Ulici. Fără să ignore alte forme ale disciplinei, cronicarul se apleacă pertinent și comprehensiv asupra unor monografii (*Caragiale* de V. Fanache, *„Gândirea" și gândirismul* de Dumitru Micu), culegeri de cronici literare sau asupra unor culegeri de eseuri aparținând unor prozatori sau poeți. Analizele vizează identificarea și interpretarea notelor diferențiale ale prestației critice a autorilor avuți în vedere, fiind în același timp un prilej de afirmare a unei profesiuni de credință și de mărturisire a modelelor. Cronicile dedicate lui Perpessicius (*Ceremonialul lecturii la Perpessicius*, cu prilejul restituirii tabletelor critice rostite de acesta, după 1933, la Radiodifuziunea Română), sau lui Victor Felea (*Critica simpatetică*, la apariția unei culegeri de foiletoane din 1972) sunt definitorii pentru formele și convingerile critice profesate de **T.** În cea de-a doua carte, *Umanități și valori* (2000), criticul revine la opera lui Perpessicius cu adevărate capitole de monografie (*În căutarea poetului Perpessicius, Un romancier în proiect, Critica literară în viziunea lui Perpessicius*). Acestor investigații **T.** le alătură câteva studii dense despre Eminescu, Ion Creangă, Liviu Rebreanu, V. Voiculescu, Tudor Vianu, Radu Stanca ș.a. Criticul propune și aici o lectură personală, tinzând să fixeze dimensiuni mai rar cercetate sau chiar aspecte inedite ori controversate (în cazul lui Rebreanu, de exemplu). Cu *Ora cărților deschise* (2003), volum purtând un titlu de inspirație lovinesciană, **T.** recuperează, fără a o epuiza, foiletonistica sa din anii '70–'80 consacrată cărților de proză și poezie, iar în *Figuri și forme critice contemporane* (2004) sunt culese cronici referitoare la cărțile de critică apărute în aceeași perioadă. Multe comentarii își păstrează peste timp prospețimea și transparența, obiectivitatea și rigoarea.

SCRIERI: *Apropierea de imaginar*, Cluj-Napoca, 1988; *Umanități și valori*, Cluj-Napoca, 2000; ed. 2, Cluj-Napoca, 2011; *Ora cărților deschise*, Cluj-Napoca, 2003; *Figuri și forme critice contemporane*, Cluj-Napoca, 2004. **Ediții:** Gala Galaction, *Sub feeria lunii*, pref. edit., Cluj-Napoca, 1974.

Repere bibliografice: Constantin Hârlav, *Galaction, călător*, TR, 1975, 18; Constantin Cubleșan, *Recitirea textelor literare,* ST, 1989, 2; Valentin Ciucă, *„Apropierea de imaginar"*, CL, 1989, 3; Adrian Dinu Rachieru, *„Apropierea de imaginar"*, O, 1989, 11; Ioana Bot, *Criticul despre sine*, TR, 1989, 15; Ilie Radu-Nandra, *„Apropierea de imaginar"*, F, 1989, 10; Tanco, *Dicț. lit. Bistrița, 356–357*; Petraș, *Panorama, 610–611*; Grigore Scarlat, *„Umanități și valori"*, CL, 2001, 4; Diana Câmpan, *Reactivarea valorilor ca demers necesar*, VR, 2001, 5–6; Claudiu Groza, *Altfel, despre clasici*, APF, 2001, 11; Florin Mihăilescu, [*Teodor Tihan*], VR, 2001, 12, 2005, 8-9; Adrian Țion, *Pe stricte coordonate valorice*,

LCF, 2002, 13; Anca Noje, *Clasicii români din perspective inedite*, „Mișcarea literară”, 2003, 3–4; Ovidiu Pecican, *Sertarul cu cărți*, Cluj-Napoca, 2007, *175–177*; Constantin Cubleșan, *Eminescologi clujeni*, Cluj-Napoca, 2011, *181–183*.

C.H.

TIMIȘANA, publicație apărută la Timișoara, săptămânal, de la 1 aprilie 1885; din 22 decembrie 1885 se transformă în „Gazeta poporului”. Proprietar, editor și redactor responsabil este Teodor V. Păcățian. Destinată cititorilor de la sate, foaia cuprinde sfaturi referitoare la economia rurală, informații de interes local privind conferințele învățătorilor și preoților, altele referitoare la viața culturală a ținutului, știri despre evenimente politice mai importante, precum și scurte articole în care sunt popularizate noțiuni științifice sau sunt expuse chestiuni de morală, religie și istorie. Pentru a oferi sătenilor lecturi accesibile și folositoare, **T.** are o rubrică permanentă intitulată „Foișoara”, apoi „Literatura”, unde apar istorioare și povestiri instructive, moralizatoare, alcătuite mai ales de redactor (și sub pseudonimul T. Odor). Tot aici se publică romanul *Comoara* de J. Wachenhusen tradus de Păcățian și se reproduc scrieri ale lui Petre Ispirescu, Th. M. Stoenescu, T.V. Ștefanelli ș.a., tălmăciri ale unor poeme în proză de I. S. Turgheniev. Sunt inserate și câteva doine populare culese din Arad și Bihor. Ion Pop-Reteganul, din a cărui colecție *Trandafiri și viorele* se republică, dă la iveală în modesta foaie a lui T.V. Păcățian o serie de poezii „religioase-morale” adunate de prin manuscrise vechi.

G.D.

TIMOC (TIMOCUL), revistă apărută la București, lunar, de la 1 ianuarie 1934 până în 1943, cu subtitlul „Revistă culturală”, „Organul Societății Românilor din Valea Timocului și dreapta Dunării”. Începând cu numerele 3–4–5/1935, subtitlul devine „Revistă de luptă național-culturală”. Girant responsabil: P. Vodă-Timoceanu, președintele societății; secretar de redacție: Petre Florescu; redactori: Florea Florescu și A. Andrei. În *Cuvânt înainte* se afirmă că un grup de intelectuali români veniți din sudul Dunării și stabiliți la București editează **T.**, „care va fi tribuna strigătelor lor și a românilor pe care-i reprezintă”. Redactorii își impun „o conduită de luptă civilizată – prin grai și scris – fiind convinși că sunt singurele arme bune pentru a se putea lămuri și ajunge la scopul propus: carte și biserică românească”. Publicația intenționează să facă vizibilă, în același timp, „interdependența popoarelor balcanice pe tărâmul cultural și național” și să fie atât „tribuna celor peste 600 000 de români din Valea Timocului și dreapta Dunării”, cât și „un organ al tuturor românilor de peste hotare”. Militând constant pentru drepturile minorităților românești din afara granițelor țării, **T.** reflectă, în primul rând, viața românilor din Bulgaria, Iugoslavia și Ungaria, dar și din Cehoslovacia, Albania, Grecia și Uniunea Sovietică. Rubricile mai importante sunt „Cronici”, „Însemnări”, „Pagina tradiției și folclorului timocean”, „Pagina literară și folclorică”. Se republică articolul *Românii din dreapta Dunării*, scris de M. Eminescu la 1 decembrie 1876, sumarul incluzând, de asemenea, *Reflexii despre sociologie și metafizica Olteniei* de Petre Pandrea, texte precum *Poezia populară a românilor din Valea Timocului* de N. Cartojan, *Înrâuriri românești în literatura și viața bulgarilor* de Al. Iordan, *Influența literaturii românești asupra celei bulgare* de Petre Florescu, dar și o variantă a *Mioriței* din satul Râtcova, aflat în Serbia. Cu versuri sunt prezenți Pan Halippa, Grigore Bugarin, Petre Florescu, Const.

Rîuleț, V. Barbu Jora, Crâstea I. Nucă, proză semnează George Aria, Petre Florescu, Victor C. Bercescu, Fl. Ionescu ș.a. Revista mai conține textul unei conferințe a lui Theodor Capidan (*Hărnicia aromânilor*), versuri și obiceiuri populare, alte materiale folclorice, articole pe teme istorice, sociale, politice, religioase și de propagandă națională, amintiri. Alți colaboratori: N. Iorga, Simion Mehedinți (*Pentru tinerii români de peste hotare*), Ion Pillat (*Imperativele românești și minoritățile noastre din afară*), Gh.I. Brătianu, Emanoil Bucuța, N. Batzaria, Ion Zamfirescu, G. Murgu. ***A.P.***

TIMONU, Dominte (6.VIII.1911, Mahala–Dubăsari – 18.I.1972, București), prozator, gazetar. Este fiul Varvarei (n. Răutu) și al lui Moisei Timonu, țărani. După instaurarea puterii sovietice în Transnistria, în 1922 familia trece Nistrul și se stabilește la Chișinău. **T.** va fi elev al Liceului „A. D. Xenopol" și student la Conservatorul de Artă Dramatică, absolvit în 1933. Actor la Teatrul Municipal din Chișinău (1933–1937), va conduce o vreme Teatrul din Tiraspol (1941–1943), ulterior, refugiat peste Prut, face parte din diverse trupe bucureștene: Teatrul „Tudor Mușatescu", Teatrul Modern ș.a. Un timp a fost actor la Teatrul „Constantin I. Nottara" și din 1964 regizor la Teatrul pentru Copii și Tineret. Încă din 1926 **T.** debutează la revista „România nouă", publică apoi versuri proprii și povești transnistrene în „Cuvânt moldovenesc", „Dreptatea", „Tribuna tineretului", „Tribuna românilor transnistreni" (unde îi apare și micromonografia *Satul Mahala*), „Poetul", „Itinerar" , „Viața Basarabiei", „Bucovina", „Cetatea Moldovei" ș.a. Redactor, câtva timp, la gazeta „Gând basarabean", din 1937 devine corespondent pentru Basarabia al cotidienelor „Curentul" și „Evenimentul". Figurează între membrii fondatori ai Societății Scriitorilor din Basarabia (1939). Semnează și Iorgu Manea, Măhăleanu.

În romanul *Al nimănui*, apărut în 1937, **T.** așază în centrul narațiunii pe Victor Crăișor, personaj straniu, cu manifestări cel puțin ciudate, dacă nu anormale, pe care viața îl va zdrobi. Ambiția autorului este de a reedita, în alt spațiu geografic și în alt mediu social, tipologia și modelul narativ din *Ion*, romanul lui Liviu Rebreanu, preluând „principiul teleologic de construcție" a cărții acestuia (Ion Ciocanu). Dar efortul se desfășoară deseori în gol, deși în carte sunt episoade menționabile și figuri care se rețin. În 1940 **T.** mai semnează volumul de nuvele *Ulița păcatelor,* unde majoritatea personajelor „poartă pecetea blestemului singurătății și neînțelegerii" (Mihai Cimpoi). A lăsat în manuscris o culegere de nuvele, două piese de teatru, un scenariu de film, o serie de medalioane literare (despre Ion Minulescu, Al. Robot, Magda Isanos, Ionel Teodoreanu ș.a.), precum și un început de roman, proiect al unei fresce despre generația de sacrificiu dintre cele două războaie mondiale.

SCRIERI: *Al nimănui*, pref. L. T. Boga, Chișinău, 1937; *Ulița păcatelor*, București, 1940; *Scară din umbră și lumină*, precuvântare Vlad Chiriac, pref. Mihai Cimpoi, Chișinău, 2008.

Repere bibliografice: Sergiu Matei Nica, *„Al nimănui"*, VBA, 1937, 7–8; Al. Bardier, *„Al nimănui"*, **„**Raza", 1937, 402; Onisifor Ghibu, *Pe marginea unui roman*, CGM, 1937, 11–12; D. Petrescu, *„Ulița păcatelor"*, „Bugeacul", 1940, 5–7; I. Moraru, *„Ulița păcatelor"*, „Basarabia", 1940, 8 mai; Vlad Chiriac, [*Dominte Timonu*], LA, 1992, 7 noiembrie, LRC, 1999, 3–5; Cimpoi, *Ist. lit. Basarabia*, *103*; Burlacu, *Lit. rom. Basarabia*, *176–183*; *Dicț. Chișinău*, *528.* ***Vl.C.***

TIMPUL, gazetă apărută la București, săptămânal, între 16 decembrie 1854 și 20 ianuarie 1855, apoi între 17 decembrie 1856 și 5 aprilie 1857 și reapărută de la 22 decembrie 1860 până la 5 februarie 1861. În cele trei perioade de apariție prim-redactor a fost Gr. R. Bossueceanu. În aprilie–decembrie 1857 și în aprilie–decembrie 1860 a reapărut sub numele „Secolul", iar de la 16 februarie 1861, după fuziunea cu „Conservatorul progresist" al lui C.N. Brăiloiu, sub acela de „Unirea", tot în redacția lui Gr. R. Bossueceanu. Desele suspendări și schimbări de nume aveau drept cauză inițial poziția favorabilă Unirii, iar după 1859 opoziția făcută politicii lui Al. I. Cuza și M. Kogălniceanu. Gazeta este parțial apropiată de primele grupări politice conservatoare. Deși subtitlul nu cuprinde decât indicația „politic-comercial", **T**. a publicat și literatură originală, traduceri, critică literară sau dramatică. La sfârșitul anului 1856 redactorul editează un supliment intitulat „Albumul literar", dar e nevoit, în iunie 1857, să îi suspende apariția din cauza lipsei de mijloace materiale. Alături de Bossueceanu, la **T**. au colaborat cu articole politice I. Heliade-Rădulescu (în numărul din 4 mai 1860 redacția publică următorul anunț: „Toate articolele ce vor avea dedesubtul lor literele I.R. sunt ale d-lui I. Heliade Rădulescu"), N. Rucăreanu, Petre Grădișteanu și Al. Depărățeanu. La rubricile literare sunt prezenți cu versuri I. Heliade Rădulescu, Gr.

Anulu I. – 1856.

N° 1.

Luni 17 Decembre

TIMPULŬ.

FOILLETON

Alexandrescu, C.D. Aricescu, Gr. Serrurie, iar D. Fotino, I.G. Valentineanu, Gh. Peșacov și G. Sion cu traduceri. C. Aristia scrie o precuvântare pentru a explica modul în care a tradus din Plutarh; lui Costache Negruzzi i se retipărește nuvela *Zoe*; o parte din versurile lui B. P. Mumuleanu sunt publicate împreună cu o biografie a poetului. Scriitorii străini din care s-a tălmăcit în **T**. sunt Milton (fragmente din *Paradisul pierdut* transpuse în românește de Zoe Ghica), George Sand, Lamartine, Musset, Al. Dumas și A. Karr (*O răzbunare*, traducere de Grigore Peșacov). Se dau și câteva părți din cartea lui Eckermann, *Convorbiri cu Goethe în ultimii ani ai vieții sale*. Lui Eugeniu Carada îi aparține o serie de informate și bine argumentate cronici dramatice, iar Costache Caragiali e autorul câtorva articole în legătură cu Teatrul Național din București. ***R.Z.***

TIMPUL, gazetă politică și literară apărută la București, de patru ori pe săptămână între 15 martie și 16 mai 1876, apoi zilnic între 17 mai 1876 și 17 martie 1884, 13 noiembrie 1889 și 14 decembrie 1900; altă serie iese de la 2 martie 1923 până la 7 iulie 1924. Scos de conservatori în perioada guvernării lor, **T.** devine, după câteva luni, odată cu instaurarea liberalilor la putere, un ziar de opoziție. Din 21 noiembrie 1876 scriitorul și gazetarul Gr. H. Grandea primește însărcinarea de redactor. La începutul anului 1877 direcția ziarului îi revine lui Titu Maiorescu, iar Ioan Slavici, care colaborase de la înființare, este angajat redactor al paginilor de politică externă și de literatură. În același an, la 30 aprilie, Maiorescu renunță la direcție și răspunderile acesteia se împart între Slavici și Grandea. Susținuți și de alți publiciști conservatori, ei încep o violentă campanie de presă, îndreptată mai ales contra politicii externe a guvernului liberal. La puțină vreme după declanșarea războiului cu turcii, Grandea părăsește gazeta, pentru a înființa cotidianul „Resboiul". Împovărat de greutatea muncii redacționale, Slavici cere, în repetate rânduri, grupării conservatoare, aducerea la **T.** a lui Eminescu, atunci redactor la „Curierul de Iași", dar poetul nu va veni la București decât spre sfârșitul anului 1877. La începutul lui 1878 li se alătură I. L. Caragiale. Orientarea pe care Eminescu o va adopta, de protest hotărât împotriva compromisurilor în relațiile cu cele două mari puteri vecine, Turcia și Rusia, precum și de critică severă a stării de lucruri din țară, provoacă nemulțumiri în rândurile conducătorilor conservatori. Pentru a tempera elanul critic al celor trei tineri scriitori, în februarie 1878 este numit redactor-șef I. A. Cantacuzino; neputând să își impună punctul de vedere, acesta renunță după un timp la conducerea gazetei, pe care o va asigura în continuare Eminescu. În martie 1879 Slavici își manifestă intenția de a se retrage și chiar publică un anunț în acest sens, dar, în realitate, va continua să funcționeze ca redactor. Franchețea lui Eminescu, care îl face adesea să se ridice deasupra intereselor de partid, intransigența și, uneori, chiar rigiditatea manifestate atunci când se referă la apărarea drepturilor naționale, la condițiile puse de puterile europene pentru a recunoaște independența de stat a României, îi aduc neplăceri tot mai mari. El intră în conflict cu influentul lider conservator Al. Lahovari, se vede în situația de a-l critica pe P. P. Carp și chiar pe Titu Maiorescu. Atitudinea independentă a redactorilor și, implicit, a oficiosului conservator are ca rezultat o scădere a subvențiilor acordate de șefii partidului. Totodată, presiunile exercitate asupra

celor trei gazetari cresc. În aceste condiții, Caragiale, primul, se hotărăște să părăsească **T.**, fiind urmat, după câteva luni, de Slavici. Sarcina copleșitoare de a conduce și, practic, de a scrie aproape în întregime ziarul îi revine astfel lui Eminescu. O vreme, din ianuarie 1882, va figura ca director politic Gr. G. Păucescu. Poetul demisionează din funcția de redactor-șef la 16 februarie 1883, iar la 2 iulie 1883, după ce se îmbolnăvește, va fi numit director și redactor răspunzător Mihail Paleologu. În ziua următoare se anunța că Eminescu „a încetat de a mai lua parte la redacțiune". O coaliție între conservatori și așa-numitul Partid Liberal-Sincer are ca rezultat fuziunea, la 18 martie 1884, dintre **T.** și cotidianul „Binele public". Noua gazetă va purta denumirea „România". După cinci ani, în 1889, **T.** reapare, tot sub redacția lui Mihail Paleologu. Din 1890 va fi dirijat, între alții, de Nicolae Filipescu. Au mai fost redactori I. S. Bădescu (prin 1877–1878), Ronetti-Roman (prin 1878), Dimitrie Rocco, Dionisie Miron, Grigore Ventura, N. Basarabescu, N. Cristescu, iar mai târziu D. R. Rosetti-Max, M. E. Papamihalopol, scriitorul Constantin C. Bacalbașa, Paul Scorțeanu ș.a. Ca urmare a unei reorganizări, la sfârșitul anului 1900 două din cele mai mari gazete conservatoare, **T.** și „Constituționalul", sunt înlocuite prin „Conservatorul". Ultima serie (1923–1924), condusă de un comitet, l-a avut prim-redactor pe I. Joldea Rădulescu, gazeta aflându-se acum sub influența politică a lui Al. Marghiloman.

În primele luni ale anului 1876 singura colaborare literară notabilă este aceea a lui I. Slavici. Se publică și unele scrieri ale lui V. Alecsandri, reluate din „Convorbiri literare", dar o preocupare constantă pentru beletristică nu se va manifesta decât odată cu venirea lui Gr. H. Grandea. Primind direcția cotidianului, Titu Maiorescu va semna articole de fond sau comentarii ale actualității politice; în alte contribuții literare, puține, discută, spre exemplu, modul cum Adolphe Stern a tradus *Hamlet* în limba română. După ce intră în redacție, Slavici înlocuiește vechea „Foiță", dedicată traducerilor de foiletoane franceze, cu secțiunea „Parte literară". Ziarul devine astfel mai viu, mai variat, abordând felurite aspecte ale mișcării culturale autohtone. Apar rubrici săptămânale de critică literară și dramatică, se fac recenzii, se dau informații și note bibliografice. Toate acestea, ca și comentariile referitoare la situația școlii românești sau la realitățile sociale din Transilvania îi aparțin îndeobște noului redactor. El este și autorul unor nuvele – *La crucea din sat, Crucile roșii* ș.a. – sau al însemnărilor intitulate *Icoane zugrăvite cu degetul* și iscălite Tanda, în care sunt evocate locuri pitorești și tipuri ale Bucureștilor. Plecând însă Grandea, Slavici trebuie să se ocupe de rubricile politice și astfel vor fi neglijate cele literare. Abia după venirea lui Eminescu paginile de cultură și beletristică ale gazetei își recapătă vechea înfățișare. Poetul este autorul a sute de articole, multe nesemnate. Excepțional documentate și argumentate, unele sunt adevărate studii de sociologie, de istorie socială, de analiză realistă a stării politice interne și externe (*Situația din Franța*, seria *Icoane vechi și nouă*, *Dorobanții*, amplul studiu *Basarabia*, *Cestiunea Orientului*, *Cestiunea izraelită*, *Mișcările în Rusia*, un comentariu privind modificarea articolului 7 din *Constituție* ș.a.). Pozițiile Partidului Conservator sunt în mod frecvent depășite, pentru a face loc crezului ideologic propriu. Acestei publicistici, de o mare intensitate a sentimentului patriotic și de o distincție specială a expresiei, pe care nu le mai atinsese scrisul jurnalistic

românesc decât prin M. Kogălniceanu și N. Bălcescu, i se adaugă preocuparea lui Eminescu pentru toate celelalte rubrici, dându-i prilejul de a se manifesta, cum o făcuse și la „Curierul de Iași”, pe terenul cronicii teatrale, al comentariului și recenziei literare sau științifice (*B. Petriceicu Hasdeu, „Cuvente den bătrâni. Limba română vorbită între 1550–1600”*, *Domnul Holban și Arthur Schopenhauer*), al polemicilor politice (*Unde dai și unde crapă*, *Un ziar al cărui nume...* – comentariu acid referitor la poziția cotidianului liberal „Românul” față de Partidul Conservator, ș.a.). Cu timpul, deși trebuia să facă aproape toată gazeta, el are de înfruntat și controversele frecvente cu politicienii conservatori, nemulțumiți, printre altele, de revolta cu care redactorul semnalează indiferența oficialității față de soarta ostașilor care se întorceau din Războiul pentru Independență. Uzura se face din ce în ce mai simțită spre sfârșitul primăverii anului 1883, când Eminescu scrie tot mai rar, lăsând grijile redacției în seama unor colegi mai tineri și, fără îndoială, mult mai docili. Pe de altă parte, nu se știe cu siguranță de când datează colaborarea lui Caragiale la oficiosul junimist, deși unele articole, povești și parodii nesemnate, din noiembrie–decembrie 1877, par să îi aparțină. Este însă cert că a devenit redactor, la insistențele lui Eminescu, din luna februarie a anului următor, când îi apare un articol despre spectacolele actorului italian Ernesto Rossi. El este prezent, începând cu articole politice (*Liberalii și conservatorii, Ce este Centrul?*, *Frații radicali și d. Dim. Sturdza* ș.a.), la toate rubricile: reportaje parlamentare, știri externe sau din țară, note, informații, cronici teatrale, la care se adaugă traduceri din nuvelele lui E. A. Poe. Mai puțin sau, poate, deloc convins de justețea poziției apărate, Caragiale nu se angajează în lupta de zi cu zi a gazetei nici cu dârzenia lui Slavici, nici cu pasiunea lui Eminescu; aduce, în schimb, prin ironia și scepticismul său, o nuanță necesară. La **T.** a colaborat, în primii ani, și Iacob Negruzzi, expediind din Iași corespondențe (semnate cu inițialele B.B.), unde, uneori, în relatarea unor aspecte ale vieții politice sau mondene, trece de la un ton ușor, câteodată chiar frivol, la un altul critic, satiric. De la Berlin, unde era student, Petru Th. Missir trimite, de asemenea, corespondențe, în care se ocupă de mișcarea intelectuală și literară. Mai publică A.I. Odobescu (studii de arheologie), I. Em. Florescu, Al. Lahovari, Gr. G.

FOILETON

BUDULEA TAICHII

NOVELA

de Ioan Slavici. *)

I.

De-mi părea bine?

Dar se 'nțelege că-mi părea bine.

Când mi-l aduc aminte pe dênsul, mi se desfășură inaintea ochilor intreaga lume a tinerețelor, cu toate farmecele ei, acum perdute pentru totdeauna; și nici unul dintre noi toți, cari impreună am trecut prin acea lume, nu poate să gêndească la tinerețele sale, fără ca să-i treacă, așezat, retras și totdeauna ințelept, Budulea Taichii pe din naintea ochilor, pentru că Budulea nu era numai al Taichii, ci și al nostru al tuturora.

Mie in deosebi mi se cuvenea oarecare intâietate la impărțeala părerilor de bine, pentrucă eu il știam încă din copilărie și eram prieten chiar și cu Budulea cel bêtrân.

Nea Budulea, inainte de toate avea un picior mai scurt de cât celalalt și era un om scurt, gros, rotund la față și zimbea mereu, când vorbeai cu el. Fără de dênsul nu se putea nici un fel de veselie in sat la noi, fiindcă el cânta mai bine de cât toți, și din vioară, și din cimpoiu și din fluer, eară pe Huțu il ducea totdeauna cu sine, de oare ce Buduleasa fugise cu un scriitor al satului și nu putea să lase copilul singur acasă. Când Budulea cânta din vioară, Huțu ținea cimpoaele, eară când oamenii se săturau de vioară, Budulea schimba cu fecioru-sêu. Fluerul il purta Budulea totdeauna in șerpar; alt-fel nu l'am vêzut de când il țiu minte și nici nu-mi pot inchipui un Budulea făr' de fluer in șerpar.

La praznice și la ziua numelui știeam de mai nainte că are să ne vie Budulea cu mulți ani, cu spor in casă și cu belșug pe masă; așa m'am trezit eu; ce va fi fost mai nainte — nu știu.

Imi aduc numai aminte, că eram copil mic și că priveam, când la piciorul cel scurt al lui Budulea, când la Huțu, care ședea cu cimpoaele intr'un colț

*) Din *Convorbiri Literare.*

Păucescu (articole politice), Elie Baican, G. Bejan (nuvele și traduceri), Grigore Ventura (articole politice și cronici dramatice), C. Bacalbașa, D. R. Rosetti, D. Roco (cronici dramatice și, iscălind Demroc, traduceri), N. Pora (cronici dramatice). Prin 1894–1895 N. Iorga, aflat la studii în străinătate, trimite articole privind clasicismul operei lui Giosuè Carducci, literatura lui Madách Imre sau despre piesa *Constructorul Solness* de Henrik Ibsen. În august 1877 Al. Macedonski scrie *Oda dedicată armatei române,* iar în anul următor Vasile Alecsandri dă *Odă ostașilor români*, *Peneș Curcanul* și alte poezii, dintre care unele se tipăresc, concomitent, și în „Convorbiri literare”. Din revista junimistă se republică povești de Ion Creangă și nuvele de N. Gane. Se mai reproduc fragmente din *Povestea vorbii* a lui Anton Pann sau din *Estract din istoria misiilor mele politice* de V. Alecsandri. Printre numeroasele traduceri incluse în sumar sunt și cele din scrierile lui Cervantes (reluare din „Convorbiri literare”), Schiller (*Dorul*, „traducere liberă” de I.A. Lapedatu), Pușkin (*Fântâna din Bakcisarai*), Lermontov (*Bella*), Gogol (*Mantaua, Taras Bulba)*, E. A. Poe (*Butoiul cu Amontillado*, *Dracul în clopotniță* ș.a.), Nathaniel Hawthorne, Bret Harte, Jules Verne, Émile Gaboriau, Al. Dumas, Jókay Mór, Bjørnstjerne Bjørnson (*O pețire primejdioasă*) ș.a. Încercarea de a relua **T.** după Primul Război Mondial, de data aceasta ca organ politic al așa-numiților conservatori democrați, a fost sortită eșecului. Nici partea literară a

cotidianului nu a mai atras scriitori cunoscuți. Din redacție a făcut parte, pentru câteva luni, Dem. Theodorescu. Sub pseudonimul Dyonis, el scrie zilnic la rubrica „Pe foi de calendar”, urmărind cu spirit critic actualitatea socială sau culturală. Au mai colaborat Al. Anestin (cu articole dedicate teatrului și altor aspecte ale vieții artistice), Th. Râșcanu (câteva cronici plastice), Vasile Timuș (aflat la începutul carierei de cronicar dramatic), Emil Cerchez, A. Munte și vechiul ziarist gălățean Moise N. Pacu. ***R.Z.***

TIMPUL, gazetă apărută la Iași, săptămânal, între 30 octombrie și 26 decembrie 1911. De la numărul 5/1911 redactor responsabil este Constantin Cehan. Convinși de faptul că e nevoie de „o presă independentă”, redactorii ziarului afirmă: „Nu venim nici cu discursuri, nici cu promisiuni, nici să-nființăm alt partid, nici prea idealiști, ci un alt steag înțelegem să arborăm în sufletul poporului românesc, «Timpul», steagul adevărului și al dreptății” (1/1911). Dintre rubrici se rețin „Note politice”, „Ancheta”, „Păreri libere”, „De la românii de peste hotare”. Se publică versuri de Aron Cotruș (*Tristia*), G. Rotică, Maria Savul, A. Agapus, Gh. Savul și proză de Constantin Cehan și Horia Petra-Petrescu. Este reprodusă schița *Amfora* din volumul *Scenete și fantezii* de E. Lovinescu. Articolul de fond e semnat, de obicei, de A.D. Xenopol. **T.** mai conține o recenzie a lui E. Lovinescu la *Istoria partidelor politice din România* de A.D. Xenopol, un interviu cu același A.D. Xenopol, un articol despre M. Eminescu și altul despre bojdeuca lui Ion Creangă, diferite materiale pe teme economice, culturale și politice, informații. Alți colaboratori: C. Nedelcu (Viena), I. Broșu (Berlin), P. Robescu (Roma), Sever Dan, Eugen Herovanu. ***A.P.***

TIMPUL, cotidian apărut la București între 7 mai 1937 și 1 mai 1948. Director: Grigore Gafencu (1937–1946), redactor-șef: Mircea Grigorescu (1939–1944); cu numărul 958/1940 Grigore Gafencu apare ca fondator, iar de la începutul anului 1944, prim-redactor este Andrei Corteanu. Publicație de informații politice interne și externe, sociale, economice, sportive, cu pagină literară, **T.** își stabilește principalele coordonate în articolul-program semnat de Grigore Gafencu: „«Timpul» e un ziar de informații. El respectă credințele și convingerile. Nu râvnește să pătrundă în mintea fiecărui cititor pentru a apăra o cauză, a impune o atitudine sau a tulbura o conștiință. Se ferește deopotrivă de «tendințe» și de zvonuri fără temei. Disprețuiește calomnia și atacurile personale. Nu are decât o țintă: să informeze”. În cadrul rubricii literare „Popasuri” apar articole de Traian Șelmaru, N. Carandino, N.M. Condiescu, Camil Petrescu (sub nume propriu semnează, sporadic, cronică teatrală, iar sub pseudonimul N. Grămătic face cronică sportivă), Cezar Petrescu (*Eminescu la „Timpul”*), Petru Comarnescu, Emil Ciomac, Miron Radu Paraschivescu (*Ce este poezia*, *Demnitatea scriitorului* ș.a.), Virgil Ierunca (*Poezie și realitate*) și Geo Dumitrescu (*Poezia, ființă necunoscută*, *Poezia pentru toți*), acesta scriind de asemenea recenzii și redactând știri despre viața culturală. Cel mai activ cronicar literar la **T.** este, de departe, Vladimir Streinu, cu articole despre Liviu Rebreanu, Hortensia Papadat-Bengescu, Mihail Sadoveanu, Tudor Vianu, G. Călinescu, Mircea Eliade, Mihai Ralea, Virgil Georghiu, Al. Rosetti, Demostene Botez, Virgil Carianopol, Emanoil Bucuța, Al. A. Philippide, Zaharia Stancu, Ion Minulescu, Sașa Pană, Gellu Naum. În **T.** Alexandru Bilciurescu semnează cu precădere rubrica „Cartea străină”, cu prezentări generoase despre autori precum Agatha Christie, Henri Troyat, E. Phillips Oppenheim, Olivier de Serres, Pearl Buck, Margaret Kennedy, Edgar Walace, Sinclaire Lewis, Jerome K. Jerome ș.a. La rubrica „Artiștii la ei acasă” sunt prezentate personalități din muzică, pictură, literatură. Cronicar teatral, între 1937 și 1940, este I. Anestin, care e prezent frecvent și cu grafică. „Cronica plastică” este susținută de Miron Radu Paraschivescu, Petru Comarnescu, Gheorghe Dinu și Lucia Dem. Bălăcescu, „Cronica muzicală” de Emil Ciomac, iar „Foiletonul de miercuri” e asigurat de Ion Marin Sadoveanu, care se ocupă și de rubrica „Drama și teatrul”. Gheorghe Dinu semnează frecvent eseistică sub pseudonimul său avangardist Ștefan Roll (*Optimismul imanent*, *Dragoste și război*). Reprezentative pentru orientarea publicației sunt articolele destinate publicului feminin. Lucia Demetrius prezintă cititorului portretele unor femei cunoscute, precum Katherine Mansfield, Maria Delavrancea, Alice Voinescu, la rubrica „Femeia de azi”, unde colaborează cu însemnări și Cella Delavrancea sau Alice Voinescu (*Sufletul femeii muncitoare*, *Femeia care muncește*, *Din psihologia femeii de azi*). Pentru o scurtă perioadă, până în 1939, „Femeia de azi” devine „Timpul femeii”, iar aria de interese se extinde mai clar în zona literaturii scrise de femei: Sanda Movilă comentează *Rădăcini*

de Hortensia Papadat-Bengescu și *Katia* de Martha Bibescu, sunt publicate scurte povestiri și nuvele de Elena Văcărescu, Regina Maria ș.a. Mai semnează, la această rubrică, Cecilia Cuțescu-Storck, Esmée Gafencu, Mărgărita Miller-Verghy (*Priveliști bucureștene*), Alice Voinescu (*Sufletul femeii muncitoare*, *Femeia care muncește*), E. Marghita, Lucia Dem. Bălăcescu, Cella Delavrancea, Ștefana Velisar, Aida Vrioni, Nora Steriade, Margareta Nicolau. Treptat, se revine la titlul „Femeia de azi", iar aspectul cultural al rubricii devine secundar, fiind preferate relatările referitoare la tendințele și evenimentele mondene. **T.** oferă numeroase informații privind spectacole, repertoriul teatrelor, reviste, cărți. Mihail Jora urmărește concertele, sunt realizate interviuri (de pildă, cu André Maurois) și evocări ale unor scriitori precum Ion Pillat, George Topîrceanu sau Barbu Delavrancea. În pagina literară se publică proză semnată de Mircea Eliade (fragmente din *Nuntă în cer*), Ticu Archip, Mărgărita Miller-Verghy, Georgeta Mircea Cancicov, Emil Gârleanu, Dinu Moroianu, Mihail Șerban, Alexandru Sahia, I. Remer-Anselme, Sidonia Drăgușanu și versuri de Anișoara Odeanu, Teodor Scarlat, Constantin Salcia, Alexandru Raicu, Aurel Chirescu. Sunt găzduite, în 1942 (numerele 1771–1772 din 15 și 16 aprilie și numărul 1809 din 23 mai), la rubrica „Popasuri", coordonată de Miron Radu Paraschivescu, povestirile *Pârlitu* și *Strigoaica* de Marin Preda. **T.** se remarcă și prin varietatea de autori străini traduși. Astfel, pe lângă publicarea în foileton a celebrului roman al Agathei Christie (transpus sub titlul *Crima din Expresul Orient*), se mai includ traduceri din Charles Baudelaire, Honoré de Balzac, Anatole France, Antoine de Saint-Exupéry, Henri Barbusse, Guy de Maupassant, Mark Twain, Arthur Conan Doyle, Henry Fielding, Aldous Huxley, Jerome K. Jerome, Rudyard Kipling, Virginia Woolf, Katherine Mansfield. Tot aici Elena Eftimiu publică frecvent pagini de literatură rusă (Pușkin, Maxim Gorki, Cehov ș.a.), sârbă (Hamza Humo), cehă (Karel Čapek), poloneză (Henryk Sienkiewicz) și bulgară (Kiril Hristov). După al Doilea Război Mondial se renunță treptat la rubrica „Popasuri" și la materialele pe teme culturale, prioritate având evenimentele politice. Articolele de fond aparțin lui Ion Biberi și Demostene Botez, iar prezența unor pagini de literatură este din ce în ce mai marcată de imperativele propagandistice ale epocii. ***A.St., E.Md.***

TIMPUL, revistă apărută la Iași, săptămânal între 13 ianuarie 1990 și decembrie 1992, bilunar între ianuarie și mai 1993, apoi lunar din august 1993. Din prima echipă redacțională fac parte Cassian Maria Spiridon (redactor-șef), Dorin Popa (redactor-șef adjunct), Nicolae Panaite (secretar general de redacție); de la numărul 23/1990 redactor-șef adjunct este Petru Bejan. Pe parcursul primului an de apariție în colegiul de redacție mai figurează, pentru scurte perioade de timp, Leonida Lari, Grigore Vieru, Radu I. Petrescu, Mihai Ursachi. De la numărul 1–2/1991, când hebdomadarul apare în serie nouă, dintre foștii conducători ai revistei rămâne doar Cassian Maria Spiridon. Cu numărul 3–4/1991 dispare din antet subtitlul „Tribună a democrației și libertății", înlocuit cu „Revistă de cultură" începând cu numărul 1/1993, când **T.** reapare sub direcția literar-artistică a lui Liviu Antonesei; acesta rămâne la conducerea revistei până în septembrie 2003, de la numărul din aprilie același an el făcând echipă cu Gabriela Gavril, care apoi va fi la cârma publicației până în august 2012. De la numărul din mai 2012 apare, în calitate de secretar general de redacție, Mihaela Morariu, care, după plecarea Gabrielei Gavril, se va ocupa de revistă împreună cu Mihai Mocanu. Din mai 2005 Doris Mironescu devine redactor-șef adjunct, iar Șerban Axinte secretar general de redacție. În articolul-program *Către cititori*, se spune: „Acum, «de bună voie și nesiliți de nimeni», vă rugăm să ne spuneți tot ce vă doare și vă bucură; numai așa, prin promovarea unei temeinice publicistici, vom învăța democrația". În primele numere este retipărită *Doina* lui M. Eminescu, se reproduc articolele poetului despre Basarabia, fragmente sugestive din *Rugăciunea unui dac* ori din *Viața lumii* de Miron Costin ș.a. Sub titlul *Poeți din Basarabia* se reiau texte de Ion Hadârcă, Leonida Lari ș.a. E publicat un interviu cu poetul Mihai Ursachi, recent întors din exil. În alte numere se inserează versuri de Gellu Dorian, Liviu Ion Stoiciu, se include în sumar o pagină de poeme de Dan Laurențiu, alături de un interviu luat de Liviu Antonesei lui Emil Brumaru, din scrierile căruia se retipăresc poezii precum *Marchizul va intra la ora cinci*, *Cântec naiv*, *Country.* Se traduce din Mac Linscott Ricketts studiul intitulat *Mircea Eliade și Tudor Arghezi.* Un număr din 2000 îi este dedicat în întregime lui Eminescu și conține două ample traduceri, semnate de Dan Petrescu, din exegeza

consacrată de Ioan Petru Culianu operei poetului: *Romantism cosmic la Mihai Eminescu* și *Fantasmele nihilismului la Eminescu*. Precedată de un interviu cu Vintilă Horia, republicarea în serial a romanului *Dumnezeu s-a născut în exil* începe de la numărul 3/1990. De asemenea, în cuprinsul revistei se găsesc transpuneri din Alexandr Soljenițîn (*Arhipelagul Gulag*), Giovanni Papini (*Gog*, și anume secvența întâlnirii cu Lenin), alături de texte alese din scrierile lui Vladimir Nabokov. Se inițiază și reluarea, în mai multe numere, a eseului *Schimbarea la față a României* de Emil Cioran, a unor texte de Petre Țuțea, Nae Ionescu, D.D. Roșca ș.a. Din primul an de apariție a **T.** Paul Goma vorbește despre „gaura din arhive" și începe să colaboreze Dorin Tudoran cu *Frig sau frică – despre condiția intelectualului de azi*. Semnificativ este și interviul pe care Titus Ceia îl ia lui Alexandru Paleologu. În această etapă au mai colaborat Aurel Ștefanachi, Ștefan Prutianu, Vasile Braic, Silviu Lupașcu, Radu Părpăuță, Ionel Săcăleanu, Dorin Spineanu, Florea Ioncioaia, Virgil Zagaievski. Sub directoratul lui Liviu Antonesei revista renunță la o mare parte din colaboratori, devine mai implicată în actualitatea socială și culturală, fiind promovate nume noi, de la Ovidiu Nimigean, Radu Andriescu, Gabriela Gavril, Lucia Cireș, Gabriela Haja sau Dan Lungu până la Lucian Dan Teodorovici, Radu Pavel Gheo sau Florin Lăzărescu. **T.** își restructurează și colegiul de redacție, format acum din Ștefan Afloroaei, Al. Andriescu, Emil Brumaru, Al. Călinescu, Liviu Leonte, Paul Miron, Dan Petrescu și Al. Zub; director executiv este Gabriel Cucuteanu, fondator, alături de Liviu Antonesei, al Fundației Culturale Timpul. Cu alt puls, vie, bătăioasă, fără complexe provinciale, revista nu trece neobservată. Îndeosebi editorialele semnate de Liviu Antonesei stârnesc polemici aprinse în presa culturală din România. Dintre acestea pot fi amintite câteva din anii 2002 și 2003: *Delict: poezia! Despre poezie, libertate și represiune*, *Păguboasa moștenire a Securității*, *Chestiunea universitară*. Din octombrie 2003 editorialele sunt scrise de redactorul-șef Gabriela Gavril, care, fără a abandona problematica socială, reușește să impună altă viziune asupra spiritului critic, ca în *Generația tranziției*, *Imaginea șifonată a revistelor culturale* sau în *Regândirea „provincialității"*, *Despre „revizori" și revizuiri* ș.a., posibile exemple de deconstrucții bine articulate ale unor concepte vehiculate în România postceaușistă. Mai publică articole pe teme sociale Dan Petrescu, Cristian Pătrășconiu, Gabriel Andreescu, Valentin Protopopescu, Bogdan Suceavă (*Identitatea Uniunii Scriitorilor*, *Doctoratele românești*, *Ce se întâmplă cu literatura de ficțiune*). Articole social-istorice apar sub semnătura lui Alexandru-Florin Platon (*Spre o istorie socială a celui de-al Doilea Război Mondial*, *Ipostazele religioase ale corpului*). În numărul din aprilie 2003 apare postum un grupaj de poeme ale Marianei Marin. 2004 este declarat de Liviu Antonesei *Anul prozei tinere*, **T.** fiind o revistă care s-a implicat mult în consacrarea unor scriitori precum Radu Pavel Gheo, Dan Lungu, Cosmin Manolache, Adrian Șchiop, Lucian Dan Teodorovici, Sorin Stoica ș.a. Livia Cotorcea publică un serial intitulat *Este avangarda rusă o reeditare a avangardelor occidentale?*, iar mai târziu Radu Andreiescu dă articolul *Optzecismul rusesc: metarealismul*. Un colaborator constant este Ștefan Afloroaei (*Despre ființa situată între fiară și zeu*, *Frumusețea nu poate salva oricum această lume*, *Imaginea spectrală a ființei iubite*). Gabriel Catalan și Mircea Stănescu semnează serialul *Scurtă istorie a Securității*. Alex Aciobăniței scrie de asemenea un serial, *Filmul românesc între 1905 și 1948*. Revista se impune și prin poezia și proza română și străină inclusă în sumar, dar mai cu seamă printr-o judicioasă gestionare a spațiului destinat anchetelor și dezbaterilor. Un număr întreg e dedicat în 2004 Timișoarei, nu peste multă vreme e publicată o anchetă asumată de redacție și intitulată *Focus: literatura tânără*, la care răspund Marius Ianuș, Tudorel Urian, Mihai Vakulovschi, Șerban Axinte, Codrin Liviu Cuțitaru, Horia Gârbea, Iulia Popovici, Lucian Dan Teodorovici, Marius Chivu, Bogdan Suceavă, Sorin Stoica, Emil Brumaru, Alex. Ștefănescu, Radu Pavel Gheo, Anda Moculescu. Radu Eugeniu Stan publică o serie de interviuri cu diverse personalități ale culturii române contemporane: Nicolae Manolescu, Stelian Tănase, Răsvan Popescu, Sorin Antohi ș.a. În această perioadă efervescentă din istoria revistei O. Nimigean publică articolul *Goma. Paul Goma. Nici mai mult și nici prea puțin*. În numărul din decembrie 2006 apare ancheta *Cum stăm de vorbă cu scriitorii?*, realizată de Șerban Axinte, la care răspund Robert Șerban, Ovidiu Șimonca, Marius Chivu, Cornel Mihai Ungureanu și Andrei Terian. În numărul 2/ 2007 este inserat un dialog între Liviu Antonesei și Paul

Cornea, intitulat *„Dacă rațiunea este lipsită de o bază etică, atunci suntem disponibili pentru orice fel de derivă”*. În numărul 4/2007 figurează ancheta *Ce reprezintă revista „Timpul” pentru dumneavoastră?*; răspund Vladimir Tismăneanu, Cătălin Mamali, Aura Christi, Nicolae Coande, Dorin Tudoran, Andra Rotaru, Sorin Antohi, Liviu Ioan Stoiciu, Mircea Gheorghe, Cristian Ioanide, Ștefan Niculescu Maier și Marta Petreu. Un editorial al Gabrielei Gavril, care nu a rămas neobservat, se numește *„Generația ’27” – un model viabil, „fecund” și astăzi?*. Lui Gabriel Andreescu îi aparține serialul *Dosarul Marino*, intelectualul fiind văzut din perspectiva „atitudinii în timpul anchetelor”, a „istoriilor despre rezistență și cedare” și a „temelor unei etici a memoriei” (6–10/2010). Pe parcursul anului 2012 se disting și alte articole ale lui Gabriel Andreescu: *Noua Republică. Demodernizarea României ca proiect intelectual*, *Cine este în spatele discreditării lui Mihnea Berindei* ș.a., precum și mai multe interviuri realizate de redactorii sau colaboratorii revistei. Revista presei, rubrică permanentă, poartă numele „Sarcofagul de hârtie” și e semnată A.C. sau C.N.P. **T.** are și câteva suplimente consacrate lui Mircea Eliade, relației sale cu Ioan Petru Culianu, precum și numere speciale dedicate lui Matei Călinescu, Paul Goma ș.a. ***I.I., Ș.A.***

TIMPURI, publicație apărută la Gyula (Ungaria), anual, din 1985 până în 1989, sub conducerea unui comitet, cu subtitlul „Publicația Uniunii Democratice a Românilor din Ungaria”. Redactor: Tiberiu Herdean, editor responsabil: Gheorghe Marc. Din echipa redacțională mai fac parte Maria Berényi, Ion Budai, Elena Csobai, Alexandru Hoțopan, Ioan Sz. Kiss, Mihai Cosma, Ambrus Miskolczy, Teodor Oltean, Gheorghe Santău, Lucia Borza, Gheorghe Dulău, Ioan Magdu. În editorialul *Către cititor* se afirmă: „Revista «Timpuri» nu-și propune altceva decât a contribui, între limitele posibilităților sale, la motivarea cunoașterii și autocunoașterii acestei comunități, oferind loc scrierilor preocupate de realitatea cu multe fețe a populației române din patria noastră, având încredere în comunicarea dintre culturi, limbi și popoare”. Sunt publicate mai multe articole privind trecutul istoric și cultural al românilor din Ungaria, între care sunt de amintit *Despre românii din județul Hajdú-Bihar* de Fodor Péter, *Situația limbii noastre materne* de Mihai Cosma, *Românii din Chitighaz în lumina unei sociografii* de Gheorghe Santău, *Din istoricul presei române din Transilvania și Ungaria* de Maria Berényi, *Lupta lui Iosif Vulcan pentru întemeierea unui teatru român în Ungaria și Transilvania*, *Eminescu și românii din Ungaria* de Gheorghe Petrușan, *Considerații asupra receptării operei lui Eminescu* de Jenő Farkas, *Kohán György* de Ștefan Oroian, *Despre un vechi manuscris românesc* de Gavril Scridon ș.a. În 1989 se marchează, într-un articol semnat de Ambrus Miskolczy și Ioan O. Rudeanu, trei secole de la apariția *Bibliei de la București*. Revista contribuie la afirmarea identității naționale a românilor din Ungaria și la o mai bună cunoaștere a trecutului cultural comun. ***M.Pp.***

TIMUȘ, Ioan (8.XI.1890, Câmpulung – 10.VI.1969, București), prozator. Este fiul Mariei Timuș (n. Iozepide), învățătoare, și al lui Vasile Timuș, medic veterinar. La București urmează Liceul „Gh. Lazăr”, unde în 1911 își ia bacalaureatul, în 1916 absolvind Facultatea de Drept și Facultatea de Filosofie și Litere. Practică avocatura și activează în calitate de consilier juridic al Primăriei de Negru din București. În ultimii ani de viață, membru al Societății de Orientalistică, inițiază primul curs de limba și literatura japoneză la Universitatea Populară din București (1966–1969). Colaborează la „Rampa”, „Revista copiilor și a tinerimii”, „Teatrul”, „Lectura”, „Comedia”, „Cuvântul”, „Gazeta tribunalelor”, „Dimineața”, „Studia et Acta Orientalia”, „Secolul 20” ș.a.

Călătoria pe care o întreprinde în 1917, de la Odessa, prin Moscova, Celiabinsk, Irkutsk, Karbin, Vladivostok, până în Japonia (unde rămâne aproape cinci ani), observațiile pe care le acumulează ca împătimit voiajor – vizitează și China, Coreea, India, Egipt – vor alimenta toate scrierile lui **T.** Prefațând volumul *Japonia. Viața și obiceiurile* (1925), N. Iorga subliniază câteva calități ale autorului: „Un om care vede bine, care păstrează credincios impresiile sale și care judecă inteligent”, dar și ale cărții: „Nu e numai «fotografie» și nu e deloc imaginație poetică; fără să caute «a face știință» și a-și afirma individualitatea, el vorbește despre un subiect pe care l-a trăit”. Virtuțile literare se relevă cu deosebire în *Transsiberiana* (1934) și în *Ogio-san* (*Domnișoare*) (1938). Este vorba, în primul rând, de „înzestrarea vizuală fericită”, de „strategia vizuală înrudită prin dinamismul lapidar cu a cineastului”, de „o adevărată punctuație cinematografică” (Doina Curticăpeanu). **T.** va colabora, de altfel, ulterior, cu regizorul Jean Georgescu la realizarea filmului artistic *Maiorul Mura*.

S-a aplecat și asupra eposului popular japonez, pe care l-a prezentat în *Basme japoneze* (1938) și *Cocorul alb* (1967), culegeri de povești populare traduse de **T.** Pentru lucrarea *Caracterele civilizației japoneze* (1942, în colaborare cu Gheorghe Băgulescu) i s-a decernat Premiul Kokusai-Bunka-Shinkokai al Societății pentru Dezvoltarea Legăturilor Culturale Internaționale din Tokyo, iar pentru *Japonia de ieri și de azi* (1943) a fost distins cu Marele Premiu „Năsturel" al Academiei Române.

SCRIERI: *Japonia. Viața și obiceiurile,* pref. N. Iorga, București [1925]; *Transsiberiana,* București, [1934]; *Ogio-san (Domnișoare),* București, [1938]; ed. îngr. și pref. Doina Curticăpeanu, Cluj-Napoca, 1984; *Caracterele civilizației japoneze* (în colaborare cu Gheorghe Băgulescu), București, 1942; *Japonia de ieri și de azi*, București, 1943; *Japonia. Arta, femeia, viața socială*, București, f.a. **Traduceri:** *Basme japoneze*, București, [1938]; Seiji Shimota, *Insula Okinawa*, pref. A. Cernea, București, 1961 (în colaborare cu Pericle Martinescu); *Cocorul alb*, cu ilustrații de Mihu Vulcănescu, București, 1967.

Repere bibliografice: Lucrezzia Karnabatt, *O carte despre Japonia*, DMN, 1925, 6 577; Romulus Dianu, *„Japonia"*, RP, 1925, 2 253; G.B. [George Baiculescu], *„Japonia"*, ALA, 1926, 280; Al. R. [Al. Robot], *„Transsiberiana"*, RP, 1934, 4 898; Matei Alexandrescu, *„Transsiberiana"*, „Litere", 1934, 12; Perpessicius, *Opere*, VIII, *46–47*; Camil Baltazar, *„Ogio-san"*, „Lumea românească", 1938, 349; A. Anestin, *„Ogio-san"*, „Ordinea", 1938, 1 838; P.A.S. [Ion Pas], *O carte despre Japonia*, VRA, 1943, 696; Negoițescu, *Analize*, *256–261*; Tudor Ionescu, *„Ogio-san"*, ST, 1984, 10; Anca-Michaela Israil, *Personalități culturale și științifice*, București, 2006, *157–164*. ***I.D.***

TINCU-VELIA, Nicolae (1816, Ticvaniu Mare, j. Caraș-Severin – 16.V.1867, Vârșeț, Serbia), istoric, publicist. A învățat la Oravița și la Liceul Piarist din Seghedin, avându-i colegi pe Eftimie Murgu și pe Damaschin T. Bojincă. A urmat teologia la Vârșeț (1835–1837), unde în 1839 este numit protodiacon, notar consistorial și profesor de teologie la secția română a Seminarului. Ulterior va fi hirotonit preot și numit protopop al Vârșețului. Prin 1860 se mută la Secaș, ca paroh, apoi revine la Vârșeț, având sarcini de organizare a protopopiatului. Moare de tuberculoză.

T.-V. a fost unul din luptătorii pentru înființarea mitropoliei românești autonome în Banat, prin înlăturarea ierarhiei sârbești și unirea românilor din Imperiul Habsburgic sub un mitropolit național. În acest sens a colaborat cu George Barițiu și cu Andrei Șaguna. A lăsat o istorie a Bisericii din Banat, cu pronunțat caracter polemic, militant, politic: *Istorioară bisericească politico-națiunale a românilor de preste tot, mai ales a celor ortodocși-orientali din Austria* (1865). Adept întârziat al Școlii Ardelene, avea o concepție puristă despre originea românilor. Semnând Un bănățean sau Tu-Velia, publică în „Foaie pentru minte, inimă și literatură" și în „Gazeta Transilvaniei" articole pe teme de morală, propuneri în materie de ortografie ori privind cultivarea limbii naționale (considera că va fi unitară prin înlăturarea slavonismelor, prin latinizare și alfabet latin), precum și câteva încercări, stângace (unele par chiar prelucrări din H. Zschokke), de poezie filosofică și patriotică, alături de traduceri din Schiller. După exemplul lui George Barițiu și al lui Vuk Karadzić, a avut și preocupări de folclorist. Culege balade populare cu subiect istoric (între care *Iovan Iorgovan și șarpele, Salabeg împăratul, Mihai Viteazul* și *Boierul Dobricean*), pe care At. M. Marienescu le-a folosit în colecția sa din 1867, *Poezia poporală. Balade culese și corese*.

SCRIERI: *Istorioară bisericească politico-națiunale a românilor de preste tot, mai ales a celor ortodocși-orientali din Austria*, Sibiu, 1865. **Traduceri:** *Cele șapte virtuți sau Fapte bune de căpetenie*, Brașov, 1847.

Repere bibliografice: I. D. Suciu, *Nicolae Tincu Velia (1816–1867). Viața și opera lui*, București, 1945; *Actele Simpozionului de raporturi culturale, literare și lingvistice româno–iugoslave*, București, 1979, *491–502*; *Dicț. lit. 1900*, *852–853*; Păcurariu, *Dicț. teolog., 457;* Ursu, *Contribuții ist. lit., 444*. ***S.C.***

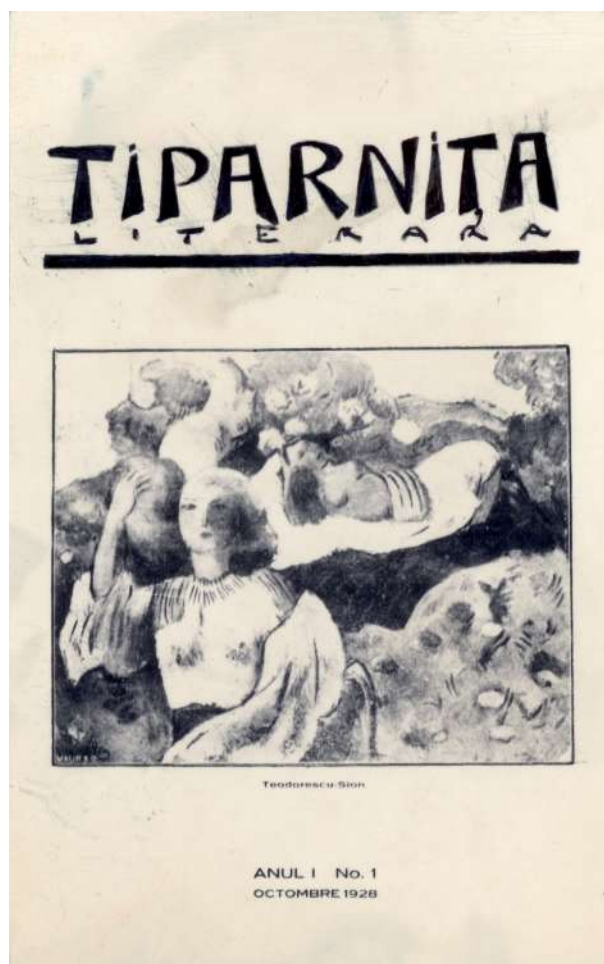
TINEREŢEA, publicație apărută la București, lunar, de la 25 martie 1935 până în august 1940 și de la 15 martie 1941 până în februarie 1943, cu subtitlul „Revista tineretului român de pretutindeni", iar la seria a doua „Organ de gând și faptă românească". În primii ani e condusă de Nicu Sterescu, iar din 1941 îl are ca director pe Ioan D. Suciu. Comitetul redacțional variază, între membri numărându-se D. Cristea, I. D. Suciu, I. M. Comănescu, Al. Neagu, Răzvan Panaitescu, Marian Ţuțuianu, P. Balenty-Budu. **T.** se deschide cu un *Cuvânt înainte* în care N. Sterescu precizează că revista își propune „să pună în valoare tinerele talente literare", considerând că nu există „o tipăritură care să primească cu inima deschisă slova tremurândă a începătorilor". În program se afirmă dorința de a deștepta „gustul pentru citit, pasiunea pentru cărțile frumoase, interesul pentru manifestările de artă". Colaborează cu versuri Virgil

Carianopol, Radu Gyr, Ștefan Stănescu, Octav Sargețiu, Ștefan Aug. Doinaș, Geo Dumitrescu, Mihu Dragomir, Pavel P. Bellu ș.a. Proză dau Aurel Bugariu, Marin Preda (povestirea *Nu spuneți adevărul*, 1–2/1942), Sidonia Drăgușanu, Teodor Mazilu ș.a. Traducerile incluse în sumar, multe fiind republicări, îi aparțin lui Al. T. Stamatiad (din lirica japoneză), Pimen Constantinescu, P. Balenty-Budu (Leconte de Lisle, G. A. Bürger, Goethe), Mihail Bădulescu ș.a. Atenția acordată artei universale e ilustrată în articolele de la rubrica „Pagina franceză", semnate M. Scărlăteanu, sau în cele ale lui Alex Stegaru (*Hamlet, Richard Wagner*). **T.** cuprinde numeroase recenzii (de pildă, la *Ochii Maicii Domnului* de Tudor Arghezi), cronici literare (unele redactate de Tiberiu Tretinescu), dramatice, plastice, muzicale. Sunt prezentate „Revista Fundațiilor Regale", „Luceafărul", „Viața literară". În 1941 C. Bivolaru publică o convorbire cu Ion Vlasiu, iar N. Papatanasiu realizează un interviu cu Liviu Rebreanu. În paginile revistei există numeroase necrologuri (Panait Istrati, Gib I. Mihăescu, Mateiu I. Caragiale ș.a.). Articolele sunt în strânsă legătură cu istoria și politica (I. D. Suciu, *Istoriografia ardeleană*, Andrei Constantin, *Comunismul în România* și *Codreanu – Maniu*) sau se referă la critica și istoria literară: Silviu Herescu, *Mișcarea literară în anul 1934*, Sever Bocu despre Iulian Grozescu și Vincențiu Bugariu, Const. A. Gâdei, *Critică de creație și constatativă*, Miron Radu Paraschivescu, *Scrisoare deschisă lui Ion Vinea* ș.a. Comentarii precum *Pe drumuri noi, Drumul tineretului*, *Între tinerețe și literatură* demonstrează constanta preocupare pe care **T.** o are pentru literatura tânără. ***A.St.***

TINEREŢEA, revistă apărută la București, săptămânal, de la 1 iulie 1945 până la 24 aprilie 1947, sub conducerea unui colectiv redacțional. Începând cu numărul 11/1945 își schimbă formatul, iar subtitlul „Săptămânal de atitudine și cultură progresistă" dispare. Editorialul din primul număr anunță obiectivele noii publicații: „Sădirea din nou în tineret a credinței în valorile spiritului, a sentimentului de încredere și de dragoste între oameni și între popoare – va constitui, deopotrivă, grija de toată clipa a celor de la această revistă. [...] tineretul – muncitoresc, studios și plugăresc – trebuie să se găsească unit și în fiecare clipă alături de popor. Dincolo de toate despărțirile artificiale și pe deasupra ideologiilor politice de partid, misiunea tineretului rămâne una singură; unică trebuie să fie de aceea, și hotărârea și voința sa. Iată de ce revista aceasta se adresează tuturor categoriilor de tineret, străduindu-se să îmbrățișeze, deopotrivă, toate preocupările și să susțină toate interesele sale îndreptățite". Lansată ca o publicație de tip magazin, cu o componentă culturală semnificativă, **T.** găzduiește poezie, proză, studii, reportaje, cronici și comentarii, aparținând, în prima etapă, unor nume remarcabile. Treptat revista își cedează paginile unui discurs în tot mai mare măsură politizat și propagandistic, încheindu-și existența ca o gazetă de informații diverse. După aproximativ zece numere literatura este în mod vizibil comprimată în pagina a doua, sub titlul „Viața literară", în scurt timp pagina devenind mai degrabă culturală, pentru a dispărea complet odată cu numărul 49/1946, când încetează și participarea unor nume marcante ale culturii și literaturii. Colaborează cu versuri Margareta Dorian, Vladimir Colin, Emilian Bucov, Mihai Beniuc, Geo Dumitrescu, Ștefan Baciu, Magda Isanos, Nina Cassian ș.a. Numărul 11/1945 cuprinde grupaje de poeme ale lui Ilarie Voronca și Dimitrie Stelaru. Versuri mai semnează Eusebiu Camilar, Ben Corlaciu și Angela Strat. Proza aparține lui Mihail Sadoveanu, Eusebiu Camilar, Sașa Pană. Un eveniment semnificativ este apariția, în numărul 11/1945, a nuvelei *Plecarea* de Marin Preda, urmată în numărul 16 de *Doctorul.* Studii și articole publică Al. A. Philippide, Al. Piru (*Literatura progresistă*, *Poezie și ideologie*), Virgil Ierunca (*Paul Valéry și poezia tânără*), Paul Cornea (*Democrația, școala și școlarii*), Silvian Iosifescu (*Literatură și revoluție*), Marius Theodorescu (*Rabelais*) ș.a. Reportaje oferă Al. Mirodan, iar Al. Piru asigură rubrica „Cronica literară", comentând, între altele, *Cartea Oltului* de Geo Bogza sau *Sensul clasicismului* de G. Călinescu. Mai scriu cronici literare Mihail Cosma și Marin Crânguși. Cronicile teatrale sunt susținute de Simona Teodorini și de Geo Dumitrescu, cronica muzicală este girată de Ion Frunzetti, iar cronica plastică de Stelian Tecuceanu și Radu Bogdan. Sunt incluse în sumar și interviuri cu Ilya Ehrenburg, Tudor Teodorescu-Braniște și N.D. Cocea. Alți colaboratori: Alexandru Jar, Simeon Laiotă, Ion Mihăileanu, Andrei Băleanu, Mirel Ilieșiu, Dorel Dorian (debutează aici în 1946), Ion Pas, Savin Bratu, Petre Solomon, Valeriu Ciobanu, Petru Vintilă. ***C.Tt.***

TINERIMEA OLTEANĂ, publicație apărută la Craiova, ca bilunar, la 5 martie și la 20 martie 1935, cu subtitlul „Literatură, artă, știință". În articolul-program, intitulat *Cuvânt înainte* și semnat de comitetul de redacție, se afirmă că **T.o.** va fi o „revistă literară pentru tineret", propunându-și să militeze pentru „spiritualizarea tineretului" și pentru „conștiința demnității răspunderii și a adevăratei meniri patriotice religioase". Se publică versuri neoromantice sau vag simboliste, proză, traduceri, cronici literare. Dintre rubrici, alături de „Craiova artistică și culturală", se mai află „Rubrica științifică", „Pagina matematică", „Rubrica jocurilor". Între colaboratori se numără Al. Iacobescu, Eugen Constant, Preda Savu, Sergiu Cristian, George I. Pârvulescu, Eugeniu Popișteanu, Eleonora Amza. ***C.Tt.***

TIPARNIȚA, publicație apărută la București la 1 iulie 1925. Redactorii acestui număr unic își propun să suplinească golul de informație în materie de text tipărit, să sprijine mișcarea bibliofilă din România și să orienteze gustul public înspre cartea de valoare. H. Fisher-Galați semnează articolul *Cartea cea mai mică din lume* (un bilanț al recordurilor bibliofile ale momentului), iar Emanoil Bucuța, în articolul *Cartea la un târg internațional*, face o cronică asupra târgului de carte de la Florența, semnalând slaba participare a României la această manifestare. Numărul mai cuprinde informații și semnale editoriale, precum și reproduceri după gravuri rare, românești și străine, datând din secolul al XVI-lea. ***C.Tt.***

TIPARNIȚA LITERARĂ, revistă apărută la București, lunar, din octombrie 1928 până în mai 1931. Directori: Camil Baltazar și Petru Comarnescu. Începând cu numărul 2/1928 subtitlul „Critică, artă, politică" dispare, iar de la numărul următor caseta redacțională anunță ca unic director pe Camil Baltazar. Publicația promovează o literatură girată în general de scriitori care frecventaseră și frecventau cenaclul Sburătorul, fără a fi însă o revistă de direcție, exclusivistă. Se favorizează mai ales producția epică, selecția fiind riguroasă. Deși nu își propune facilitarea lansării pe piața culturală a unor autori noi, **T.l.** reprezintă o platformă de afirmare a unor producții literare de calitate. Contactul strâns cu realitatea culturală este asigurat prin anchetele revistei, cu teme de interes general, dar și imediat, beneficiind de răspunsuri din partea unor scriitori reputați. Astfel, în numărul inaugural, la ancheta cu tema *Sensul poeziei*, răspund Hortensia Papadat-Bengescu (care definește poezia ca un filtru între două sensuri ale cuvântului, cel simbolic și cel științific), Ion Vinea, E. Lovinescu (pentru care poezia este în primul rând o expresie a inefabilului), Vintilă Russu-Șirianu, F. Aderca (în viziunea căruia sensul poeziei este metamorfoza suprarealistă), Ion Călugăru ș.a. Opinii de substanță vor fi, de asemenea, exprimate în răspunsurile la ancheta cu tema *Noua spiritualitate* (2/1928), inițiată de Petru Comarnescu. Dau curs întrebărilor N. Iorga (noua spiritualitate este una creștină, „divină"), Octavian Goga (de pe pozițiile unui naționalism ortodoxist), E. Lovinescu („noua spiritualitate" o constituie un „conformism etic" grefat pe mistică și ortodoxie), Lucian Blaga (optează pentru mit, transfigurarea realității și metafizică), Nichifor Crainic (afirmă o poziție tradiționalistă extremă, definită ca naționalism integral), Șerban Cioculescu (vede în noua spiritualitate un individualism bazat pe eul intelectual), Ionel Jianu, Mircea

Vulcănescu, Mircea Eliade, Mihail Sebastian, Sandu Tudor. Sunt prezenți cu poezie Ion Barbu (*Dioptrie, Ev arid*), după un timp acesta părăsind, cu scandal, **T.l.**, Camil Baltazar, Jacques G. Costin, Mihail Celarianu, Andrei Tudor, Leon Feraru, Cicerone Theodorescu, Emil Gulian, Eugen Jebeleanu, Tana Quil ș.a. Colaborează cu proză Liviu Rebreanu (*Crângul Feregetului*), Grigore Cugler (texte suprarealiste), Ticu Archip (proză modernistă cu nuanțe naturaliste), Hortensia Papadat-Bengescu (*Candoare, Drumuri care nu se văd*, fragment din romanul *Concert din muzică de Bach, Rochia miresei*, *Fetița*), I. Peltz, Camil Petrescu (*Drum cu ocoluri la Odobești*, fragment din romanul *Ultima noapte de dragoste, întâia noapte de război*), Mihail Sebastian (*Emilia*), Aureliu Cornea (*Farsa*), Ion Călugăru. Camil Baltazar traduce din Rainer Maria Rilke, Georg Trakl, Franz Werfel ș.a. Publică articole de poetică și de istorie literară F. Aderca (*Coșbuc cel adevărat*, un eseu impresionist în două secțiuni: *Efortul liric* și *Efortul epic*), Camil Baltazar (*I. Vinea*, medalion literar), Pompiliu Constantinescu (*Poezia d-lui Adrian Maniu*). Numărul 1/1929 conține un amplu răspuns polemic al lui E. Lovinescu la comentariile lui G. Ibrăileanu cu privire la ediția poeziilor lui Eminescu, apărută în colecția „Biblioteca clasicilor români", coordonată de criticul de la „Sburătorul". Numărul 2–3/1930 este dedicat „marei europene" Hortensia Papadat-Bengescu, cuprinzând diverse „fațete de portret" și interpretări aparținând lui Mihail Sebastian, Camil Petrescu, Liviu Rebreanu, F. Aderca ș.a. Cronicile literare sunt susținute de Petru Comarnescu, Camil Baltazar, Mihail Sebastian, Dan Botta, Lucian Boz. Calitatea publicației este dată și de prezentarea grafică, desenele fiind semnate de Teodorescu-Sion, Victor Brauner, Marcel Iancu, H.M. Maxy, Henri Catargi, Marius Bunescu ș.a. ***C.Tt.***

TIPOGRAFUL ROMÂN, publicație apărută la București, bilunar, între 1 august 1865 și februarie 1866, 25 februarie 1870 și 20 iunie 1871. Prima serie a gazetei era redactată de Petre Ispirescu și de G. Walter, tipografi și editori, și avea caracterul unei publicații profesionale. Cu numărul 9, primul al seriei a doua, **T.r.**, deși rămâne proprietatea celor doi editori, apare sub îngrijirea lui I. Heliade-Rădulescu, modificându-se în consecință atât ortografia, cât și conținutul, potrivit principiilor heliadiste, explicate pe larg în editorialul *Tipograful român*. Număr de număr, Heliade va semna articole în care își apără pozițiile lingvistice (*Principie de ortografie română, Despre ortografia eruditților sau a vorbelor științelor și celor străine*), altele despre arta tipografică (*Arta tipografică, Neajunsurile tiparului*), amintiri din perioada premergătoare anului 1848 *(Librărie națională română)* etc. Și Petre Ispirescu, folosind pseudonimul Un culegător tipograf, dă un „vocabular tipografic". La începutul lui 1871 Heliade comentează nefavorabil „noua direcție" junimistă, plecând de la o „prelecțiune" ținută la Iași de Titu Maiorescu. El face și o traducere din *Infernul* lui Dante (cântul VII), căreia i se adaugă două transpuneri din Schiller, *Preîmblarea* și *Cântarea clopotului*, realizate de N. Rucăreanu. ***R.Z.***

TITA, Aurel (8.I.1915, Risipiți, azi Unirea, j. Dolj – 14.X.1994, București), poet, traducător. Urmează ciclul primar în localitatea natală, apoi Colegiul Național „Carol I" din Craiova, absolvit în 1934, și Școala Normală Superioară din București, ulterior obținând aici și licența în litere și filosofie. Va fi profesor de limba franceză la Liceul „Gh. Lazăr" din Capitală. Încă elev, în 1931 publică versuri în „Picături de rouă" de la Craiova, scrie în revista școlară „Ion Maiorescu" și în 1933 conduce gazeta „Înmuguriri". Primul volum de versuri, *Undeva, în amintire…*, îi apare în 1935. Mai colaborează la „Poezia", „Familia", „Kalende", „Azi", „Săptămâna CFR", „Ramuri", „Revista Fundațiilor Regale", „Vremea", „Evenimentul zilei", „Ardealul", „Tribuna românească" ș.a., apoi la „Orizont", „Viața românească", „Gazeta literară" ș.a. A semnat și cu pseudonimele Aureola Nalbă, Stan Palavră, Marcella U., Tudor Dima. Pe lângă poezie are numeroase traduceri, publicate de-a lungul unei jumătăți de secol, apreciate de critică și de cititori (va primi, de altfel, din partea Societății Poeților Francezi, o distincție), și câteva piese de teatru pentru copii, precum *Iancu Jianu*, *Gheorghe Lazăr* (în colaborare cu Al. Mitru), *Inima mamei,* reprezentate la teatre din București și Pitești, dar neadunate în volum. A mai redactat, în colaborare cu Tilică Dăncău, *Mic îndreptar de omenie* (1947), o carte de sfaturi morale pentru tineri.

T. scrie o poezie discretă, conținând adesea un sens moral, exprimat limpede. De altminteri, claritatea se dovedește calitatea cea mai prețuită de poet. O mărturisesc deopotrivă figurile de stil și sistemul prozodic de factură clasică. Uneori această preocupare pentru accesibilitate conduce la o exprimare convențională, de care nu scapă nici retrăirea

nostalgică a copilăriei, una din temele predilecte. Poetului nu i se poate contesta, însă, credința cu care aspiră la clădirea frumuseții făpturii umane, la un echilibru deplin între idealul moral și cel estetic. Traducerile – îndeosebi cele din limba franceză – au fost remarcate în primul rând pentru capacitatea lor de a respecta expresia originalului, ceea ce reflectă o bună cunoaștere atât a limbii române, cât și a celei din care se realizează transpunerea. Sunt selectate scrieri reprezentative pentru direcția clasicistă a literaturii europene (Fedru, La Fontaine, La Rochefoucauld, La Bruyère, Florian, Lope de Vega ș.a.), dar nu numai. Traducătorul își însoțește adesea versiunile cu un cuvânt înainte scris cu o vădită dorință de a asigura accesibilitatea cărții.

SCRIERI: *Undeva, în amintire…*, Craiova , 1935; *Mic îndreptar de omenie* (în colaborare cu Tilică Dăncău), București, 1947; *Ca să ai un cer al tău…*, București, 1978; *Cine le paște le cunoaște…*, București, 1979; *Gravitația flăcării*, București, 1981; *Cantilene*, București, 1989. **Traduceri:** Pearl Buck, *Albastrul călțunașilor*, București, 1941; Prosper Mérimée, *Mateo Falcone*, București, 1941; Mulk Raj Anand, *Culii*, București, 1954 (în colaborare cu Octavian Nistor); Anatole France, *Insula pinguinilor*, București 1955; La Fontaine, *Fabule*, pref. Valentin Lipatti, București, 1958; Émile Zola, *Prăpădul*, pref. I. Brăescu, București, 1958; Lope de Vega, *Comedii*, București, 1962 (în colaborare); Bozorg Alavi, *Zidul alb*, București, 1963 (în colaborare cu Radu Olteanu); Paul Vaillant-Couturier, *Copilărie*, pref. Teodora Cristea, București, 1965; Fedru, *Fabule*, pref. Cicerone Poghirc, București, 1966 (în colaborare cu Gheorghe Moraru); La Bruyère, *Caracterele sau moravurile acestui veac*, I–II, pref. N.N. Condeescu, București, 1966; Edmond și Jules de Goncourt, *Pagini de jurnal*, I–II, pref. Șerban Cioculescu, București, 1970; Jean-Pierre-Claris de Florian, *Fabule*, pref. trad., București, 1972; La Rochefoucauld, *Maxime și reflecții*, pref. Ion Vicol, București, 1972; Jean Follain, *Poeme*, pref. trad., București, 1973; Vauvenargues, *Maxime și reflecții*, pref. Ion Vicol, București, 1973; *Romanele Mesei Rotunde (în prelucrarea modernă a lui Jacques Boulenger)*, pref. Irina Bădescu, București, 1976; Henri Bosco, *Mătușa Martine*, pref. Micaela Slăvescu, București, 1979; Maurice Carême, *Cheița fermecată – La Clef enchantée*, ed. bilingvă, București, 1979 (în colaborare cu Tudor Opriș); Marc Eigeldinger, *Drumurile soarelui*, pref. Vasile Florescu, București, 1983.

Repere bibliografice: Valentin Lipatti, *Fidelitate de esență*, CNT, 1959, 2, Popa, *Dicț. lit.* (1971), *605–606*; H. Zalis, *„Ca să ai un cer al tău…”*, RL, 1979, 30; Nicolae Pop, *Perimetru sentimental*, Craiova, 1980, *300–307*; Nicolae Jianu, *Laudă focului*, RL, 1981, 32; Gelu Ionescu, *Orizontul traducerii*, București, 1981, *72*; Georgeta Loghin, *La Fontaine în literatura română*, Iași, 1981, *127–137; Dicț. scriit. rom.*, IV, *559–561*; Firan, *Profiluri*, II, *296–298*. **D.Gr.**

TITA, Ștefan (14.VIII.1905, București – 1.IX.1977, București), poet, prozator, dramaturg, gazetar. Urmează studii de medicină și drept, fără a le finaliza. Va fi redactor-șef la „Aurora”, secretar de redacție la „Adevărul literar și artistic” și secretar general în Ministerul Artelor (1946–1948). Debutează în 1918, la „Biblioteca copiilor și a tinerimii”, cu poezie, iar editorial cu „romanul” *Avantajul de a fi câine*, apărut în 1938. Scrie la publicații de stânga – „Aurora”, „Adevărul”, „Cuvântul liber”, „Șantier”, „Reporter”, „Dimineața”, „Facla”, „Libertatea” ș.a. –, iar după război e prezent în „Urzica”, „Contemporanul”, „Teatrul”, „Almanahul literar”, „România literară” ș.a.

Stângismul lui **T.** pare să fie rezultatul unei opțiuni asumate. Încă din prima carte, *Avantajul de a fi câine*, autorul combate inechitatea socială, războiul, rasismul și intoleranța religioasă. Deși se subintitulează „roman”, cartea este, în fond, o colecție eterogenă de schițe, pamflete, parabole și utopii negative. Modelul formal îl reprezintă *Tablete din Țara de Kuty*, însă lui **T.** îi lipsesc stilul și amplitudinea viziunii argheziene. Inconvenientul cel mai vizibil al acestor texte este tezismul, care se observă începând cu narațiunea titulară, unde un muritor de foame ar vrea să se refugieze într-un adăpost pentru câini, dar răspunsul directorului îi taie orice speranță: „Domnule, aici este societatea pentru protecția animalelor. D-ta ești om, ca atare nu poți fi primit. Dacă insiști, ești de rea credință”. După război, **T.** devine un precursor, apoi un exponent al realismului socialist, glorificând în versuri convenționale binefacerile noului regim și înfierând capitalismul și burghezia: *Cântece de suferință și biruință* (1946), *Tălmăciri din cartea vremii*, *Mai multă omenie…* și *Spovedania unui atom* (toate trei în 1947), *Ale noastre, ale voastre…* (1948) etc. Totodată experimentează formule „minore”, îndeosebi literatura pentru copii, romanul de aventuri și genul SF. De pildă, *Gheizerul înghețat* (1969) este o încercare în linia prozei lui Jack London, condimentată cu elemente de senzațional: un reporter atașat pe lângă o expediție științifică se străduiește să lămurească enigma unui Eldorado nordic, ceea ce e transpus într-o epică uzând de răsturnări de situație și de revelații insuficient preparate. Ca și în restul cărților, excesiv e didacticismul, simbolurile fiind

explicate îndată ce sunt puse în pagină. Probabil că sectorul cel mai reușit rămâne la **T.** literatura pentru copii – *Povești din țara poveștilor* (1958), *Povestiri cu prichindei* (1959), *Gagaga și alți câțiva* (1960), *Ronț-Ronț* (1962), *Elev în clasa întâia A* (1964) ș.a.m.d. – , de vreme ce aici didacticismul nu inhibă, ci stimulează fabulația. În schimb, teatrul, alcătuit îndeobște din texte scurte, scrise pentru a fi jucate de amatori, școlari sau adulți, resimte din plin efectele ideologizării. Astfel, în piesa *Într-o seară de toamnă* (1963) acțiunea e simplistă, falsă: o tânără ilegalistă reușește să îi înduplece pe soldații însoțitori să o elibereze, impresionându-i prin puritatea ei morală.

SCRIERI: *Avantajul de a fi câine*, București, 1938; *Pagini de istorie contemporană – Doctorul Lupu*, București, 1938; *Cântece de suferință și biruință*, pref. Ion Pas, București, 1946; *Mai multă omenie…*, București, 1947; *Spovedania unui atom*, București, 1947; *Tălmăciri din cartea vremii*, București, 1947; *Ale noastre, ale voastre…*, București, 1948; *Moftulică*, București, 1950; *Jucăriile noastre*, București, 1951; *Zi de vară până-n seară*, București, 1952; *Flacăra vie* (în colaborare cu Liviu Floda), București, 1957; *Piticii în țara lui Gulliver*, I–II, București, 1957; *Povești din țara poveștilor*, București, 1958; *Povestiri cu prichindei*, cu ilustrații de Grigore Vasile, București, 1959; *Gagaga și alți câțiva*, București, 1960; *Ronț-Ronț*, București, 1962; *De vânzare Paradisul!*, București, 1963; *Într-o seară de toamnă. Chemări*, București, 1963; *Elev în clasa întâia A*, București, 1964; *Pozne și întâmplări*, cu ilustrații de Lena Constante, București, 1964; *Schițe vesele*, București, 1965; *Peștera*, București, 1966; *Pirpiric*, București, 1966; *Fluturele de ivoriu*, București, 1967; *Însemnările lui Pandele*, București, 1967; *Fluturele beat*, București, 1969; *Gheizerul înghețat*, București, 1969; *La vorbitor*, București, 1969; *Aventurile Tapirului*, București, 1970; *Acte și antracte*, București, 1971; *Păcală*, București, 1971; *Șoimul rănit*, București, 1971; *Lumea fără adjective*, București, 1972; *Robotul sentimental*, București, 1972; *Scrisoare neexpediată*, București, 1972; *Noapte bună, copii!*, București, 1975; *Pe cine alegem*, București, 1975; *Alexida sensitiva*, București, 1976; *Cronică de uzină*, București, 1977.

Repere bibliografice: Cornel Ungureanu, *D'ale carnavalului*, O, 1972, 8; Al. Raicu, *Ștefan Tita septuagenar*, RL, 1975, 42; Sorin Titel, *Cărți pentru tineret*, RL, 1977, 6; Liviu Bratoloveanu, *Ștefan Tita. In memoriam*, RL, 1978, 30; *Lit. rom. cont.*, I, *500–501*; Rotaru, *O ist.*, III, *85–86*; Cândroveanu, *Lit. rom.*, *211–213*; *Dicț. scriit. rom.*, IV, *561–562;* Opriță, *Anticipația*, *448*; Ion Manolescu, *Clișeele manualelor*, OC, 2003, 165–166; Boris Marian Mehr, *Un ziarist de demult: Ștefan Tita*, RCM, 2005, 238–239. ***A.T.***

TITEL, Sorin (7.XII.1935, Margina, j. Timiș – 17.I.1985, București), prozator, eseist.

Este fiul Corneliei (n. Crăciunescu) și al lui Iosif Titel, subnotar. Școala primară o începe la Margina și o continuă, după 1945, la Bârna, în județul Timiș, localitate unde tatăl său este obligat să se transfere. Din toamna anului 1946 este înscris la Liceul „Coriolan Brediceanu” din Lugoj, unde urmează trei clase, pentru ca din 1949 până în 1953 să fie elev la Caransebeș. Împotrivindu-se tatălui, care ar fi dorit ca fiul său să facă o carieră de scriitor, **T.** este atras de cinematografie, abilitățile pentru regie fiindu-i remarcate de o comisie de căutători de tinere talente, sosită de la Institutul din București. Dă examen de admitere atât la secția regie film, cât și la Facultatea de Filologie, la ambele fiind admis. Urmează un an cursurile Institutului de Teatru, dar se transferă la Filologie, deoarece înfățișarea sa nu corespundea standardelor momentului. În 1957 este exmatriculat „pentru abateri grave de la disciplina de student”, după ce își exprimase într-un grup de colegi câteva opinii critice, pornind de la condițiile precare din căminele studențești. Devenit indezirabil și incomod politic, obține acordul decanului, Ion Coteanu, pe o cerere de transfer, în vederea „reabilitării” și se reînscrie la Universitatea din Cluj, Facultatea de Filologie–Istorie, de unde, în cursul aceluiași an, este din nou exmatriculat, invocându-se ilegalitatea transferului. După ce debutează în revista „Tânărul scriitor” cu schița *Drumul* (2/1957), perseverează să publice, trimițând proze scurte la „Tribuna”, „Gazeta literară” și „Luceafărul”. Deși, ca să fie reînmatriculat la Universitatea clujeană, găsește sprijin din partea lui Tudor Vianu și a lui Mircea Zaciu, nu convinge decidenții politici locali. Lucrează până în 1961 ca profesor suplinitor de limba română și limba rusă la Hârșova, Cârpa (azi Valea Timișului), apoi la cercul dramatic de la Casa Pionierilor din Caransebeș și la liceul din Caransebeș.

S. Damian, Sorin Titel și Zaharia Stancu

Ulterior îi este admisă reînscrierea la facultate în București, dar la cursuri fără frecvență. Susținut de Dumitru Micu, în 1963 își vede pentru întâia oară prozele scurte reunite în volum – *Copacul*. Obține examenul de stat în 1964, renunță la cariera didactică, alegând să intre redactor la „Scrisul bănățean" (devenită în 1964 „Orizont"). La Timișoara duce o viață boemă, într-o locuință încărcată de „cărți, tablouri, benzi de magnetofon, discuri". Din 1965 participă săptămânal la întrunirile cenaclului studențesc „Pavel Dan", încercând să descopere noi talente. Se află permanent în obiectivul Securității, care îi filează orice mișcare. Din 1971 se stabilește la București, fiind angajat redactor la „România literară". Meloman și cinefil pasionat, iubitor și „consumator" avizat de cultură de bună calitate, spirit activ și scormonitor, om de o mare civilitate, scriitorul a rămas în memoria contemporanilor ca o figură admirabilă a vieții culturale. Frecventează „grupul oniric" animat de Leonid Dimov și Dumitru Țepeneag, fără a fi considerat totuși unul dintre „oniricii propriu-ziși". În 1973–1974 participă la întrunirile unui cenaclu cu sediul în casa scriitorului Virgil Tănase, alături de Virgil Mazilescu, Daniel Turcea, Cezar Ivănescu, Marius Robescu. Atrage din nou atenția Securității, după ce face diverse comentarii privind câteva manuscrise ale lui Paul Goma. E prezent cu proză, eseuri, recenzii, articole, cronică de film etc. în „Orizont", „Gazeta literară", „Luceafărul", „România literară", „Ateneu", „Familia", „Vatra", „Steaua", „Secolul 20" ș.a. Scrierile lui s-au tradus și tipărit în mai multe limbi (franceză, olandeză, polonă, maghiară); editat în Franța, la Editura Denoël, cu banderola „Scriitori anticomuniști din Est", romanul *Lunga călătorie a prizonierului* a înregistrat în 1976 un succes de critică, iar în Olanda scriitorul și-a găsit, în 1981, cu ajutorul lui Sorin Alexandrescu, coleg de facultate, un exeget pasionat în persoana lui Jan

Willem Bos. După un scenariu scris de **T.** a fost realizat, în regia lui Stere Gulea, filmul artistic de lung metraj *Iarba verde de acasă* (1977). Alte scenarii de film (*Toată lumea vrea să joace Hamlet*, *Vreau să cânt la violoncel*, *Patimile*, *Întâlnirea*, *Bucătăria de vară*) s-au publicat postum. În 1977 și în 1983 i s-a acordat Premiul Uniunii Scriitorilor, în 1983 fiind distins și cu Premiul „Ion Creangă" al Academiei RSR.

La dispariția lui **T.**, cauzată de un cancer pulmonar cu metastaze hepatice, critica literară nu îl așezase încă pe locul pe care îl merita. Omologarea faptului că este un mare prozator al perioadei 1960–1980 a avut loc, într-un ritm destul de accelerat, abia după moartea lui. Receptarea reținută și tardivă a operei poate avea drept explicație și relativ târzia definire a subiectivității sale creatoare. Traiectoria devenirii scrisului lui **T.** reține câteva momente distincte: aparent „tradiționalist" în prozele scurte din perioada de început, va evolua spre un modernism extrem – considerat de unii critici „inautentic", cultivat în chip programatic, pentru sincronizare cu tendințele de ultimă oră –, când experimentează tehnicile Noului Roman, pentru a elibera apoi, dintr-o dată, propria lume interioară, într-un amplu ciclu romanesc, care include *Țara îndepărtată* (1974), *Pasărea și umbra* (1977), *Clipa cea repede* (1979) și *Femeie, iată fiul tău* (1983). Acest ciclu, numit uneori „bănățean" și „rural", a dat măsura valorii sale. Debutând foarte tânăr, **T.** era autorul unor proze caracterizate de o banalitate „căutată", tratată cu grație și sensibilitate. Fără să se întrevadă însușiri frapant novatoare, se anunțau, fragmentar și cumva subteran, temele și viziunea viitoarei opere. Prozatorul devine rapid tot mai „îndrăzneț", racordându-se, în privința tehnicii narative, căutărilor momentului, prin exerciții sistematice de subminare a mimesis-ului. Practică o scriitură de o tot mai marcată modernitate, o proză de finețe, cu valențe simbolice și parabolice. După nuvela (sau micul roman), *Reîntoarcerea posibilă* (1966) și volumul de schițe și povestiri *Valsuri nobile și sentimentale* (1967), apare *Dejunul pe iarbă* (1968), tot un microroman, care îl consacră, întrucâtva, ca experimentatorul *en titre* al procedeelor Noului Roman în literatura română a momentului. Un ecou destul de important avea să aibă *Lunga călătorie a prizonierului* (1971), roman parabolic, kafkian, cu sens evident antitotalitar. Critica avea să remarce mai târziu: „Citit azi, *Dejunul pe iarbă* apare foarte puțin înrudit cu Robbe-Grillet; cuprinde, în schimb, un concentrat al tuturor temelor pe care Sorin Titel avea să le dezvolte mai târziu", iar despre *Lunga călătorie a prizonierului*, carte marcată de apropierea scriitorului de „grupul oniric", afirma că implică mai degrabă afinități kafkiene decât influențe propriu-zise ale Noului Roman, observând, de asemenea, că **T.**, „dinspre Noul Roman, trecând prin Kafka, a ajuns la Melville. În realitate, [...] el n-a făcut decât ca prin mijlocirea acestui catalizator să dea expansiune propriilor sale resurse" (Livius Ciocârlie). Punctul de sus al literaturii lui este, fără îndoială, tetralogia romanescă apărută în mai puțin de un deceniu, între 1974 și 1983. Fără să fie explicit situate la nivelul cronologiei interne, al identității personajelor, în acea relație de continuitate considerată de regulă hotărâtoare pentru definirea unui ciclu, *Țara îndepărtată*, *Pasărea și umbra*, *Clipa cea repede* și *Femeie, iată fiul tău* prezintă similitudini de viziune și de stil atât de marcate, încât considerarea lor ca ansamblu unitar e justificată. Importante pentru istoria literaturii noastre recente, cele patru romane sunt la fel de semnificative pentru propria „istorie" a autorului. Sunt cărți în care s-a înfăptuit o sinteză originală, organică și fertilă între tehnicile și viziunea proprii unor formule ale prozei moderne – între care Noul Roman, de care scriitorul fusese sedus în tinerețe – și un patrimoniu extraliterar tributar unei tradiții, vechi și etern, alimentat de propria memorie, dar mai ales de asimilarea – tot prin mijlocirea acelei memorii – a psihismului colectiv al obștii sătești de altădată și a anecdoticii care animă orizontul de viață rural. Ambele componente ale sintezei au avut de câștigat. Lumea satului, cu spiritualitatea ei, îi va fi revelată convingător cititorului, curățată de exotismul depreciativ și de prezumția carenței de „profunzime" pe care i le atașase o prejudecată tenace, modernistă și antirurală. Iar tehnicile prozei moderne vor beneficia și ele, fiind fertilizate de obiectul la care și-au găsit astfel aplicarea. Dintre procedeele practicate de **T.**, caracteristic mai cu seamă pentru primele trei romane e cel al fragmentării istorisirii. Autorul e sincron cu tehnica prozastică romanescă a modernității extreme, care echivalează cu deconstruirea macropovestirii și cu abandonarea mijloacelor narațiunii tradiționale. El este, totodată, foarte atent la „ascultarea vocilor", raliindu-se, și sub acest aspect, la una din direcțiile majore ale marii

proze contemporane. Profilul scrisului său e definit tocmai de conjugarea acestor însușiri de modernitate. Căci pot fi depistate și puse în evidență clivaje temporale, variante ale aceleiași scene ori întâmplări, puneri în abis și jocuri de oglinzi narative, structurare contrapunctică și, în general, construcție muzicală (după procedeul temei cu variațiuni), alternarea unghiurilor de vedere, multiplicarea firelor narative. Nu o dată montajul de secvențe al unui discurs reprodus devine complex prin apariția citatelor în citat: naratorii-personaje ale căror spuse sunt „transcrise" recurg și reproduc la rândul lor alt discurs, reluând spusele altor personaje, uneori pe ample porțiuni. Esențiale sunt nu atât tehnicile narative, cât viziunea de ansamblu, revitalizarea mitului și a simbolului, deschiderea către gândirea tradițională, filosofia implicită. Definitorii sunt și atmosfera, anecdotica episoadelor componente, esențializarea viețuirii anonime, „banale" și „derizorii", descoperirea și revelarea a ceea ce criticii (Mircea Iorgulescu, Vasile Popovici) au numit „feeria cotidianului". Aceasta este, de fapt, marea temă a prozatorului: beatificarea vieții mărunte, a existenței obișnuite, aparent nespectaculoasă, săvârșită fără recurs la vreun idilism, pătrunsă de o gravitate maximă a angajării existențiale, de un extraordinar tragism, în cele din urmă umbrită de aprehensiunea morții. Rareori „s-a dat glas atât de «omenesc» acestui paradox, acestui «scandal» rezultând din întâlnirea și din confruntarea vieții ca miracol și vieții ca suferință, sfâșiere și lamentare, vieții ca sărbătoare a sensului și sărbătoare sieși suficientă, și vieții ca «noroc» absolut și vieții ca lipsă de «noroc»" (Lucian Raicu). Anecdotica celor patru romane este bogată și simplă, puternică și pulverulentă. În esență, este vorba de marile evenimente ale vieții – descoperirea universului de către copil, dragostea, bucuriile și întristările de toată ziua, boala, suferința și moartea, urmărite la o serie întreagă de personaje – unele memorabile, precum Eva Nada, Mama, „domnul Director", Bantu, doctorul Tisu ș.a. –, aparținătoare, în marea lor majoritate, lumii satelor ori târgurilor bănățene de pe la mijlocul veacului al XX-lea. Defilează, pe firul lecturii, multe scene de gen, rememorări, povestiri și conversații, reverii și fantasme, definite de o incomparabilă savoare a concretului și ordonate după o „arhitectură" narativă savantă. Afinități între lumea și scriitura „ciclului bănățean" și cele ale operei lui Ion Creangă au fost semnalate, pertinent, de mai mulți comentatori. S-ar mai putea adăuga și observația – sau ipoteza – că, în ultimă instanță, această exaltare a unei interiorități colective provine dintr-o dramă individuală, implicit a autorului, apăsat de presentimentul morții. Individul e nesigur, fragil și pieritor, în vreme ce colectivitatea e sau pare perenă. Extinderea introspecției la scara comunității poate fi interpretată și ca un procedeu de mântuire a individului, ca o metodă de exorcizare a fricii de moarte, o anulare a ei, temă stăruitoare în demersul literar al lui **T.** Se poate spune și că el a găsit o cale proprie ca să rezolve în chip viabil o problemă pusă, la un moment dat, de evoluția prozei moderne. Era nevoie de noi formule narative care, deschise către interioritate, să transgreseze limitele subiectivității individuale (ori pluriindividuale) și, în cele din urmă, depășind interiorizarea individualist-subiectivă (devenită la un moment dat un nou canon), să reia contactul cu realul, fiind în stare să exprime situații și întâmplări extrase din sfera concretului. Astfel de formule s-au găsit, iar una pare să fie cea acreditată și de **T.** în romanele sale. Promovând-o și conferindu-i solemnitate, seriozitate și patetism (dar nu convențional, filistin-desuet), el se înfățișează, în oarecare măsură, și ca un posibil precursor al unei etape în evoluția prozei, etapa anticipată ca post-postmodernă, a unui „nou" umanism. Atenția acordată intimului și privatului, „cultivarea banalului" ori „magnificarea clișeului" (Livius Ciocârlie) nu echivalează cu o dezertare din fața marilor chestiuni ale umanității, dimpotrivă. Excepționale sunt atmosfera construită

de prozator, cadrul colorat și viu, dens și profund, deloc decorativ ori superficial-etnografic, al vieții rurale. Culoarea locală nu este însă una închizătoare de perspectivă, limitând orizontul, ci participă la deschiderea către maxima generalitate a banalului particularizat, localist. Remarcabil este recursul la modalități expresive ori la particularități de viziune consubstanțiale cu universul existențial reconstituit, precum snoava populară sau fantasticul tradițional, mobilizate productiv în text, alături de procedările prozastice ale extremei modernități. Există și un mit al Imperiului, o componentă (ca mentalități și mitologie, ca recuzită și sensibilitate) așa-zis „chezaro-crăiască" ori central-europeană, care a permis unor analiști să recunoască în **T.** un reprezentant al conceptului cultural al „celei de-a treia Europe" în literatura română. Scriitor aparte în epoca sa, diferit de prozatorii mari din aceeași generație nu numai printr-un firesc element de originalitate, ci și prin situarea personală în chestiuni ținând de statutul și de rosturile literaturii, **T.** a lăsat o operă care a făcut obiectul unui număr important de exegeze atente, aprofundat analitice, soldate cu interpretări în general convergente. Apropiat nu numai de mentalitatea central-europeană, ci și de tradiția marii proze ruse (Anton Cehov, în special), scriitorului i s-a depistat un fel de pre-postmodernism, oricum o desprindere netă de canoanele „marelui" modernism. Traiectul gândirii lui s-a desfășurat între „cultura-ca-model-prestigios-cenzurativ-și-canonic, pe de o parte, și eliberarea din canonul modernității ca-formă-și-drum-spre-originalitatea-proprie, pe de alta" (Daniel Vighi). Opera în ansamblu, mai ales „ciclul bănățean", a făcut, de asemenea, și obiectul unor ambițioase interpretări hermeneutice, valorizând tradiția ermetică, simbolologia, gândirea tradițională, arhetipologia și mitologia, antropologia culturală etc. **T.** a dat și o foarte interesantă eseistică, subtilă și pasionată, de scriitor creator: *Herman Melville – fascinația mării* (1975) și *În căutarea lui Cehov și alte eseuri* (1984). Un roman de tinerețe, *Melancolie*, nefinisat, cu substrat autobiografic (epoca studiilor universitare) s-a publicat postum, în 1988.

Două mari teme obsedează și susțin, dinlăuntrul ei, opera îndelung construită și solid articulată a lui Sorin Titel, două mari energii se cumpănesc și se înfruntă în ea, se observă și se pândesc una pe cealaltă, întreabă, se întreabă și își răspund într-un dialog continuu, în replici extinse, deopotrivă de tari, de verosimile, de convingătoare, două mari instanțe vorbesc pe rând ori împletindu-și rostirea: o instanță vitală, a vieții mature, clocotitoare, triumfătoare în însăși nepăsarea afirmării propriilor ritmuri, pe de o parte, iar pe de altă parte, cu șanse egale în ordinea verosimilității, dar încă mai fecundă în ordine artistică, o instanță a sensibilității sfâșiate, dureros interogativă și tragică, suspectând și chiar contestând afirmarea nepăsătoare a instinctului vital, a ritmurilor naturale, a ciclurilor fatale.

LUCIAN RAICU

Sorin Titel a avut har. Nu fac o metaforă. Vreau să spun că talentul lui uimitor părea să vină nu dinlăuntrul său, ci din afară, părea nu atât o însușire, *cât un* dar. *Altfel cum să ne explicăm că un simplu om, cu calități dar și cu defecte, ca noi toți, a fost în stare să scrie pagini de* cutremurătoare frumusețe*? În cazul lui Sorin Titel se poate într-adevăr vorbi de inspirație. Harul l-a ajutat – mai ales – pe foarte modernul, uneori până la ostentație, prozator Sorin Titel să facă o literatură a sentimentelor frumoase. Sorin Titel nu a voit să urâțească lumea în care trăim. El a voit s-o înfrumusețeze fără s-o falsifice. Și a reușit. Nu a idealizat, nu a pus între paranteze dramele; ci doar a depistat și a eliberat izvoarele de bucurie ale vieții.*

VALERIU CRISTEA

Dacă postmodernismul românesc are, în epica postbelică, un precursor temeinic, acesta este Sorin Titel. [...] *Autorul* Lungii călătorii a prizonierului *n-a ales* aventura scriiturii *(textualismul), a ales altceva, și anume: a introdus și a folosit cu abilitate aventura scriiturii în cadrele generale și solide ale scriiturii aventurii, proprie romanului tradițional. În felul acesta, el n-a părăsit omul ca subiect prioritar al romanului, dar a examinat condiția omului din mai multe direcții și cu mijloace variate. Introduce, între altele, mai multe voci narative, rupe planurile temporale și le amestecă, folosește intens parabola și, în genere, stilul parabolic într-o proză lucrată bine, lucrată – aș zice – „nemțește", adică în chip riguros, temeinic, cu țesătură deasă și trainică, în fine, Sorin Titel combină realismul programatic, tern, descriptiv, îngroșat și legat cu noduri strânse, cu alt tip de proză, plină de semne și de simboluri.*

EUGEN SIMION

SCRIERI: *Copacul*, pref. Dumitru Micu, București, 1963; *Reîntoarcerea posibilă*, București, 1966; *Valsuri nobile și sentimentale*, București, 1967; *Dejunul pe iarbă*, București, 1968; *Noaptea inocenților*, București, 1970; *Lunga călătorie a prizonierului*, București, 1971; *Mi-am amintit de zăpadă*, București, 1973; *Țara îndepărtată*, București, 1974; *Herman Melville – fascinația mării*, București, 1975; *Pasiunea lecturii*, Timișoara, 1976; *Pasărea și umbra*, București, 1977; *Clipa cea repede*, București, 1979; *Femeie, iată fiul tău*, București, 1983; *În căutarea lui Cehov și alte eseuri*, București, 1984; *Melancolie*, postfață Livius Ciocârlie, București, 1988; *Țara îndepărtată. Pasărea și umbra*, postfață Vasile Popovici, București, 1989; *Bucătăria de*

vară, îngr. și postfață Dorian Branea, cu evocări de Livius Ciocârlie, Cornel Ungureanu și Viorel Marineasa, Timișoara, 1997; *Clipa cea repede*, pref. Elisabeta Lăsconi, București, 1998; *Opere*, I–II, îngr. Cristina Balinte, pref. Eugen Simion, București, 2005.

Repere bibliografice: Dimisianu, *Schițe*, *98–103*; Dimisianu, *Prozatori*, *154–158*; Negoițescu, *Lampa*, *230–234*; Iorgulescu, *Rondul*, *148–152*; Cristea, *Domeniul*, *250–257*; Ungheanu, *Arhipelag*, *195–199*; Regman, *Colocvial*, *20–26*; Dimisianu, *Nouă prozatori*, *136–151*; Georgescu, *Volume*, *56–61*; Ungureanu, *Imediata*, I, *231–248*, II, *194–221*; Negoițescu, *Alte însemnări*, *188–192*; Raicu, *Contemporani*, *24–36*; Crohmălniceanu, *Pâinea noastră*, *173–183*; Ciocârlie, *Eseuri*, *41–76*; Vlad, *Lectura rom.*, *233–246*; [*Sorin Titel*], CC, 1984, 1–2 (grupaj special); Cristea, *Modestie*, *177–182*; Simion, *Scriitori*, III, *529–550*; Vasile Popovici, [*Sorin Titel*], O, 1985, 33, O, 1987, 23, 2006, 8; Ungureanu, *Proza rom.*, I, *501–528*; Holban, *Profiluri*, *106–120*; Crohmălniceanu, *Al doilea suflu*, *105–113*; Lovinescu, *Unde scurte*, I, *480–481*, IV, *174–176*, V, *211–215*; Vlad, *Lect. prozei*, *153–158*; Cristea, *A scrie*, *53–65*; Adrian Dinu Rachieru, *Scriitorul și umbra. Eseu despre proza lui Sorin Titel*, Reșița, 1995; Petrescu, *Studii transilvane*, *159–169*; Ada D. Cruceanu, *Porunca Fiului. Eseu asupra prozei lui Sorin Titel*, Timișoara, 1997; Simion, *Fragmente*, I, *94–98*, II, *322–325*; *Dicț. analitic*, II, *65–66*, *388–390*, III, *277–279*, IV, *267–269*; *Dicț. esențial*, *825–829*; Dimisianu, *Lumea*, *195–202*, *569–580*; Elisabeta Lăsconi, *Oglinda aburită, oglinda lucioasă. Sorin Titel, universul creației*, Timișoara, 2000; Micu, *Ist. lit.*, *564–570*; Elisabeta Roșca, *Sorin Titel: ciclul bănățean*, București, 2000; Daniel Vighi, *Sorin Titel*, Brașov, 2000; Bârna, *Comentarii*, *241–271*; Negrici, *Comunism, Proza*, *222–226*, *322–326*; Morar, *Avatarurile*, *319–324*; *Sorin Titel interpretat de…*, I–II, îngr., pref. și postfață Cornel Ungureanu, Reșița, 2005; Eugen Simion, *Sorin Titel* (*I–II*), CLT, 2005, 3, 2006, 4; Mihai Iovănel, *Microfizica provinciei*, CU, 2005, 9; *Dicț. Banat*, *775–785*; Ungureanu, *Geografia lit.*, IV, *118–132*; Ion Simuț, [*Sorin Titel*], RL, 2006, 10, 11; Ioan Holban, *Scriu despre cea ce știu (I–II)*, CL, 2008, 4, 5; Manolescu, *Istoria*, *1119–1121*; Dimisianu, *Oameni*, *112–130*; Nicolae Bârna, *Ipostaze ale modernizării prozei rurale*, București, 2009, *131–173*, *passim*; Popa, *Ist. lit.*, II, *791–793*; Florina Claudia Argyelan, *Metamorfoze spațio-temporale în romanul românesc: proza lui Sorin Titel și Ștefan Bănulescu*, Satu Mare, 2011; Scurtu, *Contribuții*, I, *186–196*; Elena Maria Ghenoiu, *Proza lui Sorin Titel*, Brașov, 2012. ***N.Br.***

TIUTIUCA, Dumitru (23.VIII.1941, Bărăganul, j. Brăila – 20.X.2021, Galați), critic și istoric literar. Este fiul Alexandrinei (n. Cloșcă) și al lui Costache Tiutiuca, mic meseriaș. Învață la Brăila, unde în 1959 va absolvi Liceul „Nicolae Bălcescu". Urmează cursurile Facultății de Filologie a Universității „Al. I. Cuza" din Iași (1959–1964), iar în 1974 își ia doctoratul cu teza *Eseul. Privire comparativă asupra eseului românesc interbelic*, susținută la Universitatea din București. Preparator, din 1964, la Institutul Pedagogic din Galați, parcurge toate treptele didactice, fiind din 1991 profesor de istoria literaturii române la Facultatea de Litere a Universității Dunărea de Jos. Debutează, elev fiind, cu o povestire în cotidianul „Înainte" din Brăila (1956), iar editorial cu *Literatura comparată* (1978), la origine curs universitar, alte cursuri devenind, de asemenea, cărți: *Prelegeri de estetică* (1984), *Retorica* (1997), *Mihai Eminescu. Prolegomene* (2000), *Teoria literară* (2002) ș.a. Li s-au adăugat mai multe lucrări de istorie și teorie literară, între care *Eseul. Personalitatea unui gen* (1979), *Creativitate și ideal* (1984), *Mihai Eminescu. Cumpănirea întru Archaeus* (1993), *Eseiști români* (1996), *Caragialiada* (2000), *Ion Creangă sau Orânduiala lumii* (2000), *Literatură și identitate* (2004), *Cultură și civilizație europeană* (2007) ș.a. Studii și articole i-au apărut în „Synthesis", „Analele Universității din Galați", „Lucrări științifice", „Limbă și literatură", „Anuar de lingvistică și istorie literară", „Limba română" (Chișinău), ca și în „Convorbiri literare", „Luceafărul", „Antares", „Cronica", „Ex Ponto". Susține câteva rubrici în gazete din Brăila sau din Galați: „Monumente ale literaturii universale" la „Viața nouă", „Insomnii pentru week-end" la „Acțiunea" ș.a.

Eseul. Personalitatea unui gen este o lucrare în care **T.** își privește subiectul diacronic și sincronic, aducând contribuții de istorie literară în special pentru perioada interbelică. Acesta fiind domeniul de predilecție, și *Eseiști români* se referă la aceeași perioadă, oprindu-se la Paul Zarifopol, B. Fundoianu, Ilarie Voronca, Nae Ionescu. Făcând mai multe încercări de a se apropia de lirica lui Eminescu, în *Creativitate și ideal*, de pildă, **T.** stabilește zece „motivații" ale creativității eminesciene – epicureismul estetic, spațiile claustromorfe, estetica privirii, uitarea–amintirea, visul, gândirea, orfismul cuvintelor, ușor-măruntul, finalitatea etică, iluminările – pe care le urmărește în operă, punând în valoare întruparea lor poetică. Tentative de a-i interpreta pe Ion Creangă, pe I.L. Caragiale ș.a., de a circumscrie câteva chestiuni privind identitatea națională ori perseverența de a trata diverse subiecte de teorie și de istorie literară, într-o mișcare în cerc, prin reluări, reveniri, amplificări etc., sunt minate de prolixitate și nu o dată de inconsistență.

SCRIERI: *Literatură comparată,* Galați, 1978; *Eseul. Personalitatea unui gen,* introd. Ion Zamfirescu, Iași, 1979; *Prelegeri de estetică,* Galați, 1984; *Creativitate și ideal,* Iași, 1984; *Teoria operei literare,* Galați, 1992; *Mihai Eminescu. Cumpănirea întru Archaeus,* Galați, 1993; *Literatura marilor clasici,* Brăila, 1995; *Eseiști români,* Brăila, 1996; *Retorica*, Brăila, 1997; *Spiritul critic junimist și renașterea culturală,* Galați, 2000; *Caragialiada*, Galați, 2000; *Ion Creangă sau Orânduiala lumii,* Galați, 2000; *Mihai Eminescu. Prolegomene,* Brăila, 2000; *Fundamentele teoriei literare,* Galați, 2002; *Mihai Eminescu. Ontologie arheică,* Galați, 2002; *Teoria literară,* Iași, 2002; *Literatura marilor clasici*, I–II, Galați, 2003; *Complexe, sindromuri, defecte*, Galați, 2004; *Forme narative și dramatice*, Galați, 2004; *Literatură și identitate*, Galați, 2004; *Cultură și identitate: c-așa-i românul?*, Iași, 2005; *Pentru o nouă teorie literară*, Iași, 2005; *Retorică și argumentare,* Galați, 2006; *Teoria și practica operei literare*, Iași, 2006; *Cultură și civilizație europeană*, Galați, 2007; *Retorica și teoria argumentării*, București, Galați, 2010; *Insomnii pentru week-end*, Galați, 2012. **Ediții, antologii:** *Carte pentru minte, inimă și literatură. O antologie a eseului românesc*, pref. edit., București, 1987; *Antologia nuvelei românești. De la Costache Negruzzi la Mircea Eliade,* introd. edit., București, 1989.

Repere bibliografice: Mihai Drăgan, *„Eseul. Personalitatea unui gen”,* CRC, 1980, 4; Melania Livadă, *„Eseul. Personalitatea unui gen”,* RL, 1980, 8; Cristian Livescu, *„Creativitate și ideal”,* ATN, 1985, 1; Ioana Em. Petrescu, *Studii eminesciene,* ST, 1985, 1; Călinescu, *Biblioteci, 239–243*; Piru, *Critici, 69–72;* Constantin Trandafir, [*Dumitru Tiutiuca*], L, 1993, 26, ST, 1995, 6; Theodor Codreanu, *„Literatura marilor clasici”*, „Porto-Franco”, 1996, 5; Andrei Grigor, *Spațiul eseistic,* L, 1997, 39–40; Mihai Cimpoi, *Unitate, hierogamie, arheitate (I–II)*, DL, 2000, 36, 37; Nicoleta Dascălu, *Teoria literaturii sau teoria literară?,* „Antares”, 2003, 64–66; George Bădărău, *Teorie literară*, CRC, 2006, 5.

** * **

TOBOȘARU, Ion (1.XI.1930, Constanța – 16.XII.2016, București), teatrolog, poet. A absolvit în 1954 Facultatea de Filologie, secția limba și literatura română, a Universității din București. Rămâne în învățământul universitar, domeniile de specializare fiind estetica generală, estetica și teoria teatrului, teatrologie–spectacologie. Obține doctoratul în filosofie în 1963. Devine profesor titular și șef al Catedrei de estetică și teatrologie (1968–2000), decan (1967–1970) și prorector (1970–1974) al Institutului de Artă Teatrală și Cinematografică „I.L. Caragiale” din București. Este membru al UNITER, al Asociației Internaționale a Criticilor de Teatru, membru în colegiile de redacție la „Studii și cercetări de istoria artei” și „Revue d'histoire de l'art”. Este autorul a numeroase lucrări de estetică și teatrologie și al unor cărți de poezie, coautor al volumelor *Teatrul românesc contemporan* (1975) și *Cinematograful românesc contemporan* (1976). A fost distins cu Premiul „I.L. Caragiale” al Academiei RSR, cu Premiul Național de Critică și Teatrologie (1981, 1996), cu Premiul UNITER pentru întreaga activitate (1996) și cu Premiul de Excelență acordat de Asociația Internațională a Criticilor de Teatru, secția română. În 2001 primește Titlul de Excelență oferit de Ministerul Culturii și Cultelor, iar în 2002 i se decernează Ordinul Serviciul Credincios în grad de Cavaler și este ales președinte onorific al Centrului de Cercetare al Universității Naționale de Artă Teatrală și Cinematografică „I.L. Caragiale”. Este *doctor honoris causa* al universităților din Arad, Târgu Mureș, Constanța.

În *Principii generale de estetică* (1978) **T.** conturează o estetică teatrală accesibilă, cu noțiuni introductive și de istorie a doctrinelor estetice, categorii, creație artistică, receptare, prolegomene la estetica spectacolului. Conform liniei ideologice oficiale, autorul se ocupă docil, cu toate poncifele momentului, de raportul dintre național și universal în artă, conținut și formă, stil și curent, teoria genurilor, educație estetică, teatrologie etc., dar mai cu seamă de umanismul socialist și eroul comunist, de vocația angajată a acestuia, așa cum reiese din teatru și film. *Dramaturgie* (*Introducere în estetica teatrului contemporan)* (1982) este o lucrare didactică despre profilul și fizionomia esteticii teatrale și despre arta actorului, unde sunt adunate studii și eseuri vizând receptarea „valorilor rostului uman”. *Consemnări – Arta teatrului contemporan* (I–IV, 1982–1989) cuprinde o serie de articole, marcate conjunctural, despre teatrul politic și virtuțile patriotic-revoluționare ale dramaturgiei românești contemporane, trecând apoi în revistă spectacolele de la începutul anilor '80 ai secolului trecut, din Capitală și din țară. Alături de cronici teatrale sunt prezente aici mărturisiri despre personalități ale scenei, comentarii referitoare la metodologia spectacolului, rolul culturii în devenirea actorului, confesiuni, dar și o abordare pluridisciplinară privind specificul național în artă. Ca poet, **T.** este considerat de critică unul „minor”. Încă din primul său volum de versuri, *Autumnale,* apărut în 1985, se observă insistența asupra câtorva motive caracteristice pentru un împătimit cunoscător al lui Shakespeare. De altfel, forma preferată este sonetul, subsumând versuri elegiace, uneori

patetice, eminamente erotice, dar și meditații asupra morții. În *Ostrovul iubirii* (1986) poeziile, alcătuite din câte patru catrene, pot fi citite într-un flux continuu, ca un singur poem, iar titlurile – lungi și gândite ca într-un puzzle – se întrepătrund, de asemenea, ca niște stihuri interdependente. „Landul", „crinii somniei", „cerul iadnic", „timpul nimbat" ș.a. sunt combinații lexicale proprii autorului, care, mereu cu o poză teatrală, ridică osanale, compune litanii, epitalamuri – versuri de adorație etc. Zoe Dumitrescu-Bușulenga vede la **T.** o „confesiune târzielnică", în dulcele stil clasic, mizând pe un eros mai mult eteric decât teluric. Culegerile ulterioare se adună în jurul acelorași obsesii, ceea ce induce, pe drept cuvânt, impresia redundanței. Autorul folosește aceleași câteva versuri în toate poemele, cu mici inversiuni și modificări, într-un joc asumat ca un ceremonial sonor și desuet. Cultivă infinitivele lungi, inversiunile și simetriile cu nume inventate catahrezic, adjective dinamice și inovații lingvistice extravagante. În *Retorica iubirii* (1993), de exemplu, se exaltă, într-o *ars amandi* alcătuită din nouăzeci și nouă de epistole imaginare, tinerețea ca stare de spirit. Cu același număr de poeme, la care se adaugă un „epilog" intitulat poemul *C.*, textul din *Somnul și plutirea învierii* (1994) introduce în diferite combinații sintagma „dăruie-mi". Un volum aniversar este *Colina crinelor nuntiri* (1995), ce mizează pe tehnici similare, tema esențială rămânând tot erosul.

SCRIERI: *Estetica*, București, 1968; *Principii generale de estetică*, Cluj-Napoca, 1978; *Introducere în estetica teatrului contemporan*, București, 1981; *Consemnări – Arta teatrului contemporan*, I–IV, București, 1982–1989; *Dramaturgie (Introducere în estetica teatrului contemporan)*, București, 1982; *Conturuti teatrologice*, București, 1983; *Autumnale*, Iași, 1985; *Ostrovul iubirii*, prefață Zoe Dumitrescu-Bușulenga, București, 1986; *Ducatul cedrilor de seară*, București, 1988; *Essais sur les arts du spectacle contemporain*, București, 1988; *Lebedele asfințirii*, București, 1990; *Ești tu, azurul învierii*, București, 1991; *Cu zenitul somnului rodirii*, București, 1992; *Retorica iubirii*, pref. Irina Petraș, București, 1993; *Tu, monolog liric*, București, 1993; *Crugul venerelor nopți*, București, 1994; *Somnul și plutirea învierii*, București, 1994; *Și nourii edenelor plutiri*, București, 1994; *Colina crinelor nuntiri*, București, 1995; *Cocorii miruitelor nuntiri*, București, 1997; *Ducatul cerbilor căderii*, București, 1995; *Edenul selenelor veri*, București, 1995; *Ducatul artemizelor nuntiri*, București, 1996; *Corola sacrelor lumini*, Arad, 1997; *Roua și nuntirea învierii*, București, 1997; *Conturuti spectacologice*, București, 1998; *Rondeluri crepusculare*, Râmnicu Vâlcea, 1998; *Azurul paltinilor verii*, București, 1999; *Cu somnul cerbilor nomazi*, Constanța, 1999; *Empireul viselor ucise*, București, 1999; *Dumbrava heruvimelor dormiri*, Constanța, 2000; *Nuntirea nuferilor dezrobirii*, Videle, 2001; *Regatul mirilor rubini*, Constanța, 2001; *Ducatul cerbilor robirii*, Videle, 2002; *Rondeluri antume*, Constanța, 2003; *Conturuti spectacologice crepusculare*, I–II, Ploiești, 2004; *Testament*, Ploiești, 2005; *Amurguri autumnale*, I–IV, Ploiești, 2006; *Livada juvenilei senectuți*, Ploiești, 2009.

Repere bibliografice: Ioana Mărgineanu, *„Ostrovul iubirii"*, SLAST, 1987, 3; Irina Petraș, *Exerciții de adorație*, TR, 1993, 28–29; Doina Modola, *Profesorul-poet*, TR, 1994, 50; Gabriela Simon, *Noblețea spiritului în teatrosferă*, TMS, 2004, 2; Mariana Popescu, [*Ion Tobosaru*], „Ex Ponto", 2006, 1; *Ion Tobosaru, născut în Constanța, consacrat în București*, „Jurnal de Constanța", 2010, 31 octombrie. ***A.Ml.***

TOCILA, publicație apărută la București, săptămânal, de la 3 noiembrie 1890 până la 16 februarie 1891, la 20 octombrie 1891 și între 5 și 24 septembrie 1892. Redactor al gazetei – pe care a ilustrat-o cu desene și caricaturi, între alții, C. Jiquidi – a fost ziaristul și literatul C. B. Stamatin-Nazone. Au colaborat cu articole, versuri și proză satirică, având ca adresă tronul și guvernările conservatoare, Gr. G. Tocilescu, Th. D. Speranția, N. G. Rădulescu-Niger, D. Teleor (sub semnătura Camil), Gh. Adamescu (semna Satana), George Ranetti. ***R.Z.***

TOCILESCU, Grigore G. (26.X.1850, Fefelei, j. Prahova – 18.IX.1909, București), istoric, folclorist.

Este fiul lui Grigore Tocilescu, agricultor. Urmează școala primară la Ploiești, trecând, ca bursier al statului, la Liceul „Sf. Sava" din București. Publică primele versuri în revistele „Elevul patriot" (1866–1867) și în „Națiunea română" (1867–1868). La Universitatea din București urmează literele, studiază dreptul (licența în 1874) și filosofia. Obține titlul de doctor în filosofie la Praga, unde se specializează și în limbile slave. În 1876, la Viena, dobândește

cunoștințe temeinice în domeniul epigrafiei și arheologiei. Revenit în țară, este trimis, pe speze guvernamentale, pentru cercetări științifice în Bulgaria, Rusia și, mai târziu, în Franța. La întoarcere prezintă un mare număr de documente referitoare la trecutul Ţărilor Române (printre altele, cronica lui Mihail Moxa și manuscrise ale lui Dimitrie Cantemir). În timpul celor trei ani petrecuți la Paris își perfecționează cunoștințele de istorie, epigrafie și arheologie, audiind cursuri la École des Hautes Études și la Collège de France. În 1891–1892 efectuează cercetări arheologice în Italia. Profesor de istorie antică și epigrafie la Universitatea din București, va mai deține direcția Muzeului Național de Antichități și funcția de secretar general al Ministerului Cultelor și Instrucțiunii Publice. Colaborează la „Foaia societății Românismul", „Columna lui Traian" ș.a., e prezent mai cu seamă în „Revista pentru istorie, arheologie și filologie", pe care o editează, publică numeroase documente și lucrări de istorie, arheologie, epigrafie, studii și materiale de literatură populară. Conferințele și comunicările ținute la Paris, Roma, Londra, Dresda l-au făcut cunoscut, fiind cooptat membru în multe societăți științifice de peste hotare. S-a numărat printre directorii *Marelui dicționar geografic al României*. În calitate de parlamentar în câteva legislaturi, a susținut importante legi pentru reforma învățământului. Este ales în 1877 membru corespondent al Societății Academice Române (Academia Română), iar în 1890 membru titular. Moartea survine în urma unei boli de inimă.

T. a desfășurat o activitate istorică remarcabilă, începând cu cercetarea și publicarea de documente și terminând cu studii de mari proporții. Autor al lucrării *Monumentele epigrafice și sculpturali ale Muzeului Național de Antichități din București* (I–II, 1902–1908), publicată sub auspiciile Academiei Române, el este considerat întemeietorul epigrafiei românești, iar ca arheolog s-a remarcat prin cercetările referitoare la monumentul de la Adamclisi. Pentru sinteza *Dacia înainte de romani* (1880) i s-a acordat Premiul Academiei Române. Dintre manuscrisele lui D. Cantemir, descoperite în bibliotecile din Rusia, editează în 1901 *Hronicul vechimei a romano-moldo-vlahilor*, însoțindu-l cu un studiu introductiv. Consacră pagini și altor personalități ale istoriei naționale: Mihai Viteazul, Tudor Vladimirescu și N. Bălcescu. Îndeosebi ultimului îi face o amplă prezentare în dubla-i ipostază de revoluționar și de om de litere. A mai publicat articole pe teme culturale (*Instrucțiunea publică în România, Ceva despre Constantin din Golești* ș.a.). Orientarea sa democratică apare mai evidentă în amplul studiu *Ţăranul român* (1879), premiat de Academie. Ca folclorist, **T.** a făcut parte din școala lui B. P. Hasdeu, a cărui influență e vizibilă și în celelalte domenii ale activității sale. Materialul publicat (descântece, superstiții, balade ș.a.) i-a servit uneori pentru ilustrarea faptelor istorice. Optica lui asupra folclorului, așa cum se desprinde din studiul *Poezia populară a românilor*, stă încă sub influența viziunii romantice. Va susține prioritatea cronologică și valorică a poeziei populare față de alte manifestări artistice și va face considerații, pe un ton ușor exaltat, asupra însemnătății ei istorice, etnopsihologice ori estetice. Exagerată este atribuirea unei origini romane întregii creații folclorice în versuri. **T.** a fost preocupat și de clasificarea poeziei populare, pe care o împarte în șapte categorii: colinde sau coliande, balade sau cântece bătrânești, doine, cântece de lume, hore sau cântece de joc, satire și cimilituri, descântece. Masiva culegere intitulată *Materialuri folkloristice* (1900), din care au apărut două volume în trei părți (al doilea tom cuprinde o culegere de folclor aromân adunat de Pericle Papahagi), trebuia să fie, potrivit intenției folcloristului, un „corpus al literaturii populare". Pentru adunarea materialului au fost trimiși pe teren numeroși culegători, în același scop **T.** alcătuind în 1898 un *Chestionar folkloristic*, adresat învățătorilor, referitor la cele mai diverse aspecte ale culturii populare. Între cei care au prospectat repertoriul folcloric din Muntenia, Moldova și parțial din Dobrogea, aducând în colecția lui **T.** peste două mii de texte, este Christea N. Țapu, considerat de unii cercetători drept coautor. Instrucțiunile pentru colectarea datelor prevedeau, printre altele, consemnarea numelui satului, a unor indicii în legătură cu informatorul, precum și dezideratul transcrierii exacte a textelor. Deși în *Precuvîntare* este formulată obligația de a sistematiza materialul adunat, tocmai aceasta este deficiența fundamentală a colecției, în care producțiile populare sunt înregistrate în ordinea primirii lor. Atât speciile, cât și teritoriul investigat sunt inegal reprezentate, iar lipsa unei selecții severe a avut drept consecință înglobarea unor piese nesemnificative. Dar ceea ce este cu adevărat important în colecția *Materialuri folkloristice*, alături de numărul

mare de texte, este faptul că încorporează multe producții realizate artistic (*Ilinca Șandrului, Agușiță a lui Topală, Cântecul lui Mocan Oleac* ș.a.), unele necunoscute până atunci (baladele *Niculca, Cântecul lui Călin, Aga Bălăceanu* ș.a.).

Tocilescu a avut o concepție înnoitoare despre folclor, a fost un cercetător și un animator al cercetărilor folclorice și a ajutat la mersul lor înainte.

I.C. CHIȚIMIA

SCRIERI: *Doi istorici: G. Panu și P. Cernătescu*, București, 1874; *Petru Cercel*, București, 1874; *Nicolae Bălcescu. Viața, timpul și operile sale*, București, 1876; *Ţăranul român*, București, 1879; *Chestionar folkloristic*, București, [1898]. **Culegeri:** *Materialuri folkloristice*, I–II, București, 1900; ed. (Grigore G. Tocilescu, Christea N. Țapu, *Materialuri folkloristice*), I–III, îngr. și introd. Iordan Datcu, București, 1980–1981; *Balade și doine*, îngr. și pref. Marin Bucur, București, 1958; ed. Cluj-Napoca, 2011. **Ediții:** Dimitrie Cantemir, *Hronicul vechimei a romano-moldo-valahilor*, introd. edit., București, 1901.

Repere bibliografice: *Lui Gr. G. Tocilescu*, București, 1900; Artur Gorovei, *Literatura populară*, îngr. și introd. Iordan Datcu, București, Minerva, 1976, *142–149*; *Gr. G. Tocilescu*, RIAF, 1910, *7–16*; N. I. Apostolescu, *Hasdeu și Tocilescu*, RIAF, 1912, *24–25*; Ovidiu Papadima, *Folclorul în periodicele lui Hasdeu („Traian” și „Columna lui Traian”)*, SIL, *292–296*; Chițimia, *Folcloriști*, *193–216*; Vrabie, *Folcloristica*, *228–235*; Maria Frunză, *Grigore Tocilescu și integrarea sa în evoluția preocupărilor folcloristice naționale din veacul al XIX-lea*, AUI, literatură, t. XVI, 1970; *Ist. lit.*, III, *896–904*; Bârlea, *Ist. folc.*, *310–313*; Virgiliu Ene, *Folcloriști români*, Timișoara, 1977, *120–129*; *Dicț. lit. 1900*, *855–856*; Datcu, *Dicț. etnolog.*, *873–875*. ***C.Bz.***

TODIE, Eugen (18.VI.1886, Lehliu – 1965, București), prozator, publicist, autor de versuri satirice. Este fiul lui Radu Todie, agricultor. Face șapte clase în satul natal și urmează apoi Școala Normală din Craiova, Liceul „Matei Basarab” și Liceul „Sf. Sava” din București, pe care îl va termina în 1906. Învățător suplinitor la Luncavița, județul Tulcea, se transferă din toamna anului 1908 la Malcoci, în același județ, iar din 1911 predă la școli din satele Ion Ghica și Ivănești, județul Ialomița. Concentrat – cu gradul de sublocotenent – în preajma Primului Război Mondial, luptă pe frontul din Muntenia și este luat prizonier. Dus în Germania, trece prin mai multe lagăre, printre care și Stralsund, de pe insula Danhölm, unde împreună cu D. Nanu, G. Brăescu, Sandu Teleajen, Titus Hotnog, Horia Furtună, Cezar T. Stoika ș.a. participă la organizarea unui cerc de literatură, muzică și artă. Din timpul recluziunii în lagărul de la Krefeld se păstrează două caiete litografiate: *Versuri din captivitate* și textul revistei teatrale *Cu sorcova*. Revenit în țară, compune, împreună cu G. Topîrceanu, libretul pentru un spectacol de revistă intitulat *A fost un vis*. Debutase probabil prin 1911, la „Flacăra”, cu versuri și publicistică de factură socială. Alte poezii, schițe, nuvele, fragmente de roman îi apar în „Drum drept”, „Viața românească”, „Scena” lui **A.** de Herz, „Izbânda”, „Însemnări literare”, „Luceafărul”, „Ramuri”, „Cuvântul liber” (seria 1919–1921), „Curentul”, „Neamul românesc literar” ș.a. Intervențiile pe teme politice și versurile satirice referitoare la realitățile anilor ’20–’40 ai secolului al XX-lea și le tipărește în gazeta „Lupta”, pe care o scoate la Lehliu în 1919, și în revista „de atitudine politică” – scrisă numai de el – „Palaelibus”, din 1933, dar și în „Dreptatea”, „Ţărănimea”, „Viața de azi”. Prima carte, romanul *Robii pământului*, o tipărește în 1913. În mai multe pamflete, uneori cu o virulență nejustificată, alteori cu deplină îndreptățire, atacă tare sociale și politice. Aceleași teme se regăsesc în revistele teatrale (*A fost un vis, „Cu sorcova”* și *Vlăsia Mare* din 1919) ori în drama *Omul singur*, din 1930, citită în Comitetul de lectură al Teatrului Național din București. În 1943 figura între membrii Societății Scriitorilor Români. A mai semnat, în periodice, Cauciuc, Cocoșu, Icsochix, Iksohic, Lemn, Romimam.

Robii pământului e o povestire de dragoste din care nu lipsesc accentele de critică socială. Scrisă la persoana întâi, narațiunea are o compoziție vizibil postromantică (textul conține chiar și o convorbire pe tema ruinelor), iar vocabularul este impregnat de cuvinte și expresii eminesciene („visare dulce” etc.). Subiectul – meditatorul sărac îndrăgostit de o fată bogată – permite o serie de observații ironice și autoironice, cărora nu li se poate nega acuitatea. Apar câteva portrete izbutite, povestirea este însă hibridă ca substanță și stil. **T.** publică în „Viața românească” din 1914, sub titlul *O iubire*, o nouă variantă, care se va imprima în mai multe ediții, ceea ce ar însemna că a avut succes, dar interesul cărții nu mai constă azi decât în unele episoade ce probează influența formativă a poporanismului, curent care va determina, de altfel, calea ulterioară a scriitorului. *Hârdăul lui Satan* (1925), deși considerat roman de război, pare mai degrabă romanul formării politice a personajului principal. În trei părți,

Prăbușirea, Calvarul, Haosul, se refac evenimentele primei etape a războiului. Antiteza între combatanți și profitorii din spatele frontului, întâlnită în majoritatea scrierilor românești despre prima conflagrație mondială, constituie axa epică a romanului. Conceput în 1923, la un an după *Pădurea spânzuraților* de Liviu Rebreanu și înaintea romanelor *Întunecare* de Cezar Petrescu și *Ultima noapte de dragoste, întâia noapte de război* de Camil Petrescu, *Hârdăul lui Satan* prefigurează o serie de modalități ale tratării temei. Realitatea coșmarescă dobândește dimensiunile unei viziuni apocaliptice. Marin Oprea, ordonanța lui Dinu Bordea, un „pocăit" (adventist), profetizează venirea lumii celor drepți. Așa cum Marin Oprea prefigurează personajele lui Cezar Petrescu, Dinu Bordea traversează stări de îndoială și gelozie asemănătoare celor ale lui Ștefan Gheorghidiu, eroul lui Camil Petrescu. Dintre scenele de front câteva sunt memorabile. Una din ele, remarcată pentru „oarecare realism dinamic capabil de simbol" (E. Lovinescu), evocă trecerea Dunării înot, în retragere, după înfrângerea de la Turtucaia. Un cuplu pitoresc, prilej de exersare a glumelor ostășești, e alcătuit din „instrumentiștii" Codică țambalagiul și Tache vioristul. Lumea din spatele frontului apare cu mai multă congruență epică într-o suită de tablouri, numeroase pagini având ton de pamflet. Descrierile faunei politice și ale protipendadei, amintind și de pamfletele lui **T.**, sunt corozive, ca în scena unui chef din tunelul restaurantului francez sau când în atenție intră amestecul de lașități și concupiscență, crizele de erotomanie ale generălesei Trifon în timpul refugiului, supeul de la „rafinata" Tina ș.a. Traiectoria protagonistului este a unui revoltat, iar războiul devine factorul catalitic al atitudinii sale. Deși e limpede împotriva cui se indignează Dinu Bordea, mai puțin limpede e în numele cui. În roman se înfățișează în detalii realiste evenimente de la o manifestație și se face elogiul revoluției ruse; Dinu Bordea va fi arestat pentru organizarea unei întruniri și, maltratat, declară greva foamei. Nutrind simpatie pentru opțiunile lui Marin Oprea sau expunând principii troțkiste, revoltatul Bordea pare mereu partizan al vreunei erezii. El suportă cu mai multă ușurință lagărele de prizonieri decât lumea profitorilor de război. Sub tonul de șarjă umoristică, adoptat în relatarea episoadelor din lagăr, la fel ca în memoriile lui George Banea sau ca în producțiile versificate ale lui **T.** însuși din perioada prizonieratului, se deslușesc pregnant ororile războiului. Scriitorul a cultivat și cronica rimată sau parodia în scopuri politice, cu mai multă directețe decât Al. O. Teodoreanu sau Tudor Mușatescu, alături de care îl menționează E. Lovinescu. Primele cronici de acest fel se află în caietul litografiat *Versuri din captivitate*. Tot lui **T.** îi aparțin, probabil, *Păcală multimilionar* și *Uite popa, nu e popa la Văleni*, ambele din 1936 – satire sociale scrise în versuri fade, cu prea puțin haz, una semnată Cocoșu Roșu, cealaltă Cocoșul Negru.

SCRIERI: *Robii pământului*, București, 1913; ed. (*O iubire*), București, 1919; *Versuri din captivitate*, Krefeld, 1917–1918; *„Cu sorcova"*, Krefeld, 1918; *Hârdăul lui Satan*, București, 1925; ed. București, 1957; *Păcală milionar*, București, 1936; *Uite popa, nu e popa la Văleni*, [București], 1936.

Repere bibliografice: Sanco, *„A fost un vis"*, „Gazeta Bucureștilor", 1918, 610; Nichifor Crainic, *„O iubire"*, „Dacia", 1919, 177; Artur Enășescu, *„O iubire"*, LU, 1919, 12; Ion Pas, *„Hârdăul lui Satan"*, LUT, 1925, 1 192; Octav Botez, *„Hârdăul lui Satan"*, VR, 1926, 1; Mircea Florian, *„Hârdăul lui Satan"*, CL, 1926, mai; Lovinescu, *Ist. lit. rom. cont.*, II, *118*, IV, *159–160*; Bădăuță, *Note*, *45–49*; Al. Raicu, *Primul roman psihologic*, VAA, 1942, 339; I. Sîrbu, *Cu prilejul unei reeditări: Eugen Todie*, IL, 1957, 6; Horia Oprescu, [*Eugen Todie*], GL, 1965, 6; Gabriel Cocora, *Peneluri și condeie*, București, 1978, *87–89*; Teodor Vârgolici, *Scriitorii români și reîntregirea neamului*, ALA, 1996, 347; *Dicț. scriit. rom.*, IV, *567–568*. ***M.M.***

TODORAN, Eugen (21.XI.1918, Corneşti, j. Mureş – 9.VIII.1997, Timişoara), istoric şi critic literar.

Este fiul Victoriei Todoran (n. Sâmpălean), funcţionară, şi al lui Nicolae Todoran, preot. Urmează studiile liceale la Năsăud (1934–1936, Liceul „G. Coşbuc") și Târgu Mureș (1936–1938, Liceul „Al. Papiu Ilarian"), apoi cursurile Facultăţii de Litere şi Filosofie a Universităţii „Regele Ferdinand I" din Cluj, mutată în 1940 la Sibiu. Face parte din colectivul format, în 1941, în jurul revistei „Curţile dorului", care va pune bazele Cercului Literar de la Sibiu, în a cărui revistă se află între semnatarii textului

Ardealul estetic, și din echipa de elaborare a scrisorii-manifest din 1943 către E. Lovinescu. După absolvirea facultății, în 1942, urmează Școala de Ofiţeri de Rezervă din Arad. În al Doilea Război Mondial, între septembrie 1944 și mai 1945, luptă pe Frontul de Vest. După întoarcerea de pe front este angajat ca profesor suplinitor la Școala Normală din Cluj (1945–1946), profesor titular la Liceul Ortodox (1946–1948) și la Școala Pedagogică (1948–1956) din același oraș. În 1956 devine lector al Facultății de Filologie din Timișoara, unde avansează conferențiar (1963) și profesor (1969). Obține titlul de doctor al Universității din București în 1968 cu teza *Lucian Blaga. Mitul poetic și dramatic*. A ocupat, de asemenea, funcțiile de șef al Catedrei de literatură română (1963–1977), decan (1964–1968) și rector al Universității de Vest (1990–1997). A debutat în 1936, la revista „Ghiocelul" din Târgu Mureş, cu articolul *Titu Maiorescu*, iar prima carte, *Eminescu*, îi apare în 1972. A mai colaborat la „Pagini literare", „Revista Fundaţiilor Regale", „Universul literar", „Transilvania", mai târziu la „Scrisul bănățean" („Orizont"), „Tribuna", „Steaua", „Orizont", „România literară", „Luceafărul", „Viaţa românească", „Familia", „Revista de istorie și teorie literară" ş.a. A fost distins cu Premiul Uniunii Scriitorilor (1981, 1983, 1991), cu Premiul Academiei RSR (1984), Premiul Asociației Scriitorilor din Timișoara (1985) ș.a.

T. a fost preocupat de reevaluarea și analiza exhaustivă a unor scriitori români clasici. Domeniul care l-a consacrat a fost studierea lui Eminescu, asupra căruia a revenit constant de-a lungul activității sale de istoric literar. În *Eminescu*, una din primele monografii postbelice dezideologizate dedicate poetului, **T.** își propune conceperea integralității operei ca sistem de relații interne supuse unor resemantizări perpetue. Perspectiva asumat fenomenologică – demonstrația trimite la „reducția eidetică" de origine husserliană – stă la baza încercării de a reface „gândirea poetică" a lui Eminescu prin disocierea de cea filosofică. Pornind de la prezumția că el „nu gândea filosofic, ci poetic", lucrarea investighează teme și problematici clasice – „imaginea poetică a începutului și a sfârșitului lumii", „fantasticul romantic și folcloric", lumea ca teatru – din unghiul metamorfozelor genetice, dinspre simple imagini spre simboluri majore ale operei. Chiar dacă respinge interpretarea filosofică a scrierilor eminesciene, eseul reface întreaga rețea de referințe culturale care au irigat opera poetului. Dacă înclinația exegetului spre identificarea exhaustivă a surselor literare este salutară în punctul de plecare, ea tinde treptat să diminueze originalitatea comentariilor. *Mihai Eminescu. Epopeea română* (1981) reia și adâncește o sumă de capitole prezente în cartea anterioară, mutând accentul dinspre „gândirea poetică" spre „gândirea mitică", definită nu ca alegorie, ci ca „simbol" imanent textului („înțeles chiar în forma în care se exprimă") și deschis astfel interpretărilor multiple. Analiza imaginarului eminescian este tributară totuși unor tipologii lansate de exegeze anterioare: demon versus titan; plutonic versus neptunic. Volumul *De ce Eminescu?* (1999, publicat în colaborare cu G.I. Tohăneanu), nu depășește nivelul observațiilor generale cu privire la opera eminesciană, văzută ca expresie care „ascunde gândul cel mai omenesc". Mize fenomenologice și mai apăsat programatice decât în studiile dedicate lui Eminescu sunt de regăsit în studiile dedicate lui Lucian Blaga, care își propun să identifice conformația conștiinței ce stă la baza imaginarului poetic. Într-un discurs mai coagulat din unghi teoretic, *Lucian Blaga. Mitul poetic* (I–II, 1981–1983), reluat printr-o reordonare și adăugire a materialului în *Lucian Blaga. Mit, poezie, mit poetic* (1997), operează cu noțiunea de mit ca abstragere eidetică a sensului, înțeles ca ultim strat al procesului de producere a imaginilor, reduse astfel la natura lor arhetipală. De aceea, demersul lui **T.** are în atenție nu doar sursele mitologice ale scriitorului, ci și miturile generate de poezia lui. Structura bipartită a lucrării e derivată din această distincție: în timp ce secțiunea „mitul arhaic" cuprinde considerații despre structurile folclorice ale imaginarului, „mitul modern al poeziei" se referă la constelația de simboluri specifice poetului. Tentativa de „cunoaștere pe dinăuntru" a operei literare vorbește despre situarea, nemărturisită programatic, în siajul criticii de identificare a Școlii de la Geneva. Deși studiile reprezintă bune puneri în temă cu privire la sursele și la deschiderile imaginarului la Blaga, uneori utilizarea nediferențiată a noțiunii „mit" în analizele propriu-zise subminează miza de ansamblu a proiectului. „Elasticitatea" conceptuală e caracteristică și studiilor dedicate dramaturgiei scriitorului (*Lucian Blaga. Mitul dramatic*, 1985), unde accepțiunile mitului – definit drept „*subiectul* sau *tema*, adică îmbinarea evenimentelor într-o *acțiune* unică" – sunt puse în slujba unor considerații

sursologice și de geneză a operei. Aspect de sinteză reordonatoare a unor considerații critice mai vechi are și monografia *Titu Maiorescu* (1977). Dimensiunile activității mentorului junimist (estetica, critica, filosofia) sunt reanalizate din perspectiva unei construcții coerente, pusă sub semnul unui „ideal al omului modern". Interpretarea se situează în opoziție cu lecturile ideologizate ale deceniilor anterioare, insistând asupra unor aspecte ale operei convergente cu valori ale secolului al XX-lea: estetica lui Maiorescu ar fi compatibilă cu unele trăsături ale criticii formaliste a lui I.A. Richards, în timp ce în planul filosofiei limbajului pot fi detectate– pe baza afirmației „limba este mediul natural al sunetului și nu o realitate extralingvistică" – afinități cu paradigma inaugurată de Ferdinand de Saussure. Fragmentele dedicate de **T.** unor scriitori canonici precum Ion Creangă, Ioan Slavici, I. L. Caragiale, G. Coșbuc sau Tudor Arghezi în volumul *Secțiuni literare* (1973) sunt simptomatice pentru caracteristicile mai generale ale acestei criticii: fidelitatea față de exegeza premergătoare, caracterul expozitiv pronunțat, aplecarea spre „conspectul mnemotehnic" și spre „concilierea contrariilor" (Gheorghe Grigurcu), comentariile furnizând argumente și referințe suplimentare în sprijinul unor diagnoze consacrate: Creangă este „un umorist aparținând viziunii folclorice", Arghezi este un reprezentant al „urâtului sacru", Slavici din *Moara cu noroc* rămâne emblematic pentru complexitatea viziunii tragice ș.a.m.d.

Dialectician așadar, Eugen Todoran este și un adept firesc al metodei dialectice, construindu-și tezele în marginea atât a antecesorilor săi conaționali, cât și a noii critici și a principiilor structuraliste, de aproape studiate și însușite.
ȘERBAN CIOCULESCU

SCRIERI: *Eminescu*, București, 1972; *Secțiuni literare*, Timișoara, 1973; *Maiorescu*, București, 1977; *Fondul folcloric românesc în poezia lui Lucian Blaga*, I–II, Timișoara, 1980–1981; *Mihai Eminescu. Epopeea română*, Iași, 1981; *Lucian Blaga. Mitul poetic*, I–II, Timișoara, 1981–1983; *Lucian Blaga. Mitul dramatic*, Timișoara, 1985; *Lucian Blaga. Mit, poezie, mit poetic*, București, 1997; *De ce Eminescu?* (în colaborare cu G. I. Tohăneanu), Reșița, 1999. **Ediții:** Lucian Blaga, *Teatru*, pref. edit., București, 1970.

Repere bibliografice: Dumitru Micu, *„Eminescu"*, CNT, 1973, 39; Victor Iancu, *Eugen Todoran*, O, 1973, 11; Ovidiu Cotruș, *Eugen Todoran, „Eminescu"*, O, 1973, 11; Gabriel Dimisianu, *Critică de interpretare*, RL, 1973, 44; Olimpia Berca, *Eugen Todoran*, O, 1976, 11; Dan Mănucă, *„Maiorescu"*, CL, 1977, 10; Șerban Cioculescu, [*Eugen Todoran*], RL, 1977, 48, 1981, 35; Grigurcu, *Critici*, *121–124*; Ioan Holban, *Poezia și Istoria*, CRC, 1982, 7; Sorina Ianovici, *Eugen Todoran, exeget al lui Lucian Blaga*, O, 1982, 32; Cornel Ungureanu, *Profesorul și orașul. Eugen Todoran – personalitatea și opera*, O, 1983, 2; Șerban Foarță, *Eugen Todoran*, O, 1983, 3; Zoe Dumitrescu-Bușulenga, *Sub zodia valorii*, O, 1984, 10; Iosif Cheie-Pantea, [*Eugen Todoran*], O, 1986, 3, 1986, 35, „Studii de literatură română și comparată", 2006, 22; Liviu Petrescu, *„Lucian Blaga. Mitul dramatic"*, ST, 1986, 8; Ioana Em. Petrescu, *Conceptele gândirii poetice*, ST, 1989, 6; Mircea Popa, *Un dascăl: Eugen Todoran*, TR, 1997, 36–37; [*Eugen Todoran*], O, 1997, 11 (grupaj special); *Dicț. esențial*, *829–830*; *Eugen Todoran (1918–1997)*, îngr. Doina Lică și Vasile D. Țâra, Timișoara, 2002; *Dicț. Banat*, *785–793*; Ungureanu, *Geografia lit.*, IV, *255–260*. ***Al. G.***

TOFAN, George (5.XI.1880, Bilca, j. Suceava – 15.VII.1920, Cernăuți), editor, publicist. Este fiul Zamfirei (n. Crăsnean) și al lui Eutichie Tofan, țărani. Urmează cursul primar în satul natal, având ca învățător pe Gh. Brăileanu, apoi, din 1892, pe cel secundar la Liceul Greco-Oriental din Suceava. După absolvirea acestuia în 1900, se înscrie la Universitatea din Cernăuți, secția de limbi romanice, istorie și geografie, licența luând-o în 1904. Funcționează ca profesor suplinitor la liceul din Suceava, iar din 1907 la Școala Normală din Cernăuți. Ca student face parte din societatea Școala Românească, la care ține conferința *Avram Iancu, viața și activitatea lui*, pe care i-o publică în martie 1901 gazeta „Deșteptarea". În ianuarie 1904 apare revista „Junimea literară", din al cărei comitet de redacție **T.** face parte până în 1914. Aici dă la iveală, iscălind și Codrean, Gh. Codrean, Gh. Crăsnean, articole privitoare la românitatea Bucovinei, la școală și la cultura românească. Editează, totodată, în 1906, și volumul *Foiletoane* de Mihai Teliman, iar în 1907 scoate revista „Școala", ce nu rezistă decât un an, pentru a repărea în 1911. Fondează Reuniunea Școala Română din Bucovina, fiind ales președinte, și este redactor al ziarului „Patria", apărut la Cernăuți în 1909. Este, de asemenea, unul dintre cei mai harnici „corespondenți" ai revistei ieșene „Viața românească", în paginile căreia semnează, și cu inițialele G.T., gt. ori cu pseudonimele G. Bucovineanu, Un român din Bucovina etc., aproape cincizeci de ample „scrisori din Bucovina", în care comentează evenimentele social-politice ori culturale din provincia anexată de Imperiul Habsburgic. Mai colaborează cu articole, dări de seamă, cronici la „Voința poporului", „Cronica", „Lupta", „Convorbiri literare", „Flacăra", „Tribuna", „Revista

Bucovinei” ș.a. În august 1914, după ce Austro-Ungaria și Germania declară război Rusiei, **G.** se refugiază în România, unde este numit director al Gimnaziului de Băieți „N. Filipescu” din Bazargic. De aici se va refugia în 1916 la Iași. Se va implica intens în acțiunea inițiată de fruntașii basarabeni întru românizarea școlii din teritoriul de la est de Prut. Este prezent astfel în ziarul scos de Onisifor Ghibu – „Ardealul” / „România nouă” –, scrie la „Școala moldovenească”, conferențiază la cursurile organizate pentru învățători și profesori, precum și la Universitatea Populară din Chișinău. Invitat împreună cu alți profesori din Transilvania și din Regat la via lui Andrei Hodorogea de lângă Chișinău, în august 1917, este de față la uciderea gazdei și a lui Simion Murafa de către soldați ruși bolșevizați, ceea ce îi va afecta grav sistemul nervos. Va continua totuși să lucreze, fiind și revizor școlar în județul Chișinău, iar când, în noiembrie 1918, Imperiul Austro-Ungar cere pace, lucru ce permite eliberarea naționalităților subjugate, **T.** se întoarce pe meleagurile natale, participând la proclamarea Unirii Bucovinei cu România și ulterior la organizarea învățământului, fiind numit secretar-șef în Departamentul Instrucțiunii Publice și director al Școlii Normale din Chișinău. Își reia și activitatea publicistică, semnând articole în „Dacia”, „Viitorul” ș.a., dar curând boala nervoasă de care suferea se agravează provocându-i sfârșitul. A fost membru al Societății Scriitorilor Români din 1911.

O bună parte din publicistica lui **T.** este consacrată combaterii celor ce negau românitatea Bucovinei, acțiune în care el recurge în egală măsură, cu competență de specialist, la documentele din arhive, la mărturia cronicarilor și a istoricilor români și străini, la dovezile extrase din folclor și etnografie, la analizele demografice bazate pe studiul recensămintelor oficiale etc. În același sens, o muncă asiduă depune publicistul pentru informarea opiniei publice din celelalte provincii românești cu privire la situația românilor bucovineni, la noile evenimente social-politice și la eforturile de a menține legăturile cu patria mamă (turnee teatrale, șezători ale Societății Scriitorilor Români etc.) Neobosit este publicistul și în familiarizarea publicului bucovinean cu realizările cultural-artistice românești. Un lung șir de articolele semnate în periodicele bucovinene constituie un cvasicompendiu de istorie a literaturii române, de la pașoptiștii Vasile Alecsandri și Costache Negruzi la M. Eminescu, Ion Slavici, I.L. Caragiale, Ion Creangă și, mai departe, până la contemporanii Mihail Sadoveanu, D. Anghel, St.O. Iosif. În sfârșit, în fondul său ultim om al școlii, **T.** a cheltuit multă energie pentru a consemna evoluția învățământului în Bucovina, inclusiv a „literaturii didactice primare”, adică a manualelor, totul cu năzuința de a împiedica deznaționalizarea românilor prin școala susținută de autoritățile austro-ungare.

SCRIERI: *Învățământul în Bucovina*, îngr. Traian Duminică, Gavril Irimescu și Gheorghe Giurcă, pref. Gheorghe Giurcă, Suceava, 2011. **Ediții:** Mihai Teliman, *Foiletoane*, pref. edit., Suceava, 1906.

Repere bibliografice: Iorga, *Oameni*, III, *68–70*; Aurel Dumbrăveanu, *Din trecutul Bucovinei*, ALA, 1921, 23; D. Marmeliuc, *Gheorghe Tofan*, „Deșteptarea”, 1921, 7; Loghin, *Ist. lit. Bucov., 217–218*, *224–227*; Nicolae Tcaciuc-Albu, *George Tofan*, Suceava, 1923; [*George Tofan*], SDL, VIII, *107–116*, XI, *66–67*; Predescu, *Encicl.*, *854*; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *568*, *Ist. lit.* (1982), *640*; Teodor Bălan, *Corespondența lui Gheorghe Tofan*, Cernăuți, 1943; Gheorghe Giurcă, *George Tofan – o viață închinată școlii*, Suceava, 1995; Petru Rusșindilar, *George Tofan – tribun al românismului în Bucovina*, Suceava, 1998; Satco, *Encicl. Bucovinei*, II, *505–506*. ***V.D.***

TOGAN, George (4.XII.1910, Mediaș – 26.II.2004), editor, poet, publicist. Este fiul Anei (n. Berar) și al lui Gheorghe Togan, țărani. Își începe școala în localitatea natală, unde face cursul primar la școala maghiară, ulterior la cea germană, apoi Gimnaziul „Stefan Ludwig Roth”, continuând la Liceul „Sf. Vasile” din Blaj, absolvit în 1929. Se înscrie în 1930 la Facultatea de Drept a Universității din București, abandonată după doi ani, ulterior consacrându-se publicisticii și activității de animator cultural. Colaborează la „Limba română”, „Curentul literar”, „Universul literar”, „Vremea”, „Adevărul literar și artistic”, „Curentul”, „Lanuri”, „Ardealul”, „Universul” ș.a., iar în ultimele decenii ale secolului al XX-lea e prezent în „România literară”, „Luceafărul”, „Tribuna”, „Vatra”, „Astra”, „Steaua”, „Convorbiri literare”, „Târnava” ș.a. Întemeiază sau se află între cei care fondează câteva periodice: „Gazeta Mediașului” (1937–1939), „Vocea Târnavelor” (1939–1940), „Mureșul” (1941) și „Plastica românească” (1934–1935, revistă onorată de colaborarea unor personalități precum N. Iorga, N. Tonitza, Th. Pallady, O. Han, Al. Ciucurencu, Al. Busuioceanu, Petru Comarnescu). Primele versuri îi apar în 1929, în „Unirea poporului” din Blaj, dar nu a publicat niciodată vreun volum personal de

versuri. Debutul editorial e reprezentat de *Istoria Bisericii Române Unite din Mediaș* (1936), cuprinzând o spicuire de documente și texte ocazionale. Prima carte mai consistentă este „istoria romanțată" *Mediaș* (1944; Premiul Academiei Române).

Mare iubitor de literatură, animator al vieții culturale locale (e unul din întemeietorii Asociației Scriitorilor din Ardeal), militant pe tărâm publicistic, pasionat scotocitor de documente, colecționar de cărți vechi, autor a numeroase contribuții de arheologie (vizând spațiul transilvan), muzeograf sârguincios și entuziast (a fost, între 1950 și 1970, director al Muzeului de Istorie din Mediaș), condeier relativ înzestrat al unor texte de istorie popularizată (și romanțată), **T.** a desfășurat o activitate notabilă, chiar dacă de plan literar secund. *Mediaș* este o monografie configurată capricios și subiectiv, mai mult o descriere lirică, cu alură de reportaj sentimental despre un loc cunoscut bine, presărată cu informație istorică privind clădiri, oameni, evenimente, obiceiuri și tradiții ș.a., pe alocuri cu pasaje de dialog imaginat ca plauzibil, narațiune, descripția unor detalii etc., cum se întâmplă în secvența în care e relatată vizita împăratului Iosif al II-lea la Mediaș, în mai 1773. Ilustrația fotografică, de foarte bună calitate, sporește atractivitatea cărții. Prima antologie de poeme întocmită de **T.**, *Ne cheamă Ardealul,* publicată în 1944, cu subtitlul *Cântarea pătimirii din urmă,* este, după cum remarca Dumitru Micu, „o replică la Dictatul de la Viena și implicit o prevestire a răsturnărilor menite să readucă sfâșiata regiune de nord a Transilvaniei în patrie". Sunt alese texte ale unor poeți, nu numai ardeleni, diferiți ca dicție și structură lirică, aparținători în special generației lui **T.** După mai bine de trei decenii apar alte două antologii. *Ceea ce nu se uită* (1977) grupează poezie antifascistă, ilustrată de peste șaptezeci de poeți din România (români, maghiari și germani), din toate generațiile. Conformarea tematică este destul de laxă, fiind selectate atât texte cu explicită referire la fascism și război, cât și unele în care cataclismele istoriei politice reverberează la nivelul universului intim. Asemănătoare este *Mult iscusita vremii slovă* (1978), antologie care, în formularea lui Dumitru Micu, „se vrea și este omagiul liric transilvan pentru Independență și Unire, înmagazinând versuri închinate evenimentelor din 1859, 1877 și 1918 de către poeți și versuitori transilvani". Timp de decenii **T.** a fost preocupat de readucerea în actualitate a personalității și operei lui Christian Schesäus, cărturar umanist și poet din secolul al XV-lea, sas din Mediaș, al cărui poem *Ruinae Pannonicae* s-a străduit să îl traducă în românește, fără să reușească să își finalizeze proiectul.

SCRIERI: *Mediaș,* București, 1944; *Orașul Mediaș. Civitas Mediensis,* Brașov, 1967. **Antologii:** *Ne cheamă Ardealul. Cântarea pătimirii din urmă,* cu gravuri de Marcel Olinescu, București, 1944; *Ceea ce nu se uită,* pref. Ioan Adam, București, 1977; *Mult iscusita vremii slovă,* pref. edit., Cluj-Napoca, 1978.

Repere bibliografice: Traian Chelariu, *„Ne cheamă Ardealul"*, UVR, 1944, 5; Mihail Chirnoagă, *„Mediaș"*, UVR, 1944, 33; Victor Papilian, *„Mediaș",* LU, 1944, 10; Șerban Cioculescu, *Din lirica românească antifascistă,* RL, 1977, 18; Dan Laurențiu, *„Ceea ce nu se uită",* LCF, 1977, 15; Dumitru Micu, [*George Togan*], RMB, 1977, 10 095, RL, 1980, 50, 1985, 48; Nae Antonescu, *Cu George Togan despre reviste literare*, ST, 1986, 1; *Dicț. scriit. rom.*, IV, *569–571.* ***N.Br.***

TOHĂNEANU, G.I. [**Gheorghe I.**] (7.V.1925, Galați – 28.VIII.2008, Timișoara), stilistician, traducător.

Este fiul Emiliei (n. Rășcanu) și al lui Ion Tohăneanu, cu studii juridice la Berlin și doctorat în drept, profesor de latină și germană, senator, șeful Filialei Galați a Partidului Național Liberal. Urmează Liceul „V. Alecsandri" din Galați (1935–1943) și Facultatea de Litere și Filosofie a Universității din București (1943–1947). Tudor Vianu, care i-a fost profesor, va influența decisiv orientarea sa spre stilistică. Până în 1948 este profesor suplinitor la Galați, la Liceul „V. Alecsandri", apoi la Școala Normală, în 1949 începându-și cariera universitară la Facultatea de Filologie din București. În 1952 este îndepărtat din învățământ din cauza activității politice a tatălui său. În 1954 va fi reîncadrat la o școală generală de lângă Ploiești, după un an fiind numit la Universitatea din București. Din 1956 trece la Universitatea din Timișoara, străbătând toate treptele didactice (conferențiar în 1962, profesor în 1971) până în 1995, când se pensionează. Obține titlul de doctor în filologie în

1968 cu teza *Limba și stilul poeziilor lui Eminescu*. Este unul din întemeietorii învățământului filologic din vestul țării și ai școlii de stilistică din Timișoara. În perioada 1970–1976 a condus Sectorul de lingvistică al Filialei Timișoara a Academiei RSR. După 1995 va funcționa la Universitatea „Aurel Vlaicu" din Arad și la Universitatea Tibiscus din Timișoara, la care a fost un timp și decan al Facultății de Jurnalistică. Debutează în 1949 în revista „Cum vorbim" și va colabora cu numeroase articole și studii la volume colective sau reviste culturale, literare și de specialitate: „Scrisul bănățean", „Limbă și literatură", „Orizont", „România literară", „Studii și cercetări lingvistice", „Limba română", „Analele Universității din Timișoara", „Caietele Mihai Eminescu", „Cahiers roumains d'études littéraires", „Viața românească", „Meridianul Timișoara", „Rostirea românească", „Banatul" (serie nouă), „Bucovina literară", „Aradul cultural", „Orient latin" ș.a., la unele („Analele Universității din Timișoara", „Limbă și literatură", „Meridianul Timișoara") fiind și membru în comitetul de redacție. Debutează editorial în 1961 cu traducerea cărții *Saturnalia* de Macrobiu, iar prima lucrare personală, *Studii de stilistică eminesciană*, apare în1965, fiind urmată de altele, dedicate mai ales poeziei lui Eminescu, dar și analizei sub raport stilistic a scrierilor lui Ion Budai-Deleanu, Ion Creangă, Mihail Sadoveanu, Al. Macedonski, Tudor Arghezi, Lucian Blaga, V. Voiculescu, Nicolae Labiș ș.a. Coordonează volume colective, alcătuiește, în colaborare, antologii comentate (*Amintiri din copilărie* de Ion Creangă, 1976, Tudor Arghezi, *Arte poetice*, 1987), scrie prefețe și studii introductive, este referent științific la unele lucrări, traduce din scriitori latini, versiunea *Eneidei* lui Vergiliu fiind premiată de Uniunea Scriitorilor. Este membru al mai multor societăți științifice din țară și *doctor honoris causa* al Universității Dunărea de Jos din Galați (2000). A fost distins cu Premiul „Timotei Cipariu" al Academiei (1965), Premiul Asociației Scriitorilor din Timișoara (1979, 2001), Marele Premiu „Mihai Eminescu" al Uniunii Scriitorilor (1989), Premiul Uniunii Scriitorilor (1994), i s-a decernat Ordinul Serviciul Credincios în grad de Cavaler (2002) ș.a.

În *Studii de stilistică eminesciană* **T.** abordează într-o primă secțiune lexicul, structura gramaticală, stilul și versificația liricii de tinerețe a lui Eminescu, iar în a doua aspecte stilistice specifice ale creațiilor din perioada maturității poetului: folosirea timpurilor verbale și alternanța lor, convergența procedeelor în poemul *Din valurile vremii*, semnificațiile termenului dominant „marmură" etc. Acest tip de studiu va fi continuat în *Expresia artistică eminesciană* (1975), unde sunt analizate poemele de inspirație folclorică (vocabularul, polisemantismul cuvintelor, particularitățile sintaxei poetice) și folosirea unor termeni-cheie și motive. Se identifică motive eminesciene în opera unor poeți de mai târziu și este evidențiată influența limbii lui Eminescu asupra prozei sadoveniene. Lucrarea *Eminesciene (Eminescu și limba română)* (1987) surprinde relațiile dintre Eminescu și unii predecesori sau descendenți, detectate prin coincidențe de natură stilistică, și cercetează motive, sintagme, expresii, epitete rare, gramatica poeziei, devenirea cuvântului poetic în variante, ipostaze prozodice. Capitolul *Creșterea limbii românești* din cartea *De ce Eminescu?* (1999, în colaborare cu Eugen Todoran) reunește comentarii eseistice asupra unor termeni poetici, a unor segmente de vers ori asupra unor procedee stilistice eminesciene. Alt volum, *Neajungerea limbii. Comentarii la „Țiganiada" de I. Budai-Deleanu* (2001), include o serie de studii al căror titlu e dat de un vers sau de o parte de vers din scrierea comentată, ținta lui **T.** fiind relevarea inventivității lexicale a autorului. Analiza filologică a cuvântului (sursa termenului, familia de cuvinte, evoluția semantică, relațiile sinonimice și antonimice, câmpurile lexicale, schimbările de categorie gramaticală etc.) e completată de interpretarea stilistică. Se identifică vocabule din *Țiganiada* prezente la scriitori de mai târziu și sunt analizate în mod special similitudinile de imagini, structuri și expresii între textul lui Budai-Deleanu și scrieri ale lui Eminescu. Grila stilistică fusese aplicată de **T.** și prozei, mai întâi în *Stilul artistic al lui Ion Creangă* (1969), unde sunt investigate oralitatea, narațiunea și dialogul, portretul și enumerarea, sinonimia, limbajul aluziv, mijloacele stilistice ale participării, mecanismele declanșării comicului, precum și în *Arta evocării la Sadoveanu* (1979), care conține comentarii stilistice asupra lexicului, îndeosebi cel arhaic, asupra sinonimiei fonetice, morfologice, lexicale și frazeologice, a unor motive culinare sadoveniene și a unor „locuri" eminesciene în proza scriitorului. În *Dincolo de cuvânt* (1976) **T.** face un excurs teoretic despre sinonimia, omonimia și tectonica textului poetic, pentru ca secțiunea a doua să cuprindă analize referitoare la

Ion Budai-Deleanu, Eminescu, Tudor Arghezi, Lucian Blaga, V. Voiculescu, Nicolae Labiș. Ultima secțiune are în vedere probleme de versificație, domeniu în care autorul este un deschizător de drumuri prin distincția pe care o propune între schema „ideală" sau „teoretică" și cea „reală" sau „practică" a ritmului și prin formularea conceptelor „ritm dominant", „substituiri ritmice", „ritm secund". Cu mize asemănătoare, culegerea cu titlul brâncușian *Măiastra* (2000) revine într-o primă secțiune (*Eminesciana*) la comentarii despre cuvinte eminamente poetice desprinse din fragmente de versuri, despre motive și repetiții stilistice, versificație, creații lexicale eminesciene, arhaisme morfologice sau despre poezia *Glossă*. Alte secțiuni sunt dedicate unor comentarii privind unele cuvinte vechi ale limbii române, cuvinte rare ori cu sensuri speciale, unele derivate aflate în folclor sau în creații culte, nume de animale devenite subiecte de literatură sau termeni regionali și populari. În fine, într-un ultim capitol (*Repere*) este comentat motivul insuficienței limbii încercat de mari poeți români și străini. O următoare carte, *Scrisori din roase plicuri* (2002), continuă preocupări privind expresia poetică eminesciană semnalând unele similitudini cu Shakespeare, abordează limbajul personajelor lui I.L. Caragiale și se oprește la paralelisme între dramaturgul român și Cervantes, în fine, examinează relația folclor–literatură cultă din aceeași perspectivă stilistică. *Surugiu la cuvinte* (2004), care prin titlu împrumută sintagma unui vers voiculescian, are la bază ideea că eliberarea cuvântului de condiția precară a comunicării uzuale se datorează poeților și reunește interpretări stilistice asupra lui V. Voiculescu, Nicolae Labiș și Al. Macedonski. La V. Voiculescu **T.** relevă comportamentul stilistic al sinonimelor cuvântului „surugiu", evidențiază modul în care poetul resuscitează unele cuvinte vechi, cercetează motive, pune în relief valoarea stilistică a unor derivate ori procedeul convergenței și al contaminării metaforice. În cazul lui Labiș studiază lexicul prin identificarea zonelor semantice și a cuvintelor-cheie în conexiune cu universul liric ori cu temele și motivele poetice, iar lui Macedonski îi sunt examinate neologismele. *Lampa de lângă tâmplă* (2005), ultima carte apărută în timpul vieții lui **T.**, desemnând prin titlu veghea nocturnă a creatorului la masa de scris, reunește studii și articole diverse, aparținând în cea mai mare parte stilisticii lexicale. Descinderea la originea latină a unor cuvinte românești vechi sau neologice ori descoperirea de virtuți expresive ale unor cuvinte slave folosite de Eminescu, stilistica sinonimelor, analiza unor teme și motive poetice ș.a. constituie obiectul unor comentarii la care se adaugă un studiu asupra corelațiilor lingvistice între expresia spațiului și cea a timpului, mijloacele stilistice ale retoricii lui Ion Minulescu. Alte patru cărți – *O seamă de cuvinte românești* (1976, în colaborare cu Teodor Bulza), *Cuvinte românești* (1986), *Dicționar de imagini pierdute* (1995) și *„Viața lumii" cuvintelor. Vechi și nou din latină* (1998) – urmăresc același parcurs ținând de „biografia" cuvintelor. **T.** preferă analiza, examenul simpatetic al textelor, în cursul căruia fiecare nuanță, reperată cu har, e raportată la ansamblu, revelat astfel ca „lume" dintr-o perspectivă mai puțin frecventată de critică.

Înainte de a scrie pentru confratele savant, autorul se adresează unui public mai larg, care trebuie inițiat în viața secretă a limbii române. Refăcând conexiuni uitate, reconstituind lanțuri semantice, analizând așezarea cuvintelor, G.I. Tohăneanu cultivă, cu finețuri de estet, drepturile frazelor sale de a fi frumoase: recâștigă drepturi pentru cuvântul plin, vechi, explorându-i și ilustrându-i resursele expresivității. El nu este doar teoreticianul, e practicianul unei limbi românești de o superbă eleganță, deopotrivă patetică și exactă, sentimentală și negreșit „științifică".

CORNEL UNGUREANU

SCRIERI: *Studii de stilistică eminesciană*, București, 1965; *Stilul artistic al lui Ion Creangă*, București, 1969; ed. 2, Timișoara, 2001; *Expresia artistică eminesciană*, Timișoara, 1975; *Dincolo de cuvânt*, București, 1976; *O seamă de cuvinte românești* (în colaborare cu Teodor Bulza), Timișoara, 1976; *Arta evocării la Sadoveanu*, Timișoara, 1979; *Cuvinte românești*, Timișoara, 1986; *Eminesciene (Eminescu și limba română)*, Timișoara, 1989; *Dicționar de imagini pierdute*, Timișoara, 1995; *„Viața lumii" cuvintelor. Vechi și nou din latină*, Timișoara, 1998; *De ce Eminescu?* (în colaborare cu Eugen Todoran), Reșița, 1999; *Măiastra*, Reșița, 2000; *Neajungerea limbii. Comentarii la „Țiganiada" de I. Budai-Deleanu*, Timișoara, 2001; *Scrisori din roase plicuri*, Timișoara, 2001; *Surugiu la cuvinte*, Timișoara, 2004; *Lampa de lângă tâmplă*, Timișoara, 2005. **Traduceri:** Macrobiu, *Saturnalia*, introd. trad., București, 1961; Vergiliu, *Eneida*, pref. trad., Timișoara, 1994, *Bucolice. Georgice*, pref. trad., Timișoara, 1997.

Repere bibliografice: Gheorghe Caragiani, *G.I. Tohăneanu, „Studii de stilistică eminesciană"*, „Revue roumaine de linguistique", 1966, 4; Cătălina Velculescu, *„Studii de stilistică eminesciană"*, RITL, 1966, 2; Luiza Seche, *„Studii de stilistică eminesciană"*, CLG, 1967, 2; Al. Graur, [*G. I. Tohăneanu*], RL, 1969, 41, 1987, 24; Dumitru Vlăduț, [*G. I.*

Tohăneanu], O, 1976, 52, CLG 1980, 2, LL, 2005, 1–2, AUT, filologie, t. XLVI, 2008, t. XLVII, 2009**;** Șerban Cioculescu, *„O seamă de cuvinte românești”*, RL, 1977, 24; Ion Simuț, *„Arta evocării la Sadoveanu”*, F, 1979, 12; Constantin Ciopraga, *„Arta evocării la Sadoveanu”*, CL, 1980, 12; Nicolae Manolescu, *Povestiri despre cuvinte*, RL, 1986, 25; [*G. I. Tohăneanu*], O, 1986, 30 (grupaj special); Mircea Mihăieș, *G.I. Tohăneanu – cuvântul irepetabil*, O, 1989, 13; Cornel Ungureanu, [*G. I. Tohăneanu*], O, 1989, 40, 1990, 22; Gabriela Creția, *„Eneida” – o nouă traducere*, RL, 1994, 24; *G.I. Tohăneanu 70*, coordonatori Fr. Király, Sergiu Drincu și Ionel Funeriu, Timișoara, 1995; Stelian Dumistrăcel, *Înțelepciunea cuvântului*, O, 2000, 1; Alexandru Ruja, *Ipostaze critice*, Timișoara, 2001, *241–248*; *Dicț. scriit. rom.*, IV, *571–572*; Olimpia Berca, *Lecturi provinciale*, Timișoara, 2003, *12–16*; *In Magistri honorem G.I. Tohăneanu*, coordonatori Mirela Borchin, Iosif Cheie-Pantea și Alexandru Ruja, Timișoara, 2005; *Dicț. Banat*, *795–804*; Ruja, *Printre cărți*, *321–325*; [*G. I. Tohăneanu*], AUT, filologie, t. XLVI, 2008 (grupaj special); Ion Vianu, *Amor intellectualis*, Iași, 2010, *176*, *189–195*, *223–224*. ***D.V.***

TOLCEA, Marcel (28.V.1956, Sânnicolau Mare), poet, eseist, traducător. Este fiul Ruicăi Tolcea (n. Flori), contabilă, și al lui Teodor Tolcea; prenumele la naștere: Marcel-Iulian. A absolvit Liceul Teoretic din Jimbolia (1975) și, în 1979, Facultatea de Filologie, secția română–franceză, la Timișoara, ulterior obținând aici și doctoratul în filologie cu teza *Literatură și ezoterism. Mircea Eliade și René Guénon* (1999). Între 1979 și 1982 a fost profesor la școala din Gătaia, județul Timiș, iar apoi, pentru o scurtă perioadă, corector la „Drapelul roșu” (1983–1986) și redactor la Editura Facla (1986–1989). După 1989 a funcționat ca inspector-șef la Inspectoratul pentru Cultură Timiș (1990–1991), redactor la revista „Orizont” și cadru didactic (profesor din 2004) la Facultatea de Litere și la Facultatea de Științe Politice, Folosofie, Științe ale Comunicării din cadrul Universității de Vest. În intervalul 2006–2012 a fost prodecan al Facultății de Jurnalistică a Universității Banatul și director al Muzeului de Artă Timișoara. Și-a făcut debutul în revista „Orizont” (1979) și editorial în volumul colectiv *Argonauții* (1986). A mai colaborat la „Amfiteatru”, „Dialog”, „Dilema”, „Forum studențesc”, „Luceafărul”, „România literară”, „Altarul Banatului”, „Analele Universității Tibiscus” ș.a. A semnat comentarii în albumele de artă *Oravitzan* (1999, în colaborare cu Paul Barbăneagră), *Picior. Urmă* (2005), *DeseMne* (2006) ș.a.

Rafinată în perimetrul aceleiași sensibilități mitteleuropene ludic-savante din care se împărtășește și lirica a lui Șerban Foarță, poezia lui **T.** ilustrează o ars *combinatoria*, în care tehnica impecabilă a versificării face corp comun cu propensiunile inițiatice ale autorului și exploatează dezinvolt arheologia culturală, semantică și sonoră a cuvintelor, generând narațiuni fanteziste și reprezentări alternative ale cotidianului, „într-un spațiu de confluență a experiențelor avangardist-suprarealiste” (Ion Pop). Poeziile din *Ochiul inimii* (1988) sunt puse sub semnul mitologizării existenței, din care fac parte mereu absurdul, fantasticul, oniricul, dar și ludicul: „Într-o bună dimineață, florăreasa noastră/ a simțit un trandafir sub obraz/ ca și cum floarea ar fi dorit să iasă din trupul ei tânăr/ afară./ Unde te duci laolaltă cu sufletul ei?/ Avusesem o noapte senină, aproape fără vise,/ fără vreun gând deslușit despre ceea ce urmează să fie. Și iarăși./ Oare când va înflori fecioara noastră, rosa perennis,/ cu floarea preste carne călcând?” (*Rozamorfoza*). Poemele prelucrează propria biografie și idealizează un spațiu geografic aflat tot timpul la limita dintre real și ireal. *Bicicleta van Gogh* (1999) continuă același tip de poezie suspendată între avangardismul urmuzian și o realitate inventată de simțuri, o poezie în care există tandrețe și cruzime, ingenuitate și bucurie a spectacolului*:* „Cin’ s-ar fi gândit că din șuruburi/ Înfloresc în primăvara asta muguri/ Ori spre ce albeață, nenufar,/ Se deschid luminile din far./ Nu te-ntreb nici cum în spate, pe aripă,/ Ţi-a-nflorit garoafa roșie, în pripă…” (*Florarul Contelui Torpedo*). Cealaltă dimensiune a operei lui **T.** e constituită în jurul unei cercetări aprofundate a lui Mircea Eliade (*Eliade, ezotericul*, 2002, la origine teză de doctorat). Autorul se concentrează pe filiațiile ascunse, de factură ezoterică, ce leagă opera istoricului religiilor de proza sa „ideologică”, decriptează elementele paradigmei ezoterice eliadești și explică adeziunea la legionarism prin asumarea „metafizicii dreptei”, teoretizată de Julius Evola și de René Guénon. Gestionat cu prudență de Eliade, guénonismul, contraindicat academismului cercetărilor sale, este explorat în siajul relației dintre mit, gândire simbolică și atitudine ideologică. În sprijinul acestor idei **T.** reconstituie cronologia contactelor lui Mircea Eliade cu ideile lui René Guénon și cercetează detaliat „poetica alchimică” eliadescă, înainte de a propune trei lecturi în cod ezoteric pentru *Secretul doctorului Honigberger*, *Noaptea de Sânziene* și *Nouăsprezece trandafiri*. Ipoteza unui „Eliade bifrons”, scindat

între savantul consacrat științei religiilor și *„hombre segreto”* ezoteric, atras de tradiție, este reluată și dezvoltată în studiul introductiv al ediției anastatice Mircea Eliade, *Note asupra simbolismului acvatic* (2002). În *Ezoterism și comunicare simbolică* (2004), dedicată „întâlnirii mirabile cu părintele Mihail Avramescu – tradiționalist și avangardist sui-generis în două dintre ipostazele sale”, **T.** aprofundează dimensiunea teoretică a ezoterismului. Construită pe o exegeză canonică, din care nu lipsesc ezoteriologi precum Pierre A. Riffard, Antoine Faivre, Raymond Abellio, demonstrația urmărește etimologia și cronologia semantică a ezoterismului, cartografiind intricatul raport cu gândirea simbolică. Publicat parțial și în albumul *Oravitzan*, ultimul capitol al cărții, *Simbolismul universal al crucii sau Despre hermeneutica centripetă*, analizează valorizarea lemnului în marile religii și în gândirea ezoterică prin intermediul unei arheologii sofisticate, ancorate în ipoteza „Tradiției Primordiale”, care susține analogia și solidaritatea simbolurilor din diferite culturi. Un anume spirit ludic exersat în poezie se reflectă și în eseurile inserate în albume de artă. *Schiță pentru o Istorie Universală a Piciorului scrisă cu 2 degete de la mână*, cuprinsă în volumul *Picior. Urmă*, ori *Amprenta* sau *Despre Divinul Cazier Nevăzut*, secvență inclusă în albumul *DeseMne*, dedicat graficii lui Doru Tulcan, la care, alături de **T.**, sunt prezenți cu texte Șerban Foarță, Robert Șerban și Viorel Marineasa, etalează un joc sofisticat de gândire simbolică și cultură umanistă, în care converg elemente de mitologie, artă plastică, lirică personală, frazeologie, literatură, teologie și cunoaștere inițiatică.

SCRIERI: *Ochiul inimii*, Timișoara, 1988; *Presa și toleranța. Rolul presei în armonizarea relațiilor interetnice: cazul etniei romilor* (în colaborare cu Flaviu Călin Rus), Timișoara, 1998; *Bicicleta van Gogh*, Timișoara, 1999; *Interviul de presă scrisă*, Timișoara, 1999; *Oravitzan* (în colaborare cu Paul Barbăneagră), Timișoara, 1999; *Eliade, ezotericul*, Timișoara, 2002; ed., București, 2012; *Ezoterism și comunicare simbolică*, Timișoara, 2004; *Picior. Urmă* (în colaborare), Timișoara, 2005; *DeseMne* (în colaborare), Timișoara, 2006. **Ediții:** Mircea Eliade, *Note asupra simbolismului acvatic*, îngr. Georg Lecca, pref., Cluj-Napoca, 2002. **Traduceri:** René Guénon, *Simboluri ale științei sacre*, București, 1997 (în colaborare cu Sorina Șerbănescu); Paul Barbăneagră, *Arhitectură și geografie sacră*, Iași, 2000 (în colaborare cu Mihaela Cristea).

Repere bibliografice: Marcel Pop-Corniș, *Trei poeți ai noii promoții*, O, 1981, 9; Traian T. Coșovei, *Marcel Tolcea*, SLAST, 1983,17; Cornel Ungureanu, *Marcel Tolcea și limbajul floral*, O, 1988, 42; Constanța Buzea, *A crea înseamnă a iubi și ceea ce nu există*, AFT, 1989, 7; Nicolae Manolescu, *Unde ne sunt debutanții*, RL, 1987, 37; Al. Piru, *Tineri și vârstnici*, SLAST, 1989, 21; Eugen Simion, *Trei poeți*, RL, 1989, 43; Mihai Dragolea, *Despre o mișcare de bucurie*, VTRA, 1989, 8; Ion Pop, *Clima miracolului*, ST, 1989, 2; Rodica B. Draghincescu, *Dragostea de singurătate*, AST, 1989, 3; Ruja, *Parte*, I, *242–246*; Valeriu Bârgău, *Generația ’80. Precursori și urmași*, București, 1999, *126–129*; Pop, *Viață*, *271–276*; Adrian Dinu Rachieru, *Bicicleta lui Marcel*, LCF, 2001, 14; Paul Cernat, *Eliade în cheie ezoterică*, OC, 2003, 175; Borbély, *Cercul*, *146–149*; Liviu Bordaș, *Pretextul Eliade*, CNT, 2005, 2; Ungureanu, *Geografia lit.*, IV, *176–179*.

A.Ct., C.R.B.

TOMA, A. [**Alexandru**] (11.II.1875, Urziceni – 15.VIII.1954, București), poet, traducător. Este fiul Zeliei și al lui Leibu Moscovici, hangiu și negustor de coloniale; prenumele la naștere: Solomon; va adopta ca nume oficial pseudonimul, ales, se pare, de I. L. Caragiale, cu prilejul publicării unui poem în „Epoca literară”, în 1896. Utilizase la începuturile activității literare și publicistice și alte pseudonime: Endymion, în 1892, la „Lumea ilustrată”, apoi Falstaff, Hâncu, Crayon, Ștefan Tomșa. A dobândit cetățenia română, conform legislației din epocă, printr-o lege votată de Senat în 1903, apoi de Camera Deputaților în 1913. A fost tatăl lui Sorin Toma, publicist și memorialist, și unchi, dinspre tată, al scriitorului Virgiliu Monda. Urmează Liceul „Sf. Petru și Pavel” din Ploiești, absolvit în 1894, și Facultatea de Litere și Filosofie a Universității din București, avându-l ca profesor, între alții, pe Titu Maiorescu. Cu preocupări literare încă din timpul liceului, va beneficia de îndrumarea lui C. Dobrogeanu-Gherea și a lui I. L. Caragiale. În aceeași etapă aderă la ideile socialiste și la mișcarea social democrată. Debutează ca poet în 1894. Redactor al oficiosului social democrat „Lumea nouă”, răspunzând o vreme de suplimentul „Lumea nouă literară și științifică”, va colabora, de-a lungul vremii, cu versuri proprii, traduceri sau cu publicistică la „Lumea ilustrată”, „Revista ilustrată”, „Foaia interesantă”, „Povestea vorbei”, „Soarele”, „Gazeta săteanului”, „Vieața nouă”, „Drapelul”, „Convorbiri literare”, „Viața românească”, „Flacăra”, „Sburătorul”, „Luceafărul”, „Adevărul literar și artistic”, „Universul literar”, „Era nouă”, „Adam” ș.a. Primul volum, *Poezii*, îi apare în 1926, fiind distins cu Premiul „Ion Heliade-Rădulescu” al Academiei Române. Era membru al

Societății Scriitorilor Români din 1919. Va lucra câteva decenii în învățământ, inițial la școala primară evreiască „Luca Moise” din Ploiești, mai târziu ca profesor de filosofie și istorie la liceele bucureștene „Matei Basarab” și „Sf. Gheorghe”, precum și la Institutul Pompilian. Are multă vreme o activitate de „luminător” cultural: editează revistele „Steaua copiilor și a tinerimii” (1922–1923), „Amicul copiilor” (1924) ș.a., iar din 1925 figurează ca director al colecției „Lectura. Floarea literaturilor străine”, în care se publică nuvele din literatura universală. De altfel, împreună cu Ion Gorun, acum „compilează” *Winnetou* de Karl May, însumând peste trei mii două sute de pagini, în mai bine de o sută cincizeci de fascicule. În anii ’30 se angajează în mișcarea comunistă, ilegală în epocă, iar mai târziu, în timpul regimului Ion Antonescu, va face obiectul unor persecuții din cauza originii sale etnice (e îndepărtat din învățământ, îi este expropriată locuința etc.). După august 1944 se manifestă ca un vajnic susținător al politicii comuniștilor, atitudinea sa decurgând în primul rând din oportunism. Numit director al Editurii de Stat pentru Literatură și Artă, în 1948 primit în Academia Republicii Populare Române, în 1950 sărbătorit cu ocazia împlinirii a șaptezeci și cinci de ani, tot atunci distins cu Premiul de Stat clasa I, supraevaluat de critica oficială, contrapus propagandistic, ca „exemplu pozitiv”, unor mari valori ale poeziei moderne (Tudor Arghezi, Lucian Blaga, Ion Barbu ș.a.), în cea mai dură epocă a realismului socialist ocultate sau denigrate ca „reacționare”, **T.** își atrage ostilitatea violentă și durabilă a multor scriitori și a publicului avizat în materie de literatură, fapt ce determină, după moartea poetului, ca o tăcere aproape totală să se întindă asupra activității lui.

Cazul **T.** a căpătat, într-un fel, trăsăturile unui „mit”, comportând, ca piesă componentă, și rolul jucat de fiul său, Sorin Toma, prin publicarea în 1948 a articolului *Poezia putrefacției și putrefacția poeziei*, în declanșarea campaniei de denigrare și interzicere a lui Arghezi de către autoritățile comuniste, ceea ce a fost interpretat ca un „complot de familie”, urzit de **T.**, la adăpostul liniei oficiale, pentru a-i uzurpa lui Arghezi, în beneficiu propriu, locul de cel mai mare poet al epocii. Momentul va fi invocat, din când în când, în publicistica (și chiar în beletristica) din perioada de relativă liberalizare a controlului ideologic, ca exemplu frapant de manipulare politico-propagandistică a valorilor literare în perioada „obsedantului deceniu”. Un studiu de I. Vitner (1950) și o prefață de Sergiu Fărcășan la volumul *Poezii alese* (1952) sunt principalele piese ale dosarului proclamării lui **T.** ca poet oficial și al supraevaluării lui ca precursor al noii literaturi. Poet fără îndoială minor, de nivel modest, el își „jucase”, de fapt, destinul literar în anii de la sfârșitul veacului al XIX-lea și începutul celui următor. Aparținător „epocii epigonilor eminescieni” (Romulus Dianu), contemporan și afin cu Panait Cerna sau cu D. Nanu, comparabil sub anumite raporturi cu mai vârstnicul Al. Vlahuță, **T.** a scris versuri de factură mai degrabă neoclasică, însuflețite de un patetism suscitat de elanuri generoase, de solidarizarea cu șansele de emancipare (nu numai socială) a omului și ritmate de accente vitaliste și mesianice. E o poezie cu o retorică riguroasă – fără mari excese de grandilocvență –, o poezie conservatoare, deja desuetă prin raportare chiar la relativ puțin îndrăznețele înnoiri promovate de simbolismul românesc la cumpăna veacurilor al XIX-lea și al XX-lea, și cu atât mai perimată la data apariției primului volum, în 1926, adică într-un moment în care lirica românească se racordase la revoluția modernistă și în care se manifesta avangardismul radical. Comentatorii s-au pronunțat fixându-i corect identitatea și valoarea. Elogiind în termeni măsurați „poezia de concepție” a lui **T.**, o „poezie meditativă, psihologică și moralistă, nobilă prin atitudine și lucrată cu preciziune de făurar”, E. Lovinescu îi semnala desuetudinea și opina că „orice vers al poetului respiră o mare și onestă conștiință profesională, o inspirație de calitate intelectuală desfășurată în ample volute impecabile, cărora le lipsește doar elementul invențiunii”. F. Aderca remarca, și el, caracterul tardiv al cărții – care, după părerea lui, ar fi putut străluci dacă ar fi apărut „cel mai târziu în 1915” – și afirma că această culegere de versuri rămâne totuși interesantă, fiindcă „este o icoană a poeziei românești în tot ce a avut ea mai bun la începutul acestui veac. Lipsit de curajul de a deschide un drum propriu, dintr-un prea mare simț al armoniei și perfecției formale, poetul rămâne legat de familia Coșbuc–Eminescu–Iosif–Cerna și chiar Vlahuță, integrându-se astfel desăvârșit, cu toată zarva din ultimul timp, în literatura română”. În același registru, de elogiere amabilă, reținută ori moderată, se desfășura și comentariul lui Tudor Vianu: „Pentru

dreptate și preciziune trebuie să spunem cât de rafinat artist este d. A. Toma și cum limba sa răsună nu cu o armonie nouă, dar cu o armonie foarte pură”. Poet cu un diapazon tematic cuprinzător, cântăreț deopotrivă al intimității și erotismului delicat, al dragostei de țară, al simpatiei față de dezmoșteniții societății, al temelor biblice ori împrumutate din mitologia Antichității greco-latine, **T.** a realizat și numeroase transpuneri – unele foarte libere, mai degrabă adaptări – din poezia universală. Probabil că rezultatul cel mai viabil al activității lui de traducător e o versiune, în versuri, a piesei *Tartuffe* de Molière, jucată în premieră în 1919, deseori reeditată și utilizată pe scenă la Teatrul Național din București, elogiată de critică. Lirica scrisă în timpul celui de-al Doilea Război Mondial, cu mesaj de revoltă, a fost adunată în *Flăcări pe culmi* (1946). În materie de inepții versificate, pe teme combativ-mobilizatoare, **T.** și-a adus obolul în epoca realismului socialist, dar a fost „eclipsat” de contemporani mai tineri și, unii dintre ei, mai zeloși, mai viguroși.

SCRIERI: *Poezii*, București, 1926; *Ne vine dreptatea*, București, 1944; *Flăcări pe culmi*, București, 1946; *Pușkin, făclie peste vremuri*, București, 1949; *Cântul vieții*, București, 1950; ed. 2, București, 1951; ed. introd. I. Vitner, București, 1954; *Sună ghiocel, sună clopoțel*, București, 1950; *Poezii alese*, pref. Sergiu Fărcășan, București, 1952; *Piuici și frații lui mai mici*, București, 1954; *Poezii. Pagini alese (1894–1954)*, pref. Dumitru Micu, note biobibliografice Sorin Toma, București, 1997. **Traduceri:** Carmen Sylva, *Versuri*, București, 1897; Molière, *Tartuffe*, București, f.a.; reed. în Molière, *Opere*, II, București, 1955; Lev Tolstoi, *Povestiri pentru copii*, București, 1921; Karl May, *Winetu*, București, [1924–1925] (în colaborare cu Ion Gorun); Joseph-Arthur de Gobineau, *Renașterea*, București, [1925], *Cesar Borgia*, București, f.a.; I. H. Rosny, *Cataclismul*, București, 1925; Selma Lagerlöf, *Prințesa păcii*, București, [1926]; Guy de Maupassant, *O aventură în tren*, București, 1926; Aleksandr Neverov, *În lumea lui Lenin și Troțki*, București, 1927; Hugo Bettauer, *Ulița durerii*, București, 1929; Frank Thiess, *Yooghi*, București, 1930; Heinrich Lhotzky, *Știi să-ți crești copiii?*, București, 1931; G. Sondermann, *Prin sânge și groază*, București, 1931; Georg Fink, *Mi-e foame*, București, 1931; Jacob Wassermann, *Monstru sau victimă?*, București, 1933; Gaston Renée, *Demonul roșu*, București, 1933; Maxim Gorki, *Poeme*, București, 1945; Nikolai Gribacev, *Cântarea colhozului „Bolșevik”*, București, 1950; S. I. Marșak, *Copiii din curtea noastră*, București, 1953, *Mister Twister*, București, 1953, *Povestea șoricelului mofturos*, București, 1953, *Uriașul*, București, 1953, *Incendiul*, București, 1954, *Poezii pentru copii*, București, 1954, *Vine, vine grădinița !*, București, 1954, *Zăpăcilă*, București, 1954; Georges Soria, *Un cânt de drum poporului român*, București, 1953; *Poezii și poeme din literatura universală*, București, 1954.

Repere bibliografice: F. Aderca, *„Poezii”*, SBR, 1926, 6; Tudor Vianu, *„Poezii”*, G, 1926, 9–11; D. Nanu, [*A. Toma*], ADV, 1926, 13 178, 13 179; Romulus Dianu, *„Poezii”*, RP, 1926, 2 742; I. Peltz, *„Poezii”*, DMN, 1926, 7 205; Ralea, *Scrieri*, II, *445–446*; Constantinescu, *Scrieri*, V, *110–113;* Lovinescu, *Ist. lit. rom. cont.*, III, *158–161*; Lovinescu, *Ist. lit. rom. cont.*, *110–111*; Silvian Iosifescu, *„Tartuffe”, comedie în 5 acte de Molière, în românește de A. Toma*, U, 1947, 217; I. Vitner, *A. Toma, poetul proletariatului revoluționar*, CNT, 1949, 123; Aurel Martin, *Poezia lui A. Toma*, „Făclia”, 1950, 6 februarie, 13 februarie; Nicolae Moraru, *Cântărețul vieții*, CNT, 1950, 175; Vicu Mîndra, *A. Toma, poetul versului tânăr*, „Scânteia tineretului”, 1950, 13 februarie; Călinescu, *Opere*, XI, *720–739*; *Sărbătorirea academicianului A. Toma la împlinirea vârstei de 75 de ani*, București, 1950; I. Vitner, *Poezia lui A. Toma*, București, 1950; Maria Banuș, *Lumina omului și a poeziei*, CNT, 1954, 35; Gala Galaction, *Oameni și gânduri din veacul meu*, București, 1955, *118–120*; Ion Bănuță, *Alexandru Toma*, LCF, 1959, 17; Ciopraga, *Lit. rom.*, *280–282*; Micu, *Început*, *505–506*; *Lit. rom. cont.*, I, *175–177*; Alex. Ștefănescu, *Stafia lui A. Toma*, RL, 1997, 29; Daniel Cristea-Enache, *Impostură sau nonvaloare*, ALA, 1997, 382; *Dicț. scriit. rom.*, IV, *572–574*; Negrici, *Comunism, Poezia*, *12*, *55–57*, *passim*; Popa, *Ist. lit.*, I, *549–551*, *passim.* ***N.Br.***

TOMA, Dolores (3.IX.1948, București), istoric literar, traducătoare. Este fiica Mariei (n. Alexe) și a lui Levin Haltenwagner, ofițer. Urmează la București cursurile Liceului nr. 6, încheiate în 1966, și Facultatea de Limbi Romanice, Clasice și Orientale, secția franceză–română, pe care o va absolvi în 1971. E reținută la catedră pe post de asistentă. Beneficiază de o bursă de specializare la Paris (octombrie 1973 – martie 1974), fiind admisă pe bază de interviu de către Roland Barthes la cursul său de la École des Hautes Études. Deși își susține doctoratul în filologie în 1978, cu lucrarea *Cyrano de Bergerac – un model al barocului*, va fi promovată ca lector abia în martie 1990. Conferențiar în 1993, avansează profesor în 1997, tot acum devenind director adjunct al Școlii Doctorale a Agenției Universitare pentru Studierea Limbii Franceze (AUPELF*UREF) pentru Europa Centrală și de Est, iar în 2003 director al Școlii Doctorale în Științe Sociale a Universității din București și a Agenției Universitare a Francofoniei. Invitată în repetate rânduri să conferențieze la École des Hautes Études en Sciences Sociales (Paris) în perioada

1997–2003, este membră a societăților internaționale a specialiștilor în secolul al XVII-lea, ca urmare a colaborării la proiecte în domeniu. S-a remarcat prin strălucite cursuri și seminarii privind barocul și clasicismul francez, ca și prin prezența continuă în publicațiile de specialitate („Colloques", „Cahiers roumains d'études littéraires", „Analele Universității București", „Caiete critice", „Dilema", „Synthesis"). A participat la lucrările colective ale Catedrei de franceză (*Histoire de la littérature française*, I–III, 1981–1982, *La Littérature française dans l'espace culturel roumain*, 1984), publicând totodată o serie de traduceri din literatura și critica franceză. După 1990 s-a implicat în promovarea în mediul universitar a unor noi discipline, precum istoria mentalităților și istoria culturală. Debutează în 1971, cu articolul *Un aspect al confluenței Camus – Dostoievski*, în „Analele Universității București", lucrarea de doctorat, publicată în 1982, reprezentând și debutul ei editorial.

Cyrano de Bergerac – un model al barocului se înscrie în seria de lucrări pe care istoria literară românească a anilor '70–'80 din secolul trecut le-a dedicat acestei teme ca una dintre cele mai bine construite contribuții. **T.** propune refacerea unui model al operei baroce, prin identificarea mecanismelor de creație și, totodată, a modalităților de analiză a textului. Accentul este pus pe viziunea filosofică a perioadei baroce, capitolele destinate recompunerii ontologiei și a gnoseologiei specifice servind drept fundament teoretic pentru înțelegerea funcționării argumentației dialectice, care înlocuiește demonstrația logică la nivelul textului. Exegeta elaborează și o serie de studii în care prezintă stadiul cercetărilor asupra secolului al XVII-lea francez, cu punctul final în cursul universitar *Du Baroque au classicisme* (1993). Pe de altă parte, combinând în mod fericit mai vechile preocupări de literatură franceză clasică și noile perspective oferite de studierea istoriei mentalităților, **T.** oferă în *Formele pasiunii* (1992) câteva excursuri incitante care au în atenție secolul lui Ludovic al XIV-lea. Imaginea propusă se sprijină pe analiza alterității viziunii despre lume a acelei epoci, care creează premisele unei receptări dinamice, mult mai productivă, înlocuind atitudinea de respingere pe criteriul nonregăsirii în textul supus receptării. Altă lucrare, *Histoire des mentalités et cultures françaises* (1996), reunește studii care prezintă cele mai valoroase câștiguri ale noilor direcții de abordare a fenomenelor culturale: antropologia culturală, analiza mentalităților, istoria culturală, ideile Școlii „Analelor" ș.a. Încercarea de familiarizare a cititorului român cu ideile și conceptele din aceste domenii este susținută și de aplicarea, cu rezultate originale, a noilor moduri de operare la textele-martor. Paginile din *Despre grădini și modurile lor de folosire* (2001) se situează la frontiera dintre beletristică și istoria culturală savantă. Se poate opta pentru o lectură de pură specialitate, găsind aici un bogat repertoriu de date, trimiteri, documente uitate, cărți esențiale pentru cunoașterea subiectului propus: grădinile în viziunea românească, în special în secolele al XVIII-lea – al XIX-lea, dar cu incursiuni în epoca anterioară și cu o fină analiză la *Note de călătorie* de Mihail Sadoveanu, având Olanda ca obiect de reflecție, toate potrivite pentru delimitarea unei viziuni românești asupra dihotomiei natură–grădină. În egală măsură cititorul se poate lăsa furat de calitățile literare ale textului, care poate fi citit ca un eseu în stilul lui Montaigne, unde informația savantă nu este decât un pretext pentru distilarea emoțiilor și trăirilor descoperite de **T.** în oglinda modelului cultural francez, ceea ce îi oferă ocazia unei coborâri pline de savoare în „grădinile" propriului trecut, ascuns printr-un savant joc de aparențe sub înfățișarea celui colectiv, în mărturiile culturale despre spațiul moldo-valah din alte vremi. O carte dedicată redescoperirii lui Pierre Loti din perspectiva modernității mileniului trei, *Pierre Loti: le voyage, entre la féérie et le néant* (2008), are în atenție paradoxurile unui scriitor „minor", obsedat totuși de teme majore (sentimentul absurdului *avant la lettre*, vidul, călătoria către nicăieri ca metaforă ultimă a existenței). Bine primită de critica franceză, contribuția autoarei deschide o perspectivă diferită asupra literaturii de călătorie.

SCRIERI: *Cyrano de Bergerac – un model al barocului*, București, 1982; *Formele pasiunii*, București, 1992; *Du Baroque au classicisme*, București, 1993; *Histoire des mentalités et cultures françaises*, București, 1996; *Despre grădini și modurile lor de folosire*, Iași, 2001; *Pierre Loti: le voyage, entre la féérie et le néant*, Paris, 2008. **Traduceri:** Serge Doubrovsky, *De ce noua critică?*, pref. Romul Munteanu, București, 1977; Romul Munteanu, *Les Métamorphoses de la critique européenne moderne*, București, 1981 (în colaborare cu Radu Toma); Doamna de Lafayette, *Principesa de Montpensier. Zaïde. Principesa de Clèves. Istoria Henriettei de Anglia. Contesa de Tende*, îngr. și introd. trad., București, 1984 (în colaborare cu Demostene Botez); Marguerite Duras, *Émily L.*, pref. trad., București,

1990; Bernard-Henri Lévy, *Ultimele zile ale lui Charles Baudelaire*, pref. trad., București, 1993.

Repere bibliografice: Ileana Mihăilă, *Contributions à l'étude du baroque*, CREL, 1986, 4; Martine de Rougemont, *Cyrano de Bergerac*, „Dix-huitième siècle", 1989, 21; Alexandru Matei, *Pe culmea dealului arcos*, OC, 2002, 112; Ana-Stanca Tabarasi, *De ce sunt importante grădinile*, RL, 2002, 40; Bruno Vercier, *„Pierre Loti: le voyage, entre la féerie et le néant"*, „Bulletin de l'Association pour la maison de Pierre Loti", 2008, decembrie. ***Il.M.***

TOMA, Florin (22.III.1953, Valea Teancului, j. Buzău), prozator. Este fiului Elenei Băicoianu (n. Toma), muncitoare. Între 1968 și 1972 a urmat cursurile Liceului „C. Dobrogeanu-Gherea" din Ploiești. Este absolvent al Facultății de Filologie a Universității din București, specializarea română–franceză, promoția 1979. Debutează în anul al treilea de studenție, la propunerea lui Radu Cosașu, cu un fragment în proză, *Singurătatea în doi*, publicat de „România literară". În perioada 1979–1989 a fost profesor de limba franceză la Crivina, județul Prahova, iar din 1986 e angajat la Institutul de Petrol și Gaze din Ploiești. A mai lucrat la Casa de Cultură a Studenților din Ploiești, după 1989 a profesat ca jurnalist la revista „Luceafărul", în Trustul MEDIAPRO, la ziarul „Ziua" (fiind șef de ediții locale), la Realitatea TV (copywriter), apoi ca șef de secție la „Viața românească". A mai colaborat, în țară, la „Contrapunct", „Contemporanul", „Dilema" ș.a., iar în străinătate la publicațiile „Lumea liberă" (New York), „Meridianul românesc" (Los Angeles).

Moștenirea Familiei Bildungsroman (2005) poate fi considerat al doilea debut în proză al lui **T.**, după ce povestirile suprarealist urmuziene din *Peisaj cu fluturi noaptea* (1986) găsiseră critica de întâmpinare puțin dispusă a le recenza „aerul straniu, de apocalipsă delicată, în fapt proiecții lirice ale unei sensibilități confuze" (Radu G. Țeposu). Ca un ecou al absurdului interbelic urmuzian, filtrat însă prin experiența ludicului echivoc optzecist, romanul face notă aparte în seria căreia i se asociază editorial: romanele *Cutia cu bătrâni* de Andrei Oișteanu, *„Tainele inimei"* de Cristian Teodorescu, *Cruciada copiilor* de Florina Ilis, *Un an în Paradis* de Liliana Corobca, *Aș crede în Dumnezeu. Amintiri reinventate* de Costel Baboș. Povestea lui Jerôme C., personaj construit din paradoxuri („născut la șapte ani. Avea deja dinți, avea voință, avea păr, avea tupeu și avea să scrie la 49 de ani"), este o lucrătură ironic meșteșugită, abundentă în rezonanțe livrești (cum ar fi, de exemplu, titlurile secvențelor: *Bijuuri de familie*, *Îngerul avortat*, *Oul libidogmatic*, *Jocuri cu parfum de suferință*, *Căderea Casei Kalistru*, *Creanța*), cu simulări scriptice de divagații kafkiene, luând forma unor rătăciri prin labirintul detaliilor din care se insinuează sugestii simbolice, cu o rețea narativă îngroșat teatrală (chiar și cu gong de început), care adună aluzii (madlena), fente de limbaj cu dublu sens, imagini-tablouri alcătuite suprarealist pe bază de elemente disparate etc. Prin contrast, *Orașul jumătăților de înger*, apărut în 2010, oferă înainte de toate o poveste, reducând efectele tentațiilor formaliste și ale practicilor livrești. Alternativa evazionistă se produce, de această dată, într-o utopie, cea a Orașului ținut sub control, descris geometric de liniile normelor de organizare (Normele Omului, Normele Școalei, Normele Consumului Public, Normele Deontologice ale Gardienilor etc.), de categoriile bine delimitate de populație (murzii, merzii, marzii) și de instituțiile cu atribuții precis configurate (Casa Prieteniilor, Clubul Oamenilor Drepți, Spațiul de Loisir și Întindere, Institutul de Aere și Vânturi, Fabrica de Recreere și Destindere, Depozitul de Bătrâni etc.), toate purtând, însă, greutatea insuportabilă a unor gratii. Fantazând cu măsură, **T.** apropie stilistic *Orașul jumătăților de înger* mai degrabă de romanul codificat la nivel de metafore al anilor '70 din secolul trecut decât de genul science-fiction. Există, totuși, o nuanțare de perspectivă: în timp ce scriitorii șaptezeciști ținteau imediatul, **T.** vizează un trecut care, după diverse opinii, rămâne etern, inclus în substanța „paradoxului lui TOMA", declarat în termenii: „Nicio comunicare nu se face corect decât dacă se pierde o parte din mesaj" sau altfel spus, tot de **T.**: „Orice mesaj poate fi citit regulamentar doar atunci când comunicarea este relativă". Volumele *O mie nouă sute nouăzeci și doi/sisteme de supraviețuire* (1992, în colaborare cu Lucian Vasilescu), *Incontinentul româno–american* (1998, în colaborare cu Constantin Marinescu-MARC) reunesc interviuri cu mai multe personalități, precum pianistul Dan Grigore, părintele Constantin Galeriu, actrița Maia Morgenstern, regizorii Mircea Daneliuc și Dan Pița, scriitorii Mircea Dinescu, Laurențiu Ulici, Petru Creția, Mircea Ciobanu, Al. Paleologu ș.a.

SCRIERI: *Peisaj cu fluturi noaptea*, București, 1986; *O mie nouă sute nouăzeci și doi/sisteme de supraviețuire* (în colaborare cu Lucian Vasilescu), București, 1992; *Incontinentul româno–american* (în colaborare cu Constantin

Marinescu-MARC), Montréal, 1998; *Moștenirea Familiei Bildungsroman*, București, 2005; *Orașul jumătăților de înger*, București, 2010. **Ediții:** Petru Comarnescu, *Kalokagathon*, introd. Dan Grigorescu, București, 1985 (în colaborare cu Dan Grigorescu).

Repere bibliografice: Țeposu, *Istoria*, *149*; Tudorel Urian, *Un alt fel de roman*, RL, 2005, 48; Simona Vasilache, *Sporul casei*, RL, 2006, 4; Cristina Chevereșan, *„Moștenirea Familiei Bildungsroman"*, O, 2006, 2; Bianca Burța-Cernat, *Minunata călătorie a lui Florin Toma în „Imaginaria"*, OC, 2006, 309; Dana Ionescu, *La căldura focului parodic*, CLT, 2006, 916; Gabriela Gheorghișor, *„Orașul jumătăților de înger"*, RL, 2010, 32; Horia Gârbea, *„Orașul jumătăților de înger"*, LCF, 2010, 33; Daniela Firescu, *„Orașul jumătăților de înger"*, R, 2010, 11; Marius Miheț, *O lume aleatorie*, F, 2010, 11–12. ***C.M.B.***

TOMA, Ileana (14.IX.1935, Prajila – Soroca), prozatoare. Este fiica Mariei Bârcă (n. Dimitriu), funcționară, și a lui Alexie Bârcă, preot. A absolvit în 1957 Facultatea de Matematică și Fizică a Universității din București. Până în 1991 va fi cercetător și șef de colectiv la Observatorul Astronomic din București. Publică numeroase lucrări de astronomie, unele de popularizare. În 1972 i se acordă Premiul „Gh. Lazăr" al Academiei RSR pentru *Catalog de stele slabe*. Debutează în literatură cu povestirea *La ceasul judecății* în „Dreptatea" (1990). Proză scurtă îi apare în suplimentul „Alfa și omega" al „Cotidianului" (1996–1997), în „Zig-zag" ș.a.

Prima carte publicată de **T.**, romanul *Singurătatea lui Vlad Țepeș* (1995), narativizează între altele căderea Constantinopolului, sfeștania Curții domnești de la București și înmormântarea la Muntele Athos a capului domnitorului. Altă reconstituire istorică, *Ultimul Constantin* (2000), urmărește analogia dintre Constantin XI Paleolog, ultimul împărat al Bizanțului, și domnitorul român Constantin Brâncoveanu. Romanul este construit prin alternarea punctelor de vedere ale unor personaje precum spătarul Mihai Cantacuzino, Ștefan, fiul cel mai apropiat de voievod, Nicolae Mavrocordat, pe atunci mare dragoman, ș.a. O serie de secvențe narative, unele cu tentă senzaționalistă, dau o oarecare atractivitate textului. Culegerea de povestiri *Coloana* (2000) imaginează parabolic o lume dominată de singurătatea oamenilor prinși într-o mașinărie infernală, o coloană de trupuri fiind angajată într-un marș alienant. *Marea fugă* (2006) este un roman de dragoste, pe când „romanul creștin" *Marele Capadocian* (2012) e o hagiografie dedicată sfântului Vasile cel Mare.

SCRIERI: *Singurătatea lui Vlad Țepeș*, București, 1995; *Coloana*, București, 2000; *Ultimul Constantin*, București 2000; *Părintele Alexie, preotul lui Dumnezeu*, București, 2002; *Marea fugă*, București, 2006; *Marele Capadocian*, București, 2012.

Repere bibliografice: Marcel Duță, *De la istoria lui Vlad Țepeș la poezia lui Dracula*, „Paideia", 1995, 2; Teodor Vârgolici, *Încă un adevăr despre Vlad Țepeș–Dracula*, ALA, 1995, 276; Dan Stanca, *Roman istoric: „Singurătatea lui Vlad Țepeș"*, RMB, 1995, 1 549. ***M.D.***

TOMA, Radu (22.I.1949, Jimbolia), teoretician și istoric literar, traducător. Este fiul Mariei (n. Marcu) și al lui Ion Toma, meșteșugar. Urmează cursurile medii la Liceul „Al. I. Cuza" din Galați, absolvit în 1966. În același an este admis la Facultatea de Limbi Romanice, Clasice și Orientale, secția franceză–română, pe care o va termina în 1971. Funcționează ca asistent stagiar la Catedra de franceză a acestei facultăți, fiind titularizat în 1975. Deși își susține doctoratul în 1979, cu o lucrare având ca temă romanul francez al secolului al XVIII-lea, sub conducerea profesorului Romul Munteanu, și din 1984 devine titular la cursul de literatură franceză a secolului al XX-lea, va fi lector abia în 1990, apoi conferențiar în 1991, profesor în 2000. Se ocupă în 1991 de înființarea și organizarea Facultății Internaționale de Științe Umane, devenită în 1995 Facultatea de Științe Politice și Administrative, căreia îi va fi întâiul decan. Până în 1997 desfășoară o activitate intensă în cadrul Comitetului Agenției Universitare pentru Studierea Limbii Franceze (AUPELF*UREF, devenită ulterior Agenția Universitară a Francofoniei), contribuind la luarea deciziei de a se constitui, în 1993, la București, Biroul pentru Europa Centrală și de Est. În 2002 creează Centrul de Studiere a Francofoniilor, pe lângă Catedra de franceză a Facultății de Limbi și Literaturi Străine a Universității din București, în cooperare cu Universitatea Catolică din Louvain și cu Arhivele și Muzeul Literaturii din Bruxelles. Din 2008 este director al Școlii Doctorale Francofone de Științe Sociale de la aceeași instituție de învățământ bucureșteană. A fost distins cu titlul *doctor honoris causa* al Universității Rennes 2 în 1994, fiind numit în 1999 Chevalier des Palmes Académiques. Debutează în „Analele Universității București", în 1972, cu articolul *Fapt și faptă la Malraux*. Colaborator constant la câteva publicații de ținută academică

(„Synthesis”, „Cahiers roumains d’études littéraires”, „Analele Universității București”, „Secolul 20”, „Caiete critice”, „Viața românească”), participă și la o serie de lucrări colective: *Histoire de la littérature française* (I–III, 1981–1982), *La Culture roumaine à l’époque des Lumières* (1985), *Analize de texte poetice* (1986) ș.a. Traduce mai cu seamă pagini din proza franceză contemporană, contribuind la menținerea tradiției de receptare a acestei literaturi în spațiul cultural românesc, publică prefețe la versiuni din Marguerite Duras, Denis Diderot, Charles Baudelaire sau la lucrări de teorie și critică literară aparținând lui Gilbert Durand, Jacques Derrida, Michel Vovelle ș.a. Înființează în 1990 Editura Babel, unde apar lucrări de specialitate, acte ale unor colocvii, cursuri universitare.

Primul volum al lui **T.**, apărut în 1982, este teza sa de doctorat, *Epistemă, ideologie, roman: secolul XVIII francez*, o contribuție originală, inedită nu doar în planul culturii române, de abordare a structurilor de profunzime ale literaturii din perspectiva pragmaticii, a cărei viziune este îmbogățită cu sugestii venite dinspre deconstructivism și din aria studiilor culturale. Lucrarea urmărește evoluția formulelor romanești în contextul francez al Luminilor, perioadă de tatonări și de căutări în plan estetic, care conduc la elaborarea unei poetici a genului narativ în acord cu noile dimensiuni definitorii pentru orizontul de așteptare al cititorului modern. Rețin atenția prin ingeniozitatea construcției teoretice și a aplicării la textele literare (unele binecunoscute, altele aparținând zonei de umbră) cele trei reguli – de validare, de sinceritate și regula conținutului propozițional. Aceasta din urmă dă seamă de problemele competențelor epistemice ale autorului/cititorului din epoca Luminilor, din perspectiva adoptării uneia din cele două paradigme dominante – în optica lui **T.** – în cultura vremii: newtoniană și leibniziană. Următoarele cărți, *Pour Cocon Idiotiseanul ou Ce qu’il est raisonnable de dire de la littérature* (2000) și *Les Temps qui courent racontés aux littéraires* (2000), sunt rezultatul unei evoluții a viziunii teoretice propuse de **T.** asupra actului literar, ca parte integrantă a fenomenelor culturale ale modernității și contemporaneității. Optând pentru o atitudine istoricistă și relativistă, autorul are în vedere, din unghiul analizei critice a discursului teoretic contemporan, problematica definirii literaturii și artei sau a existenței în contextul modernității a unor discipline precum istoria ori estetica. În *Pour Cocon Idiotiseanul…* interpretarea conduce spre o abordare instituțională a literaturii, completată de reconstrucția unor mituri fondatoare: geniul și actul de creație. *Les Temps qui courent…* cuprinde o prezentare personală a câtorva discursuri fondatoare ale ideilor moderne despre rațiune și definirea ei, trecând tangențial prin perspectiva discursului literaturii. De la cartezianism la filosofia germană clasică, la contribuția lui Alexis de Tocqueville, pentru a ajunge la Jürgen Habermas și Jean-François Lyotard, **T.** reface un tablou al problematicii legate de limitarea sau ilimitarea comunicării în condițiile eticii societății moderne. Întreaga sa activitate se concentrează asupra decriptării raționale, cu întregul aparat teoretic al modernității, a magiei verbale ce definește textul literar.

SCRIERI: *Epistemă, ideologie, roman: secolul XVIII francez*, București, 1982; *Pour Cocon Idiotiseanul ou Ce qu’il est raisonnable de dire de la littérature*, București, 2000; *Les Temps qui courent racontés aux littéraires*, București, 2000. **Traduceri:** Nathalie Sarraute, *Fructele de aur*, pref. Irina Mavrodin, București, 1977; Romul Munteanu, *Les Métamorphoses de la critique européenne moderne*, București, 1981 (în colaborare cu Dolores Toma); Jean Cayrol, *Aud încă vocea*, pref. trad., București, 1985; Louis-Sébastien Mercier, *Anul 2440 sau Un vis cum n-a mai fost*, introd. Irina Bădescu, București, 1986; Charles Baudelaire, *Pictorul vieții moderne și alte curiozități*, îngr. și pref. trad., București, 1992; Claude Simon, *Lecții de cuvinte și lucruri*, postfața trad., București, 1992; Jean Echenoz, *Lac*, București, 1992, *Eu plec*, pref. trad., București, 2007.

Repere bibliografice: Adina Dinițoiu, *Radu Toma – două cărți pentru literați*, OC, 2001, 47; Alexandru Matei, *„Am impresia că în România nu există încă discuții care să menajeze ideea de argument rațional”* (interviu cu Radu Toma), „Deci”, 2003, 6. ***Il.M.***

TOMA, Stela (6.V.1929, Cilibia, j. Buzău), editoare. Este fiica Alexandrinei (n. Vânt) și a lui Nicolae Enache, militar, care în 1950 va fi arestat. Urmează Liceul „Doamna Stanca” din Făgăraș (1940–1948) și Facultatea de Filologie a Universității din București, secția limba și literatura română (1948–1952), unde mentor i-a fost J. Byck. Funcționează ca profesoară la Școala Generală din Jilavele, județul Ialomița (1952–1955), apoi e angajată la Institutul de Lingvistică din București, în cadrul căruia va mai fi membră a redacției revistei „Limba română” (1957–1959) și va face parte din echipa de cercetători care a elaborat *Dicționarul limbii române*. Disponibilizată din

rațiuni politice, revine la Institut în 1963, în colectivul de lexicografie, pentru ca în 1978 să se transfere la Institutul de Istorie și Teorie Literară „G. Călinescu”, unde activează, până în 1988, în cadrul sectorului de literatură română veche. Colaborează la „Analele Academiei Române”, „Cercetări de lingvistică”, „Cotidianul”, „Cumidava”, „Forum”, „Limbă și literatură”, „Ortodoxia”, „Revista cultului mozaic”, „Revista de istorie și teorie literară”, „România literară”, „Studii și cercetări lingvistice”, „Studii teologice”, „Telegraful român”, „Tribuna României”, „Viața românească”, „Viața nouă” ș.a., precum și la publicațiile „Dacoromania” (Freiburg), „Jahrbuch für östliche Latinität” (Freiburg–München). Este membră a Fundației „Dimitrie Cantemir”.

În studenție **T.** a efectuat transliterația ediției *Istoria ieroglifică* de Dimitrie Cantemir, sub îndrumarea lui J. Byck. S-a dedicat în continuare studierii textelor vechi românești, transcriind, în alfabetul latin, lucrări de mare întindere. În calitate de editor, stabilește textul și alcătuiește glosarul, redactează aparatul critic la Dimitrie Cantemir, *Opere complete* (volumul IV, tomul I, 1973), realizează ediția *Hronicul vechimei a romano-moldo-vlahilor* (1981), reluată în 1999–2000 și distinsă cu Premiul Național al Ministerului Culturii și Cultelor, ș.a. O contribuție importantă e ediția Coresi, *Psaltirea slavo-română (1577) în comparație cu psaltirile coresiene din 1570 și din 1589*, lucrare ce pune la dispoziția cercetătorilor un extrem de prețios material filologic și lingvistic, rezultat al unui efort susținut deopotrivă de competența filologică și de cea istorico-literară. Ca în fiecare întreprindere ce vizează recuperarea, în transcriere interpretativă, a textelor vechi, **T.** aduce numeroase corecții și vine cu elemente de noutate atât în ceea ce privește metoda de lucru, cât și studiul materialului propriu-zis. Bunăoară, indicele la ediția Coresi, exhaustiv, cuprinde aproximativ 45 000 de fișe, fiind întocmit după criterii superioare celor folosite anterior de alți filologi. Nu lipsit de interes este capitolul *Elemente de poetică, metrică și versificațiune*, parte a unei ediții din scrierile lui Timotei Cipariu (2004). **T.** a participat și la realizarea unei serii de volume colective, între care *Crestomație de literatură română veche* (I–II, 1984–1989), pe care o coordonează împreună cu I. C. Chițimia, fiind în același timp autoare a mai multor capitole. Pentru *Biblia adecă Dumnezeiasca Scriptură a Vechiului și Noului Testament*, ediția jubiliară din 1988 (Premiul „Timotei Cipariu” al Academiei RSR), a transcris cărțile *Ruth*, *Psaltirea*, *Cântarea Cântărilor*, *De la Mathei Svânta Evanghelie* și *Epilog*. De asemenea, a făcut parte din colectivul care a realizat ediția *Biblia de la București*, coordonată de Paul Miron la Freiburg (1982), și a colaborat la reeditarea lexiconului lui H. Tiktin, *Rumänisch–deutsches Wörterbuch*, tot sub coordonarea lui Paul Miron (Wiesbaden, 1989). Volumul *Filologie și literatură* (2002), cu un subtitlu sugestiv, *Cercetări – Studii, adecă Ispitiri, iscodiri întru limbă, literatură și cultură*, reunește, ca și cartea *În lumea vechilor slove* (2009), contribuții aduse de-a lungul unei jumătăți de veac.

SCRIERI: *Filologie și literatură. Cercetări – Studii, adecă Ispitiri, iscodiri întru limbă, literatură și cultură*, București, 2002; *În lumea vechilor slove*, București, 2009. **Ediții:** Dimitrie Cantemir, *Opere complete*, vol. IV, t. I: *Istoria ieroglifică*, pref. Virgil Cândea, introd. Nicolae Stoicescu, București, 1973 (în colaborare cu Nicolae Stoicescu), *Hronicul vechimei a romano-moldo-vlahilor*, pref. edit., București, 1981; ed. I–II, București, 1999–2000, *Opere*, I, introd. edit., București, 2003 (în colaborare cu Virgil Cândea și Nicolae Stoicescu); Coresi, *Psaltirea slavo-română (1577) în comparație cu psaltirile coresiene din 1570 și din 1589*, introd. edit., București, 1976; *Crestomație de literatură română veche*, I–II, pref. Zoe Dumitrescu-Bușulenga, Cluj-Napoca, 1984–1989 (în colaborare cu I.C. Chițimia); Timotei Cipariu, *Scientia litterarum*, pref. edit., București, 2004; Varlaam, *Carte românească de învățătură, dumenecile preste an și la praznice împărătești și la svenți mari*, I–II, pref. și studiu Dan Zamfirescu, 2011–2012.

Repere bibliografice: Coman Lupu, *D. Cantemir, „Istoria ieroglifică”*, LL, 1974, 2; Al. Graur, *Texte coresiene*, RL, 1976, 25; Dan Simonescu, *Tipăriturile lui Coresi în atenția editorilor*, MS, 1976, 4; I. Rizescu, *Coresi, „Psaltirea…”*, SCL, 1976, 6; Zamfira Mihail, *Coresi, „Psaltirea…”*, RSE, 1977, 1; Alexandru Mareș, [*Stela Toma, editoare*], LR, 1978, 21, 1984, 6; Alexandru Niculescu, *Despre indiferență*, RL, 1999, 26; Florica Dimitrescu, [*Stela Toma, editoare*], RL, 1984, 25, 2001, 25, LL, 2001, 1–2; Horațiu I. Catrina, *O carte eveniment*, ARG, 2003, 16; Ion Simuț, [*Stela Toma*], RL, 2004, 25, 2006, 23.

L.Bz.

TOMA ALIMOȘ, baladă populară. Aparținând eposului medieval, cunoscută și sub numele *Toma a lui Moș* sau *Toma Al Imoș*, face parte din ciclul baladelor vitejești și datează din secolul al XVII-lea sau chiar mai dinainte. Răspândită îndeosebi în sudul Moldovei, în Muntenia, Oltenia și Banat, este cunoscută în Basarabia și la românii din sudul Dunării. Cele mai izbutite variante provin din Moldova și Muntenia și sunt incluse în colecțiile de poezii

populare ale lui V. Alecsandri și G. Dem. Teodorescu. Primele versuri sugerează cadrul desfășurării acțiunii: „La poalele codrului,/ În mijlocul câmpului". Freamătul codrului însoțește însingurarea eroului, care ospătează dorind tovărășia cuiva. El închină plosca, pe rând, calului, armelor și codrului. Doar pădurea vibrează la vorbele voinicului. Atmosfera în care se desfășoară dialogul dintre haiducul mândru – „Nalt la stat,/ Mare la sfat/ Și viteaz cum n-a mai stat" – și natură este preponderent lirică. Acțiunea se precipită dramatic odată cu apariția lui „Manea, slutul și urâtul,/ Manea, grosul și-arțăgosul", pornit pe cruntă răfuială cu străinul care a cutezat să îi calce meleagurile. Drept răscumpărare, Manea îi cere calul. Dispus să ajungă la o înțelegere, Toma îi întinde plosca să bea, dar Manea îl lovește mișelește și fuge. Conflictul social, caracteristic baladelor antifeudale, este convertit aici într-unul moral. De aceea, răzbunarea lui Toma apare ca o supremă datorie. Din acest moment personajul este învestit cu atribute miraculoase. Pentru a-l pedepsi pe Manea, haiducul își învinge durerea și, cu ajutorul calului năzdrăvan, pleacă în urmărirea dușmanului. Unele variante, culese din nordul Moldovei sau din Banat, se încheie odată cu înfăptuirea actului justițiar – omorârea lui Manea. Altele cuprind un tablou final care se armonizează cu tonalitatea baladei, momentul morții haiducului fiind transferat pe tărâm de legendă. Prieten credincios, calul îi va împlini ultima dorință, purtându-i trupul „Colo-n zarea celor culmi/ La gropana cu cinci ulmi". Procedeele stilistice conferă baladei nuanțare, muzicalitate și putere de sugestie. Fraza amplă, bogată în imagini poetice, cuprinde un număr mare de versuri, intensificând suflul epic. Subtila împletire a realității cu fantezia se realizează prin hiperbole descriptive și narative. Repetarea vocativului „Maneo, Maneo, fiară rea" dă mai multă acuitate dialogului. Formulele introductive și de încheiere, exterioare cadrului acțiunii epice, sunt laconice, unele variante renunțând la ele. Cu o vibrație de poezie autentică, balada rămâne una din cele mai valoroase creații ale literaturii populare românești.

Surse: V. Alecsandri, *Poezii populare ale românilor*, București, 1866, *72–76*; G. Dem. Teodorescu, *Poezii populare române*, București, 1885, *581–584*; Gr. G. Tocilescu, *Materialuri folkloristice*, I, partea I, București, 1900, *38–44*; Alexandru Vasiliu, *Cântece, urături și bocete de-ale poporului*, București, 1909, *13–14*; N. Păsculescu, *Literatură populară românească*, București, 1910, *250–251*; Emanoil Bucuța, *Românii dintre Vidin și Timoc*, București, 1923, *120–123*; *Balade populare românești*, I, introd. Al. I. Amzulescu, București, 1964, *253–259*; *Cântece bătrânești*, introd. Al. I. Amzulescu, București, 1974, *292–300*; *Eposul eroic*, îngr. și introd. V.M. Gațac, Chișinău, 1983; *Toma Alimoș*, îngr. și pref. Iordan Datcu și Viorica Săvulescu, București, 1986; *O capodoperă a baladei populare românești: „Toma Alimoș"*, îngr. și introd. Iordan Datcu și Viorica Săvulescu, București, 1989.

Repere bibliografice: N. Iorga, *Balada populară românească. Originea și ciclurile ei*, Vălenii de Munte, 1910; Petru Caraman, *Contribuție la cronologizarea și geneza baladei populare la români*, AAF, 1932, *53–105*, 1933, *21–88*; Gh. Vrabie, *Balada populară română*, București, 1966, *389–393*; Liviu Rusu, *Viziunea lumii în poezia noastră populară*, București, 1967, *163–179*; *Dicț. lit. 1900*, *856*; I. Oprișan, *Penumbrele unei balade*, REF, 1987, 32; Mihai Coman, *Balada Toma Alimoș – substrat mitologic și construcție epică (I–II)*, VTRA, 1987, 5, 6; Iordan Datcu, *Un mit – Toma Alimoș*, București, 1999. ***I.H.C.***

TOMESCU, D. [Dumitru] (31.III.1886, Broscari, azi Livezile, j. Mehedinți – 5.VI.1945, Satulung, j. Brașov, azi Săcele), critic literar, publicist, traducător. Este fiul Mariei și al lui Gheorghe Tomescu, mic arendaș. Urmează cursul secundar la Liceul „Traian" din Turnu Severin. S-ar fi înscris la Facultatea de Litere și Filosofie din București, pe care n-ar fi terminat-o, familia neputându-l sprijini financiar. Nu este exclus însă ca motivul principal să fi fost altul. Prețuit de profesorul său de română, ce scotea periodicul „Școala secundară", premiant răsplătit cu excursii în Transilvania, prilej cu care vizitase redacțiile unor gazete românești, făcând cunoștință cu câțiva tineri condeieri, **T.** participă, alături de colegul său C. Ș. Făgețel și de N. Bănescu, la întemeierea, în decembrie 1905, la Craiova, a revistei „Ramuri", al cărui text-program îl scrie. Aici va publica articole de directivă, comentarii, cronici literare și dramatice, recenzii, numeroase note polemice, dar și câteva proze scurte, amintiri, note de călătorie, precum și traduceri, îndeosebi din literatura italiană, iscălind inițial Dem. Gh. Thomescu, apoi și cu pseudonime: Dinu Vultur, Corneliu Vultur, Claudiu Vifor, Brumărel, cronicar, Tonans ș.a. Mai colaborează acum și la alte periodice, din Vechiul Regat – „Presa liberă", „Amicul tinerimei", „Steluța" – sau din Transilvania – „Răvașul", „Luceafărul", „Cosinzeana", „Lupta" (Budapesta). Remarcat de Al. Vlahuță, apreciat de N. Iorga, **T.** se va apropia de acesta din urmă, frecventând asiduu așezămintele culturale de la Vălenii de

Munte. Redactor la „Neamul românesc” și la „Drum drept”, își va urma maestrul și în arena politică, animând filiala mehedințeană a Partidului Naționalist Democrat, al cărei organ de presă, „Îndreptarea”, îl conduce. Articolele politice (mai toate abordând și probleme culturale) le strânge în broșurile *Naționalismul* (1912) și *Momente din lupta noastră* (1914). Sub direcția sa apare, scurtă vreme, în 1913, „Lumina literară”, între ai cărei colaboratori se numără Nichifor Crainic, Radu Dragnea, Pamfil Șeicaru ș.a., iar în 1914–1915 „Lumina”. Din 1914 face parte din Societatea Scriitorilor Români. Dezamăgit de rezultatele transformării mișcării iorghiste în partid politic, **T.** se delimitează de acesta, rămânând un timp izolat. O reapropiere era încercată în 1918, când scoate la Iași, scurt timp, ziarul „Vremea nouă”. Ulterior, la insistențele lui I. G. Duca, se înscrie în Partidul Liberal, care îl utilizează în efortul de a se implanta în provincia de peste munți. Va contribui la editarea cotidianului clujean „Înfrățirea” (intitulat apoi „Înfrățirea poporului”, 1920–1925) și va fi președintele Sindicatului Ziariștilor Profesioniști din Transilvania. Revenit acasă, **T.** iscălește câteva foiletoane în „Cuvântul”, face să apară revista „Scrisul românesc” (1927–1928), iar în februarie 1928 e numit director al Teatrului Național din Craiova, funcție din care va demisiona peste câteva luni. Tot acum e desemnat președinte al Sindicatului Presei din Oltenia. În deceniul următor numele îi apare intermitent în „Ramuri”, „Poezia”, „Societatea de mâine”, „Presa”. Entuziasmat de programul Serviciului Social, organizat de D. Gusti, **T.** devine, cu ajutorul generalului N.M. Condiescu, inspector regional al Fundațiilor Regale (1937–1945), cu atribuții în acțiunea de culturalizare a satelor. La mijlocul anilor ’30 e director, alături de C. Ș. Făgețel, al periodicului „Vatra”, organ al Serviciului Social din Ținutul Olt. De asemenea, organizează în 1943 Săptămâna Olteniei, prilej cu care se editează volumul *Oltenia*, o masivă enciclopedie sui-generis a regiunii, la a cărei realizare a participat și **T.**

Promovată de antecesori și de contemporani iluștri, credința privitoare la cultura trebuitoare poporului într-un anume moment istoric este asumată de timpuriu de **T.** Redactând articolul-program al revistei „Ramuri”, el îi precizează „rostul și atitudinea” în a seconda „Sămănătorul” în lupta pentru o cultură nutrită de „ideea națională”, pentru o literatură adevărată, perenă, creată „numai de scriitori ieșiți din popor”, opusă celei menite să piară odată cu clipa. În acest sens, vreme de aproape un deceniu, **T.** lansează numeroase atacuri contra „moderniștilor”, contra celor de la „Vieața nouă”, contra lui Duiliu Zamfirescu, a lui E. Lovinescu (mai ales când acesta reclamă „intelectualizarea” producției literare românești), a lui Al. Macedonski (*Se mișcă fosila!*), împotriva „minulescianismului” ori a susținătorilor legitimității, la noi, a curentului simbolist etc. Sunt atacuri cărora li s-a reproșat, chiar în epocă, caracterul rudimentar, forța lor, asigurată de vehemență, de violența limbajului fiind, totuși, incontestabilă. Concomitent, criticul de la „Ramuri” dă expresie admirației față de „literatura de preoți luptători” a ardelenilor, față de poezia lui Octavian Goga, față de proza lui Mihail Sadoveanu ori a lui C. Sandu-Aldea. Totuși, nici crezul comun, nici prestigiul acumulat de scriitori vârstnici (de pildă, Barbu Delavrancea), nici apartenența la aceeași zonă geografică nu îl fac pe **T.** să treacă peste defecte evidente, să supraliciteze merite. Faptul era de natură să îi mărească autoritatea între contemporani, dar împotriva lui au lucrat alți factori, între care productivitatea scăzută, înclinația către boemă, împrejurările nefavorabile (care duc la sistarea gazetei cu care încercase să cucerească un loc în Capitală), amânarea strângerii textelor în volum etc. Conștient de neîmplinirea sa în calitate de critic, **T.** învinuiește în prefața volumului *Atitudini politice și literare* (1932) mai întâi „zgomotul oribil al primilor ani de după război”, care i-a „acoperit activitatea publicistică”, apoi „împrăștierea” în „reviste de provincie” și, în sfârșit, izolarea sa. În fapt, după un moment în care, grăbit, declară mort sămănătorismul, el va reveni și va susține nu numai victoria lui în epoca precedentă, ci și persistența și viabilitatea orientării după prima conflagrație mondială. „Dialectician”, „om de convingeri decise, exprimate cu o logică vie și solid articulată” (Șerban Cioculescu), **T.** reliefează pertinent minusurile lucrărilor lui E. Lovinescu și ale lui Mihail Dragomirescu privind „istoria” sămănătorismului ori poezia modernistă. Dar atunci când pledează pentru actualitatea sămănătorismului ori abordează „înnoirea literaturii”, comite el însuși greșelile incriminate, lărgind sensul conceptului până la pierderea oricărei specificități. Dacă precizările relative la tradiționalism și la specificul național, pe alocuri chiar subtile, nu aduc „contribuții aproape tot așa de însemnate ca și ale lui Iorga și G. Ibrăileanu” (G.

Ivănescu), în schimb caracterizarea drept noi sămănătoriști a unor scriitori precum Liviu Rebreanu, Nichifor Crainic, V. Voiculescu, Radu Gyr, D. Ciurezu, Henriette Yvonne Stahl ș.a. este abuzivă în raport cu sensul încetățenit al termenului și nerelevantă în relație cu un sens extins. Interesant, rod al unor meditații pe marginea unei experiențe îndelungate, se anunța eseul *Valoarea scrisului*, din care au apărut în „Ramuri” doar primele două părți, cea de-a treia fiind pierdută în împrejurările tulburi din august 1944.

SCRIERI: *Naționalismul*, Craiova, 1912; *Momente din lupta noastră*, Turnu Severin, 1914; *Atitudini politice și literare*, Craiova, [1932]; *Contribuțiuni la istoricul tipografiei oltene Samitca (1835–1922)*, Craiova, 1945. **Traduceri:** Antonio Fogazzaro, *Idile spulberate*, București, 1908, *Eden Anto*, București, 1909, *Misterul poetului*, Orăștie, 1912; Alessandro Manzoni, *Logodnicii*, I, București, 1911.

Repere bibliografice: Pamfil Șeicaru, [*D. Tomescu*], „Răsăritul”, 1913, 36, „Steagul”, 1915, 64; Aderca, *Contribuții*, I, *309–310*, II, *9–15*; Lovinescu, *Ist. lit. rom. cont.*, II, *55–58*; Perpessicius, *Opere*, V, *245–249*; Al. A. Philippide, *„Atitudini politice și literare”*, ALA, 1932, 599; Constantinescu, *Scrieri*, V, *114–119*; Al. Dima, *„Atitudini politice și literare”*, D, 1932, 7–12; C. Ș. Făgețel, *Pe urmele prietenului meu*, R, 1945; M.D. Ioanid, *Cine și ce a fost D. Tomescu*, R, 1945; Arghezi, *Scrieri*, XXVII, *352–355*; Cioculescu, *Varietăți*, *302–308*; Micu, *Început*, *39–41*; G. Ivănescu, *D. Tomescu și teoria specificului național*, Rodica Firescu, *Dumitru Tomescu – publicist militant*, în *Rezonanțe culturale oltene*, Craiova, 1971, *14–27*, *191–199*; *Corespondența „Ramuri”*, îngr. și pref. Florea Firan, Craiova, 1973, *427–457*, *passim*; Al. Cerna-Rădulescu, *Arbori din țara promisă*, Craiova, 1973, *145–160*; C. D. Papastate, *Dioscurii*, R, 1973, 8; Ion Clopoțel, *Amintiri și portrete*, Timișoara, 1973, *217–221*; Monica Potcoavă, *Dumitru Tomescu*, R, 1986, 12; Nichifor Crainic, *Zile albe, zile negre. Memorii*, București, 1991, *95–98*; *Dicț. scriit. rom.*, IV, *574–575*; Firan, *Profiluri*, II, *298–303*; Virgiliu Tătaru, *Dumitru Tomescu și revista „Ramuri”*, Drobeta-Turnu Severin, 2012. ***V.D.***

TOMIS, revistă apărută la Constanța, lunar, din iulie 1966 până în ianuarie 2011; în 1972–1973 publicația adoptă un format mai mic și iese bilunar, între 1975 și 1981 trimestrial, din 1982 apariția e iarăși lunară, revenindu-se la formatul inițial, iar din ianuarie 2003 se optează pentru dimensiunea tip caiet. În prima etapă redactor-șef este George Mihăiescu (1966–1968), urmat de Ioanichie Olteanu (1969), Constantin Novac (1970–1971) și Ioan Bădică (1972–1980); în 1982 redactor-șef era din nou Constantin Novac, iar redactor-șef adjunct Nicolae Motoc. Din colectivul de redacție au făcut parte, de-a lungul anilor, Traian Coșovei, Gheorghe Dumitrașcu, Marian Gomoiu, Cornel Regman, Vladimir Robu, Alex. Ștefănescu, Carmen Tudora, Eugen Vasiliu, Nicolae Fătu, Petre Tomoroga, Adrian Rădulescu ș.a. Din ianuarie 1990 comitetul de redacție e compus din Constantin Novac (redactor-șef), Nicolae Motoc (redactor-șef adjunct), Horia Grindeanu (secretar general de redacție), Nicolae Fătu, Carmen Tudora, Sorin Roșca, Constantin Antonescu. În 2003 se menționează altă echipă redacțională: Ion Tițoiu (director), Ovidiu Dunăreanu (redactor-șef), Dan Perșa, Carmen Raluca Șerban (redactori), Mădălin Roșioru, Alina Spânu (redactori asociați). Ulterior redactori-șefi au mai fost Carmen Raluca Șerban, George Vasilievici, Bogdan Papacostea, Dan Mihuț, iar din comitetul de redacție au mai făcut parte Daniel Clinci, Alina Costea, Luana Luban, Viorel Felician Petraru, Marius Lucaci. În **T.** se publică literatură, eseu, cronici, recenzii, reportaje, restituiri documentare, traduceri, semnale editoriale. Articolul-program, redactat de C. Mândreanu (*La început de drum*, 1/1966), afirmă explicit primatul ideologic în alegerea materialelor ce vor fi tipărite. În practică însă revista reușește să mențină un bun nivel valoric prin atragerea unor colaborări prestigioase, precum și printr-o selecție bazată în primul rând pe criterii calitative. Dincolo de tributul plătit propagandei comuniste a vremii, **T.** își deschide paginile unui discurs literar și cultural ce încearcă, asemenea altor publicații românești din anii ’60–’70, să promoveze valori autentice și să configureze o dimensiune culturală regională semnificativă. În intervalul 1975–1985 publicația începe să piardă însă colaboratori importanți. Dovadă a diminuării prestigiului revistei și a faptului că paginile sale scad în consistență sunt și temele abordate. Condiționările de sorginte ideologică sunt tot mai vizibile, dublate de un limbaj a cărui clișeizare treptată dă seamă de cenzura tot mai agresivă ce se aplica în epocă. Textele epice dispar aproape cu desăvârșire, iar poezia este din ce în ce mai înregimentată propagandei oficiale. Scurta epocă de parțială și aparentă liberalizare culturală se

încheiase și, odată cu ea, eșuau și deschiderile către domenii de interes și de extremă exigență ale culturii și literaturii, în pofida eforturilor de a se păstra un standard calitativ acceptabil. Primatul esteticului, afirmat cu explicită satisfacție de I. Negoițescu într-un articol publicat aici la sfârșitul anilor ’60, încetează să mai fie o realitate, iar demersul cultural este practic sufocat de mulțimea reportajelor și a articolelor cu subiecte pseudoculturale sau de editorialele pe teme impuse. Domeniul culturii e abordat acum doar ca știre, notă, informație, redactorii reușind cu greu să mai strecoare în cuprins scurte cronici, recenzii sau interviuri. Totuși, colaborările cu poezie sunt, în anumite perioade, numeroase. Versurile aparțin, de-a lungul timpului, lui Al. A. Philippide, Marin Sorescu, Emil Botta, Romulus Vulpescu, Gellu Naum, Ion Caraion, Virgil Teodorescu, Grigore Sălceanu, Ștefan Aug. Doinaș, Al. Raicu, Octavian Georgescu, Mihai Zissu, Nicolae Motoc, Ioan Alexandru, Dominic Stanca, Liviu Călin, Ion Stratan, Dan Perșa, Bogdan Ghiu, Adrian Popescu, Leo Butnaru, Ștefaniei Mincu ș.a. Se includ, de asemenea, versuri de Dimitrie Stelaru, Constantin Tonegaru, Nina Cassian, Victor Eftimiu, Florin Mugur, Alexandru Protopopescu, se tipăresc inedite de G. Bacovia (6/1966), V. Voiculescu (1/1967) și un poem-epistolă semnat de Ion Barbu. În numărul 2/1967 Nichita Stănescu e prezent cu poeziile *Cântec, Arca* și *Întâmplări în cerc*. Una dintre colaborările constante cu proză este aceea a lui Eugen Lumezianu, alături de care mai semnează Dan Perșa, Ana Barbu, Șt. Cismaru, Constantin Novac, Stelian Sârbu, Emil Zălog, C. Pastor ș.a. Numărul 13/1973 oferă fragmente din proiectul de roman *Umbrele verii* de Sorin Titel; mai apar scrieri în proză autonome sau fragmente semnate de Ioan Lăcustă, Dumitru Ţepeneag, Marius Tupan, Constantin Abăluță, Gheorghe Crăciun, Gheorghe Schwartz, Ștefan Caraman, Mircea Horia Simionescu, Răzvan Petrescu, Petre Popescu, Horia Gârbea, George Bălăiță, Fănuș Neagu, Augustin Buzura, Nicolae Breban ș.a. Cronica și comentariul estetic, eseistica și publicistica literară beneficiază de contribuții ale căror autori sunt Cornel Regman, Alexandru Protopopescu, Marin Mincu, Enache Puiu, Alex. Ștefănescu, Mircea Iorgulescu, Ovidiu Papadima, Mirela Roznoveanu, Constantin Ciopraga, Nicolae Balotă, Toma Pavel, Mircea Tomuș, Vladimir Streinu, Ștefan Aug. Doinaș, Laurențiu Ulici, Nicolae Manolescu, Virgil Nemoianu ș.a. Dintre tineri se remarcă Mădălin Roșioru, Lăcrămioara Berechet și Ileana Marin. Un compartiment remarcabil e reprezentat după 1989 de interviuri, anchete, dezbateri: *Există un specific dobrogean?* (1–2/1993), *Scara de valori a literaturii române contemporane* (3/1994), *Care este politica editorială în privința debuturilor?* (9/1994), *Cărți românești în edituri* (9/1996), *Stilul e omul?* (3/1997), *Poezia anilor ’90 – o ficțiune critică?* (10/1997), *Despre starea poeziei* 12/1999), continuând după 2000 cu subiecte tot mai incitante: *Cartea și publicul. Despre debut* (2/2001), *O nouă receptare a literaturii?*, anchetă în cadrul căreia răspunde, între alții, Radu Aldulescu („un scriitor adevărat nu stă cu fața la public când scrie. E ca preotul. Stă cu spatele la public și cu fața la altar”), *Istoriile literare între factologie și axiologie* (3–4/2002), dezbatere în care se disting contribuțiile lui Ion Bogdan Lefter și Sorin Alexandrescu („Nu cred că a fost depășit canonul călinescian. Grija mea este că va deveni un canon veșnic.”), *Generația artistică de după 1990* (1/2003), prilej pentru Octavian Soviany, de pildă, de a atrage atenția asupra fracturiștilor care „vin cu un fel de violență stenică”. Un grupaj de testimonii privind generația ’80 intră în numărul 4/2005, repondenți fiind Florin Iaru, Ioan Groșan, Gheorghe Crăciun, Ion Stratan ș.a. Revista se deschide tot mai mult către literatura tânără. În ultimul ei deceniu de existență **T.** va găzdui texte ale unor autori precum George Bălăiță, Nichita Danilov, Sorin Dumitrescu, Angela Marinescu, Andrei Oișteanu, Radu Paraschivescu, Liviu Ioan Stoiciu ș.a., dar și ale unor scriitori mai noi. Din 2004 Traian T. Coșovei asigură rubrica „Semne de carte”, dedicată cărții de poezie. Din 2005, la rubrica „Pariuri «Tomis», dublată de alta, „Debut”, sunt promovați autori douămiiști (Marius Ianuș, Diana Geacăr, Dan Coman, Claudiu Komartin ș.a.), iar din 2007 figurează în sumar texte despre douămiiști, semnatari fiind Ștefania Mincu, Octavian Soviany, Mircea Țuglea, cărora li se alătură din 2009 Daniel Clinci, Felix Nicolau, Dan Mihuț ș.a. Interesant pentru profilul revistei constănțene este și serialul *Istoria literaturii din Dobrogea*, realizat de Enache Puiu și editat în 2005 ca volum. De altfel, multe pagini sunt consacrate culturii și civilizației dobrogene, comunităților etnice din acest spațiu. O mențiune specială se cuvine unui amplu dosar *In memoriam*, omagiindu-l pe George Vasilievici, poet și prozator constănțean care s-a sinucis la 32 de ani. Pe de altă parte, în

revistă se recuperează mai multe texte inedite, precum cele ale lui Dimitrie Stelaru, documente și corespondență din perioada interbelică, sesizabilă fiind și tendința revizuirilor, multe nejustificate și neconcludente. În ultimele numere din **T.** se optează pentru „subiecte de interes ale unui public mai larg" (în viziunea redactorului-șef Dan Mihuț), accentuându-se profilul de „magazin". În toamna anului 2010 (numărul 9) un editorial anunță degringolada financiară a revistei, care va mai ieși doar câteva luni. ***C.Tt., B.C.***

TOMOZEI, Gheorghe (29.IV.1936, București – 28.III.1997, București), poet, prozator, publicist.

Este fiul Franței (n. Stăncescu) și al lui Constantin Tomozei. Urmează ciclul secundar la Târgoviște, apoi cursurile Școlii de Literatură „M. Eminescu" din București (1952–1954). Debutează la „Tânărul scriitor" în 1953, iar editorial cu volumul *Pasărea albastră*, apărut în 1957. Este redactor la „Gazeta literară", apoi la „Luceafărul" (redactor-șef adjunct în 1968), în intervalul 1970–1983 e redactor-șef la „Argeș", ulterior lucrând la Asociația Scriitorilor din București. De la apariția, în 1991, a revistei „Literatorul", figurează ca membru al comitetului director. A mai publicat versuri, articole sau diverse intervenții în chestiuni de literatură în „Contemporanul", „România literară", „Viața românească", „Amfiteatru", „Convorbiri literare", „Vatra" ș.a., precum și în o seamă de ziare („Scânteia", „Libertatea", „Viața Capitalei", „Viitorul").

În poezie esențială la **T.** este iscusința artizanală. Evoluția sa învederează un dar deosebit de a făuri impecabil în orice stil, de a pune în funcție „mașinării romantice", potrivit unei specificări titulare, sau aflate la antipodul romantismului. Prima carte, *Pasărea albastră*, se înscrie, cu toată absența spiritului religios, în formula tradiționalismului interbelic. Versuri de factură clasică derulează priveliști autohtone, stilizate canonic, transfigurează peisaje rurale tipice: „Ne-a-ntâmpinat cu fruntea albă seara / și codrii vechi în cântece de graur / când petreceam pe năsălie vara, cu sfeșnicele plopilor de aur". Principalul model e Ion Pillat, de departe vizibil în *Douăsprezece poeme într-un vers*, dar ușor de identificat și în alte compuneri, unele – ca *Răsar pe ape* – cu o vagă tentă simbolistă: „Răsar pe ape lebedele lunii/ și în clopotnițí orele se sting,/ miresmele din cupe de petunii/ peste pădurea liniștită ning". Integratoare prin definiție, tonalitatea pillatiană include ecouri și din poezia de inspirație tradițională, scrisă chiar și înainte de Primul Război Mondial, compatibilă fiind, de asemenea, cu accente ce aveau să se ivească după 1945: „otava nouă" din *Început de toamnă*, vinul cu mirodenii din *Crama mănăstirească* răspândesc miresme ușor de aflat și pe tărâmul poeziei lui Octavian Goga: „Părinte, vinu-i beat de mirodenii, / dar cum n-alungi cu brațul ori cu plânsul / și cu monahiceștile smerenii/ atâția diavoli ce se zbat într-însul?". *Adio la Târgoviște* trimite, prin rezonanțe, la Ion Heliade-Rădulescu și la Grigore Alexandrescu: „Peste orașul nostru cu caterinci și vinuri, / ca o pecete veche pe-un pergament de lut, / trona mâhnita pace a vechilor ruinuri, / havuz din care vlaga cinci secoli au băut". În *Vânătoare* e ceva din atmosfera prezentă în *Moartea căprioarei* de Nicolae Labiș, bunul prieten al lui **T.**, despre care a scris în nenumărate rânduri și căruia i-a îngrijit câteva ediții postume. Sunete din lirica perioadei interbelice, îndeosebi din cea tradiționalistă (*largo sensu*), din poezia htonică, coexistă cu cele proprii și în următoarele volume, mai ales în *Steaua Polară* (1960), în ale cărui tonuri se disting Aron Cotruș, contopit cu Mihai Beniuc, Radu Gyr, Virgil Carianopol și mai cu seamă Tudor Arghezi: „Știai câte speranțe privirea ta le curmă?/ Foșnea în ramul toamnei o frunză, cea din urmă…". Un tradiționalism de altă nuanță, cu inflexiuni argheziene (din *1907*) și cotrușiene, un tradiționalism mai mult în linia „Sămănătorului" (țărănism, istorism) decât a „Gândirii" (peisaj transfigurat) face specificul textelor din *Poema Patriei* (1977), îndeosebi al ciclurilor *Negru Vodă* (apărut și separat, în 1974), *Să nu superi iarba* și *Capul de pe scările Gemoniei*, pe când în *Vârsta sărutului* (1963), *Noapte de echinox* (1964), *Poezii* (1966), ritmurile argheziene, în special de „creion" și „copilărești", utilizate și în unele dintre numeroasele versuri pentru copii ale lui **T.**, sunt concurate de ritmuri ca la Lucian Blaga („Prin reci luminișuri

/ azi pasul mi-ndemn / precum prin trestiișuri / o luntre de lemn") și mai ales de versuri libere cu funcții descriptive, analoage acelora din poemele lui Adrian Maniu: „…Târau în urma lor iepuri cenușii, mărunți, mirosind a lapte de măr, / dar sfârtecați de răni cumplite, / cerbi cu carnea domesticită / din care sălbăticia s-a scurs, / ciute de fildeș topit / și iarăși iepuri, sticlind de spaimă". Trecute în alexandrini, stihuri de factură eminesciană sau argheziană își unesc timbrul propriu cu cel pillatian: „Vezi, dincolo de focuri, un drum cotit te-așteaptă, / treci printre ramii toamnei. Plini de rugină ramii-s / și fiecare frunză ce-o vezi pare pe-o treaptă / suită spre grădina reginei Semiramis…". Alteori sonuri și elemente figurative din Ion Pillat se încarcă de materie cromatică de felul celei folosite cu bune rezultate de Al. Robot: „Captivă, luna zace-n năvoadele cu pești, / zbătându-se și nu prea, foșnind prin solzii vineți, / în timp ce-n altă lună, a lotcii pescărești / aproape roase vâsle strâns le țineți". Răsună aici și alte clape, inclusiv (și nu fără farmec) cele amintind de G. Călinescu: „văzduhul e vibrant: / – planete, astre urse – / parcă ne vin ciudat / peste planete curse. // Iubirea de înalturi / ne arde-n trup, precum / mari peșteri în bazalturi / păstrează-al lunii fum". Categorial, dominanta producției lirice din deceniile al șaselea și al șaptelea este un romantism aproximativ, puțin diferențiat, și mai mult de convenție, un romantism adoptat, s-ar putea spune, adică nu inerent unei vocații specifice. Pe cale lexicală (neologisme, inclusiv termeni științifici), prin sursa citadină și, rar, prin natura „decadentă" a unor mijloace plasticizante („crin bolnav", „mucede arcade", „strâmbe degete", „duhul țigării", „gleznele unei femei pe un pian negru"), prin verslibrism, romantismul primește la **T.** o notă personală de modernitate, pe alocuri în variantă exterior simbolistă: „Nu, toamna nu e marea ce leagănă, amare, / corăbii vechi, ca osemintele de sare, / flăcări rotunde trupul i-l bântuie, sonore, / precum minutele se caută prin ore, / iar somnul nu e moarte, nici stea în coborâre / pe-nsângerate dâre". Oricare i-ar fi instrumentele, poezia exprimă, în ultima analiză, o sensibilitate de *homo classicus*, atras de *otium* și pentru care climatul ideal este cel de viață familială tihnită, îmbelșugată, horațiană. Parodiind un asemenea mod existențial cu grație, poetul îl celebrează de fapt, la modul subtil, iar tandra manieră autoironică e o formă a duioșiei: „La gura sobei albe ți-ar fi plăcut să stai / în casa de făină, în casa de mălai, / și-n soba de gutuie, cu mâinile smerite, / să șovăi să azvârli icoane necioplite". Ca „mădular" al gintei horațiene, autorul versurilor din *Mașinării romantice* (1973) se înrudește cu Al. Andrițoiu și cu Ion Horea, dar și cu ceva din Leonid Dimov (cu acea parte preluată din Ion Barbu, „balcanicul") în poemul *Un stârv*, ingenioasă replică la piesa omonimă a „domnului" Charles Baudelaire, căruia poemul îi și este dedicat. „Stârvul" descris e al unei gutui, prilej pentru poet de a zugrăvi livada: „Livada cunoscută, alene se turcea – / goi, pepenii în vrejuri roteau lucite fese, / iar trandafirul galben, ce se usturoia/ în stratul de legume printre cârciumărese// părea o rană nouă în carnea unui măr / cu supurare suptă de musca-odaliscă / și mii de răni, rubine, se zugrăveau sub zări / ca-n coviltirul verde al carelor de Lipsca". În pofida propriei opinii, formulată în termeni disprețuitori, despre G. Topîrceanu, considerat „poet de poșta redacției", **T.** e un liric de aceeași speță, originalitatea lui constând într-o „combinație de sentimente și spirit" comparabilă cu cea remarcată la antecesor de G. Ibrăileanu. Asemenea lui Topîrceanu, autorul *Bibliotecilor fericite* (1994) e un poet inteligent, un spirit eminamente lucid care, scriind versuri, își dăruiește plăceri intelectuale. Comparabil în privința aceasta și cu G. Călinescu (*toutes proportions gardées*), el își procură voluptăți rafinate prin intrarea în pielea cât mai multor poeți, de la François Villon (imitat în *Villonescă*) și Costache Conachi (*Amor de beizadea*) la confrați de aceeași vârstă. Își face un limbaj propriu din limbaje dintre cele mai diferite, predominant tradiționale în primele patru volume, apoi tot mai mult, cu timpul aproape exclusiv moderne. Încă în *Noapte de echinocțiu*, enunțuri de felul butadei („m-am privit într-o frunză/ și m-am văzut mai matur"), imagini insolite, soresciene *avant la lettre* („am învățat pe dinafară un șirag de cocori, / m-am iscălit pe un surâs / și-am colorat tăcerea cu un greier"), indică tendința de înlocuire a mijloacelor expresive. Tradiționalismului tinde să i se substituie – și, progresiv, i se va substitui integral – un modernism de expresie ludică, altul decât cel practicat de francezi (Raymond Quéneau, Jacques Prévert) și decât cel inventat de Christian Morgenstern, neîndatorat vreunui model străin, dar consonant cu multe din modurile umoristice ale poetului de factură modernă. Format, probabil, sub efectul lecturilor din Urmuz, dar și din Gheorghe Magheru,

direct urmat în o seamă de poeme, mai ales sub impulsul poeziei lui Nichita Stănescu, Marin Sorescu, Leonid Dimov, poate (în latura lingvistică) și a lui Ion Gheorghe, cu care, de altfel, are comun – în *Poema Patriei*, de pildă – orgoliul țărănesc, ludicul profesat de **T.** are surse în folclorul autohton burlesc și în versul jocurilor de copii. Acolo se găsește, între altele, modelul originar al caricaturizării sacrului: „Ajunsese-ntr-un rai / podit cu mălai" etc., ca și al rimării deșucheate și, în genere, al umorului gratuit, pur verbal, inocent „dadaistic", de tipul: „Poetul e tibia/ regilor din Biblia, / e călcâiul / lui Ramses întâiul, / e clavicula / lui Caligula". Odată cu limbajul copiilor, dar și independent de el, **T.** adoptă gustul lor pentru ireal și imposibil, pentru fabulosul grotesc și absurd. „Suav anapoda", el intuiește că „Ninive a fost un cal/ introdus în iapa Eufrat", că „oarecarele Assardahon a căzut sub potcoavele calului Vavilon", descoperă că „în burtă la miazănoaptele/ pâlpâie o creangă de sud". Piesa titulară a volumului *Suav anapoda* (1969) e un scenariu de o absurditate delicioasă. În fiecare noapte – relatează autorul – în odaia lui intră un vânător, însoțit de un cal care „ronțăie capodopere și bea discuri de patefon". Se pune la fript un mistreț care, atunci când crede că s-a prăjit destul, se oferă spre ospătare: „Apare în prag, dar nu ne place, nu-i fript de ajuns, / el bombăne și sare la loc, pe plită. Bag un ceas / chefere pe foc (cu pendula frig ursul, iar cu ceasul-brățară al iubitei inima căprioarei) / e cald, e noapte, e cafea și când întorc Aznavour / calul mănâncă discul ca pe o foaie de salată. / Mai fumăm un mesteacăn, rupem o ciosvârtă de mistreț / (Sunt bun? întreabă. Bunule, îi spunem, și-l bucurăm / și pe el) apoi vorbim de amor, eu arăt o poză". Disparate în versurile apărute înainte de *Suav anapoda*, modalitățile umoristice sau, în tot cazul, neobișnuite, bizare predomină aici și în *Mașinării romantice*, iar în majoritatea celor următoare – *La lumina zăpezii* (1974), *Gloria ierbii* (1975; Premiul Academiei RSR), *Ninive* (1982), *Prea târziu, prea devreme* (1984) ș.a. ori în *Ierbar de nervi* (1978), care, potrivit declarației autorului, nu ar conține „literatură", dar se dovedește o carte cu adevărat bună – înlătură aproape cu totul alte modalități. Poetul nu se exprimă decât arareori firesc, tot timpul recurge la *Witz*, face uz de *agudeza*, caută să provoace *meraviglia*. Producția lui e tipic manieristă. În sfera lexicului apar forme precum genul inventat la substantive, transformarea numelor proprii în substantive comune sau adjective și, uneori, modificarea lor comică, inventarea de noi termeni, de toponime, substantivizarea amuzantă a unor părți de propoziție și mai cu seamă formarea de verbe noi, prin metamorfoza ilariantă a unor substantive, utilizarea infinitivului lung ori tranzitivizarea unor verbe intranzitive. Frecvente sunt calambururile, aliterațiile, jocurile fonetice în general. Un fapt stilistic nu lipsit de savoare ludică rezultă de pe urma lansării de enunțuri prin analogie cu anumite sintagme frecvente: „cu iarba pe iarbă călcând", „ninge cu voce tare", „timpul probabil de ieri". Prin întrebuințarea unor termeni și citate în context impropriu, prin stâlcirea unor vocabule, prin alăturarea de cuvinte cu valori semantice total diferite, se obțin efecte de umor livresc: „plimbându-mi eonul / cu vagonul Lits / dar și cu bou-vagonul"; „Prin asta ești celebră în Orient/ Expres și în general în toate gările / vechilor dirijabile unde schimbăm/ săruturile / și / cai". Jocul cu ilogisme și paradoxuri, spunerea de baliverne savante e o practică dintre cele mai curente. Într-un fel de *ars poetica* cititorul e prevenit că nu poate învăța din culegeri de versuri cum să trăiască: „ar fi ca și cum ne-am prepara meniuri / după o carte de bucate / scrisă de Marylin Monroe", ca și cum am călători „după mersul trenurilor / de Bacovia" sau am vorbi „cu cartea de telefon / compusă de neamțul cel surd". Manierismul se declară și prin imagini nu rareori excentrice, produse prin alăturări insolite: „Ninge cu litere de tipar", se altoiește „usturoiul cu crinul", „tăcerea e o scriere cu greieri", solnița imită „orbitele unui craniu", „un moșneag făuritor de viori" le pune „la uscat ca pe crapi", patul nupțial e instalat „pe o spinare de cal", literele stau „îngenunchiate, blând, ca boii-n staul", un „trup fragil […] ia râul în brațe ca pe un ied", „toamna bate la o mașină de scris". Un procedeu frecvent la **T.** e acela ca, după ce stabilește o anume relație paradoxală, să o repete mereu, în variante, până la epuizarea ei. Așa se întâmplă cu utilizarea comparativului: „Sunt cu o frunză mai singur", „Sunt cu o mângâiere mai sărac", „Sunt cu un cuvânt mai tăcut". Luată separat, fiecare asemenea asociere este de efect, dar prin reiterare procedeul își pierde expresivitatea.

Evoluția lui Gh. Tomozei în cadrul generației sale este asemănătoare, până la un punct, cu aceea a lui Florin Mugur. Scutieri ai lui Labiș și formați într-o anumită mentalitate literară (aceea care cultivă poezia evenimentului și respinge programatic modernitatea), ei au prins cu greu cadența impusă de

noul eșalon al generației, afirmat după 1960. […] *Gh. Tomozei s-a adaptat cu dificultate și a rămas, în esență, un singuratic. Prietenia de mai târziu cu Nichita Stănescu nu i-a modificat prea mult stilul poetic, deși unele schimbări (îndeosebi în* Ierbar de nervi, *1978, cartea lui cea mai bună) se văd: o intimizare, în primul rând, a subiectului liric, o eliminare a epicului și o reducere a elementului demonstrativ.*

EUGEN SIMION

SCRIERI: *Pasărea albastră*, București, 1957; *Steaua Polară*, București, 1960; *„Lacul codrilor albastru…”*, București, 1961; *Vârsta sărutului*, București, 1963; *Fântâna culorilor*, București, 1964; *Noapte de echinox*, București, 1964; *Poezii*, București, 1966; *Cântece de toamnă mică*, București, 1967; *Dacă treci râul Selenei… (Copilăria lui Eminescu)*, București, 1967; *Patruzeci și șase de poezii de dragoste*, București, 1967; *Altaïr*, București, 1967; *Filigran*, București, 1968; *Dincolo de crizanteme*, București, 1969; *Suav anapoda*, București, 1969; *Miradoniz (Copilăria și tinerețea lui Eminescu)*, București, 1970; *Poezii de dragoste*, București, 1970; *Târgoviște*, București, 1970; *Toamnă cu iepuri*, București, 1970; *Atlantis*, pref. Nichita Stănescu, București, 1971; *Misterul clepsidrei*, București, 1971; *Efigii*, București, 1972; *Moartea unui poet*, pref. Mihai Gafița, București, 1972; *Tanit*, București, 1972; *Mașinării romantice*, București, 1973; *Muzeul ploii*, București, 1973; *Carul cu mere*, București, 1974; *La lumina zăpezii*, București, 1974; *Negru Vodă*, București, 1974; *Războiul de treizeci de ani dintre dulăi și motani*, Iași, 1974; *Gloria ierbii*, București, 1975; *Istoria unei amfore*, București, 1976; *Țara lui Făt-Frumos*, București, 1976; *Poema Patriei*, București, 1977; *Ierbar de nervi*, București, 1978; *O oră de iubire*, București, 1978; *Peregrin valah*, București, 1978; *Amintiri despre mine*, București, 1980; *Carte de citire, carte de iubire* (în colaborare cu Nichita Stănescu), cu ilustrații de János Bencsik, Timișoara, 1980; *Focul hrănit cu mere*, București, 1980; *Manuscrisele de la Marea Neagră*, București, 1981; *Călătorii cu dirijabilul*, București, 1982; *Ninive*, București, 1982; *Prea târziu, prea devreme*, București, 1984; *Carte de motanică*, București, 1985; *Urmele poetului Labiș*, București, 1985; *Catalogul corăbiilor*, pref. Nicolae Manolescu, București, 1987; *Plantația de fluturi*, București, 1988; *Mersul pe aripi*, București, 1990; *Ultima carte de dragoste*, București, 1991; *Dedicații (Poeme inedite)* (în colaborare cu Nichita Stănescu), Ploiești, 1992; *Bibliotecile fericite*, București, 1994; *Carte cu ghicitori*, București, 1995; *Un poet din Tibet*, București, 1995. **Ediții, antologii:** Nicolae Labiș, *Moartea căprioarei*, pref. edit., București, 1964, *Albatrosul ucis*, postfața edit., București, 1966, *Vârsta de bronz*, pref. edit., București, 1971, *Poezii*, pref. G. Călinescu, București, 1984; *O sută de ani de sonet românesc*, pref. edit., București, 1973; *9 pentru eternitate*, București, 1977 (în colaborare cu Mircea Micu); Nichita Stănescu, *Amintiri din prezent*, postfața edit., București, 1985. **Traduceri:** Dimos Rendis, *Zeii coboară din Olimp*, București, 1961, *Legenda lacului*, București, 1963 (în colaborare cu Nina Cassian și Ioanichie Olteanu); *Cronica lui Stavrinos*, București, 1975; Robert Rojdestvenski, *Poeme*, pref. Mircea Iorgulescu, București, 1976 (în colaborare cu Valeriu Bucuroiu); Rasul Gamzatov, *Cartea iubirii*, pref. Valeriu Bucuroiu, București, 1978 (în colaborare cu Puiu Brăileanu); Shakeaspeare, *Sonete*, Iași, 1978; Jotie T'Hooft, *Peisaj strident*, București, 1981.

Repere bibliografice: Petroveanu, *Pagini*, *260–265*; Dimisianu, *Schițe*, *166–173*; Martin, *Poeți*, I, *199–204*; Constantin, *Despre poeți*, *101–109*; Felea, *Secțiuni*, *177–182*; Petroveanu, *Traiectorii*, *292–296*; Barbu, *O ist.*, I, *263–271*; Mincu, *Poezie*, *65–67*; Piru, *Poezia*, II, *87–95*; Cristea, *Domeniul*, *421–425*; Raicu, *Critica*, *279–286*; Regman, *Colocvial*, *202–205*; Laurențiu, *Eseuri*, *226–235*; Baltag, *Polemos*, *239–242*; Dimitriu, *Ares*, *159–164*; Iorgulescu, *Scriitori*, *156–160*; Grigurcu, *Poeți*, *394–398*; Felea, *Aspecte*, II, *122–126*; Grigurcu, *Existența*, *169–172*; Micu, *Limbaje*, *292–303*; Munteanu, *Jurnal*, IV, *160–163*; Simion, *Scriitori*, IV, *172–180*; Scarlat, *Ist. poeziei*, IV, *167–174*; Constantin, *Complicitatea*, *125–127*; [*Gheorghe Tomozei*], L, 1996, 18, 1997, 9–22, CC, 1997, 3–4 (grupaje speciale); Emil Manu, *Gheorghe Tomozei sau Calofilia anticalofilă*, ALA, 1997, 363; Simion, *Fragmente*, I, *198–199*; Grigurcu, *Poezie*, II, *479–491*; Micu, *Ist. lit.*, *383–384*; Voncu, *Secvențe*, I, *47–49*; *Dicț. scriit. rom.*, IV, *575–577*; *Dicț. analitic*, IV, *468–470*, Popa, *Ist. lit.*, II, *386–389*. ***D.Mc.***

TOMUȘ, Mircea (9.I.1934, Mociu, j. Cluj), critic și istoric literar, prozator.

Este fiul Anei Tomuș (n. Coțofană), învățătoare, și al lui Axente Tomuș, preot. Urmează la Cluj Liceul Clasic (1947–1951) și Facultatea de Filologie (1951–1955). Va lucra ca redactor la revista „Steaua” (1955–1970), redactor-șef la Editura Dacia (1970–1972), pentru a ocupa apoi funcția de redactor-șef la „Transilvania”, revista sibiană pe care **T.** o conduce în perioadele 1972–1990 și 2000–2002. A fost secretar de stat în Ministerul Culturii (1993–1994), director al Centrului Cultural Mogoșoaia, director adjunct al Muzeului Satului și director al revistei „Cultura națională” (1995–1997). Din 1997 este profesor și șef al Catedrei de artă teatrală la Universitatea „Lucian Blaga” din Sibiu. Debutează cu critică literară, în

1955, la „Steaua”, iar editorial cu monografia *Gheorghe Șincai. Viața și opera*, apărută în 1965 și distinsă cu Premiul Academiei RSR. Mai e prezent în „Tribuna”, „Gazeta literară”, „Contemporanul”, „Orizont”, „Ateneu”, „Iașul literar”, „Tomis”, „Viața românească”, „Rostirea românească”, „Caietele lui mopete” ș.a.

Trăsătura caracteristică a criticii lui **T.** este tradiționalismul. De altfel, criticul a debutat cu o monografie consacrată lui Gheoghe Șincai, cărturar al Școlii Ardelene. Însă preferințele i se relevă nu numai în natura subiectelor explorate, ci mai ales în punctele de vedere pe care și le asumă. Astfel, e un critic de întâmpinare destul de prolific, după cum o dovedesc cronicile reunite în *Carnet critic* (1969; Premiul Asociației Scriitorilor din Cluj), *Răsfrângeri* (1973; Premiul Uniunii Scriitorilor), *Istorie literară și poezie* (1974) și *Mișcarea literară* (1981). Totuși, comentariile „de actualitate” trădează, dacă nu neapărat dezorientarea, cel puțin o retractilitate constitutivă, tradusă printr-o retorică a cunctației, ceea ce se observă încă din primul text programatic cu miză mai amplă (*Discuție despre critică*, în *Carnet critic*), unde **T.** își propune să arbitreze o polemică din 1966 între Nicolae Manolescu și Eugen Simion. Încercând să medieze opoziția între critica „unilaterală” a unuia și critica „totală” a celuilalt, el rezolvă astfel problema: „Dezvoltată printr-un efort colectiv conjugat, critica literară ca sector al culturii noastre ne apare unilaterală în fiecare din manifestările ei și totală în postura de conștiință de sine a literaturii”. Detașarea față de contemporaneitate se constată ulterior și prin plasarea în oglindă a două texte sumative: *Soluția ermetismului*, unde denunță ca „erezie” „răspândirea tot mai accentuată a cultului ermetic și mai ales confundarea lui cu însuși destinul poeziei noastre”, și *Ideea de patrie*, unde poezia patriotică este văzută ca „o permanență de bază a liricii noastre”. O atare poziție este mai clar asumată în „încercarea de sinteză” intitulată *Constante poetice în lirica actuală*, din volumul *Istorie literară și poezie*. Identificând în literatura contemporană o „poezie a poeticii” și un lirism de „substanță tragică”, criticul le opune amândurora o poezie de filiație patriotică și/sau tradiționalistă (reprezentată de Zaharia Stancu, Ion Brad, Gheorghe Pituț, Ioan Alexandru, Adrian Păunescu ș.a.), gândită ca „o sinteză a relației antagonice dintre subiectiv și obiectiv, dintre tensiunea lirică și universul poetic”. Viziunea se desfășoară însă cu mai mult succes atunci când se aplică autorilor „clasici”. Astfel se întâmplă în *Cincisprezece poeți* (1968), în secțiunile de istorie literară din *Carnet critic* și din *Istorie literară și poezie* sau în lucrările monografice. De pildă, *Cincisprezece poeți* (pe copertă *15 poeți*) cuprinde o serie de eseuri remarcabile, mai ales având în vedere perioada în care au fost scrise (începutul anilor ’60). Deși nu exclud unele exagerări (forțarea paralelismului între Eminescu și Bacovia, bunăoară), lecturile interesează încă prin acuratețea demonstrației și pertinența observațiilor, mai ales când e vorba de autori afini cu criticul: George Coșbuc, Adrian Maniu, V. Voiculescu sau Lucian Blaga. După același principiu recuperator, susținut acum de o schemă riguros articulată, e construit și studiul *Mihail Sadoveanu* (1978), subintitulat *Universul artistic și concepția fundamentală a operei*. Propunându-și să reconstituie *Weltanschauung*-ul sadovenian, **T.** situează universul autorului analizat între doi poli (natura și durata istorică), antinomia originară fiind interpretată prin intermediul a trei opoziții secundare: natură/om, natură/civilizație, trecut/prezent. Fără a oferi o imagine radical nouă asupra lui Sadoveanu, cartea se individualizează îndeosebi prin coerența viziunii de ansamblu, chiar dacă aceasta este obținută uneori prin fagocitarea sau ignorarea exemplelor care sfidează „schema”. Pe un tipar relativ asemănător se structurează și *Opera lui I. L. Caragiale* (I, 1977), unde cartografierea universului literar este precedată de o minuțioasă radiografie a receptării critice. Se compartimentează cu sistemă opera, combinând criteriile generic, tematic și valoric și restaurând astfel arhitectura universului artistic, dar, ca în cazul precedent, imaginea de ansamblu nu suferă modificări substanțiale, de vreme ce scrisul lui Caragiale rămâne sub semnul realismului. Adevărata mutație se va produce peste un sfert de veac, și anume în *Teatrul lui Caragiale dincolo de mimesis* (2002). Fructificând sugestii venite din partea „transdisciplinarității” teoretizate de Basarab Nicolescu, **T.** își va revizui teza realismului pentru a identifica drept sursă a originalității dramaturgului „fascinația caleidoscopică a oglindirii reciproce dintre iluzie și adevăr, infinitul joc combinatoriu pe care îl declanșează forțe misterioase și atotputernice precum coincidența sau hazardul, carnavalul ametitor al măștilor cuprinse în acest fluid spectacular”. Cea mai ambițioasă întreprindere a lui **T.** e însă *Romanul romanului românesc* (I–II, 1999–2000).

Primul volum, intitulat *În căutarea personajului*, urmărește să configureze o istorie a genului în literatura română, de la origini până la cel de-al Doilea Război Mondial. Deși materia este dispusă în funcție de texte și nu de paradigme, criticul descoperă totuși două linii evolutive: romanul construit „pe dimensiune mitologică" (*Viața la țară*, *Creanga de aur*, *Frații Jderi*, *Baltagul*, *Mara*, *Arhanghelii*, *Ion*, *Adela*, *Rusoaica*, *Maitreyi*, *Cartea nunții* ș.a.) și romanul construit în jurul unui personaj puternic individualizat (*Ciocoii vechi și noi*, *Tănase Scatiu*, *Ultima noapte de dragoste, întâia noapte de război*, *Patul lui Procust*, *Romanul adolescentului miop*, *Huliganii*, *De două mii de ani...*, *Inimi cicatrizate*, *Întâmplări din irealitatea imediată* ș.a.). Cele două direcții nu sunt conceptualizate, dar îndărătul lor pot fi identificate câteva perechi antitetice: colectivism/individualism, rural/urban, sacru/profan, mit/istorie, autohtonism/sincronism. În ciuda acestei imprecizii conceptuale și a tendinței discrete de a minimaliza filiera „sincronistă", cartea se distinge prin finețea unor interpretări valorizând sugestii din etnologie și antropologie (exercitate mai ales asupra primei categorii de romane). Aspectul teoretic, exclusiv în volumul secund al proiectului, *Despre identitatea unui gen fără identitate; romanul ca personaj al propriului său roman*, se dovedește un punct slab. Deși comentează cu o severitate exagerată câteva teorii de autoritate asupra genului (René Girard, Wayne C. Booth, Marthe Robert, Georg Lukács ș.a.), definiția dată de **T.** romanului nu e, în bună măsură, decât o colecție de platitudini. *Caragiale după Caragiale* (2004) e o reluare, din unghi hermeneutic, a preocupărilor exegetice mai vechi, cu analize de text care nu modifică perspectiva asupra operei marelui satiric. Menționabil pentru altă ipostază a scriitorului este romanul *Întoarcerea* (1983), redactat într-o manieră nu de puține ori prolixă, dar cu bune pagini de evocare etnografică a satului ardelean. O redimensionare impresionantă a eforturilor mai vechi ale romancierului oferă, după aproape 25 de ani, *Aripile demonului* (I–III, 2007–2011). Receptată entuziast îndeosebi de comentatorii ardeleni, cartea – un proiect serial în desfășurare – e o saga și o frescă romanescă „totală" a Transilvaniei, în care experiența de formare a autorului, centrată asupra unei istorii „demonice" marcate de Dictatul de la Viena, se deschide, arborescent, către multiple paliere istorico-politice, mentalitare, etnografice, interetnice, culturale, sprijinite epic și documentar într-o construcție elaborată cu numeroase schimbări de perspectivă. Cartea dezvoltă și o meditație asupra timpului, care susține acest efort de arheologie identitară și îi conferă o semnificație moral-simbolică.

Ceea ce trebuie subliniat [...] *cu deplină adeziune – față cu tentația unora de a dilata sensurile operei, ori de a-i atribui, pe baza unor postulate ale noii critici, intenționalități imaginare – este reîntoarcerea la text propusă ferm de Mircea Tomuș.*

MIRCEA ZACIU

SCRIERI: *Gheorghe Șincai. Viața și opera*, București, 1965; ed. București, 1994; *Cincisprezece poeți*, București, 1968; *Carnet critic*, București, 1969; *Răsfrângeri*, Cluj, 1973; *Istorie literară și poezie*, Timișoara, 1974; *Opera lui I. L. Caragiale*, I, București, 1977; ed. București, 2002; *Mihail Sadoveanu. Universul artistic și concepția fundamentală a operei*, Cluj-Napoca, 1978; *Mișcarea literară*, București, 1981; *Întoarcerea*, București, 1983; *Romanul romanului românesc*, I–II, București, 1999–2000; *Teatrul lui Caragiale dincolo de mimesis*, Cluj-Napoca, 2002; *Caragiale după Caragiale*, Sibiu, 2004; *Aripile demonului*, I–III, Cluj-Napoca, 2007– 2011; *Pentru un alt Caragiale*, București, 2012. **Ediții, antologii:** George Coșbuc, *Fire de tort. Cântece de vitejie*, I–II, pref. edit., București, 1966; *Efigiile naturii*, București, 1971 (în colaborare cu Petre Stoica); Radu Stanca, *Acvariu*, pref. edit., Cluj, 1971; V. Voiculescu, *Teatru*, pref. edit., Cluj, 1972 (în colaborare cu Ion Voiculescu); A.I. Odobescu, *Scene istorice*, postfața edit., București, 1973; Emil Isac, *Poezii*, pref. edit., București, 1976 (în colaborare cu Ieronim Precup). **Traduceri:** Pierre Francastel, *Realitatea figurativă (Elementele structurale de sociologie a artei)*, pref. Ion Pascadi, București, 1972.

Repere bibliografice: Al. Săndulescu, *„Gheorghe Șincai"*, GL, 1966, 9; Gheorghe Grigurcu, *„15 poeți"*, F, 1968, 5; Ov. S. Crohmălniceanu, *„15 poeți"*, GL, 1968, 34; Nicolae Manolescu, [*Mircea Tomuș*], CNT, 1969, 28, RL, 1973, 35, 1979, 1; Cesereanu, *Ipostaze*, *194–199*; Felea, *Poezie*, *239–242*; Radu Enescu, *„Răsfrângeri"*, F, 1973, 12; Petru Poantă, [*Mircea Tomuș*], ST, 1973, 22, 1979, 2; Grigurcu, *Idei*, *131–134*; Felea, *Secțiuni*, *7–11*; Liviu Leonte, *„Perspectivismul" critic*, CRC, 1975, 7; Mircea Iorgulescu, *Interpretări și analize*, RL, 1975, 24; Zaciu, *Lecturi*, *187–189*; Dimisianu, *Opinii*, *233–241*; Zaciu, *Alte lecturi*, *153–160*; Cornel Ungureanu, [*Mircea Tomuș*], O, 1978, 3, LCF, 2011, 37; Ion Simuț, *„Mihail Sadoveanu"*, F, 1979, 12; Mihăilescu, *Conceptul*, II, *188–192*; Crohmălniceanu, *Pâinea noastră*, *323–328*; Grigurcu, *Critici*, *131–135*; Felea, *Prezența*, *127–131*; Regman, *Noi explorări*, *53–55*; N. Steinhardt, *„Întoarcerea"*, ST, 1983, 10; Victor Felea, *Profil de critic*, RL, 1984, 7; Munteanu, *Jurnal*, IV, *295–298*; Mircea Popa, *Drumul unui*

critic – Mircea Tomuș, ST, 1994, 1–2; *Dicț. scriit. rom.*, IV, *577–579*; Ovidiu Pecican, *Resursele romanului ardelenesc*, ST, 2008, 2–3; Irina Petraș, [*Mircea Tomuș*], APF, 2008, 7, „Acasă”, 2009, 1–2, RL, 2012, 13; Constantin Dram, [*Mircea Tomuș*], CL, 2009, 1, 6, 2011, 9; Iulian Boldea, *Provocările criticii*, VTRA, 2010, 2; Micu, *Critici prozatori*, *273–295*; Adrian Popescu, *Demonul și stelițtii*, ST, 2011, 12; Gabriel Coșoveanu, *Triumful talentului de școală clasică*, RL, 2012, 50–51. ***A.T., P.C.***

TONEGARU, Constant (13.II.1919, Galați – 10.II.1952, București), poet.

Este fiul Mariei-Floarea (n. Zorilă) și al lui Constantin Tonegaru, ofițer de marină, avocat și prozator. Urmează liceul comunității evanghelice din Brăila, continuând la București, unde va frecventa Colegiul „Sf. Sava” și Liceul „Libros”, fără a-și încheia studiile secundare. Paralel cu atracția pentru poezie, manifestă aptitudini plastice. Cultura lui **T.** este a unui autodidact cu lecturi dictate de afinități și de aspirații literare: Edgar Allan Poe, poeții decadenți avangardiști. Duce o viață de boem, în compania câtorva colegi din „generația pierdută” (între ei, Dimitrie Stelaru și Pavel Chihaia), subzistând din îndeletniciri temporare și din expediente. După însemnările autobiografice, în 1939 era funcționar la Direcția Generală PTT, iar în 1943–1944, când a fost disponibilizat, lucra în calitate de diurnist dactilograf la Ministerul Culturii Naționale și al Cultelor. Ca poet, începe prin a-și publica încercările în revista „Bărăganul” din Călărași, în 1935. Frecventează și cenaclul Sburătorul, după moartea lui E. Lovinescu, căruia îi va dedica un poem. Adevăratul debut în presă, care îi aduce și notorietatea, are loc la „Preocupări literare” (1942). Scrie și la „Kalende” (1943–1944), poetul fiind îndrumat de Vladimir Streinu, „prietenul” căruia îi închină prima sa carte, *Plantații*, tipărită în 1945 la Editura Fundațiilor Regale, unde anterior fusese încununată cu Premiul pentru Scriitorii Tineri. Mai colaborează cu versuri la „Viața”, „Fapta”, „Democrația”, „Universul literar”, „Revista Cercului Literar”, „Caiet de poezie” (suplimentul „Revistei Fundațiilor Regale”), „Cuget clar” ș.a. Refuzând orice colaborare cu regimul stalinist care se profila, publică în ziarul „Dreptatea” vehemente articole de atitudine și eseuri anticomuniste. După 1948 face parte dintr-o organizație caritabilă din București, care urma să conlucreze cu Crucea Roșie Internațională întru sprijinirea scriitorilor și artiștilor aflați în lipsuri și suferință. Participând, împreună cu Teohar Mihadaș, la transmiterea unor medicamente luptătorilor din munți, este arestat și întemnițat din martie 1949 până în octombrie 1951. După câteva luni de la eliberare se stinge de embolie pulmonară.

Singurul volum antum al lui **T.**, *Plantații* (intitulat inițial *Plantația de cuie*, după numele celui mai semnificativ poem), a provocat la apariție reacții contradictorii, chiar polarizate, poetul rămânând până astăzi sub semnul unei anume incertitudini a receptării. Vladimir Streinu releva „caracterul cosmic al inspirației”, semn distinctiv, după Benedetto Croce, al marilor poeți. Șerban Cioculescu saluta în **T.** pe „poetul cel mai înzestrat dintre tinerii iviți în ultimii cinci ani”. Dar tot atunci foarte tânărul Cornel Regman scria o cronică precumpănitor nefavorabilă; negația – ulterior pusă de critic pe seama radicalismului vârstei – se baza pe multitudinea influențelor care ar întuneca originalitatea. Peste decenii, când este publicată culegerea postumă *Steaua Venerii* (1969), Nicolae Manolescu vede în **T.** un autor care „repetă pe scurt experiența poetică” a generației războiului. Al. Piru îi suspectează versurile de minulescianism și îl reduce pe poet la postura unui „incorigibil pozeur”, în vreme ce pentru Eugen Simion el e „un tipic poet de tranziție” și un „poet al metamorfozei” identității, cu accente suprarealiste. Sigur este că **T.** împarte numeroase teme și atitudini lirice cu generația sa, în arterele căreia, de altfel, circulă parcă globulele aceleiași grupe de sânge, pompat deopotrivă de un moment dramatic al istoriei și de unul de context istorico-literar: pe de o parte – spectrul traumatizant al totalitarismelor și războiului, pe de alta – tendința tinerilor de a scoate poezia din trena epigonică, sterilizantă a marilor scriitori interbelici și de sub incidența primului val al avangardei. Poezia lui **T.** exprimă o reacție la acest context de istorie politică și literară, mergând de la pastișă până la toată gama opoziției ironice și autoironice. Dar nu se rezumă la atât. Lirismul său, de fibră

autentic romantică, cunoaște două ipostaze esențiale: negația (disconfortul, sarcasmul acestui alt înger căzut în lume) și construcția de universuri fantaste și himerice, asemenea unui „cavaler al ordinului «Lancea lui don Quijote»", cum se autodefinește autorul. Este vorba despre un vizionar romantic trecut prin Arthur Rimbaud și prin experiența „poeților blestemați". El jură pe vis, toate „măștile" și peregrinările sale prin epoci defuncte și geografii exotice, cum și – cu atât mai mult – construcțiile în pur imaginar și în „irealitatea senzorială" nu sunt tatonări ale unui începător care nu își găsește identitatea, ci încercări de salvare din indigența și ignominia contingenței. Identitatea lui e aceea a unui veșnic, neobosit și neliniștit căutător (Vladimir Streinu îl numea „poet al libertății"). De unde, marea frecvență și pondere a sideralului și neptunicului. Poet al ascensionalului, ca și al orizontului acvatic, el aici își caută identitatea: „Mi-e auzul larg spre culmi aeriene: / e-un du-te-vino printre stele albe / ca niște șoimi pe care nu-i doboară / nici iedera ce le-a crescut pe pleoapă" sau „prin ochiul meu mai pâlpâie ceva / fregatele cum ies cu puntea de ametiste plină / și-au împlântat catargele-ntr-o stea. // Privesc cu ochii mari, deschiși, / ca margaretele ce și-au trimis prin păsări / staminele la înălțimi". Cel mai adesea însă, mitologia personală e populată de imagini ale degradării acestor simboluri axiale, într-un ev uniformizant, care refuză puritatea himericului și sacrul. De aceea, postura reprezentativă a artistului este cea de solitar și înstrăinat: „N-am bănuit că târziul a venit, / că sunt singurul de la 1200 printre roboți și caii-putere". Nu poetul deromantizează marile teme și simboluri tradiționale (cum se întâmplă în genere la moderni și în particular la avangardiști), ci, conștiință sensibilă și tragică, el înregistrează eșecul umanului, al visului himeric și al sacrului în contemporaneitate. Se întâlnește la **T.** și o poezie sarcastică, așa-zicând circumstanțială (pe tema războiului), dar protestul vizează deriva în totalitatea sa și la un nivel cosmic. Soarele „se decapitează în stepă" (amintind celebrul „soleil, cou coupé"), Luna (scrisă mereu cu majusculă), „răsărind demonic", e „ca un ficat însângerat" sau „fumegă", lumina ei „albă și rece" se prelinge „în lacrimi de faianță/ pe brațul meu stâng caligrafiat de Destin". Ciclul *Steaua Venerii* (purtând drept motto eminescianul „Ochii mei -nălțam visători la steaua / Singurătății") potențează asemenea viziuni. Apar și noi simboluri, liliale și serafice. Ofelia a căzut „în lumea industrială", îngerii (figură frecventă, tematică) se căznesc „să dezgroape ancora sădită în nămol", lumina lunii zămislește o „noapte, noapte fără de hotare", „nicăieri vreo stea, pretutindeni întuneric, pustiu", pescarii își aruncă „năvodul după stele" peste „ziua pentru cusut inima în omul șablon", lumina „tunsă, obosită [...] atârnă peste șoaptele izvoarelor, / peste fructe necoapte, / neputincioasă ca o mână", focul divin (ceresc) „își pune limba într-o teacă de fum" – cum se poate citi într-un poem intitulat *Trompeta astupată* (imaginea cântului refuzat, ratat revine și aiurea: flautul „e umplut cu țărână") –, „vântul spre mocirle dă cerului îndemn", în locul soarelui se ivește o „geană adâncă", apa se face „scuipat otrăvit", din verze „ies moliile", „Steaua Venerii" e „stinsă" și „rece", îngerul ei „se clătina ca un păianjen", altă dată „îngerii au somn de plumb" și „evantaie de hârtie" sau „vin copii și-mbătrânesc pe drum", se vorbește, în fine, de „era noastră tristă". În structura sa de adâncime, **T.** este un poet tragic. (Auto)ironia și umorul saturnian nu fac decât să îi sublinieze această dimensiune funciară.

Numai aparent [...] *Tonegaru e un poet exotic; în realitate, el este poetul celui mai substanțial protest liric împotriva condiționării arbitrare a vieții individuale, destul de prizonieră, de la natură, în condiția ei originară.*

VLADIMIR STREINU

Tonegaru [...] *și-a configurat personalitatea în trăsături precise, inconfundabile, dar și-a jucat până la capăt rolul de poet tânăr, deoarece consacrarea în ipostaza maturității a refuzat să-i mai vină. I se potrivea m ai bine juvenilitatea spiritului: o anume îndrăzneală căutată, teribilismul ingenuu în operă și în viață, o nepăsare totală față de convenția cea mai acceptabilă (adică aceea extrem de comodă), dar și una culpabilă pentru propria sa soartă.[...] C. Tonegaru ilustra în același timp poezia și poza lirică, omologând artificialitatea și jocul, dar și aspectele cele mai tragice ale existenței în acel moment istoric.*

ALEXANDRU GEORGE

SCRIERI: *Plantații*, București, 1945; *Steaua Venerii*, îngr. și pref. Barbu Cioculescu, București, 1969; *Plantația de cuie*, îngr. și introd. Barbu Cioculescu, București, 2003.

Repere bibliografice: Streinu, *Pagini*, II, *126–132*; Regman, *Cărți*, *301–311*; Cioculescu, *Aspecte*, *237–243*; Adrian Marino, *„Plantații"*, VR, 1945, 11–12; Perpessicius, *Opere*, XII, *83–87*; *Tonegaru*, îngr. Manuel Bandeira, Rio de Janeiro, 1957; D. Țepeneag, *Un poet al nonconformismului*, R, 1966, 3; Piru, *Panorama*, *168–171*; Rusu, *Utopica*, *38–52*;

Constantinescu, *Scrieri*, V, *120–124*; Tomuș, *Istorie*, *145–153*; Negoițescu, *Analize*, *288–291*; Vartic, *Spectacol*, *100–105*; Manu, *Eseu*, *89–94*; Simion, *Scriitori*, I (1978), *101–109*; George, *Sfârșitul*, III, *222–226*; Alexandru George, *Petreceri cu gândul și inducții sentimentale*, București, 1985, *206–216*; Pop, *Jocul*, *202–212*; Grigurcu, *Eminescu – Labiș*, *377–385*; Constantin Ciopraga, [*Constant Tonegaru*], L, 1992, 36, 37, VR, 2003, 1–2; Cărtărescu, *Postmodernismul*, *305–306*; *Dicț. esențial*, *830–832*; Micu, *Ist. lit.*, *335–337*; Mincu, *Poeticitate*, *69–74*; Manolescu, *Lista*, I, *44–46*; *Dicț. analitic*, III, *341–343*; *Dicț. scriit. rom.*, IV, *579–582*; Gheorghe Grigurcu, *Poezia lui Constant Tonegaru (I–II)*, RL, 2003, 41, 42; Alexandru Ruja, *Condotierul Tonegaru*, O, 2004, 11; Cioculescu, *Lecturi*, II, *299–308*; Ioana Diaconescu, *Scriitori în arhivele CNSAS. Constant Tonegaru*, RL, 2006, 9; Manolescu, *Istoria*, *905–907*; Daniel Cristea-Enache, *„Plantații”*, SDC, 2009, 251; Popa, *Ist. lit.*, I, *208–210*, *passim*. ***N.M.***

TONEGHIN, M. [Menny] (29.XI.1901, București – ?), prozator, traducător. Absolvind Academia Comercială, **T.** (al cărui prenume era, de fapt, Domenic) lucrează în domeniul editorial, mai întâi ca procurist, iar din 1930 ca director la Editura Cartea Românească. Primele scrieri, încercări în proză, i-au apărut în „Calendarul «Minervei»” din 1926. Tot proză, dar și articole pe teme culturale publică în „Adevărul literar și artistic”, „Munca literară”, „Gloria României”, „Pământul”, „Buletinul Asociației Editorilor Români”, „Revista scriitoarelor și scriitorilor români”, „Vremea” ș.a. A îngrijit editarea lucrărilor „Anuarul general al Editurii și Librăriei Cartea Românească” (1937, în colaborare cu Bogdan Varvara) și „Anuarul general al industriei grafice din România” (1938). Din 1936 devine membru al Societății Scriitorilor Români, însă în septembrie 1944 va fi exclus. A mai semnat Kiribiri (transpunerea în românește a romanului *Smaragdul din Ceylon* de Emilio Salgari, 1929) și Menton, ca presupus traducător al romanului *Triunghiul adulterului* (1932) al unui scriitor străin fictiv Kiribiri, text care în realitate îi aparținea.

T. e autor – de cele mai multe ori în colaborare cu Alexandru Bilciurescu – de romane de consum, frivol-erotice și satirice: *Triunghiul adulterului*, *Doamna Casanova* (1932), *Fecioare la licitație* (1933), *Rumba dragostei* (1934), *Bucureștence* (1936), *Paraziții tacâmului* (1938), *Grădina zoologică* (1940), *Viața la microscop* (1942). Nu lipsite de interes sunt încercările consacrate lui Sadoveanu, de factură biografică și bibliografică, având mai ales meritul priorității: *Mihail Sadoveanu. Biografia și o schiță asupra operei* (1930), *Mihail Sadoveanu. Biobibliografie* (1940). De asemenea, a îngrijit o ediție bibliofilă – *Poezii* de M. Eminescu (1944), o „ediție completă” din *Amintiri din copilărie* de Ion Creangă (1946), precum și o antologie pentru tineret (*Șoimii României*, 1936). A tradus din Cervantes (*Aventurile viteazului cavaler Don Quijote de la Mancha*) și din Carlo Goldoni (*Povestea unei paiațe*, 1945).

SCRIERI: *Mihail Sadoveanu. Biografia și o schiță asupra operei*, București, 1930; *Doamna Casanova* (în colaborare cu Alexandru Bilciurescu), București, 1932; *Triunghiul adulterului*, București, 1932; *Fecioare la licitație* (în colaborare cu Alexandru Bilciurescu), București, 1933; *Rumba dragostei* (în colaborare cu Alexandru Bilciurescu), București, 1934; *Bucureștence*, București, 1936; *Paraziții tacâmului* (în colaborare cu Alexandru Bilciurescu), București, 1938; *Grădina zoologică*, cu ilustrații de Dem. Demetrescu, București, 1939; *Mihail Sadoveanu. Biobibliografie*, București, 1940; *Viața la microscop*, București, 1942; *Abecedarul celor mici*, București, 1945. **Traduceri:** Emilio Salgari, *Smaragdul din Ceylon*, București, 1929; Cervantes, *Aventurile viteazului cavaler Don Quijote de la Mancha*, cu ilustrații de A. Bordenache, București, 1934; Carlo Collodi, *Povestea unei paiațe*, București, 1945.

Repere bibliografice: C. Panaitescu, *„Doamna Casanova”*, FCL, 1932, 564; Teodor Scarlat, *„Doamna Casanova”*, RVS, 1933, 1–2; Al. Robot, *„Fecioare la licitație”*, RP, 1933, 4 785; Paul Daniel, *„Fecioare la licitație”*, „Epoca”, 1934, 1 489; C. Dan Pantazescu, *„Bucureștence”*, ȚA, 1936, 1 110; Erasm [Petru Manoliu], *„Rumba dragostei”*, „Credința”, 1936, 356; Stelian Constantin-Stelian, *„Șoimii României”*, „Atheneum”, 1937, 1; Horia Liman, *„Paraziții tacâmului”*, „Azi”, 1937, 30; Radu A. Sterescu, *„Paraziții tacâmului”*, UVR, 1938, 15; Călinescu, *Opere*, III, *1452–1453*; Predescu, *Encicl.*, *857*. ***E.O.***

TOPÎRCEANU, George (21.III.1886, București – 7.V.1937, Iași), poet, prozator, traducător.

Este fiul Paraschivei (n. Coman), maestră în țesut covoare, și al lui Ion Topârceanu, originar din Topârcea Sibiului, care a schimbat mai multe meserii, printre care a practicat-o și pe aceea de cojocar.

Părinții au peregrinat în diferite localități, așezându-se, în cele din urmă, la Nămăești, în Argeș. Primele clase primare **T.** le face la București, iar ultimele la Șuici, în județul Argeș. Liceul, început la București în 1898 la „Matei Basarab", îl termină în 1906 la „Sf. Sava". După ce, câteva luni, este suplinitor la Școala „Arhiereul Calist", iar în 1907 efectuează serviciul militar, se înscrie în 1908 la Facultatea de Drept a Universității din București, pe care o abandonează. Intră copist la Casa Bisericii în 1909 și student la Facultatea de Litere și Filosofie, de asemenea fără să o finalizeze. Începând din 1909 îi apare în „Viața românească" cea mai mare parte a operei. În toamna anului 1911 se stabilește la Iași, unde fusese chemat de G. Ibrăileanu; va fi subsecretar și mai târziu secretar de redacție al revistei. Participă la campania din Bulgaria în 1913, după care, în 1914–1915, își reia studiile la Facultatea de Litere și Filosofie din Iași. Fiind mobilizat, va fi obligat să le întrerupă din nou din cauza războiului. Cade prizonier la Turtucaia (1916) și se va întoarce din captivitate la începutul anului 1918, în urma intervenției lui C. Stere, fostul director al „Vieții românești" și persoană influentă pe lângă autoritățile germane din Capitala ocupată. Redactor la ziarul „Lumina", revine la Iași, unde este numit în 1919 subdirector al Teatrului Național, fiind în același timp, împreună cu Mihail Sadoveanu, redactor al revistei „Însemnări literare". Prim-redactor al „Vieții românești" în 1920, redactor al revistei „Lumea", alături de Mihail Sadoveanu, Tudor Arghezi, Mihai Codreanu, Mihail Sevastos ș.a. (1924–1926), director al Teatrului Național din Chișinău (1926–1927), inspector general al teatrelor pentru Moldova (1930), va mai conduce temporar Teatrul Național din Iași (1934). Inițiază în ianuarie 1936, împreună cu Mihail Sadoveanu și Gr. T. Popa, revista „Însemnări ieșene" și este ales membru corespondent al Academiei Române (mai 1936). Debutează în 1904, încă de pe băncile liceului, la revista umoristică „Belgia Orientului", sub semnătura Top, cu poezia intitulată *M-am procopsit*. Publică în „Dumineca", „Revista noastră", „România ilustrată", „Sămănătorul", „Neamul românesc literar", „Ramuri", „Viața socială", „Teatrul" (1912–1913, unde este redactor), „Bilete de papagal", „Adevărul literar și artistic", „Revista Fundațiilor Regale" ș.a. A mai semnat G. T., G. Top, L.V., T., T. & S. (cu Mihail Sevastos), X, Y. Stop și cu pseudonimele G. Dăianu, Gerilă, P. Nicanor & Co. (cu G. Ibrăileanu ș.a.), M.

Piscobomba, G. Struma, Tockeramură. Debutează editorial în 1916 cu două volume emblematice, *Balade vesele* (în edițiile următoare titlul va fi *Balade vesele și triste*) și *Parodii originale*, cărți retipărite de mai multe ori în timpul vieții poetului. Deși în fugă (era în ajunul războiului), critica le-a primit cu elogii. Mai târziu, în 1926, i se va decerna Premiul Național pentru Poezie.

Autorul *Baladelor vesele și triste* se înscrie în poezia românească din secolul al XX-lea ca unul din puținii reprezentanți ai umorului liric. Spirit lucid, înzestrat cu o remarcabilă inteligență artistică, **T.** se definește în primul rând prin autoironie, prin cenzurarea propriilor sentimente. În același timp, se relevă ca poet al anotimpurilor, pastelist și miniaturist. În umorul lui se ascunde aproape totdeauna o notă de melancolie, uneori de tragism. Prin temele abordate, ca și prin limbajul liric, este în bună măsură un poet tradiționalist. M. Eminescu, George Coșbuc, Duiliu Zamfirescu, precum și folclorul au fost marile lui modele. *Balada morții*, o piesă antologică, reia motivul *Mioriței*, în care moartea e văzută ca reintegrare cosmică. Totul se petrece în acorduri grave, ce sugerează destinul uman, efemer în comparație cu natura veșnică și impasibilă. Omul se afundă sub troianul vremii și al uitării, contopindu-se treptat cu elementele cu al căror ciclu se identifică: „Astfel, tot mai neștiut/ Spre adânc îl fură/ Și-l îngroapă-n sânu-i mut/ Veșnica Natură.// Vara

trece; pe cărări/ Frunza-n codru sună./ Trec cernite înserări,/ Nopți adânci cu lună”. Alte texte memorabile sunt *Balada munților*, poem al transhumanței și al toamnei, ori *Balada popii din Rudeni*, unde contemplația se însoțește cu o discretă notă de umor. În pasteluri **T.** cultivă o poezie delicată, suavă și grațioasă, ca în *Rapsodii de primăvară*, comunicând exuberanța și vitalitatea anotimpului tinereții, și se manifestă ca un colorist și un artist al miniaturii (*Sfârșit de vară*). Un zâmbet abia schițat se simte în fiecare vers, dar autoironia, cenzura lirică nu acționează efectiv decât în *Rapsodii de vară* și în *Rapsodii de toamnă*. E o atitudine specifică lui **T.**, care își recunoaște sentimentalismul și îl persiflează, scoțând de aici cu totul alte efecte decât cele banalizate de o întreagă falangă de epigoni romantici. Deși nu ajunge până la desființarea efuziunii lirice, umorul său izbutește să coloreze altfel emoția, să îi dea o notă insolită, în care frapează îmbinarea de surâs și melancolie, de veselie și tristețe, de comic și tragic. Revelatoare este tonalitatea din *Rapsodii de toamnă*, o adevărată tragicomedie a ființelor plăpânde și neajutorate, surprinse de venirea iminentă a iernii. În cadrul viziunii fabulistice se reconstituie un mic univers uman față de care poetul încearcă sentimentul compasiunii. Dacă întregul discurs poetic e scris cu vervă, cu o anume tentă ironică și un anume ton glumeț, finalul aduce expresia mai limpede a lirismului lui **T.**, care dobândește valori sporite, prin contrast cu restul poeziei: „Gâze, flori întârziate!/ Muza mea satirică/ V-a-nchinat de drag la toate/ Câte-o strofă lirică.// Dar când știu c-o să vă-nghețe/ Iarna mizerabilă,/ Mă cuprinde o tristețe/ Iremediabilă...”. El este, în același timp, un poet melancolic al singurătății, al liniștii silvestre și al înnoptării (*Balada călătorului*), al nestatorniciei și al trecerii ireparabile a timpului, ca în *Balada chiriașului grăbit*, unde realitatea cotidiană, tratată epic (modalitate caracteristică liricii lui) și tonul jucăuș relevă în subtext un sens filosofic: „Trec anii, trec lunile-n goană/ Și-n zbor săptămânile trec./ Rămâi sănătoasă, cucoană,/ Că-mi iau geamantanul și plec!// Eu nu știu limanul spre care/ Pornesc cu bagajul acum,/ Ce demon mă pune-n mișcare,/ Ce taină mă-ndeamnă la drum./ Dar simt că m-apasă păreții,/ Eu sunt chiriaș trecător:/ În scurtul popas al vieții/ Vreau multe schimbări de decor”. Efortul de a evita și chiar de a se război cu sentimentalismul desuet e vizibil aproape în tot locul în poezia lui **T.**,

Desen de Marcel Iancu

rezultatele nefiind însă întotdeauna cele așteptate. Definitorii pentru umorul liric sunt poeziile-confesiuni *Pagliaccio* și *Testamentul unui poet cunoscut*, nu cele mai bune, dar cele mai explicite, unde zâmbetul autoironic are prospețime și o deschidere mai largă asupra destinului uman. Umorul și inteligența artistică sunt confirmate pe deplin în *Parodii originale*. Poetul își amendează propriul sentimentalism (ca în *Un începător de talent: Apostrofe la lună*), dar nu îl iartă nici pe cel al confraților. Satirizează idilismul rural și romanțios, retorismul patriotard, simbolismul excentric și clișeele de toate nuanțele, parodiile fiind – așa cum le-a definit autorul – „adevărate pagini de critică literară în pilde”. Cele mai multe s-au ivit în timpul polemicilor purtate cu adversarii literari ai „Vieții românești”, dar și ca percepție plină de duh a scrierilor unor poeți reputați. Inteligența artistică a lui **T.** e dublată de capacitatea de a utiliza diverse chei muzicale, de a se identifica

și chiar de a se uita pe sine în model – cum observa G. Călinescu –, astfel încât parodiile după Homer, după Octavian Goga și mai ales după Tudor Arghezi ajung să concureze originalul. El își însușește perfect variațiile și plasticitatea limbajului arghezian, iar textul evoluează de la miniatural și sugestie („Printre cimbru și susai,/ Fir plăpând de păpădie/ Nalță, greu, în vârf de pai,/ Un bănuț de floare vie") la violență și cruditate verbală („În două surcele de vreasc să se facă/ Picerele tale, făptură buimacă./ Plesni-ți-ar timpanul,/ Să n-auzi când trece traivanul./ Să uiți la cetanii tipicul/ Și psalmii în zi de Crăciun./ Să n-ai după masă tutun./ Să-ți pută buricul"). Artist al formei, **T.** este un poet cu un registru literar totuși limitat. Un oarecare spirit facil, un anume retorism nu îi sunt străine. Mai ales în volumul *Migdale amare* (1928), alături de virtuozitatea imagistică (*Cioara*), se resimte stilul propriu cronicii rimate, schiței și polemicii versificate (*În jurul unui divorț, Expunere de motive*). Poezia se salvează, totuși, în mare măsură prin umor, adesea grefat pe fondul melancoliei, ca și prin expresia ei plastică impecabilă. Aceste calități îi conferă individualitate într-o epocă încă marcată de epigonism clasic și manierism simbolist. **T.** a scris și proză, oscilând între schițe de tip I. L. Caragiale (*O aventură*) și evocarea naturistă sadoveniană (*Țara de dincolo de negură*). În volumul *Scrisori fără adresă* (1930), subintitulat „proză umoristică și pesimistă", dominante rămân tot verva comică și spiritul parodic. Remarcabilă este *Domnia lui Ciubăr–Vodă*, inteligentă pastișă a stilului cronicarilor, împănat cu neologisme – acestea joacă un rol-cheie în mai toată opera lui **T.** –, autorul procedând la desolemnizarea lucrurilor sfinte, la „modernizarea" lor, de unde și efectul comic. A lăsat și o serie de scrieri memorialistice: *Amintiri din luptele de la Turtucaia* (1918), *În gheara lor…* (1920), parte reluate în *Pirin-Planina* (1936), carte subintitulată „episoduri tragice și comice din captivitate". Materia este tratată când grav, când cu umor negru, când cu duioșie, când cu spirit tonifiant. Naturistul din *Balade…* este și el prezent. Un roman abia început, *Minunile Sfântului Sisoe* (publicat în volumul *Postume*, 1938), care promitea să aibă o deschidere socială semnificativă, înfățișează Paradisul în viziune parodică. Demnă de menționat este și o conferință din 1931, *Cum am devenit ieșean*, confesiune autobiografică, una din primele evocări ale cercului de la „Viața românească". Deși nu se ridică la valoarea poetului, prozatorul **T.**, mai ales ca memorialist, este notabil.

G. Topîrceanu este un remarcabil poet liric și un mare artist, care în căutarea formelor corespunzătoare sufletului său se joacă cu degetul mic pe clapele unui pian, pe care, vrând, le-ar putea mișca într-o repezită și furtunoasă sonată.

G. CĂLINESCU

Nota definitorie a operei lui Topîrceanu este un aliaj de umor și sentimentalitate. Mai precis spus, poetul e un sentimental care își ascunde stările sufletești sub vălul umorului, al autoironiei și autopersiflării. El își preface, cum singur o spune, „în glume lacrimile clare".

DUMITRU MICU

Talentul lui epic, în latură realistă, se vede în chip elocvent în Pirin-Planina *şi* Amintiri din luptele de la Turtucaia. *Ironicul, parodistul inventiv şi caustic devine aici serios, cu simţul tragicului, sensibil la cruzimile şi haosul războiului. Vorbeşte de moartea „ce se plimbă cu mâinile la spate" ca o curtezană şi de „starşii ciasovoilor" care-i terorizează pe prizonieri. Proza este superioară estetic şi-i are, ca personaje centrale, pe „homo balcanicus" (*european prin definiţie geografică şi comitangiu prin naştere*) şi pe un intelectual nord-dunărean (naratorul, identificat cu autorul de pe copertă) care trece prin barbariile unui război fără noimă. Un război în care se confruntă neamurile, mentalităţile, caracterele specifice, urile vechi şi absurde, istoriile crude şi, bineînţeles, dramele umane. Topîrceanu prinde toate aceste aspecte într-o proză confesivă, fără digresiuni lirice, fără metafore solemne, cu portrete sumare şi mici scene de lagăr pline de vervă realistă. Proză documentară? Putem spune şi aşa, însă însemnările confesive ale lui Topîrceanu reprezintă mai mult decât un reportaj de război confuz şi apocaliptic în forme tragic-burleşti. Confesiunea, acumulând multe detalii crude de existenţă şi având o expresivitate superioară, se transformă într-o naraţiune cu valoare estetică. În genul ficţiunii nonficţiunii, ea este o operă mai mult decât notabilă în literatura noastră.*

EUGEN SIMION

SCRIERI: *Balade vesele*, București, 1916; *Parodii originale*, București, 1916; *Amintiri din luptele de la Turtucaia*, București, 1918; *În gheara lor… Amintiri din Bulgaria și schițe ușoare*, București, 1920; *Strofe alese. Balade vesele și triste*, Iași, 1920; ed. 3, București, 1928; *Bacilul lui Koch*, Iași, 1927; *Migdale amare*, București, 1928; *Jos cortina!*, București, 1929; *Scrisori fără adresă. Proză umoristică și pesimistă*, București, 1930; ed. 2, București, [1934]; *Pirin-Planina. Episoduri tragice și comice din captivitate*, București, 1936; *Postume*, îngr. Otilia Cazimir, București, 1938; *Opere*, I–II, îngr. și pref. Al. Săndulescu, București, 1955; *Versuri și proză*, îngr. și pref. Virgiliu Ene, București, 1968; *Minunile Sfântului Sisoe*, îngr. și pref. George Sanda,

Iași, 1972; *Scrieri*, I–II, îngr. și introd. Al. Săndulescu, București, 1983; *Pagini de proză*, îngr. și postfață Mihail Iordache, Iași, 1985; *Despre teatru, însemnări și digresii*, îngr. și pref. Constantin Paiu, Iași, 1991; *Minunile Sfântului Sisoe (jurnal, fragmente, note, variante)*, îngr. George Sanda, București, 1992; *Țiganul în cer*, îngr. și pref. George Sanda, București, 2002; *Opera poetică*, îngr și pref. Daniel Corbu, Iași, 2007. **Traduceri:** Shakespeare, *Visul unei nopți de vară*, Iași, 1921.

Repere bibliografice: Ibrăileanu, *Opere*, II, *265–273*; Arghezi, *Scrieri*, XXIII, *373–374*, XXVII, *167–170*; Davidescu, *Aspecte*, *35–36*, *539–540*; Aderca, *Contribuții*, I, *338–340*; Ralea, *Scrieri*, II, *139–142*; Lovinescu, *Ist. lit. rom. cont.*, II, *120–122*, III, *255–257*; Sebastian, *Jurnal*, *181–183*; Constantinescu, *Scrieri*, V, *125–130*; Călinescu, *Opere*, I, *1128–1135*, III, *660–665*, IV, *609–623*, VII, *1060–1064*, VIII, *705–706*, *1070–1073*; Lovinescu, *Ist. lit. rom. cont.*, *140*, *263*; Ivașcu, *Confruntări*, II, *225–226*; Vianu, *Opere*, V, *249–250*; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *743–747*, *Ist. lit.* (1982), *826–831*; Al. Săndulescu, *G. Topîrceanu. Viața și opera*, București, 1958; Constantin Ciopraga, *G. Topîrceanu*, București, 1966; Virgiliu Ene, *George Topîrceanu*, București, 1969; Ciopraga, *Lit. rom.*, *301–320*; Micu, *Început*, *274–293*; Cioculescu, *Itinerar*, I, *194–205*; Săndulescu, *Citind*, *160–166*; Lidia Gavrilescu, Maria Saliniuc, *G. Topîrceanu. Biobibliografie*, Iași, 1974; Pillat, *Itinerarii*, *167–220*; Piru, *Ist. lit.*, *246–248*; Mircea Handoca, *Pe urmele lui George Topîrceanu*, București, 1983; Zamfir, *Cealaltă față*, *64–81*; Grigurcu, *Eminescu–Labiș*, *232–242*; Micu, *Scurtă ist.*, I, *342–343*; Scarlat, *Ist. poeziei*, IV, *106–108*; George Sanda, *G. Topîrceanu, inedit*, București, 1997; *Dicț. analitic*, I, *81–82*, III, *273–275*; Liviu Grăsoiu, *George Topîrceanu sau Chiriașul grăbit al literaturii române*, București, 1999; *Dicț. esențial*, *832–833*; Elvira Sorohan, *Topîrceanu – poezia ironiei și ironia poeziei*, CL, 2002, 5; Dascal, *Aventuri*, *51–69*; Silvia Popescu, *George Topîrceanu în amintirile contemporanilor*, Iași, 2006; Manolescu, *Istoria*, *517–520*; Al. Săndulescu, *G. Topîrceanu, memorialist*, RL, 2008, 6; Dumitru Hâncu, *Sadoveanu și Topîrceanu*, RL, 2008, 51–52; Simuț, *Vămile*, *281–284*. ***Al.S.***

TOPOLOG, Ion (pseudonim al lui Ion D. Popescu; 27.XII.1933, Berislăvești, j. Vâlcea – 13.VIII.2021, Brașov), prozator, poet. Este fiul Floarei (n. Diaconu) și al lui Dumitru Popescu, țărani. Frecventează școala primară în satul natal, apoi este elev al Școlii Normale „Andrei Șaguna” din Sibiu. Student al Facultății de Filologie–Istorie din cadrul Universității din Cluj (1952–1956), lucrează după licență la ziarul clujean „Făclia”, iar după câteva luni este angajat profesor de limba și literatura română la liceul din Rupea. Între 1960 și 1962 e, succesiv, sufleur și secretar literar-muzical la Teatrul Muzical „Gheorghe Dima” din Brașov, dar revine în învățământ, ca profesor la Liceul „Andrei Șaguna” din Brașov, unde din 1990 va fi o perioadă director. E îndrumător al revistei școlare „Muguri” și contribuie la realizarea unui anuar al liceului. Coordonează cenaclul literar „Astra” (1968–1987). În 1996 întemeiază Editura Dealul Melcilor, iar în 1998 revista cu același nume. După 1994 va fi lector la Facultatea de Filologie a Universității din Brașov, apoi la Facultatea de Jurnalism a Universității Româno–Canadiene (2001–2003). Debutează în ziarul clujean „Făclia” (1954), cu povestirea *Prietenul meu*, semnată Ion Popescu-Horști. Colaborează cu proză, versuri, însemnări și note critice la „Astra”, „Caiete de literatură”, „Brașovul literar și artistic”, „Steaua”, „Tribuna”, „Luceafărul”, „Cronica”, „România literară”, „Karpaten Rundschau”, „Foaie pentru minte, inimă și literatură”, „Luceafărul românesc” (Canada). Prima carte, un microroman cu subiectul plasat în timpul războaielor daco–romane, *Lovituri din umbră*, scris în colaborare cu Paul Antim (pseudonimul lui Voicu Bugariu), îi apare în 1967. Între 1993 și 2000 e secretar, apoi secretar adjunct al Asociației Scriitorilor din Brașov, care îi acordă premii în 1977, 1982, 1995 și 2004.

Lovituri din umbră și culegerea de schițe, povestiri și nuvele *O parte de continent* (1968) jalonează aria tematică în care se va mișca proza lui **T.** Volumul de proză scurtă are aspectul unui repertoriu de exerciții de expresie pe teme date, cu episoade surprinzând amintiri, întâmplări ciudate, momente de modificare imprevizibilă a stării de spirit a personajelor, cu predilecție adolescenți visători și nostalgici, tineri intelectuali, mai ales din mediile didactic și industrial. Un roman de dragoste, *Denisa* (1970), cu o acțiune desfășurată la Brașov, este urmat de *Torna, torna, fratre* (1971), altă narațiune istorică de serie. Romanul *Pașii* (1973) reia intriga de iubire din *Denisa* într-o secvență temporală ulterioară și în modalitate confesivă: un fel de monolog adresat sieși de protagonistul-narator, un tânăr savant fizician. Același stil al subiectivizării organizează materia narativă a romanului *Cicoarea* (1977). Povestea de iubire, evocată și aici, retrospectiv, se proiectează pe fundalul unui oraș provincial. Lumea provincială apare configurată într-o gamă de înfățișări tratate în registrul observației realiste, în cel al reveriei juvenile sau în cel al șarjei caricaturale. O carte de povești și povestiri morale, *Nufărul alb* (1982), precedă alt grup de romane: *Urmașii lui*

Euclid (1986), explorare epică a mediului școlar din Brașovul anilor ’70–’80 ai secolului trecut, apoi *Chemarea țărmului la Aquileia* (1993), narațiune istorică pe o temă romană, cu acțiunea în vremea împăratului Aurelian, și „romanul țărănesc” *Tatăl și fiul* (1995). Scris în maniera unei narațiuni în epistole, *Chemarea țărmului…* este o meditație – ale cărei teme sunt iubirea, puterea, prietenia, dar și destinul romanității, în speță, al celei răsăritene – pusă pe seama scepticului arhitect roman Iulius Sextus Valens, epicureul autor al scrisorilor către prietenul Aetius, funcționar roman în Dacia. Volumul de versuri *Dealul Melcilor – Snail’s Hill* (1998), editat în versiune română și engleză, cuprinde douăzeci și unu de poeme de dragoste ce amintesc tonalitatea imnului, a ditirambului. **T.** a mai semnat, în aceeași linie a productivității mediocre, literatură memorialistică: *Scrisorile tatălui către fiul său* (2009), de călătorie: *Spre Țara Făgăduinței: Israel* (2007) sau vieți romanțate: *Inelul de aur sau Povestea iubirii dintre George Enescu și Maria Cantacuzino (Maruca)* (2011).

SCRIERI: *Lovituri din umbră* (în colaborare cu Paul Antim), I–II, București, 1967; *O parte din continent*, București, 1968; *Denisa*, București, 1970; *Torna, torna, fratre*, București, 1971; *Pașii*, București, 1973; *Cicoarea*, București, 1977; *Nufărul alb*, București, 1982; *Urmașii lui Euclid*, București, 1986; *Chemarea țărmului la Aquileia*, Brașov, 1993; *Tatăl și fiul*, Chișinău, 1995; *Dealul Melcilor–Snail’s Hill*, ed. bilingvă, tr. Corina Bugeanu, București, 1998; *Povestiri de la Pontul Euxin*, Brașov, 2002; *Telescop pe Dealul Melcilor*, Brașov, 2003; *Călătorind în China*, ed. bilingvă română–chineză, Brașov, 2004; *Chiron*, Brașov, 2005; *10 poeme de seară*, Brașov, 2006; *Spre Țara Făgăduinței: Israel*, Brașov, 2007; *Scrisorile tatălui către fiul său*, Brașov, 2009; *Inelul de aur sau Povestea iubirii dintre George Enescu și Maria Cantacuzino (Maruca)*, Brașov, 2011.

Repere bibliografice: Magdalena Popescu, *„O parte din continent”*, GL, 1968, 40; Mircea Iorgulescu, [*Ion Topolog*], RL, 1970, 36, LCF, 1973, 40; Voicu Bugariu, [*Ion Topolog*], AST, 1970, 9, 1974, 2; Sorianu, *Contrapunct, 205–207*; Viola Vancea, *„Torna, torna, fratre”*, RL, 1972, 4; Constantin Hârlav, *„Pașii”*, TR, 1974, 7; Cristea, *Domeniul, 344–347*; Regman, *Noi explorări, 167–173*; Ermil Rădulescu, *Despre tineri*, CNT, 1987, 11; Gheorghe Glodeanu, *Liceenii*, TR, 1988, 14; Negoiță Irimie, *Topologul văzut dintr-un zgârie-nori*, TR, 1994, 7; Victor Sterom, *„Dealul Melcilor”*, AST, 1999, 12; Vasile, *Proza, 273–276*; Vasile, *Poezia, 274–276*; Voicu Bugariu, *Ion Topolog – o mitologie a iubirii*, București, 2011.

C.H.

TORNEA, Florin (3.IV.1914, București – 9.VIII.1989, București), poet, istoric literar, traducător. Probabil absolvent al Facultății de Drept din București, **T.** va lucra, după al Doilea Război Mondial (la care, pare-se, ar fi participat fiind corespondent de pe front), ca redactor la „Rampa” și „Flacăra”, în cadrul secției de proză a Editurii de Stat pentru Literatură și Artă, în calitate de conferențiar la Institutul de Teatru „I. L. Caragiale” din București, de cercetător la Institutul de Artă al Academiei RSR și ca redactor și redactor-șef adjunct la revista „Teatrul” (1968–1977). Debutează în 1931, cu cronici și comentarii literare, la „Omul liber”, ulterior fiind prezent și în „Națiunea română”, „Jurnalul literar”, „Victoria”, „Înainte”, „Orizont”, „Revista literară”, „Lupta CFR”, „Revista muncei”, „Gazeta literară”, „România liberă”, „Contemporanul”, „Viața românească”, „Tribuna” ș.a. Prima carte, eseul liric *Estetica iubirii*, i-a apărut în 1936.

În volumul *Pasărea albă*, tipărit în 1946, **T.** reunește poeme în tonalitate whitmaniană și maiakovskiană, poetul rus fiind și amintit într-un vers. Din păcate, textelor le lipsesc vigoarea și prospețimea fremătătoare, atât de caracteristice vocilor imitate. În spiritul, dacă nu în litera vremii, versurile sunt „revoluționare” la modul declarativ, diluat retoric: „Pumnii aceștia butucănoși și tari/ care au robotit pentru altul/ și palmele astea crăpate și aspre/ care-au împins coarne de plug/ pe brazdele altuia,/ s-au înfrățit/ și parcă susțin cerul/ și-l mângâie azi”. Ideea structurantă a discursului (doar cu intermitențe poetic) e contrastul radical, marcat maniheist, între viața de altădată a mulțimii muncitoare și cea din momentul răsturnărilor postbelice: până deunăzi pentru cei mulți cerul era negru, murdărit „cu tină”, era neagră chiar și lumina, căci „o astupa boierul”, oamenii erau duși la război ca vitele la tăiere: „Cu fețele supte,/ cu hainele rupte,/ cu frigul în oase,/ cu oasele roase/ de boli, de nevoi,/ flămânzi, triști și goi”; după întoarcerea armelor cerul s-ar arăta „doldora de lumină: lumină albă – odihnitoare”, iar „masele au prins să se miște/ ca niște/ torțe/ uriașe,/ cu foc nestins în ele,/ păduri de brațe –/ pătrunse de vânt prielnic –/ au foșnit”. Pentru a nu lăsa nici un dubiu asupra sensului acestui tip de „vizionarism”, **T.** va publica în 1947, separat, discursivul poem politic *Noiembrie, șapte*, după cum semnează și câteva broșuri propagandistice ori traduce „literatură” de același gen.

Dar în cele din urmă abandonează versul propagandistic și se consacră studierii dramaturgiei și teatrului românesc. Îi apar lucrările *Un artist cetățean – Costache Caragiale* (1954) și *Rolul lui C. Aristia și C. Caragiale în formarea artei teatrale la noi*, iar împreună cu Simion Alterescu întocmește o monografie a Teatrului Național din București (1955) și realizează, în colaborare cu Al. Niculescu, antologia *Primii noștri dramaturgi* (1956). Paginile de istorie literară au, în pofida apăsatei amprente ideologice a momentului, meritul de a încerca să contribuie la cunoașterea unor perioade, momente și personalități din istoria dramaturgiei și a vieții teatrale românești, înmagazinând mai ales informație culeasă din periodice și arhive. În schimb, amplul studiu introductiv la o ediție din dramaturgia lui Mihail Sorbul (1956) include o exegeză critică de natură a reliefa judicios sensurile textelor. Observațiile privind *Patima roșie*, bunăoară, punctează faptul că, sub aparența de „anecdotă dramatizată", piesa „îndemna la lungi meditații" într-o vreme când se montau aproape numai spectacole de divertisment, că autorul opunea teatrului bulevardier un teatru de idei, urcând pe scenă „o lume bolnavă, dezaxată, conștientă de această dezaxare, dornică să se smulgă din propria ei piele, să-și caute o altă condiție umană, dar stăruind totuși – otrăvită – să-și afle rezolvarea în cadrele acestei condiții". Opinii pertinente, chiar dacă nu lipsesc pedalările sociologiste, sunt formulate și asupra altor piese, îndeosebi asupra celeilalte „comedii tragice" a lui Mihail Sorbul, *Dezertorul*. Documentat și cu o bună aplicare la subiect este, de asemenea, studiul introductiv la monografia consacrată de Victor Bumbești lui Paul Gusty (1964). Substanțială se dovedește însă prezența lui **T.** în paginile revistei „Teatrul", unde scrie cronici dramatice, comentarii cu miză teoretică, articole de istorie a teatrului românesc, realizează interviuri și face traduceri din Bertolt Brecht (poeme, piesa *Excepție și regulă*), din Peter Weiss (piesa *Hölderlin*) ș.a. De altfel, în afara mai multor tălmăciri „pe linie" în anii '50, a mai transpus din teatrul lui Brecht *Domnul Puntila și sluga sa Matti* (pusă în scenă la Iași în 1960), *Ascensiunea lui Arturo Ui* (reprezentată la Craiova în 1962), *Sweik în al Doilea Război Mondial* (jucată la Baia Mare în 1975), *Dublul B* (montată la Teatrul „Ion Creangă" în 1978) ș.a., dar și din Nikolai Virta (*Undeva, într-o țară sau Complotul condamnaților*, Teatrul Național din București, 1949) și Rolf Hochhuth (*Vicarul*, Teatrul „Lucia Sturdza Bulandra", 1972).

SCRIERI: *Estetica iubirii*, București, 1936; *Pasărea albă*, București, 1946; *Noiembrie, șapte*, cu desene de Ligia Macovei, București, 1947; *Un artist cetățean – Costache Caragiale*, București, 1954; *Teatrul Național „I. L. Caragiale" (1852–1952)* (în colaborare cu Simion Alterescu), București, 1955; *Rolul lui C. Aristia și C. Caragiale în formarea artei teatrale la noi*, f.l, f.a. **Antologii:** *Primii noștri dramaturgi*, introd. edit., București, 1956 (în colaborare cu Al. Niculescu); ed. București, 1960. **Traduceri:** Ödön de Horváth, *Tineret păgân*, București, 1945; *Marea fericire de a trăi în epoca stalinistă*, București, 1950 (în colaborare cu Irina Popescu); *Stahanoviștii din Moscova*, București, 1951 (în colaborare cu Z. Pop); N. N. Leașko, *Cu turma în stepă*, București, 1952 (în colaborare cu Igor Porubin); Aleksandr Bîlinov, *Metalurgiștii*, București, 1953 (în colaborare cu Igor Porubin); Nikolai Panov, *Dorința arzătoare*, București, 1954 (în colaborare cu Ana Mișea); Bertolt Brecht, *Capete rotunde, capete țuguiete sau Cine adună se adună: o poveste de groază*, București, 1966, *Ascensiunea lui Arturo Ui*, în Bertolt Brecht, *Opera de trei parale*, pref. V. Moglescu, București, 1967.

Repere bibliografice: [Sașa Pană], *„Pasărea albă"*, „Revista literară", 1946, 9; Piru, *Panorama*, *196–197*; Alecu Popovici, *Un cărturar*, RL, 1989, 35; Dumitru Solomon, *Un prieten al dramaturgilor*, TTR, 1989, 9; Micu, *Ist. lit.*, *759*; Antoaneta Iordache, *Oglinzile lui Kincses asupra lui Brecht, la Craiova*, TTR, 2003, 11–12. ***D.Mc., V.D.***

TOROUȚIU, I.E. **[Ilie E.]** (17.VI.1888, Solca, j. Suceava – 23.XI.1953, București), istoric literar, editor, traducător.

Este fiul Ecaterinei (n. Chiriuc) și al lui Toader Torouți, agricultori. Școala primară și două clase „supraprimare" (conform legislației austriece) le face în localitatea natală. Cu o pauză de un an, în care e secretar la Judecătoria Ocolului, în 1902 devine elev al Liceului Greco-Oriental din Suceava, pe care îl va absolvi în 1910. În toamna aceluiași an se înscrie la Facultatea de Filosofie a Universității din Cernăuți, unde, între alții, îi are profesori pe Sextil

Pușcariu, Silvestru Octavian Isopescul și pe Mathias Friedwagner, care, devenit rector al Academiei de Științe Sociale și Umaniste din Frankfurt pe Main, îl cheamă în primăvara lui 1912, la recomandarea lui Sextil Pușcariu, ca asistent la Lectoratul de limba română, chiar atunci înființat. În pofida stăruințelor profesorului german, în ciuda perspectivelor unui doctorat rapid, **T.** renunță la post. După ce-și dă primele examene, revine în vară la Cernăuți, unde efectuează stagiul militar. Se întoarce la Frankfurt pentru a-și încheia studiile parțiale. Din nou în Bucovina, va pregăti în vara anului 1914 teza de licență, pe care nu o va putea susține din cauza declanșării războiului. Ca licean, colaborase cu traduceri la „Răvașul" (Cluj, 1907) și la „Ramuri" (1908), publicând apoi folclor la revista „Ion Creangă" (Bârlad, 1908), proză la ziarul „Patria" (Cernăuți). În aceeași perioadă își face debutul editorial cu traducerea piesei *Maria Magdalena* de C. F. Hebbel (1909). În contextul discriminării populației românești din „ducatul Bucovinei" al Imperiului Habsburgic, elaborează lucrări de sociologie statistică referitoare la structura etnică a diferitelor categorii socioprofesionale și evoluția procentajului de români din această provincie: *Românii și clasa intelectuală din Bucovina* (1911), *Românii și clasa dirigentă din Bucovina* (1911), *Românii și clasa de mijloc din Bucovina* (I–II, 1912), *Poporația și clasele sociale din Bucovina* (1916). Încorporat în armata austriacă la 1 august 1914, se întoarce din Galiția sub pretextul îmbolnăvirii, iar în decembrie se refugiază în România. La București este profesor la Liceul „Sf. Sava", apoi la Liceul „Cantemir Vodă", iar ulterior scoate „Revista Bucovinei" (1916) și înființează Tipografia și Editura Bucovina, axându-se pe cercetare și editare, punând în practică inițiative de promovare și consolidare a culturii naționale, cum ar fi o bibliotecă de popularizare, publicarea unor importante colecții de documente sau a scrierilor unor autori debutanți. Conduce, împreună cu Barbu Theodorescu, revista „Floarea soarelui" (1927–1929), al cărei articol-program, cam desuet (căutarea unui „refugiu în atmosfera patriarhală de la țară" și „reclădirea templului pentru cultul frumosului și închinarea adevărului"), atrage îndeobște colaborări modeste, dar unde el va publica articole și studii literare, ca și în „Făt-Frumos", „Litere", „Revista germaniștilor români" (e secretar de redacție în 1932–1938), „Convorbiri literare" (director în 1939–1944) ș.a. Devine membru al Societății Scriitorilor Români în 1935. Abuzurile regimului comunist de după al Doilea Război Mondial îl lasă fără tipografie, fără arhive și fără propriile lucrări. Totuși, prin testament el donase Academiei Române, al cărei membru corespondent era din 1936, un bogat material documentar (în special scrisori), păstrat într-un fond arhivistic la Biblioteca acestei instituții. A mai semnat I. E. Oltean, Un bucovinean, Delacetate, Luca Teișor, I. Corradini, Iluță, Un român ortodox etc.

Stăpânit de sentimentul datoriei față de lumea din care provenea, **T.** a început prin a publica lucrări pe care le considera utile oamenilor de la sate, precum *A fost odată…* (1911), o culegere de „povești și cântece poporale", și *Frunză verde…* (1914), „cântece poporale din Bucovina", dar și broșuri cu traduceri religioase. Moralizator se vrea și primul său volum de proză scurtă, *Chipuri*, apărut în 1912. Subiectele au în atenție destine nefericite, dar narațiunile sunt prea modeste ca expresie literară. Convins de rostul moralei sănătoase, religioase, el se declară revoltat de proliferarea în Europa a unor forme de artă care abdicaseră de la regulile clasice, făcând în *Modernismul. Simbolism–impresionism–expresionism* (1926) o analiză plină de sarcasm a noilor orientări. Încearcă să deceleze cauzele acestor „devieri", recunoaște dreptul noilor generații de a se manifesta altfel decât predecesorii, acceptă începuturile simbolismului și ale impresionismului, dar critică decadența spre care s-au îndreptat și consideră expresionismul o aberație, conchizând cu glas înalt că „aceste curente bolnave" nu aduc decât „haos, dezordonare în formă, obscuritate în fond, imoralitate în duh și carne", toate cu grave efecte antisociale. Bun cunoscător al limbii și literaturii germane, **T.** face câteva cercetări de literatură comparată, încercând să prezinte receptarea unor autori în România. Cea mai reușită este *Heinrich Heine și heinismul în literatura românească* (1930), unde se schițează o biografie a poetului, precum și o scurtă caracterizare a poeziei sale, marcată de contradicțiile omului, oscilând între „cântecele de nesfârșită gingășie, simple, divin de profunde", cu o limbă melodioasă, care le transformă „într-o adiere, într-un tainic freamăt", și texte de o „rece și distrugătoare ironie", totul dominat de o „triumfătoare bucurie a spiritului de continuă negațiune", de un „sarcasm fără măsură și

mefistofelic”. **T.** se declară dezamăgit de echivalările românești și afirmă tranșant că „nu avem nici un singur traducător al lui Heine”. Prin analiză concede că doar unele versiuni ale lui St. O. Iosif sugerează melodicitatea originalului, deși cu riscul trădării unor sensuri sau nuanțe. O amănunțită inventariere a traducătorilor și a tălmăcirilor este completată cu un „tablou sinoptic”, unde fiecărui titlu din opera lui Heine îi corespunde informația privind autorii și locurile de apariție pentru versiunile românești. Alte lucrări pe același tipar – *Carmen Sylva în literatura românească* (1924), *Immanuel Kant în filosofia și literatura română* (1925), *Hermann Sudermann în literatura românească* (1930) – sunt și mai modeste. Poate mai împlinită ar fi fost monografia despre Goethe, din care a publicat unele fragmente în periodice și în broșura *„Hermann și Dorothea”. Ienăchiță Văcărescu (Pagini din monografia „Goethe”)* (1931). Probabil cea mai importantă, dar și, prin voia întâmplării, mai puțin cunoscută contribuție de istorie literară a lui **T.** este lucrarea *Exegeza eminesciană,* parțial editată postum, în 2002, o minuțioasă și plină de devoțiune întreprindere, din care nu s-au păstrat decât părțile publicate în „Convorbiri literare”, circa o treime din volumul plănuit să apară în 1949, în preajma centenarului nașterii poetului. Având ca subtitlu *Poeziile antume din punct de vedere filologic*, studiul s-ar fi vrut încununarea unei susținute preocupări pentru corecta cunoaștere, interpretare, editare și difuzare a operei lui Eminescu, manifestată prin publicarea corespondenței și a numeroase referințe privitoare la poet în culegeri de documente, prin intervențiile din *Pagini de istorie și critică literară* (1936), determinate în special de monografiile lui G. Călinescu, la care se adaugă seria de articole despre prezența poeziei eminesciene în literaturile europene („Convorbiri literare”, 1939) și studiul *Contribuție la o viitoare ediție critică Eminescu: „Laïs”* (1942). După ce ani la rând se războise cu unii cercetători și interpreți ai vieții și operei eminesciene, **T.** purcede la restabilirea textului antumelor. Face o analiză minuțioasă a elementelor care pot contribui la definitivarea formelor, atestând subtile cunoștințe de limbă, încearcă să detecteze sensurile care ar sprijini o opțiune sau alta a poetului. Combate cu argumente actualizarea ortografiei în texte, intervențiile în punctuație, rectificarea particularităților regionale sau a celor aparținând lui Eminescu, demonstrând neobosit valoarea și funcția lor poetică. Precizează apoi criteriile după care va opera „restituirea caracterului hotărât de poet”. În fragmentele rămase de la **T.** există numai analiza a patru poezii, urmărind elementele morfologice, sintactice, fonetice, punctuația ș.a. Acolo unde consultarea manuscriselor rămâne ineficientă, el apelează la lingvistică, stilistică, folclor, etnografie, mitologie, limbi străine, la comparații cu secvențe similare din marii poeți germani. Demonstrația se desfășoară pe fondul unor considerații avântate, chiar lirice, asupra valorii creației eminesciene, însoțite de repetate reproșuri la adresa editorilor care nu au respectat voința autorului și spiritul poeziei, ei făcând astfel lecțiuni sau modificări care uneori conduc la nonsensuri ori la alterări ale eufoniei. O simbioză între cercetarea istorico-literară și munca de editare la **T.** are ca rezultat seria *Studii și documente literare* (I–XIII, 1931–1946), adevărat tezaur al culturii române. „Ceea ce *Biblia* înseamnă pentru cunoașterea lui Dumnezeu și a lumii, caută să însemne *Studiile și documentele literare* pentru zeii pământeni ai literaturii românești”, afirmă editorul în introducerea la volumul al V-lea. Opt tomuri cuprind corespondența membrilor Junimii, în special cea legată de redacția „Convorbirilor literare” (Titu Maiorescu, Iacob Negruzzi, Simion Mehedinți, pe de o parte, apoi Eminescu, I. L. Caragiale, B. P. Hasdeu, Duiliu Zamfirescu și mulți alții, pe de alta), patru volume includ cercul revistei „Sămănătorul” (N. Iorga și corespondenții săi), iar ultimul conține indicele general. Studiile lui **T.** referitoare la personalitățile care primesc sau semnează scrisorile și la operele acestora, la circumstanțele istorice, sociale, culturale în care au trăit și s-au manifestat precedă corpusurile de documente, iar notele din final aduc alte numeroase informații. Astfel, apar texte substanțiale despre viața lui Iacob Negruzzi, despre Titu Maiorescu, Eminescu, Duiliu Zamfirescu, N. Iorga, Vasile Pârvan, Simion Mehedinți. Colecția a fost apreciată superlativ, unii comentatori considerând-o „cea mai impunătoare operă de istorie literară”, „cea mai bogată culegere de scrisori literare românești”. Mai puțin relevante sunt traducerile lui **T.**, datând de la începuturile activității sale. A transpus câteva piese de teatru – C. F. Hebbel, *Maria Magdalena*, Franz Grillparzer, *Străbuna* (1914), Ludwig Anzengruber, *Porunca a patra*

(1915) –, precum și *Apologia lui Socrates* de Platon (1910), studiul *Mihail Sadoveanu* de Matthias Friedwagner (1913) ori o serie de secvențe din scrierile de popularizare a moralei religioase, aparținând lui I. C. Ryle, John Bunyan, Otto Funcke și I. R. Macduff.

SCRIERI: *Chipuri*, Cluj, 1912; *Oameni și cărți*, Solca, 1914; *Un iscusit traducător al poeziei românești în limba evreească*, Cernăuți, 1920; *Carmen Sylva în literatura românească*, Cernăuți, 1924; *Immanuel Kant în filosofia și literatura română*, București, 1925; *Modernismul. Simbolism–impresionism–expresionism*, București, 1926; *Heinrich Heine și heinismul în literatura românească*, București, 1930; *Hermann Sudermann în literatura românească*, București, 1930; *Heinrich Heine. Aprecieri și controverse în jurul cărții „Heinrich Heine și heinismul în literatura românească"*, București, 1931; *„Hermann și Dorothea". Ienăchiță Văcărescu (Pagini din monografia „Goethe")*, București, 1931; *Pagini de istorie și critică literară*, București, 1936; *Exegeza eminesciană*, îngr. Doina Rizea, pref. Nicolae C. Georgescu, București, 2002. **Ediții:** *A fost odată...*, Cluj, 1911; *Frunză verde...*, Solca, 1914; *Studii și documente literare*, vol. I, București, 1931 (în colaborare cu Gh. Cardaș), vol. II–XIII, București, 1932–1946; *Frunză verde. Cântece și basme poporale din Bucovina*, îngr. și introd. Ion Filipciuc, Câmpulung Moldovenesc, 2003. **Traduceri:** Friedrich Hebbel, *Maria Magdalena*, Cluj, 1909; Platon, *Apologia lui Socrates*, Cluj, 1910; Matthias Friedwagner, *Mihail Sadoveanu*, Cluj, 1913; Franz Grillparzer, *Străbuna*, Solca, 1914; Ludwig Anzengruber, *Porunca a patra*, București, 1915 (în colaborare cu M. Baciu).

Repere bibliografice: George Baiculescu, *„Carmen Sylva în literatura românească"*, ALA, 1924, 199; Leca Morariu, [*I. E. Torouțiu*], FF, 1926, 6, 1934, 1; Loghin, *Ist. lit. Bucov.*, *266–268*; C. V. Gerota, [*I. E. Torouțiu*], CL, 1930, decembrie, 1931, octombrie; Perpessicius, *Opere*, VI, *34–42*, *382*, VII, *259–265*, VIII, *243–253*, IX, *453–459*; Constantinescu, *Scrieri*, VI, *23–33*; Ion Gherghel, *„Heinrich Heine și heinismul în literatura românească"*, „Țara Bârsei", 1931, 2; Nicolae Roșu, [*I. E. Torouțiu*], CRE, 1931, 1 127, 1934, 2 327; Al. D. [Al. Dima], *„Studii și documente literare"*, D, 1932, 7–12; Ion Breazu, *„Studii și documente literare"*, DR, 1931–1933; N. Iorga, *„Studii și documente literare"*, RI, 1933, 4–6; C. Noica, *„Studii și documente literare"*, „Credința", 1934, 115; Mircea Florian, *Volumul IV din „Studii și documente literare"*, CL, 1934, 4; C. Dan Pantazescu, *„Studii și documente literare"*, ȚA, 1936, 1 074, 1 079, 1 084, 1 093, 1 162; Octav Șuluțiu, *„Studii și documente literare"*, F, 1936, 3; Ovidiu Papadima [*I. E. Torouțiu*], G, 1936, 7, 1937, 4; Călinescu, *Opere*, III, *566–574*; Streinu, *Pagini*, V, *302–305*; Șerban Cioculescu, *În marginea unor noi „Studii și documente literare"*, PL, 1942, 5; Bucur, *Istoriografia*, *399–400*; *Dicț. scriit. rom.*, IV, *585–587*; D. Vatamaniuc, [*I. E. Torouțiu*], „Bucovina literară", 2003, 1, 2006, 4; Liviu Papuc, [*I. E. Torouțiu*], CL, 2003, 12, 2004, 2, 11, 12, DL, 2003, 51, CRC, 2004, 6; Ion Filipciuc, *I. E. Torouțiu și proiectele sale*, CL, 2004, 2; Satco, *Encicl. Bucovinei*, II, *514–515;* Datcu, *Dicț. etnolog.*, *876*. ***C.T.***

TORȚA, revistă apărută la București, săptămânal, între 7 ianuarie și 25 martie 1945, sub direcția lui Mihail Sevastos; prim-redactor: C. Martin Conitz. Articolul-program, *Două lumi*, semnat de director, constată prăbușirea nazismului în Europa, alături stând afirmarea principiilor comuniste. Entuziasmul factice al frazelor vorbește destul de transparent despre încercarea unei grupări de foști colaboratori și redactori ai „Vieții românești" și ai „Adevărului literar și artistic" de a-și redefini opțiunile culturale în noul context politic. Poeme publică Mihail Sevastos, dar și Demostene Botez, Radu Boureanu, Magda Isanos ori N.N. Teodorescu, Elena Heroveanu, G. Bărgăuanu. În **T.** Gala Galaction îl evocă pe Al. Macedonski, Al. A. Philippide scrie articolele *Locul poeziei sociale*, *Urechea poetică*. Cât privește proza, remarcabile sunt textele semnate de Mihail Sadoveanu (*Alți oameni vechi*, *Solie la Alisandru Panțâru*, *M-am dus cu tata la vânat*, *Taina din prisaca Duruitoarei*, *Gazetele duducăi Profirița*, *Descântecele ursăriței*, toate fragmente din romanul *Lisaveta*), ca și impresiile lui Gala Galaction și Demostene Botez despre Bucureștiul în vreme de război. F. Brunea-Fox semnează reportajul intitulat *Snagovul în zodia lui Killinger*, reprezentativ pentru resentimentele provocate de aroganța nazistă. La rubrica „Vitrine" sunt consemnate romane de Olga Greceanu (*Vreau*) ori de Mircea Damian (*Rogojina*), dar și o traducere din *Neînfrânții* de Boris Gorbatov. În primul număr începe publicarea, în serial, a unui text din Antoine de Saint-Exupéry (*Prăbușirea*), iar în numărul următor Eugen Relgis scrie despre Romain Rolland. Ascuns sub inițialele D.M., cineva traduce din André Malraux fragmentul *O luptă de tancuri*. În chip, s-ar spune, implacabil, dar grăitor pentru mentalitatea epocii, de aici se ajunge la *Pipa păcii* de Ilya Ehrenburg și la *Judecată pentru trădători*, pagini tălmăcite din romanul *În sud* de Anatolie Kalinin. Alți colaboratori: N.D. Cocea, Eusebiu Camilar. ***I.I.***

TORYNOPOL, Victor (pseudonim al lui Victor Cornel Florescu; 24.XII.1922, Lugoj – 16.II.1985, București), poet.

Este fiul Mariei (n. Kakcir), originară din Cehoslovacia, și al lui Valeriu Florescu, funcționar. Urmează Școala Normală din Caransebeș (1934–1942), Școala Superioară de Cooperație din București (1942–1945), luându-și și bacalaureatul la Liceul „C. Brediceanu" din Lugoj. Va absolvi în 1950 Facultatea de Litere și Filosofie a Universității din București, fiind, în paralel, funcționar la Institutul Național al Cooperației (1945–1947) și la Banca Națională (1947–1948), cadru didactic la Catedra de pedagogie și de socialism științific de la Institutul de Studii Economice (1946–1953), director de cabinet în Ministerul Cultelor (1948–1950), secretar, apoi consilier în probleme de presă și relații culturale la Ministerul Afacerilor Externe (1950–1953). Ulterior va avea o carieră diplomatică: atașat cultural, secretar de ambasadă în Republica Populară Democrată Coreeană (1953–1955) și în Elveția (1956–1959), consilier cultural în Franța (1961–1963), ambasador în Argentina, Uruguay și Chile (1968–1973). Va mai fi director adjunct în Direcția Relațiilor Culturale (1960–1961) și la Direcția Presei (1963–1968, 1973–1982) din Ministerul Afacerilor Externe. Debutează în 1942 la „Vremea", iar editorial în 1945 cu volumul de versuri *Cartea cu sânge, pâine și cocs,* premiat de Editura Forum.

Poezia de început a lui **T.** expune peisaje halucinante, proiecții ale pauperității proletarilor și expresii vehemente ale demitizării lui Dumnezeu („copiii îl înjură pe Dumnezeu la plural"). Tonul este parțial bacovian, cu figurație expresionistă, dar și cu multe inserturi avangardiste, sugerând efectul războiului asupra subconștientului și mizând pe imagini puternice, ca niște „radioscopii", care frapează tocmai pentru că depășesc cumva litera timpului (plămânii „tușiți", femeia „cu rană pe uger/ are un copil de vânzare", viețile se „developează la subsol/ infirme, alterate în vată,/ lighean sau formol"). Critica a remarcat această lirică pe linia lui Ion Caraion, despre dematerializare, thanatos și vitalitate impusă prin erotism. De altfel, iubirea va polariza versurile ulterioare ale lui **T.,** strânse abia în 1967 în *Viscolul și armonia.* Volumul cuprinde și texte – multe din anii '40 – despre a doua conflagrație mondială, războiul fiind privit ca un „joc de șah" în care se încalcă regulile. Amintirile sunt tragice („m-am temut că într-o zi/ ar putea să moară suflul pădurii"), imaginile zguduitoare: oameni în cămăși de metal, pâine neagră de pământ, poeme de zăbrele, baionete și zăvoare. Aici tonalitatea e aproape argheziană, versul fiind, pe rând, „greu ca armura betonului", „ca tulpina plantelor perene", vibrând ca tropotul cailor și ca un izvor. **T.** crede că doar vitalismul erotic (*Surâsul Elenei,* un „scump adaos la infinit") poate înfrânge scleroza unui timp oprit în loc. Cântecele vor să cucerească un vis, așezând forța armoniei (poetice) în calea viscolului (armelor). Eul liric încearcă întoarcerea spre sine („Am putea coborî în noi"), oprindu-se, în poemul cel mai reușit, *Oglinzile,* la Narcis: „Noi, pretutindeni oglinzi în jur/ întunecăm mocirlele diametral/ și ghemul de mătase din obscur/ desfacem, unduind misterul ancestral/ am creionat pe-abecedar un paradis…/ acum privește-te cât vrei în noi, Narcis". De la maladiv și coșmaresc **T.** trece, în *Zbor prin subcuvinte* (1974), la hieratic, mitologic și metafizic. Poetul se „caută" sub povara regnului animal, vrea „subcuvintele", cele care oficiază „sardanapalice chimii/ dând fiori și muguri adâncurilor vii/ și fructe noi, ascunse gurilor tirane" (*Punctul cunoașterii*). Se conturează acum câteva teme predilecte. Cântând „subobiectele", **T.** zice: „iarba crește din mine", „nu sunt decât o plantă hrănită ritual". Este o poezie cu aspirație cosmică, tinzând spre osmoza între fervoare și înalt, spre a cuprinde „imensa Golgotă de la moluscă la Olimp" și configurând un dicționar imens de „subcuvinte", adică, după Al. Piru, „cuvinte nediferențiate din spuma originară, capabile să denumească doar *subobiecte,* forme primitive ale obiectelor". Pare o nouă poetică, în care erosul este primordial, similară, într-un chip, cu necuvintele lui Nichita Stănescu. *Artere de taină* (1979) include versuri sub pecetea misterului, cu un motiv esențial – roua – și cu o permanentă ambiguitate, pe care o susțin oglinzile, zidurile, cercurile și cristalele, poetul trăind într-un timp aproape barbian („după rouă"). A doua secțiune a cărții e una de catrene ludice, istorice sau

bucolice, intitulată *Potire aspre*: „Sorb ca o plantă potirul, înghețat/ las sitarii mei să curgă din aer". Lirica lui **T.** se situează sub semnul zborului și al fugii din calea sentimentelor („ca o dulce gazelă speriată de feline"), ceea ce se remarcă și în *Cânepa iubirii* (1982). „Ne aflăm la cumpăna iubirii" – avertizează poetul, care cântă starea cea mai pură și speră într-o altă geneză, sub „cețuri". De fapt, el visează la perfecțiunea cuplului și imaginează o scurtă istorie adamică, uzând de versuri ceremoniale despre lecții de zbor angelic, dialog epistolar cu iubita idealizată, de toposul marin, oniric, de grădini și fluturi, toate mixate dintr-o perspectivă s-ar zice optzecistă, cu rime imprevizibile și neologisme. Poema reprezentativă, și cea mai amplă, e *4 zile de dragoste,* despre Euridice și mitul orfic. **T.** se impune – crede Marian Popa – mai mult lexical și anticalofil decât sentimental, proiecțiile sale având „ceva din gravura socială expresionistă". Totuși, lirica târzie nu va mai atinge nivelul cărții de debut, cea „cu sânge, pâine și cocs", a omului „despletit și oxidat de vânt/ gata să smulgă un ultim echinox". **T.** e și autorul unui jurnal de călătorie, *Franța în patru anotimpuri* (1967), unde urmărește în special Orașul Luminilor, într-un fel de călătorie reală, dar și ficțională, cu povești și notații răzlețe, din tren sau în parcuri. Cartea este interesantă mai ales pentru partea de analiză a fenomenelor sociologice, de limbaj și de mitologie pariziană.

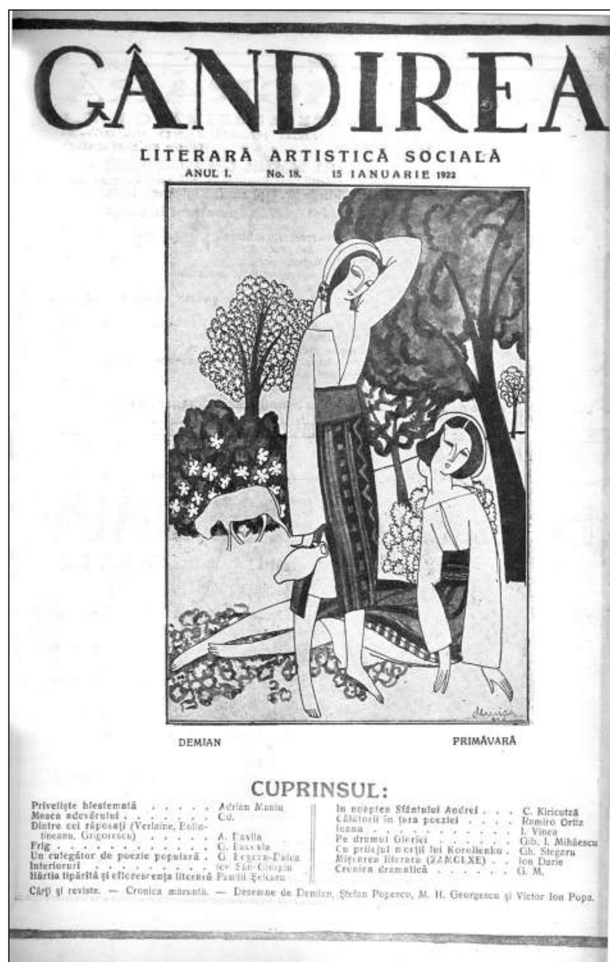
SCRIERI: *Cartea cu sânge, pâine și cocs*, București, 1945; *Franța în patru anotimpuri*, București, 1967; ed. 2, Cluj-Napoca, 1980; *Viscolul și armonia*, București, 1967; *Zbor prin subcuvinte*, Cluj-Napoca, 1974; *Artere de taină*, Cluj-Napoca, 1979; *Cânepa iubirii*, București, 1982.

Repere bibliografice: Al. Piru, *„Cartea cu sânge, pâine și cocs"*, „Tinerețea", 1946, 35; Dan Petrașincu, *„Cartea cu sânge, pâine și cocs"*, „Dreptatea nouă", 1946, 232; Constantin Cubleșan, *„Viscolul și armonia"*, TR, 1967, 52; M. N. Rusu, *Cosmicitatea*, LCF, 1968, 15; Piru, *Panorama, 157–158;* Constantinescu, *Scrieri,* V, *131–135;* Caraion, *Duelul, 163–166;* Piru, *Poezia,* I, *317–322;* Caraion, *Pălărierul, 312–316;* Manu, *Eseu, 99–104; Lit. rom. cont.*, I, *378–380*; Francisc Păcurariu, *Un profil liric inconfundabil*, RL, 1982, 52; Ion Pop, *Poetul „Zborului prin subcuvinte"*, ST, 1985, 3; *Dicț. scriit. rom.,* IV, *587–588;* Popa, *Ist. lit.,* II, *340–341.* ***A.Ml.***

TOT, publicație apărută la Iași, săptămânal, între 29 august 1933 și 30 mai 1934. Director: H. Burileanu-Grancea. De la numărul 30/1934, când se consemnează, în antet, seria a doua, subtitlul „Ziar popular independent" devine „Politic, social, artistic, cultural". Articolul-program, intitulat *Cronica,* vorbește despre caracterul eclectic al gazetei, lipsită „de orice program mai de înainte stabilit și totdeauna dat uitării", hebdomadarul propunându-și să fie în primul rând „o oglindă fidelă" a vieții sociale și culturale din capitala Moldovei. Ceea ce și încearcă, în rubrici precum „Iași, cetate a culturii", „Literatură–teatru–cinema–artă", „Comedia", „Cronica", „7 zile, 7 nopți", apelând uneori la condeiele unor scriitori consacrați, precum George Mihail Zamfirescu, Ionel Teodoreanu, alături de cele ale lui Sandu Teleajen, Adrian Pascu, B. Caușanschi, Victor Munteanu, Radu Suțu. Apar poeme de George Lesnea (*Somn*), Otilia Cazimir (*Cavatina*), Ștefan Ciubotărașu (*Închinare*) ș.a. Bogdan Amaru (pseudonim al lui Alexandru Pârâianu) comentează volumul *Balade vesele și triste* de George Topîrceanu. Un caz interesant îl reprezintă polemica iscată de intervenția lui E. Braun, din articolul *Criminalitatea în poezie*, în jurul imoralității versurilor din placheta *Poemul invectivă* a lui Geo Bogza, căruia îi răspunde B. Caușanschi în *Cazul Bogza.* Multe comentarii blamează antisemitismul și nazismul (Gh. Chirițescu, *Deutschland über alles,* Sandu Teleajen, *Asaltul dictatorilor*), altele deplâng asasinarea lui I.G. Duca, fără să reușească transformarea publicației într-o tribună social-politică de autoritate. ***I.I.***

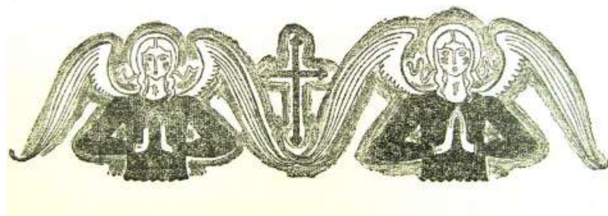
TRADIȚIONALISM. Concept lax, în funcție de unghiul din care este analizat sau de filiațiile pe care le generează, **t.** poate fi teoretizat atât în sine, cât și ca parte constituantă a binomului modernism/**t.** Într-o primă accepțiune, consonantă cu interpretările actanților culturali din epocă, desemnează o orientare ideologică și culturală configurată în perioada interbelică, derivând ca termen din „tradiție" (latinescul *tradere:* „a transmite", „a preda", „a încredința") și fiind echivalat în special cu gândirismul ortodoxist; propuneri de definire a **t.** formulează însă și o serie de critici aparținând sau revendicându-se din mai vechiul filon sămănătorist. În al doilea rând, funcționând ca termen al unui binom opozițional, **t.** cuprinde în aria sa conceptuală și definițiile propuse de adversarii săi ideologici, disputele suscitate putând fi socotite o variantă locală a celebrei *Querelle des anciens et des modernes*: în toate literaturile mișcările novatoare s-au confruntat cu împotrivirea la schimbări a concepțiilor și modurilor expresive consacrate. În paralel cu acestea, **t.** include și teoriile propuse de scriitori sau critici nontradiționaliști (și

în același timp nonpartizani ai modernismului manifest), care își propun să depășească maniheismul binomului, fie prin convertirea **t.** într-o fațetă a modernismului reactiv, fie prin anularea ambilor termeni (ca desemnând concepte mult prea rigide). Nu în ultimul rând, una dintre chestiunile suscitate de **t.** o reprezintă reevaluarea poeticilor diverse care au fost plasate inerțial sub cupola sa, unele frapând prin modernitatea lor reactivă, în care falsul **t.** devine reversul unui modernism contorsionat, pe muchie. De asemenea, deși este vorba de o teorie a modernității, grila antimodernă propusă de teoreticianul francez Antoine Compagnon (2005) poate ajuta la decelarea unor profiluri ideologice derutante, ambivalente, în același timp antimoderniste și antitradiționaliste, însă deschise spre modernismul profund și tradiția esențializată. Privit retrospectiv, prin întreaga sa arie referențială, **t.** poate fi extins până la a cuprinde totalitatea mișcărilor literare

declarat autohtoniste, mai mult sau mai puțin refractare politicii literare (filo)moderniste, suspectate de a încuraja aculturația prin importul cultural la scară largă. În literatura română ideea de tradiție apare, hotărât formulată, în *Introducția* lui Mihail Kogălniceanu la „Dacia literară" (1840), unde se pledează pentru însușirea „duhului național" și, consecutiv, pentru reflectarea în literatură a tot ce ține, în trecut și în prezent, de specificul autohton. Pattern-ul viitoarei bibliografii esențiale a **t.** poate fi descoperit, astfel, în *Introducție* la „Dacia literară", revista a lui Kogălniceanu, în care autorul schimbă direcția și sursa de inspirație literară dinspre imitația modelului francez spre creuzetul autohton, pledând totodată pentru eșafodarea unui muzeu imaginar specific în care istoria, obiceiurile, geografia naționale să devină subiecte literare. Acestea vor fi și direcțiile de articulare ale **t.**, cu precizarea de teme, subiecte, direcții specifice, păstrând, de regulă, manifeste tensiuni antipașoptiste (vizată fiind, mai ales, direcția munteană) și având un puternic caracter normativ. Scriitorii importanți de la care se vor revendica și pe care și-i vor anexa tradiționaliștii au subminat acest imperativ tematic, reinventându-l (sau chiar ignorându-l deliberat) în căutarea unor esențe mai profunde. Ideologia „Daciei literare" a fost reactivată programatic, la începutul secolului al XX-lea, de revistele „Sămănătorul" și „Viața românească", prin care manifestări tradiționaliste *avant la lettre* promovate de publicații dinainte de 1900, precum „Vieața", „Vatra", „Evenimentul literar" ș.a., s-au constituit în doctrine călăuzitoare ale curentelor dominante până la Primul Război Mondial: sămănătorismul și poporanismul. Doar cel dintâi poate fi încadrat în siajul **t.;** dincolo de precizările actanților culturali principali (consonante sub acest aspect chiar și când aceștia se află pe poziții beligerante), sămănătorismul, spre deosebire de poporanism, are în comun cu gândirismul o politică ideologic-culturală antipașoptistă (și implicit antirevoluționară). N. Iorga, ideologul sămănătorist și doctrinarul primului program de democratizare culturală (pe filieră țărănească), este cel dintâi care are intuiția articulării unui stat cultural, program prelungit anacronic și după 1918; ideea va fi preluată apoi, cu ajustări și contextualizări semnificative, și de alți teoreticieni ai **t.** Sub raport estetic, sămănătorismul va ispăși toate consecințele programării culturale și ale normativelor tematice, accentuate și

complicate și de sensul național-unionist al politicii sale culturale. Carta doctrinară a **t.**, în variantă iorghistă, este încapsulată în articolul-program *O nouă epocă de cultură* („Sămănătorul", 1903), desemnând o nouă paradigmă autohtonă, de inspirație rurală, centrată în jurul țăranului român, marea victimă a Revoluției de la 1848, care să se opună modelului imitativ, de inspirație apuseană (franceză), suspectat de a instaura bovarismul cultural. Această exploatare cultural-ideologică a ruralității îl va exaspera pe Tudor Arghezi, care, într-un virulent articol polemic, *Dobitoacele noastre literare* („Ramuri", 1929) îi va reproșa lui Iorga că a făcut din țăran „dobitocul nostru literar", un „animal care trebuie adaptat la civilizație pe încetul". Sincretismul între național și cultural rămâne un element definitoriu al **t.** în variantă sămănătoristă: „a lega sufletește într-o mare vitalitate morală toate ținuturile românești unite supt același steag și a da unui popor în mâna căruia am încredințat soarta țerii cultura de care până acum a fost lipsit" (N. Iorga, *Ce vrem*, „Ramuri", 1922). Urmând o logică de tip maniheic, principalul curent responsabil de alienarea națională ar fi simbolismul (cu a sa artă „internațională, interseculară", „falsă" și „nesănătoasă", propusă de „efebi plămădiți din viții infame"). Modelele propuse de Iorga sunt literatura primului Mihail Sadoveanu (*Șoimii*, *Dureri înăbușite*, *Floare ofilită*, *Amintirile căprarului Gheorghiță*), poezia lui George Coșbuc, Octavian Goga, St. O. Iosif, proza lui Ion Agârbiceanu sau Emil Gârleanu, dar și producțiile unor autori obscuri. Iorga are o bună intuiție a instrumentelor apte să creeze și să fixeze memoria națională, dar și o ficțiune conceptuală care alimentează releele **t.** Semnificativă va fi instituirea unor simboluri naționale ca modele identitare, cel mai important fiind cel al lui Ștefan cel Mare. Sub raport literar, sămănătorismul activează anumite scheme ideologice și rețele tematice, unele structurate antinomic, pentru a denunța viciile paradigmei moderne: o tipologie oscilând între schema pozitiv/negativ (cu boierul de viță, țăranul, preotul și învățătorul/ arendașul și ciocoiul), sciziunea rural/urban, predispoziția către baladă sau pastel, cultivarea unor mijloace ale poeziei populare. Orașul demonizat antrenează o întreagă tematică a alienării (tipic devenind profilul „inadaptatului"), iar confruntarea între două lumi, una aflată la crepuscul sub invazia modernului, presupune idealizarea trecutului ca

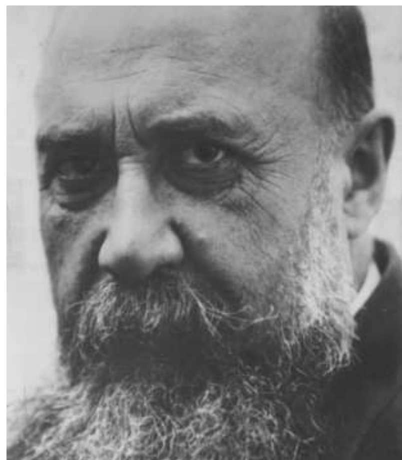
Desen de A. Demian

sustras contemporaneității degradante și devitalizante. Ideea că „sămănătoriștii elaborează geografia poetică a țării" (Tudor Vianu), deși susținută de creația lui Coșbuc sau de cea a lui Goga, rămâne mai degrabă o supralicitare generoasă; mai exactă este încadrarea lor, cum a făcut-o G. Călinescu, în cadrele „micului romantism provincial și rustic". Înainte de Nichifor Crainic, ideologul *en titre* al „Gândirii", și de adversarii săi interbelici, conceptul **t.** va fi vehiculat de unii critici afiliați mișcării sămănătoriste. Cel mai important dintre aceștia este D. Tomescu, în opinia căruia **t.,** echivalat cu sămănătorismul, dar marcând indirect o manieră de a-l extinde sub un apelativ generic, ar trebui să funcționeze ca un îndreptar pentru arta prezentă și viitoare, desemnând „o acțiune în care puterile trecutului se împreună creator cu aspirațiile prezentului", cu scopul „de a ne regăsi ca realitate națională activă și de a ne afirma ca energie creatoare în mijlocul formelor împrumutate" (*Tradiționalism*, „Ramuri", 1926). Dincolo de acuzele paseiste, trecutul ar trebui recalibrat printr-un continuu exercițiu de receptare critică, pentru a sancționa anumite elemente vetuste și a selecta un set de „norme și principii de viață, pe care vremea le consacră și tradiția le transmite". Preluând ca grilă de lectură analogică, via André Gide, teoria economică a lui Henri Charles Carey (conform căreia ar fi cultivate mai întâi terenurile cele mai accesibile, nu cele mai fertile), D. Tomescu încearcă să reinventeze sămănătorismul drept „o continuă înaintare spre regiunile încă neexplorate ale fondului nostru național", deși, mai întâi, „vom avea o literatură a platourilor, a terenurilor lipsite de riscuri, cu teme și motive ușor de prins și de abia mai târziu curiozitatea și îndrăzneala scriitorilor se va îndrepta spre văile adânci ale spiritului, unde stau nelucrate «terenurile cu aluviuni, pământurile noi, dificile și primejdioase, dar nesfârșit de fecunde»". Astfel, **t.** ar include scrierile lui Mihail Sadoveanu și Cezar

Petrescu, romanul *Ion* de Liviu Rebreanu, *Voica* de Henriette Yvonne Stahl etc., poezia lui Arghezi, V. Voiculescu, Ion Pillat, Crainic, dar și ale unor autori precum Dimitrie Ciurezu și N.I. Herescu. Continuând orientarea spre specificul național, preluând unii colaboratori ai revistelor ce o susținuseră, „Gândirea" (1921–1944) accentuează din prima etapă – și în curând absolutizează – prin codirectorul (apoi directorul unic) Nichifor Crainic componenta sămănătoristă, nu fără a-i înnoi conținutul și a-i da un sens mult mai precis. De aceea și înlocuiește vocabula „sămănătorism" cu **t.** (numit mai târziu și „gândirism"), care – afirmă el în articolul-manifest *Sensul tradiției* din numărul 1–3/1929 – „voiește", întocmai ca sămănătorismul, „o cultură creatoare de valori autohtone, o creație culturală proprie". Sămănătorismul a „aprofundat caracterul etnic al acestui popor", dar a „ignorat caracterul lui religios": „«Sămănătorul» a avut viziunea magnifică a pământului românesc, dar n-a văzut cerul spiritualității românești. [...] Peste pământul pe care am învățat să-l iubim din «Sămănătorul» noi vedem arcuindu-se coviltirul de aur al bisericii ortodoxe". Lipsa spiritualității face ca tematica și butaforia sămănătoristă să fie o simplă „apologie" a instinctelor primare puse în metru baladesc, omul fiind „o făptură telurică printre alte făpturi telurice", pentru că aici „un duh al pământului țâșnește păgân și frenetic". În altă parte (*Certitudini*, 1938) Crainic se desparte și de apetitul melodramatic al discursului literar sămănătorist, al lui „«de ce m-ați dus de lângă boi»", observând că printr-„o înrădăcinare organică" a fost depășită „generația care a legănat în lacrimi feminine tema dezrădăcinării". Propunându-și să îmblânzească duhul ancestral păgân prin supunere la canoanele creștine, „Gândirea" va promova o literatură, o muzică, o pictură și o sculptură spiritualizante. Va grefa pe „ideea istorică" și pe „ideea folclorică" sentimentul religios. Supralicitând religiozitatea țăranului român, el afirmă că în lumea rurală totul e impregnat de sens religios, în expresie creștină răsăriteană, ortodoxă. Amintind că pentru țăran grâul și tot vinul (nu doar partea euharistică) sunt trupul și sângele lui Hristos, directorul „Gândirii" găsește că acest fapt demonstrează „cât element creștin s-a dizolvat din conținutul Bisericii în adâncul poporului, încreștinându-l pe el, uneltele și vitele cu care lucrează, pământul pe care trăiește". Crainic invocă o serie de aspecte ale istoriei, antropologiei spirituale sau ale imagologiei românești, susceptibile de reverberații de tip ortodoxist, de la războaiele în numele creștinătății la diferite elemente arhitectonice, emfatizate fiind mai ales reprezentările pancosmice ale naturii, contaminate de „creștinismul nostru popular". Expresia în folclor a pătrunderii duhului creștin în toate componentele lumii de la țară e, după Crainic, autohtonizarea sacrului. Asemenea slavofililor ruși, care propuneau un „Hristos rusesc", doctrinarul român al ortodoxismului consideră, într-un eseu anterior articolului din 1929, *Iisus în țara mea* (1923), că viziunea specific românească a lumii implică valorificarea artistică și literară a acelor situații din biografia cristică în care Mântuitorul apare ca un Hristos rustic („Iisus din staulul vitelor", „Iisus din Cana Galileii", „Iisus din parabola semănătorului"), prin care gândirismul își asigura, cel puțin teoretic, un breviar christic de un kitsch optimist, din care era epurată orice valență tragică a mitului ca fiind nespecifică. Procedând astfel el însuși, Nichifor Crainic înfățișează în lirica sa România ca o „țară de peste veac", „Țara lui Lerui-Ler", străjuită de „săbiile duhului", străbătută de o corabie îngerească. Una din poeziile lui se intitulează *Iisus prin grâu* și evocă un cunoscut moment evanghelic. Pentru a fundamenta mișcarea și a-i anexa un patrimoniu cultural-literar, Crainic alege anumite sectoare și teritorii, selectând o serie de scriitori ca „strămoși" fondatori sau spirite tutelare. Kogălniceanu, precursor *en titre* (revendicat și de Iorga, dar și de G. Ibrăileanu), se află la locul binemeritat. Revoluționarului N. Bălcescu i se face uitată o anume intransigență iacobină de dragul unei „foarte largi concepții religioase", care i-ar conferi rangul de „apostol" sau profet. Coșbuc, „poetul rasei noastre", „cel mai creștin și mai român", ar fi oferit „cea mai amplă imagine ideală a românismului integral" ; opera sa de „fantezie folclorică, plăsmuitoare de lumi ideale, dar posibile" este răstălmăcită ca descriind „cultul eroilor, cultul sfinților, cultul strămoșilor și al morților noștri familiari" („Gândirea", 1935). Elogiul lui Octavian Goga, cu a lui operă de „elegie eroică", este făcut chiar în discursul de primire în Academie (publicat în „Gândirea", 1941). Asemenea tentative anexioniste se conjugă cu altele de nonafiliere programatică, hașurând doctrinar harta literar-culturală până la respingerea polemică și chiar tabuizarea unor nume. Principala sciziune în corpul tradiției, preluată și de alte grupuri relativ

afine (criterioniștii), fracturează exact grupul junimist, revendicându-și doar partea socotită autohtonizantă și tradiționalistă *avant la lettre*, cu M. Eminescu și Ion Creangă ca spirite etalon, și demonizând secțiunea așa-zis nevizionară și excesiv criticistă, cu Titu Maiorescu și I. L. Caragiale, primul fiind supus unui întreg proces de radiere simbolică la centenarul nașterii din 1940. Cristalizată în publicistica lui Nichifor Crainic, ideologia „Gândirii" are câteva principii configurative în eseistica premergătoare apariției articolului-program *Sensul tradiției*, textele fiind semnate de Cezar Petrescu, Pamfil Șeicaru, G. M. Ivanov și mai ales de Lucian Blaga, al cărui articol din 1921, *Revolta fondului nostru nelatin*, va impulsiona, fără voia autorului, supralicitarea de către o anumită presă a ponderii componentei trace din ființa națională. Convergent cu ortodoxismul lui Crainic este militantismul ortodox al lui Radu Dragnea, foarte activ colaborator al „Gândirii" în 1927–1930, susținător al ideii că întreaga cultură românească ar trebui să se întemeieze pe *Mărturisirea ortodoxă* a lui Petru Movilă, adoptată drept catehism al ortodoxiei mondiale în sinodul din 1642 de la Iași. Studii în spirit autohtonist, nu și ortodoxist, a publicat în „Gândirea" Petru Marcu-Balș (viitorul Petre Pandrea). Autohtonizarea creației artistice era încurajată de cronicarii „Gândirii", în special de cel muzical, G. Breazul, și de cel plastic, Francisc Șirato. Pictorul A. Demian a decorat paginile revistei în stil bizantin. În deceniul al patrulea etnicismul și ortodoxismul și-au avut un teoretician în Vasile Băncilă. Începând cu anii '30, pe trunchiul **t.** se grefează o politică de dreapta (virând apoi spre extrema dreaptă), mixând noțiunile „politică și ortodoxie" sau „stat etnocratic" (ambele propuse de Crainic), unele nume tematice ale revistei fiind elocvente în acest sens: *Rasismul* (1935), *Misiunea românească* (1936), *Creștinismul și fascismul* (1937), *Etica naționalismului* (1937), *Ortodoxia și libertatea* (1937), *Omul mussolinian* (1939), *Revoluția legionară* (1940), *Colaboratorii lui Cristos* (1942). Nu toți colaboratorii „Gândirii", fie aceștia eseiști, critici, gânditori, aderau la sensul ideologic al orientării promovate de directorul revistei. Adepți, cu toții, ai spiritualului și ai unei creații cu caracter național, unii refuză ortodoxismul dogmatic, propunând libera interpretare a oricărei credințe, ca și a folclorului românesc cu conținut religios. Notorie este delimitarea lui Tudor Vianu, care, încă din anii '20, echivalează „scrupulele etnice" ale programului gândirist cu „un accident de creștere" sau cu „o criză de pubertate" favorizată și de structurile habotnic patriarhale; în opinia sa, odată realizat programul „culturalismului etnic", cultura română ar coborî la „subdemnitatea unei provincii" (*Statul ca îndreptar*, 1924). Potrivit unei precizări a lui Blaga, dintr-un text rememorativ, *Începuturile și cadrul unei prietenii* („Gândirea", 1940), în gruparea revistei s-ar fi conturat încă din primii ani două poziții: una de „dreapta", dogmatică și conformistă, care, „mai calmă, stăruia într-un crez literar și metafizic tradițional", exprimată de Crainic și de ceilalți susținători ai ortodoxismului canonic, alta de „stânga", iconoclastă, „mai chinuită", care „punea accentul mai mult pe creație și pe o libertate a mișcării îngăduită de însuși stilul vieții noastre", al cărui exponent era Blaga însuși, care în 1943 avea să se separe de „Gândirea", întemeindu-și propria publicație, „Saeculum". Dacă ideologul „Gândirii" este Crainic, carta ideală a unui „gândirism" reinventat, echivalent în multe privințe cu un antigândirism, a oferit-o Blaga, care dorea programul ordonat după „*o verticală bipolară:* spiritualitatea *sus*, adâncirea anonimului etnic *jos* (adâncirea etnicului – ca rezultat al adâncirii în genere și nu ca rezultat al căutării etnicului)". În fapt, Blaga este adevăratul și singurul antimodern din acest grup contramodern ca doctrină și tradiționalist ca formulă de creație. Urmând direcția **t.** gândirist (căruia îi oferă, prin ficțiunea identitară din *Spațiul mioritic*, principala carte de identitate), dar contrazicându-i organicismul prin adâncirea în anistoric, infratemporal, arhetip și inconștient, Blaga instituie, în răspăr cu acea tradiție temporală și muzeală pe care mizau tradiționaliștii, matricea stilistică drept „singura noastră mare «tradiție»", „mai invizibilă", „mai presus de timp, nici temporală, nici heraldică sau istorică". Fundamentată în jurul spațiului mioritic ca orizont al inconștientului (în sens jungian), matricea stilistică românească și-ar autogenera, așadar, în permanență, propria configurație, propriile efecte și cauze. Înscrisă în tiparul spiritualității ortodoxe, care la rândul său deformează creștinismul articulându-l „sofianic" sub forma „transcendentului care coboară", matricea stilistică românească adaptează și îmblânzește revelația prin pitoresc (ornamentica cu motive geometrizante) și își articulează nostalgia în jurul conceptului „dor". Deși prin această proiecție

„sofianică” a ortodoxismului Blaga se apropie mult de gândirism, cea mai spectaculoasă răsturnare în raport cu **t**. în general este teza „culturii minore” și investirea ei cu valențe majore (tradiționaliștii se raportau la tradiție ca la o „cultură majoră”). Racordabilă **t.** în punctul de pornire, dar sublimându-l, ar fi și ficțiunea blagiană a „satului-idee”, metaforă-cosmoid cumulând nostalgia tensionată a sculpturii brâncușiene cu geometrismul barbian, marcând un cronotop cu totul special, în care trecutul, prezentul și viitorul sunt anulate prin prelungirea în mit; viziune puternic contestată de Iorga (1937) ca fiind exact opusul rețelei comunitare pe care paria sămănătorismul. Cât despre ortodoxism, socotit un fel de impas reacționar al gândirismului, Blaga aduce, à la Nikolai Berdiaev, corectivul Marelui Anonim, pe post de cenzură transcendentă cu care s-ar confrunta ontologicul; ideea este puternic contestată de Crainic, care ajunge să se delimiteze de acest „Iulian Apostatul” și de al său „monstru transcendent”. Alte diferențe semnificative vizează raportarea la sămănătorism, cu a sa crasă „imbecilitate estetică”, legitimând „conținuturile dulceag diluate ale istoriei, ale vieții și ale naturii românești”; diferența dintre sămănătorism și gândirism ar fi aceea dintre *Vechiul* și *Noul Testament*; primul stereotip, convențional, doctrinar și antiinovator, atent la „litera legii”; celălalt forând după „spiritul profund al legii”. **T.** este astfel investit ca ficțiune retro-proiectivă, receptiv la deschiderile metafizice și mitice ale imaginarului creator, în încercarea de cartografiere a inconștientului etnic. Plasarea „izvoadelor” tradiției în inconștient și arhetipal îl ferește pe Blaga de greșelile lui Crainic sau de cele ale lui Pillat, ultimul ironizat pentru localizarea fugii din Egipt pe malurile Argeșului. Din grupul gândirist, relaxări ale programului **t.** încearcă și Ion Pillat, care, în eseul *Tradiție și inovație* (*Tradiție și literatură*, 1943), distinge, pe de o parte, între tradiția vie și „tipic” sau tradiție moartă și, pe de alta, între spiritul modern și modernism, pentru a propune o sinteză între primii termeni ai fiecărui binom: „tradiția vie, adică cea adevărată, e incompatibilă cu «modernismul» – pe când spiritul modern distruge numai «tipicul» […], spirit modern și tradiție se completează armonic, fiindcă ele sunt două laturi ale unui aceluiași fenomen vital – pe când «tipicul» se identifică ușor cu «modernismul» imitator, reprezentând amândouă un fenomen morbid, unul de osificare senilă, altul de excrescență infantilă”. Penetrat sau nu de ortodoxism, principiul etnic definește, în perioada interbelică, și orientarea unor periodice precum „Cugetul românesc”, „Cuvântul literar și artistic”, „Secolul”, „Floarea de foc”, „Ramuri”, „Năzuința”, „Flamura”, „Datina”, „Familia”, „Gând românesc”, „Pagini literare”, „Junimea literară”, „Viața Basarabiei”, „România literară” (condusă de Cezar Petrescu), „Universul literar” (seria 1938–1944). Prin literatura pe care au publicat-o preferențial, „Gândirea” și celelalte periodice tradiționaliste dau un nou impuls orientării spre specificul românesc, inspirației din lumea rurală, explorării trecutului autohton până în cele mai profunde straturi, valorificării zăcămintelor folclorice. Adâncind gândirea estetic-filosofică românească anterioară prin însușirea unor idei contemporane cu puternică acțiune formativă din Occident (H. S. Chamberlain, Oswald Spengler ș.a.) și din scrierile intelectualilor ruși antibolșevici (Nikolai Berdiaev, Dmitri Merejkovski ș.a.), rafinând expresia artistică prin asimilarea unor experiențe moderniste, aceste publicații, dar și altele, au stimulat apariția în literatură a noului curent. Respingând programatic direcția culturală franceză (revendicată în special de moderniști și considerată principala sursă de inspirație a unei modernități alienante și mimetice), „Gândirea” propune alte modele literare. Principala sa recomandare ar fi literatura expresionistă germană (poezia și teatrul) și în special poezia inclasabilului Rainer Maria Rilke, foarte comentat și tradus în paginile revistei; de asemenea, publicația este principala filieră prin care Dostoievski pătrunde în cultura română. O anumită tematică și butaforie „tradiționaliste” se precizează mai cu seamă în poezie. Invarianta lor este estetizarea spiritualizantă a unui material de inspirație autohton. În versul sămănătorist apar în prim-plan câmpuri, holde, munți, ciobani, hore, nunți, lăutari, cârciumi, hanuri; lirismul tradiționalist decorează peisajele cu biserici, schituri, troițe, înfățișează preoți, monahi, ceremonii cultice, datini de sărbători, procesiuni religioase, coboară pe pământ îngeri, înlocuiesc strigătura și chiotul cu melosul de colindă, cu formule de incantație magică. Modalitățile expresive diferă de la poet la poet, dar, mai mult decât atât, nu toți tradiționaliștii (prin sursa inspirației) urmează același principiu poetic. Unii, precum Nichifor Crainic, V. Voiculescu, D. Ciurezu, Radu Gyr, Zaharia Stancu (în primul său volum, *Poeme simple*), Emil

Nicolae Iorga

Mihail Sadoveanu

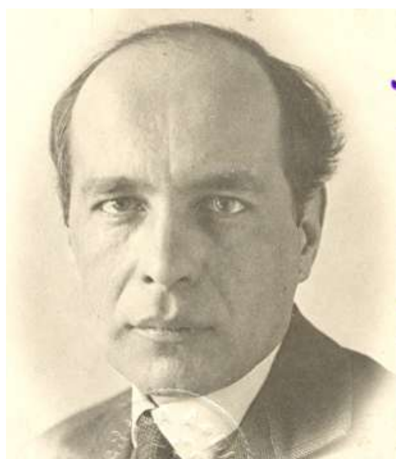

Ion Agârbiceanu

St. O. Iosif

Ion Pillat

V. Voiculescu

B. Fundoianu

Adrian Maniu

Zaharia Stancu

Giurgiuca, Ion Buzdugan, profesează un **t.** integral, menținându-se în formula clasicizantă a lui George Coșbuc, Al. Vlahuță, St. O. Iosif, Octavian Goga; alții interpretează motive tradiționale cu instrumente moderne: simboliste (Ion Pillat, Virgil Carianopol, Vlaicu Bârna), expresioniste (Lucian Blaga, Adrian Maniu, Aron Cotruș, N. Crevedia, Mihai Beniuc). Situat principial în opoziție cu modernismul, **t.** și-a apropriat, prin unii reprezentanți, forme de artă ale acestuia, chiar dintre cele radical inovatoare, frapând în unele cazuri investigarea modernă (chiar modernistă) a tematicii anexabile autohtonismului. De aici ar proveni și dificultatea taxonomică a criticilor din epocă, antrenând și unele dileme și prejudecăți minimalizante în chestiunea literaturii înșelător tradiționaliste; tendința actuală este aceea de a socoti strict tradiționaliste diferite poetici mediocre din punct de vedere estetic (dar atașate tematic conceptului) și de a reconverti falsul **t.** în modernism reactiv (nu doar la adresa poeticilor revoluționare ale modernismului extrem), uneori colorat antimodern, ca în cazul lui Blaga. Acesta își definea poetica asociind, paradoxal, o avangardă lipsită de progresism și o tradiție fără **t.**, pledând pentru o lirică de factură „ultramodernă", care, simultan, să fie „mai tradiționalistă decât obișnuitul tradiționalism, fiindcă reînnoiește o legătură cu fondul nostru sufletesc primitiv, nealterat nici de romantism, nici de naturalism, nici de simbolism". Încă mai înșelătoare sunt cazurile lui Ion Pillat și Adrian Maniu sau, din afara grupului ortodoxist, cel al lui B. Fundoianu, care vin înspre **t.** după ce au practicat poetici de tip simbolist sau avangardist, primul oferind „cea mai netă perspectivă retro" din poezia interbelică (Nicolae Manolescu), traducând și transcriind liric, cu mijloacele reflexivității și autoreflectivității (inclusiv intertextuale) peisajele trecutului, al doilea deviind ortodoxismul spre teme și teritorii eretice (superstiții, arhetipuri) și trecându-l prin versificația modern(ist)ă, al treilea reinventând liric un peisaj desfigurat de moarte și război până la a căpăta aspectele distorsionate sau halucinatorii din poetica expresionistă. Acest tip special de estetică, nouă dar reacționară, vizibilă mai ales în cazurile lui Blaga și Fundoianu, este racordabilă tipologiei antimodernului. Caracteristic lor ar fi și acel „conservatism" (nu conservatorism) și „paseism" la care se referea ultimul Roland Barthes, realizând „filiația" nu direct și schematic, ci „prin alunecare" și îndeplinind acel deziderat de „punere între paranteze a Operelor modernității contemporane", dintr-un „fel de Fixație, de Regresiune spre Dorință față de un anumit trecut". Dintre prozatorii cu masivă prezență în „Gândirea" și în reviste din constelația ei, doar Victor Papilian este realmente un „gândirist" (deși tematica sa e mai mult urbană) prin tendenționismul și chiar tezismul creștin ortodox al unor scrieri. Cezar Petrescu a debutat în 1922 cu volumul tipic sămănătorist *Scrisorile unui răzeș*, spre a încerca după aceea să scrie, urmând modelul „comediei umane" a lui Balzac, o „cronică românească a secolului XX". Gib I. Mihăescu (netradițional prin sursele inspirației) are comun cu gândirismul cultivarea lui Dostoievski (a cărui influență a suferit-o, încă mai adânc, și Victor Papilian), dar nu în spirit ortodoxist. Opera lui Mateiu I. Caragiale se află la antipodul oricărui fel de **t.** Amprente, dar fără specific gândirist, conține proza lui Pavel Dan și a lui Ion Vlasiu. În dramaturgie orientarea există în varianta sămănătoristă, nu gândiristă, la Victor Ion Popa, la I. Valjan, și tot sămănătorismul predomină în piesele lui V. Voiculescu, chiar dacă una dintre ele, *La pragul minunii*, poate fi raportată și la gândirism. Antisămănătorist declarat, Blaga a exploatat, și în teatrul său, ca în poezie, „duhul eresului", zăcămintele de religiozitate păgână din folclorul autohton. Cât despre eseu, poziția ortodoxă canonică, formulată programatic de Crainic, a fost susținută cu tenacitate, în numeroase exegeze și polemici teologice, de Dumitru Stăniloae. Cronicarul literar al „Gândirii", Ovidiu Papadima, și mai ales eseiști și critici de la alte reviste tradiționaliste, precum D. Tomescu, C. Ș. Făgețel, Ion Chinezu ș.a., interpretează literatura mai mult în spiritul „Sămănătorului" decât în cel gândirist.

Ca parte a binomului antinomic modernism/**t.,** în raza conceptului intră, inevitabil, și definițiile propuse de terți, ale căror profiluri sunt cât se poate de diverse. Câteva categorii se pot stabili însă. Definiții ale **t.** propun fie adversari din interiorul conceptului, fie adversari ideologici (racordați explicit paradigmei moderne și în plan doctrinar), fie, în fine, spirite care își doresc menținerea într-un spațiu securizant , neutru. Cea mai notabilă poziție tradiționalist antigândiristă o ocupă, în epocă, revista „Datina", animată, printre alții, de Al. Dima; acesta are aici, în 1929, o serie de intervenții (*Depășirea etnicului? Asupra ideologiei actuale a „Gândirii"*,

Comentarii în jurul „Depășirii etnicului", Tradiționalismul lui Mihail Eminescu, Problema mișcării ortodoxiste), care pot fi socotite mai degrabă polemici cu viziunea panortodoxistă a gândirismului decât încercări de teoretizare a doctrinei tradiționaliste de la care ambele publicații se revendică. Criteriul ortodoxist este puternic contestat, pentru că, departe de a lumina trăsăturile naționale, ar permite instaurarea unui „internaționalism religios oriental care ne-ar șterge tocmai diferența specifică" în raport cu Răsăritul și Sud-Estul european. În fapt, e mai mult un argument retoric, deoarece Al.Dima pune sub semnul întrebării tocmai existența acestui filon ortodoxist în spiritualitatea românească (ar fi vorba mai degrabă de o spiritualitate pancosmică cvasipăgână, tributară unei „filosofii" primitive de exaltare a naturii), suspectându-l pe Crainic de afiliere la moda europeană crizistă, care descoperea o soluție în misticismul rus (*Criza culturii românești*). Lista teoreticianului de la „Datina" include literatura veche, apoi seria reprezentată de Kogălniceanu, Alecsandri, Eminescu și Junimea și, desigur, sămănătorismul. Dincolo de blocajul în sămănătorism, pe care încearcă să îl recalibreze, de precaritatea conceptuală (în *Specific național și tradiție*, „Datina", 1927, cele două concepte din titlu sunt definite unul prin celălalt, ca într-un cerc vicios), el anulează totuși noțiunea „tradiție" prin modelarea ei după unele grile de raportare ale adversarilor. Marcă a unui complex de inferioritate culturală, sesizabilă și în identificarea unei crize a culturii românești cu „o criză a procesului de naționalizare" a formelor importate, teoretizările lui Al. Dima justifică diagnosticul „tradiționalism fără tradiție" stabilit de Mircea Vulcănescu ca tară a **t.** românesc în general, făcând astfel figură de „bonjurist à la 1934". Dintre intervențiile adversarilor doctrinari, puternic modificată și chiar bruiată ideologic, în consonanță cu scrupulele sale progresiste și cu programul de racordare a culturalului la civilizațional, este raportarea lui E. Lovinescu, teoreticianul „modernismului dirijat". Astfel**, t.,** în variantă sămănătoristă sau gândiristă, ar fi „o imposibilitate sociologică" pentru „popoarele formate pe cale revoluționară", producând în mod artificial, sub influența diferitelor teorii reacționare occidentale, „un trecut inexistent" acolo unde nu ar exista decât „hăul bizantin". „Tocmai lipsa unei tradiții puternice" ar fi permis, de altfel, „o transformare atât de bruscă a civilizației noastre în sens revoluționar". Susceptibil de inanitate, crede Lovinescu, conceptul ar fi un produs de laborator doctrinar, prin echivalarea sa cu o serie de simulacre teoretice, pentru a nu rămâne doar marca unui „conformism etnic": e fie „un fenomen de istorism", fie de „romantism social și poetic prin prisma căruia scriitorii privesc de obicei formele vieții revolute", fie „evoluționism științific aplicat neștiințific la societăți ce au altă dezvoltare" (revoluționară); în toate cazurile, o manifestare de tip reacționar, oferind „o puternică armă de luptă [...] inadaptaților împotriva mersului firesc al societății noastre" (*Istoria civilizației române moderne*). În plan literar **t.** presupune „menținerea ideologiei literare în cadrele vechiului regim agrar", îmbrăcând hainele „ruralismului", ale „misticismului țărănesc" și presupunând „naționalizarea literaturii prin poezia populară" Sămănătorismul ar fi ieșit din „«dictatura» ideologiei eminesciene" și ar fi un „cimitir al poeziei române", pe când „imperialismul ortodox" al lui Crainic ar converti sămănătorismul în **t.,** ajustându-l după teoriile lui Charles Maurras sau ale slavofililor (ruși); de altfel, **t.,** în variantă românească, ar fi un echivalent al celor din urmă (*Istoria literaturii române contemporane*). Deși uneori așază criteriul estetic deasupra celui tematic, observând lipsa de relevanță a harnașamentului ideologic aplicat esteticului (cu prejudecata distincției rural/urban), criticul pare a aprecia moderat (când nu este de-a dreptul ostil) producțiile unor scriitori importanți, conectați conjunctural la aceste curente (Sadoveanu sau Blaga). De altfel, sunt evidente unele oscilații de încadrare, Blaga fiind anexat când „contribuției moderniste", chiar avangardiste (de fapt expresioniste) a Ardealului, când „poeziei tradiționaliste". După Pompiliu Constantinescu, critic apropiat lui Lovinescu și grupului sburătorist (*Tradiționalism sau modernism?, Creștinismul folcloric, Specificitate etnică și creație lirică*), punctele vulnerabile ale **t.** românesc ar deriva din caracterul său anacronic și normativ, una dintre strategiile de atac fiind sublinierea rolului său de instrument de import teoretic. De la Iorga la Crainic, **t.** ar fi ori „o cruciadă gregară, ce apără o formulă fără viabilitate, devenită fetișul unor nechemați", ori „o inocentă contrabandă de idei" realizată prin „vămi de aerian retorism". Dacă principala carență a sămănătorismului ar fi vehicularea tezist-propagandistică a unui „singur fel de material artistic", deficiențele ortodoximului gândirist derivă din lipsa

de substanţă a programului, dar şi din caracterul său imitativ, de „tradiţie de import retoric" după schemele lui Hermann Keyserling sau cele ale lui Nikolai Berdiaev. Deşi lipsa unei epoci clasice (în sensul clasicismului francez) ar fi certă, Pompiliu Constantinescu nu respinge totuşi ideea existenţei unei tradiţii româneşti, reducând-o însă la folclor (literatura populară) şi la scrierile Şcolii Ardelene. Ideea „creştinismului folcloric" a lui Crainic este demontată prin contestarea bazei ortodoxiste (sau hieratic bizantine) şi plasarea acestuia în linia „moştenirii mitologiei păgâne". Însă carenţele principale vin din dirijarea esteticului, poezia nefiind „disciplină de ordin trapist", autolimitările şi riscurile înscrierii în program fiind subliniate prin compararea formulelor lui Pillat şi Voiculescu (cultivând „pitorescul pastelului etnografic" şi conducând la „decorativ şi pastişe") cu cea a lui Blaga, „teoretician al mitului tragic", cu o creaţie puternic individualizată prin deschiderea faţă de subconştientul arhetipal, infraistoric şi prin racordare la metafizic. Redus la statutul de program (tematic şi stilistic), în absenţa vizionarismului, **t.** riscă să se blocheze într-o anumită formulă lirică altoită pe o reţetă tematică; „în prelungirea motivelor populare" poeţii „estetizează cu un rafinament în care primitivul autentic cochetează cu subtila manufactură cultă", rezultând, în lipsa capacităţii de reinventare şi transcendere metafizică a etnograficului, doar o operă de artizanat, un prefabricat, o simplă traducere lirică a unei nostalgii generate de un referent iremediabil pierdut. Citit după grila „Vieţii româneşti", din conceptul **t.** (varianta sămănătoristă sau gândiristă) rămâne viabilă doar ideea generală a specificului naţional. Propunând în 1924 alte echivalări pentru binomul europeism/**t.**, primul concept fiind derivat în cheie strict civilizaţională (ca prelungire a eforturilor acelor „minunaţi «bonjurişti»"), al doilea în sens literar-estetic (ca stimulent al „sufletului etnic"), Mihai Ralea salută expresionismul gândirist ca variantă a **t.**, socotindu-l superior oricărei formule moderniste periferic-mimetice, de import francez, pentru că ar fi reuşit „să împace pe Miron Costin cu Rainer Maria Rilke sau F. Werfel, realizând o limbă cronicărească turnată în cel mai autentic metru expresionist". Acceptat doar prin programul său literar, **t.** este virulent contestat ca bază doctrinară, Ralea conjugând scrupulul progresist cu cel organicist. Ca şi lovinescienii Vladimir Streinu şi Şerban Cioculescu de la „Kalende" (revistă la care şi colaborează), Ralea respinge în „Viaţa românească", de pe baze intelectualist-raţionaliste, caracterul său mistic, obscurantist-şovin, „rasputinismul" său de import slav, dar şi caracterul anacronic, paseist, **t.** ortodoxist fiind o „ficţiune substanţialistă", conservând multe dintre paradoxurile şi fundăturile doctrinei Maistre–Bonald, confiscând prezentul şi viitorul şi făcând „imposibilă ideea evoluţionistă şi în fine chiar progresul" (*Filosofia culturii cu aplicaţii româneşti*, 1926). Ideea de tradiţie ar lipsi cu desăvârşire, fiind anulată tocmai de „adaptabilitatea" şi „caracterul tranzacţional" al unui ipotetic profil etnic românesc; astfel, însăşi această autodresare întru modernitate, fără anxietăţi sau scrupule organiciste, certifică nonexistenţa sau autoanularea ideii de tradiţie, „tradiţionalismul la o populaţie aşa de vie, de mobilă şi de dornică ca a noastră" neavând „absolut niciun sens" (*Fenomenul românesc*, 1927). Cu adevărat stimulatoare este poziţia criticilor neafiliaţi curentului, care anulează tandemul antinomic **t.**/modernism prin sublinierea preeminenţei valenţelor creatoare ale fiecărui termen sau prin marcarea caracterului lor

Desen de A. Demian

uneori interșanjabil. O intervenție etalon în disputa modernism-**t.** este textul-program al lui Camil Petrescu, *Substanțialism*, eseu eminamente polemic la adresa tendințelor „moderniste" sau „tradiționaliste", pledând pentru „constituirea unui front cu fața înapoi". Poziția scriitorului este aici clar antimodernă: totodată antimodernistă și antitradiționalistă, acerba polemică fiind redusă la un simplu „antagonism al suprafețelor". Scriitorul va distinge mereu „specificul național" de „sufletul național", doar ultimul substanțial, cel dintâi desemnând numai un set de contingențe istorice și materiale („plugușorul, steaua, antereul, coliba și opincile lui Dincă Priboi; [...] cântecul lăutarilor, cuvântul turcesc, călugărul incult și mobila pirogravată"). Modernul, cu falsa lui sete de inovație, este asociat snobismului imitativ („cea mai nouă modă apuseană, cel din urmă dans, cea din urmă formă a versului, cea mai recentă poză strâmbă, seringa cu cocaină a dansatoarei roșii, cea mai nouă absurditate discutată cu furie"). Doar marii scriitori (și nicidecum literatura populară) ar reprezenta chintesența sufletului național: „Eminescu singur, cu *Luceafărul, Scrisorile* și *Călin* al lui, e poate mai mult decât toată poezia populară românească la un loc", așa cum sufletul rus ar exploda nu în „căzăcească, troică, vutcă și verstă", ci în opera lui Tolstoi, Turgheniev, Dostoievski, Gogol sau Cehov. Astfel, erorile **t.** ar fi: ignorarea principiului evolutiv, pariul și deci absolutizarea direcției de orientare spre trecut. De aici și pretenția de a îmbina „influențe noi" cu „forme tradiționale", când „logic ar fi invers". **T.** ar cădea exact în capcana adversarului său de moarte, transformându-se într-o „serie infinită de modernisme clasate", deoarece formele pe care le alege, invocând prestigiul trecutului, sunt „un șir lung de forme abandonate de substanțial, asemeni tuturor pieilor pe care un șarpe le-a lepădat trăind". Dacă **t.** este condamnat, este salvată „tradiția", pe care o poate inventa numai un mare scriitor. Substanțialismul lui Camil Petrescu pare a se afirma ca o tendință încă și mai pură decât sinteza tradiției cu spiritul modern propusă de Ion Pillat: „Nu rădăcina sortită să rămână în pământ, nici frunzele moderniste care se înnoiesc în fiecare an, ci principiul germinativ însuși [...] e copacul. Prelungit adânc din trecut până departe în viitor, necontenit viu, subordonând totul, acesta e substanțialul. Adică prezentul permanent". Reprezentantul principal al acestei relaxări dogmatice este G. Călinescu, ostil atât sincronismului lovinescian, cât și contabilizării îngerilor de la „Gândirea". În condițiile în care tradiția ar fi „o abstracțiune a spiritului nostru clasificator", un construct critic de scanare retrospectivă a constantelor inefabile, a „imponderabilelor" spirituale, a mărcilor unui „anume mod de a simți realități cosmice", dar și ale continuității organice, **t.** și modernismul devin „simple vocabule sau stimulente", două concepte interșanjabile. Conectarea spontană la tradiție ar fi o componentă inefabilă a spiritualității marii personalități creatoare; convertită însă doctrinar, absolutizată drept criteriu normativ printr-un program stabilit ad-hoc, „naționalitatea în cultură" obstruează și interzice valențele cu adevărat creatoare. A reduce **t.** la desemnarea elementelor folclorice din operă, la sublinierea influenței literaturii populare sau la cartografierea obiceiurilor ar însemna menținerea actului literar în subsolul creației colective (eroare reproșată lui Al. Dima). La distanță de ambele concepte, ostil modernismului extrem, Călinescu apreciază mai ales conexiunea, convertibilitatea lor. Analizând, în *Istoria literaturii române de la origini până în prezent*, opera lui Fundoianu, criticul observă că „tradiționalismul reprezintă o formă de modernism" nu doar sub raport poetic (formal), ci și prin reinvestirea modernă, reflexivă, a temelor specifice poeziei tradiționale; când analizează însă volumele ratate ale lui Pillat, concepute programatic în linia ortodoxismului lui „Iisus în țara mea", Călinescu observă că „un mare poet nu poate exprima decât sufletul național în orice materie, iar un poet mic cu materie națională rămâne adesea nereprezentativ". Unele asocieri din *Istorie...* (plasarea lui B. Fundoianu și a lui Ilarie Voronca, din grupul avangardist, alături de Aron Cotruș, autohtonizant, în grupul „tradiționalist") pot fi socotite o reflectare a convertirii conceptuale integratoare; înscrierea lui Blaga în filiera ortodoxismului, deși perfect justificată, trădează și un posibil impas metodologic. Această viziune integratoare a lui Călinescu stimulează, în perioada postbelică și apoi postdecembristă, redeschiderea dosarului și o reconsiderare spectaculoasă a **t.**. Astfel, după Nicolae Manolescu, „tradiționalismul e un stil, o formulă inventată de poeți moderni", marcând, din interiorul poeziei moderne, o reacție polemică, „tendința de autoconservare" și „cultivând o atitudine ostilă față de nou, redescoperind tradiția". Astfel, „tradiționalismul este mai degrabă

un program decât o sensibilitate”; „dacă modernismul e un mod de a simți, tradiționalismul e aproape în întregime un stil” (*Metamorfozele poeziei*, 1968). La nivel teoretic, această perspectivă va fi reluată de Ion Bogdan Lefter, care o va extinde la toată perioada interbelică (inclusiv la Tânăra Generație); criticul va analiza pe larg confuzia unora dintre criticii români moderni (Lovinescu și discipolii) între estetic și tematic, de unde utilizarea unei duble măsuri: aprecierea poeziei moderne prin exaltarea noutății formale, contestarea poeziei zise tradiționale prin criterii tematice. Totuși, definiri ale acestor poetici ca „modernism (de obicei temperat) pe teme tradiționale” rămân incomplete. Inaplicabilă **t.** în ansamblul său (teoria fiind în fond una a modernității reactive, întoarse asupra ei înseși), grila antimodernă permite reinvestigarea unora dintre profilurile eminamente ambivalente, atașate inerțial acestui concept.

Repere bibliografice: Iorga, *O luptă* (1914–1916), I–II, *passim*; Ralea, *Scrieri*, II, *51–63*, *359–361*, VII, *99–104*, *160–165*, *168–181*, *192–194*, *214–217*; Călinescu, *Opere*, I–XII, *passim*; Lovinescu, *Ist. civ. rom.*, I–III, *passim*; Lovinescu, *Ist. lit. rom. cont.*, I, *201–222*, III, *91–118*; Lucian Blaga, *Ferestre colorate, însemnări și fragmente*, Arad, 1926; Tudor Arghezi, *Dobitoacele noastre literare*, R, 1929, 10–11; D. Tomescu, *Atitudini politice și literare*, Craiova, [1932]; Al. Dima, *Aspecte și atitudini ideologice*, Turnu Severin, 1933; Nichifor Crainic, *Puncte cardinale în haos*, București, 1936; Lovinescu, *Ist. lit. rom. cont.*, *89–105*, *passim*; Gheorghe Vrabie, *Gândirismul. Istoric, doctrină, realizări*, București, 1940; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *773–802*, *Ist. lit.* (1982), *857–886*; Pillat, *Tradiție*, *passim*; Constantinescu, *Scrieri*, *passim*; Crohmălniceanu, *Literatura*, I (1967), *78–109*, II, *97*, *passim*; Manolescu, *Metamorfozele*, *25–43*, *passim*; Mircea Braga, *Sincronism și tradiție*, Cluj, 1972; Micu, *„Gândirea”*, *363–680*; Titu Popescu, *Specificul național în doctrinele estetice românești*, Cluj-Napoca, 1977, *passim*; Z. Ornea, *Tradiționalism și modernitate în deceniul al treilea*, București, 1980; Mircea Braga, *Recursul la tradiție*, Cluj-Napoca, 1987; Scarlat, *Ist. poeziei*, IV, *11–128*; Mircea A. Diaconu, *Poezia de la „Gândirea”*, București, 1997, *passim*; Gabriela Danțiș, *Poezia bucolică românească*, București, 2000, *passim*; Ion Bogdan Lefter, *Recapitularea modernității. Pentru o nouă istorie a literaturii române*, Pitești, 2000; Adriana Iliescu, *Vocația modernității în literatura contemporană română*, București, 2001, *5–39*, *passim*; Iulian Boldea, *Simbolism, modernism, tradiționalism, avangardă*, Brașov, 2002, *161–185*; *Modernismul literar românesc în date (1880–2000) și texte (1880–1949)*, I–II, îngr. Gabriela Omăt, București, 2009; Oana Soare, *Modernitate și reacții antimoderne*, București, 2012. ***D.Mc., O.S.***

TRAIAN, gazetă apărută la București, de trei ori pe săptămână, între 16 aprilie 1869 și 2 martie 1870, având drept motto „Românism, constituțiune, democrație”. Redactor este B.P. Hasdeu, iar colaboratori, pentru partea politică, G. Missail, Radu Mihai, Gr. Vulturescu, N. Rosetti ș.a. **T.** este un jurnal de opoziție, de nuanță liberală, îndreptat împotriva guvernului de coaliție (conservatori și liberali moderați) al lui D. Ghica și, în primul rând, împotriva ministrului de Interne, Mihail Kogălniceanu. Hasdeu dă o mai mare dezvoltare și paginilor de cultură, încercând, cum va face și la „Columna lui Traian” sau la „Revista nouă”, să combată pătrunderea exagerată a influențelor străine, cerând stimularea elementelor originale, autohtone. El redactează uneori aproape toată gazeta: articolul de fond și alte articole politice, studii de economie, studii filologice și istorice (*Unde s-a tipărit Psaltirea lui Coresi?*, *Limba slavică la români până la 1400* ș.a.), analize de documente istorice, recenzii (la *Principiul unității în istorie* de Andrei Vizanti ș.a.), prezentarea atentă a revistelor mai importante din epocă („Convorbiri literare”, „Albina Pindului” ș.a.), versuri (*Astăzi*, *Conspirația leproșilor*) și chiar poșta redacției. Cu publicistică, mai ales culturală, colaborează G. Missail (*Istoria și actualitatea*, *Apoteoza lui Șincai* ș.a.), S. Periețeanu-Buzău, I.C. Tacit, G. Marian (*O conversație despre scenă și actori*). O rubrică vie, datorită știrilor și comentariilor privitoare la mișcarea artistică și politică din Europa, este „Corespondința”, care inserează mai multe scrisori primite de la Paris, Viena și din câteva orașe italiene. Dintre corespondenți făceau parte, probabil, S. Periețeanu-Buzău și I. Al. Lapedatu, care erau studenți la Paris. Un interes deosebit se arată pentru poezia populară, din primul număr publicându-se articolul *Poezii poporane române din Crișana*, precum și patru balade culese de Miron Pompiliu, din a cărui colecție se va tipări în continuare, alături de alte materiale folclorice din culegerile lui A. Vodă, V. Gr. Pop, I.C. Fundescu și S. Fl. Marian. Pe lângă doine din zona Sibiului, Dionisie Miron dă, în traducere românească, balade despre eroul popular sârb Marcu. În foileton apare *România veche și nouă* de G. Missail, încercare romanescă ambițioasă dar fără valoare literară, în care unul din personaje este Alecu Russo. Versurile aparțin lui I. Al. Lapedatu, Miron Pompiliu, V.D. Păun și unui Leonida Grigoriță. Discutând în diferite articole și în recenzii raportul dintre trăsăturile

naționale și influențele străine în cultură, Hasdeu critică, în mai multe rânduri, câteodată aluziv, alteori direct, revista „Convorbiri literare” și activitatea societății Junimea. Drept răspuns, revista ieșeană îi ironizează exprimarea pletorică, nesupravegheată uneori, precum și unele exagerări ori accente naționaliste. Astfel se continuă o polemică de durată, pe care B.P. Hasdeu o va susține și în publicațiile lui din anii următori. ***R.Z.***

TRAIAN DEMETRESCU, revistă apărută la București, săptămânal, între 6 septembrie și 8 noiembrie 1909, cu subtitlul „Literatură, artă, știință, muzică”. În articolul-program se precizează motivele care au stat la baza alegerii titlului publicației, redactorii fiind „călăuziți de oarecare sentimente de simpatie și de admirație către acel ce a fost Traian Demetrescu”. Primul număr conține un omagiu adus poetului. În sumar intră proză de Al. Macedonski (*Moara pe Dunăre, Palatul fermecat, Vrăjitoarea, O noapte în Sulina*, *Pădurea Ulmilor*), D. Călugăru, I. C. Romașcanu, C. Seche, Dim. Orfănescu, Radu D. Rosetti, versuri de Dim. Orfănescu (*Amurgul pe ocean, Vis straniu, Seara la țară, Sub umbră de sălcii*), D. Călugăru, Constant Teodorescu, M. Munteanu, Dumitru Millo ș.a. Un sonet al lui Al. Macedonski, *Crin*, e transpus din franțuzește de Claudia Cridim (cum semna acum Claudia Millian). Sunt publicate traduceri din Ludwig Uhland, François Coppée, Henryk Sienkiewicz, Octave Mirbeau, Émile Zola ș.a. Un fragment din *Memorialul de la „Sfânta Elena”*, referitor la exilul lui Napoleon, e tălmăcit de Petru Gâdei. La rubrica „Literații noștri” se inserează un portret al lui Al. Macedonski, cu o prezentare a activității poetice a acestuia. ***A.St.***

TRANCĂ, Dumitru (4.IV.1927, Craiova), poet, prozator, traducător. Este fiul Elenei (n. Pascu) și al lui Gheorghe Trancă, plutonier major. În orașul natal face cursul primar și Liceul Militar „D. A. Sturdza”, apoi Colegiul „Carol I”, absolvit în 1946. Își continuă studiile la Facultatea de Litere, secția italiană, a Universității din București. Din 1950 va fi redactor la Editura Politică; din 1956 șef de serviciu și director științific al Bibliotecii Centrale de Stat, din 1960 director al Editurii pentru Literatura Universală; din 1962 director general al Centralei Editurilor și Difuzării Cărții, iar din 1969 al Editurii Enciclopedice Române. Începând cu 1971, devine funcționar în Ministerul de Externe, în 1983 trecând redactor-șef la revista „Cooperația în România”. Debutează în 1946 la „Menuet”, revista Colegiului „Carol I”, iar editorial în 1960 cu o traducere din Mark Twain. Prima carte de versuri, *Arcade*, îi apare în 1968, urmată de alte culegeri de poezii, de volume de proză, însemnări de călătorie și memorialistică, pamflete, versuri pentru copii, eseistică și publicistică. A tradus din Benedetto Croce, Jean-Paul Sartre, Fausta Cialente ș.a., unele semnate T. Dumitru. Colaborează la „Contemporanul”, „Luceafărul”, „Călăuza bibliotecarului”, „Glasul patriei”, „Gazeta literară”, „România liberă”, „Lumea”, „Romanian Books”, „Revue roumaine” ș.a.

Primul volum de versuri al lui **T.** reunește notații lirice, caligrafii, miniaturi, confesiuni în care palpitul unei sensibilități delicate e traversat – adesea ca de un fir subțire, diafan – de reflecție. Ulterior va scrie și poeme de alt gen, mai consistente: contemplative, meditative, „de sentiment”, multe în notă elegiacă. Autorul operează, adesea, cu mijloace ale prozodiei clasice, comunicând însă efuziuni romantice, bine temperate prin intelectualizare. Rețin atenția în special gingașe cadențe de timbru blagian postbelic: „Prăpăstii moi cu umbre calde / ivesc măceluri printre raze; / Zvon aprig, necurmat, în tâmple, / dăruitor de vechi extaze, / aduce lunecarea frântă”. Asemenea lui Lucian Blaga, Adrian Maniu, Ion Pillat, V. Voiculescu, autorul *Poemelor depărtării* (1977) valorifică, mai ales în ciclul *Jienești,* elemente de folclor ezoteric, compune descântece, evocă vârcolaci și pe „muma ploii”, dă „în bobi”. Contraponderea o susțin orațiile cu tentă expresionistă, unele cu ecouri din Ilarie Voronca: „Vai ție, naivă și mult prea-ncrezătoare / planetă, atât de îndrăgită de / cei mai pesimiști poeți! / Curând va începe un mare «boom»”. Majoritare numeric, piesele de atitudine contemplativă iau frecvent forma unor crochiuri, schițe de peisaj, inspirate de locuri diverse, de pe toate continentele (Teheran, New York, New Delhi etc.). Proza, mai ales nuvelele, se remarcă prin virtuozitate, prin iscusința de a nara, de a provoca suspans și a-l prelungi, nelăsând să se întrevadă deznodământul. Cele mai antrenante texte deschid o enigmă, invitând cititorul să participe la dezlegarea ei, ca în *Plicul verde* (1987), unde narațiunile părăsesc tărâmul realității și au o turnură fantastică. Romanele lui **T.** sunt de alt tip prozastic. Narând întâlnirea unor foști absolvenți ai Liceului Militar din Craiova, *Întâlnirea pierdută* (1982) punctează, prin rezumarea și reproducerea de fragmente din

conversațiile ce se încing, atât momente din viețile comesenilor, cât și principalele evenimente istorice, politice, sociale petrecute de-a lungul timpului traversat. *Clubul pensionarilor* (1992), cu subtitlul *File din dosarul Petre Țuțea...*, se încheie cu această specificare: „Neizbutind să înfățișeze persoanele reale, așa cum le-a cunoscut, autorului nu i-a rămas decât să le prezinte ca personaje imaginare". Cartea însumează discuții purtate de șapte bătrâni de profesii diferite (un medic, un avocat, un profesor, un zidar, un diplomat, un compozitor, dar și un activist de partid), care se întâlnesc fie în parc, fie în birturi ieftine sau acasă la unul din ei. Bătrânii abordează fel și fel de subiecte, de la necazurile de zi cu zi (cozile, bolile, sărăcia etc.) la fenomene parapsihologice și la presupusa viață de după moarte, ponderea revenind însă comentariilor politice. Se emit păreri cu privire la feluritele anomalii din perioada anterioară evenimentelor din 1989: raționalizarea alimentelor, campania pentru „alimentare științifică", măsurile aberante, precum aceea de a prezenta periodic la miliție mașina de scris, diferențele sociale scandaloase, instituite în numele „eticii și echității socialiste". De la chestiuni concrete se ajunge la discuții privind forma de stat, sistemele sociale, tipurile de economie, calitățile și defectele regimurilor din România interbelică și postbelică. Cele mai ascuțite observații le rostește fostul profesor Arcanu, Filosoful, în formulări mereu percutante, scânteietoare, lansate deseori sub formă de paradox și butadă. El ar personifica spiritul lui Petre Țuțea. Având un ascendent asupra celorlalți, nu doar în virtutea inteligenței și a culturii, ci și a numărului anilor de detenție, Arcanu obișnuiește să își provoace interlocutorii prin intermediul filosofiei universale, interpretată dogmatic, intolerant, de pe poziții extrem naționaliste și ostentativ mistice. El deapănă și cele mai interesante amintiri, unele descriind condițiile dezumanizante din închisorile prin care trecuse.

SCRIERI: *Arcade*, București, 1968; *Aperçu sur le livre en Roumanie* (în colaborare cu Ion Marinescu), București, 1968; *Biblioteca copiilor noștri*, București, 1969; *Eseu asupra culturii*, București, 1969; *Invocația soarelui*, București, 1971; *Escale*, București, 1974; *Fereastra care tace*, București, 1974; *Hronicu leatului 7481*, Cluj-Napoca, 1975; *Simfonie helvetică*, 1975; *Poemele depărtării*, Cluj-Napoca, 1977; *Cuibul din inimă*, cu ilustrații de Angi Petrescu-Tipărescu, București, 1978; *Viscol în sânge*, Craiova, 1978; *Grădinile de aer*, București, 1979; *Jurnal neterminat*, București, 1979; *Popasuri străine*, București, 1980; *Întâlnirea pierdută*, București, 1982; *Rubedenii...*, București, 1983; *Scrisori romantice*, București, 1984; *Caietele roz*, București, 1985; *Plicul verde*, Cluj-Napoca, 1987; *Mic dicționar hazliu despre tot ce este viu*, cu ilustrații de Eugen Taru, București, 1989; *Fiecare buclucaș își găsește câte-un naș*, București, 1989; *Orele zilei și ale nopții*, București, 1990; *Îndreptar ortopoetic*, București, 1992; *Clubul pensionarilor*, București, [1992]. **Traduceri:** Mark Twain, *Monologul regelui Leopold*, București, 1961; Natalia Momo, *Satul de lângă orezărie*, București, 1963; Fausta Cialente, *Balada levantină*, pref. Alexandra Bărcăcilă, București, 1965; Jean-Paul Sartre, *Cuvintele*, pref. Georgeta Horodincă, București, 1965; Benedetto Croce, *Estetica privită ca știință a expresiei și lingvistică generală*, introd. Nina Façon, București, 1970, ed. I–II, București, 1996; Salvador Espriu, *Poezii*, pref. trad., București, 1974; Giuliano Procacci, *Istoria italienilor*, București, 1975.

Repere bibliografice: Dumitru Micu, „*Arcade*", GL, 1968, 18; Vlaicu Bârna, „*Arcade*", VR, 1969, 3; Dan Cristea, „*Invocația soarelui*", RL, 1971, 26; Aurel Sasu, „*Hronicu leatului 7481*", ST, 1976, 6; Fănuș Băileșteanu, „*Poemele depărtării*", CNT, 1977, 51; Valentin F. Mihăescu, *Atracția pentru povestire*, LCF, 1978, 19; Mircea Popa, „*Poemele depărtării* ", ST, 1978, 3; Vasile Chifor, [*Dumitru Trancă*], T, 1978, 8, R, 1979, 11; Eugenia Tudor-Anton, *Seninătatea povestitorului*, VR, 1978, 9; *Lit. rom. cont.*, I, *521–522*; Nicolae Pop, *Perimetru sentimental*, Craiova, 1980, *308–315;* Pompiliu Marcea, *Romanul unei promoții*, R, 1982, 5; I. Sîrbu, *Intinerariile vieții și ale prieteniei*, CRC, 1982, 52; G. Ciprian, *Scrisori către Dumitru Trancă*, îngr. Marcela Chiriță, Buzău, 1996; Firan, *Profiluri*, II, *303–304*. ***D.Mc.***

TRANDAFIR, Constantin (4.VI.1939, Grivița, j. Galați), critic și istoric literar, prozator. Este fiul Măriuței (n. Enache) și al lui Costică Trandafir, agricultori. Urmează școala elementară la Ivești, apoi liceul în comuna Pechea (1953–1956). Frecventează cursurile Facultății de Filologie de la Universitatea din Iași (1958–1963) și devine doctor în științe filologice la aceeași universitate în 1980. Funcționează ca profesor suplinitor la școala elementară din Grivița (1956–1958), ca profesor de limba și literatura română la liceele din Pechea (1963–1972) și din Câmpina (1972–2003). În perioada 1992–1996 este profesor invitat la Facultatea de Filologie a Universității Dunărea de Jos din Galați, unde predă cursuri de istoria literaturii române. După un debut cu versuri în 1955, în ziarul „Viața nouă" din Galați, se îndreaptă spre critica literară, primele articole apărându-i în revista gălățeană „Orizonturi", în 1963. Mai colaborează la „Ateneu", „Convorbiri literare", „România literară", „Luceafărul", „Viața românească", „Transilvania", „Steaua", „Tribuna", „Familia",

„Contemporanul", „Cronica", „Adevărul literar și artistic", „Axioma", „Pagini literare", „Porto-Franco", „Sinteza", „Dunărea" ș.a. Din 2000 conduce „Revista nouă" la Câmpina, inițial apărută ca supliment al unui ziar local, iar din 2004 ca revistă de sine stătătoare.

T. debutează cu monografia *Paul Zarifopol* (1981), rezultat al tezei sale de doctorat. Este o cercetare temeinică, urmărind toate compartimentele operei criticului și esteticianului interbelic, trecând în revistă polemicile majore ale momentului și căutând să fixeze poziția acestuia în tabloul epocii. Zarifopol este definit, pe urmele caracterizării lui E. Lovinescu din *T. Maiorescu și posteritatea lui critică*, ca un critic raționalist și ironic, apărător al autonomiei esteticului și al specificității artei. Cazul mult discutat al „anticlasicismului" lui Zarifopol este tratat, de data aceasta urmându-l pe G. Călinescu, ca o dovadă suplimentară a modernității și relativismului criticului. În cea de-a doua carte a sa, *Dinamica valorilor literare* (1983), **T.** discută paisprezece scriitori importanți, de la Titu Maiorescu la Anton Holban, în general abordați în moduri convenționale, deja practicate de critica anterioară. Astfel, Maiorescu este apărat de învinuirile „dogmatismului", iar sincronismul lui Lovinescu este pus în balanță, timid, cu protocronismul lui Edgar Papu. Este combătută ideea lipsei de elaborare a romanelor lui Liviu Rebreanu, se reafirmă focalizarea lui Anton Holban pe „analiză" în detrimentul „creației" și se subliniază „vitalismul" lui G. Călinescu. Prin *Permanențe literare românești* (1998) **T.** investighează din nou, într-o serie de studii, scriitori clasici și moderni, de la A.I. Odobescu la Marin Preda. Cercetările se păstrează în linia canonică, cu unele noutăți în lectura poeziei lui Eminescu și a lui Bacovia, unde se simte însă influența interpretărilor hazardate, în cheie existențialistă, ale Svetlanei Paleologu-Matta. În culegerea de articole *Recunoașterea valorii* (2002) criticul revine asupra unor clasici ai modernității românești, de la Eminescu la M. Blecher și de la Adrian Maniu la Al. Ivasiuc. Sunt recitiți Mihail Sadoveanu prin povestirile de tinerețe, Paul Zarifopol prin articolele cu ascuțiș politic, Calistrat Hogaș prin eclectismul bricolat al prozei de călătorie, care criticului îi pare a poseda o „ambiguitate" triumfătoare, iar G. Topîrceanu prin opțiunea așa-zis „postmodernă" pentru minorat. Un volum din 2010, *Scriitori și teme*, cuprinde crochiuri istorico-literare acoperind distanța de la Dosoftei la Ion Stratan, dări de seamă „colocviale" asupra dialogului literar sau critic în literatura română și discuții asupra temelor curente din presa literară. În fine, două volume despre „cititul" poeziei (2006) și „cititul prozei" (2011), traversând decenii de literatură începând cu anii '60 ai secolului trecut, tind spre o imagine care să cuprindă ansamblul. **T.** se apleacă însă și separat asupra unor scriitori. Astfel, în *Introducere în opera lui Ștefan Petică* (1984), acest poet cu o cultură substanțială este cercetat în raporturile sale cu simbolismul francez și cu prerafaelitismul englez, ca practicant al „estetismului umanitarist" și poet cu care „începe simbolismul românesc în manifestarea lui autentică". În 1996 apare *Ion Creangă – spectacolul lumii*, o monografie în care, pornind de la o amplă inspecție a receptării critice a operei humuleșteanului, criticul revizitează ideea esenței dramatice a textului acestuia, reluând apoi temele canonice ale interpretării: ludicul, sărbătoarea, carnavalescul și cultura populară a râsului. Se observă acum la **T.** o vioiciune a stilului critic, mai colocvial decât în volumele dinainte de 1989. Monografia *Poezia lui Bacovia* (2001; Premiul revistei „Ateneu") recuperează receptarea critică a autorului *Scânteilor galbene*, notând identificările importante ale apartenenței sale (simbolism, eminescianism, expresionism, existențialism, postmodernism), fără a le ierarhiza și fără a le pune în dialog unele cu altele. Interesantă este monografia *Efectul Caragiale* (2002), care pleacă de la perspectiva critică a lui Paul Zarifopol, bine cunoscută de exeget, și urmărește o rediscutare a „actualității" lui Caragiale printr-o abordare mai puțin clișeizată, apreciind că valoarea operei este reafirmată prin calitatea ei reactivă, păstrată intactă la urmașii îndepărtați. În micromonografia *Grigore Hagiu și generația sa* (2003) poetul șaizecist este urmărit de la poemele „vaticinare" ale debutului până la poemele sentimental-erotice și la cele gnomic-abstracte, îndatorate influenței lui Nichita Stănescu. *Mihail Sebastian. Între viață și ficțiune* (2007) valorifică relansarea autorului *Accidentului* după momentul în care a fost publicat importantul său jurnal. Se oferă o cercetare biografică amănunțită, dar fără noutăți documentare, urmărindu-se și aici receptarea critică, apoi compartimentele operei, în final fiind discutat „jurnalul ca literatură" și implicit viața scriitorului ca operă. Alte două scurte monografii au destinație didactică: *Mateiu I. Caragiale* (1996) și

„Povestea lui Harap Alb” de Ion Creangă (2001). **T.** a mai publicat, sub pseudonimul Thalia Mușat, și proză de factură umoristică: *Jurnalul unei adolescente* (1991), *Jurnalul unei fete naive* (1993), texte scrise împreună cu Diana Trandafir. Două volume adună însemnări diaristice, oprindu-se asupra unor ani ai răsturnărilor politice și sociale radicale: *1989. Vedere din provincie* (2009), *1990. Anul șarpelui orb* (2010). Notele zilnice, foarte amănunțite, dau o senzație de mobilitate și vivacitate, de detașare uneori, ceea ce contrastează cu atmosfera apăsătoare a timpului. *O călătorie în imperiu. De la Câmpina la Petersburg* (2012) este jurnalul lipsit de gravitate, ba chiar marcat de ironie și umor, al unei excursii în Uniunea Sovietică în anii ’80, încheiat, neobișnuit, cu o cronică rimată. E de menționat și activitatea lui **T.** ca îngrijitor de ediții din Mateiu I. Caragiale, George Coșbuc, Octavian Goga, Al. Macedonski, Camil Petrescu ș.a.

SCRIERI: *Paul Zarifopol*, București, 1981; *Dinamica valorilor literare*, București, 1983; *Introducere în opera lui Ștefan Petică*, București, 1984; *Jurnalul unei adolescente* (în colaborare cu Diana Trandafir), Galați, 1991; *Starea de veghe*, Câmpina, 1992; *Jurnalul unei fete naive* (în colaborare cu Diana Trandafir), Galați, 1993; *Ion Creangă – spectacolul lumii*, Galați, 1996; *Mateiu I. Caragiale comentat de…*, București, 1996; *Permanențe literare românești*, Galați, 1998; *Poezia lui Bacovia*, București, 2001; *„Povestea lui Harap Alb” de Ion Creangă*, Cluj-Napoca, 2001; *Efectul Caragiale*, București, 2002; *Recunoașterea valorii*, București, 2002; *Grigore Hagiu și generația sa,* Ploiești, 2003; *Cititul cărților. Poezia*, Ploiești, 2006; *Mihail Sebastian. Între viață și ficțiune*, București, 2007; *1989. Vedere din provincie*, București, 2009; *1990. Anul șarpelui orb*, Ploiești, 2010; *Scriitori și teme*, București, 2010; *Cititul prozei*, Cluj-Napoca, 2011; *O călătorie în imperiu. De la Câmpina la Petersburg*, Ploiești, 2012. **Ediții, antologii:** Mateiu I. Caragiale, *Pajere. Remember. Craii de Curtea Veche. Sub pecetea tainei*, postfața edit., București, 1988; George Coșbuc, *Cântece de vitejie și alte poezii*, pref. edit., Galați, 1991, *Poezii*, pref. edit., Galați, 1998; Octavian Goga, *Poezii*, pref. edit., Galați, 1992; B. P. Hasdeu, *Răzvan și Vidra*, pref. edit., Galați, 1992; Mihail Sadoveanu, *Hanu Ancuței*, pref. edit., Galați, 1992, *Păcat boieresc*, pref. edit., Galați, 1993 (în colaborare cu Diana Trandafir); Camil Petrescu, *Patul lui Procust*, pref. edit., Galați, 1994; Al. Macedonski, *Nopțile. Poeme. Rondeluri*, pref. edit., București, 1998.

Repere bibliografice: Teodor Vârgolici, [*Constantin Trandafir*], CNT, 1981, 24, ALA, 2001, 588, 2003, 664, 2009, 15; Mihai Dinu Gheorghiu, *„Paul Zarifopol”*, CL, 1981, 6; Mircea Popa, *Critica de precizie*, T, 1983, 9; Dobrescu, *Foiletoane*, III, *191–196*; Constantin Hârlav, *„Dinamica valorilor literare”*, RL, 1984, 41; Adrian Marino, *Contribuția modernizării literare*, TR, 1985, 17; Ecaterina Țarălungă, *Citind cu ochi contemporan*, CNT, 1985, 18; Theodor Codreanu, [*Constantin Trandafir*], „Porto-Franco”, 1997, 5, „Antares”, 2003, 58–60, „Prutul”, 2004, 2; Florin Mihăilescu, [*Constantin Trandafir*], VR, 2002, 8–9, 2003, 8–9; Lucian Chișu, *O monografie despre Grigore Hagiu*, L, 2003, 2; Dan Mănucă, [*Constantin Trandafir*], CL, 2003, 3, 2008, 9; Al. Cistelecan, *Critica modestă*, CLT, 2008, 27; Gheorghe Grigurcu, [*Constantin Trandafir*], RL, 2008, 9, 10, „Acolada”, 2012, 2; Vasile Iancu, *Cronica ultimului an demențial*, CL, 2010, 1; Ioan Adam, *Afinități selective*, Târgoviște, 2012, *128–133*. **D.Mn.**

TRANSILVANIA, revistă apărută la Brașov, cu periodicitate variabilă, de la 1 ianuarie 1868, ca organ al Asociațiunii Transilvane pentru Literatura Română și Cultura Poporului Român (Astra); din 1881 revista se mută la Sibiu. Cu unele întreruperi (în 1879, când este sistată, în 1880–1881 și în 1907–1908, când este înlocuită cu „Analele Asociațiunii” sau suplinită de „Țara noastră”, „revistă poporală” sub direcția lui Octavian Goga) și cu unele intermitențe, **T.** a apărut până în martie–aprilie 1945. Redactori erau secretarii Astrei: George Barițiu (1867–1889), I. Popescu (1890–1891), Zaharia Boiu (1892–1895), C. Diaconovici (1896–1903). După 1903 și mai târziu în redacția revistei aveau să intre Octavian Goga, Octavian C. Tăslăuanu, Ioan Georgescu, Horia Petra-Petrescu, Ion Breazu, Silviu Dragomir, Ștefan Manciulea, Ion Mușlea, S. Opreanu, Ionel Pop, D. Popovici, Al. Dima. Cu șase ani înainte de apariția „Transilvaniei” se publicau, sub titlul „Analele Asociațiunii”, procesele verbale ale adunărilor generale și documentele Astrei. La 20 septembrie 1867 comitetul îl solicită pe G. Barițiu să accepte conducerea unei publicații „ca să fie aceasta, pentru popor, ceea ce a fost «Gazeta» pentru cei luminați”. Barițiu a dat însă revistei un caracter de magazin istoric, publicând, pe lângă statute, regulamente, îndrumări de ordin administrativ ale Astrei, numeroase documente istorice și studii din istoria Transilvaniei, importante în cunoașterea unor epoci pentru care știrile despre români erau fie sărace, fie incomplete și prilejuind interpretări tendențioase. Ocupându-se de acest domeniu, Barițiu duce conștient o luptă politică, urmărind ca rolul românilor să nu fie minimalizat în istoria Transilvaniei. După el, trecutul poate aduce argumente prin care poporul poate să-și apere originea și individualitatea. Apar în paginile **T.** documente din foarte bogata arhivă a comitelui Iosif Kemény (publicate

TRANSILVANI'A.

Fói'a Asociatiunei transilvane pentru literatur'a romana si cultur'a poporului romanu.

Acésta fóia ese cate 3 cóle pe luna si costa 2 fr. v. a. pentru membrii asociatiunei, éra pentru nemembrii 3 fr. Pentru strainatate 4 fr. cu porto postei. Abonamentulu se face numai pe cate 1 anu intregu. — Se abonéza la Comitetulu asociatiunei in Sibiiu séu prin posta séu prin dd. colectori.

Nr. 2. **Brasiovu 10. Ianuariu 1868.** **Anulu I.**

PROTOCOLULU

Adunarei generale a Asociatiunei transilvane pentru cultur'a si literatur'a poporului romanu, tienute in Clusiu la $^{26}/_{14}$, $^{27}/_{15}$ si $^{28}/_{16}$ Augustu 1867.

(Continuare.)

SIEDINTI'A II.

tienuta la $^{27}/_{15}$ Augustu 1867.

X. In $^{27}/_{15}$ Aug. serbatorea de S. Maria in baseric'a nostra adunanduse érasi membrii presinti ai Asociatiunei, deinpreuna ca unu numeru frumosu de ospeti, dupa celebrarea S. Liturgie in basericele romane la $^{1}/_{2}$ 11 óre in sal'a redutului, pentru de a luá parte la a dóu'a siedintia a adunarei generale, la dispunerea presidiului se cetésce inainte de tote protocolulu siedintiei precedinte prein notariulu ad hoc Iustinu Popfiu, carele cu unele modificari neinsemnate se aproba si verifica.

XII. Inainte de a trece la ordinea dilei D. presiedinte atrage atentiunea adunarei la doue telegrame sosite Asociatiunei in diu'a de éri din Bucuresci, carii oréza lucrariloru acestei adunari generale succesu si reusire fericita.

Unulu, adresatu presidiului adunarei generale in Clusiu, dela v. presiedintele Asociatiunei. D. Timoteiu Cipariu, carele de si se afla in departare, se vede totusi cà cu anim'a, cu sufletulu este in mediloculu nostru.

Altulu dela societatea literaria adunata in Bucuresci, adresatu Dlui Pamfiliu protop. in Clusiu, subsemnatu de Eliade

de Șt. Moldovanu); G. Barițiu reeditează cronicile lui M. Cserei și P. Apor; I. Ardeleanu face cunoscute documentele referitoare la români aflate la Vatican. Se publică acte din arhiva bisericii din Șcheii Brașovului și din colecția lui B. P. Hasdeu. Deși chiar în epocă s-au exprimat nemulțumiri în legătură cu ținuta prea academică a revistei și cu lipsa ei de accesibilitate, paginile de istorie din **T.** capătă, în condițiile dualismului austro–ungar, proclamat în 1867, semnificații mai adânci, cu atât mai mult cu cât unele documente interesează ca surse de informație istorică. G. Barițiu continua să creadă în idealurile revoluționare pentru care militase în 1848 și ecourile idealurilor sale se fac simțite în evocările și schițele biografice consacrate conducătorilor revoluției din Ardeal și din Țările Române (*Testamentul lui N. Bălcescu, N. Bălcescu, Momente din viața lui Avram Iancu*), în scrisorile lui Simion Bărnuțiu și Eftimie Murgu, în actele și documentele din anii 1848–1849. În centrul interesului au stat însă momentele de afirmare națională din istoria Transilvaniei – G. Barițiu scrie *Despre bellu civil transilvan din anii 1437 și 1438*, studiul *Cauzele pentru care s-au revoltat românii în anul 1784*, Ioan V. Russu semnează *Scurtă descriere a revoluției lui Horia și Cloșca* –, precum și problema originii și vechimii românilor în Ardeal – I. V. Russu traduce lucrarea *Dacii* a lui Robert Roesler, pentru a fi cunoscută și combătută, este tălmăcit *Supplex Libellus Valachorum Transsilvaniae*, I. Sterca-Șuluțiu dă studiul *Originea românilor*. Unitatea românilor și necesitatea recunoașterii teritoriului etnic ca teritoriu politic sunt idei-forță în revista care, mai târziu, va milita deschis pentru întregirea unității naționale, iar după 1940 împotriva Dictatului de la Viena. Preocupările **T.** nu s-au limitat, chiar în anii când publicația s-a aflat sub conducerea lui G. Barițiu, numai la istorie. Tot ceea ce putea servi ca argument al romanității și drepturilor românilor interesa: datinile, limba, folclorul. Este importantă contribuția revistei în domeniul cunoașterii și valorificării patrimoniului popular, considerat „un bun criteriu al vieții noastre naționale". *Poporul român în poezia sa,* studiul lui Iosif Vulcan din 1869, descria folclorul ca depozitar al istoriei. Grigore Silași publică *Românul în poezia sa poporală* (1876), încercare de mitologie etnică, și *Însemnătatea literaturii române tradiționale* (1875), pledoarie pentru cercetarea ei ca expresie a spiritualității românești. Arhaitatea și originalitatea tradiției vorbesc despre vechimea și caracterul poporului *(Din datinile vechi ale Transilvaniei*, 1868). G. Barițiu reproduce balade din colecția lui V. Alecsandri. Se publică colinde, proverbe, descântece din Banat, povești, jocuri de copii (culese de Ion Pop-Reteganul, G. Todica, Enea Hodoș, Grigore Sima al lui Ion), *Cântece haiducești* (adunate de Iosif Vulcan), studii având ca subiect *Moșii* ori *Petrecerea mortului* (Simion Mangiuca). După 1900 cercetarea vieții colective se intensifică, mai ales în direcția etnografiei. G. Barițiu, care a organizat în 1881 Expoziția Națională de Artă Populară de la Sibiu, sublinia valoarea artistică deosebită a țesăturilor și cusăturilor populare (*Despre costumele naționale românești*, 1877, *Idei fugitive de industria de casă și de industria mică*, 1877, *Portul național la poporul nostru românesc*, 1889). **T.** a publicat numeroase materiale ce interesau Muzeul Astrei, a reflectat preocupările legate de *Enciclopedia română,* care începuse să apară sub auspiciile societății. Acțiunile Societății pentru Fond

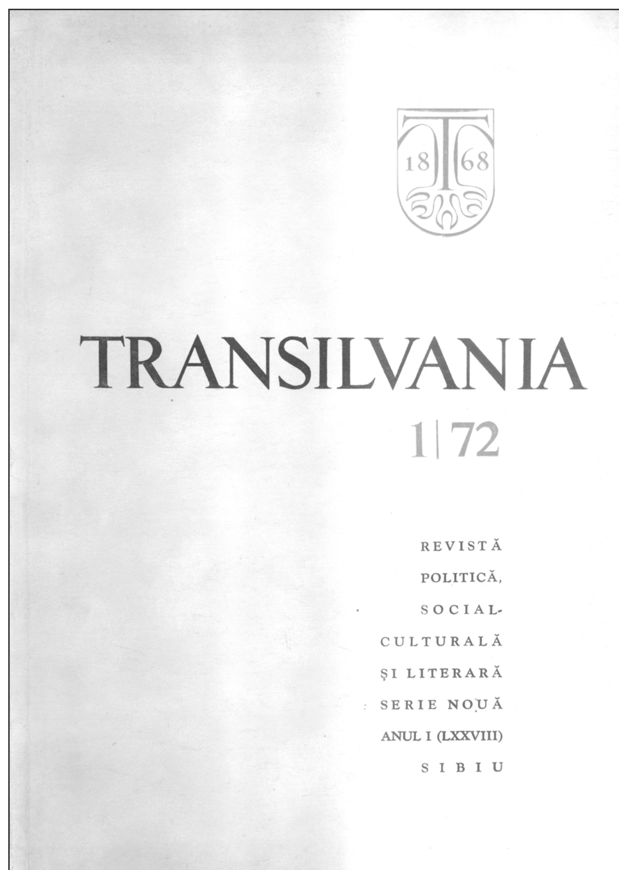
de Teatru Român sunt, de asemenea, popularizate. Profilul revistei este, astfel, cel de cronică a activității Astrei și de publicație având un caracter enciclopedic. Apar articole de economie (datorate agronomilor Ștefan Pop și Ion Ionescu de la Brad), de medicină (Pavel Vasici), pedagogie, știință popularizată (G. Barițiu, *Teoriile lui Darwin*), s-a avut în vedere tot ceea ce putea ajuta progresului material și dezvoltării culturii în Transilvania. Dezbaterile filologice se raportau și ele la problema națională: Atanasie M. Marienescu o urmărea discutând semnificația numelui „latin”, iar periodicul o susținea prin ortografia sa latinizantă (criticată deja de Titu Maiorescu la 1868, în *Limba română în jurnalele din Austria*) și prin răspunsul lui Iosif Vulcan la adresa poziției maioresciene. Dar, înțelegând importanța unificării limbii literare, după 1884 **T.** va adopta ortografia Academiei Române. Până la 1900 s-a publicat foarte puțină beletristică: versuri de Dimitrie Bolintineanu și Zaharia Boiu, stihuri inspirate de Războiul pentru Independență din 1877–1878, drama *Constantin Brâcoveanu* a lui D. Bolintineanu. O rubrică literară apărea târziu, cu doi-trei ani înainte de 1900, și ea cuprindea pagini de istorie literară (Em. Micu despre Petru Maior, Mihail Strajanu despre V. Alecsandri), recenzii, indicații bibliografice, câteva studii asupra teatrului (*Despre teatru în timpul lui Shakespeare*, *Teatrul lui V. Alecsandri* ș.a.). Se remarcă contribuțiile de teorie literară ale lui Iosif Blaga (*Teoria dramei*, 1899, *Din estetica tragicului*, 1900), precum și un studiu al lui M. Strajanu, *Poezia în raport cu istoria și cu științele pozitive* (1900). Traducerile din literaturile străine se limitau la versurile lui Vergiliu, Schiller (în versiunea lui M. Strajanu) și Heine (tălmăcite de Sextil Pușcariu). Mai ales prin prezența în redacție a lui Octavian Goga, confirmând că literatura este „întruparea organică a marelui zbucium” istoric (*Curentele de idei în literatura ardeleană de la 1848 până în zilele noastre,* 1911), **T.** își va consolida sectorul dedicat scriitorilor, fenomenului literar și ziaristicii. Înainte de Primul Război Mondial acesta a fost susținut de Ion Agârbiceanu, G. Bogdan-Duică, Enea Hodoș, Nichifor Crainic, Victor Eftimiu, Ioan Russu-Șirianu, Teodor V. Păcățian (cu poezie, povestiri, recenzii – *Cărți românești*, *Reviste românești*, *Cărți străine* –, portrete, evocări, necrologuri). După 1917 în **T.** sunt prezenți Nicolae Iorga, Vintilă Russu-Șirianu, I. A. Bassarabescu, Vasile Bogrea, Sandu Teleajen, George Vâlsan, Axente Banciu, Zaharia Bârsan, D. Ciurezu, Al. Ciura, Olimpiu Boitoș, iar după 1940 scriu frecvent Vasile Netea, Ion Breazu, Eugen Todoran, Radu Stanca, D. Popovici, I. Negoițescu ș.a. Au fost recenzați și prezentați în primul rând scriitorii asimilați liniei tradiționaliste, privilegiată de revistă: O. Goga, I. Agârbiceanu, N. Iorga, Z. Bârsan, Liviu Rebreanu. După 1928 se va acorda atenție și tendințelor înnoitoare, prin găzduirea unor scrieri de Ion Minulescu, Gib I. Mihăescu, Victor Papilian, Emil Isac, Mihai Beniuc. Se încerca „o transpunere suplă în miezul mentalității timpului”, dar și – conform articolului-program redactat în 1936 de Al. Dima – ridicarea „virtualităților etnice și etice la rangul unor mari actualități naționale”. Din 1934 cu subtitlul „Buletin de tehnică culturală” (păstrat până în 1944), **T.** anunța că va da întâietate, contra „stadiului liric”, metodei și sistematizării culturale. Rămânând pe axa cristalizării naționale ca ideal al Astrei, pus în evidență mai ales în articolele lui I. Agârbiceanu (*Să păstrăm moștenirea*, *Temei și clădire. Ideea creștină la noi*) și Al. Dima (*Fondul sufletesc al Astrei*, *Alexandru Odobescu și Asociațiunea*), spațiul de interes se lărgește. Teodor Neș urmărea evoluții în *Concepția cosmică de la Thales până la Einstein*, Constantin Daicoviciu prezenta dovezi arheologice ale continuității românilor, D. Popovici dădea părți din lucrarea *Literatura română în epoca „Luminării”*. Apar studii pe teme estetice, datorate lui Al. Dima, I. Negoițescu (*Despre mască și mișcare*), Licu Pop (*Începuturile herbartiene ale esteticii lui Titu Maiorescu*), sunt recenzați Perpessicius, Anton Dumitriu, Romulus Vulcănescu, E. Lovinescu ș.a. Traducerile, chiar dacă nu au o pondere mare, câștigă în calitate, fiind selectate și incluse în sumar versiuni consacrate, precum cele aparținând lui G. Coșbuc (Homer, *Odiseea*), V. Bogrea (din lirica antică), Teodor A. Naum (Vergiliu, *Eneida*), Ștefan Bezdechi (din Tucidide), Ioan Georgescu (din Petőfi). În revistă a fost marcată comemorarea morții lui Dante și evocată figura lui Lev Tolstoi. **T.** a înfăptuit, cu remarcabilă consecvență, ceea ce și-a propus: având ca pivot Astra, să fie, în lupta culturală și națională, atât o „punte” între oamenii de rând și cărturarii Ardealului, cât și între aceștia și întreaga sferă de valori naționale. ***S.C.***

TRANSILVANIA, revistă apărută mai întâi la Cluj, săptămânal, de la 16 mai la 8 septembrie 1938, apoi la București, lunar, din mai 1941 până în 1942 (numărul 6–7), ca publicație a refugiaților din Ardealul de Nord. Directori: Al. N. Poruțiu pentru prima serie,

Victor Bilciurescu (1941), generalul Barbu Pârâianu (1942) și Al. Bibescu; redactor artistic: Marcel Olinescu. La seria a doua redactori sunt Florin Codrescu, Ion Ojog și Ion Th. Ilea. În 1942 revista are și un supliment tipărit separat, „Câmpul muncii”, al cărui redactor e Const. Chiriță. În articolul-program al primei serii, *Scrutând realitatea*, Al. N. Poruțiu afirmă că **T.** își propune să ofere societății o temelie morală. La paginile intitulate „Literatură, artă, cultură și duh” colaborează N. Brana, care semnează cronica plastică, Valentin Strava și Ilie Dăianu cu eseuri, Petru Șaitiș, Ioan I. Olteanu, Gr. T. Leonte, Emil V. Câmpianu cu poezie. Seria următoare va urma o linie națională mai pronunțată. Apar numere tematice închinate Transilvaniei, conținând studii temeinic elaborate (*Ce este Transilvania* de Simion Mehedinți, *Ardealul* de Emil Isac, *Spiritul artistic al țăranului transilvănean* de Aurelia Vanghele, *Octavian Goga, părintele doctrinei eterne* de Const. Bivolaru, *Rumänien und Ungarn* de Gh. I. Brătianu). Există o rubrică specială „Luptători transilvăneni” (un portret al lui Iuliu Maniu e realizat de C.N. Negoiță) și o alta „Icoane transilvănene” (un portret al lui George Coșbuc de Nicolae Ţimiraș și unul al lui Avram Iancu de I. Simionescu). Versuri publică I.U. Soricu, Vlaicu Bârna, Ion Th. Ilea, Ion Buzdugan, Constantin Barcaroiu, N.I. Herescu, Vasile Al. George, N. Rusu, Ion Ojog, G. Tutoveanu, Vladimir Corbasca, Leonard Divarius, Volbură Poiană-Năsturaș, Șerban Bascovici, Aron Cotruș, Al. Bibescu, Const. Argeșeanu, Al. Gr. Piepteanu, Valentin Strava, Gheorghe I. de Ferenczy, Vasile Bucur ș.a. Un loc important se acordă operei lui Octavian Goga și figurilor importante din trecutul Transilvaniei (Ioan Inochentie Micu-Klein, Vasile Lucaciu, George Coșbuc ș.a.). Revista se caracterizează prin vădita încercare de apropiere în primul rând româno–maghiară, făcându-se numeroase traduceri dintr-o limbă în alta. Astfel, sunt publicate în maghiară poezii de Octavian Goga (*Ultima poezie*), Nichifor Crainic (transpunere de Franyo Zoltán), Ion Pillat, G. Bacovia, iar în limba germană se tălmăcește din Mihai Eminescu (*Doina* în versiunea lui Konrad Richter, *Ce-ți doresc eu ție, dulce Românie* în versiunea lui Victor Orendi Homenau). Se includ în sumar texte în limba maghiară de Gheorghe I. de Ferenczy sau în germană de Liviu Rebreanu (*Lob des rumänischen Bauer*, transpunere a discursului de recepție în Academia Română), cu mențiunea că acestea din urmă sunt reproduse după „Berliner Boersen Zeitung”. Mai colaborează G.G. Mironescu, Ion Maniu, Gh. Dăncuș, Corneliu Albu, Marcel Olinescu, Scarlat Preajbă, Sebastian Bornemisa, Cornel Grofșoreanu, Gala Galaction (*Vestitorii Ardealului*), D. Munteanu-Râmnic, Gino Lupi, Iustin Ilieșiu, Ion Lugoșianu, Filaret Barbu, Ion Agârbiceanu. O mențiune specială merită analiza detaliată a romanului *Pustiuri* de Georgeta Mircea Cancicov, semnată de Amalia Ciocârlan de Ferenczy. ***M.Pp.***

TRANSILVANIA, revistă apărută la Sibiu, lunar începând cu mai 1972, trimestrial din 1991 până în 1999, bimestrial din august 2000, din nou lunar din iunie 2002. Subintitulată „Revistă politică, social-culturală și literară”, publicația a fost editată în perioada comunistă de Comitetul Județean Sibiu pentru Cultură și Educație Socialistă. Inițial a fost redactată de un colegiu de redacție alcătuit din douăzeci și șapte de personalități ale vieții culturale sibiene. De la numărul 6/1974 colegiul se restrânge și își precizează atribuțiile: redactor-șef este Mircea Tomuș, iar ca secretar general de redacție figurează Titu Popescu. De altfel, exceptându-l pe Mircea Tomuș, redacția își va schimba adesea componența până în 1990. Primul număr se deschide cu un program intitulat *Lângă inima țării*, unde, pe lângă obișnuitul tribut ideologic plătit vremii, sunt focalizate două obiective: ancorarea în actualitate (seria nouă „nu apare numai pentru a continua pur și simplu o tradiție, ci […] pentru a se înscrie pe orbita actualității”) și promovarea valorilor locale („«Transilvania» își va face din valorificarea creației intelectuale, culturale, literare și artistice sibiene axa de bază a activității sale”). În acest sens, colaboratorii vor fi selectați mai ales dintre scriitorii sibieni, prezenți mai mult sau mai puțin constant fiind Mircea Braga, Eugen Onu, Ilie Guțan, G. Nistor, Pamfil Matei, Georg Scherg, Maria Fanache, Constantin Noica (rareori), Mircea Ivănescu, Rodica Braga, Mira Preda, D. Ciurezu, Ion Mircea ș.a. Totuși, orientarea localistă e contrabalansată prin cooptarea unor scriitori din afara Sibiului, cum ar fi Romul Munteanu, Ion Vlad, Nicolae Balotă, Mircea Zaciu, Petru Poantă, Ion Vartic, Nicolae Manolescu, Al. Călinescu, Cornel Ungureanu, Mircea Anghelescu, Ovidiu Papadima, Mircea Muthu, Adrian Marino, Ion Pop, Dan C. Mihăilescu. Acest echilibru se reflectă și în natura grupajelor, numeroasele dosare privind zona sibiană sau transilvăneană alternând cu teme

precum *Dimitrie Cantemir* (10/1973) sau *Literatura germană din România* (7/1980). Tot un echilibru urmărește să realizeze **T.** între literar și extraliterar. În ceea ce privește partea literară, se publică poezii de D. Ciurezu, Victor Felea, Nichita Stănescu, Adrian Popescu, Mircea Ivănescu, Leonid Dimov, Ioan Alexandru, Cezar Ivănescu, Ion Mircea, Dumitru Chioaru. Proza, mai puțin ilustrată, va fi semnată de D. R. Popescu, Mira Preda, Mircea Ciobanu, Rodica Braga sau Ștefan M. Găbrian. Cronica literară e susținută la început de tandemul Mircea Tomuș – Titu Popescu, ulterior de Mircea Braga și Dan C. Mihăilescu. Recenzii scriu – fără o periodicitate anume – și Mircea Ivănescu, Ilie Guțan, Eugen Onu, Pamfil Matei, Maria Fanache sau Ion Buzași. În plus, sectorul critic e completat de o consistentă rubrică de eseuri, acoperită deopotrivă de scriitori sibieni și de colaboratori din restul țării. De pildă, o pertinentă „Cronică a edițiilor" ține în perioada 1980–1989 Mircea Anghelescu. Acestor compartimente li se adaugă și două rubrici „de frontieră": „Album sentimental" (inițial cuprinzând evocări ale Sibiului, apoi fragmente confesive pur și simplu) și „Patrimoniu documentar" (cu unele restituiri importante, cum ar fi conferința lui V. Voiculescu intitulată *Poezia tradiționalistă*, publicată în numărul 7/1972). Astfel încât, cu toate compromisurile ideologice (uneori penibile), **T.** a reușit să devină nu numai o publicație reprezentativă pentru zona sibiană, ci o revistă culturală competitivă la nivel național. Începând cu numărul 3/1990, periodicul are o nouă conducere, formată din Ion Mircea (redactor-șef) și Mircea Ivănescu (secretar general de redacție). Se schimbă și profilul; de altfel, într-un editorial programatic se viza „deschiderea spre cultura mare a Europei și a lumii". Deschiderea preconizată se realizează cel puțin datorită traducerilor de calitate (majoritatea realizate de Mircea Ivănescu), din autori precum George Orwell (*Ferma animalelor* e publicată în foileton în numerele 1–4/1990), Aleksandr Soljenițîn, Jorge Luis Borges, Gaston Bachelard, Francis Ponge, Marcel Reich-Ranicki ș.a. Dezavantajul ține de abstragerea din actualitate, revista nemaiputând ține pasul, din cauza apariției neregulate și a lipsei de colaboratori stabili, cu producția literară „la zi". Se va reorienta către formula tematică a „dosarului", uneori cu rezultate remarcabile (de pildă, *„Casă" și „acasă" la români*, 1–2/1995), alteori cu inegalități frapante. După o întrerupere de aproape un an, **T.** își reia apariția în august 2000, sub autoritatea Consiliului Județean Sibiu. Mircea Tomuș revine ca redactor-șef, redacția incluzându-i, de asemenea, pe Vasile Avram, Adrian Iancu, Ioan Mariș și Radu Vancu; ulterior locul primilor doi va fi luat de Ion M. Tomuș și Dragoș Varga-Santai. Revista îi va „recupera" pe unii din vechii colaboratori (Mircea Braga, Ilie Guțan, Ion Dur, Pamfil Matei, Dumitru Ciocoi-Pop, Vasile Chifor ș.a.), cărora li se vor alătura, între alții, Eugène van Itterbeek, Rodica Grigore, Carmen Popa, Diana Câmpan, Daniel Deleanu și Ioana-Narcisa Crețu. De altfel, structura rubricilor seamănă cu aceea din perioada 1972–2000, cu unele completiniri. De pildă, un centru de interes îl constituie rubrica „Un poet pe lună", inaugurată, în numărul 1/2000, cu Mircea Ivănescu (despre care scriu Mircea Tomuș, Ștefan Stoenescu, Vasile Avram și Ioan Mariș) și continuată cu grupaje similare, dintre care se disting acelea dedicate lui Iustin Panța (6/2001), Ștefan Aug. Doinaș (2/2002), Petre Stoica (5/2002) și Nichita Stănescu (4/2003). De la numărul 6/2002 conducerea va fi preluată de istoricul Corvin Lupu.

Din 2009 la conducerea revistei a venit Dragoș Varga, director al Centrului Cultural Interetnic Transilvania, care a inițiat și un program de publicații științifice conexe revistei. În anii 2000 revista și-a schimbat, de fapt, profilul. Nu mai este o revistă cultural-artistică cu profil preponderent literar, cu conținutul constituit din material de publicistică literară și culturală, din texte de critică literară, dar și din beletristică propriu-zisă (poezie, proză, eseu), asemănătoare ca statut și funcție cu reviste precum „Viața românească", „Familia", „Steaua" sau „Vatra". Devine o revistă cu caracter științific, care publică materiale de factură academică, studii specializate sau comunicări ale rezultatelor unor cercetări, fiind asemănătoare cu revistele editate de universități, de asociațiile sau societățile științifice, de institutele de cercetări. Sunt publicate studii ținând de ori vizând discipline sau domenii diverse: istorie, antropologie, etnografie, filosofie, lingvistică, politologie, teorie și/sau istorie literară (bunăoară, în 2005–2006 Victor Durnea are două seriale despre Societatea Scriitorilor Români, iar în 2009 un studiu despre C. Stere), arte plastice, cinematografie ș.a. Cu alte cuvinte, sunt demersuri ținând de științele sociale, de științele spiritului, de discipline lingvistico-literare etc. sau, cu un termen-umbrelă, de științele umaniste. De regulă, sunt inserate „etichete" ce informează asupra naturii, identității textului sau a grupajului de texte la care se referă: „Teologie", „Studii literare", „Istorie și studii culturale", „Științe vizuale", „Etnografie si folclor" etc. Uneori sumarul numerelor este construit tematic, la nivelul ansamblului ori al unui „dosar" consistent privind un eveniment istoric important sau circumscriind profilul câte unei personalități culturale, științifice sau literare ori investigând un fenomen, o tendință de actualitate. În alte cazuri conținutul e foarte divers sub raport tematic și disciplinar. Trebuie remarcat că, în general, nu se poate detecta intenția de a impune o „direcție", o „linie", de a susține vreo ideologie culturală care să fie apanajul revistei, iar materialele publicate par să fie mai degrabă rodul unor programe de cercetare – personale ori instituționale – în care autorii, în marea lor majoritate universitari sau cercetători, sunt implicați. În cadrul noului profil al revistei, locul altădată proeminent al tematicii legate de literatură și-a pierdut din importanță și sunt numere în care domeniul este fie absent, fie ilustrat de un text sau două. Totuși, în unele numere studiile literare au o prezență consistentă, o pondere majoritară. Așa, de pildă, în numărul 2/2012, în secțiunea „Teologie" sunt publicate textele *Toma Geamănul, pescarul, de fel din Galileia (despre miracole și minuni)* de Anton Adămuț, *Experiența extatică a sufletului în Dumnezeu după Sfântul Grigorie al Nyssei: beția trează, somnul treaz, rana și zborul sufletului* de Liviu Petcu, după care urmează patru articole de filosofie politică, politologie, politică internațională, urmate de un bogat grupaj publicat sub eticheta „Studii literare": Bogdan Crețu, *Retorică și retorism în „Istoria ieroglifică"*, Paul Cernat, *Modele anglo-americane ale „trăiriștilor" interbelici*, Sanda Cordoș, *Ion Vinea în timpul totalitarismelor*, Ana Maria Bunduc (Fomin), *Mircea Eliade: Dayan and the signs of the hidden third*, Ramona Matei, *Motive gnostice în volumul «Arta fugii» de Ioan Petru Culianu*, Adriana Carina Duban, *«Pescarii» – viața unei comunități necunoscute*, Ovidiu Moceanu, *Mircea Nedelciu – aventura textului*, Andrei Bodiu, *București c'est moi*, Dragoș Varga, *Privind înapoi, modernitatea lui Eminescu*, pentru ca sumarul să se încheie cu materiale grupate sub titlul „Istorie si studii culturale" și cu un studiu de filmologie. De menționat că un număr anterior este consacrat în întregime personalității lui Emil Cioran. Alt număr în care studiile literare dețin o pondere importantă este 7/2012, autori fiind Valeriu Gherghel, Alexandru Mușina, Ioan Stanomir, Antonio Patraș, Ramona Matei, Lucian Vasile Bâghiu, Dumitru Chioaru, Alexandru Cistelecan, Ștefan Sienerth, Rodica Ilie, Diana-Adela Dinu ș.a. Se poate observa totodată că revista include texte în diferite limbi, nu numai în limba română, corpul de colaboratori ai **T.** fiind unul internațional. Reprezentativ pentru configurația revistei în anii din urmă este, de pildă, numărul 3–4/2011, care ilustrează deopotrivă diversitatea disciplinară și diversitatea lingvistică a paginilor publicate. În română sau în germană și engleză intră în sumar excursuri vizând literatura și istoria literară, dar și abordări interdisciplinare (literatură și politică, ideologie și filosofie, carte și istorie etc.), articole despre creația populară, subiecte politice, de sociologie ș.a.m.d. Dintre programele conexe revistei se distinge *ASTRA Data Mining. Muzeul digital al romanului românesc din secolul al XIX-lea*, inițiat de **T.**, organizat de Complexul Național Muzeal ASTRA și cofinanțat de Administrația Fondului Cultural Național (AFCN). În acest cadru au fost digitalizate și

publicate pe internet peste o sută de romane din secolul al XIX-lea, autori fiind Nicolae Filimon, Al. Pelimon, C.D. Aricescu, Dimitrie Bolintineanu, N.D. Popescu, I.C. Fundescu, Alexandru Lăzărescu, Pantazi Ghica, Vasile Alecsandri, Alecu Cantacuzino, C. Boerescu, V.A. Urechia ș.a. De realizarea proiectului sunt legate numele unor universitari, cercetători, critici, teoreticieni și istorici literari, scriitori, studenți: Radu Vancu, Dragoș Varga, Ștefan Baghiu, Vlad Pojoga, Cosmin Borza, Andreea Coroian Goldiș, Daiana Gârdan, Emanuel Modoc, David Morariu, Teodora Susarenco ș.a. Studiul elaborat pornind de la materialele arhivate a pus în lumină diferența dintre ceea ce e canon și ce propune arhiva și, pe de altă parte, a dus la concluzii de natură să determine reconfigurarea reprezentărilor curente despre romanul secolului al XIX-lea, demonstrând că literatura vremii era mai degrabă urbană, chiar cosmopolită, nicidecum rurală, cum a fost catalogată frecvent. ***A.T., N.Br.***

TRANZACŢIUNI LITERARE ȘI ȘTIINŢIFICE, revistă apărută la București, bilunar, de la 15 februarie 1872 până la 28 februarie 1873, sub conducerea lui D. Aug. Laurian și a lui Șt. C. Michăilescu; va fuziona cu „Revista contimporană”. Conform opiniei lui D. Aug. Laurian, publicația adoptă o ortografie latinizantă, ceea ce îi atrage criticile „Convorbirilor literare”. Prospectul, după ce face o apreciere critică a stării sociale și a politicianismului care împiedică libera dezvoltare a culturii, vede remediul „ignoranței și mizeriei” în puterea științei și a cugetării. Acțiunea de educare prin știință se revendică din activitatea de „luminare” începută de Gh. Lazăr, iar nivelul științific se explică, în primul rând, prin contribuția lui Șt. C. Michăilescu, autorul multor articole teoretice sau de popularizare din cele mai diferite domenii. De asemenea, apar nume de prestigiu ca Em. Bacaloglu și Carol Davila. Studiile de istorie aparțin lui Al. Papadopol-Calimah, D. Aug. Laurian și Bonifaciu Florescu. Partea literară este mai puțin reprezentativă. În afară de Al. Macedonski și B. P. Hasdeu (cu retipăriri din „Columna lui Traian”), se publică versuri de Th. A. Myller, Gr. H. Grandea, Al. Radu, Const. Chirițescu. O dramă istorică, *Rhea-Silvia*, îi aparține lui N. V. Scurtescu. Mai numeroase sunt traducerile: D. Aug. Laurian tălmăcește *Carmen saeculare* de Horațiu și, alături de Gr. G. Păucescu, din *Eneida* de Vergiliu, o versiune după *Mizantropul* de Molière încearcă G. Sion, un anonim traduce *Spionul prusian* de V. Valmont, iar din poezia franceză transpune G. Dem. Teodorescu (Victor Hugo, André Chénier, Alphonse de Lamartine și Alfred de Musset). Revista are o rubrică de bibliografie susținută de Laurian, cuprinzând scurte prezentări de cărți sau notițe polemice, de obicei antijunimiste. Un N. F. Bădescu recenzează romanul *Fulga* de Gr. H. Grandea, iar Anghel Demetriescu scrie despre o dramă a lui Antonin Roques, *Constantin Brâncoveanu*. G. Dem. Teodorescu publică un studiu despre literatura latină și altul despre André Chénier. Un cuprinzător articol despre Anton Pann (*Un cântăreț uitat*), însoțit de o listă a tipăriturilor lui, îi aparține lui D. Aug. Laurian. În genere, orientarea periodicului urmează linia publicațiilor lui B. P. Hasdeu. ***L.V.***

TREBONIU, Virgil (pseudonim al lui Virgil Gheorghe N. Vasilescu; 23.IV.1909, București – 22.IX.1994, București), poet. Este fiul Anei-Nella (n. Ionescu) și al lui Nicolae Vasilescu, funcționar. Ca și fratele său mai mic, Ion, care va iscăli Ion Horia Munteanu, **T.** nu își va fi terminat studiile universitare, sperând să își câștige existența din scris. Debutează relativ devreme, în ianuarie 1928, cu proză, la „Albina”. În anul următor scoate împreună cu Grigore Ancu minuscula și efemera publicație „Notițe”, după care intră în redacția ziarului „Epoca”. Cu același prieten semnează un eseu-manifest – *Legea poeziei pure* (1930) – și cinci plachete: *Amorul în noapte* (1930), *Esodul* (1931), *Anathemă* (1931), *Poem simfonic* (1931) și *Ars poetica* (1931). Cei doi vor fonda, cu alți câțiva tineri (Paul Bărbulescu, Ion Horia Munteanu, Gheorghe Manea Manolache, Cristian Sârbu), în 1935, cercul poetic Adonis, în 1941 fiind secretar al buletinului omonim (număr unic), care intenționa să informeze și să promoveze această „manifestare poetică”. În intervalul 1932–1944 **T.** colaborează, destul de asiduu, cu versuri, recenzii, articole, comentarii și note la „Raze poetice”, „Raza literară”, „Cruciada românismului” și sporadic la „Ogorul”, „Luceafărul literar”, „Jurnalul literar”, „Prepoem”, „Bilete de papagal”, „De toate pentru toți”, „Revista Fundațiilor Regale” ș.a. Tipărește, de asemenea, peste cincizeci de plachete (multe în colecția „Adonis”), conținând poeme, „mistere”, cicluri lirice. Participă și la aproape douăzeci de „caiete” tematice de poezie (miniantologii având în centru anotimpurile, dragostea, țara, destinul etc.), toate editate de același cerc literar. După 1945 această activitate frenetică pare să fi încetat,

dacă nu cumva semnătura Virgil Vasilescu din „România literară" (1968) îi aparține.

La începutul anilor '30, alături de Grigore Ancu, **T.** se vrea modernist, pledând cauza „poeziei pure", căreia îi găsește chiar o formulă matematică, năzuind, totodată, la expresia ermetică. Lipsa de har și carențele de cultură se văd imediat: lirismul este plat în plachetele celor doi tineri, iar obscuritatea vine mai curând din confuzia gândului și neputința de a-l exprima. Ulterior **T.** încearcă infatigabil să își aproprieze teme și motive simboliste, sămănătoriste și gândiriste, precum și variate modalități de versificare (versul liber, metrul antic etc.), rareori izbutind să atingă nivelul unui discipol menționabil. Generos, G. Călinescu muta comentariul pe alt plan: „Se poate ghici din lectura acestor opuri o existență mișcată, zbuciumată, o experiență nu lipsită de mici tragedii necunoscute". Și cercul Adonis, constituit în jurul lui **T.**, este în epocă, în ciuda celor aproape o sută de plachete tipărite, un fenomen literar mediocru, căruia, totuși, Tudor Arghezi îi aprecia spiritul de camaraderie.

SCRIERI: *Legea poeziei pure* (în colaborare cu Grigore Ancu), București, 1930; *Amorul în noapte* (în colaborare cu Grigore Ancu), București, 1930; *Esodul* (în colaborare cu Grigore Ancu), București, 1931; *Anathemă* (în colaborare cu Grigore Ancu), București, 1931; *Poem simfonic* (în colaborare cu Grigore Ancu), București, 1931; *Ars poetica* (în colaborare cu Grigore Ancu), București, 1931; *Cântarea dimineții*, București, 1932; *Te Deum*, București, [1932]; *Icoană sfântă*, București, 1932; *Înainte de beatificarea lui Vodă Constantin Brâncoveanu*, București, 1932; *Introducere în arta spiritistă*, pref. Maria Constantinescu, București, 1932; *Cromatica unui gând*, București, [1933]; *Manifest poetic*, București, 1932; *Lespezi poetice*, București, 1933; *Mica*, București, 1933; *Mojdrean înverzit*, București, 1933; *Poeme*, București, 1933; *Sunet de bronz*, București, 1933; *Giulgiu de albă ceață*, București, 1934; *Încă câteva poeme*, București, 1934; *Legenda păstorului sărac*, București, 1934; *Poezii*, București, 1934; *Bucur*, București, 1935; *Camee*, București, 1935; *Cortegiul plin de sărbătoare*, București, 1935; *Mozaic*, București, 1935; *Stema Moldovei*, București, 1935; *Au doborât un uriaș*, București, 1936; *Ceasul de amiază*, București, 1936; *Frumusețea zilelor*, București, 1936; *Marmoreele*, București, 1936; *Umbra platanilor*, București, 1936; *Anotimpuri în tăcere*, București, 1937; *Har*, București, 1937; *Luminătorul din ape*, București, 1937; *Zeița cu podoabe de aur*, București, 1937; *Cloșca cu puii de aur*, București, 1938; *Heruvim lăuntric*, București, 1938; *Mătrăguna*, București, 1938; *Pygmalion*, București, 1938; *Clopotnița mică*, București, 1939; *Inima munților* (în colaborare cu Veniamin Precup), București, 1939; *Mihail Eminescu*, București, 1939; *Moise*, București, 1939; *Negustătorul de inimi*, București, 1939; *Ceremoniale*, București, 1940; *Dansul dryadelor*, București, 1940; *Iisus cu crucea pe deal*, București, 1940; *Sfântul Petru*, București, 1940; *Hones*, București, 1941; *Imn către Dumnezeu*, București, 1941; *Dar pierdut*, București, 1942; *Georgel*, București, 1942; *Minuni*, București, 1942; *Focul adus*, București, 1943; *Mult mai sus*, București, 1943; *George Tăvală*, București, 1944; *Imperiul de ziuă*, București, 1944; *Cuvinte bune de prietenie*, București, 1945; *Vocea cunoscută*, București, 1945.

Repere bibliografice: George Marian, *Poezia lui Virgil Treboniu*, București, 1932; Călinescu, *Opere*, III, *867–869*, *1115*; Horia Groza, *Doi autori de poezie tânără*, RP, 1937, 5 720; Arghezi, *Scrieri*, XXXIII, *303–305*; C. Pârlea, *Poezia lui Virgil Treboniu*, RAZ, 1938, 51; Ion Horia Munteanu, *Critice*, I, București, 1939, *11–13*; *Virgil Treboniu*, JL, 1939, 32; [G.] Demetru Pan, *„Mihail Eminescu"*, RML, 1940, 44; Predescu, *Encicl.*, *861*; Ștefan Baciu, *Caiete de poezie*, UVR, 1947, 36; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *930*, *Ist. lit.* (1982), *1032*; Ion Horia Munteanu, *Lirica lui Virgil Treboniu*, București, 1944; Paul Bărbulescu, *Scurt comentariu critic la poezia lui Virgil Treboniu*, București, 1945; Nicolae Inătescu, *Poezia lui Treboniu*, București, 1945; Mircea Șerbănescu, *Când poezia tânără se numea „Adonis"*, JL, 2002, 13–20; Iulian Marcel Ciubotaru, *Un poet interbelic: Virgil Treboniu*, „Poezia", 2012, 4. ***V.D.***

TREBUINCIOSUL, publicație apărută la București, bilunar, apoi săptămânal, din ianuarie 1883 până la 21 aprilie 1885; de la 1 ianuarie 1884 și-a schimbat denumirea în „Necesarul". Director-proprietar este Luigi Cazzavillan, viitorul editor și proprietar al ziarului „Universul", care încearcă să impună cu **T.** o formulă de gazetărie specifică Italiei. Foaia se adresa oamenilor cu mai puțină cultură, oferindu-le o lectură simplă și distractivă: *Viața împărăteselor romane,* povestiri diverse, articole de știință popularizată, de apicultură și medicină, anecdote ș.a. Traduceri, mai ales din literatura italiană, fac I. S. Spartali, Clelia Bruzzesi și D. Stăncescu. Printre autorii transpuși în românește se numără Silvio Pellico (fragmente din *Cartea experienței*), Edmondo De Amicis, Giovanni Verga, dar și Lope de Vega, Charles Dickens, I. S. Turgheniev, H. C. Andersen, Victor Hugo, Émile Zola, Jules Verne, Guy de Maupassant, Alphonse Daudet, François Coppée ș.a. D. Stăncescu dă și basme populare, iar I. I. Roșca e prezent cu versuri. În februarie 1885 D. Teleor își tipărește aici schițele *Sergentul Cătălin* și *Arnăutul.* ***R.Z.***

TRECUTUL, gazetă apărută la Iași, bisăptămânal, de la 1 februarie până la 12 iulie 1861. Pentru cei doi

redactori, Ioan Strat și Gheorghe Mârzescu, istoria, „trecutul”, reprezintă un mijloc de cunoaștere a prezentului și de pregătire a viitorului. **T.** nu face apologia vremurilor vechi, ci, dimpotrivă, sprijină reformele preconizate de Al. I. Cuza și Mihail Kogălniceanu. Într-o scrisoare adresată redacției (*Domnilor redactori ai „Trecutului”*) Kogălniceanu își oferă chiar colaborarea, în scopul de a-și explica poziția și intențiile politice, dar nu va mai fi prezent în paginile gazetei decât în calitate de autor al unei alte scrisori, dedicată morții contelui Cavour. Un colaborator mai asiduu este G. Sion; se publică și *Studii constituționale*, încă demne de atenție, ale unui publicist care semna Iassiorum Municipium. B.P. Hasdeu se ocupa de bazele istorice ale legii electorale, plecând de la documente din vremea domniei lui Miron Barnovschi, pentru a susține ideea reprezentării tuturor claselor sociale în Adunarea Legislativă (*O notiță istorică în obieptul lărgirei bazelor legei eleptorale*). Tot el demonstrează, din punct de vedere istoric, legitimitatea actului secularizării averilor mănăstirești (*Câteva cuvinte în chestiunea monastirilor închinate*). Cu versuri în care se străduia să ilustreze frământările din epocă este prezent Gh. Tăutu, autor și de texte înțesate de aluzii politice (satira *Boieria*, fabulele *Broasca și racul*, *Dinții*, poeziile *Arcul lui Ștefan cel Mare*, *A doua venire* ș.a.). ***R.Z.***

TRIBUNA, publicație apărută la București, bilunar, între 1 august și 1 decembrie 1873. Subintitulată „Revista cestiilor contimpurane”, **T.** este redactată de Gr. H. Grandea cu scopul, mărturisit într-un ambițios articol-program, de a contribui la dezvoltarea culturii naționale. Încrezător în menirea literaturii, așa cum afirmă în cuprinzătoarea schiță istorică *Starea literaturei și artelor în România*, republicată aici, Grandea încearcă și o periodizare. Avântul primei etape, de până la 1848, a fost întrerupt – spune el – de Revoluție. Cei mai buni scriitori emigrând, perioada următoare devine una a mediocrității, gustul este corupt prin invazia traducerilor din scrieri lipsite de valoare. Semnele unui reviriment ar apărea după 1860, cu G. Baronzi, G. Crețeanu, V.A. Urechia, Al. Depărățeanu și mai ales cu B.P. Hasdeu. Dar în **T.** Grandea acordă un spațiu însemnat mai cu seamă cronicii literare. El scrie despre *Vânătorul Carpaților,* poema lui N. Rucăreanu, căreia nu îi găsește merite literare, iar Z. Demarat se ocupă de poezia *Irena* a lui Mihail Zamphirescu, într-o severă analiză a procedeelor literare. Discutând o traducere a lui Anton Naum din Musset, apărută în „Convorbiri literare”, Șt. Chr. Tell găsește prilejul de a se referi și la „noua direcție”, a cărei acțiune o socotește ca având efecte negative asupra literelor românești. Toate aceste texte sunt însă, ca orientare, neconvergente, așa cum sunt și cele propriu-zis literare: versurile lui Grandea, de un romantism vetust, invocând, în cadențe largi, sunătoare, evenimente istorice, personaje de legendă (*Fiul durerii, În viitor, Am fugit* ș.a.), altele de Al. Radu, D. Iliescu, I.N. Polychroniade, nuvele de Grandea și Șt. Chr. Tell, o dramă, *Anonimul*, tot de Grandea ș.a. Două poezii, *Umbrei lui Bolintineanu* și *Călugăreni,* alături de o traducere din La Fontaine, *Șarpele și pila,* reluată din „Oltul”, aparțin lui Al. Macedonski. Din Lamartine se tipărește poezia *Bonaparte* în transpunerea lui C.D. Aricescu. Alte traduceri sunt făcute de Al. Radu, Maria I. Casabianu și Grandea. *Către muza sa* de Antioh Cantemir, în tălmăcirea lui Costache Negruzzi, se republică drept omagiu pentru înaintași, așa cum se reproduce și *Introducerea* lui V. Alecsandri la ediția de scrieri ale lui C. Negruzzi din 1872–1873. ***R.Z.***

TRIBUNA, cotidian apărut la Sibiu de la 14 aprilie 1884 până la 29 aprilie 1903. Un grup de intelectuali și negustori din Sibiu și Brașov, printre care arhimandritul Nicolae Popea, Nicolae Cristea, Ioan Bechnitz, frații Aurel și Eugen Brote, Diamandi Manole și Ioan Slavici, a avut inițiativa editării unui cotidian românesc în Transilvania. Mai întâi, în 1883, ei propun redactorilor de la „Gazeta Transilvaniei” să li se alăture, modificând în consecință și programul politic al ziarului. Tratativele eșuează și se hotărăște înființarea unui periodic nou, a cărui conducere, în calitate de director, o preia I. Slavici. Un rol important, atât în formularea programului politic și cultural, cât și în realizarea lui, a avut, în prima perioadă de apariție a **T.**, care a durat până la începutul anului 1896, I. Bechnitz. Dar răspunderea propriu-zisă în conducerea comitetului redacțional și a gazetei, care va deveni cel mai important cotidian din Transilvania, îi revine lui Slavici. El figurează, în primele luni, și ca redactor responsabil. Această funcție, care îl făcea pe deținătorul ei pasibil de a răspunde în fața justiției pentru tot ce se publica în coloanele ziarului, este preluată apoi, de la 7 iunie 1884, de Cornel Pop Păcurar. Vor mai fi redactori responsabili Septimiu Albini, Pompiliu Pipoș,

ziaristul bucureștean Adrian Cașolțeanu, Cornel Scurtu, Teodor V. Păcățian, George Coșbuc (între 27 martie și 2 aprilie 1889) și alții, în total optsprezece gazetari, dintre care unii în două și chiar în trei rânduri. Schimbările foarte dese sunt o urmare a conflictelor cu autoritățile, în urma cărora redactorul responsabil era fie suspendat pe o perioadă determinată ori definitiv, fie trimis în judecată și condamnat la amenzi substanțiale sau la închisoare. Din 21 noiembrie 1886 Slavici nu mai este indicat ca director, dar el conduce în continuare ziarul până la 14 iunie 1888, când trebuie să plece la Vác pentru a executa anul de temniță la care fusese condamnat în urma unui răsunător proces de presă judecat la Cluj. În timpul absenței sale, dar și după reîntoarcerea din iulie 1889, **T.** este condusă de Septimiu Albini, care nu modifică, în linii generale, orientarea gazetei. Deosebiri esențiale vor apărea din 1896, când proprietatea ziarului și a institutului tipografic trece de la Eugen Brote, obligat să se autoexileze în preajma procesului memorandiștilor, la Ioan Rațiu. **T.** devine astfel un oficios al grupării politice din care făcea parte Rațiu, dar îi pierde treptat pe acei cititori, cei mai mulți de altfel, care îi sprijineau pe vechii tribuniști (Bechnitz, Slavici, Brote ș.a.). Din această cauză scade și influența politică a gazetei, care, atunci când va fi condusă de Elie Dăianu, dar și mai târziu, are o difuzare limitată și devine un ziar în care predomină informația de interes local. Fiind vorba despre o publicație fără subvenții, care depindea direct de numărul abonaților, comitetul de redacție s-a străduit de la început să găsească o structură jurnalistică adecvată, prin care, fără a sacrifica din spațiul acordat chestiunilor politice sau articolelor cu tematică socială, culturală și economică, să lase loc și unei publicistici de popularizare sau distractivă. Totodată s-a organizat o rețea de corespondenți în toate localitățile mai importante din Transilvania și din celelalte teritorii locuite de români, precum și un sistem de comunicare directă cu cititorii, prin intermediul scrisorilor adresate redacției. S-a editat, urmărindu-se în primul rând acțiunea propagandistică și de culturalizare, dar fără să se piardă din vedere aspectul financiar, și o „Bibliotecă poporală", alcătuită din broșuri (patruzeci și șase în 1884–1887 și în 1890) în care se republicau scrierile literare tipărite mai întâi în foiletonul ziarului. **T.** a mai scos, așa cum făceau și gazetele de peste munți, un calendar („Calendarul poporului"), mai multe suplimente dedicate sărbătorilor tradiționale (1896 și 1897) și un supliment literar („Tribuna literară", între 1900 și 1902). Din redacție au mai făcut parte, alături de I. Slavici, D. Comșa și D. Popovici-Barcianu, care erau și membri ai comitetului redacțional, V. Mangra, G. Coșbuc (1887–1889), Septimiu Albini, I. Russu-Șirianu, G. Bogdan-Duică, iar după 1896 Elie Dăianu, I. Scurtu și, probabil, Andrei Bârseanu.

T. apare într-o perioadă când burghezia română din Transilvania se reorganiza în cadrul Partidului Național Român, căutând mijloace noi de acțiune. Grupul condus de I. Bechnitz și I. Slavici își structurează programul în funcție de două principii: realizarea unității culturale a tuturor românilor și necesitatea de a se strânge relațiile cu principalele mișcări politice din Regat. Mottoul pus pe frontispiciul revistei este „Soarele la București răsare". Într-un stadiu inițial, care poate fi delimitat cu aproximație între 1884 și 1889, tribuniștii s-au situat, sub toate aspectele, alături de junimiști. După 1889, cel puțin pe plan politic, ei se apropie tot mai mult de cercurile liberale din România, rămânând însă, în ceea ce privește atitudinea în problemele culturale, sub

Anul VI Sibiiu, Vineri 12|24 Maiu 1889 Nr. 108

ABONAMENTELE

TRIBUNA

Apare în fiecare zi de lucru

INSERȚIUNILE

REVISTA POLITICĂ

FOIȚA „TRIBUNEI"

influența lui Titu Maiorescu și a revistei „Convorbiri literare”. Orientarea projunimistă s-a făcut simțită mai ales în chestiunea ortografică și a limbii literare. **T.** a fost, împreună cu „Telegraful român”, una din primele gazete care au adoptat ortografia fonetică propusă de Titu Maiorescu și au combătut etimologismul sau prezența în stilul publiciștilor din Transilvania a unor construcții străine de spiritul limbii române. Rodnică a fost acțiunea și în domeniul literaturii. În articolul-program din primul număr, articol scris probabil de Slavici, se afirmă că unul din principalele țeluri urmărite de redacție este acela de a face din **T.** „un centru de lucrare literară”. Punând cu generozitate coloanele gazetei la dispoziția tinerilor literați, redactorii au urmărit să stimuleze și să sprijine literatura originală, inspirată mai ales din realitățile transilvănene. În 1890 s-a organizat un concurs de creație literară al cărui câștigător a fost Virgil Onițiu, mențiuni revenind lui Ion Pop-Reteganul și lui Ioan Popovici-Bănățeanul. S-au publicat, în același timp, operele celor mai cunoscuți scriitori români (Costache Negruzzi, Vasile Alecsandri, M. Eminescu, I.L. Caragiale ș.a.), pentru a oferi modele începătorilor. Meritul cel mai însemnat este însă acela de a fi consolidat, în primul rând datorită prezenței lui Ioan Slavici și George Coșbuc, dar și prin strădania unui însemnat număr de alți poeți și prozatori ardeleni, temelia unei literaturi ce se adresa mai ales cititorului simplu. Atractivă prin tematică și realizare artistică, această literatură era totodată și accesibilă, dar nu în dauna calității și nici prin apelul la mijloace ieftine, de foileton senzațional, sau prin excesul de dacism, de ruralism, de „romantică a ciobăniei”, care caracterizau unele texte tipărite în alte periodice. **T.** a făcut astfel operă de educație artistică, stimulând gustul pentru lectură, trezind interesul pentru activitatea literară și promovând scrierile originale, în spiritul unei tradiții ilustrate de „Gazeta de Transilvania”, de „Foaie pentru minte, inimă și literatură”, „Familia” sau de „Albina Carpaților”. După ce Coșbuc și Slavici părăsesc redacția și, mai ales, după 1891, adică în perioada luptei memorandiste, se include din ce în ce mai puțină literatură. Colaborarea lui G. Bogdan-Duică aduce o resuscitare a rubricilor de critică și istorie literară, dar în 1895 și el părăsește gazeta. Regresul va fi mai evident spre sfârșitul secolului, când literatură originală se va tipări doar întâmplător. Elie Dăianu și Ion Scurtu vor încerca să reînvie foiletonul gazetei, dar, până la urmă, vor opta pentru transformarea acestuia într-un supliment săptămânal. La **T.** a existat, din primii ani de apariție, un interes constant pentru literatura populară. Răspunzând apelurilor redacției, au trimis folclor cules din toate zonele Transilvaniei foarte mulți preoți și învățători, printre care V. Berbecaru, I. Berescu, I. Berghea, Avram Corcea, Iuliu T. Mera, I. Moța, C. Pepa, Grigore Sima al lui Ion, I. Trâmbițoniu, cărora li se alătură și Jan Urban Jarník. Cu povești, balade, doine și cu articole de îndrumare a colaborat I. Pop-Reteganul. Gazeta a fost și unul din principalii factori de răspândire a literaturii scriitorilor de peste munți. S-au retipărit adesea versuri de Matilda Cugler-Poni ș.a., basmele lui Petre Ispirescu. Un merit cu adevărat mare al redactorilor de la **T.** este acela de a fi contribuit la cunoașterea în Transilvania a operei lui Eminescu, prin republicarea versurilor și prin comentarea operei poetului: studii scrise de G. Bogdan-Duică, Vasile Goldiș, A. C. Domșa (acesta din urmă figurând și cu amintiri), versuri închinate poetului, alcătuite de Al. I. Hodoș (Ion Gorun) etc. Principalii autori transilvăneni publicați de **T.** sunt Ioan Slavici și George Coșbuc. Cel puțin până când se va întoarce la București, Slavici a fost cel mai activ și mai conștiincios furnizor de scrieri beletristice și politice. Tot ceea ce s-a publicat în acest răstimp, exceptând scurtul interval din anul de detenție, a fost, de asemenea, văzut, citit și de mai multe ori corectat sau chiar rescris de el. În același timp Slavici a dat aproape în fiecare număr articole și comentarii politice, răspunsuri la numeroasele atacuri îndreptate împotriva tribuniștilor, articole și studii economice, pedagogice, culturale, articole de critică literară, recenzii și note bibliografice, traduceri (din Gogol și din Bret Harte), precum și scrieri literare proprii. Ultimul său articol, *Băncile noastre,* datează din 25 februarie 1890. După încercările din revista-manuscris „Muza someșană” și după o traducere apărută în „Școala practică”, lui Coșbuc i se va tipări prima lui poezie, *Filosofii și plugarii,* semnată C. Boșcu, în numărul 188 din decembrie 1884. În primăvara următoare, după ce i se publică, sub titlul *Zlatna,* o transpunere a poemului *Zlatna oder von Ruhe des Gemüthes* al lui Martin Opitz, tânărul poet își continuă colaborarea cu trei texte originale. Alte versuri și o versiune din Plaut îi vor apărea în 1886, iar în 1887 dă noi compuneri proprii. Poate chiar din prima decadă a lunii septembrie 1887 Coșbuc,

venit la Sibiu, este angajat redactor, făcând mai întâi ucenicie, apoi primind răspunderea rubricii intitulate „Cronica”. În anul 1888, după ce Slavici e închis la Vác, va pregăti în locul acestuia materialele pentru foileton, iar în vară se îngrijea de redactarea întregii gazete. În toată această perioadă Coșbuc alcătuiește și rubricile distractive, face numeroase traduceri (din Adalbert von Chamisso, Byron, A.F.E. Langbein, K.E. Franzos, O. C. Waldau, Moritz von Strachwitz, Al. Dumas, Prosper Mérimée, François Coppée), scrie articole dedicate folclorului și îndeplinește cele mai diverse însărcinări redacționale. Împrejurări nefavorabile, care survin în vara anului 1889, obligă redacția să micșoreze cheltuielile. Printre redactorii sacrificați în vederea economiilor se află și Coșbuc, pe care iarna aceluiași an îl găsește la București. O prezență de lungă durată, între 1888 și 1895, este și aceea a lui G. Bogdan-Duică, redactor care semnează în **T.** articole politice, culturale și de istorie, cronici literare, recenzii și însemnări, traduceri și preia de la Slavici rubrica „Revista literară”. Cu articole politice, de economie, pedagogie și de critică literară au mai colaborat Septimiu Albini, I. Russu-Șirianu (între 1891 și 1895), Zaharia Boiu, Eugen Brote, D. Comșa, Al. Grama, L. Albini, Augustin Bunea, A. C. Domșa. Scrieri literare dau și Septimiu Albini, Virgil Onițiu, Ion Pop-Reteganul, Ion Russu-Șirianu, Ioan Popovici-Bănățeanul, Enea Hodoș, Ion Gorun, Valeriu Braniște, Maria Cunțan (debut în 1891), Petre Dulfu, Silvestru Moldovan, Grigore Sima al lui Ion. În jurul anului 1900 au diferite contribuții Ilarie Chendi, Octavian Goga, Ion Agârbiceanu, Andrei Bârseanu, Jean Bart. În **T.** apar numeroase traduceri, cele mai multe de bună calitate, din Lessing (o parte din *Laokoon,* în transpunerea Lucreției Suciu-Rudow), Goethe, Franz von Brentano (*Răul ca obiect de poezie*, transpunere de G. Bogdan-Duică), Byron, Charles Dickens, Bret Harte, Molière, George Sand, Gustave Flaubert, Jules Verne, Guy de Maupassant, Alphonse Daudet, Émile Zola, Georges Ohnet, Hippolyte Taine (fragmente din *Istoria literaturii engleze* și din *Filosofia artei* traduse de G. Bogdan-Duică, *Figurile femeiești în opera lui Shakespeare,* transpunere de Laurențiu Bran), H. Chr. Andersen, Bjørnstjerne Bjørnson, Fritz Reuter, Paul Heyse, L. N. Tolstoi, F. M. Dostoievski, I. S. Turgheniev, Carlo Goldoni, Giosuè Carducci, Silvio Pellico, Juan Ruiz de Alarcón y Mendoza ș.a. ***R.Z.***

TRIBUNA, publicație apărută la București, bilunar, între 1 decembrie 1911 și aprilie 1916, cu subtitlul „Comerț, industrie – literatură, știință”, având un comitet de redacție condus de Virgil N. Dărăscu (din 5 mai 1912). În articolul-program *Rostul nostru* se afirmă că **T.** își propune să ajungă „o revistă care să se ocupe cu toate chestiunile: literare, științifice, economice etc., care să poată fi citită în orice familie, care să aducă un folos general”; cititorii vor fi puși la curent cu „ultimele descoperiri științifice, cu invențiunile folositoare întregii omeniri”. Prima pagină conține fotografia unei personalități din diverse domenii, atât din țară, cât și de peste hotare, multe imagini ale unor scriitori români (George Ranetti, Ion Creangă, Costache Negri, A.D. Xenopol, Const. Mille, D. Anghel, Al. Mavrodi ș.a.), însoțite în ultima pagină de o scurtă prezentare biografică. Sumarul etalat pe copertă e dominat de proză lirică și de memorialistică: Vladimir Macedonsky (*Ajun de luptă, Fluturașul, În luptă*), Virgil N. Dărăscu (*Iarna, Flori de lămâiță, Bătrânețea, Tekirghiol*), Victor Anestin (*Crăciunul, Cum era odinioară*), Mihail Mora ș.a. În mai multe numere este republicată povestea *Ivan Turbincă* de Ion Creangă. **T.** este puțin pretențioasă și cu poeții pe care îi găzduiește, majoritatea fiind versificatori ocazionali, semnatari ai unor poezii de inspirație folclorică sau caracterizate de un romantism epigonic, excepție făcând oarecum Sofronie Ivanovici (*Cântec de stele, Către planeta Marte*), Gabriel Donna (*Stea dublă*), Carmen Sylva (*Fatalitate*), Radu D. Rosetti (*Sonet*), Al. Șonțu (*Când ghioceii-s înfloriți*), N. Ţincu. Se reproduc aforisme (*Pulbere de idei*) de Sofronie Ivanovici și cugetări de Carmen Sylva. O preocupare menționată în program o reprezintă articolele de popularizare științifică, multe traduse ori adaptate: *Piramidele Egiptului* (I.G. Dumitriu), *Psihologia cinematografului, Religia științei* (I.D. Nicolescu), *Religiile popoarelor asiatice* (Nic. Fr. Lazaris), *Istoricul teoriei evoluției* (F.C. Dreyfus), *Sully Prudhomme și Henri Poincaré* (M.I. Toncescu, sub pseudonimul Mihton), *Teatrul Național* (Mihail Mora) *Istoria fotografiei* (P. Goruneanu), *Lumile planetare, Incendiile cerești* (Camille Flammarion) etc., completate de rubrica specializată „Convorbiri științifice” și de articolele de bună ținută argumentativă ale lui Victor Anestin, cele mai multe cu subiecte de astronomie și de fizică a pământului (*Convorbiri astronomice, Trăsnetele globulare*), de cele ale lui Ioan Genilie (*Cutremure*

celebre) și Aurel G. Stino (*Răspândirea germenilor în univers*). Rubrici efemere, cu conținut miscelaneu, sunt „Fapte – Invențiuni”, „Știri din străinătate”, „Cronica științifică”, „Cronica economică”, alimentate exclusiv de pseudonime: Informator, Dimir, Robur, Miorel, Procyon. Alți colaboratori: Otilia Ghibu, Stelian Ionescu, I. Hefter, Elie G. Iliescu, Petre Petrescu. ***L.Cr., R.P.***

TRIBUNA, publicație apărută la București, din 20 martie 1915 până în 3 iulie 1916, cu subtitlul „Revistă politică și culturală săptămânală”. În 1915 se specifică: „apare sub îngrijirea unui comitet”, iar în 1916: „apare sub îngrijirea d-lor dr. Constantin Bucșan, dr. Onisifor Ghibu și Gheorghe Popp”. În articolul-program *A treia „Tribună”*, redactat de Gheorghe Popp, se precizează: „Aceasta e a treia «Tribună». Ea va fi stăpânită de unitatea unei doctrine, de claritatea unei conștiințe, de mândria unei continuități, a unei tradiții care implică o datorie”. Partea politică a publicației are drept scop susținerea idealurilor istorice ale Transilvaniei. Constante sunt rubricile „Cronici – note și însemnări”, „Cărți noi relative la Ardeal”. Sunt incluse în sumar versuri de Ion Al-George, Aurel Seca (Esca), Eugeniu Revent, Zaharia Bârsan, Ovidiu Hulea, Aron Densușianu, Octavian Moșescu, Aron Cotruș, Constantin Asiminei, Adrian G. Roșianu, Maria Cunțan, Octavian Goga, Al. A. Leontescu, Volbură Poiană-Năsturaș ș.a. Proza aparține lui D.N. Ciotori, Ion Iosif Schiopul, Oct. C. Tăslăuanu (*Trei luni pe câmpul de război*), Octavian Goga (*Refugiații*), Al. Cazaban, Laurian Gabor, contribuții de cultură și istorie dau N.I. Rusu, I.I. Schiopul, Virgil A. Popescu, Ion Moța, Onisifor Ghibu (mai semna G. Sima și G. Opran), Gh. Popp (și sub pseudonimul Gh. Pădure), Emil Panaitescu, Constantin Bucșan, I.U. Soricu, Nicolae Iorga, Ioan Stătescu, Atanasie Popovici, G. Bogdan-Duică, Pamfil Șeicaru (articolul polemic *Tudor Arghezi*, 18/1916). Tipărită la București și Craiova, **T.** este pusă în totalitate în slujba cauzei ardelenilor, prefigurând Unirea de la 1 Decembrie 1918. Articolele politice sunt tranșante în ceea ce privește relațiile cu Austro-Ungaria, susținându-se intrarea României în război împotriva Puterilor Centrale. În numărul 26–27/1916 se anunță că revista intră într-o vacanță de șase săptămâni și că va reapărea la 15 august, ceea ce nu s-a mai întâmplat. ***V.T.***

ANUL II. — Nr. 7.
Tribuna
2 Lei
M. S. Regele Carol II
Director: ION AGARBICEANU
Director administrativ: IOAN PETRUCA
LIVIU HULEA

TRIBUNA, cotidian apărut la Cluj, din 29 octombrie 1938 până în 2 septembrie 1940, sub direcția lui Ion Agârbiceanu; după Dictatul de la Viena și-a mutat sediul la Brașov (1941–1944). Director administrativ: Ioan Petruca, prim-redactor responsabil: Liviu Hulea. Gazeta se deschide cu articolul-program *Către cititori*, semnat de Ion Agârbiceanu, în care se face apel la unitatea românilor în jurul regelui Carol al II-lea, într-un moment în care „națiunea începe să se regăsească pe sine însăși”, după o perioadă de mari frământări. În consecință, se afirmă că **T.** „va fi pusă exclusiv în slujba ideii și a solidarității naționale, a unirii sufletești, a comandamentelor morale și de realizări practice ce decurg din ele” și că „va năzui, în aceeași vreme, să fie exponentul vieții culturale, sociale și economice ale celor trei ținuturi din Ardeal și Banat”. Deviza este „O Patrie, o națiune, un monarh!”. Apariția jurnalului va fi salutată de Elie Dăianu, fost director al „Tribunei” din Sibiu, precum și de o serie de importante fețe bisericești. Sumarul divers și bogat se structurează în primul rând în rubrici de interes general, precum „Tribuna economică”, „Tribuna juridică”, „Tribuna sportivă”, „Ultima oră”, „Clujul în 24 de ore”, în care este consemnată activitatea civilă locală și este analizat spectrul politic din perioada premergătoare izbucnirii celui de-al Doilea Război Mondial. Rubricile culturale sunt „Litere, teatru, muzică, artă”, „Tribuna culturală”, „Știri artistice”, „Reviste” (în chiar primul număr este consemnată editarea revistei „Symposion” din Cluj), „Încrestări”, „Bibliografie”, „Primii pași”, în ele viața culturală clujeană, dar și cea națională fiind urmărite cu atenție. Poezia din **T.** aparține lui Lucian Blaga, Emil Zegreanu, Radu Stanca, Iosif N. Francu, C.S. Anderco, Dionisie Fărcașiu, I. Negoițescu, care în 1939 figurează la rubrica „Primii pași” cu poezia *Carte deschisă*, lui Petre Pascu, Teodor Boșca, Ion Țolescu, Mihail Pintea, Petre Paulescu, Grigore Popa, V. Copilu Cheatră, Ion Moldoveanu (căruia i se dedică două numere consecutive la moartea sa prematură), Petre Bortoș. Proza este mult mai slab reprezentată, fiind de remarcat doar scrierile lui Ion Agârbiceanu. În schimb, este foarte susținută partea

de publicistică, cu comentarii politice, sociologice, istorice, de religie semnate de Onisifor Ghibu, Teodor V. Păcățian, Ioan Lupaș, Ion Agârbiceanu, Iosif E. Naghiu, Ștefan Meteș, Elie Dăianu, Andrei A. Lillin, E. Boșca-Mălin, Ștefan Pascu, Titus Lucaciu, Aurel George Stino, I. Gârbacea, Lucian Voiculescu, Aurel Cosma, Milan Șesan, Vasile Netea. Oficiul critic, sub toate aspectele (literatură, plastică, teatru, muzică), este îndeplinit de autori precum Ion Moldoveanu, Gheorghe Stoica (sub pseudonimul George Freamăt), Nicolae Agârbiceanu, Horia Stanca, Ovidiu Drimba, George Sbârcea, Romulus Roșu, Sebastian Voicu, Octavian Șireagu, Ion Șiugariu, Al. Dima, Victor Papilian, V. Beneș, Iosif Bâtiu, Nicolae Brana. **T.** se impune astfel ca o publicație de bună ținută, dispunând de un larg grup de colaboratori, unii de autoritate națională. Din păcate, este nevoită să își întrerupă apariția în zilele imediat următoare semnării Dictatului de la Viena. Merită a fi semnalată o notă autografă (datată 19 martie 1960), înscrisă de Onisifor Ghibu pe coperta colecției de la Biblioteca Centrală Universitară din Cluj. Aici se arată că două numere (din 30 și 31 august 1940) lipsesc din colecție, fiind probabil cenzurate ulterior de regimul de ocupație, deoarece descriau amănunțit evenimentele de la Cluj din acele zile tragice.

Cotidianul reapare la Brașov din 2 aprilie 1941 până în 25 noiembrie 1944, având subtitlul „Ziar de rezistență transilvăneană" și consemnând numerotarea anilor de apariție în consecință. Director: Gavril Pop, prim-redactor: Gheorghe Stoica, apoi, succesiv, Gheorghe Dragoș, Simion Anderco și E. Boșca-Mălin. Începând din 1942, cei doi redactori ai ziarului sunt Octav Șuluțiu și Ion Gherghel. *Cuvântul de început* subliniază că **T.** reapare pentru a stabili „o unitate de vederi în privința rezistenței și a luptei împotriva opresorului". Își propune misiunea de a mobiliza opinia publică din Transilvania împotriva Dictatului de la Viena. Pot fi citate rubricile „Semnele vremii", „Curierul economic-social", „Cronica Brașovului", „Tribuna pentru popor", „De luni până sâmbătă", „Pagina școalei", „Săptămâna în imagini", „Cartea, credința strămoșească", „Brașovul în 24 ore", „Ultima oră", „Săptămâna în imagini", „Ecouri de la frați" ș.a. De remarcat și „Cotidian" (cu varianta „Cotidiane"), rubrică susținută de Octav Șuluțiu, sau „Meridian", redactată de Ion Oană. Colaborează mai toți intelectualii de frunte ai Transilvaniei. Sectorul de poezie este ilustrat de nume din

Ion Agârbiceanu

toată țara: Aron Cotruș, Petre Pascu, I.V. Spiridon, Romeo Dăscălescu, Lucian Valea, Petre Paulescu, Al. Lungu, George Popa, Petre Bortoș, C. S. Anderco, Ion Moldoveanu, Al. Moldoveanu, D. Iov, D. Gherghinescu-Vania, Ionel Manițiu, Ion Buzdugan, George Drumur, Iulian Vesper, Emil Micu, Petru Homoceanu, Horia Bottea, Emil Manu, G. Șt. Cazacu, Dem. Gh. Nolla, Ion Oană, Georg Unter, Radu Teculescu, Petre Frânculescu, I. Al. Bran-Lemeny, G. Cobzalău, Ionel Maxim, Octav Sargețiu, Dinu Ianculescu, Pompiliu Preda, Emil Blănaru, Ion Th. Ilea, Ioanichie Olteanu, Pavel P. Bellu, Mihai Beniuc, N. Pelin, Eugen Păcurariu, Ion Preda Misleanu, Al. Jebeleanu, Ștefan Aug. Doinaș, Ion Munteanu, Victor Calmuc, Petre Bucșa, V. Copilu Cheatră, Ion Apostol Popescu ș.a. Chiar dacă nu colaborează direct, Lucian Blaga se bucură de un mare prestigiu; i se reproduc poezia *Cânele din Pompei*, fragmente din piesa *Avram Iancu*, traducerile din Hölderlin publicate în „Saeculum", de asemenea se

comentează *Religie și spirit* și alte volume. **T.** mai reproduce din versurile lui Octavian Goga, Zaharia Bârsan, G. Rotică ș.a. Proza este reprezentată de scrieri aparținând lui Mihail Lungianu, Mihai Negoescu, Octavian Rădulescu, Iorgu Gane, Mircea Balteș, Andrei Radu, Mircea Șerbănescu, Sebastian Stanca, Andrei Florea, Petronelei Negoșanu. Articole pe teme literare scriu Octav Șuluțiu, Ion Oană, D. Gherghinescu-Vania, Mircea Bogdan, V. Spiridonică, Lucian Valea, I. Negoițescu, Ștefan Baciu, Mihail Chirnoagă, N. Albu, N. Comșa, Cicerone Mucenic, mulți făcând în mod curent și cronici de întâmpinare la cărți ale lui Liviu Rebreanu, Ion Moldoveanu, Al. Popescu-Negură, G. Călinescu (*Istoria literaturii de la origini până în prezent* are parte de mai multe cronici defavorabile), Gh. Tulbure, Dem. Gh. Nolla, Victor Papilian, D. Gherghinescu-Vania, Șerban Cioculescu, Perpessicius, Mircea Streinul, Ion Agârbiceanu, Radu Gyr, Panait Istrati, Dimitrie Stelaru, Tudor Arghezi, Mircea Eliade, Camil Petrescu, E. Lovinescu ș.a. Eseuri și articole pe teme culturale semnează George Sbârcea, Ovidiu Drimba, Vasile Gionea, Al. Husar, Nichifor Crainic, Ovidiu Papadima, Al. Bărbat, Gheorghe Stoica, N. Papanastasiu, I. Mateiu, G. Togan, N. Sulică, C. Sassu, Ion Gherghel, Teofil Bugnariu, Septimiu Bucur, E. Boșca-Mălin, Victor Fulicea, D. Munteanu-Râmnic, Zenobie Pâclișanu, N. Tatu, Gabriel Țepelea, Ionel Neamtzu, Victor Iancu, Radu Enescu, Aurel A. Mureșianu, Elie Dăianu (și sub pseudonimul Pascu Ludeanu), Mihail Fărcășanu (Mihail Villara), Corneliu Coposu ș. a. Și literatura străină este bine reprezentată, traducându-se din Goethe (I. Al. Bran-Lemeny), Nietzsche (Lucia Goşteanu), D'Annunzio (Giuseppe Cifarelli), Baudelaire (Horia Bottea), Paul Valéry (I. Pașca), Kipling, Rilke, Arturo Graf. Se scrie curent despre Giovanni Papini, Luigi Pirandello, Miguel de Unamuno, Knut Hamsun, Rilke, André Gide ș.a. O vreme se publică în paginile gazetei comentariile unor autori italieni, precum Mario Caporilli, Raffaello Riccardi, Mario Ferrighi ș.a., o anumită simpatie pentru literatura și politica italo-germană resimțindu-se la un moment dat în materialele de aici. Orientarea politică este vizibil filoțărănistă, Iuliu Maniu fiind deseori evocat. Este, de asemenea, susținută campania românească în Est, pentru recucerirea Basarabiei și a Bucovinei (un articol exaltat al lui Octav Șuluțiu pe această temă poartă titlul *Jos laba, Urss-ule!*). Abia în primăvara și vara lui 1944, când înfrângerea Germaniei devine evidentă, orientarea ziarului începe să se schimbe treptat. Aurel A. Mureșianu vorbește acum despre „luptele comune ale românilor și slavilor împotriva asupritorilor", Radu Enescu discută despre „țărănism și marxism", „democrație și cultură" sau laudă fără rezerve opera de „savant sociolog" a lui V.I. Lenin, jucând cu dezinvoltură rolul de „avocat al diavolului". Speriat de articolele pe care le scrisese în „Ţara" de la Sibiu în perioada imediat anterioară, Victor Iancu încearcă și el să își spele „păcatele" în noua conjunctură, în articole precum *Imperativul ceasului de față*, *Împotriva violenței de limbaj*, *Ce trebuie să fie epurația*. Pe direcția salvării ideilor democratice se situează publicistica lui Corneliu Coposu (*Întoarcerea la noi înșine*) și intervențiile lui Mihail Fărcășanu. ***V.T., M.Pp.***

TRIBUNA, revistă apărută la Alba Iulia, săptămânal, din 25 decembrie 1940 până în 15 ianuarie 1943, ca organ al Asociației Refugiaților și Expulzaților din Ardealul Ocupat. Redactor responsabil este Vasile Cristea, iar comitetul redacțional este alcătuit din Elie Dăianu, Petru Meteș și Nicolae Vasiu. Acesta din urmă semnează și articolul-program *Românul în veci nu piere*, arătând că românii liberi sunt datori să îi „apere pe frații lor rămași sub jug". Orașul Alba Iulia, simbol al Marii Uniri, nu e întâmplător ales, ci pentru a aduce aminte românilor transilvăneni anii de eforturi și jertfe făcute pe altarul idealului național. Cedarea Ardealului de Nord dislocase populația românească, refugiată, dar mai ales expulzată de noile autorități, iar lupta lor pentru adevăr și dreptate trebuia susținută. O mare experiență în această direcție avea protopopul Elie Dăianu de la Cluj, care redactase ziarul „Răvașul", scriind articole mobilizatoare și adunând în jurul său o echipă redutabilă de scriitori combatanți. În **T.** se publică sau se reproduc versuri de Andrei Mureșanu, Aron Cotruș, Corneliu Vințan, Florica Ciura-Ștefănescu, Iustin Ilieșiu, Nichifor Crainic (*Cântecul pământului*), I.D. Pietrari ș.a. Elie Dăianu recenzează volume de poezii ale lui G. Gregorian și I.D. Pietrari și semnează mai multe articole cu pseudonimul Pascu Ludeanu. Mai colaborează Sebastian Bornemisa, Voicu Nițescu, Isaia Tolan, Ionel Pop, Eugen Hulea, E. Nicoară. ***M.Pp.***

PROLETARI DIN TOATE ŢĂRILE, UNIŢI-VĂ!
Tribuna
SĂPTĂMÎNAL DE CULTURĂ
Anul I, Nr. 1 • Cluj, 10 februarie 1957 • 12 pagini 50 bani

TRIBUNA, revistă care apare la Cluj, săptămânal sau bilunar, începând din 10 februarie 1957. Din primul colegiu de redacție fac parte Ioanichie Olteanu (redactor-șef), Ion Agârbiceanu, Valeriu Bologa, Ioan Ceterchi, Victor Cherestesiu, Aurel Ciupe, Dumitru Isac, I.D. Mușat, Iosif Pervain, Sigismund Toduță, Mircea Zaciu. Începând cu numărul 40/1957, redactor-șef devine Dumitru Mircea. La numărul 4/1970, după o perioadă de peste un deceniu, are loc o modificare profundă a conducerii și a orientării revistei. Cu acest număr, care în mod semnificativ este închinat lui M. Eminescu, sunt înscriși în caseta redacțională Dumitru Radu Popescu – redactor-șef, Ion Vlad – redactor-șef adjunct și Ion Manițiu – secretar general de redacție. Timp de doisprezece ani, **T.** are un parcurs constant, fără modificări esențiale. Abia din 1982, după alegerea lui D.R. Popescu ca președinte al Uniunii Scriitorilor, la numărul 15 este anunțată o nouă conducere: Vasile Sălăjan – redactor-șef, Victor Felea și Ion Vlad – redactori-șefi adjuncți, Augustin Buzura – secretar responsabil de redacție. Cu numărul 17/1990 Augustin Buzura este învestit redactor-șef, din 1992 Tudor Vlad figurează ca redactor-șef adjunct, iar Ion Maxim-Danciu devine secretar general de redacție. Din 2000 redactor-șef e desemnat Vasile Sebastian Dâncu, director onorific fiind Augustin Buzura. Începând cu numărul 5/2002 și până la finele anului 2012, redactor-șef este Ion Maxim-Danciu, iar Ovidiu Petca secretar tehnic de redacție. Subtitlului „Revistă de cultură" i se alătură precizarea: „Apare sub egida Consiliului Județean Cluj", modificată în anul următor: „Revista apare bilunar, cu sprijinul Centrului de Studii Transilvane Cluj și al Ministerului Culturii și Cultelor". Ulterior revista își va permanentiza statutul: „Publicație bilunară care apare sub egida Consiliului Județean Cluj". În caseta redacțională este înscris: „Director fondator Ioan Slavici (1884)". Pe parcursul celor cinci decenii și jumătate de apariție neîntreruptă, **T.** reflectă prin excelență condiția publicației culturale din provincie care aspiră la reprezentativitate națională. Plasarea marginală în raport cu sfera de acțiune a ideologiilor centrale îi facilitează poziționări alternative sau chiar subversive, însă o și expune la presiunile veleitarismului și ale ambițiilor locale, manifestate adeseori prin exces de conformism față de directivele oficiale sau prin atitudini parohiale. Chiar fondarea revistei este prilejuită de breșa ideologică provocată în urma primului Congres al Scriitorilor din 1956 și de dezbaterea inițiată de „Gazeta literară" în 1957 pe marginea „spiritului modern". Nu întâmplător, în articolul-program, *Cuvânt de început*, pe lângă declarațiile de intenție complezente („«Tribuna» apare cu năzuința de a umple un gol în cultura noastră nouă […]. Apărând aici, în inima Transilvaniei, e de la sine înțeles că «Tribuna» va fi legată strâns de viața acestei regiuni. Dar se va feri să devină o revistă de provincie"), redacția se pronunță împotriva „recidivelor dogmatismului" și în favoarea reformării realismului socialist. În cel de-al doilea număr al publicației Petru Vintilă critică „neaoșismul" și „pășunismul" din lirica de la începutul deceniului și își exprimă, fie și timid, susținerea pentru valorile modernismului (*Despre spiritul modern*). Această orientare devine evidentă mai ales prin literatura publicată. Alături de scriitori importanți ai perioadei interbelice, precum Ion Agârbiceanu, G. Călinescu (care publică fragmente din romanul *Scrinul negru*), Dan Botta sau Elena Farago, la revista clujeană colaborează încă de la finele anilor '50 un număr consistent de scriitori tineri care, în deceniile următoare, vor contribui decisiv la revirimentul neomodernist. Întru totul remarcabil este faptul că **T.** le consemnează unora dintre ei debutul propriu-zis: Nichita Stănescu (la 17 martie 1957, cu grupajul de versuri intitulat *1907*), Eugen Simion (1958), Ana Blandiana (1959), Ioan Alexandru (1960), Augustin Buzura (1960) ș.a. În aceeași etapă de început semnificative pentru programul relativ nonconformist ideologic al publicației se dovedesc și articolele de critică, istorie și teorie literară. Scriitorii români interbelici se află constant în atenția gazetei, Mircea Zaciu, Tudor Vianu și Ion Oarcăsu semnând comentarii puțin afectate de manierismul realist-socialist despre Panait Istrati, Camil Petrescu, Tudor Arghezi sau G. Bacovia. De asemenea, notabile sunt textele consacrate structuralismului (pe parcursul anului 1957) sau studiile despre Bertold Brecht, Charles Baudelaire, Albert Camus, Nikos Kazantzakis, completate prin traduceri din poezia lui François Villon, Edgar Allan Poe, Francesco Petrarca. Interes susținut stârnesc în epocă polemicile de la rubricile „Însemnări"

și „Secvențe", majoritatea implicând critici fățișe la adresa caracterului rudimentar al literaturii „angajate" din paginile altor publicații. Totuși, în momentul în care este vizată de atacuri în „Scânteia", precum cele din 1957 și mai ales cele din 1958, **T.** răspunde prin autocritici publice și prin sporirea articolelor propagandistice. Mai apoi, în anul 1959, după combaterea oficială a revizionismului, revista renunță temporar la articolele polemice și la dezbaterile cu miză novatoare, găzduind tot mai numeroase texte de adeziune la politica partidului, iar literatura și critica realist-socialiste ajung predominante. Chiar dacă demersuri diferite față de ideologia oficială continuă să fie publicate (cum este serialul Lidiei Bote despre simbolism din 1963), o evidentă liberalizare în direcția modernismului literar se observă doar după 1965. De această dată **T.** nu se mai ipostaziază într-o alternativă modernizatoare a presei culturale din România, ci ca un reflector al reformelor coordonate chiar de publicațiile centrale ale epocii. Diferența e dată de echipa de critici, alcătuită în virtutea relațiilor strânse pe care redacția le-a întreținut cu mediul universitar clujean. Vechea grupare a criticii de întâmpinare, reprezentată de Ion Oarcăsu, Ion Lungu, Domițian Cesereanu, Radu Enescu, Constantin Cubleșan, Mircea Vaida, lasă după 1970 locul orientării mai liberale formate din Ion Vlad, Mircea Zaciu, Victor Felea, Adrian Marino și Nicolae Balotă. Se creează astfel condițiile ca **T.** să devină un spațiu propice pentru promovarea și, adeseori, pentru debutul noilor generații de critici locali: Mircea Popa, Valentin Tașcu, Aurel Sasu, Ion Pop, Liviu Petrescu, Marian Papahagi, Ion Vartic, Mircea Muthu, Petru Poantă, Irina Petraș, Ioana Bot ș.a. Reeditarea scriitorilor din secolul al XIX-lea și a celor interbelici, precum și lansarea noului val de poeți și prozatori ce apelează la formule neomoderniste sunt întâmpinate constant prin comentarii ample. Apar, astfel, studii despre Al. Macedonski, Ilarie Voronca, Tudor Arghezi, Titu Maiorescu, Eugen Ionescu, Mateiu I. Caragiale, semnate de Adrian Marino, Ion Pop, Șerban Cioculescu, D. Popovici, Emil Manu, Ion Vlad, numere tematice consacrate lui Tudor Arghezi, George Enescu, Constantin Brâncuși, poeme de Nicolae Labiș, Ana Blandiana, Ștefan Aug. Doinaș, Geo Dumitrescu, Angela Marinescu, Gheorghe Pituț, Eta Boeriu, Marta Petreu, Mariana Bojan sau Dinu Flămând, scrieri în proză de Titus Popovici, Marin Preda, Augustin Buzura, V. Voiculescu, Sorin Titel, Mircea Horia Simionescu, Ion D. Sîrbu, studii despre Marcel Proust, despre romanul de analiză, despre avangardă, despre antiliteratură sau despre existențialismul francez. Un vast capitol este dedicat traducerilor din literaturile lumii (André Gide, Cesare Pavese, Albert Camus ș.a.), la care se adaugă, îndeosebi prin grija lui Al. Căprariu și a lui A.E. Baconsky, contactele directe cu mișcarea culturală europeană (interviuri, reproduceri din presa internațională, note și însemnări). Îndemnul la reevaluarea clasicilor și la sincronizarea literaturii române cu cea universală este și un prilej de prezentare a metodelor de cercetare moderne, precum psihanaliza sau structuralismul, în articole semnate de Ion Vlad, Ion Pop sau de Adrian Marino, care susține multă vreme „Cronica ideilor literare". De altfel, discuțiile pe marginea unor aspecte legate de teoria literară vizează adesea și necesitatea unei liberalizări cu o miză cultural-politică mai generoasă. În contextul reluării, la începutul deceniului al optulea, a analizelor pe marginea realismului socialist, Ion Pop afirmă oportunitatea unei poezii lirice în afara „etichetelor restrictive", având în vedere că „sarcina dintotdeauna a poeziei a fost de a privi lumea din interior, de a se sustrage mereu stagnării în convențional, încremenirii în formule tip, oricât ar părea ele conforme cu «adevărul»" (*Obsesia realismului*, 10/1971). Concomitent, **T.** publică anchete și dezbateri (care au durat ani de zile) precum *Creație și actualitate*, *Argument pentru o istorie a literaturii române contemporane* sau *Condiția literaturii române în școli*, dar și texte inedite de Lucian Blaga (19/1965), Panait Istrati (44/1965), Octavian Goga (13/1971), Tudor Arghezi (18/1971), Titu Maiorescu (19/1971) sau E. Lovinescu (43/1971). Recrudescența ideologicului devine vizibilă odată cu tezele din iulie 1971. Așa cum făcuse și la finalul anilor '50, **T.** renunță la rubrica de polemici, restrânge spațiul acordat cronicii literare, iar lirica cu tematică impusă, în special patriotică, reportajele și articolele cu caracter social ajung să monopolizeze numere întregi. Echipa condusă de D.R. Popescu (care îi include pe Victor Felea – redactor-șef adjunct, pe Augustin Buzura și pe Constantin Cubleșan – secretari de redacție) susține poezia de notație cu influențe neoromantice, simboliste sau chiar avangardiste aparținând noului val de poeți, precum și proza de analiză, cea fantastică, ludică, mitică, parabolică, simbolică. Însă, pe tot parcursul deceniului al

nouălea, **T.** se dovedește tot mai vizibil politizată și mai eclectică, asumă angajamente în spirit partinic și ilustrează consistent textele de adeziune la estetica marxist-leninistă. Înăsprirea cenzurii în anii ’80 nu este, de asemenea, lipsită de consecințe: Victor Felea este destituit la scurt timp după ce anunță, în februarie 1982, un nou program al revistei în articolul intitulat sugestiv *Un spirit afirmativ*; revista publicase grupaj de versuri cu tentă subversivă semnat de Ileana Mălăncioiu, în care se afla și poemul *Îngropați în picioare* (5/1982).

O schimbare radicală a perspectivei și a structurii revistei are loc odată cu Revoluția din 1989, când **T.** devine pentru o vreme preponderent social-culturală, angajată în procesul de recuperare a valorilor interzise în comunism. Apar acum, pe parcursul mai multor numere, *Documentele rezistenței*, cu texte de Aleksandr Soljenițîn, Lech Walesa, Adam Michnik, Nikolai Berdiaev, *Dosarele revoluției*, scrieri cenzurate în comunism, dezbateri și anchete pe tema democrației, a colaboraționismului literar, mărturii din universul concentrațonar semnate de Nichifor Crainic sau de Ion Ioanid, texte de Mircea Eliade, Eugen Ionescu, Constantin Noica, Emil Cioran, Nae Ionescu, Vintilă Horia, Paul Goma. În paralel, sunt recenzate constant noile apariții editoriale ca, de pildă, *Luntrea lui Caron*, romanul lui Lucian Blaga, sau *După două mii de ani...* al lui Mihail Sebastian, alături de studii de filosofie, istorie, religie, politologie, sociologie, psihologie, abundente în această perioadă. În primii ani ai tranziției publicația traversează o perioadă dificilă, caracterizată atât de apariția neregulată cauzată de finanțarea precară, cât și de o evidentă criză de identitate. **T.** e acum o revistă „nici lăsată să moară, nici omorâtă”, cum va afirma Ion Mureșan într-un editorial la primul număr dintr-o nouă serie inaugurată în 15–30 septembrie 2002: *Cazul „Tribuna”*. Abia acum profilul său cultural și literar redevine mai vizibil. Astfel, cu poezie sunt prezenți Gheorghe Tomozei, Mircea Ivănescu, Mircea Ciobanu, Constantin Abăluță, Ion Mircea, Adrian Popescu, Anghel Dumbrăveanu, Augustin Pop, Mircea Petean, Alexandru Vakulovski, Claudiu Komartin ș.a., iar cu pagini de proză Gheorghe Schwartz, Gabriela Melinescu, Bedros Horasangian, Radu Ţuculescu, Tudor Dumitru Savu, Doina Cetea, Maria Luiza Cristescu, Marian Ilea, Dan Lungu, Florina Ilis ș.a. Se remarcă un dens sector eseistic și publicistic, susținut de Eugen Uricaru, Horia Bădescu, Alexandru Vlad, Ion Mureșan, Aurel Sasu, Radu Preda, Teodor Vidam, Nicolae Turcan. În ceea ce privește critica literară, semnează în continuare Ion Vlad, V. Fanache, Mircea Popa, Petru Poantă, Liviu Petrescu, Mircea Muthu, Mircea Tomuș, Irina Petraș, Ioana Bot, Mircea Opriță, cărora li se alătură Sanda Cordoș, Diana Adamek, Cornel Vâlcu, Călin Teutișan, Horea Poenar, Victor Cubleșan, Marius Jucan, Carmen Berinde, Anca Ursa, Virgil Stanciu, Ruxandra Cesereanu, Ștefana Pop-Curșeu, Adrian Țion, Ioana Cistelecan, Mihaela Mudure, Grațian Cormoș, Alex Goldiș, Octavian Soviany ș.a. În configurația revistei apar și o serie de rubrici noi: „Emoticon”, susținută de Șerban Foarță, „Imprimatur”, asigurată de Ovidiu Pecican, „Jazz story”, girată de Ioan Mușlea. Se realizează, de asemenea, consistente dosare tematice, cum ar fi acela dedicat jurnalului sau *Anului Ioan Slavici – Tribuna 120*. Câteva numere găzduiesc dezbaterea *Istoriografia română actuală* sau iau în discuție semnificația contemporană a operei lui Eugen Ionescu. Când *Dicționarul Echinox* coordonat de Horia Poenar agită spiritele „casei comune” a publicației studențești, problema face obiectul numărului 59/2005. Notabile sunt dezbaterile pe care revista le propune în jurul a trei apariții-eveniment, în cursul anului 2008: *Istoria critică a literaturii române* de Nicolae Manolescu, *Iluziile literaturii române* de Eugen Negrici și *Viața unui om singur* de Adrian Marino. Și compartimentul rezervat interviurilor este bine ilustrat. Alexandru Vlad inițiază o convorbire cu Gheorghe Grigurcu, titularul rubricii „Telecarnet”, Letiția Ilea dialoghează cu Liviu Ioan Stoiciu, Claudiu Groza cu Giovanni Vattimo, Aurel Sasu cu Petru Popescu, Mihai Dragolea cu Norman Manea, George Jiglău cu Adam Michnik, Daniel Moșoiu stă de vorbă cu Nicolae Breban, iar Ilie Rad cu Dumitru Micu și cu Ion Pop. Dintre traducători, pot fi amintiți Ion Cristofor, care tălmăcește din lirica japoneză contemporană, Alexandru Vlad, care oferă fragmente din romanul *Nexus* de Henry Miller, Laszlo Alexandru cu pagini din Giovanni Papini. Ioan Mușlea dă câteva texte din tinerețe ale Hertei Müller, iar Virgil Stanciu traduce studiul consacrat de T.S. Eliot lui James Joyce, *Ulise, ordine și mit*. Ceea ce marchează însă identitatea publicației în acest interval este consistența comentariilor consacrate problemelor de teorie literară, printre care postmodernismul sau antropologia culturală. După 2000 sunt dedicate numere speciale

unor teme: feminismul, familia, literatura science-fiction sau rolul elitelor culturale în ansamblul societății. Între subiectele luate în discuție în cadrul unor anchete, colocvii, mese rotunde sau „dosare", serii de articole se regăsesc jurnalismul cultural, istoria Transilvaniei, viața universitară, istoria și lexicografia literară (*Dicționarele literare de autori clujeni*, 2003), psihanaliza, comunismul (*Comunism și comunisme. Modelul românesc*, 2004). Intenția de promovare pe o arie cât mai largă a publicației s-a vădit în timp și în numeroasele suplimente, dintre care se disting cele regionale, unde s-au manifestat grupuri literare din orașe transilvane care nu aveau la dispoziție reviste de cultură proprii: Alba Iulia, Zalău, Bistrița, Mediaș, Satu Mare, Baia Mare etc., precum și cele tematice: „Tribuna dialog", unde Carmina Popescu o are ca invitată pe Sanda Golopenția (*Despre șoaptele și tăcerile culturii române în Statele Unite*, 2004), „Tribuna documenta", unde Gheorghe Stoica scrie în 2004 articolul *Agârbiceanu la Tribuna-Cluj, 1938–1940*, iar în 2005 este readusă în actualitate personalitatea lui Marian Papahagi, cel căruia Laszlo Alexandru îi face un „portret neretușat". Alt supliment, „Tribuna universitaria", găzduiește, sub coordonarea Mihaelei Mudure, un grupaj de articole ale unor masteranzi și doctoranzi consacrate feminismului (*Gen, cercetare, perspective*, 2012). Personalități din toate domeniile culturii colaborează în paginile revistei, alături de scriitori din noua generație, prezenți în număr tot mai mare în special după 2003, când sunt cooptați ca redactori Ioan-Pavel Azap, Claudiu Groza, Ștefan Manasia și Oana Pughineanu. Orientările extrem contemporane, inclusiv mișcările antisistem, vizând restructurarea modelor și instituțiilor culturale tradiționale, sunt promovate constant în paginile revistei. Festivalului Internațional de Film Transilvania (TIFF) îi sunt dedicate, anual, numere tematice, experimentele și proiectele alternative teatrale, muzicale și plastice beneficiază de reflectări substanțiale, iar editorialele și eseurile de filosofie iau adeseori forma unor provocări intelectuale adresate actualității social-politice. Tot astfel, aproape în fiecare număr cronicile de carte, paginile de literatură sau dosarele (*Tinerii scriitori în literatura română, Colocviul Național al Tinerilor Scriitori* ș.a.) oferă un spațiu generos de expunere generației douămiiste, ba chiar manifestărilor literare care testează și promovează ideea depășirii formulelor și viziunilor consacrate la începutul mileniului al treilea. ***A.T., Cs.B., M.W.***

TRIBUNA ARDEALULUI, publicație apărută la Cluj, zilnic, din 15 septembrie 1940 până în 4 august 1944, cu subtitlul „Organ de afirmare al românilor din Ungaria". Inițial redactor responsabil este Gheorghe Giurgiu, apoi editor responsabil devine Emil Hațieganu. Dat fiind momentul istoric legat de Dictatul de la Viena, în *Apel către cititori* comitetul de redacție declară: „Ne împlinim o datorie când ne trudim ca din puterile noastre proprii să scoatem o gazetă românească pentru marele public românesc doritor să știe ce se petrece în lume și în țară". Se publică sau se reiau versuri de Tudor Arghezi (*Mărturisire pe vioară și arcuș*), Ion Pillat (*Poetul*), Ion Minulescu (*Aquarelă*), G. Bacovia (*Amurg violet*), Ștefan Aug. Doinaș (*Intermezzo*), Virgil Șotropa (*Galerele aleargă, Vremile, În goană*), Mihai Beniuc (*Vulturii doborâți*), Victor Ilieșiu, Francisc Păcurariu, prezent în redacție și marcându-și acum începuturile literare (*Înviforată creștere, Împrimăvărare, Stanțe, Stih tânăr, Un zar, Ursita* ș.a.), Iosif Moruțan, Valentin Strava, Ion Cherejan, Teodor Ciceu, Valentin Raus ș.a., iar proză dau Andrei Radu, Pia Dragoș, Alexandru Anca ș.a. Îndeosebi la rubrica „Grai și suflet românesc" apar numeroase retipăriri: M. Eminescu (*Printre sute de catarge, Crăiasa din povești*), George Coșbuc (*Sub patrafir*), Octavian Goga, St. O. Iosif (*Cântec vechi*). Rubrica intitulată „Colțul elevilor" înregistrează în 1942 debutul lui Dumitru Micu, cu poezia *Ţăranii*, în același an debutând aici și Ion Oarcăsu. În sumar intră, de asemenea, nu numai publicistică social-politică (Aurel Socol, Constantin Oarcea, E. Nicoară ș.a.), ci și articole care aparțin lui Șerban Cioculescu (*Un mare nedreptățit: I. Codru Drăgușanu*), Mircea Eliade (*Lucruri de taină*), Victor Eftimiu (*Poezia turcă*), Ovidiu Papadima (*Folklorul – neobosit laborator de miracole*), Mihai Beniuc (*Poezia*), I. M. Sadoveanu, Miron Radu Paraschivescu (*Ce este poezia?*), Al. Lupeanu-Melin, Gheorghe Dăncuș (care asigură frecvent rubrica „Grai și suflet românesc"), Victor Iancu, Ion Cherejan, Victor Ilieșiu, Vasile Vartolomei, Grigore Popa, Gavril Scridon ș.a. Sunt inserate și traduceri, realizate de Francisc Păcurariu (din Rainer Maria Rilke și din Charles Baudelaire) și Ion Pillat (din Goethe). Apar numeroase pagini privind activitatea unor personalități literare: James Joyce, Arthur Rimbaud, Lucian Blaga, B. P. Hasdeu, Cezar Petrescu ș.a. ***A.St.***

TRIBUNA FAMILIEI, revistă apărută la București, de trei ori pe lună, între octombrie 1898 și 20 aprilie 1905. Proprietar și director până în 1901 este M.I. Toncescu, autor de snoave și romane publicate în foileton (*Fatalitate*, *Floare viscolită* ș.a.). Mai colaborează Anibal Teodorescu și Neculai Pandrea, autori de romane și traduceri, N. Țincu, D. Teleor, Al. Antemireanu, Victor Anestin, M. Mora. Versurile aparțin lui Carol Scrob, Mircea C. Demetriade, Florian Becescu, Iuliu Cezar Săvescu, Cincinat Pavelescu și Smarandei Gârbea (Smara). Se traduce din Lenau (*Toamna*), Schopenhauer, Byron (*Harpa*), A. Tennyson (*Lady Godiva*), Charles Dickens (*Moartea bețivului*), Washington Irving, L.N. Tolstoi (o adaptare după povestirea *Ca mingea*), I.S. Turgheniev (*Prepelița* ș.a.), Vsevolod Garșin, Catulle Mendès, Alfred de Musset (*Ninonei*, versiune de N. Țincu), Jules Verne, Guy de Maupassant (*Zestrea*, *Un paricid*, *Moșneagul* ș.a.). Unor scriitori străini, între care Henryk Sienkiewicz și Jules Lemaître, li se fac prezentări biografice, precum și lui Ion Heliade-Rădulescu, Ion Creangă (căruia i se republică și poveștile), Titu Maiorescu, Al. Candiano-Popescu, Petre Ispirescu, G. Dem. Teodorescu, B.P. Hasdeu, V.A. Urechia ș.a. ***R.Z.***

TRIBUNA LIBERĂ, gazetă apărută la Focșani, bisăptămânal de la 14 noiembrie 1894 până la 15 mai 1895 și săptămânal de la 11 februarie la 14 octombrie 1896. Un bun ziarist, C.B. Stamatin-Nazone, totodată autor de scrieri satirice și semnatar al unui volum de portrete literare, scoate acest periodic în care s-au publicat sau republicat poezii de D. Bolintineanu (*Fata popii*), Costache Negruzzi (*Doină nouă*), V. Alecsandri (*Gândul meu*), B.P. Hasdeu (*Dorul*), D. Petrino, Mihail Zamphirescu, Veronica Micle, Duiliu Zamfirescu (*Jos, la Tivoli*, *Ianuariu*, *Adio*, *Ofelia* ș.a.), George Coșbuc (*Numai una*), I. Păun-Pincio, Traian Demetrescu, alături de altele de Cornelia din Moldova, G. Murnu, Matilda Cugler-Poni, Th. M. Stoenescu, A. Steuerman, D. Teleor, Artur Stavri, Radu D. Rosetti, Ion Gorun (Al. I. Hodoș). În foileton se dă o traducere din Henri Rochefort, sub titlul *Întâmplări din viața-mi*. Alte traduceri se fac din A. S. Pușkin (*Răzbunarea damei de treflă*) și din Paul Verlaine (poezia *Mandolina* în versiunea lui Ernest Istrati). ***R.Z.***

TRIBUNA LIBERĂ, revistă apărută la București la 15 mai 1896. Poetul Aristide Cantilli, unul din cei mai consecvenți membri ai cercului literar macedonskian, este redactorul și directorul publicației. Aici Al. Macedonski semnează *Început de însănătoșire,* în care, răspunzând unui articol semnat de G. Panu în „Epoca”, își reafirmă crezul estetic. Al. Obedenaru, Eliza M.Z. Ionescu și cei doi frați Cantilli, Aristide și Constantin, sunt autori de versuri și proză. ***R.Z.***

TRIBUNA LIBERĂ, periodic apărut la Bârlad, bilunar, de la 15 iunie la 15 septembrie 1923, cu subtitlul „Politică-Literară”. Articolul-program *Cuvântul nostru*, semnat de B.F. Păuceanu, analizează situația economică și politică a țării după încheierea Primului Război Mondial și face un apel la salvarea morală a societății românești. Îndemnuri literare emite Petre Constantinescu-Iași în articolul *Probleme noi*. Rubricile permanente sunt „Însemnări”, „Recenzii”, „Revista revistelor”. Poezie semnează David Braunstein, iar Ion Pas publică un fragment de roman, *Gheorghe Ciungu*. Orientarea revistei este de stânga. Un articol semnat de Ioan Mehedințeanu (*Mișcarea umanistă*) arată că **T.l.** avea simpatii pentru direcția patronată în Europa de Romain Rolland. În acest sens militează prin publicistica sa și Eugen Relgis. Cu texte literare mai contribuie George Mihail Zamfirescu și Eugen Relgis, care, alături de transpunerea unor cugetări de Victor Hugo, Chateaubriand ș.a., traduce din Stefan Zweig. ***V.T.***

TRIBUNA LITERARĂ, supliment al gazetei „Tribuna”, apărut la Sibiu, săptămânal, între 20 februarie 1900 și 25 decembrie 1902, cu subtitlul „Revistă literară și culturală”, fără numerotare proprie, ci preluând-o pe cea a „Tribunei”. În afara unui articol de fond, conține încercări literare, note, însemnări și informații culturale și științifice, versuri, proză, teatru, sfaturi economice, sfaturi practice, revista cărților, cugetări etc. Articolul introductiv din primul număr, *Momentul național la poeții noștri moderni*, aparținând lui Ion Scurtu, se pronunță pentru modernitate: „În literatură nu putem fi aderenți ai continuității cu acel drept cu care suntem în istorie. Și nici nu e nevoie să fim. Aici trebuie să ne conducem de alte priviri, ca să putem ajunge la rezultate adevărate”. De fapt, prin literatura promovată **T.l.** se menține pe linia tradiției. Sunt incluse versuri de George Coșbuc, Octavian Goga, Elena din Ardeal, Vasile E. Moldovan, Maria Cunțan, Al. Aciu, Maria Cioban, I. Ulpiu Traian, Ion Agârbiceanu, Petre Dulfu, Ion Scurtu, Iosif Velcean,

Victor Bontescu, Th. D. Speranția, Emil Sabo, N. G. Rădulescu-Niger, Andrei Bârseanu, Nicu Dracinschi, Radu D. Rosetti, Constant Nutzescu, Ion Gorun, V. Demetrius. Proza aparține lui Jean Bart, George Coșbuc, Octavian Goga, Zaharia Bârsan, Andrei Naum, Nicolae A. Tempeanu, Ioan Horia, Traian Stoenescu, Gh. Silvan, Eugen Herovanu, I.E. Prodan, Ștefan Petică, Georginei Missici, Margaretei Moldovan, lui Th. Cornel, Alex. Țințariu ș.a. Teatru publică Teodor V. Păcățian, I. E. Prodan, I. Kalinderu. Folclor trimit Ion Pop-Reteganul, I. E. Prodan, G. Coșbuc, Maria Cioban. Paginile rezervate traducerilor oferă versiuni din Guy de Maupassant, Alphonse Daudet, Goethe, Mark Twain, I.S. Turgheniev, Alfred Hennequin, Heine, Vladimir Korolenko, Émile Zola ș.a. Traducători sunt I. Pop-Reteganul, D. Karnabatt, Margareta Moldovan, I.E. Prodan, Elena din Ardeal, Elena Pop Bota, Ion Băilă (sub pseudonimul Iulian Devale), Simion Henegariu. Dintre articolele, studiile și alte contribuții dedicate literaturii române sunt de reținut *Manual de stilistică* de I.F. Negruțiu, *Discursul lui Al. Lahovari cu ocazia înmormântării lui Alecsandri*, apoi *Prima societate teatrală ambulantă* de Vasile Podoabă, *Alexandru Odobescu și activitatea sa* de P. Dimiu, *Alecsandri – improvizator* de N.G. Rădulescu-Niger, precum și *Heliade-Rădulescu*, *Ultima rază din viața lui Eminescu*, *Un proces literar: Caragiale – Caion*, *Mihail Kogălniceanu*, *Inocențiu Micu Klein*. Intervenții pe teme istorice și culturale semnează Iosif Sterca Șuluțiu (*Iobagii*, *Valach*), Partenie Cosma (*Emanuil Gojdu*), Augustin Bunea (*Românii din Transilvania în războiul de 7 ani*), George Coșbuc (*Cum înțeleg românii culorile*, *Alexici și Weigand*), D. Teleor (*Cloșca cu pui*, *Sașii și românii*, *Inocențiu Klein la Academia Română*). Se face loc și unor medalioane despre Dimitrie Moldovan, Iosif Sterca Șuluțiu, Axente Sever, Ioan Zurcan (Țurcan), Nicolae Solomon, Lucreția Suciu-Rudow, N. Bălcescu, Iacob Mureșanu, Avram Iancu, George Candrea, Henryk Sienkiewicz. Revista cuprinde numeroase ilustrații. ***V.V.G.***

TRIBUNA LITERARĂ, periodic apărut la Huși, bilunar, între 15 aprilie și 15 iulie 1931 (șase numere). Impunându-și, într-un *Cuvânt înainte*, „modesta directivă” de a reda orașului „sclipirea literară adormită”, comitetul de conducere „nu tinde să formeze un curent în literatura românească și nu-și obligă colaboratorii a respecta prin scris o anumită școală sau gen literar”, „libertatea scrisului” fiind proclamată drept „adevărata manifestare a artei”. Se publică, preponderent, proză (George Raicu, O. Scânteianu, George Gall, M. Dulberg, Emil Răteanu, Petru Gâdei, Gh. Podoleanu), dar și poezie (Emil Răteanu, Tudor Vania, O.D. Șendre). „Figuri hușene”, „Recenzii”, „Din fuga condeiului” sunt rubrici permanente. Pe lângă un protest împotriva filmelor lipsite de valoare, inclus în cadrul cronicii cinematografice, revista mai conține amintiri, epigrame, cugetări. Alți colaboratori: E. Zăhărescu, B. Caușanschi. ***A.P.***

TRIBUNA LITERARĂ, revistă apărută la Brașov, lunar, din iunie până în decembrie 1941, având-o ca director pe Octav Șuluțiu și ca secretar de redacție pe Dem. Gh. Nolla; secondează ziarul „Tribuna”, preluându-i partea cultural-literară. În editorialul *Românesc și universal* Șuluțiu anunță un program de perspectivă europeană, în egală măsură etic și estetic. Preocuparea esențială a publicației va fi

aceea de receptare critică a valorilor contemporane: „Creatorul vine cu inconștientul său bogat și impune în domeniul viu al faptei literare fără îndemnuri și precepte. Criticul e însă obligat să deschidă ochii cititorului în mod cinstit și să-l lămurească și pe scriitor lui însuși pentru a-i da un sprijin, o încurajare; ca acesta să nu se creadă un nebun într-o lume de oameni normali care vorbesc altă limbă și pe a lui n-o pot înțelege. [...] Literatura română nu se va încadra în literatura omenirii decât prin îmbrăcarea unor valori universale, dar nici o asemenea valoare nu-i va da loc acolo dacă în ea nu se exprimă etnicul nostru specific”. Rubricile mai importante sunt „Cronica literară”, „Fragmente și informații”, „Cultura creștină”, „Revistele românești”, „Culturile străine”, „Bufnița înfuriată”. Se publică poezie de Lucian Blaga, S.C. Anderco, D. Gherghinescu-Vania, Ștefan Stănescu, Lucian Valea, Dem. Gh. Nolla, Victor Măgură, Ion Caraion, Vintilă Horia, George Păun, Cornelia Buzdugan, I.V. Spiridon, Al. Popescu-Negură, Ionel Manițiu ș.a. Proză publică Mircea Petală, V. Spiridonică, Vasile Gionea. Sectorul criticii literare e cel mai bine reprezentat: Octav Șuluțiu scrie articole de direcție și de estetică generală, Lucian Blaga oferă un fragment din volumul sub tipar *Despre gândirea magică* (*Mit și magie*), Gh. Tulbure publică scrisorile literare ale lui Ioan Bogdan, Vasile Coman contribuie cu studii de estetică dogmatică, Al. Dima discută „integralismul estetic”, Nicolae Sulică își ia subiectul *Relațiile noastre culturale cu primii corifei ai protestantismului german*, iar Ștefan Muscalu face un portret lui Aldous Huxley. Cronica literară e susținută de Mihail Chirnoagă, iar cronica străină de Nicolae Enescu. Se traduce din François Villon, José-Maria de Hérédia, Arthur Rimbaud, Maurice Maeterlinck, Rafael Alberti, A.P. Cehov, Leopold von Ranke. **T. l.** este o revistă atentă la scara de valori și cu un spirit polemic urban. ***V.T.***

TRIBUNA LITERELOR, publicație apărută la Bacău la 1 iunie 1930. Redactor responsabil: A. Teodorescu, secretar de redacție: Iosif Grimberg. În *Cuvinte către cititori* redactorii cheamă pe toți cei care au „dorința de a munci alături de noi, pentru răspândirea unei slove cinstite, a unui gând curat”. Se publică versuri de G. Bacovia (*Niciodată*, dar și poemul în proză *În zadar*), Agatha Grigorescu Bacovia (*Amurg solemn*), G. Șt. Cazacu (*În satul meu*), N. Anghel (*Gol*) și publicistică: Mihai Negru, *Rânduri pentru necunoscuți*, Marin Ștefănescu, *Rostul vieții*, N. Albulescu, *Minoritățile etnice din Ardeal și Banat*. E de înregistrat, de asemenea, un interviu cu V. Maximilian. Mai semnează A. Topliceanu, Henriette Krupenski-Sturza, Eugen Mărculescu, Carol Drimer. ***M.Pp.***

TRIBUNA NOUĂ, periodic apărut la Arad între 18 iunie 1924 și 7 decembrie 1930, zilnic până în 12 martie 1927, apoi săptămânal. Inițial are subtitlul „Ziar politic național”, iar ca hebdomadar devine „Organ al Partidului Național Liberal”. Director: Ion Montani. Din 1927 apare sub direcția unui comitet. În articolul-program, *Drum drept*, se pledează pentru renașterea disciplinei morale „care va aduce iarăși armonie în viața noastră de toate zilele”. În primii trei ani **T.n.** are o rubrică literară, „Foileton”, susținută de scriitori de prestigiu și de alții aflați la început de drum. Se reproduc texte de Ion Creangă (*Popa Duhu*), George Coșbuc (*Iisus la împăratul*), Al. Vlahuță (*Cum se face o nuvelă*), Calistrat Hogaș (fragmente din *Pe drumuri de munte*), D. Anghel (*Populare spaniole*), Panait Cerna (*Trei zburătoare*). Se publică versuri de Octavian Goga, G. Topîrceanu, Aron Cotruș (*Bradul*, *O, plecările*, *Am înflorit întocmai ca un măr* ș.a.), Al. T. Stamatiad (*Melancolie*, *Templul iubirii*, *Întrebare*), Radu Boureanu, D. Ciurezu, D. Gherghinescu-Vania, Emil Giurgiuca, N. Iorga, N. Milcu, Cincinat Pavelescu, Mircea Dem. Rădulescu, O. Carp, George Dorul Dumitrescu, George Petre. Cel mai stăruitor semnatar în **T.n.** este Constantin Goran, a cărui lirică, având drept tematică iubirea, este modestă sub raportul expresiei. Proza inclusă în sumar aparține lui Mihail Sadoveanu (*Pe o pagină a „Amintirilor”*), Gala Galaction (*În grădina de lângă lac*, *Pe țărmul mării*), Gh. Brăescu (*O revedere*, *Nou nimic*), Al. Cazaban, I.A. Bassarabescu, Radu Boureanu, N. Dunăreanu, C. Sandu-Aldea, Emil Isac, V. Demetrius, dar și lui Ion Ciocârlan, Ioan I. Ciorănescu, Constanței Hodoș, lui Mihail Lungianu, Vasile Militaru. Fragmentele de proză și povestirile lui Ion Agârbiceanu (*Cea veșnic călătoare*, *Cea cu multe trupuri*, *Arătarea cea din aburi*), Gib I. Mihăescu (*Baba Măndica*), Cezar Petrescu (*Dintr-un carnet de vară*, *Prima*, *Buchetul lui Sami*) sunt, ca și alte texte, reluări din alte periodice. ***D.V.***

Anul I Arad, Mercuri, 1/13 Ianuarie 1897 Nr. 1

TRIBUNA POPORULUI

TRIBUNA POPORULUI, cotidian apărut la Arad între 1/13 ianuarie 1897 şi 12/25 martie 1912, când îşi încetează existenţa în urma unei aşa-zise fuzionări cu ziarul „Românul". Un număr de probă a fost scos la 25 decembrie 1896/ 6 ianuarie 1897. Pentru a se depune o cauţiune mai mică, până în 1907 vor fi doar cinci numere pe săptămână, între care cel „de duminică" (mai târziu cel „de vineri") este destinat cititorilor săteni, având şi o numerotare proprie (pentru abonamente separate), ceea ce va permite ca la începutul anului 1911 să fie transformat uşor într-un hebdomadar de sine stătător. Din 25 decembrie 1903 ziarul iese sub titlul „Tribuna", redactorii lui susţinând că astfel „s-a revenit la matcă", în condiţiile în care cu nouă luni mai înainte cotidianul fondat la Sibiu în 1884 cu acest titlu îşi sistase apariţia. **T. p.** ia fiinţă ca reacţie la restructurarea în 1894–1895 a ziarului sibian, când, precum s-a spus mai târziu, celor ce îl înfiinţaseră cu un deceniu mai înainte şi îl făceau să existe (Eugen Brote, Ioan Slavici, Septimiu Albini, refugiaţi peste munţi, Ioan Russu-Șirianu, Ilarie Chendi, G. Bogdan-Duică ş.a.) „[le]-a fost smuls steagul din mâini" de către „fraţi nesocotiţi [...] cu gândul să-l poarte ei". Cauza reală fusese o poziţie politică nesusţinută de conducătorii Partidului Naţional Român, anume părăsirea pasivismului, precum şi refuzul de a considera ziarul ca organ al partidului, implicit proprietatea lui. Reacţia vechilor „tribunişti" nu este totuşi intempestivă: ei îşi vor alege cu grijă titlul ziarului (menit să sugereze continuitatea cu demersul lor anterior) şi locul unde îl vor edita, oraşul Arad, pe ai cărui fruntaşi români (Nicolae Oncu, director al Băncii Victoria, Vasile Mangra, viitor episcop şi mitropolit, Roman Ciorogariu, profesor şi director al Institutului Pedagogic-Teologic, ş.a.) şi-i asociază. În primii ani, cum se precizează la sfârşitul fiecărui număr, editor-proprietar (apoi numai editor) este Aurel Popovici Barcianu, iar redactor responsabil Ioan Russu-Șirianu, acesta, în fapt, fiind directorul sau prim-redactorul ziarului, al cărui proprietar real este N. Oncu. În redacţie mai sunt Septimiu Sever Secula, slovacul Gustav Augustini (decedat în 1901), Petru E. Papp, Ilarie Chendi (figura drept colaborator extern, întrucât locuia la Bucureşti), Iosif I. Sceopul [Schiopul], Ilie Minea ş.a. În afară de Ioan Russu-Șirianu (ce foloseşte şi pseudonimul Leandru, redus câteodată la forma L-u) şi de Ilarie Chendi (care în genere se pune la adăpostul anonimatului), articole politice mai scriu Vasile Mangra, R. Ciorogariu (ce iscăleşte şi Uncheşul), Vasile Lucaciu, G. Bogdan-Duică, Eugen Brote (între altele, programaticele *Puncte de orientare* şi *Puncte noi de orientare*), Vasile Goldiş ş.a. Lor li se alătură din nou în 1899 Ioan Slavici, care până către sfârşitul anului 1909 dă numeroase articole, majoritatea editoriale (*Românii şi saşii, Românii „străini", Politica tribuniştilor, Ce aduce timpul, Dinasticismul nostru, Răzvrătirea din România, Liberalism şi democraţie, Socialismul, Unitatea noastră culturală, Rostul luptei noastre în noua ei fază, Chestiunea culturală* etc.). În acest plan, ziarul duce lupta celor mai multe dintre publicaţiile româneşti din Ardeal contra stăpânirii maghiare, pentru apărarea şcolii, a Bisericii, a presei naţionale, pentru „egala îndreptăţire" a celor ce nu erau consideraţi nici măcar „naţionalitate" deosebită. Faţă de alte periodice şi cel mai adesea împotriva lor (de pildă, a „autorizatei" „Tribuna" de la Sibiu, a „Gazetei Transilvaniei" ori a „Drapelului" de la Lugoj) se susţine tactica activismului, implicit reformarea sistemului electoral în Ungaria, în speţă, legiferarea votului universal, precum şi reorganizarea Partidului Naţional Român. În momentul în care primul obiectiv este atins (în 1905–1906), cotidianul arădean devine publicaţia românească fanion în Ardeal. La câştigarea acestei poziţii contribuie de asemenea progresele făcute şi în celelalte secţiuni ale ziarului, în cea informativă şi în cea cultural-literară. În cea dintâi notabilă este reflectarea largă nu doar a vieţii politice din Imperiul Austro-Ungar, ci şi din România şi din celelalte zone locuite de români (din Grecia, Macedonia, Serbia), iar după 1906 expunerea *in extenso* a intervenţiilor deputaţilor români în Parlamentul de la Budapesta. Interesul cititorilor este captat de asemenea de corespondenţele regulate din Budapesta ori din Viena, din Bucureşti, acestea din urmă semnate adesea Coresp., sub care se ascund Il. Chendi şi alţi gazetari, şi mai târziu, din Iaşi, datorate unui Corneliu Carp (pseudonim probabil al lui Spiridon Carpus, colaborator al „Neamului românesc"), ori din Saraievo (având ca expeditori pe Th. Filipescu şi pe Isidor Ieşan, care se ocupă de tot sudul Dunării). Profesionalism relevă apoi

„scrisorile” din Roma, iscălite de medicul Pompiliu Robescu şi de un I.Th. Alian (poate, una şi aceeaşi persoană), între ele şi cinci convorbiri cu filoromânul Bjørnsternje Bjørnson, şi cele din Paris, aparţinând lui Radu Baltag, ce semnează Adrian Corbul, Tristan sau C.R.B. (inițialele numelui Claude Rodolphe Bernhaut). În secţiunea cultural-literară multă vreme preponderenţă au traducerile ce alimentează „foiţa” ziarului, între care multe fără pretenţii, în genul specific acestui spaţiu (*Veneţia în sclavie* de George Sand, 1897, romanele *Police verso* de Alexeievits Lugovoi, 1897, *Sonia. Din viaţa nihiliştilor*, 1898, *Ramura de liliac* de Ouida, 1901, *Cleopatra* de Haggard Rider, 1901–1902, *Cântecul lebedei* de Georges Ohnet, 1903, *Mustangerul negru* de Mayne Reyd şi F. Whittacker, 1905, *Inima* [*Cuore*] de Edmondo de Amicis etc.). Altele sunt circumscrise literaturii de valoare, având ca autori pe E. A. Poe (*Inima trădătoare, Crima din strada Morgii*), Grillparzer (piesa în versuri *Hero şi Leandru*), H. Sudermann, Ugo Foscolo (*Ultimele scrisori ale lui Jacopo Ortis,* 1899), D'Annunzio, Vladimir Korolenko (*Din jurnalul unui călător siberian,* 1900), Henrik Ibsen, Guy de Maupassant, Émile Zola, Henryk Sienkiewicz, Alphonse Daudet, Hans Christian Andersen, François Coppée, Anatole France, Massimo Bontempelli, Lev Tolstoi (*Romanul căsătoriei, Război şi pace*), Feodor M. Dostoievski ş.a. Traducătorii cei mai harnici sunt Lucreţia Russu-Șirianu, Eugenia Pinciu, bucovineanul Constantin Berariu, Pompiliu Robescu, Adrian Corbul ş.a. Tot în spaţiul „foiţei”, dar şi sub genericul „Partea literară” sunt foarte frecvente reproducerile din presa din Regat: poezii şi proze din V. Alecsandri, D. Bolintineanu, M. Eminescu, I.L. Caragiale, A. Vlahuţă, dar şi din scriitorii noii generaţii: Duiliu Zamfirescu, I. Al. Brătescu-Voineşti, Jean Bart, M. Sadoveanu, C. Răzvan (C. Sandu-Aldea), St. O. Iosif, Artur Stavri, Raul Stavri. Lângă ele se plasează scrisul redactorilor şi al unor colaboratori ardeleni: Ioan Russu-Șirianu (*Ţeara Haţegului*, 1898, *Excursiune*, *În vilegiatură*, *Secesionism*, 1900, *Patriarhali*, 1901, note de drum în Italia, 1903, *La Putna*, 1904, *La Crucea de piatră*); Ilarie Chendi, prezent, de asemenea, în ipostazele de istoric al presei transilvane, de critic şi istoric literar, de editor (scrisorile lui V. Alecsandri), dar şi de eseist şi de prozator, când liric, când muşcător satiric; mai dă studii (*Șovinismul literaturii maghiare, Germania jună, Începuturile ziaristicii noastre, Literatura şi arta, Din şcoala lui Coşbuc, Curentul antitransilvan, Alecsandri şi românii din Bucovina, Călugărul poet* ş.a.), seriale (*Informaţiuni literare* şi *Viaţa literară*, iscălite şi cu iniţialele I. Ch. şi ich. ori cu pseudonimul Mefisto), amintiri (*Prin vama cucului*), tablete lirice (*Rustica, Vino, Mi-e sete, Leana, Rupe lanţul*), proză sub formă epistolară (*Scrisori. Către Adrian*), texte satirice (*Divănire*) etc., semnate cu numele real sau cu pseudonimele Fidelio, F-o sau Oiledif; Enea Hodoş (proză şi recenzii), G. Bogdan-Duică (*Despre „Ţiganiada” lui Ion Budai Deleanu,* 1901), Iosif Blaga (articole tratând chestiuni de estetică), I. Manliu (*Povestea privighetorii*, 1900), Maria Baiulescu (*Carnevalul*, 1897), Maria Cunţan, Maria Cioban, Elena din Ardeal, Al. Munteanu al lui Vasile, Iosif Stanca, Nicolae Ștefu (care iscăleşte Nicu Stejărel) ş.a. În numărul „poporal” precumpănesc republicările din poezia lui Coşbuc, dar şi din scrierile acestuia în proză (*Pagini din istoria României* şi *Povestea unei coroane de oţel*), poezii de St. O. Iosif, proze şi conferinţe ale lui Delavrancea (*Stăpânea odată...*, *Doina*,), poveşti de Ion Creangă şi, nelipsit din vreun număr, folclor românesc (doine, balade, legende, basme şi snoave). Profitând de poziţia specială a ziarului, se dau şi mai târziu (când începe să se aplice legea proprietăţii intelectuale) introducerea la *Istoria literaturii române vechi* a lui N. Iorga, articolele *Un călător bănăţean în Rusia*, *Ștefan cel Mare şi poporul românesc, Un roman de Eminescu, Romanul istoric şi d. Slavici*, semnate tot de N. Iorga, discursul lui D. Onciul ţinut la mormântul lui Ștefan cel Mare în 1904, *Primăvara literară* de S. Mehedinţi (1905), *Poetul Octavian Goga* de E. Lovinescu, *Despre revoluţie în Rusia. Egoism şi bestialitate* şi *Ţăranul în literatură* de C. Dobrogeanu-Gherea, *Imperiul Habsburgilor şi politica românilor, Contele L.N. Tolstoi* (1908) de C. Stere etc. În octombrie 1898 lui Octavian Goga, acum iscălind Octavian din Răşinari, i se publică un fel de poem în proză, *În taina serei (după Schopenhauer)*, iar în decembrie 1903, sub pseudonimul Nic. Otavă, povestirea *La podmol*; ulterior, desigur cu acordul celui în cauză, i se republică mai tot ce dă la iveală în „Luceafărul” ori în alte reviste. Tot acum îşi reia colaborarea literară şi Ioan Slavici cu amintirile *Serbarea de la Putna* (1904), urmate de romanele *Corbei* (1906–1907) şi *Din valurile vieţii* (1908), de nuvelele *Anghel*, *Spiru Călin*, *Precupeţul*, *O aventură galantă*, de povestea *Limir-Împărat* etc. În 1904 în rândul colaboratorilor

intră Emil Isac, ale cărui versuri sunt găzduite şi în anii următori, chiar atunci când ia răspicat poziţie împotriva „tradiţionalismului anacronic" al tovarăşilor săi ardeleni, apoi Zaharia Bârsan (*Al treilea turneu de teatru* sau proze iscălite Fortunio). Anul următor vine Romulus Cioflec cu poezii, povestiri şi traduceri, iar în 1906 Dionisie Stoica cu fragmente din teza de doctorat ce se ocupa de opera lui Vlahuţă, apoi cu note şi comentarii şi îndeosebi Horia Petra-Petrescu, a cărui prestaţie va fi vreme de câţiva ani substanţială şi foarte variată, de la note de drum în spaţiul germanofon (*Viena*, *Pe câmpul de luptă*, *Dresda*, *O universitate populară germană*), la traduceri (din Georges Courteline, Guy de Maupasssant, Henri Christian, H. Lavédan, Anton Cehov ş.a.), la cronici literare (*Un poet al sufletelor caste: I. Al. Brătescu-Voineşti*) şi artistice (spectacole de teatru şi operă, volume conţinând piese de teatru), la corespondenţe politice (*Alegerile din Germania*), la proze (*Un tovarăş de drum, Părintele Toma, Din primăvara vieţii, Masca-roşie, Aduceri-aminte, „Vericul", La învăţătură în oraş* etc.), scenete (*Garde-dama*) şi chiar poezii (*Unei artiste dramatice*), multe iscălite şi cu pseudonimul Ilie Marin. În 1907 sunt de notat numele lui Gh. Stoica (îndeobşte autor de proze şi, când devine redactor, de interviuri şi articole politice) şi al lui I.U. Soricu (cu pseudonimul Theodor Miron), sub versuri, proze scurte, scrisori din Bucureşti şi traduceri. Ceva mai târziu îşi fac apariţia ardelenii Aron Cotruş, Al. Ciura, Ion Agârbiceanu, I. Lupaş, Sextil Puşcariu cu serialul *Din carnetul unui filolog* şi „regăţenii" Vasile Pârvan (*Cărţi de istorie pe înţelesul tuturor, Res Polonicae*, 1907), Gh. D. Mugur (*Convorbiri de luni*), G. Topîrceanu (o corespondenţă particulară, în ianuarie 1907), G. Tutoveanu, Victor Eftimiu, C.A. Giulescu, Vasile Pop. Pe fondul succeselor înregistrate, ziarul este pus în 1906 pe baze noi, devenind o întreprindere „în comandită" (pe acţiuni). „Comanditari" sunt N. Oncu, Sava Raicu (subdirector al Băncii Victoria) şi Roman Ciorogariu, alături de care figurau, cu drepturi mai puţine, redactorii Ioan Russu-Şirianu şi Sever Bocu şi contabilul George Nichin („reprezentant extern"), acesta menţionat nominal încă de la sfârşitul lui 1903 ca editor-proprietar (răspunzător şi el în faţa justiţiei maghiare pentru ce se tipărea în ziar), apoi sub forma „Institut tipografic Nichin şi cons.". Soluţia nu era menită să-i asigure lui Oncu o proprietate netulburată, ci mai curând să evite cele întâmplate cu „Tribuna" sibiană. Formula va fi în prima fază foarte bună, astfel încât nivelul la care ajunge publicaţia permite ca în martie 1909 să se purceadă la construirea unui „palat" al ei, ce va adăposti redacţia, o tipografie nouă, locuinţa directorului şi o librărie, „palat" inaugurat la 14 noiembrie printr-o sărbătoare cu numeroşi participanţi din toată Transilvania şi din Regat. Documentul îngropat la temelie era semnat şi de redactorii Russu-Şirianu, Sever Bocu, Gh. Popp, Ion Montani, C. Bucşan şi C. Savu. Moartea lui Russu-Şirianu, survenită o lună mai târziu, face ca Sever Bocu să preia conducerea, în timp ce funcţia de redactor responsabil va fi încredinţată unor tineri (Ioan I. Iova, Constantin Savu, Iuliu Giurgiu – viitorul Jul. Giurgea), dispuşi să-şi asume posibilele pedepse cu închisoarea. În martie 1910 debutează aici liceanul Lucian Blaga cu poezia *Pe ţărm...*, semnată L. B. – Braşov. Euforia provocată de succese ţine însă foarte puţin. Faptul că roadele activismului sunt, la a doua probă (alegerile din 1910), mai puţin îmbucurătoare (fiind aleşi cinci deputaţi români în Parlament faţă de cincisprezece în 1906), apoi ofensiva guvernului de la Budapesta întru maghiarizarea „naţionalităţilor", ofensivă având ca rezultat şi ceea ce s-a numit „trădarea" mitropolitului Vasile Mangra, urmat de Ioan Slavici şi de alţii, pun mai acut chestiunea reorganizării Partidului Naţional Român, a „primenirii" lui. Menţinându-se pe linia fixată la apariţie şi reafirmată ulterior de mai multe ori, ziarul îşi deschide coloanele noi generaţii, celor numiţi „tinerii oţeliţi", dându-le posibilitatea să-şi afirme aspiraţiile şi dezideratele. În acest sens, către mijlocul anului 1910 şi-l face colaborator asiduu pe Octavian Goga, consacrat ca ziarist şi om politic la revistele pe care le condusese în colaborare sau singur („Luceafărul", „Ţara noastră"). În jurul poetului, ce se bucură şi de sprijinul lui Nicolae Ivan, vicepreşedinte al comitetului naţional al PNR, se strâng de îndată mai vechiul „tribunist" Ilarie Chendi, Gh. Popp, Oct. C. Tăslăuanu, Sextil Puşcariu, Onisifor Ghibu, Ioan Lupaş, Ion Agârbiceanu, Eugen Goga, C. Bucşan ş.a. Sunt găzduite astfel numeroase articole ale lui Goga (*A murit un om: Ioan Slavici, Părinţi şi fii, Crimă şi pedeapsă, Judecăţile unui om mai în vârstă şi lămuririle unui „băiat tânăr", Pro domo, Îndemnuri noi, Ce e „Tribuna" zilelor noastre, Treuga Dei, Tabu, Vrem o credinţă, Un atentat, În ploaia de săgeţi, Advocatul român şi demagogul român* etc.), cele mai multe reunite în volumul

Însemnările unui trecător. Crâmpeie din zbuciumările de la noi şi în broşura *Ce e „Tribuna" zilelor noastre.* Lupta de idei (necesitatea primenirii, rostul şi marginile criticii şi ale disciplinei de partid, rolul scriitorului în politică etc.) este însă abandonată, în special de oponenţii săi. Astfel Comitetul naţional al PNR va înfiinţa în pripă, în ianuarie 1911, un „organ" al său, intitulat „Românul", tot la Arad, pus sub conducerea lui Vasile Goldiş. Polemica dintre cele două ziare va deveni tot mai acerbă, în furia ei lansându-se nu doar atacuri la persoană şi insulte, ci şi acuzaţii de trădare, de pactizare cu duşmanul. Cei mai furibunzi duşmani ai „tinerilor oţeliţi" se arată Aurel C. Popovici şi medicul deputat Alexandru Vaida Voevod, autor al broşurii *Mangra, Tisza şi „Tribuna"* şi al articolului *Câteva dintre numeroasele „licenţe poetice" comise de d. Oct. Goga în activitatea sa politică* (decembrie 1911). Disputele vor lua amploare, antrenând mai toate periodicele politice ardelene, precum şi o seamă de cotidiene din Regat. La provocarea adversarilor, care angajează ca redactori pe Romulus Cioflec şi pe Horia Petra-Petrescu şi obţin articole de la I.L. Caragiale şi A.D. Xenopol, gruparea „tribunistă" răspunde prin atragerea altor numeroşi colaboratori – Emil Gârleanu, Al. Cazaban, Virgil Caraivan, D.N. Ciotori, Radu S. Dragnea, Vasile Stoica, G. Rotică, M. Săulescu, Vasile Savel, C. Șaban Făgeţel, Teodor Murăşan, Iuliu Enescu – şi prin organizarea unei şezători a Societăţii Scriitorilor Români la Arad în 17–18 aprilie 1911, la care participă D. Anghel, Emil Gârleanu, Cincinat Pavelescu, Corneliu Moldovanu, D. Nanu, Caton Theodorian, A. de Herz, Victor Eftimiu şi Al. T. Stamatiad. Majoritatea lor colabora de câtva timp la ziarul arădean, toţi vor iscăli în continuare în paginile lui. Cu toate că N. Iorga sau C. Rădulescu-Motru se pronunţă decis în favoarea tinerilor din jurul lui Octavian Goga, în presa din Regat câştigă teren sprijinul acordat „Românului" (îndeosebi datorită intervenţiilor lui Aurel C. Popovici). Și cercurile politice, atât conservatoare, cât şi liberale, pentru a face să înceteze polemica atât de dăunătoare intereselor naţionale, trec de partea Comitetului naţional al PNR în disputa sa cu „tinerii oţeliţi", în condiţiile în care se prefigurau evenimente politice de maximă importanţă în Europa. Sarcina unei medieri şi-a asumat-o C. Stere, director al revistei „Viaţa românească", membru marcant al Partidului Liberal aflat la guvernare. În urma mai multor şedinţe ţinute la Budapesta cu taberele adverse, el a redactat un amplu raport în care s-a străduit să demonstreze că Octavian Goga nu a trădat cauza, nu a pactizat cu duşmanul, dar şi că deputatul Vaida Voevod, aducându-i aceste acuzaţii, a fost de bună credinţă. În consecinţă, a declarat „închis incidentul", lucru la care au subscris cei doi împricinaţi. În continuare, C. Stere a mediat şi conflictul dintre „tinerii oţeliţi" şi Comitetul naţional al partidului. Cei dintâi au sfârşit prin a se angaja să respecte disciplina de partid, în timp ce Comitetul naţional a admis reintrarea în sânul său a demisionaţilor N. Oncu, Nicolae Ivan, Octavian Goga şi P. Givulescu şi cooptarea lui Roman Ciorogariu. O condiţie a fost şi „fuzionarea" ziarelor „Românul" şi „Tribuna", sub titlul celui dintâi. Decizia a fost impusă de C. Stere într-o şedinţă ţinută la Arad, la care n-a luat parte Octavian Goga, aflat în închisoarea de la Vác. De altfel, cum îi scria Goga soţiei sale, nici nu s-ar fi putut opune, un şir de „fatalităţi" stând împotrivă. Aşa-zisa fuzionare ascundea în fapt încetarea apariţiei ziarului înfiinţat în 1897 şi preluarea averii sale de către Comitetul naţional al Partidului Naţional Român. („Palatul" şi sediul săptămânalului „Tribuna poporului", tipografia şi librăria au şi fost vândute peste doar câteva luni. A fost recuperată de asemenea cauţiunea depusă pentru cele două periodice.) Unii dintre redactori au primit „retribuţii onorifice", câţiva urmau să fie angajaţi în redacţia „Românului". Coloanele acestuia au fost deschise o vreme celor ce scriseseră la jurnalul concurent, în frunte cu Goga. Majoritatea lor, în condiţiile în care se prefigura izbucnirea războiului, va trece însă munţii în Regat. Acolo ei vor scoate în 1916 „cea de-a treia «Tribună»", revista ce va pleda cu înflăcărare pentru intrarea României în război împotriva Puterilor Centrale, singura soluţie pentru a netezi calea către unirea Transilvaniei cu patria mamă. ***V.D.***

TRIBUNA POPORULUI, cotidian apărut la Bucureşti între 15 septembrie 1944 şi 11 februarie 1945. Are şi un supliment umoristic săptămânal, intitulat „Pinguinul", redactat de I. Anestin, care nu semnează fiindu-i interzisă pe cinici ani activitatea ziaristică. Director: G. Călinescu. În unele note, Miron Radu Paraschivescu e indicat în calitate de responsabil cu corespondența publicației. Pus sub egida Uniunii Patrioților, organizație satelit a Partidului Comunist, cotidianul a fost lansat imediat după evenimentele din 23 august 1944 – pe care le evocă de altfel constant – anunțând schimbările de perspectivă politică

și afișând o vizibilă atitudine prosovietică. Asumând o misiune de educare a maselor și practicând un ton militant, ziarul anticipă în bună măsură stilul curent al jurnalismului din timpul regimului comunist. G. Călinescu se ocupă atât de partea culturală a publicației, cât și de secțiunile politice, și semnează numeroase editoriale pe prima pagină. În cariera criticului, **T.p.** reprezintă de altfel un moment de cotitură, inaugurând un tip de publicistică dedicată exclusiv unor teme politice sau sociale, fără legătură cu sfera literaturii și diferită, din acest punct de vedere, de serialele pe care acesta le susținea, tot în cursul anului 1944, în paginile „Vremii", la „Cronica mizantropului". Articolele sale de atitudine sunt făcute totuși cu instrumente subtile și insinuează în interpretarea problemelor imediate ale realității noțiuni sau atitudini morale, în care finețea disocierilor, dar și recursul la dimensiunea emoțională, îl trădează pe literat. *Factorul simpatetic*, unul dintre primele editoriale, încearcă să militeze pentru o apropiere între poporul rus și cel român pe bază afectivă, de „simpatie": „Încrederea inspiră încredere și duce la rezultate pe care mintea rece nu le poate atinge". În același spirit, în *Evreii*, criticul își propune să examineze „vechi prejudecăți ce ar putea să stea în calea unei totale împăcіuri" și susține abordarea precaută, condusă de un principiu al delicateții, a suspiciunii naturale care grevează raporturile intercomunitare. Tot pe prima pagină apar sub semnătura lui Călinescu comentarii ale unor probleme sociale (*Lucrătorul*, *Patrioţi şi patriotarzi*, *Italia*), ale conjuncturii politice (*Grele condiţiile armistiţiului?*, *Partide dezorientate*), discuții legate de diverse teme ideologice (*Propaganda*, *Falsul burghez*, *Ce este democraţia?*, *Binefacerile democraţiei*), apeluri propagandistice (*Intelectuali de tot felul, uniţi-vă!*) sau elogii ale URSS şi ale lui Stalin (*Mareşalul Stalin*). Nu numai Călinescu semnează editoriale, ci și Mihai Beniuc (*Problema Transilvaniei*), Al. Graur (*Către o școală democratică*), Iorgu Iordan (*Un ministru antonescian: Ion Petrovici*) sau Ion Caraion, **T.p.** reprezentând în acel moment aripa intelectuală a stângii politice. Conținutul cultural și literar al publicației e concentrat, aproape exclusiv, într-o pagină specială care apare alternativ, în funcție de subiectele abordate, sub numele „Cultura" sau „Literatură. Artă". Începând cu numărul 34 din 18 octombrie 1944, paginile se vor intitula „Cultura și arta poporului", respectiv „Literatura și arta poporului". Neobișnuit de omogenă

TRIBUNA POPORULUI

G. CĂLINESCU

SĂ SE PRONUNTE!

SINGURA SOLUTIE SALVATOARE

RĂZBOIUL

INTINDEREA FRONTULUI DE OFENSIVĂ A TRUPELOR SOVIETICE

O EXECUȚIE PE VREMEA MAREȘALULUI

CAREUL

INTELEGEREA ANGLO-RUSO-AMERICANĂ

UN INTERVIEW

CAMBREA

pentru o secțiune culturală, aceasta poartă amprenta călinesciană până și în detaliile anecdotice, fiind sistematic prezente rubrici dedicate colecționarilor, filateliștilor și amatorilor de bibliofilie. Conceptualizat într-un scurt apel (*Către debutanți*, 17/1944), programul paginii literar-culturale e strâns supravegheat: „În pagina Cultura vom sublinia, în spirit democratic, aspectul de muncitori al savanților; lupta lor de profesioniști, piedicile pe care spiritul reacționar li-l pune în cale. Ne vom ocupa de existența patetică a vizionarilor unei lumi mai bune, de situația economică a scriitorilor, artiștilor și oamenilor de știință, de raportul dintre ei și „patron" (editor, proprietar de teatru, jurnal). Se vor discuta și probleme, dar documentat: problema drepturilor de autor, asigurarea bătrâneții și mânăstirilor de artiști și savanți, democratizarea manualelor de limbă română". Profilul paginii e dat de orientarea clasicizantă, marcat educativă, împletită cu o perspectivă romantică asupra actului artistic și asupra destinului de creator. Sunt caracteristice portretele spirituale cuprinse în rubrica „Medalion", ce se opresc nu numai la scriitori ca Lev Tolstoi, Balzac, Proust sau Huxley, ci prezintă și gânditori ca Marc Aureliu, Confucius, Jean-Jacques Rousseau sau artiști precum Benvenuto Cellini. Ca

valori, se insistă asupra „universalului uman” (Al. Piru, *Trădarea clericilor*) și sunt amintite constant, fie prin traduceri, fie prin comentarii, marile literaturi europene. Un loc aparte îl ocupă literatura franceză, evocată, în virtutea afinităților ideologice, în numeroase articole sau sinteze de actualitate, menite să ilustreze angajamentul politic al scriitorilor contemporani (Mihnea Gheorghiu, *Louis Aragon*, Silvian Iosifescu, *Grupul de la „Vendredi”*, Lucian Boz, *Patru scriitori ai „Maquis-ului”* ș.a.) sau tradițiile revoluționare (Ioan Gr. Gheorghiu, *Doi idealiști: Rousseau și Robespierre*). Multe dintre informările referitoare la cultura franceză îi aparţin lui N. Steinhardt (*Memoriile lui André Maurois*, *Paul Morand între războaie*, *Georges Bernanos*, *Comedia Franceză* etc.). Însă cea mai semnificativă dimensiune literară a publicației constă în efortul de a dezvolta o reflecție materialistă asupra creației, pe care însuși Călinescu încearcă să o susțină printr-o serie de articole (*Cărturarii*, *Propaganda prin film* ș.a.), unde vizează formele artistice ale modernității, aspecte ale profesionalizării creatorilor sau importanța muncii în gândirea artei (Cicerone Theodorescu, *De la „turnul de fildeş” la „atelierul scriitorului”*). Unele dintre ideile vehiculate, inspirate de comandamente politice și ideologice, au încă prospețime. Articolul *Propaganda prin film*, care pledează pentru pătrunderea imaginarului românesc la Hollywood prin narațiuni sau prin decoruri, încheie optimist: „Așa s-ar ține minte, cosmic, un film cu viteji români ori cu priveliști române jucat de actori intrați în conștiința universului”. Demnă de interes în acest sens este şi ancheta propusă de Dan Petraşincu la începutul anului 1945 sub titlul *Unde merge literatura*, care urmărește, prin unele dintre întrebări, dimensiuni ale democratizării artei: „Credeți că romanul sau poezia ar putea fi înlocuite în conștiința maselor de către alte arte – cum e de exemplu cinematograful?”. Răspunsurile vin din partea unor autori consacrați, Mihail Sadoveanu, Camil Petrescu, Al. A. Philippide, Hortensia Papadat-Bengescu, Gala Galaction, dar și din partea unor scriitori din generațiile mai noi: Lucia Demetrius, Ion Biberi, Pompiliu Constantinescu, Sașa Pană, D.I. Suchianu, Ury Benador ș.a. Chiar dacă între colaboratori se numără intelectuali cu simpatii vechi de stânga ori care încearcă să se apropie de noua putere, vocile sunt neuniforme și abundă modalitățile creative de înțelegere a doctrinei marxiste. „Libertatea de a-și alege constrângerile este singura de care se poate folosi omul”, afirmă Henri Wald într-o justificare paradoxală a raportului dintre libertate și coerciție (*Libertatea obligatorie*). Cu unele excepții, literatura publicată în paginile **T.p.** e diversă și de calitate, ziarul mulțumindu-se să gloseze în marginea noii estetici proletare, fără să devină efectiv o vitrină a artei de factură realist-socialistă. Se publică poeme de Magda Isanos (*Aştept anul unu*, *Munţii lumii, pe inima mea*, *Aceste mâini*, *Haitele galbene*, *Doamne, n-am isprăvit*, *N-auzi cum bat şi cheamă?*), Dimitrie Stelaru (*Singurul cântec*, *Luptăm*), Ion Caraion (*Excursie prin inima popoarelor*), Maria Banuş (*Bucuria*, *Din adormita pădure*, *Marş*), Eusebiu Camilar (*Străin*), proze scurte de Artur Maria Arsene, cronici literare de Șerban Cioculescu, comentarii critice felurite, de la cele ale lui Silvian Iosifescu, până la textele de istorie literară ale Verei Călin, ale lui Al. Piru și Perpessicius (care semnează un articol de bilanţ, *Din literatura anului nou*). În paginile ziarului apar şi traduceri din Charles Baudelaire, Heinrich Heine, A.P. Cehov, Georges Duhamel ş.a. Alţi colaboratori: N.D. Cocea, George Macovescu, G. Ivaşcu, Eugen Jebeleanu, Radu Boureanu, G. Mărgărit, Dumitru Corbea, G. Talaz, Ben Corlaciu. ***I.M., A.Td.***

TRIBUNA ROMÂNĂ, gazetă politică săptămânală scoasă la Iași de Ioan Lecca, Nicolae Ionescu și de fratele său, Ion Ionescu [de la Brad], între 10 mai 1859 și 7 iulie 1860, 16 aprilie 1861 și 27 martie 1862, ianuarie 1864 și aprilie 1865, 14 august 1866 și martie 1867. Fragmentarea perioadei de apariție se explică prin repetatele suspendări survenite în urma opoziției manifestate împotriva unora dintre măsurile luate de domnitorul Al. I. Cuza, de Mihail Kogălniceanu și de Adunarea Legislativă, deși sunt publicate toate hotărârile guvernului și discursurile rostite de Kogălniceanu și de Dimitrie Bolintineanu în ședințele adunării sau alte ocazii. Ziaristul N.T. Orășanu, într-o scrisoare din 1860, trimisă către **T.r.,** se declară de acord cu orientarea generală a gazetei, iar D.S. Miclescu, în articolul *8 septembrie la Ruginoasa*, din 1864, discută favorabil, socotindu-le îndreptățite, cererile formulate de o adunare a sătenilor și adresate domnitorului. Direcția **T.r.** este preponderent politică, în limitele unui liberalism moderat, expresie „a sentimentelor celor mai tinere”, după caracterizarea lui G. Sion. Totuși se dă atenție și vieții culturale sau literare. Se publică fabule de Al. Donici (*Ursul butnari*, *Broasca și zeul*) și de I.D.

Negulici (*Dreptul fie-cui*), iar B.P. Hasdeu este autorul unei nuvele, *Ivonia*, tipărită la rubrica „Varietăți literare" în mai multe numere din 1860. Alte scrieri în proză îi aparțin lui Teodor Codrescu, se reiau versuri de Al. Sihleanu, se dau diverse informații privind gazetele din Iași și București. Lui Costache Negruzzi i se tipăresc, în septembrie 1859, patru texte intitulate *Scrisori despre țărani*, ce sunt adresate redactorului Ion Ionescu și pe care acesta le comentează cu unele note critice, cum procedează și Grigore Cuza în *Contra-scrisoare*. La 7 mai 1861 B.P. Hasdeu, care locuia „în casele d-nei polcovnicese Râuleț, la vale de Academie, la dreapta de la podeț", inserează în **T.r.** , sub titlul *Institut privat de educare,* un anunț prin care informează ieșenii că „subscrisul, vechi profesor al Școalei Reale Centrale, se învoiește a se însărcina cu învățământul elevilor ce-i vor fi încredințați, […] îndatorându-se a și procura odaia, masa, spălatul, morala priveghiare și repețiciunea prelegerilor colegiale". ***R.Z.***

TRIBUNA ROMÂNEASCĂ, publicație apărută la București de la 7 noiembrie 1946 până la 1 septembrie 1947, cu subtitlul „Cotidian independent de informație și atitudine națională"; continuă „Tribuna Transilvaniei". Director: Al. Cerna-Rădulescu. „Slujind numai interesele sfinte ale neamului și neaflându-se în slujba nici unui partid politic", **T.r.** crede „cu dârzenie românească în apropierea zilei în care, descătușat de toți cei care l-au mințit și l-au înșelat, poporul românesc își va lua, cu fruntea sus, locul de popor liber și independent între noroadele unei lumi mai drepte și mai bune" (Al. Cerna-Rădulescu, *Continuăm*, 1/1946). Rubrica „Însemnări" este susținută de D.I. Atanasiu. La secțiunea „Teatru, literatură, cinema, humor" a rubricii „Carnetul zilei", apar îndeosebi anunțuri, însemnări etc., semnate de Victor Papilian (*Criza spirituală a provinciei*), George Păun, Aurel M. Șerban (*Marcel Proust în limba română*), Simion Bărbulescu (*André Gide, scriitor imoral?*), Toader Gătej, Miorița Mușat, Al. Cerna-Rădulescu, Aurel Tita, George Franga, Ion Apostol Popescu, Alexandru Olteanu, T.D. Măruță, Ștefan Dragu ș.a. Versuri publică Marioara Dumbravă, Toader Gătej, Dem. Bassarabeanu, Aurel Tita, iar proză semnează Octavian Lucian Zamela, Toader Gătej. Se publică medalioane despre Dante, Dostoievski, Paul Claudel, Paul Valéry, Pușkin, Kipling, Maiakovski, Nicolae Filimon, Ion Creangă, Duiliu Zamfirescu, Panait Istrati, Vasile Pârvan, Gala Galaction, Pompiliu Constantinescu, Gib I. Mihăescu, Victor Ion Popa, Ionel Teodoreanu, Victor Papilian. Aici Aurel Tita traduce poezia *Dumnezeu și francezii* de Charles Péguy. Ziarul mai conține articole politice, interviuri, știri, informații. ***A.P.***

TRIBUNA ROMÂNIEI, revistă apărută la București, bilunar, de la 15 noiembrie 1972 până la 15 decembrie 1989, editată fiind de Asociația România și continuând „Glasul patriei". Redactor-șef este Paul Anghel până în 15 august 1974, când locul său va fi luat de Petre Ghelmez, restul echipei redacționale configurându-se la 1 ianuarie 1975 astfel: redactor-șef adjunct: Niculae Stoian, secretar general de redacție: C.N. Constantiniu, redactori: Ernst Breitenstein și Dan Grigorescu. Pe parcurs, în caseta redacțională survin numeroase modificări: de la numărul 166/1979 redactor-șef adjunct e Pan Solcan, iar redactori Gheorghe Milea, Dumitru Radu Popa și Mihai Dulea, ultimul fiind înlocuit de la numărul 221/1982 cu Valeriu Pop. La numărul 316/1986 redacția are următoarea componență: Virgil Cândea (secretar al Asociației România); redactor-șef: Petre Ghelmez; redactor-șef adjunct: Pan Solcan; secretar de redacție: Nicolae Cristache; redactori: Dan Grigorescu, Gheorghe Milea, în ultimul colegiu de redacție figurând și Ion Pahonțu. Revista va promova obiectivele Asociației România, constituită în aprilie 1972 ca „așezământ obștesc pentru relațiile cu emigrația". Orientarea **T.R.** este definită de Paul Anghel într-un *Prolog:* „Ce satisfăcuți vom fi reușind să vă ținem la curent cu ritmul prefacerilor care schimbă peisajul țării, care dau tuturor celor care ne vizitează sentimentul surprizei, al ineditului! Ne vom strădui să fim cronicari ai realităților românești, mărturisindu-vă cu sinceritate preocupările, dificultățile noastre, bucuriile și chiar amărăciunile cotidiene, făcându-vă să înțelegeți mai bine – oricât de departe ați fi – răspunderile noastre în acest ceas istoric". Rolul publicației va fi, așadar, să continue politica ambiguă față de diaspora pe care o adoptase „Glasul patriei", ceea ce determină reacții tranșante din partea intelectualilor din afara granițelor. Chiar dacă **T.R.** are mai degrabă specificul unei reviste-magazin, cu rubrici permanente – „Informații", „Comentarii", „Calendar uitat", „Cronica Bucureștilor", „Căminul", „Sport" –, fenomenul cultural este urmărit perseverent, înscris în rubrici speciale, precum „Hyperion", „Lyra", „Lectura pentru toți", „România – convergențe la universal", „Locuri pe unde n-ați mai fost", „Alfabetul

capodoperelor", „Autograf", „Cursurile noastre", „Curier", „Who's who? Fișe pentru un dicționar al românilor celebri în lume (exploratori și călători, scriitori diplomați, militari, muzicieni, actori), „Tricolor pe glob" ș.a., prin cronici literare, studii, eseuri, prin tipărirea unor texte inedite ale scriitorilor consacrați, precum și prin surprinderea manifestărilor din muzică, teatru, film, artă plastică etc. Tonalitatea festivistă și încercarea de a „îmblânzi", pe căi mai directe sau mai insidioase, exilul românesc sunt dominante. Fănuș Neagu susține pe prima pagină o rubrică de mici dimensiuni, „Sânziene" (1/1972 – 16/1973). Editorialele sunt scrise de Paul Anghel, apoi de Petre Ghelmez, Virgil Cândea, Pan Solcan, Felicia Antip, Dumitru Radu Popa, Mircea Malița. Studiile și cronicile literare, alături de eseistică, sunt semnate de Edgar Papu, Constantin Noica, Vasile Băncilă, Zoe Dumitrescu-Bușulenga și Șerban Cioculescu, de alți scriitori care acceptă sau sunt forțați să se conformeze noilor orientări, cazuri cu totul neașteptate fiind Nichifor Crainic sau Radu Gyr. Paginile culturale găzduiesc producții lirice de Nichita Stănescu, Al. A. Philippide, Ana Blandiana, Florin Mugur, Geo Dumitrescu, Ioan Alexandru, Emil Botta, Ștefan Aug. Doinaș. Proza intră în sumar cu pagini din Lucian Blaga, Eugen Barbu, Marin Preda, Ion Lăncrănjan, Geo Bogza, Dumitru Radu Popescu. La rubrica „Serialul nostru ilustrat" se reproduc povestirile *Cozma Răcoare* de Mihail Sadoveanu, cu ilustrații de A. Demian, V. Voiculescu, *Alcyon sau Diavolul alb*, cu desene de Magdalena Rădulescu, *„Iubita" lui N. Bălcescu* de G. Călinescu, Sarina Cassvan, *Între pană și spadă*, în timp ce în cadrul rubricii „Antologie literară" apar în serie cele mai cunoscute tablete ale lui Tudor Arghezi (120/1977 – 130/1978, 145/1978 – 184/1980) și un fragment din *Buna-Vestire*. Darie Novăceanu traduce în spaniolă din Lucian Blaga (*El roble*), Leon Levițchi în engleză din Ion Minulescu și Mateiu I. Caragiale (*The Old Manor-Houses*). Cella Delavrancea semnează cronica muzicală, iar Andrei Pleșu, sporadic, pe cea plastică. Numărul aniversar 53/1975, dedicat lui M. Eminescu, cuprinde articole, studii, eseuri de Șerban Cioculescu (*Poetul în conștiința românească)*, Constantin Noica (*Margini și nemargini pururi întineritoare)*, Constantin Ciopraga, Zoe Dumitrescu-Bușulenga, Nicolae Balotă, George Ivașcu; sunt inserate versuri dedicate marelui poet de Veronica Micle, Tudor Arghezi, Marin Sorescu, Ștefan Aug. Doinaș. Totodată Șerban Cioculescu se ocupă de Pompiliu Constantinescu, în 1979 se consemnează moartea poetului Al. A. Philippide și se publică poezia *În nemiloasa devenire*, iar în 1984 Dumitru Radu Popa marchează dispariția lui Nichita Stănescu. La centenarul nașterii lui Gala Galaction scrie un articol omagial Șerban Cioculescu, iar lui Tudor Arghezi îi sunt consacrate în 1980 contribuțiile lui Edgar Papu, Alexandru Balaci, Valeriu Anania ș.a. În paginile **T.R.** pot fi citite interviuri cu Marin Preda, Eugen Barbu, Zaharia Stancu, Petru Creția, Șerban Cioculescu, Cella Delavrancea, Maytraye Devi ș.a. Se publică și inedite: Mihail Sadoveanu, *Psalmii lui David* (12/1973), V. Voiculescu, *Lui Eminescu*, *Generații sceptice*, *Fără titlu* (25/1973), Tudor Arghezi, *Fără titlu* (16/1973), *Noapte de an* (101/1977), precum și *Mărțișor* (127/1978), Hortensia Papadat-Bengescu, *Le Chapeau* (16/1973). Revista panoramează permanent actualitatea culturală, fenomenul literar românesc prin cronici și studii de Dumitru Radu Popa, Petre Ghelmez, Radu G. Țeposu, Ion Murgeanu, Rodica Zafiu, Dinu Flămând, Petru Poantă ș.a. Pentru a-și îndeplini misiunea, **T.R.** oferă frecvent pagini în limbile germană și engleză, ba mai mult, sporadic și numere integrale în limbi străine. ***T.H., L.Bc.***

TRIBUNA ROMÂNILOR TRANSNISTRENI, revistă apărută la Chișinău, lunar, între octombrie 1927 și septembrie 1928, ca „organ de presă al românilor din Transnistria", sub conducerea unui comitet. Redactor: Nichita P. Smochină. Primul număr este distribuit la Congresul Presei Latine (București, 1–3 octombrie 1927). În articolul-program, semnat de Pan Halippa, se afirmă că va fi pus în lumină rolul românilor de peste Nistru la consolidarea României Mari. Publicația se editează la împlinirea unui deceniu de la ținerea, la Tiraspol, la 17–18 decembrie 1917, a Adunării Naționale a Românilor de peste Nistru, urmărind să aducă la cunoștința tuturor românilor năzuințele, starea economică, politică și culturală, să prezinte istoria, așezarea geografică a celor de peste Nistru. O serie de pagini subliniază vechimea prezenței dincolo de Nistru, unde încă din secolul al XIV-lea existau așezări militare moldovenești. Se reproduce în 1918, din „Neamul românesc", un articol al lui N. Iorga, *Românii de peste Nistru. Lămuriri pentru a-i ajuta în lupta lor*, se vorbește despre acele vremuri „când tot cursul Nistrului, din Pocuția până la gură, era moldovenesc". În recenzii se prezintă contribuții la cunoașterea istoriei românilor transnistreni, aparținând lui Teodor T. Burada,

I. Nistor, N. Iorga, Iustin Șt. Frățiman, Vasile Harea. Alte articole dezbat probleme privind starea limbii, a școlii, a bisericii. Astfel, se relatează că, după o statistică din 1897, știutorii de carte erau, dincolo de Nistru, în proporție de 5–7,8%. Cu toată înapoierea culturală (exista o tipografie, la Dubăsari, așezată de preotul Strilbițchi, în anul 1792, dar aici s-au tipărit extrem de puține cărți), rezistența în fața politicii rusești de deznaționalizare nu a încetat, în ciuda metodelor de intimidare, inclusiv a deportărilor. Revista informează consecvent despre politica antiromânească, combătându-i pe cei care prezentau deceniul care trecuse de la unirea Basarabiei cu România ca unul de „ocupație sângeroasă". Se evidențiază că transnistrenii, confruntați sistematic cu o politică străină acerbă, cu teorii aberante, de pildă că nu ar exista legătură de sânge și de limbă între moldoveni și români sau că moldovenii sunt superiori românilor fiindcă s-au adaptat la cultura rusă, puși în fața încercării de a li se crea o limbă artificială, având de înfruntat starea precară a școlii (în 1925, din 304 școli, doar 65 erau moldovenești, iar 17 erau ucraino-moldovenești), și-au păstrat limba și obiceiurile, au avut și unele manifestări artistice, cum consemnează Paul Ilin în articolul *Încercări de teatru în limba națională la românii transnistreni în anii 1920–1921*. O bună secțiune este cea de etnografie, întreținută îndeosebi de Nichita P. Smochină: *Prohoadele la românii de peste Nistru*, *Iarba verde. Din obiceiurile românilor de peste Nistru, Crăciunul*, *Boboteaza*, *Anul Nou la românii de peste Nistru*. Câteva articole sunt mici monografii de localități: Alex. Cunețchi, *Satul Lunca*, Dominte Timonu, *Satul Mahala*. În ciuda vieții ei scurte, **T.r.t.** a avut, cum se spune în ultimul ei număr, „ecouri în tot cuprinsul țării românești și peste hotare". ***I.D.***

TRIBUNA TRANSILVANIEI, revistă apărută la București de la 21 aprilie la 30 octombrie 1946, cu subtitlul „Săptămânal de luptă națională și socială"; continuă „Voința Transilvaniei" (1944–1945). Condus inițial de un comitet de ziariști, de la numărul 13/1946 are ca prim-redactor pe Al. Cerna-Rădulescu. Principalul obiectiv al publicației îl constituie „continuarea luptei de idei pentru dărâmarea vestigiilor arbitrajului de la Viena, care persistă cu îndrăzneală în unele domenii, inconștient în altele, dar care fac un imens rău pacificării spiritelor, ce trebuie desăvârșită în Transilvania" (*În prag de drum*). Dintre rubrici, sunt de menționat „Suflet românesc" (devenită, de la numărul 10, „Tribuna literară"), „Din Sătmar până-n Săcele", „Tribuna politică", „De la stânga la dreapta". Sunt prezenți cu versuri Vlaicu Bârna, Lucian Valea, Petre Pascu, Traian Dragoș, Ion N. Voiculescu, Virgil Olteanu, iar articole de critică și istorie literară semnează Emanoil Radian, Nicolae Albu, Victor Papilian, Al. Cerna-Rădulescu, Corneliu Maior. **T.T.** mai găzduiește articole politice, un interviu al lui Aurel Tita cu Tudor Arghezi (22/1946), *O amintire inedită de Victor Eminescu,* alături de cronici teatrale și de epigrame. Alți colaboratori: Vasile Netea, Gabriel Țepelea, Nae Antonescu (sub pseudonimul I. A. Terebești) ș.a. ***A.P.***

TRICOLICI, Chiril (28.IX.1924, Hâncești – Lăpușna – 8.II.2006), prozator. Este fiul Anei (n. Gheorghiu) și al lui Chiril Tricolici, funcționar. Învață mai întâi în satul natal, apoi la Liceul „Al. Donici" din Chișinău. Se decide să se înscrie, în 1945, la Facultatea de Drept a Universității din București, dar e nevoit să renunțe când era student în anul al III-lea. Va reveni după un timp, luându-și licența târziu, în 1958. A fost activist de partid în anii 1945–1946, redactor la „Viața Capitalei" (1951–1955), la „Steagul roșu" (1955–1971) și secretar de redacție la „Autoturism" (1971–1974), activând ulterior în conducerea Automobil Clubului Român. Debutează cu o nuvelă în „Viața Capitalei" (1952), iar în volum cu *Oameni fără identitate*, roman apărut în 1962. I s-a decernat Premiul Asociației Scriitorilor din București pentru „romanul de călătorie" *Calimera!* (1981).

T. este autorul unor scrieri diverse atât sub aspect tematic, cât și ca modalitate de tratare: *Nebunul din Brent* (1963), povestea conformistă a vieții și totodată a dramei lui Gill Teserly, personaj ce îl întrupează pe pilotul care a condus atacul asupra Hiroshimei, *Bănuiala* (1973), romanul „devenirii" comunistului Andrei Jinga pe fundalul evenimentelor premergătoare și imediat ulterioare lui august 1944, prilej pentru o frescă socială tendențioasă, cu accent pe problematica muncitorească, *Marele premiu* (1974) și *Ultima variantă* (1975), romane despre și pentru adolescenți, ș.a. Dar romanul de aventuri, cu acțiune, suspans, intrigă ori miză polițistă reprezintă adevărata vocație a lui **T.** și explică succesul său de public. Scrisă într-un stil alert, fluent și antrenant, proza din *Un dolar, doi dolari. Valetul de treflă* (1974) este agreabilă, tonică. Personajul narator trece cu naturalețe și umor prin împrejurări neobișnuite, relatându-le într-o confesiune autoironică, ușor

parodică. O factură aparte are *Rolls-Royce* (1976), fals roman polițist, printre altele textul făcând obiectul unui proces de presă pentru plagiat. Mai curând parabolă conformistă a unei rătăciri și a unui eșec, narațiunea are un plan realist căruia i se suprapune unul de tip fantastic, ce se amplifică obsesiv și o împinge pe protagonistă, o tânără violonistă transfugă în Elveția, spre o tentativă de sinucidere. **T.** reușește totuși să transmită fiorul unui eșec fără să uzeze de didacticismul specific scrierilor din epocă pe această temă. Cu *Scara de incendiu* (1982) și *Semicerc* (1984), primele volume ale unui ciclu întrerupt, scriitorul abordează din nou romanul unui destin, de această dată politicul marcând condiția individului: cariera lui Andrei Jinga suferă două sincope, prima în anii ’50 din secolul trecut, ulterior elucidată și rezolvată, și alta mai recentă, criză nedepășită încă de personaj. Dacă interesul pentru evenimentele anilor ’50 și ideea că un om devine exemplar abia odată cu perioada istorică pe care o trăiește au fost „libertăți” oficializate, scheme frecvent folosite de prozatorii din acești ani, ceea ce detașează cărțile lui **T.** ar fi stăpânirea tehnicii narative, ritmul și dinamismul discursului epic, derulat frecvent filmic, conturul verosimil dat unor personaje.

SCRIERI: *Oameni fără identitate*, București, 1962; *Nebunul din Brent*, București, 1963; *Bănuiala*, Craiova, 1973; *Marele premiu*, București, 1974; *Un dolar, doi dolari. Valetul de treflă*, București, 1974; *Ultima variantă*, București, 1975; *Rolls-Royce*, București, 1976; *Unde-i duminica?*, București, 1979; *Calimera!*, București, 1981; *Scara de incendiu*, București, 1982; *Semicerc*, București, 1984; *Plăcerile jocului*, București, 1990; *Plăcerile riscului*, București, 1991; *Un cartuș la butonieră*, București, 1991; *Nebunul din Dallas*, pref. Ieronim Șerbu, București, 2002; *Diavolul înfiat de Dumnezeu*, București, 2002; *Good Bye, Egina!, Good Bye, Colette!*, București, 2003.

Repere bibliografice: Constantin Cublешan, *„Nebunul din Brent”*, ST, 1963, 10; Mircea Iorgulescu, [*Chiril Tricolici*], RL, 1975, 36, 1976, 31; Mircea Constantinescu, [*Chiril Tricolici*], RL, 1976, 6, 1980, 5; Ovidiu Ghidirmic, *Fantasticul de tip polițist*, R, 1977, 4; A. George [George Arion], *„Adaptarea” – o modalitate de furt literar?*, FLC, 1978, 37; Andrei Roman, *„Calimera!”*, RL, 1981, 24; Sorin Titel, *„Scara de incendiu”*, RL, 1983, 10; Voicu Bugariu, *„Semicerc”*, RL, 1985, 7; Bogdan Iancu, *Fluxuri epice*, RL, 2000, 30; *Dicț. scriit. rom.*, IV, *588–590*. ***I.C.***

TRICOLORUL, revistă apărută la Toronto, lunar, între august 1980 și februarie 1986; subtitlul „Istorie, literatură, artă și civilizație românească” se schimbă de la numărul 4/1981 în „Istorie, literatură, artă, știință, civilizație românească”, iar de la numărul 3/1982 în „Romanian–Canadian Cultural Magazine”. Primele trei numere se tipăresc cu sprijinul oferit de American Institute for Writing, următoarele sunt rodul cooperării dintre Romanian–Canadian Publishing House și Panopticum Press London, din martie–aprilie 1984 publicația fiind editată de Societatea Canadiană de Studii Române „Ovidius”. **T.** este, după cum se precizează în caseta redacțională, un supliment cultural al revistei „Studia bibliologica”, al cărei redactor (ulterior editor) era Corneliu Dima-Drăgan. Din septembrie 1981 redactor pentru varianta engleză devine profesoara Angela Caracaș. Respectând obiectivele înscrise pe frontispiciu, publicația analizează, în articole și studii, probleme esențiale ale culturii și civilizației române: originea multimilenară a poporului nostru, faptele de arme, contribuția la apărarea civilizației europene, unitatea de limbă, cultură și destin a românilor, dincolo de granițele vremelnice. Pasiunea de bibliofil a lui Corneliu Dima-Drăgan imprimă o deschidere specială către prezentarea tezaurului de manuscrise, carte rară și veche: soarta unor celebre biblioteci românești, peregrinarea în spațiul european a unor cărți tipărite la noi, opiniile unor mari colecționari despre importanța cărții în epoca modernă, interviurile cu ilustratori de carte. Chiar și prezentarea grafică mărturisește familiaritatea editorului cu lumea cărții vechi prin motivele decorative împrumutate ca viniete, prin frontispiciile și întreaga ilustrație preluată. O grijă deosebită e vizibilă și în privința selectării textelor literare. Sunt reținute versuri de M. Eminescu și Nichita Stănescu, parțial traduse în engleză, se dă prioritate poeților și scriitorilor români din Canada sau de pe continentul american: Ștefan Baciu, Englantina Dașchievici, Eugen Caraghiaur-Enea, George Alexe, Nicolae Novac, Mircea Andrieșanu, contesa De Silaghi Sirag, Stela Vinițchi, Gheorghe Rădulescu, Radu Florin Pintea, George Corbu ș.a. Amplu reprezentate sunt versurile lui Radu Gyr. Fără a colabora direct, Mircea Eliade figurează cu reflecții și scrisori inedite sau prin schițele de portret realizate de Eugen Drăguțescu. Interesant se arată și compartimentul de critică și istorie literară: considerații asupra operei lui Eminescu, Mihail Sadoveanu, Tudor Arghezi, Paul Anghel ș.a., aprecieri privind ultimele apariții editoriale din țară și de peste hotare. Un spațiu întins este consacrat relațiilor cultural-literare, politice și economice

româno–canadiene în cadrul rubricii permanente „Canada și România – două continente în căutarea istoriei". Debutând ca o revistă de bună ținută cultural-științifică, **T.** se transformă, în ultimii ani, într-o publicație preponderent politică. Alți colaboratori: George Caragață, Florin Marinescu, George Barbu, Ioan Guția, C. Dragnea, Grigore Nandriș, Aurelia Avramescu, Mircea Handoca, Constantin Cârjaliu, George Constantinescu, Al. Gregorian, Claudiu Tudorancea, C. Michael-Titus, Dan Simonescu, Nicolae Lăpușneanu, Dominik Nicol, Radu Negru, Valentin Hossu-Longin, C. Moldoveanu, S. Al. Bacher, Georges I. Duca, Miriam Waddington, Șt. Cazimir, Mac Linscott Ricketts, Aloise L. Tăutu, Traian Golea, Bogdan Nisipoiu, Nicolae Scurtu, Theodore Ticu, Nicholas Catanoy, George Buznea, Corneliu M. Popescu, Ioana Stanciu, Octavian Olaru, Dumitru Andronache, Andrei Fischof, Peter R. Toma, Felix Dubneac, Gh. Bogdan, D. Todericiu, Octavian O. Ghibu, David Peterson. ***I.O.***

TRIFAN, Călina (30.IV.1953, Slobozia Mare–Cahul), poetă. Este fiica Ecaterinei (n. Culeva) și a lui Vasile Trifan, țărani; prenumele la naștere: Aculina. Urmează școala generală și liceul în localitatea natală, apoi Facultatea de Biblioteconomie și Bibliografie a Universității de Stat din Chișinău, absolvită în 1976. A fost bibliograf-șef la Biblioteca Științifică a Universității de Stat (1976–1988), bibliograf la Colegiul de Traduceri al Uniunii Scriitorilor (1989–1990), redactor la ziarul „Glasul națiunii" (1990–1991), ulterior fiind secretar științific la Centrul Național de Studii Literare și Muzeografie „Mihail Kogălniceanu" din Chișinău. Debutează cu versuri în ziarul „Calea spre comunism" (1971), iar editorial în volumul colectiv *Dintre sute de catarge* (1984). Primul volum individual, intitulat *Adagio*, îi apare în 1989. Poezii i-au fost incluse în antologii precum *Almanahul pădurii* (1995), *Portret de grup* (1995), *Moment poetic* (1997), *Metafore românești în Basarabia* (1998) ș.a. Colaborează la „Nistru", „Contrafort", „Convorbiri literare", „Basarabia", „Contemporanul–Ideea europeană", „Luceafărul", „Bucovina literară", „Poezia" ș.a. A fost distinsă cu premii la saloanele de carte din Chișinău și Iași pentru volumul de poezii *Descărcare în egretă* (1999), cu Premiul Uniunii Scriitorilor din Republica Moldova (2004) ș.a.

La debutul cu *Adagio* **T.** este plasată de Leonida Lari, prefațatoarea volumului, în paradigma „meditativilor solitari" care au „obsesia adâncirii". Temele de predilecție sunt singurătatea, iubirea neîmplinită, căutarea de sine și locul ființei superioare în lume. Se pot remarca unele calități, cum ar fi jocul cu stările de agregare, poeta construind imagini relevante: soarele se lichefiază și „se scurge pe față, pe trup", lumina se multiplică până la condensarea într-o formă palpabilă, iar aerul este germinat de semințe. Eliberarea poeziei de ornamente retorice are ca revers schematizarea ideii, pe când prozaizarea liricului conduce de multe ori la formule distonante, iar versurile aforistice au o filosofie cam sărăcăcioasă. Dorința de condensare are rareori efectul scontat, precum în transpunerea, în ritm popular, a ideii de ardere prin artă: „Foc fără de pară/ mă pârjolește –/ trupul scade –/versul crește". În *Soliloc* (1992), dar și în *Descărcare în egretă*, poeta lucrează mai atent formele poetice, exploatând virtuțile unui stil lapidar și sacadat, realizat prin refuzul figurilor de stil și prin elidarea verbelor: „Evadare din trup,/ dulce-amară erezie,/ stratosferă locuită,/ flebotomie". Lirica ei articulează tăcerile, acordând atenție pauzelor dintre cuvinte, respirațiilor și spațiilor goale. E o sintaxă a tăcerii, viața părând că se desfășoară în interstiții, stări intense precum agonia, extazul, patetismul, revolta, singurătatea fiind exprimate domolit, fără exuberanță. Există aici și o perpetuă relație cu divinitatea, o renegociere a libertății poetului, care își reclamă drepturile în numele unei egalități între creatori. Volumul *Pe banchizele din cer* (2004) schimbă perspectiva, aliniind-o sensibilității de tip postmodernist. Numeroase nuclee tematice precedente sunt detectabile și acum (relația cu Dumnezeu, stările de indecizie, aneantizarea, golul), însă ceea ce se distinge este tentația deconstrucției. **T.** scrie o poezie iconoclastă, care nu se ferește să-și denunțe artificialitatea și discontinuitatea cu marile tradiții ale lumii. Astfel, pedeapsa divină nu este decât o „poveste antică", frumosul trebuie ținut în „formol" pentru a fi conservat, iar „pe linia întâi" merg doar visătorii nesăbuiți „după ce trec cu bine/ de apă, de foc, de piază rea". Se poate observa și o dimensiune metapoetică a discursului, care accentuează caracterul artificial al textului: un poem se dovedește a fi numai „traducerea acestui poem", cititorul este convocat să rostească versurile în timp ce le citește, jocul cu instanțele poetice (eu, tu) capătă valențele unui act autoreflexiv, iar o poezie despre coșmarul morții se autosabotează în final cu un enunț mass-media precum „toate

prognozele sunt optimiste". Se remarcă și tema feminității, tratată prin simboluri și expresii îndrăznețe din sfera senzualității. Din păcate, încercarea de deconstrucție, asociată cu austeritatea imaginilor și anticalofilismul, duce deseori la un discurs facil, care dezamorsează forța lirică. Cartea *Femeile iubesc cum respiră* (2011) reia într-o altă cheie tema feminității, conjugată cu alte două: existența în iubire și moartea. Trăirile se consumă în surdină, poeta refuzând sentimentele tari, violente, în favoarea contemplației stenice. De altfel, exuberanța, stările de beatitudine sunt văzute ca risipire nechibzuită a vieții: „Voluptatea de la unul la altul/ a trecut/ ca un pahar de vin/ era cazul să o sorbim pe-ndelete/ cu paiul/ dar înecându-se cu extaz/ am epuizat întreg raiul și iadul/ dintr-o unică înghițitură/ și într-o singură clipă". Drămuirea, inclusiv la nivel stilistic, se dovedește ofertantă atunci când autoarea lucrează în filigran, aducând la suprafață gesturi și imagini ale fragilității umane. Ironia *in sotto voce* sau intuiția detaliului vădesc o sensibilitate poetică mai rafinată decât în poemele-aforism, excesive prin sentințele lor. **T.** este și autoarea unui eseu intitulat *Aleea clasicilor* (2009), care conține notații biobibliografice despre scriitorii ale căror busturi formează galeria monumentală din parcul Ștefan cel Mare din Chișinău. De asemenea, coordonează câteva volume colective, precum *Femeia în zonele de conflict* (2006), carte consacrată unor „documente" de istorie orală, ori *Iubirea până la capăt* (2012), un omagiu adus scriitorului Ion Vatamanu.

SCRIERI: *Adagio*, pref. Leonida Lari, Chișinău, 1989; *Soliloc*, Chișinău, 1992; *Descărcare în egretă*, Timișoara, 1999; *Canonul tăcerii*, pref. Adrian Dinu Rachieru, Timișoara, 2000; *Pe banchizele din cer*, Chișinău, 2004; *Aleea clasicilor*, Chișinău, 2009; *Femeile iubesc cum respiră*, pref. Lucia Țurcanu, Chișinău, 2011.

Repere bibliografice: A. Basarabeanca, *Existența în cumpănă*, LA, 1993, 18 februarie; Călin Ciornea-Josu, *În căutarea autorului*, „Semne", 1996, iunie; Cimpoi, *Ist. lit. Basarabia, 244*; Grigore Chiper [*Călina Trifan*], CF, 1999, 11–12, 2011, 7–8; Galaicu-Păun, *Poezia, 108–111*; Simion Bărbulescu, *Poeți din diaspora*, CL, 2000, 1; *Femei din Moldova*, îngr. Iurie Colesnic, Chișinău, 2000, *283*; Aliona Grati, *Invitație la jocul banchizelor*, CF, 2005, 3–5; Iulian Filip, *Călina Trifan*, „Litere", 2006, 1; Șleahtițchi, *Cerc, 146–148*; Rachieru, *Poeți Basarabia, 472–477*; *Dicț. Chișinău, 531–532*; Irina Nechit, *Să descoperim „pedeapsa albastră" a Călinei Trifan*, „Jurnal de Chișinău", 2011, 19 mai; Lucia Țurcanu, *Poezia între eros și thanatos*, VTRA, 2011, 7. ***Mr.M.***

TRIVALE, Ion (pseudonim al lui Iosef Netzler; 13.V.1889, Pitești – 11.XI.1916, Zimnicea), critic literar, traducător.

Este fiul lui Charlotte Cearnoi (n. Schönfeld), vară cu Lazăr Șăineanu, și al lui Adolf Netzler, probabil comerciant, om cu dragoste de carte, posesor al unei bogate biblioteci. În orașul natal urmează cursul primar la Școala de Băieți nr. 1 și pe cel secundar la Liceul „Ion C. Brătianu", susținându-și bacalaureatul în 1907. Se înscrie la Facultatea de Litere și Filosofie din București, secția filologie modernă (limba și literatura germană), pe care, după ce va face un stagiu de specializare la Universitatea din Jena, o va absolvi în iunie 1912. Se va fi încadrat în învățământul de stat, căci cerea și primea în aprilie 1913 cetățenia română. Debutează în aprilie 1910, iscălind I. Netzler, la „Convorbiri critice", cu o „analiză critică" a dramei *Apus de soare* de Barbu Delavrancea, text prezentat inițial la seminarul lui Mihail Dragomirescu. În toamna anului 1911 „Noua revistă română" îi găzduiește articolul *Un criteriu de selecție al valorilor naționale*, iscălit I. Mreјeru-Infra, în care susține necesitatea „cuceririi românismului" de către orice român (în sensul „reproducerii ontogenezei psihice în toate etapele filogenezice"), apoi un studiu relativ la o trăsătură specifică a literaturii germane – „caracterizarea dinamică" –, probabil un fragment din lucrarea de licență, acesta publicat sub numele real. Ulterior tânărul critic colaborează frecvent la revista lui C. Rădulescu-Motru, semnând îndeobște cu pseudonimul inspirat de numele parcului piteștean, rareori apelând la altele (Petru Străinu și Infra). Cea mai mare parte a textelor și-o strânge în volumul *Cronici literare*, apărut în 1914. După declanșarea conflagrației mondiale, fiind concentrat ori elev al școlii de ofițeri, scrie puțin. Mai publică, tot în „Noua revistă română", dar și în broșură, un lucid comentariu politic intitulat *Vina războiului de azi. Dialog între Teutofilus și Gallomanus* (1915), iar în „Flacăra" dă traduceri din Mark Twain, editate și ele în volumul *Schițe umoristice* (1916).

Mobilizat în august 1916, cu grad de sublocotenent, peste nici trei luni va prefera să moară decât să se retragă fără ordin de pe pozițiile apărate.

T. și-a început cariera într-un moment oportun, când luptele dintre curentele literare, depășind apogeul, intraseră în declin și când criticii de întâmpinare, activi anterior, tăcuseră ori trecuseră la alte preocupări. Firea lui reflexivă, cultura largă și formația universitară l-au făcut discipol al lui Mihail Dragomirescu, acesta privindu-l, de altfel, ca pe „unicul adept al curentului de la «Convorbiri critice»". Un discipol care aprecia „sistemul estetic profund" al maestrului, dar îl considera, în același timp, complex și original, greu de aplicat de altcineva, el însuși neînțelegând să-l „împrumute" cu totul. Precum mărturisește într-un articol polemic, „îi repugnă subtilitatea scolastică ce despică firul în patru", „afectatul cult al adevărului" sau „ortodoxia estetică pedantă". Într-adevăr, chiar în lucrarea de seminar cu care debutează și care deschide volumul *Cronici literare* sunt demontate numai anumite elemente ale structurii piesei *Apus de soare* – în speță, caracterele și conflictul dramatic –, dar nici acestea cu meticulozitatea dragomiresciană. Întrucâtva la fel se procedează și cu drama *Letopiseți* a lui Mihail Sorbul, unde atenția mai mare pe care o acordă piesei decurge și din grija justificării judecății finale superlative, ori cu studiile C. *Negruzzi, viața și operele lui*, aparținând lui E. Lovinescu, și *Propilee artistice* de Marin Simionescu-Râmniceanu. În rest, în acord cu genul publicistic practicat, **T.** se rezumă la o schiță de analiză, susceptibilă să sugereze coordonatele unei scrieri, pentru ca apoi să forțeze pătrunderea în „inima" ei, concretizată în caracterizarea de sinteză și în judecata finală, unde criteriul esențial invocat este cel estetic, deși cronicarul nu se mărginește la „forma" frumoasă. Ca și Mihail Dragomirescu, de altminteri, crede că artistului „i se cere să treacă lumea printr-o prismă individuală, printr-un temperament original", dar și „printr-un caracter", adică „să fi căutat în acest vast spectacol […] un adânc și vecinic înțeles moral", care reprezintă, pentru el, „atitudinea morală în poezie". Tendenționismul de orice nuanță (socialist, poporanist sau creștin) este respins, fie și doar ca retorism gol. Și tot aidoma maestrului său, **T.** vede de la început (în eseul *Un criteriu al selecțiunii valorilor naționale*) mișcarea literară „îndreptându-se pe dibuite spre obârșia sufletului național, spre viața țărănească". Relativ pauperele „generalități estetice" și raportări istorico-literare la curente (clasicism, romantism, realism „artistic" sau „brut", simbolism) ori la scriitori (Eminescu, I. L. Caragiale, Mihail Sadoveanu, I. Al. Brătescu-Voinești ș.a.) sunt suficiente totuși în operația pe care și-o asumă cronicarul, aceea de a cântări valoarea cărților la care se oprește, operație pe care o face obiectiv, neinfluențat de prestigiul autorilor ori de opiniile confraților. **T.** își formulează judecățile direct, fără să menajeze eventualele susceptibilități, câteodată chiar într-un chip ce frizează brutalitatea. Cronica dedicată piesei *Cocoșul negru* de Victor Eftimiu debutează cu o introducere în care verva caustică flagelează reclama, falsul și mistificarea. Alteori, în același scop, se recurge la o formulă percutantă, anunțată chiar în titlu: o trilogie (a lui Pompiliu Păltănea) e „un monstru"; piesa *Bunicul* a lui A. de Herz e un „manechin dramatic", Gala Galaction și Al. Ciura sunt „doi rătăciți" (în domeniul epicului), primul fiind în fond un liric, al doilea un ziarist, E. Lovinescu, în *Aripa morții*, e un întârziat în diletantismul tinereții, „risipitor fără măsură al unei grații fără a-și ajunge ținta și astfel negându-se pe sine", Octavian Goga e un „renegat de sine" (în *Din umbra zidurilor*), ca și Elena Farago, iar N. M. Budurescu, I. M. Rașcu și Hidalgo (Alfred Hefter) constituie „remorca simbolistă", N. Davidescu și Mircea Dem. Rădulescu sunt „două amfibii" etc. Drastic este cronicarul și cu „maestrul simbolist" Ovid Densusianu, care e numit „poet al poeziei", după ce i se pune la îndoială vocația lirică („dacă ar fi poet") și după ce sunt detectate insuficiențele ideilor sale despre simbolism. La fel, într-o măsură mai redusă, procedează cu Ion Minulescu, acesta păcătuind în *De vorbă cu mine însumi* prin autopastișare, prin cădere în manierism. Aprecierile sunt în mare parte juste și, ca atare, unele vor fi validate de posteritate. În această situație se găsesc parțial și cele privitoare la unii poeți simboliști despre care a scris, dar eronată e concluzia de aici, care neagă „existența, legitimitatea ori numai posibilitatea unui curent simbolist în România", întrucât nu este „sădit în geniul național specific". Exagerată de tânărul cronicar a fost, de asemenea, aprecierea poeziei „de concepție" (Panait Cerna, Grigore Alexandrescu) și a prozei lui Ion Dragoslav. La început de secol XX activitatea critică a lui **T.** e totuși o realizare, nu doar o promisiune.

Tânărul critic era un raționalist, fără o adevărată sensibilitate estetică; opera de artă se valorifica în conștiința lui mai mult prin latura elementului intelectual decât prin

încorporarea lui în haina sensibilă a artei: și în aceasta, prin structura sufletească se apropia, deci, de M. Dragomirescu. [...] *Cele mai caracteristice din paginile lui sunt „analizele" operelor literare și, mai ales, ale pieselor de teatru, care, prin însăși materia lor, oferă mai bogate posibilități dialecticii critice.*

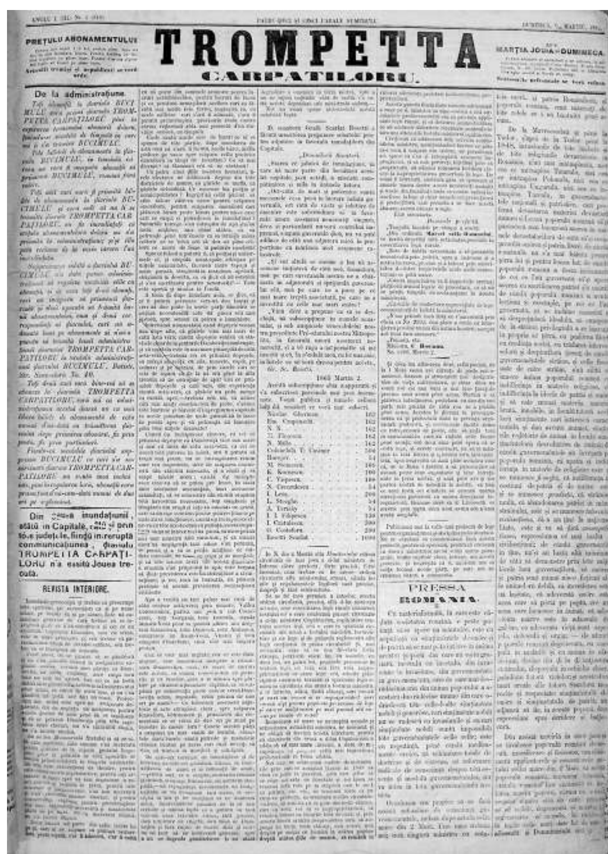
E. LOVINESCU

SCRIERI: *Cronici literare*, București, [1914]; *Vina războiului de azi. Dialog între Teutofilus și Gallomanus*, București, 1915; *Cronici literare*, îngr. și pref. Margareta Feraru, București, 1971; *Studii literare*, îngr. și pref. Cătălin Virgiliu Ene-Teodorescu, București, 2005. **Traduceri:** Mark Twain, *Schițe umoristice*, București, [1916].

Repere bibliografice: Aderca, *Contribuții*, I, *311–319, 341–343, 691–696*, II, *399–402*; Mihail Sorbul, *„Cronici literare"*, „Scena", 1914, 2; Caion [C.Al. Ionescu-Caion], *„Cronici literare"*, „Românul literar și politic", 1914, 5; E. Lovinescu, *„Cronici literare"*, NRR, 1914,14–15; Mihail Dragomirescu, *Critică*, II, București, 1928, *307–338*; O. B. [Octav Botez], *„Cronici literare"*, VR, 1915, 1–3; Ibrăileanu, *Opere*, IV, *513–514*; A. Philippide, *„Cronici literare"*, AAR, partea administrativă și dezbaterile, t. XXXVII, 1914–1915; Simplex [Tudor Arghezi], *Ion Trivale*, „Renașterea", 1918, 27; Mihail Iorgulescu, *Ion Trivale*, SBR, 1921, 8; C. R. [C. Rădulescu-Motru], [*Ion Trivale*], „Ideea europeană", 1921, 132; N. Davidescu, *Un capitol de istorie literară*, „Cuvântul liber", 1925, 5; Constantinescu, *Scrieri, 136–137*; Lovinescu, *Scrieri*, IV, *295–304*, VI, *37–38*; Perpessicius, *Dictando*, *114–116*; Mihail Sebastian, *Ion Trivale*, CU, 1933, 3082; Călinescu, *Ist. lit. rom.* (1941), *571–572, Ist. lit.* (1982), *644*; Sașa Pană, *Ion Trivale*, „Unirea", 1946, 50; Maria Platon, *Ion Trivale, critic literar*, ALIL,1960; Anca Rizescu, *Critica lui Ion Trivale – astăzi*, RITL, 1967, 4; Ciopraga, *Lit. rom.*, *737–740*; Micu, *Început*, *497*; Bucur, *Istoriografia, 373–374*; Cristian Moraru, *Ion Trivale*, RL, 1989, 19; Simion Bărbulescu, *Ion Trivale – omul unei singure cărți*, DL, 1997, 3; *Dicț. scriit. rom.*, IV, *590–592*; Liviu Grăsoiu, *Redescoperirea unei promisiuni (I–II)*, CL, 2006, 5, 8; *Istoricul Regimentului 4 „Argeș" (1877–1946)*, coordonator Cornel Țucă, Pitești, 2008, *256–261*.

V.D.

TROMPETA CARPAŢILOR, gazetă apărută la București, de două și de trei ori pe săptămână, între 1 martie 1865 și 18 ianuarie 1877. Continuând „Buciumul", pe care autoritățile îl suspendaseră la sfârșitul anului 1864 în urma criticilor aduse lui Mihail Kogălniceanu, noul periodic îi aparține, de asemenea, lui Cezar Bolliac. Redactori au fost N. Basarabescu (din august 1866 până în august 1871) și Th. Augustin (1872–1873). Orientarea politică este oscilantă, singurul element constant fiind admirația pentru Al. I. Cuza. După 11 februarie 1866 Bolliac îi atacă violent pe cei care îl îndepărtaseră pe domnitor, mai ales pe C. A. Rosetti, încercând să întemeieze o grupare de centru, situată între liberali și conservatori. Mai târziu, prin 1871, el se apropie de conservatori, în timpul guvernării lui Lascăr Catargiu, dar pentru puțin timp, spre a deveni apoi unul dintre cei mai înverșunați purtători de cuvânt ai opoziției. Aceste fluctuații sunt ilustrate, în paginile jurnalului, de activitatea publicistică a scriitorului, care redacta de obicei – cu excepția perioadelor de vară, când pleca la săpături arheologice – mai toate articolele politice. Într-o astfel de perioadă, în mai 1867, redacția a fost asigurată de D. Bolintineanu, care semna Cosmat. El are articole de atitudine socială *(Depravațiune, Dreptatea)*, altele dedicate vieții culturale (*Dicționarul și societatea literară*), precum și literatură: poezii (*Marș de război vechi, La ostașii români de astăzi* ș.a.), însemnări de călătorie și drama *Constantin Brâncoveanu* (în foileton, în decursul anului 1868). Se mai tipăresc versuri de Bolliac, mai toate apărute pentru prima dată înainte de 1848, Grigore Alexandrescu (*Noaptea sfântului botez* ș.a.), Ion Heliade-Rădulescu, G. Baronzi (pentru o vreme, în 1867, administrator), C. D. Aricescu, D. Velisson,

PRETULU ABONAMENTULUI

TROMPETTA CARPATILORU

MARTIA JOUIA DUMINECA

De la administratiune.

REVISTA INTERIORE.

PRESSA ROMANA.

Șt. G. Vârgolici, Mihail Zamphirescu, G. R. Melidon, G. Al. Zamphirolu, Antonin Roques (autor și al unor traduceri în limba franceză din poeziile lui V. Alecsandri). În **T.C.** apar pentru întâia oară și două poezii de Al. Macedonski, *Napoleon III* și *Dialog între un călător și un pământean asupra morții lui Cuza.* Din lirica lui V. Alecsandri care, într-un patetic articol, era apărat de atacurile scriitorilor mai tineri, sunt reluate, după „Convorbiri literare", multe versuri, în timp ce altele sunt găzduite mai întâi în gazeta lui Bolliac și ulterior în revista junimistă. Se reproduc și fragmente din însemnările de călătorie ale poetului, în foileton se inserează un roman de Baronzi, *Muncitorii statului,* N. R. Lăcusteanu e prezent cu articole politice și cu satire sociale, iar Heliade-Rădulescu cu *Introducere la poeziile ossianice.* Lui B.P. Hasdeu i se publică în 1867 o scrisoare în care îi mulțumește actorului Mihail Pascaly „pentru modul în care a fost interpretată drama *Răzvan-Vodă*", spectacolul la care „punerea în scenă, decorurile și costumele au fost excelente", și, în 1872, discursul la funeraliile lui Heliade-Rădulescu. Articole de critică și istorie literară scriu Th. Văcărescu, G. Baronzi, Antonin Roques (sub pseudonimul Rocărescu) și, mai ales, Bolliac. În *Literatura* (1867), text-program pentru opiniile sale, Bolliac discută, plecând de la criticile pe care adversarii le aduceau nu numai omului politic, dar și poetului V. Alecsandri, situația scriitorului într-o societate apăsată de lupte politice și dominată de interese de partid. Într-un alt articol, *Literatură și limbă* (1868), Bolliac încearcă să schițeze un răspuns la criticile maioresciene, dar, în lipsa argumentelor de principiu, se mulțumește să semnaleze slăbiciunile unor traduceri din „Convorbiri literare" sau să comenteze nefavorabil limba în care era redactată revista. Cu altă ocazie, recenzând piesa *Vornicul Bucioc* de V. A. Urechia, el combate tendințele cosmopolite ale unor autori, cerând pentru teatrul românesc piese inspirate din istoria națională. Aceleași idei pot fi întâlnite în cronica la spectacolul cu *Revizorul general,* localizarea lui Petre Grădișteanu după N. V. Gogol. Interesul lui Bolliac pentru literatură scade în ultimii ani de apariție ai gazetei. De altfel, în întregul ei, **T.C.** pare în declin, fiind editată neregulat, în timp ce scrisul vechiului luptător pașoptist își pierde claritatea și vigoarea care îl făcuseră unul din cei mai reputați ziariști politici ai epocii. ***R.Z.***

TROST, D. [Dolfi] (3.IV.1916, Brăila – 16.XI.1966, Chicago), eseist, poet. Urmează cursul secundar la liceele „N. Bălcescu" din Brăila și „Gh. Lazăr" din București, absolvind în 1934. Se înscrie la Facultatea de Litere și Filosofie și, concomitent, la cea de Drept din cadrul Universității bucureștene, obținând licențele în sesiunile din iunie 1938 și din martie 1939. Pe când era încă elev, în 1931, debutează în publicația brăileană „Columna lui Traian" cu o traducere în franceză a poeziei *Povestea teiului* de Eminescu, urmată de tălmăciri din Friedrich Nietzsche și Contesa de Noailles. Câteva recenzii și un studiu îi apar, în 1933–1934, în revista „O geană de lumină", a elevilor Liceului „Gh. Lazăr". Ulterior se pare că îi acompaniază, folosind vreun pseudonim nedivulgat, pe Horia Ghiea și pe Ștefan Baciu în editarea efemerelor „Stilet" și „Studio". Ca student, colaborează cu recenzii, cronici și comentarii pe teme de artă la „Facla", „Rampa", „Cuvântul liber", „Azi", „Era nouă", „Meridian", „Reporter" „Lumea românească", „Adevărul literar și artistic", „Viața românească" și „Revista Fundațiilor Regale". Obligat, ca urmare a legislației rasiste în vigoare, să își întrerupă activitatea publicistică, se apropie de Paul Păun și de Virgil Teodorescu, cu care compune poemul suprarealist (în „exemplar unic") *Diamantul conduce mâinile* (1940). După război formează cu Gherasim Luca o aripă a Grupului Suprarealist Român, organizează o expoziție (ianuarie 1945) cu textul explicativ *Présentation de graphies colorées, de cubomanies et d'objets*, ilustrează cu trei „vaporizări" o plachetă a comilitonului său, intitulată *Un lup văzut printr-o lupă* (1945), tipărește, singur, *Vision dans le cristal. Oniromancie obsessionnelle et neuf graphomanies entoptiques* (1945), *Le Profil navigable. Négation concrète de la peinture* (1945) și, din nou cu Gherasim Luca, trimite un „mesaj" mișcării suprarealiste internaționale, intitulat *Dialectique de la dialectique* (1945). Mai publică *La Connaissance des temps* (1946), *Le Plaisir de flotter. Rêves et délires* (1947), *Le Même du même* (1947), iar împreună tot cu Gherasim Luca semnează *Les Orgies des Quanta. Trente-trois cubomanies non-oedipiennes* (1946) ori cu tot Grupul Suprarealist Român (Gherasim Luca, Gellu Naum, Paul Păun și Virgil Teodorescu) realizează *Infra-Noir* (1947), *Éloge de Malombra* (1947) și textul *Le Sable nocturne*, inclus în catalogul de expoziție *Le Surréalisme en 1947* (Paris). Activitatea suprarealiștilor români, înregistrată cu interes în

D. Trost, Virgil Teodorescu, Gellu Naum, Paul Păun, Gherasim Luca

Franța, e minimalizată și ironizată în țară. Ca urmare, **T.** emigrează, probabil în 1947 sau în 1948, căci în 1949 se afla în preajma lui André Breton, care îi aprecia ideile. Câtva timp după aceea, abandonându-și preocupările, chiar renegându-le, pleacă în Statele Unite ale Americii, unde se va stinge strâmtorat și într-un anonimat complet.

O cronică la romanul *Adela* al lui G. Ibrăileanu și un microstudiu intitulat *Comicul în „Dănilă Prepeleac”,* scrise pe când **T.** era în clasa a șaptea liceală, arată un deosebit apetit pentru dificile lecturi fundamentale (de pildă, pentru teoria bergsoniană a comicului), pătrundere și subtilitate, calități ce vor fi potențate pe durata studiilor universitare. În condițiile acutizării confruntărilor politice dintre extremele dreaptă și stângă, tânărul gazetar va adera la cea din urmă, în ale cărei periodice va scrie. Poziția sa e marxizantă, dar sub o influență venită dinspre pariziana „la rive gauche”. În acest sens, criticul contrapune romancierilor „descompunerii contemporane” (L. F. Céline, Erich Kästner, Alfred Döblin, Mircea Eliade în *Huliganii*) pe cei „proletari” (Louis Guilloux, Pierre Nizan) și pe „realiștii” sovietici (Feodor Gladkov, Vsevolod Ivanov). Apreciați în chip maxim sunt André Malraux (considerat totuși „un moment literar de tranziție”) și Mihail Șolohov. De altfel, din aceștia **T.** și traduce: o porțiune apreciabilă din *L'Espoir*, sub titlul *Nădejdea*, în „Reporter” și un scurt fragment din *Pe Donul liniștit* în „Adevărul literar și artistic”. Menținând doar postulatul strânsei legături dintre literatură și societate, mai penetrante, cu vederi originale sunt studiile publicate în 1939–1940, consacrate „stării melodramatice”, „interpretării naive a artei” sau „realismului în artă”, precum și eseurile despre „decadența paradoxului” ori despre „semnificația jurnalului intim”, care anunță un veritabil specialist în teoria literaturii și în estetică. Anii celui de-al Doilea Război Mondial, de tăcere forțată, închid un moment de ruptură profundă în spiritul lui **T.**, întrucât el nu își continuă activitatea, în ciuda faptului că aceasta ar fi însemnat, în noul context, un capital simbolic considerabil. Devine partizan al celui mai strict suprarealism, văzut ca revoluție permanentă, ca negație simultană a ordinii sociale și a artei existente, dar și ca negație veșnic reiterată, ca negație a negației, adică și a suprarealismului ajuns manieră. Ca atare, propune înnoirea vechilor „descoperiri”, precum și altele noi,

proprii. Strict vorbind, unele – cunoscutele deja „vaporizări”, „stilamancii” și „fumaje” ori proaspăt inventatele „grafii colorate”, „grafomanii entoptice”, „pantografii”, „mișcări hipnagogice” – aparțin, în fapt, artelor plastice, în timp ce altele – „oniromanciile obsesionale” – trimit la literatură și metaliteratură. Dar primele sunt descrise în cuvinte, textele parvenind la condiția poeziei (*La Connaissance des temps*) sau la aceea de manifest, de discurs teoretizant, iar celelalte sunt ori ilustrate, ori dau impresia de experimente „aplastice”. Notă aparte fac *Le Plaisir de flotter*, în care predomină relatarea unor vise și deliruri, și *Le Même du même*, un fel de eseu abordând fenomenul visului. Totul se întemeiază, precum se declară în *Dialectique de la dialectique*, pe proclamarea iubirii drept „metodă generală revoluționară proprie suprarealismului”, „metodă de cunoaștere și de acțiune”. Inclusiv pe plan social, căci „erotizarea fără limite a proletariatului este gajul cel mai prețios ce-i asigură […] dezvoltarea revoluționară reală”. Forța subversivă a iubirii se descoperă și prin relația dintre „automatisme” (cel grafic, cel al scriiturii etc.) sau vis și hazardul „obiectiv” („provocant”) ca „forță criptestetică”. În speță, „oniromancia obsesională” constă în „interpretarea” unui vis nu în felul lui Sigmund Freud, ci punându-l în legătură cu un text ales la întâmplare, prin înfigerea unui cuțit într-un manual de patologie erotică. Militând pentru ieșirea din granițele destul de fluide ale literaturii, câteva texte ale lui **T.** revin acolo datorită expresivității unor peisaje onirice.

Lucrări ca Vision dans le cristal, Le Profil navigable *au valoarea unor căutări și explorări pasionante ale spațiului oniric al existenței prin mijloace experimentale. Ceea ce frapează este* materialitatea *imaginilor descrise ca strictă operație narativă. În* Le Même du même *se analizează aspectul autoreferențial al visului într-un mod profitabil pentru poezie.*

MARIN MINCU

SCRIERI: *Diamantul conduce mâinile* (în colaborare cu Paul Păun și Virgil Teodorescu), București, 1940; *Présentation de graphies colorées, de cubomanies et d'objets* (în colaborare cu Gherasim Luca), București, [1945]; *Vision dans le cristal. Oniromancie obsessionnelle et neuf graphomanies entoptiques*, București, [1945]; *Le Profil navigable. Négation concrète de la peinture*, București, [1945]; *Dialectique de la dialectique. Message adressé au mouvement surréaliste international* (în colaborare cu Gherasim Luca), București, [1945]; *Les Orgies des Quanta. Trente-trois cubomanies non-oedipiennes* (în colaborare cu Gherasim Luca), București, 1946; *La Connaissance des temps*, București, [1946]; *Le Plaisir de flotter. Rêves et délires*, București, [1947]; *Le Même du même*, București, [1947]; *Infra-Noir* (în colaborare cu Gherasim Luca, Gellu Naum, Paul Păun și Virgil Teodorescu), București, [1947]; *Éloge de Malombra* (în colaborare cu Gherasim Luca, Gellu Naum, Paul Păun și Virgil Teodorescu), București, 1947; *Le Sable nocturne* (în colaborare cu Gherasim Luca, Gellu Naum, Paul Păun și Virgil Teodorescu), în *Le Surréalisme en 1947. Exposition Internationale du Surréalisme, présentée par André Breton et Marcel Duchamp*, Paris, 1947; *Visible et invisible*, Paris, 1953; *Librement mécanique*, Paris, 1955; [*Texte*], în *Avangarda literară românească*, îngr. și introd. Marin Mincu, București, 1983, *477–505, 625–650, 659–674*.

Repere bibliografice: *Carnet*, „Victoria”, 1945, 174; Jean-Louis Bédouin, *Vingt ans de surréalisme (1939–1959)*, Paris, 1961, *110–112*; Piru, *Panorama*, *120–121*, *127–128*; [*D. Trost*], ALR, *452–463*; Munteanu, *Opera*, *132–138*; Mihăescu, *Timp*, *173–179*; Pop, *Avangarda, 12, 13, passim*; Crohmălniceanu, *Evreii*, *167–171*, *199–200*; *Dicționar de avangardă literară românească,* coordonator Lucian Pricop, București, 2002, *151–153*; Mircea Anghelescu, *D. Trost și confruntările ideologice din anii '30*, ALA, 2003, 694; Morar, *Avatarurile, 208–214, passim*; Popa, *Ist. lit.*, I, *221–223, 225–226*; Geo Șerban, *Ascensiunea lui Dolfi Trost*, OC, 2011, 319; Michael Finkenthal, *Dolfi Trost între vis și realitate*, OC, 2011, 332. ***V.D.***

TUCHILATU, Leonard (10.XI.1951, Bursuceni, j. Bălți – 4.XI.1975, Moscova), poet, prozator. S-a născut într-o familie de învățători: Nadia și Ion Tuchilatu; este fratele poetei Leonida Lari. O vreme paznic de noapte și măturător în Chișinău, va reuși să plece la Moscova, unde studiază, cu mari dificultăți, la Institutul de Literatură „Maxim Gorki” (1973–1975). Debutul se produce în 1972 la „Tinerimea Moldovei”.

T. a nutrit interes pentru marii filosofi stoici ai Antichității, dar și pentru poezia europeană modernă. Cultivând o lirică de orientare neoexpresionistă, puternic influențată de Lucian Blaga și de reprezentanți ai expresionismului de limbă germană, el se singularizează în contextul șaptezeciștilor, dar, la fel ca ei, e hotărât să protesteze împotriva realismului socialist. De aceea nu a reușit să își publice scrierile în timpul vieții, întreruptă de o boală incurabilă căpătată în anii serviciului militar și care l-a țintuit luni în șir pe un pat de spital. Unele pagini au fost tipărite postum, în volumele *Sol* (1977) și *Fata Morgana* (1989), iar o antologie, cuprinzând poezii, poeme în proză, nuvele, microromane, s-a editat abia în 1996. Asimilarea esteticii expresioniste și a poeticii

folclorice susțin căutările insistente întru revelarea „feței celeilalte a lucrurilor", esență a programului său estetic. Peste poeme, marcate de viziuni dramatice, planează un „strigăt" după ideal, solar și frumos, dar și obsesia dispariției. „Simt apele tulburi ce-mi învăluie cărarea/ Și, fără să vreau, pașii mă duc spre sfârșit./ Sunt vechi ca frunza/ căzută la inima pământului./ Ridicată de vânt și împrăștiată/ prin pustiul umbrelor", zice prea tânărul autor în *Ore târzii*. Metaforele și simbolurile proiectează realul în mit, pe un fundal al meditației și al unei atmosfere romantice misterioase. Reflecții asupra vieții și morții asupra scrisului sunt transpuse în vocabule insolite, intens emotive, de o vibrație muzicală aparte, ca în *Artă*: „Plăpând par/ în tremurul unei lumânări/ pe jumătate arse/ să scriu despre lumină, despre bucuriile orei./ Geamătul surd, însă, minte atât de nerușinat.../ Să mă aplec încet,încet, să culeg/ grăunțele unor amărăciuni adevărate...". Microromanele *Dansul păpușilor* și *De partea cealaltă a soarelui* sunt alcătuite din tensionate viziuni expresioniste asupra condiției umane, mizând pe elementul autobiografic, dar și pe comentarii psihanalitice.

SCRIERI: *Sol*, îngr. Leonida Lari și Marcela Benea, pref. George Meniuc, Chișinău, 1977; *Fata Morgana*, pref. George Meniuc, Gheorghe Vodă, Chișinău, 1989; *Sol. Fata Morgana,* pref. Andrei Langa, George Meniuc, Alexandru Cosmescu, Chișinău–București, 1996; *Rapsodie – Rapsodiî*, ed. bilingvă, tr. Miroslava Metleaeva, pref. Valeriu Matei, Chișinău, 2001; *101 poeme*, București, 2011.

Repere bibliografice: Ion Vornicu, *Străluminate tenebre,* „Basarabia", 1992, 8; A. Trifan, *Un poet solar*, CF, 1996, 3; Augustin Nacu, *Un poet al suferinței*, VR, 1996, 11–12; Andrei Langa, *Leonard Tuchilatu. Creație prin destin*, București–Chișinău, 1996; Cimpoi, *Ist. lit. Basarabia, 231*; Andrei Langa, *Revelație și mister în poezia lui Leonard Tuchilatu*, LRP, *562–570*; Andrei Langa, *Expresionismul în poezia românească: de la Lucian Blaga la Leonard Tuchilatu*, București, 2001, *78–90*; Rachieru, *Poeți Basarabia*, *409–415*. ***M.Dg.***

TUCHILĂ, Costin (8.X.1954, Ploiești), critic literar, eseist. Este fiul Anetei (n. Marcu) și al lui Vasile Tuchilă, economist. Învață la Liceul „Al. I. Cuza" din Ploiești (1961–1973), după care a frecventat cursurile secției română–portugheză din cadrul Facultății de Limba și Literatura Română, Universitatea din București (1974–1978). Între 1978 și 1986 a fost profesor la mai multe școli generale din București, ulterior ajungând redactor la „Scânteia" (1986–1989) și la „Adevărul" (1989–1990). A îndeplinit funcția de secretar general de redacție la publicațiile „Cărți românești" și la „Universul cărții" (1990–1992). Din 1992 până în 1995 a fost director la S.C. Gyr Exim SRL București. A lucrat și la Agenția de presă Mediafax (1994–1995), iar din 1996 a devenit redactor și realizator la Societatea Română de Radiodifuziune. A debutat în 1969, în revista școlară „Vlăstarul", și editorial în 1983 cu volumul de eseuri *Cetățile poeziei.* A fost titularul unor rubrici permanente de cronică literară și muzicală, dar și de comentarii culturale ori sociale la „Amfiteatru" (1975–1979), „Luceafărul" (1979–1986), „România literară" (1983–1989), „Adevărul literar și artistic" (1990–1999), „România liberă" (1990–1991, 1999–2001) etc. A mai colaborat la „Astra", „Ateneu", „Viața studențească", „Orizont", „Ramuri", „Tomis", „Steaua", „Tribuna", „Viața românească", „Formula AS" ș.a. A adaptat sau a montat mai multe piese și scenarii radiofonice și a editat două volume de muzicologie: *Un clasic modern. Ion Dumitrescu* (2006, în colaborare cu Pușa Roth) și *Vocația performanței. Formațiile muzicale Radio. 1999–2008* (2008).

Aproape toate cărțile lui **T.** dezvoltă, implicit sau programatic, demersuri de recuperare și de popularizare. Primele două volume, *Cetățile poeziei* și *Privirea și cadrul* (1988), cuprind pledoarii pentru unicitatea, omogenitatea și valoarea artistică ale promoției '70. Prin intermediul unor eseuri de „meditație tipologică", menite să depășească „spiritul cronicii de întâmpinare, recenzia de serviciu sau culegerea de articole" (*Cetățile poeziei*), autorul propune un portret de grup al scriitorilor neglijați de criticii șaizeciști și optzeciști. Convins că istoricii literari ar trebui să se preocupe de „dialectica tipologiilor" creatoare, nu de organizarea evoluției artistice în generații, promoții, orientări, direcții (*Privirea și cadrul*), adept declarat al metodologiilor critice inițiate de Școala de la Geneva, **T.** este reticent față de generalizări și conceptualizări, întreaga energie interpretativă dedicând-o decelării diferenței specifice a unui scriitor. Totuși, „asimilarea metabolică a istoriei poeziei" promovată de Leonid Dimov, „cel mai puternic vizionar al literaturii române", „minoratul" ludicului Emil Brumaru, „jovialitatea disperată" a lui Vasile Vlad, camuflarea labirintică a insurgenței la Virgil Mazilescu, „hohotul abstract" în fața neantului din poezia Norei Iuga, vitalismul ostentativ al lui Ioanid Romanescu, suferința revoltată a Ilenei Mălăncioiu etc. converg spre o poetică vădit comună, a îndoielii, a retractilității și a fragmentarului, care denotă o pulverizare

dramatică a iluziilor literare și existențiale caracteristice liricii anilor ’60. În acest mod, deși lipsite de verva polemică și demitizantă afișată de Marin Mincu ori de Gheorghe Grigurcu, eseurile lui **T.** completează seria proiectelor de revizuire a canonului literaturii române postbelice. Nu întâmplător, în *Privirea și cadrul* eseistul susține o perspectivă ecumenică, încercând să demonstreze că A.E. Baconsky, Nichita Stănescu, Marin Sorescu, Virgil Mazilescu, Cezar Ivănescu, Angela Marinescu, Marin Preda, D.R. Popescu, George Bălăiță, Sorin Titel, Ștefan Bănulescu, Gabriela Adameșteanu, Ștefan Agopian, Adriana Bittel sau Mircea Nedelciu contribuie în egală măsură la depășirea dogmatismului și provincialismului culturii autohtone prin anularea dihotomiilor rural–citadin, tradițional–modern, artificial–autentic. Indiferența lui **T.** față de ierarhiile literare motivează însă și câteva revalorizări inexplicabile: Corneliu Leu, Mihai Cantuniari, George Almosnino, Mircea Florin Șandru, Daniel Drăgan și Eugenia Tudor-Anton beneficiază de analize excesiv de minuțioase, care vor să lase impresia complexității estetice a acestor autori. După 1989 el renunță la exegeza literară propriu-zisă, publicând doar culegeri de texte realizate în siajul emisiunilor sale radiofonice. *Punctul pe cuvânt* (I–II, 2001–2003) și *Tratat despre macaze* (2011) adună tablete cu caracter moralizator și satiric, al căror umor este adesea de bună calitate, iar *În căutarea capodoperei* (2002) include microeseuri cu tematică muzicală. Mult mai substanțial este volumul *Clasicii dramaturgiei universale* (I, 2010, în colaborare cu Pușa Roth), îmbinând informații proprii cărților de popularizare cu decupaje subtile și inedite din biografia sau din opera lui Eschil, Sofocle, Euripide, Aristofan, Plaut, Terențiu, Seneca, Marlowe, Shakespeare, Cervantes, Lope de Vega, Tirso de Molina, Calderón de la Barca, Corneille, Racine, Molière și Marivaux.

SCRIERI: *Cetățile poeziei*, București, 1983; *Privirea și cadrul*, București, 1988; *Punctul pe cuvânt*, I–II, București, 2001–2003; *În căutarea capodoperei*, București, 2002; *Clasicii dramaturgiei universale*, I, București, 2010 (în colaborare cu Pușa Roth); *Tratat despre macaze*, Iași, 2011.

Repere bibliografice: Nicolae Manolescu, *Debuturi în critică*, RL, 1983, 31; Paul Dugneanu, *„Cetățile poeziei”*, LCF, 1983, 41; Marian Odangiu, *Vocația sintezei*, O, 1983, 49; Nicolae Ciobanu, *Maturitatea spiritului critic tânăr*, LCF, 1983, 52; Ilie Guțan, *Sugestiile criticii tematiste*, VR, 1985, 4; Constantin Cubleșan, *Eseul analitic*, ST, 1988, 10; Gheorghe Glodeanu, *„Privirea și cadrul”*, TR, 1989, 18; Țeposu, *Istoria*, *174*; Liviu Grăsoiu, *Fascinația cuvântului tipărit*, LCF, 2001, 14; *Dicț. scriit. rom.*, IV, *592–593*; Ioan Adam, *Zidul și litera*, București, 2004, *145–148*; Titus Vîjeu, *Eterul și eternul*, București, 2003, *156–157*; Titus Vîjeu, *Scripta manent*, București, 2004, *351–352*. ***Cs.B.***

TUDOR, Andrei (31.VIII.1907, Brăila – 18.VI.1959, București), poet, critic dramatic, traducător. Fiu al lui Tony și al lui Mayer Rosenzweig, comerciant, **T.**, al cărui prenume la naștere era Isac, își începe învățătura în 1914 la școala Abraham și David Schwarzman din Brăila, aici fiind coleg cu Mihail Sebastian, ca și la Liceul ,,Nicolae Bălcescu”. Își trece examenul de bacalaureat în 1926, când se înscrie, din nou împreună cu Sebastian, la Facultatea de Drept a Universității din București. Va obține licența în 1930, însă nu profesează, fiind atras de gazetăria culturală și artistică. Face cronică muzicală, teatrală și cinematografică la diverse periodice, între care ,,Facla”, ,,Rampa” și ,,Zorile”, unde va fi redactorul rubricilor artistice și culturale. Versuri, proză și reportaje îi apar în ,,Universul literar”, unde va debuta cu o poezie în aprilie 1928, ,,Tiparnița literară”, ,,Săptămâna literară, plastică, teatrală”, ,,Vremea”, ,,Meridian”, ,,Floarea de foc”, „Adam”, ,,Azi”, ,,Cuvântul”, ,,Contimporanul”, „Litere”, „Premergătorul”, „Stilet” și „Curierul” (Brăila), „Start”, ,,Omul liber” ș.a. În 1934 e inclus în *Antologia poeților tineri*, alcătuită de Zaharia Stancu. Cronici, recenzii, note critice publică în ,,Bilete de papagal”, ,,Viața literară”, ,,Clopotul”, iar după 1944 în ,,Victoria”, ,,Unirea”, ,,Tribuna poporului”, ,,Viața Capitalei”, ,,Veac nou”; în ,,Muzica”, unde în 1951–1952 e redactor-șef, și în ,,Studii și cercetări de istoria artei” scrie studii substanțiale privind trecutul muzical românesc. Din 1950 devenise profesor la Conservatorul din București, iar din 1951 șef al Sectorului de istoria muzicii de la Institutul de Istoria Artei al Academiei RPR. Funcționează, de asemenea, și la nou-înființatul Institut de Teatru (1951–1956). Și-a oficializat, în 1950, pseudonimul ca nume. După ce Fundațiile Regale o premiaseră în 1935, în manuscris, placheta *Amor 1926* va fi tipărită în 1937 și primită cu interes de comentatori. Cartea *Moscova* (*Reportaj despre metropola lumii noui*) (1948) adună, fără însuflețire, în texte descriptive, multe locuri comune ale literaturii de călătorie din epocă. În schimb, schița monografică *Enescu* (1956) și *George Enescu. Viața în imagini* (1961) își conservă și interesul documentar, și esența analizelor, deși poncifele impuse de orientarea

oficială nu au putut fi ocolite. Împreună cu Mihail Sebastian, **T.** transpune în românește din versurile lui Francis Jammes, iar singur dă câteva tălmăciri din poemele lui Albert Samain, Stefan George și ale lui Rainer Maria Rilke. Alte traduceri, întreprinse după 1948 din scrierile lui Aleksei Surkov, Nicola Bajan, Stepan Șcipaciov, Evgheni Dolmatovski, Aleksandr Jarov, Anatoli Safronov ș.a., au fost strânse sub titlul *Poeții sovietici cântă pacea* (1950). În *Cartea sângelui* (*Din lupta eroică a poporului grec*) (1952) tălmăcește, din franceză, o serie de documente, publicistică și versuri, culegerea fiind dominată de o perspectivă politică deformantă, pe care traducătorul, vrând-nevrând, și-o asumă. A mai semnat cu pseudonimele Lafcadio, Lafcadio et co.

Lirica lui **T.** ezită între o rostire încă apropiată de simbolism și faconda avangardistă, fiind definită fie ca ,,o poezie extremistă" (E. Lovinescu), fie ca rezultat al unui ,,amestec de tragism cotidian și umor sentimental" (G. Călinescu). În *Duh de seară* sau în *Paludes* versul este fracturat, iar sintaxa, aparent neglijată, valorizează observații pe cât de fine, pe atât de neașteptate, amintind de versul lui Ion Barbu. Un pseudopastel, *Port*, reface cu o tușă violentă atmosfera portului brăilean, pentru a transfigura esența unei stări sufletești: „Albe pietrele, oasele./ Schelete de cărbune în pomi./ Adună dorurile, coase-le,/ spânzură inima și dormi". Aceasta este, de altfel, ținta demersului liric al lui **T.**, în care, alături de reconstituirea din frânturi de amintire a unui climat erotic particular, pendulând între adorație și mâhnire, evocarea peisajului bălților brăilene, a aerului straniu, vag exotic al cheiului portuar încremenit în vipia unei amiezi de vară și meditația în jurul invenției poetice (,,Cine adulmecă pe ape cântul/ cu rotiri de uliu scăpătat?"), adesea cu inflexiuni agonice („Din vreme clipele nu se mai rup,/ prin aer nu se prinde vreun cuvânt./ Sub mână se destramă orice trup/ și pasul nu se-nalță din pământ"), sunt convocate inspirat. În studiul monografic *Enescu*, redus ca dimensiuni, **T.** utilizează o variată gamă de mijloace analitice și de contextualizare. Deși accentele conjuncturale nu lipsesc, lucrarea e riguroasă, echilibrată și nu alunecă în encomiastic. O bine aleasă iconografie însoțește textul, prefigurând cealaltă carte despre Enescu, editată postum, care vine să rotunjească o tentativă sub anumite aspecte temerară în raport cu linia generală din epocă.

SCRIERI: *Amor 1926*, București, 1937; *Moscova* (*Reportaj despre metropola lumii noui*), București, 1948; *Enescu*, București, 1956; *George Enescu. Viața în imagini*, București, 1961. **Traduceri:** *Poeții sovietici cântă pacea*, București, 1950; *Muzica sovietică în plin avânt*, pref. trad., București, 1951 (în colaborare cu Anda Boldur și Ada Steinberg); *Cartea sângelui* (*Din lupta eroică a poporului grec*), București, 1952; Leonid Lenci, *Schițe humoristice*, pref. Aurel Baranga, București, 1953 (în colaborare cu M. Mihail); Vítezslav Nězval, *Cântecul păcii*, București, 1955.

Repere bibliografice: Podoleanu, *60 scriitori*, II, *345–348*; Mihail Sebastian, *Cărți vechi și hârtii regăsite*, RP, 1936, 5 475; Călinescu, *Opere*, III, *679–681*, IV, *845–846*; Sebastian, *Jurnal*, *236–239*; Lovinescu, *Scrieri*, VI, *171*; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *818–819*, *822*, *Ist. lit.* (1982), *903–904*; [*Andrei Tudor*], ,,Muzica", 1959, 7, SCIA, 1959, 2 (grupaje speciale); S. [Solomon Savin], [*Andrei Tudor*], RCM, 1968, 179, 186; Manolescu, *Metamorfozele*, *110–111*; Crohmălniceanu, *Literatura*, II, *501–503*, *647*; Piru, *Ist. lit.*, *432–433*; Viorel Cosma, *Muzicieni români*, I, București, 1989, *431*; Buculei, *Prezențe*, *240*. ***R.Z.***

TUDOR, Corneliu Vadim (28.XI.1949, Bucureşti – 14.IX.2015, Bucureşti), poet, publicist.

Este fiul Eugeniei (n. Vlădăreanu) şi al lui Ilie Tudor, croitor. Învaţă la Bucureşti, unde va urma liceul (1963–1967) şi Facultatea de Filosofie, secţia sociologie (1967–1971). Este redactor la „România liberă" (1971–1974) şi la Agerpress (1975–1989). La recomandarea lui Eugen Barbu, va beneficia de o bursă Herder, la Viena (1978–1979), anii '80 fiind cei în care colaborează abundent la „Săptămâna", revistă condusă de mentorul său. În 1990 întemeiază, împreună cu Eugen Barbu, Partidul România Mare, precum şi săptămânalul omonim, şi periodicul „Tricolorul". Va fi senator în Parlamentul României de la legislatura din 1992 până la cea din 2008, iar din 2009 europarlamentar. Va candida în câteva rânduri și la alegerile prezidențiale, în 2000 fiind devansat în turul al doilea de Ion Iliescu. Debutează editorial în 1977 cu volumul *Poezii*.

În plină etapă de modernizare a lirismului românesc **T.** conservă modalităţi de secol XIX ori continuă

linia Goga – Cotruş. Comentatorii l-au definit ca un neotradiţionalist, fascinat în primul rând de lumea satului, recuperată într-o succesiune de tablouri descriptiv-decorative. Poetul derulează priveliști de iarnă, culese de la ţară, unde, în decembrie, „irozii încep a ura", din Pontul Euxin, unde „austrul vânăt risipeşte foi / din *Tristele* proscrisului Ovidiu", comunică bucurii stârnite de luna mai, care pune „tumori de ametiste şi granate, / pirogravuri de fosfor în cais", celebrează „toamna românească" („Ard frunze vechi şi-un mal de mirodenii / în fumul lor gutui de mirt se coc / se-aud flăcăii buşumându-şi caii / cu smocuri moi de fân şi busuioc"), pictează tablouri hibernale: „Începe astrul iernii măreţ să se topească / treptat îl simţi cum arde pe-al primăverii rug /şi-n urma lui rămâne o ţară românească / mai pură şi mai plină de semne de belşug". Știe să introducă în peisaj şi inflexiuni macedonskiene: „Iată şi regatul verii, plin de zeităţi păgâne / lancea macului se-agită peste oştile de grâne, /Timp de heliogravură, cer ca bolţile sixtine". Rareori statice, pastelurile transmit uneori exuberanţa vitalităţii elementare: „Ies şerpii de prin buncăre de ierburi [...] // Un neam nomad de vietăţi şi ierburi / revine triumfal la vatra lui / şi se dezumflă limbile la vite / diluviul nu dă seama nimănui". Evocând transhumanţa, poezia chiar astfel intitulată include apologia ciobanului transilvan care „Îşi şerpuie coloanele de turme / ca pe un templu îngropat în fum, / pornit cu noapte-n cap, din zorii lumii / el n-a ajuns la stână nici acum. // Încremenit sub gluga lui aşteaptă / un semn divin cu magii austeri /, iar pe la spartul plaiului, pe toamnă, / porneşte după steaua lui din cer". Tonul jubilant şi encomiastic, atitudinile euforice sunt contrapunctate intermitent de tonalităţi elegiace, cu vagi tente simboliste, pe alocuri date de terminologia neologică: „Trec fiinţe morgane şi tremură-n zare / schelete de berze muiate în clor, / mileniul a stat, nici un om nu mai moare". Cuprinzând cincizeci de poeme de dragoste, versurile din *Epistole vieneze* (1979), par supuse aceleiaşi energii combinatorii. De la extazele preromantice („În faţa voastră, oh, femei divine / de când mă ştiu mă pierd ca un copil", de la momente în care gustă „ambrozii din timpul sfânt", poetul ajunge „sub golgota geloziei". Dar **T.** şi-a adjudecat o notorietate inalienabilă ca autor al unui discurs poetic aliniat programului naţional-comunismului oficial din anii '80 ai secolului trecut. Și aici trece cu uşurinţă de la elogiu la imprecaţie, de la stihuirea elegiacă la timbrul pamfletar vituperant. Uzând de o retorică tumultuoasă, el celebrează nu numai *Mioriţa* sau „măreţele umbre" (Decebal, Niceta Remesianul, Ștefan cel Mare, Horea, Tudor Vladimirescu, Avram Iancu ş.a.), ci şi, cu o tonalitate grandilocventă, ce sună calp, pe ultimul conducător comunist („Tu ai venit să mântui această blândă ginte / acest popor de oameni ce mult au mai răbdat / te binecuvântează martirii din morminte / în straiul lor de lacrimi, de flori şi in curat" – *Nicolae Ceauşescu*). În *Poeme de dragoste, ură şi speranţă* (1981) ori în *Saturnalii* (1983) se află versificări care slăvesc Patria, Neamul, Partidul, miturile naţionale şi incriminează până la demonizare pe duşmanii românităţii, adică străinii, trădătorii de ţară, „strigoii", „uscăturile" din emigraţie etc. Victimizându-şi în exces neamul, supradimensionând virtuţi pe de o parte, vinovăţii pe de alta, **T.** trimite epistole lirice în cele patru zări: *Scrisoare deschisă către toate conştiinţele lumii* (*pavană pentru chimval, clopote şi porumbei*). Nu altfel se poate caracteriza publicistica lui, unde impulsul festivist, conjunctural coexistă cu o vehemenţă pamfletară de nestăvilit, într-o manieră grosieră ce amintește de Eugen Barbu, mentorul său de tinerețe, ceea ce a și declanşat reacţii puternice în lumea literară şi politică, din anii '90 până la începutul anilor 2000. Dacă în prefața la *Miracole* (1986) Eugen Barbu îl recomanda pe **T.** drept un *poeta vates* extrovertit și-i lăuda frenezia poeziei erotice, prefața lui Edgar Papu la antologia din 1990, intitulată pedagogic *Carte românească de învățătură*, îi adaugă valențe neașteptate, de poet baroc (un baroc înțeles în linia prozei lui Eugen Barbu). În ciuda acestor aprecieri, acum devine evident că majoritatea poeziilor selectate se află la nivelul unor pastișe, unele cu o metrică inegală ori șchioapă, animate de un imaginar profund ideologizat, tributar național-comunismului, de un patriotism factice. Când exaltat, când melancolic, **T.** este în general un versificator cu revolte grandilocvente, potrivite pentru un public de cenaclu de tipul celui de la „Flacăra" lui Adrian Păunescu, influența retoric „barocă" a lui Eugen Barbu alternând cu propensiunea spre peisagistica pastelată de nuanță tradiționalistă, prezentă frecvent, dar, într-un moment oportun, legată de o sărbătoare creștină: „E un ajun de Paște, cu mierle în copaci/ când stăruie în casă miros de cozonaci// Tu zugrăvești cu ceară încondeiate ouă/ în flori și arabescuri ce strălucesc de rouă// În roșu, mov și galben, în verde crud de ierbi/

ceva nu iese bine, vopseaua iar o fierbi// Un crâng de iasomie în păr ți s-a-mpletit/ în calendar scrii iarăși câte-un verset sfințit". După 2000 **T.** a mai publicat cărți de poezie, discursuri și pamflete la editura propriei fundații România Mare, aici ieșind și lucrarea sa de doctorat în istorie, *Cartea de aur* (2003).

SCRIERI: *Poezii*, Bucureşti, 1977; *Epistole vieneze*, Bucureşti, 1979; *Poeme de dragoste, ură şi speranţă*, pref. Eugen Barbu, Bucureşti, 1981; *Idealuri*, Bucureşti, 1983; *Istorie şi civilizaţie*, Bucureşti, 1983; *Saturnalii*, Bucureşti 1983; *Mândria de a fi români*, Bucureşti, 1986; *Miracole*, pref. Eugen Barbu, Bucureşti, 1986; *Carte românească de învăţătură*, pref. Edgar Papu, Bucureşti, 1990; *Jurnal de vacanţă*, Bucureşti, 1996; *Jurnalul Revoluţiei, de la Crăciun la Paşte*, Bucureşti, 1999; *Pamflete cu sifon albastru*, Bucureşti, 2000; *Discursuri*, I–II, Bucureşti, 2001; *Aforisme*, Bucureşti, 2002; *Cartea de aur*, Bucureşti, 2003; *101 poezii*, Bucureşti, 2004; *Distihuri*, Bucureşti, 2006; *Cântece de dragoste*, Bucureşti, 2008.

Repere bibliografice: Nicolae Ciobanu, *Voci poetice*, LCF, 1977, 49; Ioan Adam, *Între sunet şi sens*, „Scânteia tineretului", 1980, 24 ianuarie; Laurian Arghir, *„Idealuri"*, „Pentru patrie", 1983, 3; Dan Zamfirescu, *„Idealuri"*, SPM, 1983, 13; Artur Silvestri, *„Saturnalii"*, LCF, 1984, 1; Rotaru, *O ist.*, III, *488–489*; Ulici, *Prima verba*, III, *147–148*; Cristea, *A scrie, 274–278*; Lovinescu, *Unde scurte*, IV, *168–173*; I. Funeriu, *Editorialişti români*, Timişoara, 1996, *129–148*; Micu, *Ist. lit.*, *356*; Cristian Teodorescu, *România resentimentară*, RL, 2000, 48; Gabriel Andreescu, *Elitele și societatea lui Vadim Tudor*, OC, 2000, 41; *Dicţ. scriit. rom.*, IV, *593–595*; Cristian Teodorescu, *Ieșirea la atac a lui C.V. Tudor*, RL, 2003, 8; Ion Bogdan Lefter, *Două portrete*, OC, 2003, 171; Sever Meșca, *Corneliu Vadim Tudor sau Compromiterea naționalismului românesc*, București, 2004; Carmen Mușat, *Sfidarea memoriei*, OC, 2004, 242; Mircea Mihăieș, *Consilierii Securității*, RL, 2006, 31; Bogdan Ghiu, *(Ne)cazul Vadim*, OC, 2006, 81; Popa, *Ist. lit.*, II, *256–258*. ***D.Mc.***

TUDOR, Iorgu (pseudonim al lui Gheorghe Todorov; 1.II.1885, Stâncăuți–Bălți – 29.XII.1975, București), prozator, istoric literar, ziarist. Fiu al lui Ștefan Todorov, agricultor, **T.** urmează o școală pedagogică. Va lucra ca învățător și inspector școlar la Chișinău. Participă la luptele din Galiția, fiind ofițer în armata țarului. Din 1917 se încadrează în mișcarea de eliberare națională. La 27 martie 1918, în calitate de deputat în Sfatul Ţării, votează unirea cu România. A fost președinte al Secției culturale a Comitetului Central Militar din 1917, e desemnat viceprimar al Chișinăului (1920, 1932–1933), figurează între inițiatorii Societății Scriitorilor din Basarabia, în al cărei comitet de direcție va fi ales în 1940. În perioada interbelică, împreună cu Speranța Tudor, soția sa, patronează la Chișinău un cenaclu al scriitorilor. După invazia trupelor sovietice, în iunie 1940, se refugiază în partea dreaptă a Prutului.

T. a debutat în 1904 cu o „baladă romantică", *Hoțul*, compusă în limba rusă. Desfășoară o susținută activitate de ziarist, fie publicând în reviste și gazete din Chișinău, fie scoțând numeroase publicații culturale, literare, pedagogice și sociale în limbile română și rusă sau bilingve. „Jurnalul începătorilor" (tipărit în rusește) este prima revistă fondată de el, în 1911, la Chișinău, destinată publicării „operelor" unor tineri debutanți. Un an mai târziu inițiază o gazetă intitulată „Învățătorul basarabean", care trebuia să fie editată tot în rusește, dar autoritățile nu îi vor permite apariția. Din revista „Făclia țării", la care figura, sub numele G. S. Todorov, ca secretar de redacție, nu va ieși, în 1912, decât un număr. Va fi, în continuare, redactor la „foița populară" „Pământ și voie" (1917), la periodicele politice „Basarabia" (1919–1923), „Bessarabskii vestnik" (1919), dar și la săptămânalele de literatură „Cununa de spini" (1919) și „Poetul" (1921, 1931, 1937–1938), ultimul fiind editat și cu o versiune în rusește. **T.** are și alte proiecte ziaristice, dintre care unele se vor realiza. Între 1917 și 1932 conduce, în calitate de director, „Soldatul moldovan", „gazetă politică pentru soldați și țărani". Se adaugă, în aceeași intenție lăudabilă de culturalizare și de acțiune politică democratică, „Basarabia" (1929–1930) și „Cuvânt moldovenesc" (1926–1939, serie nouă a gazetei cu același titlu scoasă între 1913 și 1921), la care e redactor, publicație editată sub egida filialei basarabene Astra și a Fundației Culturale Regale. Un rol însemnat în restructurarea și dinamizarea vieții intelectuale și literare din Basarabia o au și alte periodice scoase de **T.**: „Moldova de la Nistru" (1920–1925), „revistă ilustrată" unde asigură direcția literară, „Pe drumuri nuoi" (1924), „revistă literară, socială și pedagogică", „Raza" (1931–1944), săptămânal „al conștiinței românești", la care se află alături de preotul Vasile Ţepordei, „Itinerar" (1938–1940), profilat pe „literatură și artă", în continuarea preocupărilor de la „Poetul", aici fiind director și asociindu-l un timp la realizarea revistei pe Sergiu Matei Nica, precum și „suplimentul literar-artistic" al hebdomadarului în limba rusă „Molva", îngrijit de el între 1932 și 1937. Semnează frecvent cu pseudonime: I. T-ov, T. Odorov, Gheorghe To-v, I. T. Todorov, George Tudor, Iurii Amaro, Stâncăuțeanu, Gh. Stâncă, Iorgu

Vârtej ș.a. Pe lângă strădania managerială, în toate acestea **T.** este prezent cu versuri, schițe și cu publicistică militantă, de factură superior culturală (articole și contribuții de istorie literară, recenzii și note privitoare la actualitatea literară ș.a.). Alături de poeziile cu caracter religios din „Luminătorul", compuse în preajma Primului Război Mondial, i-au apărut și altele, rod al experienței dure de pe frontul galițian, cum sunt și câteva povestiri. O contribuție cu totul remarcabilă este însă sinteza istorică *Mișcarea cultural-socială în Basarabia după Unire. 1918–1944*, apărută în 1976. Nu a apucat să o vadă tipărită, dar o depusese într-o variantă dactilografiată la principalele biblioteci din țară.

SCRIERI: *Sub steagul străin (Povestire din vremuri grele de război)*, Lemberg, 1915; *Urme sfinte*, Chișinău, 1940; *Bezne*, Chișinău, 1940; *Nervi și flăcări*, Chișinău, 1940; *Mișcarea cultural-socială în Basarabia după Unire. 1918–1944*, București, 1976.

Repere bibliografice: *Figuri contemporane din Basarabia*, Chișinău, 1939, *132*; M. Itkis, F. Levit, *Înaintea marii cotituri*, „Nistru", 1967, 3; *Istoria literaturii moldovenești*, II, Chișinău, 1988, *621–623*; Sava Pânzaru, *Un scriitor puțin cunoscut: Gh. Todorov*, RLSL, 1990, 6; Chiril Aldea-Cuțarov, *Un animator al culturii basarabene – Iorgu (Gheorghe) Tudor*, „Glasul națiunii", 1992, 1 mai; Cimpoi, *Ist. lit. Basarabia, 26*; *Dicț. Chișinău, 533–534.* **S.P., R.Z.**

TUDOR Octavian (12.XII.1939, Brăila), prozator, publicist.

Este fiul Corinei Tudor (n. Rusu), muncitoare, și al lui Tudor Tudor, funcționar. A urmat clasele primare și gimnaziale în orașul natal (1947–1953), după care a frecventat Liceul Militar din Iași (1953–1956), Școala Tehnică de Aviație din Mediaș (1956–1958) și Școala Tehnică de Arhitectură din București (1959–1962). În 1969 a absolvit Facultatea de Limba și Literatura Română din cadrul Universității din București. Începând cu 1958 a lucrat ca lăcătuș, tâmplar, conductor arhitect, iar din anul III de facultate s-a angajat (inițial cu dispensă de frecvență) la „Viața studențească" și la „Amfiteatru". În 1975 a fost transferat la „Flacăra", unde a îndeplinit funcția de șef de secție (cultură, știință, reportaj), apoi pe aceea de secretar de redacție. După 1989 a fost redactor sau colaborator, susținând rubrici zilnice sau săptămânale, la „România liberă" („Dus-întors"), „Academia Cațavencu", „Național" („Scriitor la ziar"), „Jurnalul național" („Scriitorul de la pagina 3"), „ProSport", „Gazeta sporturilor". Pasiunea sa pentru pictură a motivat scrierea a numeroase articole de critică și a șapte monografii de artă. Din 2005 s-a făcut remarcat un timp și în ipostaza de analist politic TV. A debutat cu proză în „Luceafărul" (1961), iar editorial cu volumul *Povestiri diferite* (1968). A obținut Premiul Asociației Scriitorilor din București (1981).

Două faze clar delimitate temporal, însă omogenizate printr-un stil narativ care nu a suferit niciodată transformări de substanță, caracterizează proza lui **T.** Atât cele opt cărți cuprinzând povestiri sau microromane apărute între 1968 și 1991, cât și nenumăratele momente și schițe rezultate de pe urma colaborării la diverse cotidiene și reunite în volum începând cu 1996, împărtășesc un așa-zis „romantism ironic" (Nicolae Manolescu), anume îmbinarea atent controlată dintre „candoarea percepției", „pronunțată până la sentimentalism", și reflexivitatea ironico-sarcastică, „ghidată de relativism și scepticism" (Laurențiu Ulici). Admirator declarat al lui Cehov și al lui I.L. Caragiale, vădind înrudiri stilistice și de viziune cu Kafka, Urmuz sau Cortázar, **T.** este interesat de simulacrele, când absurde, când burlești, ale realului, mai precis de situațiile în care mediocritatea, banalitatea și rutina manifestă transcenderi bovarice. Personajele sale simt „enorm" și văd sau aud „monstruos" nu fiindcă li s-a ivit șansa de a trăi în orizontul misterului, nu datorită vreunei capacități aparte de a atinge abisalul ființei, ci tocmai din cauza credinței iluzorii că platitudinea deplină a vieții lor trebuie să camufleze un sens profund ori măcar superior. Tineri abulici și anoști, bărbați afectați de criza vârstei de mijloc ori bătrâni dintotdeauna conformiști se confruntă subit cu evenimente și experiențe insolite sau stranii, care le-ar putea prilejui reinventarea identitară, însă sfârșesc prin a le confirma mediocritatea. Rezultă un spectacol tragicomic, al revelațiilor bufe, învăluit – în cărțile publicate până în 1989 și în tripticul *Motivul. Afară din joc. Celălalt* (1991) – prin parabole, alegorii și înscenări onirice, în maniera prozei românești a anilor '60–'70,

sau prin inserturi textualiste de factură optzecistă. Urmărind fire narative înlănțuite adeseori complet aleatoriu și planuri temporale arborescente, dacă nu de-a dreptul în mișcare browniană, povestirile lui **T.** reflectă inconsistența unei realități alienante, populate de ființe lipsite de energia sau de imaginația necesară inițierii luptei cu inerția. Un bătrân mitoman trece dintr-un tren în altul pentru a captiva călătorii cu eroismele sale închipuite. Cu un ochi de sticlă, cu picioarele strâmbate, clavicula ruptă, optsprezece schije în stomac, fără o mână, un plămân, splină și ficat, protagonistul devine prototipul povestașului robotizat ale cărui istorisiri plictisesc în loc să emoționeze (*Carol, soldat și călător*). Un tânăr adresează scrisori de amor unei doamne sterile sentimental, fascinându-l doar pe soțul acesteia (*O povestire de dragoste*). O văduvă a unui fost om de serviciu în diverse ministere, pasionat de colectarea ziarelor uitate prin birouri, modelează din stivele care i-au invadat toate camerele o lume mult visată a comodității mic-burgheze (legume și fructe exotice, mobilă, canapea, șifonier, covor persan, televizor color etc.), murind subnutrită imediat după ce o cocă de hârtie ia chipul său (*Anul de hârtie*). Gemeni univitelini, Romulus și Remus Alexandrescu se îndrăgostesc de gemenele univiteline Eleonora și Teodora Marinescu, dar, chiar în ziua căsătoriei, se lămuresc că sentimentele lor intense au fost îndreptate către gemenul greșit (*Gemeni iubind gemene*). Derutante sunt și tramele ori perspectivele narative din microromanele lui **T.**, mai ales că toate abordează o tematică unică – precaritatea identității umane. Pentru a o configura, bidungsromanul în răspăr *Noiembrie viteză* (1975), parodicul roman de dragoste *Sortiți iubirii* (1988) și falsele romane polițiste *Banda lui Möbius* (1978), *Firul principal* (1985), *Motivul. Afară din joc. Celălalt* prezintă relații de iubire, de prietenie, de familie veșnic defazate, biografii răvășite, răsturnări sau aglutinări ale verosimilului și fantasmagoricului, inversări și confuzii de roluri, prolepse, analepse și elipse într-o succesiune halucinantă, epiloguri care încalcă burlesc logica acțiunii. „Realul și irealul sunt numai o chestiune de opțiune” decretează, în *Firul principal*, Castor Miclescu, anonimul bibliotecar reconvertit, grație unui amor fulgerător, în detectiv, iar protagonistul celui mai valoros roman al lui **T.**, *Noiembrie viteză*, un aventurier cu un nume de sorginte indoeuropeană imposibil de reprodus, demonstrează cât de importantă rămâne această incertitudine pentru noua realitate a simulacrelor. Mult mai tranzitive și mai convenționale compozițional sunt prozele „foarte scurte” scrise inițial pentru a fi publicate în cotidiene de mare tiraj. Neschimbată rămâne doar perspectiva narativă empatic-ironică prin care e filtrat banalul existențial, evidentă inclusiv în fragmentele de poetică explicită: „Norocul meu a fost că-mi place să muncesc tot timpul, că am o conștiință de tâmplar sau de mecanic: mă așez zilnic în fața mașinii de scris fără să mă întreb de ce” (*Întrebare și răspuns*); „Dovada că numai banalul e interesant, nu excepționalul, o avem în erori” (*O meserie: scriitor la ziar*). Iar în lumea românească (post)comunistă, gama malformațiilor care compun imediatul vieții se dovedește nesfârșită, fiind ușor de sesizat atât în mediul politic îndatorat tarelor de mentalitate și de comportament ale vechiului regim, cum reiese cu precădere din *Tratat de înjurături* (I–II, 1996–1997, în colaborare cu desenatorul Ion Barbu), cât și în toate punctele nodale ale societății românești de tranziție. Dezvoltând adeseori subiecte și abordări „incorecte politic”, narațiunile de câte o pagină ale lui **T.** scrutează majoritatea fetișurilor și mitologiilor contemporane, de la visul americano-canadian (*America*, *Cina cu un miliardar*, *Motanul american*, *Destinul*) la capitalismul neaoș și la dificila integrare în Europa – mai ales în *Povestiri* (1999), și în *Oameni normali* (2000) până la mania televizualului și a reșapării securiștilor în *Povestiri la cafeaua de dimineață* (2007). Scriitorul-publicist imaginează până și un corespondent actualizat al antebelicului Mitică, Vasile B., întruchipare a românului bulversat de libertatea postdecembristă, căruia nu i se întâmplă mai nimic, nici măcar metamorfozarea într-un gândac, de vreme ce „naturalul a ajuns o problemă socială, iar normalitatea o vinovăție” (*Personaj*). Dincolo de opacitatea câtorva narațiuni din prima etapă și de manierismul celei de-a doua perioade, proza lui **T.** demonstrează încă o dată că scrisul profesionist, care relativizează aura creatorului inspirat, poate produce literatură de o certă valoare.

SCRIERI: *Povestiri diferite*, București, 1968; *Noiembrie viteză*, București, 1975; *Banda lui Möbius*, București, 1978; *Istoria unui obiect perfect*, București, 1981; *Mihai, stăpânul, și sluga lui, Mihai*, București, 1983; *Florin Niculiu*, București, 1984; *Firul principal. Cuadratura cercului*, București, 1985; *Sortiți iubirii*, București, 1988; *Vermeer și criticii săi*, București, 1988; *Motivul. Afară din joc. Celălalt*, București, 1991; *Tratat de înjurături* (în colaborare cu Ion

Barbu), I–II, București, 1996–1997; *Povestiri,* București, 1999; *Oameni normali*, București, 2000; *248 de povestiri*, București, 2001; *Momente. Schițe. Însemnări*, București, 2002; *Pictori români uitați,* București, 2003; *Proști, dar mulți,* București, 2003; *Povestiri foarte scurte. Întâmplări interesante din viața lui Vasile B. Caiet cu subiecte*, București, 2004; *Alte povestiri*, București, 2005; *Jean Cheller*, București, 2005; *Povestiri alese*, I–II, București, 2006; *Povestiri la cafeaua de dimineață*, Iași, 2007; *Un artist al Casei Regale. Ottilia Michail-Oteteleșanu*, București, 2008; *Alte povestiri la cafeaua de dimineață*, Iași, 2009; *Viața și opera pictorului Sever Burada*, București, 2011; *Tablouri frumoase, autori necunoscuți*, București, 2011; *Carul cu boi*, București, 2012; *Jurnal de subiecte pentru povestiri, comedii și romane mici*, București, 2012.

Repere bibliografice: Valeriu Cristea, *Sursele omenescului*, RL, 1976, 2; Nicolae Manolescu, [*Tudor Octavian*], RL, 1976, 9, 1981, 17, 1983, 35; Val Condurache, *„Noiembrie viteză"*, CL, 1976, 3; Voicu Bugariu, *Fals roman polițist*, LCF, 1978, 10; Mircea Scarlat, *„Banda lui Möbius"*, RL, 1978, 20; Iorgulescu, *Scriitori*, *254–256*; Alex. Ștefănescu, *Viața filmată cu acceleratorul*, RL, 1983, 23; Valentin F. Mihăescu, *„Mihai, stăpânul, și sluga lui, Mihai"*, LCF, 1983, 35; Ulici, *Lit. rom.*, I, *364–368*; Marius Chivu, [*Tudor Octavian*], RL, 2002, 4, 2004, 15; *Dicț. scriit. rom.*, IV, *595–598*; Holban, *Portrete*, *221–227*; Pavel Șușară, *Uitarea la români*, RL, 2003, 44; Simuț, *Reabilitarea*, *324–326*; Florina Pîrjol, *Concentrate de proză*, CLT, 2005, 4; Holban, *Ist. lit.*, II, *132–139*; Cătălin Mihuleac, *Tudor Octavian, inventatorul de subiecte*, CL, 2007, 8. ***Cs.B.***

TUDOR, Sandu (pseudonim al lui Alexandru Teodorescu; 22.XII.1896, București – 17.XI.1962, Aiud), poet, eseist, gazetar. Este fiul Sofiei și al lui Alexandru Teodorescu, consilier, apoi președinte al Înaltei Curți de Conturi. Face clasele primare la București, pe cele liceale la Ploiești, se înscrie la Academia de Arte Frumoase din Capitală, întrerupând după un an, e mobilizat (1916–1920), se înrolează ca ofițer în marină la Constanța (1922–1924), reluându-și studiile universitare de filosofie și de teologie la revenirea în București, interval în care va fi și secretar la Universitate. O călătorie la Muntele Athos, în 1928, îi pecetluiește destinul. Debutează cu versuri la „România nouă", în 1921, își continuă activitatea de poet și gazetar la „Farul" (Constanța, 1922). Primul volum de versuri, *Comornic*, îi apare în 1925. Mai colaborează la „Gândirea", „Lumea", „Sinteza", „Tiparnița literară", „Convorbiri literare", „Contimporanul", „Cuvântul" ș.a., iar mai târziu scoate revista „Floarea de foc" (1932–1933, 1936) și este directorul ziarului „Credința" (1933–1937). Cu o psihologie febrilă, cu un temperament inflamabil, sceptic în privința capacității filosofiei și științei de a formula adevăruri esențiale despre existență, dar având o încredere neclintită în posibilitatea de cunoaștere prin revelație, **T.** a devenit un contestatar tot mai vehement al modului de viață contemporan. Apropiat, inițial, de cei mai de seamă frondeuri „bântuiți de patima de foc a Duhului înnoitor" (Eugen Ionescu, Mircea Eliade, Emil Cioran ș.a.), el visează, în articolul-program din „Floarea de foc", „un stil arzător cum sunt flăcările", menit să demoleze o ordine spirituală „hâdă", falsă și să reformeze viața socială. Revoltat împotriva politicianismului și a arivismului, convins de nocivitatea unor aspecte ale culturii și civilizației occidentale, găsește repere și modele în ortodoxie, în tradiția românească de tip voievodal. Deviza ziarului său – „Credința noastră e să înfăptuim «Țara slobodă și duhovnicească»" – este pusă în practică prin atacuri dure la adresa unor persoane și realități politice, sociale, culturale, între care și gruparea Criterion. Este oripilat de ideologia și de practicile legionare („prostie și violență de brută", „școala demonismului"), de ascensiunea extremei drepte europene (Mussolini – „gorila cu cască și mască", Hitler – „bestia blondă"), care ducea o politică de „barbarizare în masă". Constatând ineficiența unei astfel de lupte, se axează pe promovarea spiritului ortodox, mai întâi în rubrica „Picături din apa vie", apoi în articolele din „Sfarmă–Piatră" (1938–1941). Între 1939 și 1942 este mobilizat, apoi internat în lagărul de la Târgu Jiu, împreună cu alți scriitori și ziariști. După război renunță la activitatea publicistică în favoarea practicii religioase propriu-zise, se retrage la mănăstirea Antim din Capitală, unde se va și călugări în 1948 sub numele Agaton, cu începere din 1945 devenind factorul coagulant al comuniunii isihaste Rugul Aprins al Maicii Domnului. În 1949 e arestat și condamnat pentru „fascism" și activități subversive. Eliberat după trei ani, se reintegrează cinului monahal ca ieroschimonahul Daniil, mai întâi la mănăstirea Neamț, apoi retrăgându-se la schitul Rarău, de unde vine când și când în București, pentru a participa la întâlnirile cu foștii membri ai grupării isihaste. În 1958 e arestat din nou, implicat în procesul „grupului de la Antim" (cu V. Voiculescu, Dumitru Stăniloae, Alexandru Mironescu ș.a.), condamnat la 25 de ani temniță grea și deținut la Gherla. Se stinge în închisoarea din Aiud, aruncat într-o groapă comună, fără ca data morții să fie multă vreme cunoscută. Activitatea lui începe să

fie redescoperită după 1989, când i se editează o serie de scrieri în versuri și proză, precum și câteva volume de exegeză teologică, de meditații și cugetări, fiind recunoscut ca un spirit care a revigorat credința și ca un martir al acesteia.

Poetul **T.**, rănit că lumea e trecătoare și aleatorie, „făr-de țel, făr-de stăpân”, are o viziune sumbră, o vizibilă disponibilitate pentru reverii paseiste, ca în prima parte a volumului *Comornic.* Din călătoria onirică în trecut survin câteva imagini disparate, pictând tablouri stranii, întunecate. Temele, peisajele se schimbă, dar stările eului atestă aceeași trăire agonică: un port în amurg e ca un imens cimitir dominat de crucile catargelor, lumea seamănă cu un vas fantomă plutind bezmetic în întuneric și nemărginire, toamna și iarna nasc „stanțe triste”, ca într-o părăsire sfâșietoare, când „zdrențele de gânduri moarte” nu îi mai pot oferi omului decât viziunea propriei înmormântări. Profund nefericit de ceea ce îi oferă cunoașterea sau trăirea laică, poetul invocă revenirea la credință, jinduind o învestitură mesianică, pe care să i-o acorde Dumnezeu: „Rodește în mine fruct sonor Cuvântul”, pentru a hrăni pe cei flămânzi de nemurire, pentru a scrie „versete” maiestuoase ca pașii profeților, „covârșitoare mistere/ iluminând cuvinte” aducătoare de pace în suflete. Și după 1925 **T.** va publica versuri în periodice, încercând să transpună experiențe lăuntrice, revelații religioase, totuși într-o manieră cam confuză și bruscată de intensitatea arderilor. Poet reprezentativ al gândirismului, va da în *Suire lăuntrică* („Gândirea”, 1931) descrierea unui extaz, o furișare în imensitatea ființei interioare, unde eul prinde aripi și, într-o încordare supremă, ajunge „în vârful vremii”, iar aici are, vag, revelația divinității. Mai mult, poetul compune, după canonul ortodox, *Acatistul preacuviosului părintelui nostru Sf. Dimitrie cel Nou, boarul din Basarabov* (1942), o hagiografie unde cursul baladesc-narativ e întrerupt ciclic de condace și icoase, pline de rugi dramatice, febrile, de invocări ale Creatorului, comentarii teologice și meditații filosofice, încheiate invariabil cu ideea că fără Dumnezeu viața e vană: „Tremur ca salcia, Doamne, când sunt departe de tine/ Îndoiala îmi umple ființa”. Mai târziu va scrie un *Imn-acatist la Rugul aprins al Maicii Domnului* (apărut la Madrid, în 1983) și alte poeme de acest gen, publicate postum în culegerile intitulate *Acatiste* (1997, 1999). Un grupaj, *Poezii religioase*, inserat în volumul *Taina Rugului Aprins* (1999), confirmă neîncetata ardere a unui spirit situat „dincolo de așteptare,/ dincolo de bunătate, dincolo de aflare”, „umblând pe sfârcurile singurătății,/ către pierduta cale a Domnului,/ la înălțimea morții și a somnului./ Fără amintiri, fără gânduri, fără plângeri” (*Anahoree*). Totuși, în ultima sa scriere în versuri, *Hrisovul clipelor* („o parabolă în ton de baladă” publicată întâi în revista „Ethos”, Paris, 1975), poetul mistic, halucinat și cețos, aproape unic în literatura română, revine la reveriile medievale, imaginând o stranie întâmplare tragică la o curte voievodală, ca o ilustrare a certitudinii că moartea rămâne suprema realitate. **T.** a scris și proză, *Cartea Muntelui Sfânt* (inițial apărută fragmentar în „Gândirea”, 1930) fiind o combinație de lirism cu relatări ale unor întâmplări considerate „semne” revelatoare din călătoria la Muntele Athos. Cele câteva comentarii critice despre poezia lui **T.** relevă amestecul de tradiționalism și modernism, recunosc o anumită virtuozitate și originalitate a lirismului și a versificării, remarcând caracterul personal al imaginației, înclinată preponderent spre transfigurare picturală. Cum versurile devin la el tot mai mult o formă a trăirii religioase, iar gazetăria este mai adecvată și mai utilă pentru cunoaștere și reconstrucție socială, **T.** a fost apreciat ca un gazetar percutant și ca un important scriitor religios.

SCRIERI: *Comornic*, București, 1925; *Acatistul preacuviosului părintelui nostru Sf. Dimitrie cel Nou, boarul din Basarabov,* București, 1942; *Imn-acatist la Rugul Aprins al Maicii Domnului*, Madrid, 1983; ed. *(Acatiste)*, pref. Bartolomeu Valeriu Anania, București, 1997; *Taina Rugului Aprins,* îngr. și pref. Gheorghe Vasilescu, postfețe Bartolomeu Valeriu Anania, Alexandru Mironescu, Sofian Boghiu, București, 1999; *Scrieri*, I, îngr. Alexandru Dimcea, București, 1999; *Acatiste*, îngr. Alexandru Dimcea, București, 1999; ed. îngr. Alexandru Dimcea și Gabriela Moldoveanu, București, 2009; *Colindul mocanului*, îngr. Nicolae Scurtu, postfață Pericle Martinescu, București, 1999; *Caietele preacuviosului părinte Daniil de la Rarău (Sandu Tudor)*, I–IV, îngr. Alexandru Dimcea, București, 2000–2003; *Ce e omul?*, îngr. Alexandru Dimcea, București, 2003.

Repere bibliografice: C. Gane, *„Comornic”*, CL, 1925, iulie–august; Noica, *Semnele*, *240–242*; Lovinescu, *Ist. lit. rom. cont.*, III, *435–436*; Călinescu, *Opere*, I, *384*, *616–618*; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *801*, *Ist. lit.* (1982), *885*; Crohmălniceanu, *Literatura*, II, *320–322*, *615–616*; Micu, *„Gândirea”*, *641–646*, *834–835*; Carandino, *De la o zi*, I, *166–170*; Ovidiu Vuia, *„Imnul-acatist la Rugul Aprins al Maicii Domnului”*, „Libertatea” (New York), 1985, 31; Mircea Eliade, *Memorii*, I, îngr. și pref. Mircea Handoca, București, 1991, *308–312*; Arșavir Acterian, *Cum am devenit creștin*,

București, 1994, *1–9*; André Scrima, *Timpul Rugului Aprins*, îngr. Anca Manolescu, pref. Andrei Pleșu, București, 1996, *101–180*; Alexandru Mironescu, *Calea inimii*, îngr. Răzvan Codrescu, pref. Virgil Cândea, București, 1998; Dan Stanca, *Poezia incendiată de credință*, JL, 2000, 1–2; *Dicț. scriit. rom.*, IV, *598–599*; Constantin Jinga, *Ieroschimonahul Daniil Sandu Tudor – omul și opera*, București, 2005; Cernat, *Avangarda*, *151–152*, *236–237*; Mihai Rădulescu, *Sandu Tudor și „Floarea de foc"*, Vatra Dornei, 2008; Popa. *Ist. lit.*, I, *234–235*; *Ieroschimonahul Daniil Sandu Tudor și Rugul Aprins, de la mănăstirea Antim la mănăstirea Rarău*, coordonator Aurelia Bălan-Mihailovici, Deva, 2010; Ioana Diaconescu, *Scriitori în Arhiva CNSAS*, București, 2012, *85–92*; Paraschiv Cleopa, *Starețul Daniil de la Rarău și Rugul Aprins*, Făgăraș, 2012. ***C.T.***

TUDOR, Ștefan (pseudonim al lui Ștefan Melnic; 24.XII.1941, Cureșnița – Soroca), prozator. A absolvit în 1964 Facultatea de Filologie la Institutul Pedagogic „Alecu Russo" din Bălți. Funcționează ca profesor de franceză, redactor la Teleradio-Moldova (1966–1976), redactor la Comitetul de Stat pentru Edituri, Poligrafie și Comerțul cu Cărți (1976–1978), corespondent la „Scânteia leninistă" (1978–1981), apoi la revista „Alunelul", unde din 1997 e redactor-șef.

T. debutează editorial cu cartea de povestiri pentru copii *Casa puiului de soare* (1973). A rămas fidel acestui tip de literatură, scrisă simplu, cald, accesibil, adecvată vârstei inocente, și a mai semnat cărțile *Verde-căpitan și echipa lui* (1975), *Avionul* (1980), *Grănicerul* (1982), *Mi-i dor de iepuraș* (1985), *Mingea fermecată* (1988), *Pomul fermecat* (1995) ș.a. E prezent și în domeniul publicisticii, dezvăluind în câteva cărți, situate între evocare narativă și restituire documentară, aspecte ale unor perioade dramatice: *Poveste amară* (1992, în colaborare), *Satana pe Pământ* (1992), aici fiind cuprinse „mărturii despre anii de foamete și deportări", tulburătoare prin autenticitate și directețe.

SCRIERI: *Casa puiului de soare*, Chișinău, 1973; *Verde-căpitan și echipa lui*, Chișinău, 1975; *Comandant în vacanța de vară*, Chișinău, 1976; *Avionul*, Chișinău, 1980; *Grănicerul*, Chișinău, 1982; *Mi-i dor de iepuraș*, Chișinău, 1985; *Mingea fermecată*, Chișinău, 1988; *Coroana de regină*, Chișinău, 1989; *Băiețelul din balon*, Chișinău, 1991; *Poveste amară* (în colaborare), Chișinău, 1992; *Satana pe pământ – mărturii despre anii de foamete și deportări*, Chișinău, 1992; *Pomul fermecat*, Chișinău, 1995; *Drepturile tale*, Chișinău, 2000; *Răzvrătiți contra regimului*, Chișinău, 2004.

Repere bibliografice: Andrei Țurcanu, *Poezia gesturilor inocente*, „Nistru", 1974, 11; Ion Ciocanu, *Pomul limbii române*, „Florile dalbe", 1996, 26 ianuarie; Claudia Partole, *Onestitate și cumsecădenie: scriitorul Ștefan Tudor*, „Florile dalbe", 2001, 20 decembrie; *Dicț. Chișinău*, *535–536*. ***I.C.***

TUDOR-ANTON, Eugenia (22.IX.1930, Brăila – 2011, București), critic și istoric literar, editoare, prozatoare.

Este fiica Gherghinei (n. Vrânceanu) și a lui Ion Nicu Tudorică, mecanic-ajustor. Urmează școala primară și liceul la Brăila (1940–1949), iar Facultatea de Filologie la Universitatea din București, absolvind în 1953. Până în 1985, când s-a pensionat, este redactor și șef al secției de critică la „Viața românească". Debutează la aceeași revistă, în 1953, cu un articol despre George Coșbuc. A mai colaborat la „Gazeta literară", „România literară", „Luceafărul", „Contemporanul", „Cronica", „Tribuna", „Revista de istorie și teorie literară", „Jurnalul literar", „Cotidianul" ș.a. Prima carte, *Pretexte critice*, îi apare în 1973, urmată de *Ipostaze ale prozei* (1977) ș.a. Se afirmă însă și ca prozatoare, cu romanele *Caruselul* (1974), *Prețul singurătății* (1981; Premiul Uniunii Scriitorilor), *Vară vrăjmașă* (1985). Ca istoric literar și editoare, a îngrijit scrieri ale Hortensiei Papadat-Bengescu: *Teatru* (1965), *Opere* (I–V, 1972–1988), *Opere* (I–III, 2012, în colaborare cu Gabriela Omăt). Înainte de a se căsători cu prozatorul Costache Anton a semnat și Eugenia Tudor.

Cu excepția câtorva poeți comentați în volumul *Pretexte critice*, **T.-A.** e preocupată aproape în exclusivitate de „ipostaze ale prozei", mai cu seamă ale romanului, glosând, nu o dată penetrant, pe marginea operei Hortensiei Papadat-Bengescu, a lui G. Ibrăileanu, Zaharia Stancu, Geo Bogza, Marin Preda, Eugen Barbu, Fănuș Neagu, D. R. Popescu, Laurențiu Fulga, Augustin Buzura, Al. Ivasiuc ș.a. Un interes constant manifestă pentru literatura scrisă de femei: Cella Serghi, Margareta Sterian, Ticu Archip, Georgeta M. Cancicov. Observatoare atentă a fenomenului literar, spirit asociativ, mânuind un stil alert, **T.-A.** susține câteva idei fertile pentru proza

contemporană. În calitate de cronicar literar, preferă să elogieze decât să respingă o carte, act pe care îl face, de obicei, cu reținere. Studiul monografic *Hortensia Papadat-Bengescu, marea europeană* (2001) îi oferă analistei posibilitatea de a releva virtuțile unei creații prozastice exemplare. Examinând întreaga operă a scriitoarei, exegeta îi demonstrează valoarea excepțională, dată de convertirea, în romane, a confesiei din primele scrieri în „observație rece, tăioasă, necruțătoare", în scrutarea lumii românești urbane cu „ochiul rece al adevărului". E ceea ce și-a propus, de altfel, cu mijloace personale, și **T.-A.** însăși, în romanele sale. Caracteristice sunt propensiunea spre introspecție, autoanaliza, interesul pentru adolescență, pentru psihologia ei difuză, personajul principal fiind mai ales fata puberă, cu febrele amăgirilor și dezamăgirilor (*Caruselul*, *Vară vrăjmașă*), varietatea caracterelor (ipocriți, profitori, invidioși, bârfitori, snobi, mediocri, servili, impostori, parveniți, cinici, egoiști), de unde și tenta subliniat critică, specifică romanului de moravuri, tendința spre caricatură, ironia și tonul caustic (ca în *Caruselul*), tehnica modernă a jurnalului (în *Prețul singurătății* și *Vară vrăjmașă*). Mai conturate apar unele experiențe dramatice, ca în *Vară vrăjmașă*, unde protagonistul, Matei, om drept și bun, devine victimă pentru că se împotrivise colectivizării forțate. Se întretaie aici două romane, unul al vieții de provincie, al micilor artiști și al mediului didactic (amintind *Brațul Andromedei* de Gib I. Mihăescu), roman dominat de figura caricaturală, întru totul memorabilă, a profesoarei Artemiza (Miza) Pârlog, tip de fată bătrână, închipuită și ahtiată de parvenire, și romanul Melaniei, soția lui Matei, și al familiei sale, care traversează o dramă. Roman de moravuri, mai ales în prima parte, *Vară vrăjmașă* este și unul de atmosferă, o atmosferă grea, peste care apasă suspiciunea, mentalitatea dogmatică a activiștilor, așa-zisa „morală proletară", tragediile „luptei de clasă". De aici, și valoarea lui de document. Cel mai izbutit este însă *Prețul singurătății*, roman de un realism crud și totodată carte animată de o aspirație spre ideal și de un fior de poezie. Prin sondaje în timp se ajunge la momente tragice ale istoriei dinainte de al Doilea Război Mondial, precum anii terorii legionare sau ai perioadei '50, faimoasa perioadă a „cotelor", a „înscenărilor", a „vigilenței", a „vânătorii de vrăjitoare". Protagoniștii au destine similare, ei au de luptat cu favoritismele și impostura, cu demagogia și oportunismul, cu minciuna și spiritul de șicană, cu ticăloșia. Folosind un limbaj colocvial nu o dată colorat, autoarea apelează și acum la jurnal și la investigația psihologică. Alternanța de confesiune și relatări „obiective", precum și adăugarea, aparent dezordonată, de straturi peste straturi, ce leagă mereu trecutul de prezent, conferă cărții o factură modernă. Cu *Prețul singurătății* **T.-A.** a dat un roman de analiză și de moravuri, de atmosferă, cu explicite și îndrăznețe, pentru epocă, implicații politice, de aici venind și succesul cărții. Martoră avizată a vieții literare, **T.-A.** a consemnat în *Jurnal. 1955–1980*, volum apărut în 2006, impresii, notații, amintiri, radiografiind, uneori cu oarece patimă, momente și atitudini din activitatea unor scriitori din perioada realismului socialist (Paul Georgescu, Eugen Barbu, I. Lăncrănjan, Aurel Baranga, Vladimir Colin, Al. Oprea, Ov. S. Crohmălniceanu ș.a.). Rețin, de asemenea, însemnările despre Sanda Movilă, Ionel Teodoreanu sau despre F. Aderca și alți scriitori „uitați" în acea vreme, despre evenimente dramatice precum cutremurul din 1977 ori secvențe ale scenei publice, ale unor realități aflate în continuă schimbare.

SCRIERI: *Pretexte critice*, București, 1973; *Caruselul*, București, 1974; *Ipostaze ale prozei*, București, 1977; *Prețul singurătății*, București, 1981; ed. București, 2006; *Vară vrăjmașă*, București, 1985; *Hortensia Papadat-Bengescu, marea europeană*, București, 2001; *Jurnal. 1955–1980*, București, 2006. **Ediții:** Hortensia Papadat-Bengescu, *Teatru*, pref. edit., București, 1965, *Opere*, I–V, pref. Const. Ciopraga, București, 1972–1988, *Opere*, I–III, introd. Eugen Simion, București, 2012 (în colaborare cu Gabriela Omăt); Sanda Movilă, *Desfigurații. Nălucile. Viața în oglinzi*, pref. edit., București, 1990.

Repere bibliografice: D. Micu, [*Eugenia Tudor-Anton*], CNT, 1973, 18, VR, 1974, 6, RL, 1980, 42, VR, 1981, 11, 1986, 9; Mircea Iorgulescu, *„Caruselul"*, LCF, 1974, 9; Valeriu Cristea, [*Eugenia Tudor-Anton*], RL, 1974, 11, 1977, 49, 1981, 44; Ulici, *Prima verba*, I, *203–204*; Al. Săndulescu, [*Eugenia Tudor-Anton*], VR, 1978, 5, RMB, 1982, 11 604; Edgar Papu, *Claustrare citadină*, CNT, 1981, 42; Eugen Simion, *Un roman de moravuri*, R, 1981, 11; Ioan Holban, *Parabola lui Iov*, RL, 1981, 49; Rodica Florea, [*Eugenia Tudor-Anton*], ST, 1982, 4, T, 1986, 10; Nicolae Mecu, *Anatomia solitudinii*, CL, 1982, 9; Steinhardt, *Critică*, *135–138*; Cornel Munteanu, *„Vară vrăjmașă"*, ST, 1986, 2; Tuchilă, *Privirea*, *252–258*; Steinhardt, *Monologul*, *235–238*; Micu, *Ist. lit.*, *634–635*; Gabriel Dimisianu, *Noi cărți despre „marea europeană"*, RL, 2002, 17; Liviu Grăsoiu, *Încă un jurnal*, CL, 2007, 8; Micu, *Critici prozatori*, *248–260*. ***Al.S.***

TUDOR-MIU, Al. [**Alexandru**] (25.II.1901, Brazi, j. Prahova – 24.VII.1961, Câmpina), poet. Născut într-o familie de țărani (Maria și Anghel Miu), viitorul poet a urmat școala primară în localitatea natală, apoi liceul la Ploiești. La vârsta de nouăsprezece ani se angajează, câteva luni, ca ajutor de laborant la Rafinăria Steaua Română din Câmpina. Între 1920 și 1924 funcționează ca învățător (și director de școală) mai întâi în satul Pantazi, apoi în Rodila-Cricov, din județul Prahova. Din 1925, peste două decenii, este funcționar la Societatea Concordia-Electrica, iar ulterior, din 1948 până la sfârșitul vieții, director al Școlii Electrotehnice din Câmpina. Poetul a avut o existență discretă, departe de tumultul vieții literare și publicistice a Capitalei. Activitatea literară și jurnalistică și-a început-o la „Ploieștii literari", în 1921. Mai colaborează la „Lumea copiilor", „Universul literar", „Contimporanul", „Luceafărul literar și artistic", „Izbânda", „Pământul", „Naționalul nou", „Viața literară", „România literară", „Revista literară", „Caiet de poezie" (suplimentul „Revistei Fundațiilor Regale"), „Viața românească", „Contemporanul" ș.a. A editat și a condus, la Câmpina, câteva gazete social-culturale: „Câmpina" (1927–1929) și suplimentul „Cucu Prahovei" (1928), „Fapta" (1929, realizată împreună cu Geo Bogza și Simion Stolnicu), „Prahova" (1930), „Strada" (1932–1936). Îl cunoscuse pe Geo Bogza în 1928, atunci când acesta scotea, la Câmpina, revista „Urmuz". Din cele cinci numere ale publicației două au fost scrise în întregime de cei doi, între ei statornicindu-se relații de prietenie durabile, în pofida izolării lui **T.-M.** În „Urmuz" a publicat, între altele, un *Madrigal icoană*, dedicat Joséphinei Baker, poem care se remarcă prin faptul că dispunerea în pagină a caracterelor grafice (ticluită de autor, cu minuție și ingeniozitate, pe o mașină de scris cu car mare, apoi fidel reprodusă tipografic în revistă) conferă textului tipărit și o valoare propriu-zis figurativă, iconică, conturul exterior al zațului închipuind silueta celebrei dansatoare în plin elan. E procedeul utilizat de Guillaume Apollinaire în *Calligrammes*, redescoperit pe cont propriu de **T.-M.**, de vreme ce la data apariției poemului – preciza mai târziu Geo Bogza – cei doi tineri scriitori avangardiști nu cunoșteau „caligramele" poetului francez. Debutează în volum cu *Epode*, tipărit în 1932. Poetului i-au mai apărut în timpul vieții două cărți: *Standard. Poeme de petrol și energie* (1934) și *Întâlnire cu pasărea Phoenix* (1947), iar postum, în 1973, se va publica o antologie unde sunt reproduse integral cele trei volume antume, cărora le-a fost adăugată o selecție din poemele apărute în periodice. Scriitorul a lăsat în manuscris ciclul de poeme *Grigorescu*, textele proiectate să alcătuiască volumele *Albastru – poeme de mare*, *Steaua Doftanei*, *Cheia universală*, precum și *Excursii* (reportaje din anii 1929–1946), monografia *Din trecutul de luptă al Câmpinei*.

Reprezentativă pentru **T.-M.** e placheta *Standard. Poeme de petrol și energie*, unde exaltă modernitatea industrială, figurată prin sonde, motoare, pompe, uzine, cuptoare, generatoare electrice, linii de înaltă tensiune, birouri dotate cu mașină de calculat etc., apoi radioul, incendiul de sondă etc., tematica fiind susținută de energetismul expresiei. Pe de altă parte, poetul propune o versiune discretă, neexpozitivă, a sentimentului dezrădăcinării, însoțită de elanuri demofile, de compasiune pentru soarta muncitorului industrial, frecvent un fost țăran. Se percep accente de nostalgie pentru valorile spațiului rural și se remarcă exerciții sensibile de contemplare a naturii. Cântăreț – fără patosul și elanul dinamitard al lui Geo Bogza – al peisajului industrial prahovean interbelic, el evocă, în același timp, cu regret, natura încă neprihănită de modernizare și se preocupă de condiția omului sărman. Sunt schițate, pe alocuri, elementele unei drame generate de conștiința vidului existenței și de angoasă. Colaborarea la „Urmuz" și prietenia cu Geo Bogza i-au adus lui **T.-M.** renumele de avangardist. De fapt, structural reticent față de îndrăznelile extreme ale avangardei, într-o bună parte a producției sale apare mai degrabă ca un postsimbolist, adept al înnoirii mai ales la nivelul lexicului și al recuzitei imagistice. Fascinat de modernitate, ispitit și de postura militantă, permeabil la sugestii expresioniste, ca în remarcabilul poem *Jaz-band cu lăutari țigani*, a dat, în anii '20–'30 din secolul trecut, o poezie asimilabilă unei anumite zone a avangardei interbelice românești. Cel mai „avangardist" text al său e, probabil, *Madrigal icoană*, mai ales prin punerea în pagină. Prin versul propriu-zis, deloc suprarealist, deloc absurd, deloc oniric, deloc hermetic, amintește, ca și prin tonul modern, declamator, de Blaise Cendrars din *Du Monde entier* sau de *Zone* de Apollinaire. În *Întâlnire cu pasărea Phoenix* se înmulțesc accentele unui umanism patetic, propriu atmosferei primilor ani postbelici (chemări la reconstrucție, la o viață nouă etc.). Poetul se acomodează, acum e mai limpede, mai expozitiv, prozodia tradițională e masiv

prezentă, multe poeme fiind alcătuite din catrene rimate. Vigoarea și energetismul versurilor sunt însă în declin, iar meditațiile melancolice pe teme existențiale stau în pragul banalității. Discursul liric tinde totuși uneori spre erotica delicată, spiritualizată, consemnează momente de liniște domestică sau configurează izbutite crochiuri peisagistice, adevărate pasteluri cu figurație silvestră.

SCRIERI: *Epode*, Câmpina, 1932; *Standard. Poeme de petrol și energie*, cu un portret de S. Perahim și desene de Octav Angheluță și Aurel Kessler, București, [1934]; *Întâlnire cu pasărea Phoenix*, Ploiești, 1947; *Întâlnire cu pasărea Phoenix*, pref. Geo Bogza, București, 1973.

Repere bibliografice: Fabius, *Prahova poetică*, „Școala Prahovei", 1931–1932, 18–19; Paul I. Papadopol, *„Epode"*, „Linia nouă", 1933, 10; Constantinescu, *Scrieri*, VI, *92–93;* Mihail Sebastian, *„Standard"*, RP, 1935, 5 158; Simion Stolnicu, *Câmpina peisajului și a visului*, „Naționalul nou", 1937, 944; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *852*, *Ist. lit.* (1982), *937*; Sașa Pană, *Restituiri*, „Revista literară", 1947, 35; Ion Bălu, [*Al. Tudor-Miu*], VR, 1969, 2, APF, 1998, 1–2; Geo Bogza, *Mărturie despre Tudor-Miu*, RL, 1973, 6; Constantin Țoiu, *Reîntâlnire cu Tudor-Miu*, RL, 1973, 25; Aurel Dragoș Munteanu, *„Întâlnire cu pasărea Phoenix"*, FLC, 1973, 33; *Dicț. scriit. rom.*, IV, *599–600*; Nicolae Breb-Popescu, *Alexandru Tudor-Miu – omul și poetul*, „Axioma", 2009, 2. ***N.Br.***

TUDOR PAMFILE, periodic apărut la Dorohoi, lunar din februarie până în decembrie 1923 și o dată la câteva luni din februarie 1924 până în decembrie 1928. Subtitlul „Revistă de limbă, literatură și artă populară" devine, din 1924, „Revistă de muzică, artă populară și folclor", pentru a fi reluat în 1927. Director: Dumitru Furtună. Până în august 1926 comitetul de conducere este alcătuit din Petru Gh. Savin și Mina I. Grădinaru, partea artistică fiind asigurată de Aurelian Borșianu. Inițiatorii publicației își propun să sporească „tot mai mult cunoașterea minunatelor produceri ale poporului, adevărate comori de gândire și simțire, de credințe și datini gospodărești, în care se oglindește sufletul și viața neamului nostru", așteptând de la colaboratorii lor „știri cu privire la folcloriștii ce i-am avut, articole de lămurire, datini și credințe, plugușoare, orații, vorbe adânci, povestiri și legende, cântece de-ale copiilor, o seamă de cuvinte, colinde, vrăji și farmece, cântece bătrânești, povești, glume, ghicitori, împărtășiri arheologice și orice alte texte din cuprinsul literaturii populare scrise" (*Cuvântul cel dintâi*). Rubrica permanentă „Cronica" este susținută de Dumitru Furtună. Studii și articole despre folclor și folcloriști semnează Petru Gh. Savin, Em. Elefterescu, Ioan Răuțescu, S.T. Kirileanu, N. Mateescu, Dobre Ștefănescu, Iosif N. Dumitrescu ș.a. Consistentă este secțiunea consacrată textelor de literatură populară, între culegători remarcându-se N. Mateescu, Petru Gh. Savin, N.I. Dumitrașcu, Const. Șoltuz, D. Urzică, D. Furtună, Ioan Răuțescu, Aurelian Borșianu, Aristide N. Geamănu, Eugen Nicolau. Revista mai conține articole, însemnări sau mărturii despre folcloriștii și scriitorii Tudor Pamfile, Ion Creangă, Alecu Russo, Petre Ispirescu, Artur Gorovei, Mihai Lupescu, Ștefan Stan Tuțescu, Jan Urban Jarník, patru scrisori referitoare la Tudor Pamfile în numărul omagial, dedicat folcloristului (7–12/1928), semnate de Nicolae Iorga, Mihail Sadoveanu, Simion Mehedinți și Ioan Bianu, dar și *De imitatione Christi în românește, contribuție cu privire la traducerile noastre religioase*, aparținându-i lui D. Furtună (5–12/1927). Alți colaboratori: Ion N. Popescu, Șt. Manole, Lucian Costin, Al. Lascarov-Moldovanu, Dimitrie Dan, Emil Gr. Marica, Mina Gașpar, Gh. Oanea, Gavril Bichigean, Ioan Vicoveanu. ***A.P.***

TUDORAN, Dorin (30.VI.1945, Timișoara), poet, eseist, publicist.

Este fiul Mariei (n. Ana) și al lui Gheorghe Todoran, profesor. Urmează la București liceul, încheiat 1963, și Facultatea de Filologie, absolvită în 1968. Lucrează ca redactor la Redacția publicațiilor pentru străinătate (1971–1973), „Flacăra" (1973–1974) și „Luceafărul" (1974–1980). A fost bursier în Franța și în Republica Federală Germania (1979, 1980, 1981). Publică primele versuri la revista „Amfiteatru" în 1967. Debutul editorial îl reprezintă volumul *Mic tratat de glorie* (1973; Premiul Uniunii Scriitorilor). La începutul anilor '80 ia atitudine împotriva politicii opresive a partidului unic și a autorităților totalitare ale vremii. Demersul lui avea să se radicalizeze rapid, odată cu reacția severă a autorităților. Demisionează din Consiliul Uniunii Scriitorilor, din

care făcea parte din 1977, ca să protesteze împotriva impunerii nedemocratice, după Conferința Națională a Scriitorilor din iunie 1981, a conducerii Uniunii. Iese în 1982 și din Partidul Comunist. Atitudinea lui aduce după sine persecuția din partea oficialității: este îndepărtat de la „Luceafărul", i se retrage dreptul de a publica. Un articol în care argumenta un plagiat al poetului Ion Gheorghe – agreat de autoritățile ideologice ale regimului – nu este acceptat la nici o publicație din țară. Trimis în Occident, textul va fi difuzat de postul de radio Europa Liberă, ceea ce provoacă o escaladare a presiunii exercitate în țară la adresa lui **T.**, oficialitatea orchestrând o campanie de presă de denigrare și „condamnare" a sa. Scriitorul răspunde prin alte texte date spre difuzare Europei Libere, eseuri politice de o radicalitate extremă. Devine astfel cel mai redutabil disident după Paul Goma. Hărțuit de autorități, depune în aprilie 1984 cererea pentru a fi lăsat să emigreze împreună cu familia. Autoritățile tergiversează răspunsul, iar după câteva luni **T.** i se adresează direct lui Nicolae Ceaușescu printr-un memoriu în care afirmă curajos rațiunile morale care îi motivează gestul. Urmează, în primăvara anului 1985, un nou val de persecuții, încercări de persuasiune prin intimidare, amenințarea cu un proces penal. În susținerea cererii sale, scriitorul declară greva foamei. În cele din urmă, în iulie 1985 este autorizat să părăsească România. Obține azil politic în Statele Unite ale Americii, unde devine conferențiar invitat la Departamentul de științe politice de la University of Connecticut (1986), consultant al Departamentului de literatură comparată la Catholic University of America, cercetător asociat la Foreign Policy Research Institute din Philadelphia (1987). Va fi, până în 1992, director al revistei „Agora" (Philadelphia), conduce publicația „Meridian" (1990–1991), e redactor la postul de radio Vocea Americii (1988–1990), membru în Comitetul Executiv al PEN-Clubului American (1988–1992) ș.a. După decembrie 1989 revine frecvent în țară, unde se manifestă în publicistică și în dezbaterea de idei, în primul rând ca editorialist la „Jurnalul național" (2004–2006) și la „Ziua" (până în 2007), însă reîncepând să scrie și poezie. În calitate de cetățean american, salariat la International Foundation for Electoral Systems, a lucrat, în anii '90, o vreme la București, apoi la Chișinău, mai târziu (2000–2008) ca director pentru comunicare și cercetare la aceeași instituție, ulterior (2009–2010) ca director de program în cadrul organizației World Learning din Washington. A colaborat la principalele publicații literare și culturale din țară, iar după stabilirea în Statele Unite scrie la „The International Herald Tribune", „The Washington Times", „The Christian Science Monitor", „The Washington Post", „L'Alternative", „El País" ș.a. **T**. a fost distins de-a lungul timpului cu Premiul Uniunii Scriitorilor (în 1977, 1998), dar și în 1992, când i se acordă Premiul Special, în 1998 obține Premiul Uniunii Scriitorilor din Republica Moldova ș.a., iar în 2000 i s-a acordat Premiul Național de Poezie „Mihai Eminescu" pentru Opera Omnia.

În viața publică românească din ultimele două decenii ale secolului al XX-lea **T**. figurează ca un personaj a cărui notorietate s-a impus prin opoziția deschisă față de dictatura ceaușistă și prin prestația ulterioară de publicist și militant civic. Totuși, înainte de a fi devenit un „personaj public", s-a distins ca un poet valoros, care a corespuns orizontului de așteptare din anii '70, perioadă a consolidării neomodernismului postbelic afirmat în precedentul deceniu prin ecloziunea spectaculoasă a generației șaizeciste. Considerat un exponent, alături de Mircea Dinescu, Adrian Popescu, Dinu Flămând, Ion Mircea ș.a., **T**. este poetul reprezentativ prin excelență al unui anumit șaptezecism, caracterizat de reflexivitate austeră, de frecventarea temelor „înalte", de elaborația intelectualizantă, de criptarea aluzivă, recursul la alegorie și parabolă, la metafora substanțializată, procedări susținute de iscusința tehnică, alimentată de erudiție și de naturalețea referințelor livrești. De fapt, catalogarea rămâne valabilă mai ales pentru prima etapă, în care se înscriu volumele *Mic tratat de glorie, Cântec de trecut Akheronul* (1975), *O zi în natură* și *Uneori, plutirea*, ambele apărute în 1977. O adevărată „schimbare la față" a expresiei lirice are ca reper volumul *Respirație artificială*, apărut în 1978. Tranziția nu s-a petrecut, de fapt, brusc sau brutal. Prima etapă a fost una a expresiei poetice genuine, dar o expresie riguros elaborată, cumva conformistă, tributară unui relativ evazionism în raport cu somațiile cotidianului, atitudine interpretată ulterior, nu numai în ce îl privește pe **T**., ca o stratagemă menită să permită conturnarea unei realități alienante prin refugiul în impersonal, în vizionarism abstract, într-un orfism patetic ori într-un intimism cerebralizat, distilat în metafizic ori învestit ca receptacul al scrutării

moralului și ontologicului. Poetul se înfățișează ca un iscusit versificator al trăirilor juvenile, solar și jubilativ, nu fără profunditate, cu o exprimare ceremonioasă, recurgând la un arsenal retoric consacrat. I-au fost depistate posibile ascendențe literare în modernismul interbelic (s-a vorbit despre Ion Vinea și Adrian Maniu, iar referirea la „stilul spumos intelectualizant al lui Ilarie Voronca" este enunțată de Nicolae Manolescu). Uneori poetul se rostește direct, cu maximă limpiditate, pe un ton gnomic ori afectat confesiv, alteori sporește consistența poemului prin recursul la o imagerie „transistorică", eventual mitologizantă, ori de sugestie onirică sau suprarealistă, dar semantizată în termenii alegoriei voit vagi, cu decodare solicitantă. „Meșteșugul" a determinat suspiciuni privind relativa insuficiență a „fondului" în raport cu excelența

Dorin Tudoran și Dan Hăulică

„mijloacelor", observație aparținând tot lui Nicolae Manolescu. Primele patru volume sunt, sub mai multe raporturi, net diferite între ele, fiind articulate sub formă de „cicluri autonome, geometric rotunjite, programate calendaristic pe etape" (Valeriu Cristea). În *Mic tratat de glorie* poemele sunt ca niște definiții lirice. Unele se pot cita în întregime: „eu vin către voi tulbure și bolnav/ clătinându-mă de porunca pe care o port/ apropiați-vă cu ochii în palme// precum cerșetorii cu degetele arse/ de monedele calpe și întrebați-mă / prin coarnele berbecilor / sacrificați după ce au rodit lâna de aur" (*Cerere de grațiere*) sau: „atârnat printr-o pedeapsă între un ceas / mai treaz și altul mai de somn / șpagat de o durere verde / aștept să mă despic fără sfârșit / eu, pod peste o apă / din care numai malurile curg" (*Printr-o pedeapsă*). În contrast cu acestea, poemele din *Cântec de trecut Akheronul* , organizate într-un fel de „scenariu" de ansamblu, de factură epopeică și vag mitologizantă, structurat de obsesia dispariției, scrise în versuri lungi, albe, par dacă nu bolovănoase, în orice caz aspre, austere, severe și, totodată, bogate semantic, afectând o alcătuire narativă, de fapt o consistentă concatenare de imagistică simbolică: „gloria și orgoliul nopților mele zăbrelite cu trestii/ akheronule nu vrei să-mi tai încă preatimpuria cale / din când în când vocea ta mă împresoară ca pe un vânat: / rămâi! rămâi! akheronul meu e mereu lângă tine, / întâmpinarea florilor de gheață trebuie s-o faci fără durere / chiar dacă sângele nu va mai avea putere să-ți înmiresmeze / trupul, chiar dacă fratele te va vinde ca pe un inel, / chiar dacă iubita nu va înceta să te urască pentru rănile tale / frumos mirositoare iar pasărea lyră te va prăda / de toate cântecele neprihănite cu care-ai amăgit cetățile!" (*Abia murmurată zăpadă*). Pe alocuri se aud rezonanțe din versul lui Lucian Blaga: „marie vara ce-a trecut / m-a tot rănit m-a tot vândut /și toamna toamna care trece /spre akheron mă va petrece /nu știu pământul de sub pleoape / cât m-o așterne de aproape / nici steaua-njunghiată-n prund / de m-o răni tot mai rotund" (*Elegie*). Poezia din *Uneori, plutirea* a fost receptată, de regulă, ca lirică integral erotică, cu precizarea că e vorba de un eros subordonat vizionarismului ontologic și moral. Începând cu volumul *Respirație artificială*, continuând cu *Pasaj de pietoni* (1979) și *Semne particulare* (1979), apoi în producțiile din timpul disidenței și după exilare, a

doua etapă a traseului liric al lui **T**. se vădește tot mai tranșant, determinând o reconfigurare a imaginii scriitorului în tabloul literaturii noastre contemporane. Poetul renunță la calofilie, la iluzia turnului de fildeș protector, la asedierea abstractă a absolutului și învederează o tot mai pronunțată joncțiune a demersului liric cu somațiile cotidianului, practică o angajare autentică în istorie, într-un cuvânt, își asumă postura de martor implicat și responsabil, metamorfoza operându-se pe coordonatele rigorismului moral și ale năzuinței către absolut care îi caracterizează întreaga operă. Discursul poetic devine mai frust, mai tensionat și percutant. Se remarcă, așadar, o relativă estompare a „vâlvătăii” stilistice, o asprire a expresiei, de altfel nu mai puțin rafinată decât în trecut, chiar dacă acum e „bici” de luptă. Pentru a da seamă de lirica acestei perioade, exegeza a operat cu termeni precum „infern existențial”, „viziuni infernale”, „scenariu torționar”, „oroare”, „vehemență”, „angoasă” etc. Temele predilecte sunt condiția incertă, precară a omului modern, vulnerat de o rânduială mundană percepută ca tot mai detracată (cu o perturbare lugubru-paroxistică în aberația totalitaristă), dar și rezistența la opresiune, nu numai la cea „administrativă”, ci la oprimarea gândirii libere și la îngrădirea afirmării armonioase a individualității și a viețuirii firești. Citate ilustrative pot fi decupate mai de peste tot: „Era o lumină stranie / de parcă toți cei care se aflau de față / ne doriseră cândva binele / fără să știm. // Privirile lor dojenitoare / sfâșiau subțirile noastre armuri de apă / semn că totul / trebuia luat de la început. / Te priveam, aș fi dorit să înțelegi / că ei vor pleca într-un târziu, / vor renunța dacă vom avea tăria / să-i privim fără sfială / și mai ales fără acea rușine / pe care o așteptau din parte-ne / ca pe un legământ. // Erai din ce în ce mai palidă; / osul frunții tale mi se părea / vibrând ca o elice de argint / și apropiindu-mă / te-am auzit murmurând înfricoșată: / „O, dar ei chiar ne iubesc, ne iubesc / cu adevărat! Încotro să fugim? Încotro?” (*Elice)*; „Să ne împăcăm,! – strigați, / să ne împăcăm, chiar dacă / asta nu vă va fi de-ajuns, / iar mulți dintre voi / nu ne vor fi iertat. Să ne împăcăm!/ / Veți aduce nenumăratele voastre tuburi cu oxigen, le veți regla / la presiunea – numai de voi știută – care este numai și numai / a vieții. […] Întâi va fi o lentă reacomodare: Unu – Doi – Trei – Patru / Unu – Doi – Trei – Patru / și / Unu – Doi – Trei – Patru. / Apoi – ceva mai repede: Unu – Doi – Trei/ Unu – Doi – Trei / și / Unu – Doi – Trei. / Și mai accelerat: Un’ doi, trei, / Un’ doi, trei,/ Un’ doi, trei” (*Respirație artificială*). Parabolelor sau alegoriilor cu trimitere precisă le este preferată notația directă, ca în poemul *Trecut pierzându-și semnificațiile*, dedicat lui Nicolae Prelipceanu. Tema rezistenței la umilire și la oprimarea totalitară ajunge, de la un moment dat, obsesivă și cvasiexclusivă. Uneori **T.** recurge la poemul-sentență, în genul celor din primul său volum, dar frecvent textele sunt ceva mai ample și mai „construite”, caracteristice fiind, de pildă, *Talpa* ori *Crucea*. Poemele direct protestatare evoluează către pamflet, în desfășurări uneori narative, buf-baladești, înțesate cu metafore vitriolante și imprecații năprasnice, al căror principal obiect poate fi șeful regimului de dinainte de 22 decembrie 1989, coborât de pe soclul său găunos și ridiculizat prin echivalare cu personaje grotești, colorate cu umor acid sau negru, precum Popeye sau „piticul sulfamidă”, probabil fără pereche în literatura românească din epocă: „Spanacul de tip nou îi seamănă leit/ lui Popeye – numai frunză, nici o floare – / și prima șarjă din acest spanac/ suge un deget-pai din autodotare. // De-abia-și mai mișcă Popeye ochiul vânăt/ de-atâta întuneric proclamat drept văz/ el, impostorul muribund, încă șoptește: / «Mănânci, tu, neam al meu, mănânci (o)văz!?»” sau „Cum aș putea să-i iert ceva acestei lumi/ când am trăit atât de mă cuprinse greața/ în palmă port belciugul dresorului de mâini –/ piticul sulfamidă – geniu cât e și ceața”. În volumul *Pisicuț (Somnografii)*, editat în 2010 și cuprinzând o amplă selecție din versurile publicate în anii ’70–’80 (preluată din antologia de autor *Tânărul Ulise*, apărută în 2000), sunt incluse și un număr de poeme inedite din perioada 1999–2010, câteva dedicate unor scriitori: Mircea Mihăieș, Mariana Marin, Ileana Mălăncioiu, Mircea Martin, Nicolae Prelipceanu. Ele se remarcă prin frustețe asumată și „administrată“ cu finețe, fie prin grandilocvență afișată ironic, prin vigoare și miză existențială majoră, așa-zicând ascunsă prin arborarea familiarului și derizoriului, prin culoare anecdotică, apetență pentru carnavalescul tragic, dezabuzare înțelept-sarcastică. De pildă, în poemul *Pisicuț. Somnografii*, dedicat „mie însumi“ conștientizarea somației thanatice este pusă în scenă în acest chip: „Pisicuț, vine, așa că nu te mai chinui fiindcă nu ești /considerat și matale deconstructivist. Hai sictir, nu

mai / tremura, că nu asta te-a făcut pe tine trestie gânditoare și nu așa ai început să dai tu la guvizi, la chilcă și la boboci. / Nu acesta ești tu când treci cu o sutăoptzeci la oră, pșșt, între / Albița și Huși ca să nu mai spun că și dacă n-ai fi / postmodernist nu e un capăt de țară atâta vreme cât vine, / Pisicuț, se apropie, oricât de deștept ai fi matale. Să fi fost / tu și nouăzecist și tot trebuia să mă asculți: / Mori. Nu de râs ca altădată, nici de scârbă, ca mai / întotdeauna. Mori. [...] Pur și simplu mori. Nu dau după tine cu nici un fel de memento, dar, Pisicuț, mori. Iată în sfârșit o știre importantă". În publicistică și în eseu **T**. s-a distins, nu mai puțin decât în poezie, atât înainte, cât și după expatriere. Există, de altfel, cititori care îl preferă pe eseist și publicist. În vremea dictaturii ceaușiste el a izbutit să practice o gazetărie ferită de servituțile politico-propagandistice, ceea ce era greu de evitat în epocă. Textele trădează un spirit efervescent, cu apetență pentru cotidian, pentru modernitate, pentru citadinism. O mențiune specială o merită volumul de interviuri *Biografia debuturilor* (1978), care grupează o serie de convorbiri cu scriitori și cărturari (din diferite generații, dar mai degrabă vârstnici, aflați la apogeul notorietății) cuprinzând, ca element recurent, întrebarea despre împrejurările în care interlocutorul a debutat în domeniul în care s-a ilustrat ulterior și solicitând un comentariu asupra evenimentului și a consecințelor lui. Discuțiile sunt consistente, de un remarcabil nivel intelectual și de un mare interes documentar. În alte volume sunt reunite reportaje și anchete, genuri publicistice pe care **T.** le practică fără să cedeze clișeelor uzuale în epocă și opreliștilor menite să blocheze revelarea adevărurilor neconvenabile. El evită să vadă viața în culori trandafirii, izbutește să restituie adevăruri și să suscite meditații valide pe teme sociale și umane de interes real, neconvenționale în contextul epocii. Publicistica de atitudine și eseistica din perioada postdecembristă – dar și texte din perioada disidenței deschise – sunt antologate în volumul, de răsunet, *Kakistocrația* (1998). Cuvântul din titlu reprezintă adaptarea unui termen de politologie anglo-saxon format, în chip savant, din elemente de compunere din limba elină și desemnând „cârmuirea celor mai nepricepuți". Aici se includ, într-o secțiune intitulată *Mai mult ca perfectul singurătății*, scrisoarea deschisă către Nicolae Ceaușescu și jurnalul perioadei în care scriitorul a fost prigonit și a făcut greva foamei în vederea obținerii expatrierii. Publicistica propriu-zisă, din anii '90, este de atitudine politică și civică, de atitudine morală mai ales, combativă și intransigentă, majoritar polemică, nu rareori pamfletară, violentă chiar, însă în limitele urbanității. **T.** se singularizează prin faptul că intervențiile lui au aerul legitimității și autenticității depline, nu lasă impresia înregimentării gregare sau a unei ralieri oportuniste la o grupare sau la o sferă de interese și la „vulgata" ei de circumstanță. Publicistul „combate", cu foc, vituperează fapte, comportări, afirmații și atitudini ale unor persoane de cele mai diferite apartenențe, orientări ori nuanțe politice, din țară ori din exil, din toate cercurile și mediile, fie ele aflate la putere ori în opoziție. Perspicacitatea, ingeniozitatea și iscusința expresivă îi caracterizează discursul. Opțiunea lui politică precisă, interpretarea de detaliu a cutăror „cazuri" sau evenimente pot, desigur, întruni acordul unor cititori și suscita rezerva altora, dar fermitatea convingerilor, militantismul pentru un set de valori morale rămân de necontestat și impun oricui. Cam rigid pe alocuri, „iacobin", maximalist, inclement și neacomodant, publicistul **T**. a supărat pe mulți. Alții – de pildă, Nicolae Manolescu, Mircea Martin, Mircea Mihăieș – l-au apreciat la modul superlativ. De pe la sfârșitul anilor '90 în creația lui **T.** pare să fi predominat publicistica (de analiză sociopolitică și culturală, de atitudine etc.), adunată nu numai în *Kakistocrația*, ci și într-un volum din 2006, *Absurdistan. O tragedie cu ieșire la mare.*

Poezia lui Dorin Tudoran [*din* Respirație artificială *și* Pasaj de pietoni] *s-a asprit considerabil și a adoptat un ton aproape dur. Au dispărut efectele căutate de stil, luciul de oglindă al poeziei de dragoste, și în general înfățișarea minoră din poeziile anterioare. Poezia se apropie acum de formele discursului și ale prozei zilnice, e neglijentă, batjocoritoare, declarativă, dialogată, epică, directă, alegorică, nervoasă și enervată. Sarcasmul vizează în special două categorii de fenomene: manipularea individului în unele din societățile moderne, distrugerea personalității, domesticirea, îndobitocirea; și rolul poetului, cu lupta lui, adesea disperată, contra celor care-l disprețuiesc sau ucid.*

NICOLAE MANOLESCU

Poezia lui Dorin Tudoran nu este o poezie de atmosferă, nu este o poezie așa-zicând naturală, nu e spunere firească, nici rostire inspirată, nu e nici joc verbal mai mult sau mai puțin ingenios, cu atât mai puțin cavalcadă necontrolată de imagini sau dicteu automat. Este o poezie gândită, construită, lucrată, „potrivită". O poezie adeseori solemnă,

ceremonioasă, dar rareori incantatorie. Ceremonialul ei nu este unul de cuvinte, ci de priviri și de gesturi, de atitudini. Poemul se face, pe de o parte, din calcul constructiv, pe de altă parte, și în același timp, din încercarea de a îndepărta urmele prezenței acestuia. Rezultă o emisie tensionată, crispată chiar, uneori.

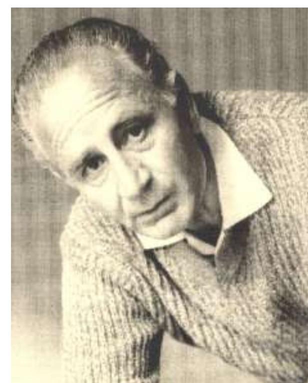
MIRCEA MARTIN

Poezia lui Dorin Tudoran e paradigmatică pentru acest proces de trecere de la exultanță la intransigență și de la candoare la exasperare. Ea este chiar un grafic al transformării unui limbaj de mătase într-un limbaj de șmirghel și al saltului dintr-o realitate conceptuală ca utopie a limbajului într-una asumată ca infern existențial. Și aceasta cu atât mai mult cu cât în volumele de început poetul nu vădea prea multă disponibilitate socială, sărind peste imediat direct în tentația vizionară și în ritualitatea imaginativă.

AL. CISTELECAN

SCRIERI: *Mic tratat de glorie*, București, 1973; *Cântec de trecut Akheronul*, București, 1975; *Martori oculari* (în colaborare cu Eugen Seceleanu), Iași, 1976; *O zi în natură*, București, 1977; *Uneori, plutirea*, București, 1977; *Biografia debuturilor*, Iași, 1978; *Respirație artificială*, Cluj-Napoca, 1978; *Pasaj de pietoni*, București, 1979; *Semne particulare*, București, 1979; *Adaptarea la realitate*, Cluj-Napoca, 1982; *Nostalgii intacte*, București, 1982; *De bună voie, autobiografia mea*, Aarhus (Danemarca), 1986; *Frost or Fear? On the Condition of the Romanian Intellectual*, tr. Vladimir Tismăneanu, Daphne (SUA), 1988; *Optional Future*, tr. Marcel Corniș-Pop, Daphne (SUA), 1988; ed. bilingvă (*Viitorul facultativ – Optional Future*), tr. Marcel Corniș-Pop, pref. Ion Bogdan Lefter, București, 1999; *Ultimul turnir*, îngr. și pref. Mircea Mihăieș, Timișoara, 1992; *Kakistocrația*, pref. Nicolae Manolescu, Chișinău, 1998; *Onoarea de a înțelege*, București, 1998; *Tânărul Ulise*, pref. Mircea Mihăieș, Iași, 2000; *Absurdistan. O tragedie cu ieșire la mare*, Iași, 2006; *Eu, fiul lor: dosar de Securitate*, îngr. și pref. Radu Ioanid, postfață Nicolae Manolescu, București, 2010; *Pisicuț (Somnografii)*, postfață Mircea Martin, Pitești, 2010.

Repere bibliografice: Piru, *Poezia*, II, *510–513*; Ulici, *Prima verba*, I, *27–31*; Dan Laurențiu, *Utopie erotică*, LCF, 1977, 8; Dimitriu, *Ares*, *211–215*; Iorgulescu, *Scriitori*, *160–163*; Poantă, *Radiografii*, I, *268–272*, II, *66–68*; Raicu, *Practica scrisului*, *370–377*; Regman, *Explorări*, *244–250*; Grigurcu, *Poeți*, *500–503*; Doinaș, *Lectura*, *243–249*; Zaciu, *Lancea*, *313–328*; Iorgulescu, *Critică*, *79–81*; Simuț, *Diferența*, *181–184*; Gheorghiu, *Reflexe*, *86–91*; Titel, *Cehov*, *142–150*; Cristea, *A scrie*, *196–198*; [*Dorin Tudoran*], VTRA, 1993, 2, ALA, 2001, 558, CL, 2010, 2, OC, 2010, 287 (grupaje speciale); Negoițescu, *Scriitori contemporani*, *439–444*; Cornel Ungureanu, *Dorin Tudoran al poeziei*, O, 1995, 7; Ierunca, *Semnul*, *192–197*; Lovinescu, *Unde scurte*, IV, *60–64*, *189–193*; Dan C. Mihăilescu, *Exerciții de subscriere*, „22”, 1998, 23; Simion, *Fragmente*, II, *354–359*; Alex. Ștefănescu, *După douăzeci de ani*, RL, 1999, 8; Cistelecan, *Top ten*, *181–184*; Cristea-Enache, *București*, *192–207*; *Dicț. esențial*, *833–836*; Grigurcu, *Poezie*, II, *492–503*; Micu, *Ist. lit.*, *363–364*; Gheorghe Grigurcu, *O poezie a refuzului*, VR, 2001, 7–8; *Dicț. analitic*, III, *279–280*, IV, *217–200*; Manolescu, *Lista*, I, *299–301*; Sasu, *Dicț. scriit. SUA*, *288–291*; Daniel Cristea-Enache, *Poezia lui Dorin Tudoran (I–II)*, ALA, 2002, 621, 622; Mircea Mihăieș, *Noi, pro-dorintudoranienii*, RL, 2006, 20; C. Stănescu, *Un portret*, CLT, 2006, 24; Luca Pițu, *Absurdistanul lui Dorin Tudoran*, LCF, 2007, 1; Ciopraga *Efigii*, *123–128*; Manolescu, *Istoria*, *1091–1094*; Popa, *Ist.lit.*, II, *236–237*; Manolescu, *Enciclopedia*, *699–701*; Cosmin Ciotloș, *Timpul a avut răbdare*, RL, 2011, 6. ***N.Br.***

TUDORAN, Radu (pseudonim al lui Nicolae Bogza; 8.III.1910, Blejoi, j. Prahova – 19.XI.1992, București), prozator, traducător.

E al cincilea și ultimul fiu al Elenei Rhea Silvia (n. Georgescu) și al lui Alexandru Bogza, funcționar în marina comercială, apoi antreprenor, ambii părinți fiind moldoveni de origine; scriitorul Geo Bogza și filosoful Alexandru Bogza sunt frații săi. A absolvit Liceul Militar de la Mănăstirea Dealu (1930) și a mai urmat alte școli militare, precum cea de aviație de la Sibiu (1930–1932), fiind apoi ofițer (1932–1938). Debutează în 1938, cu un reportaj, în „Lumea românească” și mai colaborează la „Azi”, „Evenimentul zilei” (unde este redactor), „Curentul literar”, „Curentul magazin”, „Universul literar”, „Preocupări literare”, „Chemarea vremii”, „Fapta”, „Timpul”, iar în perioada postbelică la „Tomis”, „Luceafărul”, „România literară”, „Ateneu” ș.a. Debutează editorial cu un reportaj din Germania nazistă – *Germania, octombrie 1939 (Aspecte din toamna războiului)* (1939). Prima carte de ficțiune, culegerea de nuvele *Orașul cu fete sărace*, îi apare în 1940, iar în 1941 publică romanul de mare succes *Un port la Răsărit* (interzis după 1944, reeditat abia în 1991). În 1943 iese de sub tipar al doilea roman, *Anotimpuri*, iar după război se editează romanele *Flăcări* (1945) și

Întoarcerea fiului risipitor (1947), povestirile pentru copii *Purcelul care-a ajuns boier* (1945) și *Ferma „Coțofana veselă”* (1946). Urmează romanele *Toate pânzele sus!* (1954), *Dunărea revărsată* (1961; Premiul Academiei RPR), *Maria și marea* (1973), *Acea fată frumoasă* (1975), romanele pentru tineret *Ultima poveste* (1956), *O lume întreagă* (1964), *Al treilea pol al pământului* (1971), cărțile de călătorie *Al optzeci și doilea* (1966), *Oglinda retrovizoare* (1970), *La nord de noi înșine* (1979), *Frumoasa adormită* (1981). Aproape toate cărțile au fost reeditate în mai multe rânduri, cu modificări. Sub genericul *Sfârșit de mileniu*, **T.** a publicat un roman-cronică în șapte volume: *Casa domnului Alcibiade* (1978), *Retragerea fără torțe* (1982), *Ieșirea la mare* (1984), *Victoria neînaripată* (1985), *Privighetoarea de ziuă* (1986), *O sută una lovituri de tun* (1989) și *Sub 0 grade* (1994), ce acoperă istoria secolului al XX-lea până la sfârșitul lui august 1944. A tradus și stilizat traduceri din Charles Darwin (*Călătoria unui naturalist în jurul lumii*), I.A. Goncearov, Jules Verne, Lev Tolstoi, A.N. Tolstoi, A.A. Fadeev, N.N. Nikitin, A. N. Rîbakov, T.Z. Semușkin, Bolesław Prus ș.a. I s-a acordat Premiul Special al Uniunii Scriitorilor pe anul 1980.

Narațiunile din *Orașul cu fete sărace* prefigurează unele scrieri ale lui **T.** consacrate spațiului închis. Nuvela titulară conține în schiță cadrul romanului *Un port la Răsărit:* un oraș „strâns între stepă și limanul Nistrului”, fără păduri în jur, cu ierni cumplite și suprapopulat de fete: Cetatea Albă. Instantanee de viață, unele cu pronunțat specific rusesc, aduc majoritatea prozelor: în peisaj urban (*Mamocica*, *Șase monede albe*, *Ospăț cu oameni buni*) sau rural (*Gâsca lui Ivan Colesniciuc*, *Un Crăciun în satul cazacilor*), în timp ce *Aerodromul de la Șura Mică* duce în Ardeal, iar *Amintiri de acum o mie de ani* se plasează pe Valea Prahovei. Amplificând descripția de mediu la dimensiuni de roman, *Un port la Răsărit* are un mult mai opulent climat basarabean, dar integrabil și celui din literatura provinciei și a periferiei bucureștene (Mihail Sadoveanu, V. Demetrius, Cezar Petrescu, I. Peltz, G. M. Zamfirescu, Ion Călugăru ș.a.), pictat în culori pe alocuri mai apăsate. Orașul de la vărsarea Nistrului, de tip oriental, multietnic, promiscuu, trăiește parcă în afara timpului. Instalat în cea mai bună cameră ce se putea găsi în localitate, un inginer venit de la București se vede nevoit să se acomodeze condițiilor locale. Viața curge uniform, monoton, cenușiu. Existența e ritmată doar de succesiunea anotimpurilor. Iarna orașul este paralizat, nu circulă nici un vehicul, trenul zace în gară, înzăpezit, străzile sunt pustii, poșta nu mai funcționează, orașul pare o insulă uitată, „o arcă înțepenită în oceane nordice”. Alcoolul și desfrâul pun stăpânire pe oameni. Evenimente nu prea se produc, iar cronica orală înregistrează, de regulă, doar întâmplări minore. Dar și atunci când nu se întâmplă nimic, zilele nu sunt chiar toate la fel. Crăciunul devine marele moment al anului, mai ales prin balul de la prefectură, la care participă întreaga lume bună. O zi specială e și cea de Sfânta Marie. Spațiul romanesc depășește însă orizontul citadin. Inginerul bucureștean, protagonist și narator în același timp, trăiește o idilă paradisiacă, scriitorul contrapunând picturii realiste poezia romantică a primordialului, a stihialului acvatic, a splendorii și invincibilității naturii. Se înfiripă o poveste asemănătoare celei din *Paul et Virginie*, al cărei final e unul tragic. Ceea ce conferă istorisirii farmec poetic e firea personajului feminin, adevărată naiadă – zice Perpessicius – evadată „pentru scurt timp” din „iatacurile submarine”. Al doilea roman al lui **T.**, *Anotimpuri*, pare un pandant al primului, aducând, în replică, lumea aerului și aeroportul, dar și o istorisire banală, căreia i se atașează episoade și situații ce aderă doar convențional la întreg. De altfel, prezența unor segmente interesante, dar neaderente va fi o caracteristică a romanelor lui **T.**, de la început incriminată de Pompiliu Constantinescu, care observă, bunăoară, tendința „spre o formulă comercială a romanului”, într-o „carte foioasă, și nu una substanțială”. După aceste două experiențe romanești atenția prozatorului se va fixa, în *Flăcări*, asupra zonei plutonice. Spațiul epic e o localitate din Valea Prahovei, Schela Veche, reședință, timp de milenii, a urșilor și a mistreților, invadată subit de o omenire rapace, atrasă de știrea că subsolul localității ascunde petrol. Dând curs, ca în romanele precedente, înclinației spre insolit, spectaculos, senzațional, **T.** narează și aici întâmplări bizare, expune situații șocante, menite să impresioneze, să incite cât mai intens curiozitatea cititorului. Gustul pentru straniu, pitoresc, grotesc, pentru ceea ce iese din comun operează decisiv în construcția personajelor. Există însă unul de o încântătoare puritate: Copila, fiica unui bătrân zănatic, Pădurețu, o „driadă”, omoloaga „naiadei” Nadia din *Un port la Răsărit*. Spre

deosebire de romanele anterioare, în care pictura de medii și ambianțe deține ponderea, *Întoarcerea fiului risipitor* este aproape exclusiv erotic. Narația e focalizată de personajul feminin, Eva. Dăruindu-și fecioria logodnicului surorii sale, Eva își face din acesta un zeu. „Fiul risipitor”, care vine parcă din altă lume, pentru scurt timp și numai pentru asemenea aventuri, spre a se lăsa apoi îndelung așteptat, întruchipează pentru ea masculinitatea ideală, virilitatea absolută. Rareori în literatura română erosul apare, ca aici, în plinătatea manifestărilor lui carnale, dar cu o atât de inocentă impudoare. După 1948 **T.** a reușit să se sustragă, în cele mai multe romane – o singură excepție: *Dunărea revărsată* – rigorilor realismului socialist, prin ocolirea „temelor majore”, a căror abordare implica, prin definiție, asumarea unei ideologii. Cea mai cunoscută scriere a sa, *Toate pânzele sus!*, e o aventură nautică plasată la intersecția ultimelor două decenii ale secolului al XIX-lea. Plecată din Sulina, goeleta „Speranța”, al cărei căpitan e Anton Lupan, plutește fără dificultăți până la insulele Sporade, unde e atacată de pirați, care o împing pe coasta Africii; reușește să se înapoieze în Marea Egee, pornește, de bunăvoie, spre sud, prin Mediterana, până la capătul lumii, în Ţara de Foc. Traversarea Atlanticului, trecerea în Pacific prin strâmtoarea Magellan se soldează cu tot soiul de peripeții, cu întâmplări uluitoare, cu suspansuri, nu fără preluarea unor clișee ale literaturii cu pirați. Ceea ce procură însă încântare e călătoria, parcă nesfârșită, și aventura cunoașterii. Echipajul cunoaște pe viu locuri știute din cărți, de pe hărți și descoperă tărâmuri ignorate, peisaje doar bănuite, populații primitive, cu obiceiuri ciudate, realități ce par din altă eră, dacă nu din altă lume. Dacă pitorescul unui Istanbul cu frizerii, cafenele și chioșcuri cu bacșiș instituționalizat, cu bazar, palate și minarete nu mai surprinde, priveliștile din Ţara de Foc se detașează prin ineditul vieții primitive. *Toate pânzele sus!* se situează deasupra prozei românești de aventuri, numărându-se, totodată, printre puțin numeroasele scrieri viabile ale „obsedantului deceniu”. Următoarele romane ale lui **T.** par a fi scrise, într-o măsură decisivă, fie sub dictatul comenzii sociale, fie din tentația de a obține succes de public. Ele literaturizează convențional, reduc la manieră modul seducător al scriiturii autorului din primele sale cărți. Spre a satisface „normele” ideologice și spre a-și menține totodată formula proprie, **T.**

Radu Tudoran și Mircea Dinescu

înfățișează, în *Dunărea revărsată*, un șantier naval, însă nu într-o viziune concordantă cu estetica de partid, ci – cum observa S. Damian – urmărind „conflictul social […] mai ales pe latura sa pitorească”, „înecând […] tabloul muncii în valuri de reverie, nostalgică, desuetă”. Gustul romancierului pentru ce iese din obișnuit, ca și propensiunea spre lirism nasc, cu sau fără motivație, situații idilice, episoade romanțioase sau proprii epicului de senzație, monologuri dulcege, scene de violență. Recuzita poetizantă, sentimentală, romantică operează defavorizant și în scrieri de alt caracter, precum *Maria și marea*, un roman de dragoste unde atmosfera, poezia mării, pitorescul unor personaje amintesc de romanele precedente. Însușiri analoage dau caracter proeminent și literaturii memorialistice a lui **T.** Cărțile lui de călătorie sunt jurnale, datate sau nu, ale străbaterii unor imense teritorii planetare, terestre sau acvatice, publicate așa cum au fost scrise

inițial, cu ulterioare adnotări pe alocuri, menite să precizeze, să explice uneori anumite situații și să rectifice afirmații greșite sau insuficient fondate. Însemnările nu fac decât să comunice o experiență de călător, direct și spontan, să înregistreze trasee, să descrie locuri, peisaje, forme de civilizație, monumente, să menționeze opere de artă, să nareze pățanii, peripeții, să comenteze lecturi și audiții, să transmită impresii despre cele văzute, fără preocuparea de a le armoniza cu judecăți de valoare consacrate. În cea mai mare parte a lor, notațiile din *Oglinda retrovizoare* privesc Italia, iar călătorul se pronunță admirativ, și nu fără competență, asupra splendorilor din Roma, Veneția, Florența, Milano, Padova, Napoli, Arezzo, Perugia, Verona, Palermo, Catania, Siracuza ș.a. Călătorul laudă și critică fără trac, destăinuie satisfacții și dezamăgiri, entuziasme și revolte, se interesează de felurite comportamente umane, vrednice de admirație sau detestabile. Oricine citește *La nord de noi înșine,* de pildă, obține și cunoștințe noi referitoare la lumea rusă, baltică, scandinavă și nord-vest-europeană. Călătoriile europene sunt urmate de cea întreprinsă în Statele Unite ale Americii, o lume străbătută în lung și în lat, de la New York la San Francisco, de la Seattle la Houston. Călătorul zăbovește și în insula Hawaii, spre a-l întâlni, la Honolulu, pe Ștefan Baciu. Literaturii de călătorie îi aparține esențial, deși se subintitulează „roman", și *Acea fată frumoasă*, memorial al cutreierării unor întinse spații occidentale (Anglia, Franța, Spania, Elveția, Belgia, Italia, Austria) și nord-africane. Anterioară tuturor voiajurilor pe uscat este călătoria de pe Atlantic, povestită în *Al optzeci și doilea.* Întreaga expediție a unei nave durează șase luni, timp în care navigatorii nu văd alt „țărm" decât luna. Disconfortul inerent navigației, privațiunile sunt compensate de mici bucurii, precum contemplarea, dintr-un fiord, a așezărilor rurale de pe coasta norvegiană, a grotelor de sub țărmuri, urmărirea zborului unor păsări, hrănirea unor porumbei veniți pe vas, spectacolul lunii și al unor constelații din cealaltă emisferă (Crucea Sudului), organizarea unor mici petreceri. Diferite nu doar de „călătorii", ci și de romane sunt scrierile lui **T.** destinate copiilor, subintitulate, într-o ediție ce le cuprinde, „povestiri vesele pentru cei mici, cu tâlcuri triste pentru cei mari", precum și romanele ai căror protagoniști sunt copii, adolescenți sau tineri. Prin definiție, acest gen de literatură include o finalitate educativă, dar aici „lecția" e ținută cu subtilitate. *Ultima poveste* e aventura unor copii în timpul celui de-al Doilea Război Mondial, *O lume întreagă* depozitează în visele unui copil o veritabilă enciclopedie. În romanul *Al treilea pol al pământului* miraculosul e plasat în realitatea obiectivă, într-o combinație de basm și SF. Un caracter special, nu doar în raport cu scrierile lui **T.**, ci în întregul context prozastic românesc, are ciclul *Sfârșit de mileniu.* „Cronică personală", potrivit unei specificări auctoriale, istorie a secolului al XX-lea reconstruită „pe calea ficțiunii", textul se înfățișează ca un fluviu memorialistic. În pofida afișării autenticismului, principiul structurant e tocmai literaturizarea, chiar extremă. Narația pare să preia, integrându-le unei suprarealități, o seamă de componente ale unui real plin de insolit, bizar, absurd, imprevizibil. Viziunea realistă fuzionează cu spectacularul, senzaționalul, dramaticul și melodramaticul, grotescul, nu fără a include și evoluții romanțioase ori groază și mistere. Liantul pentru această colosală cantitate de materie eteroclită nu e autobiografia naratorului, personaj între altele, ci istoria „casei" Alcibiade: o saga în context istoric, național, european și mondial, reconstituită printr-o vastă retrospectivă. Traseul vieții celor nouă copii ai lui Alcibiade și al celorlalte numeroase personaje încorporează în cronica de familie episoade variate ale istoriei veacului, situații din mai toate straturile și mediile societății.

Odată cu Flăcări, *Radu Tudoran intră în zona operei care rămâne în istoria literaturii. Fiindcă se afirmă acum un romancier care se poate identifica pe linia de soliditate și vigoare constructivă a romanului social creat de scriitorii originari din Ardeal. În* Flăcările *lui Radu Tudoran străbate acel realism puternic și de amprentă tragică din* Mara *lui Slavici, din* Arhanghelii *lui Agârbiceanu sau din* Ion *al lui Rebreanu.*

I. NEGOIȚESCU

SCRIERI: *Germania, octombrie 1939 (Aspecte din toamna războiului)*, București, 1939; *Orașul cu fete sărace*, București, 1940; *Un port la Răsărit*, București, 1941; ed. cu ilustrații de Lucia Dem. Bălăcescu, București, 1942; ed. pref. Valeriu Râpeanu, București,1991; ed. îngr. și pref. Valeriu Râpeanu, București, 1998; *Anotimpuri*, București, 1943; ed. București, 1972; *Flăcări*, București, 1945; ed. (*Flăcările*), București, 1987; *Purcelul care-a ajuns boier*, cu desene de Florica Cordescu, București, 1945; *Ferma „Coțofana veselă"*, București, 1946; ed. București, 1991; *Întoarcerea fiului risipitor*, București, 1947; ed. (*Fiul risipitor*), București, 1970; *Toate pânzele sus!*, București, 1954; ed. I–II, îngr. Mihai Iovănel, pref. Mihai Moraru, București, 2009;

Ultima poveste, București, 1956; *Dunărea revărsată*, București, 1961; *O lume întreagă*, București, 1964; *Al optzeci și doilea*, București, 1966; *Regiunea Galați*, București, 1967; *Constanța*, București, 1970; *Oglinda retrovizoare*, București, 1970; *Al treilea pol al pământului*, București, 1971; *Maria și marea*, București, 1973; *Acea fată frumoasă*, București, 1975; [*Sfârșit de mileniu*], vol. I: *Casa domnului Alcibiade*, București, 1978, vol. II: *Retragerea fără torțe*, București, 1982, vol. III: *Ieșirea la mare*, București, 1984, vol. IV: *Victoria neînaripată*, București, 1985, vol. V: *Privighetoarea de ziuă*, București, 1986, vol. VI: *O sută una lovituri de tun*, București, 1989, vol. VII: *Sub 0 grade*, București, 1994; *La nord de noi înșine*, București, 1979; *Frumoasa adormită*, București, 1981. **Traduceri:** Bolesław Prus, *Păpușa*, I–II, pref. I.C. Chițimia, București, 1954 (în colaborare cu T. Dan [Dan Telemac]); Jules Verne, *Cinci săptămâni în balon*, București, 1955, *Ocolul pământului în optzeci de zile,* București, 1956, *Arhipelagul în flăcări*, București, 1957; Charles Darwin, *Călătoria unui naturalist în jurul lumii pe bordul vasului Beagle*, București, 1958 (în colaborare cu Dinu Bondi); A.N. Tolstoi, *Aelita*, București, 1968 (în colaborare cu Andrei Ivanovschi).

Repere bibliografice: Streinu, *Pagini*, V, *283–286*; Constantinescu, *Scrieri*, V, *138–141*; Perpessicius, *Opere*, XII, *35–47*; Crohmălniceanu, *Cronici*, *210–223*; Micu, *Romanul*, *48–53*; Damian, *Direcții*, *198–210*; Lungu, *Itinerar*, *237–242*; Negoițescu, *Scriitori*, *325–332*; Piru, *Panorama*, *320–330*; Rusu, *Utopica*, *90–95*; Crohmălniceanu, *Literatura*, I (1972), *523–524*; George, *Sfârșitul*, I, *260–267*, III, *203–210*; Iorgulescu, *Firescul*, *164–171*; Ov. S. Crohmălniceanu, *Portretul călătorului*, RL, 1981, 49; Piru, *Ist. lit.*, *442–443*; Dana Dumitriu, *„Retragerea fără torțe”*, RL, 1982, 52; Titel, *Cehov*, *142–150*; Mircea Iorgulescu, *Privește înapoi fără complexe*, RL, 1986, 15; Negoițescu, *Ist. lit.*, I, *243–244*; Cornel Ungureanu, *Radu Tudoran după jumătate de secol*, O, 1992, 7; Mircea Zaciu, *Radu Tudoran*, F, 1992, 12; Vasile Andru, *Ultimul senior*, VR, 1992, 12; Alexandru George, *Apropieri și diferențieri*, LCF, 1998, 17; Micu, *Ist. lit.*, *476–477*; *Dicț. scriit. rom.*, IV, *602–606*; Negrici, *Comunism, Proza*, *118*, *143–144*; *Dicț. analitic*, IV, *234–238*, *314–320*, *623–626*; Ștefănescu, *Istoria*, *197–206*; Pavel Țugui, *„Toate pânzele sus!”: „în sfârșit o carte fără politică…”* (*I–III*), CLT, 2010, 295–297; Florescu, *Aristarc*, II, *478–487*. ***D.Mc.***

TUDORICĂ, Alexandru (14.IV.1942, București), istoric și teoretician literar. Este fiul Floricăi Tudorică (n. Dobrescu), economistă, și al lui Nicolae Tudorică, ofițer. Își face studiile la București, unde va fi licențiat al Facultății de Limba și Literatura Română (1964) și va obține doctoratul în filologie (1980). Intră în sistemul universitar, promovând până la gradul de conferențiar la Catedra de teoria literaturii de la Facultatea de Litere bucureșteană. Debutează în 1963 la „Gazeta literară”, iar editorial cu studiul *Analiza de text: Tradiție și inovație*, inclus în volumul colectiv *Analiză și interpretare* (1972). Va colabora, în calitate de coautor și la alte lucrări: *Teorie literară, stilistică și compoziție* (1980), *Analize de texte poetice* (1986), *Literatura română contemporană* (1993), *Literatura română. Dicționar de opere* (2003).

Principala lucrare a lui **T.**, *Mihail Dragomirescu, teoretician al literaturii*, apărută în 1981, la origine teză de doctorat, pleacă de la prezentarea unor concepte estetice de bază, spre a întocmi apoi, într-o primă secțiune, o succintă „biografie” a operei lui Mihail Dragomirescu, jalonată de lucrări ce prefigurează sistemul teoretico-literar cristalizat în *Teoria poeziei, Știința literaturii* și în *Integralismul.* Voința de sistem – se specifică în monografie – exprimă opțiunea pentru rigoare, oroarea de superficial și improvizație, refuzul de a formula judecăți pe temeiul simplei impresii. Aplicând principii în loc de a comunica doar reacții ale sensibilității, Mihail Dragomirescu opune impresionismului critic dogmatismul, căruia vrea să îi dea un fundament filosofic, ceea ce ar exclude și istorismul. După el, istoria literară consideră opera din exterior, nu are cum să deosebească producțiunile viabile de cele doar agreate într-o anumită perioadă, nu poate stabili ierarhii valorice temeinice. De aici, necesitatea înlocuirii istoriei literare cu estetica literară. Descriind sistemul edificat prin dezvoltarea acestui punct de vedere, **T.** îi indică mai întâi „cheia de boltă”, susținută de principiul sintezei, al integralității, realizat pe cale de tripartiții. Totul în lume se manifestă, în viziunea esteticianului, triadic; în opera de artă Mihail Dragomirescu vede un microcosmos, având drept componente un fond, o formă și un factor unificator: armonia. Frumosul artistic ar fi o sinteză a sufletului cu natura, înfăptuindu-se în opera genială, care e o categorie specială în ansamblul fenomenelor din univers, împărțite în trei categorii: fizice, psihice și psihofizice ideale. În sfera artisticului acestora le corespund, în funcție de gradul realizării, trei tipuri de opere: de virtuozitate, de talent și capodopere. Numai capodoperele ar constitui obiectul adecvat de studiu al științei literaturii, afirmă Mihail Dragomirescu. Toate lucrările lui gravitează în jurul ideii de capodoperă, iar rezultatul e un sistem de judecăți labirintic. „E greu de urmărit până la capăt – mărturisește **T.** – delirul tripartit al numeroaselor diviziuni și subdiviziuni, clase și subclase de caracteristici.” Exegetul traversează, totuși,

complicatul sistem în toate ramificațiile și variantele lui succesive. Prezentarea e constant acompaniată de analiză, care implică verificarea fiecărui enunț și a fiecărui termen, stabilirea sensului precis în context, explicarea asocierilor derutante („misticism rațional", „raționalism mistic"), estimarea validității fiecărei teze, a fiecărei aserțiuni, a justeței judecăților de valoare, dezaprobarea celor eronate, denunțarea subiectivismului extrem al unor opinii, stabilirea cât mai judicioasă a teoriei care aparține lui Mihail Dragomirescu și a celei preluate. Sursele gândirii esteticianului sunt identificate, în primul rînd, în opera mentorului acestuia, Titu Maiorescu, apoi, pornind de aici, în Platon, în filosofia idealistă germană (Kant, Hegel, Schopenhauer, Herbart) și în psihologie (G. T. Fechner, Wilhelm Wundt). Ideile dragomiresciene sunt puse în relație cu acelea ale unor esteticieni și poeți occidentali (Benedetto Croce, Paul Valéry, T. S. Eliot), precum și cu o seamă de vederi lansate de Lucian Blaga, G. Călinescu și mai ales de Tudor Vianu. Sunt aduși în discuție, pentru caracterizarea prin opoziție, Sainte-Beuve, Hippolyte Taine, Émile Hennequin. În pofida numeroaselor obiecții formulate, exegetul consideră opera teoretică a lui Mihail Dragomirescu o contribuție majoră la scientizarea cercetării literaturii și nu ezită să-i atribuie profesorului bucureștean „geniu teoretic". Ultimul capitol demonstrează convergența demersului dragomirescian cu tendința de obiectivare a criticii literare, exprimată, la sfârșitul secolului al XIX-lea, în Franța, prin Brunetière, viguros resuscitată după al Doilea Război Mondial în lumea universitară occidentală. Conceptul „organicitate" susținut de Dragomirescu anticipează, ca sens, modernul „structură", iar preocuparea teoreticianului român pentru tot ce ține de „stratul expresiv al operei literare" concordă atât de evident cu orientarea postbelică a științei literare de pretutindeni încât – crede **T.** – „dacă am înlocui terminologia de epocă prin una modernă, multe dintre ideile cuprinse în această parte a teoriei sale s-ar putea așeza, aproape fără schimbare, în noile tipare".

SCRIERI: *Mihail Dragomirescu, teoretician al literaturii*, București, 1981.

Repere bibliografice: N. Rață-Dumitriu, „*Mihail Dragomirescu, teoretician al literaturii*", LL, 1982, 2. ***D.Mc.***

TUDOROVICI, Doina (19.VIII.1960, Oltenița), poetă, jurnalistă. Urmează Facultatea de Filologie a Universității din București, secția română–franceză (1982–1986). În timpul studenției frecventează cenaclul Universitas, condus de Mircea Martin. După absolvire este profesoară de limba și literatura română la Oltenița. Din 1990 lucrează în presă, la „Cotidianul", Agenția Mediafax, „Cronica română" și „Dreptatea". De asemenea, scrie scenarii și e realizatoare de emisiuni la Televiziunea Română, precum și colaboratoare a postului de radio Europa Liberă. În 2000 are calitatea de consilier al ministrului Culturii și Cultelor. Debutează editorial cu *Poeme provinciale*, volum apărut în 1990. E prezentă în „Luceafărul", „România literară", „Vatra", „Contemporanul – Ideea europeană", „Literatorul", „Viața românească", „Ziarul financiar", „Observator cultural" ș.a., în volumul colectiv *Universitas. A fost odată un cenaclu...*, coordonat de Mircea Martin (2008).

T. scrie o poezie tipic optzecistă, în care indicatorul lirismului sare programatic de la exactitatea percepției la modelarea metatextuală a viziunii. Tematic vorbind, coloana vertebrală a discursului liric din *Poeme provinciale*, din *Un lucru peste puterile tale* (1993) și din *Tata nu evoluează* (2003) o constituie tentativa de a încapsula realul (mundan sau biografic) într-un recipient suficient de încăpător pentru a împiedica scurgerile materiei și suficient de steril pentru a nu altera puritatea conținutului: „Și cam asta înseamnă să reproduci o stare, fără amintirea/ a ceea ce a fost/ prezentul, adică acum, când rupi vrejurile uscate de iederă;/ iarba-ncolțită-ntre pietre/ pentru că ea nu mai are puterea să nască personajele/ ca pe vremuri/ lumea mărită și ipocrită/ a biografiei tale…/ și-atunci te pândește; așteaptă momentul prielnic/ când toate se închid… și sensurile ideale –/ și ușa, da, ușa!.../ tot ce ai trăit provizoriu, ca să trăiești pe îndelete acum" (*Viciul poeziei pure 2*). Vehemența tonului, discreditarea obstinată a conceptelor și persistența fantasmelor paterne o apropie întrucâtva pe autoare de diatribele metafizice ale Martei Petreu, fără să atingă însă intensitatea paroxistică a poetei clujene. Totuși, această limitare e compensată prin aptitudinea de a izola instantaneul semnificativ și prin tehnica glisării din solemnitate în derizoriu: „«Te apropii de balustradă încet/ lăsând în urmă nu regretul ori scârba,/ ci niște idei sterile și neprimejdioase, pe care, la drept vorbind, nici nu le-ai putea separa/ de ceea ce știi… dumnezei minusculi ai contaminării,/ pe care o mână i-a amestecat treizeci de ani;/ o mână care ar putea fi chiar a ta», a spus tatăl meu

strâmbându-se ușor/ din pricina ceaiului prea fierbinte” (*Ce i-am spus tatălui meu când l-am întrebat ce este aceea o sinucidere grațioasă și migăloasă*). Culegerea *Amurgul nobililor* (1998) cuprinde interviuri cu descendenți ai unor familii aristocratice.

SCRIERI: *Poeme provinciale*, București, 1990; *Un lucru peste puterile tale*, București, 1993; *Amurgul nobililor*, București, 1998; *Tata nu evoluează*, București, 2003.

Repere bibliografice: Horia Gârbea, *„Poeme provinciale”*, LCF, 1990, 10; Nicolae Manolescu, *Balansul imperceptibil între poem și esență*, RL, 1990, 13; Laura Bișoc, *„Poeme provinciale”*, CC, 1990, 1; Cristian Moraru, *Debuturi în anul de grație*, CNP, 1990, 27; Mircea Martin, *Poezie feminină?*, VR, 1990, 7; Victor Felea, *Între poem și existență*, TR, 1990, 37; Dinu Pătulea, *Tata e plecat în călătorie de serviciu*, CC, 2006, 1–2. ***A.T.***

TULBURE, Victor (28.III.1925, Căușani, j. Tighina – 17.VIII.1997, București), poet, traducător.

Este fiul Ludmilei și al lui Mandea Popescu, ofițer. Urmează liceul la Salonta și București, încheiat în 1943. Intră la Școala Militară de Ofițeri de Infanterie din Bacău și participă la luptele de pe frontul antihitlerist. În 1945 își reia studiile, înscriindu-se la Facultatea de Litere și Filosofie, secția istorie, a Universității din București, absolvită în 1948, fiind în acest răstimp, succesiv, manipulant și funcționar la Oficiul Livrării Petrolului. Va absolvi și Școala de Literatură „M. Eminescu”. Din 1948 activează în presă, ca redactor la „Flacăra” și „Scânteia”, apoi va intra la Editura de Stat pentru Literatură și Artă (1952–1953), din 1958 până în 1961 fiind redactor-șef adjunct al „Vieții românești”, ulterior redactor-șef la reviste pentru copii și activist la Consiliul Național al Organizației Pionierilor (1967–1972). A fost președinte al cenaclului „D. Th. Neculuță” din București (1949–1950). Semnând Victor Basarab, debutează în „Basarabia literară” din 1943 cu poezii de război „ce eternizau moartea eroică a soldaților basarabeni pe frontul rusesc” (Sergiu Matei Nica). După încheierea păcii colaborează la „Orizont”, „Revista literară”, „Flacăra”, „Studentul român”, „Contemporanul”, „Viața românească”, „Scânteia”, „Tânărul scriitor” ș.a. În 1948 publică prima carte de versuri, *Vioara roșie*. I s-a decernat Premiul de Stat pentru volumul *Laudă patriei* (1955).

Expresie a angajării comuniste („Dar de-i dat s-ajung poet de clasă,/ Am să fiu al clasei muncitoare”), volumul de debut al lui **T.** nu include și primele versuri ale autorului, care sunt în cu totul altă notă. Unele, datate 1942–1944, vor intra în volumul *Cornul pădurarului* (1957) și, în număr sporit, în antologia de autor *Vioara roșie* (1968). Multe sunt notații lirice, în vers liber, în stilul cu inflexiuni elegiace al poeților tineri (mai cu seamă ardeleni, bucovineni și basarabeni) din anii ’40, nu fără ecouri din Tudor Arghezi și Lucian Blaga. Pe măsura avansării în timp, în versuri se precizează o tendință de cromatizare a figurației prin autohtonizare explicită, discursul liric primește accent social și un tot mai lămurit sens politic. Făcându-se vocea străbunilor, cântărețul amintește: „am fost goi și flămânzi, am fost orbi și desculți”, trăind în „vetre sărace”. El prevede cum „făclii vor izbucni curând și pretutindeni” și constată de pe acum că „înspre zori, către zori, zarea e roșie”. În câteva texte din 1945 apare și viitoarea metaforă titulară „vioara roșie”. Posesorul ei se vrea făuritor de poezie vaticinară, militantă: „Cu tălpile goale, cu hainele rupte,/ Te vreau, poezie, chiot în lupte.// Te vreau, poezie: flamură, goarnă,/ Neguri și bezne smulge, răstoarnă”. Acest program va fi îndeplinit, începând din 1948, cu asupra de măsură. În ciclul *Versuri de război* tonalitatea o dăduseră nu „chiotul”, „goarna”, ci descripțiile de ambianță, în tușă îngroșată. Notații caustice, mici comentarii sarcastice, încondeieri de tip arghezian sunt menționabile, ca și unele descrieri de peisaj, în scene de marșuri și lupte. Cu *Vioara roșie* **T.** și-a pus poezia, în mod manifest, în serviciul ideologiei oficiale, ca agitator, propagandist prin poezie. În timp ce mai vechii poeți cu opțiuni comuniste celebrau „viața nouă” și mai vorbeau în simboluri, noul venit se declară oștean al „clasei de atac” în termenii cei mai direcți, mai banali: „Ni-i partidul viața./ Drumul ni-i partidul”. El are sentimentul că, înstrunându-și vioara, participă la făurirea unui viitor măreț și salută entuziast iureșul înaintării spre socialism: „Camioanele gonesc spre socialism. Înainte!”. Având gustul formulărilor patetice, vociferante, **T.** cultivă – și va

cultiva toată viața – stihul lozincard. Temele sunt, conform normativelor ideologice, construirea socialismului, ura împotriva dușmanului de clasă, intern și extern, lupta pentru pace, înfierarea „ațâțătorilor la război”, înflorirea țării noi, glorificarea trecutului, apărarea independenței naționale, veștejirea defăimătorilor patriei socialiste. Alți „fruntași”, precum Dan Deșliu ori Eugen Frunză, vor inflama stilul agitatoric, dar **T.** îi anticipează, iar mai târziu nu revine la poezia confesivă nici când difuzarea acesteia e tolerată. Declarațiile de înregimentare și profesiunile de credință sunt formulate adesea în termeni militari: „Mi-aliniez, ca pentru luptă, anii”; „De baionetă îmi ascut condeiul”; „Poemelor le strig:/ Încolonarea!”. După 1950 continuă să abordeze „teme majore”, dar își permite uneori să compună pasteluri sau idile estivale: „Închide astăzi cartea; ne-om dărui naturii./ Ne vom culca în ierburi, și-acum întâia oară,/ Pe brațele de sevă și mușchi ale pădurii,/ Tu vei simți în sânge, gonind, o căprioară”. Nu lipsesc caligrafii de eros conjugal și de iubire paternă în cărțile pentru copii. Altundeva transmite alert, cu simțul detaliului revelator, impresii suscitate de meleaguri balcanice, grecești și italice. **T.** este și autor al unor compuneri cu canava epică, de speță baladescă. Mai toate sunt de inspirație dirijată, exprimând ideologia comunistă, precum *Balada tovarășului căzut împărțind „Scânteia” în ilegalitate* (1949). Chiar și în această zonă a versificărilor conjuncturale, meșteșugul e bine stăpânit, ritmurile cantabile fiind caracterizante. De aici, și reușitele lui **T.** ca autor de versuri pentru copii și ca traducător. A dat versiuni notabile din poeți ruși (Taras Șevcenko, A.S. Pușkin, A. A. Blok ș.a.) și bulgari (Hristo Botev, N.I. Vapțarov, Elisaveta Bagreana, Pencio Slaveikov și numeroși clasici sau contemporani incluși în câteva antologii), a transpus, de asemenea, poemul epic în versuri iambice *Albigenzii* de Nikolaus Lenau.

SCRIERI: *Vioara roșie*, București, 1948; *Balada tovarășului căzut împărțind „Scânteia” în ilegalitate*, cu desene de Ligia Macovei, București, 1949; *Holde*, București, 1949; *Vișinul lui Vania*, București, 1951; *Versuri*, București, 1952; *Lauda patriei*, București, 1955; *Vară fierbinte*, București, 1956; *Versuri alese*, București, 1956; *Cornul pădurarului*, București, 1957; *Poet și ostaș*, București, 1958; *Eu nu cânt că știu să cânt*, București, 1959; *Țării mele*, București, 1961; *Toamna pe sub nuci*, București, 1962; *Aur*, cu ilustrații de Mihu Vulcănescu, București, 1963; *Cântece și balade*, București, 1963; *Poezii*, pref. Mihai Novicov, București, 1963; *Vatra fericirii*, București, 1964; *Cartea Ralucăi*, cu ilustrații de György Mihail, București, 1965; *A doua carte a Ralucăi*, cu ilustrații de Angi Petrescu-Tipărescu, București, 1965; *Soarele patriei*, cu ilustrații de Mihu Vulcănescu, București, 1966; *A treia carte a Ralucăi*, cu ilustrații de Angi Petrescu-Tipărescu, București, 1967; *Stejarul românesc*, cu ilustrații de Mihu Vulcănescu, București, 1968; *Vioara roșie*, București, 1968; *Dicționar cu poezii pentru cei mai buni copii!*, cu ilustrații de Angi Petrescu-Tipărescu, București, 1970; *Purpură, aur, azur*, București, 1971; *Dragoste supremă*, cu ilustrații de Mihai Mănescu, București, 1972; *Hai, încetul cu încetul, să-nvățăm tot alfabetul!*, cu ilustrații de Zaharia Buzea, Iași, 1972; *Hora orelor*, cu ilustrații de Stela Crețu, București, 1972; *Moș Arici*, București, 1972; *Aritmetica lui Pogonici*, cu desene de Stela Crețu, București, 1974; *Basme pentru toată săptămâna*, cu ilustrații de Nicu Russu, București, 1974; *Zeciada*, Iași, 1974; *În lume nu-s mai multe Românii*, București, 1976; *În vatra comună*, București, 1984. **Antologii:** *Cântare României*, pref. Aurel Martin, București, 1965 (în colaborare cu Niculae Stoian); *Dreptul de a fi iubiți (Din poezia copiilor lumii)*, București, 1984 (în colaborare cu Raluca Tulbure); *O țară, România. Un nume, Ceaușescu*, tr. edit., pref. Al. Balaci, București, 1988 (în colaborare cu Raluca Tulbure). **Traduceri:** *Poeme bulgare*, București, 1951; Taras Șevcenko, *Cobzar*, pref. Mihail Sadoveanu, postfață Alexandr Deutsch, București, 1952 (în colaborare cu Val Cordun), *Poezii*, introd. Mihai Novicov, București, 1960, *Poeme*, pref. Stelian Gruia, București, 1976, *Cobzarul*, îngr. și pref. Dan Horia Mazilu, București, 1990; A.S. Pușkin, *Rusalka*, postfață Tamara Gane, București, 1959; Hristo Botev, *Poezii*, pref. Anghel Todorov, București, 1961, *Acela nu moare!*, pref. trad., București, 1976 (în colaborare cu Laura Baz-Fotiade); *Poeți bulgari clasici și contemporani*, pref. trad., București, 1962; Alexandr A. Blok, *Versuri*, pref. Tatiana Nicolescu, București, 1964, *Versuri*, București, 1974; Nikolaus Lenau, *Albigenzii*, pref. Sevilla Baer-Răducanu, București, 1967; *Antologie de poezie bulgară de la începuturi până azi*, îngr. trad. în colaborare cu Haralambie Grămescu, pref. Simeon Hadjikosev, București, 1977 (în colaborare); *Anotimpuri mongole*, postfața trad., București, 1978 (în colaborare cu Raluca Tulbure).

Repere bibliografice: Nina Cassian, *„Versuri”*, CNT, 1953, 6; Leon Baconsky, *O etapă însemnată în evoluția unui poet*, ST, 1955, 10; Geo Șerban, *De la „Vioara roșie” la „Vară fierbinte”, pe drumul realismului socialist*, VR, 1956, 1; S. Damian, *Încercări de analiză literară*, București, 1956, *169–173*; Perpessicius, *Alte mențiuni*, I, *177–183*; Radu Popescu, *„Cornul pădurarului”*, CNT, 1958, 14; Călinescu, *Opere*, IX, *636–642*; Georgescu, *Încercări*, II, *136–142*; Felea, *Dialoguri*, *238–243*; Ion Bălu, *Victor Tulbure*, LCF, 1966, 2; Oarcăsu, *Oglinzi*, *243–250*; D. Micu, *„Vioara roșie”*, RL, 1969, 16; Niculae Stoian, *Ipostazele poetului*, VST, 1969, 8; Martin, *Poeți*, II, *125–129;* Virgil Cuțitaru, *Cărți și idei*, Iași, 1972, *189–194*; Martin, *Pro Patria*, *100–104;* Piru,

Poezia, I, *353–356*; Emil Vasilescu, *„În lume nu-s mai multe Românii”*, „Scânteia”, 1976, 10 564; *Lit. rom. cont.*, I, *265–268*; Cândroveanu, *Lit. rom., 217–220*; *Dicț. scriit. rom.*, IV, *606–608*; Negrici, *Comunism, Poezia, 58–60, passim*; Popa, *Ist. lit.*, I, *558–559*. ***D.Mc.***

TULLIU, Nuși (23.IV.1872, Avdela, Grecia – 8.IV.1941, București), poet, prozator. Fiu al unor țărani aromâni, **T.** face clasele primare la Clisura, iar liceul la Bitolia, terminându-l în 1892. După un an de profesorat la Ianina, urmează, între 1894 și 1899, Facultatea de Litere din București, făcând, în paralel, și doi ani la Facultatea de Drept. Tot acum scoate, pe cheltuiala proprie, revista „Pindul” (15 noiembrie 1898–30 septembrie 1899). Revizor școlar în Epir și Tesalia (1899–1902), se întoarce în România, unde, până în 1905, scrie la diferite reviste literare. În următorii trei ani studiază la Leipzig. Inspector al școlilor românești din Macedonia și după un timp profesor în Avdela (1908–1912), apoi profesor la Silistra, va fi, după încheierea Primului Război Mondial, profesor la Chișinău și București. Debutează, cu un articol, în „Peninsula Balcanică” (1894) și colaborează la numeroase publicații, unde i-au apărut versuri, atât în româna literară, cât și în dialectul aromân: „Lumea nouă literară și științifică”, „Epoca”, „Ecoul Macedoniei” (unde între 1903 și 1906 a fost și director), „Noua revistă română”, „Revista poporului”, „Lumina” (Bitolia), „Grai bun”, „Foaia literară” (Ploiești), „Moldova de la Nistru”, „Graiul”, „Dimândarea”, „Apărarea” ș.a. Prima carte, *Poezii lirice-eroice*, cuprinzând peste o sută cincizeci de titluri, îi apare în 1907. În foileton i s-a tipărit romanul scris în aromână *Murminți fără cruțe* („Ecoul Macedoniei”, 1903), editat în volum postum, în 1993.

Versurile lui **T.** au contribuit, alături de acelea ale lui C. Belimace, N. Batzaria, Zicu A. Araia, Marcu Beza, L.T. Boga sau George Murnu, la configurarea unui peisaj al poeziei aromâne. În principal, el urmează modelul lui V. Alecsandri, pe care îl dezvoltă prin introducerea unor elemente particulare. Este preocupat mai ales de reliefarea dimensiunilor patriarhale, a vieții pastorale din Munții Pind, conturate fără ostentație. În versul lui străbate îngrijorarea pentru pierderea graiului strămoșesc și a etniei înseși. Amenințarea vine de la un dușman în fața căruia totul se prăbușește („Că ardu-a noastre case / Și moare lailu-armân”). Fie balade, fie idile, fie cântece de dor, stihurile lui **T.** sunt expresia, dramatică, a stingerii unei lumi ancestrale, a pierderii speranțelor, de unde și tonalitatea adesea apocaliptică. Prozodia, bogată și variată, adaptează tradiția cultă la specificul expresiei folclorice dialectale. Romanele *Tragedia unei idile* (1928) și *Calvarul neamului (Exodul aromânilor)* (1931) încearcă să surprindă tot destinul aromânilor din Pind, grefând elemente mitologice, istorice și etnografice pe structuri de melodramă.

SCRIERI: *Poezii lirice-eroice*, București, 1907; *File rupte din viața aromânilor*, I, Chișinău, 1919; *Poezii*, pref. Tache Papahagi, București, 1926; *Tragedia unei idile*, Chișinău, 1928; *Calvarul neamului (Exodul aromânilor)*, București, 1931; [*Versuri*], UVPA, *85–137*; *Puizii*, pref. Dina Cuvata, Syracuse (SUA), 1989; *Murmintsă fără crutsi*, îngr. Eva Catrinescu și Dina Cuvata, Syracuse (SUA), 1993; *Golgota-a Farăljei*, îngr. Tiberius Cunia și Dina Cuvata, Syracuse (SUA), 2002.

Repere bibliografice: Mihail Dragomirescu, *„Poezii lirice-eroice”*, CVC, 1907, 11; Liviu Marian, *Un scriitor aromân: Nuși Tulliu*, „Sfatul Ţării”, 1919, 385–386; Tache Papahagi, *Antologie aromânească*, București, 1922, *283–316*; T. Hagi–Goga, *Mistralismul și Tulliu Nuși*, „Peninsula Balcanică”, 1930, 3–4; Scarlat, *Ist. poeziei*, II, *200–201;* Hristu Cândroveanu, *Nuși Tulliu*, UVPA, *82–84;* Cândroveanu, *Aromânii*, *72–76, 163–164*; *Dicț. scriit. rom.*, IV, *608–609*; Radu Comănescu, *Observații asupra poeziei aromâne*, VR, 2002, 1–2. ***D.M.***

TULNIC, Vitalie (pseudonim al lui Vitalie Manolescu; 9.III.1931, Ienichioi–Ismail – 3.XII.1973, Chișinău), poet. A absolvit Școala de Literatură „M. Eminescu” din București (1951), făcând parte din prima ei promoție. În anul 1953 se stabilește la Chișinău, unde colaborează cu Editura Școala Sovietică, e redactor la gazetele „Tinerimea Moldovei”, „Cultura”, „Moldova” și la radio. Primele încercări literare îi apar la București în „Scânteia tineretului”, „Flacăra” și „Gazeta literară”, iar la Iași în „Iașul nou”. Debutează editorial la Chișinău, în 1958, cu placheta *Caiet liric*.

Atât primul volum, cât și culegerile *Trezirea viorilor* (1963), *Drum deschis* (1966), *Dor de cuvinte* (1971), *Culori și anotimpuri* (1974) vădesc imposibilitatea adaptării lui **T.** la climatul rigid al realismului socialist, deși fusese format într-un mediu consacrat modelării tinerilor scriitori în conformitate cu canoanele ideologice ale regimului. Excepție fac doar câteva poeme circumstanțiale dedicate lui Lenin sau Partidului Comunist. Temele spre care își îndreaptă atenția sunt patria, seismele istoriei, trecerea timpului, iubirea, onestitatea, rostul ființei

truditoare, ilustrând, după cum precizează Ion Ciocanu, „categoria etică a omenescului". Versurile sunt totuși naive, liricizând stări sufletești, situații etc., fără asimilarea lor în discurs poetic; expresivitatea este redusă la fraza spontană, fără virtuți formale sau de stil, pe care, de altfel, poetul nici nu le caută: „Nici măiestre, nici alese –/ curg cuvintele ușor". În acest sens, poezia este practicată mai curând din rațiuni etice decât artistice, felul de a fi al poetului fiind echivalent cu generozitatea („M-am risipit/ în toate, câte sunt"). *Bucuria întâlnirilor* (1967) și *Flăcări pe comori* (1973) conțin microeseuri care abordează probleme ale artei și ale vieții sociale.

SCRIERI: *Caiet liric*, Chișinău, 1958; *Trezirea viorilor*, Chișinău, 1963; ed. 2, Chișinău, 2003; *Drum deschis*, Chișinău, 1966; *Bucuria întâlnirilor*, Chișinău, 1967; *Dor de cuvinte*, Chișinău, 1971; *Flăcări pe comori*, Chișinău, 1973; *Culori și anotimpuri*, Chișinău, 1974; *Ultima frunză*, Chișinău, 1976; *Versuri. Eseuri*, Chișinău, 1988; *Risipă*, îngr. și pref. Ion Ciocanu, Chișinău, 1992; *Dincolo de cuvinte*, coordonatori Anatol Ciocanu, Vlad Zbârciog, Paul Silvestru și Sergiu Lupu, București, 2004; *101 poeme*, București, 2011.

Repere bibliografice: Nicolae Bilețchi, *Vitalie Tulnic*, în *Profiluri*, *542–547*; Ion Ciocanu, *Argumentul de rigoare*, Chișinău, 1985, *84–92*; [*Vitalie Tulnic*], „Basarabia", 1992, 12 (grupaj special); Nicolae Popa, *Poezii și teme*, LA, 1993, 12 august; Cimpoi, *Ist. lit. Basarabia*, *197–198*; Anatol Ciocanu, *La ultima frunză*, „Moldova suverană", 2001, 9 martie; Vlad Zbârciog, *Dor de cuvinte*, LA, 2001, martie; Cimpoi, *Critice*, III, *253–255*; Nicolae Bilețchi, *Analize și sinteze critice*, Chișinău, 2007, *320–334*; *Dicț Chișinău*, *536 – 537*. ***N.Bl., Mr.M.***

TUMANIAN, Paul (3.XI.1938, Chișinău), prozator, traducător. Termină liceul la Câmpina (1955) și urmează Facultatea de Matematică–Fizică, specialitatea fizica atmosferei, la Universitatea din București, absolvind în 1960. Lucrează în calitate de cercetător științific la Observatorul de Fizica Atmosferei al Institutului Meteorologic (1963–1997), este redactor-șef al publicației ecologiste „ReMediu", editată la București (1997–2001).

T. debutează în 1969 cu volumul de povestiri *Un pahar de cinzano*, aici, ca și în cărțile următoare, scriitura urmărind o partitură abilă, cu strategii variate, la frontiera dintre un fantastic negat ironic și pseudoutopie, susținute de umor fin și amar, ce concură la realizarea unei viziuni poetice a existenței. Personajele fac parte din categoria inadaptaților, a inocenților (nu întâmplător, altă culegere de povestiri poartă titlul *Conspirația inocenților*, 1999), ființe care suferă, într-un fel sau altul, loviturile – mai brutale sau mai blânde, dar întotdeauna asumate – venite fie din partea destinului, fie din cauza nepăsării celor din jur sau a istoriei. Din categoria celor din urmă face parte protagonistul romanului *Urma scapă turma* (1997), un adolescent prins în vârtejul tulbure al schimbărilor de după cel de-al Doilea Război Mondial, în anii instaurării comunismului, perioadă în care oportunismul, furtul și delațiunea sunt armele folosite de cei mai mulți ca să răzbată. Boxer de perspectivă și ospătar la cel mai luxos restaurant dintr-un orășel petrolier de provincie, tânărul refuză să învețe josnica rețetă a supraviețuirii, iar răbufnirea sa din finalul romanului, o lungă deliberare, transcrisă într-un monolog la persoana a doua, în care își calmează spiritul rebel, are efectul scontat: respingându-și propriul viitor (cariera sportivă), dobândește un câștig mult mai important: refuzul în fața minciunii. În povestirile lui **T.** apar adesea și altfel de figuri, trăind o realitate diferită față de cea care li se oferă: arhitectul care la șaizeci de ani are o idilă cu o adolescentă pe care o meditează la matematică prin telefon (*Telefonul*) sau femeia de treizeci de ani, privită de tatăl și de propriul soț prin lentila suficienței, ca o ființă infantilă (*Băieții de sub tribunele circului*) ori Iulia, fetița marcată de scena împușcării unor porumbei (*Chermeza vânătorilor*). În ciuda diversității tematice – romanul *Domnul Marius și Doamna cea mică* (1995) e o călătorie aflată nu sub imperiul fantasticului, ci al straniului, o călătorie inițiatică –, unitatea tonului prozatorului este evidentă: o voce discretă, melancolică, încărcată de un lirism de bună calitate. Volumul *Cu spatele la terenul de joc* (2005) este rodul rescrierii – de la altitudinea unei viziuni mai mature asupra literaturii și condițiile dispariției cenzurii – celor nouă povestiri care alcătuiau volumul de debut. Și aici **T.** se dovedește un povestitor abil, cu o mână sigură în creionarea situațiilor și a personajelor angrenate, de obicei, în mișcări de o amplitudine redusă, într-o lumină difuză, cu finaluri adesea ambigue, pe fondul unui comentariu auctorial uneori excesiv analitic, punctat de frecvente referințe autobiografice. Nu foarte inspirat, autorul își adună aceste amintiri – denudate însă de semnificațiile mai profunde pe care le căpătau în proza scurtă – în romanul autobiografic *Refugiu în Vechiul Regat* (2012), trecând în revistă copilăria și adolescența petrecute, după părăsirea Chișinăului, în București

și mai cu seamă în Câmpina, în perioada dificilă a anilor ’40–’50 din secolul trecut. Câteva traduceri, între care în 1996 memoriile lui Andrei Saharov (transpuse în colaborare cu Nicolae Vrublevschi) și în 2005 *Copiii teribili* de Jean Cocteau, îi completează prestația literară.

SCRIERI: *Un pahar de cinzano*, Bucuresti, 1969; *Domnul Marius și Doamna cea mică*, postfață Gabriel Alexandrescu, București, 1995; *Urma scapă turma*, București, 1997; *Conspirația inocenților*, București,1999; *Cu spatele la terenul de joc*, Pitești, 2005; *Refugiu în Vechiul Regat*, Cluj-Napoca, 2012. **Traduceri:** G. Medvedev, *Adevărul despre Cernobâl*, București, 1992; Burton E. Stevenson, *Fata din Alsacia*, București, 1993 (în colaborare cu Otilia Vrăbiescu); Andrei Saharov, *Memorii*, I–II, îngr. Gabriela Russo și Răzvan Petrescu, pref. Mihai Botez, București, 1996 (în colaborare cu Nicolae Vrublevschi); Jean Cocteau, *Copiii teribili*, Pitești, 2005.

Repere bibliografice: Tania Radu, *Frumusețea cărților inutile*, LAI, 1995, 32; Iulian Boldea, *Labirint și dorință*, LCF, 1995, 37; Cristina Manuk [Paul Cernat], *Proza lui Paul Tumanian*, „Ararat”, 2006, 2; Mihai Botez, *Andrei D. Saharov, contemporanul nostru (I–II)*, CLT, 15, 16. ***Al.F.***

TUNARU, Mihai (14.IX.1931, Bușteni – 19.VII.1989, București), prozator. Este fiul Elisabetei (n. Teodorescu) și al lui Constantin Tunaru, lăcătuș. Începând din 1942 face cursul secundar la Brașov, Sinaia și Câmpina, încheiat în 1950 la Brașov. Până în 1952 funcționează ca normator la o întreprindere din Bușteni. Terminând în 1955 Institutul de Construcții din București, va lucra ulterior ca diriginte de șantier și ca șef de secție în Ministerul Energiei Electrice. Debutează în 1959, la „Gazeta literară”, cu nuvela *Zile, nopți și căutări*, iar editorial cu volumul de reportaje *Poarta spre 1 000 de coline*, apărut în 1963. Mai colaborează la „Luceafărul”, „Ateneu”, „Viața românească”, „România literară” ș.a.

Încă din reportajele de început **T.** își arată interesul pentru amănuntul exotic, interes manifestat și în cea de-a doua carte (scrisă în colaborare cu Sorin Ciulli), *Corturi în Pamir* (1965). Odată cu publicarea romanelor *Singur contra mea* (1967) și *Stații în câmpiile dezordinii* (1969), foarte deosebite ca factură, abandonează reportajul în favoarea prozei de introspecție. Primul roman, scris dezinvolt, presărat cu expresii argotice, reface în secvențe aparent disparate viața unor sportivi aflați în cantonament. Protagonistul, Filip Halunga, intelectual printre sportivi și sportiv printre intelectuali, este singurul care nu își găsește locul potrivit, ascunzându-și sensibilitatea sub o mască de cinic. Celălalt roman, care, sub raportul formulei narative, e un ciudat amalgam între tradițional și modern, constă, de fapt, în analiza comportamentistă a reacțiilor unui grup de oameni aflat într-o situație-limită, în timpul celui de-al Doilea Război Mondial. Constrânși să trăiască permanent în proximitatea morții, câțiva militari aflați în misiune călătoresc bezmetic într-un „tren fantomă”, tren special pornit să pună capăt cumplitelor ravagii ale unei epidemii de tifos. Existența lor se concentrează în acest spațiu sufocant, devenit singurul vital, supraviețuirea fiind posibilă, în mod paradoxal, numai în vagoanele bântuite de suflul extincției. Sub imperiul fricii oamenii își omogenizează gesturile și impulsurile. Îi diferențiază numai comportamentul față de o femeie necunoscută, enigmatică, apărută în tren, care declanșează reacții netrucate, conforme cu temperamentul fiecăruia. Dar cum ea reprezintă spațiul „de afară”, altul decât cel considerat de militarii din tren singurul posibil, imixtiunea nu poate fi acceptată și, ca atare, necunoscuta va fi abandonată, pentru ca „trenul fantomă” să își continue nestingherit drumul spre moarte. Roman de atmosferă cu aspirații de parabolă, *Stații în câmpiile dezordinii* indică în **T.** un analist lucid, cu vizibile calități de introspecție. Sub același semn se află și *Cuceritorul* (1979), numai că de data aceasta așa-zisa acțiune se mută într-un sanatoriu de boli nervoase. Dacă în romanul anterior ideea, simbolul erau limpezite în cele din urmă, aici totul plutește într-o incertitudine deplină, care nu rareori degenerează în confuzie. Mai dispersat și, în orice caz, mai puțin explicit în intenții, autorul se rezumă să mediteze pe parcursul a aproape patru sute de pagini asupra felului în care individul, în pofida unui acut sentiment al alienării, încearcă să își găsească un rost printre semeni. Analistul **T.** este înlocuit în romanul *Appassionato* (1978) de un prozator interesat de spectaculosul exterior, de pitorescul unor cadre sau de senzaționalul unor situații. Subsumându-se genului polițist, uzând abil de rețete verificate, cartea surprinde prin capacitatea de invenție, de fabulație, prin stilul alert, antrenant, calități ce păreau a nu-i fi proprii lui **T.** Alte romane, *O, Prometeu* (1982), *Șarpele împăcării noastre* (1985), dau seamă de înregimentarea ideologică a prozatorului, care scrie, tot după o rețetă, despre viața de șantier ori despre cercetarea industrială.

SCRIERI: *Poarta spre 1 000 de coline*, București, 1963; *Corturi în Pamir* (în colaborare cu Sorin Ciulli), București, 1965; *Singur contra mea*, București, 1967; *Stații în câmpiile dezordinii*, București, 1969; *Appassionato*, București, 1978, *Cuceritorul*, București, 1979; *O, Prometeu*, București, 1982; *Șarpele împăcării noastre*, București, 1985.

Repere bibliografice: Valeriu Cristea, [*Mihai Tunaru*], VR, 1968, 2, 1979, 20; Dana Dumitriu, *„Stații în câmpiile dezordinii”*, RL, 1970, 6; Liviu Grăsoiu, *„Stații în câmpiile dezordinii”*, ATN, 1970, 8; Damian, *Intrarea*, *124–129;* Sorin Titel, [*Mihai Tunaru*], RL, 1979, 49, 1982, 36; Vasile Chifor, [*Mihai Tunaru*], VR, 1981, 6, 1983, 7; Grigore Smeu, *Filonul poetic*, RL, 1986, 8; Eugen Teodoru, *O trecere…*, RL, 1989, 30. ***D.Gr.***

TUPAN, Maria-Ana (19.IV.1949, Sărulești, j. Buzău), critic și istoric literar, traducătoare. Este fiica Margaretei (n. Constantin) și a lui Spiridon Iordache, preot. Cursurile școlii primare le urmează în comuna natală (1956–1963), absolvind ulterior Liceul „Mihai Eminescu” din Buzău (1967) și Facultatea de Limbi Germanice a Universității din București (1972), specializarea engleză–germană. Funcționează ca redactor (1972–1975) și redactor principal (1975–1989) al versiunii în engleză a revistei „Cărți românești”, apoi, începând din 1990, e publicist-comentator la revista „Viața românească”. În 1991 ocupă un post de asistent în cadrul Catedrei de engleză a Facultății de Limbi și Literaturi Străine a Universității din București, avansând în 2002 la poziția de profesor. Obține titlul de doctor în filologie în 1992 cu o teză consacrată operei shakespeariene. Între 1994 și 1995 beneficiază de o bursă Fulbright la Universitatea Statului Pennsylvania din SUA. E prezentă în „Amfiteatru”, „Convorbiri literare”, „Contemporanul”, „Luceafărul”, „România literară”, „Steaua”, „Viața românească”, „Astra” ș.a. Debutează editorial în 1980 cu *Regele visurilor*, o antologie de traduceri din proza americană a secolului al XIX-lea. În 1996 e distinsă cu Premiul Uniunii Scriitorilor pentru traducerea culegerii de proză scurtă *Sâmbure de rodie* de Edith Wharton, i se acordă, în anii 2000 premii din partea câtorva reviste. A fost căsătorită cu scriitorul Marius Tupan.

Specialistă în literatura anglo-saxonă și bună cunoscătoare a culturilor germană și franceză, **T.** se dedică unei abordări comparatiste a literaturii române, fiind atrasă de noile metode critice, de psihocritică, pragmatică și stilistică, deconstrucție etc. Aplicațiile vizează Evul Mediu românesc, scriitorii din secolul al XIX-lea, literatura deceniilor 6 și 7 din secolul trecut: *Marin Sorescu și deconstructivismul* (1995), dar mai cu seamă literatura modernistă: *Discursul modernist* (2000), *Sensul sincronismului* (2004), *Modernismul și psihologia* (2009) și postmodernă: *Discursul postmodern* (2002), *Teoria și practica literaturii la început de mileniu* (2010). Enunțată încă din *Scenarii și limbaje poetice* (1989), ideea care îi va ghida cercetările e cea a existenței unei corelații între stilurile literare și reprezentările ideologice și științifice ale unei epoci. E vorba de o căutare, prin mijloace care vor varia de la un studiu la altul, a unor invarianți ai literaturii, lucru ce va implica, sistematic, construcția unui demers dublu, în același timp stilistic și epistemologic. În volumul din 1989, în relație cu orfismul, ermetismul și monismul se propune schița unei tipologii literare tripartite, alcătuite din poetul orfic (Lucian Blaga), poetul ermetic (Ion Barbu, Sorin Mărculescu) și poetul monist (Nichita Stănescu, Cezar Baltag, Aurel Rău). În același spirit, *Sensul sincronismului* conține o analiză comparată a *Învățăturilor lui Neagoe Basarab către fiul său Theodosie* și a tratatului de guvernare *Basilicon Doron* al lui James Stuart al VI-lea al Scoției, o lectură a *Istoriei ieroglifice* a lui Dimitrie Cantemir ca sumă a genurilor renascentiste, o situare a lui *Othello* între Bacon și *Coran* și, propunându-le ca ilustrări a unei „Renașteri postmoderne”, o confruntare între *Călugărul Filippo Lippi* a lui D.R. Popescu și *Opera plutitoare* a lui John Barth. Influențate de reflecțiile lui Peter Nicholls asupra condiționărilor ideologice ale stilurilor și de cele ale lui Christopher Butler despre corespondența între tehnicile artistice și stările de spirit, *Discursul modernist* și *Discursul postmodern* propun o definiție a codurilor care reglează funcționarea generică a celor două paradigme estetice. Cel mai adesea **T.** analizează texte canonice, confirmând, cu propriile instrumente, poziții deja cunoscute, dar face și exerciții inedite de genealogie și filiație culturală. Un articol din 1888 al lui Titu Maiorescu, *Din experiență*, e citit ca prefigurare intuitivă a ceea ce interpretarea discursului numește „lanțuri lexicale”, în vreme ce metoda estetică a lui Tudor Vianu e văzută ca o formă de materialism cultural, în descendența lui Karl Marx, Hippolyte Taine sau Mihail Bahtin. De același gust al descoperirii ține și consistentul portret pe care **T.** i-l face în *Modernismul și psihologia* lui Nicolae Vaschide, fiul unui comerciant buzoian, a cărui *Gimnastică sentimentală* are similitudini cu unele idei în circulație în spațiul occidental în prima

jumătate a secolului al XX-lea (Wilhelm Wundt, Gabriel Tarde, William James, Alfred Binet). Urmărind reflexele psihologiei fiziologice și ale pragmatismului în literatura modernistă românească, în special felul în care e ilustrat principiul paralelismului psiho-fizic, studiul *Modernismul și psihologia* e dedicat într-o mare măsură literaturii lui V. Voiculescu, comentată prin prisma unei influențe exercitate atât de școlile europene de psihologie, cât și a unei apropieri de ideile lui Vaschide. În cadrele aceleiași abordări interdisciplinare a literaturii, orientată însă spre principiile fizicii cuantice, se înscrie *Literary Discourses of the New Physics* (2010), conceput ca un proiect mai amplu, care include și *Teoria și practica literaturii la început de mileniu* (2010, în colaborare cu Marin Cilea), o serie de mici aplicații pe text care stabilesc, punctual, relații între anumite cartografii narative și legile care reglează universul cuantic: romanul *Francesca* al lui Nicolae Breban e citit ca „ficțiune invazivă”, în *Ora 25*, romanul lui Constantin Virgil Gheorghiu, și în *Mentaliștii* lui Florin Manolescu e identificată construcția unui „timp reversibil”, după cum în romanele Aurei Christi se constată existența unui „psihic autogenerator”. **T.** a semnat și o serie de traduceri, mai ales din literatura americană: proză psihologică (Edith Wharton, William Dean Howells, Henry James), scrieri SF (Isaac Asimov) și proză fantastică, din care publică în 1984, în două volume, o antologie cuprinzătoare.

SCRIERI: *Scenarii și limbaje poetice*, București, 1989; *Marin Sorescu și deconstructivismul*, Craiova, 1995; *A Survey Course in British Literature*, I–II, București, 1997–1998; *Scriitori români în paradigme universale*, București, 1998; *A Discourse Analyst's Charles Dickens*, București, 1999; *Discursul modernist*, București, 2000; *Discursul postmodern*, București, 2002; *Sensul sincronismului*, București, 2004; *British Literature. An Overview*, I–II, București, 2005; *The New Literary History*, Bucureşti, 2006; *Genre and Postmodernism*, București, 2008; *Modernismul și psihologia. Încercare de epistemologie literară*, București, 2009; *Literary Discourses of the New Physics*, pref. Marin Cilea, București, 2010; *Teoria și practica literaturii la început de mileniu* (în colaborare cu Marin Cilea), București, 2010. **Traduceri:** *Regele visurilor. Povestiri americane din secolul la XIX-lea*, postfața trad., București, 1980; Isaac Asimov, *O piatră pe cer*, București, 1981; *Proză fantastică americană*, I–II, îngr. pref. trad., București, 1984; William Gilmore Simms, *Paddy McGann sau Diavolul din buștean*, pref. trad., București, 1986; William Dean Howells, *Vară indiană*, pref. trad., București, 1989; Henry James, *Europenii. Madame de Mauve*, București, 1990; Edith Wharton, *Sâmbure de rodie*, pref. trad., București, 1996.

Repere bibliografice: Cristian Moraru, *Modernitatea poetică – structuri și limbaje*, RL, 1990, 11; Ion Pop, *„Scenarii și limbaje poetice”*, ST, 1990, 5; Monica Spiridon, [*Maria-Ana Tupan*], LCF, 1995, 34, R, 1999, 2; Mihai Cimpoi, *Marin Sorescu în (de)construcția criticii*, LCF, 1999, 37; Olimpia Iacob, *Un analist performant (I–II)*, CL, 2000, 6, 7; Teodor Vârgolici, *Studii despre modernismul românesc*, ALA, 2001, 557; Gheorghe Grigurcu, [*Maria-Ana Tupan*], RL, 2001, 35, 2003, 5, 2010, 10; Geo Vasile, [*Maria-Ana Tupan*], RL, 2001, 35, CNT, 2001, 42, VR, 2003, 8–9; *Dicț. scriit. rom.*, IV, *609*; Radu Voinescu, *Printre primejdiile criticii*, Constanța, 2004, *139–144*; Cristian Livescu, *Magiștri & hermeneuți*, Iași, 2007, *333–360*; Ștefan Vlăduțescu, *Cum s-a impregnat modernismul de psihologie*, R, 2010, 4; Iulian Boldea, *Critica de empatie*, LRC, 2011, 1–2. ***T.V., L.Td.***

TUPAN, Marius (18.IV.1945, Tâmna, j. Mehedinți – 6.XII.2007, București), prozator, dramaturg. Este fiul Izabelei (n. Țecu) și al lui Nicolae Tupan, lăcătuș la CFR. Face ciclul elementar în comuna natală, după care urmează o școală profesională de pe lângă Șantierul Naval din Turnu Severin, obținând calificarea de sudor. Lucrează la Șantierul Naval și la Uzina de Vagoane, apoi ca bibliotecar la Hidrocentrala Porțile de Fier; în paralel frecventează liceul seral. Între 1967 și 1972 este student la Facultatea de Limba și Literatura Română a Universității din București. Redactor la publicația „Cărți noi”, în 1975 este angajat pentru o scurtă perioadă la Biblioteca Centrală de Stat și până în 1989 funcționează ca redactor la „Urzica”. Ulterior va fi redactor-șef adjunct și în intervalul 2000–2007 redactor-șef la „Luceafărul”. Debutează la optsprezece ani în „Ramuri”, iar debutul editorial se produce în 1974 cu volumul de proze *Mezareea*. Mai scrie la „România literară”, „Steaua”, „Orizont”, „Viața românească”, „Vatra” ș.a. I s-au acordat Premiul Asociației Scriitorilor din București (1982), Premiul Uniunii Scriitorilor (1995, 2003) ș.a. A fost căsătorit cu scriitoarea Maria-Ana Tupan.

În ciuda a numeroase ecouri critice pozitive (notabilă prin exces e, bunăoară, valorizarea făcută de Laurențiu Ulici: „Bun povestitor, el încearcă să corecteze chiar tradiția, eliberând-o de anecdoticul și pitorescul ce o umpluseră de-a lungul câtorva decenii, de la Panait Istrati până azi”), literatura lui **T.** e un caz de involuție în raport cu premisele. Dacă scrierile publicate înainte de 1989 dețin o formă rezonabilă, majoritatea a ceea ce este tipărit după

această dată – în regie proprie – se află foarte aproape de submediocritatea literară. *Mezareea* făcea o serie de mutări naive și stângace în direcția fantasticului și a fabulosului de inspirație „sudică". Scrierea care urmează, *Crisalide* (1977), roman de șantier sufocat de șabloane, reprezintă un pas înapoi față de debut, tema fiind, în rezumat, cam asta: un bibliotecar cu studii medii pe un șantier, față cu reacțiunea/ birocrația. Elementele de senzațional abundă, coroborate cu o oarecare intenție de satiră a birocrației. După *Noaptea muzicanților* (1978), culegere de proze care continuă linia mâlos-fantastică a narațiunilor de început, **T.** publică ceea ce critica va considera a fi cartea lui cea mai bună: romanul *Coroana Izabelei* (1982), o parabolă care ambiționează să înghesuie în strâmtul spațiu rural-imaginar Ursa Mică procesul de ardere în efigie a regimului politic contemporan cu scrierea romanului. Ambițiile sunt strangulate din fașă de incontinența literară a autorului, de altfel *Coroana Izabelei* fiind transformată după 1989 în trilogie. *Marmură neagră* (1989) e un roman despre inexistența prețios complicabilă a unui cătun, unde bătaia către un nivel de adâncime simbolică e de fapt o bătaie a pasului pe loc. Mai târziu apare romanul „antitotalitar", parabolic și cu „cheie" *Vitrina cu păsări împăiate* (1994), topit, după spusele autorului, în 1986. Romanul *Rătăcirea Domnului* (1999) descoperă roata câtorva procedee postmoderne pentru a trata tema artistului de geniu în conflict cu societatea ostilă, iar *Batalioane invizibile* (2001) redescoperă o parabolă à la *Coroana Izabelei*, nu cu alte mijloace și posibilități decât acolo: un crater pe nouă nivele, ascuns în mijlocul unei câmpii, maschează de restul umanității o societate ultratehnologizată. Printre ingrediente se numără o serie de sexualizări frenetice, conspiraționisme la scară micro și macro, atentate la ordinea planetară, onomastică grotescă, acte ratate în preluarea, prelucrarea sau mimarea unor scheme intelectuale ș.a.m.d. Ca mai tot restul literaturii lui **T.**, romanul e de citit doar ca mostră extinsă de rizibil involuntar. Piesele de teatru *Crucea de argint* (1996) și *Alergătorul fatal* (1998), scrise, după mărturia autorului, ca antrenament pentru romane, pun în funcțiune aceleași posibilități literare.

SCRIERI: *Mezareea*, București, 1974; *Crisalide*, București, 1977; *Noaptea muzicanților*, București, 1978; *Coroana Izabelei*, București, 1982; *Marmură neagră*, București, 1989; *Vitrina cu păsări împăiate*, București, 1994; *Rezervația de lux*, București, 1995; *Crucea de argint*, București, 1996; *Coroana Izabelei*, I–III, București, 1998; *Alergătorul fatal*, București, 1998; *Rătăcirea Domnului*, București, 1999; *Batalioane invizibile*, București, 2001; *Vămile depresiunii*, București, 2002; *Avocatul diavolului. Marian Popa în dialog cu Marius Tupan*, București, 2003; *Preventoriul*, București, 2004; *Rhizoma*, București, 2004; *Sinucidere amânată*, București, 2004.

Repere bibliografice: Ulici, *Prima verba*, I, 1975, *205–206*; Mihai Ungheanu, *„Crisalide"*, LCF, 1977, 25; Ardeleanu, *Mențiuni, 172–176*; Dana Dumitriu, *„Coroana Izabelei"*, RL, 1982, 52; Nicolae Mecu, *O parabolă a puterii*, VR, 1983, 11; Valentin Tașcu, *„Marmură neagră"*, ST, 1989, 11–12; Alex. Ștefănescu, *Roman cu cheie și alegorie*, RL, 1995, 9–10; Monica Spiridon, [*Marius Tupan*], LCF, 1995, 10, 1996, 1; Gabriela Duda, *Povestiri din irealitatea învecinată*, ST, 1995, 6; Ulici, *Lit. rom.*, I, *375-378*; Romul Munteanu, *Un roman despre putere, oameni și lucruri*, VR, 1998, 6; Ion Roșioru, *Marius Tupan între utopie și parabolă*, București, 2001; Vasile, *Proza, 296–305*; *Dicț. scriit. rom.*, IV, *610–612*; Cristea-Enache, *București, 75–81*; Popa, *Ist. lit.*, II, *745–746*. ***M.I.***

TURCEA, Daniel (22.VII.1945, Târgu Jiu – 28.III.1979, București), poet.

Este fiul Mariei și al lui Gheorghe Turcea. Urmează Liceul „Nicolae Bălcescu" din Pitești (1957–1963) și este absolvent al Institutului de Arhitectură „Ion Mincu" din București (1968). Debutează cu versuri în 1966 la „Amfiteatru", iar editorial în 1970 cu *Entropia.* Face parte din grupul oniric, alături de Leonid Dimov, Dumitru Țepeneag, Vintilă Ivănceanu ș.a., participând la o faimoasă masă rotundă găzduită de revista „Amfiteatru" în 1968. Moare de o boală incurabilă la un an după apariția celui de-al doilea volum, *Epifania* (1978). Din ciclul *Poeme de dragoste*, compus în ultimul an de viață, e publicată postum o selecție în antologia intitulată tot *Epifania* (1982), cuprinzând integral și cele două volume antume. Antologia *Iubire, înțelepciune fără sfârșit* (1991) adăugă alte inedite, adunate din manuscrisele puse la dispoziție de sora poetului. Valeriu Cristea, antologatorul acestui volum, îl prezintă cu

entuziasm în prefață drept cel mai mai mare poet român ortodox (și nu ortodoxist). Un nou volum de inedite, intitulat de asemenea *Epifania* (2011), e îngrijit de sora poetului împreună cu părintele Sever Negrescu și prefațat de Dumitru Stăniloae. Probabil din cauza intervențiilor editorilor (la care se referă o notă de subsol din prefață, explicând inadvertențele dintre textele publicate în volum și cele citate de părintele Stăniloae, anume textele din manuscrise), poemele sunt destul de diferite de cele din culegerile anterioare, schematice, eterogene, în orice caz inferioare stilistic.

Textele lui **T.** din *Entropia* se circumscriu onirismului, mai ales prin caracterul de „miraj" al poeziei (D. Ţepeneag), un miraj lucid controlat, de tablă de șah, care amintește de peisajele lui De Chirico. Este izbitoare construcția geometrică a imaginarului, straniul ce are o splendoare exactă, eleată, o eleganță și un fast baroc, oriental, nu dinamismul și exuberanța suprarealiste, deși de suprarealiștii români îl apropie pe autor câteva procedee, precum concatenările sintactice, mai ales nominale, ca și metaforismul luxuriant. El se apropie în egală măsură de ermetismul lui Ion Barbu, inclusiv de rețeaua conceptuală a acestuia (unul, nunta, somnul, erotismul, motivele cosmogonice etc.). Uneori chiar și ritmul sună pe alocuri barbian: „toate plutiră câte se-ntâmplară ș-or să se-ntâmple-n neclintit deșert/ Un Euclid deasupra țării Yemen/ Cu fast de geometrii a tot exacte/ dar nouă, aerului/ lui/ INCERT/ Căci el de fapt se-ntâmplă în zăpadă/ Sub sfere roșii. Steaua Altair/ Va fi fiind pentr-o secund-aproape/ Aici în baldachin de uns emir/ ce va trăi peste 110/ de mii de ani într-un oraș Mohab…" (*Abdul sau Elogiul lui Parmenide*). Estetica rămâne totuși una de tip baroc câtă vreme poemele provoacă în primul rând *meraviglia*, nu neapărat sens, iar prețiozitatea ironică, livrescul, uneori pitoresc prin amalgamurile postmoderne pe care le produce, rămân trăsături distinctive: „da, Rousseau s-a aruncat pe fereastra/ de la balconul în stil empire/ și-n cădere/ până jos/ Van Gogh a continuat să picteze/ munți de creier de pasăre/ și de creieri de flori/ și numai morminte de grâu/ iazuri/ iazuri cu nuferi/ oglinzile vii și mai vii și mai vii// «Tao stă singur și nu cunoaște schimbarea»/ ce fantastic echilibrăm atâta neliniște/ «Umblă-n cerc și nu cunoaște nesiguranța»/ atâta neliniște amestecată cu spaimă/ «Poți să-l închipui cu mama lunii»/ laudă laudă laudă// ceai și pagode de xilofon/ fructele răcoare albă/ atomii în litere chinezești// ninge de asemeni cu hieroglife și ideograme/ pufoase și moi alb topind/ evantaie imense și multe camelii" (*Ţara Sin. Despre Tao, despre Te*). Se constată o varietate a formelor stilistice, sintactice și metaforice: lexemele asiatice se alătură cuvintelor din zona științelor exacte, mai ales din fizică și astronomie, pentru care autorul manifestă predilecție, construcțiile de tipul paralelismului și al repetiției nu exclud construcții sintactice diverse, neregulate, tonul (aparent) oracular urmează tonului (aparent) colocvial, asocierile metaforice se amestecă în combinații discursive sau ironice. Această amprentă stilistică definește întregul volum, fiind vorba de „variații" ale aceleiași voci, ale aceluiași mogul-algebrar („eu am nostalgii de mogul/ și algebrar", sună un vers). Dacă sunt poeme care propun o interogație filosofică serioasă sau urmăresc o tramă narativ-onirică, uneori cu subtext erotic, altele constituie doar simple jocuri, exerciții ludic-imagiste, ironice chinezării, nu lipsite de o fină muzicalitate: „… pești electrici au plecat spre Transvaal/ cu pânze țesute din splendide termite/ dinamite scobite ne poartă elite/ bărci alexandrine spre Ţara de Foc/ îmi sunteți invitații de-o seară/ să bem de plăcerea sateliților Li/ Tai Pe masă în casă din afuzali/ pe paturi tăiate în portocală/ vom face orgii cu ziua egală" (*Dezastre, III*). Al doilea volum al lui **T.**, *Epifania*, subintitulat „o căutare a treptelor", este mult mai eterogen, încercând să aproximeze poetic „treptele" convertirii spirituale. O ruptură nu se produce, doar că „entropia" se transformă în „epifanie": nu lipsesc stranietatea, imagismul, acum mai concentrat, livrescul, o anume „tehnicitate" a discursului, conținutul conceptual, ermetismul. Se remarcă însă muzicalitatea, monodia bizantină, cum s-a observat, și esențializarea lirismului, efortul de a transpune în verb o experiență spirituală profundă. Unele texte rămân totuși cvasiincomprehensibile, spre exemplu primul poem, *Geometria sau căutarea drumului*, excesiv de conceptual. Altele, precum *Balada păsării*, șochează, din contră, prin prea marea simplitate: „vie Lumină/ venind, pe cale// inima-mi cere/ pasăre lină// sufletu-n lacrimi vrea, fără vină// numai să-l apere/ numai să-l poarte// sus/ peste moarte". Și formula poemului lung e disputată acum de poemul scurt, apropiat de haiku: „umbra/ înflorită mă primește/ ca un dar// fântâna/ sau poate numai glasul// în umbra florii parcă îngropat" (*Grădini, IV*).

Multe poezii, chiar dacă scurte, își păstrează un sens personal încifrat, deși se referă la experiențe de ordin religios: „Roua/ pe crizantemă// dar, iubitei// fără nume// Iisuse, ce va fi cu ei/ străini, cum sunt/ acum// și frumusețea armei/ în crângul înflorit”. Estetica lui **T.** e acum una a tainei, iar încercarea de a aproxima incomprehensibilul devine, paradoxal, dar firesc pentru un practicant ortodox, încercare de contopire cu acesta. În *Pentru a picta un peisaj*, spre exemplu, se recomandă „apropierea” de peisaj prin „meditație”, până la a deveni „chiar peisajul”. Polii universului sunt acum lumina și umbra, focul, cuvântul, dragostea, vina, trupul, iluminarea și comuniunea ca formă de cunoaștere plenară. Poemele, din ce în ce mai scurte și mai simple, aduc un elogiu ardent iubirii divine, dezvăluind, unele, o mistică a luminii (*Racla de lumină*, *Iubire, împărăteasă*, *Balada nunții*, *Taină*, *Rouă* ș.a.). Ultimele versuri ale lui **T.**, emoționante, din ciclul *Poeme de dragoste* se ating de realitatea, din ce în ce mai apropiată, a morții, trădând, pe de-o parte, asceza, pe de altă parte combustia interioară, dorința de a nu pierde comuniunea de iubire cu divinitatea: „asemenea apei/ odihna/ asemenea nopții/ mai sus, mai adânc// fața ta pâlpâie în ochii mei/ și nu o văd/ pe buzele mele sunt cuvinte/ și nu le aud/ în inima inimii de țărână/ sângele tău îmi zvâcnește/ în răsuflarea pământului/ Tu, îmi ești aer/ cu pleoapele te-aș acoperi/ nu eu, Tu/ trăiește în mine. Tu, ce privești ca o flacără, mistuind/ de Tine mi-e sete/ în taină. Te-am cules/ ca pe o vie / rodul Tău, belșug/ vinul acesta, vinul acesta// trupul Tău înflorind/ deasupra morții/ nufăr alb peste apele morții// Tu, iubire,/ înțelepciune fără sfârșit” (*Iubire, înțelepciune fără sfârșit*). Evoluția postumelor este interesantă și prin reluarea unor imagini, motive, uneori chiar a titlurilor; spre exemplu, mai multe poeme din ciclul *Poeme de dragoste* se numesc *Anastasia*: „Blândețea candelei ii arde/ În inima/ Ce nu mai știe/ Nimic asemeni, în iubire, pe pământ// știu, vom muri/ dar câtă splendoare!” sau „pământul inimii// facă-se cer// un cer arzând” etc. Între ineditele editate în 1991 se află și o serie de poeme-rugăciune, impresionante prin puritate, simplitate și intensitate, unele adresate Maicii Domnului, altele lui Iisus: „(...) Numai tu, Maică Fecioară,/ crin al cerului cu roua stelelor preastrălucind/ plecându-ți genunchii,/ coboară cer în inima mea și pe buzele mele/ și cheamă/ din adânc/ sufletul meu” (*Despărțire*); „Tu/ Cel care, întreg/ Locuiești în mine, acum/ Străin mie,/ Lasă doar/ Razele Tale/ Să strălucească în inima mea./ Învie sufletul meu/ cel pustiit/ cum din piatră ai izvorât apa cea vie.// Doamne,/ Eu sînt orbul, deschide/ Ochii cei de taină ai inimii,/ Sînt cel mai ticălos dintre oameni/ – Lepra păcatului acoperă sufletul meu –// Curățește-mă!/ Ajută necredinței mele...” (*Rugăciune*, *II*). Temele, motivele, compoziția acestor poeme de dragoste religioase se regăsesc și în antologia apărută în 2011, dar probabil din cauza editării defectuoase și a intervențiilor, ultimele postume sunt mai schematice, simpliste, neomogene ca structură și stil. **T.** reprezintă un fenomen unic în literatura română prin transformarea radicală a profilului său liric și uman. Saltul de la poezia onirică, baroc-geometrizantă la poezia intens spiritualizată, ortodoxă fără ostentație, dezvăluie nu doar o experiență inedită în literatura noastră, dar și o experiență umană, o aventură interioară incandescentă, tulburătoare prin autenticitatea ei. Versurile pot fi citite ca document al unei convertiri și iluminări spectaculoase, singular în spațiul cultural românesc prin lipsa oricărei afilieri ideologice și prin valoarea intrinsec estetică.

Acest suprarealism târziu ascunde un caligraf nebun de vocabule, fascinat de legăturile misterioase dintre ele, un spirit alexandrin cu un curios (și autentic) simț al tragicului. Jocul merge spre ritmurile muzicale, savante ale lui Ion Barbu [...], *cu absurdități calculate și moliciuni de poet fantezist obsedat de lumea formelor onirice și îmbătat de marile abstracțiuni.*

EUGEN SIMION

Poezia lui Daniel Turcea se va înverșuna împotriva ei înseși, își va scormoni, ca într-un exercițiu de penitență, stigmatele, erorile și imperfecțiunile, autoflagelându-se cu o mânie neputincioasă. E momentul dureros al smulgerii măștilor ce au devenit însă tot una cu carnea obrazului; acum eroul liric își va atribui genealogia fabuloasă a magului idolatru sau a samuraiului, descoperind prea târziu că arta lui e doar o producție mincinoasă de simulacre. Coșmarul artistului blestemat, torturat de propria-i fantezie contaminată de germenii răului, este transcris cu o intensitate fără egal în lirica românească [...]. *Odată cu lirica vinei, poezia lui Daniel Turcea va fi dominată de o anume conștiință a crizei, caracteristică oricărui discurs modern despre sacru, dar și de un sentiment al apocalipticului.*

OCTAVIAN SOVIANY

SCRIERI: *Entropia*, București, 1970; *Epifania*, București, 1978; *Epifania*, postfață Artur Silvestri, București, 1982; *Iubire, înțelepciune fără sfârșit*, pref. Valeriu Cristea,

București, 1991; *Epifania*, îngr. Lucia Turcea și Sever Negrescu, pref. Dumitru Stăniloae, Iași, 2011.

Repere bibliografice: Virgil Mazilescu, *Eterna reîntoarcere a poetului*, RL, 1970, 47; Ion Pop, *Poezie experimentală*, RL, 1971, 11; Negoițescu, *Lampa, 273–277*; Popa, *Modele, 73–76*; Dana Dumitriu, *Tot ce atingi e din cuvinte*, RL, 1978, 46; Grigurcu, *Poeți, 287–290*; Negoițescu, *Alte însemnări, 161–166*; Steinhardt, *Critică, 61–64*; Tuchilă, *Cetățile, 313–322*; Simion, *Scriitori*, III, *307–320*; Flămând, *Intimitatea, 141–176*; Grigurcu, *Existența, 186–195*; Valeriu Cristea, *„Neînserata iubire"*, CC, 1990, 2; Sorin Dumitrescu, *Daniel al crucii*, CNT, 1990, 35; Dan Stanca, *Daniel Turcea, poetul unui singur cuvânt*, RL, 1991, 40; Florin Manolescu, *Poemele lumii*, LCF, 1991, 48; *Dicț. analitic*, II, *160–161*; Grigurcu, *Poezie*, II, *504–512*; Micu, *Ist. lit., 402–403*; Mincu, *Poeticitate, 303–307*; Manolescu, *Lista*, I, *302–307*; *Dicț. scriit. rom.*, IV, *612–615*; Morar, *Avatarurile, 302–308*; Raluca Dună, *Un alt fel de optzecist*, VR, 2003, 3–4; Luminița Corneanu, *Onirici români*, „Mozaicul", 2009, 4; Ovidiu-Alexandru Vintilă, *Daniel Turcea, „între pustiul mic și pustiul apei"*, „Bucovina literară", 2009, 4; Popa, *Ist. lit.*, II, *479–481*; Soviany, *Cinci decenii*, I, *118–124*; Ioan Holban, *Fiul cuvântului*, CL, 2012, 1. ***R.D.***

TURCONI, Diana (11.VIII.1955, București), prozatoare. Este fiica Magdalenei Turconi (n. Oprea), reprezentant comercial, și a lui Tullio Loreto Giuseppe Turconi, arhitect și inginer. A urmat Liceul „Sf. Sava" (1971–1975) și Facultatea de Limbi Străine a Universității din București (1975–1979), secția franceză–română. Va frecventa și cursuri postuniversitare la Sorbona–Paris (1991–1992). În 1995 devine redactor la revista „22", unde va lucra până în 1997. Din 1998 funcționează în cadrul Ministerului Afacerilor Externe în calitate de consilier la Ambasada României de la Vatican, primind din partea Sfântului Scaun o importantă distincție, iar în țară e referent, apoi director-adjunct în Direcția Relații Culturale. În 1985 publică prima schiță în „Suplimentul literar-artistic al «Scânteii tineretului»", cu o prezentare semnată de Florin Mugur. Mai colaborează la „Dilema", „România literară", „Arc", „Creanga de aur" ș.a.

Romanul cu care debutează **T.**, *Una și aceeași iubire* (1986), se înscrie în paradigma literaturii de dragoste, prezentând evoluția sentimentală și spirituală a unui cuplu bizar. El (protagonistul fără nume) se află într-o criză profundă pe care o va depăși cu ajutorul Magdei, prietena lui romantică, sensibilă, enigmatică, având un soț celebru și bogat. Toate personajele sunt apatice, demoralizate, mișcându-se într-un București sărac și dominat de frică. Ușor patetic, „una și aceeași iubire" îi unește pe toți și îi ajută să își depășească sau să își asume soarta. Atmosfera maladivă devine și mai pregnantă în *Legați-vă centurile de siguranță* (1988), roman în care operația de cord a protagonistei îi permite autoarei să pătrundă într-un univers fragil și morbid. Formula narativă propusă – jurnalul ținut de femeia bolnavă – deschide două planuri temporale: trecutul, cu amintirea dureroasă a unui iubit ce a părăsit-o, și prezentul, în așteptarea intervenției chirurgicale, dominat de neliniște. Cele două orașe, București, de unde pleacă Delia, și Roma, unde are loc operația, par străbătute de o tristețe și o descurajare asemănătoare. Un document important este volumul *Eu sunt ținta* (1996), ce include interviul luat de **T.** lui Geo Bogza în intervalul „18 iulie 1992 (Snagov) – 14 septembrie 1993 (Spitalul Elias)". Întrebările urmăresc biografia lui Bogza și a familiei lui, fundalul social-politic de epocă, de la regii României, Mihai I, Carol al II-lea, la mișcarea legionară, apoi la instaurarea la putere a comuniștilor, perioada lui Nicolae Ceaușescu, până la Revoluția din 1989, precum și ambianța literară: perioada avangardistă, evocarea unor scriitori (Mihail Sadoveanu, Gala Galaction, Marin Preda, Nichita Stănescu, Petre Țuțea, Mircea Eliade ș.a.), întoarcerea la cărțile preferate, rememorarea unor anecdote din perioada totalitaristă. Se discută și despre dragoste, frumusețe, singurătate, filosofie. În completarea dialogului este republicat *Poemul invectivă* (apărut în 1933) și se reproduce o selecție a scrisorilor trimise de Constantin Noica lui Geo Bogza. Cartea este ilustrată cu fotografii ale scriitorului, precum și cu desene, unele inedite, semnate de S. Perahim, Victor Brauner, M. Blecher, Constantin Brâncuși, dar și de interlocutor. În fine, *Mica prăvălie cu orori* (1997) este o culegere de proze scurte, subintitulate „11 romane", populate de personaje misterioase: vagi informatori, aristocrați decadenți, adolescenți rebeli, cupluri în destrămare etc. Stilistica tranșantă alternează cu ambiguitatea poetică, cu sugestia nostalgică sau cu notații ce definesc o feminitate discretă. Sunt surprinse evenimente politice, sunt restituite revelații asupra unor personaje, de asemenea certitudini, decepții, mici bucurii, toate definind o epocă de nesfârșită tranziție.

SCRIERI: *Una și aceeași iubire*, București, 1986; *Legați-vă centurile de siguranță*, București, 1988, *Eu sînt ținta. Geo Bogza în dialog cu Diana Turconi*, București, 1996; *Mica prăvălie cu orori*, București, 1997.

Repere bibliografice: Gheorghe Tomozei, *„Una și aceeași iubire”*, FLC, 1996, 46; Florența Albu, *„Legați-vă centurile de siguranță”*, VR, 1989, 5; Mircea Iorgulescu, *Dincolo de melodramă și senzațional*, RL, 1989, 30; Ion Vlad, *„Legați-vă centurile de siguranță”*, TR, 1989, 35; Alex. Ștefănescu, *Ultimul Geo Bogza*, RL, 1996, 11; Ion Bălu, *Aristocratul și proletarul*, APF, 1996, 7–8. ***L.Cr.***

TURCU, Marcel (13.IV.1940, Sânnicolau Mare – 9.II.2014, Timișoara), poet. Clasele primare și o parte din cele elementare le face în orașul natal, apoi în localitatea Stăncuța Nouă, în Bărăgan, unde fusese deportată familia. Reușește să-și termine cursul mediu la Sânnicolau Mare (1959). Se înscrie apoi la Institutul Pedagogic din Craiova, secția matematică–fizică, dar după un an se transferă la Universitatea din Timișoara, Facultatea de Filologie, secția română–germană, absolvită în 1965. Ulterior, până în 2003, e profesor (de română, germană, franceză, filosofie, logică) la licee din Timișoara și în comuna timișeană Periam. A debutat cu poezie în revista „Luceafărul” (1958), iar editorial cu volumul *Farfuria sălbatică* (1968). Mai colaborează la „Contemporanul”, „Orizont”, „Tribuna”, „Familia”, „Vatra”, „Heliopolis”, „Eminescu” ș.a.

S-a vorbit despre un experimentalism poetic în cazul lui **T.**, deși el și-a fixat statutul poetic, și-a configurat destul de clar marca poeziei încă de la debutul editorial cu *Farfuria sălbatică*, care „relevă un imaginativ educat la școala suprearealiștilor. Asociații bizare, deconcertante” (Dumitru Micu). Și în celelalte cărți poetul rămâne același suprarealist debordant, hermetic, capabil să șocheze și să deruteze prin asocieri neașteptate și dure de cuvinte, greu de perceput în codul limbajului comun. Starea poeziei lui este tensiunea de rupere. El frânge mereu sensul obișnuit al frazei, rupe structura tradițională, creează un imaginar halucinant și halucinatoriu, trăiește în starea de transă, într-o trans-realitate („Când dropia se-ntinde-n auz/ E semn că cineva, undeva, a născut cu/ Putere!.../ Ca apoi să vină-un fel de grâu s-ascută cordul/ Spre a rămâne locul distins și/ Curbat” – *Epifanie de băștinaș*). Poemele sunt provocatoare, impun o lectură participativă, induc un efort pe care cititorul e solicitat să-l facă, pentru a priza sensurile cuvintelor, căutate pentru ineditul fonic, pentru dificultatea semantică, pentru rimă, pentru șocul lecturii. Poetul, nesupus și rebel, trăiește în spațiul său, în atmosfera antinomică a construcției și a demolării deopotrivă. Lirica vine dintr-o hiperacutizare a sensibilității, dintr-o stare nedesprinsă încă de halucinațiile onirice, dintr-o exacerbare a imaginarului. Pe de altă parte, versuri dezinvolte metaforic alternează cu altele plate, în dispunere prozaică. Există în poezia lui **T.** o tendință spre ludic, o atracție spre gratuitatea jocului, dar și o consecință de neevitat, aceea de a se devora în propriul manierism.

SCRIERI: *Farfuria sălbatică*, București, 1968; *Tăcerile renului*, Timișoara, 1974; *Levitație*, București, 1979; *Voluptatea drumului*, Timișoara, 1980; *Sublimarea pasiunilor*, Timișoara, 1988; *Unchiul meu, aerul!*, Timișoara, 1996; *Contestreno*, Timișoara, 1999; *La trapez general* (*Expresia lirică a unei damnațiuni – Bărăganul*), Timișoara, 1999; *Dorfleben in Südosteuropa (vormals) – Viața la țară în sud-estul Europei (pe vremuri)*, ed. bilingvă (în colaborare cu Uwe Erwin Engelmann), pref. Hildegard Puwak, Timișoara, 2001; *Ningeniu*, Timișoara, 2002; *Alaun*, Timișoara, 2003; *Ibis speculari*, Timișoara, 2004; *O problemă a jafrilor*, Timișoara, 2004; *Cuțit pentru lectură*, Timișoara, 2006; *Ofițerul stărilor de spirit*, Timișoara, 2008; *Eurorero*, Timișoara, 2010; *Bietul templu*, Timișoara, 2012.

Repere bibliografice: Dumitru Micu, *„Farfuria sălbatică”*, RL, 1969, 40; Cornel Ungureanu, *Tăcerile renului*, O, 1974, 28; Lucian Alexiu, *„Levitație”*, O, 1979, 18; Dan Negrescu, *Voluptatea clasicului*, O, 1981, 19; Marian Odangiu, *După douăzeci de ani*, O, 1988, 40; Ruja, *Parte*, I, *248–251*, II, *211–214*; *Dicț. Banat*, *804–805*. ***Al.R.***

TURCU, N.V. [Nicolae V.] (14.XII.1935, Pufești, j. Vrancea – 2.XI.1987, Iași), prozator, poet. Este fiul Anicăi (n. Apostol) și al lui Vasile Turcu, acar CFR. Urmează cursul primar la București, iar liceul la Iași. După absolvire a fost angajat un timp ca impiegat de mișcare CFR. Între 1958 și 1963 este student al Facultății de Istorie–Filosofie, secția filosofie, la Universitatea din Iași. Cadru didactic al Institutului Politehnic „Gh. Asachi” din Iași, la Catedra de filosofie, va urca treptele profesionale până la gradul de conferențiar, luându-și doctoratul în 1972 cu o teză intitulată *Elemente umaniste în gândirea filosofică românească de la Olahus la Bălcescu*. Concomitent conduce, în calitate de redactor-șef, revista „Viața Politehnicii”. Volumul de schițe și nuvele *Perturbații*, apărut în 1968, îi marchează debutul editorial. Tot proză scurtă se află în paginile culegerilor *Iarba verde de acasă* (1977) și *Soarele* (1979). A colaborat cu poezie, proză, teatru, aforisme, eseuri la „Iașul literar”, „Cronica”, „Convorbiri literare”, „Ateneu”, „România literară” ș.a.

Genul predilect al lui **T.** este proza scurtă. Prima sa carte, *Perturbații*, editată în seria prestigioasă a tinerilor debutați în colecția „Luceafărul”, consacră o narațiune realistă, a faptului cotidian, însă cu o încărcătură simbolică pregnantă, prin care întâmplări și evenimente aparent anodine dobândesc rezonanțe mitice sau metafizice. Într-una din piesele reprezentative un meșter de fântâni, specialist în identificarea „izvorului ascuns”, dispare fără urme, rămânând viu doar în conștiința satului (*Fântâna*). În alt fragment o femeie marcată de uciderea violentă a fiicei adolescente își imaginează vizita unui potențial pețitor (*Un tânăr, o fată și un pat alb*). Realismul lui **T**. este nuanțat – și subminat – prin explorarea psihologiilor abisale. În linia prozei de la jumătatea anilor ’60 din secolul trecut, care respinge schematismul personajelor realist-socialiste, dar în siajul stilului comportamentist practicat de Marin Preda în *Întâlnirea din Pământuri*, schițele lui **T.** pun în scenă „perturbații” bruște ale conștiinței. Astfel, în *La drum*, doi călători se confruntă prin sondarea unor spaime ancestrale. O parte considerabilă a narațiunilor mizează pe ambiguitatea dintre vis și trezie pentru a sonda pulsiuni intime: în *Filomina* tânărul narator e vizitat, în starea de veghe, de figura iubitei dispărute prematur, de fapt de apariția sperietorii din grădina fetei; în *Vis de demult* Poampă e bântuit de figura fratelui plecat „fără nici o noimă”. Piesele din volumele ulterioare, *Iarba verde de acasă* și *Soarele*, prelungesc direcția comportamentistă inaugurată de cartea de debut, fără a-i mai regăsi însă coerența stilistică și pregnanța tematică. Majoritatea surprind drame sentimentale dominate de complicații, neînțelegeri sau coincidențe bizare. *„Uite-așa!”* dezvoltă un caz de psihologie ciudată, a soțului care-și pedepsește femeia bănuită de infidelitate prin supunerea ei unui dans ritualic; fragmentul *Ana* surprinde drama unui tânăr care nu-și mai regăsește iubita la întoarcerea din război. În această etapă proza lui **T.** abundă în crochiuri de șarjă cotidiană, în care dialogurile dintre personaje, deși par că trimit la realități sibilinice, eșuează în nesemnificativ (*Pandele*, *Pe ploaie*). Singura plachetă de poezie al lui **T.**, *Sfinxul* (1988), apărută postum, reflectă o sensibilitate livrescă, unde tribulațiile amoroase sunt însoțite de invocarea lui Vergiliu, François Villon sau a lui Serghei Esenin. Autorul scrie, ambițios, o lirică cu mize metafizice și populată de abstracțiuni, aflată sub influența imaginarului consacrat de poeții neomoderniști și sub tutela, exprimată deopotrivă tematic și retoric, a lui Nichita Stănescu.

SCRIERI: *Perturbații*, București, 1968; *Elemente umaniste în gândirea filosofică românească de la Olahus la Bălcescu*, Iași, 1971; *Iarba verde de acasă*, București, 1977; *Soarele*, București, 1979; *Sfinxul*, Iași, 1988.

Repere bibliografice: Virgil Mazilescu, *„Perturbații”*, GL, 1968, 10; Mincu, *Critice*, I, *200–202*; Liviu Leonte, *„Iarba verde de acasă”*, CRC, 1977, 17; Valentin F. Mihăescu, *„Iarba verde de acasă”*, LCF, 1977, 27; Dan Laurențiu, *N.V. Turcu*, CRC, 1987, 46; Virgil Cuțitaru, *N.V. Turcu*, CL, 1987, 11; Busuioc, *Scriitori ieșeni*, *416*; Constantin Călin, *În contratimp*, „Bucovina literară”, 2006, 8–9. ***Al.G.***

TURCUȘ, Aurel (3.VIII.1943, Ucuriș, j. Bihor – 26.III.2012, Timișoara), poet, prozator, etnograf, editor. Este fiul Elisabetei (n. Sfășie) și al lui Teodor Turcuș, țărani. Urmează școala elementară în satul natal, Craiva și în Tăuți, județul Arad, apoi liceul în Arad (1958–1962) și Facultatea de Filologie a Universității din Timișoara (1962–1967). Va lucra ca profesor de limba și literatura română la școli din județul Timiș, apoi ca muzeograf-etnograf la Muzeul Banatului din Timișoara (1969–1975), redactor la revista „Orizont” (până în martie 1990), redactor (1991–1997), apoi șef la secția culturală (1997–2000) a ziarului „Renașterea bănățeană”, calitate în care coordonează suplimentul de cultură „Paralela 45”. A debutat cu poezie în „Luceafărul” (1963), semnând cu pseudonimul T. Aurel Crișeanu, iar prima carte de versuri, *Umbra râului*, îi apare în 1972. Mai colaborează la „Amfiteatru”, „Familia”, „Tibiscus”, „Analele Banatului”, „Cronica” ș.a.; a folosit și pseudonimele Dumitru Sardes, Teodor Onceanu. I s-au acordat Premiul Uniunii Scriitorilor, Filiala Timișoara (2003), Marele Premiu pentru Poezie al Societății Literar-Artistice „Tibiscus” din Uzdin (Serbia, 2003), Premiul Festivalului Internațional de Poezie „Mihai Eminescu” (Drobeta-Turnu Severin, 2007) ș.a.

Caracteristice poeziei de început a lui **T.** sunt cultivarea telurícului, vizionarismul și interogarea istoriei. Spațiul predilect, satul, este un centru al existenței, temelie a oricărei înfăptuiri. În general aspră și viguroasă ca tonalitate, lirica se bizuie pe un lexic îndeobște necăutat. În volumul *Conul de sine* (1999) va fi inclusă o poezie mai interiorizată, cu deschideri spre metafizic, unde eul își pune întrebări grave, fascinat de cunoaștere și absolut. *Clepsidra de sare* (2000) accentuează propensiunea

spre meditație. Vârstele omului sunt pândite de monstrul nimicitor, desemnat, oarecum desuet, emfatic, prin „marele Gol", „golul lumii", „marele Zero". Confruntarea a două realități, viața și moartea, este dramatică, evoluează de la opoziție spre o paradoxală sinonimie, omul, instalat într-o „clepsidră de sare", nutrind speranța reintegrării în ne-moarte. În *Val după val* (2003), ca pretext al unor reflecții, **T.** introduce un personaj liric cvasiimaginar, cu monologurile sale sapiențiale: scitul Anacharsis, unul din înțelepții Antichității, trăitor pe aceste locuri. Ultimele cărți de poezie, *Răsad de biruință* (2005), *Anacharsis* (2008) și *Cu durerea pre durere călcând* (2011), reiau și nuanțează meditația despre răgazul pământesc și lumea de dincolo, interogațiile dramatice, semnele premonitorii. Accentele pesimiste sunt dominante în versul de acum. **T.** a publicat și cărți de proză: *Intrarea în poveste* (1985), *Împotrivirea lui Făt-Frumos* (1987), *Tărâmul nălucirii* (2003), destinate copiilor și exploatând lumea fabuloasă a basmului popular ca spațiu al inițierii. Astfel, *Tărâmul nălucirii* reunește, pe lângă două basme, *Moș Tănase pribeagul* și *Piatra de pe inimă*, alte texte – scurte „basne", uneori dramatizate, „băsmuiri în șezătoare" și poeme-basme, al căror rost de îndreptar filosofic și moral e evident. Preocupat de fenomenul culturii populare românești, **T.** adună în *Descinderi în cultura populară* (2001) eseuri care vizează domenii diverse: etnografie, etnologie, artă populară, folclor literar, poetica folclorului, etnolingvistică, istoria etnografiei muzeale ș.a., două articole având în vedere cultura populară românească din Banatul sârbesc și Voivodina. Lucrarea *Catalogul obiceiurilor populare calendaristice din Banat* (2008) are ca obiect, de data aceasta, folclorul din Banatul românesc. Cercetările lui **T.** în domeniul istoriei și a istoriei culturale s-au concretizat în participarea, alături de Constantin C. Gomboș, la elaborarea lucrării *Marea Unire reflectată în presa românească din Banat (1918–2003)*, apărută în 2003, în aportul la realizarea culegerii *Viața academică în Banat. 1866–2006*, editată în 2007, precum și la prezentarea unor contribuții documentare în *Șapte personalități bănățene* (2008) ori a unor chestiuni din domeniul muzeografiei. A mai îngrijit și prefațat mai multe ediții din scrierile lui Ioachim Miloia, *Scrisori din Italia* (2003), *Corespondență* (2005), *Studii și articole de artă* (I–II, 2007–2008) ș.a., acestui cărturar consacrându-i în 2006 și o monografie. Se adaugă culegerea de folclor poetic *Mult mă-ntreabă inima* (1981), o antologie de poezie religioasă (2008) și alta de versuri în grai bănățean (I–II, 2009, în colaborare), câteva culegeri ale membrilor unor cenacluri literare din Timiș, o ediție a amintirilor lui Aurel Cosma jr. despre Nicolae Titulescu ș.a.

SCRIERI: *Umbra râului*, Timișoara, 1972; *Păzitorul stelelor*, Timișoara, 1979; *Urme arse*, București, 1980; *Cumpănă de aripi*, Timișoara, 1982; *Intrarea în poveste*, Timișoara, 1985; *Împotrivirea lui Făt-Frumos*, Timișoara, 1987; *Un erudit cărturar: Ioachim Miloia* (în colaborare), Timișoara, 1997; *Conul de sine*, Timișoara, 1999; *Clepsidra de sare*, postfață Eugen Dorcescu, Uzdin (Serbia) – Timișoara, 2000; *Descinderi în cultura populară*, Timișoara, 2001; *Marea Unire reflectată în presa românească din Banat (1918–2003)* (în colaborare cu Constantin C. Gomboș), Timișoara, 2003; *Tărâmul nălucirii*, Timișoara, 2003; *Val după val*, Timișoara, 2003; *Răsad de biruință*, Timișoara, 2005; *Ioachim Miloia (1897–1940)*, Timișoara, 2006; *Muzeale*, Timișoara, 2007; *Anacharsis*, Timișoara, 2008; *Catalogul obiceiurilor populare calendaristice din Banat*, Timișoara, 2008; *Șapte personalități bănățene*, Timișoara, 2008; *Cu durerea pre durere călcând*, Timișoara, 2011; *Muzeografie timișoreană (1872–1972)*, Timișoara, 2011. **Ediții, antologii:** *Mult mă-ntreabă inima*, introd. edit., Timișoara, 1981; Ioachim Miloia, *Scrisori din Italia*, pref. edit., Timișoara, 2003, *Corespondență*, Timișoara, 2005, *Studii și articole de artă*, I–II, Timișoara, 2007–2008, *Studii de literatură și artă universală*, pref. edit. , Timișoara, 2010; Gabriel Manolescu, *Mimă și dramă în obiceiurile populare românești*, Timișoara, 2004; Aurel Cosma jr., *Amintiri despre Nicolae Titulescu*, Timișoara, 2006; *Viața academică în Banat. 1866–2006*, Timișoara, 2007; *Lumină lină: de la Varlaam la Ioan Alexandru*, Timișoara, 2008; *Poezie în grai bănățean*, I–II, Timișoara, 2009 (în colaborare cu Ionel Stoiț și Vasile Barbu).

Repere bibliografice: Șerban Foarță, [*Aurel Turcuș*], AFT, 1967, 16, O, 1973, 52; Eugen Dorcescu, [*Aurel Turcuș*], O, 1973, 5, 1981, 7; Vasile Crețu, *„Umbra râului"*, F, 1973, 2; Ciobanu, *Incursiuni*, *125–126*; Lucian Alexiu, [*Aurel Turcuș*], O, 1979, 31, 1983, 31; Costin Tuchilă, [*Aurel Turcuș*], LCF, 1980, 16, 1983, 16; Ilie Măduța, *„Urme arse"*, F, 1981, 5; Brândușa Armanca, *„Cumpănă de aripi"*, O, 1982, 22; Ruja, *Parte*, I, *223–229*, II, *95–102*; Ulici, *Lit. rom.*, I, *318–319*; Berca, *Dicț. scriit. bănățeni*, *164–165*; Otilia Hedeșan, [*Aurel Turcuș*], O, 2001, 12, 2005, 8; Doru Timofte, *„Clepsidra de sare"*, „Reflex", 2003, 7–9; *Dicț. Banat*, *806–810*; Ion Arieșanu, *Printre înțelepți*, Timișoara, 2008, *78–81*; Ruja, *Prin ani*, *39–48*; Constantin C. Gomboș, *Recviem pentru un prieten: istoricul Aurel Turcuș (1943–2012)*, „Familia română", 2012, 4.

D.V.

TURDEANU, Emil (10.XI.1911, Șibot, j. Alba – 14.I.2001, Arès, Franța), istoric literar.

Este fiul Anei (n. Oltean) și al lui Ilie Turdeanu, funcționar. Absolvent în 1928 al Liceului „Mihai Viteazul" din Alba Iulia, se înscrie la Facultatea de Litere a Universității din București, pe care o termină în 1932, cu mențiunea *cum laude*. Elev favorit al lui N. Cartojan, face în 1933 studii de slavistică la Sofia și Belgrad. Obține, pentru perioada 1935–1938, o bursă la Școala Română de la Fontenay-aux-Roses. La recomandarea profesorilor Mario Roques și Jean Boutière, „titularul învățământului românesc în Franța", căruia **T.** i-a fost „repetitor" la École des Langues Orientales, din noiembrie 1938 până în septembrie 1939 predă limba și literatura română la Sorbona. Anul 1940 îl găsește în capitala Bulgariei, la Institutul Român, unde lucrează până în 1944 și se ocupă de apariția buletinului Institutului, publicație pe care o înființase. Își susține în 1942 doctoratul, cu teza *Manuscrisele slave din timpul lui Ștefan cel Mare,* la Universitatea bucureșteană, studiul fiind ulterior inclus în sumarul revistei „Cercetări literare" (1943). Se întoarce la Paris la începutul anului 1944, își reia munca de lector la Sorbona și termină, în 1945, École Pratique des Hautes Études cu lucrarea *La Littérature bulgare du XIV-e siècle et sa diffusion dans Les Pays Roumains,* publicată în 1947. Stabilit la Paris, din 1948 lucrează în calitate de cercetător la Centre National de la Recherche Scientifique până în 1977, când este pensionat. Ulterior va preda un timp limba și literatura română la Universitatea La Sapienza din Roma (1977–1982), dar nu obține numirea definitivă ca profesor, deși primise sprijinul Rosei Del Conte, fostă titulară a Catedrei. Nu ignoră activitatea politică și se înscrie în Uniunea Democratică a Românilor Liberi, organizație fondată în 1948. Este un harnic și prestigios colaborator al publicațiilor exilului românesc, tipărind studii, articole și recenzii îndeosebi în „Revue des études roumaines", „Ființa românească" (se află în comitetele de redacție ale acestor reviste), „România", „Caete de dor", „Buletinul Bibliotecii Române" din Freiburg ș.a. Alte publicații, precum „Revue des études slaves", „Revue de l'historie de religions", „Slavonic and East European Review", „Oxford Slavonic Papers", „Die Welt der Slawen", „Rivista di studi bizantini e slavi", „Studi bizantini e neoclassici", „Ricerche slavistiche" l-au avut printre semnatarii constanți. Revine în România după decembrie 1989, primește tardive recunoașteri ale valorii sale – în 1993 Universitatea din București îi conferă titlul *doctor honoris causa*, iar în 1994 Academia Română îl alege între membrii de onoare din străinătate –, își vede din nou numele imprimat pe coperta a două cărți tipărite în țară, își donează biblioteca Institutului de Istorie și Teorie Literară „G. Călinescu".

Activitatea lui **T.**, deloc monocordă, și-a precizat de la început opțiunile: cercetarea manuscriselor slave și slavo-române (*Un manuscris miscelaneu necunoscut,* „Arhiva pentru știință și reformă socială", 1932), investigarea literaturii române vechi, mai cu seamă a traducerilor din slavă (*„Varlaam și Ioasaf". Istoricul și filiațiunea redacțiunilor românești,* „Cercetări literare", 1934, *„Varlaam și Ioasaf". Versiunile traducerii lui Udriște Năsturel,* „Biserica Ortodoxă Română", 1934), studierea literaturii postbizantine ce s-a dezvoltat în Balcani și în spațiul românesc (*Contribuțiuni la studiul cronicilor rimate,* „Cercetări literare", 1936, lucrare răsplătită cu Premiul „Ioan Bianu" al Facultății de Litere din București, *Din vechile schimburi culturale dintre români și iugoslavi,* „Cercetări literare", 1939, *Legăturile românești cu mănăstirile Hilandar și Sfântul Pavel de la Muntele Athos,* „Cercetări literare", 1941), adică acele direcții în care discipolul continuă preocupările lui N. Cartojan. Lucrările ulterioare, și mai cu seamă teza de doctorat vor valida aceste opțiuni. Prin contribuții parțiale (își adjudecase zona sud-dunăreană), cum ar fi cele ce privesc miniatura bulgară și începuturile miniaturii românești, domeniu care l-a interesat, ca și broderia ori legarea cărților românești, sau prin studiile despre scrierile patriarhului Eftimie al Târnovei, **T.** pregătea prima sa mare sinteză, *La Littérature bulgare du XIV-e siècle et sa diffusion dans Les Pays Roumains,* unde încerca să definească, cercetând literatura bulgară, și caracteristicile literaturii române de expresie slavă. Faptele, interpretate obiectiv de un excelent

cunoscător al raporturilor românilor cu slavii din sudul Dunării și al „mișcării” cărților în zona balcanică, demonstrează că nu emigrarea la nord de Dunăre, sub presiunea valului otoman, a unui număr de cărturari sud-slavi explică înflorirea literelor și artelor din veacul următor, ci „evoluția internă” a Ţărilor Române. Autorul constată că nici în copierea manuscriselor, nici în ilustrarea și împodobirea cu miniaturi a codicelor nu poate fi dovedită participarea cărturarilor și artiștilor sud-slavi, bulgari în speță. Cultura românească în limba slavonă – se arată în această introducere în literatura română veche – a fost zămislită de cei al căror spirit se recunoaște sub învelișul împrumutat, adică de cărturarii români. Tezele cărții, în care tradiției bizantine (redescoperită și reinterpretată de Gavriil Uric și de elevii săi, fără amestecul „școlii de la Târnova”) i se acordă o însemnătate deosebită, prezidează în chip firesc și contribuțiile ce se concentreză asupra fenomenului cultural și literar din timpul lui Ștefan cel Mare. Pe măsura trecerii timpului, studiile lui **T.** sporesc cu o cadență impresionantă. Unele direcții mai vechi (*Le Métropolite Anastase Crimca et son oeuvre littéraire et artistique*, 1952, *Primele texte și formarea limbii literare românești,* 1959, *L'Activité littéraire en Moldavie à l'époque d'Étienne le Grand,* 1960) sunt continuate. Apar însă și teme noi, precum literatura de colportaj, ca în *Le Dit de l'empereur Nicéphore II Phocas et de son épouse Théophano* (I, 1976), unde investighează o veche carte populară și răsfrângerile ei în modernitatea română și grecească și, mai cu seamă, scrierile apocrife: *Apocryphes bogomiles et apocryphes pseudobogomiles*, 1950, *Les Apocryphes slaves et roumains: leur apport à la connaissance des apocryphes grecs*, 1953, *Notes sur la tradition littéraire du Testament d'Abraham*, 1957, *La „Palaea” byzantine chez les Slaves du sud et chez les Roumains*, 1964, *La Vision d'Isaïe. Tradition orthodoxe et tradition hérétique*, 1968, *L'Apocalypse de Baruch en slave,* 1969, *Les Testaments de douzes patriarches en slave,* 1971. Apocrifele veterotestamentare, transformate de Europa de Răsărit în produse ale unei oralități la îndemână, vor ocupa câteva decenii sfera de interes științific a lui **T.** Le-a consacrat studii minuțioase, consumând multă energie și erudiție, și a constatat că opiniile lui B. P. Hasdeu și M. Gaster, potrivit cărora sursa acestor texte trebuie căutată în mediile bogomilice, nu se susțin. Cartea sfântă era „citită” în aceste scrieri în duh popular, martor credibil pentru refacerea stării de sensibilitate a colportorilor și chiar a depozitelor lor mentale. Contribuțiile acestea au fost adunate într-un volum tipărit la Leiden în 1981 – *Apocryphes slaves et roumains de l'Ancien Testament.* De la **T.** au rămas și cercetări de istoriografie (din care răsar și figurile maeștrilor – N. Iorga, Gh. Brătianu, Mario Roques, N. Cartojan) și lucrări de comparatistică privind relațiile literaturii române cu scriitori din Apus (Byron) sau din Balcani (Liuben Karavelov). A scris și o carte, publicată în SUA, în 1988, despre România modernă: *Modern Romania. The Achievement of National Unity (1914–1920).*

Studiile și cercetările lui Emil Turdeanu, activitatea lui științifică și didactică au fost și sunt consacrate aproape în chip exclusiv culturii și literaturii române, aducând astfel în context mondial opere fundamentale ale medievisticii noastre; ele demonstrează o continuitate remarcabilă și o înaltă ținută, nu numai de ordin intelectual, dar și patriotic.

DAN SIMONESCU

SCRIERI: *Trois mémoires sur Michel le Brave* (în colaborare cu Al. Ciorănescu și Charles Göllner), București, 1938; *La Littérature bulgare du XIV-e siècle et sa diffusion dans Les Pays Roumains,* Paris, 1947; *Ștefan cel Mare (12 aprilie 1457–2 iulie 1504)*, Paris, 1954; *Le Livre roumain à travers les siècles,* Paris, 1959; *Le Dit de l'empereur Nicéphore II Phocas et de son épouse Théophano,* I, Salonic, 1976; ed. Bologna, 1989; *Apocryphes slaves et roumains de l'Ancien Testament,* Leiden, 1981; *Études de littérature roumaine et d'écrits slaves et grecs des Principautés Roumaines,* Leiden, 1985; *Modern Romania. The Achievement of National Unity (1914–1920),* îngr. Nicolae Ţimiraș, tr. Mabel Gr. Nandriș și Eric D. Tappe, Los Angeles, 1988; *Studii și articole literare* (în colaborare cu Laetitia Turdeanu-Cartojan), îngr. și postfață Mircea Anghelescu, București, 1995; *Oameni și cărți de altădată,* I, îngr. Ștefan S. Gorovei și Maria Magdalena Székely, tr. și postfață Ștefan S. Gorovei, București, 1997.

Repere bibliografice: Ovidiu Papadima, [*Emil Turdeanu*], G, 1934, 8; P.P. Panaitescu, *„Manuscrise slave din timpul lui Ștefan cel Mare”*, CL, 1944, 1; Bucur, *Istoriografia, 434–437*; Dan Simonescu, *Emil Turdeanu: un medievalist român în context european,* RITL, 1983, 4; Andrei Oișteanu, *Emil Turdeanu,* JL, 1990, 33, 45–46; Victor Spinei, *Un patriarh al medievisticii românești,* CRC, 1991, 31; Mircea Anghelescu, [*Emil Turdeanu*], RL, 1991, 45, LCF, 1997, 46; [*Emil Turdeanu*], RITL, 1991, 3–4 (grupaj special); Ștefan S. Gorovei, *Profesorul Emil Turdeanu la 80 de ani,* AIX, t. XXVIII, 1991; Popa, *Reîntoarcerea, 143–147*; Petre Ș. Năsturel, *Dar de vorbă și dar de condei,* JL, 2000, 3–6; Alexandru Niculescu, *La dispariția unui savant,* RL, 2001, 5; *Dicț.*

scriit. rom., IV, *615–617*; Ileana Corbea, Nicolae Florescu, *Resemnarea Cavalerilor*, București, 2002, *207–222*; Florescu, *Menirea*, *203–226*; Robert Lazu, *Istorie literară și mitanaliză*, ALA, 2005, 791; Mihăilă, *Scriitori*, *399–409*; Manolescu, *Enciclopedia*, *701–704*; Scurtu, *Contribuții*, I, *99–104*. ***D.H.M.***

TURNU BABILON, publicație apărută la București, neregulat, din 1 decembrie 1883 până în februarie 1898; ar fi ieșit până în 1904. Personaj extravagant, poate nu întreg la minte, obișnuit al cafenelelor bucureștene, călătorit în străinătate și cu oarecare cultură, Petru Albulescu-Albastru, „director proprietar, redactor, administrator, perceptor și casier", a scris aproape singur cele optzeci și opt de numere ale periodicului, pe care îl subintitula „conservator, liber, albastru, risipitor, socialist, popular, avar, original, inamovibil" și pe care îl vindea el însuși. Amestecând relatări autobiografice, comentarii politice insolite, opinii de plezirist, teoretizate ca și cum ar fi fost vorba de o concepție, numind-o „nostologie", Albulescu obține o mixtură umoristică în marginea raționalului. El poate fi considerat, cu rezerva necesară, un precursor al lui Urmuz. În **T.B.** au fost prezenți, sporadic, Al. Vlahuță (poeziile *Eroilor martiri* și *Iubire*), Carol Scrob, Eugen Vaian (*Înstrăinare*, versuri cu ecouri eminesciene, și *Copiii pădurarului*), Traian Demetrescu (însemnările *Un ziarist în vacanță. De la București la Craiova*), St. O. Iosif (poezia *O, mamă*), Al. Bogdan-Pitești (versuri intitulate *Souvenir*). Lui G. Coșbuc i se publică, în februarie 1892, poezia *O istorie veche*, apărută mai întâi în „Lumea ilustrată" din decembrie 1891, multe din paginile gazetei cuprinzând, de altfel, reproduceri din alte periodice, între care și poezii de D. Bolintineanu (*Cântece și sărutări, La o tânără fată*), Th. D. Speranția (mai multe anecdote populare), schița *Viața la mahala* de D. Marinescu-Marion și nuvela *Crima din strada Mariais*, tradusă din franceză de I. S. Spartali, dar căreia nu i se indică autorul. ***R.Z.***

TURTUREANU, Nicolae (pseudonim al lui Nicolae Turtă; 25.XI.1941, Iacobeni, j. Botoșani), poet, publicist, prozator. Este fiul Eugeniei (n. Botez) și al lui Gheorghe Turtă, agricultor. A absolvit școala elementară în localitatea natală, a urmat Școala Medie Tehnică din Câmpulung Moldovenesc (1957–1961) și cursurile Facultății de Filologie la Universitatea din Iași (1961–1966). Este, pe rând, redactor la Radio Iași, redactor, apoi redactor-șef adjunct la revista „Cronica", redactor la „Timpul" (1998–1999), director la „Cronica veche" (din 2011). În intervalul 1999–2006 e muzeograf la Muzeul Literaturii Române din Iași. Debutează cu versuri în „Iașul literar" (1962). Publică și în „Amfiteatru", „Viața studențească", „Convorbiri literare", „Dialog", „Dacia literară", „Ateneu", „Orizont", „România literară", „Viața românească", „Steaua", „Revista română" (figurează ca senior-editor), „Tomis", „Tribuna" ș.a. Prima lui carte este *Punctul de sprijin* (1971; Premiul Festivalului Național de Poezie „G. Bacovia"). I s-au mai acordat și alte premii, între care Premiul Asociației Scriitorilor din Iași (1975, 1981), Premiul Opera Omnia, oferit în 2011 tot de Asociația ieșeană.

Punctul de sprijin pune în evidență traseele ce aveau să fie explorate în cărțile ulterioare ale lui **T.**. Cu toate că nu și-a schimbat radical formula poetică, unele modificări s-au produs, la un moment dat făcându-se trecerea de la versul clasic la cel alb, liber. De altfel, libertatea este proclamată ca o constantă, fereastra fiind proiecția ei simbolică: „Desigur, este liberă să fie/ orice – un strigăt sau o piatră sau nimic –/ Totu-i să intre prin fereastra albă/ să intre prin fereastra închisă" (*Fereastra*). Un lirism discret, născut din echilibrul între meditație și sensibilitate, cultivat cu un spirit mereu treaz și nu rareori cu autoironie și înclinație spre ludic. Liviu Leonte sesiza la **T.** „registrul stins" și predilecția pentru „gravitatea drapată în haine ironice și fanteziste". Poeziile din placheta *Nocturne* (1975) aduc un grad mai mare de reflexivitate, o trăire în zona dominată de mit, chestionarea existenței fiind acum aproape brutală din cauza urgenței de a căpăta răspunsuri („Numai cine moare nu strigă") ori intonată ca o rugăciune atunci când intervine dramatic neputința: „Toată săptămâna am murit/ am murit cum se moare de moarte/ și zidul este tot neisprăvit/ și tu fugi din departe în departe" (*Cerul înstelat deasupra*). Nota mistică, melancolia sacrificiului creator însoțită însă, aici și altundeva, de bucuria abandonului capătă contur într-un vers ca acesta: „Doamne, abandonează-mă-n cuvânt". În *Pentru cine exist* (1979) poetul pare mai interesat de concretețe, de cadrele exterioare, pe care le trece prin filtrul său emoțional. Afirmația „pentru cine exist" cu potențial interogativ provoacă mai multe explicații-răspuns: „Exist pentru că exist/ exist pentru această dimineață/ și pentru că această dimineață/ va exista pentru mine/ va exista în locul meu/ o cantitate egală cu cantitatea/ celui dezlocuit". *Poezie deschisă* (1984) e

o punte de legătură între cărțile anterioare și cele ce urmează. Texte precum *Euritmie, Contemplație* anunță tonul poemelor din *Ascunsa rană* (1996), în mare parte o antologie, reunind poeme ce provoacă cititorul la o lectură aparte; nu retrospectivă, ci actualizată. *Starea poetului* poate fi un exemplu ilustrativ: „Ei bine, poetul are o mie și una de vieți/ nu știe pe care să o trăiască/ de aceea încearcă mai multe deodată/ doar-doar o va nimeri pe cea bună/ Și tot așa până când/ cineva îl anunță că viața lui/ una din cele o mie una/ și singura, de fapt, care contează/ e pe terminate/ și gata/ și gata". Erotica, purtând la **T.** semnele împlinirii, iar de la un timp încolo sigiliul durerii, are de asemenea, un loc aparte, oscilând între declarații extatice și rugi înfiorate. Cea mai importantă antologie de autor, *Poezii din secolul trecut* (2002), face ca lectura să sesizeze dimensiunile, procedeele care definesc poezia lui **T.** ca un tot echilibrat tematic și stilistic, percepție reconfirmată și de altă antologie de autor, *Eternitatea, desigur* (2011). Cărțile de publicistică ale acestui poet dar și împătimit slujitor al presei culturale, *Cuvinte încrucișate* (1996), *Mătrăguna dulce* (2001) și *Trafic de influență* (2011) aduc împreună texte scrise cu inteligență și spirit de observație referitoare la mai multe domenii, de la portrete creionate delicat sau dur la radiografii necruțătoare ale mersului istoriei mici în timpul prezent. Demersul se regăsește în *Dublă cetățenie* (2009), carte alcătuită din treisprezece „scrisori" către un prieten imaginar, aflat într-o țară imaginară, epistolar dezabuzat ori sarcastic axat pe unele evenimente aflate la limita absurdului din istoria postceaușistă a României. *Jurnal post-mortem* (2004) și *Capăt de linie. Exerciții de neuitare* (2010) au în comun tema recuperării memoriei, doar că primul volum este compus din mici proze a căror desfășurare include momente, întâmplări, figuri semnificative din viața autorului, iar în celălalt se face apel la timpul imediat. *Jurnal post-mortem* e traversat de o tensiune care nu s-a păstrat în cartea publicată șase ani mai târziu, unde miza e una estetică, țintind mai puțin investigarea sinelui.

SCRIERI: *Punctul de sprijin*, Iași, 1971; *Nocturne*, Iași, 1975; *Pentru cine exist*, Iași, 1979; *Poezie deschisă*, postfață Liviu Leonte, Iași, 1984; *Ascunsa rană*, Timișoara, 1996; *Cuvinte încrucișate*, Iași, 1996; *Mătrăguna dulcei*, Iași, 2001; *Poezii din secolul trecut*, Iași, 2002; *Jurnal post-mortem*, Iași, 2004; *Atâta verde peste cerul alb*, Iași, 2006; *Dublă cetățenie*, Iași, 2009; *Capăt de linie. Exerciții de neuitare*, București, 2010; *Eternitatea, desigur*, Iași, 2011; *Trafic de influență*, Iași, 2011.

Repere bibliografice: Ștefan Aug. Doinaș, *Jocul de-a privi*, AFT, 1966; Constantin Ciopraga, *„Punctul de sprijin"*, CRC, 1971, 27; Dana Dumitriu, *„Ca într-un vechi romanț"*, RL, 1975, 12; Dorin Tudoran, *Jocul filtrelor*, LCF, 1975, 13; Daniel Dimitriu, [*Nicolae Turtureanu*], CL, 1975, 3, 1979, 4; Piru, *Poezia* II, *483–486*; Liviu Leonte, [*Nicolae Turtureanu*], CRC, 1979, 12, 1981, 48; Adrian Popescu, *Ipostaze lirice*, ST, 1979, 6; Grigurcu, *Poeți*, *403–405*; Radu G. Țeposu, *„Pentru cine exist"*, RL, 1980, 46; Al. Călinescu, *„Poezie deschisă"*, CRC, 1984, 44; Tașcu, *Poezia*, *283–288*; Ioan Holban, [*Nicolae Turtureanu*], CRC, 1986, 11, 1994, 1, CL, 2007, 7, LCF, 2010, 27; Ulici, *Lit. rom.*, I, *237–239*; Liviu Antonesei, [*Nicolae Turtureanu*], TP, 1996, 5, 2010, 133; Florin Faifer, *Niște „uimiri" sau despre... dulceața mătrăgunei*, CL, 2002, 12; *Dicț. scriit. rom.*, IV, *617–618*; Titus Vîjeu, *Scripta manent*, București, 2004, *352–353*; Constantin Dram, *În spatele istoriei secrete*, CL, 2010, 1; Ilie, *Dicț. poeziei ieșene*, *292–296*. ***Ș.A.***

TURTURICĂ, C. [Constantin] (1.VIII.1933, Odobeasca, j. Teleorman), prozator. Este fiul Teodorei și al lui Alexandru Turturică, jandarm. Urmează la Brăila gimnaziul (1946–1948), apoi o școală profesională de silvicultură (1948–1950), continuată, după un stagiu la Școala de Pilotaj din Brașov, la Școala Tehnică de Silvicultură din Câmpulung Moldovenesc (1952–1954). Frecventează un an Institutul „Maxim Gorki", dar se transferă și va fi licențiat al Facultății de Filosofie de la Universitatea din București (1961). Înainte și după absolvirea facultății are numeroase profesii: pădurar, reporter la ziarul „Zori noi" din Suceava (1954–1955) și redactor la „Viața nouă" din Galați (1955–1956), pilot, instructor artistic, corector într-o tipografie, referent literar la Teatrul „Barbu Delavrancea" din București (1967–1968) și la Teatrul Tineretului din Piatra Neamț (1969–1970), impiegat la o întreprindere de transporturi auto internaționale, redactor la Televiziune (1970–1971), muzeograf la Muzeul Literaturii Române (1971–1977), macaragiu la Energo-Utilaj (1978–1979), inspector, bibliotecar la Biblioteca Municipală „Mihail Sadoveanu" (1980–1982), șef de serviciu la Uniunea Scriitorilor (1988–1993) ș.a. Debutează în revista pentru copii „Cravata roșie", colaborând din 1954 la „Iașul literar", apoi la „Luceafărul", „România literară", „Ateneu" ș.a. Prima carte, culegerea de proză scurtă *Scoaterea casei din pământ*, îi apare în 1977.

Povestirile și nuvelele din volumul de debut indică principalele teme și motive ale scrisului lui **T.**,

cantonat aproape exclusiv în sfera romanescului, unde insertul autobiografic are un rol important. Sunt mai ales experiențele unor oameni de pe diferite șantiere, incitați la confesiune de un personaj-narator. E vorba de adaptarea țăranilor la noua viață industrială, despre relațiile între ei și cu șefii. Altă temă predilectă e birocrația din institutele de cercetare, urmărindu-se, în încercarea de radiografiere completă, și viața particulară a angajaților. Cel dintâi roman al lui **T.**, *Filosof de închiriat* (1980), descrie, în registru factologic, viața de baracă a unor macaragii, în timpul ridicării unei linii de curent electric într-un sat de lângă Craiova. Rolul naratorului-personaj, funcționar convertit la această meserie, ar fi de a descifra mecanismul care ghidează raporturile între oameni, înțelegerea muncii ca sacrificiu. Radiografia aceluiași mediu va fi prezentă în *Cheia de contact* (1983), după ce în *Tribunalul fiecărui individ* (1982) cadrul fusese schimbat: un institut de cercetare, apoi un muzeu al invențiilor. În ciuda unor portrete reușite, firele epice nu ajung să configureze o arhitectură romanescă viabilă, iar destinele personajelor își pierd conturul înainte de a fi exploatate pe deplin. La fel se întâmplă și în *Marele interogatoriu* (1984) ori în alt roman, *Cărăuși peste vămi* (1986), unde începutul promite o incursiune în conștiința protagonistului și prezentarea unei relații pasionale, dar spre final intriga se sufocă, transformându-se într-un fel de comedie burlescă. *Brevetul alb* (1990) este conceput pe două paliere: relatarea vieții dintr-o școală de pilotaj, în care autorul face din nou uz de realitatea trăită și neprelucrată în nici un chip, și istoria unei proze lungi, concepută ca un dialog între Autor și Narator, o miză interesantă și la modă, vădind însă diletantism teoretic. *Cum a murit Marin Preda* (1992), în intenție o consemnare a ultimei zile din viața marelui prozator, e o scriere submediocră, din care se desprind doar idolatria față de maestru și specularea anecdoticii din lumea literară și din viața celui dispărut. Izbutit rămâne însă romanul (proiectat „fluviu") *În casa asta toți trăgeau cu arma* (I–II, 1985–1987), unde se observă o bună asimilare a lecției din proza lui Marin Preda sau din aceea a lui Petru Dumitriu. Bazat pe experiența tatălui său și pe amintiri din propria copilărie petrecută la un post de jandarmi din județul Brăila, în ajunul și în vremea rebeliunii legionare și a celui de-al Doilea Război Mondial, **T.** face o analiză a stărilor prin care trece plutonierul Alexandru Stanciu (dilema în fața ordinului de a executa un influent legionar, spre exemplu) și realizează scene sugestive, cum ar fi secvența în care bărbații unei familii sunt puși să are ulița satului înjugați la plug. Fără să implice intenția sincronizării cu noile experiențe ale prozei contemporane, asemenea pagini rezistă timpului. Pe același fundal autobiografic, în *Jandarmul și cartea* (2001) se articulează mitul lui Don Quijote, întruchipat într-un fost jandarm dintr-o comună din Bărăgan, a cărui percepție asupra lumii înconjurătoare suferă transformări spectaculoase sub efectul lecturii neîntrerupte a romanelor. Inițial element de echilibru, soția sa, veritabil Sancho Panza feminin, va fi și ea cucerită de universul fascinant al ficțiunii, ale cărei situații le proiectează, în discuțiile cu vecinele, asupra cunoscuților din sat. Divorțul de realitate al protagonistului, punct de maximă convergență cu ilustrul model, iese la iveală în momentul în care propune autorităților un sistem de irigații bazat pe forța vântului, pus în mișcare de niște palete uriașe. Și *Nu ești obligat să mori tâmpit* (2008) este un roman alcătuit din două volume: *Mărturia informatorului* (publicat mai întâi în 2000) și *Scula Securității*, în care **T.** realizează o rememorare în cheie ironică a unei perioade istorice care a lăsat urme adânci în destinele celor implicați. Întâmplările – frizând adesea anecdoticul și comicul amar, când nu chiar grotescul – sunt relatate de un narator-personaj înzestrat inițial cu aparența naivității, dar dornic de parvenire și din ce în ce mai înșurubat (până la conștientizarea capcanei fără scăpare în care a căzut) în structurile pentru care minciuna, delațiunea constituie un adevărat modus vivendi. Situații aproape neverosimile se succedă în ritm alert, într-un caleidoscop al mediilor din jurul puterii (Securitatea, Institutul „Maxim Gorki", Facultatea de Filosofie, redacțiile editurilor și ale principalelor reviste literare etc.), implicând un număr uriaș de personaje (figuri politice, activiști, delatori, ofițeri, personalități culturale). Aceeași lume a elitelor comuniste – românești sau sovietice – se află în centrul a cinci scenarii de lungmetraj adunate în volumul *Din vremea hârtiei igienice* (2005), precum și al scenariilor de teatru (dintre care *Comedie roșie* a fost pusă în scenă de regizorul Alexandru Tocilescu), marcând reîntoarcerea scriitorului la o mai veche preocupare.

SCRIERI: *Scoaterea casei din pământ*, București, 1977; *Filosof de închiriat*, București, 1980; *Tribunalul fiecărui individ*, București, 1982; *Cheia de contact*, București, 1983; *Marele interogatoriu*, București, 1984; *În casa asta toți*

trăgeau cu arma, I–II, București, 1985–1987; *Cărăuși peste vămi*, București, 1986; *Brevetul alb*, București, 1990; *Cum a murit Marin Preda*, București, [1992]; *Nu ești obligat să mori tâmpit*, I, București, 2000; ed. 2, I–II, Iași, 2008; *Jandarmul și cartea*, București, 2001; *Din vremea hârtiei igienice*, București, 2005.

Repere bibliografice: Vlad Sorianu, *„Scoaterea casei din pământ"*, ATN, 1978, 4; Laurențiu Ulici, *Viața de aproape*, RL, 1978, 18; Artur Silvestri, *„Filosof de închiriat"*, LCF, 1980, 46; Dan Alexandru Condeescu, *Însemnări despre proză*, LCF, 1981, 9; Ion Dună, *„Tribunalul fiecărui individ"*, RL, 1983, 25; Ioan Holban, *Asemănări deloc întâmplătoare*, CRC, 1985, 19; Constantin Miu, *„În casa asta toți trăgeau cu arma"*, ST, 1985, 8, 1987, 8; Popa, *Clasici*, *95–97*; Horia Gârbea, *„Brevetul alb"*, LCF, 1990, 33; Mariana Ionescu, *„Jandarmul și cartea"*, „Universul cărții", 2002, 7; *Dicț. scriit. rom.*, IV, *618–620*; Cristea, *Teleorman*, *495*; Alina Boboc, *Comedie comunistă*, LCF, 2006, 13; Nicolae Prelipceanu, *„Comedie roșie" sau Tragedia din spatele comediei*, TTR, 2006, 5–6. ***Al.F.***

TUTOVEANU, G. [**George**] (pseudonim al lui Gheorghe Ionescu; 18.XI.1872, Bârlad – 18.VIII.1957, Bârlad), poet.

Este fiul Catincăi și al lui Gheorghe Ionescu, cântăreț bisericesc. În 1879 își începe învățătura la „școala lui Robu" din Bârlad. Între profesorii care au contribuit la formația sa pot fi amintiți Ion Popescu (inițiatorul revistei săptămânale „Semănătorul", 1870–1876) și Ștefan Neagoe (autor al unei gramatici a limbii române pentru clasele gimnaziale „de ambe sexe"). Anii petrecuți la Școala Normală de Institutori din București, terminată în 1897, îi oferă prilejul de a se apropia de C. I. Parhon (împreună cu care audia conferințele socialiste din sala Sotir), de Ștefan Petică și Iuliu Cezar Săvescu, de Al. Antemireanu. În 1900, după ce funcționase trei ani ca institutor la Oltenița, e transferat la Fălticeni, unde îi cunoaște pe Mihail Sadoveanu și pe Artur Gorovei. Trece și pe la Focșani, iar în 1903 se stabilește la Bârlad, lucrând în învățământ până în 1933 și rămânând în orașul natal până la sfârșitul vieții. În mai 1915 va întemeia, împreună cu Tudor Pamfile și cu preotul Toma Chiricuță, Academia Bârlădeană, societate frecventată în anii Primului Război Mondial și de Al. Vlahuță, având și ulterior numeroși membri sau invitați de prestigiu. Amfitrioană era soția lui **T.**, poeta Zoe G. Frasin. Debutează, cu poezii și epigrame, în 1887 la gazeta bârlădeană „Paloda" („Tutova"), unde din 1895 va fi și redactor, scrie la „Revista nouă", condusă de B. P. Hasdeu. Începând din 1898 semnează cu pseudonimul care l-a consacrat în „Revista modernă", „Convorbiri literare", „Literatură și artă română" ș.a. Intensa activitate de animator cultural se manifestă și prin editarea unor reviste precum „Făt-Frumos" (1904–1906, 1909, împreună cu Emil Gârleanu și Dimitrie Nanu), „Freamătul" (1912, apărută mai întâi la Tecuci în 1911), „Florile dalbe" (1919, împreună cu V. Voiculescu, Tudor Pamfile și Mihail Lungianu), „Graiul nostru" (1925–1927), „Scrisul nostru" (1929–1931). A mai colaborat la „Cosinzeana", „Cele trei Crișuri", „Familia", „Junimea literară", „Însemnări literare", „Luceafărul", „Miron Costin", „Noua revistă română", „Revista idealistă", „Sămănătorul", „Viața românească" ș.a. Este membru fondator al Societății Scriitorilor Români. Prima plachetă, *Albastru*, a apărut în 1902, fiind urmată de *La arme!* (1913), *Balade* (1919) ș.a.

Nu atât valoarea versurilor lui **T.** a făcut ca numele său să fie reținut de istoria literară, cât mai ales devoțiunea cu care a ilustrat fenomenul denumit de Al. Dima „localismul creator". Asemenea poetului provensal Frédéric Mistral (mult admirat de confratele român), el a crezut în ideea provinciei cu virtuți creatoare, unde talentele să se poată manifesta în cadrul unui cenaclu – cum era acela al Academiei Bârlădene – și scriitorii să fie găzduiți în periodice editate aici, chiar dacă de cele mai multe ori asemenea inițiative erau puse în operă cu enorme dificultăți. Dacă în activitatea de animator cultural, de întemeietor de reviste, **T.** dovedește un entuziasm neobosit, un elan deseori copleșitor, în poezia pe care o cultivă răzbate doar temperamentul său echilibrat, generând o lirică senină, armonioasă, într-o autentică manieră tradiționalistă. Deși contemporan cu cele mai „neliniștite" spirite ale veacului, el se apropie prin vers mai degrabă de înaintași precum Vasile Alecsandri, Eminescu, George Coșbuc, iar predominantă rămâne factura sămănătoristă, cu toată atmosfera și motivele ei. Nostalgia, proprie îndeobște sufletului moldav, elogiul adus peisajului

natal și eroilor neamului, muzicalitatea versurilor – în care ritmul și rima constituiau condiții obligatorii, puse în valoare de sonet, formă predilectă la **T.** –,sunt câteva dintre însemnele unei lirici „de o cumințenie desăvârșită" (G. Călinescu).

SCRIERI: *Albastru*, București, 1902; ed. 6, Bârlad, 1918; *La arme!*, Bârlad, 1913; *Balade*, București, 1919; *Patria*, Sibiu, 1924; *Poezii alese*, București, 1924; *Tinerețã*, Craiova, 1924; *Logodnica lui Vifor*, București, 1935; *Sonete*, București, 1938; *Versuri*, îngr. Ion Popescu, pref. G. G. Ursu, București, 1968; *Albastru*, îngr. Mircea și Sergiu Coloșenco, Bârlad, 2003.

Repere bibliografice: Ilarie Chendi, *„Albastru"*, CL, 1902, 9; Iosif Vulcan, *„Albastru"*, AAR, memoriile secțiunii literare, t. XXV, 1902–1903; Izabela Sadoveanu, *„Albastru"*, VR, 1910, 4; Al. Al. Busuioceanu, *„Balade"*, „Lamura", 1920, 4–5; G.M. [G. Ibrăileanu], *„Balade"*, VR, 1920, 3; Perpessicius, *Opere*, VII, *374–375*, XII, *535–537;* Ovidiu Papadima, *„Patria"*, „Îndemnul", 1926, 5; Lovinescu, *Ist. lit. rom. cont.*, III, *65–66*; G.G. Ursu, *Poetul G. Tutoveanu*, Bârlad, 1928; Gh. Vrabie, *Bârladul cultural*, București, 1938, *263, passim*; George Ivașcu, *„Sonete"*, JL, 1939, 10; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *573–574*, *Ist. lit.* (1982), *646, 1013*; [*George Tutoveanu*], „Păstorul Tutovei", 1942, 8–10, VBA, 1942, 12 (grupaje speciale); Nichifor Crainic, *Poetul George Tutoveanu*, G, 1942, 9; Arghezi, *Scrieri*, XXVII, *404–405*, XXXIII, *261–262*, XLI, *453–455;* Gh. Bulgăr, *„Versuri"*, ARG, 1969, 4; Ciopraga, *Lit. rom.*, *208–209;* Micu, *Început*, *294–295*; Piru, *Varia*, I, *278–281; Dicț. scriit. rom.*, IV, *620–621*; C.D. Zeletin, *Scânteind ca Sirius…*, Bârlad, 2004; Nicola, *Valori*, VI, *458–480*. ***D.Gr.***

TUTUNGIU, Paul (6.V.1941, Cernavodă), poet, prozator, gazetar. Este fiul Silviei (n. Constantinescu) și al lui Pavel Simion Tutungiu, ofițer. Urmează liceul la Călărași (1955– 1959) și Facultatea de Filologie a Universității din București (1961–1965). După absolvire lucrează la publicațiile „Steagul roșu" (1966–1967), „Dâmbovița" (1967–1968), „Satul socialist" (1969–1971) și la revista „Teatrul" (1973–1989), al cărei cenaclu îl conduce în perioada 1979–1989. Director al săptămânalului „Evenimentul" (1990–1992), ulterior va fi președintele Fundației pentru Cultivarea Păcii și a Spiritului Tolerant; în această calitate, a susținut mai multe inițiative din domeniul dacologiei. Debutează în revista liceului din Călărași (1957), iar editorial cu volumul de versuri *Imperiul neodihnei*, apărut în 1970. Mai colaborează la „Contemporanul", „România literară", „Cronica", „Tribuna" ș.a.

Poezia lui **T.**, cuprinsă în *Imperiul neodihnei*, *Ordinea peșterii* (1971), *Colindele din țara lui Orfeu* (1974), *Fiul Dunării* (1977), *Orații în Carpați* (1979), *Tărâmuri pentru Făt-Frumos* (1983), încearcă o reconciliere retorică între manierele lui Lucian Blaga și Ion Barbu. Stilurile și tematicile celor doi precursori rămân separate și ușor recognoscibile. Pe de o parte, strigătul, lumina, somnul, panismul, temnița corporală și regresia arhaizant-maternă: „Mângâie-mi inima cu degetele izvorând/ O, tu născut din strigătul prea plin!// Lumina ta îmi suge durerea/ Cu iarba se smulge din somn// Trupul meu lepădându-și/ Suferința/ Și raze-mi curg prin pori cântând/ Frate arbor, tată râu,/ Măicuță pasăre,// Văd peștera în care-am plâns/ Și lespedea către hotarul lacrimei cu adevărat". Pe de alta, geometria aseptică, opalinul tenebros, tentativele de torsionare a sintaxei și indeterminarea ostentativă: „Trupul lui Arhimede suna/ Un număr necunoscut/ Înota în palma zeului Ra/ Prin lacrima ce l-a născut// Plutea? (Oceanul nins/ De geamăt înecații-și cere)/ O, trupul său învins/ Evaporat de durere!// Maree statornică-n har,/ Trupul rămâne semn sfânt:/ În ce lichid să vâslim/ Spre infinitul cuvânt?". Dar, în ciuda influențelor ilustre, poemele lasă o „impresie de improvizație și monotonie" (Al. Piru). Treptat barbismul devine o manieră nefacultativă, iar panismul blagian e înlocuit de un tracism în descendența lui Ion Gheorghe; versurile abundă în elemente autohtone (istorice, folclorice sau fanteziste), iar imaginarul capătă o tentă etnică: „Buerebista, fior de baltag/ Astru în veșnic meleag/ Rază în cântecul mumii/ Magnet printre secolii lumii// Buerebista, încă o dată/ Semn crud și în sâmbure demn/ În arbori curați se arată/ În frunze smulse din lemn". Tot de această etapă țin și versurile de conjunctură, intens marcate ideologic, din *Partidul și Poetul* (1977), unde autorul se lansează în tirade encomiastice: „În lume-au fost și sunt bărbați/[…] Dar unu-i Omul din Carpați". Proza lui **T.** vădește aceeași oscilație între arhaicitate și actualitatea ideologizată. Astfel, romanul *Dor Mărunt* (1979), primul volum al unui proiect nefinalizat, intitulat *Drumul Hoților*, juxtapune o narațiune de epocă, cu activiști și oameni ai muncii care „construiesc socialismul", și o complicată intrigă de secol XVII. Deși legătura dintre cele două planuri este destul de neclară, cartea interesează mai ales prin figura (și confesiunea) tragicomică a lui Marius Varga, un *miles gloriosus* care face o schiță veridică și colorată a vremurilor. În *Dialoguri despre teatru* (1980) se află o suită de interviuri

cu dramaturgi și critici de teatru contemporani – D. R. Popescu, Teodor Mazilu, Dumitru Solomon, Ion Băieșu, Valentin Silvestru ș.a.

SCRIERI: *Imperiul neodihnei*, București, 1970; *Ordinea peșterii*, București, 1971; *Colindele din țara lui Orfeu*, București, 1974; *Fiul Dunării*, București, 1977; *Partidul și Poetul*, București, 1977; *Drumul Hoților*, vol. I: *Dor Mărunt*, București, 1979; *Orații în Carpați*, București, 1979; *Dialoguri despre teatru*, Iași, 1980; *Tărâmuri pentru Făt-Frumos*, București, 1983; *Epistole după căsătorie*, București, 1993; *Dicționarul spiritului tolerant* (în colaborare), București, 1997; *Lacrima și Peștera (Imperiul neodihnei)*, București, 2003.

Repere bibliografice: Nicolae Balotă, *„Imperiul neodihnei”*, „Scânteia tineretului”, 1970, 6 647; Dan Cristea, *„Ordinea peșterii”*, RL, 1971, 5; Constantin, *Despre poeți, 231–233;* Mincu, *Poezie, 59–62*; Piru, *Poezia*, II, *479–483*; Cristian Livescu, *„Partidul și Poetul”*, LCF, 1978, 21; Iorgulescu, *Scriitori, 164–165*; Mihai Ungheanu, *„Drumul Hoților”*, LCF, 1979, 31; Alboiu, *Un poet, 209–210*; Emil Manu, *„Drumul Hoților”*, RL, 1980, 1; Costin Tuchilă, *Inițiere în monumental*, LCF, 1980, 14; Ștefănescu, *Jurnal, 18–22*; Artur Silvestri, *„Tărâmuri pentru Făt-Frumos”*, LCF, 1983, 33; Alexandru Ruja, [*Paul Tutungiu*], LCF, 1985, 26, 1986, 19; *Dicț. scriit. rom.*, IV, *621–622*; H. Zalis, *Ipostaze în osmoză în poezia lui Paul Tutungiu*, București, 2003; Iulia Deleanu, *Ordinea lumii, lacrima, peștera*, RCM, 2005, 228; Doru Mielcescu, *Introducere în poezia lui Paul Tutungiu*, București, 2007. ***A.T.***

TZARA, Tristan (16.IV.1896, Moinești – 24.XII.1963, Paris), poet.

Samuel (cum se numea la naștere **T.**) este fiul Emiliei (n. Sibalys) și al lui Philip Rosenstock, contabil, apoi mic industriaș. Urmează cursurile școlii israelito-române în orașul natal (1902–1906), apoi pe cele gimnaziale la un institut particular de limba franceză din București. Pe când era elev la secția modernă la Liceul „Mihai Viteazul”, al cărui absolvent va fi în 1914, îl cunoaște pe I. Iovanachi (viitorul poet Ion Vinea), cu care va lega o prietenie durabilă. Cei doi vor edita, împreună cu Marcel Iancu, revista „Simbolul” (25 octombrie–25 decembrie 1912), în paginile căreia reușesc să reunească semnăturile unor scriitori prestigioși ai vremii. Tot aici **T.** își publică, în numărul inaugural, sub pseudonimul S. Samyro, prima poezie, *Pe râul vieții*, ulterior și *Cântec, Poveste, Dans de fee*. Frecventează, pe parcursul unui singur an universitar (1914–1915), cursurile Facultății de Matematică și pe cele ale Facultății de Litere și Filosofie din cadrul Universității din București și, în același interval de timp, tipărește în „Chemarea”, revistă editată în octombrie 1915 împreună cu Ion Vinea, versuri care marchează mai clar desprinderea de simbolism și schițează direcția ulterioară a poeziei sale, semnată de data aceasta Tristan Tzara. În noiembrie 1915 pleacă în Elveția, se stabilește la Zürich, unde se înscrie la Facultatea de Litere și Filosofie, dar renunță la studii și se consacră în întregime vieții artistice. Va scrie de acum înainte numai în limba franceză, în timp ce prietenii vor continua să-i publice în țară poeziile românești lăsate în manuscris, în „Noua revistă română”, „Contimporanul” și „unu”, iar Sașa Pană le va strânge, în 1934, într-un volum. Alte versuri, în limba franceză, îi apar în „Integral” (1925–1928). **T.** inițiază, împreună cu Hugo Ball, Hans Arp, Marcel Iancu ș.a., mișcarea Dada, lansată în februarie 1916 la cabaretul Voltaire din Zürich și căreia îi elaborează primele manifeste. Conduce revista „Dada” (iulie 1917–martie 1920), redactată în franceză și germană, colaborează la „Nord–Sud” și „Sic”, este unul dintre editorii publicației „Der Zeltweg” (număr unic, octombrie 1919). Acum tipărește placheta *La Première aventure céleste de monsieur Antipyrine* (1916), urmată de *Vingt-cinq poèmes* (1918). Înainte de începutul celui de-al treilea deceniu al secolului era deja o figură marcantă a avangardei artistice europene. Stabilit, din ianuarie 1920, la Paris, se înscrie la Facultatea de Științe (specialitatea chimie generală). Are relații strânse cu marii artiști moderniști ai epocii, literatura franceză devenind spațiul său de adopțiune artistică. Scrie în presa avangardistă („Littérature”, „391”, „Proverbe”, „Cannibale” ș.a.), ia parte la editarea unor reviste, precum „Dada au grand air” (octombrie 1921), participă la viața, nu lipsită de conflicte și rupturi, a avangardiștilor. În Franța își publică majoritatea volumelor de versuri și eseuri, din cele peste patruzeci câte însumează bibliografia sa: *Cinema Calendrier du coeur abstrait Maisons* (1920), *De Nos oiseaux* (1923), *L’Homme approximatif*

(1931), *Grains et issues* (1935) ș.a. Pseudonimul i-a fost legalizat ca nume în iulie 1925. În anii 1940–1942 trăiește în clandestinitate, la Souillac, participând la acțiunile Rezistenței Franceze. Colaborează la „Confluences”, „Les Étoiles de Quercy”, „Les Lettres françaises”, este secretar la revista „Le Point”. În octombrie 1946 pleacă într-un turneu de conferințe în Iugoslavia, România, Ungaria și Cehoslovacia. În aprilie 1947 primește cetățenia franceză, în același an aderând la Partidul Comunist Francez. I se decernează, în 1961, Marele Premiu de Poezie Etna–Taormina.

Etapa românească a creației lui **T.** cunoaște două faze distincte. Primele versuri, publicate în „Simbolul” la numai șaisprezece ani, nu anunță cu nimic insurgența dinamitardă pe care o va adopta peste câțiva ani. Poetul compune acum în maniera unui adolescentism mimetic, influențat vizibil de exponenții simbolismului românesc ai momentului, ale căror nume se regăsesc și în sumarul revistei: Al. Macedonski, Al. T. Stamatiad, Iuliu Cezar Săvescu, Ion Minulescu, Adrian Maniu, N. Davidescu ș.a. Singurul fapt care lasă să se întrevadă evoluția ulterioară este opțiunea pentru poezia „nouă”, în plină epocă de supremație a sămănătorismului. Procedeele, îndeosebi în spirit minulescian, îi furnizează apetențe sinestezice – simfonii de lumini, culori parfumate, acorduri violete, ritmuri în roz-albastru, cât și imagini exotice: flori bizare, ciclame și orhidee, mimoze și iriși, covoare persane etc. Motivele curente ale simbolismului (pietrele prețioase, călătoria pe mare, cifra trei) vor fi prezente și în textele compuse în 1913–1914 (*Glas*, *Înserează*, *La marginea orașului*, *Furtuna și cântecul dezertorului*). Versurile apărute în „Chemarea” și în „Noua revistă română” încep să schițeze teritoriul și fenomenul poetic ce îi va consacra numele. **T.** experimentează acum, în grai românesc, „mina” literară care, în faza ei de perfecționare, se va numi Dada. Recuzita simbolistă utilizată anterior cu școlărească docilitate și sârguință ia forma unor ținte de carton pe care le brutalizează, cu o duioșie nostalgică totuși, fără a renunța integral la tristețile vagi. Ele caracterizează peisajul, păstrat în repere bacoviene: târgul provincial, cu limitările lui dătătoare de adânci incertitudini, un cimitir evreiesc în care „mormintele ca viermii se târăsc”, o cazarmă din care răzbat cântece triste, un ospiciu, un pension etc. Poetul nu pare încă decis să pornească o campanie de distrucție asupra tiparelor simboliste, iar momentul sentimentalismului adolescentin îl reține un timp în preajma unor motive erotice tratate elegiac. Semnele detașării există însă de pe acum. Tristețea este mai mult a peisajului și a obiectelor, ceea ce rezultă e o poezie descriptivă, în care elementele alcătuitoare se așază aproape prozaice și, destul de rar, persiflate cuminte: „Verișoară, fată de pension îmbrăcată în negru, guler alb, / Te iubesc pentru că ești simplă și visezi / Și ești bună, plângi și rupi scrisori ce nu au înțeles / Și îți pare rău că ești departe de ai tăi și că înveți / La Călugărițe unde noaptea nu e cald”. Apele gravitații simboliste se retrag repede, iar refluxul lor dă la iveală desenul unei poetici noi. Pare că **T.** a întreprins doar o expediție de recunoaștere, a cartografiat terenul, a înregistrat și toponimizat reperele, după care le supune unui tir de hărțuire. Țintele sunt „ridicate” mai întâi în forma lor consacrată, pentru ca apoi contururile lor solemne să se degradeze până la năruire. Simbolismul rămâne doar un drapel ferfenițit, căci poetica lui este subminată, motivele îi sunt profanate. Procedeele sunt prozaizarea șarjată și asocierile imagistice ironice, insolente: „Pe cer păsările nemișcate / Ca urmele ce lasă muștele / Stau de vorbă servitori în pragul grajdului / Și-au înflorit pe cărare rămășițele dobitoacelor // Trece pe stradă domnul în negru cu fetița / Bucuria cerșetorilor la înserare / Dar am acasă un Polichinelle cu clopoței / Să-mi distreze întristarea când mă înșeli”. Curând sintaxa începe să se deterioreze, făcând loc elipselor și juxtapunerilor, iar versurile tind să devină entități independente în cadrul unui poem. **T.** pare conștient însă că numai din înregistrarea nudă a banalității și din ironizarea convențiilor literare nu se poate face poezie. Textul include când și când surprize lirice, imagini rare și inspirate, în jurul cărora se organizează ansamblul prozaic al poeziei: „Sufletul meu e un zidar care se întoarce de la lucru”, „Amintirile cu miros de farmacie curată”, „Când își freacă soarele pleoapa pe poteci”, „Cum rup liliecii bucăți de noapte din chilie” ș.a. Angoasa vibrează de multe ori în aceste versuri, un fond dramatic, grav stă gata să erupă: „În mine se rup trestii cu foșnet de hârtie” sau „Mamă, plâng mereu ca un sfârșit de gamă”. Este evident că poetul produce o falie în tradiția mai veche sau mai nouă, în retorica (încă) modernă a simbolismului. Imagismul lui caută bizarul sau, în orice caz, inadecvarea logică și de bun-simț. Efectele stilistice sunt deseori

surprinzătoare, fie pentru că sfidează prejudecățile pudibonde ale vremii, fie pentru că despoaie motive vechi de emoționalitatea lor și le coboară în derizoriu: toamna „s-a descheiat încet la sâni" și „și-a lățit în țară rana", „lumina-și îmbracă mănuși", dimineața „a venit cu strachina de lapte în răsărit", anunțând „pasărea de cârpă a luminii", Dumnezeu „stoarce lămâia lunii" și „scarmănă lâna îndrăgostiților supuși" etc. Imaginile – violente, provocatoare – anunță deja un frondeur pornit să dinamiteze vechiul lirism și să îi recupereze fragmentele într-o nouă și cutezătoare poetică. În ansamblul lor, construcțiile poematice de acum închid universuri desensibilizate și flagelate de o încă blândă ironie: „Trec în șiruri lungi pe stradă fete de pensionat / Și în fiecare privire-i câte o casă părintească / Cu mese bune, cu surori mai mici, / Cu ghiveciuri de flori la fereastră. // Trece frigul pe coridoare când înserează / Ca un șarpe lung târându-și coada pe lespezi. / Lacul e cusut cu ață, / Înecații ies la suprafață – rațele se depărtează… // La vecini, părintele-și sărută fata, indiferent. / Îi face morală de despărțire. / Balta s-a închis ca în urma unei fete porțile de mănăstire, / Gâlgâitul sinucisei a speriat – broaștele au încetat un moment. / Mă duc să mă întâlnesc cu un poet trist și fără talent". Într-un simulacru de rimă și de cadență a versurilor – o sumă întreagă de libertăți asociative și dezarticulări sintactice. Într-o bună parte din aceste texte mocnește parcă ceva din rebeliunea dadaistă, amenințând, deocamdată, prin gestul insolent: „Ne-om dezbrăca pe deal în pielea goală / Să se scandalizeze preotul, să se bucure fetele", prin mimarea naivității și prin batjocorirea tradiției. În *Glas*, de pildă, motivul zidului ruinat și părăsit, ca și metrica populară, devin embleme ale unei convenții poetice constrângătoare și sunt supuse unui asalt profanator: „Zid dărăpănat / Eu m-am întrebat / Astăzi că de ce / Nu s-a spânzurat / Lia, blonda Lie / Noaptea de-o frânghie…/ S-ar fi legănat / Ca o pară coaptă / Și ar fi lătrat / Câinii de pe stradă / S-ar fi adunat / Lumea să o vadă / Și ar fi strigat / Vezi ca să nu cadă / Aș fi încuiat / Lacătul la poartă / Aș fi pus o scară / Și-aș fi luat-o jos / Ca o pară coaptă / Ca o fată moartă / Și aș fi culcat-o / Într-un pat frumos". De la astfel de versuri până la gesturile scandaloase ale dadaiștilor distanța nu este deloc mare. Cu ele **T.** părăsește literatura română, nu înainte de a profeți cumva mișcarea pe care o va declanșa la Zürich: „Literatura e viermele ce

roade drumul subteran / Prin care o să curgă apa ca să iasă roade la vară". De altfel, poetul însuși a vorbit despre continuitatea între momentul românesc și cel european, ambele importante pentru experiența sa scriitoricească. Instalat în literatura franceză, **T.** va cunoaște rapid celebritatea, asociindu-și numele cu dadaismul, direcție pregnantă a avangardismului european. Ceea ce în poemele românești putea trece doar drept act de indisciplină poetică devine la scurtă vreme mod de creație fondat pe o retorică a hazardului, ca în această piesă de pe la sfârșitul anului 1916: „păsări copilărie pluguri repede / hanuri / luptă la piramide / 18 brumar / pisica pisica e salvată / plânge / valmy / virează virează roșu / plângi / în gaură trompetă lenți clopoței / plânge / mâinile crăpate ale arborilor / ordin / plânge / el / către alb către pasăre / plângem / voi plângeți / alunecă / tu porți țintuite pe cicatricele tale proverbe lunare…" (în traducerea Irinei Mavrodin). Supraviețuiesc abia câteva sintagme mai convențional articulate, în rest – abolirea sintaxei, a logicii, a punctuației, pulverizarea oricărui statut al lirismului. E modul lui **T.** de

a aduce poezia la punctul zero, pentru a-i da șansa revigorării pe coordonatele unei inventivități neîngrădite de conformisme. Procesul durează până prin 1923, când, dadaismul fiind declarat mort chiar de întemeietorul său, iar temeiurile vechii poezii năruite, **T.** începe să se orienteze spre o lirică mai coerentă, pe dimensiunea modernității. E un proces voluntar, cum însuși fostul insurgent mărturisește, care demonstrează că explozia inițială de nihilism avusese funcția de a lărgi teritoriul poeticului: „Evoluția mea m-a făcut să abandonez caracterul demonstrativ, provocator și negator al poeziei, ducându-mă către o exprimare mai constructivă a materiei poetice". Definitoriu pentru această evoluție este *L'Homme approximatif*, poem amplu, în nouăsprezece episoade, construit pe o schiță epică discretă, absorbită în liric, în care se dezvoltă tema precarității ființei supuse trecerii timpului și rarefierii identității. De altfel, motivul vremelniciei are aici o frecvență considerabilă, însoțindu-se, în imagini

Desen de Marcel Iancu

surprinzătoare, cu un sentiment, lipsit de ostentație, al neliniștii existențiale. Bunăoară, timpul „gonește la tot pasul pe străzi de-a lungul liniilor de rămas bun și lasă în urma sa prichindeii". Rebelul dadaist revine la o elegie cu tonalități oarecum mai solemne: „Vezi tu în mine înșiruirea de stârvuri/ Și puntea durerilor închegate în șiruri de vremi," epicul „înalt", ca și elegia fiind deseori subminate de o imagistică violentă, de repetiții, paralelisme sau de ziceri voit orale. Sunt utilizate mijloacele cumințite ale dadaismului, contaminate de modalități ale suprarealismului, de care **T.** divorțase pentru a-l asimila apoi firesc. E o coborâre în sine și o descoperire tragică a neputinței de a se defini autentic: „rătăcit în sinea mea rătăcit / acolo unde nimeni nu se hazardează dus pe targa aripilor uitării / [...] rătăcit înăuntrul sinelui acolo unde nimeni nu se hazardează nimeni decât uitarea". Deși s-a putut crede că mișcarea inițiată de **T.** și propria lirică sunt manifestări de nonconformism instinctual și dezorganizat, nu e de ignorat că poetul este dublat în permanență de teoretician. Și aici trebuie despărțită faza nihilismului dadaist de aceea a „normalizării" actului creator. În *Manifestul despre amorul slab și amorul amar* (1920) era teoretizată o poetică a hazardului, șocantă prin seriozitatea cu care se propunea metoda colajului arbitrar: „Luați o pereche de foarfeci. Alegeți din ziar un articol care să aibă lungimea pe care vreți să o dați poeziei dumneavoastră. Decupați articolul. Tăiați cu grijă toate cuvintele pe care le conține și puneți-le într-un săculeț. Agitați-l ușor. Extrageți cuvintele și așezați-le în ordinea extragerii. Copiați-le cu grijă. Poezia vă va semăna". Mult mai târziu, în studiul *Gesturi, punctuație și limbaj poetic* (1953), **T.** „academizează" o asemenea *ars poetica*, o justifică, dar o și ameliorează, angajând în demonstrație o serie impresionantă de elemente lingvistice, estetice, antropologice și sociologice: „De aceea limbajul poetic este însoțit de propria sa «mimică», formată din cadențe, din inflexiunea versurilor, din rimă și accente ritmice, care sunt gesturile poeziei. [...] Poezia modernă este îndreptățită să se reclame de la un sistem nou de însușiri poetice. Misiunea ei esențială e de a crea o realitate poetică, iar nu să traducă o imagine dată din altă parte într-o lume care virtual nu este a sa". Se vede aici o bine conturată conștiință artistică, manifestată rebel din nevoia de a determina mutații profunde în evoluția liricii.

Il demeure l'une des poésies les plus singulières et les plus hautes qu'aient inventées les hommes, une poésie à tout prendre dont les Oiseaux ne sont plus obscurs que les Chimères de Nerval, une poésie qui commence aujourd'hui sa vie indépendante, détachée des lèvres, de la main…[...] *Cette poésie, n'est-ce pas en marge d'elle qu'il avait entrepris la confondante étude de François Villon et de Rabelais, comme pour montrer que rien n'est obscur, que le secret des mots, fût-ce après des siècles, un homme, un jour, peut le percer. Il avait trouvé dans le langage de Villon, dans celui de Rabelais, les secrets, non des vers, mais de leur vie. Le soleil noir qui est au fond de toute poésie, de Nerval ou de Tzara, et qui éclaire le temps que nous avons vécu.*

LOUIS ARAGON

Privită în ansamblu, această operă poate fi caracterizată ca un act de neîncredere în poezie. Și nu numai într-o poezie așa cum a fost scrisă până în 1913, cu timpii ei morți, cu momentele ei de stagnare, ci o neîncredere în viitorul oricărei poezii. Desigur, viziunea pseudoinfantilă ce credem că-i conferă nota distinctivă rămâne o realitate estetică. Dar e foarte greu de apreciat în sine câtă vreme poetul nu mai are acea uitare necesară în poezie și în existență, ci, cu ochi mereu treaz, pândește momentul propice pentru a le ucide pe amândouă. Poezia pare a nu mai fi suficientă ca valoare în sine, prin numai materia ei, ci și prin ceea ce nu este, prin aceea că vrea să nu mai fie.

ION POP

Prea mult s-a văzut în Tristan Tzara acel personaj ivit providențial, ca un diavol din cutie, într-o zi din februarie 1916 la Zürich. La timpul hotărât pentru a deveni regizorul uriașului spectacol Dada, împreună cu Hugo Ball, Hans Arp, Marcel Iancu, Richard Huelsenbeck și alți câțiva. Acest punct de vedere nu este întru totul exact sau, mai degrabă, nu la Zürich a început aventura terestră a lui Tzara, ci cu câțiva ani mai devreme, în țara sa natală, în România. [...] *La 1915 cel care de acum înainte semnează Tristan Tzara stăpânește toate mijloacele.*

SERGE FAUCHEREAU

Spațiul de desfășurare a acestor poeme triste și juvenile este acela pe care l-a evocat Bacovia și, în genere, l-au cântat toți simboliștii români: târgul provincial angoasant și periferiile lui agreste. În târgul lui Tzara lumina îngălbenește „ca-ntr-o lalea", pe deal, la marginea orașului, se întinde cimitriul evreiesc și, aici, „mormintele ca viermii se târăsc", în fine, din ospiciu năvălesc țipete, iar din cazarmă se aude cântecul jalnic al regimentului. Sunt imagini curente în poezia timpului. La fel cele ce urmează, cuprinse în mici parabole cu elemente epice ce se repetă (strada aproape rurală, elevele de la pension, logodnica – verișoară îmbrăcată în negru, profesoară rigidă de greacă și latină, parcul etc.). Pe stradă trec în șiruri lungi fetele de la pension și în hornurile caselor vântul plânge „cu toată deznădejdea unui orfelinat". Fundoianu va da acestor elemente o substanță lirică mai densă și va introduce în tradiționala pastorală o confesiune existențială și metafizică. Tristan Tzara nu s-a desprins total de placenta simbolistă, de aceea poemul lui se pierde, cu tot prozaismul programatic, într-o melancolie nedefinită și o ironie afectuoasă. Citindu-le în traducere franceză, H. Béhar descoperă în aceste poeme două teme prioritare: una laforgueiană *(logodnica moartă, spectrul lui Hamlet și tratarea ironică a acestor subiecte copleșitoare) și alta* baudelairiană, *metafizică, în care dominant este sentimentul tragic al vieții. Punctele de reper sunt corecte, totuși poemele lui Tzara de dinaintea experienței dadaiste sunt mai bogate și, tematic vorbind, mai diferențiate. Fantezia ironică este, de altfel, redusă acum și cruzimea baudelairiană nu se revelează decât prin câteva imagini risipite în spațiul liric în care elegia amestecă imprevizibilul cu blazarea, umorul și revolta.*

EUGEN SIMION

SCRIERI: *La Première aventure céleste de monsieur Antipyrine*, cu gravuri de Marcel Iancu, Zürich, 1916; *Vingt-cinq poèmes*, cu gravuri de Hans Arp, Zürich, 1918; ed. bilingvă, tr. și pref. Nicolae Țone, postfețe Serge Fauchereau, Pierre Mazars, Laurențiu Ulici, Marin Sorescu, București, 1998; *Cinéma Calendrier du coeur abstrait Maisons*, cu gravuri de Hans Arp, Paris, 1920; *De Nos oiseaux*, cu desene de Hans Arp, Paris, 1923; *Sept manifestes Dada*, cu desene de Francis Picabía, Paris, 1924; *Mouchoir de nuages*, Paris, 1925; *Indicateur des chemins de coeur*, Paris, 1928; *L'Arbre des voyageurs*, cu litografii de Joan Miró, Paris, 1930; *L'Homme approximatif*, cu o gravură de Paul Klee, Paris, 1931; ed. pref. Hubert Juin, Paris, 1968; *Où boivent les loups*, cu ilustrații de Max Ernst, Paris, 1932; ed. cu ilustrații de Man Ray, Paris, 1968; *L'Antitête*, cu ilustrații de Pablo Picasso, Paris, 1933; ed. I–III, cu ilustrații de Max Ernst, Yves Tanguy și Joan Miró, Paris, 1949; *Primele poeme ale lui…, urmate de Insurecția de la Zürich*, îngr. Sașa Pană, București, 1934; ed. București, 1971; *Grains et issues*, cu o acvaforte de Salvador Dalí, Paris, 1935; *La Main passe*, cu o acvaforte de Kandinsky, Paris, 1935; *Sur le champ*, Paris, 1935; *Ramures*, cu un desen de Alberto Giacometti, Paris, 1936; *Vigies*, Paris, 1937; *La Deuxième aventure céleste du monsieur Antipyrine*, Paris, 1938; *Midis gagnés*, cu desene de Henri Matisse, Paris, 1939; ed. Paris, 1948; *Une Route Seul Soleil*, Toulouse, 1944; *Ça va*, Cahors, 1944; *Le Coeur à gaz*, Paris, 1946; *Entre-temps*, cu desene de Henri Laurens, Paris, 1946; *Le Signe de vie*, cu desene de Henri Matisse, Paris, 1946; *Terre sur Terre*, cu desene de André Masson, Geneva, 1946; *Vingt-cinq et un poèmes*, cu desene de Hans Arp, Paris, 1946; *La Fuite*, Paris, 1947; ed. (*Fuga*), tr. Calistrat Costin, Bacău, 1996; *Morceaux choisis*, pref. Jean Cassou, Paris, 1947; *Le Surréalisme et l'après-guerre*, Paris, 1947; ed. (*Suprarealismul și epoca de după război)*, tr. Sașa Pană, București, 1947; *Phases*, cu o litografie de Alberto Giacometti, Paris, 1949; *Sans coup férir*, cu o acvaforte de Suzanne

Roger, Paris, 1949; *Parler seul*, cu litografii de Joan Miró, Paris, 1950; ed. Paris, 1955; *De Mémoire d'homme*, cu litografii de Pablo Picasso, Paris, 1950; *La Première main*, Alès, 1952; *L'Egypte face à face*, Lausanne, 1953; *La Face intérieure*, cu o litografie de Fernand Léger, Paris, 1953; *Picasso et la poésie*, Roma, 1953; *La Bonne heure*, cu o acvaforte de Georges Braque, Paris, 1955; *À Haute flamme*, cu gravuri de Pablo Picasso, Paris–Alès, 1955; *Miennes*, cu o acvaforte de Jacques Villon, Paris, 1955; *Le Temps naissant*, cu o acvaforte de Nejad, Alès, 1955; *Frère Bois*, cu o acvaforte de Jean Hugo, Alès, 1957; *Le Fruit permis*, cu o acvaforte de Sonia Delaunay, Paris, 1956; *La Rose et le chien*, cu gravuri de Pablo Picasso, Alès, 1958; *Juste présent*, Alès, 1961; *De la Coupe aux lèvres*, Paris, 1962; *Lampisteries, précédées des Sept manifestes Dada*, cu desene de Francis Picabía, Paris, 1963; *Les Premiers poèmes de Tristan Tzara, suivis de cinq poèmes oubliés*, tr. Claude Sernet, Paris, 1965; *40 Chansons et déchansons*, pref. Claude Sernet, cu ilustrații de Jacques Hérold, Montpellier, 1972; *Poèmes roumains*, tr. Serge Fauchereau, Paris, 1974; *Oeuvres complètes*, I–VI, îngr. Henri Béhar, Paris, 1975–1991; *Litanii avantdada*, îngr. Alexandru Condeescu, București, 1996; *Șapte manifeste Dada. Lampisterii. Omul aproximativ*, tr. și pref. Ion Pop, București, 1996; *Découverte des arts dits primitifs*, pref. Marc Dachy, Paris, 2006; *Les Oevres théâtrales*, ed. bilingvă, tr. Vasile Robciuc, pref. Henri Béhar, Moinești, 2007; *Poésies complètes*, îngr. și pref. Henri Béhar, Paris, 2011.

Repere bibliografice: Aderca, *Contribuții*, I, *223*, *237*, *238*, II, *529–533*; Lovinescu, *Scrieri*, IV, *106*, *675–678*, VI, *167–168*; Cioculescu, *Aspecte*, *196–198*; Constantinescu, *Scrieri*, V, *142–147*; Călinescu, *Opere*, III, *1252–1258*; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *803*, *Ist. lit.* (1982), *887*, *1024*; Pillat, *Tradiție*, *11–14*; *Bibliographie des oeuvres de Tristan Tzara (1916–1950)*, Paris, 1951; René Lacôte, Georges Haldas, *Tristan Tzara*, Paris, 1952; ed. Paris, 1966; Georges Hugnet, *L'Aventure Dada (1916–1920)*, pref. Tristan Tzara, Paris, 1957, *passim*; ed. Paris, 1971; *Dada (Monograph of a Movement – Monographie einer Bewegung – Monographie d'un mouvement)*, ed. trilingvă, îngr. și pref. Willy Verkauf, Teufen (Elveția), 1957, *passim*; *Das war Dada Dichtungen und Dokumente*, îngr. Peter Schifferli, München, 1963, *passim*; Tașcu Gheorghiu, *Tristan Tzara*, GL, 1964, 10; Michel Sanouillet, *Dada à Paris*, Paris, 1965, *passim*; Matei Călinescu, *Avangarda literară în România*, VR, 1967, 11; Sașa Pană, *Scurtă privire asupra avangardei literare române și prezența lui Tristan Tzara*, ST, 1968, 8; Pop, *Avangardismul*, *149–159*; Nicolae Balotă, *Aventura dadaistă*, LCF, 1971, 26; Elmer Peterson, *Tristan Tzara, Dada, and Surrational Theorist*, New Jersey, 1971; Serge Fauchereau, *Tristan Tzara et l'avantgarde roumaine*, „Critique", 1972, 300; Crohmălniceanu, *Literatura*, II, *366–371*; Inge Kümmerle, *Tristan Tzara. Dramatische Experimente zwischen 1916 und 1940*, Bensberg, 1978; Gordon F. Browning, *Tristan Tzara, the Genesis of the Dada Poem from Dada to Aa*, Stuttgart, 1979; *DADA. Réimpression intégrale et dossier critique de la revue publiée de 1917 à 1920 par Tristan Tzara*, I–II, îngr. Michel Sanouillet și Dominique Baudouin, Paris, 1983; Mihăescu, *Timp*, *139–184*; Micu, *Modernismul*, II, *passim*; Scarlat, *Ist. poeziei*, III, *6–7*, *10–12*; Mincu, *Eseu*, *250–251*, *270–278*; Pop, *Avangarda*, *12*, *32–40*, *66–68*; Dominique Combe, *Tristan Tzara și „epopeea antiumană" din „Omul aproximativ"*, CC, 1993, 1–2; Raimund Meyer, Judith Hossli, Guido Magnaguagno, Juri Steiner, Hans Bolliger, *Dada global*, Zürich, 1994, *passim*; Caraion, *Tristețe*, *103–106*; Popa, *Convergențe*, *48–60*; [*Tristan Tzara*], „Europe", 1975, 555–556, RL, 1996, 18, ATN, 1996, 3, „Aldebaran", 1996, 2–4, L, 1996, 16–17, CC, 1996, 4–5 (grupaje speciale); Ion Pop, *„Lampisteriile" lui Tristan Tzara*, LCF, 1996, 15; Sorescu, *Bibliotecă*, *335–337*; Simion, *Fragmente*, II, *153–162*, V, *328–330*; *„Caietele Tristan Tzara – Les Cahiers Tristan Tzara – Tristan Tzara notebooks"*, 1998–2010, 1–86; *Dicț. esențial*, *840–841*; *Tristan Tzara et l'Internationale du Surréalisme*, Paris, 2000; Crohmălniceanu, *Evreii*, *42–54*; *Dicț. analitic*, III, *408–410*; François Buot, *Tristan Tzara. L'Homme qui inventa la révolution Dada*, Paris, 2002; ed. (*Tristan Tzara. Omul care a pus la cale revoluția Dada*), tr. Alexandru și Magdalena Boiangiu, București, 2003; Grigurcu, *În pădurea*, *225–230*; Henri Béhar, *Tristan Tzara*, tr. Alina Savin, Iași, 2005; Morar, *Scriitori evrei*, *145–160*; Tom Sandqvist, *Dada East: the Romanians of Cabaret Voltaire*, Cambridge, 2006; ed. (*Dada Est: românii de la Cabaret Voltaire*), tr. Cristina Deutsch, București, 2010; Cernat, *Avangarda*, *108–120*; Manolescu, *Istoria*, *827–829*; Andrei Codrescu, *The Posthuman Dada Guide Tzara and Lenin Play Chess*, Princeton, NJ, 2009; ed. (*Ghidul Dada pentru postumani. Tzara și Lenin joacă șah*), tr. Ioana Avădani, București, 2009; Manolescu, *Enciclopedia*, *704–708; Dada*, îngr. Rudolf Kuenzli, Londra, 2011. ***D.Mc.***

TZIGARA-SAMURCAȘ, Alexandru (4.IV.1872, București – 1.IV.1952, București), eseist, memorialist.

Este fiul Elenei (n. Samurcaș) și al lui Toma Tzigara, magistrat, posesor al titlului de pitar în virtutea unei diplome conferite de domnitorul Barbu Dimitrie Știrbei; numele la naștere: Alexandru Tzigara, modificat oficial în Alexandru Tzigara-Samurcaș în 1899. (Toma Tzigara murind în 1879, tânărul urma

să fie adoptat de unchiul său matern, juristul Ioan Alecu Samurcaș; adopția n-a mai avut loc fiindcă I. A. Samurcaș a murit în 1899, însă Alexandru a obținut schimbarea numelui.) Familia paternă era de origine greacă (de fapt, inițial, albaneză), de neam ales: un strămoș al tatălui lui **T.-S.** ar fi fost un faimos personaj de la sfârșitul secolului al XVI-lea, marele spătar Zotu (sau Zota), poreclit Tzigara, ginere al domnitorului Petru Șchiopul; a murit în 1599 la Veneția. Familia mamei, originară din Constantinopol, stabilită în Muntenia în secolul al XVII-lea, era înrudită cu vechi familii boierești, precum Crețeanu, Bengescu, Kretzulescu, Rallet. (A circulat zvonul că **T.-S.** ar fi fost fiul natural, nelegitim al viitorului rege Carol I.) **T.-S.** a copilărit la București, în mahalaua Batiștei, unde se afla locuința părinților săi. În vecinătate locuia familia doctorului Wilhelm Kremnitz, medic al familiei regale și soț al scriitoarei Mite Kremnitz, doamnă de onoare a reginei Elisabeta. Relații apropiate aveau să se creeze cu această familie care avea să-l sprijine ulterior în viață și în carieră. La București urmează, din 1882, cursurile gimnaziale, mai întâi la Institutul Schewitz-Thierrin, apoi la Gimnaziul „Mihai Bravul", ultimele trei clase trecându-le la Liceul „Matei Basarab", unde își ia bacalaureatul în 1891, înscriindu-se apoi la Facultatea de Litere, secția istorie. E o perioadă în care îi are drept mentori pe A. I. Odobescu și pe Grigore G. Tocilescu. Este numit custode preparator la Muzeul Național de Antichități. Pleacă în străinătate, beneficiind, cu sprijinul lui Odobescu, de un concediu pentru specializare în domeniul tehnicilor muzeografice, apoi, din 1893, cu o bursă acordată de regele Carol I, își continuă pregătirea universitară în Germania, unde studiază istoria artei, predată de profesori renumiți, precum Ernest Curtius, Adolf Furtwängler, Hermann Grimm ș.a. A audiat și cursuri de muzeologie la École des Beaux-Arts din Paris. În 1896, la Universitatea din München, își trece doctoratul în filosofie, specialitatea istoria artei, cu o disertație despre pictorul baroc Simon Vouet. De-a lungul anilor avea să desfășoare o admirabilă carieră de istoric și critic de artă, muzeolog, etnograf, jurnalist cultural, organizator și conducător de muzee și expoziții etc. Întors în țară, predă, ca suplinitor, limba franceză, apoi limba germană, la Școala Normală din București (1897–1900). Din 1899 devine și bibliotecar al Fundației Universitare „Carol I" și este angajat profesor suplinitor la Catedra de istoria artelor și estetică a Școlii de Belle-Arte, unde ajunge profesor definitiv în 1904. A debutat editorial, în calitate de istoric de artă, cu broșura *Arta publică* (1906), urmată în 1909 de un prim volum al lucrării *Arta în România*. În 1906 este numit director al Muzeului de Etnografie, Artă Națională, Artă Decorativă și Industrială (ulterior Muzeul de Artă Națională), el fiind „părintele" acestui muzeu. În 1908 reorganizează Muzeul „Theodor Aman", pe care îl și conduce scurtă vreme. A funcționat ca profesor suplinitor la Catedra de istoria artei a Facultății de Litere și Filosofie din București (1911–1926). Din aprilie 1914 este și director al Fundației Universitare „Carol I", poziție pe care o deține până la pensionare, în 1946. Când regele Ferdinand și guvernul s-au retras la Iași în noiembrie 1916, **T.-S.**, care fusese numit custode al Coroanei și al Domeniilor Regale, a rămas în București. A preluat însă funcția de prefect al Poliției. În cursul vizitei împăratului Wilhelm al II-lea, în septembrie 1917, în partea ocupată a României, **T.-S.** l-a întâmpinat și l-a însoțit într-o călătorie la Curtea de Argeș. Ulterior, în martie–aprilie 1918, situația politică se schimbase întrucâtva, dar noul guvern, condus de Alexandru Marghiloman, i-a înnoit mandatul de prefect de Poliție, deținut până în noiembrie 1918. Atacat de numeroși adversari, și-a justificat prompt colaboraționismul din acești ani în *Mărturisiri si-li-te* (1920). În iunie 1926 este numit profesor titular la Catedra de istoria artelor de la Facultatea de Filosofie și Litere din Cernăuți. S-a ocupat de îmbogățirea colecțiilor muzeale, a vegheat la protecția, conservarea, valorificarea patrimoniului artistic național. A participat la numeroase și importante conferințe sau colocvii internaționale, a reprezentat România la expoziții internaționale etc., contribuind la promovarea artei românești peste hotare. Junimist încă din tinerețe, a condus revista „Convorbiri literare" în perioada 1924–1939. În anul 1938 devine membru corespondent al Academiei Române. În 1946, când e inaugurat Muzeul Național (devenit după 1989 Muzeul Țăranului Român), **T.-S.**, deja pensionar, este numit director onorific.

T.-S. a publicat texte de interes pentru cultura română, în mod deosebit pentru istoriografia care vizează epoca în care a fost activ. În domeniul propriu-zis literar se situează însă doar memorialistica lui, redactată în ultimii ani de viață, rămasă multă vreme în manuscris și editată postum, în trei

volume masive, apărute în intervalul 1991–2003. Primul volum se referă la perioada 1872–1910, al doilea la anii 1910–1918, în al treilea perioada acoperită este 1919–1930. Alte două volume, tipărite sub titlul *Lupta vieţii unui octogenar* (2007–2008), se situează în continuarea celor anterioare, referindu-se la anii 1931–1936 şi 1937–1941. Scrupulul de acurateţe este însuşirea caracterizantă a acestor scrieri. Ele nu se disting prin calităţi literare deosebite (la nivelul stilului, al energiei narative, al pitorescului portretisticii etc.), însă prilejuiesc o lectură atractivă. Principalul lor atu e dat de mărturiile detaliate privind viaţa culturală, ştiinţifică şi politică din epocă. Memoriile nu se prezintă ca o depănare „liberă" şi subiectivă de amintiri, ca o confesiune nostalgică, ci ca un text temeinic organizat, susţinut documentar, în bună măsură justificativ în ce priveşte activitatea de o viaţă a autorului, prezentată acum în faţa posterităţii. **T.-S.** alternează amintirile propriu-zise cu documente diverse (articole de presă, scrisori, memorii, referate, diferite acte oficiale ş.a.). Lectura poate deveni uneori fastidioasă dată fiind acumularea de astfel de mărturii, dar, pe de altă parte, fascinează bogăţia de detalii şi referinţe. Memorialistul face cunoscute informaţii despre personaje celebre sau notabile, figuri importante ale culturii ori ale vieţii politice româneşti şi pentru că s-a aflat în preajma unor personalităţi precum A. I. Odobescu, Grigore G. Tocilescu, Titu Maiorescu, şi pentru că s-a numărat printre apropiaţii familiei Kremnitz, fiind tratat cu bunăvoinţă şi sprijinit de Carol I şi de regina Elisabeta. Evocă în acelaşi timp rivalităţile, conflictele, confruntările cu personaje care i-au îngreunat realizarea unor proiecte ori care aveau opinii diferite de ale sale, printre aceşti rivali, adversari sau preopinenţi ostili numărându-se George Murnu, Vasile Pârvan, Nicolae Iorga, E. Lovinescu. **T.-S.** devine agresiv în consemnarea unor astfel de momente, nu se lasă intimidat de renumele sau de statutul potrivnicilor şi vădeşte vigoare şi abilitate în materie de polemică. Aceste secvenţe pot fi considerate folositoare în nuanţarea unor „efigii" uneori prea înţepenite în icoana excelenţei lor. Episodul cel mai controversat al biografiei lui **T.-S.** a fost acceptarea funcţiei de prefect de poliţie al Bucureştilor sub ocupaţia germană, în timpul Primului Război Mondial, ceea ce justifică reluarea pledoariei din *Mărturisiri si-li-te.*

SCRIERI: *Arta publică,* Bucureşti, 1906; *Arta în România,* vol. I: *Studii critice*, Bucureşti, 1909; *Mărturisiri si-li-te,* Bucureşti, 1920; *Fundaţiunea Universitară „Carol I" (1891–1931),* Bucureşti, 1933; *A. Odobescu,* Bucureşti, 1935; *Din viaţa regelui Carol I,* Bucureşti, 1939; *Din viaţa Fundaţiilor Regale,* I, Bucureşti, 1944; *Scrieri despre arta românească,* îngr. şi introd. C. D. Zeletin, Bucureşti, 1987; *Memorii,* vol. I–II , îngr. Ioan Şerb şi Florica Şerb, pref. Dan Grigorescu, Bucureşti, 1991–1999, vol. III, îngr. şi pref. C. D. Zeletin, Bucureşti, 2003; *Lupta vieţii unui octogenar*, I–II, îngr. şi introd. C. D. Zeletin, Bucureşti, 2007-2008.

Repere bibliografice: George Murnu, [*Alexandru Tzigara-Samurcaş*], NRR, 1910, 5, 6; Arghezi, *Scrieri*, XXXIII, *107–110*; Nicolae Iorga, *Corespondenţă*, III, îngr. Ecaterina Vaum, Bucureşti, 1991, *311–313*; Ionescu, *Război*, II, *136*; Lovinescu, *Memorii*, III, *215–227*; Mircea Anghelescu, *,,Viaţa mea e un roman"*, LCF, 1991, 44; Z. Ornea, [*Tzigara-Samurcaş*], RL, 1992, 10, 2000, 3; C. D. Zeletin, *Respiro în amonte,* Bucureşti, 1995, *220–233*; Edgar Papu, *Al. Tzigara-Samurcaş*, ,,Lamura", 2004, 27–29; *Alexandru Tzigara-Samurcaş (1872-1952). Bibliografie adnotată*, Constanţa, 2004; Aurel Turcuş, *Al. Tzigara-Samurcaş, dascălul de estetică şi etnografie al lui Brâncuşi*, „Coloana infinitului", 2009, 68; *Arhiva Alexandru Tzigara-Samurcaş*, coordonator Anca Brătuleanu, Bucureşti, 2009; *Între Orient şi Occident. Arhiva de imagine Alexandru Tzigara-Samurcaş* (*Muzeul Ţăranului Român*), CLT, 2011, 2. ***N.Br.***

TZIGARA-SAMURCAŞ, Sandu (18.X.1903, Bucureşti – 23.IV.1987, Bucureşti), poet, publicist, traducător. Este fiul Mariei (n. Cantacuzino) şi al lui Alexandru Tzigara-Samurcaş, istoric de artă, unul din întemeietorii muzeografiei româneşti, organizator şi timp de mulţi ani director al Muzeului de Artă Naţională. Familia paternă era de origine greacă; un strămoş ar fi fost un faimos personaj de la sfârşitul secolului al XVI-lea: spătarul Zotu (sau Zota), poreclit Tzigara, mare spătar în Moldova, soţul fiicei domnitorului Petru Şchiopul, mort în 1599 la Veneţia, unde se refugiase şi unde se află înmormântat, lângă biserica San Giorgio dei Greci. Un străbunic al lui **T.-S.**, Alecu I. Samurcaş, a editat la Atena o gramatică elină în limba franceză, iar fiul acestuia, juristul Ioan Al. Samurcaş, fusese, ca student la Berlin, în mediile frecventate de Eminescu. Bunicul patern, Toma Tzigara, avea titlul boieresc de pitar în virtutea unei diplome conferite de domnitorul Barbu Dimitrie Ştirbei. Pe linie maternă, între rude se aflau mitropolitul Veniamin Costache şi Nicolae Iorga. Nu numai **T.-S.** e marcat de ambianţa artistică a familiei, ci şi cele două surori ale sale, care vor alege muzica şi pictura.

Absolvent al Facultății de Drept din București, în 1932 el obține titlul de doctor la Universitatea din Cernăuți. Judecător supleant la Tribunalul de Ilfov până în ianuarie 1930, din 1933 va fi avocat și consilier juridic al Fundației Universitare „Carol I". Debutează în 1924, ca student, la revista „Paris–București". A mai fost prezent în „Convorbiri literare", „Gândirea", „Decalogul", „Curentul literar", „Vremea", „Ramuri", „Pământul românesc". Primul volum de versuri, *Recital de pian*, îi apare târziu, în 1941, iar ultimele îi sunt editate, după o lungă pauză, în anii '70. Devenise membru al Societății Scriitorilor Români în 1944. Excelent cunoscător al limbii franceze, scrie, concomitent, la „Paris–Bucarest", „Le Moment" și la „Phalange" , publică volumele *Préambules* (1944) și *Invocations* (1972), traduce excelent din română în franceză, sub titlul *Brâncuși*, poeme de Aurel Chirescu (I–II, 1972–1974).

Volumul de debut al lui **T.-S.**, *Recital de pian*, rezulta dintr-o întreprindere cu totul singulară, tocmai prin originalitatea marcată a alcătuirii sale atrăgând atenția unor cunoscători de poezie. Natura experienței a fost descrisă cu acuratețe de Șerban Cioculescu, criticul explicând că autorul și-a propus „să traducă în limbajul poetic unele teme muzicale, precedându-și interpretarea, de cunoscător pianist, cu înseși portativele bucăților care l-au «inspirat». Așadar, d-sa pune în fruntea compunerilor sale fragmentele respective de muzică, din compozitorii preferați: Haendel, Scarlatti, Rameau, Bach, Beethoven, Schubert, Schumann, Chopin, Mussorgski, Grieg, César Franck, Albeniz, Debussy și Enescu" și concluzionând că experiența era „picantă prin noutatea ei". Lectura versurilor e incitantă pentru că stârnește curiozitatea de a „verifica" adecvarea transpunerii limbajului muzical în îmbinări de cuvinte, însă subiectivitatea la nivelul interpretării pieselor muzicale și, în mai mare măsură, la nivelul „transcodării", a transpunerii semnificațiilor și sugestiilor dintr-un limbaj în altul face să devină problematică o acceptare obștească a „propunerilor" poetului-pianist. Sceptic, Șerban Cioculescu constata că „totul e prea compozit și eterogen ca să ducă la o emoție lirică oarecare". Altfel, poemele sunt de ținută, cu un limbaj poetic bine strunit, viguros, distins. Următoarea carte a poetului, *Culesul de apoi* (1943), ilustrează o temă majoră: moartea; poate că momentul istoric nu e străin de alegerea temei dominante. Moartea se adresează direct încă din primul poem: „Oamenilor, suflete înțepenite-n găoace/ De carne și oase, apropiați-vă încoace,/ Suflete înăbușite de putregai!// Eu, stăpâna voastr-a tuturor, întind mâna/ Și cu toții, pe rând, părăsiți stâna./ Nici un cioban nu mi se-mpotrivește// Voi știți cum mă cheamă și ce vreau,/ Ce vin purpuriu însetată beau,/ Ce răcnete smulg din gâtlejuri" (*Moartea grăiește*). Tonul este grav, nu sumbru, marcat de energie și patos, uneori de accente de asprime și durități, în condițiile unei perfecte fluențe a exprimării. Comentatorii au remarcat semnele unei anumite influențe argheziene, un cronicar observând că volumul *Culesul de apoi* cuprinde un ciclu „bogat în sevă, de o truculență aspră, peste care trece uneori umbra lui T. Arghezi". E adevărat că anumite accente pot aduce aminte de Arghezi, dar pe alocuri, prin alambicări și elemente de strălucire parnasiene, producția poetului poate trimite, mai puțin aici, mai mult în următoarele cărți, la versurile lui Ion Barbu de dinainte de *Joc secund*; de altfel, sunt mărturii, evocări memorialistice care afirmă că lui Ion Barbu i-ar fi plăcut mult poezia lui **T.-S.** Totuși, poemele sunt enunțate în manieră așa-zicând clasică, fără îndrăzneli formale, lexicale sau imagistice proprii modernității, deși într-un registru compatibil cu modernitatea. Caracteristic este retorismul, caracterul discursiv și conceptual al glăsuirii poetului, care operează cu metafore construite uneori complicat, deseori colorat, dar transparent, fără ambiguități expresive șocante. Se pot remarca pe alocuri unele întorsături de excesiv rafinament, dar ele nu atentează la limpiditatea discursului. Pe de altă parte, poemele se prezintă în diverse înveșmântări prozodice, dintre cele clasice, tradiționale, vădind o preocupare pentru încercarea mai multor formule; textul e organizat, de pildă, în catrene cu rimă îmbrățișată ori încrucișată, terține sau distihuri cu monorimă etc. Este o poezie decentă, demonstrând erudiția, sensibilitatea și îndemânarea autorului, dar puțin susceptibilă de a trezi emoții profunde, intense. Cam aceleași însușiri definesc și versurile adunate atât în *Cartea sângelui* (1946), *Măștile gândului*, cât și în *Răsunete* (1970) și *Oglindiri* (1972). „Ținuta" și fluența exprimării coexistă cu caracterul discursiv, cu cerebralitatea liricii și cu cvasiprozaismul ei. Iată un fragment de poem cu titlu de eșantion edificator: „Vreau să-ți cânt pe strunele harfelor din piept,/ Vreau să-ți cânt negrăita chemare,/ Ție, oglinda cugetului meu, vreau să-ți cânt drept/ În

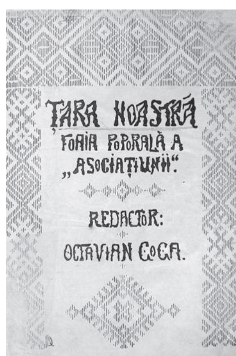
ochii tăi, ferestre licărind în mine.// Cunoști și tu dorul ce se rotește tainic,/ Se-nalță în gâtlej, înrourează genele,/ Se oprește pe buze ca un sfios crainic/ Străin de lumea asta, ca stelele tăcut” (*Dorul duhului* din volumul *Măștile gândului*).

SCRIERI: *Recital de pian*, București, 1941; *Culesul de apoi*, București, 1943; *Préambules*, București, 1944; *Cartea sângelui*, Câmpulung, 1946; *Măștile gândului*, București, 1947; *Răsunete*, introd. Edgar Papu, București, 1970; *Invocations*, Paris, 1972; *Oglindiri*, București, 1972. **Traduceri:** Aurel Chirescu, *Brâncuși*, I–II, ed. bilingvă, București, 1972–1974.

Repere bibliografice: Perpessicius, *Opere*, IX, *276–281*; Cioculescu, *Aspecte*, *193–195*; Ivașcu, *Confruntări*, III, *51–55*; Petru Comarnescu, *Poezia nostalgică a d-lui Sandu Tzigara-Samurcaș*, TIL, 1944, 2 565; Traian Bădoiu, *Două plachete de versuri*, RFR, 1944, 9; Nae Antonescu, *„Răsunete”*, ST, 1971, 3; Constantin, *Despre poeți*, *34–37*; C. D. Zeletin, [*Sandu Tzigara-Samurcaș*], RL, 1987, 18, ATN, 1991, 5, 2001–2002, 1, 2; Al. Tzigara-Samurcaș, *Memorii*, III, îngr. C. D. Zeletin, București, 2003, *23*, *198–199*, *passim*; Ion Dumitrescu, *Așa i-am cunoscut*, București, 2003, *passim*; Mihai Rădulescu, *Însemnări pe „Calendarul meu” de Radu Gyr*, București, 2003, *passim*; C. D. Zeletin, *Distinguo*, București, 2008, *161–168*. ***N.Br.***

Academia Română

DICȚIONARUL GENERAL AL LITERATURII ROMÂNE

ȚARA NOASTRĂ
FOAIA POPORALĂ A
„ASOCIAȚIUNII".
REDACTOR:
OCTAVIAN GOGA.

Ț

ȚAPU, Christea N. (8.IX.1874, Roșiori de Vede – 1.V.1926, Tulcea), folclorist. După cursuri gimnaziale la Giurgiu și liceale la București, urmează, tot în Capitală, Școala Normală Superioară și Facultatea de Litere și Filosofie (1894–1897), unde îl va avea profesor pe B.P. Hasdeu. Predă latina și greaca veche la Liceul Unirea din Focșani (1898–1905), la Gimnaziul „Mircea cel Bătrân” din Constanța (1905–1909), cu o întrerupere de un an (1906–1907), când profesează la Institutul „Anastasie Bașotă” din Pomârla, județul Botoșani. Apoi predă multă vreme la Liceul „Principele Carol” din Tulcea (1909–1926). Debutează cu o culegere de versuri populare în „Apărătorul sănătății” (1894), gazetă din București. Prima carte, *Din trecutul nostru* (1903), de fapt o broșură, ca și *Din trecutul nostru. Stejarul de la Carpat* (1904), conține conferințe ținute la liceul din Focșani. **Ț.** este unul din susținătorii revistei „Ghilușul” (1912–1914), editată de Șt. St. Tuțescu în scopul „de a culege mărgăritarele poporului”. Schițe, legende istorice, versuri și material folcloric i-au mai apărut în „Analele literare, politice, științifice”, „Familia”, „Lupta”, „Foaia poporului”, „Albina”, „Revista noastră”, „Tinerimea română”, „Doina doinelor”, „Aurora”, „Opiniunea publică”, „Ion Creangă”, „Șezătoarea”, „Dobrogea jună”, „Epoca”, „Milcovul”, „Gazeta Transilvaniei”, „Noua revistă română” ș.a. A mai semnat Hristian N. Țapu.

Ț. prospectează toată Muntenia (îndeosebi fostele județe Teleorman și Vlașca), Moldova și o arie din Dobrogea, acumulând un vast repertoriu folcloric: două mii două sute de piese (poezie lirică, poezia obiceiurilor, balade, proverbe ș.a.), cu care contribuie la colecția *Materialuri folkloristice* (I–II, 1900), coordonată de Gr. G. Tocilescu. Dintre textele semnificative sunt de amintit baladele *Ilinca Șandrului, Niculca, Aga Bălăceanu, Cântecul lui Păun haiducul, Cântecul lui Săcală*. Fără să îl menționeze în calitate de principal coautor, Gr. G. Tocilescu se rezumă să facă o „specială mențiune” în care îi laudă „zelul și aptitudinea desfășurate în culegerea și rânduirea materialelor”. Prețioase relatări despre anchete și despre relațiile cu Tocilescu dă **Ț.** în scrisorile adresate lui Artur Gorovei.

SCRIERI: *Din trecutul nostru*, Focșani, 1903; *Din trecutul nostru. Stejarul de la Carpat*, Focșani, 1904; *La clacă*, Craiova, 1914; *Din iesle pe cruce*, Craiova, [1916]. **Culegeri:** *Aga Bălăceanu*, Craiova, 1916; Gr. G. Tocilescu, Christea N. Țapu, *Materialuri folcloristice*, I–III, îngr. și introd. Iordan Datcu, București, 1980–1981. **Traduceri:** Homer, *Odyssea*, fasc. 1, Focșani, 1902.

Repere bibliografice: B.P. Hasdeu, *Folcloristica*, II, îngr. I. Oprișan, București, 2003, *173–209*; N. Iorga, *Colecția de folk-lore a Ministeriului de Instrucție*, București, 1903, *12–16*; *Scrisori către Artur Gorovei*, îngr. și introd. Maria Luiza Ungureanu, București, 1970, *359–362*; Ovidiu Papadima, *O lucrare fundamentală*, RMB, 1981, 11 456; Traian Cantemir, *Restructurarea unei vechi ediții folcloristice*, CRC, 1981, 47; Datcu, *Repere*, *27–59*; Dumitru Vasile Delceanu, *Doi folcloriști cu har: Christea N. Țapu și Florian Cristescu*, „Caligraf”, 2003, ianuarie; Ion Faiter, *Cercetători etnologi din Dobrogea de Sud*, „Datina”, 2004, 34; Gheorghe I. Neagu, *Studii de etnologie*, îngr. și pref. Iordan Datcu, Alexandria, 2004, *97–130*; Cristea, *Teleorman*, *496–497*; Datcu, *Dicț. etnolog.*, *888*. ***I.D.***

EDIȚIA A DOUA

ȚARA

ZIAR POLITIC COTIDIAN

ABONAMENTE

ANUNȚURI

REDACȚIA

ADMINISTRATIA

ZECE MAIU

TELEGRAME

CULISELE POLITICE

SERBARILE PENTRU INUNDAȚI

ȚARA, cotidian apărut la București de la 10 mai 1893 la 7 februarie 1896 și de la 17 octombrie la 18 noiembrie 1897; în martie și aprilie 1895, la sfârșitul săptămânii, iese ca număr ilustrat. Gazeta, pe care o conducea ziaristul P.D. Christodulo, a editat câteva suplimente cultural-literare: „Țara. Supliment de duminică” între 4 aprilie și 11 iulie 1894 și „Ilustrațiunea” de la 15 ianuarie la 19 martie 1895. Din redacție au făcut parte Panait Macri, Paul Scorțeanu, Eugen Vaian, Laura Vampa și, probabil, Cincinat Pavelescu. Deși **Ț.** apăra interesele unei grupări politice conservatoare, preferințele redactorilor, unii dintre ei simpatizanți socialiști (Paul Scorțeanu, Eugen Vaian ș.a.), se îndreptau către crezurile literare profesate de „Contemporanul” și de „Evenimentul literar” sau către modernism. O rubrică permanentă a gazetei și a suplimentelor este cronica literară, susținută, între alții, de H. Streitman, Eugen Vaian, Cincinat Pavelescu. H. Streitman, cel mai des întâlnit și totodată cel mai interesant cronicar, prezintă, în articole care

dovedesc o bună informație și un gust sigur, cărți ale lui Duiliu Zamfirescu (*Alte orizonturi*), Radu D. Rosetti, I.C. Bacalbașa, Al. Vlahuță ș.a. sau, într-un comentariu extins, semnând Sn., discută modul în care curentul simbolist a fost receptat la noi, plecând de la poezia lui Al. Macedonski, autor pe care îl socotește „formalist până la pedanterie" (*Simbolismul*). Tot el recenzează, sub titlul *Arta pentru popor*, o lucrare a germanului Emil Reich (*Arta burgheză și clasele dezmoștenite*), subliniind necesitatea de a face arta accesibilă celor mulți printr-o susținută activitate de culturalizare, sau rezumă teoriile la modă referitoare la falimentul științei (*Bancruta științei și budhismul*). Sub titlul „Mișcarea literară", Eugen Vaian se ocupă periodic de aspecte ale vieții intelectuale (polemicile între scriitori, situația presei literare etc.). Tot Vaian (sub pseudonimul Șt. Scurtu), ca și Ludovic Dauș sau Cincinat Pavelescu, semnalează cărți recente și scrie cronici dramatice. O colaborare substanțială cu articole și cronici este aceea a lui Al. Macedonski, care răspunde în **Ț.** criticilor la piesa *Saul* (compusă împreună cu Cincinat Pavelescu), discută condiția ideală a poeziei (*Despre poezie*) sau polemizează cu H. Streitman (*Symbolismul*). Macedonski dă și versuri (*Psalmi moderni*, *Camee*, *Epitaf*, imitația *Îngerul și copilul* ș.a.); tot cu versuri sunt prezenți Ludovic Dauș, Radu D. Rosetti, Cincinat Pavelescu, D. Teleor, I.N. Roman, Dem. Moldoveanu, Al. Obedenaru, Aristide și Constantin Cantilli, C.Z. Buzdugan, Al. Antemireanu. Prozatorii care publică în mod obișnuit sunt Laura Vampa și Eugen Vaian, dar mai apar schițe și nuvele de G.I. Lahovari sau Radu D. Rosetti. În foileton se tipăresc numeroase traduceri, aparținând lui I.S. Spartali, N. Țimiraș, Cincinat Pavelescu, Radu D. Rosetti, Laurei Vampa, din scrierile lui Boccaccio (*Griselidis*), Leopardi (*Divina moarte*), D'Annunzio (*Clopotele*), Shelley (*Mizerie*, *Moartea*, *Cântec*), Byron (*Pe un album*), ale abatelui Prévost, din Voltaire, Hugo, Baudelaire (*Ochii săracilor*), Zola (*Umerii marchizei* și alte schițe), Maupassant (*Bețivul* ș.a.), Alphonse Daudet, Anatole France, Georges Courteline, ca și din Lev Tolstoi (nuvela *Ivan Acsianov*), Turgheniev (*Poeme în proză* ș.a.), Bjørnstjerne Bjørnson ș.a. ***R.Z.***

ȚARA, periodic apărut la Timișoara, de trei ori pe săptămână, de la 16 mai până la 15 iunie 1920 și de la 2 decembrie 1920 până la 17 aprilie 1921; cu numărul 11/1920 devine cotidian. Director: Camil Petrescu. Un articol-program redacțional, scris de director, acuză obiceiul lansării unor programe răsunătoare, fie politice, fie publicistice, ulterior nerespectate, și susține un singur principiu, acela al onestității, asupra căreia urmează să decidă cititorii: „Domnilor, n-avem nici un program... Ba da, avem unul. Iată-l: voi sili pe toți ceilalți să-și țină frumoasele lor programe și promisiuni. E destul pentru niște oameni cinstiți. Și acum aveți cuvântul d-voastră, onorați cititori". Acest text inaugural va fi reluat în întregime într-un număr ulterior, din a doua serie (42/1921), dar, până atunci, se reafirmă de câteva ori același deziderat al onestității și al independenței jurnalistice. Astfel, în articolul intitulat *„Țara" reapare* (11/1921), redacția „de pene tinere, avântate și nelegate de nimeni, fără «ordine de la Centru»" își asumă rolul de a face din ziar un organ de control public și o adevărată tribună democratică de protestare împotriva ilegalității de sus, cât și a anarhiei, ori de unde ar veni, socotindu-le pe amândouă deopotrivă de dăunătoare intereselor neamului nostru", pentru a încheia cu făgăduința: „«Țara» nu va face deci nici o politică de partid". Mai târziu, deși va recunoaște că „reprezintă în Banat, în conflictul dintre lumea veche și lumea nouă a mișcării politice de astăzi, acțiunea Federației Național-Sociale de sub președinția d-lui Iorga", **Ț.** va continua să se definească drept „ziar independent", scopul lui principal fiind „înlăturarea politicianismului" și „victoria democrației noi" (*Ce reprezintă „Țara"?*, 28/1921). Dincolo de această poziție programatică, importanța publicației e dată mai ales de prezența lui Camil Petrescu, care scrie o bună parte din texte. Adesea nesemnate sau semnate cu inițiale ori cu pseudonime generice precum Grămătic, Ciclop, contribuțiile sale sunt variate, constând nu doar în editoriale, ci și în numeroase alte articole, în care se face simțită uneori mâna prozatorului și chiar a dramaturgului. Se remarcă, mai întâi, diferitele luări de atitudine, care sunt totodată pledoarii pentru un regionalism cultural luminat, păstrător al specificului local, dar capabil de integrare națională. Așa sunt, de pildă, articole precum *O zonă culturală la granița de vest* (interpelare a ministrului Instrucțiunii Publice în legătură cu susținerea administrativă a culturii în Banat), *Teatrul Național din Timișoara* (apel bine

argumentat pentru înființarea acestuia, care e nu numai o chestiune de „cultură și civilizație, dar și de patriotism”), *Literatura țărănească* (elogiu al celei bănățene îndeosebi, considerată înfloritoare și exemplificată cu un nume: Ion Pela din Iotvinți), *Literatură, artă, teatru* (prezentare laudativă a revistei lugojene „Zorile”). În alte articole cu tentă culturală se vorbește despre „moda conferințelor” („o modă bună”, inaugurată de „apreciata foaie săptămânală «Ideea europeană»” și urmată de alte instituții bucureștene, sub egida Fundației Carol I) sau e dat un *memento* la dispariția lui Alexandru Macendonski. Edificatoare pentru originalitatea de jurnalist-scriitor a lui Camil Petrescu sunt reportajele din seria *Prin sate bănățene* sau un text precum *„Țăran” și „cărturar”*, o schiță în parte dramatizată al cărei protagonist e țăranul deputat Mișa Vasilescu, „o mândrețe de român zdravăn, bun de gură, clocotitor de energie”. Lui Camil Petrescu îi mai aparțin, în secțiunea culturală, cronicile teatrale și cele muzicale și tot el e prezent, în puținul spațiu acordat literaturii, cu sceneta *Moș Ion Roată în Banat* și cu câteva poeme. Se mai publică, în reluare, poeziile *Doi oameni stau* de Ion Pillat, *Balada chiriașului grăbit* de G. Topîrceanu și *Cânta un matelot la proră* de Ion Minulescu și se reproduce, de asemenea, un medalion dedicat de Cincinat Pavelescu lui Nicolae Iorga. Printre colaboratori se numără C. Rădulescu-Motru, V. Rădulescu, T. Morariu, Sever Bocu, Tudor Șoimaru, V. Scântee, Andrei Braniște (Tudor Teodorescu-Braniște), Gh. Vodaru, Victor Babeș. De-a lungul apariției sale gazeta a fost deseori cenzurată, ceea ce a făcut ca redacția să protesteze fie explicit, ca în articolul *„Țara” și cenzura*, fie păstrând ostentativ spații albe cu mențiunea „Cenzurat”. ***V.T., I.M.***

ANUL IV. No. 779 5 LEI Sâmbătă 1 Ianuarie 1944

ȚARA

DIRECTOR-PROPRIETAR: Prof. Dr. GRIGORE POPA

ANUL NOU: 1944
de Grigore Popa

Noul an al totalelor împliniri
de Col. Constantin Atanasiu

PLUGUŞOR '44
de I. Ch. Severeanu

ȚARA, cotidian apărut la Sibiu între 7 aprilie 1941 și 17 septembrie 1944. Director: Grigore Popa; redactor responsabil: Ion Chisăliță Severeanu, iar din ianuarie 1943 până în ianuarie 1944 Nicolae D. Găvozdea. Articolul-program, *Misiunea ziarului nostru*, precizează că se vor aborda problemele societății românești, cu precădere cele privind idealul unității naționale, pentru reîntregirea hotarelor firești ale României. Dar periodicul se identifică, în primul rând, cu aspirațiile ardelenilor de pretutindeni, autointitulându-se „cotidianul ardelenilor refugiați”. Ziar cu bogate informații și comentarii politice, economice, sociale, **Ț.** include o pagină permanentă intitulată „Țara culturală”, iar între 2 și 16 mai 1941 „Luminișuri”, care în anumite perioade (10–16 octombrie 1941 și 19 februarie – 1 martie 1942) este redusă la o rubrică, iar în 1944 dispare lungi perioade. Dedicată în mare măsură fenomenului literar, pagina culturală include relativ puțină beletristică, numeroase fiind materialele de critică și istorie literară, prezentările de cărți și reviste etc., în rubrici ca „O carte pe zi”, „O revistă pe zi”, „Evocări”, „Carnet”, „Note”, „Încrestări”; în foileton se publică cronică literară, muzicală, plastică ș.a. Poeziile selectate, între care multe reproduceri, aparțin lui Aron Cotruș (*Țara, Rusie*), Octavian Goga (*Ceahlăul, Moș Crăciun, Colindă*), Nichifor Crainic (*Iisus prin grâu, Cântecul pământului*), St. O. Iosif, Panait Cerna, Alexie Mateevici, Al. O. Teodoreanu (*Scrisoare lui Stalin*), Emil Giurgiuca (*Cântați-mi, plaiuri line...*). Mai figurează în sumar Romeo Dăscălescu, Ion Potopin, George Retezeanu, Teodor Murășanu, Al. Negură, Florin Dumitrana, Valeriu Bora, Alex Tomici Severin, V.

Oprescu Spineanu, Mihai Nanu, Ion Oană, Petre Bucșa, Petre Paulescu, I.U. Soricu, Ion Nicolae Marin, A. Rogneanu-Nepos, Ion Chisăliță Severeanu, Victor Felea, Lucian Valea, Teodor Bocșa, Grigore Popa ș.a. Multe versuri se referă la realități imediate – războiul și ținuturile desprinse din teritoriul țării: Ardealul de Nord, Basarabia și Bucovina. Proza, inserată în rubrica intitulată „Foișoara", este reprezentată de schițe duios-umoristice, majoritatea inspirate din viața satului, având-u-i ca autori pe I. Cârja-Făgădaru, Vasile Găvozdea, O. Bălănescu, Stelian Manta-Jugăreanu, H. Trandafir, Ion Nicolae Marin. Numeroase materiale evocă personalități ale literaturii și culturii române: Mihail Kogălniceanu, Nicolae Bălcescu, B.P. Hasdeu, Titu Maiorescu, Octavian Goga, Nichifor Crainic, Ion Pillat, G. Bacovia, Ion Agârbiceanu, Panait Istrati, Gala Galaction, Pavel Dan, Camil Petrescu, Mihail Dragomirescu, N. Iorga ș.a., iar într-o serie de articole din anii 1941 și 1942, sub titlul generic „Profiluri ardelene", sunt prezentați Gh. Șincai, Timotei Cipariu, August Treboniu Laurian, Ioan Maiorescu, Petru Maior, Nicolae Drăganu, Ioan Slavici, G. Coșbuc. O preocupare constantă o constituie cronica literară, completată și în cadrul rubricii „O carte pe zi"; sunt semnalate și comentate lucrări de Paul Constant, Neagu Rădulescu, Vintilă Horia, Mihail Sadoveanu, Ion Agârbiceanu, Ben Corlaciu, Damian Stănoiu, Camil Petrescu, Anișoara Odeanu, Mircea Eliade, Victor Papilian, Ioana Postelnicu, Eusebiu Camilar, Lucian Blaga, Tudor Arghezi, Ion Pillat ș.a., printre autorii cronicilor aflându-se Radu Stanca, Vasile Netea, Mihai Beniuc, I. Negoițescu, Grigore Popa, Ștefan Aug. Doinaș, Romeo Dăscălescu, Victor Felea. De menționat cronica semnată cu pseudonimul Gelu Vifor la *Istoria literaturii române de la origini până în prezent* de G. Călinescu, calificată „perfidă manieră călinesciană de maltratare a creațiilor literare autohtone" (*În jurul unei cărți de scandal*, 414/1942). Se realizează – la rubrica „O revistă pe zi", dar și în afara ei – o panoramă a publicațiilor din toate provinciile românești: „Revista Fundațiilor Regale", „Dacia", „Dacia rediviva", „Transilvania", „Luceafărul", „Viața ilustrată", „Pagini literare", „Cele trei Crișuri", „Familia", „Claviaturi", „Ramuri", „Cetatea Moldovei", „Cuget moldovenesc", „Viața Basarabiei", „Revista Bucovinei" ș.a. O atenție deosebită se acordă revistei „Gândirea". **Ț.** publică articole și studii de istorie, teorie și critică literară, aparținând lui Ovidiu Drimba, Manole Precup, Ion Oană, Romeo Dăscălescu, Mihai Manu, Tuliu Racotă, I. Negoițescu, Grigore Popa, Damian Silvestru, Traian Blajovici ș.a.; notabile sunt articolele lui I. Negoițescu referitoare la antologia *Poeți tineri ardeleni,* alcătuită de Emil Giurgiuca, dar și *Invitație la poezie* de Grigore Popa, *Răspuns gazetei „Ardealul"* de Romeo Dăscălescu, privind „poezia refugiului", ori *O nouă explicație sociologică a vechii noastre literaturi* de Aurel Vasiliu. Sunt de reținut faptul că în 1941 ziarul găzduiește polemica dintre Lucian Blaga și Dan Botta cu privire la paternitatea teoriei „spațiului mioritic", precum și prezența, cu mai multe articole, a lui I.D. Sîrbu. ***L.D.***

ȚARA, periodic apărut la Roma, lunar, între aprilie 1949 și iunie 1950, cu subtitlul „Tribuna românilor liberi". Redactor responsabil: N. Di Girolamo. Articolul-program exprimă, prin chiar titlul său, *Mai întâi unire !,* dezideratul unui mare număr de intelectuali români și al unor publicații culturale românești din afara hotarelor țării: „Gazeta aceasta, care nu e a nici unui clan, face din coloanele ei schele pentru zidirea înțelegerii în dragoste românească. Ea cheamă pe cei realiști și deciși la lucru". Pagina întâi poartă permanent semnătura lui George Racoveanu; între colaboratorii constanți se numără Rosa Del Conte, Domnica Palade, Ion Făgărășanu, Viorel Trifa, Petre Vălimăreanu, Al. Galeriu, D. Petrescu. Secțiunea literară sporește valoarea periodicului prin prezența, în fiecare număr, a lui Aron Cotruș și a lui Vintilă Horia. Alături de grupajele permanente de informații din și despre țară și exil – „Țara pe rug", „Țara în bejenie" –, trei rubrici sunt consacrate literaturii și culturii: „Cultura în pribegie", „Publicații românești", care semnalează și comentează periodicele apărute în exil, și, sporadic, „Lângă tâmpla poeților", unde se dau reproduceri din literatura română clasică: M. Eminescu, Nicolae Bălcescu ș.a. Numărul special de Crăciun publică pe prima pagină un text al lui Vintilă Horia, *Românii de sub Crucea Sudului* (localizat și datat Buenos Aires, noiembrie 1949): „Noi nu suntem un popor de emigranți, iar stelele străine ne umplu de groază. Tot ce e dincolo de spațiul mioritic ar trebui deci să ne împrăștie și să ne dizolve ca pe niște călăreți descălecați... Și totuși, un lucru ciudat ne salvează... Un imens simț al întoarcerii". ***M.P.-C.***

ȚARA BÂRSEI, publicație apărută la Brașov, o dată la două luni, din mai 1929 până în decembrie 1938, sub conducerea lui Axente Banciu și cu sprijinul Primăriei orașului și al Astrei. Un articol redacțional, intitulat *Brazda noastră*, precizează: „Programul acestei reviste îl cuprinde, în esență, numele ei. Vasăzică o revistă regională? Da. Decât că regionalismul nostru nu va fi regionalismul zidurilor chinezești, regionalismul exclusivist, orbit de patriotism local, ci un regionalism care, prin dezgroparea, dezmorțirea, evidențierea valorilor și specificului acestui colț de țară, caută să aducă – prin contribuția sa – nota sa genuină, distinctă, în ansamblul sufletului românesc de pretutindeni, a cărui parte întregitoare și indisolubilă este". Obiectivele se referă, astfel, la valorificarea trecutului, reflectarea actualității, selecția valorilor, integrarea națională. Nu se înregistrează nici un fel de modificări de conducere, de format sau de direcție, **Ț.B.** parcurgând un deceniu de activitate constantă. Și totuși, la sfârșitul numărului 4–6/1938, directorul-proprietar Axente Banciu publică un *Avis* care motivează încetarea apariției ca o necesară „pauză de reculegere", ceea ce indică speranța unei posibile reluări a revistei. Rubricile sunt „Cronica externă" (sporadică), „De la Astra", „Reviste", „Cronică", „Bibliografie" (un inventar al aparițiilor editoriale românești și străine), „Dări de seamă" (numeroase recenzii), „Diverse". Solidă este partea de istorie și de științe. Între colaboratori se remarcă, la capitolul istorie: Axente Banciu, Sextil Pușcariu, Aurel A. Mureșianu, Constantin Lacea, Octavian Giurgiu, Ioan Prișcu, Augustin Maior, N. Popea, Ioan Lupaș, Ernest Bernea, Elie Dăianu, Ion Moga, Horia Teculescu, N. Iorga, Onisifor Ghibu, Candid Mușlea, Carol Göllner ș.a. Preocupările lor se îndreaptă spre momentele importante ale istoriei României și a Ardealului. Interesante sunt portretele dedicate unor înaintași: Aurel C. Popovici, Alexandru Mocioni, Zaharia Boiu, Amos Frâncu, Alexandru I. Lapedatu ș.a. În alte științe își aduc contribuția Alex. Ceaușianu (economie), G. Bogdan-Duică și Ion Breazu (istorie literară), D.I. Condurachi (drept), N. Orghidan (sociologie), Emil Țeposu și Emil Pop (biologie, medicină), D.D. Roșca (filosofie), Sextil Pușcariu, Sever Pop, Ștefan Pașca și Emil Petrovici (lingvistică și filologie). Cu studii de artă sau folclor sunt prezenți Ion Mușlea, Valeriu L. Bologa, Virgil Vătășianu ori se reproduc pagini aparținând lui Horia Petra-Petrescu. Critica literară este susținută de Ion Gherghel, I. Jura, C. Lacea, P.I. Teodorescu, D. Ganea. Partea de literatură propriu-zisă este mai puțin semnificativă. Sunt inserate în sumar versuri de Ecaterina Pitiș, Dumitru Olariu, Constantin Munteanu, Ion Focșeneanu, Horia Petra-Petrescu, Gheorghe Banu, Ernest Bernea, Aurel Martin, Vasile Netea, Florica Ciura, Ioan Diaconu, Marin Negrea, Ioan V. Boeriu, Sanda Opriș, Mihail Sturdza, Dimitrie Danciu, nume care își au locul lor într-o istorie a liricii transilvănene, dar de o mai restrânsă circulație națională. Se publică (sau se retipărește) proză de Gheorghe Tulbure, Axente Banciu (sub pseudonimul S. Tamba), N. Vonica, A.P. Bănuț, Al. Lascarov-Moldovanu, Ernest Bernea, Virgil Onițiu, Victor Tufescu. Deși sporadice, traducerile au în vedere nume celebre: Petőfi Sandor, Arany János, Ady Endre, H. Heine,

N. Lenau, L. Uhland, J.W. Goethe, R.M. Rilke, H.W. Longfellow, Alfred de Musset, Horațiu. Deceniul de existență al publicației reflectă preocupările comunității culturale din zona Brașovului și, în general, din Transilvania, după Unirea de la 1918. ***V.T.***

ȚARA CRIȘURILOR, revistă apărută la Oradea, lunar, din martie 1990 până în septembrie 1991, cu subtitlul „Gazetă de informare și opinie cultural-științifică". Redactor-șef: Stelian Vasilescu. Din colegiul de redacție fac parte Mihai Alexei, Nicolae Brânda, Florian Chelu, Aurel Chiriac, Ion Derșidan, Elisabeta Pop, Alexandru Steer și Petre Ștefan. Invocând apariția, în 1956, a unui număr din **Ț.C.**, apariția fiind blocată atunci de autorități, publicația pleacă la drum cu „o oarecare nesiguranță", limitându-se la un program minimal: „Să prezentăm cititorilor Bihorul de ieri și de azi. Și să visăm la cel de mâine" (*Cuvânt înainte…*). Revista publică de regulă contribuții documentare despre instituții culturale, presă și personalități din Bihor (semnate de Emanuel Enghel, Liana Cozea, Dumitru Megheșan, Elisabeta Pop), dar și poezie (Ana Blandiana, Radu Stanca, Ioan Moldovan, Teodor Crișan, Gheorghe Vidican, Viorel Horj, Ion Davideanu), proză (Ion Derșidan), note de călătorie (Paul Magheru), articole de critică și istorie literară (Constantin Mălinaș, Coriolan Gheție, Valentin Chifor, Vasile Bologan, Radu Enescu, Stelian Vasilescu, Miron Blaga), eseuri (Camil Mureșan, George B. Bălan). Stelian Vasilescu reproduce un fragment din piesa *Iancu, Domnul moților*, Lucian Pintilie oferă câteva pagini din scenariul *De ce bat clopotele, Mitică*, alte colaborări fiind acelea ale lui Camil Mureșan (*Democrația de-a lungul secolelor*), Mircea Urianu (*Încercare de aplicare a mitului Golemului la literatura franceză*), Stana Lucia Sevianu și Mircea Țoca (un dialog cu Virgil Vătășianu). Aplicate sunt comentariile și interviurile referitoare la pulsul vieții culturale orădene: spectacole de teatru, concerte, expoziții de artă plastică etc. Nu lipsesc abordările unor probleme sociale specifice României postcomuniste: democrația, economia de piață ș.a. Unele secțiuni au structură de magazin, cu informații diverse. Rubrica „Conexiuni rock" este susținută de Viorel Repciuc. ***A.S.***

ȚARA DE JOS, periodic apărut la București, lunar, de la 1 aprilie 1924 până în aprilie 1928, cu subtitlul „Revistă culturală", sub conducerea unui comitet. Director: N.N. Vasiliu; secretar de redacție: G.V. Botez, apoi Gh. D. Rânzescu. Într-un moment pe care îl crede de „îmbolnăvire a sufletului național", redacția își propune realizarea ideii de unitate culturală, prin educația celor mulți și prin cultivarea tradițiilor strămoșești, grație contribuției „tuturor fiilor și amicilor Bârladului" (*Cuvânt înainte*). Timide, la început, apoi tot mai dinamice și consistente, rubricile demne de consemnat sunt „Cronica", „Reviste", „Cărți", și, începând cu numerele 9–10/1924, „Cronica literară", „Cronica dramatică", „Cronica plastică" și „Cronica politică". În sumar intră versuri de Zaharia Stancu, Radu Gyr, Petre Strihan, I. Valerian, George A. Petre, G. Tutoveanu, Vintilă Russu-Șirianu, Mircea Pavelescu, Ioan I. Ciorănescu, George Pallady, D. Iov, George Talaz, G. Boldea, Al. T. Stamatiad, F. Aderca, N. Milcu, Adrian Hurmuz, cu proză sunt prezenți Al. Lascarov-Moldovanu, Const. Rîuleț, N. Gr. Patriciu, iar cu aforisme N. Iorga, Victor Eftimiu. În numărul 10–12/1927 N.N. Tonitza publică un fragment dintr-o comedie dramatică. N.N. Vasiliu, Alice Gabrielescu și Const. Georgiade semnează cronici la volume de Hortensia Papadat-Bengescu, G. Tutoveanu și George Pallady. Secțiunea publicistică este susținută de G. Cârjă (*Direcții culturale*), C.D. Rânzescu (*România și bolșevismul*), G.V. Botez (*Literatura sud-est europeană*). Util este un studiu al lui C. Mațievici, *Mișcarea culturală și religioasă în Ucraina*. N.N. Vasiliu reproduce scrisoarea lui Victor Hugo „către un democrat refugiat la Francfort", fondatorul ziarului „L'Europe", Gr. Gănescu. În numerele 3–4/1928 (*Cazul Arghezi–Barbu… Dem. Teodorescu*) Paul I. Papadopol acuză „atmosfera de egoism încordat a Olimpului românesc", generată de școala lui E. Lovinescu, ce contribuie prin elevii săi foarte disciplinați „la intensificarea dezorientării și haosului literar". Alți colaboratori: D. Murărașu, I.G. Oprișan, George Nichita, I. Peltz, Lia Hârsu, A. Mândru, Barbu Solacolu, G.M. Vlădescu, Eugen Constant. ***A.S.***

ȚARA DE SUS, publicație apărută la Satu Mare, lunar, din februarie până în iunie 1921. Director: Dariu Pop. Lipsită de pretenții, subintitulată „Revistă pentru toți", **Ț.S.** intenționează să fie doar „o vetrișoară" pentru cultivarea limbii și a datinilor străbune, adresându-se deopotrivă „aceluia care ară brazda în pământ și aceluia care ară brazda pe hârtie". Dintre rubrici, de consemnat sunt „Câte-toate" și „Reviste". Se publică sau se reproduc versuri

(I. Radu, V. Săiniceanu, G. Tutoveanu, St. O. Iosif) și proză (A. Davidescu, Dariu Pop), textele aparținând frecvent unor autori modești. Pot fi consemnate câteva recenzii la cărți de Liviu Rebreanu (*Ion*) și Gala Galaction (*Răboj pe bradul verde*), o cronică a revistelor, precum și un comentariu de Dariu Pop, intitulat *Cum scria Eminescu*. A. Nour figurează cu versuri traduse. Sunt popularizate și regulile ortografice ale Academiei Române. Ambrozie Nicoară semnează articolul *Școala din județul Satu Mare*, A. Davidescu – *Importanța revistelor din noile provincii*, iar Ion Simionescu, Artur Gorovei, G.V. Botez, Valeriu Pușcariu, Eugen Seleș și Nicu Pop abordează teme culturale diverse. ***A.S.***

ȚARA FAGILOR, publicație apărută în comuna Soloneț, județul Suceava, lunar, de la 1 iunie până în octombrie 1931, cu subtitlul „Revistă de folclor”, schimbat apoi, între mai și decembrie 1932, în „Revistă de literatură și folklor”. Director: Constantin Milici; redactor: Eusebiu Camilar. Articolul-program (*La început...*) îndeamnă la cunoașterea și înțelegerea poporului prin „simțimintele lui, cristalizate în poezia datinilor și a credințelor”. Începând cu numărul 2/1931, preocupărilor folclorice li se adaugă și interesul pentru „producțiile literare culte a[le] scriitorilor noștri”. Cu regularitate apar rubricile „Cronica”, găzduind informații culturale diverse, și „Corespondența noastră”. Colaborează Arcadie Grigorean (*Profesorul Nicolae Iorga*, *Eminescu comemorativ*), Nicolae Zamfirescu, Mihail Havriș, D. Florea-Rariște, Vladimir P. Stoian, D.A. Burlacu, Vasile Sala, V. Arion ș.a. Eusebiu Camilar publică versuri (*Grădina pustie...*, *Mi-i sete de liniște!..* – 1/1931), iar directorul publicației e prezent cu poezii, proză, culegeri de literatură populară ș.a. Numărul cumulat 5–12/1932 este dedicat lui Simion Florea Marian, cuprinzând articole semnate de Filaret Doboș, Constantin Milici, Gavril Ionescu, Lucian Costin. ***A.S.***

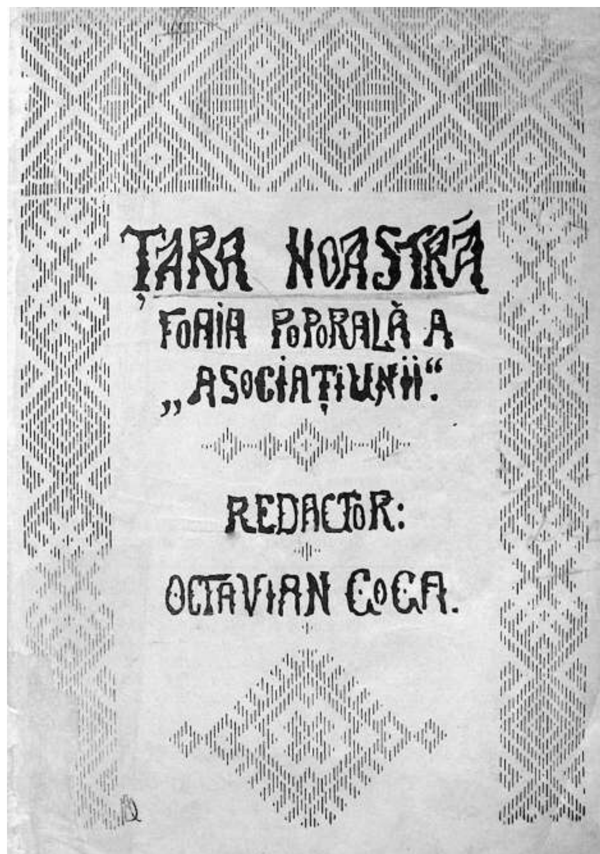
ȚARA FAGILOR, almanah cultural-literar care apare la Cernăuți – Târgu Mureș din 1992, editat de Societatea Culturală Arboroasa din Cernăuți, „cu sprijinul Uniunii Vatra Românească – Filiala Târgu Mureș”. Redactor: Dumitru Covalciuc. Fiecare volum se deschide, de obicei, cu un „cuvânt înainte”, care subliniază caracterul de „muzeu al valorilor spirituale” bucovinene al publicației. Poezia-program cu care debutează **Ț.F.**, semnată de Vasile Izvoran-Cernăuțeanu, situează miza apariției almanahului în sfera afirmării identității naționale: „Țara Fagilor mă-ntreabă/ de ce tac, când ea suspină/ de amar că lumea-n grabă/ nu-i mai zice Bucovină...”. Urmează, în acest prim număr, texte ale unor autori clasici referitoare la Bucovina (*Lupta de la Dumbrava Roșie* de N. Iorga, *Moldova față cu cedarea Bucovinei* de M. Eminescu, *Cântare Bucovinei* de Tudor Arghezi). Partea inedită a almanahului constă în publicarea masivă a mărturiilor celor deportați în Siberia, consemnate în rubricile „Golgota neamului românesc”, „Pagini din *Cartea Neagră a Bucovinei*”, „Documente bucovinene” (devenită ulterior „Documentar”) sau „Participanți la rezistența antisovietică”. Aici apar *Ca un trăsnet din senin* de Ion Nandriș, *Balada copiilor deportați* de Valeriu Zmoșu, *Lupul „tovarăș”*, *Troica* de Radu Ieremiciuc, *Scrisoarea mamei către fiul refugiat* de Aurel Tudor, *A fost odată un poet* de Vasile Vorobeț ș.a., dar și liste cu victime ale ocupației staliniste sau mărturii semnate de Ștefan Motrescu, Ștefan Petriu, Simion Opaiț, Vasile Vorobeț ș.a. În același sens, volumul din 2007 al **Ț.F.** dedică mai multe pagini dramei românilor bucovineni la rubrica „Colocvii”, publicând articolele semnate de Ilie Popescu (*Semnificația simbolurilor în publicațiile despre holocaustul românilor din nordul Bucovinei sub regimul stalinist)* și Dumitru Covalciuc (*Calvarul bucovinenilor reflectat în folclorul deportărilor*). În rest, profilul almanahului e cultural și regional, furnizând sinteze referitoare la istoria zonei, a unor instituții sau a unor societăți. Astfel, sub genericul „File de istorie” apar: *Universitatea românească din Cernăuți. 1920–1940* (Grigore C. Bostan), *Ciprian Porumbescu la procesul Arboroasei* (Dumitru Covalciuc), *Din trecutul cultural al Molodiei* (Petre Grosu), *Impactul politicului asupra Societății pentru Cultura și Literatura Română din Bucovina în perioada interbelică* (Maria Costea), *Vasile Balș – un iosefinist bucovinean* (Mihai-Ștefan Ceaușu) etc. Sporadic există rubrici precum „Istorie literară” și de „Istorie culturală – profiluri”, cuprinzând contribuțiile *Eusebiu Mandicevschi în lumina unor documente noi* de Maria Nichirsa, *Diplomatul și scriitorul Octav Vorobchievici* de Manuela Nicolae Popescu. Nume importante din diverse domenii culturale sunt recuperate în secțiunea „Personalități bucovinene”, la care colaborează Victor Dobrescu (*Dimitrie Onciulescu, animator cultural*

în Banat), Dragoș Luchian (*Italienistul Claudiu Isopescu*), Emil Satco (*Mandicevschi – o familie de muzicieni*), Dumitru Covalciuc (*Zaharia Voronca, „detrunchiatul”*), Octavian Voronca (*Dimitrie Onciul, istoricul și pedagogul*), Veronica Todoșciuc (*Gheorghe Hurmuzachi*), Gabriel Vasiliu (*Profesorul Octavian Nandriș*) ș.a. La rubrica „Scriitori bucovineni contemporani” se publică în special poezie, ilustrând diverse orientări, dar cu precădere direcții tradiționaliste: Simion Gociu, Arcadie Suceveanu, Elena Marița, George L. Nimigeanu, Nicolae Șapcă, Ion Beldeanu, Lorin Furtună, Vasile Pânzaru, Vasile Bâcu, Constantin Hrehor, Grigore Petrescu Rotaru, Dumitru Oniga, Arcadie Opaiț ș.a. Sub genericul „Trei poeți bucovineni din România Mare” sunt reproduse poezii de George Drumur, Vasile Posteucă, Mircea Streinul. Cu proză sunt prezenți, între alții, Ștefan Bucevschi, Dumitru Covalciuc, Grigore Crigan, Elena Demianu. **Ț.F.** acordă o deosebită atenție folclorului bucovinean, atât celui tradițonal, cât și celui inspirat de istoria provinciei, fiind reproduse texte din colecțiile lui Dragoș Tochiță, Dumitru Covalciuc și Z.A. Istrati ori este publicat studiul *Reminiscențe ale poeziei populare românești la ucrainieni și ruși* de Grigore C. Bostan. Problemele de lingvistică sunt tratate în secțiunea „Graiul neamului”, ulterior denumită „Filologie”: *Descrierea situației lingvistice din actuala regiune Cernăuți la sfârșitul perioadei sovietice – până în 1992* (Ion Popescu), *Concepția lingvistică a lui Aron Pumnul* (Gheorghe Jernovei), *Limba română în Ucraina* (Klaus Brohmann și Gheorghe Jernovei) etc. Alte rubrici: „Orizonturi spirituale”, „Credința străbună”, „Oameni și locuri”, „Din creația cititorilor noștri”, „Cum am trăit, cum mai trăim”, „Micromonografii” (despre întemeierea unor sate bucovinene), „Cărți, publicații și calendare apărute sub îndrumarea și cu sprijinul Arboroasei cernăuțene”, „Odinioară și azi – din cronica presei”. Alți colaboratori: Dimitrie Poptămaș, N. Monteoru, Clement Antonovici, Constantin Ungureanu, Mihai Iacobescu, Petre Ciobanu, Ion Posteucă, Ion Grămadă, Dumitru Oprișan, Ion Cosmei, Gheorghe Florea, Romeo Toporoceanu, Nicolae Motrescu, Dumitru Ursulean, Gheorghe Calcan, Ion Agrigoroaiei, Anatol Viere. ***L.Cr., Al.F.***

ȚARA NOASTRĂ, periodic ce apare săptămânal, apoi cotidian și din nou săptămânal, sub conducerea lui Octavian Goga, la Sibiu între 1 ianuarie 1907 și 22 noiembrie 1909 (stil vechi), la Cluj și la București între 15 octombrie 1922 și 29 mai 1938, cu întreruperi între 10 martie și 31 decembrie 1927, între 1 ianuarie și 25 decembrie 1929 și între 10 mai 1931 și 10 aprilie 1932. A doua serie apare la Cluj, cu două excepții, în 1927 și în 1930–1931, când este tipărit la București. Între 10 aprilie 1932 și 15 februarie 1938 **Ț.n**. iese la București cu format și periodicitate de cotidian, pentru ca să redevină iarăși săptămânal între 19 februarie și 29 mai 1938. Subtitlul periodicului se modifică și el de mai multe ori și, la fel, direcțiunea lui nominală. În primul an **Ț.n.** este „Foia poporală a «Asociațiunii»”, iar Octavian Goga este redactor. La sfârșitul anului, pentru a nu implica Asociațiunea Transilvană pentru Cultura și Literatura Poporului Român (ASTRA) într-o activitate publicistică politică (încă de la jumătatea anului autoritățile maghiare intentaseră redacției câteva procese), iese de sub egida ei, apărând „sub conducerea unui comitet”, iar subtitlul devine „Revistă politică-culturală”. Independența implică transformarea lui Octavian Goga în proprietar-editor, depunerea unei

cauțiuni și angajarea unui redactor responsabil, funcție pe care și-o asumă Ovidiu Gritta. În 26 aprilie 1908 subtitlul devine „Revistă săptămânală” și pe frontispiciu se află numele a doi directori – Ilarie Chendi și Octavian Goga, iar redactor responsabil este Lazăr Devan. Începând cu numărul 24/1908, nu se mai menționează directorii, dar, fără doar și poate, ei sunt aceiași și așa vor rămâne până la sfârșitul lunii noiembrie 1909, când revista își suspendă apariția, întrucât poetul pleacă în străinătate pe un an de zile. Într-un editorial (*Către cetitori*) semnat Il. Chendi și Oct. Goga se promitea că, după revenirea celui din urmă, revista va vedea din nou lumina zilei. Acest lucru nu s-a întâmplat, dat fiind că ziarul arădean „Tribuna” le oferă la sfârșitul anului 1909 lui Octavian Goga și tovarășilor săi posibilitatea de a-și face cunoscute opiniile unui public mai larg. În conformitate cu ceea ce se indică pe frontispiciu, **Ț.n.** își asumă la început obiectivele ASTREI, răspândirea culturii și literaturii române în primul rând în pătura țărănimii române din Transilvania, sarcină la a cărei îndeplinire redactorul cheamă, în articolul *Către cărturarii noștri*, ce deschide primul număr: „E vremea – își dezvoltă poetul convingerile poporaniste – ca această tagmă de cărturari să simtă în sufletul ei acel răsunet al datoriei față de ai săi, acel îndemn frumos de a te apropia de ceata oropsiților din care te-ai ridicat”. Țelul era lămurit, după jumătate de an, în *La răspântie*: „Numai cu o țărănime smulsă prin puterea slovei din amintirile unei rușinoase umilințe istorice, prin o țărănime cu sufletul premenit de slugărnicia omorâtoare, prin o țărănime cu un mai bine întemeiat rost cultural și economic putem câștiga chezășia dăinuirii noastre în viitor”. Ca atare, revista are o structură simplă: un editorial scris în genere de Octavian Goga (*Nu mai vrem umilință, Biblioteci poporale, Poveste de jale, La podmol, Din păcatele noastre, Moștenirea noastră, Un nemuritor. N. Grigorescu, La școală* etc.), o prezentare a Asociațiunii și a Casei Naționale din Sibiu de Octavian C. Tăslăuanu, articole pe teme de istorie, geografie, etnografie (*Puterea cuvântului*, *Şcoala noastră*, *„Trăime sfântă și nedespărțită”*, *Legea românească* și *Moșia strămoșească* de I. Lupaș, *Colindele noastre* de M.V. [Matei Voileanu], *Ce să scriem* de V.), o parte literară relativ redusă, câteva texte de edificare moral-religioasă, datorate lui Nicolae Ivan (*Mila împărătească*) ori lui Roman Ciorogariu, ascuns sub pseudonimul Unchiașul, „scrisori către țărani” semnate Delasântioana (Toma Simtioan), știri, îndrumări practice în mai toate ramurile economiei rurale, sfaturi igienico-medicale și întru combaterea alcoolismului. Notabil este serialul *Comuna „Viitorul”*, care schițează un proiect social-economic într-un registru epic, amintind secvențial de nuvela *Popa Tanda* a lui Ioan Slavici. În partea literară sunt găzduite poezii și proze de Octavian Goga (semnate Aegrotus, Styx, Ion Bratu), poezii de Aurel Seca și Maria Cunțan (și sub pseudonimul Liliac), mai multe „scrieri” rămase de la Ioan Pop-Reteganul (*Bătaia lui Dumnezeu, Surdul, Mamă, unde-i Joiana noastră, Bunea* ș.a.), monologul *Achim Filăru* de A.P. Bănuț, o povestire de A. Melin (*Săracă Nuța lui Vasile*), snoave de S. Tamba. În mai toate numerele se dau balade (începând cu *Miorița*) și alte creații folclorice, cele mai multe strânse de G. Tulbure. Cel de-al doilea an debutează cu articolul lui Octavian Goga *Pe drum nou*, în care se proclamă „lărgirea

programului", așa încât „revista, rămânând și pe mai departe un organ de răspândire a culturii în păturile țărănimii, va publica și articole de interes mai larg pentru cărturărimea noastră", astfel „atrăgând în cercul discuțiilor noastre toate chestiunile de interes obștesc". Oricum, intrarea în noul an înseamnă un salt calitativ. Acesta se datorează contribuției lui Ilarie Chendi, care e prezent cu articole, iscălite și Gh. Dumbravă (*Epocă de tranziție*, *Figuri literare: Niță Popovici*, serialul *Viața în București,* apoi *Viața literară și artistică*) ori cu impresii la revederea Sibiului (*După zece de ani*), dar și unui redactor adus de peste munți, anume Victor Eftimiu, care umple paginile cu poezii (inclusiv „gazete rimate") și proze, semnate și E. Victor sau cu inițialele, precum și V. Greceanu, Athanes, Bectimis ori Daniel Vodena când au drept cadru regiunea sud-dunăreană (povestirile *Pe drumul Corcei* și *Minunile Salonicului,* romanul *Hanul de la Stena* etc.), cu articolașe, scurte recenzii, câteva cronici teatrale, note (miscellanea „Cronica literară și artistică") etc. Goga însuși, pe lângă articole și riposte la diverse atacuri (*Generația nouă*, *Răspuns d-lui N. Iorga*, *Pentru d. Aurel C. Popovici*, *Lămuriri*, *Adevărul*, *Răspuns la o necuviință* [a lui Duiliu Zamfirescu] etc.), dă poezii (*Cain*, *Glasul pâinii*, *Sonet*, *Nepotrivire*, *Răsună toaca*, *Carmen laboris*, *Revedere*). Cei doi directori și noul redactor izbutesc să atragă și numeroși scriitori din Regat, între care Ion Chiru-Nanov, foarte asiduu, cu povestiri (*Pușcăriașul*, *Bordeiul din răscruci*, *Hanul de la Păr*, *La zi mare*, *Două lumânări*, *În ajun*) și însemnări de călătorie (*Masa lui Traian*, *Pe Valea Oltului*), Emil Gârleanu (*Răniții*, *Pictorul*), N. Pora (*Viața în București*, cu accent pe aspectele social-politice), D. Teleor (poezii și mici articole), Caton Theodorian (*Uitata*, *Tribut pământului*), Al. Cazaban (*Nestatornic*), Const. A. Giulescu (*Două suflete*, *Norocul lui Nea Niță*), D.M. Teodorescu (*Movila cocoșatului*), Gheorghe C. Ionescu (viitorul academician și ministru al Agriculturii, G. C. Ionescu-Șișești) cu o proză (*Două surori*) și impresii din Germania, unde se afla la studii (*Naufragiul lui Zeppelin*, *Hohenzollern*, *Hohenheim*, *Tübingen*, *Heidelberg*), apoi din Franța și în fine de la București, P.G. Cătunaru (*Florile Dor-Alidei*, *Bohemii*). Ioan Slavici e prezent cu un articol (*Școlile noastre*, 9/1908). Vechilor colaboratori ardeleni (Ion Lupaș, Aurel Seca, Maria Cunțan) li se adaugă Petru Șpan (*Moțul și firea lui*, *Educația țăranului român*), Al. Ciura (cu „foiletoanele" *Sâmbăta seara*, cuprinzând, sub abrevierea prenumelui său, exerciții lirice, proză în formă epistolară ori eseistică), Horia Petra-Petrescu (*Din îndemnurile sufletului*, amestec de amintiri, întâmplări „din viață", relatări de călătorie în Germania, versuri), N.N. Mateescu (*Povestea unei lăcăți*, *Povestea sticletului*), Demetru Marcu (*Impresii*, *Păcate noi*, articole și numeroase poezii, îndeosebi în 1909, când e redactor responsabil), Elena din Ardeal și Aron Cotruș (poezia *De demult*, 26/1909). Încă în numărul 29/1908 tânărului i se cereau la „Poșta redacției" mai multe poezii pentru „a se alege spre publicare". Cele trimise vor fi întrecut așteptările, încât Goga le-a îndreptat către bisăptămânalul „Luceafărul", cu o circulație mai mare, al cărui coproprietar era de asemenea. **Ț.n.** își deschide coloanele și literaturilor străine: Goga dă fragmente din Madách Imre (*Tragedia omului*), V. Demetrius din Maupassant (*Horlà*), C. Sandu-Aldea din Leonid Andreev, Victor Eftimiu din Charles Baudelaire, în proză, și din Verhaeren, I. Duma din Alphonse Daudet, T. Rusu din Anatole France, Maria Cunțan din Maxim Gorki, din care tălmăcește și Liviu Rebreanu (*Moartea șoimului*), Adophe Clarnet din Oscar Wilde (*Balada temniței din Reading*, în proză). Alte traduceri, din Gabriele d'Annunzio, Jules Renard, Mark Twain, Peter Rosegger, A.S. Pușkin ș.a., rămân anonime. Sub pseudonimul Claude Rudolphe Bernhaut, Radu Baltag începe o „corespondență" din Paris ce va continua la „Tribuna". La reapariție, în 1922, revista are vechiul format, dar cu o prezentare grafică nouă (vinietele aparținându-i lui Camil Ressu) și care se va păstra de-acum întocmai. Ideea că este o simplă continuare, nu o serie nouă, e întărită de numerotare – anul de apariție fiind al III-lea (rămas incomplet în 1909). Pe frontispiciu se citea subtitlul „Revistă literară, politică și socială", precum și numele directorului, Octavian Goga, pe pagina a doua figurând cel al redactorului responsabil (prim-redactor, de fapt), Alexandru A. Hodoș. Când Goga este membru al guvernului (martie 1926–iunie 1927) este trecut ca fondator. În primii ani partea politică și socială este aproape la paritate cu cea literară. Editorialele, datorate îndeobște lui Octavian Goga, precum și articolele scrise de Alexandru A. Hodoș, ce mai

semnează Ion Balint și Moise Nicoară, de Eugen Goga și, mai târziu, de G.M. Ivanov și de alții, între care la intervale mari generalul Alexandru Averescu și Mihail Manoilescu, combat acerb pe adversarii politici ai Partidului Poporului, o temă dominantă fiind „regionalismul" unora dintre liderii Partidului Național (Iuliu Maniu și Alexandru Vaida-Voevod) ori al țărăniștilor basarabeni etc. Sunt abordate însă frecvent și chestiunile politice internaționale ori cele sociale. Antibolșevismul răspicat, în prezentarea căruia dovedesc o documetare neîntrecută G.M. Ivanov și Leon Donici, se însoțește treptat cu critica democrației și a parlamentarismului, care ar masca afacerismul veros, ruinător pentru țară, cu antisemitismul și cu simpatia față de regimurile autoritare, îndeosebi față de fascismul italian. Notabil este și un număr consacrat lui Avram Iancu (35/1924). La partea literară contribuie substanțial Octavian Goga cu poezii, Eugen Goga cu fragmente din romanul *Cartea facerii* și Alexandru A. Hodoș cu articole ce resping ultimele manifestări literare (*Literatura de import – moda de ieri și moda de azi*, *Poezia nouă românească*, *Orizonturile literaturii regionaliste*, *Rețete poetice moderne*), recenzii (*Literatura de război. „Versuri" de Camil Petrescu, „Pădurea spânzuraților" de Liviu Rebreanu*), cronici teatrale, precum și, semnând cu o multitudine de pseudonime fabricate ad-hoc, cu „gazete rimate", strânse ulterior în volumul *Antologia regionalistă* (1926). Cu proză colaborează asiduu Ion Gorun, Septimiu Popa și Petre Nemoianu, acesta din urmă cu amintiri din prizonieratul rusesc (când a traversat Siberia) și din copilărie; foarte des va da însă și articole și studii bănățene ori privind pe românii din Serbia și din Ungaria. Devreme se atașează revistei poeții Teodor Murășanu (e prezent și cu fragmente din romanul *Neghină și grâu*), G. Rotică, George Voevidca, Zaharia Bârsan, Vasile Al-George și I. Al-George și prozatorii Virgil Cioflec, Vasile Savel, Eugen Boureanul, G. Brăescu (*Suflete neînțelese*), Sebastian Bornemisa (cu un capitol din romanul *Duhul cel rău*). Cu versuri sunt prezenți și Victor Eftimiu (mai ales în 1925–1926, iscălind I. Dinu), Nichifor Crainic, Camil Petrescu, I.U. Soricu, George A. Petre, D. Iov. În 1924 Goga îl descoperă și îl recomandă pe D. Ciurezu, căruia i se publică apoi poezii număr de număr. Notabil este de asemenea faptul

că lui Nichifor Crainic i se alătură curând și alți „gândiriști" – Cezar Petrescu (și cu pseudonimul Ion Darie), Radu Dragnea (*Formarea criticismului în Ardeal, Declinul mesianismului provincial*, *Însemnare despre „Cousin Pons"*, *Un articol necunoscut al lui N. Bălcescu: „Trecutul și prezentul"*), Al. O. Teodoreanu, cu articole, proză, parodii, unele la „gazeta rimată". Își mai fac apariția Zaharia Stancu, Şerban Bascovici, Mihail Munteanu, Iustin Ilieșiu, Vintilă Russu-Şirianu. Colaborator asiduu devine și prozatorul Al. Lascarov-Moldovanu, iar Teodor Scorțescu iscălește câteva cronici teatrale. În anii 1925–1926 contribuția „gândiriștilor" se diminuează, locul lor fiind luat de Aron Cotruș, Al. Cazaban, Ecaterina Pitiș, George Nichita. Poziția politică a lui Octavian Goga (ajuns din nou ministru) aduce și două colaborări speciale: Mihail Sadoveanu (prezența lui cu „însemnări ale

unui spectator" e răsplătită cu finanțarea revistei „Comoara" și cu un loc pe listele Partidului Poporului la alegerile pentru Cameră, la Bihor, din păcate fără succes) și Tudor Arghezi, care va da cronici teatrale și în 1928. Şi după ieșirea de la guvernare a directorului **Ț.n.,** revista are parte de noi colaborări prestigioase, între care Ion Agârbiceanu (ce se îndepărtează acum de gruparea Iuliu Maniu – Vaida-Voevod) cu publicistică, Adrian Maniu, V. Voiculescu, Emil Isac și Otilia Cazimir cu versuri, ieșeanca dând și paginile intitulate *Din caietul unei doctorese*, ca și N.M. Condiescu (*Subiect de nuvelă*). Doar numele lui Agârbiceanu se reîntâlnește în paginile revistei după lapsusul din 1929, datorat crizei economice, împreună cu al altor colaboratori fideli (T. Murășanu, D. Ciurezu, Maria Cunțan). Lor li se alătură însă acum alți tineri: Emil Giurgiuca, Mihai Novac, Ion Molea (poeți) și Vladimir Nicoară (prozator). De reținut sunt și câteva nume aflate sub studii și articole: D.V. Barnoschi, Ştefan Zeletin, Tache Papahagi, Ion Chinezu, Cezar Papacostea. Sfârșitul celei de-a doua serii a **Ț.n.** este cauzat, probabil, mai puțin de criza economică, cât de faptul că Octavian Goga, părăsind formația politică a generalului Averescu, întemeiază Partidul Național Agrar, al cărui prim congres prilejuiește practic și lansarea, la București, a cotidianului **Ț.n.**, „organ" al său (fără ca indicația aceasta să se regăsească sub titlu). După trei ani partidul lui Goga fuzionează cu cel condus de A.C. Cuza, luându-și numele de Partidul Național Creștin. Cu numărul din 18 iulie 1935, **Ț.n.** se proclamă „organul" noii formațiuni, a cărei orientare este fără echivoc indicată după un an prin punerea zvasticii pe frontispiciu. Şi zvastica, și calitatea de „organ" al Partidului Național Creștin dispar în momentul când, la sfârșitul anului 1937, Goga primește însărcinarea de a forma guvernul. Acum pe frontispiciul ziarului stă precizarea: „Scris în duh românesc și creștinesc pentru săteni". Şi în intervalul 1932–1935, și ulterior, Octavian Goga apare în calitate de fondator. După un timp se dă și numele directorului – Alexandru A. Hodoș; când acesta, în ianuarie – februarie 1938, primește o funcție în guvernul condus de Goga, locul său este ținut de I.U. Soricu. Ziarul este structurat la început în patru pagini, cea de-a doua fiind alocată în mare parte culturii. Mai târziu s-a încercat și o altă formulă, numai numărul de duminică având pagină culturală („Litere – arte – idei"), cu rubrici diverse: „Probleme culturale" transformată în „Comentarii culturale", cronici, „Linii și puncte", „Însemnări pe război" etc. De cele mai multe ori, pe prima pagină, în afară de editorial și de articole politice, își găsesc loc și „Nota zilei" și eseuri pornind de la chestiuni teoretice ori ideologice. Pentru lansarea cotidianului dau o mână de ajutor Tudor Vianu (*Spirit și acțiune*, *Ideile lui Goethe despre artă*, *O nouă carte a lui Bergson*), Alexandru Vianu (*Literatură și politică în Franța*, *Literatura civilizației*, mai târziu *Orient și Occident*, *Tineret*, *Politică și scepticism*) și Camil Petrescu, acesta susținând o vreme rubrica intitulată „Cărțile", dar dând și articole (*Spiritul timpului*, *Probleme de teatru. Regia modernă*). Redactori par să fi fost D. Ciurezu (cu poezii, recenzii, cronici teatrale etc.), Bucur Țincu (cu numeroase eseuri și articole până în 1938), Eugen Jebeleanu (tablete la „Nota zilei", recenzii). Petre Nemoianu e prezent destul de des cu texte similare celor publicate în anii 1922–1930, iar Vladimir Nicoară scrie acum despre „viața provincială" din Cluj. Mai sunt prezenți Al. O. Teodoreanu, Ion Petrovici (*La mănăstirea Cozia*, *Aniversarea lui Fr. Coppée*, *Bunul simț*, *Psihologia actorului*, discursul de recepție la Academie), Scarlat Struțeanu, C. Orăscu, Horia Georgescu, Pericle Martinescu (*Paul Zarifopol: „Pentru arta literară"*), Horia Teculescu (*Sighișoara*, *Oameni și locuri din Târnava Mare*, *Amintiri despre Lucian Blaga*), Dan Smântânescu, Pan. M. Vizirescu, Vintilă Paraschivescu ș.a. O singură dată e prezent Emil Cioran cu articolul *Problema culturilor mici* (17/1932). (Textul va fi fost adus de Bucur Țincu, care, vecin și prieten al lui Cioran, îi va recenza apoi și toate cărțile.) Mai puțin bogată decât la seria precedentă, contribuția lui Goga include totuși texte importante (*Au tăcut morții...*, *La moartea lui Vasile Goldiș*, *Fragmente autobiografice*, *La început a fost Kogălniceanu*, *La o răspântie mare*, *O ladă goală*, *Horia*, *Ion Bianu*). În 1935 în redacție par să fi intrat C. Dan Pantazescu (treptat devine cronicarul literar al **Ț. n.**), I. Molea (în afară de versuri, cu recenzii și însemnări). Sporadic iscălesc C.H. Niculescu (recenzii, articole și impresii de călătorie în Italia), C. V. Gerota, I.U. Soricu (T. Miron), I. Lupaș, George Gregorian. Miron Suru, Scarlat Preajbă, N. Carandino (*Literatura și influența dostoievskiană*), A.

Xenofon, Ioan Georgescu, Onisifor Ghibu, Aurelian Sacerdoțeanu. O vreme **Ț.n.** are și câțiva corespondenți din Basarabia – Vasile Țepordei, Sergiu M. Nicov (Sergiu Matei Nica) și Sergiu Florescu. Pe lângă tot mai puținele versuri ale redactorilor și colaboratorilor, apar fragmente din romanele *Iubita din Paris* de Horia Furtună, *Pescarii* de Carol Ardeleanu, *Glia* de Dumitru Imbrescu, *Între două fronturi* de Dominic Stanca, *Răspântii* de Teodor Scarlat, *Soț ori făr'de* de G. Ciprian etc. În 1936 redacția se lărgește cu D.I. Cucu (articole social-politice, recenzii, cronici etc.) și Toma Vlădescu (articole și mai ales cronici teatrale), iar colaboratorilor li se alătură D. Furtună, N.I. Lazăr (cronici plastice), Aurel George Stino. Se dau la iveală relativ des poezii și proză de Dan C. Bălteanu, schițe de Gh. I. Atanasiu, povestiri, articole de Ecaterina Săndulescu, memorialistică de Gh. Tulbure (*Ardealul de altădată. Inaugurarea Palatului „Tribunei”*). Apariții mai degrabă întâmplătoare au Octav Şuluțiu (*Literatura românească în Ardeal*), G. Ursu (*Formația cuzistă a lui Emil Gârleanu*), Jul. Giurgea, Pericle Papahagi, Al. Al. Leontescu, Al. Dima, Petre Pascu, I.E. Torouțiu, I.C. Filitti, Nuși Tulliu, Ion Sân-Giorgiu ș.a. Ultima serie a **Ț.n.**, revenită la formatul de săptămânal, debutează, la 19 februarie 1938. Cu poezii sunt prezenți în sumar I.U. Soricu, mai rar I. Molea și Nuși Tulliu și cu totul sporadic Aurel Zegreanu, Gh. A. Cuza, Ilie Radu, N. Olt și Horia Teculescu. Cei dintâi dau și proză (Nuși Tulliu, semnează schița *Maria Magdalina* și amintiri din epoca sa macedoneană) sau articole (îndeosebi Soricu, și cu pseudonimul Laokoon). Un fragment din romanul *Maree* este semnat Vladimir Vecerdea. Tot cu articole figurează I. Lupaș (*Credință, cultură și artă*), G.M. Ivanov (*Buharin*), I.P. Prundeni (*Sensul eroic al vieții*), Bucur Țincu (*Politică și filosofie, Romantismul ideologic, Despre diferite forme totalitare, Poezia lui Aron Cotruș*), Toma Vlădescu (*A doua liberare, Despre un poet încă necunoscut,* despre Gh. A. Cuza), Constantin Micu (*Influența lui Kant în filosofia românească* și *Considerații inactuale*). Se înregistrează și alte nume precum Dinu Roco și Ion Sân-Giorgiu (comentarii privind anexarea Austriei de către Germania – „Anschluss”-ul). Se publică și ultima comunicare a lui Octavian Goga la Academia Română: *Prăbușirea Austriei.* Revista își încheie existența cu un număr dublu (13–14/29 mai 1938) „închinat memoriei lui Octavian Goga”, la care contribuie A.C. Cuza, P. Nemoianu, I. Lupaș, I.U. Soricu, I. Molea ș.a. Omagiul este completat de o selecție din textele cele mai pertinente apărute în presa românească la dispariția scriitorului și omului politic. ***V.D.***

ȚARA NOASTRĂ, periodic apărut la București, săptămânal, de la 14 august 1921 până la 15 ianuarie 1922. Subintitulată „Gazetă pentru popor”, **Ț.n.** este o foaie de „sfaturi și învățături” adresate mai ales țăranilor, care sunt îndemnați „la muncă și la iubire de țară”. Se reproduc poezii de Ion Heliade-Rădulescu, Dimitrie Bolintineanu, Grigore Alexandrescu, Anton Pann, Al. Donici, Vasile Alecsandri (*Hora de le Grivița, Cântecul gintei latine*), M. Eminescu (*Revedere*), George Coșbuc (*Pe lângă boi*), Alexie Mateevici, proză de Costache Negruzzi, Petre Ispirescu, A.I. Odobescu, Ion Creangă (*Moș Ion Roată*) și Octavian Prie. Mihail Lungianu scrie articolul *Cultul strămoșilor*, iar N. Pora *Puterea credinței.* Se fac și succinte prezentări de scriitori: Miron Costin, Gh. Asachi, St. O. Iosif, Al. Vlahuță, Titu Maiorescu ș.a. Mai colaborează Eugen Boureanul, Marcel Romanescu. ***A.S.***

ȚARA NOUĂ, publicație apărută la București, bilunar de la 1 februarie 1884 până în februarie 1886, apoi lunar până în decembrie 1887, cu subtitlul „Revistă științifică, politică, economică și literară”. Iese sub conducerea lui Ioan S. Nenițescu și, după februarie 1886, a lui Const. C. Popovici. Întrucât Ioan S. Nenițescu propunea drept țel munca „pe teren intelectual și moral”, un spațiu larg se acordă problemelor de economie, sociologie și educație, abordate în spiritul programului junimist. La început, ca „reacție contra publicațiilor care desconsideră România în străinătate”, articolele sunt redactate și în limba franceză. Ioan S. Nenițescu semnează, în mai multe numere succesive, *Câteva cuvinte despre educația inimei*, pornind de la Montaigne și de la Jean-Jacques Rousseau, în timp ce Petru Th. Missir dă un studiu de moravuri, *Stăruința și hatârul,* Const. S. Popovici scrie articolul *Izvoarele neîncrederii în sine a românului*, iar I.U. Grozescu traduce, după Frédéric Tracy, *Elemente de ideologie.* Instrucția fiind privită ca posibilă „înălțare a gradului de responsabilitate”, se analizează activitatea școlilor normale pentru institutori, apar considerații despre învățământul clasic, sunt examinate opiniile lui J.-J. Rousseau

despre cultivarea simțurilor, este susținut umanismul (Petru Gârboviceanu, *Humanismul și realismul*). Dacă în partea științifică revista aduce o abordare din perspectivă clasică a ideilor timpului, partea literară oscilează, în poezie, între poemul eroic, prin Ioan S. Nenițescu și George Murnu, care debutează aici în 1887 (*Către Pind*, sub pseudonimul Apindor Diselli), și intimismul elegiac, prin Elisabeta M.Z. Ionescu ori prin junimiștii Matilda Cugler-Poni, Veronica Micle și Samson Bodnărescu, nedepășindu-se un registru minor. În schimb, se tipărește consecvent literatură populară: versuri culese de Ioan S. Nenițescu, balade adunate de preoții Al. Popescu și Șt. Stoicescu, snoave și proverbe strânse de Petre Ispirescu, lirică în dialectul macedo-român, comunicată îndeosebi de Tașcu Iliescu. Pornind de la povestea fantastică despre Peter Schlemihl a lui Chamisso, Matei Costea publică o fantezie politică, *Umbra lui Petre*. N.D. Popescu e prezent cu nuvele, Ioan S. Nenițescu comentează piesa *Fântâna Blanduziei* de Vasile Alecsandri, iar Șt. Măldureanu tălmăcește poeme în proză de I.S. Turgheniev. ***S.C.***

ȚARA NOUĂ, revistă apărută la București, lunar, de la 15 octombrie 1911 până la 15 iulie 1912, sub direcția lui Nicolae Xenopol și a unui comitet de redacție format din Constantin Istrati, George Murnu, Al. Davila, Mihail Antonescu, Șerban Cantacuzino, Scarlat Lahovary, Nicolae Titulescu; pe prima pagină se precizează că A.D. Xenopol „are direcțiunea părții istorice și sociologice", iar Mihail Dragomirescu „are conducerea părții literare". Fără a prezenta un program și fără a promova direct, vizibil, vreo ideologie, revista contează pe colaboratori prestigioși. Contribuția cea mai consistentă o reprezintă eseurile pe teme sociale, istorice și culturale semnate de A.D. Xenopol (*Starea românilor în cele dintâi veacuri ale stăpânirii ungurești, Postulatul psihologic*), Corneliu Moldovanu (*Triumful ibsenismului – Invazia artistică străină*), N.I. Apostolescu (*Clasicism, romantism, realism. Românii în literatura franceză*), T.V. Ștefanelli (*Chestiunea bisericească în Bucovina*), A. Baldacci (*Românii din Imperiul Otoman*), C.R. Pascu (*Românii în Canada*), Emil Nicolau (*Amintiri din teatru – Moartea artistului Grig. Manolescu*) ș.a. Articolul *Jubileul lui Caragiale* de Mihail Dragomirescu trezește reacții în presa vremii, dar replicile criticului sunt mediocre și lipsite de o argumentație convingătoare (*Un răspuns „Vieții românești", Moartea lui Caragiale, Scrisoare d-lui N. Xenopol – Cazul Lovinescu*). Sunt inserate o serie de conferințe ținute la Ateneul Român: *Bresle vechi și bresle noi* de V.N. Madgearu, *Elemente egiptene în basmele românești* de Raul Mihai Teodorescu, *Despre rolul femeii în evoluția marii proprietăți* de Gh. Ghibănescu, iar I. Duscian comentează volumul *Elemente de metafizică* de C. Rădulescu-Motru. Deși nu are un pronunțat caracter literar, revista găzduiește în fiecare număr versuri de Corneliu Moldovanu (*Ovidiu la Tomis, Târziu*), Cincinat Pavelescu (*Cântecele străzii*), Elena Văcărescu (*Lângă stână*), Ion I. Pavelescu, Leon Feraru, George Gregorian, B. Nemțeanu, D. Nanu, A. Mândru ș.a. Proza, de obicei memorialistică sau de influență folclorică, e reprezentată de Victor Eftimiu (*În umbra dafinilor*), Ion Dragoslav (*Volintirii, La iaz, Împăratul Rogojină, Codreanu*), Em. Grigorovitza (*Dezertorul*), Ion G. Ionescu-Quintus. D. Anghel figurează în sumar cu poemele în proză *Floarea de aloes* și *Sonata lunii*, G. Murnu publică traducerea unor fragmente din *Odiseea* lui Homer, iar D. Iacobescu (sub pseudonimul I. Mituș) transpune câteva ode ale lui Horațiu. „Cronica teatrală" e semnată de Const. Rîuleț și de Corneliu Moldovanu, „Cronica informativă" – cu noutăți despre cărți și reviste – de Mihail Sorbul, „Cronica politică și parlamentară" îi aparține lui Victor Filotti. Revista are și rubricile „Bibliografie", „Cronica zilei" și „Cronica veselă". Alți colaboratori: Vintilă V. Paraschivescu, I. Tanoviceanu, Radu D. Rosetti, Jan Urban Jarník. ***L.Cr.***

ȚARA NOUĂ, periodic apărut la Cluj, săptămânal, din 21 mai 1939 până la 1 septembrie 1940, cu subtitlul „Îndreptar ardelenesc de gând și faptă românească". Fondator: Victor Jinga; redactor-șef: Victor Iancu. Articolul-program, *Pornind la drum*, semnat de Victor Jinga, exprimă aspirația de impunere a fenomenului local: „În indestructibila comunitate națională vom valorifica ceea ce are mai de preț sufletul, gândirea și energia Ardealului. Ne vom strădui ca pe vadul cuprinzător al românismului să curgă cât mai multă spiritualitate și faptă ardelenească". Un crez asemănător afirmă și editorialul numărului inaugural, *Profilul unei generații*, în care este definită și orientarea politică a publicației. **Ț.n.** susține un program antirevizionist, pacifist de stânga (fără ca tendința să fie

exprimată în mod expres). Publicată până în ziua aplicării Dictatului de la Viena, gazeta atrage tot timpul atenția asupra contextului european nefavorabil României. Despre tensionata istorie a românilor ardeleni scrie Ștefan Pascu (*De la Supplex Libellus la Memorandum*), în vreme ce Vasile Munteanu analizează influența spiritului Revoluției Franceze în Ardeal. Pe lângă articolele cu tentă politică, publicația are și un bogat și semnificativ sector cultural. Dintre numeroasele rubrici, se rețin „Mențiuni critice", „Cartea străină", „Cartea românească", „Cronica dramatică", „Cronica ideilor", „Fapte și comentarii", „Cronica sportivă", „Cronica feminină". Poezie semnează Mihai Beniuc, N. Caranica, Tudor Arghezi (reproduceri), George Talaz, Perpessicius, Marius Ralian, Olga Caba, Petru Sfetca, Florea Crețeanu, iar proză I.D. Mușat, Valeriu Pușcariu (reportaje). Comentarii critice publică Liviu Rusu (cronică teatrală, literatură universală), Mihai Beniuc (cronică literară), Marius Ralian, Radu Stanca, Zevedei Barbu, Paul Nicu, Gh. Pavelescu, I. Didilescu (filosofie), Miron Miclea, Victor Iancu, Traian Marcu, Octavian Șireagu, Miron Radu Paraschivescu (cronică plastică), Emil Giurgiuca, Ion Vlasiu, Vasile Netea, Victor Eftimiu, I. Verbină (Iosif Pervain), Tudor Vianu, Dorin Speranția (cronică muzicală). Apar și portrete ale unor scriitori ca Émile Zola și Vladimir Maiakovski. Se traduce din Serghei Esenin, Ady Endre, Arvers, R.M. Rilke, W.B. Yeats, Charles Baudelaire, Friedrich Hölderlin. Aspectul grafic este îmbogățit cu reproduceri din A. Demian, Aurel Ciupe, Catul Bogdan, Dinu Ilea, Sabin Pop, Corneliu Medrea, Ion Vlasiu, N.N. Tonitza, N. Brana ș.a. Alți colaboratori: Mircea Biji, Bucur Șchiopu, Dumitru Isac, I. Negoițescu, V. Novac, Ștefan Blaga. ***V.T.***

ȚARA NOUĂ DE DUMINICĂ, publicație apărută la București de la 4 aprilie până la 9 mai 1920, subintitulată „Gazetă săptămânală, culturală, politică". Nu se consemnează conducerea și nici vreun program, dar este editată ca supliment al ziarului „Țara nouă", organ al Partidului Țărănesc și Muncitor. Este continuată de „Gazeta țăranilor" (1924). Un articol intitulat *Învierea* configurează profilul de tip umanist-creștin al acestei gazete de largă circulație, adresată muncitorilor și sătenilor. Mai importante sunt rubricile „Tribuna politică", „Informațiuni", „Felurite", „Gospodărești". Chiar rubricatura dovedește caracterul ei preponderent educativ. Versuri scriu Const. Asiminei, Simion Căpraru, George Talaz, precum și o serie de autori rămași în anonimat, utili însă scopurilor publicației. Proza aparține lui N. Păun și I.C. Vissarion, iar desenele sunt asigurate de V.I. Popa. Colaborarea lui Ion Mihalache, în anii '20 învățător în comuna Topoloveni, mărturisește orientarea țărănistă, pe linia culturală a sămănătorismului. De altfel, în numărul 5/1920 se aduce un omagiu lui N. Iorga și revistei „Sămănătorul". ***V.T.***

ȚARA SILVANIEI, publicație care apare la Zalău, într-un singur număr, în august 1940, ca „Revistă regională de cultură". Redactorii Leontin Ghergariu și Grațian Mărcuș își propun să facă mai cunoscut Sălajul și să contribuie la alcătuirea unei monografii a zonei. În articolul-program, *Rostul nostru*, se afirmă: „Dorim ca prin scrisul nostru să dăm o icoană a Sălajului, să-l scoatem din anonimat și să pretindem pentru el locul pe care-l merită în viața noastră românească. Vrem să nu mai fim o „terra incognita", de care să se ocupe numai întâmplător cei în drept, ci să așezăm vestita ȚARĂ a SILVANIEI la locul de cinste pe care-l merită și prin trecutul ei bogat în fapte și prin prezentul ei". Două sunt rubricile importante: „Idei, oameni, fapte" și „Cronică". Numărul se deschide cu o pagină memorialistică a Elenei Pop-Hossu Longin. Cu puține excepții, colaborările au un pronunțat caracter documentar: Elie Dăianu, *Badea Gheorghe de Băsești*, Laurențiu Bran, *Începuturi de învățământ românesc la Sălaj*, Leontin Ghergariu, *O societate culturală în Zalău la sfârșitul veacului trecut*, *O familie de luptători naționali*, Emil Lobonțiu, *Probleme economice în legătură cu structura geologică a pământului sălăjenesc*, Laurian Someșan, *Țara Silvaniei în unitatea spațiului transilvan*, Grațian Mărcuș, *Ucenicia românească*, Ioan Danciu, *Evoluția numelor patronimice la românii sălăjeni*. ***A.S.***

ȚARA VISURILOR NOASTRE, revistă apărută lunar la Oradea, din decembrie 1937 până în decembrie 1940, apoi la Timișoara din aprilie 1941 până în iunie 1945. Inițial este editată de Societatea de Lectură „Vasile Alecsandri" a Liceului „Emanuil Gojdu", cu subtitlul „Revistă literară pentru tineret". Responsabilitățile redacționale îi revin, pentru prima serie a publicației, profesorului Augustin Cosma. Articolul-program (*Un cuvânt lămuritor*) e semnat de Teodor Neș, directorul liceului orădean.

Colaborează cu versuri Nicolae Țirioi, C. Miu-Lerca, Viorica Oțelea, Nicolae Brădeanu, Eugen L. Groza, Petre Paulescu, Vladimir Drimba, iar cu proză Ovidiu Drimba (*Liga Zumbay, A cincea Universitate*), Gh. Bulgăr (*Sub teroarea necunoscutului..., Despărțiri..., În luptă pentru lumină*), Traian Birăescu (*Copii am fost odată*), Gh. Cosma, Mircea Malița (*O întâmplare*, *Primejdia aeriană*), Traian Blajovici. Ultimul semnează și un profil critic al poetului Ion Moldoveanu. Eugen L. Groza publică drama în patru acte *Jertfa întunericului*, Florian Potra își relatează impresiile de călătorie (*Poveste cu peșteri, Cetatea seraiului*). La rubrica „Recenzii" Ovidiu Drimba, Traian Blajovici, Vlad Zărnescu, Dinu Tănase, Ioan Sereș și Gh. Bulgăr comentează volume de Cezar Petrescu, G. Tutoveanu, Ionel Teodoreanu, Peter Neagoe ș.a. Fiindcă periodicul se adresează elevilor și e scris în cea mai mare parte de ei, Ovidiu Drimba semnează în numărul 5/1938 un articol-avertisment intitulat *Criza morală la tineretul de azi*. După mai bine de două decenii, revista reapare în două serii, din iunie 1967 până în decembrie 1980, apoi din 1990, ca publicație a noilor generații de elevi din liceul orădean. În 1977 se marchează aniversarea periodicului, între semnatari aflându-se Ovidiu Drimba și Gh. Bulgăr. ***A.S.***

ȚARA VOIEVOZILOR, revistă apărută la Făgăraș, ca bilunar, dar cu unele întreruperi, de la 20 ianuarie 1925 până în iunie 1926; în 5 și 20 iunie 1926 este editată la București. Director: Petru Bănescu. Tinerii grupați în jurul publicației se desolidarizează de „materialistele preocupări ale epocii", își pun încrederea în virtuțile sufletești ale neamului și, prin scris, vor să facă „operă de regenerare". Subintitulată inițial „Revistă social-literară", de la numărul 1/1926 devine „Revistă literară, artistică, științifică" și, ulterior, „Literară, artistică, socială". Rubricile mai importante sunt „Cărți și reviste", „Cronica măruntă" și, cu numerele 12–13/1925, „Cronica literară" și „Cronica cinematografică". Semnează versuri Horia Furtună (*Fragment*), Const. Rîuleț, I.C. Aslan, Cezar Gr. Cristea, Traian G. Stoenescu, Ștefan Sfetescu, cu proză figurează Const. P. Niculescu (*Luminișuri. Destăinuirea*, fragmente din romanul *Religia iubirii*), Eugen Boureanul, Coriolan Bărbat, Petru Bănescu, iar Const. Rîuleț tipărește comedia într-un act *Urechea mahalalei*. Apar recenzii la cărți de Henriette Yvonne Stahl (*Voica*), Panait Istrati (*Chira Chiralina*), Ion Minulescu (*Roșu, galben și albastru*), Ștefan Petică (*Poeme*), Lucia Mantu (*Cucoana Olimpia*). Publicistica aparține lui Petre Bănescu (*Despre democrație, Problema educației maselor*), P. Furtună (*Rolul partidelor socialiste*), Const. P. Nicolescu ș.a. V. Stroescu scrie despre istoria Țării Făgărașului. Ion Foti traduce, probabil prin intermediar, din lirica persană, iar sub inițialele A.B., debutează tălmăcirea romanului lui Henry Bordeaux, *Les Roquevillard*. D. Nobilescu traduce din literatura maghiară. ***A.S.***

ȚARĂLUNGĂ, Ecaterina (8.VIII.1947, Râmnicu Sărat), istoric și critic literar, editoare. Este fiica Stoianei (n. Panait) și a lui Radu Țarălungă, subofițer. Urmează liceul la Râmnicu Sărat (1961–1965) și Facultatea de Limba și Literatura Română a Universității din București (1965–1970), unde își va susține și doctoratul în 1973. Va fi redactor la Editura Minerva (1970–1975), instructor la Direcția literaturii și publicațiilor literare din Consiliul Culturii și Educației Socialiste (1975–1989), șef al colecției „Biblioteca pentru toți" la Editura Minerva (1991–1995), ulterior, până în 2007, realizator la Televiziunea Română în Redacția emisiunilor culturale, și la România Internațional, Departamentul pentru minorități. În 1996 este desemnată expert pentru mass-media pe lângă președintele Senatului României. Înființează Editura Orion (1991) împreună cu poetul Radu Cârneci, dar și mai multe publicații socioculturale, unele efemere. A semnat cartea SF *Întâlnire de gradul X* (1991) cu pseudonimul Koster Del Rey, iar unele articole în presă cu pseudonimul Alexandra Filipescu.

În volumul de debut, *Secvențe critice* (1979), dezvoltare a tezei de doctorat, **Ț.** propune o privire asupra teoriei criticii literare din intervalul 1900–1944, considerând că discuțiile despre statutul demersului critic erau destul de anemice. Optează pentru o metodă bazată pe o singură relație, tip–istorie, pentru remodelarea temelor, a subiectelor, a dezbaterilor culturale, astfel încât să se reliefeze continuitatea spiritului critic românesc în secolul al XX-lea. Monografia *Tudor Vianu* (1984) se axează pe evidențierea „semnelor omului", a spiritului lui Vianu, estetician care și-a construit sistemul „din nevoia de a consolida un contur al armoniei, al cunoașterii de sine" într-o perioadă marcată de mari discontinuități de ritm cultural. **Ț.** nu încheagă un portret interior, ci recomandă, după modelul

lui Umberto Eco, deschiderea operei către orice tip de lectură. Totodată sunt aduse în discuție valorile perene ale literaturii române din veacul trecut în ceea ce constituie tipologia lor specifică. Monografia *Dimitrie Cantemir. Contribuții documentare la un portret* (1989) prezintă noi aspecte ale preocupărilor savantului, de mare utilitate fiindu-i cercetătoarei explorarea manuscriselor lui Gr. G. Tocilescu, un predecesor al studierii arhivelor cantemirene din Cabinetul lui Petru I (Moscova, Sankt Petersburg), pe urmele cărora a mers și **Ț.**, predând Bibliotecii Academiei Române documente inedite (hărți, manuscrise, desene). *Mic dicționar de literatură română* (2000) include, pe lângă autori, publicații, curente literare și instituții. Ca autoare de literatură, **Ț.** manifestă o aplecare spre ficțiunea documentară, în strânsă legătură cu istoria. Romanul *Misiunea de investigare* (1987) aduce în prim-plan problematica formării personalității și a limitelor impuse existenței spirituale resimțite de trei generații în intervalul 1936–1976, drama faliei culturale din veacul al XX-lea, mai ales pentru Europa de Est. Versurile din placheta *Limite* (2003) vădesc un ochi lucid și o gestică sobră, dar cu deschideri pentru surprinderea bucuriilor ingenue. **Ț.** a avut și o activitate importantă de editor, îngrijind, între altele, cea mai cuprinzătoare ediție din opera lui Petru Dumitriu (*Opere*, I–III, 2004), primul volum incluzând *Publicistică, Dosare de securitate, Eseuri, Proză, Alte texte, Cronică de la câmpie*, în cel de al doilea intrând *Cronică de familie*, iar în cel de al treilea *Colecție de Biografii, Autobiografii* și *Memorii contemporane. Enciclopedia identității românești* (2011), din care s-a editat doar un dicționar de personalități, intenționează să numească figurile emblematice („*cine* și *ce* suntem”), să reconstituie o „familie” spirituală românească atât în sensul filiațiilor, cât și în acela al omogenității. Prezentările, structurate succint, sunt semnificative mai ales prin includerea a numeroase personalități de rang secund din domeniile culturii și științei.

SCRIERI: *Secvențe critice*, București, 1979; *Tudor Vianu*, București, 1984; *Misiunea de investigare*, București, 1987; *Dimitrie Cantemir. Contribuții documentare la un portret*, București, 1989; ed. 2, București–Chișinău, 2004; *Întâlnire de gradul X*, București, 1991; *Mic dicționar de literatură română*, București, 2000; *România viitoare. Interviuri și teste*, București, 2001; *Limite*, Focșani, 2003; *Enciclopedia identității românești. Personalități*, București, 2011. **Ediții:** Aleksandr Bantîș-Kamenski, *Jurnal persan*, tr. Grigore G. Tocilescu, București, 1988; Ivan Ilinski, *Notationes quotidianae*, tr. Grigore G. Tocilescu, București, 1988; Octav Minar, *Veronica Micle, Dragoste și poezie*, postfața edit., București, 1992; *Biblioteca pentru toți. Catalog general 1895–1995*, București, 1995; Petru Dumitriu, *Paella*, București, 2000, *Cronică de familie*, Chișinău, 2003, *Opere*, I–III, introd. Eugen Simion, București, 2004. **Traduceri:** Stefan Zweig, *Un strigăt împotriva morții (Castellio contra Calvin)*, postfața trad., București, 1992 (în colaborare cu E. Marghita); Charles Exbrayat, *Imogène și banda de spioni*, București, 1993, *Pe viață și pe moarte*, București, 1994 (în colaborare cu Al. Răsvan).

Repere bibliografice: Nae Antonescu, *Aspecte ale criticii literare*, TR, 1979, 12; Hristu Cândroveanu, [*Ecaterina Țarălungă*], SPM, 1979, 465, RL, 1985, 10, CNT, 1990, 9; Al. Th. Ionescu, *„Secvențe critice”*, F, 1979, 12; Vasile Chifor, *Critica și metoda „relațională”*, CRC, 1980, 26; Tia Șerbănescu, *Un model cultural*, RMB, 1985, 10 ianuarie; Zaharia Sângeorzan, *Visul armoniei și al perfecțiunii*, CRC, 1985, 4; Constantin Cubleșan, *Tudor Vianu – „semnele omului”*, ST, 1985, 2; Sultana Craia, *O monografie-eseu*, LCF, 1985, 31; Dumitru Micu, *O monografie Tudor Vianu*, VR, 1986, 1; Ioan Holban, *Montura evenimentelor sufletești*, CRC, 1988, 20; Emil Manu, *„Misiunea de investigare”*, RL, 1988, 24; Teodor Vârgolici, *Dimitrie Cantemir într-o nouă perspectivă*, ALA, 1990, 100; Ulici, *Prima verba*, III, *273–274*; Adriana Babeți, *Bătăliile pierdute. Dimitrie Cantemir. Strategii de lectură*, Timișoara, 1998, *77–78*, *134*, *263–264*; Ion Simuț, *Petru Dumitriu într-o ediție testamentară*, RL, 2005, 8. ***I.D.***

ȚARINĂ, Victor (9.V.1960, Cluj), poet, prozator. Este fiul Vioricăi-Laura Țarină (n. Stan), profesoară de liceu, și al lui Marian-Virgil Țarină, profesor universitar. Urmează cursurile primare și liceale în orașul natal (1967–1979). Absolvind Facultatea de Geologie a Universității „Babeș–Bolyai” din Cluj-Napoca, secția inginerie geologică (1987), lucrează la mina Paroșeni (până în 1989), apoi la Institutul de Prospecțiuni și Explorări Geologice din Cluj-Napoca. Debutează cu poezii la „Tribuna” în 1986, textele fiind însoțite de o recomandare a lui Victor Felea, iar editorial cu volumul *Nisipuri cu pelerini*, apărut în 1991. Mai e prezent în „Steaua”, „Echinox”, „Identitate” (Cluj-Napoca), „Rostirea românească” (Sibiu), „Cetatea culturală” (Cluj-Napoca) ș.a.

Poezia lui **Ț.** se așază în descendența neomodernismului de filiație blagiană. *Nisipuri cu pelerini* fixează coordonatele pe care se vor situa și următoarele două cărți de versuri, prima sub titlul

Plouă aseară (1996), unde **Ț.** semnează doar ciclul *Plouă mărunt* (în timp ce Nicolae Dudaș dă proză sub genericul *Plouă colorat*), și *Aureole* (1997): un discurs solemn și hieratic, care celebrează epifaniile divinului, percepute fie pe calea revelației, fie prin „camuflarea” în concretul cotidian. Textele, de mici dimensiuni, juxtapun două secvențe. Prima se prezintă ca o descriere brută a stării de fapt, pe când cea de-a doua echivalează în plan retoric cu o „poantă”, iar în planul imaginarului cu o fantă în real care face posibilă ecloziunea sacrului: „Copilul dezleagă șiretul/ Unui pantof. Curând îi vor îngheța/ Degetele și frigul/ Îl va duce în cutii de ciocolată/ Acolo unde moartea îl învață/ Să umble.// Și are să crească iarbă sub pantof/ Iarbă pe luna de pe cerul/ Care se va întrupa/ Ningând, într-un copil/ Cu miros de ciocolată și lapte” (*Ciocolată cu lapte*). Din păcate, registrul metaforic suferă uneori de convenționalism sau de incontinență. O schimbare de regim se întrevede odată cu volumul *Statuile disperării* (1998; Premiul Filialei Cluj a Uniunii Scriitorilor) și se definitivează în *Ultimul cuvânt* (1999), *Veghe și somn* (1999), *Dialog cu hârtia* (2000), *Sfârșit de coridă* (2001) și *Cântecul toreadorului* (2005). Goana după sacru rămâne impulsul poetic dominant, însă acum divinul nu se mai oferă, ci se refuză cu obstinație. În consecință, euforia lasă loc depresiei ori măcar stării elegiace, iar eul liric învestește rememorarea cu rolul de strategie compensatoare. Poemele își păstrează deopotrivă dimensiunile și caracterul bipartit, cu diferența că aici prima secvență e aceea conotată cu atributele hierofanicului, pentru ca piesa finală să marcheze o crudă sfâșiere a iluziilor: „Ar fi trebuit să adorm/ Mai devreme când încă/ Nu mă chinuiau câinii necurăției/ Când creierul îmi era alb/ Și gloatele mă împingeau/ Spre un dureros sacrificiu// Atunci ar fi trebuit să adorm/ În copilărie, când/ M-am hotărât să schimb lumea/ Nu acum, când lumea m-a schimbat” (*Nu acum*). Efect al unei voințe de sincronizare cu generațiile poetice mai noi, placheta *Jucării made in China* (2005) deschide porțile prozaismului și biografismului, însă cadrul abstract și convențional al întâmplărilor dezamorsează de cele mai multe ori tensiunea lirică: „Numai jucării made în China/ Îţi mai alintă după-amiezele/ Când stai, nu faci nimic/ Decât aştepţi să se termine serialele/ Să-ţi mai domoleşti angoasele/ Cu prezenţa mamei/ Până la cină când vei rămâne iar singur/ Căci încep noi telenovele” (*Prezența mamei*). **Ț.** este și coautor al volumului *El și Cel...?!* (1994, tot cu Nicolae Dudaș), o carte experimentală, greu clasabilă, subintitulată „film bărbătesc”, în care elementele de absurd se grefează pe o parabolă cu tentă pamfletară la adresa totalitarismului.

SCRIERI: *Nisipuri cu pelerini*, postfață Victor Felea, București, 1991; *El și Cel...?!* (în colaborare cu Nicolae Dudaș), postfață Nicolae Mocanu, Cluj-Napoca, 1994; *Plouă aseară* (în colaborare cu Nicolae Dudaș), Cluj-Napoca, 1996; *Aureole*, postfață Adrian Popescu, Cluj-Napoca, 1997; *Statuile disperării*, Cluj-Napoca, 1998; *Ultimul cuvânt*, Cluj-Napoca, 1999; *Veghe și somn*, Cluj-Napoca, 1999; *Dialog cu hârtia*, Cluj-Napoca, 2000; *Sfârșit de coridă*, Cluj-Napoca, 2001; *Încercare de bust*, Cluj-Napoca, 2002; *Cântecul toreadorului*, Cluj-Napoca, 2005; *Jucării made in China*, Cluj-Napoca, 2005.

Repere bibliografice: Alex. Ștefănescu, *„Nisipuri cu pelerini”*, RL, 1992, 6; Ion Cristofor, *Tentația grotescului*, TR, 1992, 43; Ioan Moldovan, *„Nisipuri cu pelerini”*, F, 1993, 1; Victor Cubleșan, [*Victor Țarină*], ST, 1995, 9, ECH, 1996, 10–12; Florin Lazăr, [*Victor Țarină*], ST, 1997, 7, TR, 2005, 65; Adrian Popescu, *Un tânăr poet religios*, „Viața creștină”, 1997, 16; Dina Dehelean, *„Aureole”*, ST, 1998, 1; Poantă, *Dicț. poeți, 201–202*; Mircea Petean, *Victor Țarină*, ST, 2000, 4; Ion Cristofor, *Un solitar: Victor Țarină*, ST, 2000, 7–8; Ion Roșioru, *„Dialog cu hârtia”*, CL, 2001, 7. ***A.T.***

ȚAȚOMIR, Nicolae (2.II.1914, Hârlău – 26.I.1996, Iași), poet, prozator. Este fiul Aureliei (n. Gheorghiu) și al lui Vasile Țațomir, medic. Urmează la Hârlău școala primară și la Iași Liceul Național (1924–1932). Absolvent în 1936 al Facultății de Drept ieșene, își continuă studiile la Paris. Din 1938 este judecător în comuna Șipote, apoi intră în Baroul Iași. În 1947 își ia doctoratul cu teza *Criminalitatea în literatura universală*. Se angajează în 1948 la Universitatea din Iași, unde promovează până la gradul de profesor (1962). Ocupă funcțiile de șef al Catedrei de teoria statului și a dreptului (1948–1979) și decan al Facultății de Drept (1952–1973). A fost membru al Asociației Internaționale de Drept de la Haga. O legislatură (1960–1964) a fost deputat în Marea Adunare Națională. Debutează, la îndemnul lui G. Topîrceanu, cu poezia *Decor* în 1933 la „Adevărul literar și artistic”. Încurajat de Mihail Sadoveanu, Mihai Codreanu ș.a., continuă să publice versuri și mai rar proză în „Pagini moldovene”, „Cadran”, „Bloc”, „Carnet literar”, „Peisaj”, „Însemnări ieșene”, „Curentul

literar", „Opinia". După război colaborează la „Tânărul scriitor", „Pentru pace și cultură luptăm!", „Iașul nou" (face parte din redacție), „Iașul literar", „Gazeta literară", „Scrisul bănățean", „Contemporanul", „Ateneu", „Convorbiri literare", „Cronica", „Luceafărul", „România literară", „Tribuna", „Viața românească" ș.a.

Chiar de la debut versurile lui **Ț.** învederează propensiunea spre lirismul intelectualizat. Primul volum, *Lebede negre* (1936), evocă, asemenea celor următoare, termeni științifici, toponime, denumiri din sfera culturii (istorice, mitologice, artistice), aluzii (inclusiv titulare) livrești: *Loreley*, *Străzile din Bruges*, *Tăcut și tainic Luvru*, *Elipse orfice*, *Pașii licornului*, *Tiche Fortuna*, *Întâlnire cu Verhaeren*, *Corbul lui Poe*, *Anabasis, Cosmograme*, sintagme livrești, precum „romantismul lunii", „temeritatea unor perihelii", „tristețea curbei". O poezie, *Sub lunae luce*, semnalată și de G. Călinescu, e scrisă în întregime în latină. Prozodic și prin atmosfera sufletească, o seamă de versuri de aici, ca și din *Eternul spirit* (1940), emană direct din lirica lui Eminescu („Ia! Lângă lac, salcia încă suspină;/ Doinele tac, inima prinde rugină"). Figurația și lexicul altora se integrează în recuzita tradiționalismului interbelic, nu fără contrapunctări cu tentă simbolistă ori cu mici note argheziene, bacoviene, voiculesciene și mai ales cu zvâcniri de sensibilitate romantică, trimițând la poemele lui Al. A. Philippide: „Sălbaticele umbre – tăcerea de-nceput/ Și le gonea năvalnic și-adânc prin anotimpuri,/ Simțindu-se cum cerul în vastele răstimpuri/ Foșnește stins de-a lungul taifunului de lut". Sensibilitatea se află, cum observă Constantin Ciopraga, „sub semnul aspirațiilor către «geometria» versurilor". Elegiace, meditative, confesive, descriptive, patetice, satirice, poeziile sunt lucrate cu scrupul artizanal. Fascinat de muzică, **Ț.** năzuiește, uneori narcisiac, la sonoritatea fluidă, la perfecțiunea versificației, la spunerea impecabilă. Des invocatul Orfeu conviețuiește, în spiritul său, cu Dedal, fiindu-i subordonat. Conștient de acest raport, autorul microeseurilor din *Stalactite în alabastru* (1986) nu se revendică totuși din constructorul labirintului, ci se declară sculptor: „Un sculptor geme-n mine visând să taie-un bloc/ De marmoră de aer într-o Carrara pură". El cizelează versuri rimate și albe, lungi și scurte, libere și regulate, unele în forme fixe (de la sonet la pantum), recurge la facturi strofice variate, lansează rime rare, uneori compuse, funambulești. Caz foarte rar în poezia noastră, cuvinte românești rimează cu vocabule străine: „Cântec pe Rin.../ Fetele-s ca-n/ Cartierul Latin.// Mais ou sont les/ Neiges d'antan?/ Loreley unde e?". Multe confesiuni sunt de sursă elegiacă („Elegiac mi-e versul ca lebăda cântând"), însă afectul va fi cu perseverență „crucificat" în „geometria" expresiei, asemenea „duhurilor" în vitraliile de catedrală: „Vremelnica făptură de om cioplită-n om/ Își veșnicește visul pe-un pământesc vitraliu". Romantismul sensibilității se convertește frecvent în parnasianism. Vibrații intime, peisaje sufletești sunt absorbite de decoruri, fenomenalități obiective, nu mai puțin de reminiscențe livrești. Unele dintre cele mai reprezentative piese fixează priveliști culese în cursul unor călătorii, bunăoară cele din Bruges: „Lagune-adânci își mișcă tentaculul fluid/ Lent ruginind zăvoare și înverzind pereții/ Și poduri gri de piatră arcadele-i închid/ Sub pâcla violetă a nordicei Veneții". Dincolo de concesiile făcute ideologiei oficiale în anii '50 ai secolului trecut, simptomatică pentru etapa târzie a liricii lui **Ț.** e retragerea în timpul interior, ilustrată în *Tainicul arhipelag* (1964) și în *Pașii licornului* (1989), precum și cercetarea gnomică a expresiei din ciclul *Aventura limbajului.* Neliniștea în fața neantului – manifestă în poza romantică din placheta *Lebede negre* – devine o stare naturală în *Lebede albe* (1983), definită emblematic de poetul aflat în pragul senectuții: „Semnul de întrebare alb/ Pe valurile-albastre plutește către moarte". Elegiacul rămâne tonalitatea fundamentală a liricii lui **Ț.**, poemele alcătuind un spectacol de idei și de imagini elaborate, atinse când și când de artificiozitate. O țesătură lirică vădind tot propensiunea spre autoproiecție și confesiune atestă și romanele *Manuscrisul de la Marrakech* (1972) sau *Negru și verde* (1980), care au ca protagonist un tânăr medic în anii petrecuți pentru specializare la Paris, înaintea și în timpul celei de-a doua conflagrații mondiale.

SCRIERI: *Lebede negre,* Iași, 1936; *Eternul spirit,* Iași, 1940; *Satire,* București, 1955; *Răscoala. Momente. Stihuri și distihuri,* Iași, 1957; *Un om pe promontoriu,* București, 1961; *Tainicul arhipelag,* București, 1964; *Pe limba lor,* București, 1967; *Carmen terrestre,* București, 1968; *Melos,* Iași, 1970; *Cartea mea de lut,* București, 1971; *Manuscrisul de la Marrakech,* Iași, 1972; *Poezii și poeme,* pref. Constantin Ciopraga, Iași, 1974; *Elipse orfice,* București,

1976; *Cosmograme,* Iași, 1977; *Arpegii moderne*, Iași, 1980; *Negru și verde,* Iași, 1980; *Țara albatroșilor*, București, 1982; *Lebede albe,* Iași, 1983; *Anabasis*, București, 1985; *Stalactite în alabastru,* Iași, 1986; *Pașii licornului,* Iași, 1989.

Repere bibliografice: Vasile Ion Cataramă, *„Lebede negre”*, IIȘ, 1937, 1; Călinescu, *Opere*, III, *1332–1334*, *1703*, IV, *1036–1037*; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *853, Ist. lit.* (1982), *938*; Al. Săndulescu, *„Satire”*, VR, 1955, 12; Al. Dima, [*Nicolae Țațomir*], IL, 1964, 3, CRC, 1978, 29, 1994, 2, „Neamul românesc”, 1994, 15; Constantin Ciopraga, [*Nicolae Țațomir*], CRC, 1968, 20, 1973, 49; Dumitru Micu, *„Carmen terrestre”*, GL, 1968, 21; Zaharia Sângeorzan, *„Melos”*, CRC, 1970, 23; Radu Cârneci, *„Melos”*, ATN, 1970, 7; Andriescu, *Disocieri*, *52–66*; Corbea–Florescu, *Biografii*, I, *253–258*; Daniel Dimitriu, *„Poezii și poeme”*, CL, 1974, 5; Petru Poantă, *„Poezii și poeme”*, O, 1974, 35; Piru, *Poezia*, I, *166–171*; Ioan Holban, *Suflete viscolite*, CRC, 1980, 12; Constantin Coroiu, *Dialoguri literare*, II, București, 1980, *182–190*; Tașcu, *Poezia*, *289–294*; Nicolae Busuioc, *Oglinzile cetății*, Iași, 1993, *171–179*; Al. Piru, *Ținută clasică, tumult romantic*, CRC, 1994, 2; *Dicț. scriit. rom.*, IV, *627–628*; Horia Zilieru, [*Nicolae Țațomir*], CL, 2003, 11, 2008, 8; Popa, *Ist. lit.*, I, *960–961*. ***S.I., D.Mc.***

ȚĂRANU, Ion (19.IV.1940, Munteni, j. Iași – 31.III.2017, Iași), prozator, autor dramatic. Este fiul Paraschivei (n. Borșa) și al lui Grigore Țăranu (mort în război), țărani. Are o copilărie zbuciumată din cauza pierderii ambilor părinți. Își începe învățătura la Buzău (1947–1949), o continuă în satul natal (1949–1951), la Belcești și Trifești (1951–1953). Frecventează apoi cursurile Școlii Profesionale CFR Nicolina din Iași (1955–1958) și termină în 1962, tot la Iași, liceul. Între 1962 și 1967 urmează Facultatea de Filologie a Universității ,,Al. I. Cuza” din același oraș și mai târziu Academia de Științe Social-Politice ,,Ștefan Gheorghiu” (1984–1986). Va funcționa ca redactor la Studioul de Radio Iași, va preda estetica la Universitatea ieșeană (1969–1974), ulterior fiind președinte al Comitetului Județean pentru Cultură și Educație Socialistă (1974–1979). Coordonează apoi, timp de zece ani, în calitate de redactor-șef, revista ,,Cronica”. După 1989 este muzeograf la Muzeul ,,Mihai Eminescu” din Iași, secretar (1992–1996) și consilier pentru cultură și învățământ (2001–2005) la Ambasada României din Republica Moldova. Debutează în 1969 la ,,Iașul literar” cu povestirea *Când soarele bea din fântână*, iar editorial cu volumul *Sub zodia dragonului*, apărut în 1975 și distins cu Premiul ,,Mihail Sadoveanu” al Asociației Scriitorilor din Iași. Mai colaborează cu proză și publicistică la ,,Convorbiri literare”, ,,Luceafărul”, ,,Tribuna”, „Ateneu”, ,,Contemporanul”, ,,România literară”, ,,Viața românească”, ,,Literatura și arta” ș.a.

În volumul *Sub zodia dragonului* include trei narațiuni, cea dintâi, *Clientul*, fiind supralicitată ca ,,mic roman”. Aici se radiografiază cu excesivă minuție confruntarea protagonistului, un bătrân croitor, a cărui obsesie legată de fidelitatea soției sale îl urmărește pe tot parcursul vieții, cu „vremile” aflate în schimbare majoră, înlocuirea unei lumi cu alta făcând victime între cei care nu găsesc resurse de acomodare. Pus față în față cu noua realitate, bătrânul se afundă treptat în alienare, așteptând clienți care nu vor mai veni și izolându-se complet. Prezență ușor detectabilă în economia textului, autorul îi atribuie personajului o profunzime artificială, transformându-l în vehicul al opiniilor sale. În nuvela care dă titlul volumului **Ț.** își construiește un alter ego în persoana ziaristului Albu. Introducerea unui personaj feminin are rolul de a realiza un contrast între cercetătorul pasionat și ,,femeia superficială”, care se adaptează rapid la orice situație. Și *Poveste pe care n-o pot scrie* capătă tușe autobiografice, figura bunicii și dispariția în război a tatălui fiind bine integrate în firele narațiunii. În întregul ei, cartea revelează un scriitor care încearcă să își aproprieze tehnica prozei moderne confesive. După aproape două decenii, **Ț**. își propune să realizeze ,,romanul total” în *Numai tinereții i se iartă totul* (I–II, 2001), unde pot fi urmărite concomitent o intrigă polițistă, o radiografie istorică, o frescă socială, o țesătură romantică, agrementate cu evocarea unor scene de război și cu secvențe ce recompun o atmosferă patriarhală. Ideea de a instaura dreptatea ,,absolută”, de a corecta lumea imorală din care face parte ghidează existența protagonistului, Daniel Pruncuș, aflat într-o continuă confruntare cu „leii” mincinoși și atotputernici. Din nou, o prezență feminină e văzută ca întruchipare a păcatelor: calculată, perversă, crudă etc. Pe un plan antagonic se situează figurile lui ,,tataki” (Mitrel Lambru) și ale sadovenianului rabi ,,Socrate” (Izu Vainștain), construcția secvențelor de atmosferă provincială compensând conflictul schematic și dihotomic dintre bine și rău. Volumul de eseuri,

reportaje și tablete *Istorie vie* (1989) se înscrie în maniera și poncifele dogmatice ale anilor ’70–’80 din secolul trecut. Piesele de teatru *O poveste cu povești* (1978) și *O aventură de zile mari* (tipărită târziu, în 2005), reprezentate în anii ’80 pe scene din Iași și din Bacău, se adresează deopotrivă copiilor și celor maturi.

SCRIERI: *Sub zodia dragonului*, Iași, 1975; *O poveste cu povești*, București, 1978; *Istorie vie*, Iași, 1989; *Numai tinereții i se iartă totul*, I–II, postfață Sorina Bălănescu, Iași, 2001; *O aventură de zile mari*, Chișinău, 2005.

Repere bibliografice: Liviu Leonte, [*Ion Țăranu*], CRC, 1976, 6, 2001, 8; Mihai Dinu Gheorghiu, *„Sub zodia dragonului”*, CL, 1976, 3; Al. Călinescu, *„Sub zodia dragonului”*, TR, 1977, 7; Ulici, *Prima verba*, II, *167–169*; Artur Silvestri, *Un prezent continuu*, LCF, 1989, 40; Constantin Ciopraga, *Un roman polivalent*, DL, 2001, 3; Al. Husar, *Mesajul unui roman*, CL, 2001, 7; Nicolae Dabija, *Mereu contemporani cu tinerețea...*, LA, 2002, 4; Cimpoi, *Critice*, III, *196–200*; Dragoș Vicol, *Ion Țăranu dincolo de apă și foc*, CL, 2005, 12; Constantin Dram, *Ion Țăranu și vârstele romanului*, CL, 2010, 3. ***N.Bc.***

ȚĂRANU RAȚIU, Mariana (19.III.1919, București), poetă. Este fiica Elenei Simionescu (n. Conduratu), funcționară, și a lui Constantin Simionescu, jurist. A absolvit în 1943 Facultatea de Litere și Filosofie a Universității din București. Între 1949 și 1977 a făcut parte din colectivul didactic al Liceului de Filologie–Istorie „Zoia Kosmodemianskaia” din Capitală, predând limba engleză. În paralel cu activitatea de profesoară și cu publicarea a numeroase manuale, a colaborat cu poezii la „Convorbiri literare”, „România literară”, „Luceafărul”, „Flacăra”, „Amurg sentimental”, „Magasin” (New York). După 1989 a îndeplinit funcția de consilier editorial la Editura Corint.

Ț.R. debutează cu mai multe cărți aparținând literaturii pentru cei mici. *În lumea copiilor* (1963) și *De mână cu vacanța* (1969) vor fi urmate de *Calendarul florilor* (1986) sau de *Ilustrate pentru prietenii mei* (1989). Dar profilul său de poetă e definit nu de versificația facilă a cărților pentru copii, ci de un lirism cu aspect manierist, caracterizat de căutarea rafinamentelor formale. Decorative, fastuoase, cultivând metafora luxuriantă, ori lapidare și minimaliste, concepute sub forma unor mici poeme meditative, versurile din *Văluri* (1984) sunt orientate de mari și eterne interogații. Poeta cântă ceremonios „neasemuitul neant”, „gravele ore de har”, „tăcerile din spații”, „albul galactic pe versantul albastru al nopții”, „clipe de fildeș pe clape” sau, în lirica mai târzie, în cheie ludică, „moderna lună plină” și „planeta cu sublime amănunte” (*Sensibilități și paradoxuri*, 2005). Estetizarea emoției, ritualismul expresiei conferă poemelor un aer abstract, pe alocuri retoric, în pofida supleții unor versuri. Aceeași înclinație tehnică se reflectă în opțiunea pentru retorica oximoronică de tip *concetto*, vizibilă în volumele (unele în ediție bilingvă) *Concetti* (2000), *În larg de lume – In the Wide World* (2004), *Stoluri de concetti* (2002) ș.a., în exercițiile de *ekphrasis* din albumul *Brâncuși* (2001), unde pentru fiecare imagine plastică se concepe câte un analog descriptiv (*Portretul domnișoarei Pogany*, *Coloană*, *Sărutul*, *Masa tăcerii* ș.a.), sau în organizarea textului poetic în funcție de constrângerile noilor mijloace de comunicare, ca în *E-mail de poezie* (2002).

SCRIERI: *În lumea copiilor*, București, 1963; *De mână cu vacanța*, București, 1969; *Life’s Poems*, pref. Rowena Field, București, 1974; *Văluri*, București, 1984; *Calendarul florilor*, București, 1986; *La fereastra lumii*, București, 1986; *Ilustrate pentru prietenii mei*, București, 1989; *Vederea celor nevăzute*, București, 1994; *Inimi de poeme. Concetti*, București, 1995; *Poem cores*, București, 1996; *Corzi vibratoare – Vibratory Cords*, ed. bilingvă, București, 1997; *Cărți poștale animate*, București, 1998; *În spirală – Spirals*, ed. bilingvă, București, 1998; *Concetti*, ed. bilingvă, București, 2000; *Se luminează de poezie*, București, 2000; *Brâncuși*, ed. bilingvă, cu desene de Dumitru Roșu, București, 2001; *Poezii*, București, 2001; *E-mail de poezie*, București, 2002; *Stoluri de concetti – Concetti Flights*, ed. bilingvă, București, 2002; *În larg de lume. Concetti – In the Wide World*, ed. bilingvă, București, 2004; *Sensibilități și paradoxuri. Caiet de lucru*, București, 2005; *V. Lenin fără machiaj. Teroarea intelectualității sovietice*, București, 2007. **Traduceri:** Erich Segal, *Doctorii*, București, 1993.

Repere bibliografice: Elena Tacciu, *„Văluri”*, RL, 1985, 51; Alex. Ștefănescu, *Curajul de a nu fi la modă*, RL, 1995, 8; Mioara Mincu, Elena Mironescu, *Dicționar mondofemina*, II, București, 1995, *103–104*; George Lăzărescu, *„Concetti”*, VR, 2000, 7–8; Balogh József, *Ipostazele dilematice*, LCF, 2001, 9; Octavian Soviany, [*Mariana Țăranu Rațiu*], VR, 2001, 3–4, LCF, 2001, 39, 2002, 7; Henri Zalis, [*Mariana Țăranu Rațiu*], CNT, 2002, 12, 47, „Litere”, 2005, 6; Corina Sandu, *Cloșca sau Ce rimează cu Cioran*, LCF, 2003, 21; Henri Zalis, *Poetă a naturii lăuntricului*, „Litere”, 2005, 6. ***C.M.B.***

ȚĂRNEA, George (10.XI.1945, Șirineasa, j. Vâlcea – 2.V.2003, București), poet, publicist.

Este fiul Mariei (n. Isărescu) și al lui Grigore Țărnea, basarabean în refugiu; prenumele la naștere: Ghiorghe. Urmează liceul la Râmnicu Vâlcea, Moinești și la Băbeni, județul Vâlcea. În 1964 se înscrie la Facultatea de Filosofie a Universității din București, pe care nu o va termina. Redactor la periodicul „Orizont" din Râmnicu Vâlcea, se va angaja apoi la Televiziunea Română. Își face debutul la cotidianul piteștean „Secera și ciocanul" în 1964 cu poezia *Drumeție*. Mai colaborează cu versuri, reportaje, interviuri, articole pe teme sociale la „Viața românească", „Scânteia tineretului", „Luceafărul", „Flacăra", „Ramuri", „Magazin istoric", „Contemporanul", „Steaua", „Orizont", „Timpul", „România pitorească", „Informația zilei", „Curierul de Vâlcea", „Viața Vâlcii" ș.a. I s-au decernat câteva distincții, între care Premiul Asociației Scriitorilor din Craiova (1980) ș.a.

De la prima plachetă, *Testamentele înțeleptului (Descriptio Valachiae)*, apărută în 1974, **Ț.** cultivă simplitatea expresiei și îndeosebi tonalitatea baladescă. Registrul e variat, cuprinzând, cu egală aplicare, peisajul rustic și plictisul provincial, legendele haiduciei și pantomima de bâlci, cântecul bahic și atmosfera melancolică a hanurilor așezate la răspântii sau poezia patriotică, adesea declamatoare. De manierismul celor dintâi volume poetul încearcă să se desprindă în *Scrisori de fiecare zi* (1980), în timp ce versurile care formează ciclul *Elegii provinciale* din *Baladă pentru vinul tânăr* (1980) marchează – după cum s-a relevat – „accesul la gravitate" și configurează profilul unui „menestrel elegiac al stărilor sublime" (Laurențiu Ulici). Lirismul devine reflexiv, sunt exploatate atent metafora și simbolul polisemantic, iar versul, deși descătușat de rimă și de ritmul clasic, își accentuează muzicalitatea. Prin *Cartea Clara* (1986) se revine la tonul baladesc al începuturilor, dar cu o expresie mai cizelată și cu vibrații interioare intense, fiecare baladă fiind construită pe o idee pe cât de imprevizibilă, pe atât de adecvată sensibilității poetice a autorului: grația, călătoria de plăcere, întrebările eterne, frumusețea miresei, iubirile trecute etc. Un ciclu intitulat *Cușca prafului de pușcă* include elegii închinate vârstei, uitării, amintirilor, ploii, timpului, luminii, stelelor, cărții. În *Prețul tăcerii* (1986) **Ț.** vrea să se apropie de limbajul dramatic, evocând răscoala lui Horea, Cloșca și Crișan. *De ținut minte. Cartea necuprinsului* (1994), dedicată „copiilor de toate vârstele", mitizează existența reală, secvențele în proză tinzând spre o curgere psalmică prelungită în meditații filosofice, pe câtă vreme versul folosește ritmurile jucăușe sau absurdul, într-o continuă tentativă de „răstălmăcire" a cuvântului și a imaginii, în maniera lui Nichita Stănescu, „un copil mai nepământesc și mai necuprins decât alții", a cărui amintire străbate paginile. Nu lipsesc cadențele de baladă pe tema *ubi sunt*. Dar poetul e mai egal cu el însuși abia în cărțile maturității. *Trilogia T.N.T. Tandră... Naivă... Tristă...*, compusă din *Era muzicii lejere* (1996), *Poeme supărate rău* (1996) și *Legiada... Ghid artistic și turistic, pentru spațiul euristic* (1998), subsumează bună parte din scrierile acestor ani. Tentat de dorința îndreptării vieții sociale și cultural-morale a României postrevoluționare, **Ț.** se transformă într-un vehement moralist. Când depășește versificarea unor precepte morale, știe să găsească deschideri în satiră, în absurd și în viziune pseudoinfantilă. Același lucru e vizibil și în versurile din *Un abecedar bizar... (de purtat în buzunar)* (1997), în care, sub aparența jocului, poetul tinde spre încifrarea unor „tâlcuri" adânci. În genere, datorită acestor cărți, încadrate de critică postmodernismului, autorul a fost văzut ca un poet al „crizei de ideal", reflectând zbuciumul stării de tranziție, ori ca un poet al aspirației și al tăgadei, în descendența lui Tudor Arghezi (cu care se înrudește și prin cultivarea unui anumit tip de limbaj). Odată abandonate idealizarea romantică a vieții și transfigurarea prozaismului realității, în pagină sunt aduse abisul sufletesc, descurajarea în fața lipsei de țel spiritual, golirea de sens a existenței. Versurile, senine altădată, devin „supărate rău", iar poetul se preschimbă dintr-un abstrus trăind în turnul de fildeș într-un revoltat de stirpe romantică, nemaicrezând în ieșirea din zodia răului.

Nu e de mirare că **Ț.** cultivă acum, cu oarecare insistență, poezia religioasă, publicând un volum de „rugăciuni și viziuni” intitulat *Cartea iluminării* (2000), care grupează câteva texte esențiale, de mare suavitate, trădând pe alocuri înrâurirea târzie a lui Lucian Blaga: „Aproape de clipă;/ Aproape de nor,/ E marea risipă/ Din ultimul zbor.// Și omul nu poate/ Să schimbe ce-i scris,/ Cu semnele toate/ Din ultimul vis...” (*Cunoașterea*). Cântate în surdină de poet, divinitatea, iubirea, creația rămân totuși ultimele speranțe ale salvării și îndreptării lumii. Prea linear luminoasă, convențională la începuturi, prea întunecată spre sfârșit, lirica lui **Ț.** atinge, însă, nu o dată, echilibrul artei adevărate.

SCRIERI: *Testamentele înțeleptului (Descriptio Valachiae)*, București, 1974; *Starea de iubire*, Timișoara, 1975; *Balade*, București, 1976; *Drumul Domnului de Rouă*, București, 1977; *Înalta fidelitate*, Craiova, 1977; ed. 2, Cluj-Napoca, 2011; *Baladă pentru vinul tânăr*, București, 1980; *Scrisori de fiecare zi*, pref. Nicolae Manolescu, cu ilustrații de Sabin Bălașa, Craiova, 1980; *Cântec pentru Țara-Om*, București, 1981; *Cartea Clara*, București, 1986; *Prețul tăcerii*, București, 1986; *Anuar*, București, 1989; *De ținut minte. Cartea necuprinsului*, București, 1990; *Cartea cu iubiri secrete*, București, 1995; *Trilogia T.N.T. Tandră... Naivă... Tristă...*, vol. I: *Era muzicii lejere*, București, 1996, vol. II: *Poeme supărate rău*, Timișoara, 1996, vol. III: *Legiada... Ghid artistic și turistic, pentru spațiul euristic*, București, 1998; *Eu sunt povestea unei zile...*, București, 1997; *Un abecedar bizar... (de purtat în buzunar)*, București, 1997; *Din pricina ta. Cartea claudiană*, Râmnicu Vâlcea, 1999; *Declanșatorul de plăceri. Cartea eretică de erotică poetică*, București, 1999; *Rugăciuni și viziuni. Cartea iluminării*, Deva, 2000; *Cartea cu ele, cele din elegii...*, pref. Eugen Negrici, Râmnicu Vâlcea, 2001; *Cartea inimii albastre*, Râmnicu Vâlcea, 2001; *Călimara goală și gândacul de bucătărie sau Cartea suavă a iubirii definitive*, București, 2001; *Ritualuri de împerechere*, Râmnicu Vâlcea, 2002; *Exerciții de iubire*, pref. Marta Nora Țărnea, București, 2003; *Șirul zilelor*, îngr. și pref. Petre Tănăsoaica, Sibiu, 2003; *La ziarul „Orizont”*, îngr. Felix Sima, introd. Doru Moțoc, postfață Dorel Constantinescu, Râmnicu Vâlcea, 2008.

Repere bibliografice: Ulici, *Prima verba*, I, *146–149*; Barbu, *O ist.*, I, *154–156*; Paul Dugneanu, *Artificii și spontaneitate poetică*, LCF, 1976, 11; Valentin F. Mihăescu, *Lirism și ironie*, LCF, 1978, 13; Marta Alboiu, *„Haute fidélité”*, REVR, 1978, 1; Mirela Roznoveanu, *„Drumul Domnului de Rouă”*, RL, 1978, 18; Nicolae Pop, *Perimetru sentimental*, Craiova, 1980, *316–320*; Regman, *Noi explorări*, *40–42*; Valentin Tașcu, *„Cartea Clara”*, ST, 1987, 3; Alex. Ștefănescu, *Prezențe lirice*, RL, 1989, 45; Ulici, *Lit. rom.*, I, *239–241*; Fănuș Băileșteanu, *Sonetul... continuu*, CC, 1996, 6–7; Petria, *Vâlcea*, *398–399*; Alexandru Văduva, *Cele bune, frate Țărnea!*, LCF, 2003, 18; Firan, *Profiluri*, II, *310–312*; Constantin Deaconu, *Complexul antimic: George Țărnea*, pref. Constantin Cubleșan, Cluj-Napoca, 2004. ***I.O.***

ȚÂNȚARUL, săptămânal apărut la București între 28 februarie și 15 august 1859. Probabil prima gazetă satirică și umoristică românească, **Ț.** avea ca editor pe C.A. Rosetti, care de la al doilea număr figurează și ca director, alături de redactorul N.T. Orășanu, ale cărui înclinații spre satiră se făcuseră cunoscute încă de prin 1857. Cei doi semnează cu pseudonimele Constantin Trandafirescu (Rosetti) și N.T. Cetățenescu (Orășanu). O singură dată colaborează, sub pseudonimul Iernescu, Enrich Winterhalder. O anume sobrietate în alegerea mijloacelor umoristice, neîntâlnită mai târziu la Orășanu, trebuie pusă, fără îndoială, în seama lui Rosetti. De altfel, din iunie Orășanu nu mai scrie aici, deoarece scoate gazeta „Spiriduș”, care după patru numere e suspendată, ieșind ulterior sub titlul „Nichipercea”. În **Ț.** abundă comentariile politice cu referire la situația din Europa, la puterile vecine cu Principatele și la amestecul lor în politica noastră internă. Se publică și satire la adresa celor care încercau să își salveze privilegiile sau a demagogilor care profitau de schimbările impuse de Unire, precum și anecdote, în aparență nevinovate, dar ascunzând înțelesuri politice. ***R.Z.***

ȚENE, Ionuț (23.II.1972, Drăgășani), poet, publicist. Este fiul Titinei Țene (n. Nica), secretară la revista „Tribuna”, și al scriitorului Al. Florin Țene. Urmează la Cluj-Napoca Liceul „Ady–Șincai” (1986–1990) și Facultatea de Istorie a Universității „Babeș–Bolyai” (1991–1995), unde își va pregăti doctoratul cu o teză despre Clujul universitar în 1944–1948, susținută în 2008. Lucrează ca inspector în cadrul Serviciului Învățământ, Cultură, Culte al Primăriei clujene. Din 1997 este președintele Fundației Culturale Sarmisegetuza. Debutează cu versuri în „Tribuna” (1983). E prezent și în „Magazin istoric”, „Steaua”, „Apostrof”, „Cele trei Crișuri”, „Tribuna Ardealului”, „Zalmoxis” (unde e redactor), „Noesis”, „Cetatea culturală”, „Eminescu”, „Amurg sentimental” ș.a.

Evoluția poetică a lui **Ț.** înregistrează două etape: una nonconformistă, ilustrată de plachetele *Bal ca-n iad* (1993) și *Roși de lună* (1997); alta sobră, tradiționalistă, începând cu volumul *De izvoare*

(1999). Exersând inițial în umbra poeziei avangardiste sau folosind un discurs frust și direct, tânărul poet deplânge moartea omului la oraș, singurătatea, pustiul citadin: „În parcul central la sute/ de volți a murit omul/ de prea mult soare întunecat/ ca deșertul”. Pierderea inocenței e percepută ca o amenințare terifiantă, oamenii sunt văzuți ca niște creaturi „fără gât” și „fără minte”, în jur domnește plictiseala, nimicul, golul. Poetul utilizează imagini tot mai eliptice, cuvinte tot mai scurte, până ajung inutile („Nimic era/ plictisit/ și-am plecat fioroși/ fără nim”). Și versurile din *Roși de lună* se pliază pe criza ieșirii din adolescență, cu primele căutări erotice, când ludicul, absurdul și gratuitatea stăpânesc conștiința poetică. Începând cu placheta *De izvoare*, poetul recurge la o paletă tradiționalistă, chiar dacă frazarea rămâne dominată de asociativitatea gratuită modernistă, de impulsul ludic și de arbitrar. Temele sunt acum pâinea, doina, cina, pomul, steaua, ruga, aspirând la decuparea unui univers esențializat, în linia neotradiționalistă a lui Horia Zilieru. Cu frazări religioase și cu o retorică nestrunită, *Suflet dac* (2001) virează naționalist, abia în *Viața mea, clipele* (2007) întrevăzându-se unele semne de schimbare a discursului. **Ț.** a publicat mai multe culegeri de articole și cronici unde își propune „o radiografie personală asupra fenomenului istoriografic românesc”, cu preocupări speciale (uneori controversate) pentru Transilvania și personalitățile ei culturale și politice (Simion Bărnuțiu, Onisifor Ghibu, Ștefan Micle ș.a.), sau realizează investigații asupra tensiunilor politice ale anilor ’40 din secolul trecut în Clujul universitar, bazate pe mărturii de istorie orală (*Clujul universitar în memoria colectivă. 1944–1948*, 2008). Eseistica sa are drept ax mesajele apăsat naționaliste, cu un parti-pris regionalist, îndreptate împotriva „miticismului” Bucureștilor, înțeles ca diagnostic cultural permanent, și nu ca o metaforă istoricizată – *Capitala în Ardeal* (2002), *Transilvania, model României* (2003). Volumul *Poezia noastră cea de toate zilele* (2004) conține un număr de recenzii ale cărților unor poeți clujeni.

SCRIERI: *Bal ca-n iad,* Cluj-Napoca, 1993; *Roși de lună,* Cluj-Napoca, 1997; *De izvoare,* Cluj-Napoca, 1999; *Manifestații studențești anticomuniste la Cluj în 1946,* Cluj-Napoca, 1999; *Suflet dac,* Cluj-Napoca, 2001; *Reflecții critice despre o teologie a istoriei,* Cluj-Napoca, 2001; *Capitala în Ardeal,* Cluj-Napoca, 2002; *Elegie omului simplu,* Cluj-Napoca, 2002; *Cronici de istorie românească,* Cluj-Napoca, 2003; *Transilvania, model României,* Cluj-Napoca, 2003; *Poezia noastră cea de toate zilele*, Cluj-Napoca, 2004; *Viața mea, clipele*, Cluj-Napoca, 2007; *Clujul universitar în memoria colectivă. 1944– 1948*, Cluj-Napoca, 2008.

Repere bibliografice: I. M. [Ioan Moldovan], *„Bal ca-n iad*”, F, 1994, 1; Ion Roșioru, [*Ionuț Țene*], TMS, 1994, 8, CL, 2001, 1; Ion Cristofor, [*Ionuț Țene*], TR, 1996, 5–6, 2000, 3, CL, 2002, 2, ATN, 2002, 3; Mircea Popa, [*Ionuț Țene*], „Adevărul de Cluj”, 1997, 1975, 2000, 2968; Poantă, *Dicț. poeți, 204–205*; Petre Scutelnicu, *„De izvoare”,* ATN, 1999, 5; Marian Barbu, *Trăind printre cărți,* II, Petroșani, 2002, *97–99*; Marian Barbu, *O dinastie de scriitori*, „Lamura”, 2002–2003, 14–17; Corina Sandu, *Delirul omului simplu*, LCF, 2003, 35; Adrian Țion, *Umbra febrei juvenile*, ST, 2007, 12. ***L.Cr., D.Mn.***

ȚEPELEA, Gabriel (6.II.1916, Borod, j. Bihor – 12.IV.2012, București), filolog, istoric literar, memorialist, poet.

Este fiul Mariei (n. Venter) și al lui Florian Țepelea, țărani. Urmează școala primară în satul natal, Liceul „Emanuil Gojdu” din Oradea (1926–1933) și Facultatea de Litere și Filosofie, secția limbi romanice, a Universității din Cluj (1933–1937). Beneficiază de stagii de specializare în Franța (1937–1938), ulterior fiind elev la Școala de Ofițeri de Rezervă din Ploiești (1939–1940). Își susține, sub îndrumarea lui G. Călinescu, doctoratul în 1948, la Universitatea din București, cu o teză despre literatura în grai bănățean, titlul fiindu-i recunoscut abia în 1968. Deși numit în 1939 preparator și asistent la Universitatea din Cluj, va funcționa efectiv ca profesor de liceu la București (1945–1949). Membru al Partidului Național Țărănesc din 1933, a desfășurat o intensă activitate militantă pentru reîntregirea țării și rezolvarea problemelor țărănești. Colaborează din studenție la presa de partid, iar în timpul conflagrației mondiale va fi redactor la ziarul „Ardealul”, patronat de Iuliu Maniu, precum și corespondent de presă și redactor la „Universul” (1943–1945). Devenit în 1945 secretar general al Organizației Tineretului Țărănist din Transilvania, va conferenția

în anii următori pe teme de doctrină politică, combătând, de pildă, noțiunea „clasă țărănească” și felul în care era manipulată de noua guvernare. La alegerile din 1946 candidează pe listele partidului. Condamnat la temniță grea și confiscarea averii, va rămâne în închisoare din 1949 până în 1955. Eliberat din detenție, e nevoit să lucreze un timp ca muncitor necalificat, apoi ca bibliotecar. Își reia cu greu colaborarea în presă, cu recenzii și succinte contribuții de istorie literară, semnând articole mai întâi în „Biserica Ortodoxă Română”, „Glasul Bisericii”, apoi în „Limba română”, „Limbă și literatură” ș.a. Reintegrat în învățământul secundar (1958–1960), va funcționa ulterior, după doi ani de șomaj, la institutele pedagogice din Timișoara (până în 1964) și Pitești, unde în 1969 pune bazele unei secții de limbi străine, fiind și decan al Facultății de Filologie în perioada 1971–1974. Până la pensionare, în 1981, publică manuale și cursuri privind istoria limbii române literare, stilistica limbii franceze, literatura franceză. Imediat după evenimentele din decembrie 1989 intră în prim-planul vieții politice: se va afla, alături de Corneliu Coposu, la reînființarea Partidului Național Țărănesc, în calitate de vicepreședinte; va coordona Departamentul de studii, programe și doctrină al partidului, fiind inițiatorul și realizatorul unei serii de volume dedicate câtorva personalități marcante. Ales deputat de Bihor în 1990, 1992 și 1996, din 1992 devine președinte al Comisiei pentru cultură a Camerei Deputaților, iar între 1997 și 1999 este vicepreședinte al Uniunii Europene Creștin-Democrate. Din 1993 e membru de onoare al Academiei Române. *Doctor honoris causa* al mai multor universități (Oradea, Arad, Pitești), a fost decorat cu Ordinul Național Serviciul Credincios în grad de Cavaler (2000) și cu Legiunea de Onoare în grad de Ofițer, acordată de Republica Franceză (2001). Debutează în literatură cu epigrame semnate cu pseudonimul La Flèche în paginile revistei orădene „Flori de crâng” (1933), unde publicau și colegii săi de liceu Ion Frunzetti și Vasile Netea. De-a lungul vieții va colabora la „România nouă”, „Patria”, „Națiunea română”, „Vestul”, „Tribuna Transilvaniei”, „Dreptatea”, precum și la publicațiile literare „Gând românesc”, „Universul literar”, „Familia”, „Vatra”, „Astra”, „Tomis”, „Argeș”, „Scrisul bănățean” („Orizont”), „România literară”, „Viața românească”, „Luceafărul”, „Cahiers roumains d’études littéraires” ș.a. A folosit și pseudonimele G.T. Pop, P. Dragomir, A. Daescu, G. Tega. **Ț.** s-a făcut cunoscut cu volumul de epigrame *Instantanee* (1937), care marchează totodată debutul editorial. Pentru nuvela *Drumul spre țară*, a cărei acțiune se petrece în zilele Dictatului de la Viena, a fost premiat în 1941 la concursul organizat de ziarul sibian „România nouă”. Antologia comentată *Plugarii condeieri din Banat* (1943) a atras atenția prin ineditul materialului pus în circulație și prin noua perspectivă sociologică asupra fenomenului literaturii scrise de diletanți.

Ț. a publicat numeroase contribuții în domeniul filologic, adunate în volumele *Studii de istorie și limbă literară* (1970), *Corelația limbă – literatură* (1971), *Opțiuni și retrospective* (1989), *Pentru o nouă istorie a literaturii și culturii române vechi* (1994), impunându-se mai ales cu cercetările privind cultura veche românească. Preferând să abordeze și să pună în valoare zone puțin cunoscute, cum ar fi scrierile medievale transilvănene, limba cărților românești de popularizare din secolul al XVIII-lea, se oprește, după o mărturisire proprie, „nu doar asupra piscurilor, ci și asupra diverselor cărări ce duc spre înălțime”, cât și asupra unor „scriitori uitați, dacă nu ironizați și marginalizați”. Are meritul de a identifica prefețe originale și „sume” în *Noul Testament de la Bălgrad* (1648) și în *Biblia de la București* (1688), precum și de a semnala corpusul de documente juridice din epoca lui Matei Basarab, care atestă stadiul de dezvoltare a limbii române. Cercetările sale conduc la o nouă reconsiderare a literaturii și culturii vechi, atât prin atenția acordată scrierilor latinești, cât și traducerii unor texte de circulație în epocă, ce au contribuit la unificarea și cursivitatea limbii literare. Sunt luate în discuție, alături de primele tentative de simplificare a ortografiei chirilice și de momente reprezentative ale influenței franceze în Transilvania, și o serie de scrieri în limba latină din secolele IV–VI, aparținând unor autori ca Ioannes Cassianus, Niceta de Remesiana, Dionysius Exiguus. Versurile concepute în închisoare, cuprinse în *Anii nimănui* (1992), reluate și în *Cântece de galeră* (1996), au, cum spune autorul, „semnificație individuală și documentară”. Ele dau seamă de fragilitatea omului confruntat cu un destin potrivnic; supus recluziunii, insul se simte strivit de puterea vremelnică și invocă în ajutor divinitatea (*Halucinantă*). Unele poezii sunt evocări ale vieții de lagăr (*O nouă zi*, *Sunt numărul*

890, *Hai, temnicer*), altele – reflecții asupra trecerii implacabile a timpului (*Labuntur anni*, *Contabilitate*, *Nautae*, *Oriunde mă caut*) sau erotice (*Necunoscuta*, *Chemare*, *Sù*, *Departe*). Valențele autentice ale scrisului literar al lui **Ț.** vor ieși însă la iveală când dă tiparului mai multe cărți cu caracter memorialistic. În *Amintiri și evocări* (1994) creionează atmosfera cercului „Gavriliada", frecventat de studențimea boemă din jurul poetului Valentin Strava (Gavril Pop), dar introduce și portrete ale unor magiștri precum Yves Auger, George Giuglea, D.D. Roșca sau Victor Papilian, continuând cu perioada refugiului după Dictatul de la Viena, succinte comentarii despre evenimentele din august 1944, cu „secvențe de galeră" și mărturii despre fruntașii țărăniști ori despre încercarea de reinserție socială. Martor nemijlocit, „un om în furtuna" veacului său, **Ț.** relatează în *Însemnări de taină* (1997), configurând scene de viață animate, atmosfera din redacția ziarului „Ardealul" ori reconstituie, în pagini de proză presărată cu reflecții, iar uneori marcate de bonomie și umor în schițarea unor personaje, lumea pestriță și dezorientată a perioadei de după armistițiu. Numeroase sunt „însemnările periodice", unele fiind notații cotidiene, relatări despre fapte culturale, simpozioane, conferințe, sesiuni sau comemorări, altele gânduri despre viață (despre plictis, relativism, certitudini, dumnezeire, fatum, absurd, moarte etc.), „melancolii solitare", cum le numește în volumul *Călătorii interioare* (1998). Câteva evocări, precum *Un personaj rabelaisian în redacția „Ardealului"*, despre fostul director Anton Ionel Mureșanu, sau *Colegul și prietenul Aladár*, vădesc vocație de prozator. Paginile datând din anii ’70–’80 readuc în memorie tribulații, situații absurde, dar și aspirația de a contrabalansa nedreptatea realității imediate prin studiu și prin scris. De o calitate literară superioară sunt portretele și amintirile cuprinse în jurnalul intitulat *Secvențe din purgatoriu* (1999), unde stilul alert și verva portretistică se îmbină cu echilibrul retrospectivei, evocările fiind lipsite de spirit vindicativ sau de patimă. Peste decenii întâmplările consemnate în secțiunea *Oameni și destine* se colorează altfel, iar chipurile unor oameni de litere intrați de acum în istorie, ca Șerban Cioculescu, Mihai Beniuc sau George Ivașcu, par a fi ale unor personaje de roman. O selecție reprezentativă din memorii apare în volumul *Întâlniri la răscrucea unor destine* (2011).

SCRIERI: *Instantanee*, Mediaș, 1937; *Bat tunurile și bate inima...*, Timișoara, 1942; *Nuvele*, București, 1944; *Noi aspecte ale problemelor țărănești*, București, 1947; *Problema omului în societatea românească*, București, 1947; *Studii de istorie și limbă literară*, București, 1970; *Corelația limbă – literatură*, București, 1971; *Momente din evoluția limbii române literare* (în colaborare cu Gheorghe Bulgăr), București, 1973; *Opțiuni și retrospective*, București, 1989; *Anii nimănui*, București, 1992; *Amintiri și evocări*, București, 1994; *Pentru o nouă istorie a literaturii și culturii române vechi*, București, 1994; *Rememorări de istorie, literatură și cultură națională*, București, 1994; *Cântece de galeră*, Timișoara, 1996; *Interpretări și restituiri*, București, 1996; *Așteptând…*, Cluj-Napoca–Oradea, 1997; *Însemnări de taină*, București, 1997; *Călătorii interioare*, București, 1998; *Călătorie prin veac* (*Gabriel Țepelea în dialog cu Emil Șimăndan*), Arad, 1999; *Secvențe din purgatoriu*, București, 1999; *Itinerar în vremi de cumpănă*, îngr. Viola Vancea și Mihaela Proca, București, 2000; *Dezbateri parlamentare (1990–1998)*, îngr. Viola Vancea, București, 1999; *Credință și speranță. Pagini de publicistică radiofonică (1943–2004)*, București, 2006; *Întâlniri la răscrucea unor destine*, îngr. și introd. Ecaterina Mihăilă, București, 2011. **Antologii:** *Plugarii condeieri din Banat*, București, 1943; ed. îngr. și introd. Ioan Viorel Boldureanu, Timișoara, 2005; *Ano, Ano, Logojano. Versuri în grai bănățean*, introd. edit., Timișoara, 1974.

Repere bibliografice: Călinescu, *Opere*, III, *1132–1133*; Ion Simionescu, *Minuni etnice*, TIL, 1943, 2 222; Perpessicius, *Opere*, X, *262–267*; Florian Nicolau, *Două cărți ale d-lui Gabriel Țepelea*, RFR, 1944, 10; Cioculescu, *Itinerar*, I, *251–255*; Nae Antonescu, *„Opțiuni și retrospective"*, TR, 1989, 22; Dan Simonescu, *„Opțiuni și retrospective"*, SCD, 1989, 3–4; Ion Nijloveanu, *Din poezia temnițelor roșii*, R, 1991, 9; Gheorghe Bulgăr, [*Gabriel Țepelea*], VR, 1993, 2–3, 1998, 7–8; Z. Ornea, *„Amintiri și evocări"*, RL, 1994, 12; Corneliu Crăciun, *Prestanța rememorării*, F, 1995, 3; Iacob Mârza, *Încercări de a sparge zidul tăcerii*, ST, 1995, 7–8; Teodor Vârgolici, *„Interpretări și restituiri"*, ALA, 1996, 325; Valentin Chifor, *Caleidoscop critic*, Oradea, 1996, *244–249*; Alex. Ștefănescu, *Lumea dinaintea războiului*, RL, 1997, 14; Alexandru Niculescu, *„Scriitori străromâni" în limba latină?*, RL, 1997, 23; Nicolae Mihăescu, *Un memorialist lucid: Gabriel Țepelea*, ALA, 1997, 390; Nicoleta Sălcudeanu, *Secvențe de viață*, VTRA, 1997, 9; Aurel Pantea, *Însemnări cu spatele la lume*, VTRA, 1997, 9; Rusu, *Membrii Academiei*, *536–537*; Ion Simuț, *Meandrele memoriei*, CU, 2000, 5; *Dicț. scriit. rom.*, IV, *628–629*; Simion, *Genurile*, *171–176*; Zamfirescu, *Istorie*, II, *568–571*; *Cărturarul și omul politic Gabriel Țepelea. Repere biobibliografice*, coordonatori Virgil Petrescu și Dinu Ghia, București, 2004; Mihăilă, *Scriitori*, *427–436*; George Corbu, *Portret de cărturar – Gabriel Țepelea*, CLT, 2012, 20. ***C.Pp., G.Dn.***

ȚEPELEA, Ioan (3.VI.1949, Beznea, j. Bihor – 26.III.2012, Oradea), poet, eseist. Este fiul Ioanei (n. Cacuci) și al lui Traian Țepelea, miner; se înrudește cu Gabriel Țepelea. Urmează școala elementară în localitatea natală, liceul la Vadu Crișului și la Oradea (1963–1967), apoi Școala Militară de Ofițeri „Nicolae Bălcescu" din Sibiu (1968–1971), activând după absolvire ca ofițer în garnizoanele Arad și Oradea. În perioada 1975–1980 e student la Facultatea de Istorie–Filosofie a Universității „Babeș–Bolyai" din Cluj-Napoca, unde își va susține, în 1995, doctoratul în istorie. Între 1984 și 1999, când trece în rezervă cu gradul de colonel, **Ț.** este șef al Casei Armatei din Oradea. Din 1986 lucrează și în calitate de cercetător științific la Institutul de Studii Operativ-Strategice și Istorie Militară din București (secția teritorială Oradea), iar din 1995 predă istoria culturii, a civilizației și a științei la Facultatea de Electronică și Informatică a Universității din Oradea, unde, dobândind titlul de profesor universitar, a condus Catedra de discipline economice și socioumane. Tot la Oradea înființează și conduce Editura Cogito, precum și revistele „Unu", „Aurora" și „Aletheia". Debutează în 1974 la ziarul „Crișana" cu poezii, iar editorial cu volumul de versuri *Semnul mișcării*, apărut în 1986. E prezent în „Familia", „Viața militară", „Îndrumătorul cultural", „Cele trei Crișuri", „Cetatea Bihariei", „Contemporanul", „Tomis", „Apostrof", „Poesis", „Convorbiri literare", „Tribuna", „Cronica", „Poezia" ș.a. Este autorul mai multor studii de istorie militară, care urmăresc situația Transilvaniei și a Ungariei în Primul Război Mondial: *1919 – O campanie pentru liniștea Europei* (1995), *Republica celor 133 de zile* (1998) ș.a., dezvoltate din teza de doctorat *Campania armatei române în Transilvania și Ungaria: noiembrie 1918–august 1919* (1995). A scris și alte studii de istorie a României, care abordează cu precădere intervalul 1918–1920, precum și o serie de volume dedicate evoluției „gândirii științifice".

Primul volum de poeme al lui **Ț.**, *Semnul mișcării*, reprezintă „o cântare a României din spațiul ancestral" (Al. Andrițoiu). Autorul versifică într-un discurs convențional teme ale epocii, precum vechimea, unitatea și continuitatea românilor, legăturile cu „glia" sau cultul eroilor (regii daci, voievozii, figurile prototipice ale Infanteristului sau Cercetașului etc.), cu efecte feerice ori epopeice: „Aici, unde apa fântânilor/ curge peste nesomnul memoriei/ purtând cenușa sfântă/ din biruințele voievozilor// aici, unde statornic în noapte/ freamătă umbrele lui Ștefan, Iancu și Vlad,/ și Mihai, având Steaua Unirii la căpătâi/ aici, unde cu veșnicia/ oasele străbunilor cutreieră Carpații/ irizând cu stele și înnobilând/ trecerea noastră [...] Aici este țara neamului meu!" (*Încrustări în vreme*). Odată cu *Miresemele fulgerului* (1988), autorul renunță la poezia circumstanțială. Apar figuri mitologice și livrești, peisajul se spiritualizează în viziuni (neo) expresioniste, tonalitatea senină, jubilatoare face adesea loc decepției și interogației, iar discursul liric devine, dacă nu neapărat mai profund, cel puțin mai opac. Poetul profesează cu voluptate – uneori excesivă – incongruența, asintaxismul și oximoronul. Rezultatul acestor operații este o lirică bazată pe bruierea sintaxei uzuale și pe metaforizarea intensă a câtorva nuclee semantice „tari" (sângele, lumina, oglinda, țărâna etc.). De altfel, poetica sublimării obiectului sau a sentimentului va constitui și substanța versurilor din volumele publicate în deceniul următor – cel mai important fiind *Îndreptățit la căderea în gol* (1996; Premiul Filialei Cluj a Uniunii Scriitorilor) –, cu deosebirea că textul cunoaște aici o detensionare progresivă în sensul fluenței și al tranzitivității. Această tendință va fi dominantă în poemele de după 2000, când decorul cosmopolit e un pretext pentru figurații elegiace sau thanatice: „La Ottawa porumbeii stau pe o rază de soare/ întrebându-se ce este vântul și-unde/ văzduhul i se închină. Lacul cu apele lui pofticioase par o fațadă a lumii./ Un ocean/ prizonier între margini tot mai hidoase// Noi venim tot mai rar din istorie/ din urme adânci ce nu se mai știu. Din cuvinte/ răsucite-n auz și susurate prelung..." (*Moartea*). În postură de eseist, **Ț.** mixează structura de curs universitar, speculația riscantă și tonul de popularizare.

SCRIERI: *Semnul mișcării*, pref. Al. Andrițoiu, București, 1986; *Miresmele fulgerului*, București, 1988; *Naufragiu în limita bunului simț*, Oradea, 1991; *Poverile din oglindă*, Oradea, 1992; *Trup rătăcind printre părți de vorbire*, Oradea, 1994; *Oasele minții*, Oradea, 1995; *Îndreptățit la căderea în gol*, Timișoara, 1996; *Discursuri în partea de însuflețire artistică*, Oradea, 1997; *Cultură și civilizație – o discuție la nivel de concepte*, Iași, 1998; *Exilat pe tăișul de sabie*, Iași, 1998; *Exerciții într-o jumătate de vis*, Timișoara, 1999; *Incursiune în istoria culturii și civilizației*, Iași, 2000; *Prolegomene în lăuntrul iluziei*, București, 2000; *Evul Mediu sub raport intelectual*, Iași, 2001; *Spiritul lui Olahus: Carta A.S.L.A.*, Oradea, 2003; *Semnul*

din Cleveland, Cluj-Napoca, 2008; *Locul sau Semnul*, Cluj-Napoca, 2011.

Repere bibliografice: Radu Enescu, *„Semnul mișcării”*, F, 1986, 6; Al. Andrițoiu, *Semnul și miresmele mișcării*, RL, 1989, 8; Ion Simuț, *O disperare atletică*, RL, 1991, 32; Al. Cistelecan, [*Ioan Țepelea*], LCF, 1992, 33, 1996, 10; Ioan Moldovan, [*Ioan Țepelea*], F, 1993, 4, 1995, 1, 1997, 2, 1999, 11–12, 2004, 4, 2005, 1, 2007, 1, 2008, 4; Mihaela Ursa, *Ideea fixă de viață*, APF, 1995, 9; Iulian Boldea, *„Îndreptățit la căderea în gol”*, LCF, 1997, 16; Mircea A. Diaconu, [*Ioan Țepelea*], CL, 1997, 7, 1998, 8; Borbély, *Xenograme*, *148–151*; Grigurcu, *Poezie*, II, *513–517*; Lefter, *Scriit. rom. ’80–’90*, III, *233–235;* Nicolae Oprea, *Timpul lecturii*, Cluj-Napoca, 2002, *349–352*; Vasile, *Poezia*, *313–315*; Horia Gârbea, *Erotomanii se urcă pe pereți*, LCF, 2008, 20; Vasile, *Mărci*, *57–61*. ***A.T.***

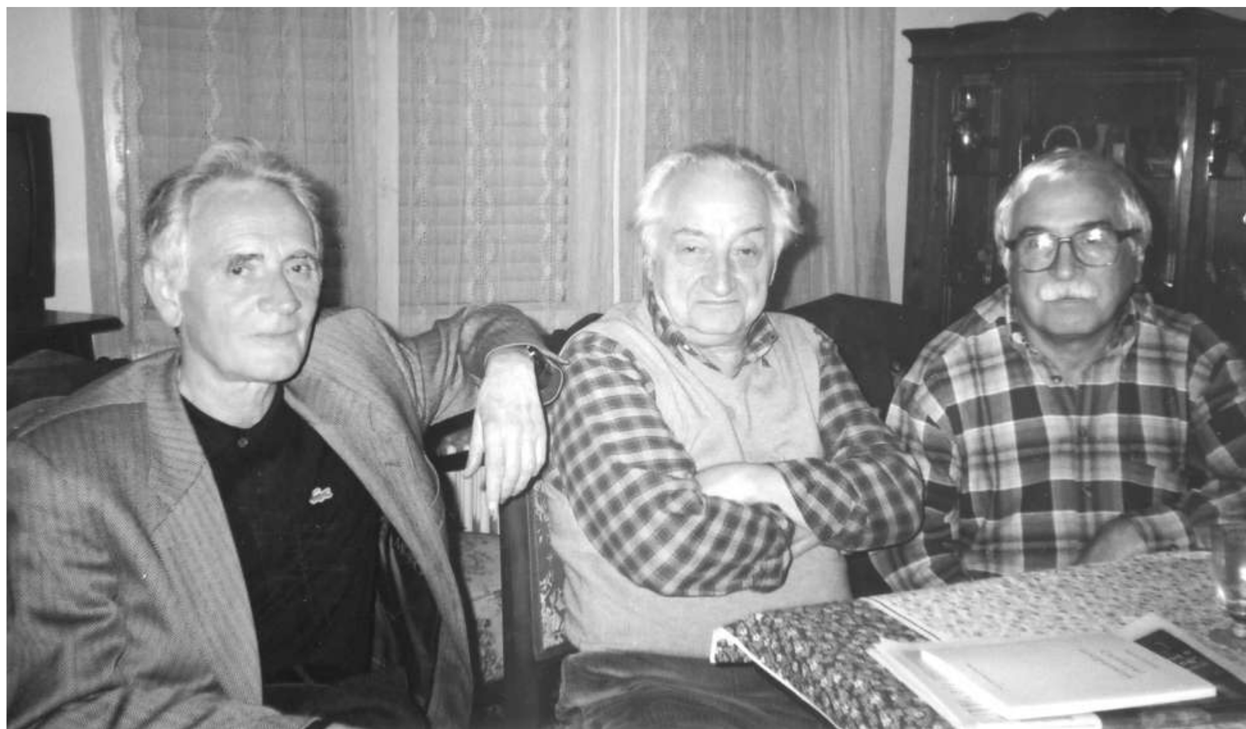

ȚEPENEAG, Dumitru (14.II.1937, București), prozator, eseist, publicist, traducător.

Este fiul Niculinei (n. Bădicioiu) și al lui Dumitru Țepeneag, contabil. În București urmează școala primară la „Iancului”, își continuă învățătura la Liceul „Mihai Viteazul”, apoi, exmatriculat disciplinar, se mută la Liceul „Matei Basarab”, de unde se întoarce la „Mihai Viteazul”, absolvind în 1954. Respins în 1955 la Facultatea de Medicină, urmează trei ani Facultatea de Drept a Universității bucureștene. Participă la manifestațiile studențești din 1956 și scapă ca prin miracol de arestare. În 1958 lucrează câteva luni într-o mină de sare din Târgu Ocna. Frecventează Institutul Pedagogic, secția română–franceză (1959–1962), ulterior fiind un an profesor la Radovanu (sat lângă Oltenița), unde predă româna și istoria. În perioada 1957–1963 scrie, pentru sertar, majoritatea prozelor scurte care aveau să formeze volumul de debut. Devine un redutabil jucător de șah, participă la concursuri, face parte din echipa de șah prin corespondență a României. Se împrietenește cu Leonid Dimov: cei doi sunt o vreme nedespărțiți, adoptă o formulă de viață boemă, cu gesturi „absurde”, de sfidare a marasmului vieții zilnice, a cenușiului orizont cotidian și, în nesfârșite colocvii informale, pun bazele teoretice ale onirismului. Din 1963 e doi ani corector la Editura Meridiane. Debutează în toamna lui 1964, cu schița *Aripi și roți*, la „Gazeta literară”, continuă să publice în reviste, e prezent în mediile scriitoricești. Prima carte de proze scurte, *Exerciții*, îi apare în 1966. Pentru scurtă vreme redactor la „România literară” (1969), ulterior e lector la Editura Cartea Românească (1970–1971). Publică volumul *Frig* (1967) și mai multe traduceri din limba franceză (două romane de Alain Robbe-Grillet, între altele). Se constituie „grupul oniric”, în care lui Dimov și lui **Ț.** li se alătură, treptat, Vintilă Ivănceanu, Virgil Mazilescu, Daniel Turcea, Florin Gabrea, Iulian Neacșu, Emil Brumaru, Virgil Tănase, Sorin Titel. **Ț.** proclamă, explică și susține, prin scurte, dar pregnante articole teoretice, estetica noului curent literar, „onirismul estetic” sau „structural”, care, prin sensul antirealist, irită autoritățile și factorii de îndrumare a culturii. Simpla idee a existenței unui grup care funcționa în afara cadrelor instituționalizate era inacceptabilă pentru optica dirijistă a forurilor culturale oficiale. Grupul oniric – încurajat la un moment dat de Miron Radu Paraschivescu – avea să își mențină coerența până prin 1971, destrămându-se lent. În ianuarie–martie 1968 **Ț.** se afla la Paris (recomandat de Zaharia Stancu pentru o bursă sau un stagiu de documentare). După „primăvara de la Praga”, pronunțându-se, de pe poziții tot mai radicale, pentru liberalizare estetică și culturală, dar și politică, devine un personaj incomod, indezirabil, hărțuit, fără să fie propriu-zis reprimat de autorități. În 1969 e imobilizat la pat după un accident (o încercare de levitație în holul Casei Scriitorilor, care se soldează cu fracturi). De la sfârșitul verii anului 1970 până în decembrie 1971 stă iarăși la Paris (beneficiind de o bursă acordată de filosoful Gabriel Marcel), de unde stabilește contacte cu personalități din lumea literară. Publică articole în presa occidentală (*A gândi în România e o crimă*, în „New York Times”, ș.a.), acordă interviuri, vorbește la postul de radio Europa Liberă. În 1972 îi apare volumul de nuvele *Așteptare*, retras însă din librării după numai câteva zile. Simultan se editează la Paris *Exercices d’attente* (o selecție din cele trei cărți de până atunci), în traducerea lui Alain Paruit. **Ț.** organizează, la el acasă, un cenaclu neoficial. Nu mai are dreptul de a publica. Din toamna aceluiași

an se află din nou la Paris, unde i se editează, tot în transpunerea lui Paruit, romanul *Arpièges* (1973). Atitudinea lui față de regimul politic din România se radicalizează. Sprijină mișcarea de protest a lui Paul Goma. După lansarea revistei „Cahiers de l'Est" în ianuarie 1975, în aprilie e exclus din Uniunea Scriitorilor iar peste câteva luni, prin decret prezidențial, i se retrage cetățenia română. Obligat astfel să rămână în Franța, **Ț.** își continuă o vreme acțiunile protestatare. Juridic, are multă vreme statutul de apatrid, cetățenia franceză acordându-i-se foarte târziu. Până în 1980 scoate „Cahiers de l'Est" (douăzeci de numere). Între 1978 și 1984, decepționat, își întrerupe în bună parte activitatea de scriitor și relațiile cu exilul românesc anticomunist. Supraviețuiește, moral și material, datorită competenței lui șahistice: predă șahul în școli, participă la concursuri profesioniste, traduce cărți de șah din rusește, alcătuiește el însuși o carte de teorie (*La Défense Alekhine*, 1983), devine campion al Parisului. Revine însă la literatură: în 1984 îi apare *Le Mot sablier*. Scrie în franceză două romane – *Roman de gare* (1985) și, sub pseudonimul Ed Pastenague, *Pigeon vole* (1989) –, pe care avea să le „traducă" (de fapt, să le rescrie, adaptându-le și modificându-le) în românește după 1989, în vederea tipăririi lor și în țară. Se întoarce în România la 30 decembrie 1989, însoțind un camion cu ajutoare umanitare. Din 1990 este o prezență viguroasă în presa românească (articole, eseuri, interviuri, texte memorialistice, intervenții polemice, fragmente de roman etc.). Îi sunt editate (sau reeditate) aproape toate cărțile, precum și file de jurnal sau alte texte vechi, inedite. Face traduceri (din Alexandre Kojève, Maurice Blanchot, Jacques Derrida). Redobândește cetățenia română și, cu toate că își păstrează domiciliul stabil în Franța, periodic vine, pentru intervale de timp destul de lungi, acasă. Nu mai poate fi perceput ca exilat, ci ca un scriitor român trăitor în străinătate, dar pe deplin reintegrat vieții literare românești. Se manifestă și în contextul postdecembrist ca un personaj incomod. În publicistică refuză o aliniere docilă la vreuna din grupările literare sau politico-culturale ale momentului și polemizează cu personalități presupus intangibile ale arenei cultural-mediatice. Scrie din nou literatură în limba maternă: prima carte scrisă după exil și publicată în românește este romanul *Hotel Europa*, apărut în 1996 la București și simultan, tot în traducerea lui Alain Paruit, în Franța. Aveau să urmeze alte cărți, numeroase, scrise și publicate în românește. Ele apar neîntârziat, în traducere, și în Franța. Multe sunt traduse și editate în Statele Unite ale Americii, Cehia, Ungaria, Serbia, Slovenia, Germania ș.a., fiind comentate elogios de critică. Scriitorul a obținut în trei rânduri Premiul Uniunii Scriitorilor, pentru cărțile *Zadarnică e arta fugii* (traducerea în românește, 1991), *Un român la Paris* (ediția a doua, 1997) și *Maramureș* (2001), Premiul Academiei Române pentru *Nunțile necesare* (1992) ș.a., iar în 2008 i s-a decernat Premiul Uniunii Latine pentru întreaga activitate literară. De-a lungul timpului **Ț.** a colaborat la „Gazeta literară", „Luceafărul", „România literară", „Ramuri", „Viața românească", „Argeș", iar din 1990 și la „Contrapunct", „Contemporanul – Ideea europeană", „Caiete critice", „Cuvântul", „Literatorul" ș.a. În 1991–1992 scoate la Paris revista „Les Nouveaux Cahiers de l'Est" (patru numere). S-a numărat printre inițiatorii și conducătorii revistei „Seine et Danube", care apare, din 2003, la Paris, scoasă de un grup de scriitori francezi și români și având drept scop întărirea legăturilor culturale și favorizarea cunoașterii, prin contribuții de substanță, între literaturile Estului ex-comunist și spațiul francofon. În Franța semnează Dumitru Tsepeneag și continuă să utilizeze pseudonimul Ed Pastenague, folosit în România în varianta Ed. Pastenague, ca traducător, după 1990.

Importanța lui **Ț.** pentru literatura română contemporană o depășește pe cea a operei propriu-zise, datorită caracterului de pionierat al demersurilor lui și, pe de altă parte, a rolului său de catalizator în favoarea adeziunii programatice a unui grup de scriitori la căile înnoirii radicale. Partizan al unui proces pe care îl numește „sincronizarea conștientă a literaturii noastre la evoluția literaturii moderne universale", contribuie prin propriile scrieri, publicate în momentul prielnic de la mijlocul deceniului al șaptelea din secolul trecut, la această sincronizare. Opțiunea lui este la începuturi proza poetică, antirealistă. Formula nu poate fi redusă la modalitățile prozei fantastice, alegorice sau simbolice și nici asimilată avangardei istorice (suprarealismului, de pildă), căci, deși se raportează implicit la avangardă, relația nu este de continuitate, ci de contestare, de ruptură. E vorba de o modalitate prozastică nouă, asemănătoare și convergentă cu orientări ale extremei modernități înregistrate pe

Livius Ciocârlie, Dumitru Țepeneag și Gabriel Dimisianu

plan mondial. Animator, alături de Leonid Dimov, al onirismului estetic sau structural, lider al grupului oniric, **Ț.** i-a conturat teoretic, cu limpezime, în intervalul 1966–1970, estetica într-o serie de articole intitulate *În căutarea unei definiții* și apărute în „Luceafărul", în alte comentarii sau mici eseuri în reviste culturale, la masa rotundă publicată de „Amfiteatru" în noiembrie 1968, unde dialoghează cu Leonid Dimov, Daniel Turcea și Laurențiu Ulici. Onirismul estetic, explica el, recurge la vis altfel decât au făcut-o romanticii și suprarealiștii. Pentru scriitorul oniric visul nu înseamnă un simplu rezervor de imagini. Nu incoerența libertară e preluată de la vis, ci anumite legi sau reguli de structurare. Acum se repudiază dicteul automat și se preconizează producerea textului în deplină luciditate. Respingând formula literară suprarealistă, onirismul românesc din anii '60 își descoperă afinitățile cu suprarealismul pictural (De Chirico, Magritte, Dalí, Victor Brauner) și cultivă stranietatea subiectului, asociată cu perfecțiunea tehnică. Atașat încă de la început, în pofida declarațiilor teoretice, recursului la alegorie, **Ț.** evoluează spre o proză poetică în înțeles esențial, care, ca și poezia modernă, nu poate fi repovestită, parafrazată ori rezumată și reclamă o lectură literală. Pe de altă parte, recurgând la autoreferențialitate, la înscenare și la deconspirarea artificiului generator de ficțiune, scriitorul face foarte devreme operă de pionierat în materie de textualism. Culegerea *Exerciții* conține proze scurte, descifrabile ca mici alegorii difuze, dar pregnante, ordonate după un scenariu biografic ilustrând vârstele omului. Ultimele trei piese pot fi citite ca pledoarii pro domo, manifeste (alegorice) în favoarea asumării riscurilor experimentului artistic novator. Texte asemănătoare, onirice, cu miză metafizică, grupate în mici cicluri, vor fi adunate în *Frig*. Aici naratorul, confruntat cu o lume desacralizată, în care existența e apăsătoare și absurdă (titlul trimite la frigul existențial, iar în unele pagini se vădește influența lui Franz Kafka), iscodește transcendența, încearcă să forțeze o revelație izbăvitoare. Dar transcendentul se dovedește inaccesibil: așteptată, epifania nu se produce. În prozele finale se conturează totuși o soluție: cea a izbăvirii antropogene prin acțiunea subiectului (autorul, creatorul de ficțiune), care, operând cu artificiul și cultivând imaginația, se substituie divinității absente și

organizează „circul” existenței, pune în scenă lumea, dându-i un sens. Această nouă postură auctorială – a cărei ivire marchează trecerea de la onirism la textualism – se observă în mod deosebit în nuvela *Înscenare*, la prima vedere o parodie grotescă a mitului cristic. *Așteptare* cuprinde prozele cele mai reprezentative pentru onirismul estetic – printre ele nuvela titulară, capodopera autorului ca nuvelist. Pentru primul roman, *Zadarnică e arta fugii*, **Ț.** și-a însușit, mânuind-o cu mare virtuozitate, tehnica acreditată în epocă de Noul Roman. Cartea a fost comparată, pe bună dreptate, cu cele mai izbutite romane ale lui Claude Simon, fiind o proză a circularității temporale sau, mai bine zis, a simultaneității. Se operează cu un set de fragmente de narațiune care corespund unor micromotive (un personaj, un obiect, o situație, o acțiune) și care sunt reluate, cu mici modificări, permutate și combinate ingenios, după procedee muzicale (tehnica temei cu variațiuni, „arta fugii”). Efectul de ansamblu, obținut prin măiestria combinatorie, e de vârtej încremenit. De fapt, totul devine o parodie serioasă a Noului Roman, utilizând nuclee tematice, motive recurente și obsesii ale eului auctorial depistabile în opera scriitorului. Lectura adecvată ar fi de tip poetic, deoarece segmentele componente ale textului interacționează generând metafore prozastice. Capodopera romancierului **Ț.** e, probabil, *Nunțile necesare*, o rescriere în cheie postmodernă a unui mit fundamental al culturii românești: *Miorița*, cu referire intertextuală și la *Ritmuri pentru nunțile necesare*, poemul lui Ion Barbu. Tratat sub semnul derizoriului, în registru familiar, chiar trivial – ciobanului mioritic i se substituie un profesor de țară, Ciobanu, căruia doi colegi răuvoitori, Pădureanu și Munteanu, îi urzesc moartea social-profesională, destituirea pentru imoralitate, pe când oaia năzdrăvană e o fetiță cu care protagonistul are relații erotice vinovate ș.a. –, mitul e revitalizat pe coordonatele actualității. Secvența finală, memorabilă, reprezintă o nuntire cosmică tulburătoare, construită în registrul carnavalescului tragic și al onirismului alegoric, replică la alegoria morții din finalul baladei folclorice. *Cuvântul nisiparniță* (editată la București în 1994), carte bilingvă (textul începe în limba română, treptat apar tot mai frecvent ample secvențe în franceză, astfel încât spre sfârșit curge exclusiv în limba franceză), este jurnalul textualist și autoreferențial al migrării lingvistice a lui **Ț.** În *Roman de citit în tren* (1993), propria rescriere în românește a cărții *Roman de gare*, subiectul ar fi realizarea unei ecranizări a nuvelei *Așteptare*, făcută de un regizor identificat cu autorul. Punând în abis mai multe paliere de ficțiune, subminând convențiile narațiunii realiste tradiționale, scriitorul sondează puterea, marginile iluziei referențiale și explorează totodată motive și teme predilecte, precum năzuința soteriologică, nuntirea cosmică, mitul cristic și cel mioritic. În general, în prozele scurte și în majoritatea romanelor se pot remarca micromotive recurente, aparent obscure sau opace, cu rost esențial în articularea unui edificiu metaforic personal, conferind unitate operei în pofida frecventelor primeniri ale tehnicii narative. Aceste recurențe, numite de autor „fantome tematice”, pot fi clasate într-un bestiar (vultur, leu, pește, oaie, miel, pasăre fabuloasă reunind trăsături de papagal, păun, tucan și dropie etc.) și într-un inventar imagistic (om înaripat și alte întruchipări ale motivului aripii și al zborului, acrobat cu tricou vărgat, biciclist cu joben, cer cu mai mulți sori diferit colorați ș.a.) care, împreună cu evocarea repetată, mai ales în pasaje finale, a stării de așteptare înfiorată a unei iminențe misterioase și decisive, mântuire sau catastrofă finală, sunt semne de recunoaștere pentru proza lui **Ț.** *Pigeon vole*, carte alimentată de experiența exilului parizian, e destinată publicului francez (autorul a dat în 1997 o variantă în românește, însă inferioară originalului). Câteva chestiuni – identitatea (individual-biografică, cultural-etnică), limba maternă, puterile, limitele și șansele literaturii – sunt tratate sub semnul postmodernismului radical, cu un recurs masiv la felurite artificii textualiste. Bestiarul și imagistica proprii perioadei onirice, preocuparea soteriologică și escatologică, revizitarea miturilor (*Miorița*, *Graalul*), textualismul și autospecularitatea, viziunea postmodernă și recursul la intertextualitate, cărora li se adaugă, pentru prima oară în beletristica lui **Ț.**, o componentă realistă și alta ținând de meditația pe teme civice și geopolitice, se regăsesc, îmbinate complex, în *Hotel Europa*. Cartea, distinsă cu un premiu UNESCO, este considerată de critică drept primul roman important care se referă la realități de după 1989, acțiunea fiind databilă: 21 decembrie 1989 – toamna lui 1991. Sub aparențe de roman picaresc (în parte parodic, polițist sau de aventuri), de cronică, în maniera carnavalescului tragic, a exodului spre Vest al unor tineri

dezamăgiți de viața postcomunistă, *Hotel Europa* e o meditație profundă și gravă, în cheie postmodernă, asupra rostului vieții, asupra crizei societății contemporane. Cartea ilustrează și o temă metaliterară, aceea a Autorului (sau a ficțiunii), susținută de un personaj substitut al autorului real (și pe care acesta îl prezintă în mod „viclean" ca fiind aproape confundabil cu sine). Romanele *Pont des Arts* (1999) și *Maramureș* continuă narațiunea din *Hotel Europa*, formând împreună o trilogie unitară prin temele abordate, prin personaje, recuzită și tramă narativă generală, precum și prin caracteristicile scriiturii. Critica a formulat aprecieri diferite despre componentele trilogiei: *Pont des Arts* a fost mai puțin prizat decât *Hotel Europa*, în vreme ce *Maramureș* a fost salutat cu entuziasm, ca o capodoperă. Diferențele nu sunt însă atât de valoare, cât de modulare a enunțării și de nuanțare tematică. *Maramureș*, carte într-adevăr extraordinară, dezvăluie mai pregnant forța întregii trilogii și ridică, retrospectiv, valoarea celorlalte. *Hotel Europa* ar fi cronica unei goane generale spre Vest, al doilea ar fi mai degrabă static, un roman al lecturii (aplicată asupra precedentului, pe care personajele l-au citit, îl comentează și interpretează), în fine, *Maramureș*, în chip simetric față de primul, înfățișează goana unor personaje, în frunte cu cel numit Autorul, de data aceasta către Est, mai precis către un sat din Maramureș. Totul se încheie printr-o epifanie burlesc gravă, înrudită cu finalul din *Nunțile necesare*, nuntirea cosmică, grotesc mioritică, fiind reprezentată acum de moartea Autorului, de fapt de ridicarea lui în slavă la bordul unui OZN. Tipul de scriitură utilizat înainte de prozator (onirismul, alegorismul liric, tehnica Noului Roman etc.), precum și formule anterior repudiate ori evitate (scriitura așa-zis realistă, parodierea romanului polițist, recursul la arsenalul mitului modern despre extratereștri și OZN-uri ș.a.) sunt orchestrate în această trilogie flamboaiantă, care oferă o relevantă aplecare asupra unor chestiuni fundamentale ale actualității, dar și de totdeauna, înscrise sub semnul postmodernismului radical. Recunoscute finalmente drept capodopere, romanele trilogiei au fost urmate de altele, nu mai puțin însemnate, dovedind din nou capacitatea autorului de a se autoexplora, de a-și reajusta neobosit instrumentele și procedările, de a se „reinventa" fără preget pe tărâmul deja configurat al scrierilor sale. Prin așa-zis „micul" roman *La Belle*

Roumaine (2004), acuzat inoportun de unii comentatori că ar fi lipsit de „suflu epic", prozatorul își vădește din nou determinarea de a aborda sub aparențe mărunte subiecte copleșitoare (tema inconsistenței sinelui, a evanescenței eului, a precarității individului ca instanță de percepere a propriei sale coerențe și a controlului propriei viețuiri în lume, tema, „scandaloasă", a sensului vieții etc.). Totodată își demonstrează iscusința de a o face în chip admirabil, dând o bijuterie de rafinament prozastic, o carte despre viața ca un rol recitat, despre textierul și regizorul ei prezumat și despre așteptare, fiind în același timp chiar și un roman „de spionaj", dar de spionaj metafizic, de spionare a transcendenței goale. Următorul roman, *Camionul bulgar: șantier sub cerul liber* (2010), este o nouă piesă de mare forță (sub aparențe de fragilitate și evanescență) și de rafinament, textul constituind o împletire între considerații de teorie literară și ilustrarea, demonstrarea lor în nașterea romanului. Se poate spune că acest „autoroman onirist-ironist" (Laurențiu Malomfălean) ar fi, în opinia aceluiași critic, „adevărat colaj, înglobând jurnalul, metaromanul și ficțiunea, conversațiile telefonice, scrisorile și mailurile, teoria literară, fragmentele din ziare și proverbele turcești", o sinteză, un fel de rezumat, de actualizare autospeculară, în raccourci, a scrisului lui **Ț.** Alți comentatori cred că el ar reprezenta chiar sfârșitul literaturii, al literaturii în sensul obișnuit, cunoscut. O parte notabilă a producției scriitorului, adunată în bună parte în pagini de carte, este reprezentată de scrierile de publicistică, eseistică, memorialistică, diaristică. Sub titlul *Reîntoarcerea fiului la sânul mamei rătăcite* (1993), **Ț.** și-a adunat majoritatea textelor publicistice postdecembriste, alături de câteva articole mai vechi, pe când *Un*

român la Paris (1993) conține secvențe dintr-un jurnal parizian (decembrie 1970 – decembrie 1971) și câteva pagini din țară, intitulate *Însemnări grăbite* (*ianuarie–februarie 1972*), care în ediția augmentată din 1997 sunt însoțite de consistente însemnări pariziene din 1973–1974 și din 1977–1978. Deși începe ca un jurnal, *Călătorie neizbutită* (1998) conține pasaje cvasipamfletare, citate din intervenții publicistice ale unor preopinenți, fiind o carte de reflecție morală cu referire la o polemică în care **Ț.** a fost implicat și la reacția diferitelor personaje (reale) ale vieții publice culturale. Incomodă pentru mulți, lucrarea a fost boicotată de critică. Foarte atent în ce privește „repatrierea" lui literară, scriitorul și-a adunat în volum numeroase interviuri acordate după 1989 (*Războiul literaturii încă nu s-a încheiat*, 2000) și o parte din publicistica pe teme literare, culturale, morale etc., nu lipsită de accente polemice – *Destin cu popești. Șotroane* (2001), *Capitalism de cumetrie* (2007). Sub titlul *Prin gaura cheii*, în 2001 îi sunt reeditate culegerile de proză scurtă apărute în România înainte de exil, alături de o seamă de inedite (extrase din manuscrisele anilor '50–'60) și de pagini publicate doar în reviste. Artizan marcant, în anii '60, al sincronizării cu literatura universală modernă, șef de școală literară, ulterior franctiror neobosit pe frontul înnoirii prozei, precursor al textualismului optzecist, perfect integrat într-o literatură occidentală, **Ț.** a fost ignorat aproape două decenii în spațiul cultural de origine. De aceea, scrisul său din prima perioadă nu a putut exercita influența pe care ar fi avut-o în mod firesc, iar receptarea, tardivă și survenită într-un moment neprielnic, s-a soldat cu o canonizare de asemenea întârziată.

Substanța sacral-profană, acut ambiguă, a realității îl transformă pe D. Țepeneag într-un mare poet al transcendenței goale, dar și al justificatei așteptări eshatologice.

ION VARTIC

Parodie a călătoriei inițiatice, periplul eroului prin mai multe țări central și vest-europene e o „probă a labirintului" tratată în registru burlesc, un voiaj către inima demoniacului însuși, caracterizat prin imensa sa capacitate decreativă. Realitatea pe care o traversează personajul lui Țepeneag are aspecte spectrale, tinde să se transforme la tot pasul într-o uriașă mistificare. Recurgând la procedeele cele mai diverse, de la hiperrealism la viziunea onirică și la amestecarea deliberată a ficțiunii în realitate, ca în secvențele în care spațiul real e populat de imagini preluate din cărțile precedente ale scriitorului, Dumitru Țepeneag procedează la o permanentă deconstrucție a universului exterior, ce își dezvăluie la tot pasul în felul acesta precaritatea nu numai în plan moral, ci și ontologic.

OCTAVIAN SOVIANY

D. Țepeneag este primul „textualist" (în traducere: primul postmodernist) român apărut într-un moment (sfârșitul anilor '60) când „optzeciștii" noștri abia se născuseră, iar „Școala de la Târgoviște" își făcea încă temele în atelier. Spun toate acestea pentru că, în vânzoleala care există azi în viața literară românească, numele lui D. Țepeneag este deseori uitat, iar meritele lui literare sunt minimalizate. Ca și altele, de altfel. Mă gândesc la „disidența" lui politică, manifestată nu în ultimele zile ale totalitarismului, ci la începutul anilor '70, atunci când dictaturile comuniste din Est păreau eterne, iar toată inteligheția apuseană jura pe valorile extremismului de stânga. D. Țepeneag mi se pare a fi, după o vorbă a lui Paul Valéry, un om de stânga printre oamenii de dreapta și un om de dreapta în mijlocul oamenilor de stânga docili și dogmatici. Un spirit, pe scurt, rebarbativ, incomod, care-și pune mereu la încercare dușmanii, ca și prietenii... Îl prețuiesc mult ca scriitor și, la ora actuală, mi se pare a fi printre cei mai importanți scriitori români. Ultimele lui romane (din ciclul deschis de Hotel Europa*) îl arată încercând o altă formulă romanescă printr-un fel de reconciliere perversă cu epica de tip realist. „Perversă" pentru că autorul substituie canonului realist mijloacele autoreferențiale și fantasmele onirice din proza lui mai veche... Am primit zilele trecute al treilea roman din acest ciclu (*Maramureș*) și sunt curios să văd ce mai născocește acest autor pe care l-am părăsit, ca cititor, în momentul în care personajele sale din Estul Europei se îndreptau, zorite, spre Paris spre a-i cere socoteală autorului pentru modul în care le înfățișase în roman... Înspăimântat, autorul se refugiase într-o casă din Normandia... pentru a continua, evident, această saga postcomunistă.*

EUGEN SIMION

SCRIERI: *Exerciții*, București, 1966; *Frig*, București, 1967; *Așteptare*, București, 1972; *Exercices d'attente*, tr. Alain Paruit, Paris, 1972; *Arpièges*, tr. Alain Paruit, Paris, 1973; ed. (*Zadarnică e arta fugii*), București, 1991; ed. pref. Nicolae Bârna, București, 2007; *Les Noces nécessaires*, tr. Alain Paruit, Paris, 1977; ed. (*Nunțile necesare*), București, 1992; ed. București, 2008; *Le Mot sablier*, tr. parțială Alain Paruit, Paris, 1984; ed. (*Cuvântul nisiparniță*), pref. Adrian Marino, București, 1994; *Roman de gare*, Paris, 1985; ed. (*Roman de citit în tren*), Iași, 1993; *Pigeon vole*, Paris, 1989; ed. (*Porumbelul zboară*!...), București, 1997; *Înscenare și alte texte*, postfață Nicolae Oprea, Pitești, 1992; *Reîntoarcerea fiului la sânul mamei rătăcite*, Iași, 1993; *Un român la Paris*, Cluj-Napoca, 1993; ed. 2, București, 1997; ed. 3, București, 2006; *Hotel Europa*, București, 1996; *Momentul oniric* (în colaborare cu Leonid

Dimov), îngr. Corin Braga, București, 1997; *Călătorie neizbutită*, București, 1998; *Pont des Arts*, tr. Alain Paruit, Paris, 1998; ed. București, 1999; *Războiul literaturii încă nu s-a încheiat*, îngr. Nicolae Bârna, București, 2000; *Au Pays du Maramureș*, tr. Alain Paruit, Paris, 2001; ed. (*Maramureș*), Cluj-Napoca, 2001; *Destin cu popești. Șotroane*, Cluj-Napoca, 2001; *Prin gaura cheii*, îngr. și pref. Nicolae Bârna, București, 2001; *Clepsidra răsturnată. Convorbiri cu Ion Simuț*, Pitești, 2003; *La belle Roumaine*, Pitești, 2004; *Capitalism de cumetrie*, Iași, 2007; *Onirismul estetic* (în colaborare cu Leonid Dimov), îngr. și pref. Marian Victor Buciu, București, 2007; *Frappes chirurgicales*, Paris, 2009; *Camionul bulgar: șantier sub cerul liber*, Iași, 2010. **Traduceri:** Alain Robbe-Grillet, *Gumele*, pref. Lidia Bote, București, 1967, *În labirint*, postfața trad., București, 1968, *Un roman sentimental*, postfață Bogdan Ghiu, București, 2008; Julio Cortázar, *Sfârșitul jocului*, București, 1969 (în colaborare cu Irina Ionescu); Albert Béguin, *Sufletul romantic și visul*, pref. trad., București, 1970; André Malraux, *Saturn. Eseu despre Goya*, București, 1970; Robert Pinget, *Graal-Pirat*, pref. trad., București, 1972; *Quinze poètes roumains*, îngr. și pref. trad., Paris, 1990 (în colaborare); Michel Deguy, *Poeme*, București, 1995 (în colaborare cu Ștefan Aug. Doinaș, Virgil Mazilescu și Aurel Rău); Alexandre Kojève, *Introducere în lectura lui Hegel*, Cluj-Napoca, 1997, *Noțiunea de autoritate*, Cluj-Napoca, 2012; Jacques Derrida, *Scriitura și diferența*, pref. Radu Toma, București, 1998 (în colaborare cu Bogdan Ghiu); Ion Mureșan, *Le Mouvement sans cœur de l'image*, Paris, 2001 (în colaborare cu Olivier Apert); Marta Petreu, *Poèmes sans vergogne*, Cognac (Charenre), Franța, 2005 (în colaborare cu Odile Serre și Alain Paruit).

Repere bibliografice: Nicolae Manolescu, [*Dumitru Țepeneag*], CNT, 1967, 2, 1968, 4; Martin, *Generație*, *141–146*; Cristea, *Interpretări*, *129–134*; Dimisianu, *Prozatori*, *147–150*; Regman, *Cronicari*, *75–81*; Stănescu, *Cronici*, *201–209*; Jean Ricardou, *Les Recherches de Țepeneag*, „Le Monde", 1973, 20 septembrie; Claude Bonnefoy, *Un Mécanisme savant*, „La Quinzaine littéraire", 1973, 159; Ilina Gregori, *Aspect de l'onirique dans la prose de Dumitru Țepeneag*, „Cahiers de l'Est", 1980, 20; Michèle Bernstein, *Ed Pastenague – D. Țepeneag: à qui appartient la langue française?*, „Libération", 1989, 5 octombrie; Daniel Oster, [*Dumitru Țepeneag*], „La Quinzaine littéraire", 1989, 541, 1996, 705; Adrian Marino, *Aventura limbajului*, JL, 1991, 15–16; Ov. S. Crohmălniceanu, *O partidă de șah câștigată magistral*, CC, 1991, 8–9; *Un roman în dezbatere: „Nunțile necesare"*, CNT, 1992, 17; Corin Braga, *Onirism estetic și onirism halucinatoriu*, RL, 1992, 21; Octavian Soviany, [*Dumitru Țepeneag*], CNT, 1993, 40, 46, 1994, 7, 42, 1996, 36, 1997, 7, 1998, 16–17, 19, 26, 2001, 35–37, 40, 43, 44, 46–52, 2002, 15, 36, LCF, 2005, 1; Simion, *Mercuțio*, *309–311*; Marta Petreu, [*Dumitru Țepeneag*], APF, 1994, 1–2, 2010, 12; [*Dumitru Țepeneag*], VTRA, 1994, 9 , CC, 2004, 1–2 (grupaje speciale); Negoițescu, *Scriitori contemporani*, *444–446*; Richard Saint-Gelais, *Châteaux de pages*, Lasalle (Québec), 1994, *95–107*; Ungureanu, *La vest*, I, *203–219*; Micu, *Scurtă ist.*, III, *354–358*; Laurențiu Hanganu, *Viața ca eșec*, LCF, 1996, 13; Ioan Petru Culianu, *Onirism și hipnagogie*, CC, 1996, 4–5; Ion Vartic, [*Dumitru Țepeneag*], APF, 1996, 10, 2001, 5, RL, 1997, 7; Regman, *Dinspre Cercul Literar*, *242–248*; Nicolae Bârna, *Țepeneag. Introducere într-o lume de hârtie*, București, 1998; Marian Victor Buciu, *Țepeneag între onirism, textualism, postmodernism*, Craiova, 1998; Simion, *Fragmente*, II, *287–292*, V, *51–58*, VI, *58–65*; *Dicț. analitic*, II, *134–136*, III, *168–170*, *394–397*, IV, *422–424*, *595–597*; Damian, *Mănușa*, *207–233*; *Dicț. esențial*, *842–844*; Dimisianu, *Lumea*, *159–185*; Simuț, *Arena*, *174–181*; Bârna, *Comentarii*, *119–132*; Cristea-Enache, *Concert*, *161–168*, *360–363*; Pop, *Viață*, *63–74*; Simion, *Ficțiunea*, III, *372–383*; Morar, *Avatarurile*, *270–284*, *312–319*; Petraș, *Cărțile*, *188–194*; Simuț, *Reabilitarea*, *227–237*, *380–389*; Andrei Terian, *Păpușica moldovană*, ALA, 2005, 759; Cristea-Enache, *București*, *58–69*; Ștefănescu, *Istoria*, *653–658*; Ion Simuț, *Dresura de fantasme*, RL, 2006, 16; Paul Cernat, [*Dumitru Țepeneag*], CU, 2006, 9, OC, 2006, 85, 2007, 143; Daiana Felecan, *Între veghe și vis sau Spațiul operei lui Dumitru Țepeneag*, Cluj-Napoca, 2006; *Dumitru Tsepeneag: Les Métamorphoses d'un créateur: écrivain, théoricien, traducteur*, îngr. Georgiana Lungu-Badea, Timișoara, 2006; Nicolae Bârna, *Dumitru Țepeneag*, Cluj-Napoca, 2007; Laura Pavel, *Dumitru Țepeneag și canonul literaturii alternative*, Cluj-Napoca, 2007; Dimisianu, *Oameni*, *357–364*; Manolescu, *Istoria*, *1133–1135*; Georgiana Lungu-Badea, *D. Tsepeneag et le régime des mots. Écrire et traduire «en dehors de chez soi»*, Timișoara, 2009; Popa, *Ist. lit.*, *779–781*; Manolescu, *Enciclopedia*, *709–715*; Liliana Truță, *Experimentalism și antropocentrism în proza postmodernă românească*, Pitești, 2010, *67–141*; Eugen Simion, *Romanul ca un șantier sub cerul liber. Experimentul D. Țepeneag*, CLT, 2011, 5; Alexandra Vrânceanu, *Teme specifice literaturii migrante în proza lui Dumitru Țepeneag*, CC, 2011, 3; Laurențiu Malomfălean, *Un meta-roman onirist*, CU, 2011, 36; Florina Claudia Argyelan, *Spații emblematice în opera lui Dumitru Țepeneag*, Satu Mare, 2011; Soviany, *Cinci decenii*, I, *45*, *passim*. ***N.Br.***

ȚEPORDEI, Vasile (5.II.1908, Cârpești, j. Cahul – 14.V.2002, București), gazetar, memorialist, istoric literar. Este fiul Anastasiei (n. Partenie) și al lui Ion-Iani Țepordei, descendent din răzeși dăruiți de Ștefan cel Mare, după bătălia de la Lipnic, cu o moșie în ținutul Soroca, de la care provine numele familiei. Își începe învățătura în satul natal, în 1921 intră la Seminarul Teologic din Ismail, apoi continuă din anul următor la cel din Chișinău, pe care îl

va absolvi în 1929. Urmează Facultatea de Teologie în același oraș (1929–1933), unde îi are profesori pe Gala Galaction, Nichifor Crainic, Iuliu Scriban, Ștefan Ciobanu, Vasile Radu, susținându-și licența cu o teză despre scriitorul Alexie Mateevici, pe care o va tipări în 1937. Înscris la Seminarul Pedagogic din Iași, își trece examenul de capacitate pentru învățământul secundar (1937). Încă seminarist, în 1928 i se publică o predică în „Luminătorul" din Chișinău, la care va colabora și ulterior, de asemenea scrie la „Cuvânt moldovenesc", în cotidianul „Calendarul" din București (la invitația lui Nichifor Crainic), unde își va face adevărata ucenicie de gazetar, la „Țara noastră" (redactor responsabil: Alexandru A. Hodoș), „Viața Basarabiei" ș.a. Din octombrie 1930 e director la revista „Studentul", din 1931, apoi din 1939, i se încredințează conducerea săptămânalului „Raza". Mutându-se la București după ultimatumul din iunie 1940, apoi din nou la Chișinău până în 1944, conduce în această perioadă și redacția de la Chișinău a cotidianului „Basarabia". Va semna multe articole cu pseudonim: Vasile Dascălu, Politicos, V. Țep, Vlad Țepeș, Țepeluș, Vasilică Țepeluș, Vasiliu, Rep. Hirotonit în 1939, concomitent predă la câteva licee din Chișinău (1934–1940, 1941–1944) și București (1940–1941, 1945–1948). În octombrie 1948 este arestat și, după o perioadă petrecută în închisorile Văcărești și Rahova, este predat autorităților militare sovietice, care îl condamnă la douăzeci și cinci de ani muncă silnică. Va rămâne în Gulag (cea mai mare parte a timpului la Vorkuta, în Siberia) până în 1956, după amnistia dată de N.S. Hrușciov, apoi se repatriază. Va fi preot la Izlaz-Brănești, județul Ilfov (1959–1966), apoi la biserica Mărcuța din București până la pensionare (1983), desfășurând o bogată activitate pastorală și obștească.

Radiografie lucidă a realității, publicistica lui **Ț.** îmbrățișează subiecte de stringentă actualitate: situația României interbelice (*Sărmană țară de vânzare*), proasta administrare a țării (*De ce avem nevoie*, *Până când?*), corupția, afacerismul, jaful din avutul public (*Săraci în țară bogată*), politicianismul (*Țara nesiguranței*, *Naționalism, șovinism și politicianism*), lipsa de perspectivă a tineretului (*La o răscruce*), educația și învățământul (*Școala și familia*), imoralitatea vieții publice (*Politica șușotelii*), cerința modernizării Bisericii, datoria de a cultiva limba (*Boala maimuțărelii*), situația intelectualilor de la țară (*Mucenicii satelor*), soarta femeii și a țărăncii (*Roaba pământului!*), necesitatea ridicării satului ș.a. Tribun al Basarabiei, cum a fost considerat, ziaristul a militat pentru propășirea provinciei sale, într-un fel marginalizată în contextul României Mari. După cedarea teritoriului de dincolo de Prut, va scrie pagini mișcătoare, îndeosebi în gazetele „Raza" și „Basarabia" – adunate în parte în volumul *Iubim Basarabia* (1998) –, despre drama refugiaților (*„Jelui-m-aș și n-am cui"*, *„Să revăd Basarabia și apoi să mor"*, *„Basarabia în diaspora"*), nostalgia după ținutul natal (*Satul basarabean*, *Dor de Basarabia*, *Iubim Basarabia*, *Scrisoare din Basarabia*, *Frumusețile țării*), cu ecouri din Alecu Russo, dar de un patetism reținut. Retorica este simplă, directă, fără literaturizare, adesea polemică și nu rareori incendiară. Același stil îl folosește în memorialistică – *Amintiri din Gulag* (1992), reluate în *Drumul Golgotei* (1995) –, unde își reconstituie întreaga viață, până la călătoriile în Statele Unite și Israel. În pofida aglomerării de amănunte faptice, accentul cade pe relatarea uneori brutală despre lagărele morții, fiind o mărturie grăitoare a trecerii omului prin lume, a confruntării cu vicisitudinile soartei într-un veac însângerat. Altă carte, *Au murit cu gândul și dorul de Basarabia* (1997), reunește articole publicate între 1918 și 1940, precum și medalioane despre câteva personalități culturale basarabene sau care au avut legături cu această provincie, urmărindu-le contribuția și după refugierea în România. Studiul despre Alexie Mateevici, publicat inițial în revista „Viața Basarabiei", între 1934 și 1937, este o monografie clasică a poetului basarabean.

SCRIERI: *Preotul poet Alexie Mateevici*, pref. Ștefan Ciobanu, Chișinău, 1937; *Amintiri din Gulag*, pref. Victor Crăciun, postfață Gheorghe Cunescu, București, 1992; ed. (*Drumul Golgotei*), pref. Johann Urwich, București, 1995; *Au murit cu gândul și dorul de Basarabia*, București, 1997; *Iubim Basarabia*, București, 1998; *Scrieri alese*, îngr. și pref. Gheorghe Cunescu și Sergiu C. Roșca, Chișinău, 2005.

Repere bibliografice: *Publicistul luptător Vasile Țepordei. Bibliografie*, București, 1984; *Scriitori de la „Viața Basarabiei"*, îngr. Alexandru Burlacu și Alina Ciobanu, Chișinău, 1990, *308–316*; Victor Crăciun, *Memoriile lui Vasile Țepordei*, „Basarabia", 1991, 11; Cimpoi, *Ist. lit. Basarabia*, *269*; Burlacu, *Lit. rom. Basarabia*, *213*; Ioan Lăcustă, *Din lacrima Basarabiei...*, RL, 2005, 35. ***G.Dn.***

ȚEPOSU, Radu G. (19.IV.1954, Șirnea, j. Brașov – 5.XI.1999, Brașov), critic literar, jurnalist.

Este fiul Mariei (n. Dudu) și al lui Gheorghe Țeposu, tehnician veterinar. Face școala generală la Șirnea, apoi Liceul „Andrei Șaguna" din Brașov (1969–1973). În 1974 devine student la Facultatea de Filologie a Universității „Babeș–Bolyai" din Cluj-Napoca, secția română–spaniolă, pe care o va absolvi în 1978, susținându-și licența cu o lucrare despre M. Blecher. Integrat grupului echinoxist, va fi secretar general de redacție și cronicar al revistei „Echinox", unde și debutează în 1975 cu eseul *Funcția spațiului în piesa „Zamolxe" de Lucian Blaga*, precum și coordonator din partea studenților al cenaclului din jurul acesteia. Împreună cu Ioan Groșan, Ioan Buduca, Emil Hurezeanu, George Țâra, Lucian Perța, Horia Pop, Alexandru Țion întemeiază în 1974 grupul literar-artistic Ars Amatoria, care va da spectacole în mai multe orașe din țară. Profesor de română, latină și franceză la Școala Generală din Mârșa, județul Giurgiu (1978–1983), ulterior intră în presă, ca redactor la „Flacăra" (1983–1987), șef de secție la „Viața studențească" și „Amfiteatru" (1987–1990), iar din 1990 director-fondator al revistei „Cuvântul" și al câtorva publicații satelit („VIP", „VIP economic & financiar"), al Editurii Cuvântul, precum și al cotidianului „Clipa" (Baia Mare). Colaborează constant cu comentarii și analize politice la posturile de radio Europa Liberă și BBC. Semnează cronici și articole literare în „Steaua", „Tribuna", „România literară", „Astra", „Viața românească", „Luceafărul", „Caiete critice", „Secolul 20" ș.a., e prezent cu luări de atitudine politică și civică în „22". De asemenea, a făcut parte din grupul colaboratorilor la *Dicționarul scriitorilor români*, coordonat de Mircea Zaciu, Marian Papahagi și Aurel Sasu (I–IV, 1995–2002).

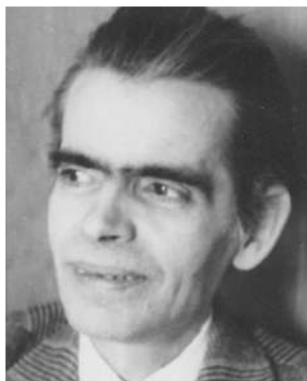
Prima carte a lui **Ț.**, *Viața și opiniile personajelor* (1983), se înscrie într-o suită de tentative ale criticii din decada a noua a secolului trecut de a proiecta scenariul devenirii prozei românești pornind de la jocul sofisticat de forțe din triada autor–narator–personaj și variind decupajul speculativ. În ceea ce îl privește, **Ț.** se fixează asupra relației dintre personaj și narator, urmărind emanciparea progresivă a primului în raport cu cel de-al doilea în romanul românesc, de la D. Bolintineanu (*Manoil*) până la Ștefan Bănulescu (*Cartea Milionarului*). Criticul postulează existența unui paralelism între acest joc de forțe narative, pe de o parte, și relația dintre ființă și transcendență în discursul intelectual modern, pe de alta. Principalele etape stabilite sunt romanul tranzitiv, în care naratorul e omniscient, personajul este narat și are iluzia apartenenței la realitate; romanul reflexiv, în care personajul e și narator, dar își conservă iluzia vieții; în fine, metaromanul, în care personajul accede la conștiința auctorială, pierzându-și însă iluzia vieții în beneficiul asumării deliberate a convențiilor literaturii. Dincolo de obiecțiile care se pot aduce acestei fenomenologii, interesantă nu prin validitate, ci prin coerență, cartea se distinge în peisajul criticii contemporane prin fuziunea fericită a infrastructurii teoretice cu discursul analitic, prin adecvarea instrumentarului la obiect și mai ales printr-o subtilă cunoaștere a romanului românesc și a circumstanțelor devenirii sale istorice. Eseul *Suferințele tânărului Blecher* (1996), versiune actualizată a lucrării de licență, publicată după un îndelung stagiu de sertar, reprezintă un clasic studiu de caz, plasat într-un orizont tipologic. În viziunea lui **Ț.**, M. Blecher este un creator modern, semnul lui distinctiv fiind conștiința marcată de boală. Suferința încetează să mai fie maladia sufletească romantică, pentru a se transforma în una pur fizică, adică „o formă dezmățată a vieții". Interpretarea rămâne interesantă prin examinarea meticuloasă a raporturilor boală – creație, suferința devenind o arhitemă a operei și selectând forme adecvate de expresie. În mare parte, programul anunțat de critic se cantonează strict în planul intențiilor, iar cartea are înainte de orice meritul de a enunța câteva întrebări, rămase mult timp fără răspuns în studiul operei lui Blecher. După 1989, **Ț.**, autor „afabil și caustic în același timp", ale cărui propoziții „de o obiectivitate inclementă scapă rareori fără un sâmbure de malițiozitate" (Al. Cistelecan), publică și *Istoria tragică*

& grotescă a întunecatului deceniu literar nouă (1993). Stopat de cenzură în anii anteriori, volumul încearcă o panoramare completă a producției promoției optzeciste. Tratarea se face pe genuri, opțiune motivată de decalajele de vârstă literară între poezia, proza și critica grupului, iar analizele se îndreaptă deopotrivă spre genul proxim și spre diferența specifică. În sfera prozei, textualismul, mitologia derizoriului, supralicitarea cotidianului sunt calitățile comune ale generației, aici existând o omogenitate care nu poate fi regăsită în poezia scriitorilor optzeciști. Cât privește sensul ei grav, proza încearcă o revizuire a perspectivei literare asupra socialului, opunându-se într-un mod radical viziunii asupra lumii preconizate de canonul oficial. În aceeași direcție ar merge și preferința pentru proza scurtă în detrimentul romanului. În poezie, dincolo de sentimentul apartenenței de grup, diferențele specifice copleșesc genul proxim, care se reduce la conștiința acută a succesoratului cultural – de unde și cultivarea parodică a livrescului – sau la prezența emfatică în prim-planul textului a unei instanțe personalizate. În fine, critica promoției – crede **Ț.** – reușește o sinteză între profesionistul excelând tehnic, informat la zi, și scriitorul de talent.

SCRIERI: *Viața și opiniile personajelor*, București, 1983; *Istoria tragică & grotescă a întunecatului deceniu literar nouă*, București, 1993; ed. pref. Al. Cistelecan, Cluj-Napoca, 2002; *Suferințele tânărului Blecher*, București, 1996. **Ediții, antologii:** Ioan Slavici, *Mara*, postfața edit., București, 1979; *Horia Lovinescu*, pref. edit., București, 1983; Sm. M. Vizirescu, *Geapanale*, pref. edit., Cluj-Napoca, 1987.

Repere bibliografice: Mihai Dinu Gheorghiu, *Critica reflexivă*, CRC, 1984, 26; Adrian Marino, [*Radu G. Țeposu*], TR, 1985, 21, JL, 1993, 37–40; Iorgulescu, *Prezent*, *299–301*; Cornel Ungureanu, *Scriitorii întunecatului deceniu*, O, 1993, 17; Dan C. Mihăilescu, *„Istoria tragică & grotescă a întunecatului deceniu literar nouă”*, LAI, 1993, 28; Al. Cistelecan, *„Istoria tragică & grotescă a întunecatului deceniu literar nouă” (I–II)*, CU, 1993, 33, 34; Octavian Soviany, *Postmodernism și melancolie*, CNT, 1993, 34; Simuț, *Critica*, *185*, *195–206*; Spiridon, *Apărarea*, *159–164*; Ion Simuț, *Resursele istoriei literare*, F, 1997, 2; Borbély, *Xenograme*, *107–109*; Grigurcu, *Peisaj*, II, *349–352*; *Memento Radu G. Țeposu*, VTRA, 2000, 5; Dimisianu, *Lumea*, *461–464*; Grigor, *Moromete*, *59–63*; Lefter, *Scriit. rom. ’80–’90*, III, *236–238*; Manolescu, *Lista*, III, *424–430*; *Dicț. scriit. rom.*, IV, *632–634*; Oprea, *Timpul*, *349–352*; Petraș, *Cărțile*, *377–380*; *Dicț. Echinox*, *390–393*; Boldea, *Vârstele*, *172–178*; Manolescu, *Istoria*, *1380–1383*; Vasile, *Mărci*, *68–71*; Cosmin Perța, *Radu G. Țeposu, rafinament și intuiție*, București, 2012. ***M.S.***

ȚERANUL ROMÂN, „jurnal politic, economic, literar și comercial” apărut la București, săptămânal, de la 12 noiembrie 1861 la 6 mai 1862 și de la 6 septembrie 1862 la 17 martie 1863. Pentru a continua propaganda în sprijinul efectuării reformelor sociale favorabile țărănimii, redactorul responsabil, Ion Ionescu [de la Brad], editează, în linia altor gazete la care colaborase („Tribuna română”, „Independința”, „Reforma”), acest hebdomadar, susținând, așa cum se specifică în articolul-program *Calea noastră*, împroprietărirea țăranilor și o lege electorală care să dea dreptului de vot un caracter cât mai larg. În deplină consonanță, partea literară este ilustrată cu scrieri din Vasile Alecsandri, Dimitrie Bolintineanu, Ion Ghica, G. Sion, Nicolae Filimon, Pantazi Ghica ș.a. Sub titlul general „Poezia populară”, lui Alecsandri i se republică *Cântecul răzeșilor*, *Călărețul*, *Hora vârstelor* ș.a., Bolintineanu dă *Legende noi* (*Ghinea Grecul*, *Doamna lui Neagu*, *Antonie Vodă*). Lui Ion Ghica îi aparțin articolul *Misiunea românilor* și *Impozitul pe venit* – scrisoare adresată redacției. I.C. Massim (cu articole de filologie și recenzii: *Cum stăm cu limba românească?*, *Critica abecedarului*), G. Sion (poezia *Imnul național*), Radu Rosetti (un comentariu privitor la poezie intitulat *Curierul primăverii. Scrisoarea unei rândunici din pădure către un sticlete din Capitală*), Pantazi Ghica (cu proză și cronici dramatice: *„Rusaliile” de V. Alecsandri*, *Reorganizarea Teatrului Național*) și C. Platon (versuri) sunt, de asemenea, colaboratori. Din literatura populară, a cărei valoare artistică și documentară este afirmată în articolele lui I. Ionescu de la Brad, Nicolae Filimon și Pantazi Ghica, se tipăresc, în afara unor poezii culese de V. Alecsandri, basmele lui Petre Ispirescu (*Fata de împărat și pescarul*, *Povestea lui Făt-Frumos* ș.a.), precum și povești comunicate de Nicolae Filimon (*Roman Năzdrăvan*, *Omul de piatră*). Tot Filimon scrie și cronici ale spectacolelor de teatru sau de operă (*„Cocoana Chirița în provincie”*, *„Cocoana Chirița în Iași”* de V. Alecsandri, vodevilul *Jianul* de I. Anestin și Matei Millo, *Teatrele din București*, *Opera italiană* ș.a.), alternativ cu Pantazi Ghica și Mihail Pascaly (*„Iezuiții” de Eugène Sue* ș.a.). ***R.Z.***

ȚIC, Nicolae (1.I.1929, Boz, j. Hunedoara – 11.III.1992, București), prozator.

Este fiul Minervei (n. Cișmaș) și al lui Miron Țic, țărani. Urmează școala primară în satul natal și Liceul „Decebal” din Deva (1941–1949). Student la Facultatea de Filologie a Universității din București (1949–1953), este concomitent redactor la „Steagul roșu” din Petroșani (1949), colaborator extern la „Scânteia tineretului” (1950–1952), aici devenind ulterior redactor (1952–1956). Considerat, împreună cu Radu Cosașu, persoană „dușmănoasă” și „negativistă”, se vede concediat. Redactor la Secția scenarii a Studioului Cinematografic București (1961–1969), va fi apoi secretar al Asociației Cineaștilor (1970–1971). Debutează cu versuri în 1949 la „Revista elevilor”, iar editorial în 1957 cu nuvela *A doua moarte a lui Anton Vrabie*. Scrie multe scenarii de film, singur sau în colaborare cu Ion Băieșu, Mircea Drăgan, Gabriel Barta, Géza Domokos sau cu Eugen Mandric (*Lupeni ’29, Cinci oameni la drum, Golgota, B. D. intră în acțiune, B. D. la munte și la mare, Brigada Diverse în alertă, Duminică în familie*). Povestirile, reportajele și publicistica de factură socială îi apar în „Gazeta literară”, „Luceafărul”, „România literară”, „Viața românească”, „Adevărul literar și artistic” ș.a. Pentru volumul de povestiri *Profiluri* (1959) a fost distins cu Premiul Academiei RPR.

Majoritatea scrierilor lui **Ț.** – romane, povestiri, nuvele – se conformează unei comenzi ideologice și prezintă, cu mici excepții, mediul citadin românesc dintre 1950 și 1989, ani în care uzina sau șantierul erau socotite matrice ale formării și împlinirii „noii” personalități a omului. Autorul se adresează cu predilecție unei anumite categorii de cititori, similară ca vârstă, psihologie și comportament cu personajele pe care le imaginează, mai toate oameni tineri, intenția fiind adesea vădit didacticistă. Protagoniștii din romanele *Ora șase* (1960), *Anii tineri* (1961), *Navetiștii* (1974) sau din culegerea de nuvele *Vântul de seară* (1962) ș.a. sunt concepuți ca modele de conduită. Tot în ciclul romanelor formării se poate încadra și *Jean, fiul lui Ion* (1978), un pas înainte datorită depășirii unor clișee și schematisme specifice literaturii din deceniile anterioare. Prozatorul mai investighează conștiințe (fals) torturate și destine umane ratate, ce parcurg o traiectorie regresivă. Confruntați cu realitatea, acești oameni cad victime propriilor slăbiciuni de caracter: arivismul (Geo Baldovin din *Durerile altora,* 1969), lașitatea în asumarea riscurilor pe care le implică o anumită opțiune politică (Paul Comănici din *Scamatorul*, 1969) sau lipsa de curaj într-un moment decisiv al vieții, utilizarea de paliative ce se vor dovedi tot atâtea puncte de plecare spre alte compromisuri morale (Vasile Oprina din *Drumul spinos al întoarcerii*, 1971). Cu *Roșu pe alb* (1977), un roman-document despre greva minerilor de la Lupeni din 1929, prozatorul ambiționa probabil crearea unui ciclu, din care a și scris alt volum, care încearcă să restituie atmosfera din România perioadei de după Primul Război Mondial, cu trimitere la greva generală din 1920 – *Până mă întorc, visează* (1980). Maturizarea artistică se produce abia cu aceste două desfășurări epice și este evidentă în primul rând prin eliminarea stângăciilor de compoziție și stil reportericesc. Renunțând și la formula strictă a romanului tradițional, **Ț.** recurge la alte forme de scriitură, între care pulverizarea epicului și colajul de documente sau alternarea persoanei naratorului în relatarea faptelor. Prin calitatea de personaj-martor, dezvăluită în momentele-cheie ale acțiunii, al cărei curs, văzut ca un dat istoric, nu poate fi schimbat, autorul are posibilitatea să dea o interpretare, parțial validă, din perspectiva contemporaneității. O ruptură mai radicală, vizibilă în abandonarea tematicii impuse de ideologia oficială și în abordarea cu o altă înțelegere a destinelor umane, poate fi detectată în romanul *Până la ultima consecință* (1988). Protagonistul, Anton Majaru, de fapt un alter ego al autorului, are o biografie similară cu aceea a unor personaje din cărțile precedente, de „strașnic păzitor de legi” (bune sau rele). Abia după pensionare el află răgazul pentru a înțelege că verticalitatea sa morală și dragostea de muncă au fost abuziv folosite de o pătură de privilegiați din sferele puterii comuniste. În *Bufnița albă* (1992) un țăran, Iosu

Ascar, se opune demolării bisericii și satului ctitorit de străbunii săi și al cărui staroste este considerat încă. Personaj viguros, acesta este primul erou-țăran din romanele lui **Ț.**, care continuă și aprofundează schița caracterologică a bătrânului tată din scrierea autobiografică *Jurnal de toamnă. Duioase, temperate, vesele* (1991). Scriitorul nu scapă prilejul de a trata o temă precum evenimentele din decembrie 1989 și, într-o notă de pesimism profund, în romanul *Evanghelia după Satan* (1993), editat postum, evocă destinul tragic al unui tânăr revoluționar împins la disperare și sinucidere de profitorii care au deturnat idealurile revoluției.

SCRIERI: *A doua moarte a lui Anton Vrabie,* București, 1957; *Profiluri,* București, 1959; *Ora șase,* București, 1960; *Anii tineri,* București, 1961; *Vântul de seară,* București, 1962; *Un vals pentru Maricica,* București, 1963; *Orașul cu o mie de blesteme,* București, 1965; *Pe scara vagonului,* București, 1966*; Cu ușile deschise,* București, 1967; *Nu trageți în caii de lemn,* București, 1967; *Durerile altora,* București, 1969; *Scamatorul,* București, 1969; *Camera cu oglinzi,* București, 1971; *Drumul spinos al întoarcerii,* București, 1971; *Viață de buzunar,* București, 1972; *Navetiștii,* București, 1974; *Patima urșilor albi,* București, 1975; *Arșița verii și a sufletului meu,* București, 1976; *Roșu pe alb,* București, 1977; *Jean, fiul lui Ion,* București, 1978; *Până mă întorc, visează,* București, 1980; *Suplinitorii,* București, 1982; *Lege și anexă,* București, 1983; *Sărindar,* București, 1984; *Intermediarii,* București, 1985; *Grindina,* București, 1987; *Până la ultima consecință,* București, 1988; *Jurnal de toamnă. Duioase, temperate, vesele,* București, 1991; *Bufnița albă,* București, 1992; *Evanghelia după Satan,* pref. Matei Albastru [*Gavril Matei*], București, 1993.

Repere bibliografice: Georgescu, *Încercări,* II, *155–157*; Petroveanu, *Pagini, 205–210*; Mihai Novicov, *Chipul luptătorului comunist în proza contemporană,* București, 1961, *102–111*; I. Vitner, *Prozatori contemporani,* II, București, 1962, *105–141, 371–372*; Eugen Simion, [*Nicolae Țic*], GL, 1963, 23, 1986, 47; Damian, *Direcții, 158–179;* Mihai Novicov, *Literatura și viața,* București, 1965, *50–64;* Ardeleanu, *Însemnări, 214–219;* Mircea Iorgulescu, [*Nicolae Țic*], AST, 1969, 6, RL, 1971, 9; Cristea, *Interpretări, 73–78;* Damian, *Intrarea, 103–106*; Dimisianu, *Prozatori, 93–95*; Laurențiu Ulici, *„Navetiștii”,* REVR, 1975, 2; Cristea, *Domeniul, 238–243*; Valentin F. Mihăescu, *„Patima urșilor albi”,* LCF, 1976, 22; Titel, *Pasiunea, 65–68*; Dimisianu, *Nouă prozatori, 152–171;* Cornel Ungureanu, *Documente de viață,* RL, 1979, 17; Cristea, *Faptul, 241–244;* Ștefănescu, *Jurnal, 92–93;* Radu G. Țeposu, *„Lege și anexă”,* 1983, 36; Raicu, *Fragmente, 371–375;* Dumitru Micu, *„Sărindar”,* CNT, 1985, 12; Ungureanu, *Proza rom., 699–719;* Cosma, *Romanul,* I, *172–174;* Miruna Barbu, *Un posibil jurnal al ficțiunii,* RL, 1991, 34; Alunița Cofan, *Universul domestic al „diaristului”,* CC, 1991, 10–12; Cristea, *A scrie, 241–244*; Aurel Martin, *Romanul social,* RL, 1993,17; Sânziana Pop, *Nicolae Țic,* LCF, 1996, 3; Cristina Corciovescu, Bujor T. Râpeanu, *1234 cineaști români,* București, 1996, *372–373;* Maria-Luiza Cristescu, *Un postmodern neîngrădit,* LCF, 1999, 10; *Dicț. scriit rom.,* IV, *634–63*; Popa, *Ist. lit.,* I, *917–918. ****

ȚICHINDEAL, Dimitrie (c. 1775, Becicherecu Mic, j. Timiș – 20.I.1818, Timișoara), fabulist, traducător.

Este fiul Elenei și al preotului Zaharia. Urmează școala sârbească din satul natal și la Timișoara, unde în 1802 termină Seminarul Teologic. Învățător în Belinț și Beregsău, revizor școlar, apoi învățător și preot în Becicherecu Mic, **Ț.** a fost între acele fețe bisericești ce s-au opus încercărilor autorităților sârbești, civile și ecleziastice, de a-i deznaționaliza pe românii bănățeni. Într-o petiție din 1807 către împăratul Francisc I susținea, cu argumentul vechimii elementului romanic, drepturile românilor. În repetate rânduri s-a pronunțat pentru ridicarea interdicției de folosire a limbii române în școală și în biserică. Prin eforturile lui și ale unui grup de cărturari, între care se aflau Moise Nicoară și Constantin Diaconovici-Loga, s-a deschis în 1812, la Arad, Școala Preparandală; aici **Ț.** era profesor de învățătura legii sau „catihetă”. Participând la mișcarea pentru un episcopat românesc la Arad, a fost persecutat. Sub acuzația de a se fi ridicat „contra constituției împărăției habsburgice”, în iunie 1814 este revocat din funcția de profesor, iar volumul *Filosoficești și politicești prin fabule moralnice învățături,* traducere din Esop după Dositei Obradovici, e confiscat. **Ț.** se va retrage ca preot în satul Țichindeal, lângă Sibiu, care, după o ipoteză mai nouă, ar fi locul nașterii sale; aici înzestrează biserica cu o frescă a martiriului lui Gheorghe Doja, figura acestuia fiind, de fapt, chipul lui **Ț.**

Popularizator al ideilor iluminismului, traducător din scrierile sârbului Dositei Obradovici

– *Sfaturile a înțeleajerii cei sănătoase* (1802), *Adunare de lucruri moralicești de folos și spre veselie* (I, 1808), *Filosoficești și politicești prin fabule moralnice învățături* (1814) –, cu scopul de a sprijini, prin educare, ridicarea conștiinței naționale și lupta românilor pentru drepturi naționale și sociale, **Ț.** a elogiat cartea, a condamnat superstițiile și a fost cel dintâi bănățean care s-a interesat de folclor, în prima traducere consemnând datini ale românilor comparate cu cele romane, pentru a demonstra latinitatea neamului. Fabulele lui Esop l-au interesat pentru că ofereau nu numai învățături morale cu valabilitate general umană, ci și posibilitatea exprimării voalate a unor idei politice. Mai mult decât la Nicolae Oțelea cu trei decenii înainte, textele dobândesc o haină adaptată realităților autohtone, ceea ce le dă aspectul unor prelucrări. **Ț.** amplifică morala, trecând în ea ecouri ale frământărilor timpului: disputele teologice sterile sunt puse față în față cu necesitatea armoniei între popoare (*Șoarecii și clopotele*), unirea provinciilor românești într-o „măreață nație daco-română" este întrevăzută ca rezultat al luminării păturii de jos (*Muierea și găina*); portrete satirice de prelați obtuzi ori de renegați intră în *Șarpele și pila*, *Privighetoarea și vulturele*. Limba este populară, totuși fraza se mișcă greoi, discursiv, căci ținta rămâne învățătura, trezirea minții și disciplina morală. Marin Sorescu aprecia că formula „gură de aur", prin care Eminescu îl definea pe **Ț.**, ar putea fi explicată tocmai „printr-un anume dar retoric, întâlnit în morala fabulelor, întinsă și gesticulant patetică". Singura scriere originală a lui **Ț.**, un istoric al școlii din Banat, tipărită la Buda în 1813, este de strictă valoare documentară. Dar în manuscris acest „sol împăciuitor al românilor despărțiți de religie" ar fi lăsat *Hristianismul. Cum este, cum ar trebui și ar putea să fie după glasul Evangheliei, Teologia dogmatică și pastorală, Predici originale.*

SCRIERI: *Arătare despre starea acestor noao introduse sholasticești instituturi ale nației românești, sârbești și grecești*, Buda, 1813. **Traduceri:** Dositei Obradovici, *Sfaturile a înțeleajerii cei sănătoase*, Buda, 1802, *Adunare de lucruri moralicești de folos și spre veselie*, partea I, Buda, 1808, *Filosoficești și politicești prin fabule moralnice învățături*, Buda, 1814; ed. 2 (*Filosofice și politice prin fabule învățături morale*), pref. I. Eliad [Ion Heliade-Rădulescu], București, 1838; ed. (*Fabulele lui Demetriu Cichindeal în traducere nouă din originalul sârbesc*), îngr. și pref. Ioan Russu, Arad, 1885; ed. (*Fabule și moralnice învățături*), îngr. și pref. Virgil Vintilescu, Timișoara, 1975; ed. Timișoara, 2012; [Autor neidentificat], *Epitomul sau Scurte arătări pentru sânta beserică*, Buda, 1808.

Repere bibliografice: Ion Heliade-Rădulescu, *Scrieri literare*, îngr. George Baiculescu, Craiova, 1939, *241–246; Dumitru Țichindeal (cam pe la 1778–1814)*, în *Lepturariu rumânesc cules den scriptori rumâni*, publ. Aron Pumnul, t. IV, partea I, Viena, 1864, *53–55;* V. A. Urechia, *Despre fabule în genere și în speciale despre Cichindel*, București, 1866; Iosif Vulcan, *Dimitrie Cichindeal. Date nouă despre viața și activitatea lui*, București, 1893; Iorga, *Ist. lit. XVIII*, II, *340–345;* Densusianu, *Lit. rom.*, I, *89–97;* Lația, *Cărturari, 5–7;* Suciu, *Lit. băn., 57–66;* Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *80, Ist. lit.* (1982), *74–75;* Vincențiu Bugariu, *Figuri bănățene*, Timișoara, 1942, *51–63;* Popovici, *Studii*, I, *461–463;* Virgil Vintilescu, *Dimitrie Țichindeal*, Timișoara, 1965; Duțu, *Coordonate, 315–324; Ist. lit.*, II, *112–115;* Piru, *Ist. lit.*, II, *149–150; Dicț. lit. 1900, 867–868;* Sanda Radian, *Măștile fabulei*, București, 1983, *76–82;* Iulian Păun, *Dimitrie Țichindeal. O ipoteză privind locul de naștere*, AC, 1992, 9; Sorescu, *Bibliotecă, 239–240*; Doru Bogdan, Liviu Mărghitan, *„Țichindeal, gură de aur"*, Arad, 2000; *Dicț. esențial, 844–845;* Anton Ilica, *Istoricul „Preparandiei" de la Arad*, Cluj-Napoca, 2012, *passim*. ***S.C.***

ȚIMIRAȘ, Nicolae (15.V.1876, Fintești, j. Buzău – 14.XII.1950, Serto Fiorentino, Italia), poet, prozator, traducător. Și-a făcut studiile liceale și universitare la București, fiind absolvent al Facultății de Litere și Filosofie (1903), le-a continuat la Bruxelles, apoi a obținut și licența în drept la București (1911). După ce debutează la „Lumea ilustrată" (1892), publică (semnând uneori și N. Preda, N. Stroe, N. Sorin) la „Literatorul", „Țara", „Carmen Sylva", „Orientul", „Icoana vremei" (editată în 1894, împreună cu D. Th. Neculuță), „Vieața nouă" (1898, unde era secretar de redacție), „Carmen", „Dimineața", „Minerva" (unde e redactor), „Minerva literară ilustrată". În 1907 își adună câteva poezii într-o primă plachetă, *Cântecul vântului*, iar o serie de articole despre lupta națională a românilor bănățeni, despre evoluția organizării transporturilor pe teritoriul românesc sau cele intitulate *Din viața Bucureștilor* le reunește în volumul *Lucruri văzute...* (1909). În 1911 era antrenat de Constantin I. Creangă (cu care se înrudise prin căsătoria cu Laetiția Creangă, nepoata marelui prozator) într-o campanie de promovare a politicii lui Take Ionescu, care cuprindea și editarea la Piatra Neamț a ziarului „Deșteptarea", unde figura ca prim-redactor. A fost avocat la Constanța (1914–1931), apoi în Capitală. Va mai lucra sau doar colabora cu versuri

și articole la „Dobrogea jună", „Dobrogea literară", „Voința Dobrogei", „Farul", „Marea noastră", „Adevărul", „Liberalul". Devine membru al Societății Scriitorilor Români în 1942, când deja plecase la Roma, probabil la fiul său, Nicolae Țimiraș, secretar al Legației României.

Cele câteva poeme din *Cântecul vântului* (1907) pot fi considerate ca o anticipare a stărilor pe care le va revela **Ț.** în primul ciclu din *Cântecele singurătății* (1940). Scrise sub semnul tristeții apăsătoare, ele par a fi germenii din care se nasc mai târziu alte „poeme ale singurătății". Poetul are percepția senzorială a stărilor fluide, pe care le poate converti în imagini concrete. În această „singurătate cristalină", când ajunge la ultima speranță, exprimată în *Versete creștine*, se roagă să fie dezlegat „din lanțul de dureri" al unei lumi fără sens și să urce „în divinele tăceri", loc al certitudinii și al veșniciei. Perpessicius aprecia concizia ce dă forță unor „imagini sugestive", precum și „sonetele perfecte", nu și compunerile pe teme religioase, „oarecum factice" și cu „parafraza psalmilor opacă". Ca ziarist, **Ț.** a cunoscut îndeaproape momentul 1907 și a scris povestirea *Judecata din urmă* (1908), dedicată „celor buni și răi, celor întunecați și mulți, țărănimii sărace și osândite". Protagonistul, un țăran fără pământ, ajunge la disperare, la beție, apoi, în iureșul răzvrătirii, se află în fruntea răsculaților. Cumințit definitiv de gloanțele stăpânirii, își ia zborul spre cer, fiind imaginat într-un periplu prin vămile văzduhului, până la scaunul judecății supreme. Sentința de condamnare la iad este contestată de țăran într-o pledoarie unde își relatează patetic viața plină de suferințe și nedreptăți, prin care își ispășise toate păcatele. Victor Anestin sublinia prezentarea plină de înțelegere a vieții de la sate și evidenția noutatea secvenței călătoriei spre cer, iar Mihail Dragomirescu considera că ideea e „frumoasă și originală", dar narațiunea cam „fără însușiri de stil și limbă". Alte texte din periodice, situate între povestire și reportaj, păstrează aceeași atitudine de compasiune resemnată față de cei sărmani. În lucrarea *Ioan Creangă* (1933; Premiul Academiei Române) **Ț.** încearcă să reabiliteze, poate și din sentimente familiale, imaginea omului Creangă, descris de mulți ca incult, grosolan, robit pântecului, deformat de boli. Portretul lui G. Călinescu îl va revolta și mai mult, făcându-l să adauge în 1941, la ediția a doua, un capitol nou (*Figura lui Creangă*), în care se străduiește să infirme pas cu pas, pe bază de documente, însemnări și mărturii inedite, fotografii etc., această imagine șarjată. Însă principala intenție a biografului e să demonstreze cultura marelui povestitor, argumentele venind în urma descoperirii unei lăzi conținând cărți adnotate ce îi aparținuseră. Deși aduce contribuții interesante, cartea este defectuos structurată, cu inserții disparate și vizibil tendențioasă. În ultima parte a activității sale **Ț.** se dedică unei intense munci de traducere, preferând zonele de vârf ale liricii romantice, parnasiene și simboliste, cum se observă în antologia *Cântece de cristal* (I–III, 1937–1940), unde figurează Alfred de Vigny, Alphonse de Lamartine, Victor Hugo, Leconte de Lisle, Charles Baudelaire, Sully Prudhomme, J.-M. de Hérédia, Paul Verlaine, Henri de Régnier, Albert Samain. Transpunerile sunt însă marcate frecvent de stângăcii, echivalări forțate și soluții simpliste.

SCRIERI: *Cântecul vântului*, București, 1907; *Judecata din urmă*, București, 1908; *Lucruri văzute...*, pref. Victor Anestin, București, 1909; *Ioan Creangă. După documente vechi, însemnări și mărturii inedite*, București, 1933; ed. 2, București, 1941; ed. îngr. Daniel Corbu, Iași, 2012; *Cântecele singurătății*, București, 1940. **Traduceri:** Paul Verlaine, *Poeme creștine*, București, 1937; [Leconte de Lisle, Sully Prudhomme, J.-M. de Hérédia, Paul Verlaine, Henri de Régnier, Albert Samain, Alfred de Vigny, Alphonse de Lamartine, Victor Hugo, Charles Baudelaire], *Cântece de cristal*, I–III, București, 1937–1940; Milli Dondolo, *Îngerul a strigat*, București, 1943.

Repere bibliografice: Dionis, *„Cântecul vântului"*, DMN, 1907, 1 272; M.C. [Mihai Carp], *„Cântecul vântului"*, VR, 1907, 9; Victor Anestin, [*Nicolae Țimiraș*], ADV, 1908, 6671, 6842; Mihail Dragomirescu, *„Judecata din urmă"*, CVC, 1909, 1; Al. Gh. Doinaru, *„Lucruri văzute..."*, „Minerva", 1909, 236; Paul I. Papadopol, *„Ioan Creangă"*, U, 1933, 34; C.G. [C. V. Gerota], *„Ioan Creangă"*, CL, 1933, februarie; Ovidiu Papadima, *„Ioan Creangă"*, G, 1933, 5; Adrian Maniu, *Despre Ion Creangă*, U, 1933, 255; N. Iorga, *„Ioan Creangă"*, RI, 1933, 7–9; Dimitrie Macrea, *„Ioan Creangă"*, DR, 1931–1933; Alexandru Anestin, *„Cântece de cristal"*, „Ordinea", 1937, 1 583, 1938, 1 773; Al. Iacobescu, *„Cântece de cristal"*, CRE, 1937, 3533; Al. Iordan, *„Chansons de cristal"*, „Ronsard", 1938, 1; I.G. Dimitriu, *„Cântece de cristal"*, CL, 1938, 6–7; Perpessicius, *Opere*, IX, *104–105*; Petru Iroaie, *„Cântecele singurătății"*, CL, 1941, 7; Nicolae Țimiraș, *Anii tinereții*, îngr. Ion Manea-Manoliu, Berkeley (California, SUA), 1991, *passim*. ***C.T.***

ȚIMIRAȘ, Nicolae (30.VII.1912, București – 1996, Berkeley, California, SUA), memorialist. Este fiul

Laetiţiei (n. Creangă) şi al scriitorului Nicolae Ţimiraş. Urmează şcoala primară şi Liceul „Mircea cel Bătrân" (1923–1929) la Constanţa. Va absolvi Facultatea de Drept şi Facultatea de Litere şi Filosofie la Universitatea din Bucureşti (1933) şi Şcoala Militară de Cavalerie din Târgovişte (1934). Este avocat în Bucureşti până în 1936, când intră ca diplomat în Ministerul de Externe, funcţionând în cadrul Legaţiei României la Budapesta (1939–1940), Roma (1940–1941), Vatican (1941–1944, 1945–1947) şi Tirana (1940–1947). Ulterior emigrează în Canada, unde va lucra până în 1953 ca avocat în Montréal, apoi se va stabili în California, unde predă limba română la US Army Languages School din Monterey (1953–1956) şi studiază la University of California, Berkeley (1957–1959), tot aici luându-şi doctoratul în filologie italiană (1978). Profesor de limbi romanice la Contra Costa College, San Pablo, California (1959–1980) şi *visiting professor* la Laval University din Québec, este unul din fondatorii Academiei Româno–Americane de Arte şi Ştiinţe (1975), preşedinte (1978–1982) şi vicepreşedinte (1982–1988) al acesteia; sub auspiciile instituţiei a editat în 1988 lucrarea lui Emil Turdeanu *Modern Romania. The Achievement of National Unity. 1914–1920.* Peste hotare iscăleşte şi Nicholas Timiras. Bibliotecii Universitare „Mihai Eminescu" din Iaşi i-au fost donate mai multe dosare care conţin versuri, planul unor cărţi, însemnări autobiografice, o bogată corespondenţă, diverse documente, numeroase desene etc.

Anii tinereţii (1991), primul volum de memorialistică publicat de **Ţ.**, se referă la un interval de timp mult mai mare decât cel anunţat, consemnând evenimente din 1912 (anul naşterii scriitorului) până în 1933 (anul absolvirii studiilor universitare în ţară). Capitolul *Los cuatro costados* este o rememorare afectivă a bunicilor şi în general a ramurii materne (mama sa este fiica lui Constantin I. Creangă, nepoată a scriitorului Ion Creangă şi soră a arhitectului Horia Creangă), ca şi a celei paterne, cu evoluţii spectaculoase şi cu dramatice poveşti de familie. În capitolul despre părinţi, *Los padres,* dominat de figura tatălui, se adaugă comentarii despre scrierile acestuia, extrase din versuri şi traduceri. Ultimele două capitole prezintă copilăria, adolescenţa şi se opreşte apoi la anii studenţiei bucureştene. Valoarea documentară a paginilor constă în reconstituirea atmosferei social-politice şi culturale din preajma Primului Război Mondial, accentuată prin intercalarea unor istorioare de epocă, portretizarea câtorva personalităţi politice şi literare, prieteni ai tatălui, profesori etc. Verva intelectuală, stilul ironic alert, bonomia şi umorul definesc textul. *Rapsodii de vacanţă. Călătorie în America de Sud* (2002) este tot un volum de memorii, dar atipic, călătoria fiind mai degrabă pretext pentru o culegere de povestiri şi eseuri. În vara anului 1966 soţia scriitorului, Paola, invitată la un congres internaţional de farmacologie într-un oraş latino-american, merge acolo împreună cu **Ţ.** şi cu cei doi copii ai lor. Cartea e alcătuită din capitole care înregistrează, de regulă, etapele călătoriei şi relaţia dintre soţi (*De unde se vede că Sancho Panza şi Don Quijote încă mai călătoresc prin lume*), ea energică şi pragmatică (*Paola – Sancho Panza*), el visător şi distrat (*Nicolae, care se complace în rolul lui Don Quijote*), peripeţiile legate de copii, năzbâtiile micului Paolo fiind demne de un roman de aventuri. Descrierea oraşelor vizitate abundă în referinţe livreşti, în special din poezia clasică italiană şi franceză. Autorul e un povestitor înzestrat, care îşi presară amintirile cu tot felul de istorioare spuse celor mici, pe teme sud-americane sau româneşti. Pe de altă parte, pornind de la istoria şi etnografia Braziliei, el face comentarii amănunţite cu referire la ideile lui Claude Lévi-Strauss. Câteva capitole finale au o pronunţată alură eseistică: *Pentru şi contra „indigenismului" artistic* (comparaţii între arta mexicană şi cea peruană, cu trimiteri la elemente din arta românească), *Despre televiziune şi cinematograf* (calitatea lor educativ artistică şi influenţa asupra educaţiei tineretului), *Cuvinte despre răspândirea neamului românesc la Salvador da Bahía* (imaginea românilor peste hotare) etc. Memorialistica grupată sub titlul *Rapsodii de vacanţă. Călătorie în Italia* (2003), structurată în forma unor scrisori adresate unui văr din Bucureşti, relatează, la fel de savuros, un lung voiaj întreprins în 1967–1968. Revederea Italiei după douăzeci de ani de la încheierea misiunii diplomatice este emoţionantă, iar descripţia pitorească şi nostalgică a traiectoriei parcurse, Roma – Florenţa – Milano – Ravenna – Veneţia, conţine numeroase referinţe ce trimit la Dante, Ovidiu ş.a., dar şi evocări nostalgice ale oraşelor româneşti.

SCRIERI: *Anii tinereţii*, îngr. Ion Manea-Manoliu, Berkeley (California, SUA), 1991; *Rapsodii de vacanţă. Călătorie în America de Sud*, pref. Constantin Mihăescu,

București, 2002; *Rapsodii de vacanță. Călătorie în Italia*, pref. Constantin Mihăescu, București, 2003.

Repere bibliografice: Sasu, *Dicț. scriit. SUA, 292–293*; Mihai Pelin, *Opisul emigrației politice*, București, 2002, *324*; Manolescu, *Enciclopedia, 716*. ***L.Cr.***

ȚINCU, Bucur (7.IX.1910, Rășinari, j. Sibiu – 15.IX.1987, București), eseist, istoric literar.

Este fiul Anei (n. Barbăalbă) și al lui Bucur Țincu, agricultor ce ține și o cârciumă. Casa natală era vecină cu cea a familiei lui Emil Cioran. Acesta, cum va mărturisi la bătrânețe, copilărește cu „Țâncii", adică împreună cu Bucur și cu Petru Țincu (viitor director al Băncii Agricole și autor, în prima tinerețe, al unei broșuri intitulate alarmant *Moartea civilizației capitaliste*). Casa lor se numără printre foarte puținele locuri și lucruri evocate nostalgic de „scepticul de serviciu", iar celor doi frați li se recunoaște neted aportul formativ: „Îmi pare rău că Bucur și-a lichidat casa de la Rășinari – îi scrie Cioran în 1976 fratelui său Aurel, rămas în țară –. În preajma ei s-a petrecut toată copilăria mea. El și Petru au avut un rol mare în «formarea» mea". După școala primară, urmată la Rășinari, **Ț.** intră la Liceul „Gheorghe Lazăr" din Sibiu (1921–1928), unde e coleg cu Emil Cioran. Apoi drumurile lor se despart, pentru studiile universitare **Ț.** alegând Clujul, unde frecventează secția de filosofie de la Facultatea de Litere și Filosofie, pe care o va absolvi în 1932. Din această perioadă datează douăsprezece scrisori puse sub semnul „culmilor disperării", pe care Cioran i le trimite din București. Legătura lor epistolară va continua toată viața – cu întreruperi din cauza regimului totalitar instalat în țară –, ilustrând paradigmatic disjuncția operată de istoria politică în destinul a doi tineri similar dotați și formați cultural, care conturau imaginea virtuală a unui cuplu de complementarități. La Universitatea din Cluj, unde leagă o prietenie durabilă cu Horia Stanca, e studentul preferat al lui D.D. Roșca, care va dedica lucrarea *Mitul utilului* (1933) lui **Ț.** și lui Grigore Popa. Raționalismul și naționalismul superior proprii magistrului au o influență determinantă asupra tânărului, care se orientează de pe acum către filosofia culturii, chiar dacă, deocamdată, nu se află în posesia unor repere foarte clare. Alt model este profesorul Liviu Rusu, de la care – cum îi va mărturisi într-o scrisoare din 1972 – a învățat a fi „obiectiv, informat, esențial și la obiect" și a se păstra departe de „eseismul facil". În timpul studenției scrie în diverse periodice clujene (la unele cumulează și atribuții de redactor), pledând cauza unei culturi bazate pe filosofie și știință, ca în articolul *Generația tânără din Ardeal* (1931). Cu sprijinul lui Octavian Goga obține o bursă la Institutul Francez de Înalte Studii din Paris (1934–1935). Își începe cariera didactică funcționând, din 1938, ca profesor de filosofie și drept la licee din Tulcea, Cluj și Buzău. În 1942 e numit secretar cultural în Ministerul Propagandei și de Externe, dar în același an este detașat la serviciul de presă al Legației Române din Berlin, unde va lucra alături de Horia Stanca și Gherasim Pintea. Revenit la București în noiembrie 1944, va fi funcționar în Ministerul Informațiilor, pentru ca în 1947 să se vadă „epurat". Trăiește o vreme din expediente. În 1956 este angajat documentarist, iar din 1964 cercetător în cadrul Institutului de Cercetări Economice al Academiei RPR, de unde în 1970 trece la Institutul de Istorie și Teorie Literară „G. Călinescu"; se pensionează în 1975. Își începe publicistica în 1929 la „Tribuna", iar în 1931 scrie în pagina culturală a ziarului „Drumul nou" din Cluj (condus de Sextil Pușcariu), extinzându-și colaborările și la alte periodice transilvănene, ca „Țara noastră", „Pagini literare" (unde susține rubricile „Însemnări", „Idei – Oameni – Fapte"), „Gând românesc", „Societatea de mâine", dar și la „Gândirea", „Dreptatea", „Linia dreaptă", „Lumea românească", „Decalog", „Porunca vremii" și „Revista Fundațiilor Regale" din București. După 1965 e prezent sporadic în „Almanahul literar", „Astra", „Atelier literar", „Comentar", „Limbă și literatură", „Luceafărul", „Orizont", „Revista de istorie și teorie literară", „Steaua", „Transilvania", „Tribuna", „Tribuna Sibiului", „Viața românească". Editorial, a debutat în 1938 cu eseul *Apărarea civilizației*, pentru care i s-a decernat Premiul Scriitorilor Tineri al Editurii Fundației pentru Literatură și Artă „Regele Carol II".

Apărarea civilizației (1938) este o carte-replică. Mai întâi la lucrarea lui Henri Massis, *La Défense de l'Occident*: nu cu atacurile din afară se confruntă lumea europeană, cum crezuse autorul francez în 1926, ci cu ceea ce a produs ea însăși. **Ț.** respinge și modelul cultural spenglerian al evoluției organice, analiza lui pornind de la postulatul că Occidentul nu și-a epuizat potențialul creator și că, prin urmare, el se poate salva prin „trecerea de la un sistem de valori la altul". Implicit, eseul poate fi interpretat – cum remarcă Marta Petreu – și ca replică polemică la *Schimbarea la față a României* (1936), dar și, posibil, la scepticismul celorlalte scrieri ale lui Emil Cioran (de pildă, *Pe culmile disperării*, 1934). În fine, *Apărarea civilizației* apare pe fundalul mai vechilor dezbateri despre „criza culturii"; potrivit lui **Ț.**, cultura ar sta în „ascendența politicului", acesta subordonându-și-o („anexă a politicului"). Cartea are aspectul unui rechizitoriu antitotalitar, ce vizează îndeosebi ideologia comunistă în varianta ei stalinistă. Este totodată o carte-șoc și o carte-semnal de alarmă, în linia Panait Istrati – André Gide, avertizând asupra iluziilor intelectualilor occidentali cu privire la modelul sovietic. Concluzia, aforistică, a capitolului *Rusia și civilizația occidentală* este tranșantă: „Cei ce abandonează Occidentul preferând o altă cultură sunt ca aceia care noaptea sting luminile sperând astfel că vor vedea mai bine". Depășirea „crizei culturii" autorul o crede posibilă prin prisma filosofiei personaliste a lui Emmanuel Mounier, care proclamă primatul libertății și al demnității spirituale umane. Din orizontul acestei opțiuni denunță mai întâi statul totalitar, iar corolarul său, „omul nou", e portretizat memorabil: „Are anumite certitudini simple și pozitive, anumite «false idei clare», în care crede orbește. El se afirmă printr-o puternică vitalitate și printr-o lipsă de simț critic care îi permite să vrea să creadă totul în mod absolut. Dogmatic și intolerant, el aderă la o mistică pe care o servește cu pasiune" etc. Vin la rând „dislocarea" unității spirituale a Europei prin naționalism exacerbat și imperialism, nimicirea „regionalismului" și a ceea ce azi se numește subsidiaritate, „izolarea morală a națiunilor", înregimentarea politică a intelectualilor, materializată într-un activism conformist, ancilar. La acest ultim punct **Ț.** se desparte și de Julien Benda, și de Hermann Keyserling (izolarea „nu e o armă de luptă pentru apărarea spiritului", ea face din intelectuali niște „birocrați ai spiritului"), de modelul platonician al guvernului de filosofi, ca și de statul „noocratic" al lui Camil Petrescu: știința și filosofia, „fruct al libertății și al atitudinii dezinteresate", nu pot deveni forme de „dictatură asupra societății", „misiunea intelectualilor este de a feri viața, de a salva spiritul de la particularitățile care-l mutilează". Demersul eseistului include și o reacție anticioraniană, chiar dacă neexplicită: misiunea intelectualilor din țările/culturile mici este de a susține și proteja „ideea de cultură", de a opta pentru „perspectiva solidarității în locul veleităților imperialiste pe care în mod nejustificat intelectualii acestor țări le afirmă astăzi". Demonstrația-pledoarie este reluată concret prin exemplul Franței, cu o fervoare în care G. Călinescu a văzut „o continuare anacronică a spiritului nostru vasal", iar Cioran, într-o scrisoare către autor din 1973, „cel mai delirant elogiu făcut vreodată Franței". Apreciată drept „cea mai reușită personalitate istorică a Europei occidentale", tărâm al revoluției spirituale permanente, Franța este definită de **Ț.** prin opoziție cu „Germania militaristă". Comparația angajează mai toate nivelurile; de pildă, în vreme ce socialismul francez este „umanist, creștin și liberal", cel german, adică marxismul, se proclamă „științific", dar Karl Marx nu ar fi în esență decât un „Bismarck popular". Entuziasmul filogalic al tânărului eseist trebuie judecat în contextul istoric în care spiritul umanist pierdea teren în fața ofensivei extremelor politice totalitare. Sub regimul comunist preocupările i se schimbă radical, obstaculând dramatic vocația eseisticii filosofice. Neputând să o mai practice liber, **Ț.** renunță la ea pentru istoria literară pozitivă. Cercetătorul întocmește conștiincios monografii de reviste din Transilvania (apărute în volume colective), lucrează la o biobibliografie Octavian Goga, pe care însă nu apucă să o încheie, se apleacă asupra unor goluri din istoria culturii ardelene, cu intenții recuperatoare. Ediția Ieronim G. Barițiu, publicată în 1982, intră în această categorie. Culegerea reprezintă cu adevărat o „restituire", fiul lui George Barițiu fiind azi ca și uitat, iar scrisul lui rămânând în paginile periodicelor. Solidul studiu introductiv îl definește pe publicist (colaborator la „Gazeta Transilvaniei", „Familia", „Telegraful român", „Observatoriul", „Transilvania") ca intelectual marcat de ideologia Luminilor și a Revoluției Franceze, precum și de opțiunea

pentru forma de stat republicană. Indiferent de anvergura lor, contribuțiile de istorie literară ale lui **Ț.** prezintă încredere prin seriozitatea documentării și pertinența judecăților de valoare. Stilul dezinvolt și plastic-aforistic al eseistului de altădată se metamorfozează, textele căpătând acum austeritatea actelor de stare civilă.

SCRIERI: *Apărarea civilizației*, București, 1938; ed. îngr. și pref. Marta Petreu, Cluj-Napoca, 2000; *Reviste literare românești din ultimele decenii ale secolului al XIX-lea* (în colaborare), coordonator Ovidiu Papadima, București, 1974; *Reviste literare românești de la începutul secolului al XX-lea* (în colaborare), coordonator Ovidiu Papadima, București, 1976. **Ediții:** Ieronim G. Barițiu, *Din zbuciumul veacului*, introd. edit., pref. Vasile Netea, Cluj-Napoca, 1982.

Repere bibliografice: Septimiu Bucur, *„Apărarea civilizației”*, „România”, 1938, 34; Nichifor Crainic, *„Apărarea civilizației”*, G, 1938, 8; Erasm [Petru Manoliu], *Despre politică și literatură*, „Lumea românească”, 1938, 336; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *869*, *Ist. lit.* (1982), *956*; Nae Antonescu, *Ieronim G. Barițiu, „Din zbuciumul veacului”*, ST, 1982, 7; Horia Stanca, *Ieronim G. Barițiu, „Din zbuciumul veacului”*, T, 1982, 11; Nicolae Mecu, [*Bucur Țincu*], VR, 1983, 2, RITL, 1988, 1–2; Nicolae Scurtu, *Un cărturar*, RL, 1987, 39; Emil Cioran, *Scrisori către cei de-acasă*, îngr. Dan C. Mihăilescu, Gabriel Liiceanu și Theodor Enescu, tr. Tania Radu, București, 1995, *316–324*; Emil Cioran, *12 scrisori de pe culmile disperării însoțite de 12 scrisori de bătrânețe și alte texte*, îngr. și pref. Ion Vartic, Cluj-Napoca, 1995, *13–63*; Mircea Popa, *Dosar Bucur Țincu. 8 scrisori către Liviu Rusu*, APF, 1996, 3; Ion Vartic, *Cioran naiv și sentimental*, Cluj-Napoca, 2000, *9–21, 29–46;* Al. Călinescu, *Șansa civilizației*, ATN, 2001, 2; *Dicț. scriit. rom.*, IV, *637–638*; Marta Petreu, *Filosofii paralele*, Cluj-Napoca, 2005, *118–135*. ***N.M.***

ȚINCU, Nicolae (17.IX.1846, Turnu Severin – 29.VIII.1927, București), autor dramatic, traducător; semnează și cu numele Nicolae Ținc. Absolvent al Liceului „Sf. Sava” din București, **Ț.** intră copist la Cancelaria Consiliului de Miniștri, mai târziu fiind subprefect și director la Prefectură, contabil la Teatrul Național din București (1899) și referendar la Curtea de Conturi.

Pentru că, în timp, s-a afiliat la mai multe grupări literare bucureștene, **Ț.** este acceptat și în paginile unor publicații foarte diferite: „Columna lui Traian”, „Revista contimporană”, „Revista literară și științifică”, „Ghimpele”, „Literatorul”, „Revista literară”, „România literară”, „Fântâna Blanduziei”, „Revista nouă”, „Revista Alexandri”, „Generația nouă”, „Lumea ilustrată”, „Revista theatrelor”, „Ecoul armatei” (unde e prim-redactor), „Universul” și „Universul literar”, „România”, „Zeflemeaua”, „Pleiada”, „Revista literară și politică”, „Ilustrațiunea națională” ș.a. Semna și cu pseudonimele Metall și Tall. Modest artizan al scrisului, începe prin a transpune din limba italiană librete de operă (Salvadore Commarano, *Lucia de Lammermoor* și *Saffo*, Antonio Ghislanzoni, *Aida*, ș.a.), în 1870–1871 figurând și ca subdirector la „Eco musicale di Romania”. Tot acum improvizează comedii într-un act, *1 aprilie* (1873), *1 mai* (1874), *Mărțișor* („Revista contimporană”, 1875), piese facile, spumoase, cum sunt și altele, după 1900. Produce în colaborare cu Petre Grădișteanu, Mihail Zamphirescu, Ciru Oeconomu, Al. Lara și Oscar Eliot revista umoristică *Cer cuvântul!* (1874), iar cu V.A. Urechia și Theodor A. Myller *Răpirea Bucovinei* („Literatorul”, 1883), lucrare dramatică minoră, ocazională. Ca orice meșteșugar, în lipsa talentului, prelucrează. Astfel, nuvelele lui A.I. Odobescu devin melodramatice compuneri teatrale: *Doamna Chiajna* (1891, în colaborare cu N.G. Rădulescu-Niger) și *Mihnea cel Rău* („Lumea ilustrată”, 1893). Prin 1892 încerca din nou comedia (*Iuda*). Dar **Ț.** aduce bune servicii scenei mai cu seamă ca traducător. Tălmăcește *Mincinosul* de Corneille (1895), *Vânturătorii mărilor* de Jean Richepin („Revista literară”, 1896), *Hangița* de Carlo Goldoni, strânge în volumul *Comedii și monoloage* (1892) versiunile sale la câteva piese franțuzești fără strălucire. Unele transpuneri sunt făcute în colaborare (cu Sever Moschuna, în 1893 – *Aventuriera* de Émile Augier, cu Ana Ciupagea – *Muma din popor* de Ernest Legouvé). Versificând cu excesivă ușurință, **Ț.** adună în *Poeme pentru copii* (1897), *Rime vesele* (1900) și *Versuri pentru copii* (1911) istorioare romanțioase, moralizatoare, fabule, anecdote, în fapt o poezie minoră, deseori imitată sau prelucrată după autori străini. A tradus, de asemenea, mult, cu precădere din poezia italiană (Torquato Tasso, Alessandro Manzoni, Giosuè Carducci, Giovanni Pascoli, Ada Negri, volumul *Poeți italieni moderni*, apărut în 1907, adunând mai toate aceste tălmăciri), dar și din cea franceză (Alfred de Musset, Victor Hugo ș.a.). Cu veleități de prozator, în scrierile lui mărunte, îmbibate de sentimentalism și didacticism (*Nuvele*, 1899), cultivă portretul, tratat când grațios-banal, ca într-o litografie, când în tonuri îngroșate, întunecate. O serie

de profiluri de scriitori români, publicată în „Revista nouă”, reține prin informații și mai puțin prin comentarii. Antieminescian vechi, **Ț.** nu își putea schimba ușor opiniile, statornica prietenie pentru Al. Macedonski fiind doar una din explicațiile atitudinii lui rigide.

SCRIERI: *Întâi aprilie*, București, 1873; *Întâi mai*, București, 1874; *Doamna Chiajna* (în colaborare cu N.G. Rădulescu-Niger), București, 1891; *Poeme pentru copii*, București, 1897; *Nuvele*, București, 1899; *Rime vesele*, București, 1900; *Monstrul. Considerațiuni umoristice asupra omului*, București, 1907; *Povestiri de război*, București, 1907; *Versuri pentru copii*, București, [1911]; *Femeia cu ochii verzi*, București, 1922. **Traduceri:** [Alfred de Musset, Émile Augier, Louis Ratisbonne, Eugène Manuel, Paul Déroulède, Ernest Grenet-Dancourt], *Monologuri în versuri*, București, 1891; [Albin Valabrègue, Edouard Pailleron, Georges de Porto-Riche, Paul Bilhaud], *Comedii și monoloage*, București, 1892; Émile Augier, *Aventuriera*, București, 1893 (în colaborare cu Sever Moschuna); André Theuriet, *Jean-Marie*, București, 1894; Corneille, *Mincinosul*, București, 1895; Alfred de Musset, *Noaptea din decembrie*, București, 1895; Alessandro Manzoni, *Cinci mai*, în *Poeme pentru copii*, București, 1897; *Monologuri în versuri după diferiți autori*, București, 1898; *Poeți italieni moderni*, București, 1907; Palmarin, *Prăvălia morții*, București, 1908; L.H. Lazarovici, *Popa nostru ăl bătrân*, Slatina, 1911; *Monologări în versuri*, București, [1911].

Repere bibliografice: Pop, *Conspect*, II, *305–307*; Demetrescu, *Profile*, *51–57*; Iorga, *Ist. lit. cont.* (1934), II, *113*; *Ist. lit.*, III, *960–963*; *Dicț. lit. 1900*, *868–869*. ***G.D.***

ȚION, Al. T. [Alexandru Traian] (10.IV.1922, Cluj – 17.IX.1982, Cluj-Napoca), poet. Este fiul Mariei (n. Irimieș) și al lui Alexandru Țion, maistru modelator. Își începe școala la Cluj, continuă liceul la Aiud și Alba Iulia, absolvind în 1941. Va urma Facultatea de Litere și Filosofie a Universității „Regele Ferdinand I” din Cluj–Sibiu (1941–1945) și Seminarul Pedagogic din Cluj (1945–1946). Funcționează ca profesor în același oraș până la pensionare (1947–1977). În perioada studenției se atașează de Cercul Literar de la Sibiu. Debutează la „Vremea”, cu versuri, în 1944, iar editorial abia în 1968 cu placheta *Restituiri*. Mai colaborează la „Revista Cercului Literar”, „Veac nou”, „Tribuna”, „Steaua”, „Gazeta literară” ș.a.

Lirica lui **Ț.** păstrează ecouri evidente din Lucian Blaga în poemele erotice de început, în care, într-o manieră facilă, îndrăgostiții, departe de oraș, sunt văzuți rătăcind într-o natură edenică: „Trăim pe tărâmul unor poetice magii,/ Ne clătinăm printre plante, printre stânci,/ aici gesturile au înțelesuri adânci/ și lucrurile ne-mpresoară și sunt vii./ Și toate făpturile nopții se află pe aproape;/ vin să-și ascundă teama de moarte în ape,/ se culcă apoi la picioarele noastre/ la fel cu apa și cerul; tăcute, albastre...” (*Tărâmul magic*). Aventura echivalează cu o „intrare în junglă”, ca în textul omonim, poetul exultă, dominat de sentimentul plenitudinii vieții, în care se infiltrează o undă de reverie, elegiacă și meditativă, dar echilibrată, calmă. În genere, **Ț.** uzează de motive livrești, de reminiscențe dintr-o bună tradiție, cizelându-le adesea în vers clasic. Îl preocupă, de pildă, figura poetului, ca suflet al naturii înzestrat cu darul cântării (*Circuit*, *Poeții sunt naivi*, *Aici a trăit poetul* ș.a.). Alteori gândul extincției e transpus într-o imagistică astrală: „Numai o dată, mineralizat,/ voi atârna de stea, balast ciudat,/ și ochii se vor auri pe rând/ de colbul stelei ruptă din pământ...” (*Numai o dată*). Discursivitatea și tonul colocvial din prima carte se accentuează în *Ierburi și raze* (1974), unde **Ț.** conversează, ca alți confrați postbelici, pe diverse teme lirice, cu o emoție stăpânită. El își pune întrebări asupra rostului lumii, într-o frazare fluentă, uneori prozaică, nu scutită de sentimentalism: „De unde vii?/ în curând mă veți întreba./ De unde vii, de te încumeți a ne vorbi?/ În numele cui? Care sunt zeii tăi?” (*De unde vii?*). În poezii precum *Înrudiți cu lucrurile*, *Elogiu zilelor*, *Suntem iarăși*, *Incendiu*, *Cade noaptea* ș.a. motivele blagiene nu dispar cu totul. Versul se nuanțează, ivind uneori frânturi inefabile, însă fără a particulariza o voce pregnantă.

SCRIERI: *Restituiri*, București, 1968; *Ierburi și raze*, Cluj-Napoca, 1974.

Repere bibliografice: Dumitru Micu, *„Restituiri”*, RL, 1968, 11; Adrian Popescu, *„Ierburi și raze”*, ST, 1974, 6; Eugen Dorcescu, *„Ierburi și raze”*, O, 1974, 30; Felea, *Aspecte*, II, *151–154*; Petru Poantă, *Cercul Literar de la Sibiu*, Cluj-Napoca, 1997, *21*; *Clujeni ai secolului 20. Dicționar esențial*, Cluj-Napoca, 2000, *325*; Lefter, *Scriit. rom. ’80–’90*, III, *240–241*; *Dicț. scriit. rom.*, IV, *638–639*. ***G.Dn.***

ȚIPLEA, Alexandru (28.VI.1885, Biserica Albă, azi în Ucraina – 12.XI.1938, Cluj), folclorist, publicist. Tatăl său, Ioan Țiplea, avocat, a fost prim-pretor al Izei, iar bunicul pe linie paternă jude la Biserica Albă. Urmează școala confesională în satul natal, apoi liceul la Beiuș (1896–1904) și Facultatea de Teologie la Budapesta (1904–1909), audiind și

cursuri la Facultatea de Litere, unde era profesor Gheorghe Alexici. Aici, în 1910, își dă doctoratul în teologie cu o teză pe care o va tipări, îmbogățită, și în limba română (*Documente privitoare la Episcopia din Maramureș*, 1916). Devine profesor la Fondul Scolastic din Gherla, va preda religia la Năsăud (1910–1924), istoria bisericească și dreptul la Gherla (1924–1931) și la Cluj (1931–1938), editând, în scop didactic, mai multe manuale. Debutează în 1901 la „Revista ilustrată" cu balada populară literaturizată *Năzdrăvânul*. Mai scrie la „Arhiva someșană", „Unirea", „Răvașul", „Cultura creștină" ș.a. A semnat și A.C. Albinus, Alexandru Ciplea, Cziple Sándor.

Deși numeroase creații populare, scoase la lumină în genere de culegători modești, au apărut îndeosebi după anii '70 ai secolului al XIX-lea în publicații ca „Gutinul", „Convorbiri literare", „Gazeta poporului", „Șezătoarea" (Budapesta), „Foaia Soțietății pentru Literatura și Cultura Română în Bucovina" ș.a., prima colecție de folclor maramureșean a fost tipărită de **Ț.**: *Poezii populare din Maramureș* (1906). Sunt reunite aici peste două sute șaptezeci de piese, dintre care doar douăzeci și cinci balade, unele constituind o noutate (*Năzdrăvânul*, *Fata fetelor*, *Hore despre cei doi frați*, *Gheorghe și Iosif*, *Roșmon crai*), numeroase doine, strigături, chiuituri, precum și colinde sau descântece. Culegerea, rezultat al cercetării unei singure localități, Biserica Albă, așezată pe malul drept al Tisei, are o dublă importanță, prin expresivitatea textelor și prin prezentarea lor cu semne diacritice, menite să redea „forma în care se aud". Comentatorii au lăudat, la apariție și mai târziu, preocuparea lui **Ț.** pentru surprinderea unor particularități dialectale, ceea ce are nu numai o semnificație folcloristică, ci și una lingvistică. Un glosar amplu dovedește buna cunoaștere a graiului popular din Maramureș și a unor termeni împrumutați din maghiară și germană. Colecția a fost un imbold pentru culegerile ce au urmat, iar unele balade i-au servit lui George Coșbuc ca izvor de inspirație pentru *Blăstăm de mamă* și *Crăiasa Zânelor*. Deși numele nu îi este menționat în carte, din corespondența lui **Ț.** cu Ioan Bianu rezultă că maramureșeanul a îngrijit în 1908 tipărirea altei culegeri de poezii populare din zonă, realizată de Tit Bud.

SCRIERI: *Năsăudul* (în colaborare cu Virgil Șotropa), București, 1924; *Săracă Țara Maramureșului*, pref. Alexandru Rusu, Cluj, 1938. **Culegeri:** *Poezii populare din Maramureș*, București, 1906. **Ediții:** Tit Bud, *Poezii populare din Maramureș*, București, 1908.

Repere bibliografice: N. Iorga, *Cântecul poporului din Maramureș*, „Floarea darurilor", 1907, 3; Giorge Pascu, „*Poezii populare din Maramureș*", VR, 1907, 2; Ion Agârbiceanu, *Dr. Alexandru Țiplea*, TIA, 1938, 14; Iorga, *Oameni*, IV, *285–286*; Aurel Decei, *Dr. Alexandru Ciplea (1885–1938)*, AIN, 1936–1938; Dumitru Pop, *Folcloristica Maramureșului*, București, 1970, *53–84*; Bârlea, *Ist. folc.*, *422–423*; *Scrisori către Ioan Bianu*, V, îngr. Marieta Croicu și Petre Croicu, București, 1980, *325–335*; Ion Cuceu, *Alexandru Țiplea (1885–1938)*, AAF, 1987; Țepelea, *Rememorări*, *144–146*; Alexandru Borza, *Prietenul meu Alexandru Ciplea, folclorist*, AAF, 1994–1996; Pamfil Bilțiu, *Studii de etnologie românească*, II, 2004, *241–247*; Datcu, *Dicț. etnolog.*, *891*; Dorin Ștef, *Istoria folcloristicii maramureșene & bibliografia generală a etnografiei și folclorului maramureșan*, postfață Ștefan Mariș, Baia Mare, 2006, *passim*; Iordan Datcu, *Tradiții din Maramureș*, București, 2009, *211–222*. ***I.D.***

ȚIRIOI, Nicolae (4.VI.1921, Parța, j. Timiș – 24.III.1994, Timișoara), istoric literar, poet, editor. Este fiul Iulianei (n. Secoșan) și al lui Dimitrie Țirioi, funcționar. Urmează Liceul „C. Diaconovici Loga" din Timișoara (1932–1940) și Facultatea de Litere și Filosofie a Universității din București (1941–1945), devine prim-redactor la „Vestul" (1943–1944, 1945), scrie la „Vrerea", „Țara visurilor noastre" ș.a., fiind unul din animatorii vieții culturale bănățene. După război va fi profesor la țară, predând ulterior la școli generale și licee din Timișoara. Membru al Partidului Național Țărănesc, o perioadă a fost deținut politic. În 1976 îi apare prima carte, *Premise literare*. Mai e prezent în „Scrisul bănățean" („Orizont") și publică volumul de versuri *Anotimp interior* (1980), câteva antologii și ediții.

Ca profil, **Ț.** este un scriitor regional, legat de patrimoniul cultural bănățean, căruia îi consacră în anii '70 atât antologii – *Lirica timișoreană (1944–1969)*, *O, mamă, dulce mamă…* – și ediții (Ion Popovici-Bănățeanul, *În lume*), cât și comentarii istorico-literare. Singurul său volum de critică, *Premise literare*, reprezintă o încercare de reabilitare a culturii locale, prin care autorul respinge ideea plasării Banatului în zona „provincialismului literar". Autorul face o trecere în revistă a documentelor ce

atestă începuturile scrierilor românești din această regiune, începând din secolul al XVI-lea, trecând în revistă numele unor cărturari legați de Caransebeș (Ștefan Herce, Mihail Haliciu ș.a.), de Lugoj și Timișoara (Paul Iorgovici, Dimitrie Țichindeal, Constantin Diaconovici Loga, Nicolae Stoica de Hațeg ș.a.). Sunt menționate și contribuțiile altor oameni de cultură, precum Eftimie Murgu, Nicolae Tincu Velea, Vasile Maniu, Iuliu Vuia, Ion Sârbu, Pavel Vasici, Vicențiu Babeș, Alexandru Mocioni, Valeriu Braniște ș.a., care s-au impus îndeosebi „prin statornicia și entuziasmul lor", subliniindu-se, prin mici medalioane, figurile scriitorilor Ion Popovici-Bănățeanul și Victor Vlad-Delamarina. Mișcarea literară interbelică e reflectată din perspectivă istoriografică, prin marcarea câtorva momente definitorii (1933, anul constituirii Asociației Scriitorilor din Banat, și 1934, când a avut loc mutarea Școlii de Belle-Arte de la Cluj la Timișoara) și prin inventarierea principalelor publicațiilor apărute la Timișoara, Lugoj, Oravița, Lipova, Făget. **Ț.** subliniază, de asemenea, rolul esențial în impulsionarea culturii bănățene jucat de Ioachim Miloia, Petru Sfetca, Pavel Bellu, Virgil Birou, Ioan Stoia-Udrea ș.a. (cu o mențiune specială pentru Anișoara Odeanu), dar și de Camil Petrescu, G. Călinescu, Lucian Blaga și Aron Cotruș, care au trăit o perioadă la Timișoara sau la Lugoj. **Ț.** emite și câteva opinii privind specificul local în poezie, despre tendințele noi în lirică, în partea a doua a lucrării oprindu-se asupra unor scrieri ale lui Eminescu (*Filosofia „Sărmanului Dionis"*), G. Bacovia, Tudor Arghezi, Ion Barbu, Camil Petrescu. Ca poet, adoptă o atitudine neoclasică, „de limpezire a unei tensiuni lirice", după mărturisirea proprie. Versurile din *Anotimp interior* (1980) transpun, într-un registru lipsit de anvergură, un spațiu al interiorității și al reflecției asupra comuniunii cu natura, al erosului răsfrânt în amintiri nostalgice sau al meditației asupra actului de creație. **Ț.** a realizat și traduceri din Charles Baudelaire și Paul Valéry, unele selectate ulterior în antologii.

SCRIERI: *Premise literare*, Timișoara, 1976; *Anotimp interior*, Timișoara, 1980. **Antologii, ediții:** *Lirica timișoreană (1944–1969)*, pref. edit., Timișoara, 1970; *O, mamă, dulce mamă…*, pref. Ana Blandiana, Timișoara, 1973; Ion Popovici-Bănățeanul, *În lume*, pref. edit., Timișoara, 1973; Cassian R. Munteanu, *Bătălia de la Mărășești*, pref. edit., Timișoara, 1977; Virgil Birou, *Oameni și locuri din Căraș*, pref. edit., Timișoara, 1982.

Repere bibliografice: G. Gheorghiță, *Critică și platitudine*, „Scânteia tineretului", 1976, 8 565; Cornel Ungureanu, *„Premise literare"*, O, 1976, 41; Ulici, *Prima verba*, II, *221–222*; Lucian Bureriu, *Cu scriitorul Nicolae Țirioi*, O, 1980, 16; Rodica Bărbat, *„Anotimp interior"*, O, 1980, 17; Petru Sfetca, *Cu scriitorul Nicolae Țirioi*, O, 1986, 26; Mircea Șerbănescu, *Nicolae Țirioi – prezență și absență*, „Paralela 45", 1997, 2268. ***F.C.P.***

ȚÎRLEA, Cătălin (30.X.1964, București), prozator, publicist.

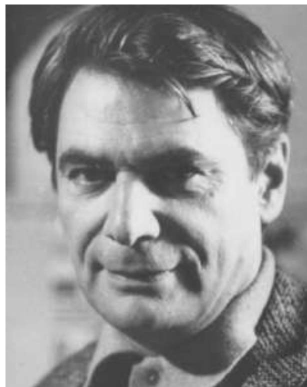
Este fiul Iulianei Țîrlea (n. Burlacu), contabilă, și al lui Gheorghe Țîrlea, tehnician. Urmează în Capitală Liceul „Matei Basarab" (1979–1983) și Facultatea de Filologie (Litere), absolvită în 1990. În anii studenției va participa la activitatea cenaclurilor Junimea și Universitas. În 1983 Geo Dumitrescu îi publică în „Flacăra", la „Poșta redacției", câteva poeme, iar primele texte de proză îi apar în revista „Amfiteatru", în 1987. Debutează editorial în 1993 cu volumul *Povestiri cu pensionari*, distins cu Premiul „Ion Creangă" al Academiei Române. Se remarcă și în calitate de realizator de emisiuni la TVR și TVR Cultural (1990–2002), este unul din inițiatorii Târgului de Carte Gaudeamus, organizator al altor programe culturale, autor de articole și eseuri de atitudine în arena actualității, redactor-șef la „Contemporanul – Ideea europeană" (1998–2002). Ulterior lucrează în Ministerul Afacerilor Externe. A făcut parte, împreună cu Cristian Popescu și Ioan Es. Pop, din nucleul activ al promoției nouăzeciste, care editează – inițial ca supliment al „Luceafărului" – publicația „Nouăzeci" (noiembrie 1990 – octombrie 1993). Mai colaborează la „Caiete critice", „Literatorul", „România literară", „Convorbiri literare", „Apostrof", „Adevărul literar și artistic" ș.a. ori în paginile culturale ale unor cotidiene („Viitorul românesc", „Curentul"). I s-au decernat premii ale revistelor „Luceafărul" (1993) și „Convorbiri literare" (1998), precum și Premiul Asociației Scriitorilor din București (1998). E căsătorit cu prozatoarea Ioana Drăgan.

Prozator aflat în plină evoluție în perioada 1993–2002 (ulterior foarte zgârcit cu publicarea de texte noi), **Ț.** a fost mai puțin atras decât colegii lui de generație de scenariile conspiraționiste, catastrofice ori apocaliptice, de tablourile carnavalești irigate de recursul la fabulos, la burlesc și grotesc. Nu a fost atras nici de cultivarea „exotismului social”, de sondarea mediilor marginale ori interlope, de erotismul necenzurat etc. De asemenea, formulele neoexpresioniste, neonaturaliste, minimalismul decepționist, „deprimismul” și „mizerabilismul” nu se regăsesc în literatura lui. **Ț.** e un scriitor care se particularizează prin disimilare. El își asumă postura de prozator al cenușiului, căruia îi restituie conotația pozitivă, de culoare a normalității, a nuanțării, a armoniei. Dă, alături de alții, temeiuri criticii să vorbească de ivirea unui „nou realism”. Narațiunile din *Povestiri cu pensionari* pun în mișcare personaje dintr-o anume categorie socială, dar nu în exclusivitate, căci pensionarii sunt evocați, prin rememorări, la diferite vârste, în jurul lor gravitează alți oameni, nu neapărat vârstnici. Specifică rămâne oralitatea, textele fiind frecvent prezentate ca monologuri ori ca dialoguri „înregistrate” cu fidelitate, iar partitura naratorului e colorată cu atributele oralității ori incluzând diferite forme ale citatului, apelul la stilul indirect liber etc. **Ț.** a fost remarcat de la început ca un scriitor care „știe [...] să-și asculte personajele și să le imagineze vorbind”, cum remarca Mircea Martin în textul de recomandare a primului volum al acestuia. Dar acuitatea observației implică și relieful, pitorescul ori veridicitatea situațiilor și conflictelor imaginate, notabile sub raport sociologic și psihologic. Prozele din ciclul *Suburbanele Bucureștilor*, apărute împreună cu nuvela *Fratele meu geamăn* (2002), lărgesc și diversifică galeria personajelor. Aici autorul investighează perioada de tranziție a anilor ’90. Din nou se poate observa că narațiunile constituie, sub mai multe raporturi simultan, un repertoriu. În primul rând în ceea ce privește tematica, anecdotica, decorul și atmosfera, povestirile reconstituind mici scene și situații dintr-o lume cenușie, banală și nespectaculoasă, practic omniprezentă. E lumea Bucureștilor, alcătuită din trăitori în blocuri ori în case „la curte”, mușterii ai micilor frizerii și ai cârciumilor de cartier (locante numite până mai ieri „Zorile noi”, „Înfrățirea” și devenite, după privatizare, „Memfis SRL”, „Texas”, dar cunoscute sub denominații neoficiale și persistente, precum „Buze dulci”, „La Drumețul” etc.), funcționari, muncitori, maiștri, meseriași, mărunți întreprinzători, ba chiar și manageri („manager Ștefan Ștefoi”). O demonstrație de virtuozitate se distinge în alternanța planurilor, dar și în stilul naratorului, deseori fiind cel al povestașului mahalalei, care bârfește, relatează ori inventează mici întâmplări, spre delectarea vecinului ori a comesenilor de la cârciumă. Alteori naratorul nu se identifică total cu personajele, și atunci tonul lui este unul amuzat, ironic cu tandrețe și hâtru, prin simularea seriozității, prin adoptarea unor clișee proprii exprimării pretins îngrijite, de fapt kitsch. Prozatorul – a cărui ascendență caragialiană a fost semnalată de Mircea Martin încă de la debut – încearcă să transpună spiritul lui I.L. Caragiale în contextul vremurilor de azi. Și nuvela *Fratele meu geamăn* vădește aceeași filiație, dar modelul e dat de proza cu o desfășurare dramatică, unde se abordează un conflict (cvasi)fratricid. E mitul lui Cain și Abel în transpunere contemporană: protagoniști sunt doi tineri, frați gemeni, actori ai unei drame cu deznodământ funest. Nuvela poate fi considerată, la limită, eboșa unui roman ultraconcentrat. Și aici tonul este la prima vedere neutru, impersonal, însă întrețesut cu nuanțe contextuale (identificare, compasiune, distanțare), ironia coexistând cu gravitatea în pasaje de parodiere discretă a limbajului cronicii mondene, a limbajului prozei despre „obsedantul deceniu” ș.a.m.d. Ca romancier, **Ț.** se întoarce în *Anotimpuri de trecere* (1998) la convenția reprezentării, dar cu valorificarea unor „cuceriri” ale predecesorilor imediați în materie de deconstruire și primenire a romanului „cuminte”. Protagoniștii sunt Matei Bucur, fotoreporter la un cotidian de mare tiraj, și Claudia Ioachim, ziaristă la Radio și soție a unui medic, Dinu Ioachim, ajuns demnitar într-unul din primele guverne postdecembriste. În jurul acestui triunghi gravitează câteva personaje de plan secund, unele bine reliefate – cum ar fi talentatul gazetar vârstnic Sadovski, cu vocație de rechin de presă. Tipologia, diversă, e ilustrată într-un mod care confirmă înzestrarea prozatorului pentru observarea mediilor. În cele din urmă, adevăratul personaj al romanului este orașul București. Ingredientele epice sunt șantaje de presă, sinucideri, destituiri urmate de prăbușiri morale, regăsiri și despărțiri amoroase, decepții, violențe,

încrâncenări ori renunțări. Cochetând cu atracțiozitatea proprie romanului popular, *Anotimpuri de trecere* poate trimite la Cezar Petrescu (*Calea Victoriei*, de pildă) ori la Petru Popescu. Publicistică de atitudine în chestiuni literare și culturale, dar vizând și moralitatea publică, pagini scrise cu aplomb eseistic adună volumele *Avântul tinerimii* (1994), *Prostia la români* (1997) și *Politica literară și viceversa* (2002).

SCRIERI: *Povestiri cu pensionari*, București, 1993; ed. 2, pref. Eugen Simion, Timișoara, 1996; *Avântul tinerimii*, București, 1994; *Prostia la români*, București, 1997; *Anotimpuri de trecere*, București, 1998; *Politica literară și viceversa*, București, 2002; *Suburbanele Bucureștilor urmate de nuvela Fratele meu geamăn*, postfață Nicolae Bârna, București, 2002.

Repere bibliografice: Eugen Simion, *Aud enorm și văd... binișor*, L, 1994, 5; C. Stănescu, *Vocile străzii*, ALA, 1994, 204; Alex. Ștefănescu, *Caragialismul și țîrlismul*, RL, 1994, 48; Valeriu Cristea, *Oameni sărmani*, CC, 1995, 1–2; Dan-Silviu Boerescu, [*Cătălin Țîrlea*], CL, 1997, 7, „ArtPanorama", 1998, 9; Carmen Varfalvi-Berinde, *Fețele prostiei*, APF, 1997, 9; Alunița Cofan, *Mantaua lui Caragiale*, CC, 1998, 1–4; Horia Gârbea, *Tranziția la români*, „ArtPanorama", 1998, 9; Marin Mincu, *„Revizuirea" criticii, de ce nu?*, CNT, 1999, 10; Dimisianu, *Lumea, 488–492;* Simuț, *Arena, 227–232;* Tudorel Urian, *Proza românească a anilor '90*, București, 2000, *163–167;* Bârna, *Comentarii, 105–119*; Cristea-Enache, *Concert, 246–252*; Lefter, *Scriit. rom. '80–'90*, III, *241–243;* Vasile, *Proza, 316–321*; Oana Soare, *Fratele nostru geamăn*, CC, 2002, 11–12*;* Bârna, *Prozastice, 252–260*; Marian Victor Buciu, *Sociografii: Cătălin Țîrlea și Radu Aldulescu*, CLT, 2010, 41. ***N.Br.***

ȚOIU, Constantin (19.VII.1923, Urziceni – 4.X.2012, București), prozator, eseist, memorialist, traducător.

Este fiul Eugeniei (n. Ioanis) și al lui Toma Țoiu, mic negustor aromân, ambii veniți din nordul Greciei. Urmează școala primară în localitatea natală, apoi Liceul „Dr. Ioan Meșotă" din Brașov (1937–1941) și Facultatea de Litere și Filosofie a Universității din București (1942–1946). Lucrează ca redactor la Editura Partidului Muncitoresc Român (1948–1949, an în care se petrece, după propriile-i declarații, „autoexcluderea" din partid), la Editura de Stat (1950–1952; aici, în 1950, i se publică în broșură o literaturizare comandată: *O noapte la arie*, în colaborare cu Leonid Strașun) și la Editura de Stat pentru Literatură și Artă (1952–1956), desfășurând în paralel o intensă activitate de traducător și, mai ales, de stilizator al traducerilor altora. În deceniul următor este redactor la „Secolul 20" (1960–1961), „Gazeta literară", „România literară", „Luceafărul" și la Televiziunea Română (1965–1970). Între 1981 și 1989 va fi vicepreședinte al Uniunii Scriitorilor. În 1982 îi moare soția, Karin Rex, tragicul eveniment fiind codificat, doi ani mai târziu, în romanul *Obligado*; de altfel, biograficul este o monedă curentă în romanele sale, unde critica a identificat, pe de o parte, experiențe personale precum excluderea din partid sau activitatea de redactor și, pe de alta, o serie de figuri literare ale epocii. **Ț.** consideră că debutul său propriu-zis, cu proză scurtă, se produce în 1958 la „Gazeta literară", iar editorial cu romanul *Moartea în pădure*, apărut în 1965. A colaborat la numeroase reviste culturale din țară, dar, ca publicist, numele său tinde să fie asociat îndeosebi cu rubrica „Prepeleac", pe care o susține decenii în șir în „România literară". În 2000 i s-a acordat Ordinul Meritul Cultural în grad de Cavaler.

Aparținând biologic „generației războiului", **Ț.** nu a cunoscut consacrarea decât la mijlocul deceniului al optulea al secolului trecut. Această întârziere se datorează debutului editorial abia la vârsta de patruzeci și doi de ani, dar se explică și prin decalajul cărții în raport cu climatul literar al epocii: relatând conflictul dintre comuniștii conduși de Sandu Petre și „bandele reacționare" ascunse în munți și coalizate în jurul lui Mihai Zotrescu, *Moartea în pădure* e un roman realist-socialist ce se îndepărtează de prototipul deceniului precedent doar prin rafinarea tehnicilor narative, nu și prin nuanțarea perspectivei ideologice. Abdicarea de la dogma oficială se constată abia în schițele și nuvelele din *Duminica muților* (1967, culegere reeditată în 2004 sub titlul alteia dintre prozele componente, *Trompete după-amiaza*), numai că acum carența vine din insuficienta prelucrare a materiei, care oscilează între anodin și pitoresc. În schimb, **Ț.** se remarcă aici prin câteva aptitudini exploatate la

capacitate maximă în romanele ulterioare: decupajul precis al detaliilor, finețea analizei psihologice și abilitatea de insinuare a ambiguității într-un discurs aparent inofensiv. Citabile sunt îndeosebi *Trompete după-amiaza*, unde se narează eșecurile burlești a doi cineaști în tentativa de a regiza un film deja „regizat" – sugestie a relațiilor imprevizibile dintre „artă" și „realitate", și nuvela titulară a volumului, care, prin bovarismul personajelor, este o prefigurare a „căderii în lume". Desprinderea lui **Ț.** din plutonul anilor '60 se va realiza prin *Galeria cu viță sălbatică* (1976; Premiul Uniunii Scriitorilor și Premiul Academiei RSR), unde prozatorul brevetează formula folosită de acum înainte în toate romanele sale. Alegându-și ca temă centrală istoria, el renunță din capul locului la iluzia că aceasta ar mai putea ipostazia vreun sens supraindividual, pentru că acest sens era, în epocă, apanajul doctrinei de partid și de stat; deoarece, potrivit autorului, orice utopie ideologică e hărăzită, prin natura lucrurilor, „căderii în lume", adică degradării practice, fenomenale; în fine, pentru că destinele individuale nu pot fi reduse la tectonica marilor plăci sociopolitice, care le falsifică sau le mutilează iremediabil. Tocmai de aceea, romanele constituie, în opoziție cu sensul unic și cu mersul triumfalist al istoriei, o reabilitare a adevărurilor „personale", grație cărora trecutul se revelează ca o sumă de istorii apocrife. E drept că textele lui **Ț.** absorb o suită de referințe la vremuri și episoade mai mult sau mai puțin prohibite în epocă, de la relațiile de „prietenie" românoruse din perioada Primului Război Mondial (care se întind de la chiolhan la viol) până la abuzurile „obsedantului deceniu", din toate acestea putându-se reconstitui o veritabilă *histoire en miettes* a României moderne. De altfel, scriitorului i s-a atribuit statutul de „prim autor de proză retro din comunism" (Eugen Negrici). Numai că romancierul evită asumarea unui punct de vedere neechivoc (în sens subversiv) asupra evenimentelor, fapt atestat mai ales prin unele procedee concurente. E vorba mai întâi de marginalitatea specială a protagoniștilor: ei nu sunt exponenți ai unor categorii care să chestioneze, din perspectiva propriului grup, legitimitatea perspectivei „oficiale" asupra istoriei, ci sunt marginali în cadrul propriilor colectivități marginale, sunt eterne excepții, marcate printr-un deficit (sau excedent) în ordinea fizică, morală sau intelectuală. În al doilea rând, sintaxa narativă este grevată de un repertoriu redus de funcții, organizate sub forma unui cuplu de roluri: erou–martor, maestru–discipol, model–copie ș.a.; rolurile sunt însă interșanjabile, ele putând fi asumate, simultan sau succesiv, de un personaj sau de altul. Altă particularitate este ambiguitatea funciară a discursului, care funcționează ca o armă cu două tăișuri și, prin aceasta, face greu de precizat dacă miturile, parabolele și „șopârlele" vizează cadrul sau doar „cazul" narațiunii; de asemenea, deplasarea sistematică a poveștii spre actul povestirii (concretizată prin multiplicarea naratorilor și acompaniată de recursul frecvent la procedee livrești și autospeculare) e interpretabilă ca o aluzie la proliferarea sistematică a minciunii în perioada comunistă („Arma mea favorită a fost întotdeauna minciuna" – declară un narator) sau doar ca o mărturie a agnosticismului derivat din caracterul fatalmente fictiv a ceea ce se numește „realitate". În orice caz, amfibologia generalizată se plătește, în cazul lui **Ț.**, prin anumite situații și psihologii neverosimile, prin carențe în planul motivațiilor și al economiei narative, ca și printr-o reducție voluntară a impactului politic al romanelor. Însă tot ea reprezintă un câștig indubitabil sub raport literar: dramatizând funcționarea mecanismelor ideologice indiferent de aria lor de aplicație, ambiguitatea împiedică romanele să devină un simplu pamflet politic, permițându-le, grație reflecției asupra caracterului deopotrivă ciclic și haotic al istoriei, recontextualizări de durată. În *Galeria cu viță sălbatică* Chiril Merișor joacă rolul de agent dublu: erou fără voie al unui șir de întâmplări care debutează cu excluderea sa din partid și se va încheia cu întemnițarea urmată de sinucidere; martor al unui timp ieșit din țâțâni, însoțit de conotații apocaliptice, care va fi consemnat în „jurnalul de bord" – declanșatorul pierzaniei lui Chiril și, totodată, „periscopul lui, prin care se uita deasupra, el navigând în ape atât de înșelătoare". Romanul este îmbibat de simboluri ale diluviului istoric, ce pot fi reperate încă de la intrarea în scenă a personajului („Dar ce era Chiril? Păcătosul Chiril?... Nu era el eclerorul? Cercetașul? Trimisul Galeriei, arcă încărcată până la refuz de amintiri? Porumbelul ei singuratic și îndrăzneț, ce măsoară întinderea vastă, netedă în aparență, a conștiinței, ascunzând însă dedesubt atâtea prăpăstii și piscuri?..."), pentru a se vărsa în finalul ce aduce, laolaltă cu prospecțiile în „viitorul luminos" din anii '60, sugestia factice a izbăvirii:

„Pe urmă, praful, murdăria se duseră. Totul redeveni curat. Totul lucea iarăși, ca după potop, când lumea trage dedesubt o linie și începe o viață nouă". În arca lui Chiril se mai află însă o puzderie de personaje – Puiu Cavadia, Praxiteea, Isac (Sache) Sumbasacu, Comandorul, anticarul Hary Brummer ș.a. –, ce navighează pe o mare grotescă, populată cu bancuri de retardați și lichele. În maniera lui Thomas Mann, atât locatarii arcei, cât și speciile submarine emit judecăți categorice cu privire la orice. Dintre acestea merită reținute reflecțiile lui Hary Brummer, de o luciditate și de un curaj rare chiar și între practicanții romanului „obsedantului deceniu": „Baza democrației este […] sau decurge din «prezumția de inocență», tipică societăților evoluate, în care, până la proba contrarie, orice individ este considerat nevinovat […]. Și, invers, catastrofală pentru om, pentru cultură, politică, societate, ce vrei, este cealaltă poziție posibilă […], numită prezumția de vinovăție, tipică autocrației neîncrezătoare, în care prima reacție e de suspiciune […]. *Păcatul originar devenit politică de stat!*". Însă valoarea cărții nu se reduce la atât: ideile Galeriei sunt ele însele încarnate într-o bogată „galerie" caracterologică și expuse sub veșmintele unui discurs ceremonios, în care se întâlnesc polifonia, rafinamentul stilistic, voluptatea evocării și a digresiunii în genere, enunțurile sapiențiale și poezia tandră a obiectelor, toate acestea propulsând romanul lui **Ț.** printre marile realizări postbelice ale genului. Mult mai jos se află *Însoțitorul* (1981), care, deși cuprinde numeroase scene de efect, resimte consecințele

Ioan Flora, Constantin Țoiu și George Bălăiță

arborescenței epice și ale căutării ostentative a senzaționalului. De altfel, mutând acțiunea în cadrul rural, romanul pare o revenire la atmosfera din *Duminica muților*. Cu toate acestea, cartea rămâne în siajul *Galeriei cu viță sălbatică* mai ales prin perpetuarea relației erou–martor, ipostaziată aici prin binomul Mega(clide) Pavelescu – Rânzei, iar titlul romanului se explică prin prezența revelatoare a ultimului, în aparență un stenograf umil și modest, în realitate gestionar, dacă nu chiar creator al memoriei colective. „Însoțitorii" se multiplică în *Obligado* (1984), pentru a scoate în relief destinul lui Bartolomeu Boldei, care încearcă să se vindece de moartea Klarei, soția sa, prin plimbările cu aristocratul Jurj Turgea, prin consolările oferite de cele trei „ucenice" ale defunctei (Lala, Lelia și Teia) și prin confesiunile făcute psihiatrului Valer Cimpoieru. Totuși, portretul Klarei, închegat din relatările personajelor, este neconvingător prin exagerare, cum este întreaga dimensiune erotică a romanului. Mult mai reușite sunt deambulările prin spațiu și timp pe care Barto și J.T. le întreprind, reanimând un București interbelic în buna tradiție mateină. *Căderea în lume* (1987) reprezintă însă o revenire remarcabilă. Plasat de critică în imediata apropiere a *Galeriei cu viță sălbatică*, uneori chiar deasupra, romanul se distinge printr-o construcție mai strânsă, ca și prin eliminarea clișeelor ideologice. Se explorează, cu o îndrăzneală comparabilă cu aceea a lui Marin Preda în *Delirul*, istoria mișcării legionare. Pretextul îl constituie tocmai viața, faptele și moartea lui Babis Vătășescu, aderent al grupării, căruia nepotul său omonim încearcă să îi recompună biografia pentru a-și înțelege propriul rost. Altfel, cartea se află, ca și *Galeria cu viță sălbatică*, sub semnul unei metafore tutelare, desfășurată de data aceasta în povestea căderii lui Lucifer, pe care Brenner cel tânăr i-o spune lui Babis cel tânăr. Mai mult, demonicul este omniprezent în spațiul narativ fie pe raftul metafizicii, fie pe acela, mai modest, al politicii. Aici „căderea" este ilustrată prin destinele în oglindă ale lui Leo Negotei și Babis întâiul: unul, activist comunist lăsat la vatră odată cu încheierea ciclului „dogmatic" al deceniului al șaselea; celălalt, legionar trimis pe jos și desculț de la Suceava la Turnu Severin pentru a-și ispăși „vina" de a fi adăpostit o evreică. În ambele cazuri, însă, același păcat originar, pe care Babis cel mic îl explică astfel: „Cred că de vină, în toate, și în toate timpurile, este Ea, Utopia, dușmanca adevărului simplu și modest ca un funcționar conștiincios. [...] Pesemne că specia, specia omenească are sădită în ea nevoia amăgelii și că Utopia, pe scară mică sau mai mare, e însăși propaganda speciei, mereu reînnoită, și care o propulsează naiba știe unde, dar într-o direcție precisă și programată". În *Barbarius* (1999) **Ț.** nu renunță la temele și procedeele mai vechi (marota „obsedantului deceniu", dublul și martorul, pluriperspectivismul, plăcerea submersiunii în trecutele vremi ș.a.), dar nici nu depășește producția sa antedecembristă. Cezar Zdrăfculescu, protagonistul cărții, este un fost procuror din anii '50, exilat în Italia și revenit în țară pentru a-și înfrunta, la senectute, păcatele tinereților. Redempțiunea se consumă prin identificarea sa cu pretorul roman Philippus Barbarius, ca și prin sancțiunile eternului „însoțitor" Rânzei, care cenzurează orice încercare de autoiluzionare a personajului. Spre deosebire de *Căderea în lume*, asemenea trucuri lasă însă acum impresia de autopastișă. De aceea, mai importantă este dimensiunea erotică: deși marcată adesea de artificiozitate și trivialitate, aceasta se desăvârșește în scena dezvirginării tânărului Cezar, considerată, datorită amestecului rar de sexualitate, tandrețe și umor, „o capodoperă a genului" (Alex. Ștefănescu). Pe de altă parte, numeroasele cărți de publicistică ale lui **Ț.** au, privite în ansamblu, caracter memorialistic, moralist și livresc, fiind o extensie a prozelor, care comportă la rândul lor, în grade variate, aceste trăsături. Unitare sub raport tematic sunt doar *Prepeleac* (1991) și *Caftane și cafteli* (*Prepeleac doi, trei...*) (1994), *Morbus diaboli (Prepeleac patru…)* (1998), care repovestesc din orizontul contemporaneității scrierile lui Ion Creangă, Ion Neculce, Ion Budai-Deleanu ș.a. Li se adaugă, în celelalte volume, reflecții asupra scrisului, problematizări în cheie morală prilejuite de anumite citate sau experiențe ori comentarii ale unor fapte diverse semnalate în presă. Structura tabletelor urmează peste tot același tipic: autorul pornește de la o știre, de la o amintire, de la un loc comun sau de la o maximă, dă o dezvoltare narativă sau reflexivă a situației inițiale, textul încheindu-se cu o „morală" care reprezintă fie o contrazicere, fie o revizuire a punctului de plecare. De pildă, în *Magie la îndemâna orișicui* (din *Pre texte*, 1973), **Ț.** începe prin a se referi la credințele astrologice ale lui Albertus Magnus și continuă cu o scurtă problematizare a prejudecăților medievale,

exemplificate prin opinia lui Avicenna că oamenii care iubesc sau urăsc „cu exces” au „puterea de a preschimba lucrurile”; finalul ironizează însă asemenea superstiții feudale: „După aproape două secole de astfel de minuni, magia sau mecanica fantastică a iubirii și urii nu ne mai sperie, nemaiavând pentru nici unul dintre noi nici un secret”. Continuând publicistica prin fragmentarism și eterogenitate, primul volum al seriei *Memorii din când în când* (2003) este deopotrivă o pledoarie pro domo și o colecție de reflecții și portrete în care calitatea morală a personajelor e derivată, în chip previzibil, din raporturile acestora cu autorul. Următoarele volume ale seriei, *Memorii din când în când* (II–III, 2004–2006), *Memorii întârziate* (2009), *Memorii V. Vederi din Prepeleac* (2010), extind la dimensiuni fabuloase acest miscelaneu „total”, care depășește memorialistica propriu-zisă către o maximă libertate a formulelor: însemnări de călătorie și de atelier, crochiuri eseistice, literare și istorico-politice, evocări piezișe, portrete, indiscreții, totul într-un stil de moralist ironic și cârcotaș, de paradoxal cronicar muntean de salon. Revenind la roman după 2000, **Ț.** publică *Istorisirile signorei Sisi* (2006), care continuă filoane din cărți mai vechi (*Căderea în lume*, *Însoțitorul*) într-o înlănțuire de „retro-istorisiri” ironice întinse pe durata a opt decenii. Cronici de familie încrucișate, palimpseste de mărturii compilate, colportate, concoctate, comentate, amestec savant regizat de document apocrif, eseu si (meta)ficțiune, romanul îl are drept raisonneur pe un anume Jenică Negrilis, cu un prototip real în Gheorghe Jurgea-Negrilești (prieten vârstnic al autorului, el însuși memorialist). Amintind de alte personaje ale lui **Ț.**, acesta este înrudit spiritual și cu Sisi Ghica, femeie de spirit implicată în urzelile de culise ale istoriei românești recente („între Sisi si Jenică Negrilis erau raporturi de clasă vechi, și una și altul vitregiți, mai exista și o încredere de altă natură, bazată pe inteligență și umor”). Atrasă de partea misterioasă a lumii, „signora” Sisi ține un jurnal din care sunt oferite nu puține mostre comentate, copiază, cu ortografie modernă, însemnările vechi ale unui grec, Kostorakis, al cărui manuscris, conținând relatări din timpul Primului Război Mondial, va fi recuperat dintr-un cufăr al familiei Negrilis. Pe o formulă a (meta)ficțiunii istoriografice afină cu *Sala de așteptare* a lui Bedros Horasangian și cu *Dimineață pierdută*, romanul Gabrielei Adameșteanu, intră în scenă și alte „voci” narative, fiecare cu poveștile și versiunile proprii. Cel mai substanțial fir epic urmărește istoria prieteniei dintre Dinu Cărăuțeanu, simpatizant legionar, mort în detenție la Sighet în 1952, și Filip Schechter, evreu comunist, intelectualizat și de o noblețe autentică. Picanteriile micii istorii dețin prim-planul, pe fundalul tragediilor colective. Sunt prinse în plasa istorisirilor scrise sau orale, pe o gamă foarte variată de registre stilistice, culisele extremei drepte legionare și ale comunismului sovietic și național, incursiuni în arcanele masoneriei și ale serviciilor secrete de dinainte și de după cele două războaie, colaboraționismele din timpul ocupației germane. Peste ironia superioară a perspectivei planează melancolia unei *vanitas vanitatum*. *Vrăjeli (de buzunar)* (2007) extinde în postcomunism preocuparea autorului pentru scotocirea malițioasă a dedesubturilor istoriei. Dramatizarea și carnavalescul dau tonul unui mic și ingenios roman satiric la adresa moravurilor ante- și postdecembriste, unde „mesagerul ceresc” Omicron, *daimon* auctorial capabil să se teleporteze în orice moment istoric, joacă rolul de ghid, observator și comentator al personajelor, deopotrivă realiste și fanteziste, prin labirintul „madamei Tranziția”, figura *tricksterului* punând, de fapt, în mișcare aproape toate ficțiunile și nonficțiunile lui **Ț.**

C. Țoiu scrie, probabil, greu și publică rar. Apropiat ca vârstă de Marin Preda, Doinaș, Geo Dumitrescu, Eugen Barbu, el face parte, literar, din altă generație. Mai multe afinități are cu proza lui Fănuș Neagu, Radu Petrescu și Ștefan Bănulescu, caligrafi împătimiți ca și el. Se desparte de aceștia prin temele pe care le dezvoltă în ultimele cărți, preocupate într-un mod acut de relația individ – istorie. În romanul politic al anilor ’70 Constantin Țoiu aduce un spirit educat la școala marii proze.

EUGEN SIMION

Nu așa de complex metaliterare ca ale lui M.H. Simionescu sau Olăreanu, romanele sale recurg frecvent la încercarea puterilor povestirii și la motivele narativității conștiente de sine; mai puțin sofisticate stilistic decât ale lui Paul Georgescu, exprimă un nivel la fel de înalt și specializat al limbajului; cultivă, ca și cele ale lui Mircea Ciobanu, mitul, parabola, simbolul, deși într-o formă mai sumar-transparentă; în sfârșit, într-o manieră mai puțin demonstrativă decât la Ivasiuc, sunt romane „ideologice” și polemice.

NICOLAE MANOLESCU

SCRIERI: *O noapte la arie* (în colaborare cu Leonid Strașun), București, 1950; *Moartea în pădure. Cronica unei zile*, București, 1965; *Duminica muților*, București, 1967;

ed. (*Trompete după-amiaza*), București, 2004; *Destinul cuvintelor*, București, 1971; *Pre texte*, București, 1973; *Galeria cu viță sălbatică*, București, 1976; ed. 2, pref. Valeriu Râpeanu, București, 1979; ed. București, 1999; *Alte pre texte*, București, 1977; *Însoțitorul*, București, 1981; ed. 2, București, 1989; ed. București, 2004; *Obligado*, București, 1984; ed. București, 1997; *Căderea în lume*, București, 1987; ed. pref. Nicolae Manolescu, București, 1994; ed. îngr. și introd. Marius Miheț, București, 2007; *Prepeleac*, București, 1991; *Caftane și cafteli (Prepeleac doi, trei...)*, București, 1994; *Morbus diaboli (Prepeleac patru…)*, București, 1998; *Barbarius*, București, 1999; *Răvașe din Kamceatka (Prepeleac cinci)*, București, 2000; *Memorii din când în când*, I–III, București, 2003–2006; *Istorisirile signorei Sisi*, București, 2006; *Vrăjeli (de buzunar)*, București, 2007; *Memorii întârziate*, București, 2009; *Memorii V. Vederi din Prepeleac*, București, 2010. **Traduceri:** Ilya Ehrenburg, *Furtuna*, București, 1948 (în colaborare cu I. Flavius și Elena Hariton); O'Henry, *O afacere internațională*, București, 1949 (în colaborare cu Angela Granet); Louis Aragon, *Comuniștii*, I–V, pref. Mihai Florescu, București, 1951–1955 (în colaborare cu T. Pătrunjenaru și Carmen Gavrilovici); Jorge Amado, *Subteranele libertății*, I–III, București, 1957 (în colaborare cu H. Radian); *Jurnalul Annei Frank*, pref. S. Damian, București, 1959; Karel Čapek, *Opere alese*, I: *Război cu salamandrele. Hordubal*, pref. Ov. S. Crohmălniceanu, 1961 (în colaborare cu Mihai Pop); Maxim Gorki, *Viața lui Klim Samghin*, II, București, 1961 (în colaborare cu Demostene Botez și Marcel Gafton); Vasili Axionov, *Colegii*, București, 1963 (în colaborare cu Andrei Ivanovschi) John Braine, *Drumul spre înalta societate*, București, 1963 (în colaborare cu Any Florea), *Viața în înalta societate*, București, 1965 (în colaborare cu Any Florea); Wladisław Reymont, *Țăranii*, I–II, pref. Stan Velea, București, 1965 (în colaborare cu Theodor Holban și B. Jordan); Antonina Vallentin, *Leonardo da Vinci*, I–II, București, 1968.

Repere bibliografice: Martin, *Generație*, *147–155*; Constantin, *Prozatori – critici*, *71–79*; Raicu, *Critica*, *134–139*; Dimisianu, *Nouă prozatori*, *152–171*; Ungureanu, *Proză*, *185–193*; Vlad, *Lectura*, *297–304*; Dimisianu, *Opinii*, *146–150*; Manu, *Eseu*, *269–274*; Regman, *Explorări*, *85–96*; Apolzan, *Casa*, *46–80*; Negoițescu, *Alte însemnări*, *180–187*; Steinhardt, *Incertitudini*, *144–149*; Zaciu, *Lancea*, *52–56*; Crohmălniceanu, *Pâinea noastră*, *231–236*; Culcer, *Serii*, *142–147*; Iorgulescu, *Ceara*, *221–225*; Munteanu, *Jurnal*, III, *211–214*; Dimisianu, *Lecturi*, *152–159*; Vlad, *Lectura rom.*, *247–254*; Raicu, *Fragmente*, *331–334*; Simion, *Scriitori*, III, *497–513*; Ungureanu, *Proza rom.*, *699–719*; Holban, *Profiluri*, *170–183*; Regman, *De la imperfect*, *6–29*; Ștefănescu, *Prim-plan*, *128–134*; Papahagi, *Cumpănă*, *85–92*; Steinhardt, *Monologul*, *261–264*; Vlad, *Lect. prozei*, *240–244*; Simion, *Mercuțio*, *273–277*; Lovinescu, *Unde scurte*, III, *29–32*, V, *65–70*, *216–220*; Zaharia-Filipaș, *Retorică*, *5–74*; Negoițescu, *Scriitori contemporani*, *446–449*; Damian, *Replici*, *270–287*; *Dicț. analitic*, I, *148–150*, II, *100–104*; *Dicț. esențial*, *845–849*; Micu, *Ist. lit.*, *528–532*; Regman, *Ultime explorări*, *181–183*; Manolescu, *Lista*, II, *56–63*; Sanda Cordoș, *Literatura între revoluție și reacțiune*, ed. 2, Cluj-Napoca, 2002, *247–257*; Negrici, *Comunism, Proza*, *250–252*, *307–316*; Holban, *Portrete*, I, *163–165*; Ungureanu, *Geografia lit.*, I, *181–184*; Cristea-Enache, *București*, *53–57*; Ștefănescu, *Istoria*, *583–592*; Paul Cernat, *Constantin Țoiu, între ficțiunea istorică și romanul retro*, „Bucureștiul cultural", 2006, 4; Holban, *Ist. lit.*, II, *67–70*; Andrei Terian, *Istoria la firul ierbii*, „Ziarul de duminică", 2007, 29 iunie; Marius Miheț, *Un personaj din romanul politic al lui Constantin Țoiu: anticarul evreu*, în *Valențe europene ale literaturii române contemporane*, coordonator Ion Simuț, Oradea, 2007, *116–130*; Manolescu, *Istoria*, *1183–1188*; Popa, *Ist. lit.*, *668–671*. ***A.T., P.C.***

ȚOLESCU, Ion (26.XII.1916, Izvoarele, j. Olt – 1988, Paris), poet. Este absolvent al Liceului Militar din Chișinău. Din cauza opțiunii sale politice, după rebeliunea legionară din ianuarie 1941, **Ț.** ia calea refugiului peste hotare. Studiază filologia romanică și franceză la Universitatea din Madrid, unde în 1966 obține și doctoratul cu teza *Dacoromanismo. Destino nacionalecuménico de un pueblo,* publicată în anul următor. Se stabilește la Paris și lucrează ca profesor de limba spaniolă. Până la plecarea din țară coordonează revista „Munții Apuseni", scrie la „Universul literar", „Vremea", „Gândirea", „Sfarmă-Piatră", „Iconar", „Buna Vestire" ș.a. În exil publică versuri și articole la „Înșir'te mărgărite", „Almanahul pribegilor români", „Vatra", „America", „Semne", „Carpații".

Între *Sânziana* (1940), prima carte de poezii a lui **Ț.**, semnată Ion Țolescu Văleni, și ultima, *Din nopți cu Sânziene* (1978), nu există deosebiri stilistice sau tematice. Patria eroică, aureolată de figurile lui Horea, Constantin Brâncoveanu, Tudor Vladimirescu, sau țara mitică, diafană, cu zâne, zmei, vârcolaci etc., vor constitui centrul de gravitație al inspirației lirice. La începuturi, **Ț.** împrumută elemente prozodice și de frazare lirică de la autori consacrați, printre aceștia numărându-se Octavian Goga („Izvor licăritor de lacrimi pure/ din stâncile durerii românești"), Tudor Arghezi („Te-am căutat... m-am rătăcit Părinte/ și Te-am găsit când nu Te-am căutat"), V. Voiculescu („Pe scocuri de vâlvoare, prin stihuri de arșiță,/ ducând poveri de soare în trudnicul toiag"), Lucian Blaga („Lângă spițe de mărgean/ dormea dus bătrânul Pan"), amplificându-le amprenta patriotic-locală prin trimiteri geografice, prin menționarea de voievozi sau prin aluzia folclorică. Ca

mulți poeți ai exilului, **Ț.** va proiecta imaginea unei Românii simbolice, atemporale, idilizată din cauza depărtării. Registrul grav, solemnitatea, religiozitatea vor caracteriza textele ce alcătuiesc volumul *Din crucea pădurii* (1955). În general, autorul stilizează poezia populară, versul sunând deseori voiculescian: „Mohorât și cu zâmbre la gură/ de-atâta clacă și umblătură/ Mă-ntorceam la miezul nopții din sat/ ca un pui de satană-nțărcat" sau: „Unde mi-am încropit eu culcușul/ A venit și-a stuchit spiridușul/ Că de tot ce-am avut le-a fost milă/ Și lui Flămânzilă și lui Setilă". Tot de sorginte folclorică e cel mai lung poem al cărții, *Crai de Rouă*, despre iubirea neîmpărtășită între Craiul de Rouă și Sânziana, copila lui Chiciură Împărat. Când nu are structura unui bocet sau a unui descântec, lirica lui **Ț.** folosește, aproape convențional, catrenul, uneori sonetul. În general, lirismul său este tributar gustului neoromantic al poeților de această factură, de întâlnit mai cu seamă la cei exilați.

SCRIERI: *Sânziana,* pref. Nichifor Crainic, București, 1940; *Din crucea pădurii,* Madrid, 1955; *Arhanghelul Mihail,* Madrid, 1959; *Iconarul,* Madrid, 1962; *La icoană,* Madrid, 1966; *Le Livre Blanc roumain sur le problème bessarabien,* I, Paris, 1967; *Pădurea de la Tâncăbești,* Madrid, 1977; *Din nopți cu Sânziene,* Madrid, 1978.

Repere bibliografice: Constantin Fântâneru, *„Sânziana"*, UVR, 1940, 14; I.G. Dimitriu, *„Din crucea pădurii"*, „America", 1956, 70; Aron Grămadă, *„Pădurea de la Tâncăbești"*, „Drum", 1977, 2–4; Ștefan Baciu, *Praful de pe tobă: memorii 1918–1946*, Honolulu, 1980, *22*; Gheorghe Buzatu, Corneliu Ciucanu, Cristian Sandache, *Radiografia dreptei românești. 1927–1941*, București, 1996, *146*; Lucian Valea, *Generația amânată*, Cuj-Napoca, 2002, *111*; Popa, *Ist. lit.*, I, *567–568*; Manolescu, *Enciclopedia*, *716*. ***L.Cr., D.Mn.***

ȚONE, Nicolae (10.V.1958, Malu, j. Giurgiu), poet, editor.

Este fiul Floarei (n. Mârzac) și al lui Marin Țone, țărani. După absolvirea liceului la Giurgiu în 1977, obține licența în ziaristică la Academia de Studii Social-Politice „Ștefan Gheorghiu" din București în 1988, cu lucrarea *„Facla" interbelică (1930–1940)*. Mai întâi gazetar la cotidianul „Tineretul liber" (1989–1991), lucrează din 1994 ca muzeograf la Muzeul Județean „Teohari Antonescu" din Giurgiu, din 1998 fiind angajat și la Muzeul Literaturii Române. Înființează Editura Vinea în 1991 și Institutul pentru Cercetarea Avangardei Românești și Europene (ICARE), cu editură proprie, în 1998. Editează revistele „Aldebaran" (din 1995, cu numere închinate lui Tristan Tzara, lui Claude Sernet ș.a.), precum și „Facla literară". Debutează cu versuri în 1980 la rubrica „Atelier literar" din „Luceafărul", iar editorial cu cartea de poeme *Cred în tine ca în Dumnezeu* (1992). Semnează și Nicolae Tzone.

Primele două volume de versuri ale lui **Ț.** – *Cred în tine ca în Dumnezeu* și *Sunt fericit că te iubesc* (1996) – expun o experiență lirică nealiniată programului poetic al confraților săi din „generația în blugi". Tema centrală este dragostea, „mai puțin epidermică și pronunțat idealizată; nu senzuală, carnală, ci purificată la flacăra unui rug de jertfă" (Traian T. Coșovei), mai ales fiindcă, dincolo de femeia iubită, e vizată o feminitate care ține de primordial, trăsături preluate în manieră avangardistă și mult accentuate în personajul „dona juana" din a treia carte, *nicolae magnificul* (2000). Inițial, **Ț.** scrie imnuri practicând „o retorică a adorației și extazului" (Constantin Sorescu), încearcă o nouă *Cântare a Cântărilor* pe fundal paradisiac, numindu-și iubita „surioară", după modelul biblic. În volumele publicate după 1998 **Ț.** îmbrățișează poezia suprarealistă. Masiva carte *nicolae magnificul*, dedicată avangardiștilor Ion Vinea, Tristan Tzara și Gellu Naum, adoptă un registru poetic neosuprarealist, păstrându-și însă hedonismul prin natura luminoasă și stenică, datorat echilibrului dintre joc și luciditate. Textele, ample, pot fi citite și separat, dar sunt gândite să alcătuiască un poem-fluviu axat pe destinul fabulos al aceluiași personaj, înșirând ipostaze ale existenței „magnificului" ca alter ego: „eu nicolae magnificul scriu un tratat despre știința morții și a reînvierii/ îl scriu pe coapsele donei juana cu degetele transformate în peniță de iridium/ dona juana plânge de durere ca un animal înjunghiat/ frazele se aștern după fraze/ memoria plină de vâgăuni vomită pământul putrezit..." (*amănunte din viața de zi și din vis a magnificului*

nicolae, V). Majoritatea poeziilor proiectează o relație erotică într-un univers carnavalesc și orgiastic, conturat cu fervoarea și bizareria oniricului. În acest cadru thanaticul e asociat personajului feminin, în care s-a descifrat figura Poeziei, și devine un factor esențial al dinamizării imaginarului liric: teama de dispariție convertindu-se în dorință de creație, miza supremă ajunge să fie textualizarea, adică exorcizarea morții. În sfârșit, cel de-al treilea personaj important al acestei epopei a iubirii este divinitatea: „voi vorbi cu dumnezeu pentru prima dată în limba română", mărturisește poetul în virtutea unei familiarități „jucate" cu transcendentul și cu narațiunile sacre: „dumnezeu trece prin mintea mea obosită călare pe biblicul/ inepuizabilul nemuritorul asin/ acesta asinul adică uneori când îi e foame îmi paște versurile dintre gânduri sărate și hrănitoare" (*războinic cu ziua poeți mulți ca peștii/ pești frumoși și nebuni ca poeții*). **Ț.** este un continuator insolit al avangardei în peisajul liricii postdecembriste și, în același timp, un caz rar în care preocupările editoriale (Ion Vinea, M. Blecher, Sesto Pals, Ion Caraion, dar și Daniel Bănulescu, Octavian Soviany, Cristian Popescu, Iustin Panța ș.a.) se armonizează cu opțiunile estetice personale.

SCRIERI: *Cred în tine ca în Dumnezeu*, pref. Adrian Păunescu, București, 1992; *Eminescu al nostru*, București, 1994; *Sunt fericit că te iubesc*, postfață Constantin Sorescu, București, 1996; *Vianu fereastra luminată – Vianu la fenêtre éclairée – Das erleuchtete Fenster*, ed. trilingvă, pref. Vlad Alexandrescu, București, 1998; *nicolae magnificul*, cu desene și postfață de Nicolae Popa, București, 2000; *„Am părăsit «groapa cu lei» a pierzaniei pentru a fi, oriunde altundeva, liber și fericit...": un dialog cu Alexandru Lungu*, București, 2004; *„Rugina timpului oare greșesc dacă o numesc regina timpului"*, București, 2004; *Balkan Aphrodite*, București – New York, 2006; *Capodopera maxima*, București, 2007. **Ediții, antologii:** Ion Vinea, *Moartea de cristal*, pref. Ion Caraion, postfața edit., București, 1995; Lucian Boz, *Scrieri*, I: *Masca lui Eminescu*, București, 1998; Tudor Vianu, *Arcadia*, pref. Emil Manu, postfața edit., postfață Ion Vianu, cu ilustrații de Tudor Jebeleanu, București, 1999, *Shakespeare*, București, 1999; M. Blecher, *Întâmplări în irealitatea imediată. Inimi cicatrizate. Vizuina luminată. Corp transparent. Corespondență*, pref. Radu G. Țeposu, Craiova–București, 1999 (în colaborare cu Constantin M. Popa); Ion Caraion, *Poezii arestate*, pref. edit., București, 1999, *Antichitatea durerii*, I, pref. Ion Negoițescu, postfața edit., București, 2005; Daniel Bănulescu, *Republica Federală Daniel Bănulescu*, pref. Z. Ornea, postfața edit., București, 2000; Octavian Soviany, *Cartea lui Benedict*, pref. Nora Iuga, postfața edit., București, 2002; Iustin Panța, *Obiecte mișcate*, I–II, cuvânt de însoțire Mircea Ivănescu, introd. Mircea Martin, București, 2003; Cristian Popescu, *Caiet de citire și de caligrafie*, postfața edit., București, 2003; Sesto Pals, *Omul ciudat*, pref. edit., București, 1998; *Manualul de literatură*, pref. Alex. Ștefănescu, postfață Horia Gârbea, București, 2004. **Traduceri:** Tristan Tzara, *Vingt cinq poèmes – Douăzeci și cinci de poeme*, ed. bilingvă, pref. trad., postfețe Serge Fauchereau, Pierre Mazars, Laurențiu Ulici, Marin Sorescu, București, 1998; Sarane Alexandrian, *Le Centenaire de Victor Brauner – Centenarul lui Victor Brauner*, ed. bilingvă, București, 2006 (în colaborare), *L'Évolution de Gherasim Luca à Paris – Evoluția lui Gherasim Luca la Paris*, ed. bilingvă, București, 2006 (în colaborare).

Repere bibliografice: Constantin Cubleșan, *„Eminescu al nostru"*, TR, 1995, 15; Traian T. Coșovei, [*Nicolae Țone*], „Aldebaran", 1996, 2–4, CNT, 2002, 5; Dan Stanca, *Nicolae Țone sau „nicolae magnificul"*, RMB, 2001, 7 august; Constantin Abăluță, *„nicolae magnificul"*, „Ziarul de duminică", 2001, 34; Nora Iuga, *La început a fost poetul*, RL, 2001, 41; Gheorghe Grigurcu, [*Nicolae Țone*], RL, 2001, 48, 49, 2005, 39, 2007, 47; Mircea A. Diaconu, *Nicolae Țone – Un tratat despre știința morții și-a reînvierii*, CL, 2002, 2; Octavian Soviany, *Despre viața și moartea lui nicolae magnificul*, „Ziua literară", 2002, 34; Aurelian Titu Dumitrescu, *Viața la zi. Cronologia unui amalgam*, București, 2003, *123–126*; Elena Vlădăreanu, *Dialoguri neterminate*, LCF, 2005, 10; Ștefănescu, *Istoria, 1110*; Ion Pop, *Nicolae Țone și Nicolae Tzone*, RL, 2009, 30; Cristian Livescu, *„Năzdrăvanul" Nicolae Țone și poezia postavangardei*, CL, 2012, 6. ***M.In.***

ȚOPA, Sorana (14.II.1898, Podu Turcului – 1.XI.1986, București), autoare dramatică.

Ț. (al cărei prenume la naștere era Ana) este fiica Ioanei (n. Boghiu) și a lui Panaite Țopa, negustor. Învață la Podu Turcului, Bârlad și București (1906–1916) și urmează Conservatorul de Artă Dramatică din Iași (1918–1921), avându-l profesor pe State Dragomir. Stagiară a Naționalului ieșean din 1918, va deveni societară a Teatrului Național din București (1926–1949). E prima interpretă a protagonistei

din piesa *Domnișoara Nastasia* de G.M. Zamfirescu (1927) și se afirmă cu roluri ca Amalia (*Hoții* de Schiller), Hilda (*Constructorul Solness* de Henrik Ibsen), Anca (*Năpasta* de I.L. Caragiale), Tofana (*Patima roșie* de Mihail Sorbul) sau Alta (*Act venețian* de Camil Petrescu). Prezență fascinantă a generației '30, este și eroina unor povești de iubire cu Mihai Codreanu, Sorin Pavel, Mircea Eliade și Emil Cioran. Trezește admirația lui E. Lovinescu (participă la ședințele cenaclului Sburătorul), Nae Ionescu, Ion Vinea, Adrian Maniu, iar mai târziu îl va încânta și pe Marin Preda, care o va imortaliza în „doamna Sorana" din romanul *Intrusul.* Publică sporadic versuri, eseuri și articole în „Adevărul literar și artistic", „Facla", „Viața", „Vremea", pentru ca la un moment dat să opteze pentru dramaturgie.

Piesa de debut *Călătorie-n întuneric,* publicată de **Ţ.** în 1943, distinsă cu Marele Premiu al Teatrului Național din București, se joacă sub pseudonimul Nicolae Bucur și are parte de o receptare controversată: dacă N. Carandino o respinge vehement, considerând-o vulgară și fără valoare, Dan Petrașincu o apreciază pentru faptul că e lipsită de orice sentimentalism feminin, „virilă" chiar, creație a unui spirit capabil să se miște alert în lumea ideilor. Din trilogiile dramatice proiectate – *Ciclul vieții* (*Negutătorul de iluzii, Omul ascuns, Călătorie-n întuneric*), *Ciclul morții* (*Appassionata, Vila tăcerii, Adevărata moarte*) și *Noi... urmașii lui Iuda* – după război nu apare decât *Omul ascuns* (1947). Piesele, admirate de unii contemporani pentru inteligență și energie spirituală, ilustrează principii morale. *Călătorie-n întuneric* încearcă să probeze că într-o lume deviată nu pot răzbate spre lumină nici făpturile stăpânite de patimi, nici cele guvernate de un raționalism maladiv. *Omul ascuns* este o pledoarie pentru egalitatea sexelor și pentru căsnicia întemeiată pe dragoste, pe respect și înțelegere. Impregnate de un lirism meditativ, aceste lucrări de introspecție centrate pe problemele cuplului și pe drama vârstelor trădează influența lui Henrik Ibsen, a lui August Strindberg și a teatrului preexistențialist. Protagoniștii aduși în scenă, indivizi însetați de puritate și absolut, convinși de nevoia sincerității în relațiile dintre oameni, sunt dispuși să se supună unor experimente riscante pentru a-și determina partenerii să își clarifice sentimentele și să își exprime liber opțiunile. Mai degrabă simboluri morale decât prezențe vii, personajele se dovedesc de multe ori schematice, fără consistență, puțin plauzibile. Textele, notabile când și când prin finețea analizei psihologice, nu sunt operante scenic. Construite nesigur, cu o intrigă stufoasă, încărcată de digresiuni și episoade parazitare, ele rămân teziste, artificiale. Tensiunea dramatică riscă să se piardă în reminiscențe livrești, în nesfârșite discuții cu pretenții filosofice, fiecare piesă fiind compusă parcă pe o singură arie, în care vocea autoarei se lasă recunoscută în replicile majorității personajelor.

SCRIERI: *Călătorie-n întuneric*, București, 1943; *Omul ascuns*, București, [1947].

Repere bibliografice: Lovinescu, *Memorii*, II, *218–221*; Neagu Rădulescu, *Sorana Ţopa*, UVR, 1938, 1; Ion Marin Sadoveanu, *Teatrul Național: „Călătorie-n întuneric"*, VAA, 1943, 684; Dan Petrașincu, [*Sorana Ţopa*], VAA, 1943, 698, „Femeia și căminul", 1947, 116; Ov. S. Crohmălniceanu, *„Omul ascuns"*, CNT, 1947, 44; Piru, *Panorama, 442–443*; N. Carandino, *Actori de ieri și de azi,* Cluj, 1973, *122–123*; *Ist. teatr. Rom.*, III, *211–212*; Marin Preda, *Viața ca o pradă,* București, 1979, *166–176;* Massoff, *Teatr. rom.*, VIII, *132–133*; Mircea Eliade, *Memorii*, I, îngr. și pref. Mircea Handoca, București, 1991, *248–251, passim*; Emil Cioran, *Exerciții de admirație*, tr. Emanoil Marcu, București, 1993, *115–125*; *Dosar Sorana Ţopa*, îngr. Ion Vartic, APF, 1994, 3–4; Lovinescu, *Unde scurte*, IV, *305–308*; Lovinescu, *Sburătorul*, II–VI, *passim*; Ioan Dănilă, *Sorana Ţopa sau Biruința spiritului și a creației*, ATN, 1999, 2; Emil Cioran, *Caiete*, III, tr. Emanoil Marcu și Vlad Russo, București, 2000, *202, 204–205, 210–212, 216;* Ion Vartic, *Cioran naiv și sentimental,* Cluj-Napoca, 2000, *284–315; Dicț. scriit. rom.*, IV, *645–646*; Nicola, *Valori*, VI, *494–502*; Florian Roatiș, *Emil Cioran și Sorana Ţopa în arhivele brăilene*, „Nord literar", 2012, 3. ***A.C.***

ŢOPA, Tudor (27.V.1928, Cernăuți – 10.VIII.2008, București), prozator, traducător.

Descendent pe linie paternă al unei familii de cărturari și militanți pentru drepturile românilor bucovineni, **Ţ.** este fiul Angelei Ţopa (n. Almăjanu), profesoară, directoare a Școlii Normale din Cernăuți, și al lui Ovidiu Ţopa, profesor, doctor în istorie.

Învață la Cernăuți și, în timpul celor două refugii, își continuă studiile la București, unde este elev la licele „Sf. Sava" și „Cantemir Vodă" și urmează doi ani Facultatea de Filosofie. Absolvent al Facultății de Psihologie–Pedagogie a Universității din București (1954), lucrează ca profesor la Liceul Pedagogic din Vaslui și la Iași, apoi vine la București, unde e curator al unor expoziții de pictură, bibliotecar la Biblioteca Centrală de Stat și la Biblioteca Centrală Universitară „Nicolae Bălcescu" (fostele Așezăminte Culturale Brătianu), inspector la Direcția Bibliotecilor din Ministerul Culturii, cercetător la Institutul de Pedagogie și Psihologie. Debutează în 1958 la „Gazeta literară" cu o cronică plastică, iar primele schițe îi apar în 1968 la „Luceafărul". Mai e prezent în „Arta", „România literară", „Secolul 20", „Vatra", „Viața românească" ș.a. Face traduceri din Stendhal, Hippolyte Taine, Henri Focillon și, în anii '60, stilizează transpuneri din Boris Bednîi, Serghei Krutilin, Alexandr Ceakovski. Un timp realizează emisiunea radiofonică „Săptămâna unui meloman".

Ț. a fost situat, ca modalitate literară, printre „târgoviștenii" Radu Petrescu, Mircea Horia Simionescu și Costache Olăreanu. În egală măsură autor și personaj fetiș, figură emblematică inspirând imaginarul boemei literare al mai multor generații, el are o operă de mică întindere, care se hrănește din regimul ambiguu al discursului diaristic ce oscilează între confesiune și ficțiune. Formula și echivocul ei sunt caracterizate simplu, de autorul însuși: „Eu povestesc o promisiune!". În acest sens, s-a făcut apropierea de tradiția jurnalului ficționalizat interbelic, de la Mircea Eliade și Mihail Sebastian până la Anton Holban, dublată însă în acest caz de o conștiință marcată a scriiturii și a regimului metaficțional, care plasează opera lui **Ț.** într-un context postbelic. Cele două texte pe care le-a lăsat, *Încercarea scriitorului* (1975) și *Punte* (1985; Premiul Uniunii Scriitorilor), cuprinzând un jurnal scris între optsprezece și douăzeci și patru de ani, publicat însă, în conformitate cu o regulă instituită împreună cu confrații săi literari, abia după vârsta de patruzeci de ani, anunță și pregătesc în aparență un roman, dar devin prin ele însele pagini de roman. E vorba de formarea unui tânăr intelectual capabil să trăiască scrisul ca pe un act vital, dar agresat de lumea mizeră și absurdă a anilor 1947–1953, pe care scriitorul o captează dispunând de un fin instrument senzorial (vizual, auditiv, olfactiv) și cu o sensibilitate acută de psiholog și moralist. Studentul Teofil A., protagonistul din *Încercarea scriitorului* și „autor" al textului, este un tânăr inteligent și cultivat, cu o mare poftă de cultură și dornic să se pătrundă de viață, să experimenteze limitele proprii în nesfârșite discuții cu amicii, în excese bahice sau în escapade prelungite în natură. Pe cât de decis în aprecieri livrești, pe atât de fragil în structura sa interioară, personajul alternează gesturile intempestive cu ezitarea și deruta. Soluția narativă aleasă îi dă lui **Ț.** o mare libertate compozițională, conducându-l spre soluții moderne: el face din jurnal – care nu e scris din fuga cotidianului, ci, cum ar fi spus Roland Barthes, lucrat *à mort* – o „încercare a scriitorului", dar una a cărei rațiune de a fi rămâne, în cele din urmă, tot aceea, neglijabilă, a notației cotidiene. Ca atare, „lucrarea" diaristului, practicând detașarea de contingent chiar atunci când îl evocă, nu pregătește o altă „operă", ci se consumă în propriul exercițiu productiv. În *Punte*, unde Teofil A. reapare, complexitatea crește prin suprapunerea mai multor partituri și a mai multor straturi de textualizare, la discursul diaristic adăugându-se și subtile note de subsol. Cu o aspirație nemărturisită spre măreție și soliditate – trădată, poate, de fascinația pentru Homer, Cervantes sau Goethe –, cu ambiția atingerii totalității, personajul-autor rămâne însă închis în lumea meschină a provizoriului și a precarității, surprinsă fugitiv și fragmentar. Combinând paradoxal anvergura „călinesciană" a observației și registrul jurnalului, literatura lui **Ț.** îngăduie cititorului să asiste nemijlocit la transformarea insului obișnuit în scriitor, manifestând o sensibilitate înrudită cu aceea a prozatorilor din ultimul val al modernității, care fac ca romanul să nu fie predeterminat, ci să se nască pe măsură ce se scrie. Stilist fără cusur, asemenea lui Radu Petrescu, **Ț.** dovedește aceeași virtuozitate în practicarea minuțioasă a autoscopiei prin examinarea lucidă a viselor, senzațiilor fiziologice, spaimelor sau revoltelor, precum și în înregistrarea rapidă și pregnantă, cu știința detaliului revelator, a fizionomiilor și evenimentelor din lumea exterioară. Volumul de interviuri cu Iolanda Malamen, *Literatura e un om fără milă* (2008), e mai degrabă un dialog ludic-poematic decât o incursiune în atelierul de creație al scriitorului. Sporadic, **Ț.** oferă mărturii despre anii de formare și despre „falsele"

afinități generaționale cu Școala de la Târgoviște: „Am aflat despre «Școala de la Târgoviște» dintr-un articol al lui Dan Culcer, din «Vatra», (cu acest titlu), în care mă inclusese”. Primit favorabil de critici, prozatorul nu a putut să intre imediat în conștiința unui public deprins mai degrabă cu rețeta romanelor realiste. Cu un destin asemănător membrilor grupului de la Târgoviște, scriitorul va fi prețuit la adevărata sa valoare de optzeciști.

SCRIERI: *Încercarea scriitorului*, București, 1975; ed. 2, îngr. Ruxandra Mihăilă, Pitești, 2001; *Punte*, București, 1985; ed. 2, îngr. Ruxandra Mihăilă, Pitești, 2002; *Literatura e un om fără milă. Tudor Țopa în dialog cu Iolanda Malamen*, cu fotografii de Tudor Jebeleanu, București, 2008. **Traduceri:** Hippolyte Taine, *Pictura Renașterii în Italia și alte scrieri despre artă*, pref. trad., București, 1968, *Filosofia artei*, introd. Silvian Iosifescu, postfața trad., București, 1973; Stendhal, *Roma, Neapole, Florența*, pref. trad., București, 1970; Henri Focillon, *Anul o mie*, București, 1971.

Repere bibliografice: Mihai Dinu Gheorghiu, *Biografie și roman*, CL, 1975, 11; Virgil Nemoianu, *Reușita încercării*, VR, 1975, 11; Ulici, *Prima verba*, II, *169–172*; Manea, *Contur, 44–48*; Șerban Foarță, *Călimara lui Tudor Țopa*, VR, 1986, 8; Rodica Zafiu, *„Punte”*, TBR, 1986, 326; Holban, *Literatura*, I, *166–170*; Simion, *Scriitori*, IV, *351–360*; Mihai Dragolea, *Exercițul ficțiunii*, Cluj-Napoca, 1992, *64–73*; Matei Călinescu, Ion Vianu, *Amintiri în dialog*, București, 1994, *158–161*; Ion Buzera, *Literatura față cu postmodernismul*, Craiova, 1996, *143–146*; Ioana Pârvulescu, *Încercarea cititorului*, RL, 1997, 3; Manolescu, *Lista*, II, *132–138*; Marius Chivu, *Reușita scriitorului*, RL, 2002, 8; Gheorghe Crăciun, *„Încercările” lui Tudor Țopa*, OC, 2002, 144; *Dicț. scriit. rom.*, IV, *646–648*; Negrici, *Comunism, Proza*, *392–393*; Ion Bogdan Lefter, *Mereu despre jurnal*, OC, 2003, 167; Barbu Cioculescu, *In memoriam: Tudor Țopa, scriitor și personaj*, RL, 2008, 39; Popa, *Ist. lit.*, II, *911–912*. ***A.C.***

ȚUCULESCU, Radu (1.I.1949, Târgu Mureș), prozator, dramaturg, traducător.

Este fiul Mariei (n. Manta) și al medicului Dumitru Țuculescu și nepot al pictorului Ion Țuculescu. Urmează cursul primar în limba germană la Reghin, apoi, la Cluj, va fi elev al Liceului de Muzică (1960–1967) și student al Conservatorului „Gheorghe Dima”, secția vioară (1967–1972). După absolvire se angajează redactor la Studioul de Radio clujean (1972–1985), în același oraș face parte, în calitate de violonist, din Orchestra Filarmonicii (1985–1989), în 1990 trecând la Studioul TVR ca redactor, apoi realizator de emisiuni. Debutează cu versuri la „Steaua” în 1965, iar editorial cu volumul de proză scurtă *Portocale și cascadori*, apărut în 1978. Mai e prezent în „Echinox”, „Amfiteatru”, „Napoca universitară”, „Tribuna” (în care susține din 2003 rubrica „Ex abrupto”, intitulată din 2007 „Scrisori către președinte”), „Vatra”, „Orizont”, „Cinema” ș.a. Încă din studenție conduce trupe de teatru, ulterior regizează spectacole la Teatrul „Radu Stanca” din Sibiu, secția germană, realizând și filme de televiziune. Între 1990 și 2002 obține mai multe burse de specializare la Paris, Berna, Basel și Viena. A fost distins cu Premiul Saeculum (1982), Premiul Asociației Scriitorilor din Cluj (1984, 1995, 2005), Premiul Cartea Anului (1995, 2009), Premiul „Radu Enescu” (2002) oferit de revista „Familia” ș.a.

Ț. este un spirit calofil și un cititor subțire, privind literatura de sus, pe deasupra frontierelor care o despart de celelalte produse ale spiritului. Poveștile și romanele sale suferă de o anume supradeterminare culturală, ceea ce le face dificile pentru neavizați. Există în ele o rezistență subterană, o inerție moale ce se împotrivește unei lecturi sprintene și superficiale. Rețeta ficțiunii se modifică în mai multe etape, pe măsură ce, în narațiune, balanța dintre fabulație și reflecție se echilibrează într-un fel sau altul. *Vânzătorul de aripi* (1982) e un roman enigmatic, cu final deschis. Fără a lipsi cu totul, reflexivitatea este extrem de discretă, iar în final intriga se dovedește doar promisiunea și materialul unui roman omonim. Construcția epică în două planuri alternante – „prezentul prezentului” și „prezentul trecutului”, cum le numește prozatorul – se păstrează și în *Degetele lui Marsias* (1985), unde interesul pentru enigme, echivoc, pentru imaginație și vis este o prezență de fundal, fără să mineze coerența realului. Nu trebuie trecută cu vederea căptușeala mitologică discretă a epicului – ca o dublură culturală suplă și fină: istoria străveche a lui Apolo și a flautistului Marsias. Conform adagiului din *Ecleziast*: „Tot ce a fost va mai fi…”, iterația e

dătătoare de profunzime și ecou. Procedeul, aplicat cu parcimonie, amintește de evoluția lui Gheorghe Crăciun, între fabulația lui Longos despre Daphnis și Chloe și propriul său text narativ. Alt roman, *Ora păianjenului* (1984), pare să fi avut inițial un final deschis căruia, sub presiune, i-a fost lipit un pasaj de încheiere, deopotrivă și încheiere a destinului protagonistului. Textul nu iese din orizontul de referință al celorlalte cărți: jocul între aparență și realitate. „Asta numai la prima vedere" este refrenul rostit ritual de personajul central, straniul arivist Miș Dron, a cărui identitate, marcată de o labilitate proteică, atinge schizofrenia. În rest, accidentalul, coincidențele, întâmplarea se instituie în logică a povestirii. Evenimentele debutează simbolic la o oră incertă, când lumea își arată fața ambiguă*:* penumbra, mediu propice nefirescului, tipic pentru prozele lui **Ț.** Blocul de locuințe pe care se străduiește să îl domine Miș Dron e un univers simbolic. Imobilul – care încadrează și pecetluiește providențial destinele – devine, în esență, protagonistul narațiunii. Și în volumele de proză scurtă acest tip de clădire e o întruchipare a cotidianului, aparent neproblematic și solid, dar în care se infiltrează anomalia. Romanul *Umbra penei de gâscă* (1991) se dezvoltă ca o variațiune liberă pe o temă din *Numele trandafirului* de Umberto Eco. Fără ca relația dintre cele două scrieri să fie univocă, memoria cărții autorului italian regizează global înscenarea epică a lui **Ț.** Textul permite atât lectura inocentă, cât și pe cea avizată. Pentru lectura genuină frapante rămân capacitatea fabulatorie nestingherită, știința de a crea atmosferă, de a evoca pitorescul medieval al mediului ardelenesc. În schimb, pentru lectorul inițiat în dedesubturile literaturii livrescul are rolul unui spațiu de ecou, unde sensurile se amplifică, devenind o cutie de rezonanță. *Cuptorul cu microunde* (*Romanul unui bloc în zece secvențe horror*) (1995) pare să întoarcă foaia cu bruschețe. Reperele celor zece povestiri de aici ar fi cu totul altele: romanul de groază și mister, epicul de aventură, polițist sau SF. De fapt, se desăvârșește o mișcare deja existentă la **Ț.**, fie că este vorba de proza scurtă sau de romane. Substanța din care scriitorul își confecționează lumea fictivă e cotidianul sufocant, banalul, lumea din provincia abrutizantă și din blocurile-dormitor, pensionarii resemnați, micii funcționari, gospodinele bovarice. E un cotidian luat progresiv în stăpânire de neoplasmul nefirescului. Marcat de simptome ale unor maladii terifiante, realul din *Cuptorul cu microunde* se comportă ca vedenia sau visul, ca fantasmagoria, nebunia sau coșmarul, ca fantezia sau literatura: pereți care frig, telefoane și fotografii ce ucid, apartamente unde aerul se transformă într-o masă vie și frigidere al căror conținut alimentar ingurgitează realul, suflete bântuind de la un corp la altul, vise ce asasinează etc. Chiar și atunci când istorisirea evoluează destul de aproape de tipicul literaturii cu stafii sau de fantezia onirică, paradigma rămâne neschimbată – anomalia, distorsionarea realului. Cartea se încheie cu o retrospectivă: viața devine reversibilă, la fel ca literatura. Un personaj-povestitor retrăiește sau recitește tot filmul în zece secvențe (câte etaje are blocul care îi servește drept scenă), căpătând o perspectivă distanțată asupra întregului. Căci pivnița clădirii, unde se preumblă, ca într-un coșmar lucid, protagonistul, întruchipează dedesubturile așa-numitei realități. În *Uscătoria de partid* (1997), cuprinzând tot proză scurtă, unitatea narativă minimală nu mai este secvența filmată, ci mai curând instantaneul de tip fotografic. Renunțând să se mai travestească în regizor sau în cameraman, povestitorul-reporter se plimbă prin lume înarmat cu un aparat Polaroid de ultimul tip și confecționează p(r)oze la minut. Față de scrierile precedente, **Ț.** se redimensionează. Venind către literatură din domeniul muzicii, el știe că și în narațiunea literară decupajul în sine poate deveni o sursă autonomă de sens. Teritoriul prin care circulă naratorul amator de instantanee este cel al prezentului, dar și cel al trecutului apropiat, într-o cordială devălmășie, căci, explorate în aspectele lor derizorii, cele două universuri se confundă. Lumea fictivă a cărții ascultă de aceeași regulă a jocului – simularea – și se supune principiului lui „ca și cum". În narațiunea titulară mistificarea este ridicată la puterea a doua, mimând o formă deja golită de sens. Refugiat în lumea sordidă de bloc, un grup de nostalgici comuniști debusolați imaginează un grotesc simulacru de democrație al unei lumi definitiv apuse: adunarea de partid. Maimuțărindu-i pe adulți, copiii care mișună pe maidanele promiscue din jurul locuințelor-ghetou nu se mai travestesc în hoți și în vardiști ca altădată, ci în mineri și în scutieri, semn că au prins și ei din zbor regula jocului. Diverse repere ludice ale realității apar, emblematic, la tot pasul: jocul cu mingea și cu cercul, jocul

de popice, jocurile infantile. Mai mult decât în cărțile anterioare, în *Uscătoria de partid* se manifestă nestrunit instinctul ludic al prozatorului. Făcând echilibristică pe granița fină dintre normal și anormal, dintre grav și ilar, patetic și zeflemitor, real și fantastic, dintre umorul negru și cel bonom, naratorul și personajele sale se joacă de-a restaurația și de-a democrația, de-a libera inițiativă de piață și de-a călătoria de afaceri, de-a propaganda electorală și de-a calomnia, de-a viața sau de-a moartea (cum face cu viclenie baba Safta), de-a greva foamei, de-a transportul public și de-a conștiința civică. Cele zece crochiuri care îl au drept protagonist pe Popică oferă o morală sui-generis. Aparent, personajul este individul standard, de astăzi și de ieri, de aici și de oriunde. I.L. Caragiale îl numește Mitică. La o privire mai atentă, se dovedește mai curând un excentric decât un oarecare. În lumea în care trăiește, mai întâi stupoarea candidă, apoi lehamitea lui cronicizată au un singur leac: internarea într-un ospiciu, unde recalcitrantul va fi redus la tiparul anonimatului. Captiv în plasa de păianjen a scenariadei, el devine un simplu popic. Scrisă într-un registru sensibil modificat în raport cu romanele anterioare, *Povestirile mameibătrâne* (2006) este una dintre aparițiile de pondere ale ficțiunii românești postdecembriste. Inspirat de un caz real, textul alcătuiește, pe calapodul unei rețete detectivistice și al unui realism magic marquezian (cu elemente bulgakoviene de fantastic negru), o monografie a unui sat transilvan de munte (Petra), multietnic, populat de cupluri dizarmonice și dominat, în plină perioadă socialistă, de o sexualitate feminină debordantă; cea care pune în mișcare narațiunea (de un dinamism cinematografic) și caruselul incontrolabil al simțurilor este seducătoarea Margolili, destabilizatoarea comunității. Aceasta are un soț aparent ursuz, Robert Stuparul, pe care-l seduce paroxistic cu rafinament de esteță, o mamă vrăjitoare (Hudinela, cu o poreclă trimițând la magicianul Houdini) și, după ce sminteşte tot satul, dispare misterios în urma unei nunți fabuloase, probabil ucisă, ajungând să bântuie legendele satului; nunta în speță reprezintă un tur de forță al narațiunii, prilej al unei reprezentații dramatice de efect. Galeria de personaje mai include un preot complet necanonic (Totianoș), pe Rusoaica, femeia care și-a urmat soțul deportat la Irkutsk, în Siberia, o cantoriță nimfomană (Galana), pe Rosamunda, castratoarea de porci care inspiră frică bărbaților. Prin comparație, cumintea și înțeleapta „mamabătrână", octogenară cu limba ascuțită și dispecera povestirilor de viață către naratorul numit, ca și autorul, „domnu Radu", are, alături de soțul Demetri, un rol pacificator, sfârșitul ei având o semnificație exorcistă. În *Stalin cu sapa-nainte* (2009) se exploatează mixajul contrapunctic al celor două planuri: de o parte, un prezent consumist, degradat moral, cinic și deprimant are drept laitmotiv și coloană sonoră șlagărul manelist preferat („Of, viața mea...") al unui tipic băiat de cartier, prezență de fundal obsedantă pentru naratorul Adrian Loga și emblematică pentru o întreagă mentalitate; de alta, un roman de formare despre copilăria și adolescența aceluiași narator, petrecute în anii '50 și '60 într-un oraș de pe Mureș. Cartea e atractivă și dinamică, dar vădește o propensiune tot mai pronunțată a autorului către lejeritatea comercială. Mai mult un divertisment narativ ingenios, *Femeile insomniacului* (2012) desfășoară o mitologie eroi-comică a seducției în jurul unui *homme à femmes* fără aspect de seducător, Septimius Ilarie, jurnalist boem cu înzestrări pentru arta culinară; dacă fundalul e populat de fauna artiștilor mărunți de provincie, în prim-plan se află o galerie de „feminități" naive sau experimentate, fete bătrâne sau măritate, cărora Timi le speculează, sub masca modestiei serviabile, bovarismele și tropismele; calitățile sale de „băiat bun" îi umanizează și pe securiștii care-l urmăreau în anii '80, prilejuindu-le, convivial, confesiuni sexuale pitorești. Aparent fără pretenții, **Ț.** reușește să inoveze tipologia seducătorului printr-un tip de antierou aflat la antipod față de „eroismul" donjuanesc modern; partea cea mai reușită a romanului e reprezentată de inițierea amoroasă a lui Septimius, căruia în copilărie mama îi citea povești din *O mie și una de nopți*. În prozele scurte cvasipublicistice din *Românul erectil* (2010), scrise cu aceeași vervă ludică, erosul devine pretext pentru observația satirică de moravuri cotidiene. Comentator avizat al fenomenului teatral – *Teatrul transilvan la începutul mileniului III* (2004) reunește cronici dramatice despre spectacole recente montate pe scenele din Transilvania –, cu preocupări pentru arta dramatică încă din anii debutului (între 1967 și 1974 a condus cercul de pantomimă Atelier; ulterior a pus în scenă mai multe dramatizări proprii), **Ț.** s-a ilustrat editorial și ca dramaturg. Piese din volumele *Ce*

dracu se întâmplă cu trenul ăsta? (2004) și din *Bravul nostru Micșa!* (2010) au fost puse în scenă în țară și în Franța, Israel, Ungaria și Cehia. Unele au ca suport proze mai vechi; comic-absurdista *Grădina de vară sau „Hai să-i batem"* dezvoltă, pe un palier, narațiunea *Cuplu* din *Portrete în mișcare*, piesa *Uscătoria de partid* dramatizează proza-titlu din volumul omonim, iar *În tren* împinge faptul divers al „călătoriei cu trenul" până în zona fantasticului morbid. Scrisă cu vervă compozițională, *Bravul nostru Micșa* e o comedie politică neagră plasată într-un cadru geografic neprecizat, dar emblematic pentru România postdecembristă; pretext al unui proiect fraudulos cu fonduri europene accesat de primărița unui sat plin de personaje deviante, semiparaliticul senil Micșa devine revelatorul unei lumi „ieșite din țâțâni", vădind atracția lui **Ț.** pentru punerea în scenă a absurdului și grotescului cotidian. Ca traducător, **Ț.** a transpus în seria „Poeți elvețieni de expresie germană", pe care o inițiază în cadrul colecției „Biblioteca revistei «Familia»", în ediții bilingve, volume din scriitori precum Werner Lutz, Tadeus Pfeifer, Alois Bischof, Rainer Brambach, Gerhard Meier, Rudolf Bussmann, Frank Geerk, facilitând cunoașterea lor în România. A tălmăcit și povestirile lui Peter Bichsel, iar în 1998 a alcătuit o cuprinzătoare antologie din proza elvețiană contemporană.

SCRIERI: *Portocale și cascadori*, Cluj-Napoca, 1978; *Grădina suspendată*, București, 1981; *Vânzătorul de aripi*, Cluj-Napoca, 1982; *Ora păianjenului*, București, 1984; ed. 2, pref. Dana Dumitriu, Târgu Lăpuș, 2006; *Degetele lui Marsias*, Cluj-Napoca, 1985; *Portrete în mișcare*, București, 1986; *Umbra penei de gâscă*, Cluj-Napoca, 1991; ed. 2, pref. Cornel Moraru, Târgu Lăpuș, 2007; *Cuptorul cu microunde (Romanul unui bloc în zece secvențe horror)*, Cluj-Napoca, 1995; *Uscătoria de partid*, pref. Petru Poantă, postfață Monica Spiridon, Oradea, 1997; *Aventuri în anticameră*, Pitești, 2001; *Ce dracu se întâmplă cu trenul ăsta?*, pref. Miruna Runcan, postfață Claudiu Groza, Cluj-Napoca, 2004; *Teatrul transilvan la începutul mileniului III*, Cluj-Napoca, 2004; *Povestirile mameibătrâne*, București, 2006; *Stalin cu sapa-nainte*, București, 2009; *Bravul nostru Micșa!*, Cluj-Napoca, 2010; *Românul erectil (Texte perplexe, persuasive, persistente...)*, Cluj-Napoca, 2010; *Femeile insomniacului*, Iași, 2012. **Traduceri:** *America nu există (Antologie de proză elvețiană contemporană de expresie germană)*, Oradea, 1998; Werner Lutz, *Gräserstille Einfachheit – Doar liniștea ierbii*, ed. bilingvă, cu grafica autorului, Oradea, 1999; Tadeus Pfeifer, *Der Dichter lacht – Poetul râde*, ed. bilingvă, Oradea, 1999; Alois Bischof, *Unterwegs – Pe drum*, ed. bilingvă, Oradea, 2000 (în colaborare cu Mirela Pop); Rainer Brambach, *Kopf oder Zahl? – Cap sau pajură?*, ed. bilingvă, Oradea, 2000; Peter Bicsel, *Povestiri*, pref. trad., Oradea, 2001; Gerhard Meier, *Die Strasse lang pfeift eine Amsel – De-a lungul străzii fluiera o mierlă*, ed. bilingvă, Oradea, 2002; Frank Geerk, *Circulum vitae*, ed. bilingvă, Oradea, 2003; Andreas Saurer, *Berg mit Madonna – Munte cu Madonna*, ed. bilingvă, Oradea, 2005.

Repere bibliografice: Constantin Hârlav, *Povestiri ironice și sentimentale*, T, 1978, 12; Mircea Iorgulescu, *Autori de proză scurtă*, RL, 1981, 50; Piru, *Debuturi*, *135–137*; Moraru, *Semnele*, *171–174*; Poantă, *Radiografii*, II, *165–169*; Dana Dumitriu, *Un diavol meschin*, RL, 1984, 43; Moraru, *Textul*, *206–209*; Marian Papahagi, *Între povestire și roman*, TR, 1985, 42; Holban, *Profiluri*, *369–373*; N. Steinhardt, *Escale în timp și spațiu sau Dincoace și dincolo de texte*, București, 1987, *250–258*; Ioana Bot, *Seismograful*, TR, 1991, 34; Steinhardt, *Monologul*, *203–207*; Ulici, *Prima verba*, III, *211–212*; Țeposu, *Istoria*, *156–157*; Monica Spiridon, [*Radu Țuculescu*], TR, 1996, 1, R, 1998, 4; Simuț, *Critica*, *168–178*; Perian, *Pagini*, *188–194*; Oțoiu, *Proza*, I, *221–226*; Lefter, *Scriit. rom. '80–'90*, III, *243–245*; Irina Petraș, [*Radu Țuculescu*], CNT, 2002, 29–30, RL, 2010, 42; Claudiu Groza, *Hoțul de imagini*, APF, 2002, 7–8; *Dicț. scriit. rom.*, IV, *648–649*; *Dicț. analitic*, IV, *348–350*; Mircea Morariu, [*Radu Țuculescu*], F, 2004, 10, 2005, 6; Paul Cernat, [*Radu Țuculescu*], „Bucureștiul cultural", 2006, 14, OC, 2009, 230; Alex Goldiș, *Un Macondo second-hand*, CU, 2006, 12; Bianca Burța-Cernat, [*Radu Țuculescu*], OC, 2006, 56, 2007, 8; Raluca Dună, *Un roman rupt în două*, OC, 2010, 258; Mircea Ghițulescu, *Marionetele lui Radu Țuculescu*, LCF, 2010, 32; Victor Cubleșan, *Povestea unui insomniac*, ST, 2012, 2–3; Claudiu Turcuș, *Lascivități inocente*, OC, 2012, 361; Constantina Raveca-Buleu, *„Femeile insomniacului"*, CNT, 2012, 5; Marius Miheț, *Radu Țuculescu (caiet de seminare: opera și biografia)*, Oradea, 2012. ***M.S., P.C.***

ȚUGUI, Grigore (25.I.1939, Secuieni, j. Bacău), istoric literar. Este fiul Luței (n. Donosă) și al lui Gheorghe Țugui, țărani. Urmează ciclul elementar în localitatea natală (1946–1955), liceul la Bacău (Școala Medie nr. 2), apoi este student la Universitatea „Al. I. Cuza" din Iași, Facultatea de Filologie, secția limba și literatura română, absolvită în 1964. Devine cadru didactic al Universității absolvite, la Catedra de literatură română, obținând, de-a lungul anilor, toate gradele profesionale, până la acela de profesor. Și-a susținut doctoratul în 1981 cu o teză referitoare la Ion Heliade-Rădulescu. În perioada 1978–1981 a funcționat ca lector la Institut National de Langues et Civilisations Orientales din Paris. A debutat la „Cronica" în 1966, debutul editorial fiind

reprezentat de volumul *Ion Heliade Rădulescu, îndrumătorul cultural și scriitorul* (1984), studiu monografic bazat pe teza de doctorat.

Lucrarea lui **Ț.** despre Ion Heliade-Rădulescu ar putea fi calificată ca o monografie reprezentativă, la un moment dat, pentru un astfel de demers istorico-literar. Rezultatele cercetării,comentariile și concluziile autorului sunt ordonate metodic, fiind vizată biografia scriitorului și animatorului cultural (*Omul în epocă*), apoi opera acestuia, examinată pe genuri. Heliade este prezentat pe larg, în ipostazele lui de teoretician, critic literar, poet, publicist, prozator, animator al teatrului național și critic teatral, un capitol fiind consacrat și traseului lui Heliade în relație cu chestiunile de limbă. Sunt folosite intensiv bibliografiile disponibile, se „montează" referiri directe la operă, documente de epocă, articole de presă, studii și cercetării anterioare, comentarii proprii etc. într-un flux menit să dea seama în chip adecvat de obiectul cercetării și să susțină încercarea de „portret sintetic" din final. În *Interpretarea textului poetic* (1997), opinând că se simte nevoia unor „îndreptare practice" în domeniu, **Ț.** își limitează aria lucrării, care se adresează celor „aflați în faza de început", ceea ce atestă caracterul ei didactic. Materia expunerii este ordonată metodic. În *Analiză și interpretare*, secvența finală a cărții, autorul purcede la investigarea detaliată a diferitelor tipuri de expresivitate, dovedindu-se bine informat în privința contribuțiilor de autoritate în materie, pe care încearcă să le comenteze conștient fiind de ambiguitatea, polisemia unor termeni de istorie/teorie literară. Crede că e vitală „detașarea de viziunea predominant extrinsecă, deterministă asupra literaturii" și se înscrie în linia celor care pledează pentru „o istorie a valorilor". Opțiunea lui merge în cele din urmă către o soluție integratoare, plecând de la o formulare a lui Adrian Marino („o sinteză de metode și procedee și deci o totalizare de metode", o „supermetodă"). Și *Balada romantică* (2001) este o lucrare de tip „manual universitar". După ce într-un discurs rapid, „telegrafic", cu recurs la mențiónări și trimiteri, se face istoricul termenului „baladă" și al semnificațiilor lui, sunt definite diversele categorii ale baladei, consemnați fiind și autorii care au contribuit la configurarea baladei moderne (Bürger, Goethe, Schiller, Wordsworth, Coleridge), precum și cei care au ilustrat-o în literatura română, de la Iancu Văcărescu la Eminescu, insistându-se asupra lui Heliade, Alecsandri și Bolintineanu. Alt volum, *Curentele literare* (2011), este, de asemenea, un studiu de factură universitară. Sunt abordate, în vederea prezentării unor achiziții teoretice mai noi, concepte precum clasicism, romantism, realism, naturalism, simbolism, parnasianism, expresionism, avangardă (cu subcapitole despre dadaism și suprarealism), postmodernism (cu un subcapitol distinct consacrat postmodernismului românesc). **Ț.** este și autorul unui demers mai rar întâlnit la noi, dar răspândit în alte culturi, demers care își vădește utilitatea, în chip evident tot pedagogică: este „repovestită", în proză, poema *Țiganiada* a lui Ion Budai-Deleanu, care poate deveni astfel mai accesibilă și mai atractivă pentru cititorii mai puțin familiarizați cu limba veche. Cu toate că se renunță la prozodia originalului și se înlocuiesc vocabule ieșite din uz ori ininteligibile pentru vorbitorul de azi, operațiunea nu este o „modernizare" simplificatoare și nu sărăcește textul original: savoarea, timbrul sau atmosfera sunt în bună măsură păstrate, astfel încât nu poate fi vorba de o „trădare" a ei.

SCRIERI: *Ion Heliade Rădulescu, îndrumătorul cultural și scriitorul*, București, 1984; *Interpretarea textului poetic*, Iași, 1997; *Balada romantică*, Iași, 2001; *Curentele literare*, Iași, 2011. **Ediții:** *Țiganiada după Ion Budai-Deleanu, repovestită de...*, Iași, 2004.

Repere bibliografice: Gabriela Drăgoi, *O nouă carte despre Heliade*, CRC, 1984, 51; Constantin Pricop, *Același Heliade*, CL, 1985, 1; Al. Piru, *Pionier al literaturii române moderne*, FLC, 1985, 4; Daniel Dimitriu, *Un ghid al lecturii*, ATN, 1998, 3; Adrian Tudurachi, *„Interpretarea textului poetic"*, ST, 1999, 2; George Bădărău, *„Interpretarea textului poetic"*, CL, 1999, 12; Dan Mănucă, *Ion Budai-Deleanu: un scriitor în ofensivă*, CL, 2004, 9. ***N.Br.***

ȚUGUI, Haralambie (10.II.1916, Dorohoi – 12.X.1996, Iași), poet.

Este fiul Nataliei (n. Turcu) și al lui Teodor Țugui, grădinar. Își începe școala în orașul natal (1924–1931), urmează apoi Liceul Militar la Cernăuți

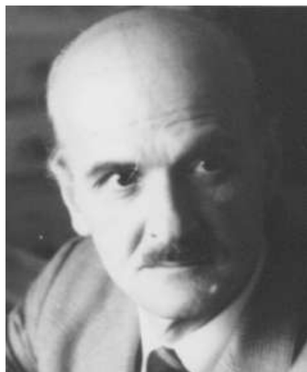
(1931–1934) și la Iași (1934–1936). Absolvent al Școlii de Ofițeri din București (1937) și al Academiei Militare de Infanterie din Sibiu (1939), face stagii ca ofițer în garnizoanele Cahul, Brăila și Panciu, iar din 1941 luptă pe Frontul de Răsărit; în 1943 și 1944 este instructor la Școala de Subofițeri din Radna. Trimis din nou pe front, cade prizonier în vara anului 1944 și este internat într-un lagăr militar sovietic, împreună cu Constantin Ciopraga, Laurențiu Fulga ș.a. În 1948 se întoarce în țară și lucrează pe diverse șantiere ca tehnician, normator, șef al serviciului de pază, iar din 1963 ca metodist la Biblioteca Regională Banat. Pensionat pentru invaliditate în 1968, se stabilește la Iași. Își publică primele versuri în 1933, în paginile revistei școlare „Mugurași". Placheta *Liane crude* îi apare în 1935, tot pe când era elev de liceu, fiind urmată de *Prohod pentru zi* (1939), volum bine primit de critică. După 1956 reintră în viața literară și începe să publice în „Scrisul bănățean", iar în 1966, după mai bine de două decenii și jumătate de la ultima carte, i se editează culegerea *Poezii.* Mai colaborează cu versuri, reportaje și traduceri la „Glasul singurătății" (devenită „Fulgerul", apoi „Însemnări"; face parte din gruparea acestei reviste dorohoiene), „Crai nou", „Flamuri", „Lanuri", „Familia", „Pagini basarabene", „Luceafărul", „Universul literar", „Curentul literar", „Viața românească", „Steaua", „Iașul literar", „Orizont", „Tribuna", „Convorbiri literare", „Ateneu", „Cronica" ș.a. În 1979 i s-a decernat Premiul Asociației Scriitorilor din Iași pentru volumul *Confesiunile pământului.*

Cu excepția unei singure cărți de proză, *Memoria timpului* (1977), ce cuprinde „mărturii și evocări literare", de fapt amintiri despre Otilia Cazimir, D. Popovici (profesorul său de la Iași), Ion Pillat, Magda Isanos, Eusebiu Camilar și câteva pagini de jurnal, **Ț.** publică numai versuri. Încă din placheta *Liane crude* (1935), el se dovedește un poet delicat, imagist inspirat care, servindu-se de metrul clasic, creează, pe linia sentimentalismului minor, o atmosferă de limpiditate și echilibru. *Prohod pentru zi* relevă aceeași apetență pentru imaginile clare, luminoase, trasând conturuori hieratice în decor de alb imaculat, dar accentuează latura angoasată, exprimând, în manieră bacoviană, nostalgia edenului pierdut – copilăria – sau tristețea „iubirilor ucise în toamna putredă". Ceea ce diferențiază acest volum e accentuarea situării tradiționaliste și implicit potențarea anumitor particularități de limbaj. Abundă cuvinte devenite fetiș, ca „fruntarii", „năier", „zodier", „tropar" ș.a., nu lipsesc vocabule stridente, inventate sau regionalisme. Tânărul poet cultivă metaforismul convențional, banalizat ori pe cel artificios, obținut prin materializarea forțată a unor abstracții sau prin utilizarea excesivă a cuvântului „alb". Sunetul liric devine mai autentic și pare mai nou atunci când, precum în *Adolescență*, rezonanțe din Blaga autohtonizează tonuri rilkeene și incantații ce amintesc de *Cântarea Cântărilor*. Vidul bibliografic dintre *Prohod pentru zi* și antologia *Poezii* ascunde o bogată producție lirică nevalorificată în acest interval, ce reflectă îndeosebi experiența traumatizantă a războiului. Ca fragmente ale unui jurnal liric de front, poemele din ciclul *Pasărea morții* devin o posibilă replică la *Ciclul morții* al lui Camil Petrescu. Eludând spectaculosul macabru, senzaționalul terifiant, poetul comunică tragicul individual, suferința înnebunitoare a cărnii, exasperarea neputincioasă și resemnarea amară a nervilor epuizați, țipătul mut al conștiinței defuncționalizate. Maxima expresivitate se realizează în *Visul negru*, poem care, având ca motto versul lui E.A. Poe: „Răspunse corbul: Nevermore", cuprinde ca refren un cuvânt german cu sonoritate asemănătoare: *Hungertod* („moarte prin foame"). Cu procedee tehnice analoage celor din *Erlkönig*, balada lui Goethe, se construiește un scenariu de coșmar. Imaginea structurantă e un „tren de fantome" care, ieșit din noaptea grozavă a timpurilor, străbate lumea înfiorând-o cu „dangătul" roților, „desperat, dureros, de prohod [...]: Hungertod". Dar multe versuri antologate în 1966, ca și altele din volumele ce urmează la intervale scurte, marchează zelul poetului de a-și adapta stilul la noile realități. Câștigat în rândul versuitorilor momentului, **Ț.** dedică circumstanțial, fără exigențe estetice, stihuri tinerilor patriei, muncitorilor, eroilor neamului, invocând solidaritatea cu strămoșii etc. Piese caracteristice compun un atlas liric de priveliști precis localizate: Delta, Sulina, Cotnari, Criva, Dorna, schitul Brazi, Miorcani, Câmpulung Moldovenesc, Oituz, Mărășești, Sarmizegetusa, Țebea, Lancrăm. În năzuința de a da versurilor „sunetul bronzului", **Ț.** adoptă adesea forma fixă a sonetului. În schimb, ultimele cărți – *Confesiunile pământului*, *Pe o apă visând* (1982), *Ochii copiilor* (1984) – exprimă frecvent sentimentul curgerii ireversibile a timpului, poetul trăind din amintirile trecutului, obsedat de copilărie,

de adolescența demult pierdută. Cercurile tot mai strânse pe care moartea le desenează în „sarabandă cu timpul" îi provoacă presimțiri amare.

SCRIERI: *Liane crude*, pref. Dumitru Furtună, Dorohoi, 1935; *Prohod pentru zi*, București, 1939; *Poezii*, pref. Eusebiu Camilar, București, 1966; *Contrapunct, în toamnă*, București, 1969; *Sub cerul Mioriței*, Iași, 1971; *Înalt prin stemă*, București, 1972; *Luminile zilei*, București, 1972; *Lângă vetrele sacre*, Iași, 1974; *Sunetul bronzului*, București, 1974; *Țărm de legendă*, București, 1975; *Memoria timpului*, Timișoara, 1977; *Poemele triumfului*, București, 1978; *Confesiunile pământului*, București, 1979; *Mâinile de lumină*, București, 1979; *Al soarelui și-al umbrei*, cu un portret de Dan Hatmanu, Iași, 1980; *Pe o apă visând*, București, 1982; *Ochii copiilor*, cu ilustrații de Dragoș Pătrașcu, Iași, 1984.

Repere bibliografice: George D. Râncă, *„Liane crude"*, „Însemnări" (Dorohoi), 1935, 19; Siomin Doru [Dorian Grozdan], *„Liane crude"*, „Luceafărul", 1935, 11; Erasm [Petru Manoliu], *„Liane crude"*, „Credința", 1935, 535; Robert Cahuleanu [Andrei Ciurunga], [*Haralambie Țugui*], „Bugeacul", 1939, 1–2, CNT, 1978, 26, 1979, 22; Mihail Chirnoagă, *Ofițeri care scriu*, CL, 1939, 10–12; Dimitrie Costea, *„Poezii"*, CRC, 1966, 44; Șerban Foarță, *„Poezii"*, O, 1966, 11; Dumitru Micu, *„Contrapunct, în toamnă"*, RL, 1969, 45; Liviu Leonte, *„Contrapunct, în toamnă"*, CRC, 1969, 52; Constantin Ciopraga, *Poezie: Haralambie Țugui*, CRC, 1971, 19; Andriescu, *Disocieri*, *148–152*; Martin, *Pro Patria*, *98–99*; Piru, *Poezia*, I, *149–152*; Adrian Popescu, *„Țărm de legendă"*, ST, 1976, 5; Mircea Popa, *Falsă memorialistică*, VR, 1978, 4; Al. Jebeleanu, *„Poemele triumfului"*, O, 1978, 46; Virgil Cuțitaru, [*Haralambie Țugui*], CRC, 1978, 50, CRC, 1983, 12; Ion Cristofor, *„Memoria timpului"*, ST, 1979, 1; Al. Călinescu, *„Confesiunile pământului"*, CL, 1980, 9; Aurel Martin, *„Pe o apă visând"*, CNT, 1982, 42; Tașcu, *Poezia*, *295–301*; Maftei, *Personalități*, VII, *309–312; Dicț. scriit. rom.*, IV, *649–651;* Silvia Lazarovici, *Scriitori și publiciști botoșăneni*, Botoșani, 2012, *460–462*. ***D.Gr., D.Mc.***

ȚUGUI, Ion (24.XII.1933, Vicovu de Jos, j. Suceava – 20.II.2002, București), poet, prozator, eseist.

Este fiul Domnicăi (n. Perdeică) și al lui Vasile Țugui, țărani; istoricul literar Pavel Țugui este fratele său vitreg. Urmează școala primară și gimnaziul în localitatea natală (1940–1949), Școala Tehnică de Cooperație la Rădăuți, liceul și, concomitent, Școala Medie de Muzică la București, unde va frecventa și Conservatorul, la Facultatea de Instrumente și Canto (1954–1959). Încă student, din 1957 e angajat contrabasist în orchestra Teatrului de Operă și Balet din București. Redactor literar la Radiodifuziunea Română (din 1967), predă, în același timp, contrabasul la Școala de Muzică nr. 2 din Capitală (1969–1971). Două decenii și jumătate (1971–1995) este comentator-publicist la „România liberă". Va fi ulterior director și purtător de cuvânt al Ministerului Culturii (1995), redactor-șef la revista „Magazin". Debutează în 1958 la „Luceafărul" și va mai colabora la „Contemporanul", „Tribuna", „România literară", „Viața românească", „Ateneu", „Steaua", „Ramuri" ș.a., la emisiuni radiofonice și de televiziune. Prima carte, *Versuri*, îi apare în 1967, urmată de alte culegeri, de două poeme ample, *Inițiere și elogiu* (1978), *Viața și priveliști din Infern* (1993), de reportaje, nuvele, romane și o seamă de scrieri consacrate unor fenomene paranormale, domeniu de care, după 1989, scriitorul e cu deosebire atras (*Incursiune în fenomenologia paranormală*, I–II, 1992–1994; *Sufletul între teroare și sublim*, 1995; *Evenimente paranormale nerepetabile*, 2000 ș.a.). În 2001 înființează Editura Esoteria, unde își va publica ultimele cărți.

În poezie **Ț.** a adoptat o variantă aparte față de cei numiți de G. Călinescu „suprarealiști bucovineni": amalgamează figurația tradițională (motive de basm și baladă) cu onirisme bizare, intimismul cu demitizarea, confidența mistificată cu incoerența conceptuală și artificiozitatea construcției frastice. Îndatorat formulelor ermetizante, autorul versurilor din *Lava intermediară* (1970) merge mai ales după principiul marinettist al „cuvintelor în libertate". Vidate de sens, cuvintele „eliberate" compun imagini „în libertate", aproape niște monștri imagistici. Poemele sunt însă tot atâtea monologuri gratuit logoreice. Intermitent apar totuși reprezentări și asocieri de o expresivitate stranie, percutantă. Proza lui **Ț.** are ca principală sursă viața din Bucovina, mai ales cea rurală, desfășurată pe aproximativ două secole. Primul roman, al cărui titlu, *Voivodeasa* (1976), amintește de lumea țărănească a lui Cezar Petrescu, se vrea fresca unui tărâm sătesc în convulsii. Notațiile unui tânăr fixează momente din vara anului

1945, istorică prin confruntarea dintre promotorii recentelor transformări sociale și inamicii acestora, retrași în munți, de unde acționează împotriva noii ordini de stat. Romanul, conformist ideologic, așadar fals, e dezavantajat și de discontinuitatea relatării, ambiguitatea artificială a comportamentului unor personaje, vălmășagul de întâmplări care tind să sugereze starea de provizorat, atmosfera confuză a anilor de după război. Confruntarea politică violentă din aceeași perioadă este o componentă esențială și în romanul *Solemnitățile umiliților* (1991), care încheie o trilogie istorică menită să reflecte destinul românilor din Bucovina de la intrarea ținutului, în 1775, sub austrieci până prin anii ’60 ai veacului trecut, primele două cărți fiind *Solemnitățile supușilor* (1980) și *Solemnitățile fericiților* (1983). Fluxul epic nu reconstituie evenimentele istoriei, ci dezvăluie consecințele acestora, implicațiile în viața obișnuită. Veneticí de pretutindeni speculează în interesul rapacității lor tot ce poate fi adjudecat cu rea-credință; viața provinciei se deteriorează: sărăcie, schimbarea în rău a mentalităților, decăderea moravurilor. Rezistența la rău e personificată îndeosebi de clanul țărănesc al Vicovanilor din Vicuseni, în primul rând de Ieronim, intelectual călit în lupta națională, înțelept venerat de ai săi. Volumul al doilea detaliază situații din timpul Primului Război Mondial. Unul din Vicovani, Vasile, ajunge tocmai în Tașkent, el fiind și protagonistul din ultimul roman al trilogiei, acum în chip de bolșevic angrenat în lupta cu „dușmanul de clasă” ascuns în munți și de primar comunist în Vicuseni. Și *Solemnitățile umiliților* e o carte puțin structurată, constituită prin aglutinare de episoade și situații eteroclite, unele artificios dramatice, altele incluzând dialoguri lungi, discuții filosofarde sau cu un caracter mai curând parazitar: intimist, romanțios, banal sentimental, pe alocuri melodramatic și senzațional. În celelalte romane – *Exerciții de existență* (1982), *Inocenții și blidul Satanei* (1994), *Strania iubire* (1994), *Intoleranță și ultimul înger* (1995), *Fratele Negru – Fratele Roșu* (1998), *Păstorul de păsări. Romanul adolescenței* (2002), *Manechini și sentimente* (2003) – prozatorul experimentează modalități variate, nu întotdeauna fericite. În *Exerciții de existență*, bunăoară, textul produce absurd cu mijloacele ludicului, prin intervertirea numelor și prin schimbarea vârstei personajelor, în real inserându-se forțat anormalul, coșmarescul și fabulosul, după cum, ostentativ, naratorul preia numele romancierului, căruia îi atribuie o identitate fictivă, menționează „prieteni” scriitori ca Marian Popa, Platon Pardău, Adrian Păunescu, Dorel Dorian, invocă pictori și compozitori celebri (Géricault, Berlioz), adoptă ca laitmotiv ascultarea *Simfoniei fantastice*. În *Inocenții și blidul Satanei* autorul romanțează fantezist ultima perioadă a existenței unui poet, Eugen Zimbreanu, în care este identificabil A.E. Baconsky. **Ț.** apelează uneori la ficțiune și în cărțile de speculație. De pildă, prevestirile spăimoase din *Șapte ani apocaliptici* (1992), prima parte a unei „trilogii escatologice”, sunt prezentate ca „dezvăluiri” ale unui aventurier al cunoașterii, contele Incapucciato, care ar fi avut privilegiul de a trăi câteva luni în mitologica Shambala.

SCRIERI: *Versuri*, București, 1967; *Lava intermediară*, București, 1970; *Cânturile marelui pod*, București, 1972; *Ochii fastului*, Cluj, 1973; *Petrol și oameni*, București, 1973; *Drumuri prin Țara Moților* (în colaborare), București, 1973; *Voivodeasa*, București, 1976; *Inițiere și elogiu*, București, 1978; *Călător în zările de acasă*, București, 1979; *Solemnitățile supușilor*, București, 1980; *Exerciții de existență*, București, 1982; *Solemnitățile fericiților*, București, 1983; *Din tot sufletul pentru fericire*, Iași, 1987; *Solemnitățile umiliților*, București, 1991; *Șapte ani apocaliptici (Dezvăluirile contelui Incapucciato)*, București, 1992; *Viața și priveliști din Infern*, București, 1993; *Apocalipsa de fiecare zi sau Lumea în care trăim*, București, 1994; *Iad contra Rai sau Frontul cosmic (Confesiunile contelui Incapucciato)*, București, 1994; *Inocenții și blidul Satanei*, București, 1994; *Strania iubire*, București, 1994; *Intoleranță și ultimul înger*, București, 1995; *Invocațiile Fericitului fără chip*, București, 1995; *Apocalipsa și generația următoare (Viziunile intergalactice ale contelui Incapucciato)*, București, 1996; *Fratele Negru, Fratele Roșu*, Sibiu, 1998; *Inocența și păcatele. Reflecții despre lumea în care murim*, București, 1998; *Arta fascinației*, București, 2002; *Păstorul de păsări. Romanul adolescenței*, București, 2002; *Simbolistica viselor. Dicționar: interpretări, semnificații, ipoteze*, București, 2002; *Manechini și sentimente*, București, 2003.

Repere bibliografice: Andrei Apolzan, *„Versuri”*, GL, 1967, 34; Nicolae Prelipceanu, *„Ochii fastului”. „Cânturile marelui pod”*, TR, 1973, 18; Dinu Flămând, *„Cânturile marelui pod”*, ARG, 1973, 5; Adrian Popescu, *„Ochii fastului”*, ST, 1973, 12; Constantin, *A doua carte, 257–259*; Piru, *Poezia*, II, *283–285*; D. Micu, *Romane de debut*, CNT, 1976, 51; Mihai Ungheanu, [*Ion Țugui*], LCF, 1977, 6, 1987, 39; Ulici, *Prima verba*, II, *183–185;* Alex. Ștefănescu, [*Ion Țugui*], LCF, 1979, 8, RL, 1981, 2, 1988,

7; Marian Popa, *O saga bucovineană,* LCF, 1981, 16, 17; Mircea Tomuș, *„Solemnitățile supușilor",* T, 1981, 6; Sultana Craia, *Tradiția romanului-frescă,* LCF, 1984, 20; Mihail Iordache, *„Solemnitățile fericiților",* CL, 1984, 6; Mircea Constantinescu, *Un roman istoric,* RL, 1984, 30; Tania Radu, *Între istorie și utopie romanescă,* FLC, 1984, 43; Dan Perșa, *Apocalipsa domnului Țugui,* TMS, 1993, 4; Bogdan Ghiu, *Există un specific al best-seller-ului românesc?* (interviu cu Ion Țugui), DM, 1993, 38; Popa, *Ist. lit.*, II, *796–798*; Emilian Mirea, *Despre lumea în care trăim și murim: carte-dialog cu regretatul scriitor și parapsiholog Ion Țugui*, Craiova, 2012, *passim.* ***D.Mc.***

ȚUGUI, Pavel (1.XI.1921, Vicovu de Jos, j. Suceava–17.IX.2021, București), istoric literar, editor.

Este fiul Anei (n. Muntean) și al lui Vasile Țugui, țărani; scriitorul Ion Țugui este fratele său vitreg. Urmează școala primară și gimnaziul în localitatea natală (1928–1935), continuându-și învățătura la Școala Normală din Cernăuți și la Șendriceni (1935–1943). Ulterior este elev la Școala Militară de Ofițeri de Rezervă din Ineu, fiind trimis pe frontul din Transilvania de Nord și Ungaria. Lăsat la vatră la sfârșitul războiului, se înscrie în Frontul Plugarilor. Tot acum își susține bacalaureatul la Liceul „Eudoxiu Hurmuzachi" din Rădăuți. Se înmatriculează la Facultatea de Drept a Universității din Iași, unde frecventează cinci semestre, în paralel fiind secretar al Comitetului Județean al Partidului Comunist Român Rădăuți. Din 1947 e cursant la Școala Superioară de Partid „Ștefan Gheorghiu" din București, iar în ianuarie 1948 ajunge instructor la Secția de propagandă și agitație a Comitetului Central al Partidului Muncitoresc Român, apoi șef al sectorului de literatură și artă din aceeași secție (1951–1953), locțiitor de ministru în cadrul Ministerului Culturii, la Departamentul artelor, muzeelor, monumentelor și învățământului artistic (1953–1955), șef al Secției de știință și cultură a Comitetului Central al PMR (1955–1960), de unde va fi destituit și ulterior exclus din partid, acuzele fiind „idei naționaliste", „legături clandestine cu colegi foști legionari" etc. Intermitent, cât era în funcție, predase materialismul dialectic și istoric, apoi estetica generală la instituții bucureștene de învățământ artistic universitar. Din 1961 este profesor de limba română la o școală generală din Băneasa, urmând, în paralel, la cursuri fără frecvență, Facultatea de Filologie a Universității din București, absolvită în 1965. Numit în 1966 lector suplinitor la Catedra de literatură română a Facultății de Filologie din Craiova, își susține doctoratul în 1972 cu o monografie despre Grigore H. Grandea. Este promovat conferențiar, iar în 1977 profesor, șef al Catedrei de literatură română și universală, unde funcționează până în 1984, când se pensionează. Își face debutul în 1950 la „Contemporanul", iar editorial în 1971 cu o ediție I.G. Sbiera. De-a lungul anilor e prezent în „Contemporanul", „Lupta de clasă", „Veac nou", „Cronica", „Ramuri", „Analele Universității din Craiova" (pe care le-a condus între 1971 și 1982), „Manuscriptum", „Revista de istorie și teorie literară", „Analele Universității București", „Tribuna", „Luceafărul", „Vatra", „Steaua", „Convorbiri literare", „România literară", „Limbă și literatură", „Arhivele Olteniei", „Ateneu", „Adevărul literar și artistic", „Glasul Bucovinei", „Caiete critice", „Literatorul", „Jurnalul literar", „Analele Bucovinei", „Cultura" ș.a.

Spirit meticulos, **Ț.** a avut grijă să adune, în perioada cât a ocupat funcții înalte în nomenclatura comunistă, copii după scrisori, rapoarte, tot felul de documente de la cei cu care a intrat în contact, unii nume de prim rang ale culturii noastre. Acest fond documentar va constitui baza câtorva cărți de „restituiri" și de „memorii" ale „unui fost șef de secție a CC al PMR". Astfel, despre Lucian Blaga reușește să scoată o broșură la Tipografia Universității din Craiova, cu titlul *Restituiri. „Cazul Blaga"* (1983), celelalte lucrări fiind publicate abia după 1989. În *Amurgul demiurgilor. Arghezi, Blaga, Călinescu* (1998) comentează, uneori subiectiv, alteori după „revizuirea" atitudinilor proprii, numeroase pagini de epocă, volumul având și caracter memorialistic, întrucât realizează o imagine din interiorul sistemului politic oficial asupra destinului literaturii române. **Ț.** ține să specifice nu o dată că a „acționat ferm pentru eradicarea nedreptăților și abuzurilor comise"; va fi avut un rol în special în recuperarea unor mari scriitori, precum Tudor

Arghezi. Contribuie la publicarea romanului *Bietul Ioanide* de G. Călinescu, iar în plan instituțional la înființarea Muzeului Literaturii Române. Nu poate fi ignorat sprijinul pe care **Ț.** l-a dat, într-o perioadă dificilă, tulbure, câtorva scriitori, unii aflați la începutul activității. Din sfera dosarelor „obsedantului deceniu" fac parte *Istoria și limba română în vremea lui Gheorghiu-Dej* (1999), *Tinerețea lui Petru Dumitriu* (2001), *Dosarul Brâncuși* (2001), *Scriitori și compozitori în luptă cu cenzura comunistă* (2006), *File de istorie culturală* (2009), *Despre lumea cultural-artistică din România secolului al XX-lea* (I–II, 2010–2012) ș.a. Pe de altă parte, **Ț.** își canalizează interesul spre consultarea arhivelor sau a periodicelor, încercând să completeze cu date noi biografia marilor clasici. Un volum precum *Eminescu–Creangă. Documente biografice inedite* (1996) oferă date despre ascendența lui Eminescu pe linie maternă ori scoate la iveală acte ale unor instituții cu care Ion Creangă a intrat în relație, având meritul de a completa sau corecta unele informații de istoriografie literară. Altă carte, *Arghezi necunoscut. Zbuciumul vieții și zidirea operei* (1998), se impune tot prin minuție, cercetarea atentă a „Gazetei Bucureștilor" (1916–1918) furnizând elemente inedite în legătură cu o împrejurare de viață despre care Tudor Arghezi s-a dovedit extrem de parcimonios în declarații: istoricul literar găsește în paginile ziarului patruzeci și șase de articole semnate de poet cu pseudonimul Sigma. **Ț.** se mai ocupă de istoria și cultura ținuturilor natale: *Contribuții la o istorie a mișcării cultural-științifice din ținuturile bucovinene* (1977) și *Bucovina. Istorie și cultură* (2002). Dintre edițiile pe care le-a alcătuit se detașează A. E. Baconsky, *Scrieri* (I–II, 1990) și *Opere* (I, 2009, în colaborare cu Oana Safta), precum și volumele de documente referitoare la activitatea diplomatică a lui Lucian Blaga (I–III, 1995). Alte ediții, de folclor (I.G. Sbiera), din opera câtorva scriitori (Grigore H. Grandea, Alice Călugăru, D. Ciurezu, Iulian Vesper ș.a.), vin să întregească acest efort. Se mai adaugă în ultima etapă a activității sale participarea la ediția critică G. Călinescu, *Opere. Publicistica* (I–XII, 2006–2012).

SCRIERI: *Grigore H. Grandea. Omul și opera*, Craiova, 1977; *Contribuții la o istorie a mișcării cultural-științifice din ținuturile bucovinene*, Craiova, 1977; *Restituiri. „Cazul Blaga"*, Craiova, 1983; *Eminescu–Creangă. Documente biografice inedite*, București, 1996; *Amurgul demiurgilor. Arghezi, Blaga, Călinescu*, București, 1998; *Arghezi necunoscut. Zbuciumul vieții și zidirea operei*, București, 1998; *Istoria și limba română în vremea lui Gheorghiu-Dej. Memoriile unui fost șef de Secție a CC al PMR*, București, 1999; *Dosarul Brâncuși*, Cluj-Napoca, 2001; *Tinerețea lui Petru Dumitriu*, Cluj-Napoca, 2001; *Bucovina. Istorie și cultură*, București, 2002; *Scriitori și compozitori în luptă cu cenzura comunistă*, București, 2006; *File de istorie culturală*, pref. Eugen Simion, București, 2009; *„Apus de soare" din nou pe scena Teatrului Național*, București, 2010; *Despre lumea cultural-artistică din România secolului al XX-lea*, I–II, București, 2010–2012. **Ediții, antologii:** I.G. Sbiera, *Povești și poezii populare românești*, pref. edit., București, 1971; Grigore H. Grandea, *Scrieri*, pref. edit., București, 1975; Iorgu Iordan, *Limba literară. Studii și articole*, Craiova, 1977 (în colaborare cu Ion Trăistaru); Radu I. Sbiera, *Amintiri despre Eminescu*, pref. edit., Craiova, 1983; Alice Călugăru, *Scrieri*, tr. Virgil Tiberiu Spânu, pref. edit., București, 1987; A.E. Baconsky, *Scrieri*, I–II, introd. Mircea Martin, București, 1990, *Biserica Neagră*, București, 1995, *Opere*, I, introd. Eugen Simion, București, 2009 (în colaborare cu Oana Safta); D. Ciurezu, *Sus la nunta stelelor*, postfață Al. Piru, Craiova, 1994 (în colaborare cu Matei Constantin); Lucian Blaga, *Din activitatea diplomatică (rapoarte, articole, scrisori, cereri, telegrame). Anii 1927–1938*, I–III, pref. și postfața edit., București, 1995; Teodor V. Ștefanelli, Radu I. Sbiera, Samoil I. Isopescu, *Amintiri despre Eminescu. Profesori și colegi bucovineni ai lui Eminescu*, pref. și postfața edit., Craiova, 1996; Iulian Vesper, *Memorii*, pref. edit., București, 1999; G. Călinescu, *Opere. Publicistica*, I–XII, coordonator Nicolae Mecu, introd. Eugen Simion, București, 2006–2012 (în colaborare).

Repere bibliografice: George Muntean, *Ediții critice de folclor*, RL, 1972, 5; Iorgu Iordan, *Memorii*, III, București, 1976, *110–112*; Marin Beșteliu, *„Grigore H. Grandea"*, R, 1977, 6; Piru, *Debuturi*, *24–26*; Eugen Negrici, *Sentimentul autenticității*, R, 1987, 2; Piru, *Critici*, *155–158*; Eugen Simion, *Romanul parabolic*, RL, 1990, 23; Ornea, *Înțelesuri*, *158–162*; Geo Șerban, *Poetul și filosoful Lucian Blaga în slujba diplomației*, LCF, 1996, 14; Nicolae Manolescu, *Din nou despre „cazul" Arghezi*, RL, 1998, 10; Ion Bălu, *„Amurgul demiurgilor"*, APF, 1998, 6; Mihai Ungheanu, *Din burta Leviatanului. Sociometrii literare*, L, 1999, 1; Mihai Iacobescu, *Personalități ale Bucovinei de astăzi – Pavel Țugui*, „Codrul Cosminului", 1999, 5; Vladimir Tismăneanu, *Comuniștii români și falsa destalinizare*, „22", 2000, 29; George, *Alte întâlniri*, *28–32*; Micu, *Ist. lit.*, *740*; Al. Călinescu, *Memorialistica foștilor activiști*, ATN, 2001, 5; Mircea Popa, [*Pavel Țugui*], ST, 2001, 10–11, 2003, 1–2; Teodor Vârgolici, *Caleidoscop literar*, I, București, 2003, *18–21*, *97–101*; Teodor Vârgolici, *Caracatița cenzurii comuniste*, ALA, 2006, 851; Popa, *Ist. lit.*, II, *1027*. ***S.I.***

ȚURCANU, Andrei (1.IX.1948, Cigârleni–Ialoveni), critic literar, poet.

Este fiul Eudochiei (n. Cvațuc) și al lui Afanasie Țurcanu, țărani. A absolvit Școala Medie din Hâncești (1966) și Facultatea de Filologie a Universității de Stat din Chișinău (1971). Lucrează un an în calitate de redactor la Direcția emisiunilor pentru copii a Televiziunii din Chișinău. În 1972 se înscrie la aspirantură la Institutul de Literatură „Maxim Gorki" din Moscova, unde în 1996 va obține titlul de doctor în filologie cu teza *Evoluția poeziei postbelice din Moldova.* Între 1975 și 1990 este cercetător științific la Institutul de Limbă și Literatură al Academiei de Științe din Chișinău. Ales în 1990 deputat în primul Parlament democrat, în 1993 va fi numit consilier prezidențial, apoi din nou consilier și purtător de cuvânt al președintelui Republicii Moldova (1997–1999). Din 2002 funcționează ca profesor la Universitatea Pedagogică „Ion Creangă" din Chișinău, iar din 2010 este șef de sector la Institutul de Filologie. După debutul, în 1971, cu cronici literare la revista „Nistru", continuă să colaboreze la această publicație și să semneze versuri, note critice, studii în „Limba și literatura moldovenească", „Codrî", „Tinerimea Moldovei", „Literaturnaia gazeta", „Contrafort" ș.a. Alături de cărți de critică literară – *Martor ocular* (1983), *Regăsirea numelui* (în limba rusă, 1990) sau *Bunul simț* (1996) –, **Ț.** a tipărit mai multe culegeri de versuri, între care *Cămașa lui Nessos* (1988), *Elegii pentru mintea cea de pe urmă* (2000), *Destin întors* (2005), *Interior în roșu aprins* (2012) ș.a., precum și eseul *Sabatul sau Noaptea vrăjitoarelor politicii moldovenești* (2000). I s-au decernat Premiul Centrului Independent de Jurnalism (1999), Premiul Uniunii Scriitorilor din Republica Moldova (2000, 2012) ș.a.

Zgârcit în aprecieri atunci când face comentarii referitoare la scrisul din Basarabia de până la 1990, conștient de anacronismul unei literaturi „acefale", **Ț.** răbufnește adesea categoric și malițios. A fost, în consecință, sancționat oficial, luându-se măsuri drastice de temperare a pornirilor sale pamfletare. Acid și dur, incapabil să se iluzioneze, de o îndărătnicie învecinată cu disperarea, el ratează totuși, ca și Vasile Coroban, o vocație de polemist, găsindu-și salvarea în studii ample de analiză a fenomenelor generale, îndeosebi a celor ce țin de metamorfozele literaturii. Configurează, cu exactitate și cu o perspectivă corectă, tendințe și orientări, tipologii tematice și simbolice, practică o interpretare fenomenologică meticuloasă. Textele au însă un aer de meditație lucidă, dezabuzată, țintind să surprindă sensuri mai adânci, privitoare la transformări istorice și de conștiință, schimbări de mentalitate. Mai cu seamă eseurile publicate în revista „Contrafort" și adunate în volumul *Bunul simț*, dar și cele din *Sabatul sau Noaptea vrăjitoarelor politicii moldovenești* impun în primul rând o conștiință dramatică. Disocierea rece, sceptică, uneori chiar fatalistă, atroce, conjugată cu ardența nevoii de repere călăuzitoare și orizonturi deschise, individualizează și reflecțiile de aici. Spirit sagace, **Ț.** este dublat în poezie de un vizionar vibrând la pragul limită al trăirii. Versurile din *Cămașa lui Nessos* aparțin unui autor rebel, sofisticat, complet opus celor care cultivă lirismul facil al momentului. Cartea lui este construită labirintic, demersul, sumbru, încrâncenat, tensionat, fragmentat, fiind afin într-o oarecare măsură cu spiritul optzecist. Poetul își împânzește pagina cu simboluri și aluzii mitologice sau livrești, explicate într-un *Cuvânt înainte:* Arcadia, „țară mitică a armoniei idilice, aici – expresie a spiritului bucolic frivol și calofil", Ababua, „oraș imaginar, e o sugestie a absurdului unei civilizații inumane", Lemuria „are un sens alegoric adecvat celui originar mitologic – tărâm al duhurilor rele". Lirismul e dominat de imagini apocaliptice sau proiectând nostalgia după paradisul inaccesibil, imaginat ca „o necontenită uitare de sine,/ o contopire continuă cu floarea/ de măr, cu izvorul, cu fuga/ mieilor în luncă, cu zumzetul/ dulce al țăranii fecunde..." (*Et in Arcadia fui*). Cele mai multe poeme au un subtitlu care îi permite autorului să se dedubleze, să intre în pielea „personajelor" inventate de el sau de alții: *Din elegiile lui Simplicissimus (Majorat, Plecarea), Din viziunile Profetului (Sara pe deal), Din „Antologia poeziei de*

dragoste", Din tânguirile lui Abélard, Ultima rugă a Cavalerului de la Mancha Don Quijote cel Bun (Sete), Scrisoarea lui Harap Alb către fata Împăratului Roș (Nu cerca). Deși procedeul pare ludic, se exprimă, grav și trist, o stare aproape agonică, precum în *Elegia Cavalerului Tristei Figuri*. Volumul *Elegii pentru mintea cea de pe urmă*, influențat de activitatea politică a lui **Ț.**, se caracterizează prin implicare intensă, printr-o vehemență ce se revarsă asupra unor politicieni din stânga Prutului, asupra unor indivizi corupți și iresponsabili. Poemele pierd din rafinament, făcând loc discursului direct, cvasiprozaic, alteori unei dezlănțuiri cu adresă prea transparentă, ca în *Ghid turistic „R.M. 2050"*: „Priviți aceste cirezi de vite sătule,/ Astăzi ele sunt aici singurele viețuitoare,/ în mersul lor legănat, în ochii lor plini de o mahnă adâncă/ se mai resimte melancolia stăpânilor de altădată". Deși ulterior, de la carte la carte, **Ț.** încearcă diverse formule de expresie lirică și alte registre retorice, poezia lui continuă aceeași odisee prin labirinturile unei lumi fără ax interior, căzută în vid, pândită de neant. El trăiește dramatismul unui „destin întors", situându-se, ca spirit lucid, ardent și implicat total, între extreme.

SCRIERI: *Martor ocular*, Chișinău, 1983; *Cămașa lui Nessos*, Chișinău, 1988; ed. 2, Chișinău, 1996; *Bunul simț*, Chișinău, 1996; *Elegii pentru mintea cea de pe urmă*, Chișinău, 2000; *Sabatul sau Noaptea vrăjitoarelor politicii moldovenești*, Chișinău, 2000; *Destin întors*, Chișinău, 2005; *Iisus prin miriști*, Chișinău, 2006; *Estuar*, Chișinău, 2008; *Plânsul centaurului*, Chișinău, 2008; *Interior în roșu aprins*, Iași, 2012.

Repere bibliografice: Eugen Lungu, *„Martor ocular"*, „Nistru", 1983, 8; Gheorghe Mazilu, *Riscul experimentului*, „Nistru", 1990, 2; Vladimir Beșleagă, *Mitul ca un avertisment sau Resurecția unei conștiințe critice*, LA, 1995, 36; Grigore Chiper, *Disecția calotei înghețate*, CF, 1996, 3; Vitalie Ciobanu, *Întoarcerea celui risipitor*, CF, 1996, 4; Cimpoi, *Ist. lit. Basarabia, 254, 275–276*; Galaicu-Păun, *Poezia, 71–77*; Voncu, *Secvențe*, I, *173–176*; Ion Ciocanu, *Dincolo de literă*, Timișoara, 2002, *150–155*; Theodor Codreanu, *Basarabia sau Drama sfâșierii*, ed. 2, pref. Mihai Cimpoi, Galați, 2003, *256–263*; Burlacu, *Texistențe*, I, *160–162*, II, *196–230*, III, *93–98*; [*Andrei Țurcanu*], „Metaliteratură", 2008, 1–2, „Timpul" (Chișinău), 2012, 27 aprilie, 2012, 7–8 (grupaje speciale); Mihai Cimpoi, *„Destin întors"*, LA, 2008, 2 septembrie; Rachieru, *Poeți Basarabia*, *379–388*; Aliona Grati, *Poezia, o fiară cu două capete*, „Sud-Est", 2012, 2. ***A.B., L.Cr.***

ȚURCANU, Florin (9.IV.1967, Turnu Severin), istoric al ideilor. Este fiul Ceciliei Țurcanu (n. Anton), profesoară, și al lui Laurențiu Țurcanu, inginer. Își ia licența în 1990 la Facultatea de Istorie a Universității bucureștene, continuându-și studiile în Franța, unde obține în 1991 diploma de studii aprofundate (istorie și civilizații), la École des Hautes Études en Sciences Sociales din Paris, cu tema *La Tentation maurrassienne en Roumanie pendant l'entre-deux-guerres*. În 2003 devine doctor al Facultății de Istorie din București, cu teza *Mircea Eliade – une biographie intellectuelle et politique*. Din 1992 este cercetător la Institutul de Studii Sud-Est Europene al Academiei Române, iar începând cu 1997 intră și în sistemul universitar, parcurgând treptele până la gradul de profesor la Facultatea de Științe Politice a Universității din București. Desfășoară o prestigioasă activitate de cercetare în străinătate, concretizată în burse, participări la colocvii și congrese, la Sofia, Budapesta, Tübingen, Paris, Chicago, Tel Aviv, Varșovia, ține conferințe la Istanbul, Montréal, Torino, Cordoba, Genova, Roma ș.a. A fost profesor invitat la École Normale Supérieure și la École des Hautes Études en Sciences Sociales din Paris (2005, 2006), la Institutul de Științe Politice al Universității Pedagogice din Cracovia (2007), cercetător asociat la Maison des Sciences de l'Homme (Paris, 2006). Pentru traducerea în limba română, în 2005, a cărții *Mircea Eliade. Le prisonnier de l'histoire*, apărută la Paris în 2003, a fost distins cu Premiul „Lucian Blaga" al Academiei Române, apoi cu Premiul Cartea Anului, oferit de revista „România literară".

Așa cum reiese din lucrările publicate până în prezent, a căror metodologie se află în relație cu direcții de cercetare interdisciplinare, precum istoria elitelor (în particular, cea a intelectualilor), ideologia demitizării etc., **Ț.** face parte din prima generație de istorici români beneficiari ai libertății de circulație și ai democratizării informației de după decembrie 1989. Posibilitatea de a studia materiale inedite, cel puțin pentru spațiul cultural românesc, din bibliotecile și arhivele occidentale, deschiderea unei părți a fondurilor speciale din România și din străinătate și, mai ales, dorința debarasării de sedimentele cauzate de îndoctrinarea istoriei oficiale stau la baza unui discurs care cel mai adesea reconfigurează realitatea, anterior construită în scopuri propagandistice, cu omisiuni

și trunchieri. Biografia istorică *Mircea Eliade. Prizonierul istoriei* utilizează o vastă documentație reperată în arhive din Statele Unite ale Americii, Franța, Portugalia, Germania, la care se adaugă surse identificate în arhivele Ministerului Afacerilor Externe, în arhiva Serviciului Român de Informații, arhivele instanțelor militare române, Arhivele Naționale ale României, precum și în scrisori, interviuri, mărturii orale sau scrise, obținute de la cei care l-au cunoscut pe Mircea Eliade, în articole din periodice românești (interbelice sau aparținând exilului) și străine sau în cărți care aduc o contribuție la temă. În prefața la ediția franceză Jacques Julliard remarcă dificultatea studierii personalităților cu atitudini controversate ideologic: „Nu este ușor să scrii despre Mircea Eliade. Nici despre Martin Heidegger sau Louis-Ferdinand Céline. Oameni ale căror scrieri merită admirație, în orice caz, considerație, dar al căror comportament merită dispreț, cel puțin pentru o anumită perioadă a vieții, punându-l astfel pe biograf în fața unor probleme spinoase. [...] Dar, chiar și pentru cei mai severi cenzori, producțiile spiritului merită să fie considerate prin ele însele, independent față de eventualele erori ale creatorului". Acestor premise de lucru, ca și partidei „atacatorilor", dar și celei a „idolatrilor" lui Mircea Eliade în postura de român excepțional, cu înzestrare de savant, deținător de cunoștințe profunde, enciclopedice, **Ț.** le răspunde printr-o încercare de reconstituire cât mai amănunțită a vieții „personajului" său. După ce situează în prim-plan mărturiile care pot fi autentificate, **Ț.** le ordonează în vederea recuperării contextului, încât să poată descrie traiectoria lui Eliade „de la adolescentul fascinat de ezoterism la profesorul Universității din Chicago, de la ucenicul yoghin într-un ashram din Himalaya la scriitorul în permanentă căutare a consacrării literare, de la militantul fascist la semnatarul petițiilor în favoarea disidenților care se opuneau lui Ceaușescu". Cercetarea este astfel rezultatul obiectivității pe bază de documente, autorul abținându-se, cel mai adesea, de la a formula verdicte sau judecăți personale, lăsând ca documentul să apere sau să incrimineze. Figura intelectualului interbelic reiese ca fiind una tragică, „prizonierul istoriei" perpetuând, în pofida unei înclinații puțin comune către valorile spiritului, complexul personalităților care nu își pot depăși dependența comportamentală legată de timpul istoric. Blamat, criticat, scos deseori în afara circuitului firesc al cărților pe care le-a scris, Mircea Eliade continuă să stimuleze dezbateri, să intrige, să genereze noi ipoteze de cercetare. Aceeași metodă de (re)trimitere la documentele vremii, prin valorificarea cărora se poate schimba istoria ideologiei culturale române, o folosește **Ț.** în articolele din presă ori inserate atât în sumarul unor volume colective pe care le și coordonează, singur sau în colaborare, precum *Modèles français et expériences de la modernisation. Roumanie, 19e–20e siècles* (2006), *La Grande Guerre – histoire et mémoire collective en France et en Roumanie* (2010), *L'État en France et en Roumanie au XIXe siècle et XXe siècle* (2011), cât și în prefețe și postfețe sau într-o carte de autor – *Intellectuels, histoire et mémoire en Roumanie: de l'entre deux-guerres à l'après communisme* (2007). Cu o tematică specializată vizând secolul al XX-lea, contribuțiile lui sunt prilejuri de confruntare a miturilor colective cu realitatea din biblioteci și arhive. În această direcție, prefața la *Modèles français et expériences de la modernisation. Roumanie, 19e–20e siècles* reamintește o latură nu îndeajuns studiată a personalității lui Nicolae Iorga, om politic fără inspirație, care a cedat în diverse situații naționalismului exacerbat, cum s-a întâmplat când, cu verbul său, a trimis „pe străzile Bucureștiului, în martie 1906, mii de studenți și de elevi, în numele unei apărări belicoase a limbii române, în fața cohortei «francizaților» dezrădăcinați, camuflați la sânul claselor conducătoare ale patriei". De asemenea, e de remarcat, prin valoarea restituirilor documentare și a interpretărilor contextuale, studiul *Intellectuels, tradition et politique dans la Roumanie des années 1920*, prezentarea *Aux Origines de la «Garde de fer»: deux lettres de Ion Moța à Charles Maurras*, reconstituirea cadrului istoric și ideologic în care a apărut la Paris revista „Luceafărul", condusă de Mircea Eliade (*La Naissance d'une revue en exil – une correspondance inédite autour de «Luceafarul» 1948–1949*), toate reunite în paginile volumului *Intellectuels, histoire et mémoire en Roumanie: de l'entre deux-guerres à l'après communisme*.

SCRIERI: *Mircea Eliade. Le prisonnier de l'histoire*, pref. Jacques Julliard, Paris, 2003; ed. (*Mircea Eliade. Prizonierul istoriei*), tr. Monica Anghel și Dragoș Dodu, pref. Zoe Petre, București, 2005; *Modèles français et expériences de la modernisation. Roumanie, 19e–20e siècles*

(în colaborare), București, 2006; *Intellectuels, histoire et mémoire en Roumanie: de l'entre deux-guerres à l'après communisme*, București, 2007; *La Grande Guerre – histoire et mémoire collective en France et en Roumanie* (în colaborare), București, 2010; *L'État en France et en Roumanie au XIX*e *siècle et XX*e *siècle* (în colaborare), București, 2011.

Repere bibliografice: Mircea Iorgulescu, *Viața lui Mircea Eliade (I–II)*, „22", 2004, 722–723; [*Mircea Eliade*], „22", 2004, 723 (grupaj special); Francisc Ion Dworschak, *Doi prizonieri ai istoriei*, JL, 2004, 7–12; Mircea Handoca, [*Florin Țurcanu*], JL, 2004, 7–12, RL, 2006, 18; Sorin Lavric, *A fost Eliade fascist?*, RL, 2006, 7; Basarab Nicolescu, *A doua moarte a lui Eliade nu va avea loc*, CL, 2006, 3; Ovidiu Șimonca, *Mircea Eliade și „căderea în lume"*, OC, 2006, 305; Petru Vaida, *O problemă deschisă*, RL, 2006, 21; Eugen Ciurtin, *A coborî de pe umerii unui macrantrop*, „Idei în dialog", 2006, 8; Gelu Ionescu, *Monografie Eliade*, APF, 2006, 9; Nicolae Florescu, [*Florin Țurcanu*], JL, 2007, 1–4, 9–12; Mihaela Gligor, *Mircea Eliade și himerele trecutului*, VR, 2007, 3–4; Cassian Maria Spiridon, *O biografie Mircea Eliade*, CL, 2007, 4; Andrei Terian, *Puterea circumstanțelor*, E, 2007, 5–6. ***C.M.B.***

ȚURCANU, Ianoș (26.VII.1951, Pelinia–Râșcani), poet, prozator. Este fiul Elizavetei și al lui Andrei Țurcanu. Urmează școala medie din satul natal, se înscrie la Colegiul de Medicină din Bălți (1966–1970), iar după serviciul militar (1970–1972) își continuă studiile la Institutul de Medicină din Krasnodar (1972–1976). După absolvire este angajat în orașul Soci, la Centrul de pregătire și antrenamente speciale ale piloților și cosmonauților. În 1980 devine licențiat (urmase cursuri fără frecvență) al Institutului de Literatură „Maxim Gorki" din Moscova. A fost redactor la revistele „2 ore+3 iezi", „Aduceri aminte", „Moment poetic". Debutează la revista „Moldova" în 1973, cu versuri, iar editorial în 1993 cu volumul de poezie pentru copii *În palat la Verde Împărat*, urmat de volumul *Oglindă stranie* (1994). Este distins cu Premiul Bibliotecii Naționale a Republicii Moldova (1995), Premiul Uniunii Scriitorilor din Republica Moldova (2001), Premiul Bibliotecii „Gheorghe Asachi" din Iași (2005), Premiul „Mihai Eminescu" la Salonul Internațional de Carte Românească (Iași, 2008) ș.a. Poezia îi este tradusă în limbile italiană, engleză, rusă, franceză, germană.

Purtând girul lui Gheorghe Vodă și al lui Liviu Damian, primele poeme ale lui **T.**, publicate în presa anilor '70–'80, se înscriu în mișcarea neoromantică din Basarabia, care survine ca reacție față de literatura oficială sovietică. Versurile evocă avânturi adolescentine, peisaje marine cu fundal sufletesc, jocuri de lumini și umbre inundate de melancolie. Debutând în volum după 1989, relativ târziu față de primele lui încercări, **Ț.** își nuanțează treptat expresia lirică, sub influența poeziei postdecembriste. Deși se instalează programatic în formula romantică, lirica sa asumă o atitudine temperată, un romantism îmblânzit, al interioarelor și emoțiilor momentane, citadinizat și infuzat de experiențe cotidiene, transpuse uneori prea direct. Astfel, exaltarea în fața naturii lasă locul unei atitudini de amărăciune provocată de catastrofele ecologice ale erei tehnologice, iubirea cosmică este înlocuită de senzația trecătoare și aventura posibilă, care se consumă pe aeroporturi și în cafenele, pe ritmuri de tangou și bossa nova. În spirit romantic, iubirea este văzută ca releu al lumii, iar unitatea de măsură a lucrurilor este „inimometrul" („toate în lume, mari și mici, se măsoară cu inima"), erosul apărând aici ca semn al unei trăiri plenare. Un topos constant rămâne peisajul marin, spațiu al permanenței și esenței, dar și expresie a singurătății, uitării, melancoliei. Structura poeziei îmbină sintaxa tradițională cu versul liber, minimalist și pulsatil, cultivând formulele aforistice, instantaneul, miniaturalul, crochiul: „Octombrie. Amiază caldă./ Joc de cuvinte și priviri,/ de parc-o zi spre alta cată, alunecând în amintiri.// Lumini și umbre. Frunze arse. Un aer miresmat și dens./ Măsuțe triste pe terase,/ Fără consumatori ades.// Miniatură de amiază./ Melancolii legate nod./ Nu înțeleg ce te-ntristează./ E toamnă doar. Atâta tot". **Ț.** este și un autor prolific de aforisme, adunate în volumele *Cioburi de cristal* (2000), *Priviri în oglindă* (2001), *Tatuaje pe nisip* (2003), *Gânduri printre rânduri* (2005), *Izgonirea din Eden* (2008) ș.a., intrând în seria autorilor de aforisme din stânga Prutului, precum Petru Cărare, Victor Prohin, Ion Diordiev sau Ion Diviza. Aforismele lui se caracterizează prin lapidaritate și spontaneitate, având tendința să orienteze reflecția spre poanta epigramatică, calambur și paradox („Decât mic și prost, mai bine nimic, dar înalt"; „Dacă scopul bărbaților scuză orice mijloc, cu atât mai mult mijlocul femeii scuză orice scop"; „Și prostul cel mai prost oricum e *homo sapiens*"). Scriitor extrem de prolific, **Ț.** este și autor de literatură pentru copii, în versuri sau în proză.

SCRIERI: *În palat la Verde Împărat*, Chișinău, 1993; *Oglindă stranie*, Chișinău, 1994; *Oră de anatomie*, Chișinău, 1995; *Cetatea*, Chișinău, 1995; *Aduceri aminte*, Chișinău, 1996; *Doi lei*, Chișinău, 1996; *Insomnii*, Chișinău, 1996; *Ploaie la plus infinit*, Chișinău, 1996; *Contur*, Chișinău, 1997; *Fulgul fermecat*, Chișinău, 1997; *Motanul navigator*, Chișinău, 1997; *Alfabetul vesel*, Chișinău, 1998; *Cântec de-nceput*, Chișinău, 1998; *Cioburi de cristal*, Chișinău, 2000; *Deprindere inutilă*, Timișoara, 2000; *Songuri de buzunar*, Chișinău, 2000; *Zece frați neastâmpărați*, Chișinău, 2000; *Animale sentimentale*, Timișoara, 2001; *Apropo*, Chișinău, 2001; *Ghiocelul și buburuza*, Chișinău, 2001; *Iepurașul Timică*, Chișinău, 2001; *Insula Madagascar*, Chișinău, 2001; *Măscărici și Mâzgălici*, Chișinău, 2001; *Priviri în oglindă*, Chișinău, 2001; *Și atât*, Chișinău, 2001; *Șoriceii Gilly, Milly și Gally*, Chișinău, 2001; *Liniște nu va mai fi*, Chișinău, 2002; *Pițigoiul în ciubote*, Chișinău, 2002; *Cucul cu cucui*, Chișinău, 2003; *Eu + tu... sau încă o dată despre dragoste*, Chișinău, 2003; *Tatuaje pe nisip*, Chișinău, 2003; *Bravo, Mieunache!...*, Chișinău, 2005; *Carte de dragoste*, Chișinău, 2005; *Gânduri printre rânduri*, Chișinău, 2005; *Inimometru*, Ploiești, 2005; *Brevete pentru eternitate*, Chișinău, 2006; *Cugetări de astăzi și de ieri*, Chișinău, 2006; *Șoricelul educat*, Ploiești, 2006; *Omul mării*, Chișinău, 2007; *Alfabetul vesel*, Chișinău, 2008; *Ce ascund cuvintele*, Chișinău, 2008; *Izgonirea din Eden*, postfață Mihai Cimpoi, Chișinău, 2008; *O girafă supărată*, Chișinău, 2008; *Un elefant în vagonul-restaurant*, Chișinău, 2008; *Cea mai frumoasă vară a iubirii*, pref. Mihai Cimpoi, Târgoviște – Chișinău, 2010; *Melcii nu citesc ziare*, Chișinău, 2010; *Armonii și disonanțe*, Chișinău, 2011.

Repere bibliografice: Iulian Filip, [*Ianoș Țurcanu*], „Lanterna magică", 1993, 2, LA, 2003, 6 noiembrie; Eugenia David, [*Ianoș Țurcanu*], „Basarabia", 1994, 7–8, „Moldova suverană", 2001, 28 iulie; Ion Ciocanu, [*Ianoș Țurcanu*], „Patria tânără", 1995, 14 octombrie, LA, 1996, 3 octombrie, „Phoenix", 2005, 29 decembrie; Cimpoi, *Ist. lit. Basarabia*, *237*; Ion Roșioru, *„Ploaie la plus infinit"*, TMS, 1998, 1; Andrei Stratulat, *Rafinamentul aforismului*, RR, 2001, 2; Vasile Pruteanu, *Prizonierul copilăriei*, LA, 2001, 10 octombrie; Liviu Grăsoiu, *Un poet de primă mărime*, LA, 2011, 21 iulie; Nicolae Dabija, *Ianoș Țurcanu*, LA, 2011, 28 iulie. ***Mr.M.***

ȚURCANU, Nicolae (21.I.1918, Nezavertailovca–Slobozia, Transnistria – 17.VIII.1985, Nezavertailovca–Slobozia, Transnistria), poet. Este autodidact și lucrează ca poștaș, după care este primit la școală în clasa a cincea. După ce va absolvi șapte clase, se înscrie la Institutul Pedagogic din Tiraspol. Debutează editorial în 1940 cu volumul de versuri *Întâiul pahar*. În 1942, aflat la tratament în București, citește poezia *Salutarea noastră*, un elogiu adus României, la un concert din sala Ministerului Învățământului. În aprilie 1942 intră ca secretar literar la biblioteca Institutului de Statistică din Tiraspol. Este arestat la 27 iulie 1944 pe motiv că a lucrat de bună voie sub regimul român și a citit la radio și la serate festive texte dedicate românismului. Este achitat inițial, însă procesul se reia și este condamnat la zece ani de detenție și corecție prin muncă în Siberia și cinci ani de privare de drepturi civile. Iese din închisoare în 1952 și rămâne șomer până în 1954, când primește din partea statului un post de vânzător de înghețată. Nu este primit de nici o publicație și abia în 1963, la insistențele lui Petrea Cruceniuc, Anatol Codru și Nicolai Costenco, publică culegerea de versuri *Rod*, iar Nicolae Dabija îi publică câteva poezii în revista „Nistru". Este acceptat în Uniunea Scriitorilor din Moldova în 1985, cu nouă zile înainte de a muri. În 1992 i se îi acordă post-mortem, tot în cadrul Uniunii Scriitorilor din Moldova, Premiul Opera Omnia.

Poezia lui **Ț.** are mai curând o valoare documentară decât estetică, fiind relevantă, în special, pentru biografia accidentată a scriitorului în relație cu istoria totalitarismului din spațiul basarabean și transnistrean. Versurile sunt îngrijite, ritmate, fără ornamente stilistice, cu atenție la acuratețea limbii române. Din punct de vedere tematic, se pot delimita câteva nuclee: patriotismul, dorul de țara natală, peisajul rural transnistrean, suferința din anii de detenție. Scriitorul refuză poezia șablonardă, de orientare realist-socialistă, și se îndreaptă către genurile clasice, precum elegia, balada, scrisoarea sau satira, cultivând un ton nostalgic, pe alocuri ironic sau chiar denunțător, dar cu conștiința că poezia sa este o *vox clamantis in deserto*. Numeroase poeme vorbesc despre munca istovitoare din Siberia, privarea de libertate, revolta vinovatului fără vină, tratamentele inumane aplicate deținuților. În Gulag își scrie versurile cu grafie latină (act de sfidare fața de introducerea literelor chirilice) în „caietul verde" pe care îl ține ascuns în complicitate cu ceilalți deținuți, astfel că, la întoarcere, manuscrisul numără 269 de poezii; versul e un mod de supraviețuire în infern, dar și un act de nesupunere, de revoltă față de un regim absurd. Motivul anonimului, al „omului de prisos", după cum se consideră poetul, este recurent la **Ț.**, care speră într-o memorie revendicativă:

„Pe acei de n-au mormânt și n-au inscripții,/ Pe acei de-au mers spre-a biruinței piscuri,/ Imortalizați de propria lor moarte/ Și rămași de baștină departe,/ Pe acei ce plug străin urma le-o ară, –/ Pomenește-i, Maică Țară!”.

SCRIERI: *Întâiul pahar*, Tiraspol, 1940; *Cântări din tinerețe*, Chișinău, 1941; *Rod*, Chișinău, 1963; *Vânjosul pământ*, Chișinău, 1968; *Poezii*, Chișinău, 1983; *Contraste*, pref. G. Gurschi, Dnestrovsk, 2003; *Din vinerea patimilor*, îngr. Tudor Țurcanu, pref. Ion Diordiev, Chișinău, 2010.

Repere bibliografice: Nicolai Costenco, *Creație autentică*, „Cultura Moldovei”, 1964, 6 septembrie; Grigore Ciugut, *Cu Nicolae Țurcanu despre sine și despre alții*, „Basarabia”, 1993, 2; Agnesa Roșca, *Cel ce semăna cu lacrimi*, „Basarabia”, 1993, 3; Ion Diordiev, *Soartă vitregă*, LA, 1994, 3 februarie; Cimpoi, *Ist. lit. Basarabia, 218–219*; *Dicț. Chișinău, 548*; Gheorghe Păun, *Nicolae Țurcanu – un poet regăsit*, ARG, 2011, 6. ***Mr.M.***

ȚURLEA, Stelian (6.I.1946, Filipeștii de Pădure, j. Prahova), jurnalist, prozator. Este fiul Constanței Țurlea (n. Cioblea) și al lui Constantin Țurlea, muncitori. Urmează școala elementară și liceul la Ploiești (1952–1963). Frecventează la București Facultatea de Limbi Romanice, secția franceză–spaniolă (1963–1968) și Facultatea de Filosofie (1971–1976). Din 1968 este redactor de politică externă, apoi redactor-șef adjunct la revista „Lumea”, unde va lucra până în 1991, când va deveni redactor-șef al săptămânalului „Zig-zag”. Intrat în sistemul jurnalismului privat, deține funcțiile de redactor-șef adjunct și redactor-șef al cotidianului „Meridian” (1992–1994), director al Departamentului de știri la postul de televiziune Antena 1 (1994–1996), manager publicistic și director editorial la PRO TV (1996–2000), director al Editurii Fundației PRO (2001–2007). Concomitent, din 2000 se numără printre jurnaliștii de la „Ziarul de duminică” (supliment cultural al „Ziarului financiar”); în *Antememorii. Interviuri și confesiuni* (I–VI, 2001–2006) e reunită parte din publicistica semnată aici. Debutează în 1980 cu volumul de reportaje *La nord și la sud de Tejo,* consacrat unor „itinerarii portugheze”. I s-au decernat Premiul Uniunii Scriitorilor (2003, 2006), Premiul Asociației Scriitorilor din București (2007) ș.a.

Primele cărți publicate de **Ț.** reflectă preocupările unui jurnalist specializat în probleme ale actualității internaționale, cu o înclinație spre senzațional. *America celor trei asasinate* (1982), *Dallas: 22 noiembrie 1963. Un dosar deschis* (1986), *O lume bolnavă. Dosare nesecrete ale violenței. Realități din lumea capitalistă* (1987) abordează teme controversate, precum asasinatele politice, discrepanțele economice între societatea capitalistă și „lumea a treia”, poluarea, șomajul, pericolul înarmării, pe care le tratează eseistic. În *Cadmos și clipa cea repede* (1988) acestea sunt integrate unei perspective speculative axate pe reflecția asupra lumii în raport cu realitatea dură a cotidianului. În același spirit, observațiile făcute în timpul călătoriilor prin Europa (*La nord și la sud de Tejo*) se transformă într-o critică socială, în contrast cu euforia descoperirii reperelor majore ale vechilor culturi. Aprecierea Occidentului, a istoriei și a civilizației sale, a valorii unor capodopere ale umanității nu poate camufla – în opinia apăsată, tendențioasă a jurnalistului – disfuncțiile contemporane, prezentate drept „calamități”, „inechități”, „convulsii”. Consemnările sunt contaminate ideologic, interpretând opoziția dintre Europa de Vest și Europa de Est prin prisma unor clișee ale propagandei, ca antinomie între lumea decadentă a capitalului și lumea idealizată a societăților comuniste. Romanele *Pavană în peisaj marin* (1988), *Iubire interzisă* (1995), *Fă-ți patul și dormi!* (1997), *Martorul* (2000), *Orbi în tranziție* (2003), *Darul Ioanei* (2007) sunt construite ca dosare bazate pe amestecul dintre fabulație și document, intriga lor lăsând impresia preluării secvențelor esențiale din materialul unor articole de presă. Cel mai adesea proza se referă la eșecuri sentimentale provocate de circumstanțe istorice sau de praguri sociale. Tematic precară prin redundanță și banalitate, epica lui **Ț.** se remarcă totuși prin construcția de ansamblu, cu ecouri de jocuri textualiste (personaje care trec dintr-o carte în alta, autoreferențialitate), dar și cu pasaje reușite, în spiritul alert al romanelor polițiste, cu un dozaj adecvat al dezvăluirilor senzaționale și al suspansului. Specifică e proiecția dramelor individuale în contexte sociale asupra cărora naratorul emite opinii critice, formulând judecăți ori expunând mărturii privitoare la evenimentele din decembrie ’89, tulburările deceniului următor, meandrele unei societăți debusolate de tranziție. Această reinterpretare a destinelor pe fundalul memoriei colective caracterizează, de pildă, romanul *În absența tatălui* (2009), în care naratorul este un copil afectat de încarcerarea tatălui de

către autoritățile comuniste, drama familială devenind o retrăire în intimitate a traumei sociale a comunismului. Luate în parte, romanele lui **Ț.** au calitățile unui scenariu de film: în *Iubire interzisă* doi foști iubiți se revăd la Paris la începutul anilor ’90, el (căruia i se spune Popeye) este trimisul special al unui ziar din țară, ea (Anamaria) fugise peste hotare cu alt bărbat în timpul manifestațiilor de la Timișoara; în *Martorul* un mut, batjocorit de cei din jur pentru handicapul lui, se îndrăgostește iremediabil și obsesiv de o tânără din vecini, implicată în relații cu persoane proaspăt îmbogățite după ’89; în *Trei femei* (2010) o tânără aspirantă la scena muzicală mondială se întoarce în țara natală pentru a investiga circumstanțele misterioase din jurul morții mamei sale, ale cărei cauze sunt tratate cu indiferență de autorități. Dar, dincolo de intriga „simplă”, cărțile se leagă între ele prin jocuri intertextuale și prin referințe încrucișate, personajele „călătorind” dintr-un volum în altul: mutul apare și în *Pavană în peisaj marin*, Popeye e „autorul” romanului *Fă-ți patul și dormi!* și, în egală măsură, este „personajul folosit de un oarecare *scriitoraș* Stelian Țurlea”, iar Ileana, protagonista din romanul *noir* intitulat *Te voi răpi la noapte!* (2011), se declară autoarea romanului *Arunc-o pe soră-mea din tren!* (2009). Trecând în domeniul literaturii pentru copii, **Ț.** alcătuiește din 1998 o serie care poate fi numită „a lui Daniel”. Ocolește capcanele îngroșat-didacticiste ale genului și promovează narațiuni ce au capacitatea de a deschide micilor cititori un spațiu unde totul se dovedește posibil, de vreme ce magia reprezintă singura lege în acțiune. Atractive sunt și piesele de teatru destinate aceleiași vârste – *Planeta portocalie, Daniel și Dracula, Magicianul în Pădurea Uitării,* reunite în 2003 într-un singur volum, în vreme ce *Relatare despre Harap Alb* (2004) și *Greuceanu. Roman (cu un) polițist* (2007) reiau tiparele genurilor de consum din sfera literaturii pentru tineret pentru a construi pastișe cu accente parodice.

SCRIERI: *La nord și la sud de Tejo. Itinerarii portugheze*, București, 1980; *America celor trei asasinate (Dallas, Memphis, Los Angeles)* (în colaborare cu Dumitru Constantin), Cluj-Napoca, 1982; *Dallas: 22 noiembrie 1963. Un dosar deschis*, București, 1986; *O lume bolnavă. Dosare nesecrete ale violenței. Realități din lumea capitalistă*, București, 1987; *Cadmos și clipa cea repede*, Timișoara, 1988; ed. 2, București, 2002; *Pavană în peisaj marin*, București, 1988; *Iubire interzisă*, București, 1995; *Fă-ți patul și dormi!*, București, 1997; *Pasărea nopții. Povești cu Daniel*, București, 1998; *Cavalerul spațial. Aventuri cu Daniel*, București, 1999; *Revoluția în oglindă*, București, 1999; *Călătorie fantastică în vreme de eclipsă*, București, 2000; *Martorul*, București, 2000; *Virusul mileniului*, București, 2000; *Antememorii. Interviuri și confesiuni*, I–VI, Brașov, 2001–2006; *Daniel și Dracula*, București, 2001; *Italia mea*, București, 2001; *Iubire în decembrie ’89*, București, 2002; *Magicianul în Pădurea Uitării*, București, 2002; *Orbi în tranziție*, București, 2003; *Planeta portocalie*, București, 2003; *Relatare despre Harap Alb*, București, 2004; *Ieși din rând!*, București, 2005; *Prințul iluziilor*, București, 2005; *Darul Ioanei*, Iași, 2007; *Greuceanu. Roman (cu un) polițist*, București, 2007; *Fire & Ice. Cronica dragonilor*, București, 2008; *Arunc-o pe soră-mea din tren!*, București, 2009; *În absența tatălui*, pref. Dan C. Mihăilescu, postfață Daniel Cristea-Enache, București, 2009; *Trei femei*, București, 2010; *Îmi ies din minți*, București, 2011; *Te voi răpi la noapte!*, București, 2011.

Repere bibliografice: Nicolae Jianu, *„La nord și la sud de Tejo”*, RL, 1980, 38; Gheorghe Tomozei, *Drumul spre mare*, LCF, 1989, 6; Ulici, *Prima verba*, III, *224–225*; Alex. Ștefănescu, [*Stelian Țurlea*], RL, 1996, 6, 1998, 16, 1999, 46, 2001, 9; Tudorel Urian, *Discursul amoros al tranziției*, RL, 2003, 33; Horia Gârbea, *Vacanță în Infern,* II, București, 2003, *33–34*; Ștefănescu, *Istoria, 1117–1118*; Mihăilescu, *Lit. rom. postceaușism*, II, *111–117*; Antonio Patraș, *„În absența tatălui”*, RL, 2010, 27; Irina Patraș, *„Trei femei”*, RL, 2010, 34. ***C.M.B.***

ȚUȚEA, Petre (6.X.1902, Boteni, j. Argeș – 3.XII.1991, București), eseist.

Este fiul Anei Țuțea și al lui Petre Bădescu, preot. Își începe studiile secundare la Gimnaziul „Dinicu Golescu” din Câmpulung, finalizându-le, din cauza războiului, la Liceul „George Barițiu” din Cluj (1920–1923). Frecventează Facultatea de Drept la Universitatea din același oraș (1923–1926), unde își va susține și doctoratul în drept administrativ (1929). Va ocupa diverse poziții: funcționar la judecătoria din Pui (județul Hunedoara), referent în Ministerul Comerțului și Industriei, atașat la Legația Economică Română din Berlin (1933–1934),

unde audiază cursuri de politologie la Universitatea „Friedrich Wilhelm”, șef de secție în Ministerul Economiei Naționale (1936–1939), șef de secție, apoi director în Ministerul Comerțului Exterior (1940–1941), șef de secție în Ministerul Apărării Naționale (1941–1944), director de studii în Ministerul Economiei Naționale (1944–1948). În 1929 debutează cu articole și pamflete în „Chemarea tinerimei române”, organul clujean al Partidului Național Român, în care, folosind și pseudonimul Observator, dă numeroase texte. E prezent, de asemenea, în „Ardealul tânăr” și în „Patria”. În 1932–1933, venit la București, scrie la săptămânalul „Stânga”, subintitulat „Linia generală a vremii” (unde iscălește cu pseudonimul P. Boteanu, alături de Petre Pandrea, Sorin Pavel, Mircea Grigorescu, Petru Comarnescu ș.a.), iar în 1935 publică, împreună cu Sorin Pavel, Ioan Crăciunel, Gheorghe Tite, Nicolae Tatu și Petre Ercuță, *Manifestul revoluției naționale*. În 1938 își începe colaborarea la „Cuvântul”, în care va figura cu articole prolegionare. Pentru acestea, ca și pentru funcțiile avute în perioada guvernării de extremă dreapta, în 1948 va fi închis (fără proces) la Ocnele Mari, apoi la Jilava. Eliberat în 1953, este arestat din nou în 1956, sub acuzația de uneltire contra ordinii sociale. Va fi condamnat la zece ani de închisoare, însă în urma unui nou proces, din 1959, va primi sentința de optsprezece ani de muncă silnică. Iese în urma amnistiei generale din august 1964 și trăiește până la sfârșitul vieții din ajutor social. Elaborează numeroase proiecte, eseuri și dialoguri filosofice, teologice și antropologice, majoritatea rămase în manuscris, în perioada comunistă semnând sporadic texte de mici dimensiuni, cu precădere în revistele „Familia” și „Tribuna”. După 1989 este „descoperit” de media și devine „vedeta” mai multor documentare, care îi vor pregăti notorietatea postumă. Popularitatea sa intră în declin după 2000.

Mai mult decât un autor, **Ț.** este un personaj. De altfel, în această ipostază a intrat în memoria publicului, prin intermediul interviurilor scrise sau televizate în perioada imediat postdecembristă, acest gânditor care înainte era cunoscut doar de un cerc restrâns de admiratori. Iar condiția de „personaj” presupunea câteva elemente. În primul rând, un rol, în cadrul căruia ambientul dezolant contrasta frapant cu spectacolul de vervă și de inteligență desfășurat de intervievat: de o parte, o cămăruță sărăcăcioasă, dominată de cărți, dar mai ales de patul unde, îmbrăcat în pijama, în halat sau în pulover, în orice caz cu o nelipsită tichie neagră pe cap, **Ț.** părea condamnat la o nesfârșită agonie; de cealaltă, un spirit viu, un „geniu al oralității” (Mircea Eliade), care, mizând fie pe naivitatea jucată, fie pe inspirația profetică, însă întotdeauna pe spontaneitatea inegalabilă, lăsa impresia că are răspunsuri atât pentru problemele temporare, cât și pentru cele atemporale. Impresia venea apoi dintr-un stil, deopotrivă al discursului și al gândirii. Sub raportul discursului, stilul „ultimului Socrate” (cum a fost numit adesea) implică tocmai eludarea demonstrației în favoarea „zicerii”; opiniile nu se întemeiază pe stringența argumentelor, ci pe abilitatea de a plasticiza abstracțiunile, pe tonul apodictic și pe plăcerea de a-și contraria auditoriul: „Americanii nu mor în război. Sunt supraînarmați.

Emil Cioran și Petre Țuțea

Dau lovituri zdrobitoare. La ei cine face economie de muniție răspunde în fața Senatului"; „I-am asemănat odată pe ruși cu vacile care dau douăzeci și cinci de kile de lapte pe zi și apoi se baligă în șiștar". Sub raportul gândirii, metoda unică a lui **Ț.** o constituie „tăierea nodului gordian": într-o confruntare aparent insolubilă între două principii sau valori, gânditorul tranșează de fiecare dată dilema prin proclamarea superiorității absolute a uneia din ele: „Dumnezeu e român. Sau, dacă nu, sunt împotriva lui!"; „Între un laureat al Premiului Nobel care nu s-a idiotizat complet și a rămas religios și un țăran analfabet nu există nici o diferență"; „Shakespeare, pe lângă *Biblie*, – eu demonstrez asta și la Sorbona – e scriitor din Găești". De altfel, această tranșare e posibilă pentru că la **Ț.** gândirea nu revendică un sistem „obiectiv", ci e reductibilă la o atitudine „subiectivă", pe care eseistul o rezumă astfel: „Să vă spun eu cine sunt: sunt român, naționalist, creștin, ortodox și militarist". E vorba, cu alte cuvinte, de o atitudine pur idiosincratică, în care „vorbele de duh" sunt amestecate cu (sau se bazează pe) numeroase prejudecăți culturale, stereotipuri etnice sau fanatisme mărunte. Oricum, e o atitudine perfect compatibilă cu resurecția misticismului și a naționalismului la începutul anilor '90, ceea ce explică popularitatea cunoscută de **Ț.** în epocă, avertizând însă și asupra limitelor eseisticii sale, unde ideile se susțin (când și mai ales dacă detașarea de obiect e posibilă) aproape exclusiv prin retorica în care sunt întrețesute.

SCRIERI: *Manifestul revoluției naționale* (în colaborare cu Sorin Pavel, Ioan Crăciunel, Gheorghe Tite, Nicolae Tatu și Petre Ercuță), Sighișoara, 1935; ed. îngr. Marin Diaconu, București, 1998; *Bătrânețea și alte texte filosofice*, postfață Ion Papuc, București, 1992; *Mircea Eliade,* îngr. Ioan Moldovan, pref. Crăciun Bejan, postfață Dumitru Chirilă, Oradea, 1992; *Între Dumnezeu și neamul meu*, îngr. Gabriel Klimowicz, pref. și postfață Marian Munteanu, București, 1992; *Omul (tratat de antropologie creștină*), I–II, îngr. și postfață Cassian Maria Spiridon, Iași, 1992–1993; *Philosophia perennis*, îngr. Horia Nicolescu, postfață Matei Albastru [Matei Gavril], București, 1992; *Proiectul de tratat. Eros*, pref. Aurel Ion Brumaru, Brașov – Chișinău, 1992; *Reflecții religioase asupra cunoașterii*, pref. și postfață Aurel Ion Brumaru, București, 1992; *Lumea ca teatru. Teatrul seminar*, îngr. și pref. Mircea Coloșenco, București, 1993; *321 de vorbe memorabile ale lui Petre Țuțea*, pref. Gabriel Liiceanu, București, 1993; *Nelinişti metafizice*, îngr. și pref. Petre Anghel, București, 1994; *Filosofia nuanțelor,* îngr. Mircea Coloșenco și Sergiu Coloșenco, pref. Mircea Coloșenco, postfață Sorin Pavel, Iași, 1995; *Ieftinirea vieții. Medalioane de antropologie economică*, îngr. și pref. Mircea Coloșenco, București, 2000; *Ultimile dialoguri cu Petre Țuțea*, îngr. și pref. Gabriel Stănescu, cu o evocare de Ion Papuc, Norcross (SUA), 2000; *Reformă națională și cooperare*, îngr. și pref. Mircea Coloșenco, postfață Mihai Șora, București, 2001; *Anarhie și disciplina forței*, îngr. și pref. Mircea Coloșenco, București, 2002; *Scrieri filosofice*, I–II, îngr. și postfață Gavril Matei Albastru, București, 2005–2006; *Aurel-Dragoș Munteanu*, îngr. Tudor Munteanu, postfață Gavril Matei Albastru, București, 2006; *Fragmente*, îngr. Gavril Matei Albastru și Ion Papuc, pref. Mircea Coloșenco, București, 2007; *Scrieri filosofice*, I, pref. Mircea Coloșenco, București, 2012.

Repere bibliografice: Ștefan Aug. Doinaș, *Ultimul Socrate*, SXX, 1988, 4–6 [apărut în 1991]; Lucian Chișu, [*Petre Țuțea*], L, 1992, 16, 1993, 29; Alex. Ștefănescu, [*Petre Țuțea*], RL, 1992, 23, 2000, 7, 2003, 40; Diana Adamek *„Mircea Eliade"*, TR, 1992, 32; Virgil Leon, *Petre Țuțea*, APF, 1992, 12; Horia Stanca, *Petre Țuțea între extreme*, APF, 1992, 12; Dorin Popa, *Convorbiri euharistice*, Iași, 1992, *11–45;* Radu Preda, *Jurnal cu Petre Țuțea*, București, 1992; Dumitru Trancă, *Clubul pensionarilor. File din dosarul Petre Țuțea...*, București, [1992]; *Ultimul Socrate: Petre Țuțea*, București, 1992; Z. Ornea, *Nevroza Țuțea*, RL, 1993, 4; Gh. Vlăduțescu, *Petre Țuțea și puterea de interogație*, VR, 1993, 2–3; Al. Surdu, *Petre Țuțea – un maestru al discursului impresionist*, CC, 1993, 3; Tania Radu, *Un model retroactiv*, LAI, 1993, 23; Marin Sorescu, *Un anume Țuțea*, L, 1993, 35; Octavian Soviany, *„Presocraticul" Țuțea*, CNT, 1993, 36; Simion, *Mercuțio*, *316-320*; Valeriu Cristea, *„M-am fâțâit așa, un pic, în epocă..."*, CC, 1994, 4–5; Mircea Popa, *„Clujeanul" Petre Țuțea*, TR, 1994, 41; A. I. Brumaru, *Pariul cu legenda sau Viața lui Petre Țuțea așa cum a fost ea*, București, 1995; Simion, *Fragmente*, III, *177–188*; Radu Sorescu, *Petre Țuțea. Viața și opera*, București, 1999; Cassian Maria Spiridon, [*Petre Țuțea*], CL, 2000, 6, 7, 2002, 9, 10; Constantin Albuț, *Metafizica absolutului la Petre Țuțea*, Iași, 2000; Răzvan Codrescu, *De la Eminescu la Petre Țuțea*, București, 2000, *213–224;* Vasile C. Nechita, *Petre Țuțea și provocarea sa economică*, Iași, 2000; Andrei-Iustin Hossu, *Tăinuind cu Petre Țuțea*, Norcross (SUA), 2002; Ion I. Brătianu, *Mereu actualul Petre Țuțea*, București, 2003; Gabriel Gheorghe, *Petre Țuțea între legendă și adevăr*, București, 2003; Petru Ursache, [*Petre Țuțea*], CL, 2003, 7, 2007, 9; Dan Hăulică, *Glosse la un portret al Filosofului*, OC, 2004, 229; Ioana Diaconescu, *Petre Țuțea în încercuirea Securității*, RL, 2007, 51–52; Popa, *Ist. lit.*, II, *977–979*; Ana-Maria Tupan, *Filosofia nuanțelor*, CNT, 2012, 10; Neagu Basarab, *Conferințe*, I, *7–16*. ***A.T.***

ȚUȚUIANU, Floarea (5.VIII.1951, Slobozia Moară, j. Dâmbovița), poetă. Este fiica Elenei (n. Grigorescu) și a lui Constantin Țuțuianu, țărani. Urmează primele clase în comuna natală, Școala de Muzică și Arte Plastice din Târgoviște (1962–1966) și Liceul de Artă la București (1966–1970), unde va absolvi și Institutul de Arte Plastice „Nicolae Grigorescu", secția pictură monumentală (1974). Va lucra la Departamentul de grafică publicitară din industria alimentară (1974–1987), apoi va fi un timp liber profesionistă. Din 1994 funcționează ca grafician la Editura Fundației Culturale Române și din 2003 la Institutul Cultural Român. Debutează în 1995 la „România literară", iar editorial în 1996 cu placheta *Femeia pește*. Mai colaborează la „Luceafărul", „Vatra", „Steaua", „Apostrof", „Contrapunct", „Cuvântul", „Cultura", „Euphorion" ș.a.

Colegă de generație cu nouăzeciștii Ioan Es. Pop, Mihail Gălățanu, Simona Popescu, Daniel Bănulescu, Lucian Vasilescu, **Ț.** se apropie de biografismul și religiozitatea plină de „oroare" a lui Ioan Es. Pop, iar prin violența limbajului de Daniel Bănulescu și de mai vechea linie a liricii agresiv feminine a Angelei Marinescu. Poeta propune un joc ambiguu de-a limbajul și realitatea, uzând de procedee familiare nouăzeciștilor, precum dezarticularea limbajului cotidian, recontextualizarea metaforică, (auto)ironia, uneori cu substrat tragic: „Alb ca varul peretele se holbează la mine", „Trupul își face de cap", „La început ea era o femeie cu picioarele pe umeri// Îi lua capul în mâini îl dădea de-a dura/ [...] Trupul ei îi făcea cu ochiul interior// O privea printre rânduri". Dincolo de această congeneritate se află modelele biblice, *Vechiul Testament, Evangheliile, Cântarea Cântărilor*, metafora ordonatoare a imaginarului său poetic fiind cartea ca realitate (pre)scrisă, dar deopotrivă vie: „Între noi doi stă o carte/ (înaintăm în ea în timp ce trăim)/ Filele ei foșnesc precum pielea mea/ când buzele tale învață să citească// E vie îți spun:/ (toate cuvintele ei trăiesc într-o limbă ascunsă)/ Dacă-ți pui urechea pe ea/ Duhul apa și sângele încep să vorbească..." (*Cartea vieții*, din volumul *Arta seducției*, 2002). În această „carte a cărților" totul devine text: existența cotidiană, dragostea, singurătatea, corporalitatea, spiritul. Deși transcris prin intermediul unui limbaj dominat de erotism și sexualitate, poemul seduce prin metalimbajul său, prin rețeaua de trimiteri și aluzii. Nu e totuși vorba de evocarea feminității nude, ci a textului feminin, frivol anamorfotic și narcisiac, multistratificat simbolic, mizând pe jocul semnificațiilor. Dacă s-a vorbit de un misticism al poemelor (Octavian Soviany), acesta nu se disociază de componenta livrescă, autoarea țesând cu bună-știință, prin aluzii, răstălmăciri, citate (unele false), un spațiu al intertextualității ambigue. Scopul nu pare o „mistică a sexului", ci mai degrabă mistificarea ori demistificarea sexualității într-o cheie simbolică și livrescă, dar mai ales personală. Poetica se articulează coerent în jurul ambiguității de fond viață–poezie, de unde și tema dublului ori motivul oglinzii; de aici și alte perechi de contrarii ambivalente: trup–poem, sexualitate–spiritualitate, erotism–mistică. Ostentația ludică a limbajului, modalitățile lirice aparțin textualismului nouăzecist, cu precizarea că miza rămâne existențială: autoarea nu insistă pe „acum scriu un poem", ea pare a spune că poemul pe care îl scrie e însăși viața ei. Încă din primul volum, *Femeia pește*, se dezvăluie un „criptoromantism" funciar (Al. Cistelecan); nu este vorba doar de simbolistica livresc religioasă, ci și de un neputincios lamento, de sentimentul ratării și al singurătății, care țâșnesc din vers dincolo de jocurile frivolității și de camuflajele ironiei. În cărțile următoare melancolia dulce-amară se estompează, cedând treptat în fața etalării dramelor erotico-livrești ale existenței „textualizate", ca în *Arta seducției* din volumul *Leul Marcu* (2000). De la început, dar mai ales în *Libresse oblige* (1998) și în *Leul Marcu*, eul poetic tinde să se transforme din victimă romantică în *mantis religiosa*, răzbunându-se pe viață în fiecare carte, devorând bărbați reali–imaginari, propria existență și poezie. Schimbând doar registrul ostentației, poeta își inventează o biografie – cotidiană, erotică, livrescă – când bovarică, când jucat apocaliptică, definită de senzualitatea ei. *Mărinimia Ta* (2010) confirmă propensiunea spre misticism, cele 33 de poeme brodând în jurul unor teme, motive și citate biblice, mai toate răstălmăcite intertextual. Relectura textualizantă a *Cântării Cântărilor* dă naștere unui limbaj poetic provocator, care încearcă să unească registre stilistice opuse într-o personală poetică mistico-erotică, cu sincope retorice ori licențioase, ca în *Cuvântul răbdării mele*. O antologie, intitulată elocvent *Sappho* (2012), cuprinde o selecție a poemelor erotice din volumele precedente, oferind

o panoramă a conjuncției erotism–misticism din creația autoarei.

SCRIERI: *Femeia pește*, pref. Marta Petreu, București, 1996; *Libresse oblige*, ed. bilingvă, tr. Angela Tarantino, cu ilustrațiile autoarei, București, 1998; *Leul Marcu*, pref. Eugen Negrici, cu ilustrațiile autoarei, București, 2000; *Arta seducției*, pref. Nicolae Manolescu, cu ilustrațiile autoarei, București, 2002; *Mărinimia Ta*, pref. H.-R. Patapievici, Timișoara, 2010; *Sappho*, cu ilustrațiile autoarei, București, 2012.

Repere bibliografice: Dan-Silviu Boerescu, *Grafică livrescă*, „ArtPanorama”, 1997, 2; Adrian Popescu, [*Floarea Țuțuianu*], ST, 1997, 7, 1992, 2; Alex. Ștefănescu, *„Libresse oblige”*, RL, 1999, 2; Iulian Boldea, *Ultima generație a veacului*, CU, 2001, 1; Cistelecan, *Top ten*, *148–151*; Marius Chivu, *„Sexul din inima cuvântului”*, RL, 2001, 24; Octavian Soviany, *Căpcăuna și lebăda*, LCF, 2001, 30; Lefter, *Scriit. rom. ’80–’90*, III, *248–249*; Dan C. Mihăilescu, *Scriitorincul*, Cluj-Napoca, 2001, *106–110*; Gheorghe Grigurcu, *Denudări, defulări și precară sublimare livrescă*, VR, 2002, 1–2; Raluca Dună, *„Arta seducției”*, LCF, 2002, 41; Mircea Iorgulescu, *Erotografi și erotograme*, „22”, 2003, 683; Petraș, *Cărțile*, *102–103*; Cistelecan, *Al doilea top*, *52–54*; Romulus Bucur, *Progres*, „Arca”, 2006, 7–9; Chioaru, *Noi developări*, *73–76*; Felix Nicolau, *Feminismul*, LCF, 2011, 7; Al. Cistelecan, *Asceza de nevoie*, VR, 2012, 1–2; Paul Aretzu, *Studii de femeie*, E, 2012, 5–6. ***R.D.***

Academia Română

DICȚIONARUL GENERAL AL LITERATURII ROMÂNE

UBA, Traian (30.V.1921, Turnu Măgurele – 5.I.1990, București), prozator, gazetar. Este fiul Clemenței și al lui Anastase Uba, comerciant. Urmează școala primară și Liceul „Sf. Haralambie” din Turnu Măgurele (1931–1940), Școala de Ofițeri Activi de Infanterie (1940–1942), Facultatea de Drept (licențiat în 1948) și Academia Militară (absolvită în 1961) la București. Participă la război ca sublocotenent, în 1944 fiind rănit în luptele de pe Mureș, la Iernut. Urcă în ierarhia militară până la gradul de colonel (1961). Este director al Teatrului de Estradă al Armatei (1948), redactor la revista „Viața militară” (1950–1965) și la Televiziunea Română, redacția pentru emisiunile militare (1965–1967), trimis special al Radiodifuziunii în Cehoslovacia și în Polonia. Debutează cu articole la ziarul „Drum nou” din Turnu Măgurele (1939), iar editorial în 1949 cu *O zi frumoasă*, culegere de schițe și nuvele. Participase la un concurs pentru nuvelă organizat de Ministerul Artelor și s-a numărat printre câștigători, alături de Paul Anghel, Vera Hudici și Dragoș Vicol. Colaborează cu proză scurtă, piese de teatru și articole la „Teleormanul”, „România liberă”, „Albina”, „Tribuna” și în cadrul unor emisiuni la radio și televiziune („Album duminical”, „Ora veselă”, „Radio magazin”). În 1958 este penalizat temporar pe linie de partid, din dispoziție superioară (ca și Radu Theodoru), prin ridicarea calității de membru al Uniunii Scriitorilor. Perioada sa cea mai productivă e în anii ’50–’60, când se manifestă ca un activ prozator „de serviciu”, după model sovietic. Cărțile (unele traduse și în țări vecine, ca romanul *Până dincolo de pădurea vieneză* din 1957, apărut în 1963 la Moscova) îi sunt publicate în special de Editura Militară și de Editura Direcției Superioare Politice a Armatei, în colecția „Biblioteca ostașului”.

În proza scurtă din *O zi frumoasă* (1949), ca și în romane, **U.** abordează tema războiului antifascist, încercând să confere un aer de autenticitate versiunii privitoare la desfășurarea evenimentelor de pe fronturile din Transilvania și Europa Centrală. Întâmplările prin care trece o divizie alpină în ultimele zile ale războiului prevestesc, în tonalitatea convențional optimistă a noului regim, apropiatele schimbări politice și sociale din România: „Era o zi frumoasă, care grăbea moartea fasciștilor și aducea înaintarea celor care vor binele și fericirea omenirii”. De la fapta unui caporal care capturează singur nouă soldați dușmani, e rănit și apoi decorat cu Ordinul (sovietic) Krasnaia Zvezda, și până la „bucuria oropsiților” că a fost numit un nou guvern, al „lor”, concluzia nu poate fi decât aceea că „eroi sunt doar cei care mor”. **U.** publică în 1951 un microroman, *Flăcăul de pe tanc*, care, având aceeași intenție de manipulare ce urmează indicațiile partidului, este, poate, cel mai semnificativ din seria sa de producții repetitive. „Flăcăul de pe tanc” este o cătană din popor, slobod la gură și voinic, în conflict cu un boier și cu fiica acestuia. Portretul bătrânului boier incestuos și cel al fiicei sale nimfomane nu sunt singurele „pete de culoare” ce stigmatizează „burghezo-moșierimea coruptă”. Partidul va lua pământurile de la „netrebnicii” latifundiari și îl va da săracilor cinstiți și harnici, pentru ca ei să aleagă lupta pe front, „antrenați” de bravii soldați ai Armatei Roșii; marșul tancurilor sovietice în Munții Tatra Mică se dovedește de neoprit, ofițerii nemți sunt invariabil personaje negative, iar cei români și ruși au numai calități etc. Pe aceeași linie, reprezentând cerințele ideologice ale momentului, se situează și *Ora de istorie* (1953), unde **U.** reia subiectul „eliberării” – cu misiuni și cercetări, probe de prietenie și vigilență, cu bravura „pandurilor” și mândria de a fi „elev matroz” – într-o serie de povestiri fără relief literar, care pleacă, probabil, de la evenimente din biografia sa de combatant. În aceste narațiuni cu personaje conturate maniheist, copiii învață de mici să urmeze exemplul taților căzuți pe câmpul de luptă, iar ofițerii români conlucrează pentru binele țării cu „tovarășii sovietici” și cu simplii soldați. *Până dincolo de pădurea vieneză* este un scurt roman compus tot pe o pânză autobiografică. *Ultima bătălie* (1964), cea mai mediatizată carte a lui **U.**, cuprinde povestiri precum *Caseta* (reluată în 1966), unde formula realist-socialistă nu pare să se fi schimbat. El scrie despre cei care se războiesc cu legionari transfugi sau cu ofițeri naziști, despre femei care luptă neînfricate alături de bărbați. Autorul nu își schimbă prea mult registrul nici în perioada naționalismului ceaușist al anilor ’80, când revine, după un deceniu și jumătate de tăcere, cu *Primăvara victoriei* (1980) și cu *Drumul eliberării* (1981), încercând variațiuni pe aceeași aparent inepuizabilă temă. Totuși, în ciuda valorii literare scăzute, chiar și în aceste proze clasate se pot găsi unele pagini reușite, cum este prima parte, cu tente de roman senzațional, din *Flăcăul de pe tanc*, amintind de proza lui G.M. Zamfirescu.

SCRIERI: *O zi frumoasă*, București, 1949; *Flăcăul de pe tanc*, București, 1951; *Un moș, o fată și un ostaș*, București, 1958; *Ora de istorie*, București, 1953; *Până dincolo de pădurea vieneză*, București, 1957; *Agentul*, București, 1958; *Ultima bătălie*, București, 1964; *Caseta*, București, 1966; *Primăvara victoriei*, București, 1980; *Drumul eliberării*, București, 1981; *Pe drumul victoriei*, București, 1982.

Repere bibliografice: *Traian Uba*, „Scânteia", 1949, 1501; Aurel Martin, *„Ultima bătălie"*, „Viața militară", 1965, 4; Noe Smirnov, *In memoriam. Traian Uba*, „Panoramic radio–TV", 1995, 25; Cristea, *Teleorman*, *500*. ***A.Ml.***

UDREA, Cornel (27.III.1947, Gheorgheni), poet, prozator, dramaturg. Este fiul Carolinei (n. Kostandi) și al lui Ioan Udrea, subinginer la CFR. După școala generală, începută la București (1953) și terminată la Cluj (1960), urmează aici Liceul „Mihai Eminescu" (1960–1964) și Facultatea de Filologie, secția limba și literatura română, a Universității „Babeș–Bolyai", absolvită în 1969. Face parte din redacțiile revistelor „Amfiteatru" (1965–1967) și „Echinox" (1969–1971). Redactor din 1970 la Studioul de Radio Cluj, desființat în 1985, se vede obligat să încerce alte locuri de muncă (administrator de cinematograf, instructor la Casa Municipală de Cultură) până în decembrie 1989, când studioul teritorial de radio, își reia activitatea și **U.** va reveni în redacție. Debutează în 1961 cu o poezie la ziarul clujean „Făclia", iar editorial în 1972 cu volumul de versuri *Iasomia*. Mai e prezent în „Tribuna", „Viața românească", „Steaua", „Orizont", „România literară", „Convorbiri literare", „Familia", „Cronica" ș.a. Este autor de spectacole de revistă, de piese de teatru, dar și de teatru radiofonic și de televiziune. Piesele sale au fost reprezentate pe mai multe scene din țară (Târgu Jiu, Ploiești, Bacău, Petroșani, Turda, București etc.). **U.** a publicat și o masivă antologie de proză umoristică tipărită în alfabetul Braille (*Clepsidra cu minutare*, I–II, 1997). I s-au acordat numeroase premii la festivaluri de umor, a fost, de asemenea, distins cu Premiul Asociației Scriitorilor din Cluj (1999), Premiul Uniunii Scriitorilor (2003), Premiul Național de Dramaturgie „Elvira Godeanu" (2006), cu titlul Profesionist de Excepție (1996–2000), oferit de Societatea Română de Radiodifuziune etc.

În ciuda faptului că este cunoscut în principal ca un umorist extrem de productiv, autor de proză și teatru, **U.** a debutat cu placheta *Iasomia*, care cuprinde poezii de factură sentimentală, cu accente ușor ironice și autoironice, sau cu subiecte abordate convențional (patria, istoria transilvană, căutarea de sine, moartea, trecerea anotimpurilor), compensate din loc în loc de o atitudine parodică. *Portretele luminii*, *Albastrul nisip de acasă*, *Iasomia* se apropie de un lirism de tip simbolist, cu sonorități împrumutate de la Ștefan Petică și de la Ion Minulescu. Filonul parodic e mult mai vizibil în următoarea plachetă, *Respirația ceasornicelor* (1975), cu precădere în ciclul *Vitralii*, unde lirismul este copleșit până la manierism de ludic și ironie. **U.** se exprimă și pe linia exultării patriotice de paradă, scriind versuri declamatorii, chiar propagandistice. Însă treptat scriitorul se va consacra genului umoristic în proză, în schițe ce amintesc de Ion Băieșu. Textele adunate în opusculul intitulat *Cu alte cuvinte*… (1975) pun un accent special pe comicul de situație și pe jocul lingvistic. Odată cu această carte apare și un personaj – același în aproape toate schițele, prezent și în volume ulterioare – Ahile Bilă (uneori Ahilebilă, Ahile sau Ahile B.), cu numele decalchiat după numele Bulă, figură populară a bancurilor citadine înainte de 1989. Acesta este un ins mucalit, iubitor de șotii și răstălmăciri ale înțelesurilor vieții, făcând totul cu nonșalanța unei naivități ce lasă impresia imbecilității. **U.** sancționează astfel moravuri, atitudini, persoane, metehne specifice societății „constructoare a socialismului". El însuși își expune „programul", neezitând să se autoridiculizeze în *Ce față (în loc de prefață)* din *Obiceiuri de nuntă la cangurii șchiopi* (1979), așa cum va proceda în majoritatea subtitlurilor pe care le dă cărților sale. În *Mersul pe jos* (1988) schimbă din nou registrul umoristic: prelucrează basme arhicunoscute și le transformă în „basme economicoase pentru părinți grăbiți" (*Capra cu trei nurori*), parodiază balade ca *Toma Alimoș*, dar și zodiacul chinezesc, alcătuiește o savuroasă *Carte de bucăți* cu rețete culinare absurde sau închipuie un „dicționar amuzant". Același registru este ilustrat în *Lebăda mahmură* (2000), *De cine se teme Virginia Woolf?* (2008), *Titlu neprecizat* (2011) sau în *Epidemie de platfus* (2012), resursele culturale și lingvistice ale umorului alimentând etimologii imaginare comentate sau pagini dintr-un dicționar animalier care satirizează cutume autohtone. În alte cărți, fie că este vorba despre *Duminică la iarbă verde* (1985), despre *Dinastiada* (1990, în colaborare cu Virgil Tomuleț) sau despre *Cu pantofii rupți în*…

coate (2012), predominant este umorul de factură politică ori socială. **U.** va apela la aceleași mijloace din registrul comic, la figura lui Ahile Bilă, la tablete sau la definiții hazlii, reușind să creeze o tipologie caracteristică, figurată pitoresc. Teatrul lui **U.**, concretizat atât într-o serie neobișnuit de mare de volume cuprinzând comedii, scenete, monologuri, „monodrame", scheciuri, dialoguri etc., cât și în piese pentru radio și televiziune, este tot umoristic. În comediile din *Cufărul Pandorei* (1997) ori din *Transsiberianul de Fetești* (1998), având un titlu caracteristic: „ficționele scenice de ½ horror, râdere și exercițiu de sinapse", sau în cele din *Salina de cărbuni* (2002), *Duminica de luni* (2001), *Cu spatele la scenă* (2004), *Destine în custodie*, cu subtitlul „trei piese sociale antidrog" (2007), *Aerul din văzduh* (2009) sau din *Sentimente în lizing* (2012), ambele cu subtitlul „teatru la purtător" etc., el încearcă să confere un caracter funcțional glumei, îndepărtându-se de umorul facil. Personajele – funcționari, jurnaliști, pensionari, prostituate, scriitori, artiști, doctori, pacienți etc. – sunt marginali care-și trăiesc crizele existențiale ca tragicomedii ale faptului divers, semnalate și prin încadrarea generică: „o tragicomicăreală" (*Sufletul căzut pe gânduri* din *Aerul din văzduh*, 2009), „o fantezie comică, și nu prea" (*Chiar el a spus, cu mâna lui* din *Sentimente în lizing*, 2012) sau o „farsă în registru absurd" (*Hipocrat, fiul Pepelei*, din *Să ștergi praful de pe lumină*, 2012). În dramaturgie, ca și în proză, autorul frecventează genurile de mică întindere. La **U.**, „regele umorului clujean" (Mircea Popa), umorul nu este acid, malițios, ci bonom, comicul nu se bazează pe o țesătură laborioasă, anecdoticul lucrează la vedere. Complementar, **U.** alcătuiește neobosit mai multe antologii de proză umoristică.

SCRIERI: *Iasomia*, Cluj, 1972; *Cu alte cuvinte…*, cu ilustrații de Tia Peltz, București, 1975; *Respirația ceasornicelor*, Cluj-Napoca, 1975; *Obiceiuri de nuntă la cangurii șchiopi*, cu ilustrații de Mărgărit Chelbea, Cluj-Napoca, 1979; *Duminică la iarbă verde*, Cluj-Napoca, 1985; *Mersul pe jos*, Cluj-Napoca, 1988; *Dinastiada* (în colaborare cu Virgil Tomuleț), Cluj-Napoca, 1990; *Verișorii siamezi*, Cluj-Napoca, 1994; *Marele zid chinezesc german*. Cluj-Napoca, 1995; *Obiceiuri de nuntă la cangurii șchiopi*, I, Cluj-Napoca, 1995; *Cufărul Pandorei*, Cluj-Napoca, 1997; *Reproducerea la bufnițele împăiate*, Cluj-Napoca, 1998; *Transsiberianul de Fetești*, Cluj-Napoca, 1998; *De serviciu în clepsidră*, Cluj-Napoca, 1999; *La pas cu deltaplanul*, Cluj-Napoca, 1999; *Lebăda mahmură*, Cluj-Napoca, 2000; *Privighetoarea ciocușă*, Cluj-Napoca, 2000; *Duminica de luni*, Cluj-Napoca, 2001; *Intravilane*, Cluj-Napoca, 2001; *Ciroza la țânțari*, Cluj-Napoca, 2002; *C.U. 55* (*autografe pe suflet*), Cluj-Napoca, 2002; *Salina de cărbuni*, Cluj-Napoca, 2002; *Republica Valentin*, Cluj-Napoca, 2003; *Românie dragă, Elveția mea*, Cluj-Napoca, 2003; *S-a întâmplat ieri*, Cluj-Napoca, 2003; *Cu spatele la scenă*, Cluj-Napoca, 2004; *Cu fața la perete*, Cluj-Napoca, 2004; *Amintește-mi să te uit*, Cluj-Napoca, 2005; *Românul brusc*, Cluj-Napoca, 2006; *Cu peștele în lesă*, Cluj-Napoca, 2006; *Rasputineria*, Cluj-Napoca, 2007; *Umbra verbului „a fi"*, Cluj-Napoca, 2007; *Dincolo, pe malu-acesta*, Cluj-Napoca, 2007; *Destine în custodie*, Cluj-Napoca, 2007; *Ilfov si Petrov*, Cluj-Napoca, 2007; *Sodomel și Gomorița*, Cluj-Napoca, 2007; *Arhitectul zâmbetelor – Liviu Oros: un om în cetate*, Cluj-Napoca, 2007 (în colaborare); *De cine se teme Virginia Woolf?*, Cluj-Napoca, 2008; *Aut, Caesar, ofsaid nihil*, Cluj-Napoca, 2008; *Vișinată de afine*, București, 2008; *Eu, cel Ego*, Cluj-Napoca, 2008; *Ciuperci potabile*, Cluj-Napoca, 2009; *Oameni de unică folosință*, Cluj-Napoca, 2009; *Aerul din văzduh*, Cluj-Napoca, 2009; *Autoflagelează-mă, Silvestra!*, Cluj-Napoca, 2010; *Să ștergi praful de pe lumină*, Cluj-Napoca, 2010; *Titlu neprecizat: umor, umori, fitze-n proză*, Cluj-Napoca, 2011; *Cu pantofii rupți în... coate*, Cluj-Napoca, 2012*; Don'șoara Lacustra Bacău*, Cluj-Napoca, 2012; *Epidemie de platfus*, Cluj-Napoca, 2012; *Obiceiuri de nuntă la cangurii șchiopi*, Iași, 2012; *Portocala, mecanicul*, Cluj-Napoca, 2012; *Sentimente în lizing*, Cluj-Napoca, 2012. **Antologii:** *Clepsidra cu minutare*, I–II, Cluj-Napoca, 1997; *Umorul reformei, reforma umorului. 11 ani de râs: 1990–2001*, Cluj-Napoca, 2001; *Umflați-l pe Mozart, pianul rămâne! Antologie de proză umoristică 1979–1988*, Cluj-Napoca, 2003; *Destăinuirile fazanului Rudolf. Antologie de proză umoristică românească*, Cluj-Napoca, 2005; *Domnișoara Aviara. Antologie de proză umoristică românească*, Cluj-Napoca, 2007; *Măgarul troian. Antologie de proză umoristică românească*, Cluj-Napoca, 2007; *Microfonul cu cerneală*, Cluj-Napoca, 2009; *Anotimpurile unei mari iubiri: memoria inimii. Liceul de Muzică Sigismund Toduță. 1949–2009*, Cluj-Napoca, 2010; *Unșpe. Starea de sănătate a umorului românesc*, postfață Horațiu Damian și Radu Vida, București, 2009; *Proces verbal de conștiință*, Cluj-Napoca, 2012; *Sentimentele la fileu*, Cluj-Napoca, 2012.

Repere bibliografice: Petru Poantă, *Două debuturi: Mircea Opriță și Cornel Udrea*, ST, 1972, 13; Victor Felea, *Debuturi poetice la Editura Dacia*, TR, 1972, 25; George Pruteanu, *„Cu alte cuvinte..."*, CRC, 1975, 36; Dana Dumitriu, *Orologii și ceasornice*, RL, 1975, 38; Nicolae Prelipceanu, *Poezie și umor*, TR, 1979, 16; Valentin Tașcu, *„Obiceiuri de nuntă la cangurii șchiopi"*, „Făclia", 1979, 10 213; Virgil Nistor, *„Duminică la iarbă verde"*, ST, 1986, 7; Poantă, *Dicț. poeți*, *206–207*; Bogdan Ulmu, *O rara avis*, CL, 1999, 10; Ghițulescu, *Istoria*, *462–464*; *Dicț. scriit. rom.*, IV, *652–653*; Mircea Ghițulescu,

[*Cornel Udrea*], TTR, 2004, 6–8, 2005, 9–12, 2006, 3–4, CL, 2005, 2, LCF, 2009, 7; Cristina Rusiecki, *Ping-pong cu venin*, CLT, 2006, 11; Mircea Popa, *Cornel Udrea, regele umorului clujean*, „Orașul”, 2007, 6; *Cornel Udrea 65: Prietenii știu. De ce?*, Cluj-Napoca, 2012. ***Ct.C., C.Dt.***

UGLIŞ-DELAPECICA, Petre (1.IX.1885, Pecica, j. Arad – 20.VII.1978, Gurahonț, j. Arad), folclorist. După studii pedagogice la Arad (1898–1904), devine învățător în satele Bodrogu Vechi, județul Arad (1904–1911), Bara, județul Timiș (1911–1919), și Gurahonț, județul Arad (1919–1941). S-a făcut cunoscut printr-o activitate publicistică întinsă pe aproximativ patru decenii, din care o parte importantă (uneori și sub semnătura Petre Uglișiu-De la Pecica sau numai De la Pecica) a rămas în paginile revistelor și ziarelor din Sibiu, Timișoara, Lugoj, Arad, Bârlad ori Budapesta, la care a colaborat: „Baba satului”, „Gazeta învățătorului”, „Cucu”, „Drapelul”, „Foaia poporului român”, „Sfatul”, „Tribuna”, „Ion Creangă”, „Poporul român”, „Românul”, „Ţara noastră”, „Zărandul”, „Plugarul român”, „Zorile” ș.a.

Reprezentative în activitatea lui **U.-D.** nu sunt volumele apărute sub titlul *Din literatura poporană* (I–III, 1909–1910), ce la tipărire „au suferit foarte multe modificări din partea editorilor, care, convinși că dau o versiune originală, au eliminat pasaje întregi” din textele culese, ci colecția *Poezii și basme populare din Crișana și Banat* (1968), îmbogățită simțitor prin îndelungate strădanii, de unde se detașează, având o valoare aparte prin „coloratura eroică”, balada *Trei păcurari*, o variantă a *Mioriței*. Volumul este alcătuit din colinde, orații și cântece de nuntă, cântece de înmormântare, descântece, balade, cântece de dragoste și dor, cântece de jale și înstrăinare, cântece satirice și strigături, povești, legende și snoave. Acestea au fost culese între 1906 și 1961 de prin satele bănățene și crișene pe unde folcloristul a copilărit ori și-a desfășurat activitatea, în cea mai mare parte din Bodrogu Vechi, Bara și Gurahonț și din câteva din zona Aiudului. Textele sunt redate cât se poate de fidel, cu toate particularitățile de limbă, culegătorul încercând „a nu adăuga nimic, dar nici a lăsa neclar ceea ce e frumos”, opinie împărtășită și de critica de specialitate. Ovidiu Bârlea observă că **U.-D.** „s-a ținut destul de aproape de oralitatea folcloristică. Se vede la tot pasul cum țâșnesc formularea populară, anumite exprimări caracteristice. Fraza este în genere simplă, neîncărcată de ornamente și perioade lungi, încât se citește cu vădită plăcere”, subliniind: el a dat o „sinteză artistică a stilului oral din partea vestică a țării, și acesta este unul din meritele principale ale colecției sale”.

Culegeri: *Din literatura poporană*, vol. I: *Poezii poporane*, vol. II: *Povești din popor*, Lugoj, 1909–1910, vol. III: *Glume din popor*, Timișoara, 1910; *Minciuna minciunilor. Povești culese din Banat*, București, 1968; *Poezii și basme populare din Crișana și Banat*, pref. Ovidiu Bârlea, București, 1968; *Pipăruș-Pătru. Povești populare culese din Banat*, București, 1969; *Isprăvile lui Pipăruș*, Timișoara, 1975; *Feciorul Împăratului Roșu și Împărăteasa-fără-de-moarte,* București, 1977; *Basme și poezii populare,* îngr. Gavril Matei Albastru, București, 2000.

Repere bibliografice: Dumitru Lazăr, *„Poezii și basme populare din Crișana și Banat”*, O, 1968, 11; Virgiliu Florea, *„Poezii și basme populare din Crișana și Banat”*, ST, 1968, 11; I.L. Hedeșan, *Cartea unui folclorist arădean*, „Flacăra roșie” (Arad), 1968, 7542; Bârlea, *Ist. folc.*, *425–426*; P. David, *Petre Ugliș-Delapecica, un folclorist nonagenar,* BOR, 1976, 7–8; Datcu, *Dicț. etnolog.*, *893–894*. ***I.D.***

ULEA, Traian (1.I.1896, Iași – 1.XII.1987, București), prozator. Este fiul Margaretei (n. Manu) și al lui Dimitrie Ulea, moșier. A urmat, în orașul natal, doi ani Școala Militară, apoi s-a înscris la Facultatea de Drept, dar a întrerupt-o, fiind mobilizat. A participat la campaniile duse de armata română în Moldova și în Ungaria. Ulterior rămâne ofițer de cavalerie activ, încheindu-și totodată studiile în 1921. În 1940 intră în magistratura militară cu gradul de maior, îndeplinind funcția de șef al Cenzurii presei militare. Confundat pe peronul gării din Iași cu fratele său, generalul Octav Ulea, fost mareșal al Curții Regale, în 1952 este arestat și în urma unei sentințe eronate rămâne întemnițat la Văcărești până în 1955. Este autorul unei singure cărți de beletristică, *Amintiri de vânătoare* (1969), care se înscrie în lunga tradiție a literaturii cinegetice românești. În anii ’70 a intenționat să continue firul rememorării isprăvilor vânătorești, dar nu a reușit mai mult decât publicarea, în 1971, în revista „Convorbiri literare”, a povestirii *Odaia din livadă*.

U. scrie literatură ocazional, iar paginile sale se resimt de timiditatea celui care nu se socotește scriitor, își cenzurează orice efect de originalitate, intrând cu bună știință sub tutela unui model. Volumul *Amintiri de vânătoare*, aflat la granița dintre pseudomemorialistică și pseudoficțiune, face figură anacronică în peisajul literar al deceniului

al șaptelea din secolul trecut. Prima secțiune, *Vânători din codri*, este excesiv îndatorată narațiunilor cu subiect cinegetic ale lui Mihail Sadoveanu (care figurează și ca personaj, istorisindu-i-se o peripeție vânătorească), cu deosebirea că **U.** are tendința de a înghesui întâmplările în calapodul prea strâmt al unei verosimilități convenționale, deși o oarecare iscusință de povestitor, care se face simțită, ar fi promis mai mult. Povestirile îl au ca protagonist pe Moșu Gheorghe, replică palidă a eroului sadovenian, tip de țăran hâtru, spirit lumesc și legat prin fire imperceptibile de tainele naturii. Din secțiunea a doua, *Vânători moderni*, în care sunt înșirate aceleași povestiri terminate în poantă, reține atenția *Salmi de ciori*, unde scriitorul promite reconstituirea unei anecdote folosite și de Al. O. Teodoreanu într-o schiță omonimă: este relatată o farsă de proporții, nu tocmai benignă, în care un ins crede că e ospătat cu salmi de sitar, dar de fapt i se servește cioară gătită după faimoasa rețetă franțuzească de preparare a vânatului cu pene. Mai dezvoltată, cea de-a treia secțiune, *Evocări*, propriu-zis memorialistică, unde nu se mai percepe tirania modelului, este interesantă mai ales datorită caracterului documentar. Apropiat al grupării de la „Viața românească" din perioada ieșeană, **U.** surprinde nuanțat atmosfera boemă de la „Academia liberă", adăpostită într-o încăpere din faimoasa băcănie a lui Samoilă, sau ambianța de la crâșma Bolta Rece și creionează afectuos-nostalgic câteva portrete ale membrilor și colaboratorilor revistei (Mihai Codreanu, N.N. Tonitza). Se reține în special portretul lui G. Topîrceanu (cu o bună intuiție a psihologiei „personajului") și acela al bunului său prieten Al. O. Teodoreanu, zis Păstorel. Dar mai înainte de a se încerca în literatură și parcă tot într-o descendență a scriitorilor moldoveni exersați în fața cuptorului și a grătarului, **U.** a întocmit și o „pravilă" modernă pentru pregătirea vânatului și a peștelui, chiar așa intitulată: *Cum să preparăm vânatul și peștele* (1966). După binecunoscute rețete bătrânești transmise prin viu grai de la o generație la alta, câteva savuroase, deși scurte, considerații de gastronomie cinegetică, unde, dovedind erudiție în domeniu, îl citează pe faimosul gastronom și bucătar francez Ali-Bab (pe numele său real Joseph Babinski), dau seamă despre vesela înfrățire între vinuri, fripturi și pești de tot felul, vânat – de baltă, cu pene, cu blană etc. –, crustacei și tocături, ce le inspiră convivilor bună dispoziție și îi transportă într-o plăcută euforie. Această „probă" teoretico-practică anticipă fericit amintirile vânătorești date tiparului trei ani mai târziu.

SCRIERI: *Cum să preparăm vânatul și peștele*, București, 1966; *Amintiri de vânătoare*, pref. Demostene Botez, București, 1969.

Repere bibliografice: Al. A. Philippide, *O lectură delectabilă: „Amintiri de vânătoare"*, CL, 1970, 2; Gheorghe Zane, *Memorii*, îngr. Alexandru Bârlădeanu, Daniela Poenaru și Irina G. Zane-Marcu, introd. Dan Berindei, București, 1997, *201, 206*.

O.S.

ULICI, Laurențiu (6.V.1943, Buzău – 16.XI.2000, Părău, j. Brașov), critic literar.

Este fiul Elisabetei (n. Capeti) și al lui Petru Ulici, șef de gară. După absolvirea, în 1960, a Liceului „I.L. Caragiale" din Ploiești, urmează Facultatea de Limba și Literatura Română și Facultatea de Filosofie la Universitatea din București, luându-și licențele în 1966 și în 1970. Își susține doctoratul (1973) cu o teză de teoria literaturii. Începând din 1959 mai multe încercări poetice i-au apărut în „Luceafărul", în vreme ce primele texte critice îi sunt găzduite din 1965 în „Contemporanul", în redacția căruia va lucra mai bine de două decenii (1966–1989). A mai fost prezent în „Amfiteatru", „Argeș", „Ateneu", „Astra", „Convorbiri literare", „Familia", „România literară", „Tomis", „Tribuna", „Transilvania", „Viața românească", „Vatra" ș.a. Unele contribuții – versuri, recenzii, articole de critică literară – le-a semnat Laurențiu Buga, Igorescu, Laborios, Mircea Moga, Al. Rona. În 1990 devine directorul seriei noi a revistei „Luceafărul". Între 1992 și 1995 e vicepreședinte și ulterior președinte al Uniunii Scriitorilor, activitatea fiindu-i întreruptă de moartea prematură. În legislatura 1996–2000 este senator, ales pe listele Convenției Democratice Române.

Modalitatea esențială, deși nu exclusivă, a criticii lui **U.** stă în practicarea cronicii literare. Lăsând

deoparte publicistica politică și exceptând culegerea de debut, *Recurs* (1971), precum și unicul volum, publicat în 1995, dintr-o proiectată panoramă intitulată *Literatura română contemporană*, cărțile criticului sunt culegeri de cronici literare. Faptul este asumat prin introduceri care își propun să mediteze asupra speciei, cu rezultate disputate între prețiozitate și truism. Eseul care deschide și dă titlul volumului *Confort Procust* (1983) vorbește despre „riscul care fascinează și înspăimântă" ori despre „Scylla și Caribda", metaforă ce o dublează pe cea titulară. Se poate argumenta că **U.** se leagă de catargul cronicii literare pentru a camufla retoric-spectaculos o perfectă și calmă adeziune interioară. Uneori, din rațiuni similare, culegerile de cronici sunt descrise ca „eseuri", ca în *Biblioteca Babel* (1978), în care intră în cea mai mare parte recenzii la traduceri, de la Omar Khayyam și Théophile Gautier până la Cinghiz Aitmatov și Artur Lundkvist. Un capitol separat îl ocupă totuși paginile despre personajele lui Dostoievski, conspecte și fișe caracterologice al căror merit principal e că premerg monumentala lucrare *Dicționarul personajelor lui Dostoievski* (1983) a lui Valeriu Cristea. De numele lui **U.** rămâne însă legată în primul rând cronica debuturilor, ținută, și ca atare „instituționalizată", de-a lungul a aproape două decenii, în anii '70 și '80, și reunită în patru volume – ultimul postum – intitulate *Prima verba* (1975–2004). Primul, acoperind perioada 1973–1974, este deschis de un eseu privind „condiția debutului", oprindu-se la raportul dintre rolul editurii (al redactorului de carte și/sau al scriitorului consacrat care girează debutantul) și la rolul criticii de întâmpinare. Într-o astfel de funcție, **U.** este un cronicar prob, echilibrat, deferent și în sarcasm, fără excese, fără mari riscuri. El face o critică de verdict și nu de program, precum Marin Mincu, care ține în anii '80 o cronică a debuturilor în poezie din perspectiva conceptului/programului textualist. Cronicile au mai multă relevanță culturală, istorică și socială decât critică. Articolele sunt grupate pe genuri, mai puțin în secțiunea de deschidere, unde se află pariurile canonice ale criticului. În primul volum **U.** pariază pe Dan Culcer, Carolina Ilica, Mircea Florin Șandru, Dorin Tudoran, D. Matală, Eugen Seceleanu, Eugen Uricaru, Constantin Zărnescu, Mircea Iorgulescu și Petru Poantă, în timp ce autori precum Nicolae

Mircea Dinescu, Ioan Groșan și Laurențiu Ulici

Ionel, Mihai Sin, Alexandru Monciu-Sudinschi, Livius Ciocârlie sau Ioana Em. Petrescu au parte de intrări în sumarul „ordinar". Eventualul umor involuntar produs de compararea acestor liste dintr-o perspectivă ulterioară ține mai puțin de instinctul precar al criticului și mai mult de caracterul relativ al jocului la bursa debuturilor. O dovadă indirectă e *Recurs*, cartea, neconcludentă, de debut, în care poate fi identificat stadiul ezitant al criticii lui **U.** Promisiuni sunt formulate dezamăgitor, într-o formă ce frizează proza poetică și cultivă cu fervoare clișeul și forțarea ușilor deschise. Nu lipsește introducerea cu caracter de artă poetică, perorând despre „trăirea" literaturii prin critică („a scrie despre literatură iubind-o și urând-o [...] a scrie despre literatură ca despre tine"). Pe de altă parte, deja apar aici predilecția pentru sistematizări „inginerești" sau aplecarea către analizele de poezie. Pot fi notate și incursiuni diletante în mitocritică: un eseu – ce va fi reluat în *Biblioteca Babel* – inventează o evoluție a spiritului autohton între *Miorița*, creație definitorie etnic, *Meșterul Manole*, etapă „europeană", și *Luceafărul*, „sublimare până la dispariție a etnicului". Principala lucrare a lui **U.**, *Literatura română contemporană*, își datorează în bună parte existența tot activității de cronicar, din moment ce sumarul unicului volum elaborat, cel dedicat „promoției 70", coincide cu perioada acoperită de recenzent. Se putea observa anterior o pregătire a materiei pentru o sinteză: ideile privind un autor circulau manifest de la o cronică la alta, compensând caracterul inevitabil fragmentar al abordării și confecționând o narațiune *in progress*. Aici criticul dispune materia în funcție de criteriul istoric al generațiilor, identificând între 1956 și 1986 o unică generație compusă din trei promoții decenale – „șaizeciștii", „șaptezeciștii" și „optzeciștii" –, cărora li se adaugă „promoția reformată", compusă din autori al căror debut a fost întârziat de natura anilor '50 – Mircea Horia Simionescu, Alice Botez, Constantin Țoiu, Leonid Dimov ș.a. Deși aprig contestată, compartimentarea decenală a sfârșit prin a intra în vulgata limbajului critic românesc. Totuși, dincolo de conceptul preliminar de structurare și de o schiță de context cu privire la promoția '70, criticul nu gândește în termeni de morfodinamică a fenomenelor dezbătute, ci în blocuri secționate axiologic, pe cinci niveluri de performanță, și genologic (poeții, prozatorii, dramaturgii și criticii, istoricii literari, eseiștii). Ca atare, *Literatura română contemporană* este mai curând o panoramă cvasilexicografică și mai puțin o istorie. Lucrarea are însă meritul de a expune realele calități ale criticului – inteligența, spiritul de sinteză, subtilitatea psihologică. După 1989 **U.** și-a relevat fața de politician, nu doar prin activitatea de parlamentar și președinte al Uniunii Scriitorilor, ci și prin numeroase articole de atitudine și analiză politică adunate în *Puțin după exorcism...* (1991), cuprinzând și o savuroasă secțiune despre teoria jocului de bridge aplicată spațiului politic, în *Dubla impostură* (1995), care mai conține articole și cronici literare, și, postum, în *Mitică și Hyperion* (2000). Pasiunea criticului pentru jocuri s-a manifestat de asemenea în antologia *Nobel contra Nobel* (I–II, 1988), unde listei de câștigători ai premiului îi este opusă o contra-listă cuprinzând și scriitori români, precum și în antologia în zece volume *O mie și una de poezii românești* (1997), arbitrar-subiectivă. Respinsă de cenzură și ratând astfel prilejul de a fi devenit un instrument efectiv în formarea și brevetarea generației optzeciste, *Antologia poeților tineri (1978–1982)* a apărut abia postum, în 2005.

Acțiunea critică dusă de Laurențiu Ulici în spațiile contemporaneității literare impune înainte de toate prin amploarea cuprinderii. Criticul aspiră la integralitate și vorbește de „necesara și mereu amânata hartă complexă și completă a literaturii naționale". [...] *Temător să nu piardă ceva din ceea ce ar fi esteticește valabil în scrierile unui autor, să nu rătăcească vreo așchie de metal prețios, criticul supune totul analizei atente, răbdătoare, comprehensive și dacă numai un vers frumos găsește într-un noian de prozaism, într-o masă de text amorf, nu ezită să-l pună în evidență.*

GABRIEL DIMISIANU

SCRIERI: *Recurs*, București, 1971; *Prima verba*, vol. I–II, București, 1975–1978, vol. III, Timișoara, 1991, vol. IV, îngr. Aurelia Ulici, pref. Eugen Negrici, postfață Ioan Es. Pop, București, 2004; *Biblioteca Babel*, București, 1978; *Confort Procust*, București, 1983; *Puțin după exorcism...*, București, 1991; *Dubla impostură*, București, 1995; *Literatura română contemporană*, vol. I: *Promoția 70*, București, 1995; *Scriitori români din afara granițelor țării*, București, 1996; *Mitică și Hyperion*, îngr. Aurelia Ulici, pref. Doina Uricariu, București, 2000. **Antologii:** *Nobel contra Nobel*, I–II, București, 1988; *O mie și una de poezii românești*, I–X, pref. edit., București, 1997; *Antologia poeților tineri (1978–1982)*, pref. Daniela Crăsnaru, postfață Doina Uricariu, București, 2005.

Repere bibliografice: Grigurcu, *Idei*, *231–240*; Culcer, *Citind*, *14–17*; Iorgulescu, *Scriitori*, *348–350*; Ungheanu, *Lecturi*, *301–306*; Culcer, *Serii*, *104–109*; Grigurcu, *Critici*, *389–399*; Gheorghiu, *Reflexe*, *121–126*; Iorgulescu, *Prezent*, *292–295*; Tihan, *Apropierea*, *175–181*; Octavian Soviany, *Debuturi în costum de epocă*, APF, 1992, 9–10; Monica Spiridon, *Paradigmele literaturii contemporane*, LCF, 1995, 23; Geo Șerban, *Hartă în relief*, LCF, 1995, 23; Simuț, *Critica*, *146–148*; Grigurcu, *Peisaj*, II, *175–186*; *Dicț. esențial*, *850–852*; Dimisianu, *Lumea*, *275–279*; Micu, *Ist. lit.*, *716–717*; *Portret de grup cu Laurențiu Ulici*, îngr. Gheorghe Pârja, Echim Vancea și Ioana Petreuș, Cluj-Napoca, 2002; Boldea, *Vârstele*, *77–80*; Paul Cernat, *O antologie cenzurată în România anilor ’80*, OC, 2006, 328; Cistelecan, *Diacritice*, I, *96–110*; Popa, *Ist. lit.*, II, *1036–1037; Laurențiu Ulici: 10 ani de posteritate*, coordonator Echim Vancea, Cluj-Napoca, 2010. ***M.I.***

ULIERU, George (8.IX.1884, Câmpulung – 28.VIII.1943, Câmpulung), prozator, traducător.

Este al doilea născut dintre cei șaptesprezece copii ai Elenei și ai lui Ghiță Ulieru, cojocar. După școala primară și Gimnaziul „Dinicu Golescu” urmate în orașul natal, în 1903 va absolvi Liceul „I.C. Brătianu” din Pitești. Se înscrie la Facultatea de Medicină din București, unde formarea sa va fi substanțial influențată de savantul Gheorghe Marinescu. Își încheie studiile în 1909, iar în 1913 obține titlul de doctor în medicină și chirurgie. Primește un post la Turtucaia, de unde se va muta în scurtă vreme, trecând prin mai multe localități. Mobilizat în 1916, face războiul ca locotenent medic. Ulterior reîncepe odiseea mutărilor din loc în loc, deseori din cauza unor sancțiuni disciplinare. Simpatizant socialist, la 1 mai 1925 i se confiscă un manifest tipărit în o mie de exemplare, este anchetat de poliție și consemnat la domiciliu. A debutat în 1914, sub pseudonimul George din Muscel, la revista „Valuri” din Iași, cu povestirea *Degetul dracului.* A editat revistele „Rândunica” (1925–1928, Alexandria), „Facla Muscelului” (1926–1927, Câmpulung) și „Piatra Craiului” (1928–1929, Dragoslavele) și a colaborat cu articole pe teme sociale, politice, de igienă și educație sanitară, precum și cu traduceri la numeroase publicații: „Analele Dobrogei”, „Gazeta Alexandriei”, „Muguri”, „Muscelul nostru”, „Curierul nostru”, „Presa”, „Prietenul nostru”, „Revista noastră” (Pitești), „Steaua poporului”, „Junimea”, „Buna vestire” (Câmpulung), „Revista tuturor”, „Glasul țării”, cele mai multe editate în orașele prin care a peregrinat, și efemer la „Adevărul literar și artistic”. Stabilit în 1924 ca medic la Școala de Agricultură din Alexandria, spre sfârșitul anului 1927 redactează prima formă a jurnalului *Din carnetul unui medic de plasă*, intenționând să-l publice sub pseudonimul dr. Ion Cicoare, cu titlul *Din viața de apostol. Însemnările unui medic de plasă.* Abia odată cu a treia variantă, încheiată la Câmpulung, unde se retrăsese în 1938, după ieșirea la pensie, renunță la pseudonim în favoarea identității reale. Din cauza morții premature, jurnalul va apărea postum, în 1946, la insistențele fratelui său și prin grija lui Al. Rosetti, în „Revista Fundațiilor Regale”, iar în 1948 în volum. Mare admirator al lui Rabindranath Tagore, **U.** a tradus prin intermediar din creația acestuia – *Poeme* („Analele Dobrogei”, 1921), *Prinos de cântece (Gitanjali)* (1923) – și s-a numărat printre intelectualii care i-au urmărit conferințele ținute în 1926, la vizita în România. A mai tradus din nuvelele lui Ivan Turgheniev (*După moarte. Clara Milici. Două zile prin codrii seculari*, 1921), o interesantă broșură de popularizare a regulilor unei vieți lungi și sănătoase de A. Guéniot, *Arta de a-ți prelungi zilele. Povețele unui medic care a depășit vârsta de o sută de ani* (1931), și *Îndrăgiți natura* (1932), o „culegere de gânduri alese asupra naturii”, aparținând unor scriitori și cugetători (John Ruskin, William Wordsworth, R.W. Emerson, Goethe, Shelley, D’Annunzio, J.-J. Rousseau, Amiel, Hippolyte Taine, Voltaire, Frédéric Mistral ș.a.). O promisiune de originalitate este și manuscrisul intitulat *Jurnalul sorei Olimpia*, datat 1931 și rămas necunoscut până în 1967, pagini de un umor savuros, ce dau o perspectivă traiului copleșit de năravuri laice al unor tinere măicuțe și al stareței lor. **U.** este de asemenea autorul unor rapoarte științifice sau al unor broșuri de popularizare (*Marea și efectele ei binefăcătoare*, 1921; *Lacul Tekirghiol*, 1923; *Orașul Alexandria din punct de vedere igienic*, 1924; *Patima băuturei*, 1925; *Florile bune de leac*, 1929; *Povețe către săteni*, 1930), precum și al unor culegeri de articole

politice (*Puterea nerușinată*, 1924; *Răspunderea Tăcerii*, 1924 ș.a.). A mai folosit pseudonimele N. Dumitriu, Ion Pravăț, Van Ryd, Ion Retevei, Tugomir, Alma Deodor, I. Pretor, Eriantus.

Descoperite întâmplător, însemnările *Din carnetul unui medic de plasă* aparțin unui om care aproape treizeci de ani a dus o existență seminomadă, obligat de autoritățile locale, nemulțumite de dârzenia și de lipsa lui de docilitate la injoncțiunile oficialităților, să-și schimbe frecvent domiciliul. Migălite ani de zile, acestea „zugrăvesc din punct de vedere sanitar rural epoca 1918–1938", dar sunt interesante ca perspectivă de viață și mai ales ca document asupra condițiilor igienice de la sate și a stării sociale și de spirit care le explică. G. Călinescu întrevede în *Însemnări…* și o „vagă undă de mizantropie" ce se degajă din situații comice și totodată triste în sine, dar mai cu seamă din mentalitatea unei categorii sociale funciar sceptice, dacă nu e chiar refractară, în special la binefacerile științei medicale. Din această respingere altoită pe superstiții și prejudecăți ancestrale se trage, de pildă, moartea unui copil împachetat de părinți în balegă, după obiceiul locului, în loc să-i administreze medicamente, astfel se justifică revenirea in corpore la cârciumă a sătenilor abia ieșiți de la o conferință-lecție de igienă asupra ravagiilor alcoolismului. Materialul viu și divers, cules la sursă (tematic, unele însemnări reiau subiecte din articolele și pamfletele publicate de **U.**), este transcrierea fidelă a unor experiențe, dar pe măsură ce autorul își conturează o conștiință a scrisului, el se lasă furat de plăcerea de a rotunji prin comentariu faptele și întâmplările, de a le nuanța cu portrete trasate din câteva linii. „Însemnările", numerotate până la 136, ca niște fișe de observație medicală, socială, politică, de viață sau doar comportamentale, capătă coerență narativă prin raportare la câteva figuri – adevărate caricaturi în acvatintă, cum sunt doctorul Barbete, agentul sanitar Nae Țăpoi, medicul primar al județului, Popescu-Căpușe. Observând că scrierea lui **U.** ridică și „problema jurnalului literar", a distincției între realitate și ficțiune, dând indicii clare despre „eventualitatea ca în perspectivă medicul de plasă să fi putut ajunge un savuros umorist", Perpessicius se oprește și asupra numelor proprii, a căror autenticitate poate fi concurată doar de realitate: Filodorma e o copilă de țăran botezată de nevasta unui funcționar bancar, Mândricioaia e o moașă meșteră în „trasul de rânză" și datul „în zodii", Gâță e un soi de șantajist rural, doctorii Popescu-Căpușe și Cicoare schimbă între ei localitățile de reședință – Noroaiele de Sus cu Croncani și Smârcuri –, o țărancă e Silistra, alta e Safta lui Briceag. Spirit riguros, doctorul **U.** a deprins în perioada de formație calitățile de căpetenie ale profesionistului: observarea atentă a realității, gândirea rațională, dragostea de semeni, dorința de a ajuta oamenii în suferință, toate prezente în jurnal. Paginile lui au prin acuitatea și exactitatea observației, semnificația unui document social, întregit adeseori de perspectiva asupra psihologiei și a moravurilor din epocă și mai ales de notarea superstițiilor și a incuriei ce încă stăpâneau lumea satului românesc în prima jumătate a secolului al XX-lea. *Însemnările...* sunt *diarium*-ul unui om de două ori înzestrat, ca medic-apostol și ca „fin literat amator" (Alexandru Piru), din generoasa stirpe de medici-scriitori întâlnită în toate literaturile lumii. Asumată necondiționat în 1948 de oficialitățile culturale ale noii puteri prin tipărirea în colecția „Cartea poporului", scrierea lui **U.** a avut o carieră de invidiat în anii '50 ai secolului trecut: a fost tradusă într-un singur an, 1951, în maghiară și polonă, a cunoscut trei ediții girate de Al. Rosetti la intervale relativ scurte (1948, 1949, 1958) și două dramatizări, pentru scenă și pentru televiziune, ambele cu titlul *Medicul de plasă*.

SCRIERI: *Amintiri*, Constanța, 1921; *Din carnetul unui medic de plasă. Însemnări*, pref. Al. Rosetti, București, 1948; ed. 2, I–II, București, 1949; ed. 3, București, 1958; *Scrieri*, îngr. Mihail Robea, pref. Ion Biberi, București, 1967; *Pagini de dor*, f.l., f.a. **Traduceri:** Ivan Turgheniev, *După moarte. Clara Milici. Două zile prin codrii seculari*, Pitești, 1921; *Comori sufletești*, Câmpulung, 1923; Rabindranath Tagore, *Prinos de cântece* (*Gitanjali*), Pitești, 1923; Alexandre Guéniot, *Arta de a-ți prelungi zilele*, Câmpulung, 1931; *Îndrăgiți natura. Culegere de gânduri alese asupra naturei*, Câmpulung, 1932; [Henryk Sienkiewicz, Ivan Turgheniev, Francis Jammes], *Trei povestiri duioase*, Câmpulung, 1933.

Repere bibliografice: Cezar Petrescu, *Mărturisirile unui medic de țară*, „Semnalul", 1948, 1 866; Ovid S. Crohmălniceanu, *„Din carnetul unui medic de plasă"*, CNT, 1948, 113; Adrian Marino, *Însemnările doctorului Ulieru*, „Națiunea", 1948, 225; Perpessicius, *Opere*, XI, *349–353*; Călinescu, *Opere*, VII, *589–592*; Petre Stoica, *Despre însemnările doctorului George Ulieru*, ST, 1957, 9; Paul Georgescu, *„Din însemnările unui medic de plasă"*, „Informația Bucureștiului", 1959, 1840; Mihail Robea, [*George Ulieru*],

VR, 1959, 9, 1961, 2, LL, 1962; Gheorghe Petrovici, *Medicul de țară Gheorghe Ulieru*, București, 1963; Dumitru Micu, *Doctorul Ulieru*, GL, 1967, 15; Piru, *Panorama*, *314–315*; Al. Rosetti, *Note din Grecia. Diverse. Cartea albă*, București, 1970, *135–137*; Radu René Duda, *Un medic de țară: George Ulieru*, ATN, 1997, 3; *Dicț. scriit. rom.*, IV, *656–658*; Grigore Constantinescu, *Confesiuni literare*, București, 2003, *221–232*; Cristea, *Teleorman, 501–502.* ***I.M., R.P.***

ULISE, publicație apărută la București, lunar, în 15 mai, 15 iunie, în octombrie 1932 și în ianuarie 1933. Poartă subtitlul „Revistă de literatură”. Redactor: Lucian Boz; responsabil cu corespondența: Emil Ungher, care devine redactor de la numărul 2. Revistă modernistă, **U.** își propune să fie expresia tinerei generații, încercând să dea o replică celor care, neîncrezători, contestau apariția „noii spiritualități” (Arșavir Acterian, *Discuții*). Poezia, destul de bine marcată ca pondere în economia celor patru numere, este semnată de Dan Botta (*Lai* – în franceză), Eugen Jebeleanu (*Timpul mort*, *Răscoala*), Simion Stolnicu (*Hebron funerar*, *Elegie insulară*), Barbu Brezianu (*Un semn solemn*, *Rondel, atribuit lui Villon*), Emil Botta (*Figură*), Al. Robot (*Trupească sărbătoare pentru veac*), Horia Stamatu, Emil Ungher, Horia Groza. Proza este reprezentată de fragmentul *Liuba din Los Angeles, cocotă cu zurgălăi și un pește* de Neagu Rădulescu, indicând timpuriu și neechivoc direcția în care va merge foarte tânărul scriitor, precum și resursele umoristice ale scrisului său, și de scurta proză avangardistă a lui Jonathan X. Uranus (Mihail Avramescu) *Despre șapte. Mic studiu cu consecințe nebănuite*, plasată sub absurdul motto „Cel mai mare număr e și cel mai vechi”. Mai sunt de menționat fragmentele selectate din jurnalul lui Eugen Ionescu (*Carnet intim*) și din cel al lui Arșavir Acterian (*Jurnalul unui pseudofilosof*). La „Cronica literară”, la „Pancronica” sau în afara acestor rubrici e prezent Horia Groza, care se hazardează într-o execuție a debutului editorial al lui Mihail Sebastian, acuzând autorul, confesiunile și notațiile sale estetice adunate în volumul *Fragmente dintr-un carnet găsit* de „suficiență intelectuală”, incapacitate „de investigație critică”, „poză”, „infantilism”, „lipsă de maturizare” și indicând scrierea ca una „de trucaj romantic”. Puțin mai blând este același semnatar cu versurile lui Ilarie Voronca din *Act de prezență*, admițându-i aproape concesiv talentul și placheta drept „certificat de naștere al unui nou poet”. O examinare critică mult

ULISE

ANUL I
No. 1
15 MAI 1932

REVISTĂ DE LITERATURĂ
– APARE LUNAR –

DESCHIDERE

de Horia Groza

mai nuanțată propune *Glose la poezia „Florilor de mucigai”*, aplicată de Lucian Boz liricii argheziene, dar mai ales esteticii poetului, recunoscut totuși fără ezitare a fi „cel mai modern poet român”, iar ciclul *Flori de mucigai* ca o etapă de clarificare a scrisului său. O abilă punere în pagină este și încercarea revistei de a situa anul 1932 sub semnul exegezei eminesciene, deoarece alături de recenzia răuvoitoare a lui Emil Ungher la *Viața lui Eminescu* de G. Călinescu – deși apreciată drept „cea dintâi carte care tradusă ar putea prezenta străinilor, în sfârșit, în pagini de înaltă tensiune chipul tragic al marelui genitor al poeziei românești actuale” – se află o analiză elogioasă și marcat partizană a cărții lui Lucian Boz. *Eminescu. Încercare critică*, semnată Liviu Teodoru, și precedată, pentru a fi pe deplin convingătoare, de un fragment din caietele intitulate *Masca lui Eminescu.* Alte cronichete și semnalări de noutăți editoriale, iscălite de Emil Ungher, Octav Șuluțiu, Lucian Boz ș.a., prezintă *Itinerar sentimental* de Perpessicius, primele trei volume din romanul *În preajma revoluției* de C. Stere, *Bizu* de E. Lovinescu, *Zbor alb* de Radu Boureanu, *Domnul Negoiță sau Individul împotriva statului* de Tudor

Teodorescu-Braniște, *Soliloquii* de Mircea Eliade și *Omul de după ușă* de Ion Călugăru. *Sub semnul lui Urmuz* este un nuanțat portret dual, om – scriitor, făcut de Lucian Boz cu prilejul apariției volumului *Pagini bizare*, conținând cele opt proze urmuziene editate de Sașa Pană, pe care le definește „ca un fel de rimbaudian *Saison en Enfer*, adică testament”. La o insolită analiză critică simultană este supus microromanul de debut al lui C. Fântâneru *Interior*, prin condeiele lui Petru Comarnescu, Anton Holban, Lucian Boz și Horia Groza. Destul de bine reprezentată este și eseistica, sub condeiele lui Anton Holban (*Contribuții la specificul românesc*), Emil Botta (*Stilul cinematografic*) și Horia Groza (*Scurtă geografie asupra Evului Mediu, Motive pentru o critică modernistă: I. Domnul Lovinescu și fețele sale*). Alți colaboratori: Mircea Grigorescu, Pericle Martinescu (care debutează aici), Corneliu Temensky, V. Cristian, Virgil Gheorghiu. ***R.P.***

ULMEANU, Radu (25.I.1946, Ulmeni, j. Maramureș), poet, prozator. Este fiul Elenei (n. Miclăuș) și al lui Matei Ulmeanu, contabil; prenumele la naștere: Radu Florian. Urmează școala elementară (1952–1959) și liceul (1959–1963) la Satu Mare, apoi Facultatea de Filologie a Universității „Babeș–Bolyai” din Cluj (1963–1965), pe care o continuă la Iași (1965–1968); revine la Cluj, unde își trece licența în 1975. Intră în jurnalistică la „Cronica sătmăreană” în 1968 și concomitent în învățământ, ca profesor în județele Cluj și Satu Mare, iar din 1975 la o școală din Satu Mare. După 1989 este director al Studioului de Radio și Televiziune Samtel din Satu Mare, director fondator al Casei de Editură Pleiade și al revistei culturale omonime (1990–1994), al publicației „Arena” (1990–1994), director general la „Acolada” (din 2007), comentator politic în presa locală („Gazeta de Nord-Vest”, „Informația zilei”). Debutează la „Luceafărul” în 1964, cu versuri, la rubrica „Poșta redacției”; abia după doi ani, în 1966, revine cu poezie în „Contemporanul”. Debutul editorial, cu un grupaj de versuri prezentat de Geo Dumitrescu, îl face în antologia colectivă *Eu port această ființă* (1972), alcătuită de Nicolae Prelipceanu, iar prima plachetă personală este *Patinoar* (1979). Mai colaborează la „România literară”, „Amfiteatru”, „Cronica”, „Viața românească”, „Tribuna”, „Steaua”, „Echinox” ș.a.

Poeziile lui **U.** definesc un cadru imaginar caracterizat de predilecția pentru contraste vizuale puternice și de atracția pentru proiecția unei scenografii apocaliptice, marcată atât de violența limbajului, cât și de nostalgii paseiste. E o poezie care se hrănește în mod esențial din dezamăgirile prezentului și din aprofundarea crizelor de identitate ale eului liric. Ca prim context de transpunere a apocalipselor personale, care corespund celor ce bulversează lumea, *Patinoar* trasează direcțiile în funcție de care se ordonează acest imaginar, introducând în același timp câteva poncife ale scriiturii: poetica „privirii” ca mecanism al miraculoasei descoperiri de sine, „piatra” și „pomul” ca simboluri ale tensiunii dintre staticul mineral și dinamica vegetației, figurile obsedante ale „roții care se-nvârte” sau ale „climatului fulgerului” evocând o lume străbătută expresionist de forțe incontrolabile. Clădit pe baza unor opoziții între copilărie și maturitate, între trecut și prezent, între angoasele existenței lipsite de sens și purificarea prin iubire, reprezentarea de sine se cristalizează în jurul momentelor de impas ontologic, în eșecuri, îndoieli și într-o conștiință acută a inutilității. Mizând pe jocul identităților și pe numeroase referințe livrești, **U.** interpretează condiția poetului ca voce sortită să rătăcească printr-un prezent în același timp dezamăgitor și dezvrăjit: „Din momentul când ai început să cânți ți-ai asumat/ infernul/ din momentul când ai început să-ndrugi primele cuvinte/ rimate/ cazanele cu smoală au devenit îngrozitor de banale” (*Către Orfeu*). Pe de altă parte, în versurile lui **U.** iubirea devine soluție soteriologică, numeroasele poeme construite în jurul acestui nucleu tematic răspunzând anxietății trăite în fața cataclismelor (*Stele albe se-aprind*, *Visul de aur*, *Atât de suavă*, *Bântuiam universul*). Poezia *Unde ești, glorie*, alcătuită ca un joc intertextual prin trimiteri la *Ecleziast* și la *Vita nuova* a lui Dante, se remarcă prin suplețea reinterpretării unei substanțe lirice tradiționale: „Unde ești, glorie și vanitate,/ unde, iubito, ai dispărut/ cu picioarele tale ce sprijineau universul/ unde-ai plecat, ce drumuri ai mai bătut,/ ce gropi aprinse ai sărit,/ pe unde ai mai plâns cu pumnii în gură?”. Obstinația de a păstra aceeași formulă în structura plachetelor *Un domeniu al meu* (1982), *Astrele negre* (1983), *Sintagmele nopții* (1987), *Ce mai e nou cu Apocalipsa* (1997) nu e un simptom al epuizării filonului liric. Poetul explorează același orizont crepuscular, însă îl ipostaziază din unghiuri diferite. Astfel, dacă

în *Patinoar* este exploatată latura autobiografică, *Un domeniu al meu* privilegiază aspectul filosofic, *Astrele negre* dimensiunea religioasă, în vreme ce volumul *Ce mai e nou cu Apocalipsa* accentuează dramatismul condiției umane la sfârșit de mileniu. Poezia lui **U.** e definită de asemenea și de atenția față de particularitățile formelor lirice, scriitorul abordând cu dezinvoltură specii consacrate. Așa e, de pildă, *Scrisoare din intermundii,* o pledoarie pentru libertatea imaginației, concepută în stilul „apărărilor" renascentiste. Rafinată și constituind o excepție față de tematica apocaliptică și față de tonalitatea ei vehementă, culegerea *Sonete din Nord* (1990) închipuie o „istorie" a acestui tip de creații. Ca substanță poetică, placheta e ritmată de zbuciumul îndrăgostitului când sfâșiat de durere, când amăgit de speranță, când extaziat de renașterea iubirii. Versurile, construite prin savante aluzii la marea poezie (Dante, Baudelaire, Mallarmé, V. Voiculescu), ilustrează eterna căutare a desăvârșirii spirituale pentru care împlinirea iubirii profane nu este decât o primă piatră de încercare. Fără să propună vreo schimbare importantă, scriitorul adună, în *Climatul fulgerului* (2001), sub pretextul unor „poeme regăsite", o serie de inedite organizate în cicluri. Datarea fiecărui ciclu stabilește etapele unui atelier de lucru, poemele inedite întregesc profilul de autor, oferind totodată prilejul pentru revizitarea unor formule poetice probate în trecut. **U.** a scris și un roman, cu valențe de document caracterologic, ilustrând peisajul moral al României postdecembriste. În *Chermeza sinucigașilor* (2009) destinele personajelor – un profesor de franceză boem care îmbrățișează febril revoluția, o tânără abuzată sexual de un agent al Securității, o mamă iresponsabilă, preocupată de plăcerile simple ale vieții etc. – reflectă poziționări etice cât se poate de verosimile. Exercitând un bun control al construcției narative, **U.** recreează, în fond, „istoria mică" a unui eveniment crucial.

SCRIERI: *Patinoar*, București, 1979; *Un domeniu al meu*, București, 1982; *Astrele negre*, București, 1983; *Sintagmele nopții*, București, 1987; *Sonete din Nord*, București, 1990; *Ce mai e nou cu Apocalipsa*, Timișoara, 1997; *Climatul fulgerului*, Cluj-Napoca, 2001; *Laptele negru*, pref. Gheorghe Grigurcu, Timișoara, 2008; *Prăpastia numelui*, Satu Mare, 2009; *Chermeza sinucigașilor*, pref. Tudorel Urian, Satu Mare, 2009.

Repere bibliografice: Dan Ciachir, *Un debut remarcabil*, SPM, 1979, 470; Nicolae Ciobanu, *Un elegiac modern*, LCF, 1979, 14; Adrian Popescu, *Ipostaze lirice*, ST, 1979, 6; Eugen Simion, *Tineri poeți*, RL, 1979, 33; Nae Antonescu, [*Radu Ulmeanu*], TR, 1982, 29, RL, 1982, 37, ST, 1987, 12; Miron Blaga, *„Astrele negre"*, F, 1985, 1; Marian Papahagi, *O cale a poeziei*, TR, 1987, 32; Constant Călinescu, *La „cumpăna apelor"*, LCF, 1987, 40; Nicolae Manolescu, *Doi poeți*, RL, 1987, 43; Valentin F. Mihăescu, *„Sintagmele nopții"*, LCF, 1987, 46; Radu G. Țeposu, *„Sintagmele nopții"*, TBR, 1988, 363; Ulici, *Lit. rom.*, I, *158–160*; Vulturescu, *Cultură, 243–248*; *Dicț. scriit. rom.*, IV, *658–659*; Ion Pop, *Cosmosul suav*, RL, 2008, 45; Tudorel Urian, *Intimism viforos*, RL, 2009, 5; Constantin Trandafir, *Domeniul poetului*, RL, 2009, 45; Gheorghe Grigurcu, *O superbie biologică*, RL, 2010, 16. ***C.M.B., E.Md.***

ULMU, Bogdan (29.IV.1951, București – 21.V.2016, Iași), teatrolog, prozator, eseist.

Este fiul Mariei Ghiță (n. Cataramă), funcționară, și al lui Vasile Ghiță, contabil. După absolvirea liceului în București (1970), face serviciul militar, apoi se înscrie la Institutul de Artă Teatrală și Cinematografică „I.L. Caragiale", pe care îl termină în 1978. Ocupând mai întâi Catedra de actorie la Şcoala Populară de Artă din Ploiești, din 1980 montează spectacole pe scene din Capitală și din țară (Brăila, Petroșani, Timișoara, Bârlad). În 1991–1992 e lector la Universitatea de Arte „George Enescu" din Iași, iar între 1992 și 1994 regizor-asociat la Teatrul Luceafărul din Chișinău. În 1998 obține doctoratul în istoria teatrului cu teza *Caragiale, ludicul.* Din 1999 e conferențiar la Facultatea de Teatru a Universității Ecologice din București, din 2002 până în 2005 profesor la Universitatea de Vest din Timișoara, iar ulterior din nou la Universitatea de Arte „George Enescu" din Iași. Debutează încă de pe băncile școlii în „Preludiu" (1968) și editorial cu romanul *Saltul* în 1975. Cu eseuri, comentarii teatrale și cinematografice, reportaje, file de jurnal, sfaturi gastronomice colaborează la numeroase publicații: „Amfiteatru", „Ateneu", „Contemporanul", „Convorbiri literare", „Cronica", „Dacia literară", „Familia", „Luceafărul", „Opinia studențească", „Orizont",

„România literară”, „Steaua”, „Teatrul” („Teatrul azi”), „Tomis”, „Tribuna”, „Urzica”, „Vatra”, „Viața românească”, „Ziarul de Iași” ș.a. A făcut parte din conducerea revistelor „Scorpion” (1990), „Rampa și ecranul” (1990), „Cetățeanul turmentat” (1991), „Timpul” (1993–1995), „Scena și lumea” (1996), „Revista română” (din 1996), „Colocvii teatrale”, iar în 1994 a scos foaia umoristică „Sacoșa”. A alcătuit o antologie de umor universal din secolul al XX-lea, *Revelionul abstinenților* (1996), a produs scenarii (pentru teatre de copii, teatre de revistă, teatru radiofonic), a conceput scenografia unor spectacole, dar mai cu seamă a obținut ca regizor mai multe premii la diferite festivaluri. A ilustrat, de asemenea, în calitate de grafician, cărți și a realizat afișe.

„Picaresc de vocație și cascador livresc” – după cum se autodefinește în prefața la *Mic dicționar Caragiale* (2001) – **U.** excelează în domeniul spectacologiei, pe care o abordează, pe de o parte, ca artă a spectacolului teatral și, pe de altă parte, într-o manieră personală, ca artă culinară, ca spectacol gastronomic. În studiile consacrate teatrului, fie acestea eseuri, cronici dramatice, articole de dicționar sau pagini de jurnal (*Sub semnul teatrului*, 1980; *Caiete de regie*, 1985; *File dintr-un jurnal teatral*, 2003; *Jurnal teatral*, III–IV, 2005–2012), autorul radiografiază, în mod inedit, fenomenul teatral autohton pe baza a două instrumente specifice: „gândul regizoral” implicat în oricare dintre formele spectacolului și caietele de regie sau caietele-program, ca gen discursiv autonom având valențe afective, estetice și documentare importante pentru viața teatrului. Rezultă de aici deopotrivă o imagine a fenomenului cultural contemporan prin intermediul experienței teatrale, un profil al tinerei generații de regizori, precum și o galerie a actorilor români. Pornind de la teza că o punere în scenă are nevoie de o „indispensabilă motivație interioară a opțiunii literare, regizorale, scenografice” și de la constatarea că noua generație de regizori „se exersează pe textele unui dramaturg anume ales după apetențe de ordin literar”, **U.** tratează relația dintre spectacol și text în cheia esteticii receptării, subliniind inițiativele scenice revalorificatoare pentru înțelesurile contemporane ale partiturii, care exploatează aspecte inedite ale lumii textului. În consecință, sunt analizate diverse opțiuni regizorale și repertoriale din spațiul românesc, referitoare, cu precădere, la dramaturgia semnată de I.L. Caragiale și de A.P. Cehov, dar și de Bertolt Brecht sau de Alexandru Sever, Radu Stanca, Tudor Arghezi ș.a. Spre exemplu, **U.** consideră că montările lui Cehov la Teatrul de Comedie demonstrează complementaritatea între forța comică și cea tragică a pieselor, că spectacolele lui Liviu Ciulei, jucate la Teatrul „Bulandra”, sunt semnificative pentru noua estetică teatrală sau că autorul celui mai bun spectacol românesc cu *Livada cu vișini* este Lucian Pintilie. În subsidiar, criticul discută și propria versiune regizorală la *O noapte furtunoasă* și la alte piese. În paginile despre opera lui I.L. Caragiale, **U.** configurează – prin intermediul unor termeni specifici teatrologiei dedicate dramaturgului – un univers numit Caragialia. Componentele acestui spațiu critic, animate de fermentul actualității operei, contribuie la schița unor studii culturale caragialiene *avant la lettre*. În paginile confesive (*Sub semnul teatrului*, *File dintr-un jurnal teatral*, *Jurnal teatral*), **U.** surprinde, în esență, condiția paradoxală a omului de teatru, ale cărui proiecte se nasc din evocarea unor lecturi sau vizionări anterioare. O istorie personală se compune astfel, cu ironie, sarcasm sau nostalgie, dintr-un „mozaic de impresii, confesiuni, atitudini și note teatrale” referitoare la actori, critică de teatru, spectacole, festivaluri, cărți, filme, călătorii etc. Tributare viziunii sale regizorale, prozele au în centru „episoade”, povești, oameni și destine „despre care s-ar putea scrie un scenariu” (*Proze trăite..., proze auzite*, 2002). Schițe, tablete, epistole amicale sau note diaristice, cum sunt cele din *Jurnal (de) ludic* (2000), creează o lume burlescă, în care autoironia se îngemănează adesea cu autoscopia tonică. În domeniul gastronomiei, **U.** angajează estetizarea unei voluptăți culinare, în tradiția prozei ludice reprezentate de Al. O. Teodoreanu sau de M. Kogălniceanu și C. Negruzzi. Specia rețetarului ilustrat în *Gastronomice... à la Păstorel!* (1998) ori a eseului gastronomic din *Vina și vinul gastronomiei* (2012), meniuri recomandate de scriitori și de artiști sau ecourile lor livrești, un vocabular specific, cuprins în minidicționare de termeni culinari sau de plante aromatice, toate deschid scrisul lui **U.** spre domeniul studiilor culturale, implicând o dimensiune antropologică de viață cotidiană, ilustrată atât de practici autohtone, cât și de tradițiile altor popoare (*Spectacol gastronomic sau Arta & Arta culinară*, 2000). În viziunea lui **U.**, logica spectacolului și

spiritul epicureic guvernează universul gastronomic, precum o dovedesc diversele scenografii ale dineului surprinse în literaturile lumii, muzica de masă și cântecele de petrecere, aspectele picturale ale cuhniei sau poetica localurilor etc. Referințe dintre cele mai diverse la filosofie, literatură, istorie și artă dau contur conceptual și plastic lumii bucătăriei, într-un „montaj" singular, reprezentativ pentru anvergura eseistică a scriitorului. Și în *Mic dicționar de personaje din teatrul românesc & universal* (2002) sau în *Dicționar neserios de personaje serioase* (2004) se află aceeași sagacitate ludică în alcătuirea unei galerii de personaje românești și străine, înfăptuită cu îndemânare portretistică. Tot o joacă fără pretenții, dar cu o doză de insolit, este *Epistolar cu 3 proști* (2001), protagoniștii fiind Mircea Cavadia, Ananie Gagniuc și **U.**, „un reșițean din Brăila, un bucovinean din Constanța și un bucureștean din Iași", cum zice în prefață Cornel Udrea. Dialogul în trei, hârjoană a unor „proști", se hrănește din tachinările pitorești și din insultele aruncate cordial, fiind până la urmă un epistolar cu trei deștepți. **U.** este și autorul mai multor romane scrise în registru parodic. *Saltul* (1975), cartea de debut, își propune să torpileze „șabloanele" romanelor de evocare a stagiului ostășesc, fără ca totuși să îl prevestească pe scriitorul acid de mai târziu. Puseele lirice, micile patetisme și livrescul ingenuu împing în conformism și compromit narațiunea confesivă. La distanță în timp, *Ce oameni originali!* (1994) e un exercițiu de roman detectivistic inspirat de policier-urile lui San-Antonio. Însăilată cu vervă, într-o manieră înrâurită de dicția torențială a lui Frédéric Dard, și semnată „Freddy Dardara", intriga rocambolescă își trădează autorul nu doar prin coloritul întorsăturilor de condei, ci și prin listele de gustări alcătuite cu virtuozitate.

SCRIERI: *Saltul*, București, 1975; *Sub semnul teatrului*, București, 1980; *Caiete de regie*, București, 1985; *Povești de adormit părinții sau Carte cu copii pentru părinți*, București, 1990; ed. Iași, 2007; *Ce oameni originali!*, Iași, 1994; *Gastronomice... à la Păstorel!*, Iași, 1998; *Bucătărie ieftină*, Cluj-Napoca, 2000; *Jurnal (de) ludic*, Iași, 2000; *Spectacol gastronomic sau Arta & Arta culinară*, Cluj-Napoca, 2000; *Epistolar cu 3 proști* (în colaborare cu Mircea Cavadia și Ananie Gagniuc), pref. Cornel Udrea, Reșița, 2001; *Ion Creangă, dramaturg fără voie (Cinci scenarii destinate teatrelor școlare)*, Iași, 2001; ed. 2, Iași, 2006; *Mic dicționar Caragiale*, pref. Ileana Berlogea, Iași, 2001; *Mic dicționar de personaje din teatrul românesc & universal*, Iași, 2002; *Proze trăite... proze auzite*, Iași, 2002; *File dintr-un jurnal teatral*, Iași, 2003; *Scufița albă. Poveste pentru copii & copilăroși*, Iași, 2003; *Dicționar neserios de personaje serioase*, Iași, 2004; *Jurnal inutil de subiecte utile*, Iași, 2004; *Jurnal teatral*, III–V, Iași, 2005–2012; *Basil & Nelu (mozaic afectiv Alecsandri/Creangă)*, Iași, 2007; *Caiet de regie Cehov*, Iași, 2007; *Codul manelelor elegante*, Iași, 2008; *Nu trăim ca să mâncăm?*, Iași, 2010; *Vina și vinul gastronomiei*, București, 2012.

Repere bibliografice: Ulici, *Prima verba*, II, *172–173;* Marian Popescu, *Preocupări teatrologice*, RL, 1985, 44*;* Iorgulescu, *Prezent*, *172–173*; Romulus Diaconescu, *„Caiete de regie"*, TTR, 1986, 11–12; Liviu Antonesei, *Puțină decrispare, puțin detectivism*, „Monitorul" (Iași), 1994, 176; Florin Faifer, [*Bogdan Ulmu*], CRC, 1995, 6, 2002, 10; TTR, 1997, 6–7; Sorina Bălănescu, *„Jurnalul" lui Bogdan Ulmu*, TP, 2000, 5; Ioan Holban, *Din ludicitate, viața mi-o pierdui*, RL, 2000, 43; Valentin Ciucă, *Vernisaje elective*, Timișoara, 2000, *365–367*; Calistrat Costin, *„Ion Creangă, dramaturg fără voie"*, ATN, 2001, 12; Lefter, *Scriit. rom. '80–'90*, III, *252–254*; Mircea Morariu, *„Mic dicționar Caragiale"*, F, 2002, 6; Ion Truică, *Spectacolul lecturii*, CL, 2002, 12; Emilian Marcu, [*Bogdan Ulmu*], CL, 2006, 3, 2007, 10, 2009, 5. ***F.F., I.T.***

ULTIMA ORĂ, cotidian apărut la Bucureşti la 28 decembrie 1928, având ca director (probabil şi proprietar) pe Micaela Catargi, nepoată a lui Ion Ghica şi a Dorei d'Istria şi vară a Elenei Văcărescu, soţie a diplomatului şi compozitorului Alexis Catargi, primul ataşat de presă al României la Societatea Naţiunilor. După o informaţie dată de S. Podoleanu (*60 de scriitori români de origine evreiască*), preluată şi în *Enciclopedia „Cugetarea"*, ziaristul şi poetul George Silviu – şi el, o vreme, ataşat de presă la Geneva – ar fi fost codirector, poate de prin februarie 1929, de când numele său se întâlneşte în paginile cotidianului. Ultimul număr păstrat la Biblioteca Academiei Române are data de 18 octombrie 1929, dar E. Lovinescu menţionează în „agende", la 2 şi 13 noiembrie 1929, recenzii ale volumului său *Mutaţia valorilor estetice* apărute în **U.o.**, iar un redactor (Octav Şuluţiu) înregistrează în jurnalul său dispariţia ziarului la 14 decembrie 1929. Micaela Catargi semnează în primul număr articolul *Ce vom face?*, în care îşi formulează credinţa că în presă critica e inutilă, fiind de ajuns analiza, „concluziile putând fi trase de oricine". Totodată, însă, ea remarcă „fluxul şi refluxul între opinia publică şi presă", implicit, dubla funcţie a acesteia din urmă – „mecanică" (de înregistrare automată a faptelor) şi de „creare a unui curent". Mai multe spune cartuşul publicitar vecin, din care se reţine că **U.o.** „nu face politica

vreunui partid, dar informează despre politica tuturor”, este „ziarul marilor reportagii”, va fi „expresiunea independentă a tuturor curentelor politice şi populare, a orientărilor de gândire şi de opinie publică” şi, „scrisă de cei mai cu autoritate ziarişti şi publicişti, informează şi nu deformează”. Dar dacă subtitlul pus pe frontispiciu – „Ziar popular de informaţie” – sună modest, ţinta reală e mult mai înaltă. Este ceea ce transpare mai clar în *Programul paginii culturale*, din acelaşi prim număr, iscălit de Petru Comarnescu în calitate de responsabil. Aici se precizează că pagina „va avea un fir conducător, care-i va da coeziune şi unitate”, şi că se va încerca realizarea unei „reviste vii”, „adâncind realitatea, dinamizând problemele şi încercuind părerile fugarnice”, ţintind totodată „să întrunească frumosul cu eticul şi valorosul cu interesantul”. Se adaugă, de asemenea, că poziţia „va fi cea criticistă”: „În numele spiritului şi al valorilor, vom lua atitudine faţă de toate manifestările culturii. Mai mult încă: misticismul şi credinţa ne vor interesa în chipul cel mai larg”. În acest sens, de distanţare şi chiar de opoziţie faţă de „Kalende” şi de revistele de stânga, se sublinia convingerea după care „om întreg şi adevărat [este] doar cel susceptibil de credinţă, omul ce poate primi în sufletul său binefacerile culturii şi mântuirea credinţei”. În consecinţă, se arată, „vom şti să denunţăm inconformităţile spirituale, falsele poziţii, pseudo-apostolatul, nevaloarea strecurată drept valoare” şi mai departe: „nu voim să apărăm tradiţionalismul împotriva modernismului sau viceversa, [întrucât] valori se află şi într-o parte şi-n alta”. Comarnescu îşi lămureşte şi „ideologia [...] în ce priveşte problema sufletului românesc”: „tradiţie, ortodoxism şi potenţarea lor prin împlinirile zilei de azi”. El subliniază că prin tradiţie înţelege „o disciplină generatoare” şi prin ortodoxie „un sprijin sufletesc” şi că „nu cere rămânerea pe loc sau întoarcerea la trecut”, „problema” fiind, „ca şi pentru Schiller [...]: «SĂ SCHIMBĂM ROATA-N MERS», adică să trăim AZI, dar să fim noi înşine, cu ceea ce avem specific”. Comarnescu mai precizează că în pagina de care răspunde „se vor întâlni problemele filosofiei culturii, dar şi producţie originală (eseuri, schiţe, poate şi poezie), vom sublinia prin serioase cronici şi studii critice evenimentele teatrale, plastice, muzicale, sportive şi mondene” şi că, de asemenea, „cărţile şi revistele româneşti şi străine vor fi cercetate cu cea

Anul I No. 5 4 PAGINI C Miercuri 2 Ianuarie 1929

Ultima oră

ZIAR POPULAR DE INFORMAŢII

ABONAMENTE: | 3 LEI | REDACŢIA ŞI ADMINISTRAŢIA — BUCUREŞTI — STRADA OTETELEŞEANU No. 1 (ETAJ) | 3 LEI | ANUNŢURI COMERCIALE

Situaţia

EXTERNA: Evitarea crizei de guvern în Franţa. O nouă bombă sovietică. Frământări în sionism.

INTERNA: Reforma administrativă. — D-l Iorga şi partidele politice

PENTRU-CONTRA

Noul Calendar

PENTRU

CONTRA

NOUI BIRURI, – NOUI DATORII

mai mare atenţie”. Astfel, asigură el, „cititorii vor putea trăi simultan în Europa şi în România”. În acelaşi timp vor avea „răsunet în mijlocul lor” şi provinciile româneşti, îndeosebi Iaşul, care „va fi prezentat prin pictorul Şt. Dimitrescu, sub actualele aspecte”. În acord cu premisele, pe prima pagină a ziarului, alături de rubrica de informaţii laconice „Situaţia – externă, internă, financiară” şi, mai târziu, chiar de una pusă sub genericul „Curiozităţi”, figurează alte două: „O întrebare pe zi” şi „Pentru – contra”, în care se face loc unor luări de poziţie ale redactorilor, dar şi unor anchete-fulger axate pe chestiuni ale zilei. Se adăugă frecvent interviuri luate unor politicieni români şi străini (Petre Andrei, C. Garoflid, Carol A. Davila, Petre Sergescu, ministrul Gabriel Puaux, ambasadorul Gerhard von Mutius, preşedintele Republicii Cehoslovace). Tot pe prima pagină îşi găsesc loc numeroase articole ale Micaelei Catargi (*Paris–Londra*, *Animatorul* [N. Iorga], *Interpretarea asupra Pascaliei, Regionalism politic? Regionalism administrativ?, Optanţii, Geneva şi San Remo, Reformă administrativă – destindere sufletească* etc.), precum şi ale unui politician apreciat de ea, Mihail Manoilescu (inclusiv un răspuns dat lui Nae Ionescu, *Între extremism şi conservare*). Mai sunt de notat o conferinţă a Micaelei Catargi (*Generaţia actuală*), discursul rostit de N. Titulescu în Reichstag (*La Dynamique de la paix*) şi o amplă scrisoare adresată de Eliza Brătianu ziaristului William Martin, în care explică atitudinea soţului ei, Ion I.C. Brătianu, la Conferinţa de Pace de la Paris. Neîndoielnic, promisiunea referitoare la „marile reportagii” suscita mai curând neîncredere, părând a fi de la început fără acoperire. Totuşi, unele din cele publicate – *Crăciunul la Cotroceni*, *Sărbătorile în Dealul Văcăreşti*, *Capitala*

necunoscută, *Pe Calea Griviței*, iscălite X 112 sau Z 111 – amintesc pe alocuri factura lui F. Brunea-Fox și a lui Geo Bogza, iar altele (*În ținutul diamantului negru*, *Basarabia, „provincia ermetică”*, *Oameni și lucruri* [din Ardeal], tustrele de I.T. Vladimir, *O anchetă în lumea temnițelor,* iscălit T.A. Ver. dar și A. Ver.), sau *O zi printre maici* de Aida Vermont) sunt cu adevărat interesante. Mai târziu își fac loc și însemnări de călătorie ale Otiliei Ghibu (atunci soția lui George Silviu) în Iugoslavia, Polonia, Spania ori în „vechiul București”, ale Aidei Vermont în Turcia, ale lui Ion Orleanu în Croația (*Loubiana, întâlnire neprevăzută*) și în Franța meridională (*Priveliști mediteraneene*, *Nisa între 5 și 7*, *Cannes*, *Monaco*, *Monte Carlo*). Însă remarcabila strălucire i-o va aduce ziarului, în ciuda spațiului redus, pagina culturală. Prefigurat încă din program, cuprinsul ei devine tot mai variat și incitant. Pilduitoare în acest sens este evoluția rubricii „Semnele Minervei” de la o înșiruire de simple știri la comentarii subtile și profunde și la poziționări radicale. Fără doar și poate, contribuția lui Petru Comarnescu, polivalentă, de la notița de câteva rânduri la replica declanșatoare de polemici ori la studiul întins pe mai multe numere, este esențială. Până când pleacă în Statele Unite (ultimul său text din țară se intitulează *Al ecourilor neascultate priveghi*, numărul din 21 august 1929, urmat de „un răspuns de peste Ocean”, din 15 septembrie 1929), el enumeră motivele pentru care a părăsit „Tiparnița literară”, condusă împreună cu Camil Baltazar (*Rânduri pentru Vasile Băncilă*), dând la iveală un răspuns restant, al lui Stelian Mateescu, la ancheta *Noua spiritualitate,* lansată în „Tiparnița literară”), trimițând o „somație unui nărăvaș” (Baltazar) și găzduind o scrisoare deschisă cu privire la conflict (*Un răspuns al d-lui Ion Barbu*), apoi se ocupă de „detractorul d-lui Ralea” (Mihail Sebastian), anunță „un poet pur: Barbu Brezianu”, vituperează contra „revoltei celor fără atitudini”, vestejește editarea unor reviste de către mari scriitori ca Tudor Aghezi și Liviu Rebreanu, dar „incapabili de comentarii”, reviste ce devin adăpost pentru zeci de mediocrități, examinează „cazul Minulescu”, precum și „conferințele «Gândirii»”, cartografiază detaliat „peisagiul generațiilor tinere”, reliefează erorile din „judecățile d-lui Lovinescu” îndeosebi în aprecierea prozatorilor, analizează opiniile lui Hermann Keyserling despre români, dă un studiu amplu, intitulat *Problema comicului. Istoric de la Aristotel la Freud* (numerele 126–133), semnează recenzii (*Amiciția Proust Bibescu*. *Citind „La bal cu Marcel Proust”*, *Proust și România*), cronici plastice și muzicale (iscălite poate și cu pseudonime precum Caron și Psylles) etc. Tot el inițiază anchete, ca aceea „a pregătitorilor”, la care obține răspunsuri de la Sabin Drăgoi, Olga Greceanu, Alexandru Feodorov, Lucian Grigorescu, provoacă dispute (de pildă, cu privire la încredințarea realizării unor monumente publice unor sculptori străini, cu o intervenție importantă a lui Ion Jalea – *Monumentele naționale*), dă ocazia lui Alexandru Tzigara-Samurcaș, lui Petre Antonescu și lui C. Antonescu să-și expună părerile în legătură cu „plagiatul Arcului de Triumf”, obține eseuri substanțiale de la Fr. Șirato (*Simbolul bizantin*) și de la A. Broșteanu (*Alb și negru*). Tot lui i se datorează și „paginile închinate unei idei sau unui om”, anunțate în program. (De altfel, începutul fusese făcut mai înainte în „Tiparnița literară”.) Sunt omagiați astfel Lucian Blaga, Al. Davila, Charles Diehl, Mateiu I. Caragiale, Gala Galaction. De pagini speciale au parte și arta modernă, eroismul și Compania Bulandra. Neîndoielnic, în aceste grupaje intră și texte ocazionale, convenționale. Ele sunt însă compensate de altele, ce rămân fundamentale în bibliografia scriitorilor în cauză: *Legenda și somnul în poezia lui Blaga* și *Răsăritul Crailor* de Ion Barbu, *Blaga, dramaturg* de Petru Comarnescu, *„Prometeu înlănțuit”* de Barbu Brezianu, *Viața de durere și creație a lui Alexandru Davila* de Arșavir Emin (Arșavir Acterian), *Închinare pentru Gala Galaction* (Octav Șuluțiu), *Un fiu al umanității* de Alexandru Sahia, *Între chin și iluminare* de Arșavir Acterian etc. În afară de Comarnescu, conferă strălucire paginii culturale a **U.o.** și colegii lui de generație. Între ei, deosebit de harnic, Constantin Noica dă articole incitante (*Dar eu cu cine votez?*, *Circulați, domnilor*, *Agonia Helladei*, *Terapeutica literară*, *Sinteza religioasă*, *Julien Benda* și *Inculpatul Julien Benda*, *Al doilea Cristofor Columb*, *Asasinarea mitului*), recenzii (*„Agonia” de Mihail*), cronica revistelor, interviuri (cu elenistul francez Mario Meunier, cu romancierul Eugen Goga, probabil și cu Al. Davila (iscălit cu inițiala N.), notițe critice inserate la rubrica „Semnele Minervei”. La fel de mult, dar oarecum mai puțin original, scriu Ion/Ionel Jianu, ce semnează și Vivian Bell (*Ideea forță*, *Redacții pariziene. Boema de la „Folles Mondétour”*, *Actualitatea*

lui Bergson, *Figuri actuale. Parvenitism intelectual*, *Ionel Teodoreanu: „Turnul Milenei”*, *Proust şi filosofia*, *Cabotinul intelectual*, *Roger Martin du Gard*, *Necesitatea atitudinii*, *Acţiune şi reacţiune. Precizări*, *Specificul românesc*, interviuri cu André Maurois, Fernand Gregh şi Gabriel Boissy, proza *Adolescenta*), Ion Orleanu (*„Interviu cu Jean Desbordes”*, interviu cu Henry de Montherlant, apoi *Picturi*, *Pierre Batcheff* ş.a.), Mihail Polihroniade (*Factorul militar în politica modernă*, *Mentalitatea militară şi influenţa asupra politicii moderne*, *Banalizarea violenţei*, *Naţionalism şi maşinism* etc.). Mircea Vulcănescu este prezent cu rezumatul conferinţei *Realitatea spirituală în cercetarea monografică a societăţilor*, ţinută la Institutul Social Român. Din afara grupului viitorilor „criterionişti”, foarte activi sunt Emanoil Bucuţa (*Calendar al amintirii*, *Cum călătoresc literaturile*, *A doua moarte a românilor moravi*, *Cântăreaţa din perete*, *Biblia şi leii de la Trafalgar*, *Sf. Elena de la Mare*), Const. Brăiloiu (*Colinda*, *Stravinski explicat de el însuşi*, *Debussy*, *D. Emil Riegler despre colinde*, *Hors de la musique* ş.a.), Emil Riegler-Dinu (*Fluctuaţiile muzicii româneşti*, *Lessing, desluşitorul*, *„Romantica” lui Bruckner*, *Cooperaţia intelectuală*, *Colindele şi armonizarea lor*, *Precizări pentru dl Brăiloiu*, *Să teminăm cu dl Brăiloiu*), Olga Greceanu (*Despre câteva femei pictor*, *Hortus Deliciarum*, *Elisabeta Sirani şi Guido Reni*, *Rue de La Boétie*) ş.a. De cronica teatrală se mai ocupă T. Bobeş, iar de cinematograf, sporadic, Ion Golea. Utile, mai ales prin informaţiile aduse, sunt contribuţiile lui Paul B. Marian (*Pirandello şi cinematograful*, *Trei momente*, *Triptic rural*, *Un maestru al prozei germane*, *Un iconoclast: Bernard Shaw*, ancheta *Ce credeţi despre filmul românesc?*, însemnări de călătorie în Italia, *Premiile naţionale*, un interviu cu Ion Barbu ş.a.) După ce lui Octav Şuluţiu i se publică o replică la un text dat la lumină în revista „Sinteza” a lui G. Călinescu (*Răspunsul altui adolescent*), el devine colaborator (poate chiar redactor): lansează şi el o anchetă, asupra neoclasicismului, obţinând răspunsuri de la N. Iorga, C. Rădulescu-Motru, Mihail Dragomirescu, E. Lovinescu, Miliţa Pătraşcu (altul, de la Ion Barbu, va rămâne în arhiva sa, fiind publicat peste decenii), apoi dă articole consistente (*Topîrceanu*, *Semnificaţia Meşterului Manole*, *Maurice Dekobra*), cronici literare (*Anton Holban: „Romanul lui Mirel”*, *Cezar Petrescu: „Simfonia fantastică”*), revista revistelor, eseuri (*Despre noutate*), serialele *Hebdomadar spiritual* şi *Un muzeu municipal* (un proiect bine pus la punct) etc., precum şi un fragment din viitorul său roman (*Lulu*). Aşa cum anunţa Comarnescu în „program”, **U.o.** găzduieşte puţină proză şi doar câteva poezii. Sunt prezenţi astfel Alexe Robu, un tânăr pe al cărui viitor responsabilul pariază (o poezie, prozele *Temniţă*, *Predoslovie la o închisoare*, *Boier Milea scrie un hrisov*, *Invitaţie de duminică*, apoi articole, precum *V. Alecsandri prin veac*, şi o anchetă *„În ce constă modernitatea artei actuale?”*). Comarnescu mizează şi pe Barbu Brezianu, prezent şi el cu o poezie, apoi cu câteva proze (*Episod*) şi mai multe articole. Apariţii episodice au G. Acsinteanu (*Dans mânjit de lună*), B. Jordan (*În propagandă*, *Portretul de la geam*, *Sinucigaşul*, *Scrisoarea cea din urmă*, *Rătăciri*), Liviu Deleanu (*Un dar de Crăciun*, fragmente din romanul *Roş*), Ion Călugăru (*Copilărie*), Horia Roman (*Foileton pentru Maia*), Alexandru Sahia (proza *Scheletul*, mai multe articole pe teme diverse, între care „omagiul” *Desăvârşitului Pârvan – închinare*), Marius Nestor (*Jurnal sanatorial*, *Prăbuşiri*), Gr. Cugler (un fragment din *Apunake*), Radu Florescu (*Nostalgie CFR*), Mircea Damian (*Jurnalul unui condamnat, Devălmăşie*), iniţiator şi al unei anchete relative la cei mai reprezentativi poeși şi prozatori. Cu apariţii foarte rare sunt Ioan Gh. Diamandy, Marcel Romanescu (câteva texte despre şcolile de pictură flamande), Al. Negură (o recenzie la un volum de poezii al lui Aron Cotruş), Dragoş Protopopescu, Victor Stoe, Eugen Jebeleanu (un apel la „încetarea guerillelor”). Mai sunt incluse în sumar participări întârziate la „omagiul” lui Galaction (C.N. Negoiţă, *Caligraful Terţiu*, şi Carol Drimer, *Noul Testamnent în traducerea lui Gala Galaction*), intervenţii semnate de M.G. Cantacuzino, Mircea Pavelescu (o poziţionare în chestiunea „generaţiilor”), Alfons Adania (despre Cehov), Eugen Ionescu (*Umbre: Traian Demetrescu*), Duiliu Vinograschi ş.a.

V.D.

ULTIMA ORĂ, cotidian apărut la București între 19 septembrie 1944 și 22 februarie 1948, cu subtitlul „Ziar ilustrat de informațiuni”. Director: Nicolae Deleanu. Ieșit pe piața presei politice românești imediat după 23 august 1944, **U.o.** are o orientare prosovietică apăsat exprimată, redacția declarând în primul număr, într-un *entrefilet* programatic în chenar, „hotărârea de a sluji poporul, de a fi alături

ULTIMA ORA

ZIAR ILUSTRAT DE INFORMAȚIUNI

4 PAGINI 10 LEI

DUPĂ LUPTE ÎNVERȘUNATE,

LA 6 Km. de TÂRGUL-MUREȘ

La politica de vorbe

FAPTE

INVAZIA AERIANĂ IN OLANDA

MAREȘALULUI TITO

București

Situația politică internațională

S'a cerut:

MANDATUL DE ARESTARE

PETAIN A FOST SEMNAT

SE'NTORC LA VETRE BEJANARII...

REFUGIAȚII, EVACUAȚII ȘI „DISPERSAȚII"

TRUDESC DEAVALMA PENTRU REZIDIREA PATRIEI

de el acum, când reintră în drepturile sale” și de a participa „la toate marile și generoasele lui jertfe pentru ziua de mâine, pentru libertate”. Pagina a doua, consacrată prin tradiție literaturii în gazetele politice interbelice, debutează sub genericul „Zigzag”, acoperind un conținut firav, dispersat în câteva rubrici păstrate ca titulatură aproape fără modificări până la dispariția ziarului, dar mai ales ca semnatari, ceea ce presupune că aceștia erau angajați în redacție. Foarte multe anunțuri, știri și informații felurite – subsecvente structurii publicației – țin la curent cititorii cu șezătorile și conferințele ARLUS-ului din ciclul „Literatura rusă și cea sovietică din secolul XX” (Al. A. Philippide, *Despre Cehov, Despre darul povestirii la scriitorii ruși*, Zaharia Stancu, *Despre marele poet sovietic Vladimir Maiakovski*), cu manifestările ținute la Societatea Scriitorilor Români (pentru comemorarea lui G.M. Zamfirescu, a lui B. Fundoianu ș.a.), la Ateneul Român (Radu D. Rosetti, *Poetul cetățean*), de Sindicatul Artiștilor (N.D. Cocea, *Marile epoci ale teatrului*) sau de organizația antifascistă Uniunea Patrioților (Mihai Ralea, *Intelectualii și problemele actuale*); se adaugă premierele teatrale și cinematografice, vernisajele, aparițiile editoriale, semnalări privind înființarea unor instituții culturale (după stagnarea impusă de anii războiului și mai ales după schimbările politice postbelice) etc. Rubricile, structurate tematic, pe direcții artistice, reiau și uneori detaliază până în marginea reportajului evenimente petrecute în majoritate în Răsărit și „realizările” magistrale obținute de Uniunea Sovietică, numele aduse în fața publicului fiind de cele mai multe ori ale unor obedienți ai timpului; filmele recomandate elogios publicului spectator sunt și ele exclusiv sovietice, precum și cărțile prezentate, îndeobște traduceri apărute la Editura Cartea Rusă. „Vitrina cărții” este dedicată cronicilor și recenziilor literare. Scriu aici Isaiia Răcăciuni (Lucian Boz, *„Franța 1938–1944”, 15 ani de la moartea lui Maiakovski*), Al. Cerna-Rădulescu (*Însemnări despre literatura sovietică*), Zaharia Stancu (*N. Cobar, Homer antifascist*). Comemorări sau tipărirea unor volume considerate speciale prilejuiesc articole mai substanțiale în nuanțări estetice ori de evocare literară, cele mai multe semnate de Zaharia Stancu (*Bacovia, Gib I. Mihăescu, Perahim, Dumitru Drăghicescu, Bogza*), Al. Cerna-Rădulescu (*Ultimul sămănătorist: D. Tomescu, Evocarea lui Eminescu, Taina lui Cincinat*), Gr. Silvian (*Amintindu-mi de Alexandru Sahia*) și V. Cristian (*Elena Văcărescu*). Zona superioară a paginii o împart „Colțul lui Jap” – un spațiu alăturând materiale compozite, cu un singur titular: C. Ignătescu, aflat și în spatele iscăliturilor Jap (pentru cronica rimată și pentru câteva catrene-epigramistice) și Toader Gătej (pentru cronichetele de film) – și „Grădina lui Dumnezeu”, pentru care Mircea Iordache compune tablete umoristice nu lipsite de vioiciune stilistică (*Muștele, Puricii, Modă*). În 1945 C. Nani semnalează acordarea Premiului Național de Poezie lui Tudor Arghezi (*Invincibilul Arghezi*). O rubrică încăpătoare este „Arta și cultura”, unde se include „Cronica teatrală” cu mai mulți semnatari (Rubio Liviu, director de scenă la Teatrul Gioconda, Al. Cerna-Rădulescu), transformată în „Cronica dramatică” odată cu venirea ca titulară a Constanței Trifu de la „Cronica cinematografică” și, în cele din urmă, când este încredințată unei Xantipa, transformată în „Bazar teatral”. Bine documentate

sub aspectul jocului actorilor, ca și asupra valorii literare a textului dramatic, sunt comentariile *Despre teatrul lui Mihai Sebastian* de C. Nani, *Camil Petrescu, „Mitică Popescu”* sau despre spectacolul cu *O noapte furtunoasă* (considerații ample asupra literaturii dramatice a lui I.L. Caragiale și chiar o alunecare pe teren polemic cu G. Călinescu) de Al. Cerna-Rădulescu. Constanța Trifu izbutește să obțină un scurt interviu de la Tudor Arghezi, aflat la ultimele repetiții cu piesa într-un act *Seringa.* Rubrica plastică, singura rezistentă până la dispariția ziarului, semnalează fervoarea creatoare a unui număr mare de pictori, sculptori, ceramiști ș.a. și prezintă o rețea de galerii și săli de expoziții. Puțin productive sunt „Cronica muzicală”, dar e de remarcat aici colaborarea compozitorului Constantin C. Nottara (în special cu o rememorare a talentului dirijoral al lui George Enescu), și repede dispăruta „Actorii au cuvântul”, sub acroșajul generic „Azi ne vorbește...”, unde s-au perindat cu amintiri din teatru Constantin Maximilian, Constantin Tănase, Dina Cocea, Maria Filotti, G. Storin. Cu satisfacție orgolioasă cititorii sunt anunțați în numărul 357/1945 că ziarul și-a asigurat colaborarea lui Gala Galaction, promițând un ciclu de douăsprezece articole-amintiri literare, *Povestea cărților mele* (au apărut numai notații sumare despre *Bisericuța din Răzoare* și *La Mangalia*). Mai colaborează Mihai Tican Rumano (*O după-amiază la tropice, Nuevas ideas*), foarte tânărul Horia Stancu (*Paul Valéry, Anton Cehov și noi*), George Franga (*Mărturii despre originea teatrului românesc*), Ion Pas, George Lesnea, Silvan (cu caricaturi), Paul Teodorescu, Nicolae Lazăr. După 1945 se înmulțesc reportajele având ca subiect „marea literatură sovietică”, e incriminată „corupția actorilor”, iar anunțul *Cenzurarea pieselor de teatru și reviste* și prezentarea comisiei înființate în acest scop nu mai lasă nici o îndoială cu privire la libertatea de creație. În 1947 rubricile culturale sunt tot mai rare și inconsistente, iar în numărul 2/1948 reproducerea integrală a conferinței lui Nicolae Moraru, intitulată *Critica și sarcinile ei*, este dovada de necontestat a dogmatismului epocii. Expresia imediată a „preluării” noilor sarcini este o recenzie la cartea *Iosif Vissarionovici Stalin. Scurtă biografie.* ***R.P.***

UMANISM. Continuator firesc în Apus al celor mai importante programe renascentiste, înlocuitor în bună măsură al Renașterii pentru spațiul est- și sud-est european, cu preluarea și exercitarea funcțiilor ei de înnoire și modernizare, revendicându-se, cel puțin la nivelul elaborării textelor literare, dintr-un scientism pertinent ce transformă adesea arta în artificiu și discursul în structuri retorice savante, barocul – singurul curent cu răspândire continentală – nu putea să ocolească exercițiile de factură umanistă. Textele compun și comentează acum o altă *imago mundi*, în termeni împrumutați din surse ce se despart de cele tradiționale, dar fără a „divorța” definitiv. În ierarhia făpturilor „zidite” de Dumnezeu, omul își află locul imediat după cele celeste („cu puțin oarece mai micșorându-l decât îngerii” – mitropolitul Theodosie Veștemeanu, 1680), dar în lumea sensibilă („simțitoare”, zicea Antim Ivireanul în *Psaltirea* din 1694) calitatea lui, mereu ameliorabilă trupește și sufletește, este supremă, și statutul său nu poate fi decât acela de „stăpân”. Antim Ivireanul (care disertase aplicat asupra dublei naturi a ființei umane: „Pentru căci iaste omul făcut de Dumnezeu, îndoit, de suflet cuvântătoriu și de trup simțitoriu și are și bunătăți îndoite: sufletești și trupești”) găsește din nou o formulare potrivită: „Iar mai vârtos de toate, fericita și mai aleasa cuvântătoare zidire omul silește de aduce nu numai un feliu de roadă, ce foarte multe, câte trupești, iar mai multe sufletești, de vreme ce și el doao ori s-au zidit, adecă den suflet și den trup. Și toate pentru el s-au făcut și i s-au dat aciastă simțitoare lume cu toată frumusețea ei, ca o grădină cu multe feluri de flori, ca să-și aleagă cele de folos, să să împodobească trupește. Și i s-au dat și lumea cea de sus den suflarea dumnezeiască, den care cât va vrea să-și înfrumusețeze icoana cea sufletească și cât va putea să o asemene cu chipul icoanei ziditorului său”. În perfecțiunea sa (cei vechi spuneau „desăvârșire”), temei incontestabil al superiorității, omul devine analogul terestru al organizărilor sublime universale – „cât și macrocosm să cheamă” –, o analogie fondată pe identități de structură între „lumea mică” și „lumea mare”: „Ziceau la aceasta cum că sunt 4 stihii dintre carele s-au făcut omul și toată lumea, și iar întru acelea stihii va să se topească omul, până la a doao venire a Domnului Hristos, dintru carele însă va să se închiiage. Deci stihiia cea dintâi și mai de treabă iaste vântul, că fără de răsuflare nu poate trăi omul nici un ceas. A doua stihie și mai înaltă iaste focul, nu numai acest ce vedem cu ochii și ne slujim de dânsul, ce și focul cel din văzduh. A treia stihie iaste apa și a patra stihie iaste

pământul. Deci într-aceste 4 stihii iaste omul făcut și, pentru căci sînt alcătuirile trupului omenesc, era cu cale să se sfințească cu pogorârea Domnului" (Antim Ivireanul). În jurul acelorași corespondențe între cele patru elemente primordiale ce au configurat universul și substanțele din care s-a constituit corpul omenesc brodează și alcătuitorul unei predoslovii din 1683 (textul este semnat de voievodul Șerban Cantacuzino). În aceste compuneri tipărite sunt distribuite în circulație informații de bun nivel, ce aparțin evident altui registru. Ele se află într-o strânsă relație cu prețul tot mai mare pus, începând din deceniile brâncovenești, pe cărțile de înțelepciune, cu nașterea spiritului laic în cultura românească (Alexandru Duțu), chiar dacă „protecția" ideologică rămâne deocamdată neschimbată. Cărturarii, din ce în ce mai informați și tot mai cutezători (unii aparținând Bisericii), dispunând de forțe variate și de capacități diverse – reprezentanți ai palierului mediu, nu performantul Dimitrie Cantemir, care aducea în românește știința unui Vitruviu și a unui Leonardo da Vinci –, simt tot mai acut nevoia împărtășirii achizițiilor unui cerc cât mai larg de receptori, aparținând unui popor decăzut acum, dar care odinioară, prin strămoși, fusese purtătorul unei strălucite civilizații. Transmiterea cunoștințelor (de orice soi) în limba vernaculară le apare cărturarilor drept capitală pentru eliminarea „neînțelegerii" (barieră creată de limba străină), inteligibilitatea (cerută de renascentiști) fiind apoi premisa eradicării „neînvățăturii". Nici un lucru nu li se arată mai „jalnic" și mai „plânguros" decât absența instrucției. Pentru acești cărturari, laici ori clerici, pregătiți în școli din țară (structurate însă după modele europene, cu programe didactice mobile, mereu cu disponibilități de adecvare, cum se întâmplă cu Academia Domnească din București în 1694 și în 1707) și din străinătate (la Stambul, la Padova, în Polonia), dispuși să filtreze informațiile prin grile filosofice tot mai puțin rigide (proprii unui raționalism ortodox în plină coagulare), înzestrați cu o acribie filologică pe care o folosesc în tălmăcirea textelor sacre și profane, eliberați în bună măsură (fie și sub forma unor îndoieli pronunțate în legătură cu unele „adevăruri" tradiționale) de presiunea unor autorități confesionale până atunci de necontestat, pentru acești cărturari se limpezesc în spirit modern și alte imagini și concepte însemnate. Spațiul etnic, de pildă, este descoperit ca

Antim Ivireanul

loc al genezei (renascentiștii afirmaseră cu entuziasm romanitatea poporului și latinitatea limbii), al solidarității naționale, al organizărilor politice. „Moșie" întâi, *hereditas*, „moștenire" lăsată de înaintași, acest spațiu capătă curând semnificațiile din câmpul semantic al ideii de patrie și devine cu timpul un concept prioritar al dezbaterilor intelectuale și al dovedirii pe care o întreprind istoriografii (Alexandru Duțu). Trecutul acestui „loc", depozit până atunci de „pilde", de „învățături" pentru urmași, toate prilejuri de moralizare, este sondat pentru procurarea elementelor ce pot alcătui un model politic – model ale cărui subansambluri sistematizau sugestiile bizantine, o „clasicitate" a zonei și izbânzile tradiției proprii –, oricând convenabile într-un

model cultural capabil să preleveze exemplaritățile, ordonate de regulă într-o imagine a monarhului. Resuscitarea în forme tot mai rafinate, mai complexe și mai elocvente a tradiției, care legitima și îi înregistra în paradigmă pe candidații la statutul de personaj exemplar, instalează un soi de emblemă configurativă a marilor inițiative (îndeobște culturale) puse la cale de aura princiară. Matei Basarab, Vasile Lupu, Șerban Cantacuzino, Constantin Brâncoveanu (dar nu numai ei) pricep temeinic rosturile unei monarhii ce revendică un prestigiu asigurat de istorie. Zidirile înfăptuite de ei, demersurile literaților, programele celorlalți artiști, pentru care Curtea (*Regnum*) constituia un nucleu organizator stabil, mărturisesc aceste convingeri. Bisericile ridicate de voievozi, plănuite a fi necropole de familie (Trei Ierarhi de la Iași ori Hurezi), lăcașuri menite să impresioneze prin fast și podoabă arhitectonică („răscumpărări", compensații artistice în cel mai autentic duh baroc ale unor vremuri de frământare politică și socială), repetă „planuri" consacrate (mănăstirea Cotroceni a lui Șerban Cantacuzino refăcea „desenul" impus de Neagoe Basarab și preluat de catedrala mitropolitană din București, ctitorie a

Tâmpla mănăstirii Curtea de Argeș

voievodului Constantin Șerban) tocmai pentru a stabili legătura cu înaintașii, năzuind însă, în aceeași vreme, să devină embleme ale unor noi dinastii, cu nimic mai puțin ambițioase decât cele ale întemeietorilor. Atitudinea istoristă pronunțat umanitară, cu corespondențe semnificative în spațiile vecine (sarmatismul polon sau rădăcinile hune și scitice căutate de nobilii unguri) și chiar mai departe, în Apus, atitudine proclamată de aulă, dar fundamentată de cărturari și artiști, răzbate decisiv în „titulușurile" pe care le compun acum hrisoavele domnești, în programele iconografice ce îi convoacă pe strămoșii cutărui prinț, strămoși autentici ori închipuiți, în somptuoase galerii voievodale (precum cea de la Hurezi, „dunga cea mare și blagorodnă a rodului și neamului", unde Basarabeștii, înaintași pe linie paternă ai lui Constantin Brâncoveanu, sunt zugrăviți alături de Cantacuzinii din care cobora mama principelui și de rudele domnești ale soției aceluiași), în „mobilele" ce compun steme tot mai complicate, în textele ce etalează genealogii domnești, în versurile heraldice, în compuneri literare precum *Poemul cronologic* alcătuit de Dosoftei și completat în câteva rânduri. **U.** baroc a reușit să definitiveze o relație, ținând, de fapt, de acele programe renascentiste ce nu au putut penetra la timpul lor către Est, capitală pentru remodelările din structurile culturale românești și pentru integrarea unor seturi de idei, convingeri și atitudini propice acestor restructurări, și anume contactul de durată, sistematic și profund cu valorile adăpostite în tezaurul de gândire și sensibilitate al Antichității și, mai larg, cu tezele promovate de **u.** european. Aceste complexe de idei, receptate mai ales prin instituțiile școlare fondate într-un fel sau altul de catolicism (nici filiera reformată nu poate fi ignorată), au pătruns în spațiul românesc (și în Răsăritul ortodox slav) după ce într-o primă etapă unele suferiseră „purificări" solicitate de deciziile Conciliului de la Trento (1545–1563). Dar „curățirile", operate printr-o sită ale cărei spații libere se extindeau pe măsura trecerii vremii, priveau mai cu seamă aspectele morale proprii scrierilor celor vechi. Dincolo de aceste precizări, valabile în genere pentru raporturile dintre **u.** și ideologia Contrareformei, trebuie menționat că foarte mulți cercetători admit între sarcinile pe care și le-a asumat **u.** în Europa de Est și pe aceea a continuării – în învelișuri artistice modificate și într-o altă etapă a dezvoltării europene – a

numeroase procese și tendințe inaugurate de Renaștere, promovând pe aproape întreg continentul o cultură atentă și sensibilă la mai multe valori generoase. Chiar purificările operate de Contrareformă (și difuzate printr-un sistem bine articulat de instituții școlare) au fost departe de a amenda fondul inventarului clasic. Bunăoară, Miron Costin, care învățase la iezuiți, a nutrit o admirație statornică pentru scriitorii Antichității; este adevărat că nu îi trece cu vederea lui Ovidiu compunerea unor „verșuri necuviincioase”, cauză – crede el – a exilului la Pontul Euxin, dar este departe de a face mare caz de lucrul acesta. Antichitatea pătrunde în aria culturală românească după ce fusese „implicată” cu creștinismul. Asimilarea de tip nonconflictual pe care circumstanțele o asigură lămurește conviețuirea în cultura noastră a elementelor laice cu cele religioase, sprijinite de o tradiție încă puternică. Se poate înțelege astfel de ce Udriște Năsturel, cărturar cu vădite simpatii pentru Contrareformă (a tălmăcit din latină în slavonă scrierea religioasă de mare faimă *De imitatione Christi*, discuta cu emisarii Romei posibilitatea unor „aplatizări” ale diferențelor de dogmă între catolicism și ortodoxie, și-a dat copiii să învețe la școli catolice), face ca izvoarele clasice să domine elementele ce proveneau din surse sacre în tratatul (atribuit lui) *Despre generozitate*, cu care se deschide *Triodul Penticostar* slavon din 1649. Devine limpede de ce înșiruirea de titluri pe care o realizează Miron Costin spre a da substanță apelului „Cercetați scripturile!” începe cu textele sfinte, dar face loc imediat unor opere ale Antichității elene și latine. Ideile **u.**, noua stare de sensibilitate ce se instaurează în mediile cărturarilor români – clerici sau laici, proveniți din rândurile unei aristocrații ce solicită compensații exercițiilor scriitoricești pentru frustrările pe care le acuză pe alte paliere, propulsați și din alte medii sociale, deloc înalte, în urma eforturilor de instruire făcute – au croit traseele pe care urmau să le străbată literatura și cultura română în necesarul lor efort de modernizare. **U.** a marcat o deschidere spirituală reală, punând „probleme”, inaugurând „dezbateri”, a facilitat depășirea unor obstacole de mult artificializate și a barierelor (nu lipsite încă de susținători) impuse de anacronicele deja tradiții bizantino-slave, a sprijinit consistent strădaniile (născute încă în veacul al XVI-lea sub imperiul unor impulsuri lăuntrice de europenizare) de gravitare către acea arie culturală

Nicolaus Olahus

latină și europeană căreia poporul român îi aparținea prin rădăcini etnice și așezare geografică. **U.** românesc, care impune printr-un civism relevabil (**u.** civic cu conceptele lui predilecte, „politiia”, „fapta bună”, „folosul de obște” – transformate în criterii de validare – a fost definit de Mihai Berza și apoi remarcabil descris de Virgil Cândea și de Alexandru Duțu), scoate în evidență aplecarea celor care l-au promovat și practicat spre gestul militant, către demersul angajant și de intensă ardoare patriotică. Cei ce slăbiseră primii chingile medievalității (pot fi numiți renascentiști, cu grija de a nu pierde „culoarea” răsăriteană și ortodoxă) descoperiseră patria ca istorie, scrutând începuturile ființării poporului și elaborând primele sinteze. Istoricii, ascultând aceleași comenzi de sorginte națională, extind

constructul către examinarea lumii ca istorie, conferind trecutului propriului popor locul ce i se cuvenea în desfășurarea evenimentelor unei curgeri universale. Tendința spre universalism își face loc în contribuțiile de pretenție savantă, cum sunt sinteza rămasă de la stolnicul Constantin Cantacuzino sau lucrările erudite ale lui Dimitrie Cantemir (din care se vor nutri mai târziu învățații Școlii Ardelene), ca și în lucrările apăsate cumva de o asimilare nu prea sistematică a izvoarelor și de presiunea cronografiei bizantine, cum e *Letopisețul Țării Moldovei de la zidirea lumii până la 1601* de Nicolae Costin. Fluxul de informații și sensibilitate proprii **u.**, participant decisiv la desăvârșirea procesului de naționalizare a actului cultural început în epoca anterioară, îndemnător și inițiator al dificilului demers de laicizare a lucrărilor spirituale (la care scriitorii clerici participă din plin), a adus și acele atât de necesare deschideri prin care cultura română începe să comunice și să pretindă confirmări. Umaniștii Renașterii românești inițiaseră dialogul lăuntric cu conaționalii (șubrezind insistent temeiurile „lipsei de înțelegere" la care ducea folosirea unei limbi străine și propunând soluții), în cadrul efortului de transmitere a adevărurilor fundamentale ce țineau de ființa neamului și a limbii. Cărturarii umaniști vor continua acest dialog (proclamând statutul privilegiat al cărții și al învățăturii), dar se vor adresa și învățaților din alte țări, comunicând cu ei fără nici un fel de complexe („cazul Cantemir", românul care mânuiește la fel de degajat științele Apusului și ale Răsăritului, este ilustrativ pentru calea pe care se angajase spiritualitatea noastră), dorind să le furnizeze date cât mai exacte despre istoria veche a poporului român și despre destinul său particular. Demersurile atât de felurite ca modalitate și capacitate de circumscriere întreprinse de Udriște Năsturel, Nicolae Milescu, Miron Costin, Constantin Cantacuzino ori de Dimitrie Cantemir nu pot fi înțelese deplin decât abordate din această perspectivă. Descoperirile fundamentale pe care le fac în domeniul istoriei umaniștii români din secolele al XVII-lea și al XVIII-lea și pe care se grăbesc să le treacă semenilor lor și străinilor se află la originea patrimoniului vibrant, tensionat, ce animă operele istoriografice (patetismul fiind altă trăsătură a demersului cărturarilor timpului). Capătă acum un contur bine precizat, având toate caracteristicile unei atitudini (și toate consecințele în planul propulsării valorilor), preocuparea pentru tezaurul propriei culturi, pentru izbânzile culturale ale epocilor trecute. În prelungirea unor selecții ghidate de gustul și sensibilitatea literară a veacului al XVII-lea (cu indicii limpezi ale mutațiilor ce se petrec în structurile profunde ale ansamblului de idei), multe dintre operele literaturii medievale scrise în slavonă sunt repuse în circulație în înveliș românesc. Sunt definitiv trecute „probele" capitale ale culturii române, precum traducerea *Sfintei Scripturi*, cu împlinirea de vârf din 1688. Se consolidează convingeri care convoacă și mobilizează strădaniile de cultivare și impunere a limbii naționale, convingeri adunate într-un principiu de căpătâi al „politicii culturale" inițiate și desfășurate de **u.** secolului al XVII-lea și de mai târziu.

Repere bibliografice: Tudor Vianu, *Die Rezeption der Antike in der rumänischen Literatur*, în *Renaissance und Humanismus in Mittel- und Osteuropa*, I, București, 1962, *328–334*; Tudor Vianu, *Studii de literatură universală și comparată*, București, 1963, *559–563*; Panaitescu, *Începuturile*, *202–211*; Duțu, *Coordonate*, *passim*; P.P. Panaitescu, *Introducere la istoria culturii românești*, introd. Dan Horia Mazilu, București, 2000, *308–328*; Zoe Dumitrescu-Bușulenga, *Renașterea. Umanismul și dialogul artelor*, București, 1971, *7–18*; Panaitescu, *Contribuții*, *477–531*; Ștefan Pascu, *L'Humanisme et la culture roumaine ancienne*, Cluj, 1971; I.C. Chițimia, *Umanism occidental și umanism sud-est european*, RITL, 1972, 1; Petre Vaida, *Dimitrie Cantemir și umanismul*, București, 1972, *73*, *passim*; George Lăzărescu, Nicolae Stoicescu, *Țările Române și Italia până la 1600*, București, 1972, *passim*; Duțu, *Sinteză*, *90–168*; Alexandru Duțu, *Umaniștii români și cultura europeană*, București, 1974; Dan Horia Mazilu, *Barocul în literatura română din secolul al XVII-lea*, București, 1976; Muthu, *Lit. rom.*, *55–92*; Alexandru Duțu, *Cultura română în civilizația europeană modernă*, București, 1978, *passim*; Virgil Cândea, *Rațiunea dominantă. Contribuții la istoria umanismului românesc*, Cluj-Napoca, 1979; Alexandru Duțu, *Humanisme, Baroque, Lumières. L'Exemple roumain*, București, 1984, *passim*; Dan Horia Mazilu, *Literatura română în epoca Renașterii*, București, 1984; Mihai Berza, *Pentru o istorie a vechii culturi românești*, îngr. și introd. Andrei Pippidi, București, 1985, *passim*; Răzvan Theodorescu, *Civilizația românilor între medieval și modern*, I–II, București, 1987, *passim*; Mazilu, *Recitind*, I, *309–316*; Sorohan, *Introducere*, *83–109*; Radu Ștefan Vergatti, *Din problematica umanismului românesc*, pref. Ștefan Ștefănescu, București, 2007. ***D.H.M.***

UMANITATEA, publicație apărută la Iași, lunar, între 1 iunie și noiembrie 1920, cu subtitlul „Revistă literară, socială și științifică". Redactor: Eugen Relgis.

Un articol de direcție intitulat ofensiv *Nu!*, cu accente mesianice ce cad în ridicol prin metaforizarea excesivă, speră să indice cititorilor o direcție pe care, pentru a se izbăvi, pentru a renaște după războiul abia încheiat, ar avea-o de urmat: „Omul nou s-a ridicat fremătând de răni, iluminat de conștiința menirii sale: să iubească și să creeze… […] Omul nou trebuie să strige și în țara noastră – bătută ca o insulă de valurile oceanului războiului și roasă din temelii de vermina ei tenace – un crâncen și categoric: Nu!”. **U.** nu are un program enunțat ca atare, dar se prezintă drept „o revistă care corespunde noului spirit al vremii”, propunându-și să facă „o revoluție spirituală”, să se articuleze la noua intelectualitate a Europei, la Internaționala Intelectuală aflată sub semnul pacifismului și considerată „un larg suflu de vijelie prin pulberea de lumi vechi, de strigăte de durere, de revoltă, de milă, covârșite de alte strigăte ale omului revenit la conștiința menirii sale superioare”. **U.** stă în mod evident sub influența ideilor pacifiste susținute de grupul francez Clarté, întemeiat de scriitorul Henri Barbusse după Primul Război Mondial, pe care le comunică până și în cronicile de prezentare a revistelor aflate ideologic în zona lui. Colaborează cu poezie Ion Barbu (*Dezrobire, În ceață, Toiagul*), Tudor Arghezi (*Prințul*, localizată și datată „Văcărești, 1919”), Al. A. Philippide (*Desen murdar*), Ion Vinea (*Nocturnă, Iarnă*, subintitulată *Sat rusesc în Basarabia* și datată „1917”), F. Aderca (*Remușcări, Mea culpa…, Stegarii, Ruga de seară a unui revoluționar*), Tudor Vianu (*Închinare, Lemn, Pe stânci*), Enric Furtună, A. Dominic, Marcel Romanescu, Mihail Celarianu, G. Spina, Virgiliu Moscovici (mai târziu, Virgiliu Monda). Se reproduc sonete din placheta *Frontul roșu* de A. Steuerman-Rodion, de la a cărui moarte se împliniseră recent doi ani. Proză semnează Ionel Teodoreanu (câteva miniaturi „pentru Lili” – *Corbii, Puricele, Vrăbiile, Albinele* –, cu titlul generic *Privind iarna*), Ioan Slavici (*Pascal, săracul*, nuvelă), Ion Pas (*Răvaș...*, schiță), I. Peltz (*Fericiri*), Eugen Relgis (*Parabola omului de azi, Pe muntele vieții*, proză poematică), C.R. Ghiulea (*Oișie Haham în război*, nuvelă). Publică eseuri Ioan Slavici (*Umanitarism rațional*, care pledează pentru găsirea obârșiei umanitarismului, a iubirii de oameni în sentimentul religios), Tudor Teodorescu-Braniște, sub pseudonimul Andrei Braniște (*Războiul în literatură*, fragment), Alexis Nour. În rubricile „Recenzii”, „Glose”, „Cărți noi”, „Cronici” (subdivizată în „Literare”, „Filosofie”, „Artă” și „Sociale”) se prezintă volume de I. Al. Brătescu-Voinești (*În slujba păcii*), Lucian Blaga (*Poemele luminii*), Ion Pillat (*Grădina dintre ziduri*), A. Dominic (*Revolte și răstigniri*). Sunt de semnalat ampla recenzie făcută de Ion Barbu la placheta *Darurile pământului* de Nichifor Crainic și alta, semnată de C.R. Ghiulea cu pseudonimul Renovatus, la *Amintiri universitare* de Ion Petrovici. Alți colaboratori: C.I. Parhon, Constantin Motăș, Gala Galaction, B. Fundoianu, B. Luca. ***R.P.***

UMANITATEA, publicație apărută la București, săptămânal, între 2 septembrie și 29 octombrie 1934 (trei numere). Fondatori și conducători: Petre Gh. Meițoiu și Ilie P. Dogaru; redactor: Vasile Ol. Stere. Subtitlul „Ziar independent în slujba muncii și umanitarismului” și sloganul de deschidere „Umanitatea înseamnă descătușare” indică fără dubiu intenția redacției de a se racorda la problemele clasei muncitoare. De altfel, articolul-program *Crezul nostru*, semnat de P. Gh. Meițoiu, este o autodefinire declarată în această direcție: „Deci cine suntem și ce vrem? Noi suntem niște muncitori […]. Doctrina de care suntem însuflețiți este umanitarismul și pe temeiul acestui crez n-avem nimic de ascuns. Pacea este cultul nostru, justiția și adevărul fac parte din principiile fundamentale ale credinței noastre și lupta este viața noastră”. Și mai apăsat apare opțiunea sub condeiul lui Bogdan Amaru, care crede că „scriitorul de azi se îndreaptă mai mult către viața oamenilor mărunți și năpăstuiți. Pentru că oamenii aceștia vor moșteni împărăția cerului și a pământului”. Articolul, în esența lui un text teoretic care motivează social apariția literaturii proletare, se intitulează chiar *Artiștii proletari*. Fiind un periodic esențialmente politic, în ciuda promisiunii că „orice talent înăbușit în domeniul literaturii umanitariste poate să respire larg în coloanele sale”, **U.** publică doar o nuvelă (sau un început de roman) în foileton, *Lelița. Povestea unui legionar din Africa*, iscălită Maxim Hoinaru (desigur un pseudonim) și lăsată neterminată. O cronică pe marginea traducerii făcute de Zaharia Stancu poeziilor lui Serghei Esenin îi aparține lui Vlaicu Bârna (sub pseudonimul Bunea Vornicu), care explică reușita „de o senzațională originalitate” a tălmăcirii printr-o înrudire spirituală între cei doi poeți (*Un poet revoluționar: Esenin*). În același cadru ideologic de deschidere față de temele proletare sau revoluționare, Miron Radu Paraschivescu semnează

articolul *Șomerul intelectual*, despre lipsa solidarității de clasă în rândurile intelectualității, iar Ștefan Roll realizează un scurt reportaj, *Mișcările din Spania*, dedicat „acțiunii revoluționare" care avea să anticipeze, în 1934, Războil Civil din 1936–1939. Dar, cel puțin din perspectiva anilor ce vor urma, textul cel mai surprinzător din portofoliul revistei, *Pontifii culturii*, este o dezicere de avangardism cu accente de manifest venind de la Gherasim Luca: „Opera de artă, poezia nouă, teatrul de avangardă și romanele de disecție interioară nu sunt scrise decât pentru minorități din ce în ce mai concentrate și mai privilegiate. Se scrie, se gândește astăzi numai pentru satisfacția câtorva subtili cunoscători, și măsura de valorificare a unei opere de artă e numărul limitat de admiratori, de pricepuți. Hermetismul poeziei, teatrul suprarealist de la Paris și romanul lui Proust sunt exemple clare ale fascismului cultural, ale îndepărtării maselor de la preocupări care nu vin în contact direct cu mașina și cu forța ei de muncă". Alți colaboratori: B. Fundoianu, Petre Bellu, Silviu Cernea (Vasile Boldeanu). ***R.P.***

UMBRĂ, Ada (pseudonim al Eugeniei Fl. Ionescu; 21.I.1885, Turnu Severin – 8.X.1928, Ianca, j. Brăila), poetă. Familia ei se numea Popescu; viitoarea poetă a rămas orfană în copilărie. Urmează cursurile Școlii Normale „Elena Doamna" din București, pe care le încheie în 1903, și devine învățătoare în comuna Ianca. În 1908 debutează cu poezia *La răscruci* în „Ramuri", iar editorial în 1921 cu placheta *Sub plopi*. Mai colaborează, în primele decenii ale secolului al XX-lea, la „Drum drept", „Flacăra", „Luceafărul", „Năzuința", „Viața literară", „Teatrul de mâine" (Iași), „Revista noastră", iar după război la „Sburătorul", semnând un timp cu numele real, apoi cu pseudonimele Ada Umbră și, mai rar, Ada din Coștilă.

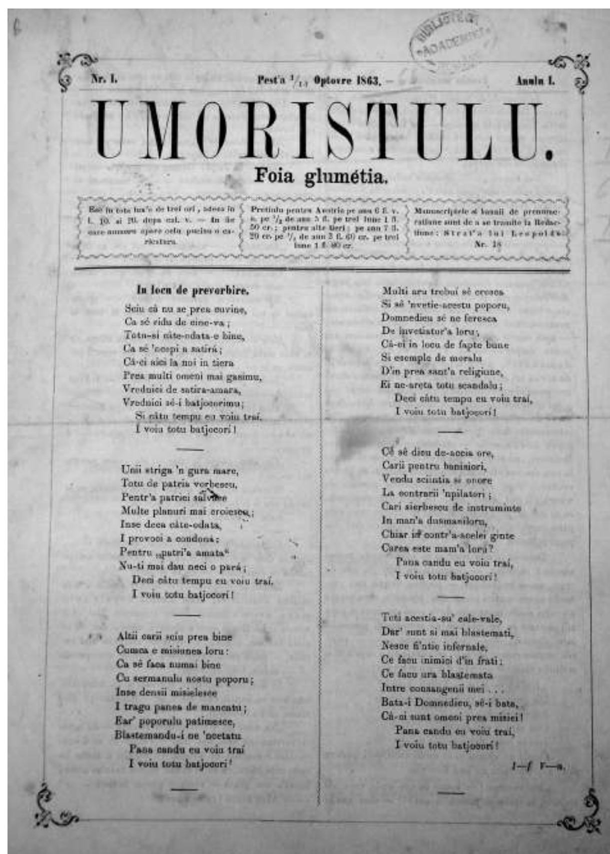
Intimistă, vag simbolistă în expresie, pe alocuri cu ecouri din D. Anghel („Se duc și tufănelele precum/ S-au dus și cei din urmă trandafiri"), incluzând și consonanțe cu lirica Elenei Farago, punctată ici-colo de articulări reflexive, poezia scrisă de **U.** se păstrează în marginile unei vizibile cumințenii: „Coboară ușurel/ Din lună mii de stropi/ Și cad punând scântei/ Pe frunzele de plopi". Sunt versuri de vibrație scurtă, cu o tonalitate minoră, deși câteva nu lipsite, mai ales sub aspectul prozodic, de o vagă notă personală, dată de cadențări dactilice și rime mai puțin obișnuite. Figurația celor cincizeci de poezioare, miniaturi sufletești brodate pe rețeaua unei fantezii metrice variate, e construită în special din elemente de recuzită a naturii, dorurile, visul, tristețea fiind legate de anumite stări care nu devin întotdeauna stări poetice. Uitată azi cu desăvârșire, a fost desconsiderată în perioada interbelică, dintre criticii importanți **U.** fiind menționată doar de E. Lovinescu pentru „sonurile fluide, cele mai multe în ton popular, fără ruralism însă". Reluarea volumului într-o ediție adăugită (*Versuri*, 2008) n-a adus noutăți relevante.

SCRIERI: *Sub plopi*, Craiova, [1921]; *Versuri*, îngr. Vintilă Nicu, Craiova, 2008.

Repere bibliografice: T.R., *„Sub plopi"*, R, 1921, 8; V.C. *„Sub plopi"*, „Lamura", 1921, 12; I.U. Soricu, *Ada Umbră*, R, 1929, 10; Lovinescu, *Ist. lit. rom. cont.*, III, *231–232*; Iorga, *Ist. lit. cont.* (1986), II, *283*; Ciopraga, *Lit. rom.*, *290*; Florea Firan, Marta Mitran, *„Ramuri". 1905–1947*, Craiova, 1971, *336–338*. ***L.T.***

UMORISTUL, revistă apărută la Pesta, cu subtitlul „Foaie glumeață", de trei ori pe săptămână, între 13 octombrie 1863 și 13 decembrie 1866, editată de Georgiu Ardeleanu și de Iosif Vulcan; la 1 ianuarie 1865, Georgiu Ardeleanu anunțând că părăsește orașul definitiv, **U.** „va ieși numai sub redacțiunea lui Iosif Vulcan", devenit și proprietar. Din 5 ianuarie 1867 până în 1903 apare sub titlul „Gura satului", revista fiind editată până în 1871 de Iosif Vulcan la Pesta și ulterior la Arad și Gherla, cu alți redactori. Alături de „Tutti frutti", **U.** este una din primele publicații satirice din Transilvania. Programul se conturează în poeziile *În loc de prevorbire* și *Programa mea*, în care Iosif Vulcan afirmă că își propune să-i combată pe toți cei „vrednici de satiră", să pună la zid șarlatania, bigotismul, ciocoismul și alte asemenea tare. Vulcan rămâne cel mai fervent susținător al gazetei, aproape în fiecare număr publicând câte o poezie. În paginile **U.** au apărut versuri semnate de moldoveanul Gh. Tăutu, de ardelenii P. Draga și Ion Pop-Florantin, precum și câteva prelucrări după versurile lui Andrei Mureșanu, Vasile Alecsandri și G. Sion. În numărul din 29 septembrie 1866 lui Eminescu i se tipărește poezia *Asta vreu, dragul meu,* cel de-al șaptelea text publicat după debutul în „Familia". Scriitorului bănățean Iulian Grozescu îi aparțin scurte scrieri în proză și balada *Ioan Cotoară sau Duelul*. Genul dramatic este reprezentat doar de comedia în versuri *Un candidat pentru Dieta din Pesta în mijlocul alegătorilor săi*, iscălită cu pseudonimul Frunză Verde. Deseori articolele și versurile satirice care

vizează direct anumite chestiuni sociale sau naționale figurează cu pseudonime sugestive: Spiriduș, Păcală, Tiridala, Strâmbălemne, Tanda și Manda, Pișpiriciu, Cenușotcă, Teaica Ilie ș.a. Sub aceste semnături a apărut un bogat material inspirat din moravurile epocii. Nu puține sunt poeziile și caricaturile care satirizează societatea românească de dincolo de Carpați. În același timp, colaboratorii **U.** comentează abdicarea domnitorului Al. I. Cuza și reforma agrară. Referirile la evenimentele politice externe sunt mai rare. Gazeta dovedește însă receptivitate față de principalele inițiative culturale ale vremii. Situația învățământului în Transilvania este analizată în articole acide. De asemenea, **U.** pledează pentru încurajarea teatrului în limba română. În ce privește controversele ortografice, se susține unificarea diverselor sisteme de scriere, introducerea alfabetului latin fiind salutată printr-o caricatură intitulată *Înmormântarea azbuchelor*. **U.** s-a opus constant exagerărilor lingvistice de orice natură. Revista se numără printre puținele publicații ale timpului care inițiază concursuri

Nr. I. Pest'a 1/13 Optovre 1863. — Annulu I.

UMORISTULU.

Foia glumétia.

Ese in tota lun'a de trei ori, adeca in 1. 10. si 20. dupa cal. v. — In fie care numeru apare celu pucinu o caricatura.

Pretiulu pentru Austria pe anu 6 fl. v. a. pe 1/2 de anu 3 fl. pe trei lune 1 fl. 50 cr.; pentru alte tieri: pe anu 7 fl. 20 cr. pe 1/2 de anu 3 fl. 60 cr. pe trei lune 1 fl. 80 cr.

Manuscriptele si banii de prenumeratiune sunt de a se tramite la Redactiune: Strat'a lui Leopoldu Nr. 18

In locu de preverbire.

Sciu că nu se prea cuvine,
Ca sé rida de cine-va;
Totu-si câte-odata-e bine,
Ca sé 'ncepi a satirá;
Câ-ci aici la noi in tiera
Prea multi omeni mai gasimu,
Vrednici de satira-amara,
Vrednici sé-i batjocorimu;
Si câtu tempu eu voiu traí,
I voiu totu batjocori!

Unii striga 'n gura mare,
Totu de patria vorbescu,
Pentr'a patriei salvare
Multe planuri mai croiescu;
Inse deca câte-odata,
I provoci a condona;
Pentru „patri'a amata"
Nu-ti mai dau neci o pará;
Deci câtu tempu eu voiu traí,
I voiu totu batjocori!

Altii carii sciu prea bine
Cumca e misiunea loru:
Ca sé faca numai bine
Cu sermanulu nostu poporu;
Inse densii misielesce
I tragu panea de mancatu;
Ear' poporulu patimesce,
Blastemandu-i ne 'ncetatu
Pana candu eu voiu trai
I voiu totu batjocori!

Multi aru trebui sé cresca
Si sé 'nvetie-acestu poporu,
Domnedieu sé ne ferésca
De invetiatur'a loru;
Câ-ci in locu de fapte bune
Si esemple de moralu
D'in prea sant'a religiune,
Ei ne-areta totu scandalu;
Deci câtu tempu eu voiu trai,
I voiu totu batjocori!

Cé sé dicu de-acéia ore,
Carii pentru banisiori,
Vendu sciintia si onore
La contrarii 'npilatori;
Cari sierbescu de instruminte
In man'a dusmaniloru,
Chiar in contr'a-acelei ginte
Carea este mam'a loru?
Pana candu eu voiu trai,
I voiu totu batjocori!

Toti acestia-su' cale-vale,
Dar' sunt si mai blastemati,
Nesce fi'ntie infernale,
Ce facu inimici d'in frati;
Ce facu ura blastemata
Intre consangenii mei . . .
Bata-i Domnedieu, sé-i bata,
Câ-ci sunt omeni prea misiei!
Pana candu eu voiu trai,
I voiu totu batjocori!

I—f V—a.

literare pentru descoperirea și încurajarea tinerelor talente. Ca modalitate adecvată în gazetă sunt folosite satira, parodia și caricatura. Însoțite, de cele mai multe ori, de texte versificate, caricaturile sunt destul de reușite. Cel mai adesea acestea ilustrează alegerile de deputați pentru Dietă, divergențele politice și moravurile familiale. Sporadic apar și poezii cu referire la elemente mitologice, balade și chiar romanțe. În 1865 și 1866 Iosif Vulcan a editat „Calendariul «Umoristului»". ***I.H.C.***

UMORUL LITERAR, revistă apărută la Iași, săptămânal, între 14 mai și 9 iulie 1933. Director responsabil: George Manea Hagiu, urmat de la numărul 5 de Victor Gr. Constant. Fără să-și precizeze programul, considerând că titlul este în sine un program, **U.l.** tipărește proză lejeră, fără pretenții stilistice, uneori la limita vulgarului, semnată de Adrian Pascu (*Gura lumii*), Al. Voitinovici (mai târziu Al. Voitin; *Anigdotul lui Ghiță Porcul*), Emil Istrati (*Acces de nervi*), Costel Ioanid (*Mulaje de primăvară*), Aurel Leon. Dintre poeziile originale, menționabile sunt sonetele actorului Ștefan Ciubotărașu (*Don Juan, Hrisovul, Adevăr și minciună*) și sonetul *Poveste* de Al. Pogonat. Câteva pastișe *à la manière de…* Otilia Cazimir, G. Topîrceanu, Mihai Codreanu și George Lesnea compun Adrian Pascu și Aurel Leon. Epigrame de Al. G. Doinaru și Adrian Pascu, umor, witzuri, anecdote evreiești și întâmplări amuzante din viața de gazetar (evocate de B. Caușansky) sau din teatru (trăite de actorii Victor Handoca, I.C. Damira, Bruno și Any Braeschi) sunt completate de desenele scenografului Th. Kiriakoff și de caricaturile lui Ion Sava sau de cele ale lui Brudea. Culese din țară și din străinătate, sub rubrica „Teatru. Cinema" ori risipite printre altele, informațiile teatrale și cinematografice sunt mereu proaspete și obiective. Un „Bazar sportiv" alătură cronici sumare redactate de Emil Ronea și Mircea Manole. Diversitatea paginilor este susținută de câteva traduceri, una din idiș (Shalom Alehem, *Cei doi basarabeți*), aparținându-i lui C. Săteanu, și celelalte din rusă (Mihail Zoșcenko, *Ziaristica* și *Suferințele tânărului Werther*), datorate lui Jean Pascal și lui George Lesnea. Singura notă diferită în cele șase numere ale **U.l.** este necrologul *Umorul îndoliat. Al. Gh. Doinaru*, scris de C. Săteanu și însoțit de reproducerea unui fragment din poemul *Smaraida* și de câteva epigrame ale celui dispărut. În scurta sa existență **U.l.** nu a reușit să câștige cititorii, unica performanță fiind interviurile

cu Ionel Teodoreanu, directorul Teatrului Național din oraș, și cu regizorii aceluiași teatru, George Mihail Zamfirescu și Ion Sava. Mai colaborează Maur Săveneanu, N. Ioanid, Mircea Ioanid, N. Gr. Constantinescu. Unii colaboratori își ascund identitatea sub pseudonime: Ion Brambură (Constantin Argeșanu), Ombra, Poznașul sau N'importe qui. ***R.P.***

UNGARIA, revistă apărută la Cluj, de zece ori pe an între octombrie 1891 și septembrie 1892 și bilunar odată cu numărul 10/1892, până în noiembrie 1898. În perioadele octombrie 1894 – decembrie 1895 și ianuarie 1897 – noiembrie 1898 publicația e scrisă integral în ungurește, cu subtitlul „Magyar–román Szemle" și cu numele redactorului-editor, Grigoriu Moldovan, maghiarizat în Moldován Gergely; în 1896 revine la limba română, dar conținutul este de interes exclusiv maghiar. Un supliment cu titlul „Magyar–román Szemle «Ungaria» melleklate" e editat între ianuarie 1895 și decembrie 1898. În fiecare an ultimul număr publică sumarul general, materialele fiind riguros repartizate în opt secțiuni: „Scrieri politico-sociale", „Lingvistică", „Istorie", „Beletristică", „Literatură", „D-ale poporului", „Scrieri polemice", „Bibliografii, diverse". Articolul-program *Datorințele noastre*, semnat de Grigoriu Moldovan, semnifică în esență un act de supunere și fidelitate față de statul ungar, deși declarativ se poziționează pentru susținerea culturii românești: „Ca români suntem datori a susține caracterul român, limba dulce a moșilor și strămoșilor, datinile, obiceiurile, lăsămintele noastre". Pledoaria cetățenească e circumspectă, mizând pe „tradiția bunelor relații româno–maghiare", și avertizează că orice conflict ar putea aduce neajunsuri chiar nației române. Paradoxal, **U.** adoptă o atitudine aprobatoare față de ideile din *Memoriul studenților universitari români privitor la situația românilor din Transilvania și Ungaria*, din martie 1891, redactat de Simion Mehedinți și P.P. Negulescu și adresat opiniei publice din Apusul Europei, în care se prezintă imaginea reală a politicii guvernului maghiar, de oprimare și deznaționalizare a celor trei milioane de români din Transilvania și Ungaria, dar atacă aripa radicală a tinerimii române emigrate la București. Literatura este reprezentată exclusiv de traduceri în serial din Jókai Mór, Vörösmarty Mihály, Petőfi Sándor, Arany János ș.a., textele românești rezumându-se la legenda *Îngerul și ghiocelul* a Iuliei Hasdeu, la bucățile *Viitorii miniștri, Chimiță* și *Duică C. Buleandră,* alese din volumul *Din goana vieții* al lui Al. Vlahuță, și la două poezii, *În seara de Crăciun* și *La Anul Nou*, semnate R…a. Mult mai bogată este secțiunea „D-ale poporului", cu mici antologii de lirică populară, descântece, chiuituri, ghicitori, orații (de nuntă, de înmormântare, de Paște, de Crăciun), colinde, doine și balade (*Femeia vândută, Ana Ardeleana, Fata neamțului, Gruia lui Novac*) culese de Vasile Rebreanu, Traian Moldovan, Alexiu Viciu ș.a. Cu rețetele terapeutice intitulate generic *Medicini populare românești*, însoțite uneori cu descântece, s-ar putea alcătui aproape un manual de leacuri tradiționale. Lungi studii, unele întinse pe mai multe numere, sunt *Monumente limbistice ale Măhaciului din comitatul Turda–Arieș* (în principal despre *Codicele Sturdzan*), *Elemente ungurești în limba română* (pe baza *Lexiconului de la Buda* și a lucrării lui B.P. Hasdeu *Etymologicum Magnum Romaniae*), *Elemente române în limbile străine* și *Curentul latinist* (o analiză pornind de la gramatica lui Samuil Micu, *Elementa linguae daco-romanae sive valachicae*), ambele comunicate de Lazăr Șăineanu. Interesant prin amănuntele inedite despre adevăratul descoperitor al *Codicelui Voronețean,* despre tribulațiile manuscrisului intrat în cercetarea lui I.G. Sbiera până la publicare este studiul *Însemnătatea monumentelor de limbă și Codicele Voronețean* și, complementar, *Rotacismul în genere și în Codicele Voronețean* (iscălit Dan). Preocupări filologice mai ilustrează articolele *Limba română* (despre locul, modul și timpul de formare al românei, evoluția și influențele străine receptate în graiurile din provinciile istorice, tendințele latiniste și rolul normativ al Academiei) și *Principiile lui Cipariu* (despre principiul etimologic aflat la baza sistemului filologic al acestuia și contribuția gazetei „Organul luminărei" din Blaj la propagarea ideilor școlii etimologico-istorice) – ambele nesemnate. Se mai pot menționa necrologurile *George Sion* și *George Barițiu* și reproducerea conferinței lui B.P. Hasdeu *Noi în 1892.* Interesul pentru etnografie vine în completarea activității culegătorilor de folclor, prin articolele *Portul țăranului* de A. Bucur, *Casa, curtea și mobilierul românului* de Al. Coltor, *Schița monografică a comunei Bucium* (despre organizarea gospodăriei, a familiei, obiceiuri religioase, ocupații, deprinderi alimentare) de G. Lupu, *O nuntă (ospeț) românească de pe Ampoi* de Petre Micul. „Bibliografii" este obișnuita rubrică unde se semnalează publicarea unor volume recente, aparținându-le lui Titu Maiorescu,

T.T. Burada, Carmen Sylva, Moses Gaster (*Chrestomație română,* I–II), A. Philippide (*Principii de istoria limbii*), Lazăr Șăineanu (*Istoria filologiei române*) ș.a. **U.** găzduiește nu puține atacuri imunde și replici sub pragul polemicii de idei, până la insulte, falsuri și mistificări, îndreptate împotriva unor instituții și personalități din România. Denaturarea realității apare în articole ca *Părintele Șaguna, Basme științifice* (o ironie la adresa chestionarului propus de Nicolae Densușianu), *1848. Liberalism. Reacționarism* (răstălmăcire a trei scrisori expediate de C.A. Rosetti și de N. Bălcescu lui Ion Ghica aflat în exil la Constantinopol, extrase din ciclul *Noi scrisori către V. Alecsandri* adunate sub genericul *Amintiri din pribegia după 1848),* dar mai ales *Țăranul nostru și țăranul mizeriei* (scoatere din context tendențioasă și falsificare grosolană a unui fragment dintr-o mai veche conferință a lui Delavrancea); răspunsul scriitorului este teribil, iar degetul acuzator pus pe semnatarul ignobil – Grigoriu Moldovan – îl arată „trădător de neam". Pe aceeași linie este redactată rubrica „Lupta noastră", excelând nu doar în obediența față de autorități, cât mai ales în insanități, atacuri la persoană și răfuieli – cele mai multe ale redactorului –, vizând cu precădere instituții din București, pe Ioan Slavici și revista „Tribuna" din Sibiu, alte periodice românești din Blaj sau de aiurea. Criptonime și pseudonime apar în secțiunea „Scrieri polemice" (Crix, Crax, A. de la Heșdate), adică în minirubricile „Argumente cu bâta", „La fântână", „Verzi–uscate", „Urzici", „Prostii d-ale noastre". ***V.T., R.P.***

UNGHEANU, Mihai (17.III.1939, Slobozia – 12.III.2009, București), critic și istoric literar.

Este fiul Anetei (n. Ardelean) și al lui Ion Ungheanu, muncitor la CFR. După ce frecventează școala medie în orașul natal (1945–1955), urmează Facultatea de Filologie la Universitatea din București (1958–1963). Este redactor la „Viața studențească" (1963–1965), „Scânteia tineretului" (1965–1974; șef al secției culturale între 1972 și 1974), „Ramuri" (1966–1968), „Luceafărul" (1968–1990; secretar general de redacție și redactor-șef adjunct în 1974–1990), „Contemporanul" (1970–1972). După 1989 funcționează ca redactor-șef la Editura Globus (1990–1993) și la revista „Tricolorul" (1990–1991), secretar de stat în Ministerul Culturii (1993–1996), director la „Noua revistă română" (1996), profesor de sociologia literaturii la Facultatea de Sociologie a Universității din București, profesor de culturi comparate (1993–1998) la Facultatea de Științele Comunicării a Institutului Național de Informații, profesor la Catedra de sociologie și literatura română a Universității „Spiru Haret" din București. Este senator din partea Partidului România Mare între 2000 și 2008. Debutează publicistic în 1962, în „Contemporanul", cu cronică de film. I s-au decernat Premiul Comitetului Central al Uniunii Tineretului Comunist (1973) și Premiul Asociației Scriitorilor din București (1973, 1978).

Surprinzător pentru cei care-l cunosc pe **U.** doar în calitate de critic protocronist, volumul său de debut *Campanii* (1970) luptă pe meterezele autonomiei esteticului. Cartea îi omagiază pe rând pe Titu Maiorescu, E. Lovinescu, G. Călinescu și se revendică de la ideea de scară estetică a valorilor: „Singura axă a criticii și istoriei literare este ideea de valoare. O critică fără sentimentul valorii operei de care se ocupă este un nonsens". Sunt criticați în schimb autori din zona naționalismului – Valeriu Râpeanu, Ion Dodu Bălan, Al. Oprea. **U.** arată cum în monografia dedicată lui Goga de Ion Dodu Bălan („arsenal critic de uz didactic"), aspectele politice problematice sunt convertite în monedă estetică atemporală: „Un scriitor cu o biografie politică încărcată este și Octavian Goga. Poezia sa respiră, sublimat, o ideologie grosolan exprimată în versurile multor confrați din epocă. Motiv pentru care Goga atrage pe admiratorii săi sub unghi politic, care de multe ori nu sunt în stare să-și disocieze reprezentările, crezând că vorbesc despre literat, când de fapt sunt atrași către Goga din motive extraliterare. Preferința politică se mistifică sub încercarea unei demonstrații a valorii estetice". În legătură cu *Mișcarea prozei* de Al. Oprea, **U.** remarcă sarcastic că „titlul e puțin cam ceferist". Studiul *Filiera unei disensiuni* (publicat inițial în revista „Amfiteatru", în 1967) cercetează adversitatea dintre admiratorii lui Călinescu și diversele tabere anticălinesciene, situându-se de partea primilor împotriva criticii marxiste (codificată ca

„sociologism”). Volumul mai încearcă să îl recupereze pe N. Iorga ca autor al discreditatei *Istoria literaturii românești contemporane*, în numele metodologiei sale („una din cele mai înaintate ale momentului”) și al judecăților estetice favorabile acordate lui I. Slavici și altora. În 1971 apar „tezele din iulie” ale lui Ceaușescu, iar **U.** se numără printre criticii care le salută. Atacat de Monica Lovinescu la Europa Liberă, el va începe un proces de repoziționare ideologică. Protocronismul lui Edgar Papu dă o formă ideologică acestei redispuneri: **U.** abandonează treptat autonomia esteticului și pe E. Lovinescu (pentru care păstrează totuși aparențele unei stime formale) în favoarea lui G. Călinescu, a cărui teorie a „specificului național” se potrivește mai bine noului naționalism decât teoria cosmopolită a sincronismului promovată de Lovinescu. De acum înainte adversarii lui **U.** vor fi atât „proletcultiștii” din anii ’50 (Ov. S. Crohmălniceanu, Paul Cornea, Z. Ornea), cât și criticii autonomiști ca Nicolae Manolescu. În 1986 el polemizează cu Gheorghe Rădulescu, înalt demnitar comunist care atacase protocronismul în „România literară” ca recrudescență a legionarismului interbelic. **U.**, care nu-și poate publica articolul de răspuns în țară, ci doar într-un volum editat în exil de Iosif Constantin Drăgan, instrumentează protocronismul ca adversar al proletcultismului: „Protocronismul, prin propunerea sa programatică de a revizui întreaga zestre a literaturii române, constituie un pericol viu pentru moștenirea proletcultistă”; „Articolul semnat de Gheorghe Rădulescu resuscită, profitând de climatul ideologic al discuțiilor de azi, o mentalitate și o practică dogmatică pe care mulți au iluzia că au condus-o de mult pe ultimul ei drum”. În *Exactitatea admirației* (1985) Lovinescu continuă să fie văzut cu o anumită deferență, admirat pentru ce a reușit „fără Universitate, Academie și demnități politice”, doar cu „revista, cenaclul, editura”, deși pe de altă parte e sancționat pentru „ruralofobia” din *Pași pe nisip* sau pentru că „vroia să statueze o condiție a *împrumutului permanent*, a imitației continue, a unui sincronism mai presus de orice”. În acest volum agenda militantă de protocronist a lui **U.** duce la atestarea de falsuri: scriind despre cartea lui Al. Oprea dedicată gazetăriei lui Eminescu, el dă credit tezei că Eminescu fusese un fel de socialist. *Fiii risipitori. Noi și secolul XIX* (1988) merge mai departe pe această linie. După 1989 pozițiile lui **U.** se radicalizează. Acum membru al Partidului România Mare, el tipărește scrieri conspiraționiste cu miză antisemită – *Holocaustul culturii române. 1944–1989* (1999). De asemenea, pledează

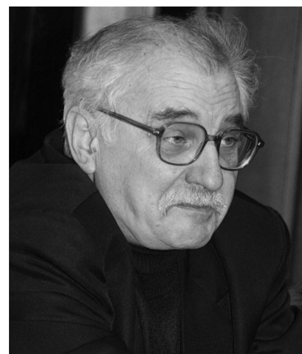
Edgar Papu, Mihai Ungheanu, George Ivașcu și Nicolae Ciobanu

în articolele strânse în volumul *Scriitorii de la miezul nopții* (1996) pentru reabilitarea lui Ion Antonescu („Mareșalul a fost un om providențial") și în sens negaționist („Procesul de la Nürnberg a fost doar una din mistificările care au împiedicat omenirea să-și înțeleagă drama"). În lucrarea *„Adio, domnule Maiorescu!" (Evoluția criticii socialiste. 1880–1980)* (1995), sub pretextul că cercetează moștenirea critică și ideologică a lui C. Dobrogeanu-Gherea, ajunge la concluzia că „o școală de critică și istorie literară omogenă și autoritară, descinzând din Gherea și din paginile «Contemporanului», cu maestru acceptat și discipoli veritabili, nu există". Cartea este în fond un pretext pentru a mai trage o salvă împotriva „proletcultiștilor", numiți acum „neogheriști". *Răstălmăcirea lui Țepeș. „Dracula", un roman politic?* (1992), apărută inițial înainte de 1990 în *Almanahul „Luceafărul"*, încearcă să arate că nu Vlad Țepeș este modelul lui Dracula, ci contesa Elisabeta Báthory, și transformă controversa într-o partidă România–Ungaria în care românii sunt buni, omenoși, civilizați, iar maghiarii niște bestii setoase de sânge, cruzi, neprincipiali etc. **U.** continuă totuși să producă și cercetări neviciate ideologic, precum studiul despre istoria cenaclurilor tipărit în *Amintirea mentorilor* (2002). El a publicat prima carte despre Marin Preda – *Marin Preda. Vocație și aspirație* (1973; ediția a doua 2002), construită pe ideea unei tensiuni („tensiunea secretă a operei") între vocația autobiografică manifestată în *Moromeții* și aspirația „către altceva", care a dus la *Risipitorii*: în această antiteză, care depășește conflictul dintre romanul rural și urban, **U.** vede un „bovarism literar" „victorios și lăudabil".

SCRIERI: *Campanii*, București, 1970; *Marin Preda. Vocație și aspirație*, București, 1973; ed. 2, Timișoara, 2002; *Pădurea de simboluri*, București, 1973; *Arhipelag de semne*, București, 1975; *Lecturi și rocade*, București, 1978; *Interviuri neconvenționale*, București, 1982; *Exactitatea admirației*, București, 1985; *Fiii risipitori. Noi și secolul XIX*, București, 1988; *Răstălmăcirea lui Țepeș. „Dracula", un roman politic?*, București, 1992; *Panait Istrati și Kominternul*, Galați, 1994; *„Adio, domnule Maiorescu!" (Evoluția criticii socialiste. 1880–1980)*, București, 1995; *Vlad Țepeș Drăculea*, București, 1995; *Scriitorii de la miezul nopții*, Galați, 1996; *Un război civil regizat?*, București, 1997; *Holocaustul culturii române. 1944–1989*, București, 1999; *Enciclopedia valorilor reprimate. Război împotriva culturii române. 1944–1989* (în colaborare), I–II, București, 2000; *Amintirea mentorilor*, București, 2002; *Balansoarele istoriei literare*, București, 2003; *Românii și „Tâlharii Romei": război religios – război de imagine?*, București, 2005; *Complicități sub paravanul „Revoluției"*, București, 2006. **Ediții, antologii:** G. Ibrăileanu, *Spre roman*, postfața edit., București, 1972; *Marin Preda interpretat de…*, pref. edit., București, 1976; Eugen Barbu, *Groapa*, București, 2003 (în colaborare cu Corneliu Vadim Tudor); Eugen Barbu, *Principele*, București, 2003 (în colaborare cu Corneliu Vadim Tudor); Eugen Barbu, *Opere*, I–II, pref. Eugen Simion, București, 2006; *Despre Ion Creangă*, pref. edit., Craiova, 1996; *Teoria formelor fără fond*, pref. edit., Galați, 1996; Slavco Almăjan, *Poeme*, Craiova, 1988; Nicolae Iorga, *În luptă cu absurdul revizionism maghiar*, București, 1991; M. Eminescu, *Poezii*, pref. G. Murnu, București, 1995; C. Stere, *Social-democratism sau poporanism?*, pref. edit., Galați, 1996; I. Negoițescu, *Scriitori moderni*, I–II, pref. Emil Hurezeanu, postfață edit., București, 1996–1997.

Repere bibliografice: Nicolae Manolescu, [*Mihai Ungheanu*], CNT, 1970, 35, RL, 1973, 36, 1989, 14; Adrian Marino, *Cronicarul în „campanie"*, RL, 1970, 39; Ciobanu, *Panoramic*, *309–312*; Stănescu, *Poeți și critici*, *214–218*; George, *Sfârșitul*, I, *743–749*; Grigurcu, *Idei*, *153–158*; Raicu, *Structuri*, *373–377*; Dimisianu, *Valori*, *175–178*; Nițescu, *Repere*, *98–109*; Paleologu, *Simțul practic*, *98–101*; Ungureanu, *La umbra cărților*, *45–52*; Culcer, *Citind*, *76–80*; Iorgulescu, *Al doilea rond*, *164–173*; Raicu, *Critica*, *473–476*; Edgar Papu, [*Mihai Ungheanu*], VR, 1978, 11, LCF, 1985, 29; Simion, *Scriitori*, I (1978), *743–749*; Dobrescu, *Foiletoane*, I, *110–118*; Mugur, *Profesiunea*, *252–275*; Grigurcu, *Critici*, *354–359*; Stănescu, *Jurnal*, III, *181–183*; Cristea, *A scrie*, *114–122*; Ierunca, *Dimpotrivă*, *167–169*; Lovinescu, *Unde scurte*, IV, *237–241*; Grigurcu, *Peisaj*, II, *29–39*; *Dicț. esențial*, *852–854*; Grigurcu, *Amurgul*, *230–233*; George, *Alte întâlniri*, *173–183*; Grigurcu, *În răspăr*, *89–97*; Zamfirescu, *Istorie*, II, *479–482*; Grigurcu, *De la un critic*, *193–203*; C. Stănescu, *Campaniile lui Mihai Ungheanu*, CLT, 2009, 13; Popa, *Ist. lit.*, II, *1050–1051*; Terian, *A cincea esență*, *569–570*; Mihai Golescu, *Recurs la memorie: convorbiri cu Mihai Ungheanu*, pref. Mihail Diaconescu, Pitești, 2010. ***M.I.***

UNGUREANU, Cornel (3.VIII.1943, Lugoj), critic și istoric literar, eseist.

Este fiul Elenei (n. Săbăilă) și al lui Corneliu Ungureanu, notar; prenumele la naștere: Corneliu Tiberiu. Urmează Liceul „Traian Doda" din Caransebeș

(1956–1960) și Facultatea de Filologie, secția română–germană, a Universității din Timișoara (1960–1965). Obține doctoratul la Universitatea din București cu o teză despre V. Voiculescu (1984). După absolvire va fi profesor la Vălișoara (1965–1966) și Zăgujeni (1966–1968), județul Caraș-Severin, referent literar la Teatrul de Stat din Timișoara (1968–1970). Debutează la „Scrisul bănățean" în 1961, iar editorial în 1975 cu volumul *La umbra cărților în floare* (Premiul Uniunii Scriitorilor), conținând o parte a foiletoanelor publicate în „Scrisul bănățean" și apoi în „Orizont" din 1963, când începe să țină cronica literară a revistei. La aceeași publicație avea să devină în 1970 redactor, iar în 1990 redactor-șef adjunct. A colaborat la majoritatea revistelor culturale din țară, mai frecvent la „România literară", „Tribuna", „Vatra", „Steaua", „22", „A treia Europă", „Familia" și „Luceafărul", precum și la „Banatica" (Tübingen), „Književni reči" și „Lumina" (Pančevo) etc. A mai semnat Anemone Popescu, Ganea și C. Tiberiu. Din 1990 este secretar (președinte) al Filialei Timișoara a Uniunii Scriitorilor, iar din 1995 profesor la Universitatea de Vest din Timișoara. Împreună cu Adriana Babeți conduce Cercul de Studii al Literaturilor Europei Centrale A Treia Europă și coordonează colecția omonimă a Editurii Polirom. În 2000–2001 a fost director general al Teatrului Național din Timișoara. În 2000 i s-a acordat Ordinul Național Serviciul Credincios în grad de Ofițer.

Dacă e adevărat că „fiecare foiletonist are în fața sa, pe masa de lucru, o ipotetică istorie a literaturii căreia i se supune", atunci cartea de debut a lui **U.**, *La umbra cărților în floare* pare o dublă diversiune. Mai întâi pentru că, deși cartea acoperă întregul spectru al foiletonisticii vremii (de la Șerban Cioculescu și Alexandru Piru la Mihai Ungheanu și Mircea Iorgulescu), ea nu indică, deocamdată, direcția în care s-ar putea îndrepta o asemenea istorie „ipotetică". Pe de altă parte, pentru că ipostaza de critic al criticii afișată aici rămâne o excepție, deoarece în deceniile următoare **U.** se va avânta cu toate forțele către cartografierea prozei. Totuși, *La umbra cărților în floare* îi anunță una din stratagemele favorite: cameleonismul stilistic, capacitatea de a intra în pielea „personajelor" sale fie pentru a le discredita prin pastișă, fie pentru a le prelungi obsesiile pe cont propriu. Se sugerează totodată resorturile unui asemenea *modus operandi*, căci dincolo de aparența lor seducătoare, reverberațiile proustiene ale titlului atestă un veritabil program critic a cărui miză ar fi aceea de a căuta (și mai ales de a „regăsi") timpurile și locurile „pierdute" ale operelor. Or, în aceste condiții e previzibil că în sfera de interes a exegetului vor intra cu precădere genurile mai apăsat referențiale (îndeosebi proza, dar și memorialistica sau publicistica) și doar în subsidiar acelea caracterizate prin indeterminarea obiectului (poezia și critica). Chiar și în cazul prozei, **U.** se va preocupa mai mult de psihologia personajelor ori de determinările spațiotemporale ale lumii ficționale și mai puțin de compoziție sau de tehnica narativă, iar sub raportul formulei va prefera scrierilor livrești și experimentale proiecția diverselor geografii, reale sau fanteziste. De altfel, dacă există aici o „temă a criticului", aceasta nu poate fi decât persistența memoriei (individuale și colective), care va duce în cele din urmă la proiectul unei „geografii literare". Până atunci însă această intuiție originară se va extinde gradual. Astfel, în *Proză și reflexivitate* (1977), „aflată la mijlocul drumului între lectura imediată și exegeza plurală", obiectul investigației îl constituie proza contemporană, criticul urmărind consolidarea „vârfurilor" (Marin Preda, Eugen Barbu, D.R. Popescu, Ștefan Bănulescu, Al. Ivasiuc ș.a.) în legătură cu succesiunea structurilor: „romanul frescă" din deceniul al șaselea, „mitologiile" la modă în deceniul al șaptelea și „romanul document" al deceniului al optulea. Notabil este aici faptul că, deși era în tonul epocii și avea o tradiție redutabilă, cea din urmă paradigmă (pe care **U.** tinde să o echivaleze cu evocarea „obsedantului deceniu") îi prilejuiește criticului o disociere categorică: „Dacă citim cu atenție romanul document, vom observa că nu o dată tocmai *documentul* se află în mare suferință". Compasul interpretului se lărgește în *Contextul operei* (1978; Premiul Uniunii Scriitorilor) atât pe axa temporală (favorizați sunt acum interbelicii), cât și pe aceea generică (criticul nu mai face nici o discriminare între genuri). Ilustrative sunt eseurile consacrate lui Lucian Blaga, V. Voiculescu și Ion Pillat, care asociază incursiunile în imaginarul operei cu „excursiunile" biografice și antropologice. Față de acestea, *Imediata noastră apropiere* (I, 1980) marchează o aparentă regresie, cel puțin în planul tematicii, limitată, cu mici excepții, la cadrele Banatului, dar, într-un anume sens, și în planul metodei, care pactizează din plin cu biograficul și cu documentarul. În realitate, e doar o repliere strategică,

dat fiind că cele trei „cartograme” care încheie cartea (ultima, dedicată lui Nicolae Breban, e în egală măsură un tur de forță și o lecție de subtilitate) prefigurează deja proiectul „geografic” al criticului. Dar efectele acestuia nu se vor observa prea clar în *Proza românească de azi* (I, 1985; Premiul Uniunii Scriitorilor), poate cel mai bun volum al lui **U.** Miza cărții, care se dorește „un studiu al «profunzimilor»”, e triplu polemică, iar acest fapt se vede chiar din subtitlu: *Cucerirea tradiției.* O cucerire în sens istoric, având în vedere că tradiția încearcă să integreze în fluxul contemporaneității și literatura viabilă din anii ’50 (Mihail Sadoveanu, Camil Petrescu, G. Călinescu ș.a.); o cucerire în sens metodologic, de vreme ce tradiția – avertizează autorul – reprezintă cu precădere o „realitate a vieții interioare”, ceea ce poate îngloba, după caz, „vârstele prozatorului”, dar și „contextul operei” sau „orizontul de așteptare”, și, prin aceasta, o cucerire în sens cultural mai larg, adică o deschidere spre istoria ideilor, a civilizației și a mentalităților. Numai că aceste cuceriri se vor materializa exclusiv în planul analizei operelor, devenite astfel prilej pentru numeroase incursiuni de natură antropologică, sociologică, imagologică sau comparatistă. Cât despre angrenarea pieselor într-o structură de ansamblu, încercarea rămâne, de regulă, deficitară: operând cu un binom pur biologic (*Proza deceniului unu* versus *Generația ’60*), criticul reușește rareori să traseze și să explice direcțiile de evoluție a fenomenului studiat. Scrierile lui **U.** din anii ’90 se desfășoară pe trei coordonate. Mai întâi, în *Imediata noastră apropiere* (II, 1990), autorul își dezvoltă, prin aceeași alternanță a comentariului cu evocarea, intuițiile din primul volum, beneficiind acum de o contextualizare mai fermă în spațiul central-european. De altfel, această reprezentare se va desăvârși prin teoria „cercurilor” culturale, pe care criticul o va expune în *Mitteleuropa periferiilor* (2002). În al doilea rând, prin volumele *Mircea Eliade și literatura exilului* (1995; Premiul Uniunii Scriitorilor) și *La vest de Eden. O introducere în literatura exilului* (I–II, 1995–2000), **U.** va întreprinde o amplă acțiune de recuperare a „exilaților”, printre cei „regăsiți” numărându-se nu numai Mircea Eliade, ci și Panait Istrati, Aron Cotruș, Emil Cioran, Vintilă Horia, Petru Dumitriu, Monica Lovinescu ș.a. În fine, demersul exegetic va fi însoțit de unul memorialistic, prezent în *Fragmente despre teatru* (1998), *A muri în Tibet. Jurnal* (1998) și în *Despre regi, saltimbanci și maimuțe* (I–II, 2001–2003; al treilea volum, apărut în 2008, e dedicat cinematografiei, cu secțiuni despre Marilyn Monroe etc.). Toate direcțiile se vor reuni în *Geografia literaturii române, azi* (I, IV, 2003–2005), proiect anticipat de exercițiile preliminare din *Geografie literară* (2002) și de micromonografiile *Ioan Slavici* (2002) și *Octavian Goga* (2003). Cartea se vrea „o istorie alternativă a literaturii, în care să citim cu folos așezarea spațială a temelor, obsesiilor, proiectelor”. Alternativă, îndeosebi în raport cu modelul călinescian, „centralist” estetic. Or, din acest punct de vedere, primul volum al ciclului, *Muntenia*, e un fel de oglindă răsturnată a paginilor din *Proza românească de azi.* Căci, dacă în textele critice din 1985 punctul forte îl constituiau profilurile de autor, aici sunt reduse adesea la caracterizări sumare și arbitrare. În schimb, acum există un riguros scenariu (meta)narativ, care se articulează în jurul opozițiilor centru/periferie, rural/urban, sacru/profan. Astfel, după *Desenarea hotarelor*, cu referire la scriitorii pașoptiști, urmează *Așezarea Centrului*, capitol în care **U.** urmărește diversele imagini ale Bucureștiului, de la Nicolae Filimon la Eugen Barbu, cu staționări în romanele scrise de Cezar Petrescu și Camil Petrescu, de Hortensia Papadat-Bengescu, I.M. Sadoveanu și G. Călinescu. „Centrul” supraviețuiește (mai bine zis renaște) prin scrierile prozatorilor „târgovișteni” (Radu Petrescu, Mircea Horia Simionescu, Alexandru George). O primă tentativă de „decuplare” se produce prin „anarhismul” brăilenilor (Nae Ionescu, Panait Istrati), fiind dublată de proiecția unor teritorii imaginare, cum ar fi spațiul levantin, definit în secvențele *Arhipelagul Caragiale* (I.L. Caragiale și Mateiu I. Caragiale, Paul Georgescu, Teodor Mazilu ș.a.) și *Isarlâkul* (Anton Pann, Ion Vinea, Ion Barbu, Leonid Dimov și Șerban Foarță). O secțiune consistentă are în vedere dihotomia geografie sacră/geografie profană: sunt analizați aici V. Voiculescu, Mircea Eliade, Mihail Sebastian, Vintilă Horia, Valeriu Anania. Lui Marin Preda îi este dedicat un capitol aparte, unde se discută dezagregarea satului tradițional și dificultățile de adaptare la mediul citadin. În fine, după două excursuri consacrate literaturii Bărăganului (Constantin Țoiu, Fănuș Neagu, Ștefan Bănulescu, Mircea Dinescu) și „Olteniei arhetipale” (Marin Sorescu, D.R. Popescu, Adrian Păunescu), criticul revine în „Centru” odată cu „valul al treilea” al

bucureștenilor (Petru Popescu, Mircea Ciobanu, Gabriela Adameșteanu, Mihai Zamfir și Mircea Cărtărescu). Tocmai datorită acestui potențial reducționism își propune **U.** „să recupereze imagini pierdute, abandonate, uitate, ale unui timp important pentru cultură, fără să solicite restaurările aberante ale utopiilor respective". Volumul al patrulea, *Banatul*, a fost publicat înaintea celui de-al doilea și celui de-al treilea, probabil deocamdată amânate. Organizarea materiei pe capitole subîntinde o viziune teoretică, deși autorul nu e un teoretician. Geopolitica zonei de la 1718 la 1918 e urmărită pe traseul Nicolae Stoica de Hațeg – Eftimie Murgu – Aurel C. Popovici – scriitorii dialectali de secol XIX (I. Popovici-Bănățeanul, Victor Vlad Delamarina ș.a.), care stau sub semnul unor „topografii" și „itinerare" specifice, sunt apoi consemnați, în secvențe micromonografice, călători și „teritorializați" vremelnici în Banatul post-1918 (Cora Irineu, G. Călinescu, Camil Petrescu, Lucian Blaga, Liviu Rebreanu, Leonard Paukerov), „revoltați" ai deceniilor următoare (I. Stoica-Udrea, Virgil Birou, Franz Liebhardt, Nikolaus Berwanger ș.a.), teologi (de la *Palia de la Orăștie* la Nicolae Corneanu), scriitori moderni și postmoderni (Anișoara Odeanu, Sorin Titel, Alexandra Indrieș, Livius Ciocârlie, Gheorghe Schwartz, trioul Mircea Nedelciu–Adriana Babeți–Mircea Mihăieș cu romanul *Femeia în roșu*, Viorel Marineasa, Daniel Vighi, Mircea Pora, Lucian Petrescu, Petre Stoica, Anghel Dumbrăveanu, Gheorghe Azap, Octavian Doclin, Ion Chichere), autori din Banatul sârbesc (Vasko Popa, Florica Ștefan, Ion Miloș, Slavko Almăjan, Ioan Flora). Ultimele secvențe, cu detentă comparatistă, sunt dedicate migrațiilor și interferențelor germane, maghiare, sârbe cu români din alte zone, precum cerchiștii Victor Iancu, Eugen Todoran, Ovidiu Cotruș, Deliu Petroiu ș.a. Mixajul de istorie literară în stil „detectivistic", speculație geopolitică și conexiuni identitare insolite face din aceste repoziționări un spectacol critic personal. *Europa Centrală. Geografia unei iluzii* (2004) reia în cadre teoretice de „geografie literară" teme și idei din șantierul central-european, cu accent pe proiecția bovarică, fantasmatică, a scriitorilor din acest spațiu. *Despre Cercul Literar de la Sibiu: intervalul timișorean* (2004) pare o extensie particulară a „geografiilor", urmărind implicațiile teritorializării timișorene a unor reprezentanți ai grupării. Micromonografia didactică *Sorin Titel* (2005) sintetizează preocupări anterioare cu privire la acest prozator reper al Banatului postbelic, pentru a cărui impunere **U.** a făcut mult. Investigațiile biografice și contextuale (regionale, comparatiste) redimensionează opera pe coordonatele unei modernități radicale. *Istoria secretă a literaturii române* (2007) nu diferă prea mult de proiectul „geografiilor", viziunea de ansamblu fiind tot una a tectonicii geopolitice și a pluralismului identitar (Balcanii, Europa Centrală, Estul, periferiile imperiale). Titlul „senzațional" nu acoperă suficient conținutul acestui șantier de subiecte, unele abia enunțate, prezumate a fi dezvoltate în viitor. Capitolele inițiale, de la Școala Ardelană la perioada interbelică, au drept cadru conceptual *Geopolitica și geografia literară în Europa Centrală și de Est*, perioada următoare stând sub semnul „deschiderilor spre Răsărit" (perioada instaurării stalinismului). Eterogene, secvențele componente au ca obiect autori-cheie și tematici provocatoare: problematica religioasă în interbelic și sub comunism, represiunea politică, sociabilități subterane, întâlniri paradoxale, conflicte, rudenii, erezii și discipolate; alte secțiuni sunt dedicate avangardei și suprarealismului, cărora le sunt explorate zonele de umbră și dimensiunile spirituale (cvasi) ignorate; preocupările pentru identitățile secrete sunt valorificate optim mai ales în paginile despre „generația ezoterică" din anii '30 ai secolului trecut; poezia carcerală, jurnalele intime și literatura „pornografică" se asociază, în context, sub semnul interdicției politice sau morale; capitolul despre „arta paricidului la români" are în vedere traumele identitare și implicațiile asupra operelor unor scriitori-copii naturali (Mateiu I. Caragiale, Mihail Sadoveanu, Camil Petrescu, G. Călinescu, Eugen Barbu ș.a.); capitolele despre migrații, granițe, transgresiuni, unele aplicate Basarabiei și Bucovinei, lasă senzația recuperării unor părți abandonate sau amânate din *Geografia literaturii române, azi.* Spirit imaginativ și mobil, **U.** cultivă ipotezele senzaționale, speculațiile amețitoare, conexiunile derutante, controversele riscante, menite să destabilizeze inerții. *Șantier 2. Un itinerar în căutarea lui Mircea Eliade* (2010) e, cum arată și titlul, o carte eteroclită și subiectivă, combinație de autobiografie intelectuală, jurnal, evocări, profiluri critice, istorico-literare etc. Un roman autobiografic cu deschideri ezoterice și închideri proletare (ca și termenul „șantier", de altfel) care prinde în ițe atât episoade ale

recuperării selective a lui Eliade în anii ceaușismului (punerea în scenă după *Maitreyi*, reprezentația *Ifigeniei*), cât și himere interbelice sau derive postdecembriste. Multe fire se deschid spre „ultimii supraviețuitori" ai anilor '30, pe care **U.** a apucat să-i frecventeze: Anișoara Odeanu, doctorul Y, personaj discret și straniu al presei interbelice, Geo Bogza, Sorana Țopa, Mihail Avramescu (avangardistul Ionathan X. Uranus), Mihai Șora și Mariana Șora, Olga Caba, Victor Eftimiu, ignoratul Axente Sever Popovici. Un capitol se ocupă de corespondența lui Ovidiu Cotruș cu Mircea Eliade și cu medicul Artur Dan (el însuși personaj „secret" al interbelicului). În 2011 **U.** a alcătuit, împreună cu Ioan Viorel Boldureanu și Simion Dănilă, o amplă, insolită *Antologie a literaturii dialectale bănățene (poezie, proză, teatru)*, cuprinzând inclusiv autori dialectali din Serbia și acoperind mai bine de un secol: 1891–2011.

N-am spus încă totul despre modul de caracterizare al lui Cornel Ungureanu. El nu este deloc tehnic, formalist. Criticul nu este și poetician (ceea ce bineînțeles nu este deloc obligatoriu). Preocuparea și competența sunt doar de ordin tematic și ideologic. Poate defini foarte bine substratul sociomoral al unui scriitor sau erou literar, mai puțin (sau chiar deloc) tehnici narative ori portretistice. Deloc impresionist, deloc beletrist, criticul nu literaturizează și bine face.

ADRIAN MARINO

SCRIERI: *La umbra cărților în floare*, Timișoara, 1975; *Proză și reflexivitate*, București, 1977; *Contextul operei*, București, 1978; *Imediata noastră apropiere*, I–II, Timișoara, 1980–1990; *Proza românească de azi*, vol. I: *Cucerirea tradiției*, București, 1985; *Mircea Eliade și literatura exilului*, București, 1995; *La vest de Eden. O introducere în literatura exilului*, I–II, Timișoara, 1995–2000; *A muri în Tibet. Jurnal*, Iași, 1998; *Fragmente despre teatru*, postfață Gheorghe Jurma, Reșița, 1998; *Introducere în viața și opera lui Petru E. Oance (Tata Oancea), poet, sculptor și jurnalist*, Reșița, 1999; *Despre regi, saltimbanci și maimuțe*, [I–II], Timișoara, 2001–2003, [III], București, 2008; *Geografie literară*, Timișoara, 2002; *Ioan Slavici*, Brașov, 2002; *Mitteleuropa periferiilor*, Iași, 2002; *Octavian Goga*, Brașov, 2003; *Geografia literaturii române, azi*, vol. I: *Muntenia*, Pitești, 2003, vol. IV: *Banatul*, Pitești, 2005; *Europa Centrală. Geografia unei iluzii*, București, 2004; *Despre Cercul Literar de la Sibiu: intervalul timișorean*, Timișoara, 2004; *Sorin Titel*, Brașov, 2005; *Istoria secretă a literaturii române*, Brașov, 2007; *Petre Stoica și regăsirea Europei Centrale*, București, 2010; *Șantier 2. Un itinerar în căutarea lui Mircea Eliade*, București, 2010. **Ediții, antologii:** Anișoara Odeanu, *Într-un cămin de domnișoare. Călător în noaptea de Ajun*, pref. edit., Timișoara, 1983, *Domnișoara Lou și trandafirul galben*, pref. edit., Timișoara, 1985; *Europa Centrală. Nevroze, dileme, utopii*, Iași, 1997 (în colaborare cu Adriana Babeți); *Europa Centrală. Memorie, Paradis, Apocalipsă*, Iași, 1998 (în colaborare cu Adriana Babeți); I.D. Sîrbu, *Iarna bolnavă de cancer*, pref. edit., București, 1998; Ovidiu Cotruș, *Dialoguri*, pref. edit., București, 1999, *Titu Maiorescu și cultura română*, pref. edit., Pitești, 2000; *Arca bunei speranțe. Scrisori către Ovidiu Cotruș*, Timișoara, 2002; Aurel Buteanu, *Teatrul românesc în Ardeal și Banat*, Timișoara, 2005; *Sorin Titel interpretat de...*, pref. și postfața edit., Reșița, 2005; *Antologia literaturii dialectale bănățene (poezie, proză, teatru): 1891–2011*, Timișoara, 2011 (în colaborare cu Ioan Viorel Boldureanu și Simion Dănilă).

Repere bibliografice: Ion Vlad, [*Cornel Ungureanu*], TR, 1976, 10, 1986, 29; Mihai Dinu Gheorghiu, *Lecția de critică*, CL, 1976, 5; Valentin Tașcu, *Despre proză cu mijloacele prozei*, ST, 1978, 8; Iorgulescu, *Scriitori*, *353–355*; Ulici, *Prima verba*, II, *32–34*; Mircea Popa, [*Cornel Ungureanu*], ST, 1979, 4, 2007, 9, 2012, 6; Valeriu Cristea, *„Contextul operei"*, RL, 1979, 22; Piru, *Debuturi*, *53–56*; Grigurcu, *Între critici*, *285–289*; Adrian Marino, [*Cornel Ungureanu*], TR, 1986, 23, 29; Mircea Martin, *Suflul sintezei*, RL, 1987, 20; Ruja, *Parte*, I, *335–336*, II, *267–278*; Grigurcu, *Peisaj*, II, *218–235*; Vasile Popovici, *Moarte, magie și eros*, O, 1998, 6; *Dicț. esențial*, *854–857*; Simuț, *Reabilitarea*, *306–309*; Dimisianu, *Lumea*, *353–362*; Manolescu, *Lista*, III, *351–353*; Radu Voinescu, *O matrice stilistică – Mitteleuropa (I–III)*, LCF, 2002, 35–37; [*Cornel Ungureanu*], O, 2003, 8, VR, 2008, 6–7 (grupaje speciale); Holban, *Portrete*, I, *359–363*; Andrei Terian, [*Cornel Ungureanu*], E, 2004, 3–4, ALA, 2004, 743, CLT, 2006, 46; Nicoleta Sălcudeanu, [*Cornel Ungureanu*], CU, 2004, 11, VR, 2008, 6–7; Cătălin Sturza, *Miteleuropa marginalilor*, RL, 2004, 29; Mihai Iovănel, *Grefierul apatic*, ALA, 2004, 730; *Dicț. Banat*, *815–823*; Ștefănescu, *Istoria*, *1071–1073*; Tudorel Urian, [*Cornel Ungureanu*], RL, 2006, 26, 2008, 14, 40; Paul Cernat, [*Cornel Ungureanu*], CU, 2006, 615, OC, 2010, 269; Holban, *Ist. lit.*, III, *61–65*; Mihăilescu, *Lit. rom. postceaușism*, III, *252–254*; Bianca Burța-Cernat, *Secretul istoriei literare în era internetului*, OC, 2008, 155; Al. Cistelecan, *Best seller. Temă și execuție*, CLT, 2008, 9; Gabriel Dimisianu, [*Cornel Ungureanu*], RL, 2008, 44, 2011, 41; Manolescu, *Istoria*, *1283–1286*; Borbély, *Existența*, *159–163*. ***A.T., P.C.***

UNGUREANU, Dănuț (28.X.1958, Calafat), prozator, gazetar. Este fiul Marietei (n. Tudora), casnică, și al lui Ion Ungureanu, ofițer de carieră (MAN). A absolvit Liceul „Ion Minulescu" din Slatina (1973–1977) și Facultatea de Energetică a Institutului Politehnic din București (1978–1983). A fost angajat inginer, până în 1987, la Întreprinderea Electrocentrale Rovinari (Gorj), iar ulterior a funcționat la Institutul de Studii și Proiectări Hidroenergetice

din București. Din 1990 a lucrat în presa scrisă, fiind redactor-șef adjunct la ziarul „Tineretul liber" (1994–1997), și la ziarul „Curentul" (1998–2003), apoi a devenit editor general al unei agenții de consultanță și comunicare, precum și coordonator media în cadrul unei agenții de cooperare și dezvoltare intercomunitară, specializată în proiecte cu finanțare europeană. A fost primul președinte al Societății Române de Science Fiction și Fantasy. Debutează în 1982 la „Știință și tehnică" cu povestirea SF *Viață de familie*, desfășurând o activitate susținută în fandom. Mai colaborează la Almanahul „Anticipația", colecția „Povestiri științifico-fantastice", „Suplimentul literar al «Tineretului liber»", „Jurnalul SF", „Helion", „Paradox", „Nautilus", „La Punkt", „Levure littéraire", „Cervantes" ș.a. Figurează cu povestiri în numeroase volume colective. A scris, inclusiv în colaborare, sute de scenarii de televiziune pentru grupul umoristic Vouă, o selecție apărând în volumul *Țara lu' Papură VOUĂ* (2004). Este coautor al pieselor *O mătușă pierdută* (pusă în scenă la Teatrul „C.I. Nottara" din București în stagiunea 2006) și *Stăpânul ciolanului* (premiera în 2011 la Teatrul de Comedie din București); de asemenea, a colaborat la realizarea scenariului de film artistic de lung metraj *Report la categoria fericire*. A primit în 1992 un premiu al Societății Europene de Science Fiction, la Eurocon, în Germania.

Deși optzecist, coleg de generație în SF-ul românesc cu Cristian Tudor Popescu și cu Alexandru Ungureanu, **U.** debutează editorial abia la începutul anilor '90. Generația și modelele se schimbaseră (William Gibson și *cyberpunk*-ul fiind fetișurile, inclusiv stilistice, ale deceniului al zecelea), totuși *Marilyn Monroe pe o curbă închisă* (1993) este, în contextul apariției, o scriere la zi și, în afara contextului, una dintre cele mai bune cărți din istoria genului în România. Identitatea lui **U.** e dată de încorporarea conceptului de univers SF într-o stilistică în același timp densă și elastică, eterogenă și personală. Accentul cade nu pe specularea unor idei SF (deși ea nu e carentă), ci pe explorarea pur literară a discursului care desfășoară aceste idei. Insolitul nu este cultivat ca insolit, ci luat ca punct pentru un realism reflexiv al nefamiliarului. Contururile lumilor din *Marilyn Monroe pe o curbă închisă*, livrate nu o dată cu multe indeterminări și ambiguități, favorizează o receptare *au ralenti*, îngreunată de structura vagă și de progresia nonlineară, focalizată pe stil și pe secvență, iar nu pe partea de divertisment/acțiune. Nuvela amplă care dă titlul culegerii, cea mai cunoscută a autorului, speculează confuzia între realitate și proiecție mentală: un exercițiu de ontologie solipsistă cu influențe din Philip K. Dick și din *Solaris* al lui Stanisław Lem, citat explicit în corpul textului. Altă piesă de mai mare întindere dezvoltă conceptul „invaziei" Pământului de către o populație fantomatică, alcătuită din făpturi de ceață, imaginând o poveste de dragoste imposibilă din rațiuni de fizică (*Ceață*). Ca și *Zbor de pe muntele liniștit*, prelucrare în termeni de comedie *hi-tech* a mitului lui Pygmalion, *Din nou acasă* apasă pedala cinismului pe ideea de creație, transformând-o într-o uvertură reprobabilă: doi astronauți întorși pe un Pământ mort ecologic eliberează din greșeală sporii mutanți dintr-un container abandonat, provocând reaprinderea vieții în forme ce trezesc oroarea. Specialitatea lui **U.** este ficționalizarea în contururile unor lumi postapocaliptice și mutante, în care noua supă cyber-umană nu mai amintește decât precar, cu distorsiuni, de vechea identitate a umanității (*Ploi târzii*, *Soare sub flanșe*, *Din nou acasă*). Aceasta e și structura care susține romanul *Așteptând în Ghermana* (1993), cu observația că e mai tranzitiv, mai direct, mai puțin modular și reflexiv decât povestirile: narațiunea e susținută la persoana întâi de un polițist mutant, un dur dintr-o specie post-raymondchandleriană. În *Basme geostaționare* (2008) stilul lui **U.** s-a păstrat: preferința pentru explorarea postumanului, pentru mutanți, mutații, pentru personaje din medii decrepite, totul prins în fraze versatile, tăiate de dialoguri răstite sau elaborate. Din cele trei secvențe ale acestei antologii (*Adâncurile*, *Cinci basme geostaționare* și *Alte ținuturi*), cele mai bune sunt povestirile din ultima secțiune, mai întinse decât celelalte, *Noaptea în oraș, fără părinți*, de pildă, concentrând materia unui roman. *Duh melancolic peste lumile lui Ryan* speculează un caz de interferență ontologică între o lume reală și una imaginară (de fapt tot reală), pe motivul foarte antitetic al invaziei barbarilor în Eden. *Anatomic Graffiti* etalează o lume violentă, soioasă, interlopă, organizată pe modelul fagurelui uman, controlată de mecanismul represiv neofascist prin nanotehnologie („electrogaborii") sau prin mai frustra lobotomie. Cele *Cinci basme geostaționare*, cu un grad mai mare de relaxare și ironie, vin din modelul Stanisław Lem, din *Ciberiada* sau din

Cronicile interstelare, în special *Picador își asumă riscul*: ajutat de o inteligență artificială angajată ca sfetnic, Picador își joacă la noroc cartea de aspirant la mâna unei domnițe, în cel mai rău și mai probabil caz urmând să-și piardă capul. Dintre povestirile din secțiunea *Adâncurile*, *Domus* alienează conceptul curent de „casă" prin cuplarea lui la un concept de lume totalitară și aglomerată, în care sentimentul privatului s-a pierdut; *Larkin aranjează munții* e construit pe contrastul dintre o lume virtuală eco și decorul real al proiecției virtuale – un oraș posturban, plin de gunoaie. *Metoda pentru chitară* revine la temele favorite ale autorului – frontiera dintre uman și nonuman într-o postumanitate distopică. Gazetarul **U.** poate fi găsit în volumul *Români deja deștepți* (2007), cuprinzând 199 de schițe inspirate din realitatea cotidiană.

SCRIERI: *Marilyn Monroe pe o curbă închisă*, prezentare Cristian Tudor Popescu, București, 1993; *Așteptând în Ghermana*, postfață Gabriel Rusu, București, 1993; *Țara lu' Papură VOUĂ* (în colaborare), București, 2004; *Români deja deștepți*, București, 2007; *Basme geostaționare*, Timișoara, 2008.

Repere bibliografice: Dan-Silviu Boerescu, *La Vie en prose. Născuți pentru a fi manipulați?*, LCF, 1995, 31; *Dicționar SF*, coordonator Mihai-Dan Pavelescu, București, 1999, *232*; Opriță, *Anticipația*, *336–342*; Opriță, *Cronici*, *45–53*; Cătălin Badea-Gheracostea, *Alternative critice*, ed. 2, Satu Mare, 2010, *166–169*; Horia Gârbea, *Punctul de trecere*, LCF, 2010, 7. ***M.I.***

UNGUREANU, Dumitru (4.III.1956, Cacova, azi Neajlovu, j. Dâmbovița), prozator. Este fiul Ioanei și al lui Andrei Ungureanu, electrician. Urmează școala elementară în comuna dâmbovițeană Morteni și un liceu industrial (specialitatea energetică) la București. După absolvire își îndeplinește la cerere serviciul militar în marină (1976–1978), iar ulterior lucrează ca electrician la Găești, oraș în care se și stabilește. Este prezent în diferite cenacluri („Ienăchiță Văcărescu", „3,14", Junimea), unde citește diferite texte, între care proza *44 de gherlani* (inclusă ulterior, de Gheorghe Crăciun, în antologia *Generația '80 în proză scurtă*). Debutează în 1983 la „Suplimentul literar-artistic al «Scânteii tineretului»" cu proza *După avioane și iepuri,* și editorial cu romanul *Cartea păcatelor* (1996). După 1989 colaborează la „Viața românească", „Vatra", „Convorbiri literare", „Luceafărul", „Tomis", „Calende", „Contrapunct", „ArtPanorama", „Observator cultural", „Argeș", „ExPonto", „Suplimentul de cultură" ș.a. În 2000 se alătură criticului Tudor Cristea, fondând la Găești revista „Litere". Cu pseudonimul M.V. Pop semnează articole despre muzica rock în revistele „Vox Pop-Rock", „Rocker", „Art & Roll", „Sunete" ș.a. A publicat un volum intitulat *10 legende ale bluesului* (1997), cu biografiile unor reprezentanți ai acestui gen muzical. Scriitorul a fost distins cu Premiul Uniunii Scriitorilor, Filiala Pitești, pentru culegerea de povestiri *Tunul filozoafei* (2005).

Deși **U.** a fost înregistrat ca prozator „venit pe valul postoptzecist" (Al. Cistelecan), scriitorul se recomandă drept un optzecist „propriu-zis". Ca trăsături caracteristice ale literaturii sale pot fi semnalate măiestria narativă, vigoarea epică, promovarea moderată a textualismului și a „ingineriilor textuale", precum și predilecția pentru o tematică rurală, postrurală sau provincială și, pe de altă parte, pentru abordarea dezinhibată a unui repertoriu tematic multă vreme ocolit, cel al erotismului carnal necenzurat de reticențe pudice. Narațiunile din *Prunele electrice* (1996) întruchipează un exemplu de abordare a tematicii rurale cu mijloace prozastice moderne, prezentând o combinație de textualism și scrupul documentar. Ruralitatea observată de **U.** este cea modernă, declinantă, amestecată și dizarmonică, perturbată de modernizarea forțată sub regimul comunist, departe de orice idilism convențional. Sub anumite aspecte, autorul se manifestă ca succesor în formulă optzecistă al lui Ion Iovescu sau al Georgetei Mircea Cancicov, vădind și un interes față de concretețea rostirii, a explorării puterilor semnificantului în interfața lui cu „referința". Pe de altă parte, în povestiri se regăsesc umorul și sentimentalitatea, calități tradiționale ale prozei rurale, aici manifestate într-o versiune deloc desuetă. El însuși se revendică de la Marin Preda și de la Școala de la Târgoviște. Din perspectiva subiectelor, dar și a construcției și scriiturii, textele întruchipează un caleidoscop cu o mare varietate cromatică. Piesa titulară, *Prunele electrice*, este cronica aventurilor unei formații neprofesioniste de muzică rock confruntate cu obtuzitatea măruntilor îndrumători culturali ai sistemului. *Țuică de prună* consemnează ca ritual inițiatic participarea unui adolescent la distilarea, după rânduială, a țuicii, soldată cu o beție cumplită. În *Ispitirea* e istorisită pățania unui țăran matur care, pus printr-un concurs de împrejurări vodevilesc în situația de a participa la un examen pentru angajarea pe un

post de muncitor, ia examenul cu ușurință, dar nici nu se gândește să se ducă la slujbă, rămânând fidel condiției sale de gospodar agricultor. Nuvela *Cine a ucis oaia națională* e de fapt un mic roman polițist burlesc, ca și *Cartea păcatelor*, acesta mai degrabă sumbru, amintind întrucâtva de minimalismul decepționist și revoltat al „tinerilor furioși" englezi din anii '50 ai secolului trecut, dar într-o versiune adaptată la circumstanțele anilor '80 ai României ceaușiste. Tot un microroman înrudit cu prozele scurte ale scriitorului poate fi considerat *Jertfă & Steag* (1999), cu prudență subintitulat „povestire". **U.** operează acum cu subiecte pretențioase și grave: tradiția, mitul, confruntarea între raționalism și epifanie obscură, crima ritual-sacrificială etc., totul abordat sub semnul deriziunii și al bufonadei satirice, dar și al unei productive ambiguități. O carte importantă – în epocă, probabil că și pe termen lung, deși relativ ignorată – este masivul roman *Lia Mora* (2001), chintesențiere a optzecismului după aproape trei decenii de la primele lui manifestări. Despre experimentalismul, plurisemantismul și caracterul autoreflexiv al cărții cititorul e avertizat chiar de la pagina de titlu, unde se poate citi: *Lia Mora. Încercări narative despre Autor, Opera sa & relația lor incestuoasă.* De altfel, Lia Mora nu e un personaj obișnuit, ci mai degrabă un fel de operator simbolic; sub acest nume generic intră în scenă câteva personaje diferite și prin sex, singurul lor element comun fiind rolul de revelator/catalizator al unui *fatum* amoros destructiv. În general, autorul recurge la procedeul, extrem modernist, al temei cu variațiuni. Lizibilă fără efort, chiar captivantă în ciuda desfășurării arborescente a ficțiunii, scrierea a putut fi percepută de unii critici drept „scandaloasă", în sensul că e dominată covârșitor de explorarea erotismului explicit, dezinhibat și necenzurat, urmărit ca un principiu fondator al vieții (și, prin alegorie, al artei, al literaturii). Așadar, la nivelul denotației, cartea constituie o adevărată enciclopedie erotică, un fel de „tabel al lui Mendeleev" al erotismului carnal. Oricum, viziunea și obiectivul de ansamblu al autorului par să fi fost foarte ambițioase. Regresiunea totală (a naratorului) în regnul animal, în biologicul elementar, în naturalul inanimat, ca un fel de ontogeneză răsturnată, este, probabil, cea mai radicală „fuziune în natură" (neomioritică) din anii apariției cărții. *Tunul filozoafei* este un volum de povestiri cu tematică diversă, în maniera consacrată a autorului, cu humor și truculență, uneori „căutată", dar și cu duioșie. După cum releva Al. Cistelecan, scriitorul „are mai degrabă stilul iute, fără mult protocol; proza lui sare repede la fapte, dovedind, încă o dată, o anumită nervozitate a vocației epice. Ața îl trage spre scena tare, de western". În volumul *Alambicotheca* (2008) sunt adunate texte de publicistică, titlul culegerii este cel al unei rubrici deținute de scriitor în revista „Litere".

SCRIERI: *Cartea păcatelor*, Timișoara, 1996; *Prunele electrice*, pref. Dan-Silviu Boerescu, Timișoara, 1996; *10 legende ale bluesului*, Timișoara, 1997; *Jertfă & Steag*, Timișoara, 1999; *Lia Mora*, București, 2001; *Tunul filozoafei*, pref. Al. Cistelecan, Iași, 2005; *Alambicotheca*, Târgoviște, 2008; *Rockin' by myself*, București, 2012.

Repere bibliografice: Horia Gârbea, [*Dumitru Ungureanu*], LCF, 1996, 32, 2008, 3; Constantin Dram, [*Dumitru Ungureanu*], CL, 1996, 9, 2005, 7; Carmen Neamțu, *Distileriile bășcăliei*, CNT, 1996, 51–52; Rodica Draghincescu, *Traiectorii intestinale. Comunismul și bestialitatea*, CL, 1997, 4; [*Dumitru Ungureanu*], VTRA, 1998, 7 (grupaj special); Tudor Cristea, *Un roman remarcabil*, „Litere", 2001, 4; Cristina Ionică, *„Lia Mora"*, OC, 2001, 84; C. Rogozanu, *Incest și naratologie*, RL, 2001, 30; Lefter, *Scriit. rom. '80–'90,* III, *254–256;* Luca Pițu, *Temele deocheate ale timpului nostru*, Pitești, 2002, *170–176*; Alex. Ștefănescu, *Prozatorii români de școală nouă par insațiabili din punct de vedere sexual*, RL, 2005, 17; Marius Chivu, *Cum se dezbracă o femeie*, RL, 2005, 19; Iulia Argint, *Paideia*, ALA, 2005, 767; Adina Dinițoiu, *Între două ispite – textualism și poveste*, OC, 2005, 294; Doris Mironescu, *Orașul Drăculești si demonii săi literari*, SDC, 2005, 45; Cristea-Enache, *București*, *126–134*; Magda Ursache, *În alambicothecă*, „Acolada", 2010, 6. ***N.Br.***

UNGUREANU, Gheorghe (8.III.1907, Schit, j. Neamț – 29.XII.1975, Iași), arhivist, editor. Urmează școala primară în satul natal, gimnaziul la Hangu (județul Neamț), iar la Iași Liceul „Mihail Kogălniceanu" și Facultatea de Drept, absolvită în 1929. Din 1927 se angajează ca practicant la Arhivele Statului din Iași, unde va lucra toată viața, până la pensionare (1969), urcând toate treptele: copist, copist paleograf, arhivar, arhivar principal și director; între 1969 și 1975 a fost consultant științific în domeniul cronografiei și documentaristicii tot la Arhivele Statului din Iași. A fost de asemenea membru al Societății de Științe Istorice din România și membru al colegiului de redacție al „Revistei arhivelor" și al publicației „Archivum. Revue internationale des archives" (Paris). Debutează în 1928 la revista „Ion Neculce".

U. se impune prin sute de studii, articole și lucrări laborioase privind teoria arhivisticii, operă care îl situează printre specialiștii proeminenți ai domeniului. Una din importantele sale contribuții este organizarea și valorificarea tezaurului arhivistic al Moldovei. Legat de literatură, reface traseele lui M. Eminescu și Ion Creangă și descoperă documente, strânge mărturii, aflând chiar despre existența unui fiu nelegitim al poetului. Descoperă în podul tribunalului din Botoșani acte despre Eminescu, iar în vara lui 1944, când Iașul era evacuat, cutreieră casele părăsite în care bănuiește că ar putea fi documente interesante și salvează ce poate. Rectifică astfel informații și date din studiile călinesciene, care la acea dată treceau drept incontestabile. Istoria literară a beneficiat în egală măsură de prețioasele contribuții documentare ale lui **U.** privind scriitori și cărturari precum Gheorghe Asachi, G. Sion, Vasile Alecsandri, Damaschin T. Bojincă ș.a.

SCRIERI: *Jurisconsultul Damaschin T. Bojincă (1802–1869). Contribuții la viața și activitatea sa*, pref. Sever Zotta, Iași, 1930; *Istoria avocaturii în Moldova. Istoricul instituției, avocați, documente*, I, Iași, 1938; *G. Sion. Omul și opera*, Iași, 1939; *Figuri de arhiviști români: Gheorghe Asachi. 1788–1869*, București, 1969; *Cronica Cotnarilor* (în colaborare cu Gh. Anghel și Constantin Botez), București, 1971. **Ediții:** *Familia Sion. Studiu și documente*, Iași, 1936; *Din viața lui Ion Creangă. Documente inedite*, București, 1940; *Documente privitoare la anul revoluționar 1848 în Moldova*, București, 1960 (în colaborare); *Ion Creangă. Documente*, București, 1964; *Documente*, [vol. I], București, 1973 (în colaborare cu Dumitru Ivănescu și Virginia Isac), vol. II: *Documente din arhive ieșene*, București, 1976 (în colaborare cu Dumitru Ivănescu și Virginia Isac); *Eminescu în documente de familie*, București, 1977; ed. îngr. Dumitru Ivănescu și Virginia Isac, Iași, 2001.

Repere bibliografice: Gheorghe Bezviconi, [*Gheorghe Ungureanu*], „Cetatea Moldovei", 1943, 6, 8–9; A. Joltea, *Mărturii ale unor vremuri apuse*, „Club", 1956, 9; Veronica Porumbacu, *Bilet în circuit*, București, 1965, *44–46*; Vasile Arimia, *Profil: Gheorghe Ungureanu la 60 de ani*, RA, 1966, 2; Piru, *Varia*, I, *55–56*; Dumitru Ivănescu, *Un eminent arhivist: Gheorghe Ungureanu*, CRC, 1976, 5; Maftei, *Personalități*, III, *331–334*; Leon, *Umbre*, IV, *280–288*; Busuioc, *Scriitori ieșeni*, *423–424*. ***P.Ct.***

UNGUREANU, Horia (3.IX.1939, Șiria, j. Arad), prozator. Este fiul Victoriei (n. Crâsnic) și al lui Constantin Ungurean, preot; prenumele la naștere: Horea Iancu. A urmat școala generală la Drauț și la Galșa, județul Arad (1946–1953), liceul la Arad (1953–1956) și Facultatea de Istorie–Geografie a Universității din Timișoara (1961–1967). Încă din 1961 lucrează ca profesor la școli speciale, iar o vreme deține și funcțiile de director de școală și inspector-șef la Inspectoratul de Stat pentru Handicapați al Județului Arad. La activitatea de la catedră se adaugă cea din domeniul literar, **U.** fiind un timp și redactor-asociat al revistei arădene „Arca". Debutează la „Tribuna" în 1973 cu schița *În spatele chioșcului*, iar editorial cu romanul *Ochiul zilei de ieri*, apărut în 1976. Mai colaborează la „Luceafărul", „Steaua", „Vatra", „Familia", „România literară", „Orizont", „Aradul cultural", „Astra", „Oglinzi paralele" ș.a.

Ochiul zilei de ieri este microromanul unei colectivități rurale, accentul narațiunii căzând pe întâmplările dramatice și violente care marchează viața personajelor. Prin plasarea evenimentelor în Ridiș, **U.** dorește să realizeze o frescă a satului românesc din câmpia ardeleană, urmărind mai ales transformările pe care le suferă localitatea de-a lungul anilor. Instalarea în sat a lui Manase Șteica, viitorul fierar al locurilor, este pentru autor un prilej de a face incursiuni în destinele comunității. În același timp, drumul pe care acesta îl parcurge devine un pretext pentru observarea mediilor și a stratificărilor sociale. Scris în manieră clasică, romanul are o singură perspectivă narativă; relatarea se face la persoana a treia, iar acțiunea, inconsistentă, câștigă totuși prin aura de mister ce învăluie unele personaje (tipuri umane bine conturate, cu istorii zbuciumate, care le conferă substanță), prin notele de fantastic și ambiguitatea ce funcționează ca un liant între episoade aparent disparate. Satul Ridiș, principalul reper geografic al literaturii lui **U.**, este topos și pentru următorul roman, *Vara bunei speranțe* (1979). Maniera narativă se modifică: acum sunt trei perspective care converg, căci toate au în centru figura și destinul lui Onuț Hara. Ființă enigmatică, sensibilă și melancolică, trăind mai mult prin raportarea continuă la existența consătenilor, el suferă în urma unei iubiri pierdute. Incertitudinile se lămuresc pe măsura desfășurării evenimentelor, iar zbuciumul protagonistului, straniu la prima vedere, își dezvăluie treptat sensurile, suferința sa implicând chiar o dimensiune tragică. Registrele temporale se întrepătrund, notațiile din prezent alternează cu ecourile unor întâmplări petrecute în trecut. În *Răzbunare ratată. Noaptea papagalilor* (1982), carte în care sunt incluse două microromane, **U.** pune în pagină

anchetele întreprinse de un căpitan de miliție pentru elucidarea unor crime și descoperirea asasinilor. Prozatorul știe să dozeze elementele ce duc la aflarea adevărului, întreține abil suspansul și oferă un deznodământ într-o oarecare măsură neașteptat. Povestirile din *Firul de iarbă* (1984) sunt țesute în jurul unor episoade aparent anodine și lipsite de intrigă. Personajele, fără nume (un el, o ea, băiatul...), cu o identitate nelămurită, conflictele suspendate, finalul adeseori ambiguu contribuie la mutarea accentului de pe eveniment pe simbolistica lui. În aceste proze în care nu se întâmplă aproape nimic contează sugestia și arta de a o menține. Se remarcă seria *Întâmplări cu Mileaga*, preluată și în *Podul de piatră* (2009), având ca protagonist povestitorul cu acest nume, figură ce se regăsește în majoritatea prozelor lui **U.** Omniprezent, omniscient, Mileaga are o adevărată plăcere a taifasului și un ritual pe care îl impune interlocutorului dornic să îi asculte istorisirile. Ceremonialul relatării se bazează pe o îmbinare de ironie și viclenie, pe enervări adesea prefăcute și pe o continuă amânare a sfârșitului povestirii. *Fântâna. Matei și Maria* (1999; Premiul Filialei Arad a Uniunii Scriitorilor) cuprinde două proze fără legătură tematică între ele și scrise în registre diferite. Prima, care se adaugă, la un interval considerabil de ultimele povestiri, la monografia Ridișului, este o proză de atmosferă. **U.** cultivă detaliul și nuanțează, mizând pe o strategie narativă ce are la bază tensiunea ce se naște din amânări și digresiuni. Prilej de a urmări lumea satului, cu istorii văzute și nevăzute, într-un timp și spațiu arhaice, populate de simboluri generice (Apa – Fântâna – Fântânarul), narațiunea este și un pretext pentru mărturisirea încrederii în poveste, căreia i se recunoaște o dimensiune primordială: „Povestea-i începutul vieții. Orice istorie începe cu o poveste”. Microromanul *Matei și Maria*, inclus în partea secundă a cărții, prezintă „o iubire din anii optzeci”. Povestea de dragoste, cu deznodământ tragic, constituie pentru prozator și o cale de a vorbi despre realitățile sociale ale epocii.

SCRIERI: *Ochiul zilei de ieri*, București, 1976; *Vara bunei speranțe*, București,1979; *Răzbunare ratată. Noaptea papagalilor*, București, 1982; *Firul de iarbă*, București,1984; *Fântâna. Matei și Maria*, Arad, 1999; *Podul de piatră*, Arad, 2009; *Umbre*, Cluj-Napoca, 2011. **Antologii:** *Puzzle. O panoramă a scriitorilor arădeni de azi*, pref. Gheorghe Mocuța, Arad, 2007.

Repere bibliografice: Al. Cistelecan, *„Ochiul zilei de ieri”*, F, 1977, 5; Ulici, *Prima verba*, II, *173–174*; Lucian Alexiu, *„Vara bunei speranțe”*, O, 1979, 42; Ciobanu, *Însemne*, II, *253–254*; Sultana Craia, *În spațiul virtualității*, LCF, 1980, 16; Marcel Pop-Corniș, *Horia Ungureanu, între povestire și eposul rural*, O, 1980, 20; Constantin Ciopraga, *Între „aventură” și „enigmă”*, CRC, 1983, 15; Iorgulescu, *Prezent*, *173–174*; Ruja, *Parte*, I, *131–134*; [*Horia Ungureanu*], „Arca”, 1999, 10–12 (grupaj special); Gheorghe Mocuța, *Pe aceeași arcă*, Arad, 2001, *126–128*; *Dicț. Banat*, *823–825*; Gheorghe Secheșan, *„Puzzle”*, „Arca”, 2008, 1–3; Gheorghe Mocuța, *Horia Ungureanu: contemplație activă și ritm interior*, „Arca”, 2010, 4–6. ***A.St.***

Anulŭ III. Nr. 1.

Joi 16 **UNIREA** Februariu 1861.

JURNAL POLITIC, COMMERCIALE, LITTERARIU.

Redactor primariŭ G. R. BOSSUECEANU.

Cătrе publiculŭ Românŭ.

UNIREA, ziar apărut la București, cu subtitlul „Jurnal politic, comercial, literar”, de trei ori pe săptămână de la 16 februarie la 20 iunie 1861 și bisăptămânal între 24 iunie 1861 și 5 iunie 1862, etalând în vedetă mottourile „Unirea face tăria” și „Unirea poate orice voiește,/ Fiindcă într-însa forța domnește”. S-a tipărit cu alfabet de tranziție, cu excepția titlurilor, a reclamelor și a anunțurilor de vânzări, culese cu caractere latine. Provine din fuziunea gazetelor bucureștene „Conservatorul progresist” (1859–1861), aceasta aflată sub conducerea lui C.N. Brăiloiu, și „Timpul” (1854–1861), la care prim-redactor era Grigore R. Bossueceanu. Cei doi gazetari își păstrează responsabilitățile, primul fiind director, celălalt redactor primar. În articolul *Către publicul român* din numărul inaugural C.N. Brăiloiu oferă toate detaliile privitoare la publicație ca organ politic și la programul urmărit. Preocupările literare sunt destul de firave și aparțin preponderent redactorului, care publică la „Foileton” proză și lungi poeme în versuri (*O scenă din viața lui Țepeș*,

Cântec haiducesc ș.a.), precum și câteva sonete, datate între 1850 și 1860. La această rubrică se remarcă semnătura lui G. Baronzi sub nuveleta *Întâmplările unei măști*, tipărită la foarte scurt timp și în broșură cu titlul *Impresiuni din carnavalul 1861*, și sub o savuroasă satiră la adresa disputelor lingvistice pe marginea originilor limbii române, *O ședință a penelor limbiste*. După săptămânalul „Țeranul român" se reproduc basmele lui Petre Ispirescu *Tinerețe fără bătrânețe și viață fără de moarte* și *Cele trei mere de aur* (în volumul din 1872 cu titlul refăcut în *Prâslea cel voinic și merele de aur*), iar după „Ilustrațiunea", „un admirabil articol asupra stării de decadență a literaturei noastre", *Despre starea literaturii și instrucțiunii la români,* fără menționarea autorului. Două nuvele istorice, *Studii istorice* și *Scene din istoria României. Colomba. 1630–1635* de Ioan C. Lerescu, epuizează compartimentul dedicat literaturii originale. În ultimele numere se dă traducerea povestirii *Melchior* de George Sand. ***R.Z.***

UNIREA, cotidian apărut la București între 1 februarie 1887 și 1 iulie 1888, sub conducerea politică a lui I.G. Bibicescu. Între redactorii gazetei, care avea o orientare liberală, figurează Mircea C. Demetriade (semnează și Dimitriadi), Iuliu I. Roșca, Vasile Alecsandrescu [V.A. Urechia] (semnează uneori Vas-al și Vasal); ei dau versuri, proză, articole de critică literară, traduceri. Schițe, istorioare și mici povestiri publică destul de consecvent, mai ales în primul an, D. Teleor (*Scrisoare din București, Amintiri*) și Mircea C. Demetriade (*Glasul, Metempsihoza* și un fel de texte de promovare turistică într-o izbutită haină literară, *De la Călimănești, De la Govora, Șoaptele muntelui*). Se mai reproduc pagini din volumul lui Ion Ghica *Scrisori către V. Alecsandri*, recent apărut, legenda populară *Ion Istețul* și povestea *Popa care știa prea multă carte*, comunicate de V.A. Urechia, precum și o lungă narațiune ce evocă episoade petrecute în războiul de la 1877. Rubricile „Felurimi" și „Întâmplările zilei" conțin informații despre evenimente mondene – balul Curții, baluri mascate, decernări de medalii –, spectacole teatrale, concerte, congresul vorbitorilor de volapük, starea bolii lui Eminescu (buletine medicale preluate după „Curierul român" din Botoșani). „Cronica teatrală" este susținută, sub inițiale, de Mircea C. Demetriade și, cu denumirea schimbată în „Cronica dramatică", de Iuliu I. Roșca, sub iscălitura Don Remi. Acesta deschide și o amplă rubrică literar-culturală de interes local, „Din viața de București". Traducerile din Émile Zola (făcute de Mircea C. Demetriade – *Naïs Micoulin* ș.a.), Carmen Sylva, Maupassant, Catulle Mendès, Anatole France (*Fiica Lilitei*) și V.M. Garșin (*Semnalul*) ocupă „Foița" ziarului. Câteva recenzii (la A.I. Odobescu, *Scrieri literare și istorice*, Costache Conachi, *Poezii. Alcătuiri și tălmăciri*) și cugetări alese din scrierile lui Schopenhauer sau din revista franceză „L'Illustration" completează preocupările cultural-literare ale **U.** Alți colaboratori: Ana Ciupagea, Th. M. Stoenescu, Mihail Strajanu, Fl. Simionescu, C. Bărcănescu. ***R.Z.***

UNIREA, publicație apărută la Blaj, săptămânal, de la 3 ianuarie 1891 până la 26 ianuarie 1918 și de la 20 noiembrie 1918 până la 24 martie 1945; între 2 martie 1911 și 26 ianuarie 1918 a ieșit de trei ori pe săptămână. Din 15 noiembrie 1918 iese cu subtitlul „Ziar național cotidian", modificat, din 7 ianuarie 1919, în „Ziar național", iar cu numărul 14/1921 subtitlul este „Foaie bisericească-politică". Din 1920 periodicitatea se modifică – marțea și sâmbăta, iar din 1921 se menționează că „apare sâmbăta, în fiecare săptămână". **U.** a fost editată cu sprijinul financiar al Bisericii Greco-Catolice. Pentru primii ani redactor este Vasile Hossu, viitorul episcop de Lugoj. El va fi urmat la conducerea redacției, din care un timp a făcut parte și canonicul Al. Grama, de Victor Szmigelski (1892–1898), Vasile Suciu (1898–1900) și Aurel C. Domșa (1900–1912). În ianuarie 1913 redactor responsabil devine Augustin Gruiția, iar între 1914 și 1917 proprietari și editori sunt, pe rând, Vasile Moldovanu, Emil Tatar și Ioan Suciu. Din 20 noiembrie 1918 până la 14 martie 1919 va fi organul Consiliului Național Român din Blaj, pentru a trece apoi sub direcția unui comitet. Un timp își asumă responsabilitatea de director Al. Ciura (15 decembrie 1918–30 septembrie 1919). Din 1921 direcțiunea este preluată de Alexandru Rusu, iar între 1925 și 1929 publicația e girată de Augustin Pop. Din redacție au mai făcut parte Ovidiu Hulea (1918–1919), Iuliu Maior (1919), Zenovie Pâclișanu (1919–1920), Gh. Dănilă, Dumitru Neda (1930–1945) ș.a.; pentru foarte scurt timp (numărul 42/1937), a apărut cu titlul schimbat în „Unirea poporului", sub conducerea lui Al. Lupeanu-Melin și Iuliu Maior. Având caracterul unei publicații confesionale, **U.** nu și-a propus să realizeze un program literar. Revista este, după formularea lui Alexandru

Rusu (*Pro domo*, 31/1925), „organul politic-bisericesc al Bisericii Române Unite, care departe de-a face politica unui partid, nici nu face politică decât în măsura în care caută de interesele Bisericii”. Până la 1900 se publică destul de rar beletristică originală, mai ales proză. Colaborează Ion Pop-Reteganul, N.T. Zorilă, G. Simu, Iosif Vulcan, Elena din Ardeal (Elena Simtion) ș.a. Cu versuri intitulate *Amintiri* debutează, în 1899, Ion Agârbiceanu, care mai dă schițe și alte poezii, semnate Alfius, iar Ion Rot și A.C. Domșa sunt autori de recenzii ori de studii închinate scriitorilor ardeleni. Al. Grama și-a tipărit mai întâi aici, în 1891, studiul obtuz, pătimaș și nedrept în care îl ataca înverșunat pe Eminescu. Cu scopul de a oferi începătorilor modele literare corespunzătoare ideilor estetice ale lui Grama, se traduce din Chateaubriand (*Atala, Aventurile ultimului Abencérage*). Alte adaptări (*Chezășia* după *Neguțătorul din Veneția* de Shakespeare) și tălmăciri din scrierile lui Fr. W. Weber (versuri în transpunerea lui Elie Dăianu), W. Schwartz (în versiunea Elenei din Ardeal) și Lewis Wallace (*Ben Hur*) se adaugă prozei ușoare, mai mult umoristică, tradusă din franceză, italiană, spaniolă și engleză aproape în fiecare număr. După 1900 la rubricile de literatură au publicat, din când în când, și G. Coșbuc, Iuliu Maior, St. O. Iosif, Aurel C. Domșa, Emil Sabo. Aspectul periodicului nu se schimbă nici mai târziu, deși între colaboratori, începând din 1918, se numără, cu versuri, Teodor Murășanu, I.U. Soricu, I.B. Buteni, Valeriu Bora, Iustin Ilieșiu, Radu Brateș ș.a. Alături de I. Agârbiceanu (autor și de articole cu subiecte politice, cum e *Colaborarea Bisericii*), sunt prezenți cu proză, fragmente din piese de teatru, diverse însemnări cu caracter cultural etc. Zaharia Bârsan, Mihail Sorbul, Gavril Todică, Sabin G. Truția, Al. Lupeanu-Melin, Ioan Georgescu, Leca Morariu, Corneliu Coposu, Gh. Bulgăr, Iosif E. Naghiu. Revista are câteva rubrici dedicate producției literare. Astfel, alături de „Informațiuni”, „Mai nou”, „Știri mărunte” „Săptămâna politică”, „Spicuiri”, „Revista bisericească”, „Bibliografie”, „Cronica teatrală”, odată cu numărul 141/1919 apare și rubrica „Literatură”, iar începând din numărul 15/1921 se tipărește „Foița «Unirii»”, menită să cuprindă „ocazional, literatură frumoasă”. Din publicistică se rețin în anii ’30 contribuțiile de istorie culturală, în general cu valoare documentară: Traian Popa – *Petru Maior, propăvăduitorul Unirii*, Aureliu Șuluțiu – *Dascălii transilvani*. Unele studii vizează relațiile scriitorilor români cu centrul istoric al greco-catolicismului, precum în *Titu Maiorescu bursier al Blajului. Documente*, un articol semnat de A. Lupeanu, sau în *Octavian Goga și Blajul* de Ioan Georgescu ș.a. De altfel, legătura cu Blajul justifică adesea interesul publicației pentru personalitățile literare. Astfel, **U.** consemnează, ca eveniment, primirea „cu flori și drapele” a unei delegații a scriitorilor români din Regat în *Vizita scriitorilor la Blaj*, prilej cu care apare și un omagiu pe care Victor Eftimiu îl aduce urbei ardelene. Unele articole referitoare la semnificația culturală sau istorică a Blajului sunt preluate și din alte publicații interbelice. Din „Ideea europeană” este reluat articolul lui Emanoil Bucuța *Cingătoarea de casne a lui Petru-Pavel Aaron*, altă dată se reproduce după „Cuvântul” articolul lui Perpessicius *Școlile din Blaj*. Tot un articol republicat, din „Bilete de papagal”, e fragmentul *Un prinț Arhiereu*, în care Tudor Arghezi elogiază personalitatea lui Vladimir Ghika, „un român dintre domnitori, macerat în trei aristocrații: a sângelui, a gândirii franceze și a Vaticanului” (*Spre schitul marelui Neant*). Mai rar, revista publică articole care reflectă preocupări de lingvistică, cum e ciclul realizat de Gavril Todica, *Modă și capricii în limbă*. De-a lungul anilor literatura propriu-zisă este reprezentată intermitent și, cu câteva excepții notabile, de scriitori minori. Semnează proză Toma Cocișiu sau Sabin G. Truția, iar din ultimul volum al lui I. Agârbiceanu, „Foița «Unirii»” reproduce, „cu învoirea autorului”, *Bisericuța minunată*. Versuri dau Aron Cotruș (*Pe-o carte*), Petru Anca, I.B. Buteni, Mihai Demeter, Aurel Papiu ș.a., iar însemnări de călătorie trimit George Șerban, Ion Belu sau Iuliu Maior (*Impresii din Basarabia*). Sunt semnalate, la rubrica „Cărți și reviste”, volume ale lui G. Ibrăileanu, Tudor Vianu, Mihail Sadoveanu, I. Agârbiceanu ș.a. Gheorghe I. Biriș scrie articolul *Pe marginea romanului „Biruința” de Ion Agârbiceanu*, analizează aspecte ale literaturii de după război, recenzează romanul lui Cezar Petrescu *Baletul mecanic*, se ocupă de lirica argheziană (*Un psalmist modern. Tudor Arghezi*) și de cea populară (*Din poezia populară*), dar și de subiecte precum *Scrisul românesc din Ardeal*. Traduceri semnează Ioan Georgescu (din Giovanni Papini și din Fénelon) și I. Vultur (din opera lui Garcia Alonso). Polemicile în care se angajează revista surprind în general implicații etice

sau confesionale ale operelor literare. Ion Miclea face o critică a „convingerilor” religioase ale lui Oscar Lemnaru (*Idioata poveste*), iar reprezentarea pe scena Naționalului bucureștean a *Amantului anonim* de Ion Minulescu – „scrisă în concepția nu tocmai evanghelică a acestui poet” – generează reacția din însemnările intitulate *Artă și moralitate*. Tot în contextul unei polemici, în paginile revistei apare și semnătura lui Sextil Pușcariu: în *O întâmpinare* dă o replică celor care combătuseră unele afirmații din conferința sa *Românism și ortodoxie*. **U.** publică și numeroase medalioane comemorative: *Petru Maior*, *Tudor Vladimirescu*, *Timotei Cipariu*. Alți colaboratori: Al. Barza, Oct. Fulicea, Septimiu Todoranu, Vasile Lupu, Ioan Cerghizan. ***R.Z., D.B., L.B.***

UNIREA, revistă apărută la Bălți între 15 august 1929 și 15 iunie 1931, ca „Foaie lunară a Căminului Cultural Central «N. Iorga»”; la numărul 5–6/1931 subtitlul devine „Foaie națională culturală”. Publicație de filiație sămănătoristă (pusă sub mottoul iorghist „Aruncă sămânța; dacă ea nu va încolți, va deveni gunoi pentru sămânța viitoare”), **U.**, în același timp organ al Asociației Învățătorilor din județul Bălți, își formulează programul în *Cuvânt înainte*: „Această foaie este glasul chemării la Unire. […] Este foaie a căminelor culturale […] Ea cheamă în jurul ei pe toți învățătorii localnici, precum și pe cei veniți de peste Prut, întovărășindu-i ca frați și colegi prin serviciul aceluiași ideal de cultură care răscolește și înalță sufletele peste neînțelegerile mărunte.” Se publică schițe și nuvele de Traian I. Cristescu, Al. Vlahuță (*Triumful așteptării*) și Mihail Sadoveanu (*Dușmanul cel mare*). „Mărunțișuri” e o rubrică miscelanee, care conține scurte recenzii de C. Ene (probabil același cu C. Enescu, semnatar al articolului *Învățătorul*, un elogiu adus oamenilor „care plămădesc minți și suflete”, și cu C. Enescu-Bughea). Articole didactice (*Muzeul școlar*, *Muzica*) pledează în favoarea organizării în școli a unor colecții mineralogice, a insectarelor, ierbarelor și a mulajelor de animale sălbatice etc., ca și pentru înființarea unor coruri la căminele culturale. În **U.** apare și material folcloric adunat din Basarabia, cântece, proverbe, ghicitori însoțite de îndemnul adresat culegătorilor de a indica „din ce sat și de la cine sunt auzite”. Personalitatea tutelară a lui N. Iorga – ale cărui cugetări revista le preia frecvent – ocupă spații largi cu ocazia sărbătoririi savantului pentru împlinirea a șaizeci de ani de viață și a patruzeci de activitate „pe terenul cultural național”. Istoricul este recunoscut nu doar ca savant și profesor, ci și drept „cel mai mare apostol al neamului românesc, cea mai cuprinzătoare minte românească […], genialul îndrumător și animator al nației sale în toate domeniile ei sufletești” (At. Necula-Vrânceanu, *Eroul Nicolae Iorga*). În numărul 4/1930 se anunță înființarea la Chișinău a Ligii pentru Apărarea Românismului în Basarabia, în fruntea ei aflându-se Ștefan Ciobanu, Nichifor Crainic și Gala Galaction, toți profesori la Facultatea de Teologie din oraș, precum și a filialei acesteia din Bălți. Ultimul număr găzduiește o recenzie entuziastă la *Cartea misionarului*, scoasă de V. Voiculescu și Gh. D. Mugur. ***R.P.***

UNIREA DEMOCRATICĂ, cotidian apărut la București între 2 noiembrie 1876 și 16 august 1877. Corector al acestei gazete liberale a fost I.L. Caragiale. Unele articole politice, dar mai ales notele și anecdotele nesemnate de la rubrica „Felurimi” sunt redactate de el. Rubrica „Bibliografie” include anunțuri despre cărți recent apărute, însoțite de prezentări sumare și de informații privind condițiile sau înlesnirile acordate la cumpărare. La „Foișoara” ziarului Șt. C. Michăilescu semnează, cu pseudonimul Stemil, textele *Condeie dăscălești* și *Condeie teatrale*. Se mai remarcă articolul *Literatura. Folosul lecturei. Ce și cum trebuie a citi*, iscălit cu inițiala S, o amplă analiză făcută de I.C. Drăgescu creației Dorei d’Istria, urmată de lista completă a scrierilor și picturilor ei. Într-un text critic, *Librăriile Bucureștilor*, Nicolae Densușianu observă predominanța traducerilor față de literatura autohtonă. ***R.Z.***

UNITATEA NAȚIONALĂ, publicație apărută la București, bisăptămânal, între 6 decembrie 1884 și 11 iulie 1885. A fost înființată cu scopul de a milita pentru realizarea unei depline unități naționale între românii din Regat și cei transilvăneni, scop evident atât în subtitlul „Organ al intereselor românești”, cât și în succinta explicație redacțională din primul număr, echivalentă cu un articol-program: „Lupta de rezistență, lupta de emancipare trebuie să ne vadă pe toți la un loc, pe toți sub același steag. Să ne pregătim de această luptă”. În fiecare număr sunt publicate ample articole, comentarii și corespondențe referitoare la situația politică a românilor din Ardeal și Banat, grupate sub titlul *România subjugată*. Apar, de asemenea, note de călătorie în Transilvania, proze, amintiri și însemnări

literare de B. Delavrancea (*Odinioară, Sorcova* ș.a.), semnate cu inițialele d.l.v. Cronicarul teatral al gazetei, și el iscălind doar cu inițiala R., constată cu satisfacție deschiderea stagiunii la Naționalul bucureștean cu *Fântâna Blanduziei* de V. Alecsandri, urmată la scurt timp de drama *Ovidiu* a aceluiași autor, găsește cuvinte de laudă pentru *O scrisoare pierdută* și reliefează puterea de observație a lui I.L. Caragiale, spiritul său pătrunzător. Anecdote, cugetări, cât și informații diverse se publică frecvent: despre procesul de presă intentat „Tribunei" din Sibiu pentru mai multe articole „îndreptate contra statului maghiar", încheiat cu achitarea lui Ioan Slavici, despre activitatea Societății România Jună din Viena, despre o discuție aprinsă la Academia Română în jurul lui „u mut" între G. Sion, Al. Roman, Titu Maiorescu și B.P. Hasdeu, despre sumarele gazetelor „Observatoriul" și „Telegraful român" din Sibiu, „Gazeta Transilvaniei" din Brașov, „Luminătoriul" din Timișoara etc., despre apariția volumelor *Scrieri din junețe și exil* (I) de C.A. Rosetti și *Note critice* de Nicolae Densușianu ș.a. „Foița" ziarului este ocupată de un lung „episod din războiul ruso–româno–turc", *Cum încărunțește cineva într-o noapte*, semnat Don Ascanio (D.C. Ollănescu-Ascanio), de legenda *Domnul de rouă și craiul Traian*, de cinci documente relative la Mihai Viteazul preluate de Nicolae Densușianu din colecția Eudoxiu Hurmuzaki și de o traducere făcută după povestirea *Locotenentul Iergunoff* a lui Ivan Turgheniev. Tot aici se include un articol deosebit de critic, *Gramatica la noi*, scris de Delavrancea, referitor la carențele de discernământ, de pregătire și chiar de gust literar prezente la unii recenzenți entuziaști, de felul lui G. Ionnescu-Gion în comentariile la poeziile „lipsite de orice duh" din placheta *Coarde sparte* de G.T. Djuvara. Pentru deplina susținere a opiniei sale, Delavrancea atașează la final și o epigramă acidă. Numărul 37/1885 este consacrat împlinirii a treizeci și șapte de ani de la Marea Adunare de la Blaj: se comunică programul sărbătorilor, se tipăresc articole pe acest subiect (*3 Mai 1848*), se reproduce poezia lui Andrei Mureșanu *Deșteaptă-te, române!*, lângă poemul în cinci părți *3 Mai 1848*, semnat de N.G. Rădulescu-Niger. ***D.M.***

UNIUNEA ROMÂNĂ, gazetă apărută la București, bisăptămânal, între 15 februarie și 8 aprilie 1861 cu subtilul „Jurnal politic, comercial, literar". Redactor răspunzător al periodicului, care continuă „Independința" lui D. Bolintineanu, este Radu Ionescu. Textele sunt culese cu alfabet de tranziție, iar titlurile, subtitlurile și numele autorilor cu litere latine. Colaborează cu articole pe subiecte politice acute Cezar Bolliac (*Care este politica guvernului nostru?*), Ion Ionescu de la Brad și D. Bolintineanu, acesta din urmă dând la „Foileton" și însemnările intitulate *Constantin Postelnicul (Cantacuzin), Kipriuli și Grigoriu Ghica*. În numărul 2 se reproduce după „Românul" din 12 februarie 1861 fabula lui Grigore Alexandrescu *Catârul cu clopoței*, o aluzie transparentă la Vasile Boerescu, redactor la ziarul „Naționalul". O cronică a spectacolului cu opereta *Maddalena* a lui A.T. Zissu îi aparține lui Nicolae Filimon, iar un anunț face cunoscut cititorilor că *Nemesis*, volumul de „satire politice contimporane" al lui D. Bolintineanu, se află de vânzare la toate librăriile. ***R Z.***

UNIUNEA ROMÂNĂ – L'UNION ROUMAINE, publicație apărută la Paris, lunar sau bimestrial, între noiembrie 1948 și februarie 1950, ca organ al Uniunii Democratice a Românilor Liberi, aflată sub președinția generalului Nicolae Rădescu. Preluând de la Georges Duhamel ideea că la „temelia eliberării stă refuzul de a accepta înfrângerea", editorialul primului număr relevă faptul că „românii din afară" au făcut acest pas dintr-o convingere clară: „Ceea ce se întâmplă acum la noi acasă nu se poate și nu poate dăinui". Se face totodată un apel către oamenii de cultură pentru realizarea imperativelor majore ale națiunii: „Cei ce au privilegiul de a putea scrie și vorbi trebuie ca, fără preget și fără osteneală, să dezvăluie lumii civilizate, precis și documentat, situația reală a țării noastre și să reclame pentru poporul românesc dreptul la viață, la libertate și la civilizație creștină". Au răspuns acestui deziderat, prompt și constant, Mircea Eliade, N.I. Herescu, Leontin Constantinescu și Grigore Gafencu. Multe coloane sunt acordate analizării situației politice din țară și din Europa, evenimentelor care priveau în mod direct sau indirect România, apelurilor către românii din străinătate, dar și din țară. Revista conține o pagină economică și una culturală. N.I. Herescu, editorialistul **U.r.**, militează permanent pentru rezistența prin cultură. Sub aceeași semnătură stau și câteva articole de analiză socială sau inspirate de subiecte istorice: *Sufletul țării, Menirea pribegilor, Sub semnul lui Bălcescu, Cea mai bună muniție*. Prestigiul paginii culturale este dat de

prezența lui Mircea Eliade, cu unele dintre cele mai importante articole de atitudine tipărite în publicațiile exilului, între care *Destinul culturii românești* – analiză profundă, lucidă a „condamnării la moarte" a intelectualității naționale de către autoritățile de ocupație, și *Rusificare* – despre același fenomen îngrijorător, agresiv, de „anihilare a elitelor" spirituale și a patrimoniului cultural românesc, despre politica de rusificare a „insulei de latinitate într-o mare slavă". Se adaugă necrologurile *Sextil Pușcariu* și *Dragoș Protopopescu*, portretul comemorativ *Nicolae Iorga* – la opt ani de la moartea năprasnică a marelui istoric, *Eminescu* – la centenarul nașterii, *Sângele martirilor, Unitate spirituală* și acuzatorul articol *Păstori nevrednici*, despre decretul abuziv de desființare a Bisericii Greco-Catolice din România, dar mai ales despre lipsa de solidaritate a înalților ierarhi ai Bisericii Ortodoxe din țară. Prin cronica deosebit de favorabilă la romanul *La Vingt-cinquième heure* al lui Constantin Virgil Gheorghiu și prin intuiția certificată de timp că „ne aflăm în fața unei cărți menite unei cariere mondiale", Mircea Eliade îi acordă girul și susținerea sa generoasă tânărului compatriot. Creația literară propriu-zisă este sporadică, ilustrată doar prin republicarea unor grupaje de versuri (C.V. Gheorghiu, *Rugăciune pentru aviatorii căzuți* ș.a.). Articole, știri și informații apărute la rubricile „Însemnări", „Culturale", „Revista presei", „Diverse", nesemnate, surprind numeroasele aspecte ale degringoladei declanșate de noua orânduire de stat în viața politică, socială și culturală din România (*Noile izvoare ale creației literare, Moscova și genocidul, Despre limba română*), se referă la demersurile pentru o reformă lingvistică și consemnează noutățile editoriale și publicistice românești din exil. În **U.r.** Virgil Ierunca e prezent, sub pseudonimul Alexandru Andronic, cu diverse articole (*Fără țară, Țara e în munți, Teatrul în RPR)* și cu o recenzie la volumul lui Emil Cioran *Précis de décomposition*. Alți colaboratori: Florin Zaharia, Horia Rădulescu, D.N. Ciotori, Horia Vlad, Raoul Bossy, Adriana Georgescu-Cosmovici, N.G. Caranfil. ***M.P.-C.***

UNIUNEA SCRIITORILOR DIN REPUBLICA MOLDOVA. Conform prevederilor statutare de azi, **U.S.R.M.** este „o organizație națională a literaților profesioniști, care își propune să asigure prosperarea literaturii române, afirmarea conștiinței și spiritualității naționale, sporirea continuă a culturii generale a populației republicii". Acest specific al activității este firesc, pentru că în Basarabia societățile, cenaclurile, uniunile de creație și revistele au avut menirea nu doar de a stimula viața literară și de a proteja interesele profesionale ale scriitorilor, ci și de a promova procesul de culturalizare a cititorilor, de susținere a identității etnice și culturale și a integrării în contextul general românesc. În secolul al XIX-lea, în condiții istorice potrivnice, cărturarii basarabeni au făcut parte din Societatea de Istorie și Antichități din Odessa (1839–1890), din cercurile și societățile universitare din Harkov, Kiev și Sankt Petersburg sau din asociația Pământenii, încadrându-se totuși și în viața culturală din Iași, București și Cernăuți. În 1899, la Universitatea din Iuriev-Dorpat, Ion Pelivan înființează Pământenia Basarabeană, cu o bibliotecă ce aduna cărți de autori români, societatea fiind reactivată, după campania de represalii din 1902, de Pan Halippa în 1905, când își va muta sediul la Chișinău. În 1905 se constituie Societatea Culturală Moldovenească (președinte Pavel Dicescu), care la 3 decembrie același an cere guvernului rus introducerea limbii române în școlile primare, mai târziu, la 12 iunie 1917 reluându-și activitatea datorită eforturilor lui Pavel Gore. În 1908 Ștefan Ciobanu, Simion Murafa, D. Ciugureanu, Alexie Mateevici, Ștefan Berechet și alți studenți basarabeni organizează la Kiev societatea Deșteptarea. La Chișinău au mai activat Asociația Culturală Cuvânt Moldovenesc, condusă de Pan Halippa, Asociația Presei Românești din Basarabia, Astra (președinte Onisifor Ghibu; reînființată în 1995 la inițiativa lui Octavian O. Ghibu), iar la Bălți Societatea „George Enescu". În Vechiul Regat, în secolul al XIX-lea, foarte influentă a fost Românismul (București, 1869–1871), al cărei președinte și doctrinar este B.P. Hasdeu, care va mai patrona din 1900 societatea Milcovul, condusă în fapt de I.G. Bibicescu și Zamfir C. Arbore. În 1920 se încearcă înființarea unei societăți a scriitorilor români la Chișinău, din al cărei comitet de conducere fac parte Mihail Sadoveanu, Ștefan Ciobanu, Tudor Pamfile, Nicolae Dunăreanu, N.N. Beldiceanu, Apostol D. Culea. Datorită unei vieți literare intense, în 1939 Societatea Scriitorilor din Basarabia ia o formă instituționalizată. Necesitatea constituirii ei a fost pe larg dezbătută anterior în revistele literare și în cadrul unor întruniri publice. Cea dintâi adunare are loc în martie 1940 și îl alege președinte pe

Pan Halippa. Ca prim obiectiv statutar, își propune formarea unui front literar-cultural unit „pentru promovarea scrisului și culturii românești în Basarabia, pentru apărarea demnității celor ce conlucrează la această operă”. Ca urmare a potrivniciei evenimentelor istorice, abia după al Doilea Război Mondial se constituie Uniunea Scriitorilor din Republica Socialistă Sovietică Moldovenească (primul congres se ține în 1954), ca parte componentă a Uniunii Scriitorilor din URSS și moștenitoare a Uniunii Scriitorilor Sovietici din Republica Autonomă Socialistă Sovietică Moldovenească, fondată în 1934, în urma desființării, printr-o hotărâre din 23 aprilie 1932 a CC al PC(b) (intitulată *Despre restructurarea organizațiilor literare și artistice*), a Asociației Scriitorilor Transnistreni Răsăritul, creată în 1928; organizația a fost subordonată administrativ, în 1940, Uniunii Scriitorilor din RSS Ucraineană. Uniunea din RSS Moldovenească trebuia să se conformeze direcției ideologice generale, care prevedea „participarea la construirea comunismului, la lupta pentru progresul social, pentru pace și prietenia între popoare” și slujirea metodei realismului socialist. Deși extrem de ideologizată în spiritul sovietic oficial, în timp a dat dovadă de inițiative curajoase privind normarea limbii literare, valorificarea moștenirii literare și reeditarea clasicilor români, promovarea tinerelor talente. Congresele ei, supravegheate strict de Partidul Comunist, au îndreptat totuși atenția asupra problemelor spinoase ale culturii și economiei naționale, a valorilor ocultate ale trecutului, a necesității reflectării adevărului ca normă etică fundamentală a scriitorului. Congresele au avut loc în 1954, 1958, 1965, 1971, 1976, 1981 și 1986. Începând din 1987 se convoacă adunări generale. Congresul al III-lea, care a pus în discuție revenirea la grafia latină și starea limbii române, și Adunarea generală din 1987, când s-a încercat restructurarea Uniunii, au fost considerate „turbulente” și contravenind spiritului ideologic oficial. Reuniunea din 1987 și cea din 1990 au solicitat independența Uniunii și transformarea ei într-un sindicat de breaslă, care să apere interesele profesionale și materiale ale membrilor și să pledeze pentru idealurile naționale. Președinți în perioada postbelică au fost Andrei Lupan (1954–1965), Pavel Boțu (1965–1987), Ion C. Ciobanu (1987–1990), Mihai Cimpoi (1990–2010), Arcadie Suceveanu (din 2010). **U.S.R.M.** are un aparat administrativ și în subordinea ei se află Casa Scriitorilor, Casa de Creație „Al. Donici” din Peresecina, Muzeul Literaturii Române „Mihail Kogălniceanu”, revistele „Basarabia”, „Literatura și arta”, „Columna” și „Codrî”, „Moldova literaturnaia”, un fond literar și o librărie; anual acordă premii. Mai cu seamă din deceniul al nouălea, a avut un rol important în declanșarea și desfășurarea procesului de renaștere națională, de susținere a campaniei de oficializare a limbii române, de revenire la grafia latină și la simbolurile tradiționale, de promovare a acțiunilor în vederea integrării în contextul cultural general românesc. În 1996 a luat ființă Filiala Chișinău a Uniunii Scriitorilor din România. **U.S.R.M.** este membră a PEN-Clubului, întreținând relații cu uniuni și asociații de creatori din mai multe țări ale lumii.

Repere bibliografice: Alina Ciobanu, *Fondarea Societății Scriitorilor din Basarabia*, RLSL, 1990, 1; Cimpoi, *Ist. lit. Basarabia, 317–325*. ***M.C.***

UNIUNEA SCRIITORILOR DIN ROMÂNIA. Organizație profesională, **U.S.R.** este succesoare a Societății Scriitorilor din Republica Populară Română, cum a fost redenumită, la 9 ianuarie 1948, Societatea Scriitorilor Români, înființată în 1909. Schimbarea denumirii fusese determinată de fuzionarea ei, prin absorbție, cu Societatea Autorilor Dramatici și cu Asociația Scriitorilor Maghiari din România. Tendința manifestată încă din toamna anului 1944 de a se merge ferm pe drumul subordonării față de politica noului regim, îndeosebi prin sistematica epurare a celor ce simpatizaseră cu mișcarea legionară sau activaseră în aparatul de stat în timpul dictaturii antonesciene (mulți dintre ei fiind condamnați la mulți ani de închisoare) și prin „chemarea” a numeroși „scriitori valoroși” având convingeri „progresiste”, se accentuează tot mai mult. Președintele ales în ianuarie 1948, Zaharia Stancu, anunța astfel, într-un interviu, că misiunea organizației este „încadrarea totală în linia Confederației Generale a Muncii”, „în funcție de aceasta” urmând să se facă „redactarea unui statut adecvat al scriitorului”. În acest sens, un prim pas îl reprezintă constituirea secțiilor – de poezie, de proză, de teatru, de satiră și umor, de critică literară, de traduceri, de literatură pentru copii, de „începători” – și numirea conducătorilor acestora: Maria Banuș, Liviu Bratoloveanu, Mihai Davidoglu, Aurel Baranga, Vicu Mîndra, Vera Călin, Vladimir Colin, Geo Dumitrescu. Pe deplin explicit, sensul

angajării politice este enunțat în statutul adoptat la conferința de întemeiere a Uniunii Scriitorilor din RPR din 25–27 martie 1949, în care se specifică, în primul articol, că „la baza activității Uniunii stă principiul participării active a scriitorilor la lupta pentru construirea socialismului" și că acest principiu include „lupta împotriva claselor exploatatoare și împotriva imperialismului". În același articol se menționează necesitatea însușirii „metodei realismului socialist". Printre reglementările din următoarele articole figurează repartizarea membrilor Uniunii în două categorii, definitivi și stagiari, modul de stabilire a organelor de conducere, apărarea drepturilor de autor, posibilitatea întemeierii „în toate orașele țării" de „filiale dependente de organele centrale ale Uniunii" (cu un număr minim de cincisprezece membri), înființarea Fondului Literar al Scriitorilor din RPR, „având de scop îmbunătățirea condițiilor de viață ale scriitorilor, în vederea stimulării creației literare". Se precizează că organul suprem de conducere este Congresul scriitorilor, convocat din doi în doi ani. Organul executiv, „care între congrese conduce activitatea Uniunii", este Comitetul ales de congres, care „desemnează din sânul său un Birou compus din șapte membri, având un președinte și trei secretari". Alături de Comitet activează Comisia de cenzori și un Juriu de onoare, menit să soluționeze eventualele litigii dintre membri. Conferința de constituire, la care au participat 250 de scriitori, precum și oaspeți de peste hotare (Marcel Villard și Aimé Césaire), l-a ales ca președinte de onoare pe Mihail Sadoveanu, ca președinte (executiv) pe Zaharia Stancu și ca secretari pe Mihai Beniuc, Eugen Frunză și Traian Şelmaru. Din Birou mai făceau parte Eugen Jebeleanu, Liviu Bratoloveanu și Ruxandra Palade. Pe lângă aceștia, în Comitet mai intră Asztalos István, Maria Banuș, Ion Bănuță, Ury Benador, Ion Călugăru, Otilia Cazimir, D. Corbea, Lucia Demetrius, Geo Dumitrescu, Mihai Novicov, Ioanichie Olteanu, Perpessicius, Szöny Paul, Al. Şahighian, Cicerone Theodorescu, A. Toma și I. Vitner. Ca secretari ai filialelor înființate sunt aleși Nagy István, apoi Ion Brad (Cluj), Dumitru Ignea (Iași), Ion Sassu-Ducșoara (Brașov), Alexandru Jebeleanu (Timișoara). Ziarele anunță că a luat ființă și Filiala Arad, dar ulterior lipsesc știri despre activitatea ei. După ce Zaharia Stancu renunță la funcția de președinte în octombrie 1950 (se pare, în urma „verificării" membrilor de partid), organizația este condusă de prim-secretarul Mihai Beniuc, ajutat de colegii săi, Traian Şelmaru și Mihai Novicov, ce îl înlocuiește pe Eugen Frunză. Ușor revizuit și de mai multe ori completat la următoarele conferințe, statutul și-a menținut principiile structurante pe toată durata orânduirii socialiste. Instituirea, bunăoară, a funcției de vicepreședinte, sporirea numărului de membri ai Comitetului și ai Biroului, schimbarea denumirii „Comitet" în „Consiliu" și transformarea filialelor în asociații nu au modificat funcționarea diferitelor organisme. În conformitate cu statutul, la 10 martie 1951 se decretează înființarea Fondului Literar, iar la 1 septembrie 1952 este inaugurat sediul organizației – Casa Scriitorilor. În ciuda prevederii statutare de convocare a organului suprem de conducere o dată la doi ani, următoarea întrunire a scriitorilor, singura intitulată Congres, s-a ținut abia în 18–23 iunie 1956, pe fundalul „destalinizării" ce are loc în Uniunea Sovietică și al evenimentelor din Ungaria. Acestea sunt negreșit la originea intervenției lui Alexandru Jar, în ajunul Congresului, care a generat un veritabil „caz", dar ele au avut un ecou nu atât în rapoartele prezentate – cel general, al lui Mihai Beniuc, apoi *Problemele criticii* (Paul Georgescu), *Problemele dramaturgiei* (Mihai Davidoglu), *Probleme ale prozei epice* (Petru Dumitriu), *Probleme ale poeziei* (Dan Deșliu), *Literatura minorităților naționale din RPR* (Nagy István), *Literatura pentru copii și tineret* (Marcel Breslașu) –, cât în luările de cuvânt ale unor participanți. Sunt notabile intervenția lui A.E. Baconsky, care și-a renegat practic poemele publicate în anii precedenți, și a lui Petru Dumitriu, ce a încercat să respingă ideea unei literaturi „de partid". La Congres se aleg și organele de conducere: Mihail Sadoveanu devine președinte activ, iar în Biroul executiv mai intră Mihai Beniuc, Aurel Baranga, Demostene Botez, Marcel Breslașu, Ovid S. Crohmălniceanu, Petru Dumitriu, V. Em. Galan, Paul Georgescu, Eugen Jebeleanu, Aurel Mihale, Nagy István și Zaharia Stancu. Prim-secretar este Mihai Beniuc, iar secretari Aurel Mihale, Mihai Gafița și Szemlér Ferenc. În afara acestora, din Comitetul de conducere, format din 51 de membri, mai fac parte Al. Andrițoiu, Alexandru Balaci, Geo Bogza, G. Călinescu, Eusebiu Camilar, Dan Deșliu, Laurențiu Fulga, Ion Istrati, Horia Lovinescu, George Macovescu, Nagy István, Miron Radu

În rândul întâi: George Macovescu, Mircea Zaciu și Eugen Simion

Paraschivescu, Ion Pas, Camil Petrescu, Cezar Petrescu, Titus Popovici, Marin Preda, Ion Marin Sadoveanu, Mihail Sorbul ș.a. Secretar al Biroului organizației de bază PMR este din 1955 V. Em. Galan. O semnificație majoră a Congresului din 1956 a constitui-o reinstalarea oficială a lui Tudor Arghezi la locul cuvenit în ierarhia valorilor literare. Într-o ședință a comitetului de conducere ținută în 26–27 ianuarie 1959, mai sunt cooptați doisprezece membri, între care Eugen Barbu, Alecu Ivan Ghilia, Silvian Iosifescu, Eugen Mandric, Francisc Munteanu, Aurel Rău, Al. I. Ştefănescu, Tudor Vianu, Haralamb Zincă, iar în Biroul executiv „au mai fost delegați" Geo Bogza, Mihai Gafița, Titus Popovici, Marin Preda și Szemlér Ferenc. În primele luni ale anului 1960 survine un moment de cumpănă în viața **U.S.R.**, din cauza faptului că un membru de vază al Biroului executiv, Petru Dumitriu, rămâne în Occident, unde, în mai multe interviuri și articole, face cunoscute realitățile din țară. Cea de-a doua Conferință a Uniunii, din 22–24 ianuarie 1962, îl alege pe T. Arghezi președinte de onoare și pe M. Beniuc președinte. Vicepreședinți devin Demostene Botez și V. Em. Galan, iar secretari Ion Brad, Pop Simion și Szemlér Ferenc. În fruntea organizației de bază PMR se află Marcel Breslașu. În interval filialele teritoriale sunt conduse de D.R. Popescu (Cluj), Ion Istrati și D. Ignea (Iași), D. Gherghinescu-Vania și Petru Sălcudeanu (Brașov). La Conferința următoare, din 22–24 februarie 1965, Mihai Beniuc este înlocuit cu Demostene Botez. Vicepreședinți sunt aleși Zaharia Stancu, Ion Pas și Pop Simion. Când, în 1966, Demostene Botez demisionează, în fruntea organizației revine, pentru opt ani, Zaharia Stancu. După decesul acestuia, funcția de președinte este încredințată lui Virgil Teodorescu (1975–1977), căruia îi urmează George Macovescu (1977–1981) și D.R. Popescu (1981–1989). Vicepreședinți sunt

Ştefan Bănulescu, Laurențiu Fulga, Méliusz József, Marin Preda și Virgil Teodorescu în 1968–1972, Laurențiu Fulga, George Macovescu, Marin Preda, Sütő András, Virgil Teodorescu, în 1972–1977, Constantin Chiriță, Laurențiu Fulga, D.R. Popescu, Martin Preda, Franz Storch, Sütő András în 1977–1981, Alexandru Balaci, George Bălăiță, Constantin Chiriță, Domokos Géza, Laurențiu Fulga, Constantin Ţoiu în 1981–1989. În tot acest timp s-au mai ținut trei conferințe naționale (22–24 mai 1972, 26–27 mai 1977, 1–3 iulie 1981) și o adunare generală (14–16 noiembrie 1968). În iunie 1969 se reorganizează și Fondul Literar, cu aceeași veche menire, de a acorda membrilor săi împrumuturi, ajutoare suplimentare și pensii, de a le asigura familiile după decesul titularilor, într-un cuvânt, de a procura unele facilități scriitorilor. În același an, în urma votării noului statut, cele cinci filiale teritoriale, la care s-a adăugat și a șasea, cea din Craiova, își schimbă titulatura în Asociații ale Scriitorilor. La conducerea lor se mențin uneori perioade îndelungate scriitori precum Mircea Radu Iacoban (Iași), Dan Tărchilă (Brașov), Anghel Dumbrăveanu (Timișoara), Marin Sorescu (Craiova). În 1972 ia ființă Asociația Scriitorilor din București, cu șase secții (critică, estetică și istorie literară, dramaturgie, literatură pentru copii și tineret, poezie, proză și traduceri literare), iar în 1978 Asociația Scriitorilor din Sibiu. Asumându-și, sub regimul socialist, ca principală sarcină îndrumarea creației literare, Uniunea a exercitat-o pe toate căile posibile. Pentru depistarea de „tinere talente”, mai ales din rândurile celor angrenați în munca manuală, a împânzit țara cu cenacluri, a întemeiat o școală de literatură după modelul Institutului „Maxim Gorki” din Moscova. Aceasta s-a deschis, sub denumirea Şcoala de Literatură și Critică Literară „Mihai Eminescu”, în octombrie 1950, având-l ca director pe Mihai Novicov (urmat de Petre Iosif și de Iosif Moise-Aldan) și a funcționat până în 1955, când a fost inclusă ca secție de critică literară în Facultatea de Filologie a Universității din București. Uniunea organiza frecvent, în plen sau în secții, dezbateri pe teme ideologice, fie privind literatura în ansamblu, fie doar un gen literar. Unele erau prilejuite de evenimente politice locale sau din Uniunea Sovietică, cea de la începutul anului 1953, de exemplu, având ca obiectiv „însușirea” învățămintelor ce decurgeau pentru literatură din raportul prezentat de G.M. Malenkov la cel de al XIX-lea Congres al PCUS. De fiecare dată se puneau în discuție abaterile unor scriitori de la „justa” orientare partinică, urmate de luarea unor măsuri punitive, mergând până la eliminarea din redacții și din alte locuri de muncă sau la ridicarea dreptului de semnătură. O deosebită importanță se acorda îndrumării scriitorilor tineri, demersurile în acest sens culminând cu organizarea de consfătuiri speciale. Trei la număr, acestea au avut loc la 3–5 august 1950, 20–22 martie 1956 și 26–27 martie 1961. Conducerea Uniunii «călăuzită” de organul de resort al Comitetului Central al Partidului Muncitoresc Român, supraveghea și îndruma de aproape, jalona tematica publicațiilor avute în subordine: „Viața românească”, preluată în 1948, când a reapărut într-o serie nouă, „Tânărul scriitor”, organul special de promovare și îndrumare a debutanților, editat întâi ca buletin intern al cenaclurilor (1951), transformat în 1958 în „Luceafărul”, ca și „Iașul nou” (1950, din 1954 „Iașul literar”, din 1970 „Convorbiri literare”), „Almanahul literar” din Cluj (1949, reintitulat în 1954 „Steaua”), „Gazeta literară” (1954, în locul săptămânalului „Flacăra”, organ al Uniunii Sindicatelor de Artiști, Scriitori și Ziariști, devenită în 1968 „România literară”), „Secolul 20” (1957), „Caiete critice” (1979, supliment al „Vieții românești”, cu periodicitate aleatorie, din 1982 revistă de sine stătătoare). Mai puțin direct erau influențate și celelalte periodice literare și de cultură: „Contemporanul”, „Tribuna”, „Cronica”, „Orizont” (anterior „Scrisul bănățean”), „Ramuri”, „Familia”, „Vatra”, „Transilvania”, „Teatrul”, „Amfiteatru” ș.a. Uniunea tutelează, de asemenea, Editura Cartea Românească (întemeiată în 1970, condusă succesiv de Marin Preda, George Bălăiță și de Magdalena Popescu Bedrosian). Producția literară a membrilor este valorificată și prin alte edituri: Minerva și Eminescu (rezultate din divizarea Editurii pentru Literatură, fostă Editura de Stat pentru Literatură și Artă), Albatros și Ion Creangă (provenite din Editura Tineretului), Dacia (Cluj-Napoca), Junimea (Iași), Scrisul Românesc (Craiova), Facla (Timișoara), Kriterion, Litera. Din 1963 se acordă anual, pe baza regulamentului publicat în anul precedent, șapte premii (poezie, proză, dramaturgie, critică și istorie literară, reportaj și publicistică, traduceri și literatură pentru copii și tineret), la care s-au adăugat premii speciale (acordate la câțiva ani o dată), premii pentru literaturile naționalităților

conlocuitoare și pentru debut (din 1969). Din 1973 acordă premii și asociațiile teritoriale.

În special după „tezele din iulie” unii dintre membrii Uniunii, precum Dumitru Țepeneag, iau atitudine deschisă împotriva așa-zisei „revoluții culturale” și a limitării drastice a libertății de expresie. Ca urmare, promotorului curentului onirist i se retrage în 1975 cetățenia română, acesta văzându-se obligat să se stabilească în străinătate. Cam în aceeași vreme se radicalizează și disidența lui Paul Goma, manifestată prin publicarea peste hotare a unui roman fără permisiunea autorităților sau, în 1977, prin solidarizarea la *Charta 77*, printr-o scrisoare adresată secretarului general al PCR ori o alta trimisă Conferinței de la Belgrad. Cu toate că și împotriva lui se ia aceeași măsură punitivă, exilarea, scriitorul își va continua demersurile cu aceeași vigoare și în deceniul următor. În anii ’80 alți scriitori emigrează, fără sau cu permisiunea autorităților, obținută uneori doar prin greva foamei, precum Dorin Tudoran. De notat este și disidența poetului Mircea Dinescu, autor al unei fulminante scrisori adresate formal președintelui Uniunii, însă de fapt lui Nicolae Ceaușescu. La data răsturnării dictaturii ceaușiste, 22 decembrie 1989, într-o ședință ad-hoc, președintele D.R. Popescu, și-a prezentat demisia, propunându-l ca succesor pe Mircea Dinescu. S-a constituit un comitet de conducere provizoriu. În zilele de 18–21 aprilie 1990 s-a desfășurat adunarea generală care l-a confirmat pe Mircea Dinescu în funcția de președinte activ și i-a ales pe Ștefan Aug. Doinaș președinte de onoare și pe Ștefan Bănulescu vicepreședinte. Ulterior va fi numit încă un vicepreședinte, Laurențiu Ulici, precum și un Consiliu cu 127 de membri, un Comitet director cu 21 de membri și o comisie de revizie. În 1993 Mircea Dinescu a demisionat, iar locul vacant a fost ocupat interimar de Laurențiu Ulici, pe care adunarea generală din 3–4 februarie 1995 l-a confirmat în funcție, vicepreședinte fiind Florin Iaru până în 1997, când a fost ales vicepreședinte Eugen Uricaru. În urma decesului lui Laurențiu Ulici, în noiembrie 2000, Eugen Uricaru a preluat interimar președinția, care, la 18 mai 2001, i-a fost încredințată statutar de Conferința Națională. În 2005 sunt aleși Nicolae Manolescu președinte și Varujan

În rândul întâi: Ana Blandiana, Marin Sorescu, Gabriel Dimisianu, Dan Cristea, Vasile Băran și Sânziana Pop

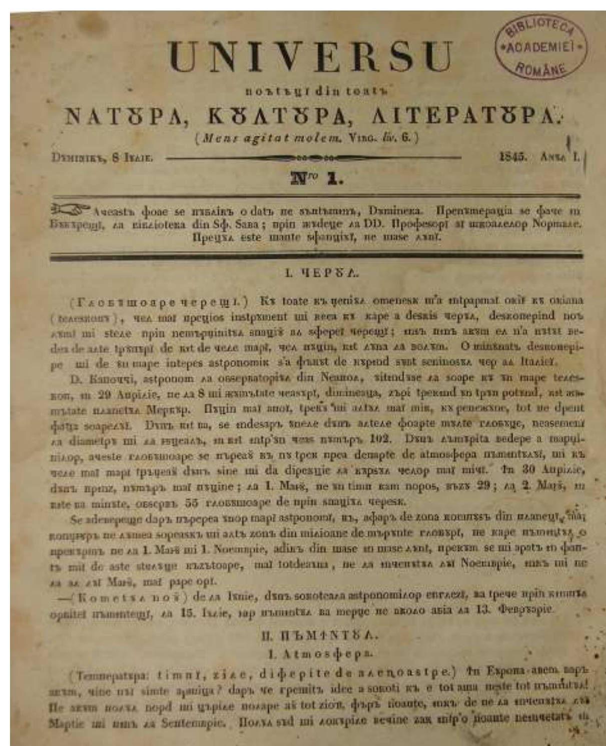
Vosganian prim-vicepreședinte. În mandatul următor Nicolae Manolescu este reales președinte, iar vicepreședinți sunt aleși Varujan Vosganian, Gabriel Chifu și Irina Horea. După decembrie 1989 Uniunea și-a redactat un nou statut, revizuit în două rânduri. Potrivit acestuia (în formularea definitivă), **U.S.R.** este o „asociație profesională de creație, fără scop lucrativ sau patrimonial (nonprofit), neguvernamentală, constituită în scopul sprijinirii și apărării literaturii și a intereselor profesionale, economice, sociale și morale ale scriitorilor". Uniunea aderă la principiile din *Carta fundamentală a drepturilor omului* („libertatea de creație și opinie, primatul valorii, solidaritatea profesională, eficiența și transparența"), promovează „dialogul cultural intern și internațional". Subordonările politice și îngrădirile ideologice sunt excluse. O pondere sporită dețin acum prevederile privind patrimoniul organizației, menționarea provenienței veniturilor (cotizații, contracte economice, donații, legate, timbrul literar etc.). În 2001 statutului i-a fost adăugat un regulament pentru acordarea premiilor, sponsorizate, din 1990, de Banca Comercială Română ș.a. După 1989 asociațiile teritoriale au revenit la titulatura inițială, de Filială a Uniunii Scriitorilor. La conducerea lor s-au succedat Valeriu Sârbu, Ovidiu Moceanu, Ion Topolog, Doru Munteanu (Brașov), Liviu Petrescu, Constantin Cubleșan și Irina Petraș (Cluj), Patrel Berceanu, Gabriel Chifu, Gabriel Coșoveanu, Jean Băileșteanu, Ioan Lascu (Craiova), Alexandru Călinescu, Ioan Holban, Mihai Ursachi, Grigore Ilisei, Lucian Vasiliu, Valeriu Stancu și Cassian Maria Spiridon (Iași), Cornel Ungureanu (Timișoara). Lor li s-au alăturat, după 2000 mai ales, noi filiale: Arad, Alba – Hunedoara (în 2006 președinte Aurel Pantea), Bacău (în 2002 președinți Viorel Savin, Calistrat Costin), Dobrogea (președinți: Ovidiu Dunăreanu, Angelo Mitchievici), Pitești (în 2002 președinte Nicolae Oprea), Sud-Est (președinte Cornel Antoniu), Chișinău (în 1999 președinte Leo Butnaru). Recunoscându-se succesoare a asociației de dinaintea evenimentelor din decembrie, noua Uniune continuă să gireze și să susțină parțial apariția unor periodice literare, fără a exercita asupra lor vreun fel de acțiune de îndrumare sau control. Din 1990 apar (ori au apărut un timp) revistele „Contrapunct", „Memoria", „Drama", „Apostrof", „Luceafărul copiilor", „Helikon" ș.a. Din 2000 **U.S.R.** organizează, la Neptun și la Mangalia, Festivalul Internațional de Literatură (care decernează Premiul „Ovidius"), acordă sprijin financiar și logistic Colocviului Național de Dramaturgie de la Sinaia, Colocviului Național de Proză și numeroaselor festivaluri de poezie. În cursul anilor postdecembriști s-a încercat constituirea de organizații scriitoricești alternative. Astfel a luat ființă în 1993 Asociația Scriitorilor Profesioniști (ASPRO), între ai cărei membri fondatori se numărau Ion Bogdan Lefter (președinte), Mircea Nedelciu, Gheorghe Crăciun, Magda Cârneci, Liviu Antonesei, Ştefan Borbély, Ion Simuț ș.a. Însă mulți dintre aceștia și-au păstrat și statutul de membri ai **U.S.R.** și pentru acesta au optat în momentul când li s-a cerut să aleagă, fiind necesar să figureze ca membri ai unei singure organizații profesionale. În consecință, după câtiva ani ASPRO a trebuit să dispară.

Repere bibliografice: Ana Selejan, *Literatura în totalitarism*, [I–VI], Sibiu, București, 1994–2000; Katherine Verdery, *Compromis și rezistență. Cultura română sub Ceaușescu*, tr. Mona Antohi și Sorin Antohi, București, 1994, *92–95*, *172–174*, *passim*; Ion Ianoși, *Uniunea Scriitorilor în sistemul culturii socialiste și segmentul literar în tranziția românească*, în *Instituții în tranziție*, îngr. Adrian Miroiu, București, 2002, *231–285;* Lucia Dragomir, *L'Union des Écrivains, une institution transnationale à l'Est: l'exemple roumain*, Paris, 2007; Popa, *Ist. lit.*, I, *passim*. ***D.Mc., V.D.***

UNIVERSITAS, revistă apărută la București din 1 ianuarie 1969 până în iulie 1989. Numărul 5–6/1969 consemnează transformarea subtitlului „Organ al Comitetului UTC și al Consiliului AS – Universitatea București" în „Lunar studențesc, politic social – organ al CUAS – Universitatea București"; numărul 7–8/1969 devine numărul 1–2, iar din iulie 1973 își schimbă titlul în „Universitatea comunistă". Din 1975 până în iulie 1989 periodicitatea se restrânge la un număr sau două pe an. Caseta redacțională este menționată sporadic, iar redactorii-șefi, adjuncții și colectivul de conducere se schimbă frecvent din cauza ciclicității studiilor universitare și a succesiunii generațiilor de studenți. Între aceștia figurează Jeana Gheorghiu, Zoe Elena Ceaușescu, Șerban Cionoff, Pavel Popescu, Doina Uricariu, Dan Nicuță, Dan Mihai Nasta, Eugen Mihăescu și mulți alții. **U.** este o publicație înființată în urma „exploziei" presei după 1968, când au mai apărut „Echinox" la Cluj, „Alma Mater" la Iași ș.a., ca periodice de ideologie și cultură ale organizațiilor și cenaclurilor studențești, toate inducând la început impresia de deschidere culturală. Și **U.**

a funcționat ca un cadru de manifestare a creației studențești, făcând în același timp convenționale declarații de aderență la politica PCR. Neavând o rubricatură fixă, macheta revistei este variabilă, deoarece se alcătuia pe măsura predării manuscriselor – articole politice, versuri, proză, comentarii critice, comentarii de artă și teatru. Poezie semnează George Țărnea, Costin Tuchilă, Dan Mutașcu, Doina Uricariu, Ioana Diaconescu, Florea Miu, Ioan Lăcustă, George Cușnarencu, Mircea Cărtărescu, Marius Oprea, Sorin Dumitrescu, Liviu Papadima, Elena Ștefoi. Cu proză sunt prezenți Petre Anghel, Ioan Petru Culianu (*Închizătoarea de sticlă*), Dumitru Radu Popa, Eugen Mihăescu, Ioan Baciu. Critica literară este susținută de Șerban Cionoff (*Lucian Blaga. Formarea personalității*), Marcel Petrișor (*Pentru sau împotriva Noii Critici?*), Aureliu Goci, Ioan Petru Culianu (*Afinități călinesciene*), Radu Călin Cristea, Victor Ivanovici, Dumitru Micu, Constantin Sorescu, Mihai Coman, Mircea Vasilescu, Mihai Dascal și Paul Drogeanu, ultimii doi fiind adesea prezenți la „Cronica literară". Vintilă Mihăilescu scrie despre Camil Petrescu, Rabindranath Tagore, dar figurează și cu *Elegie borgesiană,* în vreme ce Nicolae Manolescu glosează pe tema poeziei erotice a lui Tudor Arghezi. Cu timpul, datorită unei colaborări consecvente și având un profil unitar, se permanentizează rubrica „Arhiva", susținută de Nicolae Scurtu cu documente literare (scrisori, acte etc.), o rubrică de interviuri la care sunt invitați Șerban Cioculescu, Eugen Barbu, Al. Rosetti, Alexandru Piru, Iorgu Iordan, Marin Preda, „Revista revistelor", „Cronica plastică" și „Cronica muzicală", foarte rar „Poșta redacției" și „Jurnal de cărți". Surprinzătoare sunt, în 1978, o suită de desene ale lui Matei Vișniec, demonstrând talent și imaginație. Timide încercări de „spargere" a schemei ideologice – deosebit de pregnantă, dusă până la tipărirea unor numere și suplimente speciale cu prilejul congreselor și conferințelor naționale ale PCR, pline de telegrame de adeziune ale tineretului studios și ale dascălilor lui – sunt câteva articole de istorie literară semnate de Dumitru Micu (*Gând la Călinescu*), Barbu Cioculescu (*Mateiu I. Caragiale. În jurul unei dispute critice*) și paginile tematice speciale (*Pentru o mai dreaptă cinstire a lui Ion Barbu*, *Romanul românesc contemporan*, *Din lirica aromână*, *Lumea lui Arghezi*, *Bacoviana*). **U.** mai conține traduceri, comentarii sportive, pagini de magazin, note de călătorie și caricaturi. După 1971 se transformă treptat într-un soi de gazetă de perete studențească, literatura, împuținată, staționând la nivel de cenaclu. ***V.T.***

UNIVERSU, revistă apărută la București, săptămânal, între 8 iulie 1845 și 2 mai 1848. Editor și redactor este Ioan Genilie, profesor la Colegiul „Sf. Sava". Într-un articol program Genilie se adresează posibililor abonați astfel: „Iubite cetitor! Ființa acestei foi atârnă numai de la râvna patriotică ce vei arăta înlesnind prenumeranți la dânsa, ca cu toți să vă făliți de întemeietori ai acestui jurnal". Eufrosin Poteca, arhimandritul mănăstirii Motrului, îi scrie redactorului, lăudându-l pentru inițiativa lui, dar nu pierde prilejul de a-l critica pentru obiceiul de a folosi cuvinte compuse de el: *fratiubire* ș.a. Totodată îl sfătuiește să publice comentarii de cărți științifice și religioase „deoarece și românul, așa cum spune Aristotel despre oameni, firește poftește a învăța". **U.**, care va ieși în ianuarie 1847, pentru un număr, cu titlul „Mondul", are la început subtitlul „Noutăți din toată natura, cultura, literatura" și publică articole de geografie (scrise de redactor), studii de filologie și istorie (de A.T. Laurian și I.C. Massim), unele dintre ele criticând ideile lingvistice ale

UNIVERSU
ноѫтъці din toatъ
NATѸPA, KѸΛTѸPA, ΛITEPATѸPA.
(*Mens agitat molem.* Virg. liv. 6.)
Дѹмінікъ, 8 Іѹліе. 1845. Анѹл I.
№ 1.

Ачeastъ фоае se пѹблікъ o datъ пе сѫптъмѫнъ, Дѹмінека. Препѹмерація se фаче ın Бѹкѹреці, ла біблiотека din Сф. Sava; прin жѹдеце ла DD. Професорі аі школелор Нормале. Прецѹл este шасе сфанціхі, пе шасе лѹні.

I. ЧЕРѸΛ.

II. ПѪМѪНТѸΛ.

I. Атмосфера.

lui I. Heliade-Rădulescu, poezii și proză. În afară de Genilie, cu versuri au colaborat Al. Pelimon (*Sonet*), I. Costinescu (*Stroe Buzescu, Odă la Anul Nou*) Gh. Peșacov și mai puțin cunoscuții D.B. Chirculescu și N. Capeleanul; alte poezii erau trimise din Moldova de G. Sion și de Neculai Istrati (*Cântec oștenesc*). Povestirile moralizatoare, probabil prelucrări din literatura franceză, îi aparțin lui C. Costiescu. O rubrică de varietăți include, între altele, știri despre scriitori străini, anecdote istorice, informații culturale. Un spațiu însemnat este dedicat comentariilor privitoare la viața și ideile filosofilor greci și latini. În **U.** au apărut și articole traduse din enciclopedii străine, despre pictură, sculptură, despre școlile și bibliotecile europene importante, precum și informații cu caracter bibliografic. În 1848 gazeta a fost imprimată cu litere latine. ***R.Z.***

UNIVERSUL, cotidian apărut la București de la 20 august 1884 până la 5 noiembrie 1916 și de la 31 noiembrie 1918 până la 20 iulie 1953. Luigi Cazzavillan, fost corespondent de război al unor ziare din Italia pe frontul româno–ruso–turc în anii 1877 și 1878, înființează la 13 septembrie 1881 periodicul „Fraternitatea italo–română", din mai 1882 denumirea periodicului devenind „Frăția româno–italiană". Primirea favorabilă făcută de public acestui „ziar popular", cum era subintitulat, îl îndeamnă pe Cazzavillan să editeze începând cu ianuarie 1883 încă o gazetă, „Trebuinciosul", cu un conținut mai variat, în care literatura originală stă alături de foiletoane romanțioase, traduse din italiană, și de o publicitate foarte activă. Încurajat de succesul comercial obținut și de creșterea tirajului până la cinci mii de exemplare vândute prin abonament sau cu numărul, Cazzavillan se hotărăște să editeze un cotidian pentru a oferi cititorilor „cele din urmă știri din lumea întreagă telegrafice și telefonice". **U.** apare sub direcția editorului, care era și proprietarul tipografiei. În alegerea denumirii el se inspiră, așa cum mărturisește, de la Ioan Genilie, care în 1845 scosese la București prima gazetă cu acest titlu. Noul ziar va ieși dimineața, în timp ce marile cotidiene ale epocii, „România", „Voința națională" sau „România liberă", apăreau după-amiaza. Între septembrie 1885 și ianuarie 1886 direcția gazetei este asigurată de Nicolae Procopiu, care va fi multă vreme redactor-șef. Alcătuit după modelul gazetelor italiene, independent politicește, cu un caracter popular, având menirea de a difuza în mod obiectiv informația politică și socială din țară și din străinătate, ziarul își formează un public, ceea ce îi permite editorului să mărească formatul, să înmulțească numărul de pagini, să diversifice rubricile și să atragă colaboratori de renume. După 1890 **U.** devine unul dintre cele mai importante cotidiene românești, având tirajul cel mai mare. Conținutul ziarului are un caracter enciclopedic: articole și comentarii de politică internă și externă, știri și informații din întreaga lume, reportaje parlamentare și judiciare, un foileton, cronici literare și dramatice, recenzii, note bibliografice, versuri, schițe și povestiri, umor, curiozități geografice și istorice, relatări de călătorie, articole de astronomie și medicină, rubrici de muzică, modă, jocuri distractive ș.a. Cazzavillan îi anexează numeroase suplimente: literare (începând din 1888), umoristice, ilustrate, pentru copii etc. Printre redactori se numără gazetari profesioniști reputați ai timpului: Ion Popescu, D. Teleor, I. Gh. Nicoleanu-Fix, D. Marinescu-Marion, Panait Macri, Iuliu I. Roșca, Grigore Ventura, Aurel Alexandrescu-Dorna, Cornel Scurtu, C. Cosco. O vreme secretar de redacție a fost D. Marinescu-Marion, iar din 1898 această responsabilitate și-o va asuma B. Marian. Fără importanța pe care au avut-o pentru cultură în a doua jumătate a secolului al XIX-lea „Românul" lui C.A. Rosetti, periodicele lui B.P. Hasdeu sau „Timpul", **U.** a publicat totuși literatură de bună calitate, între colaboratori aflându-se I.L. Caragiale, Al. Vlahuță, St. O. Iosif, a inclus în sumar numeroase cronici literare și artistice, traduceri. Articolele literare nu erau de directivă, ci urmăreau să semnaleze și să comenteze în spirit neutru cărțile nou-apărute, evenimentele mai însemnate ale vieții literare și intelectuale. În mod obișnuit, până la 1900 cronicarii literari ai gazetei sunt Iuliu I. Roșca (semnând Caros) și Ion Gorun (Al. I. Hodoș). Cu publicistică artistică și literară colaborează D. Stăncescu, Al. Vlahuță, I.L. Caragiale, G. Coșbuc, D. Teleor, Cincinat Pavelescu. Comentarii și cronici privitoare la viața teatrală sau muzicală dau George Ranetti și Grigore Ventura, iar Victor Anestin susține multă vreme o informată cronică științifică. Versurile publicate aparțin lui Gr. H. Grandea, Carol Scrob, Al. I. Șonțu, Nicolae Țincu, Panait Macri, Th. M. Stoenescu, Anei Ciupagea, Elizei Mustea, lui Virgiliu N. Cișman, George Murnu, N. Christescu, N.G. Rădulescu-Niger, Radu D. Rosseti, Cincinat Pavelescu și St. O. Iosif. Se tipăresc

schițe și povestiri, unele cu caracter satiric, ilustrând viața de fiecare zi a Bucureștilor, iar în foileton intră romane de aventuri. Prozatorii de la **U.** sunt George Missail, Gr. H. Grandea, D. Stăncescu, D. Teleor, V.A. Urechia, Th. D. Speranția, Ion Gorun, Sofia Nădejde, Smara (Smaranda Gârbea) și Laura Vampa. Pe de altă parte, cu nuvele a mai colaborat Al. Vlahuță. Teleor și Marion întrețin o rubrică de umor, cu parodii, cronici rimate, schițe, anecdote, ale căror subiecte sunt alese din viața pitorească a mahalalei bucureștene. Din 27 septembrie 1899 începe să scrie la **U.** I.L. Caragiale, atras de contractul avantajos propus de Cazzavillan, și dă, de două ori pe săptămână, *Notițe critice*, în care se ocupă de cele mai variate chestiuni politice și culturale. Sub același generic include și prozele pe care în 1901 le va înmănunchea în volumul *Momente*. Luigi Cazzavillan murind în 1903, gazeta nu va avea director mai mulți ani; responsabilitățile conducerii revin soției lui, Teodora Cazzavillan, ajutată de prim-redactorul Ion Popescu, ziarist format în redacția **U.** Aspectul grafic al ziarului, precum și conținutul se îmbunătățesc continuu. În 1909 și 1910 director este N. Dumitrescu-Câmpina, iar din august 1915 până în februarie 1916 direcția politică va fi girată de generalul Ion Crăiniceanu. De la 30 martie 1916 cotidianul va avea doi directori, pe avocații Virgil N. Dărăscu și Stelian Popescu, alături de care, asigurând continuitatea orientării politice și culturale, se află prim-redactorul Ion Popescu și secretarul de redacție B. Marian. Înainte de intrarea trupelor germane în București **U.** își suspendă apariția. Clădirea în care se aflau redacția și tipografia este confiscată de ocupanți, care vor tipări aici ziarele aservite lor. După doi ani **U.** reapare sub direcția lui Stelian Popescu, dar Virgil N. Dărăscu obține sprijinul Consiliului de administrație și va conduce ziarul între decembrie 1918 și mai 1919. Stelian Popescu revine la direcție la 25 ianuarie 1922 împreună cu o echipă redacțională din care fac parte Mihail Negru (prim-redactor), B. Marian (secretar general de redacție), Romulus Seișanu (care va prelua conducerea redacției pentru următoarele decenii, până în august 1944), B. Cecropide ș.a. Orientarea literară a gazetei nu a fost influențată de schimbările din conducere. În 1903 și 1904, alături de vechii colaboratori vin scriitori tineri, unii aflați la începutul carierei. De la Paris I.G. Duca trimite, în continuare, o cronică de politică externă foarte apreciată de cititori, pe care o

5 bani în Capitala — 10 bani în Provincia

UNIVERSUL

Dreptate pentru toţi

Toţi pentru dreptate

ABONAMENTE

Apare în tôte ţilele la 7 ore dimineţa

REDACŢIA ŞI ADMINISTRAŢIA

va ține până în 1914. Radu D. Rosetti este, din 1902, autorul unei „Cronici de joi", George Murnu dă versuri, traduceri și articole pe teme culturale, cronica teatrală este semnată de Ion Gorun, Aurel Alexandrescu-Dorna și de C. Xeni, iar după 1900 de Victor Eftimiu, Corneliu Moldovanu și Emil Nicolau. Cu articole despre Nicolae Grigorescu și despre viața artistică va colabora din nou, începând din 1908, Al. Vlahuță, autor și de nuvele (*Din oastea cea nouă* ș.a.). În februarie 1909 Caragiale își reia colaborarea cu noi povestiri și schițe (*Făcătoare de minuni…*, *Invitația*, *Sfânta Ghenoveva* ș.a.); li se adaugă schimbul epistolar cu Al. Vlahuță, din care fac parte *Politica și literatura* sau *Morală și educație*. Proză publică și Emil Gârleanu (din 1910), Ion Gorun, Iuliu Dragomirescu, Ion Ionescu-Quintus (rubrica „Săptămânale"), Al. Cazaban, C. Cosco, V. Mestugean, Corneliu Moldovanu, Ion Foti, Ludovic Dauș, C.D. Anghel și din când în când Al. Macedonski. În fiecare săptămână, cu începere din 1912, Mihail

Sadoveanu este prezent cu nuvele, continuând în 1913, când îi apare seria de însemnări intitulată *44 de zile în Bulgaria*. În foileton se tipărește romanul lui E. Lovinescu *Aripa morții*, iar Al. Macedonski dă multe cronici literare. Versurile le aparțin acum lui Iuliu I. Roșca, Petru Vulcan, Oreste, Alfred Moșoiu, N. Mihăescu-Nigrim, N. Vulovici; în anii următori li se alătură Victor Eftimiu, Cincinat Pavelescu, N. Davidescu, Cridim (Christea N. Dimitrescu) ș.a. Arhimandritul Iuliu Scriban este, în 1911, autorul unei serii de considerații privind religia, intitulată *Caractere creștine*. Între 1909 și 1915 Léo Clarétie susține *Cronica pariziană*; Eugen Porn și Vico Mantegazza trimit din Italia, primul *Scrisori romane* (1911–1912), cel de-al doilea comentarii referitoare la viața socială și culturală (1913, 1920, 1921). Alte rubrici cu ecou în rândurile publicului sunt „Cronici ușoare" de George Ranetti (1909), „Vrăjile iernii" de Lazăr Iliescu și Tiberiu Constant (1909), „Filme" de V. Mestugean (1912–1916), „Însemnări" de Adrian Sulcină (1911–1916), „Rânduri vesele" de C. Cosco (1916). Ocazional, între 1914 și 1916, în paginile de cultură ale ziarului au semnat și A.D. Xenopol, C. Rădulescu-Motru, C. Stere, C. Hamangiu, G. Diamandy, Octavian Goga, Simion Mândrescu, I. Agârbiceanu, contribuțiile lor având ca obiect poziția României în perioada neutralității și în primele luni după intrarea în război. În deceniile ce au urmat Primului Război Mondial, comitetul de redacție condus de Stelian Popescu și pentru o lungă perioadă cu Romulus Seișanu ca redactor-șef, continuă să manifeste o preocupare constantă pentru paginile și rubricile culturale sau literare. Ziarul își păstrează poziția politică de afirmare hotărâtă, în afara influențelor vreunui partid, a intereselor naționale. Colaboratorii vor fi, în linii mari, selectați în virtutea acestei orientări. Între ei, cu diverse prilejuri, se vor afla Take Ionescu (1919), N. Iorga (1922), Simion Mehedinți, Nichifor Crainic, Al. I. Lapedatu, G. Bogdan-Duică, Mihail Dragomirescu, Traian Lalescu ș.a. Tradiția rubricilor fixe, săptămânale sau zilnice, redactate de scriitori ori de gazetari dintre cei mai cunoscuți, este respectată. În 1924 G. Ranetti mai publică încă, sub titlul *Rime glumețe*, versuri în care ironizează într-o manieră ușor desuetă moravurile bucureștene. „Însemnările mele" (1926–1929) și „În fiecare zi" (1929–1931) sunt rubricile în care B. Cecropide realizează o oglindă a actualității politice și culturale; li se adaugă „Filme", semnată Don José (Mihail Mora), și „Note", în care Mihail Negru urmărește atent meandrele vieții sociale și politice. Între 1927 și 1929 Camil Petrescu va fi autorul unor „tablete". Îl urmează Sanda I. Matei, autoare a unor succinte și acide notații cu caracter social, mai ales feminist, intitulate *Crâmpeie* (1929–1931), Adrian Maniu, care în 1932 preia rubrica „În fiecare zi" a lui Cecropide, transformând-o în punct de atracție al ziarului, și Keops (pseudonim care îl ascunde pe umoristul și omul de teatru Nicolae Vlădoianu), ale cărui schițe zilnice (din 1929) poartă genericul „De azi pe mâine". O atenție deosebită se acordă paginilor „vesele", unde se întâlnesc umorul absurd, satira socială și gluma cu două înțelesuri, accesibilă unui cititor cu mai puține pretenții. La aceste pagini, foarte atractive, scriu în mod obișnuit câțiva umoriști în vogă ai timpului: Al. Cazaban, C. Cosco, C. Gongopol, G. Rădulescu-Archibald, epigramiștii Toma Florescu și N. Georgescu-Cocoș, I.C. Aslan, Keops, N. Batzaria (din 1935) ș.a. Deși grupul de presă titular editează începând din 1919 suplimentul „Universul literar", paginile dedicate actualității culturale și literare vor fi păstrate și în **U.** Nivelul lor va fi adaptat specificului unui cotidian care se adresează unui public cu o componență variată, inegală. Nu vor lipsi însă nume însemnate ale vieții literare. Comentariile privind evenimentele culturale îi vor avea ca autori pe Romulus Seișanu, Dan Bălteanu, Leontin Iliescu, N. Batzaria ș.a. Din 1925 Șt. Brăiloiu îngrijește „Pagina culturală" la care scriu Camil Petrescu, Liviu Rebreanu, I. Al. Brătescu-Voinești, Nichifor Crainic, Ion Pillat, I.U. Soricu, Radu D. Rosetti, Ion Sân-Giorgiu, Victor Eftimiu, Emil Isac, George Vâlsan, George Gregorian, Alfred Moșoiu, I.M. Sadoveanu, Cezar Petrescu, V. Voiculescu ș.a. Din Franța Pompiliu Păltănea trimite *Scrisori pariziene*, iar André Tardieu glosează pe marginea mișcării politice din Europa (1926). Tot acum Marcu Beza (uneori sub iscălitura Augur) inaugurează o trecere în revistă periodică a stărilor de lucru din Anglia la rubrica „Cronici engleze". Începând din 1928, Șt. Brăiloiu reorganizează pagina culturală, schimbându-i denumirea în „Din duminică în duminică" și sporind spațiul acordat evenimentelor literare. La colaboratorii de până atunci se adaugă Ovid Densusianu-fiul, Horia Furtună, Z. Sandu (Nicolae Regman), Alice Gabrielescu, Nestor Urechia, Ion Foti, I.C. Vissarion, Mihail Lungianu, Al. T. Stamatiad, Radu Gyr, Gh. Brăescu, Nichita

Macedonski, Lucia Borș, Nicolae Milcu, Eufrosina Pallă-Arion, I. Suchianu ș.a. Mulți vor continua să publice și după 1930 fie în secțiunea îngrijită de Brăiloiu, fie în alte pagini. Li se vor alătura Sărmanul Klopștock, colonelul Ion Popescu-Lumină (rubrica „Din alte vremuri"), Vasile Militaru, George Voevidca, George Nutzescu, Volbură Poiană-Năsturaș, Th. Rosen ș.a. Cronica literară va fi susținută până în 1944 de M. Gh. Constantinescu, Aida Vrioni, Paul I. Papadopol, Mihai Niculescu; George Oprescu scrie articole și cronici plastice; o cronică a limbii, adesea contestată, dar urmărită cu interes, dă, uneori săptămânal, alteori la intervale mari, Timoleon Pisani. Ca și înainte de 1918, orientarea în materie de cultură și literatură se menține între coordonatele direcției generale a gazetei. După 1935, când se poate vorbi la **U.** de o radicalizare a ideilor politice în sensul situării tot mai clare la dreapta (în primul rând prin articolele lui Silviu Dragomir, Romulus Seișanu, N. Batzaria ș.a.), comentariile literare se vor păstra, în linii mari, în limitele tradiționale, fără excesele din alte ziare („Cuvântul", „Curentul", „Porunca vremii" etc.) și reviste. În anii premergători și în timpul celui de-al Doilea Război Mondial sunt prezenți aici George Gregorian, D. Iov, V. Demetrius, Al. Iacobescu, Aron Cotruș, N. Davidescu, Mircea Dem. Rădulescu, Al. Sabaru, Olga Greceanu (cu însemnări de călătorie), Damian Stănoiu, Cluceru Dinu (Constantin Dona), Vintilă Horia, Pan M. Vizirescu ș.a. Alături de Adrian Maniu, care asigură fără întrerupere rubrica „În fiecare zi", alți titulari de rubrici culturale sunt Dan Bălteanu („Cărți noi"), Marcu Beza („Scrisori din Londra"), Mihail Negru („Răutăți"). Începând din toamna anului 1944, **U.**, ca și alte gazete, își restructurează redacția și își schimbă colaboratorii. Directorul Stelian Popescu se stabilise în 1943 în Elveția, mulți dintre cei mai importanți redactori și colaboratori, între care Romulus Seișanu, N. Batzaria și Silviu Dragomir, vor avea de suferit pentru convingerile exprimate în publicistica lor politică. Continuă să semneze literatură și articole dedicate evenimentelor culturale Leontin Iliescu și Al. Agnese (vechi redactori ai gazetei), Constantin Salcia, N. Vătămanu (rubrica „Sfatul medicului"), Mihail Sevastos, Vasile Netea, Al. Dimitriu-Păușești, Victor Eftimiu, G. Oprescu ș.a. Dar **U.** nu mai are nici autoritatea sau difuzarea unui cotidian național, nici – în ceea ce privește informația propriu-zisă, influența politică și cuprinderea vieții culturale și literare – anvergura cu adevărat europeană din perioada interbelică. ***R.Z.***

UNIVERSUL CĂRȚII, buletin editorial care a apărut la București, lunar, din ianuarie–februarie 1991 până în 2003, sub egida Ministerului Culturii și Cultelor, în continuarea revistei „Cărți noi", întreruptă în 1974. Redactor-șef: Paul Dugneanu (1991–1995), Sultana Craia (1996–1997), Florin Grigoraș (1997–1999), Rozalia Niculescu (1999–2001), Mariana Ionescu (2003). Din colectivul de redacție mai fac parte Costin Tuchilă și Marian Bălătică, iar redactori sunt Ecaterina Costache, Camil Marius Dădârlat, Gheorghe Marin, Octavian Soviany, Mariana Trifan, Miruna Mureșan, Victoria Milescu, Marin Diaconu, Doina Mantaj, Dumitru Matală. Publicația este recomandată în articolul-program *Lansarea la apă*, semnat de Ion Vartic, ca fiind destinată „să reprezinte un ferment pentru viața editorială, pentru lectură, pentru cultura cărții în genere". Așadar, **U.c.** are menirea de a informa pe larg publicul cititor, dar mai cu seamă specialiștii care urmăresc activitatea editorială (bibliotecari, difuzori, librari etc.) asupra programelor de editură sau asupra aparițiilor curente. În primele numere sunt oferite date despre edituri noi și vechi: Humanitas, Dacia, Clusium, Albatros ș.a., în continuare fiind incluse fișe analitice despre majoritatea celor cu activitate notabilă. Scurtele prezentări de cărți aparțin adesea chiar editorilor, ceea ce uneori pune sub semnul întrebării rigoarea aprecierilor. **U.c.** a trăit prin rubricile ei bine structurate – de la cele anunțând noutățile editoriale la cele cu pronunțat caracter de critică literară („Cronica edițiilor", „Cronica literară", „Lecturi subiective", „Dialoguri culturale", „Info"), unde s-au subsumat și portrete-necrolog (*Cella Delavrancea*, *Tudor George*, *La moartea unui cărturar: Al. Piru*, *In memoriam. Amita Bhose*), articole aniversare (*Dimitrie Stelaru – 75 de ani de la naștere*, *Centenar Mihai Ralea*, *Tristan Tzara*) și memorialistică (Dragoș Morărescu, *V. Voiculescu la el acasă*, Arșavir Acterian, *Emil Botta – straniu poet și actor*, *Despre un roman al lui Eugen Ionescu: „Solitarul"*). Menționabile sunt și articolele teoretice pe marginea fenomenului editorial, iar prezentările de târguri de carte interne și internaționale au utilitatea lor. Cronici și recenzii semnează Paul Dugneanu, Costin Tuchilă, George Pruteanu, Smaranda Cosmin, Octavian Soviany, Florin Grigoraș, Camil Marius Dădârlat, Valentin F. Mihăescu,

Constantin Schifirneț, Traian Podgoreanu ș.a. În primele două numere apar poezii de Leonida Lari și Ioanid Romanescu, dar ulterior se renunță la textele beletristice. Interesante sunt interviurile de la rubrica „Editorii față în față", realizate cu unii conducători de edituri, ei înșiși scriitori: Gabriel Liiceanu (Humanitas), Daniela Crăsnaru (Ion Creangă),Vasile Igna (Dacia), Valentin Tașcu (Clusium), Mihai Sin (Albatros), Dinu Grama (Editura Științifică) ș.a. Demnă de atenție este și altă categorie de interviuri, ce reia tradiția rubricilor „Acasă la…" și „De vorbă cu…" din revistele literare interbelice „Rampa", „Vremea" etc., în atenție aflându-se autori din diverse generații: Emil Cioran, Cella Serghi, Ioan Alexandru, Teohar Mihadaș, Ioanid Romanescu, Ion Cristoiu, Edgar Papu, Radu Tudoran, Dumitru Stăniloae, Valeriu Anania, Arșavir Acterian, Mihai Șora, Ovidiu Drimba, Marin Sorescu, Florin Constantiniu, Irina Mavrodin, Ileana Mălăncioiu, Doina Jela, Rodica Ojog-Brașoveanu, Romul Munteanu, Valentin Silvestru, Dinu Săraru, Alexandru Balaci, Dan Horia Mazilu. Sporadic se publică „fișe de dicționar" ale unor scriitori contemporani: Ioan Alexandru, Ana Blandiana, Eugen Uricaru ș.a. **U.c.** are și preocupări legate de producția editorială de peste hotare, la rubricile „Cronica traducerilor", „Cartea străină" și „Mapamond" recenzând sau prezentând volume de Arthur Rimbaud, Ismail Kadare, Václav Havel, Mihail Bulgakov, Aleksandr Soljenițîn, Umberto Eco. O rubrică inedită și de reală utilitate, dar efemeră, a fost „Cărți de dincolo de Prut", ce a reprezentat deschiderea către literatura și breasla scriitoricească din Republica Moldova. În 2000 se remarcă interesul special pentru popularizarea programului național consacrat lui M. Eminescu, consemnându-se detaliat sesiunile științifice, volumele omagiale, festivitățile desfășurate în „Zilele Eminescu" de la Ipotești și Botoșani, emisiunile filatelice și numismatice etc. Binevenită este și inițiativa de a se tipări lista anuală a lucrărilor sponsorizate de stat. De importanță majoră este și *Bibliografia lucrărilor intrate în Biblioteca Națională*. Alți colaboratori: Dan Simonescu, Marina Preutu, Ileana Băncilă, Ion Scurtu, Radu G. Țeposu, Gheorghe Lăzărescu, Virgiliu Ene. ***V.T.***

UNIVERSUL COPIILOR, supliment săptămânal al ziarului „Universul" apărut la București între 3 iunie 1925 și 20 decembrie 1930. Inițial nu este menționată nici conducerea, nici colectivul redacțional. Dintr-un anunț de familie din numărul 7/1929 reiese că prim-redactor este Teodor Castrișanu, director, totodată, al școlii primare din Crângași. În octombrie 1926 în calitate de secretar de redacție figurează Mihail Negru, iar în septembrie 1927 este indicat I. Algazi ca redactor și colaborator. Tot în calitate de colaborator este menționat, într-un număr din noiembrie 1926, Victor Eftimiu. Articolul-program, intitulat *Către părinți și copii*, aparține lui Stelian Popescu, patronul trustului de presă: „Alături de ziarul pentru cei mari, am hotărât să tipăresc pentru copiii lor ziarul care să răspundă nevoii adânc simțite a unei asemenea publicații". Revista conține versuri, schițe, snoave (*Păcală*, *Spovedania lui Aghiuță* de Horia Furtună), povești, povestiri, chiar și romane în foileton pentru cei mici (*Găina cea moțată* de Ion Pas și *Sandu ucenicul* de Teodor Castrișanu). George Silviu oferă teatru pentru copii. Se reproduc texte de V. Alecsandri, Petre Ispirescu, Petre Dulfu (basmul în versuri *Zâna florilor*), Nichita Macedonski. Există și un sector de traduceri, adaptări și localizări după Esop, La Fontaine, Charles Perrault, H. Chr. Andersen, François Coppée, Al. Dumas-fiul, Jules Lemaître, Jack London ș.a. Unele numere au un supratitlu inspirat de evenimente calendaristice: „Cu sorcova", „La Moși", „Bună dimineața la Moș Ajun", „Buna-vestire" sau din preocupările copilăriei: „Alergările pe jos", „La patinaj", „La băi", „Începe școala", „La circ", „La mare". Apar multe informații culturale, sumare fișe de dicționar instructive pentru elevii mai mari, note de istorie națională, aforisme. Sunt de consemnat numeroasele ilustrații care înviorează paginile, unele de Jiquidi, benzile desenate, jocurile de inteligență, rebusuri, concursuri etc. Printre numeroșii colaboratori se numără și Th. D. Speranția, Radu Boureanu, Al. Lascarov-Moldovanu, Radu Gyr, Grigore Popescu-Băjenaru, V. Demetrius, Vasile Militaru, Natalia Negru, Constanța Hodoș, Ioan I. Ciorănescu, Orest Tafrali, Artur Enășescu, I.V. Tassu, George Mihail Zamfirescu, I.A. Bassarabescu, Al. Bilciurescu, Radu D. Rosetti, George Acsinteanu, Mihail Lungianu, Alecu Popovici. ***V.T.***

UNIVERSUL ILUSTRAT, supliment al ziarului „Universul" apărut la București, săptămânal (de la numărul 2), între 18 septembrie 1892 și 19 septembrie 1897. În acest jurnal, care cuprinde descrieri de călătorii, cronici politice și mondene, știri din Paris și din alte mari orașe europene privitoare la

viața culturală, sfaturi practice, anecdote, curiozități, umor și jocuri distractive, s-a publicat și beletristică. Spre deosebire de „Universul literar”, care făcea loc în paginile sale mai ales unor scrieri ce ilustrau actualitatea literară, în **U.i.** s-a reprodus și literatura unor scriitori din epocile anterioare: Gh. Asachi, D. Țichindeal, Costache Negruzzi, Vasile Alecsandri (fragmente din *Călătorie în Africa* și versuri), Grigore Alexandrescu (fabula *Câinele și cățelul*), Ion Ghica (*Tunsu și Jianu*), D. Bolintineanu, Al. Depărățeanu, Al. Sihleanu, D. Petrino, Andrei Mureșanu, N. Nicoleanu (poeziile *Unei doamne*, *O victimă* ș.a.), Mihail Zamphirescu (*O noapte pe lac*, *Sora Maria* ș.a.), Petre Ispirescu (un fragment din *Omul de piatră* ș.a.). Se reiau și fragmente din criticile lui Titu Maiorescu, din proza lui B. Delavrancea sau din cea a lui A.I. Odobescu. O prezentare biografică însoțește de fiecare dată aceste sumare antologii. S-au reluat, de asemenea, din alte periodice ale vremii, basmele și poveștile lui Ion Creangă, nuvelele lui Ioan Slavici, Iacob Negruzzi și Nicolae Gane, satirele lui Eminescu, anecdota istorică *Reformă* de I.L. Caragiale, reprodusă din *Schițe ușoare*, scrieri în proză ale lui Iosif Vulcan sau ale lui V.A. Urechia. Periodicul a avut și un cerc de colaboratori, aceiași ca la „Universul literar”, care figurează și aici cu versuri și proză: George Coșbuc (*Fresco-ritornele*, *Lupta vieții*), N. Gane (*Petrea Dascălu*), Al. Vlahuță, Sofia Nădejde, Carol Scrob, Radu D. Rosetti (*Baba!*), I.A. Bassarabescu (*Ioan Corbu*, reproducere din „Revista nouă”, *Un plagiat*, *Învins* ș.a.), D. Stăncescu, Şt. Basarabeanu (Victor Crăsescu), D. Teleor, Carmen Sylva, Ilarie Chendi, Elena Sevastos, Ludovic Dauș, Caton Theodorian, Al. Antemireanu, Nicolae Ţincu, D. Marinescu-Marion (cu pseudonimul Dumitru Câmpulugeanu). Câteva traduceri din Turgheniev (*Prepelița*), Maupassant (*Rosa, La țară*), Alfred de Musset, Catulle Mendès (*Martina și îngerul său*), Alphonse Allaïs (*Culmea darwinismului, Nocturna*), Jules Lemaître (*Lilith*) sunt făcute de I. S. Spartali, Carol Scrob și B. Marian. **U.i.** a contribuit, prin consecventa popularizare a scriitorilor autohtoni, la o mai bună cunoaștere a literaturii originale. ***R.Z.***

UNIVERSUL LIBER, publicație apărută la New York din aprilie 1985 până în 1997, inițial bilunar, apoi sporadic. Subtitlul „Informații, politică, literatură, artă, modă, sport, umor” devine de la numărul 52/1987 „Revista românilor de pretutindeni”. Director: Aristide Buhoiu. Un editorial, *Către cititori*, informează asupra dezideratelor (întreținerea sentimentului de „dragoste statornică pentru Patria, cuvântul, cugetul și trecutul neamului românesc” și de „admirație pentru libertatea și democrația americană”), asupra scopului („să fie de folos vorbitorilor de limba română indiferent de nuanța lor politică”), ca și asupra caracterului independent al jurnalului („nu servește interese de grup, nu e subordonat vreunui partid și nici nu e dirijat de guvern”). Principalele rubrici în primii doi ani: „Universul românesc”, „Colaboratorii noștri consemnează” (comentarii asupra emisiunilor radio pentru români și ale televiziunii române, susținute de Radu Toma), „Universul american”, „Incredibil, dar adevărat”, „Universul feminin”, „Universul publicitar”, „Actualitatea” (scurte mențiuni asupra publicațiilor românești din exil, redactate de Andrei Bardescu), „Universul sportiv”, „Basarabia, dragostea mea” (asigurată de Demetrius Kricopol), „Universul literar-critic”. În 1987, odată cu modificarea formatului, se schimbă și titlurile rubricilor, fără a se aduce modificări de structură: „Țara de aici, țara de acasă”, „Carnetul zilei”, „Relatări, note, informații”, „Ultima oră”, „Zigzag pe meridian”, „Propilee literare și artistice”, „Propilee literare”, „Însemnări și polemici” (semnată de Sorin Popa), „Bilete de papagal” (tablete de Virgil Stan), „Realitatea românească” (texte de George Carpat Vocke) ș.a. Agravarea situației din țară în ultimii ani ai dictaturii comuniste, aplicarea tot mai numeroaselor „măsuri” ceaușiste (demolarea Bucureștiului, distrugerea satelor), manifestările de protest și disidență fac substanța rubricilor de informații. Cele două pagini consacrate literaturii și artei între 1985 și 1987 cuprind, în cea mai mare măsură, informații despre interpreți de muzică ușoară și populară, actori și regizori stabiliți în Occident, interviuri (Horia Pușcașu, *Nicolae Breban și destinul unei generații*), comentarii despre scriitori (Georgeta Postolea, *Scriitorii români în Occident: George Astaloș*, *La confluența generațiilor*, *Un poet român în Texas* – despre poezia lui Mihai Ursachi), recenzii și prezentări de cărți (Victor Frunză, *Istoria Partidului Comunist Român*, cu reproducerea unui fragment din lucrare, *Asasinarea lui Lucrețiu Pătrășcanu*; Nicolae Baciu, *Agonia României. 1944–1947*). Fără să beneficieze de colaborarea scriitorilor români de prestigiu stabiliți în Occident, **U.l.** publică sau

republică sporadic versuri și proză scurtă de Rodica Culianu, J.N. Manzatti, Silvia Cinca, Luciana Stoicescu, Teofil Sporea, Cristian Bălan, Gabriel Diradurian sau articole, de cele mai multe ori nesemnate, despre Emil Cioran (*Confesiunea sfinxului*, Mircea Tudoran, *Ce mai faci, domnule Cioran?*), Mircea Eliade (*Mircea Eliade și eternitatea*), Eugen Ionescu (Petru Comarnescu, *„Cântăreața cheală”*, Gheorghe Dinu, *Eugen Ionescu, un mit în viață*, *Sub cupola Academiei Franceze*), despre Aron Cotruș, Constantin Virgil Gheorghiu, Vintilă Horia, Bujor Nedelcovici. Din 1987 spațiul acordat literaturii și artei se reduce la „Propilee literare și artistice”, devenită apoi „Propilee literare”, dar rubrica își pierde caracterul permanent. Ca supliment literar sunt reproduse, în serial, romane de succes din perioada interbelică, precum *Apărarea are cuvântul* de Petre Bellu și *Elevul Dima dintr-a VII-a* de Mihail Drumeș, *Maitreyi* de Mircea Eliade, *Gog* de Giovanni Papini ș.a. Actualitatea literară este abordată din perspectiva „cazurilor” create în jurul scriitorilor protestatari din țară – Ana Blandiana, Dorin Tudoran, Dan Petrescu, Dan Deșliu ș.a. – și sunt reluate, după ziarul „Libération”, scrisori deschise, interviuri, proteste (*Ce se petrece în România, Un interviu senzațional dat la Iași de scriitorul Dan Petrescu*, *Poetul Mircea Dinescu atacă din nou*). Se semnalează câteva luări de atitudine ale scriitorilor din exil față de realitatea românească. După 1989 publicația își informează cititorii asupra evoluției evenimentelor din țară, uneori apelând la textele lui Ion Cristoiu din „Evenimentul zilei”. Desene și caricaturi de Eugen Mihăescu ilustrează, începând din 1988, paginile **U.l.** Alți colaboratori: Mihai Ursachi, Mircea Ionnițiu, I. Negoițescu. ***M.P.-C.***

UNIVERSUL LITERAR, supliment al ziarului „Universul” apărut la București, săptămânal, de la 19 septembrie 1888 până la 28 ianuarie 1891 și de la 6 ianuarie 1892 până la 20 noiembrie 1916. Redactat, ca și paginile literare din „Universul”, de Iuliu I. Roșca, D. Marinescu-Marion, B. Marian și C. Cosco, **U.l.**, deși nu s-a remarcat ca o revistă importantă a anilor 1890–1916, a fost, oricum, una dintre cele mai stabile atât în ceea ce privește cercul de colaboratori, cât și programul asumat: un periodic popular, ce oferă cititorilor literatură accesibilă. Revista a preluat constant și foiletonul cotidianului, continuându-l în zilele când ziarul nu apărea, publicând, de asemenea, alternativ cu gazeta tutelară, cronica teatrală, cronica judiciară, populara rubrică „Viața la mahala” a lui Marion. Acestor rubrici li se adaugă altele, nu mai puțin atractive, precum aceea intitulată „De la Secție”, redactată tot de Marion, alta dedicată „oamenilor iluștri”, o selecție săptămânală de aforisme ș.a. În fiecare număr se tipărește portretul unui scriitor român (Ienăchiță Văcărescu, C.A. Rosetti, Mihail Kogălniceanu, D. Bolintineanu, M. Eminescu, I.L. Caragiale, Ion Creangă). Cu versuri au colaborat Victor Bilciurescu, Carol Scrob, Al. I. Șonțu, Gheorghe din Moldova, George Coșbuc (*Bradul*, *Nu te-ai priceput*), Lucreția Suciu-Rudow, Eliza Mustea, N. Beldiceanu (*Doina voinicului* și altele, sub titlul *Poezii populare*), Duiliu Zamfirescu (*Vara*), Ana Conta-Kernbach (*Pe cea gârlă*), Calistrat Hogaș (*Legenda lăcrimioarei*), Theodor Șerbănescu, Virgil Tempeanu, Al. Macedonski. **U.l.** reproduce multe poezii de Eminescu și câteva versuri de Veronica Micle (*Sunt lăcrimioarele înflorite, Drag mi-ai fost, Ai plecat* ș.a.) Prozatorii revistei sunt Gr. H. Grandea (nuvelele *Zidit de viu, Cum a cocoșat femeia pe dracul* ș.a.), D. Marinescu-Marion (inepuizabil autor de scrieri umoristice), Traian Demetrescu (*Țitera*), D. Teleor, D. Stăncescu, I.S. Spartali, Corneliu Scurtu. Lui M. Kogălniceanu i se republică o povestire, iar lui D. Bolintineanu nuvela *Cocoana Elenca*. Alături de romanele-foileton care se tipăresc alternativ și în „Universul” (Fr. Mastriani, *Oarba din Sorento* și *Contesa de Montès*, J.-E. Richebourg, *Coroana de spini* ș.a.), se traduce din Ivan Turgheniev (traducători: H. St. Streitman, sub pseudonimul H. Certăneanu, și I.S. Spartali), Goethe și Robert Reinick (versuri tălmăcite de Carol Scrob), Catulle Mendès (versiuni de Traian Demetrescu și D. Stăncescu), Villiers de L'Isle-Adam, Al. Dumas, Paul Déroulède, Lessing, Petőfi ș.a. Cele mai multe transpuneri poartă semnătura lui I.S. Spartali. S-a publicat și literatură populară culeasă de V. Alexi (Alexiu Viciu), I. Bidie și D. Stăncescu. ***R.Z.***

UNIVERSUL LITERAR, supliment al ziarului „Universul” apărut la București, săptămânal, de la 31 martie 1919 până la 13 iulie 1930 și de la 19 februarie 1938 până la 3 iunie 1945. Continuă suplimentul cu același titlu, inițiat la 19 septembrie 1888. Între 1 ianuarie și 28 iunie 1931 a fost înlocuit de „Duminica Universului”. Pe frontispiciu sunt menționați inițial numai directorii trustului „Universul”: Virgil N. Dărăscu (până în mai 1919) și Stelian

ANUL XXXV. — No. 1

25 Bani în toată țara

Universul Literar

REDACȚIA:

ABONAMENT

ADMINISTRAȚIA

DELAVRANCEA

SCRIITORII NOȘTRI dispăruți în timpul războiului

Popescu. Abia în vara anului 1923 este indicat ca redactor (probabil „responsabil”) C.A. Or., sub inițiale fiind C.A. Orășianu. Nu acesta a avut rolul cel mai important, ci mai curând Nichita Macedonski, alături de câtiva vechi gazetari ai „Universului” – Leontin Iliescu, Victor Bilciurescu, Romulus Seișanu, B. Cecropide. În prima fază – până în mai 1925 – și formula este în mare măsură cea veche, de magazin literar „popular”. În fapt, politica directorului-proprietar se traduce prin concesii făcute senzaționalului și divertismentului nepretențios. Structura e destul de laxă: dacă fiecare număr prezintă un comentariu pe teme culturale de actualitate, în schimb cronicile (literare, dramatice, plastice, muzicale) nu au nici continuitate, nici substanță. Articole de estetică ori consacrate unor opere aparținând literaturii, artelor plastice și muzicii, îndeosebi străine, scriu frecvent profesorii Petru V. Gâdei și Matei Fotino (cu preferințe pentru literatura americană) și doctorul I. Duscian, ce iscălește uneori și Leandru, lor alăturându-li-se, din octombrie 1923, elevul Mircea Eliade, care folosește și pseudonimele Silviu Nicoară și M. Gheorghe. Elev este și Al. Dima, prezent aici în 1922, cu un articol despre simbolism. De consemnat, în 1923, și *Glosă pentru „Lumea bine crescută” de N. Iorga*, iscălită Petru Balș (viitorul Petre Pandrea). Pe marginea unor motive lirice sunt eseurile lui Gabriel Donna (*Din literatura cerului*, *Poezia nopții*), precum și „corespondențele” din Paris ale lui N. Vaschide. Mult mai bogat este sectorul propriu-zis literar. Aici intră mai întâi producțiile redactorilor și ale celor apropiați redacției: Nichita Macedonski oferă (iscălind și Nik, Niki, Nikita, Pavel M. Florentin ori Paul Florentin) versuri, poeme în proză și schițe; Leontin Iliescu dă „peisaje”, lirică erotică, precum și multe sonete; Victor Bilciurescu e autorul unor amintiri despre literați cunoscuți; Nicolae Țincu e prezent cu poezii originale și traduceri (*Ierusalimul liberat* al lui Torquato Tasso), dar și cu piese de teatru (*Bacalaureata*, *Femeia cu ochii verzi*); Constantin A.I. Ghica și Mihail Negru figurează cu numeroase tălmăciri, ultimul manifestând preferință pentru Oscar Wilde. Unora dintre aceștia le vor fi aparținând și traducerile romanelor publicate în foileton: *Barbarossa* de Paul Heyse, *Nopțile albe* de F.M. Dostoievski (1922), *Mamă și amantă* de Louis Ulbach (1923–1924). Mai rar sunt inserate scrieri ale altor autori, unii dintre ei consacrați: Al. Macedonski, Al. T. Stamatiad, Iuliu I. Roșca, Al. Obedenaru, Th. D. Speranția, Petre Dulfu, Maria Cunțan, N. Pora, V. Demetrius, Christea N. Dimitrescu (Cridim), Al. Cazaban, Ion I. Greculescu (fragmente din romanul *Domnișoara Celina*, semnate cu pseudonimul Popic), Radu Cosmin, Ion Dragoslav, Const. Rîuleț, Victor Eftimiu, D. Nanu, Cincinat Pavelescu, Corneliu Moldovanu, G. Bacovia, Mihail Cruceanu, N. Davidescu, Leon Feraru, George Gregorian, Ion Pillat, V. Voiculescu, Liviu Rebreanu, Mihail Celarianu, Vladimir Corbasca, Ion I. Pavelescu, Horia Furtună, Ion Barbu ș.a. Un spațiu generos e destinat condeielor în căutarea afirmării. Un debut precoce (la vârsta de treisprezece ani) e cel al Luciei Demetrius, în 1923. Lui Zaharia Stancu i se publică o poezie în 1920, urmată de altele, iar Cristian Sârbu e inclus cu o primă poezie în 1924. În 1922 debutează aici doi liceeni: Pan M. Vizirescu și Sm. M. Vizirescu, iscălind cu pseudonime. Sunt prezenți și alți tineri ce își făcuseră intrarea în literatură, precum Mihai Moșandrei, T. Păunescu-Ulmu, Stelian Constantin-Stelian (care semnează Stelian de la

Câmpina), G.M. Zamfirescu, Al. Teodorescu-Miu (Al. Tudor-Miu), George Nichita, Ioan I. Ciorănescu, Ion Gane, Constantin Goran ș.a. O colaborare asiduă au mai mulți autori ale căror urme se pierd ulterior, precum Petre Antonescu (mort prematur), George Nutzescu, N. Thomescu-Baciu, Sebastian Hortopan, George Gruia, Ion Th. Ion Hotarele, Simion Udrescu (cu versuri) sau Dem. Calafeteanu, Corneliu Mihăilescu, C. Maxim, Eufrosina Pallă (cu proză). Preluând la 17 mai 1925 direcția **U.l.**, N. Iorga își expune, sub titlul *Menirea noastră*, programul, pe care, în esență, îl promovase anterior în alte publicații. Larga circulație a săptămânalului îi impune „continua silință de a fi statornic în linia opiniei publice culturale, ridicând-o […] cu concursul ei tot mai sus"; „miruirea" nou-veniților e lăsată în seama altora, iar „poezia pe care n-o înțelege nici cine a scris-o" și „romanul cu cheie […] culegând […] lucrurile scabroase cu privire la oamenii zilei" sunt respinse net. În schimb – se spune mai departe – „trebuie să prezentăm […] literatura sufletului național", cea care „există", dincolo de negările unora, ca și de „exagerările bufone" ale altora. Se îmbunătățește prezentarea grafică, precum și structura revistei, cresc ponderea și calitatea părții metaartistice. Astfel, Ion Sân-Giorgiu, care îl secondează pe marele istoric, iscălește studii pe teme generale și sinteze critice (*Literatura și viața*, *Literatură și public*, *Teatrul și literatura*, *Poezia lui Corneliu Moldovanu*, *Un miniaturist* – despre Ion Pillat, *Exotismul d-lui Liviu Rebreanu, Dl Sadoveanu romancier, Alecsandri și modelele sale*, *St. O. Iosif*), Al. Marcu recomandă scriitori italieni recenți, din care și traduce, D. Caracostea urmărește motivul eminescian „Miron și frumoasa fără corp", Barbu Solacolu analizează raporturile dintre literatură și societate și îl prezintă pe „reformatorul social Saint-Simon", Gh. Cardaș examinează studierea literaturii în universitate și cărți mai vechi ori mai noi, Emanoil Ciomac dă un studiu despre „miturile wagneriene", Ioan I. Cantacuzino se ocupă de pictura modernă, arhitectul G. Balș se oprește asupra artei vechi românești, Liviu Marian schițează o biografie a lui Ciprian Porumbescu ș.a.m.d. Spațiul acordat prozei și poeziei e mai redus. Alături de câțiva colaboratori vechi se ivesc alții, printre care Ion Agârbiceanu, Eugen Boureanul, Sandu Teleajen, Sărmanul Klopștock, G.M. Vlădescu (cu proză), Volbură Poiană-Năsturaș, A. Pop-Marțian, Ion Buzdugan, Artur Enășescu, Al. Iacobescu, G. Tutoveanu, Elena Farago (cu versuri). În 1925 debutează cu o poezie Radu Boureanu. De notat sunt și numeroasele tălmăciri în românește ale lui Giuseppe Cifarelli. În mai multe numere românista slovacă Jindra Hušková-Flajšhansová face cunoscută cititorilor cultura și literatura țării sale. Pe linia programului inițial se întocmesc numere speciale consacrate culturii armene și literaturii sașilor, „poetelor de sânge românesc din Franța" Elena Văcărescu și Anna de Noailles, reginei Maria. După retragerea, la 15 noiembrie 1925, a lui N. Iorga, conducerea săptămânalului îi este încredințată, la 20 decembrie 1925, lui Perpessicius, menționat ca unic redactor. În *Schiță de program*, sub care figurează titlul săptămânalului, criticul fixează formula unei reviste nu „de curent" ori „de laborator", ci „de concentrare", în care „să-și dea întâlnire cei mai încercați dintre luptătorii culturii", o publicație „de un eclectism superior, de o informație bogată și variată, de o egală atenție pentru toate manifestările intelectuale din cuprinsul țării", care „să îmbrățișeze deopotrivă pe scriitorul consacrat, ca și pe tânărul ale cărui aripi au nevoie […] de un neapărat concurs", țelul ultim fiind „unitatea spirituală". E asigurată o echipă solidă, rubricile având semnatari de prestigiu: cronica literară, intitulată „Mențiuni critice", și-o asumă Perpessicius, cea teatrală îi revine lui B. Cecropide, cea de film lui Petre Igiroșianu, cea plastică e ținută de N.N. Tonitza, cea muzicală de G. Breazul (care iscălește și George Diacu sau G. Diac). Se adaugă un buletin bibliografic alcătuit cu profesionalism de Al.-Sadi Ionescu, un „calendar literar" întocmit de Gh. Cardaș, prezentări ale lui Paul I. Papadopol sub titlul „Ce a scris…?", adresate în special elevilor, completate intermitent cu selecții de texte („Pagini uitate"), rubricile informative „O seamă de cuvinte" și „Ecouri", cât și, doar în prima parte a anului 1926, dări de seamă asupra șezătorilor organizate de Societatea Scriitorilor Români, redactate mai ales de Perpessicius (care semnează și Pentapolin). Rezultatele sunt remarcabile și în domeniul esteticii, al științelor socioumane proxime, al istoriei literaturii și al celorlalte arte, în paginile revistei întâlnindu-se Mihail Dragomirescu (cu secvențe din *Știința literaturii* ori cu „dialoguri"), Tudor Vianu (*Psihanaliza și morala*), Lucian Blaga (*Polivalența estetică a naturii, Weltliteratur* și *Daimonion*), Scarlat Struțeanu (*Arta*

nouă, *Clasicism și romantism*, *Hedonismul estetic*, *Este arta un joc?*), F. Aderca (*Mic tratat de estetică literară* și o suită de interviuri care vor intra în *Mărturia unei generații*), N.N. Matheescu (*Instinctul artistic*, *Conceptul estetic al lui Auguste Comte*, *Considerațiuni asupra catharsisului aristotelic*, *Despre mituri*, *De la Platon la Durkheim*), Ramiro Ortiz (studii referitoare la capodoperele literaturii italiene), Camil Petrescu (*Tehnica teatrală*, *Arta cinematografului*, *Revistele provinciale, Jean Cocteau are oroare de școlile literare*, *Un june critic bătrân* – despre Pompiliu Constantinescu), Ion Pillat. Recenzii, articole, comentarii, însemnări, eseuri mai dau Al. Marcu, Anton Holban, Horia Bottea („portrete străine" și „românești", sub pseudonimul Elena Protopopescu), Ștefan Nenițescu, Dragoș Protopopescu, Mircea Eliade (*Martin Eden*, un interviu cu Giovanni Papini, *Arturo Farinelli sau De eruditia*), Petru Comarnescu ș.a. O veritabilă istorie a mișcării cultural-politice românești din Transilvania schițează Ion Băilă în „Cronici ardelene", în timp ce Leon Baidaf readuce la lumină întâmplări și personaje interesante îndeosebi din epoca fanariotă. Principiul „concentrării" e urmărit și în ce privește literatura propriu-zisă. Cu versuri figurează relativ frecvent Ion Pillat, Aron Cotruș, Artur Enășescu, Mihail Celarianu, Nicolae Milcu, Radu Gyr, N.I. Herescu, George Nichita, Dragoș Protopopescu, Marcel Romanescu, T. Păunescu-Ulmu, A. Pop-Marțian, Stelian Constantin-Stelian, G. Talaz, Radu Boureanu, C.I. Șiclovanu, Cicerone Theodorescu, Eugeniu Sperantia, Sergiu Dan, G. Călinescu ș.a. G. Bacovia e prezent doar cu două poezii. Începătorii sunt numeroși: Matei Alexandrescu, Mihail I. Băișoiu, Ovidiu Papadima, Mihai Beniuc, George Buznea. În același interval dau fragmente de roman, nuvele, povestiri și schițe Hortensia Papadat-Bengescu, Liviu Rebreanu, Gib I. Mihăescu, Cezar Petrescu, Carol Ardeleanu, N. Davidescu, Victor Papilian (la început cu pseudonimul Sylvius Rolando), Sanda Movilă, Sandu Teleajen, Mihail Celarianu, Sărmanul Klopștock, Anton Holban, Mircea Eliade (fragmente din *Romanul adolescentului miop*), George Dorul Dumitrescu, Sarina Cassvan-Pas, Ion Călugăru ș.a. Nu e neglijat nici teatrul, N. Milcu și Radu Gyr semnând piesa în versuri *Floarea lui Sânzien*, Horia Furtună figurând cu un fragment din *Păcală*, Camil Petrescu cu scene din *Danton* și din *Mioara*, Liviu Rebreanu din *Apostolii*, iar G.M. Zamfirescu cu fragmente din *Domnișoara Nastasia* și din *Primăvara ce s-a dus*. Traducerile sunt acum puține, dar bine selectate. Odată cu retragerea lui Perpessicius, **U.l.** își suspendă apariția la 16 octombrie 1927, reluând-o la 25 decembrie 1927, sub direcția lui Camil Petrescu. La sfârșitul anului următor câteva desene înfățișau redacția (în sens larg): F. Aderca, Camil Petrescu, B. Cecropide, Mihail Sebastian, George Scrioșteanu, Andrei Tudor, C.I. Șiclovanu, Mircea Damian, Const. Pâcle, Ioan Georgescu, Emil Gulian și graficienii Ion Sava și Sell. Linia directoare este formulată în articolul *Sufletul românesc*, al cărui titlu trimite la opinii exprimate anterior de Camil Petrescu. Întruchipat de „principalele personalități ale culturii", „sufletul românesc" va fi înfățișat printr-o „galerie" (devenită mai târziu a „ctitorilor") inaugurată chiar în primul număr cu *Delegatul*, articol monografic consacrat lui N. Titulescu. În esență, **U.l.** trebuia să reprezinte „un vehicul între cultura românească și masele de cititori", fiind o „absurditate" ideea de „a face revistă de mare tiraj pentru debutanți". Noua conducere nu a izbutit totuși să încredințeze rubricile principale unor titulari de valoare. Astfel, cronica literară apare cu intermitențe, iar cea teatrală, susținută în continuare de B. Cecropide, din când în când este alimentată și de Camil Petrescu ori de Mișu Fotino. De artele plastice se ocupă, alternativ, Tache Soroceanu, Aurel Broșteanu, Ion Sava, C. Vlad, iar de muzică, ocazional, Petru Comarnescu și Alfred Alessandrescu. Se introduc rubrici noi, precum „Gazetăria literară" (inițial iscălind aici un Ariel), „Așa și așa" (N. Crevedia), „Cărți redate în extrase" (sunt propuse îndeosebi memorii, biografii ale unor celebrități etc.). Destul de sărac este compartimentul articolelor pe teme de estetică ori de istoria literaturii. Mai frecvent sunt prezenți Mihail Sebastian (ocupându-se de Jacques Rivière, Marcel Proust, Jean Law sau de volumul *Evoluția poeziei lirice* al lui E. Lovinescu, de I.L. Caragiale și Gh. Brăescu), Emil Gulian, C. Nestor. Cu totul sporadic colaborează F. Aderca, G. Călinescu, Al. Dima, Ion Biberi; mai multe recenzii au ca autor pe C. Pâcle. Notabile, în alt plan, sunt intervenția fulminantă a lui Camil Petrescu în chestiunea „generației de azi" și ripostele la replicile primite, două (*Un frazeolog frenetic și mistic* și *Un document fotografic*) adresate lui Mircea Eliade, cea de-a treia (*Noi exerciții de logică*) lui Petru

Comarnescu. Și partea literară e în 1928 mai puțin variată decât anterior. Cu versuri figurează C.I. Șiclovanu, Ioan C. Georgescu, Mihail Sebastian, Andrei Tudor și Emil Gulian (mai rar), iar din afara redacției Ștefania Zottoviceanu Rusu, George Gregorian, Radu Boureanu, Artur Enășescu, Matei Alexandrescu, Cicerone Theodorescu, Petre Strihan ș.a. Săptămânalul mai găzduiește în întregime romanul *Viața minunată a lui Anton Pann* de Sergiu Dan și Romulus Dianu, nuvele, povestiri, însemnări de călătorie trimise de Sărmanul Klopștock, Lucreția Petrescu, Mircea Damian, F. Aderca, Anton Holban, Tudor Mușatescu, Aureliu Cornea, George Scrioșteanu. Mai apar fragmente din piesele *Omul cu mârțoaga* de G. Ciprian, *Sminteala cuconului* de Mihail Sorbul, *Mitică Popescu* de Camil Petrescu, *Acord* de Vintilă Russu-Șirianu, *Greva încornoraților* de Mircea Ștefănescu, *Papagalii* de Const. Rîuleț, o scenetă de Valeriu Mardare. După ce, la începutul lunii februarie 1929, Camil Petrescu și apropiații săi părăsesc **U.l.**, conducerea o va prelua – cum se menționează abia peste un an – Șt. Brăiloiu, care păstrează în mare aceeași structură până la 13 iulie 1930, când săptămânalul își încetează, pentru timp îndelungat, apariția. Se remarcă o atenție sporită acordată „ctitorilor” literaturii, cele mai multe articole fiind scrise de Paul I. Papodopol și de I. Foti. Cei doi dau și alte articole de istorie literară, precum și recenzii și, probabil, tot lor li se datorează și selectarea „paginilor uitate”. De teatru se ocupă tot B. Cecropide și, din când în când, Ion Floroiu și George Scrioșteanu. Cronica plastică e susținută de Lucia Dracopol-Negulescu, Mihail Gh. Constantinescu și D. Caselli. Fără dinamismul de altădată sunt vechile rubrici „Gazetăria literară”, „O samă de cuvinte”, „Bazar”, „Așa și așa”. Un efort în direcția conectării la actualitate se vădește însă în 1930, când se realizează o anchetă – *Săptămâna poeziei* – și un ciclu de interviuri luate de N. Crevedia. Menționabile sunt „cărțile redate în extrase”, alese de Numa Cartianu și de un enigmatic Dimitry, care mai trimite câteva corespondențe din Paris. Pe de altă parte, sunt reuniți vechi colaboratori și câțiva noi, reale promisiuni. Cu poezii vin, în ordinea frecvenței, Artur Enășescu, G. Talaz, Mircea Dem. Rădulescu, I.U. Soricu, Victor Eftimiu, George Gregorian, Al. T. Stamatiad, Radu Gyr, Numa Cartianu, Gabriel Drăgan, Pavel Nedelcu, iar cu proză Mihail Lungianu, Lucreția Petrescu, Ion

F. ADERCA, CAMIL PETRESCU, B. CECROPIDE, MIHAIL SEBASTIAN, GEORGE SCRIOȘTEANU, ANDREI TUDOR, SELL, C. I. ȘICLOVANU, MIRCEA DAMIAN, CONST. PACLE, I. SAVA, ION GEORGESCU, EMIL GULIAN

Agârbiceanu, Al. Văitoianu, I.C. Vissarion, Sărmanul Klopștock, Al. Cazaban, Ion Munteanu, Gala Galaction, Const. Cehan-Racoviță, N. Crevedia, D. Iov, Eugen Liteanu, V. Damaschin, Cezar Pruteanu ș.a. Un număr restrâns de tălmăciri completează sumarele. În marginile prescrise de statutul său, de-a lungul intervalului 1919–1930 **U.l.** cunoaște inevitabile creșteri și descreșteri, legate de optica și îndeosebi de autoritatea celor care îl conduc.

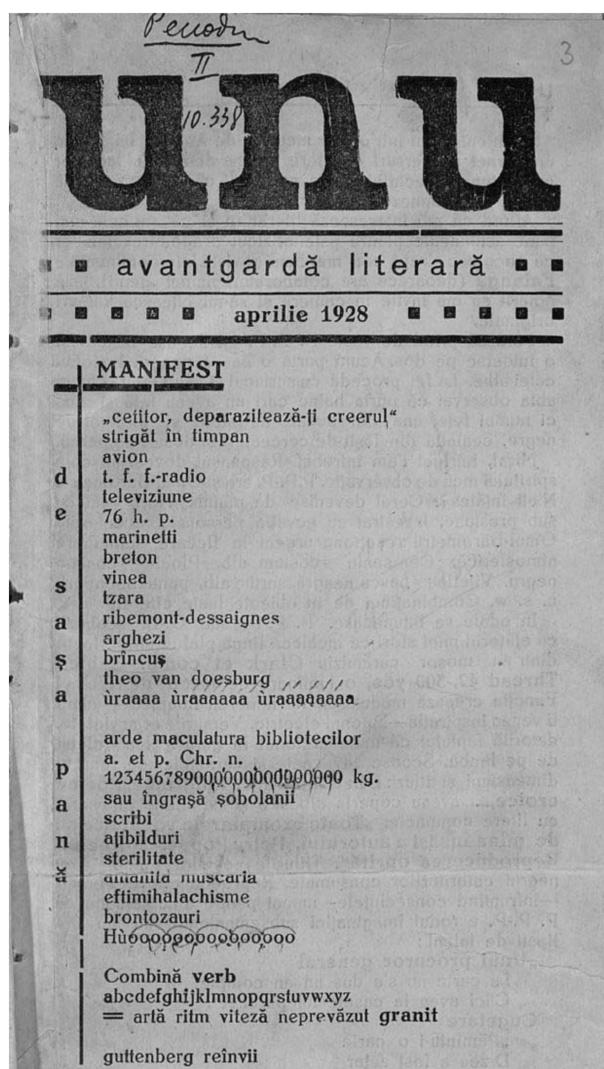
Reapărut la 19 februarie 1938, săptămânalul are format mare, specific cotidienelor, și opt pagini. Mai târziu, în plin război, numărul paginilor se va reduce, iar periodicitatea va fi de trei ori pe lună. Inițial pe frontispiciu e menționat numele lui Stelian Popescu și al redactorului responsabil – Mihai Niculescu. Rolul principal în conducerea revistei pare să îl fi avut însă fiul directorului, Victor Popescu, și Constantin Fântâneru. Cel dintâi semnează editorialul *Reapare „Universul literar”*, conținând precizări programatice, dar liniile de forță sunt, în general, cele trasate la mijlocul deceniului al treilea. Date fiind „năzuințele adevăratului gând românesc de a se oglindi în artă”,

publicația se va pune „în slujba lor" prezentând „pilda bunei literaturi și prin cuprinsul pe care-l vor aduce paginile sale, și prin recomandarea operelor valoroase", „călăuzindu-se" în această întreprindere „pe vadul de echilibru clasic al gândirii și simțirii românești". Redacția își manifestă dorința „de a face solidare toate talentele" și „de a sprijini orice dovadă de muncă sinceră și serioasă". Acest program este completat de articolul *Punct de plecare*, nesemnat, în care se afirmă că „primul lucru care se uită este împrejurarea că scrisul literar constituie totdeauna o activitate de diferențiere, de intimitate și de vocație"; în consecință, revista „va revendica întâietatea și libertatea oricărei activități creatoare". Sensul și marginile acestei libertăți par a fi sugerate prin republicarea conferinței lui Ion Pillat *Tradiția și evoluția literaturii*. Alte lămuriri cuprinde articolul *Program și polemică* al lui Constantin Fântâneru, unde, respingându-se obiecțiile cu care fusese întâmpinat **U.l.**, anume „lipsa de preocupare ofensivă", evitarea „caracterului militant al unei echipe" și, la urma urmei, a polemicii, se subliniază că redacția a „pornit la drum știind ce înseamnează la o revistă și atitudinea programatică, și cea polemică", dar că „programul este o problemă de creație"; ar trebui adus „exemplul literaturii de matură chibzuință", știut fiind că „zbaterea îndelungă a problemelor duce la sterilitate". Intenția este, neîndoielnic, de a reliefa deschiderea față de operele „diferențiate", nu de a justifica mărginirea la ele, cu excluderea textelor neliterare. Afirmația abia lasă să se întrevadă atitudinea programatică principală, anume aceea legată de disputa „generaționistă". Publicația se vrea a fi a tinerilor (în acest sens dovezile abundă), dar a acelora care se definesc prin operă „diferențiată", nu prin preocuparea exclusivă de a-i nega pe vârstnici ori pe unii congeneri. Se subînțelege și ideea deschiderii către atitudinile proxime celei proprii, care, în fond, e un echivalent, în spațiul cultural, al poziției promovate de trustul „Universul", de centru-dreapta, altfel spus caracterizată printr-un naționalism moderat. Dimensiunile deschiderii vor varia însă în funcție de circumstanțele politice: relativ mare până la instaurarea dictaturii legionare, nulă pe durata acesteia și mult redusă în perioada următoare, până la evenimentele din august 1944. Situația a rezultat, mai întâi, din componența redacției. În afară de Victor Popescu – el scrie și câteva eseuri despre literatură (serialul *Romanul românesc*), despre teatru și pictură clasică, precum și o suită de nuvele – și de Constantin Fântâneru – ce dă număr de număr, până în decembrie 1941, cronici literare, studii întinse (*Cercetare asupra poeziei noi*, *Clasicism și creștinism*), dar și un articol prolegionar circumstanțial –, Mihai Niculescu este titular al rubricii „Cartea franceză", iar din 1942 al cronicii literare (are în primul an și câteva poezii), C. Postelnicu (secretar de redacție) are articole și „note românești", Radu A. Sterescu figurează cu „note de istoria literaturii române", cronici teatrale, interviuri, reportaje. Mai sunt prezenți cronicarul muzical Romeo Alexandrescu, cronicarii artelor plastice Paul Miracovici, ulterior Paul Lahovari (iscălește și Menip o suită de controverse cu Mihai Niculescu, acesta cu pseudonimul Menalc), graficianul George Voinescu și polivalenții Traian Lalescu și Ștefan Baciu. Pe lângă versuri, proză și o piesă de teatru (*Muschetarii s-au întors*), Traian Lalescu vine cu articole și eseuri iscălite Ion Ștefan, reportaje, cronica filmului, iar Ștefan Baciu publică poezii, câteva „cronici germane", dări de seamă, reportaje și, din 1941, își asumă dialogul cu începătorii („Corespondența noastră" și „Cântece noi"). Echipei i se alătură la sfârșitul anului 1940 Traian Chelariu, care contribuie cu „note italiene și germane", apoi cu „note românești" semnate V. Jeleru, după plecarea lui Mihai Niculescu la Paris, în 1943, devenind cronicar literar și redactor responsabil până în 1944. Ceva mai înainte apăruse aici și Mircea Streinul, care furnizează recenzii la cărți germane, note, versuri, reportaje, nuvele și fragmente de roman. Ion Frunzetti e redactor în 1940, intrând în sumar cu articole de estetică, istorie a artei, cronici și eseuri, „note italiene" sub care figurează pseudonimul Socrates, mai rar cu versuri. Au mai făcut cronică teatrală I. Constantinescu, Cicerone Theodorescu, I. Mincu-Lehliu, Adriana Nicoară și Al. Drăghici, cronică plastică Ion Zurăscu, Lucia Dem. Bălăcescu, Olga Greceanu ș.a., „Cronica ideilor" fiind susținută în intervalul 1938–1941 de Mircea Mateescu. Cronica filmului o asigură din 1944 Liviu Bratoloveanu, care mai inserează note și comentarii pe marginea actualității culturale, dar și nuvele (una sub numele Adina Stolnicu), fragmente din romanul *Oameni la pândă* și dintr-o piesă de teatru. Mai relevantă pentru deschiderea manifestată de **U.l.** este

contribuția colaboratorilor. Între aceștia primul loc revine „gândiriștilor” Nichifor Crainic (care publică, până în 1939, eseurile *Închinare lui Eminescu*, *Grigorescu, interpret ideal al frumosului românesc*, *Fr. Jammes și poezia catolică*, *Genialitate și sfințenie*, *Arta în artist*), Ovidiu Papadima (*Poezia sentimentelor mari*, *Folclor și clasicism*, *Între povestire și roman*, *O ordine creștină a noastră: rânduiala* etc.), N. Roșu, Toma Vlădescu, Radu Gyr (*Adevăruri simple despre poezie*, *D'Annunzio artistul*, *Fericirile stalactitare*, o suită de medalioane memorialistice, *Privighetoarea oarbă*), Ernest Bernea ș.a. Urmează „trăiriștii” Mircea Vulcănescu (*Despre „experiență”*), Mircea Eliade (în intervalul iulie 1939 – iulie 1940, cu numeroase studii de mitologie, interviuri, câteva proze și un fragment din drama *Iphigenia*), Constantin Noica (o suită de eseuri în 1940), Vasile Băncilă (*Pentru cunoașterea provinciilor*, *Orașe dunărene*, *Pentru cunoașterea națiunii*), Eugen Ionescu (*Jurnal*, *Note despre om și poezie*), Vintilă Horia, Haig Acterian (*Note despre tragicii greci*), Mihail Polihroniade ș.a. Alături stau „clasiciștii”: N. Davidescu, N.I. Herescu (*Elogiul prieteniei*, *Arta și arta nouă*, *Eterna coloare a vieții*, *Pro Murnu*, *Destinul imperial al poetului*, *Amurgul poeziei*, *Milliarium*, *Poetul Ion Pillat*), Dan Botta (*Teatru pentru 10 000*, *Templele graiului*, *Horia și geniul suferinței*), George Murnu, ca și „raționaliștii”: Șerban Cioculescu (*Caragiale în ediție completă*, *Caragiale și ardelenii*, *Între actualitate și permanență*, *Critica de directivă*), Vladimir Streinu (*Poetic și oniric*, *Romane în două volume*, *Începuturile criticii literare*, serialul *Tipologii literare*), Tudor Vianu (*Ce s-a schimbat în literatura română în ultimii 25 de ani*, *Ștefan Dimitrescu*), Al. Rosetti (serialul *Diverse*), D. Caracostea (*Mai presus de generații*), Emil Gulian. Lor li se adaugă alții, fără coloratură ideologică, între care G.C. Nicolescu, Al. Dima, Al. Ciorănescu, Al. Busuioceanu, Dan Smântânescu, Vasile Netea, eseistul Vladimir Dogaru, Rainer Biemel și Walter Biemel. În această categorie intră și câțiva tineri cărora li se publică primele ori printre primele texte: Alexandru Paleologu, Ștefan Cuciureanu, Ovidiu Drimba, Al. Bojin, Al. Husar, Alexandru Balaci, Eugen Todoran, Augustin Z.N. Pop ș.a. Ocazional figurează cu texte eseistice și scriitori de seamă: Gala Galaction, Camil Petrescu (despre teatru) Liviu Rebreanu (*Literatură și iubire*), Ionel Teodoreanu (*Noul Adam*, anticălinescianul *Jim Fecundatorul și „Noul junimism”*), Victor Papilian, Simion Stolnicu ș.a. Doar ultimii trei semnează și literatură propriu-zisă. Scriu aici și câțiva care își câștigaseră un loc important în epocă, precum Ion Pillat, V. Voiculescu, Radu Gyr, Emil Botta (cu cicluri reunite apoi în volumul *Pe-o gură de rai*), Dan Botta (fragmente din *Comedia fantasmelor* și din *Alkestis*), George Murnu, George Gregorian, Hortensia Papadat-Bengescu (cu un fragment din romanul *Rădăcini*), Ion Agârbiceanu, Victor Papilian, Ionel Teodoreanu, Sărmanul Klopștock, George Banea, Dan Petrașincu, Theodor Râșcanu, N. Pora, Georgeta Mircea Cancicov. Cu versuri mai colaborează asiduu Ștefan Stănescu, Teodor Al. Munteanu, Virgil Carianopol, Simion Stolnicu, Teodor Scarlat, Al. Raicu, Iulian Vesper, Vlaicu Bârna, Constantin Salcia, George Drumur, Ovid Caledoniu, Dan Bălteanu, N.D. Mirea (iscălea inițial Niculai Streiu), Const. Ene, Nichita Tomescu, Const. Cojan, Ion Bălan, Ion Calboreanu, Ion Țolescu ș.a., iar cu proză sunt prezenți Neagu Rădulescu, Gabriel Bălănescu, Gabriel Drăgan, Laurențiu Fulga, Mihail Șerban, Mihail Drumeș, K.H. Zambaccian, Octav Șuluțiu, Ion Biberi, Paul Constant, Eusebiu Camilar, Pericle Martinescu, V. Copilu Cheatră, Const. Ene, George Acsinteanu, N. Ladmiss-Andreescu, Gabriel Țepelea, Liviu Bratoloveanu ș.a. Consemnabile sunt și câteva începuturi: Dinu Pillat (cu un articol despre proza lui Ionel Teodoreanu), Ion Oană, Marin Sârbulescu, Teohar Mihadaș, Alexandru Jebeleanu, Remus Luca, Dinu Ianculescu, Vlad Mușatescu ș.a. În cadrul rubricilor „Corespondența noastră” și „Cântece noi” sunt găzduiți zeci de tineri, dintre care unii își făcuseră ucenicia la reviste școlare sau la alte periodice, precum Robert Cahuleanu (viitorul Andrei Ciurunga), Octav Sargețiu, G. Uscătescu-Șoimu (George Uscătescu), Vasile Posteucă, Dimitrie Stelaru, Stelian Diaconescu (Ion Caraion), Theodor Cazaban, Ioanichie Olteanu, M.I. Cosma, Ștefan Aug. Doinaș, Radu Stanca, Ion Potopin, D. Corbea, Lucian Valea, Dragoș Vicol, Ion Apostol Popescu, Ion Sofia Manolescu, Petru Homoceanul, Florin Dumitrana ș.a. Câțiva sunt încurajați, publicându-li-se scrierile în spațiul rezervat colaboratorilor propriu-ziși. La prestigiul săptămânalului a contribuit, între 1938 și 1940, un șir de șezători („ale scriitorilor tineri”) organizate în Capitală și în țară, în special în Transilvania,

precum și „Colecția «Universului literar»”, în care au fost editate numeroase cărți ale redactorilor ori ale colaboratorilor apropiați. După evenimentele din august 1944 **U.l.** continuă să apară, sub direcția lui Al. Ciorănescu, cu texte ale celor „necompromiși” în timpul războiului – Traian Lalescu, Al. Drăghici, Dorothea Cristescu, Liviu Bratoloveanu, Melania Hayek (Melania Livadă), Theodor Al. Munteanu, Ileana Busuioceanu, Dorin Iliescu –, precum și ale unora noi – I.A. Terebești (Nae Antonescu), Valeriu Popovici (cu „scrisori din America”), Marian Zbaski (cu însemnări despre literatura poloneză), Mihnea Gheorghiu ș.a. O reorganizare din temelii are loc la începutul anului 1945. Cronica literară e preluată de Perpessicius, cea dramatică de Ruxandra Oteteleșanu, cea muzicală de Emanoil Ciomac, cea plastică de Petru Comarnescu, în timp ce Liviu Bratoloveanu asigură tot cronica filmului, iar lui Camil Baltazar îi aparțin „Carnetul literar”, articole (despre G. Ibrăileanu, Mateiu I. Caragiale, E. Lovinescu, St. O. Iosif, G.M. Zamfirescu, M. Blecher) și o serie de interviuri (cu Tudor Vianu, Perpessicius, Mihail Sadoveanu). Între semnatari figurează și Camil Petrescu (*Momente dintr-un directorat*), Al. Rosetti (note despre Paul Zarifopol, Victor Hugo, Lev Tolstoi ș.a.), Șerban Cioculescu (*În amintirea lui E. Lovinescu*, *Un neoumanist: Tudor Vianu*, *Un mare critic impresionist: G. Călinescu*, fragmente din teza de doctorat privitoare la poezia lui D. Anghel), N. Steinhardt, Adrian Marino. Alte articole, cronici și comentarii au ca autori pe Al. Ciorănescu, Ion Frunzetti, G.C. Nicolescu, Basil Munteanu, N. N. Condeescu, Al. Piru, Tatiana Slama, Gr. T. Popa, Ovidiu Constantinescu ș.a. Cu versuri, originale sau traduse, intră în sumar Al. Ciorănescu, Al. T. Stamatiad, Ben Corlaciu, Margareta Sterian, Const. Tonegaru, Mihu Dragomir, Ion Th. Ilea, Emil Manu, Teohar Mihadaș, iar cu proză Mihail Șerban, Sărmanul Klopștock, Ion Vinea, Ben Corlaciu, Ovidiu Constantinescu, Pavel Chihaia, N. Papatanasiu, Petru Dumitriu. Dincolo de moderația crispată impusă de vremuri, în noua sa formulă **U.l.** este una din bunele reviste de cultură ale vremii. ***V.D.***

unu, revistă apărută lunar, la Dorohoi din 4 aprilie până în noiembrie 1928 și la București din iulie 1929 până în decembrie 1932, cu subtitlul „Avantgardă literară”; la 1 septembrie 1935 se mai imprimă un număr („afară din comerț”), cu ocazia „nunții lui

unu

avantgardă literară

aprilie 1928

MANIFEST

(d e s a ș a p a n ă)

„cetitor, deparaziteează-ți creerul“
strigăt în timpan
avion
t. f. f.-radio
televiziune
76 h. p.
marinetti
breton
vinea
tzara
ribemont-dessaignes
arghezi
brîncuș
theo van doesburg
ùraaaa ùraaaaaa ùraaaaaaaa

arde maculatura bibliotecilor
a. et p. Chr. n.
1234567890000000000000 kg.
sau îngrașă șobolanii
scribi
ațibilduri
sterilitate
amanita muscaria
eftimihalachisme
brontozauri
Hùoooooooooooooo

Combină **verb**
abcdefghijklmnopqrstuvwxyz
= artă ritm viteză neprevăzut **granit**

guttenberg reînvii

M. Taingiu-Moldov”. Redactori: Sașa Pană și Moldov (până la numărul 34/1931), când în caseta redacțională se specifică: „Apare sub conducerea unui comitet […]. Girant responsabil: semnatarul fiecărui articol”. Pentru ultimele numere, alături de Sașa Pană s-a aflat Mihail Dan. Numere anunțate cu titlu special sunt „unu noaptea” (1928), „unu estival” (1929), „unu alb” (1930), „unu consacrat lui Urmuz” (1930), „unu – Moși” (imprimat pe hârtie colorată), „unu poem”, „unu ediție specială – număr matrimonial. Scris în întregime de Geo Bogza” (38/1931) și „unu ultim” (50/1932). Publicația manifestă, în contextul avangardismului interbelic, un dinamism absolut, libertate de spirit și expresie, ducând o luptă fără concesii împotriva oricărei

forme de instituționalizare a literaturii. În acest sens, *Manifestul* semnat de Sașa Pană în primul număr e categoric: „Cetitor, deparazitează-ți creierul”. În numerele ulterioare direcțiile programatice vor fi mai ferm subliniate, uneori prin raportare la alte reviste de avangardă: „Chiar dacă n-ar fi dubioasa flagrantă atitudine a «Contimporanului», mișcarea pe care ar voi s-o reprezinte «constructivismul» și în care s-a fixat de la apariția lui e cu totul străină de vederile actuale ale lui «unu», care își revendică o conduită cu totul ruptă de realitate, cu totul în afara utilitarismului constructivist, rezolvit în arhitectură, și care clatină în havuzele visurilor apele unor viziuni desfăcute de orice probleme și continuități situate dincolo de poem și de semitrezie” (*Coliva lui Moș Vinea*); „Pentru spiritul nostru agitat, literatura de confort care se face în România nu poate fi decât o ultragiere și o insultă. E un cer prea aspru și prea răvășit în noi pentru a-l mai putea satisface acele opere ale căror merite ar fi contribuția adusă unor valori existente, din contră, acestea le anihilează principial; posedăm cu îndârjire o puternică dorință de altceva, de o apariție care să nu fie contribuție, ci răsturnare” (Geo Bogza, *Profesie de credință pentru grupul Alge*). Alte enunțuri vor păstra aparența unor simple mesaje informative ori injonctive: „unu și cu unu fac unu”, „unu trebuie să rămână o continuă nedumerire, ca noi înșine, ca tot ce ne înconjoară” (Ilarie Voronca); „citiți numai unu”, „unudonal vă ferește de artrită, gută, sciatică, acid uric etc.”; „nu vă jucați cu unu”. În ultimul număr Sașa Pană anunță încetarea apariției revistei: „«unu» e la ușa anului șase. Și pentru ca să rămâie tânăr, îl asasinăm azi, înainte de a începe școala primară” (*Denunț*). În planul relațiilor de viață literară, gruparea este în conflict cu F. Aderca, susține apartenența lui Adrian Maniu din perioada poemului *Salomeea* la avangardism, este de partea lui Ilarie Voronca împotriva lui G. Călinescu, se distanțează ferm de „Contimporanul” ca reacție la concesiile făcute de Ion Vinea oficialităților literare, întreține la un moment dat o campanie împotriva lui Ilarie Voronca, exclus din cercul revistei pentru că publicase la o revistă oficială, se plasează în apărarea lui Geo Bogza, acuzat de atentat la bunele moravuri (*Trei fragmente în jurul unui articol din codul penal. Monstruozitatea acestui proces*). Cei de la **u.** se interesează de poem, desen, literatură, de reportajul pur, toate împrospătate de „neliniștea și problemele care agită actualitatea”. La „Linii frânte”, rubrică permanentă semnată de Moldov, se construiesc exerciții avangardiste de relaționare a ficțiunii cu realitatea. „Scurt circuit”, rubrica lui Gheorghe Dinu (Stephan Roll), de reflecții asupra fenomenului avangardist, este consacrată lui B. Fondane (Fundoianu), Filip Corsa, Mihail Cosma (Claude Sernet), Urmuz, Geo Bogza, Sașa Pană, Ilarie Voronca, expoziției de arte aplicate a lui M.H. Maxy și este completată de textele alese pentru „Antologie”. Secțiunea „Cămașa de forță” cuprinde „cronici, note, invective, caracterizări, bibliografii” și răspunde unor publicații ce profesează o receptare alterată a fenomenului avangardist. „Vestiar” și, în continuare, „Acvarium” sunt rubrici-mozaic, alcătuite din prezentări de cărți, reviste, imagini, vernisaje, comentarii, reacții ale presei franceze la artiștii avangardei de la **u.**, dialoguri cu „Contimporanul”, traduceri, recomandări de lectură etc. Textele publicate sunt la granița dintre manifest, eseu critic și proză/poem. Versuri semnează Geo Bogza (uneori cu pseudonimul André

Gruparea revistei (montaj umoristic)

Far), Filip Corsa, Vasile Cernat (Lucian Boz), Ilarie Voronca, Stephan Roll, Claude Sernet, Al. Marius, Virgil Gheorghiu, Benjamin Fondane, Raul Iulian, Tristan Tzara, Aureliu Baranga, Miron Radu (Miron Radu Paraschivescu), Gherasim Luca, Paul Păun, I. Wittner (Ion Vitner) ș.a. Proză dau Stephan Roll (și sub identitățile Teodor Cristea, Sașa Tanevicin), Sașa Pană, Sesto Pals, Ilarie Voronca, Ion Călugăru, Aurel Zaremba, Dan Faur, Al. Dimitriu-Păușești ș.a. Se publică texte de Urmuz și pagini (cele mai multe traduse) din André Breton, Arthur Adamov, Louis Aragon, Pierre Audard, Pierre Reverdy, Georges Ribemont-Dessaignes, Paul Éluard, Vladimir Maiakovski, Ramón Gómez de la Serna, Vicente Huidobro ș.a. Fenomenul avangardist e promovat la **u.** și prin aspectul grafic. Textele au diferite corpuri de literă, grafia, liberă de orice constrângere, alternează majuscula cu minuscula în favoarea celei din urmă și nu de puține ori echilibrul vizual al paginii se bazează pe o dispunere inedită a materialelor. Revista este ilustrată cu desene, reproduceri, fotografii, gravuri, facsimile de Victor Brauner, Constantin Brâncuși, F. Brunea (F. Brunea-Fox), Marc Chagall, Jacques G. Costin, B. Herold, Marcel Iancu, Malkine, M.H. Maxy, Michonze, Corneliu Michăilescu, Armand Pascal, S. Perahim, Milița Petrașcu, Claude Sernet, Paul Sterian, Man Ray, José Robles ș.a. Într-un tablou al avangardei românești **u.** rămâne valoroasă datorită orientării care se declară alimentată de spiritul lui Urmuz, dar și prin tipărirea unor texte devenite fundamentale pentru înțelegerea direcțiilor avangardei literare, precum *A doua lumină* de Ilarie Voronca, *Jurnal de sex*, *Crez*, *Reabilitarea visului*, *Poemul invectivă* de Geo Bogza, *L'Homme approximatif* de Tristan Tzara, *Contribuții sumare la cunoașterea mișcării moderne la noi* de Ion Călugăru. ***Il.C.***

UNU, publicație care apare la Oradea, lunar, de la 1 martie 1990. Caseta redacțională indică cinci membri fondatori: Ioan Țepelea (redactor-șef de la numărul 5/1990 și director de la numărul 28/1992), Constantin Butișcă, Liviu Borcea, Ioan Sarcă și Petru Mihancea; în timp colectivul redacțional suferă numeroase schimbări, iar în 1994 este menționat ca director onorific Gheorghe Astaloș. Atent cu profilul în care se va încadra, **U.** se definește ca o „publicație de opinie, informare culturală și divertisment" și respinge orice „legătură de program și conținut cu omonima interbelică apărută la Dorohoi în aprilie 1928". Dezideratele programului, esențializate și prin titluri, se păstrează doar în primele luni, când configurația de ziar este pregnantă. Se remarcă o rubricație diversă, titrând recenzii („Viața cărților"), recuperări literare („Restituiri"), informații variate de interes cultural, privind saloane de carte, noutăți editoriale, emisiuni radio, evenimente artistice, simpozioane, întâlniri cu cititorii („Secvențe", „Revista presei"), fragmente eseistice („Cogito ergo sum"), extrase din scrisorile lui Emil Cioran, Constantin Noica, Mircea Eliade. Ultima pagină, dedicată în întregime divertismentului (jocuri enigmistice, anecdote, benzi desenate, epigrame), se va reduce treptat la jumătate și în cele din urmă va dispărea, lăsând locul studiilor și articolelor de istorie, rememorării unor momente din trecutul Transilvaniei, literaturii. **U.** publică poeziile unor scriitori din prim-planul liricii contemporane (Ileana Mălăncioiu, Ion Gheorghe, Ana Blandiana, Mircea Dinescu, Emil Brumaru), dar face loc cu generozitate și altora, din generații mai tinere (Virgil Bulat, Cassian Maria Spiridon, Valentin Tașcu, Lucian Vasiliu, Liviu Ioan Stoiciu, Simona-Grazia Dima) și chiar debutanților locali (la rubrica „Poeți bihoreni"). În 1999 un colaborator constant este Miron Kiropol, cu versuri originale, dar mai ales cu *Prolog la un dicționar al poeziei române,* ce reunește poeți români din toate timpurile, „de la A la Z", tălmăciți de el însuși în franțuzește. Proza este reprezentată de un roman-foileton și de un fragment din însemnările diaristice *Un român la Paris* de D. Țepeneag. Inițiatorul și susținătorul revistei, scriitorul Ioan Țepelea, e prezent număr de număr cu un editorial, cu poezii sau recenzii. De atenția redacției se bucură și traducerile din literaturile franceză, engleză și italiană sau paginile inedite provenite de la D. Ciurezu, Nichita Stănescu și Mihai Ursachi. „Personalia" este un fel de dicționar de reală utilitate, unde sunt prezentate personalități bihorene, modele sociale, culturale, morale, științifice, teologice: Ion Brudu, Alexandru Roman, Moise Dragoș, Aurel Lazăr, Emanuil Gojdu ș.a. Contribuții de istorie literară, care se înscriu în același perimetru prin scopul recuperator, îi aparțin lui Mircea Popa: *Vasile Sala și interesul său pentru folclor* (cu opt scrisori inedite către Nicolae Densușianu), *Ion Codru Drăgușanu în corespondență cu Al. Roman, Poeți din Bihor: Isaia B. Bosco.* Constantin Cubleșan dă o serie de articole sub genericul „Eminesciana".

Pagini omagiale, la împlinirea unor vârste rotunde, sunt dedicate lui Gabriel Țepelea, Ovidiu Drimba, Adrian Marino, Emil Manu și lui Constantin Cubleșan. Interviul a fost cultivat asiduu de redacție (cu Sergiu Nicolaescu, Al. Zub, Alexandru Lungu), dar se detașează cel dat de Mircea Dinescu în 17 martie 1989, reprodus după ziarul „Libération” din Paris. Alte rubrici: „Fapte și idei”, „Cărți noi”, „Lecturi” (cu recenzii și cronici de Virgil Bulat, Valentin Chifor, Radu Voinescu, George Mirea, Al. Pintescu, Miron Blaga, Ioana Felicia Onu, Rodica Bogdan ș.a.), „Acolade subiective” (de Dan Damaschin), „Amprente” (cronică de poezie), „Varia historica” etc. Paginile sunt înviorate de o iconografie bogată: portrete, fotografii de grup, reproduceri de coperte, facsimile. Înființat în entuziasmul unei perspective culturale, politice și sociale noi, **U.** și-a clarificat opțiunile și s-a adaptat vremurilor, devenind un punct de întâlnire al talentelor literare și al inițiativelor culturale din vestul țării. Alți colaboratori: Maria Vulișici, Carolina Ilica, I. Negoițescu, Nae Antonescu, Vasile Tărâțeanu, Robert Șerban, Henri Zalis, Ioan Moldovan, Ion Cristofor, George Vulturescu. ***R.P.***

„U”. PREOCUPĂRI UNIVERSITARE, revistă apărută în București la 1 decembrie 1943 și în februarie 1944. Deși este anunțată cu o periodicitate de nouă numere pe an, dispare după al doilea din cauza „dificultăților pe care orice publicație le are în aceste vremuri grele”. Comitetul de redacție: Alexandru Borza, Petre Hossu, Al. Manuila, George Mărgărit, Adrian Marino, Ion Oană, Grigore Gr. Popa, Al. P. Stănescu, Mircea Vlad; directori: Al. Borza și Mircea Vlad; redactor: Al. Manuila. **„U.”P.u.** este expresia unei grupări de intelectuali tineri din marile orașe și centre culturale ale țării: Corneliu Belciugățeanu, Al. Borza, Al. Manuila, Ion Otescu, Dan Patrulis, Gr. Gr. Popa (din București), Ilie Balea, Romeo Dăscălescu, Ștefan Aug. Doinaș, Ovidiu Drimba, Petre Hossu, Ion Oană, Ion D. Sîrbu, Radu Stanca, Ioanichie Olteanu, Eugeniu Todoran – majoritatea membri ai Cercului Literar din Sibiu, Adrian Marino, George Mărgărit (din Iași) ș.a. Pentru a susține și a completa articolul de deschidere *Închinăm*, în care aduc un omagiu „acelora care înainte cu douăzeci și cinci de ani, în calitate de reprezentanți legali ai națiunii române din Transilvania, s-au întrunit în Marea Adunare de la Alba Iulia și au luat istorica hotărâre a unirii Ardealului cu patria-mumă”, aceștia semnează și un *Cuvânt înainte* cu valoare de articol-program, unde menționează că „pe lângă grija de a menține o legătură cât mai strânsă între preocupările diferitelor facultăți, revista își propune să ridice în coloanele sale marile probleme ale vieții moderne, sub toate aspectele sale. Ea nu este specializată în nici o direcție, iar în paginile sale se găsește ceva din viața, arta, știința, sufletul, ideologia sau credința acelora ce înțeleg că în curând lumea așteaptă roadele unei pregătiri de optsprezece ani”. Rubricile, bine orientate sub raportul deschiderilor instructiv-culturale și ca puncte de interes, sunt asociate cu o grafică sugestivă: „U.Ideea”, despărțită de „U.Arta” prin intercalarea originală a unui editorial, „U.Viața”, „U.Materia”, „U.Însemnări”, „Actualități”, „Răvășind revistele”, „Sport”, „Note” etc. Sumarul general al fiecărui număr este prezentat în două părți, pe prima copertă și pe a patra. Cea mai firavă rubrică este „U.Arta”. Aici publică poezii Ioanichie Olteanu (*Balada înecaților, Imn sublunar, Nocturnă*), Ștefan Aug. Doinaș (*Poem, Sub stea de aur, Terminus, Oră târzie*), Ilie Balea și Ion Oană traduceri (*Le Sylphe, La Ceinture* de Paul Valéry, *Tête de faune, Sensation* de Arthur Rimbaud). Mult mai extinsă și diversă este „U.Ideea”, care subordonează materialele în trei secvențe: „Universitatea de ieri”, „Universitatea străină” și „Universitatea de mâine”. Se remarcă eseurile pe teme politice (Ion D. Sîrbu, *Despre o dialectică a lucidității*), istorice (N. Al. Rădulescu, *Românii și Dunărea*, Al. Manuila, *Originea neamului românesc în interpretarea sa biologică*) și cultural-literare (Radu Stoichiță, *Note despre intelectual*, Alice Voinescu, *Umanismul femenin*, Adrian Marino, *Despre cultura literară*). Cronica literară este susținută, printre alții, de Alexandru Piru (*Eusebiu Camilar, „Prăpădul Solobodei”*) și George Mărgărit (*G. Călinescu, „Șun sau Calea neturburată”*). La cronica teatrală Dan Nasta face o critică ascuțită regizorilor Ion Șahighian și Victor Bumbești pentru regia spectacolului cu *Horațiu* de Corneille, opinie contrabalansată de Petre Constantinescu, care apreciază *Mioara* lui Camil Petrescu drept „un moment interesant al stagiunii”. Tânărului muzician Mihai Rădulescu îi aparține seria *Note despre virtuozitate*, privind turneele la București ale pianiștilor germani Wilhelm Kempff și Walter Gieseking. Revista mai conține articole de tehnică, știință medicală, observații pe marginea

vieții studențești, scurte polemici. Alți colaboratori: Emanoil Bucuța, Horia Hulubei, Gheorghe Tașcă, C. Rădulescu-Motru, Nicolae Ciorănescu. ***R.P.***

URBANOVICI, Maria (17.IX.1948, Vlad Țepeș, j. Călărași), poetă. Este fiica Floricăi (n. Djaman) și a lui Grigore Urbanovici, învățători. A urmat primele opt clase în comuna natală (1954–1962), liceul la Călărași (1962–1966) și Facultatea de Limbi și Literaturi Străine, secția polonă–română, a Universității din București, absolvită în 1972. Mai întâi cercetătoare la Institutul de Lingvistică al Academiei Române (1972–1974), apoi va fi referentă la Metarom (1974–1978), bibliotecară la Institutul de Educație Fizică și Sport (1978–1990), realizator în cadrul Redacției literatură–arte a Societății Române de Radiodifuziune (din 1990), cu emisiuni precum „Revista literară radio", „Remember pentru mileniul III", „Talk-show de poezie contemporană" ș.a. A debutat în 1970, sub pseudonimul Ana Maria Condor, în „România literară", la rubrica „Poșta redacției", deținută de Geo Dumitrescu, și editorial în 1976 cu placheta *În prelungirea luminii.* Mai colaborează la „Amfiteatru", „Luceafărul", „Poesis", „Ramuri", „Contrapunct" ș.a., cu versuri, proză și traduceri din literatura polonă, uneori semnând Mariana Urbanovici. A conceput, de asemenea, scenariile și selecția versurilor pentru mai multe spectacole inspirate din creația unor poeți contemporani (Ana Blandiana, Ileana Mălăncioiu, Angela Marinescu, Marin Mincu, Mihai Ursachi).

Cu o bună cunoaștere de sine, **U.** se autodefinește în poezia *Lut ars* din volumul omonim, apărut în 1984: „Sunt un ciob dintr-un vas,/ imposibil de reconstituit". Dacă s-ar avea în vedere doar titlurile majorității plachetelor sale, *În prelungirea luminii*, *Cratere* (1981), *Lut ars*, *Heliante* (1987), *Febra esențială* (1997), ori ale unor poeme (*Lumină sonoră* ș.a.), s-ar putea conchide că poeta scrie o lirică vitalistă, solară, tentată doar de aspectul diurn al existenței. Însă cu trecerea timpului ea se dovedește mai degrabă o structură lirică anxioasă, bântuită de spaime și viziuni tanatice, încercarea de a prelungi lumina revelației, proprie debutului, continuându-se într-un dureros periplu în bolgiile infernului terestru. Obsesiva căutare a tăcerii grăitoare din toposul inițial se sublimează treptat, iar poemele propun tentative succesive de geneză a eului. Căderea în real, în capcanele cotidianului se realizează printr-o privire autoscopică, într-un dialog neîntrerupt între imaginar și concretețe. S-a remarcat că și „starea de criză a ființei, angoasa, spaima în fața golului nu se exprimă printr-un patetism descărnat, printr-o fierbere de abstracțiuni, cum se mai întâmplă, ci pe un portativ al factorilor cotidianului, al unei domesticități ce le insuflă verosimilitate" (Gheorghe Grigurcu). Într-o manieră sobră, austeră, **U.** își exprimă incertitudinile privitoare la destinul său omenesc și la vocația de scriitor: „Personajele cele mai importante/ ale fiecărei zile/sunt oamenii și cărțile./ Primii mă îmbrâncesc,/ fac haz, mă plâng./ Cărțile mă obligă/ să-mi semnez sentința/ cu propria mână" (*Punct de sprijin*). Discursul poetic se structurează într-un balans nesfârșit între viziunea expresionistă tragică și fiorul elegiac, aproape imnic. Livrești ca sursă de inspirație (*Biblia,* doctrinele mistice, poetul Odysseas Elytis), empatice din perspectiva efectului scontat, poemele din volumul *Ce-ar fi să-i dezbrăcăm sufletul?*, subintitulat *Fabula rasa II* (2003), aduc în prim-plan oscilațiile eului liric aflat în căutarea disperată a unei identități. Polifonie, schimbări de registru stilistic, abundență de simboluri (porumbelul, statuia, oglinda etc.), teatralitate, toate acestea atestă disponibilitățile poetei pentru îmbinarea tehnicii cu emoția și viziunea. În ordinea apariției lor, cărțile par a se înscrie într-un fel de proiect al cărui mesaj vizează *ab initio* transcendența, întorcându-se în final în același spațiu generos, de semnificații proteice: prelungirea luminii, craterul, lutul ars, floarea soarelui, lumina nemuritoare. Pentru **U.**, poezia se definește ca o „febră esențială", „o lege care te îngroapă de viu/ în splendorile lucidității".

SCRIERI: *În prelungirea luminii*, București, 1976; *Cratere*, București, 1981; *Lut ars*, București, 1984; *Heliante*, București, 1987; *Febra esențială*, Timișoara, 1997; *Ce-ar fi să-i dezbrăcăm sufletul? Fabula rasa II*, București, 2003.

Repere bibliografice: Nicolae Ciobanu, *Tonalitatea imnică*, LCF, 1977, 2; Nicolae Manolescu, *„În prelungirea luminii"*, RL, 1977, 13; Ulici, *Prima verba*, II, *131–132*; Iorgulescu, *Prezent, 130–131*; Paul Dugneanu, *Forme literare*, București, 1993, *192–195*; Roxana Sorescu, *Ca floarea soarelui, sub cerul înnorat*, LCF, 1997, 3; Maria-Ana Tupan, *„Acesta este trupul tău"*, APF, 1997, 11; Mariana Filimon, *Un exil benevol*, VR, 1998, 4– 5; Popa, *Ist. lit.,* II, *569;* Raluca Dună, *Enigme mici, transparențe, amestecuri*, LCF, 2003, 43; Gheorghe Grigurcu, *Lupta cu artificiul*, RL, 2004, 9. ***D.Gr.***

URCAN, Ion (21.IX.1955, Luna, j. Cluj – 21.III.2020, Bistrița), poet, istoric literar, publicist. Este fiul Anei Urcan (n. Dicu) și al lui Gheorghe Urcan, muncitor

metalurgist. Urmează liceul la Câmpia Turzii și apoi Facultatea de Filologie a Universității Babeș-Bolyai din Cluj-Napoca (1974–1979). După absolvire este repartizat profesor la Jimbor (județul Bistrița-Năsăud); din 1990 până în 1993 este consilier teritorial la Inspectoratul pentru Cultură și Culte din Bistrița. Începând din 1994, predă limba și literatura română la Colegiul Tehnic Infoel din Bistrița, activând, între 2008 și 2009, și ca inspector de specialitate la Inspectoratul Școlar Județean Bistrița-Năsăud. În 2002 obține titlul de doctor în filologie cu o teză despre opera lui Ion Budai-Deleanu, sub îndrumarea lui V. Fanache, și, pentru o scurtă perioadă (2004–2008), funcționează ca lector asociat la Universitatea de Nord din Baia Mare. În timpul studenției este redactor al revistei „Echinox" (1976–1979), iar după 1989 editează, în calitate de secretar de redacție, revista bistrițeană „Cadran". Debutează cu poeme în „Echinox" (1976), iar editorial cu plācheta *Ad usum Delphini* (1994). Rezultatele cercetării doctorale sunt valorificate, în 2004, în *Opera literară a lui Ion Budai-Deleanu în contextul secolului al XVIII-lea transilvănean și european*, volum reluat sub titlul *Contexte ale Țiganiadei* în 2010. A colaborat cu versuri, eseistică și pagini de jurnal la „Apostrof", „Vatra", „Familia", „Euphorion", „Tribuna", „Poesis", „Caiete silvane", „Răsunetul" ș.a.

Formarea lui **U.** în ambianța literară echinoxistă se remarcă în special în poezie. Primul său volum apare relativ târziu, mai ales având în vedere promoția din care face parte (Ion Mureșan, Emil Hurezeanu, Ioan Moldovan). Generos prefațat de Al. Cistelecan, potrivit căruia lirica lui **U.** „relevă mai curând rafinament constructiv și diplomație retorică decât ingenuități de începător", *Ad usum Delphini* poate fi privit mai întâi ca un demers recuperator al unei experiențe literar-academice. Din punctul de vedere al poeticii, autorul cultivă un neomodernism specific grupării din jurul revistei „Echinox", caracterizat de evazionismul livresc, de numeroasele jocuri intertextuale și de un lirism al evanescențelor, aproape gratuit de rafinat: „Călcând pe trupul lui gol/ Îți sunt urmele clipe în care/ Pare-a fi nins/ Iar propriul tău trup, o inexistentă/ Zăpadă ce niciodată/ Nu te-a atins". În alte locuri poetizează cu cinism tragismul, evitând alunecarea în patetic, însă ratând adecvarea prin metaforizare excesivă: „Gura țâncului înecat în bazinul de ploaie/ A pus dedesubtul gheții străvezii o indecisă pecete;/ Când i-au ridicat trupul ușor, pojghița/ A plesnit în cioburi plutitoare pe apa uleioasă/ Dar sloiul de pe buze nu l-au putut desprinde,/ S-a topit mai târziu, printre/ Brațe bărbătești și țipete stridente de femeie". Ca istoric literar, **U.** este interesat de literatura română premodernă și de creația lui Ion Budai-Deleanu, remarcându-se prin atenția acordată contextualizărilor și investigațiilor biografice. Monografia consacrată autorului *Țiganiadei* realizează, pe de-o parte, paranteze largi vizând universul mentalitar, fundalul socioistoric și cultura laică scrisă în epocă și, de cealaltă parte, reconstituie ideile care l-au influențat pe iluministul transilvănean, reținând preocuparea pentru mitic, ocult, ezoteric, precum și adeziunea lui la societățile masonice. **U.** ține să conecteze cele două dimensiuni printr-o relație de cauzalitate, fondul ezoteric fiind determinat de tendințele generale din întreg spațiul european. Metodologic, demonstrația se construiește din perspectiva „științei textului literar" propusă de Heinrich Plett și trece prin tematism, poetica imaginarului și arhetipologie. Preferând teoriile lui Gérard Galtier sau pe cele ale lui Ioan Petru Culianu, istoricul literar consideră că *Țiganiada* este o „carte inițiatică", depozitară a unei „sapiențe masonice" în care „sincretismul ezoteric" și viziunea „metareligioasă" se îmbină cu „universul bucolic", „magia erotică", „demomagia" și „farmacopeea magică". În fapt, dincolo de racordurile cumva ostentative la ceea ce e nou în domeniu, **U.** practică o hermeneutică de tip clasic, tributară ideilor literare ale lui Adrian Marino, fapt atestat, de pildă, de capitolul dedicat caracterului baroc al operei lui Ion Budai-Deleanu. Cea de-a doua ediție a monografiei va fi amplificată printr-o secțiune dedicată comicului *Țiganiadei*.

SCRIERI: *Ad usum Delphini*, pref. Al. Cistelecan, Cluj-Napoca, 1994; *Opera literară a lui Ion Budai-Deleanu în contextul secolului al XVIII-lea transilvănean și european*, Cluj-Napoca, 2004; ed. (*Contexte ale Țiganiadei*), Pitești, 2010.

Repere bibliografice: Mircea Bârsilă, *„Ad usum Delphini"*, „Calende", 1994, 3; Ștefan Melancu, *„Ad usum Delphini"*, APF, 1994, 8–9; Horea Poenar, *„Ad usum Delphini"*, ST, 1994, 9; Ion Pop, *În pragul Bibliotecii*, VTRA, 1994, 6; Octavian Soviany, *Autobuzul cu gaz al poetului*, CNT, 1994, 28–30; Mihai Ursachi, *Inutilitatea poeziei*, TP, 1994, 8; Simona Konradi, *„Se va socoti rană orice loc atins de buze sau pleoape"*, „Minerva", 1995, 46–47; Peter Quince, *„Ad usum Delphini"*, E, 1995, 1; Olimpiu Nușfelean, *Încrezător în parabolă*, CNP, 1995, 9; Dan Mănucă, *Ion*

Budai-Deleanu: un scriitor în ofensivă, CL, 2004, 9; *Dicț. Echinox, 394–395*; Laura Serghiescu, *O carte despre temeliile culturii române*, „Mișcarea literară”, 2010, 4; Traian Ștef, *Ion Urcan, interpret al Țiganiadei*, F, 2011, 1. ***E.Md.***

URECHE, Damian (2.IX.1935, Fometești, azi Rugetu, j. Vâlcea – 19.IX.1994, Timișoara), poet, prozator, publicist. Este fiul Anei (n. Comănac) și al lui Damian Ureche, muncitor forestier. A urmat cursul seral la liceele „Moise Nicoară” din Arad și „Constantin Diaconovici Loga” din Timișoara, Facultatea de Filologie a Universității din același oraș (1966–1974) și cursuri de ziaristică la București. După o perioadă în care a lucrat ca tăietor de lemne la pădure și muncitor în întreprinderi forestiere și miniere, intră corector la ziarul „Flacăra roșie” din Arad (1957–1961), de unde trece tot corector, ulterior redactor, la revista „Scrisul bănățean” (devenită „Orizont”) până în 1982, când este scos din funcție din cauza fugii în Italia și ulterior în Germania. Revine forțat în România și în scurt timp încearcă din nou trecerea clandestină a frontierei, pentru care suferă o condamnare. Debutează în 1958 cu versuri la „Scrisul bănățean” și editorial în 1964 cu placheta *Temperamentul primăverii*. A mai colaborat la „Luceafărul”, „Amfiteatru”, „Ramuri”, „România literară”, „Tribuna”, „Familia”, „Ateneu”, „Contemporanul”, „Viața românească”, „Tomis” ș.a. A scris și la publicații din Iugoslavia („Libertatea”, „Lumina”, „Polja”), Bulgaria („Literaturen front”) și Ungaria („Népsabadszág”). A mai semnat Daniel Jaleș, Dan Udrea. Începând din 1991 a ținut în cotidianul „Renașterea bănățeană” rubricile „Nod în papură” (zilnic) și „La Boema” (săptămânal). În 1992, împreună cu Petru Regep și Constantin Cazmiuc, a editat revista „Timișoara, mon amour” (două numere). A fost distins cu Premiul Asociației Scriitorilor din Timișoara (1971, 1979) ș.a.

Deficiențele primei cărți a lui **U.**, *Temperamentul primăverii*, sunt tonul patetic și declarativ, gesturile largi și aplecarea grandilocventă spre autobiografic, depășite în *Invitație la vis* (1967), unde spectacolul lumii este transmis cu uimire și cu glas șoptit. Versurile din *Viori fără amurg* (1969) aduc în plus ironia și umorul, în maniera romanțelor minulesciene. *Elegie cu Francesca da Rimini* (1971) atinge o maturitate poetică evidențiată de timbrul pur, de muzicalitatea de cantilenă, ca și de ideea originală a cărții. Fiecare piesă este gândită ca o confesiune a unuia din personajele feminine celebre create de literatură: Emma Bovary, Kira Kiralina, Ofelia, Anna Karenina, Penelopa, Euridice, Beatrice ș.a., poetul surprinzându-le cu finețe destinul. Volumele ulterioare sporesc aria liricii de dragoste, convertită însă în reverie. Aceasta se îmbogățește cu simboluri ale glacialului și penumbrei, iar distanțarea și indiferența devin semnul de atenuare a exaltării. Dar **U.** scrie și o lirică a participării frenetice la ritmurile universului, evocând viața elementară, fabulosul domestic și universul infantil, totul într-o tonalitate de exultanță și bucurie. Când se autodefinește, el își afirmă obârșia în autorii *Mioriței*, mod de a cinsti geniul popular creator. Balada Meșterului Manole devine de asemenea motiv poetic. În amplul poem *Eminescu* (1979) se apelează la o profuzie de imagini crescute din trunchiul eminescian: „În cearceafurile apei doarme luna, valuri-pernă/ Peste care bate-azurul cu neliniștea eternă,/ Stropi de fagure așează lucrurile-n sunet dulce,/ Visele în aparență strâng aripa să se culce,/ Parcă azi răsare pacea stinsă la-nceput de lume/ Când amurgul viscolește jar în pulberea de spume;/ Un plămân tăcut bea stele prin fisurile de iască,/ E o liniște-a durerii parcă lutul vrea să nască,/ Niciodată n-a fost iarba mai gătită pentru nuntă,/ Când lumina-n degradeuri cu nălucile se-nfruntă”. Unele cărți de versuri publicate după 1989, îndeosebi *Orașul martir Timișoara* (1990) și *Premiul Nobel pentru singurătate* (1991), ca și alte poeme apărute postum sunt documente lirice despre destinul tragic al țării și al poetului trăitor în ultimul deceniu al dictaturii comuniste. **U.** este și autorul a două romane. *Prințul marelui puțin* (1971) are un caracter marcat confesiv, evocare sentimentală a iubirii ingenue a protagonistului, un ins melancolic, neînțeles de femeia matură, capabilă de a trăi aventura, nu însă și de a împărtăși marea dragoste. Cu vădite inserții autobiografice, textul include amintiri despre întâmplări din tinerețea personajului, petrecută la țară, în munte, despre țărani și mineri care dau senzația purității, a vitalității și a setei de a trăi. Intervin, de asemenea, descrieri dezabuzate privind viața literară dintr-un oraș provincial, munca de redacție, precum și meditații asupra artei și scrisului. Cartea nu este construită riguros epic, ci în versete numerotate, de treizeci–patruzeci de rânduri, așezate în ordinea cronologică a desfășurării conținutului. Celălalt roman, tot cu un caracter autobiografic, *Nunta utopică* (1993), este reconstituirea unei farse făcute de autor înainte de 1989, acțiunea

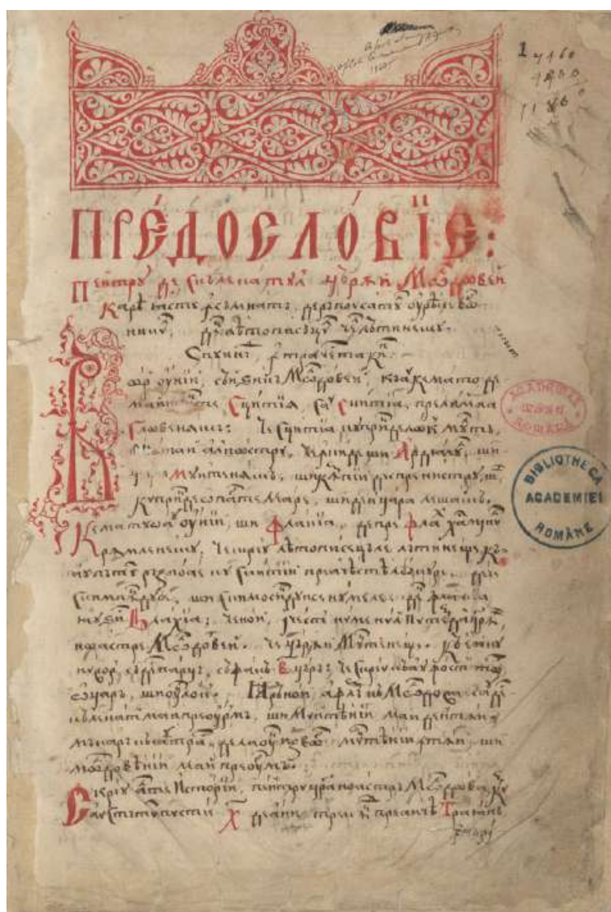
desfășurându-se pe două planuri. Primul „relatează” o nuntă fictivă, la care sunt invitați potentații zilei din Timișoara, iar cel secund evocă existența dramatică a autorului în lagărele de refugiați prin care a trecut în Germania și în Italia, în fuga sa spre Occident. **U.** a mai publicat volumele de versuri pentru copii *Balada neatârnării* (1977), *Pescarii de pe apa de argint* (1989) și o culegere de epigrame, *Mofturi de privighetoare* (1992). Postum a apărut *Nod în papură* (2001), unde editorul a reunit poeziile tipărite după 1991 în „Renașterea bănățeană”, la rubrica aleasă pentru a da și numele cărții. Sunt aici texte concise, alcătuite mai ales din câte două catrene, care surprind cu vervă aspecte cotidiene ale perioadei de tranziție.

SCRIERI: *Temperamentul primăverii*, pref. Ion Dodu Bălan, București, 1964; *Invitație la vis*, București, 1967; *Viori fără amurg*, București, 1969; *Elegie cu Francesca da Rimini*, București, 1971; *Prințul marelui puțin*, București, 1971; *Tot ce mă doare*, Timișoara, 1972; *Noapte de zile mari*, București, 1976; *Spectacolul privirii*, Timișoara, 1976; *Balada neatârnării*, cu ilustrații de Doina Micu, Timișoara, 1977; *Eminescu*, Timișoara, 1979; ed. Timișoara, 1995; *Ulcioare de Horezu*, Timișoara, 1982; *Toamna poetului*, Timișoara, 1986; *Pescarii de pe apa de argint*, Timișoara, 1989; *Orașul martir Timișoara*, Timișoara, 1990; *Premiul Nobel pentru singurătate*, Timișoara, 1991; *Mofturi de privighetoare*, Timișoara, 1992; *Nunta utopică*, Timișoara, 1993; *Poezii alese*, pref. Eugen Dorcescu, Timișoara, 1998; *Nod în papură*, îngr. și pref. Mugurel Jula, Timișoara, 2001.

Repere bibliografice: M.N. Rusu, *Damian Ureche*, LCF, 1966, 6; Ion Cocora, *„Invitație la vis”*, ST, 1967, 10; Dumitru Micu, *„Viori fără amurg”*, RL, 1969, 32; Anghel Dumbrăveanu, *„Viori fără amurg”*, O, 1969, 8; Cornel Ungureanu, [*Damian Ureche*], O, 1971, 4, 1973, 30, 1976, 7; Alex. Ştefănescu, *„Prințul marelui puțin”*, LCF, 1971, 19; Mircea Constantinescu, *„Prințul marelui puțin”*, VR, 1971, 8; Liviu Grăsoiu, *Profil: Damian Ureche*, O, 1973, 13; Eugen Dorcescu, [*Damian Ureche*], O, 1975, 17, 1976, 22; Piru, *Poezia*, II, *208–211*; Alexiu, *Ideografii*, *183–186*; Nicolae Pop, *Perimetru sentimental*, Craiova, 1980, *321–326;* Ruja, *Parte*, I, *285–291*; Nicolae Danciu Petniceanu, *Adio în septembrie*, pref. Lucian Ervin Bureriu, Timișoara, 1995, *83–92*; Petria, *Vâlcea*, *402–404*; Mariana Sperlea, *Ultima toamnă a poetului. In memoriam Damian Ureche*, Timișoara, 1999; *Dicț. scriit. rom*, IV, *665–667*; [*Damian Ureche*], „Eminescu”, 2004, 15–16 (grupaj special); Constantin Cozmiuc, *Elemente fantastice în poezia lui Damian Ureche*, „Eminescu”, 2005, 5; *Dicț. Banat*, *825–833*; Ion Murariu, *Poetul Revoluției*, „Agora literară”, 2010, 7. ***D.V.***

URECHE, Grigore (c. 1590 – 1647), cronicar. Fiu al marelui vornic Nestor Ureche, „Gligorii” s-a născut probabil în Goești, nu departe de Iași. Peste puțin timp familia sa va fi silită să se exileze în Polonia. Aici el are prilejul să studieze la o școală cu profil umanistic din Lvov, în a cărei programă figurau limba și literatura latină, elina și polona, istoria Poloniei. Revenit în țară, este posibil să fi ocupat unele dregătorii mărunte, dar prima atestare (1628) îl indică logofăt al treilea la Curtea lui Miron Barnovschi. O experiență specială a trăit în 1631, când a făcut parte dintr-o delegație de boieri care a mers la Constantinopol pentru a împiedica numirea ca domn a lui Alexandru Iliaș, fapt pentru care acesta a vrut să-l omoare doi ani mai târziu. În timpul domniei lui Vasile Lupu, din 1634 până la moarte, **U.** a fost mare spătar, apoi mare vornic al Țării de Jos, impunându-se ca unul dintre cei mai influenți dregători din Divan. Acum își scrie cronica. Cele câteva referințe aproape contemporane despre el, concluziile ce se pot trage din documentele oficiale unde îi apare numele, imaginea indirectă dedusă din substanța cronicii pe care a scris-o, din atitudinile, judecățile și formulările sale converg în a constitui portretul unui om cu o conștiință echilibrată, animat de sentimente și preocupări nobile, cu un spirit subțire, cultivat, care a înțeles complexitatea firii omenești.

Originalul cronicii lui **U.**, cuprinzând perioada 1359–1594, dar și versiunea primei copii (ori prelucrări) realizate de Simion Dascălul s-au pierdut, așa încât nu se știe cu certitudine ce cuprindeau. S-au păstrat doar copii indirecte, interpolate (sau care au integrat textul lui **U.**), ceea ce a generat ample controverse privitoare la paternitatea scrierii. Astfel, au fost considerați autori sau coautori Nestor Ureche ori Simion Dascălul. Cercetări complexe l-au stabilit ca principal autor pe **U.**, delimitându-i textul de interpolări. O minuțioasă analiză lingvistico-stilistică l-a condus pe N.A. Ursu la altă concluzie: întregul text a fost redactat de Simion Dascălul (care a folosit mai multe izvoare) pe scheletul cronicii în limba slavonă a lui **U.**, acestuia infirmându-i-se astfel rolul de întemeietor al istoriografiei în limba română; pentru a valida afirmația, sunt necesare însă și argumente de altă natură, care să poată anula o tradiție începută cu mărturiile unor contemporani ai cronicarului și toate celelalte concluzii trase din conținutul cronicii. În predoslovia sa, prima „voce” românească prin care spiritul pe

Predoslovie *la* Letopisețul Țării Moldovei

deplin format al identității naționale se adresează posterității, **U.** își justifică demersul prin necesitatea de a lăsa mărturie despre vremurile trecute și prezente, de a face cunoscut adevărul istoric pe care s-a străduit să îl stabilească prin compararea și combinarea „letopisețului moldovenesc", prea sărac în date, cu „scrisorile striinilor", mult mai bogate în informații și relatări referitoare la Moldova. În general, s-a convenit că izvoarele interne folosite au fost cronicile de Curte, analele slavone, precum și relatările orale ale unor martori ai evenimentelor mai apropiate de timpul său. În privința surselor externe, cercetări laborioase au confirmat relațiile cu unele lucrări de istorie poloneză (Joachim Bielski, *Kronika polska*, Matei Miechowita, *Chronica Polonorum*, Martin Kromer, *De origine et rebus gestis Polonorum* ș.a.) sau privitoare la configurația statală, etnică și geografică a Europei (alcătuite de Martin Kromer, Matei Miechowita, Gerhard Mercator, Ioannis Pistorius ș.a.). Sinteza lui **U.** s-a păstrat, mai mult sau mai puțin modificată, în *Cartea ce să chiamă letopiseț, ce într-însa spune cursul anilor și descălecarea Țărei Moldovei și viiața domnilor*, publicată pentru prima oară de Mihail Kogălniceanu în 1852, sub titlul *Domnii Țării Moldovei și vieața lor*. Ediția de bază este însă cea realizată de P.P. Panaitescu în 1958. În forma în care a fost transmisă, scrierea cuprinde istoria Moldovei de la întemeiere (1359) până la anul 1594, când se întrerupe brusc. În primele capitole este demonstrată cu argumente istorice și lingvistice originea latină a populației maramureșene din care s-a desprins grupul condus de Dragoș Vodă, întemeietorul legendar al Moldovei. Urmează enumerarea succintă a domniilor până la Ștefan cel Mare, a cărui personalitate ocupă un spațiu mai extins, dar numai prin relatarea principalelor bătălii, puse pe seama temperamentului războinic al voievodului. Însă în cazurile în care este evidentă necesitatea apărării țării de tendințele expansioniste ale turcilor și ale unor state vecine, **U.** relatează cu nereținută satisfacție luptele, mereu atent la modul cum au fost obținute victoriile, subliniind „meșterșugul" și eroismul marelui voievod, abnegația cu care se băteau moldovenii. Cronicarul insistă cu mândrie asupra constatării că în vremea lui Ștefan țara a atins punctul culminant al dezvoltării și puterii, fiind nu numai independentă, ci și capabilă să impună altora voința sa. Poate pentru a marca frângerea istoriei odată cu sfârșitul domniei lui Ștefan, dar și pentru a clarifica noțiuni și referințe probabil mai puțin cunoscute, autorul face o digresiune, prezentând pe scurt țări și populații venite în contact cu Țara Moldovei, aducând informații culese din lucrări de specialitate, însoțite de considerații personale. Urmează înregistrarea pas cu pas a declinului Moldovei, începând chiar cu urmașii direcți ai lui Ștefan, care i-au moștenit mai degrabă defectele. Excepție face Petru Rareș, domn exemplar prin înțelepciunea și patriotismul său, datorită căruia țara cunoaște un ultim moment de grație. După el declinul se agravează, atingând cote dramatice în vremurile de restriște ale lui Alexandru Lăpușneanu, Despot Vodă, Ion Vodă Armeanul (cel Cumplit) și Aron Vodă, domni trecuți în cartea neagră a istoriei Moldovei din cauza cruzimii faptelor și a fărădelegilor săvârșite, a prăpădului abătut asupra țării din vina lor. Conștient de importanța

misiunii pe care și-a asumat-o, **U.** consideră că istoria este act de identitate și carte de învățătură pentru un neam, ceea ce obligă la consemnarea adevărului, dar și la evaluarea faptelor din punct de vedere moral. Cronicarul crede că decăderea Moldovei a fost determinată de nesocotirea legilor și a vechilor obiceiuri, de abuzurile și nedreptățile conducătorilor, ca principali agenți ai istoriei. În scurte secvențe intitulate *Nacazanie silnim* (*Certare celor puternici*), el evidențiază cauzele răului și condamnă energic despotismul, samavolnicia, încălcarea „legii”, violența, trufia, în care vede principalele motive ale degradării vieții sociale. Principiile morale provin la cronicar din învățătura creștină, din tradiția boierească (și populară) autohtonă, iar pe cale livrescă din umanitarismul istoriografiei latine și polone, modelul său de atitudine față de trecut, ce trebuie eternizat pentru a instrui generațiile viitoare. Scrierea istoriei se năștea și ca o necesitate de a demonstra cum orice abatere de la calea creștină era aspru pedepsită de justiția divină, a cărei acțiune implacabilă este ilustrată substanțial. Sintetizând coerent toate principiile, sistemul etic al lui **U.** este dominat de demnitatea apartenenței etnice, de dragoste de țară, de dorința afirmării adevărului, a dreptății și binelui.

Ca și în cazul altor culturi, proza cronicarilor români este primul stadiu al literaturii culte. Narațiunea lui **U.** este simplă, lapidară, densă, fiecare propoziție fixează o informație, un adevăr istoric, devenind parcă un material cu care se construiește edificiul imaginar al istoriei neamului. Probabil influențat de sobrietatea și concizia scriitorilor latini, dar lăsându-se și în voia spontaneității orale, similară cu aceea a epicii folclorice (singurul model de limbaj și tehnică narativă românească la acea dată), cronicarul relatează laconic evenimente, acțiuni, întâmplări, într-o succesiune rapidă, generând o anume tensiune epică. În măsura în care senzaționalul, dramatismul dau uneori însăși substanța literaturii, mai multe pasaje despre domniile lui Petru Rareș, Despot Vodă, Alexandru Lăpușneanu, Ion Vodă Armeanul au un caracter literar. În autor se trezește instinctul de scriitor, povestirea se însuflețește, apar accente, sublinieri, priviri în sinea eroilor și chiar construcția în ficțiune. Astfel, unele personalități prind viață prin text, devin personaje, se manifestă cu un comportament de simpli oameni, cu gesturi, reacții psihice, depășind sfera semnificației istorice. Ca urmare a privirii de aproape, a unor intuiții de finețe, portretele celor mai importanți domnitori sunt realiste, în dimensiuni normale, cu lumini și umbre, alcătuite prin acumularea de trăsături esențiale deduse din faptele și atitudinile lor sau relevate direct de autor, totul fiind ordonat în funcție de o dominantă a caracterului celui portretizat. Criteriul principal de apreciere este patriotismul, eficiența faptelor în favoarea țării. Cu toate că **U.** detestă și condamnă cruzimea, violența, samavolnicia, în cazul când cei vinovați de asemenea păcate întreprind acțiuni benefice pentru Moldova defectele lor sunt privite cu mai puțină asprime. Astfel, lui Ștefan cel Mare, deși i se reproșează înclinația de a vărsa sânge „nevinovat”, excesul de spirit războinic și de autoritarism, îi sunt proslăvite marile calități care au adus mult bine, faimă și grandoare Moldovei. Portretul său este reprezentativ pentru capacitatea și modul de caracterizare specifice cronicarului și a ajuns celebru datorită conciziei și forței expresive. Limbajul direct, topica specială imprimă imaginilor o deosebită energie și creează impresia vizionării rapide a unei existențe vertiginoase, de o neobișnuită măreție. Construit ascendent, portretul crește spre apoteoză, căpătând dimensiuni uriașe în final („să rădica de-asupra biruitorilor”). Percepția covârșitoarei personalități a domnitorului este augmentată de proiectarea sfârșitului său pe fundalul unor tulburări sociale sau naturale, ca semne și efecte ale acestui eveniment. Având simțul excepționalului, **U.** reproduce unele secvențe „vorbite” memorabile, care înviorează narațiunea, apropiind planul acțiunii de timpul prezent, și exploatează cu artă momentele de mare tensiune psihică. Participând afectiv la povestire, el învăluie oamenii și întâmplările într-un umor fin, venit din sesizarea aspectului oarecum comic al comportamentului

Semnătura lui Grigore Ureche

și zbaterii omenești, sau intervine direct în text cu interogații, exclamații, ironii, diatribe, incriminări, atunci când sunt încălcate brutal, cu cruzime, normele firești ale dreptății și moralei. Depărtându-se de recuzita proprie scrierilor de Curte, de retorica bizantină, cronica sa are un aer natural, frust, realist. Dimensiunea orală este dată în special de stereotipia narațiunii (în genul basmului), evidentă în folosirea unor clișee expozitive și formule fixe, precum și în modalitatea populară de a lega sau explica faptele. Frazarea și topica generează o anume ritmicitate și armonie, iar simplitatea, proprietatea stilului reduc comunicarea la strictul necesar. O deosebită importanță și în ordine estetică o are lexicul, de o expresivitate genuină, inefabilă, insolită pentru percepția modernă, ca și modul de asamblare a cuvintelor, a formelor flexionare, fonetica textului, toate purtătoare intrinseci de valențe artistice. Aceste elemente asigură fluiditatea și savoarea limbii, dau o cadență poematică expunerii, creând o atmosferă specială, capabilă să restituie o lume revolută, prefăcând-o într-o prezență animată și colorată, perceptibilă senzorial. Astfel, *Letopisețul Țării Moldovei* rămâne nu numai scrierea care marchează începutul istoriografiei în limba română, dar și cea dintâi operă originală cu caracter literar. Textul are valoarea lucrului vechi, originar, valoare care crește cu vremea, devenind un tezaur, model și ferment al unei secțiuni fundamentale a culturii naționale, reprezentată ulterior de Miron Costin, Nicolae Costin, Ion Neculce, Dimitrie Cantemir, stolnicul Constantin Cantacuzino. Răspândită prin numeroase copii și prelucrări, inclusă în alte scrieri de gen, cronica a creat o puternică tradiție, continuată și în literatura modernă prin preluarea unor motive epice, a unor modalități narative și expresive în operele unor scriitori precum Costache Negruzzi, Vasile Alecsandri, B.P. Hasdeu, Barbu Delavrancea, Mihail Sadoveanu.

În ultima analiză toată mierea cronicii lui Ureche se reduce la cuvânt, la acel dar fonetic de a sugera faptele prin foșnitura și armonia graiului. […] *Adauge-se harul de a gândi prin simțuri, de a imita prin sunete foșnitoare, horăitoare, clinchetitoare lovirea, învălmășirea, vechimea chiar a faptelor.* […] *Vorbirea cronicarului e dulce și cruntă, cuminte și plină de ascuțișuri ironice. Invenție epică Ureche nu are și să povestească propriu-zis nu știe. Dar limba ridică pe spații mici scene epice, repezi ca niște nouri care se desfac.*

G. CĂLINESCU

Ca operă literară, cronica lui Grigore Ureche este cea dintâi operă scrisă sub influența literaturii Apusului. Autorul împrumută forma genului istoric, răspândit în țările apusene, mai mult, cugetarea autorului, ideile lui, concepția istorică a lui sunt cele apusene. Autorul este vădit influențat de ideile umanismului apusean, care se manifestă în atitudinea lui critică față de izvoare, în ura lui în contra formelor de ocârmuire despotică orientală și [*în*] *simpatiile lui față de formele de organizație politică și socială ale Apusului. Aceeași cultură umanistă îl face pe Grigore Ureche să afirme cu convingere romanitatea poporului românesc.*

ȘTEFAN CIOBANU

În istoriografia română este cel ce descoperă perspectiva. Vechii analiști medievali n-aveau distanță. Ei consemnau faptele imediat, ca în miniaturile medievale, fără simțul proporțiilor și fără profilul personajelor. Figuri minore deveneau, prin encomiu, uriașe. Ureche selectează piscurile, ierarhizează figurile, simte nevoia de a le da contur propriu, și de aici celebrele sale „portrete", care nu sunt fizice sau anecdotice, ci țin de caracterologia istorică.

GEORGE IVAȘCU

SCRIERI: *Domnii Țării Moldovei și vieața lor*, în *Letopisițile Țării Moldovii*, I, publ. Mihail Kogălniceanu, Iași, 1852, *93–209*; *Chronique de Moldavie depuis le milieu du XIV-e siècle jusqu'à l'an 1594*, tr. și îngr. Émile Picot, Paris, 1878; *Letopisețul Țării Moldovei până la Aron Vodă (1359–1595), întocmit după Grigore Ureche Vornicul, Istratie Logofătul și alții de Simion Dascălul*, îngr. Constantin Giurescu, pref. Ioan Bogdan, București, 1916; ed. Craiova, 1934; ed. Craiova, 1939; *Carte ce se chiamă letopiseț. Ce Într-însa spune cursul anilor și descălecarea Țării Moldovei și viața Domnilor*, îngr. D. Ciurezu, București, 1939; *Letopisețul Țării Moldovei*, îngr. și introd. P.P. Panaitescu, București, 1955; ed. 2, București, 1958; ed. București, 1987; ed. îngr. și introd. Liviu Onu, București, 1967; ed. îngr. și pref. Dan Horia Mazilu, București, 2002; ed., în *Marii cronicari ai Moldovei. Grigore Ureche, Miron Costin, Nicolae Costin, Ion Neculce,* îngr. și introd. Gabriel Ștrempel, București, 2003; *Letopisețul Țărâi Moldovei de când s-au descălecat țara și de cursul anilor și de viiața domnilor, carea scrie de la Dragoș Vodă până la Aron Vodă*, îngr. și introd. Ovidiu Pecican, Cluj-Napoca, [2008].

Repere bibliografice: Ioan Bogdan, *Vechile cronici moldovenești până la Ureche*, București, 1891, *104–139*; Iorga, *Ist. lit.*, I, *285–309*; P.P. Panaitescu, *Influența polonă în opera și personalitatea cronicarilor Grigore Ureche și Miron Costin*, București, 1925, *7–83*; Densusianu, *Opere*, III, *63–86*, *268–279*, *passim*; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *20–22*, *Ist. lit.* (1982), *15–17*; Cartojan, *Ist. lit.*, II (1942), *144–153*; Constantinescu, *Scrieri*, VI, *498–505*; Ciobanu, *Ist. lit.* (1989), *253–286*; *Ist. lit.*, I (1964), *353–364*, *384*; Panaitescu, *Începuturile*, *202–211*; Ivașcu, *Ist. lit.*, *147–152*; I.D. Lăudat, *Grigore Ureche*, Iași, 1971; Panaitescu,

Contribuții, *477–503*; Chițimia, *Probleme*, *197–271*; Eugen Negrici, *Narațiunea în cronicile lui Grigore Ureche și Miron Costin*, București, 1972, *9–147*; Onu, *Critica*, *47–197*, *313–341*, *401–434*; Curticăpeanu, *Orizonturile*, *34–42*, *passim*; Rotaru, *Valori*, I, *57–146*, *275–304*; Andriescu, *Stil*, *9–69*; *Dicț. lit. 1900*, *873–876*; Dumitru Velciu, *Grigore Ureche*, București, 1979; Petrescu, *Configurații*, *46–54*; Simuț, *Diferența*, *6–11*; Mihai Berza, *Pentru o istorie a vechii culturi românești*, îngr. și introd. Andrei Pippidi, București, 1985, *70–71*, *90–98*, *passim*; Manolescu, *Istoria*, I, *43–50*; Gheorghe Bobînă, *Grigore Ureche*, Chișinău, 1991; *Grigore Ureche*, în *Cronicarii moldoveni*, îngr. și introd. Dan Horia Mazilu, București, 1997, *21–116*; Sorohan, *Introducere*, *156–180*; Ursu, *Contribuții ist. culturii*, *22–93*; *Dicț. analitic*, II, *363–365*; *Dicț. esențial*, *857–860*; Mazilu, *Recitind*, III, *57–74*; Constantin Cubleșan, *O nouă lectură din Grigore Ureche*, „Bucovina literară", 2009, 4. ***C.T.***

URECHIA, Alceu (11.X.1860, Iași – 21.V.1941, București), publicist. Este fiul Luizei (n. Wirth-Pester) și al scriitorului V.A. Urechia; prozatorul Nestor Urechia îi este frate. Cu studii în țară și peste hotare, își ia doctoratul în medicină la Paris cu o teză publicată în 1885. Este medic în București și profesor de igienă la câteva mari licee. La bătrânețe se va retrage la Sinaia, loc unde ani în șir familia sa își petrecuse vacanțele împreună cu cea a lui I.L. Caragiale, acesta trimițându-i apoi, după plecarea în Germania, scrisori afectuoase, pline de umor. **U.** avea faima unui personaj original, biciclist pasionat, excursionist, alpinist, dar și om de spirit scăpărător, cunoscut și apreciat pentru foiletonistica lui umoristică din „Moftul român", „Vieața" (e până în martie 1895 director al publicației, alături de Al. Vlahuță), „Naționalul", „Lumea veche" (revistă literară și umoristică pe care o editează în 1896 și la care colaborează și bunul său prieten I.L. Caragiale), „Adevărul de joi", „Pagini literare", „România jună", „Noua revistă română", „Minerva", „DiGranda" ș.a. Bună parte din foiletoane intră în volumele *Ghiveci* (1894), *Cronicele Doctorului* (1898), *Verzi și uscate* (1900), *Factor răspunzător. Decorat! Mica publicitate!* (1915), *Cu ou și cu oțet* (1920), semnate Dr. Urechiă sau Iodoform; autorul utilizează și iscăliturile Aur, Iod, Rigomeț. Popularizând într-un stil agreabil, glumeț, noțiuni de medicină, el găsește cu cale să adune în câteva broșuri mai multe conferințe, rostite îndeosebi la Ateneul Român, după cum ține să publice nu numai în periodice atacuri violente, nedrepte, la adresa lui Lazăr Șăineanu, care își au sursa nu atât în competența lexicografică a lui **U.**, autor al unui dicționar francez–român (1897), cât în porniri cvasișovine. Pe lângă textele publicistice, are numeroase scrieri medicale: *Influenza, mijloace de a preveni și vindeca* (1891), *Șarlatanismul în medicină* (1893), *Călăuza sanitară a sergentului de oraș* (1904), *Cum ne putem feri de boalele molipsitoare* (1938).

Într-o suită de cronici, notițe umoristice, portrete caricaturale și parodii **U.** se arată un observator care, într-un crochiu vioi, dezinhibat, surprinde ridicolul unor personaje și situații ale zilei. Anomalii de tot felul, puzderie de subiecte îi sunt oferite de experiența omului de lume și a medicului. Sancțiunea vine de obicei prin intermediul parodiei. Umoristul însceneazä simulând seriozitatea, exploatează cu fantezie asociativă, dar nu o dată excesiv, calamburul, efectul burlesc, împins până la absurd. Astfel ridiculizează reclamele năstrușnice (*Pilulele Pink*), stilul gazetăresc, maniera exaltată a reportajelor de senzație (*O crimă oribilă*) etc. **U.** scrie în cheie parodică interviuri, reportaje, impresii de călătorie, scenete, monologuri, cugetări, semn că orice, dar mai cu seamă condeiul confraților poate fi persiflat, bagatelizat. Multe „pilule" datează, aparținând efemerei publicistici umoristice, adesea critica este facilă, agresivă, supralicitând comicul de limbaj, echivocurile sunt nu o dată licențioase. În aceeași categorie intră și foiletoanele de la rubrica „Ghiveci săptămânal" din „Vieața", unde **U.** susține polemica revistei cu unii colaboratori și simpatizanți ai publicațiilor socialiste. Doar când și când umorul rezistă, e viu, ca în fiziologiile *Cataplasmele, Reclamagiul, D-l care s-a lăsat de tutun* sau în monologul *Factor răspunzător*, unde se simte înrudirea cu scrisul lui I.L. Caragiale.

SCRIERI: *Anatomia și fiziologia unei conferințe*, București, 1893; *Ghiveci*, pref. Al. Vlahuță, București, 1894; *Cronicele Doctorului*, București, 1898; *Șăinizme*, București, 1898; *Verzi și uscate*, București, 1900; ed. 3, București, [1936]; *Cinstea și știința d-lui Șăineanu*, București, 1901; *O, scumpe Lăzărică...*, București, 1901; *Factor răspunzător. Decorat! Mica publicitate!*, București, 1915; *Cu ou și cu oțet*, București, 1920; *La Radio*, București, 1937; *O crimă oribilă*, *Reclamagiul*, *Factor răspunzător*, în *Umoriști de altădată*, îngr. și pref. Ion Roman, București, 1969, *123–146*.

Repere bibliografice: Caragiale, *Opere*, VII, *437–466*; Ibrăileanu, *Opere*, IV, *475–477*; Radu D. Rosetti, *Spicuiri*, București, 1923, *107–110*; *Număr consacrat marelui umorist dr. Urechia*, „Veselia", 1940, 33; Cosco, *Bunica*, *287–292*; V.A. [Vasile Alceu]

Urechia, *Schițe memorialistice*, București, 1969, *passim*; *Dicț. lit. 1900, 876*; Șt. Cazimir, *Nu numai Caragiale*, București, 1984, *140–148*; Faifer, *Semnele, 261*; Simona Vasilache, *De (orice) buzunar*, RL, 2006, 23. ***G.D.***

URECHIA, Nestor (1.V.1866, București – 9.IV.1931, București), prozator, publicist.

Este fiul Luizei (n. Wirth-Pester) și al lui V.A. Urechia, scriitor, și frate cu publicistul Alceu Urechia. După școala primară și liceul urmate în București, la un institut particular „instalat în vila lui Vulpache Filipescu” de pe șoseaua Bonaparte, în apropiere de Capul Podului (1874–1885), „grație unui concurs de împrejurări favorabile” își continuă studiile la Paris (1886–1897), absolvind École Polytechnique și École des Ponts et des Chaussées. Revenit acasă, este numit profesor de geometrie descriptivă la Şcoala de Poduri și Şosele, iar din 1898, timp de optsprezece ani conduce, ca inginer, lucrările de amenajare a șoselei naționale Câmpina – Predeal, reușind să facă din ea cea mai bună cale de comunicație din țară. În 1903 elaborează harta căilor de comunicație pe județe. După Primul Război Mondial va fi director în Ministerul Lucrărilor Publice (1917–1920), inspector și organizator al învățământului mediu tehnic în domeniu, director al Şcolii de Conductori de Lucrări Publice (1920–1929). A debutat, licean fiind, în 1882, cu povestirea *Moartea lui P*, la „Literatorul” lui Al. Macedonski. Continuă să scrie în revistele conduse de acesta, dar și în „Revista nouă”, însemnări de călătorie și poeme în proză, schițe, uneori versuri, traduceri, chiar și în perioada când s-a aflat la studii în Franța. Între 1907 și 1915 colaborează cu oarecare consecvență la „România viitoare”, „Viața literară și artistică”, „La Roumanie”, „La Politique”, „Printre hotare”, „Trăiască Franța!”, atât cu notații de voiaj, cât și cu articole despre călători străini în România. La revista „Lamura” i-a apărut în 1926 povestea-feerie *Salamandra măiastră*, dar cea mai fidelă și variată contribuție o are la „Propilee literare”, pe care a slujit-o cu devotament ca secretar general de redacție în toți cei cinci ani de apariție (1926–1930). A publicat aici nuvele, povestiri, legende, impresii de călătorie, prelucrări și traduceri, articole pe chestiuni de cultivare a limbii, amintiri de pe frontul francez al Primului Război Mondial, anecdote istorice, a ținut „Cronica fantezistă”, „Cronica culturală”, o „Cronică a Bucegilor” (cu sfaturi pentru montaniarzi) și alta dedicată Bucureștiului („Ieri și azi”). A folosit un număr impresionant de pseudonime: de la anagrama N. Aihceru la Inginerul din Bucegi (iscălitură pentru volumul *Sinaia, Bușteni, Azuga, Predeal,* 1911), Bucegicus, Ortens, Arineanu, N. Pan, Andrei Jnepeanu (împrumutat ca nume și personajului principal din *În Bucegi*, 1907), Stroe Miclescu, Spiriduș, Fantasio ș.a. A conferențiat la Ateneul Român, la Fundația Regală, la Societatea Geografică Română, la Societatea Naturaliștilor și a fost un fervent susținător al Turing Clubului României. Împreună cu D.R. Rosetti-Max a scris și o revistă teatrală, cam frivolă, *Şahăr-Mahăr*, publicată în 1884 în „Convorbiri literare”. O prietenie superior intelectuală l-a legat de Al. Vlahuță, B. Delavrancea, I.L. Caragiale, cu timpul și de Mihail Dragomirescu, Ion Foti, Ary și George Murnu, cu unii întreținând o corespondență bogată. A tradus din René Bazin (*Povestiri duioase,* 1909).

Cartea de debut a lui **U.**, *Zânele din Valea Cerbului. Povești pentru copii* (1904), având ca scenă Valea Prahovei și drept cadru Munții Bucegi, s-a tipărit în peste cincisprezece ediții, ceea ce arată că tonul confesiv și umorul reținut al autorului, ca și dorința sa constantă de a transmite „cunoștințe folositoare” își găseau un public destul de variat și de fidel. O notă mizericordioasă, moștenită probabil de la tatăl său, ca și unele convenții literare facile sau romanțioase nu reușesc să tulbure fluxul simpatetic între scriitorul și cititorii săi din epocă sau de mai târziu. Volumul *Dans les Carpathes roumaines (Les Bucégi)*, publicat la Paris în 1906, uzând de motivul „jurnalului găsit” și de „ficțiunea străinului”, a avut la apariție o bună primire și ulterior mai multe suplimente de tiraj. Tradus în anul următor la București cu titlul *În Bucegi*, se citește până azi cu încântare, în ciuda unor dialoguri nefirești și pe alocuri a unor stângăcii de construcție cauzate, poate, și de faptul că fusese redactat în franceză. Dedicată lui André Theuriet, poet și romancier din

operele căruia **U.** afirmă că deprinsese cultul naturii (probabil se referă în special la volumul *Reine des bois* din 1890), versiunea franceză utilizează, ca și cea românească, figura unui mentor – Andrei Jnepeanu (alias Genépin) – care inițiază un discipol (Mircea Trestianu) în tainele naturii. Acest traiect inițiatic nu ajunge să se transforme în mistică teozofică a naturii, precum în *Cartea munților* a Bucurei Dumbravă, unde **U.** apare ca personaj – Marele Urs –, nici nu contrapune figura întreprinzătorului (tot inginer francez, Bernard) imaginii unui arhaic templu al naturii (codrul Borzei), precum în *Nopțile de Sânziene* de Mihail Sadoveanu. Modelul pare să fi fost mai degrabă profesorul francez J.-A. Vaillant de la „Sf. Sava", pe care de altfel prozatorul îl și numea „primul bucegist român". Cu *Robinsonii Bucegilor. Întâmplările a trei cercetași* (1916), volum premiat de Academia Română, și continuarea acestuia, *Vraja Bucegilor* (1926), intriga romanescă se simplifică în favoarea notelor de drum și a descrierilor de peisaje, iar dialogurile capătă naturalețe. În 1925 **U.** iese din tiparele preocupărilor anterioare odată cu piesa *Carte de bun trai*, o comedie într-un act sau „o *bluette*, cum ar zice franțuzul", dedicată în semn de prietenie și admirație lui Valjan. Din lămurirea preliminară reiese că nodul dramatic i-a fost sugerat de o schiță a tatălui său din *Legende române* (o indicație de regie situează acțiunea în iatacul boierului Costache, prefect de poliție pe vremea Regulamentului Organic), iar ideea de a publica piesa vine să compenseze faptul că, prezentată Comitetului de lectură al Teatrului Național din București, ea a rămas uitată pe un raft al bibliotecii Teatrului. Un fel de fiziologie, *Pseudoturistul român* (1929) se vădește încă actuală atât prin temă, cât și prin stil. Literatura lui **U.**, autentic povestitor, se caracterizează printr-o mare putere de evocare a frumuseții Bucegilor, iar legendele și poveștile munților se însuflețesc prin armonia stilului, eleganța limbii și firescul hazului. Fixându-l ca autor de literatură ușoară, adică „pentru tineri", Ilarie Chendi îl aprecia pe **U.** ca „dibaci mânuitor al limbii române".

SCRIERI: *Conferințe ținute la Societatea Geografică și la Ateneu*, București, 1901; *Zânele din Valea Cerbului. Povești pentru copii*, București, 1904; ed. București, 1920; ed. cu desene de A. Murnu, București, 1929; *Dans les Carpathes roumaines (Les Bucégi)*, Paris, 1906; ed. (*În Bucegi*), București, [1907]; ed. pref. Nicolae Şerban, București, 1928; *Căruța poștei (Cum călătoreau strămoșii noștri)*, București, 1907; *Gâze*, București, 1908; *Sinaia, Bușteni, Azuga, Predeal*, București, 1911; *Robinsonii Bucegilor. Întâmplările a trei cercetași*, București, [1916]; *Umbletul pe jos*, București, 1916; *Săculețul de povețe al cercetașului*, București, 1919; *Prietenele noastre păsările*, București, 1923; *Zâmbetele pământului (povești din lumea florilor)*, București, 1924; *Fermecătoarea natură*, pref. Nicolae Şerban, București, 1924; *Carte de bun trai*, București, 1925; *Salamandra măiastră*, București, 1926; *Vraja Bucegilor*, București, 1926; *În împărăția munților. Bucegii duioși*, București, 1928; *Pseudoturistul român*, București, 1929; *Zile trăite*, București, 1931; *Vraja Bucegilor*, îngr. Mircea Handoca, București, 1979. **Antologii:** *Dragi să ne fie munții*, București, 1916. **Traduceri:** René Bazin, *Povestiri duioase*, București, 1909.

Repere bibliografice: Chendi, *Scrieri*, VI, *81–83*; Apostol D. Culea, *„Vraja Bucegilor"*, „Lamura", 1927, 1; Iorga, *Oameni*, III, *360*; Predescu, *Encicl.*, *837*; Viniciu Gafița, *Nestor Urechia*, „Luminița", 1979, 11; Cioculescu, *Itinerar*, IV, *182–187*; Faifer, *Semnele*, *161–162, 255, 260–261, 274–275*; Paul D. Popescu, *El și Prahova*, „Axioma", 2006, 5. ***M.M.***

URECHIA, V. A. [Vasile Alexandrescu] (15.II.1834, Piatra Neamț – 22.XI.1901, București), gazetar, prozator, autor dramatic.

Fiu al Eufrosinei (n. Manoliu) și al clucerului Alexandru Popovici, **U.** rămâne orfan de tată la șase ani. Învață în casa unor rude bogate, intră apoi, în Iași, la școala normală de la Trei Ierarhi, iar din 1844 la Academia Mihăileană; fusese înmatriculat Vasile Alesandrescu, după prenumele tatălui, mult mai târziu adăugându-și numele Urechia (Urechiă, Ureche), când își va atribui o descendență din familia cronicarului moldovean. Bursier la Paris, își ia bacalaureatul în 1856 și se înscrie la Sorbona pentru a obține licența în litere. Ca militant unionist, este director al gazetei „Opiniunea" (Paris), susținând aici, ca și în alte publicații de limba franceză, legitimitatea emancipării sociale și politice a românilor. Se căsătorește în 1857 cu Françoise Joséphine Dominique de Plano, fiica unui medic spaniol (aceasta va muri peste un an), și călătorește mult, colectând, mai cu seamă din Spania, informații culturale,

istorice. Întors la Iași în 1858, își începe cariera ca profesor la Gimnaziul Central. Ulterior va funcționa ca profesor la Universitatea din Iași, și din 1864 la cea din București, unde o vreme va fi și decan al Facultății de Litere. Din 1859 are și multe demnități în ministerul ce se ocupa de învățământ: director, ministru ad-interim în guvernul lui Mihail Kogălniceanu, iar în 1881–1882 ministru în guvernul condus de I.C. Brătianu; în câteva rânduri este și senator sau deputat de Covurlui. Perseverent partizan al propășirii prin cultură, ubicuu, neobosit, **U.** își leagă numele de întemeierea și activitatea a numeroase instituții: societatea și revista „Ateneul român" (Iași, 1860–1861), Ateneul Român (figurează între fondatori în 1865, devine, în timp, vicepreședinte și președinte, e în redacția „Atheneului român", 1866–1869), Academia Română: contribuie la înființarea forului în 1866, va fi ales mai târziu secretar general (1872–1873, 1881–1885), vicepreședinte al instituției (1888–1889, 1892–1895, 1898–1901), președinte al secțiunii istorice în 1886–1895, 1899–1901. Are rolul lui în acțiunile Societății pentru Învățătura Poporului Român, este președinte al Societății Macedo-Române (și director al „Albumului macedo-român", 1880), președinte al Ligii pentru Unitatea Culturală a Tuturor Românilor etc., înființează școli, așezăminte culturale, face importante donații. Astfel, în 1890 dona liceului din Galați biblioteca și colecția sa de documente și piese muzeistice. E drept, distincțiile, titlurile, onorurile exercitau asupra lui o atracție exagerată, ceea ce stârnește, nu o dată, ironia contemporanilor și a posterității. Alceu Urechia și Nestor Urechia sunt fiii săi dintr-o a doua căsătorie, cu Luiza Wirth-Pester.

Scrierile lui **U.**, prodigioase, gândite cu emfază ca pietre într-o construcție monumentală – opera completă în treizeci și cinci de tomuri –, mărturisesc o excesivă încredere în rostul propriei participări la îmbogățirea culturii românești. În *Istoria românilor* (I–XIII, 1891–1901) sârgul documentar impresionează, nu și rigoarea, discernământul critic sau posibilitățile de sinteză. Informații de valoare, adiționate în urma unei cercetări extinse în arhive și biblioteci, apar și în *Istoria școalelor de la 1800–1864* (I–IV, 1892–1901; Premiul Academiei Române). Ca literat, **U.**, vădește aceeași disponibilitate. Produce versuri, proză, teatru, încearcă tărâmul istoriei și al criticii literare. Debutează timpuriu, în 1850, când publică o fabulă în „Zimbrul" (unde mai târziu va figura în redacție), în anul următor îi apare în broșură nuveleta *Grinda de aur sau Previderea unui părinte bun*, iar în 1854 *Mozaic de novele, cugetări, piese și poezii.* Mai colaborează la „România literară", redactează cu Iancu Codrescu ziarul unionist „Zimbrul și Vulturul" (1858), scrie la „Steaua Dunării" (la care e redactor), „Bondarul", „Din Moldova", „Românul", „Albina Pindului", „Familia", scoate în 1861 la Iași, cu G. Petrescu, gazeta „Dacia", este director al periodicelor „Adunarea națională" (1869), „Informațiunile bucureștene", redactor la „Revista contimporană", „Revista literară și științifică", „Pagini literare", publică în „Literatorul", „Revista literară", „Convorbiri literare", „Revista nouă", „Vieața", „Universul", „Universul literar", „Apărarea națională", „Secolul XX" ș.a. Integrat la începuturile sale literare în orientarea animată de spiritul pașoptist, **U.** crede în menirea civică, educativă a literaturii. Va păstra perseverent această idee și va teoretiza, în formule emoționale, datoria participării la crearea unei literaturi originale. De privirea acuzat moralizatoare se leagă însă opinia pe care o va exprima despre nuvela *Duduca Mamuca* de B.P. Hasdeu. În *Schițări de literatură română* (1859) ori în *Schițe de istoria literaturei române* (1885), în articole, ca și în conferințele de la Ateneul Român, **U.** se manifestă ca un popularizator entuziast al mișcării literelor autohtone, al perioadei vechi cu deosebire, opinii teoretice mai largi, dar de un eclectism dezarmant, aflându-se în *De clasicism, romantism și realism* (1865). Afirmațiile exagerate, bombastice privind valoarea unor scriitori români, inflamația retorică, confuziile, inadvertențele i-au adus multe ponoase, printre care și critica lui Titu Maiorescu într-o serie de articole (*Observări polemice*, *Beția de cuvinte*, *Răspunsurile „Revistei contimporane"*). E aici o „execuție magistrală" (G. Călinescu), unde criticul junimist procedează metodic, minuțios, cu o fervoare rece, necruțătoare, extrem de eficientă, în vreme ce replica lui **U.** (*Noua direcțiune din Iași*), în pofida justeții unor puncte de vedere, rămâne inconsistentă, neputincioasă. Ca scriitor, **U.** este un meșteșugar. Nu se poate vorbi despre primul deceniu de roman românesc fără a consemna scrieri precum *Logofătul Baptiste Veleli* și *Coliba Măriucăi*, ambele publicate în 1855. Prima, inserată în „România literară" a lui V. Alecsandri împreună cu *Serile de toamnă la țară* de Al. Cantacuzino și cu *Manoil* de D. Bolintineanu,

este o schiță de roman având ca model nuvela *Alexandru Lăpușneanul* de C. Negruzzi. Autorul desprinde din letopisețul lui Miron Costin (cronicarul pe care l-a studiat și l-a editat mai târziu) un episod cu rezonanțe dramatice, exploatat în sensul ideologiei pașoptiste, meritorie dovedindu-se știința resuscitării romantice a atmosferei printr-un mozaic pitoresc. Acuratețea detaliilor, din nou concomitentă cu retorismul tendinței – umanitaristă, protestatară –, distinge, de asemenea, romanul *Coliba Măriucăi* („Foiletonul Zimbrului"), o replică românească la *Coliba unchiului Tom* de Harriet Beecher Stowe, scriere tradusă în limba română cu câțiva ani înainte. Ca și la alți confrați, reușitele se manifestă fragmentar și pot fi câteodată neobișnuite. Astfel, în alt roman, *Omul muntelui* (tipărit în foileton la „Românul" în 1857, apoi în volum sub semnătura Doamna L.), rod al colaborării cu scriitoarea Marie Boucher, poate fi descoperită o anume finețe a notației psihologice, anticipând – cum apreciază Nicolae Manolescu – stilul analitic prezent în scrierile de gen românești abia la sfârșit de secol. Cu Marie Boucher a mai scris nuvela *Amelie Stefanesco* („Zimbrul și Vulturul", 1858) și microromanul *Les Sept montagnes (histoire moldave)*, imprimat la Paris în 1863 sub semnătura Marie Movila. Virtuți de romancier **U.** avea totuși puține, neștiind să depășească spațiul de tranziție de la povestire la roman. De aceea, după decenii, va reveni la înzestrarea lui adevărată, aceea de povestitor, în *Legende române* (1891), corpus de proză scurtă, reluat și completat în câteva ediții. Povești, legende, snoave, anecdote transpuse într-o expresie inspirată, alertă, plastică, ca într-un joc, autorul lăsând impresia că „povestește de dragul poveștii" (I.L. Caragiale). *Țară fără bătrâni*, bunăoară, o prelucrare ingenioasă cu modelul în romanul popular *Archirie și Anadan*, a avut o mare circulație, intrând și în manuale. Atractive, alte povestiri dezvoltă legende populare, cumva în spiritul lui Ion Neculce din *O samă de cuvinte*, ori își au izvorul în documente istorice puțin cunoscute. Mai cu seamă pe canavaua epocii fanariote naratorul imaginează în câteva stampe, cu umor sau în manieră romanțioasă, întâmplări și personaje dintr-un București al începutului de veac XIX (*Scandalul din 1800*, *Jupân Vântură-vești*, *Acum 74 de ani*, *Prima baie în București*, *Primul „haine vechi" din București* ș.a.). În ciclul *Reminiscențe*, cuprinzând episoade de factură memorialistică (*Cum am făcut cunoștință cu M. Kogălniceanu*, *Cum am cunoscut pe Alecsandri*, *Șuba lui V. Alecsandri* ș.a.), ca și în alte scrieri apărute în „Apărarea națională" și în „Secolul XX" (*Din tainele vieței*, *Amintiri contimporane*), autorul își privește cu seninătate viața, relatează fără patimă, ba chiar cu un surâs pornit din înțelepție, ciocnirile cu semenii. În sfârșit, când compune și improvizează piese de teatru, lui **U.** (membru în Comitetul Teatrului Național din Iași și apoi în cel al Naționalului din București) nu i se poate tăgădui meșteșugul, dar nici ignora desincronizarea. Jucate începând de prin 1860, scenetele comice, farsele (*Sacagiul*, *Odă la Elisa*, *Balul mortului sau Mortul și danțul*, *Avocat sau paiață*, *Anghina difterică*, *Sticla de Cotnari* ș.a.) prelungesc maniera comediografică a lui Vasile Alecsandri. I-au fost reprezentate, de asemenea, numeroase prelucrări: *Cine este ea?* după Bretón de Los Herreros, *Porcarul și Măria Sa sau Dreptatea domnească* după Lope de Vega, *Fata de bancher* după Jean-Louis Laya, *Soare de toamnă* după Marivaux ș.a. Oarecum mai pretențioase, *Alecsandri la Mircești* (1894) și drama *Marțial* nu sunt departe de *Fidanțata imperatorului* (1870) sau de *Răpirea Bucovinei* („Literatorul", 1883, în colaborare cu Nicolae Țincu și Theodor A. Myller), piese ocazionale. Notabile în evoluția dramei istorice românești rămân piesele *Vornicul Bucioc* (jucată în 1867), *Banul Mărăcine* (reprezentată în 1872) și *Curtea lui Neagoe Vodă* (pusă în scenă în 1875), caracterizate prin stilul romantic avântat, propriu teatrului istoric românesc până după Barbu Delavrancea.

SCRIERI: *Grinda de aur sau Previderea unui părinte bun*, Iași, 1851; ed. București, 1897; *Mozaic de novele, cugetări, piese și poezii*, Iași, 1854; *Omul muntelui* (în colaborare cu Marie Boucher), București, 1858; *Schițări de literatură română*, Iași, 1859; *O vorbă despre literatura desfrânată ce se încearcă a se introduce în societatea română*, Iași, 1863; *Les Sept montagnes (histoire moldave)* (în colaborare cu Marie Boucher), Paris, 1863; *Balul mortului sau Mortul și danțul*, București, 1865; *Cronicele noastre*, București, [1865]; *De clasicism, romantism și realism*, București, 1865; *Femeia română dupre istorie și poezie*, București, 1865; *Despre fabule în genere și în speciale despre Cichindel*, București, 1866; *Despre elocința română*, București, 1867; *Poezia în fața politicei*, București, 1867; *Carol I, domnitoriul românilor*, București, 1868; *Patria română*, București, 1868; *Odă la Elisa*, București, 1869; ed. tr. Clelia Bruzzesi, București, 1878; *Fidanțata imperatorului*, București, 1870; *Opere complete*, seria A, t. I:

Comedii, scenete, București, 1878, [t. II]: *Teatru. Drame*, București, 1878, seria B, t. I: *Conferințe și discursuri*, București, 1878, t. II: *Discursuri academice*, ed. 3, București, 1882, seria D, t. I: *Didactica*, I, București, 1883, seria E, t. I: *Novele, cugetări, foiletoane, bibliografii, varia*, București, 1883, seria B, t. II: *Memorii prezentate Academiei Române în 1887–1888*, București, 1889, t. III: *Memorii prezentate Academiei Române în 1888–1889*, București, 1890; *Schițe de istoria literaturei române*, București, 1885; *Arhimandritul Vartolomei Măzăreanul (1720–1780)*, București, 1889; *Autografele lui Varlaam mitropolitul*, București, 1889; *George Asaki*, București, 1890; *Legende române*, București 1891; ed. 3, cu ilustrații de Jiquide, București 1896; ed. 4, I–II, București, 1904; ed. îngr. Ion Horia Rădulescu, București, [1934]; *Miron Costin*, Craiova, 1891; *Istoria școalelor de la 1800–1864*, I–IV, București, 1892–1901; *Alecsandri la Mircești*, București, 1894; *Cum am cunoscut pe Alecsandri*, București, 1894; *Codex Bandinus*, București, 1895; *Căsătorie stricată*, București, [1899]; *Cum era odinioară*, București, 1901; *Popa care știe carte și Ion Istețul. Povești poporale*, Brașov, 1911; *Scrieri literare*, îngr. și pref. Alexandru George, București, 1976. **Ediții, antologii:** Miron Costin, *Opere complete*, I–II, pref. edit., cu un glosar de Lazăr Șăineanu, București, 1886–1888; *Voci latine. De la frați la frați!*, București, 1894; ed. îngr. și pref. Oprea Nedelcu, Galați, 1993.

Repere bibliografice: Maiorescu, *Critice*, I, *133–134, 244–247, 253–255, 257–278, 285–289*; A.I. Odobescu, *Raport asupra celor două volume de „Teatru” ale d-lui V.A. Urechia*, AAR, partea administrativă și dezbaterile, t. XI, 1878; Caragiale, *Opere*, IV, *95–98*; Anghel Demetriescu, *Opere*, îngr. și pref. Ovidiu Papadima, București, 1937, *395–401*; B.P. Hasdeu, *V.A. Urechia*, AAR, partea administrativă și dezbaterile, t. XXIV, 1901–1902; E. Lovinescu, *T. Maiorescu*, I, București, 1940, *334–336, 381*; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *362, 468*, *Ist. lit.* (1982), *529*; Alexandru Iordan, *Bibliografia scrierilor lui V. A. Urechia*, pref. Aurelian Sacerdoțeanu, București, 1942; Vârgolici, *Începuturile*, *54–63, 71–73*; Călinescu, *Opere*, XI, *138–142, 327–330*, Brădățeanu, *Drama*, *113–118*; V. A.[Vasile Alceu] Urechia, *Schițe memorialistice*, București, 1969, *passim*; Nicolae Manolescu, *Contradicția lui Maiorescu*, București, 1970, *71–83*; George, *Sfârșitul*, I, *45–50, 61–67*, II, *39–56*, III, *36–39, 271*; Bucur, *Istoriografia*, *45–48*; Drăgan, *Reacții, 231–237*; Gabriela Drăgoi, *Literatul V. A. Urechia*, ALIL, t. XXV, 1976; Cioculescu, *Itinerar*, II, *226–232*; *Dicț. lit. 1900, 877–879*; Vistian Goia, *V. A. Urechia*, București, 1979; Șt. Cazimir, *Nu numai Caragiale*, București, 1984, *140–148, 195–196, 198, 204–205, 208–218*; Mănucă, *Lectură, passim*; Manolescu, *Istoria*, I, *315–316*; *Dicț. scriit. rom.*, I, *46–48*; Anișoara Popa, *V.A. Urechia istoric*, I, Goalați, 2001; Rusu, *Membrii Academiei*, *542–543*; Al. Zub, *Un polihistor uitat, o restituire necesară*, DL, 2004, 56; Niculina Vârgolici, *V.A. Urechiă*, Târgoviște, 2008. ***G.D.***

URIAN, Tudorel (19.III.1960, Timișoara), critic literar. Este fiul Constanței Urian (n. Koller), muncitoare, și al lui Gheorghe Urian, funcționar. Urmează la Timișoara liceul (absolvit în 1979) și Facultatea de Filologie, secția română–franceză (1980–1984). Tot la Timișoara își susține doctoratul în 2010 cu o monografie despre Alexandru Paleologu. Până în 1989 funcționează ca profesor în comuna Zetea (j. Harghita), după care începe o susținută activitate publicistică: este redactor, șef de secție, publicist-comentator (1990–1995), redactor-șef și director editorial (1995–2000) la „Cuvântul”, iar ulterior redactor-șef la „Curierul românesc” și în redacție la „România literară”, unde deține și o rubrică permanentă. Debutează în 1981 cu un reportaj la „Viața studențească” și editorial în 2000 cu volumul *Proza românească a anilor ’90* (Premiul Uniunii Scriitorilor și Premiul ASPRO). Mai e prezent în „Orizont”, „Amfiteatru”, „Vatra”, „Familia”, „Timpul”, „22”, „Observator cultural”, „Luceafărul”, „East-European Reporter” (New York) ș.a.

Cronicile și articolele lui **U.** anterioare anului 2000 vor fi strânse în *Platon pe internet* (2003), carte subintitulată *Texte vechi și noi, atitudini și dileme*, ce reunește într-o secțiune și primele recenzii. Criticul, care în timp va opta pentru tonul neutru și ca metodă pentru descriptivism, semnează acum texte vii, colorate stilistic, în care inflexiunea ludică se combină uneori cu insertul biografic. În cele mai bune analize opera este întoarsă pe toate fețele pentru a i se depista mecanismele și resorturile proprii de funcționare, ca în articolul *Călcâiul lui Ahile*, unde se radiografiază poezia lui Mircea Ivănescu, sau în tripticul dedicat romanelor lui Paul Georgescu. Alteori, din volutele comentariului se conturează portrete reușite: Cornel Regman este „muschetarul bine temperat”, în *Bogza precursorul* pare că defilează impetuosul poet avangardist care tocmai publicase versurile ce aveau să îl ducă la un proces de atentat la moravuri. Textele critice se ordonează în funcție de apariția scrierilor selectate (poezia Danielei Crăsnaru, un roman al lui Florin Șlapac ș.a.). Altundeva criticul își va organiza lecturile, aspirând spre realizarea de sinteze sau de tablouri largi ale literaturii unei perioade, așa cum se întâmplă în *Proza românească a anilor ’90*, unde urmărește câteva sectoare cheie: scrierile interzise după 1948 și reeditate în anii ’90 (secțiunea *Întoarcerea acasă*, în care sunt analizate

romanele lui Mircea Streinul, Mihail Villara, Ion D. Sîrbu), ultimele producții ale „seniorilor epicului" din perioada postbelică (Nicolae Breban, Augustin Buzura ș.a.). Nu sunt omise nici scrierile optzeciștilor (generația ar fi, judecând după titlul capitolului, într-o dilemă de creație, acesteia rezistându-i doar Mircea Cărtărescu), nici ale autorilor care debutează în această perioadă (*Generația P.C.*, unde sunt incluși Dan Perșa, Cătălin Țîrlea, Alex Mihai Stoenescu). Totuși, din dorința de a pune în valoare fiecare roman supus analizei, criticul nu surprinde adevăratele vârfuri valorice, cartea funcționând mai degrabă ca un ghid de prezentare a prozei anilor '90, și nu ca un îndreptar critic. Însă **U.** nu comentează doar scrieri de ficțiune. În *Cealaltă literatură. Nonficțiunea între show și înțelepciune* (2007), care reunește articole din intervalul 2002–2006, sunt analizate cărți ce includ memorii, jurnale, interviuri, publicistică, aparținând unor autori de vârste și facturi diferite, de la Adrian Marino, Octavian Paler, Monica Lovinescu la Ioan Petru Culianu, Nina Cassian, Matei Călinescu, Mircea Cărtărescu ș.a. În fine, plasându-se, inconfortabil, în contextul blamării eseistului, excesivă la un moment dat, dar motivată de colaborarea sa cu Securitatea, recunoscută, de altfel, de cel în cauză încă din 1990, monografia *Viețile lui Alexandru Paleologu* (2010) este, prin contrast, aproape apologetică, **U.** ratând astfel șansa de a da o primă radiografie obiectivă a biografiei autorului analizat. Din mina de aur (în acest caz) a arhivelor Securității se analizează și prezintă doar câteva documente (într-adevăr elocvente, în special cele din dosarul urmăririi lui N. Steinhardt), **U.** revanșându-se, oarecum, în anexele volumului, unde se află, printre altele, și două rapoarte, din 1956 și 1963, privind o primă tentativă de recrutare, eșuată, și apoi racolarea lui Paleologu. Merită semnalată însă maniera în care se reconstituie, în amplul capitol *Vremea întâlnirilor esențiale*, biografia spirituală a eseistului, punându-se în relief sursele livrești, influența lui I.L. Caragiale sau a lui Montaigne, ca și impactul unor contacte în contemporaneitate: întâlnirea ratată cu Paul Zarifopol, cea cu Alice Voinescu ș.a.

SCRIERI: *Proza românească a anilor '90*, București, 2000; *Platon pe internet. Texte vechi și noi, atitudini și dileme*, Cluj-Napoca, 2003; *Cealaltă literatură. Nonficțiunea între show și înțelepciune*, Chișinău, 2007; *Viețile lui Alexandru Paleologu*, București, 2010, *A afla și a înțelege*, București, 2012. **Antologii:** *Nostalgia Europei. Volum în onoarea lui Alexandru Paleologu*, Iași, 2003 (în colaborare cu Cristian Bădiliță).

Repere bibliografice: Alex. Ștefănescu, *Un critic care trece direct la subiect*, RL, 2000, 50; Cornel Ungureanu, [*Tudorel Urian*], O, 2001, 1, CLT, 2004, 6; Adrian Marino, *Neînvinsa libertate*, OC, 2001, 48; Nicoleta Sălcudeanu, [*Tudorel Urian*], CU, 2001, 4, VR, 2007, 12; Paul Cernat, *Standardele actualității și obsesia receptării*, OC, 2001, 68; Dan Perșa, *„Proza românească a anilor '90"*, TMS, 2001, 11; Dan C. Mihăilescu, *„Nostalgia României"*, „Ziarul de duminică", 2003, 9 mai; Constantin Coroiu, *Ficțiuni și vorbe memorabile*, ALA, 2003, 668; Boldea, *Vârstele, 259–262*; Cristea-Enache, *București, 648–652*; *Dicț. Banat, 833–835*; Ștefănescu, *Istoria, 1128–1129*; Gheorghe Grigurcu, *Fondul existențial*, RL, 2008, 37; Ion Simuț, *Biografia unei moralități tranzacționale*, CLT, 2012, 47. ***O.S.***

URIC, Gavriil (sfârșitul sec. XIV – mijlocul sec. XV), caligraf, miniaturist. Fiu al unui boier moldovean călugărit la mănăstirea Neamț și numit Paisie, **U.** se consacră și el vieții monahale, fiind cunoscut și sub numele Gavriil de la Neamț (sau Gavriil monahul). Copist înzestrat cu un mare talent, el a realizat o serie de manuscrise, întocmind mai multe cărți care puneau în circulație texte religioase slavone și grecești de primă necesitate: evanghelii, scrieri patristice și hagiografice. Importanța particulară a acestor lucrări constă în acuratețea și eleganța caligrafiei, în măiestria cu care sunt executate ornamentațiile și miniaturile, de o armonioasă policromie. Sunt evidente modelele bizantine, dar miniaturistica sa conține numeroase elemente personale (suplețea contururilor, cromatica ș.a.) sau inspirate din surse folclorice autohtone care, tratate cu o tehnică perfectă, într-o viziune proprie, indică în **U.** un original artist plastic, primul cunoscut în cultura română. Capodopera lui este un *Tetraevangheliar* din 1429 caligrafiat pentru doamna Marina, soția lui Alexadru cel Bun (păstrat la Biblioteca Bodleiană din Oxford) cu o grafie impecabilă, cu ornamente și miniaturi desăvârșite, cu tartaje de argint ciocănit și frumos legate. Alte douăzeci și două de manuscrise din perioada 1413–1449, semnate de el sau atribuite lui, se află în diferite locuri din țară (un *Tetraevangheliar* la Muzeul Național de Artă al României, un *Sbornic*, *Mărgăritarele Sf. Ioan Hrisostom*, *Leastvița lui Ioan Scărariul*, câteva minee la Biblioteca Academiei Române etc.) sau din străinătate (Moscova și Sankt Petersburg). Prin contribuția la realizarea și răspândirea cărților de cult, prin harul artistic, **U.** a fost un adevărat ctitor de cultură.

Arta sa caligrafică și miniaturistică a devenit model pentru școala moldovenească de copiști și miniaturiști, cu apogeul în epoca de înflorire culturală a domniei lui Ștefan cel Mare. Manuscrisele artiștilor din Moldova au influențat întreaga arie slavonă, iar unele elemente grafice au fost perpetuate prin preluarea lor de către primii meșteri tipografi.

SCRIERI: *Evanghelia slavo-greacă (1429)*, în *Documente de artă românească din manuscripte vechi*, I, îngr. Ioan Bianu, București, 1922.

Repere bibliografice: Emil Turdeanu, *Les Lettres slaves en Moldavie: le moine Gabriel du monastère de Neamțu (1424–1449)*, „Revue des études slaves" (Paris), 1951; Sorin Ulea, [*Gavril Uric*], SCIA, artă plastică, 1964, 2, 1981, 1; Ion-Radu Mircea, *Contribution à la vie et à l'oeuvre de Gavrile Uric*, RSE, 1968, 4; Tomescu, *Ist. cărții rom., 22–23*; Radu Constantinescu, *Texte românești în arhivele străine*, București, 1977, *17–23*; G. Mihăilă, *Cultură și literatură română veche în context european*, București, 1979, *267–268*; *Dicț. lit. 1900, 879–880*; G. Mihăilă, *Manuscrisele lui Gavriil Uric și însemnătatea lor filologică,* „Studii de lingvistică și filologie", 1981; G. Popescu-Vâlcea, *Miniatura românească,* București, 1982, *11–17*; Nestor Vornicescu, *Primele scrieri patristice în literatura noastră (sec. IV–XVI)*, ed. 2, Craiova, 1992, *193–201*; Păcurariu, *Dicț. teolog., 467.* ***C.T.***

URICARIU, Doina
(5.X.1950, București),
poetă, eseistă, editoare.

Este fiica Elenei (n. Melnic) și a lui Gheorghe Uricariu, ofițer; prenumele la naștere: Smaranda Elena Doina. După absolvirea liceului la București, urmează Facultatea de Limbi Romanice, secția română–franceză (1969–1973). Ulterior este câțiva ani liber-profesionistă. În 1979 devine secretar literar la Teatrul „Ion Vasilescu" din București. Din 1981 este redactor, apoi redactor principal la Editura Eminescu, iar între 1992 și 1994 este director general al Editurii Olimp. În 1993 înființează Editura DU Style, transformată în 1995 în Grupul Editorial Universalia. În 1999 se stabilește în Statele Unite, la New York. În 2012 este numită directoare a Institutului Cultural Român din New York. Debutează cu un grupaj de versuri la „Contemporanul" în 1966, prezentat de Geo Dumitrescu, iar debutul editorial are loc în 1976 cu volumul *Vindecările*. Mai colaborează la „România literară", „Viața românească", „Scânteia tineretului", „Amfiteatru", „Transilvania", „Neue Literatur", „Luceafărul" (unde va deține o rubrică de recenzii), „Criterion", „Dreptatea", „Lumea nouă" (membră în comitetul de redacție), „Steaua", „Cronica", „Vatra", „Convorbiri literare", „Tomis", „Secolul 20", „Cahiers roumains d'études littéraires", „Poesis", „22", „Dilema", „Arta", „Lumina" ș.a. Este membră a Societății Culturale Europene și a PEN-Clubului Român. I s-au decernat Premiul revistei „Luceafărul" pentru critică (1976) și Premiul Asociației Scriitorilor din București (1982), Premiul Uniunii Scriitorilor (1984), Premiul revistei „Manuscriptum" pentru ediția Emil Botta, *Scrieri*, III (1987) ș.a. A fost distinsă cu Ordinul Serviciul Credincios în grad de Cavaler (2000).

Asemenea unora dintre colegii săi din promoția '70, la debut **U.** cultivă un discurs metaforic, progresând prin acumulări revărsate într-o abundență aparent necontrolată, ce năzuiește să atingă inflorescența înțelesului. Multe poeme împrumută tonalitatea incantației sau aspectul febril al interogațiilor. Pornind de la reminiscențe personale, poeta aspiră să le ridice la un statut mitologic. Înrâurirea lui Lucian Blaga este evidentă, **U.** descriind o realitate densă simbolic, compusă din câteva elemente mereu reformulabile. În primul volum acestea sunt țărâna, râul, sămânța, piatra, iarba, rădăcina, fructul, mierea, sângele, flacăra etc. Limbajul dificil, aproape neinteligibil, descinzând nu atât din avangardismul interbelic, cât din poezia șaizecistă a lui Nichita Stănescu și a Anei Blandiana, conduce la scrierea unei poezii „nonfigurative" în care imaginile sunt greu vizualizabile, dar profund sugestive. „Vindecările" sunt inspecții metaforice ale naturii, pusă să-și justifice existența. Poezia este, astfel, una care încuviințează realul, jubilând la împlinirea atinsă în împărăția fructelor coapte. *Jugastru sfiala* (1977), propunând principiul iradiației metaforice încă de la titlul insolit, are o curgere mai bine stăpânită retoric și mai unitară tematic. Altfel, acest volum și următorul, *Vietăți fericite* (1980), cuprind reflexe ale experienței maternității, apariția vieții în pântece fiind descrisă ca un miracol: „o explozie

gingașă/ din bulbul de sânge două brațe încet,/ o umedă explozie apoi: două brațe, două picioare cât mugurii/ și înăuntru ferigă scheletul,/ nervura ființei”. Pe de altă parte, din nou blagiană, **U.** vede poezia ca o îndeletnicire ce are a face cu moartea închisă în cuvinte („tu le numești înghețate, eu sfinte morminte”), dar socotește un privilegiu dexteritatea psihopompă a poetului: „cuvintele care se-ntâmplă să-mi vină în minte/ sunt trupuri iubite, așteptate la mal”. În *Natură moartă cu suflet* (1982) se developează în tonalități mai reci intimitatea fericirii familiale. Tăcerea care învăluie gesturile mamei are un aer neliniștitor, atitudinea ei protectoare trădând, poate, „o ignorare a răului/ un soi de neștiință frumoasă și senină”. În „natura moartă” a interiorului domestic se insinuează adevăruri neformulate: „Casa îmbătrânește încet./ Răsăritul, amiaza mărșăluiesc printre noi cu un aer posac,/ câteva adevăruri, un pumn de semințe/ din felia de pepene roșu încet se desfac”. În *Mâna pe față* (1984) și în *Ochiul atroce* (1985) viziunea poetei se îmbogățește cu un radicalism notabil, datorat, probabil, acutizării sensibilității în condițiile înăspririi vieții și ale îngrădirilor grotești ale libertății în comunismul târziu. Imaginile sunt acum încărcate de angoasă și violență, de obsesia de a rosti un adevăr interzis. Polisemantismul devine un avantaj, poeme întregi putând fi citite ca expresii subversive ale unui protest, precum textul care deschide volumul *Ochiul atroce*: „Mai sunt în stare să lovească, să mintă, să sufoce,/ să despartă,/ în sacul cenușiu se-amestecă vânatul,/ Mai sunt în stare iată să-i socot/ departe de mine,/ un pâlc de rozătoare ieșind din galerii/ cu lutul în spinare,/ Mai sunt în stare să mă uit la nori/ și să bolborosesc:/ «sunt trecători»”. Se simte o contaminare cu tonalitatea acută și cu imagistica apocaliptică a lui Emil Botta, citit, interpretat și editat de **U.** în această perioadă: „Ce delir, spicul din cer, în scheletul de paie fânul cuminte/ și puterea mea de-a cosi gura ce-o să mă alinte”. Vulnerabilitatea e tema dominantă, iar existența devine în întregime un teatru al violenței care merge până în străfundurile ființei: „Vezi sângele-n păienjenișul harnic/ cu botul lui cotrobăie sub piele,/ nervurile și găurile sitei/ prin care trece când nu trecem noi”. Și scrisul își pierde virtuțile protectoare, poezia fiind atinsă de cumplite amenințări: „Ce bine se aude în poem apocalipsa,/ ce adevărată pare cartea surpărilor”. Speranța că poezia singură poate vindeca pare acum absurdă, universul devine opac, lipsit de transparență, în timp ce cuvântul e tot mai mult literă și mai deloc transfigurare. După o pauză de zece ani, în 1995, **U.** revine cu două cărți, *Institutul inimii* și *Puterea Leviatanului*. Prima se deschide cu câteva poeme politice, scrise înainte de 1989 (de exemplu, *Și cum să-ți spun că hoitul e minune*). Interogația morală continuă cu reflecții amare asupra insuficienței adevărului într-o societate cufundată prea mult timp în minciună: „Azi adevărul nu ne umple/ nici cât în vasul pentru flori, apa scăzută”. Poemele sunt tot mai direct referențiale, iar prozaismul conotează o coborâre a idilei până la banal. *Puterea Leviatanului* reia pasaje din *Biblie*, în special din *Cartea lui Iov*, cărora le asigură un tratament metaforizant, ca pandante ale sentimentelor de trădare, singurătate, înfrângere. Și suferința morală e prezentă: „Adevărul rostiți-l cu aproapele vostru,/ da, chiar urlându-l cu grozavă mânie,/ căci unul altuia mădularele suntem/ și e drept unul dinspre altul să știe// cum a mușcat din oasele noastre,/ și din sfârcul sânului, și din suflet, cocleala,/ cum peste sângele din tencuieli/ varul minciunii întins-a spoiala”. Volumul *Inima axonometrică* (2002) cuprinde, în partea sa cea mai consistentă, comentarii poetice, reminiscențe din copilărie și evocări ale figurii tatălui dispărut, ca încercări de reprezentare bidimensională („axonometrică”) a prezenței sale afective. În calitate de critic literar și plastic, **U.** scrie ample eseuri interpretative pe marginea literaturii lui Emil Botta, Nichita Stănescu și a altora, precum și studii (sau ediții) de istoria artei românești. Autoarea teoretizează „lectura ca apocrif” și „lectura ca ecorșeu”, socotindu-le forme de interpretare „anamorfotică”, asociativă și fragmentară, recurgând la speculație și inducție pentru restabilirea profilului unei opere adesea enigmatice, obscure sau intens reflexive. Libertățile luate de interpretă sunt, asumat, foarte mari, topind în propria lectură analogii, reminiscențe, trimiteri culturale uneori acrobatice, baroce. *Apocrife despre Emil Botta* (I, 1983) oferă o lectură a publicisticii din anii ’30 ai secolului trecut, a prozelor și a poeziilor de început ale autorului *Întunecatului April*. Autoarea susține convingător adeziunea lui Botta la existențialism, pătrunderea sa, prin lecturi, în filosofia lui Kierkegaard și în atmosfera intelectuală a generației și a momentului interbelic european. Se recuperează o

importantă parte a scrisului lui Emil Botta, necunoscut la acea dată (parțial editat tot de **U.** în 1987), formulându-se teme importante în interpretarea acestuia. Dacă în acest volum autoarea preferase metafora criticii „apocrife”, următorul se va intitula *Ecorșeuri* (1989), sugerând din nou un tip de lectură ce fuzionează cu opera parcursă și practicând totodată o formă de violență interpretativă. Investigația centripetă din cartea anterioară se transformă aici într-o exegeză divergentă, cu multiple puncte de plecare și piste de analiză alternative. Dinspre Emil Botta centrul de atenție se deplasează mai întâi către generația anilor ’30, prin Mircea Eliade, Emil Cioran, Eugen Ionescu, C. Fântâneru, dar și prin poeți precum Horia Stamatu sau Virgil Gheorghiu. Portretul generației mizează însă doar pe asemănări și evită deosebirile, totuși perceptibile. Alt capitol urmărește corespondențe ale poeziei lui Emil Botta cu filosofia lui Nietzsche, cu pictura expresionistă sau suprarealistă, cu poezia marilor ironiști francezi, apropieri în fond gratuite, cât timp ele nu oferă și o hartă a lecturilor sau influențelor posibile, ci doar similitudini mobile între puncte disparate ale operelor în discuție. În fine, capitolul *În lumea simultană* îi pune alături pe Nichita Stănescu și pe Emil Botta, citând versatilitatea celor doi poeți, spiritul baroc, tentația metalingvistică, vizualitatea, poemul-eseu, cerebralitatea elegiacă. Juxtapunerea este asumată de eseistă ca un „comparatism paradoxal”, fără a lua în considerare motivele eventualelor asemănări dincolo de prezumate înrudiri spirituale. Capitolul ultim al cărții, completat și rescris, devine volumul *Nichita Stănescu. Lirismul paradoxal* (1998), inițial teză de doctorat în filologie. În fine, *Maxilarul inferior* (I–II, 2010) și *Scara leilor* (I–II, 2011) sunt memorii ale întâlnirilor autoarei cu regina Ana și cu regele Mihai I, momente petrecute la Versoix în 1990. Titlul primei cărți amintește de soarta tatălui ei, ofițer în armata română care în luptele de la Oarba de Mureș din octombrie 1944 a fost grav rănit de un glonț exploziv care i-a distrus mandibula. *Maxilarul inferior* se concentrează asupra genealogiei și a istoriilor de familie ale reginei, în timp ce *Scara leilor* urmărește, prin dialogurile cu regele, completate de investigații personale în diferite arhive, istoria politică a României în primii ani de după al Doilea Război Mondial.

SCRIERI: *Vindecările*, București, 1976; ed. București, 1998; *Jugastru sfiala*, București, 1977; *Vietăți fericite*, București, 1980; *Natură moartă cu suflet*, București, 1982; *Apocrife despre Emil Botta*, I, București, 1983; ed. București, 2001; *Mâna pe față*, București, 1984; *Ochiul atroce*, București, 1985; *Ecorșeuri*, București, 1989; ed. 2, București, 2001; *Oracolul meu*, București, 1994; *Institutul inimii*, București, 1995; *Puterea Leviatanului*, București, 1995; *Nichita Stănescu. Lirismul paradoxal*, București, 1998; *Inima axonometrică*, pref. Al. Paleologu, București, 2002; *Maxilarul inferior*, I–II, Iași, 2010; *Scara leilor*, I–II, Iași, 2011. **Ediții:** Dominic Stanca, *Un ceas de hârtie*, pref. edit., București, 1984 (în colaborare cu Sorana Coroamă-Stanca); ed., în Dominic Stanca, *Opere*, II, București, 1999; *Emil Botta interpretat de ...*, introd. edit., București, 1986 (în colaborare cu Paul P. Drogneanu); Emil Botta, *Scrieri*, III, pref. edit., București, 1987, *Un dor fără sațiu*, postfața edit., București, 1991; Jeni Acterian, *Jurnalul unei ființe greu de mulțumit*, postfața edit., București, 1991 (în colaborare cu Arșavir Acterian); ed. (*Jurnalul unei fete greu de mulțumit*), București, 2007; Leonida Lari, *Dulcele foc*, pref. edit., București, 1991 (în colaborare cu Victor Negară); *Filocalia*, I–II, introd. Virgil Cândea, postfața edit., București, 2001; *Maria Pillat-Brateș, pictură și reverie*, București, 2006 (în colaborare cu Monica Pillat). **Traduceri:** Jean Chevalier, Alain Gheerbrant, *Dicționar de simboluri*, I–III, București, 1995 (în colaborare); Julia Kristeva, *Invazia lupilor*, București, 1996; Aluca Băbeanu Moldoveanu, *Soția tenorului*, București, 2010.

Repere bibliografice: Petru Romoșan, *„Vindecările”, debut de excepție*, TR, 1976, 42; Nicolae Manolescu, *Tineri poeți*, RL, 1976, 50; Mihai Dinu Gheorghiu, *Vocația taumaturgică a poeziei*, CL, 1977, 1; Eugen Simion, *Poezia feminină*, LCF, 1978, 11; Rodica Șuiu, *„Jugastru sfiala”*, CL, 1978, 10; Ulici, *Prima verba*, II, *133–134*; Ciobanu, *Însemne*, II, *221–224*; Dan Laurențiu, *Drumul spre clarificare. Profil*, LCF, 1980, 10; Dan C. Mihăilescu, [*Doina Uricariu*], T, 1982, 8, ST, 1984, 5; Poantă, *Radiografii*, II, *114–117*; Cornel Ungureanu, *„Apocrife despre Emil Botta”*, O, 1984, 12; Dan Ion Nasta, *„Apocrife despre Emil Botta”*, RITL, 1984, 3; Iorgulescu, *Prezent*, *295–299*; Călinescu, *Biblioteci*, *224–227*; Cistelecan, *Poezie*, *133–138*; Piru, *Critici*, *209–212*; Monica Spiridon, *„Ecorșeuri”*, F, 1990, 7; Papahagi, *Cumpănă*, *240–252*, *261–266*; Steinhardt, *Monologul*, *50–55*; Mircea Braga, *Pe pragul criticii*, Cluj-Napoca, 1992, *180–184*; Mihaela Ursa, *„Institutul inimii”*, APF, 1995, 10; Simuț, *Critica*, *154–158*; Grigurcu, *Peisaj*, II, *306–313*; Paul Cernat, [*Doina Uricariu*], OC, 2001, 74, 2007, 138; *Dicț. scriit. rom.*, IV, *673–674*; Amelia Pavel, *„Ecorșeuri”*, VR, 2003, 3–4; Geo Șerban, *Sărbătorile privirii*, OC, 2006, 93; Ciopraga, *Efigii*, *137–142*; Popa, *Ist. lit.*, II, *515*; Sorin Lavric, *Epoca moșmoanelor*, RL, 2011, 32. ***D.Mn.***

URICARU, Eugen (1.XI.1946, Buhuși), prozator, traducător.

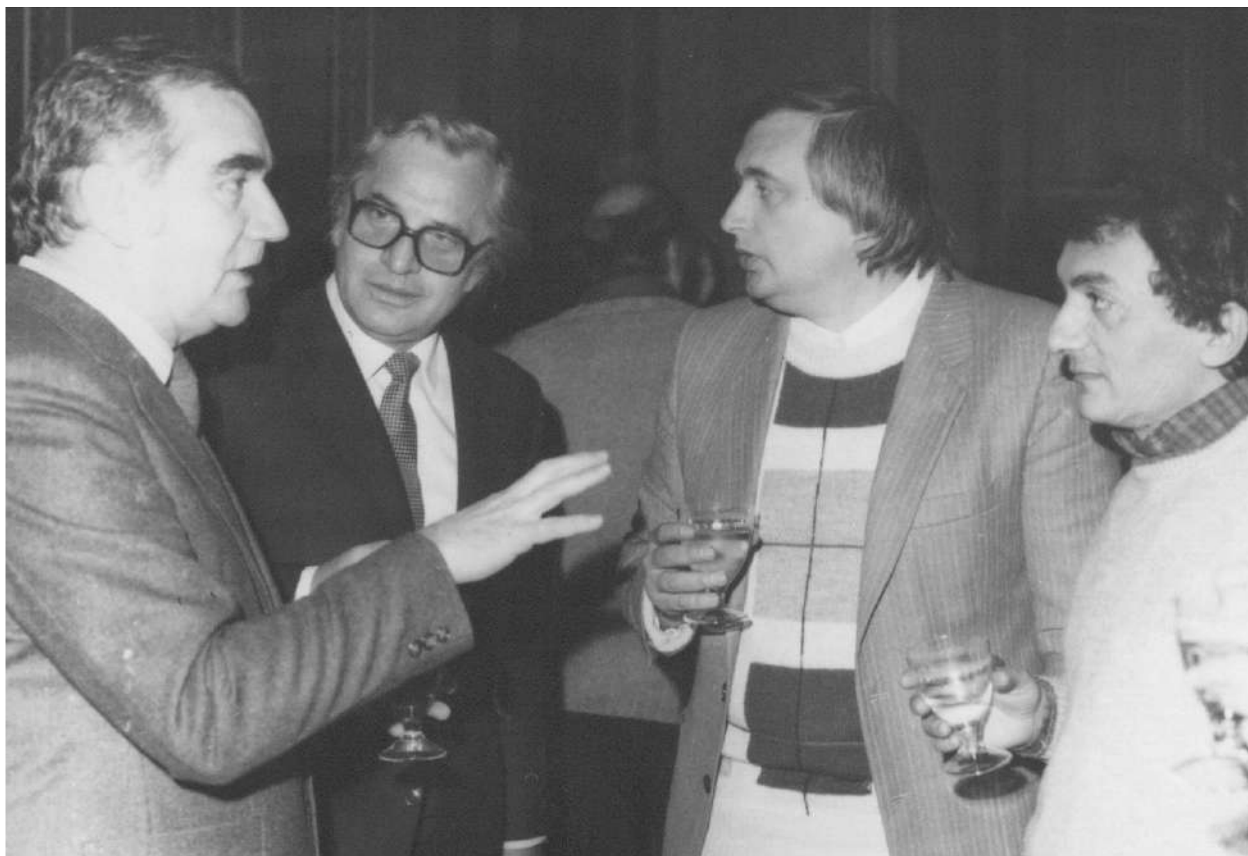
Este fiul Mariei Uricaru (n. Movileanu) și al lui Eugen Uricaru, muncitori. Urmează școala generală la Bacău (1953–1960), Liceul Militar „Ștefan cel Mare” din Câmpulung Moldovenesc (1960–1964) și Facultatea de Filologie, secția română–italiană, a Universității „Babeș–Bolyai” din Cluj (1966–1971). În studenție se află între inițiatorii cenaclului Echinox, iar în 1968, la apariția revistei cu același nume, **U.** este redactor-șef doar al primului număr, fiind înlocuit la cererea autorităților, din cauza sumarului în care figurau texte de Emil Cioran, Martin Heidegger și Mircea Eliade; ulterior va deveni redactor-șef adjunct (1969–1971). Debutează în 1966, cu proză, la „Ateneu”, unde între 1971 și 1973 va fi redactor, și editorial în 1974 cu volumul *Despre purpură*. Publică intermitent poezie în „Tribuna” și în „Steaua”, fiind redactor al acesteia din urmă din 1973 până în 1990. În decembrie 1989 întemeiază la Cluj-Napoca cotidianul „Adevărul în libertate”, pe care îl va conduce numai câteva zile. Stabilindu-se la București, între 1990 și 1993 este redactor-șef adjunct al seriei noi a revistei „Luceafărul”, din 2002 conduce „Ziua literară”, supliment săptămânal al ziarului „Ziua”, iar în 2010 fondează „Punctul critic”, „trimestrial de diagnoză socială, politică și culturală”. Detașat la Ministerul Afacerilor Externe în 1991, un an mai târziu este numit atașat cultural în Grecia. Aici va scoate o revistă a comunității românești din Atena. Demisionează și trece director adjunct la Accademia di Romania din Roma (1993–1995). Secretar al Uniunii Scriitorilor (1995–1997), va fi ales vicepreședinte (1997–2000) și președinte (2001–2005). În 2003 este, scurt timp, director al postului Radio România Cultural și secretar de stat în Ministerul Afacerilor Externe. I s-a acordat Premiul Uniunii Scriitorilor pentru *Mierea* (1978) și pentru *1784. Vreme în schimbare* (1984), roman recompensat și cu Premiul Academiei Române.

În cadrul procesului de dezideologizare care marchează, începând cu mijlocul anilor ’60, desprinderea de realismul socialist, proza lui **U.** ocupă un loc aparte. Spre deosebire de scriitorii care la sfârșitul anilor ’50 experimentau timid noi teritorii ale ficțiunii ca să se elibereze de constrângerile propagandistice și de elementaritatea stilistică a literaturii „pe linie”, ceea ce caută autorul povestirilor din *Despre purpură* nu e un spațiu de refugiu, ci o modalitate mai subtilă de angajare. Fantasticul, alegoricul sau aventura, pe care autori precum D.R. Popescu sau Radu Theodoru le exploatau ca să se elibereze de rudimentele poeticii realist-socialiste și pe care critica epocii le identifica drept mijloace evazioniste, devin la **U.** suportul unei interpretări politice a istoriei recente. Excelând de la început în procedee oblice, afișând elemente ale unei poetici rafinate, voit „literare”, proza sa nu implică și sacrificarea dimensiunii sociale. Dimpotrivă, **U.** descoperă rețeta de construcție a unei proze politice laborioase, ale cărei mize sunt uneori greu de recuperat, dar care nu încetează să se raporteze și la valorile abstracte care ar anima societatea românească: definiția libertății sau a constrângerii, identificarea a ceea ce întemeiază sau distruge comunitatea, viziunea mesianică a schimbării lumii și a salvării. Această circumscriere a romanului, care atribuie literaturii o misiune clarificatoare în raport cu istoria contemporană, rămâne până la capăt axul care unifică o creație altfel eterogenă stilistic și tematic. Într-un răspuns la o anchetă din anii ’90, cuprins în volumul *Navigare* (2001), scriitorul sublinia că literatura trebuie să asume teme social-politice, enumerând, printre altele, criza de identitate națională, contractul ca bază a relațiilor sociale și gestionarea libertății. Dar în mod decisiv articularea dintre mesajul social și arhitectura narațiunilor sale e afirmată în prefața cărții de debut, intitulată semnificativ *Inventând*, care fixează un program de re-construcție a realului prin ficțiune: „Să inventezi un cal, notează autorul, un cal care să roadă conovățul, care să își încrețească pielea gâtului, ca apa unui iaz, atunci când el nechează, deci să inventezi acest trup frumos și cald este, se pare, imposibil”. Din perspectiva romanului pe care îl proiectează **U.**, invenția e menită să asigure o cale de acces la realitatea socială, un mod de a reface istoria, piesă cu piesă, în planul ficțiunii. Departe de a fi o formă de escapism, ficțiunea e asumată ca

o tentativă de adâncire în real: nu o iluzie a adevărului caută scriitorul, ci un adevăr obținut prin intermediul iluziei. Paradoxul acestei poetici stă în afirmarea, în egală măsură, a realismului și a inventiei gratuite, a pretenției de reconstituire istorică și a elaborării imaginative de lumi posibile, într-o formulă de schimbare a opticii asupra ficțiunii și de reglare a distanțelor față de iluzia mimetică apropiată de metaficțiunea istorică postmodernă. Însă în 1974, data la care scria avantextul la *Despre purpură*, **U.** își identifica rețeta romanescă în predilecția pentru lirism și pentru capacitatea sa de înstrăinare, în detrimentul valențelor realiste ale prozei: „Cred că este una dintre cele mai interesante stări ale poeziei să recunoști un loc necunoscut". Ulterior acest „program" va inspira două direcții de ficționalizare, adeseori întrepătrunse: una care presupune explorarea unei utopii, în măsură să transcrie simbolic și alegoric forțele istoriei; cealaltă care dezvoltă paliere secunde – și secrete – ale istoriei recente a României. Cea dintâi e organizată în jurul Vladiei, topos al unei lumi de provincie în care se trăiesc și se experimentează la scară redusă, în paralel cu marea istorie, atât comunismul și utopia unei lumi perfecte, chiar și condiția sa concentraționară, cât și crepusculul și ruina lumii vechi. Anunțat deja în prozele scurte din *Antonia* (1978) și din *Despre purpură*, reluat printr-o vastă construcție narativă în *Vladia* (1982), acest univers asigură decorul mai multor romane ale autorului, fiind evocat și în *Stăpânirea de sine* (1986) sau în *Complotul sau Leonard Bâlbâie contra banditului Cocoș* (1990). Din punctul de vedere al filiațiilor, se pot identifica destul de ușor reminiscențe din proza lui Mateiu I. Caragiale, influența fantasticului din literatura lui Mircea Eliade, dar și receptarea realismului magic sud-american. Însă în contextul operei lui **U.** semnificația acestui univers „vrăjit" ține, în mod esențial, de posibilitatea imaginării unei istorii reduse la figuri simbolice. Vladia funcționează în fond ca un laborator social – un creuzet în care istoria își decantează esențele: printr-o împletire savantă a oniricului, legendarului și alegoricului, prozatorul asigură reverberația tuturor realităților într-un cadru arhetipal, ridicând evenimentele la puterea mitului. Șantierele construcției socialismului, schimbarea istoriei și nașterea unei așa-zise lumi noi sunt povestite ca „legende ale întemeierii" (Mircea Iorgulescu), după cum dispariția societății interbelice, ruina vechilor palate și ștergerea până la insignifianță a foștilor locatari sunt conturate pe ecranul unei apocalipse vegetale. Tot așa, străinii care vin să tulbure această lume patriarhală sunt eroi sau salvatori cu aură mesianică, iar schemele narative după care se petrec revenirile „acasă" sunt organizate biblic ca întoarceri ale fiului risipitor. Printre cele mai importante dimensiuni ale acestei lumi e raportul echivoc cu libertatea, ca o îngăduință fără limite și sens („Ne plictisim de prea multă voie", recunoaște un personaj), experimentată sub forma unei stări de somnolență care anticipă, în chiar miezul acestui „paradis infernal", teroarea universului concentraționar. Cel de-al doilea filon al prozei lui **U.** se dezvoltă sub specia romanului istoric. Aici se înscriu *Rug și flacără* (1977), despre negocierile politice secrete care au pregătit Războiul pentru Independență din 1877, *Memoria* (1983), despre evenimentele tulburi care au urmat Unirii din 1918, sau *1784. Vreme în schimbare*, despre răscoala lui Horea. Scrise uneori „la comandă", în preajma aniversărilor oficiale, și consacrate unor evenimente istorice din calendarul propagandei comuniste, ele se caracterizează totuși printr-o interpretare diferită a formulei romanului istoric. Ca în cazul proiectului utopic al Vladiei, tema e și aici reinvenția istoriei, însă nu prin exploatarea unui model abstract, ci prin conturarea unui plan alternativ de derulare a evenimentelor. **U.** vizează refacerea istoriei pe un ecran secund, populat de forțe obscure, de comploturi, de figuri din umbră și de dubluri ale actorilor centrali (protagonistul din *1784. Vreme în schimbare* e Nuț Mătieș, un alter ego al lui Horea). E un exercițiu de contra-istorie, prin care evenimentele reale sunt răsfrânte în oglinda ficțională a evenimentelor posibile. Astfel, prima și cea mai importantă dintre narațiunile istorice ale autorului, *Rug și flacără*, interpretând liber biografia revoluționarului pașoptist Alexandru Bujor (devenit aici Alexandru Bota), urmărește cronologic evenimente cunoscute, fantazând însă pe marginea lor, ca în pasajul cel mai insolit al cărții, dedicat inițierii masonice. Patriot ardelean, plecat să se înroleze în legiunile lui Garibaldi, protagonistul este convins de superiorul său să devină membru al societății secrete Rosa Rosarum. Organizația francmasonică îl va trimite cu o misiune specială în Principatele Române încă neunite, unde va fi manipulat în diverse scopuri și va eșua, practic

sacrificându-se. Senzaționalul și aventura, specifice romanului istoric, se hrănesc aici din chiar estetica secretului care animă viziunea istorică a lui **U.** În romanele ulterioare esențială devine problematizarea memoriei ca mediu de filtrare și sursă imprevizibilă de generare a semnificațiilor istorice. „Memoria devine uneori o mașină infernală a cărei explozie nu poate fi prevăzută”, notează mottoul romanului *Memoria.* Nu întâmplător, în centrul romanului, ca element declanșator al narațiunii, se află câteva fotografii care permit și imersiunea în episodul grevei muncitorilor tipografi din 1918, și „reconstituirea” faptului istoric, și deriva interpretării sale. În prelungirea aceleiași preocupări pentru efectele memoriei, sunt și temele din *Mierea* și din *Glorie* (1987), romane care ilustrează simbolic postura „scribului” ca martor al istoriei. Din acest punct de vedere, eșecul lui Nichifor Goreac, scriitorul care se reîntoarce în localitatea natală vrând să rememoreze și să consemneze instaurarea comunismului în România, semnifică refuzul închiderii istoriei prin scris. Ultima construcție ficțională de mare anvergură a lui **U.** e o trilogie, vastă frescă a instalării regimului totalitar în România: *Supunerea* (2006), *Cât ar cântări un înger* (2008) și *Plan de rezervă* (2011). Autorul revine astfel la o temă abordată și în prozele de dinainte de 1989, dar implicând de această dată, în locul reprezentărilor abstracte și metaforizante ale universului concentraționar, evocări concrete ale experienței de lagăr și ale persecuției în timpul comunismului, inversând raportul dintre alegorie și document. Constantă rămâne însă concentrarea narațiunii în jurul unui proces de schimbare a societății (ciclul urmărește intervalul 1944–1964) și în jurul biografiei unui personaj cu valențe mesianice, menit să ofere salvare unei lumi desfigurate de comunism. Operă complexă și versatilă, literatura lui **U.** reprezintă în fond o încercare de a descifra, prin mijloacele unei proze sofisticate, transformarea

D.R. Popescu, Augustin Buzura, Eugen Uricaru și Ștefan Agopian

postbelică a societății românești. Romanul politic pe care îl elaborează, ale cărui probleme sunt legate de organizarea socială, de înțelegerea libertății, de responsabilitatea în fața schimbării și de posibilitatea salvării colective, propune o lectură prin ficțiune a istoriei recente. Este ceea ce îl plasează în prelungirea tradiției ardelenești și eticiste a prozei românești; dacă, totuși, critica a preferat să rețină caracterul prolific și inepuizabil al imaginației romanești, abundența de descrieri și arta evocării în detrimentul vocației sociale a acestei opere, cauzele ar fi atât subtilitatea și dificultatea mijloacelor sale tehnice, cât și, probabil, angajamentul echivoc al autorului și al creației sale. Ca traducător, **U.** se oprește la scriitori italieni (Carlo Collodi, Curzio Malaparte, Italo Calvino, Ettore Capuano ș.a.), dar transpune, în colaborare cu Maria Dinescu, și *Pavilionul canceroșilor* de Aleksandr Soljenițîn.

Prozatorului i-a plăcut să se prezinte adesea drept un scriitor interesat de mecanismul puterii, de politic, de relația dintre om și forțele sociale exterioare lui etc., în asemenea măsură încât, ascultat vorbind despre cărțile lui sau citit în articolele sale, el poate părea un doctrinar. Îl dezminte, din fericire, chiar proza lui: unde pregnanța descriptivă, știința construcției atmosferei, creionarea credibilă a personajelor, vocația de a convoca coincidențele „istorice" sub sigla simbolului, dispoziția gnomică spre parabola de o elocvență implicită pun predispozițiile sale speculative sub „dictatura imaginării realului".

MARIAN PAPAHAGI

SCRIERI: *Despre purpură*, Cluj-Napoca, 1974; *Rug și flacără*, Cluj-Napoca, 1977; ed. (*Stele călătoare*), București, 1998, *Antonia*, București, 1978; *Mierea*, București, 1978; *Așteptându-i pe învingători*, București, 1981; ed. (*Așteptându-i pe barbari*), București, 1999; *Vladia*, București, 1982; ed. pref. Dan-Silviu Boerescu, București, 1997; *Memoria*, Cluj-Napoca, 1983; ed. Constanța, 2002; *1784. Vreme în schimbare*, București, 1984; ed. pref. Alex. Ștefănescu, Iași, 1999; *Stăpânirea de sine*, București, 1986; ed. pref. Dan-Silviu Boerescu, București, 1999; *Glorie*, București, 1987; ed. pref. Ion Simuț, Pitești, 2002; *„La anii treizeci…"*, București, 1989; ed. (*Pentimento*), București, 2000; *Complotul sau Leonard Bâlbâie contra banditului Cocoș*, București, 1990; ed. (*Complotul*), București, 2003; *Navigare*, București, 2001; *Supunerea*, București, 2006; *Cât ar cântări un înger*, București, 2008; *Plan de rezervă*, București, 2011. **Traduceri:** Ettore Capuano, *Poema d'amore. Opt sigilii de dragoste*, pref. Vasile Igna, Cluj-Napoca, 1982 (în colaborare cu Mariana Costescu); Enrico Calamai, *Himere și bani*, București, 1996; Aleksandr Soljenițîn, *Pavilionul canceroșilor*, București, 1997 (în colaborare cu Maria Dinescu); Curzio Malaparte, *Kaputt*, pref. trad., București, 1999, *Pielea*, postfața trad., București, 2000; Carlo Collodi, *Pinocchio*, București, 2003; Italo Calvino, *Castelul destinelor încrucișate*, postfața trad., Iași, 2003, *Iubiri dificile*, Iași, 2004 (în colaborare cu Geo Vasile); Alvise Zorzi, *Extraordinarele călătorii ale lui Marco Polo*, București, 2008.

Repere bibliografice: Ion Pop, *Eugen Uricaru*, ECH, 1971, 5; Nicolae Manolescu, *„Despre purpură"*, RL, 1975, 2; Dana Dumitriu, *Realitate și iluzie*, RL, 1978, 24; Iorgulescu, *Scriitori*, *257–262*; Poantă, *Radiografii*, I, *55–58*, II, *144–147*; Stănescu, *Jurnal*, I, *117–126*; Zaciu, *Alte lecturi*, *33–44*; Valentin F. Mihăescu, [*Eugen Uricaru*], LCF, 1979, 11, 1981, 42, 1983, 17, 1984, 48, 1986, 42, REVR, 1989, 2; Liviu Petrescu, *Valențe ale fantasticului*, TR, 1979, 17; Cristea, *Faptul*, *278–282*; Zaciu, *Lancea*, *101–107*; Pop, *Lecturi*, *110–114*; Vlad, *Lectura rom.*, *255–259*; Iorgulescu, *Prezent*, *227–230*; Holban, *Profiluri*, *345–356*; Simion, *Scriitori*, IV, *414–435*; Ov. S. Crohmălniceanu, *O parabolă de actualitate*, VR, 1990, 4; Papahagi, *Cumpănă*, *240–252*; Vlad, *Lect. prozei*, *301–306*; Simuț, *Incursiuni*, *221–231*; Ulici, *Lit. rom.*, I, *352–359*; Simuț, *Critica*, *119–126*; Petrescu, *Studii transilvane*, *194–200*; Negrici, *Comunism, Proza*, *317–319*; *Dicț. esențial*, *860–862*; *Dicț. analitic*, IV, *58–60*, *410–413*, *495–496*; Holban, *Portrete*, I, *185–191*; *Dicț. Echinox*, *395–416*; Budău, *Bacăul lit.*, *607–612*; Simuț, *Reabilitarea*, *274–297*; Ștefănescu, *Istoria*, *985–990*; Ion Vlad, *Romanul ca meditație tragică*, APF, 2006, 9; Holban, *Ist. lit.*, II, *83–96*; Adrian Jicu, *Roman cu îngeri și oameni*, ATN, 2009, 1; Popa, *Ist. lit.*, II, *620–621*; Cornel Ungureanu, *Despre vremurile „în schimbare"*, RL, 2012, 6; Constantin Cubleșan, *Eugen Uricaru și mecanismul obscur al terorii*, CNT, 2012, 4. ***A.Ml., A.Td.***

URLĂTOAREA, revistă apărută la București, lunar, între 1 aprilie și 1 iulie 1923. Director: Valjan. Comitetul de direcție (menționat la numărul 2): D.R. Ioanițescu, Dem. Micescu, G. Neter, I. Gr. Periețeanu, C. Stravolca, Țicu Ștefănescu; prim-redactor: V. Zamfirescu. Editată și scrisă de magistrați și avocați, mulți dintre ei nume faimoase ale Baroului românesc, și preluând ca titulatură denumirea populară a „sălii pașilor pierduți" din Palatul de Justiție, **U.**, publicație de satiră care mărturisește a fi avut ca model revista pariziană „Quinzaine", se prezintă fără echivoc într-un *Cuvânt înainte* semnat de director: „A cui este această revistă? A tuturor…! A tuturor celor ce iubesc Baroul și Magistratura țării și ar vrea să le vază moralmente la rangul de prime instituții ale unui popor mare și civilizat. A tuturor celor care iubind frumosul și știința își dau seama că pentru a înălța patria trebuie să închine inteligența lor culturii românești". De altfel, cu mândrie neascunsă articolul *Juriștii*

în teatru menționează nume de prestigiu ale lumii literare care provin din breasla profesioniștilor dreptății, începând cu Delavrancea și încheind cu contemporanii Valjan, I. Peretz ș.a. și cu reușitele lor scenice. Revista satirizează politicianismul corupt și veros (parabola *Mefisto*) și pe câțiva dintre mai-marii zilei, cu predilecție în cadrul rubricilor „Cronica rimată", „Figurine" și „Reflexii". Alături de poeziile lui Alexandru Bilciurescu, dedicate unor chipuri din mahalaua bucureșteană sub genericele „Miniaturi" (*Madrigal*) și „Mahalaua sentimentală" (*Lenuța, fată de bărbier, Preludiu, Tablou*), apar caricaturi și desene de P.A. Constantinescu, epigrame, catrene umoristice, amabile săgeți colegiale, cancanuri, glume, întâmplări hazlii din teatru și din justiție, scenete, cele mai multe iscălite C.T. Râzi, Ciacontas, Pipper, XYZ, Ticu, Pan, ce îi ascund, probabil, pe colaboratorii menționați la ultima pagină: Istrate Micescu, Ella Negruți, I. Gr. Periețeanu, Constantin Xeni ș.a. Proza autentică este reprezentată de I.C. Vissarion cu *Le e amorțită limba* și *Probe prezumtive* și de Artur Gorovei cu o amintire de la începuturile sale ca magistrat, *Moș Coroiu, cinci sute,* unde apare ca personaj și avocatul Alexandru Sadoveanu, tatăl prozatorului. Parodia *La ministrul…*, după *La steaua…* lui Eminescu, dedicată împreună cu o epigramă lui Istrate Micescu, deputat și decan al Baroului de Ilfov, și articolul *Rezolvarea chestiunii feminine și a funcționarismului*, de susținere a drepturilor femeilor, epuizează materialul citabil din cele patru numere apărute. Alți colaboratori: Șt. Marinescu-Bolintin, Victor Mălin (Lucrețiu Pătrășcanu). ***R.P.***

URMUZ (pseudonim al lui Demetru Dim. Ionescu-Buzău; 17.III.1883, Curtea de Argeș – 23.XI.1923, București), prozator.

Este fiul Elizei (n. Pașcan) și al lui Dimitrie Ionescu-Buzău, medic igienist. Tatăl îi va schimba mai târziu numele în Dumitrescu, dar el va semna Demetrescu, ceilalți frați (ca și părinții) păstrându-și numele Ionescu-Buzău. Mama, provenită din familia unui preot ortodox, urmase Conservatorul sub îndrumarea lui Al. Flechtenmacher; de la ea fiul va moșteni pasiunea pentru muzică. La București, unde i se stabilește familia, urmează cursul primar la Școala Antim, apoi Liceul „Gh. Lazăr", unde îi are printre colegi și prieteni pe viitorul scriitor și medic V. Voiculescu și pe viitorul dramaturg și actor de comedie G. Ciprian; primul îl va evoca, în anii '30, la Radio, iar celălalt va imortaliza confreria lor adolescentină în piesa *Capul de rățoi* și în câteva scrieri memorialistice. Din voința tatălui, e înscris la Facultatea de Medicină din București, pe care o părăsește traumatizat de experiența disecțiilor pe cadavre. La aceeași recomandare paternă de a urma o profesie „serioasă", se înscrie la Facultatea de Drept. După absolvirea acesteia, în 1904, efectuează stagiul militar, pe care-l încheie cu gradul de sublocotenent. Profesează ca judecător stagiar în localitățile Răchițele (județul Argeș), Casimcea (județul Tulcea), Ghergani (județul Dâmbovița) și Târgoviște. În 1913 devine ajutor de grefier (grefier din 1915) la Înalta Curte de Casație și, mobilizat, ia parte la campania din Bulgaria; un an mai târziu este concentrat pentru manevre. Potrivit surorii sale, Eliza V. Vorvoreanu, cele dintâi texte ale lui **U.** ar fi fost scrise, într-o primă versiune, la Răchițele (1907–1908), fiind citite prin 1909 prietenilor și familiei; primul lor editor, Sașa Pană, afirmă că fuseseră transmise și unor prieteni actori ai autorului, între care G. Ciprian și Grigore Mărculescu, „cari le citeau la cafeneaua Capșa, unde se făcea mult haz". Fabula *Cronicari*, difuzată oral, i-ar fi fost dictată lui Sașa Pană de Gr. Mărculescu în pauza unui spectacol de la Teatrul Național (sub titulatura „de-ale lui Mitică"). În adolescență **U.** era pasionat de inventică (ar fi imaginat și un dispozitiv asemănător radioului), de explorări geografice și astronomie. Începe să compună și primele partituri muzicale. Asistă la prelegerile lui Titu Maiorescu, interesat fiind de filosofia germană (Kant, Hegel, Schopenhauer, Nietzsche) și îi citește asiduu pe M. Eminescu și pe I.L. Caragiale. Frecventează muzeele de artă modernă (într-o expoziție ocazională descoperă, admirativ, *Cumințenia pământului* a lui Brâncuși), concertele simfonice de la Ateneul Român și recitalurile de pian ale Cellei Delavrancea. În *Memoriile* sale C. Beldie și-l amintește intrând fără bilet la spectacole, cu fața plină de pustule sifilitice. Pe durata Primului Război

Mondial, în refugiu, lucrează în administrația județelor Bârlad și Iași. În aceeași perioadă ia contact cu manifestările futurismului italian; drept urmare, „paginile bizare" și le va subintitula „schițe și nuvele aproape... futuriste", ceea ce indică atât conștiința compatibilității, cât și a diferenței asumate. Paralel, pasiunea muzicală îl determină să ia o vreme, ca elev particular, lecții de contrapunct la Conservator. Din păcate, compozițiile sale, încredințate unui prieten (Traian Popescu, el însuși meloman și compozitor ignorat), s-au pierdut. Conflictul dintre „artist" și „burghez", dintre rebel și omul legii, dintre preocupările artistice secrete și rigorile existenței publice, se va accentua în anii imediat următori. În 1922 Tudor Arghezi – care îi va da și pseudonimul, pentru a-l proteja – îi tipărește două texte: *Pâlnia și Stamate* și *Ismail și Turnavitu* în revista „Cugetul românesc", condusă de Ion Pillat. „Mitică" devine astfel, definitiv, Urmuz. A fost adesea remarcată asemănarea lui cu Anghelache M. din schița caragialiană *Inspecțiune*: ambii sunt funcționari model, celibatari timizi și ascunși care locuiesc împreună cu mama și cu surorile; nu în ultimul rând, ambii se sinucid în mod inexplicabil, în zona Șoselei Kiseleff. În dimineața unei zile de noiembrie **U.** e găsit împușcat în tâmpla dreaptă în apropierea bufetului de la Șosea, având în mână un revolver STM. Potrivit unui martor, **U.**, asupra căruia s-ar fi găsit și câteva scrisori, ar fi suferit în ultima vreme de nervi; a fost suspectată și existența unei boli inavuabile, pe fondul unui amor nefericit. Cauzele reale rămân totuși necunoscute, iar legendele țesute în jurul lor alimentează mitologia postumă a acestui personaj enigmatic, cu o existență dublă, de „om din subterană". Între însemnările sale aforistice salvate se află una dedicată atotputerniciei revolverului, „suveran al morții". O ladă de un metru cub cu caiete, amintind-o, vag, pe cea eminesciană rămasă în păstrarea lui Titu Maiorescu, va fi „inspectată" în 1930 de avangardiștii Geo Bogza și Sașa Pană în vederea editării tuturor scrierilor urmuziene, iar relatările lor diaristice indică eliminarea unor aforisme cu caracter misogin și antisemit, neconforme identității de revoluționar a autorului. E vorba, probabil, de unele din sutele de „maxime și cugetări" clasate pe teme (*Despre religie*, *Despre evrei*, *Despre femei*, *Despre muzică*). Cea mai mare parte a manuscriselor ar fi, potrivit acestor relatări, alcătuită din variante ale acelorași texte, puține la număr (restul lăzii fiind ocupat de sonate, simfonii, partituri pentru diferite instrumente; Sașa Pană a fotografiat doar patru portative ale unei *Sonate no. 2*, reproduse în numărul din noiembrie 1930 al revistei „unu"). Imediat după moartea lui **U.**, câteva scrieri vor apărea, prin intermediul prietenului G. Ciprian, în revistele „Contimporanul" din 1924 (*După furtună...*), „Punct" din 1925 (*Emil Gayk*, *Plecarea în străinătate*, *Cotadi și Dragomir*) și „unu" din 1928–1929 (*Cronicari*, *Fragmente antologice*). Volumul tipărit în 1930 de Sașa Pană va adăuga „poemul eroico-erotic și muzical în proză" *Fuchsiada*, cea mai amplă scriere, dar și câteva scrisori și un număr de imagini fotografice, iar în ediția din 1970, acum *Pagini bizare*, Sașa Pană va mai reconstitui secvența cvasieseistică *Puțină metafizică și astronomie* (o punere în scenă funambulescă a cauzalității universale multiple). Receptarea postumă a autorului e relevantă pentru asimilarea inovației radicale într-o cultură dominant conservatoare, „cazul" **U.** fiind, de fapt, unic: un artist camuflat, recuperat ca precursor al revoluțiilor avangardiste, cu o influență enormă în posteritate și beneficiar al unei exegeze de sute de ori mai amplă decât cele puțin peste patruzeci de pagini ale „operei". După apariția plachetei din 1930, textele urmuziene se vor bucura de o întâmpinare în general favorabilă, uneori cu accente condescendente (G. Călinescu), dar și cu entuziasme hagiografice (Lucian Boz). Pentru Călinescu, în *Istoria literaturii române de la origini până în prezent* (și în anteriorul *Curs de poezie*), **U.** devine însă autor canonizabil, veritabil standard al modernității autohtone prin parodierea ingenioasă și programatica vidare de sens a formelor clasice. Modelul său a fost, de la început, imitat. Încă din anii '20 apar primii emuli urmuzieni, fără a fi propriu-zis niște epigoni. Între ei se numără Jacques G. Costin (autor, în 1931, al unui volum, *Exerciții pentru mâna dreaptă*, unde experiența urmuziană e reformulată în cheie livresc-parodică și fabulistică), Ionathan X. Uranus (Mihail Avramescu), la care „urmuzismul" cunoaște o derivație existențială și ezoterică, F. Brunea (viitorul reporter F. Brunea-Fox), Grigore Cugler (în microromanul fantezist din 1934 *Apunake și alte fenomene*, dar și în alte proze cu caracter comic experimental), Vasile Dobrian ș.a. În fapt, aproape toată proza primilor avangardiștilor români, inclusiv cea a lui Ion Vinea, Sașa Pană sau Ilarie Voronca, „urmuzianizează" într-o mai mare sau mai mică măsură. În

ianuarie–iulie 1928 tânărul Geo Bogza – care-l compară pe autorul *Fuchsiadei* cu Eminescu și cu Iisus – tipărea la Câmpina, împreună cu Al. Tudor-Miu, revista intitulată „Urmuz” și publica, în diverse periodice ultramoderniste, proze urmuziene naive. După cinci decenii și jumătate proiectul revuistic bogzian avea să fie continuat, în manieră proprie, de Nichita Stănescu. Epigonice sunt în schimb producțiile unor autori de coloratură precum Moldov (*Repertoriu*, 1935) sau Madda Holda (*Cărți de vizită*, 1931). În exil **U.** a fost tradus, pentru prima oară, la Paris de Eugen Ionescu (în „Les Lettres nouvelles”, 1965), editarea în volum fiind amânată, se pare, de un conflict cu Tristan Tzara, iritat de ideea precursoratului urmuzian în raport cu Dada; tot Eugen Ionescu se revendică, în calitate de dramaturg francez, de la experiența românească a „marilor necunoscuți” I.L. Caragiale și **U.** Ulterior textele urmuziene vor fi promovate, pe alte coordonate, de Miron Grindea (în revista „Adam”, 1967) și de Ștefan Baciu, împreună cu soția sa, Mira Simian; de altfel, au existat filiații urmuziene de la Oskar Pastior la Andrei Codrescu. În România comunistă recuperarea avangardei de după liberalizarea din 1965 are în autorul *Paginilor bizare* un port-drapel. Monografiat de Nicolae Balotă în 1970, reeditat în același an de Sașa Pană, inclus în toate antologiile și volumele de studii dedicate avangardei autohtone, tradus în zeci de limbi, introdus în manualele școlare, **U.** va servi drept argument inclusiv protocronismului, pentru a sublinia precursoratul avangardei românești față de toate avangardele lumii (ideea nu era nouă: o formulase în 1924 Ion Vinea, avansând ideea unui „modernism de export” autohton). Oricum, de la „generația războiului” (Iordan Chimet, Constant Tonegaru) la unii șaizeciști (Nichita Stănescu, Marin Sorescu) până la prozatorii Școlii de la Târgoviște (Radu Petrescu, Mircea Horia Simionescu, Costache Olăreanu, mai puțin Alexandru George), de la „oniricii” Leonid Dimov, Vintilă Ivănceanu, Emil Brumaru sau ludicul Șerban Foarță la optzeciști (Florin Iaru, Mircea Cărtărescu, Traian T. Coșovei) și nouăzeciști (Cristian Popescu) și la douămiiști și postdouămiiști, influența catalitică a acestui autor e majoră; textele sale au cunoscut zeci de ediții, iar unele au fost puse în scenă de, între alții, Tompa Gábor, David Esrig, Radu Macrinici. El a fost, totuși, un artist dificil de clasificat, iar textele sale nu au apărut din neant. „Fumismele” lui Alphonse Allais,

Urmuz, de Marcel Iancu (1924)

Desen de Marcel Iancu

„patafizica” lui Alfred Jarry, paralogismele lui Charles Cros și ale lui Christian Morgenstern, jocurile de limbaj ale lui Lewis Carroll îl premerg; pe teren românesc schițele și nuvelele sale apar ca niște mutanți ai prozei foarte scurte ilustrate de I.L. Caragiale și de moderni ca Al. Macedonski. Dacă însă pentru avangardiști **U.** era un profet al tuturor răsturnărilor (mitizat și adulat în consecință), critica „burgheză” a momentului i-a privit producțiile ca pe niște jocuri pline de haz ale unui elev inteligent. Există și alte linii de interpretare, mai fecunde. Ion Biberi l-a plasat, printre cei dintâi, în proximitatea lui Franz Kafka, Perpessicius a citit *Paginile bizare* sub specia fantasticului absurd, G. Călinescu le-a subliniat „clasicismul întors”, în vreme ce unii comentatori postbelici au mers mult mai departe,

văzând în acest autor un conservator eretic (Al. Paleologu), un perfecționist de tip „flaubertian" sau un exponent al „modernității conservatoare" central-europene (Adrian Lăcătuș), recuperat abuziv ca „revoluționar" al avangardei; Nicolae Balotă îl plasează, erudit, într-o veche tradiție europeană asianică, mai târziu Ioan Petru Culianu îl va situa într-o străveche tradiție europeană a absurdului, după ce în interbelic Ion Vinea îl văzuse în siajul folclorului absurd autohton, iar mai târziu Nicolae Manolescu îl va plasa în familia de spirite a lui Daniil Harms, în timp ce în *Arca lui Noe* îl discută ca exponent, alături de Tudor Arghezi, al „romanului corintic" de tip distopic.

Hiperconcentratele texte urmuziene parodiază, la un prim nivel, convențiile literaturii clasice: romanul „sentimental" (*Pâlnia și Stamate*, „roman în patru părți" și patru pagini), epopeea eroi-comică (*Fuchsiada*, inspirată de pianistul Theodor Fuchs), romanul picaresc și de călătorie (*Plecarea în străinătate*), epica de război (*Emil Gayk*), romanțul aventuros de capă și spadă (*După furtună...*), tratatul metafizico-filosofic (*Puțină metafizică și astronomie*) sau fabula (*Cronicari*). Deschiderile balzaciene, emfaza retorismului romantic, exotismul decadent, referințele filosofice și mitologice ș.a. intră și ele în același malaxor care le exhibă, grotesc, mecanismele, fără să le perturbe funcționarea. S-a discutat în cheie psihanalitică pe marginea fantasmelor transgresive și deviante, erotice și tanatice din prozele lui **U.**, deloc străine de ideea „mașinilor dezirante" a lui Gilles Deleuze și Félix Guattari din *Anti-Œdipe*. De fapt, (anti)literatura urmuziană se lasă „recuperată" nu doar pe linia avangardei (futurism, dadaism, suprarealism, abstracționism sau literatura absurdului), ci și în contul recent al postumanismului și al identității cyborgice teoretizate de Donna Haraway. Prin alunecări paralogice pe semnificant și confuzii sistematice între sensurile proprii și cele figurate ale limbajului, **U.** denaturează nu numai convențiile literarului, ci și pe cele ale umanului însuși; destituit din calitatea sa de „măsură a tuturor lucrurilor" și redus la o sumă de automatisme și instincte naturale etern valabile, (anti)eroul urmuzian apare nu atât ca „om mecanomorf" (Nicolae Balotă), cât ca un colaj arbitrar al tuturor regnurilor, descompuse și recompuse după o logică mecanică, subordonată impulsurilor libidinale. O sinteză modernă de laborator, combinație de teatru al cruzimii și desen animat burlesc: „Ismail este compus din ochi, favoriți și rochie și se găsește astăzi cu foarte mare greutate. Înainte vreme creștea și în Grădina Botanică, iar mai târziu, grație progresului științei moderne, s-a reușit să se fabrice unul pe cale chimică, prin syntheză. Ismail nu umblă niciodată singur. Poate fi găsit însă pe la ora 5 ½ dimineața, rătăcind în zig-zag pe strada Arionoaiei, însoțit fiind de un viezure de care se află strâns legat cu un odgon de vapor și pe care în timpul nopții îl mănâncă crud și viu, după ce mai întâi i-a rupt urechile și a stors pe el puțină lămâie" etc. Pe lângă prevederile „codului penal" legate de relații sexuale cu minori, sunt subminate, cu același amoralism nihilist, convențiile militar-teritoriale și tratatele de pace (*Emil Gayk*), reglementările comerciale (*Algazy & Grummer*, *Cotadi și Dragomir*) sau politico-electorale (*Ismail și Turnavitu*), cutumele parentale (*După furtună...*), convențiile maritale (*Pâlnia și Stamate*), legile divine ale amorului (*Fuchsiada*) și, în ultimă instanță, morala însăși, ridiculizată, printr-un titlu tautologic de manual, în finalul fabulei „fără subiect" *Cronicari*: „Morala: pelicanul sau babița". **U.** mimează întotdeauna convențiile clasice, autoritare, oficiale, pentru a le compromite prin devieri imprevizibile și printr-o implozie controlată. Fără a fi eliminat, realul este recompus anamorfotic din convențiile sale reziduale. O figură memorabilă a autoanihilării e răsturnarea metafizicii romantice din *Pâlnia și Stamate*, în al cărei final „eroul", care se suie într-un cărucior cu manivelă și pedalează „cu o stăruință crescândă, aleargă și astăzi, nebun, micșorându-și mereu volumul, cu scopul de a putea odată pătrunde și dispărea în infinitul mic". Infinitul mic implică, fără îndoială, și un ideal compozițional. Nimic aleatoriu în aceste bizarerii de o densitate semantică impresionantă, unde fiecare cuvânt pare atent programat ironic. Femeia „ideală" este obiectualizată la propriu (Pâlnia), ispitirea lui Stamate are loc printr-o parodiere a *Odiseii*, iar „eroul" din *Fuchsiada* se naște prin urechea bunicii sale, asemeni Atenei din capul lui Zeus. În descendența dialogului platonician *Cratylos*, textele urmuziene tind să remotiveze semnul lingvistic prin intermediul artei universale a muzicii, dar cu prețul modificării genetice a umanului. Un exemplu aproape didactic îl oferă schița *Algazy & Grummer*, inspirată (cum se spune într-o notă explicativă de subsol) de firma unui magazin bucureștean de marochinărie „rămasă astăzi

sub un singur nume”: „...ne permitem a crede că numele de Algazy sau Grummer, după imaginile ce trezesc prin muzicalitatea lor specifică – rezultat al impresiunii sonore ce produc în ureche – nu par a corespunde aspectului, dinamicii și conținutului acestor doi simpatici și distinși cetățeni așa cum îi știm noi din realitate”. Conștiința estetică a autorului apare expusă aici printr-o insolită parabolă a literaturii. Scena de basm grotesc, în care Algazy și Grummer se luptă pe viață și pe moarte până la distrugerea reciprocă, e o culme a genului: „Într-una din zile Grummer, fără a-l anunța pe Algazy, luă roaba și porni singur în căutare de cârpe și arșice, dar la înapoiere, găsind din întâmplare și câteva resturi de poeme, se prefăcu bolnav și, sub plapomă, le mâncă singur pe furiș. Algazy, simțind, intră după el acolo cu intenția sinceră de a-i face numai o ușoară morală, dar cu groază observă în stomacul lui Grummer că tot ce rămăsese bun din literatură fusese consumat și digerat. Lipsit astfel pe viitor de orice hrană a lui mai aleasă, Algazy, drept compensație, mâncă toată bășica lui Grummer, în timp ce acesta dormea...”; urmează o „luptă uriașă” până când, „consumându-se treptat unul pe altul, ajunseră ambii la ultimul os”. Epilogul, metaliterar, e nu mai puțin elocvent: „A doua zi, la poalele muntelui, trecătorii putură vedea într-un șanț, aruncate de ploaie, un grătar cu sârmă ghimpată și un mirositor plisc de lemn... Autoritățile fură înștiințate, dar mai înainte ca ele să fi sosit la fața locului, una din soțiile lui Algazy, care avea formă de mătură, apăru pe neașteptate și... dând de două-trei ori, în dreapta și în stânga, mătură tot ce găsi la gunoi...”. Miniopera vizionară și tragicomică a lui **U.** se alcătuiește, în fond, din reziduurile „digerate” ale literaturii, al cărei negativ abisal îl dezvăluie, autodistructiv, cu rigoare și cu o pasiune intensă.

Astfel, dintr-o meditație care-l va fi dus cine știe până peste câte granițe ale realității și din violența necesității de a fi prezent într-un concret pe care-l disprețuia și din care s-ar fi vrut evadat s-a născut arta acestui straniu Urmuz care, alături de Eminescu, prin zbuciumul și sfârșitul lor tragic, prin încăpățânarea de a nu găsi în viață vreun confort oarecare, sunt singurii la noi care au ridicat pulsațiile literaturii până acolo unde peste ocean le-a dus Edgar Poe, și în Franța galeria ciudată, de panopticum, a „poeților blestemați”.

GEO BOGZA

Urmuz (1883–1923) inventă – poate prin 1907–1908, dată când compunea primele sale „pagini bizare” – un adevărat limbaj suprarealist. Era un magistrat conștiincios, cu înfățișare de burghez politicos, nemanifestând, aparent, nici o ciudățenie, nici o revoltă. Era un coleg bun, un fiu bun, un celibatar bun. Proza pe care o scria era destinată să fie citită doar fraților mai mici și surorilor ca să-i desfete. Abia prin 1919 câțiva scriitori temerari, aflând aceste pagini manuscrise, înțeleseră că onestul magistrat era purtătorul unui mesaj foarte deosebit. Ei îl publicară, sub numele Urmuz, care ascundea identitatea prozaică a judecătorului Demetrescu. […] *Este Urmuz un suprarealist autentic? Poate că, deoarece nu părăsește niciodată luciditatea sa ironică, e numai un caraghios, un frate spiritual al lui Jarry? Sau încă, dacă vrem să descoperim oarecare implicații, poate fi considerat un fel de Kafka mai mecanic și mai grotesc? Suprarealiștii din România îl revendică șef de coloană. În orice caz, Urmuz este într-adevăr unul din premergătorii revoltei literare universale, unul din profeții dislocării formelor sociale, ale gândirii și ale limbajului din lumea asta, care, astăzi, sub ochii noștri, se dezagregă, absurdă ca și eroii autorului nostru.*

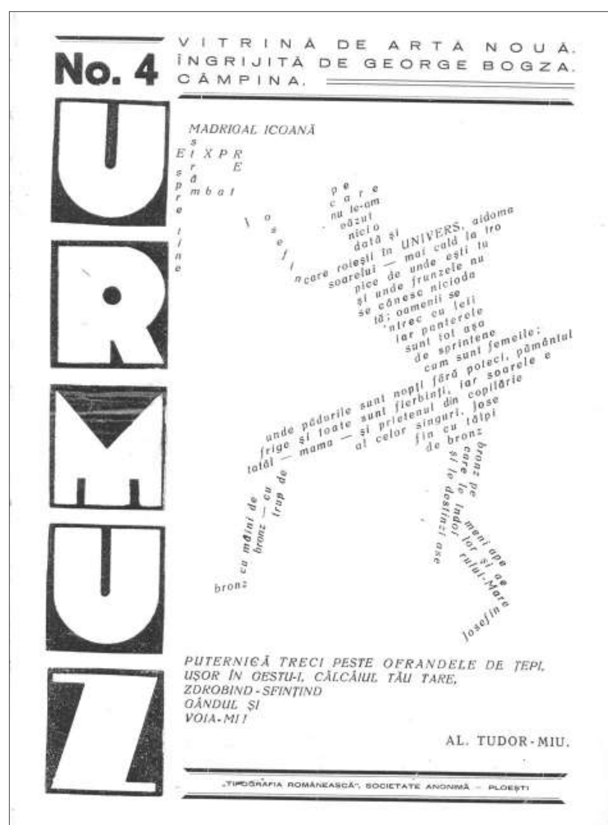
EUGEN IONESCU

SCRIERI: *Urmuz*, îngr. Sașa Pană, București, 1930; *Addenda*, în G. Ciprian, *Scrieri*, II, pref. Petre Pintilie, București, 1965, *295–317*; *Pagini bizare*, îngr. Sașa Pană, București, 1970; ed. îngr. Ion Pop, postfață Corin Braga, Cluj-Napoca, 1999; ed. introd. Nicolae Manolescu, București, 2003; *După furtună*, pref. Lucian-Vasile Szabo, Timișoara, 2008; *Schițe și nuvele aproape... futuriste*, cu ilustrații de Jules Perahim, îngr. și introd. Ion Pop, postfață Domenico Jacono, București, 2012.

Repere bibliografice: G. Ciprian, *Hurmuz*, „Contimporanul”, 1925, 45; Arghezi, *Scrieri*, XXVII, *182–185*; Geo Bogza, [*Urmuz*], „Urmuz”, 1928, 1, „unu”, 1930, 31, RL, 1983, 11; Călinescu, *Opere*, I, *633–634*, III, *1266–1274*, *1278–1279*, IV, *1186–1187*; Perpessicius, *Opere*, V, *55–58*; Constantinescu, *Scrieri*, V, *148–149*; Boz, *Cartea*, *215–222*; Sașa Pană, *Sadismul adevărului*, București, 1936, *45–53*, *245–246*; Biberi, *Études*, *150–151*; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *804–805*, *Ist. lit.* (1982), *888*; Vianu, *Opere*, IV, *445–446*; Eugen Ionescu, [*Urmuz*], „Les Lettres nouvelles”, 1965, ianuarie–februarie, VR, 1968, 4; Călinescu, *Eseuri*, *66–85*; *Urmuz*, ALR, *484–493*; Pop, *Avangardismul*, *137–148*; Sorescu, *Teoria sferelor*, *107–129*; Nicolae Balotă, *Urmuz*, Cluj, 1970; ed. 2, Timișoara, 1997; Călinescu, *Eseuri lit. modernă*, *73–92*; Cristea, *Interpretări*, *224–229*; George, *Semne*, *305–312*; Manolescu, *Teme*, I, *79–83*; Crohmălniceanu, *Literatura*, I (1972), *570–576*; Balotă, *Ion*, *379–403*; Dan, *Proza*, *300–303*; Negoițescu, *Analize*, *233–237*; Raicu, *Critica*, *13–19*; Cristea, *Arcadia*, *116–121*; Negrici, *Figura*, *106–110*; *Centenar Urmuz*, LCF, 1983, 11 (grupaj special); Manolescu, *Arca*, III, *9–35*, *passim*; [*Urmuz*], în *Avangarda literară românească*, îngr. și introd. Marin Mincu, București, 1983, *18–25*, *59–85*, *682*;

Nițescu, *Atitudini*, *202–203*; Silviu Angelescu, *Portretul literar*, București, 1985, *124–126*; Mincu, *Eseu*, *260–269*; Scarlat, *Ist. poeziei*, III, *14–17*; Pop, *Avangarda*, *40–61*, *passim*; Nicolae Manolescu, [*Urmuz*], ST, 1991, 12, RL, 1993, 10; Negoițescu, *Ist. lit.*, I, *237–239*; Elvira Sorohan, [*Urmuz*], RL, 1993, 45, JL, 1996, 49–52; Micu, *Scurtă istorie II*, *225–226*; Geo Vasile, *Urmuz sau Estetica vidului*, LCF, 1997, 24; Pop, *Pagini*, *9–16*; Cărtărescu, *Postmodernismul*, *299*, *351*, *360–361*; *Dicț. esențial*, *862–864*; *Dicț. analitic*, III, *260–263*; Adrian Lăcătuș, *Urmuz*, Brașov, 2002; Morar, *Avatarurile*, *63–69*, *passim*; Rodica Grigore, *Retorica măștilor în proza interbelică românească*, Cluj-Napoca, 2005, *154–194*; Tom Sandquist, *Românii de la Cabaret Voltaire*, București, 2006, *178–187*; Cernat, *Avangarda*, *339–416*; Manolescu, *Istoria*, *824–827*; Culianu, *Studii rom.*, *120–126*; [*Urmuz*], RL, 2010, 22–23, 27 (grupaje speciale); Corin Braga, *Psihobiografii*, Iași, 2011, *29–45*;. ***P.C.***

URMUZ, publicație apărută la Câmpina, lunar, între ianuarie și iulie 1928. Subtitlul inițial, „Revistă de avantgardă”, se schimbă odată cu numărul 3 în „Vitrina de artă nouă îngrijită de George Bogza”, acesta asigurând și directoratul. Dacă la început, după cum precizează numărul de deschidere, se vor publica colaborări ale grupării de la „Integral” din București, în primele numere semnând Ilarie Voronca, Gheorghe Dinu (Stephan Roll), Al. Tudor-Miu și, în limba franceză, Tristan Tzara, Pierre Reverdy, Paul Éluard, F.T. Marinetti, începând cu numărul al treilea revista va fi scrisă „în întregime de câmpinenii George Bogza și Al. Tudor-Miu”. Beneficiind de experiența publicațiilor avangardiste care au precedat-o (între care „75 HP”), **U.** se lansează cu fervoare negativistă și intransigență, trezind ecou în presa vremii. Fără opțiunea unei orientări explicite în peisajul experimentalist al avangardei, revendicându-se doar din izolarea orgolioasă și originalitatea șocantă a patronului spiritual al cărui nume îl poartă, **U.** adoptă maniera suprarealismului, curent care din anul 1928 atrage cam toate grupările avangardei românești, deși termenul ca atare nu apare în articole, înlocuit prin noțiunea mai generală modernism. Editorialul din primul număr (*Urmuz*), semnat de Bogza, mai degrabă manifest decât program estetic, respinge prejudecățile și convențiile moralei burgheze, precum și clișeele prin care acestea pătrunseseră în artă. Pe un ton exaltat, în exprimări metaforice, este elogiat aportul lui Urmuz, care „lucrând în colțul obscur […] a deschis robinetele frigului care acum cuprinde pe toți”. Scriitorilor li se recomandă

opoziția neconcesivă la vechi, mobilitate în afirmarea opțiunilor, dinamism în exprimare, pledoaria încheindu-se vibrant cu îndemnul adresat confraților de a se ralia direcțiilor noii publicații. Într-un articol despre condiția poetului se afirmă tranșant că „acest animal de o proveniență cu totul dubioasă a făcut revoluție. Îi știați locul pe o panoramă […] în fața mulțimii imense și devoratoare de poezie, o paiață trasă de diverse sfori sentimentaliste se agita, mieunând patetic”. Dar revoltat, creatorul „retează sforile sentimentaliste, începe să-și poarte gândul prin stele” și, sfidător, „mulțimii care îi cerea versuri, îi trimite scuipat”. Programatic este și articolul omagial însoțit de o ilustrație a lui Marc Chagall, pe care Geo Bogza i-l dedică lui Ilarie Voronca cu ocazia apariției volumului *Ulise*. Cu același ton insurgent și în imagini violente se precizează că Voronca, „inventatorul pictopoeziei”, este semnatarul *Aviogramei* – manifestul revistei „75 HP” –, „eroica bombă […] care a transformat capul tuturor stârpiturilor într-o imensă pădure de bidinele”. Pentru a sublinia impactul înnoitor al demersului său, evoluția literară a scriitorului e văzută în termenii

unei bătălii: trimisă din primele linii ale avangardei, unde se dădea lupta împotriva unor „stări false care se cuibăriseră într-un suflet prăfuit”, bomba „a izbit în plin”, iar Voronca „s-a afirmat precis ca un proiectil. Ardeau atunci violent toate buruienile ce înțeleniseră din timpuri poezia: anecdota, morala, luna, lacul, ochii albaștri”, în vreme ce tinerii distrugeau trecutul „cu frenezia devastării unui oraș invadat de dușmani”. Direcționată de aceste principii, în spirit de frondă, arta devine „dreptul suprem de a-ți bate joc de toți, de toate, după ce în prealabil îți bătuseși joc de tine însuți”. Două numere mai târziu alt text al lui Geo Bogza, *Piedestal lui Ilarie Voronca*, completează elogiul adus poetului: „te simt în sufletul meu pe un jilț cu ulise/ bătrânul cel viu din veacurile moarte/ care a luptat în fața cetăților cu porțile închise/ și a știut să citească viața întocmai ca pe o carte”. Revolta existențială își află locul în versuri ce transmit o exasperare profundă, iar scrisul, deopotrivă catharsis și asumare dinamică a vieții, înseamnă repudierea sfidătoare a conceptului tradiționalist despre creație. Poeziile din paginile revistei explorează zone ascunse ale psihicului, sentimente eliberate de tabuuri, bazate, ca și arta autentică, pe dorința descătușată. Imagistica se remarcă prin tendința de a epata: viziuni insolite, asocieri încifrate, exprimări abrupte, ton exaltat sau, folosind cuvintele lui Geo Bogza, „lucruri care nu au mai fost spuse niciodată […] înzestrează generos poezia”. Rubrica de comentarii critice „Haut–parleur” elogiază creația novatoare și atitudinile favorabile modernismului. Astfel, în creația lui Ion Barbu se găsește „un rafinament al cuvântului în așezarea lui care te supără când nu ești viciat de poezie”, Tudor Arghezi este „cioplitor solitar de cuvinte vechi cu înțelesuri noi”, iar cu prilejul apariției volumului al treilea din *Istoria literaturii române contemporane* se apreciază „atitudinea de înalt stilist” a lui E. Lovinescu și „discernământul obiectiv” cu care acesta „citează și discută pe Tristan Tzara, Ion Vinea, B. Fundoianu, Ilarie Voronca, Mihail Cosma, Stephan Roll, Romulus Dianu, Sergiu Dan”. Un articol mai substanțial este dedicat „Biletelor de papagal”, care, „în rarefiata noastră publicistică, cu reviste apărând la mari intervale, asemeni ghiulelelor dintr-un tun răpciugos care se strică după fiecare tragere […], sunt tirul rapid al unei mitraliere perfecte”. Numele noi lansate de publicația condusă de Arghezi „sunt îndrăznețe și dinamice, ca mugurii care au supt din seva unui pământ curățat de otrăvuri”, în vreme ce contribuțiile lui Mihail Sadoveanu și ale Otiliei Cazimir sunt criticate cu inclemența obișnuită a redactorilor de la **U.** Remarci acide despre revistele tradiționaliste și atacuri cu ton de pamflet la adresa unor personalități ale vieții culturale sunt grupate la minirubrica „Gonococi”. Paginile sunt presărate cu ilustrații de Angelo Maino, Victor Brauner, Geo Bogza, cu semnale editoriale și numeroase anunțuri de promovare în manieră avangardistă a unor tipărituri înrudite ca spirit. ***Il.C.***

URSA, Mihaela (25.IX.1971, Sângeorz-Băi), eseistă, critic literar. Este fiica Mariei Ursa (n. Artene), profesoară, și a lui Iacob Ursa, instructor feroviar. Urmează Liceul „George Coșbuc” din Năsăud (1986–1990) și Facultatea de Litere, secția română–engleză, a Universității „Babeș–Bolyai” din Cluj-Napoca (1990–1995). După absolvire este asistent de cercetare la Institutul de Lingvistică și Istorie Literară „Sextil Pușcariu” (1996–1998), apoi cadru didactic la Facultatea de Litere din Cluj-Napoca, unde predă literatură comparată. În 2004 devine doctor în filologie al Universității „Babeș–Bolyai”, cu o teză despre reprezentarea subiectului auctorial în teoria literară americană (post)structuralistă. Din 2009 este director al Departamentului de Literatură Comparată al Universității clujene, ca profesor purtând numele oficial Mihaela Pop. Debutează la „Tribuna” în 1990, iar editorial cu eseul *Optzecismul și promisiunile postmodernismului* în 1999 (Premiul Uniunii Scriitorilor). Mai colaborează la „Apostrof”, „Steaua”, „Vatra”, „Observator cultural”, „Echinox”, „Orizont”, „Poesis”, „Caietele Echinox”, „Euresis”, „Cultura” ș.a. A făcut parte dintre autorii *Dicționarului analitic de opere literare românești* (I–IV, 1998–2003).

Într-o primă fază **U.** e interesată cu precădere de fenomenul optzecist, pe care urmărește să-l supună unei contemplări de „a doua zi”. Cu toate acestea, evită conceptualizările autosuficiente, după cum rămâne imună la tentația impresionismului liricoid sau militant. Dimpotrivă, buna așezare teoretică și deschiderea comparatistă îi permit să demareze, dintr-o perspectivă holistă, situată dincolo de partizanatele generaționiste, o dezbatere privitoare la perspectivele pe termen mediu ale literaturii românești recente. Astfel, *Optzecismul și promisiunile postmodernismului* se impune nu

atât prin disocierea celor două concepte, cât prin discutarea cauzelor și a consecințelor acestora. După o succintă radiografiere a teoriilor românești și străine asupra postmodernismului, **U.** punctează cele două antinomii din cadrul optzecismului: cea dintre dominanta textualistă (de sorginte franceză) și cea propriu-zis postmodernă (venită pe filieră americană), dar și cea dintre estetica preponderent postmodernă a generației și contextul politic premodern al comunismului românesc. Mai importantă este, însă, altă contradicție – între asumarea livrescului, a intertextualității și a unui epigonism alexandrin, pe de o parte, și căutarea unui limbaj inaugural, inspirat, capabil să înființeze lumi, pe de altă parte –, în care **U.** vede nu numai un simptom al retardării noastre culturale, ci și o promisiune de depășire a crizei postmodernismului, care va fi explorată în a doua parte a volumului prin analiza a patru cazuri ilustrative: Mircea Cărtărescu, Ștefan Agopian, Ioan Groșan și Gheorghe Crăciun. Dintre aceștia, ultimul, considerat „cel mai reprezentativ pentru posibilitățile optzecismului de a fundamenta, cel puțin în proză, o poetică viabilă", va deveni în 2000 obiectul unei monografii (*Gheorghe Crăciun*). De altfel, pentru **U.** nota distinctivă a prozei lui Gheorghe Crăciun este tocmai „reontologizarea" ficțiunii, manifestată prin „întoarcerea în text a unei anumite forme de transcendent, a unei anumite forme de credință în revenirea la sens și semnificație". Următorul volum al autoarei, *Scriitopia sau Ficționalizarea subiectului auctorial în discursul teoretic* (2005), investighează „subiectul auctorial ca figură a imaginarului criticii și teoriei literare". Miza principală a cărții vine din încercarea de a demonstra că „actul critic este imposibil fără apelul la imaginar: fantasma unui autor locuiește la debutul oricărui act critic, după cum fantasma unui critic sau a unui interpret este presupusă în orice operă". În acest sens, **U.** recurge la un artificiu tehnic, urmărind în paralel dinamica teoriilor despre autor de pe continent și din spațiul anglo-american, dirijându-și lucrarea către literatura comparată. Centrul de greutate al studiului se concentrează astfel în comparația dintre teoriile francezilor (Roland Barthes, Michel Foucault și Jacques Derrida, în speță) și cele ale americanilor (cu precădere Școala de la Yale: Paul de Man, J. Hillis Miller, Geoffrey Hartman și Harold Bloom), acroșând și alte teorii mai mult sau mai puțin învecinate. Unul dintre cele mai convingătoare decupaje ale cărții este schița privind cele trei „paradigme istorice" ale interpretării („organicistă", „textualistă" și „ficționalistă"), unde, reiterând o tehnică brevetată independent de către Gilbert Durand, Hayden White și H. Bloom, **U.** asociază fiecare paradigmă cu câte o macro-figură conceptuală: „pentru organiciști interpretarea este *sinecdocă*, reducție, particularism, pentru textualiști *chiasmul* suplinește o formă slabă și disruptivă de interpretare, iar pentru ficționaliști *omologia* mută logica analogiei în câmpul funcțiilor". *Eroticon. Tratat despre ficțiunea amoroasă* (2012) pendulează între iluzia camuflării convenției și plăcerea descoperirii ei, între generarea unui „discurs îndrăgostit" și construcția cu iz de „tratat". Aceste extreme sunt codificate, de altfel, în chiar cuprinsul cărții, care se ocupă, pe de o parte, de „eroticoane" (concept înțeles ca „imagine vizuală concentrată, la care avem acces *prin intermediul* discursului literar aflat la dispoziție, dar în înțelegerea căruia discursul verbal dispare, se face nevăzut pentru a permite mai degrabă lectura proprie poeticilor vizuale în analiza imaginii, a figurii"), iar, pe de altă parte, de „erotologii" (termen ce desemnează „o pseudo-explicație, o pseudo-teorie sau chiar o ideologie a erosului"). La capătul unui periplu prin operele lui Platon, Chrétien de Troyes, Shakespeare, Cervantes, Madame de La Fayette, Choderlos de Laclos, Jane Austen, Edmond Rostand, Thomas Mann, Lawrence Durrell, Denis de Rougemont, Vladimir Nabokov ș.a., **U.** delimitează o multitudine de ipostaze ale sentimentului erotic, de la „iubirea-pasiune", „iubirea magnetică", „iubirea-boală" și „iubirea mistică" până la „iubirea-luptă", „iubirea metamorfotică", „iubirea bovarică" și „iubirea-asemănare".

SCRIERI: *Optzecismul și promisiunile postmodernismului*, Pitești, 1999; *Gheorghe Crăciun*, Brașov, 2000; *Scriitopia sau Ficționalizarea subiectului auctorial în discursul teoretic*, Cluj-Napoca, 2005; *Eroticon. Tratat despre ficțiunea amoroasă*, București, 2012.

Repere bibliografice: Horea Poenar, *Un punct nodal în critica optzecismului*, ST, 2000, 4; Maria Irod, *Din nou despre optzecism*, LCF, 2000, 23; Ovidiu Mircean, *„Optzecismul și promisiunile postmodernismului"*, ECH, 2000, 7–9; Petraș, *Panorama, 628–630*; Iulian Boldea, *Promisiunile postmodernismului*, VTRA, 2001, 4–5; Doina Curticăpeanu, *Drogul bibliotecii*, F, 2001, 7; Lefter, *Scrit. rom. '80–'90*, III, *259–260;* Dan C. Mihăilescu, *Noile forțe ale criticii de întâmpinare*, LAI, 2002, 26, 27; Delia Ungureanu, *Specularitatea actului critic*, OC, 2006,

7; Andrei Terian, *(Re)nașterea autorului*, VTRA, 2006, 5; Sanda Cordoș, *Ficțiunile și știința criticului*, ST, 2006, 6; Alexandru Budac, *Freamătul rețelei vibratile*, O, 2007, 3; Daniela Petroșel, *Gâlceava feminismului cu... femeile*, CL, 2010, 9; [*Mihaela Ursa*], OC, 2012, 372 (grupaj special); Al. Cistelecan, *Emoticonul Mihaelei*, ARG, 2012, 6; Alex Goldiș, *A Book Come True*, CLT, 2012, 20. ***A.T.***

URSACHE, Magda (20.XII.1943, București), critic literar, prozatoare, editoare. Este fiica Emiliei (n. Pungulescu) și a lui Alexandru Marinescu, avocat. După absolvirea liceului la Buzău (1961), urmează Facultatea de Filologie a Universității „Al. I. Cuza" din Iași (1962–1967). Până în 1975 e secretar de redacție, apoi redactor pentru pagina de poezie la revista „Cronica", unde și debutează în 1968. Activitatea de cronicar literar s-a concretizat în volumul de debut, *A patra dimensiune* (1973), consacrat unor poeți de marcă, între care A.E. Baconsky, Ioan Alexandru, Marin Sorescu, Adrian Păunescu ș.a. În 1975 a fost eliminată din redacția publicației și i s-a retras dreptul la semnătură în presă până în decembrie 1989. În acest răstimp a fost opt ani asistentă de limba română pentru studenții străini la Universitatea ieșeană, fiind apoi transferată, scurtă vreme, la Centrul de Lingvistică, Istorie Literară și Folclor al Academiei RSR. E prezentă în „Convorbiri literare", „Dacia literară", „Ateneu", „Saeculum", „Limbă și literatură", „Luceafărul" (la rubrica „Polemos"), „Contemporanul – Ideea europeană" (unde susține rubricile „Pe muche de hârtie", „Vieți de cărțari" ș.a.), „Acolada", „Oglinda literară" (rubricile „Mânie literară" și „Vieți de cărțari"), „Revista română", „Argeș" ș.a. I-au acordat premii revistele „Convorbiri literare" (2005), „Argeș" (2008), „Acolada" (2008), „Contemporanul – Ideea europeană" (2009), iar în 2006 a fost distinsă cu Premiul Filialei Iași a Uniunii Scriitorilor. A fost soția etnologului Petru Ursache.

După 1989 **U.** începe să scrie proză. Romanele sale, în manieră cvasipostmodernistă, se încadrează în tipologia campusului universitar, între formula romanului cu cheie, gen *Bietul Ioanide* de G. Călinescu, și formula umoristico-intelectualistă a englezului David Lodge. Prima experiență în acest sens este romanul (eseu, narațiune, comentariu psihologic, estetic, politic etc.) *Universitatea care ucide* (1995), dedicat „ultimului eminescolog al Universității «Al.I. Cuza», profesorului Mihai Drăgan". Soarta acestuia în anii postdecembriști e considerată paradigmatică. Invidiat de multă vreme de câțiva colegi, i se inventează culpe, i se aduc acuze lipsite de temei. Hărțuit, chemat zilnic pentru a-și prezenta demisia, boicotat de studenții instigați, atacat în presă, se vede în curând doborât de o boală necruțătoare. Autoarea mizează pe „cazuri de conștiință", morale și imorale, a căror rezolvare rămâne să și-o asume cititorul. Alt roman poartă titlul *Astă vară n-a fost vară...* (1996), continuat pe o pagină interioară: „Numai un potop și-o pară", cu precizarea că se citează dintr-un cântec popular basarabean. Este povestea asasinatului moral săvârșit de mareea roșie asupra intelectualului, decis să-și apere cu eforturi suprafirești identitatea. Pentru a-și intitula romanul următor, editat în 2000, **U.** reia propriul model: sintagma de pe copertă, *Strigă acum…*, aleasă din cartea biblică *Iov*, se continuă în interior: „Dacă este cineva să te audă". Cu cel de-al patrulea roman, *Conversație pe Titanic* (2001), genul predilect de proză, o combinație de epică propriu-zisă, eseu și publicistică, se conturează mai mult. Acțiunea cărții durează o singură zi (5 noiembrie 1998) și substanța ei o constituie, pe de o parte, observațiile făcute de un personaj, Aurel, la o evocare a lui Mihail Sadoveanu ținută la Pașcani și la mănăstirea Neamț și, pe de alta, remarcile Caterinei la studioul de televiziune unde lucrează. Se adaugă multe rememorări, paranteze, incizii în timp. Ironia, sarcasmul sunt din nou prezente, obiectul lor fiind figuri universitare compromise, scriitori, gazetari, editori care după 1989 își alcătuiesc altă biografie. Oportuniști, colaboratori ai Securității, rapsozi ai realismului socialist, disidenți cu sprijin oficial, proletcultiști notorii, comuniști care s-au transformat în „comunitari", o faună pe care **U.** o înșiruie cu migală de entomolog, în acest bestiar intrând și securiștii renovați: ecologiști-securiști, liberali-securiști, puriști-securiști, socialiști-securiști, liber schimbiști-securiști, moldoveni-securiști. Incisivele „eseuri atipice" lirice, epice și dramatice din *Bolile spiritului critic* (2006), *Pe muchie de hârtie* (2007) și *Să citiți bine!* (2010) se subscriu obligației de a nu uita trecutul cu faptele sale abominale, „maladia postsocialistă cea mai gravă [fiind] uitarea". De fapt, **U.** scrie mereu aceeași carte de eseuri, fixându-și o unică temă: modul în care comunismul, în special cel stalinist, a confiscat literatura și diversele forme ale compromisului scriitorilor români. Stilul este mereu tăios, la limita pamfletului. Afinii asumați sunt

eseiști cu același apetit combativ, justițiar, precum Paul Goma, Gheorghe Grigurcu sau Luca Pițu. Imboldul este fie unul recuperator (autoarea practică o „etică a neuitării” pe model Goma), fie unul polemic. Tonalități acute îi stârnesc în special politrucii și „ideologicii” care au activat în câmpul cultural, dar și marii scriitori, precum Sadoveanu, Arghezi, Călinescu. Informațiile sunt însă mereu dense, chiar dacă în aceste „eseuri atipice” atitudinea e nu o dată una excesivă. Autoarea nu scrie, ci intervine, nu păstrează niciodată tonul călduț și nici nu se plasează într-un unghi neutru față de temă. La **U.**, trăsătura specifică a publicisticii este detenta polemică.

SCRIERI: *A patra dimensiune*, Iași, 1973; *Universitatea care ucide*, Iași, 1995; *Astă vară n-a fost vară…*, Iași, 1996; *Strigă acum...*, Iași, 2000; *Conversație pe Titanic*, Iași, 2001; *Rău de România*, Iași, 2003; *Bursa de iluzii*, Iași, 2005; *Bolile spiritului critic*, Ploiești, 2006; *Pe muchie de hârtie*, București, 2007; *Să citiți bine!*, pref. Gheorghe Grigurcu, Iași, 2010; *Viețile cărțarilor contimporani după Magda Ursache*, Cluj-Napoca, 2012. **Ediții, antologii:** Magda Isanos, *Poezii*, postfața edit., București, 1974; Mircea Eliade, *Meșterul Manole. Studii de etnologie și mitologie*, introd. Petru Ursache, Iași, 1992 (în colaborare cu Petru Ursache), *Arta de a muri*, pref. Petru Ursache, Iași, 1993 (în colaborare cu Petru Ursache); Nichifor Crainic, *Nostalgia Paradisului*, pref. Dumitru Stăniloae, postfață Petru Ursache, Iași, 1994 (în colaborare cu Petru Ursache), *Puncte cardinale în haos*, pref. Petru Ursache, Iași, 1996 (în colaborare cu Petru Ursache); *Poezie creștină românească*, postfață Petru Ursache, Iași, 1996 (în colaborare cu Petru Ursache); M.Eminescu, *Doina*, introd. Petru Ursache, Iași, 2000 (în colaborare cu Petru Ursache), *Luceafărul*, introd. Petru Ursache, Iași, 2001 (în colaborare cu Petru Ursache); *Duh și slovă. Antologie de poezie creștină*, postfață Petru Ursache Iași, 2002 (în colaborare cu Petru Ursache).

Repere bibliografice: Liviu Leonte, *„A patra dimensiune”*, CRC, 1973, 18; Ulici, *Prima verba*, I, *249–250*; Luca Pițu, *La cafeneaua hermeneutică*, București, 1992, *24–31*; Geo Vasile, *Romanul disidenței bovarice*, LCF, 1997, 20; Z. Ornea, *O ediție contrafăcută*, RL, 1997, 30; Nicolae Turtureanu, *Bătrânul și Magda*, „Monitorul” (Iași), 2000, 24 aprilie; Adrian Alui Gheorghe, [*Magda Ursache*], „Antiteze”, 2000, 8–10, DL, 2004, 3, LCF, 2004, 17; Liviu Papuc, *„Doina” lui Eminescu*, CL, 2000, 6; Constantin Coroiu, [*Magda Ursache*], ALA, 2000, 527, 2001, 588, CLT, 2012, 28, 29; Vasile, *Proza*, *322–323*; Busuioc, *Scriitori ieșeni*, *424–425*; Al. Florin Țene, [*Magda Ursache*], CL, 2003, 6, DL, 2004, 56; Alexandra Hasan, *Memoria – preț al libertății*, CL, 2003, 12; Iordan Datcu, [*Magda Ursache*], CC, 2004, 3, 2008, 12; Vasile Spiridon, *Șapte zile, șapte harțe*, CL, 2007, 8; Adrian Dinu Rachieru, [*Magda Ursache*], LCF, 2007, 46–47, „Clubul Cafeneaua literară”, 2012, 75; Gheorghe Grigurcu, *Un ton tranșant*, RL, 2008, 13; Liviu Grăsoiu, *Reluări dintr-o lume urmuziană*, „Ex Ponto”, 2010, 2; C. Stănescu, *Insula Pinguinilor*, CLT, 2012, 1. ***I.D.***

URSACHE, Petru (15.V.1931, Hărpășești, j. Iași – 7.VIII.2013, Iași), etnolog, estetician, editor.

Este fiul Mariei (n. Pricop) și al lui Gheorghe Ursache, țărani. Urmează primii ani de școală în satul natal (1938–1943), iar la Iași Liceul Național (1943–1951) și Facultatea de Filologie (1951–1956). După absolvire devine bibliotecar la Biblioteca „Gh. Asachi” (1956–1958), apoi preparator în cadrul Facultății de Filologie ieșene, la Catedra de literatură română și comparată, pentru disciplinele folclor literar, etnologie și estetică, construindu-și o carieră didactică până la gradul de profesor (1992). Obține doctoratul cu teza *Revista „Şezătoarea”* (1971). A debutat cu o recenzie la „Scrisul bănățean” (1961) și editorial cu volumul *„Şezătoarea” în contextul folcloristicii* (1972). Colaborează la „Analele științifice ale Universității «Al.I. Cuza» din Iași”, „Anuar de lingvistică și istorie literară”, „Studii de slavistică”, „Anuarul Muzeului Etnografic al Moldovei”, „Studii și comunicări de etnologie”, „Anuarul Muzeului Etnografic al Bucovinei”, „Poezia”, „Iașul literar”, „Limbă și literatură”, „Revista de istorie și teorie literară”, „Luceafărul”, „Convorbiri literare”, „Cronica”, „Poesis”, „Dacia literară”, „Neamul românesc literar”, „Semn” (Bălți), „Datina”, „Porto-Franco”, „Oglinda literară”, „Ateneu”, „Bucovina literară”, „Saeculum” ș.a. Asociația Scriitorilor din Iași îi decernează Premiul de Excelență (2001, 2006), revista „Convorbiri literare” îi oferă Premiul Opera Omnia etc. Scriitoarea Magda Ursache a fost soția sa.

După *„Şezătoarea” în contextul folcloristicii*, amplă cercetare asupra personalității și operei lui Artur Gorovei, asupra programului și ideilor pe care revista editată de acesta la Fălticeni le-a promovat, **U.** optează pentru un demers

preponderent teoretic, precum în lucrările *Poetică folclorică* (1976), *Prolegomene la o estetică a folclorului* (1980), *Eseuri etnologice* (1986), *Etnoestetica* (1998), *Cazul Mărie sau Despre frumos în cultura orală* (2001). Sunt programatice pentru el reformularea definițiilor culturii tradiționale, detașarea netă de practicile studiilor tematiste, conținutiste, de abordarea cantitativă, descriptivistă, de tehnicismul mărunt, cercetătorul alegând examinarea calitativă, axiologică a creației populare, convins, spre deosebire de teoreticienii utilitarismului creației folclorice, că în spațiul oralității frumosul este evident, că în mediile tradiționale au existat inși înzestrați, care și-au performat creațiile pentru delectarea artistică, că aceștia au avut o conștiință estetică explicită. **U.** refuză termenul „folclor", preferându-l pe cel de „literatură orală", care include și ideea de calitate. Refuză, de asemenea, să ia în studiu totalitatea documentelor, oprindu-se la capodopere. El găsește că în aprecierea creației populare sunt neadecvați termeni ca „primitivitate", „forme rudimentare de gândire" și propune alte criterii de valorizare, iar folcloriștilor le reproșează că nu abordează literatura orală de pe pozițiile etnoesteticii. Dacă în *Poetică folclorică* aplică teoria artei la literatura orală, iar în *Prolegomene la o estetică a folclorului* schițează o teorie a valorilor și a frumosului, în *Etnoestetica* încearcă apropierea problematicii esteticii literaturii orale de „modelul unei discipline de-sine-stătătoare". Secțiunile cărții tratează despre cadre axiologice, capodopera folclorică, categorii ale etnoesteticii, poetica folclorului, forme ale imaginarului și ale creației. *Miorița*, scrie **U.**, trebuie examinată nu de pe pozițiile direcției etnografice, nu insistându-se asupra credințelor superstițioase (obiceiuri la înmormântare), ci ca text, analizat cu tehnici elaborate; de asemenea, nici ca baladă, ci ca poemă, pentru că în cazul ei a avut loc o „imposibilă îmbinare de genuri" (Mihail Sadoveanu). *Miorița* realizează „o viziune epopeică" și reprezintă o „metafizică a morții", comportamentul protagonistului raportându-se la un „comportament mitic", iar sacrificiul său având semnificația unei „reconstrucții în spirit". Observații subtile face **U.** și despre tragic, așa cum se relevă acesta, între altele, în balada *Meșterul Manole.* O abordare nouă aduce capitolul *Categorii ale etnoesteticii*, unde sunt examinate frumosul, sublimul, sărbătorescul, tragicul, comicul și absurdul. În definirea frumosului autorul nu-și cantonează interpretarea la perfecțiunea formală, nu împărtășește opinia lui Lucian Blaga potrivit căreia conceptul de frumos constă în fenomenul nuanțării, ci se oprește la o serie de sentințe „acceptate ca dogme de colectivitatea întreagă", ele vădind însă că „nu există un model general al conceptului". Frumosul natural are o importanță secundară pentru artistul anonim, iar portretul uman este prezentat în datele lui anatomice generale. În lirica populară pentru definirea frumosului este folosită o serie de substitute. În sfera sublimului intră colindele și sărbătorescul. În ansamblul ei, *Etnoestetica* propune o strategie sugestivă a receptării literaturii orale, aplicată ulterior concludent într-o relectură estetică și mitologică a *Mioriței* (2010). Cartea *Cazul Mărie sau Despre frumos în cultura orală* structurată pe analiza unor descântece, colinde, paremii și basme, este o lucrare despre apariția frumuseții (nașterea Afroditei), despre mituri (mitul apei, legenda focului), estetica elementelor (frumusețea naturii, frumosul uman), peisaje celeste, peisaje terestre, modele de frumusețe și portrete eroice, geografia imaginară a iadului, geografia raiului, aceasta din urmă – aparent mai săracă – confirmând constatarea esteticii generale „cum că frumosul este mai uniform decât urâtul". Alte considerații privesc râsul și obiectul comic, tipologia obiectului comic, în care, împotriva unei opinii exprimate de Mihai Ralea, se propune ideea că omul societăților arhaice nu avea capacitatea de a recepta situațiile comice, dar s-a distins „prin observații ascuțite, prin finețea discocierilor, iar după caz, a asociațiilor, prin mult curaj", multe sentințe populare fiind apte să constituie „reper în fundamentarea unei teorii a comicului și a râsului". Continuând reconsiderarea științelor spiritului, **U.** propune în *Etnosofia* (1998) o abordare din perspectivă axiologică a tradițiilor populare, dar fără cantonarea în excese sămănătoriste. O privire critică asupra dezbaterilor din științele sociale ale zilei este exprimată în *Antropologia – o știință neocolonială* (2006). Fără să-și părăsească întru totul domeniul de elecție, **U.** își manifestă interesul pentru literatura cultă în mai multe studii ample, între care *T. Maiorescu, esteticianul* (1987), *Camera Sambô. Introducere în opera lui Mircea Eliade* (1993), în două ediții ale studiului dedicat operei și personalității lui Cezar Ivănescu (2004, 2010), într-o analiză a biografiei și bibliografiei lui

Paul Goma (2012) ș.a. În consens cu preocupările sale de estetică a poeziei populare, autorul subliniază, de pildă, vocația poeziei lui Cezar Ivănescu de a integra citatul folcloric și de a fi centrată în jurul experiențelor umane fundamentale – Eros și Thanatos. Două cărți, apărute în 2010 și 2011, sunt dedicate cercetării instituției tradiționale a alimentației și a reflexelor literare ale acesteia. Ficțiunile culinare ale lui Mihail Sadoveanu, cele „200 de rețete cercate de bucate, prăjituri și alte trebi gospodărești", publicate de Mihail Kogălniceanu și Costache Negruzzi, precum și rețetarele poetice din opera lui Ion Budai-Deleanu, Lucian Blaga, Ion Barbu sunt privite ca aspecte particulare, cu valoare artistică, ale aceluiași cod alimentar arhaic.

SCRIERI: *„Șezătoarea" în contextul folcloristicii*, București, 1972; *Poetică folclorică*, Iași, 1976; *Prolegomene la o estetică a folclorului*, București, 1980; *Eseuri etnologice*, București, 1986; *T. Maiorescu esteticianul*, București, 1987; *Camera Sambô. Introducere în opera lui Mircea Eliade*, București, 1993; *Sadovenizând, sadovenizând...*, Iași, 1994; *Etnoestetica*, Iași, 1998; *Mic tratat de estetică teologică*, Iași, 1999; ed. 2, Cluj-Napoca, 2009; *Cazul Mărie sau Despre frumos în cultura orală*, Iași, 2001; *Înamorați întru moarte. ErosPoesis la Cezar Ivănescu*, Iași, 2004; ed. *Eros & Thanatos la Cezar Ivănescu*, București, 2010; *Etnosofia*, București, 2006; *Antropologia – o știință neocolonială*, Iași, 2006; *Fantezii culinare*, Iași, 2010; *Istorie, genocid, etnocid*, Piatra Neamț, 2010; *Miorița – un dosar mitologic*, Iași, 2010; *Bucătăria vie – file de antropologia alimentației*, Iași, 2011; *Omul din Calidor*, Cluj-Napoca, 2012. **Ediții, antologii:** *De-ale lui Păcală. Snoave populare*, București, 1964 (în colaborare cu Vasile Adăscăliței); *Pe plaiuri moldovene*, Iași, 1964; Mihai Lupescu, *Tei-legănat*, pref. edit., Iași, 1975; Mihail Sadoveanu, *Poezia populară*, pref. edit., Iași, 1981, *Spre Emaus*, pref. edit., cu o *Predoslovie* de Bartolomeu V. Anania, Iași, 1993; Alexandru Vasiliu-Tătăruș, *Literatură populară din Moldova*, introd. edit., București, 1984; Mircea Eliade, *Meșterul Manole. Studii de etnologie și mitologie*, introd. edit., Iași, 1992 (în colaborare cu Magda Ursache), *Arta de a muri*, pref. edit., Iași, 1993 (în colaborare cu Magda Ursache); Nichifor Crainic, *Nostalgia Paradisului*, pref. Dumitru Stăniloae, postfața edit., Iași, 1994 (în colaborare cu Magda Ursache), *Puncte cardinale în haos*, pref. edit., Iași, 1996 (în colaborare cu Magda Ursache); Titu Maiorescu, *O cercetare critică*, Iași, 1996; *Poezie creștină românească*, postfața edit., Iași, 1996 (în colaborare cu Magda Ursache); Al. Dima, *Domeniul esteticii*, introd. edit., Iași, 1998; M. Eminescu, *Doina*, introd. edit., Iași, 2000 (în colaborare cu Magda Ursache), *Luceafărul*, introd. edit., Iași, 2001 (în colaborare cu Magda Ursache); *Duh și slovă. Antologie de poezie creștină*, postfața edit., Iași, 2002 (în colaborare cu Magda Ursache).

Repere bibliografice: Liviu Leonte, *„«Șezătoarea» în contextul folcloristicii"*, CRC, 1972, 31; Constantin Ciopraga, *Perspectiva folclorică*, CRC, 1972, 45; Grigore Smeu, *Estetica folclorului*, CL, 1981, 7; Octav Păun, *Semnificația folcloristicii*, LCF, 1988, 5; Ofelia Ichim, *„Camera Sambô"*, AUI, literatură, t. XXXIX–XLI, 1993–1994; Iordan Datcu, *O carte de etnoestetică*, RL, 1999, 20; Lucia Berdan, [*Petru Ursache*], DL, 1999, 34, CL, 2001, 4; I. Constantinescu, *Petru Ursache sau Despre biruința interdisciplinarității*, DL, 2000, 3; Liviu Papuc, *„Doina" lui Eminescu*, CL, 2000, 6; Dan Mănucă, *Privilegiile interdisciplinarității*, CL, 2000, 6; Leonida Maniu, *Etnoestetica sau Drumul către sinele ființei naționale*, CRC, 2001, 6; Camelia Burghele, *Despre frumusețea cazului Mărie*, CL, 2001, 8; Constantin Coroiu, *Dosarul „Luceafărul"*, ALA, 2001, 588; Ilie Moise, *Profesorul Petru Ursache la 70 de ani*, „Studii și comunicări de etnologie", 2001; Maria Andrei, *„Etnoestetica"*, „Revista de etnologie" (Timișoara), 2001; Datcu, *Dicț. etnolog.*, *895–897*; I. Oprișan, *La hotarul dintre lumi*, București, 2006, *512–517*; Gheorghe Grigurcu, [*Petru Ursache*], RL, 2010, 43, 2011, 28; Paul Aretzu, *Hrana noastră cea spre ființă*, VR, 2012, 3–4; Nicolae Constantinescu, *„De gustibus..."*, CLT, 2012, 288; Ioan Adam, *Afinități selective*, Târgoviște, 2012, *144–148*.

I.D.

URSACHI, Mihai (17.II.1941, Strunga, j. Iași – 10.III.2004, Iași), poet, prozator, traducător.

Este fiul Virginiei (n. Lozneanu) și al lui Mihai Gh. Ursachi, ofițer. După absolvirea liceului din Botoșani, urmează din 1957, fără a susține licența, Facultatea de Filosofie a Universității din Iași. În 1961 este arestat pentru încercarea de a pleca ilegal din țară, fiind închis până în 1964. Student în 1965 la Facultatea de Medicină Generală și concomitent la cea de Filologie, secția limba și literatura germană, a Universității „Al. I. Cuza" din Iași, abandonează după un an studiile medicale și le termină în 1970 pe cele filologice. În 1981 emigrează în Statele Unite, unde lucrează ca salvamar, apoi ca asistent și lector de germanistică la University of Texas, Fort

Worth (1982–1986) și la University of California, San Diego (1986–1990). Își dă doctoratul la University of Texas cu teza *Poetry of the Being. From Hölderlin to Paul Celan* (1986). Întors în țară după evenimentele din decembrie 1989, devine membru fondator al Alianței Civice, este, între 1990 și 1992, director al Teatrului Național „Vasile Alecsandri" din Iași, iar începând din 1996 profesor asociat la Facultatea de Litere a Universității „Al. I. Cuza". A debutat în 1968 la „Cronica", și editorial în 1970 cu placheta *Inel cu enigmă*. Versuri, articole, studii i-au mai fost publicate în „Ateneu", „Convorbiri literare", „Luceafărul", „România literară", „Poesis", „Agora" (Philadelphia), „Limite" (Paris), „Mele" (Honolulu), „Observator" (München) ș.a. I s-au decernat Premiul „Mihai Eminescu" (1970), Premiul Asociației Scriitorilor din Iași (1971), Premiul Uniunii Scriitorilor (1977), Premiul Academiei RSR (1979), Premiul Național de Poezie „Mihai Eminescu" (1991) ș.a.

Prin data debutului, **U.** a fost asimilat de critică valului poetic șaptezecist, creatorul unei mișcări duble: pe de o parte, o elaborare mai sofisticată, mai livrescă și mai diversă, care părăsește filierele neomodernismului autohton pentru a cultiva mai decis referințe externe; pe de altă parte, temperarea, închiderea retoricii slobode, tumultuoase a anilor '60. Deși una sau două trăsături apar la el (în special ponderea borgesiană a livrescului, cu baza în lirica germană), poetul e prin excelență contraexemplul de autor care participă la istoricitatea unui moment literar. Singular și egal cu sine, asemenea lui Leonid Dimov sau lui Mircea Ivănescu (fără a avea însă influența acestuia din urmă), poezia Magistrului – cum a fost supranumit – are un vag aer de familie cu aceea a unor cerchiști precum I. Negoițescu sau Ștefan Aug. Doinaș, baladistul. Asemănările nu pot fi împinse prea departe: **U.** nu are manierismul de tip pastișă, lipsit de ironie, al primului, nici vocația epico-didactică a celui de-al doilea. El e un neoexpresionist ironist, al cărui imaginar, cu planul de referință în goticul romantismului german sau de aiurea (poemul *Doar dinții* speculează o temă a lui Edgar Allan Poe), se pune în scenă, cu redundanțe, controlul histrionic al actului fiind activ și vizibil în regie (*Odaia gingașei iubiri*, *Vedenie în burgul gotic*). Un poem caracteristic și în același timp unul dintre cele mai frumoase ale sale este *Spre steaua carnagiului*: „Treceam – câtă

Mihai Ursachi și Ioan Alexandru

vreme – pe lângă limanuri,/ prin intermundii, tărâmuri inferne,/ fără opriri la cereștile hanuri,/ căci, vai, călăream pe un vierme.// «De ce, întrebai albiciosul meu cal,/ a trebuit să mă nasc pentru tine iar tu/ pentru ce m'ai ales?» Infernal/ ondulându'și spinarea, tăcu.//". Ideea de enigmă, foarte prezentă, e simultan o cochetărie cu o ambianță și o recuzită enigmatice (onomastici, operații și aluzii alchimice ori alte aparențe de cifru; simbolurile nu păstrează din valoarea curentă de circulație decât virtuți formal-eufonice), dar și un mod coerent de a menține aproape tot timpul un rest de impermeabilitate semantică. În măsura în care în conținutul unui poem se mai poate citi o artă poetică, atunci *A treia scrisoare. Balada lui Menestrel, care bătu pân'acolo drum de multe vieți, ci n'a fost vrednic să treacă de poartă și să aducă solia* ar putea fi una a falsei fandări în semnificație a textului: „Veneam de departe, albastru derviș,/ și ostenit după șirul de ani/ purtam pe veșmânt și pe frunte înscriși/ versete din Palii și psalmi din Coran.// Eu nu căutam

nicăierea nimic,/ Se auzea de prin crânguri de roze/ cântarea ciudată a lui Laostic,/ pierdut în adâncă și blândă hipnoză". Acest agnosticism sau joc la două capete între persiflarea unei retorici și consolidarea ei e, de altfel, unul din trucurile și farmecele constante ale autorului. Egale între ele atât ca mecanism poetic, cât și ca valoare, versurile lui **U.** păstrează maniera fără a o sărăci prin autopastișă sau epuizare: manierism, atemporalitate, repertoriu retro, neoexpresionism relativizat prin punerea în perspectivă, bonomie, ironism, predispoziție către retorizare, obscuritate semantică. Unul din punctele de vârf, *Poemul de purpură*, ilustrare în zece pași neconsecutivi narativ, decupați după o indeterminare variabilă, a temei sângelui, poate fi privit ca o replică (în sensul dramatic al cuvântului, și nu neapărat intenționată) la elegiile lui Nichita Stănescu, inclusiv prin deschiderea către o retorică a metafizicului: „Tot ce există există. Tot ce există există de-a pururi./ Moartea nu are viață. Nălucă și vis e istoria/ mării e sânge, coșmarului roșu, totul s'a săvârșit/ întru deplina înstăpânire-a deșertului. Deșertului. Nu asculta ce deliră strigoiul. Aceștia/ suntem noi înșine". Prozele din *Zidirea și alte povestiri* (1978) au rămas un aspect periferic al literaturii lui **U.**, dat fiind caracterul lor minor, divagant, schematic, de pastișă. *Zidirea* e un text care nu mai ajunge să înceapă, o derivă controlată, un șir de preparațiuni nefinalizate, o prefață limbută după care nu mai urmează nimic. Rescriere a paradoxului eleat care neagă posibilitatea deplasării, naratorul conchide răsfățându-se kafkian: „Întocmai ca agrimensorul dintr-un roman celebru, autorul n-a avansat cu nici un pas în lucrarea sa. El sfârșește fără a fi început, cu un simțământ de epuizare". Acesta fiind debutul cărții, scrierile care urmează o confirmă chiar când o infirmă printr-o oarecare elaborare narativă. *Povestire* are o rază cvasinulă, ca la Daniil Harms („Ce rost mai are să povestim ceva?"), *Scara* tematizează delirul fugii dintr-o scenă în alta, *Dispariția lui Flory* este o rescriere punctuală (și punctual-distorsionată) a lui E.A. Poe din *Balerca de Amontillado*. Finalizarea corupe sursa prin șarja pastișei: infamul ins pe care se răzbună vindicativul narator nu mai este zidit, ci închis (pentru totdeauna) în closet. Tot așa, în *Augusta* se prelucrează H.P. Lovecraft ș.a. Poetul continuă să fie prezent în text nu doar prin stil sau inaplicare la „barbaria" prozei, ci și prin mai multe poeme care joacă roluri variate, inclusiv acela de climax. **U.** a tradus, în colaborare cu Hertha Perez, basme romantice germane, precum și *Cripta Habsburgilor* de Joseph Roth (1973).

Toate parabolele lirice ale lui Mihai Ursachi au ceva din fantastica și pasionanta îndeletnicire alchimistă; toate îmbracă aparența unui proces complicat, ezoteric, la capătul căruia alambicul verbal ne promite un rezultat fabulos. Dar aparențele sunt înșelătoare: nici o „piatră filosofală" nu satisface setea noastră de adevăr, nici o transmutație miraculoasă nu ne este livrată la capătul acestor relatări, când grandilocvente, când naive, când hermetice, când pur narative: adevăratul Opus Magnum, *marea operă de alchimie constă, aici, în rostirea poetică însăși. Actul de a poematiza și parcurgerea poemului n-au nevoie de nici o concluzie teoretică, de nici un „extract" ideativ al poeziei, spunerea poetică nu are altă spusă decât pe sine însăși, în deplina integritate a structurii sale material-verbale. Dacă-l numesc pe Mihai Ursachi – poet dotat cu o imaginație capabilă, într-adevăr, să dubleze realul – „preot al lui Hermes" e pentru că nici un alt poet român de azi nu izbutește, ca el, să dea un corp atât de concret, de plastic enigmei, să ne pună „în situația" ei, să ne facă să-i pipăim parcă încheieturile fizice, să ne inculce – măcar pentru o clipă – încrederea că am putea să ajungem „la zidul complet străveziu al nimicului".*

ȘTEFAN AUG. DOINAȘ

SCRIERI: *Inel cu enigmă*, Iași, 1970; *Missa Solemnis*, București, 1971; *Poezii*, Iași, 1972; *Poemul de purpură și alte poeme*, Cluj-Napoca, 1974; *Diotima*, Iași, 1975; *Marea înfățișare*, Iași, 1977; *Zidirea și alte povestiri*, București, 1978; ed. 2, îngr. și postfață Luca Pițu, Iași, 1990; *Arca*, pref. Ștefan Aug. Doinaș, Iași, 1979; ed. (*Arca. Opera poetică*), îngr. și pref. Daniel Corbu, Iași, 2007; *Inel cu enigmă*, postfață Laurențiu Ulici, București, 1981; *Poezii*, București, 1996; *Nebunie și lumină*, București, 1998; *Benedictus*, pref. C. Rogozanu, București, 2002; *Inel cu enigmă*, Chișinău, 2002; *Suflet de seară*, pref. Dan Mănucă, Iași, 2003; *Ironia ontologică și alte eseuri*, pref. Daniel Corbu, Iași, 2004; *Goana magilor. Poeme postume și însemnări despre poezie*, îngr. Magda Negrea și Daniel Corbu, pref. Daniel Corbu, Iași, 2005; *Zidirea (Opera în proză. Eseuri literare și filosofice*), îngr. și pref. Daniel Corbu, Iași, 2007; *Rațiunea poeziei. Douăzeci și patru de eseuri despre spectacolul liric*, îngr. Daniel Corbu, pref. Liviu Antonesei, Iași, 2008. **Traduceri:** *Povestea marmotei. Basme romantice germane*, postfață Hertha Perez, Iași, 1970 (în colaborare cu Hertha Perez); Joseph Roth, *Cripta Habsburgilor*, București, 1973 (în colaborare cu Hertha Perez).

Repere bibliografice: Constantin, *Despre poeți*, *229–230*; Ion Pop, *„Missa Solemnis"*, ATN, 1972, 4; Andriescu, *Relief*, *120–127*; Ungheanu, *Arhipelag*, *233–236*; Laurențiu,

Eseuri, *236–242*; Raicu, *Critica*, *380–382*; Ioan Petru Culianu, *Doi poeți români*, „Limite" (Paris), 1977, 23; Constantin Ciopraga, *Un romantic ironic*, CRC, 1978, 42; Dimitriu, *Ares*, *195–203*; Iorgulescu, *Scriitori*, *165–167*; Raicu, *Practica scrisului*, *352–354*; Poantă, *Radiografii*, I, *248–259*; Simion, *Scriitori*, I (1978), *328–330*; Ciobanu, *Însemne*, II, *341–345*; Grigurcu, *Poeți*, *354–358*; Doinaș, *Lectura*, *214–218*; Raicu, *Contemporani*, *160–161*; Ierunca, *Subiect*, *126–131*; Negoițescu, *Scriitori contemporani*, *451–454*; Ulici, *Lit. rom.*, I, *121–126*; *Dicț. analitic*, II, *160–161*; Diaconu, *Fețele*, *84–90*; *Dicț. esențial*, *864–867*; Grigurcu, *Poezie*, II, *518–530*; Micu, *Ist. lit.*, *362–363*; Mincu, *Poeticitate*, *299–302*; Manolescu, *Lista*, I, *231–234*; Ilie Constantin, *Enigmele Magistrului*, RL, 2003, 49; Holban, *Portrete*, I, *18–22*; Ciopraga, *Partituri*, *121–139*; Friedrich Michael, *Mihai Ursachi – poet vizionar*, Iași, 2004; Ștefănescu, *Istoria*, *869–874*; Nichita Danilov, *Capete de rând*, Pitești, 2006, *249–275*; Holban, *Ist. lit.*, I, *69–74*; Cassian Maria Spiridon, *Marea înfățișare a lui Mihai Ursachi*, Iași, 2006; *Mihai Ursachi în amintirile contemporanilor*, îngr. și pref. Daniel Corbu, Iași, 2006; Culianu, *Studii rom.*, II, *189–190*; Popa, *Ist. lit.*, II, *462–464*; Vasile, *Mărci*, *145–149*; Manolescu, *Enciclopedia*, *719–722*; Soviany, *Cinci decenii*, I, *130–137*. ***M.I.***

U.R.S.S. AZI, publicație apărută la București, lunar, între 1 noiembrie 1951 și martie 1958, sub egida Asociației Române pentru Legăturile de Prietenie cu Uniunea Sovietică (ARLUS). Este una dintre revistele celei mai politizate instituții de propagandă sovietică stalinistă și poststalinistă. Pe lângă articole ditirambice închinate lui Stalin și lui Lenin, aici s-au publicat numeroase traduceri din operele lui N.V. Gogol, A.S. Pușkin, Vladimir Maiakovski, N.V. Gribaciov, Maxim Gorki, A.N. Ostrovski, Vladimir Kataev, Boris Gorbatov, Ilya Ehrenburg, Mihail Șolohov, A.P. Gaidar, Vanda Vasilevskaia. Printre traducători figurează Victor Kernbach, Ioanichie Olteanu, A.Toma, Nina Cassian, Cicerone Theodorescu, Vladimir Colin, Virgil Teodorescu, Demostene Botez, Victor Tulbure, Romulus Vulpescu, Adrian Beldeanu. În 1954 Tudor Arghezi traduce două fabule din Krîlov, iar Maria Banuș versuri de Pușkin. Mai colaborează Petre Constantinescu-Iași, Nicolae Tăutu, Mihail Cosma, Niculae Stoian ș.a. ***M.Pp.***

URSU, G.G. [Gheorghe G.] (25.I.1911, Bârlad – 25.VI.1980, București), istoric literar, poet. Urmează Liceul „Gh. Roșca Codreanu" din orașul natal (1925–1929) și Facultatea de Litere și Filosofie a Universității din Iași (1929–1933), unde este puternic influențat de personalitatea lui G. Ibrăileanu. După promovarea examenului de capacitate este profesor la Tecuci, Bârlad, Fălticeni și Galați (1935–1947), inspector școlar al regiunii Galați (1947), inspector de limba română în Ministerul Educației Naționale (1947–1948), inspector general în Ministerul Învățământului (1948–1952) și profesor de liceu în București (1952–1961). Ulterior devine lector, apoi conferențiar la Institutul Pedagogic bucureștean, unde va preda până la pensionare (1976), fiind și șef al Catedrei de literatură, prodecan și decan al Facultății de Filologie. În 1969 își ia doctoratul în filologie cu teza *Memorialistica în opera cronicarilor*, publicată în 1972. Debutează încă din perioada liceului, în 1925, la „Dimineața copiilor" și editorial cu monografia *Poetul G. Tutoveanu* în 1928. Mai colaborează cu versuri la „Convorbiri literare", „Revista Fundațiilor Regale", „Vremea", „Adevărul literar și artistic", „Cuget clar", „Neamul românesc" ș.a., precum și la revistele bârlădene „Graiul nostru", „Scrisul nostru" (unde e secretar de redacție), „Lumina", „Păreri literare", „Păstorul Tutovei", „Școala bârlădeană" ș.a., iar cu studii de istorie literară la „Limbă și literatură" (e membru în comitetul de redacție), „Contemporanul", „Ateneu", „Tomis", „România literară". A semnat și cu pseudonimele G. Roman, Ion Trestianu, G. Veroni.

U. a fost un important animator cultural al Moldovei de Sud interbelice și, totodată, ultimul secretar al societății literare Academia Bârlădeană (1933–1943). De altfel, scrierile sale de tinerețe simt din plin pecetea „academică" a zonei. Primele cercetări cu caracter critic și istoric – *Poetul G. Tutoveanu*, *Istoria literară a Bârladului* (1936), *G. Ibrăileanu și Bârladul* (1939), *Tecuciul literar* (1943) – au o valoare exclusiv documentară atât în sens obiectiv (ca baze de date), cât și subiectiv (ca expresie a unei mentalități). În ceea ce privește ultimul aspect, textele indică, pe de o parte, persistența ideologiilor sămănătoriste și poporaniste în Moldova deceniului al patrulea din secolul trecut și rezistența îndârjită față de modernismul de sorginte lovinesciană, care constituie ținta favorită a ironiilor autorului; pe de altă parte, parti-pris-urile regionaliste se observă în numărul redus al paginilor de critică propriu-zisă, care cedează spațiu fie pitorescului și anecdoticului, fie exaltării gratuite a spiritului și spiritelor locului. După război percepția istoricului literar va cunoaște o anume deschidere, vizibilă mai degrabă sub raportul teritoriilor explorate decât în planul comprehensiunii critice.

Astfel, monografia *N. Beldiceanu* (1961) reprezintă o evocare empatică a figurii acestui neglijat poet, în pagini uneori colorate, dar tributare fără excepție sociologismului vremii. Cea mai ambițioasă cercetare a lui **U.**, *Memorialistica în opera cronicarilor*, interesează doar prin punerea problemei, pe care nici măcar nu încearcă să o rezolve. Delimitând memoria de istorie, el nu urmărește mai departe dialectica celor două categorii, ci se mulțumește să facă un inventar al „galeriei de portrete și [...] de episoade dramatice" din cronici, pentru a încheia cu tradiționalele observații privitoare la limbă și stil. Comentarii mai reușite sunt cele consacrate, în *Analize și interpretări literare* (1975, în colaborare cu Florin Mihăilescu), lui M. Eminescu, Al. Macedonski, Calistrat Hogaș, Mihail Sadoveanu, G. Bacovia, Liviu Rebreanu ș.a.; cu toate că interpretul se mulțumește prea adesea cu simplul montaj de citate critice, câteva interstiții din acest covor livresc dau la iveală un lirism reținut și o bună intuiție exegetică. Un parcurs similar îl va avea și poezia lui **U.** Inițial sub influența lui G. Tutoveanu și a lui Mihai Codreanu, ea se va îndrepta treptat către modernismul interbelic, arătându-se permeabilă la ecouri din G. Bacovia, Tudor Arghezi, Ion Pillat și Lucian Blaga, după cum o dovedește antologia *Salcâm uituc* (1973), care sintetizează aproape o jumătate de veac de experiențe lirice. Cu toate acestea, nici chiar piesele cele mai reușite nu îl scot pe autor din sfera unui romantism elegiac minor, care i-a atras calificativul de „poet întârziat, chiar vetust, al caducității lucrurilor omenești" (Al. Piru): „Frunzele de aur peste noi, de plouă,/ Vor rodi pământul vechilor dureri./ Cum să plec aiurea, către nicăieri,/ Când mai am o floare de cules din rouă?" (*Rondelul unui epicureu*). În următoarele plachete, *Dealul brândușelor* (1974), *Fulg și zăpadă* (1978), el își asumă mai decis postura livrescă, artizanală sau doar ocazională, dar își diminuează astfel simțitor palpitul poetic.

SCRIERI: *Poetul G. Tutoveanu*, Bârlad, 1928; *Istoria literară a Bârladului*, București, 1936; *G. Ibrăileanu și Bârladul*, Fălticeni, 1939; *Tecuciul literar*, Bârlad, 1943; *N. Beldiceanu*, București, 1961; *Memorialistica în opera cronicarilor*, București, 1972; *Salcâm uituc*, introd. Al. Piru, pref. Dumitru Petrescu, București, 1973; *Dealul brândușelor*, București, 1974; *Analize și interpretări literare* (în colaborare cu Florin Mihăilescu), București, 1975; *Fulg și zăpadă*, București, 1978. **Antologii:** *Antologia scriitorilor bârlădeni*, Bârlad, 1937 (în colaborare cu George Nedelea); *Cele mai frumoase poezii românești*, I–II, București, 1937 (în colaborare cu Constantin Solomon).

Repere bibliografice: Olimpiu Boitoș, *„Istoria literară a Bârladului"*, GR, 1936, 3–4; Romulus Demetrescu, *„Istoria literară a Bârladului"*, PLI, 1937, 1; Pamfil Șeicaru, *„G. Ibrăileanu și Bârladul"*, CML, 1939, 2; Vasile Damaschin, *„G. Ibrăileanu și Bârladul"*, SE, 1939, 412; Ștefan Baciu, *Un foarte harnic cercetător al faptului literar este d. G. Ursu*, UVR, 1939, 30; Artur Gorovei, *Trei tineri scriitori*, FF, 1941, 3; Aurel George Stino, *„Tecuciul literar"*, „Acțiunea", 1943, 947; Traian Chelariu, [*G. G. Ursu*], UVR, 1943, 29; G. Bezviconi, *„Tecuciul literar"*, VBA, 1943, 11–12; Piru, *Varia*, I, *278*, II, *43–45;* Roxana Paicu, *„Salcâm uituc"*, RL, 1974, 4; Constantin Parfene, *„Dealul brândușelor"*, CRC, 1975, 9; Piru, *Poezia*, I, *152–153*; C.D. Zeletin, *G.G. Ursu*, RL, 1980, 28; Rotaru, *O ist.*, III, *91–92*; *Dicț. scriit. rom.*, IV, *682–683*; Nicola, *Valori*, VI, *505–519*. ***A.T.***

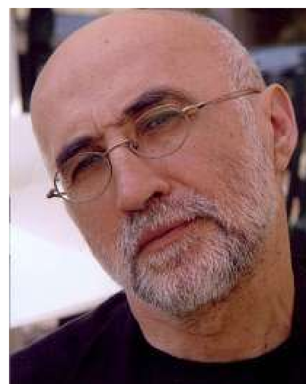
URSU, Gheorghe (1.VII.1926, Soroca – 17.XI.1985, București), poet, eseist. Este fiul Margaretei Ursu și al lui Vasile Ursu, medici. Urmează la Soroca cel dintâi ciclu școlar (1932–1936) și primele clase de liceu (1936–1941), pe care le va continua după o întrerupere de un an, din cauza războiului, la Galați (1942–1945), unde familia se refugiase. Între 1945 și 1950 este student la Institutul de Construcții din București. După absolvire lucrează neîntrerupt ca inginer la Institutul de Proiectări în Construcții din Capitală. În 1944 debutează cu un eseu în pagina literară a cotidianului „Ecoul", iar în 1971 publică placheta *Mereu doi*. Din 1943 începe să țină un jurnal ce se va întinde până în 1983 și va însuma peste șase mii de pagini, în care notează zilnic observații despre sine și despre familie, despre diverse aspecte politice și culturale ale epocii. Manuscrisul, cu așa-zise „însemnări dușmănoase și compromițătoare politic", confiscat de Securitate, devine în 1984 motivul arestării, iar în 1985 al torturării și morții sale violente în arestul din Calea Rahovei, în București. După 1989 câteva reviste culturale vor publica fragmente din acest jurnal, considerat mărturia unui scriitor martir al comunismului.

Prin formula poetică, placheta de debut, *Mereu doi* (1971), se înscrie în lirica modernă cu aderențe suprarealiste. Tema esențială, iubirea, o iubire explozivă, totală, devine pretext al unui discurs polifonic, intertextual, generat de un eu liric disimulat. În poeziile coagulate în ciclurile *În Litere, În Melodramă, În Lucruri, În Sonete* **U.** animă mituri, resemnifică elemente vegetale, minerale și animale, improvizează, iar spiritul său ludic se înrudește cu

cel al lui Ion Barbu ori cu cel al lui Nichita Stănescu: „Undeva plânge o broască/ mă plânge pe mine/ Undeva moare un rilke/ mă moare pe mine/ Undeva soare în noapte/ mă sare pe mine” (*Semnalul nopții fără dragoste*). Mai apropiat de forma tradițională este **U.** în poezia ulterioară prin izbânda apolinicului la nivelul expresiei lirice și printr-o vădită preferință pentru construcția fixă: sonetul. Volumul *Presentimente. Postsentimente* (1993) cuprinde versuri antume și postume, prima parte incluzând ciclurile *Așteptam secunda, Căderi în golul inimii, Vino, tâmplă lângă tâmplă, Un cer fără coloane, În ceas dens,* câteva poeme din jurnalul parțial recuperat, partea a doua fiind o reeditare a cărții de debut. Excepție de la gama liricii sale sunt versurile ironice la adresa regimului politic: „Într-un singur glas, într-un consens unanim/ emit pe aceeași lungime de undă/ Ovații, urale, osanale/ Către cei mai mari și mai tari/ prezenți acum și aici tiribombari/ foști și viitori, acum și pururea/ și-n vecii vecilor. Amin” (*La cel de-al XII-lea Congres*). Trei texte afective (*In memoriam*) semnate de Geo Bogza, Dan Deșliu și Sorin Vieru, plasate în ultimele pagini, fac un pandant pios de prietenie pentru Babu (cum îi spuneau apropiații) cuvintelor scrise în prefață de Ştefan Aug. Doinaș și Nina Cassian. În 1980, în urma unei călătorii, **U.** încearcă să tipărească volumul *Europa mea*, cu impresii de voiajor intelectual în secolul al XX-lea. Tergiversată și în cele din urmă respinsă de editură, cartea va fi publicată abia în 1991. Ironia și umorul, complementare unei structuri vitale, răzbat din paginile în care lejeritatea părerilor iubitorului de artă este dominată de bucuria întâlnirii cu o Europă surprinsă la persoana întâi singular. Prezente în descrieri și digresiuni, Viena, Veneția, Zürich, Paris, Barcelona, Madrid, Granada, Cordoba, Londra etc. sunt orașele muzeelor, piețelor, străzilor, parcurilor, ale artiștilor ce le reprezintă și cărora peregrinul le dedică rânduri scrise cu tandrețe și cu un sentiment al familiarității; **U.** este în fond un „sentimental generos, pe care cultura și gustul îl ocrotesc de banalitatea expresiei” (Ştefan Aug. Doinaș). În ciuda faptului că a fost „prins într-un mare bloc de timp care-a înghețat” (*Traiectorii*), **U.** rămâne o conștiință a cărei consecvență, manifestată în căutările sale literare – cele peste șaizeci de caiete ale jurnalului sunt o dovadă –, dar și în atitudinea morală nealterată de-a lungul unei existențe pecetluite de totalitarism, recheamă la considerație.

SCRIERI: *Mereu doi*, pref. Nina Cassian, cu desene de Constantin Piliuță, București, 1971; *Europa mea*, Cluj-Napoca, 1991; *Presentimente. Postsentimente*, pref. Ștefan Aug. Doinaș și Nina Cassian, *In memoriam* (semnează Geo Bogza, Dan Deșliu, Sorin Vieru), București, 1993.

Repere bibliografice: Dan Cristea, *„Mereu doi”*, RL, 1971, 28; *Dosarele Securității*, „22”, 1990, 14 (grupaj special); Tania Radu, *„Europa mea”*, LAI, 1991, 7; Eugen Istodor, *Călătoria ca act de cultură*, RL, 1991, 51; C.B. [Constanța Buzea], *Gheorghe Ursu-Babu*, RL, 1992, 37; Romanița Constantinescu, *Pagini arestate*, RL, 1993, 42; Roxana Iordache, *Albastre flăcări în noaptea grea legiferată*, RMB, 1993, 1 076; Radu Cosașu, *„Ancheta liberă” ca vis al morții eterne*, DM, 1993, 43; Cornelia Ștefănescu, *„Mă otrăvesc de poezie”*, JL, 1993, 45–48; Lovinescu, *Unde scurte*, V, *7–8, 84*; Gheorghe Mocuța, *La răspântia scriiturii,* Arad, 1996, *145–148*. ***L.T.***

URSU, Horia (1.VIII.1948, Măhăceni, j. Alba), prozator, teoretician literar.

Este fiul Victoriei Ursu (n. Popa), educatoare, și al lui Iulian Ursu, profesor. Urmează școala elementară și liceul la Ocna Mureș, apoi cursurile Facultății de Filologie, secția franceză–română, a Universității „Babeș–Bolyai” din Cluj (1966–1971). După absolvire lucrează pentru scurt timp ca profesor de liceu la Timișoara, apoi ca asistent la Institutul Pedagogic din Baia Mare (1971–1986) și profesor de liceu în același oraș (până în 1989). Din 1990 este cadru didactic la Universitatea clujeană, în intervalul 1990-1991 predând mai întâi ca profesor asociat la Universitatea „Jules Verne” din Amiens, Franța. Format în atmosfera cenaclului Echinox, debutează în 1977 cu un text despre André Malraux, iar în 1980 cu proză în paginile revistei omonime. Debutează editorial conform uzanțelor epocii, cu restricții ideologice la publicare, în volumul colectiv *Debut ’86*. Debutul editorial individual ca prozator

are loc, printr-un concurs favorabil de împrejurări, în 1988, cu povestirile din *Anotimpurile după Zenovie*. Apărută în serie cu alți doi debutanți notabili (Rodica Palade și Florin Sicoie), cartea a atras atenția criticii și l-a impus pe autor ca pe unul dintre reprezentanții cei mai promițători, chiar dacă întârziați, ai optzecismului transilvănean. Puțin prolific, **U.** își va publica al doilea volum de proză, romanul *Asediul Vienei*, după aproape douăzeci de ani, în 2007. Un an mai târziu își publică teza de doctorat susținută la Cluj cu profesorul Liviu Petrescu: monografia *Milan Kundera. Teme, variațiuni și paradoxuri terminale*.

Prezența în antologia *Generația 80 în proza scurtă* (1998) și reeditarea în 2001 a cărții de debut nu au făcut decât să consemneze tăcerea prelungită a lui **U.**, care lăsa impresia că întârzie să-și onoreze promisiunile. *Asediul Vienei* (Premiul „Ion Creangă" al Academiei Române, Premiul Uniunii Scriitorilor, Premiul Filialei Cluj a Uniunii Scriitorilor), cu fragmente traduse în franceză, maghiară și polonă, reprezintă de fapt o extensie romanescă a povestirilor din volumul de debut. Primele o sută de pagini ale masivului roman lasă impresia că narațiunea întârzie să se adune; abia apoi semnificațiile încep să se clarifice, iar firele să conducă spre nexul cărții: un straniu „revelion cu vânzare" de tablouri. Scoaterea la mezat a unui întreg trecut imperial are loc sub semnul iernii, al înghețului și, în același timp, al trecerii între două vârste ale istoriei. Lumea transilvăneană, cotidianul multietnic din *Anotimpurile după Zenovie* se prelungește pe alte coordonate, căpătând relief și amplitudine. Spațiul narațiunii rămâne însă aceeași localitate cu nume latinesc – Apud –, cu istoriile ei în care se întâlnesc, sintetizate, trăsături ale orașului ardelean de provincie unde, aparent, „nu se întâmplă nimic" și, în fapt, se întâmplă totul. Un element de legătură cu povestirile îl constituie negustorul evreu de antichități Petru Cain, raisonneur al locului. În *Asediul Vienei* el apare în ipostaza unui ceasornicar bătrân, pe cale de a pleca în Țara Sfântă, celelalte personaje ale povestirilor – în frunte cu șoferul Zenobie – pierzându-se pe drum. Dacă în *Anotimpurile…* acestea erau recrutate mai ales din mediile muncitorești ale Apudului, acum ele provin cu precădere din perimetrul multietnic al intelectualității de provincie și al micii funcționărimi locale, legate de vechi familii aristocrate maghiare sau de protagoniști ai unor evenimente istorice mai mult sau mai puțin recente, cum ar fi revoluția maghiară din 1956. Alt element de legătură este peștele uriaș, cauzator de moarte, pe care în *Anotimpurile…* un anume Maxim îl purta prin centrul orașului; acum el are forma unei sculpturi grotești a artistului-adolescent Grațian, dezvelită cu pompă caragialiană de oficialități în centrul orașului, sub ochii curioși ai amatorilor de artă. Realismul socioistoric al lumii mărunte din povestiri e reluat în cheia farsei tragice, sub semnul unei estetici a grotescului și derizoriului. O comparație contrastivă cu romanul *Cine adoarme ultimul* de Bogdan Popescu – altă apariție importantă a anului editorial 2007 – poate fi relevantă: și acolo există o extensie romanescă a lumii din povestirile cărții de debut (*Vremelnicia pierdută*), o „monografie" crepusculară a unei provincii real-imaginare ținute în viață de fabulație și care, altminteri, tinde să se destrame în neant. Dacă la Bogdan Popescu spațiul ficțional e însă unul sudic, dunărean, o periferie a Balcaniei, la **U.** este o provincie a Europei Centrale, mai exact, o efigie a Transilvaniei postbelice. Există și deosebiri importante. Primul își alcătuiește romanul dintr-o proliferare deliberat haotică, „orientală" și „realist-magică", a povestirilor comunității, celălalt construiește tacticos, sub aparențe ironice și distante, o arhitectură multistratificată și enigmatică. În pofida aspectului insolit, *Asediul Vienei* se adaugă tradiției literare a periferiei mitteleuropene, cu reprezentanți autohtoni de formule diverse, de la Ioan Slavici la Augustin Buzura sau de la Sorin Titel la Daniel Vighi și Viorel Marineasa, degajând un aer de familie al decadenței posthabsburgice. S-a observat că *Asediul Vienei* este romanul unei „răscruci cât se poate de tragice", expresie a unui „realism de Mitteleuropa sau, mai bine zis, de Zwischeneuropa". Nu există personaje centrale, deși cuplul format din Petru Șendrean (asistent universitar, doctorand, posibil alter ego auctorial) și nemțoaica Iolanda, femeie cu o ascendență stranie, pare privilegiat. Numeroase figuri pitorești, misterioase sau bizare, populează acest univers pe cale de extincție: Flavius-Tiberius Moduna, un tânăr vânzător de antene (și de sensuri) parabolice, Grațian, adolescentul artist și geniul neînțeles al urbei, poștașul Gheretă, cincuagenar fără însușiri, fost vânzător de Gostat, devenit câștigător al licitației și politician de succes, irezistibila/insațiabila Marta și soțul ei Coriolan, bătrâna

Alida Ster, fostă aristocrată care își scoate la mezat tablourile din colecția personală. Și nemțoaica Alieta Ublhard, cehul maghiarizat Wondracek, măcelarul ungur Husvago, evreul Cain, armeanul Ajan, alții încă, asigură un halou de povești multietnice, așa cum Coriolan Moduna, preot legionar convertit la comunism, sau Andrei Morar, aventurier ucis de sovietici la Budapesta, în timpul evenimentelor din 1956, trimit la background-ul politic al puzderiei de istorii personale, spectaculoase, nostalgice sau comice. Ceea ce atrage atenția în romanul lui **U.** este numărul mare al ambiguităților și indeterminărilor. Întreaga existență banală a locuitorilor din Apud stă pe un gol istoric ce sporește cu fiecare plecare – a germanilor, a ultimului evreu din oraș, a obiectelor de artă etc. Stilul este clar, precis și ironic, dar cu adâncimi înșelătoare, cu comentarii psihologizante fine, cu halouri de poezie generatoare de atmosferă retro și cu o țesătură de discrete aluzii livrești. Fresca de medii și moravuri se alcătuiește joycean într-un moment privilegiat, înainte și după „revelionul cu vânzare” din apartamentul profesorului Şendrean, dezvăluindu-și către final caracterul iluzoriu. Romanul nu mai poate fi unul „realist-social”, căci realitatea s-a golit de substanță, lumea veche și-a pierdut temeiurile ori s-a degradat până la caricatură sub dublul „asediu” al comunismului și al dezvrăjirii postcomuniste. După licitarea tablourilor doamnei Ster, în camera goală a lui Petru Şendrean va rămane doar un singur element decorativ: un afiș-reproducere după *Asediul Vienei* (1683) al lui Franz Geffels, pe care profesorul îl va înlocui cu desenul unui nud al iubitei sale, Iolanda. Jocul specular al ecarturilor dintre imagine și realitate indică, deopotrivă, dispariția trecutului nobil, imperial și nașterea butaforică a unei posibile lumi noi. Victimă a unui cetățean cumsecade care, căutându-și cu disperare porcul sacrificat de sărbători, recurge la crimă, vânzătorul de antene parabolice Flavius-Tiberius Moduna apucă sa conceapă, în timpul revelionului, împreună cu Eleonora, mesagera doamnei Ster, o fetiță care va ajunge secretar de stat al Americii, schimbând astfel „la față” lumea și România. Există și alte răsturnări semnificative. Simbolistica sacrificială a peștelui, eșuată în farsă, va fi înlocuită de „sacrificarea” cu consecințe funeste a unui porc de Anul Nou. Jucând pe muchia subțire dintre ironia mucalită, subtil caricaturală și nostalgia cu nervuri poetice, **U.** are inteligența de a nu exhiba semnificațiile parabolice, speculare sau parodice ale acestei solide și complexe narațiuni, unul dintre cele mai importante romane românești postdecembriste. *Milan Kundera. Teme, variațiuni și paradoxuri terminale*, monografia din 2008, este o lucrare substanțială, prima de acest fel, la noi, în bibliografia scriitorului de origine cehă. Modelele premoderne ale ficțiunii lui Kundera (Rabelais, Laurence Sterne, Cervantes, Diderot) sunt puse în relație, pe linia carnavalescului, umorului și ironiei demitologizante, cu proza central-europeană modernă și postmodernă; deloc banale sunt observațiile despre strategiile anti-kitsch și despre structurile istoriei, inclusiv prin urmărirea relației cu teoriile muzicale ale lui Igor Stravinski, Anton Webern sau Arnold Schönberg. Cea mai mare parte a cărții e rezervată unei hermeneutici de finețe a romanelor autorului ceh, în care observațiile preliminare sunt strânse în evantai. În filigran poate fi detectată, la rigoare, și o poetică personală, care, prin intermediul lui Kundera, integrează toate scrierile lui **U.** într-o unitate armonică.

SCRIERI: *Anotimpurile după Zenovie*, București, 1988; *Anotimpurile după Zenovie și alte proze*, București, 2001; *Asediul Vienei*, București, 2007; *Milan Kundera. Teme, variațiuni și paradoxuri terminale*, Cluj-Napoca, 2008.

Repere bibliografice: Val Condurache, *Farmecul narațiunii*, CL, 1988, 6; Diana Adamek, *„Anotimpurile după Zenovie”*, ST, 1988, 7; Radu Săplăcan, *Secvențe critice*, AST, 1988, 7; Al. Dobrescu, *Un tânăr prozator*, VTRA, 1988, 12; Simion, *Scriitori*, IV, *714–719*; Papahagi, *Interpretări*, *171–174*; Lefter, *Scriit. rom. ’80–’90*, *261–262*; Monica Gheț, *Zenovie și anotimpurile din Mitteleuropa*, OC, 2002, 111; *Dicț. scriit. rom.*, IV, *683–685*; Bianca Burța-Cernat, *O epopee transilvană și o parabolă a crepusculului*, OC, 2007, 128; Paul Cernat, *Spectrele Zwicheneuropei*, „Bucureștiul cultural”, 2007, 7; Tudorel Urian, *Mitteleuropa în postmodernitate*, RL, 2007, 35; Letiția Ilea, *„Asediul Vienei”*, APF, 2007, 9; Alex Goldiș, [*Horia Ursu*], CLT, 2007, 42, ST, 2007, 10–11; Ovidiu Pecican, *Apud gloria mundi*, TR, 2007, 125; Andrei Terian, *A fost sau n-a fost?*, CLT, 2008, 2; Nicoleta Sălcudeanu, [*Horia Ursu*], VR, 2008, 1–2, CLT, 2009, 240; Rareș Moldovan, *Castane prăjite marca „Mitteleuropa” (I–II)*, F, 2008, 9, 10; Gelu Ionescu, *Carolinplatz*, APF, 2008, 12. ***P.C.***

URSU, Ileana (9.VI.1954, Zrenjanin, Serbia), poetă, traducătoare. Este fiica Mariei Ursu (n. Păunescu), țărancă, și a lui Ion Ursu, contabil. Urmează școala elementară în limba română la Begeiți, liceul clasic, în limba sârbă, la Zrenjanin și între 1973 și 1978 Facultatea de Drept la Universitatea din Novi

Sad. Mai frecventează doi ani Academia de Artă din Novi Sad, secția de actorie. După absolvire lucrează la postul de radio din Zrenjanin, unde redactează emisiunile în limba română, la Departamentul Provincial pentru Exercitarea Drepturilor Minorităților Naționale din Voivodina. Debutează cu versuri în 1970 în revista „Bucuria copiilor" și editorial cu volumul de poezii în limba sârbă *Pansion u biblioteci* (1978), iar în limba română cu volumul *Grădina de cuvinte* (1979). Mai colaborează la „Hid", „Index", „Jedinstvo", „Književne novine", „Književna reć", „Letopis Matice Srpske" „Libertatea", „Lumina, „Mak", „Mladost", „Oko", „Piramida", „Polja", „Pravnik" „România literară", „Rukovet", „Tradićia", „Tribuna", „Steaua", „Ulaznica", „Vzlet", „Zavičajac", „Zrenjanin", „Luceafărul", „Cronica", „Poezia" etc. A mai semnat Ileana Ursu Nenadić. Singură sau în colaborare, a tradus în limba sârbă din operele lui Eminescu (*Luceafărul*, *Scrisorile*), Radu Gyr, Mircea Dinescu, Gheorghe Schwartz (*Spitalul*), Mihail I. Vlad. Membră a Societății Scriitorilor din Voivodina (1980), a fost distinsă cu Premiul Uniunii Scriitorilor din România pentru traducerea literaturii române în străinătate (1999) și cu Medalia Comemorativă 150 de ani de la nașterea lui Mihai Eminescu, acordată de Guvernul României (2000).

În poezia sa **U.** oscilează între paradigma literară a anilor '70 și cea a optzeciștilor; ea continuă o tradiție reprezentată de Florica Ștefan și de Felicia Marina Munteanu, marcând totuși o altă etapă în evoluția liricii feminine din Banatul Sârbesc, caracterizată de un univers liric inspirat de tumultul vieții și de un discurs poetic construit pe viziuni inedite, care gravitează în jurul a trei mari teme: erosul ca formă de descătușare a energiilor, puterea cuvântului și a limbajului poetic, precum și realul cotidian și destinul ființei umane în pragul mileniului III. Sintagmele expresive aduc în prim-plan o poezie frenetică: „Eu ard și cad și ard și-adorm/ Păsările pleacă/ poartă în aripi marele meu dor" (*Marele meu dor*). Temele lirice se materializează într-o serie întreagă de motive (casa, pasărea, cuvântul ș.a.), în metafore-simbol („zidirea", „zborul", „fotografierea", „lăstărirea") sau în altele parabolice („Omul-pasăre neagră"). Casa primește dimensiuni fantastice în *Candelabru candid* (1988), unde eul poetic se simte prins în capcana unor lumi paralele. Casa este și loc al liniștii și împlinirii, centru al lumii, menținând permanența unei spiritualități, punct de plecare și, concomitent, punct de convergență a tuturor drumurilor-întoarceri; nu e doar materie simplă, ci catedrală a sufletului, axă între cer și pământ, lăcaș al familiei și al dragostei: „Candelabrul cerului/ luminează casa și gândul/ face legătura între mine și trecut/ în drumul spre mâine" (*IX, Candelabrul cerului*). Crâncena realitate e considerată o „grădină cu buruieni", poeta căutând liniștea între cele patru ziduri unde „se poate visa ca în trecut". **U.** se impune ca poetă aflată într-o continuă explorare a propriului eu, interogând întotdeauna stările existențiale fundamentale. Rătăcirea prin labirintul vieții se transformă în cele din urmă într-o nemiloasă luptă cu timpul. Trecutul își trăiește ultimele pâlpâiri în imaginea efervescentă și în amintirile melancolice ale copilului de ieri. De la prima carte până la ultimele, discursul liric are o substanță și o expresie aparținând modernității.

SCRIERI: *Grădina de cuvinte*, Pančevo, 1979; *Abilitatea vrăjitoarei,* Pančevo, 1981; *Omul–pasăre neagră,* Novi Sad, 1990; *Semne pe nisip*, Novi Sad, 1996; *Candelabru candid*, Pančevo, 1998; *Nu mă numesc Nöel*, Pančevo, 2004; *Pe limba peștilor,* Pančevo, 2007. **Traduceri:** M. Eminescu, *Svetlonoša – Luceafărul,* ed. bilingvă, Vrbas, 1995 (în colaborare cu Milan Nenadić), *Večernik & pisma* [*Luceafărul & scrisorile*], Pančevo, 2000 (în colaborare cu Milan Nenadić); Radu Gyr, *Pesme* [*Poezii*], București, 2001 (în colaborare cu Milan Nenadić); Mihail I. Vlad, *Sunovrati u zaborav – Prăbușiri în uitare,* ed. bilingvă, Târgoviște, 2004 (în colaborare cu Vasile Barbu); Liliana Ursu, *Uzvisimo srca – Sus să avem inimile*, ed. bilingvă, Zemun, 2005 (în colaborare cu Milan Nenadić); Mircea Dinescu, *Izlečen od pobune – Vindecat de răzvrătire*, Novi Sad, 2009 (în colaborare cu Milan Nenadić); *Antologija balkanske poezije* [*Antologia poeziei balcanice*], Atina, 2009; Gheorghe Schwartz, *Bolnica* [*Spitalul*], Smederevo, 2010; Annemarie Sorescu Marinković, *Rumuni iz Banata u interdisciplinarnim ogledalima* [*Românii din Banat în oglinzi interdisciplinare*], Vârșeț, 2011. **Ediții:** *Pisci sa granice* [*Scriitorii la frontieră*], Sečanj, 1999 (în colaborare); *Zeleno mleko ravnice: antologija poezije Rumuna u Srbiji – Laptele verde al câmpiei: antologie de poezii a românilor din Serbia,* ed. bilingvă, Smederevo, 2003; *Antologija rumunske proze u Vojvodini – Antologia prozei românești din Voivodina,* ed. bilingvă, Pančevo, 2012.

Repere bibliografice: Costa Roșu, *De vorbă cu poeții Ileana Ursu și Milan Nenadić. Continentul Eminescu,* „Libertatea", 1996, 27 ianuarie; Baba, *Compendiu*, *88–89*; Popa, *Lit. rom. Voivodina, 253–257*; Ionela Mengher, *Lumina (1947–1997),* Pančevo, 2000, *83, 96–97*; Mihai Cimpoi, *Critice*, II, *161–162*; Agache, *Lit. rom. țările vecine, 320–321*; Ecaterina Țarălungă, *Enciclopedia identității românești,* București, 2011, *798*; Brândușa Juică, *Literatura română*

din Voivodina (1945–1989), Zrenjanin, 2012, *171–172*; Carmen Dărăbuș, Virginia Popović, *Literatura de limba română din Serbia și antropologia culturală,* Cluj-Napoca – Novi Sad, 2012, *79–81*, *143–144*; Florian Copcea, *Critice: scara fără trepte,* Turnu Severin, 2012, *18–22*. ***V.P.***

URSU, Liliana (11.VII.1949, Sibiu), poetă, prozatoare, traducătoare.

Este fiica Elenei (n. Veștemean) și a lui Ioan Ursu, inginer. Urmează la București Liceul „Gheoghe Lazăr" (1963–1967) și Facultatea de Limbi și Literaturi Străine, secția engleză (1967–1972). După absolvire devine redactor la emisiunile culturale în cadrul Televiziunii Române, iar din 1981 la secțiunile omoloage de la Radiodifuziune. Între 1972 și 1979 funcționează și ca asistent-colaborator la Universitatea din București, secția limba și literatura engleză. De două ori bursieră Fulbright (1992–1993, 1997–1998), a mai beneficiat de specializări în audiovizual la BBC (Londra) în 1997 și în management cultural în 1998 la Amsterdam, iar în 2000 a predat, ca profesor asociat, la Universitatea din Louisville, Kentucky. Debutează în 1974 la „Luceafărul", iar editorial în 1977 cu placheta *Viața deasupra orașului.* Poeziile i-au fost traduse în engleză, franceză, germană, turcă, cehă, polonă, spaniolă, portugheză etc. I s-au decernat Premiul Asociației Scriitorilor din Sibiu (1980), un premiu al Societății Poeților din Marea Britanie pentru volumul *The Sky Behind the Forest* (1997) ș.a.

Lirica publicată de **U.** este extrem de unitară, poeta descoperindu-și încă de la volumul *Viața deasupra orașului* temele și motivele predilecte – solitudinea, melancolia intelectualizată, orașul tentacular, dar și propria modalitate stilistică – mixaj de limbaj prozaic și metafore neașteptate, care dilată suprarealist coaja lucrurilor sau a imaginilor. Totuși, în această primă scriere figurația rămâne una previzibilă: **U.** inventează un spațiu urban coșmaresc, artificial, cu „râuri de benzină" sau de neon, cu „ceruri de ciment", în care „dorm pustiurile de beton sub stelele de fum", iar insul este și el depersonalizat, redus la statutul de arlechin (*Portrete de arlechin, Din jurnalul unui arlechin*). În cele mai reușite poeme metaforele funcționează ca „o lupă/ Mărind la infinit realitatea", iar peisajul capătă dimensiuni halucinante. Din următoarea carte, *Ordinea clipelor* (1978), se rețin câteva poezii ale solitudinii, percepută ca menghină temporală: „Ceasul meu s-a oprit./ De aseară până azi minutare au dispărut cu totul./ Apoi orele./ Un cerc ca un laț/ în care mi-am vârât de mult capul/ Și el se strânge tot mai tare..." (*S.O.S*). Începând cu *Piața aurarilor* (1980), trecând prin *Corali* (1987) și până la *Înger călare pe fiară* (1996), *Sus să avem inimile* (2001), **U.** își conștientizează modelul de creație, autoreflectându-l permanent. Livrescul se confundă cu realul, ambele îmbibate și deformate de fantasmele viziunilor sau ale memoriei, de selectarea și amestecarea haotică, fără vreo intenție de structură, a frânturilor de cotidian în chip deliberat banale. Experiența de traducătoare din lirica anglo-saxonă și americană se manifestă la **U.** ca un catalizator: în cele mai bune fragmente de poeme ale sale apar flash-uri ale existenței obișnuite, juxtapuneri imprevizile, gesturi, reverii, confesiuni, notații dintr-un „proces verbal de existență" (Eugen Simion) sau dintr-un „jurnal al trăirilor interioare punctat de câteva rememorări" (Alexandru Piru). Totul vrea să fie un „streaptease" dezvăluind gânduri, stări, produs al unui ochi care nu se fixează pe nici un obiect până la capăt și al unei emoții uneori excesiv sentimentalizate. Un posibil preludiu al chinului creator apare în *Zonă de protecție* din cartea cu același titlu (1983). Arta poetică a unui eu asemănător clovnului, prins între „ficțiune și realitate", capătă un accent parodic: „Iar mă vizitează zeul/ Îi fac o cafea tare, îi ofer cea mai productivă insomnie a mea/ Ne privim ochi în ochi și nici unul nu clipește/ Când din ceruri se desface o panglică/ E chiar panglica acestei mașini de scris/ Și o fată blondă o înghite, el se ridică grăbit, își uită chiar pălăria/ de sub ea iese un măr ionathan/ din care mușc cu poftă/ când și când". O sensibilitate mai accentuată, care i-ar fi permis să scurtcircuiteze distanțele dintre imaginile și viziunile poetice, ar fi apropiat-o și mai mult pe **U.** de Diane Wakoski, din a cărei lirică a tradus și cu care are certe afinități. Totuși, principalul dușman al poemelor sale se

dovedește tendința lor centrifugală, refuzul coagulării în întreg, o notație surprinzătoare putând rupe coerența unui text care începe bine: „O mare imprevizibilă mi-atinge mâinile/ norii atârnă zdrențuiți, cheltuială de prisos/ a unei dimineți în care singurătatea cărnii umple/ toate alveolele memoriei. Un perete de iarbă. Vălul lui Hokusai/ îneacă păsările" (*Mic accident*). Caz fericit, pentru că de obicei se pot fie selecta frânturi de vers, fie se poate reconstitui, la modul diaristic, „aventura" interioară a unei porțiuni de existență. Din proza semnată de **U.** – *La jumătatea drumului* (1986), *Visul* (1995) –, surprinzător de desuetă pentru o scriitoare influențată evident de literatura americană, rezistă doar narațiuni ca *Haosul și diamantul*, în care sunt transplantate modalități poetice.

SCRIERI: *Viața deasupra orașului*, București, 1977; *Ordinea clipelor*, București, 1978; *Piața aurarilor*, București, 1980; *Zonă de protecție*, București, 1983; *La jumătatea drumului*, București, 1986; *Corali*, București, 1987; *Visul*, București, 1995; *Înger călare pe fiară*, București, 1996; *The Sky Behind the Forest*, tr. în colaborare cu Adam J. Sorkin și Tess Gallagher, pref. Brenda Hillman, Londra, 1997; *Sus să avem inimile*, București, 2001. **Traduceri:** Martin Booth, *Polenul insidios*, pref. Dinu Flămând, București, 1977 (în colaborare cu Dinu Flămând); Diane Wakoski, *Norii magelanici*, pref. trad., București, 1981; *15 Young Romanian Poets*, îngr. și pref. trad., București, 1982; *Trei poeți englezi contemporani: Fleur Adcock, Alan Brownjohn, Jon Silkin*, introd. Mircea Ivănescu, București, 1989 (în colaborare cu Denisa Comănescu și Mircea Ivănescu); Erich van Ruysbeek, *O fărâmă de Nirvana*, pref. Eugène van Itterbeek, București, 1992; *Focuri pe apă. 7 poeți din Sibiu – Fires on Water. 7 Poets from Sibiu*, ed. bilingvă, pref. trad., București – Sibiu, 1992 (în colaborare cu Adam J. Sorkin); Hannie Rouveler, *Reiziger naar het woord – Călător către cuvânt*, ed. bilingvă, pref. trad., Sibiu, 1995; Anton van Wilderode, *Tărâmul memoriei mele*, București, 1995; Eugène van Itterbeek, *Een meer van stilte – Un loc de tăcere*, ed. bilingvă, Sibiu, 1996 (în colaborare cu Aurel Covaci, Mircea Ivănescu, Ileana Marinescu și Ion Mircea); *La Masa Tăcerii. Scriitori din Gorj–Dinner at the Table of Silence. Writers from Gorj*, ed. bilingvă, pref. Sean Cotter, Cluj-Napoca, 2002 (în colaborare cu Sean Cotter); Raymond Carver, *Taci, te rog!*, Iași, 2004; *Visteriile cetății. 18 poeți din Sibiu–Treasury of the City. 18 Poets of Sibiu*, îngr. și pref. trad., ed. bilingvă, București, 2008 (în colaborare).

Repere bibliografice: Laurențiu Ulici, *Viziune și exercițiu*, RL, 1977, 32; Doina Uricariu, *Confesiuni moderne*, LCF, 1978, 51; Ciobanu, *Însemne*, II, *229–231;* Dan C. Mihăilescu, *Poezia fals citadină*, TR, 1980, 42; Mirela Roznoveanu, *Viața în clar-obscur*, RL, 1981, 28; Piru, *Debuturi, 170–172;* Alex. Ștefănescu, [*Liliana Ursu*], RL, 1983, 44, TMS, 1990, 7; Tartler, *Melopoetica, 115–118*; Valentin Tașcu, *Feminitate apăsată*, ST, 1985, 3; Eugen Simion, *„Veneră alergând desculță..."*, RL, 1988, 22; Ulici, *Prima verba*, III, *151–153; Dicț. scriit. rom.*, IV, *685–687;* Liviu Grăsoiu, *Moment de vârf*, VR, 2003, 3–4; Liviu Bleoca, *Ray*, RL, 2005, 4; Mircea M. Pop, *Poeziile Lilianei Ursu în germană*, PSS, 2006, 1–2. ***O.S.***

URSU, N.A. [Neculai A.] (3.VIII.1926, Borosești, j. Iași – 14.V.2016, Iași), filolog, istoric literar, editor.

Este fiul Zavastiei Ursu (n. Vasiliu), moașă, și al lui Alexandru Ursu, lucrător în agricultură. A urmat școala primară în satul natal, cursul secundar la Seminarul „Veniamin Costache" din Iași și Facultatea de Filologie a Universității din același oraș (1946–1950). Este asistent (1950–1953), apoi lector (1956–1957) la Catedra de limba română a Facultății de Filologie, cercetător științific la Centrul de Lingvistică, Istorie Literară și Folclor din Iași al Academiei (actualmente Institutul de Filologie „A. Philippide") din 1953 până în 1989, când s-a pensionat; director al instituției între 1967 și 1970, a inițiat *Dicționarul literaturii române de la origini până la 1900*, carte apărută în 1979. A obținut doctoratul în 1967 cu teza *Formarea terminologiei științifice românești*, un studiu onomasiologic cu referire specială la introducerea și asimilarea împrumuturilor în perioada de modernizare a limbii române. Debutează în revista „Cum vorbim" (1950) și mai e prezent în „Limba română", „Anuar de lingvistică și istorie literară", „Studii și cercetări lingvistice", „Cronica", „Iașul literar", „Revista de istorie și teorie literară", „Revue roumaine de linguistique", „Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie «A.D. Xenopol»", „Teologie și viață" ș.a. A fost distins cu numeroase premii, între care Premiul „B.P. Hasdeu" al Academiei RPR (1962) și Premiul „Perpessicius" al revistei „Manuscriptum" pentru ediția critică Dosoftei, *Opere*, I (1978). I s-au acordat, de asemenea, Meritul Științific, decorație oferită de Academie în 1966,

ca și diploma Meritul Academic (2010), Crucea Patriarhală din partea Bisericii Ortodoxe Române (2005), Ordinul Meritul Cultural în grad de Cavaler (2010).

Ca istoric al culturii române vechi și premoderne, **U.** a cercetat texte din a doua jumătate a secolului al XVII-lea până pe la 1870, privite îndeosebi din unghi lingvistic și stilistic, încercând să elucideze probleme de filologie ale acestei perioade. Studiul limbii literare a epocii vechi l-a condus la reconsiderarea paternității mai multor texte anonime și la determinarea izvoarelor necunoscute sau incerte ale unor texte. Astfel, a stabilit că mai multe cărți de popularizare a științei, apărute anonim la Buda între 1812 și 1816, sunt traduceri ale lui Petru Maior; a identificat modelul latin al gramaticii lui Dimitrie Eustatievici Brașoveanul, prima gramatică a limbii române (pe care a și editat-o în 1969), modelul francez al gramaticii lui Ion Heliade-Rădulescu, modelul gramaticii lui Samuil Micu și Gh. Șincai; a reconstituit cursul de gramatică a limbii române ținut de Ion Alboteanu la Seminarul de la Socola în 1805; a descoperit o scriere necunoscută a lui Paul Iorgovici, a contribuit la conturarea profilului cultural al unui cleric ignorat din secolul al XVIII-lea, ierodiaconul Gherasim Putneanul, autorul controversatului *Cuvânt de îngropare a vechiului Ștefan Voievod* și al unor traduceri din cultura occidentală; i-a atribuit lui Daniil Panoneanul (traducătorul lucrării *Îndreptarea legii* de la 1652) cea de-a doua traducere integrală a *Vechiului Testament* efectuată în secolul al XVII-lea și alte traduceri de pe la 1650; a susținut ideea că *Letopisețul Țării Moldovei până la Aron Vodă (1359–1595)* în forma în care s-a transmis a fost întocmit de Simion Dascălul, nu de Grigore Ureche; a soluționat problema paternității unor cronici și povestiri versificate din a doua jumătate a secolului al XVIII-lea și i-a atribuit dascălului brașovean Ioan Duma cronica în versuri *Plângerea sfintei mănăstiri a Silvașului;* a propus ca autor al primei piese de teatru românești, *Occisio Gregorii in Moldavia Vodae tragedice expressa,* pe Samuil Vulcan; a adunat numeroase probe noi în sprijinul paternității lui Nicolae Bălcescu asupra *Cântării României*, atribuire considerată de **U.** indubitabilă; a adus contribuții prețioase, nu rareori incitante, provocând polemici, cu privire la cărturari și scriitori precum Nicolae Milescu, Dosoftei, Nicolae Costin, Axinte Uricariul, Zilot Românul, Ion Budai-Deleanu, Dimitrie Eustatievici Brașoveanul, Ioan Cantacuzino (pe care practic l-a descoperit și l-a impus ca scriitor important al vremii sale), Ienache Gane, pitarul Hristache, Ienache Cogălniceanu, Gheorghe Peșacov, Costache Conachi, Alecu Beldiman, Manolache Cârjă, Barbu Paris Mumuleanu, Iancu Văcărescu, Anton Pann, Ion Heliade-Rădulescu, Grigore Alexandrescu ș.a. Mulțimea textelor anonime sau cu paternitate controversată l-a determinat pe **U.** să persevereze în cercetări de acest fel din convingerea că, pentru a se putea realiza adevăratele studii de sinteză, în istoria culturii noastre vechi este încă necesar să se desfășoare temeinice investigații pozitiviste, de analiză lingvistică a textului, de adâncire a cunoașterii unei epoci până la detalii, de revizuire a datelor și informațiilor mai vechi într-o perspectivă interdisciplinară. Avansând ipoteze noi cu privire la textele (traducerile) din secolul al XVIII-lea, a constatat dezvoltarea unei școli de traducători români din obștea starețului Paisie la mănăstirile Dragomirna, Secu și Neamț; a alcătuit ample prezentări ale vieții și activității mai multor cărturari din mediul eclesiastic: Amfilohie Hotiniul, ieromonahul Cozma Vlahul, logofătul Toma Dimitriu, arhimandritul Vartolomei Măzăreanu; a elucidat o confuzie referitoare la activitatea episcopului Gherasim Clipa, arătând că acesta nu a făcut traducerile care i-au fost atribuite și că textele în discuție aparțin ierodiaconului Gherasim Putneanul de la Episcopia Romanului și arhidiaconului (apoi arhimandritului) Gherasim de la Mitropolia din Iași. Spirit critic, dar și autocritic, **U.** a recunoscut justețea opiniilor altor cercetători sau și-a corectat unele aprecieri în urma aprofundării studiului, a augmentării documentației: a acceptat că traducerea *Istoriilor* lui Herodot îi aparține lui Nicolae Spătarul (Milescu), și nu lui Dosoftei, și-a completat cercetările în legătură cu manuscrisul 4389 de la Biblioteca Academiei cu dovezi grafologice, formulând ipoteza că manuscrisul este un autograf al mitropolitului Daniil Panoneanul; a negat paternitatea stolnicului Constantin Cantacuzino asupra *Istoriei Țărâi Rumânești* și a afirmat că aceasta îi aparține mitropolitului Teodosie Veștemeanul; după obținerea de noi informații, a revenit, cu dovezi documentare și ample expertize grafologice, într-o demonstrație filologică exemplară, arătând că textul a fost scris de Ion Frâncul, logofăt al Mitropoliei muntene și

colaborator al stolnicului. **U.** a făcut parte din colectivul care a pus bazele proiectului *Monumenta Linguae Dacoromanorum*, propunând introducerea, în paralel cu textul *Bibliei de la 1688*, a manuscrisului 45 de la Cluj (Nicolae Milescu) și a manuscrisului 4389 de la Biblioteca Academiei (Daniil Panoneanul), concomitent acordând consultanță științifică editorilor la unele volume. O lucrare despre împrumutul lexical în procesul modernizării limbii române literare (I–III, 2004–2011), alcătuită împreună cu Despina Ursu, este fundamentală în lingvistica română prin studierea neologismelor din punct de vedere al provenienței lor, al adaptării fonetice și încadrării morfologice. De menționat că a fost și membru în Comisia de etimologii a *Dicționarului limbii române* la literele M–Z. În calitate de editor, **U.** s-a ocupat îndeosebi de operele mitropolitului Dosoftei și de ale lui Gheorghe Asachi, cărora le-a consacrat ediții critice. Pe lângă acuratețea stabilirii filologice a textului, acestea se remarcă prin ample studii introductive, exemplare sub raport documentar și analitic, precum și prin erudite note filologice și comentarii istorico-literare, reprezentând nu o dată noi și originale puncte de vedere în probleme pe care istoria literaturii le considera definitiv soluționate.

SCRIERI: *Formarea terminologiei științifice românești*, București, 1962; *Contribuții la istoria literaturii române*, Iași, 1997; *Contribuții la istoria culturii românești,* Iași, 2002; *Contribuții la istoria culturii românești în secolul al XVII-lea,* Iași, 2003; *Mărturii documentare privitoare la viața și activitatea mitropolitului Dosoftei* (în colaborare cu Nicolae Dascălu), Iași, 2003; *Împrumutul lexical în procesul modernizării limbii române literare (1760–1860)* (în colaborare cu Despina Ursu), I–III, Iași, 2004–2011; *Paternitatea „Istoriei Țărâi Rumânești" atribuită stolnicului Constantin Cantacuzino*, Iași, 2009; *Alte contribuții la istoria culturii românești*, Iași, 2012. **Ediții:** Gheorghe Asachi, *Scrieri literare*, I–II, pref. edit., București, 1957, *Opere*, I–II, introd. edit., București, 1973–1981; Dimitrie Eustatievici Brașoveanul, *Gramatica rumânească. 1757. Prima gramatică a limbii române*, introd. edit., București, 1969; Dosoftei, *Psaltirea în versuri. 1673,* pref. I.P.S. Iustin Moisescu, Iași, 1974, *Opere*, vol. I: *Versuri*, introd. Al. Andriescu, București, 1978, *Dumnezăiasca liturghie. 1679*, introd. I.P.S. Teoctist, Iași, 1980, *Versuri alese*, pref. edit., Iași, 1994; *Selecțiuni din opera poetică a mitropolitului Dosoftei*, pref. edit., Iași, 2003.

Repere bibliografice: Boris Cazacu, *„Formarea terminologiei științifice românești"*, SCL, 1963, 2; Ion Gheție, *„Formarea terminologiei științifice românești"*, LR, 1963, 4; I. Pervain, *Dimitrie Eustatievici Brașoveanul, „Gramatica rumânească. 1757"*, ST, 1969, 11; Mariana Combiescu, *Dimitrie Eustatievici Brașoveanul, „Gramatica rumânească. 1757"*, LR, 1970, 5; Al. Graur, [*N.A. Ursu*], RL, 1970, 50, 1975, 39; B. Kelemen, *Dosoftei, „Psaltirea în versuri"*, CLG, 1976, 1; Dan Mănucă, *Dosoftei, „Opere", I,* CL, 1979, 9; Virgil Cândea, *Rațiunea dominantă,* Cluj-Napoca, 1979, *165–171*; Aurora Ilieș, *Dosoftei, „Opere", I*, „Revista de istorie", 1980, 2*;* Alexandru Piru, *Dosoftei „Opere", I,* MS, 1981, 1; Alin-Mihai Gherman, *Dosoftei, „Dumnezăiasca liturghie. 1679"*, CLG, 1983, 1; Liviu Onu, în Herodot, *Istorii*, București, 1984, *495–504*, *570–573*, *645–653*; Ștefan S. Gorovei, *Argumentele paternității*, LCF, 1988, 52; Al. Andriescu, *Studii*, *105–149;* Eugenia Dima, *Cercetarea filologică, temelia adevăratei istorii literare*, CRC, 1998, 7; Floarea Vârban, *„Contribuții la istoria literaturii române"*, LR, 1998, 1–2; Marius Sala, [*N.A. Ursu*], LR, 2001, 1–2, 2011, 1; Busuioc, *Scriitori*, *427–429*; Mircea Anghelescu, *Aniversarea unui filolog*, ALA, 2003, 690; Istrate, *Portrete*, IV, *290–292*. ***A.N.***

URSULESCU, Florin (4.III.1938, Sutiesca-Sărcia, Serbia – 5.X.2020, Novi Sad, Serbia), jurnalist, prozator, memorialist, traducător. Este fiul Agatiei (n. Ognean) și al lui Gurie Ursulescu, învățător. Urmează școala primară la Sutiesca, Begheiți și Vârșeț, învață apoi la liceul român din Vârșeț, ultima clasă făcând-o la Zrenjanin, unde își ia bacalaureatul. Este licențiat al Școlii Superioare de Pedagogie din Zrenjanin, secția limba și literatura română. Lucrează mai întâi în învățământ, la școala din Iancov Most (1961–1964), perioadă în care devine colaborator permanent al săptămânalului „Libertatea" din Pančevo, unde ulterior ocupă postul de redactor, și al redacției în limba română la Radio Novi Sad. Titular al rubricii de politică internă la „Libertatea", pleacă la București ca funcționar la Ambasada Iugoslaviei (1973–1977). Ulterior la aceeași publicație va fi redactor-șef (1977–1987) și director al Casei de Presă și Editură Libertatea (1983–1989), după această dată fiind corespondent din Novi Sad la revista din Pančevo. Multă vreme, începând de la mijlocul anilor '60, a fost și translator la evenimente politice și culturale importante, precum vizitele unor înalți demnitari sau ale unor personalități din diverse domenii. Debutează în „Lumina" cu proza *Clipe de zbucium* (1956), iar editorial cu romanul *Peisaj cu nuci* (1988). Mai e prezent în „Tribuna tineretului", „Analele Societății de Limba Română", „Calendarul popular", „Almanahul Libertatea", „Tradiția". Pe lângă istorie, memorialistică, literatură social-politică, a tradus numeroase manuale și auxiliare didactice pentru școlile din Banatul Sârbesc.

În primul rând, **U.** se afirmă ca jurnalist (în 1971 i se acordă Premiul pentru reportaj al Asociației Ziariștilor din Voivodina) și ca diarist și memorialist – *Mira Marković. Noapte și zi* (1996), *Drumuri și popasuri* (2006), *Amintiri povestite: evocări ale unui translator* (2010). A mai scris două romane, *Peisaj cu nuci* și *Sfârșit de vară* (1999), unde se închegă o succesiune de portrete care recompun, în manieră neotradiționalistă, o parte din ceea ce caracterizează viața lumii rurale, în special a celei din Banatul Sârbesc de după colectivizarea agriculturii. **U.**, care mânuiește o limbă nuanțată, aduce în prim-plan și o poveste de dragoste, oprindu-se la relația unui cuplu de îndrăgostiți, aceștia fiind personaje centrale ale romanelor sale. Scriitorul este apreciat de Mircea Tomuș, care remarcă în *Peisaj cu nuci* tablourile în mișcare, unde „se conturează, în cea mai bună tradiție a prozei rurale, mișcări sufletești și morale pe diferite trepte de intensitate”. Cu unele introspecții psihologice și cu o substanță dramatică de suprafață, *Sfârșit de vară* continuă firul epic din romanul anterior și se oprește la satul românesc bănățean în alte ipostaze, structura lui dând parțial impresia de modernitate. Complementar, **U.** este autorul câtorva monografii privind trecutul și prezentul unor localități din Banatul Sârbesc sau al lucrării *Biblioteci și cărți românești din Voivodina* (2009, în colaborare), ca antologator ori ca traducător optând pentru scrieri referitoare îndeosebi la istoria și cultura din aceeași arie.

SCRIERI: *Peisaj cu nuci*, Novi Sad, 1988; *Clar de lună*, Novi Sad, 1992; *Mira Marković. Noapte și zi*, Novi Sad, 1996; *Iancov Most – Iancaid: trecut și prezent*, Novi Sad, 1997; *Sfârșit de vară*, îngr. Lucian Marina, pref. Mircea Tomuș, Novi Sad, 1999; *Drumuri și popasuri*, Pančevo, 2006; *Biblioteci și cărți românești din Voivodina* (în colaborare cu Rodica Ursulescu Miličić), Zrenjanin, 2009; *Amintiri povestite: evocări ale unui translator*, Pančevo, 2010. **Traduceri:** Iosip Broz Tito, *Evocări autobiografice*, Pančevo, 1985; Neagu Djuvara, *Kratka istorija Rumuna za mlade – O scurtă istorie a românilor*, ed. bilingvă, Novi Sad, 2004; Bratislava Idvorean-Stefanović, *Chilimurile sârbilor din Voivodina. 1850–1950,* Novi Sad, 2004; Božidar Šekularac, *Tragovi Vlaha u Crnoj Gori – Urme ale vlahilor în Muntenegru*, ed. bilingvă, Zrenjanin, 2012 (în colaborare cu Costa Roșu). **Antologii:** *Banatul – trecut istoric și cultural*, Novi Sad – Pančevo, 2007.

Repere bibliografice: Mircea Tomuș, *„Peisaj cu nuci”*, RL, 1989, 38; Baba, *Compendiu*, *91–92*; Popa, *Ist. lit. Voivodina*, *282–284*; Vasa Barbu, *Mirajul călătoriilor*, „Tinerețea”, 2006, 38; Marina Puia Bădescu, *„Drumuri și popasuri”*, „Lumina”, 2007, 2; Maria Miclea, *Mesajer al simplității*, „Libertatea”, 2007, 8; Carmen Dărăbuș, *Literatura de limba română din Serbia și antropologia culturală,* Cluj-Napoca – Novi Sad, 2012, *46–59*. ***V.P.***

URZICA, revistă care apare la București, bilunar, din februarie 1949 până în decembrie 1974, lunar, între ianuarie 1975 și decembrie 1980, bimestrial, între ianuarie 1981 și decembrie 1989, și din nou lunar, din aprilie 1991 până în decembrie 1995, când iese ca serie nouă, afiliată la Asociația Umoriștilor. În 1990 apare o altă publicație care continuă **U.**, „Moftul român”, condusă de prozatorul și dramaturgul Mihai Ispirescu. Din 2005 apare doar în format electronic, săptămânal. De-a lungul timpului **U.** a avut următoarea conducere: Aurel Baranga (redactor-șef, 1949–1979), Manole Auneanu (redactor-șef adjunct), Niculae Stoian (redactor-șef, 1983–1986), Mihai Ispirescu (redactor-șef adjunct, 1986–1989), Tudor Popescu (redactor-șef adjunct, 1989), Ion Tipsie (director, 1991–1999), Rodica Tott (redactor-șef, 1991–1995), Cristian Vasilescu (redactor-șef, din 2005). În acord cu programul implicit în titlu, care o și situează în descendența unei pleiade de publicații satirico-umoristice ce debutează în secolul al XIX-lea, revista va „urzica” pe cei „leneși, mincinoși, îngâmfați, birocrați, lăudăroși, parveniți, panicarzi, timorați, zvoniști, pleșcari, servili și alții de aceeași teapă”, precum și diferite aspecte din viața socială și culturală, atât în perioada comunistă, cât și după 1989, când specificul său și, în parte, structura se păstrează. **U.** oscilează între umorul gros propagandistic, tipic ideologiei din anii ’50–’60 (deprins de la umorul sovietic și, mai ales, de la publicația moscovită „Krokodil”, despre care se spune că „a introdus un nou spirit în satiră”), și umorul fin, savuros, al unor reprezentanți de marcă ai genului. Se editează periodic și un supliment în corpul revistei („Satiră și umor de la Canalul Dunăre–Marea Neagră”) sau autonom („Claxonul”, sub îngrijirea lui I. Avian). Rubricile mai importante sunt „În țepii Urzicii”, „Sport”, „Urzica ajută”, „Din zona dolarului”, „Penultima oră”, „Războjul Urzicii”, „Epigrame și epitafuri”, „Lampa lui Aladin” și „Cronica rimată”. Se publică versuri satirice, fabule, cronici rimate, epigrame, monologuri, poezii cu rimă dată, semnate de Aurel Baranga (minifabule și alte stihuri), Camil Baltazar, Mircea Micu (parodii), Nichita Stănescu (*Venus*, *Cu pământu-n jurul soarelui*, *Cu Topîrceanu în iarnă*), Sașa Pană,

Al. Andrițoiu, Cicerone Theodorescu, Veronica Porumbacu, Zaharia Stancu, Nina Cassian, Demostene Botez, Mioara Cremene, Virgil Carianopol, Aurel Felea, Negoiță Irimie, Mircea Pavelescu, Nicolae Țațomir, Ștefan Tita ș.a. Colaborează cu proză scurtă, texte umoristice și reportaje Valentin Silvestru, Constantin Chiriță, Nicuță Tănase, Ioachim Botez, Cezar Petrescu, Mihu Dragomir, Sidonia Drăgușanu, Tudor Mușatescu, Ion Băieșu, Geo Dumitrescu, Teodor Mazilu, Romulus Vulpescu, Mircea Horia Simionescu, Eugen Frunză, Vasile Băran, Mircea Sântimbreanu ș.a. Frecvent apar scenete, scenarii și cuplete revuistice, avându-i ca autori, între alții, pe Tudor Mușatescu, Sadi Rudeanu, I. Avian, Mircea Crișan, Marius Mircu și Ion Băieșu. Periodic, mai ales cu ocazia unor aniversări – centenare etc. –, sunt reluate versuri comice, parodii, schițe, satire, fragmente în proză din literatura lui I.L. Caragiale, V. Alecsandri, N.T. Orășanu, G. Topîrceanu sau N.D. Cocea. Pentru a-și diversifica aria colaboratorilor și a subiectelor, **U.** deschide concursuri în colaborare cu Secția de satiră și umor a Uniunii Scriitorilor, la care sunt chemați să participe scriitori și desenatori neprofesioniști, unele pe anumite teme, ca, de pildă, „Luptăm pentru pace! Să demascăm pe imperialiștii americano-englezi, ațâțători de război!". De altfel, războiul rece este mulți ani calul de bătaie al rubricii „Din zona dolarului", în care sunt prezentate dintr-o perspectivă alterată de ideologie aspecte ale vieții de dincolo de Cortina de Fier, pentru a servi tezele de demonstrat: „zbaterea furibundă a imperialismului" și „valoarea de armă de luptă a râsului" (*Cuvânt înainte*). Mircea Micu e prezent cu seria *Întâmplări cu scriitori* (1977–1979), iar Ov. S. Crohmălniceanu oferă la rândul său, în 1981, câteva eseuri. La interviurile din 1962 și 1963, când revista câștigă în consistență, răspund și scriitori care își expun opiniile despre satiră și umor sau își prezintă proiectele editoriale: Zaharia Stancu, Teodor Mazilu, Al. Graur, Nina Cassian, Tudor Mușatescu sau Otilia Cazimir. **U.** mai cuprinde reflecții umoristice de Tudor Mușatescu, sub titlul *Oameni, plante și animale* și *Din dicționarul limbii române*, sau *Din însemnările unui indiscret* de Victor Eftimiu (1966–1970), *Maxime și minime*, inedite de F. Aderca (4/1979), glume repovestite de Nichita Stănescu (10/1980), pseudoreportaje, caricaturi, „microcomentarii umoristice" pe marginea unor informații din actualitatea internațională și scrisori primite la redacție. Textele sunt susținute abundent de ilustrații – grafică, desene și caricaturi – datorate unor maeștri ai desenului din generații mai vechi sau mai tineri: Aurel Jiquidi, Ligia Macovei, Perahim, Florica Cordescu, Ross, George Voinescu, Tia Peltz, I. Popescu-Gopo, Benedict Gănescu, Adrian Lucaci, Nell Cobar, Eugen Taru, Denis Grebu, Al. Clenciu, Val Munteanu ș.a. În 1977 se introduce rubrica „Scriitorii se prezintă", alcătuită dintr-o suită de însemnări aparținând lui Marin Sorescu, Radu Cosașu, Ninei Cassian, lui Romulus Vulpescu și Dan Deșliu. În numărul 6/1979, la moartea lui Aurel Baranga, Manole Auneanu îi consacră articolul *La revedere, meștere!*. Colaborează cu publicistică Dumitru Solomon, Rodica Tott, C. Cristobald, Mircea Nedelciu, Marius Tupan, Barbu Brezianu, Ion Călimară (Geo Dumitrescu), Cornel Udrea ș.a. **U.** reproduce și numeroase pagini din literatura satirică universală (Mark Twain, Stephen Leacock, A.P. Cehov, Damian Bednîi, Ilf și Petrov, I.A. Krîlov, N.V. Gogol), scurte fragmente în proză și anecdote din umorul

altor popoare, versuri de Vladimir Maiakovski, Victor Sivetidis, Arthur Morrison ș.a., în traducerea lui Tudor Arghezi, Valentin Deșliu, Miron Radu Paraschivescu, Tașcu Gheorghiu, Petre Solomon, Andrei Bantaș, Mircea Pavelescu, I. Ludo, Theodor Holban, Cicerone Theodorescu și a Rodicăi Tulbure. Începând din 1986, Laurențiu Ulici, Radu Călin Cristea și Radu G. Țeposu comentează textele primite la redacție, asigurând rubrica „Doi critici vă așteaptă". Între criticii literari care colaborează la **U.** se mai numără Șerban Cioculescu, Alexandru Piru, Dumitru Micu, Marian Popa, Rodica T. Florea, Alex. Ștefănescu. Un interes deosebit îl prezintă amintirile incluse în sumar, aparținând lui Victor Eftimiu, Profirei Sadoveanu, lui Tudor Mușatescu, Gheorghe Tomozei, Romulus Vulpescu, Sașa Pană sau I. Peltz. După 1989 revista, de o relevanță literară mult redusă și cu un număr restrâns de colaboratori, continuă să publice povestiri și schițe vesele (Bogdan Ulmu, Viorel Cacoveanu, Ananie Gagniuc, Mircea Horia Simionescu, Valentin Silvestru, Iosif Naghiu, Dumitru Solomon), parodii, anecdote și epigrame (N. Crevedia), versuri hazlii (Andrei Ciurunga, Varujan Vosganian), catrene satirice (Al. Clenciu), caricaturi și desene (Ciosu, Adrian Andronic, A. Poch, Silvan), articole acide, inspirate din actualitatea politică (Florin Mihai Ionescu), umor străin etc. Alți colaboratori: Marcel Breslașu, Stelian Filip, Tudor George, Mihail Joldea, Paul Constant, Ștefan Cazimir, Neagu Rădulescu, Vlad Mușatescu, Nicolae Tăutu, Alecu Popovici, Dan Mutașcu, Eugen B. Marian, I. Berg, Barbu Lăzăreanu, Theodor Pâcă. ***M.W.***

USCĂTESCU, George (5.V.1919, Curteana, azi în Târgu Cărbunești – 11.VI.1995, Madrid), eseist, poet, estetician.

Este al treilea din cei opt copii ai Corneliei Uscătescu (n. Rădăcineanu) și ai lui Vasile Uscătescu, învățători. A urmat școala primară în comuna natală, Liceul „Tudor Vladimirescu" din Târgu Jiu (1929–1937), trecându-și bacalaureatul la Liceul „Carol I" din Craiova, și a frecventat Facultatea de Litere și Filosofie și pe cea de Drept la Universitatea din București (1937–1940). Atracția spre științele umaniste s-a născut, după propriile mărturisiri, în anii liceului, sub îndrumarea unor profesori „extraordinari", „maeștri din anii decisivi". În perioada studenției face parte din Societatea Prietenii Istoriei Literare, alături de P.V. Haneș, Vladimir Streinu, Șerban Cioculescu. A debutat ca elev de liceu, în 1936, la ziarul „Gorjanul" (Târgu Jiu), cu articolul *La moartea lui Maxim Gorki*. În 1940, la recomandarea lui Alexandru Marcu, obține o bursă de studii în Italia. La Roma își ia doctoratul în litere și filosofie (1941) și în drept (1943). Ulterior pleacă în Spania, la Madrid, unde se căsătorește în 1950 cu Consuelo Rubio, interpretă de operă, și unde va fi naturalizat în 1955. Gazetar în primii ani de ședere aici, în 1947 intră în învățământ, la Facultatea de Științe Politice, predând un curs despre statele europene, pe care îl consacră în bună măsură României. Un timp profesor de filologie romanică la Universitatea din Barcelona, în 1953 devine titularul Catedrei de filosofia culturii și estetică la Universitatea Complutense din Madrid și în 1971 titularul Departamentului de filosofia culturii, estetică și artă. Predă, de asemenea, ca *visiting professor*, la universități din Roma, Milano, Florența, Modena, Paris, Strasbourg, Buenos Aires. Remarcabil profesor și om de cultură, autor al unui impresionant număr de cărți și studii de filosofie și teorie a culturii, sociologie, politologie, istoria și critica artelor, estetică, scrise în majoritate în limbile spaniolă și italiană, **U.** a fost totodată un veritabil „ambasador al spiritului românesc în Spania" (Horia Stamatu). În 1951 inițiază la Madrid revista „Destin". Determinat de ideea, exprimată în numărul inaugural, că oamenii de valoare ai culturii române din exil constituie, „pe măsura autenticității lor, nu simple mănunchiuri de individualități deplasate din spațiul lor normal de creație în spirit, ci adevărate frânturi de țară, reprezentând întreg universul românesc, am putea spune un fel de monade de viață și cultură românească", **U.** s-a străduit să reunească în paginile revistei cât mai multe personalități din afara țării, realizând una dintre cele mai importante publicații românești de peste hotare; el însuși dă aici cea mai mare parte a studiilor și articolelor scrise în românește. În colecția omonimă, aflată tot sub coordonarea sa, s-au tipărit opere importante ale literaturii române: Mircea Eliade,

Nuvele, *Amintiri*, Horia Stamatu, *Recitativ*, *Punta Europa*, Ștefan Baciu, *Ukulele*, Nicu Caranica, *Nașterea tragediei, Povestea foamei* ș.a. **U.** a mai colaborat cu studii, articole, eseuri și poezii la „Revista scriitorilor români” (München), „Buletinul Bibliotecii Române” (Freiburg), „Orizonturi” (Stuttgart), „Caete de dor”, „Ființa românească” (Paris), „Cuvântul în exil” (Freising–München) ș.a., de-a lungul vieții desfășurând, de altfel, o intensă activitate publicistică și în Italia, Portugalia, Argentina, Grecia, Brazilia ș.a. Primele versuri îi apar în studenție la revista „Tinerețea” (1939), tot atunci semnează și un studiu asupra poemului *Canto notturno di un pastore errante dell'Asia* de Leopardi, inclus în lucrarea colectivă *Leopardi văzut de noi* (1940), editată de Facultatea de Litere din București. Primul volum, *El problema de Europa*, l-a tipărit la Madrid în 1949. A fost distins cu numeroase premii, între care Premiul Uniunii Latine (Paris, 1957), Premiul Unității Europene (Roma, 1964), Premiul Național de Literatură al Spaniei (1970, pentru *Erasmo*). Profesor emerit al Universității Complutense, **U.** a fost și președinte al Societății Iberoamericane de Filosofie, președinte al Societății Internaționale de Studii Umaniste „Giovanni Gentile”, *doctor honoris causa* al universităților din Genova, Atena, Cluj-Napoca și Iași. În 1991 devine membru de onoare al Academiei Române.

Cultura filosofică și sfera de preocupări de o mare densitate a lui **U.**, umanist receptiv la mai toate formele de exprimare a spiritului – teatru, artă plastică, poezie –, se dezvăluie de la o carte la alta. Tema surghiunului domină *El tiempo de Ulises* (1963), iar *Utopía y plenitud histórica* (1963) relevă preocuparea pentru sensul istoriei. Abordată original, de la ultima ei manifestare – utopia științelor biologice –, vârsta utopiei este cercetată de la Platon până în zilele noastre. Puterea de sinteză, capacitatea de investigare a fenomenelor în esența lor caracterizează această analiză al cărei țel este instructiv totodată, căci, după **U.**, „criza noastră filosofică și spirituală e la temelia crizei noastre politice și sociale. Niciodată mai mult ca acum lumea noastră nu a avut nevoie, pentru ca să-și explice crizele, de o reîntoarcere la origini, parcurgând curentele agitate ale metafizicii”. Capitolul consacrat nihilismului și cel despre „esența utopiei” au prilejuit considerații „care explică multe din anomaliile istorice pe care le străbatem” (Virgil Ierunca). *Aventura de la libertad* (1966) dezvoltă ideea libertății ca aventură și „soarta” libertății în perioada contemporană. *Teatro occidental contemporáneo* (1968) este o panoramă a dramaturgiei secolului al XX-lea, în care nu e trecut cu vederea nimic din teatrul contemporan, până la cel experimental. **U.** utilizează aceeași manieră de investigare a fenomenului, dinspre actualitate spre trecut. Pagini pătrunzătoare sunt închinate lui Luigi Pirandello, lui Samuel Beckett, a cărui creație este considerată „cea mai importantă a teatrului timpului nostru”, lui Bertolt Brecht, Peter Weiss, Jean Genet, Antonin Artaud, Henry de Montherlant, Vladimir Maiakovski și futurismului rus, lui Eugen Ionescu, raportați la cele mai îndepărtate tradiții ale teatrului european: tragediile lui Seneca (căruia în 1965 i-a dedicat volumul *Séneca, nuestro contemporáneo*), Shakespeare, Racine, Schiller ș.a. Autorul piesei *Rinocerii* este comentat în capitolul *Încă o dată limbajul,* unde se relevă înrâurirea caragialiană și filiațiile cu Urmuz. Memorabilă e semnalarea erorilor de interpretare a pieselor ionesciene: „S-a comis eroarea vulgară, după felul nostru de a vedea, de a considera ultimele trei opere ale lui Ionescu drept opere ideologice. Asta ar însemna să le reduci la dimensiunile operei lui Bertolt Brecht, ceea ce nu le-ar aduce nici un fel de omagiu”. Interesul pentru problematica românească, resort al câtorva dintre primele lucrări – *Relaciones culturales hispano–rumanas* (1950), *Rumania. Pueblo. Historia. Cultura* (1951), *Constantin Brâncuși* (1958) –, se regăsește și ulterior în opera lui **U.** Fenomenul cultural românesc, prezentat cititorului spaniol fără prejudecăți și „fără partizanism”, cum observa Vintilă Horia, în manifestări curente – articole, conferințe despre tipărituri românești, expoziții, concerte, spectacole – este „catalogat” la nivelul lui adevărat într-o carte precum *Fronteras del silencio* (1967). Eseul *Proceso al humanismo* a apărut în 1968, an marcat de invadarea Cehoslovaciei de trupele sovietice, ca și de frământările sociale și spirituale ale tineretului universitar din Europa Occidentală. Îngrijorarea profundă față de „destinul omului în cadrul unui inexorabil proces al umanismului aflat la răscruce” a determinat elaborarea cărții, care examinează aspectele gândirii contemporane și curentele corespunzătoare fiecăreia. Este – notează **U.** în prefața la *Proces umanismului* (1987), în care sunt reluate câteva capitole din ediția spaniolă – un „«proces» pe care autorul îl «intentează» unui umanism deschis conflictelor și crizelor, dar nu mai puțin un dialog

cu vaste consecințe", care „nu poate să lase în umbră o îngrijorare profundă față de una din scăderile precumpănitoare ale timpului nostru". În capitolul *Structurologie* examenul critic vizează și doi gânditori români: Ștefan Lupașcu și Constantin Noica. *Nou itinerar* (1968), intitulat inițial *Pentru o ontologie a culturii românești*, este primul volum de eseuri, studii și articole scrise și publicate în limba română. Cartea cuprinde texte apărute în cea mai mare parte în paginile revistei „Destin": *Actualitatea lui Eminescu*, *Caracterele culturii românești*, *Fenomenul naționalist*, *Perspectiva Unirii*, *Problema statului românesc*, *Pentru o teorie a revoluției*, *Nemesis și libertate în cultura românească*. O suită de eseuri și studii asupra culturii române cuprinde și *Némesis y libertad*, publicată în același an. Sunt înfățișate lumii occidentale momente importante din istoria culturii naționale și câteva personalități care i-au marcat devenirea: Eminescu, Mircea Eliade, Constantin Brâncuși, George Enescu, Ștefan Lupașcu, Constantin Noica, între alții. Mai multe volume în limba română – *Thanatos* (1970), *Dărâmat Ilion* (1972), *Melc sideral* (1974), *Memoria pădurii* (1977), *Millenarium* (1980), *Autobiografie* (1985), dar și *Poemas de la Terra Perdida* (1991) ș.a. – cuprind creația sa lirică, certificându-i vocația. Siguranța expresiei, autenticitatea și distanțarea față de clișee sunt remarcate de la cea dintâi carte, la apariția căreia s-a recunoscut în **U.** „o voce majoră a poeziei românești" (Nicu Caranica). Reunind motive poetice ce se vor regăsi permanent și ulterior, *Thanatos* e organizat în trei secvențe: o largă meditație-elegie care dă și titlul plachetei, un ciclu poematic, *Poemele tăcerii*, și câteva poezii independente. Elegia omonimă se naște la Cordoba „îmbibată de miresme", dar încărcătura emoțională orientează meditația spre spațiul românesc, tărâm „Cu munți, cu caiși înfloriți, cu fântâni,/ Cu zone de dealuri, în zvon de seară/ În eterna noastră seară pe deal care-i dor/ Moarte, te înalți nemuritoare fântână lină". Dorul de patria pierdută fiind coarda cea mai sensibilă pe care vibrează lira autorului, tema revine în *Poemele tăcerii* („Dar Patria rămâne în mii de limpezi izvoare/ Un vers, un acord, o șoaptă coboară în adânc/ Și ca mii de oglinzi scânteind în splendoare/ Retrezesc în mine Patria în mii de ipostaze") și în numeroase alte versuri. Moartea, prietenia, iubirea, agonia sunt și ele prilej de meditație, care în unele formulări lirice capătă valoare aforistică: „Moartea Veacului e una cu Moartea Prietenilor". Cu tema morții **U.** se întoarce tot spre lumea de acasă: „Și ca păstorul nedezlegat al Patriei mele/ Te-am așezat departe, între stele, măreață stihie,/ Și te-am privit acolo îndelung în noapte/ Când m-am ospătat la ospățul brazilor/ Al izvoarelor și al luncii de argint în lună". Poet care utilizează în cele mai variate maniere versul liber, de la fraza amplă, cu cadențe clasice, până la versul scurt, de un singur cuvânt („Un pom, un drum/ O scară-n cer, de aur,/ Săgeată sângerândă,/ Fulgerare aspră a unui suflet/ Mort demult,/ Înfometat/ De dragoste,/ De spațiu,/ De pajiști verzi,/ De drumuri,/ Și de cer,/ De aurite/ scări,/ De tei înalți" – *Aur*), fără a refuza rima și chiar metrul popular, **U.** este un scrupulos șlefuitor al cuvântului: „Sunt în a Cuvântului cântare/ Îndelungă, migăloasă căutare".

Diverși specialiști ar găsi de fiecare dată ceva nou de spus în fața operelor atât de variate ale lui Uscătescu. Există însă unii scriitori care trebuie citiți în întregime, în timp ce operele lor separate ne lasă nesatisfăcuți. Îndrăznesc deci să spun, păstrând proporțiile: nu citiți numai o carte a lui Uscătescu, citiți-le pe toate. Veți vedea în ele contururile unui continent care nu mai este cel al raselor și culorilor (albi, galbeni, negri, roșii), care nu mai este cel al politicienilor, și care de fapt nu este găsit pe hărțile geografice; ci, asemeni unei Atlantide a viitorului, există deja undeva. Să admitem atunci – și autorul va fi primul care să ne-o spună – că este vorba în cazul lui Uscătescu de un simplu aventurier al spiritului. Dar este unul care se află pe corabia ce ne duce spre singurul continent locuibil, Atlantida spiritului.

CONSTANTIN NOICA

SCRIERI: *El problema de Europa*, Madrid, 1949; *Relaciones culturales hispano–rumanas*, Madrid, 1950; *De Maquiavelo a la razón de Estado*, Madrid, 1951; *Rumania. Pueblo. Historia. Cultura*, Madrid, 1951; *Europa ausente*, Madrid, 1953; ed. (*Europa absentă*), tr. Simona Avarvarei, Iași, 2005; *Juan Bautista Vico y el mundo histórico*, Madrid, 1956; *Constantin Brâncuși*, Madrid, 1958; *Escatología e historia*, Madrid, 1959; *Nuevos retratos contemporáneos*, Madrid, 1959; *Hombres y realidades de nuestro tiempo*, pref. Vintilă Horia, Madrid, 1961; *Profetas de Europa,* Madrid, 1962; *Vico ed altre guide*, îngr. Mircea Popescu și Vittorio Vettori, Pisa, 1962; *El tiempo de Ulises*, Madrid, 1963; *Utopía y plenitud histórica*, Madrid, 1963; *Séneca, nuestro contemporáneo*, Madrid, 1965; *Aventura de la libertad*, Madrid, 1966; *Fronteras del silencio*, Madrid, 1967; *Tempo di utopía,* Pisa, 1967; *Némesis y libertad*, Madrid, 1968; *Nou itinerar*, Madrid, 1968; *Proceso al humanismo*, Madrid, 1968; *Il teatro e le sue ombre. Intorno al teatro occidentale contemporáneo*, pref. Ettore Paratore, Bari, 1968; *Teatro occidental contemporáneo*, Madrid, 1968; *Erasmo*,

Madrid, 1969; ed. (*Erasmus*), tr. Darie Novăceanu, pref. Zoe Dumitrescu-Bușulenga, București, 1982; *¿Existe aún una cultura europea?*, Madrid, 1969; *Maquiavelo y la pasión del poder*, Madrid, 1969; *Antinomie della libertà,* Florența, 1970; *Thanatos*, Madrid, 1970; *Aporías del estructuralismo*, Madrid, 1971; *Conversaciones actuales (Politica, cultura, arte)*, Madrid, 1971; *Dărâmat Ilion*, Madrid, 1972; *Genesi e vicende dello strutturalismo*, Pisa, 1972; *Mis ventanas abiertas*, Madrid, 1972; *Supervivencia de la literatura y del arte*, Madrid, 1972; *Breve teoría e historia de la cultura*, Madrid, 1973; *Cultura y avanguardia*, Madrid, 1974; *Melc sideral,* Madrid, 1974; *Idea del arte,* Madrid, 1975; *Saber y universidad*, Madrid, 1975; *Brancusi y el arte del siglo*, Madrid, 1976; ed. (*Brâncuși și arta secolului*), tr. Dorel Lucian Filipescu, București, 1985; *Estructuras de la imaginación*, Madrid, 1976; *Memoria pădurii*, Madrid, 1977; *Filosofia*, Zaragoza, 1978; *Fundamentos de estética y estética de la imagen,* Madrid, 1979; *Millenarium*, Madrid, 1980; *Tragedia y politica,* Madrid, 1980; *Lenguaje y creatividad*, Madrid, 1981; *Poezii*, București, 1981; *Saggi di cultura e filosofia*, Genova, 1981; *La confesión de las ideas en el mundo de la comunicación*, Barcelona, 1982; *Introducción a la ontología de la cultura*, Madrid, 1983; *Autobiografie*, Madrid, 1985; *Breviario de cultura*, Madrid, 1985; *La otra cara de la libertad,* Madrid, 1985; *Anabasis*, Cuenca, 1987; *Ontologia culturii*, tr. Sarmiza Leahu și Gruia Novac, îngr. și postfață Dumitru Matei, București, 1987; *Proces umanismului*, tr. Alexandru Ciolan, îngr. Adela Becleanu Iancu, pref. Zoe Dumitrescu-Bușulenga, postfață Alexandru Tănase, București, 1987; *De Lorca a Ezra Pound,* Madrid, 1988; *Estetica e cultura planetaria di Ugo Spirito*, Florența, 1989; *Luceafărul, la un centenar*, Madrid, 1989; ed. (*Luceafărul la centenar*), București, 2008; *Per la scomparsa di Constantin Noica*, Milano, 1989; *L'universo della comunicazione*, Florența, 1991; *Poemas de la Tierra Perdida*, Madrid, 1991; *Avanguardia e libertà,* Genova, 1992; *Nuove prospettive filosofiche*, 1992; *Estética y crítica de Benedetto Croce*, Barcelona, 1992; *Timp și destin*, Madrid, 1993; *Droit et religion dans l'experience roumaine*, Paris, 1993; *Winckelmann ed Euphonios pitorre della perfezione primigenia*, Madrid, 1993; *Religión y ciencia. Hocia una nueva cultura*, Barcelona, 1994; *Idei fundamentale ale culturii spaniole*, tr. Domnița Ilinca Țăranu, Iași, 1995; *Europa absentă*, tr. Simona Avarvarei, Iași, 2005; *Luceafărul la centenar*, București, 2008; *Paseo estético por una pinacoteca*, Barcelona, 2008.

Repere bibliografice: C.I. Popovici, *„Problema Europei"*, „Destin**"**, 1951, 1; V.I. [Virgil Ierunca], *„Utopía y plenitud histórica"*, „Ființa românească", 1964, 2; Vintilă Horia, *„Fronteras del silencio"*, „Destin", 1968, 16; Nicu Caranica, [*George Uscătescu*], „Destin", 1968, 16–18, 1971, 21–23; Mihai Cismărescu, [*George Uscătescu*], „Destin", 1968, 17–18, 1971, 21–23; Horia Stamatu, [*George Uscătescu*], „Destin", 1968, 17–18, „Folia humanistica", 1983, 241; Mihai Niculescu, *George Uscătescu*, „Destin", 1969, 19–20; Radu Enescu, *„Thanatos"*, „Destin", 1971, 21–23; Ion Bălu, *Poemele lui George Uscătescu*, RL, 1981, 39; Constantin Noica, [*George Uscătescu*], R, 1982, 2, ST, 1990, 7; Mihnea Gheorghiu, *Un spirit european*, RL, 1984, 21; *Cultura y existencia humana. Homenaje al profesor Jorge Uscatescu. Bibliografía de Jorge Uscatescu*, Madrid, 1985; Gheorghe Vlăduțescu, *Confesiunea unui umanist – George Uscătescu*, TBR, 1988, 358; Darie Novăceanu, *Poezia spațiului natal*, ST, 1990, 7; Ioana Mustață, *George Uscătescu: pledoarie pentru Europa*, București, 1990, *passim*; Traian Diaconescu, *George Uscătescu sau Destinul european al culturii române*, AUI, literatură, t. XXXIX–XLI, 1993–1994; Popa, *Reîntoarcerea*, *178–186*; *De vorbă cu George Uscătescu*, îngr. Constantin Mustață, București, 1998; Manolescu, *Enciclopedia*, *722–724*. ***M.P.-C.***

UTAN, Sever Iuliu (7.IV.1934, Vadu Izei, j. Maramureș – 3.VI.2002, București), gazetar, prozator. Este fiul Mariei Utan (n. Gherghel) și al lui Teodor Utan, învățători; e frate cu poetul Tiberiu Utan. Urmează școala primară în satul natal, Şcoala Medie Metalurgică din Cluj (terminată în 1952) și Facultatea de Filosofie, secția ziaristică, a Universității „C.I. Parhon" din București (1954–1959). În 1953–1954 este încadrat la ziarul „Drumul socialismului" din Deva, unde va debuta cu versuri. După absolvirea facultății este corespondent în județele Maramureș și Satu Mare, apoi redactor la „Scânteia" (1959–1990) și la „Adevărul" (1990–2002). A colaborat cu versuri, povestiri și reportaje la „Gazeta literară", „Contemporanul", „Luceafărul", „Albina", „Maramureș", „Cutezătorii", „Luminița", „Orizont" ș.a.

Povestirile din primul volum al lui **U.**, *Un pumn de lumină* (1973), sunt dominate fie de imaginea satului, așa cum se întâmplă în *Ghelia*, unde se conturează o descriere a Văii Someșului apropiindu-se mai mult de reportaj, sau în *Răchita*, exemplu de proză convențională, ce abordează simplist tema conflictului dintre vechi și nou, plasat în mediul rural al anilor '50 ori în mediul muncitoresc, ca în *Întoarcerea fiului pierdut*, *Noaptea fraților*. Altă culegere de povestiri, *Calul alb de la miazănoapte* (1977), se caracterizează tot prin filonul de origine țărănească, alterat de o atitudine moralizatoare și tezistă, în matca prozei pentru tineret a epocii. Natura, lumea satului, impactul politic comunist asupra generației tinere de după cel de-al Doilea Război Mondial, preluate sentimental, cu o implicare factice, transpusă într-o manieră pletorică, liricizantă, sunt câteva teme predilecte ale autorului, care, gazetar fiind, aduce adesea în ficțiune fapte reale de viață. Cartea

La nord-vestul inimii. Legendă și realitate (1977) conține exclusiv reportaje. Minele din Borșa, Vișeu de Sus, viața lui Vida Gheza, „artist al poporului" (*Lemnul, sculptorul și Maramureșul*), felul în care țăranul român trăiește în contemporaneitate, atmosfera șezătorilor (*Consultație sentimentală*), locuitorii orașului Sighet și existența lor cotidiană (*Suflete mari în Țara Bogdanului*), un mare șantier de construcții industriale (*Meserie faină învață moțul*) sunt subiecte în care scriitorul utilizează ficțiunea într-un tip de reportaj romanțat. **U.** continuă să scrie literatură pentru tineret, *Legitimația de om* (1986) cuprinzând povestiri entuziaste cu țintă educativă, a căror acțiune este situată pe valea Izei și care au ca protagoniști elevi, pionieri sau uteciști. Întâmplări din viața eroilor locali petrecute în timpul războiului (*Flori proaspete*), transformarea unui loc distrus de inundațiile din 1970 într-o livadă cu meri de către un profesor și de elevii săi (*Acțiunea Cotul Dâmbului*), munca minerilor de la exploatarea Rodna (*De două veacuri se sprijină munții pe umerii lor*) sau viața medicilor (*Un om zâmbește dimineții*) devin puncte de plecare pentru texte cu finalitate apăsat moralizatoare.

SCRIERI: *Un pumn de lumină*, București, 1973; *Calul alb de la miazănoapte*, București, 1977; *La nord-vestul inimii. Legendă și realitate*, București, 1977; *Legitimația de om*, București, 1986.

Repere bibliografice: Ulici, *Prima verba*, I, *209–210*; Mircea Moga, *„La nord-vestul inimii"*, CNT, 1977, 30; Victor Bârlădeanu, *„Calul alb de la miazănoapte"*, „Presa noastră", 1977, 9–10; Mihai Coman, *„La nord-vestul inimii"*, LCF, 1977, 46; Dumitru Micu, *„Calul alb de la miazănoapte"*, CNT, 1978, 5; Otilia Marinescu, Laura Temian, Ana-Maria Brezovski, *Autori maramureșeni. Dicționar biobibliografic*, Baia Mare, 2000, *545–547*. ***C.Dt.***

UTAN, Tiberiu (21.III.1930, Văleni, j. Maramureș – 25.V.1994, București), poet, traducător.

Este fiul Mariei Utan (n. Gherghel) și al lui Teodor Utan, învățători; e frate cu gazetarul Sever Iuliu Utan. Urmează clasele primare la școala din Vadu Izei (1936–1940), continuă la Liceul „Dragoș Vodă" din Sighetu Marmației, dar după ocuparea Transilvaniei de Nord familia refugiindu-se la Vinerea (județul Alba), învață la Liceul „Aurel Vlaicu" din Orăștie (1940–1948). După absolvire se înscrie la Facultatea de Filologie a Universității „Victor Babeș" din Cluj și începe să frecventeze cenaclul literar condus de Ioanichie Olteanu și A.E. Baconsky. Debutează în 1948, cu poezii, în suplimentul literar al ziarului „Lupta Ardealului" (unde lucrează și ca redactor în 1948–1949), iar editorial în 1955 cu placheta *Chemări*, urmată în 1961 de *Versuri* (Premiul „G. Coșbuc" al Academiei RPR). În 1949 este trimis la Institutul de Literatură „Maxim Gorki" din Moscova, pe care îl va termina în 1954. Revenit în țară, e repartizat la Secția de cultură și artă a Comitetului Central al Partidului Muncitoresc Român. Este redactor la „Luceafărul" (1958–1961), redactor-șef la „Gazeta literară" (1963–1967), unde are un rol în deschiderea revistei către valorile moderne ale literaturii universale și în recuperarea tradiției românești interbelice, precum și în promovarea noilor talente. Ulterior îndeplinește funcția de redactor-șef la Editura Tineretului, iar în 1969 e numit director al Editurii „Ion Creangă", atunci înființată. Din inițiativa lui se alcătuiesc colecțiile „Biblioteca pentru toți copiii" (de care se îngrijește și unde apar cele mai cunoscute cărți din patrimoniul clasic și contemporan, român și universal) și „Biblioteca «Jules Verne»" (dedicată literaturii de anticipație). În 1986 este eliminat de la conducerea editurii. A mai colaborat cu versuri proprii și cu traduceri din Kössi Kaatra, Raul G. Tuñon, Gabriela Mistral, Ryszard Danecki, Bertolt Brecht, Florian Miroslav, Vladimir Solouhin, Rasul Gamzatov, Elisaveta Bagreana la „Tribuna", „Steaua", „România literară", „Familia", „Viața românească", „Contemporanul", „Argeș", „Flacăra" ș.a.

U. debutează în anii '50, momentul postbelic cel mai potrivnic lirismului, astfel încât *Chemări* este o carte din care mai târziu nu se va reține nimic. Platitudinea, artificialitatea, șabloanele realismului socialist sufocă valențele reale: tentația expresiei eliptice și a unei simplități rafinate, iar la nivel tematic – dialogul nostalgic cu obârșia. Sunetul personal al poetului începe să se elibereze de clișee spre finalul deceniului al șaselea și el se impune la începutul deceniului următor ca o voce distinctă

într-un „prim val de poezie nouă” (Marin Bucur), care redescoperă teritoriile lirismului, ale confesiunii: A.E. Baconsky, Ion Horea, Alexandru Andrițoiu, Aurel Rău, Petre Stoica ș.a. Noutatea acestei voci constă în solidarizarea gestului hieratic cu cel grațios și suav, a concreteței materiale cu inefabilul, a obișnuitului existenței cu partea ei ascunsă, de miracol. Pe măsură ce se maturizează, lirismul lui **U.** câștigă în substanță și se decantează. Acest fenomen se produce chiar și în poezia patriotică sau în aceea care tematizează revoluția, militantismul (există, în acești primi ani ai „dezghețului ideologic”, o încercare mai generală, în literatură ca și în artele plastice, de a da o față estetică subiectelor cerute oficial). Poeme cu titulatură reprezentativă coagulează tradiția locului – Maramureșul istoric, care e „Sicilia” poetului, cu gorunul mitic al copilăriei, cioplitorii de porți, curtea cu gard de nuiele, dar și cu istoricele figuri Pintea, Horea, Iancu – și, într-o manieră lipsită de patetism strident, dezrădăcinarea: *Baladă veche*, *Tăietorii de lemne*, *Cimpoiul*, *Doina*. Parafrazând titlul unui volum, se poate spune că punctul fix după care se orientează mișcările sufletești ale poetului este Steaua Nordului: „Pe-aici pe undeva se cuvenea/ și casa mea să răsară/ Ca floarea-soarelui îmi rotesc/ fruntea-n-tr-acolo spre seară”. Transilvania, și mai ales ținutul Maramureșului revin intens în poezia de maturitate. Nostalgie a locurilor și a oamenilor, nostalgie a condiției de *homo faber,* sentimentul că toate acestea îl repudiază sau că el, poetul ajuns „domn”, nu mai găsește căile de comunicare de altădată: „Încep să uit cântecele de-acasă/ neagra lor cânepă de fum [...]. La ce folos dalta, nu mai ciopleşti porți,/ – destin de Ahașver rătăcitor/ Au mileniile lor de morți,/ dreptatea-i numai de partea lor,/ nu te mai vor, nu te mai vor”. Paralel se intensifică motivul morții, al presiunii devastatoare a timpului. Într-un poem despre „moartea Pinții”, în sfârșitul legendarului haiduc se proiectează propriul sfârșit, balada și bocetul devenind măști lirice, pretexte pentru istoria personală: „Tot singur mori tot singur și numai singur mori”. Solitudinea este, așadar, altă temă asociată cu dramatismul trecerii. Ciclul de inedite *Drumul ierburilor* din volumul omonim (1995) acutizează obsesia tanatică, a „cărării albastre” spre „cunoscutul plai/ unde-s de toate: și nimic, și rai”. Poezia întrebărilor ultime conjugă, cum observă Dumitru Micu, tragismul răspunsurilor cu un „umor lugubru”, ca în aceste versuri în care cioplitorul de sicrie este îndemnat să „ia bine măsura”: „La umeri vezi haina să nu strângă,/ simtă-se bine mâna dreaptă, stângă,/ Dă-mi o înfățișare cât mai protocolară,/ să nu mai zică lumea: și ăsta-i de la țară...”. Contrapunctic sunt celebrate universul vegetal, anotimpurile, momentele zilei, toate având conotații de auroral. **U.** este un sensibil poet al mirărilor și al gesturilor suave, aproape inextricabile; de aceea el și evită să le gloseze, limitându-se la momentul prim, de luare la cunoștință și de încântare. E o poezie exclamativă, nu și retorică, ci discretă: o lirică a confesiunii șoptite. Poetul e cel ce comunică semenilor apariția miracolului, epifania: „Auziți, se desfac/ frunzele merilor, prunilor,/ caisul își aprinde florile./ Oameni, e ceasul minunilor” sau: „Ascultați: își scoate colțul un mugur dintr-o ghindă”. Deși nu are mari afinități cu simboliștii, **U.** cultivă uneori estompa, încețoșarea contururilor, umbratilul: „În astă-seară/ umbrele altfel coboară.// Pasul lor moale.// Când răsare luna/ sosesc câte una.// Nu le auzi, parcă e toată/ lumea de câlți sau de vată”. După definiția lui Eugen Simion, poetul, „bolnav de suavități” și aflat în perpetuă transă, descoperă minunea mai ales acolo unde semenii săi nepoeți nu văd nimic ieșit din comun. De altfel, a revela miracolul cotidianului și al obișnuitului, a insolita banalul este o veche misiune a poeților. **U.** o preia cu uneltele sale în versuri simple și muzicale, în care se aude și vocea altora, de pildă a lui Octavian Goga din *Cântece*. Pretextul pentru o asemenea revelație cu vibrări elegiace i-l oferă, bunăoară, neînsemnata floare de păpădie: „Risipite-n ierburi/ flori de păpădie/ despre voi un cântec/ nimenea nu scrie [...]./ Prea vă treceți iute/ triste flori de scamă/ oamenii vă calcă/ vântul vă destramă./ Nimenea pe lume/ nu vă ia în seamă”. Cel mai frecvent lirica lui **U.** se constituie din notații fulgurante, rezultat al renunțării la anecdotic, dar și la compunerea amplă, cu substrat „filosofic”. Atâta câtă există, această filosofie a miracolului se stinge în exclamația șoptită, care se vrea însă cât mai cuprinzătoare.

Sunt vârste la care cuvintele capătă asupra autorilor înclinări tiranice și-i asediază. [...] *Tiberiu Utan a știut dobândi asupră-și prestigiul spațiilor dintre tentație și conștiință, al domniei peste ademeniri. El își stăpânește cuvintele și învățându-le nu dezmățul, ci economia, obține din partea lor efectul sobrietății.* [...] *Nota de discreție, într-o literatură unde s-a și vociferat abundent, intervine*

cu consecvență, ca o con-structură, și ne-risipa de cuvinte dă cuvintelor preț.

ION CARAION

SCRIERI: *Chemări*, București, 1955; *Versuri*, București, 1961; *Ciopârțilă*, cu ilustrații de Clelia Ottone, București, 1962; *Carte de vise*, cu ilustrații de Mihu Vulcănescu, București, 1965; *Isprăvile lui Ciopârțilă*, cu ilustrații de Clelia Ottone, București, 1966; *Clipe*, București, 1968; *Steaua singurătății*, București, 1968; *Ciopârțilă cascador*, cu ilustrații de Clelia Ottone, București, 1973; *Goana după vânt*, București, 1973; *Versuri*, pref. Eugen Simion, București, 1975; *Zoo-Ciopârțilă și alte întâmplări*, cu ilustrații de Ana Pușchilă, București, 1978; *Cartea jucăriilor*, cu ilustrații de Ana Pușchilă, 1979; *Trei legende române*, cu ilustrații de Marcela Cordescu, București, 1980; *Cărțile cu Ciopârțilă*, București, 1984; *Legende române*, cu ilustrații de Genoveva Georgescu și Mihai Gheorghe, București, 1985; *Drumul ierburilor*, pref. Dumitru Micu, postfață Lucia Olteanu Utan, București, 1995. **Traduceri:** Jesús López Pacheco, *Dragoste interzisă*, pref. trad., cu ilustrații de Eugen Mihăescu, București, 1964.

Repere bibliografice: S. Damian, *Tiberiu Utan*, GL, 1960, 52; Al. A. Philippide, *Studii și portrete literare*, București, 1963, *30–39*; Georgescu, *Păreri*, *201–206*; Simion, *Orientări*, *125–130*; Nicolae Manolescu, *„Carte de vise”*, CNT, 1966, 6; Căprariu, *Jurnal*, *177–181*; Constantin, *Despre poeți*, *70–74*; Martin, *Poeți*, II, *167–171*; Perpessicius, *Lecturi*, *397–401*; Caraion, *Duelul*, *167–169*; Ion Caraion, *Enigmatica noblețe*, București, 1974, *147–153*; Dumitru Micu, *Periplu*, București, 1974, *282–286*; Streinu, *Pagini*, III, *52–57*; Cristea, *Domeniul*, *101–104*; Piru, *Poezia*, II, *53–56*; Poantă, *Radiografii*, I, *158–161*; Raicu, *Practica scrisului*, *306–310*; Simion, *Scriitori*, III, *204–210*; Micu, *Limbaje*, *277–283*; Simion, *Fragmente*, I, *173–174*; Dimisianu, *Lumea*, *581–582*; Daniel Cristea-Enache, *Poezia lui Tiberiu Utan*, ALA, 2002, 607; *Dicț. scriit. rom.*, IV, *687–688*; Dimisianu, *Oameni*, *217–219*; Popa, *Ist.lit.*, I, *837*. ***N.M.***

UTOPIA, publicație apărută la Cluj, lunar, între martie 1929 și noiembrie 1930 și în ianuarie–februarie 1931. Redactor: I. Hașegan. „Revistă de cultură generală”, așa cum indică subtitlul, **U.** se ocupă mai ales de probleme social-politice, de educație și de cultură, de pedagogie socială și de ameliorare a condițiilor de viață. De altfel, aceste idei au inspirat și constituirea unui cerc de reflecție motivat de necesitatea de a expune, analiza și discuta fără patimă „problemele zilei, îndeosebi acelea care converg spre studiul societății”. Nota dominantă este cea sociologică, deși nu lipsesc versuri de Cornelia Buzdugan (*Termitele*, *Bufnița*), G. Șt. Cazacu (*Zbucium*) și Traian Ieremici (*Cuvinte pentru o „fată de stradă”*, *În țara lui Budha*, *Eva*) sau prezentarea unor cărți precum *Spovedania unui învins* de Panait Istrati. Câteva aforisme preluate din volumul *Privind viața* de G. Ibrăileanu, recent apărut, și un foarte scurt fragment din *Divina Commedia* a lui Dante în traducerea lui Const. Z. Buzdugan epuizează beletristica tipărită în **U.** Dintre textele teoretice, care ocupă preponderent fiecare număr, se remarcă *Legitim–național–internațional* și *„Prerevoluționar”* de Petre Pandrea și *Femeia intelectuală în societatea modernă*, un eseu de Cornelia Buzdugan. Probleme de istoria culturii abordează G. Bogdan-Duică (*Tablouri culturale*), V. Vlad, V.L. Rogacevschi, Corneliu Albu (*Orient și Occident*) sau Al. Roșca (*Valoarea biologică a artei*, *Drama*). O serie intitulată *Scrisori din Noua Zeelandă* semnează Oscar Jianu. Sunt reluate și texte de Edmond Séchelle, Karl Kautsky, Édouard Schuré. Alți colaboratori: Vl. Ghidionescu, Ștefan Zeletin, Simion Mândrescu, Florian Dinculescu. ***M.Pp.***

Academia Română

DICȚIONARUL GENERAL AL LITERATURII ROMÂNE

V

VACARIU, Dumitru (21.IX.1931, Boboiești, j. Neamț – 26.V.2017, Iași), prozator, autor dramatic, poet, editor. Este fiul Mariei (n. Gheorghiță), înrudită pe linie maternă cu David Creangă (bunicul scriitorului Ion Creangă), și al lui Dumitru Vacariu, țărani. Urmează școala primară în satul natal (1938–1943), Seminarul Teologic „Veniamin Costache" din Iași (1943–1944), Școala Normală din Piatra Neamț (1946–1952) și Facultatea de Filologie–Istorie a Universității ieșene (1953–1957). Numit profesor la Liceul nr. 2 din Vaslui și director al Casei Raionale de Cultură, în 1958 va fi anchetat și întemnițat sub învinuirea „delict împotriva ordinii sociale" pentru că organizase, împreună cu alți colegi de facultate, sărbătorirea a cinci sute de ani de la urcarea pe tron a lui Ștefan cel Mare. Eliberat din detenție în 1964, este angajat scurt timp la Stațiunea de Mașini și Tractoare din Vaslui, de unde în 1965 se mută ca funcționar la Centrul de Librării și Difuzarea Cărții din Iași; trece în 1969 la Muzeul Literaturii Române, rămânând aici ca șef de secție până la pensionare, în 1992. Debutează cu versuri în 1957 la „Viața studențească" și editorial în 1979 cu volumul de proză scurtă *Dincolo de poveste*. Va mai colabora la „Convorbiri literare", „Cronica", „Ateneu", „Manuscriptum", „România literară", „Iașul literar", „Flacăra Iașului", „Opinia", „Dacia literară", „Symposion", „Monitorul" (Iași), „Contemporanul", „Poezia" ș.a., uneori sub pseudonimele Mitru Dolia, Mitru Vaduri, Mitru Elian.

Schițele din *Dincolo de poveste*, ca și romanele *Bărzăunul și restul lumii* (1981), *Aventură dincolo de timp* (1990) sunt narațiuni agreabile, având în centru peripețiile unui grup de copii. Personajul central, Bărzăunul, regăsibil în majoritatea cărților lui **V.**, întruchipează adolescentul dornic de a întreprinde noi explorări, fascinat de istorie și de peisajul ținuturilor în care trăiește. În *Aventură dincolo de timp* autorul pornește de la lumea copilăriei și a adolescenței pentru a face trecerea către literatura fantastică. Proiecția realului și a fantasticului este realizată cu naturalețe, demonstrația urmărită fiind ruptura dintre vis și decepția pe care o aduce realitatea. Într-o peșteră, simbol al unui paradis atemporal, adolescentul descoperă un bătrân pustnic din istorisirile căruia ar reieși că acțiunea se petrece în vremea lui Dragoș-Vodă. Accentul se mută de pe întâmplări pe fondul psihologic, **V.** dovedindu-se un subtil observator de caractere. Reînvierea timpurilor trecute are prioritate în *Vornicul Țării de Sus* (1984) și în *Poteci fără întoarcere* (1987). Primul e un roman-parabolă având amprentă istorică mai mult prin scriitură. Evenimentele trec în plan secund, din narațiune distingându-se figura aproape legendară a unui vornic capabil de mari sacrificii. În *Poteci fără întoarcere* destinul protagonistului este trasat de ereditate. Fiu al unui haiduc, argat la curtea boierului care i-a destrămat familia, acesta devine conștient de influența nefastă a stăpânului asupra existenței sale, ceea ce îl face să se revolte și să lupte pentru restabilirea dreptății. După 1989 **V.** continuă să scrie proză romanescă, dar își schimbă în unele pagini registrul, trecând la reconstituiri documentare. Memorii din perioada propriei detenții alcătuiesc sursa paginilor în *Ochii viperei* (1995), *Praznicul orbilor* (2001) și *Porumbeii albaștri. Spovedania unui adolescent din veacul tristeții* (2003). Primează în aceste cărți autenticitatea rememorării unor întâmplări de zi cu zi: coșmarul anchetelor, munca istovitoare din Balta Brăilei, lagărul de la Stoenești, boala contractată în celulă se întrețes cu imagini venite din copilărie. Scene de o cruzime paroxistică, derulate în închisoarea de la Pitești și figuri patibulare sunt evocate și în *Mărturii din viața de apoi* (2012), dar autorul găsește resurse și pentru umor, pentru ironie. Ca poet, de la început până la *Cântecul lebedei* (2011), **V.** este un tradiționalist, cultivând temele istorice (o serie de psalmi evocă figura mitropolitului Dosoftei, a lui Ștefan cel Mare), religioase, într-un registru sentimental-vetust („De ce-ți sunt ochii triști, femeie?/ și pașii triști... și norii triști.../ iar zările tale toate se scaldă/ în undele mohorâte ale tristeții..."). Volumele *Junimea și junimiștii* (1973), *Focul cel mare* (1977), *Din cronica unui veac* (1978), Cezar Petrescu, *Georgetta* (2000) ș.a., editate în colaborare cu Ion Arhip, reunesc manuscrise și documente literare inedite. De pildă, primul conține un număr mare de scrisori transcrise după originalele aflate la Muzeul Literaturii Române din Iași, relevante și pentru alcătuirea unui portret al lui Titu Maiorescu, mentorul cenaclului Junimea. Se adaugă la aceste ediții câteva cărți puse sub genericul *Viața și opera în imagini*, „subiectele" fiind Otilia Cazimir, G. Topîrceanu, Emil Gârleanu, Ionel Teodoreanu, și mai multe antologii tematice centrate pe lirica iubirii, realizate în colaborare. **V.** s-a remarcat și ca autor de piese de teatru pentru copii

și tineret – *Bing-bang-bing*, marcându-i debutul în dramaturgie, *Comoara*, *Cele trei domnițe*, *Dincolo de singurătate* –, puse în scenă între 1972 și 1983 la Iași, Constanța, Sibiu, Oradea etc.

SCRIERI: *Dincolo de poveste*, Iași, 1979; *Bărzăunul și restul lumii*, Iași, 1981; *Vornicul Țării de Sus*, Iași, 1984; ed. 2, pref. Ioan Holban, Iași, 2010; *Poteci fără întoarcere*, București, 1987; *Comoara*, Iași, 1988; *Aventură dincolo de timp*, Iași, 1990; *Ochii viperei*, Iași, 1995; *Cronica regatului blestemat*, Iași, 1996; *Planeta lui Orim*, Iași, 1999; *Casa cu iederă*, pref. Ioan Holban, Iași, 2000; *Templul amăgirii*, Iași, 2000; *Cerbul de lumină*, Iași, 2001; *Praznicul orbilor*, Iași, 2001; *Porumbeii albaștri. Spovedania unui adolescent din veacul tristeții*, Iași, 2003; *În căutarea Scufiței roșii*, Iași, 2005; *Fiul meu. Parabola apocalipsei roșii*, Iași, 2006; *Psalmii fiului rătăcitor*, pref. Ioan Holban, Iași, 2007; *O mie și una de nopți*, Iași, 2008; *Păpușa cu ochi de smaralde*, Iași, 2008; *Poteci fără întoarcere – Piatra Dediului – Ochii lupoaicei*, Iași, 2010; *Cântecul lebedei*, pref. Ioan Holban, Iași, 2011; *Mărturii din viața de apoi*, pref. Ioan Holban, Iași, 2012. **Ediții:** *Junimea și junimiștii. Scrisori și documente inedite*, introd. edit., Iași, 1973 (în colaborare cu Ion Arhip); *Din cronica unui veac. Documente inedite* (*1850–1950*), Iași, 1978 (în colaborare cu Ion Arhip); Alexandru Vasiliu-Tătăruși, *Focul cel mare. Amintiri din Primul Război Mondial* (*1916–1918*), pref. Petru Ursache, Iași, 1978 (în colaborare cu Ion Arhip), *Lunga și amara pribegie*, Iași, 2001 (în colaborare cu Lucian Vasiliu); Ionel Teodoreanu, *Cina cea de taină*, pref. edit., Timișoara, 1992; *Otilia Cazimir. Viața și opera în imagini*, pref. edit., Iași, 1996; *Delavrancea și copiii. Povestea vieții în imagini*, pref. edit., Iași, 1997 (în colaborare cu Boris Crăciun); *G. Topîrceanu. Viața și opera în imagini*, pref. edit., Iași, 1997; *Emil Gârleanu. Viața și opera în imagini*, pref. edit., Iași, 1997; *Ionel Teodoreanu. Viața și opera în imagini*, pref. edit., Iași, 1998 (în colaborare cu Boris Crăciun); Cezar Petrescu, *Georgetta* (*epistolar inedit*), Iași, 1998 (în colaborare cu Lucian Vasiliu); Petre Ispirescu, *Basme*, pref. edit., Iași, 1998. **Antologii:** *Imn femeii. Pagini de literatură*, pref. Zoe Dumitrescu-Bușulenga, postfață Gheorghe T. Zaharia, București, 1984 (în colaborare cu Gheorghe T. Zaharia și Liviu Moscovici); *Prinos de frumusețe și iubire. Antologie de lirică românească dedicată femeii*, pref. Constantin Ciopraga, București, 1989 (în colaborare cu Gheorghe T. Zaharia); *Iași, oraș al marilor destine*, Iași, 1997; *Iubire, tainică lumină*, pref. Constantin Ciopraga, Iași, 1999 (în colaborare cu Gheorghe T. Zaharia și Liviu Moscovici); *Psalmi ai marilor iubiri*, pref. Zoe Dumitrescu-Bușulenga, Iași, 1999 (în colaborare cu Gheorghe T. Zaharia și Liviu Moscovici).

Repere bibliografice: Marius Robescu, *Teatrul ieșean pentru copii și tineret la București*, RL, 1973, 43; Dan Mănucă, *„Junimea și junimiștii”*, CRC, 1973, 51; Virgil Vintilescu, *„Junimea și junimiștii”*, O, 1974, 14; Constantin Radu Maria, *„Bing – bang – bing”*, TTR, 1975, 7; Ioana Angelescu, *„Junimea și junimiștii”*, AIX, t. XIII, 1976; Ioan Holban, [*Dumitru Vacariu*], „Flacăra Iașului”, 1984, 11752, VR, 2001, 3–4, „Evenimentul” (Iași), 2002, 25 august, CL, 2006, 11, LCF, 2011, 10; Ion Apetroaie, *„Vornicul Țării de Sus”*, CRC, 1984, 27; Tudorel Urian, *„Vornicul Țării de Sus”*, O, 1984, 48; Nicolae Ioan Pintilie, *Un roman parabolă*, CL, 1985, 4; Nicolae Turtureanu, [*Dumitru Vacariu*], CRC, 1990, 27, 1996, 19–20, „Monitorul” (Iași), 1999, 185, „Ziarul de Iași”, 2006, 19 aprilie; Val Condurache, *Arta povestirii*, RL, 1990, 45; Nicolae Busuioc, *Oglinzile cetății*, III, Iași–Chișinău, 1996, *175–186*; Florin Constantin Pavlovici, *Tortura pe înțelesul tuturor*, București, 2001, *250–251*; Valentin Talpalaru, *„Porumbeii albaștri”*, CRC, 2004, 3; Constantin Dram, *Între romanesc și parabolic*, CL, 2006, 8; Nicolae Busuioc, *„Fiul omului”*, RR, 2007, 4; George Bădărău, *Revelația psalmistului*, DL, 2008, 77. ***A.St., C.Dt.***

VAIAN, Eugen (2.XI.1870, Bacău – 25.VIII.1897, Compertrix, Franța), ziarist, prozator, traducător. Este fiul Zoei (n. Mustea) și al lui Enacachi Văian, funcționar. Prin mamă se înrudea cu cronicarul Nicolae Mustea, cu publicistul și profesorul de pedagogie Grigore Tăbăcaru și cu poetul G. Bacovia, fiind căsătorit cu Libertatea Bruteanu, scriitoare ce semnează cu pseudonimul Laura Vampa. A urmat la Bacău școala primară și două clase gimnaziale, continuându-și învățătura la Buzău. La șaisprezece ani fuge de acasă cu o trupă de teatru. În 1888 se afla la Brăila, conducând ziarul „Unirea muncitorilor”, iar în 1889 la Roman, unde, împreună cu G. Ibrăileanu, Panait Mușoiu ș.a., scoate revista „Școala nouă”. În aceeași perioadă, din nou la Brăila și tot alături de Ibrăileanu și Mușoiu, susține „România viitoare”, săptămânalul socialiștilor Zamfir Filotti și Th. C. Mănescu. În 1889–1890 este redactor la publicația liberală „Voacea Romanului” și scrie la „Moldova”. Când, la sfârșitul lui 1890, „Moldova” își încetează apariția, se stabilește la București, unde colaborează sau lucrează în redacția gazetelor „Adevărul”, „Ilustrațiunea română”, „Românul”, „Țara”, „Liga ortodoxă” și „Bucarest”, întreținându-se din scris. În 1896–1897 editează cotidianul politic și literar „Pressa”, după ce în 1893, vreme de câteva luni, scosese alături de soția sa revista „Săptămâna ilustrată”. A mai iscălit cu inițialele numelui și cu pseudonimul Șt. Scurtu. Bun cunoscător al limbii franceze, convins că la Paris va găsi climatul necesar pentru a face să apară un ziar așa cum își dorea și visând să-l întâlnească pe romancierul Émile Zola, pleacă spre Franța împreună cu soția

sa. După o ședere în Elveția (trece prin Zürich, Lausanne, face un popas la Geneva; aici, pentru a-și câștiga existența, găsește o slujbă în librăria unui francez), își continuă singur călătoria, ajungând pe jos la Paris. Scurt timp este contabil, dar tuberculoza de care suferea se agravează și, deprimat, se sinucide, aruncându-se sub roțile unui tren pe linia Paris–Lyon.

Fire evazionistă și temperament hipersensibil, cititor pasionat de literatură senzațională, dar și admirator fanatic al lui Eminescu, **V.** nu a reușit să depășească nici condiția de „proletar intelectual", nici să-și cristalizeze talentul în creația literară. S-a risipit în articole pătimașe, fără idei originale, cum sunt *Pornografie și naturalism*, *Artiștii cetățeni* sau *Teatrul modern*. A lăsat versuri epigonice, de evident timbru eminescian, strânse postum în volumul *Proză și versuri* (1899), epigrame, unele cam obscene (*Fin de siècle*, 1892), instantanee din viața celor umili (*Spectacole în stradă, Cronici triste, Mizerie, Nebunul*). Un roman, *După natură. Artiștii*, i-a apărut în 1890, altul, *Măritată*, neîncheiat, s-a tipărit fragmentar în „Săptămâna ilustrată". Scrierile lui **V.** pot interesa ca document social și psihologic. În 1891 era imprimată traducerea sa după o versiune franceză a romanului *Întâia dragoste* de Ivan Turgheniev. Numeroase alte transpuneri, îndeosebi din literatura franceză (Guy de Maupassant, Alphonse Daudet, Émile Zola, Alphonse Allais, Gustave Flaubert ș.a.), dar și din Giacomo Leopardi ș.a., intră în paginile ziarului „Adevărul" (1891–1893).

SCRIERI: *După natură. Artiștii*, Roman, 1890; *Fin de siècle. Versuri, idile, epigrame, profiluri*, București, 1892; *Proză și versuri*, pref. Socrate Georgescu, București, 1899. **Traduceri:** Ivan Turgheniev, *Întâia dragoste*, Roman, 1891.

Repere bibliografice: Theodor Cornel, *O amintire*, „Evenimentul", 1898, 1615; *„Proză și versuri"*, NRR, 1900, 7; Al. Piru, *G. Ibrăileanu. Viața și opera*, București, 1967, *30–31, 43–49;* N. Gr. Stețcu, *Eugen I. Vaian*, ATN, 1969, 8; Ion Munteanu, *Trei tineri socialiști*, CNT, 1976, 5; *Dicț. lit. 1900, 881*; Tiberiu Lovin, *Centenarul unui scriitor băcăuan care s-a sinucis la Paris*, „Monitorul de Bacău", 1997, 199; Ioan Dănilă, *Un înstrăinat. Eugen Vaian*, ATN, 1997, 9; Budău, *Bacăul lit., 80–82*. ***S.C.***

VAIDA, A.G. (pseudonim al lui Avram Goldenberg; 30.I.1910, Iași – 17.XII.1965, București), prozator. Cu o biografie neclară, neputându-se stabili cu exactitate nici măcar ce studii a urmat (sau dacă a urmat, după unele surse fiind practic semianalfabet), **V.** are o activitate de comunist în ilegalitate aparent bogată, ocupând ulterior – aproximativ între 1948 și 1956 – diverse funcții culturale, administrative și politice importante (un timp a lucrat și în Institutul de Istorie a Partidului). Un moment decisiv în cariera sa va fi participarea, în 1955, la excluderea lui Alexandru Jar din Partidul Muncitoresc Român și la sancționarea altor scriitori, împrejurări ce vor anticipa propria prăbușire: la Congresul Scriitorilor din iunie 1956 va cădea în dizgrație, fiind considerat nu doar un autor fără talent, ci și, mult mai grav, vinovat de absența totală de veridicitate a mediilor evocate, de sabotarea criteriilor realismului socialist. Debutează în revista „Apărarea" (1946–1947) cu un fragment dintr-un roman în proiect, *Cutremurul*, scrie frecvent la „Flacăra" (din 1949 până în 1953). Își face debutul editorial în 1946 cu romanul *Ioan din Marghita*, ficțiune lipsită de valoare literară. Mai e prezent în „Contemporanul", „Scânteia", „Albina", „Opinia", „Revue roumaine", „Steaua", „Viața românească", „Utunk", „Veac nou", „Călăuza bibliotecarului", „Gazeta literară". A publicat și o *Încercare critică asupra filosofiei kantiene* (1948), de orientare marxist-leninistă.

Paternitatea unora din scrierile lui **V.**, personaj extrem de controversat, stă sub semnul întrebării. De exemplu, romanul *Scântei în beznă* (1950) s-a presupus că ar fi produsul unui grup redacțional. Cartea, promovată intens în anii 1950–1953, a suportat în scurt timp o avalanșă de critici dure. Subiectul îl constituie viața deținuților comuniști în închisorile perioadei interbelice. Scris în spiritul realismului socialist, romanul compune tezist chipuri, destine, atmosfera din temniță etc. Prolific, **V.** a mai produs texte în care evenimentul istoric apare falsificat și mai evident (*Ioan din Marghita*) sau a căror importanță literară este infimă. De observat ar fi doar aria tematică diversă: viața evreiască în romanul *Aviva, fiica ghetoului* (1947), copilăria în *Școlarul roșu* (1950) și în *Micul patriot* (1950), memorialistica în *Prăbușirea Doftanei* (1947), *Soarele din anii grei* (1951), *Clocote* (1954), istoria în *Scântei în beznă*, șabloanele ideologice fiind atotstăpânitoare.

SCRIERI: *Ioan din Marghita*, București, 1946; *Aviva, fiica ghetoului*, București, 1947; *Prăbușirea Doftanei*, pref. Teodor Rudenco, București, 1947; *Herbac din Mărghita*, București, 1949; *Ocsko Tereza a fost ucisă!*, București, 1949; *Micul patriot*, București, 1950; *Scântei în beznă*,

București, 1950; *Școlarul roșu*, București, 1950; *Procesul*, București, 1951; *Soarele din anii grei*, București, 1951; *În țara constructorilor comunismului*, București, 1953; *Clocote*, București, 1954; *Povestiri din anii grei*, București, 1954; *Anii mâniei*, București, 1956; *Eșecul bandei V5*, București, 1957; *Povestea unei mame*, București, 1957; *Pavilionul revoluționar la catarg. Din lupta revoluționară a marilor români din anii 1917–1920* (în colaborare cu N. Bârdeanu), București, 1959; *Tinerețe* (în colaborare), București, 1962.

Repere bibliografice: Eugen Luca, *„Scântei în beznă”*, CNT, 1950, 207; Mihai Novicov, *O carte care trebuie citită de cât mai mulți*, FLC, 1950, 34–35; Ștefania Popovici, *Romanul „Clocote”*, IL, 1954, 4; Valeriu Râpeanu, *Un grăitor document de viață*, GL, 1955, 20; Leonard Gavriliu, *„Eșecul bandei V5”*, O, 1958, 1; Elena Stan, *Lupta partidului în ilegalitate reflectată în romanul actual*, TR, 1961, 19; Popa, *Dicț. lit.* (1977), *593*; Ana Selejan, *Literatura în totalitarism*, I–VI, Sibiu, 1994–2000, *passim;* Maftei, *Personalități*, III, *337–338*; Busuioc, *Scriitori ieșeni, 431*; Radu Mareș, [*A.G. Vaida*], VTRA, 2005, 7–8, „Acolada”, 2010, 5; Cristian Sândache, *Literatură și propagandă în România lui Gheorghiu Dej*, București, 2006, *231–234*. ***C.Dt.***

VAIDA, Mircea (9.XII.1941, Timișoara), poet, prozator, critic și istoric literar.

Este fiul Dorei Veturia (n. Rudnean) și al lui Mircea Vaida, inginer; nepot al omului politic Alexandru Vaida Voevod, după 1990 își va asuma numele bunicului patern și va semna Mircea Vaida Voevod. Urmează școala elementară și liceul la Brad (absolvind în 1959) și Facultatea de Filologie a Universității „Babeș–Bolyai” din Cluj (1960–1965). Lucrează tot aici ca bibliograf la Biblioteca Centrală Universitară (1965–1968), funcționar la Casa Universitarilor (1968–1969) și redactor la „Tribuna” (1969–1990). Este doctor în filologie cu teza *Influențe străine în opera literară a lui Lucian Blaga* (1971), bursier DAAD la Seminarul de romanistică de la Tübingen (1970 și 1987). După 1989 înființează și conduce agenția de presă și editura V–V Press General Consulting, iar după 2001 este profesor asociat la Facultatea de Studii Europene a Universității „Babeș–Bolyai” și la cea de Filosofie–Sociologie a Universității „Avram Iancu”. Debutează cu poezii la „Steaua” în 1963, iar editorial în 1969 cu placheta *Cenușa verde*, urmată de un lung șir de alte culegeri de poezii și poeme: *Marginea lacrimei* (1974; Premiul Asociației Scriitorilor din Cluj), *Cetăți și călătorii* (1977), *Templul de sticlă* (1979), *Extaze* (1983), *Brocarturi și pănură* (1988), *Pod în Balcani* (1999), *Ca o rană cunoașterea* (2001). Proza e reprezentată de romanele *Soarele la miezul nopții* (1978; Premiul Asociației Scriitorilor din Cluj), *Zile în cuibul păsării* (1980), *Vânătoare de vrăjitori* (1986), *Corinda* (1988) și *Oameni din Babilon* (2010). Incidental a cochetat cu teatrul, una dintre piesele sale închinată lui Horea, *Execuția se repetă*, fiind jucată în 1984 pe scena Naționalului clujean, iar un volum de piese pentru copii, *Poveste despre pământul țării*, apărând în 1979. În calitate de critic și cronicar literar, publică *Ospățul lui Trimalchio* (1970), *Sextil Pușcariu, critic și istoric literar* (1972), *Lucian Blaga. Afinități și izvoare* (1975), *Introducere în opera lui St. O. Iosif* (1977), *Ion Budai-Deleanu* (1977), *Mitologii critice* (1978), *Pe urmele lui Lucian Blaga* (1982; Premiul Asociației Scriitorilor din Cluj), *Turnul de fildeș* (2003), *De la Inorog la Pașadia* (2004). A alcătuit antologii și a tălmăcit din scriitori germani contemporani, a îngrijit ediții din scrierile lui Ion Agârbiceanu, Mateiu I. Caragiale, Panait Istrati, N. Iorga și Ion Vinea. Este și autor al unui volum de comentarii despre conflictul din Iugoslavia (*Conjurația împotriva Iugoslaviei,* 2001).

Ospățul lui Trimalchio, debutul critic al lui **V.**, ilustrează preferința pentru eseul de tip livresc, pentru comentariul literar ca pretext, divagație erudită și gurmanderie culturală (în genul lui A.I. Odobescu), în care observația și disociația se comunică printr-o retorică barocă, aparent desuetă, dar bine studiată sub raportul efectului de remanență. Aceste calități (și defecte în același timp) pot fi observate în volumele *Sextil Pușcariu, critic și istoric literar*, *Mitologii critice*, în micromonografiile despre Ion Budai-Deleanu și St. O. Iosif, în studiul despre Lucian Blaga, scriitorul fiind văzut prin prisma „afinităților și izvoarelor” ori prin aceea a unei biografii interioare. **V.** se numără printre exegeții care au apropiat opera lui Blaga

de realitatea straturilor de adâncime, indicând și câteva trasee comparatiste cu efecte generoase. Axată pe similitudini între valorile spirituale balcanice și levantine, viziunea comparatistă străbate și galeria de portrete dedicată balcanismul literar românesc și formulelor sale estetice în volumul *De la Inorog la Pașadia*. Poezia din placheta *Cenușa verde* este construită în jurul metaforei enunțate în titlu, ce simbolizează urmele străbunilor din Munții Apuseni, loc de legendă și istorie sângeroasă. Numeroase alte imagini sunt purtătoare de sens simbolic, metafora esențială fiind cea a urcușului sacru: „Biserici îngropate băteau toaca în munți" (*Coasa de argint*). Caracteristică e delicata cizelare a frazei, combinația vocabulelor ce sugerează prospețimea tărâmului originar, cu un ușor aer hieratic. Următoarele cărți, de la *Marginea lacrimei* la *Brocarturi și pănură*, vorbesc despre această umanitate voievodală care trăiește prin mituri, ca formă de manifestare a destinului. În *Pod în Balcani* implacabilul ia forma sumbră a evenimentelor dramatice dintr-un război devastator purtat într-un spațiu de care **V.** se simte constant atașat: „Sunt un pod în Balcani,/ călcat de seminții felurite,/ țărani desculți și roți de care,/ voivozi călări și pașale/ cu oștiri [...]/ Serbia e un pod al durerii/ un pod peste Dunăre/ e ultimul pod pe care/ se poate trece/ cu demnitate/ spre moarte." (*Serbia*). Nici romanele lui **V.** nu sunt altceva decât dialoguri cu oameni și împrejurări istorice care au marcat sufletul românilor din Transilvania, rostuindu-l între doi poli: suferință și rezistență activă. Exponențială pentru acest destin este soarta familiei Corinda, a cărei istorie autorul o reia din mai multe unghiuri de vedere, ca într-un fel de saga: *Soarele la miezul nopții*, *Zile în cuibul păsării*, *Vânătoare de vrăjitori* și, în fine, *Corinda* (cu o ediție definitivă în 2011), care adună toate demersurile într-un edificiu narativ fastuos și solid, o pentalogie (*Umilința*, *Cutremurul*, *Vestitorul plătește cu viața*, *Agonia contelui*, *Orgoliul*), „o carte cu cinci chei", „o cronică necronologică", în care se contopește materia a cinci confesiuni diferite privind soarta unei vechi familii aflate de multe veacuri la fruntariile unor încercări dramatice. Scrisă sub imperativul unui ritual testamentar de un alter ego al autorului, de „cel mai tânăr dintre Corindești", a cărui conștiință rămâne marcată de istoria neamului său, povestea familiei Corinda, lungă și complicată, poate fi citită și ca un roman al clanului, și ca un roman politic al Transilvaniei, dar și ca o formă de sfidare a istoriei, de întoarcere la ritmurile ascunse ale ființei. Personaje ca Ezechil, Dionis, Inocențiu, Ioan, Amos și Alexandru reprezintă tot atâtea trepte și momente din istoria Transilvaniei, a raporturilor românilor cu ungurii, cu Casa de Austria, dar mai ales cu Parlamentul de la Budapesta, unde puteau fi pledate drepturile naționale. Această etapă e reprezentată de Inocențiu Corinda, deputat și apărător al cauzei românești, apoi unul din făuritorii României Mari, prim-ministru, senator și conte palatin, văzut într-un moment de crepuscul, când noua putere îl împinge în conul de umbră al uitării, ajuns în situația unui „fost" și, în consecință, ridiculizat de o clasă socială pentru care valorile trecutului nu mai înseamnă nimic. Fiii săi se sting încet-încet în suferință și anonimat: unul la închisoare, celălalt, cu plămânii epuizați, într-un spital, iar ultimul strivit de o roată de moară. Oameni ai „lumii noi" își fac apariția, confruntarea între vechi și nou, procesul dificil al „nașterii" orânduirii sociale aduse de comunism fiind urmărite în dramatismul și complexitatea lor. Cu *Oameni în Babilon* povestea familiei se prelungește în perioada României postdecembriste, urmărind destinul ultimului Corinda, un jurnalist de investigație în ale cărui peregrinări prin spațiul sociopolitic românesc și prin cel balcanic atins de conflictul din Kosovo reverberează preocupări chinuitoare referitoare la manifestarea identității.

SCRIERI: *Cenușa verde*, București, 1969; *Ospățul lui Trimalchio*, Cluj, 1970; *Sextil Pușcariu, critic și istoric literar*, Cluj, 1972; *Marginea lacrimei*, Cluj-Napoca, 1974; *Lucian Blaga. Afinități și izvoare*, București, 1975; *Cetăți și călătorii*, Cluj-Napoca, 1977; *Introducere în opera lui St. O. Iosif*, București, 1977; *Ion Budai-Deleanu*, București, 1977; *Mitologii critice*, București, 1978; *Soarele la miezul nopții*, București, 1978; *Poveste despre pământul țării. Șapte piese pentru teatrul de păpuși*, Cluj-Napoca, 1979; *Templul de sticlă*, Cluj-Napoca, 1979; *Zile în cuibul păsării*, București, 1980; *Pe urmele lui Lucian Blaga*, București, 1982; *Extaze*, București, 1983; *Vânătoare de vrăjitori*, București, 1986; *Brocarturi și pănură*, Cluj-Napoca, 1988; *Corinda*, București, 1988; ed. București, 2011; *Pod în Balcani*, Chișinău, 1999; *Ca o rană cunoașterea*, pref. Dumitru Micu, Cluj-Napoca, 2001; *Turnul de fildeș*, București, 2003; *De la Inorog la Pașadia*, București, 2004; *Prag de lume*, București, 2005; *Oameni din Babilon*, București, 2010. **Ediții, antologii:** Ion Agârbiceanu, *Fefeleaga*, postfața edit., București, 1971; Ion Vinea,

Opere, I–V, introd. edit., Cluj, 1971–1978 (în colaborare cu Gheorghe Sprințeroiu); Mateiu I. Caragiale, *Craii de Curtea Veche*, postfața edit., București, 1972. **Traduceri:** *Cântece de la izvorul Dunării. 51 de autori germani contemporani*, introd. trad., Cluj-Napoca, 1991; Markus Manfred Jung, *Durch lange Schatten – Prin umbre lungi*, ed. bilingvă, pref. trad., Cluj-Napoca, 2002.

Repere bibliografice: Dumitru Micu, *„Cenușa verde”*, RL, 1969, 31; Nicolae Manolescu, [*Mircea Vaida*], CNT, 1970, 10, RL, 1970, 23; Ov. S. Crohmălniceanu, *„Ospățul lui Trimalchio”*, RL, 1970, 23; Adrian Marino, *Parodia eseului*, RL, 1970, 25; Dorin Tudoran, *„Marginea lacrimei”*, LCF, 1974, 23; Dumitru Micu, *Periplu*, București, 1974, *343–347*; Barbu, *O ist.*, I, *221–223*; Felea, *Aspecte*, I, *96–101*; Radu G. Țeposu, *Mediocritate*, AFT, 1978, 2; Marian Papahagi, *„Introducere în opera lui St. O. Iosif”*, O, 1978, 16; Iorgulescu, *Scriitori*, *355–358*; Domițian Cesereanu, *Prozator și critic*, TR, 1979, 27; Ioan Holban, [*Mircea Vaida*], CL, 1979, 10, CRC, 1986, 31; Ion Oarcăsu, *Portret în mișcare – Mircea Vaida*, TR, 1980, 8; Ion Pop, *Regula jocului*, ST, 1986, 7; Romul Munteanu, *Poezia și proza*, FLC, 1986, 52; Popa, *Clasici*, *83–86*; Gheorghe Glodeanu, *Istorie și ficțiune*, TR, 1988, 15; Petru Poantă, *Prezența poetului*, TR, 1988, 42; Simion, *Scriitori*, IV, *419–421*; Virgil Mihaiu, *Blaga în Germania*, ST, 1993, 8–9; V. Fanache, *„Ca o rană cunoașterea”*, „Cetatea culturală” (Cluj-Napoca), 2001, 11; *Dicț. scriit. rom.*, IV, *689–692*; Fornade, *Personalități clujene, 620–621*. ***M.Pp., I.T.***

VAIDA, Petru (18.I.1930, Brașov – 15.XI.2018, București), eseist; prenumele la naștere: Peter. Este fiul Elisabetei (n. Stamler) și al lui Samoil Kahana, funcționar; în 1957 și-a oficializat pseudonimul. Urmează la București școala primară (1936–1940), liceul (1940–1948) și Facultatea de Filosofie (1950–1954), unde după licență rămâne preparator la Catedra de istoria filosofiei. Își ia doctoratul cu o teză despre Dimitrie Cantemir (1968) sub coordonarea lui C.I. Gulian. Un deceniu (1959–1969) lucrează în redacția *Dicționarului enciclopedic român* din cadrul Editurii Politice (1959–1969), cu un scurt interval petrecut la Editura Enciclopedică Română (1969). Ulterior intră în cercetare, la Institutul de Filosofie al Academiei, până în 1988, cu un scurt interval la Institutul de Lingvistică. Debutează în 1958 la revista „Cercetări filosofice” cu o recenzie și editorial în 1972 cu studiul *Dimitrie Cantemir și umanismul* (Premiul Asociației Scriitorilor din București), o dezvoltare a lucrării de doctorat. A mai colaborat la „Revista de filosofie” „România literară”, „Bucureștiul cultural”, „Apostrof”, „Observator cultural” și la „Limba română”.

După câteva studii parțiale asupra lui Dimitrie Cantemir, publicate între 1964 și 1966 (*Dimitrie Cantemir și Andrei Wissowatius. Contribuții la problema izvoarelor umanismului lui Cantemir, Cantemir și Antichitatea*), **V.** tipărește încercarea de sinteză *Dimitrie Cantemir și umanismul*. Scopul principal al lucrării, structurată riguros în cinci capitole (*Problema umanismului românesc, Umanism european, umanism românesc, Motive umaniste în opera lui Cantemir – umanismul civic, De fortuna, Humanitas – Cantemir și Antichitatea, Geneza socială a umanismului lui Cantemir*) și încheiată cu o bibliografie amplă (izvoare, ediții, studii, sinteze, articole), este de a demonstra, cu noi argumente față de cele oferite anterior de N. Iorga, Dan Bădărău și P.P. Panaitescu, definirea lui Cantemir drept un reprezentant de seamă al curentului umanist românesc și situarea lui în contextul epocii. În consecință, **V.** abordează opera cărturarului – scrierile filosofice, cele literare și istorice – din punctul de vedere al temelor și motivelor caracteristice acestui curent: afirmarea demnității omului ca ființă rațională și liberă; natura sa bună – ca la Rabelais și Erasmus; capacitatea de a-și făuri propria soartă prin adaptarea la întorsăturile norocului („norocul nestatornic”) – ca la Machiavelli –, cu care, spune Cantemir, omul trebuie să lupte folosind inteligent „vremea” și „prilejul”; simțul civic; concepția despre cultură dezvoltată în jurul noțiunii *humanitas*; elogiul culturii; cultul civilizației antice și al limbilor clasice. Cercetând relația gândirii lui Cantemir cu Antichitatea, autorul identifică în umanismul învățatului moldovean un aspect inedit, determinat de contactele lui livrești cu stoicismul și mai ales cu neoaristotelismul renascentist, pe care îl susține cu analize nuanțate ale textelor cantemirene. Cultul civilizației antice greco-romane – observă **V.** – se leagă la Cantemir de problema originii latine a românilor și de cea a romanității limbii, problemă nodală în întregul umanism românesc. Un merit aparte al lucrării este descoperirea calcului semantic din latină ca procedeu de creare a terminologiei științifice autohtone și introducerea unor neologisme în domeniul filosofiei nu doar latinești, ci și din alte limbi, în special din greacă, ca și identificarea părții a treia din *Divanul sau Gâlceava Înțeleptului cu Lumea sau Giudețul Sufletului cu Trupul* ca fiind de fapt traducerea cărții lui Andrei Wissowatius,

Stimuli virtutum fraena peccatorum. În *Opera filosofică a lui Tudor Vianu* (2004) **V.** identifică o formă mai suplă a raționalismului esteticianului, rod al confruntării cu orientările filosofiei europene contemporane, în special cu „filosofia vieții" profesată de Wilhelm Dilthey, Georg Simmel și Henri Bergson. Din această perspectivă autorul clarifică și conceptul „raționalitate învăluită", fundamental nu doar în sistemul estetic al teoreticianului român, ci dezvoltat și în eseurile și în exegezele sale asupra literaturii române (de exemplu în *Poezia lui Eminescu*). **V.** mai reține din axiologia lui T. Vianu raportul dintre principiile sale estetice și kantianism, precum și fidelitatea aplicării în hermeneutică a conceptului „observație a conștiinței". În același sens este relevată interacțiunea filosofie–estetică, aplicarea categoriilor estetice la critica literară și e formulată o caracterizare de ansamblu a operei, prin evidențierea dualismului scientism–metafizică. Volumul *Proteu. Încercări de filosofie și literatură* (2011) se caracterizează prin diversitatea subiectelor abordate, de la opera literară a lui Dimitrie Cantemir, trecând prin filosofia și eseistica românească din secolul al XX-lea (C. Rădulescu-Motru, T. Vianu, G. Călinescu, Al. Paleologu, Petru Creția), până la aspecte de estetică și filosofie contemporane (Georg Lukács, Th. W. Adorno).

SCRIERI: *Dimitrie Cantemir și umanismul*, București, 1972; *Opera filosofică a lui Tudor Vianu*, București, 2004; *Proteu. Încercări de filosofie și literatură*, București, 2011. **Ediții:** Georg Lukács, *Estetica*, I–II, tr. Eugen Filotti și Aurora M. Nasta, introd. N. Tertulian, București, 1972–1974.

Repere bibliografice: Matei Cazacu, *Misiunea culturală a poporului român în viziunea lui D. Cantemir. Reflecții pe marginea lucrării „Dimitrie Cantemir și umanismul"*, O, 1972, 12; Nicolae Manolescu, *Dimitrie Cantemir renascentist*, RL, 1972, 25; Dumitru Micu, *Studii de literatură română veche*, CNT, 1972, 35; Virgil Cândea, *În ajunul anului Cantemir*, LCF, 1972, 49; Alexandru Duțu, *O nouă investigare a umanismului românesc*, „Revista de filosofie", 1973, 6; Mihai Marta, *„Dimitrie Cantemir și umanismul"*, RITL, 1973, 2; Manuela Tănăsescu, *„Dimitrie Cantemir și umanismul"*, VST, 1973, 27–28; Marian Stroia, *„Dimitrie Cantemir și umanismul"*, STD, 1973, 5; Florin Mihăilescu, [*Petru Vaida*], VR, 1973, 9, 2006, 1–2; Piru, *Varia*, II, *31–34;* Mihai Moraru, *Precizări privind una dintre sursele „Divanului" lui Cantemir*, RITL, 1984, 4; Adriana Babeți, *Bătăliile pierdute. Dimitrie Cantemir. Strategii de lectură*, Timișoara, 1998, *105–107*; Victor Popescu, *„Opera filosofică a lui Tudor Vianu"*, „Revista de filosofie", 2006, 1–2; Sorin Lavric, *Aporiile rațiunii*, RL, 2006, 46. ***R.P.***

VAJDOVÁ, Libuša (10.V.1947, Komárno, Slovacia), romanistă, traducătoare slovacă. Este fiica Vilmei (n. Glassova) și a lui Štefan Sarkoci, tehnician constructor. După absolvirea Universității Comenius din Bratislava (1967–1971), unde se specializează în limbi și literaturi romanice, urmează studii postuniversitare la aceeași universitate (1971–1972) și ulterior face un stagiu la Institutul de Literaturi și Limbi Străine al Academiei Slovace de Științe, devenind cercetătoare la acest institut. Obține titlul de doctor în 1977 cu teza *Dinamica poeziei românești dintre cele două războaie ale secolului XX*. Beneficiază de mai multe stagii de cercetare, la Budapesta (1994–1995), la École des Hautes Études en Sciences Sociales din Paris (1996) ș.a., participă la simpozioane, colocvii și întâlniri științifice internaționale etc. Debutează publicistic în 1972 la „Nedel'ná Pravda", iar editorial în 1974 cu traducerea romanului *Îngerul a strigat* de Fănuș Neagu. Colaborează îndeosebi cu transpuneri din literatura română la numeroase publicații periodice: „Revue svetovej literatúry", „Smena na nedel'u", „Nová cesta", „Nové slovo", „Slovenske pohl'ady" ș.a.; funcționează ca redactor-șef la revista „World Literature Studies". Este prezentă în calitate de editor și/sau de autor în lucrări colective, precum *Les Approches et les méthodes interdisciplinaires de recherche en sciences sociales* (1994), *Myslenie o preklade* (2007), *New Imagined Communities. Identity Making in Eastern and South-Eastern Europe* (2010), *Controversial Modernity* (2011). I s-au acordat mai multe premii, între care Premiul „Ján Holly" pentru traducerea poeziilor lui Eminescu (2007), Recunoașterea „Matej Bel" pentru volumul *Sedem životov prekladu* (2009), ambele venind din partea Fondului Literar al Uniunii Traducătorilor din Slovacia. În 2004, pentru promovarea literaturii române în Slovacia, a fost distinsă cu Ordinul Meritul Cultural în grad de Comandor, conferit de Președintele României, și cu Premiul Institutului Cultural Român.

Alături de alți compatrioți (Jindra Hušková-Flajšhansová, Peter Kopecký ș.a.), **V.** contribuie la traducerea și promovarea literaturii române în Slovacia. În amplul studiu *Rumunská literatúra v slovenskej kultúre (1890–1990),* apărut în anul

2000, examinează relațiile culturale și literare slovaco–române începând cu umanistul Nicolaus Olahus – care, ca arhiepiscop al Ungariei, a contribuit la ridicarea culturală și religioasă a orașului Trnava –, continuând cu perioada 1910–1918, cu cea interbelică (1918–1939) și prima jumătate a anilor '40, cu un accent special asupra receptării literaturii române după 1949 și încheind cu deceniile 1970–1990. Pentru fiecare perioadă **V.** definește modul cum au fost întâmpinate scrierile românești, cum au fost traduse și comentate în presa de specialitate, evidențiază rolul unor traducători, al unor medii de intelectuali și al unor reviste de profil. Observații pertinente privesc opțiunea pentru un anume autor sau operă într-un moment determinat, tălmăcirile lui Ivan Krasko din Octavian Goga, spre exemplu, explicându-se prin caracterul social și patriotic al liricii acestuia. Atracția exercitată de literatura română la începutul secolului al XX-lea asupra traducătorilor slovaci a fost favorizată – scrie **V.** – de „tradiția luptelor comune românești și slovace dinaintea anului 1918". O bogată bibliografie prezintă, pe genuri, transpunerile din literatura română tipărite în volume și în presa literară slovacă. Însă, în mod special, **V.** își aduce contribuția la cunoașterea literaturii române în spațiul lingvistic slovac prin traducerile sale din opera lui Eminescu (*Aripi de ceară*), Mihail Sadoveanu (*Hanu Ancuței*, *Zodia Cancerului*, *Ostrovul lupilor*), Marin Sorescu (*Matca*, *Setea muntelui de sare)*, Marin Preda (*Intrusul*), Fănuș Neagu (*Îngerul a strigat*), Leonida Teodorescu (*Cine a fost Adam?*), ca și prin antologia de nuvele *Strateni v Balkanií* (1989, în colaborare). A mai publicat în traducere proprie grupaje de poezii sau de proză scurtă având ca autori pe Mircea Eliade, Ana Blandiana, Mihai Giugariu, D.R. Popescu, Virgil Teodorescu, Sânziana Pop, Nichita Stănescu, Sorin Titel, Mircea Dinescu, Liliana Ursu, Dinu Flămând, Ileana Mălăncioiu, Adrian Popescu, Nicolae Prelipceanu, Mircea Nedelciu, Simona Popescu ș.a., incluse în sumarul unor reviste literare slovace. Cu o arie extinsă de cunoaștere a literaturii române, plasată și studiată atât în contextul Europei Centrale și de Sud-Est, cât și în cel larg european, **V.** are contribuții substanțiale privind teoria și practica traducerii, procesul de receptare, funcțiile culturale ale traducerilor în Slovacia (și în Cehia) etc. Acestea sunt temele esențiale tratate în *Sedem životov prekladu* sau în lucrarea colectivă *Myslenie o preklade*. În 1991 **V.** a editat la București un amplu epistolar al compatrioatei sale, românista Jindra Hušková-Flajšhansová, în care reunește scrisori primite de aceasta de la scriitori și oameni de cultură români dintre cele două războaie mondiale (N. Iorga, Lucian Blaga, Emil Isac, Ion Minulescu, E. Lovinescu, Gib I. Mihăescu, Mihail Sadoveanu, G.M. Zamfirescu ș.a.), selectate din Arhiva Națională de Literatură a orașului slovac Martin și de la Muzeul Literaturii Române din București.

SCRIERI: *Bibliografia prekladov a publicátií o rumunskej literatúre (1890–1990)* [*Bibliografia traducerilor și publicațiilor despre literatura română (1890–1990)*], Bratislava, 2000; *Rumunská literatúra v slovenskej kultúre (1890–1990)*[*Literatura română în cultura slovacă (1890–1990)*], Bratislava, 2000; *Sedem životov prekladu* [*Șapte vieți ale traducerii*], Bratislava, 2009. **Ediții:** *Jindra Hušková-Flajšhansová și corespondenții săi români*, tr. și introd. edit., pref. Iordan Datcu, București, 1991. **Traduceri:** Fănuș Neagu, *Anjel vykríkol* [*Îngerul a strigat*], Bratislava, 1974; Marin Preda, *Votrelec* [*Intrusul*], Bratislava, 1978; Marin Sorescu, *Matka voda* [*Matca, Setea muntelui de sare*], Bratislava, 1980; Leonida Teodorescu, *Kto bol Adam?* [*Cine a fost Adam?*], Bratislava, 1980; Nelu Ionescu, *Ako ostala Katinka starou dievkou* [*Cum s-a făcut de a rămas Catinca fată bătrână*], Bratislava, 1982; Mihail Sadoveanu, *Vlči ostrov* [*Hanu Ancuței, Zodia Cancerului sau Vremea Ducăi-Vodă, Ostrovul lupilor*], pref. trad., Bratislava, 1983 (în colaborare cu Jindra Hušková și Peter Kopecký); *Strateni v Balkanií. Antológia rumunskej poviedky* [*Pierduți în Balkania. Antologia nuvelei românești*], pref. trad., Bratislava, 1989 (în colaborare); Eminescu, *Krídla z vosku* [*Aripi de ceară*], îngr. și postfața trad., Dunajská Lužná, 2007.

Repere bibliografice: Teodor Vârgolici, *Interferențe literare româno–slovace*, L, 1991, 11; Andrei Nestorescu, *Jindra Hušková-Flajšhansova și corespondenții săi români*, RITL, 1992, 1–2; Libuše Valentova, *Receptarea literaturii române în Slovacia*, RL, 2004, 50; Eva Kenderessy, *Mihai Eminescu, „Krídla z vosku"*, „Revue svetovej literatúry", 2008, 2; Daniela Sitar-Tăut,*Cultura română în Slovacia: de la Nicolaus Olahus la Mircea Eliade*, „Nord literar", 2011, 3; Danuše Kšicová, *Moderna a antimoderna*, „Svět literatúry, časopis pro novodobé literatúry", 2012, 45.

I.D.

VAKULOVSKI, Alexandru (9.IV.1978, Antonești – Tighina), prozator, poet, publicist, traducător.

Este fiul Sofiei Vakulovski, profesoară, și al lui Alexei Vakulovski, scriitor; e frate cu scriitorul Mihai Vakulovski. După încheierea studiilor medii în satul natal, urmează cursurile Universității de Stat din Chișinău și obține licența în 2006 la Facultatea de Litere a Universității „Babeș–Bolyai" din Cluj-Napoca. A activat ca redactor de carte la editurile Aula și Eikon (2003–2005), redactor-șef al revistei literare „Stare de urgență" (2009), redactor al „Revistei la plic" (2010), scenarist în cadrul unor emisiuni social-politice și de divertisment (2010–2016). A fost editorialist pentru publicațiile „Zile și nopți" (2006–2008), „Clujeanul" (2006–2009), „Timpul de dimineață" (2011–2012). A înființat cenaclul KLU în 2001, iar din 2002 este fondator și realizator al revistei online „Tiuk!". Debutează cu poezie la „Erata" din Brașov în 1996, iar editorial, ca poet cu *Lauri pentru cap de mort sau Poemele pe care Alexandru Vakulovski nu le-a scris niciodată* (2001), iar ca prozator cu romanul *Pizdeț* (2002). A mai colaborat la „Apostrof", „Contrafort", „Steaua", „Vatra", „Viața românească" ș.a.

Caracterul nonconformist al prozei lui **V.** l-a impus drept un nume reprezentativ al generației douămiiste. Trilogia sa, *Letopizdeț* – compusă din romanele *Pizdeț*, *Cactuși albi pentru iubita mea* (2004) și *Bong!* (2007) – reprezintă o încercare programatică de a epata cititorul și de a deconstrui prejudecăți cu privire la imaginarul și limbajul prozei românești. *Pizdeț* a fost catalogat de la început drept un manifest al „tinerilor furioși", în siajul formulei beatnice a lui Jack Kerouac. Totuși, retorica frustă și asperitățile de limbaj nu sunt dublate de o dezvoltare epică pe măsură; mai degrabă decât narațiuni propriu-zise, romanele lui **V.** sunt colecții de anecdote, gaguri narative, comentarii pe teme date, manifeste sociale sau imprecații dezvoltate creativ. În plus, marcate grafic, fragmentele de proză ale lui **V.** au aspectul unor emisii poetice, care se desprind de întreg și se cer valorizate autonom. Personajul central al trilogiei, Yo – variantă demistificatoare a „eului" confesiv clasic –, ilustrează figura inadaptatului revoltat care se retrage, autodistructiv, în lumea stupefiantelor și a alcoolului. Lacunar în ceea ce privește desfășurarea narativă, *Pizdeț* e un roman al mediilor sordide (cămine studențești, baruri), în acord cu imaginarul mizerabilist specific prozei douămiiste. Se rețin unele personaje care le populează, cu nume de rezonanțe argotic-livrești, precum Kerouac, Stan, Cobain, Bobdylàn, Afganu, Harms, Tolstoi, Galilei, Scrof, Teoctist, Kirkea, Oedip. Atât limbajul, cât și acțiunile caracteristice reflectă un amestec paradoxal de estetizare și de degradare, specific imaginarului lui **V.** Personajul privat de educație familială și de stabilitate sentimentală („familie de genii: tata poponar bețiv și mama curvă"), scârbit de precaritatea vieții la Chișinău și respins de civilizația austeră a Clujului, se regăsește în ficțiunea comunitară a boemei. Împreună, tovarășii lui Yo construiesc o etică aspră, a hedonismelor și a teribilismelor de tot soiul, susținută de o metafizică specifică, a unui „Dumnezeu în tricou", „pentru generația Nirvana". Notabilă nu e doar drama identitară a protagonistului – un basarabean pierdut în Transilvania –, ci și denunțarea crizei comunitare traversate de România, catalogată drept „babă ramolită care cică vrea să se dea la Europa și la NATO". Romanul a fost remarcat și pentru stilul oral și inventivitatea lingvistică ieșite din comun. Combinarea diferitelor registre de argou basarabean cu limbajul studențesc autohton dă aspectul unui discurs opac pentru cititorul cult, însă ofertant din punct de vedere poetic, făcând din **V.** un fel de Creangă al mizerabilismului: „bulibuleator", „blea", „a se gruzi", „pohmilește", „gopnici", „gavniuc". Celelalte două romane ale ciclului perpetuează același „existențialism narcotic" (Marius Chivu), fără a mai regăsi detenta protestatară sau pitorescul de limbaj din cartea de debut. *Cactuși albi pentru iubita mea* reia imaginarul știut al autorului, complicând doar ecuația formală cu o serie epistolară erotică, în care tandrețea se amestecă cu declarațiile fruste. În schimb, *Bong!* anunță pe deplin manierizarea formulei romanești practicate de **V.** prin transformarea autenticismului

în program literar. Violența verbală, determinată ideologic și social în romanele anterioare, devine simplu artificiu stilistic, insuficient motivat în economia narațiunii. Dacă primele romane, mai prudente și mai omogene narativ, se limitau la descrierea unei comunități restrânse de „marginali”, fiecare cu individualitatea lui, în ultimul volum al seriei prozatorul are ambiția de a crea un panoptic al tipurilor de umanitate degradată ale societății actuale: avortonul, onanistul, violatorul, mama care își ucide copilul la naștere etc. Un experiment narativ inedit e *157 de trepte spre iad sau Salvați-mă la Roșia Montana!* (2010). Situat la granița dintre document și ficțiune, romanul problematizează exploatarea minieră din Munții Apuseni. Cu tot caracterul angajat, menit să responsabilizeze publicul, meritul romanului e de a evita tezismul în favoarea unei narațiuni etice nuanțate, în care vina protagoniștilor pentru dezastrul ecologic e împărțită. De asemenea, realismul la care s-ar preta un asemenea subiect e subminat constant de inserții fantastic-livrești – cu invocarea spectrelor călăuzitoare ale lui Avram Iancu, Hasdeu sau Stalin – sau de figuri mitologice, caracterul ironic și metatextual contribuind considerabil la deconstruirea mizelor propagandistice. În poezie, mai puțin cunoscută și comentată decât proza, **V.** caută aceleași efecte stridente ca în construcția romanelor. Un prim experiment, extrem, e în *Lauri pentru cap de mort sau Poemele pe care Alexandru Vakulovski nu le-a scris niciodată*, cuprinzând pagini albe ce propun „texte” virtuale, lăsând posibile orice exerciții poetice, de data aceasta trecute în seama cititorului. Placheta *Oedip, regele mamei lui Freud* (2002) cuprinde o serie de exerciții de demistificare a unor simboluri sau toposuri culturale, nu lipsite de cultivarea antitezelor ostentative: într-un poem Dumnezeu redactează „Antihristul”, în altul Nietzsche „vrea să sărute icoana” etc. O formulă coerentă trădează, în schimb, *ecstasy* (2005) și *Dați foc la cărți!* (2012), unde – fără a renunța la retorica șocului avangardist –, **V.** practică o poezie livrescă și ironică, în siajul textualismului optzecist, dar gata în același timp să-l deconstruiască la fiecare pas. Frecventele pasaje intertextuale sunt puse în slujba unei sensibilități care se amuză să coboare realitățile literare înalte în planul biograficului primar. Experimentalismul reiese deopotrivă din mizele vădit antiliterare („dorința mea de a scrie o poezie f. proastă”) și din expresivitatea frustă, orală, de argou basarabean transpus într-o sintaxă sincopată. Piesa de teatru *Ruperea* (2002) nu face decât să reia în formă dramatizată obsesiile și imaginarul din primele romane, unde o comunitate de „rupți” se opune *establishment*-ului (părinți, „Andreea Esca”) prin apelul la o formă de narcoză colectivă.

SCRIERI: *Lauri pentru cap de mort sau Poemele pe care Alexandru Vakulovski nu le-a scris niciodată*, pref. Alexandru Mușina, Pitești, 2001; *Pizdeț*, Brașov, 2002; *Oedip, regele mamei lui Freud*, Brașov, 2002; *Ruperea*, București, 2002; *TU* (în colaborare cu Mihai Vakulovski), București, 2002; *Cactuși albi pentru iubita mea*, Cluj-Napoca, 2004; *ecstasy*, Constanța, 2005; *Bong!*, Iași, 2007; *157 de trepte spre iad sau Salvați-mă la Roșia Montană*, Chișinău, 2010; *Dați foc la cărți!*, București, 2012. **Antologii:** *Tiuk! Antologie de proză KLU*, București–Chișinău, 2010 (în colaborare cu Mihai Vakulovski). **Traduceri:** Vladimir Sorokin, *Dimineața lunetistului*, Pitești, 2004 (în colaborare cu Mihai Vakulovski), *Ziua opricinicului*, București, 2008 (în colaborare cu Mihai Vakulovski); Oleg Presnyakov, *Ucide arbitrul!*, București, 2009 (în colaborare cu Mihai Vakulovski).

Repere bibliografice: Dumitru Crudu, *Un manifest al tinerilor furioși români?*, CF, 2002, 9–10; C. Rogozanu, *Droguri*, RL, 2002, 37; Paul Cernat, *Junkies din Estul sălbatic*, OC, 2003, 176; Marius Chivu, *Roman contrafăcut*, RL, 2004, 26; Bârna, *Prozastice, 272–283*; Cristea-Enache, *București, 533–538*; Alex Goldiș, *Spiritualismul hardcore*, CLT, 2007, 23; Mihai Vieru, *Agony and Ecstasy*, TMS, 2008, 457; Chris Tănăsescu, *Panorama poeziei europene contemporane V*, TP, 2009, 5; Octavian Soviany, *Împotriva limbajului sau Jucărelele fratelui Alexandru*, TR, 2009, 166; Andrei Oișteanu, *Narcotice în cultura română. Istorie, religie și literatură*, Iași, 2010, *446–449*; Igor Mocanu, *157 de trepte spre Roșia Montană*, „Tiuk!”, 2011, 29. ***Al.G.***

VAKULOVSKI, Mihai (10.VIII.1972, Antonești–Tighina), poet, prozator, publicist, traducător. Este fiul Sofiei Vakulovski, profesoară, și al lui Alexei Vakulovski, scriitor; frate îi este scriitorul Alexandru Vakulovski. După încheierea studiilor medii în localitatea natală, urmează la Chișinău Facultatea de Filologie a Universității de Stat, pe care o termină în 1994. În 2002 își susține teza de doctorat la Universitatea din București cu o cercetare despre poezia română optzecistă. A fost, pe rând, angajat ca lector la Universitatea Pedagogică „Ion Creangă” din Chișinău (1994–1997), cercetător la Institutul de Istorie și Teorie Literară al Academiei de Științe din Republica Moldova, redactor asociat la

revista „Contrafort”, redactor la Editura Aula din Brașov, cercetător la Institutul Român de Istorie Recentă din București, redactor-șef al publicației „Zile și nopți”. Din 2002 este coeditor al publicației online „Tiuk!”. Debutează în 1995 la revista „Știința” din Chișinău cu un articol despre lexicul lui Ion Creangă, iar editorial în 1997 cu placheta *Nemuritor în păpușoi*, care obține Premiul Uniunii Scriitorilor din Republica Moldova. Mai este prezent în „Vatra”, „România literară”, „Viața românească”, „Familia”, „Apostrof”, „Echinox”, „Interval”, „Timpul”, „Argeș”, „Tomis”, „Fracturi”, „Arca”, „Bucovina literară”, „Flux” ș.a. A antologat proza din „Tiuk!” (împreună cu Alexandru Vakulovski) și a semnat numeroase traduceri din literatura rusă.

Activitatea literară a lui **V.**, extrem de prolifică, acoperă preocupări variate, de la poezie și proză până la critica literară. Prima lui carte de poezie, *Nemuritor în păpușoi*, anticipează scriitura generației douămiiste, cuprinzând, *in nuce*, mai toate toposurile și simptomele stilistice ale scriitorilor activi în jurul anilor 2000. Predilecția pentru cotidian, anunțată de poezia optzecistă, e amplificată prin transcrierea banalului societății de tranziție, dar și prin respingerea scenariilor metafizice. Retorica prozaică și aglutinantă subminează raportul ierarhic dintre spațiul exterior și interioritate, poetul explorând deopotrivă „realitatea din poezie/ și poezia din realitate”. Odată cu *Tatuaje* (2003) și *Odada* (2004), lirica lui **V.** începe să se detașeze însă de mizerabilismul și de realismul colegilor de generație în favoarea unei poetici livrești, care mizează tot mai mult pe intertextualitate. Disponibilitatea egală față de faptul trăit și față de cel mediat cultural apropie până la pastișă formula poetică a lui **V.** de cea a predecesorilor români din anii ’80. Cultivând mai atent transpunerea nudă a realului, proza scriitorului e reprezentativă pentru autenticismul generației douămiiste. *Student la Chișinău* (2011), primul roman din anunțata trilogie *Tovarăși de cameră*, surprinde fapte din mediile studențești basarabene, de la traiul pauper în cămine, compensat de diversitatea experiențelor sexuale, până la conflictele cu diferite forme de autoritate. Serj, Cristi, Colea, Tanșcic sau Mizzi, câtiva protagoniști ai romanului, compun o societate pestriță și vie, specifică trecerii dinspre lumea totalitară spre cea liberă. În ciuda savorii limbajului argotic și a vivacității caracterologice, romanul eșuează la nivel compozițional prin aspectul de înregistrare brută a datelor realului. Mai unitar din punct de vedere tematic, dar mai eterogen din unghiul retoricii narative, se dovedește *Biblidioteca* (2012). Tinzând, la fel ca „rockmanul” *Student la Chișinău*, să destabilizeze genurile tradiționale – pagina de titlu anunță o „istorie” –, romanul relatează eșecul tânărului Hai de a se integra în universul birocratic al unei biblioteci de provincie. Stângăcia prozatorului e vizibilă în alternarea nemotivată artistic a tramei narative cu inserții publicistice. Caracterul eteroclit al compoziției e manifest și în piesa de teatru *Neurochirurgie* (2010), experiment literar ce plasează problematici cotidiene în spațiul carceral al azilului. În critică **V**. privilegiază o formulă empatic-impresionistă în detrimentul documentației sobre și a excursului analitic. Micromonografia *Nicolae Manolescu* (2000), scrisă entuziast, alunecă adesea într-un discurs encomiastic, în care calitățile criticului sunt descrise printr-o serie de generalități: secretul acestuia ar consta în „plăcerea scriiturii și a lecturii transmisă și cititorului”. Un efort documentar și argumentativ superior e evident, în schimb, în *Portret de grup cu generația „optzeci”. Poezia* (2010), operă de sinteză dedicată liricii contemporane. Retorica eseistică, în care observațiile critice sunt dublate de pasaje confesive, nu impietează asupra validității de ansamblu a lucrării, remarcabilă prin taxinomiile avansate – „poezia realului”, „poezia psihozei”, „poezia textului” – și prin pledoaria convingătoare pentru originalitatea generației ’80 în literatura română postbelică. O carte de interviuri, înscrisă tot într-un „portret de grup” (2011), vine să completeze și să dea o altfel de viață imaginii unei generații. În 2011 **V.** mai aduce în lumină un volum de interviuri cu „tinerii dintre milenii”, intitulat *Zece basarabeni pentru cultura română*.

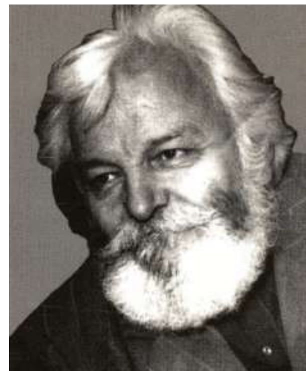
SCRIERI: *Nemuritor în păpușoi*, Chișinău, 1997; ed. 2, București, 2006; *Nicolae Manolescu*, Brașov, 2000; *Caiet cu zmei de care n-am mai ridicat niciodată nici măcar în copilărie*, București, 2002; *TU* (în colaborare cu Alexandru Vakulovski), București, 2002; *Tatuaje*, București, 2003; *Odada*, București, 2004; *Piatra lui Sisif sub limba lui Demostene*, Pitești, 2005; *ИЛЬ ПЛЁ*, Pitești, 2006; *Autobiografie*, Chișinău, 2009; *nEUROCHIRURGIE*, București, 2010; *Portret de grup cu generația „optzeci”. Poezia*, București, 2010; *Tovarăși de cameră*, vol. I: *Student la Chișinău*, București, 2011; *Portret de grup cu generația „optzeci”. Interviuri*, București, 2011; *Zece basarabeni pentru cultura română. Interviuri cu tinerii dintre*

milenii, București, 2011; *Biblidioteca*, București, 2012. **Antologii**: *Tiuk! Antologie de proză KLU*, București – Chișinău, 2010 (în colaborare cu Alexandru Vakulovski). **Traduceri**: Vladimir Sorokin, *Dimineața lunetistului*, Pitești, 2004 (în colaborare cu Alexandru Vakulovski), *Ziua opricinicului*, București, 2008 (în colaborare cu Alexandru Vakulovski); Victor Erofeev, *Cinci fluvii ale vieții*, postfață Ion Bogdan Lefter, Pitești, 2004; Oleg Presnyakov, *Ucide arbitrul!*, București, 2009 (în colaborare cu Alexandru Vakulovski); Venedikt Erofeev, *Jurnalul unui psihopat*, București, 2010.

Repere bibliografice: Paul Cernat, *Păpușoiul și est-etica brașoveană*, „Litere nouă", 1998, 7; Cărtărescu, *Postmodernismul*, *472–473*; Galaicu-Păun, *Poezia*, *247–251*; Bucur, *Poeții optzeciști*, *219–222*; Adina Dinițoiu, *„Nemuritor în păpușoi"*, „Litere nouă", 2000, 10–11; Codruța Cuc, *„Nemuritor în păpușoi"*, ECH, 2001, 3–4; Dumitru Crudu, [*Mihai Vakulovski*], CF, 2001, 12, VTRA, 2003, 11–12; Lefter, *Scriit. rom. '80–'90*, III, *263–265*; Adrian Alui Gheorghe, *Prăvălia cu poezii*, CL, 2007, 3; Cosmin Ciotloș, *Scriitori români de ieri*, RL, 2010, 47; Alina Purcaru, *Băieți din Chișinău*, OC, 2011, 28; Felix Nicolau, *Autenticitate veche și nouă*, LCF, 2012, 1; Raluca Dună, *„Zece basarabeni pentru cultura română"*, RL, 2012, 6. ***Al.G.***

VALACHICA, revistă care apare la Târgoviște, anual, din 1969, sub egida Muzeului Județean Dâmbovița (ulterior Complexul Național Muzeal „Curtea Domnească"). A mai purtat titlurile „Studia Valachica" (1970), „Acta Valachica", „Scripta Valachica" (1972), „Cronica Valachica" (1973), „Documenta Valachica" (1974), „Biblioteca Valachica" (1975), „Archiva Valachica" (1976). Redactori responsabili: Gabriel Mihăescu (1969–1972), Cleopatra Ionescu (1973), Radu Gioglovan (1974–1976), Mihai Oproiu (1977), Alexandrina Andronescu (1978-1993, 1998), Ovidiu Cîrstina (1997), Carmen Bem și Alina Mușat (2009); redactor-șef: Gheorghe Bulei (1994–2002). Din 2005 la conducerea revistei se află Petru-Virgil Diaconescu în calitate de redactor-șef, secretariatul de redacție fiind asigurat, succesiv, de Ovidiu Cîrstina și de Gheorghe Olteanu (2010). Publicația își propune să valorifice patrimoniul istoric și cultural local, adunând în paginile sale materiale de istorie, arheologie, etnografie și folclor, artă, articole despre biblioteci, presă și învățământ. Miza ideologică a acestor cercetări transpare din articolul-program: „«Valachica» e letopisețul – conceput la modul contemporan – al viziunii noastre asupra istoriei, istoriei culturii și artei" (Ion Bobocea, *Cuvânt înainte*). Până în 1989 fiecare număr se deschide cu un montaj de articole tematice, dedicate aniversării unui eveniment legat în special de istoria socialistă sau comunistă: *Greva generală din octombrie 1920 în județul Dâmbovița, Un sfert de veac de republică, 125 de ani de la revoluția din 1848, 30 de ani de la eliberarea României de sub dominația fascistă* etc. În secțiunea „Istorie" apar studii care acoperă un orizont tematic și temporar amplu, dintre autori remarcându-se George Potra, Radu Gioglovan, Cleopatra Ionescu, Dan Pleșia. Manifestările culturale sunt receptate la rubrica „Cronică – recenzii". Spre sfârșitul anilor '90 revista capătă un profil tematic mai explicit structurat, sumarul fiind completat cu secțiunile „Învățământ – cultură", „Artă", „Patrimoniu", „Conservări – restaurare". Titlurile de interes literar sunt grupate îndeosebi în rubricile „Istorie a culturii", „Evocări" sau „Cercetări literare", în care sunt inserate studii, articole sau simple comunicări de date biobibliografice primite de la „toți deținătorii de mărturii aparținând acelora dintre oamenii de litere care au cinstit Târgoviștea". Urmând principiul de selecție aplicat și domeniului istoric, textele sunt adeseori grupate sub semnul unui eveniment aniversar sau comemorativ. În 1972, de pildă, când s-a împlinit un veac de la moartea lui Ion Heliade–Rădulescu, despre opera sa scriu Mircea T. Georgescu, Lazăr Dinescu, Radu Tomoioagă, Radu Gioglovan, Dumitru Angelescu. Sub genericul *25 ani de la moartea scriitorului Ion Al. Brătescu-Voinești*, Stela Marin și Rachila Trandafir semnează o substanțială bibliografie a scriitorului, în timp ce Radu Gioglovan trasează coordonatele geografice și onomastice transfigurate în nuvela *Pană Trăsnea Sfântul*. Contribuții cu semnificație literară se găsesc și în lucrările unei sesiuni științifice dedicate lui Mihai Viteazul (2002). În cadrul dosarului tematic sunt reluate texte literare și critice privitoare la figura marelui voievod, semnate de Eugen Simion, Șerban Cioculescu și Marin Sorescu, fiind de asemenea pusă în evidență, în articolul Dumitrei Bulei, valoarea literară a cronicilor lui Mihai Viteazul. De un interes constant se bucură reprezentanții dinastiei literare a Văcăreștilor: Petre Cristea reconstituie genealogia familiei, bibliografia lui Iancu Văcărescu este completată de Stela Marin, Rachila Trandafir și Toma Svințu, iar în 1977 Alexandrina Andronescu, Cicerone Mareș și Emil Păunescu îi dedică studii Elenei Văcărescu; mai târziu Gloria

Gabriela Radu se ocupă de corespondența scriitoarei cu personalități culturale interbelice (sub genericul *In memoriam Elena Văcărescu*, 1998). Semnificative, în aria istoriei literare, sunt contribuțiile lui Victor Petrescu și ale lui Constantin Manolescu. Primul reconstruiește, pornind de la fragmentele publicate și de la manuscrise, o structură ipotetică a romanului *Mache Dumbrăveanu* de I. Al. Brătescu-Voinești; tot el urmărește traseul lui V. Voiculescu, medic în mai multe localități de pe valea Dâmboviței, între 1911 și 1915 (*Perioada dâmbovițeană a lui Vasile Voiculescu*). Utile sunt și datele furnizate de Constantin Manolescu cu privire la viața și activitatea lui Udriște Năsturel, Ioan Slavici, Grigore Alexandrescu, I.L. Caragiale (descins la Târgoviște, în 1908, într-un grup de fruntași conservator-democrați). Într-un articol despre *Ultima noapte de dragoste, întâia noapte de război* de Camil Petrescu, Dorin Eliescu și Constantin Manolescu identifică prototipurile unor personaje și compară comunicatele operațiunilor de luptă ale Regimentului 22 Infanterie Dâmbovița, din care făcea parte și Camil Petrescu, cu desfășurarea evenimentelor în roman, în scopul de a „aduce genezei și tipologiei acestuia elucidări evidente”. Articole de istorie literară semnează, de asemenea, Eugen Fruchter și Gabriel Mihăescu (despre trecerea lui Eminescu prin Târgoviște), precum și Theodor Nicolin, care furnizează date despre activitatea de magistrat a lui Urmuz la Ghergani, în 1911–1912 (*Scurte note despre trecerea scriitorului Urmuz prin județul Dâmbovița*). **V.** dedică un spațiu substanțial literaturii române vechi, evidențiindu-se aici grupajul de texte despre diaconul Coresi, sub genericul *470 de ani de la apariția primelor tipărituri pe teritoriul românesc* (1978–1979), sau un studiu bogat ilustrat al lui Ludovic Demény, *Tipăriturile târgoviștene din secolul al XVI-lea în bibliotecile și muzeele din Moscova și Leningrad* (1970), care pune în lumină fragmente importante pentru reconstituirea circulației cărții în Țările Române și în teritoriile vecine. Alte cercetări întreprind Petre Cristea (despre pisaniile Bisericii Domnești din Târgoviște), Maria Danilov (despre tipăriturile românești de la Chișinău), Dumitra Bulei, Ion Teodorescu, Titus Furdui. Revista mai conține și articole despre presa dâmbovițeană, datorate lui Petre Gheorghe Bârlea, Gloriei Gabriela Radu și Sevastiei Bălășescu. ***Al.F.***

VALEA, Lucian (4.III.1924, Șanț, j. Bistrița-Năsăud – 4.IV.1992, Bistrița), poet, istoric literar.

Este fiul Ioanei (n. Siminic) și al lui Alexandru Astălușiu, învățător; prenumele la naștere: Alexandru; și-a oficializat pseudonimul în 1957. Urmează școala primară la Sângeorz-Băi (1931–1935), liceul la Bistrița (1935–1938), Cluj (1938–1940) și la Brașov (1940–1943), unde își trece bacalaureatul. În 1942–1944 lucrează ca redactor la „Gazeta Transilvaniei”, iar în 1945–1946 ca profesor la Năsăud. În 1943 se înscrie la Facultatea de Drept din București, dar e încorporat și trimis la Școala de Ofițeri de Rezervă din Câmpulung. Între 1945 și 1949 urmează Facultatea de Litere și Filosofie. În 1950 este arestat pe motive politice și condamnat la muncă silnică pe viață, dar execută numai cinci ani pe șantierul-penitenciar Onești-Baraj. După eliberare lucrează ca muncitor necalificat, metodist, profesor secundar la Timișoara, lector universitar la Bacău (1962–1963), din nou profesor secundar la Darabani (1963–1966), muzeograf la Muzeul Regional Suceava (1966), revenind ca profesor la Darabani (1967–1969). Numit, la Botoșani, director al Casei Județene a Creației Populare, apoi al Școlii Populare de Artă, funcționează aici până în 1971, interval în care inițiază și organizează, la Botoșani și la Miorcani, Colocviile „Ion Pillat”. Debutează în 1939 la ziarul „Tribuna” cu un poem dedicat poetului Ion Moldoveanu, iar editorial în 1941 cu placheta *Mătănii pentru fata ardeleană.* Mai e prezent de-a lungul timpului în „Ardealul”, „Claviaturi”, „Dacia rediviva”, „Plaiuri năsăudene”, „Tribuna literară” (București), „Vremea nouă literară” (Buzău), „Gândirea”, „Revista Fundațiilor Regale”, „Zarathustra”, „Universul literar”, „Cuvântul literar”, „Luceafărul” (Sibiu) ș.a. Din 1955 își publică versurile și articolele în „Scrisul bănățean”, semnând Marian Virgil, în „România literară”, „Luceafărul”, „Iașul literar”, „Clopotul” (Botoșani), unde iscălește și Valeriu Leonte, ș.a.

Primele volume de versuri ale lui **V.**, *Mătănii pentru fata ardeleană* și *Întoarcerea lângă pământ* (1942), marcate de nostalgia Transilvaniei, sunt înrâurite de stilul incendiar și vindicativ al lui Aron Cotruș. Eliberată de această influență, poezia de după 1970, când scriitorul reintră în circuitul literar, va păstra totuși până la sfârșit o notă mesianică: „Nimic de la dânsul nu spune poetul, ci toate/ îi vin de la lume”, prin el exprimându-se „vocile” tuturor făpturilor de sub soare. Aspirând la captarea „euritmiei”, **V.** scrie, cu începere de la *Întoarcerea lui Don Quijote* (1972), o poezie a bucuriilor vieții trăite sub raza luminii astrale („stea”, „ghețar”, „goelanzi” sunt vocabule esențiale). Fără a face concesii versificației „angajate” și „militante” cerute de ideologia comunistă, el exaltă figura artistului fantast, donquijotesc, „târând în zare cerul pe pământ”, aducând la sol „azurul fântânilor cerești” și palpând stările germinale inefabile („Închinător la morile de vânt,/ am privit ceea ce nu avea întrerupere,/ am căutat ceea ce încă nu devenise făptură”). O permanență rămâne evocarea Nordului natal și a larilor țărănești, în strofe ce se constituie într-o arheologie a eului liric, dar și într-un panteon al „Ion”-ilor cântați cotrușian de debutant. Amintirea năvălește din tot ce atinge poetul, ea se sedimentează în lucruri ce se retrag în cuvinte, iar artistul e un Homer care orbește spre a percepe lumea distilată în expresie. Tema poetului se întâlnește astfel cu cea a cuvântului. Lirica lui **V.** se îmbogățește cu poezia căminului, a iubirii conjugale și paterne (e multă biografie filtrată aici), dar și cu emoția senectuții și a fatalei singurătăți, a clipei finale, în urma căreia el va deveni „străbunul care încă mai promite”. Mascată în scenarii cu poantă, în surâsul blajin autoironic al înțeleptului pătruns de relativitatea celor omenești, în dispoziția colocvială și ludică, postura lirică a lui **V.** e, de fapt, proiecția unui spirit grav, vizitat de umbra corbului poesc și de implacabilul „Eheu, fugaces...” al lui Horațiu. Culegerea postumă *Jucătorul de cărți* (2004) adaugă volumelor antume o seamă de inedite din anii 1984–1985 și o „crestomație critică”. În prefață Al. Călinescu îl definește convingător pe poet, care „știe să fie și grav și ironic, și «ingenuu» și «artificial», să atace cu aplomb teme majore și să migălească răbdător compoziții miniaturale, să-și etaleze, cu arogantă facondă, eul sau să dispară, cu netrucată umilință, în spatele peisajelor și lucrurilor”. Ca istoric literar, **V.** se înscrie, alături de Vladimir Streinu și de Petru Poantă, între cei care au contribuit la schimbarea perspectivei de ansamblu asupra poeziei lui George Coșbuc. În cartea *Coșbuc în căutarea universului liric* (1980) el caută chipul originar al poetului, care, în termeni jungieni, ar fi un liric *in anima*, „blocat” de poetul epic *in animus*. Docta cercetare a „urmelor” scriitorului năsăudean (1986) trebuia să fie numai prefața unei minuțioase „vieți”, predată la editură în 1987, dar publicată abia în 2011. Apărută postum și după toate semnele nedefinitivată, *Generația amânată* (2002) s-a vrut „biografia unei generații și istoria literară a unei epoci”. Este vorba de „generația războiului” sau „generația pierdută”, evaluată îndeobște cu „jumătăți de adevăruri, cu grețoasă, și poltronă totuși aroganță”, așa încât „din sentiment de revoltă și de rușine, și nu din orgoliul de a corecta niște erori, mai mari ori mai mărunte, de istorie literară s-a născut această carte”. „Generația amânată” (numele i-a fost dat de Constantin Țoiu, specifică **V.**), cuprinzând scriitori născuți între 1918 și 1925, s-a afirmat între 1938 și 1948 și s-a definit în raport cu „trei momente istorice cruciale”: Dictatul de la Viena, guvernarea legionară și războiul început în 1941, evenimente având ca reacție literară antifascismul, „transilvanismul” și opoziția față de cultura oficială. Sunt analizate orientările literare și creația scriitorilor de la „Universul literar”, „Curentul literar”, „Curțile dorului”, „Albatros” (surprins „între adevăr și legendă”), „Revista Cercului Literar”, „Dacia”, „Dacia rediviva”, „Ardealul” și de la periodice reviste ardelene de după 1940. Poezia refugiului, cafeneaua literară (se reține un portret amplu și deliberat „sentimental” al lui Dimitrie Stelaru), „risipirea generației” după 1944 și „pierderea iluziilor”, instaurarea dogmatismului stalinist și „contribuțiile proletcultiste ale generației”, în fine, cauzele care au făcut ca generația să se destrame, dar și cele care au dus la supraviețuirea spiritului ei ca „stare de suflet” – toate acestea completează portretul generației cu cel mai dramatic destin. Lucrarea se bazează pe documente, completate și susținute de interviuri, evocări, mărturisiri, rememorări ale altor scriitori sau ale lui **V.** însuși, demersul fiind animat de dorința găsirii adevărului și de afirmarea lui neconcesivă, chiar polemică. Opera istoricului literar de strictă observanță este completată

de cea a memorialistului. Concepută în 1975 și apărută în 1977, cartea de evocări *Oameni pe care i-am iubit* e o suită de portrete, cu o compoziție nealeatorie. Autorul le vrea „în stare să cuprindă, sau măcar să sugereze, dimensiunile morale și spirituale ale *personajelor* sale”, surprinse în „cadrul și atmosfera lor”, iar pentru asta urmează sfatul lui Sainte-Beuve, de a „împrumuta cerneală din călimara fiecărui autor pe care avem să-l zugrăvim”. Memorialistul își va folosi așadar nu doar darul scriitoricesc de evocator, ci și pe acela de istoric literar care se supraveghează neîncetat spre a-și obiectiva demersul și discursul. Cu aceste date de metodă adăugate înclinațiilor native de evocator, **V.** reușește portrete expresive și viabile, care sunt totodată izbânzi artistice și piese de istorie literară: George Bacovia, Lucian Blaga, Liviu Rebreanu, Ionel Teodoreanu, G. Călinescu, Octav Șuluțiu, Vladimir Streinu, matematicianul Grigore Moisil, Ion Pillat și Dinu Pillat, cărora le surprinde ceva din misterul interior ce le pune în mișcare liniile anatomice. Iată dinamica ochilor lui Blaga: „Privirile lui soseau în lume venind parcă de undeva din ținuturi înalte și purtând în plutirea lor ceva din zborul unei pajure imperiale. Cu anii urma să descopăr că Blaga avea un fel al său de a privi fiecare făptură. Pentru oameni, ochii lui se deschideau mari. Pentru lucruri, se micșorau ușor, parcă filtrând imaginile și reținându-le în etape. În fața cărților se făceau și mai mici. Peste manuscrise, deschiderea lor în afară se întuneca de tot. De câteva ori i-am surprins și acele priviri îndreptate nu spre, ci *în* lucruri, priviri care dislocau învelișurile, pătrunzând dincolo de forme...”. Memorabil este și portretul dezvoltat al lui G. Călinescu (în cazul căruia memorialistul demontează clișeul histrionismului, așa cum face și cu tăcerea lui Blaga), pentru **V.** criticul fiind „profesorul” prin excelență, „cel de la care am învățat arta de a deveni intelectual”. Motivul: „Lângă el nu se simțeau bine decât spiritele neliniștite, în care magistrul putea deschide apetituri intelectuale”. În general, portretistul identifică însușirea cardinală („maîtresse”), în jurul căreia de coagulează restul personalității. Ion Pillat „emana o distincție și siguranță a gestului care subliniau discret o personalitate trecută îndelung prin esențe”, trăsătura de bază a fiului acestuia, Dinu, era „delicatețea”, Octav Șuluțiu – profesorul din liceu al lui **V.** – era mereu „gata să se bată pentru idei mai degrabă decât pentru oameni” etc. Seria de „portrete memorialistice” este continuată în *Alți oameni pe care i-am iubit* (2006), definitorie rămânând nota marcat subiectivă a stilului. Între figurile evocate acum se află Emanoil Bucuța, A.E. Baconsky, Radu Stanca, Al. Tudor-Miu.

SCRIERI: *Mătănii pentru fata ardeleană*, Buzău, 1941; *Întoarcerea lângă pământ*, Brașov, 1942; *Întoarcerea lui Don Quijote*, București, 1972; *Vocile*, Iași, 1975; *Oameni pe care i-am iubit*, Iași, 1977; ed. Cluj-Napoca, 2004; *Singurătate în Ithaca*, Iași, 1978; *Groapa cu lei*, Cluj-Napoca, 1979; *Coșbuc în căutarea universului liric*, București, 1980; *Un lungan c-un geamantan*, cu ilustrații de Teodor Bogoi, București, 1981; *Autoportret în timp*, Iași, 1983; *Pe urmele lui George Coșbuc*, București, 1986; G*enerația amânată*, îngr. Oana Valea și Mircea Măluț, Cluj-Napoca, 2002; *Jucătorul de cărți*, pref. Al. Călinescu, Cluj-Napoca, 2004; *Alți oameni pe care i-am iubit*, Bistrița, 2006; *Viața lui George Coșbuc*, îngr. Mircea A. Diaconu, Iași, 2011; *Opere*, I–VI, îngr. Mircea Măluț, Cluj-Napoca, 2012.

Repere bibliografice: Octavian Șuluțiu, *O nouă poezie românească*, „Tribuna literară” (Brașov), 1941, 2; Nichifor Crainic, [„*Întoarcerea lângă pământ*”], G, 1942, 9; Ion Șiugariu, „*Întoarcerea lângă pământ*”, RFR, 1943, 2; Mircea Iorgulescu, „*Întoarcerea lui Don Quijote*”, LCF, 1973, 3; Virgil Mazilescu, „*Vocile*”, RL, 1975, 18; Nae Antonescu, „*Oameni pe care i-am iubit*”, T, 1978, 3; Miron Blaga, „*Oameni pe care i-am iubit*”, F, 1978, 8; Mircea Vaida, „*Singurătate în Ithaca*”, TR, 1979, 8; Mihai Dinu Gheorghiu, „*Groapa cu lei*”, CRC, 1979, 26; Lucian Vasiliu, *Lirism și atitudine*, CL, 1979, 9; Florin Faifer, *Memorialistica între euforie și luciditate*, CRC, 1980, 5; Dobrescu, *Foiletoane*, II, *150–155*; Regman, *Noi explorări*, *29–33*; Șerban Cioculescu, *Poeți români*, București, 1983, *151–162*; Ion Oarcăsu, „*Autoportret în timp*”, TR, 1984, 11; Laurențiu Ulici, [*Lucian Valea*], CNT, 1987, 8, LCF, 1990, 3; Șerban Cioculescu, *O nouă biografie a lui George Coșbuc*, RL, 1987, 14; Nicolae Turtureanu, *Un pierdut din „generația amânată”*, CRC, 1992, 8; Țepelea, *Rememorări*, *140–143*; Tanco, *Dicț. lit. Bistrița*, *372–374*; Emil Manu, *Generația literară a războiului*, București, 2000, *153–155*; Mircea Popa, *Lucian Valea și „generația amânată”*, ALA, 2002, 636; Ștefan Borbély, *Un martor important*, APF, 2002, 11; *Dicț. scriit. rom.*, IV, *692–693*; Grigurcu, *De la un critic*, *258–262*; Popa, *Ist. lit.*, II, *346–347*; Gheorghe Grigurcu, *Confruntarea unor critici*, VR, 2012, 1–2. ***N.M.***

VALENTINEANU, I.G. [Ioan G.] (5.VII.1834, Pitești – 23.XI.1898, București), gazetar, traducător. Elev la Colegiul „Sf. Sava” din București, implicat ca simpatizant al Revoluției de la 1848 și oponent al protectoratului rusesc, se vede arestat și trimis la Kiev, apoi la Saratov, pe Volga, trăind mereu cu spectrul

exilului în Siberia. După întoarcerea în țară, în 1856, se va angaja într-o zbuciumată carieră de gazetar politic. Colaborează la „Timpul", „Secolul", „Naționalul", „Românul", „Dâmbovița", „Concordia" ș.a. Va conduce din 1859 gazeta „Reforma", apărută cu intermitențe până în 1888, e redactor la „Nichipercea" (1860), director și proprietar la „Suveranitatea națională" (1871–1872). Se manifestă ca un ziarist liberal îndrăzneț, cu opinii proprii, dornic să stârnească vâlvă, având de suferit de pe urma mai multor arestări și procese de presă.

În 1859 **V.** publică *Biografia oamenilor mari scrisă de un om mic*, al cărei caracter, în subsidiar, era de pamflet politic îndreptat împotriva reprezentanților „reacțiunii". Sunt portretizați însă favorabil militanții pentru democrație și Unire, printre care și scriitorii Cezar Bolliac, Dimitrie Bolintineanu, Ion Heliade-Rădulescu. Va scoate și mai târziu broșuri care se refereau la anumite evenimente, încercând să le grupeze într-o serie de „memorii": *Esiliul românilor în Rusia și Testamentul lui Petru cel Mare* (1896), *Adevărul asupra uciderii lui Barbu Catargiu* (1896), *Alegerea, detronarea și înmormântarea lui Cuza-Vodă. 1859, 1866, 1873* (1898). Un episod important din viața lui, evocat cu mândrie, a fost cel al participării ca voluntar garibaldian la războiul franco–prusac din 1870–1871. În tinerețe **V.** se afirmă ca un traducător fecund, specializat mai ales în transpunerea libretelor de operă. Tălmăcește mai multe texte împreună cu M.A. Canini, printre care *Norma* de Felice Romani, *Lucia de Lammermoor* și *Trubadurul* de Salvatore Cammarano ori libretul lui F.M. Piave după *Macbeth* de Shakespeare. Cu Nicolae Filimon transpune în românește libretul lui Temistocle Solera la opera *Nabucodonosor* de Giuseppe Verdi. A mai tradus din Alphonse Karr (*Amorul unei femei*, „Timpul", 1856), din Paul Féval (*Misterele Londrei*, I–III, 1857–1858) și din Al. Dumas (*Istoria unui mort narată de el însuși*, „Naționalul", 1858), precum și o melodramă a lui Auguste Anicet-Bourgeois și Philippe Dumanoir (*Doctorul negru*, 1858). În 1890 alcătuiește culegerea *Cugetări, maxime și proverbe. Cânturi naționale și politice din toate provinciile române*, în care sunt antologate piese populare și culte, precum și câteva producții proprii, cugetări, versuri, completate de scrisori și documente.

SCRIERI: *Biografia oamenilor mari scrisă de Un om mic*, București, 1859; ed. Paris, 1859; *Esiliul românilor în Rusia și Testamentul lui Petru cel Mare*, București, 1896; *Adevărul asupra uciderii lui Barbu Catargiu,* București, 1896; *Alegerea, detronarea și înmormântarea lui Cuza-Vodă. 1859, 1866, 1873*, București, 1898.

Repere bibliografice: Rosetti, *Dicț. cont.*, *189*; Predescu, *Encicl.*, *881*; *Dicț. lit. 1900*, *881–882*. ***G.D.***

VALENTOVÁ, Libuše (8.VIII.1945, Knínice, Cehia), românistă cehă. Este fiica Helenei Glotzmannová (n. Kubinová) și a lui Enric Glotzmann, învățători. Face studii de filologie franceză și română la Universitatea Carolină din Praga (1963–1968); în ultimul an primește o bursă de șase luni la Universitatea din București. Are o specializare complementară în filologia italiană (1968–1972). Traducătoare la Secția de documentare a Institutului de Studii Sud-Est Europene din Praga (1968–1969), beneficiază de un stagiu la Institutul de Limbi și Literaturi Străine (1969–1972), iar în 1982 devine cadru didactic la Catedra de limbi romanice a Universității pragheze; din 2001 conduce Secția de limba și literatura română (ulterior Departamentul de studii românești) la Facultatea de Litere. Atât lucrarea sa de licență (1968), cât și teza de doctorat (1984) au avut ca subiecte literatura română: *Viața și opera lui B. Fundoianu–Fondane* și *Romanele lui G. Călinescu*. În 1991 contribuie la înființarea Asociației Cehoslovacia–România (azi Asociația Cehia–România), ulterior îndeplinind și funcția de secretar. Colaborează la „Philologica Pragensia", „Romanistica Pragensia", „Europa Annales", „Litteraria Pragensia", „Il Bianco e il Nero" (Udine), „Studia Universitatis «Babeș–Bolyai»", „Orizont", „Literární noviny", „Tvar", „Slavia", „Svět literatury", „Mosty", „22", „România literară" (unde din 2002 e corespondent pentru Cehia) ș.a. Pentru meritele de promovare în Cehia a literaturii și culturii române, în 1991 i se decernează Premiul Uniunii Scriitorilor din România, iar în 2002 este decorată cu Ordinul Serviciul Credincios în grad de Mare Ofițer.

Elevă a Mariei Kavková, cunoscută traducătoare din română în cehă, **V.** desfășoară la rândul ei o consecventă activitate ca profesoară, traducătoare, autoare de lucrări și studii despre literatura română și ca organizatoare a unor acțiuni în aceeași direcție în Cehia și peste hotare: cursuri de învățare a românei, comunicări la simpozioane și colocvii internaționale de românistică sau de limbi neolatine la universități din Padova, Udine, București, Timișoara, Iași, Cluj-Napoca, Chișinău ș.a., participarea la schimburi academice sau între instituții

culturale din Praga, Cluj-Napoca, Cracovia și Bratislava. În lucrarea colectivă *Slovník spisovatelů rumunsko* (1984) semnează aproximativ o sută de articole privind literatura interbelică și critica literară din România. La aproape două decenii, în 2001, realizează împreună cu Jiři Našinec, Vitalie Ciobanu și Vasile Gârneț o nouă lucrare lexicografică dedicată literaturii române. Dacă în prima cenzura comunistă a împiedicat includerea unor scriitori ca Sorin Alexandrescu, Ion Caraion, Paul Goma, Virgil Ierunca, Monica Lovinescu, Petru Popescu, Dumitru Țepeneag, Mihai Ursachi, cea de-a doua carte este mai cuprinzătoare, aici figurând deopotrivă – datorită contribuției lui Vitalie Ciobanu și a lui Vasile Gârneț – și scriitori reprezentativi din stânga Prutului. Articolele, în mare măsură alcătuite după principiul biobibliografic, conțin și citate succinte, pertinente caracterizări ale operelor avute în vedere, cât și informații privind traducerile acestora în limba cehă. O amplă introducere semnată de **V.** prezintă evoluția literaturii române de la *Analele de la Bistrița* și *Analele de la Putna* până la nouăzeciști, de la personalitățile epocilor veche, clasică și modernă până la perioada contemporană. Dicționarul, prin bogata cantitate de informații expuse sistematic, este o lucrare fundamentală pentru cititorul ceh interesat de fizionomia literaturii noastre. Relevante în acest sens sunt și articolele, studiile apărute în presă ori în volume colective referitoare la M. Eminescu, Panait Istrati, B. Fundoianu, Eugen Ionescu, Mircea Eliade (asupra căruia și-a concentrat atenția în mai multe rânduri), Virgil Ierunca ș.a. sau la Gulagul românesc. **V.** a contribuit și prin traduceri la cunoașterea literaturii române în Cehia, sub semnătura sa apărând în diverse reviste poezii sau fragmente din scrierile lui G. Călinescu, Marin Sorescu, ale Anei Blandiana, ale lui Mircea Dinescu, Gabriel Liiceanu, Mircea Cărtărescu, Liviu Antonesei, Varujan Vosganian, Emil Brumaru, Dinu Flămând, Horia-Roman Patapievici, ale Adelei Greceanu ș.a. În 2008 va publica o antologie de transpuneri din poezia română contemporană, așezată sub titlul *Tahle čtvrt' je naše*. Complementar, scrie despre promovarea, studierea și receptarea literaturii române în Cehia nu numai în reviste, ci și separat (două bibliografii, în 1976 și în 1992, lucrarea *Balada Miorița v českých překladech* în 2006, realizată în colaborare cu Jiři Našinec), ca și despre relațiile culturale româno–cehe.

SCRIERI: *Bibliografie prekladu z rumunské krásné literatury do cestiny 1900–1975* [*Bibliografia traducerilor în cehă din beletristica românească. 1900–1975*], Praga, 1976; *Slovník spisovatelů rumunsko* [*Dicționar de scriitori români*] (în colaborare cu Marie Kavková, Jiři Našinec și Jitka Lukešová), Praga, 1984; *Překlady z rumunské literatury do češtiny (1900–1991)* [*Traduceri din literatura română în limba cehă (1900–1991)*] (în colaborare cu Jitka Lukešová), Praga, 1992; *Mircea Eliade dans la culture européenne*, Praga, 1997; *Mihai Eminescu v české kultuře* [*Mihai Eminescu în cultura cehă*] (în colaborare cu Jiři Našinec), Praga, 2000; *Slovník rumunských spisovatelů* [*Dicționarul scriitorilor români*] (în colaborare cu Jiři Našinec, Vitalie Ciobanu și Vasile Gârneț), Praga, 2001; *Balada Miorița v českých překladech* [*Balada Miorița în limba cehă*] (în colaborare cu Jiři Našinec), Praga, 2006. **Traduceri:** *Tahle čtvrt je naše – Současní básníci* [*Cartierul ăsta e al nostru – Poeți români contemporani*], [Praga], 2008.

Repere bibliografice: Simona Cioculescu, *„Traduceri din literatura română în limba cehă (1900–1991)”*, RITL, 1994, 1; Teodor Vârgolici, *Mircea Eliade în Cehia*, ALA, 1998, 420; Gabriel Dimisianu, *Eminescu și Cehia*, RL, 2001, 29; Alexandru-Florin Platon, *„Dicționarul scriitorilor români” în Republica Cehia*, CF, 2001, 12; Corneliu Barborică, *Un dicționar al scriitorilor români*, ALA, 2003, 652; Vlad Pohilă, *Patru secole de literatură română văzute de la Praga*, LRC, 2003, 4–5; Florica Dimitrescu, *Un dicționar ceh al scriitorilor români*, RL, 2003, 15–16. ***I.D.***

VALERIAN, I. (pseudonim al lui Valerian Ionescu; 1.VIII.1895, Ivești, j. Galați – 21.XI.1980, București), poet, prozator, memorialist, gazetar.

Este unul din cei șapte copii ai Amaliei și ai lui Constantin Fotache Ionescu, ajutor de grefier. Urmează școala primară (1903–1907) și Gimnaziul „D.A. Sturdza” (1907–1911) la Tecuci, Liceul „V. Alecsandri” (1911–1915) la Galați și Școala de Ofițeri de Rezervă din București. La absolvire, în 1916, este repartizat la Direcția Liceelor Militare. Pleacă pe front și în august 1917 este rănit în luptele de la Mărășești, o schijă de obuz pătrunzându-i în mână și în piciorul drept, dar scapă de un glonț care ricoșează de iconița purtată în buzunarul de la veston.

Este decorat cu Virtutea Militară, avansat locotenent și evacuat în spitalul din Bârlad. Aici se află în îngrijirea medicului-scriitor V. Voiculescu, care îi stimulează interesul de a-l cunoaște pe Al. Vlahuță, refugiat în oraș. Începe să frecventeze ședințele de joi ale cenaclului literar ținut de poetul George Tutoveanu și de soția acestuia, poeta Zoe Frasin, la Academia Bârlădeană întâlnindu-i și pe Nichifor Crainic, și pe Victor Ion Popa. În 1919 începe să publice versuri în revista locală „Florile dalbe" sub numele I. Valerieanu și I. Valereanu, debutând cu pastelul *În albastru...,* urmat până la sfârșitul anului de *Luntrașul, Blestemele* și *Un templu.* Revine la București și se înscrie la Facultatea de Litere și Filosofie (1921–1925), absolvită *magna cum laude.* Ofițer de carieră (profesor și inspector școlar în cadrul armatei), **V.** este din 1921 și membru al Societății Scriitorilor Români, iar în anii 1941–1944 secretar al acesteia, presa și scrisul rămânând preocuparea sa predilectă: va edita publicațiile „Viața literară" (1926–1941), dedicată „recunoașterii valorilor de artă" și „încurajării talentelor", și „Santinela" (1939–1944), gazetă „pentru soldați", va colabora de-a lungul timpului la „Adevărul literar și artistic", „Almanahul literar", „Azi", „Brașovul literar și artistic", „Cugetul românesc", „Graiul nostru" (Bârlad), „Muguri" (Câmpulung), „Revista Fundațiilor Regale", „Sburătorul", „Țara de Jos", „Universul literar", „Viața românească" ș.a. A mai semnat O.K., Okeanos, i. val., I. Val.

V. se afirmă ca poet în cenaclul Sburătorul, pe care l-a frecventat cu asiduitate. Însemnările lui E. Lovinescu îi menționează prezența la ședințele literare de peste treizeci de ori numai în anii 1923 și 1924. De altfel, în *Istoria literaturii române contemporane,* comentând meritele revistei „Viața literară" de a descoperi talente noi, de a trezi „energii noi", criticul îl trece printre scriitorii pe care Sburătorul i-a consacrat. Placheta de debut, *Caravanele tăcerii* (1923; Premiul Academiei Române), în care poemele, orânduite în cicluri coagulate în jurul unei imagini generice (*Miragii exotice, Hohotele licuriciului, Pagodele nopții* etc.), relevă un poet cu vocație de peisagist și cu o înclinație evidentă către detaliul pitoresc. A doua carte de versuri, *Stampe* (1927), marchează trecerea la „o cale nouă", între „simbolismul abstract" și „materialismul poetic" (G. Călinescu). Deși sunt sesizabile ecouri din lirica lui Al. A. Philippide, Camil Petrescu, Tudor Arghezi, Ion Minulescu, G. Bacovia, această poezie eclectică are, după cum scrie tot Călinescu, „un mic aer personal, și unele tablouri, chiar socotite ca dezvoltări din alți poeți, sunt de o învederată imaginație". Mult din farmecul stampelor dobrogene a trecut în *Cara-Su* (1935), singurul roman al lui **V.** Este povestea de dragoste a unui inginer, Tudor Mantu, cu tătăroaica Menaru, o altă Maitreyi, din Medgidia. Pe lângă valorile plastice și etnografice, prozatorul aduce o notă pe care Vladimir Streinu o aprecia ca principala calitate a scrierii, anume aceea de a sugera într-un moment când „literatura epică românească pare a-și fi găsit menirea cu prefacerea erotismului în rut". Cartea a fost socotită „primul roman al islamismului nostru pontic" (G. Călinescu). **V.** și-a strâns târziu, în volumele *Cu scriitorii prin veac* (1967) și *Chipuri din viața literară* (1970), o parte din memorialistică (*Episoade din lumea literară, Momente din activitatea revistei „Viața literară", File de jurnal* etc.) și din interesantele interviuri luate în paginile „Vieții literare", sub genericul „De vorbă cu...", unora dintre importanții scriitori și critici de direcție ai momentului (Tudor Arghezi, Ion Barbu, Lucian Blaga, G. Călinescu, E. Lovinescu, Mihail Sadoveanu, Liviu Rebreanu, Tudor Vianu ș.a.). În anul 1927 anunța ca având „în curs de apariție" la editura revistei „Viața literară" un *Caiet contemporan* cu „siluete polemice" și trei volume intitulate *De vorbă cu scriitorii noștri*, din care, cu o întârziere de patru decenii, pare-se că s-au articulat cele două cărți ce adună o parte din prodigioasa activitate a gazetarului literar.

SCRIERI: C*aravanele tăcerii*, cu ilustrații de Victor Feodorov, București, 1923; *Stampe*, cu desene de Victor Feodorov, București, 1927; *Cara-Su*, București, 1935; ed. București, 1969; *Cu scriitorii prin veac*, postfață G. Călinescu, București, 1967; *Chipuri din viața literară*, București, 1970.

Repere bibliografice: Perpessicius, *Opere*, III, *88–90*, VII, *221–222*, XII, *537*; Constantinescu, *Scrieri*, V, *150–155*; Călinescu, *Opere*, I, *263–268*, *908–911*, III, *13–16*; Lovinescu, *Scrieri*, II, *358–359*, VI, *123*; Octav Șuluțiu, *„Cara-Su"*, F, 1936, 1; Lucian Boz, *„Cara-Su"*, VR, 1936, 1; Mihail Sebastian, *„Cara-Su"*, RP, 1936, 5 408; Streinu, *Pagini*, V, *213–215*; Ionescu, *Război*, I, *263–269*; Șerban Cioculescu, *„Cara-Su"*, RFR, 1936, 4; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *758–759*, *Ist. lit.* (1982), *842–843*; Neagu Rădulescu, *Turnul Babel*, București, 1941, *42–50*; Ilie Constantin, *„Cu scriitorii prin veac"*, GL, 1967, 26; Dumitru Micu, *Convorbiri*, GL, 1967, 31; Marian Popa, *„Cu scriitorii prin veac"*, LCF, 1967, 49; Vlaicu Bârna, [*I. Valerian*],

VR, 1969, 7, RL, 1980, 48; Valeriu Cristea, *„Cara-Su”*, FLC, 1970, 4; Mircea Tomuș, *„Chipuri din viața literară”*, VR, 1971, 4; Crohmălniceanu, *Literatura*, II, *190–191*; Alexandru Raicu, *„Scoteam câte un număr întreg închinat tinerelor talente”* (dialog cu I. Valerian), LCF, 1977, 36; Nicolae Scurtu, *O durabilă prietenie*, MS, 1984, 4; Lovinescu, *Sburătorul*, I–IV, *passim;* Nae Antonescu, *I. Valerian (1895–1980)*, PSS, 2001, 3–4; *Dicț scriit. rom.*, IV, *693–695*; Nicolae Rotund, *De la „Cara-Su” (I. Valerian) la „Medgidia, orașul de apoi” (Cristian Teodorescu)*, „Ex Ponto”, 2011, 4. ***I.D.***

VALJAN (pseudonim al lui Ioan Al. Vasilescu; 16.XII.1881, Turnu Măgurele – 29.IV.1960, București), dramaturg, memorialist, publicist.

Este fiul Elizei Alexandrina (n. Bătășanu) și al lui Alexandru Vasilescu, funcționar vamal. A urmat cursul primar la Giurgiu și Ploiești, pe cel secundar la Călărași și la liceele „Traian” din Turnu Severin și „N. Bălcescu” din Brăila (unde în ultima clasă a fost coleg de bancă și prieten cu Panait Cerna); din 1900 e student la Facultatea de Drept și la Conservatorul de Artă Dramatică la Iași. Începe să scrie teatru în 1902, iar cu sprijinul lui G. Ibrăileanu, aflat la direcția Teatrului Național, în stagiunea 1903–1904 i se reprezintă comedia într-un act *Un manifest studențesc*, care repurtează un succes ieșit din comun, și *Deputatul țărănimii*, piesă ce aborda problema țărănească într-un spirit atât de critic încât, după primul spectacol, e scoasă de pe afiș la intervenția poliției, iar autorul e nevoit să plece temporar din oraș, întrerupându-și și studiile. Venit, după obținerea licenței în drept, în 1904, la București, este angajat avocat la Creditul Rural. În același an se duce la Paris pentru pregătirea doctoratului, pe care îl trece *magna cum laude* în 1906. Funcționează ca ajutor de judecător în București, substitut de procuror și procuror la Tribunalul Argeș, judecător de instrucție la Tribunalul Ilfov. În 1912 e numit avocat al statului clasa I. În 1916, rămas în Capitală sub ocupația germană, e internat pentru câteva luni în lagărul de la Săveni. După război frecventează consecvent cenaclul Sburătorul și se implică în politică, activând, până în 1930, în Partidul Național Liberal (e deputat în 1921–1928, 1930–1932 și vicepreședinte al Camerei în 1927), apoi trece succesiv în partidele lui Gh. Brătianu, C. Argetoianu și O. Goga, pentru ca în cele din urmă, în 1937, să întemeieze Partidul Național Agrar. Între 1923 și 1925 este director general delegat al teatrelor și implicit director al Naționalului bucureștean, vicepreședinte al Societății Autorilor Dramatici Români. În 1923 a editat revista umoristico-satirică „Urlătoarea”, iar în 1928 a figurat efemer ca director literar al săptămânalului „Vremea”. A colaborat la „Sburătorul”, „Capitala”, „Popularul”, „Rampa”, „Clipa”, „Arta liberă”, „Sinteza”, „Zeflemeaua”, „Bis”, „Secolul” ș.a. A mai semnat Val, i, Jean Valjan, V. Al. Jean, I. Valjan, Ioan Al. Valjan avocat. Ca dramaturg, s-a făcut cunoscut cu *Ce știa satul…*, comedie într-un act pusă în scenă de compania teatrală Comedia în 1912, când, la sugestia lui Al. Davila, directorul trupei, adoptă și criptonimul Valjan. În perioada interbelică i s-au jucat pe prima scenă a țării *Nodul gordian* (1920), *Lacrima* (1921), *Vedenia* (1932), *Fata Morgana* (1936), acestea două din urmă pierdute, și *Generația de sacrificiu* (1933); urmează în 1945, după încheierea războiului, *Norocul*, o comedie fantastică, cu spectacole suspendate destul de repede, fără motive explicite. Unele piese au fost și editate, peste decenii fiind incluse, împreună cu ineditele *Cuceritorii* și *Când soarele se uită înapoi…* (citită în cenaclul Sburătorul), în volumul *Generația de sacrificiu* (1985). În periodice se află *O inspecție* („Familia”, 1942) și fragmente din *Fata și zestrea*. La încheierea stagiunii 1921–1922 e recompensat – alături de Camil Petrescu, Victor Eftimiu ș.a. – cu Premiul Teatrului Național (instituit de Alexandru Mavrodi pentru cele mai valoroase lucrări originale românești), care i se acordă din nou în 1936 (pentru *Generația de sacrificiu*). În urma unei înscenări judiciare, este arestat în 1949 și condamnat, în 1951, pe motive politice; mort în închisoarea Văcărești, a fost reînhumat în Cimitirul Bellu.

Opera de maturitate a lui **V.** cuprinde patru piese într-un act și alte patru în trei acte. Sursa lor tematică e lumea autohtonă, îndeosebi o componentă a ei, cea funcționărească. Prima comedie de succes, *Ce știa satul…*, despre care E. Lovinescu spunea că este „poate cea mai bună piesă într-un act din literatura noastră”, tratează un conflict

conjugal în manieră facilă, iar celelalte semnalează, cu mijloace fie de comedie ușoară, fie de dramă (sau mai curând de melodramă), neajunsuri și racile sociale. Despărțit de soția suspectată de infidelitate, Grigore Marineanu e implorat de aceasta, care jură că e nevinovată, să nu transcrie actul de divorț. Trimițându-i-se adeverința de transcriere, consoarta, drept răzbunare, confirmă tot „ce știa satul”, anume că își înșelase soțul cu prisosință. Dar adeverința primită nu era decât o mistificație. În *Nodul gordian* un negustor de lemne necinstit, arestat pentru escrocherie, îi dă comisarului de poliție, într-un plic, trei mii de lei. Comisarul i-ar primi cu bucurie, de nu i-ar fi teamă de adjunctul său. Îl scoate din încurcătură actrița Lolo, amica lui, care taie „nodul gordian”, învățându-l pe comisar să raporteze Prefecturii încercarea de mituire, dar numai după ce își va fi însușit jumătate din suma, doar de el știută, ce i s-a oferit. *O inspecție* înfățișează păcăleala trasă de un inspector de la centru funcționarilor unei preturi și altor slujbași, care, derutați de amabilitatea lui simulată, improvizează un ospăț de pomină. Inspectorul intră în rol doar după ce indivizii, potlogari și cheflii, își dau arama pe față. Definită drept „comedie într-un act”, *Lacrima* e mai curând o dramoletă superficială. În piesele în trei acte, sensurile critice se amplifică și se accentuează. Dinu Rareș, protagonistul dramei *Când soarele se uită înapoi…*, un mare avocat, ridicat de jos prin propriile capacități și prin muncă, e căsătorit cu aroganta fiică a unui fost prim-ministru, care își disprețuiește soțul și se consideră „divorțată moralmente” de el, dar în fapt nu vrea în ruptul capului să se despartă, considerând sub demnitatea ei să apară într-o sală de tribunal. Îmbolnăvindu-se subit de inimă și aflat în sanatoriu, avocatul e îngrijit de doctorița Sanda Valeriu, iubita lui din tinerețe. Ar dori să se căsătorească, după însănătoșire, cu ea, dar ca urmare a externării premature, traumatizat și decăzut după pierderea fiului, Dinu Rareș moare la moșia sa. De la semnalări de situații detestabile, teatrul lui **V.** ajunge la viziuni critice, cu sens social precis. Reușind să fie angajat *garçon* în familia magnatului Iorgu Bănescu, un tânăr profesor de geografie, George Vâlcu, șomer, își practică serviciul cu o asemenea măiestrie încât obține grațiile stăpânei. Poziția dobândită nu-l împiedică să vadă mașinațiunile politice prin care industriașul își sporește averea și își menține puterea, nici turpitudinea morală a ambianței feminine din casa Bănescu. De îndată ce i se oferă posibilitatea de a-și exercita iarăși profesia de dascăl, Georges, redevenit George, pleacă, luând-o cu el și pe singura ființă nepervertită întâlnită aici, servanta Anica (*Generația de sacrificiu*). „Cuceritorii” din piesa cu acest titlu sunt doi întreprinzători, belgianul Chantal, director al unei societăți forestiere, și germanul Hans Rieber, fostul director, doritor să-și reia funcția, ca asociat al celui actual. Spre a-l constrânge pe Chantal să-i accepte propunerea, Rieber sare în ajutorul unui muncitor invalid, acuzat că ar fi incendiat un depozit de lemne, când, în realitate, tocmai directorul provocase arderea unei părți din materialul lemnos, spre a putea vinde restul pe ascuns, în folos propriu. Strâns cu ușa, Chantal îl numește director, iar la judecătorie, proaspătul înscăunat își schimbă depoziția, transformându-se din acuzator în apărător. În *Norocul* comedia socială ia formă de basm. Vizitat de noroc, sub înfățișarea unui pacient ciudat, un medic fără clientelă, muritor de foame, se îmbogățește miraculos prin jocuri la loterie. Ruinându-l astfel pe contrajucătorul Cresus, preia automat firea lui abominabilă. Intră apoi într-o competiție și cu Regele varului și îl biruie, provocându-i moartea. Dar nici puterea, nici mărirea lui nu durează. Când se crede invincibil și, în consecință, se întrece pe sine în aroganță, norocul îl părăsește, doctorul ajungând din nou calic. Nu atât teatrul lui **V.** va reveni în actualitatea literară postum, ci memorialistica, din care fragmente răzlețe apăruseră în „Sburătorul”, „Curentul familiei”, „Rampa” și, ultimul, mult mai încoace, în 1979 (în „Manuscriptum”). Șerban Cioculescu își amintește a-l fi auzit citind un capitol în cenaclul lui Lovinescu: „Voinic, în puterea vârstei, cu un cap mărișor, compus din rotunjimi, cu umerii obrajilor proeminenți, de mongoloid sau mai exact de mandarin, cu un larg surâs, ușor dezlănțuit în râs jovial. Era un bărbat plin de farmec prin naturalețe și vioiciune intelectuală, un autentic om de spirit. Auditoriul în unanimitate sublinia lectura meșteșugită a autorului cu râsete nestăpânite, iar la sfârșit cu toată gama elogiilor”. Amintirile acestui maestru al barei și al cuvântului sunt muiate în seninătatea unui caracter solar, spirit deschis asupra lumii, a oamenilor și evenimentelor. Narator volubil, **V.** mânuiește magistral dialogul recuperat din cutele memoriei, evocând anii de școală, ai formării profesionale (cu

episodul parizian al doctoratului) și ai unei cariere care i-a adus mari satisfacții, recunoaștere în breaslă și în clientela tribunalelor. Sunt pagini agreabile, care conservă mai ales partea frumoasă a vieții, până și într-un moment „tragic, sinistru, fioros și plin de groaznice consecințe”, cum a fost războiul din 1916–1918, cu episodul internării sale în lagărul de la Săveni, lângă Țăndărei, ca „cel mai mare dușman al Germaniei”, pentru că nu aprecia „armonia și universalitatea limbii germane”.

SCRIERI: *Ce știa satul...*, București, 1912; *Ce știa satul... Lacrima. Nodul gordian*, București, 1923; *Teatru*, pref. Horia Furtună, vol. I: *Ce știa satul… Nodul gordian. Lacrima*, vol. II: *Generația de sacrificiu*, București, [1933–1936]; *Două pledoarii*, pref. Horia Furtună, București, 1935; *Cu glasul timpului. Amintiri*, îngr. Despina Vasilescu-Valjan și Ion Potopin, pref. Șerban Cioculescu, București, 1974; ed. introd. Valeriu Râpeanu, București, 1996; *Generația de sacrificiu*, îngr. Despina Valjan și Ion Potopin, pref. Ion Potopin, București, 1985; *Trei crime celebre*, pref. Valeriu Râpeanu, București, 1994.

Repere bibliografice: Arghezi, *Scrieri*, XXVIII, *35–37*; Mihail Iorgulescu, *„Ce știa satul… Lacrima. Nodul gordian”*, „Ideea europeană”, 1923, 49; Rebreanu, *Opere*, XIV, *156–157, 166–176*; I. M. [Ioan Massoff], *D. Valjan despre „Vedenia”, trecutele și viitoarele sale piese*, RP, 1933, 4 501; Vasile Timuș, [*Valjan*], RP, 1933, 4509, 4568; „Jurnalul de dimineață”, 1945, 23; Petre Pandrea, *„Generația de sacrificiu”*, DEP, 1933, 1661; Sergiu Dan, *Într-o dimineață de toamnă cu d. Valjan*, RP, 1935, 5350; Ion Anestin, *„Generația de sacrificiu”*, VRA, 1936, 433; Dan Petrașincu, *D. Valjan între artă, politică și literatură*, RP, 1936, 5490; Lovinescu, *Ist. lit. rom. cont.*, *359–360*; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *640*, *Ist.lit.* (1982), *721*; Neagu Rădulescu, *„Norocul”*, „Revista familiei”, 1945, 28; Silvian Iosifescu, *Câteva piese originale*, VR, 1945, 5–6; Valentin Silvestru, *„Generația de sacrificiu”*, RP, 1947, 74; Dumitru Solomon, *„Caré de valeți”*, „Scânteia”, 1970, 8382; Brădățeanu, *Comedia*, *291–296*; Ciopraga, *Lit. rom.*, *645*; *Ist. teatr. Rom.*, III, *200–201*; Crohmălniceanu, *Literatura*, III, *49–54*; Cioculescu, *Amintiri*, *323–327*; Massoff, *Teatr. rom.*, VII, *611*, VIII, *89, 114, 254;* Ion Potopin, *Valjan. Un om în epocă*, MS, 1979, 2; Ion Ioanid, *Închisoarea noastră cea de toate zilele*, III, București, 1992, *234, 259–268*; Lovinescu, *Sburătorul*, I, *4, passim* – VI, *318, 380–381*; Iulia Popovici, *Comediile lui I. Valjan*, RL, 2000, 31; Ghițulescu, *Istoria*, *178–179*; Gabriela Duda, *Actualitatea dramaturgiei lui I. Valjan*, RL, 2002, 15; *Dicț. scriit. rom.*, IV, *695–697*; Pamfil Șeicaru, *Scrieri din exil*, I, îngr. și pref. I. Oprișan, București, 2003, *292–294*; Cristea, *Teleorman*, *509–511*. ***D.Mc.***

VALMARIN, Luisa (1.III.1941, Bolzano, Italia), romănistă, traducătoare italiană.

Este fiica Hertei (n. Bruschina) și a lui Arrigo Valmarin, agronom. Urmează Liceul „Giulio Cesare” din Roma (1957–1960) și cursurile Facultății de Litere și Filosofie din cadrul Universității La Sapienza din Roma (1960–1966). Își ia licența cu o lucrare coordonată de Rosa Del Conte despre caracteristicile verbului în *Dicționarul limbei române* al lui A.T. Laurian și I.C. Massim. În cadrul aceleiași facultăți își începe în 1968 cariera universitară ca asistent, devenind în 1982 profesor specializat în studii de romănistică și conducând Catedra de limba și literatura română din cadrul Departamentului de Studii Europene, Americane și Interculturale de la Facultatea de Litere și Filosofie a Universității La Sapienza. Predă cursuri despre poezia lui Eminescu (1989–2000) și Grigore Alexandrescu (1986–1987), despre cărțile populare (1987–1988) ș.a. În 1983 constituie în cadrul Catedrei un colectiv de cercetare format din studenți, doctoranzi, cadre universitare, artiști (Gruppo di ricerca del Seminario di rumeno) implicat, alături de instituții academice și de cultură românești, în organizarea de conferințe (*L'insegnamento del rumeno nelle Università italiane*, 1993; *La lingua rumena: proposte culturali per la nuova Europa*, 2007; *In memoriam Marian Papahagi*, 2009; *La lingua come dimora – Limba ca locuire*, 2010, ș.a.) și în proiecte editoriale de promovare a culturii și literaturii române, precum *Il momento Eminescu. Aspetti e problemi nella ricezione dell'opera letteraria* (1987). În 1988 înființează revista „Romània Orientale”, pe care o coordonează în calitate de redactor-șef. Este membru fondator și președintă a Asociației Italiene de Romănistică (AIR), a deținut aceeași responsabilitate și în Associazione Italiana di Studi Sud-Est Europei – AISSEE. În anul 2003 este decorată pentru promovarea culturii și literaturii române cu Ordinul

Serviciul Credincios în grad de Mare Ofițer. Debutează în 1970 cu studiul *Criteri strutturalisti nel Dizionario di Laurian e Massim*.

Preocupările caracteristice pentru **V.** vizează epocile veche și premodernă ale literaturii și culturii române. Particularitatea studiilor constă în faptul că, dezvoltându-se unele din altele pe principiul vaselor comunicante, aprofundează continuu temele abordate, construind perspective de interpretare notabile. Astfel, amplul studiu *Un Castor între Esopie și Fiziolog* (1987) poate fi așezat în continuarea celui dedicat surselor utilizate de Grigore Alexandrescu în fabulele lui, surse identificate nu doar în cadrul literaturii franceze, ci și în cel al cărților populare și al literaturii de expresie greacă. Având ca pretext în excursul analitic pilda castorului din *Fiziolog*, și din *Esopia*, **V**. stabilește contaminările dintre cele două cărți populare. Cercetătoarea realizează, în etape, o incursiune în istoria receptării, editării și raporturilor de filiație existente între *Fiziologul* românesc și cele două redacții grecești (cea a lui Pseudo-Epifaniu și cea pseudo-basiliană). Asimilează, în acest efort, cercetările lui M. Gaster, G. Polivka, M. Goldstaub, N. Cartojan, ale Mariei Mociorniță, ale Cătălinei Velculescu ș.a., și propune ca premisă determinarea locului a avut de *Fiziologul* românesc în cadrul tradiției manuscrise sud-est europene precum și în contextul cărților populare românești". În urma examenului critic și comparativ al variantelor românești, autoarea afirmă că manuscrisele din Biblioteca Academiei Române conțin „două traduceri diferite realizate, probabil, după două redacții slave meridionale", cu un eventual „aport direct din greacă". În finalul studiului **V.** emite o judecată diferită de cea acreditată în literatura de specialitate de F. Sbordone, și anume că această istorioară, desprinsă din textele esopice, a fost integrată schemei compoziționale a *Fiziologului* și adaptată conținutului și semnificațiilor acestuia. Ulterior pilda a revenit în colecția esopică, dar a adus cu sine transformările narative suferite și finalitățile etico-morale modificate în sens alegoric. În fapt, această pildă reprezintă, scrie autoarea, „un unicum, un indice al întrepătrunderii și al influenței reciproce care au legat două opere aparținând incontestabil unor lumi diferite". În același timp **V.** continuă tradiția eminescologică pe linia Rosei Del Conte, printr-o consistentă activitate didactică și editorială menită să așeze opera lui M. Eminescu în contextul literaturii europene, fără ignorarea componentei naționale, ca în studiul *La ricezione in Eminescu: „Făt Frumos din lacrimă" e la tradizione folclorica*, 1987. Cercetătoarea este atentă la muzicalitatea poeziei eminesciene, pe care o justifică printr-o „limbă absolut perfectă, cu infinite nuanțe, subtilități, o limbă de armonie extremă", dar și la problematica ei „profundă, tulburătoare, care te pune pe gânduri" sau la dispunerea în mari ansambluri ciclice din *Memento mori*, *Mortua est* ș.a. Tipul de analiză comparatistă practicat este remarcabil atât prin ipotezele propuse (de felul celei care sugerează influența lui Eminescu asupra lui Arturo Graf), cât și prin faptul că are ca referință nu doar bibliografia românească ci, mai cu seamă, studiile italiene dedicate poetului de la Ramiro Ortiz și Umberto Cianciolo până la Rosa Del Conte. Receptarea din interiorul culturii italiene cu un instrumentar teoretic și analitic specific acesteia contribuie la plasarea operei eminesciene într-un spațiu capabil să permită reliefarea relațiilor complexe existente între textele situate cultural, cronologic și geografic pe paliere diferite. În *Percorsi rumeni. Fra storia e letteratura* (1999), volum ce reunește studii publicate în perioada 1982–1998, **V.** precizează cele două trasee ale discursului său critic, în care imagologia, istoria literară și filologia contribuie la descoperirea vechii lumi românești. Primul traseu, „dinspre Orientul Latin spre Occident", dezvăluie timpuria receptare a românilor în spațiul vestic (*La crociata valacca di Dom Pedro del Portogallo 1426–27, Ritratti rumeni nella storiografia italiana rinascimentale, Il Racconto delle guerre di Transilvania nel manoscritto Chigi N II 39 della Biblioteca Vaticana*). Al doilea este un parcurs dinspre cultura occidentală spre lumea românească a secolului al XVIII-lea. Pe acest traseu autoarea observă elemente ale alterității într-un complex proces de modernizare a societății pe fondul mutațiilor politice, culturale, sociale. Astfel, în *La cultura rumena sotto i principi fanarioti*, **V.** asimilează direcțiile receptării chestiunii fanariote (via N. Iorga, D. Russo ș.a.), însă înțelege să reașeze secolul al XVIII-lea din interior, în paradigma unei modernități datorate eforturilor culturale ale lui Matei Basarab, Vasile Lupu, Constantin Brâncoveanu ș.a. De asemenea, realizează o sinteză referitoare la spațiul românesc în Veacul de Mijloc urmărind idealurile unei Europe a Luminilor, pe care le regăsește duplicate la scară

românească (moldo-valahă și transilvăneană) atât prin contribuții personale (precum cele ale principelui Nicolae Mavrocordat), cât, mai cu seamă, prin programe vaste precum cel al Școlii Ardelene. Fără să ignore trăsăturile naționale ale iluminismului românesc, cercetătoarea identifică filiere distincte prin care Luminile europene intră în Țara Românească și în Moldova, pe de o parte, precum și în Transilvania, pe de altă parte. În acest sens, altfel decât unii dintre istoricii noștri literari, afirmă că în Principatele Române a existat o dublă influență, neogreacă și franceză; indică rolul major al celei dintâi, dar se oprește și la mijloacele prin care limba greacă funcționa ca limbă de cultură, dar și ca limbă-vehicul, căci intermedia, prin numeroase traduceri, accesul la marea literatură europeană. În *Riflessi di vita quotidiana nei codici rumeni* (1984) **V.** citește, prin intermediul unei grile interpretative preluate de la A. Cicchetti și R. Mordenti (*La scrittura dei libri di famiglia*), notele marginale aflate pe filele manuscriselor noastre vechi drept „cărți de familie" ce îngăduie recompunerea unor elemente ale cotidianului Veacului de Mijloc românesc. Tot în acest volum, în capitolul *Risvolti femminili del pașoptism* abordează literatura feminină notând contribuțiile și parcursul unor personalități precum Elena Hartulari, Hermiona Asachi, Elena Drăghici, Maria Burada, Maria Rosetti, Iulia Aricescu, Sofia Cocea.

SCRIERI: *Ricerche di rumenistica*, Roma, 1981; *Studii de literatură română modernă și comparată*, București, 1987; *Percorsi rumeni, fra storia e letteratura*, pref. Mihai Zamfir, Roma, 1999. **Antologii:** *Il momento Eminescu. Aspetti e problemi nella ricezione dell'opera letteraria*, București, 1987 (în colaborare cu Valeriu Râpeanu); *Studi balcanici*, Roma, 1989 (în colaborare cu F. Guida); *Il piacere de la ricerca*, Roma, 2001 (în colaborare cu Angela Tarantino). **Traduceri**: Mihail Sadoveanu, *Il 24 giugno*, Bari, 1966; M. Eminescu, *Il bel principe nato da una lagrima*, pref. trad., Roma, 1981; Norman Manea, *Un paradiso forzato*, Milano, 1994 (în colaborare cu Marco Cugno), *La felicità obbligatoria*, Milano 2008 (în colaborare cu Marco Cugno).

Repere bibliografice: Mircea Vaida, [*Dialog cu Luisa Valmarin*], TR, 1987, 29, 1989, 24; Marian Papahagi, *Literatura română în perspectivă comparată*, TR, 1988, 20; Violeta Barbu, *„Studii de literatură română modernă și comparată"*, LR, 1989, 2; Mircea Anghelescu, *Incursiuni în literatura română*, RL, 2000, 4; Ioana Bot, *Privirea celuilalt*, ST, 2000, 2–3; Doina Curticăpeanu, *Noi studii de românistică la Roma*, F, 2000, 11–12. ***Lr.B.***

VALURI**,** revistă apărută la Iași, bilunar, între 1 aprilie și 15 mai 1914, sub conducerea unui comitet. Redactorii, câțiva tineri entuziaști, recunosc în articolul-program „scopul modest" al publicației, „doritoare de a răspândi în pătura noastră socială [...] sentimente înălțătoare, imagini frumoase". În numărul 3 debutează cu sonetul *Dorm florile* B. Fundoianu, care publică în numărul următor și poezia *Idilă*. Cu versuri mai colaborează Petru Vulcan, iar cu poezie și proză, sub pseudonimul Delamare, Aurel Negulescu, precum și D. Costăchescu, A. Hristea-Petrișor ș.a. O traducere din Horațiu este semnată A.D. ***P.Ct.***

VALURI DUNĂRENE, revistă apărută la Silistra, lunar, între martie și iulie 1936, sub conducerea unui comitet, cu subtitlul „Literară–Artistică–Critică". Articolul-program, *Gândul nostru*, semnat de T. Popescu-Berca, anunță că noua publicație își propune să promoveze „elemente tinere capabile de fapte mari". Scriu aici câțiva autori care făceau parte din diverse cercuri moderniste. Figurează cu poezie Teodor Brudiu, T. Popescu-Berca, E. Ar. Zaharia, Roman Boca, Sandy Popescu, George Dan (sub pseudonimul George Danubia), Veniamin S. Tomasiu, Vasile N. Ivașcu, iar cu proză M.C. Dragomirescu (Mihu Dragomir, care debutează aici), și Aurelian Petică-Ivești. La rubrica „Cronica literară" sunt prezentate, printre altele, cartea lui N. Gherculescu *Când crâșmărița e văduvă* și volumul lui Mircea Streinul *Tarot sau Călătoria omului*. Se mai publică un eseu dedicat operei lui Calistrat Hogaș, un articol intitulat *Unitatea națională în literatura noastră*, iscălit M. Stănescu, și, în mod sistematic, folclor dobrogean. ***M.Pp.***

VAMPA, Laura (pseudonim al Libertății Bruteanu; 13.VI.1873, Moinești – 10.IV.1969, București), publicistă, prozatoare. Este fiica Smarandei (n. Mustea) și a lui Ioan Bruteanu, medic. A urmat la București Școala Normală a Azilului „Elena Doamna" (1888) și Institutul de Fete (1889). După absolvire se angajează învățătoare suplinitoare la Isaccea (1903–1904), Târgu Ocna (1904), Monastir, în Macedonia (1905–1906), Giurgiu (1907–1908), din nou la Târgu Ocna, ca învățătoare provizorie (1908); mai târziu, în 1933, era institutoare în București. Debutează cu schițe în 1892 la „Adevărul", iar editorial în 1895 cu opusculul *Nou!*. A mai colaborat cu proză scurtă, articole feministe, cronici, recenzii și traduceri din literatura franceză la „Liga ortodoxă", „Lumea

ilustrată”, „Pressa”, cu schițe (*Inconștienții*, *Ițic sacagiul*) și nuvele (*În așteptare*, *Dincolo de mormânt*), indicate ca fragmente din romanul inedit *Să mai iubim?*, și cronici ale vieții locale (*Învierea din Macedonia*, *Învățământul din Macedonia*, *Note din Macedonia*) la „Revista noastră”. E prezentă și în „Vocea Alexandriei”, „Reclama”, „Foaia nouă”, „Universul” (ca redactor), „Noutatea”, „Sămănătorul”, „Vestea”, „Astra”, „Lamura”, „Revista Buzăului”, în suplimentul duminical al cotidianului „Țara” ș.a. A condus ca directoare, alături de Eugen Vaian în calitate de redactor-șef, revista „Săptămâna ilustrată” (1893), în paginile căreia a și publicat proze scurte (*O pereche*, *Doctorul*, *Decepție*) și a ținut, alternativ cu Eugen Vaian, rubrica „Convorbire săptămânală”. Tot în 1893, în revista „Seara”, semna, în foileton, pentru prima dată la noi, traducerea romanului *Doamna Bovary* de Gustave Flaubert. S-a implicat în dirijarea ziarului politic conservator „Țara” (1893–1897) și a lucrat în redacția săptămânalului bucureștean „Teatru, muzică, modă” (1897–1898), tipărind aici schițe și povestioare morale (*De măritat*, *Jertfa supremă*, *Ispita*, *Două surori*, *Poveste tristă* ș.a.), texte de un patetism echilibrat, tocmai cât să atingă sensibilitatea cititoarelor, unele semnate L.V., „p. conf.”, Libertas și Vântură Lume. Este de presupus că și pseudonimele Rosalia, Eleonora, Bunicuța sau Marioara, aflate sub câteva „sfaturi de bune maniere” sau „regule de bună creștere”, îi aparțin, stilul putând fi lesne recunoscut. A mai iscălit Libertatea și Laura Vaian. A făcut parte din Societatea Scriitorilor Români (din 1914) și din comitetul de conducere al Asociației Scriitoarelor din România. A fost căsătorită cu ziaristul Eugen Vaian.

Fire întreprinzătoare și deosebit de activă, **V.** și-a gestionat cu inteligență activitatea gazetărească, împletind-o cu profesiunea de dascăl și cu plăcerea scrisului literar. Volumașul de „schițe, cronici și nuvelete” *Nou!* (1895), aflat după numai un an de la apariție la ediția a doua și prezentat de autoare Academiei Române pentru Premiul „Năsturel-Herescu”, fusese întâmpinat cu multă bunăvoință de H. Sanielevici într-o recenzie din „Adevărul ilustrat”. Criticul vedea în scrisul tinerei femei calități rare, „în germene” un talent „care dacă se va dezvolta după cum făgăduiește... va fi una din podoabele cele mai frumoase ale literaturii noastre setoase de asemenea talente”. O parte din istorioarele de aici (*La băi, Ziua tatei, Răsplata* – o anecdotă plină de umor despre filotimia lui Costache Negri) va acoperi parțial și sumarul cărții *Din lumea celor mici*. Încă din 1897, când se întoarce de la Paris, după moartea soțului ei, ziarul „Universul” îi încredințează rubrica specializată „Cronici feminine”, la care – mărturisește **V.** – în urma constatării că educația fetelor „prezintă o lipsă bine simțită în ce privește chemarea lor în viață ca soții, mume și membre ale societății”, se decide să scrie scurte texte având ca scop principal educația în familie (*Clevetirea, Creșterea copiilor, Sclavia femeii*). Destul de firave, dar pline de miez și mai ales bine țintite sub raport pedagogic, micile compuneri și-au câștigat cititoare fidele, care îi cer să le strângă între coperte, ba chiar îi oferă sprijin material prin deschiderea unei liste de „subscriitori”. Așa a apărut volumul *Cronici feminine* (1904), scris într-un stil simplu, pentru a putea fi citit „fără oboseală, de la început până la sfârșit”. Cum prin vocație și prin profesiune și-a dedicat viața copiilor, și alte tipărituri se fixează în acest perimetru: *La noi în sat! Teatru de copii cu cântece și danțuri naționale* (1916), *Răducu și Nușa la țară* (1933). În 1924 are chiar inițiativa înființării unei colecții destinate scrierilor pentru copii și tineret, „Biblioteca «Laura Vampa»”, eșuată însă după numărul inaugural, *Ce mai învățăm la școală? Oropsiții*, asigurat tot prin strădania proprie. Numărul al doilea, anunțat ca „teatru școlar” cu titlul *Reîntoarcerea*, dar fără indicarea autorului, ar putea de asemenea să-i aparțină.

SCRIERI: *Nou!*, București, 1895; ed. 2, București, 1896; *Cronici feminine*, București, 1904; *La noi în sat! Teatru de copii cu cântece și danțuri naționale*, București, 1916; *Din lumea celor mici*, București, f.a.; *Ce mai învățăm la școală? Oropsiții*, București, 1924; *Răducu și Nușa la țară*, București, [1933].

Repere bibliografice: H. [H. Sanielevici], *„Nou!”*, „Adevărul ilustrat”, 1895, 14; D.A. Sturdza, *Concursul premielor*, T, 1896, 4–5; Gr. Al. T. [Grigore Tăușan], *„Cronici feminine”*, „Cultura română”, 1905, 9; Iorga, *O luptă*, II, *238, 319;* Atanasie M. Marienescu, *„Cronici feminine”*, AAR, partea administrativă și dezbaterile, t. XXVIII, 1905–1906; I. Brădeanu, *„Răducu și Nușa la țară”*, „Cuvântul învățătorilor”, 1935, 3; Agatha Grigorescu-Bacovia, *Poezie sau destin. Viața poetului*, București, 1971, *227*; Budău, *Bacăul lit.*, *94–95*; Cornel Galben, *Laura Vampa*, ATN, 2008, 7. ***R.P.***

VANCEA, Echim (19.X.1951, Nănești, j. Maramureș), poet, publicist. Este fiul Mariei (n. Vancea) și al lui Mihai Vancea, muncitor. Urmează școala elementară în localitatea natală (1958–1966), apoi

liceul la Sighetu Marmației, absolvind în 1970. A lucrat ca profesor suplinitor în satul natal (1970–1972), muncitor geolog (1972–1973), pedagog la un liceu din Sighetu Marmației, oraș în care în următoarele trei decenii activează ca instructor-metodist la Casa de Cultură a Municipiului, iar din 1995 ca bibliotecar la Biblioteca Municipală, fiind ulterior și director al instituției (1998–2001). Concomitent s-a implicat în organizarea unor festivaluri de poezie, precum cel de la Desești. Debutează la revista „Cronica" în 1973 cu poezia *Poem*, iar editorial cu placheta *Fotografie după un original pierdut*, apărută în 1990. A mai colaborat cu versuri, articole, reportaje, interviuri, eseuri, recenzii la „Convorbiri literare", „Tribuna", „Steaua", „Astra", „Familia", „Argeș", „Luceafărul", „Contemporanul", „Viața românească", „Orizont", „Poesis", „Nord literar" ș.a.

S-a vorbit de prezența unor accente sau a unui „duh" expresionist în lirica lui **V.**, însă trebuie observat că atributele care o definesc sunt contemplația, reflecția ori reveria potolită, detașarea afectat resemnată și chiar ironia hâtră, drapată înșelător sub semnalele morozității. În relație cu lirica anterioară, la **V.** viziunea sămănătoristă sau neosămănătoristă și inventarul aferent sunt revizitate cu amendări polemice. La fel, nostalgiile ruraliste și resentimentele istorice, spre deosebire de în maniera specifică unei ramuri a modernismului șaptezecist, patriotic-ardelenească și nedeslușit oraculară, sunt desolemnizate. Formula poetică inedită reiese din modul de abordare, în cheie optzecistă, a elementului biografic, a evenimentului citadin sau a faptului divers, coroborat cu încercarea – mai tradițională ca viziune în primele volume – de descifrare a sensurilor prin (de)mitologizare. Colorat de un pitoresc administrat cu reticență, tensionat de neliniști inimos-elegiace, alternând tonuri melancolice, reflexive ori ludice, lirismul lui **V.** se recomandă prin distincția unei simplități elegante, ocazional cu accente de sentențiozitate, de gravitate patetică: „Sângele rămas zălog eșafodului/ a fost împrumutat/ jocului pentru totdeauna/ tribunalele au fața limpede/ și legile i se contemplă în ochii/unui animal de argint/ dintr-o toamnă a așteptării/ din mâna copilului începe plânsul de fiară/ și vacarmul ce se alcătuiește să mă vândă.../ apropie-te/fierul securii/ nu înnoptează-n butuc/câmpia bate cu pumnii în/șinele căii ferate/ și clopotele zâmbesc pe ascuns/ pustiul după fiecare descăpățânare/ înlocuind adevărata ureche-a schitului de peste vale/ la marginea orașului eșafodul/ cu strălucirea lui/ ademenește trupurile cronicarilor". Un gen particular de experiment, de creație poetică „în tandem", este de observat în volumul *Mâța pe spini* (2001), unde o serie de poeme închipuie un fel de dialog liric cu poetul de limbă maghiară Fábri Sándor: poemul lui **V.** include câte o strofă a coechipierului său de circumstanță, care consună sau comunică în chip contrapunctic cu textul-gazdă (textele lui Fábri sunt inserate în versiune originală, iar traducerea în română, semnată de **V.**, e anexată în subsolul paginii). Seria experimentelor poetice include și haikuurile din *Defăimarea liniștii* (2006), remarcabile pentru acuitatea notațiilor fulgurante. Prolific, poetul și-a distilat necontenit esența viziunii poetice în numeroase cărți, vădind constant îmbinarea de patetism moderat, de oximoronică implicare detașată, de eleganță deloc scorțoasă și de umor discret. În bibliografia lui **V**. antologiile de autor *Ningă-l-ai!* (2004) și *Șearpele când îl doare capul* (2007) marchează un jalon notabil. Sintetizând însușirile depistate de critici în poezia acestuia, Ioan Holban releva că au fost remarcate în special „tonul mizerabilist, asociația spontană și calculul combinatoriu ingenios, intensitatea emoțională explicită, spiritul ironic, echilibrul contrariilor înțeles ca o sursă a sugestiei, virilitatea teatrală, dar și rigoarea construcției".

SCRIERI: *Fotografie după un original pierdut*, București, 1990; *Abatere de la dialog*, Sighetu Marmației, 1997; *Doctor fără arginți*, Cluj-Napoca, 1997; *Mâța pe spini*, Cluj-Napoca, 2001; *Cititorul de drept comun*, Iași, 2002; *Ningă-l-ai!*, pref. Gheorghe Grigurcu, Cluj-Napoca, 2004; O*cupantul provinciei*, București, 2004; *Eu, celălalt*, București, 2005; *Defăimarea liniștii*, Cluj-Napoca, 2006; *Gimnastica spiritului*, Sighetu Marmației, 2008; *Domeniu public*, pref. Gheorghe Grigurcu, Cluj-Napoca, 2007; *O fi și cum zici d-ta*, Iași, 2007; *Șearpele când îl doare capul*, postfață Ioan Holban, Botoșani, 2007; *Gimnastica spiritului*, Sighetu Marmației, 2008; *Portret restant, după o noapte albă*, Cluj-Napoca, 2008; *Titlul mai târziu*, Iași, 2009; *Afară de unu singur*, Cluj-Napoca, 2010; *Hramuri*, Cluj-Napoca, 2010; *Să nu spui niciodată „noapte bună"*, Cluj-Napoca, 2012. **Antologii**: *Portret de grup cu Laurențiu Ulici*, Cluj-Napoca, 2002; *Umbra noastră cuvântul*, Sighetu Marmației, 2003 (în colaborare cu Gheorghe Pârja); *Laurențiu Ulici: 10 ani de posteritate*, Cluj-Napoca, 2010.

Repere bibliografice: George Vulturescu, *„Fotografie după un original pierdut"*, PSS, 1990, 11–12; Mircea

Petean, *Știri de pe frontul cuvintelor*, APF, 1991, 5; L.V. Delapogor [Lucian Vasiliu], *Adnotări fulgurante*, DL, 1997, 4; Gelu Dorian, *Echim Vancea*, CL, 1997, 9; Horia Gârbea, *Sărac cu arginți, bogat cu duhul*, „ArtPanorama", 1998, 5; Carmelia Leonte, *O poetică a timidității*, CRC, 1998, 10; Vasile, *Poezia*, *286–289*; Ruxandra Cesereanu, *Flash*, ST, 2003, 6; Valentin Tașcu, *„Portret de grup cu Laurențiu Ulici"*, TR, 2003, 27; Ioan Holban, *Braconier pe propriul teren de vânătoare*, CL, 2008, 1; Aurel Pop, *O antologie cu o mare încărcătură*, „Oglinda literară", 2009, 85; Cristian Livescu, *Un poet din nord: Echim Vancea*, CL, 2011, 2; Angela-Monica Jucan, *Echim Vancea - 60: documentar biobliografic*, Baia Mare, 2011. ***N.Br., I.T.***

VANCEA, Viola (23.VI.1943, Rădăuți), poetă, critic literar, editoare. Este fiica Elenei Vancea (n. Moraritis-Dumitrescu), funcționară, și a lui Gheorghe Vancea, economist. A urmat la București școala elementară (1950–1957), liceul, absolvit în 1961, și Facultatea de Limba și Literatura Română (1962–1967). După licență, în 1970 a colaborat ca redactor extern la „Almanahul literar", în 1972 devenind redactor la Editura Eminescu, unde până în 1994 s-a ocupat îndeosebi de colecțiile „Rampa", „Masca" și „Teatru comentat"; în 1994 a lucrat șase luni ca secretar general de redacție la revista „22", de unde în 1997, după trei ani de șomaj, trece redactor la Editura Fundației Culturale Române. Debutează în 1968 cu critică literară la „Amfiteatru" și cu poezie la „Luceafărul". A mai colaborat la „Gazeta literară", „România literară", „Suplimentul literar-artistic al «Scânteii tineretului»", „Argeș", „Cronica", „Munca", „Revue roumaine" ș.a. A debutat editorial cu placheta *Fiord imaginar* (1978). A editat, însoțindu-le de prefețe sau postfețe, scrieri de Tudor Vianu, Petre Ispirescu, Alexandru Macedonski, I.L. Caragiale, E. Lovinescu, *Antologia ideologiei junimiste* (2010), precum și o antologie a receptării lui Proust în cultura română – *Pro și contra Marcel Proust. 1921–2000* (2006).

Fiord imaginar lansa, cu o emisie impetuoasă și sufocată, austeră și barochizantă, modulată ceremonios în versete opulente, de o „calmă disperare", tema care generează întreaga poezie scrisă de **V.**: un lamento pentru candoarea agonizantă („cum să scap de inorogul sfios ce-mi paște părul cărunt?"), cu o rețea largă de metafore izotope. Suveran e un imagism originar al naufragiului („izbânda apelor materne ce-și trag trufașe victima-n adânc"). Făptura e un „delfin fulgerat", o epavă în derivă ori eșuată pe „faleze de sare, arse, văruite" sau în „fiorduri imaginare", terase, țărmuri virgine, plaje, dune de nisipuri fluide – clepsidre gigantice în care „generații caste" de oșteni anonimi ai idealului s-au stratificat în osuare marmoreene. Poemele sunt construite muzical, demarcând obsesiile prin refrene și laitmotive, în crescendouri dramatice, cu extincții finale. Proba devoțiunii totale pentru poezie o constituie tema recurentă a abandonului în slujba ei, fie și ca figurantă, fie și în travesti; personajul liric devine poezia însăși. Ipostaze predilecte sunt vestala sau preoteasa, chipuri statuare ale abnegării supuse, dar mai ales jertfă rituală. Începând cu *Gardienii luminii* (1982), alături de o (discretă) partitură amar erotică, nou și îndrăzneț este zvâcnetul revoltei sub „palpitul grețos al disperării", al dezgustului de „lepra cuvintelor" și de condiția existenței într-o „provincie bolnavă". Sub cupola „Marelui Circ" terorizat de „statuia de pluș a Comandorului", ființa poetului se sufocă „infectată de logos", sub „niagare de falși martiri și poeți mesianici", „delirând buimac ca o fântână somnambulă" (temerară săgeată *ad personam*). „Crin otrăvit" de „mâlul din jur, drămuit în porții egale", el năzuiește în zadar să „taie nodul gordian al umilințelor", să incizeze „*in vitro* cangrena grețoasă a minciunii, termitiera celor lași și slugarnici", să scrie „ca și cum te-ai întoarce printre vii". Îi rămâne numai „transfuzia cu ploi și ninsori", „sarcasmul ca un limb lunar", curajul de a desfide pendularea între „tirade eroice și tumbe scabroase", condiția de „luptător în genunchi" și „demnitatea de a-ți lăsa creierul sfărâmat bucată cu bucată de ferocii canini ai slăviților regi". Consecința „automistificării după legile ieftine ale artei" e, în realitate, „hemoragia continuă a poetului captiv ca un bufon din secolul cincisprezece". După *Amintiri dintr-o popicărie* (1983), *Ucide-mă, fericire* (1984) și *Haltă în paradis* (1987), toate demne de interes în ciuda inegalităților, nimic din viața fizică și sufletească sub comunismul opresiv nu lipsește din poezia scrisă de **V.**, *Vară de noiembrie* (1990) fiind doar o recapitulare: sordidul cotidian, rigole murdare, magazine pustii, mulțimi larvare în stațiile autobuzelor, frigul, foamea, „porția/ gramajul dresajului", întunericul, frica, pânda „gardienilor", „servitutea continuă a uralelor și aplauzelor", „eczema abdicărilor fără număr", căderea în subdemnitate, ca a popicelor mecanice, ca a saltimbancilor ratați, duplicitatea, lipsa solidarității, așteptarea colectivă adulmecând

„o furtună, un trăsnet", protestatarul solitar care se autoincendiază pe o pârtie, „aparteul" sugrumat al poemului însuși. Într-o antologie a expresiilor revoltei care au putut fi tipărite sub dictatură, multe texte semnate de **V.** și trecute sub tăcere de critică în anii cenzurii s-ar vădi reale piese de rezistență. Critica literară a părut o vreme să constituie principalul palier al activității autoarei. *Hortensia Papadat-Bengescu. Universul citadin, repere și interpretări* (1980), cartea ei cea mai cunoscută, realiza – după bine primita antologare a receptării scriitoarei într-o colecție de profil (*Hortensia Papadat-Bengescu interpretată de…*, 1976) – o critică a criticii oportună (chiar dacă mascată de timidități și dependențe). Materia e structurată în șase secțiuni, ierarhizând temele cele mai preocupante pentru exegeți: *Structura artistică*, *O creatoare de tip vizionar*, *o creatoare din familia artiștilor plăsmuitori*, *Creație și analiză*, *O „poetică" a romanului citadin*, *Elemente ale unei genealogii caragialiene în romanul bengescian*, *Existențe stilizate*. Secțiunea penultimă, constituind contribuția cea mai consistentă a cărții la dosarul critic al operei, mai ales prin radiografierea snobismului drept „treapta cea mai înaltă a mimetismului lumii caragialești", s-a dovedit o teză provocatoare pentru comentatorii ulteriori.

SCRIERI: *Fiord imaginar*, pref. Nicolae Balotă, Iași, 1978; *Hortensia Papadat-Bengescu. Universul citadin, repere și interpretări*, București, 1980; *Gardienii luminii*, București, 1982; *Amintiri dintr-o popicărie*, București, 1983; *Ucide-mă, fericire!*, București, 1984; *Haltă în paradis*, București, 1987; *Vară de noiembrie*, București, 1990. **Ediții, antologii:** *Hortensia Papadat-Bengescu interpretată de...*, pref., edit., București, 1976; Tudor Vianu, *Scrieri despre teatru*, pref. edit., București, 1977; Petre Ispirescu, *Basmele românilor*, postfața edit., București, 1986; Alexandru Macedonski, *Excelsior*, pref. edit., București, 2000; I.L. Caragiale, *Publicistică. Politică și... delicatese*, pref. edit., București, 2003; *Pro și contra Marcel Proust. 1921–2000*, București, 2006; E. Lovinescu, *T. Maiorescu*, I–II, pref. Alexandru George, București, 2009, *T. Maiorescu și contemporanii lui*, I–II, pref. Alexandru George, București, 2009, *T. Maiorescu și posteritatea lui critică*, pref. Alexandru George, București, 2009, *Antologia ideologiei junimiste*, București, 2010.

Repere bibliografice: Emil Manu, *„Hortensia Papadat-Bengescu interpretată de ..."*, SPM, 1976, 366; Aurel Baranga, *Lecturi confruntate*, FLC, 1977, 1; Valeriu Cristea, [*Viola Vancea*], RL, 1979, 6, 1980, 51; Carmen Drumaru, *„Fiord imaginar"*, CL, 1979, 5; Piru, *Debuturi*, *174–175*; Sultana Craia, *Recurs la luciditate*, LCF, 1983, 39; Tudor Cristea, *Fețele poeziei*, ARG, 1984, 1; Cristea, *Modestie*, *84–88*; Raicu, *Fragmente*, *299–303*; Roxana Sorescu, *O poetă modernă*, RL, 1985, 23; Eugen Simion, *O zebră dimineața cu gleznele frânte*, RL, 1987, 47; N. Steinhardt, *Escale în timp și spațiu*, București, 1987, *259–261;* Al. Piru, *Lumini și umbre*, SLAST, 1988, 5; Traian T. Coșovei, *În lumina severă a unei dimineți*, LCF, 1988, 15; Calistrat Costin, *„Mi-e dor tot timpul de tine, lumină"*, ATN, 1989, 8; Mircea Mihăieș, *Ochiul hipnotic*, O, 1989, 10; Alex. Ștefănescu, *O plută improvizată*, RL, 1991, 19; Steinhardt, *Monologul*, *244–247*; Poantă, *Scriitori*, *121–122*; Rachieru, *Poeți Bucovina, 482–489*; Irina Mavrodin, *„Pro și contra Marcel Proust. 1921–2000"*, CL, 2007, 7. ***G.O.***

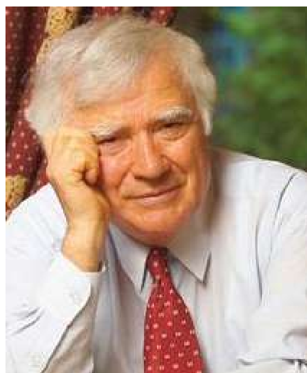
VANCU, Radu (13.VII.1978, Sibiu), poet, critic literar, traducător. Este fiul Veronicăi Vancu (n. Danciu), țesătoare, și al lui Cornel Vancu, muncitor. Urmează școala generală (1984–1992) și Liceul „Gheorghe Lazăr", secția matematică–fizică (1992–1996) la Sibiu, și tot aici se înscrie la Facultatea de Litere a Universității „Lucian Blaga" secția română–engleză (1992–1996) și apoi la cursurile masteratului (2000–2001), absolvit cu o teză despre Mircea Ivănescu. Poezia acestuia va constitui și obiectul cercetării doctorale finalizate în 2005: *Mircea Ivănescu. Poezia discreției absolute*. Din 2000 este redactor, ulterior redactor-șef la revista „Transilvania" din Sibiu. În octombrie 2002 devine asistent la Catedra de literatură română a Universității sibiene, apoi lector în 2007, conferențiar în 2012. Din 2010 e redactor la revista „Poesis Internațional" (Satu Mare) și deține (2010–2012) o rubrică de cronică literară la revistele „Euphorion" (Sibiu) și „România literară". E distins cu Premiul Uniunii Scriitorilor, Filiala Sibiu, pentru *Sebastian în vis* (2010) și pentru *Eminescu. Trei eseuri* (2011).

Există două direcții principale în lirica lui **V.** Prima, începută cu *Epistole pentru Camelia* (2002), se întregește printr-o secțiune din volumul *Biographia litteraria* (2006), iar cea de-a doua își are originea tot în cartea de debut devenind, prin amplificare, un volum de sine stătător, *Amintiri pentru tatăl meu* (2010). Este vorba despre două tipuri de discurs, unul în registru înalt, altul incisiv, ce filtrează o durere pe care „amintirile" o fixează într-o narațiune fondatoare. Cele două discursuri nu sunt însă net diferențiate. Există foarte multe imagini oximoronice ce transpun o lume duală, a cărei complexitate se poate deduce din micile „istorii" ce se organizează în poeme în baza unui algoritm secret al memoriei: „nu poți ști când lumina

e-ntr-adevăr lumină./ absența ta se face din ce în ce mai plină” sau „soarele se înnegrește și coboară pe nervurile aerului,/ tot mai vizibile în întunecarea ce aburește/ stăruitor”. *Biographia litteraria* este volumul care clarifică și adâncește în orizontul poeticității raportul dintre poezie și biografie. Primul ciclu, *Amintiri pentru tatăl meu*, e o elegie amplă, compusă din nouăsprezece poeme, fiecare aflându-și centrul de greutate într-o imagine violentă și discretă în același timp: „când s-a spânzurat, până au venit ăia de la smurd/ i-am făcut respirație artificială – ultimul aer ieșea din plămâni gâfâit/ și viața plutea în jur și moartea plutea în jur și cumva absurd/ am gândit că mai respiră, îmi venea să zburd/ și aerul lui era aerul meu și eu n-am murit încă, și surd/ am auzit paramedicii zicând: e mort. amintirile te fac fericit” (*Amintiri*). În cel de-al doilea ciclu sensurile grave sunt uneori deturnate, reduse până la caricatură printr-o schimbare de accent sau de ton, în general în partea finală a poemelor: „cum muzica-nghite, trăind-o, tăcerea,/ trăindu-mă, sufletul trupul-l consumă –/ venită din lumină sau neguri, totuna-i,/ teribilă-i lupta”. Visul face posibilă unificarea realității cu imaginația, cu fabulosul, ca în *Sebastian în vis*, unde (auto) biograficul e pus între paranteze, iar limbajul capătă o extindere spectaculoasă prin jocul nuanțat al unor forme sonore cu semantică proprie, cărora li se adaugă elemente lexicale atipice. *Sebastian în vis* este un poem cu o miză solidă, chiar dacă travestită ludic, un poem despre libertate și frumusețe, în care lumea își schimbă proporțiile, se arată după chipul și asemănarea celui venit să o cunoască. Lumea devine expresia unei conștiințe extinse. Poate fi rechemată prin cuvinte cărora le-au fost mai întâi subminate gravitatea și contururile obișnuite. Epicul poemului susține aventura fără sfârșit a fanteziei. *Amintiri pentru tatăl meu* și *Sebastian în vis* se unifică simbolic în *Frânghia înflorită* (2012), o carte ce poate fi interpretată ca o rememorare în vis, rememorare iluminată de întunericul cel mai adânc. Bunicul, fiul și nepotul conturează aceeași prezență, tot așa cum amintirile, pierzând din claritatea durerii, încep să fie frânturi din același vis. În planul criticii literare, *Mircea Ivănescu. Poezia discreției absolute* (2007), dezvoltare a tezei de doctorat, propune o hermeneutică a ideii de discreție. Discreția ar presupune „reprimarea a ceea ce știi ca exprimare a ceea ce ești”, un dialog între ascundere și „exprimarea realității profunde a ființei poetice”; discreția ar fi autodefinire prin „accentuarea genului proxim”, o cufundare în materia lumii fără putința de a sorbi din „substanța realității”. Dar conștiința vidată de realitate se apără, „suplinind absența crescândă a materiei cu prezența din ce în ce mai plină a literaturii”. Astfel se naște, susține exegetul, „sentimentul intertextual al ființei”, sensul major al discreției din poezia lui Mircea Ivănescu. **V.** a scris și o carte consacrată lui Eminescu, în care trei eseuri îl tratează pe marele poet din perspective diferite. Primul vizează reprezentarea existenței la Eminescu, cel de-al doilea e un excurs de poetică comparată, invocați fiind aici Friedrich Hölderlin și Stéphane Mallarmé, iar ultimul aduce o descriere a dinamicii imaginarului eminescian.

SCRIERI: *Epistole pentru Camelia*, Sibiu, 2002; *Biographia litteraria*, București, 2006; *Mircea Ivănescu. Poezia discreției absolute*, București, 2007; *Monstrul fericit*, Chișinău, 2009; *Sebastian în vis*, București, 2010; *Amintiri pentru tatăl meu*, București, 2010; *Eminescu. Trei eseuri*, Sibiu – Cluj-Napoca, 2011; *Frânghia înflorită*, Bistrița-Năsăud, 2012. **Ediții, antologii:** *Provocări*, București, 2000 (în colaborare cu Mircea Ivănescu); *Punți*, București, 2001 (în colaborare cu Mircea Ivănescu); *Mâine*, București, 2002; *Moșteniri*, București, 2003; *Amintiri vechi, nouă*, Iași, 2009; *Zona nouă*, pref. edit., Sibiu, 2011; *Cele mai frumoase poeme din 2010*, București, 2011 (în colaborare cu Claudiu Komartin); *Cele mai frumoase poezii din 2011*, București, 2012 (în colaborare cu Claudiu Komartin). **Traduceri:** *Antologia pieselor prezentate în secțiunea „Spectacole-lectură”. Festivalul Internațional de Teatru de la Sibiu*, București, 2002; Lawrence Block, *Când sfânta crâșmă se închide*, București, 2007; Jed Rubenfeld, *Interpretarea crimelor*, București, 2007; Lawrence Block, *Când sfânta crâșmă se închide*, București, 2007, *Opt milioane de feluri de a muri*, București, 2008; Jed Rubenfeld, *Zugzwang*, București, 2008.

Repere bibliografice: Doris Mironescu, *Iubirea și intertextul*, TP, 2003, 5; Dragoș Varga, *Epistolarul erotic al lui Radu Vancu*, T, 2003, 6; Cosmin Ciotloș, [*Radu Vancu*], RL, 2006, 32, 2009, 20; Luminița Corneanu, *Poezia unui „absolutist”*, DMT, 2007, 5; Antonio Patraș, [*Radu Vancu*], TR, 2007, 1–15 august, CLT, 2007, 86; Tudor Crețu, *O (bio)graphia mult prea litteraria*, O, 2007, 8; Chioaru, *Noi developări*, *151–154*; Șerban Axinte, *Reîntoarcere în minunata lume nouă*, OC, 2011, 586; Soviany, *Cinci decenii*, II, *130–132*; Daniel Cristea-Enache, *„Apocalypse now”*, OC, 2012, 643; Adina Dinițoiu, *Poezia – artă de familie*, OC, 2012, 644; Cistelecan, *Diacritice*, II, *175–181*. ***Ș.A.***

VANGHELI, Spiridon (14.VI.1932, Grinăuți–Bălți), prozator, poet, traducător.

Urmează școala primară în comuna natală, de unde trece la Bălți și apoi în comuna Pelinia pentru a urma școala medie, pe care o termină în 1950. După absolvirea Facultății de Filologie a Institutului Pedagogic „Ion Creangă" din Chișinău (1955) și efectuarea serviciului militar, între 1958 și 1960 este învățător la Năpădeni-Ungheni. Stabilindu-se la Chișinău, se angajează redactor la editurile Cartea Moldovenească (1960) și Lumina (1966). Este consultant literar la Uniunea Scriitorilor din RSS Moldovenească (1968–1984) și președinte al PEN-Clubului din Republica Moldova (1991–1995). Debutează cu versuri în 1955, fiind încă student, la revista „Glasuri tinere". Este tradus în zeci de limbi; este distins cu Diploma de Onoare Internațională „Hans Christian Andersen" (Rio de Janeiro, 1974), Premiul de Stat al RSS Moldovenești (1980), Premiul de Stat al URSS (1988), Premiul „Ion Creangă" al Academiei Române (1996), Premiul Uniunii Scriitorilor din Republica Moldova (2000), Premiul Special al Uniunii Scriitorilor din România (2002), Marele Premiu „Ion Creangă" al Salonului Internațional de Carte pentru Copii (2007), i s-au acordat titlurile Maestru Emerit în Artă (1982), Scriitor al Poporului (1992), a primit Ordinul Republicii (1996) ș.a.

V. debutează în 1962 cu placheta de miniaturi *În țara fluturilor*, urmată de culegerile de povestiri *Soarele* (1963), *Băiețelul din Coliba Albastră* (1964), *Pe lume* (1964) și de volumul *Balade* (1966), în care configurează o lume aparte: Coliba Albastră sau Ţara Fluturilor este universul și, în particular, natura din jur; satul de sub zăpadă simbolizează satul moldovenesc, un spațiu originar încărcat de istorie (în *Balade* sunt evocați Ștefan cel Mare, Eminescu, Barbu Lăutaru, Ileana Cosânzeana, Făt-Frumos). Prozatorul propune o viziune animistă, antropocentrică și egocentrică. Dacă în *Balade* cel care inițiază dialogul cu micul cititor este autorul, în celelalte culegeri de miniaturi și nuvele eul-narator devine copilul. Felul de a metaforiza (de a personifica, hiperboliza și diminutiva) este specific artei sale literare. Surprizele metaforice ale personajului Radu anunță isprăvile pronunțat epice ale lui Guguță, istorisite într-o serie amplă, deschisă în 1967 cu *Isprăvile lui Guguță* și întinsă pe mai bine de trei decenii. Lui Guguță i se acordă rolul de creator de situații sau de modelator al lor, iar întâmplările se produc după un tipar insolit, dictat de logica celor mici. Adevărata esență a personajului o dă diferența dintre aventură și ispravă, prima presupunând risc, îndrăzneală și o ruptură în ordinea firească a lumii, în timp ce a doua are un sens pozitiv, cu semnificația unui eveniment dus la bun sfârșit. Pentru a satisface nevoia de epic și de fantastic, naratorul recurge la câteva întâmplări banale. El procedează la o personalizare accentuată a protagonistului, acesta devenind – prin rolul exagerat pe care i-l acordă adulții – „Măria Sa Guguță". Scos în prim-plan prin concentrarea atenției asupra isprăvilor lui, prin investirea cu trăsături excepționale sau prin „urieșizarea" proprie gândirii infantile, conceput ca un model al omului frumos sufletește și moral, personajul se naște la intersecția realului cu visul (fantasticul), a universului copilăriei cu universul maturilor, a logicii necesarului cu logica imprevizibilului, a percepției ingenue cu percepția automatizată. Guguță este un caz aparte în literatura din Basarabia, întrucât s-a transformat, în decursul anilor, într-un fenomen sociocultural, Maria Șleahtițchi vorbind despre un „brand Guguță". Numele personajului circulă în sfera comercială, socială și culturală, prin utilizarea la scară largă în gastronomie, lanțuri de cafenele, restaurante și hoteluri, produse comerciale, teatre, sculpturi, artă stradală, instituții de performance art (Teatrul „Night Guguță" din Chișinău), edituri etc., constituind o ofertă identitară ce depășește cadrele specializate ale literaturii și este asimilată ca emblemă culturală într-o varietate de forme și instituții. Astfel, discursul național, care cunoaște în Basarabia o tradiție bine articulată din cauza dominației rusești în perioada comunistă, dar și a influenței acesteia în cea postcomunistă, este antrenat într-o rețea de practici socioculturale cotidiene, abandonând imaginea naționalismului emfatic. În volumele *Calul cu ochi albaștri* (1981) și *Steaua lui Ciuboțel*

(1981) strategiile narative nu se schimbă, dar intervine o nuanțare psihologică și morală a lumii copilului. În *Pantalonia – țara piticilor* (1989), compusă cu o fantezie sclipitoare, cu lirism și cu o desfășurare epică rapidă și plină de surprize, dimensiunile spațiului „real” sunt micșorate de două ori, acesta fiind populat cu pitici și cu pui de pitici. Din punctul lor de vedere sunt prezentate dragostea, prietenia, viața, moartea, valorile spirituale și morale. **V.** își scrie cărțile urmărind o concepție proprie despre literatura pentru copii, pe care o exprimă în câteva eseuri (*Literatura pentru copii nu este o microlume*, *Despre literatura pentru copii*). Scriitorul respinge eticheta de „literatură pentru copii”, considerând că „microlumea” copilului se suprascrie „macrolumii” adultului, este un univers potențial al existenței acestuia. De altfel, „cușma lui Guguță”, care are capacitatea de a se lărgi și cuprinde întreaga lume, conține, pe lângă simbolistica etică și națională, o practică scriitoricească prin care **V.** urmărește să universalizeze experiența copilăriei, întâlnindu-se, prin această tendință, cu Ion Creangă. Împreună cu Grigore Vieru și cu desenatorul Lică Sainciuc, **V.** este autor al primului abecedar cu grafie latină (1970), după zeci de ani de scriere cu slove chirilice în Basarabia, realizator, tot împreună cu acesta, al unor culegeri de texte pentru copii selectate din autori clasici și contemporani, români și străini (*Carte pentru toți*, *Șezătoare în codru*, *Cercelul de argint*, *Copiii planetei*). În volumele *O scrisoare către copiii lumii* și *Iepurașul albastru* (1968), *Fetița din Hiroshima* (1981) ș.a. traduce din literatura universală pentru cei mici (Astrid Lindgren, Julian Tuwim, Ianis Ritsos, Simion Marșak, Nicolás Guillén ș.a.). Alte două cărți, *Auraș-păcuraș* (1964) și *Ineluș-învârtecuș* (1969, în colaborare cu Nicolae Băieșu), sunt antologii de folclor al copiilor. În 2003 i se joacă piesa de teatru *Taina inelului*, la Teatrul Municipal de Păpuși „Guguță” din Chișinău.

SCRIERI: *În țara fluturilor*, Chișinău, 1962; *Soarele*, Chișinău, 1963; *Băiețelul din Coliba Albastră*, Chișinău, 1964; ed. Chișinău, 2011; *Pe lume*, Chișinău, 1964; *Balade*, pref. George Meniuc, Chișinău, 1966; *Isprăvile lui Guguță*, Chișinău, 1967; ed. București, 1985; *Codrule, codruțule* (în colaborare cu Grigore Vieru), Chișinău, 1970; *Ministrul bunelului. Alte isprăvi de-ale lui Guguță*, Chișinău, 1971; *Columb în Australia*, Chișinău, 1972; ed. Chișinău, 1994; *Moș Gerilii*, Chișinău, 1974; *Primiți urătorii?*, pref. Stanislav Rassadin, Chișinău, 1975; *Guguță – căpitan de corabie*, postfață Mihai Cimpoi, Chișinău, 1979; *Calul cu ochi albaștri*, Chișinău, 1981; *Steaua lui Ciuboțel*, Chișinău, 1981; *Guguță și prietenii săi*, Chișinău, 1983; *Privighetoarea*, Chișinău, 1985; *Scrieri alese*, postfață Mihai Cimpoi, Chișinău, 1985; *Măria Sa Guguță*, Chișinău, 1989; *Pantalonia – țara piticilor*, Chișinău, 1989; *Moara veselă. Steaua lui Ciuboțel*, București, 1990; *Ghiocica*, Chișinău, 1991; *Guguță și prietenii săi*, I–II, Chișinău, 1994; *Tatăl lui Guguță când era mic*, Chișinău, 1999; *Copii în cătușele Siberiei*, Chișinău, 2001; *Taina inelului*, Chișinău, 2003; *Carte de citire și gândire*, I–IV, Chișinău, 2005–2011. **Antologii:** *Auraș-păcuraș*, Chișinău, 1964; *Ineluș-învârtecuș*, Chișinău, 1969 (în colaborare cu Nicolae Băieșu); *Carte pentru toți*, Chișinău, 1971 (în colaborare cu Grigore Vieru); *Șezătoare în codru*, Chișinău, 1973 (în colaborare cu Grigore Vieru); *Copiii planetei*, Chișinău, 1974; *Povestea muntelui albastru*, Chișinău, 1986. **Traduceri:** *Iepurașul albastru*, Chișinău, 1968; *O scrisoare către copiii lumii*, Chișinău, 1968; Astrid Lindgren, *Pepi Cioraplung*, Chișinău, 1973; James Barrie, *Peter Pan și Wendy*, Chișinău, 1975; *Fetița din Hiroshima*, Chișinău, 1981.

Repere bibliografice: Raisa Suveică, *Miracolul cotidianului*, Chișinău, 1968; Cimpoi, *Alte disocieri*, *148–152*; *Spiridon Vangheli*, în *Profiluri*, *87–91*; Valeriu Senic, *Un prieten fidel al copiilor: Spiridon Vangheli*, LA, 1980, 20 august; Cimpoi, *Două eseuri despre Spiridon Vangheli*, „Nistru”, 1989, 4; Nicolae Dabija, *Un ostaș al culturii noastre: Spiridon Vangheli*, LA, 1992, 11 ianuarie; Vasile Romanciuc, *Când eu îs lângă tine, atunci tu ești lângă mine*, LA, 1992, 1 iunie; Grigore Vieru, *Un univers numit Guguță*, „Glasul națiunii”, 1992, 5 iunie; *Spiridon Vangheli*, LA, 1992, 11 iulie (grupaj special); Nicolae Busuioc, *Oglinzile cetății*, IV, Iași–Chișinău, 1996, *113–121*; Cimpoi, *Ist. lit. Basarabia*, *212*; Ciocanu, *Lit. rom.*, *341–346*; Maria Ilievici, *Spiridon Vanghele. Bibliografie*, îngr. Claudia Balaban, Chișinău, 1999; ed. 2, Chișinău, 2012; Dumitru Micu, *Stimate domnule Spiridon Vangheli*, LA, 2002, 13 iunie; Cimpoi, *Critice*, III, *188–191*; *Mică encicl.*, *607–620*; Șleahtițchi, *Cerc*, *52–56*; Iulian Filip, *Spiridon Vangheli, scriitorul care m-a îndemnat pe cuptorul lui Creangă*, „Litere”, 2008, 5; Theodor Codreanu, *Spiridon Vangheli: mimesis și copilărie*, LA, 2012, 14 iunie; Ana Bantoș, *Spiridon Vangheli și lumea primară*, LRC, 2012, 7–8. ***M.C., Mr.M.***

VARGA, Viorel (14.IV.1950, Prodăneşti, j. Sălaj – 18.IX.2020, Zalău), poet. Este fiul Viorică şi al lui Ilie Varga, ajutor mecanic la CFR. Urmează primele opt clase în satul natal, apoi liceul la Jibou, absolvindu-l în 1969. Se înscrie în 1971 la Facultatea de Limba şi Literatura Română a Universităţii „Babeş–Bolyai” din Cluj, dar în 1973 se transferă la aceeaşi facultate în Bucureşti. Ulterior studiază aici şi doi ani la Institutul Politehnic. Debutează cu poezii în 1969 la ziarul „Năzuinţa” din Sălaj, iar editorial în

1971 cu placheta *Trecere*. Colaborează la „Flacăra”, „România literară”, „Steaua” ş.a.

Trecere are toate caracteristicile unei cărţi de debut, dezvăluind în **V.** un poet în căutarea stilului personal. În acest sens ea poate reprezenta o „trecere”, caracterizată de prezenţa unor teme şi motive specifice începutului. Dragostea pentru plaiurile natale, sentimentul puternic de apartenenţă la spaţiul de formare, cu miturile şi datinile sale, întreţin o stare euforică, transmisă parcă prin toate simţurile. Toposul poate fi considerat eternul spaţiu mioritic, iar versurile se înscriu pe linia liricii lui Lucian Blaga sau a lui Ioan Alexandru, influenţe ce se vor menţine şi ulterior. Erosul, adesea prezent, are însemnele unei iubiri diafane. Uneori se întrevede freamătul adolescentin al ruperii de trecut, de lumea copilăriei şi maturizarea prin căutarea de sine. Această contradicţie lăuntrică este sugerată şi de opoziţia dintre satul luminos şi oraşul sumbru, întunericul provocându-i poetului înfiorare, nelinişte. *Niciodată departe* (1976) se caracterizează printr-o monotonie care se manifestă atât în plan tematic, cât şi la nivelul limbajului (spaţiul poemului este asaltat de „taine”, „stele”, „munţi” etc). În centrul cărţii se află tot dragostea pentru ţinuturile natale, versurile celebrând sentimente precum nostalgia şi iubirea de ţară. Figura mamei este omniprezentă în versurile lui **V.**, fiind cea care îşi poate ajuta fiul, „vechi nomad”, să se purifice: „Mamă, spală-mi sufletul [...]/ Şi cântarea-mi rogu-te s-o speli” (*Motiv de baladă*). Altă temă o reprezintă creaţia (*O strângere de suflet şi instrumentul său*), a cărei forţă este dată de logos. Placheta *Fericit cel care* (1978) are un motto preluat din *Învăţăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Theodosie*: „Iar acum, fătul mieu, eu te las să fii gard grădinii mele şi să o păzeşti cum am păzitu şi eu”, iar „personajul” este „fiul rătăcitor”; pentru el satul rămâne un eden spre care i se îndreaptă mereu gândurile: „Eu voi veni/ Eu cel de vârsta prorelor oarbe/ şi toţi mă vor pofti/ La tăierea viţelului gras” (*Cântec pentru întoarcere*). Focul, omniprezent, este simbolul „eternei reîntoarceri”, al legăturii afective dintre oameni. În *Aproape destin* (1987) semnele trecerii sunt mai intense. Sentimentul timpului este pus în legătură cu durata existenţei, dar şi cu actul creator. În acelaşi timp, imaginea poemului care îşi devorează creatorul stârneşte angoasă: „Şi acest umil poem/ Devenind carnivor/ se va hrăni zilnic cu imaginea/ Ta” (*Neînţeles*). Comentatorii au relevat capacitatea lui **V.** de a oferi versuri de o oarecare frumuseţe, relativa autenticitate a structurii elegiace şi sentimentale, a expresiei învăluite de „o melodie simplă” (Virgil Mazilescu), dar au semnalat totodată lipsa de curaj la nivelul exerciţiului efectiv, angajarea pe căi bătătorite, cultivarea unor formule prin care se „merge la sigur”. I-a fost, aşadar, reproşat faptul că optează pentru limpezime cu riscul monotoniei, precum şi carenţa fiorului liric, dar a fost remarcată nobleţea sentimentelor exprimate prin temele sale predilecte: dezrădăcinarea, nostalgia locului natal, regretul dragostei pierdute, tema „întoarcerii fiului risipitor”, simţământul patriotic. Se pot depista, în producţia acestui autor în general previzibil şi pândit de primejdia banalităţii, nu puţine secvenţe izbutite de atmosferă şi de expresivitate poetică austeră: „S-au copt stelele pe tălpile tatălui meu, s-au copt/ Şi pline sunt ca de acorduri o vioară/ În faţa oglinzii toţi ai casei/ Îşi piaptănă vieţile de odinioară./ Trec atâtea cristale îngheţate/ Peste frunţi prin odaia mânjită de stele/ Numai întunericul vrăjeşte mireasma din răni – Blândeţe şi tihnă curgând pe podele” etc.

SCRIERI: *Trecere*, Bucureşti, 1971; *Niciodată departe*, Bucureşti, 1976; *Fericit cel care*, Bucureşti, 1978; *Aproape destin*, Bucureşti, 1987; *O vârstă a florilor*, Bucureşti, 1987.

Repere bibliografice: Dan Cristea, *„Trecere”*, RL, 1971, 49; Florenţa Albu, *„Trecere”* , VR, 1972, 3; Dan Culcer, *Câte volume? Câţi poeţi?*, VTRA, 1972, 5; Virgil Mazilescu, *„Niciodată departe”*, RL, 1976, 31; Dorin Tudoran, *„Niciodată departe”*, LCF, 1976, 32; Andrei Roman, *„Fericit cel care”*, RL, 1979, 16; Constantin Trandafir, *„Fericit cel care”*, ST, 1979, 4; Doina Diaconu, *Către o sumă poetică*, SLAST, 1988, 11. ***A.St., N.Br.***

VARLAAM, **mitropolitul** (c. 1580, Boloteşti, j. Vrancea – 1657, mănăstirea Secu, j. Neamț), cărturar, traducător. **V.**, pe numele de mirean Vasile Moțoc, a învățat carte probabil la „schitul lui Zosin” de pe valea Secului. A intrat în cinul monahal la mănăstirea Secu, iar pe la 1610 mitropolitul Atanasie Crimca l-a numit egumen al așezământului. Excelenta pregătire teologică, consolidată de cunoașterea limbilor slavă, greacă și latină, i-a adus recunoaștere în întreg spațiul răsăritean ortodox. Astfel, sub Miron Barnovski, al cărui duhovnic a fost, **V.** a coordonat una dintre primele misiuni diplomatice în Rusia cu dublu scop cultural: ducerea la Kiev a unui *Octoih* copiat la mănăstirea Neamț, folosit ulterior ca

sursă pentru o tipăritură scoasă la Lvov în 1630, și comandarea, la Moscova, a icoanelor sfinților mucenici Gheorghie și Ioan cel Nou, Procopie și Mercurie împreună cu „viețile lor", pentru a împodobi ctitoria de la Dragomirna. Hirotonisirea lui **V.** ca mitropolit a avut loc în timpul domniei lui Alexandru Iliaș, pe 23 septembrie 1632, după moartea lui Atanasie Crimca. Cărturarul moldovean urca astfel în scaunul mitropolitan fără să fi parcurs întreaga ierarhie arhierească, căci deținea atunci doar rangul de arhimandrit, și nu pe cel de episcop, cum cerea cutuma vremii. Cuvântarea rostită cu prilejul învestiturii de teologul grec Meletios Syrigos, păstrată într-un manuscris aflat în Biblioteca Metohului „Sf. Mormânt" din Constantinopol, va fi avut un impact puternic asupra contemporanilor, de vreme ce Eustratie Logofătul a notat pe unul din manuscrisele *Pravilei bisericești* că tema acesteia prevestea viitoarele izbânzi ale noului mitropolit. Începutul păstoririi lui **V.** a stat sub semnul unei mari instabilități politice, căci din februarie 1633 până în martie 1634, când pe tronul Moldovei a urcat Vasile Lupu, au avut loc trei răsturnări de domni (Alexandru Iliaș, Miron Barnovschi, Moise Movilă). Perioada domniei lui Vasile Lupu a fost însă caracterizată printr-o dezvoltare culturală fără precedent. Profilul de principe luminat al lui Vasile Lupu, reflectat în arhitectură, în artele umaniste și învățământ, a fost completat de cel al mitropolitului cărturar, dedicat unor idealuri precum unitatea de credință și susținerea ortodoxiei în toate cele trei provincii românești. Prestigiul de excelent teolog, dar și influența lui Vasile Lupu au dus la nominalizarea lui **V.**, în 1639, pentru scaunul Patriarhiei Ecumenice de la Constantinopol, fără să fi fost membru al sinodului. Rosturile umaniste și ortodoxe i-au adus mitropolitului moldovean legături temeinice și profitabile cu oameni de cultură din zone dintre cele mai diferite. Legăturile puternice cu Petru Movilă, mitropolitul Kievului, au fost concretizate prin sprijinul constant acordat de acesta demersurilor culturale făcute de Vasile Lupu și de **V.**, între acestea întemeierea, în 1640 la Iași, a colegiului umanist de la Trei Ierarhi, iar un an mai târziu, începutul activității primei tipografii din Moldova. Asumarea de către **V.** a organizării microsinodului de la Iași (1642), desfășurat sub oblăduirea lui Vasile Lupu, a contribuit la evidențierea rolului activ pe care mitropolitul l-a avut în perimetrul ortodoxiei

răsăritene. Participarea reprezentanților ortodoxiei grecești (între care mitropolitul Niceei, Porfirios, și Meletios Syrigos), ai ortodoxiei slave (rectorul Academiei Ortodoxe de la Kiev, Iosif Kononovici) și ai celei românești a permis să fie clarificate unele puncte controversate, nerezolvate anterior în sinodul de la Kiev (1640). Obiectivul major al sinodului ieșean a fost atins prin discutarea și acceptarea lucrării lui Petru Movilă, *Orthodoxa Confessio,* ca îndreptar al credinței panortodoxe, răspândit ulterior atât în limba latină, cât și în limba greacă. **V.** a rămas în scaunul mitropolitan peste două decenii, retrăgându-se în anul 1653, după ce Vasile Lupu a pierdut tronul Moldovei. Ultimii ani din viață i-a petrecut la mănăstirea Secu, unde a și trecut la cele veșnice.

Începutul activității cărturărești a lui **V.** este legat de perioada șederii la Secu, când a tradus, alături de un *Evangheliar* și o *Psaltire*, *Leastvița* lui Ioan Climax (c. 1602–1615), scriere lăsată în manuscris și editată după patru secole. În 1644 **V.**, „arhiepiscop și mitropolit al Sucevei", prefațează o

carte cerută de trebuințele spirituale ale unei comunități religioase ce își aștepta textele fundamentale în limba țării, *Șeapte taine a besearecii*, transpusă în limba română de Eustratie Logofătul. Lui **V.**, care a revăzut, probabil, tipăritura din 1644, i se datorează unul dintre primele texte polemice scrise în limba română, *Cartea carea să cheamă Răspunsul împotriva Catihismusului calvinesc* (1645), tipărită, probabil, la mănăstirea Dealu. Se cunosc împrejurările în care **V.**, aflat în misiune diplomatică în Ţara Românească, a luat cunoștință, prin intermediul lui Udriște Năsturel, de existența *Catehismului calvin* imprimat în Transilvania în „limba noastră românească" în 1642. Textul catehismului, descris ca fiind „plin de otravă de moarte sufletească", de „minciuni și amăgituri cu carile cearcă și ispitesc în tot chipul", l-a determinat să adopte o poziție oficială împotriva calvinismului și a convocat un „săbor dintr-amândoao părțile, și din Ţara Românească, și din Ţara Moldovei", ale cărui lucrări s-au concretizat în acest „răspuns". În pofida analizei comparative ce reflectă similitudini la nivelul unor pasaje între textul lui **V.** și *Mărturisirea ortodoxă* (1640) sau *Spunerea legiei creștinești cu răspuns*, lucrare de proveniență transilvăneană cu pronunțat caracter polemic la adresa calvinilor, este luat în considerare caracterul original al textului. Argumentele aduse în susținerea acestei ipoteze pun în evidență structura specifică a scrierii, care „este o demonstrație teoretică însoțită de numeroase citate biblice, cu referiri la situații reale (prin antiteză și comparație), făcută în maniera predicilor bisericești" (Mirela Teodorescu). *Răspunsul...* se deschide printr-o *Predoslovie* adresată „cătră creștinii de Ardeal", în care sunt precizate circumstanțele și scopul redactării textului. Realizată cu meșteșugul retoric al unui *proemium* de bun nivel, această parte introductivă anticipează dispunerea materiei după canoanele genului epidictic, în măsura în care elementele de tip judiciar au fost deja furnizate și, pe baza lor, s-a ajuns la *Răspunsul săborului*. Pledoaria are ca fundament principal citatul biblic glosat marginal, **V.** selectând părțile supuse blamului și respectând ordinea în care fuseseră discutate în catehism. În general, au fost combătute „glavele" care tratau problemele religioase fundamentale: păcatele strămoșești, crezul, îndreptarea sau cinstirea icoanelor. Structura binară prilejuiește cititorului contactul direct cu textul calvin. Opera fundamentală a mitropolitului, adresată către „toată semenția românească pretutinderea ce să află pravoslavnici într-aceastā limbă", rămâne însă *Carte românească de învățătură, dumenecele preste an și la praznice împărătești, și la svenți mari,* cunoscută sub titlul *Cazania* lui **V.** „Râvna... care ne-a fost pentru sfânta biserică a răsăritului și dorința de a traduce pe limba românească cartea sfântului Callist, *Cuvântările la Sfânta Evanghelie,* care s-o citească preoții în biserică spre învățătura românilor credincioși", era încheiată, după cum atestă scrisoarea către țarul Mihail Feodorovici, încă din 1637. Imprimarea, începută abia în 1641, după aducerea la Iași a unei tiparnițe de la Kiev, a fost terminată în anul 1643. Deși cercetările întreprinse pe baza acestei mărturii nu au condus la rezultate concludente, este acceptat faptul că **V.** va fi utilizat unele modele ucrainene influențate de opera lui Callist. În *Cuvânt cătră cetitoriu* **V.** mărturisea izvodirea *Cazaniei* „pre limba românească" prin adunarea „din multe scripturi" și „din toți tâlcovnicii sventei evanghelii, dascalii besearicii noastre". Au fost remarcate, în acest sens, asemănări între materia *Cazaniei* și texte precum *Cartea de învățătură* a lui Coresi (1581) sau *Evanghelia învățătoare* imprimată la Govora (1642). A fost prezumată existența unei *Cazanii* moldovenești realizată în timpul celei de-a doua domnii a lui Alexandru Lăpușneanu (1564–1568), pornind de la o copie, efectuată în 1680, de popa Urs din Cotiglet-Bihor, ipoteză puțin probabilă. Între izvoarele *Cazaniei* s-au aflat cu certitudine mai multe cuvântări cuprinse în *Comoara* lui Damaschin Studitul (Pandele Olteanu) și în *Evanghelia învățătoare* a predicatorului ortodox ucrainean Kiril Trankvilion Stavrovețki (Dan Zamfirescu). Aceste surse, adăugite ulterior cu omilii aparținând lui Albertos Marianos din Hios (c. 1568), Ioanichie Kartanos (1589), ar fi fost utilizate direct sau poate prin intermediar pentru unele dintre cuvântările la „praznicele împărătești", precum și la „praznicele lunilor preste an, împărătești și a svenți mari" (Pandele Olteanu). Între viețile de sfinți prinse în a doua parte a *Cazaniei*, patru (ale sfinților Gheorghe, Nicolae, Dimitrie și Teodor Tiron) ar fi fost traduse și adaptate după cuvântările lui Damaschin Studitul, una (cea a sfintei Paraschiva), după o versiune prescurtată a hagiografiei lui Eftimie, patriarhul

Târnovei, iar cea a sfântului Ioan cel Nou de la Suceava, după textul lui Grigore Ţamblac. Gravurile *Cazaniei* au fost atribuite ucraineanului Ilja, trimis la Iași de Petru Movilă pentru a răspunde solicitărilor venite din partea domnitorului Vasile Lupu. *Carte românească de învățătură...* are pe contrapagină gravată stema Moldovei însoțită de *Stihuri în stema Domniei Moldovii,* în care apar accente encomiastice: „De unde mari domni spre laudă ș-au făcut cale,/ de-acolo și Vasilie Vodă au ceput lucrurile sale./ Cu învățături ce în țara sa temeliuiaște/ nemuritoriu nume pre lume șie zideaște". Cele două predoslovii, *Cuvânt împreună cătră toată semenţiia românească* și *Cuvânt căre cetitoriu,* explicitează necesitatea imprimării acestei cărți în limba română. Prima parte a *Cazaniei* este alcătuită din 54 de învățături care au, în general, o structură fixă: *exordium,* pericopa evanghelică și textul propriu-zis, alcătuit din două ansambluri, „reprezentând nu rezultatul unei segmentări mecanice, ci compuneri închegate, rotunde" (Dan Horia Mazilu). Această primă parte se încheie printr-o *peroratio* în stihuri, a căror alcătuire nu este lipsită de virtuozitate. Partea a doua a *Cazaniei* este alcătuită din 21 de „cuvinte" la „praznicele împărătești și la svenți mari", dispuse pe traseul tradițional al anului bisericesc ce începea la 1 septembrie, când era sărbătorit Simeon Stâlpnicul, și se sfârșea la 29 august cu *Tăierea capului sfântului Ioan Botezătorul.* Mitropolitul păstrează marile sărbători fixe prezente în mai toate „evangheliile cu învățătură" (*Nașterea Precistei, Botezul Domnului, Schimbarea la față* ș.a.), însă inovează oferind mai mult spațiu învățăturilor la sărbătorile unor sfinți mari. Între aceștia **V.** a introdus două vieți de sfinți ale căror moaște aparțineau atunci sanctuarului Moldovei: preacuvioasa Paraschiva din Epivat și sfântul Ioan cel Nou de la Suceava. Cele două vieți sunt traduceri libere efectuate de mitropolit cu o vădită intenție de autohtonizare ce nu se sustrage influenței unei literaturi orale cu circulație monahală. Neconcordanțele traducerii și adaptarea la un alt spațiu decât cel al originalului *Muceniciei lui Ioan cel Nou* au determinat modificarea „cheii" de lectură a întregului text, prilejuind apariția unor toposuri distincte în perimetrul cultural moldav, precum fixarea Cetății Albe ca „loc al pătimirii" (Dan Horia Mazilu). La sfârșitul *Cazaniei,* înaintea colofonului și a *Capetelor ce sânt într-această carte,* **V.** a inserat, cu vădită intenție retorică, stihuri în rezonanță cu literatura epocii: „Valuri multe rădică furtuna pre mare,/ mai vârtos gândul omului întru lucru ce are./ Nu atâta grijea și frica începutului,/ cât grijea și primejdea svârșitului./ Hiece început de folos nevoința-l arată,/ iară svârșitul a tot lucrul ia plată./ Lăudată să hie a lui Dumnedzău puteare,/ carea după început au dat și svârșire". *Cazania* a rămas în practica religioasă prin preluări parțiale sau integrale în alte cărți de cult, dar și prin numeroase reeditări. Între textele care au preluat din materia acesteia se află *Cazania de la Dealu* (1644) și *Chiriacodromionul* (1699) tipărit la Alba Iulia, urmate de alte culegeri de cazanii din secolul al XVIII-lea. Opera mitropolitului

Carte românească de învățătură. *Pagină de titlu*

V. se înscrie într-un angrenaj cultural menit să susțină „legea" românilor și să contracareze încercările de răspândire a credințelor reformate, îndeosebi a celei calvine. Sprijinul acordat mișcării de întărire a ortodoxismului și de cultivare a ecumenismului în dialogul dintre Bisericile creștine ale secolului al XVII-lea, a fost, dintr-o perspectivă mai largă, de asemenea important.

O lucrare similară [Cărții românești de învățătură], *ca arhitectură și material acumulat, nu a existat niciodată în Bizanț și nici în Slavia Ortodoxă, unde singura comparabilă cu opera mitropolitului Varlaam este cartea lui Kiril Trankvilion-Stavrovețki ce i-a servit drept izvor. Dar în care sectorul hagiografic nu are nici aceeași amploare și nici aceeași valoare, iar limba nu este cea înțeleasă de obștea credincioșilor.*

Este o premieră absolută. De ea vor beneficia, în cultura română, Cazania de la Dealu *din 1644 și* Chiriacodromionul de la Alba Iulia *din 1699, prima fiind o retipărire parțială, iar a doua integrală a cărții din 1643. Va juca însă un anumit rol și în configurarea celei mai importante creații similare din cultura ucraineană, și nu este exclus să fi fost îndemn și pentru cei care, după mai mult de un secol, au alcătuit postum, în trei volume împărțite în șase părți, culegerea de predici a Sfântului Dimitrie al Rostovului.*

Locul, valoarea și importanța Cărții românești de învățătură *în dezvoltarea elocinței religioase post-bizantine nu apar însă pe deplin decât dacă o raportăm și la cele mai celebre și prețuite opere ce i-au succedat, unele cu răspândire în întreaga ortodoxie:* Cheia înțelesului *de Ioanikie Galiatovski – perechea lui Kiril Trankvilion în cultura ucraineană –,* Didahiile *lui Ilie Miniat și tâlcurile* Evangheliei *și* Apostolului *din cele patru tomuri ale* Kiriakodromionului *alcătuit de Nichifor Teotoke.*

DAN ZAMFIRESCU

SCRIERI: *Carte românească de învățătură, dumenecele preste an și la praznice împărătești, și la svânți mari,* Iași, 1643; *Cazania. 1643*, ed. J. Byck, București, 1943; ed. 2, București, 1966; ed. I–II, îngr. Stela Toma, pref. și studiu Dan Zamfirescu, București, 2011–2012; *Cartea carea să cheamă Răspunsul împotriva Catihismusului calvinesc,* [Mănăstirea Dealu], 1645; *Opere. Răspunsul împotriva Catihismusului calvinesc*, îngr. și studiu Mirela Teodorescu, București, 1984; ed. Manole Neagoe, Chișinău, 1991. **Traduceri:** *Leastvița sau Scara Raiului de Ioan Scărarul,* îngr. Oana Panaite și Eugen Munteanu, pref. Eugen Munteau, Iași, 2007.

Repere bibliografice: Ștefan Dinulescu, *Notițe despre viața și activitatea mitropolitului Moldovei Varlaam (1632–1653)*, Cernăuți, 1886; V. A. Urechia, *Autografele lui Varlaam mitropolitul*, București, 1889; Melchisedec, *Biserica Ortodoxă în luptă cu protestantismul în special cu calvinismul în veacul XVII și cele două sinoade din Moldova contra calvinilor*, AAR, memoriile secțiunii istorice, t. XII, 1889–1890; Iorga, *Ist. lit. relig., 145–153, 157–165*; Iorga, *Ist. Bis.*, I, *303–309*; Gh. Ghibănescu, *„Leastvița" lui Ioan Scărariul, traducere de Varlaam, mitropolitul Moldovei către 1618*, Iași, 1915; Iorga, *Ist. lit.*, I, *252–259;* P. P. Panaitescu, *L'Influence de l'oeuvre de Pierre Mogila, archevêque de Kiev, dans les Principautés Roumaines*, Paris, 1926, *49–81*; Gr. Scorpan, *Locul Cazaniei lui Varlaam în vechea noastră literatură omiletică din sec. XVI și XVII*, CI, 1937–1940, 1–2, 1943, *89–120*; Russo, *Studii istorice*, *229–236*; Augustin Z. N. Pop, *Biografia mitropolitului Varlaam al Moldovei*, București, 1940; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *15*, *Ist. lit.* (1982), *13;* Cartojan, *Ist. lit.* (1996), *191–201;* Florea Mureșanu, *Cazania lui Varlaam (1643–1943). Prezentare în imagini*, Cluj, 1944; Ciobanu, *Ist. lit.* (1989), *173–179*; Leca Morariu, *Cazania lui Varlaam,* Râmnicu Vâlcea, 1945; Al. Rosetti, *Varlaam*, „Cum vorbim", 1949, 8; *300 de ani de la moartea mitropolitului Varlaam*, MM, 1957, 10–12 (grupaj special); Liviu Onu, *Observații cu privire la contribuția lui Varlaam la dezvoltarea limbii române literare*, VSD, *35–60*; Nestor Vornicescu, *Cazaniile noastre*, MM, 1961, 3–4; Lăudat, *Ist. lit.*, I, *125–137*; Pandele Olteanu, *Les Originaux slavo-russes des plus anciennes collectionnes d'homélies roumaines*, RSL, 1963; *Ist. lit.*, I, *337–346*; Atanasie Popa, *Texte vechi în Cazania lui Varlaam*, MA, 1965, 1–3; Gavril Istrate, *Varlaam,* CRC, 1969, 1; Ivașcu, *Ist. lit.*, I, *140–144*; Pandele Olteanu, *Elemente de folclor și de literatură populară din „Cazania" mitropolitului Varlaam în lumina izvorului neogrec „Cuvântările lui Damaschin Studitul*", București, 1969; Pandele Olteanu, [*Varlaam, mitropolitul*], BOR, 1970, 1–2, RSL, 1972, MM, 1976, 3–4; Piru, *Ist. lit.*, I, *96–104*; Rosetti – Cazacu – Onu, *Ist. lb. lit.*, I, *114–132*; Florentina Zgraon, *Considerații filologice asupra primei traduceri manuscrise a „Scării" lui Ioan Sinaitul*, LR, 1976, 3; Mazilu, *Barocul*, *157–189*; Șchiau, *Cărturari*, *104–120*; *Dicț. lit. 1900*, *882–885;* Florian Dudaș, *Cazania lui Varlaam în Transilvania*, pref. Virgil Cândea, Cluj-Napoca, 1983; Mazilu, *Proza*, II, *42–91; Cărți românești de artă oratorică,* pref. Mircea Frânculescu, București, 1990, *XXIV-XXVIII*; Păcurariu, *Ist. Bis.*, II, *15–30;* Mazilu, *Recitind*, I, *115–116, 331–338, 470–471, passim,* II, *14–15, 66–67, 341–355, 474–475, passim;* Sorohan, *Introducere, 117–121;* Mazilu, *Noi, 18, 73–75, 101–102, 107–108, 121–125*; *Dicț. esențial, 868–869;* Stela Toma, *Filologie și literatură*, București, 2002, *28–64*; Florentina Gaftoi-Holtea, *Mitropolitul Varlaam și Damaschin Studitul*, București, 2006; Doina Alina Nicolae, *Noul Testament în traducerea mitropolitului Varlaam*, București, 2006; Dan Zamfirescu, *mitropolitul Varlaam în lumina ultimelor cercetări*, „Magazin bibliologic", 2006, 2–3; Manolescu, *Istoria, 45–48;* Alexandru Mareș, *„Leastvița sau Scara Raiului de Ioan Scărarul"*, LR, 2012. ***Lr.B.***

VARLAAM ȘI IOASAF, carte populară tradusă în românește de Udriște Năsturel în anul 1649; în veacurile următoare se vor face noi tălmăciri: Vlad Boțulescu (în 1764) și Samuil Micu (înainte de 1782) din italiană, iar alcătuitorii masivei culegeri *Viețile sfinților* (Iași, mănăstirea Neamț, 1807–1815) din rusește. Se adaugă prelucrările la care cartea a fost supusă și difuzarea în manuscrise și prin oralitate a feluritelor ei secvențe, rezultând o „carieră” literară remarcabilă. Cea mai veche copie după versiunea mediobulgară (realizată prin utilizarea unei surse grecești probabil în a doua jumătate a secolului al XII-lea) atestată în spațiul românesc a fost găsită la mănăstirea Neamț și aparține, după cât se pare, secolului al XV-lea (deși A.I. Iațimirski, cunoscător avizat al manuscriselor slavo-române, o socotea mai veche cu un secol). Tot la Neamț și, verosimil, în același veac XV s-au prescris și alte versiuni, unele sârbești (cu vădite particularități), conservate în codicele care a ajuns la mănăstirea Noul Neamț din Basarabia. Moldova a produs, în secolul al XVI-lea, și copia descoperită la mănăstirea Agapia, cuprinzând o versiune completă a cărții (cu trăsături ale redacției ruso-ucrainene) și textul întocmit într-una din mănăstirile bucovinene și semnalat de Ioan Iuffu în 1963. Lucrarea se afla între textele citite și în Țara Românească, de vreme ce autorul *Învățăturilor lui Neagoe Basarab către fiul său Theodosie* preia în scrierea sa cele mai semnificative parabole din „romanul” ascetic. Ca și în alte rânduri, versiunea românească, înfăptuită de Udriște Năsturel și rămasă multă vreme în copii manuscrise, închipuia capătul unui drum de-a dreptul excepțional, egalat, se pare, doar de mersul prin timp al *Sfintei Scripturi.* Călătoria cărții, care reinterpretează biografia lui Buddha, pare să fi început în India, așa cum au crezut cei mai mulți cercetători ce s-au aplecat asupra acestei chestiuni, sau începutul ei ar trebui așezat în Asia Mică, potrivit unor opinii recente, care propun un loc mai apropiat de Europa și evocă, pentru limpezirea numeroaselor similitudini cu viața celui ce propovăduia calea marcată de cumpătare spre nirvana, posibilitatea construcției epice în jurul unor motive din India sau coagulate, într-o probabilă autonomie, pe niște tipare ce țin de o matrice universală. Între legenda vieții lui Buddha și popularul roman medieval european există o relație incontestabilă, complicată de cele câteva plăci turnante și popasuri ce au condiționat restructurări, între care și semnificativa drapare în veșmânt creștin. „Istoria” vieții lui Ioasaf („intrusul straniu” care îl irita pe Gaston Paris, căci era singurul sfânt – sau printre puținii – impus de un text literar pe un traseu ce inversa tipul de relație obișnuit) urmează etapele fixate de legenda indiană pe calea la sfârșitul căreia un bun Boddisattva se transformă, prin încercări, stăruință și înțelepciune, în Buddha, atingând starea sacră. Corespondentul regelui indian Suddhodanah din Kapilavatsu va fi Avenir, iar pe fiul aceluia îl va chema, în loc de Siddharta, Ioasaf. Narațiunea este declanșată de misterul nașterii prințului (fiul unic ce apare după o așteptare prelungită), precedată de un vis al mamei, în care viitorul copil se înfățișa într-un chip încifrat. Brahmanii, convocați de Suddhodanah spre tâlcuire, anunță că viitorul moștenitor este destinat să stăpânească lumea, dar, dacă va renunța la puterea lumească, va deveni Buddha, aducătorul salvării întregii omeniri. Deși în înregistrarea prezicerilor făcute după naștere versiunile sanscrite se despart, încheierea secvenței este unică: regele nu intenționează ca fiul său să renunțe la domnie – în perspectiva stăpânirii întregii lumi – și va depune toate stăruințele spre a-l feri pe tânăr de cunoașterea fețelor neplăcute ale existenței. Va zidi deci palatul miraculos (în textele indice, patru astfel de clădiri), construcția izolatoare (în basme fiind o cetate, un turn ori un loc al solitudinii desăvârșite), menită să-i alcătuiască prințului o lume a plăcerii netulburate, o viață ce stagnează într-o beatitudine neîntreruptă. Măsurile se vor dovedi de prisos, căci (iarăși ca în epica populară) interdicția este ignorată, și revelațiile se produc cu ocazia unor plimbări (călătorii, contacte cu pericolele) în timpul cărora tânărul vede un individ malformat și pricepe că ființa umană este neputincioasă în fața suferințelor fizice; întâlnește o persoană împovărată de vârstă și înțelege că anii tineri, propuși lui drept eterni, se duc cu repeziciune; în fine, are prilejul să constate că existența umană este implacabil datată. Plimbările, splendid descrise în *Mahapadanasuttam*, patru la număr în mai toate versiunile, cu rostul lor evident de a împinge la meditație, vor fi fost suficiente pentru convertire într-o lume dispusă să acorde preponderență unor dezbateri lăuntrice. Însă în lumea supusă reflecției creștine, meditația ca act de pătrundere și de achiziționare nu mai este suficientă. Sunt necesare acum și niște

însemne ale inițierii, printre altele botezul și cuminecătura, realizate de un agent abilitat. Acesta este Varlaam, un ascet de marcă preschimbat în neguțător, care reușește să înșele străjile puse de regescul tată și să pătrundă la prinț sub pretextul înfățișării unei nestemate nemaivăzute. Transferul este străveziu, dar metafora aparține inventarului agreat de cititori. Pustnicul aducea mărgăritarul supremei sapiențe, al doctrinei salvatoare. Învățătura este translată prin parabole – unele, precum „omul urmărit de inorog”, „cei trei prieteni”, „cele patru racle”, „orașul care-și schimba conducătorul în fiecare an”, vor deveni faimoase – și istorisiri exemplare (acele pilde care în literatura română se vor desprinde din roman și vor evolua independent în mici antologii), și convertirea se produce. Dar intră în scenă consilierii împăratului. Varahia („vizirul”) pune la cale o falsă dezbatere, în care un „vrăjitor”, Nahor (un simili Varlaam), va discuta cu înțelepții împărătești și concluzia va fi că religia creștină, „apărată” de Nahor, este inferioară dogmelor protejate de oficialități. Ioasaf, spectator inocent la dispută, îi solicită însă lui Varlaam–Nahor consecvență și fermitate. Întrucât cererea este însoțită și de niște amenințări deloc voalate, demolatorul se transformă în apărător fervent și dibaci. Câștigă disputa și se convertește. Este rândul lui Thevda, alt „vrăjitor”, să propună o rezolvare. Acesta redă, în fapt, ultima întâmplare pe care o parcurge Boddisattva pe drumul ales. Încercarea, prezentată ca infailibilă, este ispitirea prin femei frumoase. Reușita adversarilor creștinismului pare aproape, când, în vis, Ioasaf are viziunea iadului și a raiului (un extramundan semnificativ) și se deșteaptă convins de necesitatea câștigării, prin viață cumpătată, rugăciuni și asceză, a dreptului la existență veșnică. Thevda însuși, dezamăgit de insucces și presat de superioritatea incontestabilă a adversarului, își arde „cărțile” și primește botezul. De aici încolo evoluția va fi cvasilineară, drumul lui Ioasaf duce spre „pustie”, și Răsăritul european va compune un cântec special care să celebreze momentul: în literatura noastră *Cântecul lui sveti Ioasaf când au intrat în pustie* se va autonomiza și va avansa către o circulație aproape folclorică, cu versiuni în proză și în stihuri. Ipotezele cu privire la geneza versiunii românești au fost numeroase și au trecut de la un cercetător la altul, de cele mai multe ori în absența oricărei verificări. Izvorului slav, neprecizat, evocat de M. Gaster încă din 1883, i s-a adăugat, stârnind o puternică adeziune (N. Iorga, Emil Turdeanu, Jan Janów, P.P. Panaitescu – cu observația că ultimii doi nu exclud amestecul versiunii mediobulgare –, Nicolae Cartojan, autorii tratatului academic, George Ivașcu), versiunea slavo-ucraineană tipărită în 1637 la mănăstirea Kutein, în Bielorusia (pe care N. Cartojan o credea a proveni dintr-un izvod românesc procurat de Petru Movilă din Moldova), iar spațiul ipotezelor neslave a fost ocupat de opinia generalului Petre V. Năsturel, care socotea că Udriște Năsturel ar fi tălmăcit din grecește, și de părerea lui Al. Piru, ce înclina spre aceeași sursă, atribuindu-i în plus lui Udriște Năsturel tălmăcirea în slavonă. Dar acesta nu avea de ce să se apuce de realizarea unei noi tălmăciri în slavonă, din moment ce manuscrisele slave conținând legenda vieților lui Varlaam și Ioasaf circulau în spațiul românesc din secolele al XIV-lea și al XV-lea; el nu a tradus nici din grecește în românește (de altfel nu se cunosc prea multe despre cunoștințele de greacă ale vtori-logofătului), ci numai din

Ilustrație la Varlaam și Ioasaf

slavonă. Titlul izvodului care i-a plasat pe cercetători pe calea originalului elin este o prelucrare, destul de liberă, dar motivată, a formulării de început a versiunii tipărite la mănăstirea Kutein, sub patronajul lui Petru Movilă: *Istoria sau descrierea adevărată* […] *despre viața sfinților prea cuvioșilor părinți Varlaam și Ioasaf* […] *din nou din grecește și slavonește în limba rusă tradusă*. Nici călugării de la Kutein nu au tradus romanul „din grecește și slavonește”, cum pretind, ci direct din latinește, folosindu-se de ediția pariziană a lui Jacob Billius și apelând doar pentru anumite pasaje la redacții slavone și grecești. Formularea din titlu se datorește năzuinței exprese a tălmăcitorilor de a fi bine acoperiți în raport cu norma ortodoxă. Același a fost motivul pentru care Fota Grămăticul a prelucrat titlul versiunii Kutein în copia ce cuprinde doar textul românesc. Toate sau aproape toate manuscrisele ulterioare specifică într-un fel sau altul că traducerea a fost făcută din slavonă. Năsturel a tradus, fără îndoială, de pe un original slavon, dar nu textul copiat în paralel cu tălmăcirea sa reprezintă izvorul principal. Textul slavon pare să fi fost transcris ulterior și „potrivit” după versiunea românească de cineva care știa slavonește destul de bine, operație dovedită de unele neconcordanțe, de spațiile libere, de glosele marginale și de feluritele „ajustări” datorate presiunii textului românesc. Se pare că versiunea slavonă pe care a lucrat Udriște Năsturel aparține familiei redacțiilor răsăritene, fiind mai scurtă decât redacția slavă completă. Acesta a pus la contribuție și alte izvoare, cum ar fi ediția Kutein, care rămâne un text ajutător, nici într-un caz izvodul de bază. *Varlaam și Ioasaf* în versiunea lui Udriște Năsturel în copia din 1675 a lui Fota Grămăticul s-a tipărit în 1904. Romanul a cunoscut câteva prelucrări, cea aparținând lui Mihail Sadoveanu și lui D.D. Patrașcanu având o intensă circulație.

Ediții: *Viața sfinților Varlaam și Ioasaf*, tr. Udriște Năsturel, îngr. și pref. Petre V. Năsturel, București, 1904; [*Viața lui Varlaam și Ioasaf*], CPL, II, *293–302;* Moraru–Velculescu, *Bibliografia*, I, partea II, *437–495*; Sf. Ioan Damaschin, *Varlaam și Ioasaf*, pref. Virgil Cândea, București, 1999.

Repere bibliografice: Gaster, *Lit. pop., 32–53;* Ioan Bogdan, *Câteva manuscripte slavo-române din Biblioteca Imperială din Viena*, AAR, memoriile secțiunii istorice, t. XI, 1888–1889; P.P. Panaitescu, *L'Influence de l'oeuvre de Pierre Mogila, archêveque de Kiev, dans les Principautés Roumaines*, Paris, 1926, *41–45*; Dan Simonescu, *Încercări istorico-literare*, Câmpulung, 1926, *27–56;* N. Iorga, *Livres populaires dans le sud-est de l'Europe et surtout chez les Roumains*, „Bulletin de la Section Historique de l'Académie Roumaine”, t. XIV, 1928; Cartojan, *Cărțile pop.*, I, *232–250*; I.D. Ștefănescu, *Le Roman de Barlaam et Joasaph ilustré en peinture*, „Byzantion”,1932, 2; Emil Turdeanu, [„*Varlaam și Ioasaf*”], CEL, 1934, BOR, 1934, 7–8; Cartojan, *Ist. lit.*, I (1940), *78–80,* II (1942), *98;* Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *51*, *Ist. lit.* (1982), *45*; Ciobanu, *Ist. lit.* (1989), *182–185;* Lucian Predescu, [„*Varlaam și Ioasaf*”], BOR, 1965, 1–2, 1966, 1–3; Piru, *Ist. lit.*, I, *106–110; Ist. lit.*, I (1970), *451–453;* Dan Horia Mazilu, *Udriște Năsturel*, București, 1974, *204–269;* Pavel Chihaia, *Sfârșit și început de ev*, București, 1977, *37–69; Dicț. lit. 1900, 885–886;* Dan Horia Mazilu, *Varlaam și Ioasaf. Istoria unei cărți*, București, 1981; Mazilu, *Recitind*, I, *203–209*; Ursu, *Contribuții ist. culturii*, *137–144*. ***D.H.M.***

VARTIC, Ion (4.X.1944, Sibiu), eseist, critic și istoric literar, teatrolog, editor.

Este fiul Victoriei (n. Timariu) și al lui Petru Vartic, inginer constructor. Urmează la Cluj școala medie (1958–1962) și Facultatea de Filologie a Universității „Babeș– Bolyai” (1962–1967). După absolvire devine asistent la Catedra de literatură comparată a aceleiași facultăți, între 1975 și 1990 e lector, iar din 1991 profesor; din 1992 coordonează Departamentul de Teatru al Facultății de Litere, pe care l-a înființat, predând apoi la Facultatea de Teatru și Televiziune a Universității clujene, deschisă în 2005. Trei ani (1973–1975) a fost lector de limba și literatura română la Departamentul de Romanistică al Universității din Leipzig. Și-a luat doctoratul în 1988 cu teza *Ibsen și teatrul modern*. În intervalul 1990–1992 a îndeplinit funcția de subsecretar de stat în Ministerul Culturii, iar din stagiunea 1999–2000 pe aceea de director general al Teatrului Național din Cluj-Napoca. Debutează la „Tribuna” în 1968 cu un eseu despre Radu Stanca, iar editorial cu volumul *Spectacol interior* (1977; Premiul Uniunii Scriitorilor). Mai colaborează la „Steaua”,

„Familia", „Transilvania", „România literară", „Viața românească", „Vatra" ș.a., însă numele său se leagă mai ales de revista „Echinox", la conducerea căreia s-a aflat (alături de Ion Pop și Marian Papahagi) în perioada 1972–1983, ca redactor-șef adjunct, și de „Apostrof", unde îngrijește rubrica „Dosar" chiar de la apariție, din 1990. A participat la realizarea lucrărilor *Scriitori români* (1978), *Dicționarul scriitorilor români* (I–IV, 1995–2002), *Dicționar analitic de opere literare românești* (I–IV, 1998–2003) și *Dicționarul esențial al scriitorilor români* (2000). A alcătuit ediții din operele lui I.L. Caragiale, Vasile Pârvan, Emanoil Bucuța, Emil Cioran, Radu Stanca, N. Steinhardt, I.D. Sîrbu, Petru Dumitriu ș.a. În 1990 i s-a decernat la Madrid Premiul „Cervantes". A fost căsătorit cu Mariana Vartic, ulterior fiind căsătorit cu Marta Petreu.

Nucleul generator al criticii lui **V.** îl constituie spectacularul. Nu e vorba însă de gustul pentru patetism și melodramă, pentru declamație și verbozitate, cu care se asociază teatrul în percepția comună. Dimpotrivă, încă de la debutul cu *Spectacol interior* criticul se grăbește să opereze, pornind de la Luigi Pirandello, o disjuncție esențială: „Dramă și teatru nu coincid. [...] Am putea spune că drama e un fel de *spectacol interior*, unic, din care iese șirul neîntrerupt de spectacole teatrale exterioare, ipostaze concrete, inferioare celei pe care o reflectă. Textul dramatic este *posibilitățile*, transpunerea scenică este *una* din posibilități". Prin urmare, **V.** nu va fi atât un critic de teatru, cât un critic al dramatismului inerent oricărui text literar, fie el dramatic sau nu. De altfel, pe lângă afinitatea cu genul în cauză, definitorie pentru criticul clujean apare tratarea oricărui text ca o psihodramă pirandelliană, în care autorii devin personaje, iar personajele se comportă, măcar din când în când, ca niște autori. De aici, o firească privilegiere a indivizilor (reali sau imaginari) în detrimentul structurilor și substituirea fixării în concept prin încadrarea în contextul unei familii de spirite care poate fi uneori un adevărat „clan". Câteva (sub)titluri – *Un Büchner român* (Mihail Săulescu), *Un Peer Gynt al poeziei* (Const. Tonegaru), *Un pirandellian timid* (Henrik Ibsen) și *Adrian Leverkühn, urmașul constructorului Solness* – sunt sugestive pentru această manieră exegetică. Însă o atare metalepsă critică nu se reduce la un psihologism brut, ci se dezvoltă ca o hermeneutică redutabilă, fascinată cu precădere de „punerile în abis" ale operelor și construită pe principiul „loviturilor de teatru", prin care aparența devine esență, minciuna devine adevăr, „josul" devine „sus", minorul devine major și insignifiantul devine semnificativ. Sau „viceversa" (cuvânt care îi oferă autorului prilejul unui pătrunzător eseu asupra ironiei caragialiene). În fond, **V.** însuși atrage atenția asupra acestui tertip atunci când, juxtapunând două portrete contradictorii ale lui Ibsen realizate de Georg Brandes, îl identifică alternativ pe dramaturg cu Brand și cu Peer Gynt, pentru a mima apoi, cu ingenuitate, nedumerirea: „E firesc să ne întrebăm care e adevăratul Ibsen, care e masca și care obrazul? Oricum, iată un foarte interesant caz de răsfrângere a personajelor în chipul autorului, care ne apare astfel confuz, ca într-o fotografie mișcată". De altfel, mai mult chiar decât Pirandello, dramaturgul norvegian constituie adevărata pasiune a lui **V.**; acestuia i-a consacrat ulterior teza de doctorat, urmată de volumul *Ibsen și „teatrul invizibil"* (1995; Premiul Secției Române a Asociației Internaționale a Criticilor de Teatru). Inconvenientul procedurii se relevă îndeosebi în absența perspectivei istorice, nu în sensul documentării eronate (din contra, criticul se arată foarte scrupulos în această privință), ci în impulsul de a-și supralicita obiectul exegezei. De pildă, e discutabil că – așa cum afirmă eseistul pe urmele lui Perpessicius – erotica lui Ion Minulescu ar fi „cea mai personală de la aceea a lui Eminescu încoace" sau că *Remember* de Mateiu I. Caragiale ar fi „cea mai pură expresie din întreg estetismul european" a confesiunii prin intermediul măștii. Efectele acestei receptări hiperempatice persistă și în eseul monografic *Radu Stanca. Poezie și teatru* (1978), cu toate că și aici ele sunt parțial compensate de finețea interpretării și de aria largă a contextualizărilor. **V.** identifică specificul operei lui Radu Stanca în „tensiunea barocă" dintre iluzie și deziluzie, în urma căreia „creatorul joacă rolul pe care îl are și în viață, altfel spus, își regizează destinul", adeverind astfel faptul că „viața este teatru, după cum teatrul devine viață". Această „tensiune barocă" e asumată în *Modelul și oglinda* (1982; Premiul „G. Călinescu" al Uniunii Scriitorilor) sub forma unei veritabile metode critice, pe care autorul și-o explicitează pornind tocmai de la „romanul epistolar" I. Negoițescu – Radu Stanca, care scoate cel mai bine în relief „mecanismul manierist de identificare/

deformare": „I. Negoițescu [...] mărturisește nevoia imperioasă de a se confrunta cu un model, de a se regăsi în acesta ca virtualitatea sa ideală; răsfrângându-se în model, manieristul pare a se privi într-o magică oglindă care-i retușează trăsăturile [...]. Dar ca efect al acestei răsfrângeri, oglinda ne trimite înapoi un model desfigurat". Eficiența metodei se observă mai ales în eseurile din prima parte a volumului (*Vieți paralele*), dintre care cel mai subtil este cel consacrat schiței *Inspecțiune* a lui I.L. Caragiale, unde motivele sinuciderii lui Anghelache sunt explicate ingenios printr-o comparație cu Belikov, cehovianul „om în carapace", iar cel mai ambițios este cel despre romanul *Adela* de G. Ibrăileanu, unde Emil Codrescu apare drept prizonierul unui *amour tristanien*, a cărui intensitate e direct proporțională cu rezistența obstacolelor întâlnite în cale și pe care **V.** îl aproximează prin „complexul lui Nabokov". Însă în ambele cazuri apare același procedeu al oglindirii reciproce, în care eseistul tinde să vadă o definiție a criticii înseși: „Datorită criticului, iar în particular comparatistului – care, asemenea chimistului din goetheenele *Afinități elective*, e un fel de «artist al îmbinării», un *Einungskünstler* –, operele, descojite de belferești considerente istorice, se caută și se întâlnesc într-o viață paralelă, care le dă o formă comună, nouă, neașteptată și paradoxală". „Manierismul" eseistului atinge apogeul în *Cioran naiv și sentimental* (2000; Premiul Uniunii Scriitorilor, Premiul Filialei Cluj a Uniunii Scriitorilor). Mai întâi, prin larga deschidere metodologică și documentară care, pe lângă bogata corespondență cu Bucur Țincu, înglobează însemnările făcute de Emil Cioran pe un exemplar din *Scriitori ruși* de D. Merejkovski, autocaracterizarea oblică prin intermediul romanului *Cazul Maurizius* de Jakob Wassermann, cinci cărți poștale adresate lui Simion Timariu (prietenul din copilărie al lui Cioran și unchiul lui **V.**), amintiri și evocări, vise și fotografii. Apoi, prin jocul alianțelor tematice care coagulează în jurul opoziției schilleriene anunțate în titlu un întreg „sistem cioranian de ficțiuni compensatoare": transfigurarea, ratarea, spațiul mitteleuropean, relația între culturile minore și culturile majore, Spania, românitatea, crepuscularul, dandysmul, donjuanismul, regresiunea, romantismul, sinuciderea, fragmentar(ism)ul, statutul de *Privatdenker*, mansarda ș.a. În fine, prin multitudinea și îndrăzneala paralelismelor, fie și numai „complexul lui Fiesco" („arhetipul impetuos al tânărului genial care se sufocă în cadrele meschine ale unui spațiu mărginit") îl incită pe autor la excursuri temerare prin scrierile lui I.L. Caragiale, Eugen Ionescu, Witold Gombrowicz, Max Frisch, Petru Dumitriu, Milan Kundera și Ernesto Sábato. Procedeul rămâne neschimbat în *Clanul Caragiale* (2002), care se articulează în baza acelorași (dis) analogii între membrii unei „familii de spirite" sau, în cazul de față, biologice. Cadrul comparatist transpare mai ales spre finalul studiului, atunci când autorul constată că „Mateiu, Luca Ion și Tușki sunt, fiecare în felul lui, excentrici", despărțindu-se de figura tatălui prin „ruptură violentă" (Mateiu), „făcând abuz de autoritatea lui" (Luca Ion) ori, dimpotrivă, prin „formarea [...] unui supraeu indulgent și lejer" (Tușki). Însă centrul de greutate îl reprezintă analiza *Momentelor*, unde eseistul polemizează cu trei prejudecăți adânc înrădăcinate în exegeza caragialiană: valoarea strict contingentă a operei, unde, dimpotrivă, **V.** descoperă, urmare a unei lecturi existențialiste în linia Kierkegaard–Heidegger–Jaspers, „multe dintre elementele de bază ale unei posibile ontologii a cotidianității"; lipsa de organizare a volumului *Momente* din 1901, în fapt construit, potrivit comentatorului, conform „tehnicii muzicale" a temei cu variațiuni; incultura prozatorului, acesta – demonstrează convingător **V.** – fiind destul de familiarizat cu filosofia antică greacă. Cartea se încheie cu un eseu pe cât de ambițios, pe atât de riscant: *Sărmanul Dionis, Ivan Turbincă și Lefter Popescu față cu transcendența*, unde, dacă tema e previzibilă încă din titlu, concluzia neașteptată – „în trinomul Eminescu–Creangă–Caragiale, ultimul este cel ce revelă, de fapt, fiorul religios cel mai profund și înfiorat" – arată încă o dată disponibilitățile imaginative ale autorului, comparabile doar cu acelea din studiul călinescian *Domina bona*, „model" în care **V.** pare să se „oglindească" adesea. Un tur de forță hermeneutic oferă volumul *Bulgakov și secretul lui Koroviev. Interpretare figurală la „Maestrul și Margareta"* (2004; Premiul Filialei Cluj a Uniunii Scriitorilor), unde metoda figurală folosită de părinții Bisericii pentru interpretarea *Bibliei* este convocată în identificarea unor „oglindiri" ale identității personajelor (prin „reflectarea" identității autorului sau a unor modele sacre). Referințele la Collin de Plancy, ocultistul francez din secolul al XVIII-lea, și la al său

Dicționar infernal, la alte studii demonologice abstruse sau la evangheliile apocrife conduc, detectivistic, spre identificarea unui bogat inventar tipologic al „demonilor" din cotidianul epocii staliniste, ideea de bază a studiului fiind aceea că Bulgakov și-a scris capodopera ca pe o „ficțiune compensatorie", alegorică și cu multiple sertare. O virtuozitate similară a ideii critice se întâlnește și în alte eseuri semnate în presă, cum ar fi ipotezele despre ocurența trackliană a lui Grodeck din *Accidentul* lui Mihail Sebastian sau sondajele simbolice din scrierile lui Petru Dumitriu.

Eseistica lui Ion Vartic are esență teatrală, oferindu-se mici spectacole de idei pline de ritm, cultivând efectul și surpriza și amânând abil deznodământul. Reîntâlnim spiritul ludic, predilecția pentru păpușerie și farsă, pentru mască și metamorfoză.

NICOLAE MANOLESCU

SCRIERI: *Spectacol interior*, Cluj-Napoca, 1977; *Radu Stanca. Poezie și teatru*, București, 1978; *Modelul și oglinda*, București, 1982; *Adolfo Bioy Casares*, Madrid, 1990; *Ibsen și „teatrul invizibil". Preludii la o teorie a dramei*, București, 1995; *Cioran naiv și sentimental*, Cluj-Napoca, 2000; ed. Iași, 2011; *Clanul Caragiale*, Cluj-Napoca, 2002; *Bulgakov și secretul lui Koroviev. Interpretare figurală la „Maestrul și Margareta"*, Cluj-Napoca, 2004; ed. Cluj-Napoca, 2009. **Ediții:** Vasile Pârvan, *Memoriale*, pref. edit., Cluj, 1973; Emanoil Bucuța, *Capra neagră*, pref. edit., Cluj-Napoca, 1977; I.L. Caragiale, *Temă și variațiuni. Momente, schițe, amintiri*, pref. edit., Cluj-Napoca, 1988, *Momente,* introd. edit., Cluj-Napoca, 1997, *Momente*, I–II, București, 2002; I. Negoițescu, *Straja dragonilor*, pref. edit., Cluj-Napoca, 1994; Emil Cioran, *12 scrisori de pe culmile disperării însoțite de 12 scrisori de bătrânețe și alte texte*, pref. edit., Cluj-Napoca, 1995; N. Steinhardt, *Cartea împărtășirii*, Cluj-Napoca, 1995; ed. Cluj-Napoca, 2004; Alexandru Vona, Ovidiu Constantinescu, *Ferestre întredeschise,* pref. edit., Cluj-Napoca, 1997 (în colaborare cu Marta Petreu); I. D. Sîrbu, *Scrisori către bunul Dumnezeu*, Cluj-Napoca, 1998; *Procesul „tovarășului Camil". Teatru documentar în stare naturală*, pref. Mircea Zaciu, Cluj-Napoca, 1998; Petru Dumitriu, *Vârsta de aur sau Dulceața vieții (Memoriile lui Toto Istrati)*, pref. edit., Cluj-Napoca, 1999; Radu Stanca, *Aquarium*, pref. edit. Cluj-Napoca, 2000 (în colaborare cu Marta Petreu).

Repere bibliografice: Nicolae Manolescu, *Spectacol critic*, RL, 1978, 5; Zaciu, *Alte lecturi*, *202–207*; Liviu Petrescu, *„Radu Stanca. Poezie și teatru"*, ST, 1979, 5; Dan C. Mihăilescu, [*Ion Vartic*], TR, 1980, 24, RL, 1988, 8, LAI, 1995, 28; Culcer, *Serii*, *86–88*; Grigurcu, *Critici*, *514–517*; Grigurcu, *Între critici*, *306–310*; Cristea, *Modestie*, *92–95, 105*; Manea, *Contur*, *146–153*; George, *Sfârșitul*, IV, *48–59*; Negoițescu, *Scriitori contemporani*, *454–456*; Mircea Morariu, *Punctul liminar al teatrului modern*, F, 1995, 9; Diana Adamek, *O redefinire a teatrului occidental,* TR, 1995, 50; Ulici, *Lit. rom.*, I, *497–500*; Valeriu Cristea, *„Am rămas curat"*, ALA, 1997, 367; Grigurcu, *Peisaj*, II, *142–145*; *Dicț. esențial*, *869–870*; Ruxandra Cesereanu, *Cioran ca Rastignac, Ciadaev, Oblomov și epigon al lui Iov*, ST, 2001, 1; Al. Călinescu, *Un portret al lui Cioran*, ATN, 2001, 3; Manolescu, *Lista*, III, *364–370*; Tudorel Urian, *Nenea Iancu & sons*, RL, 2003, 32; Borbély, *Cercul*, *45–54*; Petraș, *Cărțile*, *380–387*; Ion Pop, *Spectacolul interior*, RL, 2004, 40; *Dicț. Echinox*, *417–426*; Boldea, *Vârstele*, *117–120*; Gheorghe Grigurcu, *Caragiale între oglinzi paralele*, RL, 2006, 7; Manolescu, *Istoria*, *1294–1297*; Borbély, *Existența*, *211–214*; Gabriel Coșoveanu, *Gândirea imprevizibilă*, RL, 2012, 10; Paul Cernat, *Subteranele identității lui Cioran*, RL, 2012, 22; Andrei Terian, *Emil și frații săi*, E, 2012, 3–4. ***A.T., P.C.***

VARTIC, Mariana (6.VI.1944, Abrud), critic și istoric literar, prozatoare, traducătoare, editoare. Este fiica Claudiei (n. Melian) și a lui Victor Lungu, preot. Urmează școala medie la Gherla (1958–1962) și Facultatea de Filologie a Universității „Babeș–Bolyai" din Cluj (1962–1967). După absolvire este profesoară suplinitoare, iar din 1969 până în 1997 cercetătoare la Institutul de Lingvistică și Istorie Literară „Sextil Pușcariu" din Cluj-Napoca. Debutează la „Studii și cercetări lingvistice" în 1970, iar editorial în volumul colectiv *De la N. Filimon la G. Călinescu. Studii de sociologie a romanului românesc,* apărut în 1982. Publică studii și articole în „Echinox", „Tribuna", „Familia", „Revista de istorie și teorie literară", „Apostrof" ș.a. A făcut parte din colectivele care au alcătuit *Dicționarul limbii române* (1975, 1990), *Dicționarul scriitorilor români* (I–IV, 1995–2002), *Dicționarul esențial al scriitorilor români* (2000), *Dicționarul cronologic al romanului românesc de la origini până la 1989* (2004), *Dicționarul cronologic al romanului tradus în România de la origini până la 1989* (2005) ș.a. A tradus din literaturile hispanice (Adolfo Bioy Casares, Ramiro de Maeztu și Mario Vargas Llosa), a realizat, singură sau în colaborare, câteva ediții ale unor autori români de raft prim (Eugen Ionescu, Emil Cioran) sau secund (Dominic Stanca, Sandra Cotovu). Împreună cu Aurel Sasu, a alcătuit antologiile *Romanul românesc în interviuri* (I–IV, 1985–1991), *Dramaturgia românească în interviuri* (I–V, 1995–1997) și *Bătălia pentru roman* (1997). A mai scris libretul operei *Lorelei* (muzica de Valentin Timaru), reprezentată pe scena Operei Române din Cluj-Napoca în stagiunea 1993–1994, și piesa *Recviem la ghișeu*,

jucată la Teatrul Tineretului din Piatra Neamț în stagiunea 1996–1997 și tipărită în 1999. A fost căsătorită cu criticul Ion Vartic.

Cele două studii cu care **V.** debutează în volumul colectiv *De la N. Filimon la G. Călinescu* sunt orientate în sensuri divergente. Primul, care tratează raportul dintre individual și social în ciclul Hallipa al Hortensiei Papadat-Bengescu, rămâne fidel unghiului sociologic impus de miza comună a cărții, dar păcătuiește prin eludarea punctului de vedere literar. Pornind de la premisa că literatura „nu face decât să ilustreze" o realitate și ajungând la încheierea că interacțiunea individualului cu socialul sfârșește printr-o acomodare reciprocă, autoarea descrie un proces evident în ordinea vieții cotidiene, dar irelevant sub raportul comentariului critic. În schimb, deși are minime tangențe cu sociologia literaturii, celălalt studiu desfășoară o polemică ingenioasă cu Ovidiu Cotruș: luând act de „numeroasele contradicții" înregistrate de critic în *Craii de Curtea-Veche* de Mateiu I. Caragiale, **V.** demonstrează că aspectele semnalate alcătuiesc un „sistem al contradicțiilor consecvente", în care viziunea mateină asupra lumii („viața care se viețuiește") e subminată programatic de mitologia sa („viața care se visează"). Dacă aceste analize erau rezultatul unei obligații profesionale, eseul *Anton Holban și personajul ca actor* (1983) constituie rodul unei pasiuni. De altfel, autoarea recunoaște că speculația ei reprezintă o lectură *en simpatía* (după formula lui Ramiro de Maeztu), care își revendică drept metodă unică „maxima fidelitate identificativă față de textul analizat". O asemenea „identificare" declarativă nu exclude, însă, metoda, concretizată într-o laborioasă străbatere de aproape a textului, atentă mai cu seamă la fluctuațiile psihologice ale protagonistului și mai puțin la sintaxa acțiunilor sau la asamblarea discursului, după cum nu exclude nici „infidelitatea". Căci, în realitate, interpreta regizează ea însăși comportamentul bărbatului la care „mărturisirea propriilor trăiri" se combină cu „reprezentarea lor" (prin prelungirea în ficțiune a ipotezelor, dedublare, patetism, montaj ș.a.), personaj care urmărește astfel „nu numai să fie cât mai autentic, ci și să arate că este", devenind „un actor în accepțiunea cea mai strictă a termenului". Cât de profund a fost contactul autoarei cu proza lui Anton Holban (și cu psihologismul interbelic în genere) o dovedește și trilogia romanescă alcătuită din *O lume fără mine* (1991), *Prăpastia de hârtie* (2003) și *Crimă cu înlocuitor* (2009), în care se regăsește același balans între implicare și teatralizare, între introspecția lucidă și (auto)mistificarea perfidă, între descompunerea sistematică a senzațiilor și reproiectarea lor pe o scenă imaginară.

SCRIERI: *De la N. Filimon la G. Călinescu. Studii de sociologie a romanului românesc* (în colaborare), București, 1982; *Anton Holban și personajul ca actor*, București, 1983; *Dacoromania. Indice bibliografic comentat* (în colaborare), București, 1983; *O lume fără mine*, București, 1991; ed. Cluj-Napoca, 2003; *Recviem la ghișeu*, București, 1999; *Prăpastia de hârtie*, Cluj-Napoca, 2003; *Crimă cu înlocuitor*, Cluj-Napoca, 2009. **Ediții:** Dominic Stanca, *Timp scufundat*, pref. Ion Vartic, București, 1981 (în colaborare cu Sorana Coroamă-Stanca); ed. București, 1999; Sandra Cotovu, *Vijelie*, pref. edit., București, 1985; Emil Cioran, *Revelațiile durerii*, pref. Dan C. Mihăilescu, Cluj-Napoca, 1990 (în colaborare cu Aurel Sasu); Eugen Ionescu, *Eu*, pref. Gelu Ionescu, postfață Ion Vartic, Cluj-Napoca, 1990, *Război cu toată lumea*, I–II, București, 1992 (în colaborare cu Aurel Sasu); Eugen Bălan, *Într-o duminică de august*, postfața edit., Cluj-Napoca, 1991. **Antologii:** *Romanul românesc în interviuri*, I–IV, București, 1985–1991 (în colaborare cu Aurel Sasu); *Dramaturgia românească în interviuri*, I–V, București, 1995–1997 (în colaborare cu Aurel Sasu); *Bătălia pentru roman*, București, 1997 (în colaborare cu Aurel Sasu). **Traduceri:** Adolfo Bioy Casares, *Celălalt labirint*, București, 1987, *Jurnal din „Războiul porcului". Visând la eroi*, București, 1991, *Aventura unui fotograf în La Plata*, Cluj-Napoca, 1997; Ramiro de Maetzu, *Don Quijote, Don Juan și Celestina*, Cluj-Napoca, 1999; Mario Vargas Llosa, *Odiseu și Penelopa*, București, 2010.

Repere bibliografice: Nicolae Manolescu, [*Mariana Vartic ș.a*], RL, 1982, 47, 1984, 12, 1986, 36, 1988, 30; Laurențiu Ulici, *5...*, RL, 1983, 39; Șerban Cioculescu, *„Explozia" romanului*, RL, 1985, 34; Ion Vlad, *Romancierii despre roman...*, TR, 1985, 34; Marian Papahagi, *„Romanul românesc în interviuri"*, ST, 1985, 9; Călinescu, *Biblioteci*, *199–201*; Mircea Anghelescu, *Romanul și romancierii*, T, 1989, 8; Gheorghe Grigurcu, *Autobiografia romanului românesc*, VR, 1989, 8; Z. Ornea, [*Mariana Vartic ș.a*], RL, 1992, 12, 1995, 41; Doina Modola, *Dramaturgia în interviuri*, APF, 1996, 6; Constantin Coroiu, *„Nu poți fi neimplicat și în același timp moral"*, ALA, 1996, 303; Corina Popescu, *„Dramaturgia românească în interviuri"*, RITL, 1997, 1–2; Ion Bălu, *„Bătălia pentru roman"*, APF, 1998, 5; Mihai Dragolea, *Râsu'-plânsu' iberic*, OC, 2000, 14; Simuț, *Arena, 61–72, Dicț. scriit. rom.*, IV, *703–705*; Petraș, *Cărțile*, *194–196*; Irina Marin, *Înstrăinare prin cuvânt*, RL, 2004, 10; Irina Petraș, *Treptele lumii fără mine*, APF, 2009, 10; Cristina Vidruțiu, *Orchestrarea unei crime*, ST, 2010, 1–2; Rodica Grigore, *Pe urmele lui Odiseu*, CLT, 2012, 391. ***A.T.***

VARVARI, Valeriu (8.III.1934, Rebrișoara, j. Bistrița-Năsăud – 30.I. 2012, Cluj-Napoca), prozator, poet. Este fiul Anei (n. Mâti) și al lui Petru Varvari, morar. Urmează școala primară în comuna natală (1940–1944), Liceul „George Coșbuc" din Năsăud (1944–1952) și Facultatea de Filologie a Universității „Victor Babeș" din Cluj (1953–1957). După licență intră în redacția revistei „Tribuna". Între 1960 și 1962 este inspector la Secția de Învățământ și Cultură a Regiunii Cluj, trece în învățământ, ca profesor și director al unei școli generale clujene, predând ulterior la liceu, până la pensionare (1996). Debutează cu nuvela *Țigăncușa* în „Tribuna" (1958), iar editorial cu volumul de povestiri *1100 de zile risipite* (1975). Mai e prezent cu proză, reportaje, profiluri de scriitori români și străini în „Steaua", „Tribuna școlii", „Contemporanul", „Adevărul de Cluj", „Cetatea culturală" ș.a., în diverse almanahuri și volume colective. A susținut vreme de două decenii emisiuni la Radio Cluj.

V. și-a propus să urmeze „tradiția prozatorilor realiști". În consecință, nuvelele și povestirile lui pornesc de la fapte reale, uneori frizând senzaționalul. În *Colina zorilor* (1987), poate cel mai reprezentativ volum al său, se pot identifica elemente ale fantasticului (povestirea *Vânătoarea*), în alte proze realitatea (adormită sau poate visată) e provocată prin întrebări cărora nu li se sugerează un răspuns. Chiar de la prima carte, *1100 de zile risipite*, autorul dovedea calități stilistice, precum și o anume eleganță a frazei. Acestea însă nu reapar și în construcția romanului *Soarele de pe Ararat* (1981), realizare modestă, care a trecut aproape neobservată de critică. Ca mulți confrați de generație, **V.** a parcurs o lungă pauză a dezmeticirii după decembrie 1989. Revenirea sa – după mai bine de un deceniu și jumătate – nu s-a putut realiza decât prin renunțarea la vechile unelte de prozator. Apariția unei plachete cu șaptezeci și șapte de sonete intitulată livresc *La steaua singurătății* (2003) se vrea o declarație nerostită de reîntoarcere la literatură. Poeziile, datate între 1998 și 2003, sunt frumoase, corecte formal și aduc în schema lor clasică sentimente, meditații, contemplații vechi și mai noi. Pe aceeași linie se înscrie și volumul *Printre vecii și ore* (2008), cuprinzând sonete, catrene, poeme într-un vers, precum și treisprezece „poeme gri". **V.** a mai semnat povestirile intitulate *Când vin apele mari…* (2006), precum și selecția de scurte narațiuni pentru copii *Prin grădina lui Dumnezeu…*(2007), fără o schimbare evidentă a scriiturii din prozele anterioare.

SCRIERI: *1100 de zile risipite*, Cluj-Napoca, 1975; *Soarele de pe Ararat*, Cluj-Napoca, 1981; *Colina zorilor*, Cluj-Napoca, 1987; *La steaua singurătății*, Cluj-Napoca, 2003; *Când vin apele mari…*, Cluj-Napoca, 2006; *Prin grădina lui Dumnezeu…*, Cluj-Napoca, 2007; *Printre vecii și ore*, Cluj-Napoca, 2008.

Repere bibliografice: Magda Ursache, *„1100 de zile risipite"*, CRC, 1975, 5; Voicu Bugariu, *Notație și semnificație*, LCF, 1975, 16; Mihai Dinu Gheorghiu, *Psihologie și compoziție*, CL, 1975, 6; Valentin Tașcu, *„1100 de zile risipite"*, ST, 1975, 6; Ulici, *Prima verba,* II, *174–176;* Ion Lungu, [*Valeriu Varvari*], TR, 1983, 4, 1987, 39; Iorgulescu, *Prezent, 174–176;* Irina Petraș, *„Colina zorilor"*, ST, 1988, 1; Tanco, *Dicț. lit. Bistrița, 374–375*; Adrian Țion, [*Valeriu Varvari*], ST, 2004, 6, 2006, 6, „Cetatea culturală", 2007, 10. ***V.T.***

VASCHIDE, Nicolae (7.XII.1873, Buzău – 13.X.1907, Paris), critic literar, publicist. Este fiul Ecaterinei și al lui State Vaschide, mic proprietar și comerciant. Se afirmă ca un elev deosebit de înzestrat, clasându-se, cât urmează la Buzău cursurile primare și gimnaziale, pe primul loc. Mutarea la București înseamnă obținerea unei burse la Liceul „Sf. Sava". Se înscrie apoi la Facultatea de Litere și Filosofie a Universității bucureștene, pe care o va absolvi *magna cum laude*, distincție acordată lucrării de licență *Senzațiile vizuale*, susținută în 1895. Întâlnirea cu savantul francez Alfred Binet, venit în România pentru o sesiune de conferințe și care îl îndeamnă să aleagă Parisul pentru doctorat, este hotărâtoare pentru cariera științifică a proaspătului absolvent, considerat ulterior unul din întemeietorii psihologiei experimentale europene și inițiator al aplicării psihanalizei. Câștigă o bursă Hillel, ce îi permite stabilirea la Paris, unde va fi cercetător stagiar în laboratorul de psihologie fiziologică al profesorului Binet, iar în 1896 obține o diplomă la École des Hautes Études, secția Sciences, în calitate de *chef de travaux*, șef al Laboratorului de psihologie experimentală și director adjunct al Laboratorului de psihologie patologică. Pentru o mai bună cunoaștere a laturii clinice a domeniului său, se înscrie la Facultatea de Medicină și desfășoară, în paralel, o activitate practică în spitalele Salpêtrière și Bicêtre. Își continuă studiile medicale, dar nu va apuca să-și susțină teza de doctorat. Odată cu prezența în periodicele

științifice ale vremii vine și recunoașterea internațională, numele său regăsindu-se și în programul congreselor de psihologie din Dresda, München, Roma, Torino, Milano, Cambridge. A fost de asemenea membru al Academiei de Științe din Paris. Deși este invitat de miliardarul Andrew Carnegie să predea la Chicago în schimbul unei remunerații de invidiat, refuză, motivul fiind, probabil, acela că nădăjduia să înființeze la București o Catedră universitară de psihologie fiziologică. Din păcate, în preajma numirii sale ca profesor la Collège de France, o pneumonie pune capăt unei activități științifice prodigioase. A fost înmormântat în cimitirul Montparnasse. Pe lângă numeroase lucrări științifice – *De la Audiométrie* (1901), *La Pathologie de l'attention* (1908), *La Psychologie de l'attention* (1910), *Le Sommeil et les rêves* (1911) ș.a. –, **V.** nu rămâne străin de fenomenul literar european și românesc, fiind și o prezență constantă în cercurile culturale mondene. Debutează cu epigrame la „Țara" în 1894. Literatura constituie pentru el o preocupare permanentă, cu noutățile din țară luând contact prin corespondența pe care o întreținea cu prietenii, cât și prin funcția de prim-redactor al „Revistei idealiste", pe care a deținut-o, fie și formal, între 1903 și 1907. A mai colaborat la „Doina", „Ilustrațiunea", „Adevărul", „România jună", „Literatură și artă", „Noua revistă română", „L'Indépendance roumaine", „La Roumanie", „La Renaissance latine", „Le Temps", „Journal des débats", „Indépendance belge" ș.a.

Studiul lui **V.** intitulat *Le Mouvement littéraire en Roumanie* (1899) conturează o judecată generală, în parte corectă, asupra scriitorilor români. I se va reproșa însă comentatorului incapacitatea receptării unor autori de valoare ca, de exemplu, Ioan Slavici, contactul indirect cu literatura din țară contribuind, probabil în mare măsură, la ignorarea acestora. Scrie în schimb elogios despre Elena Văcărescu. În paralel își încearcă el însuși condeiul, încredințând tiparului câteva epigrame corecte, dar banale. Ciclul de reportaje și cronici culturale *Scrisori din Paris* („Revista idealistă", 1903) este apreciat în epocă de cititori. Mai închegate, notele de călătorie și în bună parte cronicile plastice (semnate Ion Măgură, Kean și Lorelino) relevă spirit de observație, o cultură deosebită, stăpânirea mijloacelor expresive. Memorialistica de călătorie se bazează în principal pe analiza pertinentă a datelor sociale și politice caracteristice unor țări ca Austria și Elveția, văzute în comparație cu România, textul conservând o valoare mai mult socioculturală decât literară. Personalitatea românului îi atrage atenția romancierului și jurnalistului franco-elvețian Gustave Binet-Valmer (care a studiat și medicina) în romanul căruia, *Les Métèques* (1922) **V.** este protagonistul, sub numele ,,Costake Batchano".

SCRIERI: *Le Mouvement littéraire en Roumanie*, Paris, 1899.

Repere bibliografice: Virgil Cioflec, *Atmosfera din plămânii d-lui Vaschide*, „Sămănătorul", 1903, 42; Chendi, *Scrieri*, III, *227–230*; I. Duscian, *Un psiholog român – Nicolae Vaschide*, „Opinia", 1907, 262; Stelian I. Constantinescu, *Nicolae Vaschide*, „Revista științifică «V. Adamachi»", 1914, 1; Paul I. Papadopol, *Din istoricul epigramei românești*, ALA, 1924, 165; Daniel Cluzel, *Nicolas Vaschide. La personnalité et son œuvre*, Buzău, 1932; Traian Herseni, *Psihologia lui N. Vaschide*, București, 1973; Mihail Sadoveanu, *Corespondența debutului*, București, 1977, *146–147*; Nicolescu, *Buzău–Râmnicu Sărat*, I, *420–422*. ***N.Bc.***

VASICI, Pavel (18.IV.1806, Timișoara – 20.VI.1881, Timișoara), publicist, prozator. Este fiul lui Vasile Ungurean. A urmat primele cicluri școlare la Timișoara, Seghedin și Oradea, apoi Facultatea de Medicină la Pesta (1827–1832). Nevoit să-și modifice numele, l-a derivat pe cel al tatălui său, conform regulilor aplicate elevilor creștini ortodocși. A fost unul dintre primii români din Ardeal doctor în medicină (cu teza *Pesta orientală*) și întemeietorul primei reviste de medicină din Transilvania și Banat, ,,Igiena și școala" (1876–1880). Încă în timpul studenției, dar și mai târziu, publică lucrări de răspândire a cunoștințelor medicale – *Antropologhia sau Scurtă cunoștință despre om și despre însușirile sale* (1830), *Dietetica sau Învățătura de a păstra întreaga sănătate* (1831), *Neputința și a ei vindecare cu mijloace simple cercate prin experiență și aprobate de mulți pătimași* (1846) ș.a. –, iar ulterior câteva cărți de medicină, între care și una pentru vegetarieni, precum și *Catechismul antropologic întocmit pentru poporul român* (1870). Din 1834 până în 1836 este medicul carantinei de la Râșava, lângă Orșova, iar între 1836 și 1850 al lazaretului de la Timiș, funcție care i-a înlesnit sprijinirea revoluționarilor munteni și moldoveni ce se refugiau în Transilvania. Prieten cu G. Barițiu și cu Timotei Cipariu, a împărtășit ideile lor

reformatoare, naționale și social-culturale, susținându-le printr-o îndelungată și variată colaborare la publicațiile românești din Ardeal. Este membru al Societății Literare, iar din 1843 membru corespondent al Societății de Medici și Naturaliști din Iași. O traducere, *Macroviotica sau Măiestria de a lungi viața* (I–II, 1844–1845), după Christoph W. Hufeland, foarte răspândită, se remarcă prin încercarea de a îmbogăți vocabularul științific românesc cu termeni din vorbirea populară. Ales deputat în Dietă, se stabilește la Sibiu, apoi la Cluj până în 1869, când se retrage la Timișoara. Meritele științifice îi sunt recunoscute spre sfârșitul vieții, în 1871 fiind ales membru corespondent, iar în 1879 membru titular al Academiei Române. **V.** a desfășurat și o întinsă activitate pedagogică, contribuind, în calitate de referent școlar și sanitar sau de consilier al școlilor ortodoxe, la ridicarea nivelului de predare în școlile românești din Ardeal. În sprijinul învățământului a publicat numeroase articole în „Amicul școalei". A colaborat asiduu la „Foaie literară", „Foaie pentru minte, inimă și literatură" și la gazeta „Telegraful român", al cărei redactor a fost între 1853 și 1856. A semnat și Pavel Vasici-Ungurean.

Pe lângă articolele în care urmărește popularizarea științelor naturale, **V.** a propagat ideile filosofiei luministe, raționaliste, totuși nu departe de spiritul religios. A scris despre armonia și legile universului, despre viață și moarte, despre dreptul tuturor oamenilor la instrucție și cultură. O atenție deosebită acordă moralei atât în articole, cât și în istorioarele pe care le traduce sau le prelucrează. Înclinațiile de moralist se observă și în aforismele, alcătuite de el sau culese, despre viață, dragoste și firea oamenilor. În tradiția Școlii Ardelene, s-a ocupat și de problemele limbii literare, dar a adoptat o poziție mai realistă decât ceilalți cărturari ardeleni, aderând la ideile din prefața *Gramaticii românești* a lui Ion Heliade-Rădulescu și, mai târziu, la critica lui Alecu Russo la adresa exagerărilor latiniste. **V.** a fost, până la Revoluția de la 1848, unul din cei mai activi prozatori români din Transilvania, însă meritele sale sunt mai mult ale unui precursor. A scris meditații și poeme în proză, schițe și povestiri moralizatoare și satirice, alegorii și apologuri. Poemele în proză pe tema morții, compuse după pierderea soției și a fiicei sale, îmbină accente elegiace preromantice cu meditația retorică religioasă. Alte meditații și alegorii, scrise într-o limbă firească, dar fără relief, sunt închinate frumuseților naturii și iubirii de oameni. O „novelă bănățeană", *Ruja*, publicată în „Foaie pentru minte, inimă și literatură" (1845), este prima scriere în proză cu subiect țărănesc din literatura Ardealului. Doi tineri, Ruja și Pătru, care nu se pot căsători din cauza sărăciei, îl ucid pe bogatul Trăilă, preferat de părinții Rujei. Prin natura conflictului, prin culoare locală și observație socială, nuvela anunță scrierile lui Ioan Slavici și pe cele ale lui Liviu Rebreanu.

Traduceri: Bernardin de Saint-Pierre, *Bordeiul indienesc*, Buda, 1831.

Repere bibliografice: Pop, *Conspect*, II, *137–138*; G. Barițiu, *Biografia dlui dr. Paul Vasici*, „Observatoriul", 1881, 77–80; Iorga, *Ist. lit. XIX*, I, *214–215*, II, *238*; Emil Pop, *Doctorul Pavel Vasici*, în *Contribuții la istoria medicinii în RPR*, București, 1955, *327–354*; *Ideologia generației române de la 1848 din Transilvania*, București, 1968, *59–61*, *79–83*; George Em. Marica, *Foaie pentru minte, inimă și literatură*, București, 1969, *82*, *109–111*; Breazu, *Studii*, I, *367–424*; Grigore Ploeșteanu, [*Paul Vasici*], STD, 1971, 1, VTRA, 1974, 10; Cornea, *Originile*, *599–600*; *George Barit și contemporanii săi*, II, îngr. Ștefan Pascu, Iosif Pervain, Ioan Chindriș, Gelu Neamțu, Grigore Ploeșteanu și Mircea Popa, București, 1975, *1–200*; *Dicț. lit. 1900*, *886–887*; Nicolae Danciu Petniceanu, *Precursor în proza scurtă: dr. Pavel Vasici (1806–1881)*, „Eminescu" (Timișoara), 2001–2002, 7; Rusu, *Membrii Academiei*, *546*; Grigore Ploeșteanu, *Pavel Vasici. Viața și opera*, Târgu Mureș, 2008. ***L.V.***

VASILACHE, Theodor (25.II.1942, Câmpina – 12.IV.2020, Hanau am Main, Germania), poet. Este fiul Elenei (n. Barbul) și a lui Nicolae Vasilache, inginer petrolist. Urmează primele opt clase la Câmpina și la Ploiești, unde în 1960 va absolvi și Liceul „I.L. Caragiale". În 1963 devine student la Institutul Pedagogic din Cluj, de unde se transferă la Facultatea de Limbi Străine a Universității din București, absolvită în 1968. E profesor de limba engleză la Ploiești până în 1978, când emigrează în Germania. După un timp petrecut în Statele Unite ale Americii, revine în Germania, stabilindu-se în orașul Hanau am Main, unde la început lucrează ca programator, apoi, până la pensionare (2002), ca profesor de franceză și engleză. Călătorește mult în Europa și frecventează mai multe cercuri literare, îndeosebi pe cele ale scriitorilor germani emigrați din România. Primele poezii îi apar în 1963 în „Luceafărul",

la rubrica „Poșta redacției”, asigurată de Mihu Dragomir, ulterior în „Gazeta literară” și în „România literară”, cu prezentări de Geo Dumitrescu. Mai scrie la „Tribuna”, „Steaua”, „Axioma”. Debutează editorial cu placheta *Fiul risipitor* (1994) și e inclus în culegeri literare editate la Ploiești. A mai semnat T.N. Vasile.

Trei decenii despart debutul lui **V.** în presa literară de cel editorial, întârzierea explicându-se în primul rând prin biografia accidentată a poetului, obligat de împrejurări să-și amâne debutul. Câteva poeme (*Fii risipitori*, *Hamlet* ș.a.), publicate în anii care precedă plecarea în Germania, prefigurează însă linii tematice dezvoltate în cărțile tipărite după revenirea în viața literară românească. Volumele lui de versuri alcătuiesc un „jurnal de aventuri cotidiene ale emigrantului” (Barbu Cioculescu), iar „personajul” liricii se declară „produsul steril al mai multor limbi și culturi”, care „a pierdut totul afară de accent” și care, „născut la răscruce de drumuri”, încearcă să transmită starea de încordare și deziluzie ce însoțește o existență aflată într-un veșnic provizorat. *Fiul risipitor* și *Turnul Babel pe Main* (1995) prezintă trăsături ce vor deveni o constantă a poeziei sale. Retorica poemelor este, la suprafață, colocvială, dar nu exclude tensiunea mesajului. Texte ample din *Fiul risipitor* dezvăluie gravitatea rostirii și o înclinație spre filosofare, fiind totodată semnul „ieșirii” din spațiul natal și al migrării către alte meleaguri. *Turnul Babel pe Main* sintetizează poetic dificultățile de adaptare pe care le resimte exilatul, camuflând însă tragismul trăirii printr-o o ironie amară, adesea mușcătoare. Registrul ironic și alegoria încearcă să traducă stări sufletești dramatice, în care își fac loc crize existențiale. Conflictul dintre două mentalități ireconciliabile, între „noi” și „voi”, e resimțit dureros: „Noi, care din capul locului nu.../ Voi, care, din păcate, bineînțeles.../ Noi, care-am găsit de cuviință.../ Voi, care n-ați avut de ales...// Noi, care vorbim aceeași limbă vara.../ Voi, care tăceți cu alte cuvinte.../ Voi, care nu vă vindeți țara.../ Noi, care n-avem ce vinde...”. Și în *Gegenschauspiel – Spectacol împotrivă* (1996) vocea este a unui sceptic deziluzionat: „Nimic nu e prea nou sub soare,/ poate doar ochii cu care contemplăm dezastrul/ și, poate,/ nici chiar ei” (*Prăbușirea în timp*). Poemele incriminează servitutea, „frica de-un rău și mai mare” (*Bilingv*), simulacrul existenței unor oameni care, „maeștri în arta travestiului”, adoptă mereu „sfânta cale de mijloc” (*Scrisoare de acasă*). Următoarele plachete, cu titluri la fel de sugestive ca primele, pun în antiteză realitățile și „fantasmele” din țara de proveniență cu cele din „lumea cealaltă”, a exilului. *Carnaval la gurile Dunării și alte fantasme* (1997) aduce în prim-plan un moralist contrariat de stereotipurile în circulație cu privire la tradițiile și realitățile românești. Sarcasmul și umorul se îmbină pentru a evidenția lipsa, la noi, a sentimentului tragic: „La gurile Dunării, chiar tragedia națională/ Virează, când te aștepți mai puțin,/ în veselă serbare câmpenească” (*La iarbă verde*). Poetul acuză felul de a fi al românilor, bazat pe resemnare și duplicitate, care pot lua forme carnavalești (ghinionul umblă îmbrăcat în noroc, moartea este îmbrăcată în rochie de mireasă). Moralistul ascuns în versurile lui **V.** este un ins incomod, greu de amăgit, al cărui discurs tranșant ia forma unui monolog obsesiv, cu tente de fabulă. În *Fantasme din lumea cealaltă* (2002) același spirit hipercritic se manifestă într-o poezie care vizează din nou tarele lumii occidentale. „Nicăieri și peste tot acasă” (*Ubi bene*), emigrantul constată că „nicăieri nu se înțelege mai bine călăul cu victima/ Ca în străinătate” (*Scrisoare din Offenbach*), peisajul țării adoptive reprezentând „tot un deal și o vale a plângerii...” (*Peisaj căpcăun)*. Paginile din *Fantastiada și alte însemnări eroicomice* (2009) și *Fantasme, oglindiri, înscenări* (2012) transpun „fantasmele” într-o proză de tip tabletă, accentuând, la nivelul discursului, forța epică a unor motive identitare apte să articuleze episoade dintr-o epopee postmodernă a imaginarului românesc.

SCRIERI: *Fiul risipitor*, București, 1994; *Turnul Babel pe Main*, București, 1995; *Gegenschauspiel – Spectacol împotrivă*, ed. bilingvă, tr. Horst Samson, București, 1996; *Carnaval la gurile Dunării și alte fantasme*, postfață Romul Munteanu, București, 1997; *Primul milion și alte fantasme*, București, 2000; *Fantasme din lumea cealaltă*, București, 2002; *Fantasme la gurile Dunării*, București, 2003; *Fantastiada și alte însemnări eroicomice*, Cluj-Napoca, 2009; *Fantasme, oglindiri, înscenări*, Pitești, 2012.

Repere bibliografice: Alex. Ștefănescu, [*Theodor Vasilache*], RL, 1995, 7, 1998, 16; Roxana Sorescu, *„Turnul Babel pe Main”*, LCF, 1995, 31; Romul Munteanu, *O viață trăită, o viață visată. Memorii – Jurnale. 1993–2001*, București, 2001, *314–315*; Cimpoi, *Critice*, II, *133–135*; Vasile, *Poezia*, *289–293*; Petraș, *Cărțile*, *103–105*; Cioculescu, *Lecturi*, II, *166–173*.

A.St., C.H.

VASILACHE, Vasile (4.VII.1926, Unțești–Bălți – 7.VII.2008, Chișinău), prozator, eseist, traducător.

Este fiul Elisavetei (n. Darie) și al lui Ion Vasilache, țărani. Își începe învățătura în satul natal (1932–1937), urmează la Iași Seminarul Pedagogic (devenit Liceul de Aplicație) (1937–1944) și, după o perioadă în care funcționează ca învățător la Unțești, din 1949 își continuă studiile la Facultatea de Filologie și Istorie a Institutului Pedagogic „Ion Creangă" din Chișinău, întrerupte din lipsă de acte de școlarizare sovietice, luându-și licența abia în 1958, după ce urmează Facultatea de Limbă și Literatură la Institutul de Cadre Didactice din Soroca (1950–1954). Frecventează și cursuri pentru scenariști la Moscova (1962–1964). Profesor la Cetireni, din 1958 e redactor la „Cultura Moldovei", apoi la „Nistru" (1965–1969), membru al colegiului și redactor la Studioul Moldova-Film (1965–1971), redactor-șef la „Columna" (1993–1995). Colaborează cu articole pe teme didactice la „Moldova socialistă", „Învățătorul Moldovei", „Scânteia leninistă". Debutează editorial în 1961 cu volumul de proză pentru copii *Trișca* și cu o culegere de publicistică, *Răsări-se un soare în vie*. **V.** se va afirma însă ca scriitor cu nuvelele din *Două mere țigance* (1964) și cu romanul-parabolă *Povestea cu cocoșul roșu* (1966), care a stârnit critici dure din partea oficialităților culturale, dar îi aduce și elogii, având mai multe ediții. Un timp pare că se retrage în domeniul traducerilor. Dă tălmăciri din Victor Hugo, A.S. Pușkin, M.E. Saltîkov-Șcedrin, transpune romane de Vasili Șukșin și Valentin Rasputin, *Peripețiile bravului soldat Švejk* de Jaroslav Hašek, *Bai Ganio* al bulgarului Aleko Konstantinov, *Gargantua și Pantagruel* de François Rabelais. A fost distins cu Premiul Național (1992) și cu Premiul Opera Omnia al Uniunii Scriitorilor din Republica Moldova (2002). În 1996 i s-a acordat Ordinul Republicii, la care **V.** a renunțat în 2003, în semn de protest față de decorarea, cu același titlu, a unuia dintre promotorii politicii de deznaționalizare din Moldova. O culegere de articole, tablete și opinii apărute în presă între 1988 și 2000 (*Verzi suntem, verzi...*, 2009) ilustrează angajamentul civic al lui **V.**, transpus în expresie eseistică și narativă.

Figură originală în spațiul cultural basarabean, aparținând generației '60, cu care împărtășește atitudinea cumpănită și moderația în tratarea subiectului, regretul față de dispariția unei lumi cu valori stabile, apetența pentru parabolă și umorul rafinat, **V.** creează, în prozele sale, un univers particular care surprinde, în secțiune, imaginarul satului basarabean postbelic. Restituit prin tehnici narative de factură regizorală și scenografică nonconformiste, apte să submineze imperativele realismului socialist încă active la debutul scriitorului, satul apare marcat de evenimente în jurul cărora se țese, din perspective multiple și cu tâlcuiri ambigue, alimentate de straturi ale memoriei colective, o serie de destine individuale, interpretate adesea în cheia incertitudinii și a tragicomicului. Dincolo de spectacolul banalității zilnice și al limbajului neaoș, se pot citi adevăruri esențiale despre om și despre viață. Exemplul cel mai concludent îl oferă nuvela *Tăcere*, cu un personaj remarcabil, moș Călinaș, cu nenumărate amănunte referitoare la existența omului de la țară în anii ultimului război mondial și, în final, cu puternica sugestie a îngemănării vieții cu moartea. Această formulă a nuvelisticii lui **V.** s-a consolidat și s-a îmbogățit substanțial în cărțile *Tăcerile casei aceleia* (1970), *Elegie pentru Ana-Maria* (1983; Premiul Uniunii Scriitorilor din Republica Moldova), *Mama-mare – profesoară de istorie* (1988). Nuvele ca *Priveghiul mărginașului* și *Negara*, din aceeași familie cu *Tăcere*, au fost ulterior extinse și nuanțate. Proze de amploare epică și de vizibilă adâncime psihologică și socială, precum *Izvodul zilei a patra*, *Elegie pentru Ana-Maria* sau *Surâsul lui Vishnu*, se întemeiază pe scene ingenue din viața de la țară, însă purtătoare de semnificații etice, sociale și filosofice. Spre exemplu, *Elegie pentru Ana-Maria* are drept nucleu epic descoperirea în câmp a cadavrului unui soldat, iar în încercările de a-i descoperi identitatea reverberează istoria reală și ficțională a satului. *Izvodul zilei a patra*, la origine *Priveghiul mărginașului*, publicată inițial în 1962, în perioada colectivizării Basarabiei, are drept pretext epic moartea enigmatică

a lui Gheorghe Cruceanu, ale cărei circumstanțe se lămuresc – în cadrul unor pregătiri de nuntă – printr-o încrengătură de zvonuri, de relatări apropiate de fabulos sau de explicații legate de obiceiurile impuse de viața de la colhoz, iar urmărirea acestora face vizibilă confruntarea satului cu noile realități politice. Cu aceeași strategie narativă se construiește, în *Surâsul lui Vishnu*, destinul lui Scridon Paticu, magazionerul mărunt de statură, care, după ce a fost înșelat de soție cu un om al legii, apoi inculpat și condamnat la reeducare, eșuează și în a doua căsnicie, dar trăiește bucuria de a i se fi născut un copil, în pragul bătrâneții – un destin simptomatic pentru microcosmosul basarabean imaginat de **V.** Opera cea mai izbutită a scriitorului, analizată de multe ori în maniere divergente, dar care s-a impus în cele din urmă ca o piesă de rezistență a literaturii basarabene din anii ’60, fiind considerată de unii critici „primul roman postmodern scris în Basarabia” (Alexandru Burlacu), este romanul parabolic *Povestea cu cocoșul roșu*. Scriere semifolclorică, apropiată de tehnica basmului, de o savoare aparte, în care autorul se dovedește un maestru al vorbei în pilde, cu variate și surprinzătoare subînțelesuri, un mânuitor iscusit al carnavalescului, cartea are drept miză apărarea valorilor etice perene. Epica se axează pe o antrenantă dispută în problema frumosului și a utilului, dusă de două personaje – Serafim Ponoară și Anghel Farfurel – aparent diferite, totuși asemănătoare, până la un punct chiar identice, mai întâi prin nume. Istoria cumpărării de către Serafim Ponoară a unui „bou-bouleț”, apoi a peripețiilor prin care trec devine curând un spectacol fabulos, aluziv în mare măsură, om și animal prelungindu-se și consonând într-o paralelă pe care scriitorul nu o deconspiră direct și definitiv. Cu toată simpatia manifestată pentru Serafim ca exponent al naivității, **V.** îi prezintă și limitele, după cum cu toată repulsia față de Anghel, exponent al pragmatismului, nu îi ignoră mândria, spiritul de autoapărare. Textul e o parabolă cu un mesaj puternic nu numai prin analogia între destinul animalului și cel al lui Serafim Ponoară, dar și prin sugestia involuției de la zimbrul măreț, mit și simbol în stema țării, până la dobitocul târât de funie de ultimul prost nimerit pe pământul străbunilor. Romanul exploatează, pe fundalul unei povești, o mulțime de alegorii și simboluri, limbajul aluziv al protagoniștilor, totul ducând, dincolo de intriga construită în esență pe viața într-o gospodărie colectivă, la amplificarea ambiguității.

Un adevărat fenomen în literatura basarabeană este proza lui Vasile Vasilache, scriitor contestat pentru accentele satirice și pentru limbajul esopic la care a recurs spre a spune adevărul despre perioada postbelică. Disponibilitatea carnavalescă este un dat organic al prozei lui Vasile Vasilache, a cărui filiație directă cu cultura populară a râsului este de netăgăduit. Deformarea ușor parodică sau grotescă a viziunii are loc în cadrul unui curs narativ familiar, în care cititorului i se clipește complice din ochi. […] *După ce, vrăjit de vorbele naratorului, el se transpune fără eforturi speciale pe unda însuflețirii generale a poveștii (povestirii), i se strecoară unghiuri noi de vedere, certitudini și incertitudini, iar dacă acțiunea are loc în plan cotidian – intrigi, bârfeli, ,,pribuluieli”, cum zice autorul.*

MIHAI CIMPOI

SCRIERI: *Trișca*, Chișinău, 1961; *Răsărise un soare în vie*, Chișinău, 1961; *Ale tale două mâni*, Chișinău, 1964; ed. Chișinău, 1993; *Două mere țigance*, Chișinău, 1964; *Povestea cu cocoșul roșu*, Chișinău, 1966; ed. Chișinău, 1993; ed. București, 2002; *Tăcerile casei aceleia*, Chișinău, 1970; *Pățaniile celor doi verișori*, Chișinău, 1981; *Elegie pentru Ana-Maria*, pref. Aureliu Busuioc, Chișinău, 1983; *Scrieri alese*, pref. Mihai Cimpoi, Chișinău, 1986; *Mama-mare – profesoară de istorie*, Chișinău, 1988; *Navetista și pădurea*, Chișinău, 1989; *Brândușa și cei trei leneși*, Chișinău, 1990; *Surâsul lui Vișnu*, Chișinău, 1993; *Surâsul lui Vishnu*, București – Chișinău, 2003; *Navetista în codru*, Chișinău, 2007; *Verzi suntem, verzi...*, pref. Eugen Lungu, Chișinău, 2009. **Traduceri:** Aleko Konstantinov, *Bai Ganio: întâmplarile nemaipomenite ale unui bulgar din zilele noastre*, Chișinău, 1972; M.E. Saltîkov-Șcedrin, *Basme*, pref. trad., Chișinău, 1972; Vasili Șukșin, *Pământeni*, Chișinău, 1976; Valentin Rasputin, *Pururea adu-ți aminte. Adio pentru Matiora*, Chișinău, 1979; Alphonse Daudet, *Minunatele isprăvi ale lui Tartarin din Tarascon*, Chișinău, 1984 (în colaborare cu Victor V. Vasilache); Ostap Vișnî, *Schițe umoristice*, Chișinău, 1984 (în colaborare cu Igor Crețu); François Rabelais, *Gargantua și Pantagruel*, Chișinău, 1988; Jaroslav Hašek, *Peripețiile bravului soldat Švejk*, Chișinău, 2003.

Repere bibliografice: Cimpoi, *Disocieri*, *106–115*; Ion Ciocanu, *Articole și cronici literare*, Chișinău, 1969, *78–90*; Vasile Coroban, *Vasile Vasilache*, în *Profiluri*, *92–97*; Vasile Coroban, *Romanul moldovenesc contemporan*, Chișinău, 1974, *249–255*, *287–288*, *304–305*, *314–317*; Ciocanu, *Critică*, *280–294*; Ion Mușlea, *Vasile Vasilache sau Râsul carnavalesc*, TR, 1991, 41; Petru Creția, *O contribuție importantă a prozei moldovenești la cultura națională*, LA, 1992, 26 noiembrie; Andrei Hropotinschi, *Pastorală cu lebădă*, „Basarabia”, 1994, 7–8; Cimpoi, *Ist. lit. Basarabia*, *182–183*, *passim*; Burlacu, *Critica*, *79–87*;

Ciocanu, *Lit. rom.*, *299–308*; Galaicu-Păun, *Poezia*, *32–36*; Ion Ciocanu, *Rigorile și splendorile prozei „rurale". Studiu asupra creației literare a lui Vasile Vasilache*, Chișinău, 2000; Ion Ciocanu, *Dincolo de literă*, Timișoara, 2002, *7–10*; Ion Simuț, *Un roman comic izvodit dintr-o snoavă*, RL, 2005, 26; *Mică encicl.*, *621–630*; Ciocanu, *Vase comunicante*, *203–210*; *In memoriam – Vasile Vasilache*, CF, 2008, 7–8; Cimpoi, *Critice*, VII, *184–188*; [*Vasile Vasilache*], în *Proza basarabeană din sec. al XX-lea*, Chișinău, 2010, *18–43*; Popa, *Ist. lit.*, II, *1109*. ***I.C., I.T.***

VASILE, protopopul (popa) (1577, Brașov – 25.II.1659, Brașov), cronicar. Fiu al protopopului Mihai, unul din traducătorii *Cărții ce se cheamă Evanghelie cu învățătură*, tipărită de Coresi în 1581, **V.** aparține unei vechi familii de clerici, cărturari, organizatori ai școlii românești, în relații directe cu domnii Țărilor Române. Ultim vlăstar important al acestei familii, **V.**, preoțit de tânăr, este din 1628 protopop al bisericii „Sf. Nicolae" din Șcheii Brașovului și totodată conducătorul comunității locale. Călătorește la Curtea lui Matei Basarab și a lui Vasile Lupu și veghează neobosit la păstrarea vechii „legi" ortodoxe, care conferea autonomie românilor șcheieni. Ca dascăl și grămătic la școala din Șchei, unde învățase și el, copiază texte religioase, printre care și un manuscris din 1616, păstrat într-un codice brașovean. Între 1628 și 1633 alcătuiește o scurtă cronică a evenimentelor petrecute în Șchei, pornind de la înșiruirea preoților bisericii „Sf. Nicolae", de fapt o cronică a propriei familii. Deși în stil analistic, scrierea are o concepție unitară: lupta pentru păstrarea identității etnice și spirituale a românilor, dezvoltarea Bisericii Ortodoxe ca expresie a puterii și individualității lor. Cronica începe cu anul 1392 (socotit anul de început al istoriei șcheienilor), după care urmează enumerarea preoților și menționarea faptelor importante. Mai amănunțit sunt prezentate perioadele protopopilor Mihai (tatăl lui **V.**) și Constantin (fratele și predecesorul său). Cronica, printre primele redactate în limba română, a fost tradusă în germană în secolul al XVIII-lea, originalul pierzându-se. Retradusă din germană în română, a fost integrată în prima parte din *Istoriia sfintei besereci a Șcheilor Brașovului* a lui Radu Tempea.

SCRIERI: [*Cronica protopopului Vasile*], în Nicolae Sulică, *Înștiințări*, Brașov, 1906, *71–81*; *Cronica protopopului Vasilie din Brașov*, în Lupaș, *Cronicari*, I, *16–22*; *Cronică de popa Vasile. 1392–1633*, ed. bilingvă, în Radu Tempea, *Istoriia sfintei besereci a Șcheilor Brașovului*, îngr. și introd. Octavian Șchiau și Livia Bot, București, 1969, *186–198*.

Repere bibliografice: Ștefan Meteș, *Cronica popei Vasile din Șcheii Brașovului*, „Drum drept", 1913, 3; Nicolae Sulică, *Cronica protopopului Vasile din Brașov*, Cluj, 1943; Vasile Oltean, *Descoperirea unui codice-miscelaneu în limba română*, RL, 1975, 5; Ion-Radu Mircea, *Îndreptări și adăugiri la „descoperirea unui codice–miscelaneu în limba română"*, RL, 1975, 7; *Dicț, lit. 1900*, *887*; Păcurariu, *Dicț. teolog.*, *473*. ***C.T.***

VASILE, starețul (1692 – 25.IV.1767, Bisoca, j. Buzău), scriitor religios. Copist de manuscrise slave, organizator al unui *scriptorium*, profund cunoscător al literaturii ascetice și mistice bizantine traduse în limba slavă până în vremea sa, **V.**, originar din „Țara Rusească", este autorul unor scrieri dedicate temei „rugăciunea lui Iisus", alcătuite ca predosloviі la patru autori duhovnicești: Grigorie Sinaitul, Filotei Sinaitul, Isihie Sinaitul și Nil Sorski. În 1715 devine ieromonah la schitul din Dălhăuți, în ținutul Vrancea, apoi egumen. Prin 1730–1733 întemeiază în localitatea buzoiană Bisoca schitul Poiana Mărului, al cărui stareț va fi până la moarte. **V.** este în același timp conducătorul duhovnicesc a încă unsprezece schituri. Personalitatea sa are o însemnătate fundamentală pentru formarea lui Paisie (pe atunci Platon) Velicikovski, pe care îl va îmbrăca în „schima mică" la Sfântul Munte Athos.

Chemat în 1749 de domnitorul Constantin Mavrocordat la București, **V.** a demonstrat corectitudinea învățăturilor sale despre rugăciunea lui Iisus în fața a trei patriarhi: al Antiohiei, al Alexandriei și al Ierusalimului. Predosloviile în care a vorbit despre această rugăciune au fost redactate în slavonă, dar imediat traduse în română și ulterior recopiate (aproximativ cincizeci și opt de manuscrise). Textul include pasaje cu imagini tipice scrierilor ascetice, păstrându-și încă puterea de convingere: „Când [monahul] sângur de sine, fără socoteală să nădăjduiaște, atunce ca lăstunul să sfăramă și cade cu cădere de mirare"; „Precum sabia cea cu doao ascuțituri ori încotro o vei întoarce taie cu ascuțitul său cele ce să întâmplă, așa lucrează și rugăciunea lui Iisus Hristos"; „Nu [te lua] după basne proaste, adecă temându-te de lupi să nu mergi în pădure". Într-unul din miscelaneele cu texte ascetice în slavonă copiate de **V.**, pagini ce au nu doar o mare valoare spirituală, ci și una literară, a fost inclus și romanul alegoric *Desiderie sau Cărare către*

dragostea lui Dumnezeu, de origine spaniolă, tradus în slavona rusă prin intermediar polon.

Repere bibliografice: Paul Mihail, *Schitul Poiana Mărului – un centru ortodox cărturăresc*, în *Spiritualitate și istorie la Întorsura Carpaților*, I, coordonator Antonie Plămădeală, Buzău, 1983, *355–384*; Mitropolitul Serafim [Romul Joantă], *Isihasmul. Tradiție și cultură românească*, tr. Iuliana Iordăchescu, București, 1994, *114–128*; Păcurariu, *Dicț. teolog., 473–474*; Dario Raccanello, *Rugăciunea lui Iisus în scrierile lui Vasile de la Poiana Mărului*, tr. Maria-Cornelia Oros și Ioan I. Ică jr., Sibiu, 1996; Zamfira Mihail, *Postfață*, în *Desiderie sau Cărare către dragostea lui Dumnezeu*, îngr. Paul Mihail și Zamfira Mihail, pref. Virgil Cândea, București, 2000, *233–271*. ***C.V.***

VASILE, Geo (21.VI.1942, București), italienist, critic literar, traducător.

Este fiul Anei și al lui Gheorghe Vasile, lăcătuș mecanic; prenumele la naștere: Gheorghe. Urmează la București școala elementară (1950–1957), Liceul „Nicolae Bălcescu” (1957–1961) și Facultatea de Filologie, secția italiană–română (1961–1967). Lucrează ca profesor la Rovine, Fierbinți, Frăsinet (1967–1971), bibliotecar la Serviciul de Schimburi Internaționale de la Biblioteca Centrală de Stat din București (1971–1990), redactor la secția culturală a ziarului „Dimineața” (1991), publicist comentator și realizator al paginii culturale la revista „Baricada” (1992–1996). Debutează la „Luceafărul” în 1972, scriind despre poezia și proza lui Cesare Pavese, iar editorial în 1987 cu *Insula regăsită*, o traducere din versurile scriitorului italian Mimmo Morina. E prezent cu traduceri din poezia universală în „Tribuna”, „Steaua”, „Convorbiri literare”, „Tomis” ș.a., iar cu texte de critică literară, după 1989, în special la „Luceafărul”, „Contemporanul” și „România literară”. I-au apărut, începând din 2001, mai multe culegeri de critică literară, teatrală sau de artă. I se acordă Premiul Asociației Scriitorilor din București pentru ediția româno – italiană M. Eminescu, *Luceafărul – Espero* (2000) și pentru traduceri din literatura universală (2009), Premiul FIRI (Forumul Intelectualilor Români din Italia) pentru promovarea culturii române în Italia (Roma, 2008), Premiul Uniunii Scriitorilor pentru întreaga activitate (2012) ș.a.

Debutul lui **V.** cu un volum propriu e marcat de *Pluralul românesc. Cartea, cu prețul vieții* (2001), dedicat „tuturor celor care au pus mai presus de orice cărți cartea vieții”, comentariul plecând de la opere fundamentale ale culturii române și nu numai, pentru a creiona personalitatea fiecărui autor. În atenție intră mai ales scriitori, dar și oameni de știință. Emil Cioran, Mircea Eliade, I.D. Sîrbu, Octavian Paler, Dumitru Stăniloae, Ion Barbu, Lucian Blaga, Ion Vinea ș.a. sunt portretizați în funcție de ceea ce **V.** a intenționat formulând dedicația-motto. În *Pluralul românesc. Premiere de teatru și vernisaje în anii ’90* (2001), o antologie de publicistică, materialul se organizează în două mari secțiuni: *Spectacole, actori, regizori* și *Artiști, expoziții, traiectorii*. În prima se discută, de exemplu, despre viziunea regizorală „elaborată și modernă” a lui Mircea Cornișteanu la spectacolele cu *Avarul* de Molière, *Revizorul* de Gogol ș.a., intrându-se mai mult în detaliile tehnice și de atmosferă decât în analiza pieselor puse în scenă. Tot articole și cronici sunt reunite în volumul *Proza românească între milenii* (2001), un „dicționar de autori” români contemporani constituit dintr-un text a cărui redactare, așa cum însuși autorul subliniază, este pusă „într-o puternică lumină subiectivă, nescutită de penumbra hazardului lecturilor”. Dicționarul este fără ambiții exhaustive, punându-se accentul pe autori de multe ori trecuți cu vederea în lucrările de acest gen realizate conform criteriilor tradiționale (Jean Băileșteanu, Petru Maier-Bianu, Irina Egli, Mirela Roznoveanu, Ovidiu Verdeș, Luminița Varlam, Sorin Comoroșan, Elena Buznă); apar însă și nume precum cele ale lui Augustin Buzura sau Mircea Eliade. Criticul este interesat mai ales de elementele particulare care pot contribui la întregirea imaginii unui scriitor, și nu neapărat de prezentarea operei acestuia în ansamblu. *Poezia română între milenii* (2002), tot un „dicționar de autori”, pleacă de la aceleași principii, în postfața *Autori, direcții și sensuri în poezia de azi* **V.** încercând să explice „cine este și mai ales cine a rămas în poezia de după fundamentala ruptură din anii ’80–’90”. Structurate în aceeași manieră ca și în cartea anterioară, articolele de aici se intitulează

Antologia poeziei române în secolul XX, în viziunea și traducerea lui Mario Cugno, *Antologia critică a lirismului bucovinean*, *Antologia poeților bănățeni*, dar au în vedere și autori precum Constantin Abăluță, Ruxandra Cesereanu, Aura Christi, Ștefan Aug. Doinaș, Marius Ianuș, Dan Laurențiu, Grete Tartler, Matei Vișniec ș.a. Autorul își concentrează atenția asupra scriitorilor pe care îi percepe ca fiind apropiați spiritului său, iar prezentările se axează pe câte un element definitoriu din opera fiecăruia, prin care se consideră că s-ar putea realiza un „medalion" literar diferit. Aceeași aspirație e vizibilă în paginile intitulate *Poezia română contemporană. Mărci stilistice* (2010). Revenind la genul narativ, **V.** traversează în cartea *De veghe în lanul de proză* (2009) un drum parcurs de câteva generații, „de la Mircea Eliade la Mircea Cărtărescu". În fine, în *Fără menajamente* (2012) autorul nu ratează prilejul de a completa tabloul cu texte despre critici, istorici literari și eseiști. Bun cunoscător al literaturii universale, **V.** publică mai întâi *Lumea în 80 de cărți* (2003), de data aceasta un „dicționar de literatură străină" care cuprinde în fapt cronici despre cărți traduse în românește, fișe de lectură „intenționând să ofere un fel de roman al lumii, așa cum se conturează el în oglinda unor mari prozatori și poeți, de la Dante la Th. Pynchon, de la Malaparte la Pasolini, la Verissimo, Mishima și Mario Luzi". Comentariul înseriază apoi scriitori importanți și opere fundamentale și în *Romanul sau viața. Prozatori europeni* (2007), *Epica analitică. Personaje în filigran* (2008) sau în *Europa în cincizeci de romane* (2010), unde ambiția e aceea de a da „un atestat de vitalitate a acestei specii, puternic concurată de invazia imaginii" etc. O postură mai puțin cultivată de acest autor este cea de poet (*Nimfe & Kimere*, ed. bilingvă, 2010), în versul său dominantă fiind inspirația mitică și religioasă. Infatigabil, extrem de productiv este **V.** mai cu seamă ca traducător. Selecția lui are în vedere, frecvent în ediții bilingve, fie ca volume distincte, fie ca antologii, poeți români (de la Eminescu, G. Bacovia, Ion Vinea, Gellu Naum, Angela Marinescu ș.a. la Linda Maria Baros), pe care îi transpune în italiană, precum și scriitori italieni (Giuseppe Ungaretti, Salvatore Quasimodo, Italo Calvino, Umberto Eco, Mario Luzi, Paolo Ruffilli ș.a.), prezentați cititorului român.

SCRIERI: *Pluralul românesc. Cartea, cu prețul vieții*, București, 2001; *Pluralul românesc. Premiere de teatru și vernisaje în anii '90*, București, 2001; *Proza românească între milenii*, București, 2001; *Poezia română între milenii*, Cluj-Napoca, 2002; *Lumea în 80 de cărți*, București, 2003; *Romanul sau viața. Prozatori europeni*, București, 2007; *Epica analitică. Personaje în filigran*, București, 2008; *Prozatori și eseiști*, București, 2008; *De veghe în lanul de proză. De la Mircea Eliade la Mircea Cărtărescu*, București, 2009; *Nimfe & Kimere – Ninfe & Kimere*, ed. bilingvă, Iași, 2010; *Poezie română contemporană. Mărci stilistice*, Iași, 2010; *Profili letterari italo–romeni – Profiluri literare italo–române*, Iași, 2010; *Europa în cincizeci de romane*, Iași, 2010; *Roluri de compoziție*, Râmnicu Sărat, 2011; *Fără menajamente*, Iași, 2012; *Psico@terra.pia*, ed. bilingvă, Faloppio, 2012. **Traduceri:** Mimmo Morina, *Insula regăsită*, pref. Marin Sorescu, București, 1987; M. Eminescu, *Floare albastră – Fiore azzurro*, ed. bilingvă, pref. Zoe Dumitrescu-Bușulenga, București, 1989, *Luceafărul – Espero*, ed. bilingvă, postfață Fulvio Del Fabbro, București, 2000, *Venere și Madonă – Venere e Madonna*, ed. bilingvă, postfață Fulvio Del Fabbro, București, 2003, *Iperione – Poesie scelte*, ed. bilingvă, postfață Fulvio Del Fabbro, Roma, 2008, *Din valurile vremii – Dall'onde degli evi*, ed. bilingvă, îngr. trad., postfață Fulvio Del Fabbro, Iași, 2008, *Sonetti e poesie varie – Sonete și alte poezii*, ed. bilingvă, București, 2012; G. Bacovia, *Poeme alese – Poemi scelti*, ed. bilingvă, postfața trad., București, 2002, *Cu voi – Con voi*, ed. bilingvă, București, 2007, *Piombo – Plumb*, ed. bilingvă, Roma, 2008; Italo Calvino, *Iubiri dificile*, Iași, 2004 (în colaborare cu Eugen Uricaru), *Palomar*, postfața trad., Iași, 2004; Ion Vinea, *Paradis destrămat – Paradiso disperso,* ed. bilingvă, București, 2004; Umberto Eco, *Cinci scrieri morale*, București, 2005, *Înainte ca racul. Războaie calde și populism mediatic*, București, 2007; Dino Buzzati, *Cele mai frumoase povestiri*, Iași, 2005 (în colaborare cu Mara Chirițescu și Florin Chirițescu); Gellu Naum, *A cincea esență – La quinta essenza*, ed. bilingvă, Veneția, 2007, *Gramatica labirintului – La grammatica del labirinto*, ed. bilingvă, îngr. și pref. trad., Constanța, 2008; Tiziano Scarpa, *Veneția e un pește. Un altfel de ghid*, București, 2009, *Stabat mater*, Constanța, 2010; Mario Luzi, *Conoscenza per ardore – Cunoaștere prin ardoare*, ed. bilingvă, postfața trad., Iași, 2010; *Delirai, imperfetta, su scale. Da Arturo Onofri a Donatella Bissutti – Am delirat, imperfectă, pe scări. De la Arturo Onofri la Donatella Bissutti*, ed. bilingvă, îngr. și postfața trad., Iași, 2011; *Atroce seninătate – Atroce serenità. Da Miorizza a Cristian Popescu*, ed. bilingvă, pref. trad., Catania, 2012; *Poeti romeni al bivio: continuità e rottura*, Craiova, 2012; *Rezistențe arse – Resistenze bruciate. Da Angela Marinescu a Linda Maria Baros*, ed. bilingvă, pref. trad., Catania, 2012.

Repere bibliografice: Cornel Mihai Ionescu, *Lumina ecumenică*, LCF, 1998, 24; Alexandru Balaci, *Soarta (La Fortuna) literară a lui Eminescu în limba italiană*, CNT, 2001, 43; *Dicționar de autori semnat de Geo Vasile: „Poezia română între milenii"*, OC, 2001, 129; Marius Tepeș,

„Pluralul românesc”, CNT, 2001, 94; Costi Rogozanu, *Critica insuficientă*, RL, 2002, 2; Adina Balint, *Un dicționar atipic*, ST, 2002, 1; Nicoleta Sălcudeanu, *Pseudoalfabeticus sau Fals tratat de poezie*, VTRA, 2002, 5–6; Maria-Ana Tupan, *Alfabetul postmodernității noastre*, LCF, 2002, 6; Magdalena Leca, *Limbajul eminescian în traduceri germane și italiene*, Iași, 2002, *74–77*, *96–104*, *108–110*, *115–117*; Bogdan-Alexandru Stănescu, *Jurnal de lectură – reverență benedictinului*, LCF, 2003, 28; Alex. Ștefănescu, *Cititorilor le place să-l vadă pe un poet riscând*, RL, 2004, 36; Henri Zalis, *Dicționar perfect plauzibil*, „Litere”, 2004, 10; Elisabeta Lăsconi, [*Interviu cu Geo Vasile*], ALA, 2004, 746; Gheorghe Grigurcu, *„Postmodernistul” Ion Vinea*, RL, 2005, 33; Adina Voinea, *Italo Calvino*, *„Iubiri dificile”*, „Ex Ponto”, 2006, 1; Flavia Lepre, *Poezia lui Gellu Naum în italiană*, RL, 2007, 21; Izabella Krizsanovski, *„La quinta essenza”*, PSS, 2008, 6–8; George Popescu, *Geo Vasile – traducătorul congener cu Gellu Naum*, „Mozaicul”, 2008, 11; Eugenia Țarălungă, [*Geo Vasile*], VR, 2011, 7-8, 2012, 5–8; Gabriela Crețan, *În ghetou și Eden*, CL, 2011, 8. ***C.Dt.***

VASILE, Gh. D. [Gheorghe D.] (29.V.1930, Lișteava, j. Dolj – 29.VII.1997, București), poet, prozator. Este fiul Mariei (n. Lazăr) și al lui Dumitru Vasile, țărani, și frate cu istoricul literar Marian Vasile. Urmează primele cinci clase în satul natal (1937–1942), Liceul Militar „Nicolae Filipescu” de la Mănăstirea Dealu (1942–1948), transferându-se pentru ultimii doi ani la Liceul „Nicolae Bălcescu” din Craiova, unde își va lua bacalaureatul în 1950. Este student, până în 1952, la Facultatea de Filologie a Universității din București, pe care o părăsește pentru Școala de Literatură „M. Eminescu”, absolvită în 1954. Revenit la Universitate, obține diploma de licență în 1959. Debutează ca licean în 1949 cu poezii la ziarul craiovean „Înainte”, iar editorial în 1967 cu *Ceasul privighetorii*. Colaborează încă din perioada studiilor la publicațiile pentru copii „Luminița”, „Cravata roșie”, „Scânteia pionierului” – la ultimele două fiind și angajat în redacție (1954–1959, 1959–1961) – și la revista „Tânărul scriitor”, care în 1952 îl premiase de două ori ca poet. Ulterior este redactor la editurile Meridiane (1961–1962), Tineretului (1962–1969) și Ion Creangă (1969–1988).

V. a fost urmărit întreaga viață de etichetările din tinerețe: poet „baladist” și „rapsod”. Din această cauză critica a trecut ușor peste lirica de dragoste din volumele de maturitate *Ochiul fără timp* (1969) și *Teiul fără somn* (1976), mult mai relevante. Într-un ciclu precum *Zbor de solstițiu*, ce pare a fi efigia fizionomiei sale poetice, sentimentul dragostei este înțeles ca „inevitabila dramă a trecerii noastre cosmice” (*A vedea*). Se imaginează rostogoliri de pe stâncile munților în „țipete de vulturi spăimântați”, „după un chip oval și-un trup subțire” (*Gol*). Alteori iubirea e pustiitoare, metafora, intensă, desfășurându-se ca într-o rotire neîntreruptă. Poetul invocă stelele, dă foc cerului într-o „tragică seară” etc. (*Baladă la Steaua Polară*). El are în sânge ritmurile baladelor dunărene, iubirile dezlănțuite ale haiducilor și ale hoților de codru (*Rit*). Formarea lui **V.** în atmosfera Școlii de Literatură și a revistei „Tânărul scriitor” și-a pus însă amprenta asupra talentului său. Tributul plătit a fost considerabil, de neignorat, și a constat atât în poezii scrise la comanda regimului și a ideologilor lui (*Rapsodii pentru Republică*, 1972), cât și în redundanța facilă a versului, mai ales când tonul grav al baladei este înlocuit cu romanța lacrimogenă (*Rapsodie albă, Nelimitare*). Versurile din *Piatră de hotar* (1977) cultivă tot registrul așa-zis patriotic, susținut de clișeele epocii, transpuse în motive poetice: Carpații, ilegalistul, pacea, trecutul glorios, ostașii, cât și poeții „santinele”. Dar **V.** ține să își proclame ascendența în lirica ardeleană („Poeții ardeleni sunt dascălii mei/ [...] Cântecele lor îmi țin, adesea, dor de-acasă”), câteodată aceste sonuri adăugându-se fibrei oltenești. De aici își trag seva și izbutitele sale versuri pentru cei mici (*Ceasul privighetorii*), unele traduse. În 1975 debutase și ca prozator pentru copii cu un fel de „amintiri din copilărie”, *Pană-Albastră în expediția neterminată*, o carte despre un puști-erou contemporan și viața ca o expediție fără sfârșit, cu vacanțe și peripeții, descoperiri și enigme dezlegate, urmată de *Hărnicel și Lenevici* (1981). Incluse în volumul *Oglinzile apelor și ale nisipurilor* (1985), câteva scurte povestiri despre legendele Jiului și ale Dunării și despre „tainele” acestor ape „potopitoare” îmbină repetitiv formula simplistă a antinomiilor ce aduc în pagină momente grave cu amuzamentul „istoriilor cutezătoare”.

SCRIERI: *Ceasul privighetorii*, București, 1967; *Ochiul fără timp*, București, 1969; *Fântâna Goleștilor*, București, 1971; *Rapsodii pentru Republică*, București, 1972; *Licurici pentru pitici*, București, 1975; *Pană-Albastră în expediția neterminată*, Craiova, 1975; *Teiul fără somn*, București, 1976; *Piatră de hotar*, București, 1977; *Hărnicel și Lenevici*, București, 1981; *Oglinzile apelor și ale nisipurilor*, București, 1985. **Traduceri:** *Haiavatha, căpetenia Pieilor-Roșii* (*După legendele Pieilor-Roșii culese de H.W. Longfellow*), București, 1971.

Repere bibliografice: Nicolae Tăutu, *„Ceasul privighetorii”*, TMS, 1967, 12; Mircea Constantinescu, *„Pană-Albastră în expediția neterminată”*, RL, 1976, 16; *Lit. rom. cont.*, I, *526–527;* Cândroveanu, *Lit. rom., 220–222;* Firan, *Portrete,* II, *321–322.* ***S.I., A.Ml.***

VASILE, Marian (19.IV.1938, Lișteava, j. Dolj – 17.II.2006, București), teoretician și istoric literar, prozator. Este fiul Mariei (n. Lazăr) și al lui Dumitru Vasile, țărani, și frate cu poetul Gh. D. Vasile. Urmează primele clase în comuna natală (1945–1952), Școala Medie nr. 2 din Craiova (1952–1955) și Facultatea de Filologie, secția limba rusă, a Universității din București (1956–1961). După absolvire devine preparator la Catedra de limba și literatura rusă din cadrul Institutului de Limbi Străine. Ulterior, din 1968 până în 1999, este cercetător la Institutul de Istorie și Teorie Literară „G. Călinescu”, iar din 2000 conferențiar la Universitatea „Spiru Haret” din București. Obține titlul de doctor în 1999 cu o teză despre Mihail Bahtin, reluată și publicată în 2001 cu titlul *M. Bahtin. Discursul dialogic, istoria unei mari idei*. Debutează în 1965 la revista „Ramuri” cu o recenzie, iar editorial în 1972, cu *Avangarda literară. Termeni și semnificații*. Mai scrie la „Contemporanul”, „Revue roumaine”, „Scânteia tineretului”, „Luceafărul”, „Revista de istorie și teorie literară”, „Jurnalul literar” ș.a. Totodată participă la realizarea unor volume colective: *Metodologia istoriei și criticii literare* (1969), *Poetică și stilistică* (1973), *Dicționar de termeni literari* (1976), *Etic și estetic* (1979), *Literatura română contemporană* (I, 1980), *Evoluția artei și exigențele receptării* (1985) ș.a.

În studiile sale, multe apărute în periodice de specialitate, **V.** privește sistemul critic ca pe modalitatea cea mai adecvată și expresivă pentru raportul real dintre critică și operă, precum și pentru cel general, dintre subiect și obiect. Discutând relația dintre etic și estetic în opera lui Tudor Vianu, încearcă – în analiza contribuției esteticianului – să clarifice câteva contradicții și să stabilească unele coordonate de înțelegere în epocă a „cazului Vianu”. Se afirmă că, de fapt, Tudor Vianu face, prin procesul etic al artei suprarealiste, un rechizitoriu la adresa culturii moderne aflate în „disoluție”; arta modernă îi apare „deficitară” din perspectiva imperativului etic, de unde și întoarcerea sa la clasicism. În studiul *Avangarda literară. Termeni și semnificații* **V.** precizează specificul termenilor privind „libertatea” ca fiind opusă chiar ideii de rațional, de normalitate (creația în clasicism), anarhia fenomenului avangardist fiind nu doar o lovitură antiburgheză, ci, prin ricoșeu, o negare a oricăror principii și a moralei în artă. Sunt aduse în sprijin teoriile lui Kant sau ale lui Marcel Raymond, sunt folosite manifestele dada și poemele de tinerețe ale lui Tristan Tzara, dar se trece și prin poezia franceză de la Victor Hugo încoace, pentru a se descoperi un perigeu negativ al subiectului abordat. În volumul *Disocieri în teoria culturii și artei moderne* (1975) teoreticianul ambiționează să construiască un sistem moral al valorilor culturale, fără a oferi însă repere convingătoare sub raportul informației, ca și al argumentației, mergând pe o idee frecvent uzitată: omul trebuie să aibă ca mod specific de existență individualitatea morală, garantată doar de raționalul etic, până la relevarea eului rațional creator. O carte de maturitate este *Conceptul de originalitate în critica literară românească* (1988), care acoperă o perioadă vastă, de la 1800 și *Țiganiada* lui Ion Budai-Deleanu până după al Doilea Război Mondial. Abordând contribuții și destine controversate (Lucian Blaga, C. Rădulescu-Motru, Mircea Eliade, Mihail Sebastian, V. Voiculescu ș.a.), cercetătorul propune o microistorie a esteticii, filosofiei și criticii literare românești dintr-o perspectivă în care apar, după propria expresie, „viziuni complexe și interpretări nuanțate”. Lucrarea este în același timp o încercare de teorie a culturii române moderne și se vrea o „continuare” a lucrărilor clasice similare, *Spiritul critic în cultura românească* de G. Ibrăileanu și *Istoria civilizației române moderne* de E. Lovinescu. Ca autor al unui roman istoric, *Olteni în cetatea de scaun* (1982), **V.** se oprește la domnia lui Matei Basarab, insistând și asupra personalității lui Udriște Năsturel, și se bazează, în reconstituirea epocii, pe documente, scrisori, cronici etc. A lăsat în manuscris alte două microromane, *O iubire soră cu moartea* (în centru se află dragostea, încheiată tragic, a unui bătrân filosof pentru o tânără femeie) și *La fabrica de nisip*.

SCRIERI: *Avangarda literară. Termeni și semnificații*, București, 1972; *Disocieri în teoria culturii și artei moderne*, București, 1975; *Olteni în cetatea de scaun*, Craiova, 1982; *Conceptul de originalitate în critica literară românească*, București, 1988; *Teoria literaturii*, București, 1995; *Introducere în teoria genurilor literare*, București, 2000; *Noțiuni de teoria literaturii*, București, 2000; *M. Bahtin. Discursul dialogic, istoria unei mari idei*, București, 2001.

Repere bibliografice: Râpeanu, *Interferențe*, *243–245*; Ulici, *Prima verba*, II, *222–224*; Voicu Bugariu, *Un roman istoric*, LCF, 1982, 16; Mihai Zamfir, *„Conceptul de originalitate în critica literară românească”*, RL, 1989, 41; Mihai Ungheanu, *„Conceptul de originalitate în critica literară românească”*, LCF, 1989, 44; Liviu Papadima, *„Conceptul de originalitate în critica literară românească”*, LL, 1991; Marian Barbu, *Trăind printre cărți*, I, Petroșani, 2001, *304–306*. ***A.Ml.***

VASILENCO, Ion (20.I.1926, Pașcani – 13.III.1977, Chișinău), critic și istoric literar. Este fiul lui Serghei Vasilenco, muncitor. A urmat școala primară și Gimnaziul CFR la Pașcani (1933–1937, 1937–1940), terminând ultima clasă la Chilia, la o școală în limba rusă, și liceul din Ismail (1941–1944). În 1951 a absolvit Facultatea de Istorie și Filologie a Universității de Stat „V.I. Lenin” din Chișinău, pregătind doctoratul la Institutul de Literatură „Maxim Gorki” al Academiei de Științe din Moscova, unde în 1956 își susține teza *Viața și activitatea literară a lui Alecu Russo*. Lucrează în calitate de cercetător la Institutul de Limbă și Literatură al Academiei de Științe din Chișinău. A debutat precoce, în 1936, cu versuri la „Cuvântul liber”. În 1943 își închegase chiar o plachetă, dar cenzura i-a interzis editarea. A mai colaborat la ziarele „Moldova socialistă” și „Țăranul sovietic”, la „Cultura Moldovei” ș.a. Cicluri de versuri i-au fost incluse în antologiile colective *Glasuri tinere* și *Moldova tânără*.

Preocupările lui **V.**, îndreptate mai ales către cercetarea scrierilor lui Alecu Russo, s-au concretizat într-o monografie publicată în limba rusă (1967), în studii și articole apărute în presa literară sau în culegeri tematice colective – *Istoria literaturii moldovenești* (I, 1958), *Schiță asupra istoriei literaturii sovietice moldovenești* (1963, în limba rusă), *Din trecutul cultural și literar al poporului moldovenesc* (1969) ș.a. Se adaugă alcătuirea, pentru prima dată în stânga Prutului, a unei ediții consacrate lui Alecu Russo (*Opere alese*, 1955), în care include și *Cântarea României*, gest de mare îndrăzneală în Basarabia anilor ‘50 din secolul trecut. **V.** nu s-a cantonat în studierea acestui autor, ci a semnat mai multe articole referitoare la scriitori basarabeni (Alexie Mateevici, Andrei Lupan, Emilian Bucov, George Meniuc ș.a.), a scris despre Costache Conachi, Costache Negruzzi, Eminescu, Ioan Slavici, Barbu Delavrancea ș.a. Pe de altă parte, încă din deceniul al șaselea **V.** s-a pronunțat răspicat și constant, dând dovadă de curaj civic și intelectual, în favoarea restabilirii ortografiei tradiționale a limbii române și a reintroducerii alfabetului latin, întemeindu-se pe argumente lingvistice și istorice de necontestat. Articolul *Criza ortografică și căile de lichidare a ei* a fost în mod repetat refuzat de presa din Chișinău, fiind publicat, după o tergiversare de doi ani, în 1957, în revista „Nistru”, într-o formă modificată și cu un titlu atenuat: *Să restabilim principiile ortografiei noastre clasice tradiționale*. Represaliile care au urmat i-au ruinat sănătatea, afectată, după tipărirea în 1963, în „Cultura Moldovei”, a unei încercări de recuperare a lui C. Stere, și de acuzele vehemente de „naționalism burghez” și „indisciplină”. Drept pedeapsă i s-a retras numele de pe pagina de titlu a *Dicționarului rus–moldovenesc*, sub pretextul că este „prea tânăr” ca să figureze ca redactor-responsabil al unei lucrări de asemenea anvergură. În ultimii ani ai vieții este scos din viața publică: este internat cu forța într-un spital de psihiatrie, lucru ce l-a condus la sinucidere.

SCRIERI: *Alecu Russo. Jizni i tvorcestvo*, Chișinău, 1967; *Reîntoarcerea valorilor*, îngr. Lazăr Ciobanu, pref. Mihai Cimpoi, Chișinău, 2008. **Ediții:** Alecu Russo, *Opere alese*, pref. edit., Chișinău, 1955; ed. 2 (*Opere*), pref. Efim Levit, Chișinău, 1966, *Cugetări și amintiri*, pref. edit., Chișinău, 1966; *Omagiu lui Alecu Russo*, introd. edit., Chișinău, 1962.

Repere bibliografice: P.A. Kovcegov, *O carte despre opera lui Alecu Russo*, „Comunistul Moldovei”, 1967, 12; Pavel Zavulan, *„Alecu Russo. Jizni i tvorcestvo”*, RLSL, 1969, 1; Mihai Papuc, *Din arhiva Ion Vasilenco*, LA, 1989, 25 mai; Iulia Mihăileanu, *Un om în vremuri de neomenie*, „Basarabia”, 1991, 10; L. Brad, *Ion Vasilenco: 70 de ani de la naștere*, „Mesagerul”, 1996, 15 martie; Cimpoi, *Ist. lit. Basarabia*, *274*; *Dicț. Chișinău*, *559–560*; Dumitru Crudu, *Un mare disident: Ion Vasilenco*, TP, 2011, 12 februarie. ***Vs.C.***

VASILESCU, Emil (24.VIII.1938, Ludești, j. Dâmbovița), istoric literar, publicist. Este fiul Nastasiei (n. Diaconescu) și al lui Marin Vasilescu, învățător. Urmează liceul la Găești, absolvit în 1957, și Facultatea de Limba și Literatura Română a Universității din București (1962–1967). Până în 1989 e redactor la „Scânteia”, în 1990 trece pentru scurt timp prin redacția ziarului „Adevărul”, în același an devenind redactor-șef al revistei „Biblioteca” și având o perseverentă activitate în domeniul bibliologiei și în managementul modern al bibliotecii. A debutat publicistic în 1963 la „Viața studențească” și editorial în 1979 cu *Al. Sahia. Dimensiuni și repere*. A mai

colaborat la „Viața românească", „Familia", „Luceafărul", „Ramuri", „Argeș" ș.a.

V. ilustrează cazul istoricului literar acribios, preocupat de realizarea unor monografii temeinice: *Al. Sahia. Dimensiuni și repere*, *Vladimir Streinu* (2002), *Anton Holban* (2002), ca și a unor antologii ale receptării critice, referitoare la Al. Sahia (1976), Lucian Blaga (1981) și Vladimir Streinu (1984). Metoda studiului monografic este cea standard: prezentarea biografiei urmată de analiza operei, ordonată în funcție de nucleele tematice, dar și prin inventarierea genurilor abordate de scriitor. Cartea despre Al. Sahia aspiră să fie un studiu obiectiv, un instrument de lucru util mai ales datorită secțiunii biografice, oferind date mai puțin cunoscute. În analiza operei **V.** luminează aspecte îndeobște ignorate, selecționând „nucleele constitutive": „realismul vizionar", „grotescul tragic" – tratat în secțiunea cea mai reușită a studiului, unde proza de război este anexată literaturii de tip expresionist – și realismul rural. În altă monografie, *Vladimir Streinu*, demersul interpretativ vizează tot exhaustivitatea. **V.** e atent la prezentarea aspectelor activității criticului (comentator de poezie, proză, critică, polemist, istoric literar etc.) și oferă un minuțios inventar descriptiv al aproape tuturor articolelor și volumelor. Comentariul devine pe alocuri redundant, ca în paginile despre publicistică, unde se reiau informații din capitolul dedicat polemistului. În afară de documentarea minuțioasă asupra operei, dar și de ordin biografic, unde sunt consemnate elemente eludate anterior, cum ar fi anii de tinerețe ai lui Vladimir Streinu, dedicați politicii ca membru al Partidului Național Țărănesc sau episodul detenției, meritul monografiei constă în scoaterea în evidență a profilului critic al acestuia. **V.** îi analizează corect metoda, insistă asupra „stilului critic" și a poziției lui Vladimir Streinu în disputa tradiție versus modernitate. Spre deosebire de mentorul E. Lovinescu, spirit care înclină eminamente spre modernitate, Vladimir Streinu ar fi un modern temperat sau un modern „antimodern". O bună reconstituire a publicisticii perioadei și mai ales a contribuției revistei „Kalende" o reprezintă capitolul unde se analizează polemicile purtate de critic în anii '30 ai secolului trecut. Dintre articolele și medalioanele reunite în două volume intitulate *Contraforturi* (2004–2006), se remarcă în special acelea care furnizează informații de istorie literară, cum ar fi cel despre publicistica și polemicile lui Ion Barbu sau cel despre corespondența lui Al. Sahia, lui **V.** revenindu-i și meritul de a stabili, după documente, anul nașterii scriitorului: 1906 în loc de 1908.

SCRIERI: *Al. Sahia. Dimensiuni și repere*, București, 1979; *Revista „Biblioteca"*, București, 1998; *Vladimir Streinu*, Târgoviște, 2002; *Anton Holban*, București, 2002; *Contraforturi*, I–II, Târgoviște, 2004–2006; *Bibliologi români* (în colaborare cu Gheorghe Buluță și Victor Petrescu), Târgoviște, 2011. **Antologii:** *Alexandru Sahia interpretat de…*, introd. edit., București, 1976; *Lucian Blaga interpretat de…*, introd. edit., București, 1981; *Vladimir Streinu interpretat de…*, introd. edit., București, 1984.

Repere bibliografice: Ion Dodu Bălan, *O monografie despre un scriitor militant*, RMB, 1979, 10 819; Ioan Adam, *O monografie Alexandru Sahia*, RL, 1979, 35; Mihai Coman, *Hotarele operei*, LCF, 1979, 38; Ioan Grigorescu, *Alexandru Sahia sau Simfonia neterminată*, CNT, 1979, 49; Ștefan Ion Ghilimescu, *O monografie Vladimir Streinu*, „Litere", 2002, 6; Emilian Marcu, *„Vladimir Streinu"*, CL, 2003, 9; Henri Zalis, *Două contribuții de istorie literară*, „Litere", 2003, 10; Mihai Stan, *Scriitori, cărturari și editori*, „Litere", 2005, 8; Victor Petrescu, *Emil Vasilescu – vocație și destin*, „Litere", 2008, 10. ***O.S.***

VASILESCU, George (14.XII.1902, Huși – 21.IV.1976, Iași), dramaturg. Este fiul Mariei (n. Cireș) și al lui Grigore Vasilescu, felcer. Urmează cursurile primare și secundare în localitatea natală, absolvindu-le în 1921. Înscris la Școala Militară din Sibiu, o termină în 1924 ca sublocotenent de infanterie, ulterior făcând carieră militară. Mai târziu, în perioada 1933–1937, frecventează Facultatea de Drept a Universității din Iași. În 1941 este rănit pe Frontul de Răsărit, dar se va reîntoarce și va lupta pe Frontul de Vest. Avansat la gradul de maior, primește Ordinul Steaua României cu Spade în grad de Cavaler și Ordinul Coroana României cu Spade în grad de Cavaler cu Panglică de Virtutea Militară. După război profesează avocatura la Iași. Debutul literar se produce în 1934, la „Realitatea ilustrată", cu poezii traduse din limba franceză. Colaborează sporadic cu versuri la „Convorbiri literare", „Gluma" ș.a., folosind și pseudonimul Ragastens, însă, încurajat de prietenii din boema literară ieșeană (Sandu Teleajen, Aurel Leon, George Lesnea, George Mărgărit ș.a.), dar mai cu seamă de Mihai Codreanu, mentorul său, dă curs talentului de dramaturg, realizând adaptări pline de har, în special după poveștile lui Ion Creangă.

În 1953 are loc la Teatrul Național din Iași premiera piesei *Ochiul babei*, comedie în versuri realizată după *Soacra cu trei nurori* de Ion Creangă. **V.** nu s-a rezumat la o simplă prelucrare a poveștii, ci a reușit să dea consistență dramatică textului, utilizând și experiența sa de viață, copil și adolescent provenit dintr-un mediu rural situat în împrejurimile orașului Huși, comparabil cu acela humuleștean. Piesa se remarcă prin ritmul alert al replicilor, prin umor și prin limbajul colorat cu regionalisme, care conferă savoare întregii desfășurări dramatice. Nota „locală" prezentă în dialogul personajelor nu a constituit un impediment în receptarea de către actori și spectatori a farmecului și vitalității textului, acesta fiind montat pe scenele mai multor teatre, la București, Arad, Pitești, Brăila, Reșița, Cluj, Oradea, Constanța ș.a. **V.** mai compune dramatizări și după alte scrieri ale lui Creangă: *Harap Alb* („Iașul literar", 1954), *Stan Pățitul* (jucată în anii '60) ș.a., după cum prelucrează pentru scenă și *Neamul Șoimăreștilor* de Mihail Sadoveanu.

SCRIERI: *Ochiul babei*, București, 1954; *Stan Pățitul,* în *Dramaturgi ieșeni contemporani*, îngr. și pref. Ion Nuță, Iași, 1970, *3–63*.

Repere bibliografice: George Mărgărit, *„Ochiul babei" pe scena Teatrului Național din Iași*, „Iașul nou", 1953, 2; N. Barbu, [*George Vasilescu*], CRC, 1966, 36, TR, 1967, 52; Leon, *Umbre*, IV, *272–279*; Sorina Bălănescu, *Un dramaturg uitat: George Vasilescu*, TP, 1992, aprilie; Maftei, *Personalități*, VII, *319–321*; Val Sgarcea, *„Ochiul babei"*, TMS, 2001, 7; Busuioc, *Scriitori ieșeni*, *431–432*. ***O.I.***

VASILESCU, Horia (6.VII.1940, Caransebeș), prozator, traducător. Este fiul Elenei și al lui Constantin Vasilescu, avocat. După studii de drept, încheiate la Universitatea din Cluj în 1967, urmează un stagiu postuniversitar la Torino (1967–1968). Cercetător la Filiala Cluj a Academiei, este apoi redactor la „Jurnal" (1978–1981), o publicație din Caransebeș. A debutat în 1961 la „Luceafărul" cu nuvela *O picătură de soare,* iar editorial în 1967 cu volumul de proză *Zidul*. Mai e prezent în „Scrisul bănățean" („Orizont"), „Tribuna", în presa locală din Caransebeș și din Cluj.

În povestirile din *Zidul* **V.** adaptează tipologia „sucitului" la mediul muncitoresc, asezonând proza cu tematică industrială cu una vag psihologizantă. Situația epică repetată în majoritatea scrierilor este următoarea: „sucitul" (aici un muncitor atipic) are o primă tresărire a conștiinței, o primă intuiție a unor emoții puternice, dar independente într-o oarecare măsură de sine, în momentul îndrăgostirii (*O picătură de soare*). De regulă, personajele par somnolente, blocate într-o stare de inerție în care sentimentele, trăirile se dezvoltă ca un *underground* psihic luat în stăpânire treptat, iar emoțiile se repercutează treptat și sunt trăite cu încetinitorul. Vocația „anonimatului", pe care Marian Popa o considera caracteristică pentru situațiile din prozele lui **V.**, se află în legătură cu această predilecție pentru abulia psihică, definitorie pentru personaje și care impune narațiunii un ritm lent de evoluție. Izbutită este proza titulară, ce urmărește etapele destrămării unei căsnicii și consecințele asupra protagonistului. Povestirea *Piatra lui Pan,* lipsită de coagulare epică (finalul sugrumă dezvoltarea intrigii și o reduce la un posibil fragment de nuvelă), se detașează totuși printr-o ingenioasă surprindere a atmosferei tensionate din timpul războiului. *Verigile* (1971), roman ratat, pare că îi ghilotinează lui **V.** cariera de prozator și îl îndreaptă exclusiv spre traduceri. Deși nivelul construcției epice este destul de atent strunit, deficitul scrierii, care își propune să valorifice banalitatea faptului cotidian, constă în tratarea plată a unui subiect generos, acela al devenirii unor tineri. Aceștia pendulează unii în jurul altora, cuplurile se fac și se desfac, cineva dorește să devină scriitor (autoreferențialitate folosită cu stângăcie), o tânără e actriță etc. Deși autorul nu a mizat pe această încadrare a scrierii sale, *Verigile* nu s-ar defini nici ca roman *de gare,* lipsindu-i antrenul epic și abilitatea livrării elementului senzațional. **V.** s-a remarcat și ca traducător. A transpus în românește *Caiet de note (1850–1860)* având ca autor pe Claude Bernard (1969), o serie de romane de Alexandre Dumas (*Războiul femeilor*, 1972, *Cezar*, 1975) și de Jules Verne (*Țara blănurilor*, 1975), precum și câteva lucrări de artă.

SCRIERI: *Zidul*, București, 1967; *Verigile*, București, 1971. **Traduceri:** Claude Bernard, *Caiet de note (1850–1860)*, îngr. Mirko Drožen Grmek, pref. Robert Courrier, Gheorghe Brătescu, București, 1969; Camille Mauclair, *Secretul lui Watteau*, București, 1970; Robert Étienne, *Viața cotidiană la Pompei*, pref. Răzvan Theodorescu, București, 1971; Alexandre Dumas, *Războiul femeilor*, Cluj-Napoca, 1972, *Robin Hood*, București, 1974, *Cezar*, Cluj-Napoca, 1975; René Floriot, *Adevărul se ține-ntr-un fir*, București, 1973; Jules Verne, *Țara blănurilor*, Iași, 1975.

Repere bibliografice: Marian Popa, *À propos de...*, LCF, 1967, 43; George Suru, *„Zidul"*, O, 1968, 2; Dorin

Tudoran, *„Zidul”*, AFT, 1968, 26; Sorin Titel, *„Verigile”*, RL, 1971, 40; Cornel Ungureanu, [*Horia Vasilescu*], O, 1971, 11, „Reflex” (Reșița), 2005, 7–12; Popa, *Dicț. lit.* (1977), *595;* Ulici, *Lit. rom.*, I, *447*; Aquilina Biräescu, Diana Zărie, *Scriitori și lingviști timișoreni (1945–1999)*, Timișoara, 2000, *232*. ***O.S.***

VASILESCU, Lucian (23.X.1958, Ploiești), poet, gazetar. Este fiul Emiliei (n. Tacu) și al lui Vasile Vasilescu, economist. În orașul natal a absolvit Liceul „Mihai Viteazul” (1977) și Facultatea de Tehnologia Chimizării Țițeiului și Petrochimiei din cadrul Institutului de Petrol și Gaze (1983). Până în 1990 lucrează ca inginer la Borzești și Ploiești, apoi ca inspector pentru Prahova în Ministerul Aprovizionării Tehnico-Materiale și Controlul Gestiunilor Fixe și ca redactor al unei reviste studențești editate de Institutul de Petrol și Gaze. Ulterior este secretar de redacție la „Luceafărul”, ziarist la „Cotidianul” (1991–1992), „Evenimentul zilei” (1993–1994), „Ziua” (1994–1995), „Cartea” (1995–1996), expert în relații publice la Consiliul Național al Audiovizualului, secretar general de redacție la revista „Cartea”, editată de Fundația Nemira, din 1997 muzeograf la Muzeul Literaturii Române din București, redactor-șef la revistele „Câinele meu” (1998–2001) și „Descoperă” (2004–2006), editor al „Ziarului de duminică” (din 2009). Ca poet, a debutat în 1988 la „Amfiteatru”, iar editorial cu placheta *Evenimentul zilei – un poem văzut de Lucian Vasilescu,* apărută în 1995 și distinsă cu Premiul Asociației Scriitorilor din București. A mai publicat în „Luceafărul”, „Suplimentul literar-artistic al «Tineretului liber»”, „Dreptatea literară”, „Contrapunct”, „Arc”, „Nouăzeci”, „Contemporanul – Ideea europeană”, „Literatorul”, „Poesis”, „ArtPanorama”, „Vatra”, „Playboy”. În deceniul al nouălea a frecventat cenaclul Universitas condus de Mircea Martin.

În *Evenimentul zilei...*, carte care parazitează și recontextualizează poetic, sub forma unor istorioare bizare, grotești, intens sexuale, materia „trivială” din ziarul cu același nume, poate fi văzut un gest de marketing și frondă tipic pentru generația ’90, dar și o formă de dezafectare a unui real agresiv, prin preluarea și depășirea lui în poezie. Volumul rămâne interesant exclusiv prin acest caracter manifest. Desantul editorial al lui **V.** continuă prin *Ingineria poemului de dragoste* și *Sanatoriul de boli discrete*, ambele publicate în 1996. *Ingineria poemului de dragoste* cuprinde poeme din epoca Universitas și surprinde o voce care seamănă din când în când cu aceea a lui Daniel Bănulescu: „pulsam/ asemenea unui cămin de nefamiliști/ citeam poezie una la șase ore țineam regim/ ochii închiși/ gura strânsă/ erai aproape făceai piața patul curățenie/ dragoste/ gândeam să fugim cu ceva interzis/ cu trenul de marfă/ cu mașina de scris”. *Spirt. Muzeul întâmplărilor de ceară* (2000) e cartea cea mai bună a lui **V.** Aici timbrul devine nu atât grav, cât insidios, iar retorica, mai perorativă, a căpătat distincție și metafizică, în unele porțiuni căpătând un sunet cadențat-bisericesc, ca la Tudor Arghezi. Formula e mai directă și mai eficientă decât anterior. Ea poate fi descrisă ca un baladesc vizionar care atinge temele mari parcă din greșeală, dar cu efect: „Ca printr-un ochean, prin fundul paharului/ lumea-mi apare mai aproape, mai mare./ Îmi port nemurirea la cingătoare./ În raniță – bastonul de mareșal. Papuci/ și pijama albastră – așa cum am fugit/ din balamuc, pe fereastră./ Acum, de pe puntea cea mai înaltă scrutez/ depărtările. Cutreier neobosit/ psihozele, depresiile, nevrozele, mările./ Pe trup port răni adânci rămase/ din lupta cu perfuziile,/ cu electroșocurile, copilăria, iluziile./ Echipajul s-a răsculat într-o zi și m-a părăsit./ Sunt singur pe oceanul făr’ de sfârșit./ Am credința că voi descoperi odată/ și-odată cuvântul promis” (*Spirt. Cel ce vorbește singur*). Volumul *confort 2 îmbunătățit* (2004), scris în colaborare cu Ioan Es. Pop, are o structură compozită, alături de poeme cuprinzând istorioare, evocări și chiar reportaje, pe o paletă de la delicat către sentimentalismul lăcrimos. **V.** este unul dintre poeții importanți ai nouăzecismului, fără a fi totuși paradigmatic precum Cristian Popescu, Daniel Bănulescu sau Ioan Es. Pop.

SCRIERI: *O mie nouă sute nouăzeci și doi. Sisteme de supraviețuire* (în colaborare cu Florin Toma), București, 1992; *Evenimentul zilei – un poem văzut de Lucian Vasilescu*, București, 1995; *Ingineria poemului de dragoste*, București, 1996; *Sanatoriul de boli discrete*, București, 1996; *Spirt. Muzeul întâmplărilor de ceară*, pref. Al. Cistelecan, București, 2000; *confort 2 îmbunătățit* (în colaborare cu Ioan Es. Pop), București, 2004; *aproape. atât de departe – close. so far away*, ed. bilingvă, București, 2009; *Institutul de poezie legală*, I–II, îngr. și pref. Nicolae Țone, postfață Al. Cistelecan, București, 2010.

Repere bibliografice: Alexandru Condeescu, *Textul și sexul*, ALA, 1996, 306; Dan-Silviu Boerescu, *Cântecul de dragoste al politehnocantropului*, LCF, 1996, 31; Munteanu, *Jurnal*, VII, *257–262*; Cistelecan, *Top ten, 79–81*; Soviany, *Textualism*, I, *176–182;* Lefter, *Scriit. rom.*

’80–’90, III, *265–267;* Vasile, *Poezia, 293–296*; Ioan Moldovan, *Poezie în dans de deux*, F, 2004, 11–12; Ștefănescu, *Istoria, 1107–1108*; Soviany, *Cinci decenii*, II, *66–69*. ***M.I.***

VASILESCU, Mircea (19.VII.1960, Ploiești), critic și istoric literar, gazetar. Este fiul Ecaterinei (n. Mucenic) și al lui Zamfir Vasilescu, fotograf. A urmat la Ploiești Liceul de Filologie–Istorie „C. Dobrogeanu-Gherea”, absolvit în 1979, apoi Facultatea de Limba și Literatura Română a Universității din București (1979–1984). Obține titlul de doctor cu teza *Formarea sistemului de receptare în literatura română veche și modernă* (1999), reluată parțial și tipărită cu titlul *„Iubite cetitoriule…”. Lectură, public și comunicare în cultura română veche* (2001). Profesor la Breaza (1984–1987), cercetător la Institutul de Istorie și Teorie Literară „G. Călinescu” din București (1988–1991), ulterior intră în învățământul universitar la Facultatea de Litere bucureșteană, unde din 2004 e conferențiar la Departamentul de studii literare. Funcționează și ca lector de limba română la Universitatea La Sapienza din Roma (1994–1997), e bursier și lector la Universitatea din Antwerpen (2000), bursier al New Europe College (2000–2001), profesor invitat la Universitatea din Viena (2003). Redactor-șef adjunct (1993–1994), redactor-șef din 1998 la revista „Dilema”, iar din 2004 la „Dilema veche”, este între timp redactor-șef al Editurii Fundației Culturale Române (1997–1998). Începând cu ianuarie 2012, este președintele Fundației Soros România. A debutat în 1982 la „Revista de istorie și teorie literară” și editorial în 1987 cu o antologie a receptării critice referitoare la Șerban Cioculescu. Mai colaborează la „Limbă și literatură”, „Caiete critice”, „România literară”, „Memoriile secției de filologie și literatură”, „Synthesis”, „Transilvania”, „Lettre internationale”, „Contrapunct”, „Arc”, „Orizont”, „Familia”, „Cronica”, „22”, „Romània orientale” (Roma), la revista online „Respiro”, la Radio România Cultural și la Europa Liberă. I s-au acordat distincțiile Chevalier de l’Ordre des Palmes Académiques și Cavaliere dell’Ordine Stella della Solidarietà Italiana, ambele în 2004.

În *„Iubite cetitoriule...”. Lectură, public și comunicare în cultura română veche*, lucrare înscrisă în deschiderea operată de estetica receptării și de recuperarea de tip mentalist, **V.** propune o analiză a practicilor de lectură din cultura veche (sprijinindu-se ca sursă documentară principală pe ceea ce Paul Cornea numește „texte de escortă” – predoslovii, dedicații, notele de la finalul manuscriselor etc.), precum și o investigare a felului în care „Autorul își proiectează și își formează o idee de Cititor”. În fapt, analiza practicilor de lectură și a relației autor–cititor este stratificată, pe **V.** interesându-l nu numai circumscrierea celor doi termeni în contextul sociocultural al perioadei, ci și o metaestetică a receptării, ca în capitolul unde inventariază bibliografia critică românească despre subiect. Ideea de bază a studiului ar fi aceea că în cultura română veche cei doi protagoniști – al scrisului și al lecturii – au echivalări atipice. Spre exemplu, în ipostaza „scriitorului” este descoperit fie un derutant „nimeni”, fie un discret „copist” (cu un rol polivalent), fie un „autor”-pedagog, ce își aproximează, iar în cele din urmă își recunoaște „iubitul cetitoriu”, dar la care se raportează cu un soi de stăruință didactică, livrându-i un „decalog al lecturii” și „condiționându-i” libertatea. Interesant este și capitolul consacrat unuia din codurile culturale ale literaturii vechi, și anume cvasiobligativitatea intermedierii orale a „practicilor scrisului și a experimentelor de lectură”. Pentru traseul lui **V.**, cartea *„Iubite cetitoriule…”* funcționează și ca linie de demarcație între domenii – critică și istorie literară/publicistică. Anterior alcătuise și prefațase antologia *Șerban Cioculesc*u, însoțită de un bogat aparat critic (cronologia vieții și a operei, bibliografia selectivă a scrierilor proprii și a referințelor critice) și editase împreună cu Dorli Blaga romanul postum al lui Lucian Blaga, *Luntrea lui Caron* (1990). Merită menționat și un articol al său despre Urmuz („Revista de istorie și teorie literară”, 1988), cu o abordare mai puțin obișnuită a *Paginilor bizare*, relevând în spatele prozatorului avangardist un creator realist sau un neoromantic. Odată cu *Mass-comedia. Situații și moravuri ale presei de tranziție* (2001) prinde contur jurnalistica lui **V.** Nucleul volumului poate fi socotit articolul *„Noi” și „ei”, cu presa la mijloc*, care exploatează o temă predilectă: analiza formelor de camuflare a contextului identitar specific românității. Din textele de aici se poate observa – și în acest punct apar și liniile de legătură cu primul segment al activității lui **V.** – că publicistica este mediată de două grile livrești, dintre care cea caragialeană (concretizată și în titlurile secțiunilor volumului) este evidentă, iar a doua ar putea fi presa interbelică, preocupată de mulajul propriei identități, entuziast apreciată

de comentator. Aceste lucruri sunt observabile și în *Europa dumitale. Dus – întors între „noi" și „ei"* (2007) unde analiza comparatistă include o perspectivă legată de mentalități sau de contextul sociopolitic. **V.** a tradus, singur sau în colaborare, lucrări de referință din istoriografia și critica franceză, precum *Reflecții asupra Revoluției franceze* de François Furet (1992) sau unele studii ale lui Michel Foucault: *Istoria nebuniei în epoca clasică* (1996) sau *Cuvintele și lucrurile: o arheologie a științelor umane* (1996, în colaborare cu Bogdan Ghiu). La acestea se adaugă transpunerea din limba italiană a două lucrări de artă (1998, 1998), ambele despre pictură și evoluția ei de la etapa barocului la modernitatea secolului al XX-lea.

SCRIERI: *„Iubite cetitoriule…". Lectură, public și comunicare în cultura română veche*, București, 2001; *Mass-comedia. Situații și moravuri ale presei de tranziție*, București, 2001; *Europa dumitale, Dus – întors între „noi" și „ei"*, Iași, 2007; *Eurotextes. Le continent qui nous sépare*, tr. Ioana Bot, Geneva, 2010. **Ediții, antologii:** *Șerban Cioculescu interpretat de...*, introd. edit., București, 1987; Lucian Blaga, *Luntrea lui Caron*, postfața edit., București, 1990 (în colaborare cu Dorli Blaga); *Cercetarea literară azi. Studii în onoarea profesorului Paul Cornea*, București, 2000 (în colaborare cu Liviu Papadima); *Intelectualul român față cu inacțiunea. În jurul unei scrisori de G.M. Tamás*, București, 2002. **Traduceri:** François Furet, *Reflecții asupra Revoluției franceze*, București, 1992; Michael Foucault, *Cuvintele și lucrurile: o arheologie a științelor umane*, pref. Mircea Martin, București, 1996 (în colaborare cu Bogdan Ghiu), *Istoria nebuniei în epoca clasică*, București, 1996; Andrea Riccardi, *Sant'Egidio, Roma și lumea*, pref. Teodor Baconsky, București, 2000 (în colaborare cu Mihai Banciu).

Repere bibliografice: Eugen Simion, *Stilul obiectivității*, RL, 1987, 32; Val Condurache, *Cartea de debut*, CL, 1988, 4; Cornel Moraru, *Lucian Blaga romancier*, F, 1991, 3; Lefter, *Scriit. rom. '80–'90,* III, *267–269*; Catrinel Popa, *Cititori și cititoare,* RL, 2002, 5; Svetlana Cârstean, *O societate și o cultură pe măsura ei,* OC, 2002, 113; Ion Bogdan Lefter, *Dubla (sau multipla) specializare a lui Mircea Vasilescu,* OC, 2002, 126; Al. Călinescu, *Gazetărie superioară,* ATN, 2002, 3; Cătălina Constantin, *Chipul țării în tranziție,* RL, 2003, 35; Mircea Morariu, *„Europa dumitale"*, F, 2007, 11–12; Dan C. Mihăilescu, *Lit. rom. postceaușism*, III, *154–156*. ***O.S.***

VASILESCU, Stelian (18.XII.1927, Alexandria – 25.XII.2003, Oradea), publicist, dramaturg, etnograf. Este fiul Elenei (n. Banu) și al lui Mihai Vasile (Vasilescu), funcționar. Începe clasele primare la Alexandria (1933–1934), apoi, familia mutându-se frecvent, își continuă învățătura la Lunca Mureșului, Turda, Caracal, Buftea, Beiuș, Șimleu Silvaniei și Salonta, obținând bacalaureatul în 1947 la Oradea. Urmează un an (1948–1949) Facultatea de Drept din Cluj, după care trece la Facultatea de Filologie, secția română–istorie, a Universității din București, luându-și licența târziu, în 1970. Se stabilise la Oradea, ca redactor la ziarul „Crișana" (1949–1953), instructor cultural (1953–1956), secretar literar la Teatrul de Stat (1956–1965), secretar general de redacție (1965–1973) și responsabil de rubrică (1973–1988) la revista „Familia". Este inițiator și redactor-șef la săptămânalul „Bihorul" (1990–1994) și la „Țara Crișurilor" (1990–1991), membru fondator și secretar general de redacție al lunarului „Cetatea Bihariei" (din 1992), membru fondator și redactor la hebdomadarul „Vestul românesc" (din 1995) și la Editura „Iosif Vulcan" (din 1995). Un timp a fost în conducerea secției de critică a Asociației Oamenilor de Teatru și Muzică și secretar al Filialei Bihor a aceleiași asociații. Debutează în 1948 la ziarul „Lupta Ardealului" din Cluj cu o cronică de film, iar editorial în 1970 cu monografia etnofolclorică *Nunta în Bihor*. Mai e prezent cu articole, cronici dramatice, interviuri, reportaje, comentarii etc. în „Tribuna", „Ateneu", „Contemporanul", „Cronica sătmăreană", „Orizont", „Ramuri", „România literară", uneori iscălind cu pseudonimele Cactus, Cornel Banu, Stelian Banu, Cristian Oană, Ion Păduraru, V. Stelian și Cornel Barbăneagră. În 1998 i s-a decernat Premiul de publicistică „Alexandru Andrițoiu", iar în 2006 a fost distins, post-mortem, cu Premiul de Excelență pentru contribuția la cercetarea „regionalismului creator".

Considerându-se în primul rând publicist, **V.** s-a aplecat asupra istoriei și tradițiilor culturii bihorene în lucrări precum *Calvarul Bihorului (noiembrie 1918–aprilie 1919)* (1994), *50 de ani printre scriitori și artiști* (I, 2000) – contribuție la „o posibilă istorie a culturii bihorene" – și *Oameni din Bihor. Dicționar sentimental. 1940–2000* (I, 2002). Proiectat în două sau trei volume, dicționarul își împarte materia în șase capitole (*Academicieni*, *Biserica română din Bihor*, *Bihoreni, membri ai unor academii de profil*, *Literatură – filologie – lingvistică*, *Publicistica*, *Cultura populară*), înlocuind astfel tiparul alfabetic de organizare a materiei într-o lucrare lexicografică cu cel pe domenii. Modalitatea de tratare a personalităților incluse în sumar suferă uneori din cauza

spiritului partizan și a unor inegalități de abordare. Așa se explică de ce articolul consacrat sieși se dezvoltă pe un număr de coloane în exces, luând un aspect pronunțat autobiografic și de răfuială cu unii contestatari ai săi, iar altul, de pildă cel despre Gheorghe Grigurcu, conține numai date biografice sumare, nu menționează nici o lucrare, examinarea propriu-zisă a magistraturii critice exercitate de acesta reducându-se la concluzia că „va rămâne ca demolatorul nr. 1 al marilor scriitori din perioada 1960–2000”. Volumul *Publiciști precursori ai Marii Uniri* (1988) însumează studii și documente despre George Barițiu, Vincențiu Babeș, Valeriu Braniște, Ioan Bechnitz, Iulian Grozescu, Pavel Rotariu, Octavian Goga, Onisifor Ghibu, Sever Bocu și Gh. Tulbure. *Bălcescu, sol de pace* (1978), *Iancu, moțul din Apuseni* (1998) și *Eminescu, student la Viena* (2000) sunt piese de teatru-document. În ultima, unde apar ca personaje Eminescu, Ioniță Bumbac, Chibici Râvneanu, Ioan Bechnitz, Ioan Slavici, Alexandru Ioan Cuza, Veronica Micle și autorul însuși în rol de comentator, protagonistul apare ca luptător pentru unitatea culturală a românilor. *Cred în teatru* (1975) reunește douăsprezece convorbiri pe care **V.** le-a avut cu dramaturgi (D.R. Popescu, Al. Mirodan), regizori (Marietta Sadova, Ion Olteanu, Valeriu Moisescu, Mihai Dimiu), actori (Ion Lucian, Fory Etterle, Ion Marinescu, Dorel Urlățeanu) și teatrologi (Valentin Silvestru, Horia Deleanu). *Nunta în Bihor* este o monografie clădită pe documente autentice, surprinzând cu pregnanță tipologia manifestărilor de cultură populară din subzonele etnofolclorice Vașcău și Beiuș.

SCRIERI: *Nunta în Bihor*, Oradea, 1970; *„Familia”. Indice bibliografic* (în colaborare cu Fl. Curteanu și Al. Megereanu), Oradea, 1971; *Cred în teatru*, Timișoara, 1975; *Bălcescu, sol de pace*, București, 1978; *Publiciști precursori ai Marii Uniri*, Timișoara, 1988; *Calvarul Bihorului (noiembrie 1918 – aprilie 1919)*, Oradea, 1994; *Iancu, moțul din Apuseni*, Oradea, 1998; *50 de ani printre scriitori și artiști. Contribuții la o (posibilă) istorie a culturii bihorene (1950–2000)*, I, Oradea, 2000; *Eminescu, student la Viena*, Oradea, 2000; *Oameni din Bihor. Dicționar sentimental. 1940–2000*, pref. Constantin Mălinaș, I, Oradea, 2002. **Ediții:** *„Familia”. Corespondențe de la Plevna*, introd. Viorel Faur, Timișoara, 1977; Teodor Neș, *A doua carte despre oameni din Bihor*, pref. edit., introd. Ioan Chira, Oradea, 1979; Iosif Vulcan, *Publicistica*, [vol. I] pref. edit., Timișoara, 1983, [vol. II], București, 1989 (în colaborare cu Lucian Drimba); Onisifor Ghibu, *Un plan secret al guvernului unguresc din 1907 privitor la maghiarizarea românilor din Transilvania (Cartea neagră de la Budapesta)*, pref. Teodor Maghiar, Oradea, 2000.

Repere bibliografice: Ionuț Niculescu, [*Stelian Vasilescu*], TTR, 1975, 3, 1978, 10; Cocora, *Privitor*, II, *194–195;* Miron Blaga, *„În panteonul celor mai vrednici bărbați ai neamului”*, F, 1983, 19; Traian Ștef, *Iosif Vulcan, „Publicistica”*, ATN, 1985, 9; Costin Tuchilă, *Portretul unui umanist*, LCF, 1986, 51; Nae Antonescu, *„Publiciști precursori ai Marii Uniri”*, F, 1989, 1; Aurel Turcuș, *În slujba idealului național*, O, 1989, 16; Ion Bulei, *Împotriva uitării*, VST, 1989, 23; Nicolae Georgescu, *Presa în slujba Unirii*, LCF, 1989, 50; Dumitru Chirilă, *Stelian Vasilescu*, F, 2004, 40; Cristea, *Teleoman*, *513–514;* Datcu, *Dicț. etnolog.*, *902.* ***I.D.***

VASILIU, Aurel (19.VI.1899, Huși – 27.IV.1976, Cluj-Napoca), poet, prozator, istoric literar. Este fiul Ruxandrei și al lui Constantin Vasiliu, preot. Urmează cursurile primare și secundare la Huși, apoi Facultatea de Litere din Iași. Își va construi o solidă carieră pedagogică la Cernăuți prin ocuparea unor catedre de limba și literatura română la Liceul „Aron Pumnul”, Liceul Militar „Marele Voievod Mihai” și Liceul nr. 4, unde va fi și director. Între 1945 și 1949 predă la Liceul „Gh. Lazăr” din Sibiu și i se încredințează, din nou, funcția de director, iar între 1953 și 1958 își continuă activitatea la Liceul nr. 3 în același oraș. A fost membru al Societății Scriitorilor Bucovineni și al Institutului de Literatură de pe lângă Universitatea din Cernăuți. A colaborat la „Liberalul” (Buzău), „Limba română”, „Junimea literară”, „Glasul Bucovinei”, „Cuget clar”, „Făt-Frumos”, „Jurnalul” (Craiova), „Revista societății Tinerimea Română”, „Sfarmă-Piatră”, „Bucovina literară”, „Revista Bucovinei”, „Preocupări literare”, „Țara” (Sibiu), „Cronicar” (Cernăuți), „Transilvania”, „Foaia poporului” (Sibiu) ș.a.

Peisajul literar al anului 1937 înregistrează și *Cartea sonetelor*, placheta lui **V.** Alegerea poeziei cu formă fixă și a unui pseudonim, Aurel V. Sânger, denotă timiditatea autorului, care, ținând seama de reacțiile critice condescendente, lasă să treacă ceva timp până la apariția cărții următoare, *Melopei* (1943), însă voința de a depăși mulțimea de sonete și sonetiști din epocă nu duce la un salt valoric. Invocând „nufărul încărcat de stele și vis–Eminescu” (poet pentru care nutrește o necondiționată venerație), „condurii albi ai primăverii”, „zalele de azur”, „vasta veșnicie” și alte asemenea imagini deloc percutante, autorului îi lipsește cu desăvârșire emoția, astfel încât admirația lui pentru natură nu trezește în sufletul cititorului nici un fior. Măsuratul **V.** trece

lin la următoarea experiență literară, acum în spațiul prozei, sursele povestirilor din volumul *Dragoste și moarte* (1944) fiind recuperate biografic, vag sadovenian, din mediul provincial (*Dragoste și moarte*, *Idol năruit*), din universul rural, cu dramele feciorilor-victime ale războiului (*Măriuța*), sau din vremea copilăriei „amenințate" de prima zi de școală (*Robinson*). Inedită ca tematică, povestirea *Pan Lazăr* creionează portretul unui Quasimodo român, dar lipsit de prezența luminoasă a vreunei Esmeralde și cu existența înecată în aburii alcoolului. Autorul știe să dea viață personajelor, deține mecanismul construirii unei proze de mai mare întindere, nu adâncește însă investigația psihologică. Decorul joacă un rol secundar, textele trădând mai mult apetență pentru narațiunea în sine, pentru spectaculos, și mai puțin pentru descripție și analiză. Un istoric literar preocupat îndeosebi de aportul documentar se arată **V.** în studiile publicate în perioada antebelică, între care *Bucovina în vieața și opera lui Mihai Eminescu* (1943), iar ulterior în „Limbă și literatură", „Studii și cercetări științifice" sau în lucrări colective (*Romantismul românesc și romantismul european*). Majoritatea articolelor de istorie literară sunt centrate pe aspecte inedite din viața și opera lui Eminescu (*Eminescu și folclorul*, *M. Eminescu și „biblioteca gimnaziștilor" din Cernăuți*, *Anii de formare ai lui M. Eminescu*), dar se referă și la I.L. Caragiale (*Însemnările unui sibian despre I.L. Caragiale*), Alecu Russo (*Știri noi despre Alecu Russo*, în colaborare cu Const. C. Angelescu și Ion Lăzărescu), Nicolae Bălcescu (*Bălcescu și poporul*), Octavian Goga (*Octavian Goga și revista „Luceafărul"*), Ioan Slavici (*Câteva scrisori inedite de la I. Slavici*) ș.a.

SCRIERI: *Cartea sonetelor*, Cernăuți, 1937; *Eminescu, un mare neînțeles*, Cernăuți, 1940; *Bucovina în vieața și opera lui Mihai Eminescu*, Cernăuți, 1943; *Eminescu și Bucovina* (în colaborare), Cernăuți, 1943; *Melopei*, Cernăuți, 1943; *Românii în două geografii de Amfilohie Hotiniul și Nicolae Nicolau*, Cernăuți, 1943; *Două studii literare*, Cernăuți, 1944; *Dragoste și moarte*, Cernăuți, 1944; *Intelectualismul lui Eminescu*, Cernăuți, 1944; *Legăturile lui Vasile Alecsandri cu revista ,,Familia" (Iosif Vulcan)*, Iași, 1962.

Repere bibliografice: Călinescu, *Opere,* III, *114, 593–594, 1114*; Octav Rusu, *„Cartea sonetelor"*, „Gazeta bucovinenilor", 1937, 52–53; G. Călinescu, *Anul literar 1937,* ALA, 1938, 891; D. Missir, *„Cartea sonetelor"*, „Revista societății Tinerimea Română", 1940, 6; Traian Chelariu, *„Melopei"*, UVR, 1943, 29; *Scrisori de la Mircea Avram. 1984, 1988,* ADLTR, A-99, A-144. ***N.Bc.***

VASILIU, Florin (11.III.1929, Botoșani – 23.IX.2001, Piatra Neamț), poet, critic și teoretician literar. Este fiul Profirei (n. Luca) și al lui Leon Vasiliu, ofițer. Urmează școala primară și liceul în orașul natal (1936–1948) și Facultatea de Chimie Industrială din cadrul Institutului Politehnic Iași, absolvită în 1952. După licență lucrează ca inginer în cadrul unor ministere și al unor instituții de cercetare. Membru în colegiul de redacție al unor reviste de specialitate, publică singur sau în colaborare lucrări tehnico-științifice, îndeosebi din domeniul calității produselor. Pensionat în 1989, își reia activitatea ca expert în ingineria calității, fiind, din 1999, și lector la Universitatea Pro Humanitas din București. Debutează cu versuri în 1974 la „Ramuri", iar cu un volum personal, *Pe meridianul Yamato,* în 1982. Fondează în 1990, alături de Marin Sorescu, revista „Haiku", al cărei redactor-șef va fi, și primul cenaclu al autorilor de haiku din țară. În 1991, împreună cu alți scriitori și ziariști, pune bazele Societății Române de Haiku, pe care o conduce, ulterior afiliată la Asociația Internațională de Haiku din Tokyo. E membru în consiliul director al Fundației Nipponica și al Asociației Chanoyu din România, profesor asociat la Catedra de istoria literaturii japoneze de la Universitatea „Spiru Haret" (1997–1999), iar la Facultatea de Litere a Universității „Vasile Goldiș" din Oradea predă un curs despre paradoxul în literatură. Primește în 1994 Mențiunea de Onoare a Asociației Internaționale de Haiku.

Peregrin prin suflete (1995), continuând linia volumului de debut (1963), scris în colaborare, este o colecție de parodii în care **V.** nu doar glumește amabil pe seama liricii unor confrați, ci încearcă să o și reinterpreteze. După ce publică câteva cărți dedicate Japoniei, se fixează la adevărata sa pasiune, și anume dificilul gen al haikuului, precum și celelalte subspecii ale poeziei japoneze tradiționale. În *Cenușa unui zbor* (1997) poemele într-un vers se construiesc lejer, caracterizate de muzicalitate și delicatețe („Flori, slovele pe-o creangă, din muguri de nesomn"), autorul definindu-și lirismul ca pe „un mugur ce dă fluturi, și-o crisalidă floarea". **V.** poate fi apropiat de Ion Pillat, a cărui artă poetică o va analiza într-un studiu din volumul *Poemul într-un vers* (2001, în colaborare cu Vasile Moldovan). În acest text de mici dimensiuni, dar bine documentat bibliografic și interesant prin schița de comparatism, va explica maniera în care

Pillat a reușit să concentreze ideea până la desenul unei singure imagini vizuale. *Să muți pe cer o stea* (2000) e un volum de poeme într-un vers împărțit în cicluri (*Inscripții într-un vers*, *Axiome într-un vers*, *Ispite într-un vers* și *Aforisme într-un vers*), un exemplu nu prea reușit pentru posibilitățile de adaptare la solul cultural autohton. Multe „inscripții" se dezvoltă în jurul unui motiv românesc, dar sună banal ori stângaci: „Voind El poezie a mers la Ipotești" (*Eminescu*); Voronețul provoacă cititorul să vadă „pereții ca și cerul de o singură credință" etc. „Axiomele" cuprind sentințe construite în jurul unor concepte, „ispitele" surprind chintesența sufletească a poetului („tâlhar de visuri blonde-n azururi veșnic bete"), în timp ce „aforismele" îl definesc, destul de prozaic, drept „sclavul fanteziei și demiurgul slovei". Paginile din *Sfidarea paradoxului* (1998) și *Universul paradoxurilor* (1999) sunt o introducere în paradoxologie, un nou domeniu interdisciplinar propus de autor, având drept obiect de studiu paradoxul, care, în literatură, reprezintă „singura mare șansă a scriitorului". În *Sfidarea paradoxului* **V.** pleacă de la o încercare de definire a conceptului, dedicând capitole separate examinării modului în care paradoxul poate fi identificat și analizat, de la Antichitatea europeană, trecând prin India și China antică și ajungând la Evul Mediu. Autorul aduce laolaltă numeroase exemple de paradoxuri din diverse domenii (științe, logică, limbaj și literatură), pe care le comentează cu argumentele unor oameni de știință și literați, într-un conglomerat destul de amestecat. Autorul se oprește la diverse cazuri, din literatura universală, orientală și europeană, din basme și din poezia populară, până la poezia și proza cultă românească, referirile fiind însă eclectice, iar interpretările (pe operele lui Eminescu, Mihail Sadoveanu, Camil Petrescu, G. Călinescu, Mircea Eliade, Emil Cioran ș.a.), neconvingătoare, școlărești.

SCRIERI: *Dintr-o pălită două lovituri* (în colaborare cu Tudorel Popa), București, 1963; *Pe meridianul Yamato*, București, 1982; *De la Pearl Harbor la Hiroshima*, Cluj-Napoca, 1986; *Matsuo Basho – sfântul haiku-ului*, București, 1994; *Paradoxism's Main Roots*, tr. Ștefan Benea, Phoenix (SUA), 1994; *Peregrin prin suflete*, Cluj-Napoca, 1995; *Inscripții într-un vers*, București, 1996; *Japonia necunoscută*, București, 1998; *Sfidarea paradoxului*, București, 1998; *Cornetul cu scaieți*, București, 1999; *Istoria literaturii japoneze*, vol. I: *Primul Imperiu și începutul shogunatului*, București, 1999; *Universul paradoxurilor*, București, 1999; *Poezia lirică japoneză* (în colaborare cu Cornelia Bașta), București, 2000; *Să muți pe cer o stea*, pref. Radu Cârneci, București, 2000; *Introducere în poezia japoneză haiku*, București, 2001; *Japonia. Pagini de istorie, civilizație, cultură*, București, 2001; *Poemul într-un vers* (în colaborare cu Vasile Moldovan), București, 2001. **Antologii:** *Interferențe lirice. Constelația haiku*, Cluj-Napoca, 1989 (în colaborare cu Brândușa Steiciuc); *Umbra libelulei. Antologie a haiku-ului din România*, pref. edit., București, 1993; *O sută de catarge. Microantologie a haiku-ului românesc – One Hundred Masts. Micro-Anthology of Romanian Haiku,* ed. bilingvă, tr. Dana Dima, București, 1997 (în colaborare cu Șerban Codrin); *Caligrafiile clipei*, pref. edit., București, 1999 (în colaborare cu Mioara Gheorghe); *Scriitori români călători în Japonia*, introd. edit., București, 1999 (în colaborare cu Lucia Vasiliu); *Luna în țăndări,* București, 2000 (în colaborare cu Mioara Gheorghe). **Traduceri:** Matsuo Basho, *Pinul din Karasaki*, București, 1993; Sono Uchida, *Pe ruinele Romei*, București, 1995.

Repere bibliografice: Brândușa Sumănaru Steiciuc, *Lumea de la Soare-Răsare*, LCF, 1985, 38; Alexandru Tănase, [*Florin Vasiliu*], RL, 1985, 39, 43; Valentin Tașcu, *O pledoarie pentru pace*, TR, 1987, 37; Constantin M. Popa, *Shogun – formula 5–7–5*, R, 1990, 4; Ion Pachia Tatomirescu, Constantin M. Popa, *Mișcarea literară paradoxistă*, „Renașterea bănățeană", 1992, 717; Alexandru Pintescu, „*Umbra libelulei*", PSS, 1994, 2; Vasile Moldovan, *Un paradoxist peregrin prin sufletele poeților*, DL, 1996, 2; Ion Mureșan, *Secta haiku*, TR, 1996, 9; George Bădărău, *Basho sau Numele haiku-ului*, CL, 1996, 12; Mioara Gheorghe, *Despărțire de Florin Vasiliu*, ST, 2001, 10–11; Marius Chelaru, [*Florin Vasiliu*], „Poezia", 2008, 4. ***C.Dt.***

VASILIU, Lucian (8.I.1954, Ruși, j. Vaslui), poet, prozator.

Este fiul Elisabetei (n. Prisecaru) și al lui Ștefan Vasiliu, preot. Urmează școala primară în satul natal (1960–1964), apoi trece la Bârlad, unde continuă clasele V–VIII și Liceul „Mihai Eminescu" (1964–1972); respins la examenul de admitere la Facultatea de Drept, între 1972 și 1974 face o școală postliceală de biblioteconomie la București. În 1981 își ia

licența în română–franceză la Facultatea de Filologie a Universității „Al. I. Cuza" din Iași. Lucrează apoi la Biblioteca Institutului Politehnic „Gh. Asachi" (1976–1980), ca muzeograf (1980–1989), iar din 1990 ca director la Muzeul Literaturii Române (până în 2007) și coordonator al revistei „Dacia literară", inițiator al societății culturale Junimea 90. În intervalul 2002–2004 e președinte al Filialei Iași a Uniunii Scriitorilor. Debutează cu versuri în 1973 la „Convorbiri literare", iar editorial în 1981 cu placheta *Mona-Monada* (Premiul Uniunii Scriitorilor). Mai colaborează la „Apostrof", „Dialog", „Echinox", „Euphorion", „Opinia studențească", „Steaua" „Unu" (Oradea), „Viața românească" ș.a., uneori cu pseudonimele L.V. Delapogor, Luca Vasile, Lucian Bârlădeanu, Junimist.

Chiar de la debutul cu versurile adunate în *Mona-Monada,* **V.** își manifestă preocuparea textualistă pentru actul scriiturii, dar și interesul pentru sens. Autorul îmbină teribilismul adolescentin al poeziei de avangardă, ostilă față de convenții, și gravitatea meditației asupra existenței într-un univers potrivnic, bântuit de fantasme, pentru a trasa jurnalul parțial ludic, dens metaforic al unei fragilități interioare. Mai puțin metaforică, însă mai accentuat narativă, lirica din volumul *Despre felul cum înaintez* (1983) mărturisește suferința unei lupte pierdute cu îngerul, în urma căreia poetul se simte pustiit și îl evocă pe Bacovia când își sondează golul lăuntric. Pentru a se naște din nou, el se retrage în întunericul sângelui cald, regresează spre pântecele mamei, care se dovedește a fi înghețat, dar, paradoxal, efectul acestei noi înfrângeri este sentimentul de eliberare și de împăcare al celui ce poate dispărea liniștit. Cariera literară a lui **V.** evoluează într-o direcție nouă odată cu *Să alergăm împreună* (1985), bildungsroman cu implicații simbolice, urmărind devenirea spirituală a personajului central, însinguratul bibliofil Abel, care caută să-și schimbe modul de a trăi. Dornic să intre în contact cu ceilalți și să cunoască direct lumea, iar nu prin medierea cărților, el iese din claustrare, dar nu reușește să experimenteze prietenia sau dragostea altfel decât la nivelul simplei aspirații. Preocupat de analiza psihologică mai mult decât de trasarea unei intrigi, autorul realizează o scriere în care imaginația poetică precumpănește asupra calităților epice. Dar **V.** revine la modalitățile de expresie ale poeziei, precum și la unele dintre temele sale favorite cu *Fiul omului* (1986), care reia obsesia vieții prenatale, dezvoltată într-o arborescență de imagini și întregită cu fața nocturnă a vieții, pentru a putea fi împinsă spre obsesia complementară a morții. Lirica abandonează însă zona experiențelor abisale și redevine ludică în *Verile după Conachi* (1990; Premiul Asociației Scriitorilor din Iași). Multiplicând exercițiile de stil pe marginea încercării de a circumscrie o nouă viziune asupra Evului Mediu românesc, versurile exprimă acum o stare de spirit senzual euforică. După realizarea unor retrospective în *Mierla de la Casa Pogor* (1994; Premiul Asociației Scriitorilor din Iași) și *Dincolo de disperare* (1995), **V.** selectează „80 de poeme inedite" în *Lucianograme* (1999; Premiul Asociației Scriitorilor din Iași), îmbinând într-o notă specifică melancolia generată de contemplarea curgerii timpului în spațiul crepuscular ieșean și ironia blajină ce subminează gravitatea afișată de artist. *Cambei în China. Carte de turism și masaj oriental* (2000) consemnează experiența culturală prilejuită de o călătorie în China: prea puțin înclinat spre entuziasmul facil, vizitatorul surprinde peisajele și fizionomiile cu acuitate și cu certă înzestrare de portretist și reflectează asupra deosebirilor de mentalitate dintre lumea românească și cea extrem-orientală. Reluând unele teme anunțate în romanul *Să alergăm împreună* – cuplul, refugiul în bibliotecă –, „prozele cezariene" din *Grenade și îngeri* (2001) explorează universul de hârtie alcătuit din fragmente de jurnale, scrisori, bilete sau adnotări compuse de indivizi marcați de experiența lecturii, personaje ce reprezintă variate ipostaze ale autorului, convins că redactarea la persoana întâi este singura demnă de atenție și încredere. Periodic, **V.** pare să simtă nevoia să-și reconsidere activitatea poetică, fie ea ludic-ironică sau vizionară: antologia *Atelier de potcovit inorogi* (2003), cu versuri selectate din cinci volume anterioare, oferă încă o imagine de ansamblu asupra liricii sale, trasând evoluția în cele aproape două decenii scurse de la *Mona-Monada* la *Lucianograme*. Volumul *Sciatică de Copou* (2010) reunește „tablete și enunțuri civice", notații pe teme diverse: despre viața culturală ieșeană, despre boema de odinioară și cea actuală, despre muzica de fanfară, despre Junimea, despre virtuțile meseriei de bibliotecar etc. La reflecțiile și impresiile poetului și ale cetățeanului se adaugă confesiuni, fragmente memorialistice și un dialog

cu prietenul și mentorul Cezar Ivănescu. Realitatea cotidiană este cercetată cu un ochi atent și sensibil de un observator rafinat, cu simțul nuanțelor, senin și plin de civilitate, ludic și ironic uneori.

Lucian Vasiliu este în Mona-Monada *(1981) programatic ostil față de temele tradiționale ale poeziei și chiar față de sintaxa ei. El adoră, cum mărturisește cu o superbă insolență, „sintaxa confuză, incongruența" și scrie până la epuizare „în numele unei acute lipse de Prudență". Regăsim, aici și în alte versuri, ceva din voința de provocare a poetului de avangardă, un teribilism juvenil în care se strecoară dulceața ironiei.*

EUGEN SIMION

SCRIERI: *Mona-Monada*, Iași, 1981; *Despre felul cum înaintez*, București, 1983; *Să alergăm împreună*, Iași, 1985; *Fiul omului*, București, 1986; *Verile după Conachi*, Iași, 1990; *Albumul Iași* (în colaborare), Iași, 1994; *Mierla de la Casa Pogor*, introd. Eugen Simion, Iași, 1994; *Dincolo de disperare*, Timișoara, 1995; *Monografia cimitirului Eternitatea* (în colaborare), Iași, 1996; *Prin Iașii de odinioară* (în colaborare), Iași, 1996; *Iașii între legendă și istorie* (în colaborare), Iași, 1997; *Lucianograme. 80 de poeme inedite*, Botoșani, 1999; *Cambei în China. Carte de turism și masaj oriental*, București, 2000; *Grenade și îngeri*, Iași, 2001; *Atelier de potcovit inorogi*, pref. Ioan Holban, Iași, 2003; *Iași – citadelă europeană* (în colaborare), Iași, 2003; *Șobolanul Bosch*, postfață Mircea A. Diaconu, Pitești, 2006; *Visez fiul*, Iași, 2009; *Sciatică de Copou*, București, 2010. **Ediții, antologii:** *Parlamentari, prefecți, primari de odinioară – Vasile Pogor și Nicolae Gane*, Iași, 1993; Mihai Codreanu, *Blestemat la neuitare*, Timișoara, 1996; Ștefan Vasiliu, *Darul duhovniciei*, Iași, 1997; Cezar Petrescu, *Georgetta* (*epistolar inedit*), Iași, 1998 (în colaborare cu Dumitru Vacariu); *Iași, orașul din inimă*, pref. Al. Zub, Iași, 1999 (în colaborare); *Prelecțiunile Junimii*, Iași, 1999 (în colaborare cu Olga Rusu); Costache Conachi, *Visul amoriului*, pref. Emil Iordache, Iași, 2000 (în colaborare cu Liviu Papuc); Alexandru Vasiliu-Tătărușí, *Lunga și amara pribegie*, Iași, 2001 (în colaborare cu Dumitru Vacariu); Mihail Kogălniceanu, *Constantin Negruzzi, 200 de rețete cercate de bucătărie românească și alte trebi gospodărești*, pref. Liviu Papuc, postfață Bogdan Ulmu, Iași, 2005.

Repere bibliografice: Cezar Ivănescu, *Lucian Vasiliu*, LCF, 1981, 10; Nițescu, *Atitudini*, *163–166*; Mincu, *Eseu*, *83–87*; Al. Călinescu, *Confesiuni și viziuni*, CRC, 1987, 5; Nicolae Manolescu, *Doi poeți și un grădinar*, RL, 1987, 24; Dumitru Chioaru, *Poetica monadelor*, T, 1987, 6; Simion, *Scriitori*, IV, *519–525*; Traian T. Coșovei, *Lucian Vasiliu*, CNT, 1993, 18; Țeposu, *Istoria*, *64–65*; Alex. Ștefănescu, *Născut la minus douăzeci și patru de grade*, RL, 1994, 48; Cornel Moraru, *Lucianograme*, VTRA, 1995, 7; Holban, *Salonul*, *187–189*; Diaconu, *Instantanee*, *219–224*; Adrian Popescu, *Portretul artistului matur*, ST, 1999, 3–4; Cistelecan, *Top ten*, *189–192*; Daniel Corbu, *Generația poetică '80*, Iași, 2000, *94–98*; Grigurcu, *Poezie*, II, *531–536*; Mincu, *Poeticitate*, *380–385*; Lefter, *Scriit. rom. '80–'90*, III, *269–271*; *Dicț. scriit. rom.*, IV, *705–707*; Holban, *Portrete*, I, *69–77*; Ciopraga, *Partituri, 171–174*; Lefter, *Flashback, 377–387*; Suceveanu, *Emisferele*, *204–206*; Ion Pop, *Reverență și ireverență*, RL, 2007, 34; Ciopraga, *Efigii, 171–174*; Ion Holban, *Tablete și enunțuri civice*, LCF, 2010, 32; Vasile, *Mărci, 89–92*. ***A.C.***

VASILIU, Mihai (1.VIII.1928, Dorohoi – 20.IV.1997, București), istoric al teatrului, dramaturg. Este fiul Clarei (n. Mihailiuc) și al lui Theodor-Arthur Vasiliu, ofițer. A urmat la București, unde familia se mutase în 1933, Școala Clemența (1935–1939), Liceul „Cantemir Vodă" (1939–1947) și Facultatea de Istorie, absolvită în 1951. Obține titlul de doctor în filologie cu teza *Al. Davila – dramaturg și înnoitor al artei scenice naționale* (1979). Lucrează la Radiodifuziunea Română ca reporter și redactor pentru emisiunile culturale (1948–1955), la Editura de Stat pentru Literatură și Artă (1955–1961) și la Editura pentru Literatură Universală (1961–1967), unde conduce redacția de critică și istorie literară; ulterior, până la pensionare (1989), este cadru didactic și o vreme prodecan (1968–1972) la Facultatea de Teatru a Institutului de Artă Teatrală și Cinematografică „I.L. Caragiale" și, în paralel, inspector general al teatrelor (1973–1980) în cadrul Consiliului Culturii și Educației Socialiste. Colaborează cu articole și cronici dramatice la „Gazeta literară", „Teatrul", „Scânteia", „Familia" ș.a.

Cercetător specializat în istoria teatrului românesc, **V.** a prefațat ediții din scrierile lui Victor Eftimiu, Ioan I. Livescu, Tudor Mușatescu și a îngrijit volume de memorialistică ale unor personalități din lumea teatrală (Lucia Sturdza Bulandra, C.I. Nottara, Aristizza Romanescu). În 1959 începe să publice o serie de micromonografii consacrate unor artiști ai scenei românești, dar și unui dramaturg, lucrări destinate publicului larg. O documentare minuțioasă stă la baza cărților *Ion Brezeanu* (1959), *Tony Bulandra* (1961), *Lucia Sturdza Bulandra* (1962), *Alexandru Davila* (1965) și *Matei Millo* (1967). Scrupulul exactității îl face pe **V.** să filtreze atent noianul de „mărturii" și de „indicii", fără să rămână strict dependent de sursele de care dispune. Sub condeiul său se încheagă treptat un portret într-o oarecare măsură convingător. „Eroul" căruia teatrologul i se devotează este artistul (actorul, în

speță) genial, pe care îl consideră nedreptățit de societatea în care i-a fost dat să trăiască. Din păcate, expunerea suferă de pe urma unei viziuni și a unui limbaj care se supun canonului deformat al vremii, dominat de maniheism, contrapunând artei burgheze, plină de păcate, arta îndrumată de „metoda realismului socialist”, care oferă „calea cea dreaptă”. Un artist adevărat are de pătimit într-o orânduire marcată de „lupta dintre cele două culturi”. De aceea – stăruie dogmatic **V.** – se cuvine ca el să ia atitudine împotriva „oficialității reacționare” (care inspiră „mânie” și „ură”), oferind viitorimii un „profil pilduitor de artist-cetățean”. Încercarea de sinteză intitulată *Istoria teatrului românesc*, apărută în 1972 într-o colecție de uz școlar, va cunoaște o reeditare revizuită și amplificată în 1995. Elaborată mult mai târziu, lucrarea se vrea a fi o „privire sintetică” curățată de clișee, urmărind să schițeze liniile de evoluție ale fenomenului teatral autohton. Utilă, ea contează mult pe elocvența cifrelor („indicatorii cantitativi”), a înșiruirilor de nume și de titluri care pot da seama despre „avatarurile” creației dramaturgice și scenice la noi. „Povestea”, astfel condensată, este plasată într-un context în care, etapă de etapă, pulsează spiritul timpului. Comentariul, cuminte, succint, clar, se însuflețește pierzând și aici măsura atunci când, iar și iar, vorbește de momentele de „efervescență”, de continuă „înnoire” („vocația de înnoire a fenomenului teatral românesc”), care ar îndreptăți teatrul de pe meleagurile noastre să aspire spre „universalitate”. Rezervele sunt rare și discret formulate, „istoria” lui **V.** înscriindu-se într-o perspectivă triumfalistă. Substanțiale prin interpretarea analitică și sub raportul întinderii informației sunt, totuși, studiile *Evoluția dramaturgiei române contemporane – dimensiuni și semnificații* și *Specificul receptării în teatru*, incluse în lucrările colective *Evoluția artei și exigențele receptării* (1985) și *Arta modernă și problemele percepției estetice* (1986). Ca dramaturg, **V.** își face debutul în 1977 cu piesa istorică *Se adună vremile* (*Vlad Țepeș*), scrisă în colaborare cu Remus Nastu și jucată la teatrele din Brăila și Reșița. Vor urma, în 1980, două încercări de comedie, tributare poncifelor epocii: *Serenadă pentru Eva* (satiră a birocratismului, reprezentată la Teatrul de Stat din Arad) și *Eclipsa.* Marcat de servituțile conjuncturii politice este și *Izvorul*, „episod dramatic în 44 de scene” (1984; Premiul Asociației Scriitorilor din București), al cărui subiect este plasat în vara anului 1944. Două fresce dramatice de inspirație istorică din 1985, *Triunghiul*, în centrul căreia stă acțiunea de unificare a țărilor române sub sceptrul lui Mihai Viteazul, și *Pragul furtunilor*, scrisă în colaborare cu fiul său, Dan Vasiliu, și care inițial avea titlul *Mircea cel Mare*, relevă maniera de instrumentare a istoriei naționale caracteristică momentului. Piesele lui **V.** din anii ’80 vor intra în volumul-antologie *Pași în timp* (1988).

SCRIERI: *Ion Brezeanu*, București, 1959; *Tony Bulandra* (în colaborare cu Lucia Sturdza Bulandra), București, 1961; *Lucia Sturdza Bulandra*, București, 1962; *Alexandru Davila*, București, 1965; *Matei Millo*, București, 1967; *Istoria teatrului românesc*, București, 1972; ed. București, 1995; *Teatrul românesc contemporan*, București, 1975; *Pași în timp*, București, 1988. **Ediții:** Tudor Mușatescu, *Teatru*, postfața edit., București, 1958; C.I. Nottara, *Amintiri*, pref. edit., București, 1960; Aristizza Romanescu, *30 de ani. Amintiri*, pref. Mircea Mancaș, București, 1960; Victor Eftimiu, *Cocoșul negru*, pref. edit., București, 1966.

Repere bibliografice: Teodor Vârgolici, *„Alexandru Davila”*, GL, 1965, 26; Tiberiu Avramescu, *„Alexandru Davila”*, „Scânteia”, 1965, 6699; Paul Tutungiu, *„Pași în timp”*, TTR, 1989, 6.

C.Pp., F.F.

VASILIU, Tudor (5.II.1950, Botoșani – 2013, București), prozator, poet. Este fiul Lucreției Vasiliu (n. Clocotici), funcționară, și al lui Ioan Vasiliu, profesor. A urmat la București școala generală și Liceul „Mihail Sadoveanu”, absolvit în 1969. Înscris la Facultatea de Filologie, secția limba și literatura română (fără frecvență), a Universității bucureștene, este exmatriculat în anul al doilea. Va avea diferite ocupații, în general evitând condiția de salariat; apicultor până în 1989, ulterior intră în presă, iar după 1993 se ocupă de tranzacții bursiere și de agricultură. A debutat la paisprezece ani în „Urzica” cu epigrame și epitafuri, iar editorial cu placheta *În general, triumful pădurilor* (1969). Publică numeroase volume de proză scurtă, aforisme, „definiții umoristice”, romane (unele aparținând genurilor policier umoristic ori SF), literatură pentru copii (inclusiv o piesă de teatru, *Vitejii cetății Bade-Bade*, reprezentată scenic în 1987), fiind remarcat de la început ca un talentat umorist. A înființat și conduce Editura Vasiliu, la care și-a publicat toate cărțile, începând cu *Pe scurt – Bref* (1992). Volumul de proză pentru copii *Cartea numai ochi și urechi* (1982) a fost distins cu Premiul Uniunii Scriitorilor.

V. a început cvasisimultan cu poezie (*În general, triumful pădurilor*) și cu proză (*Proiect de câine*) în 1969, iar acest dublu debut (remarcabil, între altele, și prin precocitate: autorul avea nouăsprezece ani) nu a trecut neobservat. El anunța un scriitor înzestrat, frondeur și novator, de o originalitate căutată, dar cu aparențele spontaneității. Poetul a fost înregistrat ca aparținând familiei de spirite a lui Marin Sorescu, cu descendență indirectă din Urmuz. I s-au evidențiat intransigența juvenilă, nonconformismul agresiv, spiritul ludic, dar și relativa insuficiență a suflului liric, caracterul de „exercițiu" (Florin Manolescu opina că poezia lui ar fi „nu un mod de existență, ci un mijloc de a experimenta un protest"). Și ca prozator – s-a observat în epocă – **V.** pare să fi ieșit în bună parte „de sub mantaua lui Urmuz", căci se arăta a fi un fantezist burlesc, practicând o literatură umoristică „serioasă". Savuros și pregnant în textele scurte, nu la fel de înzestrat pentru construcția amplă, oarecum depășit de evoluțiile din peisajul literar („revoluția" optzecistă), el și-a amenajat o nișă de (pseudo-)marginal, părăsind prim-planul actualității, dar fără să se piardă în anonimatul umoristicii industrioase. În *Proiect de câine*, volum de povestiri antirealiste, superior burlești, **V.** impresionează prin combinația de umor lexical, lexical-conceptual și sintactico-silogistic și prin risipa de imaginație aplicată unor lucruri mici, din sfera derizoriului. Prozatorul e un experimentalist, operează cu parabola modernistă, cu bufonada absurdă și inventează cu dezinvoltură cuvinte, manipulate în manieră ironică. Scriitura lui se caracterizează prin oralitatea bine construită, prin fantezismul uneori debordant, salvat tocmai de excesul asumat fățiș, dar și printr-un lirism escamotat din delicatețe sub insurgență și neconformism. Proze ceva mai viguroase sub raport epic, deși provenind din același filon (și cu unele surprinzătoare afinități simultane cu textele onirismului estetic ori cu literatura lui Friedrich Dürrenmatt), sunt cele din volumul *Moscuna* (1975). Piesa titulară e o narațiune pseudopolițistă, un fel de replică parodic-fantastă la *Emil și detectivii* de Erich Kästner, cu accente inteligent satirice. Și celelalte povestiri (*Mario Martin*, *Un sandviș cu șuncă*, *Gloria doctorului Odel* ș.a.) combină ingrediente bine administrate: umorul negru, observația moravurilor dublată de satira caustică, recursul la fantastic, miraculos, la panoplia literaturii SF etc. Cu *Pegasul troian* (1976) **V.** inițiază exploatarea unei zone care avea să îi aducă un oarecare succes: aforistica, prezentă în *Îndreptar de greșelile altora* (1978), subintitulat „afurisisme", parțial în *Cele mai frumoase nerozii* (1981), în *Școala tăcerii* (1991), precum și în *Pe scurt – Bref*, volum bilingv. Aforismele sunt ghidușe, istețe, deloc marcate de pedanterie, combinând rigorile tonului gnomic cu dexteritatea manipulărilor cuvintelor neprevăzute și pilduitor hazlii („A greși e omenesc, a persevera în omenesc e diabolic"; „Peștele de la cap se parfumează"; „Cine sapă groapa altuia riscă să dezgroape pe altcineva"). *Dicționarul falitului* (1993) și *Dicționar romîn–român* (1995) cuprind „definiții umoristice", texte scurte de pseudolexicografie, înrudite deopotrivă cu aforismul și cu anecdota. Scriitorul a dat, pe lângă alte câteva cărți de proză scurtă: *Vânătoare de perne* (1985), *Canibala* (1993), *Povești de dragoste* (1994), *Politicianul român* (1995), *Alandalù – țară experimentală pentru adulți fără capitală* (1997), și literatură pentru copii: *Pluș Plumb* (1981), *Cartea numai ochi și urechi*, *Carte de zumzăit* (1987), *Pământ via Univers* (1992), romane umoristice, unele polițist-umoristice ori pseudo-SF: *Note de căsătorie* (1978), *Trabantul negru* (1993), *Detectivi de București* (1995) ș.a. Placheta *Frolo* (2008) cuprinde, după cum le definește **V.** în stilul propriu, „poezii pisicești și nu numai".

SCRIERI: *În general, triumful pădurilor*, București, 1969; *Proiect de câine*, București, 1969; *Moscuna*, București, 1975; *Pegasul troian*, București, 1976; *Îndreptar de greșelile altora*, București, 1978; *Note de căsătorie*, București, 1978; *Cele mai frumoase nerozii*, București, 1981; *Pluș Plumb*, cu ilustrațiile autorului, Timișoara, 1981; *Cartea numai ochi și urechi*, cu ilustrațiile autorului, București, 1982; *Vânătoare de perne*, București, 1985; *Carte de zumzăit*, București, 1987; *Școala tăcerii (Proză scurtă și ultra-scurtă)*, Galați – București, 1991; *Pământ via Univers*, București, 1992; *Pe scurt – Bref*, ed. bilingvă, tr. Dana Vasiliu, București, 1992; *Canibala*, București, 1993; *Dicționarul falitului*, București, 1993; *Trabantul negru*, București, 1993; *Povești de dragoste*, București, 1994; *Detectivi de București*, București, 1995; *Dicționar romîn–român*, București, 1995; *Politicianul român*, București, 1995; *Ivronia*, București, 1996; *Alandalù – țară experimentală pentru adulți fără capitală*, București, 1997; *Frolo*, București, 2008.

Repere bibliografice: Florin Manolescu, *„În general, triumful pădurilor"*, RL, 1969, 46; I. Negoițescu, *„Proiect de câine"*, TMS, 1970, 7; Vladimir S.[Vladimir Simon], *Teribilism și seriozitate*, VR, 1970, 7; Mircea

Iorgulescu, *„Proiect de câine”*, RL, 1970, 31; Silvia Urdea, *„Moscuna”*, VTRA, 1976, 6; N. Steinhardt, *Aforisme românești*, VR, 1976, 7; Petru Romoșan, *„Pegasul troian”*, TR, 1976, 49; Iorgulescu, *Scriitori, 262–263;* Dumitru Dinulescu, *Proza lui Tudor Vasiliu*, LCF, 1979, 9; Artur Silvestri, *„Cele mai frumoase nerozii”*, LCF, 1981, 39; George Pruteanu, *Monstrul delicat*, CL, 1986, 2; Tania Radu, *Nostalgii psihedelice*, FLC, 1986, 10. ***N.Br.***

VATAMANIUC, Dimitrie (25.IX.1920, Sucevița, j. Suceava – 4.VII.2018, București), istoric literar, editor.

Este fiul Iustinei (n. Cazacu) și al lui Ioan Vatamaniuc, muncitor forestier. A urmat clasele I–VIII în comuna natală (1927–1935), Școala Normală la Cernăuți (1935–1940), Liceul „Eudoxiu Hurmuzachi” la Rădăuți (1940–1943) și Facultatea de Litere și Filosofie a Universității din Cluj, în 1947 trecându-și licența în litere și istorie sub îndrumarea lui D. Popovici. În timpul studiilor scrie la revista „Viața universitară”, unde, sub semnătura D. Vatamanu, publică versuri. A fost membru în comitetul de conducere al societății studențești bucovinene Junimea. La Cluj participă la grevele studențești din primăvara lui 1946. În anul următor fondează, alături de alții, „Veac 20”, publicație în care publică o poezie semnată Dumitru Vatamanu. Funcționează ca profesor la Liceul „Andrei Mureșanu” din Dej (1947–1953), în vara anului 1952 lucrează ca redactor la „Almanahul literar” din Cluj, din 1953 obține o bursă de doctorat, iar din 1956 este cercetător la Institutul de Istorie Literară și Folclor din București. Își susține doctoratul în 1957 cu o teză despre Ion Popovici-Bănățeanul. În același an devine lector la Facultatea de Filologie a Universității bucureștene, dar cariera îi este curmată brutal din motive politice. Se vede nevoit să se angajeze bibliotecar la Biblioteca Centrală Universitară (1961–1964) și redactor-șef la Centrul de Informare și Documentare Științifică al Academiei de Științe Social-Politice „Ștefan Gheorghiu” (1964–1974). Revine ca filolog la Institutul de Istorie și Teorie Literară „G. Călinescu”, dar, epurat din nou în 1975, odată cu integrarea învățământului cu cercetarea, ajunge la Muzeul Literaturii Române din București (până în 2001). Resemnat, se va retrage în arhive și biblioteci, rezultatul fiind o valoroasă activitate de istoric literar și de editor. Participă la editarea integrală a operei lui M. Eminescu, finalizând șantierul deschis de Perpessicius în perioada interbelică. Din 1992 până în 2007 este director al Centrului de Studii Bucovina al Academiei Române (din 1994 Institutul Bucovina), redactor-șef la „Analele Bucovinei” și fondator, în 1996, al programului *Enciclopedia Bucovinei în studii și monografii*. Face parte din colegiile de redacție ale revistelor „Septentrion” (director din 1995), organ al Societății pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina (Rădăuți), „Bucovina literară” (Suceava) și „Glasul Bucovinei” (Cernăuți). În 2001 a fost ales membru de onoare al Academiei Române. A debutat ca licean, în 1943, la „Bucovina” cu nuvela *Între primari*, iar editorial în 1952 cu volumul de proză scurtă *Schimb de experiență*. A mai colaborat la „Academica”, „Caietele Mihai Eminescu”, „Contemporanul”, „Convorbiri literare”, „Gazeta literară”, „Limbă și literatură”, „Literatorul”, „Luceafărul”, „Manuscriptum”, „Revista Bucovinei”, „Revista de istorie și teorie literară”, „Steaua”, „Studii și cercetări de istorie literară și folclor”, „Transilvania”, „Tribuna”, „Viața românească”, „Viața universitară” ș.a. A mai semnat D. Dumaru sau Dumitru Drumaru. A fost distins cu mai multe premii, între care Premiul Uniunii Scriitorilor în 2005, cu titlul Om al Anului conferit de The American Biographical Institute (1999–2000), a fost desemnat *doctor honoris causa* al Universității „Lucian Blaga” din Sibiu și al Universității „Ștefan cel Mare” din Suceava.

Primele cărți ale lui **V.**, alcătuite din nuvele și povestiri, se înscriu în tematica „nouă” a momentului. În *Schimb de experiență* este „oglindită” lumea minerilor, în *Moară fără stăpân* (1953) lumea de la țară, iar în *Subiect de nuvelă* (1956), de inspirație autobiografică, printr-o ingenioasă tehnică narativă, este înfățișată o anchetă într-un liceu de provincie. În 1959 îi apare prima lucrare de istorie literară, *I. Popovici-Bănățeanul*, pe care G. Călinescu o găsea „o operă solidă”, „remarcabilă” prin „demonstrarea unei metode de lucru clare și pozitive”. Este etapa în care **V.** începe să cerceteze cu acribie publicațiile culturale, de unde scoate

date și informații inedite despre viața, activitatea și scrierile marilor clasici români. După studiul *G. Coșbuc. O privire asupra operei literare* (1967), un an mai târziu realizează prima parte a unei ample monografii, *Ioan Slavici și lumea prin care a trecut*, desăvârșită în 1970 de volumul *Ioan Slavici. Opera literară*. Cercetare de întinsă erudiție, începută în 1947 ca prim subiect al unei teze de doctorat cu D. Popovici, lucrarea a fost concepută ca o panoramă de sociologie literară a celei de-a doua jumătăți a secolului al XIX-lea și a primelor decenii ale celui de-al XX-lea. Este cea mai solidă contribuție la studiul vieții și operei scriitorului transilvănean, cu multe date documentare noi, dar și cu o interpretare valorizantă în contextul mișcării literare europene. Și ediția critică Ioan Slavici (I–XIV), apărută între 1967 și 1987, a beneficiat din plin de vasta informație istorico-literară adunată acum. Vocația de istoric literar și editor a lui **V.** capătă noi valențe prin specializarea ca eminescolog, în vederea continuării ediției Eminescu, inițiată de Perpessicius în 1939. Astfel, între 1977 și 1993 se desfășoară una dintre cele mai îndrăznețe inițiative editoriale românești, **V.** având responsabilitatea – cum el însuși mărturisește – „de a conduce această ambarcațiune mulți ani, în vremuri nu tocmai favorabile întreprinderilor de această anvergură”. Au fost depășite cu demnitate dificultățile muncii pe manuscrise și periodice, disputele de breaslă, opreliștile de ordin politic, apărute în urma unor proteste interne și internaționale împotriva publicării integrale a publicisticii marelui scriitor, interzicerea difuzării unor tiraje, în final izbutindu-se realizarea tomurilor VII–XVI. **V.** și-a sintetizat viziunea istorico-literară izvorâtă din această experiență în volumele *Publicistica lui Eminescu* ([I–II], 1985–1996), *Eminescu. Manuscrisele – jurnal al formării intelectuale și al lărgirii orizontului științific, laborator de creație, instrument de lucru* (1988), *Eminescu și Transilvania* (1995), *Caietele lui Eminescu. Mitologie și document* (1998) ș.a. El privește creația eminesciană ca pe un întreg, indiferent de genul de manifestare: poezie, proză, dramaturgie sau gazetărie. După cum explicitează titlul amplu al studiului din 1988, manuscrisele sunt considerate în primul rând un „jurnal al formării intelectuale și al lărgirii orizontului științific”, apoi ca un „laborator de creație” (opus noțiunii de „jurnal de creație”) și ca un „instrument de lucru”. Între edițiile pe care le-a lucrat cu osârdie și cu o excelentă cunoaștere a epocii, se află și Titu Maiorescu, *Opere* (I–IV, 2005–2006). Un sector aparte al activității cercetătorului îl constituie biobibliografiile comentate: *Ioan Slavici* (1973, în colaborare), *Ion Agârbiceanu* (1974), *Lucian Blaga* (1977), aceasta din urmă considerată de Mircea Zaciu „un cutremurător bildungsroman, care face lumină în multe privințe și spulberă definitiv multe legende”, în fine *Tudor Arghezi (1880–1967)*, lucrare de mari dimensiuni, în fapt „harta unui continent literar” (Ion Simuț), editată, în două volume, în 2005, ș.a. Audient al cursurilor marelui poet și filosof, **V.** îi va consacra lucrarea *Lucian Blaga. Contribuții documentare la biografia sa și a operei* (1998). Dedicându-și activitatea deosebit de îndelungată și rodnică unor nume de primă mărime ale literaturii române, istoricul literar și editorul a fost mânat în permanență de pasiune, consecvență și probitate științifică. Deopotrivă semnificativă este preocuparea lui **V.** pentru cercetarea până la detaliu și pentru punerea în valoare a unor studii și documente privind destinul Bucovinei, personalitățile, viața socială, mișcarea culturală de aici etc. Atât lucrările altor autori, inițiate și tipărite în cadrul unui program care a debutat în 1996, peste douăzeci și cinci la număr, cât și edițiile proprii, realizate în mare parte după manuscrise, acoperă o perioadă ale cărei limite se situează între primele decenii ale secolului al XIX-lea și mijlocul veacului următor. Imaginea cărturarului sobru, responsabil față de istorie și cultură, preocupat mai curând de identitatea spirituală a Bucovinei decât de propria identitate, se recompune și din cartea *Convorbiri sub scara cu îngeri* (2010), unde dialogul lui **V.** cu Constantin Hrehor este organizat în ample capitole în care confesiunea este alimentată frecvent de dorința de a desena, prin prisma destinului personal, tabloul unor epoci convulsive ale istoriei. Sunt rememorate copilăria, satului Sucevița alcătuindu-i-se o densă micromonografie, apoi viața de normalist la Cernăuți, înrolarea în armată, înscrierea la Universitatea clujeană aflată în refugiu la Sibiu, întâlnirea cu G. Călinescu și, în fine, activitatea de eminescolog. Un episod important este legat de participarea la grevele studențești din 1946, evocare desfășurată cu grijă față de adevăr, dar și cu emoția experienței trăite. Alt capitol demn de reținut înscrie etapa în care **V.** este cercetător la Institutul de Istorie Literară și Folclor, condus de

G. Călinescu, prilej pentru un amplu portret făcut acestuia și pentru reamintirea unor întâmplări cu oarecare tentă anecdotică.

SCRIERI: *Schimb de experiență*, București, 1952; *Moară fără stăpân*, București, 1953; *Subiect de nuvelă*, București, 1956; *I. Popovici-Bănățeanul,* București, 1959; ed. 2, Timișoara, 2005; *G. Coșbuc. O privire asupra operei literare*, București, 1967; *Ioan Slavici și lumea prin care a trecut*, București, 1968; *Ioan Slavici. Opera literară*, București, 1970; *Ion Agârbiceanu*, București, 1970; *Ioan Slavici (1848–1925). Biobibliografie* (în colaborare cu Teofil Bugnariu și Ioan Domșa), București, 1973; *Ion Agârbiceanu. Biobibliografie,* București, 1974; *Lucian Blaga. Biobibliografie,* București, 1977; *Publicistica lui Eminescu*, [I–II], Iași, București, 1985–1996; *Eminescu. Manuscrisele – jurnal al formării intelectuale și al lărgirii orizontului științific, laborator de creație, instrument de lucru*, București, 1988; *Eminescu. Contribuții documentare*, Galați, 1993; *Eminescu și Transilvania*, Cluj-Napoca, 1995; *Lucian Blaga. Contribuții documentare la biografia sa și a operei*, București, 1998; *Caietele Eminescu. Mitologie și document*, București, 1998; *Tudor Arghezi (1880–1967)*, I–II, pref. Niculae Gheran, București, 2005; *Convorbiri sub scara cu îngeri* (dialog cu Constantin Hrehor), pref. Eugen Simion, Iași, 2010; *Foc în satele de sub munți*, îngr. Constantin Hrehor, pref. Aurel Buzincu, Suceava, 2012. **Ediții, antologii:** Ioan Slavici, *Opere*, I–XIV, pref. edit. București, 1967–1987 (în colaborare), *Opere*, I–VII, introd. edit., București, 2001, *Opere*, IX–X, București, 2010–2012; *Nuvela istorică românească în secolul al XIX-lea*, pref. edit., București, 1972; Ioan Al. Lapedatu, *Încercări în literatură,* pref. edit., Cluj-Napoca, 1976; M. Eminescu, *Opere*, VII–XVI, București, 1977–1993 (în colaborare), *Eminescu în corespondență*, I–V, pref. edit., postfețe Lucian Chișu, București, 1997–2001, *Opere*, I–VII, introd. Eugen Simion, București, 1999–2003; G. Călinescu, *Avatarii faraonului Tlà*, pref. edit., Iași, 1979; Titu Maiorescu, *Opere*, I–IV, introd. Eugen Simion, București, 2005–2006; *Claudiu Isopescu, mesager al spiritualității românești în Italia*, vol. I: *Corespondență*, introd. edit., București, 2006; *Bucovina între Occident și Orient*, pref. Ștefan Ștefănescu, București, 2006; Teodor Bălan, *Die Geschichte des deutschen Theaters in der Bukowina. 1825–1877 – Istoria teatrului german în Bucovina. 1825–1877*, ed. bilingvă, tr. Ida Alexandrescu, București, 2007; Dimitrie Onciul, *Scrieri despre Bucovina, Transilvania și studii lexicografice*, pref. Radu Grigorovici, introd. edit., București, 2010.

Repere bibliografice: Nae Antonescu, *„G. Coșbuc. O privire asupra operei literare”*, O, 1967, 11; Marin Bucur, *„Ioan Slavici și lumea prin care a trecut”*, RITL, 1969, 3; Ion Buzași, [*Dimitrie Vatamaniuc*], TR, 1970, 48, ST, 1995, 12; Piru, *Varia*, I, *238–240*; Sasu, *Progresii*, *62–67*; Mircea Popa, *Lucian Blaga între cronologie și bibliografie*, ST, 1977, 12; Zaciu, *Alte lecturi*, *167–179*; Marcea, *Concordanțe*, *189–200*; Mihai Ungheanu, *„Publicistica lui Eminescu”*, LCF, 1986, 25; Mihai Cimpoi, *Spre un nou Eminescu*, Chișinău, 1993, *84–92*; Gabriela Păsărin, *Dizidență sau rezistență prin cultură*, Timișoara, 1993, *65–77*; Constantin Cubleșan, *D. Vatamaniuc la trei pătrimi de veac*, ST, 1995, 9; Zaciu, *O scenă, Transilvania*, *365–374*; Ion Bălu, *„Lucian Blaga. Contribuții documentare la biografia sa și a operei”*, APF, 1999, 7–8; Ștefan Aug. Doinaș, *Recomandare pentru primirea domnului Dumitru Vatamaniuc ca membru de onoare al Academiei Române*, AC, 2001, 7–8; Z. Ornea, *Integrala Slavici (I–II)*, RL, 2001, 37, 38; *Dicț. scriit. rom.*, IV, *707–708*; Teodor Vârgolici, *Caleidoscop literar*, I, București, 2003, *15–18*, *21–29*; Rusu, *Membrii Academiei*, *869*; Satco, *Encicl. Bucovinei*, II, *563–564*; Ion Simuț, *Harta unui continent literar*, RL, 2005, 25; Eugen Simion, *Maiorescu*, CLT, 2006, 12; Vasile I. Schipor, *Bucovina istorică*, pref. D. Vatamaniuc, 2007, *401–408*; Mircea A. Diaconu, *Labirintul Dimitrie Vatamaniuc*, CL, 2010, 12; Ioan Țicalo, *„Convorbiri sub scara cu îngeri” (I–V)*, „Plumb”, 2012, 61–66; Ioan Adam, *Afinități selective*, Târgoviște, 2012, *69–76*. ***S.I.***

VATAMANU, Ion (1.V.1937, Costiceni, j. Hotin – 9.VIII.1993, Chișinău), poet, eseist, traducător.

Este fiul Mariei și al lui Ion Vatamanu, țărani. După terminarea școlii medii din Vancicăuți în 1954, lucrează ca învățător, iar în 1955 se înscrie la Facultatea de Chimie a Universității de Stat „V.I. Lenin” din Chișinău, absolvită în 1960. Doctor în chimie (1971), a fost, la Chișinău, cercetător și, din 1973 până la sfârșitul vieții, șef de laborator la Institutul de Chimie al Academiei de Științe, publicând numeroase lucrări în domeniu. Ales deputat în 1990, e desemnat și președinte al Comisiei pentru Cultură și Culte în Parlamentul Republicii Moldova; s-a aflat între semnatarii *Declarației de Independență a Republicii Moldova.* În 1989 s-a numărat, alături de Leonida Lari, printre fondatorii revistei „Glasul” („Glasul națiunii”), primul periodic tipărit cu alfabet latin la Chișinău după o întrerupere de aproape o jumătate de secol, și din 1991 a fost director al revistei „Columna”. Debutează cu versuri, ca

student, în „Tinerimea Moldovei", iar editorial cu placheta *Primii fulgi* (1962). Publică mai multe volume de poezie: *Monologuri* (1964), *Liniștea cuvintelor* (1971) ș.a., culegeri de publicistică și eseuri: *Viața cuvântului* (1980), *A vedea cu inima* (1984), *Zidiri pe osul ființei* (2009), cărți pentru copii: *Aventurile lui Atomică* (1966), *Teiul* (1980) ș.a. A tradus din lirica universală (Walt Whitman, Robert Frost, o antologie a poeziei eline, alta a liricii americane), din A.S. Pușkin, din scrierile unor poeți letoni și lituanieni. Post-mortem, în 1995 i s-a decernat Medalia „Mihai Eminescu", iar în 2010 a fost distins cu Ordinul Republicii.

În 1944 **V.** a fost martorul unui act politic și administrativ șocant: trasarea frontierei cu România chiar prin grădina casei părintești. Fisura produsă în sufletul copilului devine o fisură ontologică, întreaga lui creație exprimând un refuz al limitelor. Poemul de mari proporții *Pasăre Eu* aduce în prim-plan sugestia unei amare rupturi sufletești, în care coexistă „pasărea venirii" și „pasărea plecării", un fel de a spune că viața și moartea își dau mâna, polarizând ființa poetului. Motivul mioritic al predestinării devine un topos al liricii sale. Debutul cu *Primii fulgi* se află sub semnul temerității: poetul sfidează canoanele încetățenite recurgând la versul liber, ceea ce la acea oră stârnea rezerve. **V.** promovează chiar de la început o poetică novatoare, dinamică, bazată pe potențarea expresivă a verbului: „Sunt crescut din mămăligă/ și, îmbrăcat/ în pantaloni și pantofi,/ Ca pe o jumară/ înting în tigaia vremii/ Câte-o poezie./ Îi port în buzunar pe Whitman, pe Maiakovski". De la o carte la alta poetul își schimbă formula lirică, recurgând alternant la reacția imediată, publicistică, la elogiul imnic al valorilor vieții (*Dimineața mărului*, 1986), la reflecția meditativă și sentimentală (*Monologuri*, *Liniștea cuvintelor*, *Ora păsării*, 1974), la iluminații spirituale (ciclurile *Cuvinte de cretă* și *Secunde cu munți*), la formula baladescă, epică și lirică (*Măslinul oglindit*, 1983), la dialogurile în care apar personaje negative din „perioada administrării" (*Dialoguri banale sau Trist și vesel despre oameni*, 1988), la strigătele existențiale și la atitudinile patetice de susținere a idealurilor naționale (*Atât de mult al pământului*, 1990) etc. Poetul se vrea un tribun, un purtător de voce al renașterii românilor din stânga Prutului, al revenirii la matca tradiției, la limba și la valorile clasice; *Unire, moldoveni!*, *Ce vor scriitorii?*, *Matern la Bucovina* sunt poezii cu o puternică amprentă retorică, care în anii de cotitură dintre 1987 și 1991 au înfiorat mulțimile. Lirica lui **V.**, având ca moment de realizare estetică deplină *Pasăre Eu*, topește în cântec „antitezele sufletului" aruncat în realitatea vie și cunoscând visul, rezistența la „rugina cercurilor", identificarea cu seninul cântec al păsării, biruințele zilnice ale spiritului, conștiința continuității viață–moarte și, în cele din urmă, nevoia de împlinire prin depășirea suferinței. Din fragmente, din momente mozaicale poetul încearcă să compună un „portret al trăirilor", unic și complex. Discursul este discontinuu, urmând legile formării cascadei: stropii de pe piscurile reci sunt doar potențialitatea șuvoiului înspumat, după cum cuvintele încep a construi o idee posibilă, care se va realiza doar în interrelațiile lor. Aceste postulate, prezente în eseul *Momentul inimii*, revin și în lirica propriu-zisă, al cărei ax e poetica aplicată: „Dacă tu ești chipul unei lumi.../ Dacă aș mai avea de cunoscut încă ceva,/ Ți-aș spune că ești chipul/ A ceea ce am a cunoaște" (*Secunde cu munți*). Este o poezie alcătuită din segmente de viață structurate ciclic: ciclicitatea ca principiu general se exercită fie în interiorul unui poem (*Basmaua*, *Pasăre Eu*), fie contrapunctic, fie ca organizare tematică: *De ziua frunzei* (1977), *Secunde cu munți* (1998). O valoare poetică deosebită o au proiecțiile baladești, care evocă existențe umane înșiruite pe firul memoriei, fragmente părtașe la o trăire în care eul narativ s-a obiectivat cu desăvârșire, contopindu-se cu soarta colectivității. Răzbate din balade un suflu aspru, epopeic, o neîndurătoare răvășire sub legile destinului și se conturează o galerie de tipuri croite după tipare general-umane: avari și vrăjitoare, firi aprinse și semețe, muncitori ai pământului (Dăruța – model de bunătate, Gheorghe – întruchipare a mândriei, badea Iacob – adevărat cavaler al speranței). Se poate spune că în bună parte lirica lui **V.** s-a sincronizat cu momente importante ale poeziei românești postbelice. Eseistica, adunată în volumele *Viața cuvântului* și *A vedea cu inima*, și reunită postum în *Zidiri pe osul ființei* ia forma unor instantanee despre problemele sociale, etice și politice ale timpului, de meditații lirico-filosofice asupra actului artistic (modernitate, logică poetică, viziunea scriitorului asupra realității obiective și interpretarea subiectivă a faptelor de viață), dar se întrețese și în cronicile la cărțile unor confrați.

Întreaga poezie a lui este o înlănțuire de idei fanteziste, gratuite în planul din față, dar purtătoare de sens, adeveritoare gândului și atitudinii autorului față de politica regimului comunist de a ne face „popor sovietic" cu o patrie „de necuprins", cu o limbă de împrumut etc. Verbul lui Ion Vatamanu este energic, impetuos, autorul parcă s-ar teme că cineva i-ar putea închide gura și n-o să poată spune tot ce-l doare de la 1812 încoace.

ION CIOCANU

SCRIERI: *Primii fulgi*, pref. Nicolai Costenco, Chișinău, 1962; *Monologuri*, Chișinău, 1964; *Aventurile lui Atomică*, Chișinău, 1966; ed. Chișinău, 1991; *La mijlocul ierbii*, pref. George Meniuc, Chișinău, 1967; *Liniștea cuvintelor*, Chișinău, 1971; *Ora păsării*, Chișinău, 1974; *De ziua frunzei*, pref. Grigore Vieru, Chișinău, 1977; *Teiul*, Chișinău, 1980; *Viața cuvântului*, pref. Pavel Boțu, Chișinău, 1980; *Iubire de tine*, Chișinău, 1981; *Măslinul oglindit*, pref. Pavel Boțu, Chișinău, 1983; *A vedea cu inima*, Chișinău, 1984; *Izvoraș cu ochii verzi*, Chișinău, 1985; *Dimineața mărului*, Chișinău, 1986; *Nimic nu-i zero*, pref. Mihai Cimpoi, Chișinău, 1987; ed. București–Chișinău, 2003; *Dialoguri banale sau Trist și vesel despre oameni*, Chișinău, 1988; *Atât de mult al pământului*, Chișinău, 1990; *Unde-i urma mea?*, Chișinău, 1995; *Secunde cu munți*, pref. Mihai Cimpoi, București, 1998; *Să mă chemați să vă cânt*, îngr. Elena Curicheru-Vatamanu, Timișoara, 2000; *Altă iubire nu este*, I–II, îngr. Elena Curicheru-Vatamanu, introd. Mihai Cimpoi, București, 2001; *Oglinda mofturoasă*, Chișinău, 2003; *La tine, Țară*, Chișinău, 2007; *Zidiri pe osul ființei*, îngr. Elena Curicheru-Vatamanu, București, 2009; *101 poeme*, București, 2010; *Iarba și îngerii ei*, Chișinău, 2011. **Traduceri:** Walt Whitman, *Cântec despre mine însumi*, Chișinău, 1969; Robert Frost, *Între creste de munți*, Chișinău, 1970; *Umbra lui Homer*, Chișinău, 1972; *Poezia negrilor americani*, Chișinău, 1973; Ianis Rainis, *Adie vânt*, Chișinău, 1975; *Poezie americană*, îngr. și pref. trad., Chișinău, 1977; Imant Ziedonis, *Basme în culori*, Chișinău, 1982 (în colaborare cu Elena Curicheru-Vatamanu).

Repere bibliografice: Gheorghe Chira, *Ion Vatamanu*, în *Profiluri, 98–103*; Nicolae Dabija, *Cuvântul pulsând ca o inimă*, „Moldova socialistă", 1981, 14 aprilie; George Muntean, *„Atât de mult al pământului"*, ALA, 1991, 55; Tudor Palladi, [*Ion Vatamanu*], „Nistru", 1982, 6, „Tinerimea Moldovei", 1987, 2 septembrie, LA, 2000, 27 aprilie; Mihai Cimpoi, [*Ion Vatamanu*], RL, 1992, 32, „Basarabia", 1993, 8; Andrei Hropotinschi, *Sub zodia cenzurii*, „Basarabia", 1994, 6; Cimpoi, *Ist. lit. Basarabia, 201–202, passim*; Chiril Tricolici, *Ion Vatamanu. Bibliografie*, Chișinău, 1997; Ciocanu, *Lit. rom., 191–200*; Ana Bantoş, *Dinamica sacrului în poezia basarabeană contemporană*, pref. Constantin Ciopraga, Bucureşti, 2000, *15–18, passim*; Bostan–Bostan, *Bucovina, 404–409*; Iulian Filip, *Ion Vatamanu (1937–1993). Atât de al totului*, „Litere", 2001, 2; Theodor Codreanu, *Basarabia sau Drama sfâşierii*, ed. 2, pref. Mihai Cimpoi, Galaţi, 2003, *229–233*; *Mică encicl., 631–644*; Suceveanu, *Emisferele, 105–107*; Ion Simuț, *Civismul basarabean*, RL, 2006, 33; Ciocanu, *Vase comunicante, 255–266, 364–366*; Rachieru, *Poeți Basarabia, 215–224*; *Iubirea până la capăt. Omagiu lui Ion Vatamanu*, coordonatori Călina Trifan și Valeriu Nazar, Chișinău, 2012. ***M.C.***

VATRA, revistă apărută la București, bilunar, de la 1 ianuarie 1894 până în august 1896, cu subtitlul „Foaie ilustrată pentru familie"; în primul an a avut o apariție regulată, în 1895 au apărut doar cincisprezece numere, iar în 1896 patru. Din ianuarie 1895 s-a publicat un supliment umoristic intitulat „Hazul", suspendat după patru numere. La conducerea **V.** s-au aflat I.L. Caragiale, Ioan Slavici și George Coșbuc. Inițiativa i-a aparținut lui Caragiale, deși ulterior prezența sa în paginile revistei nu a fost prea susținută. Slavici a imprimat, prin fervoarea sa de scriitor angajat, o direcție coerentă publicației și a asigurat coeziunea grupului de colaboratori, iar Coșbuc a răspuns de aproape întreaga muncă redacțională. Scriu aici și V.D. Păun, Ion Russu-Șirianu, Virgil Onițiu, Grigore Sima al lui Ion, Sextil Pușcariu, clericul I. Moța, Maria Cunțan, toți ardeleni de origine, dar și bucovinenii Simion Florea Marian, Constantin Berariu, debutant în poezie, alături de mulți alții: Th. D. Speranția, Dumitru Stăncescu, N.D. Popescu, Ioan Adam, Jean Boniface Hétrat, H.G. Lecca, George Murnu, Petre Dulfu, C. Xeni, N. Iorga, C. Spiru-Hasnaș, Ion Păun-Pincio, Panaite Zosân, Virgiliu N. Cișman, T. Duțescu-Duțu. **V.** apare într-o epocă de încordare politică și socială dominată, după răscoalele din 1888 și 1894, de problema țărănească și, în contextul frământărilor din Ardeal, al procesului intentat de stăpânirea austro-ungară memorandiștilor, de problema națională. De aceea, revista, preocupată de eficiența socială a literaturii, își centrează programul în jurul ideilor de tradiție și de naționalitate, simpatia pentru țăran răspunzând, de asemenea, tendințelor momentului. *Vorba de acasă,* articolul-program scris de Slavici, dar semnat și de Caragiale și Coșbuc, observa îndepărtarea de tradiție și primejdia avalanșei de „literatură-marfă", precum și lipsa de interes pentru educarea gustului poporului. Se indica totodată singura cale pentru crearea unei literaturi viabile: întoarcerea la „obârșia culturală", la tradiție. Autorii programului identificau specificul național cu cel țărănesc, în

viziunea lor „românimea cea adevărată care tot mai păstrează firea ei din bătrâni” oferind garanția autenticității. De aici și idealul unei literaturi pe înțelesul tuturor, pentru țăranul de la vatră, servind implicit idealul unității culturale. Credința în rostul propagandei culturale era reflexul unui iluminism întârziat, încă persistent în gândirea ardelenilor (Coșbuc, Slavici), adaptat însă timpurilor. Cu recomandarea de a fi alese potrivit „cu gustul poporului român”, programul nu excludea traducerile, întrucât considera operele de valoare ca sinteze ale culturilor naționale. **V.** se voia pe plan literar ceea ce era „Tribuna” pe plan politic. Cel puțin aparent, a avut caracter de magazin, cu o parte, foarte întinsă, destinată literaturii, folclorului, criticii literare, traducerilor, în timp ce alte rubrici, cu specific enciclopedic, erau menite să răspundă interesului unei categorii mai largi de cititori. S-a impus însă în primul rând ca o revistă de literatură. Aici apar romanul *Mara* al lui I. Slavici, unele din cele mai semnificative poezii ale lui Coșbuc, pe când I.L. Caragiale are o contribuție mai redusă: câteva scurte scrieri în proză – *Reformă…*, *Poveste* și parodia *Cum se înțeleg țăranii.* Dar la **V.** simpatia pentru țărani nu a însemnat exclusivism. Imaginea altor „lumi” decât aceea a satului intră chiar în proza lui Slavici, care își îndreaptă atenția și spre mediul pestriț al mahalalei bucureștene, cu meseriași, țigani, copii nefericiți, deși povestirile *Ceas rău*, *Mitocanul*, *Gogu și Gogușor*, *Hanul ciorilor* sunt mai șterse, aproape convenționale, fără vigoarea narațiunilor care își trag seva din viața satului ardelean. Șt. Basarabeanu (Victor Crăsescu) pătrunde în lumea pescarilor și a cherhanalelor ori în mediul declasaților (*Rogof*, *Pescarii*, *Hoțul de cai*), teritorii încă neexplorate în literatura noastră. Totuși, cea mai mare parte a prozei evocă, fără relief, instantanee și scene țărănești: Ioan Adam, *Pândarul*, Maria Baiulescu, *De la țară*, Mihail Demetrescu, *Boier Mlădiță* ș.a. Aflat la începutul carierei literare, Sextil Pușcariu este prezent cu o proză naivă (*Cea dintâi polcă*), Ion Russu-Șirianu dă istorioare sentimentale (*Letiția*, *Cavalerul*, *Două surori*), iar N. Iorga are câteva note de călătorie în Tirol. Mai importantă pentru Iorga va fi însă atmosfera revistei, ucenicia la **V.** înrâurindu-i orientarea de mai târziu, la „Sămănătorul”. Cât privește poezia, contează în special aportul lui G. Coșbuc. Ceea ce scrie acum poetul dobândește o nouă dimensiune, aceea de act angajat,

expresie a atitudinii în fața unor acute probleme sociale și politice. Alături de idile (*Scara*, *Dragoste învrăjbită*), de rememorări și evocări lirice ale satului transilvan (*Mama*, *Iarna pe uliță*, *Paștele*), apar aici incendiarele *Noi vrem pământ!*, *In opressores*, *Decebal către popor* și *Doina.* Pe de altă parte, o lirică epigonică, alcătuită mai ales din pasteluri, fie peisaje, fie tablouri ale obiceiurilor câmpenești (Maria Baiulescu, *Sânziene*, Maria Cunțan, *Pastel*, *De la sat*, Sergiu Cujbă, *Serenadă*), prevestind patriarhalismul sămănătorist, își are modelul în Coșbuc. Ţăranul e și în atenția lui J.B. Hétrat, poet al existențelor umile, surprinse în alegorii morale. Sentimentalismul posteminescian, comun în epocă, trece în versurile elegiace ale lui George Murnu, la Elisabeta M.Z. Ionescu sau în lamentațiile lui H.G. Lecca. În schimb, o încercare de ieșire din această atmosferă de jale confecționată schițează I. Păun-Pincio în *Te-afunzi mereu*, poezie programatic antideceptionistă. Panaite Zosân, colaborator la

publicațiile socialiste, față de care **V.** a manifestat o simpatie deschisă, introduce tematica muncitorească (*Minerii*). Istoria și critica literară ocupă un spațiu restrâns. V.D. Păun semnează studii de estetică (*Despre urât*, *Despre ridicol și comic*), Em. Florescu definește polemic arta decadentă prin idealism și obscuritate, artificialitate și monstruozități (*Literatura de astăzi*). Singurele contribuții notabile sunt studiul lui N. Iorga asupra lui Grigore Alexandrescu și recenziile sale la volume de Artur Stavri, D. Stăncescu, I. Russu-Șirianu, Zamfir C. Arbore, Gheorghe din Moldova. Interesul pentru literatura populară este evident în **V.**, care include în sumar materiale culese din toate ținuturile românești: *Milius* (poveste din Năsăud), basme prelucrate de Gr. Sima al lui Ion, snoave și anecdote adunate de D. Stăncescu și de N.D. Popescu, folclor bucovinean strâns de S. Fl. Marian. Studii asupra folclorului publică Virgil Onițiu (*Straturi în poezia noastră populară*) și Mihail Strajanu (*Descântecele*). O preocupare constantă a fost mai buna cunoaștere a istoriei țării, ilustrată în evocări sau în studii aparținând lui I. Slavici, N. Iorga și Emanuil Grigorovitza. Se insistă, de asemenea, prin prezentarea ținuturilor de peste munți (*Licee românești și biserici din Năsăud*), asupra ideii de unitate națională. În **V.** figurează numeroase traduceri, selecția oprindu-se asupra marilor scriitori ai lumii, chiar dacă nu totdeauna asupra celor mai reprezentative opere: Honoré de Balzac, Guy de Maupassant, E.A. Poe, Mark Twain, N.V. Gogol, E.T.A. Hoffmann, W. M. Thackeray, Wilhelm Hauff, V.G. Korolenko, A.P. Cehov, F.M. Dostoievski, H.W. Longfellow, Alfred Tennyson. O versiune conștiincioasă a *Norei* de Henrik Ibsen dă B. Marian, iar Coșbuc tălmăcește fragmente din *Rig Veda* și proverbe indice. Caracterul instructiv și accesibilitatea erau asigurate de rubricile „Fel de fel", „Varietăți", „Bibliografie", care cuprind știință popularizată, curiozități, informații culturale, întâmplări din viața oamenilor iluștri, anecdote, sfaturi practice. Rubrica „Fel de fel" era redactată de Coșbuc. Tot el ținea în 1895 rubrica intitulată „Vorba ăluia", unde încerca să explice originea unor zicători și expresii idiomatice. Revista a publicat și note politice referitoare la situația din Transilvania, trezind un interes viu la București și în Bucovina. Simpatiile socialiste ale revistei (se recomandă „Literatură și știință", se anunță „Almanahul social-democrat") nu erau pe placul Junimii și nici nu erau apreciate de „Vieața", condusă de Al. Vlahuță, unde sunt criticați Slavici, căruia i se reproduce, cu intenții polemice, un articol (sub titlul *Din filosofia „Vetrei"*), și I.L. Caragiale, acuzat de „dispreț ciocoiesc" față de țăran (cu referire la *Cum se înțeleg țăranii*). Dar Caragiale nu lasă provocarea fără răspuns, demonstrând, de circumstanță, lipsa oricărei ironii în proza vizată. **V.** a deschis drumul sămănătorismului și poporanismului în literatura noastră: „Povestea vorbei", „Floare-albastră", „Curierul literar", „Sămănătorul", toate pornesc de la programul acestei publicații. ***S.C.***

VATRA, publicație apărută la Craiova, lunar din martie 1929 până în februarie 1930, în octombrie–decembrie 1930 și cu intermitențe din octombrie 1937 până în august 1940, ieșind apoi în septembrie–octombrie 1943, din septembrie 1945 până în martie 1947. De-a lungul timpului a avut subtitlurile „Tipăritură pentru popor", „Revistă lunară pentru popor" și „Cuvânt oltenesc pentru neamul nostru". Directori: C.Ș. Făgețel, Ion Dongorozi, Al. C. Calotescu-Neicu (1929–1930), apoi din nou C.Ș. Făgețel (din 1937), căruia în 1939 i se alătură D. Tomescu. Apare cu sprijinul Direcției Educației Poporului, iar din 1939 cu cel al Fundației Culturale Regale „Principele Carol" și al căminelor culturale din Oltenia. În editorialul primului număr, *Foi pentru popor*, Simion Mehedinți susține că o revistă se scrie „cu gândul la interesele poporului" și trebuie să devină „o jertfă de fiecare zi din partea celui care o scrie". Se publică sau se reproduc poezii de Aron Cotruș (*Cuvinte către țărani*), G. Tutoveanu (*Florile dalbe*), V. Voiculescu (*Colindul ninsorii, Spinii, Când a fost să moară Neculuț*), Ilariu Dobridor, Ștefan Bălcești (*Îndurare…, îndurare…*), Sabina Paulian ș.a. O miniantologie lirică sub genericul *Iarna în poezia oltenească* reunește versuri de Traian Demetrescu, Al. Macedonski, Tudor Arghezi, D. Ciurezu, Nicolae Milcu, Elena Farago (*O țărancă tânără își bocește copilul mort*), Radu Gyr, C. D. Papastate. Secțiunea de proză – mai extinsă – este alcătuită din schițe și nuvele de Jean Bart (*Mărgărint bețivul*), I.C. Vissarion (*Învietorul de morți*, *Gura lumii*, *Baba Maria descântătoarea*), Al.C. Calotescu-Neicu (*Stejarul lui Maxim Rusul, Rândunel*), C.S. Nicolăescu-Plopșor (*Cum m-am lăsat de popie*), Izabela Sadoveanu (*De vorbă cu nașa Smaranda*), Gala Galaction, Ion Dongorozi, Tiberiu Crudu, Mihail Lungianu, G. Perticari și din fragmente de jurnal

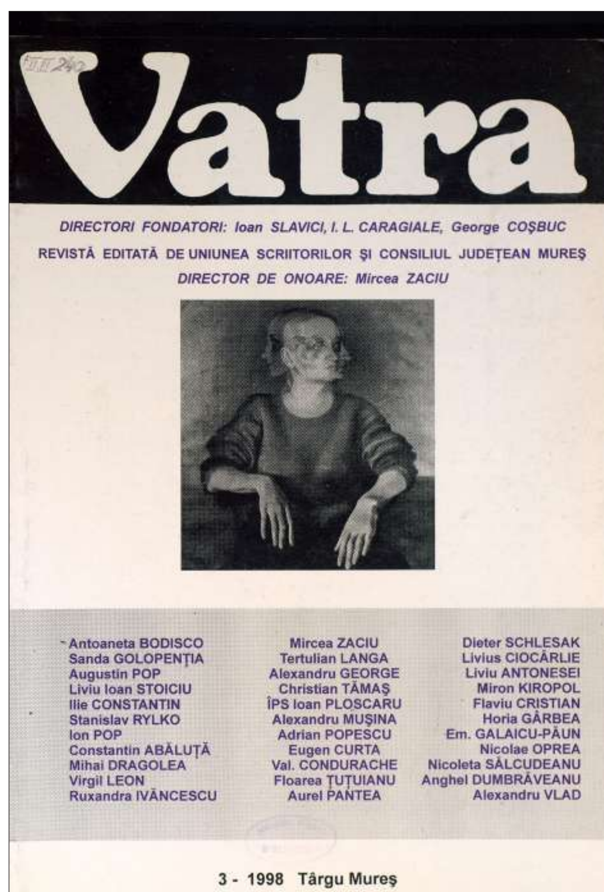
aparținând lui Ioan Slavici. Eseuri și articole mai ample semnează Ion Agârbiceanu (*Muzica românească și muzica populară*), Adrian Maniu (*Covorul oltenesc*), V.G. Paleolog (*Opera picturală de la biserica „Sf. Gheorghe Nou”*), T. Păunescu-Ulmu (*Urme populare în poezia lui Eminescu*), I.D. Lăudat (*Mihail Kogălniceanu*) ș.a. La rubrica „Scriitori olteni”, concurată de „Poeți olteni” și „Figuri ale Olteniei”, sunt incluse câteva portrete consacrate scriitorilor legați de sau din această parte a țării: *N. Vulovici* și *Traian Demetrescu* de C.Ș. Făgețel, *Vasile Cârlova, Al. Macedonski* și din nou *Traian Demetrescu* de C.D. Fortunescu, unele însoțite de versuri ale acestora. La „Cronica literară” Perpessicius recenzează romanul *Baltagul* de Mihail Sadoveanu, tot aici se mai comentează *Pustnicul și ucenicul său* și *Minunea* de Ion Agârbiceanu. Preocuparea pentru problemele culturale ale regiunii, tranșant declarată odată cu seria din 1937, se concretizează în articole ce urmăresc aspecte din viața satului (obiceiuri, credințe, învățământ, Biserică, așezăminte, personalități istorice, viață spirituală), autori fiind Romulus Vulcănescu, Al. Lascarov-Moldovanu, Ion Simionescu, Const. D. Ionescu. În sumar intră și câteva scurte grupaje de poezii populare (colinde) culese de Gh. D. Mugur și V. Voiculescu din diferite zone ale Olteniei sau de C. S. Nicolăescu-Plopșor, care figurează și cu succinte comentarii privind folclorul. Alți colaboratori: Ion Pillat, C. Rădulescu-Motru, N. Iorga, Izabela Sadoveanu, Emanoil Bucuța, D. Ioanid, I.U. Soricu, G. Roiban, George Fonea. ***A.St.***

VATRA, publicație apărută la Roma, Paris, Freiburg și în alte orașe europene, neregulat, din ianuarie 1951 până în decembrie 1994, cu subtitlul „Foaie românească de opinie și informare”. Editor: Petre Vălimăreanu. De orientare legionară, dar reprezentând o grupare oponentă lui Horia Sima, **V.** este una dintre cele mai longevive reviste ale exilului românesc. Articolele de fond sunt semnate în mod obișnuit de Petre Vălimăreanu, Mihai Fotin Enescu, Andrei Pandrea. Gazeta abundă în informații despre românii din exil, înregistrează și comentează cele mai importante evenimente politice, culturale, economice din țară, polemizează cu diverse publicații. Fiecare număr conține literatură originală și multe reproduceri din clasicii români. Se observă o preferință pentru poezia închisorilor, paginile **V.** însumând, în timp, o adevărată antologie alcătuită din versurile lui Radu Gyr (*Ne vom întoarce într-o zi, Imn morților*), V. Voiculescu (*Sub zodia cu ochii verzi*), Nichifor Crainic (*Rugăciune, Sus inima!*), Dumitru Bâcu (*În loc de plugușor, Iarna la Aiud*), Andrei Ciurunga (*Țara mea de dincolo de țară*), D. Iov (*Chemare*), Pan Halippa, Ionel Zeana. Sunt prezenți și câțiva poeți ai exilului, între care Aron Cotruș (*Patria*), Zahu Pană (*Colind de exilat*), Octavian Vuia (*Pentru neamul de-acasă*), Eugen Coșeriu (*Puncte cardinale*), N.S. Govora, Ion Țolescu ș.a. După 1989 vor figura în sumar și scriitori din țară (Ileana Mălăncioiu, Ana Blandiana, Grigore Vieru, Leonida Lari), îndeosebi cu versuri patriotice, cu accente tradiționaliste. Se republică poezii de V. Alecsandri, Eminescu (*La Bucovina*), Dimitrie Bolintineanu, Alecu Donici, B.P. Hasdeu, Vasile Bumbac, Panait Cerna, Octavian Goga, George Coșbuc, Lucian Blaga, Adrian Maniu, Ion Minulescu, Ion Barbu, Tudor Arghezi, G. Topîrceanu, Vasile Militaru, I. Valerian, George Lesnea, I.U. Soricu, Mircea Dem. Rădulescu. Versuri mai semnează Athanasie A. Sarmanioti și G. Perdix (în aromână), Dimitrie Rachici, Gh. Delavrani. Dureroasa experiență a închisorii sau a exilului și dorul de țară constituie laitmotivul multor povestiri tipărite în **V.** de Sterie Diamandi (*Jertfa de sânge*), Neculai Totu (*Majadahonda*), N. Batzaria ș.a. Se reproduc texte din patrimoniul clasic, autorii aleși fiind stolnicul Constantin Cantacuzino (*Limba românilor tot stă și se ține*), Ion Ghica (*Generalul Coletti la 1835*), B.P. Hasdeu (*Ioan Vodă cel Cumplit,* fragment), Vasile Conta (*Un discurs în Camera română),* N. Iorga (*Din trecutul nostru, Badea Cârțan*)*,* Liviu Rebreanu (*Țăranul și coasa*). În 1990 se tipărește o scrisoare a lui N. Steinhardt (expediată de la mănăstirea Rohia la 28 februarie 1989, cu exact o lună înainte de a muri) către Victor Russu. *O simplă amintire despre Petre Pandrea* e un text iscălit de Andrei Pandrea, fiul gazetarului, iar Mihai Neagu dă o evocare intitulată *Amurgul lui Petre Țuțea.* În câteva numere din 1960–1961 sunt comentate „cazurile” Vintilă Horia, Petru Dumitriu, Șerban Cioculescu. Rubricile se intitulează „Cronica pesimistului”, „Note și comentarii”, „Din lumea exilului”, „Despre frații înstrăinați” (cu referire la românii din fosta Iugoslavie), „Semnalări”, „Din ziare, cărți, reviste”, „Doruri și necazuri”, „Calendar național”, „Varia”, „Puncte și contrapuncte”, „Tribuna liberă”, unele fiind miscelanee de actualități culturale, politice și de opinie. Multe contribuții sunt semnate cu pseudonim. Au mai

colaborat Gheorghe Calciu-Dumitreasa, Andrei Iustin Hossu, Horațiu Comăniciu, Cicerone Ionițoiu, Radu Cornățeanu, Șerban Milcoveanu, Remus Radina, Paul Miron, Octavian Bârlea, Theodor Capidan, Leontin Jean Constantinescu, Nicolae Lupan, Teodor Onciulescu, Dumitru Nimigean. ***L.Cr.***

VATRA, revistă care apare la Târgu Mureș, lunar, din aprilie 1971, inițial sub egida Uniunii Scriitorilor din R.S. România și a Comitetului de Cultură și Educație Socialistă al Județului Mureș, reluând tradiția publicației cu același titlu, fondată în 1894 de I.L. Caragiale, Ioan Slavici și George Coșbuc. Redactori-șefi: Romulus Guga (1971–1984), Cornel Moraru (1984–2007) și Virgil Podoabă (2008). Din colectivul redacțional fac parte, de-a lungul timpului, Atanasie Popa, Dan Culcer, Mihai Sin, Dumitru Mureșan, Iuliu Moldovan, Ioan Radin, Al. Cistelecan, Kocsis Francisko, Nicolae Băciuț, Iulian Boldea, Dumitru Mureșan, Aurel Pantea, Virgil Podoabă, Alexandru Vlad, Nicoleta Sălcudeanu, Alex Goldiș ș.a. În spiritul revistei din secolul al XIX-lea, **V.** afirmă că vrea să însemne „continuitate și prezență”, „iubire de adevăr, spirit critic lucid”, apartenență la timpul prezent și la „vârsta spirituală a tinereții”; „stimulând și punând în valoare creația spirituală a mureșenilor”, dar deschizându-și totodată paginile „tinerei generații de pe tot cuprinsul țării” (*Cuvinte de început*). În consens cu programul, se publică îndeosebi literatură contemporană, aprecieri critice referitoare la creația literară din țară și de peste hotare, informații din actualitatea culturală, iar după 1989 se acordă o atenție deosebită „literaturii de sertar”, cărților scrise în exil, anchetelor și interviurilor. Rubricile mai importante sunt „Semne”, „Panoramic”, „Cronica literară”, „Cronica ideilor”, „Restituiri”, „Arte”, „Biblioteca Babel”, „Filtre”, „Revista revistelor”, „Documentele continuității”, „Cu cărțile pe masă”, „Vatra–dialog”, „Față-n față”, „Transfocator”, „Puncte cardinale”, „Punct. Contrapunct”, „Colocviile «Vetrei»”. Colaborează cu versuri Dimitrie Stelaru, Nichita Stănescu, Marin Sorescu, Ștefan Aug. Doinaș, Ana Blandiana, Constanța Buzea, Ileana Mălăncioiu, Aurel Gurghianu, Victor Felea, Radu Cârneci, Nina Cassian, Florența Albu, Zeno Ghițulescu, Ion Mureșan, Constantin Abăluță, Dinu Flămând, Andrei Zanca ș.a. La rubrica „Excelsior” redacția promovează talente din cenaclurile literare, dar reproduce și poezii – uneori inedite – din clasici, precum M. Eminescu, George Coșbuc sau Octavian Goga. **V.** se remarcă, de asemenea, printr-o preocupare specială pentru proză și mai ales pentru genul scurt. Se tipăresc numeroase fragmente de romane și povestiri – uneori însoțite de o succintă prezentare a autorului – aparținând lui Mircea Eliade (*Incognito la Buchenwald*), Augustin Buzura, Nicolae Breban, Norman Manea, I.D. Sîrbu, Eugen Barbu, Mihai Sin, Sorin Titel, Radu Petrescu, Romulus Guga (pagini din romane inedite), Radu Cosașu, Alexandru Ivasiuc, Bujor Nedelcovici, Gabriela Adameșteanu, Alexandru George, Ion Vlasiu, Nicolae Manolescu, Ion Lăncrănjan, Mircea Horia Simionescu, Dana Dumitriu, Valentin Șerbu ș.a. În cadrul „Antologiei science-fiction”, alături de texte ale unor scriitori străini, apar povestiri semnate de Ov. S. Crohmălniceanu, Constantin Abăluță, Vasile Andru, Constantin Cubleșan ș.a. La rândul său, literatura memorialistică este amplu reprezentată prin pagini de jurnal aparținând lui Liviu Rebreanu, Veturia Goga, Mircea Eliade, Radu Petrescu, Adrian Marino, după 1989 paginile diaristice fiind numeroase. Dramaturgia este ilustrată prin texte de Radu Stanca (*Madona cu zâmbetul*), Horia Lovinescu, Marin Sorescu, Ileana Vulpescu, D.R. Popescu, Iosif Naghiu ș.a. O secțiune permanentă revine criticii literare, axată pe fenomenul literar actual și ilustrată de Mircea Zaciu, Silvia Urdea, Mihai Sin, Dan Culcer, Serafim Duicu, Anton Cosma, Dumitru Mureșan, Cornel Moraru, Al. Cistelecan, cărora li se alătură, sporadic, și alți comentatori. Dintre aceștia, de menționat sunt Gheorghe Grigurcu, care publică între 1977 și 1980 un amplu studiu despre critica literară contemporană, precum și alte articole, Șerban Cioculescu (*Poezia documentelor*), Ștefan Aug. Doinaș (*Lucian Blaga și ontologia poetică a sacrului*), Mircea Popa (*George Coșbuc și idealul clasicității*), Ion Pop (*Eminescu în universul liric al lui Lucian Blaga*), Adrian Marino, Dumitru Micu, Marian Papahagi, Mircea Martin, Mircea Muthu, Georgeta Horodincă, Fănuș Băileșteanu, Alex. Ștefănescu, Ștefan Borbély, Gheorghe Perian, Maria Luiza-Cristescu, Iulian Boldea, Doru Burlacu ș.a. Rubrica referitoare la cartea străină este susținută o vreme de Mihai Sin. După 1989 I. Negoițescu trimite din exil mai multe texte despre scriitori și critici literari ai timpului, la fel ca Monica Lovinescu, Virgil Ierunca, Virgil Nemoianu sau Radu G. Țeposu. De-a lungul anilor sunt prezenți cu eseuri

Nicolae Manolescu (în 1972, la rubrica „Efemeride”), Radu Popescu, Alexandru Paleologu, Cornel Moraru, Ion Apostol Popescu, Alexandru Vlad, Ion Simuț, Ion Ilie Mileșan, Anton Cosma, Eugen Uricaru, Ovidiu Pecican și mulți alții. Sumarul revistei mai include eseuri inedite de Ioan Slavici, Lucian Blaga, Mircea Eliade (un fragment din *Mit și realitate*, în traducerea lui Gheorghe Rotaru), Eugen Ionescu (*Discurs despre avangardă*, în transpunerea lui Ion Pop), Emil Cioran, Costantin Noica și N. Steinhardt. Consistente sunt și versurile din lirica universală, traduse de Petre Stoica, A.E. Baconsky, Aurel Rău, Constantin Abăluță, Eugen Uricaru, Marian Papahagi, Dinu Flămând, Mircea Ivănescu, Augustin Pop ș.a. Ștefan Aug. Doinaș transpune scene din *Faust* de J.W. Goethe și poezii de Hölderlin, Nina Cassian din Paul Verlaine, iar Dan Dutescu din Chaucer și Faulkner. Alte tălmăciri se opresc la proza lui Gabriel García Márquez, Hemingway, Dino Buzzati și J.L. Borges, dar și la literatura science-fiction. Rubricile „Punct. Contrapunct” și „Colocviile «Vetrei»” găzduiesc anchete despre cultura și literatura contemporană și interviuri cu personalități ale vieții culturale și literare românești sau străine, consemnate de Mihai Sin, Nicolae Băciuț, Valentin Borda, Maria Mailat și mai cu seamă de Al. Cistelecan, care realizează interviuri cu Marin Preda (despre romanul *Cel mai iubit dintre pământeni*), Zoe Dumitrescu-Bușulenga (despre opera lui Mircea Eliade), N. Steinhardt, Paul Goma, Ana Blandiana, Marin Sorescu, Aurel Rău, Al. Ivasiuc, Radu Petrescu, Geo Dumitrescu ș.a. În numărul 4/1986 se publică un text din arhiva lui Liviu Rebreanu, ce cuprinde câteva considerații ale scriitorului despre proză și îndeosebi despre romanul din epoca sa, însoțite de o scurtă istorie a romanului românesc până la Primul Război Mondial. Se tipăresc, de asemenea, în cadrul rubricilor „Arhiva” și „Restituiri”, documente și fragmente din scrieri inedite provenite din fondurile documentare Liviu Rebreanu, Lucian Blaga, Titu Maiorescu, Ilarie Chendi (corespondență cu Octavian Goga) sau Emil Isac. Rețin atenția și paginile de memorialistică ale lui Vasile Netea, o autobiografie Ion Chinezu (1982), articolele ocazionate de centenarul Liviu Rebreanu (1985), un dialog epistolar Lucian Blaga – D.D. Roșca, cu o prezentare de Mircea Cenușă (1986), și o antologie lirică Nichita Stănescu (1984). După 2000 **V.** își sporește lent, dar sensibil, calitatea

și prestigiul. Chiar dacă păstrează, în chip explicabil, o sensibilitate față de cultura locală, devine o tribună echilibrată, deschisă colaborărilor cu apartenențe sau afilieri diferite sub raportul opțiunilor estetice sau moral-politice, prilejuind astfel un dialog fertil pe tărâmul artelor și al ideilor. Rubricatura este bogată, caracterizată prin suplețe și adaptabilitate, în condițiile unei oportune stabilități: unele rubrici apar număr de număr, altele sunt create ad-hoc ori sunt reactivate cu intermitențe, în funcție de necesități. Sumarele alătură întotdeauna beletristica și textele publicistice, critice și eseistice. Sectorul criticii literare este viguros, reunind, în funcție de tematica fiecărui număr, cronici (de regulă în cadrul rubricii „Cu cărțile pe masă”, dar și în alte secțiuni, unele ocazionale), recenzii, articole, eseuri, demersuri analitice sau hermeneutice, studii cu tentă academică, note de lectură pronunțat neconvențională, cercetări de istorie literară etc. Despre actualitatea literară curentă, ca și despre alte subiecte la ordinea zilei, scriu Nicoleta

Sălcudeanu, Al. Cistelecan, Cornel Moraru, Ruxandra Cesereanu, Iulian Boldea, Ruxandra Ivăncescu, Nicoleta Cliveț, Mihaela Ursa, Sanda Cordoș, Dumitru Mureșan, Virgil Podoabă, Dumitru Crudu, Ion Pop, Mihai Vakulovski, Andrei Terian, Alex Goldiș, Evelina Oprea, dar și autori care, chiar dacă nu fac parte din cercul propriu-zis al revistei, sunt prezenți în paginile ei cu oarecare regularitate: Marius Chivu, Aura Christi, Radu Mareș, C. Rogozanu, Anca Hațiegan, Horea Poenar, Mircea A. Diaconu, Tudor Crețu, Ciprian Șiulea, Caius Dobrescu, Radu Voinescu, Alexandru Matei, Daiana Felecan, Ioan Buduca, Ion Manolescu, Nicolae Coande, Elena Vlădăreanu, Oana Soare, Tudorel Urian, Andrei Bodiu, Dan Perșa, Mircea Petean, Daniel Pișcu, Traian Ștef, Ioan Groșan, Dan Bogdan Hanu, Daniel Cristea-Enache sau Marius Ianuș. Figurează regulat în **V.**, pentru diverse perioade, cu rubrici proprii, de (cvasi)memorialistică, diaristică, eseistică ori confesiuni, Livius Ciocârlie (cu „Jurnal de lăsare la… vatră"), Victor Felea („Pagini de jurnal"), Alexandru George („În continuarea unor mărturisiri"), Lucian Raicu („Scrisori din Paris"), Liviu Ioan Stoiciu („Crispări"), Alexandru Mușina („Epistolarul de la Olănești"), Gheorghe Grigurcu („Scrisori de peste drum", cu titlul recurent „Fișele unui memorialist"). O cronică a lucrărilor de religie și teologie semnează Robert Lazu. Poeme sau fragmente de proză oferă, în cadrul rubricilor „Tolle lege", „Carmen seculare" sau „Epica magna", Ion Mureșan, Florența Albu, Gabriela Adameșteanu, Gheorghe Crăciun, Ionel Ciupureanu, Simona-Grazia Dima, Gellu Dorian, Ion Horea, Dan Bogdan Hanu, Radu Mareș, Dumitru Ungureanu, Paul Daian, Silviu Lupașcu, Sergiu Radu Ruba, Sorin Stoica, Paul Tumanian, Mihai Vieru, Gheorghe Izbășescu, Emilian Galaicu-Păun, Nicolae Ioana, Gheorghe Grigurcu, Horia-Roman Patapievici, Constanța Buzea, Teodor Dună, Florina Ilis, Rodica Draghincescu, Elena Pasima, Ioan Es. Pop, Horia Gârbea, Dan Lungu și mulți alții. Redacția concepe sumarele în chip minuțios, recurge la diferite formule publicistice, unele mai puțin obișnuite. La rubrica „Dialog" se inserează convorbiri cu scriitori sau oameni de cultură, de știință și artiști. Un fel de tandem de rubrici ori un „dosar" cu două secțiuni – „Față-n față" și „Transfocator" – constituie o inițiativă ingenioasă: sunt invitați câte doi scriitori (de pildă, Gheorghe Grigurcu și Constantin Abăluță, Luiza Carol și Andrei Fischof, Ion Zubașcu și Dan Stanca, Sanda Cordoș și Ruxandra Ivăncescu), care se prezintă reciproc prin câte un portret eseistic, fiecare dispus tipografic pe o coloană a paginii, iar la „Transfocator" mai mulți critici scriu despre cărțile celor invitați. Încă de la sfârșitul anilor '90 revista alcătuiește consistente „dosare" tematice, precum *Parisul nostru de la A la Z* (11/1997), unde scriu Gheorghe Crăciun, Simona-Grazia Dima, Dumitru Micu, Cornel Regman, Constantin Abăluță, Horia Ursu, Mihai Dragolea. Această modalitate devine în scurtă vreme curentă, în anii 2000 fiecare număr găzduind, în majoritatea paginilor, dacă nu în exclusivitate, un bine alcătuit și foarte interesant „dosar". Între subiectele supuse analizei se numără profiluri de scriitori, precum Radu G. Țeposu (5/2000), Mircea Eliade (6–7/2000, cu texte de Mircea Handoca, Gilbert Durand, Moshe Ydel, Alain Paruit, Emil Cioran, Eugen Ionescu, Vintilă Horia, Monica Lovinescu, Virgil Ierunca, Ioan Petru Culianu ș.a.), Emil Cioran (7–8/2004), Gheorghe Crăciun (9–10/2007), Virgil Nemoianu (5–6/2010), Norman Manea (5–6/2011), I.L. Caragiale (12/2012), sunt luate în discuție genuri și specii literare, de pildă cronica (2–3/2011), lirismul (11–12/2004), proza scurtă (1–2/2009), teatrul (8/2011) sau manifeste (*Manifestul fracturist*, 2–3/2001). Sunt vizate, de asemenea, diferite fenomene cultural-artistice sau mișcări literare, ca proletcultismul (9–10/2004), literatura diasporei (8/2008), modernitatea în genere (1–2/2002) sau avangardismul maghiar, sârb, ucrainean, rus și chinez, ilustrat prin traduceri și demersuri interpretative. Temele, abordate dintr-o perspectivă multiculturală și interdisciplinară, sunt exemplificate prin texte reprezentative, însoțite adesea de documente inedite, de anchete și interviuri, urmate de ecouri critice menite a oferi o diversitate de puncte de vedere. În mod similar, rubricile „Țintă fixă" sau „Prim plan" se opresc la activitatea unor scriitori contemporani, precum Dinu Flămând, Gabriel Dimisianu, Augustin Pop ș.a., comentați în aceeași manieră pluralistă. **V.** mai include o cronică a revistelor literare din țară și străinătate, o rubrică de noutăți culturale și informații din actualitatea literară, concursuri literare, reportaje, studii de filosofie a limbii, de istorie (la rubrica „Documentele continuității"), sociologie, politologie, etnografie, arheologie, geografie,

cronică dramatică, plastică, științifică, muzicală și scrisori primite la redacție. ***M.W., N.Br.***

VATRA ROMÂNEASCĂ, publicație lunară apărută la Turnu Măgurele, neregulat, din iunie 1930 până în 1938. Director: Nichifor Ionescu-Calafeteanu; comitetul de redacție: Ioan I. Popescu, D. Enescu, Costache Dăniță, I.M. Voicheci. Purtând subtitlul „Revistă pentru cultura poporului", publicația își propune „să-i lumineze pe cei de jos, țintind în primul rând la formarea unei curate conștiințe naționale, trezind în sufletul tuturor respectul pentru credință și tot trecutul românesc". Folclorul se bucură de o atenție deosebită, fiind tipărite povestea *Păpușoiul și grâul* și cântece populare culese de I.M. Voicheci, proverbe și zicători, chiuituri. Al. Lascarov-Moldovanu e prezent cu *Obiceiuri de la țară*, *Vătăjelul Boacă* și, în cadrul rubricii „Pe drumuri de țară...", cu articolele *Două școli*, *Ce poate face administrația,* N. Popa comentează volumul *Jocuri românești necunoscute* al lui G.T. Niculescu-Varone. Teme istorice sunt abordate în *Tradiția noastră* de Victor Banu și în *Revoluția lui Gandhi* de C. Dan. Sub pseudonimul Pandurul, George Acsinteanu colaborează cu însemnările intitulate *Grâul bolșevic* și *Să nu mâniem pe Dumnezeu*. Câteva poezii sunt iscălite V. Faur și Simion Cezara. Se reproduc fragmente din *Memorialele* lui Vasile Pârvan și, sub titlul *Din viața familiei Ion C. Brătianu (1821–1891)*, pagini din manuscrisul amintirilor și notelor zilnice ale Sabinei Cantacuzino, fiica Piei și a lui Ion C. Brătianu. În afară de literatură tradiționalistă, analize ca *Situația agricolă din țară*, *Plugăria în criză* și *Medicina la sate* completează rubricile „Știri felurite", „Pagina juridică", „Recenzii", „Serbări culturale". ***L.Cr.***

VAUM, Ecaterina (8.XI.1955, Baia Mare), istoric literar, editoare. Este fiica Esterei (n. Crăciun) și a lui Eugen Vaum, cărăuș, și soția istoricului literar Nicolae Scurtu. A urmat primele opt clase (1962–1970) și Liceul „Gheorghe Șincai" (1970–1974) la Baia Mare, apoi Facultatea de Limba și Literatura Română, secția română–latină, a Universității din București (1974–1978). Mai întâi profesoară de română și latină la Giurgiu, își dă demisia, după trei ani de șomaj revenind în 1985 în învățământ la București, ca suplinitoare, iar din 1990 ca profesoară titulară. Obține titlul de doctor în filologie în 1999 cu teza *Nicolae Iorga – critic și istoric literar*, publicată în 2005. Debutează în 1976 la revista studențească „Convingeri comuniste". Va mai colabora la „Suplimentul literar-artistic al «Scânteii tineretului»", „Viața românească", „Manuscriptum".

Antologia *Mihai Eminescu. Studii și articole* (1981) urmărește evoluția ideilor lui G. Bogdan-Duică privind creația eminesciană. Materialul selectat de **V.** ilustrează, pe de o parte, profilul unui cercetător care, pornind de la metoda istorică, se lasă influențat de psihanaliza freudiană ca să ajungă la metoda comparatistă, ce îi va permite să formuleze opinii pertinente noi, chiar surprinzătoare pentru epoca în care a trăit. Pe de altă parte, prinde contur o viziune generală asupra operei lui Eminescu, editoarea incluzând și articole ce se referă la proză, mai puțin studiată și gustată de contemporani, precum și introducerea la volumul *Poeziile lui Eminescu*, apărut în 1924. Cele trei volume ale ediției N. Iorga, *Corespondență* (1984–1990) cuprind o mică parte din scrisorile savantului (în totalitate ar alcătui aproximativ o sută de volume, afirmă **V.**). Numeroasele note ce însoțesc epistolarul prezintă date concise despre persoanele cu care Iorga a comunicat în scris (oameni de cultură, politicieni, primari, mitropoliți ș.a.), lămuresc sensul unor pasaje acolo unde cititorul de astăzi s-ar orienta cu dificultate. Ediția se impune prin relevarea unui Iorga inedit, scrisorile evidențiind totodată cele mai importante evenimente ale timpului. Pentru facilitarea lecturii, **V.** a întocmit indici de asociații, cluburi, instituții, întruniri, ligi, organizații, partide și societăți, un indice de localități și altul de lucrări ale lui N. Iorga menționate în scrisori, indici de nume și de periodice. Activitatea dedicată corespondenței lui Iorga poate fi considerată un efort premergător pentru volumul *Nicolae Iorga – critic și istoric literar*. Pornind de la afirmația că „despre N. Iorga nu se poate vorbi, încă, fără sentimente și fără prejudecăți", autoarea urmărește, printr-un demers restitutiv, cariera de critic literar a lui Iorga, de la primele exerciții de comentare a literaturii contemporane de la sfârșitul secolului al XIX-lea până la polemicile duse cu E. Lovinescu. Fără să exceleze în analiza esteticii iorghiste, principalul câștig al lucrării rezidă în acoperirea cvasi-exhaustivă a subiectului, fundamentată pe o muncă de documentare impresionantă.

SCRIERI: *Nicolae Iorga – critic și istoric literar*, București, 2005. **Ediții:** G. Bogdan-Duică, *Mihai Eminescu. Studii și articole*, pref. edit., Iași, 1981; N. Iorga, *Corespondență*, I–III, București, 1984–1990.

Repere bibliografice: Șerban Cioculescu, [*Ecaterina Vaum*], RL, 1981, 15, 1985, 6, 7, 1987, 9; Valeriu Râpeanu, *„O nouă generație se ivi”*, RL, 1984, 52; Z. Ornea, [*Ecaterina Vaum*], CNT, 1985, 2, RL, 1991, 43; Fănuș Băileșteanu, *Iorga în corespondență*, LCF, 1985, 50; Ștefan S. Gorovei, *Pagini controversate din istoria culturii. Pe marginea unei corespondențe*, CRC, 1985, 12; Teodor Vârgolici, *„Nicolae Iorga – critic și istoric literar”*, ALA, 2005, 806; Daniela-Olguța Iordache, *O făptură morală*, „Litere”, 2007, 4. ***L.Cr.***

VĂCĂRESCU, Elena (21.IX.1864, București – 17.II.1947, Paris), poetă, prozatoare, autoare dramatică, memorialistă.

Este fiica cea mai mare a Eufrosinei (n. Fălcoianu) și a lui Ioan Văcărescu, diplomat, și ultima reprezentantă a ilustrei familii ce a dat literaturii române primii poeți moderni (Ienăchiță era străbunicul, iar Iancu Văcărescu bunicul scriitoarei). Se instruiește acasă cu profesori particulari și prin lecturi. Manifestă un talent poetic precoce, lăudat și încurajat de Titu Maiorescu și de Vasile Alecsandri, care îi îndeamnă pe părinți să-i ofere posibilitatea unei educații serioase în această direcție. Din 1879 își desăvârșește studiile la Paris, audiind, la Sorbona, cursuri de literatură, filosofie, estetică, istorie, ținute de Gaston Paris, Ernest Renan, Paul Janet, Gaston Boissier ș.a., iar în arta prozodiei îi are ca maeștri pe poeții parnasieni Sully Prudhomme, Leconte de Lisle și José-Maria de Hérédia. Debutează în 1886 cu volumul *Chants d'Aurore,* apărut la Paris, unde este primit cu elogii și, la recomandarea lui Leconte de Lisle, încununat cu Premiul „Archon Despérouses” al Academiei Franceze. Același for îi răsplătește și a doua carte, culegerea de cântece folclorice *Le Rhapsode de la Dimbovitza* (Premiul „Jules Fabre”, 1900), operă originală în mare parte. Între 1888 și 1891 era în suita reginei Elisabeta (Carmen Sylva), admiratoare a talentului tinerei literate. Logodna tainică cu prințul moștenitor Ferdinand, ocrotită și încurajată de regina-mamă, nemulțumește deopotrivă marile familii boierești pământene și cercurile Palatului. Ca urmare a unei campanii de scandal și intrigi, în 1891, la capătul unui voiaj de penitență în străinătate, unde o însoțea pe regină, e silită să accepte, odată ajunsă la Veneția, soluția exilului. Se stabilește la Paris, unde până la sfârșitul vieții va desfășura o intensă activitate literară și diplomatică în favoarea României. Este o perioada fecundă, când îi apar cele mai multe cărți de versuri, romane și piese de teatru, antologia de folclor *Nuits d'Orient* (1907) și libretul operei *Le Cobzar*, de fapt o prelungire a culegerii de poeme *Le Rhapsode de la Dimbovitza*, care, pe muzică de Gabrielle Ferrari, s-a jucat pe scenele din Monte Carlo (1909) și Paris (1912). Se impune în lumea literelor franceze, trezind un binemeritat ecou și în presa din țară. În anii Primului Război Mondial **V.** este o susținătoare neobosită a României, în 1919 e numită membră în delegația pentru Conferința de Pace de la Paris, iar în 1920 i se încredințează reprezentarea țării la Societatea Națiunilor, unde două decenii se va dedica unor misiuni culturale și unor acțiuni diplomatice de primă importanță, străduindu-se totodată ca prin discursuri și conferințe să aducă România și creația ei spirituală în atenția Europei. În același scop traduce și publică în diverse reviste poezii de Vasile Alecsandri, M. Eminescu, Octavian Goga, Lucian Blaga, Adrian Maniu, Ion Minulescu, alcătuiește și prefațează antologii de poezie românească, ceea ce îi aduce un important capital de admirație printre conaționali. Astfel, în 1928 „Universul literar” îi consacră mai multe pagini, iar în articolul care deschide numărul Camil Petrescu spune: „Avem, acolo, în capitala Franței, o romîncă din cel mai adevărat sânge romînesc, care [...] își afirmă cu orgoliu și originea, și sufletul romînesc [...]. O asemenea personalitate onorează două literaturi”. Recunoașterea venise și din partea Academiei Române, care în 1925 a primit-o între membrii de onoare în aceeași ședință în care e primită și Anna de Noailles, în 1927 patria adoptivă o recompensează cu Legiunea de Onoare, iar în 1933 e distinsă cu Ordinul Coroana României în grad de Mare Ofițer. Neobosită militantă pe tărâm cultural, **V.** deschisese în 1898 un salon literar în apartamentul său din Paris, în 1912 a fondat împreună cu N. Iorga, Dimitrie Gusti, O. Goga ș.a. Cercul Analelor din București – importantă instituție a Conferințelor Franco–Române, afiliată la Cercul Analelor din Paris – și a participat, alături de N. Iorga, la întemeierea Ligii Culturale; în 1927 a înființat cu diplomatul Nicolae Pillat „Biblioteca universală

pentru sprijinirea traducerilor". Din 1922 a făcut parte din comitetul de conducere al Comisiei de Cooperare Intelectuală de la Geneva (de pe lângă Societatea Națiunilor) și din 1930 e în Comitetul Internațional pentru Difuzarea Artelor prin Cinematograf. Fondatoare, alături de Paul Valéry, a Institutului Internațional de Cooperare Intelectuală (1924, Paris), va fi președintă de onoare a Academiei Feminine de Litere din Paris și inițiatoare a Premiului Femina pentru roman. A colaborat la „Les Annales", „Conferencia" (Paris), „Echos de France", „Revue des deux mondes", „Revue de Paris", „L'Illustration", „Le Figaro", „The Contemporary Review", „Lumea nouă literară", „Revista literară", „Făt-Frumos", „Convorbiri literare", „Luceafărul", „Noua revistă română", „Flacăra", „Rampa", „Dimineața", „Năzuința", „Gândirea", „Viața românească", „Boabe de grâu", „Adevărul literar și artistic", „Universul literar" ș.a. În 1934 se află între fondatorii Casei Românești din Paris, iar în 1937 inaugurează la Nisa Catedra „Mihai Eminescu", în cadrul Centrului Mediteranean de sub directoratul lui Paul Valéry; ține nenumărate conferințe la Madrid, San Remo, Nisa, Bruxelles etc., dovedind o anvergură puțin obișnuită a preocupărilor intelectuale. În vara anului 1940, când armatele hitleriste ocupă Parisul, se refugiază în zona liberă din sudul Franței, de unde, deși aproape octogenară, continuă să protesteze împotriva cotropitorilor „celor două patrii" ale sale. După întoarcerea în Parisul eliberat i se încredințează noi misiuni: în 1945 este numită consilier cultural pe lângă Ambasada României, iar în august 1946 face parte din delegația română la Conferința de Pace. În plină putere creatoare încă, după o scurtă și aparent neînsemnată boală, ultima descendentă a Văcăreștilor încetează din viață. Testamentul exprimă devotamentul ei față de țara natală: „Toată activitatea mea de aproape o jumătate de veac a fost consacrată intereselor neamului nostru, căutând să strâng raporturile dintre Franța și România. Franța, care a fost pentru mine a doua patrie și unde din fericire numele meu este și va rămâne simbolul celor două popoare pe care le slăvesc". Va fi reînhumată în 1959 în Cimitirul Bellu din București, alături de ceilalți Văcărești.

Creația poetică, deosebit de bogată, reprezintă la **V.** o parte importantă (poate nu și cea mai rezistentă) a operei. Ca în cazul celor mai mulți poeți de la cumpăna veacurilor al XIX-lea și al XX-lea, nu poate fi încadrată în limitele unei școli, deoarece în decursul timpului **V.** a receptat numeroase și variate influențe. Dar, chiar și atunci când modelul este evident, lirica sa impune prin trăire autentică, păstrând predominant un caracter romantic, adesea cu puternice accente de factură tradiționalistă ori simbolistă. Versurile din *Chants d'Aurore*, la care se adaugă cele apărute până la Primul Război Mondial: *L'Âme sereine* (1896), *Lueurs et flammes* (1903), *Le Jardin passionné* (1908), *La Dormeuse éveillée* (1914), cât și antologia *Dans l'or du soir* (1927), ce reunește poeziile scrise începând din 1917, reflectă un larg repertoriu: lirică de dragoste, meditații asupra sensurilor grave ale vieții și morții, înflăcărate declarații patriotice și evocări ale eroilor și trecutului glorios, cântece închinate codrilor și câmpiilor natale, **V.** manifestând o accentuată predilecție pentru valorizarea filonului folcloric. Proza, mai puțin semnificativă, se reduce la romanele *Amor vincit* (1909), scris sub formă epistolară, dezvăluind cu sensibilitate profunzimile

sufletului feminin, și *Le Sortilège* (1911), incursiune romantică și cu o apăsată tentă etnografică în lumea satului românesc, cu credințele și miturile lui ancestrale. Modeste din punct de vedere literar, scrierile dramatice sunt reprezentate de două scurte piese: *Stana* (dramă în versuri, tradusă din franceză de poetul D. Nanu și publicată în „Convorbiri literare" în 1904), și *Pe urma dragostei* („dramă țărănească" scrisă în limba română în 1905), precum și de libretul de operă *Le Cobzar*, compus împreună cu Paul Milliet. Singurele lor calități constau în încercarea de relevare a universului spiritual al țăranului român, cât și în lirismul unor episoade ce atestă încă o dată vocația romantică a autoarei. Un interes deosebit prezintă însă paginile memorialistice, unde sunt consemnate evenimente și evocate personalități – scriitori, artiști, politicieni, diplomați – pe care **V.** le-a cunoscut. Câteva sunt adunate în *Mémorial sur le mode mineur* (1946), proiect al unei vaste lucrări, *Le Roman de ma vie*, începută în 1942, tipărită parțial, mai târziu, de publicistul André Gavotti în „Revue des deux mondes" (1953–1954) și editată în 1997 în traducere. Alte amintiri apărute postum, conform dorinței sale exprese, în aceeași publicație pariziană prin grija Alexandrei Fălcoianu, verișoara și legatara sa testamentară, au fost editate integral în 2000, sub titlul *Din amintirile Elencuței Văcărescu.* Dincolo de căldura cuceritoare a însemnărilor, care se întind de la 1877 la 1920, de evocarea atmosferei din familia regală, de portretul regelui Carol I și al soției sale, Carmen Sylva, sau de rememorarea durerii intense provocate de eșecul legăturii cu prințul Ferdinand, răzbate o atitudine morală fără fisură și se conturează o inteligență exemplară. De altfel, talentul memorialistei este superior aceluia de poetă, care în decursul timpului a suferit o oarecare temperare.

Era o natură sociabilă, veselă, optimistă. Cucerea îndată simpatia oamenilor prin felul ei deschis, prin scânteierea spiritului ei ingenios, dar toate devotamentele pe care le câștiga pentru sine le îndrepta îndată către țara ei de obârșie, niciodată uitată, mereu prezentă în inima ei caldă și credincioasă. A fost timp de cincizeci de ani și mai bine un glas al României peste hotare și o parte a binelui care a putut fi gândit despre noi, a interesului arătat străduințelor pornite din partea bună a țării vechi, datorită și farmecului personal, tactului, cumințeniei și activității depuse de Elena Văcărescu. Franța a devenit pentru ea o a doua patrie, primitoare, binevoitoare, dar în mijlocul Franței Elena Văcărescu a rămas româncă.

TUDOR VIANU

SCRIERI: *Chants d'Aurore,* Paris, 1886; *L'Âme sereine,* Paris, 1896; *Lueurs et flammes,* Paris, 1903; *Kings and Queens I Have Known,* Londra – New York, 1904; ed. (*Rois et Reines que j'ai connus*), tr. Gastone Jeffry, Paris, 1908; ed. (*Regi și regine pe care i-am conoscut),* tr. Ileana Carmen Moldovan, București, 2003; *Pe urma dragostei,* introd. A.P. Vojen, București, 1905; *The Queen's Friend,* Londra, 1907; *Le Jardin passionné,* Paris, 1908; *Amor vincit*, Paris, 1909; *Notti orientali*, tr. Linda Ferrari, Roma, 1909; *Le Sortilège,* Paris, 1911; ed. (*Vraja),* tr. Bucur Velințaru, București, 1922; *Le Cobzar* (în colaborare cu Paul Milliet), Paris, 1912; *La Dormeuse éveillée,* Paris, 1914; *Dans l'or du soir,* Paris, 1927; Elena Văcărescu, Anna de Noailles, *Miresme de departe*, tr. A. Pop-Marțian și Ștefan Bălcești, Câmpulung Muscel, 1927; *Projections colorées,* Paris, [1928]; *Mémorial sur le mode mineur,* Paris, 1946; ed. (*Memorial în mod minor*), tr. Anca-Maria Christodorescu, pref. Ion Bulei, București, 2001; Elena Văcărescu, Anna de Noailles, *Versuri,* tr. Demostene Botez și Lazăr Iliescu, introd. Zoe Dumitrescu-Bușulenga, București, 1971; *Scrieri alese,* îngr. și pref. Ion Stăvăruș, București, 1975; *Țara mea. Culegere de versuri patriotice,* îngr. și pref. Sevastia Bălășescu, București, 1977; *Cântec românesc*, ed. bilingvă, tr. Monica Pillat, Ion Stăvăruș, Demostene Botez, A. Pop-Marțian, Ștefan Bălcești, V. [Basil] Munteanu, Elisabeta Isanos și Victoria-Ana Tăușan, pref. Sanda Anghelescu, cu ilustrații de Teodor Bogoi, București, 1987; *Memorii,* tr. și îngr. Aneta și Ion Stăvăruș, pref. Ion Stăvăruș, Cluj-Napoca, 1989; *Hoinari în țara zânelor*, I–II, tr., îngr. și pref. Ileana Scipione, București, 1991; *Mi-am pus iubirea,* tr. Demostene Botez, Timișoara, 1995; *Hélène Vacaresco, une grande Européenne,* îngr. și pref. Constantin I. Turcu, București, 1996; *Romanul vieții mele. „Printre cei mari ai unei lumi dispărute"*, îngr. și pref. Maria Platon, Iași, 1997; *Elena Văcărescu și Franța. Memorii, oameni și idei,* îngr. și pref. Maria Platon, Iași, 1998; *Femei celebre*, tr. Ileana Scipione, București,1998; *Din amintirile Elencuței Văcărescu,* tr. Măriuca Vulcănescu și Ioana Fălcoianu, București, 2000. **Culegeri:** *Lieder aus dem Dimbovitzathal*, tr. Carmen Sylva, Bonn, 1889; ed. (*Canti della valle del Dimbovitza),* tr. Anna Millani Vallemani, Cità di Castello, 1891; ed. (*Le Rhapsode de la Dimbovitza*), București, 1892; ed. Paris, 1899; ed. (*The Bard of the Dimbovitza*), tr. Carmen Sylva și Alma Strettell, pref. Carmen Sylva, Londra, 1892; *Chants du Cobzar,* Paris, 1905; *Songs of the Valiant Voivode and Other Strange Folklore*, Londra– New York, 1905; *Nuits d'Orient. Folklore roumain,* Paris, 1907. **Traduceri:** Carmen Sylva, *Jéhovah*, Paris, 1887, *Die Sphynx gesichtet*, Berlin, 1890.

Repere bibliografice: G. I. Ionnescu-Gion, *„Chants d'Aurore"*, „Românul", 1886, 31 august; B. P. Hasdeu, *„Der Rapsode der Dimbowitza"*, „Revista nouă", 1889, 5; Iorga, *O luptă*, I, *35–38,* II, *71–72*; A. D. Xenopol, *Elena Văcărescu*, „Românul literar", 1905, 40; Chendi, *Scrieri,* IV, *282–283*; Marguerite Berthet, *La Poésie féminine*

française à l'étranger, vol. I: *Roumanie*, Paris, 1908, *7–56*; Léo Clarétie, *Feuilles de route en Roumanie*, I, Paris, 1912, *33–48*; N. Iorga, [*Elena Văcărescu*], UVR, 1925, 26, R, 1925, 7–8; Davidescu, *Aspecte, 530–531*; Basil Munteanu, *Elena Văcărescu,* G, 1926, 6–8; Paul Valéry, *Souvenirs littéraires,* „Conferencia" (Paris), 1928, 7; [*Elena Văcărescu*], UVR, 1928, 10 (grupaj special); Eugène Pohonțu, *L'Activité patriote d'Hélène Vacaresco. Contribution au folklore roumain en France,* Paris, 1929; *Hommage à Hélène Vacaresco,* Paris, 1937; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *883, Ist. lit.* (1982), *969*; P.Com. [Petru Comarnescu], *Elena Văcărescu,* RFR, 1947, 4; Michaela Catargi, *Paris astăzi și mâine,* București, 1947, *23–24, 67–68, 206–223*; La Duchesse de La Rochefoucauld, *Rencontres avec Hélène Vacaresco (1864–1947) et Anna de Noailles* (*1876–1933*), „Revue des études roumaines", 1961; Andrei Radu, *Aspecte românești în opera Elenei Văcărescu,* SUB, Philologia, t. XI, 1966, fasc. 2; George Oprescu, *Domnișoara Elena Văcărescu,* SXX, 1969, 9; Ion Stăvăruș, *Elena Văcărescu*, București, 1974; Zaciu, *Lecturi, 212–216*; C. Popescu-Cadem, *Din tainele de familie ale Văcăreștilor,* MS, 1978, 2; Cioculescu, *Itinerar*, IV, *188–192*; *Români, 369–372*; Popa, *Convergențe, 18–30;* Maria Platon, *Elena Văcărescu – ambasadoare a sufletului românesc*, CRC, 1997, 1–2; Tudor Vianu, *La mormântul Elenei Văcărescu*, MS, 1997, 2–4; Robert Scheffer, *Orient regal. Cinci ani la Curtea României*, tr. Rodica Pânzaru, pref. Pamfil Șeicaru, București, 1997, *37–39, 65–66, 93–95, 114–115, 117–124, 134–136, 139–166, 186–188; Dicț. scriit. rom.,* IV, *710–712;* Ştefania Viorica Rujan, *Trois cas d'intégration dans l'espace culturel français: Anna de Noailles, Marthe Bibesco, Hélène Vacaresco,* Iași, 2003, *371–504, passim*; Victor Petrescu, *Elena Văcărescu, o voce românească în spațiul european (I–II)*, „Litere", 2007, 1, 2; Constantin Ciopraga, *Românitate și europenism: Elena Văcărescu,* CRC, 2009, 1; Manolescu, *Enciclopedia, 728–732.* ***L.D.***

VĂCĂRESCU, Ioan Radu (pseudonim al lui Ioan Radu; 18.XII.1958, Sibiu), poet, prozator. Este fiul Mariei Radu (n. Albu), contabilă, și al lui Petre Radu, dulgher. Urmează Liceul „Octavian Goga" din Sibiu (absolvit în 1979) și Facultatea de Biologie, Geografie și Geologie, secția geografie–engleză, a Universității „Babeș–Bolyai" din Cluj-Napoca (1980–1984). După absolvire este profesor la diverse școli generale și licee din Deva și din Sibiu, unde în 1990 începe să predea la Colegiul Național Pedagogic „Andrei Șaguna". În 2008 își trece doctoratul în filologie cu o teză despre *Geografia imaginară a Câmpiei Dunării în proza lui Ștefan Bănulescu.* Din 1991 este redactor la revista „Euphorion", iar din 2003 secretar al Asociației Scriitorilor din Sibiu. Debutează cu versurile *Ovidiu la Tomis*, în 1978, la „Luceafărul", iar editorial cu volumul *Exil în orașul imperial*, apărut în 1992. Mai e prezent în „Vatra", „Calende", „Dacia literară", „Discobolul", „Astra", „Tomis", „Echinox", „Steaua", „Observator cultural", „Transilvania", „Poesis", „Ex Ponto" ș.a. A semnat și cu numele real sau cu pseudonimele Peter Quince și Cydonius. I s-au acordat Premiul Uniunii Scriitorilor (1998) pentru *Antologia poeziei românești de la origini până azi* (în colaborare cu Dumitru Chioaru) și de două ori Premiul Asociației Scriitorilor din Sibiu (în 2002 pentru *Ritualul melancoliei*, și, în 2003, pentru *Un sat numit România*). De menționat că **V.** a alcătuit, îndeobște în colaborare, și alte antologii, consacrate Sibiului, poeților, prozatorilor, criticilor și eseiștilor sibieni etc. De asemenea, a semnat în presă și în antologii numeroase traduceri, în special din poezia de limbă engleză.

Congener prin formație cu optzeciștii, iar prin manifestare cu nouăzeciștii, **V.** sfidează atât livrescul programatic al primilor, cât și directețea brutală a celorlalți. Fără a cunoaște rupturi sau metamorfoze majore, formula sa lirică – dezvoltată la început în *Exil în orașul imperial*, *Melancolii retorice* (1994) și în ciclurile *Grădina gutuiului singur* și *Jelna* din antologia *Ritualul melancoliei* – pare a avea mai multe afinități cu cea de-a treia direcție dominantă a epocii, subsumabilă neoexpresionismului ardelean. De altfel, experiența originară a poeziei lui o constituie exilul, resimțit deopotrivă în plan poetic și existențial, iar modalitatea de surmontare a crizei constă în proiecția de lumi alternative prin exploatarea resurselor imaginarului. Notele distinctive nu sunt mai puțin relevante, căci, pe de o parte, cadrul poemului nu mai este unul rural sau indeterminat, ci un oraș halucinant, supus adesea stilizărilor baroce sau chiar suprarealiste, iar pe de altă parte, alienarea nu mai este asumată la nivel metafizic sau visceral, ci exclusiv în planul conștiinței și, prin urmare, compensată printr-o exacerbare a sensibilității și a senzorialității. În consecință, temele cardinale sunt erosul și melancolia, iar modelele se află în erotica postumelor lui Lucian Blaga și în baladescul lui Radu Stanca, toate acestea plasând lirismul lui **V.** sub zodia unui romantism trecut prin filtrul reflexivității ori chiar al autoironiei. Sub aspect retoric, poemele cunosc două tipuri de construcție. Primul urmează clasica structură elegiacă, în care prezentul dezagregat e pus în oglinda unui trecut real sau doar prezumat:

„Au dispărut leii de piatră/ încă un prieten a plecat în exil/ o poartă mai puțin/ o iubire mai puțin/ [...] Astăzi s-a întors/ anotimpul în care ar fi trebuit/ iarăși să intrăm/ prin portalul de piatră și lumină/ blândă privirea ne-ar fi fost/ tandră mângâierea răcoroaselor coame/ astăzi toate orologiile orașului/ s-au prăbușit în infern" (*Exiluri paralele*). Celălalt tip cunoaște o dezvoltare centrifugă în spirală, adunând în jurul unui pivot semantic o cohortă de imagini: „Iată de ce/ Pentru că eu stau aici/ Pentru că stau aici nemișcat/ Pentru că stau înlemnit în acest loc golit de suflet/ Pentru că stau înlemnit cu o lumânare înaltă în mâini [...]/ Pentru că stau aici nemișcat lumânare înaltă înlemnită în acest loc golit de suflet și creștetul meu arde cu flacără subțire și albastră" (*Răspuns*). Volumele *Gnoze* (2004) și *Muzeul figurilor din umbră* (2008) marchează o schimbare de poetică. Cu toate că, în cazul celui dintâi, rămâne încă parțial cantonat în zona unui metaforism neomodernist, **V.** își găsește, în cazul celui din urmă, o poziție confortabilă în descriptivismul ivănescian. Cele două volume (reluate selectiv în antologia *Dreptul la melancolie și alte poeme alese*, din 2009) actualizează nostalgic imaginarul burgului provincial, recuperându-l în virtutea unui act de memorie orientat etic, de un imperativ al restituirii fidele a locurilor și a atmosferei: „căutăm un refugiu în vreun cotlon vetust/ cu praf și votcă și liniște deplină/ în această desuetă cetate/ ne-am oprit în câteva locuri/ pe *nouă mai* la *târnava*/ și în *târgul peștelui* și apoi la mijlocul scărilor/ care urcă abrupt din *piața aurarilor* spre *piața mică*/ dar am fost alungați și iar alungați/ de-o endemică plictiseală/ de-o vreme pitică/ am ajuns în fața muzeului/ ne-am așezat pe bordură/ lumina grea a după-amiezii de iunie ne macină/ privirile și așa obosite de câteva nopți/ trăite și deloc dormite" (*Geografie imaginară*). Fără a dubla într-o manieră redundantă viziunea poemelor, schițele și povestirile din volumul *Un sat numit România* (2003) provin din aceeași melancolie constitutivă: văzând în personaje sau în evenimente aparent banale semnele unei mentalități sau chiar ale unei epoci, naratorul înregistrează mutațiile survenite în lumea „satului" românesc de-a lungul „tranziției". Totuși punctul forte al prozatorului nu e atât observația, cât evocarea ce conferă faptelor și oamenilor o alură enigmatică.

SCRIERI: *Exil în orașul imperial*, Sibiu, 1992; *Melancolii retorice*, Sibiu, 1994; *Ritualul melancoliei*, postfață Dumitru Chioaru, Pitești, 2002; *Un sat numit România*, Botoșani, 2003; ed. București, 2005; *Gnoze*, Botoșani, 2004; *Muzeul figurilor din umbră*, București, 2008; *Dreptul la melancolie și alte poeme alese*, Botoșani, 2009; *Spațiul inefabil*, I–II, Sibiu, 2009; *Un an din luna săptămânii de azi, versuri și arbori*, Bistrița, 2011; *Anul din luna săptămânii de ieri*, Iași, 2012; *Moartea lui Omu*, Iași, 2012. **Ediții, antologii:** *Antologia poeziei românești de la origini până azi*, I–II, Pitești, 1998 (în colaborare cu Dumitru Chioaru); *Sibiu – Hermannstadt în scrisori sentimentale*, pref. Mircea Braga, argument Klaus Werner Johannis, postfață Liliana Ursu, Sibiu, 2007 (în colaborare cu Ion Onuc Nemeș); *Ștefan Orth – ilustrații la poezia contemporană sibiană*, Sibiu, 2007 (în colaborare cu Ștefan Orth); *Visteriile cetății. 18 poeți din Sibiu – Treasury of the City. 18 Poets of Sibiu*, ed. bilingvă, București, 2008 (în colaborare cu Liliana Ursu și Adam J. Sorkin); *Sibiul etern. Poezie și pictură sibiană*, Sibiu, 2008 (în colaborare cu Petru Ovidiu Dumbrăveanu); *Piața aurarilor. Poeți sibieni*, pref. edit., Sibiu, 2008; Mircea Ivănescu, *Versuri alese*, postfață Al. Cistelecan, Pitești, 2010; *Eternități de o clipă. Prozatori sibieni*, Sibiu, 2010; *Resurecția baladei. Critici și eseiști sibieni*, pref. edit., Sibiu, 2011.

Repere bibliografice: Ion Cristofor, *Citadinism și confesiune*, TR, 1993, 11; Nicolae Oprea, [*Ioan Radu Văcărescu*], „Calende", 1993, 3, „Ziua literară", 2003, 57; Ștefan Melancu, *Cartea de nisip*, APF, 1993, 7–8; Alexandru Pintescu, *Sub semnul lui Euphorion*, PSS, 1993, 9; Mircea Ivănescu, *Un pariu cu literatura contemporană*, „Rondul de Sibiu", 1994, 2 decembrie; George Bădărău, *Un pelerin în orașul imperial*, DL, 1994, 12; Horea Poenar, *„Melancolii retorice"*, ST, 1995, 1–2; Mihaela Ursa, *„Melancolii retorice"*, APF, 1995, 8; Sanda Cordoș, *Dicționar de cărți*, ECH, 1995, 6–9; Dan-Silviu Boerescu, *Dicționarul debutanților 1990–1995*, „Cartea", 1996, mai; Iulian Boldea, *Melancolia exilului interior*, CU, 2000, 12; Lefter, *Scriit. rom. '80–'90*, III, *271–273*; Bogdan-Alexandru Stănescu, *„Un sat numit România"*, „Ziua literară", 2003, 69; Andrei Terian, *Resursele imaginarului*, PSS, 2003, 10–12; Paul Aretzu, *Itinerariul inițiatic al melancolicului*, LCF, 2005, 29; Alexandrina Velichie, *Reminiscențele epocii de aur*, VTRA, 2005, 5–6; Bodiu, *Evadarea, 124–126*; Iulian Boldea, *Geometriile umbrei*, VTRA, 2009, 3; Chioaru, *Noi developări, 81–84*. ***A.T.***

VĂCĂREȘTI, poeții. Din vechea familie boierească valahă a Văcăreștilor (coborâtoare de la Radu Negru, ,,domn și stăpân al Făgărașului", strămutat la 1241 din calea ungurilor catolici, cu ,,popor de toate treptele, cei mai mulți ortodocși", în Țara Românească, unde aceste noroade ,,au făcut orașe și sate până la marginea Dunării și până la Olt" – *Letopisețul cantacuzinesc*) s-au ridicat oameni

puternici. Ei și-au asumat, pe lângă rolul politic de mari dregători, diriguitori, din Divanul domnesc, ai administrației, justiției, armatei, și un luminos rol în afirmarea prin cultură a românilor, de ctitori ai literelor. Câteva generații de poeți au avut, în zorii epocii moderne, o contribuție esențială în apariția conștiinței scrisului beletristic la noi. După Neagoe Văcărescu, fiu al lui Dan, nepotul lui Radu Negru, stabilit pe malul Dâmboviței, întemeietor aici de așezări și biserici, după Pătrașcu, agă și ban al Craiovei, tovarăș de arme al lui Mihai Viteazul, și după Ianache Văcărescu, vistier, colaborator apropiat și cumnat al lui Constantin Brâncoveanu, decapitat la Constantinopol în 1714 odată cu domnitorul, Ienăchiță Văcărescu a fost o personalitate care, prin ,,spiritul său neobosit și dornic de orice cunoștințe folositoare țării", a polarizat și dirijat dispoziția temerară și înclinația spre explorări înnoitoare a înaintașilor către inițiativa culturală.

Ienăchiță (Ianache) Văcărescu (c. 1740–11. VII.1797, București) a moștenit prețuirea față de tradiție și față de ,,înfrumusețatele alcătuiri" ale condeiului de la părinții săi, Catinca Done, nepoată de soră a cronicarului Ion Neculce, și Ștefan Văcărescu, fiul lui Ianache (cel ucis pentru devotamentul lui față de Brâncoveanu), el însuși logofăt, vistier și mare ban, ,,învățat în literele elene și mai ales în pravilele împărătești", ,,oracolul legislativ al epocii sale" și poet ocazional, apreciat pentru orațiile de sărbători pe care le compunea. Nu mai puțin, a dobândit-o prin cultura clasică pe care și-a însușit-o, cultură ce avea drept centru ideea de model. Învățătura primită de **V.** a fost dintre cele mai alese: în casă a studiat greaca (dascăl era Neofit Kavsocalivitul), franceza (cu Linchou), latina și germana (cu Weber); un hoge l-a inițiat în limba turcă; se poate, de asemenea, să fi fost trimis la o școală din Veneția, pentru că știa foarte bine italiana și, la îndemnul lui, serdarul Antonie Manuil a tradus din Geminiano Gaeti *Il giovine istruito*, scriere care, cu un titlu în grecește însemnând *Triumful credinței ortodoxe*, a apărut în 1791 și i-a fost dedicată. În refugiu la Constantinopol după moartea tatălui, otrăvit din porunca domnitorului Constantin Cehan Racoviță, cu învățatul Halil Hamid din secretariatul împărătesc aprofundează gramatica limbii turce, studiază araba și persana. Prin dragomanul Porții, Iovanache Rizu, cu a cărui fiică, Elenița, era căsătorit, **V.**, care din 1760 făcea

Portret de Anton Chladek

parte din Divanul domnesc (vel comis, vel căminar), intră și se afirmă în domeniul relațiilor diplomatice. E mare clucer și, sub Grigore Alexandru Ghica, cumnatul său, mare vistier. În anii războiului ruso–turc (1768–1774), sub ocupația rusească, împotriva curentului (,,unii păntru râvna legii, alții păntru pohta slavei și alții păntru iubirea hrăpirii să făcură ostași ruși", scria el) și alegând să-și păzească ,,după datorie credința la stăpânii ce Dumnezeu mi-a orânduit", trece cu familia în pribegie la Brașov. Printr-o abilă scrisoare ,,în limba talienească", îi cere feldmareșalului Rumianțev și obține ,,slobozenia" când, cu pașaportul în neregulă, e oprit de autorități de a participa, ca tălmaci al delegatului otoman, la Conferința de pace de la Focșani și ,,poprit cu corturile în câmp optusprezece zile". În 1773 îl cunoaște pe împăratul Iosif al II-lea; acesta, în trecere prin Brașov, le acordă boierilor ,,înstrăinați" audiențe; **V.**, servindu-le de translator prin intermediul limbii italiene, se vede prețuit de suveran. După pacea de la Kuciuk-Kainargi (1774), Înalta Poartă numindu-l domn pe Alexandru Ipsilanti,

este chemat la Țarigrad spre a-l însoți pe domnitor în țară. E pentru a treia oară vistier, apoi vel spătar. Participă substanțial, în baza unor temeinice cunoștințe juridice, la întocmirea primei condici de legi a Țării Românești, tipărită în 1780 (*Pravilniceasca condică*), și sprijină inițiativa ,,înțeleptului" Ipsilanti de a statornici învățământul. Hrisovul de organizare a școlii, redactat în 1775 de **V.**, este un elogiu luminist adus învățăturii, ,,podoabă" prin care se câștigă ,,cunoștința lucrurilor și ființelor" și traiul ,,după rațiune", ,,prin niște regule foarte exacte". Ca om de încredere și diplomat, e trimis în 1781 să-i aducă acasă pe cei doi fii ai domnului, fugari în Transilvania. Ajunge la Curtea de la Viena, are întrevederi cu prințul Kaunitz, cancelarul Mariei Tereza, este primit de împăratul Iosif al II-lea și, impresionând prin elocvență, tact și demnitate, își duce la bun sfârșit misiunea, căci beizadelelor li se retrage azilul politic. Dar Alexandru Ipsilanti fu mazilit, iar **V.** e numit caimacam (locțiitor al domnului). Căsătorit, după moartea Eleniței Rizu (mama poetului Alecu Văcărescu), cu Elena Caragea, apoi, la pierderea acesteia, cu sora ei, Ecaterina (i se naște al doilea fiu, Nicolae, ce va dovedi și el înclinații pentru poezie), este scurt timp ginerele domnitorului Nicolae Caragea. Spătar, din nou vistier, a construit, la Brăila și la Silistra, poduri pentru armata otomană, aflată în pregătiri de război cu Austria. Deși îl disprețuia, considerându-l ,,om prost și la hire și la gândire", îl sprijină pe Nicolae Mavrogheni să înființeze la Țarigrad o școală destinată aprofundării limbii turcești de către tinerii din Principat. Acesta, la rândul său, îl ajută să-și tipărească în 1787, în două ediții, la Râmnic și la Viena, cartea *Observații sau băgări dă seamă asupra regulelor și orânduelelor gramaticii rumânești.* În același an, ,,din poruncă domnească", alcătuia, ajutat de un pictor, o lucrare cartografică pentru însemnarea localităților și a drumurilor de la Dunăre la Adrianopol. E posibil ca harta *La Bulgaria e Romania*, editată la Siena în 1791, să fie întocmită tot de el. Mavrogheni, sporind obligațiile financiare ale boierilor către Poartă și știindu-l ostil (**V.** chiar a fost, la 1786, autorul unui memoriu, un ,,arz" ce denunța autorității otomane abuzurile domnitorului, iar în anul următor s-a aflat printre demnitarii care au propus guvernului de la Viena – ca soluție-limită în fața nedreptății – anexarea Țării Românești), refuzase cererea acestuia de a se ,,strămuta", odată cu izbucnirea conflictului armat austro–turc din 1787, la Constantinopol; îi permite ca, alături de alți boieri suspecți de a fi în corespondență ,,cu nemții și cu muscalii", să se retragă la Nicopole și apoi, separat de soție, în insula Rhodos. Pentru a face față ,,valurilor întristărilor" în fața ,,lumeștilor furtuni ale întâmplărilor", în surghiun va lucra la *Istorie a preaputernicilor înpărați othomani*, încercând, pe baza analelor turcești, a informațiilor culese de la istorici greci, latini, francezi și italieni și după modelul lui Dimitrie Cantemir, să arate ,,începerea [...], creșterea, starea și urmările" acestei ,,stăpâniri". Întors în țară după pacea de la Șiștov (1791), își va mai lega numele de înființarea unei flote pe Dunăre, de primele legi în organizarea armatei terestre și, mai ales, de instituirea Logofeției de Obiceiuri, instituție politică și culturală care se ocupa de protocol: era menită a păzi ,,cu cuviință și statornicie" – în baza unor norme extrase din condicele împărătești ale Țarigradului sau din hrisoave interne și a informațiilor furnizate de ele privind istoria, geografia, viața bisericească și politică a țării – regulile diverselor ceremonii, fixarea dregătoriilor etc. Se știe că **V.** obținuse și copiase prin strădania sa prețioase documente și că le păstra în ,,arhiviile" casei de pe Podul Mogoșoaiei. Astfel, *Condica Divanului Valahiei* (*Condica Văcărescului*), o copie de 214 file în chirilică, îi este atribuită, el semnând traducerea hatișerifului acordat de sultanul Selim al III-lea raialelor românești la 1791. Tot el ar fi fost traducătorul unui hatișerif anterior, al ,,împăratului Hamid", emis de cancelaria Porții și adresat lui Alexandru Ipsilanti (1774), care s-a păstrat într-o broșură. Logofeția de Obiceiuri funcționa deja din martie 1797 sub conducerea lui Isac Ralet, dar hrisovul de înființare, întocmit de **V.**, este făcut public în 20 iulie 1797, la câteva zile după moartea sa, un sfârșit suspect, probabil prin otrăvire, la porunca lui Alexandru Moruzi.

Dregător activ, cărturar animat de ,,pohta cea de multe științe a celor lăudați", legiuitor, diplomat, istoric, orientalist, **V.** a înțeles să fie, în numele iubirii de țară, într-o vreme de înstrăinare culturală, și un deschizător de drum în cultivarea limbii române prin gramatică, poetică și lirică. Cultura sa, întinsă, era clasică (Aristofan, ,,Isiod", ,,Euripidu", ,,vestitu Omir", Aristotel, Salustiu, ,,Ovidie" și ,,Verghilie", ,,Tasu", ,,Ariostu", ,,Petrarha", filosoful ,,Volter" sunt deseori citați) și îi impunea respectul

normei și modelului. De aceea, drept ,,începere de învățătură, iar nu priveliște de trecere de vreme", el alcătuiește una din primele gramatici ale limbii române, având ca izvoare pe Girolamo Gigli cu *Lezioni di lingua toscana*, *Gramatica geografică* a lui Gheorghios Fatseas, *Gramatica greacă completă* a lui Antonio Catiforos, apărută la Veneția în 1734. În fața îndrăznelii de a duce, după pilda marilor culturi, ,,și această limbă a noastră în sistemă gramaticească", **V.**, care și-a recunoscut ,,nedăstoinicia" (,,om plin de amatie și neștiință"), își intitulează cartea *Observații sau băgări dă seamă asupra regulelor și orânduelelor gramaticii rumânești.* Necesitatea scrierii acesteia era pentru el de neocolit, căci ținea de datoria morală față de ,,limba patriei noastre prin care cuvântăm, limba cu care ne închinăm marelui Dumnezeu [...], limba cu care cuvântând petrecem viețuirea aceasta vremelnică și nădăjduind dobândirea acei statornice ne străduim a o câștiga"; fără gramatică, limba e amenințată de ,,strămutare" și ,,dejghinare". Romanitatea limbii române este ideea care îl conduce, și în acest cadru încearcă să rezolve lipsa ,,termenilor științei" și a neologismelor, de care se leagă dificultatea tălmăcirii lucrărilor cu un conținut științific și filosofic, cât și puținătatea cunoștințelor din domeniul retoricii și al poeticii. De aceea, întregește gramatica sa cu o parte dedicată artei versului. Aici definește stihurile ,,iambicești, dactilicești, troheos" (și le ilustrează cu versuri alcătuite de el), apoi figurile ,,gramaticești" (elipsa, hiperbatul, silepsa, anacolutul), încheind cu alegoria și metafora, văzute ca fundamentale în retorică. Terminologia lui **V.**, în cea mai mare parte calchiată după italiană, se întrebuințează și astăzi, iar autorul, deși era orientalist și întocmise un dicționar român–turc, a contribuit la îmbogățirea limbii literare cu numeroase neologisme romanice. Curiozitatea neobosită în problemele de limbă l-a dus și la alcătuirea unui dicționar român–german/german–român, acesta, ca și celălalt, rămas, în vitregia vremurilor, netipărit, precum și la o încercare de traducere din grecește a unei *Prescurtări de logică după Aristotel*, aparținând lui Vikentios Damodos, păstrată de asemenea în manuscris. Neterminată, întreruptă în mijlocul unei fraze, și publicată abia în 1864, când Al. Papiu-Ilarian o include în *Tezaur de monumente istorice pentru România*, a fost și *Istorie a preaputernicilor înpărați othomani*, la care a lucrat ani în șir. Este o prezentare pe scurt a domniilor otomane, începând de la Osman I, fondatorul imperiului, până la sultanul Selim al III-lea, precedată de biografia profetului Mahomed. Izvoarelor mărturisite în note – ,,Nichifor, Zanora, Laonic, Leungravie, Lodvocat, Cantemir, Volter, Bușing și alții" – li s-au adăugat, pentru ultima parte, amintirile autorului (care în paralel va pomeni și domniile din Principate). *Istorie...*, considerată fie ,,o operă de istorie universală" (N. Iorga), fie o scriere encomiastică, mărturie a atașamentului față de Poartă al autorului ei, furnizează însă prețioase informații de sursă autobiografică asupra epocii. Urmărind ,,folosirile cele ce să nascu dân istorii" și neocolind pilda morală, cărturarul încearcă o schiță a mentalității turco-osmane pornind de la învățăturile *Coranului,* substituie un caracter printr-o imagine mitologică, rezumă situații complexe prin fraze care au calitatea conciziei și înțeles paremiologic ori prin câteva stihuri. Paginile în care el devine eroul întâmplării consemnate vădesc talentul unui povestitor ce își pune în joc imaginea cu subtilă ironie sau cu simulată candoare, dovedind, pe lângă fina cunoaștere a sufletului omenesc, preocupări de ordinul construcției literare, vizibile în folosirea dialogului, a hiperbolei, contrastului, satirei și ironiei. **V.** dezvăluie și calități de pamfletar în portretul antitetic pe care, ,,cutremurat și înfricoșat", îl face în memoriul din 1786, semnat ,,Toată obșteasca raia a Țării Românești", dar redactat de el, domnitorului Nicolae Mavrocordat, văzut, aproape shakespearian, ca smintit, o dezlănțuire și o ,,poznă a firii": ,,Jecmănindu-i pe săraci, totuși nu contenește a se lăuda că e sfânt și că stă de vorbă cu Sfântul Duh, care i se înfățișează prin vedenii și apocalipse, că e ajutat de îngeri în tot ce întreprinde și că de dragul lui a îngăduit Dumnezeu să dăinuie acest pământ...". Bogată, efervescentă și inevitabil fragmentară datorită nestatorniciei acelor timpuri și slabiciunilor firii lui **V.**, contribuția cărturarului rămâne într-un con de umbră. Gramatica sa, deși a fost între primele gramatici ale limbii noastre și a răspuns atât cerințelor de organizare a școlii, cât și nevoii de constituire a unei limbi literare, a fost eclipsată de apariția în 1828 a gramaticii lui Ion Heliade-Rădulescu; lucrările lexicografice le-a lăsat în manuscris; istoria, scrisă pentru ,,a birui și fireasca înlenevire cea spre citanie a celoru mai mulți", n-a tipărit-o; proza politică și juridică nu a fost cunoscută decât în

cercurile boierești, iar mai târziu doar de către specialiști. În schimb, prin câteva scurte poeme, **V.** a fost recunoscut în chip de netăgăduit drept primul poet al nostru, performanță cu atât mai interesantă cu cât unele versuri trec drept prelucrări. El însuși a încercat orgoliul deschizătorilor de drum și, în mod fericit, a fixat pentru viitorime principiile unui legat simbolic transmis poeților neamului: „creșterea limbei” și „a patriei cinstire”. Îndoindu-se de capacitatea de a se apropia de un mare ideal și în expresie („Musă, putere dă, mă rogu, la graiurile mele./ Zi-m cumu să-ncepu?”), dar devotat credinței, clasică în esență, în rostul civilizatoriu al tehnicii poetice, experimentează: umple gramatica sa de „chipuri” sau eșantioane metrice, creionează caractere rimate în *Istorie...*, alcătuiește stihuri în grecește – dintre acestea, un cântec a fost tradus în franceză și în germană și publicat la 1771 de P.-A. Guys în *Voyage littéraire de la Grèce*, iar la 1825 în *Chants héroïques des montagnards et matelots grecs* –, scrie laude „la stemă”, la „ceșmeaua cea din drum” și, pentru a birui „împotrivnica armadă dă patimi”, închină molitve în versuri Sfintei Fecioare. Limba rămâne greoaie, forțată. În mod neașteptat, într-o vreme când lirica, în tema ei originară, iubirea, era ținută drept delectare minoră (iar „poeticile faceri”, anonime, intrau din „mișmaiale” sau culegeri comune în zestrea lăutarilor), **V.**, care exprimă odată cu simțirile intime deșteptate de dragoste supunerea la legea trăirii general-omenești, a acceptat, intuind în simplitatea ei prezența principiului etern, poezia populară ca mare model. Alegere de preț, întrucât epoca era dominată de sentimentalismul galant și de pastoralismul artificial neoanacreontic. Totuși, el nu era un folclorizant sau un imitator, ci un autor care selectează după un criteriu adânc personal elemente ce se înscriu într-o convenție, într-un scenariu; sentimentul este intermediat de fabulă. Motivul poeziei *Amărâtă turturea* poate fi găsit în *Fiziolog*, de aici a trecut în *Învățăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Theodosie*, dar exista în folclorul nostru și al altor popoare. La greci e tratat ca bocet; jalea turturelei fără soț este cântată de Athanasios Psalidas (într-o versiune atât de apropiată, încât textul lui **V.** a fost considerat o traducere) și inclusă în volumul său din 1792, *Efectele amorului*. În *Histoire de langues romanes* (1841) B. Whyte dădea ca model de limbă română poema lui **V.**, precizând că a fost culeasă de la lăutari. Cum nu se știe când a fost compusă, iar circulația ei lăutărească este un fapt cert, greu s-ar putea clarifica problema interferențelor. La noi *Amărâtă turturea* a fost publicată, cu mici schimbări, de Anton Pann în ediția din 1837 a culegerii *Poezii deosebite sau Cântece de lume*, apoi, amplificată cu cincisprezece strofe, în *Spitalul Amorului* (1850). La **V.** impresionează siguranța cu care paralelismul dintre om și natură, tradus în plastica imaginilor repetitive și în ritmul popular, este integrat unei alegorii a pierderii sufletului în melancolie și doliu: „Trece prin flori, prin livede,/ Nici să uită, nici nu vede.// Trece prin pădurea verde/ Și să duce de se perde. [...]// Și când șade câteodată,/ Tot pre ramură uscată./ Umblă prin dumbrav-adâncă,/ Nici nu bea, nici nu mănâncă [...]// Dar eu om de naltă fire/ Decât ea mai cu simțire,/ Cum poate să-mi fie bine?!/ Oh, amar și vai de mine!”. Jertfa, jalea, oftatul, suspinul, lacrimile sunt toposuri ale poemei inimii; **V.** le cunoștea și le-a folosit ca imagini în modul cel mai natural. Însă ceea ce reușește el să transmită e uimirea, chiar perplexitatea în fața unei forțe mai mari decât puterea cuvântului. Încât frumusețea poeziei *Într-o grădină* (care a fost pusă în legătură cu *Gefunden* de Goethe, ulterioară textului lui **V.**) vine din indecizia legată de ce poate întruchipa o sfioasă floare din grădină. Precum în „marile simboluri medievale”, dar cu o stângăcie naivă, dincolo de femeie și de dragoste se întrevede, „ca o lumină”, o prezență universală abstractă și misterioasă, de ordinul spiritualității, pe care poezia în puritatea ei o sugerează cu grație firească: „Într-o grădină, lâng-o tulpină/ Zării o floare ca o lumină./ S-o tai să strică!/ S-o las mi-e frică/ Că vine altul și mi-o ridică”. Senzualitatea și moliciunea diminutivală (condamnată de Titu Maiorescu), semne de orientalism, dar și de manieră literară galantă, trec într-un plan secund în fața unității pe care o dă unei „rare poezii” (Nichita Stănescu) ca *Într-un copaci zarifior* înscenarea zbaterii sufletești și contemplarea ei dinafară, „ca la un teatru”: „Într-un copaci zarifior,/ Un șoim prins în lățișor/ Strigă amar ciripind,/ Norocul său blăstămând./ Multe păsări am vânat,/ Și-mi zicea șoim minunat;/ Iar aici laț fiind întins,/ Cum am dat, pe loc m-am prins!/ De inimă, nu de cap/ N-am nădejde să mai scap”. Și dacă alte strofe (*Spune, inimioară, spune!*, *Tu ești puișor canar*, *Zilele ce oi fi viu*) îl arată madrigalist tributar

sentimentalismului neoanacreontic, cu un singur catren, ,,miraculosul testament” (Nicolae Manolescu), prin sinceritate, esențialitate și înălțime morală, **V.** rămâne o voce profetică pentru poezie: ,,Urmașilor mei Văcărești!/ Las vouă moștenire:/ Creșterea limbei românești/ Ș-a patriei cinstire”. Neîncheiată, inegală, dar și cu sclipirea unor rezultate alese, contribuția lui culturală, cu orientarea ei luministă, e de neocolit: este între primii gramaticieni prețuitor al poeticii și cel dintâi poet care leagă simțământul de spiritul limbii și de o convenție ce ține de viziune (,,arătarea cea însuflețită a istoriei”), ca și de etic.

Alecu (Alexandru) Văcărescu (c. 1769 – 19.XI.1799, Tulcea) era fiul cel mare al lui Ienăchiță Văcărescu, născut din căsătoria cu Elenița Rizu, fata tergimanului Iovanache Rizu, și el un îndrăgitor al artei versurilor. A primit o educație aleasă, însușindu-și cunoștințe de limbă și cultură greacă (unul dintre dascălii săi a fost serdarul Antonie Manuil), franceză (de vreme ce traducea mai târziu un epigraf al lui Voltaire la „statua Amorului”) și turcă. După moartea Eleniței, rămâne în grija mamei vitrege, Elena Caragea; îl însoțește pe tatăl său în exil la Nicopole și în insula Rhodos. În 1791, la douăzeci și doi de ani, este cununat cu Elena Dudescu. Ea avea cincisprezece ani, era bogată, instruită și se înrudea cu Ion Ghica și cu boierii Câmpineni. În anul următor li s-a născut cel dintâi copil, Iancu, viitorul poet. Acuzat de infidelitate, se desparte de soție printr-un proces de divorț care îl sărăcește, încât i se acordă un împrumut din „partea sufletului” (partea moștenirii părintești rezervată pentru pomeni și milostenii). El era de la 1786 vel stolnic în Divan, în 1791 era citat între boierii epitropi care făceau „nartul îmbrăcămintelor celor proaste”, în 1792 era ispravnic de Dâmbovița, iscălea „fost mare clucer” în 1797, iar în 1798 se ocupa de aprovizionarea trupelor trimise împotriva lui Osman Pasvantoglu. Din 1798 datează o jalbă a lui către domnitorul Constantin Hangerli: plângându-se de calomniile răspândite de vistierul Scarlat Câmpineanu, care insinuase că este vinovat de crimă, punându-i în seamă moartea unei mătuși, Venețiana Văcărescu – „care ținea lângă mine loc de mumă” –, asasinată la moșia Jilavele din Ialomița, **V.** cere domnitorului cercetarea cazului și pedepsirea calomniatorului. Îndrăgostit de Maria, frumoasa fiică a Venețianei, și acuzat de omor în scopuri „necuviincioase”, se dezvinovățește cu tărie, în accente de un patetism sincer, expresii ale unui suflet chinuit. Rezultatul procesului nu se cunoaște; în 1799 **V.**, aflat din nou în mijlocul unui proces ruinător cu mama vitregă, soția tatălui său, pentru împărțirea averii acestuia, și apăsat de gândul că „cei apropiați mie […] din nenorocire se grăbesc în a cere cu menzil sufletul meu”, e ridicat de oamenii domnitorului Alexandru Moruzi, exilat și închis la Tulcea. Sfârșitul îi este învăluit în mister. Potrivit tradiției păstrate în familie, ar fi fost ucis și aruncat în Dunăre. O ipoteză, ce se sprijină pe scrisori, este că s-a stins (sau a fost asasinat) în închisoare.

Dispărut la treizeci de ani, **V.** era cunoscut deja pentru îndemânarea cu care improviza, pentru fantezia și trăirile sale repezi și aprinse. Gheorghe Peșacov, admiratorul său, susține că **V.** scria versuri „amestecate cu felurimi de limbi carii le știa, cu grecește, cu turcește, cu franțuzește și altele, pre carii le-am văzut în diferite locuri de persoane mari cetindu-se, cinstindu-se și țiindu-se ca la niște monumenturi foarte scumpe și rarnice”. Mare parte din poezii s-a pierdut. O „condicuță” cuprinde

Portret de Anton Chladek

numai stihuri din 1795, cu o prefață în care autorul lor recunoaște că nu a fost „stihurgos pentru gustul lumii”, ci a scris dintr-un impuls intim. Câte din trudirile acestea au mai rămas au fost strânse de fratele său, Nicolae. Două poezii necunoscute ale lui au fost copiate de Eminescu și au fost editate în culegerea intitulată *Literatura populară*. Se cunosc nouă compuneri ale lui **V.** în limba greacă (dintre care două au apărut în *Noul Erotocrit* din 1818 al lui Dionisie Fotino) și două compuneri greco-românești. Tot lui i se atribuie transpunerea din greacă, în proză, parțial și în versuri, *Erotocritul*, după Vincenzo Cornaros. Cu excepția unor satire, lirica sa este erotică. Dacă Ienăchiță Văcărescu, cu temeri de începător, nu s-a abătut de la idealul său, „paza construcției” (iar când a făcut-o, privilegiind folclorul, a regăsit-o printr-o concentrare unică), Alecu – altfel un risipitor, aparent de partea spontaneității brute, și nu poet „cu cuget de autor” – încearcă să-și adapteze confesiunea și expresia exigențelor imaginației. Cu el se adâncește un proces esențial în evoluția poeziei ca artă, deschis de Ienăchiță: trecerea de la ocazional la general-uman. Cum tema către care îl poartă firea lui e patima, anarhiei simțirii îi opune un fel de scenariu scriptural prin care încearcă să-și reprezinte forța ce îl „stăpânește-nfricoșat” („Între mine și între tine/ Dragostea s-au făcut fire/ Și cu mare sadacat/ Stăpânește-nfricoșat”). Chiar atunci când motivele se trag din poezia universală a iubirii (Sappho, Anacreon, mica poezie franceză a secolului al XVIII-lea, din barocul italian sau din neoanacreonticii greci) ori din cântecul de lume, ceea ce pare a-l interesa e „a arăta, a picta/ Și ca într-o oglindă a prezenta”, iluzia speculară fiind echivalentă deschiderii către imaterialitatea imaginației. Motivele dominante – oglinda, ochii, privirea –, dacă nu duc către un complet exercițiu autoreflexiv, măcar prin ele se intuiește acea schismă existentă când, datorită a două moduri concomitente de a-l privi, obiectul e reprezentat în materialitatea sa și în conținutul simbolic („Ochii în ea când ți-i arunci/ Dă tot să-ntunecă atunci/ Și dă te și arată/ Iar nu adevărată”). Procedarea atinge apogeul în literatura barocă, dar și la **V.** e bine ilustrată în contrastul dintre focul, nelipsit de conotația infernală („Să arz trăind, să mor arzând!”; „Judecata […]/ Unde n-or să fie jocuri/ Cât îmi dai dureri și focuri”), și lumina dobândită pe urma alchimiei iubirii („Norilor, milă n-aveți/ Patima mea n-o vedeți?/ Cum de nu vă depărtați/ Mai curând ca să-mi lăsați/ Chipul cel luminător/ Fără umbră, fără nor/ Ca singur iarăși să vrea/ Să înceapă-a lumina/ Și cu zâmbet dulce, blând/ Să mă scoată din mormânt./ Vino prea dorit senin,/ Spală-al norilor venin”). Descrierea oximoronică a chinului („Numai eu mă văz în stare/ Să mă arz fără-ntristare/ Și râzând să mă topesc”; „Durerile-mi sunt hrană/ Și mângâieri la rană”) e o încercare manieristă, teatrală, totuși vrednică de interes, de a aproxima „urmări așa ciudate”, transformări ce depășesc posibilitățile de exprimare („Căci în starea care sunt/ Nu găsesc nici un cuvânt”; „Nici într-un fel nu te-apuc/ Că ești chiar ca un năluc/ Și aidoma cu luna/ Ce să se schimbă totdeauna”). Timid, posibil datorită modelelor petrarchiste, receptate prin intermediul *Erotocritului*, când „înfocatul poetic” trece peste fondul întunecat al magiei erotice, peste „puternicul magnit” și „năpasta frumuseții” „de sirene/ Cu lungi gene”, se întrevede prin iubire o prezență spirituală, „frumusețe săvârșită […] și cerească” și, sublimat, neliniștitor, farmecul romantic dat de „un nu știu ce prea dulce”. Ținând de toposul jocurilor senzualității din lirica vremii, visul îndrăgostitului de a-i fi mai aproape femeii alese substituindu-se obiectelor ei de podoabă, din tetrastihurile „brodate” sau „cusute” pe un turban, pe un saric ori pe un cordon, arată și un, intuitiv, gust baroc, obiectul dorinței fiind recreat ca artificiu grațios („Mă mulțumesc dar să fiu cerc și să am de centru nu pământul, ci sfera grațiilor și izvorul amorului”). Perindarea măștilor în spectacolul ipocriziei sociale din *Satiră* rămâne în aceeași notă, dar la **V.** masca are un subliniat sens demascator, ce îl apropie mai curând de moralismul educativ al lui J.-J. Rousseau și de preromantism. După legea contrastelor enorme, tot pe linia unui baroc *avant la lettre*, sunt sancționate, printr-o imitație caricatural-parodică la *Tatăl nostru*, abaterile de la planul divin și de la legile omenescului venind dinspre un demiurg ignorant și dușmănos, în a cărui imagine – creionată cu mare siguranță și știință a efectului de surpriză dat de contrazicerea și subminarea așteptărilor – se contopește umbra tiranului Alexandru Moruzi cu cea mitică, a Creatorului rău, de felul biblicului Anticrist sau al gnosticului Ialdabaot. Distingându-se printr-o cunoaștere nemaiîntâlnită până atunci a liricii europene, când căuta să înduplece cu un cânt pe „stăpâna ce-o slăvesc”, dar

mai ales în lupta lui de ispășire, **V.** a perceput, chiar dacă nebulos, în imagine (și când era un clișeu) simbolul unei stări care depășește „chinul", „frica", „rușinea", chiar moartea, sustrăgându-se timpului: starea de poezie.

Nicolae Văcărescu (1785 – 12.X.1825, Brașov) este fiul poetului Ienăchiță Văcărescu și al celei de-a treia soții a sa, domnița Ecaterina Caragea, și frate, după tată, al lui Alecu Văcărescu. A primit în casă aceeași educație îngrijită, grecească (avându-l profesor pe Lambros Fotiadis, mulți ani directorul Academiei Domnești din București) și franțuzească. A fost căsătorit cu Ruxandra, fata logofătului Grigore Băleanu, și a aderat la politica și eforturile socrului său de sprijinire a Eteriei; a ajuns la rangul de mare vornic. În 1821 boierii, înfricoșați de amploarea revoluției lui Tudor Vladimirescu, îl însărcinează să organizeze un corp de armată și să stăvilească mișcarea, dar el încearcă o înțelegere pașnică, ba chiar îl sprijină pe Tudor cu oameni și bani. Împreună cu alți boieri, a fost printre semnatarii unei scrisori către țarul Rusiei, cerând ajutor împotriva invaziei turcești care, în urma mișcării pandurilor, amenința țara. Aflând că țarul nu îi era favorabil lui Tudor Vladimirescu, se refugiază la Brașov. Aici, în 1821, alături de Grigore Băleanu, Constantin Câmpineanu și Dinicu Golescu, contribuie la înființarea unei societăți care, pe lângă țeluri politice (ascunse), avea și obiective culturale: traduceri în limba română, elaborarea unui dicționar și a unei gramatici. Prin 1823 i s-ar fi încredințat o misiune politică în Italia, la Pisa. Om cu pasiunea cărții, avea o bibliotecă, prezentată de un catalog manuscris, care cuprindea volume de mare preț: Homer, *Iliada* și *Odiseea* în treisprezece tomuri tipărite la Viena în 1817, *Geografia* lui Strabon în ediție greco-latină, *Comentarii la Logica lui Aristotel*, Xenofon, *Istoria creșterii și descreșterii Curții Otomane* a lui Dimitrie Cantemir în traducerea franceză din 1743, *Erotocritul* lui Cornaros și *Etiopica* lui Heliodor, dicționare și gramatici în latină, greacă, franceză, italiană.

V. a fost și el poet, dar, cu deosebită modestie, considerându-se „slab în condei și în idei", a vegheat asupra nepotului său, Iancu, a strâns și a transcris cu pietate manuscrisele Văcăreștilor, a publicat poemele „duhului cel cu noian", Alecu. Urmând menirea neamului său, este permanent preocupat să mențină trează pasiunea nepotului pentru literatură: „Mlădiță ești acelui trunchiu […] drept e, dar, o trufie!/ Să nu te lași a te-nșăla, că scapeți în greșale!". „Darul poeticii ți-e dat drept bună moștenire", îi scria el, citând și deviza „Je sors d'un tronc accoutumé au triomphe". Cu Iancu întreține un schimb de scrisori care constituie prima corespondență literară, păstrată, în limba română. Epistolele lui dezvăluie sensibilitatea rafinată a unui izolat, reflexiv, bun cunoscător al literaturii clasice (Sappho, Horațiu, Vergiliu, dar și Metastasio) și prețuitor al actului de cultură. Trimițând lui Iancu „un epitre dedicator ce au făcut moși-tău către Filaret, când i-au închinat *Grămmatica rumânească*", o face pentru a-l aprinde („să te fac să fii foc viu") și ca să-și aducă aminte „cu toată puterea și virtuția duhului și a inimii și a cugetului ce porți ce au fost părinții noștri". Introspecția, complicarea senzațiilor, artificializarea stilului, tonul exaltat sau tânguitor dau paginilor sale de poezie amprenta epocii de apus a fanariotismului. Iar lipsa de inventivitate (**V.** mărturisește că nu are „duh născocitor", că pe alocuri a transcris versurile fratelui său), platitudinea și abstracția expresiei mențin versurile la nivelul

Litografie Gustav Wonneberg (după Anton Chladek)

comun al liricii neoanacreontice a vremii, cu două excepții: o meditație spusă într-o curgere muzicală, cvasieminesciană [*Un pic dă nădejde d-aș ști c-o să-mi vie*] și *Durda*, poem de inspirație folclorică. Surprinde în prima substanța gravă și discreția tonului: „Un pic dă nădejde d-aș ști c-o să-mi vie/ Și traiul mai dulce că poate să-mi fie,/ Atuncea și viața mi-ar fi doar mai scumpă,/ Și ața ce-o trage n-aș vrea să se rumpă". **V.**, care în scrisori se vedea „măsurându-și mormântul" din cauza bolii și a vitregiei sorții (era cocoșat), invocă, la dispariția totală a speranței, stingerea dureroaselor simțiri și trecerea în marea liniște a neantului, deși se simte încolțit de „rea soartă" până și în imperiul morții. *Durda* figura în manuscrisele Văcăreștilor printre pagini aparținând lui Ienăchiță și Alecu. În alt manuscris era trecut ca autor Nicolae. Este însă evident un ecou al evenimentelor de la 1821 în această prelucrare a unui motiv de doină haiducească, trimițând la cel ce le-a trăit. Expresia comuniunii dintre om și natură, asocierea codrului cu libertatea, cu vitalitatea primăverii, unele imagini viguroase, notațiile sacadate, ca și cum peisajul ar fi văzut din goana roibului, ritmul susținut care sugerează elanul unei „inimi viteze" au ca sursă, în bună parte, modelul popular. Scrise cu stângăcie, două satire ale lui **V.** vădesc intenția de a îndrepta moravurile vremii, dominantă morală a caracterului autorului.

Iancu (Ioan) Văcărescu (1792, București – 3.III.1863, București) este fiul lui Alecu Văcărescu și al Elenei Dudescu, urmașa marelui ban Nicolae, care – mândră de evghenia neamului ei – pretindea că s-ar fi înrudit cu Maria Tereza. A fost crescut de mamă, căci în 1797 Elena Dudescu se despărțise de soțul ei, iar în 1799 acesta, răpit de arnăuții domnitorului Alexandru Moruzi și aruncat în închisoarea din Tulcea, moare. Emigrantul francez Félix Colson a fost primul dascăl al lui **V.** În 1804, însoțit de un dascăl-epitrop grec, Zaharia, era trimis la Viena pentru învățătură. Aici deprinde germana, dar și italiana, limbă la modă la Curtea vieneză, unde atunci trăia și scriitorul Pietro Metastasio. Ar fi trecut și prin Italia, ajungând, poate și studiind, la Pisa. O listă de cărți cumpărate în perioada studiilor (Aristofan și Aristotel, Cicero, Condillac, La Fontaine, un *Chansonnier français, La Guerre des Dieux* de Évariste Parny, opera abatelui Jacques Delille, scrieri moraliste și didactice din La Bruyère și M-me de Genlis) arată un om cu o cultură bogată

Litografie Gustav Wonneberg (după Anton Chladek)

și interes pentru clasici. În 1810 se afla în țară, exilat la Buzău de generalul M.I. Kutuzov „pentru oareșicare pricină a tinereților". Iertat în 1812, este numit vel comis, apoi ispravnic în județul Dâmbovița, cu reședința la Văcărești și Târgoviște. Boier luminat, receptiv la nou și gata să sprijine inițiativele culturale importante din epocă, obține prin cumnatul său Constantin Bălăceanu, efor al școlilor, sprijin pentru Gheorghe Lazăr, care deschidea, în 1818, școala de la „Sf. Sava". Dacă pentru elevii de la Schitu Măgureanu va traduce din franceză în neogreacă *Moartea lui Cezar* de Voltaire, ideea unui teatru românesc găsește în el un înflăcărat susținător. Cu prilejul primei reprezentații în limba română, în 1819, la teatrul de la Cișmeaua Roșie (*Hecuba* de Euripide în versiunea lui A. Nănescu), **V.** compune tabloul simbolic *Saturn*. Trecut în funcția de „logofăt pentru străini", va sprijini prin traduceri teatrul, în care vedea un instrument al progresului, fiind unul din ctitorii instituției și un pasionat al artei scenice. La 19 aprilie 1818 celebrează inaugurarea primei tipografii bucureștene în versuri pline de

entuziasm, izvorâte din patosul cărturarului care visează la emanciparea prin cultură a neamului său. În 1821 se refugiază cu alți boieri la Brașov. Atitudinea favorabilă mișcării lui Tudor Vladimirescu este evidentă în versurile scrise atunci (*Bunavestire*, *Cântec românesc*, *Glasul poporului subt despotism*, *Sfătuire și rugăciune*) și puse sub titlul *Sfătuiri patriotice*. **V.** este cel care a păstrat cu pietate sabia lui Tudor Vladimirescu, încredințată mai târziu lui Ion Heliade-Rădulescu. La Brașov a făcut parte din Asociația Literară, continuată din 1827, la București, de Societatea Literară, în care de asemenea era membru. Ședințele se țineau în casa lui Dinicu Golescu. S-au citit aici *Gramatica românească* a lui Heliade, gramatica lui Iordache Golescu, *Băgări de seamă asupra canoanelor grămăticești*, tălmăciri din Boileau (*Arta poetică*) și Lamartine (*Lacul* și *Rugă de seară*, acestea datorate lui **V.**). Traduce *Britannicus* de Racine, piesă jucată în casele boierești, căci teatrul de la Cișmeaua Roșie nu s-a putut menține. În 1831 face opoziție Regulamentului Organic, susținând în Obșteasca Adunare dreptul românilor de a-și alcătui singuri legile, ceea ce îi va atrage surghiunirea timp de șase luni la Moțăieni. În 1829, în „Curierul românesc", Heliade îi publică sonetul *Pacea*; în același an **V.** trimite *Ceasornicul îndreptat* și o traducere din Metastasio. Sunt primele lui versuri tipărite; „arhipoetul" (cum îi spunea Heliade) era însă cunoscut datorită circulației orale a multora din versurile lui. Din acest „Anacreon românesc" Heliade cita, în introducerea gramaticii de la 1828, *Primăvara Amorului*, iar Vasilie Popp, în prefața la *Psaltirea* lui Ioan Prale, vorbea „de mulțime și felurimi de poeme ale sale vrednice de a vedea lumina". La acea dată **V.** era considerat sufletul vieții literare din epocă. Un volum, *Poezii alese*, îi apare în 1830. Este membru al lojei masonice a lui Ion Câmpineanu. Când în 1833 se întemeiază Societatea Filarmonică, propunându-și înființarea unui teatru național, el colaborează cu Heliade și susține materialicește inițiativa. Se căsătorește cu Ecaterina Cantacuzino Pașcanu, descendentă din neamul cronicarului Miron Costin. În 1834 era numit președinte al Divanului Judecătoresc din București, în 1840 e ales deputat, iar în 1842 candidează chiar la domnie. Se află, la 1846, între fruntașii Asociației Literare. Secretarii Asociației erau Nicolae Bălcescu și Ioan Voinescu II. Acesta din urmă face să apară în 1848 o colecție din poeziile lui **V.**, omagiu al noilor generații pentru poetul înaintaș. În timpul Revoluției de la 1848, membru al Înaltei Curți și rudă cu domnitorul Gheorghe Bibescu, se va păstra într-o rezervă prudentă, nu și ostilă; va fi însă partizanul entuziast al ideii de Unire. După Revoluție, într-o lume care evolua rapid, omul nu și-a mai găsit locul, supraviețuind propriei legende de fondator cultural.

Chiar dacă lirica lui **V.** poartă, în prima jumătate de secol XIX, adânc încrustată pecetea unui gust de epocă, ea va împlini dezideratul fundamental al artei cuvântului: poezia îi apare drept „cercare a limbii noastre", la fel ca lui Ienăchiță Văcărescu, dar, în mod conștient, el este poet prin tehnică și efort. Paleta experimentelor lui e largă: scrie sonete, elegii, „imne", alegorii, satire, idile, balade, așază versul sub semnul cântului prin canțonetă, arie, barcarolă, romanță. Însă planul formal și cuceririle sale, nu rareori greoaie chiar din cauza „voinței de artă", sunt depășite de deschiderea neașteptată a spiritului, cerută și căutată prin poezie, ca limbaj esențial în afirmarea ființei. O spune direct într-o „închinare" la Vasile Cârlova, și el „deslușire vie/ Cum, orice neam începe,/ Întâi prin poezie/ Ființa de-și pricepe". „Râvnind al obștei bine", odată cu **V.** poezia „tablelor de aur" ale interesului național se varsă într-un ideal umanitar atotcuprinzător, cel al omului ca măsură a omenirii („omul ca omenirea/ Vecină să și-o facă"). Și, mai presus, cel al poetului cu o înțelegere clarvăzătoare „spre bine și spre rău", și care, tocmai de aceea, „încurcă sau descurcă/ Lanțul unui neam". Prin **V.** poezia, transmutându-se de la elanul patriotic nemijlocit la motivațiile lui interioare și la cucerirea idealului ca urmare a transformării și înălțării cugetului, ajunge, implicit, în sfera liricii de idei. Ea este cu strălucire introdusă la noi de poemul emblematic, o dezvoltare în peste 750 de versuri, *Adevărul*. Acesta se dovedește o creație mistică în esență, întrucât Adevărul, imagine simbolică spre percepția căreia tind toate versetele întregului, este prisma sclipitoare a Dumnezeirii („Oglindă Adevărul/ E, Doamne, a ființi-ți"). Precedate de un *Prolog* ale cărui descripții, cu măiestrie dirijate către o înțelegere ce survolează lucrurile – senina și „frumoasa limpezeală" de zi în miez de noapte, argintul Selenei, luciri și ecouri, medii, toate, ale „resfrângerii" –, ca în eminesciana *Melancolie*, versurile compun scenariul unei stări de suflet. Și tot ca în *Melancolie*, figura care domină

este biserica (sau capela), siglă (precum firida sau cămara la Ion Barbu) a interiorității, aici în corelație directă cu credința și cu ipostaza de iluminat a poetului, moștenitor în duh al bătrânului presviter: „cu umile simțuri/ Cunosc orice lucru”. Către acest centru se îndreaptă mulțimea și toți vin „de departe”. Pe motivul mântuirii colective prin unire și cunoaștere **V.** ajunge, în *Adevărul*, la o mitologie poematică personală reprezentată de viziunea „inelului de inele”, simbol al tăriei neamului, realizată prin coeziunea lui dincolo de deosebirile de rang, odată cu perfecționarea omului prin adevăr, gândul reflectat al lui Dumnezeu, și prin iubire, forța ce „arde” materia revelând veșnicia: „Când învăluit în Adevăr/ Va străluci ca soare/ Pe Dumnezeu în sine va simți/ Și lutul lui ușor/ Va ști să-l poarte;/ Va fi în viață viu/ De moarte nu s-o teme”. **V.**, care se știe vrednic de a-și purta semenii spre supremul bine, îl vede în poet pe taumaturg: „Eu cuget am de înger/ Și îngeri se vor simte/ Când vindecare vor afla/ Acei atinși de mine”. Către o astfel de victorie, nematerială, însă de mare preț, conduc percepția și conștientizarea răului ascuns deopotrivă în esența lucrurilor, ca și în nălucirile lor amăgitoare. Pe un plan înalt este „războiul” inerent, descris în termenii filosofiei lui Heraclit (pe care îl citează în text: „Democrit sau Eraclit/ N-or râde, nici n-or plânge”), al contrariilor – „De tot eterogene/Materii […]/ Și care între sine/ Mereu se războiesc/ Tot în zadar de veacuri” ce „compun” lumea; în imediat „grămada întunecimii” vine din necunoașterea de sine a omului. „În veci neînțeleasă”, spune poetul, parcă definind liric inconștientul, e „partea ce are vita/ Plămadă-n firea noastră”, iar ea „tot spre dărăpănare/ Ne-atârnă și spre moarte”. **V.** e precursorul direct al lui Eminescu, din *Împărat și proletar*, când demască mecanismul social care întunecă vederea celor mulți – prinși în „confuzia bătrână”, întreținută de puternicii zilei și de o „societate viclenită” prin mijlocirea „păpușăției” de ranguri și a „miilor de mășci frumoase” – asupra crudei realități: „S-înșale, să s-înșale:/ D-ăst cearcăn al greșalei/ E toată istoria”; „Cunoaștem cu durere/ Că este o himeră/ sfânta soțietate”; „Desăvârșită/ E sfâșierea!!!”. „Moralnic lucrător”, el opune imaginii decăderii statului prin ipocrizia și viclenia „guvernurilor” de „demagoghi” organizarea perfectă existentă în natură, la albine, la castori. În ciuda pasajelor aride, poemul are intensitate atât prin crezul iluminist, de negare a tiraniei și de aspirații melioriste, cât mai ales prin viziunea romantică a participării omului la eternitatea spiritului. Tonul liturgic, versul gnomic îi imprimă o solemnitate gravă și oraculară. Un capitol important pentru **V.** ca reformator de conștiințe – el se vedea asemenea fântânii ce scoate „cristal viu din pământ” – îl reprezintă poezia cetățenească. În *Sfătuire și rugăciune* deplânge decăderea românilor, „fii de ai lumii stăpâni”, urmărind, când „rele, nevoi, stând pe români de tot îi umilise”, a redeștepta mândria și curajul contemporanilor. Cu gândul că nu în marmură ori în bogății stă măreția Romei, ci în păstrarea moștenirii eroilor-întemeietori Romulus și Remus, poetul enumeră, profetic, patru virtuți prin care românul „Lui-și, Patriei, și Lumei scump e făcător de bine”. Frăția între cei de aceeași limbă, cinstirea prin fapte a numelui de român, conlucrarea rodnică între „plugar” și „învățat” sunt exaltate în *Bunavestire*, iar *Cântec românesc* îi îndeamnă pe români să se facă cunoscuți în lume „cu fapte tot mărețe”. Din *Sfătuiri patriotice*, scrise în 1821, cea mai cunoscută rămâne *Glasul poporului subt despotism*, străbătută de grandiosul patos justițiar al „vremii” „care strigă” (ceea ce nu poate fi rupt de idealurile Revoluției Franceze), îndreptat împotriva „cumplitei tiranii”, și de visul libertății robilor care „își rup fiarele”: „Răscoală-te, inima mea, din a răbdării boală!/ Grozav! Grozav ai suferit! Grozavă te răscoală!/ Să tremure! Să tremure cumplita tiranie./ Zdrobită azi în pulbere, pe loc să nu mai fie!”. *Marșul românesc*, compus la reînființarea miliției naționale, îndeamnă direct la unire: „Uniți în dragoste, aveți/ Voi orice biruință”. Iubirea este pentru **V.** forța expansiunii mirifice a lumii și, odată cu Adevărul, temei al înnobilării omului. Văzută prin prismă mitologică (și, în acest fel, personificată), i se impunea și ca prezență interioară, sesizabilă dincolo de o stare în care visul, reveria și chiar o realitate de alt ordin se confundă („În ceruri am intrat?/ Deștept sunt, nu e vis?”). Cum glasul său, „neajuns”, nu putea prinde „via închipuire” în singura dinamică pe măsură, dinamica magică adusă de metaforă (din cauza structurii unui eu cu orientare dominant mentală, aproape nici nu o practică), poetul dă echivalențe metonimice, evocând materia, mișcările care substituie („Ah! Cine te arată?”) „chipul” de neatins, centrul „Cercului de aur”. De aceea, în *Primăvara Amorului*, cea mai cunoscută piesă lirică a sa,

percepția naturii ajunge măsura forței universale și se alătură rodniciei paradisiace desfășurate de regatul alegoric al Simpatiei, și ea esență „cerească": „Acolo locul e, unde firea/ Își are vecinică înflorirea", „se nasc acolo, de cârduri sume,/ Maică e-n grab acea fiică lume". Încât pastelul cu tușă etnică („Se întinde o câmpie/ De subt poale de Carpați,/ Câmp deschis de vitejie/ La românii lăudați"), dorit pentru a proiecta vechimea neamului său în nemurirea naturii, și tabloul „Amor cu aripile sfâșiate de ploaie", pe motivul anacreontic al înfrângerii zeului însuși în dragoste, sunt dominate de murmurul elementar dar armonic al pământului (câmpul scăldat în „zmalturi" de rouă, truda „arătorului" și aleanul lui spus în cântec, chemările turmelor, balsamul mirosurilor), ce mărturisește supremația de rotație veșnică a erosului: „Centru Fǎpturei! Tu izvorăști Iubirea,/ Care renaște, mișcă, înalță Firea". Numai în aparență eteroclită, *Primăvara Amorului* își trage valoarea de la suflul, întrevăzut, al marilor mișcări cosmice, iar discursivitatea ei se aliază în mod paradoxal cu respectul impus de gravitatea tainelor ce i se revelează în suprapunerea iubirii cu „Cercul de aur": „Cât a dat Cercu la cercu meu mișcare,/ Tremură Musa-mi să cânte nu e-n stare;/ Nu vrând să spuie, dar vrând să tacă multe:/ Un Cerc întoarce pe toți câți au s-asculte". Când demersul meditativ și punerea în scenă a gândului sunt părăsite, **V.**, care nu a moștenit dezinvoltura cu care părintele său își dezvăluia simțirile intime, se arată stângaci chiar în spațiul primar al liricii: poezia erotică. Observația trăirii este exactă, iar nuanțele sentimentului au o varietate neatinsă până la el. De la unirea în spirit, ce „deschide cerurile", din *Minutul îndumnezeit*, la pornirea idolatră, dar nefericită, de a îndrăgi „tot vise", „ca Donchișot" (*Potpuri*), sunt amintite iubirea inocentă, „zmerită ca vioreaua", iubirea crudă ca inima fiarelor, dragostea umilită, cea rănită sau silită, sacrificiul inimii „-mpironată" pe „jărtfelnic", dar și împlinirea totală („Vrei să-mi prenoești ființa?/ Zâmbetul tău nu mă-nșală!/ Luciferi-ți luminară/ Labirintu vieții mele! [...] Și de-ntârziași, ca înger/ Vii acum! Vremea e-ntreagă!" – *La adevărat iubita*). Însă, în căutarea formei, pe urmele clasicismului epigonic italian, ale liricii neoanacreontice și ale micii poezii franceze de la sfârșitul secolului al XVIII-lea, adevărul sentimentelor sau vigoarea senzațiilor sunt sacrificate convenției idilice sau pastorale, jocurilor de artificii ale unor *concetti*, grației minore, tonalităților tânjitoare. Astfel, Anacreon, Athanasios Hristopoulos, Metastasio (din care traduce canțoneta *La partenza*), Giambattista Marino (ale cărui *Canzone dei baci* le imită în *Baciuri*), Gabriello Chiabrera, Claude-Joseph Dorat, Évariste Parny, Jacques Delille, Gentil-Bernard au ecouri numeroase în lirica lui galantă, manieristă și împovărată de un aer vetust. Dar **V.** e un poet interesant prin deschiderea registrului liric și îndrăzneala cu care, urmându-i pe Ienăchiță și pe Nicolae Văcărescu în ciclul său de inspirație folclorică, asociază balada, „a bătrânilor povestire", cu satira. După cum, prin tușe groase, reușește să dea tabloul forțelor nopții în acompaniamentul stihiilor dezlănțuite. Portretul vrăjitoarei din *Peaza rea*, mișcarea ei nebunească sunt remarcabile: „Fermecă lună, fermecă soare:/ La mormânt urlă, cu scrâșniri plânge/ De morți când seul, fălci, oase strânge./ Aici făclia neadormită/ Dospește, arde, cade uimită;/ Apoi se scoală, fuge nebună,/ În vas de nouă frați sânge-adună". Cu ironie el imaginează că „ascunsa știință" a ielelor și-a pus pecetea pe răul care a acaparat țara și pe literații ei: „Mulți limbi-n loc a-i da folos,/ Dau șchioapă Românie" (*Ielele*). Pentru că, odată cu satira, se strecoară îndoiala asupra capacității unificatoare a conștiinței, un instrument optic puternic, ocheanul, adâncind, simbolic, vederea, dezvăluie tabloul lumii răsturnat, într-un amestec de bestiar și monstruozitate. Și mai ales îl arată pe poet ca pe un cenzor al moravurilor publice mai puțin formal, mai angoasat și atacând viciile – atunci când inima-rod de pom e adăpostul unui „vermuleț/ Viu, nesățios, isteț" – în ceea ce ele au mai profund și mai neliniștitor: „Tiții, d-aur gândac gros,/ Inima-i atârnă-n jos;/ Râvna-i e tot spre plăceri!/ Spre nesațiu! Spre averi!/ Pizmuiri ca omizi pic,/ Mândria, ca păun mic,/ Bârfirea, ca greu tăun..." (*Ochianul*). **V.**, autor al primelor creații în lirica de concepție și în cea militantă, rămâne în istoria poeziei românești datorită efortului de a aduce, fie și sub forma juxtapunerii cumulative ori a căutării repetate, intensitate spirituală în meditație și vibrație umanitară în versul patriotic. Meritele lui sunt legate și de contribuția însemnată la rafinarea progresivă a limbii poetice (varietatea speciilor și a tiparelor metrice), de interesul său pentru traduceri. **V.** a tălmăcit, pentru nevoile teatrului, din autorii dramatici mai cunoscuți ai vremii: August von Kotzebue (*Grădinarul orb sau*

Aloiul înflorit, *Ceasul de seară*), Fr. W. Ziegler (tragedia *Ermiona sau Mireasa lumii celeilalte*), Heinrich von Collin (*Regulu*), Eugène Scribe, ca și din clasici (Racine, *Britanicu*), dar și din Lamartine. O comedie din 1839, intitulată *Voiaj din Podu Mogoșoaii pân-în Țigănia Vlădicăi, călătorie pe uscat și pe mare*, îi este atribuită.

Familia Văcăreștilor, prin formația intelectuală comună, caracteristică pentru spațiul sud-estului Europei, unde hegemonia culturii grecești și influența otomană încă erau, la sfârșitul secolului al XVIII-lea, realități vii, a fost unanim recunoscută drept „începătoare de timpuri noi în literatura română”. Deși cultura lor avea o bază clasică, iar ei foloseau încă neogreaca în scrierile literare, cunoașterea limbilor italiană și franceză (dar și germană) și „această îndrăzneală” a lui Ienăchiță de a încadra, pe baza „sistemei grămăticești”, limba noastră în aria romanității, au dus la o deschidere spirituală în fața noilor idei ale timpului (și în fața spațiului de cultură apusean), percepute prin Voltaire, Rousseau, Lamartine. Înnoirea vine de la Ienăchiță Văcărescu, cel care a legat destinul acțiunii („râvnei”) în domeniul culturii de descoperirea și valorificarea limbii. El a avut o intuiție fundamentală: patria poeziei și a poetului este limba neamului. Gramatica sa, pentru prima dată, aducea deslușiri asupra poeticii sau asupra artei versului. Dar când a părăsit domeniul exercițiului savant și rigoarea regulilor, datorită unei intuiții profunde (sprijinită de obișnuința circulației anonime a compozițiilor de autor și de împletirea lor cu cântecul de lume și cântecul poporan), a preferat limpezimea adâncă și prototipală a creației folclorice românești și balcanice, receptată, aceasta din urmă, prin intermediul poemelor neoanacreontice ori al cărților populare. Alecu Văcărescu asigură trecerea între vibrația adâncă a sensibilității și sentimentului și un fel de scenariu scriptural, în care, prin imagini de o veche sorginte, precum privirea (ochii) sau oglinda, își fac simțită prezența atât lucrarea fanteziei, cât și dedublarea, instinctiv-barocă, a obiectului. Formulele consacrate, clișeele nu sunt ocolite, însă ceea ce, dincolo de ele, a încercat acest poet mort tânăr a fost eliberarea dată de starea de poezie prin imaginație, artificiu grațios și uneori, pe urmele lui Petrarca, prin sacralizarea iubirii. Nicolae Văcărescu, mai puțin înzestrat în vers, dar un prețuitor al nobleții gestului cultural, a fost, în sânul familiei, un liant între generații și un fin diriguitor moral. La noi, corespondența adresată nepotului său, Iancu, e primul schimb de scrisori în care interesul se deplasează dinspre zona intimității spre problemele creației literare. Iancu Văcărescu are psihologia unui poet profesionist, preocupat, din punct de vedere formal, de varietatea reprezentărilor și a stihurilor, dar și cu o misiune asumată cu sinceritate și transpusă într-o mitologie personală: de la „a patriei cinstire” la atenția acordată de către un creator reformator și mesianic „trezviei” omului, în genere lipsit de o conștiință de sine, în procesul raportării lui la Adevăr, Iubire ori Prieteșug, imagini reflectate ale divinității. Încercând, timid, să exprime prin decor o stare de suflet ori prezența-absență a absolutului, poetul rămâne ancorat în alegorie, metonimie, imaginar mitologic și în cadrul liricii de idei, pentru care pune piatra de temelie odată cu poemele *Adevărul*, *Cercul de aur*, *Simpatia*. Natura evocată de Iancu Văcărescu, chiar în interiorul pastoralei și idilei, este o prezență epifanică. Lirica sa cetățenească are substanță, fiind însuflețită de idealul misionar al poetului. „A patriei cinstire”, legatul lui Ienăchiță, devenise pentru Iancu principiu al vieții și al creației. Silogistica sa, întorsăturile greoaie, absența melodicității versului pălesc în fața unui poet care a cuprins conștiința umană în conștiința estetică. Alături de Ion Budai-Deleanu, contemporan, în Transilvania, cu Ienăchiță, cei patru Văcărești au fost întemeietorii poeziei române.

Os de domn, Ienăchiță Văcărescu și-a purtat domnia adânc, până în rărunchii vorbelor pe care astăzi cu fală le rostim ca să subliniem ideile noi și vitale ale națiunii noastre. Din melancolie mă gândeam odată că cel care are sisteme e sortit pierderii, cel care are idei – armistițiilor, iar cel care poate gândi un singur postulat – victoriei. Mai mare peste inimile noastre de poeți, Ienăchiță Văcărescu a știut să rostească două postulate ale zonei estetice:
1) creșterea limbii românești
2) și-a patriei cinstire.

NICHITA STĂNESCU

Refuzul expresiei devine o figură de stil. Văcăreștii abuzează de ea, cultivând tăcerea, refuzul de a dezvălui un sentiment năucitor. Din această pricină și, negreșit, din altele, se produce o dematerializare a versului, o golire a lui de elemente fizice. Poezia este, de regulă, o alegorie fără atingere prea mare cu universul din jur. Subiectul se închide în cercul unei pasiuni nimicitoare (sau afectează, ceea ce în poezie este totuna) și se rotește în jurul unui obiect lipsit de determinările obișnuite. Ienăchiță, Alecu cântă mai ales iubirea *și aproape deloc femeia individualizată*

moral și corporal. Înflorește în jurul acestei imagini abstracte o întreagă mitologie a jertfei și a suspinului, reluată, îmbogățită de urmași.

EUGEN SIMION

Adevăratul poet de tranziție între neoclasicismul de secol XVIII și romantismul pașoptist este Iancu, din cea de-a treia generație a Văcăreștilor. Nu are talentul lui Alecu, tatăl, e aproape searbăd în lirica lui erotică, dar coarda instrumentului său e mai întinsă decât a oricărui contemporan. [...] *O parte din lirica lui Iancu Văcărescu este, desigur, în maniera Alecu–Conachi. El a citit pe Gentil-Bernard (îi prelucrează un „bacchic"), Lebrun Pindare, pe Delille, pe Millevoye, dar și pe Cârlova (și lui îi închină o poezie), legând pe Sappho, pe Ovidiu și pe Catul de romantici, după ce a trecut prin lirica secolului XVIII cam în felul în care o făcuse Lamartine.*

NICOLAE MANOLESCU

SCRIERI: *Poeziile Văcăreștilor*, îngr. Mihail Dragomirescu și Emil Gârleanu, pref. A.I. Odobescu, București, 1908; Văcăreștii, *Poezii*, îngr. P.V. Haneș, București, 1924; *Corespondența literară dintre Nicolae și Iancu Văcărescu*, îngr. și pref. I. Vîrtosu, București, 1938; [*Versuri*], în *Poeții Văcărești. Viața și opera lor poetică*, îngr. și pref. Paul I. Papadopol, București, 1940, *39–88*, *101–137*, *153–163*, *195–334*; Poeții Văcărești, Costache Conachi, *Poezii*, îngr. și pref. Ion Pillat, București, 1942; Poeții Văcărești, *Scrieri alese*, îngr. Elena Piru, introd. Al. Piru, București, 1961; ed. *Versuri alese*, București, 1974; ed. București, 1997; Poeții Văcărești, *Opere*, îngr. și introd. Cornel Cârstoiu, București, 1982; Iancu Văcărescu, *Opere*, îngr. și introd. Cornel Cârstoiu, București, 1985.

Repere bibliografice: Alexandru Odobescu, *Opere*, II, îngr. Marta Anineanu și Virgil Cândea, București, 1967, *42–83*; Iorga, *Ist. lit. XVIII*, II, *120–122*, *394–399*; Iorga, *Ist. lit. XIX*, I, *30–40*, *147*, *154–157*; Ramiro Ortiz, *Pietro Metastasio i poeti Vacaresti*, Torino, 1914; Ibrăileanu, *Opere*, VII, *287–296*; Densusianu, *Lit. rom.*, I, *101–111*, *116–118*, II, *57–76*, *Opere*, III, *321–323*; Bogdan-Duică, *Ist. lit.*, *1–38*; Iorga, *Ist. lit.*, III, *136–149*, *280–282*; Ariadna Camariano, *Influența poeziei lirice neogrecești asupra celei românești. Ienăchiță, Alecu, Iancu Văcărescu, Anton Pann și modelele lor grecești*, București, 1935; Zarifopol, *Pentru arta lit.*, II, *78–88*; Perpessicius, *Opere*, VIII, *101–106*; Popovici, *Romant. rom.*, *147–154*; Paul I. Papadopol, *Poeții Văcărești. Viața și opera lor poetică*, București, 1940; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *71–75*, *112–118*, *Ist. lit.* (1982), *65–70*, *111–117*; Călinescu, *Opere*, VII, *370–374*; Al. Piru, *Poeții Văcărești*, București, 1967; *Ist. lit.*, II, *170–177*, *192–206*; Anghelescu, *Preromant. rom.*, *69–89*, *passim*; Păcurariu, *Clas. rom.*, *41–58*; Cornea, *Originile*, *125–126*, *134–143*, *146–148*, *152–156*, *343–364*; Săndulescu, *Lit. epistolară*, *73–76*; Cornel Cârstoiu, *Ianache Văcărescu. Viața și opera*, București, 1974; Mihail Carataşu, *Documentele Văcăreștilor*, pref. Șerban Cioculescu, București, 1975; *Dicț. lit.1900*, *889–896*; Simion, *Dimineața*, *19–54*; Scarlat, *Ist. poeziei*, I, *105–107*, *173–180*, *234–236*; Anghelescu, *Textul*, *40-46*; Cioculescu, *Itinerar*, V, *54–59*; Nichita Stănescu, *Fiziologia poeziei*, îngr. Alexandru Condeescu, București, 1990, *209–212*; Micu, *Scurtă ist.*, I, *121–123*; Sorescu, *Bibliotecă*, *69–82*; Ursu, *Contribuții ist. lit.*, *389–394*; *Dicț. analitic*, II, *264–266*; *Dicț. esențial*, *870–875*; Victor Petrescu, *Iancu Văcărescu*, București, 2002; Victor Petrescu, *Poeții Văcărești. Biobibliografie*, Târgoviște, 2002; Ursu, *Contribuții ist. culturii*, *238–242*; Perian, *A doua tradiție*, *178–180*, *193–206*, *passim*; Victor Petrescu, *Văcăreștii – o dinastie poetică*, Târgoviște, 2003; Manolescu, *Istoria*, *96–97*, *110–111*, *136 –137*; Ioana Moldovanu-Cenușă, *Influențe franceze în opera lui Iancu Văcărescu*, Iași, 2011; Zamfir, *Panorama*, I, *87–97*. ***S.C.***

VĂDAN, Ion (1.X.1949, Gelu, j. Satu Mare – 22.X.2012, Cluj-Napoca), poet, editor. Este fiul Elisabetei (n. Stan) și al lui Traian Vădan, funcționar. Frecventează cursurile Liceului „Mihai Eminescu" din Satu Mare (1963–1967) și urmează o școală postliceală de contabilitate în Baia Mare (1967–1968). Este licențiat al Facultății de Filologie a Universității „Babeș–Bolyai" din Cluj-Napoca (1973). A lucrat un an ca profesor la școala din satul Mesteacăn, județul Satu Mare. Între 1974 și 1989 este, succesiv, metodist la Clubul Tineretului și la Centrul de Îndrumare a Creației Populare, profesor și director la Școala Populară de Artă din Satu Mare. Începând cu 1990, lucrează în redacția „Gazetei de Nord-Vest" din același oraș, iar între 1994 și 1998 conduce postul local de televiziune și radio. Din 1999 până în 2012 este director general al Editurii Dacia (devenită ulterior Dacia XXI) din Cluj-Napoca. Debutează cu poezie în „Tribuna" (1967), iar editorial în antologia colectivă *Popas printre poeții tineri* (1975). Primul volum de autor, *Borgum centenarium*, îi apare în 1983. În timpul studenției a făcut parte din gruparea echinoxistă. După 1989 a fondat revista „Pleiade" și Casa de Editură Pleiade (1990–1995, împreună cu Radu Ulmeanu), s-a aflat între cei care au înființat revistele „Pleiade" (1990–1991), „Poesis", „Arena" (1990–1991), conduce „Piața literară" (2001–2003), precum și Editura Decalog din Satu Mare. Mai semnează în „Cronica", „Convorbiri literare", „Familia", „Luceafărul", „Steaua", „Vatra", „Unu" etc. A fost distins cu Premiul Filialei Cluj a Uniunii Scriitorilor (2000) și cu premii acordate de câteva reviste.

Autor prolific al cărui scris se întinde pe aproape patru decenii, **V.** rămâne legat de atmosfera

echinoxistă a începutului printr-o lirică de factură livrescă, dominată de figurile bibliotecii. Cartea, textul, litera sunt motive constante, perpetuate în ciuda evoluției inerente a limbajului și a modelelor poetice. O reprezentare borgesiană a lumii de semne, hrănită de entuziasmul semiotic de la începutul anilor ’70 și de frenezia textualistă, stă la originea acestui univers imaginar. *Litera T*, poem publicat în 1995, dar scris cu aproape două decenii mai devreme, în 1976, desfășoară o veritabilă mitologie care exaltă litera ca alegorie ultimă a vieții, a creației și a destinului individual: „Ne naștem pe acoperișul literei T”. Construcție lirică amplă, această refondare livrescă a propriei biografii combină în mod insolit conștiința fragilității și a solitudinii unei existențe trăite în preajma cărților cu o stare jubilatorie, de comunicare cu ordinea și puterile cosmosului. Pe drept cuvânt s-a vorbit de expresionism pentru a traduce viziunea unei lumi care captează vitalitatea prin semne: „literă T din literă T/ testamentul etern al sângelui meu/ scris în bulgăre de pământ”. Chiar dacă în timp accentele ceremoniale se vor atenua sau vor dispărea, chiar dacă entuziasmul va fi înlocuit de scepticism, imaginarul cărturăresc va continua să infiltreze poezia lui **V.** Fie în vocabular textualizant, prin clișee autoreferențiale („Scriu – degetele se gudură lenevos/ pe pagina albă”), fie prin ubicuitatea scripturalului („Trupul tău să fie scrierea însăși”), fie prin lamentația izolării de real („vai cât de singur de obosit/ rămâne poetul preocupat de scriitură”). La nivelul profund al acestor decantări ale imaginației livrești stă obsesia memoriei împovărătoare și un sentiment elegiac al oboselii și al neputinței. „Îți scriu cu amărăciunea celui care s-a născut în târziul lumii”, sună un vers din volumul de debut al autorului, *Borgum centenarium.* E un caz în care formula lirică se oferă de la început, aproape întreagă. Ceea ce se va întâmpla ulterior cu poezia lui **V.** nu e o reinventare a orizontului imaginar, ci o simplă schimbare de atitudine afectivă. Astfel, volumele de maturitate – *Iarba magnetică* (I, 1997), *Elegii din cariera de marmură* (1998), *Trepte de marmură* (2010) ș.a. – nu aduc în plus decât o simbolistică geologică a memoriei lumii, ca forță colosală, inumană, periculoasă prin însăși natura ei. „Piatra”, „nisipul”, „marmura” devin ipostaze amenințătoare ale unei mineralizări indiferente la urmele ființei: oscilația între dizolvarea („toate se șterg”) sau, dimpotrivă, asimilarea subiectului („simt/ cum cartilagiul crește/ în somn/ mă adaug/ aceluiași semn/ moleculele moi/ plutesc/ prin trupul meu”) constituie principala sursă a tensiunii lirice. **V.** are și o poezie a burgului provincial. Tema, lansată deja în *Borgum centenarium*, care poartă un vechi nume medieval al orașului Satu Mare, va reveni în numeroase plachete sau cicluri: *Piața orașului* din *Izvor regăsit* (1988), *Fuga din urbe* (1997), *Elegii din Nordburg* (2001) etc. Spre deosebire de restul generației optzeciste, care a proiectat decorul urban și exilul provincial ca figură a cotidianului cenușiu, **V.** notează caligrafic percepții fixate în cadre estetizante, în „gravuri”, „stampe”, „peisaje”, punând distanță în raport cu un real intangibil: „peisajul se resoarbe în sine/ tu rămâi deasupra fărâmițării/ ascuns în cuvântul/ pitit în gaura unui mort etern”. De altfel, în tratarea temei, orașul se închide între arcuirile sale medievale, detașându-se cu totul de o umanitate care bântuie spectral, prin voci rătăcite, zgomot sau zumzet, contururile fiind ale unui concret ce i se refuză. În ciuda versatilității tematice și a bogăției de registre – **V.** a scris și lirică religioasă sau versuri pentru copii –, poezia lui rămâne fundamental monocordă, văzută ca exercițiu gratuit în interiorul unei lumi de cuvinte și ca eșec inevitabil în fața realului.

SCRIERI: *Borgum centenarium*, București, 1983; *Izvor regăsit*, București, 1988; *Laudă pământului*, București, 1990; *O trăsură cu pitici*, Satu Mare, 1992; *Litera T*, Satu Mare, 1995; *Don Juan în provincie*, Timișoara, 1996; *Iarba magnetică*, I, postfață George Vulturescu, București, 1997; *Fuga din urbe*, Timișoara, 1997; *Elegii din cariera de marmură*, Cluj-Napoca, 1998; *Scrisori către Edith Södergran*, I–II, pref. Laurențiu Ulici, postfață Al. Pintescu, București, 1999; *Week-end în infern*, pref. Ștefan Borbély, Botoșani, 2000; *Elegii din Nordburg*, Cluj-Napoca, 2001; *O poveste cu pictori*, Cluj-Napoca, 2005; *Alfabetul buclucaș*, Cluj-Napoca, 2009; *Aventurile pisoiașului Orlando*, Cluj-Napoca, 2010; *Prapur*, Cluj-Napoca, 2010; *Noapte cu Fernando Pessoa*, Cluj-Napoca, 2011; *De la nord la sud*, pref. Laurențiu Ulici, Iași, 2012. **Antologii:** *Scriitorii la ei acasă. Satu Mare*, Cluj-Napoca, 2010 (în colaborare cu Ioana Micle); *Trepte de marmură. Scriitorii la ei acasă*, Cluj-Napoca, 2010 (în colaborare cu Anda Dejeu).

Repere bibliografice: Alex. Ștefănescu, *Departe de lumea dezlănțuită*, RL, 1991, 30; Țeposu, *Istoria, 106*; Cristian Radu, *Proteismul literei*, TR, 1996, 47; Liviu Grăsoiu, *Prin labirint, speranța*, LCF, 1997, 28; Geo Vasile, *Câmp devastat de metafore*, LCF, 1997, 40; Mariana Filimon, *Cultul melancoliei*, CNP, 1998, 6–7; Diaconu, *Fețele, 154–157*; Ioan Moldovan, *Retrospecții*

inconfortabile, F, 2000, 10; Bucur, *Poeți optzeciști, 233–236*; Nicolae Oprea, *Poetul literei T*, CNT, 2002, 11; Al. Pintescu, *Ion Vădan și cetățile Nordului*, PSS, 2002, 3–4; H. Zalis, *Multivalentă antologie de autor*, CNT, 2002, 27; Vasile, *Poezia, 296–297*; Gheorghe Grigurcu, *Antipoezia pură*, RL, 2003, 10; Borbély, *Cercul, 190–200*; Ion Pop, *Glose la poezia lui Ion Vădan*, ST, 2008, 2–3; Petre M. Haș, *Călătorie prin Nordburg*, „Arca”, 2011, 10–12. ***A.Td.***

VĂDUVA, Alecsandru (2.VIII.1948, București – 22.V.2006, București), prozator. După absolvirea liceului și a unor cursuri de stenografie (1969), urmează Facultatea de Limba și Literatura Română a Universității din București (1969–1974). Debutează la „Scânteia pionierului” în 1962, iar editorial cu romanul *La indicativul prezent,* apărut în 1971. Pe lângă scrierile în proză, are și încercări în poezie: *Poeme de pe insulă* și *Poeme sub perfuzii* (2000). A semnat și Alexandru Văduva.

Cele mai multe dintre narațiunile lui **V.** sunt variațiuni pe tema dramei provincialului inadaptat la oraș. Lipsit de succes în dragoste, supus la nesfârșite tribulații amoroase, acesta își revigorează filosofia vieții prin apropierea de natură, recurent fiind cadrul marin. Intriga, axată pe construiri și destrămări de relații sentimentale, se desfășoară fie în mediul cartierelor bucureștene vechi, evocând mahalaua (în romanul *La indicativul prezent* sau în prozele din *Noapte peltică*, 1980), fie în cel al zonelor de blocuri (*În vara fierbinte,* 1972). Printre banalități, patetisme, romantisme facile (dezvoltate, de pildă, în imaginarul microromanului *Spre somn* din culegerea *Noapte peltică*), se strecoară și unele accente propagandistice, fără ca narațiunea să fie totuși tributară întru totul realismului socialist („Planeta noastră rotundă nu este o nucă al cărei miez s-a uscat; iar noi, miliarde, nu sugem din pământ mucegai. Suntem mulți, dar când privim apusul soarelui suntem unul. Minciună și ură, închisori și războaie, prostie și frică, le vom fărâmița între degete ca pe un lemn putrezit”). Izbutite sunt câteva descrieri cu valoare documentară asupra fizionomiei epocii: demolările și evacuările din locuințe, concediile de odihnă ale salariaților la Mamaia și, mai ales, prezentarea minuțioasă a interioarelor de la periferie. Notabil e și faptul că scriitorul construiește o galerie de „eroi” ai periferiei bucureștene, cum e Gore Suditu din *În vara fierbinte,* sau de locatari ai „noului” oraș, între care se numără Alexandru Popescu din *La indicativul prezent.* Ultimul roman al lui **V.**, *Gândește-te la altceva...* (1993), este, din acest punct de vedere, și cel mai nuanțat: prelucrând aceleași teme ale pasivității și stagnării, narațiunea le detașează însă de decorul realist pentru a le reinterpreta într-un cadru alegoric și liric, conturând o lume populată cu personaje marcate de conștiința ratării și guvernate de un sentiment difuz al vinovăției.

SCRIERI: *La indicativul prezent*, București, 1971; *În vara fierbinte*, București, 1972; *Isaiia dănțuiește și alte povestiri*, București, 1976; *Noapte peltică*, București, 1980; *Gândește-te la altceva...*, București, 1993; *Hai cu mine în poveste*, București, f.a.; *Poeme de pe insulă*, București, f.a; *Poeme sub perfuzii*, București, 2000.

Repere bibliografice: Alex. Ștefănescu, *„La indicativul prezent”*, LCF, 1971, 21; Nicolae Balotă, *„La indicativul prezent”*, RL, 1971, 22; Dana Dumitriu, *„La indicativul prezent”*, ARG, 1971, 8; George Pruteanu, [*Alecsandru Văduva*], CL, 1972, 11, „Expres magazin”, 1993, 25; Aureliu Goci, *„În vara fierbinte”*, RL, 1972, 23; Anca Midia, *„În vara fierbinte”*, VR, 1972, 9; Horia Gane, *„Gândește-te la altceva...”*, L, 1993, 22; Nicoleta Ghinea, *„Gândește-te la altceva...”*, RL, 1993, 27; Ion Machidan, *Alecsandru Văduva*, „Amurg sentimental”, 2005, 8; *In memoriam Alecsandru Văduva*, București, 2006. ***C.M.B.***

VĂDUVA-POENARU, Ion (15.XI.1934, Poienarii de Muscel, j. Argeș), poet, prozator, eseist. Este fiul Mariei (n. Butură) și al lui Bucur Văduva, maistru miner. Urmează școala primară în comuna natală (1940–1944), Liceul „Dinicu Golescu” din Câmpulung (cu intermitențe), în 1949 trecând la Școala Medie de Marină Comercială din Constanța. După doi ani, din motive politice, se vede obligat să revină la Câmpulung, unde își susține bacalaureatul. În 1953 încearcă să devină cursant la Școala de Literatură „M. Eminescu” din București. Respins se înscrie la Facultatea de Filosofie a Universității bucureștene, pe care o va absolvi în 1959. Intră în gazetărie, mai întâi la „Scânteia tineretului”, de unde în 1960 se transferă la „Viața studențească”, iar în 1962 la revista „Știință și tehnică”. Aici face parte și din colectivul care editează una din cele mai populare tipărituri pentru tineret din anii ’60-’70, „Colecția de povestiri științifico-fantastice”. În 1975 e mutat la revista „Magazin”, iar anul 1989 îl găsește la ziarul „Munca”. În 1991 înființează Editura Geneze și revista cu același titlu. Director general al Regiei de Difuzare a Cărții Arcadia (1990–1992), al Societății Cultura Națională (1992–1993), lucrează în Ministerul Culturii (1993–1994) și ulterior ca secretar adjunct al Societății Oamenilor de Știință din

România (devenită Academia Oamenilor de Știință). Debutează în 1952, ca licean, la ziarul „Secera și ciocanul" din Pitești, iar editorial cu volumul *Steaua lui Horn*, apărut în 1966. Mai e prezent în „Ramuri", „Convorbiri literare", „Luceafărul", „România literară", „Viața militară", „Cronica" ș.a. Este autor al mai multor scrieri de vulgarizare a științei concepute în spirit propagandistic: *În căutarea civilizațiilor* (1985), *Omul în fața științei. Rolul cunoașterii în formarea omului nou* (1985), *Știință contra imposibil. Orizonturile cunoașterii* (1998) și coordonator al lucrării *Enciclopedia marilor personalități din istoria, știința și cultura românească de-a lungul timpului* (I–XIV, 1998–2009), publicată în propria editură, ș.a.

Debutant spre sfârșitul deceniului al șaptelea, **V.-P.** operează cu mijloace aproape exclusiv tradiționale. Compune în vers regulat, adoptându-l doar incidental pe cel liber, formulează clar, scrie poezie „de concepție", „de cugetare", precum și poezie explicit „patriotică", de fapt partinică, militantă. Mai mult, este unul dintre rarisimii autori prin care își prelungește existența „poezia nouă", impusă ideologic odată cu socialismul. Tipărindu-și, în cărți apărute până după 1980, orațiile meditative „optimiste", precum stihurile (nu tocmai coerent semantic) intitulate *Călcâiul lui Ahile*, autorul culegerii *Scrisori din infinit* (1981) se recomandă drept un nou Meșter Manole, comunist: „Manole sunt, Manole din vremea de demult,/ Care-a purces pe drumul umanului partid". Considerând că „geneza lumii-ncape în comunistul verb", poetul evocă patetic ziua de 23 august, văzută prin apologetica de partid, slăvește „congresele lumii comuniste", cu specială subliniere a însemnătății celui de-al IX-lea, citește și recitește istoria națională cu optica „omului nou": „Istoria română o recitesc, să știu/ De unde vin și unde voi curge mai departe,/ Să înțeleg partidul scriind a vieții carte,/ Mereu pe soclul clipei în cartea lui să fiu". Când nu e direct propagandistică, producția versificată a lui **V.-P.** exprimă bombastic, naiv elanuri sufletești nutrite de admirația pentru puterile infinite ale omului și de credința că acesta va cuceri întregul univers, ca în *Steaua lui Horn* sau în *Vis cosmic* (1968). „Certitudinile" de această natură sunt comunicate uneori și în versuri libere, nerimate. Accente realmente lirice apar doar în câteva poezii răzlețe, dedicate celor apropiați: bunicii, părinții, soția. **V.-P.** a mai publicat un dialog cu regizorul de operă Bob Massini (*Epopeea blestemată…*, 2000).

SCRIERI: *Steaua lui Horn*, București, 1966; *Vis cosmic*, București, 1968; *Eroi de epopee*, București, 1977; *Zări străbune*, București, 1978; *Secundele clepsidrei*, cu ilustrații de Vasile Socoliuc, București, 1979; *Cântece pentru tata*, București, 1980; *Metopele neamului*, postfață Radu Vulpe, București, 1980; *Scrisori din infinit*, cu ilustrații de Done Stan, București, 1981; *La poarta necunoscutului*, București, 1983; *Moștenire pentru fiica mea*, București, 1983; *Printre străbuni*, București, 1983; *Geneza luminii*, București, 1984; *Elegii din infinit*, București, 1985; *Aripă nemărginită*, București, 1987; *Cvadratura sonetgloselor*, București, 1991; *Elegii pentru mama*, București, 1992; *Elegii fundamentale*, București, 1995; *Elegiile Dumnezeirii*, București, 1997; *Elegiile morții*, București, 1997; *Epopeea blestemată… În dialog cu regizorul român de operă Bob Massini*, București, 2000; *Amvonul politic* (în colaborare cu Petru Demetru Popescu), București, 2001.

Repere bibliografice: Ion Țugui, „*Eroi de epopee*", RMB, 1978, 10 384; Dan C. Mihăilescu, *Grandilocvența lirismului*, LCF, 1978, 8; Laurențiu Ulici, [*Ion Văduva-Poenaru*], CNT, 1978, 13, RL, 1978, 17; Alexandru Bogdan, „*Eroi de epopee*", CNT, 1978, 14; Voicu Bugariu, *Fluență notabilă*, LCF, 1979, 6; Ion Dodu Bălan, [*Ion Văduva-Poenaru*], CNT, 1979, 18, 1983, 34; Adriana Iliescu, [*Ion Văduva-Poenaru*], RMB, 1980, 10947, RL, 1983, 32; Artur Silvestri, [*Ion Văduva-Poenaru*], LCF, 1984, 35, CNT, 1986, 51; Simion Bărbulescu, „*Aripă nemărginită*", RL, 1987, 1; Aureliu Goci, *Trilogia elegiacă*, „Dimineața", 1996, 23 decembrie; Opriță, *Anticipația*, *443*. ***D.Mc.***

VÂLSAN, George (21.I.1885, București – 6.VIII.1935, Carmen Sylva, azi Eforie), poet, prozator, etnograf.

Este fiul unui funcționar la CFR. Urmează școala primară la Iași (1892–1896), gimnaziul la Craiova și Pitești, trecând bacalaureatul la Liceul „Gh. Lazăr" din București (1904). Își continuă studiile la Facultatea de Litere și Filosofie a Universității bucureștene, unde, în 1908, își ia licența în filosofie *magna cum laude*. În urma obținerii Premiului Hillel pentru pedagogie, i se încredințează suplinirea

Catedrei de geografie la Seminarul Pedagogic Universitar. În 1910 este numit profesor titular la Târgu Jiu. Concomitent funcționează ca asistent la Catedra de geografie a Universității din București. La îndemnul lui Titu Maiorescu și al lui Simion Mehedinți, face studii de specializare în geografie fizică și etnografie la Universitatea din Berlin (1911–1912) și la Paris (1913–1914), unde, la Sorbona, frecventează cursurile și seminariile lui Emmanuel de Martonne. În 1916 devine primul doctor în geografie din România, cu mențiunea *magna cum laude*. Va fi profesor la universitățile din Iași (1916–1918), Cluj (1919–1929) și București (1930–1935). Perioada petrecută la Iași a fost mai puțin rodnică, deoarece, din cauza stării de război, nu și-a putut ține prelegerile, dar mai ales fiindcă fusese accidentat grav, în 1917, în dezastrul de cale ferată de la Ciurea, lângă Iași, care l-a lăsat infirm. La Cluj a întemeiat Societatea Etnografică Română, al cărei președinte a fost (1923–1927), și revista „Lucrările Institutului de Geografie din Cluj", iar împreună cu Romulus Vuia și Emmanuel de Martonne, Muzeul Etnografic al Transilvaniei. La doar treizeci și trei de ani, în 1918, este ales membru corespondent al Academiei Române, devenind membru activ în 1920. Pe urma unei sugestii a lui V.A. Urechia, primul care a intuit că Dimitrie Cantemir a lăsat altă hartă decât cea publicată în 1737 în Olanda, în 1923 descoperă la Paris, în Biblioteca Națională, harta originală desenată de acesta, ce însoțea *Descrierea Moldovei*. Ales președinte al Secției geografico-etnografice a Astrei, inițiază o colecție specială, publică, printre altele, conferințele *Menirea etnografiei în România* (1924) și *O știință nouă: etnografia* (1927). Susține o intensă activitate științifică, materializată în studii tipărite în periodice românești și străine, precum și într-o seamă de volume, unele în colaborare (cu Simion Mehedinți, căruia i-a fost asistent, și cu George Giuglea), numeroase lucrări de popularizare și manuale. Geograf cu suflet de poet, având darul scrisului, și-a redactat lucrările într-un stil atractiv. S-a încercat, de altfel, și în literatură, și nu fără succes. Debutează la „Ziarul călătoriilor" în 1900 și e prezent cu poezii, nuvele și articole literare la „Sămănătorul", „Convorbiri literare", „Convorbiri critice", „Arhivele Olteniei", „Cultura", „Neamul românesc", „Graiul românesc", „Comoara satelor", „Universul", „Luceafărul", „Ramuri", „Dreptatea", „Făt-Frumos", „Transilvania", „Societatea de mâine". A semnat o culegere de proză scurtă, *Povestea unei tinereți* (1924), una de poezii, *Grădina părăsită* (1925), piesa într-un act în versuri *Când un om și-a dat cuvântul* (1926) și o biografie a lui V. Alecsandri (1926). Ca veritabile scrieri literare se citesc câteva cărți pe teme geografice: *Cetatea de munți*, ce descrie Transilvania, și culegerea postumă *Pământul românesc și frumusețile lui* (1940), întocmită de Emanoil Bucuța din studii, articole și conferințe citite de **V.** la radio sau adunate din reviste. A mai iscălit G. Iederă și G. Vineș.

Tipic sămănătoristă, poezia lui **V.** a obținut, totuși, o mențiune favorabilă din partea lui E. Lovinescu, dispus a recunoaște că, „în banalitatea uniformă a epocii", „pare" să conțină câteodată „o frăgezime delicată de notație, un psihologism interesant, o poliritmie savuroasă [...] și o familiaritate nu lipsită de farmec". Placheta *Grădina părăsită*, ce reunește versuri apărute în presă cu peste două decenii înainte, a fost recenzată cu bunăvoință de Perpessicius, care vedea în autor „un adevărat temperament poetic". Amabilitatea criticilor e de înțeles. În pofida tradiționalismului desuet, clișeizat, a reminiscențelor uneori stridente din George Coșbuc, Panait Cerna, St. O. Iosif, versurile poetului amator, mai ales cele albe, majoritare, nu sunt lipsite de o anume putere comunicativă, de un accent personal. Un pastel estival surprinde cu vivacitate priveliști caracteristice, transmițând îndeosebi senzații olfactive: „Arome de izmă și cimbru te-mbată,/ Și ochii aproape te dor de lumină;/ În minte îți vin tot mai leneșe gânduri,/ Ca bulgăr de ceară se-nmoaie și trupul,/ Iar pleoapele alunecă-ncet..." (*Zi de vară*). O secvență a poemei *Podul Înalt* evocă plastic momentul decisiv al bătăliei, cel în care Ștefan cel Mare a prăvălit copaci peste invadatori: „Dar crunți copacii se mișcară-n trunchiuri/ Și ca o furioasă vijelie/ Se prăbușiră... În zadar cu săbii/ Se apărau cu spaimă ienicerii,/ Căci ramuri groase li zdrobeau puterea,/ Stropșindu-le spinările cu trosnet,/ Iar caii, cu nechezat dureros,/ Se zvârcoleau în chinurile morții,/ Spinoase crăci li se-nfigeau în vintre/ Și spuma roșă tremura-n zăbale". Total se integrează în sămănătorism și proza lui **V.** În cea mai amplă povestire, *Tinerețe* (N. Iorga o considera roman și o apropia prin „atmosferă" de scrierile lui Bjørnstjerne Bjørnson), din volumul *Povestea unei tinereți*, un proaspăt bacalaureat, Alexandru,

vine de la București într-un sat de munte pentru a-și petrece vara la preotul paroh, cu care se înrudește de departe, prilej pentru narator de a descrie admirabil peisajele străbătute. Treptat tânărul începe să cunoască satul, de la priveliștile naturii la datini și obiceiuri. Fascinat de istoria locurilor și încins de iubire pentru fiica gazdelor, el se hotărăște să rămână acolo ca învățător. Celelalte narațiuni conțin idile patriarhale înfiripate la țară sau la oraș, momente emoționale din viața unor foarte tineri intelectuali (apariția primei poezii, șansa de a audia un concert) și mai ales descripții pline de poezie: un loc pitoresc din Bucegi (*Malul Ursului*), un câmp traversat de tren, Insula Șerpilor, un cules de vie. Piesa *Când un om și-a dat cuvântul,* jucată la Techirghiol de elevi ai Sanatoriului de Copii, e o scenetă cu acțiunea plasată în timpul dominației maure în Spania.

SCRIERI: *Conștiință națională și geografie*, București, 1921; ed. Cluj, 1937; ed. București, 2006; *Menirea etnografiei în România*, Cluj, 1924; *Povestea unei tinereți,* București, 1924; *Grădina părăsită,* Cluj, 1925; *Când un om și-a dat cuvântul,* Sibiu, 1926; *Povestea vieții lui Vasile Alecsandri,* Sibiu, 1926; *O știință nouă: etnografia*, Cluj, 1927; *Pământul românesc și frumusețile lui*, pref. Emanoil Bucuța, București, 1940; ed. îngr. Liviu Papuc, Iași, 2008; *Sfaturi pentru studenți*, pref. Emanoil Bucuța, București, 1942; *Cetatea de munți*, București, f.a.; *Lecturi geografice,* pref. Victor Tufescu, București, 1963; *Descrieri geografice,* îngr. Vintilă Mihăilescu și Tiberiu Morariu, București, 1964; *Lecturi geografice* (în colaborare cu Simion Mehedinți), îngr. Călin Dimitriu, pref. Victor Tufescu, București, 1973; [*Scrisori*], în G.T. Kirileanu, *Corespondență*, îngr. și pref. Mircea Handoca, București, 1977, *629–681*; *Studii antropogeografice, etnografice și geopolitice*, îngr. Ion Cuceu, pref. Andrei Marga, Cluj-Napoca, 2001. **Antologii:** *De la românii din Serbia*, București, 1913 (în colaborare cu George Giuglea).

Repere bibliografice: N. Iorga, *Cântecele românilor din Serbia*, „Ilustrațiunea română”, 1913, martie; Perpessicius, *Opere*, II, *181–183,* X, *29–34*; Lovinescu, *Ist. lit. rom. cont.*, III, *60–62*; Dragomirescu, *Scrieri, 262–263;* Iorga, *Ist. lit. cont.* (1986), II, *139–142*; Simion Mehedinți, *Profesorul George Vâlsan*, U, 1935, 217; Adrian Maniu, *Poetul geograf,* U, 1935, 218; Dimitrie I. Balaur, *Profesorul Gheorghe Vâlsan. Un savant religios*, BOR, 1935, 9–10; Iorga, *Oameni,* III, *459–460*; Tiberiu Morariu, Vintilă Mihăilescu, *Biobibliografia lui George Vâlsan. 1885–1935,* Cluj, 1937; Elena Costache Găinaru, *George Vâlsan ca literat*, București, 1941; N.I. Dumitrașcu, *George Vâlsan în scrisori. O linie de folklor și etnografie*, Craiova [1942]; Emanoil Bucuța, *George Vâlsan, după zece ani*, București, 1945; Teodor Onișor, *Din activitatea lui George Vâlsan la Cluj* (*1919–1929*), SUB, t. IX, Geologia–Geographia, 1964, fasc. 1; N. Al. Mironescu, *Etnograful G. Vâlsan,* REF, 1966, 5–6; Ciopraga, *Lit. rom., 205–207*; Leon Baconsky, *George Vâlsan,* ST, 1971, 10; L. Kalustian, *Facsimile*, București, 1975, *162–172*; Negrici, *Imanența, 160–164*; Datcu, *Dicț. etnolog., 909–910.* ***D.Mc.***

VÂNTU, Victor (9.V.1931, Chișinău – 2006), prozator, gazetar. Este fiul Anei (n. Bogaciov) și al lui Vasile Vântu, funcționar la CFR. A urmat Liceul „Gh. Lazăr” și Colegiul „Sf. Sava” din București (absolvit în 1949), Facultatea de Filologie a Universității din București (1949–1952) și Școala de Literatură „M. Eminescu” (1951–1952). Va lucra ca reporter, redactor și publicist-comentator la „Revista elevilor”, „Scânteia tineretului”, „Contemporanul”, „Scânteia” și ca redactor-coordonator la „Almanahul Scânteia” (zece ediții). Din 1990 este redactor la „Adevărul literar și artistic”, de unde se pensionează. A mai fost prezent cu reportaje, schițe, însemnări, articole, recenzii, comentarii sportive ș.a. în „Tânărul scriitor”, „Veac nou”, „Gazeta literară”, „Luceafărul”, „Presa noastră”, „Steaua”, „Teatrul”, „Viața românească”. S-a distins, între altele, în abordarea tematicii turismului, ocupând și funcții în cadrul unor asociații de profil: președinte al Asociației Ziariștilor și Scriitorilor de Turism din România, vicepreședinte al Federației Internaționale a Ziariștilor și Scriitorilor de Turism. Debutează cu epigrame în 1948 la „Revista elevilor”, iar editorial în 1951 cu nuvela *Rotița lui Costan*, publicată în același volum cu povestirea *Recordul* a lui Tudor Vornicu. Ulterior semnează tot în volume colective: culegerea de schițe pentru școlari *Cei dintr-a V-a A* (1952, împreună cu Sonia Larian) și cea de reportaje intitulată *Șantierele luminii* (1953, cuprinzând și texte de Alecu Ivan Ghilia, Geo Dumitrescu și Eusebiu Camilar). Prima carte personală este *Bătând drumurile țării* (1954).

Prezența lui **V.** pe tărâmul beletristicii propriu-zise e mai puțin caracteristică, putând fi semnalată mai ales la început, cu schițe și povestiri despre și pentru copii, și, mult mai târziu, cu eseul-pamflet *Scapă cine poate* (2000) sau cu versificații satirice și agreabil nostalgice adunate în *Șprițul minim garantat* (2003). Deschideri către spațiul literarului se remarcă în reportaje, distingându-se cele din *Zece porți chinezești* (1987), sau în volumele de convorbiri cu scriitori ori de antologare tematică a unor pagini memorialistice. Abandonând destul

de repede literatura pentru copii – în practicarea căreia se angajase timpuriu și nu fără un oarecare succes –, **V.** s-a consacrat în special reportajului, unde are realizări notabile, chiar dacă, recitite azi, multe pagini apar puternic marcate de imperativele ideologice din epocă. Asumându-și convențiile genului, impuse sau agreate de oficialitate, el a izbutit să dea texte ferite de derapajele grotești ale unei propagande grosolane. Tehnicile utilizate sunt cele de rigoare în reportajul literar: descrieri de natură sau consemnări „meteorologice" care fie corespund, fie contrastează cu înfăptuirile oamenilor, un comentariu auctorial subiectiv, uneori digresiv-eseistic, mici excursuri istorice sau documentare, recursul la dialog, secvențe epice și de observație comportamentală și caracterologică ș.a. E cultivat un anumit senzaționalism al antinomiilor, fiind selectate situații neașteptate, surprinzătoare. Sunt, în fond, procedee proprii beletristicii nonficționale. *Ce lăsăm în urma noastră* (1973), de pildă, include reportaje despre oameni ce muncesc în locuri izolate, fără confortul marilor așezări urbane și relevă apelul la instrumentarul unei anumite „mistici" a devotamentului profesional, al „cultului muncii" recomandat în perioada comunistă. Unele procedee ziaristice devenite clișee și demonetizate de utilizări schematice, neinspirate, sunt preluate cu moderație. În masivul memorial intitulat *Zece porți chinezești* (reeditat într-o versiune adăugită în 2001), autorul adună textele ce cuprind impresii prilejuite de o călătorie în China – susținute de o documentare livrescă și impregnate de sensibilitate –, articulând un lung reportaj, pe alocuri cvasieseistic. Impresionează bogăția de aspecte observate, puse în pagină cu o tehnică sigură, comentate consistent și deseori entuziast, valorificate într-un registru liric fără excese. Sub titlul *La masa de lucru* (1958), **V.** a reunit o suită de convorbiri realizate cu scriitorii sovietici Ilya Ehrenburg, Mihail Isakovski, Nikolai Pogodin, Valentin Kataev, Konstantin Fedin, Leonid Leonov, Muhtar Auezov și cu regizorul-actor Nikolai Ohlopkov. Un proiect similar, realizat în 1976, se soldează cu rezultate care încă își păstrează valabilitatea: este vorba de antologia *Scrisori din țara copilăriei*, care grupează însemnări referitoare la locurile în care și-au trăit copilăria sau tinerețea, provenite de la peste cincizeci de scriitori contemporani, între ei fiind Alexandru Andrițoiu, Paul Anghel, Alexandru Balaci, Maria Banuș, Eugen Barbu, Nicolae Velea, Petru Vintilă, Dragoș Vrânceanu, Haralamb Zincă. Foarte diferite ca stil, viziune etc., textele alcătuiesc un original atlas de „geografie afectivă", oferind totodată numeroase date și detalii biografice ce interesează istoria literară.

SCRIERI: *Rotița lui Costan*, București, 1951; *Cei dintr-a V-a A* (în colaborare cu Sonia Larian), București, 1952; *Șantierele luminii* (volum colectiv), București, 1953; *Bătând drumurile țării*, București, 1954; *Cine-i Niță Peniță?*, București, 1958; *Bicazul și împrejurimile*, București, 1962; *Ce lăsăm în urma noastră*, București, 1973; *Zece porți chinezești*, București, 1987; ed. București, 2001; *Scapă cine poate*, București, 2000; *Șpritul minim garantat. Stanțe și substanțe bahice*, București, 2003. **Antologii:** *La masa de lucru*, București, 1958; *Scrisori din țara copilăriei*, pref. edit., București, 1976.

Repere bibliografice: Cezar Baltag, *„La masa de lucru"*, GL, 1958, 47; Ioan Grigorescu, *„Ce lăsăm în urma noastră"*, CNT, 1973, 14; Eugenia Tudor-Anton, *„Ce lăsăm în urma noastră"*, VR, 1973, 6; Cristian Livescu, *„Scrisori din țara copilăriei"*, ATN, 1976, 4; Traian Filip, *Candoare de reporter*, SPM, 1976, 292; Dumitru Micu, *Țara înfățișată direct*, CNT, 1976, 29; Stănescu, *Jurnal*, I, *276–281*, II, *136–140;* Vasile Băran, *Replica maturității*, RL, 1981, 20; George Pruteanu, *Tot pe drum...*, CL, 1987, 5. ***N.Br.***

VÂRCIOROVEANU, Maria (1.XI.1930, Ploiești), polonistă, traducătoare. Este fiica Teodorei (n. Stănescu) și a lui Teodor Vârcioroveanu, tâmplar. A urmat școala primară la Ploiești (1937–1941), Liceul „Elena Doamna" din București (1941–1946) și din nou la Ploiești, Liceul „Despina Doamna" (1946–1950). În 1954 a absolvit Facultatea de Filologie a Universității din București, secția limbi slave, specialitatea limba și literatura polonă. Obține titlul de doctor în 1978 cu teza *Romanul istoric al lui Henryk Sienkiewicz în context european*, publicată în 2005. După licență a lucrat scurt timp în redacția de literatură universală contemporană a Editurii de Stat pentru Literatură și Artă (1955–1956), apoi începe o carieră didactică la Catedra de limba și literatura polonă a Facultății de Limbi Slave (1956–1973), ulterior fiind transferată la Catedra de limba română, unde predă până la pensionare, în 1989. Debutează la revista „Romanoslavica" în 1965.

Interesul față de personalitatea lui Henryk Sienkiewcz, vizibil încă din 1957 într-o prefață la traducerea romanului *Cavalerii teutoni*, se va manifesta și în continuare, concretizându-se într-o amplă și minuțioasă cercetare consacrată de **V.** circulației operei acestuia în România, inclusă în volumul

colectiv *Recepcja światowa Henryka Sienkiewicza*, tipărit la Varșovia în 1968. Preocupările sale se vor orienta pe aceleași coordonate, în studii precumpănitor comparatiste, privind receptarea unor clasici polonezi în România și a unor scriitori români în Polonia (Marin Preda, de exemplu), unele apărute în „Viața românească", „Revista de istorie și teorie literară", „Romanoslavica" sau în publicații ale Bisericii Ortodoxe Române. Traducerile din scrierile Mariei Kuncewiczowa, ale Elizei Orzeszkowa sau ale lui Wiktor Ostrovski se disting prin bogăția lexicului, prin ritmul poematic al frazei și prin claritate. **V.** este și autoarea câtorva cercetări referitoare la aspecte mai puțin cunoscute ale relațiilor culturale româno–polone, publicate separat sau în culegeri colective la București și la Varșovia. Legătura profesională și de suflet cu poeta Kazimiera Iłłakowiczówna, una dintre cele mai harnice interprete ale liricii românești peste hotare, i-a prilejuit un amplu, dar mai ales dens și nuanțat eseu, completat de un epistolar întins între 1965 și 1981, interesant și sub raport documentar.

SCRIERI: *Relații culturale româno–polone* (în colaborare), București, 1981; *O poloneză care a iubit România – Kazimiera Iłłakowiczówna*, pref. Ioan Grigorescu, București, 2003; ed. (*Kazimiera Iłłakowiczówna – O poloneză care a iubit România*), pref. Ioan Grigorescu, București, 2008; *Romanul istoric al lui Henryk Sienkiewicz în context european*, București, 2005; *Firimituri*, București, 2012. **Traduceri:** Maria Kuncewiczowa, *Tristan 1946*, București, 1973; Wiktor Ostrowski, *Viața marelui fluviu*, București, 1975; Eliza Orzeskowa, *Pe malurile Niemenului*, pref. trad., București, 1986.

Repere bibliografice: Velea, *Interferențe*, *180–182*; Stan Velea, *Literatura polonă în România. Receptarea unei mari literaturi*, București, 2001, *passim*. *S.V.*

VÂRGOLICI, Ștefan G. (13.X.1843, Borlești, j. Neamț – 29.VII.1897, Iași), poet, critic literar, traducător. Este fiul lui Gheorghe Vârgolici, țăran. Urmează la Iași cursurile secundare la Academia Mihăileană și pe cele universitare la Facultatea de Litere și Filosofie, pe care o termină în 1864. Cu o bursă obținută cu sprijinul lui Titu Maiorescu, studiază limbile și literaturile spaniolă, franceză și germană la Universitatea din Madrid, la École Normale Supérieure din Paris și la Universitatea din Berlin. Întors în țară, e profesor de liceu la Bârlad și Iași, iar în 1875 devine titularul Catedrei de limba și literatura franceză la facultatea pe care o absolvise, catedră pe care o va transforma în una de istorie a literaturilor moderne. Un timp a funcționat ca inspector general al învățământului secundar. Primele versuri le publică în 1862 în revista „Din Moldova", în timp ce articolele critice și traducerile îi apar în „Convorbiri literare". A alcătuit și o gramatică a limbii latine (1875), foarte răspândită, bazată pe metoda comparativ-istorică. În 1871 intră în Junimea, iar în 1887 e ales membru corespondent al Academiei Române.

Poeziile lui **V.** stau sub semnul liricii lui V. Alecsandri și a lui D. Bolintineanu, pe care îi imită mai ales ca limbaj și prozodie. În ce privește compoziția, versurile se apropie de idilă, autorul lor fiind în epocă printre puținii care cultivă această specie. Ca membru al Junimii, a ținut numeroase „prelecțiuni populare", pe teme diverse, a îndreptat prozodia defectuoasă a multor versuri ce urmau să apară în „Convorbiri literare", a dat revistei, timp de un sfert de veac, articole de critică, poezii și traduceri, a susținut gazeta junimistă „Curierul de Iași", fiind unul din coproprietari. În calitate de critic literar, a participat la campaniile polemice ale Junimii, de ale cărei precepte ideologice nu s-a îndepărtat. După el, considerentele naționale nu-și au locul în aprecierea estetică a operei de artă, deoarece nu tot ce e autohton trebuie să fie și frumos; opera nu trebuie judecată numai din perspectiva cititorului, ci și din aceea a epocii în care a fost scrisă. Prin studiile sale despre Cervantes, Lope de Vega și Calderón de la Barca a încercat să reconstituie ansamblul vieții spirituale spaniole din secolele al XVI-lea și al XVII-lea. Punctul de plecare era convingerea că numai fidelitatea oglindirii poate conferi unei literaturi caracter național (poezia ar face oarecare excepție, pentru că aici adevărul istoric nu constituie o lege, ci, adesea, doar o premisă abandonată ulterior). În virtutea acestui principiu, **V.** a combătut, tot de pe poziții junimiste, ignorarea specificului național în literatura română a anilor 1860–1870. El crede că durabilitatea artei rezidă în studierea profunzimilor sufletului omenesc, pe care câteodată arta îl îndepărtează de realitate, pentru a-l ridica la altitudini superioare. Susținând că literatura, ca orice alt domeniu al vieții spirituale, nu ajunge la progres decât în urma unei dezvoltări naturale și evitând accelerările forțate, a pledat pentru păstrarea unui permanent spirit autocritic. În „Convorbiri literare", două decenii (1871–1891), are o foarte bogată prezență ca traducător, transpunând în românește numeroase capodopere ale

unor autori francezi (Molière, André Chénier, Lamartine, Musset ș.a.) germani (Schiller) și englezi (Byron). Educației clasice și temperamentului său echilibrat li se datorează elegantele transpuneri din literatura Antichității (Anacreon, Vergiliu, Properțiu, Tibul, Fedru, Ovidiu). Un merit deosebit îi revine ca traducător din literatura spaniolă. Este printre cei dintâi care a făcut cunoscut românilor folclorul iberic și a tălmăcit prima parte din *Don Quijote de la Mancha* de Cervantes, într-o versiune care, fără să strălucească prin calități stilistice deosebite, s-a impus prin cursivitatea frazei.

Traduceri: Friedrich von Schiller, *Cântecul clopotului*, Iași, 1872; Hendrik Conscience, *Flori de câmp. Recrutul*, București, 1873; Fedru, *Fabule*..., Iași, 1875.

Repere bibliografice: Maiorescu, *Opere*, I, *182, passim*; Negruzzi, *Junimea*, *176*, *201–203*; Panu, *Junimea*, I, *75–76*, II, *163–165*; N. Iorga, *O amintire. Ștefan G. Vârgolici*, R, 1923, 19; C. Săteanu, *Figuri din Junimea*, București, [1936], *305–312*; Al. Popescu-Telega, *Încercări de traduceri ale lui Don Quijote în românește*, RFR, 1942, 1; G. Călinescu, *Material documentar*, RITL, 1952, 1–4; Maftei, *Personalități*, III, 1978, *342–343*; *Dicț. lit. 1900*, *897–898*; *Dicț. scriit. rom.*, IV, *718–719*; Nicola, *Valori*, VI, *553–559*. ***D.M.***

VÂRGOLICI, Teodor (12.II.1930, Valea Cânepii, j. Brăila – 20.VIII.2019, București), critic și istoric literar, editor.

Este fiul Zenobiei Vârgolici (n. Vasilescu), învățătoare, și al lui Constantin Vârgolici, preot. A urmat școala primară în comuna natală (1937–1941), Liceul „Nicolae Bălcescu” din Brăila (1941–1949) și Facultatea de Filologie, secția limba și literatura română, a Universității din București (1949–1953). Preparator încă din studenție (1952) la Institutul de Istorie Literară și Folclor al Academiei Române, după absolvire va rămâne aici cercetător până în 1966 (și din nou în 1968–1969); între 1954 și 1965 a îndeplinit și funcția de secretar de redacție la revista „Studii și cercetări de istorie literară și folclor”. După un interludiu de doi ani (1966–1968), petrecut ca director adjunct al Muzeului Literaturii Române și cu o bursă de studii de trei luni în Franța, în vederea pregătirii tezei de doctorat *Dimitrie Bolintineanu și epoca sa*, pe care o va susține în 1971 sub îndrumarea lui Ovidiu Papadima, este numit în 1969 redactor-șef al Editurii Minerva, de unde se pensionează în 1992. A debutat ca elev în 1946, cu poezii, în gazeta „Facla” din Brăila; Al. Piru consideră ca debut semnificativ grupajul din „Națiunea”, publicat în 1947 împreună cu Vasile Nicolescu. Prima prezență editorială e în 1956 cu studiul *Începuturile romanului românesc*. A mai colaborat la „Flacăra”, „Revista elevilor”, „Tânărul scriitor”, „Gazeta literară”, „Luceafărul”, „Viața românească”, „România literară”, „România liberă”, „Tribuna”, „Steaua”, „Revista de istorie și teorie literară”, „Adevărul” ș.a. Începând din 1991 scrie cu regularitate cronică literară la săptămânalul „Adevărul literar și artistic”. I s-au acordat mai multe premii: în 1981 Premiul Uniunii Scriitorilor pentru primul volum din ediția critică *Opere* de Dimitrie Bolintineanu, în 1985 Premiul Academiei RSR pentru *Aspecte ale romanului românesc din secolul al XIX-lea*, în 1988 Premiul „Panait Istrati” al Uniunii Scriitorilor pentru contribuția adusă la cunoașterea și editarea acestui scriitor și Premiul Uniunii Scriitorilor pentru restituirea caietelor conținând jurnalul intim, necenzurat, al lui Gala Galaction (*Jurnal*, I–II, 1996–1997).

Ca istoric literar, **V.** a abordat în egală măsură studiul de sinteză consacrat unor etape sau aspecte ale fenomenului literar și exegeza monografică asupra unor scriitori reprezentativi din secolele al XIX-lea și al XX-lea. Interpretările, bazate pe o întinsă și minuțioasă documentare, aduc date noi, completează, nuanțează și rectifică multe cercetări anterioare, explorând zone, teme sau autori mai puțin sau deloc frecventați până atunci. Operele sunt analizate cu o percepție critică atentă, ce încearcă să distingă nota specifică a fiecărui autor, prezența acestuia în epocă și ecourile pe care un anume moment le are în scrierile literare. Edificatoare sunt lucrările, multe structurate tematic, *Începuturile romanului românesc*, *Ecourile literare ale cuceririi independenței naționale* (1976), *Interferențe literare româno–franceze* (1977), *Epopeea națională în literatura romînă* (1980), *Aspecte ale romanului românesc din secolul al XIX-lea*, *Scriitorii români și unitatea națională* (1988) etc. Contribuții importante la data elaborării lor sunt monografiile și micromonografiile *Alecu Russo* (1964), *Doi nuveliști: Emil Gârleanu și I.A.*

Bassarabescu (1965), *Dimitrie Anghel* (1966), *Gala Galaction* (1967), *Mateiu I. Caragiale* (1970), *Dimitrie Bolintineanu și epoca sa* (1971), *Introducere în opera lui Dimitrie Bolintineanu* (1972), *Perpessicius* (1974) ș.a. Bunăoară, pentru prima dată Dimitrie Bolintineanu este prezentat în contextul epocii sale ca participant activ la Revoluția de la 1848, redactor responsabil al gazetei „Popolul suveran" și ministru în timpul domniei lui Al. I. Cuza, un ctitor – alături de Mihail Kogălniceanu – al României moderne. Cercetările efectuate la Biblioteca Națională din Paris l-au condus pe **V.** la descoperirea unor informații necunoscute referitoare la studiile lui Dimitrie Bolintineanu la Collège de France, la activitatea lui în cadrul Societății Studenților Români din Paris și al grupului de revoluționari români exilați în capitala Franței după 1848, ca și la înregistrarea ecourilor pe care volumul de poezii *Brises d'Orient* (1866) le-a avut în presa franceză. De asemenea, monografia consacrată lui Gala Galaction conturează distinct personalitatea insolită a scriitorului–preot, relevând simbioza operei literare cu principiile moralei creștine. *Prietenia literară* (1975), volum dedicat unei teme inedite în istoriografia românească, se ocupă de cea mai longevivă prietenie din literatura noastră, cea a lui Tudor Arghezi cu Gala Galaction, prieteni de pe băncile Liceului „Sf. Sava", dar și de prietenia acestora cu scriitorii V. Demetrius și N.D. Cocea, concretizată în colaborări publicistice ori schimburi epistolare. Un alt volum prețios pentru informație și pentru recrearea contextului cultural al unor epoci este *Scriitorii clasici și armata română* (1986), în care autorul urmărește, în diacronie, aportul scriitorilor la înființarea armatei române și implicit la susținerea idealului național, de la implicarea politică, publicistică ori *de facto* în viața militară a țării până la activitatea literară cu tematică militară. Sunt trecuți în revistă logofătul Iancu Văcărescu, Dimitrie Bolintineanu, V. Alecsandri, Vasile Cârlova, luptătorii-scriitori din Primul Război Mondial, cei celebri, precum Liviu Rebreanu ori mai puțin cunoscuții Constantin T. Stoika, Ion Trivale, Andrei Naum. **V.** a depus și o amplă activitate de readucere în circulație a operelor unor scriitori clasici prin numeroase ediții îngrijite, prefațate, însoțite de note și comentarii: Emil Gârleanu, *Scrieri alese* (I–II, 1963), Gala Galaction, *Jurnal* (I–III, 1973–1980), ediție asupra căreia revine după 1989 cu o versiune a textului original, mutilat de cenzura din anii '70, Gala Galaction, *Opere* (I–XI, 1994–2006), Dimitrie Bolintineanu, *Opere* (I–XII, 1981–1992), Panait Istrati (*Opere*, I–II, 2003) ș.a. O întreprindere extrem de laborioasă o constituie *Corpusul receptării critice a operei lui M. Eminescu*, realizat împreună cu I. Oprișan și editat în două serii: secolul al XIX-lea (I–III, 2002) și secolul XX (I –XXXIII, 2004–2012). În domeniul literaturii comparate, volumul *Interferențe literare româno–franceze* (1977) reprezintă o lucrare de pionierat, ce evidențiază îndeosebi ecourile metodei lui Sainte-Beuve în critica românească. Două apariții târzii, *Mărturii literare* (2009) și *Dialog cu mine însumi* (2012), adună portretele unor scriitori importanți întâlniți de **V.** de-a lungul vieții (G. Călinescu, Perpessicius, Gala Galaction, Tudor Vianu, Ioana Postelnicu, Marin Sorescu, Ovidiu Papadima), evocări dintr-o epocă zbuciumată, confesiuni și, cum spune Răzvan Voncu, „documente în «rama» amintirii". Cea de-a doua carte, *Dialog cu mine însumi*, este organizată pe secvențe temporale și tematice, începând cu evocarea copilăriei și a spațiului natal. Familia (tatăl preot, fiu de țărani, mama învățătoare și fiică de preot) e prezentată cu modestie, dar în datele sale esențiale, de la activitatea de preot misionar a tatălui la cea culturală a ambilor soți (aduc cinematograf în sat, organizează un cor, echipă de dansuri etc.), conturând în jurul familiei o întreagă atmosferă, cu pitorescul ei rural, cu întâmplările și personajele sale: „salonul" cârciumei, cu lăutarul Costică Coconcea, dascălul bisericii, moș Vasile, cel care îl învață alfabetul chirilic etc. Brăila, orașul adolescenței, e evocat ca spațiu cultural eteroclit și plin de viață, cu locurile, oamenii și obiceiurile sale (**V.** crede, ca și Iorga, că brăilenii sunt o rasă aparte): „bursa cărților" de la libraria orașului, fanfara „celor șapte gâște", tramvaiul spre Lacul Sărat etc. Sunt rememorate apoi studenția, colegii de facultate (unul dintre ei e Ștefan Bănulescu), prieteniile, anii de formare, bursele și călătoriile în străinătate (Paris, Roma), cu diversele lor întâmplări, unele miraculoase, importanța unor personalități și instituții în destinul său intelectual (G. Călinescu, Gala Galaction, Institutul de Istorie Literară și Folclor, actualmente „G. Călinescu"). Cărțile și traiectul de cercetător ocupă o bună parte a volumului, echilibrat de câteva portrete, precum cel al soției ori ale unor colegi apropiați, un ultim capitol fiind un „in memoriam" Cornelia Ștefănescu.

SCRIERI: *Începuturile romanului românesc*, București, 1956; ed. București, 1963; *Alecu Russo*, București, 1964; *Doi nuveliști*: *Emil Gârleanu și I.A. Bassarabescu*, București, 1965; *Dimitrie Anghel*, București, 1966; *Gala Galaction*, București, 1967; *Mateiu I. Caragiale*, București, 1970; *Retrospective literare,* București, 1970; *Comentarii literare*, București, 1971; *Dimitrie Bolintineanu și epoca sa,* București, 1971; *Introducere în opera lui Dimitrie Bolintineanu*, București, 1972; *Aspecte istorico-literare*, București, 1973; *Perpessicius,* București, 1974; *Prietenia literară*, București, 1975; *Ecourile literare ale cuceririi independenței naționale,* București, 1976; *Interferențe literare româno–franceze*, București, 1977; *Scriitori și opere*, București, 1978; *Epopeea națională în literatura română*, București, 1980; *Clasici și contemporani*, București, 1982; *Aspecte ale romanului românesc din secolul al XIX-lea*, București, 1985; *Scriitorii clasici și armata română,* București, 1986; *Idei și idealuri literare*, București, 1987; *Scriitorii români și unitatea națională*, București, 1988; *Eminescu și marii săi prieteni*, București, 1989; *Mari scriitori români*, București, 1998; *Portrete și analize literare*, București, 2001; *26 scriitori români*, Oradea, 2001; *Istoricul Societății Scriitorilor Români (1908–1948),* București, 2002; *Caleidoscop literar*, I, București, 2003; *I. Oprișan sau Pasiunea cărții*, București, 2005; *Prietenie și destin: Tudor Arghezi – Gala Galaction*, București, 2005; *Mărturii literare*, București, 2009; *Dialog cu mine însumi*, București, 2012. **Antologii:** *Primii noștri poeți*, București, 1954; *Gala Galaction interpretat de…*, introd. edit., București, 1978; *Epopei naționale*, pref. edit., București, 1979; *Pagini de epopee*, introd. edit., București, 1987; *Corpusul receptării critice a operei lui M. Eminescu*, *Secolul XIX*, I–III, București, 2002, *Secolul XX*, I –XXXIII, București, 2004–2012 (în colaborare cu I. Oprișan). **Ediții:** Nicolae Xenopol, *Brazi și putregai*, pref. edit., București, 1955; Alexandru Vlahuță, *Poezii*, București, 1956; Nicolae Gane, *Nuvele*, pref. Șt. Cazimir, București, 1959; Gala Galaction, *Opere alese*, I–IV, introd. Dumitru Micu, București, 1959–1965, *Jurnal*, vol. I, pref. edit., București, 1973 (în colaborare cu Mara Galaction Țuculescu), vol. II–III, pref. edit., București, 1977–1980; ed. 2, I–V, București, 1996–2003, *Opere*, I–XI, pref. edit., București, 1994–2006; Emil Gârleanu, *Scrieri alese*, I–II, pref. edit., București, 1963, I. A. Bassarabescu, *Scrieri alese*, pref. edit., București, 1966, *Nuvele și schițe*, postfața edit., București, 1985, *Un om în toată firea*, pref. edit., București, 1988; G. M. Vlădescu, *Moartea fratelui meu*, pref. edit., București, 1965; Eugen Boureanul, *Oameni de demult*, pref. edit., București, 1966; Vasile Alecsandri, *Călătorii*, postfața edit., București, 1975, *Istoria misiilor mele politice*, postfața edit., București, 2001; Dimitrie Bolintineanu, *Opere*, I–XII, introd. Paul Cornea, București, 1981–1992, *Opere*, I–II, introd. Eugen Simion, București, 2006; George Coșbuc, *Povestea unei coroane de oțel*, pref. edit., București, 1992; Octavian Goga, *Mustul care fierbe*, pref. edit., București, 1992; I. A. Brătescu-Voinești, *Opere*, I, pref. Al. Piru, București, 1994, *Pagini uitate*, București, 2010; Mihail Kogălniceanu, *Scrieri literare. Discursuri*, postfața edit., București, 2001; Panait Istrati, *Opere*, I–II, tr. Alexandru Talex, introd. Eugen Simion, București, 2003.

Repere bibliografice: Nae Antonescu, *„Începuturile romanului românesc”*, ST, 1963, 8; Ov. S. Crohmălniceanu, *„Retrospective literare”*, RL, 1970, 11; Liviu Leonte, *„Mateiu I. Caragiale”*, CRC, 1971, 4; Perpessicius, *Lecturi*, *83–91*, *261–268*; Dumitru Micu, [*Teodor Vârgolici*], RL, 1972, 8, CNT, 1976, 50; Piru, *Varia*, I, *390–392*, *502–504*; Bucur Țincu, *„Dimitrie Bolintineanu și epoca sa”*, „Revue roumaine d’histoire”, 1973, 6; Valeriu Cristea, [*Teodor Vârgolici*], RL, 1976, 45, 1977, 42; Florin Mihăilescu, *„Interferențe literare româno–franceze”*, RITL, 1978, 2; Dimisianu, *Opinii*, *291–298*; Valentin Tașcu, *„Scriitori și opere”*, ST, 1979, 10; Mircea Iorgulescu, *Dimineața romanului*, RL, 1985, 38; Ornea, *Actualitatea*, *36–42*; Mihai Ungheanu, *Exactitatea admirației*, București, 1985, *55–59*; George Munteanu, *„Scriitorii clasici și armata română”*, RL, 1986, 19; Mircea Popa, *„Idei și idealuri literare”*, ST, 1988, 4; Ornea, *Interpretări*, *184–187*; Mircea Braga, *Pe pragul criticii*, Cluj-Napoca, 1992, *185–189*; Iordan Datcu, [*Teodor Vârgolici*], ST, 2000, 2–3, RL, 2010, 5; *Dicț. scriit. rom.*, IV, *719–722*; Al. Săndulescu, [*Teodor Vârgolici*], RL, 2003, 40, 2004, 3, 21, 2009, 46; Gabriel Dimisianu, [*Teodor Vârgolici*], RL, 2005, 5, 2012, 48; G. Pienescu, *Sfârșit*, RL, 2005, 45; Mircea Anghelescu, *Receptarea lui Eminescu*, CU, 2006, 1; Răzvan Voncu, [*Teodor Vârgolici*], RL, 2010, 17, 2011, 13; Maria-Ana Tupan, *Memorialiștii*, CNT, 2010, 9. ***Al.H., R.D.***

VÂRLAN, Petre (4.II.1934, Lunca Pașcani, j. Iași – 21.IX.1986, București), prozator. Este fiul Ruxandrei (n. Iftimie) și al lui Petrache Vârlan, muncitor la CFR. Urmează școala primară în satul natal, apoi, la Pașcani, o școală profesională (1945–1948) și liceul la seral (1948–1952). După ce face armata (1954–1956) intră la Școala de Ofițeri a Ministerului de Interne de la Băneasa. Ca ofițer de securitate, parcurge ierarhia militară până la gradul de colonel. Și-a luat doctoratul în filosofie în 1979 cu teza intitulată *Specificul negației în cultură.* A fost, o perioadă, redactor la revista militară „Pentru patrie”.

Volumul de debut, *Drum spre liniște* (1965), apărut în colecția „Pentru patrie”, se încadrează, ca majoritatea scrierilor lui **V.**, în categoria romanului polițist. Și în *Ultima declarație* (1967) intriga pornește de la un fapt ce ține de mediul polițienesc și al sălilor de tribunal. Subiecte similare au și următoarele cărți: *Nopți albe la judiciar* (1972), subintitulată „nuvelă inspirată dintr-un caz rezolvat de lucrătorii de la Miliția orașului Câmpina”, romanul *Zborul harpiilor* (1972), mai bine realizat sub

raportul coagulării faptelor decât cele precedente, dar tezist, cu antiteze marcate ideologic (comuniști și legionari, eroism și ticăloșie etc.), așa cum vor fi și *Baladă pentru locotenent* (1975), *Înfrângerea lui Thanatos* (1977), *Paloma și taifunul* (1979) și *Sărutul meu pentru întreaga lume* (1982). Povestirile și nuvelele din *Noaptea despărțirilor* (1980) sunt, în mare parte, localizate în lumea satului sau a periferiei orașului: muncitori la căile ferate, lucrători cu ziua la câmp, tineri fără căpătâi, dar inimoși, proveniți din orfelinate. Un ciclu alcătuit din volumul *Titus Bostan și ziditorii lumii* (1981), urmat de *Titus Bostan și stupina cu viespi* (1984) intră în categoria romanului umoristic cu influențe din science-fiction. Bostan e „luminatul și înțeleptul" care, convins că rostul său e să schimbe lumea, pleacă, pe motoretă, să facă minuni în satul Lunca Pașcani, dar se trezește pe o insulă, Republica Selenă. Aici întâlnește o lume ciudată și e perceput de preoții locali ca un trimis al dezmățului. În consecință, el și Antinoghen, „fost știutor de pomelnice și acatiste", personaj picaresc ce completează și dă sens aventurilor lui Bostan, sunt transformați în măgari. Spațiul rural este reinterpretat într-o manieră amuzantă, populat de personaje cu nume ce se vor comice (Blându, Multea, Ochiosu, Guguștiuc, Gușică, Vasile Părosu Înrăitu) sau de sfinți și zei greci. Textul oferă un amestec reușit de realitate și ficțiune, de călătorii în timp și în spațiu, căruia i se adaugă interferența cu absurdul și cu umorul negru.

SCRIERI: *Drum spre liniște*, București, 1965; *Ultima declarație*, București, 1967; *Nopți albe la judiciar*, București, 1972; *Zborul harpiilor*, București, 1972; *Baladă pentru locotenent*, București, 1975; *Înfrângerea lui Thanatos*, București, 1977; *Paloma și taifunul*, București, 1979; *Noaptea despărțirilor*, cu o prezentare de Fănuș Neagu, București, 1980; *Titus Bostan și ziditorii lumii*, București, 1981; ed. Pașcani, 2006; *Sărutul meu pentru întreaga lume*, București, 1982; *Titus Bostan și stupina cu viespi*, București, 1984; *De vorbă cu mine însumi*, Pașcani, 2006.

Repere bibliografice: Anton Bălan, *Întrebare fără răspuns. Căderea lui Thanatos*, „Pentru patrie", 1977, 5; Emil Manu, [*Petre Vârlan*], „Pentru patrie", 1977, 11, CNT, 1983, 14; Marius Tupan, *„Înfrângerea lui Thanatos"*, „Scânteia tineretului", 1978, 9025; Mircea Iorgulescu, *Un roman liric*, „Viața militară", 1979, 11; Radu Cârneci, *„Titus Bostan și ziditorii lumii"*, RMB, 1983, 11958; Nicolae Georgescu, *„Sărutul meu pentru întreaga lume"*, LCF, 1983, 29; Radu Vaida, *„Sărutul meu pentru întreaga lume"*, „Viața militară", 1984, 1; Eugen Teodoru, *„Titus Bostan și stupina cu viespi"*, SPM, 1985, 5; Artur Silvestri, *„Titus Bostan și stupina cu viespi"*, LCF, 1985, 23; Paul Dugneanu, *Utopie și umor*, SLAST, 1985, 24. ***C.Dt.***

VÂRNAV, Teodor (1.III.1801, Florești, j. Vaslui – 25.II.1868, Pociumbeni–Bălți), memorialist. Mama, Mărioara, era fiica boierului Dumitrache Chiruș din Soroca, iar tatăl, Costachi, era fiul jitnicerului Sandu Vârnav și nepot al stolnicului Toader Vârnav, astfel încât **V.** se mândrea a fi „adevărat cugetător dintr-același neam de boieri". A învățat carte cu preotul din Florești, apoi cu dascălul Iftimie, în satul Hreațca. Cum familia scăpătase, a avut o copilărie grea: de la șapte ani a fost crescut, fără afecțiune, de moșul său, Fotache, și de alte rude ale mamei, la Lămășeni, apoi de un cumnat din prima căsătorie a Mărioarei, Constantin Ladà, negustor bogat în București, care îl dă în grija unui dascăl grec („nu era de cuviință a se numi dascăl, ci călău"), Panaioti Corfioti, ce deschisese o școală la hanul lui Filaret. După moartea lui Ladà, în 1816,

V. intră slujbaș la Nazlâm, un negustor lipscan, iar mai târziu se stabilește în ținutul Hotinului. Capătă o slujbă de funcționar: „scriitor de limba moldovenească” la judecătoria din Hotin. După trei ani demisionează și, cu partea lăsată prin testament de Ladà, cu economii și cu zestrea soției (Zoița, fata paharnicului Mihalache Ghițăscu), cumpără moșii în ținuturile Hotin și Iași. Se statornicește în 1839 la Pociumbeni, unde, „ajuns la liman liniștit”, obținând și titlul de nobil în 1856, se va ocupa tot restul vieții cu agricultura.

V. a scris, pe la 1845, o autobiografie lăsată în manuscris, intitulată *Istoria vieții mele*; avea, tot în manuscris, și un volum de satire și poezii lirice, care s-a pierdut. Artur Gorovei, ajungând în posesia memoriilor lui, le-a publicat în „Gazeta săteanului” (1892–1893) și separat în 1893, retipărind volumul în 1908. *Istoria vieții mele* este „prima carte de amintiri din literatura noastră” (Laurențiu Faifer). Dincolo de istoria intimă, paginile interesează sub raport documentar, schițând imagini pregnante ale diferitelor medii ale timpului: boiernași din Moldova și Basarabia, influenți negustori bucureșteni, dascăli greci, țigani robi de pe moșii – o lume cufundată încă în feudalism. Evocarea este făcută cu umor și talent, într-o limbă viguroasă, ușor arhaică, iar portretele oamenilor sunt expresive, pline de culoare. Această autobiografie fără pretenții literare cucerește prin stilul simplu, nelucrat și fără modele, prin sfătoșenie și prin simțul sănătos al realității, caracteristic povestitorului.

SCRIERI: *Istoria vieții mele (Autobiografie din 1845)*, îngr. și pref. Artur Gorovei, Râmnicu Sărat, 1893; ed. București, 1908; ed. Chișinău, 1944.

Repere bibliografice: A., *„Istoria vieții mele”*, CL, 1908, 11; Ciobanu, *Cultura, 194–200*; N. Iorga, *Neamul românesc în Basarabia*, II, îngr. Iordan Datcu, București, 1997, *194–197;* Aurel V. Sava, *Crâmpeie din viața Basarabiei sub ruși*, VBA, 1934, 7–8; Gheorghe Cardaș, *Teodor Vârnav*, PBU, *77–78*; Haneș, *Scriitorii, 5–7*; G. Bezviconi, *Costache Stamate. Familia și contemporanii săi,* Iași, 1942, *72–75;* G.G. Ursu, *Tecuciul literar,* Bârlad, 1943, *29–31*; Laurențiu Faifer, *Primele amintiri din literatura română: Teodor Vârnav, „Istoria vieții mele” (1845)*, ALIL, t. XXIV, 1973; Șerban Cioculescu, *Viața și opera lui Teodor Vârnav* (discurs de recepție), București, 1975; *Dicț. lit.1900, 907–908*; Pavel Zavulan, *Istorismul scrierii autobiografice a lui Teodor Vârnav,* RLSL, 1985, 1; Holban, *Literatura,* I, *183–185*; Mihai Cimpoi, *Un moralist: Teodor Vârnav,* L, 1995, 15; Cimpoi, *Ist. lit. Basarabia, 40–41*; Vasile Ciocanu, *Contribuții istorico-literare,* București, 2001, *195–207.* ***S.C.***

VÂRNAV, Vasile (sfârșitul sec. XVIII – după 25.IX.1827), traducător. Fiu al marelui clucer, apoi sluger Dumitrachi Vârnav, a cărui familie era atestată din vremea lui Petru Șchiopul, **V.** a urmat cursurile Academiei Domnești din Iași. Doi frați ai săi, Constantin și Gheorghe, sunt de asemenea cunoscuți: primul este traducător din greacă, al doilea copist. **V.** obține rangul de serdar și mai târziu pe cel de ban. A trăit retras la moșia sa din Popeni, în zona Botoșani, dedicat preocupărilor culturale și punându-și în valoare cunoștințele de greacă, franceză, probabil și de alte limbi.

Prima scriere a lui **V.** e o prelucrare după *Istoria lui Erotocrit*, tradusă în proză din grecește, pe la 1770–1780, de Hristodor Ioan Trapezont. În redactare se adaugă câteva aspecte specifice mediului românesc de la sfârșitul secolului al XVIII-lea. Ulterior atenția cărturarului se îndreaptă spre lucrări de istorie românească, romană și universală – acestea din urmă cu un caracter de popularizare –, precum și de logică, filosofie, drept penal și chiar de aritmetică, geometrie și astronomie. Primului domeniu îi aparțin scrierea lui Dimitrie Cantemir *Întâmplările Cantacuzineștilor și Brâncovenilor în Valahia*, tălmăcită „la anul 1811, iunie 19” după prelucrarea grecească a lui Gheorghios Ioannes Zaviras (Viena, 1795), tipărită în 1845, în „Arhiva românească”, de Mihail Kogălniceanu, și *Istoria obștească a vechii Dachiei, a Transilvaniei de acum, a Valahiei și a Moldaviei*, transpusă după originalul grecesc al lui Dionisie Fotino (Viena, 1818–1819), rămasă în manuscris. O situație aparte o reprezintă *Descrierea Moldovei* a lui Dimitrie Cantemir, menționată de Mihail Kogălniceanu în fruntea traducerilor lui **V.,** cu observația că „pe urmă s-au tipărit la mănăstirea Neamțu, însă fără numele lui”, informație preluată de mai mulți bibliografi și exegeți, dar pusă la îndoială de N.A. Ursu (1979), care o atribuie lui Ioan Nemișescu, pârcălab la Hotin între 1817 și 1819. Este vorba despre prima ediție românească, sub titlul *Scrisoarea Moldovei*, realizată în 1806 (după cea germană, Frankfurt–Leipzig, 1771), dar imprimată abia în 1825 tot la mănăstirea Neamț, prin grija mitropolitului Veniamin Costache și cu o prefață a ieromonahului Gherontie, care explică întârzierea prin „știutele întâmplări ale vremilor” (manuscrisul a fost păstrat cu grijă de fostul ucenic nemțean Grigorie Dascălul, devenit în 1823 mitropolit al Țării Românești). Pentru istoria

Filă din Erotocritul. *BAR, ms. rom. 3514*

Imperiului Roman cărturarul s-a adresat unor sinteze franțuzești: Jean Philibert, *Beautés de l'histoire romaine* (Paris, 1813), dând în 1823 *Frumsețile a istoriei romănești...*, și Nicolas Théru, *Abrégé des antiquités romaines* (Paris, 1810), în tălmăcire *Scurtare vechimilor romănești...* (1827), iar pentru cea universală a recurs la prelucrarea lui Athanasie Steghiritul după sinteza lui Louis Domairon, *Les Rudiments de l'histoire ou Idée générale et précise des peuples les plus célèbres...* (I–III, Paris, 1804), intitulată în traducere *Scurtare istoriei obștești* (1826–1827), și la *Histoire de Charles XII* de Voltaire, a cărei tălmăcire, semnalată de Kogălniceanu, s-a pierdut. Celelalte domenii sunt ilustrate de *Loghica* lui Condillac, tradusă de **V.** în 1825 după manualul Academiei Domnești din Iași, prelucrat la 1801 de Daniil Philippide, de *Filosofia moralicească* de Lodovico Antonio Muratori, versiune tot din 1825 după transpunerea grecească a lui Iosif Moesiodax (I–II, Veneția, 1761–1762), de „faimoasa carte de drept, revoluționară în idei" (N. Iorga) a lui Cesare Beccaria, *Dei delitti e delle pene* (Livorno, 1764), căreia îi dă titlul *Pentru greșale și pedepsi politicește prăvite,* traducând-o în 1824 după versiunea grecească a lui Adamantios Korais (Paris, 1802), toate lăsate în manuscris. În adaosul la prefața „tălmăcitorului" grec al *Logicii* lui Condillac, **V.** găsea prilejul ca, asemenea reprezentanților Școlii Ardelene, a lui Ion Heliade-Rădulescu și a celorlalți reformatori, să pledeze pentru renunțarea la unii termeni învechiți în favoarea neologismelor latino-romanice: „Câte se arată mai sus pentru limba grecească să pot zice pe drept cuvânt și pentru a noastră cea moldovenească, că de s-ar lăsa scriitorii noștri de cuvintele grecești, sârbești și turcești, și de ar împrumuta neagiunsul de la latini și italieni, s-ar face și aceasta a noastră limbă romano-moldovenească o limbă pre aleasă și pre frumoasă, după cum este și soră-sa, limba italienească".

Traduceri: Dimitrie Cantemir, *Scrisoarea Moldovei*, Mănăstirea Neamț, 1825; ed. (*Descrierea Moldovei*), pref. C. Negruzzi, Iași, 1851; ed. îngr. T. Boldur-Lățescu, Iași, 1868; ed. pref. Miron Nicolescu, București,1909.

Repere bibliografice: Iorga, *Ist. lit. XVIII,* II, *354*; Iorga, *Ist. lit. XIX,* I, *124–125*; N. Iorga, *O foaie de popularizare igienică și economică la 1844–l845. Rolul fraților Vârnav în renașterea românească,* RI, 1919, 8–10; Vasile Grecu, *„Erotocritul" lui Cornaros în literatura românească,* DR, 1920–1921; N. Cartojan, *Poema cretană „Erotocrit" în literatura românească și izvorul ei necunoscut,* AAR, memoriile secțiunii literare, t. VII, 1936; Cartojan, *Cărțile pop.*, II, *353–354*; Popovici, *Studii, 104, 105–106;* Ariadna Camariano-Cioran, *L'Oeuvre de Beccaria „Dei delitti e delle pene" et ses traductions en langue grecque et roumaine,* RSE, 1967, 1–2; Piru, *Ist. lit.*, II, *29–30*; Ariadna Camariano-Cioran, *Academiile domnești din București și Iași*, București, 1971, *241–242*; Cornea, *Originile, 103, 237;* Moraru–Velculescu, *Bibliografia*, vol. I, partea I, *197–210*; Gabriel Ștrempel, *Catalogul manuscriselor românești*, I, București, 1978, *45, 54–57, 108, 256–257, 260, 342; Dicț. lit. 1900, 908;* A.I. Eșanu, *Dimitrie Cantemir, „Descrierea Moldovei". Manuscrise și ediții*, Chișinău, 1987; Paul Cernovodeanu, *Studiu introductiv*, în Dimitrie Cantemir, *Opere complete*, VI, t. II, București, 1996, *55–60*; Ursu, *Contribuții ist. culturii*, *373–400*. ***Il.M.***

VÂRNAV-LITEANU, George (Iorgu) (30.VIII.1840, Liteni, j. Suceava – 24.III.1905, Iași), critic literar. Urmaș al unui mare boier, aprig luptător pentru Unire, **V.-L.** a învățat la Iași, plecând apoi la Paris

pentru studii juridice. Înrudit cu Mihail Kogălniceanu, după întoarcerea în țară se bucură de sprijinul acestuia; este numit procuror la Tribunalul Ilfov (1866), iar peste trei ani prefect al județului Putna. De la începutul lui 1878, câțiva ani a fost agent diplomatic al României la Berlin, sprijinind activ politica externă a lui Kogălniceanu într-o perioadă foarte dificilă pentru tânărul stat român. Devine membru al Junimii în 1870.

Orientarea către cultura franceză îl deosebea pe **V.-L.** de alți junimiști. În articolele publicate în „Convorbiri literare” (1873–1893) el s-a sprijinit cu deosebire pe gustul propriu și mai puțin pe principii estetice. Istoria literară, care înglobează și critica, trebuie să ofere date despre cadrul și circumstanțele creației, precum și despre impresia produsă de operă asupra cititorilor. Biografia ar fi capabilă să ofere criterii de apreciere estetică și el însuși a căutat să cunoască scriitorul și viața lui pentru a putea formula o judecată asupra literaturii acestuia. Nu este exclus ca opinia să și-o fi format în vremea studiilor în Franța, sub influența lui Sainte-Beuve sau a lui Hippolyte Taine. A urmărit să reconstituie cât mai fidel atmosfera socială a epocii în care a apărut scrierea discutată, creând tablouri vii și pitorești. **V.-L.** judecă opera și în funcție de concordanța între idealul ei și idealul vremii. O importanță deosebită acordă cititorului și opiniei publice, pe care îi consideră factori esențiali în succesul unei opere de artă. Investigarea lor l-a preocupat, de asemenea, insistent. De pildă, faima poemului *Dumbrava roșie* de V. Alecsandri s-ar fi datorat faptului că publicul, sătul de imitații, a primit cu încântare un poem de profundă inspirație națională. Ca la toți junimiștii, preferințele se îndreptau către echilibrul și armonia clasică, către acele scrieri care înfățișează caracterul general-uman sub haina unei epoci determinate. Articolele lui **V.-L.** au susținut cu fermitate teoria junimistă a „formelor fără fond”: în loc să se dezvolte organic, în strânsă legătură cu civilizația propriului popor – susține el – literatura română de după 1850 ar fi evoluat prea repede, prin imitarea formelor străine, pe care le-a adoptat fără să le asimileze; clișeul a covârșit astfel deceniul 1860–1870, dăunând originalității. Atenția comentatorului s-a îndreptat și spre probleme de limbă, constatând aceeași ruptură de tradiție, agravată de invazia neologismelor; limba veche și cea populară, vie, au fost neglijate, iar limba literară era coruptă. Singura ieșire i se părea a fi echilibrul între cultivarea spiritului național și asimilarea influențelor străine. Ca model de scriitor îl consideră pe Vasile Alecsandri, căruia i-a consacrat cele mai numeroase pagini din contribuțiile sale critice.

Repere bibliografice: Pop, *Conspect*, II, *101–102*; Artur Gorovei, *Monografia orașului Botoșani*, Botoșani, 1926, *147*; Predescu, *Encicl., 492; Dicț. lit. 1900, 908–909*; Mănucă, *Principiile*, *8*, *passim.* ***D.M.***

VEAC NOU, publicație apărută la București, săptămânal, între 3 și 22 aprilie 1932. Având un profil politic și social, **V.n.** se consideră „singurul ziar care trăiește prin și pentru cititorii săi”, redacția fiind asigurată de un colectiv condus de Al. Sahia. Principalele rubrici ale acestei gazete cu o existență foarte scurtă vizează probleme caracteristice ideologiei comuniste: „Fabrici–uzine–ogoare”, „Situația muncitorimii ceferiste”, „Din bezna închisorilor” etc. În aceeași direcție, Petru Comarnescu semnează articolul *Rațiunea ca soluție creatoare*, unde combate curentele filosofice antiraționaliste, iar Al. Sahia publică nuvela *Revoltă în port*. Publicația cuprinde și rubrici consacrate domeniului literar: „Revista presei” și „Curier literar”. În aceeași zonă se înscriu și traducerile (poezia *Piatra* de Johannes Becher), precum și articolele *Teatrul sintetic* de Haig Acterian și *Goethe și revoluția*, unde autorul, K.A. Wittfogel, critică „ceea ce e slab, mic și meschin în viața și opera” scriitorului german, a cărui activitate este privită din perspectiva doctrinei marxiste referitoare la lupta de clasă. ***A.St.***

VEAC NOU, revistă apărută la Ploiești, lunar, în aprilie și în mai 1934, cu subtitlul „Opinii, literatură, artă”, fiind condusă de Ștefan Alexiu și H.A. Mărgineanu. Publicația își exprimă solidaritatea cu acțiunile revendicative ale profesorilor, consemnează dispariția eseistului și criticului literar Paul Zarifopol, face o trecere în revistă a aparițiilor editoriale recente, semnalează traducerea în bulgară a unor poezii de M. Eminescu. Versuri scriu F. Voican și Șt. V. Ionescu, proză semnează Ștefan Alexiu (un fragment din romanul *Copiii pământului*), iar Maria Gradin se ocupă de primii traducători români ai lui August von Kotzebue. ***M.Pp.***

VEAC NOU, publicație apărută la București, lunar, între 27 februarie și 31 martie 1938. Director: D. Vasiliu-Bereanu; redactor: George Dorul Dumitrescu. Articolul *Cuvânt înainte,* semnat de

director, menționează că revista, deși indică în subtitlu că va avea preocupări de „literatură, artă și critică", va adopta o orientare „eclectică", cu materiale mai mult informative. Propunându-și să încurajeze tinerele talente, **V.n.** promovează nume recent afirmate în poezie (Ștefan Baciu, Virgil Carianopol, Ovidiu Caledoniu, Simion Stolnicu, Ion Th. Ilea), alături de altele, care ilustrează direcțiile lirice ale momentului (Radu Gyr, Octav Sargețiu, Cicerone Theodorescu). Apar și două interviuri, cu Mircea Eliade (dezbatere despre literatură, politică și gazetărie și despre admirația sa pentru geniul creator transilvănean ilustrat de Liviu Rebreanu, Aron Cotruș, Lucian Blaga, Emil Cioran) și cu Petre Georgescu-Delafras, directorul Editurii Cugetarea. Sectorul de critică literară e susținut de Arșavir Acterian (*Visul lui Descartes*), Ion Șiugariu (*Ardealul revuistic*), Pericle Martinescu (*Misiunea artistului*), N. Crevedia, fiind completat de rubrica „Vitrina literară", asigurată de Mihail Straje, care obține încă un interviu de la Mircea Eliade. Mai semnează Perpessicius – eseul *Hasdeu academician*, Anton Balotă – textul memorialistic *Am cunoscut pe Iovan Ducici*, N. Crudu – un medalion Aron Cotruș. Proza este reprezentată doar prin Mihail Drumeș (un fragment din romanul *Elevul Dima dintr-a șaptea*, anunțat sub titlul *Elevul Șoimaru dintr-a șaptea*) și George Dorul Dumitrescu (*Dragoste*). Cronica dramatică o ține Radu Boureanu, N. Rădulescu pe cea cinematografică, iar cronica plastică îi revine lui St. Const. Câmpeanu. Două anchete au ca subiect cartea cea mai frumoasă a anului 1937 și cea mai îndrăgită eroină de roman românesc. Alți colaboratori: N.M. Condiescu, Coca Farago, Isaia Tolan, Ion Pogan, Stelian Constantin-Stelian, Ion Calboreanu, D. Karnabatt. ***Il.C.***

VEAC NOU, publicație apărută la București, săptămânal între 10 decembrie 1944 și 28 decembrie 1973, ca organ al Asociației Române pentru Strângerea Legăturilor cu Uniunea Sovietică (ARLUS), și lunar între ianuarie 1974 și decembrie 1989. Din primele comitete de redacție au făcut parte Mihail Sadoveanu, Gala Galaction, N.D. Cocea, Ion Pas, Octav Livezeanu. Revista este unul din primele organe de presă prin care s-a încercat atragerea intelectualității de partea noii ideologii, acțiune vizibilă mai ales în faza incipientă de apariție, cea de sovietizare declarată. *Cuvânt înainte pentru un veac nou*, nesemnat, cu valoare de articol-program, informează cititorii că **V.n.** „va fi periodicul de luptă a culturii și problemelor democratice". Între colaboratori se numără Petre Constantinescu-Iași, Eugen Jebeleanu, A. Toma, V.V. Stanciu, Petre Pandrea, Gheorghe Dinu (Ștefan Roll), George Ivașcu, Athanase Joja, Lucrețiu Pătrășcanu, Ștefan Tita, I. Vitner, Nicolae Moraru, Geo Dumitrescu, Mihnea Gheorghiu, Aurel Baranga, Florica Șelmaru, Horia Liman, Radu Boureanu, Mihai Beniuc, Igor Grinevici, Laurențiu Fulga, Tudor Vianu, Șerban Cioculescu, Victor Eftimiu, Ștefan Voitec, Traian Săvulescu, Eugen Relgis, M. Gh. Bujor, Perpessicius, Ion Frunzetti, Al. A. Philippide, Ion Biberi, Ion Caraion, Horia Deleanu, Ieronim Șerbu, Scarlat Callimachi, Emil Isac, Ben Corlaciu, Ion Călugăru ș.a. Materialele primei perioade sunt repartizate în rubrici riguros structurate: „Revista revistelor" (Eugen Schileru), „Cronici și comentarii" (Ștefan Roll), „Cronica plastică" (Ion Sava), „Cronica dramatică" (M. Roșca), „Cronica muzicală" (Andrei Tudor), „Cronica cinematografică" (Silvian Iosifescu). La pagina intitulată „Poezie românească" colaborează Nicolae Tăutu, A. Toma, G. Spina, Ion Sofia Manolescu, Coca Farago, Al. Jar, Magda Isanos, Dumitru Corbea, Nina Cassian, Victor Kernbach, Victor Torynopol, Ion Potopin, Sașa Pană, Emil Manu. La capitolul proză trebuie remarcată o nuvelă a lui Marin Preda, *Măritișul*. Publicistica, îndeosebi politică, este ilustrată de Zevedei Barbu, Ștefan Roll, Mihail Cruceanu, Mihail Roller, Silviu Brucan, C. Ionescu-Gulian, Ion Popescu-Puțuri, Cezar Petrescu (*Omul în literatura rusă de ieri și de azi*), Al. Rosetti (*Leningrad*), Mihail Sadoveanu (*Lumina de la răsărit*), Victor Eftimiu (*Aspecte din lumea nouă*), George Ivașcu (*Reformele de la 1 februarie 1944*) ș.a. I. Vitner scrie articolul *Profilul omului sovietic*. Un rol important se acordă traducerilor din literatura rusă și sovietică: F.M. Dostoievski, Alexei Tolstoi, A.P. Cehov, Serghei Esenin, Valeri Briusov, Boris Pasternak, Leonid Leonov, Ilya Ehrenburg, N. Tihonov, Mihail Saltîkov-Șcedrin, Konstantin Paustovski, Konstantin Simonov, Lev Kasil ș.a. O serie de scriitori se specializează în acest domeniu: Mihai Beniuc îl prezintă pe Vladimir Maiakovski, Radu Boureanu pe A.P. Cehov, Ion Biberi pe I.S. Turgheniev. Se traduce și din literaturile franceză (Paul Éluard, Louis Aragon, Jules Supervielle, Elsa Triolet, Henri Barbusse), americană (Theodore Dreiser) sau maghiară (Petőfi Sándor, Ady Endre). Etapa de revenire la o oarecare

normalitate include și tendința de reactualizare a unor scriitori ca Ion Păun-Pincio, G. Ibrăileanu, Tudor Arghezi (Geo Dumitrescu, *Tudor Arghezi. Premiul Național al României democratice*). Alți colaboratori: Camil Baltazar, Mircea Mancaș, George Lesnea, Petru Vintilă, Lucia Demetrius, Camil Petrescu, Eusebiu Camilar, N. Argintescu-Amza, Isaiia Răcăciuni, Paul B. Marian, Constantin Balmuș, N. Popescu-Doreanu, Dan Petrașincu. ***M.Pp.***

VEDINAȘ, Traian (15.IX.1947, Lazuri, j. Sălaj), istoric literar, eseist, prozator. Este fiul Floarei Vedinaș, țărancă. Urmează școala elementară în satul natal și în comuna Valcău de Jos, o școală profesională (1961–1964) și Liceul „Ioan Slavici" (1964–1968) la Arad, Facultatea de Filologie, secția română–germană (1968–1972), și Facultatea de Istorie–Filosofie, secția filosofie (1975–1981), la Universitatea „Babeș–Bolyai" din Cluj-Napoca. Își susține doctoratul în filosofie în 1996 cu teza *Structuri arhaice în cultura populară română din Transilvania.* Angajat în 1972 instructor la Comitetul Județean pentru Cultură și Educație Socialistă Cluj, este transferat în 1975 la Casa Municipală de Cultură. În 1990–1992 ocupă un post de sociolog la Centrul Județean al Creației Populare Cluj; este și corespondent local pentru publicațiile bucureștene „Expres magazin" și „Evenimentul zilei" (1991–1992), redactor și redactor-șef adjunct la cotidianul „Tribuna Ardealului" (1993–1994). Ulterior intră în Catedra de sociologie a Facultății de Sociologie și Asistență Socială a Universității „Babeș–Bolyai", avansând până la gradul de profesor. Debutează la „Tribuna" în 1971, iar editorial cu lucrarea *Onisifor Ghibu, educator și memorialist,* apărută în 1983. Mai colaborează la „Steaua", „Familia", „Telegraful român", „Cercetări de lingvistică", „Studia Universitatis «Babeș–Bolyai»" (e secretar de redacție din 2000), „Cercetări sociale", „Sociologie românească", „Caiete silvane" (Zalău), „România literară", „Făclia" (Cluj-Napoca), „Sălajul", „Piața literară", „Datina" (Constanța) ș.a.

În stil eseistic, chiar de popularizare, folosind însă cu rigoare izvoarele, **V.** alcătuiește câteva biografii ale unor personalități. Începutul îl face cu o contribuție privitoare la rolul lui Onisifor Ghibu în reorganizarea învățământului românesc din prima jumătate a secolului al XX-lea. Demersurilor acestuia în domeniul educației și al instrucției le atribuie o substanță iluministă, în programul de reformă pedagogică al lui Ghibu fiind accentuată dimensiunea formatoare a învățământului. Incursiunile în viața culturală ardeleană **V.** le va continua cu monografia *Coresi* (1985), propunând o reconsiderare a tipăriturilor coresiene în totalitatea lor, dar mai ales din perspectiva semnificațiilor culturale. Miza interpretării este de a demonstra că diaconul Coresi este un umanist: tipograf (ca Johannes Honterus și Heltai Gáspár), cărturar ca toți marii umaniștii europeni, receptiv la ideile noi, în special la cele ale Reformei, pe care le-a adaptat realităților autohtone, realizând astfel prima sinteză în cuvânt românesc între tradiția creștină bizantină și înnoirile din gândirea creștină apuseană din secolul al XVI-lea. Următorul studiu, *Timotei Cipariu. Arhetipuri ale permanenței românești* (1988), elaborat împreună cu Valeriu Nițu, are ca obiectiv valorificarea creației unui autor oarecum ignorat de istoriografia literară, ilustrând de asemenea tipul cărturarului de erudiție umanistă. Dimensiunile operei lui Cipariu sunt examinate în perspectivă interdisciplinară, evidențiindu-se modernitatea metodelor de cercetare folosite în lucrările istorice, vocația filosofică, sesizabilă în textele proprii și în tălmăciri, valorizând inclusiv poezia și proza lui memorialistică. Mult mai târziu **V.** se oprește la figura Mircea Eliade, în *Bătăliile mistagogului. Mircea Eliade și politicele anilor '30* (2008) abordând cu precădere viziunea și atitudinile publice ale scriitorului în lumina documentelor și a contextului istorico-politic. Un loc aparte îl ocupă raporturile cu legionarismul, explicate atât prin prisma angoasei existențiale resimțite de generația sa în fața „Terorii Istoriei", cât și prin diversele campanii publicistice, de la bătălia pentru „primatul spiritualului" și pentru românism la aceea împotriva stângii marxiste. În anii '90 **V.** se orientează către cercetarea sociologică, precum în studiul intitulat *Sistemul culturii țărănești* (2000). În baza unui dosar de „fapte" etnografice și folclorice care conservă oralitatea (colinde, strigături, orații de nuntă, descântece, hore etc., dar și relatări ale informatorilor despre diverse obiceiuri și practici arhaice), dosar alcătuit cu ajutorul unui chestionar aplicat în județul Cluj, se argumentează coerența spirituală a universului arhaic. Aceeași abordare cu detentă teoretică e ilustrată în două culegeri de articole și anchete sociologice, *Antropologie și asincronism* (2007) și *Principiul asincroniei și seducția culturii* (2010), care dezvoltă paradigma asincronismului „existențial și societal",

fondată pe simultaneitatea diferențelor și definită în funcție de câteva variabile (economică, organizațională și acțională, gnoseologică). Structurate eseistic, textele refac biografia asincronismului ca perspectivă originală asupra „înțelegerii condiției umane și a societăților de pe toate meridianele, cu toate rasele și toate culturile ce se manifestă nu într-o globalizare generalizată și asemănări forțate, ci prin simultaneitate și diferență”. **V.** a fost preocupat și de restituirea reflecției sociale românești. În acest fel e conceput volumul *Proiecte și paradigme în gândirea socială românească. 1848–2000* (2004), care grupează studii de filosofie, sociologie și politologie, ilustrative pentru interesul autorilor români față de fenomenul socio-politic. *Proclamația de la Islaz* deschide suita programelor politice și de filosofie publică, iar o serie impresionantă de scriitori – Nicolae Bălcescu, Lucian Blaga, Constantin Rădulescu-Motru, Emil Cioran, Constantin Noica, dar și Achim Mihu, Andrei Pleșu, Lucian Boia, Sorin Antohi – ocupă o consistentă secțiune dedicată paradigmelor și „constructelor” ideologice. În același spirit, **V.** are câteva contribuții la reconstituirea istoriei culturale a echinoxismului, orientate spre recuperarea reflecției sociale și filosofice din cadrul mișcării clujene. Dacă *Echinoxismul. Dicționar sintetic și antologic. Critică. Filosofie. Sociologie* (2005) este proiectată ca o lucrare lexicografică alcătuită dintr-o selecție de fragmente extrase din articole, cu date biografice și referințe critice ilustrative pentru fiecare autor, *Revista Echinox în texte. Gândirea socială. Antologie 1968–1990* (2006) este o culegere de studii și eseuri consacrate gândirii sociale publicate de-a lungul vremii în paginile revistei „Echinox”. **V.** este și autorul unui roman, *Podul interzis* (2010). Gândit ca un prinos adus memoriei luptătorilor anticomuniști și scris, potrivit mărturiei autorului, între 1984 și 1986, romanul urmărește disoluția unui sat confruntat cu puterea discreționară a regimului comunist. Construită pe un calapod detectivistic, subsumat obsesiei pentru adevăr a protagonistului, scriitorul Grațian Undreea, narațiunea încorporează o simbolistică bogată și se configurează ca o meditație pe marginea destinului tragic al creatorului în timpul comunismului.

SCRIERI: *Onisifor Ghibu, educator și memorialist*, Cluj-Napoca, 1983; *Coresi*, București, 1985; *Timotei Cipariu. Arhetipuri ale permanenței românești* (în colaborare cu Valeriu Nițu), Cluj-Napoca, 1988; *Sistemul culturii țărănești*, pref. Petru Poantă, Cluj-Napoca, 2000; *Introducere în sociologia rurală*, Iași, 2001; *Proiecte și paradigme în gândirea socială românească. 1848–2000*, Cluj-Napoca, 2004; *Echinoxismul. Dicționar sintetic și antologic. Critică. Filosofie. Sociologie*, Cluj-Napoca, 2005; *Dominația televiziunii*, Cluj-Napoca, 2006; *Antropologie și asincronism*, Cluj-Napoca, 2007; *Bătăliile mistagogului. Mircea Eliade și politicele anilor ’30*, Cluj-Napoca, 2008; *Câmpuri socio-antropologice*, Cluj-Napoca, 2008; *Principiul asincroniei și seducția culturii*, Cluj-Napoca, 2010; *Podul interzis*, Târgu Lăpuș, 2010. **Ediții, antologii:** I.L. Caragiale, *Politice*, pref. V. Fanache, Cluj-Napoca, 2000; *Revista Echinox în texte. Gândirea socială. Antologie 1968–1990*, Cluj-Napoca, 2006.

Repere bibliografice: Eugen Evu, *„Onisifor Ghibu, educator și memorialist”*, „Drumul socialismului”, 1984, 8 142; Nae Antonescu, *„Coresi”*, „Pagini sătmărene”, 1986, 2; Aureliu Goci, *„Coresi”*, RL, 1986, 23; Petru Poantă, *„Coresi”*, ST, 1986, 6; Gheorghe Buluță, *Filolog și istoric*, LCF, 1988, 52; Petraș, *Panorama*, *638–639*; Gheorghe Cordoș, *O istorie a gândirii sociale românești în texte alese*, TR, 2005, 59; Ioan Moldovan, *La primire*, F, 2006, 9; Adrian Popescu, *O nouă carte despre echinoxiști*, ST, 2006, 9; Adrian Țion, *Focalizarea pe „ochiul universal”*, LCF, 2007, 25; Ovidiu Pecican, *Sertarul cu cărți*, Cluj-Napoca, 2007, *30–32*; Vistian Goia, *„Mistagogul” Mircea Eliade și politicele anilor ’30*, TR, 2009, 154; I. Francin, *Modelul explicativ al lui Traian Vedinaș*, TR, 2010, 198; Monica Grosu, *Misterele podului visat*, LCF, 2011, 25. ***M.A., C.R.B.***

VELCIU, Dumitru (11.XI.1923, București – 20.X.1994, București), istoric literar. A absolvit în 1947 Facultatea de Litere și Filosofie a Universității din București, iar în 1962 Academia de Studii Economice. A lucrat ca economist la Centrocoop până la pensionare, în 1988. Debutează cu *Bibliografia lui Ion Neculce* în „Limbă și literatură” (1964), contribuție urmată de monografia dedicată cronicarului (1968), carte căreia i se vor alătura altele, despre Miron Costin (1973, 1995), Grigore Ureche (1979) și Radu Popescu (1987).

Pe **V.** l-au atras cu precădere textele cronicarilor moldoveni, „hățișul” versiunilor și al redacțiilor, descurajant de controversate. A început cu Ion Neculce, căruia cei mai mulți exegeți i-au recunoscut doar harul de povestitor, punându-i la îndoială pregătirea cărturărească. „Subiectul” este cercetat cu o minuție caracteristică tuturor lucrărilor lui **V.** Monografia *Ion Neculce* era anunțată de câteva studii parțiale care îngăduie o privire în laboratorul dominat de rigoare al unui cercetător atent la toate detaliile: *Bibliografia lui Ion Neculce, Neculce vistierul, tatăl cronicarului Ion Neculce*, *Un diac din*

secolul al XVII-lea: Enache grămăticul. Acest grup de contribuții reface cu migală lumea în care a trăit Neculce (exemplară e cercetarea despre „Iordăchioaia vistierniceasa”, adică despre Alexandrina Gavrilaș Mateaș, soția lui Iordache Cantacuzino, bunica dinspre mamă a cronicarului), posibilele ei prelungiri în text și mai cu seamă felul în care participă la configurarea unor personaje. O serie de „judecăți” – ce au trecut netulburate dintr-o cercetare în alta – din care creștea un Neculce artificial a fost serios șubrezită de **V.** pe baza folosirii unui mare număr de documente. Următoarea etapă a fost reprezentată de studierea scrierilor lui Miron Costin, magistrul tuturor cronicarilor moldoveni după veacul al XVII-lea. Lângă *Miron Costin. Interpretări și comentarii* trebuie așezat – în afara altora risipite prin reviste – un studiu din 1978, *Raporturile lui Miron Costin cu domnitorul Ștefan Petriceicu.* Au urmat cartea consacrată lui Grigore Ureche, investigație masivă cu multe încheieri greu de ignorat și cu sugestii pentru viitoare examinări, și lucrarea despre Radu Popescu, care semnalează concomitent extinderea curiozității cercetătorului dincoace de Milcov și modificarea principalelor unghiuri de abordare. Dedicată ultimului dintre „cronicarii munteni”, lui Radu Popescu – cel aspru judecat de G. Călinescu –, scriitor savant și profesionist al opoziției, pe cât de aprig în inimiciții, în protejarea intereselor „clanului” și a propriei imagini, pe atât de labil în convingeri, monografia nu ocolește nici alte chestiuni nesatisfăcător soluționate, cum ar fi cea a paternității cronicii. Cu totul demnă de relevat este tentativa lui **V.** de a identifica în postelnicul Constantin Strâmbeanu pe autorul *Istoriei Țării Românești de la octombrie 1688 până la martie 1717.* O cercetare din 1989, prin care cercetătorul se întoarce la cronicarii moldoveni, *Cronica anonimă a Moldovei (1661–1709). Pseudo-Nicolae Costin*, încearcă să lumineze starea unui text asupra căruia s-au aplecat mulți. Din nou o foarte atentă prefirare a tuturor datelor, o izbutită așezare în sistem și strădania de găsire – în persoana lui Sava Ieromonahul – a unui autor pentru această scriere, pe care tradiția o pune fără temei pe seama școlitului fiu al lui Miron Costin. În ultima carte, *Miron Costin. Raporturile literare cu contemporanii și posteritatea sa istoriografică*, apărută postum, spiritul cel mai însemnat pe care l-a dat românitatea în secolul al XVII-lea se înalță, prin comentariul pertinent și argumentat al lui **V.**, către piedestalul de mentor ascultat în literele românești.

SCRIERI: *Ion Neculce*, București, 1968; ed. București, 1979; *Miron Costin. Interpretări și comentarii*, București, 1973; *Grigore Ureche*, București, 1979; *Cronicarul Radu Popescu*, București, 1987; *Cronica anonimă a Moldovei (1661–1709). Pseudo-Nicolae Costin*, București, 1989; *Miron Costin. Raporturile literare cu contemporanii și posteritatea sa istoriografică*, postfață Dan Horia Mazilu, București, 1995.

Repere bibliografice: I.D. Lăudat, „*Ion Neculce*”, CRC, 1969, 3; Ion Caproșu, „*Ion Neculce*”, AIX, t. VII, 1970; Piru, *Varia*, I, *19–21*; Șerban Cioculescu, *Marginalii despre Grigore Ureche*, RL, 1979, 14; Mircea Anghelescu, [*Dumitru Velciu*], VR, 1979, 6, RL, 1987, 39; Nicolae Manolescu, *O monografie documentară,* RL, 1988, 5; Andrei Pippidi, *Pornind de la o carte nouă despre Radu Popescu*, AIX, t. XXV, 1988; Cătălina Velculescu, „*Cronicarul Radu Popescu*”, LL, 1989, 2; Ion Toderașcu, *„Cronica anonimă a Moldovei (1661–1709). Pseudo–Nicolae Costin”*, AUI, istorie, t. XXXVI, 1990; *Dicț. scriit. rom.*, IV, *723–724.* ***D.H.M.***

VELCULESCU, Cătălina (19.XII.1941, București – 26.XI.2020), istoric literar, editoare. Este fiica Speranței Brezuleanu (n. Trașcă) și a lui Petru Brezuleanu, economiști. După absolvirea Liceului „Zoia Kosmodemianskaia” din București, urmează tot aici Facultatea de Limba și Literatura Română (1960–1965). Lucrează în calitate de cercetător la Institutul de Istorie și Teorie Literară „G. Călinescu” al Academiei Române, iar din 1991 devine și cadru didactic universitar. Își susține doctoratul în 1982 cu lucrarea *Cărți populare și cultură românească*, tipărită în 1984. Publică studii, articole și recenzii de specialitate în „Revista de istorie și teorie literară”, „Manuscriptum”, „Revue des études sud-est européennes”, „Cahiers roumains d’études littéraires”, „Litere, arte & idei”, „Arbitrium” (München), „Das Münster” (Regensburg). La revista de literatură comparată „Synthesis” asigură secretariatul (1984–1997), apoi face parte din comitetul de redacție. Este coautor sau coeditor al unor importante instrumente de lucru: *Bibliografia analitică a literaturii române vechi. Cărțile populare laice* (I–II, 1976–1978, în colaborare cu Mihai Moraru), *Crestomație de literatură română veche* (I–II, 1984–1989). Figurează în colectivul de retipărire a *Bibliei de la București* (1688), ediție distinsă cu Premiul „Timotei Cipariu” al Academiei RSR (1988), și este inițiatoarea seriei de restituiri *Texte uitate – texte regăsite*

(I–V, 2000–2006). A colaborat la *Enzyklopädie des Märchens* (Göttingen).

Prin cercetările de ansamblu, dar și de amănunt, în domenii aparent disparate (cultură scrisă, arte plastice, cultură orală) din perioada medievală a istoriei noastre, **V.** aduce dovezi de netăgăduit despre legăturile neîntrerupte cu celelalte culturi europene, precum și despre ceea ce constituie specificul local al diferitelor provincii românești. Familiare fiindu-i mai toate aspectele importante ale spiritualității medievale, cercetătoarea investighează deopotrivă mărturiile istoriografiei naționale și sud-est europene, cărțile populare, cosmografiile, *Proloagele*, *Fiziologul*, *Viețile de sfinți saloi* („nebuni întru Hristos”), alte texte religioase, diverse indicii relevante despre cititori (răvașe, însemnări, liste de prenumeranți). În studiile sale, multe publicate în limbi de circulație europeană, **V.** pune un accent deosebit asupra valorii simbolice a vechilor scrieri laice și religioase, ca și asupra legăturii subtile între imaginea pictată, cuvântul scris și cel rostit. Cunoașterea literaturii patristice, a implicațiilor teologice ale textelor literare o ajută să înțeleagă scrierile medievale în profunzimea problematicii lor, dincolo de suprafața analizei filologice. Nu o dată încearcă să reconstituie din fragmente întregul pe care trecerea vremii l-a sfărâmat, urmărind în paralel clarificarea unor scheme de gândire uitate, cu pasiunea documentării bibliografice cât mai întinse, ca parte pregătitoare a oricărei cercetări menite să depășească semnificativ stadiul în care aceasta se află. **V.** se exprimă de obicei laconic, sentențios chiar, căutând permanent să găsească echilibrul corect între cuvântul venit din tradiție și neologism.

SCRIERI: *Bibliografia analitică a literaturii române vechi* (în colaborare cu Mihai Moraru), vol. I: *Cărțile populare laice*, partea I–II, București, 1976–1978; *Cărți populare și cultură românească*, București, 1984; *Între scriere și oralitate*, București, 1988. **Ediții:** *Crestomație de literatură română veche*, I–II, coordonatori I.C. Chițimia și Stela Toma, pref. Zoe Dumitrescu-Bușulenga, Cluj-Napoca, 1984–1989 (în colaborare); *Biblia adecă Dumnezeiasca Scriptură a Vechiului și Noului Testament*, coordonator I.C. Chițimia, București, 1988 (în colaborare); *Povestea țărilor Asiei. Cosmografie românească veche*, pref. edit., cu ilustrații după desene de epocă de Mihaela Dumitru, București, 1997 (în colaborare cu V. Guruianu); *Fiziolog – Bestiar*, introd. edit., pref. Mihaela Anton, cu ilustrații după desene de epocă de Mihaela Dumitru, București, 2001 (în colaborare cu V. Guruianu); *Texte uitate – texte regăsite*, I–V, București, 2002–2006 (în colaborare); *Nebuni întru Hristos*, introd. edit., București, 2008; *Manuscris trilingv. Preliminarii la o editare*, București, 2010 (în colaborare).

Repere bibliografice: Mircea Popa, [*Cătălina Velculescu*], „Synthesis”, 1977, 4, TR, 1986, 39; Irmgard Lackner, *„Bibliografia analitică a literaturii române vechi. Cărțile populare laice”*, „Berichte im Auftrag der internationalen Arbeitsgemeinschaft für Forschung zum romanischen Volksbuch”, 1977; Alexandru Ligor, *Cercetători bucureșteni de azi ai cărților vechi*, Cluj-Napoca, 2002, *111–113*; Teodor Vârgolici, *„Texte uitate – texte regăsite”*, ALA, 2003, 658; Cornelia Ștefănescu, *Vitalitatea textelor vechi*, RL, 2003, 45; Cristina Bogdan, *Și textele se convertesc...*, CNT, 2005, 1; Erich, Renhardt, Cristina Bogdan, Policarp Chițulescu, Ileana Stănciulescu, *In honorem Cătălina Velculescu*, București, 2011. ***A.N.***

VELEA, Dumitru (29.I.1948, Gostavăţu, azi Dăneasa, j. Olt), poet, eseist, dramaturg, editor. Este fiul Bălașei (n. Zisu) și al lui Petre Velea. A urmat școala elementară în comuna natală (1955–1962), liceul la Drăgăşani (1964–1969) şi Facultatea de Filologie a Universității din Craiova (1969–1973). A fost referent literar (1976–1979), secretar literar (1979–1991, 2000–2009) la Teatrul de Stat „Valea Jiului” din Petroşani și director al teatrului (1992–2005), căruia îi dă numele lui I.D. Sîrbu, consilier la Inspectoratul pentru Cultură al Județului Hunedoara (1991–1992). Este preşedinte-fondator al Fundaţiei Culturale „I.D. Sîrbu” din Petroşani, înființată în 1991. A debutat cu poezie în „Argeş” (1967) şi a mai colaborat la „Ramuri”, „Argeş”, „Viaţa românească”, „România literară”, „Literatorul”, „Caiete critice”, „Astra”, „Cronica”, „Convorbiri literare”, „Vatra”, „Tribuna”, „Steaua”, „Familia”, „Dacia literară” ș.a.

Se poate spune că **V.** trăieşte pe cont propriu drama intelectualului din provincie prea puţin cunoscut în Capitală, precum modelul său, I.D. Sîrbu. Este editorul şi istoricul literar cel mai constant şi obiectiv care s-a ocupat de acest „Iov al epocii comuniste”, cum l-a definit pe I.D. Sîrbu: „În singurătatea sa, când paginile nu i-au mai cuprins rostirea, lasă cuvintele să plece prin pereţii întunericului în epistole către prieteni” – *Scrieri despre Gary* (2005). După poemele din *Lucifera* (1973), cartea de debut, și psalmii din *Cuvinte fără orizont* (1995), **V.** publică *Odette* (1995), ce cuprinde poeme de dragoste dedicate celei ce i-a fost muză şi prietenă, dispărută prematur. În compoziţia polifonică *A doua navigaţie* (1997) foloseşte „ironia parodică” (Constantin

Cubleşan). Deşi subintitulate „eglogă”, versurile din volumul *Din ţara căpuşelor* (2002) au tonalitatea unui pamflet adresat politicienilor, folosindu-se fie de parabolă, fie de exprimarea directă, brutală: „În pielea fiecărui om s-a înfipt câte o căpuşă/ Ele sunt dintre cele ce se văd/ sau nu se văd”. Într-un alt registru, mai grav, cu apel la morala creștină, e scris *Recviem pentru inocenţi* (2004), care e o meditaţie asupra solidarităţii şi a iubirii aproapelui: „Învaţă-mă, Doamne/ ţinându-mi mâna strânsă pe lacrimi”. Cartea de debut eseistic a lui **V.**, *Banchetul* (1984), are o miză ambițioasă: un excurs pe traseul esteticii româneşti, ca o „aventură genetico-ontologică şi istorico-sistematică a conştiinţei filosofice şi estetice”. În comentariu intră Eminescu, Brâncuşi, teatrul lui Marin Sorescu, „dodiile” lui V.G. Paleolog, Al. A. Philippide, Grigore Smeu, devălmășia nefiind însă potrivită pentru acest tip de demers. În dramaturgie **V.** este adeptul teatrului de lectură (în descendenţă blagiană) o formă a literaturii în dialog. De la mitul „vânzării de oase” din *Podul umblător* (2003) la destinul omului, al marilor conducători din istorie, ca în drama *Xerxes* (2004), sau la datinile legate de căluş din *Zilele de pe urmă* (1994), **V.** dovedeşte atașament față de textul dramaturgic, încercând o deschidere tematică amplă. În *Xerxes*, de pildă, piesă gândită cinematografic (cu șaizeci de personaje), repune în discuţie trădarea, dragostea, rolul destinului în istorie şi în viaţa omului, credinţa în nemurirea sufletului. „Teatrul lui Velea este al unui intelectual care gândeşte prea mult şi nu al unui artist care se gândeşte la alţii” (Mircea Ghiţulescu).

SCRIERI: *Lucifera*, Bucureşti, 1973; *Banchetul*, Bucureşti, 1984; *Zilele de pe urmă*, Petroşani, 1994; *Cuvinte fără orizont*, Petroşani, 1995; *Odette*, Petroşani, 1995; *„Cu sufletul la creier”. Gary în dialog cu Teatrul Minerilor și cu Dumitru Velea*, îngr. Mihaela Leonescu, Petroșani, 1996; *A doua navigaţie*, Petroşani, 1997; *Muntele de sticlă*, 1997; *Simplu*, Petroşani, 1998; *Taurul lui Phalaris*, Petroşani, 1998; *Metronomul de apă*, Craiova, 1998; *Pânza de in*, Craiova, 1999; *Nisipul cu oase*, Craiova, 1999; *Fărâme de piatră*, Petroşani, 2000; *Uşa bătută în cuie*, Craiova, 2000; *Du-te şi fă la fel*, Petroşani, 2001; *Locul gol*, Craiova, 2002; *Din ţara căpuşelor*, Craiova, 2002; *Viţa de vie*, Petroşani, 2003; *Podul umblător*, Petroşani, 2003; *Xerxes*, Craiova, 2004; *Femeia cu lună*, Petroşani, 2004; *Recviem pentru inocenţi*, Craiova, 2004; *Scrieri despre Gary*, Petroşani, 2005; *Vântul de sus, vântul de jos*, Craiova, 2005; *Tămâie, mamă, tămâie*, Craiova, 2005; *Ochiul şi mâna*, Petroşani, 2005; *Xerxes la Hellespont*, vol. I, Craiova, 2006, vol. II, Bucureşti, 2010; *Camera cu pereţi de oglinzi*, Craiova, 2006; *Forme vii*, Petroşani, 2007; *Pragul de sus*, Craiova, 2010; *Pragul de jos*, Craiova, 2011. **Ediţii:** Ion D. Sîrbu, *Publicistica*, I–III, postfața edit., Petroșani, 1994–1996, *Printr-un tunel (corespondență I. D. Sîrbu – Horia Stanca)*, postfața edit., Petroșani, 1997, *Râs-cu-plânsul nostru valah*, postfața edit., Petroșani, 1999.

Repere bibliografice: Constantin Cubleşan, [*Dumitru Velea*], ST, 1997, 2–3, 7, 1998, 2–3; Ghiţulescu, *Istoria*, *464–465*; Marian Barbu, *Trăind printre cărţi*, Petroşani, 2001–2005, vol. I, *66–68*, *138–144*, vol. II, *100–102*, *245–247*, vol. III, *177–178*, vol. IV, *170–172*; Mircea Ghiţulescu, [*Dumitru Velea*], CL, 2003, 4, 2005, 1, „Drama”, 2004, 1–6, TTR, 2004, 6–8, 2005, 1–3; Adrian Ţion, *Prezent literar*, Craiova, 2006, *14–24*, *73–80*, *95–97*; Al. Florian Ţene, *Un teatru cât o inimă*, Craiova, 2008, *69–88*; Tania Angelescu, *Ambianţe teatrale*, Craiova, 2008, *7–11*; Dumitru Hurubă, *Cititorul de iluzii*, Timişoara, 2010, *34–42*, *117–128*, *133–142*, *150–152*; Iulian Chivu, *Spiritul pendulator*, Bucureşti, 2010, *189–193*; Mihaela Bal, *Prin Valea Jiului, de la Ion D. Sîrbu la Dumitru Velea*, Craiova, 2011. ***T.N.***

VELEA, Nicolae (13.IV.1936, Cepari, j. Argeș – 31.I.1987, București), prozator.

Este fiul Dumitrei Velea (n. Popescu) și al lui Gheorghe Velea, învățători. A urmat școala primară în comuna natală și liceul la Curtea de Argeș, absolvit în 1953. Înscris – din voința părinților – la Facultatea de Silvicultură din Brașov, nu se prezintă la cursuri și, prin stăruințe depuse cu o tenacitate impresionantă, obține în 1954 transferul la Facultatea de Filologie a Universității din București, la secția limba rusă, apoi, după alte demersuri, la aceea de limba și literatura română, absolvită în 1958. Lucrează ca redactor la „Gazeta literară” (1958–1964), la Studioul Cinematografic București, Secția scenarii (1964–1966) și în redacția „Luceafărului” (1966–1987). Debutează în 1957 cu un reportaj în „Viața studențească”, iar prima scriere în proză, schița *Poarta*, îi apare în 1958 în „Gazeta literară”; volumul omonim, ce reunește schițele și nuvelele semnate în răstimp în reviste literare, se tipărește în 1960, în

colecția revistei „Luceafărul”. Publică în cincisprezece ani nouă cărți (câteva pentru copii), fără să ajungă a fi considerat un scriitor prolific; acestea nu sunt masive, multe povestiri trecând dintr-un volum în altul. Antologia *Întâlnire târzie* (1981) va regrupa în nici trei sute cincizeci de pagini esențialul prozei sale. Memoria contemporanilor păstrează despre **V.** imaginea unui om de o inteligență sclipitoare, de o mare delicatețe sufletească și de o bună dispoziție contagioasă; prezența lui (alături de Fănuș Neagu, Tudor George, Florin Pucă, Teodor Pâcă ș.a.) în rândurile boemei bucureștene a anilor ’60–’70 a alimentat un întreg „folclor”, în care, fără îndoială, anecdotica reală va fi fost împănată de completări fanteziste. Se poate spune însă că existența dezordonată i-a grăbit sfârșitul: scriitorul s-a stins în condiții absurd-tragice, înghețând în zăpadă, la fel ca (tulburătoare coincidență) personajul Șomerul din una dintre cele mai cunoscute nuvele ale sale, *Groapa de fumat*. A fost distins cu Premiul „Ion Creangă” al Academiei RPR pentru *Poarta* și cu Premiul Uniunii Scriitorilor pentru *Vorbă-n colțuri și rotundă* (1973) și pentru *Întâlnire târzie*. Culegeri din povestirile sale au apărut în limbile maghiară, rusă și germană.

Încă de la primele povestiri publicate în presă, **V.** a fost remarcat ca unul din cei mai originali prozatori ai momentului. I s-a reproșat totuși predilecția pentru personajele „sucite”, „bizare”, cu alte cuvinte refuzul dogmei „tipicului”, impusă de realismul socialist preconizat oficial. Mai târziu temeiurile acestor reproșuri se vor transforma în prilej de elogii, iar prozatorul va fi recunoscut cvasiunanim ca un maestru al genului scurt. Și tocmai de aceea, probabil, într-o etapă ulterioară va fi oarecum, relativ „marginalizat” de explozia romanului, care acaparează atenția criticii și a publicului cititor. Proza lui **V.** se individualizează deopotrivă prin tematică și prin viziune, prin procedee și tehnică a scriiturii. Tematic, este ceea ce se numește o proză rurală, iar prin viziune și tehnică i-a adus scriitorului renumele de ironist fin, de umorist de calitate, de creator al unui veritabil spectacol al limbajului. Tematica e rurală, dar spațiul din care se alimentează nu e unul tradițional, imuabil, ci unul în plină schimbare, din primii ani de după al Doilea Război Mondial, marcat de răsturnări sociale, distorsiuni și ciudățenii aduse deopotrivă de modernizarea vieții satului și de totalitarism. Adeseori personajele nu sunt pur și simplu țărani, ci țărani ori fii de țărani deveniți șoferi, tehnicieni, paznici, funcționari sătești, tractoriști, învățători, bufetieri, electricieni, sanitari, mărunți activiști culturali, „cadre” la CAP, responsabili de unități comerciale etc. Mulți au urmat ori se duc să urmeze cursuri de calificare, școli agricole ș.a.m.d. Toate aceste identități „moderne” se adaugă celei fundamentale, țărănești, fără să o elimine, tabloul social corespunzând situației din realitatea rurală a primelor două decenii postbelice. Se ilustrează aici „alienarea și dezalienarea țăranului” (Eugen Simion), o sensibilă transformare a umanității rurale, care, chiar dacă nu se desfășura în sensul idilic proclamat propagandistic de autoritățile vremii, are loc în mod vădit și își găsește în **V.** un observator perspicace și neconvențional. Scriitorul a putut fi acuzat de exegeza anilor ’70 și ’80 de o oarecare „cedare” în fața rețetarului ideologic impus, până prin anii ’60, literaturii de gen. Acuzația e mult prea aspră: o anumită idealizare a contextului social e de pus mai degrabă pe seama structurii sufletești a prozatorului, interesat mai mult de stările mijlocii ale psihicului și ale afectului ori de euforia potolită, decât de aspectele sumbre sau de încleștările dramatice. De altfel, chiar „acuzatorii” vor recunoaște că talentul salvează proza lui de orice tezism dizgrațios. Devotat până la capăt genului scurt, nu o dată a fost comparat cu mai vechii noștri nuveliști care au manifestat o atenție similară pentru psihologia omului mărunt și pentru automatismele de comportament. I s-a remarcat însă specificitatea, datorată identității particulare a personajelor. „Suciții” din proza lui **V.** se înscriu într-o dublă nonconformitate: sunt deopotrivă diferiți și față de clișeele mai vechi, proprii unui realism sentimental minor, și față de clișeele realismului socialist. Psihologia lor pare ciudată nu pentru că nu ar corespunde realității, ci pentru că se află în răspăr cu psihologiile convenționale, prefabricate, simplist previzibile, acreditate de modalități literare artificioase sau desuete. În subtext, suceala afirmă polemic ostilitatea prozatorului față de credința că viața poate fi investigată literar după șabloane și de aceea aceste personaje, care „își confecționează o mască de excentricitate și regizează în fiecare moment spectacole pitorești” (Gabriel Dimisianu), sunt vii, autentice, plăsmuiri ale unui realism superior. De fapt, **V.** nu dezvoltă investigații psihologice analitice, el decupează instantanee, surprinde scene, trasează schițe

într-un sens cât se poate de propriu. Textele lui ceva mai ample au fost percepute ca niște montaje de situații – e cazul prozei *În război un pogon cu flori* (1972), considerată pseudomicroroman. Formula e, întrucâtva, cea a unui behaviorism selectiv, întemeiată pe ocultarea antecedentelor explicative și focalizarea deliberată pe bizarerie. Paradoxal, aceasta e un nou avatar, mai rafinat, al tipicului (al „exponențialului", după Gabriel Dimisianu), în ultimă analiză recuperabil, între limitele firescului, printr-o explicație subiacentă de o mare finețe sociologică și psihologică, a cărei descifrare de către cititor (pentru că autorul nu o expune niciodată discursiv) face deliciul lecturii. „Bizarii" și „suciții" lui **V.** au făcut vâlvă la începutul anilor '60, fiind entități literare insolite în contextul constituit de proza preponderent schematică publicată atunci; reconsiderate fără prejudecăți la câteva decenii de la ivirea lor, aceste personaje nici nu par atât de bizare. În fond, lumea ficțională e singularizată prin poziția autorului – un anumit neosentimentalism ne-duios și ne-dulceag, de grad secund, manifest în contemplarea binevoitor ironică, simpatetică, a delicateței sufletești „handicapate" de sfieli și de frustețea ori de obscuritatea comunicării. Nici chiar „răii", atâția câți sunt, nu sunt scelerați de anvergură, vădiți în tonuri frapante, ci complexați mărunți, pizmași fără cruzime, malefici minori – păcatele lor fiind de ordinul unui „arivism meschin" (Valeriu Cristea) – și naivi totodată. Scriitorul construiește în general naturi delicate, deseori infantile nu prin naivitate propriu-zisă – pentru că personajele sunt mai degrabă istețe, nu lipsite de viclenii benigne, posibil păguboase –, ci prin candoare. Câteva proze au ca protagoniști chiar copii, scrutați sub aspectul bogăției lăuntrice, ceea ce i-a adus lui **V.** renumele de remarcabil investigator al vârstei copilăriei. Laconic și eliptic, el este un „minimalist". Minimalismul său e dublat însă de o savoare particulară a limbii, care nu vine nici din folclorizare, nici din sfătoșenie diluată. Pregnanța, concentrarea sunt atributele de căpetenie ale unei exprimări originale, care mizează pe efecte de ricoșeu, de acces pieziș la ținta vizată, de întortochere revelatoare. Chintesența interesului pentru valențele artisticește productive ale exprimării migălos calculate e reprezentată de *Vorbă-n*

Eugen Simion, Nicolae Breban, Nicolae Velea, Cezar Baltag, Nichita Stănescu, Marin Preda și Ilie Constantin

colțuri și rotundă, după opinia mai multor critici capodopera lui **V.** și un fel de a doua *Poveste a vorbii.* Textele marchează mai mult decât o nouă manieră, s-a vorbit chiar de un nou gen, de un nou fel de literatură, inclasabil. Desigur, pot fi identificate afinități incontestabile cu unele pagini ale lui Ion Creangă – *Dănilă Prepeleac, Poveste (Prostia omenească), Povestea unui om leneș* – , cu observația că originalitatea lui **V.** rezidă nu numai în tonalitatea stilistică specifică, ci și în pragmatica internă a spațiului ficțional: personajele acționează nu atât ca răspuns la somațiile realului (care reconstituie cotidianul cel mai banal al existenței sătești), ci în bună parte prin reacție, de regulă polemică, la tezaurul paremiologic obștesc. Ele caută fie să-și potrivească experiența individuală după proverbele în circulație, fie, dimpotrivă, să contrazică proverbele prin dovada vizibilă a experienței neconforme cu sentințele populare. E vorba aici de mai mult decât „comedia limbajului", demersul prozatorului fiind, cu tot umorul, unul filosofic: „Sub ocrotirea (cuvânt des folosit de Velea) perfidă a autorului, abstracțiunile capătă fulgi și pene și cresc, cresc până la proporții de poveste" (Cornel Regman). Personajele (și autorul) se manifestă ca niște nominaliști hâtri, care submineazăgeneralizările (prin infirmare ostentativă și ridiculizare) și se încred doar în experiența lor, mereu particulară. Aparent fantoșe fără profunzime, deliberat schematice, asemănătoare în această privință cu Dănilă Prepeleac ori cu Păcală (cel al lui Petre Dulfu, de pildă), ele sunt totuși ființe vii, nu foarte deosebite de cele din proza mai veche a scriitorului. Există – dovedită de recurența discretă a unor personaje, toponime, anecdote și situații – o continuitate între texte din diferite etape, scriitorul trasând, fără să insiste, schița unei microlumi ficționale specifice, dublând-o pe cea reală, a regiunii natale, de la care a plecat. În *Vorbă-n colțuri și rotundă* se coagulează, de altfel, câteva nuclee epice dezvoltate în secvențe de povestiri și nu e absentă referirea la momente și contexte cu determinare social-istorică precisă. Frapant e însă caracterul ludic și buf, nu o dată absurd – termeni de referință ar fi Urmuz și Eugen Ionescu, cel din *Englezește fără profesor* și din *Cântăreața cheală* – al acestei originale scrieri metaparemiologice, trăsătură care nu face decât să îi întărească tâlcurile, deloc convenționale.

Nicolae Velea s-a menținut întreaga viață în teritoriul prozei scurte, scriind doar nuvele, povestiri și, mai ales, schițe. Această opțiune corespunde vădit naturii vocației sale specifice, autorul Porții *fiind un descifrator al psihologiilor elementare.* [...] *Structural, personajele aparțin familiei de spirite a oamenilor mărunți din nuvelistica românească de la începutul secolului al XX-lea, însă manifestările psihice ale unora se explică doar în lumina descoperirilor psihologiei moderne. Prozatorul semnalează fenomenalități de natură lăuntrică bizare, ignorate sau trecute cu vederea de scriitori ai timpurilor revolute. Esențial, umanitatea literaturii lui Velea nu-i alta decât cea descrisă de Gârleanu, Brătescu-Voinești, Demetrius, Bassarabescu, Dunăreanu, Cazaban, dar, în loc să-i fie surprinse comportamentele tipice, îi sunt pândite cele ieșite din obișnuit, acelea ce contrariază simțul normalității. Diferă de altminteri și condițiile obiective configurative ale psihicului, factorii modelatori ai vieții sufletești.*

DUMITRU MICU

Proza lui e un eșantion care oferă cercetătorilor aceleași avantaje ca descoperirea chihlimbarului insectifer. Fiind scrise chiar în vremea desprinderii din carcera realismului socialist, aceste scurte schițe – centrate pe câte o întâmplare ciudată, un gest neașteptat sau pe câte o replică neobișnuită – ne fac să înțelegem cum a fost posibilă descătușarea și care a fost calea aleasă în acele împrejurări de scriitori spre a depăși formalismul extrem și tâmpa simplificare maniheistă. [...] *Orice tranziție naște fenomene comice de adaptare și Velea repetă, într-un fel, experiența lui Caragiale și a „mahalagiilor" lui în tranziție spre alt standing. Procesul de modificare a conștiinței țăranilor și copiilor lui Velea, asaltați de obiceiuri, concepte și cuvinte necunoscute, favorizează gestica insolită și distorsiunile de gândire și de limbaj. Prozele surprind înseși momentele-cheie când aceste acte paradoxale se produc. Și, fiindcă se produc neașteptat și în timpul desfășurării faptelor cotidiene și previzibile ale vieții, au un efect comic (un comic al purității și inadecvării).*

EUGEN NEGRICI

Am scris despre el încă de la debut și, pe cât mi-a fost cu putință, l-am apărat de cei care vedeau în prozele lui neobișnuite o primejdie pentru realismul virtuos și îmbujorat de la începutul anilor '60. I-am recitit, mai târziu, povestirile și mi-am dat seama că, esteticește, ele nu s-au învechit. N. Velea a fixat o tipologie și a impus un stil bazat pe o acuitate auditivă excepțională, în linia lui I.L. Caragiale și Marin Preda. Tipologia este formată, cu precădere, de indivizi „suciți", „ciudați" (după o vorbă a criticii din epocă) și discursurile lor împleticite și savuroase constituie o parodie a limbajului comun încărcat de clișee. Ei născocesc cuvinte și, cum zice naratorul din nuvela În război un pogon de flori *(1972), „cuvintele erau mărunțite și puse cu grijă, drepte și uscățive și ele parcă nu se mai înnodau unele cu altele, parcă se pândeau să-și*

afle vreun beteșug, vreo greșeală și începuseră să nu mai spună nimic, să nu mai aibă nici o potrivire cu întâmplările sau faptele din care porneau. Pluteau, undeva, mândre, boieroase și într-un fel înspăimântate de faptul că, dacă ar coborî la rostul lor, s-ar pângări și scutura". […] *O carte scrisă la maturitate,* Călător printre înțelepciuni *(1975), dovedește că prozatorul care a scris în chinuri și nu este niciodată (în sensul vechi al termenului) inspirat, are fantezia și inteligența unui moralist. El comentează proverbele și construiește un șir de parabole cu mai multe înțelesuri. E, aici, o bucurie neobișnuită a vorbei piezișe și o iscusință remarcabilă a gândului care se înnoadă și se deznoadă mereu în paradoxuri. Nimic nu e de prisos în text, cuvintele (muncite, asudate, ieșite cu greu din chinurile facerii) sunt boieroase, mândre și, mai ales, de o savoare uluitoare. Omul care a dispărut ca Edgar Poe, la o margine de drum, acoperit de zăpadă, avea o personalitate complexă. Era, cum se zice, un spirit ironic, dar ironia lui nu era niciodată agresivă. N-am observat la el nici unul din semnele intoleranței și invidiei față de confrații mai harnici și mai răsfățați de cronicarii literari. Avea o delicatețe structurală și o inteligență pe care vârsta și suferințele lui de tot felul nu i-o umbriseră. Era, în ultimii ani, închis în lumea lui și trecea printre noi ca o umbră tragică. Nu era mulțumit de sine, dar nu făcea din nemulțumirea sa o temă de confesiune indecentă. Mi-a cerut cu mulți ani în urmă să-i scriu o prefață la o antologie și, după ce i-am dat-o, mi-a cerut „drepturile de autor". Era modul lui de a mulțumi și de a ieși, astfel, dintr-o situație dificilă.*

EUGEN SIMION

SCRIERI: *Poarta*, pref. Mihail Petroveanu, București, 1960; *Opt povestiri*, București, 1963; *Paznic la armonii*, București, 1965; *Zbor jos*, București, 1968; *Cutia cu greieri*, București, 1970; *În război un pogon cu flori*, cu ilustrații de Teodor Bogoi, București, 1972; ed. (*Olina*), pref. Matei Albastru [Gavril Matei], București, 1992; *Vorbă-n colțuri și rotundă*, cu ilustrații de Constantin Baciu, București, 1973; *Dumitraș și cele două zile*, București, 1974; *Călător printre înțelepciuni*, cu ilustrații de Constantin Baciu, București, 1975; *Întâlnire târzie*, postfață Eugen Simion, București, 1981; ed. București, 2012; *Povestiri*, îngr. și postfață Gabriel Dimisianu, București, 1997.

Repere bibliografice: I. Vitner, *Prozatori contemporani*, București, 1962, *334–344*; Damian, *Direcții*, *180–198*; Georgescu, *Păreri*, *340–345*; Simion, *Orientări*, *288–289*; Oprea, *Mișcarea*, *151–169*; Cristea, *Interpretări*, *100–102*; Dimisianu, *Prozatori*, *88–93*; Regman, *Cronicari*, *141–149*; Stănescu, *Cronici*, *210–218*; Regman, *Selecție*, *317–325*; Constantin, *Prozatori – critici*, *105–108*; Cristea, *Domeniul*, *244–248*; Regman, *Colocvial*, *72–74*; Titel, *Pasiunea*, *115–117*; Dimisianu, *Nouă prozatori*, *172–186*; Regman, *Explorări*, *309–325*; Simion, *Scriitori*, I (1978), *647–661*; Leonte, *Prozatori*, I, *161–166*, II, *101–106*; Ungureanu, *Proza rom.*, I, *452–466*; Holban, *Profiluri*, *97–100*; Simion, *Mercuțio*, *297–298*; Negoițescu, *Scriitori contemporani*, *457–459*; Micu, *Scurtă ist.*, III, *174–179*; Ion Bălu, [*Nicolae Velea*], APF, 1998, 1–2, 4; Ștefan Bănulescu, *Elegii la sfârșit de secol*, București, 1999, *53–67*; *Dicț. esențial*, *876–878*; Dimisianu, *Lumea*, *562–568*; Micu, *Ist. lit.*, *519–522*; Manolescu, *Lista*, II, *238–241*; Alex. Ștefănescu, *Nicolae Velea*, RL, 2002, 41; *Dicț. scriit. rom.*, IV, *724–726*; Negrici, *Comunism, Proza*, *205–207*; Dimisianu, *Amintiri*, *135–147*; *Dicț. analitic*, IV, *650–653*; Marian Victor Buciu, *Proza scurtă a lui Nicolae Velea*, CNT, 2005, 9; Daniel Cristea-Enache, *Esența vieții*, RL, 2007, 50; Răzvan Voncu, *Recitindu-l pe Velea*, CNT, 2008. 10; Dimisianu, *Oameni*, *159–468, passim*; Popa, *Ist. lit.*, II, *675–678*; Gelu Negrea, *Un nedreptățit: Nicolae Velea*, LCF, 2010, 33. ***N.Br.***

VELEA, Stan (29.V.1933, Poiana Mare, j. Dolj – 30.VI.2007, București), polonist, comparatist, traducător.

Este fiul Elenei (n. Jienescu) și al lui Marin Velea, țărani. A urmat școala primară în comuna natală (1940–1944), Liceul „Independența" la Calafat (1944–1952) și Facultatea de Filologie a Universității din București, secția slavistică, specialitatea limba și literatura polonă (1952–1957). Și-a susținut doctoratul în 1968 cu o teză despre Władisław Reymont. După licență e cercetător la Institutul de Istorie Literară și Folclor al Academiei Române (Institutul de Istorie și Teorie Literară „G. Călinescu"), unde rămâne până la pensie. Debutează în 1958 cu un studiu în revista „Romanoslavica", iar prima carte, monografia *Reymont*, îi apare în 1966. A mai colaborat cu studii, cronici, recenzii la „Gazeta literară", „Luceafărul", „România literară", „Cronica", „Revista de istorie și teorie literară" (din al cărei comitet de redacție a făcut parte din 1991), „Studii de literatură universală" ș.a. Pentru îndelungata sa activitate dedicată promovării literaturii polone în străinătate a fost răsplătit cu importante distincții culturale și de stat ale Poloniei: Ordinul Meritul Cultural (1970), insigna Amicus Poloniae (1985), Crucea de Cavaler a Ordinului Meritul Polonez (1997) ș.a. Academia Română i-a decernat în 1995

Premiul „Titu Maiorescu” pentru volumul al III-lea din *Istoria literaturii polone*.

Format ca student la școala lui I.C. Chițimia, **V.** s-a impus ca unul din poloniștii noștri de seamă, aducând o contribuție importantă la cunoașterea valorilor acestei literaturi atât prin traduceri, cât și prin studii de sinteză, monografii și exegeze comparatiste. În prima secțiune, monografia *Reymont* supune unei analize atente scrierile clasicului polonez în corelație cu problematica social-umană și curentele estetice ale epocii, insistând asupra tetralogiei *Țăranii* și relevând filonul ei predominant realist. A doua secțiune este consacrată analizei comparatiste cu literatura română. Se demonstrează că opinia potrivit căreia Liviu Rebreanu și Pavel Dan au fost influențați de Reymont este gratuită. Studiul relațiilor între cele două literaturi constituie substanța integrală a volumului *Paralelisme și retrospective literare* (1974), în care sunt puse față în față romantismul românesc și cel polon, receptarea unor prozatori români în Polonia (Ion Creangă, Mateiu I. Caragiale, G. Călinescu, Zaharia Stancu, Eugen Barbu ș.a.) și a unor scriitori polonezi în România, precum și circulația unor motive. Tot în perspectivă comparatistă se înscrie excursul *Interferențe literare româno–polone* (1989), construit pe două dimensiuni: imaginea globală a răspândirii literaturii române în spațiul polon și viziunea caleidoscopică asupra circulației literaturii polone în țara noastră prin creatorii ei reprezentativi. Scopul fundamental al lui **V.** a fost de a elabora o istorie a literaturii polone din perspectiva unui exeget român, analizele și studiile anterioare, incluse în volumele *Scriitori polonezi* (1972) și *Ipostaze europene ale romanului contemporan. Romanul polonez* (1984), constituind etape pregătitoare. Construit din medalioane ale unor individualități care au marcat momente majore în evoluția acestei literaturi, demersul analitic din *Istoria literaturii polone* (I–III, 1986–1995) este precedat, în cazul fiecărei epoci, de prezentarea fundalului social-istoric și cultural. Având o documentare temeinică, lucrarea începe cu Renașterea, continuă cu barocul, cu secolul Luminilor și se încheie cu romantismul, volumul următor circumscrie realismul critic, naturalismul, mișcarea Tânăra Polonie și perioada interbelică, ultimul fiind consacrat în întregime contemporaneității. **V.** nu se hazardează în judecăți apodictice, ci se rezumă la formulări constatative, pornind de la ideea că numai judecata timpului poate să-și spună cuvântul în decantarea orientărilor estetice și în statornicirea valorilor într-o ierarhie. Monografia *Adam Mickiewicz. Vârstele romanticului patriot* (1995) are ca punct de plecare capitolul omonim din primul volum al *Istoriei...*, amplificat printr-o reconstituire biografică mai bogată și prin aprofundarea demersului interpretativ. Meritul esențial este de a-l situa pe poetul național al Poloniei în contextul romantismului european și de a-l racorda la valorile acestui curent. Între istorie literară și comparatism se plasează monografia *Sienkiewicz* (1998), și ea dezvoltată din capitolul existent în *Istoria literaturii polone*. Prezentarea aportului la dezvoltarea romanului istoric universal este completată de studiul răspândirii prozei lui Sienkiewicz și de rolul ei în spațiul literaturii române. Se lămuresc și unele divergențe de opinii cu privire la eventualele influențe asupra unor scriitori români. Familiarizat cu metodologia studiilor de literatură comparată, **V.** și-a extins preocupările în domeniu, investigând și aria contribuțiilor românești la cunoașterea literaturii universale și a filiațiilor dintre aceasta și literatura română. În *Universaliști și comparatiști români contemporani* (1996) sunt configurate „profiluri” reprezentative: G. Călinescu, Tudor Vianu, Zoe Dumitrescu-Bușulenga, Dan Grigorescu, Alexandru Balaci, Romul Munteanu, Edgar Papu, Al. Dima, I.C. Chițimia, G. Mihăilă ș.a. *Plămada cărților* (1997), volum alcătuit din articole și studii de teorie, critică, istorie literară și comparatism, își propune să sugereze câmpul din care se adună informațiile „plămădite” în infrastructura unor opusuri. În perimetrul acelorași discipline interferente care au dominat activitatea lui **V.** intră lucrarea *Literatura polonă în România. Receptarea unei mari literaturi* (2001), care înregistrează cronologic traducerile din literatura polonă în limba română, precum și ecourile lor, fiind însă mai mult decât o bibliografie comentată critic. Cu o informație bogată, între istorie literară, dicționar și eseu, cartea *Siluete literare din Țara Vistulei* (2004) include câteva zeci de personalități ale literaturii polone de la epoca Renașterii până în perioada contemporană, într-o prezentare accesibilă, rod al experienței de o viață. De o deosebită importanță este și activitatea de traducător a lui **V.**, desfășurată pe parcusul a peste jumătate de secol, oferind zeci de transpuneri de opere esențiale, aparținând

unor scriitori de prim-plan ai literaturii polone, precum clasicii Henryk Sienkiewicz, Bołesław Prus, Władisław Reymont, Zygmunt Krasiński, Stefan Źeronski ori contemporanii Jarosław Iwaszkiewicz, Sławomir Mroźek, Czesław Miłosz. Printre ultimele cărți tălmăcite, romanul *Cavalerii teutoni* (I–II, 2007) de Henryk Sienkiewicz beneficiază pentru prima dată de versiunea polonă originală, care fusese creconstituită filologic la nivel academic în patria autorului.

SCRIERI: *Reymont*, București, 1966; *Scriitori polonezi*, București, 1972; *Paralelisme și retrospective literare*, București, 1974; *Ipostaze europene ale romanului contemporan. Romanul polonez*, București, 1984; *Istoria literaturii polone*, București, I–III, 1986–1995; *Interferențe literare româno–polone*, București, 1989; *Adam Mickiewicz. Vârstele romanticului patriot*, București, 1995; *Universaliști și comparatiști români contemporani*, București, 1996; *Plămada cărților*, București, 1997; *Sienkiewicz*, București, 1998. *Literatura polonă în România. Receptarea unei mari literaturi*, București, 2001; *Siluete literare din Țara Vistulei*, București, 2004. **Traduceri:** Władisław Reymont, *Fiu de nobili*, pref. trad., București, 1967, *Comedianta. Frământări*, pref. trad., București, 1984, *Vampirul*, pref. trad., București, 1995; Jarosław Iwaszkiewicz, *Dumbrava de mesteacăn,* în *Maica Ioana a îngerilor,* I, București, 1971, [*Proză*], în *Îndrăgostiții din Marona*, București, 1972; Bołesław Prus, *Anielka*, pref. trad., București, 1973, *Avanpostul*, pref. trad., București, 1992; Henryk Sienkiewicz, *Prin foc și sabie*, I–II, postfața trad., București, 1973, *Pan Wołodyjowski,* pref. trad., București, 1974, *Potopul*, I–III, pref. trad., București, 1977, *Hania*, București, 1986, *Paznicul farului*, îngr. și pref. trad., București, 1987 (în colaborare cu Teodor Holban), *Familia Polaniecki*, pref. trad., București, 1987, *Pe câmp de glorie*, pref. trad., București, 1992, *Prin pustiu și junglă*, pref. trad., București, 1992, *Quo vadis*, pref. trad., București, 1993, *Convulsii*, București, 2005, *Cavalerii teutoni*, I–II, introd., trad, București, 2007; Sławomir Mrożek, *Teatru*, pref. trad., București, 1986, *Dragoste în Crimeea*, București, 1998, *Croitorul și alte piese*, pref. trad., Iași, 2002, *Opere alese,* I–III, pref. trad., București, 2004–2005, *Baltazar*, pref. trad., București, 2009; Zygmunt Krasiński, *Regele Władysław Herman*, București, 1994; Czesław Miłosz, *Valea Issei*, pref. Marius Lazurca, postfața trad., București, 2000 (în colaborare cu Olga Zaicik); Wiesław Myśliwski, *Orizont*, București, 2000.

Repere bibliografice: Ion Tiba, [*Stan Velea*], IL, 1966, 10, „Helikon”, (Budapesta), 1972, 3–4, CRC, 1975, 3; Cornelia Ștefănescu, [*Stan Velea*], VR, 1967, 2, RL, 1987, 25, JL, 1995, 37–40; Olga Zaicik, *„Scriitori polonezi”,* CREL, 1974, 4; Constantin Geambașu, [*Stan Velea*], „Synthesis”, 1976, JL, 2002, 1–4, „Decada literacka” (Cracovia), 2003, 7–8; Danuta Bieńkowska [*Stan Velea*] „Polen” (Varșovia), 1985, 2, „La Pologne” (Varșovia), 1986, 4; Nicolae Mareș, [*Stan Velea*], RL, 1985, 12, 1986, 44, 2003, 22, 2007, 26, „Literatura na świecie” (Varșovia), 1989, 1, LCF, 2004, 35; I. C. Chițimia, [*Stan Velea*], CREL, 1985, 3, „Synthesis”, 1992; Kazimierz Jurczak, [*Stan Velea*], CREL, 1986, 2, RITL, 1987, 3–4; Maria Vârcioroveanu, *„Istoria literaturii polone”*, AUB, științe sociale, t. XXXII, 1986; Mihai Mitu, „[*Stan Velea*],, „Synthesis”, 1986, JL, 1995, 37–40; Rodica Florea, „*Istoria literaturii polone*”, „Synthesis”, 1987; Mihaela Dorobanțu, *Consonanțe europene româno–polone*, JL, 1990, 13; Alex. Ștefănescu, *Lucrare vastă dusă la bun sfârșit*, RL, 1995, 35; Teodor Vârgolici, [*Stan Velea*], ALA, 1995, 279, 1996, 307, 1997, 379, 2001, 594; Constantin Cubleșan, [*Stan Velea*], ST, 1997, 2–3, 1998, 6; Octavian Soviany, *Aventuri în pădurea lituaniană*, CU, 2000, 10; Marian Barbu, *Trăind printre cărți,* I, Petroșani, 2001, *307–312,* II, Petroșani, 2002, *472–474*; *Dicț. scriit. rom.,* IV, *726–728;* Marian Barbu, [*Stan Velea*], „Lamura” (Craiova), 2003, 21–26; Firan, *Profiluri*, II, *324–326*; Laura Voroneanu, *Siluete din Țara Vistulei*, LCF, 2005, 30–31. ***T.V.***

VELESCU, Cristian (13.VII.1952, Timișoara), prozator, eseist. Este fiul Barbarei (n. Iancu) și al lui Nicolae Velescu, comerciant. Urmează Liceul de Artă din Timișoara (1967–1971) și Institutul de Arte Plastice „Nicolae Grigorescu” din București (1973–1977). O specializare postuniversitară (1986) la același institut precedă susținerea doctoratului în istoria artei (1992). Obține în 2001 și licența la Facultatea de Teologie Ortodoxă a Universității din București. Muzeograf la Muzeul Național de Artă din București (1977–1990, 1997–1998), cercetător la Institutul de Istoria Artei „George Oprescu” al Academiei Române (1990–1997), ulterior intră în învățământul superior (conferențiar în 1998 și din 2000 profesor), la Facultatea de Arte a Universității de Vest din Timișoara, apoi la Universitatea Națională de Arte din București (din 2005). Colaborează la „Convorbiri literare”, „Revista muzeelor și monumentelor”, „Vatra”, „Arta”, „Studii și cercetări de istoria artei”, „Revue roumaine d’histoire de l’art”, „Ligeia” (Paris) etc. și la volume colective. A debutat editorial cu cartea de proză scurtă *Călătorii neobișnuite*, apărută în 1981. A mai semnat Cristian Robert Velescu.

Prima carte a lui **V.** cuprinde nouă texte în care prozatorul își fixează formula narativă: fantasticul impregnat de simboluri, între acestea descrierea detaliului și efectele de atmosferă pentru susținerea credibilului. Dintre povestiri, *Neobișnuita călătorie a unui om însemnat*, *Portretul tinerei fete* și

Zile din viața unui „virtuoz” interesează îndeosebi prin relaționarea simbolurilor în configurarea unui protagonist care anticipează personajul central din romanul *În căutarea miresei pierdute* (1995), în vreme ce *După-amiază dansantă* sau *La căpătâiul copilei bolnave* sunt exerciții de realizare a atmosferei. Provenind din redimensionarea epicii desfășurate în *Zile din viața unui „virtuoz”*, microromanul *Strania pățanie a unui virtuoz* (1984) relatează aventura unui modest corepetitor la filarmonică: odată cu mutarea în casa unei bătrâne ciudate, acesta face experiența unui succes răsunător, dar pasager, care însă îi schimbă orizontul existenței, consumată într-un București fantastic datorită comprimării spectaculoase a timpului, în maniera nuvelei *La țigănci* de Mircea Eliade. Placheta *Poeme* (1989) este un experiment exercitat asupra ideii de text: autorul conservă specificul narativ al discursului în paralel cu încercarea de dizolvare a caracterului denotativ al comunicării. Imaginile converg în conturarea personajului Mozart (compozitorul), lăsând impresia unui film mental, în care sunt incluse fragmente de pastel. Performanța prozatorului o constituie romanul *În căutarea miresei pierdute*. **V.** cultivă și aici absurdul oniric, ficțiunea realizând relativizarea aspectelor antinomice, pentru a dovedi precaritatea convenției realului. Un bărbat care își amintește că este căsătorit și are șapte copii poposește într-o seară în fosta casă a părinților săi, ce va fi reconstituită cu ajutorul unei vecine, Sibi (posibil avatar al sibilei), și a doi cerșetori. Fie bătrână și urâtă, fie tânără și frumoasă, fie mireasă, fie moartă, aceasta reflectă ipostazele „aproapelui” iubit: amantă, soră, fiică, mamă etc. Chiar mama protagonistului ilustrează același proteism: este bătrână sau tânără, bună sau rea, frumoasă sau urâtă, cârnățăreasă, farmacistă, cântăreață etc. Obsesie mai veche a autorului, motivul „viața este vis” se răstoarnă și el în „visul este viața”, favorizând valențele alegorice ale narațiunii. Orizontul preocupărilor lui **V.** e completat, prin orientarea tematică și organizarea ideilor, de interpretările asupra operei și gândirii lui Constantin Brâncuși, întreprinse constant după 1989. *Brâncuși inițiatul* (1994) este o analiză a creației sculptorului din perspectiva lecturilor acestuia, iar *Brâncuși alchimist* (1996) încearcă o reconstituire a templului din Indore, India, printr-o interpretare alchimică, justificată de prietenia lui Brâncuși cu Marcel Duchamp, un cunoscător al doctrinei alchimice. Altă carte, *Concepte ale poeticii lui Constantin Brâncuși* (1999), aduce încă o contribuție, pornind de la mărturiile orale și scrise pe care sculptorul le-a lăsat.

SCRIERI: *Călătorii neobișnuite*, Timișoara, 1981; *Strania pățanie a unui virtuoz*, București, 1984; *Poeme*, București, 1989; *Brâncuși inițiatul*, București, 1994; *În căutarea miresei pierdute*, București, 1995; *Brâncuși alchimist*, București, 1996; *Concepte ale poeticii lui Constantin Brâncuși*, București, 1999; *Formă și semnificație în arta românească modernă – exemplul lui Brâncuși*, București, 2002; *Victor Brauner d'après Duchamp sau Drumul pictorului către un suprarealism „bine temperat”*, București, 2007. **Ediții:** *Brâncuși inedit – însemnări și corespondență românească*, București, 2004 (în colaborare cu Doina Lemny).

Repere bibliografice: Eugen Dorcescu, *„Călătorii neobișnuite”*, O, 1981, 41; Nicolae Țirioi, *Un virtuoz al povestirii*, O, 1984, 35; Mircea Constantinescu, *Virtuțile fantasticului*, RL, 1984, 52; Anton Cosma, *„Strania pățanie a unui virtuoz”*, VTRA, 1985, 12; Olimpia Berca, *„Poeme”*, O, 1989, 25. ***M.In.***

VELICAN, Sabin (pseudonim al lui Sabin Popescu-Lupu; 4.II.1909, Celei, j. Gorj – 25.II.1999, Târgu Jiu), prozator, poet, gazetar. Absolvent în 1928 al Școlii Normale din Târgu Jiu, **V.** profesează ca învățător la Mereni, județul Lăpușna. Scurt timp (1929–1930) editează pe cont propriu bilunarul „Opinia Chișinăului”. Ia parte la al Doilea Război Mondial ca reporter. Între 1944 și 1948 este director la o școală generală din Târgu Jiu. A debutat în 1927 la revista bucureșteană „Tinerimea română” cu eseul *Valoarea simbolică a luptei de la Călugăreni*, iar editorial în 1938 cu romanul *Pământ viu*, premiat de Uniunea Intelectuală Română. Colaborează la „Curentul”, „Cuvânt moldovenesc”, „Raza”, „Curierul”, „Școala basarabeană”, „Viața Basarabiei”, „Gorjanul”, „România literară”, „Basarabia” (unde susține câteva rubrici), „Basarabia literară” ș.a. Acuzat de activitate publicistică antisovietică, în 1952 este condamnat la cinci ani de închisoare. După executarea detenției în penitenciarele din Craiova, Gherla și Caransebeș, se angajează zilier, apoi învățător în comunele Tismana, Bălești, Bărbătești și în Târgu Jiu. În 1962 se pensionează.

Acțiunea din romanul *Pământ viu* se desfășoară într-un sat basarabean, unde după 1918 protagonistul, Stiopa Capmare, țăran sărac, încearcă să obțină avere și prestigiu în comunitate. Lupta pentru

pământ, în varianta realist-rebreniană, însoțită de erotism și mai ales de patologie psihologică, este abordată fără nuanțe substanțiale de originalitate. De altfel, **V.** a fost văzut ca un „exponent al naturalismului zolist potențat cu simbolistica «romantică» a vânturilor, crivățului și apelor dezlănțuite" (Mihai Cimpoi). Singurele scene care fac diferența se referă la retrospectivele despre participarea lui Stiopa Capmare la luptele Primului Război Mondial și la năvălirile „moscalilor" prin satele românești de dincolo de Prut. În prozele *Savan*, *Greșeala lui Dumnezeu* și *Insula fericirii*, ce compun în 1943 volumul *Frumoasele*, autorul se cantonează în registrul tradiționalismului romantic, părăsind latura ideologică. În atenție rămâne aceeași lume săracă a Basarabiei, unde credințe și superstiții ancestrale schimbă cursul vieții personajelor, oameni simpli, însă pătimași în sentimente și la băutură. Roman al dragostei materne, *Drumul Sevastopolului* (1943) se înscrie în linia beletristicii de propagandă. Se constată din nou predispoziția scriitorului de a se opri la locuri comune, de această dată într-o tradiție a sfârșitului de secol XIX, patriotică, mistic-eroică, compasivă. După 1989, când revine la literatură după aproape jumătate de secol, **V.** publică *Încântare* (1994) și *Răzvrătitul* (1995), alcătuind ciclul romanesc *Marea călătorie*, romanul-frescă *Docan* (I–II, 1995–1997), *Robii destinului* (1998), basmele adunate în *Împărăția luminii* (1994) și în *Micul vrăjitor* (1999), precum și placheta *Poezii* (1997), dar nu depășește stadiul vechilor preocupări, reușind doar să atragă din nou atenția prin efortul de a însufleți prin scrisul său viața culturală a unei zone de provincie.

SCRIERI: *Pământ viu*, București, 1938; *Drumul Sevastopolului*, Chișinău, 1943; *Frumoasele*, Chișinău, 1943; *Rusalin, viteazul munților*, Târgu Jiu, 1945; *Împărăția luminii*, Târgu Jiu, 1994; *Marea călătorie,* vol I: *Încântare*, Târgu Jiu, 1994, vol. II: *Răzvrătitul,* Târgu Jiu, 1995; *Docan*, I–II, Târgu Jiu, 1995–1997; *Greșeala lui Dumnezeu*, pref. Ion Mocioi, Târgu Jiu, 1997; *Poezii*, Târgu Jiu, 1997; *Robii destinului,* Târgu Jiu, 1998; *Micul vrăjitor*, Târgu Jiu, 1999.

Repere bibliografice: Dan Petrașincu, *Printre autori și volume,* RML, 1939, 6; Teodor Iordache, *„Pământ viu",* CL, 1941, 11–12; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *843, Ist. lit.* (1982), *938*; Traian Chelariu, *„Frumoasele",* UVR, 1943, 32; Nicolae Scurtu, *Un necunoscut: Sabin Velican*, SLAST, 1988, 4; Zenovie Cârlugea, [*Sabin Velican*], L, 1992, 16–17, „Gorjeanul", 1994, 1375, 1377, 1379, 1415, 1420, 1451, 1498, 1995, 1766, 1770, 1893–1896; Sava Pânzaru, *Un scriitor, un destin: Sabin Velican,* LA, 1994, 29; Ion Tarbac, [*Sabin Velican*], „Ager", 1997, 62, 63; Cimpoi, *Ist. lit. Basarabia, 101–102;* Burlacu, *Lit. rom. Basarabia*, *184*; Firan, *Profiluri,* II, *327*; *Dicț. Chișinău, 565–566*; Ion Popescu-Brădiceni, *Sabin Velican*, „Caietele Columna", 2012, 1. ***C.M.B.***

VELISAR TEODOREANU, Ștefana (17.X.1897, Remiremont, Franța – 30.V.1995, București), prozatoare, poetă, traducătoare.

Este fiica Mariei (n. Mazurier), de origine franceză, și a lui Ștefan Lupașcu, jurist și diplomat. Învață, cu dese întreruperi, la școala particulară a Mariei Delavrancea, sora tatălui ei și soția lui Barbu Delavrancea, apoi, până în 1916, la Școala Centrală de Fete din București, aflată tot sub direcția acesteia. În 1918, la Iași, prin intermediul fiicelor lui Delavrancea, îl cunoaște pe Ionel Teodoreanu, cu care se căsătorește în 1920. A început să publice târziu, în 1929, la „Bilete de papagal", mici poeme și schițe, semnate Ștefana Velisar. Sub același pseudonim debutează și editorial cu romanul *Calendar vechi*, în 1939 (Premiul Societății Intelectualilor Români). A mai colaborat la „Adevărul literar și artistic", „Universul literar", „Acțiunea", „Revista Fundațiilor Regale", „Familia" ș.a. A fost o traducătoare neobosită din literatura rusă (F.M. Dostoievski, Maxim Gorki, Lev Tolstoi, I.S. Turgheniev, I.A. Goncearov ș.a.), ei datorându-i-se tălmăcirea (în colaborare) a unor capodopere precum *Crimă și pedeapsă* sau *Oblomov*.

Calendar vechi, căruia Vladimir Streinu îi reproșa „lipsa de ficțiune epică" și „naivitatea cam artificială a faptelor consemnate", este un roman analitic având ca temă centrală adolescența și nașterea primilor fiori de iubire. Caracterizat de un lirism exagerat, romanul încearcă să recreeze un tip de univers patriarhal rupt complet de lumea reală și de istorie. Distanța dintre lumi sporește și prin decalajul dintre timpul acțiunii, anii 1913–1914 într-o Moldovă idilizată, feeric-convențională, a

cărei cronică, impregnată de poezie, e redată din perspectiva unui jurnal ficțional, și momentul publicării cărții, anul 1939. Erotismul incipient, plin de candoare al unor personaje creionate din tușe delicate, este surprins prin înregistrarea schimbărilor aproape imperceptibile ce se petrec în sufletul acestora odată cu trecerea de la copilărie la adolescență. Cu următorul roman, *Viața cea de toate zilele* (1940; Premiul Academiei Române), atenția scriitoarei se va îndrepta spre viața de familie în provincie. Spațiul în care se petrece acțiunea pare atemporal, iar firul epic evoluează lent, adeseori chiar stagnând. Singurătatea, traiul retras, melancolia, reveria, regretele, iluziile pierdute, sentimentul inutilității vieții sunt piesele unui mozaic sufletesc ce marchează destinul protagonistei, Elisabeta Scutaru. Sondarea existenței casnice, a intimității căminului – însingurarea provocată de îndepărtarea de soț și de maturizarea copiilor – implică și o întoarcere către sine, o autoanaliză; sacrificiul, renunțarea la propria persoană și la împlinire sunt puse în balanță cu echilibrul familial, în favoarea acestuia. În reacțiile personajelor primează intensitatea sentimentelor, mai cu seamă a iubirii. Micile drame consumate în lumea provincială constituie substanța acestei proze; Elisabeta, Nora, Maia, caractere abia conturate, sunt tipuri emblematice pentru genul de proză practicat de **V.T.** Schițele cuprinse în volumul *Cloșca cu pui* (1941), publicate între 1929 și 1939 în „Bilete de papagal", cultivă pitorescul etnografic și portretistica. Și în cărțile următoare prozatoarea privilegiază portretul, integrându-l într-un anumit tip de memorialistică. Deși uneori literaturizează excesiv, mediul și atmosfera epocii, figurile culturale ale vremii sunt prezentate adesea în posturi interesante, în medalioane ce reînvie, cu vioiciune și prospețime, o lume aparte. Reprezentativ pentru **V.T.** este romanul *Acasă* (1947), construcție mult mai riguroasă în ce privește epicul și modul de realizare a personajelor. Interesul merge tot spre lumea copilăriei, vădind încă o dată influența lui Ionel Teodoreanu. Trecerea la adolescență este urmărită în cele mai mici amănunte, iar subiectul observației este Pia, o copilă în vârstă de doisprezece ani, care începe să perceapă și să înțeleagă universul domestic, casa ca spațiu protector fiind un element recurent în proza autoarei. Analiza psihologică operează prin prisma schimbărilor sufletești traversate de Pia ca urmare a destrămării ambianței copilăriei și a familiei. Copilul încearcă să descifreze sensurile profunde ale vieții și semnificația relațiilor dintre oameni. „Picnelandii" (Pia și verii ei, Nonel și Andi) descoperă lumea prin intermediul jocului și al interpretărilor metaforice ale realității, miraculosul, magicul făcând parte din viața lor cotidiană. Așteptarea cometei Halley, lumea de basm de la moșia Câmpurile, vacanța ca expresie a libertății totale, curiozitatea stârnită de legende și superstiții, focul ireal de la Poiana Sărată jalonează evoluția spre maturitate și, implicit, accesul în lumea adulților. Importanța amintirii, a conservării micilor experiențe și senzații dă un caracter particular narațiunii, care atinge pe alocuri un dramatism spectaculos, așa cum se întâmplă în descrierea unei furtuni ce pare un „sfârșit de lume". Visul, halucinația datorată bolii (Pia și verii ei se îmbolnăvesc de anghină difterică), oglinda ca simbol al deformării, dar și al autodescoperirii și al investigării propriului eu sunt exploatate cu finețe în portretizarea personajelor și în surprinderea metamorfozei lor. Nu numai capacitatea de a creiona structura intimă a copilului în momentul inițierii în viață prin intermediul prietenilor, al școlii, al lumii adulților e caracteristică la **V.T.**, ci și posibilitatea de a folosi valențele pe care le oferă evocarea, îmbinând realismul cu acea încărcătură lirică plină de nostalgie, nelipsită din opera sa. Darul de a însufleți spațiul ficțiunii cu o serie de chipuri secundare, ce au rolul de a da veridicitate ambianței casnice în care se petrece acțiunea – pitorescul Gello, servitorul Nae Petrescu, Matei, tatăl Piei, mătușa Tilda (Tan' Tilda) –, se va regăsi în *Ursitul* (1970). Oscilând între ficțiune și memorialistică, cartea prezintă un interes deosebit datorită amintirilor din viața literară interbelică, familia Delavrancea, Ionel Teodoreanu, G. Ibrăileanu, Tudor Arghezi, Mihail Sadoveanu fiind personajele vii ce populează o narațiune învăluită de discreție și respirând prospețime, mai mult proză autobiografică de atmosferă, cu subtitluri ce evocă romanele englezești ale secolului al XVIII-lea, rezumative și explicative. *Ursitul* acoperă o perioadă ce începe cu imaginea Iașului în Ajunul Crăciunului 1918 și continuă cu o schiță a lumii interbelice. Aerul de autenticitate (dat și de utilizarea multor regionalisme), atmosfera, stilul poetic grefat pe „importanța amintirii" pun într-o lumină inedită personalitățile lui Ionel Teodoreanu, Tudor

Arghezi, Mateiu I. Caragiale sau Sadoveanu (Conu' Mihai). „Ursitul" – Ionel Teodoreanu – „vorbea ca și cum ar fi avut șaizeci de ani și un trecut furtunos, plin de experiențe amoroase... nimic să-i umple viața și sufletul, că este trist și neînchipuit de singur, da, da, singur sufletește". Prozatoarea va încerca să evidențieze și unele trăsături ale operei acestuia, cum ar fi metaforele predilecte și legătura lor cu „realitatea"; poemele *Începutul*, *Ursitul* și *Poveste*, inserate în corpul romanului, par în egală măsură compoziții ale autoarei sau inedite ale lui Ionel Teodoreanu. Arta rememorării, amănuntele ce dau substanță tabloului de epocă, dar și unei frumoase povești de dragoste transformă romanul într-un inedit document, prin care se recuperează chipurile unor nume de prim rang ale vieții culturale românești. Tabloul unei opere ce stă la granița dintre memorialistică și ficțiune e completat de poemele scrise după moartea lui Ionel Teodoreanu, în 1954, cuprinse în unicul ei volum de versuri, *Șoapte întru asfințit* (1981), ca și de *Căminul* (1971, dedicat Valeriei Mihail Sadoveanu), roman rural, familial și psihologic în care firele vieții reale și ale visului se împletesc inextricabil. Corespondența dintre Monica Pillat, Lily Teodoreanu (**V.T.**) și Pia Pillat, cuprinsă în volumul postum *Minunea timpului trăit* (2010), dezvăluie încă o dată că retorica înflorită a scriitoarei provine din „frumusețea inimii".

SCRIERI: *Calendar vechi*, București, [1939]; *Viața cea de toate zilele*, București, [1940]; ed. pref. Aurel Martin, București, 1969; *Cloșca cu pui*, București, [1941]; *Acasă*, București, [1947]; ed. pref. George Gibescu, București, 1972; *Ursitul*, București, 1970; *Căminul*, București, 1971; *Poveste cu „ocei"*, cu ilustrații de Marcela Cordescu, București, 1975; *Șoapte întru asfințit*, București, 1981; *Minunea timpului trăit. Din corespondența Monicăi Pillat și a lui Lily Teodoreanu cu Pia Pillat*, prefață Horia Roman Patapievici, București, 2010. **Traduceri:** S.P. Podiacev, *Nuvele și povestiri*, I–II, București, 1957 (în colaborare cu Sergiu Dan și Irina Andreescu); A. S. Serafimovici, *Opere alese*, București, 1952 (în colaborare cu Ada Steinberg); *Basme populare rusești*, București, 1953 (în colaborare cu Xenia Stroe); ; I. A. Goncearov, *Oblomov*, București, 1955 (în colaborare cu Tatiana Berindei); ed. I–II, pref. Mihai Novicov, București, 1964, *Luna mai la Petersburg*, București, 1963 (în colaborare cu Maria Roth), *Opere*, VIII, București, 1967 (în colaborare cu Iuri Ionescu); D. N. Mamin–Sibiriak, *Povești și povestiri*, București, 1955 (în colaborare cu Maria Roth), *Emelia vânătorul*, București, 1963 (în colaborare cu Maria Roth); L. N. Tolstoi, *Hagi-Murad*, București, 1955 (în colaborare cu Mihai Calmâcu), *Opere*, vol. VIII–IX: *Ana Karenina*, București, 1957 (în colaborare cu Mihail Sevastos și Ion Popovici); ed. (*Anna Karenina*), I–II, București, 1959; ed. I–II, București, 1964 (în colaborare cu Mihail Sevastos și Rostislav Donici); ed. I–IV, București, 1972, *Opere*, vol. XIII: *Învierea*, București, 1959 (în colaborare cu Ludmila Vidrașcu); ed. (*Învierea*), București, 1960; ed. 4, București, 1971; *Sonata Kreutzer și alte povestiri*, pref. I. V. Șerban, București, 1971 (în colaborare cu Cezar Petrescu, Mihail Calmâcu și S. Recevski); ed. București, 2001 (în colaborare cu Al. A. Philippide și Cezar Petrescu); I. S. Turgheniev, *Părinți și copii*, în I.S. Turgheniev, *Opere*, III, București, 1955 (în colaborare cu Magda Roșca), *Nuvele și povestiri*, în I.S. Turgheniev, *Opere*, V, București, 1956 (în colaborare cu Dumitru B. Dumitru și S. Sanielevici), *Prima iubire. Fum*, București, 1971 (în colaborare cu Mihail Cosma și Mihai Sevastos); I. A. Bunin, *Domnul de la San Francisco*, pref. Tatiana Nicolescu, București, 1956 (în colaborare cu Lidia Bimbulov); Maxim Gorki, *Un caz excepțional*, București, 1956 (în colaborare cu Ada Steinberg); F. M. Dostoievski, *Crimă și pedeapsă*, postfață B. Riurikov, București, 1957 (în colaborare cu Isabella Dumbravă); ed. I–II, pref. Mihai Novicov, București, 1962; *Basme populare armene*, îngr. A. Hanalanian, București, 1958 (în colaborare cu Șirag Cașcanian); V. M. Garșin, *Patru zile*, București, 1962 (în colaborare cu Xenia Stroe); Leonid Andreev, *Nuvele și povestiri*, pref. Tamara Gane, București, 1963 (în colaborare cu Isabella Dumbravă); V. P. Axionov, *La jumătatea drumului spre lună*, București, 1967 (în colaborare cu Radu Albala și Eleonora Mircea); Sigrid Undset, *Kristin Lavransdatter*, I–III, pref. Aurel Martin, București, 1967 (în colaborare cu Alexandru Budișteanu).

Repere bibliografice: Dan Petrașincu, *Printre autori și volume de „Luna cărții"*, RML, 1939, 8; Streinu, *Pagini*, V, *218–220*; Alice Botez, *„Viața cea de toate zilele"*, VRA, 1940, 578; Petru Comarnescu, *„Viața cea de toate zilele"*, RFR, 1941, 1; Al. A. Philippide, *„Acasă"*, „Semnalul", 1947, 1 555; Magda Ursache, *„Ursitul"*, CRC, 1970, 26; Nae Antonescu, *„Ursitul"*, TR, 1970, 37; Constantin Ciopraga, *„Căminul"*, CRC, 1971, 32; Eugenia Anton, *„Căminul"*, VR, 1971, 8; Alexandrescu, *Confesiuni*, *320–328*; George Gibescu, *Ștefana Velisar Teodoreanu*, R, 1972, 4; Mihail Straje, *Interviu cu Ștefana Velisar Teodoreanu*, CRC, 1972, 36; Piru, *Varia*, I, *422–425*; Al. Andriescu, *Ștefana Velisar Teodoreanu*, CL, 1973, 11; Al. Ivasiuc, *Doamna Lily – Lily Teodoreanu, pseudonim de scriitoare Ștefana Velisar*, RL, 1974, 5; Ana Blandiana, *Cu Ștefana Velisar Teodoreanu. În visul unei librării* (interviu), RL, 1977, 42; Grigore Ilisei, [*Ștefana Velisar Teodoreanu*], CRC, 1977, 42, 1979, 7, 1980, 11, CL, 1987, 10; Ileana Berlogea, [*Ștefana Velisar Teodoreanu*], RL, 1981, 4, CNT, 1982, 43; Zaharia Sângeorzan, *„Șoapte întru asfințit"*, CRC, 1981, 50; Profira Sadoveanu, *Ștefana Velisar Teodoreanu – 85 de ani*, RL, 1982, 43; Fănuș Neagu, *A doua carte cu prieteni*, București, 1985, *50–53*; Zoe Dumitrescu-Bușulenga, *Floarea rară* (*Ștefana Velisar Teodoreanu la 90 de ani*), RL, 1987,

42; *Ștefana Velisar Teodoreanu*, RRI, IV, partea I, *410–421;* Constantin Ciopraga, *Elegiile Ștefanei Velisar Teodoreanu,* CRC, 1994, 29; *Dicț. scriit. rom.*, IV, *728–730.* ***C.Dt.***

VELLESCU, Ștefan (26.XII.1838, Craiova – 2.X.1899, București), publicist, memorialist, autor dramatic, prozator, traducător. Fiu de avocat, **V.** nu terminase încă școala când, atras de teatru, fuge cu trupa craioveană a lui C. Mihăileanu. Aventura ia sfârșit destul de repede, fugarul fiind adus înapoi de familie și trimis la București, unde este încredințat unui pension. **V.** însă, cucerit de măiestria actoricească a lui Costache Caragiali sau a lui Matei Millo, recidivează. El reușește chiar să obțină câteva mici roluri, fiind angajat curând în ansamblul lui Millo. Peste patru ani se întoarce în orașul de baștină, de astă dată interpret în trupa lui Theodor Theodorini. După alt interludiu bucureștean, se angajează la teatrul din Iași, din această perioadă (1861–1865) datând însemnările cuprinse în caietele lui de memorii. Revenit la București, în trupa lui Constantin Dimitriade, creează personajul titular din piesa *Vornicul Bucioc* a lui V.A. Urechia. Obținând o bursă în capitala Franței, **V.**, ucenic la Conservator al lui Fr. Régnier, va fi impresionat de stilul clasic al societarilor Comediei Franceze. După trei ani, din nou în țară, reapare pe scenă, distingându-se prin maniera sobră, de austeritate clasică, a interpretării. În urma unui concurs este numit profesor la Catedra de declamație a Conservatorului bucureștean (1873). **V.** a fost un adept al realismului segregat de naturalism, pe care îl repudiază, și degajat de orice emfază și retorism (*Despre declamațiune*), totodată un profesor cu merite deosebite, prin clasa lui perindându-se o pleiadă de viitori mari actori, printre care Grigore Manolescu, C.I. Nottara, Mihail Mateescu, Iancu Brezeanu, Vasile Toneanu, Ioan I. Livescu. În stagiunea 1883–1884 i s-a încredințat direcția de scenă la Teatrul Național din București. Figurează printre membrii fondatori ai Ateneului Român. În 1871 deschide un institut particular, denumit mai întâi Institutul „Heliade", apoi Liceul „V. Alecsandri". Deși retras din teatru, în 1899 este numit subdirector al Teatrului Național, dar nu mult după deschiderea stagiunii contractează o pneumonie care îi este fatală.

V. a fost un publicist înzestrat, însă un scriitor incert. A scris cronici dramatice (în „Țara", „Timpul" ș.a.), uneori semnate cu pseudonime: Kent (la „Revista românească"), De la Craiova („Revista literară"), Eu („Românul"), a compus câteva piese, mai ales comedii, a elaborat studii și articole de istoria și teoria teatrului. Prin revistele și ziarele vremii („Satyrul", „Columna lui Traian", „Literatorul", „Revista literară", „Atheneul român", „Românul" ș.a.) a mai publicat schițe și nuvele, monologuri satirice, poezii și cronici literare. Timp de aproape un an (1885) a dirijat „Revista literară", în 1889 conduce „Revista românească", iar în 1893–1894 este proprietar și redactor al publicației „Albine și viespi". **V.** respinge critica arogantă, judecătorească, la fel ca și pe aceea pedantă. După el, critica este o artă. Inspirată de frumosul dintr-o operă, ea nu se mărginește să judece și să dea verdicte, ci devine, la rându-i, creatoare. Despre teatru, atât în „Albine și viespi" (*Teatru național*), cât și în „Literatorul"

Ștefan Vellescu în rolul titular din Vornicul Bucioc *de V.A. Urechia*

(*Despre declamațiune*), „Atheneul român" (*Despre teatru*) sau în conferințele de la Ateneu, **V.** are o concepție limpede și consecventă. Teatrul fiind antrenat într-un proces de decadență, regenerarea lui ar trebui să înceapă cu primenirea repertoriului. În locul dramaturgiei frivole, al piesei comerciale, de ieftin divertisment, el propune o dramaturgie realistă, subordonată unor scopuri morale și unor interese sociale. Arta fiind chemată să înfrumusețeze natura, iar nu să o denatureze, trebuie să se ferească „de a poetiza viciul", de a exploata fapte nesemnificative, născocite de o „imaginațiune bolnavă". Opțiunea este în favoarea scrierilor din patrimoniul clasicismului, a tragediei îndeosebi, considerată o culme a artei dramatice. În artă **V.** avea nostalgia clasicismului. Multe idei despre teatru se regăsesc în caietele intitulate *Memorii*, cele dintâi ale unui actor român, consemnate în intervalul dintre 1861 și 1865. Prețioase sub raport documentar, chiar dacă adesea furate de subiectivism, însemnările conțin interesante mărturii despre teatrul vremii, reflecții cu privire la meșteșugul actoricesc, precum și considerații despre rosturile morale și sociale ale artei pe care autorul o slujește. O înclinație pentru memorialistică e sesizabilă la **V.** În coloanele „Revistei literare" (1896–1899) el publică un lung ciclu de articole sub formă de scrisori adresate lui Th. M. Stoenescu, cu titlul *Pagini pentru istoria teatrului român.* E un fel de compendiu al mișcării teatrale românești, de la cele dintâi manifestări (incluzând și formele de teatru popular), urmărindu-se îndeosebi apariția și afirmarea ideii de teatru național. Expunerea, vădind un anume talent epistolar, trece treptat în pură factologie, comentariul, din ce în ce mai discret, fiind înviorat de unele digresiuni mai spirituale. În critică **V.**, autor și al unei istorii a artei dramatice, lucrare de compilație (*O privire asupra istoriei generale a artei teatrale*, „Peleșul", 1887–1888), se străduiește să dea aserțiunilor sale un suport teoretic. Luând apărarea „poemei biblice" *Saul* de Al. Macedonski și Cincinat Pavelescu, aduce în discuție chestiunea libertății de invenție în raport cu canoanele clasice care, după credința sa, nu sunt imuabile. Cu toată ostilitatea teoretică față de localizări, **V.** a cochetat cu acest gen de scrieri. *Ludovic al XI-lea* de Casimir Delavigne devine în prelucrarea lui *Moartea lui Lăpușneanu.* A tradus piese ca *Onoarea casei* de Léon Battu și Maurice Desvignes, *Supliciul unei femei* de Al. Dumas-fiul și E. de Girardin, *Lumea în care ți-e urât* de Édouard Pailleron, *Un amor fatal* de Marc Fournier; *Deputatul invalidat* e o imitație după Eugène Morand. În „Societatea pentru învățătura poporului român" (1871) publică prima scenă din *Mizantropul* de Molière. O „dramă națională" este *Radu Basarab sau Banul Olteniei*, jucată în 1874. *Prea târziu*, semnată împreună cu Duiliu Zamfirescu, dezvoltă tema clasică a conflictului dintre dragoste și datorie. Amuzantă, dar facilă, *Mincinosul sau O căsătorie la Grand Hotel* e o „comedie locală", adică localizată după Eugène Scribe. Hazul provine în bună parte din limbajul scâlciat, de altfel o specialitate a autorului, care exploatează același procedeu de un comic absurd în sceneta *Blond sau brun* (apărută ca și alte câteva, în „Literatorul"). Ceva din verva comediilor lui I.L. Caragiale se găsește aici. *O spaimă* este o comedie de salon, o farsă frivolă, în care doi soți își pun la încercare fidelitatea. În proza din paginile de revistă înclinația de moralist a lui **V.**, interesat de caractere, se dă de îndată în vileag. Titlurile, chiar, sunt elocvente: *Cămătarul (Un profil din trecut)*, *Profiluri*, *Tipuri de acum 20 de ani*. Sunt fiziologii (*Schițe din viața contimporană*) comprimate, surprinzând șarjat tipuri ale epocii, năravuri și patimi. Șarja nu este foarte intensă, dar incisivă și cu pregnanță. O siluetă grotescă, aceea a cămătarului evreu, e conturată cu oarecare finețe. Un „filosof", aspirant la deputăție, ține un logos incoerent, inept, nu departe de caragialescul Marius Chicoș Rostogan. Maniera nu este analitică, ci mai mult pitorească și spectaculară. Schița *Bucureștenii la masă* ar fi un soi de cronică satirică, vădind un bun spirit de observație, dar umor mai puțin. Asemenea tipuri și schițe, croite într-o modalitate predominant gazetărească, mai apar, sub pseudonimul Iao-Tsen-ki, în „Satyrul". Pentru proză **V.** nu prea are condei. *Nicolae și Spirea din Florești*, compunere tezistă cu iz presămănătorist, contrapune, într-o tranșantă antinomie morală, satul orașului, propovăduind, ca sursă a fericirii, munca. *Moș Tudor*, cu o ușoară patină de vechime, narează un episod din timpul domniei lui Matei Basarab. O nuvelă istorică este și *Feciorul banului Udrea*, cu o intrigă romanțioasă și dulceagă. **V.** a mai scris poezii, unele în franțuzește, precum și fabule în versuri. Dar contribuția sa este legată în special de teatru.

SCRIERI: *Coconu Jenică*, București, 1867; *Teatrul și școala*, București, 1870; *Carmen Sylva. Meșterul Manole*, București, 1891.

Repere bibliografice: *Ștefan Vellescu*, „Revista literară", 1899, 27; I.L. Caragiale, *Despre teatru*, îngr. și pref. Simion Alterescu, București, 1957, *278–279*; Anca Costa-Foru, *Ștefan Vellescu*, SCIA, teatru–muzică–cinematografie, 1957, 3–4; Massoff, *Teatr. rom.*, II, *54–55*, *109–110*, *203–204*, *483–484*, III, *passim*; George Franga, *Memoriile actorului Ștefan Vellescu – manuscris original*, SCIA, teatru–muzică–cinematografie, 1966, 1; Brădățeanu, *Istoria*, I, *333–334*; *Ist. teatr. Rom.*, II, *passim*; Florin Faifer, *Ștefan Vellescu sau Nostalgia clasicismului*, ALIL, t. XXIV, 1973; *Dicț. lit. 1900, 898–899;* Firan, *Profiluri*, II, *328–329*. ***F.F.***

VELO, Nicolae C. (1882, Muloviște, azi în Republica Macedonia de Nord – 1924, București), poet, prozator. Începe să învețe carte în comuna natală, apoi trece la liceul românesc din Bitolia, adevărată pepinieră de scriitori și cărturari aromâni. Tot aici debutează în 1906 în paginile revistei „Lumina" cu poezia *Fântâna vrearelei*. Redacția îl menționează și într-o listă a colaboratorilor tipărită în 1907, deși nu mai publicase altceva. Mai figurează în calendarul aromânesc „Grai bun", la „Frățil'ia" și „Lilicea Pindului". Urmează la București Școala Științelor de Stat, care pregătea personal diplomatic. De altfel, a ocupat posturi în consulatele României din Sofia (interpret), Rusciuc (cancelar, 1907–1916; consul), Odessa și Moscova (viceconsul, 1918–1919).

Sub titlul *Di-t bana armânului*, carte semnată Nicolae C. Velo Molovișteanu și dedicată tatălui său „ca semn de recunoștință și deosebită vrere", **V.** publică în 1903 o culegere de proze scurte, urmată în 1905 de *Cântițe junești*, un fel de „cântece de vitejie" prefațate de George Coșbuc. Aici și-a strâns cele mai importante balade, care se aflau deja pe buzele oricărui aromân trecut prin școală, multe recitate cu diferite ocazii. Dintre acestea, cea mai cunoscută este *Șana și ardirea-a Gramostil'ei*, evocare a marelui centru aromânesc aflat în masivul muntos Gramos din Grecia. Clădită pe ideea că onoarea primează în orice împrejurare și în fața oricăror interese, balada deplânge distrugerea așezării de bandele musulmane ale lui Ali Pașa către sfârșitul secolului al XVIII-lea, după ce năruiseră și înfloritoarea cetate culturală a Moscopolei, cântată și ea de **V.** într-o altă baladă (cu două sute de versuri). Dedicată „trubadurului nostru național Constantin Belimace", *Șana...* excelează nu atât prin recuperarea în vers a suflului ciocnirii celor două tabere vrăjmașe, cât prin accentul pus pe tensiunea confruntării între simțul onoarei și dragostea de viață: tânăra Șana se sinucide ca să evite rușinea sclaviei în haremul păgânilor, iar tatăl ei, celnicul Hagi Steriu, împreună cu oamenii săi, nu ezită și nu se întreabă ce șanse de izbândă au împotrivindu-se lui Ali Pașa, tiran ce dispunea de o adevărată armată. Baladele, „cântări de vitejie, povestiri care preamăresc faptele eroice ale neamului român din Macedonia" (George Coșbuc), sunt scrise fluent, chiar frumos, într-o sinteză a graiurilor aromâne pe care poetul le-a cunoscut bine și pe care știe să le facă expresive în literatura sa epico-lirică. Din păcate, la un moment dat **V.**, îmbătat de succes, ajunge să producă versuri în serie, ca un manufacturier.

SCRIERI: *Di-t bana armânului*, pref. Nuși Tulliu, București, 1903; *Cântițe junești*, pref. George Coșbuc, București, 1905; [*Poezii*], în *Antologie aromânească*, îngr. Tache Papahagi, București, 1922, *317–329*, în *Antologie lirică aromână*, îngr. și pref. Hristu Cândroveanu, București, 1975, *193–201*, în UVPA, *227–235*; *Shana shi ardirea-a Gramostil'ei*, îngr. Tiberius Cunia, Syracuse, NY, 1991; ed. (*Șana și arderea-a Gramostilei*), pref. Hristu Cândroveau, Constanța, 1991.

Repere bibliografice: Șerban Cioculescu, *O nouă „Antologie lirică aromână"*, RL, 1975, 42; Scarlat, *Ist. poeziei*, II, *201*; Cândroveanu, *Aromânii*, *80–82*. ***Hr.C.***

VENTURA, Grigore (1840, Galați – 9.VII.1909, București), gazetar, critic și autor dramatic, traducător. Dintr-o familie înstărită, fiul Sultanei și al lui Constantin Ventura își face studiile universitare în Germania, luându-și licența în drept la Berlin. Întors în țară în 1871, este ales deputat de Galați în Camerele conservatoare. Era un om cu oarecare ciudățenii, personaj distinct în boema bucureșteană a vremii. Ar fi putut să aibă o viață fără griji, întrucât moștenise o avere însemnată. Dar averea o va irosi curând. **V.**, care scosese la Galați un ziar în limba franceză, odată strămutat la București, unde profesează avocatura, se consacră cu toată convingerea jurnalisticii. Scrie la gazete redactate în franțuzește, între care „L'Orient" (devenită „L'Indépendance roumaine", unde e director politic girant), și la alte publicații, cum sunt „Românul", „Epoca", „Adevărul", „Timpul", „Națiunea", „Conservatorul", „Universul". Cu aptitudini muzicale, era și profesor la Conservatorul de Muzică și Artă Dramatică. Acest boier extravagant, generos și risipitor sfârșește aproape sărac. Din căsătoria cu actrița Lea Ventura (Fanchette Vermont), sora pictorului Nicolae

Vermont și a traducătorului B.V. Vermont, a avut o fiică, Maria Ventura, care va face o strălucită carieră actoricească, devenind societară a Comediei Franceze.

Ca jurnalist, **V.** e un temperament eminamente polemic. Tonul articolelor sale este categoric, dur, adeseori brutal. Sub pseudonimele Dunăreanul și Un gălățean ori numai sub inițialele numelui, el desfășoară vreme îndelungată o tenace campanie antidinastică. Intervențiile lui sunt inserate fie în periodice ca „Epoca" și „Adevărul" (din ale căror redacții a făcut parte), fie în broșuri precum *Cestiunea dinastică în România* (1888), cu o versiune în franceză (*La Question dynastique en Roumanie*), și, reunind o serie de articole din „Adevărul", în *La Fin d'une monarchie* (1890). Cu o intransigență spectaculoasă, **V.** denunță corupția partidelor politice, condițiile mizere din armată, erorile justiției, exploatarea țărănimii. El își propune să dezmintă ideea propășirii (economice, culturale etc.) sub domnia regelui Carol I, la adresa căruia alcătuiește adevărate diatribe, cu vervă și cruzime de pamfletar. Admirator al lui C.A. Rosetti, deplânge declinul și pervertirea idealurilor pașoptiste și sancționează ceea ce el, la fel ca alții, numește jalnica parodiere a instituțiilor politice apusene. Un cronicar monden, preocupat de vânători și baluri, se înfățișează însă **V.** în „L'Indépendance roumaine". Tonul, surprinzător, e mult mai ponderat, aproape reverențios, raporturile cu Palatul părând acum a fi din cele mai armonioase. Redacta din când în când și o bine informată cronică externă. Stilul său gazetăresc e ațâțat, nervos, de regulă tranșant și caustic. Sub pseudonimul Arutnev (anagrama numelui său), **V.** face, de asemenea, o judicioasă, pătrunzătoare critică dramatică. Era cunoscut ca un spirit malițios și slobod în expresii, dar în cronici întreprinde o analiză atentă, mai detașată, de obicei în limitele urbanității. În epocă a fost un critic de autoritate. S-a pronunțat și despre *Năpasta* lui I.L. Caragiale, recunoscându-i virtuțile literare, dar socotind-o neverosimilă mai ales sub raport psihologic. Susținea și o cronică muzicală, dovedind pricepere și gust. Era, de altfel, un pianist cu manifestări concertistice la Ateneul Român și un compozitor ale cărui melodii s-au bucurat de popularitate. A compus și muzică de scenă, între altele pentru *Fântâna Blanduziei* de V. Alecsandri. O istorie a muzicii, pe care o preda și la Conservatorul din București, este o traducere din germană pe care o publică în 1900: Franz Brendel, *Istoria muzicei în Italia, Germania și Franța de la începutul creștinismului până în zilele noastre*. În conferința *Despre originea muzicei naționale*, muzica noastră populară e dedusă din cea orientală. **V.** a scris și versuri, în românește (în „Revista contimporană") și în franceză („Revista orientală", „L'Indépendance roumaine"). Poliglot, traduce din germană, franceză, italiană piese ca *Sappho* de Franz Grillparzer (împreună cu Vasile Leonescu), *Cinstea țărănească* de Giovanni Verga, *Alexandra* de Richard Voss, *Greva* de Ludwig Fulda ș.a. Minate de un strident convenționalism, cu o compoziție dezlânată, piesele sale, în care se practică o conversație așa-numită de salon, sunt produse livrești (nu tocmai străine de repertoriul franțuzesc), cu un limbaj prețios și afectat, vădind o mare slăbiciune pentru paradoxuri și butade. De năravul digresiunii, al divagației nu scapă nici una din comediile de moravuri ale lui **V.** Intenția critică, uneori satirică, este evidentă în aceste scrieri care iau în discuție, nu o dată oțios, aspecte ale vieții sociale și familiale, moravurile politice ale vremii, chestiunea națională. Dar rezolvarea artistică e de multe ori facilă, de duioasă melodramă. Așa sunt *Cămătarul* („Literatorul", 1881), adaptare după Émile Augier – cu varianta mai veche *O căsătorie în lumea mare* (1871) –, *Copila din flori* („Revista literară", 1885), *Prejudecăți* („Revista idealistă", 1905), unde autorul ia apărarea unor victime ale prejudecăților obștești, incriminând pe un ton retoric societatea. A scris și piese istorice. Inspirată din trecutul Franței, *Marcela* evocă masacrul din

noaptea Sfântului Bartolomeu. *Traian și Andrada* (1893), alcătuită în colaborare cu Vasile Leonescu, e, în fond, o melodramă deghizată, pe un pretext furnizat de istoria și de legendele luptelor dintre daci și romani. *Peste Dunăre* (1879) – cu o acțiune bizară și incoerentă – se desfășoară pe fundalul războiului din 1877, ca și *Curcanii* (1878), piesa cea mai reușită a lui **V.** Compusă sub impresia directă a bătăliei, în parte chiar pe front, drama surprinde starea de spirit a momentului, reușind să sugereze întrucâtva febrilitatea încleștării, eroismul firesc al jertfei; a avut un mare succes, și încă unul de durată, meritul ei nefiind însă în primul rând literar. La opera dramatică a lui **V.**, Arutnev ar fi putut să formuleze câteva obiecții esențiale.

SCRIERI: *O căsătorie în lumea mare*, București, 1871; ed. (*Căsătoriile în lumea mare*), Galați, 1871; *Cestiunea dinastică în România*, București, 1888; *La Fin d'une monarchie,* București, 1890; *Teatru*, I, București, 1893; *Traian și Andrada* (în colaborare cu Vasile Leonescu), București, 1893; *Curcanii*, Galați, 1878; ed. București, 1908; *Copila din flori*, București, 1908. **Traduceri:** Franz Brendel, *Istoria muzicei în Italia, Germania și Franța de la începutul creștinismului până în zilele noastre*, București, 1900.

Repere bibliografice: B. Brănișteanu, *Grigore Ventura*, DMN, 1935, 1025; I. Massoff, *Istoria Teatrului Național din București. 1877–1937*, București, 1937, *133–138*; Cosco, *Bunica, 237–239*; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *530*, *Ist. lit.* (1982), *549;* Grigore Tăușan, *Aspecte literare. Filosofi-scriitori*, București, 1943, *133–138*; Ioan I. Livescu, *Amintiri și scrieri despre teatru*, postfață Mihai Vasiliu, București, 1967, *59–61*; *Ist. teatr. Rom.*, II, *464–465, passim*; Ionuț Niculescu, *Grigore Ventura*, TTR, 1975, 5; Brădățeanu, *Istoria*, II, *28–30*; *Dicț. lit. 1900, 899–900;* Modola, *Dramaturgia*, *329–330*; Ioan Brezeanu, *Grigore Ventura*, „Porto-Franco”, 2009, 10–12. ***F.F.***

VERBICEANU, Zoe (18.IX.1893, București – 30.XII.1975, Calafat), autoare dramatică, traducătoare. Este fiica Elisabetei (n. Drăgulescu) și a lui Nicolae Verbiceanu, ofițer. Urmașă a unei familii de vechi boieri olteni scăpătați, face clasele primare la București, trece la Școala Centrală din Craiova și din nou la București, la „Sf. Sava”, unde încheie ciclul secundar dând examenele pregătite în particular. Licențiată în română și franceză a Facultății de Litere și Filosofie a Universității bucureștene, predă aceste discipline în învățământul liceal și la Academia Comercială din Capitală. A încercat să obțină un doctorat la Paris, dar din cauza sănătății șubrede s-a văzut nevoită să renunțe. Din 1954 se stabilește la Calafat. Debutează cu satire încă din primele clase de liceu, imitându-i pe Grigore Alexandrescu și pe M. Eminescu, iar prima carte, comedia *Rikki-Tikki-Tavi*, îi apare în 1922. A colaborat cu versuri, cronici teatrale și cinematografice, articole feministe sau referitoare la situația școlii, cu traduceri din François Villon și Selma Lagerlöf la „Licăriri” (Galați), „Viața românească”, „Adevărul literar și artistic”, „Tribuna Sibiului”, „Sfarmă-Piatră”, „Gândirea”, „Înălțarea” (Sibiu), „Ziarul nostru”, „Zorile” ș.a.

Reprezentată în stagiunea 1923–1924 a Teatrului Național din București, aflat sub directoratul lui Valjan, comedia „modernă” *Rikki-Tikki-Tavi* semnată de **V.** a fost întâmpinată cu severitate de critică. Mai concesiv, Liviu Rebreanu, în cronica pe care i-o dedică, îi găsise unele calități în pitoresc, dar mai ales în conturarea personajului central, înfățișat „cu o gingășie sălbatecă, în care parcă vibrează ceva din mangusta lui Kipling” (o nuvelă a scriitorului englez fusese, de altfel, sursa de inspirație a piesei). Autoarea și-a tradus piesa în limba franceză, dar fără a o tipări. Netipărite și nereprezentate au rămas și dramele *Logodnica lui Don Juan*, compusă în 1920 (revăzută și amplificată în 1960), și *Anacronicii*, scrisă în 1921. **V.** colaborează și cu Societatea Română de Radiodifuziune, pregătind în 1931 piesa *Da capo al fine*. Revine în 1939 cu *Pălăria cu clopoței* (trei acte și un prolog în versuri), comedie de succes, ce s-a jucat la București cu casa închisă, dar scoasă de pe afiș de o cabală a actorilor. Preocupată de rolul educativ al teatrului, publică în 1944 volumul *Teatru școlar*, cuprinzând scenete și piese scurte (*Din vremea cronicarilor*, *Haiducii*, *Grigore Alexandrescu*, *Capra cu trei iezi*, *Doina*). Un an mai târziu scrie comedia *Nastratin Hogea* (trei acte în versuri populare), mai mult o povestire dialogată lipsită de valoare dramatică, deschizând stagiunea 1946–1947 a Naționalului bucureștean; premiera e un eșec. Bună cunoscătoare a literaturii franceze, în 1953 **V.** dedică poetului François Villon scenariul în cinci acte *Balada soartei*, ce reconstituie episoade din viața faimosului poet medieval. Textul, urmat de drama în proză *Suprema iertare* (alcătuită în 1958, cu un prolog și un epilog în versuri), a fost lăsat în manuscris. Vivacitatea imaginativă, vizibilă în majoritatea scrierilor semnate de **V.**, se vădește și în *Casa cu minuni*, roman de o profundă sensibilitate în rememorarea copilăriei, apărut parțial în

„Viața românească” în 1930–1931. Traducerile din literatura universală constituie altă componentă a preocupărilor acestei autoare. În stagiunea 1931–1932 a Teatrului Național bucureștean i se pune în scenă o versiune după *Comedia încurcăturilor* de Shakespeare. S-au păstrat în manuscris transpuneri din Selma Lagerlöf, Iulia Hasdeu, Goethe, ca și tălmăcirea unei serii de cincisprezece basme din folclorul universal. Notabile sunt anecdotele din ciclul *De-ale lui Nastratin* (1974), în care **V.** a prelucrat liber, bizuindu-se pe „tenacitatea memoriei”, aproape două sute din cele peste cinci sute de anecdote despre renumitul hoge, consultate în anii 1944–1946 în colecția scriitorului polonez Albert Wesselski. Valoarea inițiativei rezidă nu numai în selecție și în identificarea prototipului printre numeroasele variante în circulație, ci și în limbajul adecvat, accesibil și atrăgător al repovestirii. **V.** realizează și o tălmăcire a *Baladelor* lui Villon (1940), căreia i se adaugă scenariul din 1953 și monografia *Viața și opera lui François Villon* (netipărită), cuprinzând un studiu (din care au apărut fragmente în „Adevărul literar și artistic”), precum și traducerea integrală a operei poetice.

SCRIERI: *Rikki-Tikki-Tavi*, București, 1922; *Teatru școlar*, București, [1944]; *De-ale lui Nastratin*, Craiova, 1974; ed. îngr. și pref. Victor Olaru, Craiova, 1995. **Traduceri:** François Villon, *Baladele lui….*, introd. trad., București, 1940.

Repere bibliografice: Romicus [Romulus Seișanu], *„Rikki–Tikki–Tavi”*, U, 1923, 245; Dim. Șerban, *„Rikki-Tikki-Tavi”*, ALA, 1923, 147; Rebreanu, *Opere,* XIV, *168–169*; Aderca, *Contribuții,* I, *49;* Șerban Cioculescu, *„Baladele lui François Villon”*, VAA, 1941, 38; Octav Șuluțiu, *„Baladele lui François Villon”*, G, 1941, 3–4; Ștefan Baciu, *„Nastratin Hogea”*, „Libertatea”, 1946, 627; Alexandru Olaru, *Câteva date despre scriitoarea Zoe Verbiceanu*, în *Contribuții filologice*, I, Craiova, 1972, *221–226*; Firan, *Macedonski–Arghezi, 442–443*; Alexandru Olaru, *Zoe Verbiceanu. Memento,* R, 1976, 1; Massoff, *Teatr. rom.,* VIII, *370–371*; Lovinescu, *Sburătorul*, IV, *34*, *passim*; *Dicț. scrit. rom.*, IV, *730–731*; Firan, *Profiluri,* II, *330–331.* ***A.Gț.***

VERDEŞ, Ovidiu (13.IV.1963, Bucureşti), prozator, teoretician literar. Este fiul Floricăi Verdeș și al lui Constantin-Andrei Verdeş, medici. Urmează la Bucureşti Liceul „Zoia Kosmodemianskaia” şi Facultatea de Filologie a Universităţii, secţia română–engleză (1981–1985). Până în 1989 e profesor în comuna Breţcu, judeţul Covasna, apoi la Sfântu Gheorghe. Lucrează la Editura Academiei Române (1989–1991), ulterior devenind cadru didactic la Facultatea de Litere a Universităţii Bucureşti, în cadrul Catedrei de teoria literaturii; urcă toate treptele până la gradul de profesor. Obţine doctoratul în 2002 cu teza *Metafora*: *teorii şi interpretări contemporane.* A debutat la revista „Luceafărul”, în 1990, cu poeme (adnotate de Cristian Popescu). Despre autor se poate spune că este perceput ca fiind apropiat de sau participant la mişcarea literară nouăzecistă şi de altfel el figurează printre autorii incluşi în bogata antologie *Universitas. A fost odată un cenaclu…*, editată în 2008, sub coordonarea lui Mircea Martin. Debutul editorial are loc în anul 2000 cu romanul *Muzici şi faze* (Premiul Uniunii Scriitorilor şi Premiul ASPRO), carte de succes, care avea să fie reeditată în mai multe rânduri. Mai e prezent cu eseuri critice şi cronici în „Contrapunct”, „România literară”, „Viaţa românească”, „Euresis”, „Dilema”, „Cuvântul”, „Plural” ș.a.

Romanul *Muzici şi faze* (2000) a fost uneori calificat drept „roman al adolescenţei” sau „roman de generaţie”, şi nu fără temei. Romanul conţine narearea – mai precis: relatarea, comentată, enunţată la persoana I – a unei succesiuni de întâmplări din viaţa unui tânăr, elev de liceu pe la sfârşitul anilor ’70 ai secolului trecut; elemente din carte permit o datare destul de precisă: începutul verii anului 1978. Cu sprinteneală de condei, autorul face credibilă o voce a naratorului dotată cu o vervă moderată, cu un umor deseori acid, dar lipsit de răutate. Limbajul necenzurat, chiar buruienos, vivacitatea oralităţii, poziţia „rebelă” (temperată însă de funciara candoare a personajului) sunt atribute ale figurii lui Tinuţ, protagonistul şi naratorul romanului. Acţiunea propriu-zisă nu e o acumulare de peripeţii ori de întorsături dramatice, se întâmplă lucruri de toată ziua: Tinuţ şi colegii lui de clasă au fost sau vor merge în curând în cutare excursie într-o staţiune de munte; Tinuţ o iubeşte pe colega lui de clasă Hari, care în cele din urmă acceptă „oficializarea” prieteniei lor amoroase; Tinuţ are diverse mici aventuri şi păţanii, plăcute ori neplăcute ş.a.m.d. Caracterul captivant al cărţii e asigurat de energia povestirii, de farmecul vocii naratoriale, de impresia de autenticitate expresivă. Ca teoretician literar, **V.** publică mai întâi volumele *Metafora, un concept deschis* (2004) şi *Metaforă şi metafizică: patru studii de caz* (2005), referitoare la Heidegger, Nietzsche, Blaga și Derrida, texte bazate pe teza de doctorat.

Sunt studii de istorie a teoriei literare referitoare la metaforă, un concept cu imensă cuprindere, care a înregistrat o multitudine de accepţiuni şi ale cărui interpretări sau utilizări succesive diferite, sunt reperate, desluşite şi comentate în primul volum, în vreme ce în al doilea este oferită o demonstraţie de vervă hermeneutică. Ambele sunt lucrări consistente, de compilaţie oportun orientată şi structurată şi de comentariu cu deschidere filosofică, întemeiate pe o bibliografie bogată. Lucrarea *Teorie literară contemporană: teme, autori, abordări* (2008) are o structură superior didactică privind o disciplină proteică, multiformă, a cărei cartografiere necesită erudiţie şi iscusinţă interpretativă şi scripturală. Cartea, organizată în trei părţi: *Aspecte ale interpretării*, *Moştenirea ale structuralismului* și *Genuri de frontieră*, reunește studii, în parte publicate anterior în periodice, vizând teoriile unor importanți autori contemporani, români și străini: Paul Cornea, Mihai I. Spăriosu, Paul Ricœur, Roland Barthes, Toma Pavel, Gheorghe Crăciun, Philippe Lejeune, Jacques Lacan, Paul de Man.

SCRIERI: *Muzici şi faze*, Bucureşti, 2000; *Metafora, un concept deschis,* Bucureşti, 2004; *Metaforă şi metafizică : patru studii de caz*, Bucureşti, 2005; *Teorie literară contemporană : teme, autori, abordări*, Bucureşti, 2008. **Traduceri:** Mihai I. Spăriosu, *Resurecția lui Dionysos. Jocul și dimensiunea estetică în discursul filosofic și științific modern*, postfața trad., București, 1997.

Repere bibliografice: Carmen Muşat, *Prin vămile adolescenţei*, OC, 2000, 16; Mihai Iovănel, *Faze şi doar atât*, ALA, 2001, 595; Vasile, *Proza, 327–329;* Voncu, *Secvențe*, II, *75–76*; Dorica Boltaşu, *„Muzici şi faze”*, OC, 2004, 240; Oliver Anghel, *„Muzici şi faze”*, „Calende”, 2005, 2–4; Oana Fotache, *O sistematică a metaforei*, OC, 2005, 280; Ana Băicoianu, *Despre metaforă în filosofie*, OC, 2005, 280; Cristea-Enache, *București, 497–504*; Mihăilescu, *Lit. rom. postceaușism*, II, *318–320*; Alex Goldiş, *Hermeneutica la putere*, ST, 2007, 4–5. ***N.Br.***

VEREA, Adrian (pseudonim al lui Adolf Wechsler; 27.XI.1876, Botoșani – 7.V.1944, București), poet, autor dramatic. Este nepot al poetului Twi Herş Gutman. După absolvirea școlii primare, intră la Gimnaziul „Alexandru cel Bun” din Iaşi, unde este coleg cu Mihai Codreanu, și paralel frecventează Școala de Belle-Arte. Admirator al lui C. Dobrogeanu-Gherea, s-a atașat mișcării socialiste și, drept urmare, este eliminat din liceu. Își încheie studiile secundare la Liceul „Mihai Viteazul” din București (1897). Având vocație de pictor, îl secondează pe Nicolae Vermont la zugrăvirea unor biserici. Se înscrie la Facultatea de Medicină din București, pe care o va absolvi în 1902. Își ia doctoratul în 1905, un al doilea doctorat obținându-l în 1909, la Paris, unde se specializează în otorinolaringologie; cu un an înainte întemeiase, împreună cu alți medici, la București, Societatea de Otorinolaringologie. Concomitent cu medicina – a fost și medic al Teatrului Național și al Operei din București –, a practicat ziaristica și a scris literatură. Debutează cu versuri, în 1895, la săptămânalul „Lumea nouă literară și științifică”; Mihai Codreanu și Moni Ghelerter își amintesc că începuse să scrie poezii aproape de copil. Publică articole pe subiecte diverse, mai cu seamă cronici dramatice, în „Curentul nou”, „Gazeta evreească”, „Lumea nouă”, „Lupta”, „Cronicarul”, „Lumea israelită”, „Facla”, „Adevărul literar și artistic”, „Puntea de fildeș”, „Mișcarea”, „Rampa”, „Vremea”, „Propilee literare”, „Noua revistă română”, „Adevărul ilustrat”, „Adam” ș.a. În 1910, în „Facla”, îi apar fragmente din poemul dramatic în versuri *„Să nu-ți faci idoli!...”* (dedicat actriței Elvira Popescu), editat în 1914 și pus în scenă, în 1920, de Compania Excelsior (cu Elvira Popescu, Ion Manolescu și George Storin), mai târziu și ecranizat. Alt poem, tragicomic, tot în versuri, *Apollonius din Tyane*, s-a reprezentat și tipărit în 1932. În anul următor i-a apărut piesa *Delfinii din Vaikiki*, purtând supratitlul *Teatru de cetit*. Sub pseudonimul I. Pârvu (Ciuin) publică, în 1915, o continuare a dramei *Manasse* de Ronetti-Roman, intitulată *După moartea lui Manasse*. A scos și un volum de poezii, *Iașii. Icoanele. Visătorii* (1917), ilustrat cu desene proprii, inspirate după monografia *Orașul Iași* a lui N.A. Bogdan. Mai figurează ca ilustrator la cartea lui A. Nora *Fâșii din viața noastră* (1903) – alături de Nicolae Vermont – și, cu schițe și desene, la propria lucrare de educație sanitară și medicină populară *Din suferințele copiilor noștri* (1922). E. Lovinescu îl menționează, între 1925 și 1929, chiar până prin 1934, ca prezență relativ consecventă la ședințele Sburătorului, citind – uneori în aprobarea asistenței („succes de ilaritate, umor”) – din textele sale dramatice.

În volumul *Iașii. Icoanele. Visătorii*, de factură autobiografică, **V.** adună „stihurile publicate răzleț în urmă cu douăzeci de ani”. Primul ciclu din cele patru care structurează sumarul, *Iașii*, evocă peisaje, monumente și locuri din capitala Moldovei

și din împrejurimi (Copoul, Mitropolia, Cetățuia, Socola, Galata, grădinile Perjoaia și Trei Sarmale, cimitirul, Tătărașii, „bătrânul Arc distrus”), și mai ales liceul, colegii de școală, elanurile, iluziile adolescentine. Starea ce se degajă din versuri e duioșia, iar expresia poetică amintește de M. Eminescu, George Coșbuc și Al. Vlahuță, uneori și de G. Topîrceanu. Cât despre teatru, o autentică realizare a lui **V.**, pe nedrept ignorată, este drama *După moartea lui Manasse*, care preia din piesa lui Ronetti-Roman personajele principale, cu excepția celui titular. În locul lui este imaginat altul, care vădește o mentalitate etnico-religioasă diametral opusă. Este vorba despre Tănase Frunză, un antisemit scelerat. La zece ani de la căsătoria cu Lelia, Matei Frunză e pe punctul de a ajunge ministru. Vărul său, Tănase Frunză, membru al guvernului, se opune însă din răsputeri includerii în cabinet a soțului unei evreice. Condiția pentru a-l accepta drept coleg e despărțirea de cea pe care acesta continuă să o iubească. Conflictul se acutizează până la limitele verosimilului. Văzând că amândoi se mențin pe poziții, Lelia ia hotărârea de a se jerfi pentru cariera soțului, dar fără a reuși să-l convingă că e sinceră. Umilită, ea se înapoiază la părinți, care nu înțeleg totuși de ce fiica lor renunță la avantajele situației sociale ce se prefigurează. Între Lelia și Matei urmează discuții cu implicații de cazuistică psihologică frizând patologicul. În final, prin intervenția unei rude, Lelia își părăsește soțul, iar Matei acceptă să fie desemnat ministru. Mai puțin convingătoare, deși au văzut luminile rampei, sunt poemele dramatice *„Să nu-ți faci idoli!…”* și *Apollonius din Tyane*, vetuste chiar de la apariție, și prin subiect, și prin maniera teatrului în versuri. Protagonistul celei de-a doua piese este un ascet intransigent și un misogin feroce, care clamează împotriva desfrânatei dansatoare Chimena precum Ioan Botezătorul împotriva Herodiadei, dar îi cade victimă. Cuprins de remușcări, indignat, Apollonius blestemă lumea decăzută și, drept urmare, cetățenii Alexandriei încep subit să moară. Îngroziți, cei rămași în viață încearcă și prin implorări, și prin violență să-l determine să ridice afurisenia. Făcătorul de minuni rezistă, însă în cele din urmă se lasă înduplecat de Chimena, care îi declară public iubire, apoi dansează frenetic, înnebunind mulțimea. Totuși, Apollonius o lasă pe Chimena să plece cu ultimul ei iubit. „Farsă în veșmânt antic”, *Apollonius din Tyane*, pusă în scenă la Teatrul Național din București de Paul Gusty, a fost interpretată de Ion Manolescu, Marietta Anca, I. Pop-Marțian, Ion Finteștieanu, N. Bălțățeanu, Maria Ventura ș.a. Ultima piesă a lui **V.**, comedia *Delfinii din Vaikiki*, a cărei acțiune se petrece în Honolulu, se caracterizează printr-o culoare locală de-a dreptul orgiastică; „delfinii” sunt vilegiaturiști din întreaga lume, dar și localnici de toate rasele, care se coc toată ziua la soare. Situațiile sunt însă de domeniul erotomaniei și al patologicului. Dacă se face abstracție de exotism, interesul comediei rămâne mai mult medical decât literar. Între cele vreo douăzeci de piese pe care le-ar fi avut gata, **V.** menționează, într-un interviu, comediile *Duduia din Frunzeni* și *Răpirea doamnei Malac*, alături de dramele *Yoshivara*, *Disciplina* și *Delir* (un fragment fusese tipărit în 1925 în „Puntea de fildeș”). Din păcate, toate aceste texte dramatice anunțate cu panaș, dimpreună cu alte manuscrise au dispărut în bombardamentul din 7 mai 1944, eveniment tragic căruia și **V.** avea să-i cadă victimă.

SCRIERI: *„Să nu-ți faci idoli!…”*, București, [1914]; *După moartea lui Manasse. O urmare la drama „Manasse” a lui Ronetti-Roman*, București, 1915; *Iașii. Icoanele. Visătorii*, cu desenele autorului, București, 1917; *Apollonius din Tyane*, București, [1932]; *Teatru de cetit*, vol. I: *Delfinii din Vaikiki*, București, 1933.

Repere bibliografice: S. G. Tăutu [S. Grosman], *„Iașii. Icoanele. Visătorii”*, „Gazeta Bucureștilor”, 1918, 385; I. B. [I. Brucăr], *„Iașii. Icoanele. Visătorii”*, „Lumea evree”, 1919, 5; Emil D. Fagure, *„Să nu-ți faci idoli!…”*, ADV, 1920, 11 046*;* Carol Drimer, *Studii critice*, III, Iași, 1928, *105–132*; V. Timuș, *„Apollonius din Tyane”*, RP, 1932, 4 273*;* Lovinescu, *Memorii*, II, *248–249;* Podoleanu, *60 scriitori*, II, *353–356*; R. Marent, *Scriitorul doctor Adrian Verea*, „Era nouă”, 1946, 477; *Encycl. jud.*, XIV, *420, 428*; Corneliu Ionescu, *Un medic scriitor aproape necunoscut*, „Viața medicală”, 1989, 1; Bejenaru, *Dicț. botoșănenilor, 267;* Lovinescu, *Sburătorul*, II–III, *passim*; *Adrian Verea*, DRI, V, *311–313*; Mihail Mihailide, *Medici scriitori și publiciști români*, București, 2003, *272–273, 373.* ***D.Mc.***

VEREJANU, Renata (22.X.1949, Verejeni–Soroca), poetă, eseistă. Este fiica Anei (n. Cotruță) și a lui Gheorghe Tcaci, țărani. Își începe învățătura la școala din satul natal. Urmează Facultatea de Ingineri economiști la Institutul Politehnic din Chișinău (1966–1971) și cursuri fără frecvență la Institutul de Literatură „Maxim Gorki” din Moscova (1974–1980); își pregătește și ia doctoratul la Facultatea de Litere a Universității din București

(1998–2002). Este revizor la Ministerul de Finanțe, cercetător științific la Muzeul de Literatură „Dimitrie Cantemir” din Chișinău, redactor-șef la Teatrul „Ion Creangă” (din 1989). Fondează cenaclul Grai Matern (1988), una dintre primele structuri ale societății civile din stânga Prutului, Agenția de Presă a Tinerilor Jurnaliști AMP-Internațional (1991), Federația din Moldova a Asociațiilor, Centrelor și Cluburile UNESCO (2000), Cluburile Consiliului Europei (2001) ș.a. Se implică în viața socială cu diverse ONG-uri și proiecte, o mare parte vizând susținerea copiilor talentați și cu o condiție materială precară. Inițiază revista „Micul prinţ” (1992) şi ziarul „Copiii Europei” (1997). Debutează la „Tinerimea Moldovei” în 1966 și editorial cu placheta *Până la dragoste*, apărută în 1979. Mai publică versuri și articole în „Femeia Moldovei”, „Cultura”, „Nistru”, „Columna”, „Literatura şi arta”, „Viața Basarabiei”, „Chișinăul de seară” ș.a. Din 2006 devine editorul propriilor cărți, nu puține la număr. Este distinsă cu Premiul „Maxim Gorki” (1983), Diploma Societății Române de Radiodifuziune (2000), Premiul Salonului Internațional de Carte (Chișinău, 2007, 2009) cu titlul Om Emerit al Republicii Moldova (2010) ș.a.

După debutul din 1979, cărțile înaintate la editură de **V.** sunt respinse de cenzura comunistă, ceea ce face ca *Ofrandă omeniei*, apărută în 1989, să fie o antologie ce însumează cinci cărți: *Virgula amendată*, *Inventarierea simțurilor*, *Drum spre adevăr*, *Oameni dragi* și *Fără erou însemnat*, publicate și ca ediții aparte după 1990. Deși alăturată de Nicolae Dabija literaturii scrise de generația „ochiului al treilea”, versurile publicate de **V.** au puține trăsături comune cu cele ale poeților care debutează în anii ’70, preocupați de reabilitarea poeticului, și se înscrie mai curând în literatura angajată civic, spre care își îndreaptă atenția aceiași poeți în anii perestroikăi. Tema patriei este articulată pe o conduită morală, etnicul este asimilat eticului, astfel încât sentimentul național și devotamentul civic sunt exploatate ca valori general-umane. Neocolite de retorism, multe poeme din abundenta producție a autoarei exaltă câștigurile democrației, înscrise într-un spațiu „fără dictatori” și „fără călăi”, în care locuiește o „inteligentă populație”, liberă și trează. Figura poetului se situează în permanență în fața provocărilor venite dinspre societate și lumea politică, diseminează și ordonează valorile, întruchipând o atitudine justițiară. În acord cu literatura mesianică scrisă în Basarabia, poezia reprezintă, și pentru **V.**, un martiriu plasat sub semnul destinului asumat, acela al slujirii unui popor „cu jalea în desagă”. Astfel, scrisul devine confesiune, iar semnificația poeziei este căutată în expresia imediată, frustă: „Scrisorile mele imaginare capătă înțeles/ Doar fiind developate cinstit pe hârtie”. Însă această sinceritate, înțeleasă programatic, nu se transformă întotdeauna în act artistic. Versurile, produse în cascadă, par deseori improvizate, neșlefuite, multe procedări expresive rămân nefuncționale în economia poemului și, în general, nu au calități stilistice deosebite.

SCRIERI: *Până la dragoste*, pref. Emilian Bucov, Chișinău, 1979; *Ofrandă omeniei*, Chișinău, 1989; ed. Chișinău, 1993; *a Munci, a Iubi, a Trăi*, Chișinău, 2006; *Stema destinului*, Chișinău, 2006; *Vânzătorul vârstelor*, I–II, Chișinău, 2006; *În lumea Renatei Verejanu (maxime și cugetări)*, Chișinău, 2008; *101 poeme*, București, 2009; *În lumea Renatei Verejanu (interviuri)*, Chișinău, 2009; *În lumea Renatei Verejanu (societatea civilă)*, Chișinău, 2010; *Acest timp al iubirii*, Chișinău, 2010; *Fără erou însemnat*, Chișinău, 2010; *Inventarierea simțurilor*, Chișinău, 2010; *Nu suport frumusețea perfectă*, Chișinău, 2010; *Poporul meu cu jalea în desagă*, Chișinău, 2010; *Stăpân pe suflet*, Chișinău, 2010; *Virgula amendată*, Chișinău, 2010; *Cadoul florii*, Chișinău, 2011; *Colindele iubirii*, Chișinău, 2011; *Dreptul de mamă*, Chișinău, 2011; *Drum spre adevăr*, Chișinău, 2011; *Eu am dreptul*, Chișinău, 2011; *Oameni dragi*, Chișinău, 2011; *Soarele pătrat*, Chișinău, 2011; *Cenaclul Grai Matern*, Chișinău, 2012; *Chișinău–București, București–Chișinău*, Chișinău, 2012; *Eu am știut să fac din viața mea o sărbătoare*, Chișinău, 2012; *Generația dintre secole*, Chișinău, 2012; *Geniul invizibil*, Chișinău, 2012; *Interviuri neconvenționale din perioada 1991–2011*, Chișinău, 2012; *La o margine de ieri*, Chișinău, 2012; *Metafora nemuririi*, Chișinău, 2012; *Opinii: despre un secol mizerabil și politicienii săi*, Chișinău, 2012; *Pledoariile Renatei Verejanu*, Chișinău, 2012; *Provocați-mă... să devin genială*, Chișinău, 2012.

Repere bibliografice: Ion Ciocanu, *Cartea Renatei Verejanu*, LA, 1990, 3 mai; Victor Ladaniuc, *„Dar supusă nu pot fi”*, „Moldova suverană”, 1990, 18 ianuarie; Dan Coste, [*Renata Verejanu*], DEP, 1991, 1 mai, 12 mai; Cimpoi, *Ist. lit. Basarabia, 231–232*; *Femei din Moldova*, îngr. Iurie Colesnic, Chișinău, 2000, *299;* Elena Tamazlâcaru, *„sunt acea melodie”*, LA, 2009, 22 octombrie; *Dicț. Chișinău, 567*; Nicolae Dabija, *O generație completă*, LA, 2012, 1 noiembrie; *Geniul invizibil al poeziei basarabene. Poezia Renatei Verejanu recitită peste ani*, îngr. Dan Verejanu, coordonator Mihai Cimpoi, Chișinău, 2012. ***Mr.M.***

VERESS Zoltán (25.II.1936, Cluj – 4.II.2013, Stockholm), traducător. Frecventează liceul în orașul natal, întrerupt între 1952 și 1954, în urma arestării și a condamnării sale la închisoare. Obține bacalaureatul în 1955, iar după un an de studii teologice se înscrie la Facultatea de Filologie a Universității din Cluj, de unde este exmatriculat peste doi ani. Va absolvi facultatea abia în 1974, la cursuri fără frecvență. În perioada 1962–1970 lucrează în redacția revistei „Utunk”, fiind mai întâi corector, apoi redactor, iar în 1970 devine redactor al săptămânalului „A Hét”. Între 1971 și 1985 conduce rubrica științifică a revistei „Korunk” din Cluj. În 1986 se stabilește în Suedia, unde coordonează revista „Új kéve” din Stockholm. Debutează cu versuri la „Utunk” în 1956. A mai scris literatură pentru copii: *Doi cocoși aventuroși*, tălmăcire în românește de Ioanichie Olteanu și *Vânătoare de rațe*, tradusă de Gelu Păteanu, ambele în 1965, ș.a.

V. traduce în limba maghiară, cu pricepere și sensibilitate, din proza și poezia românească. Îl preocupă îndeosebi literatura contemporană, dar semnează versiuni reușite și din scriitorii clasici: din teatrul lui Vasile Alecsandri (*Fântâna Blanduziei*), din lirica lui M. Eminescu și a lui George Coșbuc. Dintre poeții contemporani selectează nume ca Marcel Breslașu, Nina Cassian, Vlaicu Bârna, Ion Noja. Preferințele sale – după cum mărturisește într-un interviu – se îndreaptă totuși către proză, dovadă și traducerile sale din povestirile sau nuvelele lui Ion Agârbiceanu, V. Voiculescu și ale lui D.R. Popescu. Pentru cele dintâi i se acordă Premiul Uniunii Scriitorilor în 1969, iar pentru tălmăcirea romanului *Princepele* de Eugen Barbu este distins în 1975 cu Premiul Asociației Scriitorilor din Cluj-Napoca.

Traduceri: Victor Eftimiu, *Kínai gyermekek* [*Copiii din China*], București, 1959, *Prométheusz* [*Prometeu*], București, 1971, *121 szonett* [*121 sonete*], București, 1977; Vasile Alecsandri, *Színmüvek* [*Teatru*], București, 1961 (în colaborare cu Köllő Károly și Sz. Nagy Géza); Vlaicu Bârna, *Varga Katalin regénye* [*Romanul Ecaterinei Varga*], București, 1963; Marcel Breslașu, *Mese a szóról* [*O nouă poveste a vorbei*], București, 1963; Nina Cassian, *Tarka album* [*Curcubeul*], București, 1963 (în colaborare cu Jancsik Pál); George Coșbuc, *Költemények* [*Poezii*], București, 1964 (în colaborare); M. Eminescu, *Költemények* [*Poezii*], București, 1966 (în colaborare); D.R. Popescu, *Fehér eső* [*Ploaia albă*], București, 1969; V. Voiculescu, *Az álombeli őz* [*Căprioara din vis*], București, 1969, *Zahei, a vak* [*Zahei orbul*], Cluj, 1972; Eugen Barbu, *A Fejedelem* [*Princepele*], București, 1975; Mihnea Gheorghiu, *Pathetica ’77*, București, 1977; Ecaterina Oproiu, *3x8 meg a végtelen* [*3x8 plus infinitul*], București, 1977; Alexandru Mitru, *Mesék* [*Povești*], București, 1978; George Macovescu, *A föld várazsa* [*Farmecul pământului*], București, 1978; Ion Brad, *Kápu zarul, Kapu tárul* [*Descoperirea familiei*], București, 1979 (în colaborare cu György Beke); Ion Agârbiceanu, *Dura lex. Elbeszélésk* [*Dura lex. Povestiri*], pref. Mircea Zaciu, București, 1979 (în colaborare cu Telegdy Magda); Ion Noja, *Függőhidak* [*Poduri suspendate*], București, 1983; Irimie Străuț, *Jőn a husvéti nyuszi* [*Ion iepurașul de Paște*], Cluj-Napoca, 2011 (în colaborare cu Bokor Katalin).

Repere bibliografice: Szász János, *Marcel Breslașu a lirikus*, „Igaz szó”, 1964, 2; Dávid Gyula, *Vasile Voiculescu-az utolsó varázsló*, „Utunk”, 1970, 12; Metz Katalin, *Vasile Voiculescu, „Az álombeli őz”*, „Igaz szó”, 1970, 4; Marosi Péter, *Un premiu binemeritat*, TR, 1970, 8; Beke, *Fără interpret*, *616*–623; *Új magyar irodalmi lexikon*, Budapesta, 1994, *2243–2244*; *Rom. magy. ir. lex*, vol. V, partea 2, *1145–1147*. ***O.K.***

VEREȘ, Grigore (25.II.1934, Bidiu, j. Bistrița-Năsăud – 16.IV.1998, Iași), anglist. Este fiul Ludovicăi și al lui Ioan Vereș, țărani. Urmează școala generală la Lechința, Liceul „George Coșbuc” din Năsăud și Facultatea de Filologie, secția engleză–română, a Universității din București (1953–1957). Angajat în ultimul an de studii ca asistent de limba engleză la Institutul de Științe Sociale de pe lângă CC al PMR, în 1958 este condamnat la închisoare corecțională pentru „uneltire împotriva ordinii sociale”. După eliberare (în 1959) lucrează ca electrician la Brăila și Iași, economist la Câmpulung Moldovenesc, interpret-traducător la Suceava, șef de birou la Serviciul de protocol al unei întreprinderi ieșene. În 1964 intră în învățământ, la Suceava, ca asistent la Catedra de limba și literatura română a Institutului Pedagogic, apoi ca lector la Universitatea Populară. Din 1966 este membru (din 1982 șef) al Catedrei de limbi și literaturi germanice la Facultatea de Filologie din cadrul Universității „Al. I. Cuza” din Iași, în 1992 devenind profesor; deține un timp și funcția de prorector. Își susține doctoratul în 1975 cu teza *Receptarea operei lui Charles Dickens în România.* A beneficiat de stagii de specializare în Statele Unite ale Americii (1974), Marea Britanie (Cambridge) și Germania (Freiburg, 1984, 1991). Debutează în 1968 la „Iașul literar” și mai publică în „Analele științifice ale Universității «Al. I. Cuza»”, „Synthesis”, „Cronica” ș.a. A coordonat la Editura Polirom

din Iași seria „Student's Companion to English Grammar".

Preocupat cu precădere de epoca literaturii victoriene, pe lângă un curs dedicat acestei perioade, **V.** este autorul a două cărți, *Opera lui Charles Dickens în România* (1982) și monografia *Charles Dickens* (1984), mult mai personală fiind prima. Aici se examinează minuțios receptarea operei marelui prozator englez, de la prima ei semnalare în presa românească („Gazeta de Transilvania", 1842) la consemnarea interesului manifestat de mulți intelectuali români (în 1856 Titu Maiorescu își nota în jurnal că a început să-l citească pe Dickens), de la cele dintâi schițe și nuvele traduse în reviste până la tipărirea primului volum de proză scurtă, *O noapte de Crăciun* (1897), și până la versiunea integrală în românește a unui roman, *David Copperfield* (1929). Tălmăcirile sistematice de după 1944 sunt, de asemenea, menționate și analizate atent. Cel mai substanțial capitol al cărții este consacrat romanelor *David Copperfield* (tradus de Ioan Comșa), *Martin Chuzzlewit* (transpus de Mihnea Gheorghiu), *Misterul lui Edwin Drood* (tălmăcit de Neculai Popescu), *Poveste despre două orașe* (versiune de Antoaneta Ralian), *Marile speranțe* (tradus de I. Călin), *Documentele postume ale clubului Pickwick* (transpus de Ion Pas și Neculai Popescu), *Casa umbrelor* (traducere de Costache Popa). Din monografia despre Charles Dickens se desprind atât imaginea timpului în care a trăit acesta, cât și profilul unui autor complex, sintetizând orientări contradictorii, dar adesea receptat pe o unică dimensiune.

SCRIERI: *Opera lui Charles Dickens în România,* București, 1982; *Charles Dickens*, București, 1984; *A Course in Nineteenth Century and Early Twentieth Century English Literature and Civilization*, partea I: *The Novel*, partea II: *Poetry*, Iași, 1979–1983. **Traduceri:** Christian Barnard, *Inima nu trebuie să moară*, Iași, 1988.

Repere bibliografice: Alexandru Zub, *Receptarea literară în orizontul istoriei,* ATN, 1983, 2; Rodica Albu, *„Opera lui Charles Dickens în România",* AUI, literatură, t. XXIX, 1983; Ștefan Avădanei, [*Grigore Vereș*], AUI, literatură, t. XXXII, 1986, „Monitorul", 1998, 16 octombrie; Emilia Chiscop, *A murit prof. dr. Grigore Vereș,* „Monitorul", 1998, 17 aprilie; Titus Raveica, *Memoria amfiteatrelor,* III, Iași, 2001, *157–162.* ***I.D.***

VERITAS, revistă apărută la București între 24 iunie și 15 octombrie 1939 (trei numere), având subtitlul „Săptămânal de literatură, teatru și cinematograf". Directori: Mihail Șerban și Gheorghe Șoimu. Cei doi tineri directori, unul scriitor și celălalt gazetar, își declară intențiile într-un mod insolit, semnând fiecare câte un text ce poate fi considerat articol-program: Mihail Șerban – *Mai departe, prin tradiție...* și George Șoimu – *Preludiu*, acesta din urmă încercând să precizeze aspirația publicației: „Debutăm cu o gazetă în care teatrul va fi privit altfel decât până acum [...]. Vom publica articole scrise de actori". Se promite, de asemenea, realizarea unor numere festive consacrate „scriitorilor și actorilor morți, peste care colbul uitării și-a țesut păienjenișul ingratitudinii umane". Dar **V.**, dispărută repede, oferă sumare eclectice, fără o structură conturată. Poezie semnează Virgil Carianopol (*Autobiografie*), Matei Alexandrescu (*Ursitoare*), Radu Gyr (*Sângele meu fumegând*), proza e reprezentată de Coca Farago (*„Mi-e drag orașul în care m-am născut": Craiova*, o evocare a orașului natal prin personalități, străzi, parcuri, lăcașe de cultură), Lucrezzia Karnabatt (*Capri: insulă de aur*), Mihail Șerban (*Vis*). Sub pseudonimul George Lotru, George Lesnea traduce din Serghei Esenin și din poetul polonez Tytus Czyżewski. În primul număr Ionel Teodoreanu creionează un portret sentimental al lui Mihail Sadoveanu, în care este rememorată cunoștința cu marele prozator, dar și cu G. Ibrăileanu și cu G. Topîrceanu, petrecută la îndemnul și în casa lui Demostene Botez, unde revista „Însemnări literare" își stabilise efemer redacția; numărul 3 inserează un fragment (*Domnica plânge...*) din *Prăvale-Baba*, romanul lui Ionel Teodoreanu. Mircea Eliade dă comentariul intitulat *Teama de necunoscut*, Ion Frunzetti figurează cu textul polemic *Pictura românească*, replică la un articol al Olgăi Greceanu despre începuturile picturii naționale, iar Virgil Carianopol cu *Popas în literatură*, unde dezaprobă invidia și egoismul ce caracterizează tagma scriitoricească, aducând un elogiu modestiei unor poeți ca George Gregorian, I. Gr. Periețeanu și Iovan Dučić. O recenzie necruțătoare la traducerea lui N. Bogdan din Plutarh, *Viețile paralele ale oamenilor iluștri: Alexandru cel Mare și G. Iulius Caesar*, îi aparține lui N.I. Barbu. Din când în când se includ și epigrame iscălite G.L. (George Lesnea) sau Marin Găiseanu. Pentru a stimula interesul cititorilor, câteva inserturi anunță colaborarea viitoare a scriitorilor Al. O. Teodoreanu și George Dorul Dumitrescu și a lui Mihail Boerescu, „fost ministru". La „Cronica

literară" C. Pârlea recenzează placheta *Cetatea cu duhuri* a lui Vintilă Horia, iar pagina miscelanee „Actualitatea în alb și negru" reunește, pe lângă informații despre cărți recent apărute și examinarea sumarelor unor numere de reviste, necrologul *N.M. Condiescu,* un omagiu adus geniului eminescian (*Eminescu cel etern și necuprins*) și o poștă a redacției („De vorbă cu cititorii"). Preocuparea revistei pentru informația la zi din domeniul teatral și cinematografic este preponderentă, susținută și de o iconografie bogată (fotografii, caricaturi, reclame). Dar **V.** are merite mai cu seamă prin atragerea unor scriitori cu succes la public și cu bune contribuții în plan literar. Alți colaboratori: Constantin Virgil Gheorghiu, Traian Lalescu, Mihail Ilovici. ***M.Pp.***

VERMONT, B.V. [Bernard Varnava] (1849, Moinești – 26.III.1907, București), traducător. Este fiul lui Iosef Grünberg, profesor, și frate cu pictorul Nicolae Vermont și cu actrița Lea Ventura (Fanchette Vermont), soția lui Grigore Ventura, critic și autor dramatic. A urmat școala elementară în orașul natal. Din 1870 a făcut parte din administrația ziarului „Pressa", înlocuindu-l pe C.D. Aricescu, iar în 1877–1878 a figurat ca administrator al săptămânalului „Globul". Pasionat de astronomie și de observațiile meteorologice, după 1900 este, un timp, șeful Stațiunii Meteorologice București–Oraș. De altfel, douăzeci de ani fără întrerupere, între 1888 și 1907, a publicat în „Analele Institutului de Meteorologie al României" seria intitulată *Efemeridă astronomică pentru București.*

V. a fost unul din cei mai activi traducători în deceniul 1870–1880. S-a îndreptat în special către literatura germană, tălmăcind o parte din piesa *Don Carlos* de Schiller („Albina Pindului", 1869 și „Liceul român", 1870), dar și câteva opinii ale acestuia despre teatru, două capodopere ale lui Goethe, sub titlurile *Patimele junelui Werther* (1875) și *Afinitățile* („Pressa", 1879–1880), fragmente din Schopenhauer (*Despre religiune*, „Convorbiri literare", 1898) și proză de Adolf Mützelburg (*Stăpânul lumei,* „Pressa", 1870–1871). A mai tradus din Heinrich Zschokke (*Blondinul din Namur* și *Pașa de la Buda,* 1873), Edmond Hahn (*Contesa falsă,* 1873), Friedrich Gerstäcker (*Plutașul,* 1874), Wilhelm Hauff (*Othelo,* 1875). Din franceză a transpus romanul lui F. Le Prince *Mâna de mort* (I–IV, 1869), urmare la *Contele de Monte-Cristo* de Al. Dumas. Cu rare excepții, când apar improprietăți lexicale și construcții sintactice greșite, limba în care **V.** și-a făcut traducerile este cursivă și câteodată chiar elegantă.

Traduceri: F. Le Prince, *Mâna de mort*, I–IV, București, 1869; [Autor neidentificat], *Misterele unui harem. Istorie criminală turcească,* București, 1873; Edmond Hahn, *Contesa falsă*, pref. trad., București, 1873; Heinrich Zschokke, *Blondinul din Namur* și *Pașa de la Buda*, București, 1873; Friedrich Gerstäcker, *Plutașul*, pref. trad., București, 1874; Goethe, *Patimele junelui Werther*, pref. Gr. H. Grandea, București, 1875; Wilhelm Hauff, *Othelo*, București, 1875.

Repere bibliografice: A. D. Xenopol, *„Patimile junelui Werther", traducere din limba germană,* CL, 1875, 10; Ion Gherghel, *Goethe în literatura română,* București, 1931, *74*; Ion Gherghel, *Schiller în literatura română,* București, 1935, *69, 74*; Amelia Pavel, Radu Ionescu, *Nicolae Vermont*, București, 1958, *9, 38; Dicț. lit. 1900, 900–901*; Cornel Galben, *Bernard Varnava Vermont*, ATN, 2007, 6. ***D.M.***

VERNESCU, Alex. St. (22.I.1880, Râmnicu Sărat – 20.VI.1950, București), poet, prozator, publicist. Este fiul Constanței și al lui Ștefan Vernescu. Urmează, în particular, studii muzicale (de canto, vioară și teorie) la Bruxelles și Montpellier. Între 1921 și 1944 activează ca solist vocal de romanțe și cântece românești, în țară și peste hotare, în SUA (1921–1923), Franța, Belgia, Monaco (1922–1924), trimis de Ministerul Propagandei. Spre sfârșitul vieții este profesor de muzică la București (1945–1947). Conduce revistele „Povestea vieții" – săptămânal efemer, din care apar, în 1900, la București și Focșani, numai șase numere –, bilunarul ploieștean „Munții noștri" (1905), fiind apoi codirector al „Contimporanului" (1914–1916). Desfășoară o activitate publicistică destul de intensă, semnând, cu nume propriu sau cu pseudonimul Sandu Muzicantu, poezie, proză, cronici, interviuri, articole, culegeri de folclor și partituri pe versurile sale ori ale unor mari poeți (Eminescu, Coșbuc, Petőfi, Minulescu ș.a.) în revistele „Ovidiu", „Pagini literare", „Familia", „Vocea Buzăului", „Belgia Orientului", „Ploieștii", „Avântul", „Biruința", „Ordinea", „Vocea poporului" (Ploiești), „Viitorul țării", „Acțiunea română", „Convorbiri literare", „Duminica", „Adevărul literar și artistic", „Universul literar", „Tribuna" (Arad), „Plaiuri dobrogene".

Majoritatea poeziilor care alcătuiesc volumul de debut al lui **V.**, intitulat *Romanițe* (1899), ca mai toată lirica minoră din pragul secolului al XX-lea, pot fi afiliate „micului romantism provincial și

rustic”, formulă călinesciană care sintetizează influențe diverse. Astfel, spațiul rural este idealizat în maniera lui Coșbuc și St. O. Iosif: „Privii pe geam: ardea o lumânare/ Și-un biet scripcar ședea pe niște paie;/ Trăgea cu-arcușul parcă să se rupă/ Și lacrimi îi curgeau pe strună, droaie...”. Sentimentul depeizării, tentația eliberării de convențiile societății apar cu recurență, în versuri de factură sămănătorist-folclorică; nu întâmplător, cel de-al doilea volum, *Boheme* (1906), îi va plăcea lui N. Iorga, cu excepția titlului. Pe de altă parte, adierile moderniste se resimt din exacerbarea virtuților boemiei, ale beției ca modalitate de acces în paradisul artificial subîntins de valorile dragostei și ale artei. Fulgurații simboliste prefigurează uneori, surprinzător, imaginarul bacovian: „Cu mers domol și îndoios, în hău/ Pornesc, durut, pribegile cocoare./ Din urma lor ca fulgii de ninsoare/ Se risipesc părerile de rău”. Ultima plachetă, *Suave flori...* (1912), marchează o anume temperare a tensiunii lirice, tema predilectă, dragostea, fiind tratată acum într-o notă mai intimistă. Nostalgia, autentică sau – mai rar – deturnată parodic, răzbate din versuri atent șlefuite, în manieră eminesciană: „Când ades colind trecutul/ Țara tristelor regrete,/ Mă revăd cântând un cântec/ La fereastra unei fete”. Proza lui **V.**, risipită prin reviste, valorifică experiențele boeme ale scriitorului. Începuturile de romane din „Povestea vieții” (1900), prozopoemele din „Ploieștii” (1905), publicate sub genericul *Foile mele*, fragmentele intitulate *Din carnetul unui vagabont* (în „Belgia Orientului, 1905), *Frânturile de gând* din „Avântul” (1906-1907), precum și alte încercări răzlețe nu transmit vreun indiciu asupra înzestrării sale epice.

SCRIERI: *Romanițe*, București, [1899]; *Boheme*, Ploiești 1906; *Suave flori…*, București, 1912.

Repere bibliografice: I. Plutașu, „*Romanițe*”, „Povestea vieții”, 1900, 1; Alexandru Macedonski, „*Romanițe*”, „Povestea vieții”, 1900, 2; Al. Antemireanu, „*Romanițe*”, „Apărarea națională”, 1900, 23; N. Iorga, *Cronică*, „Sămănătorul”, 1906, 18; Mihail Sevastos, *Monografia orașului Ploiești*, Ploiești, 1938, *787*; I. Peltz, *Ultimul boem*, „Drapelul” (București), 1945, 223; Viorel Cosma, *Muzicieni din România*, IX, București, 2006, *204-205*; Nicolescu, *Buzău–Râmnicu Sărat*, I, *16–17*. ***Al.F.***

VERONA, Dan (1.VII.1947, Bacău), poet, prozator. Este fiul Catincăi (n. Crețu) și al lui Constantin Dan, învățător. Rămas de foarte mic în grija bunicilor materni (Ana și Nicolae Crețu) din cauza pierderii ambilor părinți, va locui în comuna Luncani, județul Bacău, și va fi înscris în clasa întâi cu numele Neculai Crețu. Urmează primele șase clase, dar va termina școala la Piatra Neamț, unde trecuse în grija unei case de copii. Face tot aici liceul (1961–1965) și în 1972 va absolvi Facultatea de Filologie, secția română–franceză, a Universității din București. În 1984 frecventează cursurile de vară ale Universității de la Marly-le-Roi (Franța), unde studiază latina și greaca veche, iar în 2003 își susține licența la Facultatea de Teologie Ortodoxă din București. Din 1972, cu o întrerupere între 1988 și 1990, e redactor, apoi șef al secției de poezie la Radiodifuziunea Română, unde, la Radio România Cultural, va realiza emisiunile „Poezie universală” și „Meridianele poeziei”. A debutat cu versuri în 1964 la ziarul „Flacăra” din Piatra Neamț. Prima carte, *Nopțile migratoare,* i-a apărut în 1972. Publică în „Amfiteatru”, „Contemporanul”, „Luceafărul”, „România literară”, „Ateneu”, „Viața românească”, „Cronica”, „Familia”, „Contrapunct”, „Convorbiri literare” ș.a. A compus texte pentru formațiuni și interpreți de muzică folk (Ștefan Hrușcă, Vasile Șeicaru, Victor Socaciu, Mircea Baniciu), care i-au adus o popularitate ce a depășit-o în timp pe cea a poeziei sale tipărite. După 1989 scrie sporadic versuri și traduceri îndeosebi din lirica religioasă a lumii și înregistrează pentru radio și televiziune poeme dintr-o proiectată *Trilogie răsăriteană*, din care câteva apar și în „Viața românească”. A semnat Nicolae Crețu până în 1971, când își oficializează semnătura Dan Verona, după numele unui străbunic italian stabilit în România la sfârșitul secolului al XIX-lea ca antreprenor de căi ferate. A primit de două ori Premiul Uniunii Scriitorilor, pentru volumul de debut și pentru *Îngerii chilugi* în 1982.

Poet de substanță romantică și prerafaelită, **V.** se înscrie la început în linia unui lirism imnic, de viziune serafică, retoric și manierist, pentru ca în ultimele plachete contactul cu realitățile civilizației moderne să devină prilej de satiră și revoltă, dar și refugiu în spațiile poeziei. *Nopțile migratoare,* cea dintâi și cea mai izbutită carte a lui, este prefațată elogios de Alexandru Paleologu, care îl raportează pe autor la Hölderlin pe temeiul imaginării similare a unei Grecii ideale și care subliniază câteva dominante ale acestei lirici: orfismul, incantația centrată asupra principiului feminin ca factor cosmogonic. Figura mamei, nostalgia apelor amniotice sunt

constante ale imaginarului lui **V.**, care îmbracă o formă imnică, de unde și situarea în apropierea *Imnelor* lui Ioan Alexandru. Lirismul se hrănește din viziuni extatice, din recurența motivelor cu aură sacralizantă (fluturi, îngeri, fecioare, liră, crini), din hieratismul gestual, muzica interioară a versurilor accentuând inefabilul. Dacă în *Nopțile migratoare* mitul central era cel al nașterii, în *Zodia măslinului* (1974) mitizată este epoca de aur a poeților, având ca simbol măslinul. Versul izvorăște din neliniște, din suferință, din așteptarea cântecului, fiind totodată o luptă cu timpul: „Împotriva Absenței/ și a Uitării cumplite/ fiecare poem al meu/ este o auroră/ pururi din cenușa mea înălțându-se" (*În umbra Paradisului*). În *Cartea runelor (Adaos la Parnasul dacic)* (1976) se păstrează caracterul imnic, mistica, dar se îngustează sfera de referință la poeții români. Astfel, Eminescu „de tânăr a învățat limba Melancoliei", el arată „calea spre Miradoniz, Castelul enigmă", Arghezi „a tras veacul neostenit după dânsul/ Ca un pescar năvodul prea plin înspre mal/ Când se anunță prin clopote tainice cina", iar Bacovia „a suferit de boli pe care doctorii/ nu le pot lecui./ Sărutul Poeziei/ i-a strălucit totdeauna pe frunte". Dicțiunea suferă o modificare importantă în *Dați ordin să înflorească magnolia* (1977), prin întoarcerea spre fețele actualității, în primul rând spre efectele civilizației mașiniste asupra umanității. Atitudinea devine polemică, demitizantă, iar modelele sunt acum versurile lui Geo Dumitrescu și ale lui Adrian Păunescu. Civilizația modernă aduce cu sine și o sciziune a sinelui, înstrăinarea, o ruptură a unității eu–lume, de aceea starea încercată este de neputință sau de regret după puritatea pierdută. Uneori poemele adoptă maniera dialogului filosofic și euristic (*Un bătrân student cercetător de astre către magistrul său*) ori a reportajului ironic (*Dați ordin să înflorească magnolia*). Odată cu *Viața la treizeci și trei de ani* (1981) se consacră tematica desacralizării, care duce la o lirică născută nu din beatitudine, ci din sentimentul spaimei existențiale: „Scriu poezie dintr-o frică grozavă" (*La mormântul lui Mihai Eminescu II*). În volumul *Balada vestitorului și alte poeme* (1986) recursul la prozodia clasică și priza la real lasă impresia unei întoarceri la tradiționalism. Dar elementele realității nu sunt decât semne pentru sensuri alegorice, parabole și reprezentări onirice. Dragostea, chiar într-un mediu dur, își păstrează caracterul ideal, angelic: „Mă gândesc la un poem pentru tine/ ușor și serafic/ deși sângerez în bocanci/ În această noapte am disponibilitatea/ să confund realitatea cu visul/ și să te recreez așa cum îmi dictează/ absența ta" (*Un cântec de dragoste al pifanului*). Notorietatea o atinge **V.** cu versuri pentru discurile folk ale lui Mircea Baniciu (*Cântecul ceasornicarului*: „Vara se duce lăsând amintiri/ Repezi ca niște ploi/ Veșnică este secunda din noi/ Prin care exiști și respiri") sau ale lui Ștefan Hrușcă (*Vara promisă*: „Ne răscolește timpul, femeie/ Pe un peron de gară/ Tu Iliadă, eu Odisee/ Scrisă demult într-o vară"). Autobiografic, *Îngerii chilugi*, un bildungsroman inspirat din etapa dureroasă a primei copilării, este conceput ca o lungă confesiune adresată unui alter ego întâlnit în final în apele oglinzii. Din poezie se transferă aici nostalgia purității, idealitatea, serafismul, tocmai de aceea poate surprinde limbajul licențios. Orfelinatul, „Paradisul", apare ca o lume în miniatură, rezumând societatea și legile care o conduc, iar locatarii lui, „solarienii", „îngerii chilugi", sunt un amestec de candoare și brutalitate. Evadarea din acest spațiu ostracizant se face în visare, în literatură, în argoul adoptat ca scut. Tonul rămâne sentimental, melancolic, specific unei evocări a despărțirii de copilărie și adolescență.

SCRIERI: *Nopțile migratoare. Imnuri*, pref. Alexandru Paleologu, București, 1972; *Zodia măslinului*, București, 1974; ed. 2, Cluj-Napoca, 2011; *Cartea runelor (Adaos la Parnasul dacic),* București, 1976; *Dați ordin să înflorească magnolia*, București, 1977; *Viața la treizeci și trei de ani*, București, 1981; *Îngerii chilugi*, București, 1982; *Balada vestitorului și alte poeme*, București, 1986; *Selected poems – Poeme alese*, ed. bilingvă, București, 2011. **Traduceri:** Forugh-e Farrokhzad, *Întâlnire în noapte*, București, 1988 (în colaborare cu Vasile Sofineti); Simon Vestdijk, *Chelnerul și supraviețuitorii*, București, 1989.

Repere bibliografice: Dan Laurențiu, *Tineri poeți*, LCF, 1971, 21; Ilie Constantin, *„Nopțile migratoare"*, LCF, 1973, 8; Lucian Raicu, [*Dan Verona*], RL, 1973, 10, 1974, 41; Dinu Flămând, [*Dan Verona*], ARG, 1973, 3, CNT, 1974, 44, AFT, 1977, 4; Victor Felea, [*Dan Verona*], TR, 1973, 15, 1976, 26; Laurențiu Ulici, [*Dan Verona*], RL, 1973, 18, CNT, 1976, 21, 1981, 25, RL, 1987, 29; Dana Dumitriu, [*Dan Verona*], CL, 1974, 12, 1976, 19, RL, 1983, 8; Paleologu, *Simțul practic, 133–134*; Mincu, *Poezie, 228–230*; Piru, *Poezia*, II, *503–505*; Nicolae Manolescu, *Tineri poeți*, RL, 1977, 17; Dan C. Mihăilescu, *Neprețuita simplitate*, LCF, 1977, 18; Alexiu, *Ideografii, 57–60*; Iorgulescu, *Scriitori, 167–170;* Regman, *Explorări, 229–233*; Grigurcu, *Poeți, 504–507;* Ruja, *Valori, 161–164;* Dimitriu, *Singurătatea, 176–180;* Eugen Simion, *Poezia la treizeci și*

trei de ani, RL, 1981, 23; Mircea Martin, *Temperatura sentimentelor*, RMB, 1981, 11427; Daniel Dimitriu, *„Îngerii chilugi”*, RL, 1983, 8; Al. Cistelecan, *Despre Dan Verona,* O, 1983, 36; Romul Munteanu, *Vestirile poetului*, FLC, 1987, 23; Alex. Ștefănescu, *O experiență poetică insolită*, RL, 1987, 24; Petru Poantă, *Un poet patetic*, ST, 1988, 6; Tuchilă, *Privirea*, *52–66, 200–204;* Ulici, *Lit. rom.,* I, *162–165*; *Dicț. scriit. rom.*, IV, *731–735*; Budău, *Bacăul lit.*, *619–621*; Popa, *Ist. lit.*, II, *413–414*. ***D.Mr.***

VERONA, Lucia (pseudonim al Luciei Veronica Salem; 4.III.1949, Arad), autoare dramatică, prozatoare, traducătoare. Este fiica Evei (n. Hertz) și a lui Paul Lerner, muncitori; a fost căsătorită cu umoristul H. Salem. După absolvirea Liceului „Ioan Slavici” din Arad (1967), urmează Conservatorul „Ciprian Porumbescu” la București, luându-și licența în 1972. Lucrează sporadic în presă, la revista „Lumea” în 1978–1982, e redactor la cotidianul „Azi” în 1990–1991, redactor-șef al revistei „Front Press” în 1991–1992 și realizator la televiziune (din 1993), iar din 2002 directoare a Editurii Carte de Suflet. În 2002–2003 este consilier la Guvernul României. Devine președinte al Secției de dramaturgie și critică teatrală a Asociației Scriitorilor din București din 2005 și vicepreședinte al aceleiași asociații din 2010. Debutează în 1974 cu povestirea *Vreau să cânt și eu* la revista „Luminița”, iar editorial în 1985 cu volumul de teatru *Luna de pe cer*, scris în colaborare cu H. Salem. Prima comedie, *Logodnicul*, semnată împreună cu H. Salem, este jucată în 1978 la Teatrul de Stat din Turda, alte piese fiind difuzate radiofonic sau puse în scenă de teatrul din țară, dar și de peste hotare (Paris – 1989, Chicago – 2007). Colaborează la „Luceafărul”, „Almanahul literar” (scos de Asociația Scriitorilor din București), „Steaua”, „Vatra”, „Drama”, „Săptămâna financiară”, „Agora online” etc. A tradus din maghiară romanul *Eppur si muove* de Jókai Mór și pentru repertoriile teatrale *Dimineața de mâine* de Karinthy Frigyes (în colaborare cu Bori Varga), *Medeea* de Göncz Árpád (în colaborare cu Iosif Naghiu), din limba franceză *Juriul deliberează* de Pierre Belfond, precum și *Troilus și Cresida*, făcând parte dintr-un proiect colectiv de transpunere a integralei teatrului shakespearean.

Genul predilect abordat de **V.** este comedia de moravuri și de situație, bine ancorată în cotidian. *Logodnicul* (din volumul de debut *Luna de pe cer*) aduce în scenă personaje din zilele noastre, purtând nume sugestive precum Dulcineea Mentosan, Micu Dodolici, Ticu Tabacu etc. și implicate în mici „drame” de familie. *Dragoste la prima vedere* este o comedie despre diferența dintre dragostea adevărată și așa-zisa „dragoste la prima vedere”, bazată de fapt pe interes – în acest caz, dorința unei funcționare de a deveni cu orice preț actriță. Comedia titulară, *Luna de pe cer*, pe o temă frecventată și în proza scurtă a lui H. Salem, este o șarjă ironică, de umor negru la adresa birocrației. Cu următoarea carte, *Don Juan și ceilalți* (1997), autoarea intră pe terenul prozei. Recurge la fantastic, combină în manieră postmodernă planurile narative și alternează metode variate de aranjare a textului, impregnat, ca și piesele sale, de ironie și umor negru. „Se joacă” amestecând palierele temporale, reale și ficționale, face un „curs scurt de istorie a clonării”, discută „viața lui Don Juan”, sfârșind cu o „pledoarie” în favoarea acestuia. Dar Don Juan nu e un simplu personaj, ci un laitmotiv, prezent și în *Labirint obligatoriu* (2001), roman în care se trece de la lumea virtuală a calculatorului la atmosfera romanului englez de secol XIX ori la universul science-fiction. **V.** intenționează să compună un roman experimental, metatextual și autoreferențial, a cărui atmosferă să fie „informală”, deși, o spune singură, „romanul ăsta trebuie să aibă un subiect, niște personaje, eventual un conflict”. Îmbinare de viață reală și ficțiune, romanul, „scris numai din paranteze”, tratează lejer planurile narative și pe cele temporale, adesea într-o manieră neașteptată. Stilul este uneori alert, alteori digresiv, așa cum sugerează și jocul pe computer *The Maze*, încâlcit, halucinant, concluzia fiind că „nimeni nu scapă de blestemul labirintului din care a îndrăznit să iasă”. Mai mult temă recurentă decât personaj, Don Juan rămâne egal cu sine însuși: nu evoluează, nu are conflicte. Cu multe elemente din *Don Juan și ceilalți*, cartea preia și formula compozițională din textele teatrale reunite în *Grand Hotel Europa* (2000; Premiul Asociației Scriitorilor din București): modalitatea labirintică de construcție, umorul negru, ironia, parodia socială și politică, alternarea teatrului cu proza. Aceste procedee sunt prezente în piesa *Grand Hotel Europa*, subintitulată „eurocomedie”, dar și în *Secretul atomic, Noaptea. O comedie albastră* sau în *Povești cu zâne și amanți*. Talentul autoarei de a surprinde situații, moravuri, personaje, limbaje savuroase (comicul de limbaj e adesea punctul ei forte) se manifestă cu brio în piesele postmoderne, alerte, ironice, care

îmbină livrescul și cotidianul, precum în *Călătoarea și Shakespeare* (2005; Premiul Asociației Scriitorilor din București) și *Vacanța unei dive* (2008) sau în proze de tipul policier, ca în *Crima de la Jubileu* (2010) și *Moartea zboară cu low cost* (2012). În centrul acțiunii se regăsește același personaj feminin, diva internațională Stella, cea care rezolvă cu eleganță crimele. Notabilă e *Misterul de la Casa Scriitorilor*, parodie la adresa lumii scriitoricești autohtone, mai ales la adresa criticilor-romancieri refulați, capabili de execuții în serie. A dezlega misterul unei atare crime din lumea literaților (apar și nume reale, precum cel al lui Alex. Ștefănescu) devine o problemă de hermeneutică literară în primul rând, pe care cântăreața de operă o tranșează... muzical. Prozele polițiste, construite cu o lejeritate elegantă în jurul unui personaj feminin captivant, sunt la fel de bine ancorate în realitatea strict contemporană precum piesele sale de teatru, trădând în **V.** un observator cu o vocație profund realistă, dar care stăpânește perfect uneltele autorului postmodern.

SCRIERI: *Luna de pe cer* (în colaborare cu H. Salem), București, 1985; *Don Juan și ceilalți*, București, 1997; ed. (*Afacerea Clonegate*), 2011; *Grand Hotel Europa*, București, 2000; *Labirint obligatoriu*, București, 2001; ed. București, 2010; *Crăciunița*, București, 2002; *Călătoarea și Shakespeare*, București, 2005; *Secretul atomic*, București, 2005; *Vacanța unei dive*, București, 2008; *Fără canguri*, pref. Cornelia Maria Savu, București, 2009; *Crima de la Jubileu*, București, 2010; *Moartea zboară cu low cost*, București, 2012. **Antologii:** *Premiile Lili. Antologia Festivalului de Literatură Lili, ediția 1, 2009*, București, 2010. **Traduceri:** Jókai Mór, *Eppur si muove*, București, 1984; Shakespeare, *Troilus și Cresida*, în Shakespeare, *Opere*, V, București, 2012.

Repere bibliografice: Aurel Dragoș Munteanu, *Un roman de Jókai Mór*, LCF, 1984, 40; Grete Tartler, *Jókai Mór, „Eppur si muove”*, RL, 1984, 40; Marian Popescu, *„Luna de pe cer”*, RL, 1985, 33; Mircea Ghițulescu, [*Lucia Verona*], ST, 1986, 8, CL, 2008, 6; Tuchilă, *Privirea, 197–203*; H. Zalis, *Din perspectivă veleitară romanul e un moft*, CNT, 2002, 16; Geo Vasile, *Autorul. Interfața virtualului cu mitul*, CNT-IE, 2002, 20; Alex. Ștefănescu, *Lucia Verona și computerul*, RL, 2009, 29; Eugenia Țarălungă, *„Fără canguri”*, VR, 2009, 67; Horia Gârbea, *„Crima de la Jubileu”*, LCF, 2010, 41; Nicolae Havriliuc, *Dualitatea stării de ființă*, TTR, 2012, 5–7. ***C.Dt., R.D.***

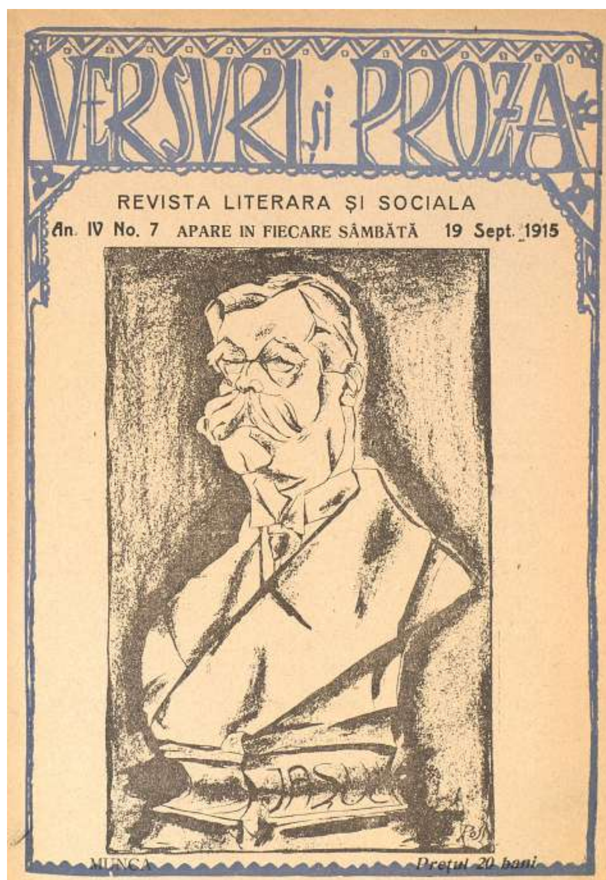
VERS, revistă apărută la Rastatt (Germania) în martie și în aprilie 1951, apoi la New York și Chicago, cu întreruperi, din iulie 1951 până în decembrie 1957, prin multiplicarea fotomecanică a unui dactiloscript. Redactor: Nicolae Novac. În *Cuvânt de început* se afirmă: „Niciodată în șase ani de la terminarea celui de-al Doilea Război Mondial, setea de slovă românească nu a fost mai intensă ca în aceste zile de babilonie mondială. Niciodată emigrația noastră nu și-a manifestat dorul de a lua parte activă la zbuciumul universal, la lupta uriașă dintre bine și rău, dintre întuneric și lumină, dintre libertate și sclavie”. În această publicație cu caracter de antologie, pe lângă rubricile „Carnet literar”, „Carnet cultural” (cu note despre activitatea scriitorilor români din exil), „Cărți, reviste, ziare”, „Note și comentarii”, semnează versuri și articole Nicolae Novac, tot el dă proză iscălită Nicolae Novakovski, iar cu versuri, proză și recenzii figurează Vasile Posteuca, cu poezie, traduceri și prezentări de poeți din literatura latino-americană Ștefan Baciu, cu versuri și proză Vintilă Horia. Mai colaborează Aron Cotruș, Eugen Relgis, Victor Buescu, Nello Manzatti, Ion Țolescu. Se reproduc poezii de V. Alecsandri, M. Eminescu, St. O. Iosif, Octavian Goga, Tudor Arghezi, Ion Pillat, Mihai Codreanu, Ion Minulescu, Adrian Maniu, G. Bacovia ș.a. ***I.H.***

VERSURI PENTRU MOARTEA DOMNULUI GRIGORIE GHICA, ÎNTÂMPLATĂ LA ANUL 1777, OCTOMBRIE 1, povestire în versuri compusă în ultimul sfert al veacului al XVIII-lea. Textul, care a circulat în variante manuscrise, deplânge uciderea, prin înșelăciune, de către turci a voievodului moldovean Grigore al III-lea Ghica, pentru opoziția sa față de anexarea Bucovinei, făcută „cadou” Habsburgilor în 1775 de Stambul. Este, în chip semnificativ, o temă generală a literaturii române din acel timp, pentru că pieirea tragică a voievodului (un domn creștin ce înclina către puterile creștine) aflat în culmea puterii a suscitat imediat atenția autorilor de cronici rimate; un condeier necunoscut (Mihail Kogălniceanu a crezut că este vorba de Enache, un străbun al său) surprinde într-o povestire în versuri (care mai circulă și sub titlul *Stihuri asupra domnului Grigorie Ghica, voievod al Țărei Moldovei*) uciderea mișelească a domnitorului. Pe imbrohorul turc venit la Iași Ghica îl prezintă celorlalți ca fiind animat de cele mai bune gânduri, când, de fapt, țelul lui era criminal, pe care îl și înfăptuiește cu prilejul vizitei domnitorului (o vizită protocolară) la reședința solului. Textul a avut o descendență remarcabilă: s-au descoperit nu mai puțin de paisprezece variante, dintre care două în Țara Românească. Trecând munții, povestirea a

servit, între 1778 și 1780, și la compunerea piesei – text mixt în versuri și proză – *Occisio Gregorii in Moldavia Vodae tragedice expressa*, intrată curând în repertoriul pentru carnaval al școlarilor de la Blaj. Ca în mai toate ilustrările acestei specii, autorul utilizează toposul exordial al lipsei de contingență între „măreția" teribilă a subiectului ales și slabele puteri ale cronicarului. Poate fi remarcată, pe lângă această secvență a „captării bunăvoinței", și utilizarea temei „lumea înșelătoare", acompaniată de mai toate motivele adiacente. Ar fi de observat că, deși adept al atitudinii (și al examinării faptelor prin prisma ei) cuprinse în celebra formulă, autorul pare mai puțin înclinat (sau mai puțin capabil) să filosofeze pe marginea subiectului, să genereze contemplarea lumii din perspectiva deșertăciunii. Preocuparea lui pare a fi mai mult istorisirea faptului înspăimântător și înconjurarea lui în lamentații aducătoare de expresivitate. Cel ce a scris stihurile despre uciderea lui Grigore Ghica – text care lui N. Iorga îi provoca o iritare maximă: „banală plângere versificată", „narațiune difuză și palidă, fără nici un element adevărat dramatic într-însa, fără un cuvânt energic și o comparație justă" – expediază rapid contextul filosofic (refuzându-și micile orgolii „epopeice") unde urmează a-și instala povestirea: „O limbă ritoricească/ Ar trebui să vorbească,/ Și să spuie acea-ntâmplare/ Jalnică și de mirare,/ Care s-au cunoscut foarte/ În halul lumii deșarte,/ Cum că n-are nici un bine/ Lumea statornic în sine...".

Ediții: *Versuri pentru moartea domnului Grigorie Ghica, întâmplată la anul 1777, octombrie 1,* CPV, *179–196*.

Repere bibliografice: Iorga, *Ist. lit. XVIII,* II, *72–75*; Iacob Negruzzi, *Cântecul sau „stihuirea" lui Grigorie Ghica vodă*, AAR, memoriile secțiunii literare, t. XXXII, 1909–1910; N. Drăganu, *Pagini de veche literatură*, DR, 1923–1924; Pușcariu, *Ist. lit., 208–209*; Emil Turdeanu, *Contribuțiuni la studiul cronicelor rimate*, CEL, 1936; Alexandru Ciorănescu, „*Occisio Gregorii Vodae*" – *cea mai veche piesă de teatru în românește*, RFR, 1937, 8; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *57, Ist. lit.* (1982), *50–51*; Piru, *Ist. lit.*, I, *423–424*; N. A. Ursu, *Contribuții la stabilirea paternității unor povestiri istorice în versuri. Anonimul B.*, LR, 1966, 1, 2; Dan Simonescu, *Uciderea lui Grigore Ghica (1 octombrie 1777)*, CPV, *165–179*; Mircea Anghelescu, *Contribuții la stabilirea unor premise ale literaturii românești moderne (1750–1780)*, LL, 1968; Mazilu, *Barocul*, *310–311*; Mihai Bordeianu, *O cronică rimată referitoare la uciderea lui Grigore Alexandru Ghica vodă*, CRC, 1977, 26; *Dicț. lit. 1900, 901*; Mazilu, *Lit. rom. barocă*, *266–275*; Mazilu, *Recitind*, II, *174–177*. ***D.H.M.***

VERSURI ȘI PROZĂ, revistă apărută la Iași, bilunar, între 15 septembrie 1911 și 23 iulie 1916 cu titlul „Versuri"; de la 15 decembrie 1911, odată cu modificarea titlului în „Versuri și proză" și periodicitatea va fi afectată de întreruperi; la 5 septembrie 1915 adaugă subtitlul „Revistă literară și socială", la care va reveni după un scurt interval cu o intervertire a termenilor: „Revistă socială și literară"; numărul 2–3/1915 anunță că va ieși doar o dată pe lună „cât timp vor ținea împrejurările actuale", dar în septembrie se tipăresc cinci numere, iar din octombrie devine săptămânală. Inițial este condusă de I.M. Rașcu; director-proprietar: Alfred Hefter sub identitatea Hidalgo, menționat la numărul 1/1914; în numărul 5/1916 apare pentru prima dată semnătura lui Pamfil Șeicaru, devenit redactor, iar în numărul 6 din același an se anunță că „dl I.M. Rașcu nu mai face parte din redacție". **V.**, prelungire în spirit a revistei moderniste „Vieața nouă" editată de Ovid Densusianu, își declară succint scopul încă din numărul inaugural, la rubrica „Ecouri": „Plini

de avânt, ne îndreptăm către aceia care, ca și noi, cu toate necazurile și preocupările zilnice mai au încă naivitatea să admire o rază de soare și să se-nfioare la auzul unei melodii". Afirmația netă că sumarul „va cuprinde numai producțiuni în versuri" nu ar fi asigurat un public plătitor suficient pentru a putea rezista economic, încât redacția precizează că odată cu numărul 7 „a hotărât să consacre un număr de pagini studiilor de literatură, precum și prozei beletristice". În consecință, revista își va modifica și denumirea potrivit noii orientări. Cele mai multe versuri sunt influențate de simbolism și aparțin lui Al. Macedonski (*Năluca unei nopți*), Ion Minulescu (*Romanța ultimei seri*, *Cânta un matelot*, *Romanță apocrifă*), G. Bacovia (*Gris*, *Finis*, *Plumb*, *Tu ai murit*, *Amurg de iarnă*, semnate George Andoni), Ion Pillat (*Visai o cetate...*), Perpessicius (debut în 1913 cu poezia *Reminiscență*, semnată D. Pandara; *Miriapodul*), B. Fundoianu (*Poem profan*, *Arșița*, *Corespondențe*), F. Aderca (*Pământ și om*, *Tragedie*), Adrian Maniu (*Tisană sufletească*), Al. Colorian (*Sonată*), Eugeniu Sperantia (*Cântec negru*), I.M. Rașcu (*Într-un castel*, *Sunt trei fecioare*), Claudiei Millian, lui Enric Furtună, Mihail Cruceanu, Theodor Solacolu, Al. T. Stamatiad, Cezar T. Stoika, Constantin T. Stoika, Al. Vițianu, B. Luca, P. Dragoș (Dragoș Protopopescu, care mai semnează Valde), V. Demetrius, George Diamandy. Aici Tristan Tzara (mai semnează Țara și Zara) traduce poeme din ciclul *Song of Myself* de Walt Whitman. Colaborările cu proză, mai puțin frecvente, vin de la Hortensia Papadat-Bengescu (*O pasăre*), F. Aderca (*Însemnările unui barbar, Scrisoare pentru Rabi Hasmonei*), Cezar Petrescu (*Paianjenul negru, Sonata lunei*), Emil Isac (*Scrisoare către o femeie*), Eugeniu Sperantia (*Plâns… dans… alunecare*), Ion Dragu. Se traduce un fragment din „ultima operă a lui Oscar Wilde înainte de a fi întemnițat", *La Sainte Courtisane sau Femeia cu pietre scumpe,* și piesa *Coram populo!* de August Strindberg (Alfred Hefter, sub iscălitura N. Vondra), actul al III-lea din tragedia lui Joséphin Péladan *Oedip și Sfinxul* (Constantin T. Stoika), *Cleopatra* de Albert Samain (I. Peltz sub inițialele numelui), *Poeme și proză* și *Don Juan în infern* de Charles Baudelaire (echivalări semnate de Al. T. Stamatiad și de B. Fundoianu), versuri de H.N. Bialik (Enric Furtună) și Marcel Schwob (I.M. Rașcu, sub pseudonimul Evandru); Tudor Arghezi adaptează poemul *Dumnezeii* de Walt Whitman. Cu piese de teatru colaborează Pompiliu Păltănea (*Fugind de Charibdis*, *Jocul zeilor*), Alfred Hefter (*Miros de iarbă*, sub pseudonimul Hidalgo) și Dan Bădărău (*Spre altă viață*). Pe prima pagină, realizată de Alfred Hefter sub iscălitura Ciric, sunt prezentați Octav Băncilă, Hortensia Papadat-Bengescu, Mihail Sadoveanu, G. Ibrăileanu, A.C. Cuza, C. Stere, Mihai Codreanu, A.A. Bădărău. Câteva eseuri dau Mihail Dragomirescu (*Don Quijote*), A. Cantemir (*Neo-Biblia unui european*), N. Davidescu (*Variații împrejurul clasicismului de mâine*), Ovid Densusianu (*La santa belleza*), A.D. Xenopol (*Franța și Germania*), G. Diamandy (*Închinare Franței*). În cadrul rubricii „Aspecte" scriu Tudor Arghezi (*Moralități. Despre psihologia școlarului, lacunele educației*) și Pamfil Șeicaru, autor al unor articole critice și cronici de obicei ironice (*Nichifor Crainic, „Șesuri natale", Rânduri pentru cei nedumeriți, Ion Pillat – Citind „Amăgiri", Literatura războiului. Mircea Rădulescu, Eliminarea ideilor din viață* ș.a.). Pompiliu Constantinescu va colabora cu cronici literare (*Claudia Millian, „Garoafe roșii"* ș.a.), alături de Alfred Hefter, acum iscălind Ben Amura și V.P. Rubricile „Cronica teatrală", „Cărți", „Reviste" sunt susținute, sub pseudonimul Evandru, de I.M. Rașcu. Ilustrată de Iser, Ross și Victor Ion Popa, pe ultima pagină revista prezintă „măștile" unor scriitori: Ion Minulescu („caricatură pentru mai târziu" de Adonis Popov), Claudia Millian („autoschiță"), Mihail Cruceanu și Hidalgo (de Iser). Alți colaboratori: Const. Rîuleț, Barbu Nemțeanu, D. Karnabatt, I. Ludo, Leon Feraru, C.R. Ghiulea, Rodion (A. Steuerman-Rodion), Gerry Spina, Barbu Solacolu. ***L.Cr.***

VERZEA, Ernest (5.X.1917, București – 29.IX.2003, București), poet, publicist.

Este fiul Ecaterinei (n. Cristian) și al lui Ioan G. Verzea, subdirector în Ministerul Industriei și Comerțului. Urmează la București școala primară și trei clase la Liceul „M. Eminescu", încheindu-le în 1933 la Liceul „Știrbei Vodă" din Călărași. În 1934 intră ucenic la Atelierele CFR Grivița și este, pe rând,

lucrător, ajutor-mecanic, desenator tehnic și chiar funcționar, ajungând în 1938 secretar la secția sculărie. Paralel își continuă liceul în particular, iar între 1938 și 1941 e audient la Academia de Arte Frumoase din București, în atelierul lui Jean Al. Steriadi. În 1948 va absolvi Facultatea de Litere și Filosofie, iar în 1950 pe cea de Drept. Înzestrarea specială pentru desen și pictură și-o va desăvârși la cursurile de pictură monumentală bizantină ale Patriarhiei Bisericii Ortodoxe Române (1959). O vreme ocupă un post de suplinitor la Catedra de desen și caligrafie a Liceului Militar Muzical din București. Angajat de Liviu Rebreanu la cotidianul „Viața", lucrează aici între 1941 și 1944 ca secretar de redacție, apoi ca redactor cultural pentru pagina a doua. În 1944, după ce publică în „România viitoare" poezia pacifistă *Cântecul unui luptător* (tradusă din „vechea lirică populară chineză", dar atribuită lui Li-Tai-Pe ca să fie mai convingătoare), care incita la refuzul de a mai lupta pe front, este arestat și ținut câteva luni în lagărul de la Târgu Jiu. I se fixează domiciliu forțat în comuna Nana din județul Ilfov. După război va fi șef de cabinet la Ministerul Educației Naționale (1945–1948) și concomitent redactor cultural la ziarul „Poporul" (1946–1948). Ulterior optează pentru postul de secretar particular al ministrului Ștefan Voitec. În 1950 este exclus din Partidul Muncitoresc Român împreună cu alți cincisprezece scriitori, sub acuzația că scrierile lor nu ar reflecta îndeajuns „cuceririle regimului de democrație populară" și că ar conține „formule care evită orientarea ideologică". Pentru că fuseseră vizitați de un unchi, fost deputat țărănist, soții Verzea sunt deținuți un an și jumătate la Jilava, iar la sfârșitul lui 1951 condamnați, **V.** la cinci, iar soția sa la trei ani temniță grea. Eliberat în 1955, trăiește din îndeletniciri modeste: paznic la o grădină, pontator pe un șantier, muncitor la o cooperativă, șef al Salvamarului de pe lacurile de agrement și la ștrandurile din București (doisprezece ani), pictor zugrav. Reintră în presă târziu, ca redactor la publicația „Forum" (1968–1977), de unde se și pensionează. De-a lungul timpului a frecventat cenaclurile Sburătorul și Preocupări Literare și a mai colaborat cu desene, cronici teatrale, plastice și cinematografice, cu reportaje, interviuri, anchete etc. la „Revista muncii", „Revista Fundațiilor Regale", „Dumineca", „Revista scriitoarelor și scriitorilor români", „Universul literar", „Kalende", „Flacăra", „Basarabia literară", „Vremea", „Libertatea", „Curentul literar", „Albina", „Orizont", „România literară", „Argeș" ș.a., uneori sub semnăturile Everest Gerzan, Iosif Ladera, G. Veste-n Zare, Ernest Gheorghe Verzea.

Puțin cunoscut a fost și a rămas poetul **V.** Deși până în 1942 publicase trei volume de versuri – *Îngeri de lut* (1933), *Fugarnice* (1935) și „cântece mecanice" în *Uzina umbrelor tangente* (1937) –, toate în tiraje reduse, abia *Alter ego!* (1942) s-a bucurat de semnalări în presă. Cartea propunea o poezie intimistă, sobră, calmă, „un lirism liniștit, discret, un vers palid, alb, care-și poartă grațiile în vârful picioarelor, un sunet pur, cristalin, cu ecouri clare, dar șoptite" (Geo Dumitrescu). Versurile aminteau, în opinia unor comentatori, factura lirică a lui E.A. Poe și a lui Stéphane Mallarmé, iar dintre români, în special pe aceea a lui Adrian Maniu. *Filigran* definește metaforic această formulă: „În zâmbetul din carte, în care mor închise/ Nopți palide purtate prin versuri de demult,/ Se ofilesc lunateci ani mici cu mâini deschise/ Spre cântecele albe și straniul lor tumult./ O pace somnoroasă scoboară grea pe ape / Sufletu-și pleacă ochii sub iz de ierni bolnave/ Și cărți îmbătrânite în praf, simt că pe-aproape/ Se scutură din aer neliniști vechi și grave". Alte plachete – *Sub sulițele stelelor* (1950), *Litoral sintetic* (1968), *Pasărea inimii* (1979) și *Combustii* (1980) – au apărut în tiraje confidențiale, *hors commerce*, pentru bibliofili, rămânând fără vreun ecou din partea criticii. Abia *Crepuscularia* (1992) are parte de câteva consemnări. Sunt reunite aici, organizate în trei „cărți", intitulate *Accidente cantabile* (1949), *Incizii în inima vremii* (1950) și *Galerele crepusculare* (1955), „versuri noi și poeme revăzute", ce se fac ecoul periplului dramatic al lui **V.**: „Cum aș putea peste ani, să uit oare/ inima temniței, ciocănitoare/ cu zvâcnetul sub perdeaua de fum/ a timpului? Dar mai cu seamă acum/ bătând din aripe pe veac o aud:/ Jilava–Aiud... Jilava–Aiud". În bezna temniței, o singură speranță, un singur reazem: „Slăviții tăi pași, Preasfântă Fecioară,/ îi auzim ca prin vis cum coboară/ în hăul Jilavei, pe treptele care duc către aspra neîndurare". Volumul larg cuprinzător *Îmblânzitorul mușcătoarelor neliniști* (2002), însoțit de repere biografice, un indice al referințelor critice înregistrând și cele mai mărunte menționări în presă și de o selecție de recenzii, favorizează cunoașterea

evoluției autorului de la poezia de atmosferă a începutului, în care au fost recunoscute reflexe din Ion Minulescu, G. Bacovia și mai cu seamă din Adrian Maniu, la aceea a deplinei maturități, cu dramele și suferințele ei exprimate cu sobrietate.

SCRIERI: *Îngeri de lut*, București, 1933; *Fugarnice*, București, 1935; *Uzina umbrelor tangente*, București, 1937; *Alter ego!*, București, [1942]; *Grădina cu portocali din norul 43*, cu un portret de Eugen Drăguțescu, București, 1943; *Portative pe sol, în văzduh și pe ape*, cu un portret de Silvan, București, 1944; *Experiențe*, București, 1949; *Sub sulițele stelelor*, București, 1950; *Litoral sintetic. Versuri-manuscris*, cu cromaje, coperta și 14 grafointuitive ale autorului, București, 1968; *Pasărea inimii*, cu ilustrații de Vasile Dobrian, București, 1979; *10 poeme*, București, 1979; *Combustii*, cu un portret și desene de Alexandru Țipoia, București, 1980; *Crepuscularia*, introd. Gheorghe Bulgăr, cu un portret de George Tomaziu, București, 1992; *Itinerarii oxidate*, pref. Emil Manu, cu un portret de Vasile Dobrian, București, 1999; *Îmblânzitorul mușcătoarelor neliniști*, pref. Valeriu Râpeanu, postfață George Anca, cu un portret de Dragoș Morărescu, București, 2002. **Antologii:** *Creația în artă văzută de Tudor Arghezi, E. Lovinescu, Lucian Blaga...*, pref. Gheorghe Bulgăr, București, 1994. **Traduceri:** John R. W. Scott, *Galateni. O singură cale*, Cluj-Napoca, 1993.

Repere bibliografice: Ștefan Baciu, *„Alter ego!”*, UVR, 1943, 4; Traian Chelaru, *„Alter ego!”*, UVR, 1943, 4; Lucian Valea, *„Alter ego!”*, GT, 1943, 14; Geo Dumitrescu, *Catalog*, TIL, 1943, 2067; Ion Șiugariu, *„Alter ego!”*, „Basarabia literară”, 1943, 44; Doina Peteanu [Anișoara Odeanu], *Un volum de autentică poezie: „Alter ego!”*, VAA, 1943, 622; Petru Comarnescu, *Cântări de flaut sfios*, TIL, 1943, 2124; Tudor Arghezi, *Spectacolul continuă neîntrerupt*, „Bilete de papagal”, 1945, 33; Al. Cerna-Rădulescu, *Arbori din țara promisă*, București, 1972, *19–20*, *224–227*; Mihai Bujeniță, *Jurnalul liric al lui Ernest Verzea*, „Baricada”, 1994, 4; Vlaicu Bârna, *„Crepuscularia”*, ST, 1994, 7–9; Teodor Vârgolici, *Creația artistică și viața*, ALA, 1995, 285; Gabriel Țepelea, *Așteptând...*, Cluj-Napoca, 1997, *26–38*; Ion Caraion, *Jurnal*, II, îngr. Emil Manu, București, 1998, *348–351*, *421–424*; Emil Manu, *Retrospectivă lirică*, ALA, 2002, 630. ***I.D.***

VERZEA, Ileana (7.IV.1942, Brăila), comparatistă, traducătoare. Este fiica Elvirei Robitu (n. Dumitrescu), avocată, și a lui Nicolae Robitu, medic. Urmează școala elementară la Brăila (1949–1953), iar la București Liceul „Zoia Kosmodemianskaia” (1953–1961) și Facultatea de Limbi și Literaturi Germanice, secția engleză (1961–1966). După absolvire devine cercetătoare la Institutul de Istorie și Teorie Literară „G. Călinescu”, în colectivul de literatură universală și comparată. Va beneficia de câteva specializări postuniversitare având drept obiect de studiu literatura americană și literatura afro-americană (Salzburg, 1973), literatura comparată și tehnica traducerii (Cambridge, 1979), cercetarea bibliografică și de arhivă (Bloomington, SUA, 1982). Debutează la „Revista de istorie și teorie literară” în 1970 cu studiul *E. Young în cultura română*. Participă la elaborarea unor volume colective: *Reviste progresiste românești interbelice* (1972), *Literatura română contemporană* (I, 1980), *Dicționar de termeni literari* (1976), *Bibliografia relațiilor literaturii române cu literaturile străine în periodice. 1859–1918* (I–III, 1980–1985). Colaborează la „Cahiers roumains d’études littéraires”, „Synthesis” (între 1974 și 1982 e secretar de redacție), „Secolul 20”, „Studii de literatură universală”, „Lupta”, revistă a exilului românesc editată în Franța, ș.a. În 1978 își ia doctoratul cu teza *Byron și byronismul în literatura română*, iar în 1982 se stabilește la Paris, unde obține diploma de studii aprofundate la Universitatea Paris III, cu lucrarea *La Littérature des Lumières et son rôle dans l’ouverture culturelle des Principautés Roumaines* (1984). Ocupă diferite funcții: documentaristă, traducătoare, profesoară, interpretă la firme multinaționale și organizații internaționale, printre care și Consiliul Europei.

Studiile publicate de **V.** în periodice de specialitate (*Ion Creangă în versiune engleză*, *Alexander Pope în literatura română*, *Oameni și locuri românești în romanele lui Peter Neagoe* ș.a.) sunt bazate atât pe cunoașterea unei largi bibliografii, cât și pe o interpretare personală a textului literar, ilustrând preocuparea pentru o exegeză în spiritul comparatismului modern. Cartea *Byron și byronismul în literatura română* (1977) pornește de la definirea lui Byron – poet cu apartenență dublă, la tradiția neoclasică și la romantism – și a byronismului ca fenomen european „între modă și necesitate”. Ținând cont de fascinația pe care atât omul, cât și opera au exercitat-o în epocă, demonstrația contextualizează mitul creat în jurul poetului din punct de vedere istoric, ca și într-un plan larg cultural. **V.** analizează felul în care, străbătând continentul, spiritul epocii permeabilizează și mentalitatea intelectualilor români, aceștia selectând componenta revoluționară a byronismului, ca stimul pentru afirmarea națiunii moderne și a literaturii naționale. Cercetarea scoate în evidență însemnătatea factorului receptor și a corespondențelor, cu precădere cele

de mentalitate, care facilitează preluarea influențelor. De la comentarea sociologică a traducerilor și a studiilor critice – în funcție de „succesul" lor la public – la interpretarea „influenței", sunt urmărite modificările survenite în receptarea românească a byronismului, precum și cauzele lor. Astfel, în abordarea traducerilor, datele statistice rezultate din cercetarea arhivelor și a periodicelor sunt corelate cu liniile generale ale politicilor educaționale, cu apariția bibliotecilor literare și a colecțiilor de autor, prin care se urmărea nu doar formarea gustului cititorilor, ci mai ales propagarea de modele sociale, etice și estetice. Pe lângă presa literară, **V.** examinează și documentele private, memorii, însemnări, corespondență, subliniind particularitățile și etapele de manifestare ale unui „comprehensiv byronism românesc, cu o pluralitate de nuanțe", începând de la Gh. Asachi și Barbu Paris Mumuleanu. Concluzia eseului situează byronismul sub semnul unui romantism civic, devenit „genul proxim al poeziei românești postpașoptiste" prin autori care au vibrat la tipul de sensibilitate ilustrat de Byron, dar și la poza și deprimarea lui elegiacă. Comentariul cuprinde un segment dedicat lui M. Eminescu și Al. Macedonski, considerați cazuri particulare de „echivalență valorică" în relație cu poetul englez, cercetătoarea stabilind coordonatele comune în gândire și imaginație pentru a contura o „familie spirituală romantică". **V.** a avut de asemenea o activitate de traducătoare din literatura engleză, legându-și numele de influentul eseu al lui William Empson, *Șapte tipuri de ambiguitate* (1981), dar și de prima versiune în română după 1989 a romanului *Dracula* al lui Bram Stoker.

SCRIERI: *Byron și byronismul în literatura română*, București, 1977. **Traduceri:** James Barlow, *Transatlanticul*, București, 1976; Matthew Arnold, *Eseuri*, pref. trad., București, 1979; William Empson, *Șapte tipuri de ambiguitate*, pref. trad., București, 1981; Bram Stoker, *Dracula*, București, 1990 (în colaborare cu Barbu Cioculescu).

Repere bibliografice: Alexandru Piru, *„Byron și byronismul în literatura română"*, LCF, 1977, 44; Sorin Pârvu, *„Byron și byronismul în literatura română"*, CRC, 1977, 48; Roxana Sorescu, *„Byron și byronismul în literatura română"*, LL, 1978, 2; Nicolae Mecu, *„Byron și byronismul în literatura română"*, CREL, 1978, 2; Alexandru Duțu, *„Byron și byronismul în literatura română"*, „Synthesis", 1980; Mihai Zamfir, *Byron la Dunăre*, SXX, 1981; Manolescu, *Enciclopedia*, *735.* **Il.C.**

VESPER, Iulian (pseudonim al lui Teodor C. Grosu; 22.XI.1908, Horodnicu de Sus, j. Suceava – 11.II.1986, București), poet, prozator, traducător.

Este fiul Teodosiei (n. Prelipcean) și al lui Constantin Grosu, agricultori. După absolvirea cursului primar în comuna natală, urmează Liceul „Eudoxiu Hurmuzachi" din Rădăuți, în 1924 debutând în revista liceului, „Muguri". În 1927 intră la Facultatea de Litere a Universității din Cernăuți, unde între profesori îi are pe Vasile Grecu (bizantinologie), Eugen Herzog (filologie romanică), Leca Morariu (literatură română modernă), Constantin Narly (pedagogie), Ion I. Nistor (istorie) și Alexe Procopovici (literatură română veche). În 1928 începe să colaboreze la „Glasul Bucovinei", unde are și un rol în coordonarea cotidianului. În această epocă ia un prim contact cu epopeea *Kalevala* – „o carte care mă uimi" – , consultată în traducerea germană a lui Anton Schiefner. Din 1929 colaborează și la „Junimea literară". În 1929–1931 frecventează cursurile Facultății de Litere și Filosofie a Universității din București, avându-i ca magiștri preferați pe Ovid Densusianu (care-i „fermecase copilăria și tinerețea" cu articolele sale despre literatură), N. Cartojan, I.A. Candrea. E coleg cu Paul Daniel, Pericle Martinescu, Ovidiu Papadima, Gheorghe Vrabie. În 1929 lucrează, în calitate de corector, la ziarul „Acțiunea". În 1931 își trece examenul de licență cu teza *Poeți lirici bucovineni*, condusă de D. Caracostea, care i-a propus să rămână asistent la Catedra sa. Atras și de filologia romanică (cu nădejdea că-și va putea face un doctorat la Berlin), **V.** renunță la ambele tentații academice, întorcându-se în Bucovina, temporar totuși, căci în august 1933 revine în București. Îl cunoaște pe Mircea Streinul, împreună cu care întemeiază colecția „Iconar", devenită apoi editură. Peste aproximativ un an, relația cu Streinul se deteriorează. Continuă să colaboreze la „Glasul Bucovinei", unde, semnând Teodor C. Grosu, publică

numeroase editoriale, pledând pentru primatul culturii în fața politicului și respingând atitudinile violente și xenofobe în viața politică și în cea culturală, cum de altfel va refuza și angajarea în extrema politică naționalistă, preferând acțiunea culturală echilibrată și constructivă, prin care urmărea racordarea sensibilității bucovinene la nivelul de expresie și, în general, de evoluție artistică a literaturii din Vechiul Regat. Sunt de reținut de asemenea articolele sale despre poezie, generația tânără, valorile provinciei – totul într-un spirit de deschidere și echilibru al judecății, care îl și distinge printre cei mai mulți dintre „iconari". Mai colaborează la „Îndrumarea literară" și la „Basarabia". În 1934 devine șef de cabinet în Ministerul Muncii și Ocrotirilor Sociale, condus de Ion I. Nistor. Din 1941 e redactor la Editura Dacia Traiană. Imediat după război lucrează la Direcția Presei, de unde, în 1949, este trecut la Agenția Română de Presă (Agerpres). În 1950 este exclus din Partidul Comunist, fiind concediat și de la Agerpres. Lucrează o vreme la revista „Călăuza bibliotecarului", în 1951 devine corector la Editura de Stat pentru Literatură și Artă (ESPLA), apoi corector și corector-revizor la Întreprinderea Poligrafică nr. 3 (1952–1956). Debutează editorial, ca poet, în 1933 cu ciclul *Echinox în odăjdii*, iar ca romancier în 1938 cu *Primăvara în Țara Fagilor*.

Prima carte a lui **V.**, *Echinox în odăjdii*, deși marcată de prețiozitate stilistică ermetizantă și de filiația avangardistă, lasă să se vadă o personalitate distinctă în peisajul înnoirilor de paradigmă lirică aduse de tinerii poeți care debutează la mijlocul și în a doua jumătate a deceniului al patrulea din secolul trecut. Autodeclaratul „vagabond cu ziua, supt și lenevit", așteptând smerit la „poarta cerului", are obsesia „zonei stelare" și a „culmilor soarelui" cu care mărturisește a se identifica. Totuși poetul nu e un euforic și un jubilant, ci un elegiac, ale cărui tristeți se filtrează, acum, dar mai ales în volumele următoare, printr-o dicțiune sobră și discretă, distanțată de orice egolatrie. De altfel, melancolia suverană constituie liantul tuturor ciclurilor lirice publicate de **V.** între cele două războaie mondiale; melancolie într-adevăr „vesperală", ieșită dintr-o conștiință de amurg al unui ev al civilizației moderne, contrapunctată de evocarea satului copilăriei, dintr-o oboseală și înstrăinare existențială, dar și din conștiința ineficienței poeziei înseși: „Ce vei face, biet hoinar, într-o poezie/ Care nu te învălește nici măcar în imagini". Cu ciclul următor, *Constelații* (1935), presiunea timpului crește, și odată cu ea devine tot mai prezentă tema morții, însă, tot concomitent, poetul adâncește și tema întoarcerii într-un trecut integrator prin candoarea copilăriei, ca și prin mediul cosmic al acesteia, însă fără derapaje neosămănătoriste atâta vreme cât tablourile evocate tind către arhetipal: „Turmele pășteau răcoarea unui veac viitor,/ În colibă se rosteau cuvinte neînțelese./ Colinele limpezi întâlneau chiote/ Sub cetina întâiului sărut./ Stele proaspete se aplecau peste rugăciunea de seară/ În regăsirea de cerbi și mesteceni./ Un om creștea cu anii pădurilor/ Vracii luminau uneori ape ciudate". Sau: „Stelele îți tânguiau umerii/ Pentru o veșnicie muntenească și clară;/ Auzul cerbilor îți trecea peste gânduri/ Cu neliniști de ceară". Din întâlnirea dintre cele două teme se naște o poezie complexă, caracterizabilă prin formula cu care Mircea A. Diaconu a definit „goticul moldovenesc" al „iconarilor": „trăirea în proximitatea morții, într-un fel de vitalism orgiastic, raportarea eului creator la dimensiuni cosmico-integratoare, refuzul «esteticii» – ca valoare în sine – și al modernismului de pe o poziție etic-creștină". *Poeme de nord* (1937; Premiul Societății Scriitorilor Români) adâncesc profilul solitarului elegiac (trăind o „singurătate a durerii"), a cărui privire tânjește către „semnele netulburate/ Ale văzduhului și ale tăcutelor constelații" și care se vrea lampadoforul semenilor („Într-un crepuscul nordic sunt o lumină vie"), totul spus acum într-un limbaj limpezit și firesc. Versurile scrise în perioada 1947–1966, dar nepublicate la vremea lor și recuperate prin culegerea din 1968, *Poezii*, atestă diversitate tematică, coagulată totuși de transcenderea notației într-un lirism meditativ care caută sensuri întremătoare în imaginile vieții: dublă mișcare a spiritului caracteristică lui **V.**: „Sfârșitul e o neagră cișmea, nu cunoaștem/ nici zorile începutului, mergem împrejmuiți/ De uitare, totuși în muguri răsar înțelesuri, în scurta/ Vibrare a ierbii se țes curatele pâlpâiri/ Ale copilăriei, odihnitele apusuri sunt cele/ Ce turnau aur pe zidurile Mesembriei". Cu versurile din volumele care au urmat, și mai ales cu acelea din *Ascultând nopțile* (1972), poezia se clasicizează ca tehnică (versuri lungi, prielnice unei reflexivități aforistice) și ca viziune, împăcând antitezele într-o

Iulian Vesper și Mircea Streinul

filosofie a acceptării virile, stoice: „Să smulgem orice țipăt ce ne-a străpuns cândva,/ Să ne-mbrăcăm nu-n zale, ci-n crâncene răbdări,/ Să fim neîndurarea cu-nțelepciunea sa,/ Să fim o veghe calmă în cele patru zări”. Relativ simultan cu poetul s-a manifestat prozatorul. Primul roman, *Primăvara în Țara Fagilor*, apărut în colecția „Scriitori români contemporani” a Editurii Fundația pentru Literatură și Artă „Regele Carol II”, o cronică a Bucovinei, provincia anunțată de titlu, din perioada imediat postbelică, nu este în chip apăsat un roman etnografic. Personajele (țărani și tineri intelectuali de extracție sătească), dintre care unele de sursă biografică – precum Mihai, tânărul cu aspirații de scriitor –, sunt cuprinși în atmosfera general românească generată de Primul Război Mondial și de Unirea din 1918, plus realitățile sociale și de mentalitate specifice acestei provincii. Viață cotidiană, munci agricole, ceremonialuri („stărostii”, înmormântări etc.), evocări din război ale foștilor combatanți și prizonieri, vise premonitorii, bucuria vieții de familie, destine marcate de tragedia războiului (între acestea, cel al unei femei, Catrina, care vădește puterea de a înfrunta pe cont propriu nu numai povara vieții, dar și oprobriul majorității), schimbări de mentalitate (de la cultul împăratului vienez la cel al lui Ferdinand, regele întregirii), toate, însumate, creează un caleidoscop al vieții aspre, obișnuite totuși și acceptate cu filosofie țărănească și morală creștină. O filă din jurnalul lui Mihai exprimă, subliniată, o teză a fostului „iconar”: „Bucovina va exista *unitară* în literatură sau nu va exista”. Fragmente din acest prim roman au apărut în presa literară din Polonia interbelică, devansând apariția în volum din țară. Cartea care îl propulsează pe **V.** în primul eșalon valoric al prozei postbelice, chiar dacă poziția lui nu a fost încă omologată ca atare, este romanul *Glasul*, elaborat în 1942 și publicat în 1957. Apărut în plină epocă a realismului socialist și bucurându-se, cu puține excepții, de o receptare imediată foarte favorabilă, elogioasă chiar, romanul se așază alături de foarte puținele izbânzi sigure ale genului apărute între 1948 și 1963. Aparent, „glasul” este al naratorului, o țărancă din Bucovina care-și povestește viața; în realitate, este vocea tuturor celor dispăruți care se aude în final de pretutindeni și e înregistrată de femeie și de soțul ei, singurii supraviețuitori ai unei familii numeroase, ale cărei mădulare și vicisitudini alcătuiesc conținutul relatării pe parcursul întregii narațiuni. „Ne-am pornit către casă și mergeam singuri pe cărare – spune Aspazia în final, după ce-și pierde și ultimul copil. Nu grăiam. Îmi părea că aud pe lângă noi glasurile lor. Am adăpat vitele. Am muls vacile și am intrat în casă. Parcă mă temeam să intru. A venit și Ștefan. Ne părea ciudat că dintre toți câți am fost am rămas numai noi, bătrânii. Trebuia să lucrăm mai departe. Pământul se cerea îngrijit, pâinea strânsă și nimeni nu era lângă noi. Ștefan sta pe gânduri. Am făcut mâncare. Aveam de toate amu: carne și lapte și n-avea cine să le mănânce.” *Glasul* e un roman de măreția unei tragedii atice, în care doar cele câteva pagini din final, „lipite” conjunctural cu ocazia publicării (istoria unuia dintre fii, care

devine apostol al unui nou regim, nenumit, însă acesta e în chip evident cel comunist), fac notă discordantă cu lanțul de tragedii individuale, relatate cu o sobrietate dorică, în propoziții scurte, fără nici o intervenție auctorială care să îngroașe, să edulcoreze sau pur și simplu să dilueze pasta grea a realității, ce pare a fi transpusă pe hârtie fără nici un ecart între faptul întâmplat și figura lui exprimată prin cuvânt. Caracteristică e o scenă halucinantă, avându-l în centru pe tatăl care, dansând în brațe cu fetița pe care nu vrea s-o creadă moartă, își dă seama brusc de implacabilul situației. Peste toți și toate planează sentimentul inechivoc al fatumului: „Toate se-ntâmplau și noi nu le puteam opri" – frază emblematică a cărții, în care unii au văzut ecoul fatalismului mioritic. De cealaltă parte, o la fel de implacabilă voință de a merge mai departe, în ciuda tuturor tragediilor. Dacă e să se vorbească de o componentă etnografică a romanului, ea trebuie văzută în această voință care leagă personajul narator de alte chipuri feminine paradigmatice din proza românească. Opțiunea lui **V.** pentru astfel de romane nu pare a fi străină de impactul avut asupra sa de epopeea finlandeză *Kalevala*, pe care o traduce și o publică abia în 1959. Într-un articol din „Basarabia" (1943) el pledează pentru un roman istoric în care „să se topească reziduurile istorice: ca în *Kalevala*, poporul să fie prezent cu datinele lui, cu luptele lui seculare pentru existență, cu credințele, munca lui zilnică, cu eroii și cu cimitirele lui; un cântec în care poporul să-și audă răsuflarea, să-și vadă fiecare gest proiectat ca într-un uriaș panopticum". La începutul deceniului al șaselea scriitorul avea încă un roman, lăsat în manuscris, *Mărturisiri pe-un mormânt uitat*, care era înaintat în 1951 spre publicare la ESPLA, dar fără succes. Tot atunci scrie și o piesă de teatru, *Burebista*, prezentată direcției Teatrului Național din București, care nu o pune în scenă pretextând numărul mare de tablouri. O carte de amintiri apărută postum, *Memorii* (1999), subîntinde intervalul dintre copilărie și anul 1981, când însemnările sunt încheiate. Literar, reconstituirea se distinge printr-un mare număr de reușite portrete de contemporani (unul, excelent, e al lui Nae Ionescu). Din punct de vedere documentar, paginile memorialistice sunt utile, cu toate că, scrise în plină epocă de dictatură ideologică, trec sub tăcere anumite aspecte, cum ar fi cel legat de destinul grupului de la „Iconar" după 1944 și, în ce-l privește strict pe autor, suferințele de care a avut parte el însuși, ca om și scriitor, sub comunism; poate și din aceste motive rândurile referitoare la anii 1944–1981 sunt foarte sumare, expediate. Traducerea epopeii *Kalevala*, în metru original, marchează un eveniment cultural de mare prestigiu, date fiind valoarea universală a operei, dar și dificultatea transpunerii în românește, efectuată pentru prima oară de **V.** Între celelalte traduceri, se remarcă transpunerea, în colaborare, a numeroase basme, ca și versiunea mai multor pagini din proza lui Jarosław Iwaszkiewicz ori cea a romanului *Maria Chapdelaine* de Louis Hémon, celebru în perioada interbelică.

Primăvara în Țara Fagilor *e una din cărţile, cum am întâlnit atâtea, dense, şi cari în ciuda micilor lor proporţii spun atât de mult. Trăiesc, în planuri distincte, şi cu toată frăgezimea sau gravitatea temperamentelor, atâtea făpturi ale lui Dumnezeu, o familie, un sat, un peisagiu înalt şi adânc, cu perspectivele aruncate departe în zare, încât n-am greşi dacă am vedea în acest mic roman breviarul idilic al întregii Bucovine, din primele zile ale stăpânirii româneşti.* [...] *Carte de intens pitoresc bucovinean, cu atât mai intens cu cât e mai distilat,* Primăvara în Țara Fagilor*, în care se abat înruditele reflexe mistraliene din marile romane ale ardeleanului Peter Neagoe, constituie pentru autor debutul cel mai categoric, în proză, iar pentru tânăra proză bucovineană una din cele mai temeinice afirmări.*

PERPESSICIUS

SCRIERI: *Echinox în odăjdii*, Cernăuți, 1933; *Constelații*, București, 1935; *Poeme de nord*, București, 1937; *Primăvara în Țara Fagilor*, București, 1938; *Vieața lui Mihai Viteazul*, București, 1939; *Izvoare*, București, 1942; *Chipuri domnești*, București, 1944; *Glasul*, București, 1957; ed. îngr. și pref. Mircea A. Diaconu, Iași, 2001; *Poezii*, pref. I. Negoițescu, București, 1968; *Ascultând nopțile*, București, 1972; *Al treilea orizont*, București, 1979; *Peisaj la marginea cerului*, București, 1984; *Memorii*, îngr. și pref. Pavel Țugui, București, 1999. **Traduceri**: D.H. Lawrence, *Șarpele cu pene*, București, 1943; Elias Lönnrot, *Kalevala*, introd. O. Kuusinen, București, 1959; ed. I–II, București, 1968; Louis Hémon, *Maria Chapdelaine*, pref. trad., București, 1968; Cinghiz Aitmatov, *Adio, floare galbenă!* (în colaborare cu Nicolae Stoian), București, 1968; Andrei Bitov, *O copilărie atât de lungă* (în colaborare cu Nicolae Vrublevschi), București, 1971; Jarosław Iwaszkiewicz, [*Scrieri*], vol. I: *Maica Ioana a îngerilor*, București, 1971 (în colaborare), vol. II: *Îndrăgostiții din Marona*, București, 1972 (în colaborare); *Basme rusești*, București, 1973 (în colaborare cu Andrei Ivanovschi);

Vasili Belov, *Povestirile dulgherului*, București, 1973 (în colaborare cu Mihail Chițis); *Supa de broască țestoasă. Povestiri coreene din secolele XV–XVII*, București, 1974 (în colaborare cu Gabriela Lebiti); *Ernazar și Kimonazar. Basme populare uzbece*, pref. trad., București, 1977 (în colaborare cu Andrei Ivanovschi); *Secretul tinereții. Basme avare*, pref. trad., București, 1977 (în colaborare cu Natalia Stroe); Mihail Șolohov, *Cazacii de pe Don*, București, f.a.

Repere bibliografice: Constantinescu, *Scrieri*, VI, *108–109*; Papadima, *Creatorii*, *512–516*; Perpessicius, *Opere*, VIII, 7, *164–168*; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *822*, *Ist. lit.* (1982), *906*; I. Vitner, *Creație și sinteză*, GL, 1957, 26; Radu Popescu, *„Glasul”*, CNT, 1957, 30; Mihail Petroveanu, *„Glasul”*, GL, 1957, 36; Radu Enescu, *„Glasul”*, TR, 1957, 25; Regman, *Confluențe*, *67–77*; Negoițescu, *Însemnări*, *175–186*, *265–267*; Constantinescu, *Scrieri*, VI, *108–109*; Caraion, *Duelul*, *173–177*; Crohmălniceanu, *Literatura*, II, *182–185*; Ion Cristoiu, *Un roman de referință*, RL, 1989, 21; Simion, *Scriitori*, IV, *86–94*; Negoițescu, *Ist. lit.*, I, *321–322*; Diaconu, *Instantanee*, *121–136*; Mircea A. Diaconu, *Mișcarea „Iconar”. Literatură și politică în Bucovina anilor ’30*, Iași, 1999, *137–148*, *passim*; *Dicț. analitic*, II, *108–110*; *Dicț. scriit. rom.*, IV, *736-738*; Oana Soare, *O insulă vorbitoare*, CC, 2002, 5; Satco, *Encicl. Bucovinei*, *571–572*; Popa, *Ist. lit.*, II, *1073–1074*; Diaconu, *Studii*, *142–152*, *358–369*, *passim*. ***N.M.***

VESTALA, publicație apărută la Râmnicu Sărat, lunar, între 8 noiembrie 1915 și mai 1916, cu subtitlul „Literatură, sociologie, știință, artă”, modificat la numărul 4–5 în „Revistă literară, artistică, științifică, socială” și din nou, odată cu numărul 6, în „Literatură, artă, știință, sociologie”. Director: Octavian Moșescu. În sumar figurează versuri de Haralamb G. Lecca, Matei Elian (Al. I. Zamfirescu), Ion Pavlov, Adonis Gr. Popov, Octavian Moșescu, Victor Ion Popa, Zaharia Bârsan, G. Rotică, G. Tutoveanu, Mihail Săulescu, Volbură Poiană-Năsturaș, D. Iov, Theodor Solacolu, Radu D. Rosetti, I.U. Soricu. Prozatorii selectați sunt Gala Galaction cu „fragmentul” *Din comoara inginerului Octav* – considerații despre „degenerarea sufletului contemporan prin depărtarea de credință”, I. Chiru-Nanov, Al. I. Zamfirescu, D.D. Patrașcanu, D. Iov, Eugen Boureanul. Dramaturgia e ilustrată de Scarlat Froda și de N. Porsenna (un fragment din „viziunea eroică în versuri” *Vulturul*). Eseu și istorie literară semnează C. Alexandrescu (*Iașul și Caragiale*, cu ocazia comemorării dramaturgului la Teatrul Național din Iași), neobositul Octavian Moșescu, sub identitatea C. Viroagă (*Un poet tânăr: Al. Sihleanu*, *Ion Păun-Pincio*). De menționat comentariul lui Stelian I. Constantinescu (directorul revistei „Farul” din Dorohoi) la ideile despre artă ale lui Marie-Jean Guyau, ca și debutul cu versuri al tinerei Olimpia Teodoru, sub pseudonimul Olteo. Se mai publică versuri inedite de B.P. Hasdeu (*Renaștere*), epigrame de Const. C. Braiesku, parabole de C. Costăchescu și câteva traduceri din Lamartine (realizate de Traian Antohi), Carmen Sylva (de G. Coșbuc) și Mounet-Sully (aparținând lui Octavian Moșescu). Ilustrațiile sunt asigurate de Victor Ion Popa. ***M.Pp.***

VESTEA, cotidian apărut la București de la începutul lunii aprilie 1877 până în martie 1878. În numărul 22, din 27 aprilie, își începe colaborarea Al. Macedonski, sub semnătura Leandru, cu povestea orientală *Așa să fac banii*. Este posibil ca Macedonski să fi scris articole politice și mai înainte, nu însă în primele numere, ci doar după 12 aprilie, când, într-o notă, era criticat pentru o poezie din „Telegraful”. De altfel, cu numărul 8 aspectul gazetei se îmbunătățește sub raport stilistic și, într-o măsură, chiar structura se modifică, preocupările culturale și literare căpătând un loc din ce în ce mai mare. După câteva luni, la 20 iunie, poetul afirmă într-un articol că este unul din directori, iar în septembrie anunță că a devenit singurul proprietar și director al ziarului. Macedonski a publicat în **V.** articole de atitudine, în care își delimita poziția politică în raport cu liberalii, dezamăgit nu atât principial, cât în ceea ce privește recunoașterea și răsplătirea meritelor sale. Combătând-i din ce în ce mai violent pe „roșii”, își atrage fulgerele presei liberale oficioase, fiind atacat chiar de „Telegraful”, la care colabora. Macedonski dă pentru partea literară a ziarului tălmăciri din Gottfried August Bürger (*Balada,* „imitație” după *Lenore*) și Fr. Wey (proza *Ottavio Rinuccini*), adaptează versiunea franceză a *Romanței spaniole* de Pușkin, traduce din La Fontaine (*Șarpele și pila*), Chateaubriand (*Cel din urmă dintre Abenceragi*), Lamartine (*Fericirea câmpenească, Lacul*), Nicolas Gilbert, Al. Dumas (basmul *Sirena* ș.a.), E. Guinot, transpune în românește basmul sârbesc *Lâna de aur*. Publică, de asemenea, versuri (*Destinul*, *Vâlceaua*, *După ploaie* ș.a.), povestiri și nuvele (*Cânele din Văcărești*, *Cârjaliul*), unele apărute și în alte periodice, însemnări de călătorie (*Impresiuni de călătorie. Pompeia și Sorente*), cronici literare, recenzii, note polemice (*Acest

gigant d-un cot, observații ironice la adresa lui V.D. Păun, *O numire în funcție incalificabilă* ș.a.). Au mai colaborat Grigore Bengescu, Iuliu I. Roșca, D. Teleor, N.B. Locusteanu, V. Rusănescu. ***R.Z.***

VESTEA, gazetă apărută la Alba Iulia bisăptămânal de la 23 septembrie 1922 și săptămânal de la 21 octombrie 1922 până în 1926. Redactor responsabil: Cornel T. Russu. Publicație cu caracter preponderent informativ, **V.** conține îndeosebi știri de interes local, dar abordează și probleme de politică internă și internațională, de economie, cultură ș.a. Partea literară, cuprinsă în cea mai mare parte în foileton, este ilustrată de scrieri în proză și poezii. Astfel, în proză, pe lângă retipărirea unor autori consacrați – Vasile Alecsandri (*Dridri*), Ion Ghica (*Scrisori către V. Alecsandri*), I.L. Caragiale (*În vreme de război*, *Luna de miere*), Ioan Slavici (*Popa Tanda*) –, apar alții, mulți semnând mai ales cu pseudonime: Coriolan Bărbat, Pietran, Niculaie Livadă, Alpinus (Traian Achim), Toma Urzicosu, Irimie Zăpadă, Egon Lhery. Ei intră în sumar cu povestiri duioase, moralizatoare, amintiri, schițe umoristice, proze patetice sau istorii romanțate, toate submediocre. Nici lirica nu aduce, cu excepția unor poezii de Octavian Goga, vreun nume de prestigiu, versurile, cele mai multe de dragoste sau meditații, dezvăluind o filiație eminesciană încă de la mottourile folosite. Se remarcă o preocupare firavă pentru folclor: suita de articole *Figuri din mitologia română* de Traian Achim (acesta transcriind și compunerile *Vers frumos* și *Bucurie,* datând de pe la 1820–1830, ale poetului țăran Simeon Pop din Abrud), completată de o legendă populară comunicată de Ștefan Cacoveanu și câteva colinde (în numărul de Anul Nou 1923). Redacția dă o atenție deosebită literaturii aforistice: se reproduce din volumul *Pietre pentru templul meu* al lui Lucian Blaga și din *Dicționarul de citate* al lui B. Marian etc. De menționat și două articole, singurele compuse ca atare, unul al lui Octavian Goga, *Au ieșit în larg,* cu caracter politic, și *Cartea de artă*, al lui Ștefan I. Nenițescu, note succinte despre evoluția tiparului artistic, de la edițiile venețianului Aldo Manuzio la cărți de lux românești precum *Tulburarea apelor* de Lucian Blaga, cu desene de A. Demian, și *Satul meu* de Ion Pillat, cu xilogravuri de Ioan Theodorescu-Sion. Actualitatea culturală e surprinsă la rubricile „Teatrale", „Revista cărților noi", „Cronica revistelor". Multe texte rămân nesemnate: traducerea nuvelei *Floarea de lotus* a lui Henryk Sienkiewicz, parodiile, epigramele și catrenele vesele. ***L.D.***

VESTEA NOUĂ, publicație apărută la București între 25 februarie 1945 și 21 ianuarie 1948, întâi săptămânal (numerele 1–100), apoi bilunar (101–102) și în cele din urmă de trei ori pe lună (103–125), ca „organ al Secției Militare ARLUS". Nu se face nici o mențiune în ce privește colectivul redacțional. Dintr-un articol de bilanț datorat lui Octavian Linaru (probabil secretar de redacție) la împlinirea unui an de la apariție, rezultă că până la acea dată „au scris pagini de literatură gazetarii Ion Caraion, Geo Dumitrescu, George Lesnea, Monica Dan, Laurențiu Fulga, Mihnea Gheorghiu, Mihail Cosma, Marin Sârbulescu, Marin Preda, Eugen Schileru și alții". Editorialul primului număr, *Către ostași*, cuprinde reflecții și aprecieri politice privind semnificația actului de la 23 august 1944, sfârșitul iminent al războiului, „apropierea de marii noștri vecini" din Răsărit și necesitatea popularizării vieții și realizărilor acestora în rândul „ostașilor de pe front, din cazărmi și de la vetre" etc. Semnează frecvent texte sociopolitice Al. C. Constantinescu, Ion Focșăneanu, S. Tătaru, Corneliu Mănescu, N. Dobre, Stelian Tecuceanu, Șt. Măgureanu (ultimii doi au și contribuții literare), mai târziu Horia Liman ș.a. Începând cu numărul 23 are loc o reorganizare a activității redacționale, grupului de „ofițeri capabili și culți" numiți de Marele Stat Major asociindu-i-se „o redacție civilă" alcătuită din „colaboratori tineri, de talent și cu prestigiul unei atitudini democratice verificate", între care se vor număra (mai ales în pagina intitulată inițial „Arta și cultura", iar odată cu numărul 85 „Artă – Literatură – Idei"), pe lângă literații menționați în 1946, și alții. Marin Sârbulescu iscălește câtva timp și cu pseudonimul George Costin, Paul Scorțeanu este Miron Radu Paraschivescu, iar un Marin Crânguși, care scrie despre *Jurnalul* lui F. M. Dostoievski și despre alți clasici ai literaturii ruse, e posibil să fie un pseudonim nemărturisit al lui Marin Preda, absent altminteri cu numele real din paginile revistei, deși figurează în enumerarea lui O. Linaru. Aici George Lesnea traduce din Iosif Utkin, dând însă și un poem original, Eugen Schileru îi transpune în românește pe Valeri Briusov și pe Paul Éluard, Zaharia Stancu și Sorana Gurian

intră în sumar cu reproducerea unui fragment tălmăcit din comedia *Prea multă minte strică* de A.S. Griboedov, iar Eusebiu Camilar dă o versiune pentru câteva pagini din *Fata căpitanului* de A.S. Pușkin. De asemenea, Geo Dumitrescu, Vladimir Colin ș.a. traduc din Vladimir Maiakovski, Cicerone Theodorescu din Boris Pasternak, Igor Grinevici din Damian Bednâi, Nina Cassian din Vera Inber. Autor a două poezii originale, *Cântec fără cuvinte* și *Elegie nouă*, și a vreo treizeci de articole și cronici tratând în special despre cultura și arta sovietică (îi mai apar, de altfel, și diverse note cu iscălitura micos), Mihail Cosma face și el tălmăciri din Vladimir Maiakovski, Serghei Esenin, Valeri Briusov și Ilya Ehrenburg, iar Victor Kernbach, pe lângă articole consacrate tot literaturii ruse și sovietice, publică numeroase traduceri din N. Ușakov, Maxim Gorki, Valeri Briusov, Konstantin Simonov, Ilya Ehrenburg, Margarita Aligher, Boris Pasternak. În numerele 79–80 Paul Ancel (Paul Celan) figurează cu traducerea nuvelei *Fatalistul* de M.I. Lermontov. Aproape un an (1945–1946), relativ frecvent, Ion Caraion dă fie poezii de război din ciclul *Cântece negre* (*Cantonament*, *Doină de război*, *Intrarea în oraș*, *Carnet*), fie diverse articole, în mare parte neadunate ulterior în volume. Virgil Ierunca iscălește trei articole cu o tematică la ordinea ideologică a zilei: *Louise Michel – o eroină a Comunei*, *Lenin și problema culturii* și *Un animator: Alexandru Herțen*. Și Al. Cerna-Rădulescu, cronicar literar în câteva numere de început, scrie articolul *Elogiul științei sovietice* ori glosează festiv, ca în *Un titan al muncii: Alexei Stahanov*, iar Gala Galaction, prezență altminteri întâmplătoare în revistă, i se alătură cu însemnările intitulate *Sfințenia muncii*. Laurențiu Fulga, și el autor al unor articole conjuncturale, publică și fragmente din romanul în lucru *Focul negru* (*Sfertul de oră dinaintea morții*), în timp ce Ury Benador oferă un eșantion din *Ghetto veac XX*. Mai colaborează cu proză, versuri, articole Nicolae Tăutu, Costache Olăreanu (încă elev la Târgoviște), Petru Vintilă, Elena Eftimiu, V. Cristian, George Dan, Fănică N. Gheorghe, Scarlat Răutu, ca și Victor Torynopol, Al. Mirodan, George Măgărit, Mihai Calmâcu ș.a. Ilustrațiile sunt asigurate de Jules Perahim și de Ligia Macovei. ***L.B.***

Anul I. No. 1 — 4 PAGINI LEI 3 — Timişoara, Joi 1 Maiu 1930

VESTUL

„Un ziar nu e un program, e o ideologie. El se conduce de câteva mari idei generale. Pe noi, în special, ne conduc cele trei mari idei de bază ale existenţei noastre: DINASTIA, PATRIA ŞI NEAMUL!"

Redactor responsabil: Pompiliu Serbescu | ABONAMENTE | REDACŢIA ŞI ADMINISTRAŢIA | ANUNŢURI | Apare zilnic la ora 6 dimineaţa

In loc de program
de SEVER BOCU

Soroc

DIRECTORATUL MINISTERIAL VII. TIMIŞOARA.

VESTUL, cotidian apărut la Timișoara de la 1 mai 1930 până la 5 mai 1945. Fondator și proprietar: Sever Bocu. De-a lungul timpului se perindă la conducere Pompiliu Serbescu (redactor responsabil în 1930), Liviu Jurchescu (redactor responsabil în 1931–1932), Liviu Iuga (director între 1931 și 1935), Constantin Miu-Lerca (director între 1936 și 1939), Gheorghe Ciorman (redactor responsabil în 1939), Petru Sfetca (redactor la sfârșitul anului 1939 și în 1940, director din octombrie 1940, prim-redactor în 1941 și redactor responsabil în 1944), Nicolae Țirioi (prim redactor în 1943–1944 și în 1945), Ovidiu Metea (redactor responsabil în 1944–1945), Marius Munteanu (redactor responsabil în 1945). Din 6 august 1941 până la sfârșit se menționează: „Ziarul apare sub conducerea unui comitet". În 1940 subtitlul este „Foaie culturală-economică–socială", apoi „Vestul social–economic–cultural", iar între 22 noiembrie 1944 și 9 martie 1945 „Tribuna demnității bănățene". Publicația își schimbă de mai multe ori formatul, numărul de pagini și periodicitatea (după 1940 se editează uneori săptămânal, cu apariție neprecizată). Este interzisă de guvernul lui N. Iorga în 1931, între 20 septembrie și 22 decembrie, sub acuzația „organ răzvrătit împotriva unității statului", întrucât militase pentru regionalism și combătuse „politicianismul balcanic de la București"; e suspendată în 1939, de la 2 februarie la 12 martie, întrucât a imprimat articole cenzurate, și întreruptă între 11 decembrie 1940 și 20 aprilie 1941. În numărul inaugural Sever Bocu precizează în articolul *În loc de program* intenția de „descentralizare intelectuală" față de Capitală și de întărire a „bănățenismului" și „bihorenismului", cu o conștiință a unității românismului care să fie „dogmă inviolabilă, indiscutabilă", afirmând totodată „o republică intelectuală și morală cu unică ierarhie: talentul". De orientare țărănistă, ziarul acordă culturii (îndeosebi în anii 1930–1931, 1939 și 1943–1944) un spațiu bogat, alternând de multe

ori paginile consacrate politicii interne și internaționale. Rubricile, numeroase și variate, tind să acopere uneori numere întregi, consemnând evenimente din diferite domenii (la rubrici precum „Literare–culturale–artistice”, „Preocupări artistice”), știri și informații culturale, revista presei, cronică de carte, de film, sportivă etc. Se urmărește promovarea personalităților locale din toate sferele de activitate în rubrici ca „Figuri bănățene” (susținută de Ioachim Miloia, Liviu Jurchescu, Traian Topliceanu și mai ales de Vicențiu Bugariu, care în 1931 își va reuni contribuțiile în *Banatul de altădată*), „Din trecutul Banatului” (unde se reproduc pagini de istorie de Traian Biräescu ș.a.) sau cu informații despre geografia regiunii (rubricile „Priveliști bănățene”, „Din viața urbelor bănățene” ș.a.). Un profil spiritual al zonei va schița în 1930 G. Călinescu în *Opinii fugare și libere despre Banat*. Alături de articole de orientare estetică și de educație artistică (se reproduc, de pildă, texte de Lucian Blaga din volumele *Ferestre colorate* și *Fețele unui veac*), apar și editoriale culturale sau articole de atitudine și actualitate, semnate de G.M. Ivanov, Brutus Haneș, Liviu Jurchescu, Ioachim Miloia, Filaret Barbu, Zeno Velceanu, Traian Biräescu, Constantin Miu-Lerca, Nicolae Țirioi, Petru Sfetca, Marius Munteanu. Publicistica, abundentă, militează în principal pentru necesitatea unor instituții regionale (universitate, post de radio, teatru, operă, politehnică etc.), monumente locale, cămine comunale, școli profesionale, în vederea ridicării nivelului intelectual al satelor. Inițial la **V.** se intenționează promovarea literaturii ținutului. Printre semnatari, în genere modești, unii strict locali, mulți în curs de afirmare, pot fi amintiți în poezie Al. Negură, Ion Tobă, M.I. Cosma, Liviu Stan Freamăt, Ioan Rachitoviciu, Romul Fabian, Mihai Novac, Pavel Târbățiu, Pavel Bellu, Grigore Bugarin, Dorian Grozdan, Verona Brateș, Petre Homoceanul, George A. Petre, Grigore Popiți, Marius Munteanu, Ion Aurel Manolescu, Vlaicu Bârna, Anișoara Odeanu, Cicerone Theodorescu, Virgil Carianopol, Ion Potopin, George Drumur, Alexandru Jebeleanu, Constantin Miu-Lerca, Ion Th. Ilea, Emil Manu, Ion Frunzetti. Se reproduc texte ale unor poeți contemporani consacrați: Tudor Arghezi, Aron Cotruș, Victor Eftimiu, V. Voiculescu, Al. T. Stamatiad. Ca proză, se publică mai cu seamă schițe și nuvele aparținând unor autori regionali: Gheorghe Atanasiu, Mihai Godinova, Ion Vultur, Damian Izverniceanu, Dridri Goroniță, Dorian Grozdan, Ilie Ivănuș, Aurel D. Bugariu, Teodor Baloș, Dorel Dragoescu, Alexandru Țintariu, Mircea Șerbănescu. Apar, uneori în foileton, anticipând editarea în volum, fragmente de romane (*Menuetul* de G.M. Vlădescu, *Nopți la Ada-Kaleh* de Romulus Dianu, *Ceața* de Ion Stoia-Udrea, *Femeia sângelui meu* de Mihail Celarianu, *Dezmoșteniții* și *Moara Roșie* de Gheorghe Atanasiu), nuvele (Petru Vintilă, *S-a stins pe drum un felinar*), proză reportericească (*Oameni și locuri din Căraș* de Virgil Birou). Corespondențe trimit Filaret Barbu (*Scrisori vieneze*), Nicolae Ivan (*Scrisori din Paris*, *Scrisori din Veneția*) ș.a., se reeditează extrase din *Scrisori bănățene* de Cora Irineu. Cu memorialistică vin Ion Montani (*Cum s-a întemeiat „Luceafărul”*), Gheorghe Dinteanu (*Amintiri de la „România Jună”*), Sever Bocu (*Memorii*) ș.a, se reproduc și pagini aparținând lui Ion Russu-Șirianu (*Amintiri de la „Tribuna”*). Însemnări de călătorie publică Ion Simionescu, Aurel D. Bugariu, Marilina Sever Bocu, M. Ar. Dan, I.M. Simțianu, Octavian Metea (*Prin Banatul pitoresc*) ș.a., fiind reluate și pagini din Victor Vlad-Delamarina. Se reproduc *Maxime și cugetări* de N. Iorga, iar Victor Eftimiu susține cu aforisme rubrica „Vorbe… vorbe… vorbe…”. Cronică literară scriu G.M. Ivanov, Octav Șuluțiu, Petre Pascu, Grigore Ion, Grigore Popiți, Ion Aurel Manolescu, Nicolae Țirioi, Petru Sfetca, Aurel D. Bugariu, Alexandru Jebeleanu și mulți alții. Comentarii despre scriitori străini se inserează la rubricile „Limpeziri” și „Portrete lirice”, susținute în special de Petru Sfetca (poeți italieni contemporani: Giuseppe Ungaretti, Umberto Saba) și Alexandru Jebeleanu (François Villon, Charles Baudelaire, André Malraux, E.A. Poe, Walt Whitman). La rubrica „Buletinul cărții” figurează printre altele și o cronică a lui Perpessicius la una din edițiile volumului *Din trâmbițe de aur* de Al. T. Stamatiad. Revista presei este amplu prezentată în ultimii ani de Nicolae Țirioi la rubrica „Marginalii”. Ziarul publică, rar, interviuri, anchete, polemici (apărute de obicei cu pseudonime: Gamma, Scarabaeus, Micromegas, I. Delamunte ș.a.), conferințe transmise la radio (*Muzica din Banat* de Tiberiu Brediceanu, *Scriitori și reviste ardelene de azi* de Ion Focșeneanu, *Spiritul autohton* de Nichifor Crainic ș.a.). Numeroase sunt și traducerile, fie din lirica, fie din proza universală, semnate (deseori reproduse), de Lucian

Jurchescu (din Horațiu și Heinrich Heine, precum și multe fragmente din romanul *Castelul cu fantome* de Antonio Fogazzaro), Al. T. Stamatiad (*Catrenele* lui Omar Khayyam, Charles Baudelaire, *Răscumpărarea*, Maurice Maeterlinck, *Necunoscuta*), Jacques Byck (din Erich Maria Remarque), Nora Novac (fragment din *Lacul Immen* de Theodor Storm), Eugen Gropșianu (din poezia franceză: Alphonse de Lamartine, Charles Baudelaire, José-Maria de Hérédia, Paul Verlaine), Barbu Nemțeanu (*Cei trei țigani* de Nikolaus Lenau), Ion Pillat (din Maurice Barrès și Francis Jammes), Petru Sfetca (poeme de Giuseppe Ungaretti și Umberto Saba), Ion Frunzetti (Arthur Rimbaud) ș.a. Din Eminescu se tipăresc tălmăciri la *Somnoroase păsărele* (Franyó Zoltán, în germană) și *O, mamă...* (Mina Boschi, în italiană). Publicația inserează adesea cronică muzicală (G.M. Ivanov, Filaret Barbu, Alma Cornea, Zeno Vancea, Andrei A. Lillin ș.a.), plastică (Brutus Haneș, C. Stoicănescu), cronica spectacolelor de teatru (Valentin Dănilă, Nicolae Țirioi, Ion Stoia-Udrea, Iulian N. Olariu, Iulian Popa și mulți alții), sportivă, de film etc. Prin amploarea și frecvența contribuțiilor, ziarul a jucat un rol important la integrarea ținutului în cultura românească a epocii. ***G.Dn.***

VIANU, Alexandru (21.VI.1903, Giurgiu – 16.VI.1936, București), eseist. Este cel mai mic din cei cinci copii ai Floricăi (n. Rosa Leibovici) și ai lui Alexandru Vianu (n. Adolf M. Weinberg), medic; e frate cu Tudor Vianu. A urmat în orașul natal școala primară și liceul, iar studiile universitare la București (obține licența în drept în 1925), desăvârșite ulterior în Franța (1926–1930). O vreme trăiește la Iași, apoi se stabilește în Capitală, unde începe să publice comentarii privind filosofia culturii moderne și istoria mentalităților în „Facla”, „Gândirea”, „Țara noastră” și în „Libertatea”; ceva mai târziu va colabora la ziarul „Le Moment” și la emisiunile culturale ale Societății Române de Radio, eseurile sale radiofonice fiind tipărite în 1935 și 1936 de „Revista Fundațiilor Regale”. A fost membru al grupării Criterion. O boală de o mare virulență (o septicemie în urma unei operații) l-a răpus în câteva zile.

Împlinind proiectele fratelui său, Tudor Vianu i-a adunat textele în volumul *Libertate și cultură* (1937), împărțindu-le în două cicluri, cel dintâi consacrat „problemelor contemporane ale libertății și culturii” (*Voința de libertate*, *Orient și Occident*, *Note asupra unității europene*), celălalt reunind „studii asupra culturii franceze, completat cu acele părți din cronicile sale care aduc observații noi asupra psihologiei Franței moderne” (*Între Franța și Germania*, *Literatura civilizației*, *Liberalism și conservatorism*, *Structura franceză*). Li se adaugă un eseu privitor la realitățile Bucureștiului anilor ’30, despre care **V.** crede că reflectă compromiterea originalității orașului de la începutul secolului, în primul rând prin dispariția grădinilor, altădată prezente pretutindeni. Tânărul eseist aparține unei generații ce se maturizase sub semnul tragic al Primului Război Mondial și al urmărilor lui; pentru ea, libertatea spiritului reprezenta problema esențială a existenței. Împotrivindu-se partizanatului de orice fel, **V.** militează deopotrivă pentru realizarea unei construcții sociale armonioase, care să încurajeze afirmarea personalității fiecărui individ. Noțiunea fundamentală este, în viziunea sa, sinteza, înțeleasă ca factor ordonator al vieții sociale. De aici, rezerva evidentă față de diversele tendințe ale culturii contemporane ce cultivau anarhia, înțeleasă ca principalul pericol la adresa sensurilor pozitive ale creației artistice. Nu era totuși un conservator, dar înnoirea însemna pentru el o reconstrucție raționalistă, a cărei valoare definitorie e libertatea. Raționamentul ce prezidează sistemul preconizat de **V.** explică și de ce, de pildă, a respins suprarealismul, a cărui poetică se întemeiază pe funcțiile subconștientului. În ansamblu, libertatea e privită ca o condiție existențială a culturii, opusă prin spiritul ei oricărei forme a anarhiei. Într-o epocă în care valorile umanismului erau amenințate de agresiunea totalitarismului, tânărul cărturar își afirma fără ezitare încrederea în destinul individualismului. În acest sens se poate aprecia frecventa referire la modelul propus de Paul Valéry, personalitatea pe care o admira cel mai mult dintre contemporani. Cel de-al doilea ciclu de eseuri, dedicat culturii franceze, se definește prin același respect față de raționalismul pe care îl întrupează mentalitatea franceză, în opoziție cu neliniștea romantică, definitorie pentru cultura germană. Această secțiune – unde figurează și un elogiu adus lui Alain Gerbault, navigatorul solitar care a traversat Atlanticul – pare a constitui doar o schiță ce urma să fie completată în sensul sugerat de ultimele eseuri, cele din ciclul dedicat „psihologiei culturii franceze contemporane”. Chiar și în

această formă, **V.** se impune ca un fin analist al spiritului francez, printre cei mai percutanți pe care i-a dat cultura noastră în secolul trecut. Dispariția lui timpurie a întrerupt una din cele mai promițătoare evoluții intelectuale.

SCRIERI: *Libertate și cultură*, îngr. și pref. Tudor Vianu, București, 1937. **Traduceri:** Alain Gerbault, *Singur străbătând Atlanticul,* pref. trad., București, 1934.

Repere bibliografice: Ovidiu Papadima, *Alexandru Vianu,* G, 1936, 7; Vianu, *Opere,* XIV, *194–195, 333, 502, 548–549;* Mihail Sebastian, [*Alexandru Vianu*], „Reporter", 1937, 12, RFR, 1937, 5; Bucur Țincu, *„Libertate și cultură",* PLI, 1937, 5; Alexandru Mironescu, *„Libertate și cultură",* „Credința", 1937, 1 000; Octav Șuluțiu, *„Libertate și cultură",* F, 1937, 10; Antonescu, *Scriitori, 56–63;* Apolzan, *Aspecte, 44, 245, 377*; Șerban Cioculescu, *Dialoguri literare,* București, 1987, *94;* Matei Călinescu, Ion Vianu, *Amintiri în dialog,* București, 1994, *233–234.* ***D.G.***

VIANU, Elena (5.XI.1911, București – 4.XI.1965, București), critic literar, eseistă, traducătoare.

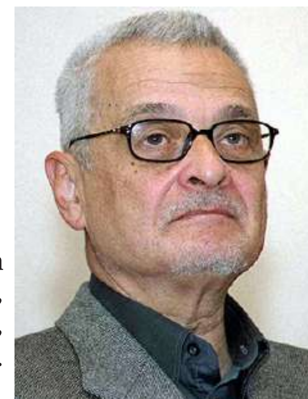
Este fiica Elenei (n. Guțulescu) și a lui Ștefan Irimescu, medic, și soția lui Tudor Vianu. Urmează în Capitală Școala Centrală de Fete (absolvită în 1930) și Facultatea de Litere și Filosofie, obținând licența în filosofie cu mențiunea *cum laude* în 1934. Își susține doctoratul în filologie în 1962 cu teza *Moraliștii francezi*, tipărită în anul următor. Din 1955 își începe activitatea universitară ca asistentă la Institutul pentru Limbi Străine, continuând-o la Catedra de limba și literatura franceză a Facultății de Limbi Romanice, Clasice și Orientale a Universității bucureștene, unde va avansa până la gradul de conferențiar (1964). Debutează în 1955 cu versiunea în limba franceză a poveștilor lui Ion Creangă, iar prima carte personală, monografia *Racine*, apărută în 1956, inaugurează preocuparea pentru studierea literaturii franceze. Colaborează la „Viața românească", „Secolul 20", „Studii de literatură universală", „Revista de filologie romanică și germanică", precum și la periodice din Franța, Elveția și Germania; participă, în scurta sa carieră didactică, la câteva colocvii și congrese peste hotare.

Salutată ca un „strălucitor debut" (Șerban Cioculescu), cartea despre Racine se aliniază cerințelor colecției în care a apărut („Oameni de seamă"), dar și momentului în care a fost scrisă de **V.** Autoarea reușește să închege un destin din răsfrângerile biografiei asupra operei raciniene, din înțelegerea evenimentelor și articularea ideilor într-un mod credibil, în pofida unor incongruențe conjuncturale. Un curs dedicat literaturii franceze din veacul al XVII-lea, editat în 1962, pune în evidență cele două generații de reprezentanți care au contribuit la constituirea idealului clasic și la impunerea sa ca model. Cu punct de pornire filosofic în conceptul cartezian al rațiunii umane, dezvoltând o morală întruchipată în figura „generosului" care își domină pasiunile prin voință, precum și în aceea de *honnête homme*, în prelungirea curteanului renascentist al lui Baldassare Castiglione, autoarea situează clasicismul sub semnul echilibrului și al măsurii. Prin continua referire la epocă sub aspect politic, social, economic, al vieții de la Curte și din saloanele aristocratice, se reconstituie ritmul, uneori pitoresc, al vremurilor, proiectându-se, prin sondarea sensibilității, o interesantă perspectivă asupra modernismului clasicilor. În principala sa lucrare, *Moraliștii francezi*, **V.** analizează moralismul ca „unul din izvoarele gândirii psihologice și sociale moderne", dar și în plan literar, cu consecințe esențiale asupra prozei franceze: „sobrietatea, tendința către generalizare, capacitatea de a găsi o imagine fulgurantă ce învie un gând abstract". Eseista reliefează, în capitole monografice, profunda subiectivitate a naturii umane în confruntarea cu conceptele de libertate și fericire la René Descartes și la Montesquieu; reia tema discutabilei sincerități a lui Michel de Montaigne; studiază, pe fundalul jansenismului de la Port-Royal, „disoluția eului" la Blaise Pascal, patetismul moral între gassendism și cartezianism la „dezamăgitul" La Rochefoucauld, raportul între mască și adevăr în *Caracterele* lui La Bruyère; examinează definirea „omului de lume" la Voltaire și deplasarea accentului de la metafizică la sociabilitate și civilizație; relevă dialectica lui Denis Diderot în conflictul dintre „omul natural" și „omul moral", dintre morala rațională a demnității și cea lumească a compromisului ce alcătuiește chiar o parte a conștiinței, exprimând deopotrivă

relativizarea și istoricitatea valorilor; cercetează teoria faimosului „pact social" la Jean-Jacques Rousseau, prin care, în republica utopică, omul obține libertatea civilă – echivalent al independenței naturale a „bunului sălbatic" –, căreia i se adaugă libertatea morală a civilizatului, singura care îl ridică pe om până la virtute și îl face propriul său stăpân. Documentația, bogată și actualizată, urmează firesc argumentația ideilor, fără pedanterie și rigiditate. Paginile se însuflețesc, creionează atmosferă și personaje într-un discurs eseistic susținut de mânuirea abilă a citatului revelator, lăsând impresia deplinei spontaneități. Postum, sub titlul *Oameni și idei* (1968), au fost reunite unele studii și eseuri apărute anterior în reviste românești și străine, altele inedite, afirmând, în analize nuanțate, de asemenea modernitatea clasicilor: *Teatrul clasic francez*, *Umanismul lui Pascal*, *Schema logică a raționamentului la Diderot*, *Jean-Jacques Rousseau, filosoful umbrei* ș.a. Se fac și deschideri către literatura de ultimă oră: *Real și imaginar la Samuel Beckett*, *Antiromanul în literatura franceză contemporană*, *„Fructele de aur" de Nathalie Sarraute*, *Teatrul lui Eugen Ionescu*, *Preludii ionesciene*, cu referire la critica românească a scriitorului, *Ironia lui Proust*, interesantă exegeză ce statuează două atitudini fundamentale ale viziunii proustiene, lirismul și ironia. **V.** a mai prefațat opere de Madame de Lafayette, La Fontaine, Racine, Balzac, Georges Courteline, Prosper Mérimée, Sainte-Beuve sau un volum consacrat dramaturgilor francezi contemporani. Tot postum au fost editate traducerile din Eugen Ionescu (piesele *Lecția* și *Scaunele*, în 1968), precum și antologia dedicată moraliștilor francezi (1966).

SCRIERI: *Racine*, București, 1956; *Delacroix*, București, 1960; ed. București, 1968; *Cours de littérature française. Le dix-septième siècle*, București, 1962; *Moraliștii francezi*, București, 1963; *Oameni și idei*, București, 1968. **Traduceri:** Ion Creangă, *Contes et récits*, în Ion Creangă, *Œuvres choisies*, pref. Dumitru Corbea, cu ilustrații de A. Demian, București, 1955; *Le Conte de Harap Alb*, București, 1962; *Moraliștii francezi*, București, 1966; Eugen Ionescu, *Lecția*, *Scaunele*, în Eugen Ionescu, *Teatru*, I, introd. B. Elvin, București, 1968.

Repere bibliografice: Șerban Cioculescu, *„Racine"*, GL, 1957, 13; Dan Hăulică, *„Racine"*, „Tânărul scriitor", 1957, 5; Liliana Țopa, *„Cours de littérature française. Le dix-septième siècle"*, „Revista de filologie romanică și germanică", 1963, 2; Ladislau Gáldi, *„Moraliștii francezi"*, „Beiträge zur romanischen Philologie" (Berlin), 1964, 2; Michel Launay, *„Moraliștii francezi"*, „Revue d'histoire littéraire de la France", 1965, 2; Mircea Muthu, *„Oameni și idei"*, ST, 1968, 9; Corneliu Nistor, *„Oameni și idei"*, O, 1968, 10; Marian Popescu, *Doi pe un... balansoar*, TTR, 1992, 3; *Dicț. scriit. rom.*, IV, *738–739*, Marta Petreu, *Centenar Elena Vianu*, APF, 2011, 11. ***G.Dn.***

VIANU, Ion (15.IV.1934, București), eseist, memorialist, prozator.

Este fiul esteticianului și criticului literar Tudor Vianu și al Elenei Vianu (n. Irimescu). Mama sa este fiica medicului Ștefan Irimescu, întemeietorul ftiziologiei din România. A urmat Liceul bucureștean „I.L. Caragiale", absolvit în 1952. Timp de doi ani a fost student al secției de limbi clasice a Facultății de Filologie din București, pe care a abandonat-o din cauza prea marcatei politizări staliniste a acesteia. Din 1954, urmează cursurile Facultății de Medicină Generală din București, absolvite în 1960: între domeniul tatălui și cel al bunicului matern, optează, așadar, pentru cel din urmă, chiar dacă nu total și nu definitiv. Medic la o schelă prahoveană, în 1963 va fi numit preparator la Clinica Universitară de Psihiatrie din Capitală, unde va lucra și ca psihoterapeut. În 1971, datorită unei burse la Paris, se apropie de psihanaliza lui Jacques Lacan, pe care îl cunoaște direct. Întors în România, descoperă abuzurile secrete ale psihiatriei politice. Frecventează constant și cercurile literare. Emigrează în Franța, ajungând la Paris în iulie 1972, ca urmare a implicării sale în Mișcarea Goma pentru Drepturile Omului, fiind unul dintre puținii intelectuali care au semnat apelul acestuia; se stabilește însă în Elveția, unde va practica medicina. În exil se face cunoscut prin luările de poziție de la postul de radio Europa Liberă împotriva folosirii psihiatriei ca armă politică de către regimul Ceaușescu. Participă la lucrările Inițiativei Geneva pentru Psihiatrie, organizație desprinsă din Amnesty International, care lupta împotriva represiunii politice din țările

sovietice prin utilizarea psihiatriei. Revenit în țară după 1989, a scris articole și comentarii politice în revistele „22”, „Dilema veche”, „Dilemateca”, „Apostrof”, „Lettre internationale” ș.a., în ziarul „România liberă” etc. După ieșirea la pensie s-a stabilit în București, dedicându-se literaturii. În anul 2000 a fost decorat cu Marea Cruce a Ordinului Serviciul Credincios.

Debutul editorial ca eseist în marginea psihologiei se produce în 1975, cu volumul *Stil și persoană* (distins cu Premiul Uniunii Scriitorilor), unde influența lui Tudor Vianu e decelabilă chiar din titlu, însoțit de lucrarea *Introducere în psihoterapie*. Debutul literar propriu-zis îl constituie publicarea, împreună cu Matei Călinescu, a duplexului *Amintiri în dialog* (1994), titlu-reper al memorialisticii românești postdecembriste. Istorie a formării subterane în anii stalinismului, partitura sa din *Amintiri…* se distinge prin tematizarea confruntării cu dubla identitate, atât profesională (între medicină și filologie), cât și etnică (româno-evreiască) sau socială (între oficializarea de conjunctură a tatălui și educația anticomunist-burgheză). Problema relației cu Tatăl domină romanele pe care le-a publicat în anii 2000. Cu o compoziție stufoasă, un mix de „dosare de existență” inspirate din cazuri istorice reale, inclusiv din propria experiență de psihiatru, *Caietele lui Ozias* (2004) și *Vasiliu, foi volante* (2006) fac parte dintr-o proiectată trilogie intitulată *Arhiva trădării și a mâniei*, ambiționând să surprindă resorturile unei întregi tipologii a represiunii psihice în deceniile comunismului românesc. Principalii „scriptori” ale căror mărturii diaristice vor fi prelucrate și valorificate sunt centenarul Puiu Ozias („martorul cel mai prețios al secolului”), Dan Naidin (medic autoexilat, nepot al amantei lui Ozias) și Vladimir Vasiliu (directorul hiperraționalist al unui spital psihiatric, Răstoaca Melcilor). Un personaj aparte este Laban, tatăl lui Naidin, un cobai fericit care-și compensează sexual suferința psihică. Dedesubturile experimentului politico-psihiatric aplicat unei întregi comunități constituie axul unor narațiuni labirintice, supraîncărcate pe alocuri de emfaza moralizantă și discursivitatea eseistică a relatării. Emfaza subzistă și în *Paramnezii* (2005), unde experiențele trăite în România – și privite dinspre exil prin filtrul analitic al psihoterapeutului – devin pretexte pentru ficțiuni autoreflexive livrate drept false amintiri. În *Necredinciosul* (2008) discursul prozastic se limpezește. Cu un *story* alert și o problematică psihanalitică, romanul evoluează într-un decor cosmopolit – probabil elvețian și, prin ramificații, internațional –, populat cu personaje feminine multirasiale. Protagoniștii rivali – naratorul Daniel, un funcționar apatic, dezabuzat, și „dublul” său, afemeiatul Joseph, neconsolat de ratarea unei experiențe religioase din adolescență – au biografii complementare și ilustrează adeziunea la două principii existențiale opuse, încarnate de Don Juan și Iisus. În fondul lor profund, ei aparțin „rasei necredincioșilor [...], a celor care iubeau fără plăcere” și suferă de pe urma absenței „Legii Tatălui”. În anii următori, **V.** abandonează ficțiunea, activitatea sa editorială continuând pe două linii principale: una eseistică, alta pur memorialistică, ambele fiind, de altfel, ingrediente majore ale romanelor anterioare. Evidențiind interesul psihanalistului pentru episoade obscure din biografia lui Mateiu I. Caragiale (relațiile cu părinții, fantasmele genealogice, gerontofilia, mărcile unor posibile înclinații homosexuale) și agrementat cu trimiteri confesive la mitologizarea acestuia în perioada comunistă, volumul *Investigații mateine* (2008) intră în „dialog” cu eseurile lui Matei Călinescu despre părintele *Crailor de Curtea-Veche*. Volumul *Blestem și binecuvântare* (2007) reunește eseuri pe teme de psihanaliză culturală, abordate dintr-o perspectivă larg umanistă, iar *Apropieri* (2011) conține eseuri, reflecții, evocări ale unor personalități, într-un loc geometric al afinităților elective. Partea cea mai importantă a scrisului lui **V.** rămâne totuși cea nonficțională. Alături de capitolele din *Amintiri în dialog*, autoscopia din *Exercițiu de sinceritate* (2009) și din multipremiatul *Amor intellectualis. Romanul unei educații* (2010; Cartea Anului, Premiul Uniunii Scriitorilor, Premiul de Excelență pentru Opera Omnia oferit de Radio România Cultural ș.a.) alcătuiesc un diptic memorialistic definitoriu. Primul volum (al doilea în ordinea cronologică a evenimentelor relatate) reconstituie parcursului tânărul medic și motivele ce i-au precipitat opoziția publică față de regimul comunist. Evitând autoeroizarea, memorialistul își asumă „sincer” condiția de membru al unei elite intelectuale relativ protejate și privilegiate; un interes aparte îl oferă paginile în care consemnează sprijinul moral primit, în perioada persecuțiilor, din partea unor scriitori importanți precum Nichita Stănescu și Nicolae Breban. Conceput

ca un bildungsroman autobiografic dedicat lui Matei Călinescu (între timp decedat), *Amor intellectualis* reprezintă o recuperare a spiritului patern „goethean" și o frescă a elitelor umaniste românești din perioada comunismului. Figura lui Tudor Vianu, ca și a altor membri ai familiei, este evocată credibil pe fundalul dramatic al comunizării; rețin de asemenea atenția figurile unor prieteni și iubite din medii sociale și ideologice foarte diverse, dar și ale unor personalități intelectuale cu rol determinant în devenirea tânărului **V.** (de exemplu, Ion Negoițescu sau Edgar Papu). Experiențele inițierilor spirituale, culturale, erotice și politice, dilemele morale, profesionale și ideologice, dramele secrete ale apropiaților sunt prinse într-o narațiune clasică robustă, o pledoarie pentru „supraviețuirea prin cultură" în care comprehensiunea se îmbină cu (auto)analiza lucidă.

SCRIERI: *Introducere în psihoterapie*, București, 1975; *Stil și persoană*, București, 1975; *Amintiri în dialog* (în colaborare cu Matei Călinescu), Iași, 1994; *Caietele lui Ozias*, postfață Matei Călinescu, Iași, 2004; *Paramnezii*, București, 2005; *Vasiliu, foi volante*, Iași, 2006; *Blestem și binecuvântare*, Iași–Cluj-Napoca, 2007; *Necredinciosul*, București, 2008; *Investigații mateine*, Iași-Cluj-Napoca, 2008; *Exercițiu de sinceritate*, Iași, 2009; *Amor intellectualis. Romanul unei educații*, Iași, 2010; *Apropieri*, Iași, 2011.

Repere bibliografice: Nicolae Manolescu, [*Ion Vianu*], RL, 1976, 7, 1994, 27; Liviu Petrescu, *Portret în creion*, ST, 1994, 6; Mircea Martin, *Tema alegerii*, „22", 1994, 16; Radu G. Țeposu, *Sentimentul pușcăriei*, RL, 1994, 24; Alexandru George, *De la critică la prietenie și înapoi*, RL, 1994, 32, 36; Octavian Soviany, *Oglinzile paralele ale memoriei*, VR, 1994, 9–10; Marius Chivu, *Fantomele memoriei*, RL, 2004, 5; Raluca Dună, *Afară din „coșmarul" oedipian al istoriei*, LCF, 2004, 8; Laura Pavel, *Un Don Juan al memoriei*, ST, 2004, 7–8; Barbu Cioculescu, *Ozias, procletul*, LCF, 2005, 1; Marta Petreu, [*Ion Vianu*], APF, 2005, 6, 9; Gelu Ionescu, *„Tot ce e înăuntru e și înafară"*, APF, 2007, 5; Ilina Gregori, *Ion Vianu, Necredinciosul*, OC, 2008, 431; Paul Cernat, *Psihanaliză și ficțiune*, OC, 2008, 174; Alex Goldiș, *Un policier psihologic*, ST, 2008, 8–9; Cosmin Ciotloș, *Investigații mateine*, RL, 2008, 37; Gabriel Dimisianu, *Canapeaua verde*, RL, 2010, 44; Daniel Cristea-Enache, *Frumoșii tineri*, OC, 2010, 529; Iulian Boldea, *Seducția trecutului*, APF, 2010, 245; Antonio Patraș, *„Exercițiu de sinceritate"*, RL, 2010, 20; Manolescu, *Enciclopedia, 735–738*; Ovidiu Pecican, *O apropiere*, APF, 2011, 10; Geo Șerban, *Umbra Tatălui, tutelară*, OC, 2011, 558; Borbély, *Existența, 94–97*; Victor Ivanovici, *O elită în vremea „surpării cetăților"*, VR, 2012, 1–2. ***B.B-C.***

VIANU, Lidia (7.VII.1947, București), anglistă, poetă, prozatoare, traducătoare.

Este fiica Beatricei Vianu (n. Steiner), redactor, și al lui Theodor Vianu, medic. Urmează la București Liceul „Iulia Hasdeu" (1961–1965) și Facultatea de Limbi Germanice, secția engleză (1965–1970). Începe tot aici o carieră didactică la Liceul „Mihai Viteazul", în 1974 intrând în învățământul universitar, ca asistentă la Catedra de limba și literatura engleză a Facultății de Limbi Străine, unde parcurge treptele didactice până la cea de profesor, în 1998. Obține doctoratul cu teza *Lirism filosofic la T. S. Eliot și Paul Valéry* (1978). Beneficiază de burse Fulbright în Statele Unite ale Americii, predând la universități din Binghamton (New York, 1991–1992) și Berkeley (California, 1997–1998). Debutează în 1970 la „Secolul 20" cu o traducere din James Joyce, iar editorial cu antologia de texte de poetică engleză *Quicksands of Criticism,* apărută în 1980. E prezentă cu eseuri și interviuri cu scriitori de expresie anglo-americană în „Caiete critice", „Viața românească", „România literară", „Luceafărul" ș.a. A alcătuit manuale, toate bine cotate, cursuri, precum și antologii, însoțite de studii introductive analitice: *Later 20th Century British Poetry* (1984), *Modern British Short Fiction* (1987) și *29 Postwar American Poets* (1989), a semnat traduceri din și în engleză, fiind și inițiatoarea unui program de masterat pentru traducerea textului literar contemporan, precum și fondatoarea revistei online „Translation Café" (2006). În volumul *Censorship in Romania,* apărut la Budapesta în 1998, intervievează personalități marcante ale scrisului românesc (de la Maria Banuș, I. Negoițescu, Vera Călin, Ștefan Aug. Doinaș, Nina Cassian la Eugen Simion, Matei Călinescu, D.R. Popescu, Virgil Nemoianu, Marin Sorescu, Ana Blandiana, Ileana Mălăncioiu, Mircea Dinescu ș.a.), ilustrând ceea ce se referă la cenzură cu texte din opera fiecărui autor. Pentru traduceri a

fost distinsă cu Premiul oferit de Poetry Society (Londra, 2004) ș.a.

Specializată în anglistică, **V.** se dedică îndeosebi literaturii britanice din secolul al XX-lea. În prima carte de critică, *Scenarii lirice moderne (De la T.S. Eliot la Paul Valéry)* (1983), analizează dimensiunea filosofică a lirismului celor doi autori, examinează, într-un studiu comparatist, producția teatrală, în esență lirică, a lui T.S. Eliot și spiritul dramatic caracteristic întregii opere a lui Paul Valéry, precum și creația lor poetică din perspectiva filosofică a fiecăruia. În alt volum, *T.S. Eliot: an Author for All Seasons* (1984, revizuit în 2002), **V.** tratează principalele direcții ale activității acestuia, dezvăluie evoluția statutului său poetic de la respingerea critică a poemului *The Waste Land* (1922) la elogiul postbelic unanim, comentându-i lirica din punctul de vedere al coerenței, și nu al fragmentarismului, ca majoritatea exegeților; expune principiile sale de poetică, toate cu o îndelungată carieră literară; descifrează simbolurile din teatrul său, demonstrând cum tendința de evadare din lirism a condus la eșec dramatic; studiază *Four Quartets* (1944) ca testament al întregii opere a lui T.S. Eliot. Autoarea a încercat să definească trăsăturile literaturii britanice după 1950, perioadă pe care o denumește *The Desperado Age,* considerând termenul „postmodernism" neconcludent. În *British Literary Desperadoes at the Turn of the Millennium* (1999) urmărește structurile narative esențiale, obsesiile tematice, starea de spirit care nu mai mizează pe final ori suspans, relația bazată pe ironie dintre autor și cititor în romane de Aldous Huxley, George Orwell, Evelyn Waugh, Graham Greene, Anthony Burgess, John Fowles, Malcolm Bradbury, David Lodge, Peter Ackroyd, Martin Amis ș.a. Un eseu monografic, *Alan Brownjohn and the Desperado Age* (2003), consacră **V.** acestei figuri marcante a literaturii contemporane engleze, creator de școală poetică. Sunt comentate și unele romane aflate la limita dintre lirism și narațiune, iar un capitol consistent examinează critica literară și culturală a scriitorului, cu impact major în epocă. Alte câteva cărți (2004, 2006, 2011) se ocupă de aceeași perioadă, în titlul volumului *The AfterMode* (2010) aflându-se și termenul pe care autoarea îl propune pentru „vârsta" de după modernism. **V.** debutează ca poetă cu placheta *1, 2, 3* (1997), intimistă, feministă și postmodernă, amestec original de versuri în română și engleză, monologuri sentimentale și dialoguri erotice „imaginare" în căutarea unui cuplu ideal („sunt tu ești eu/ what Freudian slip"). Sub semnul joycean al romanului *Ulysses,* poemele devin de multe ori simple articulații ale „fluxului conștiinței", aproape de ceea ce poate fi întâlnit îndeobște în proză. *Moderato 7* (1998) merge pe aceeași linie, într-o împărțire pe trei secțiuni (*Șapte, Alone* și *Scrie-mi o pagină pe zi*), unde titluri și expresii englezești și românești se combină în ingenioase jocuri de cuvinte și stilistice de efect. Poezia creionează un univers erotic atemporal și aduce în prim-plan, compus din piese lirice, ca într-un puzzle, chipul unui iubit misterios absent („când ajungi la ultimul rând tu o să fie un eu imaterial"). Referințele livrești apar și aici, iar obsesia scrisului, a comunicării este cel puțin la fel de intensă ca aceea a pierdutei/ regăsitei iubiri trăite la distanță, în scrisori, sub pecetea tainei și a semnificațiilor simbolice ale cifrelor 1, 2, 3, 7. Dincolo de poemele însingurării și ale absenței, cu „istovitoare nostalgii" și amintiri ale unei existențe agonice, versurile sunt uneori luminate de un optimism difuz („viitorul îmi pare mai neted", „o să învăț să te răsfăț prin scris"). Așteptările, reveriile labirintice și lupta între conștiință și iubirea aproape mistică revin în *Foarte* (2001). Căutând puntea între București și San Francisco, **V.** se apropie de locuri emblematice ale Capitalei (Cișmigiu, Obor), sugerând unitatea cuplului erotic, familial, ori scrie versuri cu o puternică amprentă reflexivă, ca în ciclul *Ești,* unde sunt invocate copilăria, pierderea tinereții și alunecarea spre bătrânețe („Vezi/ viscolește vârsta/ pe cărările noastre…", „sunt la sfârșitul lumii", „lung timpul lungă noaptea"). Volumul este caracterizat în întregul lui de un lirism discret, clădit pe scenarii scurte, de o pagină, și subliniat de rime ascunse. Intensitatea emoțională vine din nevoia de tandrețe, care înconjoară cele câteva „personaje" de aici. Poezia, încifrată și cantabilă, cu balansul ei între două glasuri și între două culturi, celebrează pe zeul Cupidon, în aspirația de a reface din cioburile realului o pereche mitică. Cartea *Prizonieră în oglindă* (1993) este una din primele încercări postmoderne ale romanului românesc. Scriere „de sertar", abordând voalat problema cenzurii în anii dictaturii ceaușiste, ea se deschide cu o adunare de partid „fulger" într-un liceu, unde secretarul organizației de bază le reamintește profesorilor prioritățile privind normele

muncii și vieții comuniștilor, ale eticii și echității socialiste. Cheia este evident ironică, dar construcția nu e deloc parodică. Împărțit în două povești care curg paralel, una sâmbătă, duminică, luni, cu capitole numerotate, 1, 2, 3..., și cealaltă narațiune, titulară, cu capitolele numerotate în sens invers, 33, 32..., către un capitol final 0, romanul stă sub mottoul bacovian „Sunt trei morți în oraș, iubito". Devenind pe parcurs o incursiune psihologică în lumea doctorilor fără morală și a profesorilor arbitrari, intriga evoluează pe două direcții: viața cotidiană și evaziunea. Romanul dezvoltă mai multe elemente obsesive: teama de bătrânețe, ireversibilitatea timpului, irosirea tinereții, refugiul într-o lume fictivă, idealizată, sau în oniric, pregnante în pofida lirismului uneori excesiv. În subsidiar circulă și un curent esopic, **V.** amestecând în jocul ei câte ceva din lumea lui Franz Kafka, Leonid Dimov sau din cea a lui Czesław Miłosz. O fecundă activitate în domeniul traducerilor completează palmaresul scriitoarei. Preferința se îndreaptă către poeți și poezie românească (Marin Sorescu, Mihai Ursachi, Mircea Ivănescu, Ioan Es. Pop, Ion Mureșan ș.a.), pe când din literatura de limbă engleză, cu transpuneri integrate într-o colecție pe care o conduce, alege poeți, prozatori, memorialiști etc. (Peter Ackroyd, Alan Brownjohn, George Szirtes ș.a.).

SCRIERI: *Scenarii lirice moderne (De la T. S. Eliot la Paul Valéry*), București, 1983; *T. S. Eliot: an Author for All Seasons*, București, 1984; ed. București, 2002; *Prizonieră în oglindă*, Galați, 1993; *1, 2, 3,* București, 1997; *Censorship in Romania*, Budapesta, 1998; *Moderato 7*, îngr. Dumitru M. Ion, cu ilustrații de Cristina Ioana Vianu, București, 1998; *Hibridization in 20th century British Literature*, București, 1998; *British Literary Desperadoes at the Turn of the Millenium*, București, 1999; *Foarte*, București, 2001; *Alan Brownjohn and the Desperado Age*, București, 2003; *The Desperado Age: British Literature at the Start of the Third Millennium*, București, 2004; *Desperado Essay-Interviews*, București 2006; *The AfterMode. Significant Choices in Contemporary British Fiction*, București, 2010; *Literatura contemporană britanică. Literatura Desperado,* Iași, 2011. **Antologii:** *The Quicksands of Criticism. An Anthology of Essays on Poetry and Criticism of English Literature in the Modern* Age, București, 1980; *Lather 20th Centrury British Poetry*, introd. edit., București, 1984; *Modern British Short Fiction*, introd. edit., București, 1987; *29 Postwar American Poets*, introd. edit., București, 1989; *Desperado Poetry. A Selection of Contemporary British Verse*, București, 2004. **Traduceri:** Joseph Conrad, *Oglinda mării*, Timișoara, 1994; Eugen Simion, *The Return of the Author*, Evanston, IL, 1996; Marin Sorescu, *The Bridge*, Tarset, Northumberland (Marea Britanie), 2004 (în colaborare cu Adam J. Sorkin), *The Past perfect of Flight*, pref. Adam J. Sorkin, București, 2004 (în colaborare); Mihai Ursachi, *The March to the Stars*, pref. Adam J. Sorkin, București – New York, 2006 (în colaborare); Peter Ackroyd, *Bucurii din Purley*, pref. trad., București, 2007; Alan Brownjohn, *Gasping for Love – Tânjesc după iubire*, ed. bilingvă, pref. trad., București, 2007; Mircea Ivănescu, *lines poems poetry*, introd. Adam J. Sorkin, Plymouth (Marea Britanie), 2009 (în colaborare cu Adam J. Sorkin); Ioan Es. Pop, *No Way Out of Hadesburg and Other Poems*, introd. Adam J. Sorkin, Plymouth, 2010 (în colaborare cu Adam J. Sorkin); Ion Mureșan, *The Book of Winter and Other Poems*, introd. Adam J. Sorkin, Plymouth, 2011 (în colaborare cu Adam J. Sorkin).

Repere bibliografice: Magda Teodorescu, *Prizonieră în sertar*, CNP, 1993, 13; Lena Ruști, *Evadări în imaginar*, CC, 1994, 4–5; Anca Peiu, *„Prizonieră în oglindă"*, VR, 1995, 7–8; Andreea Deciu, *Între victime și eroi*, RL, 1998, 19; Alex. Ștefănescu, *„1, 2 , 3"*, RL, 1999, 3; Ștefan Stoenescu, *„Moderato 7"*, „Origini–Romanian Roots" (Norcross, NY), 1999, 29–30; Dan Croitoru, *Lungul drum al textului către sine*, VR, 1999, 12; Roxana Balaci, *„1, 2, 3" sau Efervescența creatoare*, VR, 2000, 5–6; Lucia Negoiță, *„Mergeam pe strada Toamnei și m-am gândit la tine*", VR, 2002, 5–6; Maria Magda Maftei, [*Lidia Vianu*], VR, 2002, 10–11, 2006, 8–9; Adam J. Sorkin, *The Paradox of the Fortunate Fall: Censorship and Poetry in Communist Romania,* „The Literary Review" (Michigan), 2002; Alexandra Maria Rusu, *Zodia lui Ulyse sau Odiseea memoriei*, VR, 2003, 3–4; Arina Lungu, [*Lidia Vianu*], VR, 2003, 8–9, RL, 2004, 27; Virgil Stanciu, *Desperado sau postmodern?*, VR, 2006, 1–2; Simona-Grazia Dima, [*Lidia Vianu*], RL, 2007, 31, VTRA, 2010, 5–6. ***A.Ml.***

VIANU, **Tudor** (27.XII.1897, Giurgiu – 21.V.1964, București), estetician, critic și istoric literar, poet, traducător.

Este fiul Floricăi (n. Roza Leibovici) și al medicului Alexandru Vianu (n. Adolf M. Weinberg); eseistul Alexandru Vianu e fratele său, iar psihiatrul, eseistul și prozatorul Ion Vianu îi este fiu; a fost căsătorit cu eseista și traducătoarea Elena Vianu. Tatăl lui **V.** primise cetățenia română în 1878, după Războiul

pentru Independență, la care participase, iar în 1893 familia trecuse de la iudaism la ortodoxie, copilul aflându-și originile etnice abia în adolescență. Urmează gimnaziul la Giurgiu (1904–1908) și apoi învață la Liceul „Gh. Lazăr" din București (1912–1915), din anii de gimnaziu datând prietenia cu Dan Barbilian (viitorul Ion Barbu). Se înscrie în 1915 la Facultatea de Drept (licențiat în 1919) și la Facultatea Litere și Filosofie din București (licențiat în 1920 cu o teză despre estetica lui Henri Bergson), unde e coleg cu, între alții, Mihai Ralea și cu Al. Rosetti. În 1920 obține și diploma Seminarului Pedagogic al Universității bucureștene. În perioada refugiului urmează la Botoșani Școala de Ofițeri de Rezervă la artilerie (1917–1918) și e trimis pe front. Lucrează după aceea, pentru un an, ca arhivar la Comisia Monumentelor Istorice. Încă dinainte de război frecventează cenaclul simbolist al lui Alexandru Macedonski. După articolele *Țesăturile japoneze* (în „Helios") și *Revizuire critică* (în „Făclia"), pe 19 martie 1916 debutează ca poet în „Flacăra" lui Constantin Banu cu sonetul *Cuvântul*, urmat, în revista „Vieața nouă" a lui Ovid Densusianu, de alte câteva poeme parnasiene. În 1918 este, pentru puțin timp, redactor al revistei „Literatorul", după ce, cu doi ani în urmă, în ianuarie 1916, își apărase mentorul împotriva lui E. Lovinescu în articolul din „Făclia"; mai târziu se va număra printre primii săi reabilitatori, între altele realizând, cel dintâi, o ediție critică (*Opere*, I–IV, 1939–1946). După război publică la „Letopiseți" (poeme îndeosebi), „Revista critică", „Ideea europeană", „Luceafărul" (unde ține cronica dramatică) și „Sburătorul", unde susține, încă de la primul său număr, „Cronica ideilor", participând și la ședințele cenaclului lovinescian. În toamna lui 1919 renunță la cronica de întâmpinare, justificându-și gestul printr-o scrisoare adresată lui E. Lovinescu; acesta îi va replica dezamăgit (*E cu putință o disociație?*), exprimându-și și ulterior regretul pentru abandonarea foiletonului critic de către **V.** în beneficiul criticii universitare. Despărțirea de Lovinescu va fi urmată de apropierea de „Viața românească" a lui G. Ibrăileanu, o colaborare care începe în 1921 și va dura câteva decenii. Paralel, conferențiază în cadrul grupării Poesis, din 1924 până în 1943 colaborează constant la „Gândirea" (în pofida diferențierilor ideologice de parcurs), făcând la un moment dat parte chiar din „gruparea revistei", tot în 1924 susține rubrica

„Masca timpului" în „Mișcarea literară" a lui Liviu Rebreanu. E prezent și în „Cuvântul" (semnează cronică literară), „Revista Fundațiilor Regale", „Revista de filosofie", „Preocupări literare", „Simetria", „Libertatea", iar după al Doilea Război Mondial la „Gazeta literară", „Contemporanul", „Viața românească", „Teatrul", „Steaua" ș.a. A fost, începând din 1929, un colaborator constant al Radioului public. În ceea ce privește traseul profesional, după ce își continuă studiile filosofice la Viena (1920), apoi la Tübingen (1922), **V.** își susține în 1923 doctoratul, *cum laude*, la Tübingen, cu teza *Das Wertungsproblem in Schillers Abhandlung „Über naive und sentimentalische Dichtung"*, avându-l ca îndrumător pe Karl Groos; lucrarea va fi tipărită la București în 1924. La Viena se împrietenește cu Lucian Blaga, iar în Germania are mai multe întâlniri cu prietenul Dan Barbilian, care studia matematicile la Göttingen, cei doi purtând în acest interval o bogată corespondență. În 1924 își începe activitatea universitară, îndelungată și prestigioasă, mai întâi ca suplinitor la Conferința de estetică de la Universitatea din București; pentru o vreme predă și la

liceele bucureștene „Gh. Lazăr” și „Mihai Viteazul”. Devine docent în 1927, conferențiar definitiv (1930) și profesor titular (1944) la Catedra de estetică și critică literară, transformată în 1948 în Catedra de literatură universală (ulterior Catedra de literatură universală și comparată). Tot aici va fi șef de catedră între 1958 și 1963. În anii instaurării stalinismului (1948–1952) își păstrează cu dificultate funcția din cauza rigorilor ideologice, după ce în perioada imediat anterioară îndeplinise unele funcții oficiale: director al Teatrului Național (1945–1946) și ambasador al României la Belgrad (1946–1947). În 1938, la inițiativa lui Mihai Ralea, ministru al Muncii în guvernul carlistului Front al Renașterii Naționale, conduce Universitatea Muncitorească proaspăt înființată. Deși evreu asimilat, suferise rigorile antisemitismului interbelic, cu ai cărui reprezentanți polemizase în presă; în 1940 fusese chiar pe punctul de a fi eliminat din învățământ (în urma unui memoriu înaintat Academiei Române de un grup de studenți legionari), reprimarea rebeliunii legionare din iarna lui 1941 determinându-l să salute, într-o telegramă, gestul mareșalului Ion Antonescu. Experiența complexă a regimurilor militaro-fasciste îl transformă după 1944 în destinatar al lui Eugen Ionescu într-un serial epistolar trimis din Paris pentru „Viața românească” despre angajamentele politice funeste ale majorității congenerilor. Catedra fiindu-i desființată în 1952, **V.** se dedică traducerilor din clasici ai literaturii universale și lucrează o vreme ca simplu cercetător la Institutul de Lingvistică, colaborând la *Dicționarul limbii române moderne* și la *Dicționarul limbii poetice a lui Eminescu*. Reintegrarea universitară deplină, dublată de oficializare, datează din 1956. Noua calitate oficială îl ajută în sprijinirea și reabilitarea unor colaboratori interbelici cu dosar politic necorespunzător (de la asistentul său Edgar Papu la Traian Herseni și Alice Voinescu). În 1935 fusese ales membru corespondent al Academiei Române. Devine titular în 1955, iar între 1958 și 1964 este director general al Bibliotecii Academiei. În 1958 este ales secretar general al Comisiei Naționale pentru UNESCO, pentru ca, puțin înaintea morții, să fie desemnat ambasador al României la această organizație. A fost distins cu Premiul Societății Scriitorilor Români (1930), Premiul „Năsturel” al Academiei Române (1933), cu Meritul Cultural clasa a doua (1943), cu Premiul de Stat (1963) ș.a. Moare în urma unui infarct în ziua în care îi intra la tipar studiul *Arghezi, poet al omului*. Spirit eminamente aulic, a fost unul dintre universitarii români care, în descendența lui Titu Maiorescu, au creat școală, în 1963 participând, alături de Liviu Rusu, și la începutul reabilitării poststaliniste a mentorului junimist. Solida formație estetico-filosofică și teoretică de tip universalist îi va ajuta pe mulți discipoli ai săi să se afirme, inclusiv peste hotare, în calitate de comparatiști, de istorici ai ideilor literare sau de teoreticieni ai literaturii și culturii.

După Mihail Dragomirescu, **V.**, un adept antipozitivist al autonomiei esteticului, dar cu alte mijloace și alte mize, este unul dintre primii teoreticieni „de sistem” din critica autohtonă; pe filiera analizei formal-stilistice moderne, se situează în descendența lui Charles Bally, Karl Vossler sau Leo Spitzer; continuator al esteticii filosofice de școală germană, a fost deopotrivă deschis către filosofia culturii și teoria valorilor, către comparatism și istoria ideilor. În răspăr atât cu estetica normativă de secol XIX, osificată în dogme scientiste și opacă la deschiderile modernității, cât și cu relativismul impresionist și fenomenologia, s-a numărat printre foarte puținii critici români ai epocii permeabili la „cotitura lingvistică” europeană, acordând o importanță cardinală limbajului literar. Ideea depășirii „vechii estetici” și a dialecticii hegeliene prin „noua știință a artei” (enunțată în 1963 într-o confesiune din *Idei trăite*) s-a manifestat într-o sinteză interdisciplinară complexă, vizând depășirea separării kantiene a valorilor în favoarea unei recuperări a triadei antice „bine–adevăr–frumos” sub semnul unității, convergenței și armoniei în diversitate: nu doar stilistica, estetica și filosofia, ci și psihologia, antropologia, sociologia sunt convocate în studiile sale critice sub semnul unei „totalități organice”. Perspectiva istorico-literară de tip lansonian și judecata de gust sunt integrate firesc în abordările acestui neoumanist, universalist în sens goethean. Idealul clasic al omului (formulă care dă și titlul unei cărți din 1934) îi definește preocupările, modernitatea însăși, intim asimilată, fiind situată în orizontul cel mai larg al clasicității. Dacă în privința „sensului clasicismului” **V.** se întâlnește cu concepția lui G. Călinescu privind creația „durabilă și esențială”, critica sa este manifest anticălinesciană; raționalist nedogmatic, savantul crede în posibilitatea unei „științe a literaturii”

	VIAȚA	OPERA
1897	**decembrie 27** La Giurgiu se naște Tudor Vianu, al patrulea copil al Floricăi (n. Rosa Leibovici) și al lui Alexandru Vianu (n. Adolf M. Weinberg), medic. Participant la Războiul pentru Independență, tatăl primește cetățenia română în 1878, iar familia trece la ortodoxie în 1893.	
1904–1912	Urmează în orașul natal școala primară și gimnaziul. În acești ani se înfiripă prietenii pe care le va păstra toată viața: cu Simon Bayer, viitor avocat, și cu Dan Barbilian, devenit poet sub pseudonimul Ion Barbu.	
1912	Își continuă învățătura la Liceul „Gh. Lazăr” din București, unde va fi influențat de profesorul de latină, Hildebrand Frollo.	
1913	Leagă o nouă și durabilă prietenie, cu Alexandru Coriolan, viitor poet simbolist.	
1915	Se înscrie la Facultatea de Drept și la cea de Litere și Filosofie ale Universității bucureștene; îi va avea profesori pe C. Rădulescu-Motru, P.P. Negulescu, Ovid Densusianu, D. Evolceanu, Charles Drouhet, Ioan Bianu, Mihail Dragomirescu, Konrad Richter. Este coleg cu Mihai Ralea, Al. Rosetti, Tache Papahagi, Ion Chinezu. **toamna** Frecventează cenaclul Literatorul al lui Alexandru Macedonski.	
1916		**ianuarie** Debutează semnificativ în „Făclia” cu articolul *Revizuire critică*, argumentată susținere a lui Al. Macedonski, respingând opiniile formulate de E. Lovinescu în volumul al III-lea din *Critice*. **martie 19** Îi apare în „Flacăra” lui Constantin Banu prima poezie, sonetul *Cuvântul*. **aprilie 1** Sub auspiciile și sub îndrumarea lui Ovid Densusianu, publică în revista „Vieața nouă” câteva poezii.
1917–1918	Retras în Moldova, urmează la Botoșani Școala de Ofițeri de Rezervă la artilerie și e trimis pe front.	
1918		**august 3–noiembrie 2** Este redactor la revista „Literatorul”.
1919	**februarie** Este arhivar la Comisia Monumentelor Istorice; va lucra aici un an. Își susține licența în drept.	**aprilie 19** E prezent în „Sburătorul”, la „Cronica ideilor”, încă de la apariția revistei frecventând și cenaclul lui E. Lovinescu. **octombrie 18** Sub titlul *E cu putință o disociație?*, E. Lovinescu îi replică în „Sburătorul” la scrisoarea (reprodusă în același număr) prin care își justifica renunțarea la cronica literară de întâmpinare. **toamna** Scrie în „Ideea europeană” a lui C. Rădulescu-Motru.

1920 Își ia licența în filosofie cu teza *Bergson și esteticienii*.
Termină Seminarul Pedagogic al Universității din București.
aprilie Plecat spre Germania pentru doctorat, poposește la Leipzig, dar se va înscrie la Facultatea de Filosofie din Viena, unde va urma două semestre. Aici se împrietenește cu Lucian Blaga.

1921 **primăvara** Se întoarce în țară.
Se apropie de cercul de la „Viața românească”. Îl va cunoaște pe G. Ibrăileanu.
Trimite la „Viața românească” recenzii și cronici literare.
noiembrie 14 Conferențiază în cadrul cercului Poesis despre G.B. Shaw; activitatea de conferențiar o va susține, sub egida unor instituții culturale, de-a lungul întregii vieți.

1922 Pleacă la Tübingen pentru pregătirea doctoratului, sub îndrumarea filosofului Karl Groos.

1923 **decembrie 3** Își susține teza de doctorat în filosofie, intitulată *Das Wertungsproblem in Schillers Abhandlung „Über naive und sentimentalische Dichtung”*, obținând mențiunea *cum laude*.

1924 **februarie 7** I se încredințează suplinirea Conferinței de estetică la Facultatea de Litere și Filosofie din București. Concomitent predă și în învățământul liceal, la „Gh. Lazăr” și la „Mihai Viteazul”.
februarie Apare în „Gândirea” *Statul ca îndreptar*, replică la eseul *Parsifal* al lui Nichifor Crainic, unul din textele doctrinare ale gândirismului; va continua să colaboreze la „Gândirea” până în 1943, o vreme făcând parte din „gruparea revistei”.
noiembrie 15 Începe să colaboreze la revista „Mișcarea literară”, scoasă de Liviu Rebreanu. Aici asigură rubrica „Masca timpului”.
Publică la București teza de doctorat, cu titlul *Das Wertungsproblem in Schillers Poetik*.
Inaugurează cursul *Istoria doctrinelor estetice*.
Devine membru al Societății Scriitorilor Români.

1925 Apar culegerile de studii *Dualismul artei* și *Fragmente moderne*.
sfârșitul anului Este redactor-conferențiar la Fundația Culturală „Principele Carol”; colaborarea va înceta în octombrie 1929 din lipsă de fonduri.

1926 Se publică la Arad volumul de critică literară *Masca timpului*.

1927 **februarie 1** Este numit docent conferențiar în specialitatea estetică la Catedra de estetică, etică și sociologie a lui Dimitrie Gusti de la Facultatea de Filosofie bucureșteană.

1929

martie 24 Rostește la radio o conferință despre Liviu Rebreanu; începe o lungă colaborare cu Societatea Română de Radiodifuziune, concretizată în cicluri de conferințe, rubrici permanente și responsabilități redacționale: cenzor supleant, membru în Consiliul de organizare a radiofoniei școlare ș.a.

1930

Iese de sub tipar, la Cartea Românească, *Poezia lui Eminescu*.

aprilie 1 Este numit conferențiar definitiv de estetică.
iunie 29 Se căsătorește cu Elena Irimescu, fiica medicului Ștefan Irimescu, director al spitalului Filaret.
octombrie 8 Primește numirea ca profesor suplinitor de pedagogie și estetică la Școala de Arte Frumoase din București.
Este distins cu Premiul Societății Scriitorilor Români.

1931

Se editează *Arta și frumosul. Din problemele constituției și relației lor*.

1932

Aderă pentru scurt timp la mișcarea intelectualilor agrarieni (colaborează la „Țara noastră” a lui Octavian Goga).

Apare *Arta actorului*, curs ținut în iarnă la Academia de Studii Teatrale a Teatrului Național din București.
Începe să predea *Curs de sociologie (Puncte de vedere în sociologia contemporană)*, păstrat sub formă litografiată (partea a doua se va publica postum).

1933

Se tipărește memorialul de călătorie *Imagini italiene*.
Publică în limba germană, în revista lui Max Dessoir, „Zeitschrift für Aesthetik und allgemeine Kunstwissenschaft”, studiul *Contribuția românească în estetică*, pe care îl va reedita ca partea a doua a *Introducerii* la antologia *Istoria esteticei de la Kant până azi*.

mai 29 Academia Română îi acordă Premiul „Năsturel” pentru studiul în manuscris Influența lui Hegel în cultura română, care va fi editat în acest an.

1934

aprilie 15 Se naște primul copil, Ion Vianu, viitor psihiatru și scriitor.

Apare culegerea de studii *Idealul clasic al omului*.
Se tipărește antologia de texte *Istoria esteticii de la Kant până azi*.
La Fundația pentru Literatură și Artă „Regele Carol II” se editează primul volum al tratatului *Estetica*; volumul al doilea apare în 1936.

1935

mai 28 Secția literară a Academiei Române îl alege membru corespondent.

La Editura Cultura Națională se tipărește studiul *Ion Barbu*.

1936 La Editura Alcalay apare culegerea *Generație și creație. Contribuții la critica timpului.*

1937 **august** Participă la Paris la al IX-lea Congres Internațional de Filosofie și la al II-lea Congres Internațional de Estetică, prezentând comunicările *Originea și valabilitatea valorilor* și *Asupra ideii de perfecțiune în artă.*
La Editura Familia din Oradea se tipărește culegerea de studii *Filosofie și poezie.*
Îndeplinește un act de pietate în memoria fratelui său Alexandru Vianu, mort în vara anului 1936, editându-i, sub titlul *Libertate și cultură*, câteva studii și cronici.

1938 Apare în volum studiul de filosofia culturii *Raționalism și istorism*, tipărit inițial în „Arhiva pentru știința și reforma socială" în 1929, cu titlul *Concepția raționalistă și istorică a culturii.* (Coperta exterioară se intitulează eronat *Istorism și raționalism.*)

noiembrie Este desemnat să conducă Universitatea Muncitorească, înființată la inițiativa lui Mihai Ralea, ministru al Muncii, instituție de cultură care urmărea crearea conștiinței cetățenești.

La Editura Ramuri din Craiova se publică *Studii și portrete literare*, reunind exclusiv contribuții privind literatura română.

1939 Se editează *Studii de filosofie și estetică.*
Apare la Fundația pentru Literatură și Artă „Carol al II-lea" primul volum al unei ample ediții din opera lui Alexandru Macedonski; volumele II– IV ies până în 1946.

1940 **iulie 25** Un grup de studenți legionari înaintează un memoriu Secretariatului Academiei Române, prin care cer înlăturarea sa din învățământ. Nu se va da curs destituirii.
septembrie 16 Se naște al doilea copil, Maria (căsătorită Alexandrescu).

1941 La Editura Contemporană se publică *Arta prozatorilor români.*

1942 Se editează tratatul *Introducere în teoria valorilor întemeiată pe observația conștiinței* și volumul *Transformările ideii de om.*

1943 Se litografiază *Curs de stilistică.*

La propunerea lui Ion Petrovici, este distins cu Meritul Cultural clasa a doua.

1944 **iulie 5** Este titularizat profesor la Catedra de estetică și critică literară a Facultății de Litere și Filosofie din București.
septembrie 21 Apare în „Scânteia" articolul *Erorile d-lui profesor Vianu asupra materialismului istoric.*

1944

Redactează capitolul *Junimea* pentru *Istoria literaturii române moderne*, semnată în colaborare cu Șerban Cioculescu și Vladimir Streinu (apărută la Casa Școalelor).
La Editura Publicom iese *Filosofia culturii*, curs universitar ținut între 1929 și 1935 și litografiat de mai multe ori sub titlul *Introducere în știința culturii*. Tirajul fiind în majoritate distrus în timpul bombardamentelor, cartea se reeditează în anul următor.
În colecția „Biblioteca pentru toți” publică *Trei critici literari*, cuprinzând studii despre Titu Maiorescu, Mihail Dragomirescu și E. Lovinescu.
Deschide cursul *Problemele filosofice ale esteticii*, a cărui formă litografiată o revizuiește în vederea editării (va apărea postum).

1945

Apare litografiat *Curs de metodologie literară*, rod al activității din anul universitar precedent.

februarie–martie Devine director al Teatrului Național din București, la propunerea lui Mihai Ralea, ministru la Arte; rămâne în funcție timp de un an.

1946

La Casa Școalelor se editează culegerea *Figuri și forme literare*.
I se publică volumul *Transformările ideii de om și alte studii de estetică și morală*.

martie Este numit ambasador al României la Belgrad; revine în țară la cerere, la sfârșitul anului următor.

1947

Își reia activitatea la Catedra de estetică și critică literară, apoi, în urma desființării acesteia, devine titular al Catedrei de literatură universală.

Aflat la Belgrad, elaborează *Tezele unei filosofii a operei* (apărută postum), din care va prelua părți pentru cursul *Ideea de operă în filosofia generală și în estetică*, ținut în anul universitar următor.
Începe să predea cursul *Interpretarea literaturii*.

1948–1953

Intrat în dizgrația regimului, traversează o perioadă dificilă, menținându-se cu greu la Catedră.

1951

Publică traducerea în versuri a piesei *Antoniu și Cleopatra* de William Shakespeare.

1954

Colaborează intens la „Gazeta literară”, în special cu articole despre scriitori români și cu mici eseuri de literatură universală; va fi prezent în revistă și în anul următor.

1955

iulie 2 Devine membru titular al Academiei, în aceeași ședință cu Cezar Petrescu, Tudor Arghezi, Camil Ressu, Duiliu Marcu, Mihail Jora și Iosif Iser, în urma raportului întocmit de Mihai Ralea.

1955

Apar studiile *Anton Pann* și *Cervantes*.
La Editura Tineretului se publică *Voltaire*.
Se tipărește volumul *Probleme de stil și artă literară*.
Îngrijește ediția *Opere* de A.I. Odobescu, în două volume.
Traduce în versuri piesa *Iulius Cezar* de William Shakespeare.
Publică tălmăcirea memoriilor lui Johann Wolfgang Goethe sub titlul *Din viața mea. Poezie și adevăr*.

1956

Apare la Editura de Stat pentru Literatură și Artă volumul *Literatură universală și literatură națională*.

octombrie–decembrie Călătorește în India împreună cu Mihai Ralea, ca delegat la a IX-a Conferință Generală UNESCO.

septembrie Semnează cu regularitate, în cursul stagiunii teatrale 1956–1957, cronica dramatică în „Contemporanul”.
Colaborează la „Teatrul”, „Steaua”, „Gazeta literară”, „Limba română”, în unele perioade, din acest an, chiar săptămânal.

1957

Apare studiul *F.M. Dostoievski*.
Își editează, sub titlul *Versuri*, toate poeziile.
Iese de sub tipar volumul *Problemele metaforei și alte studii de stilistică*.

1958

ianuarie Este numit secretar general al Comisiei Naționale pentru UNESCO.

aprilie Publică în revista „Viața românească”, sub titlul *Idei trăite*, o amănunțită autobiografie spirituală.

octombrie 1 E desemnat director al Bibliotecii Academiei.
Devine șeful Catedrei de literatură universală și comparată a Facultății de Limba și Literatura Română de la Universitatea bucureșteană.

1959

iulie 3–8 Participă la Congresul despre Renaștere, desfășurat la Wittenberg, unde prezintă comunicarea *Receptarea Antichității în literatura română*.
Apare volumul *Ideile lui Stendhal*.

1960

Se editează micromonografia *Alexandru Odobescu*.
Se publică la Editura Academiei *Studii de literatură universală și comparată*.

1961

august 21–26 Susține la Congresul de Literatură Comparată de la Utrecht comunicarea *Tudor Arghezi și înnoirea lirismului european*.
octombrie 2–23 Ține un ciclu de conferințe în timpul unei călătorii prin câteva orașe universitare din URSS (Moscova, Leningrad, Tbilisi, Kiev).
Editează pagini memorialistice sub titlul *Jurnal*.
Apare monografia *Schiller*.

1962		Publică *Dicționar de maxime comentat.* Se tipărește studiul *Goethe*. Traduce în versuri piesa *Coriolan* de William Shakespeare.
	noiembrie Se înscrie în Partidul Muncitoresc Român, odată cu Mihai Ralea și cu alți intelectuali.	
1963	**aprilie 30** I se decernează Premiul de Stat.	
		august Cu articolul *Înțelegerea lui Maiorescu*, apărut în „Viața românească", susține, alături de Liviu Rusu, reconsiderarea criticului junimist. Apare ediția a II-a, revăzută și adăugită, din *Studii de literatură universală și comparată*. Predă ultimul său curs universitar, *Istoria ideii de geniu*, pe care nu îl va încheia (va fi editat postum).
1964	**mai 21** Tudor Vianu se stinge din viață la București, în urma unui infarct miocardic.	
		Se publică postum volumul *Arghezi, poet al omului.*

care are în vedere atât latura materială a creației (limbajul, stilul), cât și condiționările extraestetice (contextuale); ambele se cer a fi descrise și studiate, îmbogățind percepția obiectului estetic. În acest sens, autorul *Esteticii* (I–II, 1934–1936) reformulează în stil maiorescian idealul „criticii complecte" al lui G. Ibrăileanu. Evitând deopotrivă scientismul pozitivist și subiectivismul apter, el nu are însă în vedere o știință a literaturii fără o „conștiință" a ei, pe care o afirmă încă din *Masca timpului* (1926); o conștiință estetică, filosofică, intelectuală și morală. Stilul lui **V.** nu e strălucitor speculativ ca al lui G. Călinescu, nici scolastic rigid ca al lui M. Dragomirescu sau precum cel al lui D. Caracostea, ci de o limpezime silogistică, erudit fără pedanterie, sobru, dar cu un umor conținut al exemplificărilor, evitând afirmațiile riscante și umorile conjuncturale, nu și originalitatea interpretărilor sau polemica de idei. Unii emuli călinescieni s-au grăbit să-i denunțe „tristețea erudiției" universitare; cărturarul are însă capacitatea, puțin obișnuită, de a examina temeinic și a clarifica edificator, dintr-o perspectivă înalt-cuprinzătoare, probleme intelectuale dintre cele mai dificile. Urmărirea filiațiilor, circulația motivelor și a ideilor, influența modelelor, relațiile între diverse culturi și discipline, psihologia receptării și dinamica publicurilor sunt convocate nu „în sine", ci pentru a lumina suplimentar morfologia operei și fizionomia personalității creatoare. Clasicismul structural nu l-a împiedicat să fie receptiv la modernitatea cea mai avansată (a scris inclusiv despre Urmuz, din unghi poetico-lingvistic), a avut, de asemenea, preocupări în domeniile artelor vizuale, arhitecturii și filmului, abordate inclusiv în studiile sale de estetică. Teza de doctorat, publicată cu titlul *Das Wertungsproblem in Schillers Poetik*, dă prea puțin seama de potențialul lui **V.**, deși unele idei (cum ar fi cea a heteronomiei artei) se află, aici, expuse embrionar. Cursurile de estetică ținute în deceniul următor de la Catedra Facultății bucureștene de Litere și Filosofie au fost, parțial, încorporate în cele două volume ale *Esteticii*, cea mai valoroasă contribuție românească în domeniu. Cu o voință de cuprindere cât mai generală posibilă, evitând programatic reducționismele, autorul stabilește dintru început, într-o perspectivă istorică, filosofică și antropologică largă, condițiile de posibilitate ale artei și frumosului estetic, privite (prin raportare la frumosul natural) ca expresie a muncii omului, a nevoii sale de ierarhizare și normare, dar și ca rezultat al presiunilor mediului. Pentru **V.**, valoarea estetică nu aparține existenței, ci culturii, atitudinea estetică fiind, la rândul ei, distinsă de estetismul autonomist. Miezul lucrării îl constituie secțiunea dedicată operei de artă, unde sunt abordate relațiile artei cu tehnica și natura, sunt expuse raporturile dintre forme și

conținuturi și „momentele constitutive ale operei de artă". **V.** schițează, de asemenea, un repertoriu al marilor tipuri artistice universale (cu incursiuni în istoria și filosofia culturii), propune o clasificare personală a artelor, abordează problematica stilului și a genurilor artistice, discută pe marginea diferențierilor sociale și psihologice ale operei, problematizează conexiunile artei cu civilizația modernă și introduce o noțiune-cheie: heteronomia. Autonomia strictă a artei e respinsă ca fenomen „crepuscular", alternativa o constituie sinteza dialectică – „pantonomia", care-și extrage forțele din sfere extraestetice: sunt avute în vedere, în acest sens, valoarea biologică și sexuală a artei, relațiile dintre artă și muncă, artă și viață socială, artă și religie. Ideea heteronomiei va fi extinsă în capitolul *Structura și creația artistică*, unde sunt investigate relațiile complexe dintre artist și obiectul estetic.

Elementele raționale și iraționale, pregătirea operei, invenția, execuția, „însușirile structurii artistice" sunt subordonate unei legături complexe, indisolubile, între creator și viață, esteticul nefiind, în concepția autorului, separabil de valorile morale. Ultima secțiune a *Esteticii* e dedicată receptării operei de artă, prilej pentru un nou tur de forță interdisciplinar, prin care **V.** se dovedește a fi în avangarda unor tendințe europene care vor câștiga teren mai târziu. Din nou heteronomia (implicațiile extraestetice ale artei) e noțiunea prin intermediul căreia esteticianul aspiră să depășească autonomismul modern, integrându-l într-un „nou" clasicism. Alte cursuri, litografiate și editate, vădesc suplimentar diversitatea convergentă a preocupărilor sale: istoria doctrinelor estetice și istoria ideilor literare, estetica filosofică, filosofia culturii, arta teatrală, sociologia culturii, stilistica, hermeneutica și metodologia literară etc. Înrudite cu *Estetica*, din al cărei trunchi par a fi desprinse, sunt volumele *Filosofie și poezie* (1937), *Raționalism și istorism* (1938, tipărit inițial, dintr-o eroare tipografică, cu termenii inversați), *Transformările ideii de om* și *Introducere în teoria valorilor întemeiată pe observația conștiinței* (ambele din 1942) sau *Filosofia culturii* (1944). Maiorescianismul de fond al atitudinii lui **V.** s-a tradus și într-o serie de studii-reper despre Titu Maiorescu (*Ideile estetice ale lui Titu Maiorescu*, *Titu Maiorescu estetician și critic literar*) și despre posteritatea lui critică (Mihail Dragomirescu și E. Lovinescu în primul rând). Dincolo de paginile dedicate personalităților tutelare și ambianței epocii, capitolul *Junimea. Marii creatori* din volumul *Istoria literaturii române moderne* (I, 1944, elaborat împreună cu Șerban Cioculescu și Vladimir Streinu ca alternativă la prea artista *Istorie...* călinesciană) jalonează coordonatele definitorii ale junimismului (spiritul oratoric, spiritul filosofic, spiritul critic, ironia, gustul pentru clasic și academic). **V.** a publicat și numeroase volume eseistice conexe: *Dualismul artei*, *Fragmente moderne* (ambele din 1925), *Arta și frumosul. Din problemele constituției și relației lor* (1931). Alte culegeri, precum *Idealul clasic al omului*, *Studii și portrete literare* (1938), *Figuri și forme literare* (1946), *Probleme de stil și artă literară* (1955), *Studii de literatură universală și comparată* (1960) abordează scriitori români și străini, clasici și moderni, din unghi preponderent stilistic și

V. Voiculescu, Tudor Vianu și Ion Jalea

comparatist. Privind actualitatea ca pe o „mască" efemeră a unor tendințe mai ample, *Masca timpului* reunește comentariile din revista „Mișcarea literară", alcătuind o panoramă credibilă a literaturii române de după Primul Război Mondial și a evoluției gustului public. Asemenea lui Lucian Blaga, criticul convoacă morfologia culturală în examinarea noilor curente ale modernității estetice (ambii autori au publicat în „Gândirea" primele eseuri substanțiale autohtone despre expresionism și arta abstractă); tot asemenea lui Blaga, dar din unghi stilistic, **V.** îi va dedica studii de referință. *Problemele metaforei și alte studii de stilistică* (1957) cuprinde o secțiune teoretică: *Originile metaforei*, *Funcțiunile metaforei* și *Categoriile formale ale metaforei* și o alta aplicată, reunind studii mai vechi, între care cele mai importante sunt *Observații asupra limbii și stilului lui Al. I. Odobescu* și *Tehnica basoreliefului în proza lui N. Bălcescu.* Frecventarea sociologiei culturii alimentează unul dintre cele mai importante studii românești despre ideea de generație: *Generație și creație* (1936, subintitulat *Contribuții la critica timpului*), unde identitatea generaționistă e definită nu biologic sau istoric, ci prin fizionomia creatoare specifică. Multe lucrări au caracter istorico-monografic; studiul *Influența lui Hegel în cultura română* (1933), de pildă, sau antologia *Istoria esteticii de la Kant până azi* (1934, cu un capitol *Contribuția românească în estetică*) sunt repere în domeniu. Așezând împreună studii comparatiste despre Shakespeare și antropologia Renașterii, filosofia istoriei la Lev Tolstoi, despre Cervantes și Anatole France (în prima parte), eseuri despre Anton Pann, Eminescu și Sadoveanu (în a doua parte), „schițe" portretistice despre scriitori români și străini (în a treia parte) și un studiu despre arta traducerii, *Literatură universală și literatură națională* (1957) tematizează, inclusiv prin textul final care dă titlul cărții (prezentat la un colocviu comparatist de la Budapesta), relația dialectică dintre umanismul național și cel universal, care se va impune în politicile culturale autohtone din deceniile următoare. În anii '50 interesul acordat de **V.** literaturilor

străine precumpănește asupra celui acordat literaturii române: deși parțial tributare condiționărilor marxist-leniniste oficiale, *Schiță de istorie a literaturii române (perioada 1900–1944)*, *1907 în literatură și artă*, *Originalitatea contribuției culturale a românilor*, *Ștefan cel Mare în literatură*, *Poeții Unirii Principatelor* ș.a. vădesc același caracter monografic, panoramic și erudit, cu o solidă armătură istorică, aceeași nevoie de a legitima și deschide naționalul prin universal. Totuși, *Arta prozatorilor români* (1941) dă seama în cel mai înalt grad de posibilitățile critice și teoretice ale lui **V.** Operă de vârf a criticii românești, ea propune nu doar o tipologie credibilă, ci și o primă istorie stilistică a prozei prin intermediul figurilor sale cele mai reprezentative. Inspirat de ideile esteticii germane și franceze expuse și în *Estetica*, dar având o sursă nemărturisită în *La Double fonction du langage* a lui Frédéric Paulhan, textul cadru *Dubla intenție a limbajului și problema stilului* rămâne una dintre cele mai stimulative contribuții teoretice în domeniu din România interbelică. În prefața primei ediții **V.** polemizează cu iraționaliștii impresioniști pentru care postularea misterului, a inefabilului operei de artă e menită să dispenseze critica de orice efort științific; „Este ca și cum, sfiindu-se să nu defloreze misterul creației, criticul ar întrebuința jumătăți de măsură [...]. Prezența iraționalului în lume nu trebuie să demoralizeze inițiativele rațiunii. Faptul că fenomenul literar este poate ireductibil în ultima lui adâncime, nu trebuie să ne împiedice să-l reducem atât cât putem”. Eficiența decupajului istoric, tipologic și estetic (nu fără unele incongruențe) se vădește încă din titlurile capitolelor și din selecția exigent-reprezentativă, a autorilor: *Scriitorii retorici* – cu I. Heliade-Rădulescu, Alecu Russo, Nicolae Bălcescu, *Începuturile realismului* – cu Costache Negruzzi, Nicolae Filimon, Ion Ghica, *Călătorii romantici* – cu Grigore Alexandrescu și Vasile Alecsandri, *Prozatorii Junimei* – cu Titu Maiorescu, M. Eminescu, Ion Creangă, Ioan Slavici, I.L. Caragiale, *Scriitorii savanți* – cu B.P. Hasdeu, A.I. Odobescu, Anghel Demetriescu, N. Iorga, *Realismul artistic și liric* – cu B. Delavrancea, Duiliu Zamfirescu, Al. Vlahuță, I. Al. Brătescu-Voinești, „semănătoriștii” minori C. Sandu-Aldea, Ion Adam, N. Dunăreanu, Emil Gârleanu, *Intelectualiști și esteți* – Al. Macedonski, Ștefan Petică, D. Anghel, Gala Galaction, Tudor Arghezi, *Ironiști și umoriști* – cu Calistrat Hogaș, I.A. Bassarabescu, D.D. Patrașcanu, Al. Cazaban, Gh. Brăescu, G. Topîrceanu, Al. O. Teodoreanu, *Portretiști și eseiști* – cu Octavian Goga, Ion Petrovici, E. Lovinescu, Paul Zarifopol, Nichifor Crainic, Lucian Blaga, Mihai Ralea, Perpessicius, *Doi ctitori ai romanului nou* – Liviu Rebreanu și Hortensia Papadat-Bengescu, *Fantaziștii* – N. Davidescu, Adrian Maniu, Ion Vinea, Ion Minulescu, Mateiu I. Caragiale, *Romancierii* (al treilea realism), cu Ionel Teodoreanu, Emanoil Bucuța, Cezar Petrescu, Gib I. Mihăescu, Camil Petrescu, plus o consistentă secțiune de anexe (*Contribuții la stilistica verbului*) cu studii despre problema stilistică a imperfectului, mai-mult-ca-perfectul și tehnica narațiunii, prezentul etern în narațiunea istorică ș.a. Analizele stilistice pun mai bine în valoare fizionomii individualizate de prozatori, formulează observații tehnice de finețe și propun o extindere a noțiunii „proză” dincolo de domeniul strict beletristic. **V.** este și autorul primelor monografii critice importante dedicate poeziei lui Eminescu (1930) și lui Ion Barbu (1935). Preocupările eminescologice, servite de solida formație filosofico-estetică germană, de alonja stilistică și comparatistă, transcend însă cu mult clasicul tipar monografic. S-au impus, în perspectivă, observațiile despre „armonia” muzicală a poeziei eminesciene și analiza *Luceafărului*; alte capitole analizează motivele romantice din poezia de tinerețe, raporturile cu etica lui Schopenhauer sau diverse categorii psihologico-tematice (voluptate și durere, pesimism și natură). Ulterior **V.** va publica, în ocurență, eseuri comparatiste despre Eminescu, Arghezi și Madách Imre, studii tematice despre demon, expresia negației și expresia juvenilului în poezia eminesciană, atitudinea și formele eului în poezia lui Eminescu, dar și despre proza eminesciană; o referință rămâne *Epitetul eminescian*, unde e urmărită evoluția stilistică a poetului de la emfaza romantismului de sorginte franceză din prima tinerețe, trecând prin sofisticarea marilor poeme ale epocii vieneze și berlineze, pentru a ajunge la clasicizarea finală („scuturarea podoabelor”). Inițial **V.** privilegiază (asemenea lui Ibrăileanu) excelența antumelor; treptat, după apariția exegezelor călinesciene, acceptă însă importanța deosebită a postumelor. Micromonografiei *Ion Barbu* i-a fost reproșată, în epocă, necitarea comentatorilor mai vechi (e citat,

totuși, E. Lovinescu, iar referințele străine sunt elocvente: de la Albert Thibaudet la Marcel Raymond, de la Sigmund Freud la Paul Valéry și Michel Bréal). Studiul rămâne totuși prima sinteză importantă privitoare la arta poetului (de reținut, în special, considerațiile despre poezia ca joc sau cele despre falsul parnasianism al începuturilor), cu analize lingvistico-stilistice relevante și o tipologie credibilă a lirismului barbian, marcând un punct de cotitură în exegeza unui poet dificil. Jurnalul publicat în 1961 (un pseudojurnal, de fapt, având un caracter mai mult memorialistic), *Fragmentele autobiografice* și îndeosebi *Idei trăite* exprimă credoul unui savant ecumenic și al unui moralist pentru care clasicitatea este un mod de a fi, dar și „masca” apolinică a unui dramatism neliniștit, bine conținut. Spiritul aforistic, înalt pedagogic al lui **V.** se exprimă și în *Dicționar de maxime comentat* (1962). În perioada postbelică el a tipărit și o serie de micromonografii superior-didactice despre Anton Pann (1955), autorul admirat de Ion Barbu, A.I. Odobescu (1960), scriitor pe care l-a și editat critic în 1955, Mihail Sadoveanu, urmărit de la debut până în 1945 într-un studiu imediat postbelic, după cum a încheiat și o ediție Al. Macedonski, însoțită de comentarii critice relevante. Nu numai scriitorii români fac obiectul acestui tip de abordare monografică, ci și personalități străine (Voltaire, Goethe, Schiller, Stendhal, Dostoievski). Tot în acești ani a tradus din Shakespeare (*Iulius Cezar*, *Antoniu și Cleopatra*, *Coriolan*), Goethe (*Din viața mea, Poezie și adevăr*, I–II) și Heine, iar în presă din poezia lui Michelangelo, William Wordsworth și Victor Hugo. Tipărită în mare parte în reviste simboliste târzii și îndeosebi în revista „Letopiseți” a lui Perpessicius, multă vreme ignorată, adunată pentru prima dată în volum în 1957, poezia lui **V.** e caracteristică pentru ceea ce Florin Manolescu a numit, într-un studiu, „poezia criticilor”: livrescă, de sensibilitate neoclasică, corectă fără personalitate, cu ecouri temperate dinspre simboliști și modernismul canonic (Arghezi, Blaga, Al. A. Philippide, Ion Pillat, mai puțin dinspre prietenul Ion Barbu). Scris în ambianța vilei de la Zamora, poemul *Arcadia* – alegorie întunecată a optimismului comunist – a fost citit exclusiv familiei, fiind publicat abia în 1989 în suplimentul literar al revistei „Dialog” din München: „Se-ncurcă limbile și sună-n van/ trecându-și-l din gură la

ureche/ Cuvântul arcadian, mușcat de streche./ Anapoda răsună și-n răspăr/ Cuvântul despărțit de adevăr”. *Imagini italiene* (1933) consemnează în versuri confesiv-contemplative itinerarii printr-o Italie solară, încărcată de istorie.

De la un estetician ca Tudor Vianu nu ne putem aștepta decât la o atitudine estetică față de artă. Scrisul său rămâne cel mai adese în planul estetic al unor discuții ideologice, privind genetic problemele de artă, în organicitatea și evoluția lor, cu foarte rare incursiuni în activitatea militantă. Articolele sale sunt totdeauna informate, de o erudiție ce nu înăbușă, într-un stil de o demnitate de expresie abstractă, ce-i dau un acent de gravitate și de plenitudine remarcabile.

E. LOVINESCU

Ceea ce face originalitatea lui Tudor Vianu în contextul criticii românești a momentului este atitudinea lui filosofică (scutită însă de toate exagerările și rigiditățile idealismului estetic al lui Mihail Dragomirescu). Atitudine filosofică opusă atât aconceptualismului pozitivist cât și celui, de esență senzualist-hedonistă, al impresionismului. Spuneam că, încă de la început, critica lui, critica lui Vianu nu este antiistorică: istorismul ei, departe de pura

factologie pozitivistă, ține însă de o latentă filosofie a istoriei, de postularea unei relații între tradiție și prezent. Lipsit de pretenții sistematice, punctul de vedere al lui Vianu ar putea fi definit ca acela al unui istoric al ideilor. [...] *Întreaga personalitate a lui Vianu exprimă o mare (și, în străfunduri, patetică) nevoie de soliditate, de stabilitate, de continuitate. E, poate, reversul unei profunde vulnerabilități.*

MATEI CĂLINESCU

Tudor Vianu n-a fost un „monstru de erudiție" și nu din erudiție vine tristețea lui. Tristețea aceasta poate fi a cuiva înfundat într-un domeniu oarecare, ca într-un labirint fără ieșire, după cum poate fi a altcuiva trecând prin mai multe domenii în căutare de date noi, care până la urmă îl copleșesc. Vianu și-a dominat întotdeauna acumulările, izbutind să le ordoneze în vederea unei sinteze obținute nu prin reducții convenabile, dar prin considerarea globală a datelor, prin descoperirea în cuprinsul lor a unor conexiuni nebănuite. Demersul lui depășește îngustimea pozitivistă, ca și dogmatismul subiectivist. El vizează mereu totalitatea, refuzând unilateralitatea – atât a obiectului, cât și a subiectului.

Această abordare complexă îngreunează, desigur, accesul la originalitate, care e, totuși, prezentă în lucrările lui, deși nu în forme spectaculoase, ostentative. Originalitate ce poate fi descoperită în articularea discretă dar fermă a ideilor, în arhitectura armonioasă a frazelor. În ciuda rigorii abstracte și a expresiei impersonale căutate cu consecvență, Vianu este posesorul unui stil la fel de greu de confundat ca și acela călinescian.

MIRCEA MARTIN

Disciplinat, dar nu uscat, obiectiv pe cât posibil, dar nu în afara neliniștii moderne și, mai ales, ostil oricărei rigidități și intoleranțe, Tudor Vianu este un spirit creator, un mare spirit de un dramatism ascuns. Îndrăznesc chiar să zic că este un spirit tragic. Astfel l-am văzut pe când îi urmăream lecțiile lui magisteriale și, dacă nu l-am urmat în stilul și preocupările lui, i-am purtat totdeauna o stimă adâncă. Îl socotesc și azi un model moral și intelectual. Liniștea, cumpătarea, oroarea lui față de ființele dezordonate și infidele se întemeiază pe un ideal moral și reprezintă, repet, creația voinței lui. În anii '50, când lucrurile mergeau adesea cu capul în jos, era o mare șansă să descoperi un om care gândește drept și, prin simpla lui prezență, să dea un sentiment de statornicie și de firesc într-o istorie grăbită și nefirească.

EUGEN SIMION

SCRIERI: *Das Wertungsproblem in Schillers Poetik*, București, 1924; *Dualismul artei*, București 1925; *Fragmente moderne*, București, 1925; ed. îngr. Octavian Barbosa, București, 1972; *Masca timpului*, Arad, 1926; *Poezia lui Eminescu*, București, 1930; *O. Han*, Craiova, 1930; *Arta și frumosul. Din problemele constituției și relației lor*, București, 1931; *Arta actorului*, București, 1932; *Imagini italiene*, [București], 1933; *Influența lui Hegel în cultura română*, București, 1933; *Idealul clasic al omului*, București, 1934; ed. îngr. Mircea Martin, București, 1975; *Estetica*, I–II, București, 1934–1936; ed. 2, București, 1939; ed. îngr. Victor Iova, introd. Ion Ianoși, București, 1968; ed. îngr. George Gană, București, 2010; *Ion Barbu*, București, 1935; ed. (*Introducere în opera lui Ion Barbu*), București, 1970; *Medrea*, București, 1935; *Generație și creație. Contribuții la critica timpului*, București, 1936; *Filosofie și poezie*, Oradea, 1937; ed. (*Filosofie și poezie. Filosofi și poeți. Către o concepție estetică a lumii*), București, 1943; ed. îngr. și introd. Mircea Martin, București, 1971; ed. București, 2007; *Raționalism și istorism*, București, 1938; *Studii și portrete literare*, Craiova, 1938; *Henri Bergson*, București, 1939; *Mihail Dragomirescu*, București, 1939; *Studii de filosofie și estetică*, București, 1939; *Arta prozatorilor români*, București, 1941; ed. I–II, îngr. și pref. Geo Șerban, București, 1966; ed. îngr. Alexandru Hanță, București, 1988; *Introducere în teoria valorilor întemeiată pe observația conștiinței*, București, 1942; *Transformările ideii de om*, București, 1942; *E. Lovinescu* (în colaborare cu Șerban Cioculescu, Pompiliu Constantinescu, Perpessicius și Vladimir Streinu), cu o schiță biobibliografică de Anonymus Notarius [E. Lovinescu], București, 1942; *Gheorghe Petrașcu*, București, 1943; *Filosofia culturii*, București, 1944; ed. 2, București, 1945; ed. (*Filosofia culturii și teoria valorilor*) îngr. Vlad Alexandrescu, pref. Ilie Pârvu, București, 1998; *Istoria literaturii române moderne* (în colaborare cu Șerban Cioculescu și Vladimir Streinu), I, București, 1944; ed. 2, București, 1971; *Trei critici literari* (*Titu Maiorescu, Mihail Dragomirescu, E. Lovinescu*), București, 1944; *Patru decenii de la publicarea primei opere a domnului Mihail Sadoveanu*, București, 1945; *Figuri și forme literare*, București, 1946; *Transformările ideii de om și alte studii de estetică și morală*, București, 1946; *Anton Pann*, București, 1955; *Cervantes*, București, 1955; *Probleme de stil și artă literară*, București, 1955; *Voltaire*, București, 1955; *Literatură universală și literatură națională*, București, 1956; *F. M. Dostoievski*, București, 1957; *Problemele metaforei și alte studii de stilistică*, București, 1957; *Versuri*, București, 1957; *Ideile lui Stendhal*, București, 1959; *Alexandru Odobescu*, București, 1960; *Studii de literatură universală și comparată*, București, 1960; ed. 2, București, 1963; *Jurnal*, București, 1961; ed. București, 1970; *Schiller*, București, 1961; *Goethe*, București, 1962; *Arghezi, poet al omului. „Cântare omului" în cadrul literaturii comparate*, București, 1964; *Corneliu Baba*, București, 1964; *Despre stil și artă literară*, îngr. și pref. Marin Bucur, cu un cuvânt omagial de Al. A. Philippide, București, 1965; *Studii de literatură română*, București, 1965; ed. îngr. Vlad Alexandrescu, București, 2003; *Postume. Istoria ideii de geniu. Simbolul artistic. Tezele unei filosofii a operei*, postfață Ion Ianoși, București, 1966;

La Societé littéraire „Junimea", pref. Pompiliu Marcea, București, 1968; *Studii de stilistică*, îngr. și introd. Sorin Alexandrescu, București, 1968; *Corespondență*, îngr. și introd. H. Zalis, București, 1970; *Scriitori români*, I–III, îngr. Cornelia Botez, pref. Pompiliu Marcea, București, 1970; *Clasicism, baroc, romantism* (în colaborare cu G. Călinescu, Matei Călinescu și Adrian Marino), Cluj, 1971; *Opere*, I–XIV, îngr. Gelu Ionescu, Matei Călinescu, Cornelia Botez, Sorin Alexandrescu, George Gană și Vlad Alexandrescu, postfețe Gelu Ionescu, Matei Călinescu, Sorin Alexandrescu și George Gană, București, 1971–1990; *Trei primăveri bănățene ale lui Camil Petrescu* (în colaborare), Timișoara, 1975; *Studii de metodologie literară*, București, 1976; *Scrieri despre teatru*, îngr. Viola Vancea, București, 1977; *Scrieri de călătorie*, îngr. Gelu Ionescu, București, 1978; *Scriitori români din secolul XX*, îngr. Mihai Dascal, București, 1979; *Întregul și fragmentul. Pagini inedite, restituiri*, tr., îngr. și pref. H. Zalis, București, 1997; *Arcadia*, îngr. și pref. Nicolae Țone, postfață Ion Vianu, cu ilustrații de Tudor Jebeleanu, București, 1999; C*unoașterea de sine*, îngr. Eugen Simion, București, 2000; *Studii de literatură română*, îngr. Vlad Alexandrescu, București, 2003. **Ediții, antologii:** Ioan I. Ciorănescu, *Vestiri*, prezentarea edit., pref. Al. A. Philippide, București, 1937; Alexandru Vianu, *Libertate și cultură*, pref. edit., București, 1937; Alexandru Macedonski, *Opere*, I–IV, pref. edit., București, 1939–1946; A. I. Odobescu, *Opere*, I–II, pref. edit., București, 1955, *Opere*, I, pref. edit., București, 1965 (în colaborare cu G. Pienescu și Virgil Cândea); *Dicționar de maxime comentat*, București, 1962; ed. îngr. și introd. I. Oprișan, București, 1997. **Traduceri:** Charles Maurras, *Viitorul inteligenței*, pref. trad., București, 1925; *Istoria esteticei de la Kant până azi*, îngr. și pref. trad., București, 1934; Shakespeare, *Iulius Cezar*, în Shakespeare, *Opere*, II, București, 1955, *Antoniu și Cleopatra*, în Shakespeare, *Opere*, IX, București, 1961, *Coriolan*, în Shakespeare, *Opere*, X, București, 1962, *Poem original urmat de traducerea sonetelor LXXV, XCVIII, CXXX, CXLIII, CXLVII*, îngr. Nicolae Țone, pref. Emil Manu, București, 1999; Goethe, *Din viața mea. Poezie și adevăr*, I–II, pref. trad., București, 1955; Titu Maiorescu, *Scrieri din tinerețe*, îngr. și pref. Simion Ghiță, București, 1981 (în colaborare).

Repere bibliografice: Ralea, *Scrieri*, II, *437–438*, *486–490*; Constantinescu, *Scrieri*, V, *156–203*; Ionescu, *Război*, I, *131–134*, II, *133–134*; Perpessicius, *Opere*, V, *161–165*, VI, *294–299*, VII, *54–57*, *114–117*, VIII, *217–231*, *passim*, IX, *265–275*, XI, *82–87*, XII, *13–34*, *160–179*; Lovinescu, *Ist. lit. rom. cont.*, II, *280–282*; Călinescu, *Opere*, I, *442–444*, II, *376–381*, *864–869*, *1038–1045*, III, *446–452*, XI, *351–353;* Șuluțiu, *Scriitori*, *386–396*; Papadima, *Creatorii*, *469–472*; Streinu, *Pagini*, I, *230–235*, IV, *212–224*, V, *310–313*; Lovinescu, *Ist. lit. rom. cont.*, *61–62*; Munteano, *Panorama, 199–201*; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *828–829*, *Ist. lit.* (1982), *912–913*; Lovinescu, *Maiorescu post.*, *371–377*; Barbu, *Opere*, II, *56–81*; Henri Jacquier, *Un mare umanist: Tudor Vianu*, ST, 1957, 12; Simion, *Orientări*, *215–220*; Ion Biberi, *Tudor Vianu (Omul și opera)*, București, 1966; Papu, *Luminile*, *42–59*; Ion Pascadi, *Estetica lui Tudor Vianu*, București, 1968; Șerban, *Exegeze*, *113–141*; Matei Călinescu, *Cultură și continuitate*, RL, 1970, 22; Cesereanu, *Ipostaze*, *5–31*; Ion Ianoși, *Dialectica și estetica*, București, 1971, *passim*; Manolescu, *Poezia*, *52–56*, *187–197*; George, *Semne*, *315–329*; Raicu, *Structuri*, *104–115*; Zaciu, *Ordinea*, *207–214*; Traian Podgoreanu, *Umanismul lui Tudor Vianu*, București, 1973; Crohmălniceanu, *Literatura*, III, *226–258*; Manu, *Sinteze*, *62–85*, *passim*; Micu, *„Gândirea"*, *945–954*; Vlad, *Lecturi*, *48–56*; Balotă, *Universul*, *49–63*; Ionescu, *Romanul*, *110–127*; Mihăilescu, *Conceptul*, I, *433–440*, *passim*, II, *17*, *passim*; Papahagi, *Exerciții*, *98–102*; Simion, *Scriitori*, II, *369–390*; Martin, *Identificări*, *103–138*, *158–188*; Cioculescu, *Itinerar*, IV, *333–338*; Edgar Papu, *Tudor Vianu, Protée ou Le Polymorphisme en critique*, CREL, 1978, 4; Martin, *Dicțiunea*, *82–108*; Manolescu, *Teme*, IV, *187–192*; Ciopraga, *Propilee*, *236–252*, *335–341*; Ecaterina Țarălungă, *Tudor Vianu*, București, 1984; Simion, *Sfidarea*, *357–360*; Anghelescu, *Lectura*, *198–209*; Papu, *Lumini*, *209–221*; Ierunca, *Românește*, *115–121*; H. Zalis, *Tudor Vianu. Apropieri, delimitări, convergențe*, București, 1993; [*Tudor Vianu*], RITL, 1994, 3–4, MS, 1997, 2–4, CC, 1997, 11–12, VR, 1997, 11–12, RL, 1997, 51–52, „Euresis", 1999–2000 (grupaje speciale); Papu, *Scriitori-filosofi*, *56–65*; Simuț, *Incursiuni*, *362–376*; H. Zalis, *Viața lui Tudor Vianu. O biografie intelectuală*, București, 1997; *Tudor Vianu în conștiința criticii*, îngr. Emil Moangă și Daniel Cristea-Enache, pref. Zoe Dumitrescu-Bușulenga, București, 1997; Liviu Petrescu, *Tudor Vianu și „idealul clasic al omului"*, APF, 1998, 1–2; Sorin Alexandrescu, *Atitudinea stilistică sau Despre Tudor Vianu*, „22", 1998, 41; George Gană, *Tudor Vianu și lumea culturii*, București, 1998; Zaciu, *Departe*, *156–161*; Grigurcu, *Peisaj*, III, *22–37*; Vasile Lungu, *Opera lui Tudor Vianu*, București, 1999; Simion, *Fragmente*, III, *105–127*, VI, *356–358*; *Dicț. esențial*, *878–883*; Dimisianu, *Lumea*, *29–33*, *73–76*, *517–520*; Tihan, *Umanități*, *146–193*; Ion Ianoși, *Ultimul Vianu*, ALA, 2001, 578, 579; Cristea-Enache, *Concert*, *547–556*; Gelu Ionescu, *Copacul din câmpie*, Iași, 2003, *321–349*; Manolescu, *Lista*, III, *14–21*, *29–31*; Dascal, *Aventuri*, *98–138*; Cioculescu, *Lecturi*, II, *225–231*; Simuț, *Reabilitarea*, *67–86*; Petru Vaida, *Opera filosofică a lui Tudor Vianu*, București, 2004; Constantin Ciopraga, *Tudor Vianu – patru decenii de posteritate*, DL, 2005, 58; Cristea-Enache, *București*, *417–431*; Mircea Muthu, *Studii de estetică românească*, Cluj-Napoca, 2005, *39–46, passim*; Ștefănescu, *Istoria*, *109–114*; Dascălu, *Germanitatea*, *258–283*; Manolescu, *Istoria*, *804–807*; Popa, *Ist. lit.*, I, *978–981*, *passim*, II, *passim*. ***P.C.***

Anul I Nr. 1 — 12 PAGINI Lei 5 — Luni 31 Martie 1941

VIAȚA

Ziarul de dimineață al tuturor cetățenilor

Director: LIVIU REBREANU

INCEPUTUL

Când ar putea sosi ajutorul american pentru Jugoslavia dacă ar fi acceptat

Iluzii engleze

Italia așteaptă evoluția evenimentelor din Jugoslavia

AUTORITĂȚILE JUGOSLAVE au luat măsuri pentru împiedecarea exceselor

O țară în actualitate: Jugoslavia

VIAȚA, cotidian apărut la București între 31 martie 1941 și 20 august 1944 cu subtitlul „Ziarul de dimineață al tuturor cetățenilor”, sub egida Ministerului Propagandei. Director: Liviu Rebreanu. Este ultima publicație condusă de scriitor, înscriindu-se într-un șir de realizări publicistice însemnate. Pornește la drum spre a fi, în condițiile zbuciumate ale războiului și ale ciuntirii țării, „o tribună vie” pentru „servirea țării și a neamului”. Articolul-program se intitulează *Începutul* și face trimitere la nevoia de afirmare a „energiilor creatoare românești”, pentru că „în semnul dreptății neamul românesc trebuie să biruiască”. Liviu Rebreanu va semna aici câteva din ultimele sale articole, printre care *Amintirea lui Octavian Goga*, *Sărbătoarea unei speranțe*, *Scriitorii* și *Glasul pământului românesc.* Ziarul va avea în vedere în special implicarea României pe Frontul de Est, situația militară ocupând, prin comentarii și reportaje, prima pagină, apoi menținerea unei atmosfere de rezistență și speranță în rândurile ardelenilor refugiați la București după Dictatul de la Viena (Rebreanu fusese proclamat la un moment dat președinte de onoare al Căminului „Avram Iancu” al acestora). Se face și propagandă în favoarea puterilor Axei, știrile și informațiile venite din Germania și Italia trecând pe primul plan, la fel ca și colaborările unor scriitori și publiciști germani și italieni. De asemenea, se publică sistematic corespondențe – scrisori și reportaje – din marile centre europene de cultură. Cele din Italia, semnate de Ion I. Mirea, oferă și pagini despre întâlniri cu poetul Giuseppe Ungaretti și cu alți scriitori italieni. Cea de-a doua pagină, al cărei redactor e la un moment dat Ernest Verzea, este consacrată literaturii și artelor; aici primesc spațiu rubricile „Cronica literară”, ținută la început de Șerban Cioculescu, „Calendar istoric”, „Revista revistelor”, „Bazar–curiozități”, „Cronica dramatică”, „Viața artistică”, „Popasuri poetice”. Pagina a treia conține rubricile „Actualitatea de ieri până azi”, „Reportaj interior”, „Reportaj exterior”, „Din Ardealul românesc”, „Tot ce vă interesează”, iar ultima reunește știrile externe. Începând din 1941, o pagină întreagă e ocupată de rubrica „Viața femeii”. Ziarul găzduiește și interviuri, cum sunt cele cu Liviu Rebreanu în postura de director al Teatrului Național cu Cezar Petrescu, Ticu Archip, Al. A. Philippide, Sextil Pușcariu și Victor Papilian. Cronica literară mai e asigurată de G. Călinescu, Tudor Vianu, Miron Radu Paraschivescu, Sandu Tzigara-Samurcaș. Alte rubrici sunt deținute de Dan Petrașincu („Actualitatea literară”), Petru Comarnescu („Cronica plastică”), Al. Kirițescu („Cronica teatrală”). Anișoara Odeanu colaborează cu articole diverse, Tiberiu Tretinescu și Ernest Verzea participă cu intervenții pe teme literare și artistice. Grupul colaboratorilor permanenți se va consolida prin atragerea mai tinerilor Al. Raicu, George Sbârcea, Vasile Netea, Olga Caba, Nicolae Tăutu, Ion Sofia Manolescu, N. Crevedia, Ovidiu Papadima, Marcel Chirnoagă, Ștefan Aug. Doinaș, Const. Tonegaru, Vlaicu Bârna, Ion Apostol Popescu, Dinu Stegărescu, Dinu Pillat, Magda Isanos, Constantin Virgil Gheorghiu ș.a. La rubrica de poezie semnează Nichifor Crainic, D. Ciurezu, Aron Cotruș, Al. Lungu, Pavel Bellu, Dimitrie Stelaru, Emil Giurgiuca, Constantin Salcia, Ion Vinea, Tudor Arghezi, George Demetru Pan, George Boldea, Iulian Vesper, iar eseuri și proză dau Ionel Neamtzu, Ioana Postelnicu, Hortensia Papadat-Bengescu, Victor Ion Popa, Claudia Millian, Petru Sfetca, Anișoara Odeanu, Horia Oprescu, Victor Stoe. În revistă figurează comentarii despre Panait Istrati, Camil Petrescu, G. Bacovia, T.C. Stan, Lucian Blaga, Ion Agârbiceanu, Ștefan Baciu, Octav Șuluțiu, Dinu Nicodin, Mircea Eliade, Ion Petrovici, Cezar Petrescu; numere speciale sunt consacrate lui I.L. Caragiale și lui E. Lovinescu. Se relatează despre gruparea Thesis, despre Cercul Literar de la Sibiu, iar în 1943 se publică aici *Ardealul estetic,* scrisoarea de adeziune a membrilor Cercului la direcția lui E. Lovinescu, căreia criticul îi va răspunde tot în **V.** În sectorul literaturii străine sunt prezentate noutăți din mai toate literaturile europene, inclusiv din țările nordice sau din Croația și Slovenia. Se publică articole despre Charles Baudelaire,

Giovanni Papini, Giuseppe Ungaretti, Serghei Esenin, Stendhal, Remy de Gourmont, Bjørnstjerne Bjørnson, Luigi Pirandello, Giosuè Carducci, Romain Rolland ș.a. Ziarul reflectă viu și variat realitatea românească, fiind unul dintre cele mai bine informate ale timpului. Mai colaborează Henriette Yvonne Stahl, Iustin Ilieșiu, Ludovic Dauș, Dem. Theodorescu, Mărgărita Miller-Verghy, Aurel Chirescu, D. Păcurariu. ***M.Pp.***

VIAȚA, revistă apărută la Iași din decembrie 1993 până în 1996 (trei numere). Director: Ion Apetroaie; redactor: Constanța Apetroaie. Se publică versuri de Ad. Lișman, I.A. Dinu, Elena Ciobanu, Persida Rugu, Daniela Pârvu, Ion Zaharia și proză de Nichita Bistriceanu, Vicențiu Donose, Zamfira Lazu ș.a. Din lirica lui Rainer Maria Rilke traduc Claudiu Paradais (*Poetul*, *Toamna*, *Cântec de iubire*, *Ultimul zâmbet*) și Al. Husar (*Rugă*, *Frumoasa din pădurea adormită*, *Pe pace*), iar Nicolae Pintilie transpune din Byron (*Melodii ebraice*) și din Henrich Heine (*Grenadirii*). Articolele semnate de Vasile Ciocârlan (*Limba noastră*, *Necesitatea protecției limbii române*) și de Gavril Istrate (*Limbă și unitate*) ilustrează preocuparea pentru problemele lingvistice, interesul redacției îndreptându-se și spre alte domenii: Constantin Ciopraga, *Evocând Marea Unire*, *Creativitatea feminină*, Al. Husar, *O nouă înflorire a artei, Cultură și civilizație*. Despre actori și dramaturgi ieșeni scrie Florin Faifer. Sunt comemorați în texte omagiale Ion Irimescu, Ion Apetroaie, Vasile Popovici, Ion Neagoe, arhitectul și pictorul Alexandru Clavel și scriitorul englez Aldous Huxley (Rodica Dimitriu, *Gânduri despre Aldous Huxley*). Rubricile „Artă plastică", „Viața cărților", „Tribuna școlară", „Lumea copiilor" și „Pe-un picior de plai"oferă informații despre evenimente culturale, literare și didactice curente ș.a. Alți colaboratori: Dimitrie Costea, Dan Hatmanu, Ionel Oancea, Alexandru Radu, Leonida Maniu, Maria Platon, Gheorghe Macarie, Ștefan S. Gorovei, Virgil Cuțitaru și, la rubrica de umor, Margareta Faifer, George Petrone, Constantin Iurașcu, Aurel Brumă. ***A.St.***

VIAȚA ARMATEI, publicație editată la București, lunar, din 1990 până în aprilie 2001, de Ministerul Apărării Naționale, cu subtitlul „Revistă ilustrată de literatură și artă". Redactor-șef: Ion Jianu; colegiul de redacție: Ion Aramă, Vasile Preda, Nicolae Boghian, Dumitru Ispas ș.a. **V.a.** continuă „Viața militară", intenționând să exprime „cu întâietate dimensiunea spirituală a politicii militare românești" și „să valorifice potențialul artistic creator al militarilor". În afară de autorii militari care colaborează cu versuri, proză și articole critice, în paginile periodicului figurează scriitori consacrați și se tipăresc contribuții ale unor critici și istorici literari, precum și pagini inedite din literatura română clasică. Proză scurtă sau fragmente de roman semnează Petre Sălcudeanu (*Umbre*), Viorel Marineasa (*Refluxul*), Alex. Mihai Stoenescu (*Drumul Olandei*), Ion Aramă (*Mareșalul și soldatul*), Florian Filip (*Între anotimpuri*), Ștefan Aldea (*Noaptea de Sânziene*) ș.a. Versurile selectate le aparțin lui Adrian Popescu, Radu Cârneci, Titus Vîjeu, Mircea Florin Șandru, Gabrielei Filip, lui Ioan Alexandru, Dumitru Matcovschi, Nicolae Prelipceanu, Nastasiei Maniu, Leonidei Lari, lui Grigore Vieru, Valeriu Matei, Vasile Levițchi, Ion Horea, Ion Vatamanu, Liviu Vișan ș.a. În cadrul rubricii „Valori spirituale românești în universalitate" sunt prezenți Zoe Dumitrescu-Bușulenga (*Moștenirea lui Maiorescu*), Laurențiu Buzoianu (*Școala lui Vasile Lupu*), Nicolae Mecu (*Vocația renașterii: G. Călinescu*), Gh. Nicolaescu (*„Timpul nu a mai avut răbdare". Crezul unui mare scriitor*), Viorel Cosma (*Dinu Lipatti, geniu al artei pianului*). O ipostază mai puțin cunoscută a lui Ioan Slavici e semnalată de Viorel Domenico în articolul *Ioan Slavici, redactor responsabil al publicației militare „Buletinul armatei și marinei"*. Cu mențiunea „inedit" sunt publicate *Hora de la Răducăneni* și o scrisoare a lui V. Alecsandri către vornicul Lascăr Rosetti-Răducanu, *Mesaj către oastea țării* de Victor Eftimiu, *Orație de nuntă către Romeo Vasilescu* de Nichita Stănescu, fragmente de jurnal etc. Lui Constantin Virgil Gheorghiu, scriitor din exil, i se republică un fragment din jurnalul *De la a douăzeci și cincea oră la ora eternă,* în traducerea lui Ion Aramă. Prezintă, de asemenea, interes „corespondența cu parfum de epocă: Victor Ion Popa către George Mihail Zamfirescu" și o scrisoare către Marin Preda de la Radu Davidescu, fost șef de cabinet al mareșalului Ion Antonescu. La rubrica „Invitatul nostru" sunt găzduiți Marin Sorescu (*Armata a avut rolul hotărâtor în revoluție*), Florin Constantiniu, Valeriu Râpeanu, Banu Rădulescu ș.a. De o atenție deosebită se bucură scrierile lui Mircea Dem. Rădulescu, Nicolae Tăutu, Mircea Radina, Constantin Strună ș.a., comentate elogios. Cronica literară e susținută de Vasile Preda, Nicolae

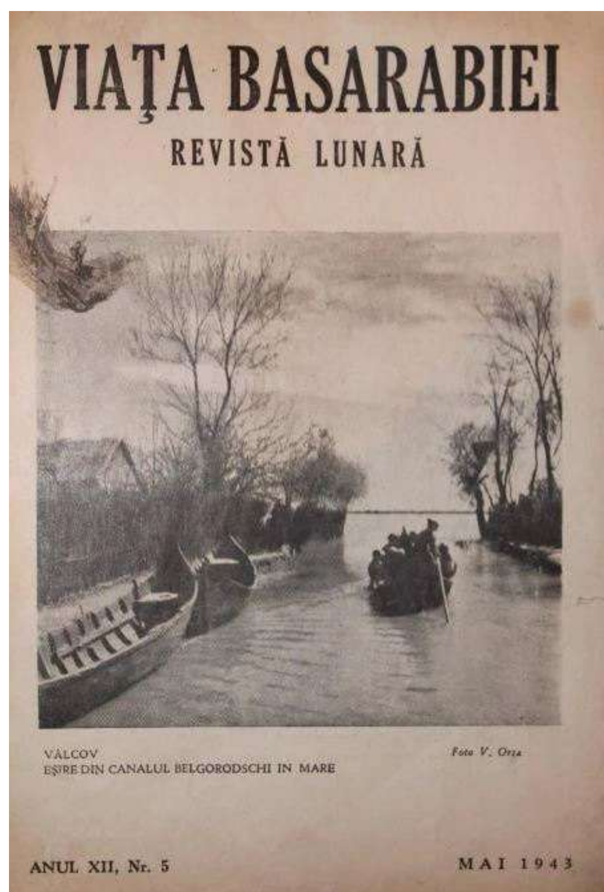
Boghian, Paul Damian, Nicolae Baboi, cronica muzicală de Viorel Cosma, cronica teatrală de Cristina Dumitrescu, „Vitrina literară" de Aurel Martin, „Lumea artelor" de Laurențiu Sfințeș și Dan Ozeranschi. Alte rubrici: „Bloc-notes", susținută de Radu Theodoru, „Cuget și credință", „Pictură", „Cărți din Basarabia", „Orizont editorial", „Propaganda și armata", „Noi apariții la Editura Militară", „Scriitori militari contemporani". Din 1999 informațiile literare și literatura propriu-zisă aproape dispar. ***L.Cr.***

VIAȚA ARTISTICĂ, publicație apărută la București, bilunar, între 1 martie și 1 iunie 1916, cu subtitlul „Revista tuturor artelor și pentru apărarea intereselor artiștilor". Director artistic: Mircea Freamăt (Mihail I. Ionescu). **V.a.** nu oferă un articol-program, dar, în ultimul număr (7) include un text cu locuțiunea *Pro domo* drept titlu, mărturisind intențiile întemeierii: „Am avut drept scop a populariza cunoașterea operelor de artă române și străine, de a răspândi și cultiva gustul pentru frumos" – ceea ce a și reușit, căci este o tipăritură de ținută, chiar rafinată. Numărul inaugural se deschide cu un omagiu discret adus reginei Elisabeta, dispărută de curând, prin publicarea câtorva dintre cugetările ei „asupra artei". Tot aici apare prima parte din conferința lui Mihail Dragomirescu *Literatura noastră dramatică*. În mod similar, D. Teleor semnează un interesant și vivace excurs în serial, *Din istoricul revistelor teatrale de la noi.* Interesul **V.a.** pentru tradiția scenei naționale e evident și prin reconsiderarea altei pagini de istorie, într-un articol despre o reprezentație teatrală de la 1837 cu ocazia onomasticii domnitorului Alexandru Ghica, completat de reproducerea notiței despre acest eveniment din „Curierul românesc" al lui Ion Heliade-Rădulescu. Câteva anecdote teatrale sunt selectate din „amintirile" lui I.L. Caragiale. Literatura originală e prezentă în fiecare număr prin poezii semnate de Alfred Moșoiu (*Scrisoare*), D. Teleor (*Sonet*), Oreste (*Și dintr-un zâmbet…*), N. Rusu-Ardeleanu (*Dorința*), Ion Dragoslav (*Primăvara*) și Marcel Romanescu (sonetele *Sărutul*, *Aurorei*), uneori completate de epigrame ale directorului revistei, care își ascunde identitatea și sub iscăliturile Mio, Miz, Mihail I. Miozin. Fără semnătură apar traducerile *Plăcerile vederii,* după *Les Peintures modernes* de John Ruskin, un fragment din farsa lui Molière *Gelozia lui Barbouillé* și altul selectat din *grădina lui Epicur* de Anatole France. Un portret *William Shakespeare*, scris de un Senetto, și altul, *Cervantes*, de Mihail I. Miozin epuizează materialele care nu sunt subsumate rubricilor consacrate (cu excepția noutăților teatrale, muzicale și artistice adunate sub „Ecouri"), dar sunt structurate tematic, după cum se indică pe copertă, în „secvențele" „Pictură", „Sculptură", „Teatru", „Varietăți". O ilustrație bogată și variată – portrete de actori și muzicieni, caricaturi, fotografii, instantanee din spectacole – înviorează paginile. Mai colaborează Aristizza Romanescu și Dumitru Drăghicescu. ***R.P.***

VIAȚA BASARABIEI, gazetă apărută la Chișinău, săptămânal, între 21 aprilie și 25 mai 1907, în versiuni paralele, cu caractere latine și chirilice, și cu diferențe de conținut. Director: Alexis Nour. În articolul-program, intitulat *Din partea noastră către cetitori*, se menționează că **V.B.** apare „cu scop de luminare a norodului [...], ca prin știință și credință să ajungem la o viață bună și cinstită". Colaborează Alexie Mateevici cu poezia *În zarea anilor...* și cu articolele *Tovărășiile de cultură pe la sate* și *Unirea culturală*. Se republică versuri de George Coșbuc, Th. D. Speranția, proză de Sofia Nădejde, texte folclorice și traduceri din Petőfi (*Pe Dunăre*) și A.S. Pușkin (*Șalul negru*). ***Vs.C.***

VIAȚA BASARABIEI, publicație apărută, cu întreruperi, ca lunar, la Chișinău din ianuarie 1932 și la București din ianuarie 1941 până în iulie 1944, fiind organ al Asociației Culturale Cuvânt Moldovenesc. Director: Pan Halippa. Redactori: Al. Terziman (1932–1934), Nicolai Costenco (1934–1936), Sergiu Matei Nica și Octav Sargețiu (1941–1944). În 1938 figurează ca director Th. Stănescu, iar ca secretar de redacție Petre V. Ștefănucă. De-a lungul timpului din gruparea revistei au mai făcut parte Nicolae Spătaru, T. Al. Știrbu, N.N. Moroșan, Vl. Neaga, Emil Gane, Paul Mihailovici (Paul Mihail) ș.a. După pactul Ribbentrop–Molotov și după evenimentele tragice care i-au urmat, revista își mută redacția la București. **V.B.** își propune să reflecte, cum scria Pan Halippa în articolul-program, procesul de adaptare și creștere ce avea loc în stânga Prutului după Marea Unire și care se desfășura în condiții primejdioase. Redacția se angajează să dezbată un larg evantai de probleme, începând cu analiza stăpânirii țariste, continuând cu înfățișarea sufletului basarabean și a aspirațiilor sale. Sunt privilegiate studiile geografice și etnografice, se urmărește promovarea românismului. Pledoaria

pentru statul național unitar era o constantă, iar consolidarea legăturilor cu românii de pretutindeni și realizarea unei politici de bună înțelegere cu alte naționalități din Basarabia sunt un țel. Se prezintă instituțiile noi, se dezbat probleme economice și obștești. Spre a fi cultivați „pentru scrisul și literatura românească", cititorilor li se oferă informații de cultură generală și despre civilizația universală. Literatura propriu-zisă, ca și studiile, ar trebui să reflecte caracteristicile sufletului basarabean, care, în opinia lui Pan Halippa, ar fi „cumințenia pilduitoare, bunătatea îngăduitoare, omenia neafișată și neoțărâtă, răbdarea tăcută și creștină, modestia sinceră și netrâmbițată". Nu se propune o imagine nediferențiat luminoasă, pozitivă, ci se afirmă că țăranul basarabean, asemenea celor care muncesc pământul în sud-estul european, poartă „pecetea primitivității"; dincolo de nivelul etnografic, se subliniază că Basarabia contribuie la portretul românității și cu personalități ca Alexandru Donici, Constantin Stamati, Alecu Russo, B.P. Hasdeu, Alexie Mateevici ș.a. După înființarea Societății Scriitorilor din Basarabia, Pan Halippa, ales președinte, revine asupra aportului literar al Basarabiei, care „n-a fost un pământ sterp spiritualicește și a rodit destulă holdă literară românească". Semnificativ este că de la început **V.B.** nu intenționează să cultive un localism fără orizont, ci aspiră ca scriitorii pe care îi va găzdui „să răzbată în lumea largă a literelor românești". Sub deviza „Cunoașteți adevărul și adevărul vă va slobozi", care animase și publicația „Cuvânt moldovenesc" condusă tot de Pan Halippa, se adoptă programatic acel punct care prevedea „desțelenirea" și luminarea trecutului basarabenilor printr-o serie de cercetări temeinice. Al. Boldur scrie amplul studiu *Istoria Basarabiei sub dominație rusească,* tipărit în 1937 sub titlul *Istoria Basarabiei*, Ion Pelivan abordează aceeași temă în *Basarabia sub oblăduirea moscovită* (1938), Al. I. Lepădatu relevă drepturile imprescriptibile ale românilor basarabeni de a se fi unit cu patria în articolul *Basarabia la Conferința de Pace de la Paris* (1943). Gh. Bezviconi îl evocă în 1943 pe Ion Halippa, istoric și teolog din Chișinău care la începutul celui de-al Doilea Război Mondial a fost ucis de bolșevici împreună cu fiul său. Alte analize demonstrând unitatea românilor, străvechile legături dintre provinciile țării sunt datorate lui Ion Buzdugan (*Permanențe românești în Basarabia*, 1940) și Pan Halippa (*Legături vechi între Ardeal și Basarabia*, 1943). Ideea unității este susținută și cu mărturii biografice, ca în ciclul de articole ale lui R. Marent despre relațiile cu Basarabia ale unor scriitori din România: *Gib Mihăescu și Basarabia* (în care este evocat momentul când autorul romanului *Rusoaica* a încercat să își găsească un post de avocat la Chișinău), *G. Ibrăileanu și Basarabia*, *Mihai Eminescu și Basarabia* (1940). În **V.B.** se publică versuri de Ion Buzdugan, Vladimir Cavarnali, Nicolai Costenco, Magda Isanos, Bogdan Istru, Virgil Carianopol, N.V. Coban, Eugen Coșeriu, Constantin Ciopraga, Sergiu Victor Cujbă, Coca Farago, Lotis Dolenga, Pan Halippa, N.I. Herescu, Cezar T. Stoika, Andrei Lupan, Vasile Luțcan, George Meniuc, Teodor Nencev, Donar Munteanu, Ion Larian Postolache, Al. Robot, Octav Sargețiu, Al. Terziman. Prozatorul în care revista și-a văzut bine ilustrat programul a fost Gheorghe V. Madan, autor comparat, excesiv, cu Ion Creangă; el își tipărește aici majoritatea paginilor ce vor alcătui sumarul

volumelor *Răsunete din Basarabia* și *De la noi din Basarabia.* Proză mai dau Petre Cazacu, Nicolai Costenco, Elena Vasiliu Hasnaș, B. Jordan, Sergiu Matei Nica, Nicolae Spătaru. Secțiunea de critică și publicistică literară este asigurată de Ștefan Ciobanu (*Din istoria mișcării naționale în Basarabia. Ziarul „Basarabia"*), Sergiu Matei Nica (*„Dumnezeu" în lirica basarabeană*), lui C. Stere i se publică articolul *Limba și graiul național*, mai sunt prezenți Vasile Țepordei (*Alexei Mateevici*), P. V. Ștefănucă, Boris Baidan, Vladimir Cavarnali, Nicolai Costenco, Emil Gane, Pan Halippa, Vasile Harea, Bogdan Istru, Vasile Luțcan, R. Marent, Liviu Marian, George Meniuc. Au mai colaborat, la diverse rubrici, Zamfir C. Arbore, L.T. Boga, N. Crevedia, Ludovic Dauș, V. Demetrius, N. Dunăreanu, Onisifor Ghibu, Artur Gorovei, P.V. Haneș, V.V. Haneș, Titus Hotnog, Ion Inculeț, D. Iov, Donar Munteanu, Ion Simionescu, N. Smochină, Aurel G. Stino, Mircea Streinul, G.G. Ursu, Teodor Vicol, I. Zaborovschi. O secțiune cuprinzând contribuții de ținută este cea de etnografie, asigurată de P.V. Ștefănucă, Gh. V. Madan, Valeriu Ciobanu, Apostol D. Culea. Revista a avut de înfruntat numeroase adversități din partea presei ostile Basarabiei, precum și greutăți materiale, de mai multe ori aflându-se în situația de a-și întrerupe apariția. Colaboratorii și susținătorii idealurilor naționale vor fi supuși celor mai aspre rigori politice și administrative: Pan Halippa, Nicolai Costenco și Gheorghe Rusu sunt surghiuniți în Siberia, Mihai Curicheru moare în închisoare, Boris Baidan este aruncat în lagăr, Emil Gane se vede surghiunit în insula Sahalin, iar P.V. Ștefănucă, condamnat inițial la moarte, își sfârșește zilele într-un lagăr. ***I.D.***

VIAȚA CAPITALEI, publicație apărută la București, săptămânal, din 13 ianuarie 1990 până în ianuarie 1992, cu subtitlul „Revistă cultural-socială a Comitetului Municipal București din Frontul Salvării Naționale", transformat în „Revistă social-culturală a Primăriei Capitalei" (5/1990); începând cu numărul 20/1991 își schimbă titlul în „Viața". Redactor-șef: Mircea Micu; redactor-șef adjunct: Dan Claudiu Tănăsescu. Publicație de informare asupra activității culturale din București, **V.C.** continuă „Săptămâna culturală a Capitalei", dar ține să se desolidarizeze „cu franchețe și vehemență" de Eugen Barbu și de „colaboratorul său personal" Corneliu Vadim Tudor (*Precizare*). Rubricile au în vedere teatrul, filmul, muzica, arta plastică, literatura, dar articolele cele mai importante sunt cele politice, abordând cu agresivitate opoziția politică din acești ani. Autorii intervențiilor politice sunt Ion Lăncrănjan, Mircea Micu, Dan Claudiu Tănăsescu, Valeriu Mihăilă, Gabriel Iuga, Oana Micu, Raluca Bungărzan, Radu Mogoșeanu, George Alboiu, Cornel Brahaș, Iulian Neacșu. Cronica literară este ținută de M.N. Rusu (până la numărul 20/1991), iar cronicile dramatice sunt semnate de Ileana Lucaciu. Acestora li se alătură Romul Munteanu, Elena Purcărea, Alecu Popovici, Dumitru Dinulescu. Versurile, sporadice, aparțin lui Gheorghe Pituț și lui Mircea Micu. Șerban Comănescu publică *Ultimul interviu cu... Constantin Noica* (stenograma unui film cu acesta), iar din „Vremea" (20 ianuarie 1935) e reprodus articolul lui Mircea Eliade *Viitorul inteligenței?*. Ileana Lucaciu află despre primii pași ai pianistului Dan Grigore din interviul pe care acesta i-l acordă, în vreme ce Romul Munteanu vorbește despre Rimbaud. Niculae Gheran reproduce pagini inedite din *Jurnalul* lui Liviu Rebreanu. Sumarul cuprinde și interviuri cu Radu Ceontea, Cezar Ivănescu, Gelu Voican Voiculescu. E oferit și un fel de documentar (încadrat, totuși, sub genericul „roman") în foileton, *Operațiunea „Trăsnetul"*, compilație tradusă de Dan Brâncoveanu (probabil un pseudonim). Alți colaboratori: Gheorghe Tomozei, Răzvan Theodorescu, George Sbârcea, Teofil Bălaj, Fănuș Neagu, Narcis Zărnescu. ***V.T., D.B.***

VIAȚA DE AZI, revistă apărută la București, săptămânal de la 1 martie la 26 aprilie și bilunar până la 15 iunie 1934, cu subtitlul „Politică–socială–economică–literară". Director: Ion Totu. Pe lângă sectorul politic și social, abordat dintr-o perspectivă de stânga, **V. a.** publică note de călătorie (*Câteva zile în Florența*, *Veneția* de Ion Totu, *Dintr-o călătorie în India* de Mihail Dinu) și dezbateri pe probleme literare la zi, cu intervenții de Sergiu Dan (*Scriitorii și politica*), N.D. Cocea (*Erotismul în literatură* – pledoarie pro domo în care se apelează pentru argumentație la poezia florentinului Pietro Aretino și a lui Charles Baudelaire, precum și la pictura lui Edouard Manet), Camil Petrescu (*Sufletul național*), Eugen Jebeleanu (*Literatura în provincie*), I. Peltz (*Viața încalecă romanul*, *Destinul romanului*). Cronica teatrală e asigurată de Cicerone Theodorescu, cronica cinematografică de Andrei Tudor, cronica plastică de I.D. Ștefănescu, cronica ideilor de Oscar Lemnaru (cu *Paralogismele cunoașterii*, de pildă),

iar la cronica literară, uneori intitulată „Sensul cărții”, scriu Petru Manoliu, Ștefan Tita, G.M. Vlădescu. Articole mai semnează Romulus Dianu (*Despre un diavolesc meșteșug*), Ion Petrovici (*Senzualitatea în artă*), Petre Andrei (*Rolul studențimei*) ș.a. Revista stăruie asupra „scandalului Cocea”, provocat de publicarea unor fragmente din romanul *Pentru un petec de negreață*, și face loc unui comentariu negativ despre romanul *Adela* al lui G. Ibrăileanu (Ion Tudosiu, *Peste bord cu „Adela” d-lui G. Ibrăileanu*). Sunt prezenți cu versuri Al. Bilciurescu (*Balada fantastică*, *Fata cu păr de lup*, *Sonet magic*), Al. Gregorian (*Praga*, *Drumurile*), D. Karnabatt (*Aici*), Teodor Scarlat (*Moment din Strawinsky*), Emil Gulian (*Vlad Țepeș*, din volumul *Duh de basm*, recent apărut), iar poeme în proză dă Octavian Șireagu. Câteva schițe și nuvele aparțin lui N.D. Cocea (*Coțofana* – o proză erotică), Al. Bilciurescu (*Examenul de drept roman*), Miron Grindea (*Printre debutanții vieții*), I. Peltz (*Viața mea e un roman*), Ștefan Tita (*8 și 9…*). Octavian Șireagu publică interviul *Cu dl Emil Isac despre problema ardelenismului în viața culturală a României de azi*, în timp ce George Dorul Dumitrescu figurează cu singurul text tradus din revistă, *Iuda din Keriot* de Leonid Andreev. Invitat să intre în corpul colaboratorilor, Grigore Tăușan se rezumă la două texte memorialistice, *Prieteniile de altădată* și *Un ziarist de altădată* (despre George Panu), din aceeași zonă cu *E ceva putred… în Danemarca*, note ale lui Constantin Banu pe marginea unui discurs ținut la Cameră de Constantin C. Bacalbașa. Cronichete, informații, știri, noutăți culturale, literare, teatrale, radiofonice sau spicuite din presă ocupă rubricile miscelanee „Revista revistelor”, „Ecouri”, „Microscop”, „Cărți noi” (în alternanță cu „Bibliografie” și „Vitrina cărții românești”). Număr de număr sunt incluse în sumar și două rubrici destinate doamnelor, susținute de Lucrezzia Karnabatt („Pentru tine”) și de Zizi Totu (o cronică a modei). Mai sunt prezenți Isaiia Răcăciuni (tragicomedia *Bosfor*), Paul B. Marian, Otilia Ghibu, George Silviu, Petru Manoliu, Eduard Sbiera, Radu Niculescu-Mislea, Virgil Gheorghiu, Fulga Apostol (Constantin Apostol). ***M.Pp.***

VIAȚA ILUSTRATĂ, revistă apărută la București, neregulat, între 24 noiembrie 1910 și 19 februarie 1911. Publicație enciclopedică, **V.i.** cuprinde rubricile „Știri și noutăți din toată lumea”, „Curiozități”, „Modă”, „Sport”, „Știință”, „Ilustrațiuni”, „Portrete și biografii” ș.a. Partea literară, promisă prin rubricile „Literatură”, „Artă”, „Poezii”, „Nuvele”, „Romane”, se reduce la câteva versuri și texte în proză. Mihail Cruceanu semnează *Pastel de toamnă*, iar Al. T. Dumitrescu dă o proză scurtă. La „File uitate” se reproduc poeziile *Noaptea* de Miron Pompiliu și *Zadarnic* de Gheorghe din Moldova. Dintre biografii se reține comentariul intitulat *Literații noștri: Th. D. Speranția*. Alți colaboratori: Elisabeta M.Z. Ionescu, I.S. Spartali. ***I.H.***

VIAȚA ILUSTRATĂ, publicație apărută lunar, la Sibiu între martie 1934 și iulie 1936 și la Cluj între august 1936 și septembrie 1944, sub auspiciile Frăției Ortodoxe Române. Director: Nicolae Colan, episcop al Clujului. Revistă de cultură și educație creștină, **V.i.** se deschide cu *Binecuvântare*, text aparținând mitropolitului Ardealului, Nicolae Bălan, și cu o *Predoslovie* semnată de Nicolae Colan, unde programul este clar definit: „o revistă pentru familia ortodoxă”, care „va încerca să îmbrățișeze cu privirea întreaga noastră viață națională, pentru a o înfățișa în lumina postulatelor evangheliei ortodoxe”. Publicația își propune să ofere „pilde și îndemnuri spre a zidi caractere”, să zugrăvească chipuri de mari înaintași și să publice „frânturi din istoria măririi noastre naționale”, scrieri literare educative, dar și povățuiri pentru viața cotidiană. Primul număr include câteva articole privitoare la dogmă, precum și un fragment din misterul creștin ortodox *Cerurile spun* de Victor Papilian (piesă care va fi publicată până în numărul 9). Lui Octavian Goga i se publică un articol omagial la moartea lui Vasile Goldiș (poetul va mai figura în sumar în 1935 cu un articol despre regalitate, cu ocazia zilei lui Carol al II-lea), iar Dumitru Stăniloae celebrează activitatea de mecena a lui Emanuil Gojdu. Cronica literară este asigurată de L. Bologa și Petre Drăghici. Se publică versuri de Radu Stanca, Aron Cotruș, V. Voiculescu, Ștefan Baciu, Radu Gyr, Ioan Al. Bran-Lemeny, Pompiliu Barbu, Preda Nicolae Vonica, Andrei Ungheru, I.V. Spiridon, Emil Zegreanu, Grigore Popa, Aurel Gr. Zegreanu, Romeo Dăscălescu, Sergiu Grosu, George A. Petre, Virgil Șotropa, Lucian Valea, Eugenia Mureșan, D. Gherghinescu-Vania, V. Copilu Cheatră, Valentin Raus. Proză semnează Victor Papilian (nuvela *Din alte timpuri*, schița *Cântec de cătană*), Victor Ion Popa (fragmentul memorialistic *Moș Calistrat Hogaș glumește cu tâlc*, schița *Cravata*), Ion

Agârbiceanu (nuvela *Reformat*), Cella Delavrancea (*Amintiri*), Ștefana Velisar Teodoreanu (povestirea *Niță Berbecul*), Al. Lascarov-Moldovanu, A. Nanu, Eugen Dobrotă, Coriolan Bărbat. La secțiunea de traduceri Axente Banciu selectează versuri de Petőfi Sándor, Francisc Păcurariu transpune o baladă de François Villon și o poezie de Andreas Gryphius, Pimen Constantinescu tălmăcește o fabulă de I.A. Krîlov ș.a. Lui Giovanni Papini i se publică în traducere un studiu despre arta dezumanizantă, privitor la prăpastia dintre ultimele mode ale artei și sentimentele profunde ale omului. Articole de orientare religioasă vin din partea câtorva înalți prelați: Nicolae Bălan, Policarp Morușca, Nicolae Colan, Teodor Scoradeț, precum și de la mirenii Romul Grecu, Ștefan Ciorolanu, A. Nanu, Victor Lazăr, Horia Teculescu. În **V.i.** Emil Cioran scrie despre naționalismul de coloratură mesianică al lui Nichifor Crainic și despre sensibilitatea mistică, iar Mircea Eliade își propune să alcătuiască un manual al bunului cititor, cu lecturile necesare în momente de restriște, dând ca exemplu o carte a lui Henry de Montherlant, care a știut să își păstreze stăpânirea de sine în fața catastrofei Franței în război. Eliade mai figurează aici cu un fragment din romanul *Viață nouă* și cu note despre Portugalia. Alte rubrici – „Vlăstare ale Bisericii", „Cronica internă", „Cronica externă", „Viața studențească", „Vitrina cărții", „Viața veselă" – diversifică sumarul. Paginile revistei sunt însoțite de ilustrații de calitate, reproduceri de artă, fotografii de monumente bisericești și de icoane. ***A.C.***

VIAȚA IMEDIATĂ, publicație apărută la București, într-un singur număr, la 1 decembrie 1933, sub direcția lui Geo Bogza. Articolul-program, *Poezia pe care vrem să o facem*, semnat de Geo Bogza, Paul Păun, Gherasim Luca și S. Perahim, expune crezul estetic și totodată explicitează titlul revistei. Respingând lirica „abstractă și intelectualistă", dar și „poezia pură" ce se conduce după șabloane ermetice („o bâiguială pseudoabsconsă"), cei patru acuză incapacitatea autorilor contemporani „de a trăi cot la cot cu viața". Poezia nouă – se spune – nu se poate limita la o problemă tehnică, căci însăși existența ei „este condiționată de mai marea sau mai mica ei înverșunare împotriva oprimării". Prin urmare, nu contează doar apropierea de viața imediată, poemul trebuie să fie „colțuros și zbârlit în materia lui embrionară". Se respinge în egală măsură poezia umanitaristă, de „avânturi didactice".

NR I
VIATA IMEDIATA
REVISTA DE LITERATURĂ. DIRECTOR GEO BOGZA. 3 L
POEZIA PE CARE VREM SA O FACEM

Aspirația de a scrie altfel vine din conștiința rolului ce revine poeziei „în limpezirea și precizarea formelor de viață, cântând dintre tendințele obscure ale acesteia pe acelea care par mai generoase și mai îndreptățite să formeze caracterul epocii", iar programul se exprimă în termeni tranșanți: „Noi vrem să captăm în stare sălbatecă și vie, aceea ce face caracteristica tragică a acestui timp, emoția care ne sugrumă de beregată când ne știm contimporani cu milioane de oameni exasperați de mizerie și nedreptate, când ceva grav se petrece în toată lumea, și în fiecare noapte auzim atât de bine geamătul continentelor care își dau sufletul". Paginile a doua și a treia conțin două grupaje care au în vedere lirica europeană sub genericele *Durerea unui poet suedez*, *Tristețea unui poet polonez*, *Revolta unui poet francez* și *Cântecul unui poet rus*, versurile fiind traduse de Petru Malcoci din Pär Lagerkvist (*Cântec funebru*), Julian Tuwim (*Melancolia celor șezând pe lângă ziduri*), Pierre Morhange (*Duminica, Paris*) și A.K. Gastiev (*Rădăcina noastră este în fier*). Dintre români sunt prezenți Mihai Moga (*Sunt oameni cu ochi tulburi*, *Fiecare bubă, fiecare floare*, *Va răsări groaza*), Paul Păun (*Poem de dimineață*, *Voi, oameni picături de otravă*), Gherasim Luca (*Tragedii care vor trebui să se întâmple*, *Aceasta nu e decât o încercare*) și Geo Bogza (*Poemul servitorului Teofil*). În pagina a patra Geo Bogza alcătuiește rubrica „Evenimente, cărți, oameni", ce conține, pe lângă o extinsă „mărturisire" – disertație pe marginea distanței care separă deșteptăciunea de prostie (*Câteva rânduri împotriva deșteptăciunii*), și o scrisoare de solidaritate adresată lui Mircea Grigorescu la demisia sa de la revista „Criterion", însemnări despre André Gide, despre vizita lui Léon Pierre-Quint în România și

un elogiu adus romanului *Pământ nou* de Feodor Gladkov, scriere în care comentatorul vede „renunțarea la sufletul individualist" și „o mare și cosmică certitudine de viață găsită în colectivism". ***M.Ș.***

VIAȚA LITERAR-ARTISTICĂ, revistă apărută la Arad, lunar, între ianuarie și august 1989, ca supliment al ziarului „Flacăra roșie", realizat de Cenaclul din Arad al Uniunii Scriitorilor. Redactor responsabil: Florin Bănescu; colectivul de redacție: Vasile Dan, Cornel Marandiuc, Ovidiu Pecican, Alexandru Ruja, Gheorghe Schwartz, Emil Șimăndan, Dumitru Toma, Horia Ungureanu, Lucian Cociuba (prezentare grafică). Articolul-program, nesemnat, se intitulează *Început de drum și continuitate*. Sunt reproduse versuri de Mihai Beniuc, Aron Cotruș, Tudor Arghezi, Vasile Nicolescu. Poezie semnează Ilie Măduța, Lucian Emandi, Vasile Speranță, Dorel Sibii. Cu proză figurează Horia Ungureanu, Cornel Marandiuc, Ion Văran, Iosif Maria Bâta, Dumitru Toma. Oficiul critic este îndeplinit de Viorel Gheorghiță, Vasile Dan, Ovidiu Pecican, Gheorghe Mocuța. În general, publicația se concentrează asupra cărților arădenilor, promovând îndeosebi literatura locală. Numărul din iunie este dedicat lui M. Eminescu. ***V.T.***

VIAȚA LITERARĂ, revistă apărută la Craiova, din 22 noiembrie 1914 până la 15 iunie 1916; anunțată cu periodicitate lunară, va apărea bilunar începând chiar cu numărul 2. Inițiată de un grup de tineri care pornește la drum „cu gând curat", de a sprijini și îmbrățișa pe toți acei care „înțeleg că literatura e un dar, dar și o mângâiere a sufletului, o hrană a minții, un simbol spre cultură și nicidecum un meșteșug de pe urma căruia să izvorască ura și nepăsarea", **V.l.** promite într-un *Cuvânt înainte* redacțional cu valoare de program, că „se va ține departe de evenimentele politice, va publica o literatură serioasă, de traduceri bune din capodoperele străinătății, studii folositoare tineretului școlar" și va sprijini „începătorii care vor dovedi talent". Menționați abia în ultimul an de apariție, membrii redacției – Marcel N. Romanescu, Ștefan Ionescu-Bălcești și Angelo Stătescu, abia ieșiți din adolescență, încă elevi de liceu – se află evident sub coordonarea „veteranului poet și gazetar Alexandru Iacobescu". Bine orientați în viața literară locală ca și în cea a Capitalei, aceștia reușesc atragerea unor scriitori cunoscuți în epocă și structurarea unor sumare atractive, din care nu lipsesc atitudinea polemică și exprimarea fără reticență a opiniilor estetice. Zona centrală de interes o reprezintă poezia, autori stabili fiind Eugenia Fl. Ionescu (încă nedevenită Ada Umbră; *Trec anii*, *Ci-n pacea din sufletul meu*), frații combatanți Cezar și Constantin T. Stoika, I.U. Soricu (*Ardealul*, *Cântec*, *Primăvară*), G. Tutoveanu (*Sonet*), Marcel N. Romanescu (*Vedenie*, *Cântarea Ardealului* „închinată lui Octavian Goga"), Paul D. Constant (*Dorului veșnic pribeag*), Nichifor Crainic (*Alma mater*, *Dimineața*, *Durere ascunsă*), D. Iov (*Singurătate*), Ștefan I. Nenițescu (*Amurg*). Nota facilă o dau versurile și epigramele lui Eugeniu Revent și versificările naive ale lui Șt. Ionescu-Bălcești. Prezența tutelară, de autoritate, a seniorului Al. Iacobescu nu se exprimă doar prin propria poezie tipărită aici (*Serenada nopților toamnei*, *Morților* – semnată cu pseudonimul Ion Aramă, *Romanța unui trubadur*), ci și prin poeții străini selectați pentru traducere de Marcel N. Romanescu (Victor Hugo, John Milton, Carducci, Adam Mickiewicz), Cezar T. Stoika (Paul Verlaine), Octavian Goga (Petőfi Sándor), Eugen Relgis (Fr. Nietzsche). Schițe, nuvele, fragmente memorialistice vin de la Emil Gârleanu (*Sultan*), D. Iov (*Oameni economi*, *Noapte de iarnă*), Otilia Ghibu (*Pribeagul*), Eugen Boureanul (*Dușmanii*), Al.Busuioceanu (*Viziuni*, *Gloria Amoris*), Corneliu Moldovanu (*Domnul baron* „din recentul volum *Neguțătorul de arome*"), Mihail Cruceanu (*Florile*, *Primul bal*). Pentru a acoperi toate genurile literare, **V.l.** alege din creația dramatică fragmente din drama *Macbeth* a lui Shakespeare, care completează selecția din piesele românești *Doamna munților* de I.U. Soricu, *Trandafirii roșii* de Zaharia Bârsan și actul al III-lea, inedit, al piesei în versuri *Moise*, scrisă într-o colaborare păguboasă de Oreste împreună cu publicistul N.N. Hârjeu. Interesul real al revistei îl suscită spiritul critic, polemic, ce se degajă liber, fără vreo constrângere, din cronicile, recenziile, articolele de analiză care abordează valoarea artistică sau a ideilor unor cărți de dată recentă, indiferent de autorii lor (G. Caïr, *„Spre zări senine"*, Mihail Sadoveanu, *Neamul Șoimăreștilor*, H.H. Stahl, *Un român în Lună*). Aceeași amprentă polemică apare și în editorialele *Literatura care ni trebuie* (E. C. Decuseară), *Spre literatura dramatică*, *Prohodul criticii* (C.Ș. Făgețel), *Un neam ce se vinde* (Al. Busuioceanu). Aflată evident în aria influenței ideologice și estetice a sămănătorismului,

a lui N. Iorga, revista își face un cal de bătaie din tendințele moderniste ale deceniului al doilea, din autorii ei, Adrian Maniu, Emil Isac, F. Aderca, M. Săulescu. Rubrici consacrate – muzicală, teatrală –, transformate în miscelaneele „Cronica”, „Cărți. Reviste. Ziare”, adună informații variate, de interes general, anunțuri despre evenimente culturale, știri din activitatea editorială, a așezămintelor și asociațiilor profesionale, din agenda proprie a unor scriitori etc. Alți colaboratori: N. Vulovici, Ion Al-George, Al. Ciura, Al. T. Stamatiad, Mihail I. Pricopie, Kostya Rovine, Ion Sân-Giorgiu. ***R.P.***

VIAȚA LITERARĂ, revistă apărută la București, săptămânal din 20 februarie 1926 până în septembrie 1930, lunar din 1 noiembrie 1930 până în 25 decembrie 1937 și din aprilie 1938 până în 15 iunie 1941; de la numărul 112 se subintitulează „Revistă săptămânală de informație, critică literară și artistică”. Inițiativa editării a avut-o un grup de tineri scriitori alcătuit din I. Valerian, George Baiculescu, Nicolae Milcu, A. Bădăuță și Radu Gyr. Aceștia i s-au adresat lui George Murnu cu rugămintea de a primi directoratul, dar numele lui va fi menționat ca atare doar până la numărul 19, conducerea trecând apoi sub responsabilitatea unui comitet, cu I. Valerian redactor. De fapt, Valerian a fost întotdeauna conducătorul real al publicației, ideea născându-se în cenaclul Sburătorul, unde el era o prezență constantă. Împotriva scepticismului lui E. Lovinescu („n-avem un climat favorabil, nici cititori suficienți pentru literatură adevărată”), **V.l.** a fost primită cu un interes care a depășit așteptările editorilor. Câteva articole de directivă, incluse în primele numere, se disting prin respingerea sistemelor teoretice nivelatoare, unele opinii fiind subliniate cu deosebire: recunoașterea valorilor artistice constituite și protejarea lor de profanatori; respingerea tratării rigide a raportului între tradiție și modernitate, convingerea că „tradiționalismul nu exclude modernitatea”; promovarea și apărarea libertății depline în artă, care nu trebuie confundată cu „individualismul haotic și dizolvant”, ca și a noutăților, atât cât poate fi nouă o operă de artă, pentru că noutatea totală – se spune – este utopică; apărarea limbii literare de „farsele lingvistice”, de ceea ce o violentează. Prudența față de situarea exclusivă de partea tradiționalismului ori a modernității explică faptul că spre revistă au venit scriitori importanți, indiferent din ce școală sau curent, cerându-li-se doar

VIAȚA LITERARĂ

ANUL II, No. 46
Sâmbătă 9 Aprilie 1927

APARE SAPTAMANAL
SUB CONDUCEREA UNUI COMITET
Redactor: I. VALERIAN

5 LEI

SUMARUL

Apare o nouă revistă literară

De vorbă cu d. G. Călinescu

Despre fond și formă. Mutația valorilor. Colaboratori.

CUMULUL IN ARTĂ ȘI OPINIA PUBLICĂ

un ideal estetic. Acestei deschideri i se datorează și numărul mare al colaboratorilor de valoare. În 1929, la începutul anului al patrulea, **V.l.** precizează că nu și-ar fi îndeplinit programul fără concursul unor intelectuali precum C. Rădulescu-Motru, E. Lovinescu, G. Murnu și Vasile Pârvan, al scriitorilor Tudor Arghezi, F. Aderca, G. Bacovia, Emanoil Bucuța, Lucian Blaga, Eugen Boureanul, I.A. Bassarabescu, Ion Barbu, N.M. Condiescu, Adrian Maniu, Al. Lascarov-Moldovanu, Liviu Rebreanu, Ion Pillat, Cincinat Pavelescu, Mihail Sadoveanu, frații Al. O. și Ionel Teodoreanu, Dem. Theodorescu, Mihail Sorbul, V. Voiculescu, al scriitoarelor Hortensia Papadat-Bengescu, Ticu Archip, Elena Farago, Alice Soare, Sarina Cassvan-Pas, Alice Gabrielescu, Mia Frollo. Acestora li s-au alăturat Radu Boureanu, Al. Claudian, Mircea Eliade, Artur Enășescu, George Talaz, Nicolae Pora, Zaharia Stancu, Vladimir Streinu, G.M. Zamfirescu, Mihail Celarianu, A. Mândru, Sandu Tudor, Aron Cotruș, Horia Furtună ș.a. La rândul ei, revista a pus în circulație numele altora: Aureliu Cornea, Andrei Tudor, Mihai Moșandrei, Mircea Damian, Aurel Lambrino, Virgil Huzum, N. Crevedia ș.a. „Coloanele edificiului” sunt, pe rând, criticii G. Călinescu, Pompiliu Constantinescu, Șerban Cioculescu și A. Bădăuță. În *„Debutanți” și cetitori,* scris la jubileul primului deceniu, Mircea Eliade opinează că unul din marile merite ale **V.l.** a fost încurajarea începătorilor: „Astăzi, după zece ani de apariție, «Viața literară» rămâne totuși cea mai atrăgătoare revistă pentru debutanți. Asta face și farmecul, și incontestabilul ei merit. «Viața literară» a refuzat să se oficializeze, a renunțat demult să facă apel numai la pene consacrate”. Câtă importanță acorda redacția modului de a dialoga cu

debutanții se vede și din faptul că o vreme „Poșta redacției" este semnată de G. Călinescu. Scandalizat de modul cum în unele publicații li se răspundea începătorilor, acesta polemizează, în articolul *Nedemnitatea redacțională*, cu maniera folosită de Mihail Sevastos la rubrica similară din „Adevărul literar și artistic", acuzându-l de „agresivitate plebee": „Dacă dl Sevastos, gazetar fără spirit și fără talent, ar ști că aceste răspunsuri sunt uneori hotărâtoare în viața intelectuală a unui individ, n-ar ucide în debutant prin grosolănie, un scriitor de mâine, întotdeauna un iubitor de literatură". Pentru a fi cât mai variată și atractivă, **V.l.** și-a creat numeroase rubrici: „Poemele «Vieții literare»", „Opere și autori", „Literatura străină", „Cronica muzicală", „Cronica teatrală", „Cronici franceze", „Profiluri", „Cărți", „Cronica ideilor", „Viața plastică", „Cronica săptămânală" (cu subrubricile „Revista revistelor", „Ecouri", „Scrisori", „Bibliografie", „Expoziții", „Cărți și reviste streine"), „La ce lucrează scriitorii" ș.a. În vederea promovării literaturii originale se organizează concursuri pentru schițe și pentru sonete. La rubrica „Pagini alese" sunt reproduse fragmente din opera lui Mihail Sadoveanu, Lucian Blaga, a Hortensiei Papadat-Bengescu, a lui E. Lovinescu, Paul Zarifopol. Rubrica „Opere și autori" e susținută episodic de Pompiliu Constantinescu și de G. Călinescu. Au mai scris cronici și recenzii E. Lovinescu, Al. Dima, Vasile Damaschin, Miron Suru, A. Bădăuță, Mihail Ilovici, Nicolae Roșu, Stelian Constantin-Stelian, Camil Baltazar, Ieronim Șerbu, Septimiu Bucur, Vlaicu Bârna, Zaharia Stancu, I. Valerian, N. Crevedia, Anton Holban ș.a. Versuri dau V. Voiculescu, G. Bacovia, I. Valerian, Emil Isac, Simion Stolnicu, George Murnu, N. Crevedia, Ion Pillat. Publicistica, diversă, este unul din cele mai vii compartimente, semnatari fiind F. Aderca, Tudor Arghezi, Vasile Băncilă, Ion Biberi, Radu Boureanu, Emanoil Bucuța, Al. Busuioceanu, Șerban Cioculescu, O.W. Cisek, N.M. Condiescu, Nichifor Crainic, Vasile Damaschin, Mircea Eliade, Anton Holban, Eugen Ionescu, Ionel Jianu, Vasile Lovinescu, Adrian Maniu, Alexandru Marcu, Pericle Martinescu, Gib I. Mihăescu, Ion Minulescu, Constantin Noica, Ramiro Ortiz, Hortensia Papadat-Bengescu, Camil Petrescu, Cezar Petrescu, Ion Pillat, Dan Petrașincu, Liviu Rebreanu, Horia Roman, Nicolae Roșu, Mihail Sadoveanu, Mihail Sebastian, Eugeniu Sperantia, Zaharia Stancu, Vladimir Streinu, Tudor Șoimaru, G.M. Zamfirescu ș.a. Fără a constitui o preocupare principală, traducerile sunt selectate cu gust: George Murnu tălmăcește din poezia lui Schiller, Victor Ion Popa din Rabindranath Tagore, Alexandru Marcu din Dante; în 1928, la centenarul nașterii, i se dedică un număr lui Henrik Ibsen. Pagini de referință rămân numeroasele interviuri, inserate sub genericul „De vorbă cu...", luate de I. Valerian unor scriitori reprezentativi, între care Cincinat Pavelescu, E. Lovinescu, Ion Minulescu, Ion Pillat, Mihail Dragomirescu, Gala Galaction, Hortensia Papadat-Bengescu, Cezar Petrescu, V. Voiculescu, Tudor Vianu, Lucian Blaga, Tudor Arghezi, Camil Petrescu, Ion Barbu, Ion Vinea. Probabil că și la acestea se referea G. Călinescu când aprecia că aici au apărut „atâtea discuțiuni devenite istorice". **V.l.** s-a bucurat în mare măsură de recunoașterea criticii literare. În *Rânduri pentru „Viața literară"* (1932) G. Călinescu l-a elogiat pe I. Valerian pentru statornicia și regularitatea apariției revistei, totul explicându-se prin idealismul, perseverența, „misticismul publicistic" al celui care, cu o bucurie „fabuloasă", i-a promovat pe alții. În schimb, Constantin Noica, colaborator sporadic, s-a arătat de multe ori nemulțumit de conținutul publicației. În „Cronica revistelor" pe care o ținea la ziarul „Ultima oră", el îi reproșează o dată platitudinea materialelor, altă dată că „sărăcește de la o zi la alta", abia cu numărul 100 acceptând că **V.l.** „prezintă ceva mai multă consistență", pentru ca despre numărul 107 să recunoască fără rezerve că e „în sfârșit, un număr care se poate citi", iar recenzând numărul 112 să concedă că „se poate spera ceva". ***I.D.***

VIAȚA LITERARĂ SOVIETICĂ, publicație apărută la București, lunar, între ianuarie 1960 și decembrie 1963, ca „buletin informativ" al Institutului de Studii Româno–Sovietic din cadrul Academiei Republicii Populare Române. Comitetul de redacție (menționat de la numărul 1/1961): Mihai Novicov (redactor responsabil), Teodor Rudenco, Tamara Gane, Gheorghe Barbă, Georgeta Ruță (secretar de redacție); la numărul 5/1963 sunt cooptați G.C. Nicolescu, George Munteanu și Horia Bratu. În numărul 6/1962, „sărbătorirea a cincisprezece ani de activitate a Institutului, înființat în 1947, prilejuiește un scurt istoric, din care se detașează clar obiectivele revistei: „Punerea la dispoziția specialiștilor din diferite domenii a unui material documentar din literatura sovietică cât mai bogat și mai actual,

ajutându-i prin aceasta în munca de studii și de cercetare, în îndeplinirea sarcinilor legate de dezvoltarea științei și tehnicii puse în slujba construcției socialismului. Răspunzând necesității de a face cunoscute în țara noastră realizările literaturii și artei sovietice […], în anul 1960 a apărut revista «Viața literară sovietică», menită să continue în condiții noi și cu sarcini sporite activitatea începută de revista «Probleme de literatură și artă», editată în 1948". Materialele, foarte puțin variate în conținut, sunt riguros repartizate într-o secțiune teoretico-ideologică, „Studii", unde sunt „traduse integral sau rezumativ" articole din aproximativ douăzeci de publicații sovietice („Voprosî literaturî", „Literaturnaia gazeta", „Drujba narodov", „Zvezda" ș.a.), selectate „pentru exemplul pe care îl pot oferi literaturii noastre noi, ale cărei sarcini de dezvoltare au fost clar și precis stabilite de Congresul al III-lea al PMR". Așa sunt *Metoda materialismului dialectic în istoria literaturii* de A.V. Lunacearski, *Lucrarea lui V.I. Lenin „Materialism și empiriocriticism" și problemele literaturii* de V.R. Scerbina, *Despre adevărul artei* de Ilya Ehrenburg, *Unitate în diversitate* de V. Piskunov. Cu o pondere sensibil egală ca însemnătate este a doua secțiune, „Discuții", prin care cititorii sunt informați despre dezbaterile specialiștilor sovietici cu privire la problemele romanului și ale realismului socialist, la rolul și sarcinile criticii literare sau ale teoriei marxiste a literaturii, toate purtând pecetea ideologiei impuse în epocă. De asemenea, sunt abordate chestiuni ținând de stil și de obiectul artei, de reportajul literar, de estetică, de prezentarea eroului în literatura contemporană, de importanța spiritului creator etc., argumentația bazându-se pe lucrările, opiniile și experiența lui V.I. Lenin, G.V. Plehanov, N.G. Cernîșevski, Mihail Șolohov și Georg Lukács. Alte rubrici, ca de pildă „Referate", conțin articole de sinteză sau recenzii ample la romanele și volumele de poezie recente ale scriitorilor sovietici. Același conținut îl au rubricile „Orizont literar", dedicată analizei amănunțite a sumarelor revistelor literare, cu accent pe textele ideologice ori consacrate artei literare, și „Bibliografie", cu subrubricile „Cărți sub tipar" și „Cărți apărute". Cu numărul 1/1962 se inaugurează rubricile „Cartea sovietică în RPR" și „Prezențe românești în URSS", cu materiale de informare și documentare, unde semnăturile prin inițiale încep să fie înlocuite – sporadic – de numele complete: Mihail Calmâcu, Gh. Barbă, H. Rorlich, S. Marianovici, N. Iliescu, A. Dobre, L. Duță, F. Ioffe, Ecaterina Fodor, I. Cristea, L. Manu, L. Dimov, E. Loghinovskaia ș.a. Cu timpul încep să apară și comentarii literare având în centru creația unor scriitori străini, ca Thomas Mann, Mark Twain, Adam Mickiewicz, Romain Rolland, Roger Martin du Gard, E. Ionescu (I. Frid, *Falsele coșmaruri ale lui Eugen Ionescu*). Un număr întreg este consacrat Congresului al XXII-lea al PCUS, totul fiind conceput în așa fel, încât revista să preia „experiența" sovietică pentru a fi transplantată în litera și în spiritul ei în literatura română nouă. În ultimul an iscăliturile dispar din nou, iar sumarele conțin exclusiv texte traduse. ***R.P.***

VIAȚA LITERARĂ ȘI ARTISTICĂ, publicație apărută la București, săptămânal, de la 1 ianuarie până la 24 decembrie 1906 și de la 7 ianuarie 1907 la 6 aprilie 1908; până la 24 decembrie 1906 are titlul „Viața literară". Directori: George Coșbuc și Ion Gorun; secretar de redacție: Ilarie Chendi; din 1907 se află „sub conducerea unui comitet", spiritus rector fiind Ilarie Chendi. **V.l. a.** ia naștere ca un fel de disidență din „Sămănătorul", vechii combatanți vrând să se disocieze astfel de orientarea pe care N. Iorga o imprimase revistei lui. Atitudinea redactorilor era mult mai flexibilă și mai comprehensivă față de direcția modernă, înnoitoare, a literaturii române, ce se contura la început de secol. Aici își vor găsi spațiu de publicare E. Lovinescu, Ion Minulescu, Elena Farago, Cincinat Pavelescu, Victor Eftimiu, Carol Ardeleanu, Leon Feraru, Claudia Millian, V. Demetrius, Al. Duiliu Zamfirescu, G. Topîrceanu, Mihai Codreanu, Al. T. Stamatiad ș.a., pe care Iorga i-ar fi respins fără drept de apel. Ideea sectar-exclusivistă de curent sau grupare e înlocuită cu cea de normă valorică, așa cum se specifică în articolul-program *Un prim cuvânt*: „Pe colaboratorii noștri nu-i vom întreba de curent sau program, îi vom întreba însă de talent, întrucât îl va putea recunoaște modesta noastră apreciere". Scopul e de a face din revistă „o icoană cât mai credincioasă și mai întreagă a vieții noastre literare și artistice în desfășurarea ei", informând „publicul cititor despre tot ce este manifestare a vieții literare și artistice prin cronici și bibliografii". Consecventă acestui obiectiv, **V.l. a.** va accepta toate genurile și speciile literare: poezie, proză, teatru, traduceri, folclor, având și rubrici permanente de cronică literară (Ilarie Chendi), cronică muzicală (F. Bruno, Barbu Lăutaru – pseudonim

utilizat atât de Ion Gorun, cât și de Nicolae Pora, care semnează și cu numele real), cronică artistică (Virgil Cioflec, St. Sterescu), cronică dramatică (Ion Gorun, G. Bărbulescu, Octav Doljan), cronică științifică (Al. Cazaban), „cronică fantezistă" (Nestor Urechia), revista revistelor, note și informații bibliografice ș.a. Se inserează totodată portrete și caricaturi, desene de Iser, unele mult gustate de cititori. Ilarie Chendi s-a străduit să facă din **V.l. a.** o tipăritură vie și atractivă, găzduind numeroase polemici, discuții, dispute, dar și cronici rimate ce vizau mai ales „Sămănătorul" (*Jalnică tragedie*, *Ce te vaieți, Scurtule?*, *Populare*), pe Mihail Dragomirescu (*N-are școală!*) și pe A.C. Popovici. Majoritatea cronicilor rimate îi aparțin lui Victor Eftimiu. În ceea ce îl privește pe Chendi, el poartă un război continuu cu adversari dintre cei mai diverși: cu N. Iorga și cu revista „Sămănătorul", cu Ovid Densusianu, Al. Macedonski, M.G. Holban, G. Ibrăileanu, teoretizează chiar nevoia de polemică (*Luptele literare*) și de confruntare ideatică (*Plecarea d-lui Iorga de la „Sămănătorul"*, *Apostolomania*, *Lipsa de corectitudine*, *Convingeri... literare*, *Literatura decadentă*, *Dușmănii*, *Pro pudore*, *Papagali antipatici*, *Domnul care stă la dispoziție*, *Suflete sterpe*, *Răspuns d-lui Iorga*, multe texte fiind semnate Gh. Dumbravă și Cronicar). Alături de Chendi participă la dispute Ion Gorun (*Studii și ciorovăieli*, *Pleava tiparului*, *Gelozie*, *Jubileul și literatura*, *Obolul și controlul*, *Școlile noastre literare*, *Garabeți și botezați*, *Aprecierea scriitorilor*, *Glose*), E. Lovinescu (*Guerila d-lui Iorga*, *Artistul și moralistul*), N. Gane (*Premiile Academiei*), Virgil Cioflec (la rubrica „Polemica măruntă", cu *Procopseala lui „Traistă-n băț"*, *Mihalache – mania clasificărilor*, *O pildă*, *O rușine*, *Ai tu bilet de voie?*), Al. Cazaban (*Proza unui bebe*, *M. Dragomirescu diplomat*, *Ciripituri literare*, *Panu, Iorga și Aurel Geblescu*, *Marele obscur*, *Mutul „Sămănătorului"*) ș.a. Chendi deschide o rubrică permanentă, „Preludii", în care cerne actualitatea literară, pledează pentru îmbogățirea literaturii române prin traduceri (*Să nu ne grăbim*), pentru culegerea și valorificarea creației populare (*Un tezaur al poeziei noastre populare*, *Conferența d-lui Delavrancea*), ia apărarea scriitorilor împotriva abuzurilor editorilor sau ale politicienilor (*Cum trăim*, *Schimbarea guvernului și literatura*), militează pentru organizarea sindicală și profesională a breslei (*Proprietatea literară*, *O societate literară*),

ANUL I. – No. 7. 10 BANI NUMARUL Duminică 12 Februarie 1906

VIAȚA LITERARĂ

Revistă săptămînală, literară și artistică, sub direcția D-lor: G. COȘBUC și I. GORUN

REDACȚIA: No. 7, – Strada Sfinții Voievozi, – No. 7 | ABONAMENT | ADMINISTRAȚIA: No. 11, – Strada Sărindar, – No. 11

CUPRINSUL:

Obolul și controlul

... Ion Gorun

GOANA SPAIMELOR

... G. Coșbuc

FĂRĂ BOI

pentru așezarea teatrului pe principii sănătoase (*În epoca gazetei*, *Impresiuni din teatru*), pentru instaurarea unei noi atitudini față de literatura satului (*Ce este literatura „țărănistă"?*) și cultivarea gustului pentru citit (*Înmulțirea cititorilor*), se ridică împotriva falselor etichetări (aplicarea greșită a termenului „eminescianism" de către Gh. Adamescu), împotriva invaziei în literatură a „bătrânilor" (*Literatura de moși*, *În jurul căprarului Gheorghiță*). În articolul *Faza glumeață* el atacă exagerările în lupta împotriva „franțuzomaniei", pledând pentru libertatea deplină a creației (*Libertatea artistului*) și pentru necesitatea ca poeții să țină pasul cu gustul publicului modern, deoarece „cetățile moderne se iau cu arme moderne" (*Cei rămași în urmă*). Criticul a avut un rol și în promovarea interesului pentru limbă, salutând apariția primelor fascicole din *Dicționarul limbii române* și elogiind aportul lui Sextil Pușcariu la elaborarea acestuia. De remarcat și rubrica ținută de G. Coșbuc pe această temă, cu articole precum *Provincialismele scriitorilor noștri*,

Pentru limba românească, *Cărțile bisericești*. De mare importanță sunt articolele lui Chendi consacrate Junimii: *Junimea și Ardealul*, *Detractorii Junimei*, *Poporanismul d-lui Maiorescu*, *În jurul „Convorbirilor literare"*, prin care a contribuit la sporirea atenției contemporanilor față de acțiunea junimistă. Un interes special s-a manifestat pentru valorificarea folclorului: se publică piese folclorice culese și articole de Tudor Pamfile, Șt. St. Tuțescu, Mihai Lupescu, S. Fl. Marian (*Stâlpii pământului, Floarea Paștilor, Din mitologia poporului român*), Elena D.O. Sevastos. Poezia ilustrează o îmbinare între tradițional și modern, punându-i alături pe G. Coșbuc, Zaharia Bârsan, Maria Cunțan, G. Tutoveanu, G. Ranetti, Andrei Naum, Zoe Frasin (Tutoveanu), Ion Gorun, D. Teleor, G. C. Mironescu, Alice Călugăru, Corneliu Moldovanu, Panait Cerna și pe Victor Eftimiu, Ion Minulescu, Cincinat Pavelescu, Carol Ardeleanu, Mihai Codreanu ș.a. În domeniul prozei sunt de menționat Vasile Pop, Al. Cazaban, I.A. Bassarabescu, Em. Gârleanu, D.M. Teodorescu, George Stoica, Gh. Becescu-Silvan, Victor Crăsescu, Romulus Cioflec, Vasile Cosmovici, Mihail Lungianu, I.T. Mera, D. Ionescu-Morel, Ion Ciocârlan, Lia Hârsu, Leon Feraru, Barbu Nemțeanu. La capitolul teatru se remarcă o piesă de Ion Minulescu, *Dragoste veche*. Mai bogat este sectorul de traduceri, cu selecții din Homer, Dante, Lenau, Goethe, Petőfi, José-Maria de Hérédia, Leopardi, Oscar Wilde (*Salomea*), Albert Samain (transpuneri de Gabriel Sutzu, pseudonim sub care se ascund D. Anghel și Ion Minulescu), Jean Moréas, Émile Verhaeren ș.a. Minulescu îi face un portret romancierului francez Jean Lorrain (*Moartea lui Jean Lorrain*), sub semnătura Ion Nirvan. Revista publică *Gânduri postume* de V. Conta, articole de C. Rădulescu-Motru, fragmente din studiul *Introducere în psihologia poporului român* al lui Dumitru Drăghicescu. De menționat și consemnările de la rubricile de note, bibliografie și revista presei culturale. **V.l. a.** a fost una din cele mai bune reviste de la începutul secolului al XX-lea. ***M.Pp.***

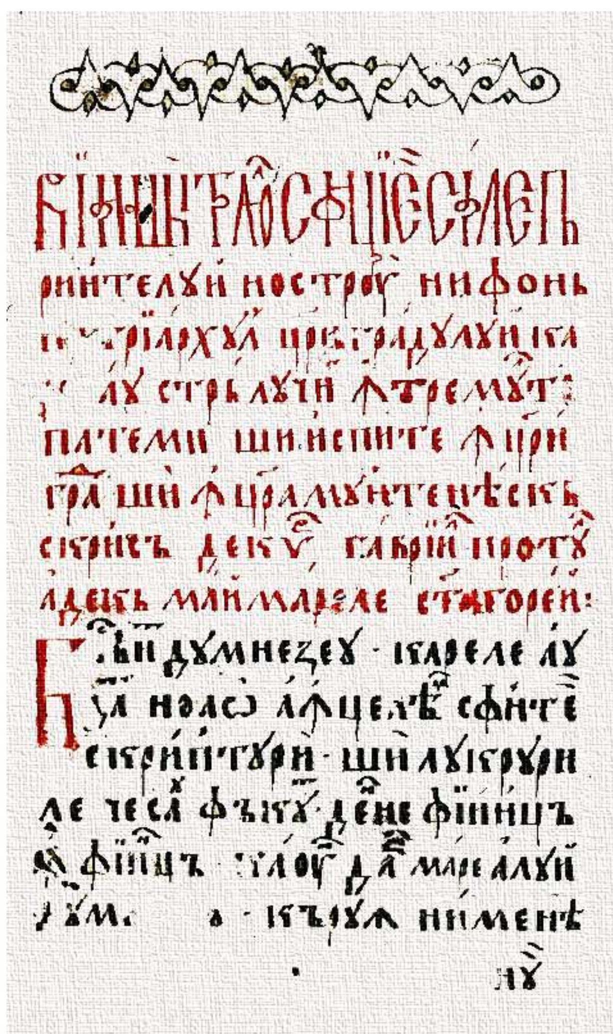
VIAȚA NOUĂ, „organ politic național" apărut la Cernăuți, săptămânal, între 6 ianuarie 1912 și 17 decembrie 1914, apoi la Suceava până în 1918, cu o întrerupere în 1916. Proprietar și editor: Ipolit Tarnavschi; redactor: Teofil cavaler de Mănescul, urmat de G. Bor, T. Andoni, G. Ieremievici Dubău și Ambrozie Popovici. În principal, gazeta informează cititorii despre noutățile sociale, politice, administrative, precum și culturale, la rubrica „Foița", redenumită „Foileton", publicând și bucăți literare. În sumar intră versuri de I.U. Soricu (*Prutul*, în maniera lui Octavian Goga), Victor Eftimiu (*Ochii tăi*), George Voevidca (sonete), Volbură Poiană-Năsturaș (*Cântec de leagăn*), Elena din Ardeal (Elena Simțion, *Ce-ai făcut*) și altele semnate cu pseudonime (Lucretius, poate Cezar T. Stoika, *Basarabenilor*, *Preludiu*) ori cu inițiale (B., *În temnița Sătmarului*). Nesubordonate vreunei rubrici speciale, se pot citi schițe, nuvele, povestiri de I.L. Caragiale (*Șah și mat*, *Baioneta inteligentă*), Al. Vlahuță (*Un joc primejdios*), Ion Ciocârlan (*Între flori*), Al. Cazaban (*Afacerile de onoare*), N.N. Beldiceanu (*La un bandit*), Sofia Nădejde (*Dumnezeu poartă de grijă*) – unele reluate după „Flacăra", „Luceafărul" și „Convorbiri literare". La capitolul proză apar și fragmente din romanele *Străin în țara lui* al scriitorului basarabean Dimitrie C. Moruzi (incluse ulterior într-un roman cu alt titlu) și *Arhanghelii* lui Ion Agârbiceanu, amintirile din campania în Bulgaria semnate de Mihail Sadoveanu (*Macovei*, *Chemarea. 44 de zile în Bulgaria*). Însemnări cu caracter etnografic, din viața aromânilor, sunt *Pe drumuri*, creionate de Marcu Beza, impresii despre primul zbor efectuat cu avionul de concepție proprie scrie Aurel Vlaicu, completate, uneori prin preluarea din „Tribuna", de consemnările elogioase ale evenimentului datorate lui O. Goga (*Drumul unui cuceritor*), ca și notațiile pline de emoție care aduc în actualitate prin scrisul lui Ioan Slavici plăcerea lui Eminescu de a discuta, bogatele, nuanțatele sale divagații argumentative (*Din slăbiciunile lui Eminescu*). Atentă la viața culturală din țară, redacția marchează în necrologuri sensibile, ample, dispariția marelui actor Petre Liciu, a lui I.L. Caragiale (Octavian Goga, *A murit Caragiale*), Spiru Haret, Panait Cerna, St. O. Iosif, Ilarie Chendi, Emil Gârleanu. Alți colaboratori: Simion Reli, Emilian Slușanschi, Radu Sbiera, Petre Dulfu, Dim. Marmeliuc, A. Amindeanu (G. Bogdan-Duică). ***R.P.***

VIAȚA NOUĂ, publicație apărută la București, lunar, între martie și iunie 1992, revendicându-se ca serie nouă a revistei „Vieața nouă" fondată de Ovid Densusianu în 1905. Director: Ioan Șerb; primul colegiu de redacție: Mircea Anghelescu, Horia Bernea, Marin Bucur, Denisa Comănescu, Ștefan Aug. Doinaș, Marcel Duță (redactor-șef), Lia Miclescu

(secretar de redacție), Dan Grigorescu, Ion Dună, Constantin Popovici, Cornelia Rusu, Dan Simonescu. Tipărită sub egida Editurii Grai și Suflet, proprietate a aceluiași director, **V.n.** are un conținut de ținută intelectuală, dar condițiile tipografice precare ale primilor ani de după evenimentele din decembrie 1989 îi scad mult din valoare. Conform sumarului tematic etalat pe coperta fiecărui număr, materialele sunt subordonate secțiunilor „literatură", „folclor" sau „folcloristică", „istoriografie" și „filosofie" dar încadrarea lor nu este respectată strict. Mircea Anghelescu semnează mai multe studii de istorie literară: *Există un Biedermeier românesc?*, *Istoria literară: una sau mai multe?*, *Un romancier al satului ardelean: Peter Neagoe*, Dan Grigorescu dedică un articol omagial folcloristului și sculptorului Marcel Olinescu la dispariția acestuia (*Un artist al sufletului românesc: Marcel Olinescu*) și alte două articole monografice anglistului Dragoș Protopopescu (*Dragoș Protopopescu și fenomenul românesc*), precum și criticului de artă George Oprescu și preocupărilor sale de istorie literară (*George Oprescu – istoric literar*), Victor Papacostea face o interesantă incursiune în „climatul intelectual din perioada 1818–1820" prin intermediul personalității „cărvunarului" moldovean Nicolae Rosetti-Roznovanu. Un amplu studiu, *Izvoarele populare ale literaturii române*, scrie Ioan Șerb, iar documentata cercetare a lui Dan Simonescu privitoare la *Istoria literară și preocupările lui Ovid Densusianu* este completată și susținută în registrul mărturisirilor proprii de extrase din jurnalul intim al cărturarului, editate de Maria Rafailă, și de o suită de amintiri ale lui I.-A. Candrea, intitulate *Viața lui Ovid Densusianu* și datate „decembrie 1946". *Actul martiric – o formă liberă în epica daco-romană* reprezintă o sumă de argumente și susțineri originale formulate de Mihail Diaconescu în favoarea existenței unei literaturi străromâne. *Poeți români din Iugoslavia* este un fragment din prefața lui Octav Păun la antologia alcătuită de Ioan Flora, aflată sub tipar. O contribuție inedită aduce cercetătoarea Luminița Beiu-Paladi sub titlul *Johan Turesson Oxenstierna. Mihai Eminescu și autorul suedez*, care analizează posibila influență a moralistului suedez asupra lui Eminescu. **V.n.** mai publică versuri de Aron Cotruș (*Cântecul Graiului*), Ștefan Aug. Doinaș, Stelian Filip (rondeluri), Romulus Vuia, dar și traduse de Liliana Ursu (după poetul danez Rutger Kopland), Victoria Ana Tăușan (Paul Claudel, *Oda I* – fragment), Ion Segărceanu (după Carl Sandburg). Câteva dintre aforismele lui Oxenstierna (*Credință și iubire*) sunt tălmăcite de Viorica Nișcov. Reproduceri color reprezentând xilogravuri și sculpturi în lemn de Marcel Olinescu, desene și tablouri de Horia Bernea, piese de artă populară, ilustrații cu icoane pe sticlă înviorează o paginație neatractivă, dar adăpostind materiale de o deplină acuratețe și valoare științifică. Alți colaboratori: Ana Blandiana, Andreea Vlădescu, Mihaela Anghelescu-Irimia, Gh. Vlădutescu, Coman Lupu, Petre Rezuș, Marin Bucur. ***R.P.***

VIAȚA OLTEANĂ, publicație apărută la Craiova, lunar, de la 1 martie până în iunie 1934, cu subtitlul „Anale culturale". Director: Al. Iacobescu; redactori: M.D. Ramură, Mircea St. Iliescu. *Întâiul cuvânt*, semnat de director, încearcă să definească literatura specifică Olteniei, recunoscând că în această arie culturală grupările, revistele, impulsurile creatoare au o viață mai scurtă: „Că nu putem avea o literatură pur oltenească nu mai încape îndoială". Rubricile curente sunt „Cronica externă", „Cronica politică", „Cronica literară", „Cronica sportivă", „Însemnări". Versuri scriu Al. Iacobescu (*Oană*, poem în paisprezece părți), Dem. Bassarabeanu (*Peisaj*, *Pastel provincial*), G. Roiban (*Popa Ștefan*, *Moș Mitrache*), Lucian Costin (*La moara cea adormită*). Proză semnează Oprea Gh. Petre (*Smărăndița*, schiță). Se profilează un interesant sector critic, în care Al. Iacobescu și M.D. Ramură fac portretele poeților D. Nanu și Traian Demetrescu. Bogată este pagina de recenzii despre cărți ale unor autori olteni: *Amintiri* de C.S. Nicolăescu-Plopșor, *Belfer îndrăgostit* de Ion Dongorozi. Apar bune traduceri din Michelangelo (*Strofe pe mormântul lui Occhino del Bracci*), tălmăciri din Costas Palamas (realizate de Al. Iacobescu, însoțind articolul intitulat *Poezia greacă modernă*), Nathaniel Hawthorne (fragmentul *Nuntă în pragul morții* – nesemnat). ***V.T.***

VIAȚA PATRIARHULUI NIFON, hagiografie scrisă de Gavriil Protul, „adecă mai marele" (*protos*) Muntelui Athos, în intervalul dintre 1517 (anul sfințirii ctitoriei lui Neagoe Basarab de la Curtea de Argeș), când Gavriil vine în Țara Românească, și 1521 (anul morții voievodului, eveniment pe care textul nu îl înregistrează). Gavriil Protul a fost îndemnat să întocmească biografia unui nou-venit între sfinții Ortodoxiei răsăritene. Solicitantul (dublat de un

Viața patriarhului Nifon, *BAR, ms. rom. 464*

atent supraveghetor ce furniza și informații) a fost Neagoe Basarab, voievodul care a putut – de la înălțimea autorității câștigate asupra ierarhilor Bisericii Răsăritului – să obțină fără dificultăți canonizarea fostului său părinte spiritual, venit în Țara Românească în 1504. Textul (*Viața și traiul sfinției sale părintelui nostru Nifon, patriarhul Țarigradului, care au strălucit între multe patemi și ispite în Țarigrad și în Țara Muntenească*) adună tradiții păstrate la Sfetagora și știri colectate în Țara Românească, fiind alcătuit după tiparele narării unei existențe exemplare. Copiată în numeroase rânduri (în sbornice unde face adesea pereche cu *Învățăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Theodosie*), cu apariții frecvente în curgerea prin vreme a scrisului românesc și participând, în versiunea ei autohtonă, la realizarea primului corpus de cronici muntene – căci, oprindu-se asupra anilor dintre 1504 și 1520, cuprinde evenimente din vremea domniilor lui Radu cel Mare, Mihnea cel Rău, Vlad cel Tânăr și Neagoe Basarab –, *Viața patriarhului Nifon* se instalează legitim între scrierile fundamentale ale literaturii române. Redactată în greaca bizantină sau în slavonă (există date ce dovedesc că superiorul mănăstirilor athonite mânuia această limbă de cultură) ori trecând de la un idiom la altul pe trasee imaginate de învățați, a fost tălmăcită în românește (transpusă de pe un text slavon și devenită, la rândul ei, după ce a ajuns la Muntele Athos, izvod originar pentru trei tălmăciri-prelucrări în neogreacă, una tipărită la Veneția în 1803) în timpul lui Matei Basarab de un cărturar din cercul lui Udriște Năsturel sau chiar de învățatul cumnat al domnului, autor și realizator al unor programe savante de tălmăciri. B.P. Hasdeu publică textul „biografiei” patriarhului Nifon în „Arhiva istorică a României”, în 1865. Până la un punct, desfășurarea istorisirii nu depășește cadrul impus de o lungă tradiție: „introducția”, elogiul părinților de stirpe aleasă și încărcați de virtuți, anii de formare ai viitorului patriarh (ce se face remarcat prin „darul de învățătură”), petrecuți întâi pe lângă un laic, dascăl de filosofie, apoi sub supravegherea lui Ioasaf, „dascăl și provideț”, și a lui Zaharia din cetatea Nartei, care „știa carte grecească și slavonească”, peregrinările prin felurite locuri (Nifon a fost un athonit, iar Gavriil l-a cunoscut pe când se afla la mănăstirea Dionisiu), urcarea, firească și motivată, pe scara demnităților ecleziastice (episcop de Salonic, patriarh al Constantinopolului), cu așteptatele imixtiuni răuvoitoare ale „diavolului”. În *Viața patriarhului Nifon* Nicolae, mai apoi Nifon, circulă într-o Peninsulă Balcanică pestriță, complicată, străbate spații apreciabile, însoțit de destule informații corecte (lângă notele de convenționalism și de fantazare, puțin profitabile pentru individualizarea personajului), el aflându-se în scaunul de patriarh ecumenic (ca Nifon al II-lea) în două rânduri, între 1486 și 1488 (când a fost depus, se pare, în urma descoperirii unor nereguli de ordin financiar) și în 1497–1498. S-ar zice că adevărata „viață” a patriarhului Nifon începe odată cu „etapa românească” a activității sale. Nebulosul se retrage în fața unei

„istorisiri" ce relatează panegiristic un șir de situații în care acționează un Nifon chemat să rezolve „teme" concrete, cum ar fi organizarea Bisericii din Țara Românească (tradiția îi pune în seamă înființarea Episcopiei Râmnicului) și plasarea ei într-un sistem al cărui punct ordonator să fie (în prelungirea doctrinei bizantine) voievodul țării. Prinde, încet-încet, chip un alt Nifon, pe care cititorul nu-l putea compune din paginile parcurse și pe care nici Radu cel Mare nu-l bănuise, probabil, atunci când se gândise să apeleze la serviciile fostului înalt prelat (dacă nu cumva țara stăpânită de fiul lui Vlad Vodă Călugărul reprezentase un loc de refugiu). Un Nifon energic, extrem de eficient, rigorist, deloc temător – în intransigența lui isihastă – să-l „învețe", într-o veritabilă predică, pe voievod („Să cade să îndreptezi pre cei strâmbi cu judecată tare și înfricoșată și dreaptă. [...] Ce să nu fățărești nici a mic, nici a mare, nici a văduvă, nici a venetic, nici pre cel sărac să nu-l miluiești cu judecata, nici de cel bogat să te rușinezi și să-i fățărești" etc.), folosind parafraze pe teme biblice și insistând apoi asupra veștejirii păcatelor grele. Fire autoritară și dominatoare, Nifon nu pregetă, în numele unei sacre severități, să se amestece chiar în chestiuni a căror rezolvare, aparținând evident și „ariei" religioase, punea în discuție însăși autoritatea voievodală. Radu cel Mare, întâiul lui protector, va reacționa vehement, cu o replică de-a dreptul monumentală: „Pasă și eși den țara noastră, că viiața și traiul și învățăturile tale noi nu le putem răbda, că strici obiceiurile noastre". Gavriil Protul are știința unei montări ce utilizează tensiunea instalată ca să-și plaseze „eroul" într-o ofensivă arțăgoasă, la care îi dădeau dreptul adevărurile pe care le profesa („Nu așa, doamne, nu așa. Ce te îndireptează după legea lui Dumnezeu și pre tine și pre boieri, ca nu cumva să porniți și să aduceți mâniia lui Dumnezeu asupra voastră și în țara voastră; că văz că fărălegile voastre curând va să se sloboză pre voi"), și să-l facă, în spiritul păzirii legii, să coboare spre un atac la persoană de o savuroasă concretețe: „Că pre soru-ta, care o ai măritat după Bogdan fără lege, având el muere cu lege și o au lăsat fără de nici o vină și au luat pe soru-ta, el este curvariu și soru-ta ca o preacurvă. Ce-i desparți și dă bărbatului muerea sa și potolești mâniia lui Dumnezeu mai nainte până nu se pornește pre voi". Chiar dacă întreprinderea hagiografică a lui Gavriil Protul continuă cu relatarea întâmplărilor petrecute după ce „a eșit fericitul Nifon den Țara Panoniei" (ieșire coincidentă cu afurisirea domnului și a poporului), fiind consemnate retragerea la Athos, moartea lui, invocându-se fapte pilduitoare, între care și convertirea a circa șase mii de „turci, armeni, papistași și de alte erese", textul devine o ramă pentru nararea altor evenimente, o cronică favorabilă Craioveștilor („Băsărăbeștii"), „neam blagoslovit", „carele era mai ales și mai temătoriu de Dumnezeu", și lui Neagoe Basarab, pe care, în țară fiind, Nifon „îl întăria cu învățăturile sale, ca să crească și să se înalță în toate faptele cele bune și să se rădice în noroc bun". Fostul patriarh ar fi un soi de „semn", o prezență tutelară, cuvintele lui prezic (sfârșitul lui Radu cel Mare petrecut „întru niște tâmplări rele" vine ca o confirmare a „cuvintelor sfântului"), rugăciunile sale dezvăluie (uneltirile mârșave puse la cale de Mihnea cel Rău și de boierul Stoican), salvează (Craioveștii sunt beneficiari) și pedepsesc (suprimarea „urâtului și a muncitoriului" Mihnea, trecut între timp – păcat suprem – la catolicism, de către „viteazul Dumitru Iacșici", a fost sprijinită tot de „ruga lui sveatâi Nifon"). În intenția lui Neagoe Basarab, care comandase scrierea *Viața patriarhului Nifon* oficializând astfel propria versiune a desfășurării evenimentelor și făcând-o credibilă, căci faptele erau istorisite de un străin, un „neutru", destinația textului lui Gavriil Protul era mai complicată. Autorul – capabil să scrie „scenarii" și să-și pună „actorii" să le interpreteze – s-a acomodat cu ușurință, și astfel „viața" se transformă în cronică și odată cu intrarea în scenă a lui Neagoe în panegiric, într-un text ce țese lauda în jurul unui laic, a unui om politic. Neagoe Basarab debutează în „cronică" spectaculos: un tânăr aplecat spre învățătură și durabile achiziții sufletești, viteaz (Mihnea cel Rău, înspăimântat de isprăvile pâlcului comandat de Neagoe, „aciiaș să sculă den scaun și fugi în țara ungurească și acolo să deșteptă dentr-acea frică"), dar capabil să regizeze și un joc al ipocriziei într-o „acceptare silită" a domniei: „Ce cu glas mare zis-a cătră tot nărodul: «Puneți alt domn, pre carele vreți vrea dimpreună și cu sfatul nostru, iar pre mine mă ertați că nu voiu fi». Iar nărodul striga tot și zicea cătră dânsul: «Iată, nu va Dumnezeu să fie altul, nici noi, ce numai tu să fii noao domn»". Pagina se încadrează apoi în encomion, acumulându-se și aglomerându-se ipostazele marelui

voievod ctitor, autor și protector de faptă culturală. Generozitatea lui Neagoe Basarab față de lăcașele sfinte prilejuiește o *recapitulatio* spațial copleșitoare: „Să zicem depreună toate câte sînt în Evrota, în Trachiia, în Elada, în Ahiia, în Elliric, în Cambaniia, în Elipsod, în Misiia, în Machidonie, în Tetuliia, în Sermie, în Lugdonie, în Petlagoniia, în Dalmațiia și în toate laturile de la Răsărit până la Apus și de la Amiază-zi până la Amiază-noapte". Gavriil, atent și la alte locuri prin care trecuse în Țara Românească, adaugă o descriere a bisericii de la Argeș, în care minuția constatărilor justifică încheierea plasării zidirii românești (cu o târnosire imperială) între niște „minuni" arhitectonice consacrate: „Și așa vom putea spune cu adevărat că nu este mare și sobornică ca Sionul, carele îl făcu Solomon, nice ca Sfânta Sofia, care o au făcut marele împărat Iustinian, iar cu frâmsețea este mai pre desupra acelora". Lăudându-l pe Neagoe Basarab, Gavriil Protul îi blamează dihotomic pe potrivnici, face adică o „publicistică" politică de bun nivel, în care adversarii (ai lui Neagoe, dar și ai Craioveștilor) – Mihnea cel Rău, fiul său Mircea, Stoican, Vlad cel Tânăr, Bogdan vornicul – sunt desființați pentru viitorime. Așa se face că scrierea, ce aparține și istoriografiei din Țara Românească, ajunge, datorită unor mutații motivate de schimbări evidente în mentalitatea cărturarilor epocii, un vibrant panegiric consacrat lui Neagoe Basarab. Voievodul român se ridică alături de acei bazilei ai Bizanțului cărora năzuise să le fie egal. Prin modificări petrecute la nivelul funcției operei, își află locul, în una și aceeași compunere, cele două mari modele de umanitate ale vremii vechi: sfântul și cavalerul (în ipostaza sa monarhică).

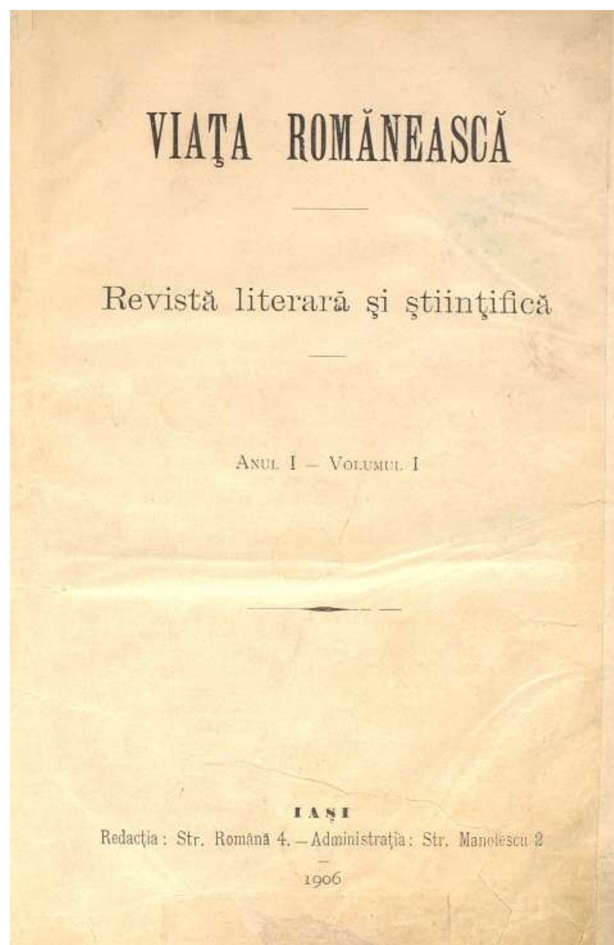
Ediții: *Biografia patriarhului Nifon în Turcia și în Țara Românească*, publ. B.P. Hasdeu, „Arhiva istorică a României", t. I, partea II, 1865, *132–150*; *Viața și traiul sfinției sale părintelui nostru Nifon, patriarhul Țarigradului, care au strălucit între multe patemi și ispite în Țarigrad și în Țara Muntenească*, îngr. Iosif Naniescu și C. Erbiceanu, București, 1888; *Viața și traiul sfântului Nifon, patriarhul Constantinopolului*, îngr. și pref. Tit Simedrea, București, 1937; *Viața sfântului Nifon. O redacțiune grecească inedită*, tr., îngr. și introd. Vasile Grecu, București, 1944; *Viața și traiul sfinției sale părintele nostru Nifon, patriarhul Țarigradului, care au strălucit între multe patemi și ispite în Țarigrad și în Țara Muntenească*, LRV, I, *66–112*.

Repere bibliografice: N. Iorga, *Cronice muntene*, AAR, memoriile secțiunii istorice, t. XXI, 1899; Nicolae M. Popescu, *Nifon II, patriarhul Constantinopolului*, AAR, memoriile secțiunii istorice, t. XXXVI, 1913–1914; D.R. Mazilu, *Contribuțiuni la studiul vieții Sf. Nifon, patriarhul Constantinopolului*, în *Contribuții privitoare la istoria literaturii române*, București, 1928, *21–36*; Russo, *Studii istorice*, I, *30–32*; Cartojan, *Ist. lit.*, I (1940), *81–85;* Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *31*, *Ist. lit.* (1982), *26;* Piru, *Ist. lit.* I, *39–41;* Panaitescu, *Contribuții*, *403–407;* Lăudat, *Ist. lit.*, I, *46–48; Ist. lit.*, I (1964), *264–266;* Petre Ș. Năsturel, *Recherches sur les rédactions gréco–roumaines de la vie de Saint Niphon II, patriarche de Constantinople*, RSE, 1967, 1–2; Ivașcu, *Ist. lit.*, I, *76–78;* Dan Zamfirescu, *Gavriil Protul*, LRV, I, *60–65*; Dan Horia Mazilu, *Udriște Năsturel*, București, 1974, *275–282*; Cătălina Velculescu, *„Viața patriarhului Nifon" și „Alexandria"*, RITL, 1977, 1; *Dicț. lit. 1900, 902–903*; Mazilu, *Lit. rom.*, *170–172, 178–186*; Mazilu, *Recitind*, II, *199–206*. ***D.H.M.***

VIAȚA POLITICĂ, LITERARĂ, ARTISTICĂ, SOCIALĂ, revistă apărută la București, săptămânal, între 23 ianuarie și 14 iulie 1932. Colaborează cu poezii Ion Buzdugan, Const. Rîuleț, Tudor Măinescu, Ion Pupăză, cu proză scurtă Const. Rîuleț, Victor Ion Popa, cu memorialistică Mircea Dem. Rădulescu, cu reflecții despre limbă Al. Lascarov-Moldovanu. La rubrica „Rememorări", sub inițialele N.P., apar portrete de scriitori (*Poetul florilor: D. Anghel*, *Un precursor al romanului nostru: Ioan Adam*, *Ctitorul Societății Scriitorilor Români: Emil Gârleanu*, *Coșbuc, tălmăcitorul lui Dante*) și se reconstituie atmosfera cafenelelor literare Kübler și Consulul. Reușite sunt evocările unor parlamentari (Petre Missir, Toma Stelian, Nicolae Filipescu ș.a.) și ale unor dezbateri politice la rubrica „Câțiva oratori ai vremii", ilustrată cu desene și caricaturi de A. Jiquidi, A. Dragoș și Neagu Rădulescu. Versuri ale poeților spanioli Gloria de la Prada și Manuel de Castro Tiedra traduc Const. Rîuleț și un H.H. Aici Cincinat Pavelescu colaborează cu epigrame, Victor Eftimiu cu maxime și cugetări, dar și cu eseul *Conflicte în teatru*, despre neînțelegerile dintre regizori și actori în România, unde regizorului nu i se acordă cuvenita importanță, iar actorii se consideră copii răsfățați, nu profesioniști. Victor Ion Popa descrie „colonia artiștilor" de la Balcic (*De la Caliacra la Ekrenê*), Sărmanul Klopștock asigură rubrica intitulată „Convorbiri teatrale", scriind câteva comentarii despre teatrul nou. Se republică articolul *Sufletul românesc în cultura universală*, în care Camil Petrescu își exprimă speranța că, dacă la începutul secolului al XX-lea poporul român a fost implicat, în principal, în lupta de apărare națională, după

dobândirea independenței și realizarea Marii Uniri va trece la un fel de imperialism cultural menit să îl așeze în rând cu popoarele europene de frunte. ***A.C.***

VIAȚA ROMÂNEASCĂ, revistă apărută lunar, la Iași începând cu 1 martie 1906 și la București din ianuarie 1930 până în iulie 1946; în perioada noiembrie 1933 – decembrie 1934 este bimensuală. Nu s-a editat în intervalele iulie 1916 – februarie 1920 și octombrie 1940 – octombrie 1944. Și-a schimbat de mai multe ori direcția și profilul indicat în subtitlul „Revistă literară și științifică". Întemeietorii – în număr de șapte, conform unui „act de asociațiune": Constantin Botez, Ioan Botez, Mihai Carp, G. Ibrăileanu, Gh. Kernbach (Gheorghe din Moldova), N. Quinezu și C. Stere – trăiseră, la vârsta studenției, experiența unei activități care, pornită sub egida socialistă, ajunge, mai ales datorită influenței lui C. Stere, sub semnul poporanismului, considerat ca realizabil numai în cadrul liberalismului. Un moment important al acestei experiențe l-a constituit scoaterea hebdomadarului „Evenimentul literar" (1893–1894), demers fericit în ceea ce privește coagularea ideilor și însușirea meseriei jurnalistice, dar dezastruos sub aspect financiar, anihilând multă vreme orice inițiativă de reluare a lui. În urma trecerii tinerilor socialiști din „pătura cultă" în Partidul Liberal, unde ei își asigură o poziție relativ puternică, necesitatea exprimării publicistice se resimte tot mai acut, membrii grupului hotărându-se către sfârșitul anului 1904 să reia proiectul abandonat. Întrucât liderul, C. Stere, era angajat în multiple acțiuni, povara cade pe umerii lui G. Ibrăileanu, care se implică energic în pregătirea minuțioasă a editării publicației: antrenarea foștilor tovarăși socialiști (C. Dobrogeanu-Gherea, căruia i se oferă direcția ideologică, D. Voinov, H. Sanielevici, C. Graur ș.a.), strângerea anticipată a „materialului" de la colaboratori de prestigiu (plătiți în avans), obținerea de fonduri, alegerea titlului și a formatului, stabilirea rubricilor, organizarea, în paralel, a unei edituri etc. Eforturile sunt încununate de succes și întâiul număr al **V.r.** apare. Pe copertă sunt indicați doi directori, C. Stere și Paul Bujor, primul pentru partea literară, al doilea pentru cea științifică (în aprilie 1907 acesta, prezent de altfel mai mult nominal, se retrage, invocând disensiuni ideologice cu restul redacției, locul său fiind luat de Ion Cantacuzino, și el cu o contribuție redusă). Textul care deschide primul număr, intitulat *Către cetitori* și iscălit cu numele revistei, face cunoscut programul într-o manieră precautã, sacrificând într-o măsură claritatea și chiar logica, pentru a preveni pe cât posibil atacurile adversarilor. Astfel, se afirmă că **V.r.** „nu poate avea alt scop decât munca pe câmpul culturii naționale", noțiune neaflată „în contrazicere cu cea de cultură universală, omenească", la care ar trebui să participe fiecare popor, „*dându-i nota specifică a geniului său*", ceea ce nu s-a întâmplat cu noi, deși „de o sută de ani […] am început să ne împărtășim mai cu dinadinsul de civilizația popoarelor din Apus". Cauza ar fi „starea înapoiată", „anormală", „prăpastia adâncă" dintre „clasele de sus" și „poporul de jos", singurul care este „o clasă *pozitivă* și a păstrat mai curat *sufletul românesc*". În lipsa contactului cu cei mulți, „clasele de sus" ce acced la o cultură străină sunt „asimilate", nu pot fi decât „o anexă caricaturizată" a ei. Condiția *sine qua non* a nașterii unei „culturi

VIAŢA ROMÂNEASCĂ

Revistă literară şi ştiinţifică

Anul I — Volumul I

IAŞI

Redacţia: Str. Română 4. — Administraţia: Str. Manolescu 2

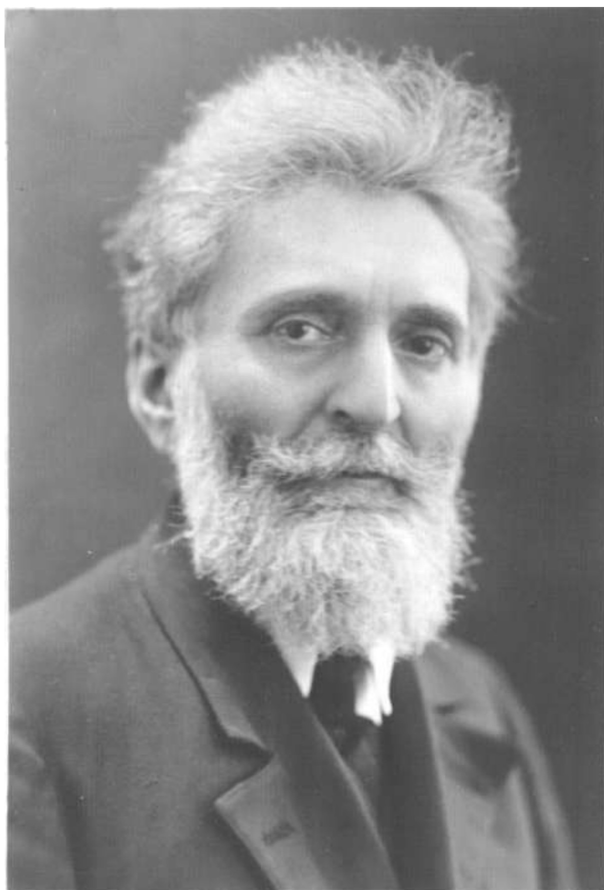
1906

naționale", „de un caracter specific", este participarea „maselor mari populare" la „*formarea* și *aprecierea* valorilor culturale", iar la aceasta se ajunge doar printr-un „mijloc", anume „ridicarea culturală, politică și economică a țărănimii". Se precizează că revista, „lucrând pe câmpul său propriu, va avea, în același timp, toată simpatia pentru aceia care luptă, pe orice cale" pentru realizarea „mijlocului", dar și că, „accentuând scopul – cultura națională –, va lupta, pe cât se poate în cadrul unei reviste literare și științifice, și ea, pentru realizarea mijloacelor către acest scop". Acesta este obiectivul general al redacției, „idealul" ei fiind calificat în încheiere drept „cultural, național și democratic" sau „cu un nume cuprinzător – poporanismul". Precizări suplimentare se găsesc în organizarea **V.r.**, precum și în textele date la iveală. Compartimentului destinat literaturii („antologia", cum o numește G. Ibrăileanu) i se adaugă unul de studii, apoi cel al cronicilor (literară, științifică, artistică, internă, externă), rubricile „Recenzii", „Revista revistelor", „Mișcarea intelectuală în străinătate" și „Bibliografie", obișnuite în marile periodice europene ale timpului, dar și două legate de realitatea locală – „Miscellanea" și „scrisorile" din provinciile locuite de români, Transilvania, Bucovina, Basarabia. Proza inclusă în numărul de debut vine de la Al. Vlahuță și N. Gane, scriitori cu mare reputație, precum și de la tânărul Mihail Sadoveanu, consacrat de un premiu academic. Relativ cunoscut este și poetul Artur Stavri. Contribuții care se impun sunt acelea datorate lui C. Stere (eseul *Cântarea pătimirii noastre* și cronicile internă și externă), G. Ibrăileanu (un capitol din *Spiritul critic în cultura românească* și cronica *Autori și curente*), A. Philippide (*Istoria și critica literară*), lui Constantin Botez (*Poezii inedite de Conachi*) și Ioan Botez (*Studiul limbilor*), de menționat fiind, de asemenea, numeroasele recenzii și note, iscălite în genere de aceiași la „Miscellanea" și „Revista revistelor". Până la intrarea țării în Primul Război Mondial, **V.r.**, aflată într-un progres continuu, a stimulat la maxim capacitățile de manifestare în literatură, știință și critică la membrii săi inițiali ori la cei veniți mai târziu. În domeniul prozei, un exponent va fi Mihail Sadoveanu, care dă aici, aproape număr de număr, povestiri, nuvele (*Haia Sanis*, *Bordeienii*), romane (*Maria Vidrașcu*, *Însemnările lui Neculai Manea*, *Duduia Margareta*, *Apa morților, Neamul Șoimăreștilor*), piesa *De ziua mamei,* însemnări de călătorie, note pe marginea cărților. Reprezentativ este și Calistrat Hogaș, redescoperit și pus în valoare, lui publicându-i-se textele ce vor compune volumele *În Munții Neamțului* și *Pe drumuri de munte*. Reprezentativi au fost, de asemenea, Spiridon Popescu (*În Măstăcani*, *Moș Gheorghe la Expoziție*, *Rătăcirea din Stoborăni*, *Diplomata din Vădeni*, *Hotărâre nestrămutată*), I.I. Mironescu (*La cumătrie*, *Sandu Hurmuzel, Furtună veteranul*, *Irimie Honcu*) și Jean Bart (*Datorii uitate*, *Jurnal de bord*). Se cuvin reținute și surprinzătoarele realizări prozastice ale lui C. Stere – „reportajul" *Patru zile în Ardeal* și ampla nuvelă *În voia valurilor. Icoane din Siberia* (semnată C. Nistrul), embrion al romanului-fluviu *În preajma revoluției.* Acestor prozatori legați strâns de redacția **V.r.** li se raliază, chiar de la primele numere, alții „din afară": munteanul I. Al. Brătescu-Voinești, care intră în sumar cu numeroase nuvele (*În lumea dreptății*, *Convenție*, *Călătorului îi șade bine cu drumul*, *Blana lui Isaia*, *Niculăiță Minciună*, *„Un reghiment de antilerie"*, *Scrisorile lui Mișu Gerescu* ș.a.), ardeleanul Ion Agârbiceanu, prezent frecvent cu nuvele (*În luptă*, *Fefeleaga*, *Vârvoara*, *Luminița, Popa Man* ș.a.) și mai tinerii D.D. Patrașcanu (*Din amintirile lui Constantin Casian*, *Învingătorul lui Napoleon*, *O excursie de plăcere*, *Înzăpădiți*), N.D. Cocea (*Urlătoarea*, *Pâne albă*) și Gala Galaction (*Pădurarul Ion Bentu*, *O scrisoare găsită în zăpadă*, *La Vulturi*, *În drumul spre păcat*, *Calipso, greaca, fecioara*, *Alfa din Orion*). **V.r.** mai găzduiește pagini trimise de zeci de prozatori, de prestigiu sau în curs de afirmare, precum I.L. Caragiale (*Kir Ianulea*), B. Delavrancea (*Stăpânea odată...*), C. Sandu-Aldea (*Ape mari*, *Ion Măgură, Umbra*), Artur Gorovei (amintiri), Radu Rosetti (*Povestea țigăncii*, *O vizită la Cuhnia*), Ion Paul (*Florică ceterașul*), Romulus Cioflec (*Domnul Ghiță*, *Copaci bătrâni*), N.N. Beldiceanu (*Puiul*, *Barcagiul, La o manevră, Fetița doctorului*), I.C. Vissarion (*O întâmplare veche*, *Isprăvi drăcești*, *Satul lui Sfântu Petre*), E. Lovinescu (*Pe drumurile Heladei*, *Homer travestit*), Liviu Rebreanu (*O strângere de mână*), H. Sanielevici (*Icoane fugare*, *În diligență*), Eugen Todie (romanul *O iubire*) ș.a. Aici debutează Constanța Marino-Moscu (*Natalița*, *Datorie*), iar în 1913 se lansează Hortensia Papadat-Bengescu (*Viziune*, *Dorința*, *Marea. Din scrisorile unei femei*, *Sephora*, *Femei între ele*). Cât despre lirică, între

întemeietorii **V.r.** se numără un singur poet – Gheorghe din Moldova. „Din afară" apar însă colaborări valoroase: Al. Vlahuță (*Sonet*, *1907*, *Cuvântul*, *Dreptate*), Octavian Goga (*Carmen*, *O rază*, *În munți*, un fragment tradus din *Tragedia omului* de Madách Imre), G. Ranetti, St. O. Iosif și D. Anghel (în colaborare – *Legenda funigeilor*, *Cometa*, „cronicile vesele" reunite în *Caleidoscopul lui A. Mirea* –, dar și singuri, cel dintâi dând, între altele, tălmăciri din Richard Wagner și Shakespeare), Zaharia Bârsan (piesa în versuri *Jurământul*), D. Nanu, George Murnu (cu traduceri din *Iliada*), Victor Eftimiu, Ion Minulescu, Alice Călugăru, A. Toma ș.a. Între timp în redacție intră Mihai Codreanu și G. Topîrceanu, ambii talentați, stăpânind bine arta versului, ultimul cu o vervă și o fantezie ce i-au permis să egaleze, dacă nu chiar să întreacă modelul, „caleidoscopul" dioscurilor. Remarcabile sunt câteva debuturi – Leon Feraru (1906), Mateiu I. Caragiale, Otilia Cazimir și Emanoil Ciomac (1912), Teodor Scorțescu (1914), ca și ralierea tânărului Demostene Botez în 1913, dar mai ales găzduirea, începând din 1911, a mai multor poeme de Tudor Arghezi. Prin bogăția excepțională a compartimentului, prin valoarea unor versuri, **V.r.** întrece celelalte reviste din epocă. Tot astfel stau lucrurile la capitolul critică, teorie și istorie literară. Între întemeietori nu sunt zelatori mărginiți ai crezului politic poporanist, forțați să îl impună și pe terenul cultural-artistic. Încă în etapa „Evenimentului literar" G. Ibrăileanu și C. Stere demonstraseră că au un orizont larg, îmbogățit mereu, o bună cunoaștere a literaturii, susținută de o mare pasiune. Arătaseră, de asemenea, o dexteritate rară în mânuirea tuturor armelor în polemică, de la argumentele cele mai subtile la inflexiuni profetice și sarcasm vitriolant. Stere, antrenat mai cu seamă în lupta politică, scrie totuși câteva eseuri cu impact major (*Henrik Ibsen*, *Petroniu veacului al XIX-lea: Oscar Wilde*, *Contele L. N. Tolstoi*, *„Europa" pentru un călător român din 1825*). Îndeosebi G. Ibrăileanu, învingându-și inhibițiile, căutând parcă să recupereze deceniul de absență din presă, alimentează revista, la care face multă vreme și muncă de secretariat (abia mai târziu e înlocuit de H. Sanielevici, apoi de G. Topîrceanu și de Mihail Sevastos), cu studii de teorie și istorie literară, unde aprofundează și elucidează ideile poporaniste (*Probleme literare*, *Scriitori și curente*, *„Compoziția" în literatură*, *Artiștii „luptători"*, *Țăranul în literatura românească*, *Spre roman*, *Literatura și societatea*, *„Postumele" lui Eminescu*, *Opera d-lui Vlahuță* etc.). Mai realizează evaluări atente ale unor scriitori români (I. Al. Brătescu-Voinești, C. Sandu-Aldea, I.L. Caragiale), dar și străini (Charles Baudelaire, Lev Tolstoi), cât și numeroase cronici și recenzii ale ultimelor apariții. În sfârșit, în articole, dar în special în notele incluse la „Miscellanea" și la „Revista revistelor", Ibrăileanu dă riposte nimicitoare adversarilor din presa vremii: Ilarie Chendi („criticul volintir" de la „Viața literară"), Marin Simionescu-Râmniceanu („Luceafărul"), N. Iorga („Sămănătorul" și „Neamul românesc literar"), Simion Mehedinți („Convorbiri literare"), Ovid Densusianu („Vieața nouă"), Mihail Dragomirescu („Convorbiri critice"), E. Lovinescu, C. Rădulescu-Motru („Noua revistă română"), N.D. Cocea („Facla" și „Viitorul social"). Aceștia îi imputau poporanismul și „țărănismul", respingerea modernismului, a „intelectualizării" și „urbanizării" literaturii române, dar acuzau concomitent „americanismul" sau „mercantilismul" (plata colaboratorilor). Apogeul manifestării lui polemice în **V.r.** se înregistrează în reprimanda aplicată lui Duiliu Zamfirescu pentru opiniile din discursul de recepție la Academia Română. Contribuțiile lui G. Ibrăileanu, foarte substanțiale, în sine o operă critică, s-au integrat totuși unei campanii colective. La dispută participă și Izabela Sadoveanu, care, până la război, iscălește studii pe teme generale (*Arta națională*, *Nicolae Grigorescu*, *Simbolismul*, *Arta și critica feminină*), o galerie de „profiluri" consacrate scriitoarelor și scriitorilor străini, precum și numeroase recenzii, Ioan Botez (cu studii de pedagogie și anglistică), Constantin Botez (*Faust în românește*), Octav Botez (cu studii, ca *A. de Vigny*, și multe cronici), H. Sanielevici (*Clasificări literare*, *Sărmanul Dionis*, *Titu Maiorescu*), Charles Drouhet (cu studii referitoare la modelele franceze ale pieselor și „legendelor" lui Vasile Alecsandri). Pe aceeași linie se înscriu „modernistul" N. Davidescu (*Alexandru Macedonski*) și esteticianul D. Caracostea (*Un poet nou*, articol despre Gala Galaction). Promițătoare sunt și textele privitoare la autori români (G. Diamandy) și străini (Gabriele D'Annunzio, Oscar Wilde), semnate, din 1913, de tânărul Aureliu Weiss. **V.r.** este susținută și de mulți colaboratori care își îndreaptă interesul spre celelalte arte: Al. Tzigara-Samurcaș (cu studii asupra valorii plastice

a monumentelor vechi și pledoarii pentru înființarea „muzeului nostru național"), A. Baltazar, semnând Spiridon Antonescu (cu eseul *Spre un stil românesc*, cu articole despre arta bizantină și cu multe cronici plastice), Ștefan Popescu (cu un „carnet de pictor") ori William Ritter și Francis Lebrun, străini stabiliți în România (primul cu o prezentare a „frescurilor" din Wiesbaden, al doilea cu impresii despre pictura italiană și franceză, dar și cu articole despre A. C. Swinburne sau despre literatura comparată), Pompiliu Eliade (cu un text asupra lui Richard Wagner), G. Tofan (cu medalioane ale compozitorilor bucovineni), un A.Z. (cu un text despre George Enescu) și, în sfârșit, cronicarii teatrali, cei ce urmăresc producțiile bucureștene – N.D. Cocea, Gala Galaction, Tudor Arghezi, Aureliu Weiss, și ieșene – Octav Botez, C. Alexandrescu și G. Topîrceanu. Țintind să fie nu doar o revistă literară, ci și una științifică, **V.r.** alocă un spațiu considerabil tuturor domeniilor, de la cele umaniste până la cele exacte. În afară de câteva studii, A. Philippide își exersează acerbul spirit critic asupra lucrărilor „specialistului român" (vizând pe Sextil Pușcariu și, mai departe, pe H. Tiktin și pe Gustav Weigand). Pe urmele profesorului, Giorge Pascu își alege ținte mai accesibile, dar abordează și subiecte precum specia lirică națională (*Doina*), în timp ce Ilie Bărbulescu se consacră realității lingvistice și culturale „din lumea balcanică". În linia preocupărilor sale de etnopsihologie, Dumitru Drăghicescu încearcă să elucideze aspecte omise până atunci. Un loc special se acordă istoriei, aici remarcându-se contribuțiile lui A.D. Xenopol (*Istorie și geologie*, *Descălecarea Munteniei*, *Centenarul răpirii Basarabiei*), Radu Rosetti și Vasile Pârvan. Câteva reconstituiri (*Jurământul țării la 1777*, *Nunta domniței Maria cu Ianusz Radziwill*, *Nunta domniței Ruxanda*) propune Ion Grămadă. În domeniul filosofiei Ion Petrovici prezintă ideile lui Raymond Poincaré și Herbert Spencer, Izabela Sadoveanu și I. Botez pe acelea ale lui Henri Bergson, iar un Paul Rareș se ocupă de „morala" lui Félix Le Dantec sau de „paradoxurile operetei". Deosebit de generos este și spațiul oferit științelor naturii, dar și consemnării ultimelor descoperiri și inovații. Preferința redacției merge însă în chip vădit spre medicina socială și a muncii,

G. Ibrăileanu

spre economia politică, spre sociologie, spre tot ce e susceptibil a susține transformările pe linia progreselor înregistrate în Occident. Astfel, contrar celor afirmate în program, **V.r.** este și o revistă politică, nu în sensul îngust al tribunei de partid, deși pledoariile în favoarea liberalilor nu lipsesc. În cronicile interne (foarte multe aparținând lui C. Stere), în studii precum *Social-democratism sau poporanism?* și *Neoiobăgia d-lui Gherea* ale aceluiași autor, în amplele expuneri semnate de G. Ibrăileanu, Radu Rosetti, Ion Radovici, Ion Teodorescu ș.a., se militează cu pasiune, cu inteligență și cu erudiție pentru reformele necesare „ridicării politice și economice a țărănimii", adică înființarea Casei Rurale, reforma administrativă, jugularea trusturilor arendășești, exproprierea latifundiarilor etc. Înflăcărate campanii sunt purtate după răscoala din 1907, ca și în primăvara anului 1914, la alegerea Adunării menite a revizui Constituția, prin introducerea votului universal și a legilor vizând împroprietărirea țăranilor. Militantismul nu se limitează însă la politica strict internă. De la început **V.r.** își îndreaptă atenția asupra „chestiunii naționale". Găzduiește număr de număr „scrisori de la frați", din Ardeal (expeditori fiind Septimiu Sever Secula, I. Russu-Șirianu, Onisifor Ghibu, care iscălește și O. Sima, ș.a.), din Bucovina (foarte harnic e G. Tofan) și din Basarabia (corespondenții fiind C. Stere, sub pseudonimul M. Costea, apoi Alexis Nour și P. Cubolteanu, alias Pan Halippa), „scrisori" ce oglindesc viața românească din aceste zone în toate laturile ei. „Chestiunii naționale" i se subsumează și majoritatea cronicilor externe (câteva asigurate de C. Stere, restul de I.G. Duca), ce urmăresc cu predilecție evoluțiile din țările vecine, precum și raporturile de putere dintr-o Europă aflată în pragul Primului Război Mondial. Opțiunea promotorilor revistei, determinată de considerente raționale, dar și de patriotism local ori de idiosincraziile foștilor socialiști față de reacționarul Imperiu Țarist, înclină către Puterile Centrale. Orientarea este argumentată fervent, cu lux de documentare, de mulți redactori și colaboratori, locul de frunte revenindu-i și aici lui C. Stere, prezent cu articole (*Imperiul Habsburgilor și politica românilor, România și războiul european)* și „carnetul unui solitar" (*Pentru ce sunt un trădător?, Discursul lui Take Ionescu, Puhoiul*). Cu o astfel de atitudine, **V.r.** își pierde mulți simpatizanți, fapt care, coroborat cu dificultățile economice inerente vremurilor, dar și cauzate de câteva accidente nefericite (incendii repetate la tipografie și depozite), o aduce în situația de a nu mai ieși regulat și de a-și sista apariția în momentul intrării țării în război.

Atmosfera de ostilitate deschisă față de gazetarii „colaboraționiști", instalată după încetarea conflagrației mondiale, a făcut ca la începutul anului 1919 să planeze îndoieli asupra oportunității reapariției **V.r.** Inițial s-a optat pentru un bimensual care, expurgat de orice ideologie, să o continue, sub un titlu nou, „Însemnări literare", cu o conducere „necompromisă". Revenirea la normalitate și mai ales necesitățile momentului au făcut ca soluția să fie doar provizorie, către sfârșitul anului fiind demarate pregătiri pentru reluarea vechii publicații. Grație îndeosebi energiei și priceperii lui D.D. Patrașcanu, ia ființă o asociație literară și științifică purtând denumirea revistei și întrunind, în fapt,

acționariatul (cu peste o sută douăzeci de membri) al unei societăți „anonime” care se ocupă și de tipărire, de editare și comercializare, „înghițind” și Librăria Alcalay, cu tot capitalul și portofoliul ei, ce cuprindea unele colecții, precum „Biblioteca pentru toți”, „Lumen” etc. Între acționari se numără majoritatea colaboratorilor de altădată, dar și foști adversari, cel mai notoriu fiind Duiliu Zamfirescu. Resursele financiare de care dispune societatea permit construirea unui „palat” propriu, lucrările fiind terminate nu peste mult timp. **V.r.** poate să reapară astfel la începutul lunii martie 1920. Se păstrează vechiul subtitlu, precum și rubricația, dar pe copertă nu se mai indică numele directorilor, probabil dându-se răgaz lui C. Stere, aflat în Elveția, să-și limpezească situația și intențiile. În locul unui program, o notă de la „Miscellanea”, intitulată *Anul XII*, precizează că „poporanismul” politic s-a văzut realizat prin reformele democratice introduse după război, care le-a și impus, însă pe un teren pregătit și de **V.r**. Sunt reiterate atitudinea față de literatură, reliefându-se justețea ei, ca și izbânzile în promovarea scrierilor românești de calitate. Nota se încheie cu o declarație de principiu: „Vom fi conduși de același spirit democratic, de aceeași dorință de a sluji morala și frumosul, apărători mai presus de orice ai libertății de gândire – bunul cel mai mare și mai înalt al omului”. Rolul principal în redacție îl deține în continuare G. Ibrăileanu, ajutat tot de G. Topîrceanu și de Mihail Sevastos, apoi, după plecarea lor, o vreme, de mai tinerii Stejar Ionescu, G. Bărgăuanu ș.a. Ca și în etapa antebelică, **V.r.** se străduiește să fie la curent cu actualitatea literară, făcând loc în compartimentul de „antologie” unor scrieri ale autorilor cu renume sau pe cale de a se impune. În paginile ei sunt găzduiți ocazional, până în 1940, poeții Lucian Blaga, Ion Barbu, Luca Ion Caragiale, Ștefan Nenițescu, Radu Boureanu, Alice Soare, D. Ciurezu, Virgil Carianopol, Mihai Moșandrei, Mihail Celarianu, Zaharia Stancu, Ilarie Voronca, George Dumitrescu, Mihai Beniuc, Dumitru Corbea, Eusebiu Camilar, Ion Frunzetti, Ștefan Aug. Doinaș și mulți alții, precum și prozatorii Cezar Petrescu (*Unchiul din America*, fragmente din romanul *Întunecare*), F. Aderca, Mateiu I. Caragiale (*Remember*), Cora Irineu, Henriette Yvonne Stahl (romanul *Voica* și nuvela *Mătușa Matilda*, piesa *Plumb*), Gib I. Mihăescu (*La „Grandiflora”, Brațul Andromedei, Ora bunului rămas*), Ion Minulescu (romanul *Roșu, galben și albastru*), Teodor Scorțescu (*Popi*), Damian Stănoiu, D.V. Barnoschi, Const. Kirițescu, Tudor Șoimaru, Ticu Archip, Anton Holban, Mihail Sebastian, T.C. Stan, I. Peltz, Ury Benador, Sergiu Dan, Mihail Șerban, N.M. Condiescu, Georgeta Mircea Cancicov, Ion Biberi, Dan Petrașincu, Geo Bogza, Ioana Postelnicu, Cella Serghi ș.a. Nota specifică o dau însă, ca și anterior, scriitorii din cercul revistei. La capitolul proză, sunt de consemnat Mihail Sadoveanu (cu numeroase povestiri și nuvele, romanele *Oameni din lună*, dat sub pseudonimul Silviu Deleanu, *Venea o moară pe Siret* și *Zodia Cancerului*, *Divanul persian*, acestea trei din urmă fragmentar, însemnări de călătorie etc.), Ion Agârbiceanu, D.D. Patrașcanu (cu nuvele și pagini din *Viețile sfinților*), Jean Bart (*Cazul de la farul Olinca*, *Dincolo, peste Ocean*, *Prințesa Bibița*), Constanța Marino–Moscu (*Amintirile Caterinei State*), Hortensia Papadat-Bengescu (doar în primii ani postbelici), Ionel Teodoreanu

C. Stere

(*La Medeleni*, *Bal mascat, Golia*), Al. O. Teodoreanu (*Neobositulu Kostakelu*, *Inelul Marghioliței*, *O inspecție*, *Berzele din Boureni*), Stejar Ionescu (*Zâna fumului*, *Iubirea lui Dionis*, *Colecție*, romanul *Game*), Demostene Botez (note de front, *Victima*, *La nunta Tincuții*, *Obsesie*, *Domnul Leon*, *Într-o vacanță*), Titus Hotnog (*Vrăbioiul alb, Vulcanul, Jertfa laudei, Prințul Aiepa*), Lucia Mantu, Axente Frunză (cu povestiri și schițe, note de călătorie la Athos, dar îndeosebi cu tălmăciri din rusește, precum romanele *Leon Drey* de Semen Iușkevici, *Oblomov* de I.A. Goncearov, *Fără grai* de Vladimir Korolenko), Dragoș Protopopescu (*Iarmarocul metehnelor, „Maid of Ceylon”*). Cu versuri continuă să fie prezenți extrem de frecvent Mihai Codreanu, Demostene Botez, Otilia Cazimir, cărora li se alătură Al. A. Philippide, G. Bărgăuanu, Dragoș Protopopescu (iscălind și Dinu Lance) și George Lesnea (cu numeroase tălmăciri din Serghei Esenin). Împreună cu scriitorii „viețiști”, un rol chiar mai important în conturarea identității revistei îl au, ca și în faza precedentă, criticii, istoricii literari, esteticienii. În fruntea lor se află tot G. Ibrăileanu, care, pe lângă ripostele date celor ce negau importanța publicației în etapa anterioară ori rostul revistei în noul context (*„V.R.” și cultura românească*, *„Prăbușirea” poporanismului*, *Ce este poporanismul?*, *Ce a făcut „Viața românească” pentru literatură?*), dă însemnate studii (*Poezia nouă, Caracterul specific național în literatură*, *Influențe străine și realități naționale*, *Numele proprii în opera comică a lui Caragiale*, *Edițiile poeziilor lui Eminescu, Modă și originalitate, Creație și analiză* etc.), analize aprofundate (*„Pe lângă plopii fără soț”*, *„Vara”*, *„Conul Leonida față cu reacțiunea”*), numeroase cronici și recenzii, note polemice (la „Miscellanea” și „Revista revistelor”). Activi continuă să fie, din echipa antebelică, Octav Botez, Ion Botez, ca și Mihail Sevastos, G. Topîrceanu (ambii mai mult în primii ani), Demostene Botez, Ion Petrovici, Charles Drouhet, Aureliu Weiss, dar și D.I. Suchianu, Al. A. Philippide (recenzii, cronici, „considerații confortabile”), Paul Zarifopol (studii despre I.L. Caragiale sau despre clasici francezi, cât și eseuri, *Din registrul ideilor gingașe* fiind iscălit, ca și o seamă de traduceri, Anton Gherman), Dragoș Protopopescu (cu articole consacrate spațiului cultural englez), Ioan D. Gherea. Scurt timp Liviu Rebreanu asigură cronica teatrală bucureșteană, iar F. Aderca pe cea craioveană. Sporadic sunt prezenți în sumar academicienii C. Rădulescu-Motru, Ion Simionescu, tinerii Ion Sân-Giorgiu, Tudor Vianu ș.a. Și în „partea științifică”, păstrând mereu precumpănitorul interes pentru disciplinele socioumane, colaboratorii de altădată fac loc tot mai vizibil celor tineri. C. Stere contribuie, din 1922, cu mai multe pagini din „carnetul unui solitar”, precum și cu un studiu-fluviu care se referă la „cauzele și perspectivele revoluției ruse”. Pertinente cronici externe dau Eugen Filotti, apoi Constantin Vișoianu. Frecvent se publică „scrisori”, pe teme culturale, dar și politice, provenite de la Mihai Ralea, Petre Andrei, Andrei Oțetea, Petre Pandrea, D.D. Roșca, Mircea Mancaș, fiecare „transmițând” din orașul european în care se află pentru a-și desăvârși studiile. Primul este și cel mai activ, furnizând și studii, cronici, recenzii, comentarii pe teme de actualitate. De altfel, după întoarcerea în țară și numirea lui ca asistent la Facultatea de Litere din Iași în 1923, Ralea devine redactor al **V.r.** și preia multe din sarcinile lui G. Ibrăileanu. Urmând și în plan politic pe foștii săi profesori, care vedeau acum „spiritul democratic” reprezentat nu de vechii liberali, ci de partidele țărănești, Ralea merge mai departe: contribuie la elaborarea doctrinei prin propriul scris și deschide coloanele revistei tovarășilor de idei. În plan cultural, prin Ralea, D.I. Suchianu și Petre Pandrea (Petre Marcu-Balș), **V.r.** intervine începând din 1925 în campaniile împotriva misticismului, a gândirismului, căruia îi impută supralicitarea componentei ortodoxe a specificului național, precum și în dezbaterile asupra așa-numitei „noi generații”. De notat e și încercarea de a mări interesul cititorilor prin găzduirea, în intervalul 1929–1931, a unor articole trimise special pentru revistă de personalități de talie europeană: Émile Vandervelde, Thomas Greenwood, Paul Painlevé, prințul Rohan, Franck Kellog, Célestin Bouglé, H.G. Wells ș.a. Ca urmare a tot mai precarei sănătăți a lui G. Ibrăileanu, **V.r.** se va tipări de la începutul anului 1930 la București, în fapt acolo funcționând și redacția, mai ales că puțini colaboratori stabili rămăseseră în Iași. Situația capătă caracter formal abia cu numărul 1–2 din 1933, unde G. Ibrăileanu (în articolul *După 27 de ani*) și C. Stere (*Cum am devenit director al „Vieții românești”*) predau ștafeta unei echipe formate din Mihai Ralea, G. Călinescu și Mihail Sevastos. Modificând subtitlul (acum „Revistă de literatură, artă și

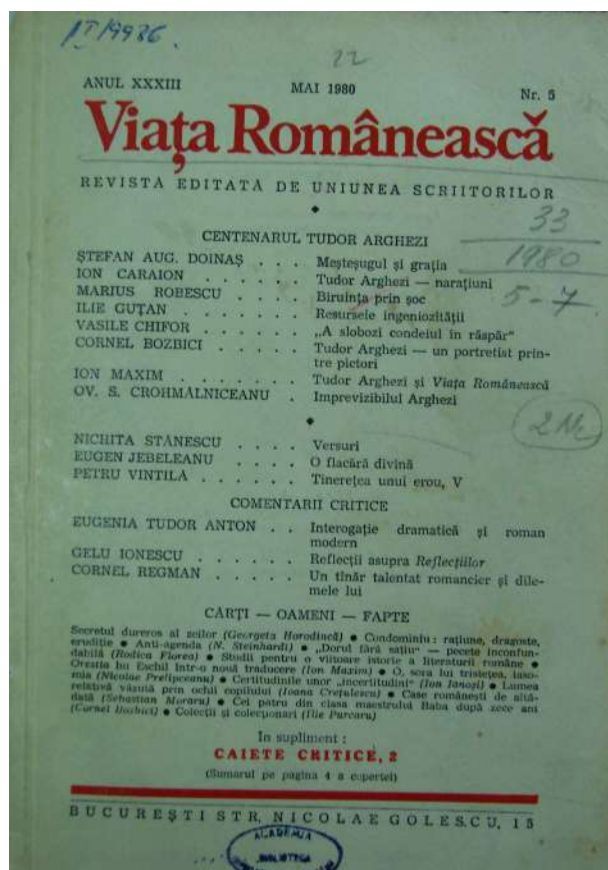
D.D. Patrașcanu, N. Lupu, Iancu Botez, Spiridon Popescu și G. Ibrăileanu

ideologie”), noua conducere, redusă în realitate la primii doi, își propune „să armonizeze, contemporaneizându-se, […] atitudinea hotărâtă, politica ideologică și socială […] deoarece cultură înseamnă idee activă, nu academie și indiferență formală, estetică”. Periodicul cunoaște și prefaceri structurale, unele rubrici fiind înlocuite cu altele noi. G. Călinescu va contribui substanțial la afirmarea „atitudinii hotărâte” îndeosebi prin note cu accente de pamflet la adresa „Gândirii”, a lui Nichifor Crainic și a „noii generații”, dar, excedat probabil de ponderea dată ideologicului, va abandona redacția în iunie 1934. Curând pe copertă vor apărea numele directorilor: Mihai Ralea și Ernest Ene, acestuia din urmă luându-i locul, din iulie 1937, Constantin Vișoianu, schimbat și el, în martie 1940, cu George Oprescu, ca și numele redactorului-șef: D.I. Suchianu. Ideologic, **V.r.** nu își schimbă poziția. Militând mai departe pentru național-țărănism, va găsi oportună totuși, în contextul european de după victoria fascismului în Germania, o apropiere mai mare de extremă stânga. În consecință, își deschide coloanele unor colaboratori precum Petre Constantinescu-Iași, Stanciu Stoian, Lothar Rădăceanu, Lucrețiu Pătrășcanu (semnează Ion C. Ion), H. Silber (Andrei Șerbulescu), Ghiță Ionescu ș.a. Unii radiografiază regimurile fasciste, reliefând nocivitatea lor, dar se exersează și în elogierea, mai mult sau mai puțin deschisă, a stalinismului. Realităților culturale, economice și sociale din Uniunea Sovietică li se consacră numeroase articole, chiar și un număr tematic (13–14/1934). Partea de ideologie rămâne substanțială și după 1935, dar frapează mai puțin, în condițiile în care, revenindu-se la formatul din perioada ieșeană, se acordă spațiu atât „antologiei”, cât și textelor asupra literaturii și a

celorlalte arte; concomitent se îmbunătățește sensibil prezentarea grafică. Către sfârșitul deceniului scriu destul de asiduu G. Călinescu (revenit în 1937), Tudor Vianu, Vladimir Streinu, Ion Biberi, Iorgu Iordan și Al. Graur, Ion Zamfirescu, D.N. Ciotori (cu foarte interesante „scrisori din Londra”) ș.a. Notabil este și faptul că, în climatul intensificării mișcărilor de extremă dreapta, revista primește colaborări de la mulți scriitori și publiciști de origine evreiască, precum H. Streitman, Sergiu Dan, Ury Benador, I. Peltz, H. Bonciu, Ion Călugăru, Dan Faur, Lucian Boz, Alfons Adania, D. Trost, Paul Păun. Din 1938 Mihail Sebastian este cooptat în redacție, contribuind atât cu note și recenzii, cronici teatrale, cât și cu fragmente din romanul *Accidentul.* Din același an Eugen Ionescu trimite intermitent „scrisori din Paris” (frecvent conțin pagini de jurnal). Sunt de reținut și numerele închinate fondatorilor **V.r.**: G. Ibrăileanu (4–5/1936) și C. Stere (1–3/1937). Alt număr este dedicat Franței în 1939 (cu prilejul aniversării Revoluției din 1789), modalitate de a exprima, cu câteva săptămâni înainte de izbucnirea celui de-al Doilea Război Mondial, adeziunea la cauza democrațiilor apusene. Prin vădita atitudine antifascistă și prosovietică se explică de ce, în condițiile instaurării dictaturii legionar-antonesciene, **V.r.** nu mai poate să apară. Își va relua existența într-o nouă conjunctură istorică, după terminarea războiului și după căderea vechiului regim, în noiembrie 1944, având ca directori pe Mihai Ralea și pe D.I. Suchianu. În sectorul literar se întâlnesc nume familiare pentru cititorii revistei: prozatorii Mihail Sadoveanu, Hortensia Papadat-Bengescu, F. Aderca, Geo Bogza, Cella Serghi, Ioana Postelnicu și poeții Al. A. Philippide, Demostene Botez, Mihai Codreanu, dar și altele întrucâtva mai noi: Mihai Beniuc, Maria Banuș, Cicerone Theodorescu, Miron Radu Paraschivescu, Geo Dumitrescu, Ion Caraion, Nina Cassian, Eusebiu Camilar, Olimpia Filitti-Borănescu, Ovidiu Constantinescu. Aceeași situație se observă în celelalte compartimente, unde sunt prezenți Mihai Ralea (*Ceea ce e nobil*, *Arta ca plăcere a artificialității*, *Amânarea, condiție specifică a psihologiei umane*), D.I. Suchianu (cu studii, cronici, recenzii), Tudor Vianu, Ion Biberi (*Itinerar baudelairian*, *Orient și Occident*, *Evoluția criticii literare*), G.M. Cantacuzino (cronică plastică), Petru Comarnescu (eseuri, note relative la expoziții și spectacole), apoi tinerii Alexandru Piru, Adrian Marino, Silvian Iosifescu, Marius Constant ș.a. Mai mult decât o revenire la tema combaterii gândirismului, nota *Obscurantismul d-lui Lucian Blaga*, publicată fără semnatar, și îndeosebi articolul *Cazul Blaga*, aparținând lui Nestor Ignat, prevestesc campaniile îndreptate împotriva exponenților culturii „burghezo-moșierești”, sfârșite cu punerea la index a operelor lor. O „scrisoare din Paris” a lui Eugen Ionescu, inclusă în sumar în iunie 1946, cu acuzații, într-un registru de pamflet nu lipsit de trivialități, țintind anumite categorii sociale (armata, clerul, corpul didactic), care ar fi profesat un naționalism abject, stârnește numeroase proteste, silind redacția să se desolidarizeze de colaboratorul ei în numărul următor. Acesta e, de altfel, ultimul, nefiind exclus ca dispariția revistei să aibă drept cauză reacția redacției, dacă nu cumva se integrează în acțiunea comuniștilor vizând izolarea și eliminarea din viața politică a Partidului Național Țărănesc. ***V.D.***

VIAȚA ROMÂNEASCĂ, revistă care apare la București, lunar, din iunie 1948. Subtitlul „Revistă a Societății Scriitorilor din România” se modifică mai întâi – în 1949 – în „Revistă a Uniunii Scriitorilor din RPR”, din 1965 în „Revistă a Uniunii Scriitorilor din RSR” și din 1974 în „Revistă editată de Uniunea Scriitorilor”. În primul număr figurează ca director Cicerone Theodorescu și ca secretar de redacție Corin Grosu, precum și comitetul de redacție, din care mai fac parte Ion Călugăru, Miron Constantinescu, Gaál Gábor, Nicolae Moraru, Perpessicius, Camil Petrescu, Leonte Răutu, Al. Rosetti, Zaharia Stancu, D.I. Suchianu; în 1949 Cicerone Theodorescu e menționat ca redactor-șef, iar între 1950 și 1958 nu se mai dau informații asupra conducerii. Se pare că Cicerone Theodorescu, exclus din PMR și ieșit din grațiile puterii politice, ar fi fost demis și că Uniunea Scriitorilor ar fi acceptat propunerea – formulată de Secția de Propagandă și Agitație a CC al PMR, condusă de Iosif Chișinevschi și Leonte Răutu – ca la direcția revistei să fie instalat în 1950 Nicolae Moraru, personaj mediocru intelectualicește, dar păzitor extrem de energic și riguros al liniei politice oficiale, pentru ca, în 1953, la propunerea formulată și susținută de Constanța Crăciun și de Pavel Țugui, diriguitorii Secției de Literatură și Artă a aceluiași organ central de partid, să fie instalat în postul de redactor-șef scriitorul Petru Dumitriu, care avea să predea ulterior ștafeta,

probabil în 1956, lui Ov. S. Crohmălniceanu. Caseta redacțională reapare în 1958, acum menționându-i pe Mihai Ralea – director, Ov. S. Crohmălniceanu – redactor-șef, Marin Preda și Victor Tulbure – redactori-șefi adjuncți. Ulterior mai deține funcția de director Demostene Botez (1965–1973). Redactori-șefi sunt Demostene Botez (1962–1965), Șerban Cioculescu (1965–1967), Radu Boureanu (1967–1974), Ioanichie Olteanu (1974–1987), iar adjuncți Aurel Baranga (1958–1967), Paul Georgescu (1958–1972), Ioanichie Olteanu (1972–1974). Funcția de secretar general (sau responsabil) de redacție o îndeplinesc Vladimir Colin (1974–1981) și Gheorghe Pituț (1984–1987). În anii 1987–1989 conducerea este asigurată de un consiliu redacțional coordonat de Alexandru Balaci. În *Cuvânt înainte* din numărul inaugural, nesemnat, dar scris, după unele mărturii, de Mihai Ralea, se afirmă că revista e „nouă", lucru marcat și prin numerotarea *ab initio*. În plan programatic însă diferențierea de seria a treia a **V.r.** nu este substanțială; mult mai târziu, în 1981, se va modifica numerotarea revistei, astfel încât să semnifice afirmarea continuității cu revista omonimă apărută în 1906–1946. Se precizează că poziția proclamată – afirmarea „funcției sociale și a caracterului angajat, recunoscut sau nu, al oricărei literaturi" și o „atitudine ideologică militând pentru o literatură, o artă, o cultură realistă în viziune, optimistă în spirit, prietenă și susținătoare a oamenilor muncii" – era și a revistei întemeiate la Iași în 1906, dar numai „schițată și cu o linie încă nesigură". La fel, țelurile de acum – lupta „împotriva tristelor mostre de descompunere apărute în Occident", strădania spre o „critică neimpresionistă, obiectivă", atentă la „cercetarea temelor, a conținutului ideologic al operei", „sprijinirea creației literare în efortul ei de a-și însuși o viziune nouă", „reexaminarea patrimoniului lăsat nouă de înaintași", „încurajarea cu precădere a tineretului creator", deschiderea spre „literaturile progresiste de pretutindeni, dar mai ales spre cea sovietică" – puteau fi privite ca o adaptare a celor vechi la noile împrejurări ale istoriei. Similitudinile erau totuși doar în litera programului, nu și în esența lui, ceea ce se dezvăluie însă mai puțin în compartimentul care reunește literatură propriu-zisă. Primele numere cuprind texte ale scriitorilor de prim rang ce se raliaseră noului regim: Mihail Sadoveanu (un fragment din romanul

ANUL XXXIII MAI 1980 Nr. 5

Viața Românească

REVISTA EDITATA DE UNIUNEA SCRIITORILOR

CENTENARUL TUDOR ARGHEZI

ȘTEFAN AUG. DOINAȘ . . . Meșteșugul și grația
ION CARAION . . . . . . Tudor Arghezi — narațiuni
MARIUS ROBESCU . . . . Biruința prin șoc
ILIE GUȚAN . . . . Resursele ingeniozității
VASILE CHIFOR . . . . . . „A slobozi condeiul în răspăr"
CORNEL BOZBICI . . . . . Tudor Arghezi — un portretist printre pictori
ION MAXIM . . . . Tudor Arghezi și *Viața Românească*
OV. S. CROHMALNICEANU . Imprevizibilul Arghezi

NICHITA STANESCU . . . . Versuri
EUGEN JEBELEANU . . . . O flacără divină
PETRU VINTILA . . . . . . Tinerețea unui erou, V

COMENTARII CRITICE

EUGENIA TUDOR ANTON . . Interogație dramatică și roman modern
GELU IONESCU . . . . . . Reflecții asupra *Reflecțiilor*
CORNEL REGMAN . . . . . Un tînăr talentat romancier și dilemele lui

CARȚI — OAMENI — FAPTE

Secretul dureros al zeilor *(Georgeta Horodincă)* • Condominiu: rațiune, dragoste, erudiție • Anti-agenda *(N. Steinhardt)* • „Dorul fără sațiu" — pecete inconfundabilă *(Rodica Florea)* • Studii pentru o viitoare istorie a literaturii române • Orestia lui Eschil într-o nouă traducere *(Ion Maxim)* • O, sora lui tristețea, iasomia *(Nicolae Prelipceanu)* • Certitudinile unor „incertitudini" *(Ion Ianoși)* • Lumea relativă văzută prin ochii copilului *(Ioana Crețulescu)* • Case românești de altădată *(Sebastian Moraru)* • Cei patru din clasa maestrului Baba după zece ani *(Cornel Bozbici)* • Colecții și colecționari *(Ilie Purcaru)*

În supliment:
CAIETE CRITICE, 2
(Sumarul pe pagina 4 a copertei)

BUCUREȘTI STR. NICOLAE GOLESCU, 15

Lisaveta), Camil Petrescu (*Turnul de fildeș*, *Fragment* și piesa *Bălcescu*), Cezar Petrescu (*Mâinile ce-și aduc aminte*), Perpessicius (versuri), G. Călinescu (nuvela *Catina damnatul*), dar și ale câtorva autori afirmați spre mijlocul anilor '30, cu notorii vederi de stânga, precum Ion Călugăru, Zaharia Stancu, Eusebiu Camilar, Eugen Jebeleanu, Radu Boureanu, Vlaicu Bârna, George Lesnea, Mihai Beniuc, Maria Banuș. Acestora li se adaugă nume noi: poeții Victor Tulbure, Dan Deșliu, Veronica Porumbacu și prozatorii Aurel Baranga, Petre Iosif, A.G. Vaida, Al. Jar și Petru Dumitriu. La majoritatea este evidentă supunerea la comandamentele ideologice ale momentului (la nou-veniți mai pronunțat), conformarea la schemele maniheiste, fie în zugrăvirea în culori sumbre a epocii trecute, fie în exaltarea revoluționarilor de la 1848 sau a opozanților regimului „burghezo-moșieresc", dar nu în măsură de a constitui o probă de literatură „nouă", ci doar de literaturizare nu o dată propagandistică. Programul nou al **V.r.** este mai clar în partea ei

ideologică, structurată pe parcurs în rubricile „Orientări", „Teorie și critică", „Discuții" (introdusă mai târziu), „Recenzii" ori „Cărți noi". Chiar în primul număr, o interpretare „în lumina materialismului istoric" a Revoluției pașoptiste (Mihail Roller) stă alături de o prezentare a „elementelor noi în poezia românească" (Nicolae Moraru) și de „examene critice" la care sunt supuse revista „Flacăra" (Mihai Novicov) și literatura occidentală (Eugen Schileru). Pe această cale se merge apoi tot mai apăsat. Pentru orientarea doctrinară se recurge masiv la „învățăturile" extrase din lucrările lui V.I. Lenin și I.V. Stalin (îndeosebi cu prilejul aniversărilor și, în cazul celui din urmă, al morții) sau la ideologii de serviciu, precum A.A. Jdanov (căruia, de asemenea, i se dedică un număr la moarte). Se reproduc deseori și editoriale din presa moscovită, dezbaterile Congresului Intelectualilor de la Wrocław ori din lucrările Congresului Scriitorilor din URSS. Acestea sunt însoțite de tot mai numeroase „contribuții" ale zelatorilor autohtoni: Miron Constantinescu, Petre Constantinescu-Iași, Mihai Novicov, Nicolae Moraru (*Sensul principiului spiritului de partid în literatură*), I. Vitner, Eugen Campus, Ov. S. Crohmălniceanu, apoi N. Tertulian, Paul Georgescu, Eugen Luca ș.a. Experiența scriitorilor ruși și sovietici e și ea „valorificată" cu osârdie prin abundente tălmăciri, prin articole și comentarii mai mult decât elogioase. Despre Mihail Șolohov scrie Silvian Iosifescu, despre „realismul socialist al lui Gorki" discută Al. A. Philippide și Petru Dumitriu, Vladimir Maiakovski e comentat de Horia Deleanu ș.a.m.d. Notabilă e și un fel de anchetă, întreprinsă în 1950, în cadrul căreia la întrebarea „Ce-am învățat din literatura sovietică?" răspund Cezar Petrescu, Camil Petrescu, Eusebiu Camilar, Petru Dumitriu, Mihai Beniuc, Dan Deșliu, Aurel Baranga ș.a. Pe de altă parte, anunțată inițial, „reexaminarea patrimoniului lăsat nouă de înaintași" se produce cu multă precauție. În cei doi ani de început apar doar câteva articole despre I.L. Caragiale (Barbu Câmpina), V. Alecsandri, văzut ca revoluționar pașoptist (G.C. Nicolescu), Ioan Slavici și G. Coșbuc (J. Popper). Împlinirea unui veac de la nașterea lui Eminescu forțează întrucâtva procesul, poetului consacrându-i-se mai multe comentarii, iscălite de Mihai Beniuc, Perpessicius (care prezintă o seamă de inedite), Eugen Jebeleanu (despre tragismul vieții poetului), G.C. Nicolescu (despre receptarea critică) și Pericle Martinescu (despre „falsificarea" operei eminesciene de către editorii „burghezi"). Într-o împrejurare similară I.L. Caragiale are parte în 1952 de un număr omagial. Dacă opera lui Eminescu e „valorificată" cu destule rezerve, în schimb elogiile abundă în cazul „redescoperiților" D. Th. Neculuță, Ion Păun-Pincio, Al. Sahia ș.a. Mult mai semnificativă este critica de întâmpinare exersată în paginile revistei. Cu aprecieri extrem de favorabile sunt primite romanele *Mitrea Cocor* de Mihail Sadoveanu (Vera Călin), *Desculț* de Zaharia Stancu, *Negura* de Eusebiu Camilar (Mihai Novicov), proza lui Petru Dumitriu, nuvelele lui Marin Preda (Al. I. Ștefănescu și Al. Oprea), poezia lui Mihai Beniuc (Paul Georgescu) și a lui Dan Deșliu (Mihai Gafița), piesa *Vadul nou* a Luciei Demetrius (Aurel Mihale). Criticată totuși în „Lupta de clasă" pentru unele „greșeli", redacția își ia, spășită, „angajamentul" de a purcede la o „grabnică lichidare" a lor (2/1950). Pe coordonatele ideologice trasate în anii 1948–1952 se merge într-un sens riguros liniar până la începutul anilor '60. Revista introduce în sumar texte aparținând majorității membrilor Uniunii Scriitorilor, o frecvență mai mare asigurându-se „fruntașilor". Cu versuri sunt prezenți A. Toma, Mihai Beniuc, Nina Cassian, Maria Banuș, Veronica Porumbacu, Virgil Teodorescu, Eugen Jebeleanu (*Bălcescu*, *Surâsul Hiroșimei*), Mihu Dragomir (*Războiul*), Mihnea Gheorghiu (*Balada lui Tudor din Vladimiri*, poemul *1821* și numeroase traduceri), Cristian Sârbu, Radu Boureanu (*Satul fără dragoste*), Miron Radu Paraschivescu (îndeosebi tălmăciri), Al. Andrițoiu (*În Țara Moților se face ziuă*), Aurel Rău, A.E. Baconsky (*Noaptea în flăcări*), Nicolae Labiș (*Gazeta de stradă*, *Moartea căprioarei*, *Rapsodia pădurii*), Ion Brad (*Balada împușcaților*), Ion Horea, Aurora Cornu, Ion Gheorghe, Florin Mugur, Gellu Naum, Ștefan Aug. Doinaș, Petru Solomon, Petre Stoica, Ilie Constantin, Gheorghe Tomozei, Florența Albu, Doina Sălăjan, Nichita Stănescu, Darie Novăceanu ș.a. În noiembrie 1953 revista îi publică lui Tudor Arghezi trei poeme, urmate apoi de altele, precum și de fragmente din ciclurile *Cântare omului* și *1907*. Ocazional mai sunt găzduite poezii ale lui Ion Barbu (*Bălcescu trăind*, 1955), G. Bacovia, Victor Eftimiu, Emil Isac, Demostene Botez, Mihai Codreanu, G. Călinescu, Dominic Stanca, Radu Stanca, Ion

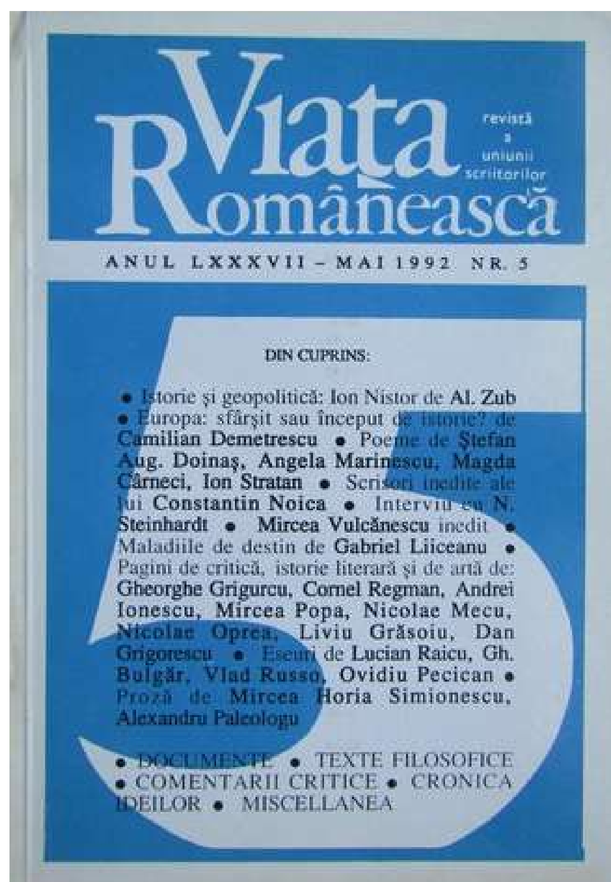
Frunzetti ș.a. Un spațiu foarte larg se alocă epicii și dramaturgiei. Rând pe rând apar în **V.r.** romane și ample nuvele, iscălite de Petru Dumitriu (*Bijuterii de familie*, *Vânătoare de lupi*, *Drum fără pulbere*, *Pasărea furtunii*, *Proprietatea și posesiunea*), Ion Pas (fragmente din *Zilele vieții tale*), Eusebiu Camilar (*Temelia*), Mihai Novicov (*Încredere*), A.G. Vaida (*Soarele din anii grei*), Ion Călugăru (*Oțel și pâine*), Al. Jar (*Sfârșitul jalbelor*), Nicolae Jianu (*Cumpăna luminilor*), Cezar Petrescu (*Ai noștri ca brazii*, *Vino și vezi!*), Zaharia Stancu (*Dulăii*), Mihail Sadoveanu (fragmente din *Nicoară Potcoavă* și din *Cântecul Mioarei*), Ioana Postelnicu, Nagy István (*La cea mai înaltă tensiune*), Camil Petrescu (*Un om între oameni*), Dumitru Mircea (*Pâine albă*), Marin Preda (*Desfășurarea*, *Îndrăzneala*, *Ferestre întunecate*, *Moromeții*), C. Ignătescu (*Niculai Călărașul*), Francisc Munteanu (*Lența*, *În orașul de pe Mureș*), Traian Coșovei (*Marele preludiu*), V. Em. Galan (*Bărăgan*), Alecu Ivan Ghilia (*Cuscrii*, *A cincea roată la căruță*), Eugen Barbu (*Groapa*, *Șoseaua Nordului*), Iulia Soare (*Familia Calaff*), Remus Luca (*Liniștea iernii*, *Cămașa de mire*), Ion Marin Sadoveanu (*Ion Sântu*), Laurențiu Fulga (*Eroica*), G. Călinescu (un fragment din *Scrinul negru*), Titus Popovici (*Mitru*), Cella Serghi (*Fetele lui Barotă*), Ion Lăncrănjan (*Cordovanii*), Mihai Beniuc (*Hada lui Vârnav*, *La Porumba*), Henriette Yvonne Stahl (epilog la *Voica*), Tudor Teodorescu-Braniște (*Primăvara apele sunt mari*), precum și piese de teatru, autori fiind Maria Banuș (*Se apropie ziua*, *Îndrăgostiții*), Lucia Demetrius (*Vadul nou*, *Atenție, copii!*), Mihail Davidoglu (*Cetatea de foc*, *Orașul în flăcări*, *Horia*), Horia Lovinescu (*Lumina de la Ulmi*), Aurel Baranga (*Cântecul libertății*, *Mielul turbat*), Ana Novac (*La începutul vieții*, *Familia Kovacs*), Al. Mirodan (*Ziariștii*), Paul Everac (*Poarta*, *Explozie întârziată*) ș.a. Alternanța „dezghețurilor" și „reînghețurilor" e și mai vizibilă în compartimentul de critică și istorie literară. Concomitent sau la scurt interval se publică articole ce resping „neprincipialitatea" în evaluarea unor opere, „schematismul în literatură" și „manifestarea virulentă de formalism" din poezia Ninei Cassian (Paul Georgescu), se pledează pentru „expresivitatea chipurilor literare" și contra „manierei proletcultiste", dar și pentru pășirea fermă „pe drumul realismului socialist", pentru „spiritul revoluționar al realismului socialist", invocându-se permanent „principiul leninist al spiritului de partid în literatură". Către sfârșitul anului 1953 se introduce rubrica „Literatura română între 1900–1944", deschisă cu un studiu al lui Ov. S. Crohmălniceanu despre Liviu Rebreanu. Aici sau în alte rubrici se scrie despre Jean Bart (Teodor Vârgolici), G. Coșbuc (Marin Bucur), Al. Davila (Lucian Raicu și I.D. Bălan), G. Ibrăileanu (Savin Bratu), C. Dobrogeanu-Gherea (George Ivașcu), Mihail Sebastian (B. Elvin), I. Al. Brătescu-Voinești (Mircea Zaciu), Anton Holban (Octav Șuluțiu), Pavel Dan și Ion Agârbiceanu (I. Negoițescu) ș.a. În aceiași ani N. Tertulian condamnă o nouă carte a lui Cicerone Theodorescu, în care decelează „clișee decadente", pentru ca apoi să denunțe „caracterul reacționar al teoriei autonomiei esteticului" și să respingă, în meticuloase analize, concepția lui E. Lovinescu. Împotriva „reabilitării camuflate a estetismului" și a citării lui Lucian Blaga (de către I. Negoițescu) vituperează în 1958 Ov. S. Crohmălniceanu, iar Liviu Călin relevă „tendințele nesănătoase" ale unei reviste „de provincie". Pendulările revistei sunt accentuate în anchetele și „mesele rotunde" organizate: *Literatura nouă și actualitatea* (12/1957), *Probleme actuale ale criticii* (4/1958, cu participarea unor critici germani și francezi), *Realismul socialist și literatura noastră nouă* (9/1958), *Scriitorii tineri* (5/1959), *15 ani de literatură nouă* (9/1959). Mai puțină obediență față de imperativele ideologice ale regimului se distinge în cronicile și recenziile iscălite către sfârșitul deceniului, în afară de cei cu stagiu în redacție – Mihail Petroveanu, Mihai Gafița, Sorin Arghir, Eugenia Tudor, Lucian Raicu, Al. Piru, Dumitru Micu, Marin Bucur, S. Damian, Dan Grigorescu, Al. Săndulescu, Geo Șerban ș.a. –, de tinerii Cornel Regman, Georgeta Horodincă, Dan Hăulică, Ștefan Cazimir, Ecaterina Oproiu, Eugen Simion, Gabriel Dimisianu, Matei Călinescu, Sorin Alexandrescu ș.a. Eforturi face redacția și în direcția unei structurări mai atractive a publicației. Se revine astfel, din 1955, la vechea „Miscellanea", iar rubrica „Poeții lumii" arătă o binevenită deschidere, fiind selectate și texte din literaturile occidentale. Prefigurat către sfârșitul deceniului al șaselea, un „dezgheț" major începe timid abia odată cu conferința pe țară a scriitorilor din ianuarie 1962, prezentată pe larg de **V.r.** Ulterior revista consacră un număr dublu (6–7/1963) „problemelor istoriei literare din primele patru

decenii" și participă curajos la dezbaterile asupra operei și personalității lui Titu Maiorescu (prin articole aparținând lui Liviu Rusu, Paul Georgescu, Tudor Vianu, Horia Bratu, Paul Cornea) și a lui E. Lovinescu (un articol al Ilenei Vrancea). Și opera poetică și filosofică a lui Lucian Blaga e supusă unui examen de către N. Tertulian, care, din perspectivă marxizantă, formulează numeroase obiecții, dar totodată o readuce în atenție, facilitând viitoare reeditări. Pe o treaptă superioară se află „introducerea în poezia lui Ion Barbu" realizată de Alexandru Paleologu sau un grupaj închinat lui Mateiu I. Caragiale. Sunt de consemnat și numerele speciale consacrate unor scriitori a căror „revalorificare" începuse anterior, dar continua să fie superficială, incompletă: Tudor Arghezi (5/1960, 8/1967), Mihail Sadoveanu (11/1961, 9/1970), I.L. Caragiale (6/1962), Eminescu (4–5/1964), G. Coșbuc (9/1967), precum și revistei lui G. Ibrăileanu, la șaizeci de ani de la apariție (3/1966). Efortul întreprins în direcția recuperării patrimoniului literar, îndeosebi a celui interbelic, este în strânsă legătură cu cel țintind anihilarea canonului realist-socialist și reconectarea la actualitatea literară vest-europeană. Actanții sunt dintre redactorii și colaboratorii din deceniul precedent, ce cunosc o evidentă schimbare, dar și alții noi. Se disting cei care reintră în activitate după o perioadă de interdicție: Șerban Cioculescu, Vladimir Streinu, Petru Comarnescu, D.I. Suchianu, Ion Biberi, Edgar Papu, I. Negoițescu, Ion Caraion, Dinu Pillat, Nicolae Balotă, Adrian Marino, Florea Fugariu, dar și cei tineri: Nicolae Manolescu (care debutează aici în 1961), Gelu Ionescu, Cornel Mihai Ionescu, Valeriu Cristea, Cornel Moraru, Ion Bălu, Adriana Iliescu, Aurel Dragoș Munteanu, Mircea Anghelescu, Laurențiu Ulici, M. Nițescu ș.a. Și în compartimentul literaturii propriu-zise schimbarea se face tot mai mult simțită. Continuă să colaboreze cei care își câștigaseră un loc în conducerea Uniunii Scriitorilor, precum poeții Mihai Beniuc, Maria Banuș, Eugen Jebeleanu, Demostene Botez, Al. A. Philippide, Radu Boureanu, Emil Giurgiuca, Vlaicu Bârna, sau mai tinerii Ion Horea, Florin Mugur, Ion Brad, Alexandru Andrițoiu, Gheorghe Tomozei, dar și prozatorii Alecu Ivan Ghilia, Francisc Munteanu (*Terra di Siena*), Marin Preda (*Moromeții*, II), Eugen Barbu (*O canistră de apă*, *Facerea lumii*), Remus Luca (*Poveste de dragoste*), Titus Popovici (*Moartea lui Ipu*). Sunt prezenți apoi poeții Constantin Abăluță, Teodor Balș, Ion Crânguleanu, Ion Rahoveanu, Ioanid Romanescu, Ioan Alexandru, Marin Sorescu, Adrian Păunescu, Radu Cârneci, Ion Omescu, Dumitru M. Ion, Leonid Dimov, Damian Ureche, Vintilă Ivănceanu, Nicolae Ioana, Gheorghe Pituț, Miron Kiropol, Ana Blandiana, Corneliu Sturzu, Nicolae Prelipceanu ș.a. ori prozatorii Dumitru Radu Popescu (*Vara oltenilor*, *Dor*, *Vânătoarea regală*), Vasile Rebreanu (*Casa*), Nicolae Velea, Ion Brad (*Descoperirea familiei*), Al. Simion, Nicolae Breban (*Francisca*, *Animale bolnave*), Al. Ivasiuc (*Vestibul*), Tudor Ursu (*Foaia de parcurs*), Maria-Luiza Cristescu, Corneliu Omescu, Radu Petrescu, Mihai Pelin, Paul Goma ș.a. E de reținut și publicarea unor postume provenind din manuscrisele rămase de la Lucian Blaga, Ion Vinea (*Lunatecii*), Hortensia Papadat-Bengescu (*Străina*), Al. Robot (*Music-hall*), M. Blecher (*Vizuina luminată*), precum și a unei nuvele a lui Mircea Eliade (*Adio*) și a unui fragment de jurnal aparținând lui Eugen Ionescu. Semnificative pentru distanța parcursă în desprinderea de dogme ar fi realizarea unor numere speciale, cum sunt cele închinate umorului (6/1966) și literaturii de anticipație (7/1966), sau a unui grupaj strângând comunicări de la Colocviul Internațional de Sociologia Literaturii de la Royaumont (7/1968), dar mai cu seamă introducerea, din ianuarie 1968, a paginilor care alcătuiesc „Caietele de poezie", înmănunchind, în fiecare număr, texte lirice românești și străine cu o temă comună. Se reia, după un deceniu, inițiativa premiilor, în anul 1968 fiind distinse volumele *Intrusul* de Marin Preda, *Curent continuu* de Virgil Gheorghiu și *Eseuri* de N. Tertulian. Auspiciile, mai favorabile ca oricând, s-au dovedit în parte înșelătoare. Noua perioadă ce începe odată cu „tezele" din iulie 1971 și durează până în decembrie 1989 debutează cu o așa-zisă revoluție culturală, care, dacă se stinge relativ repede, lasă în schimb locul unei reveniri la forme depășite, inclusiv la un rudimentar cult al personalității, căruia, ca și celelalte periodice literare, **V.r.** este silită să îi plătească tribut. În pagini revin anualele omagii aduse „Griviței roșii", zilei de 1 mai, „revoluției de eliberare socială și națională" (23 august), semicentenarului PCR ori al UTC – toate, cuprinzând oportunist și elogiul lui Nicolae Ceaușescu, căruia i se închină și numere speciale.

Glorificarea „cârmaciului”, abundentă în editoriale, în telegramele și mesajele ce i se adresează sau în circumstanțiale profesiuni de credință, strânse îndeobște în grupaje, anchete ori mese rotunde, este ceva mai discretă în lirică sau în epică, excepție făcând, de pildă, romanul *Tinerețea unui erou* al lui Petru Vintilă, găzduit în 1984. Îi este preferată omagierea intermediată de patriotism, de atașamentul la „era socialistă”, la „umanismul noii orânduiri”. Dar prețul plătit ideologiei oficiale cântărește greu în 1974, când revistei i se reduce drastic numărul de pagini. În consecință, **V.r.** trebuie să își modifice structura, renunțând la „Caietele de poezie” și păstrând doar o secțiune ce cuprinde versuri, proză, câteva studii sau eseuri și două rubrici permanente: „Comentarii critice” și „Cărți – oameni – fapte” și una ocazională, intitulată „Puncte de vedere”. Redacția se străduiește totuși să compenseze pe cât posibil cedările de teren. Se lansează astfel câteva ample anchete – *Tineretul și problemele literaturii* (3/1972), *Momentul actual al prozei noastre* (7–8/1973), *Momentul dicționarelor* (2–4/1980), *„Carte românească de învățătură”* (8/1983, la reeditarea *Istoriei literaturii române de la origini până în prezent* a lui G. Călinescu), *Clasicii și vremea noastră* (8/1985), *Lumea de azi – Lumea de mâine* (5–10/1988), *Mitologie românească. Noi lecturi ale „Mioriței”* (5/1989) – și se alcătuiește un „dosar” documentând drumul cărții de la scriitor la cititor. În structura revistei intră și serii de interviuri, îndeosebi în intervalele 1971–1973, când sarcina și-o asumă Petru Popescu, și 1985–1989. Prin grupaje sau chiar numere întregi sunt omagiați Camil Petrescu (5/1972), Zaharia Stancu (10/1972), Cezar Petrescu (11/1972), Dimitrie Cantemir (9/1973) Octavian Goga (4–5/1981), Marin Preda (6–7/1981), George Enescu (8/1981), G. Bacovia (9/1981), Ion Agârbiceanu (9/1982), Vasile Pârvan (10/1982), Eminescu (12/1983, 6/1989), Nichita Stănescu (12/1983), Liviu Rebreanu (11/1985), B.P. Hasdeu (5/1989). Unele numere speciale au caracter teoretic, precum cel axat pe raporturile dintre literatură și mit (10/1973) ori cel consacrat literaturii științifico-fantastice (1/1974). Se acordă atenție colocviilor naționale organizate în anii 1978–1981 („de critică și istorie literară”, „de literatură dramatică”, „de literatură pentru copii” și „de traduceri și literatură universală”). Cele mai multe studii, comentarii, notele și recenziile publicate în intervalul 1971–1989 relevă voința nu de a opune pe față rezistență ingerințelor ideologice, dar de a le pune între paranteze, de a li se sustrage cât mai eficient. Secțiunea e asigurată îndeobște de vechi redactori și colaboratori, dar și de mulți noi. Foarte activi sunt acum Cornel Regman, Gheorghe Grigurcu, Alexandru George, Florin Mihăilescu, M. Nițescu, Alexandru Paleologu, I. Negoițescu, Alex. Ștefănescu, Ion Bălu, Ilie Guțan, Liviu Rusu, N. Steinhardt, Al. Protopopescu, Gelu Ionescu, Mihai Zamfir, Vasile Chifor, Nicolae Mecu, Mircea Martin, Monica Spiridon, Roxana Sorescu, Mihai Dinu Gheorghiu, Ștefan Aug. Doinaș (eseuri și medalioane), Gheorghiță Geană, Ov. S. Crohmălniceanu, Mircea Scarlat, Petru Creția (contribuții îndeosebi în legătură cu editarea operei eminesciene), Dan C. Mihăilescu, Ion Bogdan Lefter, Radu Călin Cristea, Cristian Moraru ș.a. Interesul tot mai mare manifestat pentru teoria, istoria și critica literară va conduce în 1979 la inițierea seriei „Caiete critice”, la început un simplu supliment, evoluând însă rapid spre statutul unui periodic de sine stătător, din august 1982 editându-se separat. Deosebit de substanțială se dovedește „Cronica ideilor”, alimentată de Henri Wald, Mircea Malița, Vasile Florescu, Vlad Russo, Dan Oprescu, Anton Dumitriu, apoi de Constantin Noica (mai ales cu *Scrisori despre logică*) și, de la mijlocul anilor ’80, de Andrei Pleșu (*Minima moralia*) și de Gabriel Liiceanu. În strânsă legătură cu aceasta este și reapariția rubricii „Texte”, unde vor fi inserate traduceri din *Upanișade*, Boris Uspenski, Martin Heidegger, Ortega y Gasset, Theodor Adorno, Edmund Husserl, Michel Foucault, Martin Buber, Paul Ricoeur, Zhuanghzi, Arthur Schopenhauer, Werner Jaeger, Jacques Derrida ș.a. Sunt de menționat, de asemenea, tentativele de a aduce mai aproape și celelalte arte – muzica (prin comentariile lui George Bălan), teatrul (cronici de Ovidiu Constantinescu), plastica (medalioane și articole ale lui Cornel Bozbici), cinematografia (Florian Potra). Începând din 1984, intermitent apar grupaje intitulate „Colocviul (sau dialogul) artelor”. Și în secțiunea beletristicii se distinge bine coexistența cedării și a „rezistenței” la imperativele regimului. Alături de texte ocazionale, de omagiere supusă a conducerii regimului politic și a obiectivelor acesteia, aparținând câtorva autori „specializați” în acest gen (de pildă, Ion Crânguleanu, Eugen Evu, Petru Vintilă) ori numai dornici

de a-și vedea numele tipărit cu orice preț, există și literatură autentică, deloc sau prea puțin afectată de ideologia oficială. Cu vădită preocupare de a nu încălca statutul său de „revistă a Uniunii Scriitorilor", **V.r.** îi promovează pe mai toți scriitorii activi în această perioadă. Dar în paginile ei sunt primiți relativ repede și tinerii ce se remarcă. În anii '70 pot fi întâlniți poeții Mihai Ursachi, Mircea Ivănescu, Dan Verona, Cornel Udrea, Dan Mutașcu, Mircea Dinescu, Daniela Caurea, Gabriela Melinescu, Gheorghe Grigurcu, Gheorghe Istrate, Lidia Stăniloae, Anghel Dumbrăveanu, Paul Tutungiu, Dorin Tudoran, Cezar Baltag, Adrian Popescu ș.a. ori prozatorii Petru Popescu (prezent și cu versuri, interviuri, eseuri), Mircea Constant, Viorel Știrbu, Tudor Ursu, Platon Pardău, Bujor Nedelcovici, Georgeta Horodincă, Maia Belciu, Eugen Uricaru, George Bălăiță, Mircea Săndulescu, Dana Dumitriu, Gabriela Adameșteanu ș.a. Alături vin în anii '80 poeții Dinu Flămând, Ileana Mălăncioiu, Iolanda Malamen, Grete Tartler, Ioana Diaconescu, Mircea Florin Șandru, Doina Uricariu, Marcel Gafton, Nichita Danilov, Adrian Dumitrescu, Matei Vișniec, Liviu Ioan Stoiciu, Daniel Corbu, Lucian Vasiliu, Traian T. Coșovei, Constantin Preda, Ion Stratan, Florin Iaru, Gheorghe Izbășescu ș.a., prozatorii Mihai Sin, Mircea Nedelciu, Mihail Grămescu, Ion Filipciuc, Dumitru Dinulescu, Ioan Groșan, Stelian Tănase, Florin Sicoie, Olimpiu Nușfelean, Bedros Horasangian, Dan Petrescu, Ioan Lăcustă, Nicolae Iliescu ș.a. O fericită inițiativă are **V.r.** la mijlocul anului 1984, când lansează un concurs de poezie, proză și eseu, la care se va înregistra o participare deosebit de mare. Lucrările premiate – aparținând poeților Ioan T. Morar, Marin Lupșanu, George Vrânceanu, Nicolae Sava, prozatorilor Gheorghe Crăciun, Ovidiu Hurduzeu, Daniel Vighi, Andrei Grigor, Maria Mailat, Dan Culcer, Paul Tumanian și eseiștilor Mihai Dinu, Ștefan Borbély, Nicolae Oprea, Bogdan Ghiu, Ion Bogdan Lefter, Gheorghe Iova ș.a. – vor fi publicate ulterior în revistă, în cele mai multe cazuri constituind și începutul unei colaborări consistente, prin care s-a asigurat celei mai noi generații, a optzeciștilor, o reprezentare pe măsura potențialului ei. ***V.D.***

Primul număr din **V.r.** apărut după 22 decembrie 1989 (10–12/1989, dar editat la începutul anului 1990) se deschide cu editorialul *„Viața românească" în libertate*, în care sunt exprimate intențiile colectivului redacțional în contextul noului moment istoric. Numărul mai cuprinde un grupaj dedicat centenarului morții lui Ion Creangă, un dosar intitulat *Istoria unui număr topit de cenzură*, unde se prezintă avatarurile unui text de Constantin Noica, a cărui publicare fusese interzisă de autorități, semnatarii fiind Ileana Mălăncioiu, Andrei Pleșu, Gabriel Liiceanu, Petru Creția, Răzvan Theodorescu. În același număr mai sunt prezenți Ion Ianoși, Alexandru Paleologu, Nicolae Manolescu, I. Negoițescu, Gheorghe Iova (*Acțiunea textuală*) ș.a. În 1990 în colegiul revistei figurează Mihai Șora, Petru Creția, Gabriel Liiceanu, Mircea Martin. Redactor-șef este Cezar Baltag, iar din colectivul redacțional mai fac parte Florența Albu, Vasile Andru, Traian T. Coșovei, Petre Got, Ileana Mălăncioiu (redactor-șef adjunct), Gheorghe Pituț (secretar general de redacție), Nicolae Prelipceanu. Ulterior în redacție intră Aurelian Titu Dumitrescu, George Gibescu, Gheorghe Grigurcu, Maria-Ana Tupan. În 1992 caseta redacțională este oarecum modificată – redactor-șef: Cezar Baltag, redactor-șef adjunct: Ileana Mălăncioiu, secretar general de redacție: Aurelian Titu Dumitrescu, în acest colectiv intrând și Liviu Ioan Stoiciu. La moartea lui Cezar Baltag, în 1997, două numere (5–6 și 7–8) sunt consacrate personalității poetului, conducător al redacției mai mulți ani. În 1998 director al revistei este Alexandru Paleologu, redactor-șef Caius Traian Dragomir, iar redacția este alcătuită din Vasile Andru, Petre Got, Aurel Titu Dumitrescu, George Gibescu, Gheorghe Grigurcu, Liviu Ioan Stoiciu. Câțiva ani mai târziu Al. Paleologu devine director onorific, Caius Traian Dragomir continuă să conducă revista în calitate de redactor-șef, Liviu Ioan Stoiciu este redactor-șef adjunct, Mircea Cârstea asigură secretariatul de redacție. Cu vremea, intervin mici modificări în componența echipei redacționale. O modificare mai însemnată are loc în 2006, când, începând cu numărul 10, în caseta redacțională figurează Nicolae Prelipceanu ca redactor-șef, Marian Drăghici ca secretar general de redacție, Petre Got și Liviu Ioan Stoiciu ca redactori, Mircea Cârstea ca secretar de redacție. Revista își păstrează profilul general și chiar rubricația anterioară, numerele distingându-se prin consistența și ținuta materialelor, prin calitatea colaboratorilor. **V.r.** nu devine purtătoare de cuvânt

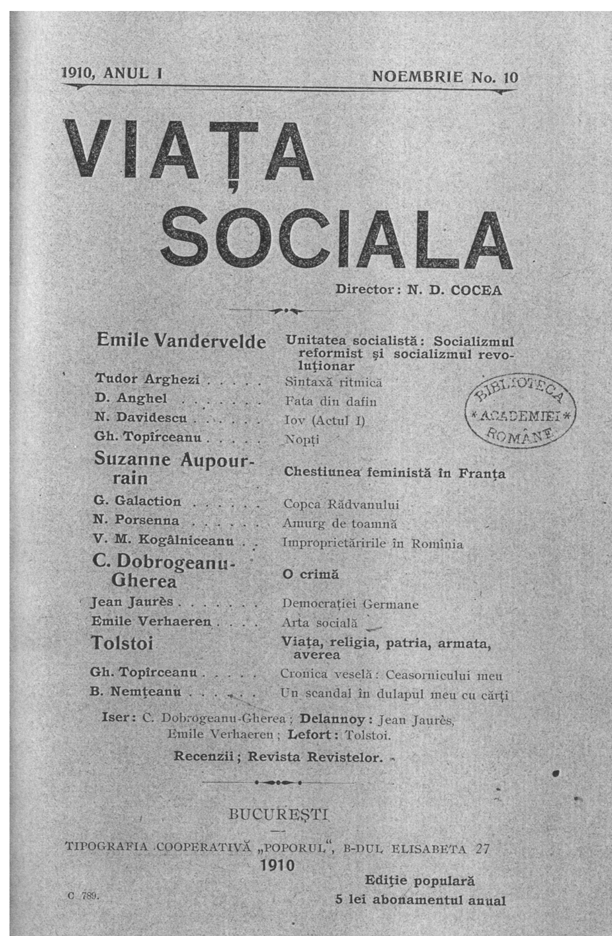

exclusivistă sau sectară a unui grup literar, a unei generații sau promoții de scriitori, ci rămâne deschisă către întregul spectru de orientări din peisajul cultural. Colaborează scriitori, eseiști, cărturari de diferite orientări și din toate generațiile. Se publică poeme și proză literară, eseuri, studii, texte publicistice, documente de istorie literară, pagini de jurnal sau de corespondență, articole pe teme istorice și culturale. Comentarii critice substanțiale sunt semnate de Ov. S. Crohmălniceanu, Aurel Martin, Dan C. Mihăilescu, Mihai Zamfir, Cornel Regman, Maria-Ana Tupan, Monica Spiridon, Nicolae Mecu, Nicolae Oprea, Liviu Grăsoiu, Octavian Soviany, Nicolae Bârna, Florin Mihăilescu, Al. Săndulescu, Doina Ruști ș.a. Se introduc în structura **V.r.** dosare tematice, vizând o personalitate, un eveniment, o chestiune de istorie culturală, de politică culturală etc., și numeroase anchete pe teme de actualitate. Tematica anchetelor, grupajelor de articole și studii, dosarelor istorico-literare ori de omagiere a unor mari scriitori cu ocazia unor aniversări „rotunde” etc. s-a arătat extrem de variată. Poate fi menționat faptul – deosebit de grăitor pentru deschiderea arătată de redacția revistei – că în 2003 **V.r.** a publicat un grupaj de texte intitulat „Poezia tânără *underground*”, prin care era promovată mișcarea poetică ce va fi denumită ulterior „douămiistă” (semnau Domnica Drumea, Teodor Dună, Zvera Ion, Claudiu Komartin, Cezar Nicolescu, A. Peniuc, Răzvan Țupa, Adrian Urmanov, Elena Vlădăreanu, Mircea Țuglea, Mihai Vakulovski și Alexandru Vakulovski). Rubrici ilustrate convingător sunt cele intitulate „Restituiri”, „Documente”, „Texte filosofice” și „Cronica ideilor” (semnează, între alții, Vlad Russo și Gabriel Liiceanu). Continuă să apară rubrica de veche tradiție „Miscellanea”. Sunt sistematic aduse în circuit texte ale unor autori exilați, interziși în România înainte de decembrie 1989: I. Negoițescu, Lucian Raicu, Dumitru Țepeneag, Miron Kiropol, Ilina Gregori, Monica Lovinescu, Virgil Ierunca, Paul Goma, Vintilă Horia, Ioana Orlea, Ilie Constantin, Nicolae Balotă, Matei Călinescu, Ion Vianu ș.a. După preluarea conducerii de către Nicolae Prelipceanu profilul și structura, diversitatea și calitatea conținutului nu se schimbă, doar numărul de pagini al fiecărui număr se reduce. În paginile revistei sunt prezenți în continuare numeroși colaboratori, cu identitate literară foarte diversă, mai vechilor semnatari în **V.r.** adăugându-li-se și alții (anterior absenți ori prezenți sporadic), unii cu contribuții regulate, alții cu prezență intermitentă sau ocazională, figurând, după caz, cu texte beletristice, eseuri, comentarii critice, studii istorice, texte de jurnalism cultural etc.: Ion Pop, Mihai Șora, Mircea Handoca, Basarab Nicolescu, Victor Ivanovici, Ion Zubașcu, Nicolae Prelipceanu, Dan Cristea, Dumitru Radu Popa, Valery Oișteanu, Ana Blandiana, Gheorghe Grigurcu, Alexandru George, Liviu Bordaș, Barbu Cioculescu, Florin Mihăilescu, Henri Zalis, D.R. Popescu, Marin Mincu, Ioan Buduca, Elisabeta Lăsconi, Liviu Franga, Ion Bogdan Lefter, Bogdan Crețu, Simona-Grazia Dima, Paul Dugneanu, Simona Vasilache, Eugenia Țarălungă, Marian Drăghici, Ion Crețu, Alexandra Ciocârlie, Viorica Răduță, Caius Dobrescu, Mara Magda Maftei, Raluca Dună, Geo Vasile ș.a. În general, obiectivele asumate și urmărite de echipa redacțională după decembrie 1989 au acreditat tot mai solid ideea continuității publicației pe o durată de

mai mult de un veac, în 2006 publicația sărbătorindu-și, prin numere speciale, tematice, centenarul. Este remarcabil faptul că datorită longevității și prezenței continue în centrul vieții literare a secolului, **V.r.** a devenit în timp o instituție. ***N.Br.***

VIAȚA SĂCELEANĂ, revistă apărută la Satulung–Săcele, județul Brașov, lunar, mai întâi între ianuarie 1930 și mai 1932, apoi între martie și iunie 1942, sub conducerea unui comitet; secretar de redacție: Victor Tudoran. Articolul-program, intitulat *Români săceleni!*, mărturisește intenția redacției de a păstra și promova specificul local, punând în valoare obiceiurile, folclorul și „trecutul oierilor săceleni". E una din puținele publicații interbelice de etnografie și folclor ce apar într-un sat. Colaboratorii vor pune accentul, înainte de toate, pe tradițiile locale și pe istoria comunei: Ion Ghelase, *Mobilitatea mocanilor săceleni și greutățile întâmpinate*, Victor Jinga, *Săcele în trecutul apropiat, astăzi și în viitor*, Al. Stroe-Militaru, *Păstoritul mocanilor săceleni în Țara Românească, Mocanii săceleni ca element de unitate și expansiune națională*, Aurel A. Mureșanu, *Necesitatea unui muzeu etnografic la Săcele*, *Noua descălecare românească a Săcelelor la începutul veacului al 18-lea*, *Țârculeștii*, *Păstoritul mocanilor săceleni* ș.a. Rubricile cele mai bogate în informații sunt „Scrisori vechi", „Folclor", „Bibliografie" „Spicuiri mărunte", „Poșta redacției". Sectorul de poezie este susținut de I. Al. Bran-Lemeny, Ion Iordache, Vasile Coban, Nicolae Moisiu, Victor Tudoran, Lucian Costin, Iosif Mariescu, I.U. Soricu, Nicolae Verzea, Toma Pascu, N. Cadar ș.a., proza aparține lui Domețiu Dogariu și Gh. Poiană. Cu diverse articole și note participă I.U. Soricu, George Vâlsan, I. Brânduș, Ion Ghelase, Traian I. Butu, Victor Marin, Nic. Bârsan, Mardare I. Mateescu, Octavian Marin, Silvestru Garcea. Un număr reușit este închinat în 1932 lui Octavian Goga. ***M.Pp.***

VIAȚA SOCIALĂ, publicație apărută la București, lunar, din februarie 1910 până în iunie 1911. Director: N.D. Cocea. Revistă democratică având profil social și literar, **V.s.** nu deschide primul număr cu obișnuitul articol-program, ci cu poezia *Rugă de seară* a lui Tudor Arghezi. Redacția își va preciza orientarea într-o concisă profesiune de credință abia spre sfârșitul primului an de apariție: „Fără să aparție nici unui partid politic, «Viața socială» a luptat și va lupta pentru marele ideal de emancipare și cultură al socialismului". În acest spirit N.D. Cocea se situează în apărarea soldaților condamnați la muncă silnică în urma fraternizării cu țăranii răsculați în 1907 (*Din fundul ocnelor*), pledează pentru eliberarea lui I.C. Frimu și a altor socialiști arestați (*Justiție de clasă*), salută „sărbătoarea muncii". O anchetă amplă se referă la introducerea votului universal, exprimându-și opiniile Mihail Sadoveanu, Ovid Densusianu, C. Dissescu, Panait Istrati, Zamfir C. Arbore, Paul Bujor, Constantin Mille, C. Rădulescu-Motru. Într-un interviu dat în „Facla" (1913) N.D. Cocea mărturisea că începând să editeze **V.s.** a avut ca obiectiv major privitor la literatură să înlesnească afirmarea a două mari talente ignorate de celelalte publicații ale vremii: vechii și bunii săi prieteni Tudor Arghezi și Gala Galaction. Se poate spune că afirmarea lui Arghezi ca mare poet al epocii contemporane a început în paginile **V.s.**, unele versuri publicate aici constituind forma inițială a câtorva poeme desăvârșite ulterior, iar altele fiind incluse în volumul *Cuvinte potrivite* (1927) întocmai sau cu foarte mici modificări (*Rugă de seară*, *Drum în iarnă*, *Lumină lină*, *Inscripție pe un pahar*, *Mânăstire*, *Seara*, *Stihuri*, *Tu nu ești frumusețea*, *Absolutio*, reintitulată în volum *Binecuvântare*, *Litanii*). Printre reușitele revistei se numără și atragerea colaborării lui G. Topîrceanu. Reproducând poezia *Noapte de mai* după „Viața românească" din 1910, N.D. Cocea o însoțește de o notă în care afirmă că Topîrceanu are „foarte mult talent". În numerele următoare poetul figurează cu *Nopți*, *Ceasornicului meu* și *Unei doamne*. Se acordă ospitalitate și unor poeți de notorietate sau având o anume circulație în vreme, ca Ion Minulescu (*Litanii pentru miezul nopții*), N. Davidescu, A. Mândru, Al. T. Stamatiad, V. Demetrius; se tipăresc versuri postume de Iuliu Cezar Săvescu. În ceea ce privește proza, cel mai de seamă colaborator a fost Gala Galaction, care își publică aici nuvelele *Viteazul Jap*, *Andrei Hoțul*, *De la noi, la Cladova*, *În Pădurea Cotoșmanei*, *Gloria Constantini*, *Dionis Grecoteiul*, *Lângă apa Vodislavei*, *Copca Rădvanului*. Sub aspect valoric, merită amintite și schițele *Calvarul florilor*, *Garda imperială* și *Fata din dafin* de D. Anghel, precum și nuvela *Din jurnalul unui bastard* de Ion Minulescu. Au mai semnat schițe și nuvele V. Demetrius (*Doctorul și Isidor Fein*), Vasile Savel (*O lacrimă. Scene din viața tipografilor*) și N.N. Beldiceanu

1910, ANUL I NOEMBRIE No. 10

VIAȚA SOCIALA

Director: N. D. COCEA

Emile Vandervelde	Unitatea socialistă: Socializmul reformist și socializmul revoluționar
Tudor Arghezi	Sintaxă ritmică
D. Anghel	Fata din dafin
N. Davidescu	Iov (Actul I)
Gh. Topîrceanu	Nopți
Suzanne Aupourrain	Chestiunea feministă în Franța
G. Galaction	Copca Rădvanului
N. Porsenna	Amurg de toamnă
V. M. Kogălniceanu	Împroprietăririle în România
C. Dobrogeanu-Gherea	O crimă
Jean Jaurès	Democrației Germane
Emile Verhaeren	Arta socială
Tolstoi	Viața, religia, patria, armata, averea
Gh. Topîrceanu	Cronica veselă: Ceasornicului meu
B. Nemțeanu	Un scandal în dulapul meu cu cărți

Iser: C. Dobrogeanu-Gherea; Delannoy: Jean Jaurès, Emile Verhaeren; Lefort: Tolstoi.

Recenzii; Revista Revistelor.

BUCUREȘTI

TIPOGRAFIA COOPERATIVĂ „POPORUL", B-DUL ELISABETA 27

1910

Ediție populară

5 lei abonamentul anual

C 789.

(*Pâinea*), iar teatru N. Davidescu (*Iov*). În domeniul artistic, prin articolele lui Th. Cornel, ca și prin reproducerile care îi ilustrează paginile, **V.s.** i-a promovat pe Constantin Brâncuși, Iser, Camil Ressu, Ioan Theodorescu-Sion, N. Vermont, B'Arg, Cecilia Cuțescu-Storck, Gheorghe Petrașcu ș.a. Revista oferă și bune traduceri din Anatole France, Charles Baudelaire, Albert Samain, José-Maria de Hérédia, Bjørnstjerne Bjørnson, Lev Tolstoi, Émile Verhaeren, Jules Renard, Octave Mirbeau, cele mai multe neiscălite sau realizate de N.D. Cocea sub pseudonimul Nicoară al Lumei. Câteva studii – Traian Vuia, *Navigația aeriană,* Camil Ressu, *Despre artă și artiști,* C. Dobrogeanu-Gherea, un capitol din lucrarea *Neoiobăgia,* aflată sub tipar – și articolul *Din istoria socialismului român* de Constantin Graur se adaugă paginilor de informații, știri, noutăți culturale din țară și de peste hotare, care intră în rubricile „Viața literară", „Viața teatrală", „Viața artistică" și „Recenzii". Alți colaboratori: Claudia Cridim (Claudia Millian), B. Nemțeanu, Constantin Mille, N. Porsenna, Vasile M. Kogălniceanu, Mircea Dem. Rădulescu, Toma Dragu. Datorită în primul rând contribuției lui Tudor Arghezi și a lui Gala Galaction, **V.s.** a avut un ecou deosebit în climatul literaturii române din primele decenii ale secolului al XX-lea. ***T.V.***

VIAȚA SOCIAL-LITERARĂ, revistă apărută la București, bilunar, între 1 februarie și 15 martie 1921 (trei numere). În succintul articol *Datoria intelectualilor*, ce ține loc de „cuvânt înainte", doctorul Ion Jianu apreciază că „în epoca critică pe care o străbatem azi, datoria intelectualilor este mai mult ca oricând să coboare în mijlocul mulțimii, să lumineze întunericul și să îndrepte rătăcirea într-o propagandă sistematizată de sfaturi și fapte". Un mesaj cam vag, dar redacția se orientează inspirat către atragerea câtorva nume ce își făcuseră deja loc în conștiința celor interesați de evoluția literelor după războiul abia încheiat, de direcțiile esteticii și de orientările științifice ce începeau să se contureze, în general de noua viață culturală a cetății. Câte o poezie semnată de Domnița Gherghinescu (*Într-o tomnatecă înserare* – pastel), M. Sevastos (*Trandafirul* – legendă din recenta plachetă *Rime sprintene*), George Gruia (*Romanța stropului*), Petre I. Ghiață (*Zeii*, în ton mesianic) se intercalează printre considerațiile lui Lucian Blaga pe marginea teoriilor genetice ale naturalistului austriac G.J. Mendel și ale școlii sale științifice (*Ceva despre rasă*) și teoretizările lui Ion Valescu pe seama revoluției/ războiului ca fenomen social și a urmărilor lor în viața popoarelor (*Un nou aspect al vieții sociale*). În perspectivă, Petre I. Ghiață proiectează un ciclu de articole eseistice pe subiecte sociale și politice de actualitate, sub genericul *În marginea vremii*, dar dispariția revistei după numai trei numere întrerupe considerațiile docte ale tânărului student în litere și filosofie și publicist intitulate *Două concepții* (opiniile politice ale marilor puteri care au dictat după război încheierea păcii) și *Aspecte din revoluția rusă.* Dintre rubrici, singură cronica culturală e mai rezistentă, adăpostind, sub condeiul și verbul lui Șerban Cioculescu, semnalarea detaliată a conferinței *Secretul culturii franceze* rostite de N. Iorga la Fundația „Carol I" și notele critice ale lui Pompiliu Constantinescu pe marginea nuvelelor

Hortensiei Papadat-Bengescu din volumul *Ape adânci*. „Cronica științifică" s-a limitat la prezentarea făcută de G.G. Chelaru teoriei sonicității a lui Gogu Constantinescu, iar „Cronica rimată" s-a epuizat și ea odată cu *Luna către dl N.A. Predescu*, „răspunsul" formulat de Aurel Sava la *Scrisoarea I-a către lună*, compusă de N.A. Predescu. ***R.P.***

VIAȚA STUDENȚEASCĂ, publicație apărută la București, bilunar de la 1 iunie 1921 până în martie 1922 și lunar din martie până în iunie 1923, cu subtitlul „Tribună liberă". Director: Ioan Valescu; secretar de redacție: Ion Vițianu (1923). Într-un text intitulat *În loc de cuvânt înainte* se anunță un program ambițios: sindicalizarea tinerilor intelectuali și solidarizarea studențimii în scopul apărării intereselor și a susținerii revendicărilor celor tineri. Câteva precizări se vor face în numărul 12/1921 prin explicitarea subtitlului, arătându-se că revista „nu aparține nici unei grupări oficiale studențești și cu atât mai puțin nici uneia dintre personalitățile universitare actuale. Ea este o creațiune, deci opera personală a unui mănunchi destul de numeros și puternic avându-și ramificațiile sale în tinerimea studioasă a celor patru universități din București, Cernăuți, Cluj și Iași". Intenția de a adăuga un supliment artistic-literar cu titlul „Viața studențească literară" nu s-a realizat, dar în **V.s.** se publică, pe lângă articole privitoare la activitatea și problemele studenților (*Universitatea față cu știința și viața...*, G.G. Antonescu, *Studențimea basarabeană*, *Studențimea înainte și după război*), informații culturale și chiar scrieri literare. Poezie semnează George Gregorian (*Așa cum stau cu ochii umezi*), Vladimir Corbasca (debut în 1921), Al. Claudian (*Vacanța*), D. Ciurezu (*Peisaj și suflet*, *Soare, O…, toamna*, debut), Iustin Ilieșiu (*Toamnă*), Zaharia Stancu (*Gânduri…*), Vintilă Russu-Șirianu (*Toamna*), Radu D. Rosetti (*Ocazională*, dedicată „studențimii române"), Vladimir Streinu (*Toamna*), Sanda Movilă (*Mâna*), George Silviu (*Noaptea venind*), Petre Strihan (*Picături*, *Nocturnă*), Horia Robeanu (*Prolog*). Proza este ilustrată numai de Mihail Mora cu amintirile intitulate *Conferințe la țară*. Mai sunt tipărite câteva epigrame semnate I. Constantin Vedea sau doar Vedea și câteva cugetări extrase din romanul *Jean-Christophe* de Romain Rolland. Sunt de remarcat mai multe recenzii, analize și cronici literare, teatrale, artistice, muzicale: Șerban Cioculescu, *Despre opera socială a lui Anatole France,* în completarea portretului *Anatole France* de Al. Claudian, alt articol, *Criza idealismului*, marcând debutul acestuia din urmă în critică, Alexandru Bogdan, *D. Caracostea*, *Poetul Brătescu-Voinești*, N. Davidescu, *Aspecte și direcții literare*, *Proletariatul intelectual*, Victor Ion Popa, *O trădare binevenită* (despre expoziția Societății Arta Română, deschisă în sălile Ateneului), Eugen Cealâc, *Salonul umoriștilor români* (se remarcă talentul lui Ross, Ion Anestin și al lui Victor Ion Popa – un „minunat meșteșugar al caricaturii") și Alexandru Colfescu. O colaborare aparte este cea a „asistentului universitar" Tache Papahagi cu „lecturile folclorice" *Prevestirile*, *O scenă din viața poporului turc* și *Poporul albanez*. Un interviu luat Alexandrinei Cantacuzino, militantă feministă, de Ion Vițianu și o cronică elogioasă la piesa *Sarmală, amicul poporului* de N. Iorga completează partea literară a revistei. Numărul 15–16/1922 deschide seria anchetelor, publicând opiniile „celor mai de seamă bărbați politici […] care au jucat un rol în viața culturală a neamului acestuia", cel dintâi exprimându-se I.G. Duca. Au mai colaborat I. Rădulescu-Pogoneanu, Gala Galaction, M.D. Ioanid, Vasile Băncilă, C. Rădulescu-Motru. ***V.T.***

VIAȚA STUDENȚEASCĂ, publicație apărută la Paris la 15 decembrie 1934. Articolul-program menționează că revista „va reflecta nevoile și năzuințele celor ce studiază, va dezbate și soluționa problemele legate de viitorul lor" și „va încerca să libereze conștiințele și să înlăture iluziile primejdioase". Un caracter programatic are și textul *Parisul și studențimea*, unde Victor Eftimiu aduce un elogiu orașului din care „românii ies prefăcuți" datorită spiritului dinamic al Occidentului și își exprimă convingerea că această publicație a studenților români de la Paris va „duce în patrie un crez și o mărturisire nouă". În același spirit, B. Fundoianu solicită în *Apelul studențimii* colaborarea tuturor intelectualilor și a studenților la lupta decisivă împotriva fascismului, a sărăciei și a problemelor sociale „care bântuie omenirea". Se publică articole ce vizează condiția intelectualului în formare, dezbateri, fragmente literare, eseuri (*Mâl* de Isaiia Răcăciuni, *Giovanni Papini* de B. Emanoil ș.a.), precum și „Cronica actualității" educative, sociale și politice. Principalii colaboratori sunt B. Fundoianu, Ion Th. Ilea, Petre Neagoe, C.I. Parhon, sculptorul Fr. Storck. ***L.T.***

VIAȚA STUDENȚEASCĂ, revistă apărută la București, lunar, bilunar și săptămânal, între decembrie 1956 și decembrie 1989, sub egida Asociațiilor Studențești din RPR (RSR). Redactor-șef în prima perioadă este Al. Ionescu, colegiul redacțional fiind format din Mihai Ralea, Paul Cornea, Dorel Dorian, Mihai Gafița, I. Drașoveanu, N. Sălăgeanu ș.a. În 1962 din redacție fac parte cadre didactice universitare și studenți, având ca redactor-șef pe Virginia Velcescu-Pană; în 1966 redactor-șef este Niculae Stoian, în 1974 Nicolae Dan Fruntelată, în 1976 Stelian Moțiu, iar în 1989 Dinu Marin. Ca adjuncți figurează, în timp, Ion Cristoiu, Cornel Nistorescu, Mihai Tatulici ș.a. Primul număr se deschide cu un articol de salut, *La început de drum*, aparținând lui Ion Iliescu, secretar al Uniunii Asociațiilor Studențești din RPR. Sunt prezente și semnăturile lui Mihail Sadoveanu, Tudor Arghezi, a Violetei Zamfirescu, a lui Miron Scorobete. Revista nu anunță un program, dar se înțelege de la început că, pe lângă unele preocupări privind activitatea literar-artistică, va avea în vedere în special viața studențească, problemele ei sociale, politice etc. Rubrici de-a lungul timpului: „Ne scriu corespondenții", „Jurnalul sesiunii", „Vacanța", „Teme și condeie studențești", „Jurnal studențesc", „Trăim în miezul unui ev aprins", „Microinterviul săptămânii", „7 arte în 7 zile", „Estudiantina", „Arte", „Cenaclu", „Preuniversitaria", „Cronica social-politică", „Sport" ș.a. Publicația cunoaște perioade distincte, în funcție de evoluția relației dintre politică și cultură. Între 1956 și 1965 acordă o mare atenție poeziei, care ocupă un spațiu mare, în timp ce proza lipsește. Numărul 1/1957 publică o inedită a lui Nicolae Labiș, *Tinerețe*. Studenții Cornel Cristian și Adina Eliescu se exersează în critica literară, scriind despre proza lui Georges Duhamel sau despre romanul *Ion Sântu* al lui I.M. Sadoveanu, G. Călinescu glosează pe marginea „măștii lui Eminescu" (3/1958), Mihai Gafița se ocupă de schițele studentului Dumitru Radu Popescu (*Debut promițător*, 9/1958), iar Adriana Iliescu evocă personalitatea poetului Theodor D. Neculuță. G. Munteanu recomandă studenților *Risipitorii* lui Marin Preda, iar Petru Comarnescu scrie articolul *Primitivismul în artă* (10/1965). Tot acum Adrian Dohotaru dialoghează cu C. Daicoviciu (*Istorie la persoana întâi*). Șeful secției de materialism dialectic a Institutului de Filosofie al Academiei RPR, Henri Wald, semnează textul *Special și general în cultură*, în vreme ce Vera Călin își intitulează articolul *Ceva despre „noul roman"*. În plan teoretic **V.s.** se rezumă la a publica „prelegeri" susținute de personalități ale timpului: Tudor Vianu, Henri Jacquier, George Ivașcu, Al. Graur, Mihai Beniuc, Constantin Ciopraga, Andrei Oțetea, Valeriu Bologa, Iorgu Iordan, Ștefan S. Nicolau ș.a. Ca literatură propriu-zisă mai poate fi înregistrat reportajul, gen cultivat de Ion Stoian, Mircea Radu Iacoban, Adrian Dohotaru, Romulus Rusan, Ilie Purcaru, Luiza Cristescu. Versuri semnează Teofil Bălaj, Mihu Dragomir, Nina Cassian, Miron Radu Paraschivescu, Ilie Constantin, Florența Albu, Ștefan Iureș, Alexandru Andrițoiu, Marin Sorescu, Mariana Filimon, Darie Novăceanu, Dim. Rachici, Adi Cusin, Nicolae Dragoș, Petre Ghelmez, A.I. Zăinescu, Cezar Baltag, Ion Crânguleanu, Horia Gane, Constantin Abăluță, Laurențiu Ciobanu (Dan Laurențiu), Victor Mașek, Gabriela Melinescu, Ion Cocora, Grișa Gherghei, Paul Tutungiu, Adrian Păunescu, Gheorghe Istrate, Nicolae Prelipceanu, Gheorghe Pituț, Nicolae Turtureanu, Florin Costinescu, Vasile Igna (debut, 1963) ș.a. Cicerone Theodorescu traduce din Vladimir Maiakovski. Într-o oarecare măsură, poezia, abundentă, asigurată de condeie care vor cunoaște consacrarea, este tributară comandamentelor politice ale vremii. De altfel, în articolele aceleiași perioade se susține politica de partid, se face frecvent elogiul Uniunii Sovietice, sunt criticate sistemele de învățământ din Occident. Destul de lipsit de substanță, sectorul critic găzduiește texte de Gheorghe Achiței, Nicolae I. Nicolae, Pompiliu Marcea, Lucian Raicu, S. Damian, Ion Pascadi și Mihai Ungheanu. În perioada 1965–1971 se manifestă o anumită normalizare în viața revistei, în sensul că se renunță parțial la festivismele de fațadă, încercându-se o orientare mai credibilă. Dar importanța **V.s.** scade, dat fiind că în țară se înființează și alte reviste studențești de cultură („Amfiteatru", „Echinox", „Alma Mater",

devenită „Dialog”, „Opinia studențească”), care preiau o parte însemnată din literatura tinerilor. Continuă să apară versuri, autori fiind Dumitru M. Ion, Titus Vîjeu, Nicolae Dan Fruntelată, Constanța Buzea, Mircea Florin Șandru ș.a. Este prezentă din când în când și proza prin Dana Dumitriu, Dragomir Horomnea, Ion Bucheru ș.a. Sectorul critic se consolidează prin contribuțiile lui Eugen Simion, Matei Călinescu, Dumitru Micu, George Pruteanu, M.N. Rusu (susținător al „Cronicii literare”). Eugen Barbu scrie la rubrica „Transmutațiuni” despre „impresiile nefiltrate ale unui iubitor de poezie, muzică și pictură”. După 1971, dar mai ales după 1974, **V.s.** se transformă tot mai mult într-o oficină politică, preocupată obedient de ideologia partidului și de omagierea conducătorului suprem. Sporadic apar colaboratori de valoare (Dinu Flămând, Magda Cârneci, Lucian Alexiu, Ioan Buduca ș.a.), dar scrierile lor se pierd în zgomotul ditirambilor vremii. În toată această perioadă presiunilor ideologice le mai rezistă doar o pagină firavă de cronici, recenzii, însemnări despre cultură și artă. Alți colaboratori: I. Vitner, Veronica Porumbacu, K.H. Zambaccian, Valentin Lipatti, Ana Blandiana.

V.T., ***D.B.***

VIAȚA UNIVERSITARĂ, publicație apărută la Iași în 23 august și 13 septembrie 1925, apoi la București, bilunar, între 20 septembrie și 1 noiembrie 1925, ca „organ al Uniunii Studenților Independenți”. Girant responsabil: Mihail Ciobanu. Revista publică un *Cuvânt înainte* semnat U.S.I., sub un motto din Maxim Gorki: „Numai o societate bazată pe norme de drept și echitate duce o viață de cultură și este într-adevăr capabilă să trăiască”. Tot în primul număr se tipărește textul *Către studențimea universitară, către opinia publică*, apel semnat Comitetul, din care făceau parte Șerban Cioculescu, Mihail Ciobanu, Th. Ionescu, Timotei Marin, George Dumitrescu, Alex. Mihăileanu. Orientarea **V.u.** se opune dreptei românești și fascizării țării. Discuțiile se vor purta în jurul unor probleme la ordinea zilei, precum în articolele *Fascismul* (Șerban Cioculescu), *Chestiunea minorităților* (Traian Bratu), *Naționalism* (D.M. Pippidi), *Fanatism religios?* (N. Deleanu), *Prestigiul națiunii* (Stelian Mateescu). Alte comentarii: Gr. T. Popa, *Porunca zilelor de azi*, Octav Livezeanu, *Filantropie suspectă*, Mircea Vulcănescu, *Federația Universitară Internațională pentru Societatea Națiunilor.* Din grupare mai fac parte Petre Constantinescu-Iași, C.I. Parhon, George Marinescu, Al. Slătineanu, Z. Iagnov, Liviu Rusu. În revistă e prezent și deputatul italian antifascist Ezio Riboldi cu însemnări despre viața universitară din Italia. Cel mai activ colaborator e Șerban Cioculescu. El va semna comentariile *Congresul federației oltene*, va scrie despre Friedrich Nietzsche, Anatole France ș.a., purtând și câteva polemici cu E. Lovinescu ori cu „pseudodoctrinarii” ortodoxismului de la „Gândirea”. Tot Cioculescu va deschide aici o rubrică de cronică literară. Alți colaboratori: Paul Sterian, N.N. Matheescu, Toma Vlădescu, Mircea Vornicu. ***M.Pp.***

VIAȚA UNIVERSITARĂ, publicație apărută la Sibiu, lunar, între 2 noiembrie 1941 și 9 septembrie 1944, cu subtitlul „Almae Matri Napocensi Sacrum”, ca „organ al Universității «Regele Ferdinand I» din Cluj–Sibiu”. Director: Iuliu Hațieganu; redactor: Dimitrie Todoranu. Articolul-program, *La început de an universitar*, semnat de director, arată că revista va fi „informativă, formativă și educativă”, urmărind să contribuie „la formarea unui stil de viață înaltă, spirituală”. Partea educativă e asigurată de intervențiile unor profesori: Victor Papilian (*Întoarcere la „Deșteaptă-te, române”*), D.D. Roșca (*Spiritul mediteraneean*), Victor Jinga (*Misiunea așezămintelor de învățământ superior*), I.I. Russu, Onoriu Chețianu, Ștefan Bezdechi, Al. Borza, Victor Iancu, Petre Hossu, Valeriu Moldovan, Radu Stoichiță. **V.u.** publică permanent dări de seamă referitoare la ședințele Cercului „Octavian Goga”, condus de Lucian Blaga (o relatare, din 1942, este iscălită de Cornel Regman, alta, din 1944, îi aparține lui I.D. Sîrbu), informații despre lecturile de aici ale lui Ștefan Aug. Doinaș, Radu Stanca, I. Negoițescu ș.a. Cu poezie sunt prezenți Ion Oană (*Iarnă bacoviană*), Virgil Nistor (*Corabia răpită*), Ioanichie Olteanu (*Sere*), Ion Cutova (*Cerc vicios*), Ștefan Aug. Doinaș (*Poem*), Al. T. Țion (*Sfârșitul luminii*), T. Murășanu, Ioan Popa, N. Pârvu ș.a. În 1944, sub semnătura D. Vatamanu, apar câteva versuri de început ale lui D. Vatamaniuc. Oct. Bulbuc întocmește cronici rimate, mai ales despre vacanțele sau excursiile la Păltiniș, iar Ștefan Bezdechi compune poezii în limba latină. Proză dau Deliu Petroiu (nuvela *Axente Berbecuț*), Petre Hossu (*Scrisoarea necunoscutului*) și Virgil Petrișiu, care e autorul unei originale ucronii (*Proces an 3000*). Interesante notații la rubrica intitulată „Carnet” aduc Damian

Silvestru (I. Negoițescu), Ion Oană, Victor Iancu (*Sibiu, cetate academică*), Petre Hossu (*Viața studențească în Elveția*), Ioanichie Olteanu (*Așa sunt ei, studenții scriitori. Contribuții importante la istoria literară*, sub pseudonimul gin.). Se mai scrie despre *Memorandum* și despre Marea Unire (Virgil Petrișiu și I. Cârja-Făgădaru), se tipăresc eseuri despre M. Eminescu (Eugen Todoran), despre Luis de Góngora (Vladimir Drimba), despre disocierea valorilor (Petre Hossu). Sunt consemnate vizite ale unor profesori străini la Sibiu, precum cea a lui Alf Lombard, sau sărbătorirea unor profesori. În 1944, când Universitatea se întoarce la Cluj, studenții publică *Protestul studențimii ardelene față de atrocitățile maghiare de la Cluj din 3 martie 1944.* **M.Pp.**

VICIU, Alexiu (14.XII.1855, Agrișteu, j. Mureș – 6.II.1950, Blaj), folclorist. După școala primară urmată în localitatea natală (1863–1864) și la Blaj (1865–1867), continuă tot aici Gimnaziul Greco-Catolic (1867–1868, 1873–1874), făcând apoi studii de filosofie și teologie la Colegiul De Propaganda Fide din Roma și numai de teologie la Blaj (1877–1879). Este trei luni cancelarist (copist) la Cancelaria mitropolitană din Blaj și tot atunci profesor secundar suplinitor la gimnaziul pe care îl absolvise; obține titularizarea pentru limbile latină și greacă în 1882, iar în 1890 și pentru română. Se preoțește în 1881 și ajunge viceprotopop (1899). Pensionat forțat, probabil victimă a unor adversități provocate de spiritul său neînduplecat, profesează în continuare la școli din București (1911–1913), Ocna Sibiului (1913–1919), Lipova (1919–1920), Târgu Mureș (1920–1921) și Cluj (1921–1922). Alcătuiește și publică mai multe manuale pentru uzul elevilor de gimnaziu, dicționare școlare bilingve (*Dicționar portativ latin–român și român–latin,* I–II, 1892–1908), studii lingvistice (*Încercări în vocalismul limbei române,* 1893, *Limba română poporană și dialectul sicillian*, 1904), glosare dialectale (*Glosariu de cuvinte dialectale din graiul viu al poporului român,* 1899) și pagini despre onomastica și toponimia românilor din Ardeal (*Etnografice*, 1929). Colaborează la „Analele Academiei Române", „Anuarul Liceului Unit «Sf. Vasile cel Mare»" (Blaj), „Calendarul Asociațiunii pe anul 1927", „Comoara satelor", „Convorbiri literare", „Cultura creștină", „Foaia bisericească și scolastecă", „Foaia scolastecă", „Generația nouă", „România liberă", „Ungaria", „Unirea poporului", „Unirea", „Universul literar".

V. începe să culeagă folclor în 1872, la îndemnul profesorului și mentorului său, canonicul blăjean Ioan Micu Moldovan, preluând metoda acestuia de anchetă prin elevi. Inițiază în 1879 o mare colecție de literatură populară, cuprinzând doine, strigături, cântece rituale funebre, balade, cimilituri, deceuri, anecdote, legende, basme ș.a., adunate de pe o largă arie folcloristică („De la Tulgheș și până la Brad, și din Maramureș până în Olt, de pretutindenea"), publicată parțial în presă (peste trei sute cincizeci de cântece, strigături și balade apar în „Convorbiri literare" între 1888 și 1891) și în volumul *Colinde din Ardeal. Datini de Crăciun și credințe poporane* (1914), care conține mai mult de trei sute de piese, de la colinde cosmogonice până la colinde cu caracter epico-eroic. Colecția constituie prima contribuție de seamă la cunoașterea speciei, remarcându-se – cum observă Ovidiu Bârlea – atât prin varietatea tipologică a pieselor, precum *Brad înalt* și *Stan de piatră, Trei feciori, Trei pene, Pe dealul cu stânjinii* și *Doi frați,* cât și prin descrierea obiceiului colindatului. Altă culegere, realizată între 1872 și 1911, dar publicată postum (1976) de Romulus Todoran și Ion Taloș sub titlul *Flori de câmp*, pune pregnant în valoare intensa activitate a lui **V.**, apreciat de editori ca fiind „printre cei mai de seamă culegători de folclor din Transilvania, după Ion Pop-Reteganul și Ioan Micu Moldovan". Sunt aici o mie două sute treizeci de texte (cântece de dragoste și dor, de jale și urât, mustrări și blesteme, cântece de cătănie, bocete, strigături, balade), strânse de peste două sute de culegători din aproximativ două sute cincizeci de localități, mai bine reprezentate fiind comunele Cergău Mic, Micăsasa și Bazna. Culegerea, comparabilă cu aceea realizată de Ioan Micu Moldovan între 1863 și 1878, se remarcă prin diversitatea tematică și stilistică a liricii antologate.

Culegeri: *Colinde din Ardeal. Datini de Crăciun și credințe poporane,* Leipzig – Viena, București, 1914; *Etnografice,* Blaj, 1929; *Flori de câmp (Doine, strigături, bocete, balade),* îngr. și introd. Romulus Todoran și Ion Taloș, Cluj-Napoca, 1976. **Antologii:** *Legendariu românesc,* Blaj, 1884.

Repere bibliografice: Chendi, *Scrieri,* III, *44;* Ioan Rațiu, *Studii și biografii,* Blaj, 1904, *130–142;* Tudor Pamfile, *Sărbătorile la români. Crăciunul,* București, 1914, *172–176, 217–223;* Al. Lupeanu, *Folcloriștii Blajului,* „Comoara satelor", 1925, 3; Predescu, *Encicl., 897*; Artur Gorovei, *Folcloristul Alexiu Viciu,* REF, 1969, 5; Bârlea, *Ist. folc.,*

427–428; Virgiliu Florea, *„Flori de câmp”,* AMET, 1976; Nicolae Bot, *„Flori de câmp”,* ALIL, t. XXVII, 1979–1980; Vasile Netea, *Folclorul și folcloriștii mureșeni,* Târgu Mureș, 1983, *56–60*; *Simeon Florea Marian și corespondenții săi,* îngr. Eugen Dumitru și Petru Froicu, pref. Iordan Datcu, București, 1991, *376–377*; Comșa–Seiceanu, *Dascălii, 109–110;* Datcu, *Dicț. etnolog., 906–907*; Ana Hinescu, *Folcloristul Alexiu Viciu și Astra,* „Astra blăjeană”, 2011, 3. ***I.D.***

VICOL, Dragoș (6.VII.1920, Cacica, j. Suceava – 22.XII.1981, București), poet, prozator. Este fiul Veronicăi (n. Coșuțchi) și al lui Emilian Vicol, plutonier. Face clasele primare în Dorna Cândrenilor, începe gimnaziul la Volovăț, iar între 1933 și 1941 urmează Liceul „Eudoxiu Hurmuzachi” din Rădăuți. Încorporat, este trecut la o școală de ofițeri de rezervă din Ploiești, dar în urma refuzului de a pleca în Germania la o școală de ofițeri activi este exmatriculat și trimis pe front până în 1943. Se înscrie la Facultatea de Drept a Universității din București, însă în 1944 reintră la o școală militară de ofițeri de rezervă, pentru ca la absolvire să i se încredințeze comanda unui pluton cu care luptă din nou pe front. Demobilizat, în 1945 își reia studiile de drept, absolvindu-le la Iași în 1947. Încă din anii studenției se implică în activitatea Uniunii Tineretului Comunist și a organizațiilor aflate sub egida sau sub influența Partidului Comunist, ca Apărarea Patriotică și Uniunea Patrioților. Intră în presa de partid, fiind, între 1948 și 1953, redactor la ziarul „Zori noi” din Suceava. Mai târziu va lucra la revistele „Săteanca”, „Femeia”, „Luceafărul”, „Viața militară” și la Redacția publicațiilor pentru străinătate. Debutează în 1937, încă elev, cu versuri la revista „Orion”, iar în 1939 dă proza poematică *Iarna rădăuțeană* la revista „Suceava”, pentru ca în 1940 să-i apară cu placheta *Muguri*, intitulată după numele cenaclului literar al liceului. De-a lungul anilor va mai colabora la „Bucovina literară”, „Revista Bucovinei”, „Universul literar”, „Miorița”, „Națiunea”, „Scrisul bănățean”, „Tânărul scriitor”, „Scânteia tineretului”, „Iașul nou”, „Iașul literar”, „Gazeta literară”, „România literară”, „Flacăra”, „Convorbiri literare”, „Viața românească”, „Steaua”, „Tribuna”, „Argeș”, „Familia”, „Contemporanul” ș.a. După război se dedică romanului: *Valea Fierului* (1953; Premiul de Stat), urmat de *În munții de miază-noapte* (1959), *Omul de la ora 13* (1964), *Flăcări în Vest* (1966), *Camera 210* (1968) ș.a., scenaristicii: *Râpa dracului* (1956), reportajului: *La poalele Ceahlăului* (1953), *Însemnări de călătorie prin Țara de Sus* (1956), teatrului: *A doua tinerețe* (1960). A scris, de asemenea, versuri și proză pentru copii: *A venit un pui de om...* (1957), *Poveștile pădurii* (1965), *O poveste cu povești* (1967) ș.a.

Cu o structură fundamental lirică, **V**. nu poate renunța la poezie, deși prospețimea metaforei, de influență folclorică, din cartea de debut (*Muguri*), va fi alterată ulterior de un strident patetism, răspunzând docil, declamatoriu „comenzii sociale” a momentului. Plachetele pentru ostași *Reportaj liric* (1963) și *Poeme în marș* (1969), forme de literaturizare propagandistică, conțin fie scrisori de dragoste adresate „patriei socialiste”, fie declarații de atașament partinic. Cu trecerea timpului, poetul își limpezește, fie și parțial, orizontul liric. În versurile din *Ctitorie în albastru* (1972) și din *Voievod de stea* (1973) nu va mai rămâne decât o impetuozitate exterioară a declamației, echilibrată însă de o sfiiciune a dezrădăcinatului. Pădurile Țării de Sus, peisajul natal devin obsedante: „Căutați-mă prin păduri, printre ape,/ Fiindcă acolo mă limpezesc, acolo curg” (*Căutați-mă*). Se face simțită aici glisarea către alt fel de bucurii („o bucurie de dor, o bucurie de cuvânt”). Poetul își caută rădăcinile („M-aș întoarce spre culmi, în arbori și-nceput,/ dar turmele-n pietre și-n nisip s-au prefăcut”), însă nu mai găsește drumurile, nu mai găsește nici fântânile ca „rănile vârstei să-mi spele”. Alteori pământul natal ia proporțiile fabulosului boreal. Fiorul liric este autentic și câteva poeme despre iarnă pot fi considerate notabile: „Ninge cum n-a mai nins de-o viață,/ Lerui-ler, lerui-ler,/ Ning peste sănii călătorite în ceață;/săniile ruginesc la poarta raiului,/ Caii pasc iarba sfântă în cer...,/ Cling-cling! Lerui-ler! (*Ninge*). Dominată de o tristețe difuză, poezia senectuții mai persistentă în versurile ce vor fi adunate în volumul postum *Sonete* (1983), din care se reține *Acteon*, unde mitologicul vânător este transformat de zeița Artemis într-un cerb ce aleargă peste poieni de timp: „Tristele m-alungă spre departe/ și rup din carnea mea cu dinți de moarte”. Lirismul discret se regăsește și în elogiul cetății, prezent încă în *Voievod de stea.* De pildă, *Șarpele mut* are în centru un ceremonial folcloric, un descântec în manieră argheziană, iar în *Poem de țară* și în *Poem cu domnițe* se simte o interiorizare a sentimentului patriotic. Proza lui **V.** este, în anii ’50, net realist-socialistă, ilustrativă întru totul pentru imperativele vremii. În romanul *Valea Fierului*,

continuat de *În munții de miază-noapte,* autorul surprinde maniheist lumea minerilor în conflict social cu patronul și schimbările provocate de sosirea trupelor sovietice. Dar cele mai multe nuvele și romane au ca temă războiul, scriitorul valorificându-și experiența de combatant pe fronturile de Est și de Vest din ultima conflagrație mondială. O anume directețe a tramei unor cărți precum *Dinamica* (1965), *Flăcări în Vest*, *Camera 210*, mai ales când se recurge la convenția jurnalului, sau naturalețea schițării reacțiilor pe care le au oamenii simpli deveniți soldați dau prozei de război a lui **V.** ritm și dramatism. Se remarcă îndeosebi *Camera 210*, un jurnal de spital cu trăiri la limita între realitate și halucinație.

SCRIERI: *Muguri*, București, 1940; *Roiul de aur*, București, 1951; *Se risipește negura*, București, 1951; *Huțulca*, București, 1953; *La poalele Ceahlăului*, București, 1953; *Valea Fierului*, [vol. I], București, 1953, vol. II: *În munții de miază-noapte*, București, 1959; ed. (*Nopțile dinspre ziuă*), București, 1970; *Însemnări de călătorie prin Țara de Sus*, București, 1956; *Râpa dracului*, București, 1956; *A venit un pui de om...*, București, 1957; *A doua tinerețe*, București, 1960; *Povestiri la umbra cetinii*, cu ilustrații de Eugen Mihăescu, București, 1961; *Drumuri ostășești*, București, 1962; *Cicatricea*, București, 1963; *Reportaj liric*, București, 1963; *În întâmpinarea soarelui...*, Suceava, 1964; *Omul de la ora 13*, București, 1964; ed. București, 1966; *Buchet în august*, București, 1965; *Dinamica*, București, 1965; *Poveștile pădurii*, cu ilustrații de Gheorghe Adoc, București, 1965; *Flăcări în Vest*, București, 1966; ed. (*Drumul spre Mai*), București, 1975; *O poveste cu povești*, București, 1967; *Camera 210*, București, 1968; *Poeme în marș*, București, 1969; *Dincolo de azur*, București, 1970; *Aventurile lui Țâncu-Năzdrăvanul*, București, 1971; *Ctitorie în albastru*, București, 1972; *Țară și scut*, București, 1972; *Bătrânul și livada*, Iași, 1973; *Cântec deasupra apelor*, București, 1973; *Voievod de stea*, București, 1973; *Satul cu oameni frumoși*, București, 1975; *Pasărea Phoenix*, București, 1976; *Poemele de-acasă*, Iași, 1977; *Arboroasa*, București, 1978; *Cerbul singuratic*, București, 1979; *Poeme sub drapel*, București, 1979; *Dulcile și uneori ciudatele aventuri ale unui reporter*, București, 1981; *Sonete*, București, 1983; *Muguri sub gloanțe și flamuri*, îngr. Ion Filipciuc, pref. George Bodea, Câmpulung Moldovenesc, 2012. **Traduceri:** Walther Nowotny, *Eu scriu împotriva lupilor*, Iași, 1980.

Repere bibliografice: Georgeta Horodincă, *„Valea Fierului”*, RMB, 1954, 2881; Mihai Gafița, *Oameni care nu se frâng*, GL, 1954, 7; Gabriel Dimisianu, *O imagine simplificatoare*, GL, 1959, 39; Paul Georgescu, *„În munții de miază-noapte”*, GL, 1960, 7; Nicolae Baltag, *„Buchet în august”*, CNT, 1965, 32; Adriana Iliescu, *„Camera 210”*, RMB, 1969, 7626; Sorin Movileanu, [*Dragoș Vicol*], „Viața militară”, 1970, 7, 10; Daniel Dimitriu, *Dragoș Vicol*, CL, 1972, 21; George Muntean, [*Dragoș Vicol*], RL, 1975, 44, 1981, 52; Dumitru Micu, *Proză rurală*, CNT, 1976, 33; Adrian Popescu, *Poezia lui Dragoș Vicol*, ST, 1978, 5; Fănuș Neagu, *Cartea cu prieteni*, București, 1979, *220–221; Prezențe militare în știința și cultura românească*, București, 1982, *273–276;* Iorgulescu, *Prezent, 134–135;* Rachieru, *Poeți Bucovina, 505–509; Dicț. scrit. rom.*, IV, *749–750*; Satco, *Encicl. Bucovinei*, II, *572.* ***S.I.***

VICOL, Dragoș Ion (26.VI.1974, Cahul), prozator, eseist, critic literar. Este fiul Mariei și al lui Ion Vicol. Își începe studiile la Liceul „Gh. Asachi” din Chișinău (1981–1989), tot aici urmând Liceul „Gaudeamus” (1989–1990), apoi Liceul „Mihai Eminescu” din Iași (1990–1991). Va absolvi Facultatea de Litere a Universității din București (1991–1995). Obține titlul de doctor în 1998, la aceeași facultate, cu teza *Universul spiritual românesc în opera lui Mihail Sadoveanu*. Este șef al Catedrei de filologie română a Universității Libere Internaționale din Chișinău (1999–2009), profesor universitar (din 2006), redactor-șef al revistei „Akademos” (2005–2007), director al Departamentului pentru Studii Interculturale și Interreligioase, în rețeaua mondială a catedrelor UNESCO (din 2005). Debutează cu povestirea *Moartea roșcovanei* în „Florile dalbe” (1988), iar editorial cu *Vânătoarea de bouri sau Descălecarea Țării Moldovei* (1990). Mai colaborează cu proză, articole și studii la „Tineretul Moldovei”, „Noi”, „Orizontul”, „Femeia Moldovei”, „Viața satului”, „Moldova suverană”, „Tineretul liber”, „Azi”, „România liberă” ș.a. Este distins cu mai multe premii, între care care Premiul Uniunii Jurnaliștilor din Republica Moldova (1990), Premiul Ministerului Educației și Cercetării din România (1990) ș.a.

V. abordează povestirea și romanul istoric, fiind preocupat de miturile fondatoare ale națiunii, integrate în tema dacismului și în cea a ortodoxismului. Povestirea *Ehove, Burebista!* (1990) proiectează întemeierea și consolidarea statului dacic de către Burebista, prin supunerea triburilor geto-dacice prin putere militară și prin credința nouă propovăduită de preotul Deceneu. Izbitoare sunt asemănările pe care autorul încearcă să le întrețese între cultul lui Zamolxe, văzut ca o nouă religie ce detronează vechile credințe în preoții magi, și creștinism, recurgând forțat la o astfel de contaminare pentru a sugera, de fapt, că dacismul conține *in nuce* un proiect identitar fundamentat pe religia

creștină. Povestirea valorifică și elemente de atmosferă dintr-o recuzită cu intenții ce țin de mitic: sunt înfățișate scene cu tineri daci care sar peste sulițele înfipte în pământ, bacante ce dansează în vii și îmblânzesc puii de șerpi, tineri ce îmbrățișează moartea pentru a ajunge la Zamolxe etc. Dumitru Micu semnala și alte caracteristici ale scriitorului: „simțul concretului, al situațiilor, al amănuntului expresiv al limbii". Romanul *Cornul de aur* (1994) recurge, de asemenea, la interferența planurilor și registrelor: acțiunea, care se desfășoară în a doua jumătate a secolului al XIX-lea, vine în atingere cu epocile precreștine, prin ivirea zeului Dionisos, romancierul insistând din nou asupra sincretismului creștinismului cu credințele păgâne. Firul epic urmărește descoperirea vinului de viață lungă, primit în dar de la Dionisos și având proprietăți taumaturgice. **V.** afirmă, bombastic, că „istoria neamului românesc este istoria viței de vie", că românii sunt „cel mai dionisiac popor din lume" și caută în mitul dionisiac o nouă memorie fondatoare. Temele provin, printr-un salt temporal, din imaginarul pașoptist, istoria neamului, trecutul, miturile întemeietoare rezonând cu scrierile secolului al XIX-lea. Din punct de vedere narativ, romanul își asumă o recondiționare a tehnicilor tradiționale. În pofida construcției romanești precare, și aici se distinge intuiția scriitorului de a construi atmosfera (de exemplu, descrierea vechilor bâlciuri de la Botoșani și Moghilău). Nuvelele și povestirile din *Hoții Prutului* (1991) configurează alt spațiu cu rezonanțe mitice, satul Boura de pe malul Prutului în vremea colhozului, scriitorul vizând însă, prin recursul la legendă, povestire, basm și etos popular, o recuperare a memoriei locului. **V.** mai publică o serie de studii privind opera lui Mihail Sadoveanu – *Sadoveanu sau Miracolul sufletului românesc* (1997), *Mihail Sadoveanu sau Viziunea românească asupra lumii* (2000), *Viziune ontică și artă poetică în proza românească – Mihail Sadoveanu* (2003), urmate, în 2005 și în 2008, de două antologii ale studiilor referitoare la marele prozator.

SCRIERI: *Vânătoarea de bouri sau Descălecarea Țării Moldovei*, Chișinău, 1990; ed. Chișinău, 2009; *Ehove, Burebista!*, Chișinău, 1990; *Hoții Prutului*, Chișinău, 1991; *Răzbunarea lui Nero*, Galați, 1993; *Cornul de Aur*, Chișinău, 1994; *Țara cu viță-de-vie*, postfață Dumitru Micu, Chișinău, 1996; *Sadoveanu sau Miracolul sufletului românesc*, Chișinău, 1997; *Mihail Sadoveanu sau Viziunea românească asupra lumii*, Chișinău, 2000; *Răbufnirea din zbucium*, Chișinău, 2001; *Viziune ontică și artă poetică în proza românească – Mihail Sadoveanu*, Chișinău, 2003; *Sadoveniana. Studii și cercetări*, Chișinău, 2005; *Sadoveniana. Sinteze critice*, Chișinău, 2008.

Repere bibliografice: Nicolae Bătrânu, *Evocând istoria*, LA, 1990, 27; Aurel Ciocanu, *Lupul din noi*, LA, 1991, 31; Lucian Chișu, *Istorie și aventură*, L, 1994, 11–18; [*Dragoș Ion Vicol*], LA, 1995, 12 (grupaj special); Viorel Dinescu, *„Cornul de Aur"*, LRC, 1996, 1; Cimpoi, *Ist. lit. Basarabia*, *248–249*; Ion Rotaru, *Interpretarea lui Mihail Sadoveanu între metoda sainte-beuviană și călinesciană*, „Athenaeum", 2005, 1–2; *Dicț. Chișinău*, *568–570*. ***Mr.M.***

VICOL, Sterian (9.V.1943, Țuțcani, j. Vaslui), poet.

Este fiul Ilincăi (n. Racoviță) și al lui Dumitru Vicol, țărani. Urmează Liceul Pedagogic din Galați (1958–1963) și Facultatea de Filologie a Universității din București (1969–1972). A lucrat ca profesor, redactor în presa culturală și ca activist cultural. Este fondator, redactor-șef adjunct și din 2000 redactor-șef al revistei gălățene „Porto-Franco". A debutat în 1968 la „Amfiteatru" și a mai colaborat la „Convorbiri literare", „Ateneu", „Luceafărul", „România literară", „Poesis", „Bucovina literară", „Tomis", „Contemporanul", „Dacia literară", „Cronica", „Poezia", „Timpul" ș.a. Prima carte, *Harfele grâului*, i-a apărut în 1976. Președinte al Societății Scriitorilor „C. Negri" din Galați, a organizat între altele festivalurile „Costache Conachi", „Grigore Hagiu", „Hortensia Papadat-Bengescu". A fost distins cu Premiul Uniunii Scriitorilor din Republica Moldova (2002) și cu premiul filialei Iaşi a Uniunii Scriitorilor din România (2012).

Sub semnul neotradiționalismului de factură șaptezecistă, **V.** exaltă sentimentul existenței în natură și în istorie într-o dispoziție optimistă, jubilatorie. Natura, freamătul peisajului agrest, germinația vegetalului sunt învestite ca miracol și conectate la noimele omenescului. **V.** arborează nu o dată un patriotism și un ruralism programatic. Textele

sunt colorate de imagini în maniera lui Lucian Blaga („Pârâul miroase-a trup de ursoaică/ Umblând cu puii în amurg"), adesea trecute în tablouri reverberând sugestiv („În cumpăna nopții/satul ținând luna în gura câinilor,/ când ultimul cocor/brăzdează câmpia difuză,/ peste arborii plângători ai apelor,/ se aud – și eu aud – toate căruțele Moldovei;/ De la Dunăre urcă, prin grâul țării/ și altele, și altele dinaintea lor,/ sună pământul dinăuntru/ și dinafara caselor…". Nu e un ruralism decorativ, convențional-feeric ori un paseism inert, de o duioșie minoră; poetul celebrează satul și rânduielile sale, dar în imagini mai degrabă stranii, armonios-bizare și difuz incomode cuprinse vag de o angoasă domolită în fața „marii treceri". Încă din primul volum își face loc tema dezrădăcinării, revizitată și pe coordonatele propriei biografii: „Și stâlp și mire, sicriu și lemn de plug,/ Apasă pe o parte dealul în surpare,/ Prin lacrima izvorului eu fug/ Cu rădăcina casei în spinare". Apetența pentru scrutarea aleanului dezrădăcinării e legitimă, fiindcă poeme notabile sunt tocmai cele care circumscriu lumea postrurală și precar-urbană, tratată prin restituirea atmosferei și a stărilor sufletești (neliniște, provizorat, marasm, frustrări, tensiuni și tânjiri mocnite), cu un fel special de neosămănătorism, rezerva față de ipostazele declasate ale urbanului fiind exprimată modernist. Producția lui **V.** nu se reduce însă la această tematică și la paradoxul – aparent – iscat de ilustrarea ei: sunt transfigurate, în decupaje ce au cuprinderi variabile, centre de focalizare tematică obișnuite în poezia modernistă: copiii, casa, locuirea, devenirea, nostalgia rădăcinilor ancestrale, interogația metafizică, contemplația existențială, deliberarea lăuntrică, celebrarea femeii și erotismul, abordat, în versurile mai vechi, într-o modalitate care îmbină fervoarea mistuitoare cu reticența aluziv-sentimentală, iar în cele mai recente în chip mai explicit și viguros, recurgând la o simbolistică fără ambiguități și la o imagerie frapantă. Se poate observa la **V.** o continuă, deși nu spectaculoasă, ajustare și concentrare a temelor, o amendare subtilă a manierei, o optimizare a expresiei, care, după cum au remarcat criticii, câștigă în profunzime și acuratețe. Volumelor de versuri apărute de-a lungul a mai mult de trei decenii şi jumătate de prezenţă editorială li s-au adăugat, în 2011 şi 2012, două tomuri editate sub titlul *Memoria lui Femios*. Sunt volume miscelanee, reunind texte în proză (de facturi diferite: un mic roman autobiografic, însemnări cu aspect aforistic, notaţii diverse, pagini de jurnal, confesiuni), dar şi poeme, articulându-se într-un fel de autoportret al autorului. Temele, subiectele, modalităţile de exprimare, ţintele contemplării, ale meditaţiei sunt cele cunoscute din cărţile anterioare. A reţinut atenţia, în special, romanul autobiografic *Râpa Zbancului* care, de fapt, nu expune (literaturizând-o) biografia autorului, ci resuscitează atmosfera şi dramatismul înfruntărilor din lumea satului în vremea copilăriei acestuia, uneori în tonuri şi imagini care – deşi V. nu cultivă propriu-zis fantasticul sau fabulosul – pot aminti, ici şi colo, de scrisul clasicizaţilor Ştefan Bănulescu şi Fănuş Neagu sau al mai tânărului Bogdan Popescu.

SCRIERI: *Harfele grâului*, București, 1976; *Corabia seminței*, București, 1978; *Edena*, Iași, 1981; *Vânătoare nocturnă*, București, 1981; *Sigiliul grădinii*, București, 1983; *Lacrima învingătorului*, Iași, 1984; *Repausul focului*, București, 1985; *Vindecare în păcat*, postfață Constantin Trandafir, Galați, 1991; *Daimonia – ființa poeziei*, Galați, 1995; *Sunt putred de tine*, București, 1998; *Domnișoara Cucută*, București, 2001; *Clipa tăind subțire hohotul zăpezii*, Iași, 2003; *Norul și inima*, Iași, 2006; *Memoria lui Femios*, I–II, Iași, 2011–2012.

Repere bibliografice: Ulici, *Prima verba*, II, *134–135*; Radu G. Țeposu, *„Corabia seminței"*, RL, 1980, 1; Constantin Trandafir, [*Sterian Vicol*], ST, 1980, 1, ST, 1982, 2, 1986, 12, T, 1981, 10, 1985, 8, CNT, 1993, 18, VR, 2005, 1–2; Nicolae Turtureanu, *Despre o anume corabie*, ATN, 1981, 3; Emil Nicolae, *„Edena"*, CL, 1981, 12; Piru, *Debuturi, 212–213;* Constantin Pricop, *„Sigiliul grădinii"*, CL, 1983, 8; Regman, *Nu numai, 247–248;* Mircea Popa, *Vină și ispășire,* TR, 1991, 34; Adrian Suciu, *„Vindecare în păcat"*, ST, 1991, 9; Ulici, *Lit. rom.*, I, *242–243;* George Bădărău, *Metamorfozele poeziei de notație*, CL, 2000, 3; Vasile, *Poezia, 298–299;* Liviu Grăsoiu, *Trăirea paroxistică*, LCF, 2003, 2; Cimpoi, *Critice*, IV, *224–227*; Cristian Livescu, *Un poet al trăirilor naturale: Sterian Vicol*, CL, 2008, 4; Constantin Dram, *Memoria insidioasă*, CL, 2012, 5; Virgil Nistru Ţigănuş, *Culoarea solistă a idealului – glose la volumul „Memoria lui Femios" de Sterian Vicol*, „Plus", 2012, 5–8. ***N.Br.***

VICTORIA, cotidian apărut la București din 20 octombrie 1944 până la 28 martie 1946, având subtitlul „Ziar de informație și comentariu critic". Director: N.D. Cocea; redactor-șef: George Ivașcu (de la 19 aprilie 1945); redactor: Geo Dumitrescu. Este una dintre cele mai importante publicații care se înscriu în linia ideologică a stângii postbelice. Militează pentru literatura „nouă", exprimându-și încrederea că „exploatarea omului de către om pare

N'AVEM GUVERN

ANUL I — No. 3

4 PAGINI 10 LEI

Victoria

DIRECTOR: N. D. COCEA

BESTIILE

BALCANII

EPURAȚIEI

COCOȘUL PE FÂNTÂNĂ

SITUAȚIA STRATEGICĂ A GERMANIEI

NOTE LA ZI

în sfârșit că începe să apună”. Pe plan politic sunt acuzate vechile partide (N.D. Cocea, *Panica lor...*), dar și intelectualii care „nu și-au făcut datoria de a lumina masele mari” (C.I. Parhon, *Vina intelectualilor*). La 25 septembrie 1945 **V.** devine organul Partidului Național Popular, N.D. Cocea semnând împreună cu șaptezeci de intelectuali un memoriu prin care își declară sprijinul față de politica noului guvern, și începe să publice numeroase materiale propagandistice la rubricile „Cultura și viața”, „Colțul poeților tineri”, „Cronica teatrală”, „Cronica literară”. Orientarea ziarului este dată de articolele semnate de N.D. Cocea, Mihai Beniuc (*Funcțiunea socială a scriitorului*), George Ivașcu, Silvian Iosifescu (*Elitele intelectuale*), Eugen Jebeleanu (*7 Noiembrie și cultura luptătoare*), Zaharia Stancu. Un loc aparte îl ocupă analizele privitoare la „democratizarea” vieții social-politice și la reorganizarea Societății Scriitorilor Români (Dan Petrașincu, *Participarea directă a scriitorilor*, *Unde n-au dreptate idealiștii noștri*, Al. Piru, *SSR se purifică*, *Epurație la SSR: Radu Gyr* etc.). Modelul sovietic devine și aici o dogmă greu de clătinat (Geo Dumitrescu, *Viața și munca scriitorului sovietic*, *Școala sovietică*, *Tineretul progresist*, Ben Corlaciu, *Poetul Iosif Utkin și rostul scriitorilor*), iar ideologia marxist-leninistă e „far călăuzitor”, Geo Dumitrescu declarându-și, și sub pseudonimul Vladimir Ierunca, convingerea că „Europa primește două bunuri peste care nu se poate trece: spiritul lui Lenin și voința lui Stalin”. La pagina a doua, intitulată generic „Cultura și viața”, cei mai activi sunt Ion Caraion, Scarlat Callimachi, G. Talaz, George Mărgărit, Artur Maria Arsene, Silvian Iosifescu, Eugen Jebeleanu, Dan Faur, Sergiu Filerot, Ion Frunzetti, Horia Liman, Vladimir Colin (care debutează aici sub pseudonimul Ștefan Colin), Al. Piru, N. Steinhardt, Vera Călin. Se traduce multă literatură sovietică (Ilya Ehrenburg, Iosif Utkin), este popularizată literatura lui Petőfi Sándor și Ady Endre, alături de aceea a rezistenței franceze. N. Steinhardt deține o rubrică de comentarii despre scriitori străini (Franz Werfel, Edgar Wallace, Stefan Zweig, Jean Giraudoux, Henry de Montherlant, Jean Cocteau, Romain Rolland), iar V. Em. Galan asigură rubrica intitulată „Carnet”. Foarte activ este și Geo Bogza, care publică reportaje, proză, însemnări. Cu versuri sunt prezenți Magda Isanos, Dan Faur, Ion Sofia Manolescu, Cicerone Theodorescu, A. Toma, Al. Lungu, Victor Torynopol, Ben Corlaciu, Emil Dorian, Constantin Mihail, proză mai dă Eusebiu Camilar (*Vârșele – episod inedit*), iar cu articole politice figurează Mihail Sadoveanu (*Biruința soarelui nou*), Gala Galaction (*Interpretul celor mulți*), Ion Biberi, Henry Wald, Al. Dimitriu-Păușești, Petre Constantinescu-Iași. În **V.** Ion Frunzetti scrie cronici de artă, Valentin Silvestru cronici teatrale ș.a., Dan Petrașincu face procesul gândirismului. Articole speciale sunt dedicate lui Mihail Sadoveanu, Tudor Arghezi, Mihail Sebastian, se iau interviuri lui Mihai Beniuc, Eusebiu Camilar, Radu Boureanu, Ion Biberi. Mai colaborează Perpessicius, Petru Dumitriu, Paul Georgescu, Emil Manu, Pericle Martinescu, Marin Sârbulescu, Al. A. Philippide, Petru Comarnescu, B. Elvin. ***M.Pp.***

VICTORIA TUTUROR ROMÂNILOR, revistă apărută la București, lunar, de la 7 mai 1919 până în septembrie 1924, din ianuarie 1926 până în august 1928 și din octombrie 1929 până la 1 noiembrie 1930. Proiectată ca ziar cotidian cu titlul și subtitlul „Capul. Organ social, politic, economic, literar al tuturor românilor”, așa cum declară în primul număr locotenent colonelul (în retragere) Alexandru Vasilescu-Lascar, director și proprietar („Sub acest titlu am dorit să dau la iveală un ziar al românilor de pretutindeni…”), publicația a fost constrânsă să se transforme în revistă. Titulatura inițială a suferit mai multe modificări, până când, din „Victoria. Revistă a tuturor românilor” (nr. 2), în septembrie–octombrie 1922 s-a decis pentru „Victoria

tuturor românilor”. Componența redacției nu este specificată, dar se menționează răspunderea unui comitet în care, responsabil al cronicii teatrale este Const. Rîuleț (din septembrie 1921), al cronicii artistice Horațiu Dimitriu (tot din septembrie 1921) și redactori Al. Soare (decembrie 1922 – februarie 1923), N. Patraulea (mai –iunie 1924). Coordonată redacțional de un grup de militari condus de A. Vasilescu-Lascar, **V.** și-a constituit un cerc de colaboratori relativ redus. Între aceștia nelipsit este Victor Eftimiu – autor de poezii (*Crizanteme*, *Și se făcu lumină*), cugetări, nuvele (*Spre țară nouă*), povestiri (*Bandiții Pindului*, despre obiceiurile bandelor de tâlhari turci ce cutreierau munții Macedoniei jefuind și omorând), snoave (*Înțeleptul hoge Nastratin*), de asemenea figurează în sumar Al. T. Stamatiad, poet recent laureat de Academia Română pentru placheta de inspirație religioasă *Pe drumul Damascului*, din care se reiau poeme și aici, alături de traduceri din poezia lui Maeterlinck, din Baudelaire (aforisme, reflecții estetice) și Oscar Wilde (parabola creștină *Binefăcătorul*). Din versurile lui Th. M. Stoenescu se reproduc piese de un lirism patetic, minate de naivități, de gesticulație romantică fastidioasă, indicate ca postume, dar mai ales un șir intitulat *Țepi*, anunțat ca aparținând unei iminente tipăriri în volum. Versuri grandilocvente, pline de prețiozități și platitudini, semnează Nikita Macedonski, unele dedicate tatălui său (*Salonul*). Se remarcă pentru un răstimp aproape concomitența în pagini a fraților Vasile și Ion Al-George, acesta din urmă ceva mai prolific (cu poemul *Infernul* și cu *Tribunul*, proză pe motivul *miles gloriosus*). Facile sunt versificările lui Alex. Obedenaru, madrigalurile lui George I. Stratulat, A. Mândru, Const. Nutzescu, Iustin Ilieșiu. Proza, de regulă nedepășind un sămănătorism întârziat, e reprezentată de textele lui Al. Cazaban (*La umbra unui car*, *Esmerald Căciulesco*, nuvelă de război), N. Popa (*Talismanul*, *Clipe senine*) și ale lui I. Dragoslav, care publică în **V.r.** o amintire de participant direct la război, intitulată *Luptele de la Mărășești. 28 iulie – 6 august 1917*, însoțită de un surprinzător denunț la adresa mentorului și protectorului său Mihail Sadoveanu, acuzat că a compus o povestire pe același subiect, dar din… fotoliu. Iată notița acuzatoare: „O descriere a «luptei» de la Mărășești am citit la dl Mihail Sadoveanu, scriitor de talent și cu reputație; păcat că domnia-sa nu a fost la fața locului în timpul marilor bătălii, că atunci n-ar mai fi scris «lupta», ci «luptele» […]. Or fi mai artistic descrise la alții, o fi mai frumos stilul d-lui Sadoveanu din „lupta de la Mărășești», eu însă, care nu mă pricep într-ale literaturii, nu m-a răbdat inima să nu pun pe hârtie ceea ce văzui pe acolo așa cum au fost lucrurile, nu cum le-a văzut marele prozator, care pe vremea aceea stătea la Iași.” Directorul Al. Vasilescu-Lascar, autor de versificări modeste, de epigrame anoste și însăilări prozastice, disimulat uneori sub iscăliturile Delaputna, De la Milcov, Rascal, A.V.L., Misaval, este și el un condei neobosit, semnând aproape număr de număr în paginile revistei, poate și în efortul ambițios de a ține în viață această tipăritură mediocră, nu doar din veleități de scriitor. Întâmplător mai apare câte o tentativă de coagulare a unor idei într-un articol (Cont. Nutzescu, *Pseudonimul*), în însemnări pe marginea unor chestiuni politice, sociale, în sumarele informații culturale etc., ce nu depășesc nivelul unui bavardaj de cafenea. Alți colaboratori: C. Ignătescu, Tiberiu Crudu, Angelo Navarello, Petru T. Gâdei, Gr. Vêja, San Marino (M.G. Samarineanu), I. Brumărel (I. Jivi-Bănățeanul), Stan Palanka, Th. D. Speranția, Jean de Lerésty, Ella Lys (Dimitrie Nanu), I. Ștefanovici-Svensk. ***R.P.***

VIDRAȘCU, Feodosie (11.I.1929, Milești–Lăpușna – 30.I.2010, Moscova), prozator, traducător, publicist. Este fiul lui Constantin Vidrașcu, țăran. După absolvirea școlii medii din satul natal este ales secretar al Comitetului raional al Comsomolului din comuna Izvorani. De aici trece în Redacția gazetei politice a Stațiunii de Mașini și Tractoare Kotovsk, unde debutează, în 1948, cu câteva schițe și povestiri. Termină Școala Republicană de Partid și secția de jurnalistică de pe lângă Școala Superioară de Partid din Moscova (1957). Un timp lucrează, la Chișinău, la Comitetul Central al Partidului Comunist din RSS Moldovenească, din 1957 până în 1962 este președinte al Comitetului de Stat pentru Radiodifuziune și Televiziune al RSS Moldovenești, ulterior este corespondent special la București al ziarului „Pravda” (1965–1970), secretar responsabil (din 1970) și redactor-șef adjunct (din 1982) al revistei „Novâi Mir” din Moscova, unde se și stabilește.

În primul său roman, *Prin vâltoare* (1956), ca și în romanul-cronică *Răcoarea brazdelor* (1961), **V.** abordează din perspectiva realismului socialist aspecte ale satului din stânga Prutului înainte și după

1944. *Pe strada trandafirilor* (1974) are ca subiect construirea Centrului de Televiziune din Chișinău, iar amplul roman-reportaj *Cheiurile speranței* (1982), scris în limba rusă, construirea uzinelor de automobile de pe râul Kama, protagoniști fiind câțiva muncitori și ingineri conaționali. Povestirile și schițele, ca și publicistica, **V.** și le-a adunat parțial în culegeri. În 1962, la Teatrul „A. S. Pușkin" din Chișinău, i s-a jucat piesa *Două vieți și a treia*, difuzată și la radio. La Moscova, în colecția „Viața oamenilor celebri", i s-au editat în limba rusă biografiile *Petru Groza* (1976), *Tudor Arghezi* (1980) și *Gheorghe Gheorghiu-Dej* (1986). **V.** este și traducător din A.S. Makarenko (*Steaguri pe turnuri*), Vanda Vasilevskaia (*Ard râurile*), Ivan Vazov, Rabindranath Tagore ș.a.

SCRIERI: *Prin vâltoare*, Chișinău, 1956; *Ecouri*, Chișinău, 1958; ed. Chișinău, 1968; *Azi alte clopote bat*, Chișinău, 1959; *Răcoarea brazdelor*, Chișinău, 1961; *Mărțișor*, Chișinău, 1962; *În centrul Rusiei*, Chișinău, 1974; *Pe strada trandafirilor*, Chișinău, 1974; *Dă și altuia lumină din lumina pe care-o ai*, Chișinău, 1976; *Petru Groza*, Moscova, 1976; *Tudor Arghezi*, Moscova, 1980; *Naberejnâie nadejdî*, Moscova, 1982; *Gheorghe Gheorghiu-Dej*, Moscova, 1986; *Popasuri la răspântii*, Chișinău, 1988; *Rumânskaia rapsodia*, Moscova, 1988. **Traduceri:** A.S. Makarenko, *Steaguri pe turnuri*, Chișinău, 1954; Ivan Vazov, *Sub jug*, Chișinău, 1955; Vanda Vasilevskaia, *Ard râurile*, Chișinău, 1957.

Repere bibliografice: A. Cândea, *„Prin vâltoare"*, „Moldova socialistă", 1956, 31 iulie; Petru Comarovschi, *Feodosie Vidrașcu*, în *Profiluri*, *109–113*; Vasile Coroban, *Romanul moldovenesc contemporan*, Chișinău, 1974, *182–269*; Mihai Cimpoi, *Cronica unui gigant*, „Moldova socialistă", 1985, 185; Ion Constantin Ciobanu, *Modelări artistice*, Chișinău, 1986, *64–71*; Cimpoi, *Ist. lit. Basarabia*, *216*; *Dicț. Chișinău*, *570–571*. ***Vl.C.***

VIEAŢA, revistă apărută la București, săptămânal, de la 28 noiembrie 1893 până la 28 ianuarie 1896, cu întreruperi: nu a ieșit între 26 iunie și 18 septembrie 1894, 25 iunie și 17 septembrie 1895, între 24 decembrie 1895 și 21 ianuarie 1896. În primul an s-a aflat sub direcția lui Al. Vlahuță și a lui Alceu Urechia, din primăvara lui 1895 conducerea revenindu-i în întregime lui Vlahuță. Au colaborat B. Delavrancea, George Coșbuc, O. Carp, I.N. Roman, St. O. Iosif, Radu D. Rosetti, Constanța Hodoș, Ion Gorun, Ion Găvănescul, Dem. Moldoveanu, George Murnu. Publicația își propunea – articolul-program *Două vorbe...*, nesemnat, îi aparține lui Al. Vlahuță – să impună un climat sănătos în

ANUL I. — No. 4. UN NUMĂR 20 BANĬ. DUMINECĂ, 19 DECEMBRE 1893.

PREŢUL ABONAMENTULUĬ
Pe an . . . . 10 Leĭ.
[illegible]

VIEAŢA

REDACŢIA:
Bulevardul Academiei, Nr. 4
BUCUREŞTI.

REVISTĂ SĂPTĂMÎNALĂ ILUSTRATĂ, APARE DUMIMECA
SUB DIRECŢIUNEA D-LOR
A. VLAHUŢĂ şi Dr A. URECHIĂ.

AUTORĬ SI EDITORĬ

Sunt zece ani, de când aŭ apărut, în volum, poeziile luĭ Eminescu: ele veniră pe o vreme de secetă în literatura noastră. Bardul de la Mirceştĭ era ostenit, şi lumea se întreba: cine are să vie după el? Eminescu avea admiratori pasionaţĭ, dar puţinĭ. O neaşteptată şi crudă nenorocire trîmbiţă de o-dată numele blîndului şi misticului poet, şi împrăştiă, în toată ţara, curiozitatea de a-'l cunoaşte, setea de a-'l citi. Pe vremea aceea apăru cartea. Şi pe când poetul, într'un moment de luciditate, scriia de la Viena unui amic, că «nemţiĭ» de-acolo nu vor să-'ĭ dea de mâncare, că 'i-e foame, şi că tare ar vrea să se întoarcă în ţară, să se maĭ sature o dată de «mămăliga strămoşească», tinerimea de-aicĭ îl citia extaziată, şi plîngea, propriile eĭ suferinţĭ, pe tristele scoţĭ o carte — cât de bună — într'o mie de exemplare. Cuvîntul editor avea o însemnare vagă, fictivă aproape. Azĭ, dacă aĭ talent şi dacă ţi e drag să munceştĭ, poţĭ fi sigur, că nu 'ţĭ vor mucezi manuscrisele în sertare. Azĭ cititoriĭ se numără cu miile, şi editorii îţĭ iaŭ manuscrisul ud de sub condeiŭ: Socec, Graeve, Müler, Sfetea... sunt gata în ori ce moment să plătească munca unuĭ scriitor cunoscut. Sunt cărţĭ, din carĭ se vînd treĭ patru ediţiĭ pe an. În cincĭ lunĭ s'aŭ spulberat patru ediţiĭ din «Moş Teacă» al luĭ A. Bacalbaşa. Şaraga din Iaşĭ a scos poeziile luĭ Eminescu în *două zecĭ de miĭ* de exemplare, mi s'a spus, şi în maĭ puţin de un an le-a desfăcut pe toate. Şteinberg, un alt editor, a scos gingaşele «poeme în proză» ale luĭ Traian Demetrescu şi «anecdotele» luĭ Speranţă în câte cincĭ miĭ de exemplare, şi se vînd, se vînd ca pânea car scuza mizerabilă a foameĭ. Publicul, acesta'ĭ marele suveran, acesta'ĭ singurul protector al celor cu adevărat aleşi. Publicul s'a deşteptat. Buna şi ocrotitoarea luĭ simpatie îndeamnă la muncă. El nu cere linguşirĭ josnice şi ruşinoase.

Sus fruntea, tinerĭ de talent!

A. VLAHUŢĂ.

...NIL MISERANTIS ORCI!

[illegible]

P. ZOSIN.

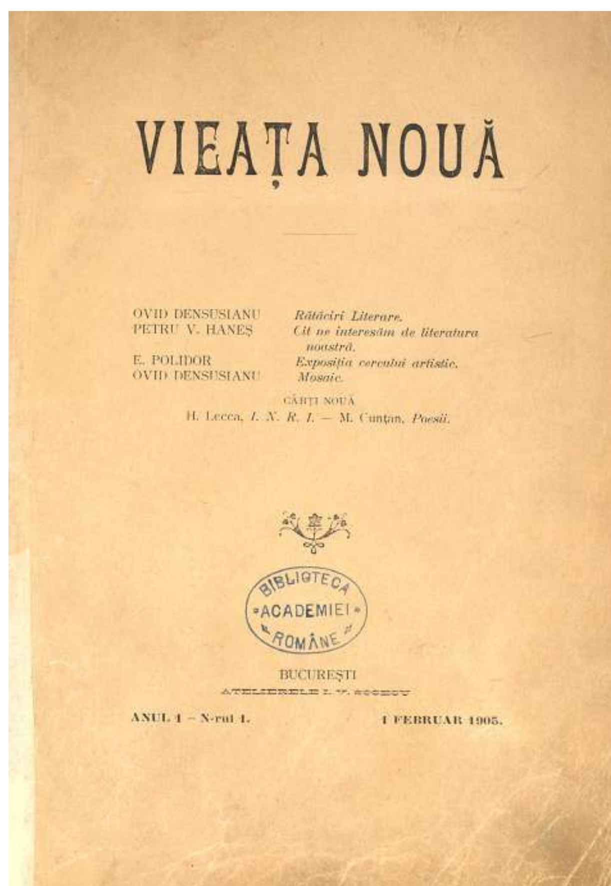
atmosfera literară a epocii, caracterizată, cu exagerare, printr-o luptă înverșunată, nejustificată și neleală între scriitori, prin aservirea literaturii față de politică. **V.** mai intenționa să urmărească „manifestarea spiritului românesc în știință, în artă, în reforme, în tot ce poate da un caracter mai deosebit forței și activității noastre naționale" și să „supună judecății" partea de ridicol a vieții. Programul este completat de un articol al lui Delavrancea, *Cultul celor mici*, în care sunt elogiați eroii uitați, necunoscuți, umilii care fac istoria. Chiar din primele numere se întrevăd câteva atitudini definitorii: tendința moralizatoare, susținerea unui ideal etic de iubire universală și o ideologie sentimentală (ulterior omniprezentă în literatura de aici). Vlahuță vorbește despre „familia artiștilor", respinge, în dispută cu B.P. Hasdeu, critica ce poate lua forma de răfuială (*Zacherlina d-lui Hasdeu*), se declară împotriva scandalului și a mahalagismului în literatură. Programul nu a fost totdeauna respectat, și **V.** a întreținut dispute de lungă durată, trădând nu o dată răbufniri personale, complexe, confuzii. A polemizat cu B.P. Hasdeu, I.L. Caragiale, C. Dobrogeanu-Gherea, Constantin Mille, A.D. Xenopol, Anton Bacalbașa, a combătut arta socialistă (prin pana câtorva, între care Ion Gorun și D. Nanu – Meșterul Manole), s-a războit cu Nicolae Petrașcu, cu convorbiriști, cu Anghel Demetriescu, Raicu Ionescu-Rion, Mihail Dragomirescu, G. Ibrăileanu, George Coșbuc. Atitudinea ei a fost totuși deseori ezitantă. Vlahuță recunoaște talentul lui Coșbuc, dar este gata să accepte acuzația de plagiat lansată de Gr. N. Lazu, îi creionează un portret elogios lui

Gherea subliniindu-i meritele de estetician, dar îi cere să-și lămurească poziția față de tinerii lui discipoli, care nu se dăduseră înapoi de la falsuri, atribuire de afirmații etc. Distanțarea de opiniile lui Gherea e vizibilă și într-o formulare a lui Vlahuță, care refuză ipostaza de „artist toboșar al partidului", susținută de critic. Junimiștii (în cercul cărora Vlahuță nu era apreciat) sunt ironizați (*Un grav bolnav*, *Convorbirile*), răspunderea pentru soarta nefericită a lui M. Eminescu e pusă în seama Junimii, care i-ar fi susținut înclinația către pesimismul schopenhauerian. Junimea e acuzată de lipsă de interes în problema Ardealului și pentru „frații de dincolo". Memoria lui Eminescu era scumpă redactorilor. Plivitor (un pseudonim al lui Vlahuță, semnificativ pentru atitudinea periodicului) îl acuză de lipsă de pietate pe N. Petrașcu, autor al unui studiu critic asupra poetului, și se răfuiește cu Aron Densușianu, care caracterizase arta eminesciană ca „literatură bolnavă". O „schiță" a lui Caragiale din „Vatra", interpretată de Vlahuță ca o denigrare a țăranului, provoacă un schimb aspru de replici între cei doi scriitori. Gr. G. Tocilescu, Anton Bacalbașa sunt acuzați de plagiat. Revista a susținut o polemică de lungă durată în jurul artei cu tendință, declarând război întregii arte socialiste. Când, în 1893, este anunțată conferința *Artă pentru artă* a lui Anton Bacalbașa, Vlahuță își exprimă neîncrederea în posibilitatea de existență a unei arte dirijate, cu tendință. La riposta violentă a socialiștilor, urmează o serie de articole în jurul noțiunii (*Curentul socialist și literatura noastră, Sectari?*, *Arta socialistă*, *Supărarea socialiștilor*), dar și atacuri care nu pot fi asimilate unei controverse literare: *Interviul d-lui T. Meț* (*Tony Bacalbașa*), *Mille* și *„Mielul sugativ"*, *Din silogismele d-lui C. Vraja*. Pentru Vlahuță arta are drept scop frumosul în sine, artistului i se cere doar să fie sincer și să se supună complexității vieții, iar tendința e înțeleasă ca aservire față de un partid. Foarte sensibil la ideea de libertate a creației, Vlahuță se arată îngrijorat de posibilitatea aplicării unor directive în domeniul artei. Proza lui Vlahuță din **V.** dă tonul unei literaturi încărcate de compasiune pentru năpăstuiții vieții: *La arie*, *De la țară*, *Ion*, în timp ce *Amintiri din școală* se opresc asupra suferințelor îndurate de copii nevinovați. Tot Vlahuță semnează nuvela „cu cheie" *Marin Făgureanu*. Momente ale unor existențe nefericite, frânte, dezrădăcinate, lipsite de iubire formează subiectul multor schițe: Vlahuță, *În străini*, Ion Gorun, *Moștenirea lui Panait*, Constanța Hodoș, *Janeta*, *Trei surori*. Vlahuță cere, cu o formulă ce va fi vehiculată și de programul poporanist, o literatură de „documente omenești" (*Un nou ziar*). Comună e înduioșarea – Delavrancea, *Micuții*, Vlahuță, *Mama*, Ion Gorun, *Crăciunul la proletari*. Câteva scrieri, răzlețe, se opresc asupra imaginii muncitorului din uzină (Vasile Pop, *Din fabrică*: *Petre Cazangiul*, George Murnu, *Proletari*). Pe de altă parte, Vlahuță creionează satiric figuri parazitare ale epocii, Alceu Urechia (sub pseudonimul Iodoform) consemnează evenimente ori aspecte ale vieții politice și culturale surprinse în latura lor ridicolă (satira alunecând deseori spre gluma ieftină), deformate caricatural (*Ghiveci săptămânal*). Fără a o recunoaște principial, **V.** a cultivat astfel o literatură de atitudine antiburgheză, cu accente presămănătoriste, care sub raport artistic suferă adesea de facilitate. În primul rând proza lui Vlahuță nu se poate salva de schematism, sentimentalism, de accente melodramatice sau moralizatoare. Meritul revistei este însă de a-l fi impus ca scriitor pe St. O. Iosif, care își publică în **V.** atât versurile de început, cât și traduceri din Heine și din Petöfi. Cu o poezie tălmăcită din scriitorul german, *Întoarcerea acasă*, își face debutul în 1896 C. Sandu-Aldea. Altă prezență din **V.** este tânărul publicist ardelean Ion Gorun, care își va lega ulterior numele de publicațiile sămănătoriste, ca și Constanța Hodoș, Vasile Pop, C. Sandu-Aldea. Lui Duiliu Zamfirescu îi apare idila *Culcate-s romanițe*, iar lui Coșbuc poeziile *Vântoasele* și *Ispita*, se tipăresc versuri postume ale lui Ion Păun-Picio. Exceptând un lung și monoton studiu al lui Ion Gorun despre Grigore Alexandrescu, preocupările de istorie literară și de critică sunt ca și inexistente. Cunoscută mai ales datorită polemicii cu publicațiile socialiste, dar bucurându-se de popularitate în rândul tinerilor debutanți în literatură, față de care avea o atitudine binevoitoare, **V.** interesează sub raport istorico-literar și prin tendințele presămănătoriste din paginile sale. ***S.C.***

VIEAȚA NOUĂ, revistă apărută la București, bilunar, între 1 februarie și 15 iunie 1898 și la 1 decembrie 1903; din iulie 1898 iese cu titlul „Carmen". Pe frontispiciu apare ca „revistă pentru litere, arte și științe" și, ulterior, ca „revistă enciclopedică". Editată și condusă de Domenico Caselli, Aristide Cantilli, Nicolae Țimiraș și I. Costin (Al. Cantilli), **V.n.**

este o publicație apropiată atât ca atitudine literară, cât și în ceea ce privește cercul colaboratorilor de „Literatorul" lui Al. Macedonski. Cu articole de critică literară și cu altele, mai cuprinzătoare, referitoare la starea culturii naționale, la rolul influențelor străine, figurează Macedonski, N. Stroe (Nicolae Țimiraș), C. Rădulescu-Motru. Lui C. Dobrogeanu-Gherea i se retipărește studiul *Decăderea literaturii contimporane*. Gabriel Donna și, probabil, Aristide Cantilli sunt autorii unor succinte prezentări bibliografice ale lui Alphonse C. Daudet, Leconte de Lisle, Émile Zola, Jean Richepin, Sully Prudhomme sau ale lui Macedonski și B. Delavrancea. Printre numeroșii poeți de la **V.n**. se numără Al. Macedonski, George Coșbuc, Mircea C. Demetriade, Aristide Cantilli, Iuliu Cezar Săvescu, Al. Obedenaru, G.O. Gârbea, Al. Cantilli (sub semnătura I. Costin), Dimitrie Nanu. Altă categorie este aceea a începătorilor, pe care redacția i-a primit întotdeauna cu o deosebită înțelegere. Între ei se află Tudor Arghezi cu poemul în proză *Senar* și cu *Versuri*, Mihail Sadoveanu cu poezia *Amurg*, Ion Minulescu, autor al unui sonet, Gr. Pișculescu (Gala Galaction) cu *Auroră mistică* și Gabriel Donna, D. Karnabatt, Iuliu Dragomirescu. În 1903 li se alătură G. Bacovia cu trei poezii. Sadoveanu colaborează și cu povestiri (*Dușman*, *Bine crescută*, *O frază nemerită*), trimise de la Iași, și tot cu o scriere în proză, *În flux*, e prezent N.D. Cocea (sub pseudonimul Nelly). Nuvele mai dau D. Caselli, Alexandrina Mihăescu, N. Gr. Mihăescu-Nigrim, Gh. Becescu-Silvan, G. Russe-Admirescu, D. Nanu. *Manuscrisul Varvarei Dobroselov* de Dostoievski e tradus de D. Negreanu. Tălmăciri din Goethe, Herder, Lenau, Heine și Byron sunt semnate cu inițiale. D. Nanu transpune *Ochii morților* de Sully Prudhomme, iar Ion Minulescu, iscălind Mi, *Nocturnă* de Paul Bourget. ***R.Z.***

VIEAȚA NOUĂ, revistă apărută la București, bilunar, între 1 februarie 1905 și februarie 1925 (cu unele întreruperi în timpul războiului). E o publicație de cultură, având în prim-plan și un rol de inițiere în poezia modernă, al cărei promotor era, în viziunea lui Ovid Densusianu, conducătorul și teoreticianul revistei, curentul simbolist. **V.n.** va milita, în descendența „Literatorului" lui Alexandru Macedonski (pe care chiar l-a suplinit în perioada de întrerupere a apariției, 1905–1918), în numele unei concepții lărgite privind trăirea și frumosul în artă, pentru desprinderea de estetica numită „veche", cea care subordona, restrângător, fenomenul artistic convingerilor politice, naționalismului și sentimentalismului. În articolul-program *Rătăciri literare*, Densusianu, filolog și folclorist de o cuprindere totală și o înțelegere profundă a fondului popular, recomanda scriitorilor, cu o convingere ce nu se va clinti în timp, să nu se oprească la cunoașterea-copiere; acest *datum* inconfundabil să fie antrenat într-o interpretare vie, individualizată, „prefacere", „formă nouă", să dea „înțeles mai adânc lucrurilor luate din popor". Alături de Ovid Densusianu, sprijinind în intervențiile lor platforma-program a revistei, s-au aflat Pompiliu Eliade (*Asupra unei direcții de azi*, *Versificație și logică*), istoricul literar Petre V. Haneș (*Cât ne interesăm de literatura noastră*), D. Caracostea, fostul său student și debutant în **V.n.** (*Pentru cultura artistică în școală*), Pompiliu Păltânea, atașat de presă pe lângă Ambasada României la Paris, ce debutează tot aici (va da în 1914–1916 amplul studiu *Adevăr și legendă. Puncte din estetica nouă*), poeții Ion Minulescu, Eugeniu Sperantia, Jean Boniface Hétrat, Șerban Bascovici, George Duma și, din cercul „Literatorului", Alexandru Gherghel, Al. T. Stamatiad, N. Davidescu, apoi I.M. Rașcu, încă elev, Dragoș Protopopescu, student al lui Ovid Densusianu, Emil Isac, Barbu Solacolu, Ion Pillat, George Bacovia, Agatha Grigorescu-Bacovia, tânărul B. Fundoianu și, în anii războiului, Tudor Vianu, Perpessicius, Constantin Narly (va debuta aici în 1918) ș.a. Arta era chemată de Ovid Densusianu să deslușească și să modeleze alt suflet, „sufletul modern" (*Critici și scriitori*), și, întrucât opera nu e decât „oglinda unei stări sufletești", devine, prin aceasta, oglindă a timpului. Varietatea experienței, intensificarea ei odată cu rafinarea prin cultură a interiorității („cultivarea eului nostru") sunt opuse inspirației rurale promovate de sămănătorism și poporanism, unilateralității ei reductive, echivalată – polemic – cu primitivismul, plebeianismul, diletantismul și sărăcia artistică. „E o himeră să crezi că vom ajunge să trăim altă viață până ce nu vom porni ofensiva hotărâtă împotriva trecutului cu blestemate îndărătniciri", va susține Densusianu și mai târziu, în 1933 (*Ne vom dezmetici, când?*). În virtutea unor atare abordări, **V.n.** s-a lansat în atacuri dure împotriva lui N. Iorga, G. Ibrăileanu și a „Vieții românești". Titu Maiorescu și junimiștii erau repudiați pentru că s-ar fi erijat cu ostentație în

VIEAȚA NOUĂ

OVID DENSUSIANU *Rătăciri Literare.*
PETRU V. HANEȘ *Cît ne interesăm de literatura noastră.*
E. POLIDOR *Exposiția cercului artistic.*
OVID DENSUSIANU *Mosaic.*

CĂRȚI NOUĂ
H. Lecca, *I. N. R. I.* — M. Cunțan, *Poesii.*

BUCUREȘTI

ANUL I — N-rul 1. 1 FEBRUAR 1905.

salvatori ai limbii și literaturii, ca „singurii înțelegători ai nevoilor noastre” (Ovid Densusianu, *O legendă literară*, *Hoardele pretoriene în literatură*, *Un rol contestat al criticii*, *O minciună, două minciuni*, *Iluzii patriotice*, *Literatura de peste munți*, Pompiliu Eliade, *Sămănătorul de neghină*). În timpul războiului, din motive politice, Densusianu s-a desolidarizat și de Al. Macedonski. Tradiția recunoscută de **V.n.** în cadru autohton era cea pașoptistă și clasică. Însă, neabătut, orașul, Occidentul romanic și simbolismul literar au fost ridicate la rangul de athanor în care se pregătește transformarea omului. Orașul, „mare de viață tumultuoasă, bizară, măreață” („și unde e viață mai multă, acolo e și poezie”), se instituie ca emblemă a puterii biruitoare în lupta cu natura (*Dintr-un balcon*). Sufletul latin, cu darurile lui, numai el poate fi, pentru Densusianu, sursa singurului model organic, viabil întrucât e în acord cu firea noastră, cu „dragostea pentru ce e senin și sobru, cultul pentru efectele de artă ce se impun prin noblețea și simplitatea lor, așa cum îl aveau cei de la care am moștenit numele” (*Stilul nostru, Simpatiile și antipatiile noastre*). Deschiderea în fața „curentelor mari care au prefăcut lumea”, datorie a actualității, nu poate urma decât calea trasată de romanitatea noastră. Renașterea poetică și artistică, în stare să facă distinct glasul românismului, era întruchipată și conținută de simbolism, mișcare căreia i se afirma caracterul „eminamente latin”, capacitatea de a transforma „revizuind” și îmbogățind gânduri și sentimente și calitatea de artă pură – „idealism însuflețit de concepții moderne” (Ovid Densusianu, *Sufletul nou în poezie*, *Ideal și îndemnuri*), icoană a puterii „sintetice” a intelectului (D. Caracostea, *Pentru cultura artistică în școală*) și, în descendență mallarméeană, veșmânt polisemantic al ideii (Pompiliu Păltănea, *Adevăr și legendă*). Având curajul și forța de a se desface de prejudecăți și de a pătrunde dincolo de concret, simbolismul e văzut capabil să ajungă la tiparele ultime: instinctul vital și conștiința universală și absolută. Prin simbol și, fără să îl numească astfel, prin arhetip, la fel ca în literaturile populare (de aceea „puțin diferențiate”: Ovid Densusianu, *Folclorul – cum trebuie înțeles, Puriștii noștri în artă)*, această „școală de emancipare artistică”, venind de la elita intelectuală, crește pe un fond de universalitate (prin el putându-i-se acorda atributul, șocant în context, de „artă democratică”) și de misticism. Simbolul e în centrul acestei percepții contradictorii: imagine sau formă sensibilă constituită de o parte, sentiment al infinitului și impulsii de rezonanță interioară, în continuă, bergsoniană, mișcare, de cealaltă, iar în falia dintre ele șansa interpretării multiple, asociative. Versul liber, abandonând sonoritățile exterioare desfășurate de rimă, va fi ecoul acestui ritm special, mulat pe spectacolul interior („Pasiunile noastre – veșnică acțiune – nesuferind lanțurile grele ale versului”, spune Pompiliu Păltănea) și cu aspirația spre „muzicalități strânse”, condensate (Ovid Densusianu, *Versul liber și dezvoltarea estetică a limbii literare*). Și, dacă dezvoltările teoretice din **V.n.** au fost bogate, tot atât de bogat ilustrată a fost și inițiativa revistei de a îndruma, cum mărturisea directorul, pe calea ce face ca sufletul să cuprindă o lume întreagă (Ovid Densusianu, *Românismul nostru*). Astfel, prin rubricile „Mozaic”, „Cărți nouă”, „Din literaturile străine. Păreri asupra literaturii contemporane”, „Dintr-un balcon”, „Din mișcarea intelectuală de la noi și în

străinătate”, prin conferințele **V.n.**, inaugurate în 1909 și prezentate rezumativ în revistă, ajung să fie receptați, puși în discuție și antrenați într-o largă panoramă a liricii noi precursori ai curentului (Charles Baudelaire), simboliștii francezi (Paul Verlaine, Arthur Rimbaud, Stéphane Mallarmé, Jean Moréas, Gustave Kahn, Francis Vielé-Griffin, Henri de Régnier), belgieni (Maurice Maeterlinck, Georges Rodenbach, Émile Verhaeren), maghiari (Ady Endre, Sigismond Kemény). Ovid Densusianu consacră studii ori medalioane unor poeți pe care îi prețuia, precum Henri de Régnier, campionul versului liber, Charles van Lerberghe, reprezentând „triumful simbolismului” în Belgia, Émile Verhaeren, „cântărețul orașelor de astăzi”, Stuart Merrill, José Santos Chocano, un „Walt Whitman al Americii spaniole”, ș.a. Interesează toate acele manifestări ale artelor și intelectului ce țin de spiritul modernității, în revistă apărând referiri, informații, note bibliografice privitoare la filosofii Friedrich Nietzsche și Henri Bergson, la esteticianul și sociologul John Ruskin, la muzica lui Richard Wagner, César Franck, Claude Debussy, iar în plastică la Auguste Rodin, Gustave Moreau ș.a. Sunt menționați, în linia rafinării și a diversificării experienței simboliste în lirica nouă, Gabriele D'Annunzio, expresionistul Richard Dehmel, Rainer Maria Rilke și hieraticul Stefan George, suprarealiștii André Breton, Charles Cros, cum, din aceeași perspectivă, este aproape condamnată teatralitatea futurismului lui F.T. Marinetti. În 1922–1923, într-o serie de eseuri consacrate direcției „fanteziste” a noii poezii, romanului și teatrului francez, Mia Frollo îi prezintă, cu o înțelegere pe alocuri limitată, dar cu o bună cunoaștere a epocii, pe Guillaume Apollinaire, Max Jacob, Paul Valéry (poezie „ghețoasă”, detașată, sinteză de mallarméism, simbolism și clasicism), îl compară pe Marcel Proust cu Honoré de Balzac (în defavoarea celui dintâi, deși acesta e urmașul simboliștilor prin „legătura tainică a gesturilor cu viața interioară și o nesfârșită sugerare de impresii”), în teatru remarcă stilul prețios, dar elegant al lui Jean Giraudoux, iar la Jean Cocteau evidențiază un lirism „pervertit” de modernism. Dar „revoluția simbolistă” era urmărită și în perimetrul românesc, punându-se în evidență, prin recenzii, contribuția poeților Ștefan Petică, Ion Minulescu, Mihail Cruceanu, D. Anghel, Al. T. Stamatiad, George Bacovia la conturarea imaginii ei de ansamblu. Alexandru Macedonski, care nu a publicat în **V.n.** (așa cum nici Ovid Densusianu nu a publicat în noua serie a „Literatorului”), este elogiat, la apariția volumului *Flori sacre,* ca „închinător luminat” pentru „gândurile mari” din *Noaptea de decembrie*. În mod paradoxal, s-au manifestat reticențe tocmai față de autori care, prin complexitatea sintezei lor creatoare, depășesc orice afiliere, în esență ei rămânând moderni: Tudor Arghezi, Lucian Blaga, Al. A. Philippide, Camil Petrescu, Hortensia Papadat-Bengescu, Liviu Rebreanu. Atmosfera de descoperire și de participare la poezia și la suflul timpului a avut ca suport, în afara comentariului critic, traducerile. Nu este ignorată lecția marii tradiții greco-romane, aflată în valoarea morală a tragediei la Sofocle, analizată de N. Bănescu, în traducerea lui D. Caracostea la *Prometeu înlănțuit* de Eschil, în pildele filosofice ale lui Lucrețiu transcrise, după *De rerum natura*, de Const. T. Stoika, în *Satirele* lui Horațiu, tălmăcite de Al. T. Stamatiad. Se trece la *Vita Nuova* și *Divina Commedia*, capodoperele lui Dante, fragmentar restituite de Ovid Densusianu, sub pseudonimul Ervin, folosit pentru a-și semna traducerile și poezia, și de Mia Frollo, apoi pășind pe urme romantice (Shelley transpus de Al. Gherghel, H.W. Longfellow cu *Imnul nopții* în versiunea lui Vintilă V. Paraschivescu, Heinrich Heine tălmăcit de I. Bentoiu și N. Budurescu), traducerile oprindu-se la scriitorii care premerg ori, pe anumite laturi ale operei lor, aderă la spiritul modernității. Încât, după E.A. Poe (prezentat de Pompiliu Păltănea cu poeme și cu nuvelele *Portretul oval* și *Moartea roșie*) și Théophile Gautier (tradus și recenzat de N. Davidescu), Baudelaire se află în centrul interesului, versurile sale fiind tălmăcite de Const. T. Stoika, Titu Dinu, Al. Westfried, G.M. Răceanu, Leon Feraru, iar poemele în proză și cugetările transpuse de Al.T. Stamatiad. Lui Maurice Rollinat îi traduce un poem George Duma, iar ermeticul Joséphin Péladan intră în sumar cu tragedia *Oedip și Sfinxul* în versiunea lui Const. T. Stoika. Odată cu tălmăcirile din **V.n.** ajung masiv la publicul românesc simboliștii francezi: Paul Verlaine (prin Const. T. Stoika și N. Davidescu), Villiers de L'Isle Adam (traduceri de N. Davidescu), Henri de Régnier (într-o versiune realizată de B. Fundoianu, D. Zarafu și de N. Stănescu, care a tradus și din Albert Samain), Jules Laforgue (G.M. Răceanu), Jean Moréas (Al. Westfried). Belgianului de expresie franceză Maurice

Maeterlinck i se publică drama *Oaspetele nepoftit* în versiunea lui Al. T. Stamatiad. Pe de altă parte, Dragoș Protopopescu traduce din misticul irlandez William Butler Yeats și din G.B. Shaw, N. Davidescu din estetul britanic Oscar Wilde, iar Victor Rath din Rainer Maria Rilke. Nici celelalte spații ale modernității nu sunt ignorate: în descendența spiritualismului hindus e prezentat Rabindranath Tagore (traduceri de Vincent), lirica spaniolă este ilustrată prin Lope de Vega și Manuel Machado, literatura nicaraguană prin Rubén Dario (transpuneri de Al. Popescu-Telega), cea rusă prin A.P. Cehov (tălmăcire de Adhemar) și V.M. Garșin (traducere de I. Licea), iar într-o conferință I.F. Buricescu se oprește la elemente ale simbolismului din teatrul de idei al dramaturgului danez Henrik Ibsen. Dacă în domeniul traducerilor **V.n.**, întâlnindu-se cu „Literatorul", parcurge experiența fecundă a descoperirii noului, în poezie (proza era evitată ca fiind dominată de principiul realității) se produce fenomenul invers: de obnubilare a originalității pe făgașul asimilării unui model dominant. Versurile de la **V.n.** păstrează o puternică „ștanță" de grup, din masa lor nu s-au putut elibera prea multe individualități. Excepții fericite au fost Ion Minulescu, N. Davidescu, Tudor Vianu, George Bacovia, Ion Pillat, însă fiecare a publicat puțin, urmându-și drumul propriu în afara revistei. Redundanța motivelor și a simbolurilor l-a făcut pe Dumitru Micu să sublinieze că poeții de aici se vor diferenția în funcție de rolul conferit decorului: „cadru" al emoției sau „însuși modul stării sufletești, al atmosferei interioare". Când trăirea e autentică, pentru simboliști concretul lui *hic et nunc* devine o scenă, o mască dincolo de care domnește nevăzutul, misterul, absolutul – unica realitate către care ei țintesc. Cuvinte și imagini încărcate de fascinația analogiilor și puncte de sprijin în transcenderea aparenței formează în poezie rețele: creatorii le depășesc în căutarea sunetului plin al individualității, dar o lirică de grup, cum a fost cea de la **V.n.**, se construiește prin ele. În afară de Bacovia, prea închis în obsesiile lui pentru a adera la vreun program, poeții de aici, prin Ovid Densusianu, își propun să impună la noi modelul simbolist, urmează însă calea cea mai simplă, aceea a restituirii universului tematic al curentului. Serialitatea motivelor, șablonul care eludează emoția sunt izbitoare. Pentru că timpul și extincția fac corp comun cu misterul, decorul

Ovid Densusianu

acestei poezii ce îl explorează se încarcă de vetustețe și de funerar. Este orașul vechi, gotic, la I.M. Rașcu, cetatea cufundată în ceața înserării sau în cea a morții, ca la Mihail Cruceanu, *Seara în cetate*, I.M. Rașcu, *În sumbra cetate*. Este, sălbatic, rece, castelul de marmură ori castelul în ruină, asemenea unui suflet prăbușit, sau palatul în care doarme de veacuri o regină, imagine a stagnării interioare (Eugeniu Sperantia, Mihail Cruceanu). Este noaptea cu reminiscențe din obscura, primordiala Nyx (la V.V. Paraschivescu, E. Sperantia, M. Cruceanu). Creaturi fabuloase și ambivalente, venind din mit către o figurație asociativă a istoriei individuale, traversează scena: Sirenele (la Dragoș Protopopescu, I.M. Rașcu, Tudor Vianu), Valpurgiile și Sfinxul (la Dragoș Protopopescu), Valkyriile „care aleg morții" (la Ervin, adică Ovid Densusianu în postura de poet). Direct sau în expresie mitologică, e un spațiu al inițierii (Dragoș Protopopescu, *Sabat*, *Eleusis*, *Walpurgis*, N. Davidescu, *Rugă*). Sau unul al dezolării – al obsesiei tanatice proiectate hiperbolic în orașul-cimitir la Bacovia, în sumbra lume a cavourilor la I.M. Rașcu, în viziunea apelor Styxului la N. Budurescu, în moartea vegetației, „când toamna coboară", la Ervin. Și obsesia disoluției, translată în peisaje și în acorduri autumnale, aduce șiruri de stanțe evocatoare ale toamnei.

Numai că perplexitatea în fața unei *mise en scène* cu ascunzișuri viclene, acompaniată de gândul înstrăinării de sine, se exprimă în abundența și în strălucirea, deșartă, de „vitrine" (a păpușilor, a nestematelor – Mihail Cruceanu) și „decoruri" (N. Solacolu). Fantoma, marioneta, umbra dezvăluie ispitirile dublului: *Statui albe, Statui albastre* (I.M. Rașcu), *Statuetele I–III* (N. Solacolu), *Două statui* (Dragoș Protopopescu), *Oglinzi* (I.M. Rașcu), *Psyche privindu-se în oglindă* (Pompiliu Păltănea), *Fantome* (N. Davidescu), *Fantomele* (Const. T. Stoika), *Balada umbrei* (Eugeniu Sperantia), *Umbrei mele* (Matei Rusu). Frumoase, chiar dacă barocul lor se izbește de extraordinarele, concentratele definiții lirice date „nestrăbătutelor așezări" ale oglinzii de Mallarmé și Rilke, sunt poemele din ciclul consacrat de Mihail Cruceanu acestui topos metaforico-simbolic. *Poemele oglinzilor* antrenează într-un joc repetitiv, dar cu o expresie mereu înnoită în tensiunea ei, contrastul dintre fragilitatea gătelii și a tumultului omenesc („invizibila cenușă" din tristețile lui Mallarmé), reluate de „luciul înghețat" pentru a fi restituite unei morți anticipate mental: „Și-n fundurile apei le-a-ncremenit un sloi". Încărcătura himerică a temei are numeroase ecouri în rețeaua imagistică – *Himera* de Oreste, *Robii unei himere* de Pompiliu Păltănea –, dar și o încercare de restituire conceptualizată la Eugeniu Sperantia în *Sistemele himerei*, întregite de *Metafizica humorismului* și de *Metafizica exprimării transcendente*. Paralel cu lirica desprinderii de real ca moarte și plecare (cultul pentru porturi și corăbii este și el prezent în *Balada portului*, *Farul magic*, *Corabia fără drumeți*), prin Ervin se cultivă, mai mult alegoric decât simbolic, un mesianism dornic să ofere „torțe pentru labirint". Numeroase contaminări după Maurice Maeterlinck (la Ervin în *Moartea profetului* și *In profundis*, la Mihail Cruceanu în *Moartea magilor*, la Al. Gherghel în *Solie tristă*, la Șerban Bascovici în *Sonata magului pribeag*) învăluie elanul salvator în fatalitatea pierderii înaltului ideal și în damnare. Cum în spațiul versurilor semnate Ervin teoreticianul și îndrumătorul Ovid Densusianu nu e absent, „dogma" (Perpessicius) riscă să sufoce spontaneitatea, ajungându-se, tocmai când se dorea descoperirea subconștientului, a „sufletului universal", la o poezie de program simbolist ce evaluează cu formulele ei înghețate neliniștile prin care prindea a se defini sensibilitatea modernă. Dar mai ales efectele de ordinul sugestiei, antrenate de o muzicalitate subtilă a mișcărilor sufletului, captate mai nuanțat de versul liber și de propensiunea panteistică a analogiei, sunt, din păcate, puse în umbră de o vizibilă manevrare mecanică a metaforelor-cheie, a contrastelor și de alunecarea într-o retorică a declamației. Și nu excursul reflexiv și simbolic, ci, naivă și limpede, cantilena sentimentală (chiar dacă sentimentalismul repugna teoreticianului: „o haină de teatru, s-o lăsăm actorilor vieții!") găsește mai ușor drumul către muzică, precum în „cântările sfioase" ale lui Matei Elian (adică Al. I. Zamfirescu) sau ca în melopeea lui Eulampiu Slătineanu *Ascult cum sonore..*, în „cântările albe" ale lui Barbu Solacolu, ca acompaniament pentru spleen, ori la Al. Gherghel. Deși poezia de la **V.n.** nu a avut șansa de a ieși din cadrul prestabilit prin individualități libere, puternice, ea a susținut cu ardoare simbolismul ca pe un orizont nou, deschis, apt de a stimula fecund îmbogățirea și rafinarea sensibilității, tot „ceea ce înlătură din el umbre care amintesc originea de jos" (Ovid Denusianu). Se va recunoaște, de altfel, că meritul ei principal rămâne acela de a fi fost „al doilea moment teoretic și ultimul în istoria simbolismului românesc" (Marin Bucur). Dacă, pentru a nu suporta povara imixtiunii socialului, atât proza, cât și teatrul evoluează înspre subiectivitate și atmosferă lirică – prin *Jurnalul unui pribeag* de Ion Minulescu, *Din lumea gândurilor* de Al. I. Zamfirescu, prin poemele în proză și dramatice semnate de Ervin, precum *În ostrovul de vis*, *Steaua amintirii*, *Fântâna blestemată*, prin *Darul muzelor* din *Tripticul dramatic* al lui Pompiliu Păltănea –, demne de interes se arată contribuțiile teoretice dedicate artei dramatice: psihologia personajelor lui Molière e abordată de Pompiliu Păltănea, valorile universale ale tragediei antice sunt studiate de N. Bănescu și de I. Vârcol, configurația poematică din textele lui Ibsen îl preocupă pe Ovid Densusianu etc. În fine, foarte numeroasele recenzii – majoritatea partizane, judecând cu severitate literatura ce nu intră în câmpul opțiunilor revistei –, studiile de folclor și de limbă, contribuțiile de istorie și de estetică, publicarea de documente (Pompiliu Eliade vine cu pagini din arhivele pariziene), anchetele sociale și culturale, interesul pentru dialecte și pentru românii din afara granițelor, cronica plastică și cea muzicală fac din **V.n.** o temeinică publicație de cultură. ***S.C.***

VIEAȚĂ ȘI SUFLET, revistă apărută, lunar, la București în martie 1936 și la Brăila din octombrie 1937 până în mai 1943. Director: Gh. Capagea-Rosetti. În articolul-program (*Propaganda*) se precizează că publicația, având profil literar, social și de comentariu critic, urmărește să creeze „o primăvară [a] renașterii spiritualității noastre etnice", luptând pentru „înălțarea vieții prin întronarea primatului sufletesc". Mergând în direcția slujirii autohtonismului, **V. s.** publică poezie tradiționalistă semnată de Valeriu Cîrdu (*Rugă moțească*), Mihu Dragomir (*Mlaștina cu nuferi*), Aurel Chirescu, George Valea, Petre Paulescu și Virgil Huzum, Aurel Iordache, Ion Horia Munteanu, Ion Bozdoș, M. Găisseanu. Proza este ilustrată de Emanoil Dumitrescu (*Gând de sinucidere* – fragment din romanul *Toboganul*), Stelian Constantin-Stelian și A. Cojan. Mihail Ilovici pledează „pentru o posibilă filosofie a culturii românești" sau pentru o „istorie a literaturii române", scriind, de asemenea, despre „arta cuvântului la Eminescu". Mai pot fi menționate un medalion al lui Paul Valéry de Florin Niculescu, un articol ce deplânge moartea lui G. Ibrăileanu, o cronică la romanul arghezian *Lina* și un portret consacrat lui Cezar Petrescu. Un număr din 1939 (aprilie–iunie) îi este dedicat lui Eminescu, iar numărul din mai 1943 e un elogiu adus țăranului și satului românesc. Ideologic, prin articole precum *Scrisoare către Căpitan*, apărut sub semnătura lui Gh. Capagea Rosetti, revista se înscrie în seria tipăriturilor apropiate politicii de extremă dreapta. ***M.Pp.***

VIERU, Grigore (14.II.1935, Pererita–Hotin – 18.I.2009, Chișinău), poet, prozator, eseist.

Este fiul Eudochiei (n. Didic) și al lui Pavel Vieru, țărani. Orfan de tată de la vârsta de un an și afectat din prima copilărie de o boală de plămâni, marcat de lipsuri și de catastrofele istoriei (război, foamete, deportări, colectivizare, stalinism), urmează primele șapte clase în satul de baștină, școala medie la Lipcani (1950–1953) și Facultatea de Filologie și Istorie a Institutului Pedagogic „Ion Creangă" din Chișinău, absolvită în 1958. Frustrat de trăirea plenară a vieții, recurge la mijloace compensatorii: rămânând acasă în lipsa mamei, plecată prin târguri în căutare de hrană, scrie poezii spre alinare „de frică și singurătate", pe care începe să le publice în periodice din 1954. După încheierea studiilor universitare intră, în același an, la „Scânteia leninistă", iar în 1961 devine referent la Uniunea Scriitorilor din RSS Moldovenească, după o scurtă trecere, în 1959, prin redacția organului de presă al acesteia, revista „Nistru". Lucrează la editurile Școala Sovietică și Cartea Moldovenească (1960–1963), este consultant la Secția de poezie a Uniunii Scriitorilor din RSS Moldovenească (1963–1969). În 1989 e deputat al poporului din URSS, iar în 1991 membru în Comisia de Stat pentru Problemele Limbii. A mai colaborat la „Tinerimea Moldovei", „Moldova", „Drujba narodov", „Literatura și arta" etc., ca și la publicații din România: „România literară", „Convorbiri literare", „Cronica" ș.a. Cunoscând întreaga dramă a celor îndoctrinați cu ideologia impusă de regimul totalitar sovietic după ocuparea Basarabiei, va privi cu nostalgie spre Miorcanii lui Ion Pillat de pe celălalt mal al Prutului: „Știam de la școală, din mincinoasele manuale, că sunt moldovean, și nicidecum român, adică sunt de alt neam, de altă limbă și de altă datină. Români erau cei din manuale care ne «ocupaseră» și ne «bătuseră» pe toți de-a rândul, ne «luaseră» bucata de pâine de la gură și – culmea! – ne obligau să vorbim românește. Deci «nu» eram român, dar atunci când mergeam pe valea Prutului mi se umezeau ochii privind prin păienjenișul sârmii ghimpate spre satul de pe celălalt mal". Orice încercare de a reveni în România după două călătorii oficiale – una într-o delegație de scriitori sovietici (1973) și cealaltă la invitația lui Zaharia Stancu (1974) – este respinsă cu ostilitate de oficialități și în special de conducerea breslei, dar din 1990, când este primit în Academia Română ca membru de onoare, iar din 1993 ca membru corespondent, destinul său literar se împlinește în România. Debutează editorial fiind încă student, în 1957, cu placheta pentru copii *Alarma*, urmată de zeci de alte cărți destinate celor mici: *Muzicuțe* (1958), *La fereastra cu minuni* (1960), *Bună ziua, fulgilor* (1961), *Ce poezie știi tu?* (1961), *Făt-Frumos, curcubeul* (1961), *Cum mi-am învățat*

Grigore Vieru și Adrian Păunescu

băiatul cifrele și număratul (1963), *Făgurași* (1963), *Mulțămim pentru pace* (1963), *Soarele cel mic* (1963), *Ceasornicul pădurii* (1965), *Duminica cuvintelor* (1969), *Trei iezi* (1970), *Codrule, codruțule* (în colaborare cu Spiridon Vangheli, 1970), *Mama* (1975), *Un verde ne vede* (1976), *Albinuța* (1979). În 1970, împreună cu Spiridon Vangheli și cu desenatorul Lică Sainciuc, realizează primul abecedar cu grafie latină în Basarabia postbelică. Volumele sale sunt încununate cu Premiul „Iosif Glavan" al Comsomolului (pentru *Versuri*, 1965), Premiul de Stat al RSS Moldovenești (pentru *Un verde ne vede*, 1976), Diploma de Onoare „Hans Christian Andersen" (1988), Premiul Special al Uniunii Scriitorilor din Republica Moldova (pentru *Albinuța*, ediția 1994), Premiul „Lucian Blaga" (1994); de asemenea, îndeosebi după 1989 i se acordă mai multe distincții: Ordinul Republicii (1996), Medalia „Mihai Eminescu" (2000), titlul Scriitor al Poporului din Republica Moldova (1992) ș.a. Versurile i-au fost traduse în rusă, franceză, spaniolă, bulgară, italiană etc.

V. s-a impus ca o personalitate artistică încă din studenție, când frecventa cenaclul universitar, iar mai târziu ca un talent literar de excepție și un spirit civic angajat, ca promotor consecvent al idealurilor naționale ale românilor din stânga Prutului în cele mai importante manifestări culturale, sociale și politice, luptând pentru oficializarea limbii române și revenirea la alfabetul latin, pentru independența și suveranitatea Basarabiei (1987–1991), pentru reunirea ei cu Patria-mamă. În publicistică a abordat probleme spinoase ale actualității și a meditat asupra destinelor neamului, ale artei, limbii și literaturii române. El este eminamente un poet al satului conceput ca sălaș al veșniciei, microunivers autarhic, ce trăiește după legi implacabile, spațiu al originilor și al sacrului. Cultul copilului și al copilăriei, al mamei și al maternității, al pământului, cu valoare mitică universală sau de plai mioritic, domină poezia și mitopoetica lui **V.** Caracterele esențiale ale creației sale sunt organic legate de lupta pentru afirmarea românismului: mesianism, cantabilitate clasicistă și folclorizantă, simplitate a formulelor, dramatism de esență baladescă, eminescianism transplantat pe solul modernității. „Păstrând proporțiile, el și generația sa reprezintă pentru această provincie românească năpăstuită mereu de istorie ceea ce a fost, la începutul secolului, generația lui Goga pentru Transilvania. Similitudinea de destin are și o prelungire în plan poetic. Sub presiunea circumstanțelor, poezia se întoarce la un limbaj mai simplu și își asumă în chip deliberat un mesianism

național pe care, în condiții normale, lirismul pur îl evită. Vieru, Leonida Lari, Nicolae Dabija și toți care sunt ca ei cultivă în chip deliberat temele tradiționale și recurg la formule lirice mai accesibile, voind astfel să ajungă la inima unor oameni ținuți, de regulă, departe de rafinamentele poeziei moderne" (Eugen Simion). Sunt preferate elementaritatea stihială, sinceritatea (în plan etic și estetic), căci poetul „transfigurează natura gândirii în natura naturii", după un diagnostic exact al lui Nichita Stănescu. În opera sa poetică – *Numele tău* (1968), *Aproape* (1974), *Un verde ne vede, Fiindcă iubesc* (1980), *Izvorul și clipa* (1981), *Taina care mă apără* (1983), *Cel care sunt* (1987), *Rădăcina de foc* (1988), *Hristos nu are nici o vină* (1991), *Curățirea fântânii* (1993), *Rugăciune pentru mama* (1994), *Văd și mărturisesc* (1996), *Cântec de leagăn pentru mama* (2003) ș.a. – **V.** a preferat comunicarea deschisă, colocvială, sentimentală (recurgând și la mijloace publicistice) cu cititorul, încheindu-și poeziile cu accente intens emoționale. „El atacă poezia frontal și cu cea mai mare simplitate, cu candoarea și nevinovăția celor care umblă pe acoperișuri" (Marin Sorescu). Miza se pune pe un preaplin emotiv („O poezie trebuie să fie multă. Dacă-i multă, e și frumoasă"). Conștiința „fireștii ordini", a unității omului și cosmosului naște un învederat organicism al trăirii și viziunii. Imaginea mamei și a poetului-fiu este înconjurată de un nimb sacru, căci **V.** sacralizează maternitatea, copilăria, bucuriile simple, precum și suferința. O notă aparte, profund existențială, o aduce dialogul cu neființa din ciclul *Litanii pentru orgă*. **V.** asumă perseverent o estetică a reazemului moral pe care i-l oferă pământul, natura, cerul, mama. Versurile de dragoste se apropie – ca la Lucian Blaga – de starea complexă, contrapunctică, de situația-limită care atinge intensitatea maximă, „amestecarea" („M-am amestecat cu cântul/ ca mormântul cu pământul./ M-am amestecat cu dorul/ Ca sângele cu izvorul./ M-am amestecat cu tine/ Ca ce-așteaptă cu ce vine"). Se caută fervent sensul înalt al trăirii erotice, idealitatea, erosul având o semnificație mitică: femeia este taină în taina naturii, stăpână a marelui stăpân – Dorul, „lumină stinsă în lumină". Misterul cosmic se strecoară în ritul nupțial, amplificând dimensiunile trăirii și traducându-l în acorduri de imn, madrigal, cantilenă și rugă. **V.** este un poet prin excelență al mamei și al maternității, unul dintre cei mai importanți în contextul literaturii române. Mama poetului, concretă, reală, veghetoare și însuflețitoare a spațiului copilăriei, devine Mama Naturii și a Cosmosului, Muma generică. Identitatea ontologică se exprimă prin paralelismul dintre mișcările sufletești materne și cele cosmice: „Ușoară, maică ușoară,/ C-ai putea să mergi călcând/ Pe semințele ce zboară/ Între ceruri și pământ/ În priviri c-un fel de teamă,/ Fericită totuși ești–/ Iarba știe cum te cheamă,/ Steaua știe ce gândești" (*Făptura mamei*). Mama are capacitatea magică de a restabili și de a întreține starea de echilibru a omului și a universului: „Această lună lină/ De nu va răsări,/ În locu-i răsări-va/ Lin chipul maică-mi". Idealizată după modelul Madonei lui Rafael, icoana Fecioarei cu Pruncul semnifică și „scutul, și îndemnul unirii în numele frățietății de neam" (Stelian Gruia). Într-o rețea de teme și motive izomorfe, mama figurează o măicuță a Basarabiei, terorizată de istorie; o nouă măicuță descinsă din *Miorița*, care își caută fiii amenințați cu dispariția. Străvechiul topos al

maternității este cultivat pe fecundul sol al tradiției românești, care devine nota specială a unei apropieri calde, învăluitoare. **V.** este și un înzestrat poet al copilăriei ca stare plenară, ca al doilea univers, creat de copil, adevărat *homo ludens*. Grație cunoașterii profunde a logicii și psihologiei infantile, el a creat frumoase versuri pentru copii: „Bate toamna nucile,/ Aurește frunzele,/ Îndulcește merele…/ Ce ești trist, măi, greiere?” (*Toamna*). Lirica lui reactualizează și dă un farmec original motivului universal și totodată specific-românesc al copilăriei, aceasta fiind *axis* spiritual, lume carnavalescă superior-metaforică, „răsturnată”, tărâm al primordiilor și al jocului recreator de lume, paradis, recuperat prin simțul nealterat de secolul grăbit, al candorilor și frăgezimilor. Un capitol aparte îl constituie poezia de inspirație națională și socială pe linia George Coșbuc – Alexie Mateevici – Octavian Goga, versul strigăt existențial, oracular, mesianic sau pamfletar: „Sunt pata cea de sânge, zisă/ Republica Moldovenească,/ Ce-n loc să frigă ucigașii/ Încearcă veșnic să zâmbească” (*Sunt*). Pe versurile lui, de o mare cantabilitate, au fost compuse numeroase cântece, cu predilecție de Ion Aldea Teodorovici (*Melancolie*, *Reaprinde-ți candela*, *Eminescu să ne judece*, *Trei culori*, *Răsai*, *Frumoasă-i limba noastră*), foarte populare în întreg spațiul românesc.

Fără a destupa în versuri sticle de șampanie ce pocnesc spumos, autorul lasă fluviul inspirației să curgă lin în matca marilor teme, a căror ocolire nu se poate face decât cu pericolul uscăciunii și sterilității. Discret, dar ferm și precis în gusturi și artist în nuanțe, el își clădește o lirică trainică sub cupola adevărului. O poezie de mici cristale, care reflectă cu toate fețele imagini scumpe, contemplate parcă în genunchi, într-un gest de adorație.

MARIN SORESCU

În literatura română postbelică poetul Grigore Vieru este mesagerul Basarabiei victimizate. Prin el s-a aflat că lumea românească dintre Prut și Nistru, intrată sub ocupație sovietică, n-a sucombat, continuând să-și vorbească limba și să scrie românește. […] *Poezia lui Grigore Vieru are un ton și un univers propriu, obsesiile și sugestiile lui. Derutanta simplitate a mijloacelor ascunde sensuri grave. Poetul s-a prezentat adesea pe sine ca purtător al mărturisirii unei suferințe nespuse și a unei lacrimi imense, care a spălat sufletele chinuite ale concetățenilor săi. Poezia lui este expresia subtilă a acestei lacrimi enorme. Poetul nu vrea să fie mai mult decât un exponent, prezentându-se mereu cu decentă umilință.*

MIHAI UNGHEANU

Esenin scrie într-un vers că este ultimul poet cu satul în glas. Despre Grigore Vieru am putea spune că este ultimul poet cu Basarabia în glas. Un poet mesianic, un poet al tribului său, obsedat de trei mituri: Limba română, Mama *și* Unitatea neamului său. *Un poet elegiac, dar, în ciuda fragilității înfățișării sale și a vocii sale moale și stinse, menită parcă să șoptească o rugăciune, nu să pronunțe propoziții aspre ca vechii profeți, Grigore Vieru este un poet dârz, un cuget tare, un spirit incoruptibil. Mulți i-au înțeles stilul și mesajul, alții i-au reproșat mereu faptul că nu este un poet postmodern. Judecată rea. Vieru nu putea fi postmodern pentru că, spune chiar el, s-a născut și a crescut într-o istorie imposibilă și, când a început să scrie, și-a dat seama că publicul său așteaptă altceva de la el. Ceva esențial, spus limpede, ceva despre suferințele și bucuriile nației sale, atâtea câte sunt. În aceste circumstanțe, poemul „nu poate fi o zbenguială a cuvintelor”. A compus, de aceea, abecedare, a scris poezii pentru copii și, mai târziu, când a putut să se exprime liber, a scris mereu despre Basarabia – acest „copil înfășat în sârmă ghimpată”, cum spune el.*

EUGEN SIMION

SCRIERI: *Alarma*, Chișinău, 1957; *Muzicuțe*, Chișinău, 1958; *La fereastra cu minuni*, Chișinău, 1960; *Bună ziua, fulgilor*, Chișinău, 1961; *Ce poezie știi tu?*, Chișinău, 1961; *Făt-Frumos, curcubeul*, Chișinău, 1961; *Cum mi-am învățat băiatul cifrele și număratul*, Chișinău, 1963; ed. Chișinău, 1991; *Făgurași*, Chișinău, 1963; *Mulțămim pentru pace*, Chișinău, 1963; *Soarele cel mic*, Chișinău, 1963; *Ceasornicul pădurii*, Chișinău, 1965; *Versuri*, pref. Ion Druță, Chișinău, 1965; *Poezii de sama voastră*, Chișinău, 1967; *Numele tău*, pref. Ion Druță, Chișinău, 1968; *Duminica cuvintelor*, cu ilustrații de Igor Vieru, Chișinău, 1969; *Codrule, codruțule* (în colaborare cu Spiridon Vangheli), Chișinău, 1970; ed. Chișinău, 1975; *Trei iezi*, pref. Raisa Suveică, Chișinău, 1970; *Versuri*, pref. George Meniuc, Chișinău, 1971; *Aproape*, pref. Liviu Damian, Chișinău, 1974; *Numărătoarea*, Chișinău, 1974; *Mama*, cu ilustrații de Igor Vieru, Chișinău, 1975; *Un verde ne vede*, Chișinău, 1976; *Steaua de vineri*, îngr. Mircea Radu Iacoban, pref. Marin Sorescu, cu o binecuvântare de Nichita Stănescu, Iași, 1978; *Albinuța*, îngr. Iulia Ţibulschi, Chișinău, 1979; ed. București, 1994; *Fiindcă iubesc*, Chișinău, 1980; *Izvorul și clipa*, îngr. Mircea Radu Iacoban, pref. Marin Sorescu, cu un portret de Sabin Bălașa, București, 1981; *Poezii*, îngr. și pref. Mihai Cimpoi, Chișinău, 1983; *Taina care mă apără*, Chișinău, 1983; *Scrieri alese*, pref. Mihai Cimpoi, Chișinău, 1984; *Mama, graiul*, Chișinău, 1986; *Cel care sunt*, îngr. și pref. Mihai Cimpoi, Chișinău, 1987; *Să crești mare*, Chișinău, 1987; *Mama,* Chișinău, 1988; *Rădăcina de foc*, îngr. Arcadie Donos, pref. Ioan Alexandru, postfață Victor Crăciun, cu ilustrații de Sabin Bălașa, București, 1988; ed. Craiova, 2001; *Cine crede*, Chișinău, 1989; *Să facem cunoștință*, Chișinău, 1989; *Spune-i soarelui o poezie*, Chișinău, 1989; *Învierea*,

Chișinău, 1990; *Frumoasă-i limba noastră*, Chișinău, 1990; *Hristos nu are nici o vină*, îngr. și postfață Dumitru M. Ion, pref. Carolina Ilica, București, 1991; *Curățirea fântânii*, îngr. și pref. Vlad Pâslaru, postfață Victor Crăciun, Galați, 1993; *Rugăciune pentru mama*, pref. Tudor Nedelcea, Craiova, 1994; *Cartea ghioceilor*, Chișinău, 1996; *Văd și mărturisesc*, pref. Mihai Ungheanu, cu un medalion de Mihai Cimpoi, București, 1997; *Acum și în veac,* Chișinău, 1997; *Izbăvirea*, Galați, 1999; *Strigat-am către tine*, pref. Mihai Cimpoi și Andrei Strâmbeanu, Chișinău, 1999; ed. 2, București – Chișinău, 2002; *Lucrarea în cuvânt: confesiuni și aforisme*, pref. Mihai Cimpoi, Craiova, 2001; *Cartea vieții mele*, București, 2002; *Întregul cer*, Chișinău, 2002; *La școala iepurașilor*, Chișinău, 2002; *Cântec de leagăn pentru mama*, îngr. și postfață Adrian Dinu Rachieru, Timișoara, 2003; *Ghicitoare fără sfârșit*, Chișinău, 2005; *Taina care mă apără*, îngr. Daniel Corbu, pref. Mihai Cimpoi, postfață Theodor Codreanu, Iași, 2008; *Cele mai frumoase poezii*, pref. Adrian Păunescu, București, 2009; *Pâine cu rouă*, București, 2009; *101 poeme*, București, 2010; *Șoaptele ierbii*, București, 2011; *Testament pentru Fuego*, București, 2012; *Poemele mamei – Carmina matris*, ed. bilingvă, tr. Gheorghe Badea, Iași, 2012. **Antologii:** *Cântec din frunză*, Chișinău, 1965; *Antologie lirică*, Chișinău, 1975; *Cât de frumoasă ești – mama, limba română, iubirea în creația poeților plecați la strămoși*, pref. Eugen Simon, București – Chișinău, 2004.

Repere bibliografice: Mihai Cimpoi, *Mirajul copilăriei*, Chișinău, 1968; Cimpoi, *Disocieri*, *142–167*; Cimpoi, *Alte disocieri*, *161–165*, *passim*; Raisa Suveică, *Grigore Vieru*, în *Profiluri, 114–125*; Nicolae Prelipceanu, *„Steaua de vineri”*, TR, 1978, 28; Nicolae Turtureanu, *Privire prin ochean*, CRC, 1979, 21; Mihail Dolgan, *Creația lui Grigore Vieru în școală*, Chișinău, 1984; Al. Cistelecan, *„Izvorul și clipa”*, F, 1982, 1; Tiberiu Utan, *„Izvorul și clipa”*, RL, 1982, 31; Ioan Alexandru, *Prinos*, FLC, 1985, 6; Mihai Cimpoi, *Întoarcerea la izvoare*, Chișinău, 1985; Marin Sorescu, *Grigore Vieru și lirica esențelor*, „Moldova socialistă”, 1990, 9 februarie; Ciocanu, *Critică*, *295–301*; [*Grigore Vieru*], LA, 1993, 15 aprilie (grupaj special); Fănuș Băileșteanu, *Grigore Vieru. Omul și poetul*, București, 1995; Stelian Gruia, *Poet pe Golgota Basarabiei*, București, 1995; Ungheanu, *Scriitorii*, *173–178*, *188–191*; Claudia Balaban, Maria Ilievici, *Grigore Vieru. Biobibliografie*, Chișinău, 1997; Burlacu, *Critica, 88–100, 155*; Cimpoi, *Ist. lit. Basarabia*, *192–194*; Ciocanu, *Lit. rom.*, *103–138*; Simion, *Scriitori,* III, *187–196*; Galaicu-Păun, *Poezia, 49-57;* Grigurcu, *Amurgul*, *98–128*; Ana Bantoș, *Dinamica sacrului în poezia basarabeană contemporană*, București, 2000, *53*, *passim*; *Dicț. esențial*, *883–886*; Gheorghe Grigurcu, *Poezia de patrie*, RL, 2003, 30; Cimpoi, *Critice*, III, *137–169*, V, *93–202*, VI, *151– 154*, VII, *180–183*, VIII, *104–108*, IX, *111–178*; Ion Ciocanu, *Literatura română*, Chișinău, 2003, *436–453*; Ciopraga, *Partituri*, *211–218*; *Mică encicl.*, *645–676*; Suceveanu, *Emisferele*, *64–72*; Ștefănescu, *Istoria*, *419–426*; Virgil Nistru Ţigănuș, *Grigore Vieru, iluminat al poeziei*, Chișinău, 2006; Popa, *Ist. lit.*, II, *1101–1102*; Nichita Danilov, *Câteva gânduri despre Grigore Vieru*, RL, 2009, 5; Mihai Cimpoi, *Grigore Vieru, poetul arhetipurilor*, Iași, 2009; Dolgan, *Poezia*, *105–170*, *283–300*, *491–507*; Simion, *Fragmente*, V, *217–222*, VI, *269–270*; Mihai Sultana Vicol, *Grigore Vieru, pontiful limbii române*, Iași, 2009; Theodor Codreanu, *Duminica mare a lui Grigore Vieru*, Iași, 2010; *Grigore Vieru în amintirile contemporanilor*, îngr. Daniel Corbu, Iași, 2010; Paul Gorban, *Mișcarea în infinit a lui Grigore Vieru*, Iași, 2011. ***M.C.***

VIERU, Ioan (6.V.1962, Târgu Neamț), poet, jurnalist. Este fiul Anei (n. Chirilă) și al lui Mihai Vieru, economist. Absolvent al Facultății de Limba și Literatura Română a Universității din București, **V.** a avut preocupări literare timpurii, remarcându-se la concursurile naționale școlare. Debutează în 1977 la „Cronica”, iar primul volum, *Căile șoimului,* îi apare în 1990. În anii ’80 s-a afirmat în paginile revistei studențești „Amfiteatru”, de mediul căreia a fost foarte atașat. A mai publicat poezii, eseuri, traduceri, interviuri, cronici literare și de artă, comentariu politic în „România literară”, „Luceafărul”, „Tomis”, „Convorbiri literare”, „Teatrul”, „Arta”, „România liberă” „România Km 0”, „Contemporanul – Ideea europeană”, „Apostrof”, „Poezia” ș.a. În 1990 a fost o scurtă perioadă redactor al revistei „Tomis” din Constanța (oraș în care a și locuit câțiva ani), iar în 1992 intră în redacție la „Contrapunct”, din 1996 fiind director al revistei și președinte al Fundației pentru Literatură și Arte Vizuale Contrapunct.

V. se distinge printr-o rostire demnă de luare-aminte, retorica poeziei sale fiind una așa-zicând minimală, arsenalul figural, ornamentul și emfaza sunt practic absente; hotărâtoare sunt cadrajul, decupajul, montajul, succesiunea secvențelor, adică procedee mai degrabă proprii exprimării vizuale, „cinematografice”, lucru firesc în condițiile menținerii expresiei lingvistice, sub aspect semantic și sintactic, pe coordonatele limpidității extreme. Poezia lui **V.** e, așadar, „transparentă” și „directă” are „scriitura înșelător «albă»” (Ion Stratan), o anumită fadoare (asemuită nu o dată cu cea a producțiilor „ultimului” Bacovia). S-a relevat, în mod repetat, caracterul sentențios al versurilor, multe poeme fiind perceptibile ca înșiruiri de aforisme, înlănțuiri de poeme de un vers sau două. Dar **V.** nu alcătuiește simple colecții de maxime, aparența aforistică e manipulată cu

sagacitate, pusă în slujba unui mod de comunicare poetică. Poemul se înfățișează adesea ca un adevărat „bombardament” imagistic, în care enunțuri sărace, epurate de orice exces metaforic sau de culoare convențională sunt încărcate de o vigoare a sugestiei, a reverberațiilor conotative cu totul excepțională. Sub masca reținerii și a contemplării distanțate, poetul e unul „puternic”, imperativ, în bună parte un omolog cvasibacovian al vulcanicului Cristian Simionescu, cu care are nu puține afinități de viziune. Pesimism, decepție, dezabuzare, cinism, caracter oracular, orfism, autosofie, gnosticism de factură personală, proclamarea biruinței binelui, angajare existențială și civică sunt, toate, trăsături ori atribute semnalate de critică și care, în pofida impresiei de inventar eteroclit, dau seamă, în fond, de specificul puțin obișnuit al identității acestei poezii ce „constată și spune starea lucrurilor” (Alexandru Paleologu), însă modelând-o și interpretând-o într-o configurație proprie. Moralist și istorist, și, dacă se poate spune așa, „filosof” pe căile poeziei adevărate, **V.** e un autor smerit în aparență și ambițios în fond. Obiectivele sunt mari: panoramarea sapiențială a existențialului, din detaliile evocării enunțiative fiind chintesențiat generalul. Ceea ce pare definitoriu este omogenitatea tematică, stilistică și valorică. Se poate cita de oriunde, eventual un poem precum *Capodopera cinematografică* din volumul cu același titlu (1999): „intrăm să vedem capodopera în timp ce afară/ se pregătește alt film// desigur o altă capodoperă din ghemul negru/ pentru a nu ne schimba țelurile/ de la cincisprezece ani// au împușcat fiara prea aproape/ de locul simulării// lumina dintre coapse nu poate fi compromisul// au gândit o magmă mult mai fierbinte pentru zilele/notate undeva// se rezolvă numai criza petrolului/ numai centrul de greutate al timpului/ acceptă două ființe// numai Christ înaintează spre ochii noștri/ dintr-o singură parte// nu vom cumpăra argintăria din orașul de graniță// erați mai frumoși decât partidul unic/ decât fumul industriei tocmai bun pentru compilații// cu frică vă spun nu voi ați hrănit lupii/ nu uitați/ triumful poate fi pretutindeni”. Tot așa, *Epoca noastră* ori *Astrul camuflajului,* din volumul *Transparență cu Pietà* (1997), ori alte și alte poeme din anii 2000 sunt reprezentative pentru creația lui **V.**.

SCRIERI: *Căile șoimului*, pref. Constantin Ciopraga, București, 1990; *Cearcăn*, București, 1991; *Abisul mâinilor*, Iași, 1994; *Coloana oficială*, București, 1994; *Zidul din turn*, postfață Alexandru Paleologu, Iași, 1996; *Peisaj confiscat*, Timișoara, 1997; *Transparență cu Pietà*, București, 1997; *Capodopera cinematografică*, București, 1999; *Crinul regal*, București, 1999; *Zilele fluxului*, pref. Ion Stratan, Ploiești, 2000; *Intervalul răbdării*, Cluj-Napoca, 2002; *Arhiva din spatele asinilor*, cu desene de Tudor Jebeleanu, București, 2007.

Repere bibliografice: Lucian Alexiu, *Liniștitele zile ale poeziei*, O, 1990, 38; Constantin Crișan, *Între metatext și orfism*, TR, 1993, 43; Barbu Cioculescu, *„Zidul din turn”*, JL, 1996, 1–4; Alexandru Paleologu, *Justificare metafizică și lirică*, LCF, 1996, 5; Ion Stratan, [*Ioan Vieru*], VR, 1997, 5–6, APF, 1998, 3, CL, 2002, 2; Regman, *Dinspre Cercul Literar*, *178–180;* Adrian Popescu, *Discreție și interiorizare*, ST, 1999, 7; Mariana Filimon, [*Ioan Vieru*], VR, 1999, 7, 2000, 3–4, ST, 2002, 5–6; Diaconu, *Fețele*, *143–146*; Tudor Cristea, *Metodă și poezie*, „Litere”, 2000, 2; Grigurcu, *Poezie*, II, *537–540*; Liviu Antonesei, *Poetul după un deceniu*, O, 2001, 5; Gheorghe Grigurcu, *Refuzul calofiliei*, CL, 2002, 5; Radu Voinescu, *Muzicalitate și țipăt*, LCF, 2002, 27; Iuliana Alexa, *Intervalele poemelor*, RL, 2002, 38; Ion Pop, *Despre poezia lui Ioan Vieru*, E, 2005, 7–8; Cristian Livescu, *Ioan Vieru sau Poezia secvențială*, CL, 2009, 4; Nicolae Turtureanu, *Dulcea povară a poeziei*, RR, 2009, 11. ***N.Br.***

VIERU, Ion (7.XII.1941, Pelinia– Bălți), poet, traducător. Este fiul Teclei (n. Scorpan) și al lui Vasile Vieru, țărani. Urmează școala medie în satul natal (1949–1959) și Facultatea de Filologie a Universității de Stat din Chișinău (1960–1965). A lucrat ca redactor literar la Radio Moldova din Chișinău (1966–1972), redactor la editurile Lumina și Literatura Artistică (1972–1982) și la Comitetul de Stat pentru Edituri, Poligrafie și Comerțul cu Cărți (1983–1985), director al Biroului de Propagare a Literaturii (1986–1992) și consultant la Uniunea Scriitorilor din Republica Moldova (din 1992). A primit titlul Maestru al Literaturii (1999).

Chiar de la debutul cu placheta *O palmă de cer* (1969), **V.** versifică pe motivele războiului și ale vieții dramatice a omului de la țară. Maturizarea lirică este evidentă în poezia de mai târziu – *Rostul țărânii* (1980), *La părinți* (1989), *Prin valuri* (2001) – prin directețea expresiei, prin cantabilitate, dar mai ales prin sugestia reflexivă amară ce transpare din versurile lui elegiace. S-a spus că poetul cultivă „formula tradiționalistă bazată pe cantabilitate folclorică și pe desenul imagistic simplu și clar conturat” (Mihai Cimpoi). Cărțile *O palmă*

de cer, *Ploile dorului* (1972), *Fluvii* (1976), *Rostul țărânii*, *Autografe în câmp* (1981), *Același* (1986), *La părinți* ș.a., având ca tematică satul contemporan din stânga Prutului și oamenii lui, sunt tot atâtea trepte ale evoluției autorului spre o formulă în care lirismul de sorginte folclorică se îmbină cu meditația asupra condiției umane. **V.** scrie și literatură pentru copii: *Cântă-mi, ciocârlie...* (1979), *Pomul* (1979), *Soneria* (1985) ș.a. Multe poezii i-au fost puse pe muzică și se bucură de popularitate (*E liniște în codrul verde*, *Cucul*, *Mult frumoasa mea câmpie*).

SCRIERI: *O palmă de cer*, Chișinău, 1969; *Ploile dorului*, Chișinău, 1972; *Dincolo de ferestre*, Chișinău, 1976; *Fluvii*, Chișinău, 1976; *Cântă-mi, ciocârlie...*, Chișinău, 1979; *Pomul*, Chișinău, 1979; *Rostul țărânii*, Chișinău, 1980; *Autografe în câmp*, Chișinău, 1981; *Întreaga iubire*, Chișinău, 1984; *Soneria*, Chișinău, 1985; *Același*, Chișinău, 1985; *La părinți*, Chișinău, 1989; *Să facem cunoștință*, Chișinău, 1989; *Cer și pământ*, Chișinău, 1991; *Rață-rață lătăreață*, Chișinău, 1992; *Aici pe pământ*, Chișinău, 1998; *Prin valuri*, pref. Anatol Ciocanu, Chișinău, 2001; *Adevăr comun*, Chișinău, 2012. **Antologii:** *Soldatul vârstă n-are*, pref. Pavel Cruceniuc, Chișinău, 1985. **Traduceri:** Iuri Ermolaev, *Un final neprevăzut*, Chișinău, 1975; Boris Jitkov, *Povestiri*, Chișinău, 1978; *Cântați, privighetori!*, Chișinău, 1978; Lev Kassil, *Apărătorii tăi*, Chișinău, 1979; Vasil Vitka, *Amiază*, Chișinău, 1989.

Repere bibliografice: Vasile Coroban, *„O palmă de cer”*, „Moldova socialistă”, 1969, 31 august; Eliza Botezatu, *„Ploile dorului”*, „Cultura”, 1973, 5 mai; Ciocanu, *Itinerar*, *192–203*; Gheorghe Vodă, *Iscălitura*, Chișinău, 1978, *25–27*; Mihai Cimpoi, *Izvoarele poetului: Ion Vieru*, LA, 1980, 47; Ion Ciocanu, *Clipa de grație*, Chișinău, 1980, *65–68*; Gheorghe Chira, *Miracolul cotidianului*, „Moldova socialistă”, 1986, 27 noiembrie; Constantin Cubleșan, *„Un pământ venit dintr-o poveste...”*, ST, 1991, 10; Ion Cristofor, *Un poet al conștiinței civice*, TR, 1992, 7; Cimpoi, *Ist. lit. Basarabia*, *218*; Ion Ciocanu, *Scriitori de ieri și de azi*, Chișinău, 2007, *343–351*; Ion Ciocanu, *Salahorind…*, Chișinău, 2008, *131–140*; *Dicț. Chișinău*, *575–576*. ***I.C.***

VIERU, Nicolae (4.XI.1947, Bezeni–Bălți – 3.III.1995, Chișinău), prozator, eseist, traducător. Este fiul Haritinei și al lui Toader Vieru, țărani. Cu studii de istorie neterminate la Universitatea de Stat „V. I. Lenin” din Chișinău (1965–1971), mai târziu urmează cursurile Institutului de Literatură „Maxim Gorki” din Moscova (1977–1979). A lucrat ca redactor, apoi ca șef de secție la ziarul „Tinerimea Moldovei” (1968–1971, 1973–1979), redactor (din 1979) și redactor-șef la Editura Literatura Artistică, redactor la revista „Nistru” (1988–1992), redactor-șef la Studioul Moldova-Film, director la Editura Hyperion (1995).

V. debutează cu poezii la „Tinerimea Moldovei” în 1968 și editorial cu antologia de nuvele *Vânt și lumină* în 1974. Al doilea volum, tot o culegere de proză scurtă, *Maria* (1977), este urmată de romanele *Inele de iarbă* (1981), *Râul și frunza* (1982), *Omul din oglindă* (1984), *Ecouri. Studioul „Ileana-film”* (1988) și de nuvelele din *Steaua de veghe* (1986), *Noli me tangere* (1990), iar postum de cele din *Târziu și rece* (2003) și *Sfârșit de joc* (2006), toate relevând o solidaritate programatică cu generația basarabeană numită a „ochiului al treilea”, adică a șaptezeciștilor. Autorul este preocupat de „lumea din interior”, pune mereu în fața personajelor sale o oglindă rece, metalică, în care ele își „văd” conștiința și faptele ca pe niște procese, conturează adevărați arbori genealogici, urmărind atent ramificările ce configurează generații. Romanele explorează o stare de indeterminare a generațiilor, care se pierd între trecut, prezent și viitor, iar personajele suferă un proces de înstrăinare. Realitatea este constituită din fragmente, iar existența umană din „inele de iarbă” care se pot desprinde ușor și risipi. Tehnica narativă mizează pe schimbarea frecventă a unghiurilor de vedere și a perspectivelor povestirii, lanțul evenimentelor fiind deseori întrerupt de suspansuri. **V.** trece pe rând la radiografierea morală a faptelor: Victor Negri, tehnocrații și arhitecții Michi, Brigitte, Melania și Marius Crucinski (din *Ecouri. Studioul „Ileana-film”*) sunt oameni având un chip dublu, ca în oglindă – unul obișnuit, banal și șters pentru ceilalți și altul retras în umbră, crâncen, drept și cu o voință de fier care îi ajută să ia de fiecare dată viața de la început. Adesea personajele devin simboluri: Întemeietorul, Stoicul, Schimnicul, Conștiința, Eroarea. Ultimele nuvele ale lui **V.** indică orientarea spre naturalismul psihologic, cu accentul pe întâmplări dramatice, pe destine și cazuri de conștiință.

SCRIERI: *Vânt și lumină*, pref. Vladimir Beșleagă, Chișinău, 1974; *Maria*, Chișinău, 1977; *Inele de iarbă*, Chișinău, 1981; *Întoarcerea cailor*, Chișinău, 1982; *Râul și frunza*, Chișinău, 1982; *Omul din oglindă*, Chișinău, 1984; ed. Chișinău, 2004; *Steaua de veghe*, pref. Victor Prohin, Chișinău, 1986; *Ecouri. Studioul „Ileana-film”*, Chișinău, 1988; *Noli me tangere*, Chișinău, 1991; *Târziu și rece*, Chișinău, 2003; *Sfârșit de joc*, Chișinău, 2006. **Traduceri:** Pille Tacari, *Șivasancara. Două măsuri de orez*,

Chișinău, 1981; I.D. Dmitriev, *Un vânător neobișnuit*, Chișinău, 1987.

Repere bibliografice: Ion Ciocanu, *Refuzul livrescului*, „Tinerimea Moldovei”, 1981, 24 mai; Vladimir Beșleagă, *Suflul vremii*, Chișinău, 1981, *199–209*; Timoftei Melnic, *Valențe etico-psihologice ale personajelor*, „Nistru”, 1985, 9; Ghenadie Nicu, *Un roman de actualitate*, „Nistru”, 1989, 8; Nicolae Popa, [*Nicolae Vieru*], „Sfatul Țării”, 1992, 18–20, „Basarabia”, 1997, 11–12; Nicolae Negru, *Unul dintre puținii*, „Columna”, 1995, 1–3; Vitalie Ciobanu, *Vânt și lumină*, CF, 1995, 5–6; Victor Prohin, *Liber ca-n amintire*, „Moldova literară”, 1996, 28 februarie; Mihai Cimpoi, *Cântecul de lebădă al prozatorului*, „Moldova”, 1996, 3–4; Cimpoi, *Ist. lit. Basarabia*, *226–227*. Nicolae Roșca, *Un vânt luminos: Nicolae Vieru*, „Accente”, 2004, 25 noiembrie; *Mică encicl.*, *677–688*; Grigore Chiper, *Scriitorul din oglindă*, „Sud-Est cultural”, 2006, 3; Gheorghe Budeanu, *Nicolae Vieru*, „Timpul” (Chișinău), 2007, 9 noiembrie; *Dicț. Chișinău*, *576–577*. ***M.C.***

VIFORUL, revistă apărută la Alexandria, lunar, între 3 august 1919 și 1 februarie 1920; în august și în octombrie 1919 e bilunară; la 7 septembrie 1919 își schimbă titlul în „Nufărul”. Redactori: A. Davidescu-Alexandria și Florin Chiru-Nanov. Publicație „literară-artistică”, **V.** își propune ca, într-o epocă de „feroce materialism”, să îi sprijine pe toți cei ce ar putea contribui cu idealismul și talentul lor la redeșteptarea națională, căci arta – aristocratică prin origine, dar democratică în manifestări – are menirea de a pătrunde în conștiința celor mulți (*Cuvânt introductiv*). În paginile sale intră versuri de Nichifor Crainic (*Din pustie*, *Căderi*), Gemi-Zam (G.M. Zamfirescu; *Spectrul foamei*), G. Vlădescu-Albești, A. Bădăuță (*Morarul*, *Pastel*), George A. Petre (*Început de toamnă*), Antonian Nour, Dem. Pralea (*Castelul morții*), A. Mândru (*Poveste duioasă*), Dem. Gâlman (*Dor pustiu*), schițe și povestiri de Ion Chiru-Nanov (*Două lumânări*, *Fala Oprișenilor*, fragment de roman, ambele fiind republicări), Ion Dragoslav (*Moș Pitac*), G.M. Zamfirescu (*În parc*, proză poematică, sub aceeași semnătură Gemi-Zam), Florin Chiru-Nanov, A. Davidescu, traduceri din Nora Cloud și Góngora (*Sonet*), realizate de Antonian Nour, sau din Charles Baudelaire (*Omul și marea*) de Nina Codreanu. De asemenea, apare un studiu de psihologie socială de Antonian Nour (*Bazele naturale ale amorului*), rămas neterminat, evocări ale scriitorilor Alexandru Depărățeanu, St. O. Iosif sau Al. Vlahuță, aparținând lui A. Davidescu, recenzii, epigrame, dări de seamă asupra vieții culturale la rubricile „Teatru–Muzică”, „Însemnări”, „Informații”. ***A.C.***

VIGHI, Daniel (9.X.1956, Radna, azi în Lipova), prozator, eseist. Este fiul Zenei Vighi (n. Bar), funcționară, și al lui Gheorghe Vighi, marinar. Învață mai întâi în localitatea natală, urmează ciclul liceal la Lipova (1970–1974), apoi devine student al secției română–franceză din cadrul Facultății de Filologie a Universității din Timișoara. În această perioadă se implică în activitatea cenaclului „Pavel Dan”, una dintre grupările postmodernismului românesc. După absolvirea studiilor, în 1980, funcționează ca profesor la Școala Generală nr. 15 din Timișoara. În 1990 intră redactor la revista „Orizont”, iar din 1991 va fi cadru didactic la Facultatea de Litere a Universității de Vest, avansând până la gradul de profesor. În 1996 obține titlul de doctor în filologie cu teza *Influența orientală în proza românească interbelică. Constante culturale și poetice*. Beneficiază de burse de studiu și de creație la Heidelberg (1990), Strasbourg (1993), Berlin (1998) și Stuttgart (2002–2003). În timpul liceului publică versuri în ziarul arădean „Flacăra roșie” (1972) și în revista „Gând tineresc” din Lipova (1973), dar adevăratul debut publicistic îl constituie articolul *Literatura programatică* din „Forum studențesc” (1977). Debutează editorial în antologia *Desant ’83*, iar individual cu volumul *Povestiri cu strada depozitului* (1985). De-a lungul timpului, face parte din colegiile de redacție ale revistelor „Ariergarda”, „Dilema”, „Provincia”, „Studii de literatură română și comparată” și colaborează la „Cuvântul”, „Euphorion”, „Dilemateca”, „Familia”, „Observator cultural”, „Vatra”, „22” ș.a. A fost distins cu Premiul pentru debut al Uniunii Scriitorilor (1985), cu Premiul Asociației Scriitorilor din Timișoara (1994, 1997), cu mai multe premii acordate de reviste literare ș.a.

Toate cărțile lui **V.** împărtășesc un vădit caracter experimental. Uneori mobilitatea stilurilor discursive și a lumilor ficționale concordă cu problematica abordată, alteori fie lasă impresia unor înscenări postmoderne gratuite, fie trădează o anume labilitate a demersului. Această nestatornicie intrigă cu atât mai mult, cu cât prozele și eseurile scriitorului arădean stabilit în Timișoara pornesc din, se localizează ori se întorc mereu în Banat, regiune a cărei identitate culturală mizează pe valorile rațiunii, pragmatismului, moderației și ordinii. Rezultă o tensiune ireconciliabilă între general și

particular, între abstract și concret, între comunitate și individ, între perspectiva ideologică și cea literară, între statusul macrosocial și forfota existenței anodine sau periferice. O tensiune care se dovedește fertilă artistic mai ales în prozele scrise înainte de 1989. Având drept fundal un timp totalitar-concentraționar, notația microrealistă pe care **V.** o contrapunctează cu variate și nu o dată ingenioase formule textualiste (în maniera congenerilor optzeciști) reflectă inspirat o istorie absurdă, inerțială, angoasantă. *Povestiri cu strada depozitului* schițează un realism socialist răsturnat, parodic, strungarii, macaragii, sudorii, frezorii, contabilii, învățătorii, pensionarii ș.a. populând o lume a alienării depline. Muncitorul din narațiunile lui **V.** nu este deloc revoluționar sau stahanovist, ci, la început de săptămână, „mormăie înăbușit, sătul" (*Duminică I*), știind că iar urmează să lucreze „învăluit în fumul cețos și-n gălăgia lătrătoare a halei cu pereții înalți și netencuiți, acoperiți doar, din loc în loc, cu afișe și îndemnuri de tot felul" (*Duminică II*). Nu e de mirare că mecanicitatea existenței diluează până și așa-numitele instanțe ale textului narativ: lipsit de orice consistență vitală, „Eroul principal" pare un „fuior de fum, gata, gata, să se destrame la cea mai mică adiere a vântului" (*Povestire cu strada depozitului*), iar „Autorul" își recunoaște handicapul de a nu putea decupa decât instantanee anodine ale cotidianului (*Dagherotipuri*, *Sfârșitul învățătorului*, *Epilog*). Salvarea nu este oferită nici măcar de evazionismul estetic. Reveriile și fanteziile livrești în care protagonistul din romanul *Însemnare despre anii din urmă* (1989), Studentul, un filolog bovaric, îl atrage pe Iuliu Manoilă, colegul odinioară tonic și optimist, mimează întocmai nonsensul aplatizant al realității imediate. Izolarea lor ritualică în „podul cu povești" (din casa veche unde se presupune că Iuliu ar fi fost conceput) nu reînvie La Belle Époque precomunistă, ci, dimpotrivă, le potențează anxietatea existențială. Într-un prezent al manipulării totale a identităților trecutul devine opac, iar rememorarea provoacă tulburări inutile. Aceeași idee va fi dezvoltată, într-un registru burlesc, în *Decembrie, ora 10* (1997), titlu care consemnează momentul terminării cărții: dimineața zilei de 16 decembrie 1989, începutul Revoluției anticomuniste din Timișoara, **V.** fiind printre primii participanți la acest eveniment. Publicat târziu, romanul urmărește modul în care infernul totalitar degradează grotesc până și plictisul ori rutina vieții altfel banale a doi pensionari: colonelul în rezervă poreclit Moș Bocanc și fostul ceferist Petcu. Ritmul sacadat, elipsa, comentariile auctoriale menite să denunțe convențiile ficționale, stilul indirect liber prin care înregistrarea aparent brută a concretului alternează pe nesimțite cu salturi fantasmatice urmând parcă fluxul conștiinței etc. vor fi strategii epice reiterate în „retropauzele" din *Apocalipsa 9* (1999), în „romanul underground" *Insula de vară* (1999), în *Misterele Castelului Solitude sau Despre singurătate la vreme de iarnă* (2004), în „povestirile în ± 1330" din *Cometa Hale-Bopp* (2007) ori în „stereoprozele" din *Plânsul bătrânului tenor dramatic sovietic. Memorator pentru tanchiști* (2011, în colaborare cu Viorel Marineasa) . Numai că stilul narativ patentat de **V.** ajunge tot mai manierist. Puzderie de evocări ale oamenilor și locurilor din centrul, dar mai ales din periferia Banatului mitteleuropean (Ucunuțu, Pipi Peii, Belteki, „Landul" lui Toni Reinholz, „insula de vară" a lui Șoani, castelul și familia Teleki ș.a.) revitalizează fărâmele unei lumi fabuloase, subminând „rânduiala" mortificantă instaurată de stalinism, ceaușism ori de tranziția postcomunistă. Polifonice și hibride formal sunt inclusiv eseurile critice ale lui **V.** În răspăr cu majoritatea normelor academice, *Valahia de mucava* (1996), *Între hanger și sofa* (1998), *Tentația Orientului* (1998), *Lumea la 1848* (2003), *Majuscule. Minuscule* (2008), „marafeturile epice" din *Comisia de împăciuire* (2009) combină analizele imagologice sau sociologice cu cele de stilistică ori retorică, dar și cu excursuri ideologice, confesiuni autobiografice, chiar cu interludii prozastice ori cu „tăieturi din ziare", universitarul timișorean devenind unul dintre cei mai fideli promotori români ai critificțiunii. În toate aceste cărți răzbate o pledoarie pentru protejarea identităților locale și o critică a prejudecăților intolerante. Mult mai unitare rămân micromonografia *Sorin Titel* (2000) și studiul *Onoarea și onorariul* (2007). În cea dintâi autorul neconvenționalului ciclu *Țara îndepărtată* este recitit ca fiind un scriitor postmodern care problematizează „eșecul cunoașterii", promovând „a-culturația epică" și „concretul uman, deproblematizat". Cea de-a doua carte, dedicată unei părți a prozei lui Ioan Slavici (*Mara*, *Popa Tanda* și *Budulea Taichii*), constituie una din primele

încercări de autohtonizare a câștigurilor teoretice și metodologice oferite de studiile culturale. Un capitol se intitulează *Persida, teologul Codreanu și internetul*, iar Max Weber (cu a sa opoziție între „statusul moștenit" și „statusul dobândit"), Adam Smith și Francis Fukuyama sunt invocați mai des decât Trică, Bocioacă sau Națl. Lumea lui Slavici este filtrată printr-o grilă specifică economiei politice, așa încât literatura sa dezvăluie „resursele culturale ale capitalismului popular de azi [...] viața burgheză pur și simplu. Aceea nenorocită, cupidă, meschină, hrăpăreață, gata să uite de sine și de toate valorile spiritului pentru a se cufunda cu totul în materialitatea unei existențe care nu scrutează orizontul dincolo de marginile sale pipăibile material. Un elogiu al banului și al sănătății". O lectură pe cât de inedită și de epatantă, pe atât de riscantă și de reductivă.

SCRIERI: *Povestiri cu strada depozitului*, București, 1985; *Însemnare despre anii din urmă*, București, 1989; *Rusalii '51. Fragmente din deportarea în Bărăgan* (în colaborare cu Viorel Marineasa), București, 1994; *Deportarea în Bărăgan* (în colaborare cu Viorel Marineasa și Valentin Sămânță), Timișoara, 1996; *Valahia de mucava*, Timișoara, 1996; *Decembrie, ora 10*, București, 1997; *Între hanger și sofa*, Timișoara, 1998; *Tentația Orientului*, Pitești, 1998; *Apocalipsa 9*, Pitești, 1999; *Insula de vară*, Iași, 1999; *Personajul istoric în literatura pașoptistă*, Brașov, 2000; *Sorin Titel*, Brașov, 2000; *Prelegeri de literatură română. Epoca veche și modernă*, Timișoara, 2001; *Fals tratat de conviețuire. Trei tablouri din Secuime și un malaxor* (în colaborare cu Wisky Andras și Alexandru Vlad), Cluj-Napoca, 2002; *Fahrplan für die Sixties* (în colaborare cu Viorel Marineasa), ed. bilingvă, tr. Gerhardt Csejka, Stuttgart, 2003; *Lumea la 1848*, Cluj-Napoca, 2003; *Misterele Castelului Solitude sau Despre singurătate la vreme de iarnă*, pref. Adriana Babeți, Iași, 2004; *Cometa Hale-Bopp*, Iași, 2007; *Onoarea și onorariul*, București, 2007; *Majuscule. Minuscule*, Timișoara, 2008; *Comisia de împăciuire*, București, 2009; *Plânsul bătrânului tenor dramatic sovietic. Memorator pentru tanchiști* (în colaborare cu Viorel Marineasa), Timișoara, 2011.

Repere bibliografice: Cornel Ungureanu, *O confirmare: Daniel Vighi*, O, 1985, 46; Cristian Moraru, *„Povestiri cu strada depozitului"*, ST, 1986, 1; Vasile Popovici, [*Daniel Vighi*], AFT, 1986, 3, F, 1989, 5; Mircea Mihăieș, [*Daniel Vighi*], O, 1989, 13, 1997, 6; Simion, *Scriitori*, IV, *693–702*; Țeposu, *Istoria*, *139–140*; Negoițescu, *Scriitori contemporani*, *459–461*; Ruja, *Parte*, I, *86–89*, II, *57–61*; Lovinescu, *Unde scurte*, V, *201–205*; Andrei Bodiu, *Un moralist de sfârșit de secol*, VTRA, 1996, 5; Adrian Popescu, *Un jurnal moral*, ST, 1996, 7–8; Gheorghe Grigurcu, *Conștiința Timișoarei*, RL, 1996, 46; Daniel Cristea-Enache, *Căldură mare*, ALA, 1997, 327; Ruxandra Ivăncescu, *Două fețe ale realului, două fețe ale textului*, VTRA, 1997, 11; Ruxandra Cesereanu, *„Între hanger și sofa"*, ST, 1998, 11–12; Nicolae Breban, *Cămila lui Nietzsche*, CNT, 1999, 15; Monica Spiridon, *Mic tratat de patologie zonală*, R, 1999, 7–8; *Dicț. analitic*, II, *247–249*; Doina Curticăpeanu, *Criticul între narghilea și laptop*, F, 2000, 4; Dimisianu, *Lumea*, *393–401*; Oțoiu, *Proza*, I, *50–51*, *56–60*, II, *49–53*, *passim*; Tudorel Urian, *Proza românească a anilor '90*, București, 2000, *122–127*; Lefter, *Scriit. rom. '80–'90*, III, *274–277*; Manolescu, *Lista*, II, *299–302*; Svetlana Cârstean, *Banatul e un fel de Macondo tematic*, OC, 2002, 107; *Dicț. scriit. rom.*, IV, *750–752*; Mușat, *Strategiile*, *275–279*; Opriță, *Anticipația*, *557–558*; Marian Victor Buicu, *Daniel Vighi*, F, 2005, 6; *Dicț. Banat*, *837–842*; Ungureanu, *Geografia lit.*, IV, *157–160;* Gheorghe Perian, *Dezlegarea la cărți*, Cluj-Napoca, 2006, *138–143*; Alex Goldiș, *Insuportabila ușurătate a prozei*, CLT, 2007, 28; Andrei Terian, *Mara Roșculeț*, CLT, 2007, 91; Bianca Burța-Cernat, [*Daniel Vighi*], OC, 2007, 134, 2012, 623; Gheorghe Crăciun, *Pactul somatografic*, Pitești, 2009, *99–105*; Popa, *Ist. lit.*, II, *846*; Cornel Ungureanu, *Vighi și ai săi*, O, 2009, 2; Cistelecan, *Diacritice*, II, *182–186*. ***Cs.B.***

VIITORIUL, publicație apărută la Budapesta, de trei ori pe săptămână, de la 1 ianuarie 1884 până la 24 aprilie 1885. Primul redactor responsabil a fost Zamfiriu M. Rozescu, înlocuit în aprilie 1884 de Corneliu Diaconovici. Editat sub deviza „Activitate și legalitate. Dreptate și frățietate", ca „ziar politic, economic și literar", **V.** își propune să apere drepturile românilor din Transilvania pe cale legală, respectând constituția și urmărind să coopereze, pe terenul politicii, cu ungurii. În paginile rezervate vieții culturale și literare sunt incluse știri și dări de seamă de la adunările și manifestările artistice ale societăților studențești române și de la ședințele Societății pentru Fond de Teatru Român. Urmărind cu interes viața culturală din București, **V.** reia, îndeosebi din „Românul", articole de istorie ale lui A.D. Xenopol (*Teoria lui Rösler*) și Gr.G. Tocilescu (*Dacia sub romani*), rezumatele conferințelor lui B.P. Hasdeu sau studiul lui G.I. Ionnescu-Gion intitulat *Poezia poporală*. În continuarea acestor preocupări se înscriu articolele despre istoria romanilor ale lui At. M. Marienescu și capitolul *Datinile de la nuntă la romanii vechi,* din volumul *Cultul păgân și creștin* al aceluiași autor. Un lung studiu despre ortografie, rezumând discuțiile din Academia Română, apare, nesemnat, sub titlul *De orthographia et rebus quibusdam aliis*. Paginile de literatură originală, destul de

puține, sunt mediocre. Publică versificări umoristice I. de la Buceci (Ioan Pușcariu), iar stihuri ocazionale un Catone Indoleanu, acesta culegând și câteva doine. Se reproduc scene din *Ovidiu* de V. Alecsandri, poezii de Carol Scrob, V.A. Urechia, Gh. Bengescu-Dabija și Th. M. Stoenescu închinate lui V. Alecsandri, retipărite din „Familia". O narațiune istorică în versuri, *Iuliu Cesar și Brutu*, aparține lui At. M. Marienescu, iar câteva pagini de amintiri dau Alexiu Sólymosi (*Suveniri*) și Matilda Cugler-Poni (*Din timpuri grele*). Un interes notabil este arătat literaturii maghiare. Alexiu Sólymosi transpune din versurile unui tânăr poet maghiar (L. Bartók), este tălmăcită nuvela lui G. Csiky *Istoria unui geniu*, iar Petru Oprișoiu figurează cu un articol despre Petőfi. Alți scriitori comentați elogios (în articole nesemnate) sunt Victor Hugo și I.S. Turgheniev. Se traduc fragmente din memoriile lui Heinrich Heine. Interesul pentru mișcarea teatrală românească este vizibil în corespondențele lui D. de la Tismana despre spectacolele teatrelor populare din Transilvania, ca și în comentariile asupra turneelor Agathei Bârsescu și ale Elenei Teodorini sau asupra reprezentației de la București cu drama *Ovidiu* de V. Alecsandri. În genere, articolele referitoare la viața culturală și literară, urmărind mai ales promovarea culturii naționale, dezvăluie, din partea colaboratorilor, un gust artistic format. ***L.V.***

VIITORUL, gazetă apărută la București, bisăptămânal, între 17 decembrie 1872 și 13 iunie 1874. Până în martie 1874 director a fost N.F. Bădescu. O atitudine vag democratică, cultul lui Al. I. Cuza și critica lui Carol I sunt principalele componente ale programului politic (*Declarațiune de principii*), reflectat și în literatura din **V.** Poeții gazetei sunt Simeon Miculescu (*La români*, *Pentru ce sunt încă viu* ș.a.) și Daniel Demetrescu (*Meditațiuni*, *La ea*, *Cerșetorul și tiranul* ș.a.), interesanți amândoi prin notele romantice și sociale din versurile lor. S. Miculescu publică și *Marsilieza*, text propriu care a avut o oarecare circulație în epocă, și adaptări după Victor Hugo. Mai colaborează cu versuri Dimitrie D. Păun, Șt. Poppini, Nicolae Rucăreanu (*Da!*, *Odă elegie*), N.V. Scurtescu (*Iubirea*, *Poetul. Amicului D.D. Păun*), se reiau poezii de Mihail Zamphirescu. O nuvelă de anticipație, printre primele din literatura noastră, intitulată *Finis Rumaniae*, scrie Al. N. Dariu. Alte schițe și nuvele aparțin lui S. Miculescu (*Plăcerile vieții câmpenești* ș.a.). Se traduce din Vergiliu, La Fontaine (fabula *Lupul și mielul*), din Goethe (tragedia *Stella*) și Victor Hugo (fragmente din *Mizerabilii*). Într-un articol intitulat *Poezia la noi* Dimitrie D. Păun aduce un elogiu poeziei populare, „manifestațiunea sentimentelor unui popor", și afirmă că poezia cultă este „indiciul gradului de viață al unei națiuni", iar sub acest aspect românii „sunt încă în starea copilăriei", deși „Văcărescu, Eliad, D. Bolinineanu, V. Alecsandri au meritele lor". Remarcabilă este și *O scrisoare către redacție* apărută în numerele 47 și 48 din 1873, în care D.A. Laurian îi răspunde lui Titu Maiorescu pentru „nedreapta și malițioasa critică" din *Beția de cuvinte*, având ca țintă „Revista contimporană". Iar în numărul 50, sub pseudonimul Tang, pamfletul *Corespondința unui chinez* revarsă un val de ironii, cele mai multe gratuite, la adresa revistei „Convorbiri literare" și a mentorului ei. ***R.Z.***

VIITORUL, publicație apărută la Târgoviște, săptămânal, din februarie până în septembrie 1888, sub redacția lui C. Alessandrescu. Continuând „Armonia" și „Unirea", gazetele efemere mai vechi ale lui Alessandrescu, **V.** se adresează cu precădere intelectualilor rurali, învățătorilor și preoților, de la care se primeau și cereri stăruitoare de transformare a ei într-o revistă literară. Cu modestie, redactorul recunoaște că lucrul nu îi stă în putință. S-a mulțumit să tipărească, pe lângă articole politice, știri locale, varietăți distractive, și versuri de Al. Vlahuță. Apărute în fiecare număr, poeziile (*Banul*, *Armida* ș.a.), ca și scrierile în proză (*O masă de stos*) ale acestuia au dat gazetei un oarecare interes. ***D.M.***

VIITORUL, săptămânal apărut la Buzău între 7 mai și 29 octombrie 1889. În această gazetă politică editată și redactată de D.I. Pleșoianu și apropiată de gruparea conservatoare condusă de Lascăr Catargiu, a figurat și Al. Macedonski cu nuvela *Nicu Dereanu*, publicată inițial în „Revista literară" din 1886, și cu *După perdele. Schiță din viața bucureșteană*. Aici Iuliu Cezar Săvescu și-a tipărit întâia dată poeziile *Când miezul nopții a trecut* și *Campestris*, iar sub semnătura lui Iancu Garoflid se dă traducerea schiței *Mirabeau, orator* de Victor Hugo. ***R.Z.***

VIITORUL, cotidian apărut la București între 18 noiembrie 1907 și 21 noiembrie 1916, între 2 noiembrie 1918 și 20 decembrie 1938, între 28 august 1944 și 18 februarie 1946; până în 1910 are subtitlul „Ziar de dimineață". Directori: C. Alimăneștianu,

VIITORUL

ZIAR DE DIMINEAȚA

NEȘTIINȚĂ

REA CREDINȚĂ?

RUPTURA

Conservatorilor din Iași

D-nu P. P. CARP

CASA RURALA

ȘTIRI POLITICE

Mișcarea culturală în Basarabia

Criza din Ungaria

I.G. Duca și C. Banu; secretar de redacție: Petre Locusteanu; redactori: Ion Minulescu, N. Baboianu, Virgil Caraivan, Al. Anestin; desene și caricaturi: Iser. Deși literatura nu își află constant locul în paginile acestei publicații liberale, de-a lungul timpului pot fi întâlnite semnături importante. Astfel, în primii ani colaborează cu versuri I.U. Soricu (*Înstrăinare*), Ion Minulescu (*În templul liniștii*), St. O. Iosif și D. Anghel sub pseudonimul comun A. Mirea (*Omul de zăpadă*), Cincinat Pavelescu (*Epigrame caricaturilor lui Iser*), D. Teleor (*Greva avocaților*), Al. T. Stamatiad, Mihail Cruceanu, Claudia Cridim (Claudia Millian), Ion Foti, Dumitru Drăghicescu. Proza este dată de N. Pora, V. Demetrius (cu nuvelele *Gelos de viitor*, *O ședință de spiritism*, *Din două firi* ș.a.). Nu lipsesc articolele teoretice, cum sunt cele ale lui D. Drăghicescu despre poezia populară, recenziile (nesemnate) la *Istoria literaturii române în veacul al XIX-lea* de N. Iorga, la broșura *1907 – Din primăvară până-n toamnă* a lui I.L. Caragiale sau la basmele lui Petre Ispirescu, toate la rubrica „Săptămâna bibliografică", precum și articole și recenzii semnate de Virgil Caraivan, Ștefan Popp, Vasile Savel (la volumul *Nucul lui Odobac* de Emil Gârleanu), cronici literare și teatrale de Petre Locusteanu, reportaje de N. Pora. De menționat că C. Banu și I. G. Duca scriu frecvent în paginile cotidianului, ultimul semnând o „cronică externă". În primii ani **V.** publică mai multe articole ale lui C. Stere, de asemenea reia „scrisorile deschise" adresate de G. Ibrăileanu lui C. Dobrogeanu-Gherea în chestiunea trădării generoșilor, reproduce și alte articole și studii din „Viața românească". După Primul Război Mondial **V.** găzduiește sporadic texte literare, între care poezia *Laudă regelui* de Nichifor Crainic și *Sărbătoarea neamului* de Claudia Millian, ambele prilejuite de Unirea de la 1918. În anii următori se remarcă povestirile lui Al. Cazaban, cronicile teatrale ale lui Paul I. Prodan, cronicile și recenziile lui Ion Foti, care semnează și Simeon Rufu. Preocuparea pentru evenimentele vieții literare, permanentă pe tot parcursul apariției gazetei, e vizibilă în revista presei, în consemnarea premiilor literare, în prezentarea proiectelor privind înființarea unei edituri naționale sau în analiza activității Societății Scriitorilor Români. În cadrul rubricilor „Cartea" și „Cronica literară" sunt grupate numeroase recenzii sub semnătura lui Ioan I. Cantacuzino (la *Bal mascat* de Ionel Teodoreanu, *Calea Victoriei* de Cezar Petrescu, *Crăișorul* de Liviu Rebreanu, *Cetiți-le noaptea* de Ion Minulescu, *Joc secund* de Ion Barbu, *Isabel și apele diavolului* de Mircea Eliade) și cea a lui Grigore Tăușan (la *Oraș patriarhal* de Cezar Petrescu, *Locul unde nu s-a întâmplat nimic* de Mihail Sadoveanu). Gazetarul Al. Ștefanopol e prezent în **V.** sub pseudonimul Stephan C. Paul. ***Al.F., A.St.***

VIITORUL, publicație apărută la București, mai întâi zilnic din 26 martie 1990 până în 13 februarie 1991, apoi săptămânal până în aprilie 1991, sub egida Partidului Național Liberal, ca serie nouă a ziarului cu același titlu (1907–1946). Directori: Gelu Netea (martie–iulie 1990) și Alexandru Dincă (din iulie 1990). Din colegiul redacțional mai fac parte Radu Boroianu și Florin Dumitrache. În articolul-program, intitulat *La început de drum*, cel din urmă arată că **V.** este orientat spre „liniște și pace", spre „dialog în loc de confruntare", spre „democrația reală, care să aducă la putere voința poporului", spre „libertate în cuget și-n simțiri, vorbă și faptă, gândire și acțiune". Din 22 septembrie 1990 editează suplimentul „Caleidoscop cultural-artistic și de divertisment", iar din 7 decembrie 1990 iese suplimentul studențesc „Opoziția", girat de Organizația Tineretului Universitar Național Liberal din București. Alături de numeroase dezbateri politice, declarații de presă, interviuri, platforme-program, reportaje

din actualitatea social-politică, se republică versuri de Octavian Goga și Petőfi Sándor, poezii de Marin Sorescu, Ana Blandiana, Emil Manu, Irina Mavrodin, precum și eseuri de Cezar Tabarcea, Gh. Tomozei, Mircea Ciobanu, Traian Coșovei și Constant Călinescu. **V.** cuprinde, de asemenea, memorii, cugetări, epigrame, sporadic o cronică dramatică și una plastică, sondaje de opinie, anunțuri, caricaturi, revista presei, reclame. ***M.W.***

VIITORUL CETĂȚEI ALBE, cotidian bilingv româno–rus apărut la Cetatea Albă între 22 mai și 21 septembrie 1924, sub conducerea lui Grigore Răducănescu. Nu este indicat vreun colegiu de redacție, colaboratorii semnând de regulă cu pseudonime. Din articolul-program *Scopul nostru* rezultă că publicația își propune să fie o „tribună românească la îndemâna tuturor românilor". În „Pagina de duminică" se află literatură în cea mai mare parte republicată; versurile, îndeosebi de factură simbolistă, aparțin lui Al. Macedonski (*Rondelul plecării*), G. Bacovia (*Amurg*, *Toamnă*, *Note de toamnă*), Ion Pillat (*În vie, Florica*), Al. T. Stamatiad (*Doina*), Tudor Arghezi (*Sfârșitul toamnei*), Demostene Botez (*Sector liniștit*), Perpessicius (*Peisaj*), Nichifor Crainic (*Cules de vii*), Octavian Goga (*Toamnă*), N. Iorga (*Seară de toamnă*), Ludovic Dauș (*Și Dacia*), Adrian Maniu (*Tâlharul*). Ionel Teodoreanu e prozatorul preferat al redacției și al cititorilor, figurând cu povestirile *Un cerșetor*, *Amintire*, *Despărțire, Cocori.* Se mai tipărește proză de D. Iov (*Domnul Cocuz. Amintiri din școală*), Tudor Teodorescu-Braniște sub iscălitura Andrei Braniște (*Împăcarea*), Ion Pas (*Divagațiuni sentimentale*, *Însemnările unui soldat*), N. Dunăreanu (*Pagini din trecut*). Se reproduce schița *Justiție* de I.L. Caragiale. Iosif Popovici este autorul studiului *Cum caracterizează românul vecinii săi*, iar Grigore Avakian al articolelor *Cetatea Albă în prima jumătate a secolului al XIX-lea. Note și impresii de la martori oculari* și *Unde a fost situat vechiul Tyras.* Sunt traduse în rusește, în cadrul rubricii „Rumânskaia literatura", texte de C. Negruzzi, N. Gane, B. Delavrancea, Victor Crăsescu. Mai sunt incluse transpuneri din Rémy de Gourmont, Bjørnstjerne Bjørnson ș.a. Rubrici culturale sporadice sunt „Cărți străine", „Cărți românești", „Teatru", „Filmul meu", „Cultura poporului", „Colțul cultural", „Bibliografii", „Muzica". ***L.Cr.***

VIITORUL ROMÂNCELOR, publicație apărută la Iași, lunar, din 1 ianuarie până în octombrie 1912 și la București din noiembrie 1912 până în iunie 1916. Directoare: Adela Xenopol. Revista, care își propune să apere „dreptul și emanciparea femeii", este scrisă de femei și destinată lor. Într-o rubrică specială sunt evocate personalități feminine ale timpului, unele fiind și colaboratoare fidele: principesa Maria Obrenovici (născută Catargiu), principesa Olga Sturdza, Elena Cuza, Elena Pherechyde, Maria Baiulescu, Smara, Vera Myller, Caterina Bercea, Virginia Tomescu-Scrocco, Maria Cunțan, Hortensia Papadat-Bengescu. Poeziile sunt semnate de Riria (Coralia Xenopol), Virginia Micle-Gruber, Maria Gavrilescu, Cornelia din Moldova (Cornelia Kernbach), Smara, Maria Cunțan, Maria Baiulescu, Adela Xenopol ș.a. Se mai publică însemnări de călătorie (*Lacul celor Patru Cantoane*, sub genericul „Scrisori din Elveția"), articole despre opere muzicale, proză (Adela Xenopol), amintiri (*Amintiri despre Eminescu* și *Marelui Mihail Kogălniceanu. Pioase amintiri* de Maria Gavrilescu), traduceri (Maxim Gorki, *Hanul și fiul său*, Henrik Ibsen, *Ella Rentheim*, Heinrich Heine, *Don Ramiro*), piese de teatru (*Strigoiul* de Adela Xenopol, *Păcate* de Maria Cunțan, *Ștefan cel Mare în Munții Vrancei* de Elena D.O. Sevastos, *Jărtfiții* de Fanny Emeric), cronici plastice (Maria Buteanu), muzicale (Elena Chirilă) și teatrale. Colaboratoare constantă este Elena D.O. Sevastos, cu povești populare și cu folclor medical. Iscălitura Collangée (sau Col) de Piconchère apare cu oarecare regularitate, mai ales în ultimii ani, sub editoriale (*Și noi vom învia*, *Perpetuum mobile*, *An Nou!*), schițe vesele (*Cică să nu crezi*) și versuri. În 1915 se introduce o secțiune nouă, asigurată de Maria Beiu-Paladi, dedicată problemelor de educație a copiilor de vârste mici, unde intră, alături de texte relatând experiența proprie, și material didactic: istorioare, versificări, jocuri. Au mai colaborat Fausta Rădulescu, Laura Vampa, Ilie Bărbulescu, Aura Stellorian, Lili V. Vârgolici, Maria Chefaliady. O serie de articole semnate de Adela Xenopol (*Când vom răzbate?*, *Regim politic*), Elena D.O. Sevastos (*Legislația română poporană*), Maria Negre (*Învățământul superior și învățământul practic al fetelor*), T.V. Ștefanelli (*Mișcarea feministă în Bucovina*) sunt grăitoare pentru atitudinea militantă a revistei și pentru dorința ei de a se implica în viața politică. **V.r.** încearcă, de

altfel, să creeze un curent feminist panromânesc, deoarece se adresează și femeilor de dincolo de Carpați, din rândul cărora vin Maria Baiulescu (de la Brașov), Maria Cunțan (de la Sibiu). ***M.Pp.***

VIITORUL SOCIAL, revistă apărută lunar la Iași din august 1907 până în iulie 1908 și neregulat la București din martie 1913 până în august 1914 și în mai–iulie 1916. Directori: Cristian Racovski, George Grigorovici, M. Gh. Bujor; secretari de redacție: Gh. Oprescu (1913), O. Călin (1914), I.C. Frimu (1916). Din 1913 sumarul este organizat pe rubrici: „Sociologie și politică", „Literatură", „Polemică", „Actualități". Publicație social-democrată cu un accentuat caracter ideologic și politic, **V.s.** intenționează să fie „un nou organ de luminare, de critică și de luptă", cu o doctrină bazată pe concepția materialistă a istoriei, în spiritul lui Karl Marx și Friedrich Engels, și cu scopul de a educa proletariatul, dar cu „o înrâurire salutară asupra întregii vieți intelectuale a țării". De altfel, din *Capitalul* lui Marx se traduce capitolul *Acumularea primitivă*. Semnează articole C. Dobrogeanu-Gherea (*Anarhia cugetărei*, *Deosebirile dintre socialism și anarhism*), C. Racovski (*Chestiunea agrară* și, sub pseudonimul Petre Mircescu, *Reforma agrară*, *Pe două fronturi*), Dumitru Drăghicescu (*Asupra marxismului*), I. Sion (*Socialismul în România*), N.D. Cocea. Preocupările redacției se grupează în jurul unor probleme de natură socială și politică, precum caracterul revoluționar al revendicărilor proletare, lupta de clasă, campania pentru votul universal, critica ideilor burgheze. Prin preluarea unor texte de Paul Lafargue, Gustav Auerbach, Otto Bauer, Gustav Eckstein din revistele „Die Neue Zeit", „Le Socialisme", „Der Sozialdemocrat", „The Industrial Union Bulletin" și chiar din „România muncitoare", **V.s.** își manifestă solidaritatea cu mișcarea socialistă din Ungaria, Austria, Franța, Marea Britanie, Canada, China. Revista combate studiul *Poporanism sau social-democratism* al lui C. Stere și apără lucrarea *Neoiobăgia* a lui C. Dobrogeanu-Gherea. În același context respinge „scrisorile deschise" ale lui G. Ibrăileanu adresate lui Dobrogeanu-Gherea cu privire la trădarea generoșilor. Interesul pentru literatură se reduce la înscrierea în sumar a unor versuri de D. Th. Neculuță (*Cocoarele*, *Înainte*, *La Steaua*, inedite), Ion Minulescu (*O, nu te apropia de mănăstire*), F. Aderca (*In Amore*), B. Nemțeanu, Barbu Lăzăreanu, la câteva schițe ale lui I.C. Vissarion (*Ciorba de găină*, *Pozitiv*), la traduceri fragmentare din proza lui Maxim Gorki (*Orologiul*), din Upton Sinclair (romanul *Mocirla*), Anatole France (*Dl. Thomas*), A. P. Cehov (*Călătorul de la clasa I-a*) și la transpunerea câtorva versuri de Heinrich Heine. ***A.St.***

VIITORUL SOCIAL, revistă apărută la București, săptămânal, între 11 și 25 octombrie 1931, cu scopul apărării „intereselor proletariatului și ale țărănimii din România". Colaborează cu articole Al. Sahia (*Tragedia învățătorilor*, *Făcătorul de papuci*), Petre Pandrea (*Politica păcii*, *Țărănimea*) și N. Tatu (*Marx și Engels*). Rubrica „Literatură – teatru" este semnată de Haig Acterian (*Cinema în Rusia nouă*, *Pasivitatea spectatorului de teatru azi*). O corespondență din Berlin despre demonstrațiile de stradă provocate de premiera filmului *Im Westen nichts Neues* (pe un scenariu după romanul omonim al scriitorului Erich Maria Remarque), considerat o ofensă adusă soldatului german, este semnată de Carl Sharp. Numărul 2 anunță intenția **V.s.** de a începe editarea unei „biblioteci științifice și literare, care va fi un îndreptar ieftin pentru muncitorul doritor de cultură". ***R.P.***

VIITORUL ȚĂREI, număr unic, apărut la București în 1902 ca „edițiune festivală a societății «Santinela» de sub direcțiunea d-lui căpitan Carol Scrob", pus sub mottoul „Viitor de aur țara noastră are/ Și prevăz prin secoli a ei înălțare" din poezia *Mircea cel Mare și solii* a lui D. Bolintineanu; gazeta va fi reluată și editată din 13 iunie 1913 până în decembrie 1924. Tipăritura, inițiată de generalul Eraclie Arion și de căpitanul-poet Carol Scrob cu scopul de a ajuta la construirea unui palat al invalizilor militari prin strângerea de fonduri, își anunță în articolul *Rostul nostru*, semnat D.I. Stroici, intenția de a cultiva „amintirea trecutului istoric cu mărețele-i fapte", vorbind despre „vitejia neamului românesc și despre armata țării". Poezia *Ostași*… de A.C. Cuza este o ilustrare a acestui deziderat practic. Fascicula mai conține versuri de Al. Macedonski (*Sonnet lointain – Sonetul din zori*), Mircea C. Demetriade (*Către drapel*), Cincinat Pavelescu (*Celor rămași*), Iuliu I. Roșca (*Oștenilor români*), Alexandru I. Șonțu (*Omagiile mele*), Constantin Cantilli (*Auroră și apus*), Virgiliu N. Cișman, o proză de Petru Vulcan (*Turbanul și împărăteasa*, poveste din campania de la 1877), o anecdotă de Nicolae Țincu (*Țiganul și marea*), articole de Carol Scrob (*Rolul poeziei în

război) și de Smara, o tălmăcire de Radu D. Rosetti după François Coppée (*Veghea*) și alta de N. Țincu după Paul Déroulède (*Gazda bună*) și *Cugetări răzlețe*. Izbucnirea la 16 iunie 1913 a celui de-al Doilea Război Balcanic face să renască **V.ț.** sub forma unei „publicații patriotice ilustrate", menite „a contribui la dezvoltarea și întreținerea cât mai vie a sentimentului patriotic". Directori: D. Urzică și Temistocle Grigoriu, căruia, cu puțin înainte de a muri, Carol Scrob îi încredințase acest titlu ca fiind „cel mai potrivit pentru o publicațiune patriotică". În martie 1915, după retragerea lui Temistocle Grigoriu din redacție, o reorganizare majoră îl aduce în poziția de director (curând și proprietar) pe N.G. Rădulescu-Marador și ca secretar de redacție pe Constantin Nutzescu (până în aprilie 1916). Revista suferă numeroase întreruperi și fluctuații în periodicitate (săptămânală, bisăptămânală, lunară, numere cumulate), mutări ale redacției între Bacău și Iași, urmându-l pe director în Moldova, unde se afla mobilizat, iar din 1920 din nou la București. Frecvente au fost și transformările de subtitlu: „Revistă românească enciclopedică", „Organ închinat ostașilor și intereselor naționale", „Revistă literară. Patriotică. Ilustrată", „Revistă literară ilustrată. Sociologie, economie, critică, filosofie, artă, muzică, higienă, gospodărie", „Organ al Armatei II" ș.a., ca și cele survenite în aspectul grafic, coperta devenind policromă. Concomitent, conținutul și structura se diversifică prin introducerea unor rubrici de interes mai larg, dar cu susținere ideatică firavă: „Cronica muzicală" (semnată Musicus), „Cronica artistică" (susținută de N. Pralea) „Cărți și reviste apărute", „Cronica literară", „Cronica feminină" (semnată Olimpia), „Ecouri". De atenție specială se bucură rubrica „Figuri contemporane", ce ocupă integral o pagină cu portretele în medalion, însoțite de succinte prezentări ale unor personalități politice și militare ale timpului. Din mai 1916 până la 24 martie 1917 gazeta este suspendată din cauza războiului, iar când se redeschide, materialele, veștile de pe front, ordinele de zi și informațiile cu caracter militar, comunicatele despre luptele armatei române – la „Cronica războiului" – se înmulțesc, devenind preponderente. Fiind o tipăritură „autorizată și studiată de Marele Stat Major", **V.ț.** îi invită să colaboreze pe toți „domnii ofițeri care în orele libere se ocupă cu scrieri literare, patriotice sau orice fel de studii cu caracter militar", iar numărul acestora este destul de mare. Beletristica aparține totuși unor creatori „civili". Se publică sau se reproduc poezii de Octavian Goga (*La arme! Povestea Ardealului*), Alexandru Macedonski (*Oh, suflete orb*, *Mănăstirea*), Mihai Codreanu (*Trece valul*), St. O. Iosif, Ludovic Dauș (*Cerșetorul*), George Murnu (*În cimitir*), Ion Al-George (*Carmen*), N. Vulovici (*Cântecul dorobanților*), Victor Eftimiu, Al. T. Stamatiad, Al. Vlahuță, G. Coșbuc, George Gregorian, G. Rotică, Ioan Al. de Lemeni, N. Rădulescu-Niger și mulți alții. Se reiau și versuri de V. Alecsandri (*Latina ginta*), B.P. Hasdeu (*Mater dolorosa*), Eminescu (*Criticilor mei*), Ion Catina, Carmen Sylva. Prozatorii, mai puțin numeroși, sunt Ion Pas (*Fiecare cu focul lui…*, *O faptă bună*), I. Chiru-Nanov (*Paștile*), Al. Cazaban, N.N. Beldiceanu, Al. Macedonski, N. Batzaria, Zaharia Bârsan (*Sus frunțile!*), Al. T. Stamatiad, Corneliu Moldovanu, Victor Eftimiu, V. Demetrius, Al. Vlahuță, Zaharia Bârsan ș.a. Rar apar traduceri, datorate lui Al. T. Stamatiad (după Maurice Maeterlinck), medalioane (*D. Caselli*, *Marioara Voiculescu*, *Al. Cazaban*), epigrame de Sofronie Ivanovici, Radu D. Rosetti, Toma Florescu, anecdote (la rubrica „Urzici"), maxime și cugetări (adaptate după Charles Baudelaire). O susținere reală prin prezența sporită în sumar după încheierea războiului vine din partea lui Sofronie Ivanovici, Mihai Codreanu, Octavian Goga și George Gregorian. În ultimele numere figurează și numele lui N. Iorga, Romulus Seișanu și Constantin C. Bacalbașa. Intențiile începutului, de a se implica în acțiuni de binefacere, se materializează și prin cedarea unei părți din profit Crucii Roșii și prin inițiativa insolită a lui Mihai Codreanu, care compune poezia *Pentru orfani*, menită să fie „cântată pe scena Teatrului Național din Iași și pe la casele particulare pentru a se colecta ajutor pentru orfani". **V.ț.** mai conține studii și articole îndeosebi cu subiecte istorice (D. Caselli, *A ființat cândva o „împărăție" bulgară?*, *Românii din Grecia*), necrologuri (*Take Ionescu*, *Carmen Sylva*). O ilustrație bogată – grafică, portrete (semnate Iser, Silvan, B'Arg, N. Vermont), instantanee citadine, vederi, desene – înviorează paginile. Au mai colaborat Alex. Șt. Vernescu, C. Spiru Hasnaș, N.A. Bogdan, Pan Halippa, N. Pora, Th. D. Speranția, Lia Hârsu, Eugen Ciuchi, Constanța Hodoș, Stan Palanka, O. Carp (G. Proca), Mircea Dem. Rădulescu, D. Marinescu-Marion. ***R.P.***

VINEA, Ion (pseudonim al lui Ioan Eugen Iovanache; 17.IV.1895, Giurgiu – 6.VII.1964, București), poet, prozator, gazetar, traducător.

Este fiul Olimpiei (n. Vlahopol) și al lui Alexandru Iovanache, moșier. Mama, născută la Constantinopol, are ascendență grecească (Vlahopol indică grecizarea unui nume românesc); profesoară de elină cu studii la Paris, Olimpia îi va transmite întâiului ei născut pasiunea pentru studiu, imaginea sa regăsindu-se în romanul *Lunatecii* (I–II, 1965). Tatăl, mic proprietar funciar, a urmat prestigioasa École Centrale pariziană, însă nu a profesat niciodată, lăsându-se în voia unei existențe fără orizont, consumată între cafenea și club, ruinătoare pentru starea materială a familiei (imaginea sa se regăsește, de asemenea, în *Lunatecii*). Viitorul scriitor a avut și un frate mai mic, Nicolae, a cărui moarte timpurie într-un accident îl va marca profund. Curând după nașterea lui Ioan Eugen, părinții se mută la București, unde în 1902 el va fi înscris la Institutul „Sf. Vineri", pentru ca între 1910 și 1914 să urmeze cursurile Liceului „Sf. Sava", secția clasică; este epoca descoperirii propriei vocații, când, stimulat de intense lecturi din poezia franceză, scoate în octombrie–decembrie 1912, împreună cu prietenii Marcel Iancu și Samuel Rosenstock/ S. Samyro (viitorul Tristan Tzara), revista „Simbolul". Aici, sub semnătura I. Iovanaki, adolescentul debutează cu o prelucrare după *Cetatea moartă* a lui Albert Samain, urmată, în proximul număr, de poemul *Sonet*; pseudonimul Tzara (inițial Țara) va fi găsit chiar de el într-una dintre vacanțele petrecute pe proprietatea familiei Rosenstock, la Gârceni (Vaslui), unde cei doi prieteni își exersează insurgența poetică. Din aceeași perioadă datează prietenia de cursă lungă cu surorile Haskil (Lili și Clara, viitoarea pianistă). În 1913 tânărul autor publică versuri în „Noua revistă română" a lui C. Rădulescu-Motru, unde în 1914 semnează pentru prima dată Ion Vinea (o adaptare a numelui bunicii din partea tatălui, Chauvignac), extinzându-și apoi colaborarea la „Seara" (patronată de Al. Bogdan-Pitești) și la revistele „Facla" și „Rampa" ale lui N.D. Cocea (de care îl va lega o constantă prietenie și cu a cărui publicistică socialistă, combativă și pamfletară, emulează). În 1915 înființează alături de Tristan Tzara revista „Chemarea", din care vor apărea doar două numere; în același an începe să colaboreze cu poezie, proză și cronici dramatice la „Cronica" lui Tudor Arghezi și Gala Galaction. Mobilizat din 1916 la Iași, își continuă activitatea publicistică, în 1918 scriind la revistele de stânga „Omul liber" și la „Deșteptarea politică și socială". În 1917 se căsătorise cu Ana Maria Băjescu Oardă (viitoarea poetă Tana Quil, al cărei pseudonim, inspirat de cel al soției împăratului roman Tarquinius Priscus, e găsit tot de **V.**), de care se desparte după câțiva ani. După încheierea Primului Război Mondial devine redactor la „Adevărul" (1919–1922), semnătura regăsindu-i-se, de asemenea, în „Cuvântul liber", „Facla", „Adevărul literar și artistic", „Gândirea", „Cugetul românesc" ș.a. În 1922 apare, sub redacția lui **V.** și cu sprijinul lui Marcel Iancu, revista „Contimporanul", care avea să atragă, timp de un deceniu, o bună parte a energiilor tinere din literele și artele plastice românești interbelice. Se recăsătorește cu actrița Dida Solomon (Dalia Pabst din romanul neterminat *Venin de mai*), dar mariajul nu durează, Dida recăsătorindu-se cu Scarlat Callimachi, care în 1924 va patrona revista de avangardă „Punct". Un nou mariaj efemer o are ca protagonistă pe actrița Nelly Cutava, recăsătorită cu publicistul Radu Popescu și devenită mamă a viitorului scriitor Petru Popescu. În 1924 **V.** termină Facultatea de Drept la Universitatea din Iași, înscriindu-se apoi în Baroul de Ilfov, dar fără să profeseze; un an mai târziu colaborează la „Lumea" ieșeană și debutează editorial cu volumul de proză scurtă *Descântecul și Flori de lampă*. În pofida unor anunțuri privitoare la iminenta apariție a unei plachete de poeme (în 1919 Tristan Tzara îi anunța un volum intitulat *La Poupée dans le cercueil*, iar în 1924 era semnalată culegerea *Moartea de cristal*), debutul editorial ca poet al lui **V.** va fi însă amânat *sine die*. Între 1928 și 1932 **V.** devine deputat independent de Roman pe listele Partidului Național Țărănesc (liderul aripii radicale de stânga a partidului, doctorul Nicolae Lupu, fiind cel care „patronase" lansarea „Contimporanului"). Din 1930 coabitează cvasimarital cu

scriitoarea Henriette Yvonne Stahl, care îl va părăsi, în 1944, în favoarea lui Petru Dumitriu; cei doi vor rămâne însă prieteni, destinele lor fiind legate inclusiv de persecuțiile suferite în timpul deceniului stalinist. Figura ei apare ficționalizată în *Lunatecii* (în Laura Feraru), cea a lui **V.** regăsindu-se, sub diverse „măști", în mai multe romane ale Henriettei Yvonne Stahl (*Fratele meu, omul*, *Martorul eternității*, *Drum de foc*). Transferuri ficționale de acest tip vor mai avea loc; astfel, Nelly Cutava e transpusă în personajul Matilda Feraru din *Lunatecii*, iar Radu Popescu inspiră crearea avocatului Artur Sabin, așa cum figura lui **V.** se regăsește în cea a scriitorului Eugen din romanul actriței (*Strada Vânătorilor*). Un impact aparte, nu doar asupra biografiei, ci și asupra creației scriitorului, au avut-o și prieteniile „internaționale", nu doar cele cu protagoniști marcanți ai mișcării de avangardă precum Tristan Tzara, Marcel Iancu, Constantin Brâncuși, Irina Codreanu, ci și aceea cu surorile Clara și Lili Haskill sau cu Francis Scott Fitzgerald (a cărui influență va marca romanul *Lunatecii*); de asemenea, legătura lui **V.** și a lui Ion Barbu cu dansatoarea Josephine Baker a făcut ca asupra poemului erotic *Răsturnica* să planeze ipoteza unei paternități incerte, atribuite când unuia, când altuia. Până la declanșarea celui de-al Doilea Război Mondial, scriitorul duce o susținută activitate publicistică, inițiind campanii referitoare la problemele vremii în „Contimporanul" (mai ales în prima serie a acesteia, 1922–1924) și în „Facla" (unde e director între 1930 și 1940). În 1938 devine președinte al Uniunii Ziariștilor Profesioniști. Angajat în manifestările Ligii Drepturilor Omului, militant antifascist în presa de stânga (deși pozițiile sale, complexe, fluctuează), cade victimă agresiunii unui comando legionar în 1936. Până în 1940, anul suprimării „Faclei", publică în paginile ei articole favorabile cauzei proletariatului și extrase din presa sovietică. Marcat însă de revelațiile negative în legătură cu URSS-ul lui Stalin, de Pactul Ribbentrop–Molotov, dar și sub influența vechiului său prieten Pamfil Șeicaru, colaborează, din 1941, la ziarul proantonescian „Curentul", iar în anii de război, mobilizat și fără surse de venit, devine redactor la ziarul oficial „Evenimentul zilei"; semnează, în acord cu propaganda de război a regimului Ion Antonescu, articole antisovietice, (relativ) favorabile campaniei militare de pe Frontul de Est. Imputate după instaurarea regimului comunist, ele aveau să ducă în 1946 la eliminarea din presă a autorului, interdicția fiind ridicată abia în 1955, în urma unui memoriu semnat de mai mulți scriitori antifasciști. Marcat de privațiuni, **V.** reușește totuși să desfășoare, în paralel cu cizelarea propriilor versuri și definitivarea romanului *Lunatecii*, o rodnică activitate de traducător, dând unele din cele mai inspirate versiuni românești ale pieselor lui William Shakespeare (*Henric al V-lea*, *Hamlet*, *Othello*, *Macbeth* ș.a.) și ale povestirilor lui Edgar Allan Poe. Interdicția de semnătură, prelungită până după 1960, face însă ca traducerile sale să fie semnate o vreme cu numele lui Petru Dumitriu. În primii ani ai stalinizării e constrâns la activități umile pentru a-și câștiga existența: ipsosar în atelierul sculptorului Oscar Han, ghipsar în cooperative meșteșugărești, hamal, *ghostwriter* etc. Refuză, în 1956, intrarea în Partidul Comunist și recrutarea de către Securitate, iar pe 23 august 1959 este arestat împreună cu partenera sa, Elena Oghină (devenită ulterior ultima soție), sub acuza vinderii, în 1950–1952, a 210 monede de aur (primite de la mama Elenei) lui Petru Dumitriu. Rămâne câteva luni în arest, unde e bătut și torturat. Eliberarea sa are loc prin diligențele lui Tudor Arghezi, via Vlaicu Bârna și Al. Rosetti, dar și datorită intervenției la I. Gh. Maurer, a doctorului Nicolae Lupu, devenit medic curant al lui Gh. Gheorghiu-Dej. Emigrarea inopinată, în 1960, a lui Petru Dumitriu în Occident generează noi probleme, de această dată arestate fiind Henriette Yvonne Stahl și o serie de rude; speriat, **V.** își arde o parte din manuscrise. Prețul recuperării lui după 1960 va consta în colaborarea cu articole procomuniste la „Glasul patriei". În ultimii ani reușește să publice, sporadic, interviuri și texte neangajate politic în revista clujeană „Steaua". Bolnav de cancer, operat în 1963, reușește să finalizeze traducerea piesei *Le Roi se meurt*, special trimisă de la Paris de vechiul său prieten Eugen Ionescu. Pe patul de moarte lucrează, împreună cu Henriette Yvonne Stahl și cu Mihai Gafița, la corecturile romanului *Lunatecii*, care va apărea postum, în 1965. Prin diligențele prietenilor și ale redactorului Ion Bănuță, apucă să vadă, chiar înainte de a intra în agonie, exemplarul de semnal al unicului său volum de versuri, care nu apare însă cu respectarea sumarului și a structurii indicate de autor; o primă ediție fidelă, cu recuperarea poemelor lăsate pe dinafară în 1964, va fi abia aceea din 1967, prefațată

de Matei Călinescu. Cu toată această dată târzie a debutului poetic editorial, motivată fie de o procrastinație hiperexigentă, fie de constrângeri exterioare, lirica sa, risipită în paginile revistelor, se impusese conștiinței critice de multă vreme, făcând obiectul a numeroase comentarii. De-a lungul timpului mai semnase Ajax (cu N. Carandino), Doctorul Caligari, Evin, I. Iova, Ion Iovin, Ion Japcă, Junius (alternativ cu George Sbârcea), Kalvincar (cu L. Kalustian și N. Carandino) etc.

Semnele poziției estetice reformatoare a lui **V.** se întrevăd la scurtă vreme după ce în 1912, în primele numere din „Simbolul", autorul plătea, pe urmele lui Albert Samain, Al. T. Stamatiad și Ion Minulescu, un tribut adolescentin recuzitei poetice simboliste, populată de „galere roze-n drum către Cythera", „palizi matrozi" și „fantastici albatrozi". Scrisă după numai un an, poezia *Tuzla* anticipează, în juxtapuneri sincopate și eliptice, o discontinuitate simptomatică pentru devenirea excentrică a omului modern: „Val pal, stâncile arse,/ albastrul sat într-un inel de var./ Femeile țărmului au obraz de mărgean/ și se vând pe stras și suliman". Începând cu poemele publicate în 1915 în „Cronica", lirismul lui **V.**, evoluat în răspăr cu idealul compoziției sinestezice și imagistica de tip romantic-compensator, relevă tot mai pregnant categoriile structurante și tensiunile definitorii ale modernității literare: distanțarea ironică, tendința către depersonalizare, disonanța neliniștitoare, fragmentarismul, refuzul retoricii. Poemul *Un căscat în amurg* se detașează atât de cadrul fastuos-maladiv al melancoliei simboliste, cât și de fadul idilism sămănătorist: „...De o săptămână nici un factor poștal n-a mai sunat din corn, călare/ în schimb, iată un popă-negru călărește cu picioarele în șosea/ iată depărtarea muge și s-așterne pe o cireadă/ iată vântul se înhamă cu tălăngi moștenite din tată în fiu/ iată.../ nu mai știu, pesemne e târziu,/ [...] sfinții și-au lepădat pe nori nestinse pipele și s-au culcat cu nevestele,/ căci turme biblice și plictisite urcă, urcă, urcă, urcă pe/ cărare și pocnesc printre bice, häis-cea și vorbe murdare". Accentele lirice se deplasează către patetismul exasperării și trăirile halucinatorii, trăsături distinctive ale poeticilor expresioniste: „Să ne oprim aci lângă fântâna secată/ că salcia serii cade apăsător,/ chiar piscurile se gârbovesc copleșite,/ iar moara de vânt, văduvă și neagră,/ înnebunește pe deal, înnebunește" (*Septembrie*). Etapa constructivistă aduce cu sine un interes mai apăsat pentru dimensiunea experimentală și virtuțile ludice ale limbajului (*Ev*, *Eleonora*). În același timp peisajul citadin cosmopolit, sclipitor și caleidoscopic, devine un prilej de developare a fascinantei polimorfii a lumii moderne: „La băcănie la Ciobanu/ lunecă pe chitre soare./ Câtă umbră sub pădure,/ în vitrina fructelor răcoare./ Au sosit/ strugurii timpurii din sud,/ banane în piele de căprioară/ și nucile de cocos/ cumplit testiculare/ în care hohotele negrilor se mai aud./ Aici, aici,/ unde târguiește Mira Popovici,/ sună-ți anii în valută forte,/ pipăie meridianul București–Paris" (*Reclamă*). Radiografia stării de poezie din faza constructivistă este dată de poemul *Lamento*, savantă îmbinare de discontinuități metaforice cu nuanțe ermetice barbiene și sentimentalism șarjat: „Ploi de martie, tragedie citadină,/ arborii își fac semn ca surdomuții./ Pentru spectacolul de adio/ plângeți lacrămi de făină/ printre sonerii, lumină,/ de Sfântul Bartolomeu al afișelor.// Dinspre bariere noaptea vântuie, –/ treci între cristale, feerică, deci,/ pe rugul tău lăuntric răstignită,/ în dâra farului, snop imponderabil,/ cu echipaj, pe pneu rostogolit.// Și s-au aprins stelarele vitrine,/ cumplit se strâmbă negrul la volan,/ înghite felinarele unul câte unul,/ la intrarea în teatru, va dansa, va dansa.// Nu mă vezi, sufăr, sub țilindrul inutil". „Fitzgeraldismul" sensibilității din „epoca jazzului" („dans îndârjit al vremii care moare") trece deseori în poemele de atmosferă monden-citadină dezabuzată (*Whisky-Palace*, *Cosmopolis* etc.) Odată cu concentrarea asupra activității gazetărești militante, și îndeosebi după încetarea apariției „Contimporanului" (1932), lirica lui **V.** își pierde treptat disponibilitatea novatoare și insurgentă, repliindu-se către un lirism abstracționist pur, melopeic, în care melancoliile postsimboliste (împinse uneori spre angoasă expresionistă, apocaliptică) dau tonul. În deceniul al șaselea vechile poeme vor fi rescrise cu eliminarea strategică a accentelor nonconformiste, pentru a trece mai ușor de filtrele cenzurii comuniste. Drept urmare, volumul *Ora fântânilor* – din care inițial au fost eliminate mai multe poeme similiavangardiste – le va apărea criticilor literari ai anilor '60 drept opera unui „elegiac minor" (Nicolae Manolescu), situat departe de estetica vizionară și efervescența deschizătorului de drumuri. Imaginea va fi revizuită pe parcurs, fiind consolidată prin câteva

monografii, iar cota poetului va crește semnificativ. Atent la „cele mai fine modificări ale soarelui liric" (G. Călinescu), **V.** e un postsimbolist afin cu Adrian Maniu (dar fără figurația mitologică și htonică a acestuia), un elegiac pur, atras în tinerețe de provocări estetizante: grotescul *Visul spânzuratului* „dialoghează" cu poeme „la temă" semnate de Tristan Tzara sau de Adrian Maniu, pe linia obsesiilor comune cu *Ballade des pendus* de Jules Laforgue sau cu *Galgenlieder* de Christian Morgenstern. Modernismul lui e grefat pe o tradiție clasică solidă, cu o deschidere culturală multiplă și de un eclectism superior, care l-a expus adesea acuzelor din partea unor militanți avangardiști mai tineri. Multe poeme par aproape blagiene, iar unele au o figurație mistică sau ruralizantă. *Doleanțe*, trimis în 1916 foștilor colegi care lansau în Elveția revoluția Dada, arată, dincolo de arlechinada sfidătoare, reluată și cu alte ocazii („Gara luminată și pustie,/ trenurile pleacă pe vecie/ ieși dintr-un sertar, melancolie,/ cu panglici, cu bucle și hârtie,/ Că paiața-i fără de scufie"), melancolia incurabilă a unui solitar care „a pierdut toate trenurile" istoriei, definit nu de activism, ci de *vanitas vanitatum*. Această alunecare spre nocturn, spre însingurare nostalgică și reverii regresive, se lasă identificată în majoritatea poemelor. Ele par să conțină o traumă inanalizabilă, o damnare ontologică, o „tristețe care se smulge din interior ca un bocet" – trăsături explicitate, analizate și dezvoltate epic în marele roman (testamentar) al ratării care este *Lunatecii*. Poezia autorului e domeniul unui aristocratism structural, latura combatantă, revoluționar-socială și demofilă fiind deviată, preponderent, către publicistica politică.

Proza lui **V.**, a cărei diversitate pare a îmbrățișa întregul spectru al preocupărilor pentru tehnicile moderne, de la impresionismul poemului în proză simbolist la meticulozitatea observației specifice

Tristan Tzara, M.H. Maxy, Ion Vinea, Sotar?, Jacques G. Costin

romanului naturalist, trecând prin tipare compoziționale expresioniste și suprarealiste, își afirmă unitatea de substanță în respectarea programatică a unei orientări care, redefinind ierarhia tradițională a genurilor, s-a impus odată cu revoluția romantică drept unul din principiile modernismului literar: preeminența lirismului. Într-un interviu acordat lui I. Valerian **V.** declara: „Nu există decât un gen literar: poemul. Numai el poate conține în stare pură esența poeziei. Toată așa-numita literatură psihologică sau de document nu interesează. Este lucru mort”. Ceea ce în *Manifest activist către tinerime* („Contimporanul”, 1924) le apărea contemporanilor ca spirit de frondă și nihilism ostentativ, contribuind însă decisiv la impunerea și manifestarea lipsită de inhibiții a avangardismului în literatura română interbelică, se revelează a fi, în perspectiva unei practici auctoriale proteice și înclinate către experimentalism, asumarea tranșantă a cadrului axiomatic inaugurat în zorii modernismului de gândirea lui J.G. Herder, Friedrich Schelling ori John Stuart Mill. În plus, crede jurnalistul **V.**, practica gazetărească, ajunsă la maturitate expresivă, a preluat în forma reportajului toate „impuritățile” structurale ale operei literare – elementul senzațional, textura documentară, psihologismul –, încât literaturii nu îi mai rămâne decât să se concentreze asupra a ceea ce îi este primordial constitutiv: poezia. „Esențialismul” estetic al scriitorului se conturează încă din textele reunite în *Descântecul și Flori de lampă*, unde granițele dintre genuri sunt suspendate, iar obiectivismul mimetic al descrierii este înlocuit cu subiectivismul impresionist al „viziunii” și „vedeniei”. În *Descântecul* arendășoaica Sultana, părăsită de amantul care este și logofăt al moșiei (dispărut cu câștigul obținut din ultima recoltă), încearcă să îl întoarcă pe bărbatul infidel cu ajutorul vrăjilor, închipuind o păpușă de ceară și arzând-o în timp ce dansează goală în jurul focului aprins într-o zonă năpădită de buruieni din spatele casei. „Narațiunea” se închegă, împotriva retorismului și a convenționalismului, ca înlănțuire de închipuiri ale protagonistei – scene de iubire brutală petrecute în trecut sau fantezii întunecate izvorâte din spaima de a fi înșelată, din îndoieli și anxietăți, risipite în final prin decodare ironică. Experimentală este și *Cravata de cânepă*, prelucrare parodică în cheie urmuziană a relației între Hamlet, „infelicele prinț al Danemarcei”, și domnița Silvia-Logica, al cărei devotament pasional merge până într-acolo încât se spânzură de brațul felinarului în care Hamlet, dezgustat de patetismul abject al existenței, se metamorfozase. Celelalte schițe stau sub semnul goticului lui E.A. Poe, coagulându-se într-un inventar de „cazuri”. În *Zvonuri,* de pildă, gelozia lui Stan Gurău, prelungită dincolo de moarte, poartă scheletul sinucigașului din dragoste până la fereastra casei unde fosta-i nevastă, adormită lângă ibovnic, tresare în somn și alungă cu gesturi inconștiente fantomele trecutului. Ema din *Talionul*, înșelată de amant, hotărăște să se sinucidă în brațele acestuia, decizia fatală fiind pecetluită de bătaia unei „pendule sepulhrale” instalate într-un „sarcofag de abanos”. În *Treptele somnului* personajul descoperă într-un dulap un flacon cu pastile de otravă; împins de o curiozitate morbidă, le încearcă în repetate rânduri gustul, ajungând să fie chinuit de coșmaruri în care se vede otrăvindu-se cu bună știință; în cele din urmă hotarul între vis și realitate, supus repetatelor violentări, cedează, iar Pavel înghite întregul conținut al flaconului. Secvențele rămase în periodice sau ineditele recuperate postum sunt proze *fin de siècle*, de notație acută, în care decupajul social sau sentimental (uneori cu figurație „sămănătoristă”) alternează cu introspecția estetizantă. Cea mai izbutită scriere în proză a lui **V.** este *Paradisul suspinelor* (1930), microroman poematic construit prin suprapunerea mai multor discursuri narative, inaugurând procesul de reconfigurare avangardistă a literaturii. Amestec de jurnal intim cu accente onirice suprarealiste și poem în proză postsimbolist, sincopat de intervențiile unui narator care, sub inițialele I.V., încearcă fără succes să manevreze mecanismul defect al „obiectivității” auctoriale, *Paradisul suspinelor* este un bildungsroman *à rebours.* De altminteri, lectorul este avertizat că mărturia protagonistului „s-a lăsat condusă mai mult de acuitatea impresiilor conținute decât de ordinea cronologică și logica expunerii”, lipsa de unitate compozițională a tramei nefiind decât imaginea retorică a lipsei de coeziune a subiectului narator. În consecință, textul diseminează, într-un limbaj intens metaforic, fundamentele tematice ale psihanalizei freudiene, prilejuind derularea etapelor cardinale ale confesiunii analitice. Substanța epică – abandonul conjugal al tatălui, relația paradoxală între soție și amantă, sexualitatea

infantilă a protagonistului Darie („agresat" de două fete mai mari), nebunia Liei, tânăra iubită, regăsirea amanților și traiul lor promiscuu într-o Dobroge aproape pustie – joacă un rol secundar în această scriere „selenară și densă ca un acvarium de meduze" (Perpessicius), unde alternanța vocilor narative creează o structură polifonică și o proliferare incontrolabilă a subiectivismului și a impresionismului confesiv. S-a vorbit, în acest sens, de autenticitate în accepție gidiană ori camilpetresciană (G. Călinescu), opinie discutabilă având în vedere predispoziția evident calofilă a esteticii lui **V.** („E o socoteală a neputinței acea pornire de a obține arta prin cât mai multă sinceritate, prin sacrificarea vanității, a rușinii și a amorului propriu, pentru a cădea în cealaltă vanitate, a realizării artistice. Confesiunile sunt cea mai josnică literatură".) De altfel, calofilismul de sorginte simbolist-decadentă, devine, prin exces stilistic și supraîncărcare lirică, principala deficiență a microromanului. Celelalte două secvențe ale volumului din 1930, *Luntre și punte* și *Cu inima-n cap* (ultima, cu o memorabilă figură abstractă a „Domnului cu servieta"), vădesc atracția către cazuistica erotică împinsă spre registrul tenebros, absurd, și către psihanaliză. Cu *Lunatecii*, roman flamboaiant al crepusculului și declinului, situat în descendența prozei lui J.-K. Huysmans, Oscar Wilde și Mateiu I. Caragiale, **V.** se întoarce la rădăcinile timpurii ale modernismului literar. Implicat în toate tendințele și mișcările de prefacere extrem-modernistă a artei, cochetând chiar, în manifeste și articole teoretice, cu radicalismul și nihilismul avangardelor, scriitorul a cărui conștiință stă sub semnul deliteraturizării literaturii își construiește ultima operă – schițată deja în paginile „Contimporanului" (*Escroc sentimental*, 1930–1931) – în acord cu estetismul și decadentismul, aceasta fiind reluată în mai mulți „timpi", cu rescrieri succesive date, în anii '50, de valorificarea nescontată a unor vechi variante (mai ales cele despre viața mondenă și politică interbelică) intrate în romanul *Cronică de familie* al lui Petru Dumitriu. Disputa va trece Cortina de Fier după emigrarea în Occident a lui Petru Dumitriu când, în „Glasul patriei", **V.** îl acuză de preluare malonestă, vecină plagiatului. Personajul central, Lucu Silion, rentier al unei averi scăpătate și avocat sinecurist al unui fantomatic Oficiu Intercultural și de Turism Guvernamental, face parte din familia spirituală a lui Oblomov, Des Esseintes și Dorian Gray. Influența majoră este dată însă de Francis Scott Fitzgerald, citatul din *Marele Gatsby* fiind mai mult decât un „semnal". Într-un sens, *Lunatecii* este cel mai fitzgeraldian roman românesc, mai înrudit, totuși, cu altă scriere a lui F. Scott Fitzgerald, *Blândețea nopții* (Laura Feraru seamănă izbitor cu Nicole Driver, tot o „bolnavă dependentă", emancipată erotic prin vindecare). Răsfățat al femeilor frumoase și obiect al invidiei nedisimulate a bărbaților, Silion își împarte existența între reveria în marginea subtilelor metamofoze coloristice datorate alternanței anotimpurilor – contemplate estet, în compania „licorii vechi, aurii și vii" a coniacului Hennessy, într-o încăpere decorată parcă „după estampe sau descrieri" din casa lui cu aspect de „cetățuie maură", situată în Dealul Spirii –, escapadele amoroase nocturne și luxoasa cafenea Esplanade, unde, după orele de trândăvie matinală, își face apariția în ipostaza de *arbiter elegantiae*. Lipsit de viață interioară propriu-zisă, consecință a ororii de psihologism a autorului, personajul se lasă „traversat" de trăirile și efluviile pasionale ale personajelor feminine, ajungând în cele din urmă „decorul operațional" devastat, declasat și grotesc al înfruntării sentimentale dintre două amante conturate după o schemă romantic-maniheistă: de o parte, Ana Ulmu, „femeia fatală" a decadenților, brunetă, enigmatică și fascinantă; de cealaltă, Laura Feraru, blonda angelică și hipersensibilă, țintuită la pat, ca eroinele lui Poe, de capriciile unei boli nervoase necunoscute. Asemenea lui Dorian Gray, Lucu Silion se prăbușește brusc, finalul romanului, previzibil și tranșant până la proiecția în epură, prilejuindu-i lui **V.** distanțarea ironică de rețetă într-o șarjă caricaturală, amintind de atitudinea începuturilor sale literare. Se poate vorbi însă și de o reformulare, foarte originală, a temei inadaptării, comună în literatura română de la Eminescu la Camil Petrescu. Silion nu e un „suflet tare", ci un om „slab", care se complace cu program în lene hedonistă, parazitism social și lipsă de scop, sfidând, disprețuitor, toate îndemnurile la acțiune lansate de cunoscuți; în acest sens, romanul devine, treptat, o fenomenologie a ratării voluptuoase, posibilă autoscopie a autorului aflat în încercarea de a înțelege propriul eșec existențial. Așa cum se întâmplă cu întreaga operă, valoarea scrierii nu stă în intriga de roman-foileton, superficială și senzațională, ci în

construcția fragmentară și relativ autonomă a episoadelor, care facilitează întâlnirea, în „mici nuclee poetice, poeme pure, pline de tensiune și farmec" (Elena Zaharia-Filipaș), dintre atenția specială acordată detaliului, definitorie pentru stilul decadentismului de la finele secolului al XIX-lea, și viziunea teoreticianului literar ca amplificare și modulare în chei retorice diverse ale aceleiași esențe poematice. Există însă în acest roman al „epocii jazzului" și al ratării prin lene, procrastinație și damnare erotică, o dimensiune social-satirică insuficient analizată, dominantă (se pare) în primele versiuni ale cărții, dar mult redusă în varianta finală; astfel, o satiră eficientă la adresa îmbogățiților de război și a fantasmelor nobiliare ale acestora apare în proiectul de „arhondologie a Țării Românești" lansat de diformul Camil Giuseppe, personaj alături de care, la finalul cărții, Silion eșuează la *menu fixe*. Decavați, Silion, Giuseppe, Stolz și Diogenid au fost comparați de unii comentatori cu „craii" lui Mateiu I. Caragiale, deși Lucu Silion trimite mai degrabă la eroii fitzgeraldieni „frumoși și blestemați" ai „generației pierdute". O figură care se perindă și prin alte romane ale epocii și care va reveni în ciornele proiectului romanesc *Venin de mai* este cea a lui Alexandru Bogdan-Pitești, patron și sponsor al modernității artistice autohtone. În *Lunatecii* acesta apare ipostaziat prin figura sibarită a grobianului Adam Gună, regăsindu-se în mult mai „autenticistul" *Venin de mai*, roman-frescă stufos, similiautobiografic și fantasmatic, recompus, după o metodă discutabilă (contestată de comentatori precum Mircea Zaciu), din ciornele păstrate ale autorului de primii săi editori, Mircea Vaida și Gheorghe Sprințeroiu (1971). Inegal, cu pagini senzaționaliste care frizează kitsch-ul alături de secvențe realiste puternice, amintind de *Huliganii* lui Mircea Eliade, al doilea mare proiect romanesc al lui **V.** dă totuși mai mult decât o idee despre impactul major pe care l-ar fi putut juca în literatura română nu doar poetul, cât mai ales romancierul, dacă și-ar fi publicat cărțile la timp, iar nu în contratimp cu epoca și cu sine însuși. Autorul s-a încercat, fără multă convingere, și în dramaturgie, în aceeași gamă a cazuisticii erotice; printre hârtiile sale a lăsat și un jurnal intim ținut, intermitent, în limba franceză.

Publicistica lui **V.**, întinsă pe mai bine de trei decenii, din 1913 până în 1945 (fără a lua în calcul textele de comandă publicate după 1960), acoperă ariile tematice fundamentale ale jurnalisticii românești din epocă, de la cronica literară și culturală la militantismul politic și de la manifestul artistic incendiar la reportajul monden. Comentator pasionat al politicii interne și externe, **V.** configurează, în mii de articole, o cronică pasionată a vieții publice interbelice, ca un seismograf cu multiple și derutante registre: de la pamfletul vitriolant (ținta fiind îndeosebi familia Brătianu și fruntașii liberali) la reflecția intelectuală cu bătaie lungă, de la articolul de idei la portretul în acvaforte, de la analiza (geo) politică informată la reportajul liric. Socialismul său, dominant antiliberal, nu e dogmatic, ci contradictoriu; el nu aparține unui ideolog, ci unui artist combatant, angajat, dar independent, atent la infinita complexitate a situațiilor. Revoluția sovietică, radicalizarea și degradarea progresivă a climatului politic intern și internațional, criza economică, ascensiunea extremei drepte naționaliste, revizionismele, al Doilea Război Mondial monopolizează

interesul publicistului, astfel încât articolele despre literatură, arte, spectacole de teatru (ele însele intens participative) trebuie căutate mai ales în intervalele de acalmie istorică. Privită în ansamblu, ziaristica de atitudine a lui **V.** constituie o operă literară în sine, una dintre cele mai substanțiale scrise la noi, comparabilă, în multe privințe, cu aceea a lui I.L. Caragiale, Tudor Arghezi sau Geo Bogza. Scriitorul a început prin a face cronică literară la „Rampa", creionând, într-un stil viguros și percutant, fundalul literelor române la început de secol ca spațiu de receptare și gestație ale celor mai noi idei ivite în cultura europeană. Astfel, într-un articol din 1913 el atrage atenția asupra multiplelor fațete ale avangardei pe cale de a se naște, proclamând despărțirea de simbolism (*Literatura rusă. Poeții. Futurism. Acmeism. Adamism. Curente noi*), iar altundeva („Facla", 1914) semnalează necesitatea ca literatura noastră să se ralieze noilor orientări, „simultaneism, unanimism, futurism, paroxism, dinamism, withmanism", a căror trăsătură comună este identificată ca fiind „*Individualitatea* – singurul element împreună cu *Talentul* pe care posteritatea îl ia în seamă" (*O școală nouă: simultaneismul*). În același timp mobilitatea spirituală și finețea analitică a cronicarului se vădesc în recenziile dedicate unor scrieri precum *Bisericuța din Răzoare* a lui Gala Galaction, *La fântâna Castaliei* de N. Davidescu sau *Alcoolurile* lui Guillaume Apollinaire, la care se adaugă memorabile portrete în peniță ale unor mari figuri literare contemporane, între care un nuanțat și extrem de expresiv omagiu adus lui Paul Verlaine. Apogeul publicisticii lui literare este atins la „Contimporanul", când promovează, împotriva tendințelor îngust-naționaliste, ideile și mișcările europene de înnoire. Înfățișat de E. Lovinescu drept „principalul factor al extremismului [literar] român", acuzat, de cealaltă parte, de avangardiștii formați la școala „Contimporanului" că nu a avut îndrăzneala ultimă de a se delimita tranșant („ostentativ-agresiv") de întreaga tradiție, scriitorul pare dificil de încadrat într-o istorie literară construită ca succesiune de idei estetice, curente, școli etc. G. Călinescu evită să îl situeze, în *Istoria literaturii române de la origini până în prezent*, în interiorul unor coordonate teoretice precise, acuzând mobilitatea talentului și imprevizibilitatea poetului, care, „dotat cu un instinct tropic", s-ar orienta după „cele mai mici schimbări ale soarelui liric". Un studiu din 1937 al lui Șerban Cioculescu, *Poezia d-lui Ion Vinea*, intuiește tonalitatea justă pentru a releva semnificațiile de adâncime într-o formulare pe cât de paradoxală, pe atât de sugestivă: poet de avangardă, **V.** este un scriitor clasic; poziționat în centrul mișcării literare, reprezintă extremele sale turbionare. În fapt, intransigența *Manifestului activist către tinerime*, ca și detașarea ironică a poemelor *Un căscat în amurg* sau *Doleanțe* nu sunt, în perspectiva mai amplă a modernismului ca individualism raționalist și revoltă antitradiționalistă, decât urmarea logică a aceleiași atitudini; dovadă, poziția circumspectă a scriitorului față de excesele avangardei, căreia îi reproșează, într-un poem în proză modelat pe calapod futurist, superficialitatea și sterilitatea (*Vorbe goale*, 1925). Ceea ce îl desparte de avangarda istorică – în ciuda prieteniei cu Marcel Iancu și cu Tristan Tzara, a manifestelor din „Contimporanul" și chiar a tentativelor de a compune poeme dadaiste (*Dicteu*, 1916) și futuriste (*Îngerul a strigat*, 1923) – este supremația ideii privind autonomia esteticului, fundamentală pentru modernism. Opera sa, aparent contradictorie și nu rareori dificilă, marchează efortul de asumare a tensiunilor erei postromantice și de înscriere a liricii noastre pe orbita „modernismului înalt", însumând, ca într-o reluare cadru cu cadru, trăsături esențiale ale „miracolului" arghezian, bacovian ori barbian. Într-o literatură în care simbolismul, parazitat de elemente tradiționale, poartă epigonic pecetea romantismului eminescian și macedonskian, **V.** este reprezentantul emblematic al canonului modernist românesc.

I. Vinea este dintre artiștii care au efectuat una dintre cele mai remarcabile experiențe de sublimare a fenomenului liric. Drama acestui poet într-adevăr original stă [...] *în conflictul nerezolvat dintre inteligența sa artistică excepțională și tot atât de rara capacitate emotivă. D-sa nu a atins echilibrul ideal dintre inteligența creatoare și sensibilitate poate pentru că s-a încrezut exclusiv în luciditate. Cu toată această alcătuire intelectualistă, I. Vinea configurează în poezia noastră zisă „de avangardă" talentul cel mai reprezentativ și o poziție de centru, care face dintr-însul un clasic al mișcării literare.*

ȘERBAN CIOCULESCU

Paradisul suspinelor *este confesiunea unui nevropat, un ins purtând povara unei vechi obsesii erotice nedezlegate, după schemele psihanalizei, scriind când în numele său, când la persoana a treia, uneori intercalând mărturii străine, deplasându-se în diferite niveluri ale duratei,*

înaintând sau revenind în timp, căci – ne previne autorul în comentarul cu care întrerupe din când în când confesiunea personajului său –„sensibilitatea dureroasă a eroului s-a lăsat desigur condusă în povestire mai mult de acuitatea impresiilor conținute decât de ordinea cronologică și decât [*de*] *logica expunerii". „Oboseala", „urâtul" sau „timiditatea" ajung să justifice trecerea de la confesiune la narațiune, vorbirea când în numele propriu, când la persoana a treia, căci, ne asigură autorul, „graiul e un hamac comod în care te întorci pe ce parte îți priește". Disoluția formelor logice ale compoziției atinge odată cu aceasta punctul ei cel mai înaintat.* […] *Deși, prin chiar motivele ei, proza lui Vinea presupune suspendarea sau cel puțin slăbirea funcțiunii realului, ea nu va manifesta în mai slabă măsură facultatea eminentă de a nota aparența externă.*

TUDOR VIANU

Tristețea lui Vinea are un sunet specific în poezia românească. El nu cunoaște melancolia astrală a lui Eminescu, nici jalea înstrăinării unui neam ca Goga, nici durerea „trecerii" ca Blaga. Mai terestru și mai individualist, Vinea plânge o durere omenească, o înfrângere, o boală sau moartea unei ființe dragi. Poezia se zbuciumă în spațiul unei personalități închise, care se devoră mereu pe ea însăși. Răspunzând parcă peste secol lui Eminescu, Vinea arată că nici în „cercul strâmt" al existenței omenești „norocul" nu-l „petrece" pe om.

ELENA ZAHARIA-FILIPAȘ

Vinea a prelungit, după părerea mea, simbolismul în modernitatea românească de după Arghezi, Bacovia, Blaga și Barbu și a deschis, mai înainte, împreună cu Tristan Tzara, calea avangardei românești. A părăsit-o când și-a dat seama că avangarda poate debarasa, într-adevăr, spațiul literaturii de convențiile ei statice și infecunde, dar nu poate să pună nimic în loc dacă nu dă un sens creator, fertil estetic, radicalismului său. Cu disponibilitățile și cu limbajul nou al metaforei (mai exact, cu imagismul fervent și turbulent al metaforei-obiect*), el s-a orientat spre o modernitate mai permisivă, mai gravă, cenzurată, într-adevăr, de estetică, dar nu și de intoleranțele clasice ale esteticii. Este un poet cultivat, inteligent, al toamnei și al tăcerii, un poet elegiac și meditativ al iubirii (unul dintre cei mai instruiți și mai buni, estetic vorbind, din generația lui), un imagist de prim ordin, ușor sceptic, întristat, fără simț religios (Dumnezeu nu apare mai niciodată în poemele lui, iar când apare este demitizat, fiind numit „țap bătrân"!). Spațiul lui predilect, imaginar, desigur, este spațiul autumnal, atunci când ploile mărunte și lente jelesc, orizontul se închide și poetul, instalat într-o fecundă, liric vorbind, singurătate (în „turnul" nervalian), meditează nu la torsul astrelor, ci la învălmășirea lucrurilor profane, cu gândul, mai ales, la femeile de altădată care-i populează, acum, memoria lirică.*

EUGEN SIMION

SCRIERI: *Descântecul și Flori de lampă*, București, 1925; *Paradisul suspinelor*, cu gravuri de Marcel Iancu, București, 1930; *Ora fântânilor*, pref. Mihail Petroveanu, București, 1964; ed. pref. Matei Călinescu, București, 1967; ed. îngr. George Gibescu, București, 1979, ed. bilingvă, tr. Dan Ion Nasta, București, 1982; *Lunatecii*, I–II, București, 1965; ed. pref. Magdalena Popescu, București, 1971; *Poeme*, îngr. și pref. Vasile Nicolescu, București, 1969; *Opere*, I–V, îngr. Mircea Vaida și Gheorghe Sprințeroiu, introd. Mircea Vaida, Cluj, 1971–1978; *Venin de mai*, Cluj, 1971; ed. Craiova, 1990; ed. îngr. I. Funeriu, Timișoara, 1988; *Publicistică literară*, îngr. și pref. Constandina Brezu-Stoian, București, 1977; *Săgeata și arabescul*, îngr. și introd. Dumitru Hâncu, București, 1984; *Opere*, I–IX, îngr. și pref. Elena Zaharia-Filipaș și, la vol. IX, Magda Răduță, București, 1984–2012; *Moartea de cristal*, îngr. și postfață Nicolae Țone, pref. Ion Caraion, București, 1995. **Traduceri:** Edgar Allan Poe, *Cărăbușul de aur*, pref. Geo Șerban, București, 1957, *Nemaipomenita întâmplare a unui anume Hans Phaall*, București, 1960, *Scrieri alese*, I–II, introd. Zoe Dumitrescu-Bușulenga, București, 1963 (în colaborare cu Emil Gulian și Dan Botta), *Proză*, pref. Matei Călinescu, vol. I: *Prăbușirea casei Usher*, vol. II: *Aventurile lui Arthur Gordon Pym din Nantucket*, București, 1965 (în colaborare cu Mircea Alexandrescu), *Mellonta Tauta*, pref. Ion Hobana, București, 1968 (în colaborare cu Petre Solomon); Shakespeare, *Henric al V-lea*, în Shakespeare, *Opere*, V, București, 1958, *Hamlet, prinț al Danemarcei*, în Shakespeare, *Opere*, VII, București, 1959, *Othello*, în Shakespeare, *Opere*, VIII, București, 1960, *Macbeth*, în Shakespeare, *Opere*, IX, București, 1961, *Poveste de iarnă*, în Shakespeare, *Opere*, XI, București, 1963, *Henric al V-lea. Hamlet. Othello. Macbeth. Poveste de iarnă*, București, 1971; Washington Irving, *Rip Van Winkle*, pref. Ion Aurel Preda, București, 1963; Eugen Ionescu, *Setea și foamea*, în Eugen Ionescu, *Teatru*, I, pref. B. Elvin, București, 1968.

Repere bibliografice: Davidescu, *Aspecte*, *260–264*, *580–581*; Aderca, *Contribuții*, I, *234–242*, *681–683*; Perpessicius, *Opere*, II, *301–302*, IV, *283–286*; Lovinescu, *Ist. lit. rom. cont.*, III, *442–445*, IV, *239*; Călinescu, *Opere*, I, *581–582*, *913–914*, II, *128–129*; Constantinescu, *Scrieri*, V, *208–211*; Zarifopol, *Pentru arta lit.*, II, *33–36*; Ionescu, *Război*, I, *72–79*; Cioculescu, *Aspecte*, *22–33*; Lovinescu, *Ist. lit. rom. cont.*, *178*, *272–273*; Munteano, *Panorama*, *205*, *206*, *267–268*; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *811–812*, *Ist. lit.* (1982), *896–897*; Vianu, *Arta*, II, *226–231*; Streinu, *Versificația*, *193–194*, *197*; Călinescu, *Eseuri*, *86–104*; Tomuș, *15 poeți*, *200–209*; Pop, *Avangardismul*, *160–171*; *Ion Vinea*, ALR, *494–509*; Călinescu, *Eseuri lit. modernă*, *52–72;* Crohmălniceanu, *Lit. rom. expr.*, *22–24*, *93–95*, *108–110*, *127–132*; Sergiu Sălăgean, *Ion Vinea*, București, 1971; Simion Mioc, *Opera lui Ion Vinea*, București, 1972; Elena Zaharia, *Ion Vinea*, București, 1972; Andriescu, *Disocieri*, *34–45*, *222–228*; Cioculescu, *Itinerar*, I, *281–287*, IV,

322–326; George, *Sfârșitul*, I, *233–238*, III, *143–145*; Georgescu, *Printre cărți*, *114–118*; Piru, *Varia*, II, *369–378*; Zaciu, *Ordinea*, *242–256*; Crohmălniceanu, *Literatura*, II, *371–395*; Dan, *Proza*, *303–307*, *passim*; Simion, *Scriitori*, II, *280–293*; Ionescu, *Romanul*, *88–109*; Papahagi, *Exerciții*, *103–146*; Ciopraga, *Ulysse*, *126–137*; Piru, *Ist. lit.*, *398–402*; Zamfir, *Poemul*, *341–348*; Cioculescu, *Poeți*, *364–378*; *Ion Vinea*, în *Avangarda literară românească*, îngr. și introd. Marin Mincu, București, 1983, *109–129*, *548–549*, *682–683*; Micu, *Modernismul*, II, *151–164*, *passim*; Manolescu, *Teme*, VI, *114–119*; Scarlat, *Ist. poeziei*, III, *5–7*, *34–36*, *54–63*, *80–83*; *Ion Vinea*, îngr. și pref. Gheorghe Sprințeroiu, București, 1986; Nicolae Manolescu, *Despre poezie*, București, 1987, *206–214*; Grigurcu, *Eminescu–Labiș*, *148–158*; Pop, *Avangarda*, *28–32*, *123–132*, *passim*; Negoițescu, *Ist. lit.*, I, *312–315*; Pop, *Recapitulări*, *40–49*; Popa, *Estuar*, *102–110*; Daniel Vighi, *Tentația Orientului*, Pitești, 1998, *55–73*; *Dicț. analitic*, II, *386–388*, III, *229–231*, *270–273*; *Dicț. esențial*, *886–887*; Morar, *Avangarda rom.*, *38–43*, *passim*; Ungureanu, *Geografia lit.*, I, *109–111*; Emilia Drogoreanu, *Influențe ale futurismului italian asupra avangardei românești*, Pitești, 2004, *236–284*; Ion Simuț, *Un poet în serviciul gazetăriei*, RL, 2005, 34; Angelo Mitchievici, *Decadentismul – inițieri ironice*, „Ex Ponto", 2007, 4; Cernat, *Avangarda*, *61–83*, *116–130, 180–186, 198–202, passim*; Manolescu, *Istoria*, *829–832*; Popa, *Ist. lit.*, I, *1045–1050*; Sanda Cordoș, [*Ion Vinea*], CLT, 2011, 46, T, 2012, 3, APF, 2012, 11. ***L.H., P.C.***

VINEȘ, Vasile A. (1857–21.VI.1937, București), poet. Doctor în drept la Paris (1884), **V.** a lucrat în magistratură și ca funcționar superior în București, fiind comisar al Guvernului pe lângă Creditul Funciar Rural, director al Creditului Funciar Urban, dar și demnitar, ca prefect și deputat.

Pe când era student la Paris, **V.** a tipărit o broșură cu versuri, *Preludii* (1875), dedicată lui Al. Macedonski și prefațată de acesta. A fost, se pare, primul discipol al lui Macedonski. Maestrul, la rându-i, îi închina un *Sonet* (1877). Încercările poetice ale lui **V.** sunt versificări stângace, de inspirație istorică sau patriotică, pe urmele lui Dimitrie Bolintineanu și Grigore Alexandrescu (*Umbra lui Mihai în Valea Călugărenilor*, *Umbra lui Tudor*, *Gândirile patriotului român*, *Urare României*). La „Familia", în aceeași perioadă, a trimis *Scrisori din Paris* (1877), evocări ale orașului (*La privirea Senei*) și traduceri din André Chénier și Béranger.

SCRIERI: *Preludii*, pref. Al. Macedonski, București, 1875.

Repere bibliografice: Bonifaciu Florescu, *„Preludii"*, „Românul", 1876, 30 ianuarie; Predescu, *Encicl.*, *900*; Al. Macedonski, *Opere*, îngr. și introd. Adrian Marino, III, București, 1967, *257–258*; *Dicț. lit. 1900*, *906*. ***S.C.***

VINICIUS, Paul (24.I.1953, Craiova), poet, gazetar. Este fiul Ioanei Gheorghe (n. Tobă), statistician, și al lui Ștefan Gheorghe, colonel inginer; prenumele la naștere: Paul Vinicius, adoptat ulterior ca nume literar. Urmează la București Liceul „Nicolae Bălcescu" (1968–1972) și Facultatea de Mecanică a Institutului Politehnic (1977–1982). Între 1984 și 1989 frecventează cenaclul Universitas, condus de Mircea Martin. Până în 1989 lucrează ca inginer proiectant, apoi intră în gazetărie: redactor la „Eco" (1990), „Flacăra" și „Cotidianul" (1991–1992), director la „Zig-zag" (1992), redactor-șef al Editurii Nobile din Cluj-Napoca (1992–1995), redactor special la „Expres magazin", „Evenimentul zilei" (1993–1994), „Privirea" (1995) ș.a., redactor la Editura Muzeului Național al Literaturii Române. Profesează și în publicitate–relații publice. Se numără printre fondatorii Asociației Ziariștilor Profesioniști. Debutează în 1982 cu poezie la „Amfiteatru", iar editorial în 1998 cu placheta *Drumul până la ospiciu și reîntoarcerea pe jumătate* (Premiul Uniunii Scriitorilor), după ce în 1994 fusese inclus în antologia *Sfâșierea lui Morfeu. Literatura generației '90*, alcătuită de Dan-Silviu Boerescu.

Înainte de a fi situat în etichetări de tipul „neoavangardist", „postmodernist de nuanță ironică", **V.** interpretează epigonic rolul lui Virgil Mazilescu. Frecventarea boemei asigură clișeul, băutura spirtoasă dă revelatorul, iar versurile confirmă poza. Manieriste, poemele se construiesc pe canavaua acelorași teme (iubire, alcool, prieteni) și linii stilistice (metaforizare onirică, discursivitate, tehnică de elasticitate controlată a textului), asumate de un ucenic devotat. În *Drumul până la ospiciu și reîntoarcerea pe jumătate* lungimea titlurilor o concurează pe cea a textului propriu-zis, care face stop-cadru pe secvențe din viața „fratelui sardele" aflat în cârdășie cu „sora morfină" și în compania „prietenului vermut șpriț". Elementul (auto)biografic alunecă de la cotidianul derizoriu la metafizicul corupt ori la aleatoriul prefabricat. Formula se reia în *Eclipsa* (1999) și în *Studiu de bărbat* (2002), cu înclinație vizibilă, cu precădere în primul caz, către jocul trimiterilor de la text în versuri la text în versuri/ proză. Șapte poezii, fiecare asociind o abstracțiune filosofică unei zile a săptămânii: *despre om* (luni), *despre ființă* (marți), *despre abjecție* (miercuri), *despre tăcere* (joi), *despre seninătate* (vineri), *despre singurătate* (sâmbătă), *despre durere*

(duminică), alcătuiesc o a opta, cu statut de artă poetică (*despre despre**). Grupajul dedicativ, reunind parodii camaraderești: *buzăul din sânge și uneori luni* (*iova*), *ieudul de dinaintea facerii lumii* (*ioanes*), *de către o(h)m* (*legea lui groșan*), *eclipsa continuă* (*ion mureșan*), rezolvă prin notele de subsol posibilele dileme relative la un portret congener cu optzeciști de succes în anii ’90. Un „el” privește la măcelărie carcasele care capătă forma trupului iubitei: „câtă criminală plăcere să intri în carmangeria/ de la parterul blocului în care ea locuiește/ și unde hălcile de carne au împrumutat/ porțiuni din alcătuirea ei” (*dumnezeu binecuvântează carmangeria*). În *Studiu de bărbat*, pe lângă versificarea întâlnirilor cu poetul Ioan Es. Pop (*întâmplare cu ioanes între două beri și o elveție prezumptivă băută de ceasuri*), lui **V.** îi reușesc imagini în registru suprarealist („la orizont/ albastrul delira verde în roșu/ câțiva crabi/ ne pândeau următoarea mișcare./ regina se sacrifica albă la f6/ soarele aluneca strâmb de pe catarge” – *între vechea cazemată și digul pescăresc*). Din păcate, în ansamblu tonul se radicalizează, limbajul coboară atmosfera boemă în mizerabilism, iar unele scene urmăresc să șocheze teribilist. După un hiat poetic semnificativ, **V.** articulează, odată cu volumul *Liniștea de dinaintea liniștei* (2011), poate cel mai coerent proiect liric al său. Scris într-un registru confesiv accentuat, versul face proba unei maturități care esențializează vechile tropisme ale lui **V.** Fără să încerce vreo schimbare semnificativă de formulă, *Kemada* (2012) continuă aceeași pendulare între șarjă neoavangardistă („cel mai frumos vers al tău/ prințesă/ aduce cu baronul munchausen/ pe când zbura/ călare/ pe ghiulea” – *gram de gramatică*) și rafinament stilistic veritabil („ea nu avea genunchi// ci două tâmple/ de copii/ căzuți pe gânduri// și mâinile mele// care uitaseră să mai mângâie” – *azi n-am să mai rezolv triunghiuri*). În două episoade izolate **V.** își încearcă mâna și la dramaturgie, odată cu volumele *Și noi am fost în America* (2004) și *Colonia Graffiti – Working class hero class* (2005). Dacă primul propune o satiră de moravuri mai degrabă tradițională, în care **V.** abordează chestiuni politice și sociale tipice perioadei de tranziție, cel de-al doilea completează repertoriul dramatic cu încă două piese scrise, de data aceasta, în registru fantezist, radiografiind deopotrivă boema periferiei și micile ratări ale postadolescenței.

SCRIERI: *Drumul până la ospiciu și reîntoarcerea pe jumătate*, București, 1998; *Eclipsa*, cu ilustrații de Tudor Jebeleanu, București, 1999; *Studiu de bărbat*, București, 2002; *Și noi am fost în America*, București, 2004; *Colonia Graffiti – Working class hero class*, București, 2005; *Liniștea de dinaintea liniștei*, București, 2011; *Kemada*, București, 2012.

Repere bibliografice: Ion Roșioru, *Etajele realității*, TMS, 1998, 6; Dan-Silviu Boerescu, *Fratele sardele, ultimul nouăzecist*, CNT, 1999, 6; Aura Christi, *Ospiciul livresc*, CC, 1999, 1–3; Oana Fotache, *În grădina (muzeului) literaturii*, LCF, 1999, 23; Adrian Alui Gheorghe, *Poezia de după eclipsă*, CL, 1999, 11; Cistelecan, *Top ten*, *175–177*; Grigurcu, *Poezie*, II, *541–545*; Mincu, *Poeticitate*, *531–534*; Lefter, *Scriit. rom. ’80–’90*, III, *277–280*; Vasile, *Poezia*, *299–302*; Marius Chivu, *Vinicius uncool*, RL, 2003, 23; Firan, *Profiluri*, II, *331–332*; Dumitru Chioaru, *Paul Vinicius*, E, 2005, 11–12; Mircea Ghițulescu, *Dramele unui autor de comedii*, CL, 2006, 5; Bodiu, *Evadarea*, *49–51*, Vasile, *Mărci*, *132–142;* Soviany, *Cinci decenii*, II, *37–40*; Emanuela Ilie, *Cioburi din „țara lui vinicius”*, CL, 2012, 2; Raluca Dună, *Ferice de țara australia*, RL, 2012, 12; Felix Nicolau, *Adevărata muză e inteligența*, LCF, 2012, 11; Viorica Răduță, *Străbătător durerii*, VR, 2012, 11–12. ***C.M.B., E.Md.***

VINIȚCHI RĂDULESCU, Stella (12.V.1936, Cluj), poetă. Este fiica Verei Vinițchi (n. Golubov), profesoară de istorie, și a lui Xenofon Vinițchi, inginer la CFR. A absolvit liceul la Brașov (1953) și Facultatea de Filologie a Universității din București, secția limba și literatura franceză (1958). Obține doctoratul în filologie, în 1977, cu teza *Teatrul absurdului și problemele lumii burgheze contemporane*. Predă limba franceză în învățământul secundar (1958–1961). Intră apoi în sistemul universitar bucureștean, fiind asistentă, apoi lector la Catedra de limbi străine a Conservatorului „Ciprian Porumbescu” (1961–1980) și ulterior la Catedra de limbi moderne de la Institutul Politehnic. Părăsește România în 1983, cere azil politic în Italia, dar reușește până la urmă să se stabilească în Statele Unite ale Americii. Obține o diplomă de master în specializarea limba și literatura franceză la Northwestern University (Chicago). Este angajată asistentă în cadrul Departamentului de limba și literatura franceză de la University of Illinois (1984–1986). În perioada următoare predă la Chicago, cu grad de lector la Loyola University, iar din 1995 la Northwestern University. Debutează la „Luceafărul” (1968) și editorial cu placheta *Versuri* (1969). Mai colaborează la „România literară”, „Vatra”, „Limite”, „Dialog” (Dietzenbach), „Pleiades”, „Voices International”,

„Agora” (Washington), „Argo” (Bonn) ș.a. Face parte din Modern Language Association, The Academy of American Poets și Société d’Honneur Française. În 2007 i se acordă premiul „Art et Poésie”. A mai semnat Stela Vinițchi, Stela Vinițchi Rădulescu, Stella Vinitchi.

Volumul *Versuri*, primul publicat de **V.**, indică și principalele teme de mai târziu: singurătatea, iubirea, erotismul, natura. Poeziile vor fi întotdeauna marcate de elemente aparent lipsite de importanță, de banal, de cotidian, reacțiile sufletești reverberând existența naturii, adesea văzută într-o manieră expresionistă. Elementul comun al sentimentelor prin care poeta își „filtrează” versurile este marea: „Nu sunt eu marea, nu,/ lovind sălbatică în cer/ deși e timpul, ca valuri/ să mi se facă fruntea/ și ochii calzi să se scufunde/ în jocul de meduze verzi” (*Nu sunt eu marea*). Acvaticul, omniprezent, configurează imagini aparte, în care trupul, chinuit de angoase, trecând prin stări de calmă melancolie sau de exuberanță, aspiră către lumină. Metafora trupului, „recipient” al apei și al sângelui, reflectând roșul și albul, simboluri ale transformării, și aceea a „spațiului gol”, destinat unei noi creații, devin repere la care poeta face apel de cele mai multe ori. *Dincolo de alb* (1972) menține, în linii mari, aceeași tematică, precum și stilul pictural. Se observă aici un erotism delicat, percepții senzoriale vagi, schițate într-un decor înghețat, de un alb absolut, o oglindă în care lumina se reflectă pentru a da naștere unor spații noi. Poemele din volumul *Risipa unei veri* (1978), pus sub un motto din Paul Valéry, tind să oculteze sensurile prin abundența vegetalului, dublată de o falsă exuberanță; timpul, memoria, spațiul sunt „sufocate” de această luxuriantă care este numai o fază premergătoare morții, parte a unui ciclu ce balansează în permanență între două constante: dispariția și renașterea, memoria și uitarea. *Variațiuni pe o umbră* (2003) confirmă datele poeziei scrise de **V.**: sensibilitate, senzualitate, viziune ce include natura și cosmicul, imagistică și limbaj metaforic adesea surprinzător. Placheta *Terre interrompue* (2007), dar și altele, scrise fie în engleză (editate în SUA și în Canada), fie în franceză (apărute în Franța și în Belgia), aduc o lume fluidă, marcată de sensibilitate, de delicatețe, luptând împotriva uitării și a reificării sentimentelor –peisaj poetic similar celor anterioare.

SCRIERI: *Versuri*, București, 1969; *Dincolo de alb*, București, 1972; *Risipa unei veri*, București, 1978; *Singurătatea cuvintelor*, București, 1981; *Blooming Death*, Francestown, NH, 1989; *Blood and White Apples*, Queenston (Canada), 1993; *Între clipă și vreme*, Pitești, 2000; *My Dream Has Red Fingers*, Pittsburgh, 2000; *Variațiuni pe o umbră*, București, 2003; *From Heaven with Love*, Columbus OH, 2003; *Self Portrait in Blue*, Greensboro NC, 2004; *Last Call*, Greensboro, NC, 2005; *Terre Interrompue*, Paulhe (Franța), 2007; *Le Vent dans les soules*, La Hulpe (Belgia), 2007; *Diving with the Whales*, Greensboro, NC, 2008; *Insomnia in Flowers*, Austin, TX, 2008; *Un Cri dans la neige*, Paris, 2009; *Journal aux yeux fermés*, La Hulpe (Belgia), 2010; *Le Jour en équilibre*, Paris, 2010; *All Seeds and Blues*, Cincinnati, OH, 2011; *À l’Écoute des ombres*, Paris, 2012.

Repere bibliografice: D. Gherghinescu-Vania, *„Versuri”*, AST, 1970, 1; Mihai Minculescu, *„Dincolo de alb”*, RL, 1973, 9; Mircea Iorgulescu, *„Dincolo de alb”*, LCF, 1973, 22; Dinu Flămând, *„Dincolo de alb”*, „Scânteia tineretului”, 1973, 7 457; Mihai Coman, *„Risipa unei veri”*, RL, 1978, 24; Victor Atanasiu, *„Risipa unei veri”*, „Scânteia tineretului”, 1978, 9 069; Ierunca, *Semnul*, *188–192*; Alexandru Lungu, [*Stella Vinițchi*], RL, 1999, 19; Iulian Boldea, *Teme și variațiuni*, VTRA, 2004, 11–12; *Dicț. scriit. rom.*, IV, *756–758*; Luke Hanskins, *Special Feature: Stella Vinițchi Rădulescu*, „Asheville Poetry Review”, 2010, 19. ***C.Dt.***

VINTILĂ, Petru (12.VI.1922, Orșova – 7.VIII.2002, București), prozator, poet, dramaturg, ziarist.

Este fiul Mariei (n. Barbeș) și al lui Petru Vintilă, subofițer. A absolvit clasele primare în localitatea natală, liceul la Caransebeș (1942) și Facultatea de Litere și Filosofie a Universității din București (1948). E redactor la „Luptătorul bănățean” (1945–1946), „Frontul plugarilor” (1946–1948), „Contemporanul” (1948–1951), „Gazeta literară” (1954–1957), „Luceafărul” (1958–1963), „România liberă” (1964–1965), redactor-șef adjunct la „Colocvii” (1966–1968) și la „Satul socialist” (1968–1970). Debutează în 1939 la săptămânalul timișorean „Fruncea” și editorial în 1944 cu piesa în trei tablouri *Gheorghe Doja*. În 1945 îi apare placheta *Cinci*

dioptrii, urmată, în același an, de *Poeme*. Va mai publica volumele de versuri *Oamenii și faptele lor* (1949) și *Zăpezile de altădată* (1976). Prioritar se consacră însă prozei și publicisticii, producția sa devenind din 1948 torențială – povestiri și nuvele, cât și romane realiste: *Nepoții lui Horia* (1951), *Mărirea și decăderea Păunei Varlam* (I–II, 1961), *Drumul dragostei* (1963), *Numărătoare inversă* (1972), *Pictor de duminică* (1983), *Roata* (1984), romane de aventuri pentru copii și științifico-fantastice: *Mai tare ca Sfântul* (1969), *Călătorie pe planeta Zeta* (1972), „romane cronologice” (de fapt biografii): *Eminescu* (1974; Premiul Uniunii Scriitorilor), *Tinerețea unui erou* („eroul” este Nicolae Ceaușescu), cărți de reportaj: *Familia sovietică* (1948), *1907. Cincizeci de ani de atunci…* (1957), *Șoseaua milionarilor* (1961; Premiul Uniunii Scriitorilor), *Dobrogea în marș* (1961; Premiul Uniunii Scriitorilor), *Orașe fără arhive* (1964), teatru: *Casa care a fugit prin ușă* (1975) ș.a. A făcut o seamă de traduceri în colaborare și un *Mic îndreptar de comportare civilizată* (1967). S-a încercat și în pictură, cu notabile realizări în stilul artei naive.

Cinci dioptrii, debutul liric al lui **V.**, a obținut mențiunea amabilă a lui Perpessicius, care observa nota de ingenuitate rurală, creată într-un mod obiectiv, epicizant. Propensiunea spre epic se declară explicit chiar din titlul următoarei plachete, *Oamenii și faptele lor*, care celebrează vrednicia plugarilor bănățeni coborâți parcă de pe Columna lui Traian. Acaparat de proză, odată cu „povestirile cu tâlc” din *Aria lui Botgros* (1948), scriitorul a livrat, în cursul „obsedantului deceniu” și al celui următor, o producție inegală calitativ, alterată, parte superficial, parte în profunzime, de comanda ideologică a timpului. Caracterul tezist, ostentativ angajat politic, facil propagandistic e afișat uneori chiar în titluri. Câteva narațiuni însă acoperă teza prin reprezentări obiective. În *Salamandra* (1949), pe fundalul descripției unui mediu de existență subomenească, acela al minerilor de la Anina în timpul Primului Război Mondial, se petrece tragedia unei familii. Situat într-o zonă montană, spațiul povestirii include priveliști specifice. Prin inserția în real a fantasticului, experiența traumatizantă a personajului principal introduce o notă de insolit. Altă construcție epică, de asemenea cu subiect minier, *Nepoții lui Horia*, un mic roman, rezistă lecturii doar fragmentar. Rețin atenția câtiva băieși din Munții Apuseni și moții ciubărari cu nume ciudate (Azuț, Avisalon, Ion Greul) și caracter exemplar, ei fiind pe cât de vânjoși, pe atât de curați sufletește. *Ciobanul care și-a pierdut oile* (1954), narând așa-zisa metamorfoză a unui cioban care își găsește oile, la propriu și la figurat, prin integrarea în „lumea nouă”, își plasează epicul în lunca Dunării, tărâm păstrător de datini străvechi și de practici magice. Invocarea lor și înfățișarea unor confruntări ale localnicilor cu puhoaiele apelor revărsate în pagini care nu mai sunt afectate întru totul de conjunctural preludează eposul bălții din proza lui Fănuș Neagu și a lui Ștefan Bănulescu. Cu *Oraș de provincie* (1954) prozatorul trece în mica lume a „târgurilor unde se moare”, dar nu pentru a descoperi „moartea cotidiană”, ci tocmai pentru a semnala înfrângerea acesteia. Adoptând formula memorialistică, el descrie un orășel bănățean, nu altul decât urbea lui natală, asemănătoare micilor localități pseudourbane din proza lui Mihail Sadoveanu, Cezar Petrescu, Ion Călugăru: târg prăpădit, amorțit în inerția unei patriarhalități somnolente, apăsat de cenușiul cotidian, dar care, previzibil pentru „acomodarea” lui **V.** la sloganurile literaturizărilor propagandistice, ar fi smuls din letargie de prefacerile următoare celui de-al Doilea Război Mondial. Teritoriul epic se lărgește în povestirea *Călătoria în țara uriașilor* (din volumul *Moștenirea*, 1955) prin cuprinderea ținuturilor românești din estul și nordul Carpaților, care sunt străbătute de un lord travestit. Inspirat de romanul cvasiomonim al lui Swift, prozatorul imaginează venirea, în epoca fanariotă, sub înfățișare de negustor, a unui consilier regal britanic, Mr. Guliver Pickerston. Acesta vizitează curțile princiare și se împrietenește cu Uzun-Aga, marele seraschier trimis de Înalta Poartă să strângă tributul, pe care la sfârșitul misiunii îl însoțește în drumul de înapoiere la Istanbul, prilej de a cunoaște, odată cu splendorile unei naturi sălbatice, oamenii pământului. Construită pe schema literaturii de aventuri, povestirea procură o lectură antrenantă prin imprevizibilul acțiunii și derularea ei alertă, prin comicul multor situații, vorbirea mucalită a țăranilor implicați în acțiune, prin tonul degajat al relatării. Cu ciclul nuvelistic *Eroul necunoscut* (1957), *Steaua magilor* (1957) și *Linia vieții* (1958), **V.** își asumă ambiția (și riscurile) epicii de proporții. Timpul narațiunii se întinde pe durata unei jumătăți de secol, între 1907 și 1957, și aduce

în prim-plan, fără convergențe plauzibil motivate, două familii: una mic-burgheză, Varlam, alta țărănească, în frunte cu Florea Gh. Iovan, fiul unui răzvrătit împușcat în răscoală. Ponderea covârșitoare o are povestea primei familii. Câteva personaje rețin atenția. Între ele, Victor Varlam, plutonier major de jandarmi, concomitent individualizat în nuvela *Dezertorul* (1956) și în *Mărirea și decăderea Păunei Varlam*, și Păuna, prezentă și în nuvela *Hiena și circul* (1967), aceasta fiind poate cea mai închegată creație tipologică a autorului. Arivistă tenace, Păuna Varlam își urmărește scopurile cu o perseverență rece, îmbinând luciditatea calculului egoist cu o amoralitate infernală și o cruzime de Lady Macbeth. Altfel involutiv e procesul suferit de personajul central al romanului *Numărătoare inversă*, replică feminină la Prințul din romanul omonim al lui Tudor Teodorescu-Braniște. De pe la jumătatea deceniului al șaselea principalele teme ale prozei lui **V.** sunt viața militară și istoria națională, în special momentele explozive ale acesteia: răscoale, războaie. Războaiele alimentează nuvelele din *Eroul necunoscut*, *Linia vieții*, *Postul înaintat* (1959), *Cei 45* (1962), *Pe scena vieții* (1962), *Trenul* (1965), *Hiena și circul*, *Dansatoarea și cifrul* (1970), *Doi vikingi și o fată* (1974) sau din romanele *Orașul încercuit* (1964), *Un soldat în căutarea patriei* (1978, cu o intrigă axată pe biografia generalului Moise Groza, erou al Războiului pentru Independență, întemeietorul cartografiei militare românești), *Prima oră a dimineții* (1983), *Roata*, *A doua zi după război* (1985, semnat împreună cu Petru Vintilă jr.), trilogia *Muntele speranței* (1986–1988). Înseriată în ciclul ce debutează cu *Un soldat în căutarea patriei,* trilogia, care continuă cu *Roata* și s-ar fi încheiat – potrivit specificării autorului – cu *Soarele ascuns* și *Compania Indiilor Românești*, ciclu menit să întocmească „o cronică epică a națiunii române de la sfârșitul veacului XVIII până în zilele noastre”, rămâne doar o frescă a lumii românești în timpul Primului Război Mondial. Componenta structurantă e un jurnal al operațiunilor militare, îndeosebi al celor de pe Jiu, realizat în urma unei stăruitoare documentări (date culese în biblioteci și arhive, din documente publicate și inedite, din presa timpului, reproducerea de largi paragrafe din lucrări de specialitate, din memoriale, jurnale și corespondențe de război). Partea de ficțiune sau produsă cu participarea vădită a ficțiunii aduce în *Muntele speranței* mai ales medii civile din Capitală. Figura dominantă e scriitorul Mateiu I. Caragiale, înfățișat cu numele Matheiu Carabela. Client perpetuu al localurilor, „crai” fără nici o asemănare cu cei din *Craii de Curtea-Veche*, insațiabil vânător de zestre, amant din interes al unei prințese, dispus să se însoare cu o centenară cadaverică, chiriaș al unei văduve pisăloage, încasator asiduu de avansuri bănești de la Al. Bogdan-Pitești în contul romanului pe care acest mecena vrea să i-l editeze, „marele Matheiu” ascunde, sub măștile blazării, egoismului, snobismului, aroganței pseudoaristocratice și indiferentismului civic ostentativ, un suflet generos. Ceva din proză a trecut și în teatrul pe care îl scrie **V.** *Casa care a fugit prin ușă* e o piesă cu atmosferă de burg bănățean, incluzând și o poezie specifică. Subiectul amintește de *Citadela sfărâmată* a lui Horia Lovinescu: o familie mic-burgheză traversează, în perioada postbelică, criza trecerii de la un tip de existență la altul.

SCRIERI: *Gheorghe Doja*, București, 1944; *Cinci dioptrii*, Timișoara, 1945; *Poeme*, cu un portret de Catul Bogdan, Timișoara, 1945; *Aria lui Botgros*, București, 1948; *Familia sovietică*, București, 1948; *Metodă nouă*, București, 1948; *Oamenii și faptele lor*, București, 1949; *Revoltașa*, București, 1949; *Salamandra*, București, 1949; *Brazde în luncă*, București, 1950; *Președinta cooperativei*, București, 1950; *Nepoții lui Horia*, București, 1951; *Ion Hango și ai săi*, București, 1952; *Moș Albină*, București, 1953; *Ciobanul care și-a pierdut oile*, București, 1954; *Oraș de provincie*, București, 1954; *Moștenirea*, București, 1955; *Trei povestiri*, București, 1955; *Dezertorul*, cu viniete de Denis Grebu, București, 1956; *Eroul necunoscut*, București, 1957; *1907. Cincizeci de ani de atunci…*, București, 1957; *Steaua magilor*, București, 1957; *Zodia Cutezătorului*, București, 1957; *Linia vieții*, cu un desen de Iser, București, 1958; *Postul înaintat*, București, 1959; *Dobrogea în marș*, București, 1961; *Mărirea și decăderea Păunei Varlaam*, I–II, București, 1961; *Șoseaua milionarilor*, București, 1961; *Cei 45*, București, 1962; *Pe scena vieții*, București, 1962; *Drumul dragostei*, București, 1963; *Orașe fără arhive*, București, 1964; *Orașul încercuit*, București, 1964; *Trenul*, București, 1965; *Vendeta*, București, 1965; *Hiena și circul*, București, 1967; *Mic îndreptar de comportare civilizată*, București, 1967; *Mai tare ca Sfântul*, București, 1969; *Dansatoarea și cifrul*, București, 1970; *Călătorie pe planeta Zeta*, București, 1972; *Milița*, București, 1972; *Numărătoare inversă*, cu un portret de Milița Petrașcu, București, 1972; *101 picături de cerneală*, București, 1973; *Doi vikingi și o fată*, Timișoara, 1974; *Eminescu. Roman cronologic*, București, 1974; *Casa care a fugit prin ușă*, București, 1975; *Zăpezile de altădată*, București, 1976; *Șoimii au trecut Dunărea* (în colaborare

cu Petru Vintilă jr.), București, 1977; *Un soldat în căutarea patriei*, Cluj-Napoca, 1978; *Pictor de duminică*, București, 1983; *Prima oră a dimineții*, București, 1983; *Roata*, București, 1984; *A doua zi după război* (în colaborare cu Petru Vintilă jr.), București, 1985; *Muntele speranței*, I–III, București, 1986–1988; *Tinerețea unui erou*, București, f.a. **Traduceri:** Henryk Sienkiewicz, *Cavalerii teutoni*, I–II, București, 1957 (în colaborare cu Dan Telemac).

Repere bibliografice: Perpessicius, *Opere*, XII, *83, 87–88;* Geo Șerban, *„Oamenii și faptele lor”*, FLC, 1949, 18; Ov.S. Crohmălniceanu, *„Aria lui Botgros”*, CNT, 1949, 122; Ion Hobana, *„Nepoții lui Horia”*, „Scânteia tineretului”, 1952, 933; Georgeta Horodincă, [*Petru Vintilă*], CNT, 1955, 1, 1957, 26; Savin Bratu, *„Moștenirea”*, GL, 1955, 12; Mircea Tomuș, *Un mod al realismului*, ST, 1957, 6; Georgescu, *Încercări*, II, *108–111*; Ion Vitner, *Prozatori contemporani*, I, București, 1961, *296–308*; Alexandru Andrițoiu, *„Hiena și circul”*, F, 1967, 10; Piru, *Panorama*, *165–167*; Dana Dumitriu, [*Petru Vintilă*], ARG, 1973, 2, RL, 1978, 27; Victor Felea, *„Milița”*, TR, 1973, 19; Cornel Ungureanu, [*Petru Vintilă*], O, 1973, 32, 1977, 2; Bogdan Ulmu, *„101 picături de cerneală”*, RL, 1973, 50; Valeriu Râpeanu, *Pe drumurile tradiției*, București, 1973, *155–158*; Sorin Titel, [*Petru Vintilă*], RL, 1974, 31, 1983, 40; Laurențiu Ulici, *„Zăpezile de altădată”*, CNT, 1976, 53; Caraion, *Pălărierul*, *317–318*; Cioculescu, *Itinerar*, II, *205–210*; Mircea Micu, *Întâmplări cu scriitori*, I, București, 1979, *85–90*; Petru Novac Dolângă, *Mărturisiri și repere*, Timișoara, 1980, *164–180*; Melania Livadă, *„Pictor de duminică”*, LCF, 1984, 14; Ghițulescu, *O panoramă*, *309–310*; Eugenia Tudor-Anton, *O carte despre război și pace*, VR, 1985, 5; Mihai Ungheanu, *„Muntele speranței”*, LCF, 1987, 18; Nicolae Manolescu, *Un roman istoric*, RL, 1987, 31; Romul Munteanu, *„Muntele speranței” (I–II)*, FLC, 1988, 4, 1989, 5; Aurel Rău, *Portret amânat*, ST, 1992, 11–12; *Dicț. scriit rom.*, IV, *758–760;* Ungureanu, *Geografia lit.*, IV, *80–85*; Popa, *Ist. lit.*, I, *922–923*, II, *951*. ***D.Mc.***

VINTILĂ FINTIȘ, Ioan (6.VII.1954, Finta, j. Dâmbovița), poet. Este fiul Tudorei (n. Matei) și al lui Alexandru Vintilă, muncitor. Frecventează primele opt clase la Finta (1961–1969), Liceul Industrial de Petrol din Ploiești (1969–1974) și Facultatea de Tehnologia Prelucrării Țițeiului și Petrochimie a Institutului de Petrol și Gaze din același oraș (1975–1980). Inginer, lucrează în petrochimie la Pitești (1980–1983) și ulterior la Ploiești. În timpul studenției frecventează cenaclul literar „I.L. Caragiale” din Ploiești, se afirmă ca autor de poezii și interpret de muzică folk la Amfiteatrul Artelor (1979), la cenaclul Numele Poetului (condus de Cezar Ivănescu) și la „Liviu Rebreanu” din Pitești. Poetul Ion Stratan îl introduce la Cenaclul de Luni. Debutează în ziarul „Flamura Prahovei” (1976) și editorial în antologia colectivă *Supremă iubire* (Ploiești, 1977). Primul volum personal, *Singurătatea supremă*, îl tipărește în 1991. Colaborează la „Familia”, „Suplimentul literar-artistic al «Scânteii tineretului»”, „Argeș”, „Apostrof”, „Calende”, „Porto-Franco”, „Dacia literară”, „Tomis”, „Axioma”, „Poesis”, „Convorbiri literare” „Arca” ș.a. Se numără printre fondatorii Grupului de la Ploiești (1992) și participă la editarea revistei „Sinteze” ca secretar de redacție (din 1995) și redactor-șef. A mai semnat Ion Vintilă (la debut) și Fintiș (volumul *Amintiri de pe malul celălalt*, 1994). Asociația Scriitorilor din Brașov l-a premiat în 1993, 2002, 2009.

La apariția plachetei *Singurătatea supremă*, cu ecou în opinia critică, **V.F.** nu era un necunoscut. Constanța Buzea îi consemnase prezența cu un bogat lot de poeme în cenaclul revistei „Amfiteatru” (1979), Ion Gheorghe îl susținuse pentru publicare în suplimentul *15 poeți* din „Biblioteca «Luceafărul»” (1980), iar Al. Cistelecan îi prefațase un ciclu de versuri în „Familia” (1982), notând câteva semne („constanța de formă poetică”, „unitatea tonului, ritualic și incantatoriu”, „coerența viziunii lirice”) de bun augur în perspectiva evoluției poetului. Confirmarea o aduc după un deceniu primele sale cărți – *Singurătatea supremă*, *Obiecte după frig* (1993), *Amintiri de pe malul celălalt*. Comentariile criticii îi situează poezia în răspăr cu „poetica optzecistă tensionată de turnura ludico-ironică” (Nicolae Oprea). „Urme” ale acesteia, insuficient sublimate, există totuși în poemele lui **V.F.**, după cum sunt detectabile, în pofida prezenței discrete, sugestii lexicale, sintactice, metaforice din lirica lui Nichita Stănescu sau din versul lui Daniel Turcea. Este evidentă însă transcrierea în cheie proprie, încercarea, deseori izbutită, de a sublima lecțiile modelatoare „într-o simplitate a cântecului” (Romulus Bucur). Versurile dobândesc astfel o eleganță ceremonioasă atât în ipostaza melodioasă, cursivă, cât și în aceea a notației lapidare: „Te-apropii de Duh blând/ Când toamna-i căzută-n ruină/ abia vii și te văd cum dispari/ în cuvântul prăbușit/ de pe țărmul cărții/ Apoi te aud cum urci scara de lemn/ cu gluga pe frunte-coroană/ Stai de vorbă cu păianjeni –/ Te rănești de respirarea lor./ Când vine din lumină arca de vânt/ pe tine nu te poate cuprinde/ Intri în vis/ și te subțiezi în liniște// Din când în când auzi curgând/ tăcerea ta din vișini înfloriți// Auzi cum te

apasă pământul" (*Arca de vânt*). Elegiac, poetul își definește oximoronic dicțiunea („Rostirea mea este aidoma unui cântec/ Asemenea inimii care plânge/ într-o mare de minuni" – *Întuneric desăvârșit*), asumându-și condiția unui „prinț al iluziei", Don Quijote locuit de toate morile de vânt, sfâșiat între antinomii, dar și Iacob, „însetat de lumină" și „căznit de ea". Starea cel mai frecvent cultivată este aceea de contemplație extatică a unui „domeniu de suferință", a unui „imperiu de liniște". Imagistica vorbește despre „setea de lumină", durere, spaimă, întuneric, singurătate, frig, cenușă, moarte, absență, „iubire supremă", și despre căderea din mit și despre aspirația de a se împărtăși din lumea sacrului. Poetul invocă arghezian divinitatea: „Doamne, mi-ar trebui/ un munte de viață/ și moarte/ o bisericuță acolo înlăuntrul luminii,/ în care plutind, doar o clipă/ Te-aș cerceta!" (*Dealul*). Plachetele târzii ale lui **V.F.** marchează ipostaze ale „dezvrăjirii". Terținele concentrate din *Timp muzical* (2008) – dublate de lucrări grafice minimaliste – explorează potențialul simbolic al unor teme precum lumina și iubirea, timpul și moartea, însingurarea și frigul, zborul și visul, condiția poeziei, într-o tonalitate predominant melancolică: „S-a spart poemul./ Deasupra cărții,/ te văd plutind" (*Poemul spart*). În același spectru imaginar se dezvoltă și cele șase cicluri lirice din *Făptura căzută din mit* (2011), în care fascinația primordialității, orientată acvatic încă din volumul *Icoana din apă* (2010), și orfismul subtil contribuie la conturarea unei mitologii personale, conotată obsesiv de absență (cu mici variații, versul „Te locuiește absența" se regăsește sistematic în textura volumului) și „mântuită" prin logos: „Deschid cartea.// Ceața ei/ se aurește/ cu mine,// Cuvintele devin desăvârșite...// Sunt lumină". Dedicat poetei Clara Mărgineanu, opusculul *Bufonul și KlaRaReGina* (2009) se configurează într-un sofisticat registru ludic. În perimetrul acestuia se profilează combinații onomastice baroce („Vin ReNii KlaRa – RaMuri de mărginean", *Ne strigă iarna*), teatralizări stranii create cu ajutorul parabolei („Să bată gongul – trageți cortina!/ Coboară din cer limuzina/ Trasă de grifoni și iepe albastre–/Pretutindeni doar paseri măiastre./ Pe capota de argint KlaRa prințesa.../ Trageți cortina, să-nceapă piesa...", *Spectacol*), ritmuri baladești manipulate suprarealist („Și mi-e dor de-un verde pal/ Stând pe umeri ca un șal", *Cântec*), acoperind golul existențial prin exuberanța și extravaganța imaginii.

SCRIERI: *Singurătatea supremă*, București, 1991; *Obiecte după frig*, Galați, 1993; *Amintiri de pe malul celălalt*, pref. Nicolae Oprea, Pitești, 1994; *Dealul*, Ploiești, 1996; *Hierofania*, Ploiești, 1997; *Halucinația*, Ploiești, 1998; *Obiecte după frig*, pref. Dan-Silviu Boerescu, postfață Lucian Vasilescu, București, 1999; *Ceremonii de iarnă*, Ploiești, 2002; *Sonete*, Ploiești, 2002; *Visul toboșarului* (în colaborare cu Costin Lupu), București, 2003; *Porțile*, Ploiești, 2005; *Hierofania*, Ploiești, 2006; *Dealul*, Ploiești, 2008; *Timp muzical*, Ploiești, 2008; *Bufonul și KlaRaReGina*, Ploiești, 2009; *Icoana din apă*, București, 2010; *Făptura căzută din mit*, Ploiești, 2011. **Antologii:** *Melancolie Diesel. Antologie de versuri a cenaclului Atitudini*, Ploiești, 2010; *Pentarombul. Ploieștiul în cinci prieteni: Ion Stratan, Ioan Vintilă Fintiș, Costin Lupu, Martin Culcea, Filip Köllö*, pref. Florin Dochia, Ploiești, 2011.

Repere bibliografice: Constanța Buzea, *„Frumosul problematic și frumosul steril"*, VST, 1979, 19; Al. Cistelecan, *Ioan Vintilă Fintiș*, F, 1982, 8; Vasile Spiridon, *Ioan Vintilă Fintiș*, PSS, 1992, 4–5; Romulus Bucur, *Orgoliul & modestia singurătății*, „Arca" (Arad), 1992, 6; Nicolae Oprea, *„Singurătatea supremă"*, „Calende" (Pitești), 1992, 8–9; Iulian Boldea, *„Singurătatea supremă"*, VTRA, 1992, 10; Gheorghe Mocuța, *„Hierofania"*, „Arca", 1997, 10–12; Ștefan Ion Ghilimescu, *Figuri ale imaginarului poetic*, Târgoviște, 1998, *84–96*; Petrescu–Paraschiva, *Dicț. lit. Dâmbovița*, *245–246*; Iulian Boldea, *Elegiile singurătății*, CU, 2001, 1; Grigore Traian Pop, *O mie de poeți postdecembriști (II)*, CC, 2003, 6–8; Mihai Vieru, *Poetul Fintiș*, F, 2006, 4; Dumitru Augustin Doman, *„Dealul"*, ARG, 2008, 9; Eugen Evu, *„Icoana din apă"*, R, 2010, 11; Horia Gârbea, *„Icoana din apă"*, LCF, 2011, 1; Lucian Gruia, *Timpul sacru și timpul profan în poezia lui Ioan Vintilă Fintiș*, ARG, 2012, 2. ***C.H., C.R.B.***

VINTILESCU, Virgil (24.X.1932, Lupoaia, j. Gorj), istoric literar, editor. Este fiul Eugeniei (n. Umbreș) și al lui Nicolae Vintilescu, funcționar. Urmează Școala Pedagogică din Turnu Severin (1948–1952) și Facultatea de Filologie a Universității „Victor Babeș" din Cluj (1952–1956). Își susține doctoratul la Universitatea din București (1968) cu teza *Ioan Slavici – viața și opera*. Profesor de limba română la Șiria, județul Arad (1956–1960), unde înființează Muzeul „Ioan Slavici", din 1960 funcționează la Facultatea de Filologie a Universității din Timișoara, parcurgând ierarhia didactică până la gradul de profesor (1978). Un timp predă limba română la Universitatea din Belgrad (1969–1972); devine membru de onoare al Societății de Limba Română din Voivodina (1972). Debutează la „Steaua" în

1957 cu articolul *Acolo unde a creat Slavici*. Mai e prezent în „Orizont", „Analele Universității din Timișoara", „Coloana Infinitului" ș.a.

Viața și opera unui mare prozator ardelean vor constitui pentru **V.** preocupări constante, lor fiindu-le dedicat mai întâi volumul colectiv pe care l-a coordonat, *Ioan Slavici. Evaluări critice* (1977), culegere de studii care aduce câteva perspective noi. Se adaugă lucrarea *Idila slaviciană* (1999) și comentariile reunite în volumul *Ioan Slavici* (2007). O contribuție însemnată adusă de **V.** o constituie și editarea, în colaborare cu Iosif Pervain, a paginilor memorialistice ale Eleonorei Slavici, soția scriitorului (*Jurnal*, 1969). Sunt aici informații prețioase, unele inedite, privind formarea și evoluția unei personalități, și altele referitoare la diverse evenimente, între care întemnițarea lui Slavici la Vác, relațiile cu contemporanii etc. Debutul editorial al lui **V.** l-a constituit însă monografia *Dimitrie Țichindeal* (1965), prin care inaugurează direcția principală a preocupărilor sale: Banatul, și îndeosebi literatura de aici. Pe acest tărâm, multă vreme vitregit, a adus contribuții temeinice, nu o dată inedite, de ordin documentar, dar și interpretativ. Cele două cărți consacrate acestui domeniu, *Secvențe literare. Repere literare bănățene (1880–1918)* (1987) și *Consemnări literare. Repere literare bănățene (De la începuturi până la 1880)* (1995), mărturisesc intenția de a realiza o istorie a literaturii din această provincie. Gândite coerent, redactate în spirit riguros, studiile vădesc și mânuirea sigură a criteriului axiologic. Scrise adesea cu destinație didactică, publicate la Editura Didactică și Pedagogică, multe lucrări au ca subiect istoria literaturii românești. Distinctă, amplă prin deschidere e *Istoria literaturii române*, din care autorul a dat la lumină volumul II (*Epoca modernă*, 2011) și volumul III (*Epoca Junimii*, 2008). **V.** a mai întocmit ediții din scrierile lui Dimitrie Țichindeal și I.L. Caragiale și a alcătuit mai multe cursuri universitare asupra epocii marilor clasici.

SCRIERI: *Dimitrie Țichindeal*, Timișoara, 1965; *Victor Vlad Delamarina*, Timișoara, 1967; *Polemica Maiorescu–Gherea. Implicații estetice și literare,* Timișoara, 1980; *Eminescu și literatura înaintașilor*, Timișoara 1983; *Secvențe literare. Repere literare bănățene (1880–1918),* Timișoara, 1987; *Consemnări literare. Repere literare bănățene (De la începuturi până la 1880)*, Timișoara, 1995; *Scriitorii clasici și Junimea*, București, 1997; *Idila slaviciană*, București, 1999; *Ioan Slavici*, Timișoara, 2007; *Istoria literaturii române,* II–III, Timișoara, 2008–2011. **Ediții, antologii:** Eleonora Slavici, *Jurnal,* pref. Iosif Pervain, Timișoara, 1969 (în colaborare cu Iosif Pervain); *Documente literare*, I, pref. edit., Timișoara, 1971 (în colaborare cu Radu Flora); Dimitrie Țichindeal, *Fabule și moralnice învățături*, pref. edit., Timișoara, 1975; *Ioan Slavici. Evaluări critice*, pref. edit., Timișoara, 1977 (în colaborare).

Repere bibliografice: Partenie Murariu, *„Dimitrie Țichindeal",* O, 1966, 10; Eugen Dorcescu, *„Polemica Maiorescu–Gherea"*, O, 1980, 17; Sara Iercoșan, *„Eminescu și literatura înaintașilor"*, T, 1985, 3; Aurel Turcuș, *Sincronizare și integrare spirituală*, O, 1988, 4; Cornel Bogdan, *Cu secera și ciocanul prin lanul istoriei literare*, O, 1990, 5. ***C.D.***

VIRTUS ROMANA REDIVIVA, societate literară înființată la Năsăud la 14 iunie 1870 de profesorii și elevii gimnaziului superior român greco-catolic. Directorul gimnaziului, Ioan M. Lazăr, inițiază demersurile oficiale pentru crearea unei societăți de lectură a elevilor, cu scopul de a le dezvolta preocupările literare. Figurează cu numele **V.R.R.** până la sfârșitul anului școlar 1888–1889, apoi se numește doar Societatea de Lectură sau Societatea Literară, activând până la încheierea anului școlar 1920–1921. Virtus Romana Rediviva reprezenta deviza fostului Regiment II de Graniță; împăratul Franz Josef, informat de eroismul cu care românii luptaseră pe fronturile Europei, decide gravarea acestei maxime pe toate pecețile regimentului. Gimnaziul beneficia de profesori cu o solidă pregătire, care puneau accent pe studiul temeinic al limbilor și literaturilor clasice. Cu un statut (revizuit în câteva rânduri) și forme bine organizate, **V.R.R.** are membri ordinari, onorari și fondatori, un conducător dintre profesorii domeniului umanistic, un președinte ales dintre elevii ultimei clase și un comitet format din elevii claselor superioare. Își desfășoară activitatea permanent, ținând reuniuni lunare și o ședință generală, consemnate mai toate în protocoale. În cadrul reuniunilor elevii recitau poezii, discutau operele autorilor clasici citite la recomandarea profesorilor și prezentau propriile încercări literare. În intervalul 1882–1912, de pildă, sunt citite peste cinci sute de „operate", provenind de la aproape două sute de elevi. Și datorită acestor reuniuni George Coșbuc, elev în clasa a V-a în 1880–1881, își dezvoltă pregătirea culturală clasică. De altfel, el se impune ca unul dintre cei mai dinamici membri ai societății, merit pentru care este ales vicepreședinte și apoi președinte (1883–1884). Coșbuc citește aici traduceri din Friedrich Rückert, Joseph Christian von Zedlitz, Petőfi Sándor, G.L.T.

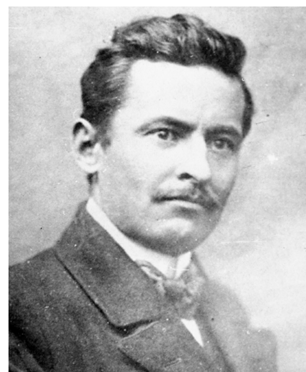
Kossegarten și o poveste populară în șase sute de versuri, intitulată *Pepelea din cenușă*. Anii scurși după instaurarea dualismului austro–ungar, în deceniul al șaptelea al secolului al XIX-lea, au fost marcați de continua escaladare, de către oficialitățile de la Budapesta, a politicii antiromânești, prin forme tot mai dure de asimilare forțată a elementului românesc majoritar din Transilvania. În acest climat ostil, constrânsă în cele din urmă să renunțe la titulatura sa, care evidenția descendența latină a națiunii române, societatea își continuă totuși manifestările culturale. Sfidând politica oficială, un grup de douăzeci de elevi din cursul superior se întrunea duminica sau în zilele de sărbătoare. Proclamarea Independenței României, victoriile obținute de oștirea română, cucerirea Plevnei stârniseră entuziasm în rândurile membrilor societății, fiind sărbătorite în cadrul unor ședințe. În acest nucleu cvasisecret au activat Solomon Halița, viitor profesor de pedagogie, iar după Marea Unire de la 1 decembrie 1918 prefect al județelor Iași (1919) și Bistrița-Năsăud (1922), Ioan Macavei, viitor preot, capelan și paroh la Năsăud, care pentru articolele sale cu caracter politic apărute în ziarele românești va fi întemnițat un timp, Constantin I. Moisil, viitor director al Arhivelor Statului (1923–1938), membru al Academiei Române (1948), Ion Gavrilaș, Aurel Pop Bota, Corneliu Pop Păcurar ș.a. Din 1882 până în 1912 societatea va edita, cu intermitențe, revista literar-științifică manuscrisă „Muza someșană”, cu G. Coșbuc redactor responsabil în perioada când conducea societatea. În acest interval el însuși va tipări aici peste cincizeci de poezii. Au mai colaborat Nicolae Drăganu, viitor profesor de greacă, latină și română, Ciril Negruțiu, Octavian Domide, Dionisie Loghin, Leon Scridon, I. Rebreanu (unchiul lui Liviu Rebreanu), Vasile Al-George, Octavian Moisil, Nicolae Tanco, Z. Macrea, Ion Gheție ș.a. În ciuda accentuării regimului opresiv, spre sfârșitul secolului al XIX-lea societatea își revigorează activitatea în misiunea sa de „întregire a studiilor scolastice” ale elevilor. Pentru atingerea acestui scop se punea accent pe „cetirea jurnalelor literare, deprinderea în declamarea de poezii alese și opere atât originale, cât și traduceri”, îmbogățirea fondului bibliotecii cu reviste și cărți cu profil literar sau științific, în limba română sau în alte limbi. Alături de alte asociații și societăți de cultură și lectură, **V.R.R.** a desfășurat o activitate de excepție pentru apărarea și dezvoltarea culturii românești, pentru păstrarea conștiinței libertății naționale, pentru unirea ținuturilor românești.

Repere bibliografice: Onisim Filipoiu, *Societatea de lectură Virtus Romana Rediviva și revista ei, „Muza someșană”*, AUI, limbă și literatură, t. XIII, 1987, fasc. 1; Teodor Tanco, *Virtus Romana Rediviva*, Bistrița, I, 1973, *11–22*, II, 1974, *24–28*, III, 1977, *106–110*, IV, 1981, *123–133*; Tanco, *Dicț. lit. Bistrița*, *378–381*; *Virtus Romana Rediviva*, îngr. Simion Lupșan și Adrian Onofreiu, introd. Grigore Găzdac și Grigore Marțian, Năsăud, 2002. ***P.D.***

VISKI, Ioan (c. 1650, Visca, j. Hunedoara – 1734, Geoagiu, j. Hunedoara), copist, traducător. A studiat la Gimnaziul Reformat din Cluj, după care s-a reîntors ca pastor în ținutul natal, unde va deveni preceptor al familiei nobile Balogh din Țara Hațegului, precum și predicator la Sântămăria-Orlea și apoi la Geoagiul de Jos. Concomitent, se preocupă de răspândirea literaturii religioase în rândul românilor din zona Banat–Hunedoara, prin copierea și traducerea psalmilor versificați din maghiară, precum și a unor cântece calvine. El realizează astfel o copie în limba română, scrisă cu litere latine și ortografie maghiară, a *Psaltirii* în versuri, urmată de *Carte de cântece*, pe care le datează în 1697. Textul, intitulat *A lui svânt David crai și prorocul o sută cincidzeci de șoltari*, păstrat la Biblioteca Academiei Române, Filiala Cluj, reproduce parțial o traducere anterioară din limba maghiară a cărții *Psalterium Hungaricum* (1607) a lui Albert Szenczi Molnár, aparținând, probabil, lui Ștefan Fogarasi, autorul *Catehismului* din 1648, dar oferă, în același timp, noi echivalențe ale psalmilor. Versiunea românească este o parafrază stângace, tributară în multe privințe celei maghiare, imitând în mod forțat și elementele de versificație. De notat că primul psalm este tradus după versificarea lui Szegedi Gergelyi din secolul al XVI-lea, în timp ce restul psalmilor sunt transpuși, la fel ca în celelalte psaltiri calvino-române, după ediția lui Molnár. La rândul ei, aceasta din urmă are ca model culegerea de psalmi „hughenoți” versificați în limba franceză de Clément Marot și Théodor de Bèze între 1538 și 1562, traduși ulterior în limba germană de Ambrosius Lobwasser și publicați în 1573 la Leipzig. Manuscrisul lui **V.** mai cuprinde 35 de cântece calvine (unul existent și în *Fragmentul Todorescu* din 1571–1575), precum și diferite piese religioase în limba română, între care o variantă a *Rugăciunii domnești* (*Tatăl nostru*),

text singular scris cu litere chirilice, alături de prima versiune românească a imnului *Dies Irae* (*Ziua mâniei*) al lui Tommaso da Celano, tradusă prin intermediar maghiar. Culegerea lui **V.** se înscrie în contextul activității laborioase a românilor bănățeni în direcția promovării scrisului beletristic cu specific reformat, ilustrat prin copiile amplificate realizate după *Cartea de cântece*, tradusă în secolul precedent, sau după originale maghiare apărute după 1600, precum și prin versificarea unor psalmi. Acest gen de culegeri de imnuri religioase și psalmi este promovat în aceeași perioadă de către Mihail Halici senior, în jurul anului 1640, la Caransebeș, apoi de Gergely Sándor de Agyagfalva, la Hațeg, în 1642, și de un anonim, în 1660. *Psaltirea* versificată, copiată și perfectată de **V.**, a fost precedată, așadar, de o altă traducere din maghiară a psalmilor, anexată la copia din 1660 a *Cărții de cântece,* atribuită lui Ștefan Fogarasi, parohul Lugojului. Tot cu alfabet latin vor fi redactate, în a doua jumătate a secolului al XVII-lea, două importante scrieri lexicografice, având aceeași proveniență bănățeană: *Dictionarium Valachico–Latinum* (*Anonymus Caransebesiensis*), conceput de un autor anonim în jurul anului 1650, și *Lexicon Marsilianum*, datând din c. 1687–1701. În fine, o variantă a psalmilor versificați, tot după modelul psaltirii maghiare a lui Albert Szenczi Molnár, copie realizată de Ștefan Istvánházi, în 1703, la Râu de Mori, în Țara Hațegului, completează tabloul literaturii românești de inspirație protestantă, în care contribuția lui **V.** este reprezentativă.

Repere bibliografice: Gregoriu Silași, *Psaltirea calviniano-română versificată (Un document literar-istoric din sec. XVII)*, T, 1875, 12–14; Ioan Bianu, *Introducere* la *Psaltirea în versuri întocmită de Dosoftei,* București, 1887, *XXXIV, XLI–XLVIII*; I. G. Sbiera, *Mișcări culturale și literare la românii din stânga Dunării în răstimpul de la 1504–1714*, Cernăuți, 1897, *51, 294–295*; Gheorghe Alexici, *Date pentru biografia unor scriitori români calvini*, „Revista teologică”, 1916, 4–6; N. Drăganu, *Mihail Halici. Contribuție la istoria culturală românească din sec. XVII*, DR, 1924–1926; Iorga, *Ist. lit.*, I, *250*; Suciu, *Lit. băn., 30–34*; Nicolae Albu, *Istoria învățământului românesc din Transilvania până la 1800*, Blaj, 1944, *109–110*; Carlo Tagliavini, *Influences du Psautier Huguenot de Clément Marot et Théodore de Bèze dans la littérature roumaine ancienne*, „Cahiers Sextil Puscariu”, 1952, I; Gáldi, *Introducere, 90–93*; *Dicț. lit. 1900, 906*; Mazilu, *Recitind,* II, *45–46*; Alin-Mihai Gherman, *Aspecte umaniste în cultura românească veche*, București, 2004, *122–133*; Dragoș Moldovanu, *Psaltirea în versuri a lui Ștefan din Făgăraș (Fogarasi)*, ALIL, t. LIII, 2007–2008; Daniele Pantaleoni, *Texte românești vechi cu alfabet latin: „Psalterium Hungaricum” în traducere anonimă din secolul al XVII-lea*, Timișoara, 2008, *22–25*; Csaba Péter, *The 450 Years Old Psalms from Geneva and the Attempt to Translate Them into Romanian*, SUB, musica, 2012, 2. ***E.P.***

VISSARION, I. C. [Iancu C.] (2.II.1879, Costeștii din Vale, j. Dâmbovița – 5. XI. 1951, Costeștii din Vale, j. Dâmbovița), prozator, autor de piese de teatru.

Este fiul natural al unui brutar, grec macedonean de origine, Constantin Visarion, mama fiind Ilinca Sotir Dumitru, țărancă. Urmează cinci clase în comuna natală (1886–1891), apoi, dat în familia bunicului, e ucenic la un cizmar din Titu (1892–1895), de unde fuge, devenind agent veterinar, copist la tribunal, notar (1901), agent fiscal, agent sanitar, fondator de cooperative rurale. Dintr-o singură căsătorie a avut zece copii, cărora le-a dat cele mai năstrușnice nume de botez: Garibaldi, Florența, Edison, Voltaire ș.a. Locuiește fără întrerupere în satul de baștină, unde practică agricultura și se ocupă de inventarea celor mai diverse dispozitive (în 1912 i se brevetează proiectul unui helicopter realizat la îndemnul lui Tudor Arghezi, corespondează cu inventatorii americani Th. A. Edison și Henry Ford). Începe să scrie de foarte tânăr, debutând în „Gazeta țăranilor”, ia contact cu B. Delavrancea, Al. Vlahuță, I.L. Caragiale și frecventează cercurile socialiste. Arestat în 1907 ca instigator la răscoală, scapă cu greu, la intervenția lui I.G. Duca, deputat liberal. După ce un prieten îi încredințează lui N.D. Cocea nuvela *Nevestele lui Moș Dorogan* ca să i-o publice, acesta îl angajează redactor la „Rampa”, **V.** lucrând acum și la „Flacăra”. În 1914 devine membru al Societății Scriitorilor Români, iar în 1920 membru al Asociației Generale a Presei Române. În timpul Primului Război Mondial, concentrat la Serviciul supravegherii știrilor (cenzura militară), cunoaște numeroși scriitori; jurnalul ținut în această perioadă va sta la baza însemnărilor

adunate în volumul *Sub călcâi* (I, 1922), dedicat „bunului prieten” I.G. Duca; partea a doua, din care multe fragmente au apărut în presa vremii („Adevărul”, „Sburătorul”, „Ordinea”, „Cuvântul liber”, „Universul literar” ș.a.), a lăsat-o în manuscris. După încheierea războiului **V.** va funcționa un timp ca învățător în Costeștii din Vale (1919–1920) și ca inspector școlar. Între 1929 și 1931 colaborează statornic la radio, o vreme ținând o rubrică în emisiunea „Ora satului”, cu snoave populare, povestiri cu tâlc și conferințe. În 1932 editează pe speze proprii revista „literară, științifică și sociologică” „Steluța”, pentru a avea unde să își valorifice invențiile și teoriile mecanice, dar după douăsprezece numere e nevoit să o abandoneze din cauza lipsei de fonduri. A mai colaborat la „Viitorul social”, „Convorbiri literare”, „Cronica”, „Urlătoarea”, „România muncitoare”, „Viitorul”, „Rațiunea”, „Văpaia”, „Ziarul meu”, „Viața românească”, „Graiul Dâmboviței”, „Orion”, „Adevărul literar și artistic”, „Dimineața” ș.a. Ideile antirăzboinice îi atrag, în 1941, excluderea din Comitetul de redacție al broșurilor educative pentru ostași. În schimb, spre sfârșitul războiului, una din povestirile sale este utilizată de sovietici ca material de propagandă. În ultimii ani ai vieții s-a văzut silit să renunțe la tipărirea unor volume de proză deja încheiate. Postum, din 1954 scrierile lui au cunoscut reeditări selective în colecții de mare tiraj, iar o parte dintre textele păstrate în manuscris (printre care un fragment de roman având drept personaje cunoscuți scriitori și oameni politici din cercurile socialiste) au fost cuprinse în volumul *Vameșul* (1974). A mai semnat Sicvianonis, Moș Dorogan, Ion Corvin, Petre Pârcălabu, Ber Căciulă, Garibaldy, I. Constantinescu, Arago, W. Zanoni, Giorgione, Ion, Hafiz Secundus, I. Visarioneanu (nume cu care figurează și în livretul militar).

Rod al talentului nativ, dar și al ambiției de a ajunge un „scriitor-țăran, cum e Maxim Gorki în Rusia” (se recomanda el însuși oficialităților a fi „de profesie agricultor și când am inspirație scriitor”), povestirile lui **V.**, „adevărat tălmaci de suferință al plugarului răbdător” (Tudor Arghezi), au punctul de plecare în întâmplările propriei vieți aventuroase și în lumea satului dâmbovițean. Proza a trezit de timpuriu interesul lui I. Al. Brătescu-Voinești, Gala Galaction, N. Iorga, care au susținut acordarea Premiului „Adamachi” al Academiei Române volumului *Florica și alte nuvele* (1916), după ce Duiliu Zamfirescu propusese, fără succes, la Premiul „Năsturel” *Nevestele lui Moș Dorogan* (1913). E. Lovinescu, care îl aprecia ca fiind „unul dintre cei mai expresivi povestitori populari de astăzi, înzestrat cu o rară putere verbală de a reproduce realitatea și de a însufleți printr-un joc inimitabil toate amănuntele unei memorii inepuizabile”, a identificat în verva naratorului și în comportamentul personajelor sale „vioiciunea, șiretenia și erotismul”, ca trăsături specifice țăranului muntean. Criticul a ținut, de asemenea, să precizeze că talentul lui **V.** de a reproduce viața rurală nu e însoțit și de o capacitate superioară de sinteză, maniera realistă a povestirilor părându-i a fi „de natură cinematică”. S-ar putea ca această intuiție să nu fie fără legătură cu realizarea, în 1925, a filmului *Legenda celor două cruci*, pe un scenariu propriu, pornind de la povestirea *O întâmplare veche* (de altfel, **V.** a figurat în distribuție alături de Alexandru Giugaru, Puica Periețeanu ș.a.). Înzestrarea nativă și nevoia permanentă de a se exprima literar l-au îndreptat efemer și spre teatru, în 1911 încheind în prima formă „piesa socială” *Lupii* (publicată în 1915), remarcată de Victor Anestin pentru „pasajele cu privire la adevărata psihologie a țăranului nostru”, dar precar realizată scenic. Magia teatrului l-a ispitit și mai târziu, manuscrisele lui relevând mai multe asemenea încercări nefinalizate. Un notabil succes de public l-au înregistrat poveștile pentru copii ale lui **V.**; cea mai cunoscută, *Ber-Căciulă* (1920), a beneficiat la interval de câțiva ani și de o continuare „științifico-fantastică”, basmul *Ber-Căciulă împărat* (1928). Dintre poeziile în manieră folcloric-lăutărească strânse în placheta *Cântecele lui Iancu* (1924), o carieră nesperată va face textul romanței *Maria neichii, Marie*.

SCRIERI: *Draci și strigoi*, București, 1899; *Mârlanii*, pref. M. Gh. Bujor, București, 1911; *Fără pâine*, București, 1912; *Nevestele lui Moș Dorogan*, București, 1913; ed. București, 1922; *Lupii*, București, 1915; *Florica și alte nuvele*, București, 1916; ed. București, 1922; ed. București, 1926; *Nevestele lui Moș Dorogan,* cu o scrisoare de I. Al. Brătescu-Voinești, București, 1916; *Privighetoarea neagră*, București, 1916; *Moș Neagu (Iubirea aproapelui)*, București, 1917; *Ber-Căciulă*, București, 1920; ed. București, 1927; ed. îngr. Victor Crăciun și Vasile Mănuceanu, pref. Victor Crăciun, cu ilustrații de Marcela Cordescu, București, 1970; *Maria de altădată*, București, 1920; *Petre Pârcălabul*, București, 1921; *Vrăjitoarea*, București, 1921; *Sub călcâi*, I, București, 1922; *Cântecele lui Iancu*, București, 1924; *Islaz ieftin,* București, 1924; *Ber-Căciulă*

împărat, București, 1928; *Corvin*, București, 1928; *Lumea cealaltă*, I, București, 1929; *Învietorul de morți*, cu ilustrații de A. Jiquidi, București, [1935]; *Agerul pământului*, București, 1939; *Cucurigu!*, Moscova, 1943; *Schițe și nuvele*, București, 1954; *Lupii*, îngr. Ștefan Cristea, pref. Mihai Gafița, București, 1957; *Scrieri alese*, pref. Mihai Gafița, București, 1959; *Vameșul*, îngr. și pref. Victor Crăciun, cu o tabletă-prefață de Tudor Arghezi, București, 1974; *Scrieri alese*, I–III, îngr. Viorica Florea și Victor Crăciun, introd. Victor Crăciun, București, 1983–1987.

Repere bibliografice: Mihail Sorbul, *„Nevestele lui Moș Dorogan”*, RP, 1913, 28; Gala Galaction, *„Nevestele lui Moș Dorogan”*, VR, 1914, 10–12; N. Iorga, [*I.C. Vissarion*], „Neamul românesc”, 1916, 22, 1919, 123; Victor Anestin, *I.C. Vissarion*, UVR, 1916, 11; Mihai Iorgulescu, *I.C. Vissarion*, „Îndreptarea”, 1920, 274; I. Valerian, *Chipuri din viața literară*, București, 1970, *233–245*; Lovinescu, *Scrieri*, II, *198–203*, VI, *220–221*; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *644*, *Ist. lit.* (1982), *725–726*; Ion Roman, *„Lupii”*, CNT, 1957, 10; Ștefan Cristea, *„Lupii”*, TTR, 1957, 3; Arghezi, *Scrieri*, XXVII, *435–437;* Brădățeanu, *Istoria*, I, *74–75;* Victor Petrescu, [*I.C. Vissarion*], „Studia Valachica”, 1970, „Acta Valachica”, 1972; Micu, *Început, 557–559*; Ciopraga, *Lit. rom., 520–523*; Alex. Ștefănescu, *„Lupii” (1915)*, LCF, 1977, 10; Victor Crăciun, *Confesiuni sonore*, București, 1980, *180–182*; Tudor Arghezi, *I.C. Vissarion*, MS, 1983, 1; Mitzura Arghezi, *Un oaspete familiar la Mărțișor*, MS, 1983, 1; Modola, *Dramaturgia, 234–236;* Ovidiu Papadima, *O restituire generoasă*, R, 1984, 9; Dan Brudașcu, *Un caz literar – I. Peltz, I.C. Vissarion și D. Ciurezu*, R, 1985, 10; Valentin Tașcu, *Semnături în contemporaneitate*, ST, 1987, 4; Șerban Cioculescu, *Dialoguri literare*, București, 1987, *107–108*; Victor Petrescu, *I.C. Vissarion. Între uitare și dăinuire* (în colaborare cu Ștefan Ion Ghilimescu), Târgoviște, 2001; *Dicț. scriit. rom.*, IV, *760–762;* Opriță, *Anticipația, 44–46;* Scurtu, *Cercetări*, I, *23–32*, II, *23–29*. ***C. Pp.***

VIȘAN, Dorel (25.VI.1937, Tăușeni, j. Cluj), poet.

Este fiul Verginiei (n. Cenean) și al lui Traian Vișan, brigadier silvic. Urmează Școala Pedagogică din Cluj (1951–1955) și Institutul de Artă Teatrală și Cinematografică „I.L. Caragiale” din București (1961–1965), unde în 2004 își ia și doctoratul cu teza *Falstaff*. Din 1956 până în 1960 e profesor de sport la școala elementară din comuna clujeană Surduc. Ca actor al Teatrului Național din Cluj-Napoca (1965–2000), unde din 1993 până în 2000 este și director, a interpretat zeci de roluri în piese din repertoriul național și străin clasic și modern, iar ca actor de film peste șaizeci și cinci de personaje în producții românești și internaționale, cea mai apreciată prestație fiind cea din *Senatorul melcilor* (1995), în regia lui Mircea Daneliuc. După 1989 devine profesor de actorie la Universitatea „Babeș–Bolyai”, la Conservatorul „Gh. Dima” din Cluj-Napoca și la Universitatea din Oradea. I s-a conferit Ordinul Național Serviciul Credincios în grad de Cavaler. Debutează în 1995 la revista „Steaua”, iar editorial în 1997 cu placheta *De vorbă cu Domnul...*.

Liric, tributar modelului impus de Emil Isac și de Lucian Blaga, **V.** evocă sat românesc atemporal. Dialogurile cu Dumnezeu stau sub un fel de „râsu’ plânsu’”, amestecând patetism și jovialitate. Seninătatea de a accepta tăcerea celui invocat se întrupează în psalmi, specie predilectă încă de la primul volum. Emblematică este poezia *Doamne, nu te îndepărta*, căutare tensionată sau pierdere între „gândurile […] de noapte/ de nesomn și de drum către moarte”. Recunoscându-și păcatul cu permanente trimiteri biblice, poetul își ia libertatea de a „glumi” în mărturisirile de credință către un Dumnezeu tăcut și absent. Revelația e însă copleșitoare: „Doamne, sunt convins că exiști…”. Cum s-a remarcat, principala caracteristică a acestor versuri este desolemnizarea interlocutorului sacru, cu care autorul „tratează” amabil, pe un ton șugubăț, uneori ca un alt Ion Creangă. Familiaritatea exprimărilor nu cade însă în ridicol, autorul păstrându-și în ansamblu sobrietatea tipic ardelenească. S-a mai spus că „substanța versurilor sale e însă mai curând de natură morală decât propriu-zis lirică”, **V.** având „vocație de fabulist” (Petru Poantă). A doua carte, *Voi veni cu fluxul* (1998), schimbă într-o mică măsură tonul liric, precum în piesa titulară: „Căci voi cunoaște Taina Morții/ Aflată chiar în inima vieții”, poezia fiind simțită ca mirosind „a vulpe, a bârne, a stea și a telemea”: „Contemporani/ Habar n-aveți că-n lume se întâmplă lucruri/ Anacronice” (*Minidiscurs în apărarea poetului*). În anul 2000 cele două plachete vor fi reunite sub titlul *Păcate…* . Cartea *Vremea cireșelor amare…* (1998) dezvăluie

alte metamorfoze ale eului liric chinuit între sacrificiu și resemnare, „nevolnică ființă” în care s-a pierdut ceva semnificativ. Timpul „cireșelor amare” este un timp al risipirii, al bătrâneții, al apropierii de marea trecere: „Nu știu de-s dus/ Sau plâng doar o paiață/ Ceva s-a rupt în mine…”. În *Psalmi* (2003) **V.** continuă numărul psalmilor biblici cu *151* (*Răspunde-mi, Doamne, dacă poți*), încheind cu *200* (*Apocalipsă*). Sunt variațiuni pe temele anterioare, despre „bucuria de a fi plâns”, mărturisind acceptarea condiției umane în fața lucrării divine, în cântări despre suflet, pustiire, rugăciune, extincție. Poet evlavios, **V.** realizează un amplu autoportret al „paznicului de bunătăți” care „nu s-a înfruptat din ele”, precum și al celui ce ezită între pământ și cer: „Doamne, nu mai știm drumul de întoarcere/ Ne-am îndepărtat prea mult de țărm/ Și acum ne obosește lumina farului/ Că nu mai vedem Portul…”.

SCRIERI: *De vorbă cu Domnul...*, pref. Tudor Dumitru Savu, Timișoara, 1997; *Voi veni cu fluxul*, pref. D.R. Popescu, Timișoara, 1998; *Vremea cireșelor amare…*, Cluj-Napoca, 1998; *Păcate…*, Cluj-Napoca, 2000; *Psalmi*, Cluj-Napoca, 2003; *Psalmi – Salmos*, ed. bilingvă, tr. Christian Tămaș, Iași, 2010; *Cine-i păzește pe paznici*, Iași, 2012.

Repere bibliografice: Bogdan Ulmu, *Dialog văratec cu Dorel Vișan*, CRC, 1998, 7; Poantă, *Dicț. poeți*, *209–210*; Aurel Rău, *Dorel Vișan poet*, ST, 1999, 2; Mircea Novac, *Poezia, țărm de suflet*, „Ecart”, 2001, 136; Ionel Andrașoni, *Dorel Vișan sau Ferice de cel care citește*, „Adevărul de Cluj”, 2003, 3755; Irina Petraș, *Clujul literar. 1900–2005*, Cluj-Napoca, *141*; Fornade, *Personalități clujene*, *635*; *Căutător de destine. Pușa Roth în dialog cu Dorel Vișan*, postfață Costin Tuchilă, București, 2008. ***A.Ml.***

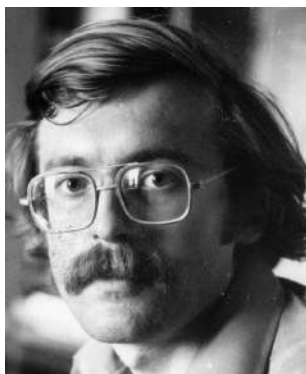
VIȘINESCU, Victor (4.III.1933, Podeni, j. Argeș), istoric literar, publicist, editor. Este fiul Anei Vișinescu (n. Pavelescu) și al lui Gheorghe Vișinescu, învățători. A absolvit liceul la Alexandria (1951) și Facultatea de Filologie, secția limba și literatura română, a Universității din București (1955). Doctor al Facultății de Litere și Științe Umane din Dijon (Franța) cu o teză despre Panait Istrati (1967), obține și un al doilea doctorat, la București, cu o teză despre Sofia Nădejde (1974). A lucrat ca redactor la „Scânteia” (1955–1961, 1970–1972) și ca preparator, asistent și lector la Facultatea de Limba și Literatura Română din București și la universități din Beijing (China) și Dijon (1961–1970). Din 1972 conferențiar la Facultatea de Ziaristică a Academiei de Științe Sociale și Politice „Ștefan Gheorghiu” din București, în 1981 e transferat la Biblioteca Academiei, o perioadă fiind șef al serviciului de bibliografie națională. Revine în învățământ din 1990, ca profesor la Facultatea de Filologie–Ziaristică a Universității Hyperion, unde este și decan din 1995 până în 2004, apoi decan onorific. A debutat în 1950 la ziarul „Teleormanul liber” din Alexandria, iar editorial în 1972 cu studiul *Sofia Nădejde*. Colaborează la „Tânărul scriitor”, „Contemporanul”, „Convorbiri literare”, „Cronica”, „Gazeta literară”, „România literară”, „Informația Bucureștiului”, „Manuscriptum”, „Presa noastră”, „România liberă”, „Scânteia tineretului”, „Universitas” ș.a., semnând uneori cu pseudonimele V. Buzoieșteanu, Theodor Genir, Sorin Ticvivescu, Vasile Vinodor ș.a. Alături de Gabriel Ștrempel a coordonat colectivul care a alcătuit volumul al XVII-lea (*Bibliografie. Viața – Opera. Referințe*, 1999) din seria *Opere* de Mihai Eminescu, distins cu Premiul „B.P. Hasdeu” al Academiei Române.

După o perioadă în care sporadic a publicat și versuri în reviste, în 1984 **V.** tipărește *Aici e pământul!*, o carte de călătorie în China și în Franța. Este o relatare cu o informație variată, referitoare la specificul locurilor vizitate. Prozele de factură autobiografică adunate sub titlul *În Alma Mater și în viață* (1990), cu personaje reale, ce apar uneori sub nume confecționate strident (de pildă, Stazah e Zaharia Stancu, „omul multilateral dezvoltat”), sunt de un interes mult mai redus. **V.** este și autorul unor studii de istorie, teorie și stilistică a presei: *Mesajul militant al presei române* (1979), *O istorie a presei românești* (2000), *Jurnalism contemporan* (2002), *Stilistica presei. Introducere în receptarea discursului mediatic* (2003), *Cultură profesională și creativitate în jurnalism* (2008). Fără detentă expresivă, poate doar cu valoare de „document” subiectiv sunt amintirile din *Lumile în care am trăit* (2008), ca și paginile din *Poeziile iubirii* (2009), de asemenea o apariție târzie, acestea lăsând impresia unor „flori din material plastic” (Alex. Ștefănescu). Ca editor, a îngrijit antologia *Valori lexicale și stilistice în publicistica literară românească* (1981), precum și texte ale Sofiei Nădejde, de care s-a ocupat într-o lucrare documentată, și ale lui Raicu Ionescu-Rion.

SCRIERI: *Sofia Nădejde*, București, 1972; *Mesajul militant al presei române*, București, 1979; *Aici e Pământul!*, București, 1984; *În Alma Mater și în viață*, Cluj-Napoca, 1990; *O istorie a presei românești*, pref. Dan Berindei, București, 2000; *Jurnalism contemporan*, București, 2002; *Stilistica presei. Introducere în receptarea discursului mediatic*, București, 2003; *Cultură profesională și*

creativitate în jurnalism, București, 2008; *Lumile în care am trăit*, Pitești, 2008; *Poeziile iubirii*, Pitești, 2009. **Ediții, antologii:** Sofia Nădejde, *Din chinurile vieții*, introd. edit., București, 1968, *Scrieri*, introd. edit., Iași, 1978; Raicu Ionescu-Rion, *Arta revoluționară*, introd. edit., București, 1972; *Valori lexicale și stilistice în publicistica literară românească*, pref. edit., București, 1981; M. Eminescu, *Opere*, XVII, București, 1999 (în colaborare).

Repere bibliografice: Ionel Andrașoni, *„Sofia Nădejde"*, „Făclia" (Cluj), 1973, 835; Marian Constantinescu, *„Aici e Pământul!"*, RL, 1985, 18; Iordan Datcu, *Marea bibliografie Eminescu*, ALA, 2000, 502; Maria Moldoveanu, *Sinteza idealului creator* (interviu cu Victor Vișinescu), „Biblioteca", 2001, 11–12; Petraș, *Panorama*, *641*; Marian Petcu, *„O istorie a presei românești"*, „Jurnalism & comunicare", 2002, 1; Roxana Ichim Istudor, *„Jurnalism contemporan"*. *„Stilistica presei"*, „Ultima oră", 2003, 10 septembrie; Cristea, *Teleorman*, *516–517*; Alex. Ștefănescu, *Flori din material plastic*, RL, 2009, 45. ***T.A.***

VIȘNIEC, Matei (29.I.1956, Rădăuți), dramaturg, poet, prozator.

Este fiul Minodorei Vișniec (n. Prelipcean), învățătoare, și al lui Ioan Vișniec, funcționar. Urmează școala primară și liceul în orașul natal (1963–1975) și Facultatea de Filosofie și Istorie a Universității din București (1976–1980). Este unul din membrii fondatori ai Cenaclului de Luni, condus de Nicolae Manolescu. După absolvire lucrează ca profesor de istorie și geografie în comuna Plătărești, județul Călărași (1980–1987). Cu începere din anii '70, scrie mai multe scurte piese de teatru, nepublicate și nejucate, cu circulație clandestină, între care *Suflerul fricii*, *Ușa*, *Apa de Havel*, *Omul care vorbește singur*, *Buzunarul cu pâine*, *Păianjenul în rană*, *Ultimul Godot*, *Bine, mamă, dar ăștia povestesc în actu' doi ce se-ntâmplă-n actu' întâi.* În 1987 la Teatrul „C.I. Nottara" din București piesa *Caii la fereastră* îi este interzisă cu doar o zi înainte de premieră. Drept urmare, cere azil politic în Franța, unde intră în legătură cu cercurile exilului parizian și frecventează intens mediile teatrale. În 1988–1989 locuiește la Londra, ca jurnalist al postului de radio BBC, secția română. În 1989 se întoarce la Paris și începe, ca bursier, studii doctorale în drept, pregătind teza *Rezistența culturală în Europa de Răsărit sub regimurile comuniste.* După ce obține diploma de studii aprofundate, abandonează doctoratul în favoarea teatrului și a activității la secția română de la Radio France Internationale. I se acordă cetățenia franceză în 1993. Debutează cu versuri în 1972 la revista „Luceafărul", iar editorial cu placheta *La noapte va ninge,* apărută în 1980. A mai colaborat la „România liberă", „Steaua", „Vatra", „Convorbiri literare", „Amfiteatru", „Cronica", „Transilvania", „Echinox", „Contemporanul", „Viața românească", „Secolul 20" ș.a. Consacrarea deplină ca autor o va cunoaște la Paris prin teatru, piesele scrise și jucate în anii '90 (după *Negustorii de timp* și *Teatru descompus sau Omul-ladă-de-gunoi*) fiind elaborate mai întâi în franceză și apoi traduse în română, după ce autorul își transpusese în franceză piesele scrise în românește. Prima companie teatrală din Franța care îi pune în scenă producțiile dramatice, începând cu *Du Pain plein les poches* (traducere de Virgil Tănase) va fi Théâtre Le Jodel din Avignon în 1992, moment din care prestigiosul festival local îi va include constant reprezentațiile în programele sale anuale și care inaugurează reprezentarea pieselor lui **V.** și pe alte scene franceze. După 1989 e jucat de numeroase teatre românești: *Sufleurul fricii* (Timișoara, 1990), *Bine, mamă, da' ăștia povestesc în actu' doi ce se-ntâmplă în actu'ntâi* (Piatra Neamț, 1990–1991, Timișoara, 1996–1997, București, 1998–1999), *Angajare de clovn* (Iași, 1991–1992, Brăila, Satu Mare), *Spectatorul condamnat la moarte* (Iași, 1991–1992), *Artur osânditul* (Târgu Mureș, 1992–1993), *Caii la fereastră* (București, 1994), *Și cu violoncelul ce facem?* (Oradea, 1995–1996, Timișoara, 1998–1999), *Țara lui Gufy* (Botoșani, 1997–1998), *Trei nopți cu Madox* (București, 1998–1999), *Mansardă la Paris cu vedere spre moarte* (Cluj-Napoca, 2004), *Buzunarul cu pâine* (București, 2006), *Ioana și focul* (București, 2008), *Femeia țintă și cei zece amanți* (Cluj-Napoca, 2008, Sibiu, 2009), *Negustorul de timp* (Iași, 2010) ș.a., numărul reprezentărilor depășindu-l pe cel al oricărui alt dramaturg român contemporan. Totodată piesele, traduse în peste 25 de limbi, i s-au reprezentat și în Germania, Polonia, Rusia, Olanda, Elveția, Canada,

Belgia, Italia, Statele Unite ale Americii, Austria, Argentina, Brazilia, Japonia, Finlanda, Suedia, Republica Moldova ș.a. Activitatea dramatică i-a fost răsplătită cu numeroase premii, între care Premiul Uniunii Scriitorilor (1984, 1991, 1996, 1998, 2001, 2006), Premiul UNITER (1990), Marele Premiu de Teatru Radiofonic al Societății Autorilor și Compozitorilor Dramatici din Franța (1994), Premiul Academiei Române (1998), Premiul Național de Dramaturgie, acordat de Ministerul Culturii (2002), Premiul European acordat de Societatea Autorilor și Compozitorilor Dramatici din Franța (2009).

Deși **V.** se numără printre fondatorii Cenaclului de Luni, poezia sa e departe de a face corp comun cu direcția „lunedistă" a generației '80. Căci, dacă majoritatea congenerilor se îndreaptă către un realism echivalent cu o catagrafie a cotidianului, el se concentrează asupra unui suprarealism care ambiționează să extragă doar chintesența cotidianului. Nu contingentul, ci contingența însăși, localizată într-un oraș generic, care nu numai că nu constituie o realitate determinabilă empiric, dar se complace într-o ambiguitate deopotrivă geografică și ontologică, printr-un continuu bruiaj al rutinelor sociale. Pe de o parte, habitudinile se confruntă mereu cu invazii neanunțate de pe tărâmul metafizicului, deschizând astfel o a doua dimensiune a poemului, de natură onirică sau măcar himerică; pe de altă parte, interferența unor (sub)rutine aparținând unor practici și sfere diferite generează adesea un efect ironic sau absurd, nu fără un anume substrat politic. Cele două stratageme, dezvoltate în jurul unui nucleu narativ ce atinge uneori baladescul, alternează în primele două volume de versuri ale lui **V.**, dintre care *La noapte va ninge* indică o ușoară predilecție pentru metafizică: „Hei, e cineva-năuntru? întreabă fluturele/ așezându-se pe gura fierbinte a puștii/ hei, e cineva-năuntru? repetă ecoul/ alunecând de câteva ori în jos și în sus/ prin țeava înroșită/ hei, e cineva-năuntru? repetă pădurea/ cu rădăcinile adânc înfipte în fuga animalelor/ e cineva ascuns/ în inima sărată a oceanului?/ repetară și ciclopii neliniștiți// e cineva în miezul adormit al materiei/ și are nevoie de ajutor?" (*Despre materie*), în timp ce *Orașul cu un singur locuitor* (1982) marchează o mai pronunțată familiarizare cu absurdul: „În diminețile tăcute desăvârșite/ obișnuiesc să mă plimb cu trompeta subsuoară/ prin parcul municipal// mă urc în picioare pe una din băncile ude/ și încep să cânt visător/ un bărbat și o femeie se opresc în fața mea/ ascultă răscoliți apoi se îmbrățișează/ iar el îi spune emoționat de mâine/ da, de mâine, ne vom schimba modul de viață/ vom încerca să fim fericiți ne vom duce la/ cinematograf vom discuta despre artă/ [...]/ iar la vară/ o, la vară/ vom vizita Bulgaria în autocar" (*O dimineață în parc*). De aceea, adevărata mutație în scrisul lui **V.** o reprezintă ralierea cam tardivă la textualism, anunțată de ciclul *Descrierea poemului* din *Orașul cu un singur locuitor* și legiferată în *Înțeleptul la ora de ceai* (1984) prin texte precum *Poemul care se citește pe sine*. Cu toate acestea, chiar și în cartea din 1984 maniera dominantă – adusă aici la desăvârșire prin juxtapunerea celor două tipuri de construcție – rămâne aceea adoptată în placheta de debut. Ca și modelele: Nichita Stănescu (mai ales prin figurile imaginarului – soldatul, ochiul și orbirea, câinele etc.), Marin Sorescu (prin infuzia sacralității într-o realitate aparent degradată) și suprarealismul (similitudine ce trebuie privită totuși cu rezerve de vreme ce poemele lui **V.**, spre deosebire de incontinența imagistică a avangardiștilor, își relevă adesea nu numai o coerență strictă în planul reprezentării, ci și un sens parabolic apăsat). În fond, pe această linie se așază cele mai reușite texte ale poetului, dintre care merită reținut cel intitulat *Corabia*: „Corabia se scufunda încet noi ziceam/ și ce dacă se scufundă corabia și mai/ ziceam orice corabie se scufundă/ într-o zi și ne strângeam mâinile/ ne luam rămas-bun/ [...] dar corabia se scufunda atât de încet/ încât după o viață de om încă/ mai ieșeam unul câte unul și priveam/ cerul și măsuram apa și scrâșneam din dinți/ și spuneam asta nu e o corabie/ asta e o.../ asta e o...". E un nivel pe care *Poeme ulterioare* (2000), oricât de onorabile, nu vor reuși să-l atingă. Mai interesant este romanul *Cafeneaua Pas-Parol* (1992), o punte de trecere între poezia și dramaturgia lui **V.** Tema cărții este, după declarațiile autorului, „intelectualul încolțit de istorie", a cărui dramă se manifestă, în cazul de față, într-un orășel bucovinean, cu puțin timp înaintea ultimului război mondial. Riposta imediată a intelighenției locale constă în înființarea unei „Societăți a intelectualilor", al cărei obiectiv principal e emanciparea semenilor în fața amenințărilor prezentului, dar ale cărei acțiuni sunt limitate drastic de evidența – enunțată de Manase Hamburda – că

„mulțimile au nevoie să afle adevărul, dar nu sunt pregătite să-l audă". Și, oricum, intriga „realistă" a romanului trece progresiv în plan secund, mimeticul fiind subminat atât din direcția supranaturalului (temeliile orașului erau înfipte în carnea unui imens animal), cât și din direcția autoreferențialității (autorul apare în final ca un *deus otiosus* care și-a lăsat de izbeliște lumea ficțională). De altfel, asemănătoare sunt temele și tehnicile folosite în piesele de teatru, care, în pofida numărului lor mare, nu cunosc variații tipologice, ci doar graduale, evantaiul dramatic deschizându-se între doi poli: politicul și metateatralul. E drept că o eventuală sciziune între aceștia ar fi iluzorie, deoarece spectacolul și ideologia nu sunt decât fața și reversul aceleiași medalii: exercitarea puterii presupune punerea în scenă a unui show de dimensiuni variabile, iar acceptarea „iluziei comice" implică o formă mai mult sau mai puțin subtilă de politizare. În fond, îngemănarea celor două repertorii e vizibilă încă de la prima piesă a lui **V.** publicată în volum – *Țara lui Gufy* (1992), care tratează în manieră ubuescă o temă ce pare inspirată din feeriile lui Victor Eftimiu. Gufy, stăpân peste ținutul „orbilor", a pus să se vopsească în alb întreaga sa împărăție; numai că tot acest imens decor îi servește pentru a-și controla mai bine supușii, a căror „fericire" o declamă demagogic de față cu bufonul-raisonneur Lulu: „Spune și tu dacă nu e mai bine așa? Nu am inventat țara asta. Crede-mă! Nu e om mai fericit decât cel care n-are nimic de dorit". Motivul orbirii, reciclat și în *Văzătorule, nu fi un melc* (1996), cedează treptat locul unor procedee metatextuale mai complexe, precum cel al „teatrului modular" din piesa *Teatru descompus sau Omul-ladă-de-gunoi* (1998), alcătuită dintr-o succesiune de monologuri și dialoguri pe care un potențial regizor e invitat să le reorganizeze cum dorește. Însă probabil că sensul pe care îl comportă pentru **V.** teatrul în teatru se observă cel mai bine în *Ultimul Godot* (*Le Dernier Godot*, 1996), ce atestă totodată apartenența autorului la dinastia Eugen Ionescu – Samuel Beckett, nu fără unele influențe autohtone care vin, de data aceasta, nu atât de la Marin Sorescu, cât de la Teodor Mazilu. Scurtul „scenariu dramatic" e, de fapt, o conversație între Godot și Samuel Beckett, amândoi dați afară dintr-un teatru. Miza piesei e destul de transparentă de vreme ce, în ciuda afirmației categorice a lui Godot – „Teatru' a murit" –, sporovăiala celor doi reușește să adune în preajmă o serie de gură-cască, pentru ca textul să se încheie cu celebra replică din deschiderea piesei originale a lui Beckett. Tehnicile de punere în abis și intertextualitatea se păstrează și în scrierile mai accentuat politice, precum *Femeia ca un câmp de luptă sau Despre sexul femeii – câmp de luptă în războiul din Bosnia* (1998), unde trauma resimțită de Dorra, victimă a unui viol în timpul războiului, se reflectă atât în fișele de observație, cât și în jurnalul intim al lui Kate, terapeutul său. Situându-se printre punctele de vârf ale dramaturgiei lui **V.**, piesa se impune în egală măsură prin reflecțiile lui Kate („Noul războinic din Balcani violează femeia inamicului său etnic pentru a-i da astfel lovitura de grație. Sexul femeii inamicului său etnic devine astfel un veritabil câmp de luptă"), prin portretele pe care Dorra le trasează popoarelor din zonă și mai ales abisalului „bărbat din Balcani", precum și prin subtilele (contra)transferuri între medic și pacienta sa. Pretextul clinic este dezvoltat și în *Istoria comunismului povestită pentru bolnavii mintal și alte piese* (2001), unde un scriitor sovietic primește misiunea de a propovădui „adevărata" doxă printre clienții unui ospiciu. Parabolele lui Iuri Petrovski, care nu se sfiește să facă risipă de imagini excremențiale pentru a-și duce la bun sfârșit sarcina, provoacă noi tulburări (pe lângă cele obișnuite) în rândurile auditoriului, ce oscilează astfel între stupoare și delir, dar mai cu seamă stârnește o serie de neliniști ideologice printre niște cetățeni care ajung să se întrebe dacă nu cumva discursul oficial ascunde o capcană contrarevoluționară (sau invers). În orice caz, dat fiind că pentru autor spitalul nu este decât o mică porțiune a unei scene de teatru aproape infinite, piesa coagulează toate trăsăturile dramaturgiei lui **V.**: descompunerea și recompunerea identităților, dezagregarea intrigii evenimențiale sub forma conflictelor ideologice, mirajul realității și realitatea mirajului, politizarea esteticului și estetizarea politicului, țâșnirile melodramatice și temperarea lor într-o ramă autoreferențială, coexistența fluidelor grotești și a inserțiilor poematice. Alături de Eugen Ionescu, **V.** este singurul dramaturg român care s-a impus pe scenele pariziene și internaționale, fiind totodată și singurul dramaturg de prim nivel al „generației 80". *Mansardă la Paris cu vedere spre moarte* (2005), una dintre cele mai puternice piese ale lui **V.**, transformă în personaj pe

Cioran-bolnavul terminal de Alzheimer de la clinica Broca; punctată de scene absurdiste sau „realiste” (întâlnirea în oglindă cu un alt muribund, François Mitterrand), mintea descompusă a filosofului se agață de realități nesigure, călătoria printre ruinele propriei biografii și alunecarea spre moarte fiind învăluite într-un suprarealism poematic neliniștitor. Următoarele culegeri publicate de dramaturg adună piese mai vechi sau mai noi, de varii dimensiuni, în configurații variabile, pentru diferite montări. (Post)existențialismul, absurdul și suprarealismul definesc, de la început, textele dramatice ale lui **V.**, în interiorul cărora viziunea poematică, apetitul narativ, reflecția eseistică fuzionează dialogal cu o eficiență superioară fiecărei specii în parte abordate de acest autor polimorf. Piesele problematizează tanaticul, religiosul, eroticul și politicul unei umanități în criză în cheia unor scenarii destabilizante, alimentate de o imaginație distopică; *Păianjenul în rană* (2007) reformulează scena morții lui Iisus de pe cruce prin cei doi tâlhari care, martori ai unui joc de zaruri, îi cer mântuirea în timp ce un păianjen, care îi străbate pe toți, îi intră în rană. În *Imaginează-ți că ești Dumnezeu* (2008), inspirat de războiul din Iugoslavia, iluzia atotputerniciei ca precondiție a uciderii adversarului de către doi soldați năuci frizează reprezentarea burlescă. *Morții patriei* ridică satira militarismului războinic la un nivel abstract-simbolic, pe mai multe niveluri discursive, în care personajele colective, impersonale sau depersonalizate, vii sau moarte, dictează regulile „jocului”. Intervenția miraculosului într-un cotidian degradat capătă accente atroce în piese de mai mari dimensiuni precum *Omul cu o singură aripă* (2006) sau *Negustorul de timp* (1998), una dintre cele mai complexe ale lui **V.**, iar cele două „variante” pentru *Occident Express* (2009) însceneaază iluzia unui tren salvator pentru emigranții Estului. Pe linia vechilor experimente de teatru (foarte) scurt, în care textele se prezintă sub forma unor bruioane prozastice, poematice sau eseistice, secvențele care alcătuiesc volumele *Scrisori de dragoste către o prințesă chineză* (2011) și *Cabaretul cuvintelor: exerciții de muzicalitate pură pentru actorii debutanți* (2012) depășesc convențiile „clasice” ale dramaturgiei, fiind pure exerciții de seducție artistică.

Revenirea la roman a lui **V.** are loc în 2009 cu *Sindromul de panică în Orașul Luminilor*, în care experiența de viață a exilatului parizian de la finele anilor ’80 (marcată în text prin numeroase biografeme, inclusiv asumarea propriului nume, de la evocarea verificabilă documentar a circumstanțelor plecării din țară, trecând prin relatarea unor întâlniri cu figuri ale imigrației românești pariziene și cu vedete culturale autohtone) e prelucrată ficțional, cu schimbări bruște și imaginative de perspectivă, într-o narațiune despre dificultățile afirmării la Centru a unui scriitor „metec”: de la barierele lingvistice la cele culturale, politice, economice ș.a. Toposul bucovinean al Cafenelei Pas-Parol e înlocuit – via prietenul din copilărie Gogu Boltanski, „o oglindă pe dos a propriului meu destin” – de cel al Cafenelei Saint-Médard, un Turn Babel postmodern al scriitorilor-imigranți, și de editura fantomă a domnului Cambreleng, la porțile căreia bat numeroși aspiranți fără șansă. Haosul, incomunicarea, alienarea sunt asumate din varii unghiuri, revelatoare fiind istoriile unor expați ratați ca (între alții) scriitoarea cehă Jaroslava, ajunsă la Paris după reprimarea Primăverii Pragheze, excentricul cocoșat grec Pantelis Vassiliotis, disidentul chinez Hung Fao, scriitoarea japoneză de romane SMS Kyoku Fukasawa; „partea franceză” e reprezentată, între alții, de „inițiatori” ca domnul Cambreleng, librăreasa Fabiola (cu care naratorul are o relație amoroasă) sau funcționarul *trouble-fête* François Comte. Treptat romanul devine o radiografie ironică a sistemului literar parizian, dimensiunea eseistică și reflexivă, marcantă, fiind topită într-un flux epic antrenant. Replică la *Procesul* lui Kafka, aflat însă și în descendența unor ficțiuni distopice

autohtone (de la *Biserica neagră* de A.E. Baconsky la *Viața pe un peron* de Octavian Paler), *Domnul K. eliberat* (2010) pune în scenă competiția cinică între captivitatea concentraționară și libertatea democratică, Kosef J. (inversul onomastic al lui Joseph K) fiind prins între avantajele și dezavantajele a două sisteme. Ambele sunt deconstruite la rece, prin evoluția evenimentelor. Limpede și riguros conceput, romanul de idei poate fi citit și ca o parabolă kafkiană a confruntării dintre două moduri de viață aparent opuse, în care captivitatea sfârșește prin a se înfățișa ca un „acasă" confortabil și sigur, iar libertatea – ca formă de existență la limită, insuportabilă prin sărăcie și insecuritate, un „cerc concentric" al supravegherii și terorii. Comutarea dinspre distopia comunistă spre cea globalistă are loc prin *Dezordinea preventivă* (2011). Spectaculos intelectual, romanul dezvoltă, pe mai multe paliere, o viziune a distrugerii civilizației occidentale prin intermediul inamicilor săi geopolitici (islamul, între alții) care ambiționează să resuscite identitățile ultrareligioase; pe de altă parte, sistemele globale dezvoltă, la rândul lor, tehnici sofisticate de reprogramare și control al speciei. Acestea sunt influențate, subteran, de reprezentanții unei societăți a șobolanilor, care își transferă modelul nonuman la nivelul unor reprezentanți compatibili, ca organizare și gândire, ai umanității tehnologice. După recuperările din *Poeme ulterioare*, **V.** revine la poezie prin volumele *La masă cu Marx* (2011) și *Securi decapitate – Haches décapitées* (2012), ambele cu bogate secțiuni de stilizări grafice suprarealiste, unele semnate de autor. Primul amintește prin titlu *O beție cu Marx*, primul volum de versuri postcomunist al lui Mircea Dinescu. Noul debut poetic al lui **V.** se dovedește a fi însă neconcludent, atins de manierism demonstrativ; dincolo de referințele la Marx, Engels, Lenin și Stalin, cu al căror logocentrism polemizează fals-retoric („nu, nu e ușor să îngropi o sută de milioane de morți când/ ai mâncat cu Marx până la vîrsta de 30 de ani/ când ți-a rămas un gust atât de amar în gură/ când ai acreli în stomac și vomiți la fiecare cinci minute"), predomină reflecțiile despre pierderea puterii cuvintelor și degradarea lor în postcomunism. Mai expresive, dar la fel de artificioase, sunt poemele erotice (*Uluitor de frumoasă era ea*, *Femeia care are amanți*, *Ea trăiește în corpul meu*). Impasul e ilustrat elocvent în autoreferențialul *Cuvintele îți opun rezistență*: „N-am scris pentru că nu/ aveam ce să spun/ iată de ce n-am mai scris/ e mai bine așa/ de ce să scrii când nu ai de spus nimic/ de ce să scrii când cuvintele îți opun rezistență/ de ce să scrii când ești singur/ în fața cuvintelor care se pietrifică/ în fața cuvintelor încremenite/ pe cerul gurii/ înfipte în gâtlej ca tot atâtea baricade/ cuvinte care nu mai recunosc nimic/ din lumea reală/ cuvinte care nu mai au legătură/ între ele/ între ele și mine/ între mine și tine". *Securi decapitate* conține caligrafii (post)suprarealiste funambulești, într-un dialog reușit cu grafica de excepție a cărții.

Matei Vișniec este, la a doua carte, un poet foarte bun, serios, care și-a configurat un univers coerent și și-a pus la punct o scriitură personală. Lipsit de spontaneitate și strălucire sau, cu o expresie a lui G. Călinescu, de țâșnire lirică, el riscă să pară multora monoton sau plicticos. Suprafața poemelor e insuficient luminată și trebuie să o privești cu mare atenție: altfel, pierzi nuanțele, surprizele, schimbările, varietatea retrasă în colțuri obscure. Încordarea însăși a ideii e marcată de stilul conversațional, „abstract" și reflexiv până la proză. Misterioasele viziuni despre oraș ar putea fi, dacă roua harului ar arde pe blocuri, și mai impresionante, și mai convingătoare.

NICOLAE MANOLESCU

În mod paradoxal, teatrul lui Vișniec, deși ține de literatură prin materialul de construcție ce rămâne, totuși, cuvântul, este un teatru transverbal ce comunică nu prin autonomia replicilor, ci prin solidaritatea lor. Este nu numai rezultatul deprecierii extreme a „literaturii", dar și un teatru al epocii audiovizualului, care nu iartă nici un exces de locvacitate. Aici se află, desigur, și una din explicațiile trecerii de care se bucură teatrul lui Vișniec pe scenele noastre. El scrie un teatru al regizorului, și nu al scriitorului. Inamic al literaturii, el este condamnat la literatură. Dar saltul de la un teatru literar care tânjește după imagine la un teatru de imagine care aspiră la text este radical.

MIRCEA GHIȚULESCU

SCRIERI: *La noapte va ninge*, București, 1980; *Orașul cu un singur locuitor*, București, 1982; ed. bilingvă (*Orașul cu un singur locuitor – La ville d'un seul habitant*), tr. Nicolas Cavaillès, București, 2010; *Înțeleptul la ora de ceai*, București, 1984; *Cafeneaua Pas-Parol*, București, 1992; ed. 2, București, 2008; *Țara lui Gufy*, București, 1992; *Angajare de clovn*, București, 1993; *Du Pain plein les poches*, tr. Virgil Tănase, Lyon, 1994; *Und was soll mit dem Cello geschehen?*, Frankfurt, 1994; *L'Histoire des ours panda racontée par un saxophoniste qui a une petite amie à Francfort*, Lyon, 1995; *Les Partitions frauduleuses. Petit boulot pour vieux clown*, Paris, 1995; *Trois nuits avec Madox*, Carnières–Morlanwelz (Belgia), 1995; *Les Chevaux à la fenêtre*, Paris, 1996; *Le Dernier*

Godot, tr. Gabriela Ionescu, Lyon, 1996; *Paparazzi ou La Chronique d'un lever du soleil avorté*, Paris, 1996; ed. (*Paparazzi sau Cronica unui răsărit de soare avortat*), București, 2002; *Théâtre décomposé ou l'Homme poubelle*, pref. Georges Banu, Paris, 1996; *Teatru*, I–II, pref. Valentin Silvestru, București, 1996; ed. 2, București, 2007; *Văzătorule, nu fi un melc*, București, 1996; *Brefs d'ailleurs* (în colaborare), Paris, 1997; *Comment pourrais-je être un oiseau?*, Paris, 1997; *Du Sexe de la femme comme champ de bataille dans la guerre en Bosnie*, Paris, 1997; *Frumoasa călătorie a urșilor panda povestită de un saxofonist care avea o iubită la Frankfurt. Negustorul de timp*, București, 1998; *Petit boulot pour vieux clown. L'Histoire des ours panda racontée par un saxophoniste qui a une petite amie à Francfort*, Arles, 1998; *Teatru descompus sau Omul-ladă-de-gunoi. Femeia ca un câmp de luptă sau Despre sexul femeii – câmp de luptă în războiul din Bosnia*, București, 1998; *Mais qu'est-ce qu'on fait du violoncelle?*, Paris, 1999; *L'Histoire du communisme racontée aux malades mentaux*, Carnières–Morlanwelz, 2000; ed. (*Istoria comunismului povestită pentru bolnavii mintal și alte piese*), Brașov, 2001; *Poeme ulterioare*, București, 2000; *Caii la fereastră. Ultimul Godot*, Brașov, 2001; *Le Roi, le rat et le fou du roi*, [Carnières–Morlanwelz], 2002; *Attention aux vieilles dames rongées par la solitude*, Carnières–Morlanwelz, 2004; *Mais, maman, ils nous racontent au deuxième acte ce qui s'est passé au premier*, Paris, 2004; *Orașul cu un singur locuitor*, postfață Alex. Ștefănescu, Pitești, 2004; ed. (*La Ville d'un seul habitant*), tr. Nicolas Cavaillès, Carnières–Morlanwelz, 2010; *Mansardă la Paris cu vedere spre moarte*, postfață Mirela Nedelcu-Patureanu, Pitești, 2005; ed. (*Les Détours de Cioran ou Mansarde avec vue sur la mort*), Carnières–Morlanwelz, 2007; *Richard III n'aura pas lieu*, Carnières–Morlanwelz, 2005; *Omul cu o singură aripă*, Pitești, 2006; *Le Mot progrès dans la bouche de ma mère sonnait terriblement faux*, Carnières–Morlanwelz, 2007; *Păianjenul în rană*, București, 2007; *Groapa din tavan*, București, 2007; *Omul pubelă și femeia ca un câmp de luptă*, București, 2007; *Enquête sur la disparition d'un nain de jardin*, Carnières–Morlanwelz, 2008; *Imaginează-ți că ești Dumnezeu*, Pitești, 2008; *Ioana și focul*, București, 2008; ed. (*Jeanne et le feu*), Paris, 2009; *Mașinăria Cehov. Nina sau Despre fragilitatea pescărușilor împăiați*, București, 2008; ed. (*Nina ou De la fragilité des mouettes empaillées*), Carnières–Morlanwelz, 2011; *La Femme-cible et ses dix amants*, Carnières–Morlanwelz, 2005; ed. (*Femeia țintă și cei zece amanți*), Pitești, 2009; *Occident Express. Despre senzația de elasticitate când pășim peste cadavre*, Pitești, 2009; *Sindromul de panică în Orașul Luminilor*, București, 2009; ed. (*Syndrome de panique dans la Ville Lumière*), tr. Nicolas Cavaillès, Paris, 2012; *Cronica ideilor tulburătoare sau Despre lumea contemporană ca enigmă și amărăciune*, Iași, 2010; *Domnul K eliberat*, București, 2010; *Omul din cerc*, Pitești, 2011; *Scrisori de dragoste către o prințesă chineză*, tr. Daniela Magiaru, București, 2011; *Dezordinea preventivă*, București, 2011; *La masă cu Marx*, București, 2011; *Procesul comunismului prin teatru*, pref. Daniela Magiaru, București, 2012; *Cabaretul cuvintelor: exerciții de muzicalitate pură pentru actorii debutanți*, București, 2012; *Securi decapitate – Haches décapitées*, ed. bilingvă, București, 2012.

Repere bibliografice: Ion Pop, *Doi poeți tineri*, ST, 1980, 12; Eugen Simion, *Poezia tânără*, R, 1981, 4; Mircea Mihăieș, *Mitologii citadine*, O, 1983, 9; Poantă, *Radiografii*, II, *119–123*; Felea, *Aspecte*, III, *147–151*; Mihai Dinu Gheorghiu, *Ceai fără zahăr*, CRC, 1985, 16; Mincu, *Eseu*, *60–64*; Țeposu, *Istoria*, *69–70*; [*Matei Vișniec*], CC, 1994, 4–5 (grupaj special); Negoițescu, *Scriitori contemporani*, *464–472*; Papahagi, *Interpretări*, *159–162*; *Dicț. analitic*, I, *40–42*, II, *118–120*, III, *231–233*, *313–315*, IV, *561–562*; *Dicț. esențial*, *887–889*; Ghițulescu, *Istoria*, *324–332*; ed. 2 (*Istoria literaturii române. Dramaturgia*), București, 2008, *508–524*; Mincu, *Poeticitate*, *371–375*; Dumitru Țepeneag, Ion Simuț, *Un român la Paris, în 2001*, CNT, 2001, 23; Lefter, *Scriit. rom. '80–'90*, III, *280–283*; Manolescu, *Lista*, I, *375–380*; Pop, *Viață*, *187–190*; Mircea Iorgulescu, *Vedeniile lui Matei Vișniec*, „22", 2002, 14; Cristina Modreanu, *Survolând dramaturgia românească...*, ALA, 2002, 615; Holban, *Portrete*, I, *82–85*; Radu Țuculescu, *În pat cu Cioran*, OC, 2004, 228; Miruna Runcan, *Cioran revizitat*, OC, 2004, 228; Cistelecan, *Al doilea top*, *49–51*; Bogdan Crețu, *Matei Vișniec: un optzecist atipic*, Iași, 2005; Mircea A. Diaconu, *În căutarea ființei*, RL, 2005, 34; Lefter, *Flashback*, *388–399*; Ștefănescu, *Istoria*, *921–932*; Holban, *Ist. lit.*, I, *166–170*; Cristina Rusiecki, *Comunismul, călătorie de plăcere*, ALA, 2007, 892; Florin Faifer, *Matei Vișniec – de la farsa tragică la parabola filosofică*, RR, 2007, 2; Daniela Magiaru, *Matei Vișniec – mirajul cuvintelor calde*, București, 2008; Manolescu, *Istoria*, *1390–1393*; Soviany, *Apocaliptica*, *302–305*; Mihai Iovănel, *O partidă de cărți*, CLT, 2009, 17; Cosmin Borza, *Comedia paraumană*, VTRA, 2009, 12; Mircea Morariu, *Teatrul și cărțile lui*, Oradea, 2009, *33–62*; Popa, *Ist. lit.*, II, *562–563*, *882–884*; Șerban Axinte, *Avantajele captivității*, OC, 2010, 296; Manolescu, *Enciclopedia*, *738–740*; Mihai Lungianu, *Personajul virtual sau Calea către al V-lea punct cardinal la Matei Vișniec*, București, 2010; Ileana-Alexandra Orlich, *Condiția postumană în „Domnul K eliberat"*, VTRA, 2011, 9–10; Soviany, *Cinci decenii*, I, *255–260*; Paul Cernat, *Firimituri de la masa lui Marx*, OC, 2012, 360; Marius Miheț, *Noua soteriologie*, RL, 2012, 16; Elvira Sorohan, *Matei Vișniec și romanul său despre era mediatică*, CL, 2012, 5; Ioan Holban, *Omul-mlaștină*, RL, 2012, 34; Cosmin Ciotloș, *Necuvintele*, RL, 2012, 43; Nicolae Coande, *La cabaret, birjar!*, „Acolada", 2012, 12. ***A.T., P.C.***

VITNER, Ion (19.VIII.1914, București – 12.IV.1991, București), istoric și critic literar. Este fiul Giselei Wittner (n. Zoller) și al lui Leon Wittner,

funcționari; prenumele la naștere: Jakob. Urmează la București Școala Poenărescu (1921–1925), Liceul „Titu Maiorescu" (1925–1932) și Facultatea de Medicină (1933–1939), specializându-se în stomatologie. Și-a luat doctoratul în medicină (1940) și, mult mai târziu, în filologie (1971). În timpul dictaturii antonesciene, din cauza adeziunii la PCR și a legilor rasiale, i se interzice practicarea profesiunii și i se impune domiciliu forțat până în 1942, când e deportat într-un lagăr din Transnistria. Revine în țară în toamna anului 1944. Este redactor la „Scânteia" (1944–1946), membru în redacția revistei „Orizont" (1944–1947), redactor-șef adjunct, ulterior redactor-șef la „Contemporanul" (1946–1949) și redactor-șef la „Flacăra" (1949–1950). În 1947 dezlănțuie în presă un atac violent împotriva lui G. Călinescu. Reușind să obțină numirea în postul de conferențiar la Facultatea de Filologie, în 1950 îl înlocuiește pe G. Călinescu – îndepărtat din Universitate și trimis „în cercetare" – la șefia Catedrei de literatură română modernă și ia gradul didactic de profesor; va fi pensionat în 1970. Debutează în 1932 la revista avangardistă „unu", publicând în două numere consecutive poemele *Oamenii–pași*, *Liane*, *Mitul izvoarelor*, *Poem*, *În palma-mi umblă trupul tău* și două proze scurte, *Balul din Vulcani* și *Dincolo,* semnate I. Wittner. Mai colaborează la „Cuvântul liber" (sub pseudonimul Ion Vântu), „Tribuna nouă", „Veac nou", „Studii", „Scânteia ilustrată", „Gazeta literară", „Tribuna", „Viața românească", „Utunk", „Scânteia tineretului", „Secolul 20", „Revue roumaine", „România liberă" ș.a. Mult timp (1949–1960) face parte din comitetul de conducere al Uniunii Scriitorilor. Împreună cu G. Călinescu și cu Ov. S. Crohmălniceanu a întocmit, sub egida Institutului de Istorie Literară și Folclor al Academiei, manualul *Istoria literaturii române* (I–II, 1954–1955), volumul al II-lea, din al cărui colectiv de redacție G. Călinescu fusese eliminat, fiind răsplătit cu Premiul de Stat. I se mai acordase Premiul de Stat în 1949, iar Premiul Academiei RSR îl primește în 1954.

Prima perioadă a activității literare a lui **V.** este legată de cercurile de avangardă ale anilor '30, în special de revista „unu" a lui Sașa Pană, ce publică, în treisprezece exemplare cu circulație clandestină, *Octombrie* (1932) și *Supremul adevăr* (1933), carte al cărei tiraj a fost în bună parte confiscat de Siguranță. În 1933, împreună cu Miron Radu Paraschivescu și Ion Vlasiu, expune colaje și desene suprarealiste în localul librăriei Hasefer din București. După al Doilea Război Mondial are o funestă contribuție la nașterea și dominația pseudoculturii impuse de noul regim. Semnează în „Orizont" – una din primele reviste care subscriu la noua orientare culturală, determinantă în apariția literaturii „socialiste" – articole despre Karl Marx și despre „umanismul sovietic și Stalin", dar și despre sămănătorism și literatura țărănească; îl vede pe Eminescu ca exponent al ideologiei unei lumi ce își simte sfârșitul și îl stigmatizează ca reprezentant tipic al acestei lumi „care agonizează". Apariția în 1949 a unor broșuri dedicate lui C. Dobrogeanu-Gherea, Eminescu și I.L. Caragiale, ca și a volumelor *Pasiunea lui Pavel Corceaghin* și *Critica criticii* urmează tipăririi în „Contemporanul" și în „Gazeta literară" a seriei de articole în care **V.** acuză „limitele decadentismului" în literatura română și face procesul lui E. Lovinescu și al lui G. Călinescu. Între 1946 și 1949 apar aici *Un ideolog al fascismului românesc: Nichifor Crainic*, *E. Lovinescu sau Impasul subiectivității*, *Căile artei și culturii văzute de V.I. Lenin*, *Sarcinile criticii literare*, *Fenomenologia imaginii*, *Finalitatea artei*. Susținător al realismului socialist, el este unul dintre cei care politizează în grad maxim literatura și – cum s-a spus – „literaturizează politicul" (M. Nițescu) prin apropierea sloganului de un limbaj cât mai literar, figurat și parabolizat. Nefast exponent al dogmatismului, îl consideră pe Eminescu un tip de intelectual reacționar („Mesajul său poetic [...] este mesajul unei clase decadente, agonice" – *Poetul culorilor sumbre*, „Contemporanul", 1947); nu va ezita să îl declare superior pe D. Th. Neculuță sau să îl elogieze pe Sorin Toma când acesta îl va denigra pe Tudor Arghezi, nici să îl considere pe G. Călinescu „teoretician al formelor descompuse ale artei [...], specifice burgheziei în plină decadență". Abandonând brusc avangardismul, **V.** denunță intuiționismul bergsonian și deturnează înspre un materialism abuziv ceea ce e viabil în teoriile lui Francisc Rainer (1948), iar în Gherea identifică un exponent al ideilor lui Cernîșevski, Belinski, Herțen și Dobroliubov. Deși cultivat și bine informat, el profesează acum – cu un zelos tendenționism sociologizant – idei aberante: ca să teoretizeze „imaginea omului nou, a tânărului revoluționar de tip stalinist", va face istoria „decadenței literare occidentale". Bunăoară, Alfred de Vigny și Alfred de Musset ar marca

începutul expresiei decadentismului burgheziei, pe când Stéphane Mallarmé ar începe dictatura cuvântului. În Nichifor Crainic și în Lucian Blaga **V.** nu vede decât cultul iraționalului, G. Bacovia este „un sensibil participant la viața socială a timpului său”, Mihail Sadoveanu nu există decât cu romanul *Păuna Mică*, Al. Sahia dă printre primii eroi pozitivi ai literaturii române, poezia lui A. Toma este „un exemplu de ceea ce trebuie să fie o poezie înaintată”, iar D. Th. Neculuță ar fi primul poet român care „a considerat poezia ca o parte integrantă a proletariatului”. În *Critica criticii* (1950), un rezumat publicistic al unei proiectate istorii a criticii românești, lui Ibrăileanu i se reproșează „atitudinea politică falsă, poporanistă, strâmtă și eronată ca viziune socială”, în timp ce critica lovinesciană este descrisă ca „manifestarea unei conștiințe burgheze incerte, navigând de la conservatorism și până la marxism, într-o continuă căutare a unui suport durabil”. Totodată, G. Călinescu este asociat tendențios, sub raportul atitudinii de un „progresism șchiop”, lui Julien Benda, reliefând în opera sa dinaintea lui 23 august 1944 un „maiorescianism putrezit, descompus” și o „metodă de lucru vicioasă”, care este cea „metafizică”. O poziție de vârf între ideologii momentului explică și apariția „sub îngrijirea” sa a trei „studii” traduse din limba rusă, strânse în volumul *Pentru o înaltă principialitate în literatură și artă* (1951). Ulterior, în lucrarea *Literatura în publicațiile socialiste și muncitorești (1880–1900). Reviste literare. Formarea conceptului de literatură socialistă* (1966) istoricul literar, versatil și oportunist, se reorientează prompt și renunță, într-o perioadă de oarecare relaxare ideologică, la vehemența „proletară”, ba chiar începe să vehiculeze prețiozități stilistice, care îi vor marca și ultimele cărți. Totuși, este vorba din nou despre „formarea conceptului de literatură socialistă”, vizitat fiind secolul al XIX-lea; lectura și grila de interpretare sunt deturnate: se folosesc citate false din junimistul George Panu pentru a-l transforma într-un polemist contradictoriu, nu totdeauna sigur de temeinicia preferințelor sale, și într-un precursor al literaturii sociale; autorul își pune întrebări ucronice (de ce un antijunimist ca Al. Macedonski nu se întâlnește cu „Contemporanul”?), vorbește de „constante ale literaturii socialiste românești” (care sunt, în opinia lui, folclorul, tradiția revoluționară de la 1848, respectul față de marile valori din a doua jumătate a secolului al XIX-lea), încercând să-și susțină părerile cu citate din Karl Marx, dar și din G. Ibrăileanu, C. Stere, H. Sanielevici; respinge însă ideile lui Georg Lukács, pentru că nu exprimă dialectica relațiilor dintre realismul critic și realismul epocii socialiste. Cu volumul *Semnele romanului* (1971) **V.** își schimbă punctele de reper în critică, apropiindu-se de metodele formaliste. El urmărește aici momente ale iconoclastiei românești în istoria romanului modern și vorbește, pe urmele lui Roger Caillois, despre mimesis și romanul-oglindă, face o incursiune comparatistă analizând replici românești, însă rămâne doar un cititor neatent, superficial al romanului modern și nici nu poate renunța la recursul la Karl Marx când abordează, de pildă, proza lui C. Fântâneru. În capitolul *Tradiție sau heterodoxie* pare, sub raport tehnic și teoretic, mai nuanțat, deschis analizei: vorbește de novatori (Camil Petrescu, Anton Holban – cu modalitatea vagului sau a fragmentarului), iar în capitolul *Oglinda și reversul ei* îi are în vedere pe André Gide, Lawrence Durrell, D.H. Lawrence, M. Blecher și Liviu Rebreanu, urmărind „metamorfozele personajului romanesc”. Monografia *Albert Camus sau Tragicul exilului* (1968) trece existențialismul tot prin grilă marxistă, deși limbajul critic este mai relaxat. Discutând proza unui contemporan în monografia *Alexandru Ivasiuc. Înfruntarea contrariilor* (1980), **V.** susține că fenomenalul are în proza acestuia o situație precară, pentru ca – stăpânind concepte și procedând la asocieri teoretice de bun-simț – să examineze apoi funcția de recuzită a decorului, să urmărească necategorialul (conflictul real – imaginar), lipsa de contur a personajelor. În comentariu reia un capitol întreg din *Semnele romanului*, dar și sistematizează motivele literaturii lui Ivasiuc, vorbește despre conștiința dubitativă și, pe urmele lui Maurice Merleau-Ponty din *Le Visible et l’invisible,* face fenomenologia cuvântului. Ca memorialist, în impresiile de călătorie din *Reverii pe malurile Senei* (1978) **V.** evocă uneori fidel și empatic. Compensând atât dogmatismul său „științific”, fundamentarea sa pozitivistă în general, cât și limbajul clișeizat, aici este mai relaxat și mai expresiv, între figurile invocate aflându-se acum autori pe care îi aprecia în tinerețe. Îi amintește pe Restif de la Bretonne, Charles Baudelaire, Gérard de Nerval, Honoré de Balzac, Marcel Proust, Guillaume Apollinaire, André Breton, B. Fondane, Ilarie

Voronca. Călătorul își continuă notațiile impresioniste în *Popas lângă Notre-Dame* (1981), scriind despre Victor Brauner, Paul Verlaine, Stéphane Mallarmé, Jules Pascin sau despre Marchizul de Sade, arătându-se cunoscător al bibliografiei acestuia, într-un comentariu obiectiv, cu detașare critică.

SCRIERI: *Octombrie*, București, 1932; *Supremul adevăr*, București 1933; *Critica criticii*, București, 1949; *Frونturile de luptă ale lui C. Dobrogeanu*-Gherea, București, 1949; *Influența clasei muncitoare în opera lui Eminescu și Caragiale*, București, 1949; *Pasiunea lui Pavel Corceaghin*, București, 1949; *Problema moștenirii literare*, București,1949; *Poezia lui A. Toma*, București, 1950; *Viața și opera lui D. Th. Neculuță*, București, 1950; *Pământul prieteniei*, București, 1954; *Istoria literaturii române*, vol. I (în colaborare cu G. Călinescu și Ov. S. Crohmălniceanu), vol. II (în colaborare cu Ov. S. Crohmălniceanu), București, 1954–1955; *Eminescu*, București, 1955; *Un mare scriitor al Chinei de azi: Go Mo-Jo*, București, 1955; *Firul Ariadnei*, București, 1957; *Meridiane literare*, București, 1960; *Prozatori contemporani*, I–II, București, 1961–1962; *Literatura în publicațiile socialiste și muncitorești (1880–1900). Reviste literare. Formarea conceptului de literatură socialistă*, București, 1966; *Albert Camus sau Tragicul exilului*, București, 1968; *Semnele romanului*, București, 1971; *Reverii pe malurile Senei*, București, 1978; *Alexandru Ivasiuc. Înfruntarea contrariilor*, București, 1980; *Popas lângă Notre-Dame*, București, 1981.

Repere bibliografice: Dumitru Micu, *Critica, „pasiunea vie". Pe marginea eseurilor critice ale tov. Ion Vitner*, „Făclia" (Cluj), 1949, 1 iunie; Ov. S. Crohmălniceanu, *„Pasiunea lui Pavel Corceaghin"*, CNT, 1949, 138; Ileana Vrancea, *Un studiu despre un mare poet, cel dintâi poet muncitor din țara noastră*, „Scânteia", 1950, 1 699; Eugen Luca, *„Viața și opera lui D. Th. Neculuță"*, CNT, 1950, 187; Andrei Băleanu, *„Eminescu"*, „Scânteia", 1956, 3 517; Savin Bratu, *„Firul Ariadnei"*, GL, 1958, 10; Georgescu, *Încercări*, II, *176–180*; Matei Călinescu, [*Ion Vitner*], GL, 1963, 5, CNT, 2005, 10; Lucian Raicu, *„Prozatori contemporani" II*, VR, 1963, 4; Mihai Drăgan, *Prozatorii tineri și critica literară*, „Iașul nou", 1963, 6; Piru, *Panorama*, *528–529*; *Ion Vitner*, ALR, *510–517;* Manolescu, *Poezia*, *62–64, 215–222;* Liviu Petrescu, *„Semnele romanului"*, RL, 1972, 15; Sorin Titel, *Muzeul inepuizabil*, RL, 1978, 16; Crohmălniceanu, *Pâinea noastră*, *389–393*; Al. Piru, *Eliminarea lui Călinescu de la Universitate*, CC, 1992, 3–4; Al. Piru, *G. Călinescu academician*, CC, 1992, 5–6; Nițescu, *Proletcultismul*, *234–240;* Pavel Țugui, *Amurgul demiurgilor. Arghezi. Blaga. Călinescu*, București, 1998, *214–226*; *Dicț. scriit. rom.*, IV, *764–765*; Popa, *Ist. lit.*, I, *665–666, passim*; Micu, *Mileniu*, *401–402*. ***E.M.***

VITRINA LITERARĂ, revistă apărută la Iași, lunar, între 1 februarie și noiembrie 1927, cu subtitlul „Literatură–Artă–Știință" (numerele 2–3 și 4 cu subtitlul „Figuri contemporane"), sub conducerea unui comitet. Redactor: S.L. Sandrea și C.L. Deleanu (la primul număr); director (pentru numerele al doilea și al treilea și ultimele trei): Ionel Fr. Botez. Articolul-program *Către cititori* promite că publicația va încuraja tinerii debutanți, dar se declară împotriva oricăror tendințe avangardiste. Ionel Fr. Botez dă în acest sens articolele *Tendințe noi în critică și literatură* și *Impresionism și expresionism*, în care acuză „critica postbelică românească" de a fi „cea mai extravagantă școală a exagerărilor", iar curentelor literare nou apărute le impută „deformări ale realității ce au devenit odioase", deoarece „impresionismul a produs cele mai imposibile mostre literare", odată cu „arta contaminată": cubism, dadaism, futurism. Publică poezie C.L. Deleanu, Gerry Spina, C.R. Ghiulea, E. Marghita, Enric Furtună ș.a. și se reproduc versuri de A. Steuerman-Rodion. Proză semnează M.S. Săveneanu, H. Petreanu, Petru Gâdei, Adrian Pascu. Se remarcă rubricile „Siluete literare" și „Medalioane", unde sub sigla revistei sunt prezentați Octav Botez, Mihai Codreanu și Mihail Sadoveanu. Cu *Momente din viața scriitorilor* (Dante Alighieri, Alfred de Vigny, J.-K. Huysmans) figurează C. Săteanu, în timp ce Ion Dafin traduce din Alphonse de Lamartine, iar Ilarie Pustnicu și Ionel Fr. Botez din Leconte de Lisle (*Sonet*, *Nox*). Sumarul mai cuprinde „Revista revistelor", unde sunt incluse comentarii despre cenaclul Sburătorul și despre cel al „Vieții românești", rubricile „Vitrina teatrală", „Cronica dramatică", „Cronica plastică", „Cronica cinematografică", completate de „Cronica științifică" alternant cu „Cronica medicală", „Cronica socială". La „Vitrina librăriei" din ultimul număr Ion Poiană (probabil Ionel Fr. Botez) elogiază volumul *Poeme cu îngeri* al lui V. Voiculescu. ***M.Pp.***

VITRINA LITERARĂ, revistă apărută la București, săptămânal, între 21 octombrie și 18 noiembrie 1929 și între 11 martie și 22 aprilie 1934, cu subtitlul „Artistică, teatrală, muzicală". Director: Mircea Damian. Bine realizată, **V.l.** oferă materiale incitante în compartimentele cultural–literare. Programul din 1929 (*Bună ziua!...*), ce anunță o „gazetă gen «Les Nouvelles littéraires», care să facă, adică, reclama cărții, a scriitorului și a editorului", amestecând școlile și curentele pentru a se deschide „tuturor

scriitorilor", e reînnoit în 1934 printr-un nou manifest (*Bun găsit!*). Chiar de la început revista are colaboratori de prestigiu, cum sunt Cezar Petrescu, Mihail Sebastian, Pompiliu Constantinescu, Șerban Cioculescu, Vladimir Streinu, Octav Șuluțiu (rubrica „Săptămâna ideilor"). Poezie semnează C.I. Șiclovanu, George Gregorian, A. Pop-Marțian, V. Ciocâlteu, Virgil Huzum, Sandu Tudor, Radu Boureanu, Ion Minulescu, George Ivașcu, Ion Pogan, Mihail Dan, Ion Pillat, George Silviu, Zaharia Stancu, Al. Baiculescu, Radu Gyr, Constantin Salcia. Proza este reprezentată de Camil Petrescu (un fragment din *Rapid Constantinopol – Bioram*), Aureliu Cornea, Apostol Fulga (Constantin Apostol), T.C. Stan, Neagu Rădulescu, Cezar Petrescu, Maura Prigor (debutează aici în 1929), George Acsinteanu, I. Peltz și Ramiro Ortiz. Cu eseistică și comentarii critice figurează Constantin Noica (*Inutilism*), H. Blazian, Emil Gulian, Al. Al. Leontescu, Mircea Eliade (*Romanul oceanografic*), E. Lovinescu (*Problema generației de azi*), Paul Sterian (*Femeia în tragedia lui Eugene O'Neill*), Lucian Blaga (*Hugo Marti*), Radu Dragnea, Ion Marin Sadoveanu, George Mihail Zamfirescu, Ramiro Ortiz, Sergiu Dan, Ovidiu Papadima, Toma Vlădescu, Dragoș Vrânceanu, Ludovic Dauș, Septimiu Bucur. În **V.l.** Vladimir Streinu scrie despre mari poeți ai epocii (Tudor Arghezi, G. Bacovia, Lucian Blaga), în timp ce la rubrica de interviuri sunt prezentați Mihail Sadoveanu, E. Lovinescu, Octavian Goga. Revista beneficiază și de o bine informată rubrică de teatru (Mihai Arțăreanu, N.N. Șerbănescu), de una de note și comentarii intitulată „Polemică și pamflet", de cronici muzicale, cinematografice și plastice, de o „revistă a revistelor" (Emil Gulian, Ovidiu Papadima) și de o „cronică-radio" (George Acsinteanu), impunându-se ca o publicație dinamică. ***M.Pp.***

VIȚIANU, Alexandru (4.IX.1891, Săveni – 5.I.1985, București), poet, prozator. Este fiul Rosei și al lui Natalian Vițianu, farmacist. Urmează școala primară în localitatea botoșăneană unde s-a născut, continuă la Iași, unde este elev la Liceul Național (1902–1909) și frecventează cursurile de declamație ținute la Conservator de State Dragomir. După absolvire devine concomitent student la Facultatea de Drept și la cea de Litere și Filosofie ale Universității din București, în 1912 susținându-și examenul de licență în drept și în 1916 în filosofie. Un timp profesează avocatura la București (1914–1916). Ofițer de rezervă într-un regiment de obuziere, luptă în 1916 la Turtucaia, este rănit și luat prizonier. Captivitatea îi oferă lui **V.**, care în anii liceului debuta cu versuri în revista școlară „Spre lumină" (1906), iar în 1910 publicase placheta *Bacante*, un prilej insolit de a-și relua activitatea literară. Traduce poemul *Corbul* de E.A. Poe, își notează impresiile din prizonierat, pe care le va tipări sub titlul *La fereastra mea cu gratii*... mai întâi în revista „Hiena" (1921), scrie din nou versuri. După război intră în magistratură, fiind numit în 1919 judecător la Constanța, de unde este mutat la Vaslui. Demisionează în 1920 și pleacă la Paris. Experiența franceză se va dovedi însă nereușită și în 1921 se reintegrează în magistratură, trecând prin Vișeu de Sus, Năsăud, Oradea și Timișoara. După ce obține, în 1925, confirmarea inamovibilității, în 1940 magistratul, care urcase cu perseverență treptele carierei, e numit funcționar superior în Ministerul de Justiție; iese la pensie la cerere, câțiva ani mai târziu (1943). **V.** a colaborat încă din adolescență la diverse reviste mai ales la acelea apropiate de simbolism. Publică poezie, mai întâi în „Duminica" (1906), semnând cu pseudonimul Dezaratas, apoi în „Convorbiri critice", „Revista celorlalți", „Viața socială", „Versuri și proză" (scoasă de colegul său de liceu I.M. Rașcu), „Epoca", „Simbolul", „Insula" și în „Rampa", unde îi apar încercarea dramatică în trei acte *Valsul fără nume* (1912) și comedia într-un act *Un original* (1913), precum și în „Noua revistă română", „Seara", „Vremuri nouă". Odată pacea încheiată, scrie la „Bucovina" și la „Dreptatea" din Cernăuți. Va continua să dea versuri la „Adevărul literar și artistic", „Ora", „Flacăra", „Lumea literară și artistică", „Gazeta noastră", „Gazeta nouă ilustrată", „Timpul". La edituri provinciale, puțin cunoscute, îi apar plachetele *La sânul tău, Cytheră*... (1915), *Fericirile nebănuite* (1924), *Tristeți fără de trup* (1933), culegerea de nuvele și schițe *Veva* (1925). Ca prozator, semnează și romanele, de fapt mai mult niște eboșe, *Jurnalul unei fete de pension* (1914), *Iubire pentru iubire* (1920), *Pe alături de viață* (1925), *Ochii boschetelor* (1930). Târziu, în 1973, revine cu o nouă carte de poezie, *Suprema undă*, dar nimic din ceea ce conferea o notă personală liricii sale nu se mai păstrează în aceste autopastișe sufocate de circumstanțial. Utilizând ediția engleză din 1859 alcătuită de Edward Fitzgerald, a transpus în limba

română *Rubaiyatele* lui Omar Khayyam. A folosit pseudonimele Alex. Valin și Sandu Val.

V. compune la început (în *Bacante*) o poezie de factură minoră care, deși nu îi lipsesc combustia interioară, chiar uneori rezonanța sugestiei, nu trece de marginile unei notații sentimentale dominate de senzual. Sunt aici sunete, inflexiuni lirice, fulgurații ale sensibilității întâlnite, în aceeași perioadă, la G. Bacovia sau la I.M. Rașcu. Dar alăturarea de imagini și metafore, unele mărturisind predilecția pentru mitologie, încercând să refacă o experiență simbolistă (Paul Verlaine, Jean Moréas), se păstrează nu rareori la stadiul de rezolvare tehnică. Cea de-a doua carte de versuri, *La sânul tău, Cytheră…*, mărturisește înrâurirea lui Charles Baudelaire (autor al poemului *Un Voyage à Cythère*). **V.** este acum, dar în primul rând în culegerile de după 1920, mai aproape de a-și fi găsit un ton propriu. Un erotism nu mereu controlat își află expresia în formulări ce puteau să pară șocante. Versul ascunde aluzii îndrăznețe, jocurile imaginației surprind, însă alăturările de vocabule nu au tensiune lirică, rămânând deseori simple jocuri de cuvinte.

SCRIERI: *Bacante*, București, 1910; ed. Bistrița, 1925; *Jurnalul unei fete de pension*, București, 1914; *La sânul tău, Cytheră...*, Constanța, 1915; ed. Bistrița, 1933; *Iubire pentru iubire*, București, 1920; *Valsul fără nume*, Constanța, 1920; *La fereastra mea cu gratii...*, Cernăuți, 1921; *Fericirile nebănuite*, Bistrița, 1924; ed. Timișoara, 1939; *Pe alături de viață*, Bistrița, 1925; *Veva*, cu desenele autorului, Oradea, 1925; *Ochii boschetelor*, Oradea, 1930; *Tristeți fără de trup*, cu desenele autorului, Oradea, 1933; *Suprema undă*, pref. Mihai Gafița, București, 1973. **Traduceri:** Omar Khayyam, *Rubaiyatele*, Constanța, 1923.

Repere bibliografice: Evandru [I.M. Rașcu], *„Bacante”*, „Opinia”, 1910, 1166; Arghezi, *Scrieri*, XXIII, *319*; Chendi, *Scrieri*, VIII, *187–189*; Octav Botez, [*„Bacante”*], VR, 1912, 2; I. V. [Ion Vinea], [*„La sânul tău, Cytheră…”*], „Cronica”, 1916, 49; George Silviu, *„Fericirile nebănuite”*, DMN, 1925, 6798; Ion Marin Sadoveanu, *„Ochii boschetelor”*, ALA, 1931, 538; Călinescu, *Opere*, I, *1363–1364*, II, *362–364*; Nic. Ivan, *Un poet timișorean necunoscut: Alexandru Vițianu*, LU, 1939, 10–12; Dumitru Micu, *Poetul Alexandru Vițianu*, RL, 1973, 49; Piru, *Poezia*, I, *79–80*; Micu, *Modernismul*, I, *253*; Scarlat, *Ist. poeziei*, IV, *41–42*. ***R.Z.***

VIZANTI, Andrei (4.V.1844, Iași – ?), istoric literar. Este fiul Evei și al lui Andrei (Andricu) Vizanti, grec de origine, adus în țară de mitropolitul Veniamin Costachi ca profesor de muzică religioasă la Iași, iar după 1827 și protopsalt la Mitropolie; mai târziu a practicat ingineria și domnitorul Mihail Sturdza îl răsplătea acordându-i mici ranguri boierești (serdar, paharnic, comis). **V.** a învățat la Gimnaziul Central, apoi la Academia din Iași (fosta Academie Mihăileană) și la Universitate, absolvind în 1865 Facultatea de Litere. În același an, după ce V.A. Urechia se transferă la Universitatea din București, **V.**, fostul său elev favorit, obține, sprijinit de cercurile politice liberale, suplinirea Catedrei de limba, literatura și istoria românilor. În 1866 câștigă o bursă de stat și pleacă în Spania, unde va urma cursurile Facultății de Filosofie și Litere a Universității din Madrid. Trecând în 1868 examenul de licență cu o teză despre istoria poporului român (*Breve noticia sobre la historia de la Rumanía*, publicată în același an), de fapt o prezentare sumară a evenimentelor mai importante, se întoarce la Iași în 1869, pentru a fi numit profesor „provizor” la Catedra pe care până atunci o suplinise și pe care o va ocupa treizeci de ani. Atras de politică, devine unul din liderii organizației locale a Partidului Liberal, fiind deputat (1878), senator (prin 1885) și vicepreședinte al Senatului (după 1890). În 1891 era ales președintele secției ieșene a Societății pentru Învățătura Poporului Român. Din 1896 N. Gane, primarul orașului, îl numește președinte al Comitetului teatral. În această calitate **V.** comite grave nereguli administrative, iar ca urmare este obligat să demisioneze de la Catedră (1898) și să emigreze în Statele Unite ale Americii (în 1899) pentru a scăpa de rigorile legii. Acaparat de politică și avocatură, își neglijase îndatoririle didactice, lăsând adesea obligațiile profesionale în seama suplinitorilor (Dimitrie Petrino, Alexandru Lambrior, Aron Densușianu, A. Philippide).

De la **V.** a rămas un singur curs, transcris de T.T. Burada, intitulat *Literatura română (Istoria politică și literară a românilor)*, care datează, probabil, din 1865. Cea mai mare parte a textului este dedicată istoriei poporului român. În partea de istorie literară sunt discutate, pe rând, poezia și proza, începând cu poezia populară, așa cum făcuse și V.A. Urechia. De la Madrid **V.** trimite la „Buletinul Instrucțiunei Publice”, care apărea la București, corespondențe promițătoare atât prin stil, cât și prin sfera de probleme îmbrățișate, privitoare la viața intelectuală din capitala Spaniei. În una, recenzând o antologie de literatură romanică, amintește și *Peregrinul transilvan* al lui Ion Codru-Drăgușanu,

aceasta fiind prima referință critică despre cartea călătorului român. Scrie pentru revista „La Enseñanza” (1867) câteva articole în care dezbate, cu argumentația sumară avută la îndemână, chestiunea originii latine a românilor. Ulterior colaborează cu articole politice la „Românul” și la alte ziare liberale, ilustrându-se mai curând ca orator ocazional. Câteva broșuri, dintre care una dedicată în 1881 personalității mitropolitului Veniamin Costache, precum și discursul rostit la înmormântarea lui Teodor Codrescu (1894) interesează prin unele informații biografice necunoscute până atunci. *Abecedariul lui George Lazar* (1883), studiu apărut în „Revista pentru istorie, arheologie și filologie” și în broșură, însoțind o ediție facsimilată a cărții, nu este în măsură să-i consolideze autoritatea științifică, deoarece abecedarul se va dovedi un fals al editorului Zaharia Carcalechi. În ceea ce privește ideile despre istoria literaturii, **V.**, discipol al lui V.A. Urechia și al profesorilor Emilio Castelar și Felipe Monlau de la Universitatea din Madrid, nu este cu nimic original. Literatura, afirmă el în cursul inaugural ținut la Universitatea din Iași în 1869, este o expresie fidelă a stărilor sociale într-o epocă determinată. Istoricul literar trebuie să țină seama de „vorbă”, de „idee”, dar mai ales de „operă”, care reprezintă „armonizarea” primelor două; în exercițiul său are nevoie de cunoștințe vaste, din domenii înrudite (filologie, filosofie, istorie), căci fără acestea nu este posibil studiul operei literare și nici stabilirea valorii estetice; istoria literaturii nu urmărește o simplă inventariere, ci o sublinierе a „culoarei, tendințelor și ideilor dominante”, la această operație asociindu-i-se critica literară, „artă liberă” și totodată știință. Modelul ideal pentru **V.** este *Istoria critică a literaturii spaniole* de José Amador de los Ríos.

SCRIERI: *Discursul d-lui... la inaugurarea cursului său de literatura română de la Facultatea de Litere din Iași*, Iași, 1869; *Principiul unităței în istorie*, Iași, 1869; *Discurs funebru pronunțiat la ocasiunea înmormântărei domnului românilor Alessandru Ioan I, în 29 mai 1873*, Iași, 1873; *Importanța și utilitatea învățăturei pentru popor*, Iași, 1874; *Veniamin Costaki, mitropolit Moldovei și Sucevei. Epoca, viața și operile sale (1768–1846)*, Iași, 1881; *Constantin Negri*, București, 1881; *Abecedariul lui George Lazar*, București, 1883.

Repere bibliografice: B.P. Hasdeu, *„Principiul unităței în istorie”*, „Traian”, 1869, 40; Emil [C. Mille], *„Veniamin Costaki, mitropolit Moldovei și Sucevei. Epoca, viața și operile sale (1768–1846)”*, „Contemporanul”, 1881, 3; Rosetti, *Dicț. cont.*, *194*; *Encicl. rom.*, III, *1227*; Lovinescu, *Scrieri*, II, *552*; Maria Frunză, *Cele dintâi cursuri de literatură română la Universitatea din Iași (1860–1900)*, AUI, științe sociale – istorie, filologie, t. VIII, 1962; *Ist. lit.*, II, *577*; Bucur, *Istoriografia*, *86–88*; *Dicț. lit. 1900*, *906–907*. ***R.Z.***

VIZIRESCU, Pan M. [Pantelimon M.] (16.VIII.1903, Braneț, j. Olt – 27.I.2000, Slatina), poet, eseist, memorialist. Este fiul Mariei (n. Pietreanu) și al lui Marin Gr. Vizirescu, țărani, și frate cu scriitorul Sm. M. Vizirescu. Face școala primară în comuna natală și la Slatina. În 1915 începe Liceul Militar „D.A. Sturdza” din Craiova, iar ca refugiat, în timpul războiului, frecventează liceul mutat la Iași; continuă la Liceul „Radu Greceanu”din Slatina, pentru ca abia în 1925 să treacă bacalaureatul la Liceul „Carol I” din Craiova, unde e coleg cu N.I. Herescu și Radu Gyr. Urmează Facultatea de Litere și Filosofie din București (1925–1929) și paralel cursurile Facultății de Drept, însă fără să le încheie. Obține doctoratul *magna cum laude* cu teza *Poezia specificului național* (1938). A fost profesor la Liceul Militar „Ștefan cel Mare”, la alte licee din Cernăuți (1930–1937) și la Liceul Comercial „Carol I” din București, subdirector la Radio România (1940–1944), director de cabinet al lui Nichifor Crainic la Ministerul Propagandei Naționale, prim-redactor al revistei „Curierul Serviciului Social”, editată de Institutul Social Român condus de Dimitrie Gusti, redactor, apoi director la „Muncitorul național român” (1941–1942), publicație a Ministerului Muncii apărută inițial sub titlul „Muncă și voie bună”. Membru al Societății Scriitorilor Români din 1941, va fi exclus în septembrie 1944. După un an, într-un lot al așa-zișilor „ziariști naționaliști”, cu Nichifor Crainic, Pamfil Șeicaru, Ilie Rădulescu, Radu Gyr, Stelian Popescu, Alexandru Hodoș, Romulus Dianu ș.a., este condamnat în contumacie, sub învinuirea „criminal de război”, la detenție pe viață, degradare civică și confiscarea averii, dar reușește să se ascundă peste douăzeci de ani la Slatina. Între 1970 și 1980 frecventează cenaclul „G. Călinescu” al Academiei și în 1990 este membru fondator al Fundației Culturale Memoria. Debutează în 1922 la „Universul literar” cu schița *Sfârșit duios* (semnată De la Bârsa) și editorial cu antologia de reportaje *Sânge românesc pentru lumea nouă* (I–IV, 1942), la a cărei realizare contribuie. Mai publică poezie, proză,

critică literară și recenzii în „Bilete de papagal", „Orizonturi noi" (Bacău), „Cronicarul", „Secolul", „Revista Fundațiilor Regale", „Calendarul", la care redactează și cronica literară, „Convorbiri literare", „Almanahul muncii românești", „România", „Universul", „Țara noastră", „Neamul românesc", „Porunca vremii", „Sfarmă-Piatră" ș.a., dar îndeosebi în „Gândirea", unde are o colaborare neîntreruptă între 1931 și 1944. A mai semnat Nicolae Ancuța Rădoi, Andronic și Sandu Plavie. Abia după 1980 îi apar mai multe cărți de versuri, în care va fi antologată o producție lirică de aproape șase decenii: *Poeme* (1982), *Sunet peste culmi* (1985), *Călătorie de taină* (1988), *Mi se oprise timpul... (1950–1970)* (1995) ș.a.

Ca un veritabil gândirist, **V.** crede că omul e imperfect fără întregirea prin credință și iubire, mistuit de „înfrângeri și păcate", dar aspirând la „desăvârșirea înaltă". Versurile ilustrează astfel o neîncetată înaintare în „misterul tăcerii", în extaz și vis, câteodată „joc de năluci" în căutarea de sine, însă în toate ipostazele o cale spre mântuire. Iar esența – „floarea luminii" – este cuvântul care întrupează eternitatea, „Cuvântul mumă, Cuvântul tată", prin care poetul se simte „întâiul făcut". Îndeobște poemele lui **V.** sunt într-un fel ocazionale, inspirate de locuri și evenimente precise: satul natal, părinții, frații și surorile, prietenii, întâmplări biografice, iubiri, visuri, speranțe, gânduri, revelații, uneori datate exact, mai ales în sărbătorile creștine sau în orele de veghe și rugă ale nopții. Poetul își află matricea în anii copilăriei, lirica lui este un elogiu continuu al universului natal, imaginat rotund, ca întreaga țară, ca soarele și pâinea, e un dialog tăinuit și inițiatic cu natura în curgerea ei ciclică, „de la strămoși până la noi". Însă dincolo de un anume panteism, mai degrabă o comuniune străveche între om și fire (căci „zeul Pan el însuși te destramă în fulguirea viselor terestre"), scrisul lui **V.** se asimilează credinței ortodoxe cu o vizibilă coloratură gândiristă: „Dumnezeu a coborât în România/ Și-n Țara asta și-a făcut ogradă" (*Țara veche*); Sfântul Gheorghe apare ca un „Făt-Frumos, un voievod al sfintei libertăți", martir al lui Hristos; în fine, *Închinare Sfintei Fecioare Maria* se intonează ca un imn dedicat suferinței, jertfei, visului și minunii, smereniei omului care tentează atingerea „Celui ce-n totul este,/ Și-n totul pretutindeni se ascunde". Poezia religioasă – adunată îndeosebi în volumul *Prinos de lumină și har* (1995), supraintitulat *În duhul adevărului. Crez și mărturii* și care cuprinde multe teme biblice ritmate uneori în vers și imagini populare (*Cina cea de Taină*, *Învierea Domnului*, *Drumul spre Emaus*, *Sfânta Treime* etc.) – îl apropie de Nichifor Crainic, V. Voiculescu, Radu Gyr, neavând îndoiala sau tăgada prezente în versul lui Tudor Arghezi. Unele poeme sunt variațiuni pe teme și motive autohtone, tradiție care începe cu folclorul, Alecsandri, Eminescu și continuă cu Lucian Blaga, V. Voiculescu, Arghezi (uneori polemic). **V.** se identifică cu un Meșter Manole care se zidește pe sine sau realizează o largă simbolistică a cailor – considerându-se, grav–ludic, „ultimul Pan" – ori excelează în câteva ritmuri de „folclor savant" pe tema iubirii (*Tot aștept*). Trecut printr-o experiență extremă, supraviețuind mulți ani exclusiv în meditație solitară, el a îmbogățit literatura română cu două locuri poetice originale: podul și grădina. Oarecum similar mansardei lui Mircea Eliade, podul devine un spațiu vital impus, închis și întunecat în plină zi, în care „timpul s-a oprit". În schimb, grădina este locul sfânt unde noaptea tăinuiește libertatea, singurătatea omului, altar de rugă și pridvor al cerului. Binecuvântând anii de recluziune, **V.** trăiește esențial și semnificativ, deși e damnat la uitare. Cu volumul *Călătorie de taină* scriitorul recuperează alt tărâm care îi fusese interzis de timpul istoric: iubirea. Putere consolatoare într-un destin rău, ca un „vis târziu de toamnă", dragostea se ivește ca să-i ofere „ceasuri de lumină". *Liga oamenilor cinstiți* (1997), un „document dramatic în patru acte", programată a fi reprezentată la Teatrul Național din București la propunerea lui Liviu Rebreanu, a fost compusă în 1931, retranscrisă și modificată târziu, după un manuscris deteriorat. Protagonistul, filantropul Ilie Basarab, întemeiază „Liga" cu scopul de a asana societatea, arătându-se intransigent, ca un adevărat „tiran" al adevărului. Dar personajele sunt schematice, axul dramei este fragil, ideile se articulează bombastic, cu accente lirice, hiperbolice, care duc, involuntar, la caricatura sublimului căutat. Tot o piesă de teatru e *Udroaica*, apărută postum, în 2003. „Portretele eseistice" din volumul *Coloane care cresc necontenit* (1999), evocări și pagini memorialistice mai degrabă, pline de un lirism uneori grandilocvent, sunt dedicate lui Eminescu, Octavian Goga, C. Rădulescu-Motru, Ovid Densusianu, Mihail

Dragomirescu, George Murnu, Liviu Rebreanu, Lucian Blaga, Tudor Arghezi, V. Voiculescu ș.a. Între cele câteva postume, volumul *Țărmul însingurării mele* (2002) cuprinde poezii scrise între 1945 și 1991, ordonate conform motivelor și temelor dominante în întreaga operă, iar culegerea *Armonii* (2003) include, cu prilejul centenarului nașterii poetului, alte inedite, grupând în prima secțiune sonete – „poeme de esențe", exerciții de rigoare formală.

SCRIERI: *Poeme*, cu un portret de Löwendhal, București, 1982; *Sunet peste culmi*, București, 1985; *Călătorie de taină*, București, 1988; *Mi se oprise timpul... (1950–1970)*, București, 1995; *Prinos de lumină și har*, Iași, 1995; *Liga oamenilor cinstiți*, Iași, 1997; *Coloane care cresc necontenit*, Iași, 1999; *Țărmul însingurării mele*, postfețe Gheorghe Mihail și Dan Cosmulescu, Slatina, 2002; *Armonii*, Slatina, 2003; *Orizonturi lirice*, Slatina, 2003; *Udroaica*, Slatina, 2003. **Antologii:** *Sânge românesc pentru lumea nouă*, I–IV, București, 1942 (în colaborare); *Poezia noastră religioasă*, introd. edit., Cluj, 1943.

Repere bibliografice: Tiberiu Iliescu, *Pan Vizirescu*, „Conștiința națională", 1943, 49–50; [*Scrisoare de la Pan M. Vizirescu. 1980*], ADLTR, V-13; Al. Raicu, *Pan Vizirescu – 80*, RL, 1983, 52; George Sorescu, *„Sunet peste culmi"*, R, 1985, 10; Constantin Coroiu, *„Apartenența mea la neamul românesc este un dar ceresc"* (interviu cu Pan M. Vizirescu), ALA, 1995, 295; Liviu Grăsoiu, *Trăind în pridvorul ceresc*, LCF, 1996, 3; Marina Spalas, [*Interviuri cu Pan M. Vizirescu*], LCF, 1996, 30, 1999, 28; Constantin Coroiu, *Ultima coloană*, ALA, 2000, 504; Marina Spalas *In memoriam. Pan M. Vizirescu*, LCF, 2000, 6; M.P. [Mircea Platon], *Pan M. Vizirescu*, CL, 2000, 2; Nicolae Stroescu-Stănișoară, *Prima și ultima întâlnire cu Pan Vizirescu*, LCF, 2000, 14; Pamfil Șeicaru, *Epistolar. Scrisori din exil*, îngr. Mircea Coloșenco, București, 2001, *328, 330, 333, 337, 343*; *Dicț. scriit. rom.*, IV, *765–767*; Firan, *Profiluri*, II, *332–333*; Paul Aretzu, *Pan M. Vizirescu sau Ritualul învierii*, „Calende", 2004, 1–2; Ion Buzași, *Prima antologie de poezie religioasă românească*, VR, 2008, 3–4. ***M.D., E.M.***

VIZIRESCU, Sm. M. [Smarandache M.] (29.III.1901, Braneț, j. Olt – 8.IX.1981, București), prozator, poet. Este fiul Mariei (n. Pietreanu) și al lui Marin Gr. Vizirescu, țărani, și frate cu poetul Pan M. Vizirescu. Urmează școala primară în satul natal, continuă, din 1915, la Liceul „Radu Greceanu" din Slatina și trece bacalaureatul la Colegiul „Carol I" din Craiova (1925). Licențiat al Facultății de Litere și Filosofie a Universității din București (1930), este remarcat de C. Rădulescu-Motru, care îl reține asistent la Catedra de psihologie. Concomitent este profesor de filosofie la licee din Capitală. În 1929 înființează Institutul de Cultură Politică și Socială împreună cu Radu Boureanu, Cicerone Theodorescu, Mircea Damian, George Acsinteanu, Ilarie Dobridor ș.a. Debutează la îndemnul lui Ovid Densusianu în 1922, pe când era elev de liceu, la „Universul literar" cu poezia *Icoana Fecioarei*, semnată Vale. Schițele tipărite în „Bilete de papagal" vor fi strânse în singura lui carte, *Geapanale*, apărută postum, în 1987, sub îngrijirea lui Radu G. Țeposu. A mai colaborat la „Universul", „Ordinea", „Străbunii", „Linia nouă", „Facla românească", „Calendarul", „Orizonturi noi" (Bacău), „Viața literară", „Secolul", „Albina", „România literară" (condusă de Liviu Rebreanu), „Cronicarul", „Ultima oră", „Dacia rediviva", „Revista de pedagogie".

V. este autorul unor schițe, povestiri și nuvele impregnate de lirism. Textele sunt tot atâtea „portrete", unitatea de loc a acțiunii permițând „chemarea" personajelor și în celelalte narațiuni. Prozatorul se oprește cu predilecție asupra dezmoșteniților sorții, inși care trăiesc într-o lume a lor, lume greu de înțeles de cei din jur. Ei au nume pitorești (Geapanàoa, Gripsore, Căscăleanu, Bucșure, Chisalom, Chebere, Așunel, Hălărip, Richisâm, Bujavercă). Lirismul acoperă adesea grăuntele epic. Narațiunea este statică, evocativă, **V.** fiind mai interesat de atmosferă decât de acțiune. Câteva povestiri punctează conflictul dintre o lume arhaică și cutumele mai noi ale satului. Ca poet, **V.** e mai puțin interesant, rămânând autorul unei lirici resemnate în fața vieții. Versurile evocă de pildă insinuarea, în manieră bacoviană, a naturii în simțuri. *Tot plouă*, spre exemplu, este un fel de *Lacustră*, în timp ce poezii precum *Captiv*, *Mă ia singurătatea*, *Înhumare* amintesc de Arghezi. **V.** a lăsat în manuscris și trei piese de teatru: *Lumină fără întuneric*, *Ziduri fără umbră*, *Învierea*.

SCRIERI: *Geapanale*, îngr și pref. Radu G. Țeposu, Cluj-Napoca, 1987.

Repere bibliografice: Emil Samoilă, *Ziaristica*, București, 1932, *334;* [*Scrisoare de la Pan M. Vizirescu. 1980*], ADLTR, V-13; Mircea A. Diaconu, *„Geapanale" – debut editorial postum*, ST, 1988, 1; *Dicț. scriit. rom.*, IV, *767–768*. ***L. C.***

VÎJEU, Titus (1.VIII.1948, Breaza), poet, publicist. Este fiul Anei (n. Candrea) și al lui Constantin Vîjeu, muncitor. A urmat la Breaza școala elementară (1955–1962) și Liceul „Aurel Vlaicu" (1962–1966),

iar la București Institutul de Artă Teatrală și Cinematografică „I.L. Caragiale”, secția teatrologie–filmologie (1966–1971). Redactor la revista „Astra” din Brașov (1971–1972), vine în Capitală, unde va lucra în cadrul Radiodifuziunii Române ca redactor (1972–1990), redactor-șef adjunct la programul România-Tineret (1990–1991), director al Direcției de relații internaționale (1991–1997). Ulterior se transferă la Redacția emisiunilor culturale, unde este realizator al emisiunilor „Dicționar de literatură universală” și „Din marea poezie a lumii” ș.a. O carte, *Scripta manent* (2004), fixează în prezentări succinte activitatea „scriitorului din Radio”, perioada acoperită având ca primă bornă anul 1928, an al înființării instituției. În 1988 a absolvit cursuri postuniversitare de jurnalism, iar în 1991 a beneficiat de o bursă de specializare în Franța. Va fi și conferențiar (1993–1999), apoi profesor asociat la Universitatea Națională de Artă Teatrală și Cinematografică „I.L. Caragiale”. Obține doctoratul în cinematografie și media cu lucrarea *Andrzej Wajda și sentimentul istoriei* (2000), subiect reluat într-un eseu publicat în 2005; preocuparea pentru film și oamenii lui continuă cu lucrarea *Dan Pița. Arta privirii* (2012). A debutat cu proză la „Luceafărul” în 1966, iar editorial cu placheta *Panatenee. 1964–1966*, apărută în 1969. Mai colaborează la „Ramuri”, „România literară”, „Steaua”, „Ateneu”, „Cronica”, „Convorbiri literare”ș.a. O masivă antologie din lirica sa a fost publicată la Skopje în 1990.

Panatenee, primul volum al lui **V.**, a fost urmat în ritm susținut de alte cărți de versuri: *Deplasarea spre roșu sau Moartea termică a planetei* (1974), *Ca un meteor îndrăgostit de Pământ* (1975), *Aniversarea unui crin* (1976), *Sâmbătă seara unui deceniu* (1979), *Alergând* (1983), *Pasul licornei* (1986), *Biblioteca de rouă* (1993) ori de publicistică și memorialistică de călătorie: *Cea mai frumoasă statuie* (1983), *Fotografia unei iubiri* (1987), *Fratele grâu* (1990), *Miazăzi–miazănoapte* (1996), *Memorie de rezervă* (2000), la care se adaugă cronici radiofonice în *Eterul și eternul* (2003), într-o alternare a genurilor abordate ce creează impresia unui întreg programatic. Dacă în poezie **V.** este un livresc sau, mai corect spus, „un poet al livrescului” (Laurențiu Ulici), în schimb notele de călătorie (*Miazăzi–miazănoapte*, *Memorie de rezervă*) sunt adevărate „memoriale de sentimente”. Afiliat de unii critici liricii ardelene, în descendența lui Lucian Blaga sau a lui Radu Stanca, catalogat de alții drept un „tradiționalist emancipat” (Marin Mincu), **V.** este mai degrabă „un suflet romanțios și cavaleresc, elegiac și ironic în același timp, cu finețuri caligrafice” (Nicolae Manolescu). Prin întoarcerea perpetuă la vârsta de aur a copilăriei, la matcă, precum și prin analogia operată consecvent între universul cărților și cel al realității imediate (*Biblioteca de rouă*), **V.** se definește ca o structură lirică distinctă, în pofida posibilelor înrudiri cu alți confrați.

SCRIERI: *Panatenee. 1964–1966*, București, 1969; *Deplasarea spre roșu sau Moartea termică a planetei*, București, 1974; *Ca un meteor îndrăgostit de Pământ*, București, 1975; *Aniversarea unui crin*, București, 1976; *Sâmbătă seara unui deceniu*, București, 1979; *Alergând*, București, 1983; *Cea mai frumoasă statuie*, București, 1983; *Pasul licornei*, București, 1986; *Fotografia unei iubiri*, București, 1987; *Fratele grâu*, București, 1990; *Biblioteca de rouă*, Cluj-Napoca, 1993; *Miazăzi–miazănoapte*, Cluj-Napoca, 1996; *Memorie de rezervă*, Cluj-Napoca, 2000; *Eterul și eternul*, București, 2003; *Scripta manent. Ghid biobibliografic al scriitorilor din Radio. 1928–2004*, București, 2004; *Andrzej Wajda – „omul de celuloid”*, Cluj-Napoca, 2005; *Dan Pița. Arta privirii*, București, 2012.

Repere bibliografice: Dumitru Micu, *„Panatenee. 1964–1966”*, RL, 1969, 36; Dorin Tudoran, [*Titus Vâjeu*], LCF, 1974, 31, 1976, 22; Daniel Dimitriu, *„Deplasarea spre roșu”*, CRC, 1975, 8; Mincu, *Poezie, 72–73*; Piru, *Poezia*, II, *468–471*; Cristian Livescu, *„Ca un meteor îndrăgostit de pământ”*, CRC, 1976, 9; Nicolae Manolescu, *„Aniversarea unui crin”*, RL, 1976, 12; Ioana Diaconescu, *Sub semnul crinului*, R, 1977, 1; Nicolae Turtureanu, *Poezie livrescă și sentimentală*, CRC, 1979, 35; Tia Șerbănescu, *„Alergând”*, RMB, 1983, 2150; Valentin Tașcu, *„Alergând”*, ST, 1985, 4; Ulici, *Lit. rom.*, I, *243–244;* Liviu Grăsoiu, *Un dicționar special*, CL, 2005, 1; Stan Velea, *Trăinicia „omului de celuloid”*, OC, 2006, 60–61; Grigore Ilisei, *Regăsirea cărării pierdute*, DL, 2007, 71. ***D.Gr.***

VÎRTOSU, Emil (21.X.1902, Galați – 3.I.1977, București), paleograf, editor. Este fiul Elenei și al lui Alexandru Vârtosu. A absolvit în 1921 Liceul „Vasile Alecsandri” din Galați, apoi a urmat cursurile Facultății de Litere și Filosofie a Universității din București, pe care le-a încheiat în 1925 cu o teză despre poetul St. O. Iosif. În 1926 a terminat Școala Superioară de Arhivistică și Paleografie și a predat scurt timp ca profesor de latină și română la Gimnaziul „C.A. Rosetti” din Galați. Mai multe stagii petrecute în capitala Franței (la École Nationale des Chartes, École Nationale des Langues Orientales Vivantes și École Pratique des Hautes Études), în

Polonia, Turcia, Germania, Elveția și Danemarca îi oferă prilejul să se specializeze în arhivistică, paleografie latină și franceză medievală și să studieze limba turcă. Își trece doctoratul în litere în 1941. A lucrat la Arhivele Statului (ajungând subdirector), a fost secretar al Comisiei Heraldice și membru în Comisia de achiziții a Muzeului Orașului București. Biblioteca Academiei Române l-a avut printre salariații săi. A participat la realizarea colecției *Documente privind istoria României* și a dat curs pasiunii sale pentru paleografie și sigilografie. Între 1934 și 1950 a predat paleografia chirilică la Școala de Arhivistică din București, și ulterior la Facultatea de Istorie a Universității bucureștene, ieșind la pensie în 1965. Semnătura lui, însoțind cercetări solide, multe rămase în acest tip de publicații, poate fi întâlnită în „Viața românească", „Artă și tehnică grafică", „Studii italiene", „Arhivele Olteniei", „Studii și materiale de istorie medie", „Revista istorică", „Arhiva românească", „Revista arhivelor" ș.a. I s-a decernat Premiul „Adamachi" al Academiei Române pentru lucrarea *Tudor Vladimirescu. Glose, fapte și documente noi (1821),* apărută în 1927.

Excelent profesor de paleografie chirilică, **V.** s-a fixat asupra primei jumătăți a secolului al XIX-lea. A cercetat manuscrisele cronicarilor întârziați (*Dionisie Eclesiarhul. Un manuscris din 1816*, „Arhivele Olteniei", 1929), alte texte de după 1800 (*O satiră în versuri din Moldova anului 1821*, „Studii și materiale de istorie medie", 1957), s-a aplecat cu rigoare – cercetând documente și interpretând evenimentele – asupra mișcării lui Tudor Vladimirescu (temă preocupantă o bună bucată de vreme), a editat scrisori schimbate între personalități ale acestei părți de veac. A făcut și cercetare literară consacrată scrisului românesc, autorii la care se oprește fiind Ionică Tăutu, Gh. Hagi-Pešacov, Ion Heliade-Rădulescu, Vasile Alecsandri. Mai cu seamă *Tragodia*… lui Alecu Beldiman beneficiază de o exegeză completă („Arhiva românească", 1940). Cât privește literatura veche, povestirea versificată *Poveste de jale și pre scurt asupra nedreptei morți a preacinstitului Constandin Cantacuzino, marelui postialnic al Țării Rumânești*, compusă în grecește și istorisind uciderea marelui postelnic Constantin Cantacuzino, este pusă în valoare (în forma tipărită la Veneția) alături de tălmăcirea românească datorată lui Radu Greceanu lucrarea *O povestire inedită în versuri despre sfârșitul postelnicului Constantin Cantacuzino* (1940). **V.** a editat separat și două texte ce își au sorgintea în preajma lui Constantin Brâncoveanu: *Însemnările de taină* (scriere eteroclită, de unde Radu Greceanu a aflat destule știri pe care le-a transcris literalmente în paginile sale) și *Foletul novel*, un soi de „prognosticon" cuprinzând perioada 1693–1704, tălmăcit de Giovanni Candido Romano, secretarul italian al lui Brâncoveanu, după acele *foglietti novelli* italienești, texte care aveau o marcată substanță astrologică, permițând interpretări cu caracter politic. Opririle în preajma paleografiei, ca în *Chirilicale* (I–II, 1940–1942), *Din paleografia chirilică românească* (1956), apărute în reviste, apoi în volumul *Paleografia româno-chirilică* (1968), dovedesc constanța unor preocupări. Cartea, unică în literatura consacrată acestor chestiuni, studiază originile, răspândirea și evoluția scrierii chirilice la români – cu un întins capitol de paleografie: materialele folosite și lichidele întrebuințate, instrumente, semnele auxiliare și punctuația, prescurtările și cronologia –, dar și procesul complex de înlocuire a alfabetului chirilic prin cel latin, chestiuni fundamentale ale editării textelor scrise cu alfabet chirilic și adăugând acestui demers câteva anexe și ilustrări privind evoluția grafiei chirilice în spațiul românesc.

SCRIERI: *Tudor Vladimirescu. Glose, fapte și documente noi (1821)*, București, 1927; *1821. Date și fapte noi*, București, 1932; *Tudor Vladimirescu. Pagini de revoltă*, București, 1936; *Mărturii noi din viața lui Tudor Vladimirescu*, București, 1941; *Pretutindeni, totdeauna…*, București, 1942; *Paleografia româno-chirilică*, București, 1968. **Ediții:** Ion Heliade-Rădulescu, *Acte și scrisori*, București, 1928, *Scrisori inedite către preotul Cosma Moșescu din Brăila, între anii 1857–1872*, București, 1940; *Însemnările de taină ale lui Constantin Vodă Brâncoveanu. 1693–1707,* București, 1940; *O povestire inedită în versuri despre sfârșitul postelnicului Constantin Cantacuzino*, București, 1940; *„Foletul novel", calendarul lui Constantin Vodă Brâncoveanu. 1693–1704*, introd. edit., București, 1942; Ionică Tăutu, *Scrieri social-politice*, introd. edit., București, 1974.

Repere bibliografice: S.T.S. [Sandu Tzigara-Samurcaș], *„Tudor Vladimirescu"*, CL, 1928, 1–4; Perpessicius, *Opere*, VIII, *101–106*, IX, *88–94*; George Baiculescu, *„Foletul novel"*, RFR, 1943, 9; Petre P. Ionescu, *„Pretutindeni, totdeauna…"*, RFR, 1943, 10; P. P. Panaitescu, *„Foletul novel"*, CL, 1943, 11–12; Bucur, *Istoriografia, 341–342*; *Encicl. istoriografiei rom., 341–342*; Nicolae Isar, *Centenar. Profesor Emil Vîrtosu (1902–1977)*, „Hrisovul", 2002. ***D.H.M.***

VLAD, Alexandru (31.VII.1950, Suceagu, j. Cluj – 15.III.2015, Cluj-Napoca), prozator, eseist, traducător.

Este fiul Janei Sarca (n. Vlad), funcționară, și al lui Vasile Sarca, dulgher. Urmează școala generală în Mihăiești, județul Cluj (1957–1965), Liceul „Ady–Șincai” (1965–1969) și Institutul Pedagogic (1970–1974) la Cluj, continuându-și studiile la Facultatea de Filologie, secția română–engleză, a Universității „Babeș–Bolyai” din același oraș (1978–1982). Este profesor în satul Feiurdeni, județul Cluj (1970–1973), anticar (1975–1978), galerist la Uniunea Artiștilor Plastici (1978–1979) și dactilograf (1979–1990) la Cluj-Napoca, între timp trecând și printr-un lanț de slujbe mărunte sau efemere: magaziner, proiecționist la un cinematograf sătesc, remizier la o echipă de fotbal, muncitor necalificat pe șantier, bibliotecar, impiegat de mișcare. Este membru al grupării Echinox. În 1990 intră în redacția revistei „Steaua”, dar la sfârșitul anului trece la „Vatra”. Paralel, în 2000–2001 este redactor la publicația de artă modernă „Balkon”. A colaborat o vreme ca editorialist la „Gardianul” (Cluj–Napoca). În 1996 a beneficiat de o bursă la Basel, în Elveția. Debutează cu versuri ca licean, în placheta colectivă *La poarta izvoarelor* (1969), dar adevăratul debut îl reprezintă un fragment de proză tipărit în „Echinox” (1973). Prima carte personală, culegerea de proză scurtă *Aripa grifonului,* îi apare în 1980, fiind distinsă cu Premiul Uniunii Scriitorilor. Refuzând afilierea și înserierea literară, **V.** rămâne atașat prin fire subterane de mediul literar clujean, precum și de programul desantist. Mai e prezent în „Tribuna”, „Convorbiri literare”, „Amfiteatru”, „Suplimentul literar-artistic al «Scânteii tineretului»”, „Cuvântul”, „Interval”, „22”, „Euphorion”, „Arca”, „Discobolul”, „Poesis”, „Ziarul de duminică”, „Contemporanul–Ideea europeană”, „Familia”, „Astra”, „România literară” ș.a. Ocazional a semnat și Alexandru Sarca. A tradus din literatura anglo-saxonă modernă, din Joseph Conrad, Graham Greene, Henry Miller. Este de două ori premiat în anul 2002, cu Premiul Filialei Cluj a Uniunii Scriitorilor și cu Premiul ASPRO, pentru volumul *Sticla de lampă*, Filiala Cluj distingându-l cu premii și în 2004, 2008 și 2011, i s-au mai acordat Premiul Uniunii Scriitorilor și Premiul Academiei Române în 2011. I s-a decernat și Meritul Cultural în grad de Ofițer (2010).

V. se afirmă ca un profund autor reflexiv, practicând în literatura sa o cumpătare ardelenească tipică. *Aripa grifonului* reunește pagini compuse înainte de 1980, care se leagă, inclusiv compozițional, de altă vârstă a prozei actuale, Laurențiu Ulici incluzându-l pentru această carte în promoția ’70. Cel mai consistent volum al său rămâne însă *Drumul spre Polul Sud* (1985), cuprinzând texte în care autoreflexivitatea și observația se găsesc într-un echilibru fericit. Sunt rare momentele când funcția de supraveghere, exercitată constant de o conștiință expertă, cunoscătoare a tainelor scrisului, trece în prim-plan, căpătând chip și grai. Personajele pregnante – Teofil, Boldisar – se îndeletnicesc cu scrisul, ceea ce permite autorului exorcizarea și obiectivarea propriilor reflecții literare. Încă de la apariție, *Frigul verii* (1985) a fost apreciat ca un roman de observație în filieră ardeleană. În realitate, această tradiție este doar reperul în funcție de care **V.** își ia în mod vizibil distanțele. Atunci când i se ivește prilejul, refuză explicit orice legătură între propria experiență empirică și lumea ficțiunilor sale. Deoarece nu a cunoscut grozăviile războiului, el nu descrie evenimentele retrospectiv, ci mai degrabă încearcă să sugereze criza în care faptele aruncaseră oamenii. Din postura de outsider, Avram, protagonistul, student la istorie, rănit pe front și revenit în satul natal după aplicarea Dictatului de la Viena, încearcă să pună într-o ecuație inteligibilă relațiile individ–colectivitate–istorie în momente de cotitură a destinelor. Arta prozatorului se vede mai ales în intuiția fină cu care ține cumpăna între relatarea pură a evenimentelor și comentariul digresiv făcut de personaje. Tandemul de intelectuali ai cărții, Avram și medicul german Sedler, se angajează în colocvii memorabile, care scot narațiunea din tiparele prozei ardelenești rurale, dându-i o notă modernă, lipsită însă de orice stridență. Și aici este evidentă preocuparea pentru tehnicile cinematografice, romanul reținând atenția și prin maniera neostentativă cu care **V.** introduce între

lectori și lumea sa fictivă o distanță convenabilă. Aceeași distanță cathartică, întreținută în proza comilitonilor de ecranul opacizat al compoziției, semnalează discret, într-un text cu aparențe tradiționale, pierderea inocenței autorului și a cititorului său și apartenența ambilor la vârsta literară de după „păcatul originar” al metacunoașterii de tip modernist. **V.** este unul din scriitorii încă neatinși de imperativul conjuncturii, fiind, probabil, actual și atunci când îi va fi trecut „vremea literară”. Mai puțin simptomatic – excesele în ambele direcții, în partea realului și în cea a livrescului, îi sunt străine –, **V.** rămâne tocmai de aceea rezistent. După 1989, în afară de activitatea de traducător, publică literatură de sertar – jurnalul *Atena, Atena!* (1994), datat 1988, publicistică: *Sticla de lampă*, *Vara mai nepăsători ca iarna* (2005) și roman: *Curcubeul dublu* (2008), *Ploile amare* (2012). *Atena, Atena!* se remarcă prin stilul alert, fluid, jurnalul transformându-se treptat într-un roman-jurnal în care observația psihologică și socială, narațiunea, portretul, comentariul aluziv politic și introspecția se împletesc cu naturalețe. Farmecul provine mai ales din pitorescul emoțiilor și al micilor întâmplări pe care le trăiește un tânăr intelectual român care, în timpul regimului comunist, iese pentru prima oară „afară”: traficul de mărunțișuri, stresul trecerii prin vamă, „botezul societății de consum” (prima sticlă de Coca-Cola), mirajul și bucuria libertății, fricile, singurătatea. Fără o miză literară specială, scrierea își conservă o miză personală și autenticitatea de document al unei stări de spirit. *Sticla de lampă* reunește texte eterogene – scurte eseuri, mai ales memorialistice, unele pe teme minore (fluturi, flori, riduri), literare sau morale (*Dizidenții apostați sau Manierismul neputinței*, denunțând „falsul” autorilor de parabole din anii ’60–’70), portrete (*Telefonul*, *Redactorul*), pagini de sociologie a literaturii. Eseistica se distinge prin discreția elegantă, de un lirism tandru când e vorba de evocarea copilăriei (*Sticla de lampă*) sau de o ironie destinsă în textele despre moravurile mai vechi ori mai noi ale scriitorului român. Textele – o proză scurtă, *Autobiografie la minut* și câteva nuvele – din volumul *Viața mea în slujba statului* (2004) prevestesc amestecul de realism și autobiografic, reflexivitate și observație nemijlocită, focalizare pe detalii și fluență narativă, spartă prin mutarea continuă a perspectivei narative, care vor caracteriza scriitura din *Curcubeul dublu* (2008). Acest roman-jurnal implicit, nedeclarat ca atare, care a contrariat critica prin incertitudinea sa genetică, interesant prin existențialismul său îmblânzit, melancolic, anticipă prin focalizarea pe cotidianul rural problematica țărănească a romanului *Ploile amare* (2011), poate cea mai reșită carte a lui **V.** Dacă în *Curcubeul dublu* o parte a criticii aprecia „falsul minimalism” al scriiturii (Paul Cernat), dacă autorul putea fi taxat drept un analist chiar de la începuturile sale (Radu G. Țeposu), ultimul său roman infirmă multe dintre presupozițiile critice anterioare. Lipsa ostentației este însă una dintre caracteristicile scriiturii lui **V.**, indiferent de opțiunea pentru o anume formulă narativă. În ciuda acestei lipse de ostentație, stilul său este puternic individualizat, uneori rafinat, o combinație de asprime realistă tipic ardelenească, precizie a detaliului și a observației sociale și morale, dublată de o reflexivitate în descendență camilpetresciană, de apetența pentru simbolic și metafizică, nemanifestată la nivel discursiv, ci doar în mod implicit, prin sugestie, atmosferă în genul prozatorilor anglo-americani tip Conrad, Durrell, Updike ș.a. *Ploile amare* ilustrează perfect această combinație și reprezintă un pariu al autorului cu proza rurală, o demonstrație a viabilității unei formule aparent perimate (roman-frescă, fluviu, roman al satului, roman realist, obiectiv etc.). Fără să fie o capodoperă, pe alocuri cu o desfășurare mai greoaie și reciclând o problematică și personaje-tip destul de comune, **V.** reușește să propună o versiune personală, viabilă pentru acest topos al romanului românesc postbelic: satul românesc sub comunism, ambigua sa eroziune, rezistență și distrugere – fizică, morală, metafizică. Marele atu al lui **V.** provine din neutralitatea sa auctorială, din lipsa unui parti-pris ideologic, din relativitatea viziunii, care conduce la neașteptate insule de poezie rece în interiorul unui univers cenușiu, mâlos, descris cu precizie de chirurg, dar plasat în același timp sub sugestia unei apocalipse acvatice (inundațiile din 1970). Formula narativă constă în împletirea poveștilor și a punctelor de vedere ale unor naratori diferiți aparținând aceluiași mediu, ceea ce-i conferă un plus de complexitate, sugerând că adevărul despre această epocă nu este unic, impersonal, ci mai degrabă inaccesibil, asemeni interiorității personajelor.

Profunzimea reflecției e, prin urmare, cea dintâi remarcă ce trebuie făcută când vorbim de Aripa grifonului *(1980),* Drumul spre Polul Sud *(1985) și* Frigul verii *(1985). Prozatorul nu pare, în scrisul său, deloc străin de un anume clasicism al meditației, trăsătură vizibilă în efortul de a sonda în adâncime stările și sentimentele fundamentale. Preocuparea pentru reacția spontană și imprevizibilă a comportamentului e minimă, autorul nefiind un psiholog, așa încât nu vom avea o radiografie a mișcării vii, autenticiste.* [...] *Vlad nu are apetit sau vocație pentru acțiune, fapte, întâmplări. Situațiile devin pretexte pentru rememorarea analitică ori pentru reverii meditative în marginea destinului fragil al ființei. Rolul central îl joacă personajul, care e o entitate coagulantă, un loc geometric al reflectărilor exterioare. Universul epic e o proiecție a cazuisticii dezvoltate în jurul cazurilor de conștiință, o recuzită evenimențială pentru disertație. În natura meditației își are originea și stilul ales, cizelat până la hipercorectitudine, adesea pedant. În astfel de digresiuni rafinate autorul dă la iveală și o latură intelectuală a scrisului său, preocupată de comentariul elevat, erudit.*

RADU G. ȚEPOSU

SCRIERI: *Aripa grifonului*, București, 1980; *Drumul spre Polul Sud*, București, 1985; *Frigul verii*, București, 1985; *Atena, Atena!*, Cluj-Napoca, 1994; *Fals tratat de conviețuire* (în colaborare cu Daniel Vighi și Wisky András), Cluj-Napoca, 2002; *Sticla de lampă*, Cluj-Napoca, 2002; *Viața mea în slujba statului*, Pitești, 2004; *Vara mai nepăsători ca iarna*, Cluj-Napoca, 2005; *Curcubeul dublu*, Iași, 2008; *Măsline aproape gratis. Proze asortate*, Cluj-Napoca, 2010; ed. Cluj-Napoca, 2012; *Ploile amare*, Bistrița, 2011. **Traduceri:** Joseph Conrad, *Dueliștii*, pref. trad., București, 1989, *Sub ochii Occidentului*, postfața trad., București, 1996; W.H. Hudson, *Palatele verzi*, Cluj-Napoca, 1992; Tzvetan Todorov, *Noi și ceilalți*, Iași, 1999; Henry Miller, *Zile liniștite la Clichy*, București, 2003, *Lumea sexului*, Iași, 2011; Graham Greene, *Consulul onorific*, Iași, 2004, *Puterea și gloria*, Iași, 2004, *Expresul de Stambul*, Iași, 2005; Raymond Chandler, *Simpla armă a crimei*, București, 2005 (în colaborare); Dashiel Hammett, *Lovitura cea mare*, București, 2005; Benjamin Black, *Năluci*, București, 2008; Alberto Manguel, *Istoria lecturii*, București, 2011.

Repere bibliografice: Liviu Petrescu, [*Alexandru Vlad*], ST, 1981, 1, 1986, 6; Manea, *Contur, 238–239*; Ştefan Borbély, *În spatele frontului*, VTRA, 1986, 4; Regman, *De la imperfect, 106–113*; Simona Popescu, *Un alt „metabolism cotidian”*, VR, 1989, 3; Simion, *Scriitori*, IV, *602–615*; Ţeposu, *Istoria*, *149–152*; Gheorghe Crăciun, *Muzee și femei*, VTRA, 1995, 9; Al. Cistelecan, *Peregrinul anglo-transilvan*, VTRA, 1995, 9; Ulici, *Lit. rom.*, I, *39*; Perian, *Scriitori*, *163–179*; Simuţ, *Critica*, *178–184*; Petrescu, *Studii transilvane*, *217–224*; Regman, *Dinspre Cercul Literar*, *185–189*; *Dicţ. analitic*, I, *332–334*, II, *89–92*; Lefter, *Scriit. rom. ’80–’90*, III, *283–286*; *Dicţ. scriit. rom.*, IV, *768–771*; Sanda Cordoş, *Înmulţiţi şi împărţiţi cu doi*, VTRA, 2003, 11–12; Holban, *Portrete*, I, *299–303*; Oţoiu, *Proza*, II, *30–33*, *passim*; Virgil Podoabă, *Anatomia frigului. O analiză monstruoasă*, Cluj-Napoca, 2003; *Dicț. Echinox*, *432–438*; Simuț, *Reabilitarea*, *355–359*; Holban, *Ist. lit.*, I, *299–303*, II, *268–273*; Fornade, *Personalitați clujene*, *636–637*; Paul Cernat, [*Alexandru Vlad*], OC, 2008, 158, 2012, 358; Andrei Terian, *De la iernat, la pășunat*, CLT, 2008, 721; Claudiu Turcuş, [*Alexandru Vlad*], VTRA, 2008, 10, OC, 2012, 383; Tudorel Urian, *Între două lumi*, RL, 2008, 10; Popa, *Ist. lit.*, II, *788–789*; Carmen Mușat, *Lumile lui Alexandru Vlad*, OC, 2012, 607; Ovidiu Pecican, *Rădăcinile ploilor sunt amare*, APF, 2012, 8; Răzvan Voncu, *Un recurs la memorie*, CNT, 2012, 3; Alex. Goldiș, *Prin proza scurtă spre roman (I–II)*, CLT, 2012, 2, 4; Ștefan Borbély, *Capcana apelor*, CNT, 2012, 10; Gelu Ionescu, *Lumea ca baltă*, APF, 2012, 11; Cistelecan, *Diacritice*, II, *187–189*. ***M.S., R.D.***

VLAD, Carmen (5.II.1936, Cluj), semioticiană. Este fiica Norucăi (n. Stavrat) și a lui Coriolan Cotuțiu, medic legist. Urmează liceul la Sibiu (1950–1954), un an la Institutul Politehnic, apoi Facultatea de Filologie a Universității din Cluj (1955–1960). Își susține doctoratul în 1980 cu teza *Limbajul critic literar. Perspectivă semiotică*. Face carieră universitară, parcurgând toate treptele didactice: preparator la Institutul Pedagogic din Cluj (1961), asistent (1967), lector (1972), conferențiar (1990), profesor (1993) la Catedra de lingvistică și semiotică a Facultății de Litere a Universității clujene. În 1992–1993 a funcționat ca profesor asociat la Universitatea Jagiellonă din Cracovia. Debutează în 1966, la „Cercetări de lingvistică”, cu studiul *Neologismul în proza lui Gala Galaction*, iar editorial în 1982 cu studiul *Semiotica criticii literare*. Mai e prezentă în „Tribuna”, „Steaua”, „Studii și cercetări lingvistice”, „Studia Universitatis «Babeș–Bolyai»”, „Revue roumaine de linguistique” (face parte din colegiul de redacție), „Cahiers roumains d’études littéraires”, „Dacoromania” (e în redacție), „Degrés” (Belgia), „Linguistics and Language Behavior Abstracts” (SUA), „Signo” (Spania), „S–European Journal for Semiotic Studies” ș.a. A coordonat cinci volume apărute sub genericul *Semiotică și poetică* (1984–1993) și are contribuții în numeroase lucrări colective, între care *Studii de stilistică, poetică și semiotică* (1980), *Sémiotique roumaine* (1981), *Lecture et interprétation* (II, 1989), *Portret de grup cu Ioana Em. Petrescu* (1991), *Limbaje și comunicare* (1995), *Directions actuelles en linguistique du texte*

(I–II, 2010) etc. Este soția criticului literar Ion Vlad și mama prozatorului Tudor Vlad.

Deși activitatea pe care o desfășoară **V.** intră cu precădere în câmpul lingvisticii, studiile sale interesează deopotrivă cercetarea literară, fie prin perspectiva interdisciplinară de abordare, fie prin analiza anumitor practici și obiecte proprii beletristicii. Astfel, *Semiotica criticii literare* are un dublu statut de pionierat, atât prin explorările metodologice în semiotică și în teoria textului, cât și prin tentativa de a fixa statutul comunicativ al discursului critic. Prima jumătate a cărții este rezervată clarificărilor teoretice și terminologice. Cât privește radiografierea efectivă a acestuia, sunt de reținut ideea că „«textul critic literar» se definește discursiv printr-o structură semantico-sintactică pe bază *de metalimbaj*, iar ca act comunicativ printr-un complex de acte (asertiv, evaluativ și de explicitare) determinate de funcția de mediere îndeplinită în cadrul unei situații comunicative specifice”, analiza structurilor și funcțiilor sale (ilustrată cu exemple din E. Lovinescu, G. Călinescu, Tudor Vianu, I. Negoițescu, Sorin Alexandrescu ș.a.), precum și considerațiile privind geneza limbajului critic literar românesc în secolul al XIX-lea. Volumul următor, *Sensul, dimensiune esențială a textului* (1994; Premiul „Lucian Blaga” al Academiei Române), marchează – în termenii lui Charles S. Peirce – o evoluție dinspre sintaxă spre semantica și pragmatica textului. Sensul textual este caracterizat acum prin patru proprietăți de bază, iar producerea sa este descrisă ca rezultat al interacțiunii între coeziune, configurativitate și coerență. Totodată, cartea cuprinde interpretări subtile și riguroase ale unor texte de M. Eminescu, Lucian Blaga și Mihail Sadoveanu; de pildă, poemul *Trei fețe* al lui Blaga este citit ca o pendulare a poetului între „măștile” sale, denumite *Homo ludens*, *Homo loquens* și *Homo sapiens*. Autonomizarea deplină a autoarei în raport cu sursele teoretice se constată în *Textul aisberg* (2000). Deși în considerațiile finale adăugate la cea de-a doua ediție a volumului (2003) își așază proiectul sub o întreită influență (a lingvisticii textului, fundamentată de Eugen Coșeriu, a semiozei lui Ch. S. Peirce și a dialogismului lui Mihail Bahtin), **V.** nu ezită să deschidă uneori fecunde dialoguri polemice cu vocile de autoritate, semnificativă fiind, bunăoară, pledoaria privind reducerea relațiilor transtextuale propuse de Gérard Genette. Sub raport metodologic, principala miză o reprezintă legitimarea conceptului anunțat în titlu, care trimite la o „logică labirintică” a sensului textual, rezultată prin suprapunerea a șaisprezece rețele lingvistice care produc tot atâtea tipuri de configurare. Analitic, cartea indică o vizibilă rafinare a modalităților interpretative, capabile acum să explice mai nuanțat unele strategii discursive problematice, precum paradoxul sau „fracturarea”, ultima ilustrată printr-o analiză a poemului *Semne* de Dorin Tudoran.

SCRIERI: *Semiotica criticii literare*, București, 1982; *Sensul, dimensiune esențială a textului*, Cluj-Napoca, 1994; *Textul aisberg*, Cluj-Napoca, 2000; ed. 2, Cluj-Napoca, 2003. **Traduceri:** Jacques Moeschler, Anne Reboul, *Dicționar enciclopedic de pragmatică*, pref. trad., Cluj-Napoca, 1999 (în colaborare).

Repere bibliografice: Smaranda Vultur, *Critica – un discurs mediator*, O, 1982, 47; Felicia Șerban, *„Semiotica criticii literare”*, ST, 1982, 12; Andra Vasilescu, *„Sensul, dimensiune esențială a textului”*, „Revue roumaine de linguistique”, 1994, 2; Maria Vodă Căpușan, [*Camen Vlad*], „S–European Journal for Semiotic Studies”, 1994, 3–4, TR, 1995, 6; Daniela Fulga, *Statutul semiotic al textului în procesul comunicativ verbal*, ECH, 1995, 1–2; Gabriela Haja, *„Sensul, dimensiune esențială a textului”*, ALIL, t. XXXIV–XXXVIII, 1994–1998; Liana Pop, *„Textul aisberg”*, ECH, 2000, 10–12; Mariana Neț, *„Textul aisberg”*, LL, 2002, 1–2; Irina Petraș, *„Textul aisberg”, o metaforă cu deschidere la mare*, APF, 2003, 4; Eugenia Bojoga, *Semiotica românească în Spania sau Un dialog al culturilor sub semnul semioticii*, OC, 2003, 191. ***A.T.***

VLAD, Dan Ion (17.VII.1947, Craiova – 30.I.2002, Craiova), prozator. Este fiul Mariei (n. Voinea) și al lui Ion Vlad. A urmat în orașul natal școala generală (1953–1960), Liceul „Nicolae Bălcescu” (1960–1964), Institutul Pedagogic (1964–1967) și Facultatea de Filologie (1968–1972). A fost redactor la Editura Scrisul Românesc (1972–1986), bibliotecar la Biblioteca Județeană „Theodor Aman” (1986–1990), ziarist la cotidianul local „Demnitatea” (1990–1991), fondator și director al Editurii Romana (devenită în 1991 Vlad & Vlad). A inițiat Concursul Național de Poezie „Al. Piru” și a înființat Galeriile de Artă Vollard, loc de întâlnire a scriitorilor, pictorilor și sculptorilor craioveni. A debutat la „Ramuri” în 1969 și a mai colaborat la „România literară”, „Contemporanul”, „Tribuna”, „Luceafărul” ș.a.

Romanul de debut al lui **V.**, *Poveste de dragoste* (1975), este o rememorare a primilor ani ai

maturității, cu o intrigă dinamică și reflecții despre istorie ca timp al îngrădirii existențelor. În cartea următoare, *Cântec pentru Daria* (1981), repertoriul stilistic și structural se diversifică. Personajele centrale sunt preluate din romanul anterior, dar atmosfera este susținută mult mai complicat, cu numeroase dezvoltări narative. În *Valea cu iubiri* (1985) autorul își fixează materia romanescă într-un peisaj montan, unde protagonistul se refugiază după o experiență profesională care l-a marcat negativ. Sunt utilizate notații de jurnal, inserții epistolare etc. Toate cele trei romane au un caracter autobiografic pronunțat, nelipsind trimiterile la mediul scriitoricesc craiovean.

SCRIERI: *Poveste de dragoste*, Craiova, 1975; *Cântec pentru Daria*, Craiova, 1981; *Valea cu iubiri*, Craiova, 1985.

Repere bibliografice: Serafim Duicu, *Un prozator tânăr*, TR, 1976, 11; Victor Rusu, *„Poveste de dragoste”*, O, 1976, 12; Cornel Moraru, *„Poveste de dragoste”*, CRC, 1976, 15; Ilie Purcaru, *„Poveste de dragoste”*, FLC, 1976, 16; Ulici, *Prima verba*, II, *176–177;* Marian Vasile, *Noi generații, noi opțiuni*, LCF, 1981, 36; Piru, *Debuturi*, *100–101;* Paul Grigore, *Secvențe critice*, AST, 1982, 2; Iorgulescu, *Prezent*, *176–177.* ***T.N.***

VLAD, Gheorghe (13.V.1927, Bălșoara, j. Vâlcea – 3.VII.1992, București), gazetar, dramaturg. Este fiul Elenei (n. Stănescu) și al lui Alexandru Vladu, țărani. Învață mai întâi în localitatea natală; pleacă la București, unde intră ucenic-mecanic la Arsenalul Aeronautic Cotroceni (1941–1943). Practică diferite meserii în fabrici, pe șantiere, într-o mină de cărbuni din Valea Jiului. În 1947 este angajat la Secția de presă a Apărării Patriotice din Cluj, apoi la București, ca reporter la „România liberă”. De aici este recrutat pentru Școala de Literatură „M. Eminescu” (1951–1952), iar la absolvire, după un răstimp petrecut în postul de inspector la Ministerul Artelor și ca preparator la Catedra de estetică a Institutului de Artă Teatrală și Cinematografică, revine în presă: reporter la revista „România azi” din cadrul Redacției publicațiilor pentru străinătate (1953–1956), redactor la „Scânteia tineretului” (1956–1966), „Femeia” (1967) și „Săteanca” (1967–1973). Debutează cu versuri la cotidianul clujean „Lupta Ardealului” în 1947, și editorial cu piesa de teatru *Îndrăzneala*, apărută în 1962 (Premiul Uniunii Scriitorilor). Colaborează la „Tânărul scriitor”, „Albina”, „Gazeta literară”, „Scânteia”, „Îndrumătorul cultural”.

Înzestrat cu capacitatea de a surprinde pitorescul comportamental și lingvistic al țăranilor din zona Olteniei, **V.** a debutat ca dramaturg având în spate ani de gazetărie în care, după propria-i afirmație, „întâmplările și faptele se adunaseră cu duiumul”. Atracția pentru teatru este dublată de ideea că reportajul, schița sau povestirea nu pot cuprinde mulțimea faptelor de viață. Majoritatea pieselor sale, scrise alert, pe scheletul unor intrigi facile, care dezvoltă îndeosebi comicul de situație, pornesc de la situații reale, așezate însă în tiparul ideologic al momentului, utilizând din plin maniheismul pozitiv–negativ etc. Cu excepția piesei într-un act *Lupii de mare* (1975), inspirată din viața marinarilor de cursă lungă, dramaturgia lui are ca loc de acțiune satul oltenesc. E un teatru „bazat pe structurile farsei și ale snoavei” (Marian Popa), un teatru cvasipopular, fără pretenții. Dacă există un punct forte, acesta constă în autenticitatea limbajului personajelor. Comedia *Îndrăzneala*, pusă în scenă de Mihai Dimiu la Teatrul Regional București, are drept ax, ca și alte piese, conflictul dintre tineretul unui sat, entuziast, deschis la noutățile tehnicii în agricultură, și generația vârstnică, mai conservatoare. Comicul este încă dirijat de convențiile teatrului realist–socialist, iar tipologiile, în ciuda unor note ironice, sunt dictate de comandamente ideologice. Totuși, este interesant de remarcat acest joc dublu, de afirmare și ironizare a sloganurilor zilei: ideile profesate de cuplul „de revistă” Mitu și Nate demască obtuzitatea și demagogia la adăpostul naivității și al inculturii personajelor. Și aici apar mostre de umor oltenesc, unele amintind izbitor de replici moromețiene. În *Cain și Abel*, jucată în 1967, apoi în 1972 cu titlul *Moștenitorul păcălit*, biblicul litigiu fratern este transferat în Oltenia postbelică. Comedia *Cu oltencele nu-i de glumit* (pusă în scenă în 1972) demontează mecanismul psihologic rural aflat în fața conflictului între sexe. Alegerea unei tinere femei ca primar declanșează printre bărbați și femei opinii contradictorii cu privire la viitorul comunei. Tensiunea se transferă chiar și în familie, bărbatul primăriței devenind reticent și suspicios. Femeile se dovedesc mai pragmatice și izbutesc să-și impună punctul de vedere împotriva prejudecăților de tot felul, într-un final care abundă în farse. Conflictul între generații este speculat la maxim în *Comedie cu olteni* (jucată în 1969), tratare în registru comic a motivului shakespearian din *Romeo și Julieta*. Două familii rivale se judecă de

ani întregi pentru tot felul de pricini ridicole, însă dragostea copiilor lor le aduce în cele din urmă împăcarea. În aceeași realitate, exploatată în latura ei mai puțin gravă, se plasează și comediile într-un act compuse pentru trupe de amatori. După cum mărturisește, **V.** a scris și piese care „conțin și un sâmbure de dramă”. Așa ar fi *Un tron pentru Goace*, reprezentată pe scenă și cu titlul *Judecata de la miezul nopții*, apoi numită *Cuiul ruginit* și reintitulată – în antologia de autor *Comedii cu olteni* din 1980 – *Un tron pentru președinte*.

SCRIERI: *Îndrăzneala*, București, 1962; *Punctul culminant*, București, 1964; *Cocoșul cu două creste*, București, 1967; *O glumă de doi bani*, București, 1968; *„Când aud cucul cântând” sau Comedie cu olteni*, București, 1970; *Scânduri pentru tron împărătesc*, București, 1970; *Concediu pierdut*, București, 1971; *Mitu și Nate, făcători de minuni*, București, 1971; *Picătura de venin*, București, 1975; ed. București, 1977; *Lupii de mare*, București, 1975; *Doi olteni în cosmos*, f.l., 1976; *Frumoasele olandeze*, București, 1978; *Comedii cu olteni*, București, 1980.

Repere bibliografice: Bogdan Ulmu, *„Judecata de la miezul nopții”*, RL, 1975, 2; Romulus Diaconescu, *„Chitara dragostei”*, R, 1975, 6; Popa, *Dicț. lit.* (1977), *613–614;* Cubleșan, *Civic–etic, 169–172*; Victor Parhon, *Un dramaturg al lumii satului*, RL, 1987, 20; Liana Cojocaru, *„Am scris mult despre sat”* (interviu cu Gheorghe Vlad), RL, 1989, 9; Petria, *Vâlcea*, *416–417*; *Dicț. scriit. rom.*, IV, *773–774;* Firan, *Profiluri*, II, *333–334*; Popa, *Ist. lit.*, II, *879.* ***Al.F.***

VLAD, Ion
(26.XI.1929, Archiud, j. Bistrița-Năsăud), teoretician și critic literar.

Prenumele la naștere: Ionel Silviu. Este fiul Silviei (n. Radu) și al lui Ioan Vlad, notar. Urmează școala primară la Miercurea Nirajului, județul Mureș, apoi Liceul „Moise Nicoară” din Arad (1940–1945), Liceul „Al. Papiu Ilarian” din Târgu Mureș (1945–1948) și Facultatea de Filologie, secția română, a Universității „Victor Babeș” din Cluj (1948–1952). Este coleg de serie cu Aurel Gurghianu, Ion Povad, Dumitru Micu. După licență rămâne asistent la Catedra de istoria literaturii române. Lector în 1955, conferențiar în 1963, este avansat în 1972 profesor titular al disciplinei teoria literaturii, șef al Catedrei între 1985 și 1990. A deținut și funcțiile de prodecan (1965–1966) și decan (1966–1968), cât și pe cea de rector (1976–1984) al Universității „Babeș–Bolyai”. Lector de limba română la Universitatea din Beijing (1964–1965), mai târziu conferențiază la Budapesta și la Cracovia, unde va fi și profesor asociat al Universității Jagiellone (1991–1992). A obținut doctoratul în 1971 cu teza *Povestirea. Destinul unei structuri epice*. Numit director al Teatrului Național din Cluj în iunie 1972, demisionează la sfârșitul anului. În perioada 1970–1982 e redactor-șef adjunct al revistei „Tribuna”, iar între 1982 și 1988 este secretar al Asociației Scriitorilor din Cluj. Ca licean, scrie versuri; G. Călinescu îi publică în revista „Lumea” un catren și îi răspunde încurajator la „Poșta redacției”. Debutează la pagina literară a ziarului „Lupta Ardealului” în 1949 cu o recenzie, iar editorial în 1970 cu volumul *Între analiză și sinteză*, urmat în același an de altul, *Descoperirea operei*, ambele premiate de Asociația Scriitorilor din Cluj. Mai este prezent cu studii, cronici literare și eseuri în „Almanahul literar”, „Tribuna”, „Steaua”, „Viața românească”, „Luceafărul”, „România literară”, „Astra”, „Transilvania”, „Familia”, „Studia Universitatis «Babeș–Bolyai»”, „Vatra”, „Cahiers roumains d’études littéraires”, „Echinox”, „Revue roumaine”, „Utunk”, „Korunk”, „Apostrof”, „Transylvanian Review”, „Cultura” ș.a. Din partea Filialei Cluj a Uniunii Scriitorilor a mai primit câteva premii (1996, 2004), iar în 2007 Premiul Opera Omnia. De asemenea, a obținut Premiul Uniunii Scriitorilor pentru volumul *Convergențe. Concepte și alternative ale lecturii* (1972) și Premiul Academiei RSR pentru *Lectura romanului* (1983). Este căsătorit cu semioticiana Carmen Vlad, iar prozatorul Tudor Vlad este fiul lor.

Față de colegii clujeni din aceeași generație, **V.** a debutat editorial mai târziu. *Între analiză și sinteză* și *Descoperirea operei*, complementare în obiectivele lor, afirmă interesul precumpănitor pentru aspectul metodologic și teoretic al cercetării literare. „Critica literară, notează programatic autorul, se înfățișează azi îndeosebi ca un corespondent al teoriei literare, atașându-și argumentele semanticii structuraliste, ale sociologiei literare, ale psihologiei artei etc., impresia fiind de cercetare complexă, proteică, ambiționând să epuizeze nu numai

aspectele structurale ale operei, ci și procese imanente actului creator". Criticul insistă asupra „convergenței" criteriilor și a metodelor de cercetare a literaturii, în condițiile unui apel stringent la text și la lectura atentă a operei. Perspectiva teoretică este învestită cu rolul de viziune ordonatoare și integratoare, dar – precizează **V.** – „tendința spre o cercetare care raționalizează impresiile, emoțiile și reflecțiile imediate (semnul unei teorii și al unei poetici cu adevărat științifice!) vine din realitățile interne ale literaturii". Configurată într-un capitol de sinteză din *Descoperirea operei*, preocuparea criticului pentru „actul lecturii" e reafirmată în majoritatea cărților ulterioare: *Convergențe. Concepte și alternative ale lecturii*, *Lecturi constructive* (1975), *Lectura – un eveniment al cunoașterii* (1977), *Lectura romanului*, *Lectura prozei* (1991), *În labirintul lecturii* (1999), *Orizonturile lecturii* (2007). Prin „lectură" **V.** înțelege în același timp o trecere în revistă a teoriilor receptării, o pledoarie pentru complexitatea actului de comunicare și pentru valorizarea codurilor retorice sofisticate implicate în operele literare, precum și un pretext pentru reunirea unor exerciții de recitire a „clasicilor" sau a unor comentarii critice pe marginea aparițiilor recente. Cele mai multe volume sunt de fapt ansambluri compozite, în care autorul combină colecții de cronici și studii, cu mici crochiuri teoretice. Astfel, capitolul *Lectura și cărțile ei*, din *Lectura – un eveniment al cunoașterii*, cuprinde delimitări conceptuale sub incidența a ceea ce e numit „semnul protector al lecturii", dar corelate cu impresii de lectură punctuale, dictate de o ordine asociativă. Teoreticianul pornește, de pildă, de la critica lui Gelu Ionescu sau a lui N. Steinhardt pentru a degaja atitudini paradigmatice sau forme fundamentale ale raportului cu literatura, analiza urmând să documenteze caracterul necesar al unei cărți, luată ca reper pentru un anume aspect al problemei în discuție. În același fel sunt concepute abordările genului epic din *Lectura romanului* sau din *Lectura prozei*. Aici sunt comentate, cu ocazia primei publicări sau a reeditării, opere literare românești sau străine, urmărindu-se cu precădere identificarea structurilor compoziționale, a strategiilor narative, situarea în raport cu marile stiluri și curente. Privirea teoreticianului asupra prozei românești (de la I.L. Caragiale, Ioan Slavici, Liviu Rebreanu, Pavel Dan la Marin Preda, Constantin Ţoiu, Nicolae Breban, D.R. Popescu, Gheorghe Crăciun, Ioan Lăcustă ș.a.) are ca obiectiv stabilirea și sublinierea invarianților, „în aventura căutării unor *universalii* ale narațiunii". Aceste preocupări, existente într-o etapă în culegerile de articole și studii, sunt dezvoltate sistematic în eseurile *Povestirea. Destinul unei structuri epice* (1972), *Aventura formelor. Geneza și metamorfoza „genurilor"* (1996) și *Romanul universurilor crepusculare* (2004). Sunt reflecții cu mize teoretice explicite care, fără să fie exhaustive, propun focalizări asupra unor probleme din domeniul teoriei genurilor și al studiilor culturale. Angajamentul teoretic al autorului se ilustrează aici în funcție de două tematici majore. Prima privește abordarea, cu nuanțe antropologice, a narațiunii și a raportului ei cu umanul. **V.** vede povestirea ca un gest fondator atât pentru arta verbală și pentru operele literare, cât și, în sens larg, pentru ființarea în lume și în relație cu ceilalți: „condiția ființei de a exista se scrie prin semnele comunicării verbale, iar aceasta e întotdeauna *povestire*", notează autorul în încheierea unuia dintre eseurile sale. Acest interes pentru identificarea unei supra-forme originare susține perspectiva sintetică din *Povestirea. Destinul unei structuri epice*, dar și o serie de monografii de autor care reconstituie articularea universurilor ficționale în jurul unor motive livrești (cartea, ritualul/ ceremonialul povestirii, figura naratorului etc.). Astfel, *„Cărțile" lui Mihail Sadoveanu* (1981) și *Pavel Dan. Zborul frânt al unui destin* (1986) urmăresc în opera celor doi scriitori modurile de redare a gesticulației narative, postulând ipostaza unui *homo naratívus* ca „instanță originală și, implicit, arhetipală a formelor literare". Dacă analiza creației lui Pavel Dan e organizată în funcție de tematizările Naratorului, ca „destin implicat în substanța prozelor", universul sadovenian e interpretat ca o suită de „cărți" care circumscriu în același timp experiențe ale povestirii și trepte ale unei biografii interioare ale operei: *Cărțile tinereții și ale începutului*, *Cărțile istoriei și ale miturilor*, *Cărțile înțelepciunii*, *Cărțile Povestirii* ș.a. Exegetul urmărește edificarea progresivă a operei, de la primele scrieri la stadiul calmei contemplații din cele cu subiect „oriental", situând, la capătul acestui parcurs, prozele ce cristalizează „spectacolul total" al artei narative sadoveniene, *Hanu Ancuței* și *Divanul persian*. Cea de-a doua direcție de dezvoltare a reflecției teoretice în textele lui **V.** vizează o istorie internă a formelor, văzută ca arheologie a genezei, a transformărilor și a

supraviețuirii structurilor literare. Eseul *Aventura formelor...* încearcă să reinterpreteze teoria literară ca „o teorie a formelor”, ipoteza care întemeiază interpretarea fiind aceea că „istoria vie, reală, palpabilă a literaturii s-a scris prin actul genezei, devenirii, dispariției, metamorfozei sau, pur și simplu, prin resurecția unor forme aparent revolute”. Convocând o vastă bibliografie menită să asigure o poziție relativistă în definirea formelor și a variabilității lor (de la Aristotel, Platon și Goethe până la Käte Hamburger, Northrop Frye și Gérard Genette), autorul tinde să situeze mutațiile formale la nivelul „molecular” al contactului dintre texte, ca efect al lecturii și al oglindirii permanente între opere. Proprie acestei abordări e evaluarea dinamicii formelor în funcție de jocul intern al literaturii, nu de condiționările culturale sau istorice, ca fenomen de intertextualitate. *Romanul universurilor crepusculare* (2004, cu o traducere apărută în 2011 la New York) oferă o reprezentare alternativă, punând evoluția romanului european (Thomas Mann, Robert Musil, Hermann Broch, Witold Gombrowicz, Günter Grass, Curzio Malaparte, Heinrich Böll, L.-F. Céline) în raport cu evenimentele traumatice ale secolului al XX-lea, cu nazismul, cu formele totalitarismului și, mai ales, cu catastrofa umanității în războiul mondial. Sub eticheta „univers crepuscular” criticul comentează de fapt modalitățile prin care literatura intră în rezonanță cu tragedia colectivă a umanității, intuind în relația dintre roman și război o dramă centrală a modernității. Ceea ce rezultă e o interpretare cu nuanțe existențialiste a istoriei recente a romanului, care implică reactualizarea unor tradiții eterogene ale literaturii (picarescul, antiromanul, romanul de idei, dramele lucidității). Faptul că în acest context selecția temelor recuperează destinul unor forme intelectualizate ale ficțiunii arată interesul pentru capacitatea reflexivă a literaturii și pentru valoarea ei cognitivă întărind o convingere reafirmată constant în cărțile criticului și probabil axul central al operei sale.

Practicând cu fervoare și deosebită perseverență actul critic, Ion Vlad nu este îndeobște un teoretician abstract, ci, dimpotrivă, unul foarte aplicat, care-și configurează și mărturisește punctul de vedere pornind de la o carte despre care scrie.

FLORIN MIHĂILESCU

În anii ’65–’70 l-am avut profesor pe Ion Vlad la teoria literaturii. Cursurile sale, atunci cu siguranță cele mai pasionante, erau înțesate cu informații de prima mână. Pentru cel care voia într-adevăr să se inițieze, profesorul impunea modelul unei fervori intelectuale autentice, cu exigențe nu lipsite de o anumită cruzime, dar care, în fond, constituiau semnele unui nou mod de receptare a literaturii. [...] *Prelegerile seducătoare ale lui Ion Vlad instruiau despre puterea ficțiunii și rigorile creației. Cei dotați au înțeles cu uimire că literatura înseamnă o extraordinară aventură a formelor.*

PETRU POANTĂ

SCRIERI: *Între analiză și sinteză*, Cluj, 1970; *Descoperirea operei*, Cluj, 1970; *Convergențe. Concepte și alternative ale lecturii*, Cluj, 1972; *Povestirea. Destinul unei structuri epice*, București, 1972; *Lecturi constructive*, București, 1975; *Lectura – un eveniment al cunoașterii*, București, 1977; *„Cărțile” lui Mihail Sadoveanu*, Cluj-Napoca, 1981; *Lectura romanului*, Cluj-Napoca, 1983; *Pavel Dan. Zborul frânt al unui destin*, Cluj-Napoca, 1986; *Lectura prozei*, București, 1991; *Aventura formelor. Geneza și metamorfoza „genurilor”*, București, 1996; *În labirintul lecturii*, Cluj-Napoca, 1999; *Romanul universurilor crepusculare*, Cluj-Napoca, 2004; *Orizonturile lecturii*, Cluj-Napoca, 2007. **Ediții, antologii:** *Romanul românesc contemporan (1944–1974)*, pref. edit., București, 1974; *Studii literare. Din istoria presei culturale și literare românești*, pref. edit., Cluj-Napoca, 1987; Ion Chinezu, *Aspects of Transylvanian Literature (1919–1929)*, pref. edit., Cluj-Napoca, 1997.

Repere bibliografice: Liviu Petrescu, [*Ion Vlad*], TR, 1970, 24, 1974, 40, 1977, 36; Radu Enescu, *„Între analiză și sinteză”*, F, 1970, 7; Ov. S. Crohmălniceanu, *„Descoperirea operei”*, RL, 1970, 50; Ion Pop, *Disciplina lecturii*, TR, 1971, 20; Felea, *Poezie*, *243–248*; Dumitru Micu, *Povestirea și literatura epistolară*, CNT, 1973, 8; Felea, *Secțiuni*, *357–362*; Const. Ciopraga, *Vue panoramique de la littérature roumaine contemporaine*, CREL, 1975, 3; Iorgulescu, *Al doilea rond*, *125–131*; Constantin Hârlav, *Despre strategia și pasiunea lecturii*, ECH, 1978, 10–12; Mihăilescu, *Conceptul*, II, *103–109*; Mircea Zaciu, *„«Cărțile» lui Mihail Sadoveanu”*, ST, 1981, 8; N. Steinhardt, *O interpretare structuralistă a lui Sadoveanu*, VR, 1981, 10; Grigurcu, *Critici*, *205–207*; Piru, *Ist. lit.*, *549–550*; Braga, *Sensul*, *191–199*; Cornel Ungureanu, *Prezentul lecturii*, O, 1987, 2; Romul Munteanu, *Descoperirea operei*, RL, 1989, 49; Cristea, *A scrie*, *81–85*; Mircea Braga, *Pe pragul criticii*, Cluj-Napoca, 1992, *190–194*; Ierunca, *Dimpotrivă*, *129–135*; Negoițescu, *Scriitori contemporani*, *472–474*; Poantă, *Scriitori*, *129–134*; Micu, *Scurtă ist.*, IV, *223–225*; Mircea Muthu, *Teoreticianul literar*, VTRA, 1999, 11; *Dicț. esențial*, *890–891*; Andrei Terian, *Duritatea criticii și impuritatea romanului*, ALA, 2005, 757; Ștefan Borbély, *Ion Vlad. Universuri romanești crepusculare*, VR, 2006, 1–2; Daniel Cristea-Enache, *Un altfel de roman*, RL, 2006, 40; Gheorghe Glodeanu, *Pledoarie pentru „homo narrativus”*, „Nord literar”, 2009, 10; Irina Petraș, *„The Novel of Crepuscular Universes”*, RL, 2011, 24; Virgil Stanciu, *Ion Vlad în America*, TR, 2011, 219. ***C.H., A.Td.***

VLAD, Tudor (25.V.1959, Cluj), prozator, eseist.

Este fiul lui Carmen Vlad, semioticiană, și al lui Ion Vlad, teoretician și critic literar. Absolvent al Liceului Teoretic nr. 15 (1978) și al Facultății de Filologie a Universității „Babeș–Bolyai" (1983) din orașul natal, obține titlul de doctor în filologie cu teza *Fascinația filmului la scriitorii români* (1997). Este corector (1982–1983), redactor (1983) și redactor-șef adjunct (1990–1999) al revistei „Tribuna", redactor-șef la „Transylvanian Review" (1991–1999), lector (1993), conferențiar (din 1997) și șef al Departamentului de jurnalistică al Universității „Babeș–Bolyai" (1995–2000). Începând din 1998 este director pentru Europa Centrală la World Free Press Institute, California, din 2000 cercetător, din 2002 director adjunct și din 2008 director la James M. Cox Jr. Center for International Mass Communication Training and Research, University of Georgia, Athens, iar din 2010 consilier al Gallup World Poll etc. Coordonează, în colaborare, mai multe lucrări colective, între care *Copyright and Consequences: Central European and U.S. Perspectives* (Creskill, NJ, 2003), *Crisis Communication: Professional and Academic Perspectives* (București, 2012) ș.a. Debutează în 1978 la „Tribuna".

Spre deosebire de majoritatea optzeciștilor, care s-au afirmat mai întâi în nuvelă, **V.** a debutat cu un roman, *Al cincisprezecelea* (1981). Un scurt preambul, atribuit unui narator anonim, descrie sosirea, într-o noapte, într-un sat de munte a unui „străin". Același personaj e reîntâlnit în final, tot noaptea, într-o pădure străbătută de ambii, spre a pleca definitiv din sat. Urmărită în acest interval marcat de un episod periferic al celui de-al Doilea Război Mondial, viața satului se dezvăluie printr-o relatare auctorială la persoana a treia, prin rememorări ale unora dintre actorii și spectatorii scenelor desfășurate anterior. Ceea ce rezultă e o secțiune transversală în existența unei comunități rurale mai curând anistorice. Până la trecerea succesivă prin sat a unor detașamente militare inamice, singurul „eveniment" consemnat este, în afară de venirea „străinului", dispariția unei pisici și căutarea ei obstinată. Situații propriu-zis epice apar după venirea primei subunități militare: doi țărani, acuzați de complicitate cu inamicul, sunt aruncați din turnul bisericii și împușcați în timpul căderii; alți trei se angajează cu ostașii într-un joc de popice și sunt bătuți. Unele fapte includ înțelesuri simbolice: vremelnicilor ocupanți li se organizează o vânătoare la care hăitașii nu reușesc să provoace decât ieșirea din pământ a unor valuri grețoase de șobolani; într-o zi cade „din cer", mai precis de pe drumul prin munte, un automobil, și conducătorul lui e scos mort de sub fiarele răsucite. Întregul roman e construit cu o supravegheată tehnică a impreciziei. Tehnica susține un climat de semirealitate sau chiar irealitate, halucinant, nu fără asemănări cu cel din romanele lui D.R. Popescu. Demonstrația de virtuozitate devine ostentativă în *Ascensiune nocturnă* (1984), relatarea fiind însoțită de comentarii auctoriale. Declarându-se „cronicar" al activității de pe un șantier, naratorul anunță că va înfățișa o faptă de eroism, dar amână mereu începerea istorisirii, introduce preliminarii, digresiuni, intercalează chiar un episod fantastic (ridicarea cuiva în văzduh, legat de piciorul unui vultur uriaș) și își motivează insistent procedările. Epicul se reduce la traversarea de către un muncitor, pe brânci, a unei conducte, pentru introducerea unui cablu de care alții uitaseră. Presupusele mișcări, fizice și sufletești, sunt notate meticulos. Un capitol, fără nici un raport de substanță cu precedenta „cronică", îl arată pe „eroul din conductă" în tren, cu câțiva tineri. Principalul obiectiv al prozatorului este parodierea falsei literaturi a șantierelor socialiste, ceea ce învederează implicit deplina stăpânire a unei diversități de mijloace. *Porțile serii* (1987) e un roman de tip flaubertian, cu două secțiuni: în *Terente și Didina* șlagărul cu acest titlu punctează o zi din viața a două cupluri familiale dintr-un oraș oarecare, unite prin pasiunea pentru partidele duminicale de canastă. Dar jocul se amână, întrucât cineva lipsește din localitate. Stările personajelor, care sunt actorii celor mai banale situații, ori psihismele unei nopți sunt înregistrate cu o minuțiozitate demnă, pe alocuri, de Noul Roman, îndeosebi de Nathalie Sarraute (*Portretul*

unui necunoscut). În a doua secțiune, *Tratat despre simțuri*, soțul suportă o intervenție oftalmologică și nu se mai înapoiază acasă pentru că nu își mai suportă consoarta, deși o iubește. Romanul e un fel de cronică a „micilor fapte adevărate”, o radiografie a stereotipiei cotidiene. De o factură aparte chiar în contextul prozei autenticiste, inclusiv în varianta ei postmodernă, este romanul *Adunarea și scăderea zilelor* (1988), unde formula e jurnalul în jurnal. Asumându-și identitatea autorului, cu toate consecințele (ziarist la „Tribuna”, prozator etc.), naratorul se decide să țină un jurnal al transcrierii jurnalului din Primul Război Mondial al străbunicului său, Victor Vlad, funcționar la banca din Făgăraș, refugiat în 1916 la Iași. Publicându-l fără nici o modificare, fără măcar să corecteze greșelile de ortografie, romancierul reproduce, în schimb, în josul unor pagini, extrase din presa timpului și din discursuri parlamentare (N. Iorga, Barbu Delavrancea, Take Ionescu ș.a.), edificatoare istoricește. Mărturisind condițiile în care a copiat conținutul caietului, naratorul relatează experiențe proprii, comunică gânduri, impresii de lectură, evocă momente de viață familială, notează planuri înfăptuite, ratate sau realizate parțial, introduce fragmente de scrieri proprii etc. Segmentul auctorial devine astfel un colaj de texte eterogene, „un caiet” cu de toate. Roman-document prin jurnalul inclus, ca de altfel și prin confidențele verificabile, *Adunarea și scăderea zilelor* e o cozerie agreabilă, rememorativă, reflexivă, autoreferențială. **V.** este și autorul mai multor lucrări din domeniul artelor vizuale privite din perspectiva interferențelor cu literatura și cu studiile culturale. Consacrat modului complex în care scriitorii români s-au raportat la evoluția cinematografiei, cartea rezultată din teza de doctorat, *Fascinația filmului la scriitorii români (1900–1940)* (1997), demonstrează existența „unui paralelism de necontestat între evoluția cinematografiei în România și participarea – reală sau mimată – a scriitorilor”. Analiza este sofisticată, contextualizarea istorică și rigoarea teoretică armonizându-se cu mai multe studii de caz, cum este cel al lui D.I. Suchianu din capitolul *Homo Cinematographicus*. Structurată diacronic, demonstrația înregistrează cele dintâi transpuneri filmice ale unor texte literare românești, cartografiază istoria incipientă a unui gen cinematografic autohton – filmul cu haiduci –, inserează o clasificare a categoriilor de filme, încercând și o teoretizare a genului scenaristic, ale cărei accente cad pe diferențele existente între opera literară și adaptarea ei cinematografică. Dintre scriitori, sunt vizați Liviu Rebreanu, Al. Macedonski, Cezar Petrescu, E. Lovinescu, F. Aderca, Emil Isac ș.a. În ipostaza de profesor de jurnalism, **V.** coordonează, în colaborare, mai multe volume despre cultura media și publică în 1997 *Interviul. De la Platon la Playboy*, cu aplicații și exemple culese atât din presa americană, cât și din cea românească.

SCRIERI: *Al cincisprezecelea*, Cluj-Napoca, 1981; *Ascensiune nocturnă*, București, 1984; *Porțile serii*, București, 1987; *Adunarea și scăderea zilelor*, București, 1988; *Fascinația filmului la scriitorii români* (1900–1940), București, 1997; *Interviul. De la Platon la Playboy*, Cluj-Napoca, 1997.

Repere bibliografice: D.R. Popescu, *Tudor Vlad*, „Scânteia tineretului”, 1980, 9 779; Moraru, *Textul*, *229–231*; Marian Papahagi, *„Ascensiune nocturnă”*, TR, 1985, 9; Eugen Simion, *Romanescul cotidianului*, RL, 1987, 17; Ioana Bot, *O zi care începe bine*, TR, 1987, 21; Petru Poantă, *Un prozator tânăr*, ST, 1987, 10; Cristea, *A scrie*, *210–215*; Țeposu, *Istoria*, *129–131*; Lovinescu, *Unde scurte*, IV, *249–253*; Negoițescu, *Scriitori contemporani*, *472–474*; Petraș, *Lit. rom.*, *102–105*; Diana Adamek, *Aspecte ale interviului*, TR, 1998, 1; Adrian Țion, *Scrupulozitatea prozatorului*, ST, 1998, 4–5; Claudiu Groza, *Despre interviu*, APF, 1998, 6; Glodeanu, *Dimensiuni*, *201–205*; Daniel Cristea-Enache, *Analiză, cronologie și poem*, ALA, 1999, 493; Lefter, *Scriit. rom. ’80–’90*, III, *286–288*; *Dicț. scriit. rom.*, IV, *776–778*; Holban, *Ist. lit.*, I, *285–290*, II, *252–258*; Gheorghe Glodeanu, *Măștile lui Proteu. Ipostaze și configurații ale romanului românesc*, București, 2005, *394–397*.

D.Mc., C.R.B.

VLAD, Vasile (4.VI.1941, Constanța), poet.

Este fiul Ioanei (n. Udrescu) și al lui Constantin Vlad, director de întreprindere. Urmează la București primele șapte clase și liceul, pe care îl va absolvi în 1960. În 1952 asistă la arestarea tatălui său

din motive politice, urmată de sinuciderea acestuia în timpul anchetei. Începe studiile la Facultatea de Filologie din Capitală, dar este curând exmatriculat din pricina unei dispute cu filosoful Radu Florian. Un an mai târziu, în 1961, lucrează ca zilier la Institutul de Energetică al Academiei, iar în perioada 1963–1970 ca supraveghetor de noapte la Școala pentru Surdo-Muți din București. În 1965 se înscrie din nou la Facultatea de Filologie, obținând licența în 1974 cu teza *Poezia lui George Bacovia*. În anul următor este angajat ca strungar, apoi ca profesor la Școala Generală nr. 145 și, până în 1978, la Liceul de Metrologie din București. După o perioadă de șomaj, în decembrie 1981 devine secretar literar la Uniunea Scriitorilor. Fără a publica anterior în reviste, debutează editorial în 1969 cu placheta *Pedepsele* (Premiul revistei „Ateneu"). Hărțuit de Securitate, marginalizat din pricina nonconformismului său politic, întâmpină dificultăți în publicarea următoarelor două volume, *Omul fără voie* (1970) și *Sărbătorile absenței* (1971), inițial respinse de cenzura comunistă, primul fiind „pierdut" și rescris, al doilea interzis, scos din librării și topit după „tezele din iulie". În 1978 primește Premiul Uniunii Scriitorilor pentru volumul *Îndreptările doctorului Faustus sau Calea cea mai lungă*.

Antiliric, neconvențional în atitudine și expresie, cu note suprarealiste, expresioniste și naturaliste, **V.** concepe o poezie de un nihilism radical, originală în peisajul liricii contemporane. Tonalitatea fundamentală, susținută printr-o gamă largă de mijloace stilistice, este deznădejdea, exasperarea, contrarietatea, sentimentul copleșitor al pustiului existențial. În acest registru aproape constant poetul revizitează prin deconstrucții succesive, persiflând, cu ironie, cu sarcasm, prin cultivarea absurdului și a paradoxului, marile teme de meditație și procedeele lirice consacrate. Imaginarul, insolit, dar coerent și expresiv, este alcătuit printr-o suită de descompuneri, cu o încărcătură metaforică densă, ca variațiuni pe tema neantului. Imagini simbolice: „stelele tulburi", „aerul putred", „soarele negru", „bandajele murdare" „agățate de crengile copacilor", „salcâmi jupuiți", „măruntaiele beznei", „sufletul despuiat în spărtura amurgului", „viața cu imensele ei crăpături". Gestul emblematic al autorului este fie refuzul mândru și îndurerat („Oriunde-aș sta cu spatele-s/ la lucruri"), fie exaltarea angoasei. Resemnarea lucidă în fața dezastrului personal și universal alternează cu atitudini de frondă, imaginile livrești sunt contrabalansate de oralități și prozaisme epatante, după cum stridențele și disonanțele sunt moderate de notele elegiace. Meditația vizează îndeobște anomia, condiția existențială degradată, relativitatea iubirii, imposibilitatea cunoașterii și a comunicării prin cuvânt. Asociațiile frapante, corespondențele bizare se aglomerează de la o carte la alta pe un fundal de tensiune lăuntrică împinsă la paroxism. Viața pare un infern al eternei reîntoarceri („Dar vine o vreme,/ vine o vreme când arborii/ leapădă câteva decese,/ și omul se învârtește/ ca pe-o placă de patefon/ deasupra trunchiurilor tăiate" –*Mânecile suflecate*) sau o lentă prăbușire în tenebre („Așa calcă lumea/ zi și noapte,/ nepăsătoare,/ pământul/ în jos, tot mai jos,/ mai jos decât se poate imagina/ chiar dacă locuiești la subsol" – *Arșiță cu varul vechi*). Numeroasele antinomii și contradicții, doar aparent marcate de gratuitate („Ard stelele jos,/ dar nu ard stelele bineînțeles,/ ci ard și fumegă frunzele toamnei", spune poetul în *Pedeapsă* sau, altundeva, „O să vă mire ce am de spus,/ dar îndeajuns n-o să vă mire deloc"), reprezintă tot atâtea demersuri de discreditare a raționalului și, în ultimă instanță, a realului însuși. Dacă primele plachete, *Pedepsele* și *Omul fără voie*, mai puțin unitare sub raportul conținutului, reunesc versuri melancolic-nostalgice („Viața ta veche seamănă complicatului trecut/ al zăpezii,/ și sufletul tău este pătat de stingerea crinilor – *Viața ta veche*) cu elemente din recuzita suprarealistă („vom scoate morții să-i radem sub braț,/ și vom agăța cutii de conserve/ în arborii de dimineață" – *Pedeapsă*), în următoarele cărți reflexul nihilist devine tot mai accentuat. Sub emblema „omului decupat", laitmotiv al versurilor din *Sărbătorile absenței*, poetul își exprimă revendicativ, prin exacerbarea senzorialului, deznădejdea deplină: „Nu mai avem iluzii, nu mai avem clavicule,/ îmi lucrez o funie peste gât,/ îți poți tăia o sprânceană.// Cu sufletul îngroșat/ dăm din manivelă întruna,/ tu, cu rugăciunile oricum întregi,/ eu, cu sudorile devastate" (*Hai să ne sinchisim*). Metafora golului absoarbe ideea printr-o aglomerare de simboluri, uneori într-o manieră retorică, printr-un discursivism pronunțat, alteori prin concentrarea expresiei: „Eu/ sunt un gol înclinat./ Eu/ sunt albastrul cel mai prostit./

Eu/ sunt o molimă de noiembrie.// O cumpănă pătrunsă de mușchi./ O formă a refluxului./ O jumătate de esență” (*O, Katarina*). Tot o variantă a „omului decupat” este și monologul antiliric în douăsprezece cânturi din volumul *Îndreptările doctorului Faustus sau Calea cea mai lungă*, o alegorie despre „cearcănul lăuntric al lumii”, alegorie a neantului, saturată de imagini morbide, lugubre și grotești, redate printr-o programatică violentare a limbajului. Oroarea în fața vidului se esențializează progresiv, în ciuda aerului parodic, sarcastic și a aparentei prolixități a versurilor: „Toate gleznele cărnii mi-s mucide, zbârciul minții mă doare;/ din pleoape până în gând, cutremurare și scârbă!/ pute lacrima-n mine.// Mă simt viu numai pe la răspântii” (*Cântul II*). Sensibil la cele mai diverse nuanțe ale urâtului, lucid ca structură și teribilist prin vocație, **V.** este un „poet al efectelor fără cauze”, din „speța poeților metonimici” (Eugen Negrici).

SCRIERI: *Pedepsele*, București, 1969; *Omul fără voie*, București, 1970; ed. postfață Ion Caraion, București, 1980; ed. îngr. Mircea Ciobanu, București, 1993; *Sărbătorile absenței*, București, 1971; *Îndreptările doctorului Faustus sau Calea cea mai lungă*, București, 1978; *Poeme*, Iași, 2003. **Ediții, antologii:** M. Eminescu, *Luceafărul*, ed. plurilingvă, pref. Petru Mihai Gorcea, București, 1984; *Monolog despre bucuriile mărunte. Antologie de proză elvețiană contemporană*, tr. Rodica Locusteanu, Mihaela Andreescu și Constantin Ioncică, pref. edit., București, 1992.

Repere bibliografice: Dumitru Micu, *„Pedepsele”*, RL, 1969, 42; A.I. Brumaru, *„Omul fără voie”*, AST, 1971, 1; Felea, Secțiuni, *255–259*; Dorcescu, *Embleme, 156–163*; Simion, *Scriitori*, I (1978), *356–359*; Alboiu, *Un poet, 149–150*; Eugen Simion, *Calea tulburată a poeziei*, LCF, 1979, 6; Ion Caraion, *Un limbaj de încercare în poezia lui Vasile Vlad*, LCF, 1980, 13, 14; Dimitriu, *Singurătatea, 148–152*; Raicu, *Contemporani, 156–159*; Iorgulescu, *Ceara, 166–169*; Tuchilă, *Cetățile, 67–86*; Negrici, *Introducere, 115–122*; Grigurcu, *Existența, 425–431*; Dan C. Mihăilescu, *„Omul fără voie”*, LAI, 1994, 24 octombrie; Ulici, *Lit. rom.*, I, *165–167*; *Dicț. analitic*, II, *220–223*; Mincu, *Poeticitate, 279–283*; *Dicț. scriit. rom.*, IV, *778–780*; Marin Victor Buciu *Vasile Vlad, un original*, CNT, 2003, 11; Nicolae Coande, *Vasile Vlad – poetul ca maimuță a Apocalipsei*, CLT, 2009, 10; Popa, *Ist. lit.*, II, *526–527*. ***M.W.***

VLAD DELAMARINA, Victor (31. VIII. 1870, Satu Mic, azi Victor Vlad Delamarina, j. Timiș – 15. V. 1896, Petroasa Mare, j. Timiș), poet. Este fiul Sofiei Vlad-Rădulescu, autoare de versuri, proză și scenete dramatice, și al lui Ion Vlad, solgăbirău

(judecător). A urmat școala primară și liceul la Lugoj, fiind coleg cu Ioan Popovici-Bănățeanul. Amândoi făceau parte din Reuniunea Literară, societate a elevilor români din Lugoj, a cărei activitate de cultivare a specificului românesc nu era pe placul autorităților maghiare. Când o parte din membrii societății au fost anchetați de conducerea liceului, **V.D.** a scris pe tablă, în sala „procesului”, „Trăiască românimea!” și a arborat o cocardă tricoloră. Ca urmare a acestui act de insurgență, a fost exmatriculat. În 1884 se înscrie în aceeași clasă la Liceul „Sf. Sava” din București, iar în 1886 trece la Liceul Militar din Craiova. Aici l-a avut profesor de limba română pe Mihail Strajanu, care, apreciindu-i exercițiile de versificație și traducerile din limba germană, îl recomandă societății Junimea. În 1887 se mută la Liceul Militar din Iași, apoi urmează cursurile unei școli militare superioare la București, la absolvire, în 1892, fiind

avansat sublocotenent în marină. Călătorește cu bricul „Mircea” pe Marea Neagră și Marea Egee (1891) și își notează impresiile într-un jurnal ilustrat cu desene proprii; textul apare în ziarul timișorean „Dreptatea”. În 1893 întreprinde o călătorie cu crucișătorul „Elisabeta” pe Mediterana și Adriatica, consemnată de asemenea într-un jurnal. Din 1894 publică și poezii în „Dreptatea”, semnând cu pseudonimul Delamarina, sub care este îndeobște cunoscut. Grav bolnav de tuberculoză, a murit la moșia mamei sale. A fost înmormântat la Lugoj.

V.D., autor a douăzeci de texte editate postum în placheta *Poezii bănățenești* (1902), este considerat creatorul „poeziei dialectale” la noi. Sunt versuri scrise cu intenția de a pune în evidență resursele expresive ale limbajului popular. Relatate în graiul bănățean, cu fonetica și lexicul specific, amintirile din copilărie (*Țucă-l moșu*), evocarea unor tipuri caracteristice (*Calu’ lu’ Doancă*) sau a unor figuri din lumea satului (*Carce in deparce*, *Lu’ Ana lu’ Gică*), anecdotele, întâmplările cu haz (*Ăl mai tare om din lume*) capătă o culoare aparte și impresia de viață este mai puternică („Trâmbiț, tobe, larmă, chiot,/ Fluier, strigăt, râs și ropot.../ Șie să fie? Șie să fie? Iaca-n târg, «minajărie»!/ O «comegie» d’a cu fiară/ Și-mprejur lumie și țară”). Chiar dacă versul nu este îndeajuns finisat, la **V. D.** există certe calități de observator fin al vieții, de bun cunoscător al psihologiei țăranului. Umorul, istețimea ascunsă uneori de o naivitate simulată, modestia sunt trăsăturile „personajelor” sale. Există aici un nucleu epic și o tendință de evitare a lirismului prin povestire și umor, care îl apropie de George Coșbuc: Bianca din *Carce in deparce* își destăinuie iubirea precum fata din *Dușmancele* lui Coșbuc, *Mă Cimișe* pare a avea ca model *Prahova,* tandrețea îndrăgostitului e ascunsă de glumă (*Luna*). Cea mai cunoscută poezie a lui **V.D.** este *Ăl mai tare om din lume,* notabilă prin capacitatea de a creiona în câteva linii portretul naivului și curajosului Sandu Blegia, „ăl mai tare om dîn lume”. Optimismul, antisentimentalismul, inspirația țărănească și graiul frust bănățean îi conferă autorului originalitate într-o epocă în care majoritatea poeților eminescianizau. Capacitatea de a sesiza și exploata comicul l-a îndreptat și către teatru. Încercările dramatice, comedii, farse, monologuri, unele lăsate în manuscris, altele pierdute (*Învățătorul Policarp*, *Flușturaticul*, *Gusturile nu se discută*, *Să vii mai des, monșerică!*, *Pacienta*, *În cămin*, *Lacheul pedagog*, *Pe la miezul nopții*), sunt traduceri și localizări după repertoriul francez la modă. În *Pacienta* se introduce limbajul autentic, local, în vorbirea unor personaje provenite din mediul rural. Câteva compuneri au fost jucate la Lugoj (*Pacienta*, *În cămin*). Paginilor de proză ce consemnează impresii de călătorie le lipsește notația plastică, pitorească, rămânând simple însemnări, nedezvoltate literar, de reținut doar pentru terminologia marinărească folosită. Memorialistica (*Cartea vieții mele, O nimica toată*) nu are nici ea valoare artistică.

SCRIERI: *Poezii bănățenești*, îngr. Valeriu Braniște, Lugoj, 1902; ed. Sibiu, 1928; *Poezii,* București, 1922; *Poezii în grai bănățean,* introd. Al. Bistrițianu, Timișoara, 1936; *Schițele mele de călătorie,* introd. Aurel Cosma-junior, Timișoara, 1936; *Doi scriitori bănățeni: Victor Vlad Delamarina și Ioan Popovici-Bănățeanul,* îngr. și pref. Al. Bistrițianu, Craiova, 1943; *Corespondență. Memorii,* în *Documente literare,* I, îngr. Radu Flora și Virgil Vintilescu, pref. Virgil Vintilescu, Timișoara, 1971, *161–294; Ăl mai tare om din lume,* îngr. și pref. Simion Dima, Timișoara, 1972; ed. cu ilustrații de Done Stan, Timișoara, 1978; *Din creația literară a lui Victor Vlad Delamarina*, în *Primul lup de mare. Antologie de versuri și proză*, îngr. Lucian Bureriu, Ion Călimani, Nicolae Pârvu, Timișoara, 1996, *146–188*.

Repere bibliografice: Maiorescu, *Critice,* II, *199–212;* Chendi, *Scrieri,* III, *39–44;* Atanasie M. Marienescu, *Dialectul român-bănățean,* pref. Valeriu Braniște, Lugoj, 1902; Cosma, *Bănățeni,* I, *132–135*; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *567, 912, Ist. lit.* (1982), *639, 1012;* Octavian C. Tăslăuanu, *Notiță despre Victor Vlad Delamarina,* RFR, 1942, 8; Tancred Bănățeanu, *Poezia dialectală și Victor Vlad Delamarina,* RFR, 1942, 8; Leonard Gavriliu, *Victor Vlad Delamarina*, O, 1955, 2; Simion Dima, *Caracterul popular în creația lui Vlad Delamarina*, O, 1958, 1; Mircea Popa, *Date noi despre Victor Vlad Delamarina,* O, 1966, 5; Virgil Vintilescu, *Victor Vlad Delamarina*, Timișoara, 1967; Liviu Roman, *Pagini inedite din opera lui V. Vlad Delamarina,* O, 1967, 3; George Muntean, *Victor Vlad Delamarina și arta lui,* O, 1970, 7; Valentin Tașcu, *Victor Vlad Delamarina,* TR, 1970, 37; Aurel Cosma, *Prin Timișoara de altădată,* Timișoara, 1977, *137–149*; Țepelea, *Studii, 217–319;* Țirioi, *Premise, 19–24; Dicț. lit. 1900, 909–910*; Virgil Vintilescu, *Secvențe literare,* Timișoara, 1987, *221–245;* Faifer, *Semnele, 185; Dicț. scriit.rom.,* IV, *771–773*; Ion Iliescu, *Victor Vlad Delamarina*, Timișoara, 2002; Ungureanu, *Geografia lit.*, IV, *34–36; Dicț. Banat, 232–234*; Constantin-Tufan Stan, Gheorghe Luchescu, *Victor Vlad Delamarina și familia sa*, Timișoara, 2009. ***S.C.***

VLAHUȚĂ, Alexandru (5.IX.1858, Pleșești, azi Alexandru Vlahuță, j. Vaslui – 19.XI.1919, București), poet, prozator, publicist.

Cu o copilărie ingrată, minată de boală, **V.**, fiul Ecaterinei (n. Petrescu) și al lui Neculai Vlahuță, mic proprietar, trece pragul școlii cu o întârziere de doi ani. La Bârlad face clasele primare din 1867, apoi din 1871 Liceul „Gh. Roșca Codreanu", absolvit în 1878. În anul următor își ia bacalaureatul la București, înscriindu-se la Facultatea de Drept, pe care nu avea să o termine. Profesor, din 1879, la Gimnaziul „Ienăchiță Văcărescu" din Târgoviște, obține o catedră și la școala de la Mănăstirea Dealu (1880–1883). Problemele învățământului nu-l lasă indiferent, și publică diferite articole în care combate dogmatismul și formalismul din metodele de predare, ca și defectuoasa alcătuire a unor manuale școlare; în 1902 va scoate împreună cu G. Coșbuc o carte de citire destinată școlilor secundare și profesionale. Înscris în Baroul de Târgoviște (1882) cu o diplomă cumpărată, întrucât nu avea licența în drept, pledează de câteva ori, dar fără mare succes. Timp de patru luni, în 1883, se găsește la Galați, unde publică articole și schițe în ziarul „Galații". De catedră se desparte târziu, în 1893. Până atunci, mutându-se la București, mai predă la Școala Normală a Societății pentru Învățătura Poporului Român în locul lui Ioan Slavici (1884–1885), la pensionul Elenei Miller-Verghy, este o vreme (de la sfârșitul lui 1885) meditator la Liceul „V. Alecsandri" al lui Ștefan Vellescu, apoi profesor la Azilul „Elena Doamna" și la Liceul „Sf. Gheorghe", condus de Anghel Demetriescu. În 1888, la propunerea lui Titu Maiorescu, e numit revizor școlar pentru județele Prahova și Buzău. A mai îndeplinit și alte funcții: corector la „Analele parlamentare" (1892–1896), secretar al Comisiei industriale de pe lângă Ministerul Domeniilor, șef de birou la același minister, referendar la Casa Școalelor (din 1901 până la sfârșitul vieții). În 1907 se afla la conducerea Muzeului Pedagogic al Casei Școalelor. A călătorit în câteva rânduri la Constantinopol, Paris, în Italia și în Norvegia. Propus de Iosif Vulcan, în 1893 este primit membru corespondent al Academiei Române, însă refuză; va fi ales, în 1948, membru de onoare post-mortem. **V.** a manifestat înclinații literare de pe când era elev la liceu și trimitea versuri la „Convorbiri literare", unde va colabora între 1878 și 1885. În 1879 i se publică un articol (*Banul*) în ziarul târgoviștean „Dâmbovița", iar în anul următor îi apar câteva poezii în „Lira română". Publicistica lui, nu numai literară, e cu larghețe risipită prin revistele și ziarele timpului, chiar și în cele mai puțin notorii. A mai semnat, astfel, în „România liberă" (1883–1885, 1889, unde face parte și din redacție), „Epoca", „Lupta", „Epoca ilustrată", „Lupta literară", „Familia", „Revista nouă" (1887–1890, unde este și redactor), „Timpul", „Naționalul", „Calendar pentru toți românii", „Săptămâna ilustrată", „Literatură și știință", „Constituționalul", „Adevărul", „Eminescu", „Povestea vorbei", „Gazeta săteanului", „România jună", „Revista poporului", „Pagini literare", „Calendarul Minerva", „Generația nouă", „Literatură și artă română", „Scena", „Viața românească", „Universul", „Luceafărul", „Tribuna poporului", „Flacăra", „Școlarii", „Neamul românesc", „România", „Drum drept" „Lumea", „Drapelul". În perioada târgovișteană a făcut parte din comitetul de redacție al gazetei locale „Armonia". Împreună cu Alceu Urechia a întemeiat revista „Vieața" în 1893, iar cu George Coșbuc a scos revista „Sămănătorul" în 1901. Din 1916 conduce săptămânalul „Scriitorii români". Asociat cu I. Al. Brătescu-Voinești, dirijează ziarul „Dacia" (1918–1919), iar din însărcinarea Ministerului Cultelor și Instrucțiunii Publice face să apară „Lamura" (1919). Lăsând la o parte inițialele și prescurtările numelui, pseudonimele lui **V.** sunt numeroase: Ada, Alecu, L. Ascar, Ave, I. Baltă, Baltazar, Decor, Jehovah, Lupu (Lup), Lupan, Mamilis, Minuzio, Mirmidon, Neagoe, Plivitor, Radu (Rad), Rareș, Sandu, Seliștеanu, Spic, Stanca, Vale, Vlahul, Vluzzo. Debutul editorial se produce cu volumul *Nuvele* (1886), urmat de placheta *Poezii* (1887). Și-a strâns versurile și în cărțile *Poezii vechi și nouă* (1894), *Poezii* (1899), *Poezii* (1909), *Poezii* (1915; Marele Premiu al Academiei Române). A tradus din François Coppée, Alfred de Musset, Ada Negri.

Imaginea lui **V.** din ultimii ani ai vieții este a unui om de mare omenie, generos și modest, sfătuitor al

tinerilor aspiranți la gloria literară. El are acum autoritatea unui adevărat mentor. Cât privește propria literatură, aceasta a depins dintotdeauna de felurite înrâuriri. O primă perioadă, de un decepționism apăsător, dezvăluie o sensibilitate exacerbată, dar mai ales frecventarea asiduă a poeziei eminesciene. Va urma o fază de acerbă critică socială, semn că răzmerițele țărănești din 1888, mișcarea socialistă, ca și activitatea lui C. Dobrogeanu-Gherea impresionaseră firea receptivă a scriitorului. Ieșit din mreaja pesimismului, el evoluează treptat spre un umanitarism vag, cu elanuri idealiste și infiltrații mistice – credința unui cărturar bătrân, cumpătat și evlavios. Simpatia lui se îndreaptă spre țăranul obidit (*Socoteala*, *La arie*) și spre intelectualul cu iluziile spulberate. Dar compasiunea și înduioșarea se preschimbă în sarcasm și vehemență (poezia *1907*) când vine vorba de instituțiile vremii, de la monarhie (pamfletul *Auri sacra fames*), justiție, școală până la armată, cu ororile ei. Modul critic al lui **V.** este pamfletul, care poate lua forma alegoriei, și mai ales portretul satiric, șarja fină și mușcătoare *(Profiluri*, *Dincă C. Buleandră*, *Câțiva paraziți*). Fire blajină, îi repugnă violența, revoluția i se pare dezagreabilă, așa încât, utopic, el predică, în spirit creștin, iubirea între frați, împăcarea între clase. De altfel, devine un teoretician al sămănătorismului: scriitorul se cuvine să fie un semănător de idealuri, un apostol, luminător al neamului; ameliorările ar urma să se realizeze de la sine, printr-o mai bună instrucție culturală a poporului și prin concursul binevoitor al boierimii. De pe la finele primului deceniu al secolului al XX-lea, ideile lui își adaugă elemente noi, poporaniste. Orașul îi apare ca un loc de pierzanie, cu o influență dizolvantă asupra moravurilor bune și curate de la țară. Pentru a contracara o asemenea acțiune, recomandă, naiv și ineficient, o administrație însuflețită de porniri cinstite, un învățător destoinic, un preot cucernic (*Cărți pentru popor*). Suferința nu trebuie să ducă la revoltă, ci să fie îndurată cu resemnare stoică, în tăcere și cu nădejdea că, existând fără doar și poate o dreptate, o justiție implacabilă (*Dreptate*, *Există o dreptate*), binele are să învingă în cele din urmă. Idealismului moral al lui **V.** i se adaugă o însuflețire patriotică, exprimată în manieră retorică. Dacă nu concepe arta ca pe o armă, în schimb, sub înrâurirea lui C. Dobrogeanu-Gherea, el va susține în paginile revistei „Literatură și știință” arta cu tendință. Literatura exprimă o stare socială, arta e un produs al mediului, de aceea artistul nu poate să escamoteze în opera lui frământările de zi cu zi, durerile și aspirațiile celor mulți. În conferința *Curentul Eminescu și o poezie nouă* (1892), ca și în poezia *Unde ni sunt visătorii?...*, scriitorii sunt chemați să renunțe la masca jalnică, pesimistă, și în locul durerilor personale, de multe ori închipuite, să se inspire din viața adevărată, cu bucuriile și necazurile ei, să cânte o lume mai bună. Și totuși, în „Vieața”, în replică la conferința lui Anton Bacalbașa *Arta pentru artă*, același **V.** se declară ritos împotriva artei puse în slujba unui partid. De aici, o polemică deschisă cu socialiștii (intrată în volumul *Un an de luptă*, 1895), care avea să degenereze, mergând până la unele ieșiri xenofobe. Scriitorul, chiar dacă și-a însușit teoria maioresciană a „formei fără fond” (*Spoială și funcționarism* ș.a.), nu a fost un adept al esteticii junimiste. Opera lui e, cu cele mai bune intenții, tendențioasă atât în latura socială, moral-educativă, cât și în cea sentimentală, umanitară. În conferința despre „curentul Eminescu”, ca și în *Onestitatea în artă*, publicistul mai discută, sub influența lui Hippolyte Taine, noțiuni ca rasă, mediu, ereditate sau despre „coloarea dominantă” a operei. În altă ordine, invocă principiul tipizării, al selecției și prelucrării artistice. După el, „arta corectează natura”, nu o copiază mecanic. Opera are o finalitate estetică și etică. Frumosul fiind o emanație a binelui, „puterea creatoare” în artă ar putea fi o formă a iubirii. Se simte aici și influența lui J.-M. Guyau. Până a fi cuprins de vraja liricii eminesciene, **V.** a făcut compuneri ușoare, în maniera lui Vasile Alecsandri, a lui Dimitrie Bolintineanu sau a poeziei populare. Zelator al lui Eminescu, al cărui cult îl păstrează cu pioșenie o viață întreagă, avea să-i imite ca un îndrăgostit gesticulația și rostirea. Dar înclinația lui este spre poezia didactică. Teme ca dragostea, viața și moartea, credința în Dumnezeu nu sunt altceva decât niște tirade de o anume emfază a meditației, într-o punere în scenă de efect (*La icoană*, *Din prag*). Cu o alură teatrală, poetul monologhează despre rosturile vieții și ale morții (*Din prag*), acum încrezător în divinitate, mai încolo renegând-o, ca din nou să se pocăiască. Primele lui stihuri mărturisesc o adâncă descurajare, venită din melancolia eminesciană, dar și din propriile decepții. Întreaga lui literatură va căpăta un tonus optimist după

I.L. Caragiale și Alexandru Vlahuță

1887. Dispoziția satirică rămâne însă constantă. **V.** creionează, în versuri săltărețe, cu tentă de pamflet și caricatură, o tipologie care include politicianul venal, pe arivist și cartofor, pe trubadurul pesimist. Critica socială culminează cu incendiara *1907*. Mai reușită e lirica intimistă, grațioasă și delicată. La fel, sonetele, concentrate și lipsite de retorism. Cu un lirism în deficit, prea cerebrală, poezia este a unui eminescianizant priceput în dramatizarea sentimentelor, bun psiholog, dar cu o irepresibilă pornire didacticistă, cu resorturi etice.

Între proza și publicistica lui **V.** există un flux continuu de teme și atitudini. Scriitorul nu e, în fond, un imaginativ, uneori nu are altă sursă decât aceea a observației directe. La fel ca jurnalistul, consemnează datele pe care i le oferă realitatea, însoțindu-le cu un comentariu satiric sau transpunându-le în registru psihologic (până prin 1894) ori prelucrându-le în spirit tezist, moralizator (după 1900). Așa se explică interesul pentru „documentele omenești" (care pot să încorporeze cazuri rare, patologice), pentru vieți nevinovate, pecetluite de un destin ingrat (prostituata, copiii orfani etc.), pentru aspecte întunecate din viața țărănimii. Ceea ce rezultă sunt „icoane șterse" (*Icoane șterse*, 1895), „file rupte" (*File rupte*, 1909), secvențe și instantanee surprinse „din goana vieții" (*Din goana vieții*, 1892). O notă aparte fac amintirile, cu nostalgia duioasă a copilăriei (*Un Crăciun*, *Mogâldea* ș.a.). Proza are un caracter reflexiv, liric și confesiv. Sentimentale, chiar melodramatice, într-o atmosferă sumbră la început, schițele și nuvelele câștigă treptat sub raportul realismului, adăugându-și energice note pamfletare și protestatare. După 1900 **V.** scrie mai anevoie, preferând să-și fixeze impresiile în epistole sau în carnete de însemnări zilnice. Meditația etică e predominantă. Regresiunea în timp, desconsiderată până prin 1895, intră acum în preocupările scriitorului, care își încearcă pana și într-o evocare istorică, *Din trecutul nostru* (1908). **V.** e o natură înclinată spre introspecție și speculația de idei. Scrisul său, în care se răsfață analizele psihologice, capătă o formulare sentențioasă, intercalându-și maxime și reflecții morale. Ambiția naratorului e de a crea tipuri, dar în tiparele pe care le concepe nu e loc decât pentru o definiție

generală și cam sumară, care văduvește personajul de individualitate. Cu toate acestea, figuri noi pentru literatura noastră, destinate unei lungi cariere, precum învinsul (Radu Munteanu, Coriolan), inadaptatul (Dan), parvenitul și paraziții sociali, boierul patriarhal, se consacră mai întâi prin opera lui. Astfel, Dan, personajul care dă titlul romanului de mare răsunet la vremea publicării (1894), ar fi, după formularea lui Dobrogeanu-Gherea, însușită de **V.**, „proletarul intelectual", visătorul generos, însă abulic și egocentric, în cele din urmă înfrânt, dezamăgit în viața conjugală, dar mai ales incapabil să biruie împrejurările sociale potrivnice. Sfârșitul lui Dan, care înnebunește, asemănător cu al lui Eminescu, reflectă în intenția prozatorului destinul tragic al artistului. *Dan* rămâne și unul din primele romane psihologice la noi. Autor cu o bună intuiție a cuvântului, **V.** este și un exponent al realismului pitoresc și liric. *România pitorească* (1901; Premiul Academiei Române) e un jurnal de călătorie de un lirism abundent, înecat într-o pletoră de metafore și alegorii convenționale, care risipesc liniile peisajului descris, dându-i uneori contururi ireale. Contemplând pământul țării „sfințit de jertfe mari", cu inima plină de mândrie pentru un trecut glorios, peregrinul invocă fapte strălucite din istoria neamului, legende și obiceiuri, aducând un elogiu țăranului român. În monografia lirică *Pictorul N.I. Grigorescu* (1910) el face o reconstituire exaltată a universului picturii lui Grigorescu. De altfel, în critica de artă propriu-zisă, practicată la „Universul", **V.** nu probează un gust deosebit. A prefațat numeroase volume aparținând lui Vasile Alecsandri, M. Eminescu, prietenilor săi I.L. Caragiale și Barbu Delavrancea, lui Traian Demetrescu, Th. D. Speranția, Alceu Urechia. Plănuia o monografie despre Caragiale, întemeiată pe corespondența acestuia. Avea de gând să scrie partea a doua a romanului *Dan* și începuse o dramă în versuri, *Vlad Țepeș*, din care un fragment s-a publicat în „Flacăra" (1914).

Mai mult artist decât poet, prin echilibrul personalității sale Vlahuță a ținut totuși într-o epocă de secetă interimatul poeziei române, și la urmă s-a impus chiar ca un fel de coreg; istoria literară îl va trece însă în rândul necesităților poetice ale epocei posteminesciene.

E. LOVINESCU

Mai toate temele prozei lui Vlahuță se regăsesc și în poezia lui. Scriitorul a depus aceeași mărturie asupra timpului în proză și în versuri. Găsim în acestea din urmă aceleași atitudini ale poetului în lupta cu societatea, același sarcasm față de întruchipările ei, același idealism moral propăvăduitor, mărturia acelorași decepții din care îl trezesc hotărâri noi de viață și luptă, aceleași iubiri în care poetul apare ca victima sentimentalismului său, aceleași tablouri ale vieții de la țară. Dacă există un astfel de paralelism între versurile și proza lui Vlahuță, lucrul se explică prin faptul că aceasta din urmă era ea însăși străbătută de un curent liric de netăgăduit. Metodele mai noi ale realismului nu se stabiliseră încă, și, ca urmare, deși proza narativă a lui Vlahuță este susținută de observația societății, povestitorul nu se oprește a introduce în expunerea sa mărturia sentimentelor și aprecierilor sale.

TUDOR VIANU

SCRIERI: *Nuvele*, București, 1886; *Poezii*, București, 1887; ed. 2, București, 1892; *Curentul Eminescu și o poezie nouă*, București, 1892; *Din goana vieții*, București, 1892; ed. 3, București, 1893; *Nuvele*, Iași, [1893]; *Dan*, București, 1894; ed. I–II, București, [1896]; ed. Timișoara, 1994; *Poezii vechi și nouă*, București, 1894; *Icoane șterse*, București, [1895]; *Un an de luptă*, București, 1895; *Iubire*, București, 1896; ed. îngr. Virgiliu Ene, București, 1960; ed. îngr. Valeriu Râpeanu, București, 1993; *În vâltoare*, Târgu Jiu, 1896; ed. 2, București, 1901; *Clipe de liniște*, București, 1899; *Poezii*, București, 1899; *România pitorească*, București, 1901; ed. (*La Roumanie pittoresque*), tr. Mărgărita Miller-Verghy, București, 1903; *Din durerile lumii*, București, 1908; *Din trecutul nostru*, București, 1908; ed. îngr. Valeriu Râpeanu, București, 1974; *File rupte*, București, 1909; *Poezii*, București, 1909; *Pictorul N.I. Grigorescu*, București, 1910; *La gura sobei*, București, 1911; *Dreptate*, București, 1914; *Poezii*, București, 1915; *Iubire*, București, 1919; *Poezii*, București, 1922; *Amurg și zori*, București, 1924; *Scrisori către D. G. Kiriac*, publ. Const. Brăiloiu, București, 1935; *Opere alese*, I–III, pref. Mariana Șora, București, 1952; *Scrieri alese*, I–III, îngr. și introd. Valeriu Râpeanu, București, 1963–1964; *Iubire*, pref. George Sanda, București, 1965; *Versuri și proză*, pref. Tudor Vianu, București, 1986.

Repere bibliografice: Dobrogeanu-Gherea, *Opere*, VI, *136–171*; Iorga, *Pagini*, I, *305–313*; Ibrăileanu, *Opere*, I, *179–200*, II, *1–142*, IV, *172–174*, X, *170–171*; Chendi, *Scrieri*, III, *174–178*, V, *197–198*; Iorga, *Oameni*, I, *429–434*, II, *452–454*, *459–461*, *465–467*, IV, *210–211*; Davidescu, *Aspecte*, *526–527*, *634–636*; Lovinescu, *Scrieri*, I, *290–300*, VIII, *277–289*; Vianu, *Opere*, II, *197–199*, *599–620*, *684–692*, V, *160–167*; Constantinescu, *Scrieri*, V, *215–217*; Ion Gorun, *A. Vlahuță. Omul și opera*, București, [1930]; Densusianu, *Opere*, III, *617–621*; Iorga, *Ist. lit. cont.* (1934), I, *347–353*; Perpessicius, *Opere*, IV, *83–89*; I. Gr. Oprișan, *A. Vlahuță. Omul*, București, 1937; Munteano, *Panorama*, *123–126*; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *490–495*, *Ist. lit.* (1982), *555–561*; Gala Galaction, *Vlahuță*, București, 1944; Silvian Iosifescu, *Alexandru Vlahuță*,

București, 1949; Cezar Petrescu, *Alexandru Vlahuță și epoca sa*, București, 1954; Al. Bojin, *Alexandru Vlahuță*, București, 1959; Valeriu Râpeanu, *Alexandru Vlahuță și epoca sa*, București, 1965; Cioculescu, *Varietăți*, *261–268*; Gáldi, *Introducere*, *280–286*; Cioculescu, *Itinerar*, II, *243–247*, *270–276*; *Ist. lit.*, III, *741–758*; Virgiliu Ene, *Alexandru Vlahuță*, București, 1976; *Dicț. lit. 1900*, *910–913*; Mihai Ungheanu, *Fiii risipitori*, București, 1988, *143–162*; *Dicț. analitic*, I, *262–264*; *Dicț. esențial*, *891–895*; Rusu, *Membrii Academei*, *881*; Liviu Papuc, *Societari junimiști în documente*, ed. 2, Iași, 2008, *339–355*. ***F.F.***

VLASIE, Călin (21.V.1953, Buzău), poet, editor. Este fiul Profirei Vlasie (n. Mihai), laborantă, și al lui Hristache Vlasie, funcționar. Urmează liceul la Pitești (1968–1972) și Facultatea de Filosofie–Istorie, secția pedagogie–limbă franceză, a Universității din București, absolvită în 1978. Este profesor defectolog la Școala Ajutătoare din Tâncăbești, județul Ilfov (1978–1980) și la Centrul Logopedic din Pitești (1980–1982), apoi psiholog-logoped în Laboratorul de Sănătate Mintală din același oraș (1982–1990). A scos revistele „Calende" (1991) și „Paralela 45" (1994) și a înființat editurile Calende (1991), Didactica Nova (1992), Vlasie (1993) și Paralela 45 (1994). Ultima s-a impus ca principala instituție editorială preocupată de arhivarea și promovarea optzecismului literar. A fost președinte al Filialei Pitești a Uniunii Scriitorilor (2002–2005), precum și vicepreședinte al Uniunii Editorilor (din 2010). A debutat în 1971 la „Argeș". Un semidebut editorial e ciclul de versuri *Neuronia*, publicat în 1981 în suplimentul „Biblioteca Argeș", cu o prezentare de Nicolae Manolescu, reluat în volumul colectiv *Caietul debutanților. 1980–1981*, urmat de prima carte personală, *Laborator spațial* (titlul inițial, modificat de cenzură, fusese *Laboratorul*), apărută în 1984. Mai colaborează la „Opinia studențească", „Dialog", „Universitatea comunistă", „Convingeri comuniste", „Amfiteatru", „Luceafărul", „Contrapunct", „Familia", „Vatra", „Ateneu" ș.a. În 2008 a fost distins cu Ordinul Meritul Cultural în grad de Cavaler.

Optzecist de plan secund, mai vizibil după 1989, când devine și editor, **V.** își construiește proiectul poetic pe o mișcare dublă: eliminarea psihologiei ca anecdotă ori sentiment și înlocuirea ei cu mișcările de finețe ale psihicului, perceput acut ca un filament prin sticla becului. Un vocabular intelectualizant, tras din zone de limbaj mai mult sau mai puțin tehnic (volumul de debut purta subtitlul „poeme SF"), este distribuit în enunțuri care pun în mișcare referințe și intenții din zona cerebrală și metapoetică. Autorul urmărește captarea în poem a unei pulsații nonumane, nesentimentale, „pure": „Vedeți, iubiți contemporani,/ n-am folosit deloc în/ ritmul meu cuvântul trup/ căci diabolica imaginerie/ ar deveni extrem de/ plângăreață". Cuvinte precum „neuroni", „creier", „wolfram" au numeroase ocurențe, corespunzând imaginii centrale: creierul sub supraveghere, asemenea unui țesut expus luminii de laborator. Un poem se intitulează *Vis de creieritate* și imaginează „Un Pământ din creiere/ unde să zboare/ creiere de păsări/ printre creiere de/ plante și creiere/ de stânci, armonizând/ cu alunecarea/ creierelor de mașini". Apropierea de poetica lui Ion Barbu a fost făcută în numele intelectualismului și al dificultății aparente a versurilor (Ion Bogdan Lefter aprecia că **V.** „concurează la titlul de cel mai dificil poet al generației"). Afilierea se verifică inclusiv la nivel lexical, în sensul în care unele combinații par simple pastișe barbiene: în poemul *Vânzătorul de lecitină* apar sintagme precum „lună improprie", „falie hidrocefală", „latent bisturiu", „index hibrid", „versul reversibil" ș.a. Deși autorul a pus subtitlul volumului din 1984 în seama cenzurii (ce ar fi dorit să bruieze, printr-o etichetă evazionistă, trimiterile către realitatea comunistă), plachetele publicate după căderea comunismului continuă să se revendice din imaginarul SF, inclusiv la nivelul titlurilor. În paginile din *Întoarcerea în viitor* (1990) se fac trimiteri la „personaje" precum Ungmar sau Máhna-Máhina („Poți să cobori din nava ta/ lângă brazii raționali/ ai lui Kanely Silva și/ să-l prinzi pe Máhna?/ E acolo în strania urbe Psittey/ un mahinariu și mult/ praf care preface/ în oglinzi negre/ lucruri și arătări") sau curg versuri într-o limbă inventată: „Iar eu cânt acest cântec: «Comrun viduzuny/ stumler runga xuny/ tul viez hombe pon/ voh avel evon!»" (*Povestea unui vis*). Un poem ceva mai didactic, care dă titlul volumului *Un timp de vis* (1993), detaliază relația dintre vis și realitate în funcție de coordonatele irațional/ rațional, inert/ alert, ireal/ real, inconștient/ conștient, promovând primul termen prin vampirizarea celui de-al doilea: „Visul este o activitate onirică/ adică un fel de nebunie a unui corp/ inert;/ inerția mărește nebunia/ Sunt în contact cu mine însumi/ care nu-s decât o nebunie inertă/ Și totuși în această definiție a visului/ ceva este eronat/ căci:/ cum se face că eu vă pot descrie/visul pe care tocmai îl

visez?/ Deci:/ să refacem definiția din punctul de/ vedere al existenței mele:/ visul este o inactivitate alertă/ a unui corp fără de simțăminte și idei/ personale/ Mai precis:/ yoyul este subordonat simțămintelor/ și ideilor visului/ Visul este un fenomen real". Eliminând neologismele, rămâne parabola înțeleptului care visa că este un fluture care visa că este un înțelept. Poezia lui **V.** e mai mult un exemplu de ofertă sumară și de verbiaj decât de eficiență. Intenții de poetician apar în *Poezie și psihic* (2003), o adunare de încercări teoretice fără mare consistență. Antologia *Literatura română postbelică între impostură și adevăr* (2000, în colaborare cu Nicolae Oprea) grupează răspunsurile unor scriitori predominant optzeciști la o anchetă desfășurată în revista „Calende", între 1991 și 1993, pe tema reconsiderărilor canonice.

SCRIERI: *Laborator spațial. Poeme SF*, București, 1984; *Întoarcerea în viitor*, București, 1990; *Un timp de vis*, Pitești, 1993; *Acțiunea interioară*, postfață Gheorghe Crăciun, Pitești, 1999; *Poezie și psihic*, Pitești, 2003. **Antologii**: *Literatura română postbelică între impostură și adevăr* (în colaborare cu Nicolae Oprea), Pitești, 2000.

Repere bibliografice: Liviu Antonesei, *Inventatorul de nume*, AFT, 1985, 5; Eugen Simion, *O, nebunie a combinărilor*, RL, 1990, 14; Al. Cistelecan, [*Călin Vlasie*], 1990, 9, VTRA, 1993, 8; Țeposu, *Istoria, 77*; C. Rogozanu, *Un poet obosit*, RL, 1999, 39; Bucur, *Poeți optzeciști, 222–223*; Borbély, *Cercul, 207–211*; Ulici, *Prima verba*, IV, *218–219*; Lefter, *Flashback, 320–326*; Bodiu, *Evadarea, 74–79*; Manolescu, *Istoria, 1312–1313*; Soviany, *Apocaliptica, 110–111*; Vakulovski, *Portret, 351–363*; Cistelecan, *Diacritice*, II, *190–193*. ***M.I.***

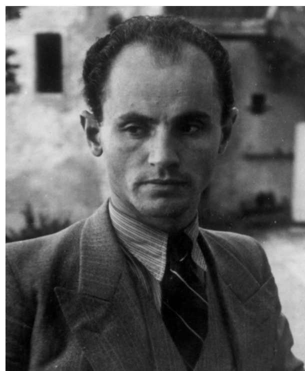
VLASIE, Mihai (24.XII.1938, Fârțănești, j. Galați), prozator, publicist. Este fiul Alexandrinei Vlasie (n. Cristea) și al lui Atanasie Vlasie, învățători. Urmează clasele primare și gimnaziale în satul natal și la Târgu Bujor (1945–1952), Școala de Cântăreți Bisericești din Buzău, pe care, transformată în Seminar Teologic, o termină în 1957, și Institutul Teologic Universitar din București (1957–1961). Renunțând la cariera de preot pentru cea de cadru didactic întrucât nu i s-au echivalat studiile teologice, face liceul la cursul fără frecvență, apoi Facultatea de Filosofie a Universității din București, luându-și licența în 1972. Între timp a fost profesor suplinitor în comuna Cuca, județul Galați (1961–1968), iar după absolvire intră în redacția cotidianului „România liberă", dar în 1974 este eliminat ca „inapt pentru scris", pretext ce ascunde „vina" de a avea o pregătire teologică, stânjenitoare ideologic pentru un gazetar în deceniul al optulea. Va fi consilier la Secretariatul de Stat pentru Culte (1975–2001). Debutează la „Luceafărul" în 1965, recomandat de Eugen Barbu, cu schița *S-a prăbușit aeroplanul*. Mai e prezent în „Săptămâna", „Suplimentul literar-artistic al «Scânteii tineretului»", „România liberă" ș.a.

Volumul de debut al lui **V.**, *Smochinul neroditor* (1986), se apropie tematic de proza optzeciștilor, preocupați cu precădere de scene cotidiene, banale, lipsite de anvergură epică. Cu excepția povestirii titulare, autobiografică, creionând cu umor și duioșie prima promoție de seminariști de după instaurarea regimului comunist, celelalte texte prezintă întâmplări despre mici sau mari păcate omenești, dureri, neînțelegeri (*Încurcătura*, *Pe câmp*, *Alergătorul*), despre singurătate (*Plouă*), despre doi rivali îndrăgostiți cândva de aceeași femeie (*O întâlnire*) etc. Mai degrabă poetice decât epice, povestirile ascund nuanța moralizatoare sub vălul renunțării și al plictiselii. După nouă ani de la debut, **V.** surprinde cu un roman despre diavoli, *Azazel* (1995), a cărui acțiune e imaginată că s-ar petrece în zilele noastre. Azazel („unul din cei mai bătrâni diavoli, are aproape șapte mii cinci sute de ani, lung, osos, cu pantaloni din blană de țap"), care trăiește retras „ca un anahoret", păzind țapii „de ispășire" într-o vale ce-i poartă numele, e vizitat într-o zi de un tânăr modern (Jo). Acesta îl anunță că aici s-a înființat recent The Azazel Nuclear Test Field și, în consecință, trebuie să părăsească locul. Personajele care susțin intriga sunt niște draci nefericiți, bântuiți de insomnii. Se relatează isprăvile lui Zereier ispititorul, prietenul lui Azazel, și ale altor drăcușori încercând să lupte cu Macarie, sfântul care îi descoperă și îi alungă, îi bate, îi umilește etc. Azazel va suporta consecințele exploziei nucleare anunțate în primele pagini și își va pierde mințile. În cele din urmă hotărăște să se răzvrătească împotriva condiției lui și se va transforma, probabil, într-un înger, așa cum îngerii răzvrătiți s-au transformat în demoni. Demitizarea diabolicului se produce prin comicul situațiilor, dar mai ales prin calitățile sau defectele umane atribuite dracilor. Stilul ironic, ludic, alert estompează ideea tragică, profetică a scriiturii. Reeditat de nenumărate ori, volumul *Drumul spre mănăstiri. Ghidul așezămintelor monahale ortodoxe din România* (1992), oferă informații istorice, culturale, turistice despre cele peste cinci sute de

mănăstiri și schituri monahale ortodoxe din România, înființate sau reînființate după 1989. *Cărări și gânduri* (I–II, 2000–2003) este o culegere de articole publicate de **V.** în suplimentul „aldine" al cotidianului „România liberă", la rubrica „Un gând", din 1997 până în 2003. Textele sunt, cele mai multe, educative fără a fi pedante, abordând teme de actualitate și de cultură, cu referiri la autori ca Dante, Cehov, Montaigne, Plotin, Nichita Stănescu, Omar Khayyam, Li Tai-Pe ș.a.

SCRIERI: *Smochinul neroditor*, București, 1986; ed. 2, pref. Ioan Buduca, Alexandria, 1998; *Azazel*, București, 1995; *Drumul spre mănăstiri. Ghidul așezămintelor monahale ortodoxe din România*, București, 1992; ed. 10, București, 2005; *Cărări și gânduri*, vol. I, introd. episcopul Galaction, București – Alexandria, 2000, vol. II, Alexandria, 2003.

Repere bibliografice: Eugen Barbu, *Un prozator*, SPM, 1986, 25; Alexandru Condeescu, *Arta evadării*, LCF, 1986, 32; Adrian Popescu, *„Smochinul neroditor"*, ST, 1987, 7; Dan Bănică Anastasian, *„Azazel"*, DEP, 1996, 93; Ioan Buduca, *Bună ziua, măi drace*, CU, 1996, 227. ***L.Cr.***

VLASIU, Ion (8.V.1908, Lechința, j. Mureș – 18.XII.1997, București), prozator, poet.

Este fiul Mariei (n. Ștef) și al lui Ioan Vlas, țărani. Orfan de ambii părinți la o vârstă fragedă (tatăl moare pe front), este crescut de bunicii dinspre mamă în satul Ogra, județul Mureș, unde urmează și primele șase clase (1915–1921). Ulterior, până în 1926, frecventează Școala de Arte și Meserii din Târgu Mureș, secția tâmplărie, la absolvire fiind angajat tâmplar la Atelierele CFR Cluj (până în 1928). După efectuarea stagiului militar, în 1929 dă diferența de studii pentru liceu la Sighișoara și se înscrie la Academia de Arte Frumoase din Cluj, secția artistică, unde este elevul sculptorului Romulus Ladea, dar, în 1932, este eliminat din cauza neachitării taxelor de școlarizare. Funcționează ca profesor suplinitor de desen la Școala de Ucenici din Cluj (1936), tâmplar la Fabrica de Mobile din Târgu Mureș (1937), profesor de arte decorative la Academia de Arte Frumoase din Timișoara (1938–1939), inspector al muzeelor (1942) și subinspector general al artelor pentru Transilvania (1943–1946), redactor-șef la „Arta plastică" (1966–1968), afirmându-se în primul rând ca un sculptor original, autor a numeroase monumente publice ș.a. Ca scriitor, debutează cu poezia *Mașinism*, în 1932, la revista clujeană „O lume nouă", iar editorial în 1938 cu romanul memorialistic *Am plecat din sat*, scris în 1937–1938 la Paris, în timpul unei specializări. În 1932 face cunoștință cu Geo Bogza, Sașa Pană și S. Perahim, frecventează grupurile avangardiste, în 1933 deschide o expoziție de desene împreună cu Miron Radu Paraschivescu și I. Vitner în localul librăriei Hasefer. Asociindu-se cu un grup de tineri intelectuali clujeni (Eduard Mezincescu, Grigore Popa, Nicu Caranica, Wolf von Aichelburg, Olga Caba, Radu Pușcariu), editează, în 1933, revista avangardistă „Herald", rămasă la un singur număr, unde semnează proza *Deschidere la un banchet*. Mai scrie la „Ardealul", „Revista literară", „Dacia" „Caleidoscop", „Symposion", „Gând românesc", „Hyperion", „Patria", „Tribuna Ardealului", „Societatea de mâine", iar mai târziu la „Contemporanul", „Gazeta literară", „Tribuna" ș.a., uneori semnând Saul Pelaghia, Gh. Scridon și Lukian Vlasiu. În 1921 își oficializase numele Vlasiu.

După tatonări poetice neconcludente, tributare deopotrivă experimentelor avangardiste și manierismului tradiționalist, cum demonstrează și volumul postum *Vlăsiile și alte poeme* (2004), **V.** se afirmă cu romanul *Am plecat din sat* (Premiul „Adamachi" al Academiei Române), primit cu entuziasm de critica literară a vremii. Abia ulterior s-a constatat că textul constituia o parte a unei ample structuri epice intitulată *Drum spre oameni* (1947, ulterior revăzută și amplificată), din care mai fac parte *Copilărie uitată* (plasată la editarea integrală a operei, în 1970, drept „cartea întâi"), *Casa nebunilor* (cartea a III-a), *Ritmuri* (cartea a IV-a), *Omul printre arbori* (cartea a V-a), *O singură iubire* (cartea a VI-a) și *Pământul* (cartea a VII-a). În perspectiva construcției integrale, în cadrul căreia romanul din 1938 reprezintă secvența cea mai realizată, este necesară o revizuire a judecăților enunțate în legătură cu proza lui **V.** Desigur, elementul rural arhaic exercită o fascinație puternică asupra autorului, dar nu mai poate fi interpretat ca un cadru închis

al narațiunii, ci doar ca un factor de opoziție în raport cu civilizația citadină, modernă, ca o imagine de contrapondere mirifică, deși contorsionată de convulsii profunde. Proza lui **V.** poate fi raportată la unele scrieri ale lui Ion Agârbiceanu sau ale lui Pavel Dan. Memorabile sunt certurile pentru pământ (pentru avere în general) din sânul familiei, precum și tirania „Moșului" asupra copiilor. De altfel, Moșul și Buna, creionați după chipul real al bunicilor din Ogra ai scriitorului, cu delicatețea și sensibilitatea ivite din dragostea pe care le-o păstra, dar și cu privirea rece, a observatorului imparțial, sunt, poate, personajele cele mai reușite ale cărții. Dacă în romanul *Am plecat din sat* autorul părea că se folosește de copil (alter egoul său) ca de un pretext spre a da contur imaginii satului copilăriei, în *Drum spre oameni* accentul se mută pe trăirile și devenirea personajului principal. Dintr-o proză de atmosferă, menită a surprinde o colectivitate, cartea se transformă în romanul formării intelectuale și artistice a unui personaj, într-un bildungsroman. Curgerea vieții lui Ionel, cu privațiuni, cu experiențe sociale și erotice, cu acumulări spirituale și trăiri interioare, cu câștiguri în cunoașterea oamenilor și a realității, ordonează un imens material faptic, dominat autoritar și prezentat atractiv. Narațiunea e scrisă cu nerv, adesea chiar cu suspans, și e înțesată de simboluri ce îi adâncesc sensurile, ca, de pildă, susurul și oglindirile Mureșului, sclipirile dragostei, azurul cerului ș.a. Limbajul e viu, colorat cu metafore și cuvinte fruste, uneori chiar cu regionalisme. În configurarea personajelor se simt dalta și penelul artistului plastic, care alege cu talent detaliile sugestive, precum și elementele esențiale. S-a vorbit, nu întâmplător, de modalități expresioniste în desenul figurilor și în perspectivarea planurilor narative. Dar cea mai caracteristică trăsătură a prozei lui **V.** o constituie lirismul de o mare varietate, mergând de la patosul frenetic al participării la viața personajelor până la poezia descrierilor de natură și la duioșia înfățișării figurilor apropiate. O proză poematică, având delicate alunecări în fantastic, frecvente și în trilogia *Drum spre oameni*, se află în *Poveste cu năluci* (1941), istorie a unei iubiri tulburătoare, cu consecințe formative asupra autorului. În mod complementar, proza artistică, în cea mai mare parte cu substrat autobiografic, constituind o bogată mină de date pentru istoricul literar, are alături vastul jurnal publicat sub titlul *În spațiu și timp* (I–IV, 1970–1987). Lupta artistului cu el însuși, conflictul omului cu societatea, bucuria împlinirilor și mai ales continua îndoială privitoare la sensul existenței și la valoarea artei răzbat din aceste pagini. De asemenea, demnă de consemnat e și *Obraze și măști* (1995), o suită de portrete ale unor personalități pe care autorul le-a cunoscut, creionate în tonuri alb-negru intense. În etapa de maturitate a literaturii sale **V.** a fost preocupat de scrierea unei proze de mari dimensiuni despre absurdul existenței într-un sistem social și politic totalitar. De altfel, jurnalul *Casa de sub stejari* (1999), cuprinzând însemnări din anii 1976–1977, dă seama în mod repetat de mizele existențiale majore (și abia în plan secund literare) ale proiectului romanesc *Turn*, inițiat în 1974: „S-ar putea intitula și «*Vomitorium*», în ghilimele. Toată scârba adunată o viață întreagă o voi scuipa aici". Rămas în manuscris și publicat postum, în două volume, sub titlul *Nebunul din turn* (2011), romanul îl are ca protagonist pe Simion Vlahu, alter ego transparent al autorului, sculptor și pictor retras în satul natal pentru a se putea izola de „revoluția" propovăduită imediat după cel de-al Doilea Război Mondial. Totuși, propaganda „omului nou" este atât de intensă, încât artistul simte impulsul de a reacționa prin scrierea unei proze „pe linie". Ca în transă, Vlahu proiectează o ficțiune speculativă în maniera lui Karel Čapek, imaginând un viitor tehnologic și industrial atât de luminos, încât degenerează în distopie. Transcrierea șarjelor și a travestiurilor burlești formulate nopți la rând alternează în *Nebunul din turn* cu anchetele grotești la care artistul-romancier este supus după ce oficialitățile locale îl denunță ca reacționar. În arest el devine și reflectorul dramelor satului românesc din timpul colectivizării, prilej pentru enunțarea unor teze neosămănoriste despre țărănime, care e văzut ca „pământul, pădurile, apele, sângele și piatra istoriei". Al doilea volum intensifică dimensiunea satirică, confirmând o dată în plus funcția politică pe care **V.** o atribuie literaturii în ultimele decenii ale regimului comunist.

SCRIERI: *Am plecat din sat*, Sighișoara, 1938; ed. București, 1957; ed. pref. Dan Grigorescu, București, 1988; *Amintiri*, cu desene de Valentin Bardu, București, 1941; *Poveste cu năluci*, București, 1941; *Drum spre oameni*, Sibiu, 1947; ed. București, 1961; ed. I–III, București, 1970; *Puiul de veveriță*, cu ilustrații de Constantin Popovici, București, 1964; *O singură iubire*, București, 1965; *În spațiu și timp*, I–IV, Cluj, 1970–1987; *Lumea poveștilor*,

cu ilustrații de Clelia Ottone și Sorin Obreja, București, 1972; *Ghicitori, ghicitori*, cu desene de Burschi, București, 1973; *Cartea de toate zilele unui an*, Cluj-Napoca, 1984; *Copil fermecat*, cu ilustrații de Octav Grigorescu, București, 1984; *Succes moral*, București, 1985; *Monolog asimetric*, București, 1988; *Obraze și măști*, București, 1995; *Casa de sub stejari*, București, 1999; *Vlăsiile și alte poeme*, pref. Ion Brad, Târgu Mureș, 2004; *Nebunul din turn*, I–II, pref. Constantin Cubleșan, Cluj-Napoca, 2011.

Repere bibliografice: Sextil Pușcariu, *Raport*, AAR, partea administrativă și dezbaterile, t. LIX, 1938–1939; Horia Stanca, *„Am plecat din sat”*, „Symposion”, 1939, 1; Chinezu, *Pagini*, *166–170*; Perpessicius, *Opere*, VIII, *187–191*, IX, *151–155*; Miron Radu Paraschivescu, [*Ion Vlasiu*], TIL, 1939, 695, 1941, 1398; Octav Șuluțiu, *„Am plecat din sat”*, RML, 1939, 6; Radu Enescu, *„Am plecat din sat”*, ST, 1957, 10; T.V. [Tudor Vianu] *„J'ai quitté mon village”*, REVR, 1957, 4; Micu–Manolescu, *Literatura*, *235–237*; Râpeanu, *Noi*, *225–228*; Căprariu, *Jurnal*, *105–109*; Zaciu, *Masca*, *9–11*; Perpessicius, *Lecturi*, *35–50*; Ardeleanu, *„A urî”*, *42–46*; Vlad, *Convergențe*, *329–342*; Dan Culcer, *„În spațiu și timp”*, VTRA, 1973, 8; Baltazar, *Evocări*, *287–301*; Zaciu, *Lancea*, *33–38*; Edgar Papu, *O sinteză romanescă*, LCF, 1984, 8; Călin Demetrescu, *Ion Vlasiu*, București, 1984; Dan Grigorescu, *Autoportretul lui Ion Vlasiu*, RL, 1985, 10; Anton Cosma, *Ion Vlasiu*, VTRA, 1985, 3; Cornel Ungureanu, *Jurnalul lui Ion Vlasiu*, O, 1985, 9; Adrian Marino, *Jurnal intim*, TR, 1985, 33; Roxana Sorescu, *„Succes moral”*, RL, 1985, 46; Băileșteanu, *Aorist*, *173–176*; Tihan, *Apropierea*, *80–83*; Vlad, *Lect. prozei*, *317–321*; Constantin Cubleșan, [*Ion Vlasiu*], ST, 1993, 5, „Acasă”, 2011, 3–4; Olga Caba, *Cheia personajelor romanului autobiografic „Drumul spre oameni”*, JL, 1995, 21–24; Iulian Boldea, *Reflecție și confesiune*, LCF, 1996, 41; Mircea Muthu, *Călcâiul lui Delacroix*, București, 1996, *78–81*; Cosma, *Romanul*, II, *238–241*; *Dicț. analitic*, I, *37–38*; *Dicț. scriit. rom.*, IV, *786–789*; Silviu Angelescu, *Ion Vlasiu*, București, 2010; Scurtu, *Contribuții*, I, *111–123*. ***I.O, Cs. B.***

VLAȘIN, Gelu (30.VIII.1966, Telciu, Bistrița-Năsăud), poet.

Este fiul Floarei Vlașin (n. Rus) și al lui Dumitru Vlașin, comercianți. Urmează Liceul „George Coșbuc” din Năsăud, apoi Facultatea de Drept din București. Debutează în 1999, la „România literară”, cu un grupaj de versuri prezentat de Nicolae Manolescu. În același an publică prima plachetă, *Tratat la psihiatrie* (Premiul Asociației Scriitorilor din București). Anterior frecventase cenaclul Litere, condus de Mircea Cărtărescu. Din 2001 este rezident în Spania, unde va desfășura o activitate literară și politică intensă în cadrul diasporei românești. Cnduce câteva asociații de dialog hispano-român, e fondator al Bibliotecii „Lucian Blaga” din Madrid etc. Creator al platformei electronice „Rețeaua literară” și al altor platforme poetice online, a mai publicat versuri, articole și eseuri în revistele „România literară”, „Luceafărul”, „Viața românească”, „Adevărul literar și artistic”, „Contemporanul – Ideea europeană”, „Vatra”, „Litere nouă”, „Vineri” ș.a., precum și în mai multe reviste din străinătate. Poemele sale i-au fost traduse în mai multe limbi, fiind totodată laureat al unor premii acordate peste hotare, îndeosebi în Spania. În 2012 i s-a decernat în țară Ordinul Meritul Cultural în grad de Cavaler.

În 2003 **V.** se alătură „ism-elor” lansate de generația poetică a anilor 2000 printr-un manifest al „deprimismului” publicat în „Vatra literară”; termenul, nu tocmai original (fusese deja vehiculat în Franța), dar ilustrativ pentru o poetică personală și pentru o stare de spirit, se impune în vocabularul ism-elor generaționiste ale momentului; autorul îl aproximează, într-un limbaj prezumțios, drept „*dispersia spațiilor albe* difuzate pe toată suprafața (poemu)lui, cuprinzând elementele minimalului compatibile cu orice experiență umană, condiționată prin existența unor contexte valorizate de componenta experiențială”. Poetica notației minimale, amintind de ultimul Bacovia (dar fără eliptismul său caustic), „spațiile albe dintre cuvinte”, deprimarea soft, boem-erotică, dar și regia dispunerii poemelor în pagină și în succesiune definesc volumul de debut *Tratat la psihiatrie*. Titlul nu are acoperire în tristețea lejeră a poemelor – rarefiate, minimaliste, monocorde, definite de o regie a non-spusului. Sumarul descrie, pornind de la pretextul biografic al unei iubiri pierdute, un loc geometric al deprimării urbane prin poeme cu titluri de afecțiuni neuropsihice, cărora li se adaugă un ciclu de treisprezece „depresii” numerotate în ordine inversă (cele pare mai întâi, apoi cele impare). Atmosfera este însă delicată, inofensivă. Textele,

cu aspect pointilist, captează decoruri cu e-mail, web, site, jacuzzi, pepperoni, cielo grena, studente la psihologie, disco tineretului sau radio contact, accente sarcastic-dezabuzate și referințe muzicale (jazzistice) în „decorul absent" al unei „crame din zona Manuc". În mai substanțialul și autoreflexivul *Poemul Turn* (2001), „rarefierea" versurilor lasă locul „coagulării" în prozopoeme suprarealiste (deși sensibilitatea e uneori prerafaelită) și obsesiei morții ca purificare lirică: „Într-o zi mi-am construit un turn de cristal. Din vârful lui au început să-și ia zborul cuvintele... unul câte unul, încetul cu încetul, până când aerul a devenit o respirație întreagă, până când trecătorii grăbiți s-au oprit în fața turnului ca să admire ploaia cuvintelor. Apoi s-a născut un curcubeu cu aripile întinse peste oameni și turnuri. Culorile lui s-au transformat în fluturi și au început să cânte. [...] Într-un târziu a venit moartea. Era așa cum mi-o imaginasem. Avea o rochie de mireasă și ținea în mână un trandafir alb. S-a urcat în turnul meu de cristal, mi-a zâmbit ciudat și de neînțeles apoi și-a întins aripile și s-a înălțat la cer. [...] poate că moartea nu-i decât un zbor dintr-un turn de cristal în care s-au născut cuvintele". Unele titluri de poeme au rezonanțe exotice (*bandung, degung* ș.a.m.d.), iar ansamblul converge grafic către arhitectura unui turn. Jalonat de un „prolog" și de un „epilog" între care se înșiră zeci de poeme filiforme, cu titluri cu nume de ore (de la „6,17" la „0,00"), volumul *Atac de panică* (2002) revine la registrul notației minimaliste, fără rarefierea programatică din *Tratat...*; relatarea comprimată a unei relații erotice angoasate nu mai are pregnanța primelor plachete, în pofida tensiunii sporite și a eforturilor de a ridica, pe alocuri, expresia la un nivel aforistic („când/ totu-i pe/ roate/ (și totu-i pe bune)"). De fapt, **V.** își organizează fiecare volum după un „concept". În *Ultima suflare* (2005) poemele (scurte) „ilustrează" câte o parte a corpului, un exercițiu de deconstrucție printr-o instalație *body art* comentată. „Jurnalul iberic" *Don Quijote Rătăcitorul* (2009) e consemnarea autopromoțională a propriilor experiențe literare din Spania. La antipod față de însingurarea depresivă din *Tratat...*, cartea *Ayla* (2011) este o celebrare „monografică" a iubirii pentru o „Ayla" sublimată liric, poemele componente fiind variațiuni pe tema epitalamică, în versuri fracturate, subțiate până la diluare.

SCRIERI: *Tratat la psihiatrie*, pref. Nicolae Manolescu, postfață Paul Cernat, București, 1999; *Poemul Turn*, București, 2001; *Atac de panică*, București, 2002; *Ultima suflare*, București, 2005; *Omul decor*, Timișoara, 2009; *Don Quijote Rătăcitorul*, Cluj-Napoca, 2009; *Ayla*, București, 2011.

Repere bibliografice: Soviany, *Textualism*, I, *189–191*; Petraș, *Cărțile*, *107–108*; Bogdan O. Popescu, *„Tratat la psihiatrie"*, TMS, 2004, 7; Diana Florea, *„Ultima suflare"*, OC, 2005, 265; Cristea-Enache, *București*, *546–549*; Claudiu Komartin, *Poetul-turn*, TMS, 2009, 6; Ioan Moldovan, *„Omul decor"*, F, 2010, 5; Alexandru Matei, *Republica literară Telcia*, OC, 2010, 540; Soviany, *Cinci decenii*, II, *122–124*. ***P.C.***

VLĂDĂREANU, Elena (2.II.1981, Medgidia), poetă. Este fiica Danielei Vlădăreanu (n. Sandu), laborantă, și a lui Virgil Vlădăreanu, șofer. Urmează în orașul natal școala generală și Liceul „Nicolae Bălcescu", absolvit în 2000, iar în Capitală, la Universitate, Facultatea de Litere, secția română–franceză, încheiată cu o teză despre literatura suprarealistă. Debutând în 2000 la revista constănțeană „Metafora", va frecventa diferite cenacluri bucureștene: cenaclul de la Litere, cel al Uniunii Scriitorilor, coordonat de Nora Iuga, apoi, din 2002, cenaclul „Euridice", condus de Marin Mincu, devenind una din „vedetele" acestui for de revelare a tinerelor talente poetice. Din 2001 lucrează ca redactor la „Cotidianul", apoi la „Averea", „Evenimentul zilei", „România liberă", mai târziu fiind angajată la Societatea Română de Radiodifuziune, în cadrul postului de radio România Cultural. A colaborat cu versuri, proză sau cu articole de atitudine, cronici de carte, interviuri, reportaje la publicația „Fracturi", animată de poetul Marius Ianuș, fiind considerată printre reprezentanții grupului „fracturist", la „Convorbiri literare", „Viața românească", „Luceafărul", „Paradigma" ș.a. După prezența în antologia *Poezia taberei* (2000) și apariția plachetei *Din confesiunile distinsei doamne M.* în colecția underground „Carmen" (2001), debutul editorial propriu-zis are loc în 2002 cu volumul *Pagini*.

Poezia publicată de **V.** i-a șocat ori scandalizat pe primii cititori prin duritatea, sordidul sau dramatismul referinței și prin libertatea – la nivel lexical – a expresiei, frecvent provocatoare, de o impudoare afișată. Asemenea reacții critice decurg însă dintr-o abordare improprie, excesiv conținutistă și vădit extraliterară. Discursul poetei, după cum a observat Octavian Soviany, e „mânios din prea mare sete de puritate". Sordidul existenței

cotidiene e mobilizat fără menajamente pentru a produce, prin ricoșeu, evocarea unui vis de frumusețe. Impresionează într-adevăr acuitatea dramatismului, comunicată poetic printr-o expresie controlat frustă, fără patos melodramatic, uneori cu cruzime autoanihilantă, fără „portițe de scăpare" convențional-liniștitoare. Mijloacele minimaliste se potrivesc admirabil fondului, configurând un discurs poetic sărac, posac, eliptic, uneori ostentativ scandalos, alteori stagnant, cvasievanescent, de fapt solicitant și foarte energic, de o caracteristică „forță slabă". În fond, cititorul receptiv e confruntat, atât pe planul trăirii și ideației poetice, cât și pe cel al expresiei, cu un rafinament și o forță pe cât de disimulate, pe atât de remarcabile. Deloc brută și deloc naiv-neutră, poezia autoarei e elaborată în subtext, prin selecție și omisiune, prin dozarea intensității expresive. Se poate vorbi de afinitatea de viziune cu Angela Marinescu (cap de serie al grupului de „poete-căpcăune", după o formularea lui Marin Mincu). Bogdan-Alexandru Stănescu a făcut trimitere și la „urletul expresionist al Sylviei Plath". În opusculul *Din confesiunile distinsei doamne M.*, ca și în următoarele două, *Pagini* și *Fisuri* (2003), predomină erosul, obsesia morții, dar mai ales revolta unei conștiințe vulnerate de agresiunile unui climat perceput ca funciarmente advers. Textul din *Pagini*, deși clasat de exegeză ca poezie, e o alcătuire neconvențională, mai degrabă un text de frontieră, omolog autoficțiunilor în proză: un fel de jurnal, o corespondență prin internet. Și aici se abordează decomplexat sordidul existenței zilnice, fervoarea erotismului neinhibat, anecdoticul, frustrările și inflamările jubilatorii ale cotidianului, reveria și sentimentalitatea (toate rostite în chip violent), iar în ultimă analiză, deși bine ascunse sub carapacea de vitalism agresiv ori de platitudine căutată, marile chestionări existențiale, „partea poetului". Prin volumele tipărite după *Pagini* și după *Fisuri* **V.** a dovedit că face parte din categoria autorilor care pot să evite autopastișarea și se reinventează la fiecare nou volum. Remarcată la începuturi pentru spontaneitatea discursului și visceralitatea viziunii, poeta își revelează acum preocuparea pentru conceptualizare și abstractizare – cu același fundament autobiografic. Volumele nu mai sunt „culegeri" de poeme (cum era *Fisuri*, nu și *Pagini*), ci se prezintă ca proiecte coerente, concepte atent construite. În *Europa. Zece cântece funerare* (2005) **V.** vădește o deschidere socială aproape militantă și scrutează nemilos, sub semnul decepționismului, starea națiunii în momentul scrierii textelor și relația cu fantasma Uniunii Europene. În *Spațiu privat. A handbook* (2009) stereotipuri publicistice sau publicitare, ingredientele prozaice ale vieții cotidiene meschine sufocate de dominația comercialului și a mediaticului, sunt manipulate cu iscusință de autoare, care le folosește – cu zero comentariu afectiv și filosofard, cu zero retorică „măiestrită" – ca *ready-made*-uri pentru prezentarea vieții omului contemporan, supus în forme alienante bombardamentului mediatic și publicitar.

SCRIERI: *Din confesiunile distinsei doamne M.*, 2001; *Pagini*, Iași, 2002; ed. București, 2003; *Fisuri*, Constanța, 2003; *Europa. Zece cântece funerare*, București, 2005; *Spațiu privat. A handbook*, cu ilustrații de Dan Perjovschi, București, 2009.

Repere bibliografice: Adrian Alui Gheorghe, *Poezia din tabără*, CL, 2001, 1; Nicoleta Cliveț, [*Elena Vlădăreanu*], „Piața literară", 2002, 6, 13, CLT, 2004, 7; Gellu Dorian, *„Pagini"*, CL, 2002, 7; Octavian Soviany, *Viața în pagini*, LCF, 2002, 36; Nicolae Bârna, [*Elena Vlădăreanu*], VR, 2003, 3–4, CLT, 2010, 15; Marin Mincu, *O autolivrare viscerală*, „Ziua literară", 2003, 63; Marius Ianuș, *Cine a inventat „fracturismul" și ce este el*, ALA, 2003, 670; Bogdan-Alexandru Stănescu, [*Elena Vlădăreanu*], LCF, 2003, 27, ALA, 2005, 794; Marius Chivu, *Remix de generație*, RL, 2005, 46; Mihai Iovănel, [*Elena Vlădăreanu*], CLT, 2005, 1, 2009, 46; Cristea-Enache, *București, 586–592*; Paul Cernat, *(E)scatologii milenariste*, OC, 2006, 335; Ștefania Mincu, *Douămiismul poetic românesc. Despre starea poeziei II*, Constanța, 2007, *101–103*; Adriana Stan, *Stereopoezia*, VTRA, 2010, 1; Teodora Coman, *„Spațiu privat". Poezia intre reclamă și reclamare*, T, 2010, 1; Rita Chirian, *Fracturile realului*, E, 2010, 1–2; Chioaru, *Noi developări*, *155–158*; Soviany, *Cinci decenii*, II, *151–154*. ***N.Br.***

VLĂDESCU, G.M. [George M.] (2.III.1885, Cotești, j. Vrancea – 29.III.1952, Dumitrești, j. Vrancea), prozator, dramaturg, traducător. Este fiul Elenei (n. Fleva) și al lui Mihai Vlădescu, funcționar. Studiile secundare le face la Focșani și la Bacău, oraș în care mulți ani și-a câștigat existența ca funcționar. Debutează în paginile ziarului „Sentinela" din Focșani în 1902 și editorial în 1915 cu volumul de schițe și nuvele *Lacrimi adevărate*. În 1913 editează la Bacău revista „Căminul" (două numere), în care publică el însuși câteva proze lacrimogene (*Mi-ai fost drag…*, *Norocul lui Moș Caloian*, *Păcat mare*), semnate Mihail Corbea, nume sub care este menționat în dubla calitate de redactor și administrator al

publicației. În 1924 Sandu Teleajen îi pune în scenă, la Iași, piesa *Surioara de la Focșani*, care e jucată anul următor și la Teatrul Popular din București. Altă piesă, *Măgarul verde*, a rămas în paginile revistei „Licăriri” (1925). Între manuscrise se mai află piesa *Huhurezul*. Va reveni ca inițiator de reviste în 1930, când scoate la București publicația cu profil literar, social și artistic „Orientări”, dispărută după numărul inaugural, dar care s-a bucurat de colaborarea lui Simion Mehedinți, George Lesnea, Mihail Cruceanu, Octavian Goga. A colaborat la „Duminica”, „Cetatea”, „Convorbiri critice”, „Căminul nostru”, „Cosinzeana”, „Ramuri”, „Chemarea”, „Curierul Bacăului”, „Florile dalbe”, „Lectura pentru toți”, „Gândirea”, „Facla literară”, „Adevărul literar și artistic”, Convorbiri literare”, „Năzuința”, „Universul literar”, „Licăriri”, „Graiul nostru”, „Gândul nostru”, „Viața literară”, „Neamul românesc literar”, „Politica”, „Miorița”, „Pământul”, „Lumea literară și artistică”, „Țara de Jos”, „Teatrul” (Iași), „România literară (1939–1940), „Semnalul”, „Capitala”, „Rampa” ș.a. A mai semnat O.B., Odo Basca, George Vlad, G.M. Vl., g.m. vl., G.M. Vlădescu-Vlad. În 1932 i se decernează Premiul Societății Scriitorilor Români pentru romanul *Menuetul*, iar în 1934 este încununat cu Premiul Femina pentru romanul *Moartea fratelui meu*. **V.** a prezentat Comitetului de lectură al Teatrului Național bucureștean dramatizări ale acestor două romane ale sale, care însă n-au fost acceptate. A tradus prin intermediar francez din literatura rusă (M.P. Arțîbașev, *Extrema limită*, F.M. Dostoievski, *Crocodilul*), din Mark Twain (*Prinț și cerșetor*) și mai multe piese, între care comediile *Jazzbandul* de Henri Duvernois și Robert Dieudonné, *Clovnul* de Sherk Roggers.

Drumul afirmării lui **V.** a fost deosebit de sinuos. Schițele și nuvelele publicate în periodice de-a lungul primelor decenii de activitate literară, adunate parțial în *Lacrimi adevărate* și în *Tăcere...* (1922), iar mai târziu în *Plecarea Magdalenei* (1936), sunt neconcludente, ele căpătând o anume relevanță doar în perspectiva prozei de maturitate. Deși vrea „să se adape din durerile vii”, **V.** nu poate depăși zona faptului divers, a insolitului și accidentalului, rămânând, sub aspectul formal și uneori chiar tematic, tributar unor maeștri ca I.L. Caragiale, Mihail Sadoveanu, I.Al. Brătescu-Voinești, I.A. Bassarabescu ș.a. Saltul avea să îl realizeze odată cu apariția romanului *Menuetul*, cea mai valoroasă scriere a sa. Aspirația către ideal, către depășirea prozaicului și a nesemnificativului constituie tema centrală a cărții. Un tânăr violonist, Paul Manolache, care nu e prezent nici o clipă direct în paginile cărții, ajuns o celebritate la Paris, devine punct de reper pentru urbea din care s-a desprins, cu micimile și josniciile ei, și mai ales pentru Annibal Ionescu, profesorul lui de vioară, care nu avusese tăria să se lepede de plumbul vieții materiale și să-și urmeze chemarea. Visând încă la ceea ce ar fi putut realiza, pe deplin conștient de ratare, el sfârșește prin a se sinucide. Restul colectivității privește aproape la unison ridicarea artistului dintr-o perspectivă mercantilă, dorind să obțină, pentru localitatea lor sau pentru fiecare în parte, toate avantajele posibile. E un bun prilej pentru autor de a prezenta fațetele târgului de provincie, cu nuanțe mai mult caragialești decât sadoveniene. Admirabil e surprinsă psihologia creșterii și descreșterii interesului public față de Angelica Manolache, mama violonistului, în funcție de știrile care vin din străinătate. Atâta timp cât presa franceză anunță succesele artistului, toți îl consideră un simbol al orașului, iar mamei i se acordă întreaga considerație. Se pregătește chiar, în urma unei farse à la Caragiale, printr-o telegramă mistificată, primirea oficială a tânărului. Când însă știrile despre succesul lui încetează să mai apară și violonistul își tot amână venirea, târgul își îndreaptă atenția spre alte subiecte, punct în care romanul s-ar fi putut încheia. Dar, printr-o mișcare imprevizibilă, autorul răstoarnă cursul întâmplărilor și dă o tentă melodramatică întregii construcții epice. Paul Manolache nu se întorsese în orașul natal pentru că, de fapt, murise în urmă cu doi ani într-un accident, iar iluzia supraviețuirii sale o întreținea cu dăruire secretara sa, trimițându-i regulat mamei muzicianului scrisori și fotografii vechi retușate. La data anunțată în locul violonistului sosește credincioasa lui secretară, care îi comunică Angelicăi Manolache adevărul. Ideea aceasta de solidaritate în durere trece și în celelalte cărți, fiind o constantă a prozei lui **V.** Cel de-al doilea roman, *Moartea fratelui meu* – definit chiar de autor ca „o povestire prea tristă pentru lumea veselă de acum” –, este interesant prin explorarea universului infantil și prin spectaculozitatea narațiunii. Doi copii, Lucu (orfan de tată) și Nucu (fiul unui ofițer), se înfrățesc și manifestă unul față de

Jos: Eugen Cealâc, G.M. Vlădescu, Victor Eftimiu.
În picioare: Octav Şuluțiu, I.G. Vasiliu, Radu Gyr, Silviu Cernea, Octav Sargețiu

altul o prietenie pe care o păstrează cu sfințenie până la maturitate, când, în condițiile războiului, sunt aruncați de destin pe poziții ireconciliabile: Nucu e condamnat la moarte sub învinuirea de trădare pentru că luase apărarea unui tânăr german care căuta trupul tatălui său căzut în luptă, iar Lucu e desemnat ca paznic al lui. Spre a-i ușura ultimele clipe de viață, Lucu își minte prietenul: îi spune că a fost grațiat și îi dă astfel o undă de speranță. Dar gândindu-se la șocul pe care Nucu îl va avea în fața plutonului de execuție din care va face parte și el, se hotărăște să-i facă „binele” până la capăt și îl împușcă în somn, înfrânându-și durerea nemărginită pe care i-o provoacă acest gest. Apare aici reduplicată, ca un pandant, o scenă similară cu aceea pe care tatăl lui Nucu o trăise în timpul Războiului pentru Independență. Ca și în *Menuetul,* autorul aruncă peste realitate vălul misterului, irizând-o cu numeroase taine, unele deslușite, altele lăsate nedescifrate. De pildă, misterul dens care o înconjoară pe mama lui Lucu, poate cel mai interesant dintre personaje, femeie frumoasă, descendentă dintr-o familie nobilă, ducându-și cu demnitate viața de mizerie și încercând – inexplicabil pentru toți cei din jur – să-și mențină în bună stare podgoria, ultima dovadă a trecutei ei stări sociale. Scrisă cu câțiva ani înaintea declanșării celui de-al Doilea Război Mondial, cartea e traversată de ideea absurdității războiului și de necesitatea conviețuirii într-o înțelegere pe care să o cultive toți. Această idee, conjugată cu cea a combaterii răului de toate felurile, oriunde și oricând, în numele binelui ce trebuie săvârșit fără ezitare, se prelungeşte și mai evident în următoarele două romane, *Republica disperaților* (1935; retipărit în ediție definitivă în 1946 cu titlul *Republica disperaților. Gabroveni & Co.*), pe care Leon Baconsky îl apropie de romanul lui Franz Werfel *Cazul judecătorului Sebastian* prin „tezismul umanitarist”, și *Gol*, rămas la primul volum, *Început de viață* (1937). Ineficacitatea justiției, care nu îi poate pedepsi pe marii vinovați și în general nu țintește stârpirea cauzelor sociale ale răului (centrală în *Republica*

disperaților) sau ale imensului gol moral ce acaparează îndeosebi înalta societate în ascensiunea fără scrupule către bogăție și putere (tratat în *Început de viață*), este o temă prezentă în diverse dozaje în ambele scrieri. Pe bună dreptate s-a observat că ultimele cărți ale lui **V.** au o subliniată desfășurare tezistă și că autorul îngroașă exagerat liniile, cultivând pasta întunecată, tezismul având drept consecință schematizarea multor personaje și creionarea caricaturală a peisajului uman. Alte romane, publicate fragmentar (*Crenguța*, *Dureri fără nume*, *Romanul unui visător*, *Vipera*) sau despre care scriitorul a lăsat mărturii că le-ar avea în pregătire (*Eldorado sau Omul care s-a însurat cu o găină*, *Errare*, *Adulter*) nu au fost, din câte se știe, încheiate. Cartea *Rango, prietenul oamenilor,* tipărită în 1942 sub numele lui **V.**, îi aparține în realitate lui Marius Mircu, pe care legile rasiale îl împiedicau să publice.

SCRIERI: *Lacrimi adevărate,* București, 1915; *Tăcere…*, București, 1922; *Menuetul,* București, [1932]; ed. pref. Constantin Cubleșan, București, 1972; *Moartea fratelui meu*, București, 1934; ed. îngr. și pref. Teodor Vârgolici, București, 1965; ed. Cluj, 1971; *Republica disperaților*, București, [1935]; ed. (*Republica disperaților. Gabroveni & Co.)*, București, 1946; *Plecarea Magdalenei*, București, [1936]; *Gol*, vol. I: *Început de viață,* București, 1937; *Menuetul. Moartea fratelui meu*, București, 1988. **Traduceri:** Mark Twain, *Prinț și cerșetor*, București, 1937; M.P. Arțîbașev, *Extrema limită,* București, 1939; F.M. Dostoievski, *Crocodilul*, București, [f.a.].

Repere bibliografice: G.B. [George Baiculescu], *„Tăcere…”*, ALA, 1923, 155; Al. Robot, *„Menuetul”*, RP, 1932, 4 487; Constantinescu, *Scrieri*, V, *212–214*; Octav Șuluțiu, [*G. M. Vlădescu*], „Axa”, 1933, 14, F, 1935, 1; Perpessicius, *Opere*, VI, *96–98*, VII, *90–92*; Iorga, *Ist. lit. cont.* (1934), II, *262, 269*; Izabela Sadoveanu, *Premiul Femina în România*, ALA, 1935, 746; Sebastian, *Eseuri, 340–344*; Papadima, *Creatorii, 323–326*; Pericle Martinescu, *„Republica disperaților”*, „Reporter”, 1935, 75–77; Radu Gyr, *Calendarul meu*, îngr. și pref. Ion Popișteanu, Constanța, 1996, *60–65*; Sandu Teleajen, *„Plecarea Magdalenei”*, IIȘ, 1936, 15–16; Erasm [Petru Manoliu], *„Gol”*, „Credința”, 1937, 1 054; *Omagiu lui G.M. Vlădescu*, „Pământul”, 1937, 163–165 (grupaj special); Horia Liman, *„Menuetul”*, „Lumea românească”, 1937, 167; Lovinescu, *Scrieri*, VI, *204–205*; Baltazar, *Evocări, 239–249*; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *702–704, Ist. lit.* (1982), *786–788;* I. Valerian, *Chipuri din viața literară*, București, 1970, *59–63*; Leon Baconsky, *G.M. Vlădescu*, ST, 1971, 9; Sorin Titel, *„Moartea fratelui meu”*, RL, 1971, 52; Crohmălniceanu, *Literatura,* I (1972), *350–351;* Piru, *Ist. lit., 270–271*; Carianopol, *Scriitori*, I, *76–92*; Nae Antonescu, *G.M. Vlădescu*, ST, 1985, 4; Radu Sorescu, *Un prozator al simetriei existențiale,* CNT, 1989, 17; *Dicț. scriit. rom.*, IV, *789–791*; Valentin Tașcu, *Studii literare*, Cluj-Napoca, 2002, *7–13*. ***I.O.***

VLĂDUȚ, Dumitru (3.III.1950, Ciorăști, j. Vâlcea – 30.I.2018, Timișoara), teoretician literar, comparatist. Este fiul Gheorghiței (n. Tănăsuică) și al lui Gheorghe Vlăduț, muncitor. Urmează școala generală la Șirineasa, liceul la Băbeni, județul Vâlcea (1965–1969), și Facultatea de Filologie, secția română–franceză, a Universității „Babeș–Bolyai” din Cluj (1969–1973). Și-a susținut licența cu lucrarea *Nebunie și înțelepciune în opera lui Ion Budai-Deleanu*, elaborată sub îndrumarea Ioanei Em. Petrescu. După absolvire lucrează la Timișoara în calitate de cercetător la Baza de Cercetări Științifice a Academiei RSR, Sectorul poetică și stilistică (1973–1975), la Centrul de Științe Sociale al Universității din Timișoara (1975–1990), ulterior la Institutul de Cercetări Socio-Umane „Titu Maiorescu” al Academiei Române, iar din 1999 la Universitatea Tibiscus, unde este conferențiar la Facultatea de Drept și Administrație Publică (fiind, din 2008, decan). Este membru al Societății de Științe Filologice din România și al Asociației Române de Istoria Presei. Și-a susținut doctoratul în 1990 cu teza *Simbolismul poetic românesc: atitudini, concepte, procedee* (conducător științific G.I. Tohăneanu). A debutat în revista „Orizont” în 1976 cu un articol despre Ov. S. Crohmălniceanu, apoi editorial în volumul colectiv *Limbaj poetic și versificație în secolul al XIX-lea* (1977), prima carte personală fiind *Teoriile simboliste românești*, apărută în 1987. Mai colaborează la „Analele Universității din Timișoara”, „Arca”, „Studii de literatură română și comparată”, „Caietul «Cercului de studii»” (publicație a Centrului de Științe Sociale, al cărei secretar de redacție a fost), „Aradul cultural”, „Paralela 45”, „Limbă și literatură”, „Cercetări de lingvistică”, „Banatul”, „Clio”, „Analele Universității «Tibiscus»”, „Transilvania”, „Lumina” (Novi Sad) ș.a. Este prezent cu studii în culegerile colective *Limbaj poetic și versificație în secolul al XIX-lea* (I–IV, 1977–1981), *Stilurile nonartistice ale limbii române literare din secolul al XIX-lea* (I–V, 1982–1986), *Text, figură, coerență* (1987), *Semiotică și poetică* (1992), *La Terre et l'Écrit. De la découverte archéologique au texte scientifique et littéraire* (Montbrison, 2000), *Tentațiile textului*, II (Timișoara, 2005), *Anamorfozele iubirii* (2010) ș.a.

Desfășoară o intensă activitate de cercetare și didactică, în domeniile filologiei, istoriei presei ș.a. A realizat – uneori în colaborare – antologii de specialitate, a îngrijit volume colective de studii etc. A colaborat la redactarea *Dicționarului general al literaturii române* (IV–VII, 2005–2009, coordonator general Eugen Simion) și al volumului *Dicționar al scriitorilor din Banat* (2005, coordonator general Alexandru Ruja).

Volumul de debut al lui **V.**, *Teoriile simboliste românești*, va fi reluat și amplificat în *Poetici simboliste în România și Franța. Interferențe retorico-stilistice* (1999). Cercetarea este una de erudiție. Deși obiectul ei ține în principal de istoria și teoria literară, definitoriu pentru felul în care a fost concepută e caracterul interdisciplinar, autorul operând pe tărâmurile stilisticii, poeticii, retoricii, prozodiei etc., dar și în alte domenii: istoria artei, istoria ideilor și mentalităților etc. Perspectiva de ansamblu este comparatistă. Efortul de fixare a aspectului doctrinar, ideologic și teoretic al simbolismului poetic românesc se întreprinde nuanțat. Etapei descriptive, care se oprește nu numai la contribuțiile teoretice consistente ale lui Ovid Densusianu, N. Davidescu, Pompiliu Păltănea, Ion Minulescu, Ștefan Petică, ci și la acelea circumstanțiale, i se adaugă comentariile interpretative, extinse până la situarea problematicii într-o perspectivă culturală amplă. Cum remarca G. I. Tohăneanu, exegetul „își controlează și domină sursele cu dezinvoltura și autoritatea ochiului său critic, ordonator și selectiv”. Cinci studii critice consistente de factură academică (*Eminescu în receparea simboliștilor*, *Tradiția și modernitatea în interpretările simboliștilor*, *Reportajul basarabean al lui Geo Bogza: elemente de retorică și estetică a genului, univers și tehnici specifice* etc.) sunt grupate în următoarea carte a lui **V.** *Argumentări critice* (2010). Cel mai amplu dintre textele reunite în volum urmărește felul în care apare „lumea juridică” (universul tribunalelor, al avocaților și magistraților etc.) în opera lui Ionel Teodoreanu. Fidel interesului pe care l-a manifestat încă din vremea studenției pentru scrierile lui Ion Budai-Deleanu, **V.** și-a adunat în volumul *Noi ipostaze ale literaturii lui Ion Budai-Deleanu. Tematologie–retorică–argumentare* (2010) studiile vizând opera scriitorului, publicate anterior în reviste (dar revizuite și augmentate pertinent, în vederea publicării în volum), cărora le-a adăugat un text nou, cu titlul *Dialog și comunicare*, privind funcționarea dialogului și construcția argumentării în *Țiganiada* și *Trei viteji*. În *Fragmentarium hispanic* (2012), **V.** a reunit studii și eseuri vizând autori de limbă spaniolă, din țări și epoci diferite: spaniolii Ortega y Gasset, Dámaso Alonso, Carlos Bousoño și argentinianul Ernesto Sábato. Un interes particular îl prezintă studiul consacrat lui Ramón de Basterra, scriitor și diplomat de carieră care s-a aflat la post în România la sfârșitul Primului Război Mondial (*Românitatea într-o interpretare spaniolă*).

SCRIERI: *Teoriile simboliste românești*, Timișoara, 1987; *Poetici simboliste în România și Franța. Interferențe retorico-stilistice*, introd. G.I. Tohăneanu, Timișoara, 1999; *Argumentări critice*, Timișoara, 2010; *Noi ipostaze ale literaturii lui Ion Budai-Deleanu. Tematologie – retorică – argumentare*, Cluj-Napoca, 2010; *Fragmentarium hispanic*, Timișoara, 2012. **Ediții:** Pompiliu Păltănea, *Adevăr și legendă*, pref. edit., Timișoara, 2011.

Repere bibliografice: Livia Vasiluță, *„Elemente lexicale de limbă vorbită în stilurile nonartistice ale limbii române literare din secolul al XIX-lea”*, SCL, 1986, 4; Gh. Chivu, *Imaginea în stilurile nonartistice ale limbii române literare în secolul al XIX-lea*, LR, 1986, 6; *Dicț. Banat, 844–848*; Ruja, *Printre cărți, 321–325*; Ștefan Vlăduțescu, *Eșecul comunicării la Budai-Deleanu*, „Scrisul românesc”, 2011, 10; Alexandru Ruja, *Lecturi – cărți – zile*, Timișoara, 2012, *73–180*, *256–258*; Sanda-Valeria Moraru, *„Fragmentarium hispanic”*, „Revista română de istorie a presei”, 2012, 2. ***N.Br.***

VLĂSTARUL, revistă a Liceului „Spiru Haret” apărută la București, bilunar din 25 decembrie 1923 până la 25 decembrie 1930, apoi lunar din ianuarie 1931 până în mai 1939 și din octombrie 1939 până în decembrie 1942; publicația va fi reactivată într-o serie nouă, din 1965 până în 1991. La început îi are ca directori pe George Marinescu (1930) și pe V.V. Haneș, sprijiniți de un comitet a cărui componență se schimbă mereu. Între 1925 și 1926 redactor este Grigore Moisil. Este una dintre cele mai bune reviste școlare din țară, conținând materiale originale, de ținută. Mai are meritul că paginile ei găzduiesc începuturile literare ale unor scriitori importanți care au trecut prin acest liceu. Din prima generație de colaboratori la **V.**, unii chiar debutând aici, sunt de amintit Mircea Eliade, Ioan I. Ciorănescu, Al. Claudian, Haig Acterian, Valeriu Papahagi, Alexandru Ciorănescu, Barbu Brezianu, Constantin Noica. Generația din anii ’30 îi numără pe Alexandru Elian, Traian Lalescu, Octav Șuluțiu, N. Steinhardt. Din generațiile următoare s-au ilustrat Alexandru Paleologu, Dinu

Pillat, Alexandru Vona (sub numele real, Samuel Albert). La început **V.** beneficiază de aportul unor tineri poeți, precum, bunăoară, Constantin Noica (cu mai multe poezii, între care și *Meșterul Manole,* „dedicată d-lui L. Blaga") și Eugen Ionescu (*Elegie pentru lucruri mici*); proză dau Adrian Gheorghiu și N. Steinhardt (*Castele în Spania, O ședință de spiritism*), iar cu eseuri sunt prezenți Mircea Eliade, Al. Elian, Valeriu Papahagi (*Limba în raporturile ei cu rasa, națiunea și civilizația*), C. Noica (*Antinomie, Statuia filosofului*), Haig Acterian, Eugen Ionescu, Octav Șuluțiu. Se remarcă în sumar câteva texte de definire a „generației" (Alexandru Elian, *Iarăși „noua generație"*), având un caracter asumat programatic (C. Noica, *Cei de mâine, Rânduri viitorilor cetățeni,* Mircea Eliade, *Scrisoare din Universitate*). Revista deține o serie de rubrici interesante, ca „Omnia", „Cronica științifică" (la care semnează printre alții N. Steinhardt), „Cronica dramatică" (redactată de Barbu Brezianu), „Cărți și reviste" (la care semnează Alain Chartier și Eugen Ionescu), „Cronica muzicală" (asigurată de Radu Niculescu sub pseudonimul Radu Mislea), „Activitatea sportivă", „Despre grafologie". Se publică multă literatură originală, dar și traduceri din Horațiu, Byron, Leconte de Lisle, Jean Moréas, Petrarca ș.a. Despre asociația absolvenților liceului scrie C. Noica, este evocată personalitatea lui Spiru Haret, se inserează comentarii despre literatura contemporană. Merită amintite articolul lui Dinu Pillat intitulat *Evoluția nuvelei în literatura română,* o analiză privind teatrul lui Lucian Blaga iscălită de Al. Dragomirescu-Baranga și portretul *Lucian Blaga* de Vera Popovici. În 1935 se publică un supliment închinat Transilvaniei, ce reunește materiale precum *Ardealul* de Mircea V. Popa, *Doctrina lui Simion Bărnuțiu* de Cezar Popescu, *Nuvela lui Slavici* de Mircea Bărbulescu, *Romanul lui L. Rebreanu* de Mihail M. Manolescu, *Gh. Coșbuc* de G.I. Florian, *Goga și Ardealul* de Al. Nițulescu. ***M.Pp.***

VLĂSTARU-WEXLER, Boris (pseudonim al lui Baruh Wexler; 20.X.1922, Rezina– Orhei – 11.II.1993, Tel Aviv), prozator. S-a născut în familia unui cultivator de tutun. Primele clase le face în localitatea de baștină, după care urmează Liceul „Vasile Lupu" din Orhei. Luptă pe front în al Doilea Război Mondial, la întoarcere absolvind Institutul Pedagogic „Ion Creangă" din Chișinău. A fost redactor la „Țăranul sovietic" și la „Moldova socialistă", a colaborat la emisiuni literare radio. În 1973 se stabilește în Israel.

V.-W. este autor al unor volume de proză scurtă, majoritatea pentru copii: *Anicuța* (1953), *A licărit o stea* (1957), *Treceau cocorii* (1958), *Arbori de veghe* (1962), *Popasuri* (1963), *În pragul casei* (1964), *Strada* (1972) ș.a., în care explorează cu atenție și adecvare universul infantil. Pe de altă parte, a compus povestiri, nuvele și romane și din nevoia, așa cum mărturisește el însuși, de a dezvălui una „dintre cele mai triste și mai sângeroase pagini din istoria Basarabiei". Romanul *Rugăciune pentru cei morți* (inclus în *Scrieri alese*, 1993), alcătuit „în adâncă ilegalitate" în iarna 1972–1973 și trimis clandestin peste graniță, se remarcă tocmai prin caracterul realist al descrierii unor tablouri și episoade ale vieții românilor și evreilor basarabeni (războiul, deportările care au urmat etc.), prin verosimilitatea prezentării personajelor.

SCRIERI: *Anicuța*, Chișinău, 1953; *A licărit o stea*, Chișinău, 1957; *Treceau cocorii*, Chișinău, 1958; *Chirică*, Chișinău, 1960; ed. Chișinău, 1969; *Povestiri*, Chișinău, 1960; *Perdeaua de plopi*, Chișinău, 1961; *Arbori de veghe*,

Chișinău, 1962; *Creasta pestriță*, Chișinău, 1962; *Pașii*, Chișinău, 1962; *Popasuri*, Chișinău, 1963; *În pragul casei*, Chișinău, 1964; *Ștrengarii*, Chișinău, 1965; *Acoperiș deasupra capului*, Chișinău, 1966; *Cascade*, Chișinău, 1968; *Marghit*, Chișinău, 1970; *Strada*, Chișinău, 1972; *Scrieri alese*, pref. Victor Prohin, Chișinău, 1993. **Traduceri:** André Stil, *Copiii docherilor francezi*, Chișinău, 1956.

Repere bibliografice: Raisa Suveică, *Vorbește creația*, „Octombrie", 1956, 7; Mihail Știvelman, *A doua carte a scriitorului*, „Nistru", 1957, 6; F. Levit, *Înclinații și orientare*, „Nistru", 1962, 2; Ion Ciocanu, *Articole și cronici literare*, Chișinău, 1969, *41–70*; Petre Comarovschi, *Boris Vlăstaru*, în *Profiluri*, *126–131*; Victor Prohin, *Revenire*: *Boris Vlăstaru-Wexler, „Scrieri alese"*, LA, 1993, 3–4; Cimpoi, *Ist. lit. Basarabia*, *216–217*; *Dicț. Chișinău*, *578*. ***I.C.***

VOACEA ROMANULUI, publicație apărută la Roman, săptămânal, de la 4 mai 1889 la 26 aprilie 1890. Condusă de un comitet, gazeta cuprinde informații politice din localitate și din țară, articole de polemică politică, rubrici de varietăți și știri sociale. Redactor este Eugen Vaian, care dă în fiecare număr versuri și proză. Cele mai multe sunt schițe naturaliste, încercând să surprindă trăsăturile unui tip social (*Gazetarii*, *Nenea Sandu*, *Artiștii*). Se mai publică „scene și tablouri din viața clerului" de Șt. Basarabeanu (Victor Crăsescu). Poezii mai semnează M. Ciucă și Eliza Mustea. Rar figurează în sumar cronici teatrale sau muzicale, semnate Emil, pseudonim care, ca și Emile Cadenette, pare a fi al lui Vaian. Se dau informații cu privire la „Școala nouă", scoasă în localitate de Vaian, Panait Mușoiu și Cezar Vraja (G. Ibrăileanu) și se reproduce un articol al acestuia din urmă din revista brăileană „România viitoare". În gazetă sunt incluse și tălmăciri din Émile Zola, Pierre Loti, Ludwig Uhland sau din autori francezi obscuri. ***D.M.***

VOCEA ADEVĂRULUI, publicație apărută la București, bilunar, între martie 1882 și 1 iunie 1883, prim-redactor fiind Panait Macri; la numărul 4, alături de Macri, figurează ca redactor N. Cristescu, care anterior era menționat ca administrator, iar la numărul următor se anunță transformarea gazetei în hebdomadar. Având pe copertă subtitlul „Revistă ilustrată", iar pe prima pagină „Revistă pentru toți", **V.a.** încearcă să se adreseze unui public larg, făcând în mod obișnuit concesii unui gust discutabil. Cele mai reușite scrieri în proză sunt reproduceri, de preferință din „Convorbiri literare" (Nicolae Gane, *Privighetoarea Socolei*, *Fluierul lui Ștefan*). Panait Macri este prezent în mai toate numerele, lui aparținându-i romanele în foileton, schițele și povestirile tipărite timp de mai bine de un an. Intrigi, amoruri, răzbunări, crime din iubire – toate formează trama, uniformă, a scrierilor lui Macri (*Omorul din pădure*, *O noapte îngrozitoare*, *Petru și Amorina*, *Victima amorului*). O povestire lipsită de orice însușiri publică Ion Pop-Florantin (*Sugrumătorul*). În bună măsură versurile din **V.a.** sunt iscălite tot de Panait Macri. *Miron și Florica*, o replică puerilă la poemul omonim al lui Iacob Negruzzi, este indicată de Macri drept legendă autentic populară și adnotată minuțios. Alte poezii aparțin lui Iuliu I. Roșca (*Merele*, *Pe munte*, *Zâna florilor*), B.P. Hasdeu (poezia *Carmen Sylva*, reluată din „Convorbiri literare"); lui N. Gane i se retipărește nuvela *Privighetoarea soarelui*; câteva încercări în versuri semnează Elena Demetrescu și Oreste Lujan. Redactorul susține rar o cronică literară și mai consecvent una teatrală, dovedind, cu deosebire în comentariile consacrate unor piese, oarecare pricepere și gust. Mai interesante, deși alcătuite în genere după clișee publicistice, sunt portretele făcute de Dionisiu Popescu lui Cezar Bolliac, A.T. Laurian, Pantazi Ghica, Al. Candiano-Popescu, Vasile Conta ș.a. Se mai dau tălmăciri din Ossian (*Ruinele Selenei*), Byron, Voltaire, Pușkin (*Fiica căpitanului*), dar și câteva nuvele mediocre sau melodrame, cărora nu li se menționează autorul. Mai pot fi întâlnite numele lui I.C. Fundescu, I.S. Spartali și Carol Scrob. ***D.M.***

VOCEA OLTULUI, gazetă apărută la Craiova, bisăptămânal, între 22 aprilie şi 24 decembrie 1857, cu subtitlul „Jurnal politic şi literar", apoi între 14 februarie şi 26 iunie 1860, având subtitlul „Jurnal politic, judiciar şi literar". În primul an de apariţie este condusă de unionistul Gheorghe Chiţu, autor de articole politice bine orientate din punct de vedere naţional şi de reuşite versuri patriotice. La seria a doua se menţionează că jurnalul va fi redactat de un G.G. Măcescu, acesta ocupându-se probabil doar de partea administrativă. Acelaşi G.G. Măcescu mai editase în 1855 o gazetă politică având titlu identic, din care nu s-a păstrat nici un exemplar. Începând cu numărul 6 din 1857, **V.O.** este înlocuită de „Oltul", dar în 1860 se revine la primul titlu. În coloanele publicaţiei semnează versuri Nicolae Nicoleanu (*La patrie*, poezie cu care debutează în numărul 5, urmată de *La damele române*, *Soldatul român*, *9 octombrie 1857*), Radu Ionescu (poezia *9 octombrie. Dedicată la deputații*

români, în care scriitorul, ca de altfel și Nicoleanu, salută măsurile prounioniste luate la Adunărle Ad-hoc ale Moldovei și Țării Româneşti), August Peşacov (*La Carpați*), Gheorghe Chiţu (*Cântecul olteanului*, variantă la *M-a făcut mama oltean*) şi Toma Strâmbeanu. Se reiau şi poezii de C.D. Aricescu (*Hora Unirii*, reproducere din „Concordia"), G.A. Geanoglu (*Odă la Safo*) sau de I.C. Fundescu (*Italia la 1860*). Tot reluări sunt „două arii" din canţoneta comică *Surdul*, „compusă şi executată de dl I. Caragiali şi publicată de curând la Bucureşti". Câteva traduceri din Lamartine (*Charlotte Corday* – fragment din *Istoria girondinilor*), Al. Dumas (*Fraţii corsicani*), A. Ubicini (*Despre antichităţile, monumentele, obiceiurile şi costumele românilor*) şi un fragment din *Românii subt Mihai Viteazul* de N. Bălcescu înviorează foiletonul periodicului. ***R.Z.***

VOCEA OLTULUI, publicație apărută la Craiova, bisăptămânal, între 2 aprilie și 8 septembrie 1891. Organ al Partidului Național Liberal, gazeta îl susținea pe I.C. Brătianu, dedicându-se aproape în întregime polemicilor politice. Literaturii i s-a acordat un loc secundar. S-au tipărit versuri de Traian Demetrescu (*Impresiune*, *Camera ei*), traduceri care îi aparțin tot lui (*Rugăciune*, după Sully Prudhomme, *Seri nostalgice*, după Em. Michelet), precum și poezii de D. Marinescu-Marion, Al. G. Polihroniade, Petru Vulcan (sub numele real, P. Ghinu), M. Măldărescu. De asemenea, N. Burlănescu-Alin semnează versuri mai în fiecare număr (*Melancolie*, *La țărmul liniștitei mări*, *Și când...*). Este inclusă și o snoavă de Petre Ispirescu (*Advocatul gonit din rai*). Se pare că **V.O.** era redactată în cea mai mare parte de publicistul craiovean C.N. Iovipale, care, de altfel, era și girant responsabil. ***D.M.***

VOCEA ROMANĂ, revistă apărută la Craiova între 5 iunie și 5 decembrie 1880, între 15 noiembrie 1882 și 5 iulie 1883 și între 15 ianuarie și 15 septembrie 1884; în primul an s-au editat trei numere la intervale neregulate; din 1882 iese bilunar, iar în 1884 lunar. „Organ al Clubului Profesoral din Craiova", având în câteva numere și specificația „Idei și sentimente romanești, limba electica, pura și corecta", **V.r.** are un comitet de redacție format, la prima serie, din profesorii G.M. Fontanin, I. Bombăcilă și D.I. Papilian, grup la care ar trebui adăugat și L. Cl. Raymond, coautor al unui *Advertisment preliminariu*. Cu o ortografie etimologizantă, care face articolele greu de citit, se anunță un program ce include ideea de „progres retrospectiv spre clasicitate și romanism" în cultură și în limbă, combătându-se orientarea italienistă a lui Ion Heliade-Rădulescu, dar și ortografia fonetică a „noii direcții" de la Iași. Redactorii fac cunoscută totuși intenția de a selecta, în limitele unui „electism raționale", „tot ce este bun și genuin […] den limba moderna a lui Heliade-Rădulescu și V. Alecsandri, den limba archaica a lui Grigoriu Urechia, a diaconului Coresi și a metropolitului Dositeu, și care în scriptura se manifestă ca etymologism temperat". Colaborează cu versuri câțiva elevi ai liceului din Craiova, printre care Nicolae Cioculescu (*Oda dedicată domnului Georgiu Mariniu Fontaninu, professore și directore*); Cioculescu este și autorul unui „fragment epic" intitulat *Proclamarea lui Ștefan cel Mare ca domn al Moldovei la locul numit Direptate*. Seria a doua (1882–1883) abandonează ortografia hibridă impusă de Fontanin, cum se anunță într-un *Prospect* din 15 noiembrie 1882, și adăpostește colaborarea lui B.P. Hasdeu cu poezii (*Ovidiu la gurile Dunării*, *Carmen Sylva*), reluate din revistele lui, cu un comentariu de documente istorice locale, *Din răvașele banilor Craiovei*, și cu textul unui discurs rostit la Iași, la dezvelirea statuii lui Ștefan cel Mare. Versuri mai dau G. T. Buzoianu și Gr.I. Columbeanu. Se preia din „Armonia" de la Târgoviște nuvela *O masă de stos* de Al. Vlahuță, iar G.T. Buzoianu este și autorul unei cronici dramatice, tot el semnând, în seria ultimă, comedia într-un act *Adriana* și nuvela *Maria*, combinație de note romantice și observații de factură socială. Din Fénelon traduce D.I. Papilian (*Educațiunea fetelor*), care reia și un fragment din cursul său având ca temă „literatura romana". La seria din 1884 comitetul de redacție e format din S. Mihalescu, Mihail Strajanu, G.T. Buzoianu, G.I. Bușilă și M.V. Stăureanu. Printre colaboratori se numără Grigore Sima al lui Ion (*Cântece populare din Ardeal*). Mihail Strajanu figurează cu o analiză a poeziilor lui Eminescu, ce pune în evidență originalitatea imaginilor, „libertatea de cugetare" și profunzimea ideilor filosofice, cu mai multe articole despre educație și economie, cu comentarii bibliografice, iar G.M. Fontanin cu studiul *Mostre de versificațiune în limba electica.* Lui C. Bălăcescu i se publică satira *Iarăși la maidan coconul Drăgan*, „găsită în hârtiile unui colaborator". ***R.Z.***

VODĂ, Gheorghe (24.XII.1934, Văleni–Cahul – 24.II.2007, Chișinău), poet, eseist, traducător.

Este fiul Mariei și al lui Dumitru Vodă, țărani. Învață mai întâi la Văleni și își continuă studiile la Școala Medie nr. 2 din Cahul (1951–1954), după care urmează cursurile Facultății de Filologie a Institutului Pedagogic „Ion Creangă" din Chișinău (1954–1959). În timpul studenției conduce cenaclul Institutului și participă la cenaclul de pe lângă „Tinerimea Moldovei", condus de Liviu Deleanu. Lucrează ca reporter la ziarul „Colhoznicul Moldovei" și reporter la Comitetul de Stat pentru Radio și Televiziune din Chișinău, de unde este expulzat fiind învinuit de naționalism. Este asistent de regizor la Studioul Moldova-Film (1962–1964) și urmează cursurile superioare de scenariști și regizori la Institutul Unional de Cinematografie din Moscova (1964–1965). În calitate de scenarist și regizor la Moldova-Film (1965–1970), realizează filmele documentare *Nunta*, *De-ale toamnei*, *Maria* (1969), *Chișinău, Chișinău* (1971) ș.a., filmele artistice *Bariera*, *Se caută un paznic*, *Singur în fața dragostei* ș.a., obținând mai multe premii. Este concediat și de aici pentru „idei naționaliste" și rămâne șomer până în 1974, când este angajat consultant la secția de poezie a Uniunii Scriitorilor, post pe care îl păstrează până în 1994, ulterior fiind redactor la săptămânalul „Glasul națiunii", până în 1997. Debutează editorial în 1962 cu volumul de versuri *Zborul semințelor*. Este distins cu Premiul „N. Ostrovski" (1985), Premiul de Stat al RSS Moldovenești (1986), Ordinul Gloria Muncii (1996), Premiul Uniunii Scriitorilor din Republica Moldova (1999), Medalia „Mihai Eminescu" (2001).

Volumul de debut al lui **V.**, dar și următoarele, *Focuri de toamnă* (1965), *Ploaie fierbinte* (1967), *Aripi pentru Manole* (1969), *Pomii dulci* (1972), *Valurile* (1974), *Frumos să-i fie pururi chipul* (1976), *Rămâi* (1977), *Inima alergând* (1980), *De dorul vieții, de dragul pământului* (1983), *La capătul vederii* (1984), relevă un poet ce întreține în cel mai înalt grad cultul eticului și își supune gesturile și faptele unui examen de conștiință, făcând o radiografie socială în lumina adevărului. Versurile sale se modelează, deseori, pe cadența populară, cultivând un soi de asprime și directețe a expresiei: „Frunzele se rup și cad,/ Zilele ca apa scad./ Anotimpul care vine/ E un munte pentru mine./ Dar îl urc. S-or rupe zimții –/ Am să-nfing în stâncă dinții!/ Căci de partea ceealaltă/ Primăvara mă așteaptă". Epurarea limbajului de ornamental și rafinări stilistice, care pentru poeții din stânga Prutului era un mijloc de autonomizare a artei față de intruziunea politicului, claritatea expresiei, recursul la tradiția folclorică, poezia cu mesaj reprezintă pentru **V.** un certificat de identitate. Scrisul lui este un răspuns polemic față de politicile de rusificare a Basarabiei, poezia având, în primul rând, o miză politică, etică și națională. Odată cu publicarea volumului *Aripi pentru Manole* (cu titlul inițial *Aripi pentru cădere*, respins de cenzură), la un an după apariția cărții de debut a lui Grigore Vieru (*Numele tău*, 1968), atitudinea subversivă a poetului devine mult mai fățișă. Publicarea cărții provoacă scandal, în special din cauza poeziei *Câinii*, care, prin ultimele două versuri („Pentru-o noapte dezlegată, câinii/ își pun ziua-n lanț fără-ntrebări"), îi aduce poetului acuza din partea criticilor oficiali că promovează „libertatea oarbă". Această dârzenie reverberează în toată cartea, temele nesupunerii, ale identității și apartenenței sunt codificate destul de accesibil: ca și Grigore Vieru, poetul recurge la simboluri ale originii, precum mama, țara, pământul, semințele, rădăcinile, lipsindu-i, totuși, duioșia și sentimentalismul din versul acestuia în favoarea expresiei-manifest; cultivă conștiința înstrăinatului și dorul de întoarcere acasă, valorifică simbolul căderii și al zborului inversat, către pământ, ca reacție la avânturile cosmonauților, marcă a progresului sovietic, sau vorbește despre unirea fraților sub același acoperiș: „Am văzut că toți la un loc/ Suntem o țară,/ O țară/ Cu cele trei puncte cardinale:/ Trecut,/ Prezent/ Și viitor,/ Cu o istorie veche și alta nouă". Tema identitară se păstrează și în poemele dedicate naturii și satului natal, simboluri ale continuității ființei, firescului și înrădăcinării, în contrast cu cecitatea omului nou, absorbit de viteză și de automatismele spațiului urban, cu orașele

puternic rusificate. Într-un ciclu de poeme, *La sud e patria mea*, **V.** își identifică patria cu satul copilăriei, valorizând simboluri ale localismului, precum câmpia, soarele, lanurile de grâu, viile, pomii, părinții. Mai mult decât pitorescul și coloritul local, poetul caută să circumscrie un spațiu originar și autentic, restrâns și intim, reacționând, astfel, față de glorificarea „patriei” sovietice, o patrie artificială, impusă. **V.** se înscrie, astfel, alături de Grigore Vieru, Ion Vatamanu, Liviu Damian, în mișcarea de revitalizare a identității naționale din Basarabia, puternic afectată de politicile Moscovei. După 1990, prin volumul *Viața pe nemâncate* (1999), poezia lui își aliniază mesajul idealului național al unirii celor două spații românești. În noul context creat de căderea comunismului, când apare ideea de sincronizare cu mișcările literare din România și din Occident, versurile sale apar însă vetuste, simpliste. Se poate observa și o ușoară alterare a expresivității, lirismul în care era învăluit mesajul politic de dinainte de 1990 este înlocuit de tonalitatea caustică, satirică și, deseori, declamatoare. **V.** a publicat și literatură pentru copii: *Caietul din fântână* (1979), *Bunicii mei* (1982), *Leagănul* (1984) și eseuri (*Iscălitura*, 1978), iar în anii ’90 articole axate pe ideea națională. A mai tradus versuri de Aleksandr Tvardovski și, în colaborare cu Aureliu Busuioc, a alcătuit un volum de transpuneri din poezia lui Evgheni Evtușenko (1986).

SCRIERI: *Zborul semințelor*, Chișinău, 1962; *Focuri de toamnă*, Chișinău, 1965; *Ploaie fierbinte*, Chișinău, 1967; *Aripi pentru Manole*, Chișinău, 1969; *Versuri*, Chișinău, 1970; *Pomii dulci*, Chișinău, 1972; *Valurile*, Chișinău, 1974; *Frumos să-i fie pururi chipul*, Chișinău, 1976; *Rămâi*, Chișinău, 1977; *Iscălitura*, Chișinău, 1978; *Caietul din fântână*, Chișinău, 1979; *Inima alergând*, Chișinău, 1980; *Marele ștrengar*, Chișinău, 1980; *Bunicii mei*, Chișinău, 1982; ed. Chișinău, 1990; *De dorul vieții, de dragul pământului*, Chișinău, 1983; *La capătul vederii*, Chișinău, 1984; *Leagănul*, Chișinău, 1984; *Omul de la temelie*, Chișinău, 1985; *Scrieri alese*, pref. Mihai Cimpoi, Chișinău, 1988; *Viața pe nemâncate*, Chișinău, 1999; *Aripi pentru cădere*, București–Chișinău, 2004; *La sud e patria mea*, pref. Anatol Ciocanu, Chișinău, 2004; *101 poeme*, îngr. Anatol Ciocanu, București, 2010. **Antologii:** *Poezia Moldovei Sovietice*, Chișinău, 1984 (în colaborare cu Mihail Dolgan). **Traduceri:** Evgheni Evtușenko, *Versuri*, Chișinău, 1986 (în colaborare cu Aureliu Busuioc).

Repere bibliografice: Aureliu Busuioc, *Seminţe de rod*, „Nistru”, 1963, 2; Anatol Ciocanu, [*Gheorghe Vodă*], „Tinerimea Moldovei”, 1965, 17 septembrie; Ion Ciocanu, [*Gheorghe Vodă*], „Tinerimea Moldovei”, 1966, 5 noiembrie, LA, 1980, 5 iunie, „Moldova”, 1986, 7, „Glasul națiunii”, 1991, februarie, 1994, 51; Cimpoi, *Alte disocieri*, *138–141*; Mihai Cimpoi, *Gheorghe Vodă*, în *Profiluri*, *132–136*; Eliza Botezatu, *„Un adevăr în patrie trăiește...”*, „Nistru”, 1978, 5; Ana Bantoș, *Creație și atitudine*, Chișinău, 1985, *116–128*; Ana Bantoș, *Un poet mergând desculț pe pământul Basarabiei*, LRC, 1991, 3–4; Leo Butnaru, *Umbra ca martor*, Chișinău, 1991, *141–145*; Cimpoi, *Ist. lit. Basarabia*, *198–199*; Ciocanu, *Lit. rom.*, *169–174*; *Mică encicl.*, *689–700*; Galaicu-Păun, *Poezia*, *28–29*; Dolgan, *Poezia*, *459–464*; *Dicț. Chișinău*, *578–580*. ***Mr.M., M.C.***

VODĂ CĂPUȘAN, Maria (30.XII.1940, Timișoara–16.XI.2017, Cluj-Napoca), critic și teoretician literar, traducătoare. Este fiica Viorică Vodă (n. Iuga), actriță, strănepoată a lui George Barițiu, și a lui Ștefan Vodă, magistrat. Urmează la Cluj liceul (1953–1956) și Facultatea de Filologie, secția română–franceză, a Universității „Babeș–Bolyai”, absolvită în 1962. În 1969 obține titlul de doctor în filologie cu o teză despre teatrul francez contemporan. Face carieră didactică la Facultatea de Filologie (ulterior de Litere) clujeană, avansând până la gradul de profesor. Debutează în 1968 la „Tribuna” cu un articol despre Jean Cocteau, iar editorial în 1976 cu volumul *Teatru și mit*. Mai colaborează la „Steaua”, „România literară”, „Contemporanul”, „Ramuri” ș.a.

Teoretician și analist al literaturii dramatice, **V.C.** concepe o poetică teatrală modernă, axată îndeosebi pe metodele oferite de semiotică, teoria textului și estetica receptării. Interpretarea „semnelor” dramatice îi prilejuiește un excurs critic nuanțat, menit să surprindă specificul, structura și modalitățile teatrului, privit ca „fenomen complex, constituit din semne diverse” (*Accente*). Studiile vădesc o certă orientare către teoretizarea fenomenului, organizându-se într-un „discurs asupra metodei” ilustrat printr-o varietate de modele exegetice preluate din literatura română și universală, comentate cu rigoare și cu adecvare interpretativă. Conceptualizarea teatrului modern, prin fixarea câtorva repere teoretice și structuri analitice, face obiectul unor cărți, începând cu *Teatru și mit*. Discutând semnificațiile mitului și metamorfozele acestuia în timp din punctul de vedere al discursului, dar și din cel al reprezentării scenice, exegeta demonstrează persistența și specificitatea structurilor mitice în teatrul modern, în speță la Jean Cocteau, Jean Giraudoux, Jean Anouilh, Jean-Paul

Sartre, Eugene O'Neill, Thornton Wilder și Jack Richardson. Analiza mitului în piesele moderne, problema demitizării și implicațiile sale, statutul eroului ca personaj și cel al măștii ca „misterios semn de spectacol" sunt liniile de forță ale demersului critic, ce converg spre conturarea unei semiologii a creației dramatice. Într-o perspectivă similară, cel de-al doilea studiu, *Dramatis personae* (1980), se concentrează asupra personajului, interpretat prin prisma conceptelor „theatrum mundi" și „mască". În opinia autoarei, ambiguitatea și ambivalența ca simbioză între eroul prezent în text și actor, între ficțiune și realitate apar evidente îndeosebi prin procedeul teatrului în teatru, care deschide o problematică existențială în relație cu ideea de „theatrum mundi". Prin analiza procedeului, prezent în întreaga istorie a literaturii dramatice de la *Istoria ieroglifică* a lui Dimitrie Cantemir la existențialismul francez sau la teatrul lui Peter Weiss, precum și prin definirea măștii la I.L. Caragiale, A.P. Cehov, Luigi Pirandello, Alfred Jarry, este vizată o conceptualizare a limbajului teatral ca sistem de semne deopotrivă verbale și nonverbale. Considerații structurate concentric în jurul unei viziuni similare apar și în următoarele cărți, *Teatru și actualitate* (1984) și *Pragmatica teatrului* (1987). Potrivit autoarei, „coerența specifică" textului dramatic ca „literatură aparte", cu două componente, una aflată în sfera limbajului, iar cealaltă întrupată din „metafora vie a trupurilor și lucrurilor", reclamă anumite coduri de lectură și nu se poate mărgini la modalitățile naratologice ale structuralismului, adică la modelele interpretative pur textuale. Pledoaria se îndreaptă spre o hermeneutică simultană, contextuală și intertextuală, spre o receptare de tip pragmatic, după modelul oferit de Camil Petrescu, „unul din primii pragmaticieni ai teatrului". Din multitudinea de ilustrări ce susțin construcția teoretică, **V.C.** se oprește îndeosebi asupra pieselor lui I.L.Caragiale, Camil Petrescu și Mircea Eliade, cărora le dedică trei studii pornind de la câteva aspecte tratate și anterior. Astfel, studierea funcțiilor măștii în teatru – din volumul *Dramatis personae* – se constituie ulterior într-o hermeneutică a operei lui I.L. Caragiale (*Despre Caragiale*, 1982), întemeiată pe semiologia moftului: „Moftul e mai presus de toate un cuvânt, și definiția lui e deopotrivă o reflecție asupra verbului și a semnului, asupra rostului și sensurilor lor". Sunt investigate modalitățile discursului ca „joc impur, al conivenței și demascării", procedeele narative ale moftului și semnificațiile acestuia în plan caracterologic, sociologic, axiologic și ontologic. Prevalența moftului, ca semn al discrepanței dintre aparență și esență, precum și consecințele sale – proliferarea și relativizarea cuvintelor, obsesia pentru oratorie și retorică – duc la agonia comunicării, la vidul de sens și, în cele din urmă, la o adevărată criză ontologică a universului ficțional. La rândul său, „textul" lumii lui Camil Petrescu este abordat din perspectiva semiologică a raporturilor complexe dintre cuvânt și semn, lume și limbaj, realitate și discurs teatral sau romanesc în *Camil Petrescu. Realia* (1988). Marea forță a viziunii scriitorului ar consta în „autentificarea prin experiența proprie, deopotrivă trăită și reflectată în conștiință, în asumarea la persoana întâi a «procesului semnificației»". În studiul *Mircea Eliade. Spectacolul magic* (1991) se demonstrează legătura inextricabilă dintre dramaturgia și proza scriitorului, actualizabilă ca „joc teatral" cu o dublă deschidere: înspre lectură și înspre spectacol. Interpretarea urmărește dimensiunea dramatică a literaturii eliadești, în calitatea sa de „spectacol existențial" și „operă deschisă", cu o pluralitate de înțelesuri. Autorul este considerat un mare dramaturg și un precursor al teatrului modernist și postmodernist, precum cel beckettian sau poststructuralist. De o factură asemănătoare este și eseul *Marin Sorescu sau Despre tânjirea spre cerc* (1993). Interesante sunt și considerațiile pe marginea publicisticii lui Eminescu din volumul *Accente* (1991), ce reunește comentarii la *Fragmentariumul* eminescian, recenzii, articole consacrate unor concepte literare de actualitate, câtorva scriitori și critici români și străini, precum și eseuri despre teatru.

SCRIERI: *Teatru și mit*, Cluj-Napoca, 1976; *Dramatis personae*, Cluj- Napoca, 1980; *Despre Caragiale*, Cluj-Napoca, 1982; *Teatru și actualitate*, București, 1984; *Pragmatica teatrului*, București, 1987; *Camil Petrescu. Realia*, București, 1988; *Accente,* Cluj-Napoca, 1991; *Mircea Eliade. Spectacolul magic*, București, 1991; *Marin Sorescu sau Despre tânjirea spre cerc*, Craiova, 1993; *Caragiale?*, Cluj-Napoca, 2002; *Culture et francophonie. Dictionnaire des relations franco–roumaines* (în colaborare cu Marina Mureșanu-Ionescu și Liviu Malița), Cluj-Napoca, 2003. **Traduceri:** Marcel Brion, *Homo pictor*, pref. Dumitru Matei, București, 1977 (în colaborare cu Victor Felea); Petru Dumitriu, *Zero sau Punctul plecării*, București, 1992 (în colaborare cu Horia Căpușan); M. Eminescu,

Poezii – Poèmes, ed. bilingvă, pref. Mircea Zaciu, postfață Tudor Ionescu, Cluj-Napoca, 1999 (în colaborare cu Ariadna Combes).

Repere bibliografice: Mihai Coman, *„Teatru și mit”*, RL, 1977, 9; Ioan Lazăr, *„Dramatis personae”*, RL, 1980, 32; Popescu, *Cărți*, *59–62*; Dan C. Mihăilescu, *Semne și structuri dramatice*, TR, 1981, 2; Marian Popescu, *Prezențe critice*, RL, 1981, 35; Felea, *Prezența*, *97–100;* Florin Manolescu, *„Despre Caragiale”*, CNT, 1983, 13; Eugen Simion, *Mophtologies*, RL, 1983, 15; Val Condurache, *„Despre Caragiale”*, CL, 1983, 4; Mircea Ghițulescu, *„Despre Caragiale”*, TTR, 1985, 11–12; Constantin Cubleșan, *Textul și panorama*, ST, 1988, 12; Piru, *Critici*, *260–263*; Mircea Morariu, [*Maria Vodă Căpușan*], F, 1991, 3, 10, 1993, 9, 2003, 7–8; Elisabeta Lăsconi, *Accente diverse și incitante*, CC, 1992, 3–4; ; *Dicț. scriit. rom.*, IV, 7*91–793*; Irina Petraș, *Literatură română contemporană. O panoramă*, București, 2008, *978–979*; Iulian Boldea, *Tentația sintezei teoretice,* VTRA, 2010, 10–11. ***M.W.***

VOEVIDCA, George (22.IV.1893, Sinăuții de Jos, azi Mihăileni, j. Botoșani – 1.II.1962, Câmpulung Moldovenesc), poet.

Este fiul Veronicăi și al lui Alexandru Voevidca, învățător și folclorist muzical. A făcut școala la Siret, Suceava și la Cernăuți, aici absolvind liceul în 1912. Își va încheia studiile la Facultatea de Litere și Filosofie în 1918 și la cea de Teologie în 1920. Șef al Biroului de translatură de pe lângă Directoratul General pentru Instrucțiunea Publică al Basarabiei (în 1918), referent artistic pentru Bucovina în Ministerul Artelor (din 1920), calitate în care redactează revista bilingvă „Die Brücke – Podul” (1920–1922), ulterior va fi profesor suplinitor de română, latină și germană la Liceul „Ștefan cel Mare” din Suceava (1923–1930), la liceul din Roman (1930–1933), localitate în care a editat și revista „Analele Romanului” (1932–1933), la Cernăuți (1933–1934) și la Liceul „Dragoș Vodă” din Câmpulung Moldovenesc (1934–1954). A debutat în 1919 la „Universul literar” (deși el însuși își fixează debutul în 1918 la „Glasul Bucovinei”), colaborând apoi la „Flacăra” (cu epigrame semnate Lucifer), „Lumina” (Caransebeș), „Progresul” (Oravița), „Junimea literară”, „Făt-Frumos”, „Neamul românesc literar” (N. Iorga îi găsea „versuri de o rară frumusețe”), „Viața nouă” (Cernăuți), „Drum drept”, „România viitoare”, „Gânduri bune”, „Florile dalbe”, „Gândul nostru”, „Răsăritul”, „Cosinzeana”, „Revista Moldovei” (Botoșani), „Floarea soarelui”, „Glasul Bucovinei” „Luceafărul”, „Ramuri”, „Adevărul literar și artistic”, „Convorbiri literare”, „Rampa”, „Cele trei Crișuri”, „Epigrama”, „Universul”, „Transilvania”, „Gândirea”, „America” (Cleveland, SUA), „Steaua noastră – Our Star” (New York) ș.a., cu versuri originale și traduse, cu epigrame ș.a. A fost înmormântat la Suceava.

În domeniul poeziei **V.** a încercat cele mai diverse tehnici și formule lirice, trecând de la sonet la metrica mai nouă, de la pastel la epigramă, de la tonul social, de o mânie reținută, la cântecul delicat de iubire. Rămâne însă în toate un minor, cu nuanța lui de discreție și intelectualitate ironică, uneori agresiv vulgară. G. Călinescu vorbea despre „versuri banale”, iar Perpessicius, mai concesiv, găsea în *Cântece pentru Lu* (1936) și „excelente cântece de primăvară”. Epigramele, vioaie, cu poante agreabile, adesea de un umor fin, îl țin în atenția unui iubitor al genului. Rețeta lor ar fi: „Luați un pumn de cuvinte,/ amestecați-le bine;/ trântiți-le apoi pe hârtie/ și ștergeți... ce nu vă convine”. A și teoretizat pe marginea genului într-un studiu intitulat *Despre epigramă*, apărut în 1935. Teatrul se află strict ocazional între preocupările sale: un act intitulat *Puteri întunecate*, publicat în „Calendarul poporului” din 1926, și satira într-un act *Supremul argument* (1929).

SCRIERI: *Sonete,* București, 1920; *Epigrame,* Suceava, 1925; *Turnuri,* Suceava, 1928; *Supremul argument,* Suceava, 1929; *101 epigrame. Profiluri de catedră. Academice. Zig-zag.* C_2H_6O, Suceava, 1932; *Cântece pentru Lu,* București, 1936; *Pro Patria,* Cernăuți, 1943; *Scrieri alese*, Satu Mare, 2009.

Repere bibliografice: Al. Dan [G. Ibrăileanu], *„Sonete”*, VR, 1920, 5; Alexandru Busuioceanu, *„Sonete”,* „Dacia”, 1920, 8 iunie; Loghin, *Ist. lit. Bucov., 242–244*; Traian Chelariu, *„Cântece pentru Lu”*, GBV, 1936, 4 836; m.o.[-Marcel Olinescu], *„Cântece pentru Lu”*, „Hotarul”, 1936, 7–8; Perpessicius, *Opere,* VII, *288–289*; Petru Iroaie, *Epigramistul Voevidca,* FF, 1937, 5–8; Lovinescu, *Ist. lit. rom. cont., 135;* Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *852, Ist. lit.* (1982), *938*; Alexandru C. Ionescu, *Poezia lirică română contemporană,* București, 1941, *203–212;* George Drumur, *George Voevidca, primul poet bucovinean,* „Bucovina”,

1942, 349; Eusebiu Camilar, *„Pro Patria”*, „Cetatea Moldovei”, 1943, 8–9; Ciopraga, *Lit. rom., 261*; *Ist. teatr. Rom.*, II, *61;* Grațian Jucan, *Epigramistul George Voevidca*, CRC, 1976, 5; Iordan Datcu, *Autobiografia unui poet*, CRC, 1979, 48; Rachieru, *Poeți Bucovina*, *524–529*; Bostan–Bostan, *Bucovina*, *236–242*; Satco, *Encicl. Bucovinei*, *588*; Lucia Olaru-Nenati, *George Voevidca. Viața și opera*, Câmpulung Moldovenesc, 2007; Grațian Jucan, *Profesorul George Voevidca (1893–1962)*, DL, 2008, 81. ***G.M.***

VOIA, Vasile (20.X.1938, Slatina-Nera, j. Caraș-Severin), comparatist, traducător. Este fiul Mariei (n. Raica) și al lui Tudor Voia, miner. Urmează școala inițial în satul natal (1946–1950) și în comuna Sasca-Montană (1950–1953), Școala Medie din Oravița (absolvită în 1956) și, după doi ani petrecuți ca pedagog la Anina, Facultatea de Filologie, secția limba și literatura română, a Universității „Babeș–Bolyai” din Cluj (1958–1963). Face carieră didactică în învățământul universitar la Cluj, avansând de la gradul de preparator (1963) până la cel de profesor (1999) la Catedra de literatură universală și comparată. Este doctor în filologie (1978) cu teza *Mitul poetului și semnificația artei în opera lui Novalis și repercusiunile lor asupra poeziei și teoriei poetice moderne europene. Reflexele lor în literatura română*. Bursier al Fundației Humboldt la Stuttgart și Freiburg im Breisgau (1970–1972, 1982–1984, 1990, 2003). A funcționat, de asemenea, ca lector de limba și literatura română la Institutul Pedagogic Superior din Szegéd (1992–1995), în acest interval implicându-se în editarea câtorva lucrări de istorie a culturii românești aparținând unor autori din Ungaria, precum și în alcătuirea a două antologii de literatură română. Ulterior a fost docent pentru limbă, literatură și civilizație românească la Universitatea din Freiburg im Breisgau (1995–1997). Debutează la „Steaua” în 1963, iar editorial în 1981 cu studiul *Novalis*. Mai e prezent cu articole, studii și recenzii în „Tribuna”, „Echinox”, „Orizont”, „Viața românească”, „Cahiers roumains d’études littéraires”, „Studia Universitatis «Babeș–Bolyai»”, „Noi, românii din Ungaria” (Gyula), „Köznevelés” ș.a..

Novalis, prima monografie românească dedicată poetului german, e concepută de **V.** ca o „cercetare sistematică de literatură comparată”, în care opera acestuia e studiată în raport nu doar cu romantismul, ci și cu simbolismul, suprarealismul, urmărindu-se și receptarea critică în context românesc. Biografia, socotită importantă doar în măsura în care are un rol în formarea conștiinței poetice, va fi aproape neglijată, opera lui Novalis fiind un pretext pentru a pune în discuție romantismul, cu trăsăturile lui esențiale. Capitolele *Mitul poetului*, *Periplu*, *Inițiere orfică*, *Imperiul poeziei*, *Magicul imperiu subteran* consemnează minuțios traseul spiritual parcurs de Novalis. Cu o solidă bază teoretică, **V.** acordă o mare atenție concepției filosofice, făcând asociații originale (*Dialectica spiritului: rațiune și intuiție*, *Filosofia poetică*, *Farmecul fragmentului*, *Novalis și Fichte*, *Idealismul tragic*), dar plătește și un anume tribut metodei structuraliste (*Novalis și matematica modernă*, *Teoria semnului*). În *Tentația limitei și limita tentației. Glose la mitul faustic* (1997), un studiu literar-filosofic de anvergură, **V.** urmărește legenda lui Faust din Evul Mediu până în zilele noastre. Pornind de la Faust, reprezentant al umanității în istoria modernă a culturii, studiază toate etapele importante ale circulației mitului, comentând dimensiunea istorico-politică a operei lui Goethe, orientarea materialistă sau „tehnicistă”, când *Faust II* devine „o operă poetică a fazei preindustriale”. Analiza nu se axează pe reconstituirea universului faustic sau goethean; fidel metodei comparatiste, **V.** propune comentarii nonfactologice, orientate spre estetică și filosofie (*Dimensiunea filosofică a orizontului faustic*). Partea cea mai consistentă a cărții prezintă convergența faustiană a unor mari scriitori din literatura universală (Byron, F.M. Dostoievski, Thomas Mann, Paul Valéry, Mihail Bulgakov, Michel de Ghelderode), evidențiind totodată influența lui Goethe în literatura și cultura română (asupra lui Titu Maiorescu, Eminescu, Lucian Blaga, Nae Ionescu, Constantin Noica, Ștefan Aug. Doinaș), ca și interesul pentru Faust al sașilor transilvăneni. Cartea *Aspecte ale comparatismului românesc* (2002) conține o serie de eseuri și articole care înregistrează evoluția literaturii comparate în România, cu momentele ei „de flux și de reflux”. Plecând de la principiul că „idealul poeticianului comparatist îl constituie în prezent dialectica convergenței și divergenței, a similitudinii și diferenței, precum și identificarea unui sens comun și a unei metodologii unitare”, demersul lui **V.** oferă nu numai o viziune generală asupra comparatisticii românești, dar și metode de analiză comparată, marcate de propensiunea spre literatura și filosofia germană. Prima parte, *Clasicii în perspective comparatiste*, se oprește îndeosebi

asupra lui Eminescu, studiat în raport cu filosofia kantiană și cu literatura germană. Între altele, sunt evidențiate și problemele de traducere a poeziei lui Eminescu sau receptarea lui printre germani. Alți scriitori analizați sunt Coșbuc (*George Coșbuc și poeții germani din secolul XIX-lea*), Ioan Slavici, Al. A. Philippide, Emil Isac. De asemenea, este reliefată contribuția revistei „Steaua”, care a înregistrat seismografic fenomenul poetic contemporan, fiind „martora și oglinda fidelă a timpului”. În secțiunea *Profiluri de comparatiști* autorul se arată interesat nu doar de cărturari precum Tudor Vianu și Liviu Rusu, dar recuperează și personalitatea savantului maghiar Hugó Meltzl. Cărțile din a doua jumătate a anilor 2000 confirmă și consolidează direcțiile de cercetare predilecte ale lui **V.**: panoramarea reverberațiilor moderniste ale romantismului german, reflecția asupra metodologiei literaturii comparate. Dacă *Invalizii zeului Apollo. Introducere în poezia modernă* (I, 2005) reia parțial capitole din monografia *Novalis* și demonstrează o dată în plus contribuția catalizatoare a poetului *Imnurilor către Noapte* la înnoirea liricii moderniste, microstudiul consacrat lui F. Hölderlin e inedit. Comparatistul lasă spațiu deplin de manifestare ipostazei de istoric literar, pentru a informa cu acribie despre principalele mutații ale receptării critice a operei hölderliniene pe parcursul secolelor al XIX-lea și al XX-lea. O atenție aparte se acordă mitologizării nebuniei – reale sau mimate – a poetului, precum și răstălmăcirilor ideologice care îl transformă pe autorul lui *Hyperion* fie în „vestitorul nazist al patriei”, fie într-un „iacobin revoluționar”. Comentariul insistă asupra caracterului tendențios al unor asemenea interpretări, reținând doar exegezele care postulează calitatea lui Hölderlin de precursor al poeziei pure. Aceeași retorică sobră, bazată pe delimitări conceptuale sau axiologice prudente, caracterizează incursiunile preponderent teoretice din *Comparatism și germanistică* (2008). Definitoriu în acest sens este chiar studiul prim, vizând atât expunerea „rezistenței germanisticii la fenomenul comparatist”, cât și lămurirea unuia dintre efectele sale negative: așa-numita „germanistică interculturală”, paradigmă critică anacronică prin obstinația cu care reactivează plasarea „germanității metafizice” ca nucleu al demersului analitic. Pentru a elucida reticența în raport cu internaționalizarea și cu multiculturalismul, **V.** detaliază un istoric foarte comprehensiv al modulațiilor comparatisticii în spațiul cultural și lingvistic german, pe care îl încheie cu estetica receptării, evaluată drept „cea mai nouă paradigmă a științei literare germane”. Majoritatea celorlalte capitole din carte revin la problematici bine fundamentate bibliografic în scrierile anterioare ale profesorului clujean, aria preocupărilor teoretice variind de la conceptualizarea creației și originalității în Europa preromantică, la proiectul de „poetizare a lumii” imaginat de Novalis în romanul *Heinrich von Ofterdingen* și până la transformările categoriei frumosului de-a lungul timpului, mai ales în lirica lui Hölderlin și a lui Baudelaire. Singular rămâne articolul final din *Comparatism și germanistică*, incluzând o sinteză a controverselor referitoare la implicarea politică a lui Martin Heidegger. Totuși, orientarea analizei probează din nou convingerea lui **V.** că valorile estetice sau spirituale ar trebui „despovărate” de contingențele istoriei.

SCRIERI: *Novalis*, București, 1981; *Tentația limitei și limita tentației. Glose la mitul faustic*, Cluj-Napoca, 1997; ed. București, 2010; *Literatura comparată. Principii teoretice și studii aplicative*, Gyula (Ungaria), 1998; *Aspecte ale comparatismului românesc*, Cluj-Napoca, 2002; *Invalizii zeului Apollo. Introducere în poezia modernă*, vol. I: *Novalis și Hölderlin*, Cluj-Napoca, 2005; *Comparatism și germanistică*, București, 2008. **Ediții, antologii:** Gheorghe Petrușan, *În căutarea identității noastre*, pref. edit., Gyula (Ungaria), 1994; Domokos Sámuel, *Tipografia din Buda. Contribuția ei la formarea științei și literaturii române din Transilvania la începutul secolului al XIX-lea*, Gyula, 1994; Maria Berényi, *Românii din Ungaria de azi în presa din Transilvania și Ungaria secolului al XIX-lea (1821–1918). Documente*, Gyula, 1994; *Proza românească în perioada dintre cele două războaie mondiale*, Gyula, 1995; ed. I–II, București, 2007–2008; *Antologie de literatură română*, Szegéd (Ungaria), 1995; Liviu Rusu, *Goethe. Câteva aspecte*, pref. edit., Cluj-Napoca, 2001, *Opere*, I–III, Cluj-Napoca – București, 2004–2011; Lucian Blaga, *Mareele sufletului – Die Gezeiten der Seele*, ed. bilingvă, tr. Georg Drozdowski, pref. edit., Cluj-Napoca, 2003. **Traduceri:** Hans-Georg Gadamer, *Heidegger și grecii*, pref. trad., Cluj-Napoca, 1999.

Repere bibliografice: Ovidiu Mureșan, *„Novalis”*, ST, 1981, 9; Const. M. Răduleț, *„Tentația limitei și limita tentației”*, ECH, 1997, 7–9; Marion Schuller, *„Tentația limitei și limita tentației”*, ECH, 1997, 7–9; Diana Adamek, *Glose la mitul faustic*, ST, 1998, 10; *Clujeni ai secolului 20. Dicționar esențial*, Cluj-Napoca, 2000, *337–338*; Andrada Fătu Tutoveanu, *„Aspecte ale comparatismului românesc”*, „Studii literare”, 2002–2003,

5; Corin Braga, *Reconstrucția teoretică a comparatismului*, ST, 2003, 6; Constantin Cubleșan, *În perspectivă comparatistă*, PSS, 2004, 1–3; Ana-Maria Tăut, *Germanistica și comparatistica*, ST, 2008, 10; Iulian Boldea, *Comparatism și interculturalitate*, TR, 2010, 9; Eugen Christ, *Glose la mitul faustic*, ST, 2011, 1–2. ***L.Cr., Cs.B.***

VOICA, Adrian (26.VIII.1938, Ploiești), critic și teoretician literar, poet. Este fiul Elenei (n. Iliescu) și al lui Ilie Voica, muncitor. Urmează Liceul „I.L. Caragiale" din Ploiești (1952–1955). În 1956 lucrează ca scriitor de vagoane la rafinăria din același oraș. Își reia studiile la Facultatea de Filologie a Universității din Iași (1957–1962). Rămâne preparator la Catedra de literatură română a facultății absolvite, parcurgând toate gradele didactice până la cel de profesor (1999); în 2005 se pensionează. Obține doctoratul în 1987 cu teza *Etape în evoluția sonetului românesc.* Debutează în 1959 la „Flacăra Iașului" cu poezia *Soldații,* iar editorial în 1980 cu placheta *Anotimp cu zăpadă.* Mai colaborează la „Iașul literar", „Convorbiri literare", „Cronica", „Dacia literară", „Viața românească", „Limbă și literatură", „Limba română", „Anuar de lingvistică și istorie literară", „Revista de istorie și teorie literară", „Tribuna", „Ateneu", „Sinteze", „Revista română" ș.a.

Începând chiar cu volumul de debut *Anotimp cu zăpadă*, **V.** își va ilustra în creația sa ideile despre poezie, despre forma și rostul acesteia. *DaVinci-Ana* (1983) reflectă cel mai bine această tendință, autorul încercând să atingă aici mari teme, cu trimiteri la mituri universale, dar și la mitul Mioriței sau al Meșterului Manole. Interioritatea se reflectă într-un spațiu nu de puține ori melancolic și confesiv: „Deopotrivă plină de mistere –/ Meteoriții roșii în panere.../ În slavă crește steaua de mătase:/ Rotundul măr al serilor frumoase". În *Hanul cuvintelor* (1999), un „eseu versificat despre balcanismul literaturii române", **V.** închipuie, în manieră când antonpannescă, când de inspirație barbiană, spectacolul vieții unui târgușor cu iz oriental, plin de mișcare, cu întâmplări stranii, personaje pitorești, textul fiind punctat de un limbaj presărat cu arhaisme și regionalisme. *Distihuri* (2000), continuat de alte câteva volume similare (2007, 2008, 2009–2010), relevă o manieră diferită a expresiei poetice, forma fixă, extrem de concentrată, lăsând aparent o libertate minimă de expresie. Ciclurile *Ars Longa*, *Acuarele*, *Ochean* și *Hai-hui* demonstrează ceea ce ar trebui să însemne, în opinia lui **V.**, o genuină îmbinare între funcțional și estetic. De altfel, aceasta este caracteristica esențială: emotivitatea dublată de aspirația spre simetrie și armonie, poezia fiind rezultatul unei arhitecturi bine structurate. Obsesia pentru geometria cercului, ascunzând și o obsesie a timpului revolut, devine evidentă în *Visul sferic* (2003): „Idei viu colorate/ străbat bulevardele vremii/ printre copaci/ cu chelii pronunțate./ Frumusețea beteagă/ duce la reparat/ un ceas grecesc,/ ocolind bătrânii în frac ce plimbă landourile goale,/ salutând statuile/ surâzătoare// Eu stau pe banca tăcerii/ și desenez/ spectacolul mișcării în cerc,/ pe când Timpul,/ în spatele meu,/ rupe desenele toate" (*Desene rupte*). **V.** este și autorul unui volum de poezie pentru copii (*Versuri mici, pentru nepoți și bunici*, 2006) și al unei culegeri de proză scurtă, *Întoarcerea Penelopei* (2003). În calitate de istoric și critic literar, el s-a dedicat studiului sonetului ori versificației eminesciene, asupra căruia a revenit în repetate rânduri, până la *Reverii sub tei* (2006), istoriei sonetului românesc ori altor tipuri de poezie cu formă fixă. Preocupări similare pot fi observate în *Repere în interpretarea prozodică* (1998; Premiul Asociației Scriitorilor din Iași), ce are în atenție ipostazele ritmului și rimei, studiate detaliat, într-o perspectivă adecvată. Notabile comentarii pe text bazate pe analize prozodice se află în *Deschiderea cercului* (I–II, 2002–2003), primul volum ocupându-se de poezia lui Bacovia, Arghezi, Macedonski, Ion Barbu sau Mihail Sadoveanu (necunoscut ca poet) ș.a., al doilea ajungând la contemporani: Leonid Dimov, Mircea Dinescu, Cezar sau Mircea Ivănescu ș.a. Miscelanee, cartea *Evocări în pagini critice* (2012) reunește articole dedicate mai cu seamă poeților, eseuri, recenzii și pagini memorialistice.

SCRIERI: *Anotimp cu zăpadă,* Iași, 1980; *DaVinciAna*, pref. Constantin Ciopraga, Iași, 1983; *De vorbă cu Poesis,* Iași, 1987; *Tehnica accentuării în sonetul eminescian,* București, 1991; *Etape în afirmarea sonetului românesc,* Iași, 1996; *Versificație eminesciană,* Iași, 1997; *Repere în interpretarea prozodică,* Iași, 1998; *Hanul cuvintelor,* Iași, 1999; *Distihuri,* Ploiești, 2000; *Poezii cu formă fixă. Aplicații eminesciene,* pref. Gh. Bulgăr, Iași, 2001; *Deschiderea cercului*, I–II, pref. Zoe Dumitrescu-Bușulenga, introd. Al. Husar, Iași, 2002–2003; *Întoarcerea Penelopei,* Iași, 2003; *Visul sferic*, Iași, 2003; *Fragmentarium eminescian*, I–II, București, 2004–2005; *Poezii cu aripi*, Iași, 2005; *Reverii sub tei*, București, 2006; *Versuri mici, pentru nepoți și bunici*, Iași, 2006; ed. Iași, 2009; *Distihuri noi*, Iași, 2007; *Grădinile altora*, Iași, 2007; *Distihuri respirând*

catrene, Iași, 2008; *Dicționar cu distihuri*, I–II, Ploiești, 2009–2010; *Migrații. Despre cuvânt*, Iași, 2011; *Demolarea Catedralei*, Iași, 2012; *Evocări în pagini critice*, Iași, 2012.

Repere bibliografice: Laurențiu Ulici, *„Anotimp cu zăpadă”*, RL, 1980, 41; Leonida Maniu, [*Adrian Voica*], „Pagini bucovinene”, 1983, 6, „Plus”, 2009, 1–3; Zaharia Sângeorzan, *„DaVinciAna”*, CRC, 1983, 28; Ion Apetroaie, *Lirism și caligrafii melodice*, CRC, 1983, 28; Ioan Holban, *„De vorbă cu Poesis”*, CRC, 1987, 31; Constantin Ciopraga, *Un studiu despre sonetul românesc*, DL, 1997, 24; Corina Popescu, *„Etape în afirmarea sonetului românesc”*, RITL, 1997, 1–2; George Bădărău, [*Adrian Voica*], CL, 1999, 12, 2000, 3; Ovidiu Morar, *De-a poezia,* CL, 2000, 1; Al. Husar, *„Versificație eminesciană”*, VR, 2000, 1–2; Toma Pavel, *„Versificație eminesciană”*, „Studii eminescologice”, II, 2000; Mircea Coloșenco, *Adrian Voica – Poetul,* „Pagini literare”, 2002, 14; Șerban Axinte, *„Visul sferic”*, RR, 2003, 1; Valentin Talpalaru, *„Întoarcerea Penelopei”*, DL, 2003, 4; Constantin Dram, *Bibliotecile și viețile sublimate,* CL, 2003, 10; Dorica Boltașu, *„Deschiderea cercului”*, OC, 2004, 218; Constantin Cubleșan, *„Migrații. Despre cuvânt”*, ST, 2012, 2–3. ***C.Dt.***

VOICULESCU, Claudia (30.I.1950, Corbii Mari, j. Dâmbovița), poetă. Este fiica Despinei (n. Marin) și a lui Marin Ilie, croitor. Urmează școala mai întâi în localitatea natală (1957–1965), prima clasă de liceu la Titu-Gară (1965–1966), absolvind la București (1969), ulterior face o școală postliceală sanitară la Fundeni (1972–1974) și alta de ghizi a Oficiului Național de Turism (1972–1973). A lucrat ca asistentă medicală. Scrie poezie încă din anii de liceu, publicând în 1968 în revista școlară „Manuscrise”. Debutul propriu-zis se produce în 1972 la „Astra”, iar cel editorial odată cu prezența în volumul colectiv *Caietul debutanților* (1978), tipărit de Editura Albatros. Prima plachetă personală este *Rondelul orei fermecate*, apărută în 1995. Publică ulterior mai multe volume de versuri, dintre care *Spre ciuturi* (2012) este o amplă antologie de autor. O parte din bogata ei publicistică pe teme culturale a fost adunată în volumul *Mozaic* (2012). A mai colaborat la „Luceafărul”, „România literară”, „Orizont”, „Transilvania”, „Îndrumătorul cultural”, „Viața românească”, „Saeculum”, „Glasul națiunii” (Chișinău), „Dorul” (Danemarca), „Ex Ponto”, „Oglinda literară”, „Ateneu”, „Dunărea de jos”, „Cronica Fundațiilor” ș.a., la Radio România Cultural. A mai semnat Claudia Ilie și Claudia Ilie Voiculescu.

Cu o prezență îndelungată în presă, **V.** publică relativ târziu prima plachetă, alcătuită în exclusivitate din rondeluri. Preferința pentru poemele cu formă fixă, specifică în prima etapă este dublată, în volume ca *Șansa suferinței* (2006) și *Poezii* (2011), și de o semnificativă producție de poeme în vers liber. Accentele folclorice, cu sugestii din lirică, se îngână cu trăirile și meditațiile unei conștiințe solicitate de o suferință redată cu reținere, fără dramatism. Sentimentele dominante sunt însingurarea și regretul, comunicate pe trama unor reverii lucide, nu fără avântul unei regenerări afective și existențiale: „Ce-ai făcut, suflete, cu-acest interval dintre mine și mine?/ E-o depărtare, o despărțire de sine?/ Și cine să îmi spună unde să întârzii/ În această cămașă fără cusătură?/ Și unde, flacără limpede să ard?// Suflete al meu sunet de lumină/ Vino peste moarte, vino peste vină !// Nu-mi ajung nici mie, golul meu să-l umplu,// Uriașule Orb, suflete al meu!” (*Necuprindere*). Nu lipsesc ecourile din versul lui Lucian Blaga, în special în efuziunile expresioniste din unele poeme. Există, de asemenea, și un pronunțat filon religios, explorat într-un registru al patosului mistic („Pâinea-i sfințită-n chivot,/ Câmpiile semănate.../ Aș vrea să nu plec de tot/ Doamne, dacă se mai poate”). În plan secundar, poezia lui **V.** comunică deschis cu lirica autohtonă (în poeme precum *Bacoviană*, *Pseudobaladă*, *Vinderea lui Iona*), pastișa oferind autoarei nu doar un prilej de a-și manifesta reverența față de tradiția versificației românești, ci și un pretext pentru exersarea constantă a formelor clasice.

SCRIERI: *Rondelul orei fermecate*, pref. Marcel Duță, postfață Cezar Baltag, București, 1995; *Nimic pentru vamă*, Timișoara, 1997; *Arzând anotimpuri*, postfață Petre Popescu-Gogan, Timișoara, 1998; *Dintr-o iubire*, pref. Cezar Baltag, Timișoara, 2001; *Șansa suferinței*, pref. Aureliu Goci, București, 2006; *Sudul târziu*, pref. Liviu Grăsoiu, București, 2008; *Poezii*, București, 2011; *Mozaic*, Iași, 2012; *Spre ciuturi,* Iași, 2012.

Repere bibliografice: Florin Mugur, *Generația lui Eminescu*, „Scânteia tineretului”, 1980, 9 535; Dim. Rachici, *Obsesia târziului*, L, 1996, 12–13; Cezar Baltag, *Claudia Ilie*, RL, 1996, 16; Liviu Grăsoiu, *Despre trei poeți și despre poezie*, LCF, 1997, 24; Gheorghe Marin, *Eros și poezie. Claudia Ilie, „Nimic pentru vamă”*, „Universul cărții”, 1997, 8; Mihai Mihailide, *Medici-scriitori și publiciști români*, București, 2001, *151*; Radu Cange, *„Șansa suferinței”*, PSS, 2007, 3–5; Liviu Grăsoiu, [*Claudia Voiculescu*], „Litere”, 2007, 8, 2012, 4. ***N.Br.***

VOICULESCU, V. [Vasile] (27.XI.1884, Pârscov, j. Buzău – 26.IV.1963, București), poet, prozator, dramaturg.

Este fiul Sultanei (n. Ion) și al lui Costache Voicu, țărani înstăriți; prenumele la naștere: Vasile Costache. Își începe învățătura în satul vecin, Pleșcoi, o continuă la pensionul „I.D. Rășcanu” din Buzău, unde face și primele două clase gimnaziale la Liceul „Al. Hasdeu” (1895–1897). Termină ciclul secundar la Liceul „Gh. Lazăr” din București (1902), aici avându-i colegi pe Dem. Demetrescu-Buzău (viitorul Urmuz), pe G. Ciprian și pe Nicolae Constantinescu (viitor pictor). După ce, un an (1902–1903), frecventase cursurile Facultății de Litere și Filosofie din București, urmează Facultatea de Medicină, susținându-și licența în 1910. Tot acum se căsătorește cu Maria Mitescu, o colegă de facultate. Funcționează ca medic de țară în câteva județe (Gorj, Buzău, Dâmbovița, Ilfov), în timpul Primului Război Mondial fiind mobilizat ca medic militar la Bârlad, unde participă la reuniunile Academiei Bârlădene și se împrietenește cu Al. Vlahuță și cu G. Tutoveanu. După război, transferat la București, își va exercita profesia până în 1940, când se pensionează. Lucrează mai întâi la Administrația Domeniilor Coroanei, din 1921 este director adjunct, iar din 1922 director la Fundația Culturală „Principele Carol”, unde, împreună cu Gh. D. Mugur, întreprinde acțiuni de culturalizare, inițiind și colecția enciclopedică „Cartea vieții”, care cuprinde, pe lângă scrieri literare, o culegere de colinde și una de proverbe, lucrări de uz practic, precum *Chestionar folcloristic*, *Îndreptar pentru conducătorii culturali la sate*, *Chestionar de anchetă socială pentru monografii*, reunite, în 1930, în *Cartea misionarului.* O perioadă lungă (1930–1945) activează la Societatea Română de Radiodifuziune ca referent, coordonator al emisiunilor literare și colaborator permanent la „Ora satului”, multe contribuții de aici sau de la emisiunea „Sfatul medicului” intrând în volumul *Toate leacurile la îndemână* (1935). Alte lucrări de popularizare ale medicului **V.** preiau texte apărute inițial în „Lamura”, „Albina”, „Vatra”, „România administrativă”, „Tribuna medicală”, „Farul căminului”. Între timp devenise un nume în literatură. Prima poezie, o odă dedicată lui Eminescu, datează din 1901. Va debuta însă cu poezia *Dorul*, în 1912, la „Convorbiri literare”, sub inițialele V.V. Publică ulterior în „Flacăra”, „România”, „Dacia”, „Revista copiilor și a tinerimei”, „Însemnări literare”, „Răsăritul”, „Luceafărul”, „Lamura” (face parte din redacție), „Cugetul românesc”, Năzuința”, „Ilustrațiunea națională”, „Flamura”, „Ramuri”, „Graiul nostru”, „Duminica Universului” (e în conducerea jurnalului), „Azi”, „Herald”, „Vremea”, „Satul”, „Muzică și poezie”, „România literară” (1943) ș.a. Împreună cu G. Tutoveanu, Tudor Pamfile și Mihail Lungianu, scoate la Bârlad „Florile dalbe” (1919), iar alături de N.I. Herescu și Ion Pillat revista „pentru poezie și artă” „Pleiada” (1934). Scrie permanent în „Gândirea”, din 1927 fiind unul dintre stâlpii grupării din jurul revistei, devine și unul din principalii colaboratori ai „Revistei Fundațiilor Regale”. Editorial a debutat în 1916 cu placheta *Poezii*; peste doi ani îi apare culegerea *Din Țara Zimbrului și alte poezii* (Premiul Academiei Române). Din noiembrie 1919 este membru al Societății Scriitorilor Români, mai târziu fiind membru în comitet (1932–1935, 1941–1944) și cenzor (1935–1941). În primul deceniu interbelic i se tipăresc cărțile *Pârgă* (1921) și *Poeme cu îngeri* (1927; Premiul Societății Scriitorilor Români), în cel de-al doilea, ies *Destin* (1933; Marele Premiu „C. Hamangiu” al Academiei Române), *Urcuș* (1937) și *Întrezăriri* (1939; Premiul Editurii Fundației Regale). I se acordă, în 1941, Premiul Național pentru Poezie. În 1944 apare, în seria „Ediții definitive” de la Fundația Regală pentru Literatură și Artă, antologia *Poezii*, o selecție de autor. În intervalul 1930–1943 i s-au publicat și piese de teatru: *Fata ursului* (1930), *La pragul minunii* (1934), *Umbra* (1935; Premiul Teatrului Național din București) și *Demiurgul* (1943); două (*Fata ursului* și *Umbra*) au fost reprezentate la Naționalul bucureștean. Abia în 1972, în volumul *Teatru*, va fi editată comedia *Gimnastica sentimentală*, scrisă în aceeași perioadă și jucată în stagiunea 1969–1970 la Teatrul de Stat din Baia Mare. „Comedia sentimentală” *Trandafir agățător*, ca și altele, nu s-au tipărit antum, și nici scenariile radiofonice *Darul*

domnișoarei Amalia și *Două furtuni*. Prezentată Comitetului de lectură al Teatrului Național din București în 1943, piesa mitico-istorică *Pribeaga* apare în 1967, în „Steaua”, de unde intră în același volum, *Teatru*. După 1944 semnătura lui **V.** (care își va oficializa numele de scriitor în 1950) nu mai poate fi întâlnită, două decenii, în publicații sau pe vreo carte. După moartea soției, în 1946, **V.** se refugiază într-o existență ascetică, lipsită de comodități elementare. Se dedică meditației și scrisului. Frecventează gruparea Rugul Aprins de la mănăstirea bucureșteană Antim, inițiată de Sandu Tudor, în jurul căreia se vor strânge numeroși intelectuali ai vremii. Fiind interzisă în cele din urmă, după destrămarea grupului va participa la întrunirile din casa colecționarului Barbu Slătineanu, la audițiile muzicale de la seratele lui Apostol Apostolide, la reuniunile ținute la Alexandru Mironescu, Dinu Pillat și la alți intelectuali, considerate clandestine de autoritățile timpului. Arestat în noaptea de 4/5 august 1958, condamnat la cinci ani de temniță grea, scriitorul va suporta urmările unei detenții severe la Jilava și Aiud. Eliberat la 2 mai 1962, grav bolnav, se va stinge după un an. Postumitatea lui **V.** produce revelația unei opere profunde, creată în decursul a aproape unui deceniu, cu limitele situate între moartea soției și arestarea sa. Ea cuprinde toate povestirile (începând de la *Capul de zimbru*, ultima scriere antumă, 1947), editate în 1966 în două volume, romanul *Zahei orbul*, publicat în 1970, și lirica de senectute. Apariție postumă, cartea *Ultimele sonete închipuite ale lui Shakespeare în traducere imaginară de V. Voiculescu* (1964) va fi urmată de o selecție ilustrativă din versurile antume, precum și de ciclurile inedite intitulate de editori *Veghe* și *Clepsidră*. Situația manuscriselor de poezie – confiscate la arestarea scriitorului (printre care se află „caietul negru” cu lirica ultimilor ani, dispusă cronologic), în parte încredințate chiar de autor lui Andrei Scrima („manuscrisul Scrima”, orânduit după afinități tematice) la plecarea acestuia în India, spre a fi trecute clandestin peste graniță – a rămas multă vreme incertă, fiind clarificată abia spre cumpăna dintre milenii, după 2000 fiind incluse în ediția *Opera literară* (I–III, 2003–2004), realizată de Roxana Sorescu. În 1993 Academia Română îl va desemna pe scriitor membru post-mortem.

Cele dintâi volume ale lui **V.** – *Poezii* și *Din Țara Zimbrului și alte poezii* –, îndatorate profund lui Al. Vlahuță și lui George Coșbuc, sintetizează caracterele liricii sămănătoriste și totodată prefigurează tradiționalismul promovat de revista „Gândirea”. *Casa noastră*, o piesă rezumativă a cărții de debut, opune tabloul convențional idilic al satului patriarhal („Ce pașnic era satul... Pitit la poala culmii/ Ca ostrovul de mituri sub strașina-nvechită...”) degradării lui ulterioare. Asemuirea chietudinii rustice de altădată cu liniștea schiturilor anunță poetica gândiristă: „Plutea pe noi o pace adâncă, robitoare,/ Ca peste-un schit ce pururi ar sta în rugăciune”. *Din Țara Zimbrului*… preia din sămănătorism militantismul național, inclusiv șabloanele acestuia. Influențat aici mai mult de Coșbuc, adoptând și procedee utilizate de Vasile Alecsandri în *Ostașii noștri*, **V.** oferă o nouă culegere de „cântece de vitejie”. Construite impecabil, asemenea celor din prima carte, dar într-o materie verbală aspră, întrucât numește realități crâncene, versurile dobândesc intermitent o forță expresivă notabilă. **V.** devine poet autentic odată cu *Pârgă*, unde, substituind gustului sămănătorist pentru idilic, pentru grațios și suav curajul de a surprinde realul neînfrumusețat, expune priveliști de lume rurală frumoasă, dar nu neapărat edenică. Privirea e reținută mai mult de plante mustoase decât de flori gingașe, mai mult de reptile decât de vietăți paradisiace. Lexicul e pe măsura reprezentărilor: cuvinte dure, pământoase, bolovănoase, colțuroase, zgrunțuroase, țepoase, deseori clocotitoare, vuitoare. Frecvente sunt neaoșismele suculente, regionalismele cu înfățișare de bărăgan bălărios și bulgăros. În versurile din cărțile următoare provincialismele se răresc, fără a dispărea. Cu asemenea material poetul compune pregnante gravuri, de proporții, cu priveliști când statice, precum cele din *Pe muntele Obârșia*, unde „zănoage găunoase cu ochiuri de zăpadă [...]/ Își apără comoara/ În țarcuri făurite din colți zâmbați de stâncă”, sau din *Bucegii*, unde „Din Piatra Arsă până-n Omul, colan de munți se tot înșiră,/ Cu late cefe sprijinite în cintra cerurilor goale”, când dinamice, fremătătoare, ca în *Nori de vară*. Descripția își însușește tehnici epice și cinematografice, proiectând elementele într-o învălmășire fantastică, analoagă celei din *Prigoana* lui Tudor Arghezi: „Sosesc cirezile de nori în goană [...]./ Buhai cu zimbri, junci cu vaci

cât malul./ Și-nchise în oborul cerurilor late,/ Năvalnicele boaite/ Bălțate, negre ori țintate,/ Se îmbulzesc și suflă-nspăimântate/ Ca la vederea unei haite.../ Se-mpung, se-ncalecă, se iau în coarne,/ Zăplazurile zării stând să spargă". Subsidiară în primele volume, tematica religioasă intră în prim-plan odată cu *Poeme cu îngeri*, doar în aparență carte de vizită a ortodoxismului literar. Unele poezii par comentarii la desenele cu care A. Demian a ilustrat paginile „Gândirii". Într-un loc se arată Domnul „înconjurat de îngeri albi", altundeva îngerul strălucește la porți, mai încolo un înger culege snopi, în preajmă zboară „îngerul luminător". Este evident că aici se află o iconografie convențională, chipurile sunt simple măști, împlinind o funcție. **V.** a îmbrăcat în veșminte îngerești figuri profane, din viața cotidiană, reducând suavele ființe aripate la rostul de element decorativ. Există însă și situații în care îngerii, departe de materialitatea carnală din *Cântec pentru dezbrăcare*, sunt dematerializați până la abstractizare. Dând, în vis, „ocol grădinii sfinte", poetul vede cu dezolare că „focosul heruvim flăcărător" nu îi „arată poarta, ca-nainte". Exasperat de prea multe gânduri nepioase, ce alcătuiesc „un codru de stafii", el cere Domnului să trimită „un pâlc de îngeri, în spate cu securi", iar altcândva îngerul lovește în pereții sufletului cu „securea durerii". Apartenența la tagma angelică poate fi doar aspirație, „îngerețe": „Coborând pe line aripi de suspine,/ La un loc cu viermii, lin, să nu-i deștepte./ Se întoarce-n carne, alte vremi s-aștepte,/ Alba îngerețe închegată-n tine!" (*Înger amânat*). **V.** mai rescrie capitole din *Evanghelie*, precum acelea referitoare la umblarea pe ape și la Cina cea de Taină, ori fantazează în marginea unor momente din biografia cristică. În general vorbind, poezia lui afișat religioasă acuză cerebralitatea și meditația, „rugăciunile" zvâcnesc cu adevărat liric doar incidental. Când motivul religios devine prilej de retrăire a unor emoții din altă vârstă, lirismul este autentic, însă emană nu atât din religiozitate, cât din candoare, din

Ion Minulescu, Ion Marin Sadoveanu, V. Voiculescu, Eugen Jebeleanu şi G.M. Vlădescu

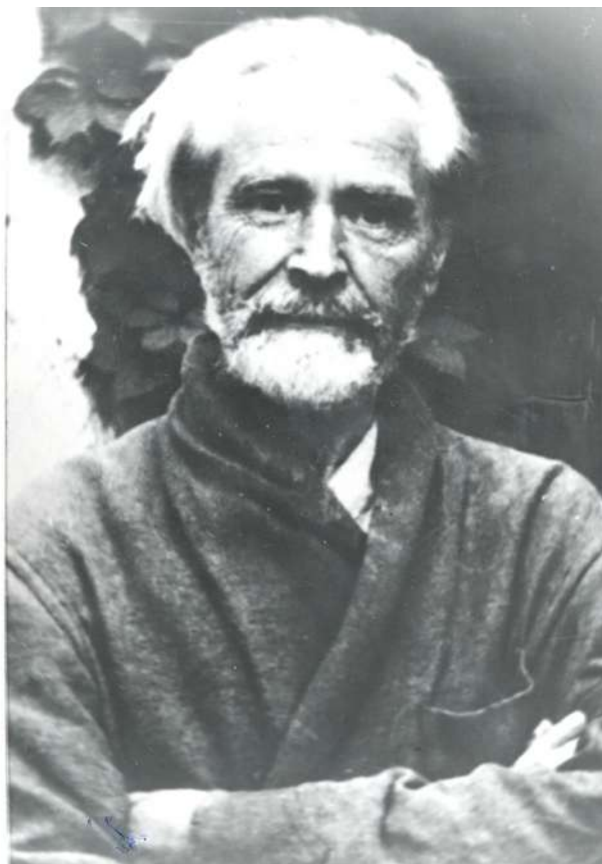

inefabilul transportării în ambianța copilăriei: „Joi porneam în cete la pădure,/ S-adunăm călțunași și viorele,/ Umpleam de chiot și cântec dealurile sure,/ Uitând că ești mort și c-o să Te împodobim cu ele:/ Zăceau pe sfânta masă biete flori vinete, încă înfrigurate/ Și printre ele lucea, vie, zugrăvită pe icoană,/ Roșia floare a coastei Tale însângerate/ Și stropii de sânge picurați din coroană" (*Iisus din copilărie*). În esență, prin tot ce e durabil în opera sa **V.** se impune ca poet al naturii în înțeles larg. Din *Poeme cu îngeri*, *Destin*, *Urcuș*, *Întrezăriri* se detașează pasteluri vrednice de a figura în cea mai exigentă antologie a genului. Modul poetic evoluează spre diafan și muzical. Începând de la *Poeme cu îngeri*, contururile priveliștilor tind să devină lichide, masivitatea cedează supleței, sculpturalul face loc picturalului. Poetul preferă acum linia zveltă, unduitoare, peisajul campestru și marin. Versului clasic i se substituie adesea cel polimetric liber. Cu această – în parte – nouă tehnică, **V.** zugrăvește bărăgane învăluite în umbrele înserării (*Bărăgan în amurg*), șesuri și coline (*Dobrogea-n amiază de vară*, *În cimitirul turcesc din Mangalia*), autumnale (*Plâns de toamnă*, *Toamna la baltă*, *După cules*, *Făurăria toamnei*), marine (*Haitele mării*, *Efigii marine*), uneori în tablouri de-a dreptul memorabile, în verde, albastru și aur, precum imaginea Bărăganului topit în azur: „În aur de pojarnic și spumă de scumpie,/ Rostogolind apusul la margini de pământ,/ Își joacă Bărăganul talazu-i de câmpie/ Cu iezere de ierburi zănatice în vânt". Foarte izbutite sunt o seamă de invernale icoane în argint, ca *Iarnă scitică*, *Colind uitat*, *Iarna de altădată* sau *Gânduri de iarnă*. Orientat spre idilic, spre bucolic, spre stilizare, poetul nu își pierde simțul pentru elementar, pentru teluric, care irumpe în *Hoți de cai*, de pildă, într-un iureș de sălbăticie superbă. Cu versurile din *Urcuș* și *Întrezăriri*, **V.** trece la un neoclasicism de factură modernă, pe care, nu fără temei, Vladimir Streinu îl pune în relație cu *Vrăjile* lui Paul Valéry. Filonul inspirației religioase se subțiază până la dispariție, poetul – evadat din umbra crucii – așezându-se, asemenea lui Ion Pillat (cu care are multe afinități), sub „scutul Minervei", spre a cânta *Helada*: „Chenare de ciclade te-nconjoară, unică./ Pe zarea de zambilă te-ntrezăresc prin pini,/ Când îți azvârli amurguri de vin peste tunică/ Și beau centauri aur pe piscuri de lumini". Asemenea lui Arghezi, autorul se mărturisește – în alți termeni lirici – obosit de a fi „înflorit numai cu focuri sfinte", înfometat „de nisip și lut": „Munte pur cu piscuri tăioase,/ Urc în cer furtuna de stânci,/ Dar râvnesc câmpul liniștii joase,/ Mă roade dor de șesuri adânci". Acum poezia parcurge o adevărată renaștere, în sensul de întoarcere la păgânătate. Senzuale încă din *Destin*, unde cuvintele au deja „un must propriu, o carne, o densitate" (G. Călinescu), eroticele devin, cu timpul, adevărate explozii de patimă, și niciodată în lirica românească din afara avangardei nu au răsunat „strigări" mai „trupești" (nici chiar în placheta astfel intitulată a lui Camil Baltazar) ca în *Cântec pentru dezbrăcare*, *Fericitul gâde* sau ca în postuma *Plugărie*. O fuziune de extaz și senzualitate spiritualizată e poezia din *Ultimele sonete închipuite ale lui Shakespeare...*. Ferecând o confesiune de iubire aparent stranie în cătușele de aur ale prozodiei clasice, versul exprimă o elevație considerată de unii interpreți de natură platonică. I s-a dat și interpretare creștină. Fapt este că mai multe sonete celebrează un eros sacralizant, instrument de transcendere a materialității: „Mă-nfățișez cu duhul, nu te sărut pe gură,/ Plecat ca peste-o floare, te rup și te respir.../ Și nu mai ești de-acum trupească o făptură,/ Ci un potir de unde sug viața și strâng mir". Tonalitatea sacrală nu exclude intermitente accente de pasionalitate profană. **V.** o cântă pe „domnița grădinii cu merele de aur", căreia „îi prinde trupul în sărutări [...] ca-ntr-un năvod". El se visează Hercul ce „despică oceanul", pentru ca, ajuns la iubită, „ostrovul feciorelnic să-ți jefuiesc de rod". Carnalul erosului apare ca efect al reacției naturii la tentativa omului de a i se sustrage cu totul, prin spirit: „S-a străduit natura ca omul să nu-i scape;/ Iubirea îl urcase deasupra ei prea tare,/ Și-a-nmormântat-o-n carne". Orația îndrăgostitului se adresează când unei iubite, când unui iubit. Obiectul erotic este invocat prin apelative ca „scumpa mea", „iubita mea", „domniță" sau „iubite", „puternicul meu domn", „prinț hermetic", „amant". Și nu e vorba (în orice caz, nu explicit) de un dialog ca acela din *Cântarea Cântărilor*. De exemplu, în sonetul *CLXIV* un bărbat vorbește altui bărbat: „Dac-ai fi fost femeie, te-aș fi ales eu oare?/ De ce mă lași acuma? Te smulgi și te dezlegi?/ Tăiat în jumătate și-n pulberea zdrobirii,/ Cum am să port eu singur poverile iubirii?". Când se împlinește prin înfrângerea cărnii, prin asceză,

Portret de Maria Pillat

prin transsubstanțiere, „gloria iubirii”, în înțelegerea sonetistului inspirat de Shakespeare, „nu este îmbuibarea,/ Ospețe de săruturi, orgii de-mbrățișări,/ Ci dorul lung și taina-mpletită cu-așteptarea”; iubirea „nu stă-n trup, stăpână a cărnii și-a plăcerii”, ea e „sfințită de marea-i înălțime”. Este o mistică a androginului, „sămânță eternității”, prin care „misterioasa carne se face duh în noi”. În interpretarea teologică propusă de Valeriu Anania sonetele ar exprima năzuința sufletului uman de a se contopi cu Logosul divin. Dintre piesele de teatru ale lui **V.**, *Fata ursului*, *Umbra* și *Pribeaga* reflectă climatul rural în care își are sursa lirismul de orientare tradiționalistă. Un climat cu pronunțat specific etnografic și reminiscențe de mentalitate arhaică, îmbibat de superstiții și credințe stranii, punctat și de anomalii sociale. Optica, scenic obiectivată, e demitizantă. În *Umbra*, venit după cincisprezece ani de absență în locurile de obârșie, un mărunt funcționar, Jorj Iuliski, alias Ghiță Vârzob, flecar și escroc sentimental, găsește un sat de oameni creduli ca niște copii, inclusiv preotul, învățătorul și primarul, și o mamă habotnică, teroarea satului, care, prinzând de veste că insul vrea să se însoare cu o rudă, îi „ia” acesteia umbra și o îngroapă în zid, spre a-i provoca moartea. Păzitoare a vechilor rânduieli, baba Savila întruchipează primitivitatea, bigotismul, dar și bunul-simț popular, exprimat în curajul de a fi ea însăși, de a nu ceda modelor, în dârzenia cu care împiedică de a se făptui ce nu se cade. Dramaticul e covârșit însă de comic. Având ca personaj central pe hlestakovianul Jorj, *Umbra* e mai mult o comedie de moravuri și situații decât (cum o consideră Tudor Vianu) „un mister tragic”. Punctată de fărâmituri de gândire mitică, *Fata ursului* include o istorisire demitizantă. „Ursul” care a furat-o în noaptea nunții pe Vidra de lângă soțul ei nu e decât ibovnicul ascuns sub piele de sălbăticiune. Satul află adevărul mult mai târziu, iar întâmplările cu urși răpitori de femei sunt relatate cam în doi peri. Cei ce le povestesc nu prea cred în ele, le spun mai curând de dragul poveștii ca atare. Baciul, mai cu seamă, vorbește cu subînțelesuri, pe un ton mucalit, strecoară în evocare un umor ghiduș, o ironie subțire, parodiază cu bonomie folclorul orientat spre fabulos. Suflete simple, țăranii și ciobanii sunt, în același timp, minți limpezi, lucide, naturi sănătoase, care, chiar dacă, un moment, admit posibilitatea unor întâmplări în răspăr cu ordinea firească a lucrurilor, nu se pierd cu firea, nu sunt cuprinși de spaime mistice. Atitudinea lor față de neobișnuit e asemănătoare cu a țăranilor lui Ion Creangă, a lui Dănilă Prepeleac sau a lui Stan Pățitul. Irizările mitice participă la întocmirea unui spectacol realist, *Fata ursului* fiind o snoavă dramatizată, o *sottie*, până când intervine un deznodământ tragic, nepregătit, discordant, artificios. Piesa aduce în scenă o psihologie profană, restituind atmosfera vieții de prin părțile Buzăului: o atmosferă ce aduce cu a epicii lui Mihail Sadoveanu, dar se și diferențiază de ea, oamenii lui **V.** fiind mai pozitivi, mai iuți, mai puțin ceremonioși, cu un grai mai aspru. Nu întâmplător *Fata ursului* și *Umbra* au fost editate, în 1943, împreună, sub titlul *Duhul pământului.* Basm proiectat într-un timp istoric incert, dar într-o geografie precisă, *Pribeaga* expune la început evenimente de la Curtea împărătească din Bizanț, spre a se desfășura apoi în Valahia, alcătuind astfel un vast tablou etnografic. Pornită în căutarea mirelui fugar, un

Făt-Frumos de dincolo de Istru, Irina, fiica bazileului, Cosânzeană egeică, pribegește prin țara lui un an și mai bine, prilej de a cunoaște locurile și oamenii. Mai mult epică decât dramatică, scrierea concentrează materia unui roman de aventuri sau a unui basm de inițiere. Improprie reprezentării, ea se pretează în schimb ecranizării, fiind ca un scenariu de film. De alt tip sunt piesele *Demiurgul*, unde un medic experimentează modificarea firii unor animale, și *La pragul minunii*, care relevă drama unui tânăr evreu înapoiat de peste Nistru în târgul natal. Nesatisfăcut de răspunsurile date întrebărilor capitale de legea mozaică și de cea creștină, Ițic îmbrățișează ateismul și începe să lupte cu îndârjire împotriva tuturor confesiunilor. Însă în loc de a contribui la eliminarea credinței, redevine credincios el însuși, predicând o religie a înfrățirii universale, înăuntrul căreia să coexiste armonios toate cultele.

Cu publicarea în 1966 a povestirilor lui **V.**, literatura română a dobândit, la trei ani după dispariția autorului, un nou prozator, de o valoare deosebită. Un prozator care demonstra că resursele tematice ale universului rural nu fuseseră epuizate. Mihail Sadoveanu, Gala Galaction, Ion Agârbiceanu revelaseră multe dimensiuni și orizonturi sufletești, dar nu dezvăluiseră toate zăcămintele de spiritualitate arhaică. Anumite aspecte de practică ezoterică și gândire magică fuseseră semnalate mai curând fugitiv. Povestirile voiculesciene merg în principal tocmai la acestea sau le reliefează în vreun fel existența. Excepție face, între altele, *Capul de zimbru*, unde se relatează o întâmplare din timpul ultimului război: un ofițer român dovedește că posedă al treilea timbru cap de zimbru, după ce un coleg german susținuse că, în toată lumea, nu existau decât două, al doilea în posesia lui. În marginile anecdoticului se consumă și epica altor compuneri, fără raport cu arhaicul. Un moșier grec, înșelat de consoartă, spulberă presupunerea că nu ar fi tatăl celor cinci fete care îi poartă numele, descălțându-le în public spre a se vedea că toate au, ca el, șase degete la piciorul drept (*Proba*). Un avocat se amuză făcând curte, doar în aparență, tuturor doamnelor din oraș, și ele se pretează jocului, cu excepția uneia. Întâmplându-se să călătorească într-o iarnă împreună spre Iași, falsul seducător îi obține consimțământul de a împărți la hotel aceeași încăpere. Acolo însă comandă două camere, la etaje diferite. Dimineața, femeia e găsită moartă (*Farsa*). Cuiva i se promite, la un hotel internațional, „o fată javaneză”, dar sub această denumire i se oferă o anume pernă (*Fata din Java*). Narațiunile de genul acesta includ situații comice sau dramatice, peisaje, descripții de mișcări ale naturii memorabile. Anecdotica e uneori cu tâlc. Improvizarea unui ospăț în plină stradă, din ceea ce nevoiașii dintr-o localitate aruncă în oală peste un bolovan pus la fiert, exemplifică urmările benefice ale oricărui act de solidaritate umană (*Ciorbă de bolovan*). Domolirea unor animale răsculate prin scânteia țâșnită din două pietre lovite una de alta învederează puterea de nebiruit a minții omenești (*Revolta dobitoacelor*). Supraviețuiri ale arhaicului se întâlnesc îndeosebi în povestirile al căror epos se făurește în climatul primitivității, în păduri, în munți, în medii pastorale, mănăstirești, în ambianțe tribale. Trei narațiuni cu călugări incită și creează suspans prin comportamentele brave ale protagoniștilor; a patra construiește un spectacol

bahico-pantagruelic vrednic de Mihail Sadoveanu și de Calistrat Hogaș. Un călugăr în veșnică luptă cu diavolii pe care îi izgonește bătând într-un lighean de aramă și trăgând focuri de pistol, înverșunat în a-și educa permanent puterea de abstinență, ține în chilie cărnuri și sticle cu felurite alcooluri fără a se atinge de ele și îi cere starețului să îi procure femei spre a-și dovedi imunitatea la ispită. El respinge și încercările unei cârciumărese de a-l târî în păcat. Se descurcă în misiuni dificile, cu implicații bănești, și se bate în codru cu tâlhari pe care îi aduce legați la mănăstire. Într-o noapte alungă niște hoți cu pistolul, omorând pe unul din ei (*Ispitele părintelui Evtichie*). O călugăriță, fostă hoață de codru, zădărnicește prin șiretlic jefuirea mănăstirii de o bandă al cărei conducător e unul dintre cei cu care tâlhărise și căruia îi taie capul (*Behaviorism*). Personajul povestirii *Schimnicul* e un licantrop. Habotnic în practicarea ascezei, părintele Sofonie se transformă noaptea, fără să o știe, în lup și, înhăitat cu alte fiare, pradă stâna mănăstirii. Într-o noapte lupul în care se metamorfozase corpul său astral fiind împușcat, sihastrul e găsit a doua zi mort, cu o rană în coaste. În *Chef la mănăstire* trecerea întâmplătoare a unui protopop pe la un așezământ bogat stârnește în cuvioși o asemenea ambiție de a-l ospăta după cuviință încât organizează o petrecere homerică, ce ține patru zile. Pentru a pune iapa sfinției sale la adăpost de orice primejdie, o urcă în clopotniță. Uitând de ea, o lasă acolo până a treia zi când, alertați de dangătele clopotului stârnite de captivă, o hrănesc și o adapă cu alcool tare, îmbătând-o. Cele mai poetice istorisiri ale lui **V.** se cantonează într-o lume a eresurilor, cu tărâmuri de basm chiar. O țărancă bolnavă de cancer crede că a intrat în ea un șarpe (*Șarpele Aliodor*). Urcând în munți spre a încerca să filmeze fabuloșii cocoși în sezonul împerecherii, un cineast întâlnește un flăcău care le imită glasul și știe să îi îmblânzească (*Misiune de încredere*). Un țăran învățase să folosească limbajul lupilor, și, într-o noapte, el domolește cu privirea o haită în mijlocul căreia căzuse, dintr-un copac, un orășean (*În mijlocul lupilor*). Undeva, într-un sat de munte, cineva strânge prund de aur într-o blană de berbec așezată în râu. Un vrăjitor scoate purecii din casă prin descântec. Îndrăgostit nebunește de o tânără femeie, naratorul află de la vrăjitoarea locală că aceasta îi făcuse farmece și, când o revede, tânăra se preschimbă subit într-o babă respingătoare (*Iubire magică*). *Sakuntala* reface povestea din poemul lui Kalidasa. Ducându-se, după o boală grea, pentru refacere la moșia unui prieten, naratorul îl găsește într-o tabără de țigani. Se instalase acolo fascinat de o fată care nu vrea să îi devină soție, căci iubea un țigan, hoț de cai întemnițat, cu care avea un copil tăinuit. Întreaga povestire e un clocot de romantism. *Lostrița* e un basm. O „nagodă” cu înfățișare de lostriță spintecă apele Bistriței și nimeni nu izbutește să o pescuiască. Cei care încearcă sunt omorâți, alții se lasă în cele din urmă păgubași. Nu și Aliman, pentru care diavolița ajunge obsesie. Într-o zi el reușește să o prindă în brațe, dar vietatea fabuloasă îi scapă. Mai târziu pare să o identifice într-o fată scoasă din mâl leșinată, după o inundație, dar mama acesteia apare din necunoscut și o ia acasă. Resemnat cu timpul, flăcăul e pe cale să se însoare cu o consăteancă, însă la nunta lor lostrița reapare. Mirele aleargă la râu, o vede, sare în apă și ambii se pierd în valuri, îmbrățișați. Mai cu seamă povestirile *Sezon mort* și *Pescarul Amin* au obținut din partea criticii aprecieri superlative. În prima, în decorul silvestru al unei crescătorii de fazani, se înfiripă două idile estivale: a unui câine cu o vulpe și a domnului Charles, proprietarul pădurii, cu nevasta slugii sale. Descoperind situațiile, sluga împușcă vulpea, iar consoartei îi aplică, pedagogic, cuvenita corecție corporală. Valoarea de capodoperă e dată de poezia irumperii forțelor oarbe, irepresibile ale firii. În cealaltă narațiune, spre a face imposibilă o plănuită pescuire cu dinamita, un pescar ce se crede coborâtor din moruni, paznic al unui „ochean de apă” îngrădit, rupe într-o noapte zăgazul și, luat în piept de un morun uriaș în care își identifică totemul, curge vijelios, spre a se vărsa în Dunăre împreună cu puhoiul de pești învălmășiți cu stelele cerului răsturnat în vâlvătaia acvatică. Romanul *Zahei orbul*, mai curând o povestire mai întinsă, e odiseea picarescă a unui Samson valah. Pierzându-și vederea, Zahei, o namilă de om, ajunge învârtitor de roată la bâlci, grădinar, ocnaș, purtător în spate al unui preot moșneag și infirm. Mediile traversate de nefericit sunt descrise cu mijloacele celui mai necruțător realism, apogeul viziunii tragic-grotești a degradării ființei umane fiind atins în pictura vieții de ocnă.

Fără să caute culoarea, peisajul d-lui Voiculescu devine colorat prin chipul în care e văzut. E ceva aici din arta icoanei pe sticlă ardelenești, la care petele de culoare sunt materia, și liniile configurative accidente ce se pot înlătura fără primejdia de a distruge zugrăveala. […] *Desigur, ca orice poet îndrăgostit de uneltele sale, poetul face uneori exerciții suplimentare, ce înăbușă linia esențială. Dar aceasta se întâmplă rar, și apoi sunt în opera lui Voiculescu destule poeme pe temeiul cărora să-l putem socoti, fără să ne facem silința conștiinței, unul dintre cei mai de seamă poeți contemporani.*

G. CĂLINESCU

Ancorarea permanentă în misticism, în credință, în mit nu supără deloc, căci poetul – cam abstract și câteodată puțin didactic în primele sale opere – a reușit mai ales de la volumul Poeme cu îngeri *încoace, prin arta sa de a întrebuința imaginea și comparația poetică, integrând-o muzical și organic în însăși substanța versului, să ne dea cam în felul vizionar și puternic al evocărilor din* Biblie *o realitate vie și apropiată simțurilor noastre, și totuși transcendentală și încărcată de taine infailibile. Poezia lui Voiculescu din acest punct de vedere este poezia cea mai interiorizată ce a avut-o vreodată literatura română.*

ION PILLAT

Diversitatea subiectelor fiind deconcertantă [*în povestiri*], *numitorul lor comun este aspectul neobișnuit și incredibil, indiferent dacă faptele aparțin imaginației populare primite sau unor zone banale ale civilizației moderne: un vânător e salvat de la moarte, într-o iarnă, de câinii săi care se culcă peste el și mor înghețați, un solomonar bătrân vorbește cu lupii; o vrăjitoare dezlănțuie puteri diavolești. Câteva povestiri pot fi curate basme (*Lostrița*). Dar nu fantasticul propriu-zis se cuvine remarcat, ci, mereu, capacitatea inventivă. V. Voiculescu redescoperă stilul naiv și captivant al unei literaturi interesante în primul rând sub raportul anecdotei, al capriciului. Eresurile, practicile magiei și celelalte forme ale imaginației populare nu reprezintă, în sine, elemente caracteristice, ca la alți autori, unde, prin ele, ni se sugerează existența unui alt sistem de gândire sau al unei alte realități materiale. V. Voiculescu nu e un teoretician, ci un căutător de aventură și, oricând, subiectul imediat farmecă la el mai puternic decât sâmburele filosofic, narațiunea decât teza pe care o ilustrează.*

NICOLAE MANOLESCU

*Dacă „romanul" lui Voiculescu [*Zahei orbul*] satisface ideea de operă eroică de proporții este și pentru faptul că străbatem căile experiențelor umane, experiențe situate între sublim și prăbușire: infernul și căderea ființei, tentativa de a obține dreptul la demnitate. Rătăcirile eroului și treptele suferințelor (citește: experiențelor) alcătuiesc, în ultimă analiză, structura cărții și sensul ei ultim. Putere și prăbușire, patimă și asceză, dragoste și păcat, ideea de culpă și de injustiție, speranță și reîntoarcere în matca patimilor și a decăderii nu sunt altceva decât cercurile unui infern.*

ION VLAD

*Tema centrală a prozei lui Voiculescu este, în fapt, moartea lumii magice în brațele civilizației raționale. Pentru a o ilustra, el recurge mai întâi la alegorie și parabolă (*Revolta dobitoacelor, Ciorbă de bolovan*), cu slabe efecte epice. Adevărata lui putere de invenție se vede în povestirile în care observă cu mijloace realiste miticul, miraculosul în genul lui Sadoveanu. Pe acesta îl continuă, în orice caz, în ideea de a opune civilizației tehnice distrugătoare un mod de viață primitiv. Un chinotehnician, însărcinat să facă un film propagandistic despre cocoșii de munte (*Misiune de încredere*), descoperă o realitate fabuloasă: oamenii vorbesc cu fiarele și păsările, cunosc dinainte vremea după anumite semne oculte etc. Un pădurar, Bujor, om slobod care „văcuiește" în munți, știe multe despre misterele codrilor, dar ce știe ține „sub lacăt și peceți". Spirit religios, el se închină copacilor și folosește peșterile drept biserici. Când un urs atacă o vacă, el ucide ursul pentru a restabili o justiție. Acest nou Peceneaga știe să oprească vremea rea, apoi s-o dezlege, spre mirarea chinotehnicianului, care nu înțelege astfel de lucruri. Când pentru a-i mulțumi de ajutor, orășeanul vrea să dea pădurarului un ceas, acesta nu-l primește, socotindu-l nefolositor. „Rânduiala vremii se făcea după alte semne și învoieli", notează, cu interes de etnograf, povestitorul. Prezența lui se simte de mai multe ori în text, ca și aceea a* ascultătorului *(spectatorului), de regulă un raționalist sceptic. E modul lui Voiculescu de a sugera existența celor două planuri:* miticul *și* realul, sacrul *și* profanul, *într-o încordată pândă.*

EUGEN SIMION

SCRIERI: *Poezii*, București, 1916; *Din Țara Zimbrului și alte poezii*, Bârlad, 1918; *Pârgă*, București, 1921; *Amintiri despre Vlahuță*, Slobozia, 1927; *Poeme cu îngeri*, București, 1927; *Cartea misionarului* (în colaborare cu Gh. D. Mugur), Craiova, 1930; *Chestionar folcloristic* (în colaborare cu Gh. D. Mugur), Craiova, 1930; *Fata ursului*, București, 1930; *Destin*, București, 1933; *La pragul minunii*, București, 1934; *Toate leacurile la îndemână*, București, 1935; *Umbra*, București, 1935; *Urcuș*, București, 1937; *Întrezăriri*, București, 1939; *Demiurgul*, București, 1943; *Duhul pământului*, București, 1943; *Poezii*, București, 1944; *Ultimele sonete închipuite ale lui Shakespeare în traducere imaginară de…*, pref. Perpessicius, București, 1964; ed. (*Ultimele sonete închipuite ale lui Shakespeare în traducere imaginară și alte poezii*), îngr. și postfață Cornel Ungureanu, București, 1981; ed. (*Ultimele sonete închipuite ale lui Shakespeare. Traducere imaginară*), pref. Roxana Sorescu, București, 2010; *Povestiri*, I–II, introd. Vladimir Streinu, București, 1966; *Nuvele*, I–II, îngr. Ion Voiculescu, pref. Mircea Tomuș, București, 1972; *Poezii*, I–II, îngr. Ion Voiculescu și Victor Iova, pref. Aurel

Rău, București, 1968; *Viscolul*, București, 1969; *Zahei orbul*, îngr. Ion Voiculescu, pref. Mircea Tomuș, Cluj, 1970; ed. pref. Roxana Sorescu, București, 2004; *Teatru*, îngr. Mircea Tomuș și Ion Voiculescu, Cluj, 1972; *Gânduri albe*, îngr. și introd. Victor Crăciun, pref. Șerban Cioculescu, București, 1986; *Toiagul minunilor*, îngr. și pref. Nicolae Florescu, București, 1991; *Poezii inedite și corespondență*, îngr. și pref. Ileana Ene, Galați, 1993; *Călătorie spre locul inimii*, îngr. Radu Voiculescu, pref. Zoe Dumitrescu-Bușulenga, București, 1994; *Înaltele neliniști*, îngr. Roxana Sorescu, București, 1998; *Integrala prozei literare*, îngr. și pref. Roxana Sorescu, București, 1998; *Integrala operei poetice*, îngr. și pref. Roxana Sorescu, București, 1999; *Opera literară*, îngr. și introd. Roxana Sorescu, vol. I: *Proza*, vol. II: *Poezia*, vol. III: *Dramaturgia, documente biografice, manuscrise sechestrate – manuscrise regăsite*, București, 2003–2004. **Culegeri:** *Cântece de stea*, București, 1922 (în colaborare cu Gh. D. Mugur); *Proverbe*, București 1928 (în colaborare cu Gh. D. Mugur).

Repere bibliografice: Constantinescu, *Scrieri*, V, *218–220*; Perpessicius, *Opere*, III, *36–40*, VI, *321–323*; Lovinescu, *Ist. lit. rom. cont.*, III, *107–110*; Davidescu, *Aspecte*, *456–458*; Călinescu, *Opere*, I, *611–614*, *745–748*, II, *496–500*, *586–588*, *599–600*, III, *688–690*, V, *71–82*; Papadima, *Scriitorii*, *196–217*; Vianu, *Opere*, V, *549–558*, XII, *300–303*; Cioculescu, *Aspecte*, *147–149*; Lovinescu, *Ist. lit. rom. cont.*, *94–95*; Streinu, *Pagini*, II, *32–49*, III, *193–233*; Munteano, *Panorama*, *294–296*; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *797–800*, *Ist. lit.* (1982), *881–884*; Pillat, *Tradiție*, *300–308*; Adrian Marino, *Opera postumă a lui V. Voiculescu*, GL, 1965, 17; Negoițescu, *Scriitori*, *168–179*; Vlad, *Descoperirea*, *142–152*; Nicolae Manolescu, *Povestirile lui V. Voiculescu*, LCF, 1971, 2; Crohmălniceanu, *Lit. rom. expr.*, *93–96*; George, *Semne*, *287–304*; Mincu, *Critice*, II, *117–140*; Braga, *Sincronism*, *168–214*; Doinaș, *Orfeu*, *179–199*; Piru, *Varia*, II, *348–364*; Ungheanu, *Pădurea*, *243–254*; *V. Voiculescu*, I–IV, îngr. și pref. Alex. Oproescu, Buzău, 1974–1994; Balotă, *Ion*, *340–378*; Crohmălniceanu, *Literatura*, II, *285–311*; Ion Apetroaie, *V. Voiculescu*, București, 1975; Dan, *Proza*, *258–268*, *passim*; Micu, *„Gândirea"*, *513–540*, *833–890*; Ionescu, *Romanul*, *74–87*; Pop, *Transcrieri*, *47–64*; Simion, *Scriitori*, II, *294–318*; Liviu Grăsoiu, *Poezia lui V. Voiculescu*, Cluj-Napoca, 1977; Ungureanu, *Proză*, *80–108*; Sorescu, *Interpretări*, *110–132*; Elena Zaharia-Filipaș, *Introducere în opera lui Vasile Voiculescu*, București, 1980; *V. Voiculescu interpretat de…*, îngr. și pref. Rodica Pandele, București, 1981; Piru, *Ist. lit.*, *362–366*; Bucur, *Poezie*, *151–170*; *Centenar V. Voiculescu*, RITL, 1984, 2, ST, 1984, 10, MS, 1984, 4 (grupaje speciale); Mircea Braga, *V. Voiculescu în orizontul tradiționalismului*, București, 1984; Marius Pop, *Vasile Voiculescu peregrin prin veac. Mărturii despre scriitor și epoca sa*, București, 1984; Sorescu, *Ușor cu pianul*, *281–296*; Ungureanu, *Proza rom.*, *324–355*; Aurora Alucăi, *V. Voiculescu (1884–1963). Biobibliografie*, I–II, Iași, 1988; Mihăilescu, *Întrebările*, *169–178*; Zamfir, *Cealaltă față*, *176–186*; Grigurcu, *Eminescu–Labiș*, *188–200*; Marius Pop, *V. Voiculescu în amintirea contemporanilor*, București, 1989; Florescu, *Itinerarii*, *13–101*; Negoițescu, *Ist. lit.*, I, *301–305*; Negoițescu, *Scriitori contemporani*, *73–80*; Simuț, *Incursiuni*, *73–80*; Pop, *Recapitulări*, *66–78*; Simuț, *Revizuiri*, I, *275–298*; Roxana Sorescu, [*V. Voiculescu*], LCF, 1996, 30, L, 1996, 48–49, ALA, 1997, 382, 1998, 408, 416, 418–420, *2001*, 592, RL, 1999, 16, OC, 2006, 63; Voica, *Etape*, *185–216*; *Dicț. analitic*, I, *119–121*, *336–338*, III, *315–316*, *363–365*, IV, *286–288*, *328–330*, *424–426*, *570–573*; *Dicț. esențial*, *895–897*; Ghițulescu, *Istoria*, *35–39*; Valentin Tașcu, *Studii literare*, Cluj-Napoca, 2002, *128–132*; Grigurcu, *În pădurea*, *143–157*; Nicolae Oprea, *Magicul în proza lui V. Voiculescu*, Pitești, 2003; Florentin Popescu, *Viața lui V. Voiculescu*, București, 2003; Ungureanu, *Geografia lit.*, I, *117–134*; Culianu, *Studii rom.*, I, *9–26*; Lăcrămioara Petrescu, *Pragul minunii sau Despre revelație: V. Voiculescu*, Iași, 2006; Mircea Braga, *V. Voiculescu – măștile căutării de sine*, București, 2008; Marius Oprea, *Adevărata călătorie a lui Zahei: V. Voiculescu și taina Rugului Aprins*, București, 2008; Manolescu, *Istoria*, *752–755*; Popa, *Ist. lit.*, I, *1027–1038*; Simion, *Fragmente*, I, *221–224*; Liviu Grăsoiu, *Revenirea ca destin (I–II)*, CL, 2012, 2, 3; Ion N. Oprea, *Academia Bârlădeană și Vasile Voiculescu*, Iași, 2012. ***D.Mc.***

VOINA-RĂUŢ, Luminița (13.VIII.1958, Brașov), traducătoare, jurnalistă. Este fiica Mariei Voina (n. Mateescu), profesoară, și a lui Ioan Voina, inginer. A absolvit Liceul „Andrei Șaguna" din Brașov (1977) și Facultatea de Limbi și Literaturi Străine, secția spaniolă–franceză, a Universității din București (1981). Urmează cursuri de perfecționare la universitățile Complutense din Madrid (1991) și „Menéndez y Pelayo" din Santander (1992, 1996), studii de management cultural la Amsterdam Summer University (1996). După absolvirea facultății a funcționat ca profesoară de limbă franceză în județul Ialomița, ulterior fiind traducătoare la Institutul de Cercetări în Informatică din București (1987–1990), referent de specialitate la Ministerul Culturii (1990–1994), secretar literar la Teatrul Municipal „Lucia Sturdza Bulandra" din București (din 1994). Colaborează cu traduceri, articole, însemnări despre traduceri și traducători, interviuri, recenzii, eseuri, îndeobște despre mari scriitori ai lumii, la „România literară", „Dilema", „Lettre internationale", „Observator cultural", „Adevărul literar și artistic", „Ramuri", „Tomis", „Luceafărul" ș.a.

V.-R. s-a aplecat îndeosebi asupra operei unor scriitori importanți din America Latină, din spațiul

cultural al limbii spaniole, printre care Julio Cortázar, Ernesto Sábato, Mario Vargas Llosa, Pablo Neruda ș.a., dar și asupra unor prozatori spanioli din generațiile mai noi, precum Nuria Amat, Luis Leante, Andrés Barba. Limbajul simbolic și aluziv, cu expresii sofisticate, caracterul uneori complicat al narațiunii romanești, contextul deseori greu de conturat al unor pagini memorialistice constituie reale dificultăți de transpunere, echivalare lingvistică și stilistică, pe care traducătoarea, înzestrată și cu talent literar, le-a depășit, mediind cititorului român înțelegerea profilului spiritual al unor personalități. Astfel, când transpune pagini autobiografice dezvăluie complexitatea unui scriitor în echivalări nuanțate, ca, de pildă, în volumul *Între scris și sânge. Conversații cu Carlos Catania* de Ernesto Sábato. **V.-R.** a transpus și zeci de piese de teatru, între care *Băiatul din ultima bancă* de Juan Mayorga, pusă în scenă la Teatrul Național din București, *Metoda (Metoda Grönholm)* de Jordi Galcerán, reprezentată la Teatrul „C. I. Nottara", ș.a. **V.-R.**, „o aristocrată a traducerii" (Joaquín Garrigós), își mărturisește preferințele literare și își devoalează laboratorul în cartea *Traducerile din poveste* (2010), eseu percutant și jurnal ritmat de chemarea care o definește.

SCRIERI: *Traducerile din poveste*, București, 2010. **Traduceri:** Julio Cortázar, *Autostrada din sud*, București, 1994, *Cât de mult o iubim pe Glenda*, București, 1998, *Toate focurile, focul*, Iași, 2003; Ernesto Sábato, *Între scris și sânge. Conversații cu Carlos Catania*, București, 1995; Mario Vargas Llosa, *Peștele în apă*, București, 1995, *Adevărul minciunilor*, I, București, 1999, *Orgia perpetuă. Flaubert și „Doamna Bovary"*, București, 2001, *Sărbătoarea țapului*, București, 2002 (în colaborare cu Mariana Sipoș), *Rătăcirile fetei nesăbuite*, București, 2008; Juan Marsé, *Vraja Shanghaiului*, Iași, 2003; Luis Buñel, *Ultimul meu suspin*, București, 2004; Augustin Sánchez Vidal, *Buñel, Lorca, Dalí enigma fără sfârșit*, București, 2005; Alfredo Bryce Echenique, *Ghidul trist al Parisului*, București, 2006; Nuria Amat, *Regina Americii*, îngr. și pref. trad., București, 2007; Luís Leante, *Cât te mai iubesc*, București, 2008; Andrés Barba, *Sora Katiei*, București, 2009, *Mâinile mici*, București, 2012; Yolanda Pallin, *Motivele lui Anselmo Fuentes*, Rodrigo García, *Agamemnon*, în *Teatrul spaniol contemporan*, îngr. Ioana Anghel și Andreea Dumitru, București, 2009; Pablo Neruda, *Mărturisesc că am trăit*, București, 2010.

Repere bibliografice: Al. Ioanide, *Vitrina Allfa*, RL, 1999, 15; Florin Mihăilescu, *Creație și adevăr*, ST, 2006, 12; Rodica Grigore [*Luminița Voina-Răuț, traducătoare*], CLT, 2007, 23, CNT, 2011, 5; Irina Budeanu, *Farmecul discret al traducătorului*, LCF, 2010, 29; Joaquín Garrigós, *O aristocrată a traducerii*, OC, 2010, 276; Iulia Popovici, [*Luminița Voina-Răuț, traducătoare*], OC, 2011, 308, 2012, 356. ***L.Cr.***

VOINESCU, Alice (10.II.1885, Turnu Severin – 4.VI.1961, București), eseistă, traducătoare.

Este fiica Massincăi (n. Poenaru) și a lui Steriu Steriadi, avocat. Urmează școala primară și liceul în orașul natal, apoi Facultatea de Litere și Filosofie a Universității din București, luându-și licența în 1908, cu Titu Maiorescu. În 1909 pleacă la Paris în vederea pregătirii doctoratului, și de aici la Leipzig, unde audiază cursurile lui Theodor Lipps și ale lui Johannes Volkelt. În primăvara lui 1911 frecventează la Marburg cursurile lui Hermann Cohen, reprezentant de seamă al școlii neokantiene, iar în 1913 își susține la Sorbona teza de doctorat, intitulată *L'Interprétation de la doctrine de Kant par l'École de Marbourg*, printre primele analize consacrate neokantianismului. Stimată pentru însușirile ei intelectuale, i s-a oferit un post de asistentă la Sorbona, dar a declinat propunerea și s-a întors în țară. Va fi mai mulți ani profesoară la un liceu industrial. Respinsă la concursul pentru Catedra de istoria filosofiei moderne de la Facultatea de Litere și Filosofie a Universității bucureștene sub motivul că „o femeie nu poate exercita funcția de profesor universitar", abia în 1922 va fi numită profesoară de estetică și istorie a teatrului la Conservatorul Regal de Muzică și Artă Dramatică. Prestigiul ei a fost confirmat de invitația adresată în 1925 de Paul Desjardins (repetată până în 1939) de a participa la dezbaterile de la Pontigny, la care erau prezenți unii dintre cei mai reprezentativi oameni de cultură ai Europei interbelice: André Gide, Roger Martin du Gard, François Mauriac, André Malraux, Paul Langevin, Ernst Robert Curtius ș.a. „Nu știu – va comenta Șerban Cioculescu – câte femei vor fi asistat la această ambianță de înalte dezbateri culturale și etice, dar, în orice caz, Alice Voinescu a lăsat o impresie

profundă și a contractat prietenii puternice." A fost preocupată constant de promovarea capodoperelor literaturii universale, materializată în activitatea de conferențiară în sălile instituțiilor de cultură din București și la microfonul postului național de radio. Arhiva Radiodifuziunii păstrează textele a zece prelegeri rostite de **V.** între 1932 și 1942, trei pe teme de larg interes cultural – *Paul Claudel*, *Sufletul românesc în pictura lui Grigorescu*, *Faust, un mare neliniștit* –, celelalte cu subiecte de morală sau reflectând o atitudine militantă pentru cauza emancipării femeii. Încercarea de a se împotrivi înrâuririlor nefaste ce acționau în epocă asupra tineretului îi definește cursurile, articolele și conferințele. În numele umanismului a înfruntat mari primejdii și în 1940, când – de la catedră – va condamna asasinarea profesorului ei, N. Iorga. În 1947 a doua ediție a monografiei *Eschil* este scoasă din planul Editurii Fundațiilor Regale și tot atunci încetează colaborarea sa la „Revista Fundațiilor Regale" (cronicile dramatice din 1945–1947 se vor tipări în volum în 1983). La scurt timp, în presa comunistă s-a declanșat o campanie violentă împotriva ei, în Conservator această campanie fiind susținută de activiștii organizației comuniste de tineret. Urmarea a fost îndepărtarea din învățământ (1948) pentru „atitudine permanent antidemocratică". I s-a interzis să publice sau să conferențieze. În primăvara anului 1951 e arestată; după o detenție, fără proces, de un an și șapte luni în lagărul de la Ghencea și în închisoarea Jilava, i se fixează domiciliu obligatoriu în satul Costești din județul Iași, permițându-i-se întoarcerea la București abia la începutul anului 1954. Slăbită, îndurând multe privațiuni, **V.** își păstrează puterea pe care i-o dă credința, de a nu urî pe nimeni și de a nu renunța la scris. Un lot de scrisori expediate Floricăi Rarincescu în 1952 și 1953 va forma epistolarul postum *Scrisori din Costești* (2001). I se îngăduie în 1955 să colaboreze cu traduceri la Editura de Stat pentru Literatură și Artă și publică tălmăcirea nuvelei *Michael Kohlhaas* de Heinrich von Kleist (1955) și o selecție din nuvelele lui Thomas Mann (1960). În 1960–1961 se va întoarce spre lumea Greciei antice scriind mai multe eseuri, intitulate *Dialoguri cu eroii tragici*.

Prima lucrare amplă publicată de **V.** în România e *Montaigne. Omul și opera* (1936), în care expune asertiunile tradiționale privind evoluția moralistului de la stoicism la scepticism și de aici la epicureism, fiind printre primii exegeți europeni care explică sistemul gândirii montaigniene ca rezultat al acțiunii simultane a diferitelor idei. Concluziile le anticipează cu peste un deceniu pe cele ale lui Hugo Friedrich. Sublinierea valorilor morale întemeiate de *Eseuri* constituie principala contribuție a interpretării românești. Publicat din inițiativa lui C. Rădulescu-Motru, primul volum din *Istoria filosofiei moderne* (1937), cuprinzând secolele dintre Renaștere și Kant, conține și capitole redactate de **V.**: *Scepticismul francez* (Montaigne, Pierre Charron, François Sanchez), *Nicolas de Malebranche* și *Blaise Pascal*. Se reiau observații anterioare despre gândirea lui Montaigne, cu formulări care le completează în mod fericit. În scurta analiză consacrată lui Malebranche se insistă asupra problemelor de epistemologie, iar secțiunea despre Pascal relevă semnificative corespondențe cu punctele de vedere ale unor exegeți străini de mai târziu. Solicitată să scrie și partea referitoare la Școala de la Marburg în cel de-al treilea volum al *Istoriei filosofiei moderne* (1938), **V.** nu va aduce elemente noi față de teza de doctorat din 1913, dar va acorda o atenție semnificativă problemelor de logică și de teoria cunoașterii, introducând în analiză o idee extrem de importantă: „Orice obiect exterior, orice subiect etic e luat de valul puternic al sentimentului pur care este iubirea și din care ia naștere eul esteticii; acest sentiment este iubirea de om, iubirea naturii omului, a omului naturii și în natură". Iubirea e principiul primordial, de substanță creștină, al viziunii estetice conturate de **V.** Mai clar schițat în eseurile și studiile consacrate esteticii teatrului, el dă înțeles și interpretărilor sale anterioare. Patru studii asupra unor dramaturgi cu viziuni estetice și morale foarte diferite – Luigi Pirandello, Frank Wedekind, Paul Claudel, G.B. Shaw, reunite în volumul *Aspecte din teatrul contemporan* (1941), pun în lumină o trăsătură care îi unește: pentru toți, opera de artă „înseamnă conștiință, contopire definitivă și reală" a ideii și a vieții. Fără să fie formulată în termeni preciși, concluzia se referă la autonomia relativă a artei, la puterea adevăratei capodopere de a surprinde procesele vieții, ideile autorului captând sensul realului. În esență, idealul eseistei era de factură clasică, ceea ce explică și importanța acordată Antichității grecești. Un rezultat de seamă al acestei încrederi în valorile

lumii clasice e publicarea, în 1946, a monografiei *Eschil,* lucidă căutare a permanențelor, a certitudinilor, afirmate într-o vreme în care acestea erau grav amenințate și când apărarea lor nu se putea face fără mari primejdii. ***D.G.***

Numele acestei femei învățate ar fi uitat, poate, azi, dacă nu ar fi apărut între timp jurnalul ei intim (publicat postum, în 1997), realmente excepțional. Jurnalul începe în 1929, când autoarea împlinise patruzeci și patru de ani, și se încheie în 1961 (30 mai) cu câteva zile înainte ca ea să moară. O istorie întinsă pe treizeci și ceva de ani, o cronică a vieții interioare și a lumii prin care trece o femeie inteligentă și fără noroc, devotată în conjugalitatea ei tumultuoasă, cu o certă vocație creatoare, lipsită de vanitățile care, de regulă, devastează femeile din clasa ei. Nu scrie ușor, nu are ceea ce se cheamă talent literar, unele fragmente din jurnal par a fi traduceri din altă limbă, dar are idei și chiar o imaginație a ideilor. Impresionează înainte de orice în aceste notații subiective destinul ei înalt tragic. **V.** vorbește despre iubirea și despre nenorocirile vieții sale altminteri decât vorbesc, în mod obișnuit, femeile care țin un jurnal secret. Literatura română cunoaște, de altfel, puține femei-diariști, deși se susține că femeile, predispuse la singurătate prin natura lor și convențiile sociale, au inventat genul diaristic. Printre puținele nume care pot fi citate este Jeni Acterian, care încearcă în anii ’30 să noteze cu sinceritate (o sinceritate „rea”, plină de cruzime) complexele, judecățile morale și, totodată, reveriile sale intelectuale. **V.** face parte din altă categorie, jurnalul ei rivalizează în totul (inclusiv în ce privește bunătatea inteligentă și spiritul de justiție morală) cu însemnările zilnice lăsate de Mircea Eliade sau de Mihail Sebastian. Este un spirit religios și, chiar în iubire, admite ideea unui „eros spiritual”. Are o instrucție superioară, e înzestrată cu mult bun-simț și înțelepciune. Nu vrea să fie o femeie savantă, și din jurnalul intim se vede limpede că nu cunoaște falsele drame ale snobinetelor intelectuale. Profesoara de estetică și teoria teatrului este o fire răbdătoare și dârză, are principii morale și le aplică în chip consecvent în agitata și pestrița viață dâmbovițeană. Nu e, cu toate acestea, o moralistă sâcâitoare (nici măcar în caietele ei secrete) și nu face caz de știința sa într-adevăr remarcabilă. Căsătorită cu avocatul Stelian Voinescu (Stello), o ființă petrecăreață bucureșteană, suportă cu stoicism infidelitățile, fugile lui, apoi, după ce Stello moare, are pentru el un devotament mistic. Caz unic în literatura română: jurnalul înregistrează în aproximativ cinci sute de pagini formele și peripețiile acestei iubiri postume sublime. Cu greu se află în diaristica românească și chiar în diaristica europeană un personaj ca acesta zidit într-o iubire definitivă pentru un unic bărbat. Confesiunile amintesc de marile iubiri din literatura romantică, de cuplurile celebre pe care numai moartea le poate despărți. Deosebirea este că pe naratorul/personajul din jurnalul lăsat de **V.** moartea nu îl desparte de iubirea sa unică și incoruptibilă, moartea îi deschide doar o perspectivă religioasă, adică profundă și eternă.Cât timp trăiește, chefliul Stello îi face zile fripte învățatei și statornicei sale Penelope, iar când el moare, Penelopa școlită la Sorbona descoperă în răutăciosul Ulise un spirit independent superior și un caracter minunat. Alexandru Paleologu, care a cunoscut-o din copilărie pe autoarea jurnalului, spune că asemenea iubire „se poate numi genială”. În orice caz, este surprinzătoare într-o lume care se conduce după principiul „morții cu morții și viii cu viii” sau „ochii care nu se văd se uită”. În afara acestei unice iubiri spirituale și a tragediei individuale pe care o presupune, diarista cunoaște și alt rând de tragedii. Jurnalul este și din acest punct de vedere extrem de interesant pentru că oferă date despre modul în care judecă o femeie lucidă epoca prin care trece. Cunoaște mișcările politice din anii ’30, ascensiunea fascismului, rebeliunea legionară, războiul, mizeria materială, dezastrul, schimbarea sistemului politic, instalarea comunismului, închisoarea, deportarea. A trecut prin toate, istoria nu a menajat-o deloc. Specialista în Montaigne și Kant are, probabil, simpatii monarhiste, este, oricum, un spirit democrat și judecățile ei politice și sociale sunt juste. Detestă demagogia politicianistă, mișcările xenofobe, simpatizează cu evreii persecutați („Să fie oare cu putință să se facă ghetouri? Am înnebunit cu toții! Deportările sunt de o cruzime ca și executările. De ce suntem fiare sistematizate?”), nu îi plac „legionarii lui Cristos” și nici nemții care au optat pentru dictatură și, întrucât extremiștii fac caz de religie, roaba lui Dumnezeu Alice scrie în jurnal: „Nu te văd hitlerist, Doamne”. Este dezgustată și de „burghezia criminală”; pierderea Transilvaniei, asasinarea lui N. Iorga sunt pentru ea mari drame naționale, pe

care le percepe ca atare. „Doamne – se roagă ea – fă-ne vrednici și putincioși”. Nu are deloc încredere în oamenii politici ai momentului, toată speranța ei este în clasa țărănească, în Biserică și în boierimea de țară (aceea pe care miza și Eminescu). „Mi-a fost dor de țărani azi, toată ziua. N-aș vorbi cu drag acum decât la sate” – notează ea; sau: „Iubesc duhul nostru, cel adevărat, cel din sat și cel din biserică și din boieria adevărată”; iar după un timp, în același spirit: „N-am nădejde decât în țărani. Numai în ei e mintea românească sănătoasă și în câțiva oameni culți mai bătrâni”. Acest tradiționalism cultivat, spiritualizat nu sună rău în discursul confesiv al admiratoarei lui Goethe. Ea caută rădăcinile, miturile fondatoare. Are o autentică oroare față de mitocanul național: mitocanul „de sus”, adică mitocanul ajuns, titrat, boierit, și mitocanul „de jos”, tradițional. Când se schimbă regimul politic și încep persecuțiile bolșevice, arestările, intră în alt ciclu al suferinței sale. „Totul mă doare” – îi comunică ea lui Stello – „sufăr pentru umilința întregii țări”. Prietenii sunt dați afară din slujbe, arestați, lumea din jurul ei se rărește, teroarea se instalează temeinic. **V.** notează fără frică aceste acte de cruzime și jurnalul e un document esențial pentru epoca postbelică românească. Se vede concediată din învățământul universitar și în locul ei este numit poetul „pe linie” (cum se zicea în epocă) Marcel Breslașu. La „demascarea” ei (cuvânt la ordinea zilei) un rol important l-a avut, se pare (oricum, așa reiese din notele intime), tânărul, pe atunci, versificator, actor și activist politic Dan Deșliu. Sigur este că această mare intelectuală e lăsată pe drumuri, trăiește în mizerie, trece apoi prin experiența detenției și a deportării. Însemnările din această perioadă sunt zguduitoare. Când iese din pușcărie și intră în domiciliu obligatoriu (17 noiembrie 1952) la Costești, o comună de lângă Târgu Frumos, face o confesiune amară în care îl citează pe Nietzsche lângă Lenin, două spirite care nu prea intră în dicționarul ei spiritual. Nu găsește nici o explicație rațională pentru ce i se întâmplă, nu poate înțelege cruzimea și absurdul experienței sale. Pune în discuție răbdarea românească și visează o morală a forței izvorâte dintr-o imensă disperare: „Dacă mi s-ar mai da glas, vreodată, nu aș mai propovădui blândețea și bunătatea, i-aș învăța pe tineri să voiască cu putere, să nu le mai fie milă, ci să se cutremure de silă în fața celor slabi. Îmi fac *mea culpa*, o, Nietzsche!”. Cruzimea represiunii nu înrăiește, totuși, sufletul acestei femei bine alcătuite pe dinăuntru. În decembrie același an își înștiințează, din domiciliul obligatoriu, partenerul invizibil (Stello) că în pușcărie „au fost [...] și clipe frumoase”. Acolo a întâlnit femei simple de o mare bunătate, solidare, omenoase. Îi este dor de coana Ioana și de baba Leana și de Verona, care plângeau când celelalte deținute cântau *O, ce veste minunată.* Ca N. Steinhardt, **V.** descoperă în cele din urmă un sens religios în experiența sa carcerală: Dumnezeu a vrut să-i pună credința la încercare. Trebuie spus că este vorba de o încercare dincolo de capătul răbdării. Femeia credincioasă se simte pustiită pe dinăuntru și părăsită de Dumnezeu. Se îndoiește în credința ei și reproșează divinității chiar faptul de a se fi născut. Gest grav, nihilist, cioranian, de

neimaginat la un creștin autentic: „O, Doamne, de ce ai permis să mă nasc?”. Îl consultă atunci pe înțeleptul Stello, care acolo, sus, în ceruri, trebuie să fie la curent cu ceea ce se petrece pe pământ: „Cu mine ce s-a hotărât?”, întreabă ea, sau într-un ton involuntar comic: „Dragule, voi ce păziți?!”. De hotărât hotărâseră însă alții, și această intelectuală de rasă bea paharul deznădejdii până la fund. Cu adevărat soarta i-a hărăzit să treacă prin mari încercări, ca un Iov feminin. Le consemnează pe toate cu sentimentul că ispășește o pedeapsă divină, „un fel de biciuire sufletească”. Uneori nu mai rezistă și atunci se roagă de Dumnezeu să nu-i ceară să fie sfântă. Ideile nu sunt lăsate în anticamera jurnalului, dar viața din preajma ideilor are prioritate în confesiune. Originalitatea lor se manifestă în substanța reflecției și în calitatea portretelor. **V.** trăiește pasional ideile, se îndrăgostește de un autor sau de o operă și un timp experiența lecturii îi acaparează spiritul. „Se asvârle în Goethe”, de pildă, sau petrece o vreme cu Paul Claudel. Participă la seratele muzicale ale lui George Enescu și își notează cu acuitate impresiile. Portretul Marucăi Cantacuzino Enescu este bun. O scenă epică remarcabilă, călinesciană, este aceea care înfățișează o nuntă aristocratică după război. Bine prinsă e atitudinea demnă, puțin scorțoasă a oamenilor scăpătați. Dar religioasa diaristă nu se arată invariabil blândă. Pe Elena Văcărescu, marea doamnă franco-română, o bănuie de impostură: „Nu e om de adevărată cultură, nu are dragoste respectuoasă față de adevăr”. Pe Heidegger îl suspectează de „onanism intelectual”, despre Montherlant spune că „are un suflet strâmb, e sterp [...], e impotent”, pe Ion Marin Sadoveanu, Lucia Sturdza Bulandra, care s-au dat cu noul regim politic, îi numește cu o vorbă imposibilă („lichele”); în fine, este exasperată de parveniții spirituali. Nu îi place deloc teatrul lui Eugen Ionescu, modelele ei dramatice sunt în altă parte. Mai degrabă decât limită a gustului estetic, este consecința educației sale. **V.** nu se oferă nici pe sine ca model moral și se ceartă că, în loc să fie o Maria care stă lângă Iisus Hristos și-l ascultă, a devenit o Marta nevoită să-și asume grijile gospodăriei. „De unde această furie în minor?”, întreabă ea retoric. Consideră că singurătatea este nerodnică și, când nu poate s-o îndure, se adresează din nou mitului pe care l-a creat (Stello) cu această rugăminte: „Viața mea e proastă, mai vino să mă scuturi”. Nu se joacă deloc cu vorbele. Bocetul ei este demn și rugăciunea sfâșietoare. Dă acum și o judecată aspră, dar dreaptă, despre condiția intelectualului român: „Așezați în mediocritate, într-o țară mică, fără atmosferă culturală prea intensă, handicapați de lipsa de avere, înzestrați cu un spirit critic care ne împiedică să ne credem, ca alții, mai mult decât ce eram; cu un simț al ridicolului care ne oprea de la gesturi care pe alții i-au înălțat; săraci și mândri și cu idealuri înalte culturale, modești”. Pe scurt, jurnalul intim a devenit cronica unui coșmar trăit de o ființă care crede în Dumnezeu și în cultură. Când un scriitor, Geo Bogza, îi oferă un liliac și un mic aparat de radio se emoționează. Jurnalul e o scriere complexă, credibilă, un document existențial de prim ordin. Este un indirect roman de familie povestit de o Madame Bovary a misticii ortodoxe, cum crede autoarea, dar, mai sigur, roman povestit de o femeie autentic intelectuală, care încearcă să privească drept lumea prin fereastra nenorocirilor sale. Neavând o idee originală despre jurnalul intim, reușește să aducă o notă de originalitate în literatura confesivă – în afară de experiența ei unică – prin schimbarea radicală, imprevizibilă a strategiei diaristice și a destinatarului. Numai dragostea și tăria de caracter ale unei femei umilite de istorie pot transforma un martor indiscret și un lector nedorit într-un confident ideal și într-un personaj erotic spiritualizat.

SCRIERI: *L'Interprétation de la doctrine de Kant par l'École de Marbourg*, Paris, 1913; ed. (*Kant și Școala de la Marburg*), tr. și introd. Nestor Ignat, București, 1999; *Montaigne. Omul și opera*, București, 1936; *Aspecte din teatrul contemporan*, București, 1941; *Eschil*, București, 1946; *Întâlnire cu eroi din literatură și teatru*, îngr. și introd. Dan Grigorescu, București, 1983; *Scrisori către fiul și fiica mea*, îngr. Maria Ana Murnu, Cluj-Napoca, 1994; *Jurnal*, I–II, îngr. Maria Ana Murnu, pref. Alexandru Paleologu, București, 1997–2002; *Scrisori din Costești*, îngr. și pref. Constandina Brezu, București, 2001. **Traduceri:** Charles Dickens, *Afacerile firmei „Dombey și fiul” en gros, en detail și export*, I–II, București, 1957 (în colaborare cu Alexandru Nasta); Heinrich von Kleist, *Michael Kohlhaas*, București, 1955; ed. pref. Zoe Dumitrescu-Bușulenga, București, 1961, *Logodna din Santo Domingo*, pref. Thomas Kleininger, București, 1989 (în colaborare cu H.R. Radian); Thomas Mann, *Nuvele*, pref. Al. Dima, București, 1960 (în colaborare cu Lazăr Iliescu și Al. A. Philippide), *Moartea la Veneția*, Cluj-Napoca, 1991 (în colaborare cu Lazăr Iliescu și Al. A. Philippide).

Repere bibliografice: Tudor Arghezi, *O conferință a doamnei Alice Voinescu*, „Bilete de papagal", 1929, 281; Sebastian, *Jurnal, 445–451*; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *832*, *Ist. lit.* (1982), *916*; Constantinescu, *Scrieri*, V, *221–226*; Biberi, *Lumea*, *116–130*; Petru Comarnescu, *Problemele de bază ale teatrului românesc*, RFR, 1946, 5; Florin Tornea, *Necesitatea unei verificări sau Poziția ideologică a d-nei Voinescu*, FLC, 1948, 1 februarie; Alexandru Paleologu, *Alice Voinescu*, RL, 1970, 10; Virginia Șerbănescu, [*Alice Voinescu*], MS, 1973, 4, LCF, 2002, 20, CL, 2002, 7; *Ist. teatr. Rom.*, III, *470–475; Alice Voinescu*, R, 1979, 12 (grupaj special); Ion Sava, *Teatralitatea teatrului*, îngr. și pref. Virgil Petrovici, București, 1981, *320–322; Cele 13 Rotonde 13*, București, 1981, *136–154*; Edgar Papu, *„Întâlnire cu eroi din literatură și teatru"*, „Scânteia", 1983, 12 743; Al. Călinescu, *„Întâlnire cu eroi din literatură și teatru"*, CL, 1983, 10; Nicolae Manolescu, *„Întâlnire cu eroi din literatură și teatru"*, RL, 1983, 45; Florescu, *Profitabila*, *121–129*; Ornea, *Actualitatea*, *164–167*; Ion Zamfirescu, *Oameni pe care i-am cunoscut*, București, 1987, *62–72;* Cioculescu, *Itinerar*, V, *444–451*; Ierunca, *Românește*, *45–53*; Lovinescu, *Unde scurte*, II, *78–81*; Andreea Deciu, *„Scrisori către fiul și fiica mea"*, RL, 1994, 32; Z. Ornea, [*Alice Voinescu*], RL, 1994, 40, 1998, 4; Mircea Zaciu, *Două epistolare*, F, 1994, 10–11; Tania Radu, *„Scrisori către fiul și fiica mea"*, RITL, 1994, 4; Simuț, *Revizuiri*, I, *257–261*; Frusinica Moraru, *Femei arestate în anii 1949–1953* , „Analele Sighet", 1997, 7; Stelian Tănase, *Anatomia mistificării*, București, 1997, *196–198;* Adriana Bittel, *Autoportretul unei doamne*, RL, 1998, 13; Cornelia Ștefănescu, *... nimic fără dragoste*, JL, 1998, 15–16; Constandina Brezu, *Alice Voinescu sau „Voința de a birui"*, JL, 1998, 15–16; Gheorghe Grigurcu, *Între dragoste și obiectivitate*, VR, 1998, 6; Simion, *Fragmente*, II, *243–245*; *Dicț. esențial*, *897–899;* Simion, *Ficțiunea*, III, *312–324;* Iulia Popovici, *Scrisorile lui Alice*, RL, 2002, 23; Vasile Iancu, *Alice Voinescu în exil la Costești*, RL, 2002, 44; Alexandru Paleologu, *Sfidarea memoriei*, Cluj-Napoca, 2002, *234–235*; Teodor Vârgolici, *Alice Voinescu în perioada surghiunului*, ALA, 2003, 637; Cioculescu, *Lecturi*, I, *173–175*; Marin Diaconu, *Alice Voinescu – încercare în fenomenologia condiției umane*, „Saeculum" (Sibiu), 2004, 1; Mihăilescu, *Lit. rom. postceaușism*, I, *40–51*; George G. Costandache, *Un profil feminin în filosofia românească interbelică*, CNT, 2008; 11; Popa, *Ist. lit.*, *295–296;* Adela Dinu, *Chestiunea jurnalelor feminine românești. Refuzul biografismului și machismul criticilor*, T, 2010, 1; Liana Cozea, *Confesiunea unei doamne* (*I–III)*, VTRA, 2010, 7, 10–11, 2011, 2; Minerva Sfrenț, Otilia Sârbu, *Alice Voinescu. Reper spiritual al spațiului mehedințean*, Drobeta-Turnu Severin, 2010; Oana Safta, *Alice Voinescu și nemiloasele autoscopii*, CNT, 2011, 2; Mariana Crăciun, *Alice Voinescu*, Iași, 2012; Vasile Spiridon, *O întâlnire de suflet și în spirit*, CC, 2012, 12. ***E.S.***

VOINESCU I, Ioan (c. 1800 – 1870), traducător, autor dramatic. Este fiul Smarandei (n. Izașcu) și al lui Răducanu Voinescu, în 1800 sluger, în 1816 stolnic, mai târziu mare clucer. Ofițer de carieră (căpitan în 1830, maior în 1836, colonel în 1841), **V.** a fost aghiotant domnesc și a avut funcții militare importante: „ajutor al șefului oștirii", „șef al ștabului oștirii", „șef al ștabului domnesc". În 1851 era printre conducătorii școlii militare înființate de domnitorul Barbu D. Știrbei. A îndeplinit și funcția de președinte al Tribunalului Militar de Revizie, iar în timpul domniei lui Al. I. Cuza a fost membru în Consiliul de Stat (1864). A făcut parte din Asociația Literară a României (cooptat în 1846). Era bun cunoscător al limbii ruse, ceea ce îndreptățește presupunerea că el, iar nu vărul său, Voinescu II, va fi studiat la Odessa. Din rusește a tradus mai multe manuale și regulamente ostășești, precum și *Elemente de creștinească învățătură sau Prescurtarea Istoriii Sfinte și catihizmul pe scurt* (1852). Din franceză transpune, în 1842, un „buchet" de cinci „anecdote istorice" (*O curtizană*, *Portfeiul*, *Întoarcerea recrutului*, *Între două etape*, *Tâlharul de la Waterloo)*, un „romanț" (*Marcel*, 1845) și, pentru întâia oară în românește, *Corina sau Italia* (1846) de M-me de Staël.

În prefața la *Corina sau Italia,* constatând insuficiența limbii literare, **V.** argumentează, în polemică reticentă cu partizanii arhaismelor și cu latinizanții, necesitatea împrumutului de neologisme, care însă nu trebuie să ducă la înlăturarea acelor slavonisme „rumânite" de vreme. El formulează și câteva păreri în ceea ce privește limba poeziei, care, altfel decât a prozei, se cade să fie „sublimă" și înțeleasă numai de inițiați. A mai colaborat la „Curierul românesc" și la „Vestitorul românesc" cu versuri, note, articole și prelucrări de nuvele, iar la „Revista Carpaților" (1860) cu „episodul istoric" *O răzbunare sublimă* și cu un fragment din memoriile sale. Aceste memorii, intitulate *Notițe istorice asupra Româniii de la 1821–1866*, lăsate în mare parte în manuscris, sunt prețioase documentar, fiind consemnate de un „martur ocular" atent și adesea perspicace, însă cu o „convincție" potrivnică Revoluției de la 1848. Amator de teatru, **V.** a tradus, pentru repertoriul teatral, *Doctorul fără voie* de Molière (1835) și a făcut, cu totul sporadic, comentarii de spectacole în „Albina românească" (1846), preocupat mai îndeaproape de jocul actoricesc. A

compus chiar și o mică dramă, *Recrutul răscumpărat* (1842), a cărei însușire de căpetenie, dacă nu și singura, este ambianța autohtonă; totuși, piesa ar putea fi și o prelucrare. Intriga e ușoară, copleșită de tezism. Părinții Sorei, stăpâniți de prejudecăți, nu îngăduie însoțirea fetei cu plugarul Petre, încredințând-o unui negustor străin, hapsân, care o și părăsește. Tânărul, în prada unei disperări pe care o declamă în tirade romanțioase, lacrimogene, este gata să se înroleze. Însă intervenția unui boier mărinimos, plin de omenie față de țăranii de pe moșia lui (pe care o gospodărește singur, nelăsând-o pe mâna hrăpăreață a unor „arendași cumpliți"), se dovedește salvatoare și Petre, „recrutul răscumpărat", se poate, în fine, căsători. Atmosfera e idilică. Compunerea, însuflețită de bune intenții, salutând, de pildă, binefacerile științei de carte la sate, denotă un moralism strict, evident în tonul rigid, în care se strecoară și unele nuanțe excesive. Autorul își divulgă la tot pasul profesiunea, satisfăcut când descoperă, cu ochi de militar, ordine și disciplină sau folosind cu voluptate expresii cu puternic iz de cazarmă, într-o rostire uneori cam țeapănă, chiar dacă mereu cu intenție ceremonioasă. Drama, scrisă într-o limbă corectă, dar nefirească în ambianța rustică, balansează între exclamațiile de melodramă și pedanteria cazonă. Cu această piesă colonelul **V.** nu-și trădează, de fapt, adevărata vocație.

SCRIERI: *Recrutul răscumpărat*, în *Buchetul coprinzător a cinci anecdote istorice*… București, 1842. **Traduceri:** [Autori neidentificați], *Buchetul coprinzător a cinci anecdote istorice*…, București, 1842, *Marcel*, București, 1845; M-me de Staël, *Corina sau Italia*, București, 1846; ed. 2, I–II, București, 1856–1857.

Repere bibliografice: D.G. [Dimitrie Gusti], *„Recrutul răscumpărat"*, „Albina românească", 1842, 85; Trifu, *Cronica*, *181–182*; Constantin Rezachevici, Valeriu Stan, *Memoriile istorice ale colonelului Ion Voinescu I, un izvor inedit privitor la istoria politică a veacului al XIX-lea*, STD, 1978, 5; *Dicț. lit. 1900, 914–915; Dicț. scriit. rom.*, IV, *799–801*. ***F.F.***

VOINESCU II, Ioan (1812, București – 31.XII.1855, Pau, Franța), publicist, traducător. Este fiul Mariei, fiica lui Manolache Hrisoscoleu, și al paharnicului Ștefan Voinescu. Și-a făcut studiile în țară. Intrat în armata națională, aghiotant de secție, în 1830 făcea parte din Statul Major. După un an e avansat căpitan, iar în 1836 maior. Fost în subordinele lui Ion Câmpineanu, **V.**, aghiotant domnesc în 1841, abandonează cariera armelor în 1843. Alegând magistratura, va fi numit procuror al Curții de Revizie. În 1843 aderă la societatea secretă Frăția, fiind ales și în comitetul de conducere. Prestigiul său e în continuă creștere nu doar pe tărâm politic, ci și pe acela cultural. Membru al Societății Filarmonice, încă de la înființare (1833), intră în grupul de inițiativă al „patronilor Teatrului Național". Figurează, de asemenea, în redacția „Gazetei Teatrului Național". În casele lui se strâng din când în când membri ai Asociației Literare a României (1845), al cărei secretar era împreună cu N. Bălcescu. Mai colaborează, în țară, la diferite publicații („Curierul românesc", „Curiosul", „Dacia literară", „Propășirea"), precum și, în timpul exilului, la „România viitoare" și „România literară". În 1847 își propune să traducă o istorie universală în patru volume – după o lucrare a lui Auguste Poirson și Charles Cayx, dar izbucnirea Revoluției îl împiedică să își înfăptuiască planul. **V.** s-a dăruit cauzei mișcării cu multă credință și elan. Ca o recunoaștere a abnegației sale va fi ales ministru al Trebilor din Afară în Guvernul Provizoriu. Ca diplomat, **V.** dovedește simț politic, clarviziune și o impunătoare demnitate. Exilat după înfrângerea Revoluției, el se stabilește la Paris. Ros de boală și încolțit de sărăcie, continuă să fie activ până la sfârșitul prematur. Redactează, alături de alți camarazi, memorii și manifeste, susține o corespondență (cu Ion Ghica, George Barițiu, între alții) cu accente dramatice uneori, în care discută și chestiuni politice. S-a alăturat lui C.A. Rosetti, V. Mălinescu și Dimitrie Brătianu, formând împreună un comitet menit a se pune în fruntea emigrației. Privit cu tot mai multă suspiciune și ostilitate, bănuit de intrigi, părăsit de prietenii de odinioară, e încă din timpul vieții un nedreptățit. S-a stins departe de țară, cum presimțise. A fost înmormântat la Paris, în cimitirul Père Lachaise.

Până să intre în declin, **V.** s-a bucurat de o mică faimă ca om de cultură. El este acela care stăruie pe lângă Vasile Cârlova să compună versuri românești. Cezar Bolliac și Grigore Alexandrescu îi dedică epistole, Dimitrie Bolintineanu îl socotea chiar „la plume la plus élégante des Principautés". Totuși, nu a fost atât un scriitor, cât mai degrabă un animator. Titlurile de merit și le dobândește prin numeroasele traduceri (cunoștea franceza, germana și limbile clasice) pe care le întreprinde începând cu perioada participării la Societatea Filarmonică. Uneori, ca în cazul dramei lui August von Kotzebue *Mizantropia și pocăința*, își permite unele abateri de

la textul original, alteori tălmăcirile sunt mai mult adaptări, localizări. Preferințele lui se îndreaptă, dintre autori, spre Molière (*Bădăranul boierit*, *George Dandin*, 1836) și către dramaturgie. Astfel, tălmăcește vodevilul *Mademoazel Aise* de Étienne Arago și comedia *Două bilete* după Florian, jucată în 1845. În „Curiosul” publică o tălmăcire din „Le Temps”, *Prorocul Petre*. În aceeași foaie, semnând cu inițiale, inserează un scurt comentariu pe marginea unei „imitații” de D. Ciocârdia-Matila după elegia lui Ch.-H. Millevoye, *La Chute des feuilles*. O scurtă narațiune cu tâlc moral, *Moartea omului drept în compărire cu a celui nelegiuit*, apare în „Curierul românesc”. Ca secretar al Asociației Literare a României, **V.** colectează manuscrise ale poeților Văcărești spre a le tipări. Va edita doar opera lui Iancu Văcărescu, într-un volum pe care îl și prefațează. După dispariția lui Bălcescu publică un necrolog (Paris, 1853), care constituie întâia biografie a istoricului. El este primul care susține că poemul *Cântarea României* i-ar aparține lui Bălcescu, opinie care avea o circulație mai largă în cercurile emigrației române. La Paris, în „Revue de l'Orient” (1845), îi apare însemnarea *Coutumes du Pays Roumain* – dintr-un memoriu pentru Jules Michelet –, descriind datina nunții la români. În același spirit, al propagării culturii românești peste hotare, se înscriu și tălmăcirile sale în franceză din Costache Negruzzi (*Alexandru Lăpușneanul* în „Revue de l'Orient”, 1853–1854) și Vasile Alecsandri (un volum de doine tipărit în 1853, îmbogățit și reeditat în 1855). O încercare timidă de literatură originală e nuvela istorică *Popa Stoica Farcaș* („Albina românească”, 1845), unde o sentimentală intrigă de dragoste se împletește cu evocarea, pilduitoare, a unor vremuri de vitejie sub domnia lui Mihai Viteazul. Memorialul *O călătorie pe Dunăre în ghimie* (1851), cu supratitlul *Arabescuri* este o relatare cu momente patetice, de exaltare romantică (sub influența lui Lamennais și a lui Adam Mickiewicz), despre trimiterea în exil a unor fruntași pașoptiști. **V.** e un cozeur fin, adesea spiritual, cu fraza ușoară și elegantă, cu ochi de moralist. Așa se înfățișează el cititorilor revistei „România literară” în două corespondențe literare, *O duminică în Paris* și *O primblare la băile din Pirenei* (1855). Interesat de teatru, în special ca traducător, încearcă, într-un articol de oarecare finețe disociativă, *Cugetări asupra teatrului* („Gazeta Teatrului Național”, 1836), să emită câteva considerații privind genul dramatic. După **V.**, opera și vodevilul ar fi apărut ca urmare a degenerării teatrului antic. De factură eseistică, articolul face o apologie a virtuților tragediei clasice, punând totodată în relief valorile morale și eficiența instructivă proprii acestei arte. Dacă preocupări diverse nu l-ar fi absorbit, **V.** și-ar fi câștigat merite mai mari în cultura românească.

SCRIERI: *Arabescuri. O călătorie pe Dunăre în ghimie*, Paris, 1851; *Nicolas Balcesco*, Paris, [1853]; [*Corespondență*], DML, I, *343–364*. **Ediții:** *Colecție din poeziile d-lui marelui logofăt I. Văcărescu*, pref. edit., București, 1848. **Traduceri:** Alexandre Duval, *Junețea lui Carol II*, București, 1836; Molière, *Bădăranul boierit*, București, 1836; August von Kotzebue, *Mizantropia și pocăința*, București, 1837; Eduard Vehse, *Table istorice*, București, 1841; *Istoria sfântă sau Prescurtare istorică a Testamentului Vechi și Nou*, București, 1846; ed. 2, București, 1851; ed. 3, Buzău, 1854; Vasile Alecsandri, *Les Doïnas*, Paris, 1853; ed. 2, pref. Georges Bell, Paris, 1855.

Repere bibliografice: Nicolae Bălcescu, *Opere alese*, I, îngr. Andrei Rusu, introd. Gh. Georgescu-Buzău, București, 1960, *171–176*; U. M. [Ullysse de Marsillac], *Jean Voynesco*, „La Voix de la Roumanie”, 1863, 45; G. Bogdan-Duică, *Traducătorii români ai lui August de Kotzebue*, în *Lui Titu Maiorescu. Omagiu*, București, 1900, *195–197*; N. Iorga, *O descriere a exilului din 1848*, RI, 1921, 10–12; *Ist. lit.*, II, *599–601*; Ivașcu, *Ist. lit.*, I, *515*; Trifu, *Cronica*, *48–50*; Cornea, *Originile*, *545–546*; Cioculescu, *Itinerar*, I, *49–51*; *Dicț. lit. 1900*, *915–916*; Petre Florea, *Un nedreptățit: Ion Voinescu II*, „Memoriile Comisiei de Folclor”, t. III, 1989; Faifer, *Semnele*, *164–165*, *253*; Valeriu Stan, *Ion Voinescu II (1808–1855). Un revoluționar de la 1848 scos din uitare*, București, 1997; Alexandru Dragomirescu, *Viața, activitatea și opera literar-istorică a revoluționarului pașoptist Ion Voinescu II (1812–1856)*, Ploiești, 1998; *Dicț. scriit. rom.*, IV, *801–802*. ***F.F.***

VOINESCU, Radu (psedonim al lui Nicolae Baboi; 8.XII.1958, Dâmbroca, j. Buzău), poet, eseist, prozator. Este fiul Floarei Baboi (n. Voinea) și al lui Ion Baboi, muncitori. A urmat școala generală în satul natal (1965–1973), Liceul Militar „Dimitrie Cantemir” din Breaza (1973–1977), Școala Militară de Ofițeri Activi „Nicolae Bălcescu” din Sibiu (1977–1980) și Facultatea de Filologie, secția română–franceză, a Universității din București (1982–1987). Ofițer în Garnizoana București (1980–2001), **V.** a fost ziarist la săptămânalul „Apărarea patriei” și la revista „Orizonturi militare” (1986–1990), redactor-șef al Secției beletristică de la Editura Militară (1990–1993), redactor, apoi secretar general de redacție la

„Viața armatei"; în 2001 trece în rezervă pentru a se dedica literaturii. A debutat cu versuri la „Luceafărul" în 1989, și editorial cu placheta *Hierofantul*, apărută în 1999. Mai colaborează cu poezii, eseuri, recenzii la „România literară", „Viața românească", „Tineretul liber. Supliment literar-artistic", „Paradigma", „Poesis", „Familia", „Vatra", „Unu", „Semne", „Princeps Edit", „Tomis", „Antares", „Nouvelle Europa" (Luxemburg), „Contrapunct", „Litere, arte & idei", „Cronica", la Radio România ș.a.

Ca poet, **V.** e un modernist întârziat și eclectic, cu elanuri defensiv-paseiste în zona sentimentală, resimțită totuși ca „lucru de rușine" și reprimată prin acidularea tonului. Critica a crezut că vede aici o poezie barocă, tensionată între „existențialism" și „estetism" (Gheorghe Grigurcu), dar autorul e doar un liric indecis în alegerea mijloacelor de expresie. Simptomatic, unele poeme amestecă într-un discurs bazat pe topică neomodernistă refrene de șlagăre din anii '80 („Ah, aceste ape înecate-n sargase/ focile de antracit ale viselor/ plutind pe banchize de clar-obscur// Ra-Ra-Rasputin,/ Russian special love machine// Ca o spumă a timpului această luptă/ când ai coborât în tranșeea realității// Cutia de scrisori mereu goală...// Take my breath away...// Înveșmântat în frigul tristeții/ privești cum te-nconjoară/ din toate colțurile odăii/ Nimicul..." – *După-amiaza de duminică*) sau clișee metaforice („Era o iarnă a cuvintelor;/ gerul măreț, ca o marmură albă, naltă,/ înghețase șoaptele ca pe corali risipiți" – *Anestezic I*), altele trăgându-se către zona milenarismului, de actualitate la data debutului situat în preajma anului 2000. Cu ambiții de „antropologie culturală", eseistica din *Modernități* (2001) aparține unui amator cultivat, specializat în retezarea de noduri gordiene. *Spectacolul literaturii* (2003) reunește eseuri despre literatura de consum, literatura feminină de azi (generația '90), despre plagiat ș.a. *Trivialul* (2004) oferă o încercare de estetică a paraliteraturii, reluând discuția de la Kant. Este de remarcat efortul lui **V.** de a da eseuri și studii ample, de sinteză, în defavoarea foiletonului pe care, de altfel, criticul l-a practicat. Autorul s-a încercat și în proză prin volumul *Erezii pioase* (2005).

SCRIERI: *Hierofantul*, București, 1999; *Modernități*, București, 2001; *Poezii*, Drobeta–Turnu Severin, 2002; *Spectacolul literaturii*, București, 2003; *Printre primejdiile criticii*, Constanța, 2004; *Trivialul*, București, 2004; *Erezii pioase*, Deva, 2005; *Subiecte 1*, București, 2005.

Repere bibliografice: Ruxandra Ivăncescu, *Poezia ca eternă sărbătoare*, VTRA, 2001, 4–5; Otilia Hedeșan, *Antropologia ca fascinație*, O, 2002, 19; Ion Pop, *Scormonind prin sensurile modernității*, „Piața literară", 2002, 16; Gheorghe Grigurcu, *Barocul damnării*, RL, 2002, 37; Boldea, *Vârstele*, *263–267*; Paul Cernat, *O estetică a trivialului*, CU, 2006, 7.

M.I.

VOINȚA, cotidian apărut la Cluj între 18 august 1920 și 27 martie 1922, cu subtitlul „Socială, economică, politică". Fondatori: Lucian Blaga, G. Bogdan-Duică, B. Cecropide, Al. Ciura, Silviu Dragomir, Emil Hațieganu, Iustin Ilieșiu (redactor responsabil) ș.a. Ziarul își propune să contribuie la instituirea unui cadru adecvat participării transilvănenilor la viața social-economică, politică și culturală a noului stat român unitar. În acest scop se susține promovarea unui cod al valorilor social-politice și spirituale, mobilizarea forțelor în vederea creării unei atmosfere stimulative și a integrării minorităților în fluxul noilor realități, necesitatea de a denunța ascensiunea oligarhiei și a inechității sociale, sprijinirea muncitorimii și intelectualilor pentru afirmarea democrației naționale. **V.** abordează și problemele provinciei transilvane, din perspectiva doctrinei țărăniste, prin seria de articole *Orientări pentru țărăniștii Ardealului*, scrise de G. Bogdan-Duică. Tot el este autorul unui apel pentru un cămin studențesc la Cluj, în timp ce Anton Bibescu, ministrul României la Washington, apără, într-un ciclu de articole, cauza României înaintea opiniei publice americane, fiind susținut și de seria „Scrisori din America", iscălite Ion Ardeleanul și Ion Iosif Schiopul. Pe lângă rubricile „Viața politică", „Cronică politică", „Informațiuni", „Ultima oră", ziarul dispune de un foileton literar, de o „Cronică culturală" (semnată de Emanoil Bucuța), de o „Cronică literară" și de o „Revista revistelor" românești, maghiare și germane. După portretele câtorva oameni de seamă (*Einstein*, *W. Wundt*, *Michailovski – Nietzsche al rușilor* ș.a.), Lucian Blaga deschide o rubrică intitulată „Note", cuprinzând comentarii literare, culturale și filosofice, un gen de „tablete" nesemnate, identificate ulterior a-i aparține. I se poate probabil atribui și pseudonimul E. Dera, citibil Iedera, nume de alint pentru soția lui, Cornelia Blaga, pseudonim sub care dă traduceri (*Din cugetările lui Merejkovski*) și articolul *Socialism și cultură*. Alături de Iustin Ilieșiu, sunt prezenți în mod obișnuit Cezar Petrescu

(iscălind și c.p. sau Iago), Adrian Maniu (folosește inițialele A.M. pentru articole politice, literar-culturale, comentarii și note), Al. Ciura (semnând Petronius, Alfa, Al.), Eugen Filotti, Emil Isac (prezent cu articole și foiletoane – *Acțiuni de propagandă ziaristică, Teatrul popular*), Lucian Bolcaș, V. Onișor, Vasile C. Osvadă, Vasile Al-George, Dariu Pop, D.I. Cucu, N. Ghiulea, Aurel Vlad, Cassiu Maniu, Horia Maniu, G. Todica, Teodor Murășanu, Ioan Lupaș, D. Pallady ș.a. Se menționează date interesante despre Sindicatul Presei Române din Ardeal, constituit sub președinția lui Ion Agârbiceanu. **V.** mai cuprinde versuri de Ovidiu Hulea, Zaharia Bârsan, Iustin Ilieșiu, Adrian Maniu (*Dulgherul*), Vasile Al-George, proză de Emil Isac (*Doamna Matilda*), Cezar Petrescu (*Drumul cu plopi*), Emanoil Bucuța (*Hanul drumeților*) și D.I. Cucu. Se reproduce nuvela lui I.L. Caragiale *Boris Sarafoff* și se publică în foileton romanul *Aventurile domnului Collin* de Frank Heller, tradus sub pseudonimul Scotu et Co.. Se traduce din F.M. Dostoievski, D. Merejkovski ș.a. De reținut cronica la volumul *Poezii* de Teodor Murășanu și la piesa *Zamolxe* de Lucian Blaga. ***M.Pp.***

VOINŢA CRAIOVEI, publicație apărută la Craiova, săptămânal, de la 18 august 1894 până la 18 iunie 1896 și, într-o nouă serie, de la 24 februarie 1897 până la 14 mai 1905, sub conducerea lui Al.G. Olteanu, ca organ al Partidului Național Liberal. În primii ani, în spațiul restrâns acordat literaturii, pot fi întâlniți cu versuri Ludovic Dauș (*Funcționarul*), Caton Theodorian, Panaite Zosân (*Tudosia*), A.C. Cuza (*Fă-ți datoria*), Smara, Dem. Moldoveanu (*Errans* ș.a.), Cincinat Pavelescu, Radu D. Rosetti. Lui Al. Macedonski i se publică poezia *În restriște*, iar din G. Coșbuc se reproduc două poezii (*Trandafirii lui Isus* și *Fel de fel*). Traduceri din Charles Baudelaire (*Unei trecătoare. Sonet*) și din Henri Murger (*Balada deznădăjduitului*) dau Ludovic Dauș și C.Z. Buzdugan, iar din Hérédia (*Antoniu și Cleopatra*) adaptează Cincinat Pavelescu, autor și de epigrame. În foiletonul gazetei apar schițe de I.A. Bassarabescu (*Prozaici*), N.M. Condiescu (care debutează aici în 1897 cu versuri), Al. G. Olteanu, pagini postume aparținând lui Traian Demetrescu, basme populare prelucrate. Fără semnătură, din August Strindberg este tradusă nuvela *În cimitir*, iar din Catulle Mendès schița *Julieta victorioasă.* O rubrică de note satirice, pe teme îndeosebi politice, se intitulează „Din viața lui Spanachide". Poetei Ada Negri îi dedică un articol elogios Al. Vlahuță. În afară de unele cronici dramatice privitoare la spectacolele Teatrului Național din Craiova, scrise sub pseudonimul Dorin de Al. G. Olteanu, căruia îi aparțin și mai multe articole privitoare la activitate culturală craioveană (*Critici și teatru, Ziaristica în Craiova* ș.a.), în ultimii trei ani publicația s-a dezinteresat cu totul de viața literară și artistică. ***L.V.***

VOINȚA NAȚIONALĂ, gazetă apărută la București, zilnic între 10 iulie 1884 și 31 decembrie 1912 și săptămânal de la 6 ianuarie 1913 la 13 aprilie 1914. În acest oficios al Partidului Liberal, cel mai important ziar editat de liberali după 1880, preocupările literare și-au făcut loc sporadic, mai ales atunci când un scriitor era membru al redacției. În cei dintâi ani director fiind omul politic și ziaristul Gh. C. Cantacuzino, funcția de prim-redactor i-a fost încredințată lui N.D. Xenopol. Din 1888 **V.n.** are doi redactori principali, dintre care unul, până prin 1894, este Barbu Delavrancea. Spre sfârșitul secolului ziarul va fi condus de gazetari profesioniști, iar din 1903 director va fi Ioan Nădejde, în redacție intrând Sofia Nădejde, Petre Locusteanu, mai târziu Constantin Banu, Grigore Tăușan ș.a. Un colaborator consecvent, chiar din 1885, a fost A.D. Xenopol, care scrie cronici literare (la *Poezii* de Matilda Cugler-Poni, *Poezii* de N. Gane ș.a.), cronici muzicale sau de artă plastică, studii, articole de istorie și filologie, recenzii, articole politice. În 1886–1887, semnând și cu pseudonimul Helvetius, Xenopol dă și amintiri din călătoriile în Elveția ori în țară (*O călătorie la Dorna în Bucovina*). Divergențe de opinii politice duc în anii 1905–1906 la atacuri nedrepte în **V.n.** îndreptate împotriva istoricului. În 1888 Ion Ghica începe să publice, aproape în același timp în „Revista nouă" și aici, *Amintiri din pribegia după 1848,* doi ani mai târziu tipărindu-i-se *O pagină de istorie.* Din 1885 datează colaborarea lui I.L. Caragiale, mai întâi cu publicistică literară (*Din foloasele tiparului* ș.a.), iscălită cu pseudonimul Quodlibet; semnate Luca sunt două cronici teatrale; câteva cronici rimate (pseudonimul folosit este Papură) pot să îi aparțină, după cum *Varietăți politice,* prima versiune a scrierii *Temă și variațiuni*, ca și unele articole neiscălite, dar în consonanță cu atitudinea politică a scriitorului, sunt ale lui. Prin octombrie Caragiale își încetează activitatea. Deosebit de întinsă și variată este colaborarea lui Delavrancea; uneori, mai ales în anii 1888–1890, el a

VOINȚA NAȚIONALA

ZIAR NAȚIONAL-LIBERAL

BUCURESCI 17 AUGUST

REVISTA POLITICA EXTERNA

BULETIN TELEGRAFIC

NOUTAȚI

scris aproape singur întregul ziar, de la editorialul din prima pagină la știrile și notițele paginii a treia, semnând și B., D., V., Același țăran, Juvenal, Un amic, Un cetățean, Un oltean, Un țăran, Un visător, Unul din Ligă, Vr. De menționat că pseudonimul Juvenal îl folosea și N.D. Xenopol, autor de nuvele și pamflete publicate sub titlul comun *Tipuri ministeriale,* în care sunt criticați politicieni conservatori (P.P. Carp, Al. Marghiloman, Titu Maiorescu) sau radicali (G. Panu). Diverse cronici și articole dedicate literaturii scriu T.G. Djuvara (*Încercare asupra literaturii române de la origini până în zilele noastre*), D.C. Ollănescu-Ascanio (*Studii și figuri literare*, *O scrisoare pierdută* ș.a.), I. Tanoviceanu (iscălea și T. Ioan), Ion Gorun, Ioan Nădejde, Sofia Nădejde. Publicistică politică dau și D.A. Sturdza (semna și S.), Al. G. Djuvara (secretar de redacție în 1884), Ioan Slavici (în 1893), Al. Macedonski (prin 1893–1894). Se reproduc versuri aparținând lui V. Alecsandri, Al. Vlahuță și se inserează în sumar poezie ocazională. Un foileton cu traduceri din literatura franceză (*Proscrisul* de H. Rochefort, dar și interminabile romane de aventuri) ocupă, de câteva ori pe săptămână, partea de jos a unor pagini. Odată cu venirea la conducere a lui Ioan Nădejde, dar mai ales începând din noiembrie 1907, când misiunea de apărător al opiniilor liberale e preluată de un nou cotidian, „Viitorul", în structura gazetei se produc schimbări. Editorialele și alte luări de poziție vor fi mai concise, mai directe. Numărul corespondențelor din provincie, în primul rând din Craiova și din Iași, crește, iar conținutul lor e tot mai interesant, depășind frecvent sfera chestiunilor de interes local. Săptămânal se inserează cronici ale vieții muzicale (aparțin lui H. Goring și lui N. Pora) sau ale expozițiilor de artă plastică (făcute de Grigore Tăușan și de I. Grozea). Cu aceeași regularitate apare cronica dramatică, ținută de Petre Locusteanu, actor și autor dramatic, Const. Rîuleț sau de I. Gruia. Comentariile dedicate literaturii recapătă spațiul avut în perioada când B. Delavrancea răspundea de alcătuirea gazetei. Cronicar literar este Ilarie Chendi; de multe ori intervine în analiza actualității sau în discuțiile de principii Izabela Sadoveanu (care debutează aici în calitate de critic literar în 1904; folosește și pseudonimul Evan). Tot ea publică în **V.n.** și o serie de portrete închinate unor scriitori străini (Bjørnstjerne Bjørnson, Jean Moréas, Israel Zangwill) sau români (D. Anghel, St. O. Iosif, Emil Gârleanu, Octavian Goga, Mihail Sadoveanu ș.a.). Între cei care continuă să colaboreze se numără Ion Gorun, G.G. Longinescu și unii tineri apropiați prin convingerile lor de Ioan Nădejde, între care G. Diamandy, D.A. Teodoru, Spiridon Popescu. Se tipăresc și scrierile unor autori aflați la începutul carierei, cum sunt N.N. Beldiceanu, Al. Cazaban, P.V. Haneș ș.a. Mihail Sadoveanu, cel mai cunoscut dintre ei, este prezent în **V.n.** începând din 1905, cu multe fragmente din cartea la care lucra, *Amintirile căprarului Gheorghiță.* Gazeta ia, de altfel, poziție, printr-un articol al lui Ilarie Chendi (*Cazul Sanielevici–Sadoveanu*) și prin altul al Izabelei Sadoveanu (*Artă și morală*), ca și prin reproducerea unui studiu al lui G. Ibrăileanu – *Doi critici și mai mulți scriitori (Morala d-nului Sadoveanu)* –, în ampla dispută dintre critici în legătură cu morala în opera literară. Au mai colaborat I. Al. Brătescu-Voinești, Emil Grigorovitza (cu schițe și amintiri), N. Zaharia, se reproduc scrieri de Ion Agârbiceanu, G. Bogdan-Duică, G. Coșbuc, N. Iorga (multe articole din „Sămănătorul"), Al. Vlahuță. Inițiativa redacției de a iniția o discuție privind starea literaturii române la 1905 atrage intervențiile lui Ovid Densusianu, E. Lovinescu și Simion Mehedinți. Ecouri în mediile intelectuale, dar și în rândurile celorlalți cititori a produs și polemica în jurul paternității dramei *Vlaicu Vodă* a lui Al. Davila, declanșată în 1905 și continuată ani în șir. Semnalul l-a dat o notiță aparent nevinovată, inserată anonim de Petre Locusteanu la rubrica „Informații". Nu întâmplător, Al. Davila a fost mai mereu ținta cronicarilor dramatici de la **V.n.** și în calitatea lui de director al Teatrului Național din București. Frecvent figurează în paginile politice articole de C. Stere, I.G. Duca sau de G. Diamandy și, foarte des, comentarii aparținând

lui Vintilă Brătianu, mai toate republicări. O contribuție susținută are Sofia Nădejde, cu intervenții de atitudine socială, povestiri, nuvele și traduceri din opera lui Henryk Sienkiewicz (romanul *Potopul*, în foileton), Leonid Andreev (*Prăpastia*, *Câinele)*, Maxim Gorki (*Omorul*, *Loico și Radda)*, A. P. Cehov (*Mucenicii*, *Băieții)*, E.A. Poe (*Portretul*, *Leonora*, *Sfinxul* ș.a.), H.G. Wells (*Casa roșie*), Selma Lagerlöf (*Sfânta icoană din Lucca,* după o versiune în limba germană) ș.a. Transformată din ianuarie 1913 într-o publicație care, cum afirmă Ioan Nădejde în articolul *Programul nostru,* „fără a fi revistă științifică de doctrină [...] îi va ține locul", gazeta va mai apărea un timp, dar influența ei în mișcarea de idei a vremii este tot mai scăzută. ***R.Z.***

VOINȚA TRANSILVANIEI, gazetă apărută la București între 10 septembrie 1944 și 9 aprilie 1945 și la 10 septembrie 1945, continuată ulterior, pentru scurt timp (16 iunie–16 octombrie 1946) de „Tribuna Transilvaniei". Redactor responsabil: I. Radiciuc. Subintitulată „Săptămânal de atitudine națională", **V.T.** e redactată de un grup de publiciști ardeleni, mulți refugiați, militanți pentru eliberarea Transilvaniei și înlăturarea consecințelor ce decurgeau din Dictatul de la Viena. Principalii colaboratori sunt Vasile Netea, Ilie Dăianu, Coriolan Gheție, E. Bośca-Mălin, Gabriel Țepelea, Olimpiu Boitoș, I.D. Suciu, Cornel Regman, Ion Apostol Popescu. Cu versuri figurează Emil Zegreanu, D. Missir, Al. Husar, D. Savu, Al. Negură, Ion Apostol Popescu, I. Tudose, Mihai Beniuc, Zaharia Bârsan, Dumitru Micu. Lui Tudor Arghezi i se reproduce poezia *Inscripție pe o ușă* din volumul *Cuvinte potrivite.* Articole scriu V. Netea (*Ardealul în politica românească de azi*), Zenovie Pâclișanu (*Caracterul românesc al Transilvaniei*, *Maramureșul românesc*, *Ce este Ardealul?*) ș.a., îndemnând la solidaritate națională. Istoria literară e ilustrată de unele reproduceri, cum este un articol al lui Radu D. Rosetti despre V.A. Urechia, sau de portrete și medalioane literare, precum cele semnate de Ionel Neamtzu despre Ilarie Chendi, de Ion Apostol Popescu despre Mihai Beniuc, de I. A. Terebești (Nae Antonescu) despre George Boldea. Alți colaboratori: Corneliu Albu, Ștefan Pascu, Iosif E. Naghiu, Ion I. Ghelase. ***M.Pp.***

VOINȚA TULCEI, publicație apărută la Tulcea, săptămânal, între 10 august 1896 și 26 august 1897, sub direcția unui comitet. Administrator și girant responsabil este L.E. Manacachi, înlocuit de la numărul 38 cu S. Husar. Cuprinzând știri despre viața politică a orașului, gazeta a acordat spațiu și preocupărilor de literatură și artă. Aproape în fiecare număr se tipăresc versurile nostalgice ale lui Iuliu Cezar Săvescu, scrise, cele mai multe, în orașul de pe Dunăre: *Amorul dintâi*, *Vorba veche* ș.a., o traducere din Shelley (*Regina visurilor Mab*). Sporadic intră în sumar și poezii semnate de George O. Gârbea (*Imnul fraților*), Elena Poenaru (*Cântarea Dobrogei*) ș.a. Proză s-a publicat puțină, gazeta adăpostind, între altele, povestirea *Cenușa unei scrisori*, iscălită cu pseudonimul Mar. Scurte note au în vedere spectacolele de teatru – puține de altfel – din oraș. Două comentarii ample se referă la prodigioasa activitate teatrală a lui Matei Millo și a Aristizzei Romanescu. ***D.M.***

VOITIN, Al. (6.VIII.1915, Pașcani – 5.IX.1986, București), dramaturg, prozator, poet. Este fiul Iuliei Voitinovici (n. Zierhoffer), învățătoare, și al lui Adam Voitinovici, cofetar. Va absolvi la Iași Liceul de Aplicație de pe lângă Seminarul Pedagogic (1933) și Facultatea de Drept (1937). Intră în magistratură, ocupând diverse funcții mărunte la tribunalele din Piatra Neamț, Dorohoi, Roman, Iași, din județele Ilfov și Prahova. Cariera îi va fi favorizată de conjunctura politică de după război, când este numit președinte al Tribunalului Poporului (1945–1946), procuror general (1948–1952), președinte al Tribunalului Suprem (1954–1967), șef al Colegiului de Jurisdicție la Curtea Superioară de Control Financiar (1973–1979). În perioada 1945–1967 a slujit cu zel noua putere politică, dând sentințe dure și nedrepte, în urma cărora au fost încarcerați și chiar executați cei considerați dușmani ai regimului comunist. Istoria îi reține numele îndeosebi în legătură cu rolul avut în 1946 în instrumentarea procesului intentat lui Ion Antonescu și colaboratorilor acestuia. Ca literat, debutează în 1933 la „Adevărul literar și artistic" cu versificarea intitulată *Matematica*, iar editorial în 1934 cu placheta *Beton armat* (reluată, cu mici modificări, în *Pahare de fum*, 1974), amalgam de rimări ale unor stereotipii imagistice, în registru simbolist, romantic-tradiționalist, avangardist. **V.** este indecis atât în stil, cât și în tematică, oscilând între omagii aduse lui Demostene Botez, balade ale nopților cu lună, cu bătrâne vrăjitoare, cânturi aprinse despre noua arhitectură și progresul mijloacelor de transport. Tot în 1934, împreună cu câțiva colegi de la Drept și Medicină,

susține apariția, la Iași, a revistei de stânga „Manifest”, unde publică versuri. Mai colaborează la „Însemnări ieșene”, „Umorul literar”, „Lumea”, „Tot”, „Cuvântul liber”, „Șantier”, „Era nouă”, „Frize”, „Jurnalul literar”, „Ecoul”, „Cronica”, „România literară”, „Teatrul” ș.a. În 1957 semnează cu pseudonimul Alexandru Adamescu dramatizarea *Judecata focului* și alege să se ocupe cu perseverență de acest gen literar. A mai iscălit Alexandru Voitin, Al. Voitinovici, Adam Apostol. În 1964 e decorat cu Ordinul „23 August” clasa a III-a, pentru „merite deosebite în opera de construire a socialismului”.

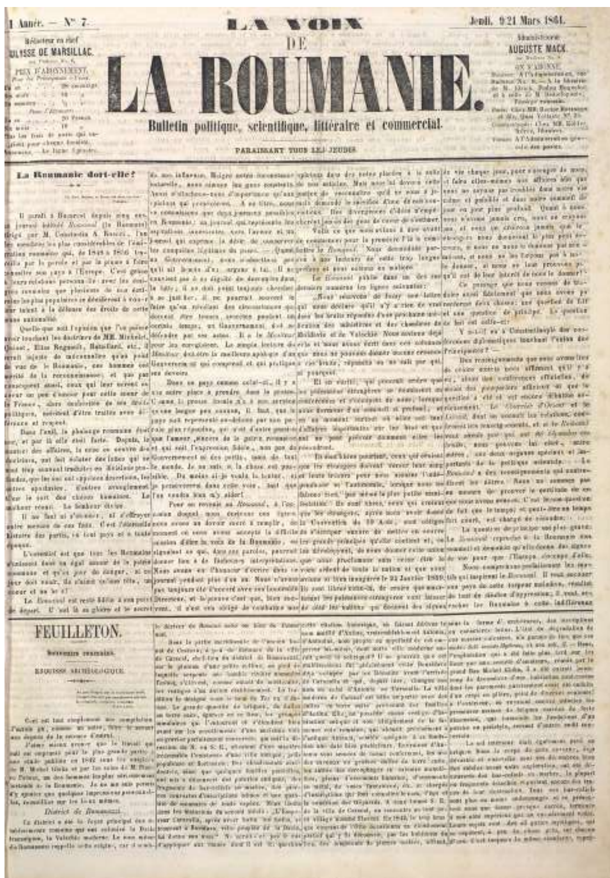
Piesele de teatru ale lui **V.** sunt grupate în trilogii: *Oameni în luptă* (1964), alcătuită din *Oameni care tac*, *Oamenii înving* și *Oamenii sunt oameni* (*Ancheta*), sau *3 comédii* (1968), intitulate *Portretul*, *Tezaurul lui Justinian*, *Scrisori anonime*, ori sunt antologate tematic: *Procese istorice* (1976), unde intră mai vechile *Judecata focului*, *Procesul Horia* (1967), *Avram Iancu sau Calvarul biruinței* (1970), la care se adaugă *Adio, majestate!* și *Colivia cu năluci*. Textele se definesc fie ca scheciuri bulevardiere de îndoctrinare, salvate, pe scenă, de la penibilul clișeistic prin jocul câte unui actor de talent (Grigore Vasiliu-Birlic în rolul negustorului bețiv Zigu din *Oameni care tac*), fie ca inconsistente replicații de „mușatisme”, ca ironizări facile ale moravurilor familiale mic-burgheze, fie ca dezlănțuiri patetice, grandilocvent naționaliste și așa-zis mesianice, orientarea fiind luată cu împrumut din discursul oficial. Simplistă formal, decupată în câte trei acte, fiecare fiind segmentat în tablouri cu replici scurte și precise, seria *Oameni în luptă* propune scenarii de acțiune (tipărire de manifeste, sabotaje ș.a.m.d.), adecvate mitologiei ideologice a ilegaliștilor urmăriți de Siguranță, dispuși în piesă într-o galerie de personaje-tip, opuse maniheist altora, care ilustrează îngroșat postura negativă. Defectul tehnic rezidă în sufocarea conflictului. Piesele încep și se termină la nivelul indicațiilor scenice, atent precizate ideologic, desfășurarea ulterioară fiind întru totul previzibilă, printre înșiruiri de lozinci, metafore schingiuite contextual și sancțiuni pe eșantioane sociale. **V.** abandonează clișeul propagandistic în *3 comédii*, adoptându-l pe acela al cazurilor de mic-burghezi beneficiari ai unor moșteniri dubioase. Autorul are acum ocazia să satirizeze copii răsfățați, cucoane simandicoase și soți fanfaroni. Fără subtilitatea lui Tudor Mușatescu, el nu obține însă decât efecte prin ricoșeu, niște fragile similarități de spirit, într-o imitație înfundată în stângăcii. Un rateu major al acestei trilogii îl reprezintă *Scrisori anonime*. Dorind să ridice ștacheta inspirației, dramaturgul se străduiește să scrie în maniera participativă a lui Luigi Pirandello. Ticluiește o „comédie” în care personajele își cedează cuvântul unul altuia, dar lecția pirandelliană nu prea are la ce folosi. Piesele reunite sub titlul *Procese istorice* aparțin registrului solemn al activismului „patriotic”. **V.** alege să instrumenteze cu predilecție cauze importante (eliberarea iobagilor de sub exploatarea grofilor unguri și a Curții de la Viena, frățietatea provinciilor românești, repusă în discuție la Revoluția de la 1848 ș.a.), pe care însă le afundă în declamații, imprecații, asimilări sanctificatoare, forțate, naivități găunoase etc. Lipsite de adâncime, personaje-etalon precum Horia și Avram Iancu transportă un întreg arsenal de locuri și situații comune parafate politic. **V.** ecranează partitura protagonistului, redus la o voce prestatoare de aserțiuni, stilistic rizibile, însă întotdeauna rostite cu patos: „Lupta noastră a fost ca o vacă neagră… Întunecată de durere. Dar n-a fost stearpă” (*Avram Iancu sau Calvarul biruinței*). În alte piese, *Adio, majestate!* (în centrul scenei: N.D. Cocea și Miron Radu Paraschivescu – luptătorul de stânga vechi și cel nou), *Colivia cu năluci* (răstălmăcirea unei legende din Valea Târnavelor), intriga e complet subordonată formulelor de propagandă, unui retorism inflamat prin care sunt aruncate pe banca acuzării monarhia („În fruntea tuturor nelegiuiților au stat întotdeauna regii”) și „obscurantismul”, sub incidența căruia cade religia („Puterea voastră se va spulbera. Omul va fi deplin stăpân pe brațele lui, pe mintea lui, pe sufletul lui. Pe întreaga lui ființă și viață”). Personajele, conflictul reprezintă parametri ideologici, schematizați, anticipativi, montați într-un ansamblu cu miză educativă. În 1975 lui **V.** i se editează volumul *Însemnările unui ucenic politic de odinioară*. Sunt pagini memorialistice cu mesajul la vedere, destinate tineretului, spre luare-aminte asupra formării unui intelectual „democrat” în atmosfera culturală și ideologică a Iașului interbelic. Se rememorează ambianța familială, anii de studii, confruntările cu militanții de dreapta, sunt evocate câteva figuri din lumea literară (Magda Isanos, George Ivașcu), reuniunile cvasimondene/cvasipolitice, „ceaiurile” uteciste.

Romanul *Cinema Splendid* (I–II, 1978–1981), care împreună cu alte două, proiectate cu titlurile *Cocoșul de vânt* și *Corbii demenți*, ar fi trebuit să alcătuiască o trilogie, pare o demonstrație de scriitură scăpată de sub control, excesiv digresivă, cu ținta pe dispunerea galopantă a pledoariei, fără vreo preocupare pentru construcția personajelor. Stilul magistratului **V.** nu se acomodează nici acum exigențelor scrisului literar, eforturile fiind resimțite drept sforțări, ambiții, fără să poată anula senzația de proză confecționată.

SCRIERI: *Beton armat*, Cernăuți, 1934; ed. (*Pahare cu fum*), pref. Aureliu Goci, București, 1974; *Judecata focului*, București, 1957; *Oameni care tac*, București, 1963; *Oameni în luptă*, București, 1964; *Procesul Horia*, București, 1967; ed. București, 1977; *Tezaurul lui Justinian*, București, 1967; *3 comédii*, București, 1968; *Avram Iancu sau Calvarul biruinței*, București, 1970; ed. București, 1978; *Niciodată singuri…*, București, 1970; *Timp eroic* (în colaborare), Iași, 1971; *Însemnările unui ucenic politic de odinioară*, București, 1975; *Procese istorice*, București, 1976; *Cinema Splendid*, I–II, București, 1978–1981; *Pragul nemuririi. Horia, Cloșca, Crișan*, București, 1985; *Dezbateri dramatice*, pref. Valeriu Râpeanu, București, 1986.

Repere bibliografice: Radu Popescu, [*Al. Voitin*], RMB, 1957, 4 037, 1976, 9779; N. Carandino, [*„Procesul Horia”*], ST, 1967, 5; Ion Vlad, *„Procesul Horia”*, ST, 1967, 5; Aurel Bădescu, *Teatrul istoric și teatrul politic* (interviu cu Al. Voitin), CNT, 1970, 43; Nicolae Balotă, [*Al. Voitin*], RL, 1971, 24, 1978, 29; Victor Parhon, *„Procesul Horia”*, CNT, 1972, 13; M. G. [Mihai Gafița], *Teatrul și poezia lui Al. Voitin*, RL, 1975, 32; Dinu Săraru, *„Procese istorice”*, SPM, 1976, 293; Ionuț Niculescu, [*Al. Voitin*], TTR, 1976, 3, T, 1986, 10; Brădățeanu, *Viziune, 217–218;* Paul Dugneanu, *Romanul de largă respirație*, LCF, 1978, 22; George Muntean, *Un roman-document*, RL, 1978, 29; Elena Tacciu, *Un bildungsroman*, RL, 1981, 10; H. Zalis, *Planurile cinematografice ale memoriei*, CNT, 1981, 19; Iorgulescu, *Critică, 141–144*; Brădățeanu, *Istoria*, III, *235–237;* Cocora, *Privitor*, II, *113–115*; Diaconescu, *Dramaturgi, 230–233;* Faifer, *Dramaturgia, 146–148;* Ghițulescu, *O panoramă, 292–295*; Ileana Berlogea, *„Oameni care tac”*, TTR, 1989, 4; Mihai Vasiliu, *Universul dramaturgiei antifasciste*, TTR, 1989, 5; *Al. Voitin*, DRI, V, *348–362; Dicț. scriit. rom.*, IV, *802–803.* ***C.M.B., L.Cr.***

VOIX DE LA ROUMANIE, LA, publicație apărută la București, săptămânal, între 26 ianuarie 1861 și 6 octombrie 1866, cu subtitlul „Bulletin politique, scientifique, littéraire et commercial”. Redactorul-șef, Ulysse de Marsillac, care anterior editase „La Voix roumaine” (1–15 ianuarie 1861), precizează că scopul revistei este de a oferi Europei o imagine cât mai completă a României. Se dau îndeosebi informații despre viața politică a țării, gazeta având valoare de document istoric, întrucât concomitent tipărește nu doar legi și comentarii politice, ci și toate discursurile din Cameră. Ulysse de Marsillac e prezent cu numeroase însemnări despre literaturile română și franceză: *Jenăchiță Văcărescu*, *Gérard de Nerval*, *Lettres sur la littérature roumaine*, *„Les Misérables”*, *„Baba Hârca” de Matei Millo*, *Les Poètes roumains. Vasile Alecsandri*, *Chateaubriand*, Jules Michelet publică studiul intitulat *La Poésie roumaine*, iar Ange Pechméja traduce în franceză, număr de număr, pagini din literatura populară (*Mănăstirea Argeș*, *Miorița, Tinerețe fără bătrânețe și viață fără de moarte*) sau din literatura contemporanilor (Grigore Alexandrescu, *Cântecul soldatului*). Apar și numeroase studii privind istoria României, istoria limbii române, cronici referitoare la actualitatea culturală și mai ales despre viața muzicală de la București și de la Paris. Astfel, în același număr stau alături note

1 Année. — N° 7. LA VOIX DE LA ROUMANIE. Jeudi, 9/21 Mars 1861.

Rédacteur en chef ULYSSE DE MARSILLAC.

Administrateur AUGUSTE MACK.

Bulletin politique, scientifique, littéraire et commercial.

PARAISSANT TOUS LES JEUDIS

La Roumanie dort-elle?

FEUILLETON.

privind spectacolele din cele două capitale: *Traviata* și *Coana Chirița, Rigoletto* sau *Vecerniile siciliene* și *Prăpăstiile Bucureștilor.* ***P.Ct.***

VOLBURĂ POIANĂ-NĂSTURAȘ (pseudonim al lui Constantin I. Năsturaș; 13.III.1890, Galbeni, j. Bacău – 5.X.1972, Arad), poet, prozator. Este fiul Elenei și al lui Ioan Năsturaș, preot. Urmează școala în comuna natală, la Poieni și la Iași, unde între 1904 și 1911 este elev al Seminarului „Veniamin Costache". După absolvire își schimbă orientarea profesională inițială, înscriindu-se la Școala Militară de Infanterie din București, pe care o frecventează până în 1913. Tânăr ofițer, participă la campania din Bulgaria (1913). În octombrie 1916 este rănit în confruntările de la Brăniștari, județul Giurgiu, și cade prizonier. Se întoarce pe front, anul 1919 găsindu-l sub comanda generalului Traian Moșoiu, în Transilvania. Ulterior cariera sa militară (în 1936 era maior în Regimentul 4 Grăniceri, în 1939 colonel) se desfășoară în garnizoanele Arad, Timișoara, Sibiu, Deva, Oradea, Chișinău și Lugoj. A mai funcționat ca director de studii la Școala de Ofițeri de la Sibiu, la Școala de Maiori de la Sfântu Gheorghe și la Liceul Militar „Principele Ferdinand" din Chișinău. Ca prefect în Transnistria (1941–1943), a reușit să evite deportarea peste Bug a șaptezeci de mii de evrei, scăpându-i astfel de la moarte. Această atitudine îl va salva de la detenție după cel de-al Doilea Război Mondial, el fiind singurul prefect transnistrean care a beneficiat de achitare. Debutează cu versuri în 1907 la ziarul ,,Unirea" din Iași, iar editorial în 1912 cu volumul *Spre viață.* Colaborează la „Făt-Frumos", „Cuget clar", „Sămănătorul", „Neamul românesc literar", „Cele trei Crișuri" (unde a fost secretar de redacție), „Dacia Traiană", „Luceafărul", „Cosinzeana", „Ramuri", „Viața românească", „Flacăra", „Viața literară", „Universul literar", „Românul" (Arad), „Drapelul" (Lugoj), iar mai târziu la ,,Scrisul bănățean", „Flacăra roșie" (Arad) ș.a. Prezență deosebit de activă în viața literară, organizează conferințe și șezători literare, inițiază Expoziția de Cărți Românești din Timișoara (1933), participă la înființarea Societății Scriitorilor Români din Banat (1934), al cărei prim președinte este. După 1945 se stabilește la Arad, unde activează în cercul literar „Al. Sahia" și în cenaclul „Lucian Blaga", sprijinind cu deosebire tinerii scriitori. În 1967 semna versurile coralei *Cântec de leagăn pentru Nicolae Bălcescu*, compusă de Nicolae Brânzeu. A mai semnat V. Poiană și Volbură Poiană.

Deși activitatea literară a lui **V.P.-N.** însumează un număr mare de volume, autorul lor rămâne mereu egal cu sine. Tributar liniei naționaliste susținute de N. Iorga, de care era apreciat, el o transferă în plan literar, asumându-și condiția de poet-tribun, pătruns de rolul său mobilizator. Versurile se polarizează în jurul unei tematici comune: evocarea satului natal ca spațiu securizant, atacat în același timp, de boală și sărăcie, și a figurii luminoase a părinților, marcarea evenimentelor religioase, decorul idilic și idealizat al naturii. Uneori sunt evocate, în felul lui George Coșbuc, conflicte rurale în care fetele urâte își plâng soarta sau se bucură de prima ieșire la horă. Erotismul, excesiv de cuminte, este însă convențional, diluat fiind de barierele educației conservatoare și de propria cenzură. O temă predilectă în scrierile lui **V.P.-N.** este istoria, poetul arătându-se interesat cu precădere de soarta Ardealului și a Basarabiei, cărora le închină două volume. Proza se înscrie în același regim moralizator, personajele centrale fiind, de pildă, un copil a cărui evoluție e urmărită până în momentul încheierii școlii primare, când trebuie să ia hotărârea de a-și continua ori nu studiile (*Ion Burduf*, 1925), sau tineri de un patriotism neverosimil, care pun mai presus de orice interesul național, jertfindu-și viața pentru Unire. Cu vizibilă tentă autobiografică, romanul *Din stejar, stejar răsare...* (1935) se axează pe urmările Primului Război Mondial în existența simplă și lipsită de spectaculos a unei familii de țărani olteni harnici și respectați, puși de autor în situația artificială de a se transforma peste noapte în eroi.

SCRIERI: *Spre viață*, pref. N. Iorga, București, 1912; *Glasul brazdelor*, Roman, 1914; *Domnia Bistriței*, Bistrița, 1918; *În noaptea Paștilor*, Sibiu, 1920; *Lumină nouă*, Sibiu, 1920; *Din copilărie*, Săliște, 1921; *Noaptea Învierii*, Sibiu, 1921; *Luna-n prag*, Deva, 1923; *Ramuri altoite*, București, 1923; *Regina Maria*, Deva, 1923; *Cosașii*, Orăștie, 1924; *Ion Burduf*, Arad, 1925; *Aurul patriei*, Oradea, 1926; *Fata din Ardeal*, Arad, 1926; *Galbenii*, Oradea, 1926; *Toamnă*, Arad, 1929; *Grâu bun*, Craiova, 1932; *Pâne pentru suflet*, Timișoara, 1932; *Din stejar, stejar răsare...*, București, 1935; *Fântâni cu lună*, Timișoara, 1936; *Pământ românesc*, Iași, 1939; *Basarabia*, Chișinău, 1940; *Țara noastră*, Timișoara, [1940]; *Hotarele*, Timișoara, 1941; *Patria*, Timișoara, f.a.; *Cântă cucu dragostea*, f.l., f.a.

Repere bibliografice: Perpessicius, *Opere*, XII, *547–548*; M. San-Marino [M. Samarineanu], *„Galbenii"*, F, 1926, 3;

Lovinescu, *Ist. lit. rom. cont.*, III, *72–74;* Iorga, *Ist. lit. cont.* (1934), II, *191, 241*; Paul I. Papadopol, *„Din stejar, stejar răsare…”*, „Neamul românesc”, 1936, 217; G. M. Ivanov, *Simfonie literară în Banat. Prozatorii bănățeni*, RML, 1940, 39; P.P.B. [Pavel Bellu], *Volbură Poiană Năsturaș*, LU, 1940, 4; N. Ch. Dimancea, [*„Țara noastră”*], „Gazeta cărților”, 1942, 7–8; Rucsanda Luștrea, *Constantin Volbură Năsturaș – contribuții biografice*, „Studia Universitatis «Vasile Goldiș»”, 1994, 3; *Dicț. scriit. rom.*, III, *776–777*. ***N.Bc.***

VOLCEANOV, George (28.V.1956, București), anglist, editor, traducător.

Este fiul Elisabetei Volceanov (n. Szőcz), secretară, și al lui George Volceanov, ofițer de transmisiuni, apoi inginer. Urmează la București secția umanistă a Liceului „Ion Neculce” (1971–1975) și Facultatea de Limbi și Literaturi Străine, secția engleză–maghiară (1975–1979), susținându-și licența cu Leon Levițchi, iar doctoratul la Universitatea „Babeș–Bolyai” din Cluj-Napoca, în 2004, sub îndrumarea lui Virgil Stanciu, cu lucrarea *The Shakespeare Canon Revisited*, publicată în anul următor. După un stagiu de un an în învățământul secundar, la Călărași, devine asistent universitar la Catedra de limbi străine din cadrul Școlii Militare de Ofițeri Activi a Ministerului de Interne (1980–1991), apoi lector la Academia de Poliție „Alexandru Ioan Cuza” (1991–1997), la Facultatea de Drept a Universității „Gheorghe Cristea” (1997–1999), iar din 1999 la Catedra de limbi germanice, slave și orientale a Facultății de Limbi și Literaturi Străine a Universității „Spiru Haret”, promovând în 2005 conferențiar la Departamentul Filologie al Facultății de Litere de la aceeași Universitate. Debutează editorial în 1983 cu versiunea în românește a romanului *Întoarcerea* de Györffi Kálmán. Colaborează la periodice din țară și din străinătate: „Lettre internationale”, „România literară”, „Astra”, „Dilemateca”, „Teatrul azi”, „Observatorul cultural”, „University of Bucharest Review”, „British and American Studies”, „Translation Studies”, „Universalia” ș.a. Organizează primul seminar de traduceri literare din maghiară în română (2012). În versiunea sa, piese de Tennessee Williams, Arnold Wesker, Zalán Tibor, William Shakespeare sunt jucate la teatre din țară. Specialist în lexicografie (*Dicționar de neologisme al limbii engleze*, 2002), inițiază preocupările pentru un nou domeniu, argoul, creând instrumente de lucru mono- și bilingve (*Dicționar de argou al limbii române*, 2006, *Dicționar de argou maghiar–român*, 2011, iar în colaborare, *Dicționar de argou al limbii engleze*, 1995 și *Dicționar de argou și expresii familiare ale limbii române*, 1998). A fost distins cu numeroase premii, între care cele oferite de Asociația Scriitorilor din București (1998), British Council (2001), Uniunea Scriitorilor (2003, 2008, 2011), Muzeul Național al Literaturii Române (Premiul Manuscriptum, 2008), cu Diploma de excelență a revistei „Observator cultural” pentru întreaga activitate de traducător (2012) ș.a.

Afirmat în primul rând ca shakespearolog, **V.** își continuă riguros programul de impunere a noii viziuni asupra dramaturgului, consacrată pe plan mondial de curând. Sprijinindu-se pe reevaluarea întregii epoci elisabetane și iacobite, în urma recentelor cercetări interdisciplinare, anglistul propune reinterpretarea canonului shakespearian atât în studii (*„Methinks You're Better Spoken”: A Study in the Language of Shakespeare's Characters*, 2004; *The Shakespeare Canon Revisited*, 2005; *„The Eye Sees Not Itself but by Reflection”: A Study in Shakespeare's „Catoptrics” and Other Essays*, 2006), cât și prin coordonarea celei de-a treia ediții integrale traduse în România (*Opere*, I–V, 2010–2012, prevăzută în 12 volume). Argumentele în favoarea reconsiderării textelor shakespeariene decurg din reanalizarea epocii, din situația creată după interzicerea teatrului religios de către Henric al VIII-lea, cu consecințe în direcția laicizării dramaturgiei și a artei spectacolului. Sub presiunea acerbei concurențe dintre companii și a cenzurii, intervin o serie de factori de natură extrinsecă, textul suportând inevitabile modificări. Ele țin seama și de gustul vremii, de eliberarea de falsele pudori, sub influența Renașterii, dar și de un public preponderent necultivat, majoritar analfabet, care apreciază replica populară, argotică și chiar vulgaritățile, reprezentația teatrală fiind văzută în acea vreme, din perspectiva autorităților, ca un gen subliterar. Instabilitatea textului a condus la necesitatea

reconstituirii filologice, la care au trudit generații de cărturari. Pe baza analizei textologice, stilistice și metrice, edițiile critice (Oxford, Arden, Cambridge) au impus remodelarea canonului shakespearian. El constă, în principal, cum menționează **V.** în solidul și cuprinzătorul studiu introductiv (ce reia în parte teza de doctorat), în „acceptarea de coautori și de extinderea lui prin publicarea în premieră a unor texte recent canonizate sau în curs de canonizare și prin traducerea versiunilor paralele (ca variante distincte) ale unuia și aceluiași text dramatic". Discipol al lui Leon Levițchi, editorul și traducătorul își inițiază programul în 2002, cu piesa, prezentată bilingv, *Doi veri de stirpe aleasă*, la care Shakespeare este coautor cu John Fletcher, și tălmăcește pentru prima dată la noi *Eduard al III-lea* (2003). Prevăzută cu studii și aparat critic la fiecare piesă, datorate unei noi echipe universitare de angliști români, ediția se sincronizează cu practicile occidentale contemporane, de pildă, publicarea în premieră a celor trei variante ale dramei *Hamlet* (1603, 1604, 1623), demonstrând rescrierea textului de la cronică/piesă cu suspans la meditația profundă asupra omenirii și evoluția eroului de la protagonistul impulsiv la filosoful umanist. Și în alte cazuri, reconstituirea arhetipului a spulberat colajele hibride alcătuite în veacul al XVIII-lea din versiuni distincte, acceptate până acum (*Regele Lear*). Arbitrariul alcătuirii canonului shakespearian vreme de secole, argumentează **V.**, invocând investigații de autoritate, a dus la atribuire eronată (fie piese considerate încă anonime, fie atribuite altor autori), la pierderea temporară (*Cardenio*) sau definitivă a unora (*Chinurile răsplătite ale iubirii*). Revizuirea continuă a textului chiar de către autor, practicarea amplă a co-autoratului în epocă, după cum a demonstrat Brian Vickers în studiul *Shakespeare Co-Author* (2003), printre cei cunoscuți azi aflându-se Christopher Marlowe, John Fletcher, Thomas More, Thomas Middleton și chiar un om din popor, cârciumarul George Wilkins, au infirmat mitul geniului spontan, al artistului instinctual, „copil al firii" (Ben Jonson, John Dryden, John Milton). Apreciind realizările înaintașilor (Leon Levițchi, Dan Duțescu, Dan Grigorescu, Ion Frunzetti, Ion Vinea, Virgil Teodorescu, Petre Solomon ș.a.) în transpunerea și interpretarea operei shakespeariene, **V.** realizează o ediție modernă, actualizată, în pas cu noile interpretări. În *„Meethink's You're Better Spoken"* anglistul demonstrează, pornind de la opinii ale lui Leon Levițchi privitoare la mimetismul lingvistic, diversitatea discursului personajelor shakespeariene și individualizarea lor prin limbaj, contribuția decisivă a dramaturgului în configurarea psihologiei schimbătoare a omului modern prin disimulări abile și manipulări persuasive, ca urmare a surprinderii vorbirii altcuiva și prin imitarea ei. *„The Eye Sees Not Itself but by Reflection"* cuprinde un studiu despre motivul oglinzii (cu unele sugestii din Jurgis Baltrušaitis) și implicațiile sale (oglindirea, reflectarea) în evoluția proteiformă de la clișeele antice și medievale la metaforă și simbol în dramaturgia shakespeariană, precum și câteva eseuri (strategiile de supraviețuire prin imitație, disimulare, deghizare, puse în legătură cu teoria biografică a „cripto-catolicismului" lui Shakespeare; interferențele dintre arta sa dramatică și aceea a lui John Webster; caracterizarea protagoniștilor din *Doi veri de stirpe aleasă* prin diferențierea celor doi, disociindu-se de tendința generală care susține asemănarea). Cele două ample panorame, cu caracter didactic, *A Survey of English Literature from Beowulf to Jane Austin* (2000) și *English Poetry up to 1830* (2007), au ca obiectiv studiul evoluției formelor și stilurilor literare din diferite perioade, până la jumătatea secolului al XIX-lea. Ca traducător al lui Shakespeare, **V.** mai transpune singur *Furtuna*, *Regele Ioan*, *Timon din Atena*, în colaborare cu Violeta Popa cele trei versiuni ale piesei *Hamlet* și *A douăsprezecea noapte*, iar cu Adriana Volceanov comedia *Nevestele vesele din Windsor*. Extinzându-și preocupările pentru dramaturgia renascentistă, a tălmăcit piese de Thomas Heywood și John Webster, iar din literatura engleză și americană contemporană s-a oprit la Gore Vidal, Philip Roth, David Lodge, William Owen Roberts (dificilul roman *Molima*, din limba velșă), publicând și seria *Rabbit* de John Updike (unele volume în colaborare). Bun cunoscător al literaturii maghiare, a dat versiuni din prozatori clasici, precum Rejtő Jenő (P. Howard), dar și din contemporani, unii din România, a alcătuit o antologie a poeților de azi (2011), a transpus versuri de Kassák Lajos, un autor al modernității.

SCRIERI: *A Survey of English Literature from Beowulf to Jane Austen*, București, 2000; *„Methinks You're Better Spoken": A Study in the Language of Shakespeare's Characters*, Iași, 2004; *The Shakeaspeare Canon Revisited*, București, 2005; *„The Eye Sees Not Itself but by Reflection": A Study in Shakespeare's „Catoptrics" and Other Essays*, București,

2006; *English Poetry up to 1830*, București, 2007. **Antologii, ediții:** *Lectures on Classical English Literature*, București, 2007; William Shakespeare, *Opere*, I–IV, Pitești, 2010–2011, V, București, 2012. **Traduceri:** Györffi Kálmán, *Întoarcerea*, pref. Eugen Uricaru, București, 1983; Bogdán László, *În căutarea unor locuri de filmare*, București, 1984; Rodion Markovits, *Câșlegi într-un picior*, pref. Al. Paleologu, București, 1986; Rejtő Jenő (P. Howard), *Carantină la Grand Hotel*, București, 1990, *Ciclonul blond*, București, 1992, *Cu nebunii nu te pui*, București, 1993, *Garnizoana morții*, București, 1995; Gore Vidal, *În căutarea regelui*, pref. Ion Bogdan Lefter, București, 1993, *Adio, domnule general!*, București, 1995; David Lodge, *Ce mică-i lumea!*, București, 1997, *Crudul adevăr*, Iași, 2006; Philip Roth, *Complexul lui Portnoy*, postfață Dan Grigorescu, București, 1998; Lawrence Durell, *Peștera lui Prospero. Ghid al peisajului și moravurilor de pe insula Corcyra*, București, 1998; William Shakespeare, John Fletcher, *Doi veri de stirpe aleasă – The Two Noble Kinsmen*, ed. bilingvă, îngr. și introd. trad., Iași, 2002; William Shakespeare, *Eduard al III-lea*, introd. trad., Pitești, 2003, *Sonete – Sonnets*, ed. bilingvă, București, 2009 (în colaborare cu Petre Solomon și Dan Grigorescu), *Furtuna*, în Shakespeare, *Opere*, I, îngr. și introd. trad., Pitești, 2010, *Hamlet*, în Shakespeare, *Opere*, II, introd. trad. în colaborare cu Nicoleta Cimpoeș, Pitești, 2010 (în colaborare cu Violeta Popa), *A douăsprezecea noapte*, tr. în colaborare cu Violeta Popa, pref. Pia Brânzeu, *Doi veri de stirpe aleasă*, pref. trad., *Nevestele vesele din Windsor*, tr. în colaborare cu Adriana Volceanov, pref. Emil Sîrbulescu, în Shakespeare, *Opere*, III, Pitești, 2010, *Regele Ioan*, pref. Iulia Andreea Milică, în Shakespeare, *Opere*, IV, Pitești, 2011, *Timon din Atena*, pref. Codrin Liviu Cuțitaru, în Shakespeare, *Opere*, V, București, 2012; John Webster, *Ducesa de Amalfi – The Duchess of Malfi*, ed. bilingvă, pref. Dumitru Dorobăț, Iași, 2004; Thomas Heywood, *Femeia omorâtă cu blândețea – A Woman Killed with Kindness*, ed. bilingvă, pref. Dumitru Dorobăț, Iași, 2004; Tibor Zalán, *Tibor Zalán și câteva acuarele*, Cluj-Napoca, 2004; Péter Esterházy, *Un strop de pornografie maghiară*, București, 2007; John Updike, *Fugi, Rabbit*, București, 2008 (în colaborare cu Antoaneta Ralian), *Întoarcerea lui Rabbit*, București, 2008, *Rabbit e bogat*, București, 2010, *Rabbit se odihnește*, București, 2011 (în colaborare cu Viorica Boitor); *11 poeți maghiari contemporani*, pref. trad., Pitești, 2011; Kassák Lajos, *Poezii alese*, pref. Farkas Jenő, Pitești, 2011.

Repere bibliografice: Adriana Stoichițoiu-Ichim, *Vocabularul limbii române actuale*, București, 2001, *119–142*; Emil Sîrbulescu, *The Unity in the Multiplicity of the Shakespearean Text or the Enlargement of the Canon – a Romanian Example*, „University English”, 2002, 14; Vasile, *Lumea, 102–105, 193–197, 310–315*; Codrin Liviu Cuțitaru, *Reprezentări critice*, Iași, 2004, *216–221*; Virgil Stanciu, [*George Volceanov*], TR, 2007, 127, 2010, 199; Virgil Stanciu, *Dicționar de angliști și americaniști români*, Cluj-Napoca, 2008, *130–131*; Ana Chirițoiu, *„11 poeți maghiari contemporani”*, RL, 2011, 22; Mădălina Nicolaescu, *Translations of Shakespeare in Romania – Going from Local to Global?*, „Perspectives: Studies in Translatology”, 2012, 3. ***G.Dn.***

VOLENTI, Nicolae (17.VI.1857, Galați – 21.IX.1910, Iași), poet, prozator, traducător. Este fiul Elenei și al lui Gheorghe Volenti, avocat. Liceul l-a urmat, probabil, în orașul natal, iar bacalaureatul l-a trecut la Iași. A studiat dreptul la Paris, fiind, după întoarcerea în țară, judecător supleant la tribunalele Putna și Tutova și judecător de instrucție la Tribunalul Brăila; în 1880 se transferă la Iași, unde ajunge prim-președinte al Tribunalului, apoi consilier la Curtea de Apel. Doi ani este deputat junimist din partea județului Vaslui, dar renunță la cariera politică, pentru care nu avea nici o înclinație. A debutat la „Convorbiri literare” în 1874, încă elev, semnându-și poeziile cu inițiale, iar prima carte, *Câteva strofe*, îi apare în 1875. Nu a făcut parte dintre junimiștii intransigenți, fiind uneori în dezacord cu Titu Maiorescu în ceea ce privește viziunea politică și uneori chiar și în părerile despre literatură. După mutarea revistei la București în 1885, în casa lui **V.** se întruneau junimiștii rămași la Iași.

Junimist mai mult prin colaborarea constantă, de peste treizeci de ani, la „Convorbiri literare”, **V.** a fost adept al teoriei potrivit căreia mediul îl influențează pe om și, în consecință, pe oricare artist. Pentru el noțiunea de mediu era foarte largă, incluzând cadrul natural, clima, forma de guvernământ, instituțiile. În virtutea acestei viziuni a combătut vehement teoriile lui J.-A. Gobineau, pe care le califica drept „arbitrare”. Adept al relativității gustului, a fost adversarul canoanelor estetice, considerând că acestea duc la convențional și la rutină. Din aceleași motive s-a arătat ostil normelor clasicismului, care ar împiedica dezvoltarea originalității creatoare a artistului. A prețuit în mod deosebit poezia populară, pe care o recomanda ca izvor de inspirație și mijloc de întemeiere a unei arte naționale. Autor a trei cărți de versuri – *Câteva strofe*, *Poezii* (1891) și *Câteva versuri (*1901) –, **V.** are merite în dezvoltarea pastelului românesc. Spirit horațian, poetul contemplă viața cu seninătate. Natura este un refugiu, admirată pentru prospețimea-i continuă, pentru bogăția de forme ale vieții, pe care poetul le selectează cu pricepere, creând tablouri ce sugerează opulența. Orașul, „o lume

îmbătrânită”, îi repugnă. Contrastul între lumea citadină și cea rustică e deosebit de accentuat, perversității uneia fiindu-i opusă puritatea celeilalte. Identificarea sat–natură este permanentă, de unde și un idilism care îl precedă pe acela al lui George Coșbuc. Pastelurile au o deosebită cursivitate, fraza e amplă și clară, susținută prin versuri de șaisprezece silabe, gesturile „personajelor” sunt domoale; domnește în toate o atmosferă de echilibru. Treptat, **V.** abandonează pastelul și se consacră poeziei de meditație. Realizările sale în acest domeniu sunt însă firave; el evită să analizeze incertitudinile existenței, păstrându-și doar rolul de a le constata și enumera. În cel de-al doilea volum este vizibilă influența lui Eminescu nu numai în cadența frazei, dar și în topică, lexic și rime. **V.** se vrea un poet al durerii, evocând „trecutul” și „amintirile”, dar e prea adesea livresc, iar impresia de autenticitate se estompează. Autor și de scurte scrieri în proză, a avut intenția de a le închega într-un roman. Dacă *Istoria a doi cai* este excesiv moralizatoare și de un sentimentalism dulceag, *O idilă* și *O idee fixă* pot fi considerate printre cele mai reușite schițe publicate în „Convorbiri literare”. Lumea funcționarului mărunt și visător e creată din trăsături sigure. Prozatorul se dovedește și un portretist atent la detalii fine, amuzant atunci când le descoperă, alternând condescendența cu umorul și uneori cu ironia. **V.** a mai tradus piesa *Trecătorul* de François Coppée (1890), versuri de La Fontaine, Arvers, Victor Hugo, Alfred de Musset și o povestire de L.N. Tolstoi.

SCRIERI: *Câteva strofe*, Galați, 1875; *Poezii*, Iași, 1891; *Formă și fond*, Iași, 1894; *Câteva versuri*, Iași, 1901. **Traduceri:** [Victor Hugo, Alfred de Musset, François Coppée], în *Poezii*, Iași, 1891; [Arvers, La Fontaine, Victor Hugo], în *Câteva versuri*, Iași, 1901.

Repere bibliografice: George Panu, *Portrete și tipuri parlamentare*, București, 1893, *172–174*; A.C. [Nicolae Petrașcu], „*Câteva versuri*”, LAR, 1900–1901, 7; *Albumul societății „Junimea”*, SDL, IV, *315;* N. Iorga *Oameni*, I, *414–415;* I. Paul, *Nicolae Volenti*, „Junimea literară”, 1910, 10; M.D. [Mihail Dragomirescu], [*Nicolae Volenti*], CVC, 1910, 10; Ana Conta–Kernbach, *Boabe de mărgean*, Iași, 1922, *109–110*; Iorga, *Ist. lit. cont.* (1934), I, *176–177*; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *373, Ist. lit.* (1982), *430*; Cioculescu–Streinu–Vianu, *Ist. lit.*, *190*; *Documente literare junimiste*, îngr. și pref. Dan Mănucă, Iași, 1973, *264; Dicț. lit. 1900, 917–918;* Liviu Papuc, [*Nicolae Volenti*], CL, 1998, 11, DL, 1999, 32. ***D.M.***

VOLOVICI, Leon (10.VIII.1938, Iași – 1.XII.2011, Ierusalim), istoric literar. Este fiul lui Miriam (n. Leibovici) și al lui Fridel Volovici, fierar. Urmează la Iași cursurile primar și gimnazial (1946–1953), liceul (1953–1956) și Facultatea de Filologie, absolvită în 1962. În 1975 obține titlul de doctor cu teza *Scriitorul. Apariția și evoluția lui în perioada de constituire a literaturii române moderne*, publicată în 1976. În intervalul 1962–1964 lucrează ca profesor de limba și literatura română în comuna Bivolari din județul Iași, iar ulterior, timp de douăzeci de ani, este cercetător la secția de istorie literară a Centrului de Lingvistică, Istorie Literatură și Folclor (Institutul de Filologie Română „A. Philippide”) din Iași. În 1984 emigrează în Israel și se angajează la Institutul Yad Vashem pentru Studierea Holocaustului (Ierusalim), unde va rămâne până în anul 1989, când obține postul de cercetător și conferențiar la Institutul de Iudaism Contemporan și la Centrul Internațional pentru Studierea Antisemitismului din cadrul Universității Ebraice din Ierusalim. Anual predă cursuri la centrele de studii iudaice ale universităților din Cluj-Napoca, București și Iași, prezintă cronici literare la diverse emisiuni radiofonice în limba română din Ierusalim, este redactor la revistele „Romanian Jewish Studies” și „Cahiers Benjamin Fondane”, fiind unul din inițiatorii Societății de Studii „Benjamin Fondane”, e cooptat ca autor al articolelor despre evreii din România în lucrări enciclopedice de prestigiu. Conduce, împreună cu criticul de film Costel Safirman, Centrul Cultural de la Ierusalim consacrat întâlnirilor cu scriitori și artiști români, face parte din Comisia Internațională pentru Studierea Holocaustului în România. Debutează în 1964 la „Iașul literar” sub semnătura Radu Zamfirescu, iar în următorii ani colaborează la „Anuar de lingvistică și istorie literară”, „Cahiers roumains d’études littéraires”, „România literară”, „Convorbiri literare”, „Apostrof”, „22”, „Contemporanul”, „Cronica”, „Secolul 20”, „Dilema”, „Revista cultului mozaic”, „Minimum” etc. Este coautor și revizor la *Dicționarul literaturii române de la origini până la 1900* (1979), distins cu premiul „Timotei Cipariu” al Academiei RSR. Obține, de asemenea, Premiul Uniunii Scriitorilor (1996), Premiul Arcadia în Israel ș.a.

Preocupat de istoria ideilor literare, **V.** urmărește în cartea de debut din 1976 apariția și evoluția scriitorului în perioada de formare și dezvoltare a literaturii române, din secolul al XVIII-lea până în

prima jumătate a veacului următor. Definit categorial și profesional, scriitorul reprezintă, în accepțiunea autorului, o postură distinctă de aceea a cronicarului, a istoricului sau a comentatorului de texte religioase prin însăși conștiința actului creator, cu toate implicațiile sale. „Autonomizarea” literaturii în raport cu celelalte domenii și procesul de profesionalizare a scrisului, consecințe ale laicizării culturii și ale deschiderii spre Occident de la începutul secolului al XIX-lea, reprezintă rezultatele unor fenomene economice și sociopolitice surprinse în toată complexitatea lor. Parcursul analitic se desfășoară în paralel pe două paliere, cel al literaturii propriu-zise a autorilor luați în discuție, prin identificarea artelor poetice intrinseci operelor, și cel al reflecțiilor acestora pe marginea activității scriitoricești, extrase din articole din presă, eseuri, jurnale sau scrisori. Fără a viza exhaustivitatea, studiul, bine documentat, relevă elementul semnificativ prin ample contextualizări de ordin istoric, economic și sociopolitic, pentru a recupera o veritabilă panoramă a literaturii române moderne și premoderne. De la Miron Costin, „primul mare poet prin vocație și conștiință estetică”, Ion Budai-Deleanu și Ion Heliade-Rădulescu, precursori ai conștiinței poetice, până la scriitorii pașoptiști, promotori ai mesianismului romantic în literatura noastră, lucrarea urmărește cu acribie resorturile intime ale scrisului la începuturile sale, cristalizarea teoretică a actului creator și numeroasele sale reverberații în toate ramurile culturii. Inventariind diferitele categorii socioliterare – autorul, poetul, cărturarul, omul de litere, cititorul, cariera, proprietatea sau instituția literară –, **V.** oferă un tablou al întregului climat cultural al perioadei. Analiza de text se îmbină cu excursul istorico-literar riguros, într-un stil limpede și expresiv, ce evită redundanța sau excesul demonstrativ. Cartea, bine primită de critică, constituie în subsidiar și o meditație asupra scrisului și a literaturii în genere. Un segment specific al istoriei culturale românești abordează și *Ideologia naționalistă și „problema evreiască”. Eseu despre formele antisemitismului intelectual în România anilor ’30* (1995), editată inițial în limba engleză și apărută în 1991 la Oxford. Prin îmbinarea reflecției socioculturale cu studiul de caz, lucrarea reconstituie, sub forma unui „eseu documentat”, ambianța intelectuală a societății românești interbelice prin prisma „problemei evreiești”, în contextul orientărilor naționaliste ale timpului. Din unghiul identitar, cercetarea antisemitismului în calitate de „cod cultural”, de „complex de prejudecăți și stereotipuri” generator de mituri și „fantasme” ideologice constituie, în opinia autorului, o necesitate de prim ordin, o „probă a unui climat intelectual normal și a unei culturi mature”. Cu unele accente dure, dar în genere echilibrat polemic, fără a ocoli inevitabila perspectivă axiologică, eseul urmărește, printr-o bibliografie vastă, de-a lungul mai multor decenii, evoluția retoricii antisemite din publicistica scriitorilor români, de la Bogdan Petriceicu Hasdeu, M. Kogălniceanu, Vasile Alecsandri, Eminescu, Ioan Slavici sau Vasile Conta la reprezentanții marcanți ai Tinerei Generații, precum Mircea Eliade, Emil Cioran sau Constantin Noica. **V.** distinge între un naționalism raționalist, axat pe valorile autohtone, fără accente antisemite, ilustrat de Constantin Rădulescu-Motru sau de Lucian Blaga, și unul de dreapta, teoretizat și susținut de Nichifor Crainic, Nae Ionescu și de o parte însemnată a promotorilor „noii spiritualități”. Ideile acestui „nou naționalism”, cu o puternică amprentă mistico-religioasă, integrează în deceniul al patrulea al secolului trecut curentele tradiționaliste anterioare într-un discurs antisemit extins treptat în toate sferele culturii. Astfel, caracterul pozitiv al mesianismului național al primei generații revoluționare, cea de la 1848, devine negativ, xenofob, orientat împotriva „spiritului iudaic”, iar „cazurile” unor scriitori ca Nichifor Crainic sau Nae Ionescu sunt elocvente în acest sens. Portretul României interbelice de orientare antisemită include intelectuali de primă mărime cu o vădită orientare de dreapta, alături de scriitori cu o poziție fluctuantă sau contradictorie, ca Panait Istrati sau I. Al. Brătescu-Voinești. Cercetarea, uneori cu interpretări pro domo, dar fără a viza o reevaluare estetică a scriitorilor comentați, este întemeiată pe un vast material bibliografic extras din volume, jurnale sau memorii și mai cu seamă din articole, anchete și interviuri din presa timpului. Ca abordare a identității evreiești și ca imagine a antisemitismului ideologic românesc cristalizat în teorii și orientări de sine stătătoare în viața socială, culturală și religioasă a perioadei dintre cele două războaie mondiale, cartea rămâne un studiu de referință în domeniu. Volumele *Întâlniri la Ierusalim* (2001) și *Noi întâlniri la Ierusalim* (2007), alcătuite de **V.** în colaborare cu

Costel Safirman, reunesc dezbateri, evocări și portrete din cadrul Centrului Cultural din Ierusalim, revin la preocupările similare de configurare a unei istorii culturale românești, de data aceasta din perspectiva mărturiilor directe ale scriitorilor din țară sau din exil, precum Nina Cassian, Norman Manea, Ștefan Aug. Doinaș, Augustin Buzura, Matei Călinescu ș.a. *De la Iași la Ierusalim și înapoi* (2007), un demers autobiografic conceput sub forma unui dialog cu Sandu Frunză, este, la rândul său, o mărturie cu deschidere socială și culturală, făcută urmărind traiectoria intelectuală a autorului, care, într-un interviu din 2000, afirma: „Eu sunt format în cultura română".

SCRIERI: *Apariția scriitorului în cultura românească*, Iași, 1976; ed. (*Apariția scriitorului în cultura română*), București, 2004; ed. Iași, 2011; *Dicționarul literaturii române de la origini până la 1900* (în colaborare), București, 1979; *Nationalist Ideology and Antisemitism. The Case of Romanian Intellectuals in the 1930s*, tr. Carol Kormos, Oxford, 1991; ed. (*Ideologia naționalistă și „problema evreiască". Eseu despre formele antisemitismului intelectual în România anilor '30*), București, 1995; *De la Iași la Ierusalim și înapoi*, București, 2007; *Sertarele exilului,* dialog Leon Volovici – Norman Manea, Iași, 2008. **Ediții, antologii:** Dimitrie Teleor, *Sonete patriarhale. Scene și portrete*, București, 1981; Mihail Sebastian, *Jurnal. 1935–1944*, București, 1996 (în colaborare cu Gabriela Omăt); ed. București, 2005; Benjamin Fondane, *Iudaism și elenism*, București, 1999 (în colaborare cu Remus Zăstroiu); Arnold Schwefelberg, *Amintirile unui intelectual evreu din România*, București, 2000; *Întâlniri la Ierusalim*, București, 2001 (în colaborare cu Costel Safirman); *Noi întâlniri la Ierusalim*, București, 2007 (în colaborare cu Costel Safirman); *Mihail Sebastian. Dilemele identității*, Cluj-Napoca, 2009; Eugen Relgis, *Eseuri despre iudaism. Mărturii de ieri și de azi*, București, 2011 (în colaborare cu Camelia Crăciun); Jean Ancel, *The History of the Holocaust in Romania*, tr. Yaffah Murciano, Lincoln – Ierusalim, 2011 (în colaborare cu Miriam Caloianu).

Repere bibliografice: Nicolae Manolescu, *Două studii*, RL, 1977, 6; Adrian Marino, [*Leon Volovici*], CL, 1977, 5, JL, 1992, 13–14; Florin Faifer, *„Apariţia scriitorului în cultura românească"*, ALIL, t. XXVI, 1977–1978; *Dicționarele literare și locul lor în cadrul culturii românești contemporane*, ALIL, t. XXVII, 1979–1980; Z. Ornea, *Contenciosul antisemitismului*, RL, 1992, 4; Mihai Dinu Gheorghiu, *„Naționalist Ideology and Antisemitism. The Case of the Romanian Intellectuals in the 1930s"*, „Dialog" (Dietzenbach), 1992, 139–141; Mircea Iorgulescu, [*Leon Volovici*], VTRA, 1992, 7, „Dialog", 1993, 147–151, „22", 2002, 663; Solo Har, *Generația confruntărilor*, Tel Aviv, 1994, *293–300*; Andrei Oişteanu, *Infelix culpa: naţionalism şi antisemitism în România interbelică*, „22", 1995, 23, 24; Cornea, *Semnele*, *23–28*, *267*, *310–311*; Cristofor, *Ţara Sfântă*, II, *138–145*; Marta Petreu, *„Întâlniri la Ierusalim"*, APF, 2002, 1–2; *Dicţ. scriit. rom.*, IV, *803–804*; Aczél, *Scriitori rom. Israel*, *160–163*; Tudorel Urian, [*Leon Volovici*], RL, 2005, 19, 2007, 46; Ion Vianu, *Un român evreu în veac*, APF, 2007, 12; Ion Pop, *„De la Iași la Ierusalim și înapoi"*, TR, 2008, 147; Manolescu, *Enciclopedia*, *742–743*; Michael Shafir, *Leon, (ne)înțeleptul*, OC, 2011, 348. ***M.W.***

VONA, Alexandru (pseudonim al lui Alberto Enrique Samuel Bejar y Mayor; 3.III.1922, București – 23.X.2004, Neuilly-sur-Seine, Franța), prozator, poet.

Descendent al unei familii de evrei marrani care în secolul al XVI-lea s-a refugiat din Spania în Imperiul Otoman și în cele din urmă s-a stabilit în România, și înrudit, pe linie maternă, cu scriitorul Elias Canetti, **V.** este fiul Stelei (n. Mayer) și al lui Henry Samuel, industriaș. Urmează la București clasele primare la Școala catolică „Sf. Andrei" din mahalaua Lucaci și la școala din Mântuleasa (1929–1933), Liceul „Spiru Haret" (absolvit în 1939) și, după un an petrecut în Elveția, Școala Politehnică (1940–1946). Lucrează ca inginer specializat în lucrări hidrotehnice. Debutează în 1936, semnând Samuel Albert, cu poezie la „Vlăstarul", revista Liceului „Spiru Haret". Ulterior este prezent cu nuvele, note de lectură și mai ales cu poeme ale singurătății și tăcerii, ale reveriei și refugiului în trecut la „Prepoem", „Revista Fundațiilor Regale" și la suplimentul acesteia, „Caiet de poezie". De altfel, în 1936, la paisprezece ani, publicase sub pseudonimul Alexandru Vona placheta *Versuri*, iar în 1947 va fi distins cu Premiul acordat de Fundațiile Regale scriitorilor tineri needitați, pentru manuscrisul de poezii *Vitralii*, care nu va mai apărea din cauza desființării Fundațiilor. În 1948 se stabilește la Paris; până în 1985 va fi inginer în mai multe întreprinderi, îndeplinind și funcții de conducere. Mai publică sporadic versuri în „Limite", „Caete de dor" și în „Argo" (Bonn), iar după 1989 alte scrieri îi apar în „România literară", „Vatra", „Jurnalul literar", „Apostrof" și în volum.

Romanul *Ferestrele zidite* (1993) e o carte cu un destin ciudat: scrisă de **V.** pe parcursul a trei săptămâni în 1947, a circulat în manuscris la Paris, unde s-a bucurat de aprecierea lui Paul Celan, Mircea Eliade, a Monicăi Lovinescu, a lui Roger Caillois, Alain Robbe-Grillet și Brice Parain, dar nu și de atenția sau de interesul vreunui editor. Tradus în franțuzește prin 1949–1950 de Claude Sernet, manuscrisul a ratat orice încercare de a fi tipărit la Paris, probabil – crede Monica Lovinescu în jurnalul său – și din cauza unei echivalări lingvistice defectuoase, pentru că Sernet „lucrase în derâdere, dând un simplu *mot-à-mot*, ca nu cumva un ins care îndrăznise să părăsească raiul socialist să poată fi publicat". Editarea, târzie, în țară a declanșat o primire entuziastă din partea majorității criticilor români, dar și recunoașterea internațională, concretizată în traduceri prestigioase la edituri din Franța, Germania, Spania și Olanda, ca și în Premiul Internațional al Uniunii Latine (1995). Roman al singurătății și al imposibilei comunicări, cartea încheagă un epic relativ simplu. Într-un oraș de provincie atemporal, loc unde nu se întâmplă nimic, naratorul anonim – învecinat parcă prin depersonalizare cu viitorii protagoniști cu identitate difuză ai Noului Roman francez – întâlnește doi tineri, în aparență frate și soră, se îndrăgostește de fată și încearcă să-i înțeleagă misterul, dar e constant împiedicat să ajungă la aceasta, pentru ca în final necunoscuții să dispară din oraș, fără ca dezvăluirea decisivă să aibă loc. Faptele contează însă mai puțin decât ecoul în conștiință al celor întâmplate, imaginarul fiind mai consistent decât realitatea. Protagonistul, febril, cu vocația introspecției, caută semnificații de adâncime gesturilor cotidiene, își explorează universul închis până la limita unde se confundă cu himera, forțează tainele cu un acut sentiment al absurdității lumii și cu o permanentă intuiție a primejdiei. Asociat frecvent cu Marcel Proust și cu Franz Kafka – apropiere pe care o respinge cu argumentul că nu e interesat de social precum cel dintâi și nici nu are propensiunea spre alegorie a celui de-al doilea –, **V.** scrie un roman al eului ce trimite la scrierile lui M. Blecher și în care se regăsește ceva din strania atmosferă a lui Mateiu I. Caragiale. Anunțând într-un fel rafinamentul poeziei expresive a târgoviștenilor, dar – s-a spus – și profunzimea poemului filosofic existențialist al lui Mircea Ivănescu sau aspectul controlat al proiecțiilor oniricilor din anii '70, cartea, livrescă fără a pastișa, sugerează, aidoma lucrărilor lui Pavel Chihaia, Mihail Villara sau Dinu Pillat, cum ar fi putut arăta literatura română imediat postbelică dacă nu ar fi intervenit brutalitatea rupturii realist-socialiste. O culegere de proze scurte scrise între 1941 și 1997, reunite sub titlul *Misterioasa dispariție a orașului din câmpie* (2001), se situează în contiguitatea romanului, pe care îl prefigurează sau îl prelungesc. Se confirmă astfel unitatea de viziune a operei, unde revine obsesiv tema rătăcirii într-o lume ostilă și plină de primejdii ascunse și reapar personaje fragile, neajutorate, mai înclinate spre reverie decât spre contactul cu realitatea cotidiană. Volumul *Esmeralda* (2003) grupează două nuvele scrise în anii '40 și revăzute de autor în 2001, precum și fragmente dintr-un jurnal început în 1943, notații cu un redus conținut autobiografic, ce rețin mai degrabă senzații decât evenimente. Ca și în alte proze ale lui **V.**, personajele din nuvele, singuratice și predispuse la visare, caută să-și recupereze trecutul cotidian în lumea iluzorie a bâlciului sau a circului. Autorul scrie mereu despre ceea ce se află dincolo de aparențele obișnuite, în profunzimea tăinuită a ființei și a lumii.

SCRIERI: *Versuri*, București, 1936; *Ferestrele zidite*, București, 1993; ed. București, 2001; ed. (*Les Fenêtres murées*), tr. Alain Paruit, Paris, 1995; *Misterioasa dispariție a orașului din câmpie*, postfețe Marta Petreu și Ion Vartic, Cluj-Napoca, 2001; ed. 2, Cluj-Napoca, 2009; *Esmeralda*, îngr. Marta Petreu, cu desenele autorului și ale Gabrielei Melinescu, fișă de dicționar Florin Manolescu, Cluj-Napoca, 2003; ed. 2, Cluj-Napoca, 2009; *Să mai fiu o dată îndrăgostit*, îngr. Marta Petreu, Cluj-Napoca, 2005; ed. 2, Cluj-Napoca, 2009; *7 zile cu Alexandru Vona. Convorbire cu Irina Izverna-Tarabac și cu Irina Mavrodin*, tr. Alina Ioniță, Iași, 2011.

Referințe bibliografice: Ovidiu Constantinescu, *Alexandru Vona*, RL, 1992, 29, VR, 1992, 6–7, JL, 1992, 35–43; Ioana Pârvulescu, *O carte excepțională cu un destin excepțional*, RL, 1993, 47; Alexandru George, [*Alexandru Vona*], RL, 1994, 1, LCF, 2005, 2–10; Irina Mavrodin, *Ciudățenia capodoperei*, RL, 1994, 15; *Țintă fixă: Alexandru Vona*, VTRA, 1996, 10 (grupaj special); *Ferestre întredeschise. Alexandru Vona – Ovidiu Constantinescu*, dosar îngrijit de Marta Petreu și Ion Vartic, Cluj-Napoca, 1997; Zaciu, *Departe*, *145–153*; *Dicț. analitic*, II, *66–69*; Glodeanu, *Incursiuni*, *156–172*; Monica Lovinescu, *La apa Vavilonului*, București, 1999, *70–71*; Micu, *Ist. lit.*, *651–652*; Gabriel Dimisianu, *Frumuseți glaciale*, RL, 2001, 38; Ion Vartic, *Agendă cu Vona*, APF, 2001, 12; Bârna, *Comentarii*, *175–182*; Mircea Popa, *Alexandru Vona – prozatorul regăsit*, F, 2003, 7–8; Raluca Dună, *Ferestrele zidite ale literaturii*,

VR, 2003, 8–9; Marius Chivu, [*Alexandru Vona*], RL, 2004, 7, CLT, 2004, 36; Cioculescu, *Lecturi*, I, *192–194*, II, *68–70*; Mihăilescu, *Lit. rom. postceaușism*, II, *30–37*; Popa, *Ist. lit.*, I, *268–272*; Manolescu, *Enciclopedia*, *743–745*. ***A.C.***

VONCU, Răzvan (24.VIII.1969, Constanța), critic și istoric literar, publicist. Este fiul Liviei Voncu (n. Niculiță), tehnician-proiectant, și al lui Ștefan Voncu, inginer. Urmează Liceul „Frații Buzești" din Craiova (absolvit în 1988) și Facultatea de Litere, secția română–bulgară, a Universității din București (licența în 1994), unde ulterior va trece un master în litere (1996). În 2006 devine doctor în filologie la Universitatea din București cu o teză intitulată *Proza confesivă în literatura română veche* (conducător științific Dan Horia Mazilu; distincția *magna cum laude*). Se afirmă în presă, fiind șef de secție la cotidianul „Ora" (1994), redactor la revista „Literatorul" (1994–1998). În 1998–2001 a fost secretar general de redacție al revistei „Caiete critice", în 2001–2005 este redactor-șef adjunct, senior editor și director general al cotidianului „Cronica română", iar în 2005–2011 director editorial al trustului de presă Master Communications International. Concomitent, din 1998 este cadru didactic la Facultatea de Litere a Universității bucureștene, catedra de istoria literaturii române, dobândind în 2012 gradul de conferențiar. Pe lângă activitatea didactică, se dedică cercetării științifice și participă, cu comunicări, la conferințe sau colocvii naționale și internaționale. Debutează la „Luceafărul" în 1991, iar editorial cu *Jurnalul unui an satanic* în 2001. Mai este prezent în „Contemporanul–Ideea europeană", „Tribuna", „Viața românească", „Noi cercetări literare", „Fețele culturii" (suplimentul cultural-artistic al cotidianului „Azi"), „Arc", „Moftul român", „Harababura" ș.a., la emisiuni radio și de televiziune, dar și în publicațiile sârbești „Savremenik", „Književne novine", „Bagdala", „Razvitak", „Doroteus" etc. De asemenea, colaborează cu articole la *Dicționarul general al literaturii române*. A obținut Premiul „Titu Maiorescu" (2001), oferit de Academia Română, Premiul Național „Marin Sorescu" (2002) ș.a.

Jurnalul unui an satanic este o carte confesivă. Un an din existența tulbure a Serbiei de la sfârșitul celui de-al doilea mileniu (mișcările kosovare, bombardamentele NATO) devine la **V.** materie diaristică. Temele sunt diverse: politica națională și mondială, istoria recentă și îndepărtată, religia, prietenia, literatura ca axă unificatoare. Modelul – mărturisit și urmat fie și involuntar – este *Timpul trăirii, timpul mărturisirii,* jurnalul lui Eugen Simion. Limbajul și atitudinea vin, ca și în textele critice, dinspre Petre Pandrea: directe, fără o preocupare specială pentru construcții aluzive și subtilități, concretizate în evaluări concentrate, viguroase și în caracterizări care iau câteodată forma unor acte justițiare „haiducești". E o manieră care nu a trecut neobservată: „Răzvan Voncu nu se încurcă în nuanțe, spânzură scurt (ca pandurii în varianta Ion Barbu), propozițiile lui merg la țintă. Este cât se poate de imprudent, nu-și ascunde gândurile, aleargă de cele mai multe ori gălăgios și intempestiv împotriva curentului general" (Eugen Simion). Critica lui **V.** își dezvăluie relieful în paginile din *Secvențe literare contemporane* (I–II, 2001–2002). Două texte inaugurale, *De ce scriu critică literară* și *Posibilitățile criticii literare, azi,* formulează mobilurile și convingerile autorului: nevoia de autoritate într-o literatură tulburată de tendințele demolatoare postdecembriste și afectată de „dezertarea" unor critici importanți; așteptarea răbdătoare, în spiritul modelului oferit de E. Lovinescu, a operei și creatorului de geniu; „iubirea lucidă" pentru scrisul românesc, opusă „principiului urii", dar și „beatitudinii perpetue" sau „extazului cvasimistic în fața oricărui text, bun sau rău". **V.** pledează pentru cronica literară ca exercițiu obligatoriu pentru formarea unui „mecanism al diagnosticului", pentru asumarea unei scriituri și a unei orientări culturale, toate necesare unui proiect de sinteză de mai mare amploare. Pe de altă parte, consideră că generația sa, care a avut șansa de a nu fi suportat constrângerile ideologiei comuniste, are o „datorie morală și profesională în a face critică de actualitate". Cu astfel de opinii, impetuos, fără complexe sau prejudecăți, cu incisivități de multe ori justificate, criticul atacă – uneori în sensul propriu al cuvântului – teme dintre cele mai importante și actuale: statutul instituției critice și regimul existenței generațiilor literare, autoritatea criticului, revizuirile, canonul. Analizează nediscriminatoriu, sub semnul explicit al autonomiei esteticului, literatura generației '60, literatura optzeciștilor, dar și a mai tinerilor nouăzeciști, interesându-l în egală măsură poezia, proza și critica. La începutul activității de critic preferințele lui se îndreaptă către Marin Preda, Fănuș Neagu, Dumitru Radu Popescu, Nichita Stănescu, Marin Sorescu, ulterior lărgindu-și sensibil

lista „preferaților”, sau, în fine, a autorilor priviți cu interes și comentați simpatetic. În volumul *Despre Preda și alte eseuri neconvenționale* (2003) **V.** investighează teme esențiale ale operei acestuia – *Moromeții și „tema prozatorului”*, *„Noua gnoză”, o mistică a ființei* – și comentează incitant diferite aspecte ale receptării ei după 1989, identificând trei direcții de „ocultare” a prozatorului: negarea integrală a valorii (similară tendințelor din anii dogmatismului stalinist), minimalizarea binevoitoare (prin reducerea unor texte la dimensiunea politică) și minimalizarea răuvoitoare (prin acceptarea în spațiul reușitelor estetice a numai două opere, *Întâlnirea din Pământuri* și primul volum din *Moromeții*). Analizate pertinent, cu avertizarea asupra efectului lor deformator, aceste opțiuni își dezvăluie precaritatea. O bună cunoaștere a literaturii vechi și a surselor de informare în domeniu demonstrează *Orizonturi medievale* (2003), unde se identifică elemente anticipative ale „jurnalului intim” și se analizează dimensiunea memorialistică a primelor texte românești. Pe lângă culegeri de articole, antologări ale producției lui jurnalistice, **V**. a publicat mai multe volume de critică ori de istorie literară, în medie cam un volum pe an, impunându-se treptat ca unul din criticii de notorietate ai generației sale în primul deceniu de după 2000. Fără să fie robul unei metode critice, el manifestă un eclectism echilibrat, susținut de o solidă structură teoretică. Se exprimă relevant atât în ce privește literatura „veche” (în domeniul căreia este specializat, în calitate de universitar), publicând cărți precum *Textul confesiv în literatura română veche* (2004), *Labirintul mărturisirii. Strategii autoreferențiale în literatura medievală* (2012), cât și, în egală măsură, în legătură cu literatura contemporană, inclusiv cu cea de actualitate, având o bogată activitate de critic de întâmpinare și dând la iveală culegeri de eseuri critice, studii literare, cronici etc., din care unele se constituie în adevărate „panorame” ale unor perioade ori „sectoare” ale literaturii vremurilor actuale: *Eseuri critice* (2005), *Zece studii literare* (2010), *Secvențe literare contemporane, o panoramă a literaturii române în deceniul 1990–2000* (2009), *Un deceniu de literatură română (1998–2008),* acesta din urmă, apărut tot în 2009, înfățișându-se sub formă de dicționar. Pe lângă scrupulul de obiectivitate, unul din elementele care ghidează scrisul lui **V.** pare să fie cel al clarității exprimării, fiindu-i remarcată transparența deosebită a limbajului și recunoscute însușirile de „bun povestitor”.

SCRIERI: *Jurnalul unui an satanic,* București, 2001; *Secvențe literare contemporane,* I–II, București, 2001–2002; *Despre Preda și alte eseuri neconvenționale*, București, 2003; *Orizonturi medievale*, București, 2003; *Textul confesiv în literatura română veche*, București, 2004; *România de zi cu zi. O lectură,* București, 2004; *Eseuri critice*, București, 2005; *Pieton prin tranziție*, București, 2007; *Fragmente de noapte*, București, 2008; *Secvențe literare contemporane: o panoramă a literaturii române în deceniul 1990–2000*, București, 2009; *Un deceniu de literatură română (1998–2008),* București, 2009; *Zece studii literare*, București, 2010; *Labirintul mărturisirii. Strategii autoreferențiale în literatura medievală*, București, 2012. **Ediții:** Ilarie Chendi, *Eminescu și vremea sa*, pref. edit., București, 1999. **Traduceri:** Predrag Bogdanović Ci, *Biblioteca rătăcitoare*, îngr. și postfața trad., Oradea, 2000 (în colaborare cu Adam Puslojić și Ioan Flora).

Repere bibliografice: Marian Barbu, *Trăind printre cărți,* I, Petroșani, 2001, *317–320;* Andrei Grigor, *Fotografie cu lupi tineri. Critici caietiști*, „Antares”, 2002, 7; Corina Sandu, *Răzvan Voncu lui Răzvan Voncu, cu dragoste*, LCF, 2003, 14; Henri Zalis, *Reconfigurări critice*, CNT, 2003, 6; Mara Magda Maftei, *Răzvan Voncu – secvențe literare*, VR, 2005, 8-9; Simion, *Fragmente*, V, *180–193*; Aura Christi, *Un lord pe malurile Dâmboviței*, CNT, 2008, 6; Eugen Negrici, *Un critic de întâmpinare imposibil de ignorat*, CNT, 2009, 6; Horia Gârbea, [*Răzvan Voncu*], LCF, 2010, 15–16, 2011, 23; Gabriel Coșoveanu, *„Zece studii literare”*, RL, 2010, 49–50; Delia Pop, *Lecturi și coduri*, „Nord literar”, 2011, 6; George Neagoe, *Propuneri pentru istoria literaturii*, CLT, 2011, 20. ***A.G., N.Br.***

VORA, Emil (pseudonim al lui Emil Maroiu; 14.IX.1906, Meriș, j. Mehedinți – 17.III.1979, București), poet. Este fiul Anei și al lui Vasile Maroiu, țărani. A urmat școala primară în satul natal, Liceul „Traian” (1920–1924) și Școala Superioară de Comerț la Turnu Severin (1924–1928), iar la București Academia de Înalte Studii Comerciale (1929–1934), unde este coleg cu viitorul poet Constantin Nisipeanu. Din 1929 este funcționar în Ministerul Finanțelor. A debutat în 1931, cu versuri semnate Liana Cedru, la revista „Brazda literară”, iar editorial în 1936 cu placheta *Floarea amară*. A făcut parte din mișcarea poetică Adonis, alături de Virgil Treboniu, Mihu Dragomir, Mihail Crama, Ion Larian Postolache, Petru Homoceanul ș.a. A colaborat și la „Cafeneaua”, „Ramuri”, „Convorbiri literare”, „Sfarmă-Piatră”, „Universul literar”, „Azi”, „Românismul”, „Pământul”, „Cruciada românismului”,

„Festival", „Luceafărul", „Curentul literar", „Provincia", „Revista Fundațiilor Regale" ș.a., uneori semnând Emil Gicana. A mai publicat volumele *Fântânile tăcerii* (1940), *Cartea plecărilor* (1941), *Înalte vânturi* (1943; Premiul Academiei Române), reunite parțial, în 1969, în culegerea *Poarta destinului*, împreună cu un ciclu de versuri adunate din periodice și cu altul, mult mai bogat, de inedite (datate între 1942 și 1966). În 1974 i-a mai apărut volumul de poezie *Nestinsa uimire*, iar postum s-a editat culegerea de inedite *Copacul dintre ani* (2011).

Cartea de debut a lui **V.**, *Floarea amară*, care prezintă interes ca document al stării de spirit proprii unei generații devorate de o tristețe exasperantă, e puțin relevantă din punct de vedere poetic. Expresia se menține în marginile corectitudinii, rareori depășită prin câte un accent liric mai personal, și în următoarele două volume. Dulceagă sau abstractă, platitudinea e ruptă intermitent de mici curenți subterani produși de stări sufletești apte să se comunice în formulări de oarecare pregnanță. Piesa titulară din *Fântânile tăcerii*, de pildă, transmite sentimentul solitudinii convingător, într-o tonalitate tânguitoare: „Pe-aici nu trece niciodată nimeni,/ Încât e cerul anilor mereu închis/ De parcă n-a fost tinerețe și nici vis/ În pomul cu frunzișul între oameni.// Pe-aici îmi las singurătatea numai eu,/ Când toamna scutură rugină pe tufani,/ Și drumurile-mi suie pulberea de ani/ În nouri grei, de rod, spre Dumnezeu". *Popas lângă pământ* exprimă, în metru folcloric, iubirea pentru pământul natal: „Negrule pământ,/ Pentru cine cânt,/ De tot stau și-aștept/ Cu toamnele-n piept!// [...] Stoluri de lăstuni,/ Toamna, prin goruni,/ Frunza-și scutură/ Ca o ciutură". Terține atent cizelate concentrează reflecții cu o vagă amprentă de stil blagian. Superior precedentelor cărți, *Înalte vânturi* însumează poeme din timpul războiului, născute „în vecinătatea morții", în vecinătatea adâncului, „lângă nopțile cerului, lângă nopțile pământului", în vânturi aspre, sub stele reci. Nesiguranța perpetuă, iminența pericolului extrem, devenite mod firesc de existență, se transmit în strofe de reală, deși nu intensă, vibrație: „Curgătoare ca apele înspre adâncul mărilor,/ Viețile noastre curg și se clatină;/ Depărtarea le-ngroapă în licăritul stelelor,/ Unde nimic nu-i prea mult pentru ele". În poemele editate după război atenția cititorului e reținută îndeosebi de peisaje campestre și marine, unele grațios modulate prin discrete inflexiuni de melos simbolist: „Pe mări de timp, pe mări de nesfârșite valuri,/ Corăbii trec, corăbii negre vin spre țărmul vieții,/ Și vânturile lumii, vântul serii, vântul dimineții,/ Mereu le-abat la câte-un țărm și iar le duc spre alte maluri".

SCRIERI: *Floarea amară*, București, 1936; *Fântânile tăcerii*, București, 1940; *Cartea plecărilor*, București, 1941; *Înalte vânturi*, 1943; *Poarta destinului*, pref. Pericle Martinescu, București, 1969; *Nestinsa uimire*, București, 1974; *Marea curgere*, îngr. Alex. Maroiu, București, 1981; *Copacul dintre ani*, îngr. și postfață Florea Firan, Craiova, 2011.

Repere bibliografice: C. Pajură [C. Papacostea], *„Floarea amară"*, „Reportaj", 1936, 10–13; C. Fântâneru, *„Fântânile tăcerii"*, UVR, 1940, 14; Dan Petrașincu, *„Cartea plecărilor"*, VAA, 1941, 131; C. Fântâneru, *„Cartea plecărilor"*, UVR, 1941, 36; Ion Șiugariu, *„Înalte vânturi"*, RFR, 1943, 10; Virgil Ierunca, *„Înalte vânturi"*, „Fapta", 1944, 32; Dumitru Micu, *„Poarta destinului"*, RL, 1969, 26; Adrian Munțiu, *„Poarta destinului"*, O, 1969, 9; Dumitru Micu, *Laus Patriae*, CNT, 1975, 6; Virgil Mazilescu, *„Nestinsa uimire"*, RL, 1975, 16; Emil Manu, *Doi poeți: Emil Vora și Romulus Cojocaru*, TR, 1975, 51; Firan, *Macedonski–Arghezi, 445–465; Lit. rom. cont.*, I, *117–118;* Scarlat, *Ist. poeziei*, IV, *52*; Micu, *Ist. lit., 357*; *Dicț. scriit. rom.*, IV, *804–806*; Firan, *Profiluri*, II, *342–344*. ***D.Mc.***

VORNIC, Tiberiu (pseudonim al lui Tiberiu Oprea; 21.I.1900, Tohanu Vechi, azi Zărnești, j. Brașov – 21.III.1975, București), prozator, autor dramatic. Urmează la Cluj liceul și doi ani Facultatea de Drept. Pretor la Prefectura Județului Ciuc, notar la Prefectura Județului Făgăraș (1921–1923), mai târziu devine șeful serviciului administrativ (1942–1943), apoi director general (1944–1948) al uzinelor Malaxa. A colaborat la „Adevărul literar și artistic", „Contemporanul", „Flacăra", „Gazeta literară", „Viața românească" ș.a. *Scrisorile unui „fripturist"* (1926), cartea de debut a lui **V.**, este o culegere de articole politice având în comun cu scrierile ulterioare doar interesul pentru Ardeal. Autorul condamnă atitudinea oamenilor politici ardeleni care nu și-au îndeplinit promisiunile, urmărind evoluția Partidului Național în relație cu celelalte partide (*Greșelile conducerii Partidului Național*, *Întâia guvernare a generalului Averescu*, *Guvernul Take Ionescu*, *Guvernul liberal* ș.a.).

În 1949, când publică primul volum de povestiri, *Movila neagră*, **V.** se află deja printre reprezentanții „exemplari" ai realismului socialist promovat de culturnicii comuniști ai perioadei. Epicul e

simplist, de un maniheism categoric: jupâni hapsâni, chiaburi cruzi și lacomi îi exploatează fără milă pe țăranii săraci, dar destoinici și curajoși, muncitori care știu să fie vigilenți când dușmanul lovește ș.a.m.d. Acțiunea are loc în primii ani după instaurarea puterii comuniste, într-un sat, Băltoaca, inundat din cauza indiferenței unor „elemente" oportuniste care au intrat în partid, dar nu servesc interesele „poporului". Trei romane, *Oameni sub patrafir* (1950), *Întâmplări din pragul veacului* (1953) și *Sub pajura împărăției* (1954), reconstituie, de asemenea în litera realismului socialist, dintr-o perspectivă tezistă, viața țărănimii transilvănene de la începutul secolului al XX-lea. **V.** vorbește în *Oameni sub patrafir* despre primele mișcări „revoluționare" ale celor săraci și obidiți. Sluga Tănasie, credincios și harnic, e acuzat pe nedrept că a furat banii stăpânului. În mod previzibil, conform rețetei ideologice a anilor '50, în închisoare el va intra în contact cu ideile socialiste ale unui muncitor lipovean. Vehemența autorului se îndreaptă spre slujitorii Bisericii, spre intelectualii satului sau spre administrația maghiară. Ceva mai reușit și cu mai puține clișee, romanul *Sub pajura împărăției* are acțiunea situată în ambianța tulbure a anilor premergători Primului Război Mondial. Oarecum mai nuanțată, dar urmând în mare aceeași linie demonstrativă, e relația dintre Simion Todericiu, directorul Băncii Someșana din Dej, și fiul său, Toderiță, căruia i se recunosc primele „semne de rătăcire". Ca să-și înțeleagă mai bine fiul, tatăl va citi jurnalul intim al acestuia și va afla despre prietenia lui cu copiii de țărani, cu slugile și cu alte persoane nedreptățite de el, bancherul arivist. Galeria de personaje imaginare e îmbogățită cu o serie de personaje reale, precum Take Ionescu sau Titu Maiorescu, prezentate ironic și tendențios. Dramaturgul **V.** compune și piese (cele mai multe într-un act, destinate teatrului de amatori) care plătesc, de obicei, tribut propagandei oficiale. Aici apar personaje care pot fi (sau trebuie) „reabilitate", convertite la noua ideologie. Iordache din *Paznicul stelelor* (1958) este un mijlocaș care ezită, „nu e dușman, ci retrograd", la fel ca Eremia Vântoiu din piesa *Gardul* (1956), acesta refuzând să se lase „corect" influențat de fiii săi, patrioți comuniști. Acțiunea din *Umbra baroanei* (1958) are loc între 1940 și 1957 și urmărește în aceeași manieră oportunistă traiectoria unor intelectuali ardeleni. Cele câteva traduceri ale lui **V.** poartă și ele pecetea comenzii ideologice a momentului.

SCRIERI: *Scrisorile unui „fripturist"*, București, 1926; *Movila neagră*, București, 1949; *Oameni sub patrafir*, București, 1950; *Alegerea conașului Raul*, București, 1953; *Întâmplări din pragul veacului*, București, 1953; *Sub pajura împărăției*, București, 1954; *Împărătița lui Machidon* (în colaborare cu Ioana Postelnicu), București, [1955]; *Gardul*, București, 1956; *Răfuiala*, București, 1956; *Vânătorii după doi iepuri*, București, 1956; *Târgul inimilor*, București, 1957; *Paznicul stelelor*, București, 1958; *Umbra baroanei*, București, 1958; *La comisia de împăciuire*, București, 1960; *O vizită cu tâlc*, București, 1962; *Inima unei femei*, București, 1964. **Traduceri:** Nagy Sándor, *Împăcare*, București, 1951; F. Gladkov, *Energia*, București, 1956 (în colaborare); Kakassy Endre, *Logodnă furtunoasă*, București, 1959; Simon Magda, *Spic de grâu*, București, 1962.

Repere bibliografice: Mihai Petroveanu, *„Oameni sub patrafir"*, VR, 1950, 10; Mihai Gafița, *„Întâmplări din pragul veacului"*, GL, 1954, 10; Radu Popescu, *„Sub pajura împărăției"*, GL, 1954, 35; Liliana Pavlovici, *„Sub pajura împărăției"*, VR, 1955, 2; V. Mîndra, *„Împărătița lui Machidon"*, GL, 1955, 40; M. Ghimpu, *„Împărătița lui Machidon"*, RMB, 1955, 9 noiembrie; Virgil Brădățeanu, *„Împărătița lui Machidon"*, CNT, 1955, 46; Popa, *Dicț. lit.* (1977), *618–619*; *Tiberiu Vornic*, DRI, V, *363–367*. ***L.Cr.***

VORNICESCU, Nestor (1.X.1927, Lozova–Orhei – 17.V.2000, Craiova), istoric literar.

Nicolae, pe numele de botez, este cel mai mare din cei cinci fii ai Verei (n. Roșu) și ai lui Vasile Vornicescu, răzeș basarabean. După ce termină șapte clase în satul natal, intră novice, în 1941, la schitul Nechit din Munții Neamțului, apoi la mănăstirea Neamț, unde urmează Seminarul de Muzică Bisericească și cursurile Seminarului Monahal Superior (1946–1951). Depune voturile monahale în 1951, primind numele Nestor. Va absolvi în 1955 Institutul Teologic din București și tot aici (între timp fusese hirotonit ierodiacon) urmează cursurile de doctorat în teologie, secția patrologie (până în 1958).

Ieromonah în 1956, devine în 1958 preot slujitor la catedrala mitropolitană din Iași și bibliotecar al Mitropoliei Moldovei. Și-a urmat cariera ecleziastică – stareț, apoi protosinghel al mănăstirii „Sf. Ioan cel Nou" din Suceava din 1962, cu rangul de arhimandrit din 1966, an în care a fost rânduit stareț al mănăstirii Neamț –, desăvârșindu-și concomitent pregătirea teologică. Bursier al Institutului Ecumenic de la Bossey (Elveția) în 1969–1970, frecventează și cursurile doctorale ale Facultății Autonome Protestante din Geneva, preocupat mai ales de istoria bisericească medievală. La sfârșitul lui 1970 a fost ales episcop vicar al Arhiepiscopiei Craiovei (cu titlul Severineanul), ulterior locțiitor de arhiepiscop al Craiovei (1972–1973), pentru ca în 1978 să fie ales arhiepiscop al Craiovei și mitropolit al Olteniei. În 1983 și-a susținut teza de doctorat, dedicată primelor scrieri patristice din literatura noastră (secolele IV–XVI). În 1992 este ales membru de onoare al Academiei Române și membru al Academiei de Științe din Republica Moldova. I s-au acordat numeroase distincții bisericești și laice, în țară și peste hotare.

Ecumenist de seamă, trimis de Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române la diferite manifestări consacrate dialogului teologic, autor al multor studii consacrate începuturilor monahismului și primelor lui „reguli", **V.** e colaborator al unor publicații prestigioase: „Biserica Ortodoxă Română" (unde debutează în 1949), „Telegraful român", „Studii teologice", „Mitropolia Moldovei și Sucevei", „Mitropolia Olteniei" (pe care a condus-o din 1978 până în 2000), „Ortodoxia", „Magazin istoric", „România literară", „Ramuri", „Almanahul parohiei ortodoxe române din Viena" (uneori a folosit și pseudonimul A. Sever), istoric al Bisericii românești. Din lungul șir de contribuții pot fi pomenite cele consacrate unor personalități ecleziastice, ca arhiereul Narcis Crețulescu-Botoșăneanul, arhimandritul Leon Asachi, arhimandritul Benedict Teodorescu, mitropolitul Veniamin Costache, duhovnicul Andronic, mitropolitul Dosoftei, mitropolitul Sofronie Miclescu. Este tentat uneori și de adierile venite dinspre literatură, ca în narațiunea cu inserții documentare despre un haiduc din secolul al XIX-lea, intitulată *În afara legii* (1976, în colaborare cu Alexandru Sever), și în însemnările de evocare a atmosferei unui timp zbuciumat, precum în *Descătușarea 1821* (1981). Cele mai importante sunt însă contribuțiile la cercetarea literaturii române vechi și a plasării ei în context sud-est-european. Teza de doctorat, publicată în două variante: *Scrieri patristice în Biserica Ortodoxă Română până în sec. XVII. Izvoare, traduceri, circulație* (1983) și *Primele scrieri patristice în literatura noastră (sec. IV–XVI)* (1984), alături de studiile particulare izvorâte din substanța ei, examinează sistematic, aproape epuizând informația, prezența textelor din epoca patristică – inclusiv a celor elaborate în Scythia Minor –, care au avut o funcție covârșitoare în zidirile spirituale românești. **V.** crede în existența scriitorilor străromâni, socotind că „începuturile culturii noastre scrise trebuie împinse până în secolul IV". În introducerea la masiva antologie *Proloage* (1991) el susține convingător, între altele, că mitropolitul Dosoftei a inclus în *Viața și petrecerea svinților* „biografiile" acestora în redacții scurte. Dosoftei – spune **V.** – a lucrat la tălmăcirea proloagelor, texte ce serveau pentru lectură „în cadrul Sfintei Liturghii și la timpul cuvenit, zilnic, la trapeza mănăstirilor ori chiar în incintele considerate locuri sfințite [...], de asemenea și în chiliile monahilor, în unele școli și case ale oamenilor", animat de dorința de a elimina stânjenitoarea barieră a neinteligibilității. Aceeași tendință de a epuiza informația predomină și în cercetările consacrate prelatului și învățatului Petru Movilă, veritabilul modernizator al Răsăritului Ortodox european.

SCRIERI: *În afara legii* (în colaborare cu Alexandru Sever), Iași, 1976; *Contribuții aduse de slujitorii bisericești pentru independența de stat a României, în anii 1877–1878*, Craiova, 1978; *Despre viața și opera sfântului Vasilie cel Mare*, Craiova, 1979; *Descătușarea 1821*, Craiova, 1981; *Scrieri patristice în Biserica Ortodoxă Română până în sec. XVII. Izvoare, traduceri, circulație*, Craiova, 1983; *Primele scrieri patristice în literatura noastră (sec. IV–XVI)*, Craiova, 1984; ed. 2, Craiova, 1992; *Unde-i turma, acolo-i și păstorul. Participarea mitropolitului Sofronie Miclescu la înfăptuirea Unirii Principatelor Române – 1859*, Craiova, 1985; *Pace pe pământ, între oameni de bună voire*, Craiova, 1986; *Sfinți români și apărători ai legii strămoșești*, Craiova, 1987; *„Biruit-au gândul". Studii de teologie istorică românească*, Craiova, 1990; *Sfântul mitropolit Petru Movilă*, Craiova, 1990; *Una dintre primele scrieri ale literaturii române străvechi: „Pătimirea martirilor Epictet și Astion" (de la cumpăna secolelor III–IV)*, Craiova, 1990; *Sfântul ierarh Petru Movilă, mitropolitul Kievului, al Galiției și a toată Ucraina*, pref. Virgil Cândea, Craiova, 1999; *Viața, nevoințele și scrierile sfântului Ambrozie, episcopul Mediolanului, în spiritualitatea și cultura românească (secolele XIV–XX)*, Craiova, 2000.

Repere bibliografice: Ioan Alexandru, *Iubirea de patrie*, II, București, 1985, *264*; Tudor Nedelcea, *Vocația spiritualității*, Craiova, 1995, *317*; Păcurariu, *Dicț. teolog.*, *483–485*; Nicolae Andrei, *Voievozi ai spiritului românesc*, Craiova, 2000, *422–428*; Marian Barbu, *Trăind printre cărți*, I, Petroșani, 2001, *321–322*; *Enciclopedia marilor personalități*, III, coordonator Ion Văduva-Poenaru, București, 2001, *466–469; Dicț. scriit. rom.*, IV, *806–808*; Tudor Nedelcea, *Interferențe spirituale*, Craiova, 2002, *543–552*; Firan, *Profiluri*, II, *344–346*; Cimpoi, *Critice*, III, *182–184;* Rusu, *Membrii Academiei, 888–889*. **D.H.M.**

VORONCA, Ilarie (pseudonim al lui Eduard Marcus; 31.XII.1903, Brăila – 5.IV.1946, Paris), poet, prozator, eseist.

Este fiul Ceciliei (n. Brenner) și al lui Isidor Marcus, comerciant. Urmează în orașul natal școala primară și cele dintâi clase secundare la Liceul „Nicolae Bălcescu", iar la București Școala Normală, absolvită în 1921, și Facultatea de Drept, luându-și licența în 1924. Începând din 1926, face studii de drept la Paris, dar intenția de a obține un doctorat nu se va realiza. A frecventat cenaclul lui E. Lovinescu, fiind descris de amfitrion ca un tânăr „timid, nostalgic, sentimental", „iepure de casă pitit după o frunză de varză". A debutat cu poezia *Tristeți de toamnă* la „Sburătorul literar" în 1922 iar editorial în 1923, cu placheta *Restriști*. Desfășoară o intensă activitate publicistică proavangardistă. În octombrie 1924 scoate împreună cu Victor Brauner, Marcel Iancu, M.H. Maxy ș.a., unicul număr al revistei „75 HP". Semnează atât cu numele literar (dat de E. Lovinescu) cât și cu pseudonimele Alex. Cernat, Roneiro Valcia. Mai publică manifeste, articole de atitudine belicoase, poeme ultrabizare în revistele „Punct", „Integral" (la care figurează ca redactor) și „unu" (unde e, de asemenea, în redacție). „Iepurele sfios – scrie Lovinescu – vrea să necheze și să muște, vrea să smulgă și să sfâșie ca leii." Revenit, în 1929, din capitala Franței, până în 1931 este angajat la Direcția Presei din Consiliul de Miniștri. În 1933 se stabilește definitiv la Paris. Funcționar la o casă de asigurări, colaborează la „Les Nouvelles littéraires", „Cahiers du Sud", „Cahiers juifs", la „Journal des poètes" din Bruxelles, trimite articole la „Adevărul" (1935–1937), conferențiază despre literatura română la Radio Paris și la Sorbona, iar după război va coordona emisiunile în limba română ale Radiodifuziunii Franceze. Traduce, în colaborare cu Jacques Lassaigne, bocete românești, ce vor fi editate în 1947 sub titlul *Les Chants du mort*. Încă mai înainte de expatriere își editase în Franța volumele *Colomba* (1927), *Ulise* (1928) și *Plante și animale. Terase* (1929). După stabilirea la Paris își traduce *Ulise* (sub titlul *Ulysse dans la cité*, 1933), ajutat de Roger Vailland, și *Petre Schlemihl,* carte din 1932 (sub titlul *Poèmes parmi les hommes*, 1934). Direct în franceză publică mai multe plachete, între care *Permis de séjour* (1935), *La Poésie commune* (1936), *Amitié des choses* (1937), *Pater Noster* (1937)), *L'Apprenti fantôme* (1938), *Beauté de ce monde* (1939), *Les Témoins* (1942), *Contre-solitude* (1946), precum și volume de proză: *Lord Duveen ou L'Invisible à la portée de tous* (1941), *La Confession d'une âme fausse* (1942), *La Clé des réalités* (1944), *L'Interview* (1944), *Henrika* (1945), *Souvenirs de la planète Terre* (1945). Postum au apărut, în afară de reeditări, *Poèmes inédits* (1964), *Onze récits* (1968) și, în ediție bilingvă, *Petit manuel du parfait bonheur – Mic manual de fericire perfectă* (1973), carte scrisă în timpul războiului. Opera în limba franceză a lui **V.** s-a bucurat de aprecieri elogioase. Léon-Gabriel Gros afirmă că prin el – ca și prin Tristan Tzara și B. Fundoianu – „lirismul românesc a infuzat un sânge nou poeziei franceze". Într-un comentariu din 1956 Jean Rousselot găsește că **V.** e „cea mai înaltă, cea mai amplă, cea mai generoasă voce" a poeziei franceze din perioada interbelică, dar în istorii, panorame și dicționare ale literaturii franceze din secolul al XX-lea, precum cele semnate de Pierre de Boisdeffre, Gaëtan Picon, André Bournin și (din nou) Jean Rousselot, numele lui **V.** nu figurează. După invadarea Franței de Germania nazistă, **V.**, îmbrățișând crezul comunist, a luptat în mișcarea de Rezistență. În ianuarie 1946 a vizitat pentru ultima dată România, fiind primit cu frenezie de prieteni. La scurt timp după înapoierea în Franța, spre consternarea celor ce îi prețuiau scrisul, și-a pus capăt zilelor fără vreo motivație explicită.

Poet deosebit de fecund, prozator cu inepuizabile resurse lirice, **V.** a fost, înainte de toate, un publicist activ, cel mai înfocat combatant în periodicele de avangardă. Lansând fremătătoare manifeste, el semnează în „75 HP”, „Punct”, „Integral”, „unu” și microeseuri literare, unele incluse ulterior în *A doua lumină* (1930) și în *Act de prezență* (1932). Laitmotivul este pledoaria pentru înnoirea artistică. Explicitând enunțul programatic din *Aviograma,* inserată (în loc de manifest) în „75 HP” – „Artistul nu imită, artistul creează”, **V.** nu ostenește să afișeze principiul originalității, al ineditului, sub lozinca „Inventează, inventează”. După el, arta se definește prin surpriză, implicit exclude regulile, canoanele: „A hotărî dinainte că poezia trebuie să îmbrace cutare formă […], a *limita poezia* înseamnă a o ucide”; „Opera de artă trăiește numai prin ignorarea tuturor regulilor cunoscute”. În loc de a se integra în orizontul de așteptare al virtualilor consumatori, arta își îndeplinește menirea tocmai prin aceea că îl sfidează, îl violentează: „Gustul, ochiul, urechea spectatorului trebuiesc neîncetat violate”. Fiind „înainte de toate inventator”, adevăratul artist nu poate admite „o ținută dinainte stabilită – numească-se ea «modernism» sau «arhaism» –, știind bine că, așa cum puțin le pasă vântului, legumei sau omizii de regulile hotărâte în laboratorul cu ferestrele închise, și poemul […] nu va putea fi niciodată hotărnicit între granițe preconcepute”. Oricât repudiază însă normativele estetice, pasionatul avangardist consideră că arta nouă se autofăurește urmând un principiu, obiectivarea, și apreciază că acesta e consecvent aplicat de constructivism. Rezultat din lupta între cubism și dadaism, constructivismul l-a smuls pe primul din „lâncezeala de atelier” „îmbrâncindu-l” în stradă și a curmat anarhismul celui de-al doilea opunând subiectivității expresioniste obiectivitatea; depășește și futurismul minat de tendințe centrifuge, neagă „dezagregarea bolnavă romantică suprarealistă”. În consecință, idealul de artă e „ordinea sinteză, ordinea esență constructivă, clasică, integrală”. Spiritul epocii moderne – constată **V.** în 1925 – a pus capăt disparității între arte. Sub impulsul lui, „poezia, plastica, drama, muzica și mai ales arhitectura, toate converg într-un acord abstract pe același drum arcuit ca o coardă: *sinteza*”. Sinteza ar fi expresia clasicizării avangardismului prin constructivism și integralism. Clasicizarea implicând obiectivitatea, urmează că „artistul adevărat creează direct, fără simbol, în pământ, lemn sau verb […]; cuvântul trăiește indiferent de sens, precum fierul, piatra sau plumbul”. Codul creației literare va trebui să cuprindă un articol prevăzând suprimarea adjectivelor. În toate sferele existențiale sentimentalismul dispare, triumfă cerebralitatea. Însă **V.** este el însuși un incorigibil sentimental deghizat. Afectivitatea nu umple scrisul său de adjective, dar se exprimă în profuziuni de imagini chiar și în eseistica sa. Poate că nu există în publicistica românească stil mai ornamentat, cel puțin în interbelic. În articolele și cronicile poetului abundă formulări ca acestea: „Victor Brauner scormonește cu penelul lui toate penele gândului, agită în mâini toți clopoțeii extazului”; „La sărbătoarea poemului său, Stephan Roll a invitat toate cosânzenele izvoarelor, toți voievozii vântului”; „Cuvintele cu intestinele despletite aleargă prin foburg, înlănțuindu-se în jazzul frazelor vertiginoase” ș.a. Pe de altă parte, în „Adevărul” abordează teme diverse, inclusiv sociale și politice. După E. Lovinescu, poemele care exprimă plenar „substanța adevărată a psihologiei” lui **V.** sunt cele din *Restriști,* placheta de debut. Ele transmit vibrațiile unei sensibilități de o delicatețe maladivă, ale unui „suflet moldovenesc […] risipit în vânt ca o scamă de păpădie, suflet de toamnă și de învins”. O fac însă fără a instaura un stil nou, un limbaj net diferențiat de al poeților români sub a căror influență s-a format. Tonalitatea de cantilenă a versurilor libere, dar majoritatea rimate, conservă ecouri din Ion Vinea, Adrian Maniu, Camil Baltazar, Demostene Botez și mai ales din G. Bacovia („E pretutindeni un aer apăsător, ca de spital,/ și pomii în despletiri își spun mâhniri știute./ Amintirea ta îmi închide drumul ca un mal,/ Și-mi simt gândurile în pietrișul umed căzute”). Modul personal, inconfundabil, se anunță prin ineditul asocierilor din unele construcții imagistice: „păsările ploii”, „vântul răscolește cerul ca pe-o carte deschisă”, „porumbeii albi ai clopotelor”, „liniștea e aceeași batistă de melancolie și mătase”, „sufletul țipă sub tristețe ca lemnul sub ferăstrău”, „era o tristețe în noi ca o luntre în trestii”. Cu cel de-al doilea volum, *Colomba*, **V.** se detașează de modele, construindu-și o personalitate poetică proprie. Fondul său prim, elegiac, e luat în stăpânire autoritar, adeseori chiar strangulat (în *Invitație la bal,* spre exemplu) de inteligența estetică. Poetul se autoconstruiește

în limbaj prin destructurarea discursului. În izbitoare contradicție cu propriile pledoarii patetice pentru constructivism și integralism, pentru „ordinea sinteză, ordinea esență constructivă, clasică, integrală”, el sfidează orice construcție, cedând inițiativa nu cuvintelor, ca dadaiștii, ci fanteziei, unei frenezii nesupravegheate cel puțin la prima vedere. De aici rezultă erupții de imagini analoage focurilor de artificii, fenomen similar celui din lirica lui Ion Vinea, dar de o violență considerabil sporită și de aparență cu totul spontană. Critica îl caracterizează prin formulări globale: „isterie verbală”, „frenezie rimbaldiană de imagini”, „uragan de imagini”, „delir liric”, „delir metaforic” (Pompiliu Constantinescu) sau prin caracterizări mai precise: „o colecție de expresii ce urmează să fie utilizate pentru un eventual volum de poeme”, întrucât versurile, câte există, sunt tot atâtea „bucăți diferit colorate și prinse artificial una de alta, asemenea unor frunze ținute pe o pagină de ierbar la întâmplare” (Mihail Sebastian). Un poem de **V.** – zice E. Lovinescu – poate fi citit „cu egal efect de la început la sfârșit sau de la sfârșit la început”. Potrivit unei aprecieri a lui G. Călinescu, fiecare poem e „o râmă lungă, scoasă proaspăt din humă și pe care oricum ai tăia-o, trăiește total și parțial”. În *Istoria literaturii române de la origini până în prezent* criticul aseamănă actul poetic al lui **V.** cu desfacerea unei cârpe „în care sunt îngrămădiți peștișori aurii”. O asemenea poetică amalgamează principii ale tuturor curentelor de avangardă, exemplificând o aserțiune din *Act de prezență*: „Cubism, futurism, constructivism s-au revărsat în același dârz cerc: sinteza”. Indiferent dacă, așa cum pare, scriind, autorul s-a abandonat dicteului automat sau a operat asocieri imposibile în mod lucid, imagismul său excelează, mai mult decât al oricărui alt autor român, prin arbitrar. Nimeni la noi nu și-a însușit mai în litera ei afirmația lui André Breton că imaginea cea mai puternică e aceea care conține „le degré d’arbitraire le plus élevé”. Nu puține imagini instaurează o „suprarealitate” onirică: „inima duce-n codru sub piept ca o caleașcă”, „aerul stă pe acoperișuri ca un preș”, „soarele își face loc cu coatele”, „tusea scrâșnea ca în colții dulăilor oasele”, „un curcubeu se zbate sub talpă ca un șarpe”. Prin obiectivare, prin eradicarea sentimentului, prin cerebralitate, **V.**, deși de regulă nu înlănțuie reprezentările coerent și, în consecință, nu realizează acea „armonie

abstractă cu legi fixe” pe care a salutat-o, poetizează în spiritul curentelor impulsionate de ideea „creației pure”, „impersonale”, „obiective”, „clasice”: cubism, constructivism, integralism. Prezență modelatoare constantă, artisticul nu se realizează deloc sau se realizează prea rar în planul compoziției. Niciunde nu e vizibilă o preocupare de selecție, de concentrare, de reliefare imprevizibilă a sensului, de sugerare a lui, subtilă, de gradare a efectelor. Tot ce are de spus poetul spune, nu sugerează niciodată, el e mereu un neostenit producător de imagini. Adevărată natură în această privință, el emite comparații, metafore, personificări cu fecunditatea – și monotonia – pământului care naște neîncetat flori, plante, buruieni. Nu numai în versuri. Orice ar scrie, limbajul este înflorit. Toată arta sa e o artă a corelării de reprezentări eterogene incomparabile. Uneori stridența aliajelor surprinde chiar și cea mai generoasă receptivitate. Mihail Sebastian denunța „artificializările” din *Plante și animale* ca „ridicol de neromânești”, „profund dizgrațioase și antiartistice”, exemplele date (luna – „mașină de călcat rufe”, inima – „amazoană pe șaua pieptului”) nefiind cele mai șocante. Prin

aglutinări întâmplătoare, uneori și prin ignorarea acordurilor gramaticale sau prin formulări eliptice, în numeroase cazuri se obțin imagini precum „vertebrele tăcerii”, „unghia norilor”, „taraful vinelor”, „loteria norilor”, „lacătele mușcăturilor”, „gleznele cântecului”, „oceanul din omidă”, „eprubeta fulgerului”, „ugerul de fulger”. Însă violentarea limbii se produce mai cu seamă prin acele „rezecții sistematice ale articolelor”, semnalate de cel mai binevoitor dintre recenzenți, Perpessicius. Acestea („umeri ca grinzi”, „cuvintele în aer se sparg precum oglinzi”, „umbrele sfințite în amurguri cum cozi”, „tâmplele ca hățuri” etc.) par să ignore chiar simțul limbii. Efecte analoage, de ordin mai mult decât lingvistic, provoacă și unele „originalități” propriu-zis poetice: asonanțe năstrușnice, aritmii stridente (mai ales în *Incantații,* 1931), versuri greoaie, lutoase, sfărâmicioase. Cu toate acestea, definitorii pentru poezia lui **V.** nu sunt infirmitățile, ci reușitele. Adesea asocieri deconcertante devin imagini de o rară frumusețe: „gândul tău alunecă peste mine ca o sanie peste zăpezi”, „liniștea zumzăie în noi ca o albină”, „pleoapa mea de tine se umple ca o ceașcă”, „ce frumoase instrumente de muzică sunt peștii/ în acest glas străveziu ca un acvariu”, „laptele clatină o cădelniță de-arome”, „au adormit gârlele ca harfe”, „sufletul s-a umplut ca o orgă”, „în tipografii mașinile dorm ca niște pești uriași/Prin ferestrele înalte noaptea își scutură sacii cu făină albastră”, „uraganul nechează ca un armăsar la jarul stelelor”, „arborii/își întind gâtul precum câinii de vânătoare”. Când, oricât de eteroclite, imaginile aderă la același flux emoțional, corolele lor se luminează ca niște beculețe policrome la declanșarea curentului electric și colajele devin panouri luminiscente. Unele sunt citate de toți comentatorii: „imnul” închinat în *Ulise* „veacului mediocrității”, lauda ceaiului, a cartofului cu „față de Hristos” tot de acolo, orația-reportaj despre tipografii din *Brățara nopților* (1929), unele secvențe din *Plante și animale*, solilocviul îndurerat din *Petre Schlemihl* intitulat *Hemoragie, ascensiune*. Asamblând – sau răsturnând din „coșuri” – imagini disparate (Ov. S. Crohmălniceanu), **V.** nu le învestește pe nici unele cu funcții simbolice. Dacă în alte privințe poetul și-a călcat cu seninătate principiile atât de bătăios afirmate, în ce privește asimbolismul voit al semnificațiilor el a fost mereu consecvent cu sine însuși. S-a spus că „mitologia cotidianului” instituită de **V.**

Desen de Ross

ar trăda o „spaimă de vid”, o „teamă de absență”, anihilate (sau doar temperate) de o „pândă” vizând „apariția salvatoare a lucrurilor” (Ion Pop). Poate că poetul va fi avut tot timpul sentimentul că adăpostea moartea („vidul”) în propriu-i trup și tocmai de aceea a căutat cu atâta patimă o salvare provizorie (și iluzorie) în frumusețea evanescentă a „lucrurilor”. În poemele sale euforice nu doar „plantele și animalele”, ci și existențele inanimate, străzile, clădirile, obiectele apar ca tot atâtea miracole, văzute cu ochii cuiva care parcă atunci le descoperă sau le contemplă pentru ultima dată. În scrierea postumă *Mic manual de fericire perfectă* el a formulat explicit o adevărată mistică a lucrurilor: „Când pulpa savuroasă zdrobită între dinți face să țâșnească deliciile zemoase pe limbă și pe cerul gurii, nu uităm (măcar pentru o clipă) grijile, obișnuitele preocupări, nu ne facem una cu portocala, nu ne portocalim? [...] Gândiți-vă la timpul scurt cât ține beția prin vin. Exemplul acestei beții e o probă

că omul se asimilează vinului, și vinul omului”; „Aerul e plin de făgăduieli, de bucurii. Fiecare obiect, într-o cameră, fiecare aspect de pe stradă ne poate povesti o întâmplare plăcută. […] Piatra aceasta de pe marginea potecii vă pare indiferentă și rece. Dar dacă vă aplecați spre ea puteți observa că e împodobită cochet cu un fular de mușchi”. În mijlocul lucrurilor, și chiar în absența lor, doar reprezentându-și-le, poetul își învinge angoasele generate de teama de singurătate. Fetișizând, sanctificând obiectele, privirea lui **V.** preface teritoriul existenței de toate zilele într-un spațiu mirific, de paradis. Dar cam de când începe să scrie *Petre Schlemihl*, dragostea de lucruri și mai ales de vietăți a poetului este excedată continuu de o fremătătoare iubire pentru oameni: „Eu vă voi spune: oameni, nu sunt decât un frate,/ Același smuls în ploaie, îngenuncheat în toamnă,/ a mea e tristețea voastră, ale mele sunt înfrângerile voastre,/ Ca și voi nu sunt decât un copac pe care se-odihnește pasărea călătoare a vieții”. Oamenii pe care îi declară frați sunt oprimații, năpăstuiții, frustrații, toți aceia care, ca și el, „au fost primiți cu pietre”, aceia cărora până atunci le fusese străin: „Nu, niciodată, n-am stat de voi alături/ […] Lumina țâșnită din apă împiedica vederea”. Depărtându-se de cei ce l-au „alungat din ogrăzile ude de ploile urâte”, „de pe ulițele pline de vuiet”, de cei ce l-au „lovit cu bice în piețele publice ca pe un cal bătrân” și au fost în stare a-l „răscoli până în cele mai adânci măruntaie”, noul Ahasverus își vrea inima și stiloul încărcate cu sângele celor pe care, în poemele franțuzești, îi va numi „oamenii viitorului”. Adresându-se lor, le împărtășește „bucuria de a scrie nu pentru el, ci pentru o mulțime generoasă”. Autorul volumului *La Poésie commune*, tălmăcit de Sașa Pană cu titlul *Poezia de toate zilele*, nu ezită să-și renege propria artă poetică: „Nu, nu vreau să scriu un poem glorios./ Nu, nu un cântec plin de istețime și despre care/ Cunoscătorii să exclame: O ce rime, ce formă făr’de greș!// N-am ce face/ Cu podoabele voastre și cu jocurile voastre lingvistice”; „N-aș mai găsi nici o bucurie să împreun cuvinte bizare,/ Nici chiar imaginile cele mai surprinzătoare” (*Viața, poemul pe care aș vrea să-l scriu*). Poetul mutat de pe Dunăre pe malul Senei nu-și mai destăinuie propriile trăiri, ci interpretează în alt grai latin simțămintele „unei lumi”: „Câtă bucurie astăzi să pot spune/ Nu ceea ce simt eu, ci ceea ce simt mii și mii de oameni./ Câtă bucurie să pot împărtăși aspirațiile unei mulțimi generoase/ Să vorbesc liber despre viitor și o nădejde comună”. Fostul apologet al „armoniilor abstracte” e convins că, prin această depersonalizare, participă la înfăptuirea visului miticei „vârste de aur”: „Oameni ai viitorului. Tot ce spun în această carte va fi într-o zi/ Ca legendele care le asculți fără să le crezi”. Odată cu ideile despre poezie **V.** își schimbă și modul de a poetiza. Din (oarecum) reportericească, în orice caz vizualizantă, lirica lui devine discursivă: încă din poemele românești de după *Incantații* prodigiosul imagist începuse să-și dezartificializeze versurile, iar propensiunea spre discursivitate se profilase mai înainte, în *Ulise*. Evident, discursul asumat implică structurarea, și din ce în ce mai hotărât poetul își strânge nebuloasele de imagini în jurul câte unei emoții dominante, *Petre Schlemihl* fiind, din această perspectivă, piatra de hotar între producția românească și cea în limba franceză. Prin această schimbare la față **V.** a devenit dintr-un omolog (concurat cu succes de Ștefan Roll) al lui Robert Desnos, un emul al lui Paul Éluard, angajatul politic, ca și al tuturor poeților antifasciști militanți. Cu o influență care nu se restrânge la spațiul românesc, lui **V.** îi sunt debitori, în grade diferite, toți poeții de după 1930 formați (și) sub steaua lui Ion Vinea, în special „decadenții” de la „Cadran” și „Albatros” și, chiar mai mult, cei tipăriți imediat după război de Editura Forum (Mihail Crama, Victor Torynopol, Mihail Cosma, între alții) sau prezenți în „Revista Fundațiilor Regale” (Marcel Gafton, C.T. Lituon ș.a). În bună măsură sub impulsul versurilor lui, în intervalul 1945–1947 a luat avânt poemul-reportaj, în general poezia de angajare civică, iar lirismul activist, lansat diluvian, al lui Ion Gheorghe sau cel al lui Toma George Maiorescu, oricâte modele ar avea (Whitman, Verhaeren, Maiakovski ș.a.), se resimte în limbaj și de pe urma experienței lui **V.** Dar în chipul cel mai direct opera lui a acționat în sens stimulativ, dacă nu modelator, asupra avangardiștilor din anii ’30, unii activi și după 1944 (Virgil Teodorescu, Gellu Naum ș.a.), precum și asupra generației optzeciste.

Ilarie Voronca a ilustrat deopotrivă funciarul nonconformism al avangardei, radicalul ei anticonvenționalism și năzuința unei anumite echilibrări a raporturilor cu tradiția marii poezii românești (de la Eminescu, elogiat încă în „Integral”, la Arghezi sau Bacovia), dintr-o perspectivă ce se apropie adesea de „modernismul moderat”. În orice

caz, iconoclastia avangardistă n-a afectat la el nici o clipă încrederea în poezie *și în* poem, *întâmpinate* […] *cu un sentiment cvasireligios: Voronca a fost printre puținii poeți ai vremii sale părând a trăi exclusiv și la o înaltă temperatură lăuntrică* pentru *și* întru *poezie. Le înțelegea, desigur, din perspectiva absolutei disponibilități avangardiste și a unei identificări dintre a scrie și a fi, acompaniate, chiar dacă nu întotdeauna în chip mărturisit, și de o conștiință „modernistă" a formei: dovadă frecventele tentative imnice și incantatorii de poet „inspirat" și „spontan", dar și de meșteșugar (neo)baroc și manierist, fascinat de spectacolul metamorfozelor verbale, cu gust pentru performanțele de ingeniozitate combinatorie.*

ION POP

Ilarie Voronca reprezintă o personalitate originală și complexă în cadrul primei avangarde; el, cu toate sinuozitățile manifestărilor sale, exemplifică perfect fie aspectul tipic avangardist, fie pe cel experimentalist […]. *Prin fervoarea lansării de programe și reviste, Voronca este promotorul principal al manifestărilor avangardiste de la „75 HP", unde inventează împreună cu Victor Brauner „pictopoezia", de la „Punct", unde inventează termenul „sintetism", și mai ales de la „Integral", unde polemizează cu toate „ismele", trasând direcția „integralistă" în acord cu orientarea modernistă sintetizatoare. După Urmuz, Tristan Tzara și Ion Vinea, ca factori reformatori incipienți, Ilarie Voronca schimbă în mod esențial modul de a gândi și a face poezia, schimbare definitivă ce deschide o breșă istorică în sistemul codificat al poeziei române.*

MARIN MINCU

SCRIERI: *Restriști*, cu desene de Victor Brauner, București, 1923; *Colomba*, cu două portrete de Robert Delaunay, Paris, 1927; *Ulise*, cu un portret de Marc Chagall, Paris, 1928; ed. (*Ulysse dans la cité*), tr. autorului în colaborare cu Roger Vaillant, pref. Georges Ribemont-Dessaignes, cu un desen de Marc Chagall, Paris, 1933; *Plante și animale. Terase*, cu trei desene de Constantin Brâncuși, Paris, 1929; *Brățara nopților*, cu un desen de Victor Brauner, București, 1929; *A doua lumină*, București, 1930; *Zodiac*, cu un desen de M.H. Maxy, București, 1930; *Incantații*, cu un portret de Milița Petrașcu, București, 1931; *Invitație la bal. 1924–1925*, București, 1931; *Act de prezență*, București, 1932; *Petre Schlemihl*, cu ilustrații de Michonze, Victor Brauner și S. Perahim, București, 1932; ed. (*Poèmes parmi les hommes*), cu un portret de Edmond Vandercammer, Bruxelles, 1934; *Patmos și alte șase poeme*, București,1933; *Patmos*, Paris, 1934; ed. (*Patmos*), introd. Tristan Tzara, cu un portret de Victor Brauner, Paris, 1977; *Permis de séjour*, Paris, 1935; *La Poésie commune*, Paris, 1936; ed. postfață Jean-Pierre Begot, cu desene de Georges Ribemont-Dessaignes, Paris, 1979; *La Joie est pour l'homme*, Paris, 1936; *Amitié des choses*, Paris, 1937; *Pater Noster*, Paris, 1937; *L'Apprenti fantôme*, Paris, 1938; *Le Marchand de Quatre Saisons*, Bruxelles, 1938; *Oisiveté*, Paris, 1938; *Beauté de ce monde*, Paris, 1939; *Lord Duveen ou L'Invisible à la portée de tous*, Paris, 1941; *La Confession d'une âme fausse*, Paris, 1942; *Les Témoins*, Paris, 1942; *La Clé des réalités*, Paris, 1944; *L'Interview*, cu un portret de Halicka, Marseille, 1944; *Henrika*, Paris, 1945; *Souvenirs de la planète Terre*, Paris, 1945; *Contre-solitude*, Paris, 1946; *Dîner chez Jeanne Coppel*, cu colaje de Jeanne Coppel, Paris, 1952; *Poèmes choisis*, introd. Tristan Tzara, cu un portret de Marc Chagall, Paris, 1956; ed. Paris, 1967; *Poeme*, tr. Sașa Pană, pref. Eugen Simion, București, 1961; *Poèmes inédits*, pref. Denys-Paul Bouloc, cu un desen de Abidine, Paris, 1964; *Onze récits*, pref. Eugène Ionesco, Paris, 1968; *Poème pour glorifier le pied*, Paris, 1971; *Act de prezență*, îngr. și introd. Ion Pop, Cluj, 1972; *Poeme alese*, I–II, îngr., tr. și pref. Sașa Pană, București, 1972; *Petit manuel du parfait bonheur – Mic manual de fericire perfectă*, ed. bilingvă, tr. Sașa Pană, București, 1973; *Interviul. Unsprezece povestiri*, tr. Barbu Brezianu, Irina Fortunescu și Ion Pop, pref. Ion Pop, introd. Barbu Brezianu, București, 1989; *Scrieri*, I–III, îngr. și introd. Ion Pop, București, 1992–1996; *Versuri*, Chișinău, 1999; *Ulise. Brățara nopților*, pref. Ion Pop, Cluj-Napoca, 2003. **Traduceri:** *Les Chants du mort*, Paris, 1947 (în colaborare cu Jacques Lassaigne).

Repere bibliografice: Perpessicius, *Opere*, II, *144–146*, III, *131–135*, *284–288*, IV, *69–72*, *245–248*, V, *78–81*, *174–178*, *351–352*, VI, *65–68*, IX, *252–256*, XII, *537–538*; Lovinescu, *Ist. lit. rom. cont.*, III, *446–448*; Davidescu, *Aspecte*, *436–438*; Sebastian, *Jurnal*, *184–187*, *195–196*; Călinescu, *Opere*, I, *464, 467–470, 871, 1324–1330*, IV, *806, 814*; Sebastian, *Eseuri*, *219–223*, *233–235*; Ionescu, *Război*, I, *146–148*; Constantinescu, *Scrieri*, V, *227–240*; Lovinescu, *Ist. lit. rom. cont.*, *178–179*; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *782–784*, *Ist. lit.* (1982), *866–868*; Cioculescu, *Aspecte*, *244–248*; Jean Rousselot, *„Poèmes choisis"*, „Europe", 1956, august–septembrie; Denys-Paul Bouloc, *Ilarie Voronca*, Paris, 1961; *Homages à Ilarie Voronca*, „Le Pont de l'Épée", 1965, 27; Manolescu, *Metamorfozele*, *48–50*; *Ilarie Voronca*, ALR, *518–531*; Pop, *Avangardismul*, *172–191*; Caraion, *Duelul*, *236–247*; Zaciu, *Ordinea*, *273–287*; Crohmălniceanu, *Literatura*, II, *405–420*; Tașcu, *Incidențe*, *74–102*; Balotă, *Arte*, *162–171*; Negoițescu, *Analize*, *184–189*; Pop, *Transcrieri*, *125–140*; Vartic, *Spectacol*, *69–74*; Piru, *Ist. lit.*, *403–405*; Zamfir, *Poemul*, *passim*; Bucur, *Poezie*, *122–136*; *Ilarie Voronca*, în *Avangarda literară românească*, îngr. și introd. Marin Mincu, București, 1983, *36–40*, *131–152*, *550–572*, *683*; Micu, *Modernismul*, II, *161–174*; Mincu, *Eseu*, *285–290*; Scarlat, *Ist. poeziei*, III, *33–38*, *40–43*, *46–49*; Grigurcu, *Eminescu–Labiș*, *316–326*; Pop, *Avangarda*, *14–20*, *passim*; Negoițescu, *Ist. lit.*, I, *293–297*; Lovinescu, *Sburătorul*, I, *118*, *passim* – V, *11*, *passim*; Ion Pop, *A scrie și a fi. Ilarie Voronca și metamorfozele poeziei*, București, 1993; ed. 2, București, 2007; Marin Sorescu, *Ilarie Voronca*, L, 1995, 39; Papahagi, *Interpretări*, *43–47*; Pop, *Recapitulări*, *142–159*;

Ștefan Baciu, *Însemnările unui om fără cancelarie*, București, 1966, *90–95*; Sorescu, *Bibliotecă, 343–347*; *Dicț. esențial*, *899–901*; *Dicț. analitic*, III, *290–291*, IV, *282–284*; Crohmălniceanu, *Evreii*, *95–123*, *187–191*, *passim*; Grigurcu, *În pădurea, 237–241;* Morar, *Avangarda*, *115–116*, *passim*; Morar, *Avatarurile*, *134–147*, *passim*, Morar, *Scriitori evrei*, *179–190*; Cernat, *Avangarda*, *324–329*; Manolescu, *Istoria*, *832–836*; Manolescu, *Enciclopedia*, *745–747*; Charles Dauphin, *Ilarie Voronca*, Paris, 2011. ***D.Mc.***

VOSGANIAN, Varujan (25.VII.1958, Craiova), prozator, poet.

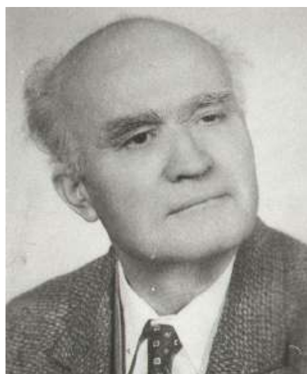
Este fiul Elisabetei Vosganian (n. Melichian) și al lui Ergi Vosganian. A urmat liceul la Focșani (bacalaureat în 1978), apoi Institutul de Studii Economice din București (absolvent în 1982) și ulterior Facultatea de Matematică a Universității din București (licențiat în 1991). Este doctor în economie (a susținut teza în 1998). Urmând o carieră profesională în domeniile economic și științific, **V.**, cultivat în domeniile umaniste și artistice, a scris literatură încă din tinerețe, multe din textele cărților de debut, editate în anii ’90, fiind scrise în anii ’80. A debutat cu o schiță (*Moartea lui Vissarion* în 1984), la „Scânteia tineretului. Supliment literar-artistic”. Primele volume de autor îi apar în 1994, cvasisimultan: *Șamanul albastru* (poezie) și *Statuia comandorului* (proză scurtă; Premiul Asociației Scriitorilor din București). **V.** se distinge, din 1990, ca un foarte activ om politic. A fost membru în Consiliul Provizoriu de Uniune Națională (CPUN) și a fondat Uniunea Armenilor din Romania, fiind președintele acesteia de la înființare până azi. A fondat Partidul Alternativa României (PAR) în 1996, împreună cu Adrian Iorgulescu și Laurențiu Ulici, partid devenit Uniunea Forțelor de Dreapta în 1999 și absorbit de Partidul Național Liberal în 2003. În activitatea politică a deținut, succesiv ori simultan, importante poziții, funcții ori demnități: deputat din partea Uniunii Armenilor în 1990–1996, senator ales din 1996 în câteva legislaturi, ultima din 2012 (pe listele PNL), ministru în mai multe rânduri etc. Din 2005 este prim-vicepreședinte al Uniunii Scriitorilor. A publicat mai multe cărți de economie sau de eseistică politică și economică – *Contradicții ale tranziției la economia de piață* (1994), *Jurnal de front* (1994), *Reforma piețelor financiare din România* (1999), *Mesajul Dreptei românești. Tradiție și modernitate* (2001) – și sute de studii sau articole de specialitate ori de opinie.

Volumul de povestiri *Statuia comandorului* revelează în **V.** un autor experimentat în materie de scriitură prozastică, o voce sigură și o viziune, o imagistică fără îndoială marcate de uzanțele și așteptările proprii epocii, însă nu lipsite de originalitate. Ca și alte prime cărți, *Statuia comandorului* se prezintă, în parte, ca o etalare de exerciții de digitație, ca o expunere a mijloacelor aflate la îndemâna prozatorului și a filoanelor tematice care îl preocupă, reunind piese diferite sub varii raporturi, una, de altfel mai puțin izbutită, fiind un posibil fragment de roman ori un roman-pilulă, concentrat. Povestirea – de fapt, nuvela – eponimă, *Statuia comandorului*, e o narațiune semifantastică, hipermodernistă, subtextual alegorică, înrudită cu proza fantast-alegorică și bizară a anilor ’60–’70 (oniricii, Tudor Vasiliu ș.a.), de fapt o puternică parabolă vizând sensul existenței. În *Cercul de aramă*, o istorisire de un realism frust, dur, descărnat, minimalist și dolorist, cvasiexpresionistă, în esență este vorba despre niște muncitori cvasiostracizați la descărcat zgură, într-un loc infernal, cu ambianță de colonie penitenciară. Aici parabola comportă accente kafkiene. Remarcabilă cu adevărat e *Surâsul Jocondei*, în care Joconda este o vacă pe care proprietarul ei, un țăran, se vede silit să o sacrifice din neputința de a o mai ține, agresat de precaritatea mijloacelor și de voracitatea stăpânirii. O microfrescă pregnantă, sugestivă a viețuirii la țară în etapa paroxistică a epocii ceaușiste: lumea țărănească este evocată cu veracitate și pitoresc nedecorativ, chestiunile acute ale traiului rural sub ceaușism sunt bine tematizate, atmosfera e reconstituită cu frapantă autenticitate, iar noimele existențiale majore și sensul alegoric edifiant sunt, și aici, prezente. Poezia din volumul *Șamanul albastru* se înfățișează ca fiind una de imagistică eteroclită, înflorită, estet-rafinată, moderat expresivă, neîndestulător coagulată de fluidul unificator al unor viziuni mobilizante la nivelul întregului. Timbrul poetului, chiar dacă

evanescent pe alocuri, ca urmare a „catifelării” expresiei, este unul personal. Comentatorii au menționat particularități ale acestei lirici, H. Zalis, de pildă, reținând particularități precum „candoare feerică, pasionalitate de om al sudului, patetism”, în vreme ce lui Adrian Alui Gheorghe îi atrag atenția „gestica amplă a seducătorului care își pune în scenă teatralitatea prin intermediul cuvintelor bine alese” și constatarea că „o constantă a poeziei lui Vosganian o reprezintă ritualicul”. *Ochiul cel alb al Reginei* (2001) vădește din nou caracterul ritualic al poeziei lui **V.**, încărcătura și ținta spirituală, dar totodată și estetismul rafinat, precum și culoarea imagistică și culturală. Un comentator, bunăoară, sesizează în discursul poetic „prezența unor animale totemice”, „o lume cu îngeri și sfinți, ca în ilustratele de Crăciun”, trimiteri inspirate la mitologia creștină, la filosofia orientală ș.a. Apariția romanului *Cartea șoaptelor* (2009) i-a modificat lui **V.** statutul scriitoricesc și cota valorică. E o operă literară cu totul remarcabilă, a cărei valoare a fost recunoscută prompt de cititori și de critică, fiind validată și de numeroase traduceri. O carte cu statut hibrid, cumva incert, dar în bună parte chiar în asta rezidând originalitatea și forța ei de impact. Un roman nonficțional, cu substrat parțial autobiografic, parțial documentar ori ținând de „istoria orală”, prezentând similitudini de statut cu documentarul artistic din cinematografie. Naratorul principal este, pe rând, fie autorul însuși ca personaj care își deapănă (și ficționalizează, fără să le altereze factologic) amintiri din copilărie, fie tot autorul, însă în postura implicită de „cercetător”, de adunător, comentator și interpret de date istorice consemnate documentar, fie, din nou, autorul în postura lui de scriitor care ficționalizează artistic, pornind de la materialul documentar nonfictiv; scriitorul o face adesea glisând în registrul fantastic, oniric, parabolic ori alegoric, cu accente chagalliene ori suprarealiste uneori, iar atunci când se menține în registrul realist, nu ezită să cultive, în chipul cel mai nimerit, alături de dramatismul ori tragismul sobru, pitorescul și umorul de calitate. Așadar, e vorba de un roman de reconstituire istorică, dar un roman, iar nu istorie, fie și superficial romanțată. Așa se face că în *Cartea șoaptelor* se împletesc, alternează și se combină în diferite proporții, după o rânduială administrată fericit, mai multe tipuri de discurs, unificate de timbrul firesc al vocii naratorului și de viziunea auctorială de ansamblu. Într-o formulare simplificatoare, s-ar putea afirma că romanul lui **V.** este cartea pătimirilor armenilor – cei din fostul Imperiu Otoman, supuși prigoanei și victime ale masacrelor, dar și cei din Armenia istorică sau din diaspora, inclusiv din România –, a tragediei sau, mai bine zis, a seriei de tragedii pe care le-a traversat acest popor. Totuși, *Cartea șoaptelor* este mult mai mult decât atât, o operă literară de vârf, cu adresabilitate generală, purtătoare a unui mesaj umanist livrat cu generozitate și naturalețe, fără rigidități doctrinar-militante. O operă cu totul străină de tonul deseori agresiv, pătimaș și vindicativ, incriminator, care poate fi întâlnit în lucrări de susținere documentată a unor reparațiuni istorice, de pledoarie pentru rectificarea unor injustiții istorice. Există în *Cartea șoaptelor* mai întâi un filon confesiv, memorialistic, discret autobiografic: autorul își expune o colecție de „amintiri din copilărie” (și din tinerețe), care configurează un cadru de viață, o galerie de personaje, un asortiment de anecdote, o atmosferă: cele ale vieții în sânul comunității armenești focșănene în anii ’60 și ’70 ai secolului trecut. Relativ restrâns sub aport cantitativ, acest filon autobiografic are rolul, esențial, de liant sau de placă turnantă de care se leagă, direct sau indirect, celelalte fire narative ale cărții. Care provin nu din amintirile autorului, ci din patrimoniul „șoaptelor”, adică al celor povestite – de obicei în șoaptă, din teamă – de cei din generațiile mai vârstnice, de cei năpăstuiți, supraviețuitori ai prigonirii de altădată, martori sau victime ai vicisitudinilor de peste veac, depozitari ai unor tradiții și ai unor rânduieli sănătos chibzuite. Istorisirile preluate ori figurile resuscitate în carte nu vizează ori nu aparțin exclusiv comunităților armene; două exemple pot fi invocate în acest sens: fanfara care cânta la înmormântări, la Focșani, în anii ’60, muzicanții fiind de etnie romă, precum și povestea unei răscoale țărănești izbucnite într-un sat vrâncean ca ripostă la politica de colectivizare forțată, ai cărei „actori” sunt, sub raport etnic, români. Așadar, autorul a urmărit să detecteze, colecteze și monteze într-un ansamblu coerent filele răzlețe, nescrise, ale unei „cărți a șoaptelor”, la care face explicit referire. O carte memorabilă, care ocupă un loc cu totul marcant în peisajul aparițiilor prozastice din ultimele două decenii și care, prin traduceri, a căpătat o circulație și un succes internațional de neignorat.

SCRIERI: *Statuia comandorului*, București, 1994; *Șamanul albastru*, București, 1994; *Ochiul cel alb al Reginei*, București, 2001; *Cartea șoaptelor*, Iași, 2009.: ed. 2, Iași, 2012

Repere bibliografice: Diana Coriciuc, *Dialog cu Varujan Vosganian*, Cluj-Napoca, 2000; H. Zalis, *Triplă ipostază*, CNT, 2001, 40; Ioan Buduca, *Un vers restaurator*, LCF, 2002, 10; Adrian Alui Gheorghe, *Cărți de poezie*, CL, 2002, 21; Alex. Ștefănescu, *El ne critică sever, simpatizându-ne din toata inima,* RL, 2005, 21; Holban, *Ist. lit.*, I, *152–155*; Tudorel Urian, *Un Pateric armenesc*, RL, 2009, 35; Laurian Stănchescu, [*Varujan Vosganian*], CL, 2009, 8, „Oglinda literară", 2009, 87; Adriana Stan, *Datoria de onoare*, CLT, 2009, 43; Paul Cernat, *Mai mult decât literatură*, OC, 2009, 226; Daniel Cristea-Enache, *Genocid* (*I–II*), CLT, 2009, 31, 32; Paul Aretzu, *Cartea memoriei*, CNT, 2009, 9; Adrian Jicu, *Tragica istorie a poporului armean auzită, trăită și povestită de Varujan Vosganian. Un roman șoptit sau Despre evlavie*, ATN, 2010, 1; [*Varujan Vosganian*], VR, 2010, 1–2 (grupaj special); Mircea A. Diaconu, *Varujan Vosganian. Cartea lecuirii*, CL, 2010, 2; Ioan Groșan, *O mare surpriză*, LCF, 2010, 7; Elvira Sorohan, *O saga armenească*, CL, 2010, 4; Riri Sylvia Manor, *Scris în șoaptă*, LCF, 2010, 23; Ioan Holban, *De la „Cartea plângerii" la „Cartea șoaptelor"*, CL, 2010, 6. ***N.Br.***

VRABIE, Gheorghe (8.IV.1908, Voinești, j. Vaslui – 19.VII.1991, București), folclorist, istoric literar.

Este fiul Ecaterinei (n. Jerebie) și al lui Gheorghe Vrabie, țărani. Urmează școala primară la Obârșeni, județul Vaslui (1915–1919), Liceul „Gh. Roșca Codreanu" la Bârlad (1922–1929) și Facultatea de Litere și Filosofie a Universității din București (1929–1933). Recomandat de D. Caracostea, obține o bursă a Fundației Humboldt pentru a-și pregăti doctoratul la Universitatea din Berlin, unde audiază cursurile profesorilor Adolf Spamer și Richard Thurnwald (1940–1944). Teza de doctorat, trecută *summa cum laude* (1943), o va tipări în țară într-o versiune întregită cu titlul *Folklorul. Obiect. Principii. Metodă* (1947). A fost profesor secundar la Oltenița (1935–1938), Dorohoi (1938–1940) și Buzău (1940), lector la Catedra de istoria literaturii române vechi a Facultății de Litere din București (1944–1957), cercetător la Institutul de Istorie Literară și Folclor (1957–1962), apoi profesor la Institutul Pedagogic din Pitești (1962–1973). A colaborat la „Ethnos", „Gândirea", „Revista vremii", „Curentul", „Viața românească", „Argeș", „Cronica", „Cercetări folclorice", „Limbă și literatură", „Studii și cercetări de istorie literară și folclor" ș.a., la publicații din străinătate. Este laureat al Premiului Herder (1987).

Primii ani de activitate literară ai lui **V.** nu îl anunțau pe folcloristul de mai târziu. Dimpotrivă, colaborator al „Gândirii"(1939–1944), el scrie primul studiu de amploare despre gruparea din jurul revistei, *Gândirismul. Istoric, doctrină, realizări* (1940), în care propune o interpretare „departe de a fi invulnerabilă" (Dumitru Micu). Tot acum tipărește o ediție din scrierile lui Emil Gârleanu (1941) și studiul *Bârladul cultural* (1938), recompensat cu Premiul „Constantinide" al Academiei Române, la propunerea lui Alexandru I. Lapedatu, care laudă „spiritul atât analitic, și mai ales sintetic al autorului, căldura și iubirea cu care înfățișează evenimentele și figurile proeminente ale trecutului bârlădean, ca și stilul său foarte îngrijit și deosebit de atrăgător". Odată cu *Folklorul. Obiect. Principii. Metodă*, **V.** se îndreaptă exclusiv spre cercetarea folcloristică. Este cartea în care se conturează primul său mod de abordare a creației populare, și anume metoda istorică, tradițională. Se remarcă aici și o serie de deschideri spre cercetarea modernă, pe care le va aplica și adânci în analizele ulterioare: *Balada populară română* (1966), *Structura poetică a basmului* (1975), *Retorica folclorului. Poezia* (1978), *Eposul popular românesc. Teme, motive, structuri poematice* (1983), în abordările stilistice din *Poetica „Mioriței"* (1984) sau din *Proza populară românească* (1986). Toate sunt caracterizate de un demers critic consecvent, prin care se urmărește delimitarea folcloristicii ca disciplină autonomă, de valorificare estetică a literaturii populare. *Balada populară română* reprezintă o încercare reușită de aplicare a doctrinei expuse cu douăzeci de ani înainte în *Folklorul*..., autorul fundamentând științific geneza, evoluția și specificul eposului românesc, căruia îi relevă tematica proprie, ideile și imaginile originale. Rețin atenția capitolele în care sunt examinate temele

și motivele, mijloacele tipice de exprimare (clișee, figuri de stil) ale baladei legendare, păstorești, ale cântecului istoric sau de Curte, ale baladei antiotomane, antifeudale și familiale. **V.** racordează fiecare tip de baladă la temeiurile etnografice, la substraturile străvechi, citează legende și credințe aferente baladelor și subliniază imaginile caracteristice ale unor secțiuni (focul și apa în eposul antiotoman, calul în cel haiducesc). Fără să ignore alte aspecte (conflict, caractere), studiul evidențiază, cu ajutorul analizei comparative sincronice, îndeosebi valorile artistice. În demersul critic din *Structura poetică a basmului*, renunțând la exclusivismul vechilor metode de interpretare (genetică, geografică, etnografică) și la preocupările limitative, formale, ale biografismului și documentarismului, optează pentru interpretarea morfologico-funcțională, mai aptă de a surprinde semnificațiile artistice și sistemul de ficțiuni cu regulile lui. Preocupat îndeosebi de valențele artistice, cercetează – făcând apel și la metoda structuralistă – discursul poetic, diferitele grupuri de personaje și relațiile dintre ele, tematica, problemele fantasticului, stilul și limbajul, tehnica narării. Basmul apare, potrivit acestei viziuni, ca o operă cu „arhitectonică bogată și diversă, compozită și totodată coerentă”, cu eroi-prototipuri prezentați în acțiune; construit cu ajutorul miraculosului hiperbolic, al alegoriei iluzorii, basmul dezvoltă structuri generale, linii structurale (narograme). Povestitorul popular, meșter al unei adevărate *ars combinatoria*, întrunește calități de regizor, scenograf, mânuitor de clișee, afirmându-și originalitatea în cadrul dat al unor motive, în funcție de talent și de limitele narării tradiționale. Un accent deosebit este pus pe discursul fantastic, cu motivele și motivemele lui, cu tipurile specifice (monoplan, scenic, panoramic). Culegerea *Basmul cu Soarele și fata de împărat* (1973), realizată prin anchete de teren între 1962 și 1968 împreună cu un grup de studenți, este, într-o anumită măsură, o exemplificare a studiului despre structura poetică a basmului, în introducere adăugându-se observații pertinente despre mutațiile basmului în funcție de condițiile istorice, geografice, morale și sociale și despre caracteristicile mai noi ale eposului popular – vioiciunea, stilul eliptic, bogăția dialogului, linearitatea structurii, absența descrierilor și a caracterizării eroilor, a evocării ambianței, pătrunderea elementelor urbane –, explicabile prin influențele exercitate asupra folclorului de factorii culturali moderni. Cu *Folcloristica română. Evoluție, curente, metode* (1968), structurată pe direcții și școli, **V.** este și autorul primei încercări de privire diacronică asupra folcloristicii autohtone.

SCRIERI: *Mesianism ardelean*, București, 1937; *Bârladul cultural*, pref. Nicolae Petrașcu, București, 1938; *Gândirismul. Istoric, doctrină, realizări*, București, 1940; *Emil Gârleanu*, Craiova, 1941; *Folklorul. Obiect. Principii. Metodă*, București, 1947; ed. (*Folclorul. Obiect, principii, metodă, categorii*), București, 1970; *Balada populară română*, București, 1966; *Folcloristica română. Evoluție, curente, metode*, București, 1968; *Folcloristica*, București, 1975; *Structura poetică a basmului*, București, 1975; *Gruia lui Novac. Repovestire în proză*, cu gravuri de Mircia Dumitrescu, București, 1977; *Retorica folclorului. Poezia*, București, 1978; *Eposul popular românesc. Teme, motive, structuri poematice*, București, 1983; *Poetica „Mioriței”*, București, 1984; *Proza populară românească*, București, 1986; *Din estetica poeziei populare române*, București, 1990; *De civitate rustica. Studii și cercetări de etnologie și literatură populară română*, București, 1999; *Introducere în etnografie. Obiect, principii, metode*, pref. Nicolae Constantinescu, București, 2001; *Ritualurile agrare la români*, pref. Adriana Rujan, Pitești, 2002. **Culegeri:** *Basmul cu Soarele și fata de împărat. Povești, snoave și legende argeșene*, introd. edit., București, 1973; *Folklor românesc. Studii și texte*, Craiova, f.a. **Ediții:** Emil Gârleanu, *Bucăți alese comentate*, Craiova, [1941]; Vasile Alecsandri, *Poezii populare ale românilor*, I–II, introd. edit., București, 1965; *Gruia lui Novac*, cu ilustrații de Done Stan, București, 1965.

Repere bibliografice: Augustin Z. N. Pop, [*Gheorghe Vrabie*], VBA, 1938, 1–2, „Moldova” (Bolgrad), 1940, 8–10; Aurel Ivănescu, *„Bârladul cultural”*, IIȘ, 1938, 5; Alexandru I. Lapedatu, [*„Bârladul cultural”*], AAR, partea administrativă și dezbaterile, t. LIX, 1938–1939; Pan M. Vizirescu, *„Gândirismul”*, G, 1940, 5; Raffaele Corso, *„Folklorul. Obiect. Principii. Metodă”*, „Folclore” (Napoli), 1948; Ion Taloș, *„Balada populară română”*, „Jahrbuch für Volksliedforschung” (Berlin), 1967; Ion Șeuleanu, *„Folcloristica română”*, SUB, Philologia, t. XIV, 1969, fasc. 2; Alexandru Dobre, *„Balada populară română”*, REF, 1969, 5; Gérald Berthoud, *„Folclorul”*, „Archives suisses d’anthropologie générale” (Geneva), 1969–1970; E. Wildhaber, *„Folclorul. Obiect, principii, metodă, categorii”*, „Schweizerisches Archiv für Volkskunde” (Basel), 1970, 3–4; Bela Gunda, *„Folclorul. Obiect, principii, metodă, categorii”*, „Folklore” (Londra), 1971; Bârlea, *Ist. folc., 569–571;* Max Lüthi, *„Die dichterische Struktur des Volksmärchens”*, „Schweizerisches Archiv für Volkskunde”, 1976, 3–4; Ioana Bot, *În așteptarea sintezei*, TR, 1986, 34; Petru Ursache, *Eseuri etnologice*, București, 1986, *269–287*; I.C. Chițimia, *Un nou Premiu Herder pentru folcloristica românească*,

REF, 1987, 2; Adriana Rujan, [*Gheorghe Vrabie*], REF, 1988, 2, AAF, 1991; Ion Cuceu, *Gheorghe Vrabie (1908 – 1991)*, AAF, 1993; Iordan Datcu, [*Gheorghe Vrabie*], AAF, 1993, RL, 2008, 14; Nicolae Constantinescu, *O prețioasă moștenire științifică*, ALA, 2001, 559; Valentin Protopopescu, *„De civitate rustica”*, OC, 2001, 53; Petru Ursache, *„De civitate rustica”*, CL, 2001, 6; *Dicț. scriit. rom.*, IV, *811–814*; Datcu, *Dicț. etnolog.*, *917–919*; I. Oprișan, *La hotarul dintre lumi*, București, 2006, *343–350*, *527–529*. ***I.D.***

VRABIE, Olga (11.XI.1902, Chișinău – 14.VIII.1928, Filioara, j. Neamț), poetă. Este al cincilea copil al Elenei (n. Andrianov, descendentă a unei familii nobile levantine, înrudită cu ramura basarabeană a Mavrocordaților) și a lui Dimitrie Vrabie (Vraghie la origine), ofițer de ulani, iar după 1918 primar al orașului Bălți și senator. Urmează, în limba rusă, școala primară și, între 1912 și 1919, liceul la Bălți. În 1920 se înscrie la Facultatea de Litere și Filosofie a Universității din Iași, dar din cauza sănătății șubrede nu poate frecventa cursurile. Intră în corespondență cu G. Ibrăileanu și îi trimite încercări poetice, dintre care unele vor apărea începând din 1920 în „Viața românească”, iar mai târziu în „Adevărul literar și artistic”. Împreună cu soțul ei, asistentul Gheorghe Năstase de la Facultatea de Geografie a Universității ieșene, care obținuse o bursă pentru doctorat la Sorbona, pleacă în 1923 în Franța. Însă starea sănătății i se agravează și e nevoită să se întoarcă în țară, stabilindu-se la Filioara, în apropierea mănăstirii Văratec. Moartea prematură a împiedicat-o să-și vadă versurile adunate într-o carte. Alte poezii i s-au tipărit postum în „Viața Basarabiei” și în „Însemnări ieșene”. În manuscris a lăsat un caiet cu poezii, mai multe însemnări autobiografice și o culegere de cântece populare din Basarabia, unele publicate în anii ’90.

Apreciată de G. Ibrăileanu drept „un adevărat talent poetic, alcătuit dintr-o sensibilitate fină și o imaginație delicată”, **V.** cultivă o lirică de inspirație neoromantică, tributară vizionarismului eminescian. Dominanta fantezistă se conjugă cu sensibilitatea delicată, profundă, a unei voci lirice feminine: „În odaia largă sunt închisă/ Ca un fir de mintă între geamuri,/ Sufletul mi-e pasărea ucisă/ Prinsă cu aripile-ntre ramuri” (*Bolnavă*). E o poezie în care conștiința unui destin implacabil se manifestă printr-o dimensiune tragică difuză, dublată de un patetism bine temperat („Durerea s-a lăsat ca o perdea// Muream într-o grădină argintie:/ Tot pieptul meu era o rană vie/ Și inima-mi deschisă se zbătea” – *Viața*). Un alt filon al liricii poate fi asociat miniaturismului minor, specific poeziei Otiliei Cazimir („Într-un amurg tăcut și întristat/ Mi s-a deschis un suflet ca o floare./ Un ghiocel de toamnă care moare/ Prea timpuriu sub ceru-ntunecat” – *Într-un amurg*). Încă în căutarea unei expresii personale, **V.** izbutește să confere o coloratură particulară, adesea inspirată, unui „univers intim, mărunt, plin de vrajă”, dominat de „durerea fără nume” provocată de „presentimentul morții”, dar caracterizat și de „jocul fantezist sub semnul reveriilor de basm și al chemărilor dragostei” (Mihai Cimpoi).

SCRIERI: *Poezii*, îngr. și pref. Carmen Gabriela Alexandrescu, Iași, 1995; *Opera completă*, îngr. Carmen Gabriela Alexandrescu, tr. și pref. Emil Iordache, Iași, 1997.

Repere bibliografice: [*Olga Vrabie*], DMN, 1928, 7792; R. Marent, *Un crin al Basarabiei: Olga Vrabie*, VBA, 1939, 1; Ion Pâslărașu, *O poetă necunoscută*, MS, 1989, 2; Iurie Colesnic, *„În mine plânge jalnic un suflet de poet...”*, LA, 1995, 18; Liviu Leonte, *Datorii care nu trebuie uitate*, RR, 1996, 1; Carmen Gabriela Alexandrescu, *„Un crin al Basarabiei”*, RR, 1996, 1; Dumitru Năstase, *Însemnări despre Olga Vrabie (1902–1928)*, RR, 1996, 1; Cimpoi, *Ist. lit. Basarabia*, *146, 386–387*; *Femei din Moldova*, îngr. Iurie Colesnic, Chișinău, 2000, *303*; Burlacu, *Lit. rom. Basarabia*, *119–122; Dicț. Chișinău*, *582–583*. ***S.P., E.Md.***

VRAJA, revistă apărută la București, lunar, din 26 septembrie 1930 până în 28 noiembrie 1931 și în 1933, ca „Organ al cercului literar «P. Cerna»”. Director: I.N. Copoiu; redactori: Vasile Breazu (înlocuit la numărul 2–3 de Raul Papacioc) și Teodor Scarlat (care își face debutul aici); de la numărul 10–12/1931 numele redactorilor nu mai figurează în casetă, locul acestora luându-l „gruparea revistei”: I.N. Copoiu, Ioan Gh. Tărbescu, Mihail Popa, Raul Papacioc, Teodor Scarlat, Virgil Carianopol, Miralena Milany, iar subtitlul devine „Literatură, ideologie, cultură generală”. **V.** are două faze distincte de editare: în cea dintâi (1930 și parțial 1931) e o publicație juvenilă obișnuită, în cea de-a doua devine declarat avangardistă. Inițial eclectică, tipărește versuri tradiționaliste (Virgil Carianopol, *Symonis*, Teodor Scarlat, *Vremuri vechi*, *Decor nocturn*, *Haliduna*, Al. Raicu, *Pace*), alături de câteva proze banale, o traducere după Alfred de Musset (*S-apropie sfârșitul*) semnată de Teodor Scarlat, epigrame, cugetări și anecdote. Face notă aparte Ion Simionescu, prezent în sumar cu articolul de etnografie *În casa unui dac*. Abia după restructurarea din vara anului 1931 **V.** devine exclusivistă, exprimându-și

crezul modernist în materiale speciale și în articole de direcție. Schimbarea orientării este marcată și printr-o modificare de format, ce o apropie, începând cu numărul 13/1931, de „Biletele de papagal". Tot în acest număr apare articolul-program *Antiarhaism*, scris de Teodor Scarlat, iar I.N. Copoiu îi dedică lui Sașa Pană textul programatic *Gânduri în flăcări*, o pastișă în manieră avangardistă. În numărul următor Sașa Pană figurează și el cu un fel de manifest, unde declară: „Dilatați-vă patima pătrunderii până la portalul îndoliat al resemnării și în ritmul nebuniei colective acidulați-vă coeziunea intermoleculară a spiritului". Odată cu trecerea la avangardism, rămân fideli grupării Teodor Scarlat (*Strofe pentru Otilia Cazimir*, *Confratelui Quaternar*), Virgil Carianopol, Florian Didulescu, I.N. Copoiu (mai iscălește incopoiu) în poezie, Mihail Sabini (*Vitriolul*, *Uciderea iubirii*), Gh. Tăbăcaru (*Iluzii curbe*), T.I. Ștefănescu (*Zodia dracului*, *Amintiri din culise*) și Virgil Carianopol în proză. Sunt frecvente gesturile de frondă, precum *Manifestul grupării* de I.N. Copoiu sau „Colțul pârliților", unde scriu Virgil Carianopol, I. Gh. Tărbescu, I. N. Copoiu. Ultimele numere conțin texte conforme cu noul program, precum *Dinamica transfigurației* (Miralena Milany), *Pe locul rămas alb*, *Vederi din miragii* sau *Cascada de senzații*. La „Cronica literară" **V.** poartă polemici cu „Adevărul literar și artistic" și cu alte publicații de orientare moderată, lăudând în schimb revista „unu", și recenzează elogios plachetele *Flori de spin* a lui Virgil Carianopol și *Artificii* a lui Teodor Scarlat, recent apărute. ***M.Pp.***

VRANCEA, Ileana (19.IV.1929, București), istoric literar. Este fiica Anei Katz (n. Liebman), lucrătoare la un magazin bucureștean, şi a lui Matei Katz, dentist, membru al Partidului Comunist; prenumele la naştere: Hedda. Ambii părinţi se vor sinucide după 1945. **V.** învaţă la Bucureşti, unde termină liceul în 1947, Facultatea de Drept în 1950 şi Facultatea de Filologie în 1951. Îşi susţine doctoratul în 1970 cu teza *E. Lovinescu – criticul literar, artistul*. Membră a Partidului Comunist din 1950, conduce secţia de învăţământ şi cultură a ziarului „Scânteia" (1950–1955), apoi secţia de literatură şi artă la revista „Lupta de clasă" (1955–1971) și, în continuare, la „Era socialistă" (1971–1974), activităţi pentru care este decorată cu Ordinul Meritul Cultural clasa a III-a. În 1958 şi-a oficializat pseudonimul ca nume civil. În 1987 se stabileşte în Israel, unde este iniţial conferenţiar, apoi profesor la Institutul Dinur, în cadrul Universității Ebraice din Ierusalim. Debutează în 1950, la „Viaţa românească", cu articolul *Doinele*, iar editorial în 1962 cu antologia *Tradiţii ale criticii literare marxiste din România. 1930–1940*. A mai colaborat la „Luceafărul", „România literară", „22", „Agora" (Philadelphia, SUA), „Dialog" (Dietzenbach), „The Jerusalem Post" ş.a.

Încă din perioada debututui **V.** a practicat o publicistică militantă în principalele organe de propagandă oficială, răspunzând directivelor ideologice în domeniul literaturii. În articolul *Doinele* face o reconsiderare a folclorului de pe poziţiile luptei de clasă, ajungând la concluzia absolut aberantă că „autorităţile folcloristicii burgheze [...] au strecurat în culegerile lor cântece care prin conţinutul lor sunt străine şi duşmănoase poporului muncitor. [...] Burghezia a avut grijă să întocmească şi să îngrijească culegerile de doine, în comentariile ei întâlnind acel abuz caracteristic cuvântului «popor», în dosul căruia căutau să ascundă antagonismele de clasă". La distanță de aproape un deceniu, **V.** publică în „Lupta de clasă" textul *Cu privire la unele studii despre folclorul literar*, unde reia sloganurile epocii, „veștejește" „grupul reacționar" de la „Gândirea", lucrările lui Lucian Blaga, laudă presa (filo)comunistă, care a combătut „ideologia gândiristă și ramificațiile ei ideologice", admonestând totodată pe cei ce în anii postbelici nu urmează linia „folcloristicii marxiste". Recomandarea ei este fermă: „Cercetarea producției folclorice literare, dezvăluirea sensului ideologic, a valorii artistice a folclorului în lumina concepției marxist-leniniste constituie unul din obiectivele însemnate ale revoluției culturale". Tot în „Lupta de clasă", și în aceeași manieră, apare în noiembrie 1962 textul *Câteva probleme ale istoriei literaturii române dintre cele două războaie mondiale* – în mare o instrumentare partinică a literarului –, dar unde **V.** introduce în discuție rolul jucat de E. Lovinescu în perioada interbelică, reconsiderându-l fie și parțial. Criticul va fi în centrul unor extinse analize ideologice de pe poziții partinice în anii următori, preocuparea esențială a autoarei fiind aceea de a găsi afinitățile criticului cu noua ideologie, nu fără a formula rezerve față de „activitatea contradictorie" a acestuia. Reconsiderarea mentorului de la „Sburătorul" devine în 1965 subiectul monografiei *E. Lovinescu, critic literar*. Aici

Lovinescu e privit nu ca adversar al marxismului, ci ca un aliat prezumtiv pe terenul campaniei sale raționaliste, democratice şi antifasciste, deși criticul n-ar fi înțeles „lupta activă și gândirea creatoare a clasei muncitoare”. I se reproșează criticului „impasul gândirii [...], închisă în cadrul unor limite ideologice anihilante, neputința de a înțelege mersul dezvoltării societății”. Îi recunoaște, totuși, „rolul de ferment pe care l-a avut delimitarea de o realitate istorică odioasă, negarea vehementă a situației adusă de fascism”. În pofida denaturărilor, a mistificărilor, recuperarea în limbaj sociologic vulgar a marelui critic, a avut darul de a-l scoate din zodia acuzelor și a represaliilor de până atunci; sau invers: depășirea „problemei politice E. Lovinescu” a permis pozitivarea lui în limbaj marxist. Subiectul e aprofundat de **V.** într-o nouă lucrare, *E. Lovinescu, artistul* (1969), unde autorul are în vedere și literatura de imaginaţie, memorialistica şi portretistica, o secţiune specială reconstituind ultimul roman al criticului, *Mălurenii*, rămas în manuscris. De data aceasta cartea va fi receptată rezervat din cauza insuficiențelor interpretative și expresive. În panorama *Confruntări în critica deceniilor IV–VII. E. Lovinescu şi posteritatea lui critică* (1975) militanta marxistă de odinioară opune în mod provocator direcţia şi lecţia ilustrului precursor atât criticii sociologist-dogmatice din anii ’50, cât şi noii generaţii „antierudite” din anii ’60, poziție prompt sancționată de comentatori, care semnalează faptul că autoarea face „procesul sociologismului vulgar, uitând că ea însăşi s-a numărat printre protagoniştii acestuia în epocă”, tot așa cum observă că **V.** are ca referințe de autoritate noile documente ale partidului. Controverse a stârnit îndeosebi cartea despre G. Călinescu, *Între Aristarc şi bietul Ioanide* (1978), în care **V.** încearcă să demonstreze că opera lui G. Călinescu este rezultatul unei duble moşteniri rău asumate: aceea primită de la N. Iorga pe linie istoric-conceptuală şi aceea a lui E. Lovinescu pe linie estetică. Accentuarea unor erori sau gesturi oportuniste ale „bietului Ioanide” a provocat un veritabil scandal, alimentat îndeosebi de susținătorii cultului călinescian. Campania violentă dusă dinspre tabăra revistei „Săptămâna” (prin Eugen Barbu și Traian Filip) a mutat centrul de greutate al discuției și a asigurat autoarei cea mai bună apărare în fața numeroaselor rezerve formulate față de demersul ei. Prin manipularea de citate și contexte, este de părere Mircea Iorgulescu, cartea propune „o perspectivă simplificatoare și falsă” despre G. Călinescu. Plecată din ţară, **V.** a continuat să scrie după 1989 în acelaşi stil controversat, schimbând însă polii ideologici, cum se întâmplă atunci când, vorbind despre „cazul Arghezi”, îi acordă poetului statutul de „combatant demn”, adăugând că traiectoria cedărilor sale „nu poate fi în nici un chip asimilată cu aceea a unor Călinescu, Sadoveanu, Traian Săvulescu... – voluntari din prima clipă de partea «noii ordini»”. Editat într-un număr special al revistei „Dialog” (173–180, iulie 1995–februarie 1996), articolul *„Un minimum obligatoriu”* valorifică publicistica tipărită, cu începere din 1988, în „The Jerusalem Post”, „Agora” și „Dialog”. Studiul își propune să facă o investigaţie a relaţiilor dintre intelectuali şi regimul precomunist/ comunist/ postcomunist. Sunt reevaluate pozitiv tradițiile democratice interbelice (inclusiv scurta perioadă de trecere 1944–1947). Acum este combătut comunismul, citit în grila alianței „stalinisto-gardiste” a „naționalismului logoreic de diversiune” și a terorismului de stat. Autoarea intră de asemenea în polemici neconcesive cu rabinul Moses Rosen și cu o serie de cercetători evrei acuzați – inclusiv prin citate false sau prin montaje tendențioase – de presupuse încercări de reabilitare a lui Ion Antonescu. Tot aici se află un amplu studiu intitulat *Destinul maiorescianului I. Negoiţescu*, un „serviciu” întors criticului, care fusese unul din apărătorii constanți ai cărților sale. Autoevaluându-și perioada de la „Lupta de clasă”, **V.** se folosește de un sofism menit a transforma negrul în alb, afirmând că în tot acest răstimp n-a slujit ideologia marxist-leninistă, ci cu totul altceva: „Eram foarte mândră, după cum sunt și azi, de modul în care mi-am condus munca, în așa fel încât să pot realiza *partea de bine* pe care postul meu îmi îngăduia să o fac pentru cauza literaturii și a intelectualității”.

SCRIERI: *E. Lovinescu, critic literar*, Bucureşti, 1965; *E. Lovinescu, artistul*, Bucureşti, 1969; *Confruntări în critica deceniilor IV–VII. E. Lovinescu şi posteritatea lui critică*, pref. George Macovescu, Bucureşti, 1975; *Între Aristarc şi bietul Ioanide*, Bucureşti, 1978. **Antologii:** *Tradiții ale criticii literare marxiste din România. 1930–1940*, introd. edit., Bucureşti, 1962.

Repere bibliografice: Nicolae Ciobanu, *Semnificaţia unor tradiţii*, O, 1963, 1; Nicolae Manolescu, [*Ileana Vrancea*], CNT, 1966, 9, RL, 1975, 34; Streinu, *Pagini*, IV,

256–263; Paul Georgescu, *După 20 de ani*, VR, 1966, 10; Şerban Cioculescu, [*Ileana Vrancea*], RL, 1975, 30, FLC, 1978, 44; Virgil Nemoianu, *Lovinescu şi critica de azi*, ST, 1976, 10; Negoiţescu, *Analize*, *251–255*; Mircea Iorgulescu, [*Ileana Vrancea*], CNT, 1978, 45, RL, 1978, 47; Ungheanu, *Lecturi*, *344–351*; Alexandru George, *Studii critice despre G. Călinescu*, VR, 1979, 1; Dobrescu, *Foiletoane*, I, *170–174*; Traian Filip, *Falsificatorii de imagini*, Roma, 1979, *289–384*; Alexandru Piru, *Marginalia*, Bucureşti, 1980, *206–238*; Grigurcu, *Critici*, *148–163*; Lovinescu, *Unde scurte*, III, *52–65*, VI, *269–274*; Monica Lovinescu, *La apa Vavilonului*, II, 2001, *74–77*; *Dicţ. scriit. rom.*, IV, *814–815*; Monica Lovinescu, *Diagonale*, Bucureşti, 2002, *64–67*; Andrei Terian, *O plastografie (G. Călinescu, N. Iorga şi Ileana Vrancea)*, CLT, 2009, 44; Manolescu, *Enciclopedia*, *747–748*. ***M.I., F.M., L.C.***

VRÂNCEANU, Dragoş (14.II.1907, Băbeni, j. Vâlcea – 4.V.1977, București), poet, eseist, traducător.

Este fiul Marioarei Vrânceanu (n. Irimescu) și al lui Atanasie Necula Vrânceanu, învățători. Urmează școala primară la Băbeni și Costești (1914–1918) și începe gimnaziul la Râmnicu Vâlcea (1919). Din perioada liceului, absolvit în 1927 la Bălți, unde tatăl său fusese mutat inspector școlar, datează primele încercări literare și debutul cu poezia *Porumbeii* în „Universul literar" (1927). Între 1928 și 1932 studiază filosofia la Florența, unde leagă prietenii trainice cu oameni de litere italieni; în acești ani traduce, în colaborare cu Tommaso Landolfi, drama *Meșterul* a lui Adrian Maniu. În 1934, după ce trei poezii îi fuseseră reținute de Zaharia Stancu în *Antologia poeților tineri,* este distins de Societatea Scriitorilor Români cu Premiul „Ionel Pavelescu" pentru sonet și debutează editorial cu placheta *Cloșca cu puii de aur,* tipărită în colecția „Opere premiate ale tinerilor scriitori needitați" a Editurii Fundațiilor Regale. Face parte din redacția cotidianului „Curentul" (1931–1940), e redactor și la „Curentul literar", „Curentul magazin", iar în 1940 e prim-redactor la „Curentul pentru copii și tineret". Cu versuri, proză, eseuri, cronici și traduceri mai e prezent de-a lungul timpului la „Bilete de papagal", „Viața literară", „Dacia", „Azi", „Adevărul literar și artistic", „Gândirea", „Vitrina literară", „Revista Fundațiilor Regale", „Societatea de mâine", „Dacia rediviva", „Viața românească", „Contemporanul", „Gazeta literară", „România literară", „Tribuna", „Ramuri", „Tempo" (Milano), „Il dramma", „Europa letteraria", „Mezzogiorno", „La Fiera Letteraria" ș.a. Este admis în Societatea Scriitorilor Români în 1936. Din 1939 începe să funcționeze, cu intermitențe, ca asistent la Catedra de limba italiană de la Academia de Înalte Studii Comerciale din București. Între 1940 și 1945 e atașat de presă pe lângă Consulatul Român din Milano. Arestat de autoritățile fasciste, reușește să evadeze și se refugiază un timp în Elveția. În țară este epurat din Societatea Scriitorilor Români. Publică în revista milaneză „Costume" poemul *Les Horloges mortes de Milan,* scris sub impresia bombardamentelor distrugătoare la care asistase în ultimele luni de război. În 1946 predă la Universitatea din Urbino, dar în 1947 revine la București, reluându-și activitatea didactică la Academia de Înalte Studii Comerciale. După desființarea acesteia în 1949, va fi funcționar în Ministerul Comerțului Interior, de unde demisionează în 1952, retrăgându-se în satul natal și rămânând aici până în 1956. După această dată începe o serie de colaborări cu Institutul de Lingvistică al Academiei (1956–1958) și reintră în viața literară ca traducător. Între 1959 și 1967 este angajat la Catedra de limba italiană a Institutului de Arte Plastice „Nicolae Grigorescu", iar între 1962 și 1968 (anul pensionării) e și redactor la „Luceafărul". Conferențiază frecvent în Italia, la Roma, Pisa, Napoli, Florența, și participă la alcătuirea unor volume de poezie românească în traducere italiană. Bunele raporturi pe care le întreține cu o serie de scriitori italieni importanți (Giuseppe Ungaretti, Eugenio Montale ș.a.) contribuie la netezirea căilor de acces pentru promovarea literaturii române contemporane în Peninsulă. I se editează la Milano un volum de versuri în traducerea unor nume de răsunet ale vieții literare italiene (*Tachicardia di Atlante,* 1971). În ultimul deceniu de viață animează o serie de activități culturale în județul natal, unde a fondat cenaclul literar Casa de sub Pădure, pus sub președinția de onoare a lui Eugenio Montale. A fost o prezență statornică în emisiunile culturale

ale Radiodifuziunii, mai ales după 1960 (debutase în publicistica radiofonică în 1934, susținând conferința *Poezia și meditațiile lui Leopardi*), o mare parte din materia volumului *Întâlniri cu scriitori italieni* (1972) fiind convorbiri și medalioane transmise pentru emisiunile „România – Italia", „Lecturi paralele", „Scriitori ai secolului XX" și „Meridiane lirice". În 1975, ajuns la momentul retrospectivei poetice, precedând o culegere de versuri ulterioare, **V.** își va retipări placheta debutului cu mențiunea că „are rolul uverturii", atrăgând astfel atenția asupra îmbogățirii în timp a propriului repertoriu liric. A semnat și cu pseudonimele Ion Necula, Bruno Siriani.

Cu marcate reminiscențe din lexicul eminescian, dar și din Lucian Blaga, Tudor Arghezi și Ion Pillat, lirica de tinerețe a lui **V.** cultivă motivul voiajului pe mare și peisagistica marină, însă fără mari îndrăzneli de sonoritate: „Lângă coapse bate marea/ soarele se-nmoaie-n ea/ ziua tremură pe margini/ până unde poți vedea" (*Baladă*). Trei decenii mai târziu, la reintrarea în viața literară cu volumul *Columne* (1965), tematica poeziilor, acomodată noii ideologii și lozincilor ei, e infuzată de verbozitate lozincardă („secol nou", „marea cotitură către soare"), peisajele apar dinamizate de noile realități industriale („Sar sălbăticiunile din vizuine/ la lumina frunților roșii de uzine"), iar pastelurilor le ia locul evocarea entuziastă a marilor șantiere socialiste: „În vuietul betonului/ se prăbușesc pustietățile/ ca zidurile Ierihonului./ E ora când se pun în mișcare/ uriașe ceasornice de motoare,/ ca niște cataracte simfonice de bătăi/ în ureche străvechilor văi" (*Cornul de vânătoare*). O încercare de istorisire a genezei neamului românesc se află în *Poemele trashumanței* (1968), axate pe exaltarea valorilor rustice și a civilizației păstorești ancestrale („opinca purta-n talpă drumul mers/ ca harta unei lumi sau ca un vers"). Următoarele două culegeri – selective –, ambele intitulate *Poezii*, apar în 1968 și 1970. O carte de vizită mai reprezentativă este antologia lirică *Tachicardia di Atlante*, oferită în 1972 publicului românesc cu titlul *Migdalul înflorit a doua oară.* Abundența de peisaje italiene, capacitatea de a proiecta în mitic datele realității autohtone și pendularea între o lume de minuni arhitectonice și un spațiu rural plin de mistere, cu sentimentul permanent al exilului, sunt trăsături caracteristice producției autorului. Nu rămâne fără ecou în lirica lui **V.** îndelungata frecventare a marilor poeți ai Italiei; uneori recurge chiar la replici, cum este cazul reelaborării unor celebre versuri leopardiene în *Dulci stele ale Ursei:* „Un umblet mi-a fost viața/ buimac în prada gândului/ copleșit de întâmplări./ A scăpat de la răspântii/ soarele spărgând norii,/ topiți apoi în ploi./ Mai afund am încercat să merg în mine./ Totdeauna am revenit/ să mă refac/ în casa de sub pădure,/ intrând în adăpostul copilăriei./ O cicatrice după alta/ mi s-au așezat pe trup/ ca niște dulci stele ale Ursei". Meritorii ca inițiative culturale sunt și traducerile din poezia lui Eugenio Montale, Mario Luzi ș.a.

SCRIERI: *Cloșca cu puii de aur,* București, 1934; *Attualità della cultura italiana,* Milano, 1945; *Columne,* București, 1965; *Poemele transhumanței,* cu ilustrații de Val Munteanu, București, 1968; *Poezii,* pref. Șerban Cioculescu, București, 1968; *Poezii,* pref. Vladimir Streinu, București, 1970; *Tachicardia di Atlante,* postfață Carlo Bo și Roberto Sanesi, Milano, 1971; ed. (*Migdalul înflorit a doua oară*), București, 1972; *Întâlniri cu scriitori italieni,* București, 1972; *Cântecele casei de sub pădure,* București, 1973; *Creioane colorate,* cu ilustrații de Laurențiu Sârbu, București, 1974; *Cântecul vremilor,* București, 1975; *Cloșca cu puii de aur și alte versuri (1934–1975),* București, 1975; *Materia literară și idealurile ei,* București, 1976; *Privește spre oraș,* București, 1976; *Expedițiile lui… Alexandra cea mică…,* cu ilustrații de Ecaterina Draganovici, București, 1978; *Versuri,* îngr. și pref. Rodica Marian, București, 1986; *Scame de nimburi,* îngr. Mircea Monu, Râmnicu Vâlcea, 2000. **Traduceri:** *Pagini nemuritoare ale lui J.-J. Rousseau, alese și explicate de Romain Rolland,* pref. Ștefan Șoimescu, București, 1939; *Viața lui Benvenuto Cellini scrisă de el însuși,* București, 1948; Jan Neruda, *Povestiri din Malá Strana,* București, 1958 (în colaborare cu Lia Toader); *Antologia della poesia romena,* cu o prezentare de Salvatore Quasimodo, introd. Mario de Micheli, Florența, 1961 (în colaborare cu Mario de Micheli); Carlo Montella, *Incendiu la cadastru,* București, 1963; M. Eminescu, *Luceafărul – Der Abendstern – L'astro,* ed. plurilingvă, pref. Mihai Beniuc, București, 1964 (în colaborare); Eugenio Montale, *Poezii,* ed. bilingvă, pref. trad., București, 1968, *Poeme alese,* pref. trad., București, 1983; Giovanni Pascoli, *Versuri,* pref. trad., București, 1968; Enrico Emanuelli, *O minunată călătorie,* pref. trad., București, 1969; Dino Campana, *Cânturi orfice,* ed. bilingvă, București, 1970; Mario Luzi, *Poeme,* ed. bilingvă, pref. trad., București, 1971; Carlo Bo, *Moștenirea lui Leopardi,* pref. trad., București, 1972.

Repere bibliografice: Perpessicius, *Opere,* VII, *31–32*; Cioculescu, *Aspecte, 498–508*; Octav Șuluțiu, *„Cloșca cu puii de aur"*, F, 1935, 5, 6; Boz, *Cartea, 191–194*; Lovinescu, *Scrieri,* VI, *170*; N. Crevedia, *O lichidare,* „Sfarmă-Piatră",

1940, 17; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *818*, *Ist. lit.* (1982), *903*; Ion Caraion, *„Columne”*, GL, 1965, 33; George Munteanu, *„Columne”*, CNT, 1965, 44; Marin Sorescu, *„Columne”*, R, 1966, 4; Martin, *Poeți*, I, *85–91*; Dumitru Micu, *„Poemele transhumanței”*, GL, 1968, 29; Cornel Mihai Ionescu, *Dino Campana – Cânturi și memorie orfică*, RL, 1970, 43; Romulus Dianu, *„Poezii”*, ATN, 1971, 7; Streinu, *Pagini*, III, *31–33*; Paul Emanuel, *Între cotidian și metafizic*, LCF, 1972, 14; Laurențiu Ulici, *„Migdalul înflorit a doua oară”*, CNT, 1972, 39; Doinaș, *Poezie*, *98–105*; Grigurcu, *Teritoriu*, *71–75;* Ilie Constantin, *„Migdalul înflorit a doua oară”*, LCF, 1973, 1; Dana Dumitriu, *Reîntoarcerile poeților: Dragoș Vrânceanu, „Cântecele casei de sub pădure”*, RL, 1973, 32; Grigurcu, *Idei*, *109–115*; Crohmălniceanu, *Literatura*, II, *508–509*; Piru, *Poezia*, I, *144–148*; Barbu, *O ist.*, I, *98–100*; Regman, *Colocvial*, *296–304*; Eugen Jebeleanu, *Buimacul frenetic*, LCF, 1977, 32; Adrian Popescu, *Poezia lui Dragoș Vrânceanu*, ST, 1978, 5; Dorin Tudoran, *Biografia debuturilor*, Iași, 1978, *235–246*; Grigurcu, *Poeți*, *241–246*; *Lit. rom. cont.*, I, *119–122*; Negoițescu, *Alte însemnări*, *111–112; Documentar biobibliografic Dragoș Vrânceanu*, Râmnicu Vâlcea, 1982; Alexandru Balaci, *Eugenio Montale în românește*, RL, 1983, 12; Micu, *Modernismul*, I, *271–272*; Grigurcu, *Eminescu–Labiș*, *368–379*; Negoițescu, *Ist. lit.*, I, *320*; Petria, *Vâlcea*, *419–423*; *Dicț. scriit. rom.*, IV, *815–818;* Zamfirescu, *Istorie*, II, *591–592*; Firan, *Portrete*, *170–177*; Popa, *Ist. lit.*, II, *269–270*. ***C.Pp.***

VREMEA, revistă apărută la Iași, săptămânal, de la 5 decembrie la 12 decembrie 1899; primul număr a fost intitulat „Rubinul”. Literatura publicată, puțină, este lipsită de valoare, ca și articolele în care un Della Codru divaghează pe tema lipsei de receptivitate a criticilor. Două traduceri, din Goethe (poezia *Gânduri de noapte)* și din Alphonse Daudet (schița *O partidă de biliard*), sunt făcute în aceeași notă de mediocritate. Au colaborat H.G. Lecca (poezia *Sub lămâi*), C.G. Damaschin, un Balsamo și, de asemenea, Delatutova (A. Axelrad), care mai semna și A.A. Bârlad (poezia *Ea*, schița *La gară*). Pseudonimul Balsamo, cu care sunt iscălite cele două traduceri incluse în sumar, și semnătura Della Codru par a fi tot ale lui Axelrad. ***R.Z.***

VREMEA, cotidian apărut la Galați, cu unele întreruperi, din 1 ianuarie 1925 până în 1935, ca „Organ al Partidului Național (Național-Țărănesc)”, devenit din 1930 „Cotidian independent de seară”. Pe frontispiciu apare mențiunea „Fondat în 1906”. Fondatori: George N. Caranfil, Ion Măgură; directori: Const. Mihăileanu, Vlad Dimitriu (din 1927), George C. Plesnilă și Alexandru Guțu (din 1930). Gazeta face politică național-țărănistă, ceea ce explică interesul declarat pentru fruntașii ardeleni ai partidului, precum și selectarea unui număr mare de autori din Transilvania: Ion Agârbiceanu, Ștefan Meteș, Emil Isac, Al. Vaida Voevod, George Sofronie, Teofil Bugnariu, N. Ghiulea, Sever Stoica, Ștefan Bezdechi, Victor Iancu, Aron Cotruș, Aurel Vlad, Iuliu Maniu, mai toți prezenți și în paginile cotidianului „Patria” de la Cluj. De asemenea, figurează în paginile ziarului N. Iorga, I.G. Munteanu, Const. Mihăileanu, Vlad Dimitriu, George Murnu, I. Crăciun, Grigore Gafencu, Eugeniu Sperantia, Ion Mihalache și Pan Halippa. Articolele culturale sunt numeroase: N. Iorga, *Înfățișarea prin literatură*, Ștefan Meteș, *Românii din Ucraina*, Al. Keresztury, *Rolul Transilvaniei în istoria culturii moderne*, George Sofronie, *Cursurile dlui N. Iorga la Sorbona*, Ion Agârbiceanu, *Apostolat cultural, apostolat național*, Teofil Bugnariu, *Presa provincială*, Ștefan Bezdechi, *Corecțiuni la ideologia democrată*, Victor Iancu, *Literatura Ardealului românesc și tradiția.* Literatura este ilustrată de pagini selectate din poezia lui Aron Cotruș (*Pătru Opincă*, *Invalidul*), de un mare număr de schițe, nuvele și povestiri ale lui Ion Agârbiceanu (*Cea veșnic călătoare*, *Frumoasa cea de piatră*, *Nestematele*, *Sub cireșul Miei*, *File dintr-un carnet*, *Pustnicul*, *Odihna de dincolo*, *Jupâneasa Clara*, *Meșterul grădinar*, *Visuri grele*) sau de scrieri în proză semnate de Ion Dongorozi (*Dumerire*), Gala Galaction (*Iarna-i ici, vara-i departe*), Emil Isac (*Milioanele lui Wells*), Eugeniu Sperantia (*Flori, propagandă, flori...*), Paul I. Papadopol (*Prin Câmpina*) ș.a., incluse în „Foița «Vremii»”. Apar, de asemenea, o traducere din Luigi Pirandello (*Bătrânul Dumnezeu*) și *O amintire din viața lui Gh. Coșbuc* de V. Crișan. ***M.Pp.***

VREMEA, revistă apărută la București, săptămânal, de la 23 februarie 1928 până la 6 septembrie 1944; în perioada 1 ianuarie 1939 – 15 septembrie 1940 este interzisă; în 1942–1944 iese intermitent cu titlul „Vremea războiului”; în 1941–1944 editează un almanah. Pe durata apariției director este Vladimir Al. Donescu, doar în primele trei luni pe frontispiciu figurând și Valjan ca director literar. În schița de program din numărul inaugural se precizează că noul periodic nu se vrea „un organ de partid”, ci „un interpret credincios al ritmului vremii”, și ca atare „va înfățișa actualitatea vremii, cu doctrina ei, cu cultura ei, cu arta ei”. Obiectivele sunt

„studierea tuturor problemelor ce interesează viața societății" și „lupta […] pentru o activitate mai intensă pe toate tărâmurile sociale, pentru mai mult simț de răspundere și pentru mai mult spirit de inițiativă", „cu gândul de a stărui în soluțiile ce pot aduce îndreptarea". Pentru atingerea țelului – se mai spune în final – „vom primi cu mulțumire colaborarea acelora ce înțeleg să-și apere drepturile". Se preconiza, așadar, de la început, o colaborare largă, venind, cum va constata Vladimir Al. Donescu la cea de-a șaptea aniversare a revistei, îndeosebi de la tineri „din toate ramurile de activitate și din toate curentele literare". **V.** pornește la drum cu o redacție restrânsă, din care, pe lângă cei doi directori, mai fac parte C.A. Donescu, Ion Anestin, Mircea Ștefănescu, Costin Nenițescu, R. Peretz, Mircea Durma, George I. Duca și Nicolae Constantinescu (Nicon). Formatul amintește de acela al cotidienelor, cele patru pagini fiind alocate secțiunilor social-politică, economico-financiară, culturală (rubricile „Biblioteca ambulantă" și „În fața celor trei ziduri") și sportivă. Din 1930–1931 se trece la un număr sporit de pagini și la la o structură mai fermă: „Viața internațională", „Vremea literară" (redactată de Camil Baltazar, apoi de Al. Sahia), „Teatrul" (preluată de Ion Anestin), „Ecranul" (de care se ocupă Sorin Carnabel), „Vremea sport" și „Vremea de după paravan" (cu rubrica de comentarii „Luni, marți & co", susținută, cu scurte întreruperi, de Mircea Ștefănescu). Lista colaboratorilor, majoritatea tineri, se caracterizează printr-o mare variație, ce conduce la o poziționare de centru-stânga în domeniul politicului și la una stimulând confruntarea între tradițional și modernitate în cel cultural. Comentarii culturale și literare dau Ștefan I. Nenițescu, G.M. Zamfirescu, Ion Orleanu, Mihail Polihroniade, Tudor Teodorescu-Braniște, G. Călinescu (*Literatura ortodoxă*, *Critica visului*, *Sub zodia altei poezii*, *Aristide Demetriad*, *Masca apoloniană a lui E. Lovinescu*,), Tudor Vianu (*Arta și actorul*), Șerban Cioculescu (*Etapele poeziei argheziene*, *P. Cerna*), Ramiro Ortiz, Petre Pandrea (*Piscator și teatrul politic*), Al. Talex (despre corespondența lui Vasile Pârvan), Ion Barbu, Hortensia Papadat-Bengescu ș.a., precum și A. Clarnet, F. Aderca, Ion Călugăru, Ionel Jianu (semnând Vivian Bell), Pompiliu Constantinescu, Petru Comarnescu, Mihail Sebastian, Constantin Noica, Arșavir Acterian (și sub

pseudonimul Aristide Manu), Octav Șuluțiu, Lucian Boz, aceștia din urmă începând acum o colaborare întinsă pe mai mulți ani. Relativ sărac e compartimentul literaturii originale, reprezentată prin versuri de Radu Boureanu, proză de Al. Sahia (*Sarah a sărutat pe Crist*), Gh. Brăescu, Cezar Petrescu (*Comoara regelui Dromichet*), Victor Ion Popa (*Floare de oțel*), Mircea Damian (*Celula nr. 13*), Ion Vinea (*Escroc sentimental*), Carol Ardeleanu, prin fragmente dramatice aparținând lui Tudor Mușatescu, Mircea Ștefănescu, Victor Ion Popa, Camil Petrescu. Sunt de reținut și câteva interviuri (seria *Cu oameni mari despre lucruri mici*, susținută de Nicon) și anchete (*Noile orientări în teatrul românesc*, *În contra ostracizării teatrului german*, *Încotro merge teatrul?*, *Între intelectualitate și politică*, *Între intelectualitate și sport*). Începutul anului 1932 marchează apropierea hotărâtoare de ceea ce Vladimir Al. Donescu va numi „formula «Vremii»", adică o „gazetă săptămânală de politică, de reportaj și de literatură […] în genul parizienelor

«Candide», «Gringoire» și «Marianne»", analogia având în vedere îndeosebi locul acordat graficii, datorată în întregime lui Ion Anestin, și fotomontajului. O schimbare importantă se produce în partea politică, aici ceea ce ține de viața internă cedând prim-planul răspunsurilor la provocările timpului survenite în diverse țări. În genere, poziția revistei se menține de centru-stânga până către mijlocul anului 1936. Se inițiază anchete și numere tematice de interes larg: *Pace și război* (1933), *Ce gândiți despre acțiunea rasistă a lui Hitler?* (1933), *Stânga sau dreapta* (1934), *Vreți dictatura? De ce? Cu cine?* (1934), *Dictatură și democrație* (1936). Regimurile dictatoriale sunt respinse principial, în anii 1933–1935 atitudinea antinazistă a **V.** fiind mai radicală chiar decât a multor periodice de extrema stângă. Fenomenele politice sunt abordate însă și prin specii situate la frontiera cu literatura: reportaj, viață romanțată, eseu. Reportajul își face de timpuriu intrarea în sumar prin însemnările de călătorie ale lui Al. Sahia (în Palestina) și George I. Duca (în Laponia, Suedia, America de Nord). Din 1932 în paginile revistei se desfășoară o veritabilă competiție, la care participă redactori și colaboratori, unii venind în întâmpinarea gustului public pentru pitorescul, exoticul, insolitul unor zone geografice îndepărtate ori din imediata apropiere, alții exploatând și posibilitățile speciale ale reportajului de a se pronunța în problemele actualității politico-sociale. Reporteri pe mapamond sunt Petru Comarnescu (*Deșertul Californiei*, *Tipuri americane*), Mircea Eliade (*În Țara lui Gandhi*), Ionel Jianu (*Din țara cu cer albastru*), Eugen Relgis (*Șase zile în Bulgaria*, *Germania zilelor noastre*), I. Marius-Mircu (în Maroc, Franța, Mexic, America de Nord), Lorin Firu (în Yemen), Anton Holban (*O călătorie în Palestina*, *Spre Luxor, Odessa, Danzig, Istanbul – imagine splendidă și tulbure*), George I. Duca (*Japonia*), Traian Șelmaru (*Salzburg, Viena*), Pericle Martinescu (*Atena*, *Introducere în Cyclade*), M. Blecher (*Berck, orașul damnaților*), V.V. Stanciu (*Paris. În lumea vagabonzilor*), Ion Anestin (*Expo de Paris '37*, *Zile și nopți pariziene*) ș.a. Se acordă de asemenea atenție spațiului autohton, cel mai activ și original reporter fiind în 1934–1935 Geo Bogza. Acesta, după ce inițiază o anchetă întru mai buna definire a speciei, publică reportajele reunite ulterior în *Țări de piatră, de foc și de pământ* ori altele: *Lumea petrolului*, *Lumea se împarte în clase*, *Nopți de ger*, *Reportaj aerian*, *Reportaj din închisoare*, *Zile și nopți în Valea Plângerii*, *Breasla măcelarilor* etc. În acest gen se mai ilustrează Ion Călugăru (*Dorohoi sau Veneția de altădată*, *Bursa neagră*, *La vânătoare de oameni*), Al. Robot (*Brăila*, *Bazargic*, *Mangalia*), Ștefan Roll (*Viața romanțată a Coastei de Argint*), Bogdan Amaru (*Viața romanțată a Iașilor*, *Cafeneaua cu genii și tutun*), Ieronim Șerbu (*Prin regatul cerșetorilor*, *Crucea de Piatră*), mai târziu George Acsinteanu (*Între românii secuizați*, *Maramureș*) și Mircea Streinul (*Cernăuți*, *Prin ținutul huțulilor*). Valență dublă are și viața romanțată, cultivată cu frenezie: F. Aderca se ocupă de „oamenii excepționali" Stalin, Hitler, Kemal Atatürk, Henry Ford, W.R. Hearst, Andrew Carnegie, ca și de Cleopatra, Richard Wagner, Paul Cézanne, Isadora Duncan, Sarah Bernhardt, în vreme ce Mircea Eliade se oprește la maharajahul de Kassimbazar și la romancierul T.E. Lawrence, Petru Manoliu la „Ishill umanistul" și la Nietzsche, Ion Călugăru la „orfanul Charlot", Hitler și Machiavelli, Pericle Martinescu la Amiel și Troțki; Vasile Lovinescu scrie despre Dante, Constantin Brâncoveanu și despre regina Elisabeta, M. Blecher despre „vizionarul genial și chinuit" William Blake, Mihai Moșandrei îl înfățișează pe Góngora, Ion Anestin pe Gauguin, Menilek „omul de la Adua", Nicolas Fouquet, pe „cetățeana" Tallien ori pe țarina Caterina „cel Mare", Eugen Ionescu îl are în vedere pe „un oarecare van Gogh" etc. Cu fervoare e abordată și eseistica. Aproape șase ani (1932–1938), pe lângă studiile consacrate alchimiei asiatice și celei babiloniene, Mircea Eliade dă la iveală texte ce vor forma volumele *Fragmentarium* și *Oceanografie*, precum și intervenții în disputa provocată de romanul *De două mii de ani*... al lui Mihail Sebastian (*Judaism și antisemitism*, *Creștinătatea față de judaism*), „carnete de vacanță", pagini de jurnal, interviuri (*Convorbiri cu Lucian Blaga*), numeroase note și articole. Foarte activ este și Petru Comarnescu. Întors de la studii, el își face reintrarea la **V.** în decembrie 1931 cu o anchetă ce pune în discuție unilateralitatea deschiderii culturii române (*Suntem sau nu o colonie a culturii franceze?*), anchetă urmată de altele, privitoare la „misiunea și realizările generației tinere" (de Crăciun 1932 și în 1937), la crezul personalităților (*În ce cred*, 1933) ori la „cetatea universitară". Acestora li se adaugă nenumărate „semnalizări", texte

VREMEA 14 Februarie 1932 5

Vient de paraître :

Bucarest

Hebdomadaire Politique & Littéraire

Directeur: Adolphe Clarnet

In ţara lui Gandhi

BENARES

de MIRCEA ELIADE

Peste câteva zile apare :

EUGEN JEBELEANU

POEME DIN RAINER MARIA RILKE

Editura „Vremea"

La Benares ajungi odată cu soarele. Trenul coboară dinspre Moghul-Sarai şi se apropie de pod tocmai când soarele deşteaptă bogăţia în aur şi sânge a palatelor, grădinilor şi templelor. Trenul alunecă lin pe pod. Gangele curge albastru şi proaspăt, transfigurat pentru câteva clipe de frăgezimea unei dimineţi indiene. Lespezi de marmură albă coboară în trepte lungi din faţa fiecărui *ghat* până în adâncul fluviului. Scăldat în lumină, Benaresul întreg pare o cetate feerică, neverosimilă şi nostalgică. Priviţi-l acum, închideţi ochii şi încercaţi a vi-l aminti pentru mai târziu — pentrucă gloria lui suprafirească durează atât timp cât trenul lunecă pe podul Dufferin, atât cât soarele n'a ieşit încă din dune.

La gară, Benares îşi destăinuie acelaş aspect mixt de oraş indian colonizat. Numai că îmbulzeala e aici mult mai înfricoşătoare, iar călătorii — cu inevitabila excepţie a turiştilor americani — sunt toţi hinduşi. Deabia coborît din tren, îmi stăvileşte drumul un convoiu adunat să primească un *Saddhu*, un om sfânt venit tocmai dela Badri-Narayan, de pe culmile Himalayei, ca să se scalde în apele Gangelui. Credincioşii se înghiesuiesc în faţa compartimentului şi-l aşteaptă să coboare ca să se poată prosterna şi culege cu palma praful de pe picioarele sfântului. Din alt compartiment, o femeie bătrână e coborâtă într'un pat de boală. Ghicindu-şi sfârşitul apropiat, bolnava a cerut fiilor s'o ducă la Benares şi, după moarte, să-i arunce oasele şi cenuşa pe Gange.

„Mama Gange"

Pentru hinduşi, apele fluviului sfânt au la Benares inimaginabile virtuţii purificatoare. [...]

bâvit de suferinţele vieţii, se svârle noui ghirlande pe apele Gangelui, flori roşii cu parfumul umed al templelor sau flori albe de jasmin...

Către inima cetăţii...

Mă scapă din învălmăşală câţiva prieteni indieni dela Colegiul Sanskrit. Imi urc bagajele într'o *tonga*, trăsurică ciudată cu roţile mai mari decât trupul, iar noi ne îndreptăm pe jos spre inima oraşului Sfânt. Şoseaua parcă ar fi drumul către poarta fermecată, întratât de multă lume se zbate şi se înghionteşte pe ea. Ajung în cartierul hindus înghesuit între templele şi palatele de pe mal, şi între clădirile străzii principale. Undeva pe această stradă se găseşte oficiul postal, şi spre el se îndreaptă toţi pelerinii la Benares.

Negustorii mă apucă de mână ca să-mi arate porumbiţe de alamă, elefanţi de fildeş înşiraţi pe o ramură de ebonit, sau şaluri de mătase cusută în argin. Un om care se dă drept sfânt îşi împachetează şerpii în coşul de papură, bombănind, poate nemulţumit de cei câţiva gologani de aramă câştigaţi. Şerpii se încolăcesc lihniţi şi prodigios, şi circulaţia se restabileşte pentru câteva minute, ca să sugrume iarăş cu câţiva paşi mai sus, în faţa unei vaci monstruoase cu cinci picioare sau a unui ascet pitic. Câteodată, trebuie să urc deluşoare de pietre sau pământ ca să fac loc unor femei cari se ţin de mână şi înaintează cu privirile ascunse. Vizitii de *tonga* strigă şi femeile aleargă înspăimântate stol.

Spre seară, priveliştea e şi mai bogată. Clopoţei, mirodenii, voaluri ca piersica, ghirlande de becuri, facle şi lumânări îşi desleagă jocul şi farmecile pe singura stradă principală a acestui oraş sfânt [...]

„OFRANDA" de *Jamini Roy*

re. Din spate te împing cei ce se grăbesc să-şi aducă ofrandele la templu : bărbaţi cu frunţile unse cu cenuşă sau şofran, femei purtând buchete de lotuşi şi coroniţe de flori, fecioare cu vase de pământ pe cari le vor umple cu apa sfântă a Gangelui, copii goi şi serioşi. Din faţă te opreşte la fiecare pas convoiul celor ce se întorc dela scăldătoare, cu părul umed şi cu vestmintele leoarcă.

Pe margini sunt tarabele zarafilor, şi cu cât te apropii de templu cu atât zarafii se înmulţesc. Pe tăvi stau morma- [...]

ajunsese aici bătută cu mâl, grea de petale şi coroane. Se zăreşte la spate, înălţându-se din babilonul de clădiri întunecate, moscheea lui Aurangzeb, superbă şi elegantă, purtând semiluna într'un oraş alcătuit cu totul şi cu totul din temple. Şi cât de frumoasă şi de ispititoare ar fi priveliştea aici — cu privirea prinsă cât ţine ochiul de toate *ghat*-urile şi templele oglindite în ape — tot nu te poţi stăpâni să nu tremuri de ciudă şi de scârbă. Căci la dreapta şi la stânga ta se ard cadavre. Şi e peste putinţă de înţeles cât de îngrozitoare e mireasma aceea de carne friptă purtată de vânt dealungul malului. Poate deaceea sunt hinduşii vegetarieni...

Mă apropii ca să asist la ceremonie. Cadavrul e aşezat pe o bucată de lemn, înfăşurat în cârpe albe, iar în jurul lui copiii, rudele, preoţii. Nici unul nu e trist. S'au aranjat în grup pentrucă fotograful le face semn să se strângă în jurul mortului. Privesc toţi, fix, resemnat, aparatul fotografic — şi aşteaptă. Indată ce fotograful a sfârşit şi se retrage spre zid, oamenii locului iau cadavrul din mijlocul celor cari l-au avut până acum, şi-l proptesc pe o sarcină de lemne. Apoi îl acoperă cu vreascuri, îl presează cu lemne lungi, îi pun pe picioare o buturugă, sub cap o rădăcină uscată — şi peste tot împing coceni, tăciuni, surcele.

Când începe a arde, mortul parcă ar voi să se ridice din mormanul incendiat. Trozneşte, se mişcă, apoi e înghiţit bucată după bucată — sub ochii senini ai celor cărora le-a fost drag. Numai câte-o babă, câte-o soră sau nevastă mai slabă de înger, şterge câteva lacrimi. Ceilalţi îl privesc şi-l fericesc în gând că s'a îndurat soarta şi l-a chemat din această vale a plângerii. Câţiva corbi [...]

ţea lui barbară şi obosită. Deaici barcagiul mă duce prin mijlocul fluviului, vâslind alene căci a trecut de miezul zilei, şi din luntre privesc în voie terasele pe cari necontenit se scaldă oamenii şi necontenit se ard morţii. In altă luntre din faţa mea, o pereche americană în voiaj de nuntă încearcă să fixeze un aparat de cinematografiat pe un scaun înalt de zidar. Tocmai se scălda familia unui rajah într'un *ghat* privilegiat şi închis din trei părţi. Dar barcagiul coteşte nedibaciu şi scaunul se răstoarnă cu aparat cu tot, spre hazul celor de pe mal şi părerea de rău a femeilor rajahului.

Cu cât amurgeşte, cu atât cheiurile se golesc şi circulaţia pe uliţele templelor se normalizează. In amurg, o boare de lotuşi şi cenuşă răzbate până în centrul oraşului.

Rătăcesc pe străzi lăturalnice, îndreptându-mă către Colegiul Sanskrit. A trecut ceasul ispitelor : ispita stolurilor de fantome pe terase (paseri sau femei ?), ispita dughenelor cu creaţii în alamă, ispita tuturor acelor senzaţii neînregistrate în lexic, aeriene sau cărnoase. In orice casă se află, probabil, un armoniu şi cel puţin o soprană. Numai astfel se explică litania neîntreruptă care se apleacă asupra străzii. Dar numai Benaresul ar putea explica farmecul neliniştit pe care îl poartă acele tânguiri monotone şi adagiul mohorît al orgei indiene. In acel ceas o nedefinită împăcare străbate pământul. Din sângeriu, cerul ajunge tot mai albastru, tot mai întunecat şi mai rece. E ceasul iubit de femei, pentrucă atunci îmbracă cele mai scumpe *Sari*, îşi parfumează părul cu uleiu de scorţişoară, desvelesc boboci de lotuşi — şi ies pe terase. Anevoie le poţi ghici, înapoia parapetu- [...]

precum *Simbolizarea omului modern*, *Estetizare și experimentalism*, *Explicațiile timpului nostru* (despre mișcările tineretului francez) sau *Franța de azi* (dări de seamă asupra congreselor internaționale de filosofie de la Praga și Paris), ori interviuri (cu Léon-Pierre Quint, Rolf de Maré, René Benjamin), comunicări privind activitatea Seminarului de Sociologie, recenzii, cronici plastice, multe alte note și glose culturale. Prezent încă din 1929, Constantin Noica își înmulțește „notațiile" și comentariile îndeosebi în perioada formării grupării Criterion. Cu asiduitate colaborează și Vasile Lovinescu, încercând să surprindă „fețele zilei", dar și pe tema ezoterismului, tot mai familiară lui. Începând din 1933, Emil Cioran publică aici o bună parte din materia cuprinsă mai târziu în cărțile *Pe culmile disperării* și *Schimbarea la față a României*, precum și numeroase „scrisori din Germania". Acuitate și mobilitate relevă și „Cronica ideilor", susținută un timp de Mircea Nicolescu, apoi de Mircea Mateescu. Din când în când sunt incluse în sumar texte semnate de Mircea Brucăr (*Arta, oglinda spiritului de azi*, *Povestea basmului*), M. Blecher (*Care este esența poeziei*, *Între imagine și experiență*, *Complexul individualității*, *Conceptul repetiției la Kierkegaard*), Ioan I. Cantacuzino (*Filosofia sportului*, *Omul, acest necunoscut*), Radu Gyr (*Păsările lui Uccello*), G.M. Cantacuzino (*De la sat la metropolă*), Emil Botta (*La marginile sportului*, *Libertate și sport*, *Întâlnirea mea cu muntele*, *Haig Acterian și minciunile adevărate*), Alfons Adania (*Etică și tehnică*, *Epica polimorfă a lui John Dos Passos*) ș.a. De remarcat, de asemenea, *Camaradul Anton*, un articol al seminaristului Valeriu Anania dedicat memoriei profesorului său Anton Holban, și o intervenție polemică a lui Mihai Șora, intitulată *Poziția metafizică a tineretului român* (1937). La impunerea hebdomadarului în presa culturală a epocii au contribuit esențial și paginile „Spectacolul" și „Cartea". Cea dintâi cuprinde, pe

lângă cronicile judicioase și articolele mai totdeauna tăioase la adresa diriguitorilor vieții teatrale, scrise de Ion Anestin, care răspunde de pagină până în 1938, numeroase anchete, cronici muzicale iscălite de Radu Cioculescu, apoi de Traian Șelmaru, dări de seamă privind activitatea scenelor din țară, o istorie a teatrului ieșean datorată lui Gh. Andreescu, contribuții ale lui Haig Acterian (despre „reuniunea Volta" de la Roma, *Eseu despre tragic*, *Gordon Craig și ideea de teatru*), Victor Ion Popa, Mircea Ștefănescu, Victor Eftimiu, precum și drame și comedii, fragmentar sau în întregime (*Caterina a doua* și *Punctul culminant* de Vladimir Tudor, *Un asasinat politic* de N. Papadopol, *Hai să ne mutăm!* de D. St. Rădulescu etc.). Pagina „Cartea" se coagulează în jurul cronicii literare, pe care o va gira, cu unele întreruperi, din 1932 până în 1944, Pompiliu Constantinescu. Capacitatea analitică, obiectivitatea judecăților critice și nu în ultimul rând continuitatea activității i-au conferit acestuia o autoritate ca puține altele în epocă. El este în fapt pilonul de rezistență al întregului compartiment literar, pe care îl va administra cu spirit luminat, atrăgând colaboratori de valoare, asigurându-le exprimarea liberă chiar dacă nu le împărtășea ideile. Elocvente sunt articolele *Literatura română există*, ripostă la negativismul tânărului Eugen Ionescu, și *Cațavencu a devenit mistic*, îndreptat împotriva unui oaspete al **V.** pornit să nege rolul intelectualului, dar mai ales să conteste întinsul studiu apologetic al cronicarului revistei despre Arghezi, replică la serialul *D. Tudor Arghezi ca poet minor* de N. Davidescu. În aceeași pagină se ocupă de cartea străină, cu precădere de cea franceză, Constantin Noica, Octav Șuluțiu, Anton Holban și Mihail Sebastian ori semnează articole, comentarii, studii și evocări Ion Călugăru (*Un Eminescu adevărat, Th. D. Speranția*, *Modernismul românesc*), F. Aderca (*Pornografie?, Armata și... literatura*, *Magistrații și... literatura*, *Profesorii și... literatura*, *Procesul lui Flaubert*), I. Peltz (amintiri despre Al. Macedonski, Duiliu Zamfirescu, C. Dobrogeanu-Gherea), Șerban Cioculescu (*Critica istoriografică și T. Arghezi*, *Noul index*), Tudor Vianu (*Mizeriile literaturii*, *Critica literară și răspunderea morală*, *Două tipuri filosofice*), George I. Duca (*Petre Neagoe*), Mihai Moșandrei (*Sensul naturii în artă*, *Poezie și critică*, *Poezia și dl Călinescu*, *Câteva idei limpezi despre poezia obscură*), Petru Comarnescu (*Contesa Anna de Noailles – poetesă a trăirii solemne*, *Paul Valéry și Parisul*), Pericle Martinescu (*Amiel sau Despre incurabila tristețe*, *De la Byron la Malraux*), Octav Șuluțiu (*Între Molière și Caragiale*) ș.a. Compartimentul literaturii originale este, în această etapă, de asemenea mai bogat. Sunt găzduite numeroase nuvele semnate de Sanda Movilă, F. Aderca, Ion Călugăru, Grigore Cugler (*Apunake*, *Match nul*, *Drumul dragostei*, *Logodin*), Anton Holban, Emil Botta (*Aplauze*, *Timpul cel prielnic*, *Trântorul*, *Râsul tăcut*, *Terra incognita*), C. Fântâneru (*Noapte de dragoste*, *Scrisori din Dușița*, *Balconul*), cărora li se adaugă mai târziu proză de Mihail Șerban, Ieronim Șerbu, N. Davidescu, Lucia Demetrius, D. St. Rădulescu, Sărmanul Klopștock, Dan Petrașincu, N. Totu ș.a. *In extenso* se publică romanele *Amor încuiat* de I. Peltz și *Desfigurații* de Sanda Movilă, precum și *Ambigen* al lui Octav Șuluțiu, *Podul lui Ventrim* de Paul P. Negulescu și *Hora paiațelor* al lui Virgiliu Monda, ultimele trei premiate la concursul organizat de **V.** în 1933. Mai apar fragmente din romanele *Maitreyi*, *Întoarcerea din rai* și *Nuntă în cer* de Mircea Eliade. Comparativ, spațiul acordat poeziei este mic, ceea ce rareori e compensat de valoarea pieselor selectate. Numele mai frecvente sunt George Dumitrescu, Matei Alexandrescu, Al. Robot, Pericle Martinescu, George Dorul Dumitrescu, Dumitru Cosma, G. Negrea, sporadic figurează Ion Pillat, G. Bacovia, Radu Gyr, Ilarie Voronca, Geo Bogza (*Poem petrolifer*), Ștefan Baciu. Versuri și proză umoristică, în general de calitate, dau, în pagina „Râzi, că te tai!" (devenită „Humor"), Ionel Lazaroneanu, Florin Iordăchescu, Nello Manzatti. Succesul revistei se consolidează și prin numere speciale ori prin suplimente consistente, cu o grafică de excepție. Pentru a susține acest succes a fost întemeiată Editura Vremea, care inițiază colecțiile „Biblioteca teatrului românesc contimporan", „Biblioteca literară" etc. De la jumătatea anului 1936 **V.** își modifică treptat atitudinea, un prim pas fiind renunțarea la colaboratorii de origine evreiască, majoritatea simpatizanți ai stângii, situație „justificată" de editorialiștii politici (C.A. Donescu, N.C. Angelescu și E. Poulopol), dar și de noul redactor, N. Davidescu, în foiletonul *Structuralitatea judaică a presei*. Concomitent, vechii colaboratori simpatizanți ai dreptei își intensifică prezența, îndeosebi prin critica neajunsurilor democrației în

genere, ca și prin afirmarea unui naționalism exacerbat ori prin apologia „jertfei”. Între acestea sunt câteva intervenții, în ianuarie 1938, ale lui Mircea Eliade (*Noua aristocrație legionară*, *Provincia și legionarismul*), urmare – va spune autorul lor mai târziu – a fascinației exercitate de Nae Ionescu, a unei solidarizări cu colegii de generație, precum și a revoltei față de represiunea violentă la care recursese puterea. În cursul anului 1938 revista arată simpatie mișcării legionare în forme mai mult indirecte, aluzive, atitudine impusă de cenzura din timpul dictaturii regale. În intervalul septembrie 1940 – ianuarie 1941 hebdomadarul plătește tribut conjuncturii legionare, căutând a-și face capital și din poziția adoptată anterior. Un spațiu larg au textele consacrate ideologiei mișcării legionare, trecutului ei, îndeosebi „prigoanei” și celor care i-au căzut victime, texte iscălite de colaboratori mai vechi (Arșavir Acterian, Horia Stamatu, Constantin Noica) ori noi (Gabriel Bălănescu, Vera N. Totu, Ion Banea). Contaminate politic sunt într-o măsură și rubricile culturale, în care se manifestă frecvent Barbu Theodorescu, Paul Georgescu (cu serialul *Naționalismul lui Eminescu*), Luca Dumitrescu (studiul *Sensul lui Harap Alb*), Alice Botez (cronici literare), Mihai Isbășescu (cartea germană) ș.a. Detașarea se produce însă îndată după înlăturarea legionarilor de la guvern, când e vizibilă și o importantă primenire a colaboratorilor. Către sfârșitul anului 1941 secretariatul de redacție este încredințat lui George Ivașcu, ceea ce are ca efect coabitarea exponenților dreptei cu cei ai stângii. Astfel, acum scriu asiduu Vasile Netea (evocări, studii, interviuri, reportaje, articole), Petru Manoliu (care își aduce de la „Credința” rubrica „Țintar”), Ion Frunzetti (eseuri și cronici plastice), Octav Șuluțiu, Pericle Martinescu, Dan Petrașincu, Ion Ștefan (Traian Lalescu), George Sbârcea, Al. O Teodoreanu (rubrica „Tămâie și otravă”), uneori Mircea Eliade, Constantin Noica, chiar Radu Gyr, dar și Ion Pas, Al. A. Philippide, Iorgu Iordan, M.R. Paraschivescu, Marin Sârbulescu, Virgil Ierunca, Ion Caraion ș.a. Notabilă e, în 1943 și în 1944, prezența lui G. Călinescu, și sub pseudonimul Aristarc, cu articole și „cronici ale mizantropului”. De un spațiu mai generos va dispune literatura propriu-zisă. Se publică nuvele de E. Lovinescu, V.I. Popa, Mircea Streinul, Liviu Bratoloveanu, Eusebiu Camilar (câștigător al concursului instituit de revistă în 1942), Monica Lovinescu (care debutează aici în 1942, sub pseudonimul Ioana Tăutu), Ioana Petrescu, Ioana Postelnicu ș.a. Versuri dau Constantin Salcia, Magda Isanos, Ioanichie Olteanu, Geo Dumitrescu, Al. Jebeleanu, Petru Vintilă, M.I. Cosma, Victor Kernbach ș.a. De reținut, de asemenea, lansarea amplei anchete *Ce este poezia?* (1942), organizarea în 1943 a unui „concurs pentru sonet” (juriul selectându-i în final pe G.G. Ursu, Ion Caraion și E. Ar. Zaharia) și a mai multor șezători menite să întrețină interesul publicului pentru literatură. În condițiile neprielnice ale celui de-al Doilea Război Mondial, contribuția **V.** la viața culturală a țării este merituoasă, dar se situează mult sub aceea, strălucitoare, din anii 1932–1937. ***V.D.***

VREMULEȚ, Constantin (30.VII.1940, Jijila, j. Tulcea), prozator. Este fiul Olgăi (n. Mihai) și al lui Ion Vremuleț, funcționar. Învață în comuna natală (1947–1951) și la Măcin (1951–1954), apoi urmează Liceul „Ștefan cel Mare” din Câmpulung Moldovenesc (1954–1958) și Facultatea de Filologie a Universității din București, absolvită în 1965. Lucrează ca profesor la școala din comuna Băneasa, județul Galați, bibliotecar la Brăila și Galați, redactor la ziarul „Viața nouă” (1968–1989) și redactor-șef al Editurii Porto-Franco (1990–2010). Debutează la „Pagini dunărene” cu schița *Noaptea păsărilor albe*, semnată V. Aron, iar editorial în 1975 cu volumul *O anumită zi însorită, de vară*. Mai colaborează cu proză și eseuri la „Cronica”, „Convorbiri literare”, „Contemporanul”, „Steaua”, „Tribuna” ș.a.

Proza lui **V.** completează seria, frecventată intens în anii ’70, de formule literare inspirate de expansiunea realismului magic. Povestitor înclinat către „pitoresc și culoare delirantă în linia prozei lui Fănuș Neagu”, autorul dobrogean „nu construiește psihologii, ci schițează tipuri și situații de natură să introducă într-o lume ale cărei resurse imaginative sunt într-o continuă metamorfoză” (Mircea Iorgulescu). Chiar prima sa carte, *O anumită zi însorită, de vară*, adună scurte povestiri pentru copii, care ancorează frecvent în fantastic, potrivit modului de gândire infantil, întâmplări dintr-o lume rurală sau citadină construită programatic să reprezinte existența tipic dunăreană. Indiferent de tematica abordată, același imaginar și același stil narativ caracterizează epica ulterioară a lui **V.** Romanul istoric *Ziua ploii de purpură* (1979) nu se mărginește la o simplă evocare a luptelor armatei

române în Războiul pentru Independență. Trama, concentrată pe atacul asupra fortărețelor turcești Plevna și Grivița, relevă sacrificiile, mizeria sau suferințele de pe front, însă include, mai ales în prima parte a narațiunii, și evocări ale vieții rurale. Acestea contribuie prin excelență la articularea simbolică a narațiunii, majoritatea personajelor întruchipând țăranul român din perspectiva tradiției orale: sărac, prins în antagonismele de clasă, dârz, sfătos și fatalist. Tot astfel, povestirile din *Falimentul proprietății Chistol et Company* (1981) prezintă lumea unui sat care ascunde mari drame, configurat pe dimensiuni atemporale, cu propensiuni în fabulos și exotic. Cartea probează posibilitățile autorului în realizarea miracolului halucinatoriu (*Pasărea din vis*), a hibridului om-animal (*A doua înfrângere a lui Ion Roteanu*), a fantasticului care relativizează spațiul și timpul (*Chiriașii de la Casa șchiopului*), a alegoriei privind creatorul și creația (*Capcana albă*). O glisare de la geografia ficțională tipică lui **V.**, dar nu și de la strategiile narative specifice, consemnează *Insula* (1984), un roman de dragoste complicat până la absurd de boala misterioasă a protagonistei, precum și de biografia ori de opțiunile personajului central masculin. Finalul anilor ’80 evidențiază o accentuare a apetitului pentru înscenările parabolice cu caracter subversiv. Romanul *Vântul de miazănoapte* (1987), plecând de la o succintă consemnare a istoricului latin Tacit despre un rege geto-trac de dinainte de cucerirea romană, atribuie perspectiva narativă unui sclav frigian pentru a proiecta o alegorie a lașității și a pasivității. După 1989, în *Castelul de papură* (1991) sau în *Profesoara și gardianul* (1998), parabolicul dobândește o dimensiune moralizatoare și mai pronunțată, pe fondul unui anticomunism riguros. Cel din urmă roman explorează, în tușe suprarealiste, perioada terorii staliniste. Forțată de împrejurări, Martha Steriade acceptă postul de profesoară de engleză la un penitenciar și ajunge să fie supusă rigorilor instituite pentru deținuți. Încercând zadarnic să se elibereze din păienjenișul halucinant al împrejurărilor, ea moare împușcată tocmai de ofițerul care îi susținuse iluzia eliberării. Proiecția metaforică este secondată aici de o bogată fantezie în transpunerea sordidului și a grotescului, iar efectul de ambiguitate între condiția de libertate civilă și cea carcerală este întreținut constant la nivelul tramei. Părăsind imaginarul carceral din comunism, **V.** probează, în *Zodia maimuțelor* (2009) și în *Evadări ratate* (2012), câteva radiografii sociale postdecembriste de pe aceleași poziții anticomuniste, marcate de un moralism accentuat, pe când cele zece povestiri „bizare și ilogice” din *Un domn bătrân, înaripat* (2012) trimit la poruncile biblice.

SCRIERI: *O anumită zi însorită, de vară,* Iași, 1975; *Ziua ploii de purpură,* București, 1979; *Falimentul proprietății Chistol et Company,* București, 1981; *Insula,* București, 1984; *Vântul de miazănoapte*, București, 1987; *Castelul de papură*, Galați, 1991; *Profesoara și gardianul,* Galați, 1998; *Zodia maimuțelor*, Cluj-Napoca, 2009; *Evadări ratate*, Galați, 2012; *Un domn bătrân, înaripat*, Iași, 2012.

Repere bibliografice: Ioan Holban, *Pasărea iluziei*, CRC, 1981, 43; Mircea Iorgulescu, *Autori de proză scurtă*, RL, 1981, 50; Laurențiu Bourceanu, *Un roman de dragoste*, TMS, 1985, 11; Mircea Iorgulescu, *Un roman istoric*, RL, 1987, 47; Constantin Trandafir, [*Constantin Vremuleț*], T, 1988, 3, F, 1998, 9, 10, ATN, 2012, 11–12; Romul Munteanu, *Romanul unei societăți aberante*, „Baricada”, 1991, 10; C. Constantin, *„Castelul de papură”*, ST, 1991, 8; Mircea Popa, *Crepusculul unei lumi*, TR, 1991, 44; Constantin Dram, [*Constantin Vremuleț*], CL, 1998, 4, 2009, 9; Emil Manu, *O carte care prezintă un muzeu imaginar?*, VR, 1998, 7–8. ***M.In.***

VREMURI NOI, publicație apărută la Cetatea Albă, lunar, între 15 ianuarie și 20 martie 1922, cu subtitlul „Revistă pentru răspândirea literaturii, artei și științei românești”. Comitetul de direcție: Gh. Botea, V. Bergheanu, N. Mogoș, Al. Teodorescu, C. Zagoritz. **V.n.** „își propune să lupte pentru înfrățirea cetățenilor” din România întregită, indiferent de naționalitate sau religie. Pornind de la îndemnul lui Al. Vlahuță „Să dăm cititorilor o cât mai aleasă literatură și literaturii un cât mai mare număr de cititori”, redactorii sunt mai interesați de valorile consacrate, de „literatura noastră clasică și actuală, opere ce avem mai desăvârșite”. Autorii selectați sunt Ion Creangă (*Amintiri din copilărie* – fragment), Eminescu (*Ce te legeni, codrule*, *La mijloc de codru des, Glossă*), I.L. Caragiale (fragment din nuvela *O făclie de Paște)*, Delavrancea (*Bunicul*, *Bunica*), George Coșbuc (*Mama*), N. Gane (*Aliuță*, *Petrea Dascălul* – povestiri), Alexie Mateevici (*Limba noastră*), Nichifor Crainic (*În taină* din placheta *Șesuri natale*). Se mai reproduc versuri de Mihai Codreanu (*Spleen*) și Ion Gorun (*Pomul și copacii*), câteva poezii populare preluate din „Neamul românesc pentru popor” (*Strigături la brâuleț*), două snoave de Tudor

Pamfile (*Țiganul mort*, *Țiganul și iapa*) și evocarea *A murit Caragiale…* semnată de Octavian Goga. Adresându-se în mod special dascălilor și învățătorilor sătești, **V.n.** tipărește câteva articole pe teme religioase (*Evanghelia muncii: preotul și învățătorul, Biserica vie* – amplă analiză privind necesitatea reformării Bisericii alcătuită de Simion Mehedinți, geograf și fost ministru al Cultelor) și pedagogice (Al. Teodorescu, revizor școlar, propune modele de lecții pe diverse teme). Știrile din țară sau „din toată lumea" sunt preluate din ziarele „Dacia" și „Viitorul". Alte rubrici: „Revista revistelor", „Cărți apărute". ***L.Cr.***

VREREA, publicație apărută la Timișoara, săptămânal, din 24 mai 1932 până în 6 noiembrie 1937 și din 15 ianuarie 1945 până în septembrie 1947. Cu profil de „informare economică, politică și culturală", în 1933 **V.** devine „revistă literară și social-politică". Inițial tipărită cu format de ziar, apoi cu format de carte, revine în cele din urmă la cel de ziar. Director: Ion Stoia-Udrea. Comitetul de redacție (în 1936): Virgil Birou, Ștefan Gombosiu, Romul Ladea, Tiberiu Vuia. Ion Stoia-Udrea a adunat în jurul publicației personalități ale vieții culturale timișorene, de la Franyó Zoltán, Méliusz József la Sabin Drăgoi și Zeno Vancea, mai târziu Silvio Guarnieri, Petru Sfetca, Florian Potra, Alexandru Jebeleanu, Petru Vintilă, Pavel Bellu. Energia lui, spiritul polemic, dar și pregătirea de istoric al Banatului și al Imperiului Austro-Ungar își pun pecetea asupra revistei. Primul articol-program pe care îl semnează, *Drumul unei generații*, încearcă să inițieze un dialog cu confrații care dezbat, cu deschidere pamfletară, acest subiect la ordinea zilei la începutul deceniului al patrulea. Vizate sunt „celebritățile" generației tinere, precum și revistele sau gazetele în care ele se exprimă: „Azi", „Cuvântul", „Gândirea". Autorul articolului crede că generația sa s-ar putea numi „generație de tranziție", fiindcă rostul ei, eșuat acum, ar fi fost acela de a realiza legăturile între „generația activă a războiului […] și cea crescută și trăind viața oferită de vremurile mai noi". Și, apăsând pe „lipsa de ideal a generației": „O generație întreagă și-a pierdut rostul de a fi. Belșugul de energie al unei epoci este lăsat să putrezească în mod inutil". **V.** își propune să mobilizeze tânărul intelectual împotriva răului social, să stimuleze cercetarea, creația, atitudinea protestatară, să descopere „adevăratul Banat, adevărata Timișoara", să afirme un climat de prietenie între români, germani, maghiari. Chiar numărul inaugural salută apariția volumului *Rumänische Dichter* de Franyó Zoltán, „antologie completă și absolut reprezentativă pentru poezia românească modernă". Întâia serie a revistei este politică; informația e corectă, tonul ponderat. Numerele din ianuarie–februarie și martie–aprilie 1935 sunt consacrate revoltelor țărănești „de odinioară". Aron Cotruș publică fragmente din ciclul *Horia*, Ion Th. Ilea dă poemul *Horea*, Méliusz József figurează cu evocarea *Năpraznica moarte a lui Gh. Doja*, Stoia-Udrea are studii despre răscoalele țărănești din Banat în secolul al XVIII-lea, protestatar fiind și poemul său *Cântecul uzinei*, text ilustrativ de altfel și pentru evoluția unui expresionism bănățean (prezent și în *Lume fără cer*, *Cartea minelor*, din care ample fragmente vor apărea în ultima serie a publicației). Stoia-Udrea își publică în **V.** „poemul comemorativ" *Veacul de foc*, reprezentat la Teatrul Național din Timișoara. Se discută democrațiile occidentale, „literatura celor de jos", de la Ernst Toller la Walt Whitman. Interzisă în 1937, **V.** își deschide seria din 1945 cu alt articol-program al lui Ion Stoia-Udrea, *Unde aparținem*, ce reclamă integrarea politică a intelectualului „de partea celor de jos" și cultivă utopiile stângii românești, care speră într-o evoluție democratică a țării. Publică în fiecare număr, alături de director (prezent cu cercetări de istorie a Banatului, articole, traduceri din Ernst Toller, Walt Whitman, din lirica negrilor din America, din Michelangelo, Ady Endre ș.a.), Iosif Aldan-Moisi, Méliusz József, Grigore Popa, Silvio Guarnieri (scrie și un amplu studiu despre Pavel Dan), Alexandru Jebeleanu, Petru Sfetca (poezii, traduceri din Eugenio Montale, Umberto Saba, Charles Baudelaire, Francis Jammes, Paul Verlaine, Guillaume Apollinaire, Paul Valéry, Stéphane Mallarmé, Arthur Rimbaud ș.a.). Sunt prezenți, de asemenea, Franyó Zoltán (articole, traduceri în germană din Eminescu), Mircea Ștefănescu (nuvela *Trei sinucigași*), Virgil Birou, Pavel Bellu (un studiu despre Ilarie Voronca, articolele *Criticul G. Călinescu*, *Viziunea socială a artei și valorile anestetice*), Nicolae Țirioi, Ștefan Aug. Doinaș, Romeo Dăscălescu, Emil Manu, Mihai Beniuc, Petru Vintilă, Ion Bănuță, Aurel Stănescu ș.a. Mai colaborează cu articole Zeno Vancea (despre Arnold Schönberg,

Béla Bartók), Traian Liviu Biräescu (*Machiavelli, Despre romanul contemporan*), Florian Potra (*Italo Svevo, Elio Vittorini* ș.a.). Nu lipsesc rubricile consacrate cronicii de carte, vieții publicațiilor, notele și comentariile pe teme culturale. În ultimele numere se consemnează că unii membrii ai Cercului Literar de la Sibiu propun un proiect cultural demn de atenție. **V.** s-a bucurat și de colaborarea unor plasticieni de excepție: Catul Bogdan, Iulius Podlipny, Aurel Ciupe, Ștefan Szöny. ***C.U.***

VRIONI, Aida (17.X.1880, Ploiești – 1954, București), prozatoare, autoare dramatică. Este fiica Ioanei (n. Pistreanu) și a lui Ion Mateescu, avocat; prenumele la naștere: Maria. Urmează la Ploiești școala primară (absolvită în 1890) și liceul, apoi Conservatorul de Artă Dramatică din București. Debutează încă de pe băncile școlii, în 1898, la revista modernistă „Carmen", cu o proză poetică în serial, sub forma unui schimb de scrisori, *Între prietene*, semnată Aida și p. conf. În 1901 scoate la Ploiești împreună cu fratele său o foaie efemeră, „Aurora". În 1903 îi solicită un post de redactor la „Adevărul" lui Constantin Mille, care inițial o refuză, dar o va chema în redacție în 1904, încredințându-i cronica feminină, cronica artistică, rubrica „Impresii și palavre". Va mai da reportaje, interviuri, articole, recenzii, anchete de presă în „Dimineața", „Provincia literară" (Tecuci), „Cronica literară" (Constanța), „Adevărul literar și artistic", „Rampa", „Țara", cu numele Maria Mateescu, Maria Aida Vrioni (după căsătorie), Maria Vrioni-Aida și cu pseudonimele Aura, Aida, Marioara, Princesse Nadine, Amneris, Lucio Matteo, Diana, Chérubine. Membră în Comitetul central al Uniunii Intelectuale Române și președintă a Consiliului Național al Femeilor Române, a făcut parte din comitetul de conducere al „Revistei scriitoarelor și scriitorilor români" din 1929, devenind directoarea publicației în 1931. Debutează editorial în 1923 cu romanul *Rătăcire* și frecventează, în deceniul al treilea, cu o oarecare constanță, cenaclul Sburătorul, unde citește nuvele, însemnări de călătorie și fragmente în proză. Impresia lăsată asupra confraților prezenți și asupra amfitrionului, consemnată de E. Lovinescu în *Agende*, nu e tocmai măgulitoare: „Aida Vrioni cu romanul *Rătăcire*: groaznic *pas bleu*, de o rară suficiență" (cu toate acestea, cartea a epuizat un tiraj de cinci mii de exemplare numai în anul apariției); „Dezastrul Aidei Vrioni: un act de roman-foileton; critica–mormântală"; „Mare lectură din Aida Vrioni, pasagiu sublim de infatuare". În stagiunea 1927–1928 Teatrul Popular îi pune în scenă comedia într-un act *O noapte de nuntă*, în 1941 Studioul Teatrului Național din București îi joacă piesa *Suflet în vâltoare* (cu titlul inițial *Ispășire*, modificat în *Vieți frânte*), iar în 1942 Comitetul de lectură al aceluiași teatru lua în considerare, printre numeroase altele, și piesa sa *Iubirea cea mare*. Fragmente ale unor proiectate romane, *Învățătoarea* și *Chip peste chip*, rămân în pagini de revistă. Semiparalizată în 1950, întrerupe orice activitate, dar continuă să țină un jurnal, început prin 1916–1917, până în vara lui 1953, nu cu mult înaintea dispariției.

Construit pe un dublu conflict – între două categorii sociale, capitaliștii și muncitorii, și între două confesiuni, cea creștină și cea mozaică –, romanul *Rătăcire*, plasat în mediul de afaceri evreiesc, o are ca protagonistă pe delicata domnișoară Amelia Wehren, imagine schematică, idealizată a bunătății duse la extrem, „unicul vis de dragoste" al lui Radu, tânăr proprietar de moșie și prieten din copilărie. La polul opus se află lucrătorii de la fabrica tatălui Ameliei, care se pregătesc să asasineze întreaga familie, cu intenția de a-și însuși fabrica. Pericolul comunist este prezentat naiv, narațiunea devenind de un patetism ridicol: ofensat, patronul se decide să le dăruiască fabrica răsculaților, care încep să verse lacrimi, încercând să-i explice că s-au comportat irațional, otrăviți de „vrăjitorii de comuniști". Finalul este plin de optimism: muncitorii disperați sunt îmbărbătați și iertați de patron, Amelia se hotărăște să se convertească la creștinism din dragoste pentru idealurile creștine și se căsătorește cu Radu. Ceva mai bine articulat este al doilea roman, *Fata-sport* (1925), subintitulat „roman de moravuri bucureștene", axat pe viața unei tinere sfâșiate între plictiseala de a nu face nimic și neîncrederea în propriile forțe, dilemă rezolvată prin căsătoria, recomandată de părinți, cu un diplomat și prin plecarea lor în Japonia. Romanul este interesant prin plasarea acțiunii în vâltoarea vieții urbane bucureștene a anilor '20, cu saloanele sale în care se discută noua artă și literatură, preocupată exclusiv de originalitate, cu o viață de noapte obscură, dedată inclusiv consumului de droguri, cu tipologii diverse, inedite, mai ales în cazul personajelor feminine. Fata-sport, protagonista romanului, reprezintă un tip feminin nou,

preocupat de autoanaliza continuă a emoțiilor proprii și de imperativul trăirii lucide a momentului. *Și zilele grăiesc* (1927), definit de autoare drept „volum de eseuri" și purtând mottoul cristic „Iubiți-vă unii pe alții", e un text existențialist ca proiect și viziune, dedicat surprinderii și fixării în scris a timpului prezent – a „zilelor" unei existențe. Poem în proză, jurnal intim (cu datări specifice cuprinse în perioada 1925–1926) dedicat notațiilor de moment, reveriei și reflexiei, conceput ca o asamblare a două discursuri, distincte tipografic (unul e redat în italice), *Și zilele grăiesc* e un experiment reușit, care o plasează pe **V.** printre autorii de redescoperit ai deceniului al treilea din secolul trecut.

SCRIERI: *Rătăcire*, București, 1923; *Fata-sport*, București, 1925; *Și zilele grăiesc*, cu desene de Nadia Grossman Bulyghin, București, 1927.

Repere bibliografice: Al. Bogdan, *Un nou roman umanitarist: „Rătăcire"*, LUT, 1923, 550; Constanța Hodoș, *„Fata-sport"*, RVS, 1926, 2; *Medalion Aida Vrioni*, „Dacia literară", 1927, 3; Miller–Săndulescu, *Evoluția*, *385–390*; Lovinescu, *Scrieri*, VI, *270–288*; *Scrisori către Camil Petrescu*, II, îngr. și pref. Florica Ichim, București, 1981, *315–317*; Massoff, *Teatr. rom.*, VIII, *30*, *86*; Lovinescu, *Sburătorul*, I, *3*, *passim* –V, *11*, *passim*; Paul D. Popescu, *Aida Vrioni*, „Prahova", 2007, 11 decembrie; Marius Dobrescu, *Un nume misterios al literaturii române: povestea vieții și faptelor distinsei femei-scriitor Aida Vrioni*, „Prietenul albanezului", 2002, 14; Ioan Lăcustă, *1951–1953. Aida Vrioni, martor al tristeților românești (I–II)*, CC, 2007, 6–9; Bianca Burța-Cernat, *„Sburătorul": fotografie de grup cu scriitoare uitată*, LCF, 2011, 3; Gabriela Gîrmacea, *Aida Vrioni – Jurnal din vremea războiului*, ATN, 2012, 3. ***C.Dt., R.D.***

VUIA, Octavian (31.VIII.1914, Budapesta – 11.XII.1989, Freiburg im Breisgau, Germania), eseist, memorialist.

Este primul din cei doi copii ai etnologului Romulus Vuia. A absolvit la Cluj Liceul Seminarului Pedagogic și Facultatea de Litere și Filosofie (1936), iar între 1937 și 1939 a fost bursier al Școlii Române de la Fontenay-aux-Roses (Franța). Și-a completat instrucția universitară printr-un doctorat pregătit la Freiburg im Breisgau, cu Martin Heidegger (1940–1947). Începând din 1942 este lector de limba și literatura română la Catedra de romanistică a lui Hugo Friedrich la Universitatea din același oraș. Pleacă la Paris în 1947 ca bursier al Universității freiburgheze și, la recomandarea lui Jean Wahl, devine, în același an, cercetător la Centre National de la Recherche Scientifique, unde activează până în 1951. Se află între membrii fondatori ai Centrului Român de Cercetări din Paris (1949), alături de Mircea Eliade, Paul Costin Deleanu, Horia Stamatu, Emil Cioran, Leontin Jean Constantinescu ș.a., fiind numit secretar general și, în perioada 1982–1989, vicepreședinte. Din 1953 este redactor la Departamentul românesc al postului de radio Europa Liberă din München (în 1976–1980 devine director general adjunct) și docent, apoi conferențiar la Facultatea de Filosofie a Universității müncheneze. Emisiunile radiofonice din ciclul „Lumea creștină", realizate de el, sunt difuzate sub pseudonimul Lucian Loga. După pensionare, în 1980, se stabilește definitiv la Freiburg im Breisgau. Toate evenimentele acestei biografii au fost exploatate în volumul memorialistic *Întâlnire cu oameni și idei*, publicat postum, în 1995. În perioada studiilor universitare colaborează sporadic cu recenzii și microeseuri la revista „Pagini literare" din Turda, unde și debutează, la „Vremea", „Revista Fundațiilor Regale" ș.a.

Coleg de serie cu Grigore Popa, prieten cu Constantin Noica și cu Alexandru Dragomir, **V.** manifestă un interes deosebit pentru orientările existențiale din filosofie. Activitatea sa publicistică urmează mai ales această direcție, sub influența vizibilă a lui Martin Heidegger, căruia, la împlinirea a opt decenii de viață, i-a consacrat un volum omagial (*Symposion Heidegger*, 1972). O conștiință existențială nu putea să nu se revendice în anii '50 ai secolului trecut din mesajul gândirii heideggeriene, refuzând orice înrâuriri sartriene. „Sartre – observă **V.** – n-a sesizat că este vorba aici de o depășire a cogitoului lui Descartes, deoarece el dă «conștiinței» același rang ca și «prezenței în lume» – *Dasein* – la Heidegger", comentatorul român remarcând faptul că la filosoful german „esența prezenței noastre în lume stă în existență". Așadar, nu întâmplător **V.** vorbește de un Heidegger

îndrumător, iar când încearcă să oglindească „împlinirea metafizicii” la acesta, el dă îndrumării un limpede și particular înțeles românesc. Marea filosofie a timpului, de la Nietzsche la Heidegger, Jaspers sau Ortega y Gasset, este filtrată în raport cu gândirea și conștiința românească. Sunt puse în lumină și valențele particulare ale gândirii existențiale la Gabriel Marcel, Maurice Blondel, Jacques Maritain, dar permanent sunt avute în vedere repere precum cele oferite de opera filosofică a lui Lucian Blaga sau de eseistica lui Emil Cioran și Constantin Noica, a lui D.D. Roșca ori Grigore Popa. Cele mai importante scrieri de factură filosofică și principalele eseuri ale lui **V.** au apărut în „Libertatea românească”, „Destin”, „Buletinul Bibliotecii Române”, „Buna Vestire”, „Revista scriitorilor români”, „Limite”, „Cuvântul românesc” ș.a. A publicat astfel, în 1982, un concentrat studiu intitulat *Dimensiunile cugetării românești*, încercând să dea o schiță tipologică, cu totul alta decât cea din 1940 a lui Nicolae Bagdasar, asupra filosofiei noastre, stabilind un dialog rodnic și surprinzătoare sincronizări între gândirea românească și aspectele moderne ale celei occidentale. **V.** desprinde și descifrează în evoluția gândirii românești patru momente sau faze: faza învățării, cu o interesantă disociere între cumpănire și descumpănire ca forme esențiale ale unui echilibru de mentalitate, aspirație continuă a devenirii noastre istorice; faza înțelegerii, cu subtile diferențieri între cugetare – ca fenomen specific de manifestare a spiritului autohton (implicând obligatoriu contemplarea, până la cea de sine) – și gândire; faza judecării sau a orientării critice, cu delimitarea nivelurilor afirmării și negării tranșante; în fine, faza lămuririi, când intervine ca necesitate aprecierea prezentului printr-o permanentă întoarcere la izvoare. Problematica românească privită din unghiul de vedere autenticist, în care contemplarea metafizică, ortodoxismul raporturilor Orient–Occident erau criterii esențiale de afirmare, reprezintă o posibilitate, o soluție în marea criză a vremii noastre, ceea ce „aștepta Heidegger de la noi la ieșirea din răscrucea în care se găsește filosofia azi”. Încă din *Manifestul crinului de pădure sau Mărturia unui om al secolului,* publicat în 1978, **V.** adusese într-o relevantă unitate toate elementele viziunii sale asupra destinului românesc în contextul realităților contemporane. Studiul e totodată o replică de readaptare a punctelor de vedere în raport cu o nouă revenire la „dimensiunea românească a existenței”, schițată de Mircea Vulcănescu în perioada interbelică. **V.** stabilește trei tipuri de umanitate în contextul evoluției istorice, opunând lui *homo faber* și lui *homo sapiens* conceptul *homo existens*, a cărui prezență se explică mai ales prin conștiința depășirii de sine prin har, ceea ce înseamnă o opoziție, o luptă a contrariilor între ideea de natură creatoare, definibilă în cazul lui *homo faber* sau *homo sapiens*, și trebuința harului în înțelesul pascalian al lucrurilor. *Homo existens* este, în plan ontologic, altă față a omului agonic definit de Unamuno, și el se relevă prin opoziția la spiritul dionisiac al supraomului nietzschean, căruia îi substituie supracreștinismul, o perspectivă ce încearcă să valorifice mesajul evanghelic inițial. *Homo existens* se naște astfel tocmai din revelația crucii și se justifică prin conștiința sacrificiului ca soluție de convergență a divergențelor, fiindcă „a exista” nu înseamnă numai depășire de sine, ci și „a fi în serviciul cuiva, a fi pentru altul”. Deci, „fiecare popor sau națiune reprezintă tot atâtea condiții specifice pentru realizarea lui *homo existens*”. În plan istoric, coordonatele pentru societatea românească de azi se concentrează astfel în jurul a trei principii: gândirea existențială, ecumenicitate și federalism, în funcție de care se poate realiza organismul unitar, aspirând spre totalitate, al lui *homo existens.* Sugestiile lui **V.** sunt extrem de fecunde sub aspectul definirii unei actuale „dimensiuni românești a existenței”. Altă serie de studii antrenează în dezbatere probleme de filosofie a istoriei, iar dintre acestea un punct de reper original se dovedește cel intitulat *A gândi cu Eminescu.* În perspectiva istoriei literare, **V.** este primul care evidențiază „mântuirea” ca formă supremă de afirmare a eului poetic eminescian: printr-o dramatică luptă a contrariilor, opoziția dintre „mă mântuie, părinte” și „mă-ntunec” izvorăște nu dintr-o credință dogmatică, ci din acel sentiment mioritic care la Eminescu transfigurează moartea în nuntă cosmică. **V.** a scris și trei „meditații dialogice”, specie mai apropiată de sfera literaturii atât ca mod de abordare a unor idei prin intermediul personajelor dramatice sau narative, cât și prin recursul la tratarea artistică a temei supuse analizei. În *Le Voyage de l’Argo* (1985), descifrând mitul Medeei

înainte ca el să fie contaminat de conștiința istorică a crimei, de negarea lui „a fi”, autorul se întoarce spre izvoare, acolo unde „a nu fi” echivalează cu „a fi de un alt rang”, dând altă semnificație logică acelui *trivium* de la începuturile gândirii occidentale, prin sensul explicit heraclitean al gândirii existențiale, deoarece „a fi și a nu fi înseamnă și nu înseamnă același lucru, fiindcă fiecare drum are contrariul său”. Sub semnul logicii contrariilor stau și parabolele narative din *Întoarcerea lui Zamolxe* (text apărut inițial în „Revista scriitorilor români” – München, 1978, 1983) și „misterul creștin” *În grădina Ghetsimani* (tipărit mai întâi în „Jurnalul literar”, 2000). Ambele dezvăluie un spirit dominat de poezia timpului, fascinat de logica adevărului istoric și de valorile inițiatice ale începuturilor, trăind intens miracolul dezvăluirii mitice. Probe de gândire existențială, ele sunt totodată autentice probe de literatură. Alt volum, *Aducere-aminte* (2002), adună articole apărute de a lungul mai multor ani, grupate în câteva nuclee tematice. Și aici se află interpretări nutrite de lecturi heideggeriene, dar și intervenții publicistice cu tematică națională, unele legate de Centrul Român de Cercetări de la Paris. Sensul existenței în viziunea românilor, „mântuirea” prin națiune („a te defini ca națiune în istorie” înseamnă „a te salva ca națiune”), rolul ortodoxiei în „momentele de convalescență istorică”, trăirea religioasă văzută drept „centrul vieții umane”, „menirea creștină” a României – acestea sunt ideile directoare. Cartea mai cuprinde pagini confesive, o acidă „punere la punct” adresată lui Iosif Constantin Drăgan și un interviu, „în loc de post-scriptum”, cu Ortrud Vuia, soția autorului. Analizele existențiale de tip heideggerian întreprinse de **V.**, precum *Ambiguitatea adevărului la Platon*, *Regăsirea în Pascal*, *Maurice Blondel și amphibologia ființei*, *Actualitatea problemei ființei*, *Existență și logică*, *Condițiuni ale experienței metafizice,* s-au completat și cu o substanțială ediție comentată din presocratici, *Remontée aux sources de la pensée occidentale* (1961).

SCRIERI: *Le Voyage de l’Argo*, Freiburg im Breisgau, 1985; *Întâlnire cu oameni și idei*, o carte gândită de Nicolae Stroescu-Stânișoară, îngr. și postfață Nicolae Florescu, București, 1995; *Regăsirea în Pascal și alte „analize” heideggeriene*, îngr. Nicolae Florescu, pref. Alexandru Dragomir, București, 1997; *Montesquieu und die Philosophie der Geschichte*, îngr. Richard Reschika, Frankfurt am Main – New York, 1998; *Întoarcerea lui Zamolxe*, îngr. Ileana Corbea, pref. Nicolae Florescu, București, 2000; *Aducere-aminte*, I–II, îngr. și pref. Nicolae Florescu, postfață Ortrud Vuia, București, 2002. **Ediții:** *Remontée aux sources de la pensée occidentale*, Paris, 1961.

Repere bibliografice: Horia Stamatu, *Ieșirea din impas*, „Destin” (Madrid), 1962, 12; Cicerone Poghirc, [*Octavian Vuia*], „Lupta” (Paris), 1985, 42, 1993, 206; Yvonne Rossignon, *În amintirea lui Octavian Vuia,* „Buletinul Bibliotecii Române”, 1990–1991; Mihai Cismărescu, *Ceva despre „actualitatea” lui Heidegger,* JL, 1996, 5–8; [*Octavian Vuia*], JL, 1998, 1–2 (grupaj special); Marin Diaconu, *Octavian Vuia – un român heideggerian*, VR, 1998, 4–5; Florescu, *Întoarcerea*, *127–140;* Cornel Mihai Ionescu, *Drum. A îndruma. Îndrumător*, VR, 2001, 7–8; Theodor Cazaban, *Eseuri și cronici literare*, București, 2002, *111–113*; Florescu, *Menirea*, *227–234*; Florian Roatiș, *Un filosof mai puțin cunoscut*, JL, 2005, 15–16; Florescu, *Aristarc*, II, *351–364;* Manolescu, *Enciclopedia*, *748–750.* ***N.F., R.D.***

VUIA, Romulus (28.I.1887, Comloșu Mare, j. Timiș – 2.VII.1963, București), etnolog.

Este fiul lui Iuliu Vuia, învățător. După studii liceale la Orăștie și normaliene la Timișoara, urmează Școala Normală Superioară la Budapesta (1907–1910). Se specializează în etnografie și antropologie la Berlin (1910), cu profesorul Felix von Luschan. Obține doctoratul în geografie, luând mențiunea *summa cum lauda* la Cluj (1924), cu teza *Țara Hațegului și regiunea Pădurenilor,* „studiu antropogeografic și etnografic”. Profesor la Hațeg (1910–1919), devine asistent (1920) al lui George Vâlsan la Institutul de Geografie din Cluj, șef de lucrări (1921–1926), profesor suplinitor (1926–1939), apoi titular (1939–1947) la Catedra de etnografie și folclor a Facultății de Litere și Filosofie clujene. Fondează, împreună cu George Vâlsan, Societatea Etnografică Română, este întemeietor, alături de George Vâlsan și de Emmanuel de Martonne, și director al Muzeului Etnografic al Transilvaniei și al Parcului Național „Regele Carol

I” din Cluj (1923). Mai târziu va fi cercetător (1955) și șef al Sectorului de etnografie al Academiei RPR (1957), șef al Secției de etnografie la Institutul de Etnografie și Folclor din București (1963). Membru al Societății de Antropologie, Etnologie și Preistorie din Berlin (1910), în 1939 va înființa Cercul de Studii Etnografice și de Folclor. A colaborat la „Lucrările Institutului de Geografie din Cluj”, „Anuarul Institutului de Istorie Națională din Cluj”, „Anuarul Muzeului Etnografic al Transilvaniei”, „Buletinul Arhivei Etnografice-Folclorice a Muzeului Etnografic din Cluj”, „Culegătorul”, „Dacoromania”, „Lamura”, „Revue de Transylvanie”, „Transilvania”, „Museion” (Paris), „Zeitschrift für Ethnologie” (Berlin) ș.a. Eseistul Octavian Vuia este fiul său.

În lucrările teoretice ale lui **V.**, îndeosebi în studiul *Etnografie, etnologie, folclor*, lecție de deschidere în 1926 a cursului *Introducere în etnologie și folclor* la Universitatea din Cluj, ca și în cercetarea practică, etnografia are o sferă cuprinzătoare, incluzând și folclorul; între cele două ramuri există „o strânsă legătură internă, organică”, fenomenele din ambele apar „în realitate strâns legate și [...] aproape inseparabile”, civilizația materială, cât și cea spirituală fiind „părți componente ale unui întreg bine definit: civilizația rurală”. Tabelul care încheie studiul cuprinde întregul spectru, de la credințe și superstiții, obiceiuri, ceremonii, rituri, cunoștințe, artă până la bogatul capitol de literatură populară. De altfel, între 1910 și 1960 **V.** realizează o culegere de folclor cu peste o mie trei sute de piese: colinde, povești, descântece, plugușoare, variante ale bradului, credințe și superstiții, cântece, balade, texte despre obiceiuri agrare și pastorale, de meteorologie populară, strigături, jocuri de copii, proverbe, ghicitori; culegerea a fost publicată postum, sub titlul *Folclor românesc din Transilvania și Moldova* (I–III, 2005–2010), Teofil Teaha, îngrijitorul ediției, optând însă pentru o transcriere dialectală reconstituită. Răspunsurile la chestionare, ca și unele studii, precum *Legenda lui Dragoș* (1921), îi interesează în special pe cercetătorii mitologiei populare românești. În această analiză, observând „marea asemănare între legenda maghiară (despre vânătoarea lui Hunor și Magor) și a lui Dragoș și fiind cronicile maghiare cele mai vechi”, **V.** se întreabă „dacă nu cumva prin mijlocirea lor să fi ajuns această temă la noi”. Fără să excludă posibilitatea împrumutului, consideră legenda lui Dragoș „ca o variantă a aceleiași teme internaționale”, dar nu îi contestă caracterul original, „prin faptul că ne zugrăvește una dintre îndeletnicirile voinicești ale voievozilor noștri, vânatul de bouri. Prin felul descrierii și subiectul temei (vânatul de bouri) se deosebește de toate legendele similare, și în acest fapt zace originalitatea legendei noastre”. Tema l-a preocupat și pe Mircea Eliade în capitolul *Voievodul Dragoș și vânătoarea rituală* din lucrarea *De la Zalmoxis la Genghis-Han*, dar acesta nu mai pune problema împrumutului legendei în maniera lui **V.**, ci o privește ca pe o plăsmuire originală, în care uciderea bourului este interpretată drept act ritual, de sorginte iraniană, pătruns în cultura populară românească prin filieră scitică.

SCRIERI: *Țara Hațegului și regiunea Pădurenilor*, Cluj, 1926; *Muzeul Etnografic al Ardealului*, București, 1928; *Problema continuității românilor în Dacia. Patru conferințe la Universitatea Radio* (în colaborare cu Constantin Daicoviciu), Sibiu, 1943; *Satul românesc din Transilvania și Banat. Studiu antropogeografic și etnografic – Le Village roumain de Transylvanie et du Banat*, Cluj, 1945; *Portul popular al pădurenilor din regiunea Hunedoara*, București, 1958; *Portul popular din Țara Hațegului. Bazinul de la Hațeg*, București, 1962; *Tipuri de păstorit la români (sec. XIX – începutul sec. XX)*, pref. Tiberiu Morariu, București, 1964; *Studii de etnografie și folclor*, vol. I, îngr. Mihai Pop și Ioan Șerb, pref. Mihai Pop, București, 1975, vol. II, îngr. Florica Șerb, București, 1980. **Culegeri**: *Folclor românesc din Transilvania și Moldova*, I–III, îngr. și introd. Teofil Teaha, București, 2005–2010.

Repere bibliografice: N. Iorga, *„Țara Hațegului și regiunea Pădurenilor”*, RI, 1926, 7–9; Ovid Densusianu, *„Țara Hațegului și regiunea Pădurenilor”*, „Grai și suflet”, 1927–1928, vol. 3, fasc. 1; *Memoriu de titluri și lucrări*, Cluj, 1938; Teodor Onișor, *Romulus Vuia*, AMET, 1966; Ion Vlăduțiu, *Etnografia românească*, București, 1973, *95–97*; Ofelia Văduva, *„Studii de etnografie și folclor”*, REF, 1976, 2; Boris Zderciuc, *Romulus Vuia – întemeietor al etnografiei românești ca disciplină independentă*, REF, 1987, 1; Gheorghe Pavelescu, [*Romulus Vuia*], „Studii și cercetări de etnologie”, 1993, 1994, T, 2005, 7–8; Ioan Toșa, *Romulus Vuia. Patru decenii de cercetare în etnografia românească*, Cluj-Napoca, 1999; Ioan Godea, *Etnologia română contemporană. Lexicon bibliografic ilustrat*, București, 2002, *398–411*; Pamfil Bilțiu, *Studii de etnologie românească*, II, București, 2004, *203–210*; Datcu, *Dicț. etnolog.*, *919–921*; Fornade, *Personalități clujene*, *640–641*. ***I.D.***

VUKADINOVIĆ, Miljurko (7.XII.1953, Gornje Svarče, Serbia – 11.I.2021, Belgrad), poet, traducător. Este fiul Desankăi Vukadinović (n. Djordjević), îngrijitoare, și al lui Gojko Vukadinović, tâmplar. A urmat la Belgrad liceul (1968–1972) și Facultatea de Filologie (1972–1979). După licență ajunge secretarul Asociației Scriitorilor Tineri din Serbia, iar din 1984 directorul Editurii Pegaz. Între 1990 și 2006 este lector de limba și literatura sârbă la Universitatea din București. În 1995 fondează și devine director al Editurii Europoint din București. Debutează în 1968 cu poezie în presa belgrădeană, apoi aderă, în perioada 1978–1986, la mișcarea neoavangardistă numită clocotrism, inițiată și condusă de Adam Puslojić. Din 1977 publică în țara natală numeroase volume de poezie, proză, eseuri, studii și romane. De-a lungul timpului îngrijește editarea unor transpuneri în românește din scrierile lui Srba Ignjatović, Zdravko Krstanović, Jovan Zivlak ș.a., tălmăcește în sârbește, în reviste sau în volume, scrieri de M. Eminescu, Mihail Sadoveanu, Ana Blandiana, Ioan Flora, Eugen Uricaru ș.a. În 2003 e distins cu Premiul Special al Uniunii Scriitorilor din România pentru traducerea și promovarea literaturii române în lume.

Intrarea lui **V.** în lirica română se produce în 1996 cu placheta *Magie și câlți*, unde formulele clocotrismului sârb sunt modelate prin apelul la imaginarul și la tehnicile poetice suprarealiste. Totodată, proeminentă e și influența poeziei lui Nichita Stănescu, modelul literar central, alături de Eminescu, din toate cărțile în limba română ale lui **V.** Volumele *De la Est spre Est* (1999) și *(V) Estul* (2001) dezvoltă o retorică militantă și un discurs puternic metaforizat, deschis spre alegorie și parabolă, pentru a opune zbuciumatul Est unui Vest brutal și opac. Estul mereu rănit devine un loc uitat de Dumnezeul „mort”, un spațiu al dezrădăcinării și al dezagregării. Singura soluție pentru reabilitarea identitară a lumii balcanice este găsită de poet în recuperarea culturală a marilor creatori ai regiunii. Astfel se justifică atât ipostazele sau misiunile cultice pe care **V.** le atribuie poeziei, cât și demersul programatic mitologizant din *Eu, familia mea și Eminescu* (2004). Prin poetizarea unor episoade din biografia (apocrifă a) lui Eminescu și a unor experiențe cotidiene proprii asupra cărora autorul *Luceafărului* exercită o influență cvasimistică, **V.** utilizează mitul

Miljurko Vukadinović recitând din poezia lui Nichita Stănescu

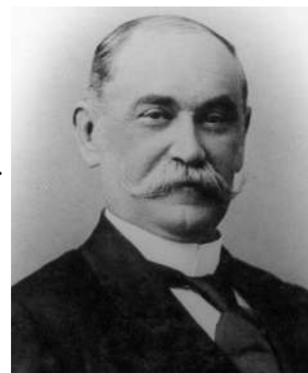
„poetului național” ca antidot pentru alienarea lumii contemporane: „Între timp cresc șansele/ românilor pentru intrarea/ în NATO. Întrebarea// mea pusă cititorului este: cum/ de trăiesc românii de Azi fără/ literatura de ser-/ tar ori alta – de exemplu:/ din șantier/ eminescian?” (*Șantier eminescian. Sistemul de studii literare în România de Azi*). Funcționalități similare sunt atribuite și „Ultimului Poet” în *Mă numesc Nichita* (2005), volum construit prin alternarea travestiurilor burlești ale societății postmoderne cu pledoarii pline de patos pentru necesitatea protejării și reactivării moștenirii culturale: în *Diagnoză* se spune că internetul „a anihilat Sensul Iubirii”, așa încât în *Rugăciunea unui sârb* „Nichita” e chemat să respiritualizeze o realitatea coruptă de „«viermele» postmodernismului”. Aceeași raportare sarcastică la adresa omului „unidimensional” din mileniul al treilea caracterizează și *Leul în pielea măgarului* (2006), care conține rescrieri ale fabulelor clasice prin implicarea unor morale în manieră urmuziană. Demnă de remarcat este și activitatea lui **V.**

de promotor al relațiilor literaturii române cu cea din spațiul ex-iugoslav. După ce în 1988 publicase împreună cu Mariana Dan o antologie a tinerei generații de poeți sârbi, în 1999 coordonează cu Maria Mutici o antologie a poeziei muntenegrene din secolul al XX-lea, iar în 2006 colaborează cu Traian Manta la editarea volumului *Avangarda sârbă. Poezie și manifeste*. Tot în 2006 **V.** semnează în „Ziarul de duminică" un serial despre literatura de expresie sârbă din România, iar în 2007, în paginile revistei „Gradina", editată de Centrul Cultural din Niš, realizează o antologie a scriitorilor români publicați în Serbia, cuprinzând o sută de nume, între care Alexandru Ecovoiu, Gheorghe Crăciun sau Mircea Cărtărescu.

SCRIERI: *Magie și câlți*, București, 1996; *De la Est spre Est*, București, 1999; *(V)Estul*, îngr. Dumitru M. Ion, București, 2001; *Eu, familia mea și Eminescu*, București, 2004; *Mă numesc Nichita*, postfață Răzvan Voncu, București, 2005; *Leul în pielea măgarului*, Iași, 2006. **Traduceri:** *Arhipelagul dantelat. Antologia tinerilor poeți din Serbia*, îngr. trad., Pančevo, 1988 (în colaborare cu Mariana Dan); *Priblijavania* [*Confluențe*], București, 1992; *Antologia poeziei muntenegrene*, București, 1999 (în colaborare cu Maria Mutici); Budimir Dubak, *Hilandar*, îngr. trad., Constanța, 1999 (în colaborare cu Maria Mutici); Risto Vasilevski, *Destinul minunat al unui portofel fermecat*, postfață Eugen Uricaru, București, 1999 (în colaborare cu Maria Mutici); Aleksandar Lukić, *Ferma de vipere*, îngr. și postfața trad., București, 2000 (în colaborare cu Maria Mutici); Paul Polidor, *Emigrant în reverii – Emigrant u snovima*, ed. bilingvă, București, 2002; Matija Bećković, *Slujba*, pref. Eugen Uricaru, București, 2004 (în colaborare cu Gabriel Ion Andrei); Petar Milosavljević, *Miąa Anastasijević*, Pitești, 2004 (în colaborare cu Vlastimir Vukadinović); Tomai Šalamun, *Baladă pentru Metca Kraąovec*, Nădlac, 2004 (în colaborare cu Laura Ghiță); Fiona Sampson, *Folding the Real – Pliind realitatea*, ed. bilingvă, Pitești, 2004 (în colaborare cu Laura Cristina Vukadinović); Srečko Kosovel, *Integrale*, Ploiești, 2005 (în colaborare cu Traian Manta); *Avangarda sârbă. Poezie și manifeste*, îngr. trad., Iași, 2006 (în colaborare cu Traian Manta).

Repere bibliografice: Marian Dopcea, *Sârb? Român*, „Poezia", 2005, 3; Adrian Dinu Rachieru, *Despre „nichitizare"*, CL, 2005, 5; Andrei Milca, *În rotonda literaturii (De la Mihai Eminescu la Marius Ianuș)*, București, 2005, 133–134.

A.Ml., Cs.B.

VULCAN, Iosif (31.III.1841, Holod, j. Bihor – 8.IX.1907, Oradea), gazetar, poet, prozator, dramaturg, traducător.

Este al cincilea copil al Victoriei (n. Irinyi) și al lui Nicolae Vulcan, preot unit. Crește într-o familie cu tradiții cărturărești, între înaintași aflându-se și episcopul Samuil Vulcan. Urmează școala primară la Leta Mare, în 1851 se înscrie la gimnaziul din Oradea, unde îl va avea profesor pe Alexandru Roman și va fi membru al Societății de Lectură, dând la iveală, cu George Ardeleanu, și o foaie manuscrisă intitulată „Deșteaptă-te, române" (1857–1859). Își continuă studiile la Facultatea de Drept și Științe de Stat din Pesta (1859–1863). Debutează în 1859, publicând o corespondență la „Telegraful român" și versuri la „Gazeta Transilvaniei". Mai scrie acum la „Foaie pentru minte, inimă și literatură", „Amicul școalei", „Concordia", „Aurora română" (la care este și redactor), „Muza română", dar și la numeroase periodice de limba maghiară din Pesta. La inițiativa sa, după mai multe încercări anterioare acestui an, în 1862 aici se fondează o societate academică (purtând ulterior numele lui Petru Maior), în al cărei consiliu de conducere intră ca „notar" (secretar), mai târziu fiind vicepreședinte, apoi președinte mai bine de un deceniu. Cum cariera de avocat nu îl atrage, se hotărăște să se dedice gazetăriei. Scoate împreună cu George Ardeleanu revista „Umoristul" (1863–1866), iar în continuarea acesteia „Gura satului"(sub direcția sa din 1867 până în 1871). În 1865 face să apară, tot la Pesta, revista „Familia", mutată în 1880 la Oradea, periodic pe care îl conduce patruzeci și doi de ani. Este experiența care îi va capta integral energia, titlul său de noblețe în istoria culturii române. Gândită ca o revistă enciclopedică, având ca model publicațiile-magazin maghiare și germane, „Familia" a reușit să fie în primul rând o gazetă unde, ca și în cele ale lui George Barițiu, ideea unității naționale, exprimată prin intermediul unității de limbă și

cultură, era dominantă. În paginile ei intră tot ce era simțit ca util la un moment dat țelului propus, astfel că în „Familia" își au locul orientări foarte diferite, contribuții de valoare inegală, **V.** dând dovadă de multă însuflețire și de mai puțin spirit critic. Generos editor al scrierilor literare transilvănene, pe care le judeca prin prisma etico-națională, el va considera multă vreme apologia mai eficientă decât critica severă, motivată exclusiv de rațiuni estetice. La concursurile literare inițiate recomandă îndeosebi inspirația istorică și populară, îndemn oportun, dar prea general. De la început ține la conlucrarea cu oamenii de cultură din toate provinciile românești și aduce bune servicii interesului pentru lectura în limba română, educării gustului, printr-o conștiincioasă acțiune de informare culturală și artistică, prin reproducerea sau publicarea scrierilor unor autori consacrați, precum Vasile Alecsandri, Dimitrie Bolintineanu, B.P. Hasdeu, A.I. Odobescu, V.A. Urechia, Ion Creangă, Barbu Delavrancea, Al. Vlahuță, Duiliu Zamfirescu ș.a. Între meritele directorului de la „Familia" figurează și primirea entuziastă a versurilor începătoare ale lui M. Eminovici, căruia tot el îi schimbă numele în Eminescu, intuirea talentului unor poeți ca George Coșbuc și Octavian Goga. După ce își trecuse, în jurul anului 1870, revista prin focurile unei disputei cu Titu Maiorescu, după 1880 **V.** ajunge la o schimbare de atitudine în privința receptării spiritului junimist, ceea ce a favorizat integrarea activității „Familiei" în circuitul general al literaturii române. Considerându-se în toate un continuator al lui Barițiu, **V.** scrie versuri, proză, teatru, dar și articole, cronici, recenzii, în intervențiile sale contând nu atât originalitatea ideilor, cât perseverența demersului, înflăcărarea. Volumul *Panteonul român* (1869), alcătuit din portrete și biografii ale unor personalități culturale și politice, poartă acest sigiliu. Autorul e un admirator cu verbul avântat, ingenuu, superlativ, ceea ce ține, într-un fel, de paradigma primei jumătăți a secolului. Atitudinea e de regăsit și în atmosfera favorabilă culegerii și studierii folclorului, pe care el o întreține în „Familia". Când paginile revistei devin neîncăpătoare, îi adaugă altă publicație, „Șezătoarea" (1875–1882), destinată folclorului. El însuși semnează intervenții programatice, disertații, articole despre literatura populară română, din care traduce în periodice de limba maghiară. Societatea culturală maghiară Kisfaludy îl primește membru extern în 1871, discursul de recepție fiind *Poezia populară română*. **V.** iscălește introducerea și traduce treizeci de poezii populare, cuprinse în culegerea *Román népdalok* (1877), realizată în colaborare cu Ember György și Iulian Grozescu. Tot el se află printre cei care au inițiativa creării în Transilvania a Societății pentru Fond de Teatru Român (1870). Apreciind teatrul ca „un templu al moralității, al luminii și al științei", îi atribuie rolul de „cea mai mare școală de educațiune", alături de Biserică și școală. După ce pregătește terenul prin popularizarea în „Familia" a turneelor trupelor Fanny Tardini, Al. Vlădicescu și Mihail Pascaly, redactează articolul-program *Să fondăm teatru național!* și apelul care anunță înființarea societății, „Familia" devenind de la început organul ei de presă. Secretar, apoi președinte din 1895, **V.** a fost îndrumătorul cel mai entuziast, organizator principal al întâlnirilor periodice, la care conferenția frecvent (*De ce voim să avem un teatru național?*, *Schițe din istoria teatrului*, *Limba și scena*, *Literatura noastră dramatică*, *Pregătiri la înființarea unui teatru român* ș.a.). Îngrijindu-se în mod deosebit de strângerea de fonduri și de partea administrativă a acțiunilor societății, cu timpul pierde contactul cu aspecte importante ale mișcării teatrale, precum promovarea unui repertoriu original de valoare și formarea actorilor profesioniști, încât după 1900 e nevoit să lase conducerea altora. Gazetar și animator cultural de prestigiu – membru corespondent al Academiei Române în 1879, titular în 1891, cu un discurs de recepție despre Dimitrie Țichindeal, și președinte al Secției literare în 1904, la propunerea lui Titu Maiorescu –, **V.** era și un autor prodigios de poezie, proză, teatru, traduceri. Scria de toate, mult, grăbit, fiind într-un fel redactorul universal al „Familiei", unde îi apar mai întâi lucrările literare. Folosea și pseudonimele Spinu Ghimpescu, Urzica Spinescu, Spinusa Urzicescu ș.a., iar tălmăcirile din poezia lui H. Heine, Victor Hugo, Pierre-Jean de Béranger, versiunile la romane de Al. Dumas (*Colomba*, 1865), Ponson du Terrail (*Cavalerii nopții*, I–V, 1870–1871), Jules Verne (*Călătorie de pe Pământ în Lună*, *În jurul lumei*, „Familia", 1876), Xavier de Montépin (*Secretele castelului*, „Familia", 1877–1878), Claire de Chandeneux (*Misterul nopții*, „Familia", 1880) ș.a. le semna uneori Iosif Holodan.

Ilustrative pentru profesiunea de credință a lui **V.** (poetul e „apostol și profet” al națiunii), două volume, *Poezii* (1866) și *Lira mea* (1882), relevă patosul său patriotic, dar și puțina înzestrare poetică. Sursa de inspirație este, cum recomanda și altora, lirica populară, versurile lui Alecsandri și ale lui Bolintineanu. El dă glas sentimentelor de suferință și revoltă împotriva opresiunii, invocă strămoșii, pe Traian, Dragoș, Mihai Viteazul, Horea, Avram Iancu, are viziunea unității naționale. Maniera greoaie, retorica grandilocventă, stilul fără timbru particular sunt ale unui poet depășit de vremuri. În „Familia” se publică mai întâi proza lui, parțial adunată în volume: *Novele* (I–III,1872–1874) și *De la sate* (1883), romanele *Sclavul amorului* (I–III, 1873–1875), *Ranele națiunii* (I–III, 1876), *Barbu Strâmbu în Europa* („Familia”, 1879–1880), *Fata popii* („Familia”, 1885–1886). Tot aici semnează impresii din călătoriile în țară și în străinătate (Bavaria, Boemia, Germania, Franța, Turcia), pagini interesante ca document psihologic, scrise într-un stil agreabil. Și acele „conversări cu cetitoarele”, caracteristice profilului publicației, sunt ale unui om plăcut, blajin, de lume. În nuvele **V.** se fixează asupra cadrului local, alegându-și personajele din mediile satului și orașului ardelean. Conflictele sunt însă schematice, maniheiste, apăsat moralizatoare (*Animă pentru animă*, *Amor și ambițiune*, *Colibă și palat*). În unele narațiuni se insistă asupra obiceiurilor, datinilor, elementelor de literatură populară (*Pricoliciul, Marți seara*). Prozatorul are gustul observației bonome, oarecare vervă ironică și autoironică, găsește când și când tonul, cuvântul simplu, firesc (*O călătorie la nuntă*, *Mai poftim, domnule!*). El pregătește astfel, împreună cu alți nuveliști ardeleni, apariția lui Ioan Slavici. Mai puțin realizate sunt romanele, din cauza absenței spiritului imaginativ, a repetării monotone a unor bune intenții tematice, a penuriei stilistice. Într-o narațiune extinsă, ce inaugurează romanul ciclic la noi, nu și elaborată romanesc, se reiau aceeași tipologie din nuvele, aceleași opoziții morale simpliste, personaje artificiale, dialoguri articulate nu o dată fals, dar mai cu seamă se face simțit un accentuat apetit pentru epicul senzațional. Poate că, în interpretarea dată de gazetar, acest gen de literatură – romanul popular – nici nu își propunea altceva decât o „conversare” pe teme morale cu „cetitorii” și „cetitoarele” care căutau o compensație în ficțiune. De o circulație incomparabil mai mare s-au bucurat piesele lui **V.**, foarte multe la număr (între acestea și o traducere, *Gramatica*, după Eugène Labiche și François-Antoine Jolly), el fiind, după Alecsandri, autorul cel mai jucat de trupele de diletanți din Transilvania. Pe de altă parte, încă din 1872, la Teatrul cel Mare condus de Mihail Pascaly, se reprezenta comedia *Alb sau roșu?*, cea dintâi piesă a unui ardelean pusă în scenă la București. În 1892 se monta la Teatrul Național bucureștean drama istorică *Ștefan Vodă cel Tânăr*, admisă în repertoriu din 1883, apoi remaniată cu zel de autor. Piesa arăta o bună intuiție a epocii lui Ștefăniță Vodă, mișcarea psihologică fiind condusă cu ingeniozitate. Servindu-se de modelul dramelor lui B.P. Hasdeu, V.A. Urechia și Alecsandri, **V.** îi premerge lui Delavrancea, care pare să fi cunoscut piesa. În 1897 i se mai joacă pe scena bucureșteană comedia *Gărgăunii dragostei*. Dramaturgul scrie însă mai întâi pentru publicul ardelean, compune numeroase „cântece comice”, monoloage (*Copila română*, *Renegatul*, *Ciobanul din Ardeal* ș.a.), comedii „sătești” (*Ruga de la Chiseteu*, *Sărăcie lucie*, *Mâța cu clopot* ș.a.) sau în care incondeiază moravuri de la oraș (*Secretul*, *Mireasă pentru mireasă*, *Soare cu ploaie*, *Gărgăunii dragostei* ș.a.). Cele peste treizeci de piese (unele lăsate în manuscris, multe menționate doar ca reprezentate) au o intrigă simplă, transparentă, ca în comediile lui Alecsandri, țintind să transmită în mod accesibil o învățătură, o idee morală. Există un comic al întâmplărilor, un dialog cu savoare populară, adesea plin de haz și de culoare. Aceste comedii „poporane” așezau prezentarea datinilor, a folclorului în centrul acțiunii, ceea ce făcea ca ele să devină și atrăgătoare spectacole etnografice.

SCRIERI: *Poezii*, Pesta, 1866; *Panteonul român*, Pesta, 1869; *Novele*, I–III, Pesta, 1872–1874; *Sclavul amorului*, I–III, Pesta, 1873–1875; *Goronul lui Horia,* Budapesta, 1876; *Ranele națiunii*, I–III, Budapesta, 1876; *Mireasă pentru mireasă*, Budapesta, 1877; *Orfana Crișului*, Budapesta, 1877; *Lira mea*, Oradea, 1882; *De la sate*, Oradea, 1883; *Ruga de la Chiseteu*, Oradea, 1890; ed. Brașov, 1902; *Dimitrie Cichindeal. Date nouă despre viața și activitatea lui*, București, 1893; *Ștefan Vodă cel Tânăr*, Oradea, 1893; *Sărăcie lucie*, Oradea, 1894; *Mâța cu clopot*, Oradea, 1898; *Prima rochie lungă*, Oradea, 1898; *Soare cu ploaie*, Brașov, 1898; *Gărgăunii dragostei*, Oradea, 1899; *Însurățilă*, Oradea, 1903; *Nunta lui Pârjol*, Brașov, 1907; [*Scrieri*], îngr. și introd. Lucian Drimba, vol. I: *Poezii. Proză. Teatru*, București, 1987, vol. II: *Publicistică*, București,1989 (îngr. în colaborare cu Stelian Vasilescu),

vol. III: *Însemnări de călătorie (I),* București, 1994, vol. IV: *Însemnări de călătorie (II). Corespondență*, București, 2002; *Teatru din publicații*, I, Oradea, 2007.

Repere bibliografice: Maiorescu, *Critice*, I, *178, 197–200*, III, *271–272*; Bogdan-Duică, *Studii*, *11–15, 55–62*; Iorga, *Oameni*, I, *215–218*; Goga, *Precursori*, *13–40*; Iorga, *Ist. lit. cont.* (1934), I, *39–40, 41*; Teodor Neș, *Oameni din Bihor (1848–1918),* Oradea, 1937, *225–249*, *passim*; Teodor Popa, *Iosif Vulcan. Viața și activitatea lui*, Sibiu, 1941; Breazu, *Studii*, I, *60–72*, *108–117*, *467–475*; Mărcuș, *Thalia, passim*; Vasile Netea, *Pe urmele lui Iosif Vulcan...,* București, 1947; Perpessicius, *Alte mențiuni*, I, *134–142*; Massoff, *Teatr. rom.,* II–III, *passim*; *Ist. teatr. Rom.,* II, *passim*; Lidia Băncescu, *Scrisori către Iosif Vulcan*, Sibiu, 1971; *Ist. lit.,* III, *551–553*; Lucian Drimba, *Iosif Vulcan*, București, 1974; *Dicț. lit. 1900, 918–920*; Popa, *Tectonica, 201–204*; Barbu, *Romanul*, *150–152*; Gheorghe Petrușan, *Iosif Vulcan și „Familia”*, Gyula (Ungaria), 1992; Valentin Chifor, *Caleidoscop critic,* Oradea, 1996, *131–144*; Ioana Drăgan, *Romanul popular în România: literar și paraliterar,* Cluj-Napoca, 2001, *passim*; *Dicț. scriit. rom.*, IV, *818–820*; Cornelia Ștefănescu, *Un entuziast: Iosif Vulcan*, RL, 2003, 28; Mircea Morariu, *Teatrul și cărțile lui*, Oradea, 2009, *8–16*; *Iosif Vulcan*, „Familia română”, 2011, 1 (grupaj special). ***G.D.***

VULCAN, Petru (pseudonim al lui Petru Ghinu; 25.VI.1869, Târnova, azi în Republica Macedonia de Nord – 4. II.1922, Constanța), autor de versuri, prozator, publicist. De origine aromână, este fiul Mariei (n. Darvinga) și al lui Dimitrie Ghinu, primar. Vine în 1880 în România, chemat de rude. Își continuă cu multe dificultăți învățătura începută în ținutul natal, înscriindu-se într-un târziu la liceul din Craiova, unde îl are coleg pe Traian Demetrescu, iar profesor pe Mihail Strajanu. Își ia bacalaureatul în 1893 și urmează doi ani cursurile Facultății de Drept a Universității din București. Din 1895 o vreme este funcționar în Ministerul de Interne. În 1897 se stabilește la Constanța, unde lucrează ca șef de birou și de serviciu la Prefectura județului, apoi e diurnist la Direcția Porturilor Maritime. Elev de liceu, **V.** își vede tipărit cel dintâi volum de versuri, *Zori*, în 1889. Ulterior, numele pe care și-l alesese, Petru Vulcan, ca și celelalte pseudonime (Don Petre, Pedro, Picurar'lu de la Pind, Picurarul de la Pind, Vulpe) pot fi întâlnite în „Lumina”, „Revista craioveană”, „Revista școalei”, „Curierul Olteniei”, „Opiniunea literară”, „Vocea Oltului”, „Albina”, editate la Craiova, în „Jiul”, „Familia”, „Lumea nouă”, „Lumea nouă științifică și literară”, „Adevărul ilustrat”, „Povestea vorbei”, „Românul”, „Soarele”, „Foaia interesantă”, „Viitorul țărei”, „Epoca”, „Valuri”, „Frățilia” ș.a. În 1897 figurează ca director literar la „Revista poporului” din București. Altă publicație pe care o fondează și conduce, în care îi apar aproape număr de număr versuri, nuvele, schițe, impresii de călătorie, articole pe diferite teme, recenzii și un fragment de roman, este „Ovidiu”, editată la Constanța între 1898 și 1910, în jurul căreia organizează și un cerc literar. Inițiativa venea din credința că ar putea ajunge un reformator al literelor românești.

V. este un publicist infatuat, un poligraf impenitent, care nu poate fi descurajat de nimeni și de nimic. Versurile cuprinse în placheta *Zori* sau în *Limba iubirei și Raiana* (1892), *Pontice* (1898), împovărate de stângăcii și de sărăcie imaginativă, îi imită palid pe M. Eminescu, Al. Vlahuță și pe George Coșbuc. Când invocă trecutul macedoromânilor, cu viziunea ridicării lor la o viață glorioasă, versificările capătă o oarecare substanță. De altfel, în periodice, ca și în volumul *Lilice de la Pind* (1897), dă poezii în dialectul aromân, însoțite de transpunerea lor în cel dacoromân. Paginile de proză, incluse în culegerea *Dragomir. Medgeea. Baba Sanda. La bacalaureat* (1895), în *Icoane din viață* (1903) ori în romanele *Almeiuna* (*Din Orient*) („Familia”, 1903) și *Armâna* (1904), au caracter autobiografic. Alteori **V.** încearcă să descrie moravuri contemporane, ca în romanele *Fecioara* (1900) și *Liliana* (1914) sau în fragmentul de roman *Mizerabilii noștri* („Ovidiu”, 1910) și într-o puzderie de instantanee publicistice, toate narațiuni amorfe, banale, în care își pierd urma și mobilul patriotic, și cel moral. Chiar atunci când pastișează (în *Fecioara* pleacă de la romanul *Dan* al lui Vlahuță), **V.** ajunge să-și desfigureze modelul. Doar în unele însemnări de călătorie pare să se închege câte o secvență mai interesantă.

SCRIERI: *Zori*, Craiova, 1889; *Limba iubirei și Raiana*, Craiova, 1892; *Dragomir. Medgeea. Baba Sanda. La bacalaureat*, Craiova, 1895; *Lilice de la Pind*, pref. V.A. Urechia, Târgu Jiu, 1897; *Pontice*, Constanța, 1898; *Asasinarea lui Ștefan Mihăileanu*, Constanța, 1900; *Fecioara*, Constanța, 1900; *Acropolis,* Constanța, 1901; *Icoane din viață*, Constanța, 1903; *Armâna*, Constanța, 1904; ed. îngr. Dina Cuvata, Fayetteville, NY – Constanța, 1996; *Albumul național al Dobrogei*, București, 1906; *Istoricul orașului Constanța* (în colaborare cu Mihail Măldărescu), Constanța, 1911; *Spre „Tropaeum Traiani” și „Monumentul triumfal” de la Adamclisi*, București, [1912]; *Liliana*,

Constanța, 1914; *Constantinopolul Semilunei*, București, 1916; *Bucăți alese*, pref. Al. Gherghel, Constanța, 1936.

Repere bibliografice: Chendi, *Scrieri*, *107–111, 382–383*; Gr. G. Tocilescu, *„Armâna"*, AAR, partea administrativă și dezbaterile, t. XXVII, 1904–1905; [*Petru Vulcan*], „Dobrogea jună", 1922, 28, 29, 31; Predescu, *Encicl.*, *914*; *Dicț. lit. 1900*, *920–921*; Faifer, *Semnele*, *134–136;* Enache Puiu, *Istoria literaturii din Dobrogea*, Constanța, 2005, *141–150*. ***G.D.***

VULCAN, Samuil (1.VIII.1758, Blaj, Veza, j. Alba – 25.XII.1839, Oradea), scriitor bisericesc, dramaturg, traducător. Numele vechi al familiei a fost Velcan sau Vâlcan. Este fiul lui Petru, un țăran liber, cu rădăcini muntenești. Iosif Vulcan este strănepot de frate al lui **V.** Urmează clasele primare și Gimnaziul Teologic din Blaj, după care studiază un an filosofia la Academia Regală Catolică din Oradea. Își continuă pregătirea la Colegiul „Santa Barbara" din Viena până în 1784, apoi la seminariile din Agria (Eger) și Lemberg (Lvov), unde ajunge prefect de studii și vicerector. În 1788 este numit canonic la Oradea, în scurt timp vicar general, iar în 1806 devine episcop diecezan. Poliglot, autor de formație iluministă, **V.** se remarcă, totodată, ca susținător nemijlocit al corifeilor Școlii Ardelene, cu care a întreținut o corespondență asiduă, ca propagator al cunoștințelor științifice în rândul semenilor săi și ca promotor al scrierii cu litere latine. Personalitatea sa este evocată de Samuil Micu în *Scurtă cunoștință a istoriii românilor* și de Gheorghe Șincai în *Elegia* din 1804. Prețuit de contemporani, episcopului i se închină mai multe volume omagiale de ode și orații, între care cel semnat tot de Șincai, în 1806, *Adplausus*, cu două poezii scrise în română și grafie latină etimologizantă, sau de Vasile Aaron, care îi dedică, în aceeași manieră ortografică, o broșură, *Versuri veselitoare*, în 1807. Îi urmează în 1823 Petru Ioanovici, iar în 1827 Moise Sora Noac, cu alte ode gratulatorii scrise în latinește.

Opera literară de căpătâi atribuită lui **V.** este *Occisio Gregorii in Moldavia Vodae tragedice expressa*, considerată cea mai veche piesă de teatru românească. Alcătuită la o dată între 1777 și 1780, farsa carnavalescă despre „uciderea lui Grigore Vodă în Moldova, expusă în formă dramatică", este un text de o factură ludică pronunțată, în care tragicul, enunțat generic, se convertește în comic și grotesc. Pretextul dramatic l-a constituit asasinarea domnitorului Moldovei Grigore al III-lea Ghica de către trimișii turci, la 1 octombrie 1777. Acesta se opusese pierderii Bucovinei, pe care Poarta Otomană o cedase Austriei în urma Tratatului de la Kuciuk-Kainargi. Subiectul l-a tentat pe unul dintre seminariștii blăjeni, probabil **V.**, viitorul episcop, care ar fi compus această piesă pentru a fi pusă în scenă în cadrul unor reprezentații devenite tradiționale. Se presupune că ea a fost pregătită pentru a fi jucată la Blaj la un „fărșang" (termenul apare de mai multe ori în piesă), adică la câșlegi, care poate denumi fie săptămâna antepenultimă din postul Crăciunului, fie ultima săptămână din postul Paștelui. Coroborând și alte date istorice (cum ar fi moartea Mariei Terezia la 29 noiembrie 1780, căreia în piesă i se înalță osanale), datarea propusă pare acceptabilă. Intervalul a fost restrâns între finele anului 1777 și primele luni ale anului următor, sau în iarna anilor 1777–1778, când **V.** era încă seminarist. Nu este exclus ca obiceiul vizat să fi avut loc și primăvara, potrivit tradițiilor de Lăsata Secului. În Blajul teologic, deloc închistat, acest gen de divertisment nu era o noutate, fiind cunoscute și alte inițiative de teatru școlar ale unor învățăcei, sub numele de „comoedia ambulatoria alumnorum". Localizarea piesei *Occisio...* este facilitată de menționarea în text a două toponime (Târnava și Mănărade) din apropierea Blajului, denumiri care nu s-ar mai fi invocat dacă reprezentația s-ar fi desfășurat în altă parte. Problema paternității textului a suscitat însă mai multe puncte de vedere diferite, două atribuiri câștigând teren: prima aparține descoperitorului manuscrisului la Oradea, Nicolae Densușianu, preluată și dezvoltată și de alți exegeți, care îl acreditează pe **V.** ca autor. În favoarea acestei opinii, sunt aduse și alte argumente pe baza trăsăturilor lingvistice și de grafie (N.A. Ursu). Este demontată, în același timp, cea de-a doua atribuire care s-a vehiculat, în care autorul piesei era văzut în persoana lui I. Budai-Deleanu (Lucia Protopopescu, Elvira Sorohan), eventual într-o colaborare cu alți alumni. Auctoriatul lui Budai-Deleanu ar fi exclus, nefiind susținut stilistic și nici biografic, acesta devenind, în noiembrie 1777, „auditor" la Facultatea de Filosofie din Viena. În favoarea paternității lui **V.** s-au mai adăugat și următoarele elemente: mai întâi, faptul că acesta s-a născut în suburbia Blajului; după aceea, prezența sa, în iarna anilor 1777–1778, în ultima clasă a seminarului blăjean; în fine, manuscrisul s-a aflat în arhiva de la Oradea

a episcopului. Atribuirea este însă respinsă de alți filologi, întrucât faptele de limbă ale piesei sunt dificil de localizat și de individualizat, caracterul de copie al textului fiind evident (I. Gheție). Textul a mai fost pus pe seama lui Samuil Micu sau a lui Gheorghe Șincai (I. Chindriș), mai plauzibil, ultimul, aflați la studii la „Santa Barbara", supoziții ce ar trebui demonstrate. Concomitent, a fost lansată și ipoteza unui autor anonim sau a unei colaborări între seminariști, reactualizată de editorul textului (Lucian Drimba). Datele corelate de ordin istoric și literar par să încline opțiunile, cu unele rezerve, în favoarea viitorului episcop orădean. Nu întâmplător, în biblioteca sa au fost găsite și alte încercări literare (*Epistole, Versus, Obicetiones*), autorul publicând în 1834 și o odă omagială în limba latină. *Occisio*... este o înscenare dramatică ingenioasă, concepută în versuri și proză, cu didascaliile și alte subtitluri în latină. Structura piesei reeditează construcția unei reprezentări clasice a genului, textul deschizându-se printr-un *preambulum*, un prolog expozitiv în versuri, compus din patru septime, care relatează evenimentul tragic, urmat de o suită de trei scene, încărcate de suspans. Momentul istoric este evocat, mai întâi, printr-un dialog dintre domnitor și sfetnicii săi privind trimiterea unor „cărți" la austrieci și la ruși pentru a încheia o nouă alianță. Dar principele moldav va fi trădat tocmai de unul dintre sfetnicii săi. Scenele sunt precedate sau întrerupte prin mai multe intervale ludice, frizând, uneori, absurdul (*intermedium*): jocul celor cinci mercenari, asemănător unui cor antic, urmați de un țigan cu un orologiu din ceapă, care prezice printr-un ciur viitorul, urmat de al treilea intermediu, în care este anunțată o șezătoare, inaugurată prin *Cântecul Horholinei*, o incantație prin care sunt chemați pețitorii pentru Neaga. Sosește un pretendent la fata lui Pipirig Iștoc, și anume „Bucur cel voinic", însoțit de un staroste, care rostește o orație de nuntă insolită. Alegoria este strävezie, Neaga întruchipând Bucovina ce urma atunci să fie înstrăinată („măritată"). Atmosfera și onomastica personajelor par desprinse din *Țiganiada* (apropierile de Becicherec Iștoc), dar totul este o simplă impresie, textele neputând fi comparate. Piesa de rezistență din final, *Testamentul lui Bachus*, o declamație epicureică, rostită, parcă, de un bard medieval, îl readuce pe spectator în prezent, reamintindu-i că totul este o farsă „în numele fărșangului": „Capul mieu/ fie sămn la făgădău,/ ochii vază cetera,/ urechile <audă> sfada./ Nasu fie la buți tolceariu/ grumazu îl las să bea cine-i colceriu;/ gura fie ușe de șură,/ doară va veni vântul de pă strugur de mură./ Păru las la cei copoși deasupra de frunte,/ dar mă tem că la toț nu va ajunge,/ că nu l-or lăsa din curte". Alături de această scriere de tinerețe, probabil ignorată, **V.** este și autorul unor lucrări instructiv-educative și teologice, multe lăsate în manuscris și păstrate tot la Biblioteca din Cluj-Napoca a Academiei Române. În ele pledează pentru ridicarea culturală a neamului, combaterea „boscoanelor", a superstițiilor, accesul copiilor la învățătură, propagarea cunoștințelor agricole și sanitare. În spirit iluminist, cărturarul meditează la virtuțile „moralicești" ale omului simplu, care „e datoriu să nu părăsască trupul societății, să se silească a-i fi de folos" (*Omul moral*). Într-un „cuvânt-înainte" la un inedit *Catehism despre năravuri pentru săteani* își etalează atât calitățile pedagogice ale discursului, cât și pe cele literare: „Înainte de vreo câțva ani, m-am zăbovit câtva în moșiia unui preaten al mieu și în viiața mea n-am avut așa de curată și desăvârșită desfătare ca atuncea. Odihna în carea mă aflam, aeru curat care-l răsuflam, osebitele privelişti a țării de acolo, cari ne-ncetat îmi era înaintea ochilor, toate aceastea vărsa în inima mea o veselie și mă umplea cu o simțire de bucurie, carea tocma era aseamenea aceiia carea vreadnicii de iubire poeții noștri atâta o măresc în a sale pline de duh scrisori despre viața de la țară". **V.** scrie pastorale și circulare despre „altuirea vărsatului de vacă", adică despre necesitatea vaccinării antivariolice a populației, despre prevenirea „beteșugurilor" și eradicarea viciilor, inițiază traducerea unor tratate despre „doftoreasca grijă a trupului și a sufletului", el însuși transpunând lucrarea unui celebru medic elvețian, Simon-André Tissot, intitulată *Avis au peuple sur sa santé, au traité des maladies les plus fréquentes*, tipărită la Lausanne în 1761; pusă sub titlul *Tractat despre vindecarea morburilor poporului de la țeară*, tălmăcirea a fost de asemenea lăsată în manuscris.

SCRIERI: *Occisio Gregorii in Moldavia Vodae tragedice expressa*; îngr. și introd. Lucian Drimba, Cluj-Napoca, 1983; *Orație*, Oradea, 1808; *Carte către cler și popor*, Oradea, 1824; *Întrebările care se pun clerului și poporului*, Oradea, 1825; *Carte de dojană*, Oradea, 1832; *Ode*, Oradea, 1834.

Repere bibliografice: Nicolae Densușianu, *Cercetări istorice în archivele și bibliotecele Ungariei și ale Transilvaniei*, București, 1880, *112*; Iacob Radu, *Samuil Vulcan, episcopul român-unit al Orăzii-Mari (1806–1839) și Biserica Ortodoxă Română*, Oradea, 1925; Al. Ciorănescu, *Occisio Gregorii Vodae, cea mai veche piesă de teatru în românește*, RFR, 1937, 8; Vasile Bolca, *Episcopul Samuil Vulcan – contribuții la ridicarea culturală a neamului*, Oradea, 1939; Lucian Drimba, *„Occisio Gregorii in Moldavia Vodae, tragedice expressa" – cea mai veche piesă de teatru românească cunoscută*, LL, 1965; Lucia Protopopescu, *Noi contribuții la biografia lui Ion Budai-Deleanu. Documente inedite*, București, 1967, *53–57*; Iosif Pervain, *Simon André Tissot și Samuil Vulcan*, TR, 1974, 8, 9; Elvira Sorohan, *Paternitatea piesei „Occisio Gregorii...",* CRC, 1983, 28; I. Gheție, *„Occisio Gregorii Vodae". Problema paternității*, LR, 1983, 5; Cinzia Franchi, *„Occisio Gregorii in Moldavia tragedice expressa"*, Miercurea Ciuc, 1997; Ursu, *Contribuții ist. lit.*, *320–333*; Ioan Teodor Rif, *Samuil Vulcan – cărturar iluminist*, Timișoara, 2003. ***E.P.***

VULCĂNESCU, Mircea (3.III.1904, București – 28.X.1952, Aiud), filosof al culturii, eseist.

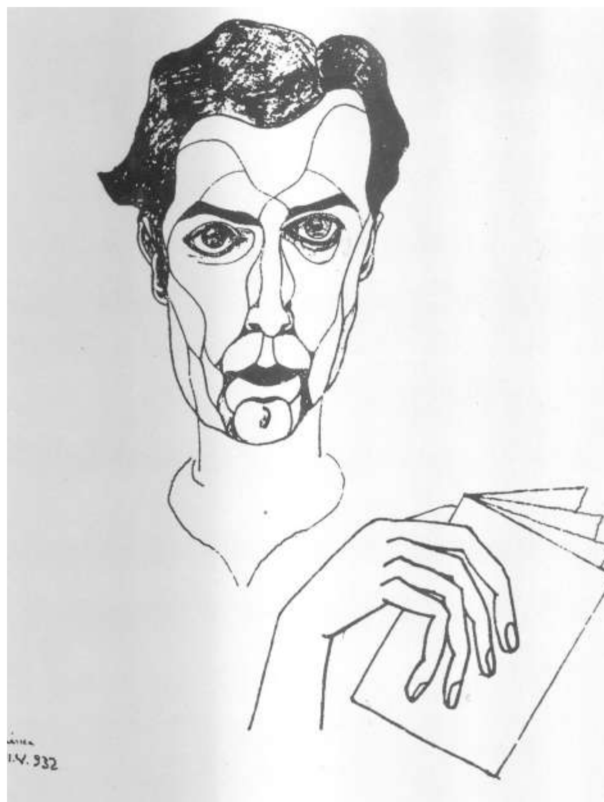

Este al doilea născut al Mariei (n. Tonescu) și al lui Mihai Vulcănescu, inspector financiar, originar din Pielești – Dolj; prenumele la naștere: Mircea Aurel. Urmează cursul primar în particular (1910–1914), apoi intră la Liceul „Matei Basarab" din București. Printre colegi – Miron Nicolescu și Grigore Gr. Manoilescu. În septembrie 1916 devine cercetaș și în noiembrie, când nemții ocupă Bucureștiul, familia lui se refugiază în nordul Moldovei, la Zvoriștea, județul Dorohoi. În ianuarie 1917 **V.** se află la Iași pentru a-și continua studiile, tot în particular, la Liceul Național, secția destinată refugiaților. Trece în iarna aceluiași an la Gimnaziul „Ștefan cel Mare", intră în iunie 1918 ca elev la gimnaziul din Tecuci, iar în toamnă se înscrie în clasa a V-a la liceul din Galați, secția reală. Revine după puțină vreme la București și este înmatriculat la Liceul „Gh. Lazăr". În decembrie, ca elev, vorbește alături de episcopul Miron Cristea, I.G. Duca – ministrul Cultelor și Instrucțiunii Publice – în Piața Universității, în fața delegației Marii Adunării de la Alba Iulia. Începe să se afirme în societățile culturale școlare (Propășirea, Înfrățirea Românească) cu lucrări și conferințe despre filosofia existenței, cunoaștere și recunoaștere, mecanismul psihologic al recunoașterii, conștiința națională la români. Nu ignora nici creația literară: compune acum poemul *Spânzurătoarea.* Își prepară studiile tot în particular, în 1920 promovând clasele a VI-a și a VII-a la Liceul „Matei Basarab". Audiază la Universitate cursurile lui Vasile Pârvan și Nae Ionescu. Sub influența acestuia din urmă, concepe deja o „teorie a criteriilor". Examenul de bacalaureat îl susține în 1921 la Liceul „Mihai Viteazul", ultim popas al unui agitat itinerar preuniversitar. În toamna aceluiași an devine student la Facultatea de Litere și Filosofie și, paralel, la Facultatea de Drept din București. Publică în „Buletinul Asociației Studenților Creștini din România" (aprilie 1923) articolul-program *Cuvinte pentru drum* și *Aspirația la creștinism și înțelesul ei actual.* Are proiecte ambițioase (*Sistemul meu filosofic: existentismul*), influențat de Dimitrie Gusti și de Nae Ionescu, devenit în curând modelul spiritual al generației tinere. Temele de meditație ale studentului **V.** sunt mari și dificile: cercetări asupra cunoștinței, evoluția psihismului, introducere în fenomenologia teoriei cunoștinței, încercare asupra existenței, misticismul și teoria cunoștinței, note asupra „esenței". Nu au rămas din aceste proiecte decât planurile și câteva însemnări. Aproape totdeauna se va întâmpla așa cu proiectele intelectuale ale acestui filosof al culturii cu știință de carte în toate domeniile, om de sistem într-o generație care, pe urmele lui Friedrich Nietzsche, detestă sistemul în filosofie. Leagă acum prietenie cu Paul Sterian, viitorul poet din grupul Criterion, cu Sandu Tudor (poet, prozator și mai târziu teolog, participant la acțiunea grupului Rugul Aprins, călugărit după război și dispărut în închisorile comuniste), cu Anina Rădulescu-Pogoneanu, care îi va deveni soție, cu Margareta Ioana Nicolescu, a doua soție. Conduce, în cadrul Asociației Studenților Creștini din România, un cerc de studii care se preocupă de *Împărăția Domnului.* În ianuarie 1925 susține, sub îndrumarea lui Dimitrie Gusti, lucrarea de licență în filosofie cu tema *Individ și societate în sociologia contemporană* și în sesiunea din iunie lucrarea de licență la Facultatea de Drept. Participă apoi la

programul de cercetări sociologice inițiat de Gusti în satul Goicea Mare, județul Dolj. În noiembrie pleacă la Paris pentru a-și pregăti doctoratul în sociologie. Se gândește și la un doctorat în drept (în specialitatea economică). Se înscrie la Facultatea de Drept și, sub îndrumarea profesorilor C. Bouglé și Paul Fauconnet, strânge materiale pentru o lucrare intitulată *Essai sur les professions intellectuelles en France. Étude sociologique.* Intenționează să trimită revistelor din țară o serie de „scrisori din Paris” și în decembrie 1926 schițează studiul *Gândirea filosofică a d-lui Nae Ionescu. Note pentru un comentar*, însemnări folosite în articole viitoare. În ianuarie 1927 semnătura îi poate fi întâlnită în „Gândirea”, sub articolul *În marginea mișcării teatrale*, iar în februarie–aprilie în „Buletinul Asociației Studenților Creștini din România”, sub notele *Confesionalism și interconfesionalism în viața Federației Asociațiilor Creștine Studențești din România.* Se vede limpede că tânărul **V.** are preocupări intelectuale vaste și derutante. De la proiectul unui sistem filosofic „existentist” trece la probleme practice privind confesionalismul în federațiile studențești. Conferențiază în Austria despre Nikolai Berdiaev, în cadrul unei sesiuni a Federațiilor Asociațiilor Creștine din Sud-Estul Europei, participă la Paris la viața acestor asociații. Vorbește despre libertate și autoritate în viața spirituală, conduce un cerc de studii religioase și sociale de pe lângă Biserica Ortodoxă Română din Paris (unde ține conferința *Doctrinele de autoritate și creștinismul*), iar la un seminar de statistică prezintă comunicarea *Introduction à l’ étude des prix.* Subiect nu atât de neobișnuit, totuși, pentru acest tânăr cu rădăcini oltenești care vrea să se instruiască temeinic și în economie. Obține în 1927 diploma de studii superioare de doctorat în științele politice și economice. Cam tot atunci ține o conferință publică cu tema *Tomism și augustinism în filosofia creștină* sau face însemnări pe marginea mișcării artistice franceze. **V.** vrea să devină un spirit interdisciplinar și nu-și refuză, nici acum, nici mai târziu, vreun domeniu de cercetare. Are un gust enorm al cuprinderii și al performanței, formându-și o etică în acest sens. La Paris frecventează cercurile intelectuale cu preocupări teologice și într-un rând (1928) i se semnalează prezența în grupul interconfesional de la Meudon, condus de Jacques Maritain. Ține aici conferința *Sainte Vierge dans l’Église Orthodoxe*, iar în cercul de studii de pe lângă Biserica Ortodoxă Română din Paris susține subiectul *Izvoarele învățăturii ortodoxe, „Sfânta Scriptură” și Sfânta Tradițiune așa cum sunt cuprinse în Biserica Ortodoxă a Răsăritului* (februarie 1928). Peste o lună conferențiază în același loc despre „renașterea tomistă”. În altă asociație prezintă *Orientări spirituale din România* și *La Conception orthodoxe de l’Église.* Va folosi și mai târziu, în România, calea de a-și comunica ideile prin conferințe, de aceea multe din studiile lui au rămas azi, la noi, doar sub formă de scenarii, planuri, liste de capitole și subcapitole; autorul, dornic să se afirme și solicitat de atâtea preocupări, nu a mai avut timp să le redacteze integral. Scrie articolele *Revizuirea de conștiință* și *Însemnări pe marginea crizei morale,* trimise la buletinul în care publica din 1923, altul cu titlul *În marginea centenarului lui Taine* (apărut în „Curentul”, 1928). Are în vedere și alte subiecte: problema școlii unice în Franța, influența lui Charles Maurras, André Gide ș.a. Nu abandonează proiectul *Filosofia vieții integrale (eseu despre existență)* și face însemnări în această direcție sau, cum zice deseori autorul, „în marginea”. În iulie 1928 se întoarce la București împreună cu familia, mărită între timp cu fiica Elena-Maria Vulcănescu, zisă Vivi (născută la Paris în 1927). În iulie–august se află printre cei șaizeci și doi de cercetători din echipa lui D. Gusti, în anchete sociologice la Fundu Moldovei, județul Câmpulung, alături de profesorul Gusti, Ernest Bernea, C. Brăiloiu, George Breazul, Floria Capsali, Mac Constantinescu, Traian Herseni, Francisc Rainer, H.H. Stahl, nume ce vor deveni notorii în cultura română. În octombrie începe să publice în „Cuvântul” și tot acum este chemat ca asistent la Catedra lui Gusti. Conduce seminarii unde se analizează metodele de cercetare monografică și teoria monografiei sociologice, ține conferințe despre teoria ortodoxă a culturii sau, din nou, despre libertate și autoritate în viața spirituală, răspunde, în „Tiparnița literară” (noiembrie), la ancheta despre „noua spiritualitate” (subiect preocupant pentru generația ce se ridică), vorbește despre Léon Bloy, participă la o campanie de presă pornită de Nae Ionescu în „Cuvântul” împotriva Sinodului, este, pe scurt, prezent în mai toate acțiunile culturale din epocă. În iulie–august 1929 e în Făgăraș, la Drăguș, împreună cu D. Gusti, Traian Herseni, Harry Brauner, Tudor Vianu, Petru Comarnescu,

Margareta Sterian, Victor Iancu, C. Brăiloiu ș.a., în cea de-a cincea cercetare sociologică și, obișnuit să valorifice noile experiențe, scrie în „Realitatea ilustrată” articolul *Satul românesc* (septembrie); mai înainte vorbește despre creștinism și politică. Tot acum prezintă în „Arhiva pentru știința și reforma socială” teoriile lui Max Scheler, iar în decembrie trimite prin „Cuvântul” o „scrisoare deschisă” lui Paul Sterian. În biografia lui **V.** intervin câteva evenimente importante: se desparte de Anina Rădulescu-Pogoneanu, iar în aprilie 1930 se căsătorește religios cu Margareta Ioana Nicolescu, profesoară de franceză și filosofie la un liceu din Capitală, cu aceasta având două fiice: Elena Alexandra (Sandra), născută în 1931, și Ioana Maria Mărgărita (Măriuca), venită pe lume în 1933. Ajunge funcționar la Ministerul de Finanțe (1930), în această calitate participând la alcătuirea bugetului de stat și, în acest răstimp, ține conferințe (*Logos și Eros în metafizica creștină*), participă la al șaselea program sociologic, la Runcu, județul Gorj. În 1931 merge, în cadrul aceluiași program, în Basarabia, la Cornova, județul Orhei. Deschide un curs de economie politică și altul de drept civil practic la Școala Superioară de Asistență Socială, ține prelegeri la Școala Superioară de Statistică (1930–1935). **V.** nu ignoră nici critica literară. În „Cuvântul” (ianuarie 1931) face o avancronică a romanului *Lumina ce se stinge,* scris de Mircea Eliade parțial în India. Temele articolelor sunt în continuare foarte variate: gândirea filosofică a lui Nae Ionescu, universitate și ortodoxie, etica sistematică, problema sinuciderilor, spre un nou medievalism economic, Europa față de America etc. În ciclul de conferințe organizat de gruparea Criterion, între ai cărei inițiatori se numără, vorbește despre Lenin, Mussolini, filosofia lui Freud, iar în revistele economice publică articole despre relația între gospodăria țărănească și economia capitalistă sau despre tendințele actuale ale capitalismului („Axa”, 1932). Este și acum interesat de o teorie generală a disciplinelor pe care le îmbrățișează. De pildă, schițează (în „Arhiva pentru știința și reforma socială”, 1932) o „teorie și [o] sociologie a vieții economice; prolegomene la studiul monografiei economice a unui sat”. Polemizează cu Mihail Polihroniade în „Azi” (ianuarie 1933) pe tema generației tinere și își prezintă ideile la Criterion, în conferința *Istorismul prin resemnare în spiritualitatea tinerei generații* (februarie 1933). Ține, sub pseudonimul Ivy, o cronică a modei („Moda și noi”) în săptămânalul „Index”. Mai înainte scrisese versuri și publicase în „Azi”, în noiembrie 1932, poezia *Iarna,* sub pseudonimul Merica Urlea. **V.** este surprinzător: filosof, sociolog, economist, teoretician al eticii sistematice și al statisticii morale, profesor, poet, cercetător pe teren, teolog, jurist și critic literar deloc convențional. Se vrea un spirit al totalității, nu un spirit al fragmentului. Nu evită nici discipline mai frivole, cum ar fi moda sau dansul. Era, de altfel, un bun dansator, deși trupul lui voluminos nu l-ar fi recomandat. Constantin Noica își amintește de el sub acest aspect. În 1933 ține la Criterion conferința *Jean Cocteau sau Zădărniciile virtuozității*, iar la „Convorbiri literare” (unde intrase în 1934, pentru puțină vreme, în colegiul de redacție, alături de Noica și Henri H. Stahl) comunică în numele generației tinere opiniile sale despre Ion Creangă. Tânăra Generație, numită și „generația spirituală”, reprezintă tema esențială, recurentă în scrierile și conferințele acestor tineri care vor să schimbe modelele vieții intelectuale românești (inclusiv modelele literaturii) și să construiască, în spiritul doctrinei lui Nae Ionescu, o Românie culturală bazată pe ortodoxia țărănească. **V.** este cel mai apropiat, dintre elevii profesorului, de această soluție, spiritualizarea României fiind cuvântul de ordine al generației. Ia apărarea lui Eugen Ionescu și pledează pentru premierea și tipărirea manuscrisului *Nu;* când Sandu Tudor îl atacă pe Petre Comarnescu în „Credința” (1934) cu argumente neintelectuale, **V.** îl pălmuiește în redacție pe agresor. Se declanșează proteste în presă împotriva huliganului și se deschide un proces încheiat fără condamnări. **V.** este, în genere, un om echilibrat, o natură stabilizatoare, un om de sistem, un intelectual care vrea să construiască. În cotidianul „Prezentul” (1935) începe o cronică externă (peste o sută zece articole), sub pseudonimul Veritas și din când în când cu numele său. La Sala Dalles vorbește despre Gargantua (februarie 1936), iar în iunie același an scrie eseul *Filosofia morală engleză în secolele al XVII-lea și al XVIII-lea.* Mai colaborează la „Industrie și comerț”, „Le Moment”, „Revista de studii sociologice și muncitorești” ș.a. În 1937 are în proiect *Omul românesc* și într-o conferință schițează o paradigmă a subiectului. În februarie 1938 trece la Claude Debussy (o conferință la Dalles cu această temă), apoi la Colbert (martie 1938) și, din nou, la

„etica sistematică". În iunie 1939, între mai multe intervenții privitoare la economie și la problemele liberului schimb, găsește timp să comunice părerile sale despre Eugene O'Neill la Teatrul Ligii Culturale. La 15 martie 1940 moare în chip misterios Nae Ionescu și elevii săi se gândesc să îi tipărească prelegerile de metafizică și logică, **V.** fiind, alături de C. Noica și C. Floru, în grupul care se îngrijește de proiect. Astfel, în 1942 apare *Metafizica, I, Teoria cunoașterii metafizice. Cunoașterea imediată.* Cariera lui **V.** ia o întorsătură nouă: după ce fusese director general la Direcția Vămilor (1935–1937) și ulterior condusese Direcția Datoriei Publice, la sfârșitul lui ianuarie 1941 e numit subsecretar de stat la Ministerul Finanțelor și va rămâne în această funcție până la 23 august 1944. Numărul conferințelor și al articolelor se diminuează. Are timp, totuși, să țină conferințele *Ispita dacică* (mai 1941), *Două tipuri de filosofie medievală* (martie 1942), să conducă un seminar cu tema *Tehnica muncii intelectuale* (în anul universitar 1942–1943), să participe la alcătuirea bugetului general al statului, iar în ianuarie 1943 să prezinte la Ateneul Român *Dimensiunea românească a existenței.* Revăzută, rămâne cea mai frumoasă și cea mai reputată scriere a lui, cu largi ecouri până azi în cultura românească. Când Ion Antonescu este arestat și Guvernul cade, **V.** revine ca director la Datoria Publică. La 18 mai 1946 va fi arestat și închis la Arsenal; *Jurnalul de la Arsenal* se leagă de acest moment. Este eliberat după zece zile, dar la 30 august e din nou arestat. În răstimpul dintre cele două detenții pregătește teza de doctorat cu tema *Problemele economiei românești după al Doilea Război Mondial* și, paralel, își face note în vederea unui studiu despre filosofia existențialistă a lui Jean-Paul Sartre și unul despre „o filosofie românească a nonrezistenței" (neîncheiat). Este condamnat la opt ani de detenție în lotul „criminalilor de război". La proces, în favoarea lui depun mărturie D. Gusti, Vasile Băncilă, Anton Dumitriu, N. Georgescu-Roegen. La ultima înfățișare (15 ianuarie 1948) se apără timp de patru ore cu un discurs extraordinar (*Ultimul cuvânt*), publicat integral de revista „Ethos" de la Paris, în 1983. Închis la Aiud, moare la patruzeci și opt de ani. Se povestește că protejase cu trupul lui, pentru a-l salva, un coleg de celulă grav bolnav. Înainte de a se stinge, ar fi spus: „Să nu ne răzbunați!". A fost îngropat în cimitirul de pe Dealul Robilor, situat la marginea Aiudului. Abia după un an familia a fost încunoștiințată de sfârșitul lui. În 1983 revista „Caiete critice" reproduce integral, pentru prima oară după epoca interbelică, studiul *Dimensiunea românească a existenței,* iar în 1979 C. Noica scrie, la solicitarea Mărgăritei Vulcănescu, amintiri despre **V.**, tipărite în „Almanahul literar" al Asociației Scriitorilor din București și reluate după 1990. Emil Cioran afirmă undeva despre **V.** că „extraordinara lui vitalitate transfigura și problemele, și peisajele". ***M.Dn.***

Autoportret

Este limpede că **V.**, așa cum va spune mai târziu Constantin Noica, e „cel mai extraordinar autor de proiecte", un „om al procesului", ca și Mircea Eliade, un „practician", nu numai un spirit speculativ, cum sunt mai toți criterioniștii. **V.** are, poate, o formulă mai potrivită pentru a-și defini demersul intelectual și natura spiritului său scotocitor și disociator: „un metafizician al realului". Noica remarcă și un fel de „titanism bun" în această nelimitată deschidere a spiritului. Orice subiect ar aborda (de filosofie, sociologie, literatură sau din sfera

acțiunilor practice), el începe prin a pune „temeiuri” sau prin a defini „feluri”, „ispite” „probleme”. Este, din acest punct de vedere, un maiorescian într-o generație care detestă „filosofia de școală”. Sunt și alte deosebiri față de tinerii filosofi din anii ’30. Emil Cioran crede, de pildă, în *Schimbarea la față a României* că ortodoxia și țăranii cu miturile și morala lor mioritică reprezintă o povară pentru România și pentru „ethosul eroic” pe care vrea să îl impună acestor latini de răsărit inerți, vegetativi, resemnați în nenorocul lor istoric. **V.** pornește de la ideea (*Prolegomene sociologice la satul românesc*) că există două Românii, una profundă, eternă, creatoare, stabilizatoare (România rurală), alta impură, tranzacțională, instabilă (România orășenească). E o teorie veche în publicistica românească. Sămănătoriștii făcuseră din ea o utopie și un criteriu de judecată morală și estetică. El dă altă justificare acestei compartimentări: „Țărănimea nu e reacționară. Ea e conservatoare și pasivă. [...] E satul forma politică ideală? Nu. Principial, nu există formă politică ideală. Satul e însă forma de așezare omenească cea mai favorabilă «omeniei». [...] Nu cred în evoluția uniliniară. Nu cred în progres. «Omului de pe stradă» trebuie să-i opunem «omul dinlăuntru», fie el «cel din urmă dintre oameni». Destinul esențial al omului este transmundan. [...] O idee de OM! Nu social, ci *metafizic.* [...] Trebuiesc depășite categoriile conștiinței moderne. Și reîntors omul la colectivitate. [...] Dreapta și stânga se întâlnesc. Deosebire de *etichetă.* Nu libertate politică, ci libertate spirituală. Ce ne desparte de comuniști ne desparte și de fasciști, și de catolici. Suntem *răsăriteni.* Viața omenească are sens transmundan, nu social, ci metafizic. Nu cred în politică. Nu vreau libertate politică, ci spirituală. Nu vreau fericirea lumii cu de-a sila. Nu vreau omul abstract, nici «umanitatea», ci OMENIA!”. Ce e curios în această utopie a satului răsăritean este că sociologul refuză să accepte ideea că orașul poate să facă parte din România bună, profundă prin valorile pe care le creează. În privința experienței (ideea cu care operează filosofii și o bună parte din prozatorii Tinerei Generații), pune accentul pe conceptul de „istorism [al] resemnării”, care înseamnă „conștiința răspunderii colective și sentimentalismul solidarității”, dar și „nostalgia spiritualității”, „pesimismul eroic”. „Pesimism eroic” – iată un punct dintr-un program paradoxal al generației care vrea să ridice țara lui Mitică la dimensiunea spiritului. Programul prevede, după **V.**, setea de experiență, autenticitatea, primatul spiritului și, în genere, spiritualitatea (nevoia de absolut, „cerința de veșnicie”), apoi tensiunea dramatică (conștiința tragică, sentimentul unei crize profunde) din care s-ar putea naște „pesimismul eroic”. Mai sunt menționate în acest tablou de generație „activismul prin disperare”, „misticismul ortodox”, „agonia”, umanismul neoclasic, negativismul, naționalismul integral și chiar „comunismul marxist”. În fine, cum este un constructor spiritual, un pedagog, autorul *Dimensiunii românești a existenței* stabilește și rosturile Tinerei Generații în istoria românească, în număr de patru: „să asigure unitatea sufletească a românilor”, „să exprime în forme universale acest suflet românesc”, să se pregătească „pentru ceasurile grele care vor veni” și să pregătească „ivirea omului nou”. Cât privește semnificația acestor formule oximoronice („activismul prin disperare” și „istorismul prin resemnare”), prima s-ar traduce prin setea de absolut și dorința de a înfăptui ceva, indiferent ce. Un fanatism al acțiunii, o voință irepresibilă de afirmare a personalității. Este filosofia de existență a personajelor din *Întoarcerea din rai* și *Huliganii*, romanele lui Mircea Eliade, pusă acum în concepte. „Istorismul prin resemnare” reprezintă un fel de boicot al istoriei, un refuz de a folosi valorile spiritului ca mijloace de parvenire politică, în cele din urmă o „asceză a vieții sociale”. Dacă aceasta este atitudinea ideală a intelectualului, nu mai pare posibilă „fapta”. E curios că, vorbind de „experiență”, „autenticitate”, „adevăr”, „pesimism eroic”, „fundamentarea unui stat cultural”, unii tineri moraliști din anii ’30 recomandă o atitudine ambiguă față de istorie și implicit față de acțiunea politică. Disprețuiesc politica și se feresc „să cadă” (cum zice tot Cioran) în istorie. Vor face totuși politică (și nu cea mai inspirată) și se vor amesteca (imprudent, cu consecințe catastrofale pentru ei) în istorie. Unii vor trece de la stânga la extremă dreapta (Petre Țuțea), alții vor evolua spre stânga (Petre Pandrea) și aproape toți vor suferi rigorile istoriei și injustițiile politicii. **V.** nu include politicul printre rosturile generației sale. Ironie a soartei, dintre toți criterioniștii el va plăti cel mai greu pentru utopiile sale ideologice. În tot ceea ce scrie ia în serios ideea reformării societății românești și a construirii unui stat cultural, moral, religios. Pentru el, „noua

spiritualitate” nu e o simplă temă de speculație filosofică, ci un proiect de fundamentare a unui „om nou românesc” (fantasma tuturor regimurilor totalitare), care, în imaginația sa, este în primul rând un „om metafizic”. Aceste „ispite” ale omului românesc se regăsesc mai bine definite în „schița fenomenologică” *Dimensiunea românească a existenței*, cel mai original eseu al lui **V.**, printre puținele proiecte pe care le-a dus la capăt cât de cât. Eseul, tipărit în „Izvoare de filosofie” (1943), încearcă să fixeze, în treizeci de pagini, specificul nostru sau ceea ce filosofii existențialiști numesc „modul de a te situa în lume”. Autorul vorbește de „faptul și felul de a fi” și de „firea ființei”, pornind, pe urmele lui Nietzsche și Heidegger, de la gramatică pentru a ajunge la gramatica spiritului românesc. Este ce va face mai târziu, mai documentat, C. Noica în două cărți ale sale. Dintr-o însemnare rămasă în manuscris se poate înțelege că această „schiță fenomenologică” (numită ca atare de **V.**) ar fi o încercare de „metafizică existențială”, devenită ulterior „metafizică existențialistă”. Față de Eminescu, N. Iorga, G. Ibrăileanu, Ovid Densusianu, Dumitru Drăghicescu, Vasile Pârvan, C. Rădulescu-Motru, E. Lovinescu și atâția alți istorici, filosofi și critici literari care s-au ocupat de problema spiritului național, el schimbă radical unghiul de percepție și, căutând să determine „faptul și felul de a fi” al ființei românești, nu mai apelează la însușiri omenești generale (duioșie, omenie, resemnare etc.), ci la alte categorii ale spiritului, cum ar fi „negația românească”, „înțelesul prefacerii”, ideea de tot, ideea de singurătate, de trecere, cu alte cuvinte vrea să descopere nuanțele ontologice ale spațiului și ale timpului românesc. Începe cu dificultățile cercetării („nedumeririle”, le zice el), apoi își fixează conceptele cu care lucrează, pentru a încheia cu „urmările”. Toate acestea sunt puse într-un discurs coerent, demonstrativ, cu fraze din loc în loc profetice. Ideea de la care pleacă fenomenologul este că un neam nu există și nu rezistă în istorie dacă nu este ancorat nu numai în existență, dar și în spirit. Au spus-o mulți înaintea lui, dar **V.** dă ideii o accepție metafizică și un accent „kairotic”. Din când în când omul acesta metodic și constructiv capătă, subit, sentimentul urgenței, devine profetic, ultimativ, folosește cuvinte cu o valoare premonitorie: „Tăria spirituală a unui neam se măsoară după gradul în care e în stare să impuie altora perspectiva lui proprie a existenței, e în stare să dezagrege pe a altora, s-o dezarticuleze, să-i pună în evidență lipsurile și, cu voie sau fără voie, să facă pe străin să încline spre chipul lui de a lua atitudine. Asta înseamnă cucerire spirituală! Nu există contact între culturi care să nu aibă asemenea consecințe. Și acesta este și avantajul, dar și primejdia schimburilor între culturi. Pe planul spiritual, tot ce există are un profil absolut: o efigie imperială; sau nu este. Altfel zis, dacă noi existăm într-adevăr nu numai ca o colectivitate biologică, dar și ca o ființă spirituală, nu se poate să nu avem o față a noastră proprie, un chip neasemănat de a răsfrânge lumea aceasta a lui Dumnezeu la care să voim să reducem pe toate celelalte, care chip ne este, oarecum, justificarea existenței noastre deosebite pe lume, în marea cea mare a făpturilor lui Dumnezeu. Fără să vrem, gândurile aceste ale noastre, aparent fără legătură cu realitatea, își dezvăluie un interes acut. Suntem, cu ele, în centrul împărăției românești adevărate: împărăția valorilor românești. Căutăm axa de orientare a spiritului românesc în existență și rațiunea prin care ne justificăm dreptul de a fi români în fața spiritului pur”. Discurs profetic, limbaj metaforic, ardoare de tânăr misionar. Autorului îi plac construcțiile verbale vechi, cuvintele uitate, și le readuce în discurs înnobilându-le cu sensuri filosofice. Scrie, de pildă, „a năimi”, „vedenie”, analizează cuvântul „tocmeală” sau cuvântul „rânduială”, ia câte o o biată vorbă („ba da, ba nu”, „pururea” și „de-a pururea”, „tot-de-a-una”, „are loc” etc.) pentru a scoate din ele semnele fatalismului și ale eleatismului funciar românesc. Din această nouă experiență ființa românească iese îmbogățită, înnobilată, competitivă în plan metafizic; ea are acces la spiritul pur, trăiește metafizic existența și primește într-un mod original gândul trecerii. Există, spune cu o neascunsă fervoare **V.**, o formulă, o dimensiune românească a existenței, cu rădăcini adânci în timp și spațiu. „Omul românesc” nu se identifică în nici un chip cu Mitică (omul caragialian), om al suprafețelor, „omul de vorbe” (cum îi spune Tudor Vianu). Fenomenologul caută omul de profunzime ascuns în cuvintele lui și în combinațiile dintre cuvinte. Trecând peste alte disocieri (despre „ins”, „singurătatea insului”, „firea și chipul”, „rostul și soarta”, „teofania lumii”) și peste încercarea de a face o tipologie a spiritului european (*Logos și Eros în metafizica creștină*), sunt de urmărit ideile lui **V.**

despre literatură și judecățile critice, unde se vede percepția lui estetică, cât de fin este gustul artistic al acestui om învățat și prob. Este suficientă parcurgerea cronicilor, recenziilor, eseurilor, însemnărilor din revistele vremii, precum și a scenariilor pentru conferințe pentru a înțelege că el nu e un critic literar veritabil, nici un eseist profesionist, cum sunt mulți în generația sa. Literatura nu este spațiul său predilect, dar de câte ori pășește în el, filosoful lasă câteva urme. Scrie bucuros, de exemplu, despre epistolele lui A.I. Odobescu și despre o traducere realizată de Maria Holban, discută pasionat despre actualitatea lui Ion Creangă și, potrivit tipului său de demers analitic, stabilește perioade, trepte în creația humuleșteanului; îl respinge pe G. Călinescu, adică pe singurul critic român care dăduse, după Titu Maiorescu și G. Ibrăileanu, o interpretare nouă (și strălucitoare) a operei lui Creangă, scoțându-l de sub tutela „gestului poporan". **V.** este un critic cultural ocazional și, în mod obișnuit, permisiv, generos, ușor sentimentalizat. „A fost un om de pe la noi – încheie el lungul comentariu despre autorul *Amintirilor din copilărie*. Un om. Și pentru că a fost un om, în vremurile acestea de măscări, slăvit îi va rămâne numele și neamul, în neamul neamului, cât va fi neam românesc." „Vremuri de măscări" sugerează limbajul arhaizant și păstos al lui N. Iorga, restul frazei trimite, în chip neinspirat, la retorica din piesele lui B. Delavrancea. **V.** are, în profetismul lui social și moral, o coardă a spiritului care vibrează la aceste vorbe mari. Adresează scrisori deschise lui Mircea Eliade, discutându-i romanele, problematizând totul. Descoperă filiații spirituale, clasifică și clarifică filosofic și moral actele personajelor. Parantezele, speculațiile adiacente intră în program. Examinând cazul Mihail Sebastian (scandalul provocat de apariția cărții *De două mii de ani...*, prefațată de Nae Ionescu), sociologul face observații de obicei juste. Nu e, oricum, un spirit intolerant, nu acceptă discriminarea și, ca să-și exprime mai limpede ideile, trimite la Nikolai Berdiaev, Werner Sombart, la problema mântuirii, la fericitul Augustin, la Jacques Maritain, la puțin cunoscutul Zankov și la cartea lui despre ortodoxia răsăriteană. Aceste desfășurări de forțe sunt necesare, pentru că **V.** nu vrea să dea o simplă, rapidă judecată de valoare despre romanul lui Sebastian; el analizează „gena" cărții, disecă fenomenul, vrea să determine morala colectivă, modul de a fi al nației, chestiuni pe care, de regulă, criticul literar profesionist le evită. Ca să ajungă la o concluzie trebuie să vorbească, în cinci puncte, despre iudei și despre evoluția spiritualității iudaice. Intuiția lui e mai bună și tonul comentariului critic mai potrivit în cazul lui Eugen Ionescu, autorul scandalosului *Nu* din 1934. Criticul ia apărarea tânărului inteligent și teribilist, înțelegând că negativismul provocator al tânărului este expresia unei neîncrederi fundamentale în posibilitatea criticii literare de a da judecăți universal valabile. Comparația cu nihilismul lui Cioran se dovedește potrivită: „Numai că-n vreme ce la Cioran acest scepticism are o bază livrescă și factură filosofică vitalistă și irațională, la Eugen Ionescu el este resortul unor reacții de amărăciune cu prilejul constatării neputinței de a rosti o judecată critică universal valabilă, reacție din care izvorăște un minunat eseu asupra faptului de a scrie critică. Puține pagini din literatura lumii întregi ating nivelul unora din paginile celui de-al doilea *intermezzo*, sub raportul lucidității, adâncimii,

amărăciunii și stringenței. Eugen Ionescu constată, deci, amărât, că actul critic, judecata literară și artistică, nu izvorăște dintr-o constrângere interioară, adică dintr-o evidență lăuntrică, intuitivă, a predicatelor critice; ci este, teoretic, un act gratuit, pornit din arbitrarul conștiinței criticului, care își exercită asupra operei cercetate voința lui de sistem, de consecvență sau de pledoarie și care, de cele mai multe ori, ascunde și acoperă – ca orice arbitru – «aranjamente», socoteli de ordin etic și economic, cu totul independente de sensul intrinsec al judecății". Fină este și observația că *Nu* reprezintă jurnalul existențial al unui mare timid, înspăimântat de lume și dezgustat de o literatură din care vrea să evadeze. Când coboară stilul și se angajează într-o polemică mai profană (de pildă, cu Pompiliu Constantinescu, într-o problemă legată de misticism), **V.** nu are succes. Limbajul este țeapăn, arogant, profesoral și ironia intelectuală cade alături. Polemica la acest palier nu este specialitatea sa. Când intră însă pe terenul speculației metafizice, stilul își găsește rosturile și originalitatea.

Nu știai ce să admiri mai întâi: nestăvilita lui curiozitate, cultura lui vastă, solidă, bine articulată sau inteligența lui, generozitatea, umorul sau spontaneitatea cu care-și trăia credința și iscusința cu care și-o tălmăcea. Nu cred c-am întâlnit un alt om înzestrat cu atâtea daruri. Și nici altul care să-l întreacă în modestie. […] *Când au venit încercările, Mircea Vulcănescu le-a primit senin și încrezător; într-un anumit fel, misterios, se integrau vieții lui religioase. În câteva zile a pierdut tot: avere, glorie, situație socială și academică, familie, libertate. Dar a rămas același. Nu s-a îndoit și nici n-a tăgăduit, a continuat să mărturisească, cu aceeași senină fermitate, credința și încrederea lui de totdeauna.* […] *Ce știm cu toții ne e de ajuns ca să înțelegem cât de totală i-a fost victoria. Victorie împotriva călăilor, desigur, dar mai ales victorie împotriva Morții. Pentru că știm cum a murit! Iar ultimul lui mesagiu din temniță, adresat fiecăruia dintre noi, a fost acesta: „Să nu ne răzbunați!".*

MIRCEA ELIADE

Între limitele generației sale, printre care a numărat destui prieteni (Mircea Eliade, Constantin Noica, Petru Comarnescu etc.), Mircea Vulcănescu rămâne o figură mai curând nelămurită, în ciuda simpatiei de care a fost înconjurat atât în timpul vieții, cât și după moartea sa, survenită tragic în închisorile comuniste. A fost, negreșit, o mare promisiune prin inteligență, cultură și curiozitate intelectuală, toate abătute în prea multe direcții pentru ca „insul" lui să nu-și piardă identitatea, deși el nu a publicat excesiv de mult. Mircea Vulcănescu a fost mai mult o prezență în epocă […]. *Toți contemporanii vorbesc admirativ de Mircea Vulcănescu, ca despre un om deosebit de dotat, generos, cu o mare cultură filosofică, dar și cu o egală apetență pentru viață și pentru bucuriile ei foarte diverse, oarecum în contrast cu „idealismul" lui de concepție. În generația sa a fost spiritul cel mai „așezat", fără a fi însă și neutral; el se situează între extreme – Cioran și Pandrea –, o atitudine în care se instalează firesc, fără a se lăsa ispitit de excesele celorlalți (sau chiar de cele ale unui Petre Țuțea și Belu Zilber). El era cel mai „burghez" dintre ei, menit parcă altui destin decât acela care se va încheia prin dispariția sa prematură, caz unic printre camarazii săi de generație.*

ALEXANDRU GEORGE

SCRIERI: *Logos și Eros. Creștinul în lumea modernă. Două tipuri de filosofie medievală*, îngr. și pref. Marin Diaconu, București, 1991; *Dimensiunea românească a existenței*, îngr. și pref. Marin Diaconu, București, 1991; *Nae Ionescu. Așa cum l-am cunoscut*, îngr. Alexandru Badea, București, 1992; ed. Cluj-Napoca, 2009; *Ultimul cuvânt*, îngr. Marin Diaconu, București, 1992; *Dimensiunea românească a existenței*, I–III, îngr. Marin Diaconu și Zaharia Balinca, pref. Constantin Noica, București, 1992–1996; *Posibilitățile filosofiei creștine*, îngr. Dora Mezdrea, București, 1996; *Vicleim*, București, 1996; ed. București, 2009; *Prolegomene sociologice la satul românesc*, îngr. și pref. Marin Diaconu, București, 1997; *Școala sociologică a lui Dimitrie Gusti*, îngr. și pref. Marin Diaconu, București, 1998; *De la Nae Ionescu la Criterion*, îngr. Marin Diaconu, București, 2003; *Bunul Dumnezeu cotidian*, îngr. Marin Diaconu, București, 2004; *Cuvinte pentru fratele rămas departe. Conferințe radio. 1930–1940*, îngr. Marin Diaconu și Anca Mateescu, București, 2004; *„Tânăra generație"*, îngr. Marin Diaconu, pref. Dorin-Liviu Bâtfoi, București, 2004; *Opere*, I–II, îngr. Marin Diaconu, introd. Eugen Simion, București, 2005; *Spre un nou medievalism economic*, îngr. Marin Diaconu, pref. Toma Roman, București, 2009. **Traduceri:** Rainer Maria Rilke, *Poeme*, ed. bilingvă, București, 1991, *Cântecul de dragoste și moarte al stegarului Hristof Rilke*, ed. bilingvă, București, 1997.

Repere bibliografice: Călinescu, *Opere*, II, *396*; Belu Zilber, *Feciorii lui Nae sau Tânăra Generație*, „Șantier", 1934, 12; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *802*, *Ist. lit.* (1982), *886*; E.M. Cioran, *Lettre sur Mircea Vulcănescu*, „Ethos" (Paris), 1973, caiet I; Vasile Vetișanu, [*Mircea Vulcănescu*], VR, 1982, 10, 1984, 6; Constantin Noica, *O amintire despre Mircea Vulcănescu*, „Almanahul literar", 1983; Simion, *Sfidarea*, *198–201*; Braga, *Tradiție*, *40–58*, *175–176*; *Hommage à Mircea Vulcănescu (1904–1952)*, Paris, 1989; Edgar Papu, *Credință, speranță și dragoste*, ALA, 1990, 36; Ștefan J. Fay, *Sokrateion sau Mărturie pentru om*, București, 1991; Negoițescu, *Ist. lit.*, I, *345–346*; Z. Ornea, [*Mircea Vulcănescu*], RL, 1992, 17, 26; Florin Manolescu, *Tentația luciferică*, LCF, 1992, 25;

Florin Mihăilescu, *Hermeneutica specificului național*, ST, 1992, 5–6; Gheorghe Grigurcu, *Un candidat la canonizare: Mircea Vulcănescu*, F, 1992, 9; Eliade, *Împotriva, 251–256*; Mircea Iorgulescu, *Contribuție de istorie literară*, RL, 1993, 24; Ierunca, *Subiect, 9–17*; Romulus Vulcănescu, *Un proiect obsedant*, L, 1994, 7; Arșavir Acterian, *Jurnal în căutarea lui Dumnezeu*, Iași, 1994, *51–59*; Marta Petreu, [*Mircea Vulcănescu*], APF, 1995, 3–4, 1999, 11; Cicerone Poghirc, [*Mircea Vulcănescu*], CC, 1995, 3–4, JL, 1997, 43–48, VR, 2004, 1–2; Caraion, *Tristețe, 91–95*; *Mircea Vulcănescu*, MS, 1996, 1–2, VR, 2004, 1–2 (grupaje speciale); Arșavir Acterian, *Portrete și trei amintiri de pușcăriaș*, București, 1996, *155–158*; Paul Al. Georgescu, *Cartea întâmplărilor*, București, 1999, *101–123*; Mihai Sorin Rădulescu, *Genealogii*, București, 1999, *117–125*; Simion, *Fragmente*, III, *189–199*, IV, *154–201*; Mihai Șora, *Crochiuri și evocări*, 2000, *83–97*; Marin Diaconu, *Mircea Vulcănescu. Profil spiritual*, București, 2001; Gabriel Stănescu, *Românii în context intercultural*, VR, 2002, 5–6; Constantin Țoiu, *Despre Mircea Vulcănescu*, RL, 2003, 24, Bogdan-Alexandru Stănescu, *Mentori și generații*, LCF, 2004, 8; Paul Cernat, *„Tânăra generație” interbelică*, OC, 2004, 212; Adrian Majuru, *Mircea Vulcănescu. „Ultimul cuvânt” al „tinerei generații”*, ALA, 2004, 716; Marin Diaconu, *Între Nae Ionescu și Constatin Noica. Deschiderea către istoria filosofiei a lui Mircea Vulcănescu*, F, 2004, 4; Cioculescu, *Lecturi*, II, *14–17*; Ioana Diaconescu, *Deținutul K 9320. Mircea Vulcănescu*, RL, 2005, 47; Ion Simuț, *Un intelectual intrat în legendă*, RL, 2006, 7; Mihăilescu, *Lit. rom. postceaușism*, III, *49–55*; Radu Vancu, *Mircea Vulcănescu, poetul. Perfectio secunda*, T, 2009, 1; 45; Mihai Gheorghiu, *Noica și Vulcănescu: cele două testamente*, OC, 2011, 307; Alexandru Petria, *În căutarea mormântului lui Mircea Vulcănescu*, OC, 2011, 313; Marius Dobre, Victor Emanuel Gica, Dragoș Popescu, *Filosofia lui Mircea Vulcănescu*, Pitești, 2011; Ionuț Butoi, *Mircea Vulcănescu: un monografist polemist*, T, 2012, 11–12. ***E.S.***

VULCĂNESCU, Romulus (23.II.1912, București – 10.XI.1999, București), etnolog.

Este fiul Anei Vulcănescu (n. Ionescu), muncitoare, și al lui Horia Vulcănescu, tehnician cadastral. Urmează școala primară și gimnaziul la Galați, continuă la Liceul „Spiru Haret” din București, unde va face și studii de sociologia culturii și etnologie la Facultatea de Litere și Filosofie (1934–1937). E profesor de filosofie și drept (1937–1950), de drept și chimie (1950–1957) la Liceul Militar „Nicolae Filipescu” de la Mănăstirea Dealu, la Giurgiu și București. Sub îndrumarea lui D. Gusti, își ia doctoratul în etnologie–sociologie a culturii în 1944 (validat în 1947) cu teza *Troița, o problemă de mitologie română*, din care va publica prima parte, *Coloana cerului*, în 1972. Va fi cercetător (din 1958) și șef de sector la Institutul de Arheologie din București, cercetător și șef de sector la Institutul de Istoria Artei (din 1960), cercetător și șef al Secției etnografice (din 1967) la Institutul de Etnografie și Folclor, toate aflate sub egida Academiei RSR. Face parte din Istituto Internazionale di Sociologia (Roma, 1965), Union Internationale des Sciences Anthropologiques et Ethnologiques (1967), The Folklore Society (Londra, 1972), Association Internationale d'Études des Civilisations Méditerranéennes (1973) ș.a., e ales în 1993 membru de onoare al Academiei Române. A fost între redactori la „Trimestrial de mitologie și estetică” (1931), „Gongul” (1941), „Symposion” (1943–1944), „Cercetări folklorice” (1947), „Ethnologica”. Publică, de asemenea, în „Dacia”, „Porunca vremii”, „Buna-Vestire”, „Suflet nou”, „Îndreptar”, „Presa Olteniei”, „Ramuri”, „Studii și cercetări de istoria artei”, „Revista de etnografie și folclor”, „Revue historique du Sud-Est Européen” ș.a., uneori semnând cu inițiale sau Vulca, Vulcan, V. Petre, Petre V. În 1981 a fost distins cu Premiul „Simion Bărnuțiu” al Academiei RSR.

V. a elaborat lucrări de antropologie culturală și socială, sociologia și filosofia culturii, mitologie, etnografie. O secțiune însemnată a operei sale o constituie studiile de mitologie, autorul numărându-se printre cercetătorii care au făcut pasul important de la mitografie (acea „fază […] lungă de tatonări și explorări mitologice”, ilustrată, între alții, de Tudor Pamfile) la mitologie. El opinează că „în fond mitologia este sarea oricărei culturi, expresia creației majore a tuturor experiențelor transculturale. Nu poți cunoaște capacitatea de creație spirituală a unei comunități etnice sau naționale fără să-i cunoști concepția mitică, istoria particulară a viziunii sale seculare despre destinul omului în cosmos, valențele condiției creatoare în ecosistemul din care face parte, aspirațiile etice în contextul spiritual al umanității”. Principala sa scriere în acest domeniu

este *Mitologie română* (1985), rezultat al unor cercetări desfășurate aproape cinci decenii. Lucrare căreia i-a consacrat anii „cei mai grei, dar cei mai fecunzi din viața” sa, *Mitologie română* a fost elaborată inițial în trei variante, „deosebite structural și ideativ”, fiecare deschizând alte perspective și solicitând alte soluții. În varianta finală mitologia românească nu este văzută ca una creștină, arhaică (daco-romană), nici ca o mitologie necreștină (tracică sau latină), ci ca „sinteză integratoare a celor două straturi mitologice – dac și roman – cu zestrea lor și influențele mitice alogene, ponderea căzând însă pe structura, viziunea și tematica remodelate în perioada medievală”. Cartea urmărește să demonstreze capacitatea „de creație a românilor în mitologie, una din fațetele cele mai expresive ale spiritualității românești”, mitologia fiind – susține **V.** – „prin însăși dăinuirea ei în timp și spațiu un certificat autentic de autohtonitate, continuitate și originalitate emanat din mediul și viața întregului popor român și a ramurilor lui istorice, un atestat istoric de creativitate culturală și originalitate creatoare”. Două sunt însă carențele lucrării: îndepărtarea, uneori chiar trădarea surselor primare (credințele populare, așa cum se prezintă ele în lucrări de mare probitate) și limbajul greoi, adesea obscur. *Fenomenul horal* (1944) examinează „realitatea culturală horală”, înțeleasă ca element de permanență al culturii române, iar *Coloana cerului* reconstituie „forma originară și conținutul mitologic al unuia dintre cele mai vechi și mai semnificative monumente ale culturii arhaice românești” care la origine a avut bradul ca arbore cosmic și este un „produs agropastoral” uranic, ultima lui fază fiind o plăsmuire cultă majoră: *Coloana infinită* a lui Constantin Brâncuși. În *Măștile populare* (1970) **V.** extrage implicațiile mitologice ale acestor forme de folclor ludic și propune o nouă clasificare a lor.

SCRIERI: *Chestionar mitologic*, Târgoviște, 1938; *Două tipuri de mitologie română*, București, 1944; *Fenomenul horal*, Craiova, 1944; ed. București, 1995; *Boșimanii*, București, 1967; *Etnografia: știința culturii populare*, București, 1968; *Etnologie juridică*, București, 1970; *Incașii*, București, 1970; *Măștile populare*, București, 1970; *L'Écho de quelques monuments mégalithiques dans le paléofolklore roumain*, Praga, 1971; *Coloana cerului*, București, 1972; *Drumuri și popasuri străvechi* (în colaborare cu Paul Simionescu), București, 1974; *Istoria etnologiei românești*, București, 1975; *Dicționar de etnologie*, București, 1979; *Mitologie română*, București, 1985; *Izvoare de cultură. Secvențe dintr-un itinerar etnologic*, București, 1988; *Calea zeilor*, pref. Justin Tambozi, București, 2000.

Repere bibliografice: Paul Simionescu, *„Coloana cerului”*, REF, 1973, 3; Bârlea, *Ist. folc., 538;* Traian Herseni, *„Dicționar de etnologie”*, „Ethnologica”, 1979; Paul Tutungiu, *Cu Romulus Vulcănescu despre civilizația română și valoarea ei în contextul istoriei universale*, LCF, 1982, 11; Ion Chelcea, Septimiu Chelcea, *Etnologia, disciplinele conexe și lipsa rigurozității științifice*, „Revista de filosofie”, 1982, 2; Paul Caravia, *Enciclopedia mitologiei românești*, RL, 1985, 43; Valeriu Rusu, *„Mitologie română”*, SPM, 1985, 48; Silviu Angelescu, *Portretul literar*, București, 1985, *200–201*; Mihai Rădulescu, *Restituirea mitologiei române*, LCF, 1986, 5; Mihai Coman, *O sinteză discutabilă*, SLAST, 1986, 12–14; Ion Itu, *„Mitologie română”*, AST, 1987, 8; Vasile Vetișanu, Germina Comanici, *Întâlnirea generațiilor (1949–1994)*, București, 1994, *198–202*; Ioan Godea, *Etnologia română contemporană. Lexicon bibliografic ilustrat*, București, 2002, *411–414*; Rusu, *Membrii Academiei*, *563–564*; Datcu, *Dicț. etnolog.*, *924–926*; Datcu, *Miscellanea*, *54–56*; Isidor Chicet, *„Axul lumii este pretutindeni”* (interviu cu Romulus Vulcănescu), „Răstimp”, 2012, 1. ***I.D.***

VULOVICI, N. [**Nicolae**] (8.VI.1877, Calafat – 8.IX.1916, Miercurea Ciuc), poet. Este fiul Ștefanei și al lui Petre Vulovici. După terminarea școlii primare și a liceului în orașul natal, în 1898 se înscrie la Școala de Ofițeri de Infanterie din Craiova, de unde în 1899 este trimis la București, la Școala Militară de Artilerie și Geniu, pe care o va absolvi în 1900 cu gradul de sublocotenent. Repartizat la Regimentul 26 Infanterie Rovine, cu garnizoana la Craiova, rămâne aici până în 1908 (între timp, în 1906, fusese avansat locotenent), când este mutat la Fălticeni, în Regimentul 16 Infanterie Suceava, ca urmare a implicării într-un scandal ofițeresc încheiat cu un duel și cu pedepse disciplinare. În 1910 este avansat căpitan. Mutat la Piatra Neamț, în Regimentul Războieni, va lupta și va muri sub drapelul acestuia, la comanda batalionului său, în războiul pentru reîntregire. A fost recompensat pentru bravură militară cu Medalia Bărbăție și Credință, cu Ordinul Steaua României și avansat maior post-mortem. Debutează în 1901 la „Gazeta nouă” (Craiova), tipărind sporadic, dar figurând cu multe republicări în nenumărate alte periodice: „Patria”, „Reporterul”, „Sămănătorul”, „Neamul românesc literar”, „Universul”, „Cazarma” (Iași), „Foaia ilustrată” (Budapesta), „Frăția românească” (Iași), „Fluierașul”, „Calendarul Ligii pentru Unitatea Culturală a Tuturor Românilor”, „Almanahul Societății Scriitorilor

Români", „Junimea literară", „Viața literară" (Craiova), „Zorile" (Târgu Jiu) ș.a. Face parte din primul colectiv de conducere al revistei „Ramuri", fondează în 1903, alături de actorul Ștefan Braborescu și de publicistul I.C. Popescu-Polyclet, „Noua revistă olteană", iar împreună cu C. Șaban-Făgețel alcătuiește „Calendarul revistei «Ramuri» pe 1908". Sporadic a tradus poezii de Petőfi și de Sully Prudhomme. A mai semnat Nepeve.

Placheta de debut a lui **V.**, *Vitejești* (1906), e primită favorabil de N. Iorga, probabil mai mult pentru a-l încuraja pe tânărul ofițer aderent la platforma teoretică a „Sămănătorului": „Dl Vulovici are limba ușoară, mlădioasă..., poeziile au mișcare, avânt, putere de a strânge emoție în câteva cuvinte sau întorsături de vers". Sunt adunate aici încercările sale începând din perioada liceului, compuneri simple, înflăcărate, patriotice (dedicate „Alteței Sale Regale Principelui Ferdinand, moștenitorul Tronului"), celebrând luptele românilor pentru independență de la Plevna, Calafat, Rahova și Grivița. Câteodată versurile capătă accente sociale, ca în *Ion al Floarei* și în *Caporalul*, ce desenează profilul omului simplu, sau accente demascatoare, cu tonalități grave, ca în *Plugarul* sau în *Din străini*. S-a spus că din placheta *Stihuri oțelite* (1909) „măcar o poezie a lui merită să figureze în antologii și în manuale, aceea în care și-a prevăzut parcă sfârșitul, care a fost așa cum și-l dorise" (Șerban Cioculescu): „De-o fi să mor, Tu, Doamne, dă-mi/ O moarte ostășească;/ Un glonte-n floarea din chipiu/ În luptă mă izbească". Totuși, o voce critică a contestat versurilor lui **V.** orice valoare literară: „Ca artă – scrie Ilarie Chendi – poeziile d-lui Vulovici rămân la un nivel discutabil. În afară de câteva imitații după genul popular al lui Eminescu, multe din oțeliturile acestea sunt, prin asprime și stângăciile lor, de natură încă rudimentară și nu au nici rotunzimea exterioară a unui meșter de talent".

SCRIERI: *Vitejești*, Craiova, 1906; *Stihuri oțelite*, Craiova, 1909; *Vitejești*, pref. C.Ș. Făgețel, Craiova, 1925; *Vitejești*, îngr. și pref. Victor Rusu, Craiova, 1978.

Repere bibliografice: Ion Gorun, *„Vitejești"*, „Revista noastră", 1906, 4; Iorga, *O luptă* (1979), II, *305, 393*; N.I. Apostolescu, *„Vitejești"*, LAR, 1906, 2; D. Tomescu, *Atitudini politice și literare*, Craiova, [1932], *291–292*; Pușcariu, *Cinci ani, 102*; Chendi, *Schițe, 161–162*; Emil Nicolau, *Cum muri căpitanul Vulovici*, U, 1916, 260; C.Ș. Făgețel, [*N. Vulovici*], R, 1920, 1, 1943, 4–5; N. Iorga, *Războiul nostru în note zilnice*, II, Craiova, 1922, *137–138;* Eugen Constant, *„Vitejești"*, „Năzuința", 1925, 1; Lovinescu, *Ist. lit. rom. cont.*, I, *63–64;* Ion Agârbiceanu, *Meditație în septembrie*, Cluj, 1971, *70–71*; Iorga, *Ist. lit. cont.* (1986), II, *144, 226*; Augustin Z.N. Pop, *Despre scriitorul soldat N. Vulovici*, „Revista Bucovinei", 1942; Aurel George Stino, *Basarabia în poezia lui N. Vulovici*, VBA, 1942, 8–9; Valentin Iulian Moldoveanu, *Un ostaș poet: Nicolae Vulovici*, SPM, 1975, 241; Ștefan Bossun, *Destine paralele*, R, 1976, 10; Teodor Vârgolici, *Ecouri literare ale cuceririi independenței naționale*, București, 1976, *261–262*; Eugen Marinescu, *Cântărețul luptelor și al biruințelor, căpitanul poet Nicolae Vulovici*, București, 1977; Șerban Cioculescu, *Dialoguri literare*, București, 1987, *302–303;* Firan, *Profiluri*, II, *353–354*. ***G.E.***

VULPESCU, Ileana (21.V.1932, Bratovoești, j. Dolj – 12.V.2021, București), prozatoare, traducătoare.

Este fiica Mariei (n. Socoteanu) și a lui Adrian Nicolaescu, agricultori, și soția poetului și traducătorului Romulus Vulpescu. Urmează la Craiova Școala „Regina Elisabeta" (1939–1943) și Liceul „Elena Cuza" (1943–1946), continuat în particular din motive de sănătate și absolvit în 1952, Facultatea de Filologie, secția limba și literatura franceză, a Universității din București (1953–1958). După licență lucrează ca documentaristă, apoi în calitate de cercetător științific la Institutul de Lingvistică al Academiei RSR, sectorul de lexicografie și lexicologie (1959–1974), unde participă la realizarea a două lucrări fundamentale: *Dicționarul limbii române* și *Dicționarul explicativ al limbii române*. Debutează în iulie 1966 la revista „Familia" cu povestirea *Scrisoare către un cunoscut*; primul volum personal – culegerea de povestiri și teatru scurt *ș.a.m.d.* – îi apare în 1969; în 1983 publică o versiune revizuită și amplificată a ei, sub titlul *Candidații la fericire*. Dominanta tematică a acestor scrieri se sitează în răspăr cu optimismul indicat, ironic, în titlu: personajele lor ilustrează cazuri de ratare și eșecuri existențiale, se confruntă cu dispariții ale celor apropiați etc. Adevărata consacrare o va cunoaște însă

prin intermediul romanelor: *Rămas-bun* (1975; Premiul Asociației Scriitorilor din București), dar mai ales *Arta conversației* (1980; Premiul „Ion Creangă" al Academiei RSR, Premiul Cântarea României), cu un durabil succes de librărie. **V.** a manifestat și preocupări teatrale, ca autoare a fanteziei dramatice pentru copii *Grădina fermecată*, jucată la Teatrul de Păpuși din Iași în stagiunea 1980–1981, sau prin dramatizarea propriilor romane: la *Arta conversației*, realizată împreună cu actorul George Bănică, cu premiera în 1983 la Teatrul Giulești din București, reprezentată și pe scenele din Oradea, Craiova sau Cluj-Napoca; tot cu George Bănică va fi montată și *Singurătatea unei femei (Arta conversației II)*, pusă în scenă în 1990 de compania particulară Arlechin din Pitești. A mai semnat retroversiunile *La Ballerine orange* (1968) și *Acceptez le rétroviseur* (1973), două scenarii radiofonice de Valeriu Sârbu. Ca traducătoare, a colaborat cu Romulus Vulpescu la repovestirea romanelor *Gargantua* și *Pantagruel* de François Rabelais și a dat, de una singură, o versiune pentru *Extraordinarele aventuri ale lui Tartarin din Tarascon* după Alphonse Daudet. De asemenea, a transpus în românește numeroși autori clasici și contemporani din literaturile engleză, franceză și spaniolă. Pe de altă parte, a dat versiuni în limba franceză din literatura română și contemporană – Geo Bogza, *Poezii și poeme* sau *Poème pétrolifère*, textul fiind inclus în cartea lui Ion Pop *La Réhabilitation du rêve. Une anthologie de l'Avant-garde roumaine*.

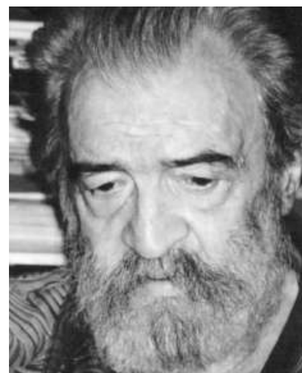
Definitorie pentru **V.** este trilogia romanescă alcătuită din *Rămas-bun*, *Arta conversației* și, după mai bine de un deceniu și jumătate, *Carnetul din port-hart* (1996), cărora li se adaugă, pe un palier valoric inferior, *Arta compromisului* (2002) ș.a. În *Rămas-bun* declanșatorul intrigii (în registru clasic, la persoana a III-a) îl constituie vânzarea casei părintești a doctorului Daniel Șerban care, vizitând-o pentru ultima dată și căutând prin dulapurile ei după cafea (o madlenă proustiană a memoriei afective), rememorează vechi istorii ale familiei, cu începere de la mijlocul secolului al XIX-lea. Decorurile de epocă, atmosfera, interioarele, recuzita și vestimentația sunt evocate cu minuție balzaciană, într-un registru retro care trădează implicarea subiectivă. Capitolele-portret oferă prilejul unor voluptuoase reconstituiri, cu incursiuni meticuloase în viața și caracterologia personajelor. Dominanta erotică și de familie a intrigii arată o predispoziție a personajelor pentru căsătorii avantajoase, dar și atracția lor pentru legături imposibile sau ilegitime, un „blestem genealogic" care se transmite generațiilor următoare. Urmași de toate condițiile ai societății boierești din *Rămas-bun* se vor regăsi, cu tropisme asemănătoare, și în *Arta conversației*, în cu totul alt context socioistoric: România anilor '70 ai secolului trecut, cu rememorări care coboară de data asta până în anii '50. Mediul predilect îl constituie lumea medicală și (într-o mai mică măsură) artistică. Omnisciența narativă a secolului al XIX-lea din *Rămas-bun* lasă loc în *Arta conversației* unui narator-personaj, doctorița Sânziana Hangan, alter ego auctorial care va străbate, după 1989, mai multe romane scrise de **V.** Protagonista primește, pe parcursul a trei zile (sâmbătă, duminică, luni – timpul obiectiv al romanului), mai multe vizite ale unor prieteni și cunoscuți, iar conversațiile cu ei aduc în prim-plan amintiri despre elemente esențiale ale biografiei doctoriței (o „purtătoare de cuvânt" idealizată): copilărie, adolescență, primul mariaj ratat, iubiri imposibile și aventuri erotice, maternitate, profesie, familie etc. Conversația (și arta ei) trimite la saloanele feminine ale neoclascismului francez, nu la „fina cleveteală a femeii de lume" cu care G. Călinescu gratula, cândva, proza Hortensiei Papadat-Bengescu. Romanul are, altfel, datele unei telenovele trecute prin alambicurile culturii înalte; succesul său provine, pe de o parte, din adecvarea la așteptările unui public feminin din socialism și din caracterul de model (cu toate imperfecțiunile) al personajului central: femeie independentă, cu o exagerată stimă de sine, marcată de modele parentale exclusiv pe latură feminină (mama – studentă strălucită la Sorbona, devenită victimă a istoriei, bunica – o țărancă exemplară), bovarică în fond și camuflându-și senzualitatea sub armura idealistă a înaltelor principii morale și a vieții „trăite frumos" în timpuri grele. Relațiile Sânzianei cu bărbații sunt, dintr-un motiv sau altul, ratate, inclusiv copiii fiind exclusiv fiice. Cartea nu suportă totuși o lectură feministă autentică, independența Sânzianei situându-se în linia unui matriarhat conservator. Fără a ieși din limitele permise politic, *Arta conversației* satisface fantasmele „burgheziei intelectuale feminine" a epocii, fiind, în acest sens, chiar un standard. În ultimă instanță, vocației de medic, tămăduitor al

suferințelor trupului, îi corespunde, în cazul Sânzianei Hangan, una educativă: forjarea unui stil de viață apt să confere elevație și demnitate unor femei vulnerabile. „Ileana Vulpescu transferă personajelor feminine centrale pregătirea ei filologică și plăcerea ei de a vorbi «frumos», cu «artă». Autorității morale și intelectuale i se adaugă și autoritatea culturii umaniste. [...] Pedante, «Mama» și fiica ei întreprind o adevărată educație lingvistică a celor din jur, corectându-le greșelile de vorbire (vocația de *a corecta* devine chiar o filosofie de viață, naratoarea susținând că se poate cunoaște caracterul omului după maniera de a-i corecta pe alții). A trăi frumos înseamnă pentru scriitoarea filoloagă și a vorbi frumos." (Elena Zaharia-Filipaș). De cu totul alt registru ține romanul istoric *Sărută pământul acesta* (1987; Premiul revistei „Flacăra"), publicat într-un context în care mitologia oficială a regimului cultiva dacismul ca expresie a suveranității autohtone. Ca frescă a Daciei cucerite de romani, textul dezvoltă o compoziție epică solidă, iar tonul poematic nu exclude psihologia relațiilor interumane. În filigran este pusă în scenă o confruntare a caracterelor în condiții-limită, dilemelor colonizării romane fiindu-i contrapusă, nu fără un anume demonstrativism, rezistența demnă a învinșilor. După 1989 **V.** publică, mai bine de un deceniu, doar ediții *ne varietur* ale cărților anterioare (cu o grafică barochizantă realizată de Romulus Vulpescu). Colaborează la revista „România Mare" cu articole moral-politice al căror ton decent distonează în raport cu registrul pamfletar dominant în această publicație. Revine la roman cu *Arta compromisului*, replică la *Arta conversației*, în care Sânziana Hangan judecă, „după 20 de ani", perioada postdecembristă din perspectiva unei persoane inadaptate principial refuzând compromisurile profitabile politic. Îndelungata abandonare a literaturii în favoarea publicisticii își spune totuși cuvântul; scris cu stângăcii, romanul este discursiv și tezist, iar epicul e substituit adesea de lungi discursuri dialogate despre condiția României în postcomunism, despre politica actuală și despre impostura noilor profitori convertiți peste noapte. „Martoră a secolului", pianista Stela Dobrian, apropiată a Sânzianei, îi reunește la masă pe mai mulți reprezentanți ai vechii protipendade culturale (artiști, scriitori), punându-le în relief caracterele. Un obiect favorit al satirei moral-politice este pictorița Sabina Josan, beneficiară a avantajelor regimului comunist, dar convertită oportun în victimă a acestuia; de asemenea, „protectorul" ei, ștab cultural libidinos, expresiv caricat. O întreagă galerie de nomenclaturiști defilează într-un periplu al arivismului de dinainte și de după 1989. Ca martoră a Revoluției, dezamăgită însă până la indignare de realitatea grotescă din spatele măștilor („au chemat populația să-i apere de teroriști care cu ce poate, cu tigăi, cu tingiri..."), Sânziana supune postcomunismul unui drastic rechizitoriu moral, de întâlnit și ulterior la **V.**: „Nu mi-am închipuit niciodată că după comunism o să urmeze raiul pe pământ, dar nici că lumea avea să devină o cloacă mai puturoasă decât prima. Consider viața care mi-a mai rămas de trăit o condamnare, însoțită de-o dezamăgire inimaginabilă". Considerațiile despre oportunismul istoric al elitelor autohtone („arta compromisului") ocupă pagini întregi, ca și „dezbaterile" politice în jurul marilor evenimente din ultimele decenii, iar întoarcerea în România din Statele Unite a apropiaților Sânzianei o fac să-și reevalueze, prin intermediul lor, eșecurile, neîmplinirile, viața. Publicate la Editura Tempus din Ploiești, romanele *De-amor, de-amar, de inimă albastră* (2005), *Viață, viață legată cu ață* (2007), *Pe apa sâmbetei* (2009), *Notă informativă bătută la mașină* (2011) și *Noi, doamna doctor, când o să murim?* (2012, dedicat de **V.** soțului și fiicei sale de curând dispăruți) ies din vizorul criticii de întâmpinare, nu și din cel al publicului larg. Ele sunt, în fapt, variațiuni pe aceleași teme, cu fir narativ și povești de viață asemănătoare, infuzate de autobiografic și de discursivitate moral-politică în răspăr; protagonistele sunt versiuni mai puțin elevate ale alter ego-ului Sânziana Hangan: nepoate de țărani, cu tați deținuți politici, educate deopotrivă în spiritul umanismului burghez și socialist, atrase de medici și de lumea medicală, dar și de mediile intelectuale, artistice, cu iubiri dificile, pasionate, dar nu frivole, adepte, politic vorbind, ale unei stângi pronaționale și umaniste, dezamăgite de impostura anticomunismului postdecembrist și asumându-și cu demnitate „inactualitatea"; în fine, atașate de rudele apropiate, emigrate (de regulă) în America, dar profund legate de pământul natal. Consecvenței în principii a acestor femei îi corespunde o consecvență la nivelul formulei narative, mai apropiată de formula romanului popular clasic. La **V.**, refuzul modelelor

literare în vogă poate fi privit și ca o expresie a fidelității față de propriul public și față de propria identitate.

SCRIERI: *ș.a.m.d.*, București, 1969; ed. (*Candidații la fericire*), București, 1983; ed. Ploiești, 2002; *Rămas-bun*, București, 1975; ed. (*Rămas-bun casei părintești*), București, 1991; ed. București, 1998; *Arta conversației*, București, 1980; ed. București, 1994; ed. Ploiești, 1997; *Sărută pământul acesta*, București, 1987; ed. Ploiești, 2000; *Carnetul din port-hart*, Ploiești, 1996; *Arta compromisului*, Ploiești, 2002; *De-amor, de-amar, de inimă albastră*, Ploiești, 2005; *Viață, viață, legată cu ață*, Ploiești, 2007; *Pe apa sâmbetei*, Ploiești, 2009; *Notă informativă bătută la mașină*, Ploiești, 2011; *Noi, doamna doctor, când o să murim?*, Ploiești, 2012. **Traduceri:** Samuel Pepys, *Jurnal. 1660–1669*, pref. Zoe Dumitrescu- Bușulenga, București, 1965 (în colaborare cu Costache Popa); Joë Hamman, *Far West*, pref. D. I. Suchianu, București, 1966; Juan Ramón Jiménez, *Platero și cu mine*, București, 1966; Jean Defradas, *Literatura elină*, îngr. și introd. Adelina Piatkowski, București, 1968; François Rabelais, *Viața nemaipomenită a marelui Gargantua, tatăl lui Pantagruel & Uimitoarea viață a lui Pantagruel, feciorul uriașului Gargantua, ticluite odinioară de...*, introd. Romulus Vulpescu, cu ilustrații de Val Munteanu, București, 1968 (în colaborare cu Romulus Vulpescu), ed. 2 (*Gargantua & Pantagruel. Povestite pentru copii de...*), București, 1989; Romulus Vulpescu, *Récital extraordinaire*, Paris, 1969; Ambroise Vollard, *Amintirile unui negustor de tablouri*, București, 1969; Simone de Beauvoir, *Imagini frumoase*, București, 1973, *Sângele celorlalți*, București, 1994; François Nourissier, *Sfârșitul*, pref. Radu Toma, București, 1974; André Maurois, *Țara celor o mie și una de meandre*, cu ilustrații de Done Stan, București, 1976; Alphonse Daudet, *Extraordinarele aventuri ale lui Tartarin din Tarascon*, cu ilustrații de Val Munteanu, București, 1978; Michel Tournier, *Vineri sau Limburile Pacificului*, pref. Micaela Slăvescu, București, 1978; *30 de poeți români – 30 poètes roumains*, ed. bilingvă, București, 1978 (în colaborare); Geo Bogza, *Poezii și poeme – Poésies et poèmes*, ed. bilingvă, pref. Ștefan Aug. Doinaș, București, 1979; Constantin Virgil Gheorghiu, *Nemuritorii de la Agapia*, pref. Fănuș Băileșteanu, București, 1998; Juan Ramón Jiménez, *Platero y yo. Elegia andaluza – Platero și cu mine. Elegie andaluză*, ed. bilingvă, pref. Andrei Ionescu, Pitești, 2006.

Repere bibliografice: Valeriu Cristea, *Blana de samur*, RL, 1975, 49; Valentin Chifor, *Între portret și analiză*, T, 1976, 6; Sanda Radian, *Grațioase siluete feminine sau Balcanismul înnobilat*, VR, 1976, 6; Dana Dumitriu, *Un roman de dragoste*, RL, 1980, 30; Valentin F. Mihăescu, *Viața ca dialog*, CNT, 1980, 34; Rodica Florea, *Voluptatea monologului*, VR, 1980, 11; Emil Manu, [*Ileana Vulpescu*], RL, 1981, 31, VR, 1988, 11; Irina Petraș, *„Arta conversației"*, ST, 1981, 10; Gelu Ionescu, *Orizontul traducerii*, București, 1981, *143–145*; Cosma, *Romanul*, I, *296–298*; Lovinescu, *Unde scurte*, I, *384–385*; Cristea, *A scrie*, *140–146*; Barbu, *Aspecte*, II, *119–137*; Alex. Ștefănescu, *Viața romanțată a poporului român*, RL, 1996, 28; Grete Tartler, *Insula miriadelor de simboluri*, RL, 1997, 27; *Dicț. scriit. rom.*, IV, *820–822*; Nicoleta Cliveț, *Povestea unui eșec*, VTRA, 2004, 3–4; Elena Zaharia-Filipaș, *Studii*, *157–173*; Popa, *Ist. lit.*, II, *850*; Cristina Bândiu, [*Ileana Vulpescu*], „Oglinda literară", 2011, 118, 2012, 122, 128, VTRA, 2012, 3, 5; Eva Lazea, *Urme străvechi*, „Oglinda literară", 2012, 125; Florea Firan, *Ileana Vulpescu*, „Scrisul românesc", 2012, 7. ***P.C.***

VULPESCU, Romulus (5.IV.1933, Oradea – 18.IX.2012, București), poet, prozator, traducător, editor, publicist.

Este fiul Elenei (n. Botez) și al lui Constantin Vulpescu, maistru militar armurier; a fost căsătorit cu prozatoarea Ileana Vulpescu. A urmat la București școala primară, Liceul „Sf. Andrei" (1939–1948) și fostul Liceu „Gh. Șincai" (1948–1951), frecventând clasele X–XI la seral, paralel cu o școală profesională (1950–1951) de unde iese cu diploma de strungar calificat. După absolvirea Facultății de Filologie, secția limba și literatura română, a Universității din București (1955), lucrează ca redactor la Editura de Stat pentru Literatură și Artă (1955–1960), la Editura pentru Literatură Universală (1961–1964), la revista „Luceafărul" (1964–1965), ca secretar literar și director adjunct la Teatrul „Barbu Delavrancea" (1967–1969), muzeograf la Muzeul Literaturii Române și în redacția „Manuscriptum" (1970–1973), secretar la Uniunea Scriitorilor (1973–1989), director al Teatrului Mic (1990–1991). E senator (1990–1992) și membru în Consiliul Național al Audiovizualului între 1994 și 1998, când iese la pensie. Debutează în 1953 la „Tânărul scriitor" cu un grupaj de poezii, și editorial în 1956 cu traducerea în versuri a dramei pastorale *Aminta* de Torquato Tasso (realizată în colaborare cu George Lăzărescu), iar în 1965 cu prima carte personală, placheta *Poezii*. Mai colaborează la „Ateneu", „Tomis", „Transilvania", „Gazeta literară", „Cinema",

„România literară”, „Convorbiri literare”, „Secolul 20”, „Orizont”, „Limba română”, „Săptămâna” ș.a., precum și la radio, unde a fost titularul rubricii „Cărți pentru eternitate” (1981–1985) și examinator în cadrul emisiunii-concurs „Cine știe câștigă”. A făcut regie de teatru (I.L. Caragiale, *O noapte furtunoasă, Conul Leonida față cu reacțiunea, D-ale carnavalului* ș.a., Mihail Sorbul, *Ion*, Tudor Mușatescu, *Titanic Vals,* cât și *O soarea de poezie românească* și spectacolul-coupé *C.O.R.A.,* ambele pe texte proprii), regie de film TV, grafică de carte. În *Hâncu~ba!* (I–II, 2002) își adună publicistica anilor 1962–2001. Majoritatea articolelor, agresiv ori pitoresc polemice („polemicării”), sunt dedicate unor probleme filologice, politice și sociale. Culegerea cuprinde și alocuțiuni, discursuri parlamentare, publicistica din săptămânalul „România Mare” (unde între 1991 și 1996 a ținut o rubrică permanentă). A fost distins cu Premiul Uniunii Scriitorilor (1975, 1983), al Asociației Scriitorilor din București (1979), Medalia de Argint pentru grafică de carte (Leipzig, 1971), Marele Premiu al Ministerului Culturii pentru întreaga activitate în domeniul cărții (2002), Premiul „Mihai Eminescu” al Academiei Române (2003). A fost recompensat cu gradul de Officier dans l’Ordre des Palmes Académiques al Franței (1986) și cu Ordinul Serviciul Credincios în grad de Cavaler (2003).

Lirica lui **V**. nu este ușor de înscris în cadrele clasificative ale poeziei române postbelice. Identitate bine conturată, într-un proces de autoconstrucție pe care nu îl consideră niciodată terminat, aflat în continuă harță cu poeticile și cu poieticile mai vechi sau mai noi, el își alcătuiește lirica pe două dimensiuni în strânsă conexiune: delimitarea și afirmarea de sine. Demersul este lent, cu acumulări și limpeziri care fac ca bibliografia lui să nu fie prea extinsă. În trei decenii a publicat, la distanțe destul de mari, doar patru volume de versuri, ultimele două cuprinzând în bună parte selecții din cele anterioare: *Poezii*, apoi *și alte poezii* (1970), *Arte & meserie. Versuri vechi & noi* (1979), *Versuri. 1948–1993* (1995). Încă de la început **V.** intră în arena literaturii cu o siguranță de sine în parte mimată, în parte autentică, aruncând mănușa confraților contemporani sau celor din timpuri trecute. Într-un poem, *Neo-epigon*, revolta se îndreaptă chiar împotriva mitului eminescian, de fapt împotriva unui cult dogmatizat și exclusiv, ceea ce pare o ireverențiozitate stupefiantă fiind un refuz al anchilozării în prejudecăți. Și în alte *artes poeticae,* directe sau implicite, **V.** țintește polemic excesul stilistic, „metafora și tropii”, care „te împiedică de miezul/ Cugetării să te-apropii”. Deși rebel, el nu este un nihilist. Pune în stare de tensiune o continuă și pătimașă căutare a lirismului, căruia încearcă, utopic, să-i circumscrie teritoriul. Uneori ajunge la tulburi și tulburătoare presimțiri ale inefabilului și realizează o tăietură disociativă între poet și om: adevărata poezie ar fi aceea trăită; cea scrisă devine doar expresia amânată și esențializată a trăirii, care își cere dreptul la zăbavă pentru a se decanta și obiectiva: „În seara asta am atâta spirit în clocot/ Că nu mai încape în poem, în pagini;/ [...] Mâine, ce-a spumegat se va-nchega în șisturi” (*Previziune*). De aceea, probabil, multe piese sunt discursuri lirice cu un pronunțat accent evocator, în care încearcă să reconstituie substanța și ritmurile unor stări ce depășesc marginile interiorității și devin momente de biografie consemnabilă. Între clipa de tensiune lăuntrică și aceea a punerii ei în cuvânt, patetismul se distilează în nostalgie. Detașându-se de experiențele interioare, autorul câștigă libertatea de a le evoca, autentificându-le, sau de a le repudia, de a-și persifla sau chiar de a se lua la harță cu propria biografie: „Căci pline ciuturi, anii tineri/ S-au răsucit în calendar,/ Trecuți de mucedul hotar/ Al inimii, pe care-o-ncineri/ Ca să-i împrăștii scrumul rar”, cum spune în *Întoarcerea fiului risipitor*. Poemul, considerat de altfel

Ileana și Romulus Vulpescu

emblematic de mai toți comentatorii, este o desfășurare amplă, de aproape o mie de versuri, care transformă parabola biblică în metaforă a propriului act creator. Ocolită sau ignorată de critica detectoare de dimensiuni metafizice, lirica lui nu se construiește totuși în afara acestora. Problematica existențială respiră în multe poeme, dar **V.** refuză să o clameze și o supune unei atenuări voluntare. Și aici rostul poeziei se arată a fi acela de a exprima umbra marilor răscoale lăuntrice și a marelui impact cu lumea. Stările ca atare rămân în urmă, zguduiri producătoare de falii pe care autorul le cercetează detașat, silind cuvintele să le descrie sau să le evoce. Moartea, însingurarea, prăbușirile interioare, absurdul, divorțul de lume și revoltele în van sunt motive subtextuale. **V.** aspiră la elaborarea unei „matematici a morții" și a unor formule lingvistice noi și concentrate pentru exprimarea problemelor existențiale grave. Uneori, ca în tulburătorul psalm *De ce, Părinte?*, neputința de a da divinității un sens îl duce de la inchietudine la ipostazele răzmeriței argheziene: „Citesc pe chipul milei Tale ciuda/ Că-Ți sunt mai om decât mi-ești Dumnezeu". Frecvent însă, angoasa, sentimentul părăsirii sau al finitudinii sunt deturnate spre formele ludicului. *Tristis amor*, *Telefon*, *Romantic*, *Ispita clipei*, *Bărbat învins*, *Spovedania unui copil al Erosului nostru* și multe alte piese din ciclul *De-amor și de-amar* (joc de cuvinte mizând pe rezonanțele etimologice ale celui de-al doilea termen) sunt elegii erotice convertite, disimulate prin prozodii sprințare și prozaizări voite: „Noi ne iubim în paturi de-mprumut;/ Pe-o canapea îngustă, fără pernă,/ Crezând că aventura de-un minut/ Devine lesne «dragoste eternă»" (*Destin*). Altele nu-și trădează substanța elegiacă, chiar dacă păstrează elemente prozaice: „Se-mbracă-n demnitate-amărăciunea:/ Duminica de ieri și-a scos coroana./ Săruturile tac. Zi tristă lunea./ Rămas-bun ochi. Rămas-bun târg. Rămâne rana" (*Duminica de ieri*). Indiferent spre ce își orientează lirismul, **V.** aspiră mai presus de toate la virtuozitatea tehnică și vocația sa novatoare se manifestă divers. Sonetul clasic, de pildă, e „ameliorat" uneori prin adăugarea unui catren, alteori a unei terține. Spiritul exersat în lectura formelor fixe produce astfel surprize, în toate se vede virtuozul care caută desăvârșirea cu o mereu lucidă mânuire a verbului. Inedite efecte răsar din punerea unui limbaj pronunțat neologic în cadențele și tonalitățile baladei. „Confuz", „unanim", „uz", „eficace", „magnanim" sunt vocabule care sonorizează aparte un discurs manierist de tip medieval. Demersul novator ia uneori formele experimentului (chiar astfel precizat în subtitlul unor poeme) asonantic, aliterativ, lexical, muzical, gramatical și chiar gastronomic. E o joacă ce amintește de ludicul lexical barbian, fără să cadă sub limitele artisticului: „Damiroză culp nastralp,/ vestrapună pulc dirică" sau: „Dam, daira, dara, darac,/ [...] dever, dalcauc, dovleac/ dandana, dambla, dalac.../ – Dud, duducă, dușumea". Ca prozator, **V.** nu este mai puțin interesant. Apelând la parodierea stilurilor (hiperbolic, detașat, grațios, participativ, explicativ etc.), el polemizează cu tiparele consacrate. Volumul *Proză. Exerciții de stil* (1967) conține un număr important de schițe „patafizice", descinse adică din „știința soluțiilor imaginare", conform definiției date de Alfred Jarry. Modalitatea construcției este urmuziană, dar similitudinile merg până la un punct. Debutul narațiunilor se supune aproape totdeauna realului, situațiile inițiale nu frizează neobișnuitul, dimpotrivă, sunt mărunte și simple până la banalitate. Premisa și ansamblul întâmplărilor care o susțin sunt ale observatorului realist. Realul se fisurează însă repede, lăsând loc terifiantului, farsei tragice. În *Piesa,* de pildă, spectatorii care asistă la o reprezentație mediocră și fastidioasă adorm. Faptul nu depășește limitele realului, dar prelungirea acestui somn în asemenea împrejurare trece în absurd. În altă parte un comerciant mărunt află din ziare despre dispariția istorică a micului burghez și se micșorează el însuși până la dispariție. Soluțiile narative sunt, evident, fantastice, dar trecerea dinspre real spre acest nivel se face firesc, cu un discurs epic bine articulat, încât, în absența vreunui semnal asupra metamorfozei, cele două dimensiuni se unifică. Caracterul polemic și cel de amuzament riscă să așeze aceste schițe la un nivel artistic minor. Sensurile desprinse din parabole sunt însă deseori grave. Individul este prins într-o rețea de posibile pericole, iar formele ciudate în care se exprimă acestea nu fac decât să avertizeze asupra gravității lor. Traducerile lui **V.** sunt considerate unanim excepționale. Remarcabilă este capacitatea traducătorului (dublat în permanență de scriitor și de filolog) de a păstra esența operei, adaptând-o cu har la spiritul și chiar la atmosfera românească. Lexicul lui François Villon,

spre exemplu, se mută în neaoșisme balcanice. Astfel, în *Balada muierilor din Paris* termeni ca „bătălii parșive” sau „codoșlâcuri” nu trădează spiritul originalului, ba chiar îi dau pregnanță, cum se întâmplă și în alt text transpus în limbaj cronicăresc: „Ce încă unde-i Patriarcul/ În camilafcă dalb stihar/ Și-n patrahil?”. Scrupulozitatea tehnică, ingeniozitatea tălmăcitorului se vădesc și în paginile care continuă traducerea dramei *Richard al III-lea* a lui Shakespeare, începută de Ion Barbu, cu păstrarea stilului impus de predecesor.

Un tipic „manierist”, mai ales în latura exterioară a scrisului său, cel mai ingenios, mai inventiv, poate, în această latură, dintre toți „manieriștii” români nu numai de azi este Romulus Vulpescu. Gustul pentru decor, pentru podoabă, spectaculoasa vocație bibliofilă și anticarială în genere îl determină pe acest poet cu daruri de caligraf și miniaturist, pe acest insațiabil degustător de frumuseți artizanale să acorde aspectului tehnico-grafic al cărților pe care le semnează (opere originale și tălmăciri) tot atâta însemnătate, dacă nu chiar mai multă uneori, ca și conținutului lor: să aleagă formatul cel mai agreabil adecvat, să asigure cât mai ademenitoare coperți, să ornamenteze paginile, copios, cu ilustrații splendide, să procure, pentru imprimarea textelor, cerneluri speciale, de culori diferite. Inspirația e livrescă prin excelență. [...] *Unele sunt parafraze, pastișe, rezumate, comentarii, adnotări, glose, parodii. În conținut, versurile sunt, adeseori, clasice* stricto sensu, *cuminți, însă clasicismul este mistificat în permanență prin neologizări ce introduc o notă de parodie subțire (cam de felul celei călinesciene) sau, mai rar, coborât în zona anecdoticului.* [...] *Estet de maxim rafinament, dar de un rafinament perfect „sănătos”, fără „perversități”, Romulus Vulpescu identifică arta cu meșteșugul. Cel mai elegant și mai reprezentativ volum al său de poezii originale se intitulează, semnificativ și oarecum programatic,* Arte & meserie.

DUMITRU MICU

SCRIERI: *Poezii*, București, 1965; *Proză. Exerciții de stil*, București, 1967; ed. (*Proze perimate. Exerciții de stil*), București, 2007; *Hoinărind prin București,* cu fotografii de George Șerban, București, 1968; *Récital extraordinaire*, tr. Ileana Vulpescu, Paris, 1969; *și alte poezii*, București, 1970; *Procesul Caragiale–Caion. Dosarul revizuirii* (în colaborare cu Diana Cristev, Octaviana Mihăilescu și Manuela Tănăsescu), pref. Șerban Cioculescu, București, 1972; *Arte & meserie. Versuri vechi & noi*, București, 1979; *Vraiștea*, București, 1994; *Versuri. 1948–1993*, București, 1995; *Hâncu~ba!*, vol. I: *Zodia cacialmalei*, vol. II: *Praznicul pușlamalelor*, Ploiești, 2002; *Vechituri & Novitale*, Pitești, 2006. **Ediții:** William Shakespeare, *Viața și moartea regelui Richard al III-lea,* tr. Ion Barbu, pref. Zoe Dumitrescu-Bușulenga, București, 1964; ed. Pitești, 2006; George Magheru, *Poezii antipoetice*, pref. Perpessicius, București, 1966; Ion Barbu, *Poezii*, București, 1970, *Joc secund*, București, 1986. **Antologii:** *Antologia poeziei chineze clasice*, pref. N.T. Fedorenko, București, 1963. **Traduceri:** Torquato Tasso, *Aminta*, îngr. și introd. Nina Façon, București, 1956 (în colaborare cu George Lăzărescu; ed. îngr. Corina Anton, pref. Zaira Sarrenti, București, 2010; François Villon, *Opurile magistrului...*, pref. trad., București, 1958, D*eocheatele. Poeme coțcăreși de-a v-ați ascuns dintr-un Paris al Evului de Mijloc la obște deslușite cu dichis, cu schépsis date-n stampă*, București, 2005; Ana Marcos, *Rădăcinile zorilor. Poeme din închisoare*, cu desene de Constantin Piliuță, București, 1961; Carolina María de Jesús, *São Paolo, strada A, nr. 9,* pref. trad., București, 1962; François Rabelais, *Gargantua*, introd. N.N. Condeescu, București, 1962, *Viața nemaipomenită a marelui Gargantua, tatăl lui Pantagruel & Uimitoarea viață a lui Pantagruel, feciorul uriașului Gargantua, ticluite odinioară de...*, introd. trad., cu ilustrații de Val Munteanu, București, 1968 (în colaborare cu Ileana Vulpescu); ed. 2 (*Gargantua & Pantagruel. Povestite pentru copii de...*), București, 1989; Plaut, *Militarul fudul*, București, 1963; Molière, *Avarul*, București, 1964; Jean-Paul Sartre, *Târfa cu respect*, în *Teatrul francez contemporan*, pref. Elena Vianu, București, 1964; *Poeți ai Pleiadei*, pref. N.N. Condeescu, București, 1965; ed. bilingvă (*Pleiade – Pleiada*), București, 2001; [*Versuri*], în Charles Baudelaire, *Les Fleurs du mal – Florile răului*, îngr. Geo Dumitrescu, introd. Vladimir Streinu, București, 1968; Alfred Jarry, *Ubu, rege...*, îngr. trad., pref. Romul Munteanu, București, 1969; Dante Alighieri, *Vita Nuova,* în *Opere minore,* îngr. și introd. Virgil Cândea, București, 1971; Charles d'Orléans, *Poezii – Poésies,* ed. bilingvă, îngr. și pref. trad., București, 1975; Mateiu I. Caragiale, *Pajere – Aigles royaux,* ed. bilingvă, București, 1983; *Anotimpurile poeziei românești – La Poésie des saisons,* ed. bilingvă, îngr. trad., București, 1984; Marivaux, *Joaca de-a amorul și de-a întâmplarea*, București, 1996, *Încercarea*, București, 1997, *Travestirea sau Pramatia pedepsită*, București, 2000; Jean Anouilh, *Euridice*, București, 1999; *Voix et voie de la poésie roumaine – Glasuri și popasuri ale poeziei române*, ed. bilingvă, București, 1999; Fernando Arrabal, *Scrisoare de dragoste,* București, 2000.

Repere bibliografice: Nicolae Manolescu, [*Romulus Vulpescu*], CNT, 1966, 1, RL, 1979, 18; Negoițescu, *Scriitori, 440–444*; Regman, *Cărți, 25–29*; Mincu, *Critice*, I, *203–205*; Eugen Simion, *Un urmuzian: Romulus Vulpescu*, RL, 1970, 9; Al. Călinescu, *„Ubu rege”*, CRC, 1970, 21; Marin Sorescu, *Alfred Jarry în românește*, RL, 1970, 21; Nicolae Balotă, [*Romulus Vulpescu*], TR, 1970, 21, TBR, 1976, 80; *Ion Barbu. Opera poetului în ediția lui Romulus Vulpescu,* LCF, 1970, 37 (grupaj special); Dan Laurențiu, *„și alte poezii”*, LCF, 1971, 8; Florin Manolescu, *„și alte poezii”*, ARG, 1971, 3; Ardeleanu, *„A urî”*, *100–104*; Piru, *Varia*, I, *346–349*; Barbu, *O ist.*, I, *354–356*; Corbea–Florescu,

Biografii, II, *222–228;* Regman, *Colocvial*, *183–185*; Felea, *Aspecte*, I, *221–223*; Simion, *Scriitori*, I (1978), *639–642*; Alexandru Niculescu, *Traducerile poetului Romulus Vulpescu*, RL, 1979, 15; Cornel Ungureanu, *„Arte & meserie"*, O, 1979, 25; Grigurcu, *Poeți*, *270–274*; Adrian Păunescu, *Sub semnul întrebării*, București, 1979, *586–593*; *Lit. rom. cont.*, I, *655–659;* Sângeorzan, *Conversații*, *83–87*; Gelu Ionescu, *Orizontul traducerii*, București, 1981, *195–199;* Moraru, *Semnele*, *52–58*; Alex. Ștefănescu, *Între da și nu*, București, 1982, *76–79*; Alexandru Balaci, *Autobiografie lucidă*, RL, 1983, 14; Gheorghiu, *Reflexe*, *84–86*; Tașcu, *Poezia*, *46–51*; Dumitru Micu, *Limbaje moderne în poezia românească de azi*, București, 1986, *133–134;* Șerban Foarță, *Printed by Romulus Vulpescu*, O, 1987, 5; Cistelecan, *Poezie*, *216–219*; Lovinescu, *Unde scurte*, I, *478–480*; Alex. Ștefănescu, *O tonă de ciocolată*, RL, 1995, 36*; Dicț. esențial*, *901–904*; *Dicț. analitic*, IV, *197–200*, *447–449*; Ștefan Cazimir, *„Deocheatele" lui François Villon*, RL, 2006, 4; Ion Pop, *Romulus Vulpescu și jocul cu poezia*, CLT, 2006, 12; Ștefan Cazimir, *La o reeditare*, RL, 2008, 9; Constantin Ciopraga, *Romulus Vulpescu. Performanțe stilistice și „experimente"*, CL, 2008, 7; Popa, *Ist. lit.*, II, *494–497*; Horia Bădescu, *Purpura asfințitului*, ST, 2012, 9–10. ***A.G.***

VULPIAN, Dimitrie (2.I.1848, Români, j. Neamț – 25.IX.1922, București), folclorist. Fiu al paharnicului Vasile Vasiliu, **V.** a făcut școala primară la Roman, după care în 1860 intră la Gimnaziul Central din Iași. Din 1864, când s-a înscris la Conservatorul de Muzică și Declamație din același oraș, în timpul vacanțelor a început să culeagă melodii populare pe care le executa el însuși la fluier, caval sau flaut. Studiază flautul cu profesorul Gustav Wagner, concertând apoi în țară și peste hotare. În 1868 intră la Universitate. Studiile muzicale și le va perfecționa în Italia. Iubitor al muzicii populare, este entuziasmat de colecția de poezii populare a lui Vasile Alecsandri. După modelul acestuia, în 1868 începe să desfășoare o activitate susținută de culegere a melodiilor românești. Cutreieră aproape toată țara, dornic să transcrie cântece. Continuând încercările modeste ale înaintașilor săi (F. Ruschitzki, I.A. Wachmann, H. Ehrlich, Anton Pann, Carol Miculli și Al. Berdescu), **V.** are în vedere partea melodică. Astfel, el alcătuiește o lucrare amplă, *Muzica populară*, cuprinzând balade, colinde, doine, idile și pastorale, hore, romanțe, jocuri de brâu. Susținut de Alecsandri, care elogiază strădania culegătorului de a aduna „o comoară națională", o prezintă Academiei Române sub titlul general *Poezia populară pusă în muzică*, colecția fiind premiată în 1886, după o amânare de trei ani, îngăduită pentru a fi amplificată și îmbunătățită. Volumul al treilea, în manuscris, împreună cu celelalte a fost premiat cu Medalia de Aur *hors concours* în 1891 la Montpellier (era membru corespondent al societății Le Félibrige Latin).

Cantitativ, colecțiile lui **V.** conțin un număr impresionat de cântece față de colecțiile înaintașilor (peste o mie nouă sute de piese). Calitativ însă, ele sunt vulnerabile în ce privește notația muzicală, deficientă, cum semnalează Gavriil Musicescu. Există, de asemenea, disonanțe între notarea muzicală a cântecelor și textul lor. Prezentând inițial lucrarea fără textele literare, **V.** a fost nevoit să le introducă la recomandarea Academiei, fiind culese „din toate țările române. Banat, Bucovina, Macedonia, Moldova, România și Transilvania". Proveniența acestora este totuși diversă. Multe sunt preluate din colecțiile lui V. Alecsandri, Simion Florea Marian, G. Dem. Teodorescu. Altele sunt reproduse din manuscrise și publicații, după cum există și texte adunate de **V.** însuși de la informatori selectați întâmplător, din mediile cele mai diferite. Culegătorul nu face totdeauna distincție între creația populară și cea cultă sau aceea orășenească, realizată în stilul celei populare. Sunt incluse și câteva poezii de Dimitrie Bolintineanu, Vasile Cârlova și Andrei Mureșanu. La cântece se notează uneori numai informatorul, alteori numai localitatea de unde s-a cules. Dintre speciile populare predomină cântecele, urmate de balade, de colinde și texte la paparude. În afara baladelor cunoscute din colecțiile anterioare, merită reținute câteva piese reprezentative culese din Banat. Între „idile" și „romanțe" **V.** nu face o distincție netă, iar la „jocuri populare" își trece adesea propriile producții. El a continuat să publice arii populare și între 1900 și 1908. Meritul lui este de a fi atestat vechimea și circulația unor cântece și melodii de joc populare, ca și evoluția repertoriului și a stilului de execuție lăutăresc.

Culegeri: *Muzica populară. Balade, colinde, doine, idyle*, București, [1885]; *Poezia populară pusă în muzică*, București, 1886; *Muzica populară*, vol. II: *Horele noastre*, București – Leipzig, f.a.; *Poezia populară pusă în muzică*, vol. III: *Romanțe*, București, 1897.

Repere bibliografice: Titu Maiorescu [*Raport la colecția de folclor a lui Dimitrie Vulpian*], AAR, memoriile secțiunii literare, 1885, 1; *Muzica română premiată în Franța*, F, 1891, 49; *Biografia lui Dimitrie Vulpian*, „Izvorașul", 1923, 5–6; Predescu, *Encicl.*, *914*; George Breazul, *Patrium Carmen*, Craiova, 1941, *352–353*; Viorel

Cosma, *Dimitrie Vulpian – un folclorist pe nedrept uitat*, ATN, 1969, 2; Bârlea, *Ist. folcl.*, *264–266*; Gheorghe Ciobanu, *Studii de etnomuzicologie și bizantinologie*, București, 1974, *245–246*; Octavian Lazăr Cosma, *Hronicul muzicii românești*, IV, București, 1976, *278–285*; *Dicț. lit. 1900*, *921–922;* Viorel Cosma, *Muzicieni români*, I, București, 1989, *401*; Datcu, *Dicț. etnolog.*, I, *927–928*. ***L.Bd.***

VULTURESCU, George (pseudonim al lui Gheorghe Pop Silaghi; 1.III.1951, Tireac, j. Satu Mare), poet, eseist, publicist.

Este fiul Irinei (n. Cuha) și al lui Gheorghe Pop Silaghi, țărani. Urmează patru clase în satul natal (1958–1962), alte patru în Tătărești (1962–1966), liceul la Satu Mare (1966–1970) și Facultatea de Filologie, secția română–rusă, a Universității „Babeș–Bolyai” din Cluj-Napoca, absolvită în 1981. În interval lucrează ca muncitor în portul Constanța (1971–1972), pedagog la Liceul Forestier din Satu Mare (1972–1973), librar (1973–1974), profesor suplinitor la Liceul de Filologie–Istorie din Satu Mare (1974), instructor cultural (1975–1986) apoi funcționează ca director (1986–1996) la Casa de Cultură a Municipiului Satu Mare, fiind ulterior consilier-șef și director executiv al Direcției pentru Cultură, Culte și Patrimoniu Național a Județului Satu Mare. Debutează în 1973, la „Familia”, cu un ciclu de versuri prezentat de Ștefan Aug. Doinaș, și editorial în volumul colectiv *Caietul debutanților 1979* al Editurii Albatros. Tipărește prima plachetă personală, *Frontiera dintre cuvinte*, în 1988. Mai colaborează la „Tribuna”, „Steaua”, „Echinox”, „România literară”, „Dacia literară”, „Antiteze” (Piatra Neamț), „Minerva” (Bistrița), „Contemporanul – Ideea europeană”, „Amfiteatru”, „Apostrof”, „Bucovina literară”, „Flacăra”, „Cronica”, „Convorbiri literare”, „Unu”, „Vatra”, „Viața românească”, „Columna”, „Literatura și arta” (Chișinău), „ArtPanorama” ș.a. Este fondatorul (în 1990) și directorul revistei „Poesis” din Satu Mare, în jurul căreia se grupează în primul rând scriitorii din zonă, ulterior aici coagulându-se o adevărată mișcare poetică. Organizează saloane anuale de poezie și seminarii internaționale de traduceri în cadrul Zilelor Culturale Poesis (cu importante decernări de premii), inițiază și coordonează Festivalul Frontiera Poesis, înființează la Satu Mare, alături de alții, Editura Dialog, Editura Solstițiu ș.a. A fost distins cu Premiul Filialei Cluj a Uniunii Scriitorilor (1999, 2003), cu Premiul „Nichita Stănescu” al Uniunii Scriitorilor din Republica Moldova (2008) ș.a., i s-a acordat Ordinul Meritul Cultural în grad de Cavaler (2004) și în grad de Ofițer (2010).

Cu toate că debutează editorial la finalul anilor ’80, promovând o „poezie a observației directe, imediate, în care metaforismul «împăunează» abia o emisiune verbală de un prozaism voit, tocmai pentru a sublinia erupția poeticului prin structurile cotidianului banal și naturalist” (Ștefan Aug. Doinaș), **V.** se distinge prin dezvoltarea unui vizionarism de inspirație neomodernistă. În fond, poetul este un temperament bine cenzurat, cu o luciditate crudă, terifiat de prozaismul unei existențe golite de romantism. În lirica sa ipostaza predilectă este cea de creator prin cuvânt al ideii, care își propune să reprezinte metaforic nu neapărat realitatea lumii, cât sentimentul trăirii acesteia. Majoritatea poemelor din etapa de început, de la *Frontiera dintre cuvinte* până la *Gheara literei* (1998), urmează un proces de abstractizare poetică, oscilând între candoare și abjecție, între puritate și scabros. Pentru **V.**, cuvântul, versul, poemul, cartea sunt semnele și „însemnele” unei umanități ce se complace în a-și depozita aici toată murdăria și mizeria. Mai multe poezii se prezintă ca programe-manifest, denunțând impregnarea lirismului cu substanța „abjectă” a unei materialități devoratoare: „Retina pură/ este dislocarea/ este sexul încremenit al icoanelor/ este copita pe un cuib de ierburi/ este nămolul malign al catacombelor/ este narațiunea în extaz/ este sensibilul încremenit/ este plasma originară a lumii/ este cenușa cărților/ este abatorul/ unde ard spaimele nopților noastre/ este sicriul în care îngropăm divinitatea” (*Ochi în ochi*). Constant poetul se confundă cu un demiurg-artist, capabil să creeze și să se recreeze mereu pe sine, violent, într-un limbaj marcat de cultivarea ostentativă a unor imagini sordide („o rană deschisă mi-e timpanul/ flori de alcool îmi putrezesc în ochi pentru stranii albine/ tu, bestie de cuvânt rătăcit, tot ce-mi aduci sunt monștri ai retoricii/ metaforele tale

– avorturile realității" – *Plantarea mătrăgunei*). Se tinde astfel spre o formulă ce conține însuși procesul de creație, spre o definire de sine prin propriul demers poetic. După anii 2000 lirica lui **V.** cunoaște o angajare tot mai pronunțată în zona neoexpresionismului de factură livrescă, filon prezent, dar secundar, în volumele anterioare. De altfel, *Nord, și dincolo de Nord* (2001) inaugurează una dintre cele mai coerente geografii imaginare, articulată pe coordonatele unor istorii personale, însă la un nivel al abstracției care îl plasează pe autor la polul opus poeților citadini optzeciști: „Nu este caligrafie mai desăvârșită decât/ aceea a fulgerelor:/ incizii adultere, monograme, volute de arabescuri/ lasă pe pietrele Nordului ca și cum s-ar/ deșerta un stup de viespi (*Monogramele pe pietrele Nordului*). Cartografierile sale, „dezvoltând o imagistică expresionistă" (Adrian Dinu Rachieru), răspund unei „insuficiențe" a realității prin invocări ale misticului și stihialului: „E o ierarhie cea ce văd astăzi în Nord:/ mâlurile de sub rădăcini, grohotișurile/ se răsucesc și intră aspirate, în pietre,/ Înghițite de tăcerea lor vorace" (*Piatră pe piatră*). Preocupat și de critica și istoria literară, **V.** a redactat în 2000 o lucrare lexicografică utilă, *Cultură și literatură în ținuturile Sătmarului. Dicționar 1700–2000*, publicându-și, de asemenea, în câteva volume, precum *Cronicar pe frontiera Poesis* (I–II, 2005–2012) sau *Poesis: conturul secret al literei* (2009), cronicile, eseurile, interviurile.

SCRIERI: *Frontiera dintre cuvinte*, București, 1988; *Poeme din Ev-Mediul odăii*, București, 1991; *Orașul de sub varul pereților*, Piatra Neamț, 1994; *Femeia din Ev-Mediul odăii*, Timișoara, 1996; *Tratat despre Ochiul Orb*, București, 1996; *Podul sau Dictatura ochiului*, Timișoara, 1997; *Gheara literei*, București, 1998; *Scrisul agonic*, Botoșani, 1999; *Cultură și literatură în ținuturile Sătmarului. Dicționar 1700–2000*, postfață Nae Antonescu, Satu Mare, 2000; *Nord, și dincolo de Nord*, Cluj-Napoca, 2001; *Stânci nupțiale*, Iași, 2003; *Cronicar pe frontiera Poesis*, vol. I, Iași, 2005, vol. II, Zalău, 2012; *Monograme pe pietrele Nordului*, Cluj-Napoca, 2005; *Alte poeme din Nord cu 7 reproduceri după Dorel Petrehuș*, Timișoara, 2007; *Orb, prin Nord (antologie de poezie 1996–2007)*, pref. Nicolae Oprea, postfață Marcel Moreau, Pitești, 2009; *Poesis: conturul secret al literei*, Iași, 2009; *Aur și iederă*, Pitești, 2011; *Nordul. O gnoză a pietrei*, Iași, 2011. **Ediții, antologii:** *La ce bun poeții*, Piatra Neamț, 1994; Lucian Blaga, *Saeculum – Metafizică și... polemică*, Piatra Neamț, 1995; Constantin Noica, *Poeme*, pref. Nae Antonescu, Piatra Neamț, 1995; Ștefan Munteanu, *Poeții beau din apa cerului*, pref. I. Negoițescu, postfața edit., Satu Mare, 1995; Ștefan Teodorescu, *Spre un nou umanism*, pref. edit., Satu Mare, 1999.

Repere bibliografice: Ștefan Aug. Doinaș, *Un voluptuos al imaginii*, F, 1973, 1; Nicolae Manolescu, *Poeții tineri la Albatros*, RL, 1981, 42; N. Steinhardt, *Cuvinte și fotografii*, ST, 1989, 3; Laurențiu Ulici, *George Vulturescu față cu livrescul*, LCF, 1992, 8; Virgil Mihaiu, *Suflu poetic septentrional*, ST, 1994, 12; Caius Dobrescu, *Incredibil, dar adevărat*, VTRA, 1995, 3; Ioan Moldovan, [*George Vulturescu*], F, 1996, 7–8, 2004, 3; Munteanu, *Jurnal*, VI, *142–149*, VII, *231–234*; Borbély, *Xenograme*, *151–153*; Diaconu, *Instantanee*, *215–218*; Diaconu, *Fețele*, *148–151*; Bucur, *Poeți optzeciști*, *224–228, 233–236*; Daniel Corbu, *Generația poetică '80*, Iași, 2000, *103–109*; Grigurcu, *Poezie*, II, *548–560*; Mincu, *Poeticitate*, *465–469*; Regman, *Ultime explorări, 100–105*; Lefter, *Scriit. rom. '80–'90*, III, *299–301*; Gheorghe Grigurcu, *Un poet al Nordului*, RL, 2002, 35; Vasile, *Poezia*, *305–311*; Ciopraga, *Partituri*, *238–246*; Cistelecan, *Al doilea top*, *139–141*; Adrian Dinu Rachieru, *Despre aripi, melci și pietre*, CL, 2005, 6; Ioan Holban, [*George Vulturescu*], CL, 2009, 7, 2011, 11, LCF, 2011, 37; Cimpoi, *Critice*, VIII, *132–138*; Ștefania Mincu, *„Orb prin Nord" (I–II)*, TMS, 2010, 4, 5; Cistelecan, *Diacritice*, II, *194–200*. ***Ct.C., E.Md.***

VULTURUL, revistă apărută la Oradea, bilunar, de la 1 ianuarie 1892 până la 1 septembrie 1905, sub direcția și redacția lui Iustin Ardelean. Un timp acesta a avut diverși asociați, fie în calitate de redactori responsabili (Ion Iosif Schiopul), fie în calitate de „colaboratori primari" (Antoniu Popp, E. Pădan, Adrian P. Deseanu). Alți colaboratori au fost G. Bodnariu, G. Dudulescu, G. Andron Galbinescu, D. Popovici, I. Bota, I.N. Pop. Se folosesc însă de obicei pseudonime: Aquila, Greurușul, Cato, Gligor, Cloșca, Don Ramiro, Azi-Buchicescu, Ion de la Avrig, Iustinianus, Ascanio, Mureșanul ș.a. Recurgând la început mai ales la mijloacele umorului și ale satirei, **V.** intenționează să critice nu atât păcate general-omenești, cât mai ales înclinarea unor români ardeleni către ceea ce nu are legătură cu tradiția și nu este „străbun", dar cu timpul programul se va lărgi. Se publică versuri și schițe pe tema neînțelegerilor provocate de vulgarizarea darwinismului, despre raporturile între creditori și datornici, despre lipsa de cuvioșie a unor fețe bisericești ș.a.m.d. Insistându-se asupra suferințelor îndurate de țărani, este criticată aspru atitudinea unora (*Pasivitatea românilor*), se ironizează simulacrele de procese politice (*Procesul „Tribunei", tragicomedie într-un act)*, sunt inserate versuri de laudă la adresa

memorandiștilor sau care iau în derâdere alegerile desfășurate sub amenințare (*Ecou după alegeri*). Cu sarcasm sunt atacați, pentru atitudinea lor politică antinațională, Gh. Alexici, Moldován Gergely ș.a. Ca urmare, în prima jumătate a anului 1894, **V.** va fi subiectul unui proces de presă intentat de autorități, iar Iustin Ardelean e condamnat la o lună de închisoare și la o amendă de 30 de florini. Redacția găsea însă de cuviință să își extindă preocupările și asupra vieții politice a românilor regățeni, pe care o satirizează adesea (*Alarmă ș.a.)*. De altfel, se tipăresc și texte ale unor scriitori de dincolo de Carpați (N.N. Șoimescu, C. Munteanu-Râmnic ș.a.). Pe lângă foarte numeroase anecdote versificate compuse în genul lui Th. D. Speranția mai ales de Aron Boca Velchereanu, N.A. Bogdan și Petre Dulfu, apar și schițe cu un umor de calitate (*Civilizație la sate),* unele iscălite de I.I. Schiopul. *Ce și cum trebuie să lucreze omul ca să devină literat cunoscut de toată românimea* este o „rețetă de succes" rapid nu atât în literatură, cât în societate. În **V.** Sebastian Stanca traduce *Batrachomyomachia sau Broscoșoreciada* de Homer, iar un Don Prisăcan tălmăcește din scrierile umoristice ale lui M.G. Saphir. ***D.M.***

VULTURUL, publicație apărută la București, săptămânal, de la 27 noiembrie 1905 la 15 noiembrie 1911 și de la 11 ianuarie la 20 decembrie 1915, cu subtitlul „Foaie pentru educația națională a poporului român". Comitetul de redacție e format din Cristu S. Negoescu (președinte), Grigore Patriciu (director), N.N. Gregoriade, Ioan Ciocârlie, Ioan I. Teodoru, T. Dușescu-Duțu și Grigore A. Tăbăcaru (redactor-șef de la 30 noiembrie 1908, director și proprietar de la 27 septembrie 1909, director în 1911 și în 1915). În primul număr redacția semnează articolul *Frați români!,* în care declară că revista va promova o „artă angajată", urmărind „luminarea minții și îndrumarea spre mărirea poporului". Deși are mai mult profilul unui magazin de popularizare a evenimentelor din istoria națională, **V.** publică sporadic versuri și proză de Carmen Sylva (*Paza Dunării*, *Peleșul povestitor*, *În luncă*, *Pe Dunăre*), poeme de Ioan S. Nenițescu (*Vorbe sfinte*), Haralamb G. Lecca (*Scumpă țară românească*), reproduce poezii de Vasile Alecsandri (*Primele obuzuri*, *Concert în luncă*, *Dan, căpitan de plai*) și Anton Pann (*Pentru șezătorile de la sate*), iar în foileton include nuvela *Doamna Chiajna* de A.I. Odobescu. Titulatura rubricilor – „Sfaturi", „Știrile săptămânii", „Din străinătate" – indică fără dubiu tipul de subiecte pe care le abordează. Paginile centrale ale fiecărui număr conțin desene pe subiecte istorice, dar fără valoare artistică. ***M.Dr.***

VULTURUL BASARABIEI, săptămânal apărut la Chișinău, neregulat, din 10 decembrie 1920 până la 26 octombrie 1922, la Iași, bilunar, din 15 martie până la 1 mai 1923, editat cu titlul „Vulturul Carpaților", iar de la numărul 6 cu subtitlul „Revistă literară și științifică a elevilor", și din nou la Chișinău din 17 mai 1923 până la 5 octombrie 1924, cu titlul „Gândul neamului". Director: Alexandru I. Lazăr. În *Cuvinte premergătoare* se afirmă că „popoarele trăiesc prin cultură" și că în Basarabia propaganda culturală este o necesitate din cauza politicii culturale a fostei stăpâniri ruse, care nu permitea relații cu România. În sumar intră cu versuri Nuși Tulliu (*Terra Patria, Voinicul*), Ludovic Dauș (sonetul *În tremur de note*, *Balada celor mutilați, Neant, Orfanii*), Nicolae Dunăreanu, Petre Stati (*Regenerare*), Liviu Marian (*Basarabiei* – dedicată lui Simion Murafa), Anton Luțcan și Alexandru I. Lazăr. Proza poartă semnăturile lui Olimpiu Constantinescu, Nicolae Dunăreanu (*Schițe din Basarabia*), C. Ignătescu (*Conștiința românească*), Sergiu V. Cujbă. Se mai publică traduceri din opera lui Anatole France, realizate de A. Princevschi și de un Bogdăneț, precum și din *Demonul* de M.I. Lermontov, versiune aparținând lui Alexis Nacco. Olimpiu Constantinescu mai dă articolul *Unirea Principatelor Române*, iar N. Dunăreanu figurează cu un medalion consacrat lui Tudor Pamfile. Fără indicarea autorului mai apar un portret *Alexandru Vlahuță,* însoțit de un fragment din *România pitorească,* și evocarea *Dimitrie Cantemir,* prilejuită de bicentenarul morții cărturarului. O oarecare diversitate se înregistrează prin reproducerea câtorva pagini din Ion Creangă, a unor cugetări de Vasile Conta și de Carmen Sylva, ca și prin jocuri și probleme șahistice, rebusuri, ghicitori, anecdote. ***I.H.***

Academia Română

DICȚIONARUL GENERAL AL LITERATURII ROMÂNE

W

WATTREMEZ, Michel (16.II.1959, Rosendaël, azi în Dunkerque, Franța), eseist, traducător francez. Este fiul Robertei Julienne Wattremez (n. Durut), comerciantă, și al lui René Wattremez, uleier. Învață mai întâi la Cappelle-la-Grande, urmează liceul la Dunkerque (1974–1977), apoi e student la Universitatea Paris III (1977–1981). La L'Institut National des Langues et Civilisations Orientales din Paris obține în 1986 diploma în cercetări și studii aplicate cu lucrarea *La Réception de l'œuvre de Gérard de Nerval en Roumanie de 1855 à 1941*. Face studii doctorale la Universitatea din Aix-en-Provence (1990–1995), sub conducerea lui Valeriu Rusu, finalizate cu teza *L'Art romanesque de Ionel Teodoreanu dans „La Medeleni" (1925–1927)*. Între timp a predat limba franceză la licee din Bourges, Châteauroux și Vitry-le-François (1981–1990). Ulterior funcționează ca lector la Universitatea Ovidius din Constanța, la Institutul de Construcții din București, dar și în Ungaria, iar mai târziu ca profesor asociat la Universitatea din Alicante, în Spania. Din 1994 alternează activitatea pedagogică la Universitatea din Lille și la Universitatea Paris III cu cea de diplomat în misiuni culturale la ambasadele Franței din Budapesta, Bangkok, Praga și Madrid, promovând și coordonând programe de cooperare educativă și culturală. Interesul pentru România se manifestă de timpuriu: începe să se familiarizeze cu limba română la vârsta de doisprezece ani datorită pasiunii de a colecta mărci poștale; din 1976 datează primele sale traduceri din antumele eminesciene și din poezia lui Lucian Blaga. Este membru de onoare al Uniunii Scriitorilor din România (1998) și a primit Medalia Jubiliară „Mihai Eminescu" (2000).

W. debutează în „Caietele Eminescu" cu studiul comparativ *Mihai Eminescu et Gérard de Nerval* (1985). Mai publică în „Synthesis", „România literară", „Revue de littérature comparée", „Dialogos", „Revista de istorie și teorie literară", „Philologica Jassyensia" ș.a. Întreprinde, la Paris și la București, cercetări consacrate îndeosebi lui Gérard de Nerval și secolului al XIX-lea românesc. În teza de doctorat el analizează caracterul inițiatic al trilogiei romanești a lui Ionel Teodoreanu și modernitatea ei prin aspectul autoreferențial, prin „dimensiunea speculară și compunerea digresivă", scrierea oferind, în contextul literaturii europene, un exemplu de „dezagregare a epicului în panlirism". În lucrarea lui **W.**, masivă, pentru întâia dată „structurile romanului sunt privite cu lupa" și „imaginarul teodorenian este decupat cu atâta minuție" (Eugen Simion). Alte contribuții în domeniul istoriei literare sau al comparatismului privesc personalitatea lui Frédéric Damé și opera lui A.I. Odobescu. A publicat, în Franța și în România, traduceri în franceză din proza și poezia eminesciană (*Sărmanul Dionis*, *Cezara*, *Poeme postume*, *Fragmentarium*), schițe de I.L. Caragiale (*Momente*), romanul *Saludos* de Alexandru Ecovoiu, romanul *Galaxia burlacilor* de Dumitru Dinulescu, versiuni apreciate pentru frumusețea și modernitatea echivalărilor.

Traduceri: M. Eminescu, *„Le Pauvre Dionis", suivi de „Cezara"*, Arles, 1993; *„Poeme postume" urmate de „Fragmentarium" – „Poèmes posthumes" suivis de „Fragmentarium"*, ed. bilingvă, pref. trad., București, 1997; ed. Lille, 2002; Alexandru Ecovoiu, *Saludos*, București, 2000; I.L. Caragiale, *Momente – Moments*, ed. bilingvă, Lille, 2002; Dumitru Dinulescu, *Le Vieux garçon*, București, 2009.

Repere bibliografice: Mihnea Radu, *Eminescu în librăriile pariziene*, RMB, 1993, 854; Eugen Simion, *„Medelenismul" văzut de la Aix-en-Provence*, CC, 1995, 1–2; Annie Bentoiu, *Postumele lui Eminescu pătrund în cultura franceză*, RL, 1997, 20; Dora Pavel, *„Eminescu poate fi comparat cu un om care a devenit, la sfârșitul sfârșiturilor, esență pură"* (interviu cu Michel Wattremez), VTRA, 1997, 12; Ofelia Ichim, *„Primii mei profesori de limba și literatura română au fost timbrele, copiii din România și autorii de capodopere literare"* (interviu cu Michel Wattremez), CL, 2003, 6. ***O.I.***

WEIGAND, Gustav (1.II.1860, Duisburg, Germania – 8.VII.1930, Belgershain, Germania), filolog, etnograf german.

După cursuri gimnaziale la Giessen (1871–1876) și normaliene la Bensheim (1876–1878), își încheie studiile de filologie modernă la Universitatea din Leipzig (1884). Doctor în filologie în 1888, urmează un semestru la Paris (1890–1891), obținând docența. Este profesor la Școala de Fete din Darmstadt (1878–1881), învățător la Școala Reală Privată „Teichmann", profesor extraordinar de limbi romanice

la Leipzig (din 1897). Înființase aici, în 1893, Institutul pentru Studiul Limbii Române, subvenționat de statul român, și publicația „Jahresbericht des Instituts für Rumänische Sprache” (1894–1921). Academia Română îl primește în 1892 membru corespondent străin.

W. publică o gramatică a limbii române (*Rumänische Grammatik,* 1903), primul atlas lingvistic român (*Linguistischer Atlas des dacorumänischen Sprachgebietes*, 1909), câte o monografie etnografico-filologică despre dialectele aromân, meglenoromân și istroromân, studii despre dacoromână (graiurile bănățean, crișan, moldovean și muntean), precum și numeroase alte studii solide, incluse în anuarul Institutului din Leipzig, unde valorifică și rezultatele anchetelor. A cercetat mai mult de șapte sute douăzeci de localități, textele de folclor culese din ținuturile locuite de români ridicându-se la peste patru sute, cele mai multe reproduse în transcriere fonetică. Artur Gorovei, care l-a găzduit pe **W.** la Fălticeni mai mulți ani, a evocat modul cum acesta își desfășura anchetele pe teren: „Timp de cinci ani și-a petrecut lunile de vacanță colindând țările române cu trăsura, din sat în sat, de-a lungul văilor. Ardealul, România Veche, Bucovina, Basarabia, Dobrogea au fost cercetate de el stând de vorbă cu mii de oameni și notând rezultatele. Pe el îl interesa chipul cum se rostesc cuvintele în diferite localități. Pentru aceasta își alcătuise o listă de cuvinte caracteristice, în care interveneau toate variațiile de rostire a literelor alfabetului, și, când întâlnea un țăran pe drum sau când ajungea într-un sat, intra în vorbă cu oamenii. Vorbea lucruri banale, ca orișcare excursionist care rătăcește prin sate pentru a-și pierde vremea, și nimeni nu bănuia scopul urmărit de el. Weigand avea grijă să puie astfel de întrebări, ca în răspunsurile date săteanul să rostească și cuvinte tipice, din formularul lui”. Ca profesor la Leipzig, i-a avut elevi pe Theodor Capidan, Pericle Papahagi, Iosif Popovici, Sextil Pușcariu, Sterie Stinghie, Ion Scurtu. De asemenea, a atras o serie de studenți germani spre studierea limbii și culturii populare românești, precum K. Schladebach, Arthur Byhan, Ernst Bacmeister, Martin Block. A urmărit cu atenție revista „Șezătoarea” de la Fălticeni și i-a recomandat conducătorului ei, Artur Gorovei, să publice texte transcrise riguros fonetic. **W.** a fost foarte apreciat de oamenii de știință din România, N. Iorga, spre exemplu, opunându-l, în 1903, folcloristului „indirect”, „de cabinet”, și elogiindu-i efortul: „Să străbată cineva mai ales județele de la câmp în indispensabila căruță proprie, cum o are d. Weigand”.

SCRIERI: *Die Sprache der Olympo-Walachen nebst einer Einleitung über Land und Leute*, Leipzig, 1888; *Wlacho-Meglen. Eine ethnographisch-philologische Untersuchung*, Leipzig, 1892; *Die Aromunen. Ethnographisch–philologisch–historische Untersuchungen über das Volk der sogenannten Makedo-Romanen oder Zinzaren*, I–II, Leipzig, 1894–1895; *Der Banater Dialekt,* Lepzig, 1896; *Die Dialekte der Grossen Walachei,* Leipzig, 1902; *Die Dialekte der Bukowina und Bessarabiens,* Leipzig, 1904; *Rumänen und Aromunen in Bulgarien,* Leipzig, 1907; *Linguistischer Atlas des dacorumänischen Sprachgebietes*, Leipzig, 1909; *Etnographie von Makedonien*, Leipzig, 1924. **Traduceri:** Ion Creangă, *Harap Alb*, Leipzig, 1910.

Repere bibliografice: Elie Dăianu, *Dr. G. Weigand*, T, 1896, 1–2; Enea Hodoș, *Cântece bănățene*, Caransebeș, 1898, *5–28*; N. Iorga, *Colecția de folk-lore a Ministeriului de Instrucțiune*, București, 1903, *8*; A. Philippide, *Un specialist român la Lipsca*, Iași, 1909; Carlo Tagliavini, *Gustav Weigand*, „L’Europa Orientale”, 1930; Artur Gorovei, *Literatură populară,* îngr. și pref. Iordan Datcu, București, 1976, *125–126, 165*; Sextil Pușcariu, *Gustav Weigand,* DR, 1929–1930; Iorga, *Oameni,* III, *329–330;* [Red.], *Gustav Weigand,* RIR, 1931, vol. I, fasc. 1; Dimitrie Macrea, *Studii de istoria limbii și lingvisticii române*, București 1965, *231–245*; Maria Luiza Ungureanu, *Scrisorile lui Gustav Weigand către Artur Gorovei,* REF, 1968, 6; Vasile Arvinte, *Contribuția lui Gustav Weigand la dezvoltarea dialectologiei românești,* ALIL, t. XXXIII, A. lingvistică, 1992–1993; Popa, *Convergențe, 200–216;* Rusu, *Membrii Academiei, 566;* Ion Taloș, *Gustav Weigand și literatura populară română*, în *Întâlniri între filologi români și germani. Actele colocviului de la Cluj, 24–26 mai 2002,* Cluj-Napoca, 2003, *27–43*; Marcu Mihail Deleanu, *Gustav Weigand și bănățenii,* Reșița, 2005; Datcu, *Dicț. etnolog.,* II, *932–933;* Stelian Dumistrăcel, *Alexandru Philippide – Gustav Weigand: ipostaze*, „Philologica Jassynesia”, 2009, 1. ***I.D.***

WEISS, Aureliu (26.X.1893, București – 31.V.1962, Paris), eseist, critic dramatic.

Este fiul Anei (n. Goldstein) și al lui Leon Weiss, croitor. Urmează la București Liceul „Matei

Basarab" (absolvit în 1912) și Facultatea de Drept (licența în 1915). Îmbrățișează cariera de avocat în Baroul Ilfov (1919–1940), fiind și autor al unor lucrări juridice. Membru al Partidului Național Țărănesc, este ales vicepreședinte al Filialei București, iar în 1932 deputat de Ilfov. În timpul celui de-al Doilea Război Mondial, în urma aplicării legilor rasiale, i se interzice să mai profeseze ca avocat. Din 1948 se stabilește în Franța. Debutează precoce, în 1908, la numai cincisprezece ani, la „Noua revistă română". Din 1913 e prezent cu numeroase intervenții în „Viața românească", unde deține un timp și cronica dramatică, ulterior scrie în paginile ziarului „Lumina", iar în 1920 conferențiază sub auspiciile cercului Poesis, fondat de Ion Marin Sadoveanu și Ion Sân-Giorgiu. Între 1925 și 1939 colaborează la „Adevărul literar și artistic", „Lumea", „Dreptatea", „Dimineața", „Cuvântul liber", „Însemnări ieșene", „Curierul israelit" și cu articole de specialitate la „Curierul judiciar", „Pandectele române", „Revista de drept comercial". După al Doilea Război Mondial semnează în „Torța" și, membru al Asociației Cultură și Progres, susține, în 1947, expunerea *Revoluția de la 1907 în romanul românesc*. Deschiderea de orizont, familiarizarea cu mișcarea literar-dramatică românească și europeană, subtilitatea observațiilor, stilul alert sunt câteva trăsături distincte ale contribuțiilor critice ale lui **W.**, vizibile și în selecțiile riguroase din volumele *Studii literare* (1922) și *Autori și păreri* (1929), singurele publicate în românește. Manuscrisul unui al treilea volum, pregătit în 1947, s-ar fi pierdut în momentul naționalizării tipografiei unde trebuia să apară.

În *Studii literare* **W.** include analize asupra scrierilor lui George Diamandy, Gabriele D'Annunzio, Oscar Wilde, George Bernard Shaw, Henri Barbusse, D. Merejkovski ș.a., iar *Autori și păreri* cuprinde eseuri despre Romain Rolland, André Gide, Jules Romains, A.P. Cehov, Luigi Pirandello, John Galsworthy ș.a, completate de studiul *Drama socială contemporană,* cu referiri la teatrul naturalist al lui Gerhart Hauptmann ori la cel expresionist al lui Ernst Toller, Fritz von Unruh ș.a. Deși unele texte reprezintă încercări de punere în contact a publicului românesc cu opera unor personalități contemporane ale literaturii universale, autorul tinde constant către studiul de contribuție și către interpretarea personală, eseurile sale fiind, nu o dată, replici la opiniile unor exegeți străini consacrați. În paralel cu critica foiletonistică, mai ales după stabilirea în Franța, **W.** s-a îndreptat către teatru, elaborând o operă amplă, de care nu s-a știut nimic până în 1960, când apărea la Paris volumul *Le Destin des grandes œuvres dramatiques.* Celelalte scrieri au fost publicate postum: *L'Esprit de la tragédie* („Revue d'esthétique", 1963), *Le Théâtre de Luigi Pirandello dans le mouvement dramatique contemporain* (1965), *Le Monde théâtral de Michel de Ghelderode* (1966), *Le Théâtral, le dramatique et la vie. Ressource et prestige du théâtre* („Revue d'esthétique", 1966), *Curiosités nietzschéennes* („Sophia", Padova, 1967), *Les Foules sur la scène* („Annales d'esthétique", 1967–1968), *Héroïnes du théâtre de Henry de Montherlant: Mariana, Inés de Castro et l'Infante, Geneviève, Soeur Angélique, Pasiphae* („Archives des lettres modernes", 1968), *Aesthetic Prejudices and the Perception of Ideals: An Educational Problem* („The Journal of Aesthetic Education", 1969), *Truth and Theater* („Comparative Drama", 1970) ș.a. Spre deosebire de cele două cărți tipărite în țară și de numeroasele cronici literare și dramatice rămase în periodice, textele redactate de **W.** în ultima parte a vieții sunt mai accentuat teoretice, studiile de caz transformându-se în pretexte de dezbatere. Așa, de pildă, analiza tragediilor lui Sofocle sau ale lui Eschil în comparație cu reluările ulterioare ale temelor din *Antigona* și din *Prometeu înlănțuit* îi dă prilejul unui nuanțat eseu asupra miracolului supraviețuirii în timp a tragediei grecești și a puterii ei dramatice incomparabil superioare producțiilor de mai târziu. Relevând cu subtilitate accentul pus de Sofocle pe forța religiei în *Antigona*, iar nu pe elemente psihologice, cum se consideră îndeobște, **W.** reafirmă, ca și în eseul *Teatrul și interpreții lui*, din 1934, că „modernii nu pot înțelege personajele tragediei în sensul viziunii antice" și că „ei văd doar idei și simboluri, acolo unde erau credințe […] văd cu ochii lor, în interpretarea lor personală, de veac și țară". Umbrit de criticul dramatic, eseistul și cronicarul literar se dovedește – în perspectiva timpului – și un judicios receptor al valorilor contemporane românești. Aprecierile asupra prozei lui Mihail Sadoveanu, C. Stere, Liviu Rebreanu ș.a. își păstrează încă interesul. Ele au contribuit, nu în mică măsură, la impunerea în conștiința publică a unor lucrări sau idei.

SCRIERI: *Studii literare*, București, 1922; *Autori și păreri*, București, 1929; *Le Destin des grandes œuvres dramatiques*, Paris, 1960; *Le Théâtre de Luigi Pirandello dans le mouvement dramatique contemporain*, Paris, 1965: *Le Monde théâtral de Michel de Ghelderode*, Paris, 1966.

Repere bibliografice: Octav Botez, *„Studii literare”*, VR, 1923, 1; Izabela Sadoveanu, *„Autori și păreri”*, ALA, 1929, 437; Demostene Botez, *„Autori și păreri”*, VR, 1929, 4; Nica, *Publicistică*, I, *293*; Podoleanu, *60 scriitori*, II, *368;* Predescu, *Encicl., 916*; Dimitri Weiss, *Aureliu Weiss, critique dramatique et esthéticien du théâtre,* „Revue de l'Université de Ottawa”, 1975, 1; Mircea Anghelescu, *Un uitat: Aureliu Weiss*, RITL, 1986, 4; *Dicț. scriit. rom.*, IV, *826–827*. ***I.O.***

WEISSGLAS, Immanuel (14.III.1920, Cernăuți – 28.V.1979, București), poet, traducător. Este fiul lui Isak Weissglas, jurist. După terminarea liceului, perioadă în care se împrietenește cu Paul Celan, acesta devenindu-i și emul în cucerirea măiestriei poetice, lucrează ca bibliotecar în orașul natal. Tot aici începe studii filologice la Universitate, dar le întrerupe din cauza izbucnirii celui de-al Doilea Război Mondial. Un val de arestări declanșat în vara lui 1942 lovește și familia Weissglas, care va fi deportată până în primăvara anului 1944 în diferite lagăre transnistrene (Cariera de Piatră, Obodovca). Tatăl său, reprezentant de opinie al unui lot de deportați, a scris o relatare detaliată despre perioada prigoanei rasiale, apărută postum (*Steinbruch am Bug. Bericht einer Deportation nach Transnistrien*, Berlin, 1995), iar **W.** a situat în centrul creației sale poetice – *Kariera am Bug* (1947), *Der Nobiskrug* (1972), un prim volum, datat 1947, *Gottes Mühlen in Berlin,* păstrându-se în dactilogramă – momente ale acestei etape biografice, reflectate sub aspectul soartei ahasverice a neamului său. Venit în 1945 la București, după o ședere de mai multe luni la Cernăuți, se angajează secretar tehnic și corector la Editura Europolis, iar începând din 1948 ocupă diferite funcții la ziarul „România liberă”. În 1972 Uniunea Scriitorilor îi decernează Premiul pentru Poezie. A mai semnat James Immanuel Weissglas, Immanuel Wahnschaffe, iar traducerile din limba germană cu pseudonimul Ion Iordan.

Flexibilitatea lui **W.** în mânuirea limbilor română și germană poate fi asociată cu înclinațiile sale muzicale; în tinerețe chiar se gândise la o carieră de pianist, dar împrejurările i-au împiedicat realizarea acestei năzuințe; reușește totuși să-și asigure o vreme existența ca instrumentist într-o formație de teatru. Începe să facă traduceri și retroversiuni chiar din timpul liceului, încurajat de Tudor Arghezi, care în 1937 îi mijlocește publicarea unor versuri de Rainer Maria Rilke în „Viața românească”, unde semnează și tălmăcirea poeziilor lui Arghezi *Ploaie* și *Poarta cernită*. Mai târziu va realiza versiuni românești ale unor opere consacrate din literatura germană: *Faust* de Goethe (1957–1959), proză de Franz Grillparzer, Lion Feuchtwanger și Adalbert Stifter. Debutul pe celălalt traseu, al retroversiunii, îl va realiza de asemenea sub protecția lui Arghezi, cu poemul *Luceafărul* al lui Eminescu (1940). Fie și cu texte relativ puține (*Luceafărul*, *Mai am un singur dor*, *Diana*), **W.** a contribuit la „fondul principal al unui Eminescu german” (Dieter Roth). Dintre scrierile clasicilor români a mai tălmăcit piesa *Despot Vodă* de Vasile Alecsandri în versuri fluide, cu rimă bogată, ingenios aplicată. Atras de lirica românească a secolului al XX-lea, **W.** a publicat în „Rumänische Rundschau” numeroase traduceri din Tudor Arghezi, Victor Eftimiu, Lucian Blaga, Ștefan Aug. Doinaș, Dan Botta, Leonid Dimov, G. Călinescu, Ion Caraion, Geo Dumitrescu, Nichita Stănescu, Ana Blandiana, Ion Horea, Ion Gheorghe, dispus mereu de a se apropia de poeme dificile ca rimă, prozodie și ideatică. Măsura talentului său de traducător, slujitor devotat și discret al originalului, a dat-o odată cu transpunerea ciclului *Ultimele sonete închipuite ale lui Shakespeare în traducere imaginară de V. Voiculescu*, despre care Zoe Dumitrescu-Bușulenga scrie: „Încercarea lui Immanuel Weissglas ni se pare admirabilă în temeritatea ei cu atât mai mult, cu cât o fidelitate strictă o închingă în tiparele celei mai riguroase analogii. Suntem tentați să considerăm realizarea aceasta, atât de grea și de frumoasă, ca una din cele mai strălucite traduceri de poezie din română în germană, echivalând cu aceea a sonetelor shakespeareene traduse din engleză în germană de Stefan George”.

Traduceri: M. Eminescu, *Hyperion*, București, 1940, *Gedichte*, București, 1975 (în colaborare); J.W. Goethe, *Faust,* I–II, București, 1957–1959; Franz Grillparzer, *Granit*, București, 1964; Lion Feuchtwanger, *Succesul. Trei ani din istoria unei provincii*, pref. I.D. Bălan, București, 1964; Paul Schuster, *Văpaia de februarie,* București, 1966; Adalbert Stifter, *Vechea pecete,* pref. Nicolae Balotă, București, 1970; Vasile Alecsandri, *Fürst Despot*, București, 1973; *Die letzten ersonnenen Sonette Shakespeares in der erdachten Übersetzung V. Voiculescus – Ultimele sonete închipuite ale lui Shakespeare în traducere imaginară de*

V. Voiculescu, ed. bilingvă, pref. Zoe Dumitrescu-Bușulenga, București, 1974; *Eine Welt wird geboren. Auswahl rumänischer Gegenwartsdichtung*, îngr. Mihai Isbășescu și Alexandru A. Șahighian, București, 1974 (în colaborare).

Repere bibliografice: Popa, *Dicț. lit.* (1977), *622*; Dieter Roth, *Gedanken zu einem deutschen Eminescu*, în *Wechselwirkungen in der deutschen und rumänischen Geisteswelt am Beispiel Mihai Eminescu*, Stuttgart, 1977; Alfred Kittner, *Abschied von Immanuel Weissglas*, NL, 1979, 7; G. Guțu, *Mihai Eminescus „Luceafărul" în der Übersetzung von Immanuel Weissglas*, AUB, 1989; *Immanuel Weißglas (1920–1979). Studien zum Leben und Werk,* coordonatori Andrei Corbea-Hoișie, Grigore Marcu și Joachim Jordan, Iași – Konstanz, 2010. ***J.W.***

WICHNER, Ernest (17.IV.1952, Zăbrani, j. Arad), traducător, editor. Este fiul Katharinei (n. Mayer) și al lui Peter Wichner. Urmează la Timișoara Liceul nr. 2 „Nikolaus Lenau" absolvit în 1971, apoi, din octombrie 1973, scurtă vreme, Facultatea de Filologie, secția germană–română, din același oraș. În 1972 se află printre fondatorii mișcării Aktionsgruppe Banat, iar în 1975 emigrează în Republica Federală Germania. Între 1977 și 1982 se specializează în germanistică și politologie la Freie Universität din Berlin. Din 1988 este director-adjunct la Literaturhaus din Berlin, iar din 2003 directorul instituției. Debutează la revista „Neue Literatur" în 1971, iar editorial în 1984 în calitate de traducător, alături de Oskar Pastior, al unui volum din povestirile lui Ștefan Bănulescu, intitulat *Verspätetes Echo*. Mai colaborează la „România literară", „Observator cultural", „Euphorion" ș.a., dar și la reviste din spațiul german; „Sinn & Form", „Akzente", „die horen" ș.a. Recompensat cu numeroase burse pentru activitatea sa de traducător, va fi distins, în 2005, *ex aequo* cu Daniel Bănulescu, poetul din care a tălmăcit, cu Premiul pentru Poezie Europeană al orașului Münster.

Implicarea lui **W.**, în dubla ipostază de traducător și editor, scoate în evidență un program asumat de promovare a literaturii din România în țările de expresie germană. Spațiile culturale ale etnicilor germani din Transilvania și Banat sunt vizate cu precădere de editor, chiar și în evoluția lor după emigrare. Lui Oskar Pastior, reprezentant al acestei literaturi, îi dedică o cuprinzătoare ediție (*Werkausgabe*, I–IV, 2003–2008). Nici alte arii tradițional germanice nu sunt ocolite, ca în cazul unei reviste expresioniste de la Cernăuți, „Der Nerv". Pe editor îl vor interesa și românii, îndeosebi Gellu Naum, antologat într-un monumental volum, în transpunerea sa și a lui Oskar Pastior, dar și alți exponenți ai literelor contemporane. Popasurile traducătorului sunt legate în special proza de românească din secolul al XX-lea, de la M. Blecher, cu aproape întreaga operă: *Întâmplări din irealitatea imediată, Inimi cicatrizate, Vizuina iluminată*, la tineri în curs de afirmare. Ample selecții din nuvelistica lui Ștefan Bănulescu și a lui Norman Manea se alătură unor cărți de Ana Blandiana și Mircea Cărtărescu sau romanului *Hotel Europa* de Dumitru Țepeneag. Dintre poeți, sunt preferați Nora Iuga, Cristian Popescu, Daniel Bănulescu, Ion Mureșan, cu toții mai aproape (sau chiar ținând) de viziunea și mijloacele postmodernismului. Ca și în cazul altor autori proveniți din România, bilingvismul la **W.** e o sursă necontenită de integrare în ambele culturi, de stimulare creatoare a unor arii cu specific cultural diferit. Strădania lui e cu atât mai lăudabilă, cu cât și-a însoțit majoritatea textelor tălmăcite de prezentări critice adecvate, făcând posibilă introducerea cititorului occidental într-o zonă literară cu care este mai puțin sau deloc obișnuit.

Ediții, antologii: *Das Wohnen ist kein Ort. Texte und Zeichen aus Siebenbürgen, dem Banat und den Gegenden versuchter Ankunft*, Bremerhaven, 1986; *Ein Pronomen ist verhaftet worden. Texte der Aktionsgruppe Banat*, pref. edit., Frankfurt am Main, 1992; *Das Land am Nebentisch. Anthologie mit Texten rumäniendeutscher Autoren*,pref. edit., Leipzig, 1993; *Der Nerv. Eine expressionistische Zeitschrift aus Czernowitz* (în colaborare cu Herbert Wiesner), Berlin, 1997; Oskar Pastior, *Werkausgabe*, I–IV, München–Viena, 2003–2008; *Die halluzinogene Katze*, tr. Georg Aescht, cu ilustrații de Tudor Jebeleanu și Dan Perjovschi, Bremerhaven, 2009; *Versuchte Rekonstruktion. Die Securitate und Oskar Pastior*, München, 2012. **Traduceri:** Ștefan Bănulescu, *Verspätetes Echo*, pref. trad., Berlin, 1984 (în colaborare cu Oskar Pastior); Norman Manea, *Roboterbiographie,* postfață Dieter Schlesak, Göttingen, 1987 (în colaborare cu Gerhardt Csejka și Paul Schuster), Göttingen, 1987, *Der Trenchcoat*, pref. trad., Göttingen, 1990, *Training fürs Paradies*, pref. trad., Göttingen, 1990 (în colaborare), *Trennwand*, Göttingen, 1992 (în colaborare cu Gerhardt Csejka și Paul Schuster), *Oktober, acht Uhr*, München, 2007 (în colaborare cu Gerhardt Csejka și Paul Schuster); M. Blecher, *Aus der unmittelbaren Unwirklichkeit*, postfața trad., Berlin, 1990; ed. postfață Herta Müller, Frankfurt am Main, 2003, *Vernarbte Herzen*, postfața trad., Frankfurt am Main, 2006, *Beleuchtete Höhle. Sanatoriumsgebuch*, postfața trad., Frankfurt am Main,

2008; Carmen Francesca Banciu, *Fenster in Flammen*, pref. trad., Berlin, 1992 (în colaborare cu Rolf Bossert); Ana Blandiana, *Die Applausmaschine*, pref. trad., Göttingen, 1993; Dumitru Țepeneag, *Hotel Europa*, Berlin, 1998; Daniel Bănulescu, *Schrumpeln wirst du, wirst eine exotische Frucht sein*, Viena, 2003, *Was schön ist und dem Daniel gefällt*, postfața trad., Stuttgart, 2009; Nora Iuga, *Der Autobus mit den Bucklingen*, postfață Herta Müller, Stuttgart, 2003, *Gefährliche Launen*, postfață Mircea Cărtărescu, Stuttgart, 2007; Gellu Naum, *Pohesie. Das lyrische Werk*, îngr. trad., Basel, 2006 (în colaborare cu Oskar Pastior); Cristian Popescu, *Familie Popescu*, Viena, 2006; Mircea Cărtărescu, *Warum wir die Frauen lieben*, Frankfurt am Main, 2008, *Travesti*, Berlin, 2010; Ion Mureșan, *Acces interzis! – Zugang verboten!*, ed. bilingvă, postfața trad., Viena, 2008; *Balkanische Alphabete. Rumänien*, îngr. trad., Heidelberg, 2009 (în colaborare).

Repere bibliografice: Ion Bogdan Lefter, [*Ernest Wichner*], OC, 2001, 58, 2004, 209; Octavian Soviany, *Fuga spre alb*, CU, 2003, 7; Mircea M. Pop, *Oskar Pastior în ediție de autor*, „Semenicul" (Reșița), 2004, 1; Mircea M. Pop, *Un premiu european pentru un poet român și traducătorul său*, CL, 2005, 11; Gabriel H. Decuble, *„Întâlniri providențiale pot avea loc aici și acum". Dialog cu Ernest Wichner*, OC, supliment, 2007, 134; Veronica D. Niculescu, *Nora Iuga și Ernest Wichner la Sibiu*, SDC, 2008, 167; Corina Bernic, *Despre cum lucra poliția politică*, OC, 2012, 370. ***G.Dn.***

WINTERHALDER, Enrich (1808 – 14.V.1889, Kritzendorf, Austria), poet, autor dramatic, traducător, publicist. Stabilit la București în 1828, austriacul **W.**, pe atunci în vârstă de douăzeci de ani, se înrolează în armata română recent înființată. Este secretar-contabil al lui Ion Câmpineanu în anii când activa Societatea Filarmonică. Îl cunoaște pe C.A. Rosetti, cu care leagă o strânsă amiciție. Cei doi prieteni și asociați deschid o tipografie, mai bine dotată decât a lui Ion Heliade-Rădulescu, precum și o librărie (1845), pe lângă aceasta funcționând un cabinet de lectură. **W.** participă atât la pregătirea, cât și la desfășurarea Revoluției de la 1848. Pentru devotamentul lui a fost împământenit printr-un decret al Guvernului Provizoriu. După reprimarea mișcării este arestat și închis. Pus în libertate, el ține o permanentă legătură cu tovarășii aflați în exil, îndeosebi cu Rosetti, dar în 1852 este expulzat și pleacă la Viena, unde reputația de revoluționar nu-i aduce prea mulți prieteni. Va reveni în 1857, odată cu C.A. Rosetti, dobândind încă o dată, în 1859, cetățenia română. În 1860 C.A. Rosetti, ministru al Cultelor și Instrucțiunii Publice, îi încredințează fostului său colaborator conducerea Teatrului cel Mare din București. Din 1861 predă la „Sf. Sava", pentru prima dată la noi, un curs public de stenografie, iar în 1862 înființează o școală de comerț și contabilitate. Socotit un priceput economist, a fost director, apoi secretar general în Ministerul de Finanțe (1861, 1866–1867), director al Casei de Depozite și Consemnațiuni (1865–1866), vicepreședinte al Consiliului Superior de Comerț și Industrie.

W. a fost un publicist nu lipsit de aptitudini scriitoricești. A semnat în „Pruncul român" (1848), unde era și redactor, un articol intitulat *Dezrobirea României*, e prezent în „Curiosul", „Pământeanul", „Propășirea", unde mai dă proză și o fabulă, precum și în „Foaie pentru minte, inimă și literatură". La „Românul", gazeta lui C.A. Rosetti, se manifestă ca un gazetar prolific, dând, uneori număr de număr, articole privind chestiuni economice, financiare, comerciale, foiletoane, comentarii satirice, „fantasii" (*Din suvenirea unei pietre*, *O fantasie de figuri* ș.a.), versuri, șarade, enigme, logogrife, iscălite fie cu inițiala W., fie Iernescu (sau E. Ernescu), fie Friguresc̆u. Fără a fi un erudit, e în orice caz un om citit, cu o informație cuprinzătoare. Publicistica lui impresionează prin tact și printr-un anume spirit de curtenie față de cititor. Câteva încercări de teorie, despre arta dramatică, despre patos, nu au însemnătate, dar opiniile despre teatrul vremii sau cele referitoare la limbă conțin idei bine gândite. Sceneta satirică *O comedie tragică* (1859) pune, de asemenea, în discuție probleme ale scenei românești. **W.** îndeamnă la consolidarea unui teatru național susținut de o dramaturgie cu rosturi etice, inspirată din actualitate. În ce privește limba română, o găsește dulce și armonioasă, dar primejduită de abuzul de „ziceri străine" (*Câteva cuvinte asupra limbei noastre*). În articolul *Trecutul, prezentul și viitorul* face dovada unor resurse de memorialist, povestind convingător despre sosirea lui în țară sau realizând o interesantă descriere a Bucureștilor acelor ani, amestec de lux și mizerie. E sugestivă mai ales o evocare a orașului bântuit de ciumă, cu priveliștea „spăimântătoare" a sinistrelor convoaie de înmormântare. A mai scris (și sub pseudonimul Contimporanul) cronici dramatice și muzicale. Împreună cu C.A. Rosetti editează mai multe calendare. Înclinația lui era de a face operă de popularizare. Pentru scena românească produce comedii și vodeviluri, în realitate traduceri și

prelucrări. *Triumfu amorului* (1836) e o compunere artificioasă, fără haz, în care premiate sunt, în cele din urmă, dragostea și statornicia. Piesa *Actorul fără voie* (1836) se aseamănă cu unele comedii ale lui V. Alecsandri. Este, probabil, o traducere a piesei lui August von Kotzebue, *Der Schauspieler wider Willen*, aceasta, la rândul ei, cu prototip francez. Alte lucrări sunt *Nevinovații*, cu urmarea *O poliță*, apoi *Nepotul în locul unchiului* (1846), după Louis-Benoît Picard, *Trei dascăli*, comedie cu cântece, *Parazitul sau Meșteșugul d-a-și face norocul* (1859), după Schiller. Din Philippe Dumanoir și Clairville transpune comedia-vodevil *33 333 de franci și 33 de centime pe zi* (1859), din Henri Murger *Bunul odinioară*, iar din A.G.A. Müllner tragedia *Vina*; alt nume este cel al lui Heinrich Zschokke. Mai vrednică de interes este versiunea românească a piesei *Don Carlos* de Schiller. **W.** scrie și un articol despre dramaturgul german, din care mai încearcă și o tălmăcire după *Wilhelm Tell*. Nuvela *Balu vițe-legatului* („Pământeanul", 1839) o are ca autoare pe M-me Charles Reybaud. Onest traducător în românește, **W.** s-a străduit, pe de altă parte, să realizeze, tot cu mijloace modeste, versiunea germană a unor poezii de Gh. Asachi, V. Cârlova, C.A. Rosetti, precum și a nuvelei *Zoe* de C. Negruzzi, pentru gazeta „Bukarester Deutsche Zeitung". Poeziile lui, apărute în „Propășirea" și în „Foaie pentru minte, inimă și literatură", adunate în volumul *Flori de scăieți culese pe malul Dâmboviței* (1846), sunt întâmpinate de Gh. Asachi cu o scurtă, dar elogioasă, notă în „Albina românească". Cărțulia cuprinde versuri ușurele, vioaie, unele cu alură forțat cogitativă (*Mormântul*), de o tristețe simulată, altele (*O fată de măritat*) cu caracter satiric. A circulat mai cu seamă poezia *Dâmbovița*, căreia muzica lui J.A. Wachmann i-a adus o îndelungată popularitate. **W.** a mai compus fabule, unele imitate din nemțește.

SCRIERI: *Actorul fără voie*, București, 1836; *Triumfu amorului*, București, 1836; *Magazia de veselie sau Românul cel glumeț*, București, 1839; *Flori de scăieți culese pe malul Dâmboviței*, București, 1846; *Bătălia de la Călugăreni*, în C.A. Rosetti, *Amintiri istorice*, îngr. Vintilă C.A. Rosetti, București, 1889, *102–113*. **Traduceri:** A.G.A. Müllner, *Vina*, București, 1843; Philippe Dumanoir, Clairville, *33 333 de franci și 33 de centime pe zi*, București, 1859; Schiller, *Parazitul sau Meșteșugul d-a-și face norocul*, București, 1859.

Repere bibliografice: Gh. Asachi, „*Flori de scăieți culese pe malul Dâmboviței*", „Albina românească", 1846, 55; C. A. Rosetti, *Amintiri istorice*, îngr. Vintilă C.A. Rosetti, București, 1889, *93–102*; Rosetti, *Dicț. cont.*, *200*; Const. V. Rosetti, *Enric Winterhalder*, ALA, 1923, 122; N. Iorga, *Un martur german al timpurilor de prefacere românești*, RI, 1933, 4–6; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *248, Ist. lit.* (1982) *269–270*; *Ist. lit.*, II, *579–581*; Marin Bucur, *C.A. Rosetti*, București, 1970, *303–306*; *Dicț. lit. 1900, 923–924*; Victor Slăvescu, *Viața și opera economistului Enrich Winterhalder*, București, 2002. ***F.F.***

Academia Română

DICȚIONARUL GENERAL AL LITERATURII ROMÂNE

X

XENOPOL, Adela (1861, Iași – 11.V.1939, București), prozatoare, autoare dramatică.

Este al cincilea din cei șase copii ai Mariei (n. Vasiliu) și ai lui Dimitrie Xenopol, pedagog, apoi director al penitenciarului din Iași; are ca frați mai mari pe istoricul A.D. Xenopol și pe economistul, omul politic și scriitorul Nicolae D. Xenopol. După studii la Sorbona și la Collège de France din Paris, revine în țară și se stabilește pentru început la Iași, apoi la București. Se raliază mișcării feministe, devenind una din fruntașele ei. A debutat cu versuri la „Revista politică" din Suceava în 1886, iar în 1888 își strânge „încercările literare" în cartea *Versuri și istorisiri*. Pentru propagarea ideilor de emancipare a femeilor și pentru încurajarea scrisului feminin publică articole și editează sau conduce periodice ca „Dochia" (1896–1898), „Romånca" (1905–1906), „Viitorul româncelor" (1912–1916) și „Revista scriitoarei" (1926–1928). Mai e prezentă cu versuri, proză și teatru în „Convorbiri literare", „Cele trei Crișuri", „Evenimentul", „Revista literară", „Românul" (unde îi apare în 1893 romanul *Dorin Molna*) ș.a. A folosit și pseudonimele Stanca, D. Elgard și Yna Bucov. S-a numărat printre inițiatoarele Societății Scriitoarelor Române, a cărei președintă a fost aleasă în 1925.

Pe lângă nuvele și povestiri, multe având ca tematică războiul și urmările lui asupra oamenilor, **X.** este autoarea a două romane istorice: *Pe urma războiului* (1913) și *Uragan* (1922). Aici încearcă o transpunere în plan narativ a evenimentelor din timpul campaniei din Bulgaria și a celor legate de participarea României la Primul Război Mondial, care alcătuiesc fundalul unor drame sentimentale plasate în înalta societate bucureșteană, asupra cărora **X.** se concentrează într-o acțiune destul de convențională. În cartea *Prin cetatea Carpaților* (1928), bogată în informații și în imagini de mare plasticitate, scriitoarea își strânge impresiile cu inserții reportericești rezultate din călătoriile întreprinse prin localități din Ardeal, Banat, Bucovina, Basarabia, precum și din Elveția. În contextul scrierilor sale, piesele de teatru au o caracteristică aparte: majoritatea sunt comedii cu scene pline de vervă, având ca model teatrul lui Vasile Alecsandri. O piesă, *Le Poète*, din volumul *Comédies. Tableaux de la vie roumaine* (1910), îl are ca personaj chiar pe Alecsandri.

SCRIERI: *Versuri și istorisiri*, Iași, 1888; *Între sfinți*, pref. Léon Clarétie, Iași, 1902; *Spre lumină*, București, 1903; *Comédies. Tableaux de la vie roumaine*, Paris, 1910; *Éducation et religion*, Geneva, [1910]; *Pe urma războiului*, București, [1913]; *Uragan*, București, 1922; *Prin Cetatea Carpaților*, București, [1928].

Repere bibliografice: *„Încercări literare"*, „Bibliografia română", 1888, 4; M. Jeanjaquet, „*Comédies*", „La Roumanie", 1910, 3 282; C. Sp. Hasnaș, *„Pe urmele războiului"*, FLR, 1914, 36; Barbu Delavrancea, *Raport*, AAR, partea administrativă și dezbaterile, t. XXXVI, 1913–1914; Constantin Mille, „*Uragan*", LUT, 1922, 108 ; Lucrezzia Karnabatt, „*Uragan*", DMN, 1925, 6 640; Romulus Dianu, „*Prin Cetatea Carpaților*", RP, 1929, 3 345; Recenzentă [Agatha Grigorescu-Bacovia], „*Prin Cetatea Carpaților*", RVS, 1929, 8–9; *Adela Xenopol*, în Miller–Săndulescu, *Evoluția*, *206–215; A murit Adela Xenopol*, RVS, 1939, 5–6; Vasile Netea, *Femeile în literatură*, UVR, 1941, 10; Al. Zub, *A.D. Xenopol. 1847–1920. Biobibliografie*, București, 1973, *31, 60*. ***L.D.***

XENOPOL, A.D. [Alexandru D.] (23.III.1847, Iași – 27.II.1920, București), teoretician și istoric al literaturii, autor de versuri și proză.

Este primul născut din cei șase copii ai Mariei (n. Vasiliu) și ai lui Dimitrie Xenopol; Adela Xenopol și Nicolae D. Xenopol îi sunt frați. Tatăl său, care se trăgea dintr-o familie anglo-saxonă, probabil autodidact, dar cu o remarcabilă cultură și vorbind câteva limbi europene, nu a avut o situație materială sigură, fiind, după stabilirea la Iași, dragoman la Consulatul Prusiei, proprietar de pension, preceptorul copiilor marelui ban Iordache Ruset din Bacău și, în sfârșit, director aproape douăzeci de ani

al penitenciarului din Iași. După ce urmează primele clase la pensionul greco-francez al lui Constantin Athanasiade și la școala de la Trei Ierarhi cu învățătorul I.A. Darzeu, **X.** își continuă studiile la Academie (fosta Academie Mihăileană) și la Institutul Academic, unde îi are profesori pe Titu Maiorescu, Nicolae Culianu, Grigore Cobălcescu. În 1867 este calificat primul la examenul de absolvire, iar în toamna aceluiași an devine student în drept și filosofie la Berlin, datorită bursei oferite de societatea Junimea și de Primăria Municipiului Iași. Perioada de studii în Germania se încheie în 1871, odată cu obținerea doctoratelor în drept (la Berlin) și filosofie (la Giessen). Participă la serbările de la Putna din august 1871, unde rostește o cuvântare publicată în „Convorbiri literare", revistă la care colabora din 1868. Intră, la Iași, în magistratură (mai întâi ca procuror de secție, după aceea ca prim-procuror), apoi practică avocatura și concomitent face parte din corpul profesoral al Institutului Academic. În 1883, când la Universitatea din Iași se înființează Catedra de istorie națională, **X.** se prezintă la concurs și devine titular, fiind definitivat în 1886. După ce între 1888 și 1893 tipărește în șase volume *Istoria românilor din Dacia Traiană*, în 1913–1914 îi apar din ediția a doua („mult sporită și îmbogățită", cum menționează autorul) doar cinci tomuri, celelalte nouă rămânând în manuscris; lucrarea va fi editată integral postum. În 1899 imprimă la Paris *Les Principes fondamentaux de l'histoire*, studiu pe care un an mai târziu îl traduce în limba română, și în 1908 îl retipărește, revăzut și completat, sub titlul *La Théorie de l'histoire*. Ca membru fondator al Societății Științifice și Literare din Iași, este ales președinte al secției literare și director al revistei „Arhiva", iar în intervalele 1899–1903 și 1906–1908 președinte al societății. Din 1889 este membru corespondent și din 1893 membru titular al Academiei Române, fiind în mai multe rânduri președinte al secțiunii istorice. Academia de Științe Morale și Politice din Paris îl alege în 1901 membru corespondent; a fost, de asemenea, profesor onorific la Sorbona, iar Institutul Internațional de Sociologie din Londra l-a cooptat membru titular în 1914. Bogată, corespondența cu oameni de știință europeni atestă și ea importanța lui ca istoric. A colaborat la cele mai importante periodice politice, științifice și literare românești, precum și la numeroase publicații străine, printre care „Revue historique", „La Renaissance latine", „Deutsche Literatur-Zeitung". După întoarcerea de la studii activitatea lui **X.** este strâns legată de Junimea: în 1871–1872 va fi, pentru câteva luni, secretarul societății în locul lui Iacob Negruzzi; vreme de patru ani (1871–1874) redactează procesele-verbale ale ședințelor junimiste; până în 1880 este un conștiincios conferențiar la „prelecțiunile populare"; „Convorbirile literare" îl au colaborator mai bine de două decenii, ultima dată în 1892. Totuși, nu a fost niciodată un junimist. Opoziția la ideologia grupării se manifestă încă din anii perioadei berlineze. Scrisorile către Iacob Negruzzi, articolele publicate în „Convorbiri literare" (*Cultura națională*, *Studii asupra stării noastre actuale* ș.a.) îl arată în dezacord mai ales cu unele idei ale lui Titu Maiorescu privind evoluția politică și culturală a societății românești. Din 1878 se desprinde și politic de junimiști, pentru a adera la gruparea liberalilor moderați, împreună cu Vasile Conta, iar ceva mai târziu la Partidul Liberal. Convingerile sale sociale își au rădăcina în pașoptism. Ca orientare politică, mai ales în chestiunea națională și în cea țărănească, îl precedă pe N. Iorga. Cu deosebire creator se arată **X.** pe terenul studiilor istorice și filosofice. *Istoria românilor din Dacia Traiană*, operă monumentală, este prima sinteză completă a istoriei naționale. *La Théorie de l'histoire* îl situează în rândul fondatorilor europeni ai filosofiei istoriei. Aici, aproape în același timp cu filosofii germani Wilhelm Heinrich Windelband și Heinrich Rickert, **X.** demonstrează caracterul științific al istoriei.

Preocupările literare au în ansamblul activității lui **X.** o pondere mult mai mică decât cele istorice. El situează literatura în cadrul istoriei ca pe o componentă a culturii naționale, alături de limbă, tradiții, moravuri și artă. Distinge, între primii la noi, literatura „în sensul special", restrâns, al cuvântului, deci ca artă, de cea în sens „general", adică de totalitatea scrierilor, indiferent de natura lor. Literatura trebuie să fie în primul rând „frumoasă". A doua trăsătură a ei, definită în directă descendență pașoptistă, este caracterul național ca sumă a ideilor specifice unui popor, spiritul său general. Totodată literatura este un produs individual, iar din determinarea mai mult sau mai puțin clară a individualității artistului provine originalitatea operei. Atunci când talentul și forța de creație depășesc sfera naționalității, literatura poate căpăta

atributul universalității. În același timp ea are o profundă menire socială, fiind unul din principalele resorturi ale evoluției societății. **X.** crede chiar că evenimentele revoluționare de la 1848 sunt, în bună parte, o urmare directă a dezvoltării literaturii române după 1840. Pentru el, scrierile literare nu pot avea valoare estetică atâta vreme cât nu exaltă „simțămintele" patriotice ale cititorului. De aceea, va privi cu neîncredere lirica erotică, pe care o socotește apanajul poeților minori. El a afirmat, în spiritul „Daciei literare", strânsa legătură între literatura nescrisă și cea cultă: creația populară a avut, începând din perioada formării poporului român, rolul de a modela, de a cizela și de a conserva calitățile estetice ale limbii române; scriitori români din toate epocile au găsit în folclor un prim izvor de inspirație. În consecință, **X.** acordă o mare importanță studierii și culegerii exacte a literaturii populare. Fără a avea vocație critică, a găsit totuși răgazul necesar pentru a discuta scrierile unor autori ca Gr. H. Grandea, N. Gane, Matilda Cugler-Poni, Ana Conta-Kernbach și Riria (Coralia Xenopol, născută Biberi, soția lui). Cronicile, deși conțin numeroase observații de bun-simț, sunt mai curând o dovadă a precarității spiritului critic. Astfel, **X.** îl apropie pe N. Gane, ca poet, de Eminescu, Matilda Cugler-Poni este considerată unul dintre cei mai mari poeți români, iar Riria ar fi chiar genială. În ceea ce privește istoria literară, se dovedește mult mai obiectiv. Urmărește evoluția literaturii în strânsă legătură cu evoluția istorică a poporului român, cu realitatea socială și culturală a fiecărei epoci, o atenție deosebită dând genurilor și speciilor. În cadrul unei perioade sunt căutate trăsăturile care o pot defini, creatorii care o pot reprezenta, scriitorilor li se trasează portrete sumare, dar veridice, interesante totuși mai mult în plan social, deoarece nu surprind, cel mai adesea, trăsături morale sau artistice, ci motivele unei opțiuni politice, ale unei atitudini civice. **X.** și-a semnat I. Laur (1894–1899) versurile și pastelurile publicate în „Arhiva", aici întrebuințând, mai rar, și pseudonimul Vitold. Inspirația lui lirică provine dintr-o filtrare naivă a elanurilor intime, care ar fi putut să capete înfățișarea adevăratei poezii erotice dacă expresia nu ar fi copleșită de o retorică greoaie, vetustă, cu ecouri din Grigore Alexandrescu și chiar din Costache Conachi. Se adaugă inaptitudinea de a folosi lexicul poetic adecvat și lipsa oricărei preocupări pentru eufonia versului. Însemnările de călătorie din Carpații răsăriteni, Elveția, Italia, Austria și Germania, unele publicate sub pseudonimul Helvetius în „Voința națională" (unde din 1885 e prezent și cu articole, studii și cronici literare, muzicale sau de artă plastică), sunt lipsite de culoare, de emoție în fața frumuseții peisajelor. **X.** privește numai cu ochiul unui călător dornic de instrucție, care notează ce vede pentru a-și completa informația. În schimb, puținele pagini memorialistice, grupate sub titlul *Istoria ideilor mele* și publicate târziu de I.E. Torouțiu în *Studii și documente literare*, transmit deseori ceva din sensibilitatea și din experiența de viață a autorului. **X.** a tradus destul de corect din Goethe (*Hermann și Dorotheea,* versiune lăsată în manuscris) ori din flamandul Hendrik Conscience (*Flori de câmp. Rosa cea oarbă*, 1873). Cele câteva poezii tălmăcite din G. Fischer și apărute în „Convorbiri

literare” sunt semnate y, ca și traducerea poeziei *Enigma* de Schiller.

SCRIERI: *Influența franceză în România,* Iași, 1887; *Istoria românilor din Dacia Traiană,* I–VI, Iași, 1888–1893; ed. 2, I–VI, Iași, 1888–1893; ed. 2, I–V, București, 1913–1914; ed. 3, I–XIV, București, 1925–1930; ed. 4, I–IV, îngr. și introd. Al. Zub, București, 1985–1993; *Istoria și genealogia Casei Callimachi,* București, 1897; *Amintiri de călătorie*, Iași, 1901; *La Théorie de l'histoire,* ed. 2, Paris, 1908; ed. (*Teoria istoriei*), tr. Olga Zaicik, pref. Al. Zub, București, 1997; *Tablouri din natură*, Iași, [1913]; *Scrieri sociale și filosofice*, îngr. și introd. N. Gogoneață și Z. Ornea, București, 1967; *Concepția sociologică*, îngr. Ștefan Vlăduțescu și Ion Munteanu, Craiova, 2006. **Traduceri:** Hendrik Conscience, *Flori de câmp. Rosa cea oarbă,* București, 1873.

Repere bibliografice: Emilgar [Emil Gârleanu], *Amintirile de călătorie ale d-lui A.D. Xenopol*, „Evenimentul”, 1901, 279; Iorga, *O luptă* (1979), II, *26–27*, *59–60*, *199–201*, *passim*; Caion [C. Al. Ionescu-Caion], *Alexandru Xenopol ca prozator*, „Românul literar”, 1906, 12; Octav Botez, *Alexandru Xenopol, teoretician și filosof al istoriei*, București, 1928; Iorga, *Oameni*, III, *32–34*, *37–39*; Dimitrie Bodin, *A.D. Xenopol și Junimea*, CL, 1937, 1–5; Munteano, *Panorama, 46–49*; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *384*, *Ist. lit.* (1982), *441–442*; Nicolae Bagdasar, *Istoria filosofiei românești*, București, 1941, *329–344*; E. Lovinescu, *T. Maiorescu și contemporanii lui*, I, București, 1943, *279–370*; Cioculescu–Streinu–Vianu, *Ist. lit.*, *205–210*; Al. Zub, *Memorialistica lui A.D. Xenopol*, ALIL, t. XXIII, 1972; *A.D. Xenopol. Studii privitoare la viața și opera sa*, coordonatori Leonid Boicu și Al. Zub, București, 1972; Bucur, *Istoriografia*, *122–125*; Al. Zub, *A. D. Xenopol. 1847–1920. Biobibliografie*, București, 1973; *Dicț lit. 1900, 925–926;* Al. Zub, *Biruit-au gândul,* Iași, 1983, *232–243, passim*; Al. Zub, *Historiographie roumaine à l'âge de la synthèse: A.D. Xenopol*, București, 1983; ed. (*Istoriografia română la vârsta sintezei: A.D. Xenopol*), Iași, 2004; Al. Zub, *Cunoaștere de sine și integrare*, Iași, 1986, *32–43*, *166–187*, *passim;* Vasile, *Conceptul*, *111–114*; Faifer, *Semnele*, *192–193*, *207*, *211*, *226–227*; Al. Zub, *În orizontul istoriei*, Iași, 1994, *77–85*, *149–156*, *200–216*, *passim*; Angela Giustino Vitolo, *Storia e metodo in Alexandru D. Xenopol: un dibatto europeo*, pref. Bianca Valota Cavallotti, Napoli, 1995; Rusu, *Dicț. scriit. rom.*, IV, *828–830*; *Membrii Academiei*, *568*; Zamfirescu, *Istorie*, II, *197–203*; Al. Zub, *A.D. Xenopol în cultura română,* AC, 2005, 15; Mihai Popa, *A.D. Xenopol, filosof al istoriei*, București, 2007. ***R.Z.***

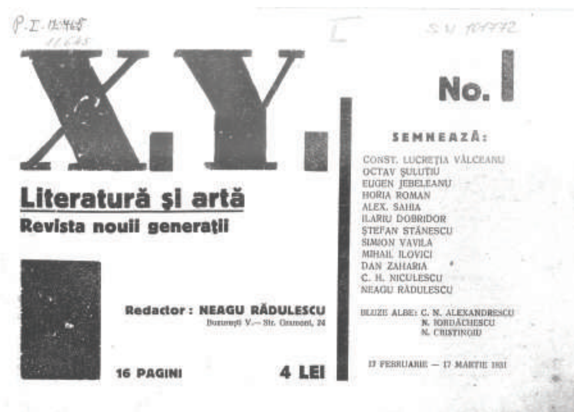
XENOPOL, Nicolae D. (11.IX.1858, Iași – 18.XII.1917, Tokio), poet, prozator. Este fiul Mariei (n. Vasiliu) și al lui Dimitrie Xenopol, pedagog; A.D. Xenopol și Adela Xenopol sunt frații săi. După absolvirea liceului în orașul natal, ajutat de societatea Junimea, al cărei membru devine din 1877, pleacă în același an la Paris. Își va lua doctoratul în drept la Universitatea din Liège (1881). La întoarcerea în țară părăsește Junimea, se înscrie în Partidul Liberal și în 1882 este angajat redactor la „Românul”. Din 1884 este prim-redactor al ziarului „Voința națională”, unde sub pseudonimul Juvenal publică proză, cronici satirice și portrete ale oamenilor politici ai epocii, adunate ulterior în volumul *Cronici glumețe* (1891). Deși nu mai era membru al Junimii, **X.** nu i-a contestat unele principii literare, pe care a căutat să le susțină. Pe plan politic însă a fost un adversar neîmpăcat al junimiștilor, împotriva cărora a scris numeroase pamflete, unele chiar încărcate de trivialități. Din 1884 este director al Bibliotecii Publice din București. Între 1885 și 1888 a fost șef de cabinet al lui I.C. Brătianu, iar din 1895 deputat, senator și, scurt timp (1912–1913), ministru într-un guvern conservator, contribuind, între altele, la fondarea Academiei de Înalte Studii Comerciale și Industriale. A condus în 1904–1916 revista „Le Mouvement économique”, iar în 1911–1912 „Țara nouă”, ajutat de A.D. Xenopol, Mihail Dragomirescu ș.a. Prezintă economia și relațiile economice ale României în *Les Relations économiques entre La France et la Roumanie* (1910) și în *La Richesse de la Roumanie* (1916), o carte documentată, ale cărei capitole apăruseră anterior în presă. În 1917 a fost numit ministru plenipotențiar – cel dintâi – al României în Japonia, unde a și murit; în 1921 a fost reînhumat în Cimitirul Bellu din București.

X. a debutat cu versuri la „Convorbiri literare” în 1874, continuând să publice aici până în 1881. În lirica de dragoste el versifică incolor, folosind câteodată imagini banale, de un pesimism factice. Tot în revista junimistă semnează și *Păsurile unui american în România* (1879–1880), încercare de roman social care imaginează pățaniile unui nord-american, J. Blackwurst, în Iași. Intriga e doar un pretext pentru o satiră acerbă, de pe pozițiile junimismului, îndreptată împotriva a tot ceea ce considera ca aparținând unei civilizații de import, insuficient asimilată. Satira intenționează să se extindă asupra întregii societăți românești, scriitorul este tentat să înregistreze aspecte cât mai numeroase spre a-și susține teza, dar tocmai astfel diluează compoziția și dăunează analizei. Procedeele sărace și monotone (apar frecvent nume precum

Fleacstone, Bruftuiescu, Perjescu, Flecarovici, Oftalmescu) sunt subminate și de o preferință deloc adecvată pentru argumentarea propriilor teorii asupra evenimentelor descrise. Romanul *Păsurile...* pare a fi o primă încercare – ratată – și un exercițiu în vederea scrierii celui de-al doilea, *Brazi și putregai* (1881). Subtitlul *Moravuri provinciale române* indică aceeași intenție a autorului de a oferi un tablou de ansamblu. Dar aici el imaginează o intrigă mult mai închegată. Alecu Negradi, proprietar de moșie, se hotărăște să îl cheme în țară, de la Paris, pe Iorgu, băiatul său. Acesta vine la Piatra Neamț împreună cu un prieten de studii, ardeleanul Leon Valerianu, care se îndrăgostește de Maria, sora lui Iorgu. Gospodăria lui Alecu Negradi este pe cale de a se distruge, dar proprietarul, hotărât să-și refacă averea, începe să muncească singur, își alungă fiul, încercând să-și mărite fata cu un bătrân bogat și asuprind cu cruzime pe țăranii de pe moșie, cărora le fură pământurile. E însă ucis de Toader Fulger, plăieș care răzbună astfel înșelăciunea. În jurul acestui conflict scriitorul grupează câteva conflicte secundare: adulterul Agripinei Negradi, dragostea lui Iorgu, afacerile lui Zlotescu și ale lui Grozăvescu, lingușelile lui Hristea Cozmescu. Iubirea dintre Maria Negradi și Leon Valerianu e văzută ca elementul de vitalitate robustă a societății românești. Opoziția între „brazi" și „putregai" simbolizează în chip prea transparent înfruntarea între jertfă și mentalitatea mercantilă. În funcție de această teză, **X.** întreprinde o critică violentă a societății vremii. Totuși, tabloul general este alcătuit din detalii lucrate cu grijă, deși în culori terne. Cu un spirit de observație viu, scriitorul realizează portrete sugestive, cum ar fi cel al lui Alecu Negradi, tip de personaj care, ca și preocuparea față de mediul social, anticipează romanele lui Duiliu Zamfirescu.

SCRIERI: *Brazi și putregai. Moravuri provinciale române,* București, 1881; ed. 2 și 3, București, 1892; ed. îngr. și pref. Teodor Vârgolici, București, 1955; *Hatârul,* București, 1885; *Cronici glumețe*, București, 1891; *Psihologia mulțimei,* București, 1895.

Repere bibliografice: Eminescu, *Opere,* XIII, *95–97, 451–452;* Ioan Nădejde, *Istoria limbei și literaturei românești,* Iași, 1886, *478–479*; Const. Mille, *Săptămâna literară*, LUP, 1887, 321; Iorga, *Pagini,* I, *249–251;* Caion [C. Al. Ionescu-Caion], *Un om politic: Nicolae Xenopol*, „Românul literar", 1906, 14; Negruzzi, *Junimea, 196–200*; Liviu Marian, *Un detractor al lui Eminescu*: *N. Xenopol*, ALA, 1923, 149; Iacob Negruzzi, *Dicționarul „Junimei"*, CL, 1925, decembrie; Iorga, *Ist. lit. cont.* (1934), I, *256, 314–316*; Predescu, *Encicl., 919;* Rodica Florea, *Poeți convorbiriști în perioada 1867–1895,* SIL, *174–177*; *Dicț. lit. 1900, 926–927;* Teodor Vârgolici, *Aspecte ale romanului românesc din secolul al XIX-lea,* București, 1985, *198–206*; *Dicț. scriit. rom.*, IV, *830–831*; Constantin Cubleșan, *Începuturile romanului realist românesc. Nicolae Xenopol*, „Philologica Yearbook", 2008. ***D.M.***

X.Y. LITERATURĂ ȘI ARTĂ, publicație apărută la București, neregulat, din 17 februarie până în decembrie 1931 (trei numere). Redactor: Neagu Rădulescu; secretar de redacție: Ștefan Popescu (sub pseudonimul Sabin Vasia). Subtitlul este „Revista nouii generații", dar comportă și o intenție de detașare pe care Alexandru Sahia o explică într-un text introductiv, *Mecanism tragic,* de fapt o evocare, o fabulă despre cruzimea și cinismul „unei generații". Altă proză scurtă, *Călugării și ciorapul de mătase*, semnată de Neagu Rădulescu și dedicată „monahului Iosif Theodorescu (Arghezi)", vorbește, cu un ton sobru și cu precizie, despre fățărnicie și vină, despre culpă și trăire în fervoare neștiută. Tot Neagu Rădulescu dă fragmentul de roman *Poveste cu maici naive,* precum și *Omul agățat de ureche.* Mai sunt prezenți Octav Șuluțiu cu *Note sumare*, eseu în notă lirică, de revoltă antiestetizantă și deopotrivă contra nivelării sociale, Mihail Ilovici (*Discordanța criticii în aprecierea estetică*), Dan Zaharia (despre memoriile lui E. Lovinescu și despre tânăra generație de literați), George Nichita, Vasile Damaschin (proză), Vladimir Cavarnali. Despre George Lesnea scrie Ștefan Popescu, în timp ce Mihail Ilovici recenzează romanul *Casa cu fete* de Carol Ardeleanu, iar Al. Talex prezintă volumul *Zodiac* al lui Ilarie Voronca, definindu-i poezia ca „o

cavalcadă de imagini”, în care „poetul pictează cu imaginea starea sa sufletească, aidoma pictorului”. În ultimul număr Neagu Rădulescu explică titlul publicației ca o „colaborare aproape anonimă”, „drum cinstit al cunoașterii lăuntrice”, „poziție […] a unei maxime rezerve”. Mai figurează în sumar G. Ionescu (*Landscap: peisaj*), Eugen Ionescu (*Poeții nu sunt serioși*, despre „utilitatea inutilului”, scurte note caustice despre poezie ca artă și joc, despre „scrânteala” criticii, școli literare etc.), Lucian Boz, Emil Botta (*Actorul și moartea lui*), Alfons Adania (despre Mircea Damian), G. Mavrogheni (recenzează volumul *Incantații* de Ilarie Voronca), Liviu Deleanu (scurt text despre poezia lui Dan Botta). Versuri scriu Const. Lucreția Vâlceanu (*Copilărie decedată*), Ștefan Stănescu, Eugen Jebeleanu (*Moarte*, *Mulatra*, unde se vădește modernismul autorului: „Căci te vor sori și ninsori,/ sfâșiindu-te. Și latră/ Jderi de-argint în închisori,/ Pasărea-n visul de piatră”), Horia Roman, Ilariu Dobridor, Radu Boureanu, Ion Călifar, Cicerone Theodorescu (*Presimțiri*, poem eminescian-simbolist), Andrei Tudor, Mihail Dan, Ștefan Popescu. La rubrica „Bluze albe” sunt incluse scurte proze lirice aparținând lui C.N. Alexandrescu, Ștefan Stănescu, N. Iordăchescu și N. Cristinoiu. „Cronicheta plastică” e asigurată de Simion Vavila, iar panoramarea revistelor va fi realizată de C.H. Niculescu. Stridentă este rubrica „Cimitirul literar”, defavorabilă revistei și grupării „unu”, în speță lui Geo Bogza, dar și lui G. Călinescu, care tocmai scosese primul număr din „Capricorn”, aici fiind inserate, de asemenea, însemnări răutăcioase privitoare la Ludovic Dauș, Aureliu Cornea și Camil Baltazar. Altă rubrică permanentă este cea intitulată „Notițe”. Reproducerile de pictură și grafică au, în general, ținută: George Nichita, Neagu Rădulescu, Gall, Marcel Iancu. ***E.M.***

Academia Română

DICȚIONARUL GENERAL AL LITERATURII ROMÂNE

Z

ZACIU, Mircea
(27.VIII.1928, Oradea – 21.III.2000, Cluj-Napoca), critic și istoric literar, prozator, memorialist.

Este fiul Otiliei Zaciu (n. Muth), secretară de liceu, și al lui Adrian Zaciu, avocat. Urmează cursul primar (1935–1939) în Satu Mare, unde își continuă școala până la nivelul primei clase de liceu. Refugiat cu familia în Arad în urma Dictatului de la Viena, se înscrie la Liceul „Moise Nicoară" (clasele II–VI), apoi, după război, se mută în Oradea și termină clasele VII–VIII la Liceul „Emanuil Gojdu". În 1947 devine student al Facultății de Filologie din Cluj, din anul al IV-lea fiind angajat ca preparator la Catedra de literatură română. Pe parcursul anului 1952 își susține licența, devine asistent și lector. Din 1962 ajunge conferențiar și este numit decan, funcție pe care o deține până în 1966. În 1967 ocupă poziția de șef al Catedrei de literatură română contemporană și teoria literaturii, obține titlul de doctor în filologie și își începe mandatul de lector la universitățile din Köln, Bonn și Aachen, unde rămâne până în 1970. Ajunge profesor titular în 1972, însă nu i se permite să coordoneze doctoranzi. În aceeași perioadă i se interzice să onoreze mai multe invitații de a participa la conferințe, la colocvii sau la stagii în străinătate. Între 1990 și 1997, stabilit în Germania, este profesor consultant al Facultății de Litere din cadrul Universității „Babeș-Bolyai" din Cluj-Napoca. Este ales în trei legislaturi succesive în Consiliul de conducere al Uniunii Scriitorilor, iar între 1990 și 1995 face parte din Comitetul director. În 1997 devine membru de onoare al Academiei Române. Debutează în publicistică foarte devreme, în ziarul „Ecoul", cu un medalion despre Duiliu Zamfirescu (1944), apoi cu proză în „Flacăra" (1948), iar prima carte de autor este un scenariu de film, *Amiaza unei revoluții* (1954), debutul editorial în critică și istorie literară fiind constituit de monografia *Ion Agârbiceanu* (1955). Colaborează constant la „Almanahul literar", „Tribuna", „Steaua", „Flacăra", „Familia", „Astra", „Transilvania", „Vatra", „România literară", „Revista de istorie și teorie literară", „Manuscriptum" ș.a. Se remarcă și printr-o activitate susținută de editor: înființează și îngrijește colecția „Restituiri" a Editurii Dacia, în cadrul căreia apar 80 de titluri între 1972 și 1985, alcătuiește lucrarea *Cu bilet circular. O antologie posibilă a schiței românești* (1974), coordonează volumele colective *Ceasuri de seară cu Ion Agârbiceanu* (1982) și *Liviu Rebreanu după un veac* (1985). A obținut mai multe premii, între care Premiul Asociației Scriitorilor din Cluj (1970), Premiul Uniunii Scriitorilor (1975, 1981, 1993), Premiul Academiei RSR (1975) și Premiul Opera Magna al Uniunii Scriitorilor (1995).

Cum anunță în repetate rânduri în notațiile diaristice, în scrisori și interviuri, încă din anii '60 și până după 1989 **Z.** vizează realizarea a două mari proiecte editoriale: o istorie a literaturii române din secolul al XX-lea și o panoramă a jurnalului intim românesc. Nici unul dintre ele nu a putut fi dus la bun sfârșit, infirmând prejudecățile promovate de majoritatea colaboratorilor apropiați că profesorul clujean reprezintă prin excelență așa-numitul „spirit transilvan", tenace, auster și rațional, deci inflexibil în a definitiva planuri oricât de ambițioase. În fapt, „cel mai călinescian dintre criticii ardeleni" (Al. Cistelecan) urmează un itinerar creator nu doar întru totul străin de șabloanele regionaliste, ci și deloc obișnuit pentru tiparele clasice prin care sunt definiți istoricii literari sau universitarii români. Atipică e chiar prima sa consacrare, cea din anii '50. Deși ajunsese imediat după susținerea licenței cadru didactic la Facultatea de Filologie din Cluj, **Z.** se remarcă în calitate de scenarist de film (*Amiaza unei revoluții*, *Unde sfârșește pustiul*, 1956) și de prozator (*Începutul sfârșitului*, 1956). Puțin concordante cu pregătirea filologică a autorului, aceste cărți rescriu tezist, în conformitate cu formulele realismului socialist, etape istorice însemnate. În *Amiaza unei revoluții* evenimentele din 1848 sunt văzute ca fiind precipitate de interesele economice occidentale care încearcă să înlocuiască exploatarea otomană cu un jaf „civilizat", așa încât eroismul lui N. Bălcescu, singurul care propovăduiește ura și lupta „de clasă", nu are cum să triumfe în fața „lașității" lui Ion Heliade-Rădulescu și a lui C.A. Rosetti sau a uneltirilor lui Ion C. Brătianu. Plasate imediat după cel de-al Doilea

Război Mondial, intrigile din *Începutul sfârșitului* și din *Unde sfârșește pustiul* sunt acompaniate de tonalități mult mai „optimiste”: consolidarea ideilor comuniste în rândul elevilor, studenților și muncitorilor contracarează conspirațiile reacționare ale vechii protipendade corupte, elitiste și fascizante. Masiv aservite rețetelor ideologice, astfel de ficțiuni dau totuși seama de calitățile lui **Z.** de portretist și de analist al mediilor, cu precădere în latura lor burlescă sau grotescă, virtuozități care îl înstrăinează fățiș de modelele „școlii clujene” de critică și istorie literară (de la G. Bogdan-Duică și D. Popovici până la Ion Breazu și Iosif Pervain). De altfel, datând într-o primă variantă din aceeași perioadă, monografia *Ion Agârbiceanu* implică tensiunea dintre modele tradiționale și predispoziția criticului pentru a surmonta aporiile academismului sau ale pozitivismului. Pe de o parte, în acest studiu construit clasic, în funcție de relația biografie – operă și etalând o documentare scrupuloasă, interpretările sunt viciate de jargonul și de perspectivele ideologizante specifice vremii; până și în edițiile revizuite din 1964 și din 1972 scrierile lui I. Agârbiceanu sunt recitite în răspăr față de „etichetele nedrepte” puse de „istoriografia literară burgheză” interbelică, fie „formalistă”, fie „naționalistă”, pentru a fi integrate în „direcția realist-critică”, „antifeudală și antiburgheză”, „îmbibată de o certă atitudine umanistă”. Pe de altă parte, cartea denotă propensiunea pentru revelarea contradicțiilor dintre identitatea publică a scriitorilor și portretul „spiritual” configurat de operă. Totodată, aici se anunță și o altă constantă a activității criticului, anume demonstrarea faptului că recitirea autentică a unei opere impune întotdeauna restructurarea nuanțată a curentelor, grupărilor literare sau epocilor în care a fost integrată sau cu care a intrat în relație. Astfel, autorul *Arhanghelilor* îi apare monografului ca un eretic al sămănătorismului, a cărui „tentă eticistă de esență creștină” ține nu de o „cultură filosofică mistică”, ci de un „realism popular”, specific „preotului de la țară mai preocupat de necazurile enoriașilor decât de speculația gândirii teologice savante”. Reticența culturii critice românești față de reformarea speciei monografice, precum și transformarea sa în metodă facilă de obținere a titlurilor academice – aspecte satirizate în *Monografia nu e mono-grafie* din *Lecturi și zile* (1975) – îl determină pe **Z.** să nu mai revină niciodată la această formulă. Mult mai ofertant analitic și teoretic îi pare eseul critic, orientat spre subiecte de istorie literară și modelat în funcție de regulile laxe ale publicisticii culturale curente, tip de microstudiu care fundamentează cele cincisprezece volume de miscelanee apărute între 1967 și 1998. Preferința devine de-a dreptul profesiune de credință în articolul *Critică „universitară”?* din *Bivuac* (1974), prin care **Z.** denunță caracterul „timorat”, „funcționăresc” ori „compilativ” al cercetării de „laborator” academic și își exprimă adeziunea la foiletonul critic din reviste, singurul care ar îndeplini o funcție „activă, promptă”, reușind, în termenii lui Camil Petrescu, „să orienteze creația” și „să limpezească judecata contemporanilor”. Totuși, în linia paradoxurilor care îi compun personalitatea, această pledoarie e înșelătoare. Profesorul clujean nu manifestă nici vocația, nici dorința de a se ipostazia într-un cronicar fidel al actualității literare. Critică de întâmpinare scrie inconstant, fiind preocupat cu precădere de recenzarea edițiilor (în special, a celor deficitare științific), de studiile confraților cu care împărtășește afinități „selective” (Nicolae Manolescu, Eugen Simion, Mircea Martin, Ion Pop, Marian Papahagi, Ion Vartic ș.a.), precum și de acele noutăți editoriale (mai ales în proză) care îi par a produce sau a consolida mutații în literatura postbelică. Romanul *Vocile nopții* de Augustin Buzura e elogiat fiindcă sparge blocada repetitivă a romanelor „obsedantului deceniu” și se focalizează pe actualitatea marcată de probleme sociale și ideologice deloc mai puțin „acute”, iar Laurențiu Fulga și Eugen Uricariu sunt valorizați pentru tentativa lor de a se opune inflației sterile de proze parabolice din epocă. Rezultă, așadar, că stilul critic al lui **Z.** este dialogal-polemic, verva analitică și patosul nuanțărilor conceptuale fiind potențate atunci când subiectul abordat beneficiase de o receptare consistentă sau măcar controversată. Acribia refacerii istoricului unei problematici nu este mai niciodată o simplă recapitulare de uz universitar, ci are menirea să pregătească meticulos pretextele lansării unei dezbateri. Nu întâmplător, în *Cu cărțile pe masă* (1981), **Z.** califică eseul drept „o formă superioară a meditației critice”, dincolo de presiunea factologică exercitată de preexistența unor monografii a dicționarelor, a lexicoanelor ori a istoriilor literare. Iar foiletonul, publicat de obicei în reviste prestigioase din Cluj și București, asigură

Nicolae Prelipceanu, Dan Cristea, Mircea Horia Simionescu, Marin Sorescu, Mircea Zaciu, Constantin Țoiu și Laurențiu Fulga

audiența necesară ca subiectele de istorie literară să părăsească sfera restrânsă a specialiștilor și să acceseze arena actualității. O dată în plus atipic pentru postura literatului din provincie, **Z.** nu evită, ci provoacă asumat confruntările de idei. Faptul e evident de la primele cărți de publicistică, *Masca geniului* (1967), *Glose* (1970) și *Colaje* (1972), în care gesturile de complezență sunt făcute exclusiv în raport cu reminiscențele realismului socialist. Unele dintre cele mai influente mituri ale receptării literaturii române din secolele al XIX-lea și al XX-lea sunt chestionate prin intermediul unui instrumentar analitic neașteptat de proteic. Istoricul literar se declară apropiat nu doar de E. Lovinescu, de G. Călinescu sau de Tudor Vianu, ci și de critica sociologică practicată de C. Dobrogeanu-Gherea și de G. Ibrăileanu, pe care încearcă să-i abordeze nuanțat, în răspăr față de vulgarizările ideologice interbelice și postbelice, concomitent tatonând și deschideri metodologice oferite de cercetările din sfera imagologiei, a psihanalizei și a teoriilor receptării. Când reface amplul dosar al însemnărilor despre viața lui Eminescu, criticul demonstrează cât de falsă e efigia melancolic-tragică pe care posteritatea i-a construit-o poetului. Tot astfel, relectura *Însemnărilor zilnice* dezvăluie că lui Titu Maiorescu i se potrivește ipostaza de „erou ibsenian” mai degrabă decât cea „olimpiană” transmisă prin tradiție, după cum relaționarea teoriei „formelor fără fond” cu contextul în care a fost formulată probează numeroasele anticipări și filiații din scrierile lui Gh. Asachi, Ion Heliade-Rădulescu, Mihail Kogălniceanu sau Costache Negruzzi. Trecând în secolul al XX-lea, Ovid Densusianu e reabilitat drept primul scriitor român care a intuit și a valorizat potențialul poetic al vieții citadine trepidante, I. Al. Brătescu-Voinești e revizitat prin prisma ineditelor sale pasiuni pentru biologie, entomologie și studii darwiniste, lui Mihail Sadoveanu i se recunoaște calitatea principală de scriitor estet, livresc, iar modernitatea romanelor lui Liviu Rebreanu este dovedită prin integrarea lor într-un circuit ce are ca puncte nodale scrierile lui Lev Tolstoi, Maxim Gorki, Thomas Hardy, Władysław Reymont sau John Galsworthy. Convingerea lui **Z.**, reiterată aproape cu obstinație, este că reușita acestor

demersuri revizionist-restitutive depinde de acumularea edițiilor profesioniste de opere complete, precum și de probitatea științifică a interpretărilor noi. Astfel se justifică și reacțiile dure, duse până în pragul pamfletului, la adresa improvizațiilor editoriale: o monografie consacrată Hortensiei Papadat-Bengescu îi pare o simplă compilație, incapabilă să sesizeze antiproustianismul prozatoarei, editorii volumului *Coșbuc văzut de...* sunt acuzați că ar „masacra" figura poetului, reducând-o la anecdote, iar modul în care Fanny și Rodica Puia Rebreanu gestionează postumele și arhivele scriitorului îl determină să se implice într-o nouă polemică aprinsă. Tocmai susținerea și completarea a ceea ce **Z.** numește în mai multe rânduri „sintezele necesare" sunt puse în prim-plan de volume precum *Bivuac*, *Lecturi și zile*, *Alte lecturi și alte zile* (1978), *Lancea lui Ahile* (1980), *Cu cărțile pe masă* sau *Viaticum* (1983). El pare că nici nu mai scrie despre autori, ci despre „opere complete", genuri, suprateme și etape istorice. Discursul analitic e tot mai dramatizat, **Z.** asumând iterativ postura istoricului literar reformator, ba uneori chiar a criticului de direcție. Articole extinse și minuțios informate sunt consacrate „spiritului pașoptist", prozei de călătorie, genului epistolar, direcțiilor experimentale din cadrul romanului interbelic, literaturii deceniului al optulea, în timp ce revenirile la scriitori exponențiali (Ioan Slavici, Liviu Rebreanu, Lucian Blaga, Camil Petrescu, Hortensia Papadat-Bengescu) reliefează o alură monografică. Statut de studii propriu-zise, foarte riguros construite, dobândesc inclusiv eseurile speculative (despre motivul scrisorii la I.L. Caragiale și Edgar Allan Poe, despre tematizarea morții în proza lui Marin Preda sau despre genealogia lui Tudor Arghezi), precum și intervențiile polemice, dintre care se disting cea cauzată de publicarea trunchiată în revista „Manuscriptum" a *Memoriului* scris de Lucian Blaga în 1959 și cea care sancționează plagiatul lui Eugen Barbu din *Incognito*. În aceeași etapă se desfășoară, de altfel, cele mai prodigioase demersuri ale lui **Z.** pentru a asigura „instrumentele de cercetare și de informare" esențiale pentru „o viitoare istorie literară", cum își subintitulează secțiunea finală din *Lancea lui Ahile*. Din 1972 până în 1985, când e suprimată, colecția „Restituiri" a Editurii Dacia recuperează atât scriitori uitați, cât și laturi inedite sau marginalizate din creația clasicilor, meritul revenind în primul rând lui **Z.** În 1975 inițiază, împreună cu Aurel Sasu și Marian Papahagi, o lucrare de pionierat în lexicografia literară, „micul dicționar" *Scriitori români*, care a apărut în 1978 cu multe modificări impuse de vanitățile veleitarilor cu influență instituțional-politică. În același an propune extinderea proiectului de la 130 la 1500 de autori prin cooptarea a peste 60 de colaboratori. Deși lipsea atât tutela instituțională, cât și sprijinul financiar, primele volume sunt finalizate încă din 1983, dar proiectul lexicografic nu poate fi publicat decât începând cu mijlocul anilor '90 (*Dicționarul scriitorilor români*, I–IV, 1995–2002), inițial din cauza opoziției reprezentanților celor mai înalte foruri de control al culturii din perioada finală a comunismului, ulterior din cauza lipsei de solidaritate a breslei scriitorilor. Saga demersurilor instituționale sisifice și a dezamăgirilor personale din ce în ce mai acute, generând o mizantropie tot mai narcisiacă, este relatată pe larg în *Jurnal* (I–IV, 1993–1998). Nu e deloc întâmplător că acțiunile cronofage întreprinse în vederea elaborării și publicării dicționarelor, coroborate cu decepțiile majore pe care le prilejuiesc, coincid cu sporirea interesului pentru formele scrisului intim, de la jurnale la epistolare și la memoriale de călătorie. **Z.** este atras în primul rând de ceea ce Michel Tournier numește caracterul „taciturn" al genului diaristic și pornește metodic de la o „posibilă protoistorie" a jurnalului intim românesc („însemnările de taină" ale lui Constantin Brâncoveanu), continuă cu originea sa modernă („notele intime" ale lui C.A. Rosetti), trece la „profesioniștii" genului (Titu Maiorescu, E. Lovinescu și Liviu Rebreanu), ajunge la „însemnările zilnice" ale lui Camil Petrescu sau la cele ale lui Octavian Goga, extinzându-și periplul analitic până la edificiul confesiv al lui Radu Petrescu. Risipite în volume apărute pe parcursul a mai bine de două decenii, de la *Lecturi și zile* la *Scrisori nimănui* (1996), astfel de popasuri interpretative oferă probe relevante despre faptul că **Z.** identifică în lectura jurnalelor intime potențialitățile unei istorii literare alternative. O variantă istoriografică nu neapărat mai autentică decât aceea clasică, fiindcă exegetul recunoaște și analizează judicios presiunea inhibantă a convențiilor formale, sociale, identitare sau ideologice asupra confesiunilor diaristice, dar cu siguranță capabilă să ofere perspective privilegiate pentru confruntarea cu viziunile critice

stereotipe. Aceeași concepție structurează și investigarea statornică a literaturii de călătorie. De vreme ce cultura română a secolului al XX-lea i se arată a fi aproape monopolizată de „sedentari" (precum Liviu Rebreanu, Camil Petrescu și G. Călinescu), care tânjesc după evadări cât mai exotice, dar le percep nereflexiv, incomodați fiind de orice înstrăinare de spațiul familiar, atenția istoricului literar e cucerită de memorialele lui Dinicu Golescu, Gh. Asachi, Vasile Alecsandri, Dimitrie Bolintineanu, Mihail Kogălniceanu, Nicolae Filimon sau Ion Codru-Drăgușanu. De referință rămâne microstudiul *Sensurile călătoriei literare*, inclus în *Ordinea și aventura* (1973), care demonstrează funcționalitatea proteică a genului în țările române, unde uneori suplinește funcția cărților de istorie, de sociologie sau de beletristică, și îi delimitează convingător fazele de formare și de cristalizare, ulterior de consolidare și de cizelare de pe parcursul secolului al XIX-lea. Mai mult, **Z.** examinează versanții ideologici ai literaturii de călătorie în funcție de variațiile raportării la „mirajul Occidentului". Această problematică devine nucleul tematic și din *Teritorii* (1976), volum autobiografic, gândit în stilul „romanului indirect" teoretizat de Mircea Eliade și bazat pe însemnările diaristice din timpul lectoratului în Germania de Vest (așa-numitul „jurnal renan" dintre 1967 și 1968), dar și al călătoriilor, parțial ficționalizate (cum demonstrează Ion Pop), în Franța, Olanda, în Anglia și în Statele Unite ale Americii. Profesorul clujean resimte extrem de intens sentimentul însingurării și al marginalității, se revoltă împotriva propriilor mituri intelectuale sau livrești despre civilizația occidentală și elaborează un rechizitoriu frapant la adresa „paradisurilor artificiale" vestice. Acestora le contrapune evocări melancolice ale „autenticității" fie rustice, fie balcanice a locurilor natale. Lumea lui Mateiu I. Caragiale e invocată ca antidot pentru mondenitățile austere germane, nostalgia pentru „Crișurile de acasă" accentuează imaginea naturii comercializate din Olanda și Anglia, până și „iezuitismul ardelenesc" al Clujului pare mai frecventabil decât spectacolul mistico-mediatic înscenat de Allen Ginsberg la o lectură publică din Washington. Dispoziția malițioasă și satirică se prelungește în paginile de jurnal din perioada 1979–1989. Numai că, de această dată, contactul cu Occidentul este cel râvnit, pe când realitățile autohtone ajung exasperante. Admirator al stilului „narcisist" al lui André Gide, dar empatizând mai degrabă cu modelul promovat de Jean-Paul Sartre (jurnalul fără „umilitate" și fără „intimitate", o mărturie „păgână și orgolioasă" a unui om conștient de rolul său istoric), **Z.** se arată parcimonios față de înregistrarea evenimentelor, relațiilor, stărilor foarte personale. Majoritatea însemnărilor par a contribui exclusiv la radiografierea a ceea ce autorul numește în prefața primului volum „deceniul satanic" al regimului comunist. E înregistrată ruinarea tot mai alarmantă a calității vieții: raționalizările, frigul din case, cozile, reformele instituționale cinice, restructurările abuzive ale spațiilor locative, presiunile și filajele Securității, subfinanțarea cronică a sistemului sanitar și a celui de învățământ, potențarea cultului personalității în cadrul nomenclaturii locale după modelul „conducătorului suprem" etc. Cu și mai multă acuitate e urmărită degradarea mediilor intelectuale, în special a condiției scriitorilor. Dincolo de previzibilele negocieri cu cenzorii și cu propagandiștii sistemului totalitar din anii '60 și '70, criza economică interminabilă din anii '80 conduce la o bulversare totală a sistemului de valori și de relații: colecții și planuri editoriale sunt amânate sau direct suspendate, reviste și edituri sunt constant amenințate cu desființarea, acordarea premiilor nu mai e doar supravegheată sau influențată, ci decisă explicit în comisiile ideologice, delațiunile și trădările sporesc, iar protestele, gesturile subversive sau disidente prilejuiesc fie atitudini de lașitate și de ipocrizie din partea colegilor de breaslă, fie automitologizări vanitoase. Mai ales după moartea lui Marin Preda și în urma „scandalului" plagiatului lui Eugen Barbu în *Incognito* (ale căror reverberații sunt relatate pe larg în *Jurnal*), lupta pentru puterea simbolică, dar și financiară din cadrul Uniunii Scriitorilor ajunge până în punctul în care granițele dintre tabăra naționalist-comuniștilor și gruparea promotorilor valorilor estetice și naționale liberale să pară tot mai dificil de trasat. Totuși, diaristul nu e niciodată doar un martor neutru sau măcar dispus să disocieze faptele istorice de stările sale de spirit, care sunt de un pesimism progresiv. Și dacă nu ar fi „prea de tot rodul unor rescrieri târzii și capricioase" (Nicolae Manolescu), jurnalul lui **Z.** dă seama, în primul rând, de o emoționantă dramă a însingurării și abia în plan secund de culisele vieții literare

românești din comunismul târziu. De altfel, sentința „cele mai murdare lucruri ni se trag de la confrați, nu numai de sus” constituie laitmotivul notațiilor diaristice de pe tot parcursul deceniului al nouălea al veacului. Imposibilitatea de a publica *Dicționarul scriitorilor români*, nedefinitivarea proiectelor de sinteză, deziluziile produse de aproape fiecare contact cu studenții, cu universitarii și cu profesorii din preuniversitar, moartea părinților, emigrarea în Germania a soției și a copiilor, relațiile tot mai strict profesionale cu colaboratorii apropiați îi creează un sentiment alienant al marginalizării existențiale și al sterilității intelectuale. Cum se confesează în scrisorile către Aurel Sasu, puse sub titlul *Amiaza cea mare* (2008), o „imensă tristețe” acompaniază activitatea lui **Z.** și după 1989, când, părăsind România, ajunge la concluzia că interesele economice postcomuniste dezintegrează definitiv relevanța demersurilor culturale de avengură. Între 1990 și 2000 **Z.** reia eforturile extenuante pentru apariția *Dicționarului*, își publică *Jurnalul*, stârnind animozități cvasigenerale, și se preocupă preponderent de reeditări selective precum *Clasici și contemporani* (1994) și *Departe, aproape* (1998). Singura colecție de eseuri amplă a perioadei, *Ca o imensă scenă, Transilvania...* (1996), antologhează paginile despre reprezentanții, conexiunile și particularitățile culturii ardelene, aceasta fiind o componentă mai puțin reprezentativă pentru **Z.**, a cărui activitate de critic și de istoric literar s-a caracterizat mereu prin delegitimarea supralicitărilor provinciale sau regionaliste.

Scriitorul a avut, un timp, prioritate asupra savantului; e, acum, rândul acestuia din urmă, chiar dacă revanșa lui nu înseamnă decât asigurarea unor garanții de precizie a informației; căci gustul libertății, al fanteziei literare nu se pierde niciodată cu desăvârșire. [...] *Din molozurile istoriei criticul scoate la iveală materialele pure ale unui univers ascuns, sugestiv și insolit. Metoda însăși, detectivistică, întreține o impresie necontenită de surpriză și de suspans. Mircea Zaciu e neîntrecut în observarea acestor primare structuri posibile pe care le extirpează de sub buruienile crescute de-a lungul anilor și le redă circulației literare.*

NICOLAE MANOLESCU

Ce particularizează, între altele, literatura confesivă a lui Mircea Zaciu este o fină tehnică a maliției. Faptul se vedea și din jurnalul lui german, Teritorii. *O maliție care trece, din când în când, spre forme mai agresive atunci când nu-i place ceva sau cineva.* [...] *Maliția înviorează cronica și personalizează (nu numai ea, sunt și alte însușiri) literatura din cronica „deceniului satanic”. Căci se întâmplă cu Mircea Zaciu ceea ce, invariabil, se întâmplă cu toți diariștii care știu să observe și știu să scrie viața sau să se scrie pe ei: nevoind, în chip programatic, să facă literatură, ei reușesc să impună o literatură autentică tocmai prin fragmentarismul și subiectivitatea ei.*

EUGEN SIMION

SCRIERI: *Amiaza unei revoluții*, București, 1954; *Ion Agârbiceanu*, București, 1955; ed. București, 1964; ed. București, 1972; *Începutul sfârșitului*, București, 1956; *Unde sfârșește pustiul*, București, 1956; *Nuvela românească – La Nouvelle dans la littérature roumaine*, București, 1965; *Masca geniului*, București, 1967; *Glose*, Cluj, 1970; *Colaje*, Cluj, 1972; *Sechestrul* (în colaborare cu Vasile Rebreanu), Cluj, 1972; *Ordinea și aventura*, Cluj, 1973; *Bivuac*, Cluj-Napoca, 1974; *Lecturi și zile*, București, 1975; *Teritorii*, Cluj-Napoca, 1976; *Alte lecturi și alte zile*, București, 1978; *Scriitori români. Mic dicționar* (în colaborare), București, 1978; *Lancea lui Ahile*, București, 1980; *Cu cărțile pe masă*, București, 1981; *Viaticum*, București, 1983; ed. Cluj-Napoca, 1998; *Ion Agârbiceanu. 100 de ani de la naștere: 1882–1982*, București, 1983; *Jurnal*, I–IV, Cluj-Napoca, București, 1993–1998; *Clasici și contemporani*, București, 1994; *Dicționarul scriitorilor români* (în colaborare), I–IV, București, 1995–2002; *Ca o imensă scenă, Transilvania...*, București, 1996; *Scrisori nimănui*, Oradea, 1996; *Departe, aproape*, Cluj-Napoca, 1998; *Dicționarul esențial al scriitorilor români* (în colaborare), București, 2000; *Jucătorul de rezervă*, Cluj-Napoca, 2000; ed. Cluj-Napoca, 2009; Mircea Zaciu, Ion Brad, *Dialog epistolar*, îngr. și pref. Maria Cordoneanu, București, 2003; *Interviuri*, îngr. Grațian Cordoș, Cluj-Napoca, 2007; Aurel Sasu, Mircea Zaciu, *Amiaza cea mare*, Cluj-Napoca, 2008; *Teritorii*, îngr. și pref. Ion Pop, Cluj–Napoca, 2011; *O insulă de clujeni-neclujeni la Cluj. Corespondență Mircea Zaciu – Marian Papahagi*, îngr. Lucia Papahagi, pref. Ion Vartic, București, 2012. **Ediții, antologii:** Duiliu Zamfirescu, *Nuvele*, pref. edit., București, 1957; Al. Macedonski, *Poezie și proză*, pref. edit., București, 1960; Nicolae Iorga, *Peisagii*, pref. edit., Cluj, 1972; ed. Cluj-Napoca, 1998; *Cu bilet circular. O antologie posibilă a schiței românești*, pref. edit., Cluj-Napoca, 1974; B.P. Hasdeu, *Sarcasm și ideal*, postfața edit., București, 1975; Camil Petrescu, *Note zilnice (1927–1940)*, pref. edit., București, 1975; *Ceasuri de seară cu Ion Agârbiceanu*, Cluj-Napoca, 1982; *Liviu Rebreanu după un veac*, Cluj-Napoca, 1985.

Repere bibliografice: Tomuş, *Carnet, 141–149*; Piru, *Varia*, I, *240, 517–519*; Vlad, *Convergenţe, 149–153*; George, *Sfârşitul*, I, *295–299*; Grigurcu, *Idei, 217–223*; Petrescu, *Scriitori, 75–78*; Tomuș, *Răsfrângeri, 105–110*; Ungureanu, *La umbra cărţilor, 81–86*; Iorgulescu, *Al doilea*

rond, 74–82; Anghelescu, *Creaţie, 345–351*; Ardeleanu, *Menţiuni, 205–210, 238–246*; Dobrescu, *Foiletoane*, I, *78–83*, II, *214–223*; Popescu, *Cărţi, 22–30*; Raicu, *Contemporani, 193–197*; Grigurcu, *Critici, 81–89*; Iorgulescu, *Critică, 202–205*; Felea, *Prezenţa, 21–32*; Ciocârlie, *Eseuri, 95–109*; Pop, *Lecturi, 115–118*; Raicu, *Fragmente, 447–453*; Simion, *Scriitori*, III, *600–615*; Braga, *Sensul, 207–213*; Livius Ciocârlie, *Secretul iradiant*, APF, 1990, 2; Ion Ianoşi, *Un domn transilvănean*, APF, 1990, 2; Al. Cistelecan, *Etica judecăţii*, ST, 1993, 8–9; Octavian Soviany, *Exemplaritatea „supravieţuirii"*, CNT, 1993, 49; Grigurcu, *Peisaj*, I, *107–124*, III, *229–269*; Ierunca, *Subiect, 213–218*; *Cu „Jurnalul" pe masă*, F, 1994, 1 (grupaj special); [*Mircea Zaciu şi „Dicţionarul scriitorilor români"*], VTRA, 1995, 7 (grupaj special); Lovinescu, *Unde scurte*, V, *30–34*; Papahagi, *Interpretări, 85–88*; Geo Şerban, *Blazonul Zaciu*, LCF, 1996, 23; Alex. Ştefănescu, *Literatura în vreme de ciumă*, RL, 1996, 33; Al. Săndulescu, [*Mircea Zaciu*], RITL, 1997, 1–2, RL, 1997, 34; Borbély, *Xenograme, 42–47*; [*Mircea Zaciu*], VTRA, 1998, 8, APF, 2000, 4, JL, 2000, 9–12 (grupaje speciale); Grigurcu, *Imposibila, 360–372*; *Dicţ. analitic*, II, *300–302*, IV, *222–225*; Munteanu, *Jurnal*, VII, *179–183*; *Dicţ. esenţial, 905–909*; Dimisianu, *Lumea, 92–107*; George, *Alte întâlniri, 275–291*; Simion, *Fragmente*, IV, *356–365*; *Întoarcerea învinsului. Întâlniri cu Mircea Zaciu*, îngr. Aurel Sasu şi Mircea Petean, Cluj-Napoca, 2001; Cristea-Enache, *Concert, 467–471*; Manolescu, *Lista*, III, *187–197*; Pop, *Viaţă, 42–55*; Simion, *Ficţiunea*, III, *384–408*; Gheorghe Grigurcu, *În jurul libertății*, Iași, 2002, *125–127, 256–259*; Valentin Tașcu, *Studii literare*, Cluj-Napoca, 2002, *184–188*; Gelu Ionescu, *Copacul din câmpie*, Iași, 2003, *265–280*; Săndulescu, *Memorialişti, 319–324*; Cistelecan, *Al doilea top, 46–48*; Mihăilescu, *Lit. rom. postceaușism*, I, *245–317*, III, *229–231*; Boldea, *Vârstele, 44–50*; Virgil Podoabă, *Mircea Zaciu, ultimul latin*, Cluj-Napoca, 2005; Manolescu, *Istoria, 1226–1229*; Irina Petraș, *Literatură română contemporană: o panoramă*, București, 2008, *983–987*; Popa, *Ist. lit., 1057–1058*; Al. Cistelecan, *Mircea Zaciu*, CLT, 2010, 43; Gheorghe Glodeanu, *Însemnări din „deceniul satanic" (I–II)*, PSS, 2011, 4–9; Borbély, *Existența, 181–185*; Gabriel Dimisianu, *Prin teritoriile lui Mircea Zaciu*, RL, 2012, 28. ***Cs.B.***

ZADNIPRU, Petru (13.I.1927, Sauca–Soroca – 23.X.1976, Chișinău), poet, traducător. Este fiul Mariei și al lui Ion Zadnipru, țărani. Învață în satul natal, apoi urmează Liceul Agricol din Soroca și Facultatea de Istorie și Filologie, secția limba și literatura română, la Universitatea de Stat din Chișinău (1947–1952). Își continuă studiile ca doctorand la Institutul de Istorie, Limbă și Literatură al Filialei de la Chișinău a Academiei de Științe a URSS. A lucrat ca redactor la diferite reviste, la „Chipăruș" fiind redactor-șef (1961–1963), ulterior ca secretar al Uniunii Scriitorilor din RSS Moldovenească (1963–1971) și în administrația guvernamentală.

Z. debutează cu *Luminile câmpiei* (1952), o „plachetă de dibuiri poetice", cum o califică autorul însuși. Următoarele culegeri – *Strugurаș de pe colină* (1956) și *Însetat de depărtări* (1959) –, deși conțin câteva poezii și cântece cu oarecare ecou în epocă, abundă în versificări dogmatice, într-un limbaj discursiv, șablonard. Abia volumele *Lume, dragă lume...* (1962) și *Gustul pâinii* (1964) învederează un autor ce mizează pe spontaneitate, pe simplitate și cultivă dezinvolt o formulă de factură tradițional-cantabilă, cu rădăcini în folclor. Evocarea ambianței rurale și poetizarea faptelor cotidiene reprezintă nota dominantă a versurilor lui **Z.**, care explorează eficient detaliul revelator și metafora rară. Evoluția ulterioară a poeziei sale vizează cuprinderea unei game de trăiri mai variate, contradictorii, paradoxale. Ultimele culegeri – *Mi-e dor* (1971) și *Mă caut* (1976) –, ciclul *Postume* din antologia *Poezii* (1981) propun o lirică de atmosferă, dominată de neliniști, interiorizată și dramatică, mai bogată în substanță sufletească. Aplecat asupra unor stări de spirit polare, poetul se autoexaminează și se autodefinește sever în raport cu timpul și cu „înaltul sens de Om", aspiră către puritate morală, meditează asupra rosturilor condiției umane, asupra propriului rost, precum în versurile intitulate *Un cântec știu*: „Un cântec știu. Și nimeni nu-l cântă./ [...] E-un cântec mut de dincolo, de-aproape,/ E-un cântec mut de azi sau mai târziu./ De-o fi să-mi intre noaptea sub pleoape,/ Să știți că-acesta-i cântecul ce-l știu". El condamnă tot ce e meteahnă și rău social, așezându-se sub semnul bunătății, al omeniei și al faptei nobile. Dezbaterea unor teme interzise de regim, precum și a unor probleme ce țin de igiena spiritului, de misiunea poeziei și a poetului a intensificat caracterul polemic al cărților din ultimii ani, dramatizând și îmbogățind registrul de tonalități. Farmecul lirismului rezultă din mișcarea frazei în manieră folclorică, din armoniile și plasticitatea versului, din construcțiile anaforice și epiforice bine geometrizate. **Z.** a scris și câteva cărți pentru copii: *Tabloul fără un colț* (1956), *Lădița lui Ionel* (1958), *Titirezul* (1962) ș.a. Și-a dat concursul la întocmirea unor manuale de citire pentru clasele primare, a cules folclor, a tradus din Serghei Esenin, Evgheni Evtușenko, Mihail Isakovski, Aleksandr

Tvardovski, Konstantin Simonov, Aleksandr Fadeev, Rasul Gamzatov ș.a., dar și din Émile Zola (*Germinal*).

SCRIERI: *Luminile câmpiei*, Chișinău, 1952; *Ilie-Căciulie*, Chișinău, 1956; *Struguraș de pe colină*, Chișinău, 1956; *Tabloul fără un colț*, Chișinău, 1956; *Lădița lui Ionel*, Chișinău, 1958; *Însetat de depărtări*, Chișinău, 1959; ed. Chișinău, 2007; *Lume, dragă lume...*, Chișinău, 1962; *Titirezul*, Chișinău, 1962; *Gustul pâinii*, Chișinău, 1964; *Spionul*, Chișinău, 1964; *Versuri*, pref. George Meniuc, Chișinău, 1967; *Mi-e dor*, Chișinău, 1971; *Versuri*, Chișinău, 1971; *Mă caut*, pref. Emilian Bucov, Chișinău, 1976; *Băieții tatii, băieți!*, pref. Gheorghe Vodă, Chișinău, 1977; *Vatra doinelor străbune*, pref. Mihai Cimpoi, Chișinău, 1977; *Poezii*, pref. Mihail Dolgan, Chișinău, 1981; *Versuri*, pref. Nicolae Dabija, Chișinău, 1985; *Mă nasc întruna*, îngr. și pref. Ion Ciocanu, Chișinău, 1992; *Cocorul călăuză*, îngr. și pref. Tudor Palladi, Chișinău, 2003; *Mă caut*, Chișinău – București, 2003; *Însetat de depărtări*, Chișinău, 2007. **Traduceri:** Mihail Isokovski, *Versuri*, Chișinău, 1971; Aleksandr Fadeev, *Garda tânără*, Chișinău, 1973; Ramz Babadjan, *Apă vie*, Chișinău, 1974; Émile Zola, *Germinal*, Chișinău, 1976.

Repere bibliografice: Vasile Coroban, *Petru Zadnipru*, în *Profiluri*, *217–222*; Mihai Cimpoi, *Era mai mult decât un poet*, „Moldova", 1977, 1; Nicolae Dabija, [*Petru Zadnipru*], LA, 1981, 22 octombrie, 1997, 9 ianuarie, „Nistru", 1987, 1; Vasile Romanciuc, *Inima poetului*, „Orizontul", 1985, 9; Mihail Dolgan, [*Petru Zadnipru*], în *Creația scriitorilor moldoveni în școală*, Chișinău, 1989, *110–154*; Ciocanu, *Critică*, *302–316*; Silvia Celac, *Atât de tânăr și de neuitat*, LA, 1997, 9 ianuarie; Ion Ciocanu, [*Petru Zadnipru*], LA, 1997, 9 ianuarie, 2002, 10 ianuarie; Cimpoi, *Ist. lit. Basarabia*, *187*; *Mică encicl.*, *701–710*; Dolgan, *Poezia*, *361–376*; Efimia Țopa, *Petru Zadnipru, regăsit în arhivă*, CF, 2009, 7–8; Popa, *Ist. lit.*, II, *1103*; Rachieru, *Poeți Basarabia*, *116–119*. ***M.Dg.***

ZAFIU, Rodica (6.V.1958, București), eseistă, stilistician. Este fiică a Constanței Zafiu (n. Arbănaș), tehnician chimist, și a lui Ion Zafiu, economist. Își face toate studiile în București, unde urmează școala generală, Liceul „I.L. Caragiale" (1973–1977) și Facultatea de Limba și Literatura Română, absolvită în 1981. Inițial profesoară de limba și literatura română la Ciorogârla (județul Giurgiu) până în 1985, ulterior intră în cercetare, Institutul de Lingvistică din București (Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan–Al. Rosetti"). Concomitent, începând cu anul 1990 este încadrată la Catedra de limba română a Facultății de Litere din Universitatea bucureșteană, urcând toate treptele profesionale: lector (1993) conferențiar (2002), profesor (2008). Între 1993 și 1995 beneficiază de o bursă de cercetare acordată de Central European University. În 1998 își susține doctoratul cu teza *Narativul ca mijloc de poetizare*, editată sub titlul *Narațiune și poezie* (2000; Premiul „Timotei Cipariu" al Academiei Române). Mai funcționează ca lector de limba română la Universitatea din Pisa (1996–2001) și ca profesor de limba și literatura română la Università della Calabria (Cosenza, 2002–2004). Debutează în 1979 la „Tribuna României", iar editorial în volumul colectiv *Ceasuri de seară cu Ion Agârbiceanu* (1982), coordonat de Mircea Zaciu. Cu toate că preocupările pentru cercetarea lingvistică sunt predominante, **Z.** își pune semnătura și pe studii ori articole de profil literar sau apropiat domeniului literaturii (stilistică, estetică) în „Caiete critice", „Revista de istorie și teorie literară", „Manuscriptum", „Arta", „Euresis – Cahiers roumains d'études littéraires", „Degrés", „Il nome nel testo", „Romània Orientale" etc. și în volume colective. Susține în presă apreciate rubrici de cultivare a limbii: „Povestea vorbei" în „Luceafărul"(1990–1993), „Păcatele limbii" în „România literară" (1993–2012), „Subversiuni lingvistice" în „Vineri", supliment al revistei „Dilema" (1997–1999), „Cuvinte nepotrivite" în „Dilema veche" (2012). Figurează între colaboratori la *Dicționarul scriitorilor români* (I–IV, 1995–2002), *Dicționarul esențial al scriitorilor români* (2000), *Literatura română. Dicționar de opere* (2003) ș.a.

În antologia *Poezia simbolistă românească* (1996), prima carte personală pe care o alcătuiește, **Z.** prezintă etapele relevante ale curentului în cultura europeană, cu amplele sale ramificări în spațiul românesc. Autoarea glosează atent aspecte precum specificul, istoria simbolismului, spațiul cultural de extindere, precum și retorica simbolistă, inovațiile formale etc. În ceea ce privește lirica românească, sunt comentate versuri din autori reprezentativi, refăcându-se și dosarul textelor teoretice și al manifestelor simboliste din epocă. Un mic dicționar de terminologie poetică și o bibliografie completează această carte încadrabilă într-o sferă mai largă de preocupări, inclusiv cele didactice, **Z.** fiind și coautoare a unor manuale de limba și literatura română pentru liceu. În *Narațiune și poezie* se demonstrează că, între posibilele moduri de organizare discursivă, narativul dezvoltă strategii specifice, apte să contribuie la efectul poetic al textelor. Cadrul teoretic alătură domenii diverse:

teorie literară, estetică, poetică, retorică, stilistică, psiholingvistică. Contradicția dintre cele două categorii – narativ și liric – este abordată prin intermediul paradigmelor cercetărilor moderne, rolul narativității în poezia modernă fiind precizat grație instrumentelor sigure ale lingvisticii. Sunt tipologii narative „care pot fi descrise adecvat doar de sintaxă în relația ei cu semantica și cu fenomenele de origine discursivă". Pentru demonstrație este selectat un corpus de texte care reflectă evoluția poeziei române moderne de la Ion Heliade-Rădulescu la Mircea Cărtărescu. În mod neașteptat, din aceste analize lipsește contribuția poetică de început a lui Geo Bogza, poate cea mai reprezentativă în sensul urmărit aici. *Diversitate stilistică în româna actuală* (2001), un studiu temeinic, pornește de la observația, extrem de eficientă, a deplasării efectului formativ în ceea ce privește tendințele limbajului contemporan: influența exercitată de literatura artistică și de autorii ei cei mai avizați se diminuează, mai importante ajung să fie mesajele presei, devenită principalul furnizor de limbă literară. Lucrarea încununează seria de comentarii asupra corectitudinii și abaterilor de la norma literară, nutrindu-se din pledoariile pentru cultivarea limbii susținute în rubricile pe care autoarea le-a girat în publicațiile culturale. De altfel, după anul 2000 **Z.** își consacră cea mai mare parte a intervențiilor din presă cronicii de limbă, în dublă calitate, de lingvist și de observator atent al noilor tendințe ce se manifestă în evoluția limbajului, pe de o parte ca urmare a propensiunii aproape caragialești a clișeelor politice, iar pe de altă parte a revoluției tehnologiilor informației, așa cum apar ele în mass-media și în online. Textele apărute în *Limbaj și politică* (2007) urmăresc manifestările discursului politic de dinainte de 1989 și din primele decenii post-totalitare, cu o focalizare specială asupra violenței transmise prin limbaj. Sunt surprinse și unele forme de interferență dintre limbajul politic și literatură: versificațiile omagiale, modificările operate de cenzură, reacțiile parodice la discursul oficial, prestigiul pe care literatura îl oferă stilului pamfletar. Alte articole, strânse sub titlul *101 cuvinte argotice* (2010), alătură „culorii" și pitorescului argoului rigoarea informației cu privire la „viața" acestor cuvinte.

SCRIERI: *Narațiune și poezie*, București, 2000; *Diversitate stilistică în româna actuală*, București, 2001; *Calendarul după Caragiale* (în colaborare cu Călin Andrei Mihăilescu și Liviu Papadima), București, 2002; *Limbaj și politică*, București, 2007; *101 cuvinte argotice*, București 2010. **Antologii:** *Poezia simbolistă românească*, introd. edit., București, 1996;

Repere bibliografice: Nicolae Mecu, *„Poezia simbolistă românească"*, LL, 1997, 2; Irina Iliescu, *„Narațiune și poezie"*, OC, 2001, 68; Mircea Vasilescu, [*Rodica Zafiu*], DM, 2002, 472, 2002, 510; Marius Chivu, *Romanul limbii actuale*, RL, 2002, 20; Mircea Borcilă, *„Narațiune și poezie"*, LL, 2002, 3–4; Dan Gulea, *Timpul în opera lui Caragiale*, OC, 2003, 153; Cătălin Constantin, *Timpul de după Caragiale*, RL, 2003, 8; Mirela Mureșan, *„Narațiune și poezie"*, LL, 2003, 4; Dan C. Mihăilescu, *Lecturi prin vecini*, LAI, 2004, 14; Violeta Leu, *„101 cuvinte argotice"*, LL, 2011, 1–2. ***L.C.***

ZAHARIA, E. Ar. (pseudonim al lui Zaharia Macovei; 24.I.1911, Horodnic de Sus, j. Suceava – 22.I.2005, Sibiu), poet, publicist, editor. Este fiul Aspaziei (n. Moroșanu) și al lui Hermolai Macovei, țărani. Urmează liceul la Cosmeni și la Cernăuți, unde, în 1930, se înscrie la Facultatea de Litere și Filosofie, absolvită în 1935 cu o teză despre G. Bogdan-Duică. Frecventează și Seminarul Pedagogic Universitar, condus de Leca Morariu (1935–1936). Profesor la Fălticeni, dar locuind cu intermitențe în București, audiază cursurile lui Nicolae Iorga, Mihail Dragomirescu ș.a. Își continuă studiile la Școala Română de la Fontenay-aux-Roses și la Sorbona (1938–1941), preocupat de literatura comparată și de lingvistică, îndeosebi de lingvistica romanică. În 1940 îi prezintă lui N. Iorga teza de doctorat în istorie *La Pensée française et le problème de l'union de tous les Roumains*, dar nu va ajunge să o susțină, savantul fiind asasinat. Pentru obținerea doctoratului la Sorbona va pregăti două teze, *Le Théâtre religieux français et espagnol jusqu'en 1643* și *L'Influence espagnole en Roumanie*, pe care, din cauza începerii războiului, de asemenea nu le va susține. Anterior, în 1938, întocmise pentru „Mélanges de l'École Roumaine en France" indicele bibliografic al poeziei din „Revista nouă" (1887–1895). Întors în țară, funcționează ca profesor de liceu la Cernăuți (1941–1944), Brașov (1944), Lugoj (1944–1946) și Oradea (1946–1964; director, în ultimii patru ani), ulterior ca lector la Institutul Pedagogic orădean. A condus cercurile literare de la Liceul „Emanuil Gojdu" (între elevi s-au aflat, de-a lungul timpului, Mircea Zaciu, Gheorghe Grigurcu ș.a.) și de la Liceul Pedagogic, precum și cenaclul studențesc din Oradea. Pensionat în 1973, locuiește succesiv la București, Cluj și Sibiu. În 1998 i se decernează titlul *doctor honoris causa* al Universității din

Oradea. Debutează, în 1927, la „Ziarul călătoriilor și al științelor populare”, fiind prezent ulterior în numeroase periodice, între care „Junimea literară”, „Azi”, „Familia”, „Pagini literare”, „Societatea de mâine”, „Viața literară”, „Calendarul”, „Revista Fundațiilor Regale”, „Bucovina literară”, „Limba română” ș.a. Redactor la „Glasul Bucovinei” și la „Deșteaptă-te, creștine!”, în 1931 va scoate, împreună cu alți colegi, revista șapirografiată „Gâtița calicilor”; în anii următori e în redacția altor publicații: „Pana literară” (1933), „Orion” (1933–1935), „Argonaut” (1934), „Nord” (1938). După 1944 va colabora la „Familia”, „Gaudeamus”, „Crișana”, „Filobiblon”, „Nebănuitele trepte”, „Orizont”, „Limbă și literatură”, „Cercetări de limbă și literatură”, „Țara Crișurilor”, „Vatra”, „Colocviu”, „Pagini bucovinene”, „Floare de gând”, „Lucrări științifice”, iar după 1989 la „Buciumul”, „Demiurg”, „Jurnalul literar” ș.a. În 1971–1973 a redactat publicația dactilografiată „Dor”. Editorial a debutat în 1933 cu *Rostiri tari*, plachetă scoasă împreună cu Arcadie Cerneanu. A întocmit *Antologie rădăuțeană* (1943), a îngrijit ediții din scrierile lui Ioan Slavici, Horia Bottea, a publicat o piesă de teatru, *Conștiința* („Bucovina literară”, 1944), având alte șapte în manuscris (*Năluca*, *Primul Mușatin*, *Matei înțeleptul*, *Viviana*, *Acul bate*, *Maura în munți*, *Acoperișul*), a tradus din autori (mai ales poeți) francezi, spanioli, ruși, a scris studii de istorie literară și folcloristică și a colaborat la lucrări didactice colective, a întreținut o prodigioasă corespondență. În 1998, după o tăcere de cincizeci și cinci de ani, poetului i se publică volumul antologic *Alborada.* A semnat și cu pseudonimele Ear, E. Arabescu, B. Bănulescu, Mălin Bucur, Dem. Codrescu, E. Frăsinel, Firu Magdalin, Radu Vochița.

Fixată în tipare clasice, poezia lui **Z.** izbește, la debut, printr-o senzualitate debordantă. Aproape toate cele șaisprezece piese ale ciclului *Trandafirii negri* din placheta *Rostiri tari* poetizează situații erotice, cu etalarea detaliilor corporale feminine. Vibrația cea mai autentic lirică se află în *Candoare*, poem al ingenuității adolescentine. În versurile din *Apoteoz* (1933) expresia tinde spre inefabilul muzical, erosul având inflexiuni epitalamice, cu ecouri din *Cântarea Cântărilor*. Aceeași tonalitate apare în *Minois* (1934): „Aș vrea să am asemenea poeților latini/ puterea proslăvirii și geniul lor bogat/ să cânt delicatețea picioarelor ce-au stat/ întinse goale-n umbră sub brațe de smochini”. Începând cu poezia din *Marathon* (1936), poate sub influența grupării Iconar, al cărei program îl împărtășește, intimismul muzical e copleșit de vizualul iconografic, efuziunea sentimentală se condensează în contemplație. Iubitei frenetice i se substituie „o fată ca Iisus de doisprezece ani”, sunt contemplați „patriarhi biblici cu barba ca iernile/ și mantii albe ca helgile”, care ies din cer făcându-și loc „prin miriștea de stele”. Poetul visează și aventuri argonautice, când și când făcând apel și la elemente de figurație decadentă: cabarete verlainiene, dansatoare ce își „leagănă Etiopia de-abanos a coapselor”. Indiferent din ce spații, din ce repere existențiale și-ar culege materialul figurativ, **Z.** îl estetizează. Făurește, cu o anume afectare, imagini grațioase, dar confecționează și hibrizi imagistici, de o artificialitate stridentă, ori rime forțate. De gust îndoielnic sunt mitologizările sfătoase, în spirit ruralist ostentativ, procedeu frecvent în epocă la tinerii poeți bucovineni. Elementul autohton se intensifică în versurile din timpul războiului, în care „dacii ies în pragul pădurii să prindă mistreți uriași” etc., iar exortațiile vin să îmbărbăteze țara ciuntită. În ansamblu, formula liricii lui **Z.** a fost considerată „una neașteptat de originală, situată la intersecția vectorilor simbolisto-moderniști cu cei sui-generis tradiționaliști și – nu o dată – prevestitori ai unui postmodernism, atunci embrionar” (Mircea Zaciu). Versurile ultime, străbătute de nostalgii, inclusiv pariziene, punctate de vibrații pentru arta românească veche („albastrul suav” de Voroneț), accentuează nota meditativă.

SCRIERI: *Rostiri tari* (în colaborare cu Arcadie Cerneanu), Rădăuți, 1933; *Afania*, pref. Vera Marian [Ghedeon Coca], Rădăuți, 1933; *Apoteoz*, Cernăuți, 1933; *Eu-s virgină*, Rădăuți, 1934; *Minois*, Rădăuți, 1934; *Trestia Barcan*, pref. George Demetru Pan, Rădăuți, 1934; *Hora holdelor*, Rădăuți, 1935; *Stihuri, metafore și imagini românești*, Rădăuți, 1935; *Marathon*, București, 1936; *Acteon*, Fălticeni, 1938; *Artur Gorovei*, Brașov, 1938; *Insurgențe*, Fălticeni, 1938; *Revista nouă. 1887–1895. Indice bibliografic–poezia*, Rădăuți, 1938; *Nord*, Fălticeni, 1938; *Portrait de la Bucovine*, Paris, 1939; *Nerv*, București, 1940; *Sânge și crini*, Cernăuți, 1942; *Beatitudini*, Cernăuți, 1943; *Essai de bibliographie pour l’étude du „dor” roumain*, Cernăuți, 1943; *Opinii europene despre dor*, București, 1943; *Alborada (Poezii gotice)*, îngr. Ion Dersidan și Paul Magheru, pref. Mircea Zaciu, Reșița, 1998. **Ediții, antologii:** Ion Roșca, *Semne-n scuturi*, pref. Mircea Streinul, București, 1937; *Antologie rădăuțeană*,

pref. edit., Cernăuți, 1943; Ioan Slavici, *Atitudini și mărturisiri*, pref. edit., Timișoara, 1975; Horia Bottea, *Game și pendulări*, pref. Geo Bogza, postfață Ilie Radu-Nandra, Cluj-Napoca, 1983 (în colaborare cu Ilie Radu-Nandra).

Repere bibliografice: Perpessicius, *Opere,* VIII, *81–82,* X, *256–261*; *E. Ar. Zaharia,* în *Poeți tineri bucovineni*, îngr. Mircea Streinul, cu portrete de Rudolf Rybiczka, București, 1938, *161–176*; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *823, Ist. lit.* (1982), *907*; Murărașu, *Ist. lit., 397*; Micu, *„Gândirea", 640*; Zaciu, *Cu cărțile, 288*; Ion Prelipceanu, *E. Ar. Zaharia* (*Zaharia Macovei*), „Pagini bucovinene", 1987, 8; Nae Antonescu, *E. Ar. Zaharia*, ST, 1992, 2; Satco – Pânzar, *Dicționar, 248–249*; Rachieru, *Poeți Bucovina, 530–532*; Mircea A. Diaconu, *Mișcarea „Iconar"*, Iași, 1999, *48, passim*; Gheorghe Grigurcu, *E. Ar. Zaharia vă vorbește în anul 2000* (interviu), JL, 2000, 7–8; Bostan–Bostan, *Bucovina, 340–342*; Grigurcu, *Poezie*, II, *561–572*; *Dicț. scriit. rom.*, IV, *832–833*; Ion Popescu-Sireteanu, *Scriitorul Zaharia Macovei,* „Septentrion", 2002–2003, 19–20; Satco, *Encicl. Bucovinei, 612–613*; Ion Prelipceanu, *E. Ar. Zaharia–poetul*, Horodnic de Jos, 2012. ***D.Mc.***

ZAHARIA, Romulus (15.II.1930, Chișinău – 28.VI.2006, Făget), gazetar, prozator. Este fiul Mariei (n. Caratașu) și al lui Gheorghe Zaharia, funcționar. Urmează la Iași Școala „Costache Negri" și intră în gimnaziu la Liceul Național. Refugiat împreună cu familia în 1943 la Alba Iulia, își continuă învățătura la Liceul de Stat din Petroșani, la Liceul „Inochentie Micu Klein" din Cluj (1946–1947), la Școala de Ofițeri de la Măgurele (1948–1949), din care iese cu gradul de sublocotenent de grăniceri, apoi urmează Școala de Redactori și Tehnoredactori de Editură din cadrul Direcției Generale a Presei și Tipăriturilor (1949–1950). Absolvind și liceul, face un an la Academia Militară din București (1951) și este avansat la gradul de locotenent major. Mai târziu (1968) va termina Facultatea de Limba și Literatura Română a Universității bucureștene, cursuri fără frecvență. Participă la înființarea revistei „Pentru patrie" (1949), lucrează în redacția unor periodice: „Aviația sportivă", „Radioamatorul", „Sănătatea", „Munca" (unde asigură un deceniu și jumătate rubrica „Cetățeanul și legea"), e succesiv redactor tehnic, secretar de redacție, redactor la „Luceafărul" (1958–1968). Susține vreme îndelungată emisiunea radiofonică „Memoria pământului românesc". Este șeful serviciului de presă la Direcția Rețelei Cinematografice și Difuzării Filmelor (1969–1971), inspector general la Centrul Național al Cinematografiei (1971–1973), instructor în Consiliul Culturii și Educației Socialiste (1973–1984) și redactor la Editura Științifică și Enciclopedică (1984–1986). Se stabilește în Statele Unite ale Americii în 1987, fiind coproprietar al unei companii. Editează „Hic ego" (1991–1992), publicație de atitudine polemică privind politica românească, pe care o scrie în bună măsură singur; inserează aici și scrisori din exil ale lui Ion Caraion. **Z.** debutează publicistic în 1946 la ziarul „Lupta Ardealului", iar literar în 1959 la „Luceafărul". Mai e prezent cu reportaje în „Viața românească", „Tribuna", „Familia", „Vatra", „Orizont", „România literară".

Un prim volum de reportaje, *Întâmplări din viață și sport,* alcătuit de **Z.** în colaborare, îi apare în 1958. Următoarele trei cărți, tot de reportaje – *Cal bătrân cu chingă roșie*, *Pământul, marea, cerul și oamenii* (ambele din 1974) și *Semnul delfinului* (1976) –, își extrag substanța din viața pe șantiere, în uzine, fabrici, în Insula Mare a Brăilei etc. După tiparul ideologic al epocii, gazetarul investighează mediile muncitorești, se arată fascinat de „oamenii socialismului" ori de „omul comunist", își provoacă interlocutorii la lungi discuții și decupează crâmpeie de viață care vorbesc hiperbolic, triumfalist despre efort și sacrificiu, despre „victoria omului devenit sufletul corabiei" ori semnalează, de pildă, „o mare și profundă lecție de etică revoluționară". În același stil este surprinsă, complementar, grandoarea naturii. Titlurile reportajelor sunt edificatoare: *Băieții din cartierul Progresul*, *Oamenii de piatră de la Mahmudia*, *Minerii*, *către ora două*, *la ieșirea din schimb*, *Un om al zilelor noastre*, *Soldați în marș*, *Pe insulă s-au aprins altare*, *Și lupta cu natura continuă* etc. Romanul *Ademenirea*, plimbat prin edituri între 1969 și 1982 și tipărit după numeroase avataruri în 1983, abordează tematica „dezvăluirilor" privind instaurarea noii ordini comuniste în Ardealul retrocedat. Prezența unui sanatoriu psihiatric, ca spațiu al „ademenirii", fie ea și spre descifrarea „adevărului", amintește de Augustin Buzura. Evenimentele petrecute la Cluj în anii 1945–1946 sunt relatate prin prisma unui tânăr comunist, apoi ofițer de securitate, Ioachim C. Pajură, alias Iozom. Devenit amnezic în urma unui traumatism, Iozom reface sub tratament întreaga istorie la care a fost martor. În calitate de tânăr activist, participase la multe evenimente și acțiuni politice, nu era străin de situațiile-limită pe care acestea le provocaseră – o istorie plină de violențe, asasinate, lașitate și ură. Tratamentul

doctorului Balcea se dovedește eficient, iar memoria lui Iozom prodigioasă; el reproduce pe nerăsuflate pagini de documente, relatează în detaliu tot felul de întâmplări, vehiculează sute de nume, cu datele personale ale fiecăruia, ca un adevărat scormonitor în fișe de cadre. Episoadele narațiunii aduc în scenă personaje controversate, comuniști recrutați din rândul iredentiștilor maghiari, precum și lideri politici ai momentului – Marele Sfinx (Iuliu Maniu), Anca Pelecanu (Ana Pauker), Vasile Nurca (Vasile Luca), Petrache Sever (Lucrețiu Pătrășcanu). *Ademenirea* include multe pagini de proză autenticistă. Cu romanul *Casa cu ochii scoși* (I–II, 1993–1994) autorul își plasează personajele în Munții Apuseni, scena de desfășurare a acțiunii fiind un șantier de exploatare a uraniului în folosul unei puteri străine, ușor de identificat sub numele Roxolania. Fără o construcție epică și fără un flux narativ propriu-zis, cu o evidentă poziționare xenofobă, cartea se articulează ca o succesiune de episoade dând seama de deteriorarea și ieșirea din matcă a vieții oamenilor din acest ținut al minelor. Rezistă la lectură câteva tablouri de atmosferă, care surprind „misterul” blestemat al locului, tensiunea momentului (primii ani după al Doilea Război Mondial), ca și unele siluete. Oprindu-se și la alte medii, precum în *Anotimpurile unei țigănci* (2003), experimentând câteva formule narative, **Z.** conturează în cele douăzeci de povestiri din *Epihia în stil valah* (2003), ca și în alt volum, *Călare pe milioane de dolari* (2006), imaginea unei Americi neconvenționale, „mărturisind” despre „deștărare” și despre experiențe dure sau grotești.

SCRIERI: *Întâmplări din viață și din sport* (în colaborare), București, 1958; *Cal bătrân cu chingă roșie,* București, 1974; *Pământul, marea, cerul și oamenii,* București, 1974; *Semnul delfinului*, București, 1976; *Ademenirea,* Cluj-Napoca, 1983; ed. 2, Lugoj, 2008; *Casa cu ochii scoși,* I–II, Cluj-Napoca, 1993–1994; *Muntele de foc,* Cluj-Napoca, 1993; *Celor morți fără lumină,* Cluj-Napoca, 1994, ed. 2, îngr. Ion Căliman, Lugoj, 2006; *Anotimpurile unei țigănci,* pref. Dinu Bălan, Lugoj, 2003; *Epihia în stil valah,* postfață Dinu Bălan, Lugoj, 2003; *Călare pe milioane de dolari*, Lugoj, 2006.

Repere bibliografice: Mihai Minculescu, *„Cal bătrân cu chingă roșie”,* RL, 1975, 5; Constantin Zărnescu, *„Cal bătrân cu chingă roșie”,* TR, 1976, 1; Valentin F. Mihăescu, *Oameni și ape,* LCF, 1976, 41; Ion Arieșanu, *Ochiul plin de adevăr...,* O, 1983, 42; Cimpoi, *Ist. lit. Basarabia, 309;* Sasu, *Dicț. lit. SUA, 307–311;* Corin Jianu, *Față în față cu istoria*, „Banat”, 2006, 12; Ion Căliman, Maria Mateșescu, *Romulus Zaharia – istorie, viață, adevăr*, Lugoj, 2009; Popa, *Ist. lit., 955*; Manolescu, *Enciclopedia, 755–756.* ***M.P.-C.***

ZAHARIA-FILIPAȘ, Elena (9.VI.1938, București), critic și istoric literar, editoare. Este fiica Ecaterinei (n. Bogdan) și a lui Ion Zaharia, muncitor. Absolventă a Liceului „I.L. Caragiale” (1956), urmează cursurile Facultății de Filologie la Universitatea din București (1956–1961). Rămâne preparator la Catedra de istoria literaturii române și parcurge toate treptele ierarhiei universitare, devenind profesor în 1995. Își susține doctoratul în 1971 cu o teză despre Ion Vinea, apărută în anul următor în volum. Debutează în 1965 la „Contemporanul” cu un text despre Adrian Maniu. Mai e prezentă cu studii și articole de critică și istorie literară în „România literară”, „Analele Universității București”, „Manuscriptum”, „Limbă și literatură”, „Caiete critice”, „Euresis”, „Luceafărul”, „Adevărul literar și artistic” ș.a. Participă la realizarea unor lucrări colective: *Dicționar de literatură română* (1980), *Sinteze de literatură română* (1981) ș.a.

Axată pe epoca interbelică și specializată în zona modernismului, **Z.-F.** aduce, într-un teren al experimentelor artistice și al suprainterpretărilor critice, observația minuțioasă și argumentația cercetătorului autentic. Ca și cursurile sale, care au format generații de studenți, studiile propriu-zise și comentariile din edițiile critice îngrijite – scrierile lui Ion Vinea în primul rând, incluse în seria *Opere* (I–IX, 1984–2012) – se remarcă prin rigoare, adecvare la obiect și o privire limpezitoare asupra unor subiecte și aspecte controversate. Autorii asupra cărora se apleacă – de la Ioan Slavici și Mihail Sadoveanu la Tudor Arghezi, Camil Petrescu și G. Călinescu, de la Mircea Eliade la V. Voiculescu și Marin Preda – sunt niște inovatori clasicizați, prozatori sau poeți care au umplut spațiile albe ale hărții artistice autohtone, creând apoi tradiție și intrând în canon. Excepția o constituie Ion Vinea, avangardistul constructivist (ca manifest și formulă liric-propulsivă), însă atât de risipitor și neinteresat de articularea în volume a scrierilor sale. Prin substanțiala monografie pe care i-o dedică **Z.-F.** face un act de interpretare și de recuperare deopotrivă, reasamblând, după o atentă analiză a textelor și a contextelor, compartimentele glisante ale unei opere neașezate. Contrariată, pe bună dreptate, că „un scriitor care a teoretizat ani de-a rândul ideea disciplinei și a lucidității în actul creației a fost atât

de puțin disciplinat față de talentul său”, autoarea procedează la o investigație completă, de critică și istorie literară, căutând sensul de adâncime, coerent și unificator, al unei activități publicistice și literare parcă nefiltrate. Mobilitatea derutantă a stilului poetic al lui Vinea conduce analiza către experiențe lirice și estetici diferite, pe un arc de cerc larg, de la simbolism la avangardism. Inteligența artistică, tot mai pregnantă, devine constrângătoare pentru lirica lui Vinea, spontaneitatea, prospețimea expresiei fiind progresiv cenzurate de intelectualism și – într-o mișcare de retorică dublată – de reflecția asupra lui însuși. Conștiința de sine duce la un exces de abstractizare, iar incursiunea în universul poeziei lui Vinea relevă „o dramă a sterilității”. În schimb, tripticul nuvelistic din *Paradisul suspinelor* va fi valorizat drept cea mai interesantă operă ficțională a autorului studiat, aici viziunea sa modernistă găsindu-și aplicarea și justificarea. Un caz diferit este cel din *Introducere în opera lui Vasile Voiculescu* (1980), carte scrisă cu aceeași preocupare de a acoperi toate fațetele (poezie, teatru, proză) și de a desprinde concluzii, subliniind, dar și integrând diferențele. Comentariul este ascuțit și subtil, pe linia unei descripții exacte și a unei continue raportări a textelor de aceeași factură unele la altele, pentru a se evidenția și fixa schema generatoare. Comparatismul este și „extern”, cu texte din clase apropiate sau chiar suprapuse (demonismul din proza lui Gala Galaction, fantasticul lui Mircea Eliade, drama simbolică din *Undine*, nuvela romanticului german Friedrich de la Motte-Fouqué). *Retorică și semnificație* (1993) grupează minuțioase studii asupra unor autori extrem de diferiți – Constantin Ţoiu, Henriette Yvonne Stahl, Marin Preda, Camil Petrescu, Ioan Slavici, G. Călinescu –, dar cu focalizare simbolică modernă. Desprins din comentariul amplu despre proza lui Constantin Ţoiu, titlul indică domeniile de investigație și centrii de interes ai analizelor întreprinse de **Z.-F.**: cum este concepută și modulată o scriere literară, care este semnificația de adâncime, structurantă, ce o traversează și o transformă într-o operă. *Studii de literatură feminină* (2004) cercetează cu minuțiozitate analitică și simț critic teme precum raporturile E. Lovinescu cu literatura feminină ori tratarea lumii rurale în literatura scrisă de femei; de asemenea, sunt recitite scrieri de Sofia Nădejde (autoarea „primului roman feminin”), Hortensia Papadat-Bengescu, Henriette Yvonne-Stahl ori Ileana Vulpescu.

SCRIERI: *Ion Vinea*, București, 1972; *Introducere în opera lui Vasile Voiculescu*, București, 1980; *Retorică și semnificație*, București, 1993; *Studii de literatură feminină*, București, 2004. **Ediții, antologii:** Tudor Arghezi, *Poezia filosofică*, pref. edit., București, 1976, *Poezii alese*, introd. edit., București, 1995; Mihail Sadoveanu, *Creanga de aur*, postfața edit., București, 1976; Camil Petrescu, *Jocul ielelor*, pref. edit., București, 1978; *Clasa muncitoare în literatură*, I–II, pref. edit., București, 1981; Ion Vinea, *Opere*, I–IX, introd. edit., București, 1984–2012, *Poezii*, București, 1988; Isaiia Răcăciuni, *Teatru*, pref. edit., Cluj-Napoca, 1990.

Repere bibliografice: Al. Piru, *O monografie Ion Vinea*, RL, 1972, 20; Nicolae Manolescu, *Cazul Ion Vinea*, RL, 1972, 24; Ciobanu, *Critica*, *236–240*; Andreea Deciu, *Calmul valorilor*, RL, 1994, 8; Florin Mihăilescu, *Pertinență și pragmatism critic*, ST, 1994, 6; Z. Ornea, *I. Vinea, prozatorul*, RL, 1995, 16; Cornelia Ștefănescu, *Literatură și eveniment*, RL, 2002, 38; Alexandru Ruja, [*Elena Zaharia-Filipaș*], O, 2002, 5, 2003, 12, 2006, 5; Florina Pîrjol, *„Studii de literatură feminină”*, OC, 2005, 17; Ion Simuț, *Un poet în serviciul gazetăriei*, RL, 2005, 34; Bianca Burța-Cernat, *Despre literatura femeilor, cu precauție*, OC, 2005, 29; Daniel Cristea-Enache, *Femina*, RL, 2005, 41; Constantin Pricop, *Ediția Ion Vinea*, VR, 2008, 3–4; Micu, *Mileniu*, *436–438*. ***D.C.-E.***

ZAICIK, Olga (8.XI.1921, Lódź, Polonia – 18.X.2013, București), polonistă, traducătoare. Fiică a Jonei (n. Landau) și a lui Manase Zayczyk, tehnician textilist, **Z.** se stabilește în România împreună cu familia în 1927. Urmează cursurile primare și secundare la Pitești (1928–1938), absolvite la Școala Centrală din București (1938–1940), se înscrie la Facultatea de Litere și Filosofie a Universității din același oraș, specializându-se în limba și literatura franceză (1944–1947). Își va susține licența cu teza *Le Sentiment de la mort chez Pascal.* Din 1948 până la pensionare (1976) va fi redactor la Editura de Stat (1948–1951), Editura de Stat pentru Literatură și Artă (unde va deveni în 1959 șef de secție), Editura pentru Literatură Universală (ca șef al secției de literaturi romanice din 1965) și Editura Univers (din 1970). Colaborează la „Secolul 20”, „România literară”, „Cahiers roumains d’études littéraires” (are un rol important în realizarea revistei) ș.a. Pentru activitatea de traducătoare a primit din partea statului polonez Crucea de Aur a Ordinului pentru Merit (1970), Medalia Amicus Poloniae (1976), Premiul Asociației Autorilor (ZAIKS) (1980)

și Crucea de Cavaler al Ordinului Național Merite pentru Republica Polonă (1999), iar din partea Președinției României Ordinul Național pentru Merit în grad de Ofițer (2000).

Primul studiu critic publicat de **Z.**, *Pasiunea romantică* (1965), prezintă creația poeților Adam Mickiewicz și Juliusz Słowacki, reprezentativi pentru romantismul polon. Folosind selectiv datele biografice, numai în măsura în care fundamentează trepte conceptuale, autoarea își punctează cercetarea cu accente interpretative originale. Cel mai interesant, în planul analizei, este capitolul *De la Werther la Faust*, în care se urmărește evoluția eroului lui Mickiewicz din poemul *Străbunii* de la sentimentalul Gustaw la ingeniosul Konrad, în paralel cu cea de la Werther la Faust, personajele lui Goethe. Scrisă într-un stil alert, partea dedicată lui Mickiewicz evidențiază mai cu seamă contribuția poetului, lăsând în umbră activistul social, publicistul și prozatorul. În cazul lui Słowacki, expunerea urmează același criteriu cronologic, înregistrându-i dominantele, aflate sub semnul lui Byron, Shakespeare sau Dante, iar ultima perioadă, cea mai importantă și cea mai dificilă, influențată de mistica lui Andrzej Towiański. Documentația bogată ce se întrevede în spatele comentariului exigent, metoda analitică și suplețea unor judecăți critice fac din carte o reală contribuție la cunoașterea celor doi poeți în spațiul românesc. Monografia *Henryk Sienkiewicz* (1972) continuă mai vechile preocupări, scriitorul fiind situat prin poetica romanelor istorice mai aproape de romantism decât de realism, predominant totuși în epopeea sa. Miezul cărții îl alcătuiește analiza consacrată trilogiei istorice care l-a impus ca maestru al genului în Polonia. Pornind de la părerile lui Sienkiewicz, **Z.** insistă convergent asupra genezei, a problematicii și a tipologiei. Fără a neglija paralelismele cu reprezentanții romanului istoric din alte literaturi, cu westernul modern ori cu folclorul, autoarea păstrează detașarea necesară pentru a formula cu finețe și scăderile celor trei părți componente, fundamentând o ierarhizare valorică, în fruntea căreia se află *Potopul*. Celelalte scrieri sunt investigate conștiincios, reliefându-se particularitățile de meșteșug și problematică și prin raportarea la alte texte. La fel de atent sunt comentate două romane de moravuri cu subiect contemporan, *Fără ideal* și *Familia Połaniecki*. Interpreta sesizează că alături de perspectiva criticii tradiționale și a recursului la ideile pozitiviste, mai este posibilă și alta, care afirmă o linie estetică neîntreruptă prin obiectul urmărit și prin soluția propusă pentru rezolvarea impasului social: regenerarea aristocrației funciare în „purgatoriul” energiilor stării a treia și reîntoarcerea la proprietatea latifundiară, exploatată corespunzător noilor condiții – un fel de patriarhalism romantic. Ca traducătoare, **Z.** s-a implicat în transpunerea în românește a prozei polone, în palmaresul său intrând versiuni la autori de primă mărime, precum clasicii Bołesłav Prus, Henryk Sienkiewicz (*Potopul*), Zofia Nałkowska, Eliza Orzeszkowa, Maria Dąbrowska. Un loc însemnat îl ocupă tălmăcirile din proza contemporană, incluse în mai multe antologii, ca și din scriitori moderni (Jarosław Iwaszkiewicz, Stanisław Ignacy Witkiewicz, Witold Gombrowicz ș.a.) ori mai recenți (Czesław Miłosz, Olga Tokarczuk). Traducerile se remarcă nu numai prin găsirea celor mai potrivite echivalențe stilistice, ci și prin reconstituirea atmosferei și a ritmului fiecărui text.

SCRIERI: *Pasiunea romantică*, București, 1965; *Henryk Sienkiewicz*, București, 1972. **Traduceri:** Jerzy Putrament, *Realitatea*, București, 1950; *Cântecul Varșoviei. Nuvele din noua literatură poloneză*, București, 1951; Bolesław Prus, *Soartă de orfan*, București, 1954; Maria Dąbrowska, *Popa Filip*, pref. trad., București, 1957; Maria Konopnicka, *Natură moartă*, pref. trad., București, 1960; Danuta Bieńkowska, *Daniel în ghearele leului*, București, 1961, *Regăsire. Vacanță la Paris*, pref. trad., București, 1992; Eliza Orzeszkowa, *Julianka*, pref. trad., București, 1962; *Nuvele clasice polone*, București, 1963 (în colaborare); Henryk Sienkiewicz, *Potopul*, I–V, pref. trad., București, 1969; Sławomir Mrożek, *Fuga în sud*, București, 1970; Jarosław Iwaszkiewicz, [*Proză*], în *Maica Ioana a îngerilor*, I, București, 1971, *Îndrăgostiții din Marona*, București, 1972, în *Povestiri muzicale*, București, 1979; Michal Walicki, *Vermeer*, pref. Vasile Drăguț, București, 1972; Julian Kawalec, *Dansul eretelui. Caut casă*, București, 1973; Maria Krüger, *Mărgica albastră*, București, 1973; Maria Kuncewiczowa, *Străina*, București, 1974; Witold Gombrowicz, *Ivona, principesa Burgundiei*, București, 1975, *Jurnal. Teatru*, îngr. și postfața trad., pref. Romul Munteanu, București, 1988, *Jurnal*, îngr. trad., pref. Kazimierz Jurczak, București, 1998, *Jurnal*, I–II, București, 2010 (în colaborare cu Cristina Godun), *Teatru*, București, 2010; *Banchetul. Nuvele polone contemporane*, îngr. și pref. trad., București, 1976; Roman Ingarden, *Studii de estetică*, introd. Nicolae Vanina, București, 1978; Zofia Nałkowska, *Dragostea Teresei Hennert*, pref.

trad., București, 1979; Józef Ignacy Kraszewski, *Meșterul Twardowski,* pref. trad., București, 1981; Wojciech Żukrowski, *Nopțile Ariadnei,* pref. trad., București, 1983; Andrzej Kuśniewicz, *Lecția de limbă moartă,* pref. trad., București, 1985, *Regele celor două Sicilii. Lecția de limbă moartă*, pref. Constantin Geambașu, postfață Dorian Branea, București, 1998; Jean Chevalier, Alain Gheerbrant, *Dicționar de simboluri,* I–III, București, 1995 (în colaborare); Andrzej Zaniewski, *Șobolanul*, București, 1995; Ryszard Kapuściński, *Agonia Imperiului*, pref. trad. București, 1996; A. D. Xenopol, *Teoria istoriei*, introd. Al. Zub, București, 1997; Stanisław Ignacy Witkiewicz, *Gyubal Wahazar sau În labirinturile nonsensului*, pref. trad., București, 1998, *Teatru*, pref. edit., București, 1998 (în colaborare cu Janina Radu); Czesław Miłosz, *Valea Issei*, pref. Marius Lazurca, postfață Stan Velea, București, 2000 (în colaborare cu Stan Velea); Olga Tokarczuk, *Străveacul și alte vremi*, postfața trad., pref. Mircea Cărtărescu, Iași, 2002.

Repere bibliografice: Velea, *Interferențe, 220–226;* Velea, *Universaliști, 140–145;* Stan Velea, *„Jurnalul" lui Gombrowicz*, JL, 1998, 7–8; Octavian Soviany, *Aventuri în pădurea lituaniană*, CU, 2000, 10; Stan Velea, *Literatura polonă în România. Receptarea unei mari literaturi*, București, 2001, *85–87, passim*; Geo Șerban, *Norocoasa Olga,* OC, 2003, 152. ***S.V.***

ZALIS, Henri (21.V.1932, București – 8.VI.2016, București), istoric și critic literar, prozator.

Este fiul lui Sally (n. Rosman) și al lui Iancu Zalis, contabil. Urmează la București școala primară, liceele „Alexandru Graur" și „Ion Neculce". Tot aici e student la Facultatea de Filologie (1951–1955), unde își va susține și doctoratul în 1972. Face câteva stagii de specializare în Franța (1979, 1980) și în Elveția (1981, 1991). Lucrează ca redactor (1955–1958) și corector (1959–1962) la „Gazeta literară", bibliotecar (1963–1967), documentarist (1967–1972), redactor (1973–1979), cercetător (1979–1987) la Biblioteca Centrală Universitară din București. Debutează în 1948 la „Revista elevilor", iar în 1949 semnează în „Flacăra" un articol despre A.P. Cehov. Prima carte, monografia *Nicolae Filimon,* îi apare în 1958. Mai e prezent în „Steaua", „România literară", „Viața românească", „Luceafărul", „Săptămâna", „Tribuna", „Cronica", „Ateneu" ș.a., folosind și semnătura H. Zalis ori pseudonimele Horia Zamfir, Radu Zamfir, Radu Rotaru. Majoritatea cărților sale de istorie literară examinează personalități, genuri, curente și structuri literare sau reunesc studii cu o anume tematică (de pildă, călătoria). Numeroase sunt lucrările, unele alcătuite în colaborare, care adună „contribuții bibliografice", obiectul acestora fiind curentele în literatura română, viața și opera lui Tudor Vianu, revista „Convorbiri literare" ș.a. I s-au decernat Premiul „Ion Petrovici" al Academiei Române (1995), Premiul Uniunii Scriitorilor din Israel, Premiul Uniunii Scriitorilor din România (1997) ș.a.

Întâmpinate critic sau neluate în seamă la apariție, monografiile lui **Z.** nu pot fi, totuși, trecute cu vederea de istoricii literari. După cercetarea cristalizărilor din secolul al XIX-lea, în fond a „vârstelor interioare ale curentului" în *Romantismul românesc* (1968), exegetul depistează, în *Aspecte și structuri neoromantice* (1971), teme și modalități existente după 1900 în alte curente literare, de orientare tradițională sau modernă. Identifică note neoromantice atât la Mihail Sadoveanu, St. O. Iosif, Octavian Goga, Ion Agârbiceanu ș.a., cât și la D. Anghel, Ion Minulescu ș.a., iar mai târziu la Al. A. Philippide, Mateiu I. Caragiale, G. Călinescu, Panait Istrati, Tudor Arghezi, Lucian Blaga, Emanoil Bucuța, Ionel Teodoreanu, G.M. Zamfirescu, I. Peltz, Emil Botta, Radu Stanca. Deși consideră romantismul o permanență, **Z.** nu atribuie caracter romantic inerent simbolismului, expresionismului și suprarealismului. În general, în pofida unor bune intenții, studiul frizează superficialitatea, pe de altă parte irită prin prețiozitate. Neajunsuri de felul acesta, cărora li se adaugă formulări confuze, improprietăți terminologice etc., afectează și analiza consacrată naturalismului, intitulată *Sub semnul realului* (I, 1974). Debutând cu geneza curentului și manifestarea sa în Franța, studiul descrie și forme proprii altor literaturi (germană, italiană, spaniolă, anglo-irlandeză, norvegiană, daneză, suedeză, rusă, polonă, maghiară, română etc.), stabilind caracterele comune ale orientării. Teza ar fi că, departe de a reprezenta, cum s-a afirmat,

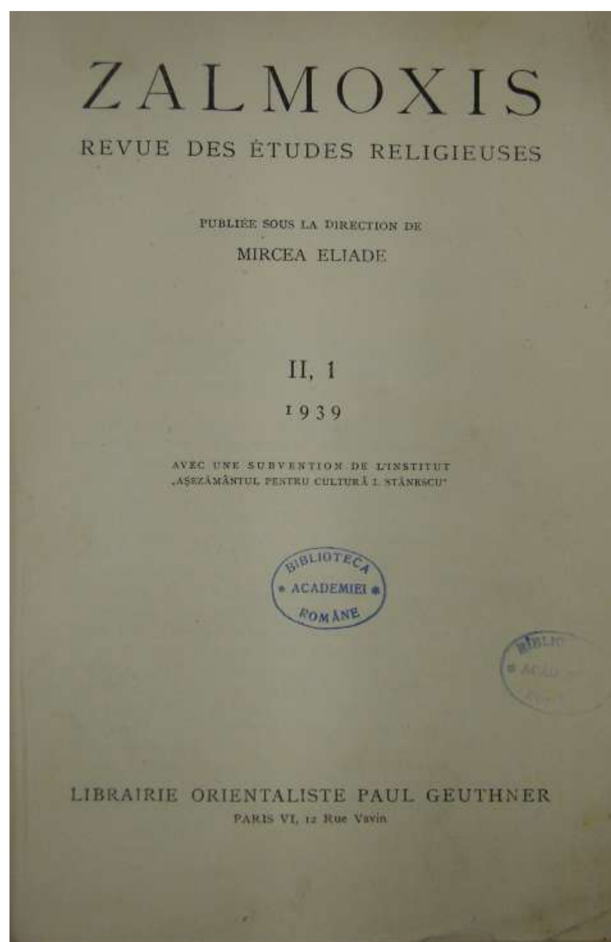
o direcție opusă realismului, „naturalismul întregește realismul”, îl „îngroașă”, îl „amplifică”. Demonstrația, plauzibilă, nu elucidează însă pe deplin chestiunea. Preocuparea istoricului literar de a evidenția cuantumul de realism cuprins în naturalism nu se conjugă cu aceea de a preciza statutul propriu, individualizant, al curentului. Informația și considerațiile privind naturalismul românesc sunt reluate și dezvoltate în *Estetica imperfecției* (1979). O încercare de a defini „condiția” poeziei românești postbelice prin surprinderea „tensiunilor” ce îi „potențează întregul spiritual și afectiv” se află în volumul *Tensiuni lirice contemporane* (1975), însă multe articole din sumar au caracter de cronică, eludând promisiunea din *Preambul* de a examina lirismul contemporan în raport cu „stările de conștiință” pe care le exprimă. Deși cu unele unor observații pertinente, discursul critic aliază din nou truismul cu formulări alambicate, cu un metaforism găunos. Aceleași neajunsuri afectează demersul din *O istorie condensată a literaturii române. 1880–2000* (I–II, 2005–2006), unde inserturile micromonografice, tipologiile sau studiile de caz suferă de didacticism, fiind deseori ecouri ale unor judecăți critice de notorietate, multe dintre ele necitate. Încercarea de a creiona tabloul literaturii române moderne și contemporane e marcată, în plus, de numeroase lacune: de exemplu, majoritatea scriitorilor optzeciști nu beneficiază de menționări, iar din creația lui Mircea Cărtărescu este discutată doar componenta diaristică, privită drept produsul unui „egotist” cu predispoziții pentru „orgiasticul livresc”. Mai personale sunt eseurile consacrate lui Eugen Barbu (2008) și lui F. Aderca (2010). Analizele de text sunt acompaniate aici de o serie de însemnări memorialistice, prilejuite de prietenia lui **Z.** cu autorul *Princepelui*, ori de editarea scrierilor lui Aderca. De altfel, cele două cărți pot stârni interesul prin secțiunile ce reconstituie fundalul social, cultural sau ideologic al scrierii și publicării romanelor *1916* și *Groapa*. În ipostaza de prozator, **Z.** descrie medii și categorii umane asemănătoare celor din epica de la finele secolului al XIX-lea și începutul celui de al XX-lea, înscrisă în spațiul micului realism și al naturalismului, interesul pentru naturalism implicând, pare-se, o adeziune specială. Personajele din nuvele și povestiri – *Mai aproape de amiază* (1981), *Sezonul oglinzilor abandonate* (2002), *Povestiri pe placul tău* (2007) – sunt mărunți funcționari, medici rurali, profesori săraci, studenți, meseriași, unii marcați de lovituri ale sorții. Și componenta principală a romanului *Până la capăt* (1982) e biografia unui intelectual sărac, Iuliu Zemeș, personaj apropiat de Dan al lui Al. Vlahuță: învățător într-un cătun de munte, apoi în București, unde și colaborează la un ziar obscur, tânărul va fi ucis întâmplător în timpul rebeliunii legionare. Biografia protagonistului, scrisă (conform unei convenții tradiționale) pe baza unui caiet găsit, nu structurează romanul, fiind doar cel mai lung episod din cele patru, juxtapuse oarecum arbitrar. „Tranșe de viață”, relevante individual, dar nejustificate de un sens, compun romanul *Strălucirea cristalului* (1993), cronică a faptelor petrecute într-o clinică bucureșteană de psihiatrie. Fluxul narativ înregistrează paralel activitatea medicală legată de două cazuri – un pilot naval care se vrea scafandru, un geolog traumatizat pentru că nu i s-a aprobat o inițiativă – și tensionarea crescândă a raporturilor dintre personalul spitalicesc și director, încheiată prin înfrângerea celui din urmă. Mult mai coerent decât romanul anterior, cu personaje precum doctorița Fausta, care își transgresează semnificativ condiția profesională, *Strălucirea cristalului* e departe de a fi construit impecabil. Include, ca mai toate narațiunile ample ale lui **Z.**, digresiuni, ramificații nefuncționale, situații arbitrare. Scriitorul are și câteva texte cu un caracter propriu-zis memorialistic: *Grădina cu rodii. Scriitori de azi și de ieri așa cum i am cunoscut* (2002), *Printre contemporani* (2004) sau *La gura vulcanului. Peisaj epistolar după erupție* (2010), dar și jurnalul *Aplecarea trestiei* (2008), în care excursurile confesive contribuie la realizarea unor portrete inedite, „în mișcare”, ale scriitorilor care i-au marcat cariera profesională: Cezar Petrescu, Zaharia Stancu, Tudor Vianu, Nicolae Breban, Radu G. Țeposu ș.a.

SCRIERI: *Nicolae Filimon*, București, 1958; *Romantismul în literatura română (Contribuții bibliografice)*, pref. Mircea Tomescu, 1965; *Simbolismul în literatura română (Contribuții bibliografice)*, București, 1967 (în colaborare cu D. Copilu și Constantin Pompilian); *Tudor Vianu (Biobibliografie)* (în colaborare cu Ion Stoica), pref. Mircea Tomescu, București, 1967; *Modernismul în literatura română (Contribuții bibliografice)* (în colaborare cu Ion Stoica), București, 1968; *Romantismul românesc. Eseu despre vârstele interioare ale curentului*, București, 1968; *Gustave Flaubert*, București, 1968;

ed. București, 1979; *Clasicismul în literatura română (Contribuții bibliografice)* (în colaborare cu Ion Stoica), București, 1969; *Aspecte și structuri neoromantice*, București, 1971; *Naturalismul în literatura română (Contribuții bibliografice)*, București, 1971; ed. II, București, 1983; *Sămănătorismul în literatura română (Contribuții bibliografice)*, București, 1971; *Poporanismul în literatura română (Contribuții bibliografice)*, București, 1972; *Scriitori pelerini*, București, 1973; *Conștiința de sine a criticii literare românești (Contribuții bibliografice)*, I, București, 1974; *Sub semnul realului. Eseu despre naturalismul european*, I, București, 1974; *„Convorbiri literare" (Bibliografie)* (în colaborare cu Constantin Pompilian), București, 1975; *Tensiuni lirice contemporane*, Cluj-Napoca, 1975; *Realismul în literatura română (Cercetare bibliografică)*, București, 1977; *Estetica imperfecției. Contribuții la studiul naturalismului românesc*, Timișoara, 1979; *Acoladă*, București, 1980; *Mai aproape de amiază*, București, 1981; *Romantismul în literatura română (Cercetare bibliografică)*, București, 1981; *Până la capăt*, București, 1982; *Răsfrângeri prin fereastra deschisă*, București, 1983; *Cu soarele în gând (Călătorii culturale)*, Miloșești, 1990; *Valori de referință în critica și istoria literară românească*, București, 1991; *Strălucirea cristalului*, București, 1993; *Tudor Vianu. Apropieri, delimitări, convergențe*, București, 1993; *Paul Zarifopol comentat de...*, București, 1995; *I.L. Caragiale comentat de…*, București, 1995; *Viața lui Tudor Vianu. O biografie intelectuală*, București, 1997; *Tudor Vianu comentat de...*, București, 1997; *Grădina cu rodii. Scriitori de azi și de ieri așa cum i-am cunoscut*, București, 2002; *Sezonul oglinzilor abandonate*, Cluj-Napoca, 2002; *Ipostaze în osmoză în poezia lui Paul Tutungiu*, București, 2003; *Printre contemporani*, ed. 2, Târgoviște, 2004; *O istorie condensată a literaturii române. 1880–2000*, I–II, Târgoviște, 2005–2006; *Povestiri pe placul tău*, Târgoviște, 2007; *Valorizări*, București, 2007; *Aplecarea trestiei*, Târgoviște, 2008; *Contur Eugen Barbu. Prozatorul între hotarele adevărului*, Târgoviște, 2008; *F. Aderca: un destin în contrapunct*, București, 2010; *La gura vulcanului. Peisaj epistolar după erupție*, Târgoviște, 2010. **Ediții, antologii:** Tudor Vianu, *Corespondență*, introd. edit., București, 1970, *Întregul și fragmentul. Pagini inedite, restituiri*, tr. și pref. edit., București, 1997; Carol Ardeleanu, *Diplomatul, tăbăcarul și actrița*, pref. edit., București, 1972; F. Aderca, *Domnișoara din str. Neptun. Orașele scufundate. Copilul cu vioara. Scurt roman al unui ogar*, pref. edit., București, 1982, *Aventurile d-lui Ionel Lăcustă-Termidor. Revolte*, pref. edit., București, 1987, *Femeia cu carnea albă. Zeul iubirii (Țapul)*, pref. edit., București, 1993, *1916*, pref. edit., București, 1997, *Petru cel Mare, întâiul revoluționar, constructorul Rusiei*, pref. edit., București, 2001, *Mărturia unei generații*, pref. edit., București, 2003; *Expresionismul în literatura română. Cercetare bibliografică*, București, 1985 (în colaborare); *Scriitori români peregrini (Traiectorii literare în timp și spațiu)*, pref. și postfața edit., București, 2000 (în colaborare cu Silviu Bădia); *Contribuția scriitorilor evrei la literatura română*, București, 2001; *Modelul german în dialog cu spiritualitatea românească*, I–II, București, 2002. **Traduceri:** Charles Ferdinand Ramuz, *Viața lui Samuel Belet*, pref. trad., București, 1987, *Aline. Jean-Luc persecutatul*, București, 1991, *Vindecarea de rele*, București, 1998; Marc Eigeldinger, *Eseuri despre poezia franceză, de la romantism la postsimbolism*, îngr. și pref. trad., București, 1992.

Repere bibliografice: Adrian Marino, *Scriitori de seamă*, CRC, 1969, 5; Ov. S. Crohmălniceanu, *„Gustave Flaubert"*, RL, 1969, 11; Nicolae Manolescu, *Istorie literară*, CNT, 1969, 16; Edgar Papu, *O carte despre Flaubert*, LCF, 1969, 31; Dumitru Micu, [*Henri Zalis*], TR, 1971, 51, CNT, 1975, 4; Piru, *Varia*, II, *196–199*; Petru Poantă, *„Tensiuni lirice contemporane"*, ST, 1975, 12; Cioculescu, *Itinerar*, II, *325–326*; Dan Mănucă, *„«Convorbiri literare» (Bibliografie)"*, LL, 1977, 2; Dimisianu, *Opinii*, *331–334*; George, *Sfârșitul*, III, *28–30*; Popescu, *Cărți*, *44–49*; Grigurcu, *Critici*, *136–143*; Ioan Holban, *„Mai aproape de amiază"*, CNT, 1982, 7; Ștefan Cazimir, *Un spirit laborios*, RL, 1982, 21; Constantin Călin, [*Henri Zalis*], ATN, 1982, 5, 1984, 10; Florin Faifer, *N-ar fi stricat, orișicât, mai mult umor*, CRC, 1991, 1–2; Octavian Soviany, [*Henri Zalis*], CNT, 1993, 13–14, 1994, 4, 1996, 47; Marian Vasile, *„Tudor Vianu"*, RITL, 1993, 3–4; Z. Ornea, *Biografie comportamentală?*, RL, 1998, 7; Luminița Marcu, *Din liniștita Elveție*, RL, 2000, 47; Voncu, *Secvențe*, I, *219–221*; [*Henri Zalis*], CNT, 2002, 7, 22 (grupaje speciale); *Dicț. scriit. rom.*, IV, *836–837*; Nicolae Bârna, [*Henri Zalis*], CNT, 2003, 6, 2005, 5; Mihăilescu, *Lit. rom. postceaușism*, I, *403–405*; Barbu Cioculescu, [*Henri Zalis*], RL, 2005, 3, OC, 2006, 60–61, „Litere", 2008, 11–12; Alexandru George, *După mai multe vremuri*, LCF, 2005, 12, 13; Ovidiu Morar, *„O istorie condensată a literaturii române" (I–II)*, CL, 2006, 4, 10; Cosmin Ciotloș, *O istorie confuză a istoriei literaturii române*, RL, 2006, 45; Lucian Chișu, *Între soartă și sorți*, CC, 2008, 8–9; Micu, *Critici prozatori*, *261–272*. ***D.Mc., Cs. B.***

ZALMOXIS, revistă apărută la Paris în 1938 și în 1939, la Paris și la București în 1940–1942, sub direcția lui Mircea Eliade. Subintitulată „Revue des études religieuses" în primii doi ani, apoi „Études religieuses", și anunțând o periodicitate semestrială, **Z.** se editează în câte un număr în 1938 și în 1939, iar ultimii trei ani sunt comasați într-un singur caiet, contribuțiile diminuându-se considerabil pe parcurs (inclusiv recenziile la studii de referință), ca și ponderea celor internaționale, mai numeroase la început. În acest context, revista are însă meritul de a promova (în ultimul număr

exclusiv) tineri specialiști români. Aria preocupărilor este foarte variată: credințe și religii vechi și mai noi din toate părțile lumii și din toate timpurile, filosofie, arheologie, astrologie, arte etc., remarcându-se totodată caracterul interdisciplinar. Se evidențiază nume importante ale istoriei religiilor, precum Ananda K. Coomaraswamy (*The Philosophy of Mediaeval and Oriental Art* și studiul despre Paradisul ceresc, intitulat *Svayamatàtṛṇṇ Janua Coeli*), Raffaele Pettazzoni (*Le Corps parsemé d'yeux*), Carl Clemen (*Zalmoxis*), Carl Hentze (*Le Culte de l'ours ou de tigre et le T'ao-T'ie*), Benjamin Rowland Jr. (*Buddha and the Sun God*), Jean Przyluski (*Le Culte de l'étendard chez les Scythes et dans l'Inde*). Mircea Eliade este prezent în toate numerele cu studii esențiale (*Metallurgy, Magic, and Alchemy*, *Le Culte de la mandragore en Roumanie* și *La Mandragore et mythe de la „naissance miraculeuse"*, *Les Livres populaires dans la littérature roumaine*, *Notes sur le symbolisme aquatique*, *Mélanges: I Notes de démonologie*, *II Locum refrigerii*). În circuit intră contribuții ale tinerilor cercetători români Jean Coman (*Orphée, civilisateur de l'humanité*, *Zalmoxis*, *Décénée*), Petru Caraman (*Xilogénèse et lithogénèse de l'homme*), Ovidiu Papadima (*Die Dämonie der Natur*), Gheorghe Focșa (*Le Village roumain pendant les fêtes religieuses d'hiver*). Bogat este sectorul recenziilor despre cărți și studii din reviste de specialitate din cele mai diverse arii de interes, prezentat substanțial de Mircea Eliade (la cărți de Raffaele Pettazzoni, *La confessione dei peccati*, Ananda K. Coomaraswamy, *Elements of Buddhist Iconography*, Georges Dumézil, *Flamen-Brahman*, Franz Cumont, *L'Égypte des astrologues*, Carl Hentze, *Frühchinesische Bronzen und Kultdarstellungen*, René Dussaud, *Les Découvertes de Ras Shamra (Ugarit) et l'Ancien Testament*, Alfred Boissier, *Mantique babylonienne et mantique hittite*, G. Simpson, *Sex in Religion. An Historical Survey*, Arthur Christiansen, *Les Gestes des rois dans les traditions de l'Iran antique* ș.a.) și Jean Coman (J.R. Watmough, *Orphism*, William Chase Greene, *Fate, Good, and Evil in Early Greek Poetry*, Eduard Schwartz, *Kaiser Konstantin und die christliche Kirche*, Nichifor Crainic, *Nostalgia Paradisului*, A. Nour, *Cultul lui Zalmoxis* și *Credințe, rituri și superstiții geto-dace* ș.a.). Unele studii sunt însoțite de ilustrații. ***G.Dn.***

ZAMFIR, Mihai (6.XI.1940, București), istoric și critic literar, prozator.

Este fiul Floricăi (n. Penescu) și al lui Pantazi Zamfir, funcționar. Absolvent de liceu în 1957 la București, urmează tot aici Facultatea de Filologie, secția limba și literatura română, a Universității (1957–1962) – unde este coleg de grupă cu viitorul critic Nicolae Manolescu –, devenind apoi asistent la Catedra de literatură română. Frecventează, între și 1963 și 1966, Cercul de poetică și

stilistică înființat de Tudor Vianu, între ai cărui membri fondatori figurează Toma Pavel, Sorin Alexandrescu și Virgil Nemoianu. Beneficiază de un stagiu de cercetare doctorală la Universitatea din Nisa (1966–1967), sub îndrumarea lui Pierre Guiraud. În 1970 susține doctoratul, coordonat de Șerban Cioculescu, cu teza *Proza poetică românească în secolul al XIX-lea*. Între 1972 și 1975 este profesor auxiliar la Universitatea din Lisabona. Întors la București, înființează secția limba și literatura portugheză la Universitate, în 1990 avansând conferențiar, iar în 1992 profesor la Catedra de istoria literaturii române. Mai predă literatura portugheză la Facultatea de Limbi și Literaturi Străine. Concomitent va fi desemnat subsecretar de stat în Ministerul Educației și Cercetării (1990–1993). Profesor invitat la universități din Portugalia și Brazilia (1990–1993 și 1995), va îndeplini mai târziu funcția de ambasador al României la Lisabona (1997– 2001) și Brasilia (2007–2012). Este distins cu Ordinul Meritului în rang de Mare Ofițer (2000), cel mai important ordin civil portughez. Debutează la „Contemporanul", în 1962, cu un articol de critică literară, iar editorial cu antologia *Gândirea românească în epoca pașoptistă (1830–1860)* (I–II, 1969, în colaborare cu Paul Cornea). **Z.** e o prezență constantă în paginile „României literare", unde susține, după 1989, rubricile „Mic dicționar" (1990–1997), „Scrisori portugheze" (1997–2003), „Plecând de la cărți" (2004–2007) și „Tropice surâzătoare" (2007–2012); publică, de asemenea, în „Viața românească", „Steaua", „Ramuri", Convorbiri literare" ș.a.

Istoric literar cu vocația paradigmaticului metodologic, **Z.** își construiește demersul analitic pornind de la formula aparent paradoxală a „stilisticii diacronice", definită, în prefața volumului *Cealaltă față a prozei* (1988), drept operația de explorare a metamorfozelor și evoluției „seriilor literare" nu în succesiune linear-istorică, „ci ca suite formate din elemente retorice devenite funcții, adică încadrabile într-un sistem". Concepută ca alternativă la istorismul și pozitivismul veacului al XIX-lea, stilistica diacronică pune în valoare schimbarea de viziune culturală care, manifestată inițial în teoria lingvistică saussuriană și în cercetările Școlii Formale Ruse, a dus la apariția paradigmei structuraliste și a teoriilor semiotice întemeiate pe interdependența câmpurilor semantice și a naratologiei ca înlănțuire și distribuție ale unor coduri și funcții universale. Aplicarea metodologiei enunțate acoperă toate studiile lui **Z.**, de la *Proza poetică românească în secolul al XIX-lea* până la analizele comparatiste din *Imaginea ascunsă. Structura narativă a romanului proustian* (1976) sau din *Formele liricii portugheze* (1985; Premiul Asociației Scriitorilor din București), dobândind maxima concentrare în *Poemul românesc în proză* (1981; Premiul Asociației Scriitorilor din București). Carte despre arta prozatorilor lirici, situată în descendența *Artei prozatorilor români* a lui Tudor Vianu, cum a observat Marian Papahagi, *Poemul românesc în proză* reface istoria literaturii române moderne prin prisma unei specii a cărei definire reclamă construirea unui model analitic polivalent – retoric, lingvistic și chiar statistic-matematic –, în condițiile în care înțelegerea tradițională a prozei poetice, spune **Z.**, nu dă seama de prefacerile gândirii estetice care au prezidat nașterea modernității europene. Aspectul diacronic al interpretării se regăsește în analizele referitoare la „nodurile" seriale conturate în procesul de devenire formală a poemului în proză autohton – de la meditațiile lui Alecu Russo și Cezar Bolliac până la „construcțiile muzicale" ale lui Ștefan Petică și la „poemele conceptuale" ale lui D. Anghel –, cu capitole substanțiale dedicate lui Alexandru Macedonski și lui M. Eminescu. În studiile din *Cealaltă față a prozei*, consacrate cu deosebire fenomenului literar interbelic (Liviu Rebreanu, Mateiu I. Caragiale, C. Stere, Anton Holban, E. Lovinescu, M. Blecher), dar și prozei de după război a lui V. Voiculescu și Marin Preda, instrumentarul metodologic al stilisticii diacronice este aprofundat și rafinat în sens hermeneutic, prin restrângerea ariei de cercetare către „fața ascunsă" a creației și focalizarea interesului critic spre ceea ce **Z.** numește „cifrul stilistic" al operei – „nucleul ei esențial". Ipotezele de lucru ale stilisticii diacronice își probează eficiența și în domeniul literaturii universale și comparate, odată cu *Imaginea ascunsă. Structura narativă a romanului proustian.* Centrul de interes al monografiei, dincolo de utila și riguroasa expunere a procesului de pătrundere a proustianismului în cultura europeană și implicit românească, rezidă în identificarea, pe urmele studiilor recente din domeniul naratologiei, a principiului compozițional – genetic-arborescent – care a dat

naștere „aventurii” textuale din *À la recherche du temps perdu*, roman care „reprezintă un caz-limită de homologie perfectă între structura frazei, a paragrafului și a întregului volum: «structura de adâncime» a unui întreg volum este reprezentată de o frază extinsă care notează doar impulsul primordial. Într-o asemenea perspectivă, romanul devine suită de scene imense, izolate între ele, blocuri narative independente la baza cărora se află un *pasaj-cheie* (uneori o *frază-cheie*) identificabil”. În acest context trebuie menționate, de asemenea, capitolul *Retorica poeziei romantice românești* din volumul colectiv *Structuri tematice și retorico-stilistice în romantismul românesc (1830–1870)* (1976), dar mai cu seamă substanțialele studii ce alcătuiesc cartea *Din secolul romantic* (1989) – epoca literară de strictă specialitate a lui **Z.** ca profesor –, unde binomul memorie versus imaginație, ideea de exil sau radicalismul ideatic al scriitorilor romantici sunt tot atâtea paradigme semiotice în configurarea și înțelegerea liniilor de forță ale literaturii române din veacul al XIX-lea. **Z.** și-a încercat talentul și în literatura de ficțiune. Romanul *Poveste de iarnă* (1987) urmărește, pe fondul cenușiu și înghețat al Bucureștilor anilor ’80, zbaterea psihologică a lui Mircea Stere, intelectual rafinat, condamnat la o existență mediocră de sistemul „egalitar” comunist, prins într-o relație fără orizont cu o femeie superficială. Asemenea lui Ladima, personajul lui Camil Petrescu, Stere este un inadaptabil. Perspectiva condiției sale sociale, pe care, gânditor refugiat în sferele transcendente ale artei, o ignoră, este conturată în proiectul de scenariu imaginat, în descendența neorealismului cinematografic italian, de fratele său Niki, regizor la Animafilm și om de lume. *Acasă* (1992) este mai degrabă un poem al melancoliei, bătrâneții și stingerii: în plină „epocă de aur” ceaușistă, marcată de sărăcie și resemnare, crizele de inimă ale mamei protagonistului sunt reverberațiile organice ale demolărilor brutale la care sunt supuse clădirile istorice ale orașului. **Z.** excelează în descrierea oazelor scăpate temporar de „sistematizare” – străzi de mahala cu căsuțe ascunse sub bolți de viță sau bulevarde mărginite de castani seculari –, ca și în înfățișarea morții lente și dureroase a caselor vechi lovite de furia buldozerelor. Declarat postmoderne sunt *Educație târzie* (I–II, 1998–1999) și *Fetița* (2003), „rescrieri” ale romanelor *Educația sentimentală* de Gustave Flaubert și *Lolita* de Vladimir Nabokov. Aici tramele epice sunt pretexte pentru meditația asupra condiției postrevoluționare a intelectualului român, pierdut într-o lume care, așteptată ca un paradis terestru („cultural”), se instalează ca o lume întoarsă, tulbure și haotică. Motive asemănătoare se regăsesc în romanul *Se înnoptează. Se lasă ceață* (2006). Revenind cu *Scurtă istorie. Panorama alternativă a literaturii române* (I, 2011; Premiul Uniunii Scriitorilor; ediția a doua în 2012) la domeniul său de excelență, **Z.** abordează literatura națională din aceeași perspectivă a stilisticii diacronice, ale cărei valențe hermeneutice, orientate înspre descifrarea „feței ascunse” a operei, sunt structurate metodologic ca alternativă la tradiționalismul istorist al lucrărilor similare publicate de Nicolae Manolescu, Marian Popa sau de Alex. Ștefănescu. Lucrarea ilustrează profesiunea de credință a criticului care, format la școala lui Tudor Vianu, este convins că „doar stilul determină valoarea ultimă a unui scriitor și doar originalitatea stilistică îi asigură acestuia perenitatea. Iar stilul unui autor poate fi redus în cele din urmă la o formulă lingvistică. Tot ceea ce, aparent, ține de un univers de o infinită bogăție (sub aspectul lumilor înfățișate, al ingeniozității invenției, al viziunii filosofice, al experienței biografice etc.) este reductibil la un cifru lingvistic și se închide în el. Dacă reușim să-l identificăm, să-l descriem și să-l apreciem, atunci am atins miezul unei opere literare, individualitatea ei ultimă”. Modernismul radical al viziunii lui **Z.**, afirmat cu precădere în definirea literaturii, pe urmele lui Michel Zink, drept expresia unei „subiectivități asumate în mod conștient”, are drept consecință lăsarea deoparte, ca „neliterare”, a mai tuturor scrierilor ce formează literatura română veche, criticul ajungând la concluzia că, dincolo de figurile izolate ale lui Miron Costin și Dosoftei, figura inaugurală a literaturii noastre este Costache Conachi, „creatorul primului limbaj poetic românesc”. Organizată monografic, în capitole ce-și propun „o reexaminare a galeriei de figuri cunoscute, cercetate însă cu ochiul cititorului de la începutul secolului XXI”, cartea este, pe de altă parte, un omagiu indirect adus modelului critic călinescian, pentru care „cifrul” operei este, de multe ori, însuși portretul scriitorului, conturat memorabil.

În studiile lui Mihai Zamfir se poate citi marca celei mai bune exegeze literare românești de azi: buna formație teoretică și istorico-literară pusă în act la fiecare pagină, caracterul aplicat al ipotezelor, eleganța stilului (autorul are o frază simplu-ceremonioasă și muzicală, foarte precisă), inteligența analitică.

MARIAN PAPAHAGI

SCRIERI: *Proza poetică românească în secolul al XIX-lea*, București, 1971; ed. 2, București, 2000; *Introducere în opera lui Al. Macedonski*, București, 1972; *Imaginea ascunsă. Structura narativă a romanului proustian*, București, 1976; *Poemul românesc în proză*, București, 1981; ed. 2, București, 2000; *Formele liricii portugheze*, București, 1985; ed. 2, București, 2003; *Poveste de iarnă*, București, 1987; *Cealaltă față a prozei*, București, 1988; ed. București, 2006; *Din secolul romantic*, București, 1989; *Acasă*, București, 1992; *Experiența libertății*, București, 1994; *Discursul anilor '90*, București, 1997; *Educație târzie*, I–II, București, 1998–1999; *Jurnal indirect*, I, București, 2002; *Fetița*, Iași, 2003; *Poveste de iarnă. Acasă*, Iași, 2004; *Se înnoptează. Se lasă ceață*, Iași, 2006; *Scurtă istorie. Panorama alternativă a literaturii române*, I, București – Iași, 2011; ed. 2, București – Iași, 2012. **Antologii, ediții:** *Gândirea românească în epoca pașoptistă (1830–1860)*, I–II, introd. Paul Cornea, București, 1969 (în colaborare cu Paul Cornea); Alecu Russo, *Cugetări*, postfața edit., București, 1977; *Palatul fermecat. Antologia poemului românesc în proză*, pref. edit., București, 1984; *Arte poetice. Romantismul*, coordonator Angela Ion, introd. Romul Munteanu, București, 1982 (în colaborare); Al. Macedonski, *Cartea de aur*, pref. edit., București, 1986, *Excelsior*, pref. edit., București, 2011; *Antologia poeziei portugheze*, tr. Dan Caragea, pref. edit., București, 1990 (în colaborare cu Dan Caragea).

Repere bibliografice: Mihai Ungheanu, *„Proza poetică românească în secolul al XIX-lea”*, RL, 1971, 18; Ion Vlad, *Poetică și stilistică*, TR, 1977, 7; Irina Mavrodin, *„Poemul românesc în proză”*, RL, 1982, 15; Grigurcu, *Între critici*, *241–244*; Al. Călinescu, *Stilistică și poetică*, CRC, 1989, 3; Livius Ciocârlie, *„Cealaltă față a prozei”*, O, 1989, 13; Eugen Simion, *Stilistica diacronică*, CC, 1990, 2; Vasile Popovici, *Romantismul tutelar*, O, 1990, 9; Octavian Soviany, *Timpul și moartea după Proust*, CNT, 1993, 1; Alex. Ștefănescu, *Și hârtia taie*, RL, 1994, 47; Papahagi, *Fragmente*, *113–117*; Cornea, *Semnele*, *242–247*; Ierunca, *Semnul*, *131–137*; Lovinescu, *Unde scurte*, IV, *372–374*; Grigurcu, *Peisaj*, II, *187–195*; Spiridon, *Interpretarea*, *181–186*; Ioan Stanomir, *Educație sentimentală*, LCF, 1999, 7; *Dicț. esențial*, *909–911*; Dimisianu, *Lumea*, *371–375*; George, *Alte întâlniri*, *20–27*; Manolescu, *Lista*, III, *306–309*; Ioana Pârvulescu, *Lecția*, RL, 2002, 36; Holban, *Portrete*, I, *384–389*; Mihai Iovănel, *De la „Fetița” la „Lolita” și înapoi*, ALA, 2003, 677; Irina Petraș, *Cărțile*, *196–201*; Ungureanu, *Geografia lit.*, I, *240–245*; Tudorel Urian, [*Mihai Zamfir*], RL, 2004, 21, 2006, 25; Cătălin Sturza, *Până la bulevard și retur*, RL, 2004, 34; Grigurcu, *De la un critic*, *204–209*; Doru Pop, *„P” de la Portugalia, Paradis și Proza de calitate*, ST, 2006, 10–11; Holban, *Ist. lit.*, III, *113–119*; Manolescu, *Istoria*, *1265–1268*; Micu, *Critici-prozatori*, *375–392*; Micu, *Mileniu*, *435–436*; Antonio Patraș, *Cu Mihai Zamfir în intimitatea stilistică a secolului al XIX-lea*, OC, 2011, 600–601; Cosmin Ciotloș, *Stilul intelectual (I–III)*, RL, 2011, 37–39; Paul Cernat, *În epura secolului al XIX-lea*, OC, 2012, 627–628. ***L.H.***

ZAMFIR, Vasile (10.VI.1932, Broșteni, j. Dâmbovița – 29.VI.1991, București), poet, traducător. Provine dintr-o familie de țărani. Șef de depozit la Editura pentru Literatură, din 1972 va fi secretar tehnic de redacție la Editura Eminescu. Primele versuri îi apar în 1961, în „Luceafărul”, la rubrica „Poșta redacției”. Debutează editorial cu placheta *Sufletul copacilor* (1964). Mai e prezent în „Convorbiri literare”, „Orizont”, „Ramuri”, „România literară”, „Tribuna”, „Steaua” ș.a. De asemenea, publică (uneori împreună cu Constanța Zamfir ș.a.) traduceri, prin intermediar, din lirica greacă, japoneză și maghiară, unele incluse în *Antologia literaturii maghiare* (III, 1968), în *Măslinul* de Victor Sivetidis (1968), în antologia *Din lirica japoneză* (1970) ș.a.

De la *Sufletul copacilor* la *Tainele iubirii* (1988), versurile lui **Z.** configurează un fel de jurnal liric al bucuriilor, tristeților și melancoliilor cotidiene, exprimate direct, cu sfială și modestie, în pasteluri discrete, abia schițate, sau în notații laconice, mici balade și cântece. Un „statornic nestatornic” se definește poetul, intuind structura propriei sensibilități în continuă vibrare, ca „o cutie de rezonanță” sau „ca unda dintr-un izvor”, invocând deseori instrumente muzicale (fluierul, vioara, lira). El adoptă atitudinea unui cântăreț spontan („Eu cânt așa cum cântă vântul/… Eu cânt ca un plugar ce ară”) care prețuiește frumusețea bucolică și elogiază miracolele lumii („Gust mărul și aud livada/ sărbătorind o naltă împlinire/ a roadelor, întru slăvirea vieții,/ de pe pământ, cu tainică iubire” – *Mărul*) ori plânge implacabila lor trecere („A căzut bruma…/ Sfâșietoare/ e agonia plantelor// De-aș putea,/ le-aș acoperi/ cu o mantie călduroasă,/ ruptă din sufletul meu,/ să le ocrotească de-această ucidere” – *Prima brumă*). Tema cântărețului și a cântecului este cea mai frecventă, în timp adăugându-i-se nuanțe noi, cu accente de gravitate a interogației. Dicțiunea se cristalizează pe o dimensiune elegiacă, preluând cadențe și asimilând rezonanțe din

poezia lui G. Bacovia, Tudor Arghezi, V. Voiculescu, Ion Minulescu, Ion Pillat. Imaginile câștigă în concretețe și pregnanță plastică, incantația dobândește mai multă vigoare. Autoportretul are altă tăietură, căutând o „tectonică”, o exprimare a contrariilor: „Am simțul timpului, intens, lichid…/ În mine fiecare clipă-și taie,/ ca stema căzătoare, de văpaie,/ drum, ca pe un cer întunecat și vid” (*Tectonică*). Încercând să părăsească acest registru, **Z.** compune o serie de sonete, câteva dedicate capodoperelor brâncușiene. Dincolo de clișeele din versurile de început, lirica lui își desenează treptat un discret și nepretențios contur.

SCRIERI: *Sufletul copacilor*, București, 1964; *Dimineață cu fluturi*, București, 1967; *La marginea lumii*, București, 1970; *Bucurii cotidiene*, București, 1972; *Nervurile toamnei*, București, 1973; *Regăsire la porți*, București, 1976; *Unghiuri mișcătoare*, București, 1977; *Culorile iubirii*, București, 1978; *Cântec de alean*, București, 1980; *Tăceri furate*, București, 1981; *Umbra mirată*, București, 1983; *Mirele nopții*, București, 1985; *Tainele iubirii*, București, 1988.

Repere bibliografice: Eugen Munteanu, *„Sufletul copacilor”*, TR, 1965, 8; Dumitru Micu, *„Dimineață cu fluturi”*, GL, 1968, 24; Emil Manu, [*Vasile Zamfir*], VR, 1969, 12, SPM, 1973, 153, 1976, 291, VR, 1969, 12; Eugenia Anton, *„La marginea lumii”*, VR, 1971, 7; Piru, *Poezia*, II, *222–224*; Paul Dugneanu, *Poezia șoptită*, LCF, 1976, 27; Eugen Dorcescu, *„Regăsire la porți”*, O, 1976, 30; Fănuș Băileșteanu, *„Regăsire la porți”*, RL, 1976, 33; Mihai Dutescu, *„Unghiuri mișcătoare”*, R, 1977, 12; Popa, *Dicț. lit.* (1977), *626*; Felea, *Aspecte*, II, *155–157*; *Lit. rom. cont.*, I, *529–530*; Cristian Moraru, *„Umbra mirată”*, RL, 1983, 39. ***C.H.***

ZAMFIRESCU, Al. [Alexandru] Duiliu (18.III.1892, Roma – 24.II.1968, București), prozator, traducător. Numit la naștere Alexandru-Antonio-Lascar-Cesare, **Z.** este fiul Henriettei (n. Allievi) și al scriitorului Duiliu Zamfirescu. Își începe învățătura la Roma, unde va face și o parte a liceului, terminat la „Janson de Sailly” din Paris, în 1909. Obține o licență în litere (1912) și alta în drept (1913). La Paris urmează și École des Sciences Politiques (1914). Voluntar în războiul din 1913, activează, din 1915, în Ministerul Afacerilor Străine. I se încredințează misiuni diplomatice: atașat, secretar și prim-secretar de legație la Roma și Berlin (1919–1928), însărcinat cu afaceri la Haga (1929–1932), ministru plenipotențiar la Rio de Janeiro, însărcinat cu organizarea legațiilor României în Chile, Argentina și Brazilia, precum și în Portugalia (1933–1936), ministru plenipotențiar la Varșovia (1937–1938), Roma (1938) și Copenhaga (1939). În 1944 se vede destituit, iar în 1948 pensionat. Cu toate acestea, în 1957 e desemnat delegat al României în Brazilia. Ca scriitor se afirmă abia în 1947, când îi apare jurnalul de călătorie *Pe căi de miazăzi.* A tradus din Francesco Jovine, precum și din Mihail Sadoveanu în franțuzește.

Scrise, probabil, după al Doilea Război Mondial, când sunt și editate, ceea ce explică, în parte, pasta groasă a caracterologiei, narațiunile lui **Z.** refac ambianțe și reînvie o tipologie din proza începutului de secol XX, dar într-un stil cu amprente proprii. Nuvelele din *Fără frac și joben* (1952) și *Perfecții diplomați* (1962) aduc situații și personaje din mediul funcționăresc, în speță din zona Ministerului de Externe, și din protipendada provincială munteană; epicul din romanul *Domnul Daltaban de Seraschier* (1965) include și mediul legațiilor României în diverse capitale, îndeosebi din cea de la Roma, toate scrierile având o bogată sursă autobiografică. Multe proze ale lui **Z.**, dacă nu toate, sunt vădit apropiate de unele producții ale tatălui său, Duiliu Zamfirescu. Astfel, personajele negative intră tipologic în categoria ciocoiului din *Subprefectul*, desăvârșit portretizat apoi în Tănase Scatiu, și a impostorilor din *Lume veche și lume nouă*, iar o seamă de situații din *Domnul Daltaban...* se petrec în climate analoage celor din *Nuvele romane.* Ceea ce îi diferențiază scrisul e un mod mai lejer de a povesti și o propensiune mai accentuată spre umor și satiră. Tenta umoristică îl apropie, uneori, de D.D. Patrașcanu, iar comicul cu tăiș satiric e asemănător celui din schițele lui G. Brăescu. Lumea „perfecților diplomați” relevă o faună compusă, potrivit chiar indicațiilor auctoriale, din „lichele”, „licheluțe”, „hoțomani”, „caiafe”, „vulpoi” și alte asemenea specimene, caracteristice fiindu-i ciocoismul, veleitarismul, impostura, snobismul, indolența, servilismul, ipocrizia, invidia, delațiunea, hoția legalizată, corupția. Șefii de legații și alți funcționari superiori își dau aere aristocratice, își atribuie origini nobiliare, chiar princiare. Ambasadorul interimar State Daltaban, fiul unui „fioros bivolar” de la Zimnicea, fost hoț de cai, obține prin tertipuri cognomenul „de Seraschier” și visează să figureze în *Almanahul de la Gotha*, din care îi citește încântat, după cină, consoartei. Un subaltern al său se pretinde descendent din Porfirogeneți și semnează Théodore Trascano-Porphyrogénète,

în realitate fiind nepotul unei Profira, preoteasă în satul Trăscău din Vale. Cu foarte rare excepții, nu numai diplomații, ci și alți deținători ai vreunei dregătorii sunt suflete pervertite, arivişti odioşi, demnitari obtuzi, aroganți, cruzi, obstinați în a căuta mijloace de îmbogățire rapidă, iscusiți în a trage sfori și a obține profituri exorbitante, experți în a se implica, oricând se ivește ocazia, în afaceri oneroase, încasatori de sinecure, comisioane. Tipic în acest sens e prefectul Leonte Haleală (*Pe Dunăre*), care, neagreând, ca moșier, construirea de silozuri și diguri, organizează unei delegații olandeze venite în acest scop o primire fastuoasă, cu muzici, discursuri și ospețe, spre a o împiedica să lucreze. Pe fondul comun al psihologiei, îngroșate, a unor ipochimeni de acest fel, probabil inițial „copii după natură", trăsăturile individualizante se înscriu între viclenie și imbecilitate. Dacă un faimos avocat, conu Năiță (*La Excepțional sau Vulpea și vulpoii*), își construiește edificii din onorariile stoarse de la o văduvă înstărită, iar fiul lui, tot avocat, odată cu fiica îi ia bătrânei întreaga avere, un director din Ministerul Afacerilor Străine suferă de senilitate precoce. Dar semnificația istorisirilor ce constituie suportul epic al textelor lui **Z.** nu depășește nivelul unor fapte diverse, al relatărilor gazetărești, narațiunea exploatând nu o dată anecdoticul și așezând în prim-plan teza și finalitatea etică. Cât privește arta narativă, aceasta se realizează la nivelul meșteșugului. Cozeur prin vocație, autorul povestește agreabil, antrenant. Într-un județ oarecare urmează să vină un ambasador, însoțit de prim-ministru. Un înalt funcționar al prefecturii e însărcinat să le organizeze primirea. Dar, în preziua sosirii, o anonimă îl înștiințează că soția îl înșală. Buimăcit, nu mai vrea să facă nimic și își dă demisia, revenind însă asupra hotărârii de îndată ce prefectul îi promite avansare și decorații (*Un ambasador ne vizitează județul!*). Unele anecdote au tâlcuri mai substanțiale. Primind de la ministrul de Externe o listă de studenți propuși pentru burse în străinătate, ministrul Educației, neatent la ce i se spune, crede că tabelul i se restituie în semn de protest pentru că aici figurează doar fii de demnitari, în frunte cu propriii copii ai celor două excelențe. Înfuriat, se răstește la primul său consilier, care, la rândul lui, își dojenește imediat subalternul, iar dojana se transmite ierarhic, fiecare dând vina pe cel inferior lui în grad. În cele din urmă, se dovedește că alerta era falsă: ministrului nu i se reproșa nimic, doar i se solicita avizul (*Nepărtinire*). Cu toate că, în intenția lui **Z.**, cărțile ar fi format un ciclu, tema, câteva personaje fiind prezente și în nuvele, și în roman, *Domnul Daltaban de Seraschier* e de un caracter mai aparte. Aparent, textul însumează numeroase fragmente memorialistice, chiar dacă unele episoade se desfășoară în afara mediului diplomatic. Cu o rudă îndepărtată a lui State Daltaban, pictorița și sculptorița Miruna Năvodaru, autorul pătrunde în lumea artistică a Romei ori nimerește într-o speluncă, altcândva aduce elemente legate de confruntările între socialiștii și fasciștii italieni sau descrie excursii la mare și la munte, ultima agrementată de un moment cinegetic. Plenar, vocația turistică și implicit darul descriptiv al prozatorului se desfășoară în *Pe căi de miazăzi* și în *Macumba-Carioca* (1968), roade ale cutreierării unor spații europene (Olanda, Italia) și latino-americane. Mai ales ultima carte e pe cât de atractivă, tot pe atât de instructivă, cu derularea de peisaje naturale și imagini ale unor orașe din Brazilia, cu informații privind flora și fauna, cu frecvente comentarii de natură etnografică și sociologică (momentul central e un ceremonial nocturn de magie desfășurat într-o pădure), cu incursiuni istorice.

SCRIERI: *Pe căi de miazăzi*, București, 1947; *Fără frac și joben*, București, 1952; *Perfecții diplomați*, București, 1962; *Domnul Daltaban de Seraschier*, București, 1965; *Macumba-Carioca*, București, 1968. **Traduceri:** Mihail Sadoveanu, *Le Hachereau*, cu ilustrații de A. Demian, București, 1955; ed. introd. Pierre Abraham, Paris, 1965, *Vie d'Étienne le Grand*, București, 1957; Francesco Jovine, *Pământuri blestemate*, pref. Alexandru Balaci, București, 1962.

Repere bibliografice: Mihnea Gheorghiu, *Un realism cu... mănuși*, VR, 1952, 5; Modest Morariu, *„Domnul Daltaban de Seraschier"*, REVR, 1965, 3; Dumitru Micu, *„Domnul Daltaban de Seraschier"*, GL, 1966, 1; Camil Baltazar, *„Macumba-Carioca"*, VR, 1968, 7; Aurel Leon, *Cu Alexandru Zamfirescu despre Duiliu*, CRC, 1972, 22; Popa, *Dicț. lit.* (1977), *626;* Victor Crăciun, *Mărturia marilor conștiințe scriitoricești*, CNT, 1987, 2; Sanda Stolojan, *Depărtări și întoarceri. Un diplomat de carieră*: *Al. Duiliu Zamfirescu*, MS, 1998, 1–2; Pavel Țugui, *Al. Duiliu Zamfirescu*: *„…odată lucrurile repuse pe cale nu vă voi mai importuna decât…"*, ST, 1999, 2; *Dicț. scriit. rom.*, IV, *840–842*. ***D.Mc.***

ZAMFIRESCU, Dan (21.XII.1933, București), istoric literar, editor, publicist.

Este fiul Elenei (n. Adamescu) și al lui Ion Zamfirescu, inginer agronom. Urmează Liceul „Titu Maiorescu" din București, devenit în 1948 „I.L. Caragiale" (1944–1952). Având interdicție de a se prezenta la examenul de admitere la Universitate, se înscrie la Institutul Teologic din Sibiu, de unde se transferă, în 1954, la București, luându-și licența în teologie în 1956. Frecventează cursuri pentru un doctorat în teologie și bizantinologie, sub îndrumarea lui Alexandru Elian, până în 1959. Se înscrie în 1961 la Facultatea de Limbi Slave a Universității din București, secția rusă–română, pe care o termină în 1966. Își susține doctoratul în filologie în 1971, sub conducerea lui Dan Simonescu, cu o lucrare tipărită peste doi ani: *Neagoe Basarab și Învățăturile către fiul său Theodosie. Problemele controversate.* Lucrează ca redactor la revistele Patriarhiei Române și la Biblioteca Sfântului Sinod (1959–1960), apoi la Asociația Slaviștilor (1961–1968). Va fi angajat, în 1968, de George Ivașcu la „Contemporanul", de unde demisionează în 1973, în urma unor divergențe cu noul redactor-șef, Constantin Mitea. Aproape șaptesprezece ani este liber-profesionist și trăiește din publicistică. În 1990 fondează Editura Roza Vânturilor, profilată, printre altele, pe publicarea unor opere reprezentative aparținând lui Nae Ionescu, Nichifor Crainic, Mircea Eliade ș.a. Începând din 1994, predă cursuri de istoria literaturii române la Facultatea de Teologie Ortodoxă a Universității Valahia din Târgoviște. Este titularizat profesor în 1996, iar apoi devine și șef de catedră. Debutează în 1956 în „Mitropolia Banatului", având colaborări la „Ortodoxia", „Studii teologice", „Luceafărul", „Romanoslavica" (unde face parte din redacție), „Gazeta literară", „Viața românească", „România literară", „Argeș", „Ateneu", „Scânteia tineretului. Supliment literar-artistic", „Flacăra", „Săptămâna" ș.a. A publicat și sub pseudonimul Dumitru Zane. În 2004 i se acordă Ordinul Meritul Cultural în grad de Comandor. E căsătorit cu istoricul literar Ileana Mihăilă.

Medievist erudit, **Z.** asociază informația și sugestiile oferite de comparatism pentru a demonstra originalitatea, puterea de iradiere și perenitatea culturii române vechi. Pornind de la cronici, de la parenetica de inspirație bizantină a lui Neagoe Basarab, poezia davidică a „poetului național" Dosoftei sau de la romanul politico-satiric al lui Dimitrie Cantemir, autorul încearcă să definească valorile intrinseci ale literaturii române din secolele al XVI-lea și al XVII-lea, aflată în căutarea unei conștiințe de sine. Prin năzuința deliberată spre forma literară, aceste opere mărturiseau un efort artistic de necontestat. Încă de la prima sa lucrare de amploare, *Ortodoxie și romano-catolicism în specificul existenței lor istorice* (elaborată în 1956 ca teză de licență, dar publicată în volum abia în 1992), se arată preocupat „de a pătrunde esența istoriei și a destinului spiritual românesc". Cercetătorul se dedică, cu instrumentele filologului, elucidării „chestiunii homerice" a literaturii vechi, cum o califica Demostene Russo, aceea a autenticității și paternității operei lui Neagoe Basarab. Îmbrățișând opinia lui B.P. Hasdeu, care vedea în domnitorul moralist un „Marc Aureliu al Țării Românești, principe artist și filosof", **Z.** respinge documentat teoria lui D. Russo, după care *Învățăturile...* sunt un „pseudoepigraf" alcătuit de un călugăr în secolul al XVII-lea. Relevarea structurii ideologico-literare a acestui tratat pedagogic, precum și a raportului dintre versiunile păstrate îi permite slavistului să demonteze opinia după care scrierea ar fi un conglomerat haotic de texte religioase bizantine, lipsit de originalitate. Tot pe baza unor elemente de critică textuală este combătută și ipoteza mai nouă a lui Leandros Vranoussis, care consideră *Învățăturile...* o traducere a lui Manuil din Corint, redactată la cererea voievodului muntean. Intervențiile lui **Z.** au impus ideea că versiunea de la Muntele Athos nu este prototipul, ci traducerea textului primar slavon. Acest interes constant față de „cel mai mare scriitor român până la Eminescu", cum îl numește exegetul, a fost valorificat, de asemenea, în ediția *Învățăturile lui Neagoe Basarab către fiul său*

Theodosie (1970), realizată împreună cu Florica Moisil și cu G. Mihăilă, și care, revăzută în 1996, reproduce în facsimil color manuscrisul versiunii originale slavone a *Învățăturilor...,* păstrat parțial la Biblioteca Națională din Sofia. O nouă ediție, modernă, îngrijită de **Z.** pe baza celor anterioare, a fost publicată în 2009. Acestor valoroase restituiri li se adaugă antologia *Literatura română veche* (*1402–1647*), alcătuită împreună cu G. Mihăilă (I–II, 1969), un util instrument de lucru. Conceput din perspectiva opiniilor lui **Z.** despre rolul de excepție al culturii române în aria ortodoxiei și în evoluția istorică a lumii europene este și studiul inclus într-o lucrare omagială pe care o editează în 1996, *Paisianismul – un moment românesc în istoria spiritualității europene.* Elementele puse în relație subliniază modul în care monahismul românesc a influențat cultura rusă și spiritualitatea europeană în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea și în secolul al XIX-lea. Demonstrația este realizată pe baza unor texte filocalice – **Z.** a și tipărit în 1990 *Dobrotoliubie,* ediție anastatică a filocaliei slavone a lui Paisie Velicikovski –, ca și prin utilizarea unor date de istorie literară, istorie bisericească și istorie a mentalităților. Într-o altă ipostază, cea de publicist, **Z.** va semna numeroase pagini de circumstanță, ca în *Accente și profiluri* (1983), unde își propune să instaureze o nouă „doctrină culturală, cu rădăcini în istorie", sau în articolele din *Un om pentru istorie* (1985), unde este obedient față de oficialitățile comuniste, omagiind „personalitatea unică" a lui Nicolae Ceaușescu. Polemist redutabil, subiectivitatea și retorica umorală definindu-i intervențiile, criticul va aborda aspecte privind „vulcanica erupție a geniului românesc", îmbrățișând fără ezitări ideologia protocronistă. Volume precum *România – pământ de civilizație și sinteză* (1969), *Istorie și cultură* (1975), *Via Magna* (1979) sau *Cultura română – sinteză europeană* (2002) ș.a. ilustrează această orientare autohtonistă, în încercarea de restaurare cu orice preț a tradiției și a valorilor spiritualității românești. Dacă N. Iorga și G. Călinescu vor deveni noile repere culturale, este luat, în schimb, în vizor sincronismul lovinescian. Inconsecvent, **Z.** îl va considera, la început, pe E. Lovinescu „creatorul stilului modern" al criticii literare de la noi, pentru ca peste câțiva ani să se ralieze valului protocronist și să vadă în criticul de la „Sburătorul" doar teoreticianul „condiției periferice și ancilare" a literaturii române. Publicist prolific dar inegal, **Z.** rămâne însă, prin excelență, editorul și exegetul operei lui Neagoe Basarab.

Cartea cercetătorului român [Neagoe Basarab și Învățăturile către fiul său Theodosie] *se înscrie ca o esențială contribuție la cunoașterea temeinică a primei noastre opere geniale, scrisă de domnul Țării Românești, fiind în același timp o piatră de hotar în orientarea noastră asupra vastului domeniu al culturii medievale de la noi și din această parte a Europei.*

GHEORGHE BULGĂR

Articolele și studiile din acest volum [Istorie și cultură] *sunt scrise în fraza incisivă, nu arareori polemică, a unui interpret care afirmă cu nerăbdare noul sau adoptă vibrația sentinței care pune cugetele în mișcare. Ele amintesc de entuziasmul generațiilor angajate de-a lungul etapelor majore din istoria noastră în făurirea unui nou program cultural.*

ALEXANDRU DUȚU

SCRIERI: *Studii și articole de literatură română veche*, București, 1967; *România – pământ de civilizație și sinteză*, București, 1969; *Atitudini*, București, 1970; *Spre noi înșine*, București, 1971; *Neagoe Basarab și Învățăturile către fiul său Theodosie. Problemele controversate*, București, 1973; *Istorie și cultură*, București, 1975; *Permanența Patriei*, București, 1975; *Independență și cultură*, București, 1977; *Via Magna*, București, 1979; *Contribuții la istoria literaturii române vechi*, București, 1981; *N. Iorga. Etape către o monografie*, București, 1981; *Accente și profiluri*, București, 1983; *Un om pentru istorie*, București, 1985; *O carte fundamentală a culturii europene*, București, 1991; *Ortodoxie și romano-catolicism în specificul existenței lor istorice,* București, 1992; *Războiul împotriva poporului român*, București, 1993; reed., 2006; *Regele și mareșalul*, București, 1994; *Lucian Blaga și condiția culturii românești*, București, 1995; *Cultura română – o mare cultură cu destin universal*, București, 1996; *A treia Europă*: *alternativa realistă la iluziile sinucigașe*, București, 1997; *Cultura română – sinteză europeană*, București–Chișinău, 2002; *Istorie și cultură*, I–II, București, 2003; *Locul și rolul culturii române în Europa și în lume*, București, 2006; *Spre o nouă contraofensivă spirituală*, București, 2006; *Mircea cel Mare, scutul Europei* (în colaborare), București, 2009; *Istoria românilor văzută de Neagu Djuvara: fals științific sau trădare de țară?*, București, 2012; *Cartea românească de învățătură a mitropolitului Varlaam*, București, 2012. **Ediții, antologii:** *Literatura română veche (1402–1647)*, I–II, introd. edit., București, 1969 (în colaborare cu G. Mihăilă); *Învățăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Theodosie*, tr. G. Mihăilă, introd. edit., București, 1970 (în colaborare cu G. Mihăilă și Florica Moisil); ed. tr. și introd. G.

Mihăilă, pref. edit., București, 1984; *Învățăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Theodosie. Versiunea originală*, tr. și introd. G. Mihăilă, pref. edit., București, 1996; *Învățăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Theodosie. Versiunea românească de la Curtea de Argeș*, ed. bilingvă, tr. G. Mihăilă, pref. edit., Curtea de Argeș, 2009; ed. București, 2010; N. Iorga, *Sinteza bizantină*, tr. și pref. edit., București, 1972; Dimitri S. Lihaciov, *Prerenașterea rusă. Cultura Rusiei în vremea lui Rubliov și a lui Epifanie Preaînțeleptul*, tr. Corneliu Golopenția, pref. edit., București, 1975; *Cronica lui Mihai Viteazul*, introd. edit., București, 1981; *Filocalia. Dobrotoliubie*, tr. Paisie Velicikovski, București, 1990; *Paisianismul – un moment românesc în istoria spiritualității europene*, București, 1996; Nae Ionescu, *Tratat de metafizică*, pref. și postfața edit., București, 1999 (în colaborare cu Marin Diaconu); Constantin Beldie, *Oameni văzuți de aproape*, pref. edit., București, 2005.-

Repere bibliografice: George Muntean, [*Dan Zamfirescu*], CNT, 1967, 51, RL, 1976, 13; I. D. Lăudat, *„Studii și articole de literatură română veche”*, IL, 1968, 9; G. Mihăilă, *„Studii și articole de literatură română veche”*, VR, 1968, 11; Rusu, *Utopica*, *96–100*; Stănescu, *Poeți și critici*, *227–231;* Doina Curticăpeanu, *„Neagoe Basarab și Învățăturile către fiul său Theodosie”*, ST, 1973, 9; Gh. Bulgăr, *„Neagoe Basarab și Învățăturile către fiul său Theodosie”*, SPM, 1973, 123; Andrei Roman, *„Istorie și cultură”*, VR, 1975, 12; Dumitru Micu, *„Permanența Patriei”*, CNT, 1976, 19; Bucur Ţincu, *Despre permanența patriei*, O, 1976, 28; Mircea Muthu, *„Să se știe de când...”*, T, 1977, 10; Papu, *Clasicii*, *9–12, 20–28*; Mirela Roznoveanu, *Literatura unei idei*, LCF, 1978, 24; Mihail Diaconescu, *Vocația sintezei*, LCF, 1981, 25; Dan Simonescu, *„Contribuții la istoria literaturii române vechi”*, „Scânteia”, 1981, 12; Mihai Ungheanu, *Interviuri neconvenționale*, București, 1982, *155–171*; Aurel Martin, *„Accente și profiluri”*, CNT, 1983, 32; Dan Ciachir, *O deviză: restaurarea omului*, LCF, 1983, 51; Mihai Ungheanu, *Exactitatea admirației*, București, 1985, *181–202*; Ion Cristoiu, *Lumea literaturii*, București, 1986, *80–83*; Ilie Purcaru, *Literatură și națiune*, București, 1986, *130–139*; Grigurcu, *Peisaj*, II, *154–161*; Dimisianu, *Lumea*, *42–43*; *Dicț. scriit. rom.*, IV, *842–843*; Alexandru Ligor, *Cercetători bucureșteni de azi ai cărților vechi*, Cluj-Napoca, 2002, *114–117*; Alexandra Tomiță, *O istorie „glorioasă”. Dosarul protocronismului românesc*, București, 2007, *passim*; Gheorghe Grigurcu, *Avatarurile protocronismului*, RL, 2008, 14; Popa, *Ist. lit.*, II, *1051–1052*; Terian, *A cincea esență*, *571–572, 573–574*; Datcu, *Pagini*, *291–295*; Alexandru Mareș, *„Învățăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Theodosie. Versiunea românească de la Curtea de Argeș”*, LR, 2012, 1; Neagu Basarab, *Conferințe*, I, *193–200*. ***M.Dc., E.P.***

ZAMFIRESCU, Duiliu (30.X.1858, Plăinești, azi Dumbrăveni, j. Vrancea – 3.VI.1922, Agapia, j. Neamț), prozator, poet, dramaturg, gazetar.

E primul din cei opt copii ai Sultanei (n. Mincu) și ai lui Lascăr Zamfirescu, funcționar în Focșani, care, în anumiți ani, arenda moșii. Bunicul patern, Zamfir, negustor de cherestea („blănar”), se trăgea din plăieși vrânceni; cel după mamă, Pavel Mincu (Minco), era comerciant în Focșani. Potrivit unei legende din familie, strămoșii ar fi coborâtori din imperialii bizantini Lascarizi. **Z.** a copilărit la Focșani, unde urmează școala primară (1865–1869) și gimnaziul (1869–1873). Mediul familial, cu unchi din partea tatălui școliți în Occident, iar din partea mamei artiști (arhitectul Ion Mincu, pictorul Ștefan Mincu), îi oferă șansa unei educații îngrijite. Își continuă studiile la Liceul „Matei Basarab” din București. Începe să scrie și încearcă, fără succes, să colaboreze la „Convorbiri literare”. În 1876 își susține bacalaureatul și intră la Facultatea de Drept a Universității bucureștene, absolvind-o în 1880. În aprilie 1877 debutează cu poezia *Domnișoarei Niculescu Aman* la „Ghimpele”. Din 1878 semnează versuri și proză în „Resboiul” lui Gr. H. Grandea, din 1880 și în „Literatorul”, unde publică poemul *Levante și Calavryta*, iar în 1882 traducerea unui fragment din drama *Hernani* de Victor Hugo, urmată de prima sa încercare dramatică, sceneta în versuri *O suferință* (ce fusese respinsă de Teatrul Național bucureștean). În 1880 e numit supleant de ocol (procuror) la Hârșova. Trimite proză narativă și „fiziologii” la „România liberă”, unde din decembrie 1880 colaborează permanent, devenind redactor, iar în 1882 și cronicarul literar, teatral și artistic al ziarului; îi apar aici și versuri, nuvele, pamflete, note, corespondențe. Ceea ce individualizează prezența sa e rubrica intitulată „De las palabras”, apoi „Palabras”, în care folosește pseudonimul Don Padil; mai semnează Dan Asturio, Don Lorenzo Rienzi, Zadig, Discerniu, Crai

nou et comp., Placido etc. Transferat, în 1881, la Tribunalul din Târgoviște, renunță după câteva luni la magistratură, profesând avocatura la Focșani, dar stă mai mult în București, unde activează intens în presă. Debutează editorial în 1883 cu volumul de poeme și nuvele *Fără titlu.* Din același an începe să frecventeze cenaclul Junimea și leagă cu Titu Maiorescu o prietenie de durată, care se va reflecta și în una dintre cele mai interesante corespondențe din literatura română (editată postum, în 1937, de Emanoil Bucuța). În ianuarie 1884 i se joacă, fără succes, piesa *Prea târziu*, scrisă în colaborare cu Ștefan Vellescu. În foiletonul „României libere" i se publică, în 1884, romanul *În fața vieții*, scos și în volum în același an. Funcționar, din 1885, în Ministerul Afacerilor Străine, e concomitent profesor la Liceul „Sf. Gheorghe", condus de Anghel Demetriescu, și la pensionul de fete al Elenei Miller-Verghy. În 1888 e trimis atașat diplomatic la Roma, unde va rămâne până în 1906, cu o detașare temporară la Atena (1892) și alta la Bruxelles, când girează și postul de la Haga (1892–1894). Se căsătorește, în 1890, cu Henriette Allievi, fiica unui bancher și senator italian, i se nasc trei copii, între care Alexandru, viitor diplomat și scriitor. E decorat în 1891 cu Coroana României în grad de Cavaler, promovat prim-secretar de ambasadă, ales în 1898 membru corespondent al Academiei Române. Perioada șederii peste hotare e și cea mai fecundă pe tărâmul literaturii. În afară de „Scrisori din Italia", în „Convorbiri literare" îi apar versuri, nuvele, studii, articole, traduceri din Giacomo Leopardi, romanele *Lume nouă și lume veche* (în 1891), *Viața la țară* (în 1894–1895), *Tănase Scatiu* (în 1895–1896), *În război* (în 1897–1898), *Lydda. Scrisori romane* (în 1898–1904), *Ceea ce nu se poate* (în 1906, 1910). Mai colaborează la „Ateneul român", „Revista română", „Revista idealistă" și mai ales la „Literatură și artă română", unde, în 1901–1902, publică romanul *Îndreptări.* Ca volum, *Viața la țară,* primul din ciclul Comăneștenilor, iese în 1898. Anterior se mai tipăriseră culegerile *Novele* (1888), *Alte orizonturi* (1894), *Novele romane. Frica* (1895), *Imnuri păgâne* (1897) și romanul *Lume nouă și lume veche* (1895). Numit, după înapoierea în țară, secretar general al Ministerului Afacerilor Străine, apoi ministru plenipotențiar clasa a II-a, **Z.** se dedică în special administrării proprietăților sale (case, vii) și acceptă președinția unui sindicat al podgorenilor din zona Odobești, care în 1906–1907 scoate și un ziar, „Trebuința". În aprilie 1908 e ales membru titular al Academiei Române. *Poporanismul în literatură*, discursul de recepție din mai 1909, provoacă replica dură a numeroși confrați, în primul rând a lui Titu Maiorescu, al cărui aspru răspuns în forul academic pecetluiește și ruperea relațiilor amicale dintre ei. Poziția agresivă a noului academician, care minimaliza rolul poeziei populare și trecea sub semnul tezismului și al idilismului opera unor mari scriitori, e criticată în articole virulente de „Viața românească", „Ţara noastră", „Luceafărul" ș.a., ridiculizată în epigrame, cronici versificate etc. Între **Z.** și adversarii săi izbucnește o polemică mai pătimașă decât cea declanșată în 1903 de articolul *Literatura românească și scriitorii transilvăneni*, publicat în „Revista idealistă", unde erau atacați pe nedrept Ioan Slavici, precum și alți scriitori de peste munți. Ostilitatea față de ceea ce autorul numește „poporanism" (termen prin care înțelegea întreaga literatură de inspirație rurală) se exprimă și într-o comunicare academică din 1911, *Metafizica cuvintelor și estetica literară*, care de asemenea a provocat reacții violente, mai ales că subtextual combătea și principiile esteticii și criticii literare maioresciene. Din iunie 1909 **Z.** funcționa ca delegat al României în Comisiunea Europeană a Dunării și în Comisiunea Mixtă a Prutului. În februarie 1910 devine membru în Comitetul de lectură al Teatrului Național din București, pe a cărui scenă i se vor juca piesele *Lumină nouă*, *O amică*, *Poezia depărtării*, *Voichița*, incluse și în sumarul revistei „Convorbiri literare" (1912–1914). Se vede disponibilizat, în 1913, de prim-ministrul Titu Maiorescu. În iunie 1916 e desemnat președinte al Societății Scriitorilor Români, iar în octombrie 1918 va fi ales vicepreședinte al Academiei Române. Scrierile îi apar încă în „Convorbiri literare", dar semnează și în „Viața românească", în „Românul" din Arad. I se editează romanele *Lydda. Scrisori romane* și *Anna (Ceea ce nu se poate)* (1911), volumul de nuvele *Furfanțo* (1911), culegerea de poezii *Pe Marea Neagră* (1919). Concomitent se reeditează, în 1914, primele trei romane din ciclul Comăneștenilor, pe care le prefațează cu un text ce deschide proiectatul volum *Amintiri din cariera diplomatică*, realizat parțial și apărut în „Convorbiri literare". Începe, fără a-l termina, și

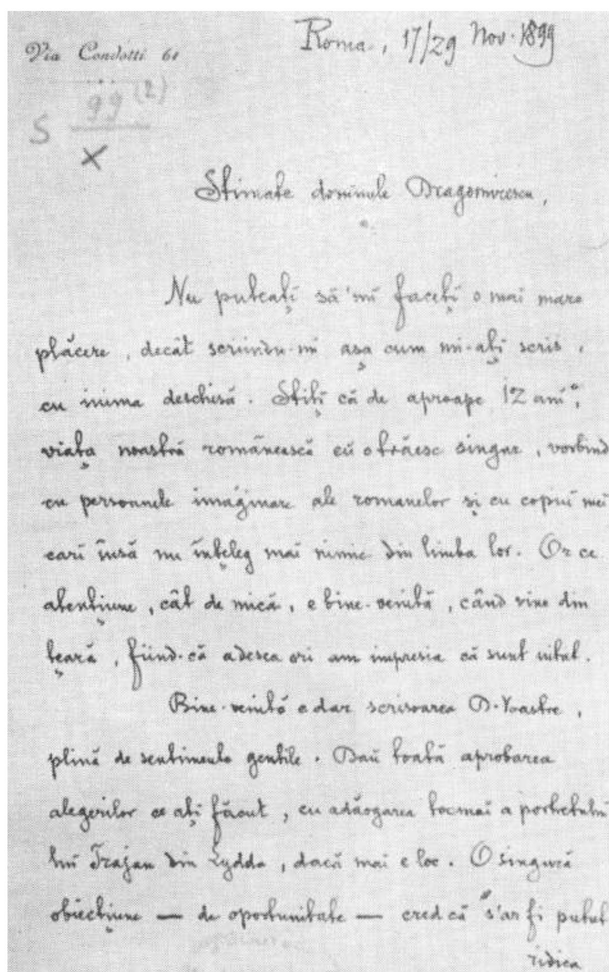

un serial memorialistic, *Portrete 1914*, menit să cuprindă galeria, zugrăvită critic, a oamenilor politici contemporani. În ordine biografică, **Z.** parcurge momente depresive, tensionate: moartea soției (1906), rănirea fiului său Lascăr, în 1916, pe front. Aderând în 1918 la gruparea generalului Alexandru Averescu, participă la întemeierea Ligii Poporului și a oficiosului „Îndreptarea", în care e prezent cu articole, poezii. Scoate și un supliment al acestuia, „Îndreptarea literară" (Iași, octombrie 1918), unde figurează ca director. Senator, apoi deputat, va fi ministru de Externe și, în două legislaturi, președinte al Camerei. În 1921 fiul său Lascăr moare într-un duel. În vara anului următor, în timpul unei excursii la mănăstirea Agapia, scriitorul trece la cele veșnice. Va fi înmormântat la Focșani.

Prolific în toate genurile scrisului literar, **Z.** debutează editorial simultan cu versuri și proză, volumul *Fără titlu* reunind atât poeme cât și nuvele, de fapt descrieri, schițe, biografii sau fragmente de biografii romanțate. Poemele, unele lirice, cu elemente de pastel, idilă, madrigal, meditație, satiră, altele epice, se plasează tipologic în configurația poeziei românești de dinainte de Eminescu. Tânărul compars al lui Al. Macedonski își cadențează spunerile când în alexandrini, când în versuri scurte, unele cu ecouri neoanacreontice. Spre deosebire de preeminescieni, **Z.** își cizelează stihurile mai totdeauna impecabil. Compunerile cu caracter narativ-descriptiv introduc, cu incontestabile efecte literare, exoticul, un exotic atenuat (grecesc în *Levante și Calavryta*, oriental în *Câinele nizamului*, boreal în *Alina-Linda*), bizarul și fabulosul (*Bjali*, *Nebuna din Herăști*), macabrul (*La bal mascat*). În *Harpista* romantismul mizerabilist îl anunță pe cel din simbolismul decadent și din literatura impulsionată de școala de la „Contemporanul". În schimb, pastelurile, portretele, idilele se înfăptuiesc doar în marginile grațiosului, unele chiar lezează simțul estetic prin neologisme șăgalnice și, nu rareori, printr-o tentă de mievrerie. Versurile meditative nu evită truismul, eroticele au un aer convențional, afectat madrigalesc și epigonic. Simplificând, autorul apare în poezia naturii ca un pastelist descins din Vasile Alecsandri, fiind un eminescianizant în cea erotică. Mai multă însuflețire, prin atitudinea polemică, aduc orațiile satirice *Către Cleobul* sau *Invectivă:* „Spânatec, gras, soios, urât,/ Ghebos cu fața scurtă,/ Cu capul priponit în gât/ Și gâtul într-o burtă;// Zidit din greu,/ bolohănos,/ Și, cum îi zice presa,/ Un chip menit să fie dos/ Ce și-a greșit adresa". De la volumul *Alte orizonturi*, **Z.** experimentează noi specii lirice și noi mijloace de expresie, își diversifică structura metrică. Însușindu-și ritmuri, procedee de la alți poeți – cadențe eminesciene îndeosebi –, dar și forme proprii unor predecesori mai îndepărtați, ca Ienăchiță Văcărescu (*Turturica*) și Costache Conachi (*Fantazio*), el adoptă (sau concurează) și prozodiile unor contemporani, precum Al. Macedonski și G. Coșbuc. Nu lipsesc nici accentele anticipative. Volumul *Imnuri păgâne* anunță, nu doar prin titlu, ci parțial și prin figurație, *Visări păgâne* de Ion Pillat, *Noapte bună* pare scrisă de St. O. Iosif, o strofă din *Primăvara* îl vestește pe Ion Minulescu, apar chiar stihuri de rezonanță argheziană („A luminat din tine vibrații din avântul/ Ce-a fost la începuturi când tot era Cuvântul" – *În ruine*). Poezia e, în bună măsură, de speță artizanală, dovadă și polimetria experimentală din *Strofe*, *Versuri heterometre*, *Opt rânduri*, *Quarta rima*, *Versuri în heterometre albe*, *Strofe stinghere*. Întotdeauna **Z.** compune, literaturizează. De obicei

urmează canonul, o poetică normativă clasicizantă ordonează cuminte și cele mai romantice motive. Versurile exprimă sensibilitatea disimulată, implicată convenției epice și viziunii antichizante, a unui monden de familie spirituală horațiană. Poetul realizează, în piesele antologice *Amurg*, *De la Villa Tusculana*, *Nimfa tânără Leuco...*, *Jos, la Tivoli*, *Anienul*, un hieratism maiestuos, sublimarea idilicului în umor, o delicată fructificare lirică a suprapunerilor trecut–prezent, limpezime clasică, glacială, transformând trăirea în ceremonie. Majoritatea așa-ziselor „novele" din *Fără titlu*, ca și câteva din celelalte volume, aparțin mai mult memorialisticii și biografismului romanțat decât prozei de ficțiune. *Amintiri din vremuri* (*Pagini din viața lui Depărățeanu*) compun biografia sentimentală a celui care a semnat culegerea *Doruri și amoruri* într-o narațiune convențională, cu elemente factice de senzațional, *Blaue Donau* dezvăluie momente intime din viața lui Johann Strauss, *Din Dobrogea* adună „scene și portrete" mai mult ca probabil „după natură". Trei narațiuni din volumul *O muză* (1922) fac parte din proiectatul serial *Amintiri din cariera diplomatică*. Conținutul unei proze din *Novele romane* e rezumat în titlu: *O vânătoare de vulpe în Campania romană*, pe când *Badea Cârțan la Roma* relatează vizita la ambasada României în Cetatea Eternă a legendarului țăran ardelean. În câteva mici scrieri rememorative, relatările sunt înecate în descripții: mănăstirea Dealu, Ceahlăul, împrejurimile orașului Albano. *Spre Costești*, un fel de reportaj cinegetic, întârzie asupra unor tablouri patriarhale, prevestindu-l pe Mihail Sadoveanu. Există în proza scurtă a lui **Z.** și o anecdotică animalieră, mai apropiată de paginile lui I. Al. Brătescu-Voinești decât de cele ale lui Emil Gârleanu (*Bușcă*, *O curcă romanțioasă*, *Un pui și un gândac*). Nuvela *Spre mare* narează o idilă ce se încheie brusc, inexplicabil, altă poveste de dragoste are un final similar și colorit exotic (*Noapte bună*), iar *Alessio* e de asemenea o scriere cu ambianță exotică și tramă melodramatică. În două nuvele realiste, *Conu Alecu Zăgănescu* și *Subprefectul*, evoluează siluete prefigurând personaje din romanul Comăneștenilor. *Locotenentul Sterie* și mai ales *Frica* dobândesc relief prin ponderea crescută a elementului psihologic. Personajul central din *Frica* (replică, în intenție, la *O făclie de Paște* de I.L. Caragiale), un ofițer participant la Războiul pentru Independență, pune rămășag că va lua ceva din haina unui cadavru putrezit între fronturi și chiar o face. Spaima trăită de tânărul militar amintește de cea a lui Leiba Zibal, fără ca veridicitatea transpunerii să atingă forța din nuvela lui Caragiale. Tensiuni interioare dau conținut și nuvelelor *Jeana* și *Un drum greșit*, ultima având în centru un ins torturat de iluzia feminității ideale. Există în nuvelistica lui **Z.** și câteva narațiuni în notă umoristică: Furfanțo întrupează un italian bețiv și sentimental pripășit la un han din Târgoviște, iar *În carantină* relatează peripeții ale unor călători opriți la Predeal. În roman **Z.** a debutat cu ghinion, *În fața vieții* stârnind hazul lui B. Delavrancea și al lui Al. Vlahuță, colegi de redacție la „România liberă"; ofensat, autorul rupe relațiile cu ei și părăsește ziarul. Viitorul prieten D.C. Ollănescu-Ascanio lansează chiar, fără temei, acuzația de plagiat. Analizând scrierea din punct de vedere etico-social, C. Dobrogeanu-Gherea aplică personajului principal calificativul stigmatizant de „pesimist papagal" (*Pesimistul de la Soleni*). Dar cartea nu e lipsită de merite, în special prin descripția de medii pariziene și bucureștene, deși, axată pe o biografie puțin relevantă, problematica ei majoră se irosește la nivelul banalității. Prezentat auctorial drept „natură [...] mândră și cu totul superioară", protagonistul, Eugeniu Soleanu, se comportă în fapt ca un depravat, scârbit uneori de el însuși și dispus să atribuie vina pentru eșecurile pe care le suferă determinismului crud, inerent existenței. Încercând, probabil, să făurească un omolog român al „oamenilor de prisos" din literatura rusă, prozatorul reușește să contureze doar un fel de Manoil, tot atât de puțin viabil ca personajul lui D. Bolintineanu. Creația de oameni nu e mai substanțială în *Lume nouă și lume veche*, roman „cu cheie" și țintă satirică în contemporaneitate. În schimb, cu *Viața la țară* **Z.** atinge cota maximă a realizării de sine ca prozator, înscriind implicit un moment major în evoluția romanului românesc. Alt volum din ciclul Comăneștenilor, *Tănase Scatiu*, îl continuă pe primul atât de direct, încât textele par „cărți" ale aceleiași istorisiri. Reunind tipologic, dar la un nivel artistic diferit, caractere din narațiunile scurte ale autorului, romanele compun o sinteză sub mai multe aspecte. Filonul epic actualizează o temă frecventă anterior – înlocuirea în viața social-economică a boierimii de

către burghezie, mai ales de cea rurală. Într-o zi de vară, la Dinu Murguleț, boier patriarhal, apare intempestiv un vecin de moșie, arendașul Tănase Sotirescu, poreclit de el Tănase Scatiu, însoțit de coana Profira, mama arendașului, care aruncă, oarecum în treacăt, întrebarea dacă boierul e bucuros a se încuscri cu ea. Ofensat, întrucât Tănase era flăcău tomnatic, fiu al uneia din fostele lui slugi, în vreme ce Tincuța, fiica lui, e încă o copilă, bătrânul nu răspunde sfidătoarei întrebări și, după plecarea oaspeților nepoftiți, poruncește să se deschidă ușile ca „să iasă mirosul de mitocani". Planul ticluit de „mitocani" va reuși totuși: arendașul îl are la mână pe boier, căci i-a împrumutat bani, și nici un scrupul nu-l împiedică a-l constrânge să-i dea fata și moșia. Îmbogățindu-se întruna, prin cele mai josnice mijloace, Scatiu intră și în politică, ajunge deputat. Dinu Murguleț își pierde și soția, rămâne fără nimic; infirm, se vede nevoit să locuiască la Tincuța, suferind să o vadă roabă în casa „tâlharului". Traumatizată de umilințele îndurate, dezgustată, tânăra moare. Singur, captiv, bătrânul boier încearcă să evadeze și, printr-un șiretlic, reușește să fugă la conacul său. Acolo se va salva, căci Scatiu se duce să-l ia înapoi cu forța și e ucis de țărani. Viața la țară apare în romanul lui **Z.** în viziune dihotomică: ceea ce are etern, natura și „sufletul satului", se exprimă în peisaje mirifice și în datini; ceea ce ține de o anumită perioadă istorică, de social, răzbate în situații oripilante. Mai mult decât roman, *Viața la țară* e un poem al vieții câmpenești, o rapsodie a Bărăganului. Existențele omenești se consumă în peisaje maiestuoase, cu lanuri de grâu mișcătoare și cârduri de dropii, cu o baltă colcăind de pește, împrejmuită de perdele de trestii peste care zboară gâște și rațe sălbatice, lișițe, găinușe de baltă, cucove și unde înoată lebede. Implicatul definitoriu al unor descripții e o deosebit de subtilă vibrație lirică. Într-o după-amiază de septembrie oglinda lacului e tăiată de barca ce îi poartă pe Mihai Comăneșteanu și pe Tincuța, pătrunși de primii fiori ai iubirii. Plenar, poezia iubirii împlinite aureolează idila lui Matei Damian, nepotul boierului Dinu, și a Sașei Comăneșteanu, proprietara moșiei din Comănești. Apropierea celor doi, trecuți de prima tinerețe, se produce treptat, cu tatonări reciproce, disimulări, mici șiretenii candide, cu replieri interiorizate; stări între somn și trezie, așa-numitele „visuri treze", ce introduc în proza românească pagini de fină analiză psihologică, odată cu „poezia sfioasă a sufletelor alese ce se cercetează tăcând" (E. Lovinescu). În contrast, romanul surprinde acute contradicții sociale, confruntări violente, în scene de un realism necruțător. Astfel construit, romanul asociază idilicul, lirismul cu incisivitatea observației, romantismul idealizant cu realismul brutal, ceea ce implică și o optică ideologică disjunctivă, în viziunea romancierului toată vina pentru soarta țăranilor având-o arendașii; în schimb, boierul, demofil prin definiție, îi este țăranului părinte. Proprie literaturii române cu tematică rurală din secolul al XIX-lea, această viziune va orienta, la începutul secolului următor, literatura sămănătoristă. Tănase Scatiu, fiu al unui argat și al unei femei respingătoare, ros de frustrări sedimentate și cu apriga dorință de a sui pe scara socială, e în stare de orice spre a-și atinge scopul. În conduita publică el îmbină potlogăriile de culise cu sălbăticia pe față, iar la înmormântarea Tincuței mimează deznădejdea cu un patos cabotin. În jurul protagoniștilor, unii întruchipând virtuțile boierimii de neam și ale țărănimii neinfluențate de schimbarea vremurilor, alții viciile burgheziei, se mișcă personaje de fundal, dar, cu excepția baciului Micu, întrupare simbolică a omului integru, acestea nu au pregnanță, prezența lor întregind doar imaginea spațiului rural, gândit ca măsura caracteristică a etosului național. În al treilea volum al ciclului, *În război* (1902), Mihai Comăneșteanu devine figura centrală, fiind și personajul-retină. Romanul include jurnalul unei iubiri înfiripate în contextul războiului din 1877, cu alt conținut și altă desfășurare decât cea prezentă, mai târziu, la Camil Petrescu în *Ultima noapte de dragoste, întâia noapte de război.* În roman se discută filosofie, se cimentează prietenii, se creionează tablouri idilice și scene mondene. O secvență aventuroasă – trecerea Dunării noaptea, cu lotci, în misiune de recunoaștere – e preludiul contracarării erosului prin tragic. Comăneșteanu, prietenul acestuia, Nicolae Milescu, și maiorul Șonțu participă la atacul asupra redutei Grivița și își pierd viața. Relatarea întâmplărilor petrecute pe front, pe parcursul câtorva zile din august 1877, este, prin sobrietatea ei, prin concretețe și autenticitate, un reportaj palpitant. Intenția scriitorului era aceea de a demonstra, într-o probă de foc, vitalitatea și

Via Condotti 61 Roma, 17/29 Nov. 1899

S 99 (2)

×

Stimate domnule Dragomirescu,

Nu puteați să'mi faceți o mai mare plăcere, decât scriindu-mi așa cum mi-ați scris, cu inima deschisă. Știți că de aproape 12 ani, viața noastră românească eŭ o trăesc singur, vorbind cu persoanele imaginare ale romanelor și cu copiii mei cari însă nu înțeleg mai nimic din limba lor. Or ce atențiune, cât de mică, e bine-venită, când vine din țeară, fiind-că adesea ori am impresia că sunt uitat.

Bine-venită e dar scrisoarea D-voastre, plină de sentimente gentile. Daŭ toată aprobarea alegerilor ce ați făcut, cu adăogarea tocmai a portretului lui Traian din Lydda, dacă mai e loc. O singură obiecțiune — de oportunitate — cred că s'ar fi putut ridica

Scrisoare către Mihail Dragomirescu

resursele morale latente ale poporului român și ale boierimii de neam. Acest sens traversează intermitent și ultimele cărți ale ciclului, *Îndreptări* și *Anna (Ceea ce nu se poate)*: dacă boierimea nu e fără păcate, ea are șansa de a se „îndrepta”, de a-și refortifica organismul anemiat, „împrospătându-se cu sânge curat, transilvan” (G. Călinescu). Murind ultimul purtător prin naștere al numelui Comăneștenilor, destinul neamului e dus mai departe de nepotul eroului de la Grivița, Alexandru, fiul lui Matei Damian și al Sașei. Menit „să răscoale Transilvania”, Alexandru se însoară cu fiica unui preot din Ardeal. O face nu din elan patriotic, ci constrâns de împrejurări. Vizitele celor doi tineri la Sibiu și prin satele învecinate îi prilejuiesc autorului pictarea unei galerii de portrete. Alexandru e însă arestat de jandarmii unguri, încheindu-se astfel, demonstrativ, acolada unei narațiuni discursive, moralizatoare, gândită ca o lecție de patriotism. În *Anna*, ultimul roman al pentalogiei, același prezumtiv eliberator al Transilvaniei, căutând un rost și „ceea ce nu se poate”, cade în plasa aventurilor galante. E aici o intrigă sentimentală aproape redundantă, un epic precar, monoton, obosit, tezist. De alt tip, de o factură insolită în raport nu doar cu literatura lui **Z.**, cu toată proza românească anterioară și chiar cu cea de după, *Lydda*, „primul roman «de idei» românesc” (G.C. Nicolescu), este o compunere heteromorfă. Scrierea conține două părți, cea secundă se subdivide iarăși dual, raliind un jurnal (*Însemnările bătrânului*) și un grupaj de cugetări (*Măsura dreaptă a vieții*). Prima secțiune e construită epistolar, de unde și subtitlul *Scrisori romane*. Cartea e mai mult eseu filosofic, intarsiile speculative acoperind un fir epic plăpând. Ceea ce merită menționat este pionieratul autorului în romanul eseistic, construcție dificilă, de o modernitate vizibilă și un rafinament rar întâlnit în epocă. Inferioară izbânzilor din proză, dramaturgia lui **Z.** nu mai poate năzui la luminile rampei. Piesele suportă totuși lectura prin ingeniozitatea intrigii, prin dialogurile punctate de replici spirituale, de dueluri verbale amuzante. S-a spus că preocupările pentru teatru „sunt ale unui diletant cultivat” (Mircea Ghițulescu). „Scena dramatică” în versuri *O suferință* aduce în prim-plan conflictul dintre un tânăr idealist doritor să se realizeze în teatru și o mamă cu vederi ultrapozitive, în vreme ce piesa *Lumină nouă* vrea să surprindă beatitudinea încercată de o fată care, refuzând orice legătură sentimentală, se călugărește. *Poezia depărtării,* cu intriga generată de o cazuistică psihologică artificioasă, are în centru tot tribulațiile iubirii, ca și comedia *Vochița*, dar compusă cu mijloacele farsei, exploatând întâmplări senzaționale, coincidențe etc. Alte trei piese sunt de interes și mai scăzut: *Prea târziu* (dramatizare a nuvelei *Jeana*), *Buccea sau căpățână* și *Thargelia din Milet.* Ignorată sau subestimată multă vreme, publicistica lui **Z.** revelează fațete noi ale personalității scriitorului. Condus în literatura de imaginație de principii ale clasicismului (seninătate, echilibru, obiectivitate), el se manifestă în gazetărie ca un cronicar și comentator ce nu își ascunde subiectivitatea. Mereu impecabil articulată, fraza lui

devine adesea caustică, flagelantă, mușcătoare. Umorul de stil academic coexistă cu polemica acidă, chiar cu virulența pamfletară, generată de ranchiună, de erupții ale orgoliului rănit. Scrisul jurnalistului e orientat constant spre actualitatea literară, muzicală și teatrală, iar în anii Primului Război Mondial și în cei imediat următori este modelat de angajarea politică. Punctul de sprijin al judecăților în materie de literatură și artă e tot idealul clasic. Respingând, în proză, copierea naturalistă a realității, preferința pentru patologic a unor „veterinari psihologici, ca Zola", dezavuând tot ce e „decadent", **Z.** admiră arta realistă. Viabilă este opera literară în care, ca în *Război și pace* sau în *Învierea* de Lev Tolstoi, de pildă, căutând esența lumii reale, autorul semnalează „realități armonice", conduse de principiul „concordanței în diferitele părți ce le compun". În felul acesta se „atinge clasicitatea", opera fiind „la adăpost de mode". Articolele politice învederează, în egală măsură, posibilități de analiză pătrunzătoare și vocația combativității pătimașe, ceea ce impune reconsiderarea imaginii lui **Z.** în conștiința multor contemporani și a posterității, el fiind văzut îndeobște ca un personaj excesiv de protocolar, trufaș, cu fumuri aristocratice. Unele intervenții exprimă situări curajoase, sfidări chiar la adresa monarhiei, atitudini demofile riscante. Amintirile, ca și portretele unor politicieni (P.P. Carp, Ion C. Brătianu, Dimitrie Sturdza, Alexandru Marghiloman ș.a.) se integrează, prin calitatea expresiei, prozei literare. O ținută artistică aleasă, alături de fervoarea opiniilor estetice, distinge și bogata corespondență a lui **Z.**, considerată uneori partea „cea mai durabilă și cea mai actuală" a scrisului său (Al. Săndulescu). Mai ales epistolele adresate lui Titu Maiorescu (și alte câteva către Iacob Negruzzi) sunt revelatoare pentru om și scriitor, ca idei și cultură, opțiuni, momente și stadii ale genezei operei, imagine de sine și conștiință a propriei identități auctoriale, dar și ca reflecție asupra lumii și epocii prin care a trecut. Tonul pe care comunică diplomatul de la Roma cu Titu Maiorescu e marcat de prețuirea datorată mentorului, dar și de demnitatea intelectuală a unei atitudini deschise dialogului, fermă și argumentată, din care nu lipsesc accentele de umor și cele ludic-autoironice, menite să atenueze distanța, diferențele de opinii. Pentru el, testul decisiv în ce privește arta romanului este „de a-ți da iluzia cea mai intensivă despre realitatea vieții". De aceea preferă „romanului psihologic" al lui Paul Bourget calitatea de artă a acelui „studiu de suflet omenesc de la un capăt la altul", însă fără „teorii", în care excelează Tolstoi și Dostoievski, ceea ce este o intuire a ideii centrale din *Creație și analiză*, eseul de mai târziu al lui G. Ibrăileanu. A afirma răspicat că „orice roman bun trebuie să fie psihologic" implică opțiunea pentru psihologic nu ca explicare de „resorturi sufletești" ale personajelor, ci ținând de „creație", de „iluzia cea mai intensivă despre realitatea vieții", ca principiu estetic fundamental. Deși exagerată (în evaluarea unor mari autori, precum Stendhal și Flaubert), respingerea unui cult al stilului e simptomatică: pledoarie pentru o autenticitate de ordinul expresiei date „pasiunii", care „curge necontrolată", în registrul unui dialog neplivit de repetiții (dacă dialogul e între doi oameni ce „nu sunt de hârtie") și neevitând „gândirile naive" de teama banalului. **Z.** propune o

distincție între „nota personală” și „subiectivitate”, convins că dialectica subiectiv–obiectiv generează o identitate de viziune și sens, iar „nota personală” duce la recunoașterea unei amprente stilistice, lui însuși reproșându-și însă o stereotipie a „felului de a spune” și a personajelor. Își mărturisește „furia de a scrie”, alternând cu ezitări, impasuri; scrisul, la el, e o formă de viață, dar și „refugiu”, și absorbire în propriul imaginar („trăiesc cu oamenii din mintea mea”). Romancierului „tendința” (nu teza) îi apare ca un drept al său la o „demonstrațiune” – nu de idei, ci prin *fictio* – a unui punct de vedere implicit, care trebuie „să stea de sine”. **Z.** are intuiția acelui „realism trist” pe care îl va realiza Liviu Rebreanu, ca imagine a universului rural; îl vede pe țăran sub semnul unui singur „motor sufletesc: posesiunea pământului”. Își dorește, cum îi scrie lui Iacob Negruzzi, să dea „nota exactă a naturii noastre românești atât în țăran, cât și în lucrurile dimprejurul lui”; țăranii lui Ioan Slavici îi par falși („dulcegării”), rezervele față de *Năpasta* lui I.L. Caragiale sunt, în esență, aceleași cu ale lui G. Călinescu, formulate ulterior. Lui Caragiale îi detectează o atingere a inteligenței de „mobilitatea sceptică a raselor bătrâne”, îi contestă reprezentativitatea românească în dramaturgie, consideră forțată nuvela *O făclie de Paște*, deși îi recunoaște, totuși, calitatea de „mare vizionar”. Avea prețuire pentru Eminescu, respingea însă moda epidemică a „lamentațiilor” posteminesciene; îi premerge totodată lui G. Ibrăileanu în criticile aduse publicării neselective a postumelor. Cerea literaturii române, îndeosebi celei din „provinciile subjugate”, mai multă „imaginație combinativă” (acuza „invenția slabă”), dar îi minimalizează pe Coșbuc, pe Slavici, pe Octavian Goga. În ansamblu, orientarea estetică a lui **Z.** este de esență clasică (efasarea: „mă păzesc de natura mea, în estetică”), cu deschidere spre modernitate (inserția ordinului de zi al generalului Cernat – considerat „document artistic sugestiv” – în romanul *În război*, pledoaria pentru romanul citadin și situarea, cel puțin teoretic, antisămănătoristă). Scrisorile lui sunt expresia unui spirit reflexiv care dublează și susține creația prin nevoia dialogului de idei. Confesiunile omului, experiențele diplomatului, impresiile călătorului nu sunt nici adaosuri, nici variațiuni, ele fac dovada unui ochi și a unei sensibilități vii: peisaje, monumente și muzee, scene de viață și portrete prinse în mișcare, pagini de emoție culturală, alternând cu altele de proză domestică, probează mobilitatea unui spirit complex, exigent și cultivat, adesea ironic, fantezist și liric, de un umor niciodată forțat, cu virtuți eliberatoare. Prin ele, ca și prin exuberantele confesiuni de tinerețe încredințate lui Duiliu Ioanin ori prin scrisorile către Nicolae Petrașcu, Trandafir Djuvara, Vasile Alecsandri, Elena Miller-Verghy, **Z.** se plasează, alături de I.L. Caragiale, M. Eminescu, A.I. Odobescu, Mateiu I. Caragiale, între marii epistolieri ai literaturii române.

Atletic, apolinic, de o frumusețe bărbătească, trăit foarte mulți ani în străinătate, din care vreo cincisprezece în Italia, în societatea internațională cea mai aleasă, cu un viu simț al artei și al naturei, de o mare cultură clasică, culeasă la înseși izvoarele ei, euritmic în toată făptura lui fizică, artist echilibrat, măsurat în expresie, precis și elegant, fără a fi strict și limitat, cu acea discreție și rezervă de ton atât de prețioasă, spărgând simbioza cu artistul, omul în toate manifestările lui se arată lamentabil. Înfumurat, [...] *teatral, protector fără să i-o fi cerut, lipsit de nuanțele pe care le înmuia atât de bine în artă, insuportabil chiar când era binevoitor, protocolar, clătinându-se între aroganță și politeță vădit superioară, curtenitor cu femeile, serenissim cu oricine, în atitudine, în vorbă și tăcere. Iată contrastul dureros, divorțul aproape, între artist și om, ce m-a abătut repede de la priveliștea jalnică a acestei dizarmonii intime, iar ca memorialist, mult mai târziu, m-a făcut să arunc vălul biblic peste amintirea lui...*

E. LOVINESCU

Latura cea mai originală a romanelor lui Duiliu Zamfirescu este intenția de a nota intimitatea dintre sufletele fine, clipele de extaz erotic. Deși tratarea rămâne exterioară, apare aici, pentru întâia oară, pagina analitică, întrucât obiectul scriitorului nu e omul, ci o stare în sine, studiată monografic. Luate în chip absolut, aceste pagini sunt încă insuficiente, adesea naive, dar în cuprinsul literaturii noastre ele reprezintă întâiele încercări.

G. CĂLINESCU

Corespondența lui cu Maiorescu este excepțională. Cine vrea să afle mai multe date despre acest tânăr junimist care-i citește, în ultimele decenii ale secolului, pe Stendhal și pe Flaubert, dar și pe Tolstoi, și vrea să scrie în stilul lui Zola un ciclu romanesc despre boierii de țară *– cum le spune Eminescu – trebuie să citească întâi aceste misive în care estetica și meditația morală se amestecă în chip firesc cu politica și caracterologia. Nu lipsesc din ele reflecțiile asupra romanului, unele surprinzător de noi pentru această epocă de tranziție de la romantismul tardiv, pe urmele lui Eminescu, spre un simbolism abia*

intuit în poezia lui Macedonski și a elevilor săi și o proză sentimentală și jeluitoare, dominată de poezia naturii și de un ruralism duios. Excepțiile, în acest răstimp, se cheamă Slavici și I.L. Caragiale, dar pe aceștia, se va vedea, autorul Vieții la țară *nu-i acceptă pe motiv (în cazul lui Caragiale) de etică literară: detestă comicul care desfigurează lumea realului, monstruosul, urâtul, trivialul și tot ce strică armoniile vieții.*

EUGEN SIMION

SCRIERI: *Fără titlu*, București, 1883; *În fața vieții*, București, 1884; *Prea târziu* (în colaborare cu Ștefan Vellescu), București, 1884; *Novele*, București, 1888; *Alte orizonturi*, București, 1894; *Lume nouă și lume veche*, București, 1895; *Novele romane. Frica*, București, 1895; *Imnuri păgâne*, București, 1897; *Viața la țară*, pref. autorului, București, 1898; *Poezii nouă*, București, 1899; *Temps de guerre*, tr. Dem. J. Ghica, Paris, 1900; *În război*, pref. autorului, București, 1902; ed. îngr. Mihai Gafița, pref. Valeriu Cristea, București, 1977; *Tănase Scatiu*, pref. autorului, București, 1907; *Îndreptări*, București, 1908; *Poporanismul în literatură*, București, 1909; *Miriță*, București, 1910; ed. București, 1919; *Anna (Ceea ce nu se poate)*, pref. autorului, București, 1911; *Furfanțo*, București, 1911; *Lydda. Scrisori romane*, București, 1911; *Metafizica cuvintelor și estetica literară*, București, 1911; *Câteva cuvinte critice*, București, 1916; *Pe Marea Neagră*, București, 1919; *O muză*, București, 1922; *Poezii alese*, pref. Mihail Dragomirescu, București, 1922; *Duiliu Zamfirescu și Titu Maiorescu în scrisori (1884–1913)*, îngr. și pref. Emanoil Bucuța, București, 1937; *Poezii alese*, îngr. Ion Pillat, București, 1942; *Viața la țară. Tănase Scatiu*, îngr. și pref. G.C. Nicolescu, București, 1956; ed. îngr. Mihai Gafița, pref. Al. Săndulescu, București, 1987; *Scrieri alese*, I–II, pref. Mircea Zaciu, București, 1962; *Scrisori inedite*, îngr. și introd. Al. Săndulescu, București, 1967; *Opere*, vol. I–IV, îngr. și pref. Mihai Gafița, București, 1970–1974, vol. V–VI, îngr. Mihai Gafița și Ioan Adam, București, 1982–1987, vol. VII–VIII, îngr. Al. Săndulescu, București, 1984–1985; *În Basarabia*, îngr. și pref. Ioan Adam, București, 2012.

Repere bibliografice: Macedonski, *Opere*, IV, *45–75*; Dobrogeanu-Gherea, *Opere*, VI, *172–192*; Mihail Dragomirescu, *Critică*, I, București, 1927, *43–58*, II, București, 1928, *117–149*; Chendi, *Scrieri*, II, *53–61*, *161–164*, III, *147–148*, V, *124–126*; Maiorescu, *Critice*, III, *323–341*; Densusianu, *Opere*, III, *610–617*, VI, *354–360*; Lovinescu, *Critice*, IV, *21–27*, VI, *129–146*; Ibrăileanu, *Opere*, III, *102–110*, IV, *394–396*, *433–434*; Arghezi, *Scrieri*, XXVIII, *42–48*, *89–93*; Lovinescu, *Portrete*, *39–74*; Dragomirescu, *Scrieri*, *108–112*, *185–186*; Lovinescu, *Ist. lit. rom. cont.*, I, *96–103*, *163–165*; Nicolae Petrașcu, *Duiliu Zamfirescu*, București, 1929; Călinescu, *Opere*, I, *646–648*, II, *1156*, III, *630–636*, *992–995*, IV, *137–159*, X, *622–627*, XII, *3–11*; Sebastian, *Eseuri*, *287–290*, *453–457*; Iorga, *Ist. lit. cont.* (1934), I, *327–338*, II, *168–170*; Perpessicius, *Opere*, VII, *59–66*; Lovinescu, *Ist. lit. rom. cont.*, *330–331*; Lovinescu, *Memorii*, III, *20–28*; Munteano, *Panorama*, *109–114*, *143–145*; Constantinescu, *Scrieri*, V, *241–259*; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *470–479*, *Ist. lit.* (1982), *532–541*; Vianu, *Opere*, V, *152–159*; Lovinescu, *Maiorescu post.*, *113–151*; Pillat, *Tradiție*, *245–262*; Breazu, *Studii*, I, *286–338*; Dima, *Studii*, *125–143*; Manolescu, *Lecturi*, *27–45*; Negoițescu, *Scriitori*, *99–133*; Zaciu, *Masca*, *69–102*; Mihai Gafița, *Duiliu Zamfirescu*, București, 1969; Petrescu, *Realitate*, *7–42*; Al. Săndulescu, *Duiliu Zamfirescu*, București, 1969; *Ist. lit.*, III, *663–698*; Cioculescu, *Itinerar*, I, *182–189*, II, *274–277*, V, *277–284*; Gafița, *Fața lunii*, *433–456*; Săndulescu, *Continuități*, *78–105*; *Duiliu Zamfirescu interpretat de...*, îngr. și introd. Ioan Adam, București, 1976; Cristea, *Alianțe*, *335–391*; Cristea, *Arcadia*, *56–83*; Ioan Adam, *Introducere în opera lui Duiliu Zamfirescu*, București, 1979; ed. 2, Focșani, 2002; *Dicț. lit. 1900*, *928–932*; Manolescu, *Arca*, I, *120–138*; G. C. Nicolescu, *Duiliu Zamfirescu*, București, 1980; Sanda Stolojan, *Duiliu Zamfirescu*, tr. Eric D. Tappe, Boston, 1980; Țeposu, *Viața*, *35–45*; Adam, *Planetariu*, *6–70*; Cornea, *Itinerar*, *212–241*; Al. Săndulescu, *Duiliu Zamfirescu și marele său roman epistolar*, București, 1986; Al. Săndulescu, *Pe urmele lui Duiliu Zamfirescu*, București, 1989; Negoițescu, *Ist. lit.*, I, *119–121*; *Dicț. analitic*, I, *42–43*, II, *218–220*, *254–257*, III, *154–156*, *381–384*, IV, *212–215*, *381–384*; Săndulescu, *Constelații*, *61–119*; D. St. Rădulescu, *Dicționarul personajelor din „Viața la țară" și „Tănase Scatiu" de Duiliu Zamfirescu*, București, 1998; *Dicț. esențial*, *911–916*; Ioan Adam, *Oglinda și modelele. Ideologia literară a lui Duiliu Zamfirescu*, București, 2001; Mihai Cimpoi, *Duiliu Zamfirescu între Natură și Idee*, Focșani, 2002; Al. Săndulescu, *Viața lui Duiliu Zamfirescu*, Focșani, 2002; Manolescu, *Istoria*, *477–487*; Ioan Adam, *Afinități selective*, Târgoviște, 2012, *7–66*; Zamfir, *Panorama*, I, *414–424*. ***S.C., D.Mc.***

ZAMFIRESCU, George Mihail (13.X.1898, București – 8.X.1939, București), dramaturg, prozator, publicist, poet, traducător.

Este fiul Ralucăi (n. Costache) și al lui Petre Mihai, căruțaș. **Z.** (care la naștere se numea Gheorghe Petre Mihai) urmează școala primară și, până în

clasa a VI-a, Liceul „Cantemir Vodă” din Capitală (1905–1916). Compune piese istorice și polițiste, jucându-le împreună cu alți copii. Din 1917 elev al Școlii de Ofițeri de Rezervă din Botoșani. După Pacea de la București se întoarce în Capitală, frecventează cenaclul lui Al. Macedonski și debutează la „Literatorul” în august 1918 cu poezia *Versurilor mele*, semnată Gemi Zam. Întemeiază în 1920 Societatea Tinerilor Scriitori Români, ce își propunea promovarea dramaturgiei autohtone. În același an inițiază gazeta „Eroii patriei”, scrie la „România nouă” și la „Universul literar”. Se va stabili un timp (1922–1924) la Satu Mare, ca funcționar la Asigurările Sociale. Aici scoate, la 15 martie 1923, publicația satirică „Săgeata”, cu texte asigurate în cea mai mare parte de el, iar între noiembrie 1923 și august 1924 revista „Icoane maramureșene”, la care au colaborat, printre alții, Ion Pas și Ion Marin Sadoveanu. Se străduiește să organizeze o secție de teatru în cadrul cercului cultural local. În aceeași perioadă e prezent în „Cele trei Crișuri”, „Evoluția”, „Cultura poporului” și „Clipa”. În 1925 revine, ca bibliotecar și gazetar, în București. Își citește piesele în cenaclul Sburătorul, publică fragmente din *Domnișoara Nastasia* în „Universul literar” (1926), din *Sam* în „Premiera” (1928) și din *Adonis* în „Excelsior” (1930). Semnează cronică dramatică la „Vremea”, dă în „Gândirea” cronici literare și susține aici „Cronica spectacolelor” (1931–1932), e titularul cronicii literare la mensualul de orientare țărănistă „Progresul social” (1932–1933). Va fi redactor la „Facla”, unde în 1932 asigură, alternativ cu Al. Sahia, rubrica „Literatură–artă”, și la ziarele „Adevărul” și „Dimineața”. Nutrind convingeri de stânga, colaborează la „Cuvântul liber”. Pasionat de scenă (s-a încercat și ca actor), vrând să dea impulsuri noi, cu deschideri experimentale, mișcării teatrale românești, înființează două companii dramatice cu existență efemeră – Masca (1931) și Treisprezece și unu (1932). Practică regia la Teatrul Național din Cernăuți (1929) și la cel din Iași (1933–1939), unde va deveni prim-regizor în locul lui I.A. Maican. În capitala Moldovei întemeiază, cu Sandu Teleajen, Titus Hotnog și Bogdan Amaru, lunarul „literar, critic, social” „Cadran” (ianuarie–iunie 1934) și se implică în existența revistei „Pamflet” (1934–1938), la care iscălește și articolul-program (*Cuvânt pentru o plecare la drum*). Temperament efervescent, de rară energie, în ciuda sănătății șubrede, a fost prezent în numeroase alte periodice, de orientare tradiționalistă sau modernistă: „Abecedar” (Brad), „Adevărul literar și artistic”, „Azi”, „Calendarul”, „Comedia”, „Complex”, „Cosinzeana”, „Curentul”, „Familia”, „Floarea soarelui”, „Gazeta literară”, „Gândul nostru”, „Însemnări ieșene”, „Manifest”, „Năzuința” (Craiova), „Omul liber”, „Opinia”, „Rampa”, „România literară”, „Reporter”, „Revista Fundațiilor Regale”, „Revista scriitoarelor și scriitorilor români”, „Teatrul”, „Viața literară”. A mai semnat M. Zamfirescu, Constantin Bonea, Bucur Dâmboviță, George Filaret, Mircea Lacrimă, Radu Lacrimă, Iosif Mihai, Sam., Mircea Someș, Iacob Trudă. La 1 ianuarie 1929 devine membru al Societății Scriitorilor Români, după ce, cu un an înainte, fusese admis ca membru activ în Societatea Autorilor Dramatici Români. Distins de Societatea Scriitorilor Români cu Premiul pe anul 1931 pentru romanul *Madona cu trandafiri*, i se acordă și Premiul „I. Al. Brătescu-Voinești” (1932), iar post-mortem Premiul „Regele Carol II” pentru opera de romancier (1939).

În versurile lui **Z.**, cele inițiale de rezonanță minulesciană, lamentațiile venite din nevroze și gânduri funebre, reflectând o structură mereu frământată, vulnerabilă, coabitează cu atitudini umanitariste, ce dobândesc nu o dată accente protestatare. Asemenea atitudini caracterizează și nuvelele adunate în volumul de debut *Flamura albă...* (1924), aducând, prin tușe crud naturaliste, dar și cu dese inflexiuni de meditație lirică, scene de război, „suflete și chipuri prinse în vârtejul morții”. Următoarea culegere de proze scurte, *Gazda cu ochii umezi* (1926), cultivă efuziunile lirice, atrăgând însă atenția prin portretistica aplecată adesea asupra dezmoșteniților sorții și prin observarea mediului citadin provincial. Altă culegere de nuvele și povestiri, *Miss,* va apărea postum, în 1942. Același mediu e prezent și în primul roman, *Madona cu trandafiri*. De data aceasta, departe de orice implicații ale realismului, **Z.** promovează subliniate trăsături expresioniste, privilegiază caricaturalul, șarja grotescă și absurdul. Cu acțiunea plasată într-un univers dereglat, halucinant, de coșmar burlesc, scrierea, relevabilă prin atmosferă și printr-un personaj memorabil, mitomanul Mihăilă, posesor al unei imaginații

debordante, enorme, suferă însă de pe urma afectării intelectuale, estetizante, reflectând complexe de autodidact. În cu totul altă cheie sunt concepute alte romane, gândite ca o construcție ciclică, precum *Maidanul cu dragoste* (I–II, 1933), creația cea mai izbutită, care l-a consacrat pe autor, *Sfânta mare nerușinare* (I–II, 1936) și *Cântecul destinelor* (1939). Li se adaugă, neterminat și editat postum, în 1946, *Bariera*, acest titlu fiind hărăzit, de altfel, întregului ciclu. Se realizează aici, cu influențe din literatura rusă, din Maxim Gorki mai cu seamă, și din proza lui Panait Istrati, monografia unei zone puțin abordate până atunci, mahalaua bucureșteană, restituită ca un mediu pestriț, pitoresc, marcat de insalubritate morală, de instincte primare, dar în același timp nu lipsit de profunzimi sufletești, de trăire totală a iubirii, sentiment frust, violent, cu „gust de moarte”, ori ca lume revelând oaze de afectivitate imaculată. Sunt proiecțiile unui narator – copilul, apoi adolescentul Iacov, prin care autorul își exploatează biografia într-o coloratură romantică, lirică, adesea excesivă, mai ales în ultima scriere. Sentimentalismul caracterizează, în cele din urmă, mai toate paginile lui **Z.**, impresia de autentic dominând însă, creată atât prin atmosfera unei colectivități aparte, cât și prin ipostazele umane care ilustrează fatalitatea erosului. Poetizări superflue, tendințe intelectualizante sunt iarăși prezente, după cum se poate constata diluarea treptată a substanței epice. Dacă **Z.** și-a câștigat ca romancier un loc distinct în opinia vremii și a posterității, el s-a impus, totuși, în primul rând ca dramaturg. Asupra teatrului și a artei scenice are idei tranșante. În 1938 publică un volum de cronici și eseuri teatrale, *Mărturii în contemporaneitate*, conținând

George Mihail Zamfirescu și Ion Minulescu

observații profunde și dezvăluind atracția pentru nou. Aproape că nu există articol sau intervenție în care să nu insiste asupra caracterului literar al scrisului dramatic, gen în care recunoaște preeminența cuvântului. „Teatrul literar” este delimitat, așadar, de „teatrul teatral”. Susținător al pieselor de avangardă, **Z.** deosebește noțiunile „modernism” și „modernitate”. Dacă respinge modernismul, înțeles ca o extravagantă paradă de virtuozitate, în schimb se declară adept al unui teatru modern, adică al unui „teatru umanitar și de idei”, argumentația revenind mereu asupra virtualităților spectaculare ale textului dramatic, în convingerea că „numai un text nou poate impune forme noi”. Pentru el, piesa de teatru nu poate fi decât o „operă sintetică”, absorbind substanța unui moment anume – istoric, social, ideologic, existențial – sub acea prismă simbolică prin care clipa primește reflexele eternității. Creația dramatică înseamnă astfel, într-o definiție mai strânsă, caractere sintetice într-o acțiune sintetică. Drept urmare, în tot teatrul lui se simte, cu oscilații, cu împliniri și nereușite, această voință de a construi supraetajat, aruncând un „pod de argint” între real și imaginar, imaginar și simbolic, concret și abstract. S-ar putea risca afirmația că, dacă expresionismul nu ar fi existat, dramaturgia lui **Z.** și-ar fi inventat, sui-generis, propriul expresionism. „Comedia tragică” *Domnișoara Nastasia* (pusă în scenă în 1927 de Compania Bulandra–Maximilian–Manolescu–Storin, la Teatrul „Regina Maria”) este o certă realizare a literaturii dramatice moderne românești. Anterior, scriitorului îi apăruseră compoziții teatrale în revista „Slove” de la Calafat (1924), i se reprezentase în 1925 o piesă în versuri pentru copii, *Sfârlă năzdrăvanul*, și în același an i se tipărise mai întâi în „Năzuința” drama într-un act *Cuminecătura*, inspirată din nuvela *Alexandru Lăpușneanul* de C. Negruzzi, dovedind deja forță expresivă și meșteșug în plăsmuirea intrigii, în construirea personajelor. Domnitorul, mai ales, prezintă trăsături inedite în raport cu optica tradițională integral negativă – bunăoară, atitudinea lui față de boieri e justificată prin versatilitatea acestora –, atribuindu-i-se calități de abil diplomat, ce îl apropie de Vlaicu Vodă, personajul lui Al. Davila. **Z.** mai încearcă teatrul istoric, experimentând soluții expresioniste în piesa scurtă *Fu poruncă de la Suceava* (reprezentată în 1927 la Teatrul Național din Craiova) și publică în „Universul literar” (1926) „actul provincial” *Primăvara ce s-a dus*, tentativă de dramă psihologică degajând o delicată poezie melancolică. Piesa *Domnișoara Nastasia* evocă, asemenea ciclului romanesc *Bariera,* dar cu un plus de tragism și cu mai nuanțate sondări ale psihicului, mahalaua, văzută altfel decât la I.L. Caragiale, dar la fel de complex cum o adusese pe scenă celălalt promotor al comediei tragice, Mihail Sorbul. Amintind și umanitatea din *Azilul de noapte* de Maxim Gorki, protagoniștii – Nastasia, Vulpașin –, firi aprige, pasionale, având ceva din hybrisul eroilor tragediei antice, sunt doborâți și în același timp înălțați prin suferință, eroina impresionând și datorită purității sufletești. Simțul progresiei pare a fi însușirea de căpetenie a dramaturgului, care într-un bine susținut dozaj injectează în text, odată cu fiorul tragic, presentimentul unui zguduitor, de neevitat sfârșit. „Vina tragică” a personajelor rezidă în patima care le-a înrobit și le devastează. Elementele de comedie sunt utilizate cu măsură, spre sublinierea contrapunctică a filonului dramatic. Deschiderile către expresionism, realismul robust, care poate fi pus alături de cel din romanul *Ion* al lui Liviu Rebreanu, accentele naturaliste se contopesc într-o structură unitară, de evidentă originalitate. Alte piese, nereprezentate pe scenă în timpul vieții autorului – *Sam*, *Grup revoluționar 8* (*G. R. 8*) (1930), *Adonis* –, cu tăietura lor de parabolă (veșmânt prețios al tezei), nimeresc o țintă diferită de aceea pe care și-o propun. Semețindu-se întru idee, ele sunt totuși mai convingătoare prin sentimente. Metafora intermediază, dând o turnură insolită unui mesaj mai curând poematic decât filosofic. Cu o singură excepție, piesa *Sam*, teatrul lui **Z.** nu va mai atinge nivelul din *Domnișoara Nastasia,* deși în anumite privințe poate reține atenția. În acest text subintitulat „Poveste cu mine, cu tine, cu el...”, mișcările sufletești sunt trecute prin alambicul unei prolixe alegorii. Propunându-și să urmărească un destin ce implică general-umanul, vehiculând numeroase personaje-idee, arhetipale, hărăzindu-i protagonistului iluminări, dramaturgul îl poartă printr-o serie de încercări, care înseamnă și un periplu în diverse spații geografice. În esență, personajul trăiește trei probe fundamentale: iubirea, războiul și revoluția, în și prin care caută certitudini

ultime, absolute. Condiția sa atinge granițele tragicului tocmai pentru că percepe distanța dintre construcțiile imaginative, dintre ideal și lume, datul real. La capătul drumului intervine însă o revelație compensatoare, oferind un sens existenței: „Cred în suferință, singurul adevăr, singura viață, singura fericire, singura înălțare”. Piesa, s-ar spune *Peer Gynt* a literaturii noastre, rămâne, în ciuda unor scăderi (parțiala nebulozitate a eșafodajului de idei), o amplă meditație de respirație modernă. Cu timbrul ei poematic, cu pigmentația simbolică a construcției alegorice și ambițioasele (prezumțioasele) punți aruncate spre sferele abstracte, *Sam* se apropie de „opera sintetică” a cărei fantomă îl vizitează pe **Z.** în asiduitățile lui de dramaturg. Dar piesa, acceptată inițial de Teatrul Național bucureștean, e declarată subversivă, devine un „caz” în epocă și nu va vedea luminile rampei decât în 1971, la Teatrul de Stat din Pitești. *G. R. 8* se vrea o „glumă neverosimilă cu dragoste și moarte”. Tema iubirii e asociată temei morții, într-o combinație în care „gluma” nu e glumă deloc, iar termenul „neverosimil” sugerează o desprindere de convențional. Nerealizată artistic, piesa apelează, ca și *Sam*, la modalitățile expresioniste, tinzând să ilustreze – cu reflexe din Dostoievski – ideea că pentru formarea caracterelor ferme e absolut necesară fapta eroică. Spirit febril, tentat mereu de noi experiențe în diferite perimetre ale genului dramatic, scriitorul compune *Adonis*, o „parabolă cu o haimana, o portocală și un vis”, pronunțat expresionistă, împletind planul realului și al oniricului pentru a relata, în tonalitate poetică, trista poveste a unui vagabond inadaptabil. Ulterior practicării formulei dramei alegorico-simbolice, el va face concesii gustului mic-burghez în comedia apăsat sentimentalistă (dar de anume pătrundere psihologică și virtuți umoristice) *Idolul și Ion Anapoda* (premiera în 1934 la Teatrul Național din București), ce se apleacă, în manieră tradițională, asupra lumii funcționarilor mărunți, punând în prim-plan tipul insului modest, dar altruist, loial, afectuos, cu semeni în teatrul lui Camil Petrescu, G. Ciprian, Tudor Mușatescu, Mihail Sebastian.

Noutatea Domnișoarei Nastasia *stă în unghiul tragic și verosimil sub care e pictată mahalaua; cu material de extracție caragialiană, d. George Mihail Zamfirescu a izbutit să se scuture de influența marelui comic, convertind în viziune dramatică lumea periferică, intuită până acum numai în deformațiile ei morale și intelectuale.* [...] *Peste rezerve și deficiențe, romanul* Maidanul cu dragoste *este, până acum, opera capitală în proză a d-lui George Mihail Zamfirescu și evocarea de suflu epopeic a periferiei, văzută în aspectul ei de cerc închis, cu moravuri și o etică proprie, cu pitoresc specific și tragică umanitate, în aerul otrăvit de miasmele instinctelor primare.*

POMPILIU CONSTANTINESCU

SCRIERI: *Flamura albă... Suflete și chipuri prinse în vârtejul morții*, pref. Eugen Relgis, Satu Mare, 1924; *Cuminecătura*, București, 1925; *Gazda cu ochii umezi*, București, 1926; *Domnișoara Nastasia*, București, 1928; *Madona cu trandafiri*, București, 1931; *Maidanul cu dragoste*, I–II, București, 1933; ed. îngr. Florence G. Zamfirescu, pref. Valeriu Râpeanu, București, 1957; *Idolul și Ion Anapoda*, București, [1935]; *Sfânta mare nerușinare*, I–II, București, 1936; ed. îngr. și pref. Valeriu Râpeanu, București, 1998; *Mărturii în contemporaneitate*, București,1938; *Cântecul destinelor*, București, 1939; *Sam*, Oradea, 1939; *Sufletul soldaților de plumb*, București, 1940; ed. București, 1957; *Miss*, București, 1942; *Bariera*, pref. Florence G.M. Zamfirescu, București, 1946; *Teatru*, îngr. și pref. Valeriu Râpeanu, București, 1957; [*Scrieri*], vol. I: *Teatru*, vol. II: *Mărturii în contemporaneitate*, îngr. și introd. Valeriu Râpeanu, București, 1974; *Corespondență*, îngr. și pref. Claudia Dimiu, București, 1988; *Domnișoara Nastasia și alte piese*, Cluj-Napoca, 1989. **Traduceri:** Ly-Chao-Pée, Pieter van der Meer, Selma Lagerlöf, în *Magnolia*, Arad, 1925; Pierre Mac Orlan, *Bestia cuceritoare*, București, 1925.

Repere bibliografice: Petrescu, *Teze*, *322–324*; Perpessicius, *Opere*, V, *188–192*, VI, *166–171*, VIII, *273*, XII, *389*, *550–551*; Lovinescu, *Critice*, III, *163–167*; Aderca, *Contribuții*, II, *290–291*; Călinescu, *Opere*, I, *762–764*, III, *58–65*; Constantinescu, *Scrieri*, V, *260–273*; Ionescu, *Război*, II, *146–149*; Sebastian, *Eseuri*, *294–298*; Papadima, *Creatorii*, *344–351*; Lovinescu, *Ist. lit. rom. cont.*, *249–250*, *373–374*; Sebastian, *Jurnal*, *545–548*; Munteano, *Panorama*, *239–240*; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *835*, *837*, *Ist. lit.* (1982), *920*, *922–923*; Vianu, *Opere*, XII, *355–360*; Valeriu Râpeanu, *George Mihail Zamfirescu*, București, 1958; Silvia Cucu, *George Mihail Zamfirescu și teatrul*, București, 1967; Zaciu, *Masca*, *373–379*; Crohmălniceanu, *Lit. rom. expr.*, *163–170*; Crohmălniceanu, *Literatura*, I (1972), *303–304*, III, *24–41*; *Ist. teatr. Rom.*, III, *217–221*, *284–287*, *523–526*; Valeriu Râpeanu, *Interpretări și înțelesuri*, București, 1975, *60–119*; Brădățeanu, *Istoria*, II, *258–269*; Râpeanu, *Cultură*, I, *197–263*; Râpeanu, *Scriitori*, *189–216*; Negoițescu, *Ist. lit.*, I, *229–231*; Faifer, *Cordonul*, *112–121*; *Dicț. analitic*, I, *319–321*, III, *13–14*; *Dicț. esențial*, *916–918*; Ghițulescu, *Istoria*, *110–113*; Rodica Grigore, *Retorica măștilor în proza interbelică românească*, Cluj-Napoca, 2005,

243–273; Georgiana Sârbu, *Istoriile periferiei. Mahalaua în romanul românesc de la G. M. Zamfirescu la Radu Aldulescu*, București, 2009, *53–61, passim.* ***E.O., F.F.***

ZAMFIRESCU, Ion (7.VIII.1907, Craiova – 31.XII.2001, București), istoric al teatrului, eseist, memorialist.

Este fiul Mariei (n. Petrescu) și al lui Ion Zamfirescu, comerciant. Termină în 1926 Liceul „Frații Buzești" din orașul natal și se înscrie la Facultatea de Litere și Filosofie a Universității din București, pe care o va absolvi în 1929. Funcționează ca profesor la liceele „Sf. Sava", „Gh. Lazăr" și „Mihai Viteazul" din Capitală până în 1940, când își susține doctoratul în filosofie cu teza *Spiritualități românești*, fiind titularizat conferențiar la Catedra de filosofia culturii și a istoriei la Facultatea de Litere și Filosofie a Universității bucureștene. Suspendat în 1950 din motive politice, se vede trimis în învățământul liceal, unde predă până în 1960, an în care este numit profesor de literatură comparată la universitățile din Craiova și București; deține acest post până la pensionare, în 1968. A fost ales președinte al Comitetului Național de Literatură Comparată în 1969 și a făcut parte din conducerea publicațiilor „Synthesis", „Revue roumaine d'histoire de l'art", „Studii și cercetări de artă". Debutează în 1934 la cotidianul „Adevărul", semnând cronici și articole teatrale. Studii, intervenții în chestiuni de istoria culturii, teatru, literatură, dar și publicistică pe teme sociale și politice îi mai apar în „Arhiva pentru știința și reforma socială", „Anuarul «Ateneului Român»", „Jurnalul", „Viața românească", „Meridian", „Semnalul", „Revista Fundațiilor Regale", „Viitorul", „Ramuri", „Revista de istorie și teorie literară" ș.a. I s-a decernat în 1974 Premiul „I.L. Caragiale" al Academiei RSR, iar în 2001 a fost distins cu Ordinul Steaua României în grad de Cavaler.

Într-o primă etapă, incluzând anii 1930–1950, preocupările lui **Z**. atestă orizonturi pluridisciplinare, determinate și de îndeletnicirile didactice. Paginile cu privire la istoria învățământului, ca în volumul colectiv *Monografia Liceului „Gh. Lazăr" din București (1860–1935)*, tipărit în 1935, etică (*Elemente de etică pentru clasa a VIII-a secundară*, manual semnat în 1936 în colaborare cu Dimitrie Gusti) și psihologie (*Breviar de psihologie*, 1947) răspund mai degrabă unor îndatoriri și nevoi formative. În schimb, cărțile *Spiritualități românești* (1941), *Orizonturi filosofice. Idei, oameni, probleme de cultură* (1942) și *Destinul personalității. Contribuții la cunoașterea omului și culturii contemporane* (1942) sunt rodul unor strădanii născute din pasiune și vocație, prefigurând posibile sinteze. Poate să surprindă, de aceea, dar e explicabilă în contextul politic al timpului, orientarea după 1950 spre literatura universală, mai exact spre istoria dramaturgiei. Doar până la un punct, fiindcă în studiile de filosofia culturii autorul mai prospectase acest spațiu, în întrepătrundere cu altele, înrudite, din câmpul umanisticii. Cea dintâi și cea mai însemnată contribuție istorico-literară a lui **Z.** este *Istoria universală a teatrului* (I–III, 1958–1968). Fără a accentua asupra evoluției spectacolului, ci tinzând spre o sinteză a manifestării teatrale cu fundamentele ei istorice, filosofice și estetice, tratatul, primul de acest profil și amploare la noi, are ca premisă ideea că scena a reflectat continuu tot ce s-a petrecut mai de seamă în așezarea moravurilor, în viața instituțiilor, în dezvoltarea istorică și morală a societății, în constituirea și funcționarea stilurilor de cultură. Cele trei volume ilustrează acest adevăr de la Antichitate până la clasicism, închizând evoluția cu perioada actuală. În atenția cercetătorului a intrat, mai restrâns, și spațiul Extremului Orient – India, China, Japonia ș.a. Prinse analitic în contextura epocii, fenomenele de teatru sunt judecate din numeroase unghiuri – repertoriu, actor, public, regie, subiecte, intrigi, forme și idei înnoitoare, influențe, semnificații etc. –, spre a le revela permanențele estetice și umane. Efortul de a ordona și sintetiza un material uriaș într-o imagine de ansamblu care să sugereze dinamica manifestărilor scenice din toate timpurile, și nu în ultimul rând achizițiile interpretative și documentare conferă *Istoriei universale a teatrului* meritele unei lucrări de referință nu numai în perimetrul

național. Continuat de *Teatrul european în Secolul Luminilor* (1981), de *Teatrul romantic european* (1984) și de alte cercetări realizate după aceleași principii, tratatul reprezintă și un punct de plecare pentru un tablou impresionant prin vastitate și diversitate. În *Panorama dramaturgiei universale* (1973), un fel de compendiu prelungit până în actualitate, accentul cade asupra literaturii dramatice în impactul ei cu realitatea culturii sociale. Înăuntrul epocilor clasică și modernă se respectă cu strictețe succesiunea stilurilor și a mișcărilor literare: clasicismul Luminilor, romantismul, realismul, simbolismul și modernismul, teatrul contemporan fiind văzut mai mult ca o posibilitate de lucru. *Drama istorică universală și națională* (1976) punctează perioadele de avânt și stagnare înregistrate de drama istorică. **Z.** reface aici drumul subspeciei din Antichitate până azi, ultimele capitole acoperind spațiul românesc, ale cărui momente sincrone cu evoluția europeană și a cărui specificitate le subliniază. Uneori lucrările despre istoria teatrului și a dramaturgiei au ca sorginte studii, conferințe și eseuri anterioare, adunate în volumele *Probleme de viață, teorie și istorie teatrală* (1974) sau, parțial, *Teatru și umanitate* (1979), unde se urmăresc „motive general-umane în creația dramatică a lumii”. Idei și procedee similare, cu scopuri didactice îndeosebi, vor conduce la elaborarea *Istoriei literaturii universale* (I–II, 1970–1973), scrisă în colaborare cu Margareta Dolinescu. Cât privește memorialistica lui **Z.**, un aer ceremonios îi învăluie amintirile senine, de o lucidă afectivitate – *Oameni pe care i-am cunoscut* (1987), *Întâlniri cu oameni, întâlniri cu viața* (1990), *Pagini memorialistice* (1995). Prezența tutelară, în filigran, este aceea a Profesorului în căutare de pilde care să aibă „puterea unei exemplarități suverane”. Om de școală, sortit unei lungi cariere de dascăl, cărturarul nutrește o neprecupețită admirație pentru „arta de catedră”, privită ca sacerdoțiu și har al oficierii. Personalitățile rostuite în sobre medalioane (Nicolae Iorga, C. Rădulescu-Motru, Ion Petrovici, Francisc Rainer, E. Lovinescu, Nicolae Cartojan, Tudor Vianu, Al. Claudian, Alice Voinescu, Nicolae Bagdasar ș.a.) se proiectează, conform didacticismului asumat al suvenirelor, în luminoase „modele de umanitate”, oferind „lecții de viață” filtrate de „esențe estetice și morale”. Ferindu-se de pitorescul ieftin, de anecdotica de colportaj, **Z.** evocă în „diapazon subiectiv”, sub semnul unei „alianțe spirituale”, oameni de seamă pe care a avut șansa de a-i întâlni, privindu-i sub două aspecte – în societate și în intimitatea lor sufletească. E o portretistică generoasă, cu accent omagial și totuși croită cu o certă seriozitate analitică. Profilul istoricului literar definit de vocația sintezei, al istoricului de teatru, al teoreticianului culturii și al memorialistului este completat de activitatea dascălului și a cărturarului, prezent, cu verbul lui vibrant, în numeroase împrejurări culturale.

SCRIERI: *Spiritualități românești*, București, 1941; ed. Marin Diaconu, București, 2001; *Destinul personalității. Contribuții la cunoașterea omului și culturii contemporane*, București, 1942; *Orizonturi filosofice. Idei, oameni, probleme de cultură*, București, 1942; *Istoria universală a teatrului*, I–III, București, 1958–1968; ed. 2, I–IV, îngr. și postfață Rodica Firescu și Alexandru Toma Firescu, Craiova, 2001–2004; *Istoria literaturii universale* (în colaborare cu Margareta Dolinescu), I–II, București, 1970–1973; *Panorama dramaturgiei universale*, București, 1973; ed. 2,Craiova, 1999; *Probleme de viață, teorie și istorie teatrală*, București, 1974; *Ateneul Român* (în colaborare cu Virgil Cândea și Vasile Moga), București, 1976; *Drama istorică universală și națională*, București, 1976; *Teatru și umanitate. Motive general-umane în creația dramatică a lumii*, București, 1979; *Teatrul european în Secolul Luminilor*, București, 1981; *Teatrul romantic european*, București, 1984; *Oameni pe care i-am cunoscut*, București, 1987; *Întâlniri cu oameni, întâlniri cu viața*, București, 1990; *Pagini memorialistice,* Craiova, 1995; *Din cartea nepoților: poezii,* pref. Nicolae Peneș, București, 1999; *Testament moral pentru tinerii mileniului al treilea,* Craiova, 2002; *Altitudini și atitudini filosofice*, îngr. Marin Diaconu, Craiova, 2007; *Scrieri filosofice*, I–II, îngr. Marin Diaconu, Craiova, 2007. **Antologii:** *O antologie a dramei istorice românești (Perioada contemporană)*, introd. edit., București, 1986.

Repere bibliografice: Petru Comarnescu, *Liceul, gândit cu prilejul unei monografii,* RFR, 1935, 10; George D. Nedelcu, *„Spiritualități românești”*, „Gazeta cărților”, 1941, 5–6; Petru P. Ionescu, *„Spiritualități românești”,* RFR, 1942, 8; N. Mihăescu, *Spre un nou umanism,* „Acțiunea”, 1942, 649; Licu Pop, *„Orizonturi filosofice”,* LU, 1943, 6; François Clair, *Unde-s intelectualii?*, „Ancheta”, 1945, 121–122; Rodica Pandele, *„Panorama dramaturgiei universale”*, RITL, 1973, 4; Romulus Diaconescu, *„Drama istorică universală și națională”*, RL, 1977, 10; N. Barbu, *„Teatru și umanitate”*, CRC, 1980, 12; Constantin Cubleșan, *„Teatrul

european în Secolul Luminilor”, ST, 1981, 12; Mihai Vasiliu, [*Ion Zamfirescu*], F, 1982, 3, 8; Doina Modola, *Ion Zamfirescu la 75 de ani,* TR, 1982, 39; Natalia Stancu, *„Teatrul romantic european”,* RL, 1984, 52; Emil Manu, *Fidelitatea memoriei*, VR, 1988, 4; Florin Faifer, [*Ion Zamfirescu*], CRC, 1989, 50, CL, 2006, 4; Alex. Ștefănescu, *Literatură și anamneză,* RL, 1990, 14; Nae Antonescu, *„Întâlniri cu oameni, întâlniri cu viața”,* ST, 1990, 5; Velea, *Universaliști, 49–55;* Marina Constantinescu, *Tandrețea unui spirit,* RL, 2002, 1; [*Ion Zamfirescu*], „Mozaicul”, 2000, 7–8, 2002, 1–2 (grupaje speciale)*;* Alexandru Toma Firescu, *Ion Zamfirescu,* „Mozaicul”, 2007, 10–12; Bogdan Ulmu, *Un mare om care a ratat centenarul,* CL, 2002, 1; Ștefan Oprea, [*Ion Zamfirescu*], DL, 2002, 3, DL, 2005, 60; *Dicț. scriit. rom.*, IV, *853–855;* Firan, *Profiluri,* II, *357–361.* ***S.V., F.F.***

ZAMFIRESCU, Violeta (21.VII.1920, Craiova – 4.X.2006, București), poetă, prozatoare, autoare dramatică. Este fiica Ioanei (n. Bumbaru) și a lui Sterian Lăzăroiu, ofițer. Urmează școala primară și Liceul „Regina Maria” în orașul natal, luându-și bacalaureatul în 1939. Se înscrie la Facultatea de Drept a Universității din București în 1942, dar își întrerupe studiile în 1944. Va lucra ca redactor la „Gazeta literară” (1954–1956), la Radiodifuziune (1956–1959, 1968–1969), „Luceafărul” (1960–1968) și ca redactor-șef la Editura Eminescu (1969–1971). Debutează în 1951 la „Viața românească”, iar editorial în 1955 cu placheta *Inima omului*, urmată de numeroase culegeri de versuri, unele pentru copii: *Rodul pământului* (1957), *Grădina soarelui* (1961), *La gură de rai* (1965), *Colind de primăvară* (1969), de poemele dramatice *Gheorghe Șincai*, *Lumea și cucul*, editate în volumul *La poarta celor care dorm* (1970), cartea de proză scurtă *Cei de la casa pândarului...* (1974), de romanele *Îndrăgostiții triști* (1979), *Surâsul iubirii* (1984) și de publicistică.

Versurile din culegerile *Inima omului*, *Iarba dragostei* (1957), *Ceasul de slavă* (1960), *Liniștea vântului* (1963), precum și altele semnate de **Z.** se plasează prin sensibilitate și prin mijloacele de expresie în climatul liric de la începutul secolului al XX-lea, mai precis în sămănătorism. Notele caracteristice sunt sentimentalismul nud, sinceritatea spontană, prozaică, prea puțin transfigurată, inocența involuntară și nu rareori diluția verbală. Concurând-o parcă pe Maria Cunțan, poeta se destăinuie ca într-o corespondență particulară versificată, amintindu-și clipe de intimitate: „Atunci strâns în brațe-ntâia oară,/ Te-aș fi certat, poate, ca pe copii,/ Dar se strânsese vânt de primăvară,/ Prin inimă, prin codri, peste Jii”. În efortul de înfrângere a intimismului, pe alocuri dulceag și chiar ușor impudic, **Z.** cedează intermitent unei tentații diametral opuse. Există, chiar în cărțile de după 1964 (moment de schimbare benefică în scrisul poetei, ca și în tot scrisul românesc), formulări net prozaice și declamative, convențional patetice. Caracteristice unor culegeri precum *Frumusețe continuă* (1964), *Ziua a șasea* (1966), *Duminecă* (1967) sunt însă poeziile cu efuziuni în parte cenzurate, unde facilitatea e biruită prin stilizare: „Au poame crude toți prunii, gutuii./ Cerul dezlănțuie alt curcubeu./ Și n-aud cum nucii bat – amăruii –/ Frunza tomnatecă-n sângele meu.// Beau soare mult, mi se clatină mersul./ Râd și mă cațăr cu fânul pe clăi./ Sună zefirul în mine neștersul/Imn pentru flacăra ochilor tăi” (*Dans euforic*, din volumul *Frumusețe continuă*). În versurile ulterioare culegerii *Dragoste* (1968) registrul tematic se îmbogățește prin explorarea mitologicului de sursă îndeosebi folclorică. În *Inia Dinia* (1971) simbolul iubirii e un Orfeu feminin care străbate infinitul călare pe Galben de Soare, metaforă a inspirației. **Z.** se încearcă și în teatru, dar *Gheorghe Șincai* sau *Lumea și cucul* sunt nerealizate ca scrieri dramatice. Prima tinde să actualizeze apoteotic personalitatea celui mai combativ cărturar al Școlii Ardelene, reliefând trei momente din viața lui (întemnițarea, găzduirea la poetul Nagy László și ultimul drum, cel de la Oradea la Sinea), cu imaginarea, artificioasă, a unor acțiuni conspirative. A doua piesă, cu subiect din actualitate, inserează o intrigă sentimentală într-o dramă socială: construirea și surparea unui stadion. O demipoetă, Irina Brumaru, căsătorită cu un inginer, vrea să îl despartă pe șeful acestuia, Dan Celmare, de soție și să îl determine să se însoare cu ea. Nu reușește. Alt inginer se străduiește să aducă pace în familii; efort zadarnic, întrucât se confruntă doi „cuci”, iar aceștia nu își pot schimba condiția. Salvând din cele două piese ceea ce a crezut că poate fi salvat, autoarea a inclus unele fragmente, ușor retușate, în antologiile *Poezie* (1972) și *Incandescențe* (1985). Alături de multe rimări ocazionale, un poem omagial dedicat Elenei Ceaușescu, *Floare de suflet* (1989), încheie, deloc fericit, o inegală și prolifică producție. Proza

scurtă (*Cei de la casa pândarului*…) e insignifiantă la **Z.**, care sentimentalizează și poetizează convențional și conjunctural pe tema „vieții noi”, a „reconstrucției socialiste” ș.a.m.d., sau care în romanele *Îndrăgostiții triști* și *Surâsul iubirii* ș.a. aduce în prim-plan scene de viață obișnuită, impregnate forțat tot de lirism.

SCRIERI: *Inima omului*, București, 1955; *Iarba dragostei*, București 1957; *Rodul pământului*, București, 1957; *Ceasul de slavă*, București, 1960; *Grădina soarelui*, București, 1961; *Liniștea vântului*, București, 1963; *Frumusețe continuă*, București, 1964; *La gură de rai*, București, 1965; *Ziua a șasea*, București, 1966; *Duminecă*, București, 1967; *Dragoste*, București, 1968; *Colind de primăvară*, București, 1969; *Nuntă cu zei*, București, 1969; *La poarta celor care dorm*, București, 1970; *Poezii pentru copii*, București, 1970; *Inia Dinia*, cu ilustrații de Mihu Vulcănescu, București, 1971; *Nevindecare*, București, 1972; *Pedeapsă de viață lungă*, București, 1972; *Poezie* (*1950–1972*), București, 1972; *Cei de la casa pândarului*..., București, 1974; *Simfonie*, București, 1975; *În aerul vibrând*, București, 1977; *O lume pentru toți*, București, 1977; *Îndrăgostiții triști*, București, 1979; *Trandafirul cerului*, București, 1979; *Incandescența miezului*, București, 1981; *Lacrima pietrei*, București, 1981; *Surâsul iubirii*, București, 1984; *Incandescențe*, pref. Paul Georgescu, București, 1985; *Zbor de cântec peste nori*, București, 1985; *Abura lumii*, București, 1987; *Floare de suflet*, București, 1989. **Antologii:** *Izvoare nesecate. Poeții României socialiste omagiază eliberarea patriei*, București, 1979 (în colaborare cu Aurel Martin). **Traduceri:** *Din lirica japoneză*, îngr. Ion Acsan, pref. Vasile Nicolescu, București, 1970 (în colaborare).

Repere bibliografice: Petroveanu, *Pagini, 266–269;* Eugen Luca, [*Violeta Zamfirescu*], CNT, 1965, 2, F, 1971, 2; Bălan, *Condiția, 60–64;* Martin, *Poeți*, I, *109–118;* Dumitru Micu, *„Dragoste”*, RL, 1968, 5; Al. Dobrescu, *„Nuntă cu zei”*, „Alma mater”, 1969, 2; Rusu, *Utopica, 226–231;* Mircea Iorgulescu, *„La poarta celor care dorm”*, RL, 1971, 5; Daniel Dimitriu, *„Pedeapsă de viață lungă”*, CL, 1972, 15; Caraion, *Duelul, 182–183*; Barbu, *O ist.*, I, *113–116*; Piru, *Poezia*, I, *379–387*; Doina Uricariu, *„În aerul vibrând”*, LCF, 1977, 35; *Lit. rom. cont.*, I, *238–242*; Nicolae Pop, *Perimetru sentimental*, Craiova, 1980, *337–341*; Fănuș Neagu, *A doua carte cu prieteni*, București, 1985, *160–163*; Emil Manu, *„Incandescențe”*, RL, 1986, 2; Cândroveanu, *Lit. rom.*, *222–224*; *Dicț. scriit. rom.*, IV, *855–857*; Negrici, *Comunism, Proza, 39*; Firan, *Profiluri*, II, *361–363*, Popa, *Ist. lit.*, I, *893*. ***D.Mc.***

ZAMPHIRESCU, Mihail (1838 sau 1840, București – 15.VI.1878, București), poet.

Fiu al bucureștenilor Zamfir și Măndica (n. Popescu), **Z.** a absolvit Colegiul „Sf. Sava”, iar cu ajutorul lui Ion Heliade-Rădulescu ar fi urmat literele și filosofia la Paris și Viena. A fost funcționar al Eforiei Spitalelor Civile până la moartea sa, survenită într-o casă de sănătate din București. Scrie și publică versuri în ziarele „România”, unde își face debutul în 1857 cu poezia *La Romania*, și „Dâmbovița”, strângându-le apoi în placheta intitulată *Aurora*, apărută în 1858. Mai colaborează la „Revista Carpaților”, „Buciumul”, „Perseverența”, „Foaia Societății pentru Învățătura Poporului Român”; „Foaia societății Românismul” (1870–1871) îl menționează printre membrii comitetului de redacție. Din 1873 până în 1876 e prezent cu versuri, figurând și în redacție, la „Revista contimporană”. Nu a fost lipsit de o anumită popularitate, mai ales după ce în 1873 compune, la îndemnul confraților de la această din urmă publicație, revista teatrală *Muza de la Borta Rece*, în care îi ridiculiza pe membrii Junimii. Mai scrie, împreună cu Petru Grădișteanu, Ciru Oeconomu, Nicolae Țincu, Al. Lara și Oscar Eliot, revista umoristică *Cer cuvântul!* (1874). I s-au atribuit și o serie de satire politice versificate din ziarul „Scrânciobul”. Poeziile de după 1860 apar în culegerea *Cântece și plângeri* (1874). Au rămas neterminate – după unele mărturii – o poemă satirică (*Nebuniada*) și alta epică (*Bătălia de la Teișani*), precum și un dicționar de rime.

Volumul *Cântece și plângeri* reunește încercări de factură diferită: balade, legende, meditații, cântece, sonete. Numeroase sunt stihurile de iubire care, în tonul elegiac și sentimental al timpului, au avut o muzicalitate capabilă să le asigure o receptare imediată. Motive romantice – veghea, toamna, luna, noaptea – sunt frazate obsesiv. **Z.** și-a însușit de la romanticii apuseni tonalitatea pesimistă a

mărturisirii, învăluită uneori în melodia romanței sau în țesătura baladei. Confesiunea Mariei (*Sora Maria)*, un „suflet blestemat”, o amintește îndeaproape pe cea a lui Rolla din poemul lui Alfred de Musset. *Cântecul zvânturatului* reia un monolog byronian, *Poetul și muza* dezvoltă tema pierderii credinței, cu ecouri din *L'Espoir en Dieu* de Musset, iar în construcție imită *Nopțile*. Blazarea (un sonet se intitulează *The Spleen*) este însă artificială, impresie acutizată și de limbajul italienizant, în linia lui Heliade-Rădulescu. O armonie particulară dobândește, prin refren, poemul *Somnolența*, expresie a dezolării în fața spectacolului neschimbat al lumii (temă care îl va obseda pe Eminescu). Autorul arată o preferință marcată pentru macabru și sepulcral – castele ale morții, strigoi, femei cu mințile rătăcite cântând noaptea în cimitir –, fără a fi original. *Mireasa strigoiului* preia trama baladei *Oscar of Alva* de Byron, cu unele ecouri din Ludwig Uhland și din *Zburătorul* lui Heliade-Rădulescu. Fantasticul este diluat de lamentația după tinerețea și fericirea pierdută. Totuși, în *Bardul* (poem influențat vădit de *Blestemul bardului* al lui Uhland) se conturează un portret sugestiv al cântărețului „străin” de acestă lume, cu elemente ce îl apropie, pictural, de imaginea Luceafărului eminescian. Cu mare ușurință în versificare, **Z.** a încercat diferite tipuri de strofe și ritmuri variate. El nu se sfiește să introducă vocabule și versuri străine în refren sau în rimă. Alături de Al. Depărățeanu, a consolidat versul scurt. Dar nici exercițiile metrice, nici aspirația romantică nu pot birui platitudinea imaginii. Satira *Muza de la Borta Rece*, subintitulată „bufonerie literară” (atribuită imaginar comediografilor francezi Henri Meilhac și Ludovic Halévy), în care Titu Maiorescu este Minorescu, Eminescu – Minunescu, G. Panu – Pan-Pan, Samson Bodnărescu – Butnărescu, se dovedește lipsită de spirit. Eminescu e acuzat, cu îngustime, de a fi încălcat regulile gramaticii și se citează, într-un comentariu dirijat de o neînțelegere totală, fragmente din *Mortua est* și din *Sărmanul Dionis,* care lui **Z.** îi păreau „grotești”. Totuși, scrierea a fost cunoscută în epocă, servind adversitățile, de diferite origini, pe care și le crease Junimea.

SCRIERI: *Aurora*, București, 1858; *Muza de la Borta Rece,* București, 1873; *Cântece și plângeri*, București, 1874; ed. București, 1881; ed. I–II, București, [1895–1896]; ed. pref. Ludovic Dauș, Craiova, 1907.

Repere bibliografice: Pop, *Conspect,* I, *160–163;* Demetrescu, *Profile, 149–158;* Panu, *Junimea,* II, *222–268;* Apostolescu, *Infl. romant., 266–277;* Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *294–295, Ist. lit.* (1982), *328–330;* Cornea, *Alecsandrescu–Eminescu, 310–311*; *Ist. lit.,* III, *152–153;* Emil Georgescu, Vasile Bașa, *Destinul unui poet: Mihail Zamfirescu,* CRC, 1975, 36; *Dicț. lit.1900, 932;* Tacciu, *Romant. rom.,* II, *307, 317,* III, *92, 291; Dicț. scriit. rom.,* IV, *857–858.* ***S.C.***

ZANC, Grigore (26.I.1940, Șigău, j. Cluj), prozator.

Este fiul Mariei (n. Todean) și al lui Todor Zanc, țărani. Urmează școala primară în satul natal, își continuă învățătura la Dej (1950–1956) și la Liceul Pedagogic din Cluj (1960–1961), iar între 1964 și 1969 este student al Facultății de Filosofie a Universității „Babeș–Bolyai” din Cluj. Obține titlul de doctor în filosofie cu teza *Politicul în concepția lui Petre Andrei*, susținută în 1981, an în care beneficiază și de o bursă la Columbia University, în SUA. Un timp a fost învățător în câteva sate din județul Cluj (1956–1962), instructor al UTC (1962–1964) și la Comitetul Județean PCR (1972–1980) din Cluj. În perioada studenției conduce subredacția clujeană a revistei „Viața studențească” (1967–1969), apoi cenaclul de estetică Diotima (1970–1974). După licență e asistent (1969), lector (1974), conferențiar (1990), profesor la Catedra de filosofie a facultății absolvite. Din 1990 intră și în viața politică, fiind președinte al organizației județene Cluj și membru în conducerea națională a Partidului Democrației Sociale din România. Prefect de Cluj din 1990, demisionează în august 1996 și funcționează, câteva luni, ca ministru al Culturii. În legislatura 2000–2004 va fi senator de Cluj, ulterior fiind desemnat membru în Consiliul Național al Audiovizualului. Debutează cu o schiță la „Amfiteatru” în 1969. Mai scrie în „Luceafărul”, „Tribuna”, „Steaua”, „Utunk”, „Korunk”, „România literară”, „Vatra”, „Viitorul social”, „Studia Universitatis «Babeș–Bolyai»” ș.a.; în 1990 a fost director al publicațiilor clujene

„Mâine" și „Azi", iar între 1990 și 1992 a făcut parte din colegiul de redacție al cotidianului „Azi" din București. Prima carte, romanul *Conul de umbră*, îi apare în 1975 și e urmată de alte două romane – *Cădere liberă* (1978) și *Careul de fugă* (I–II, 1985–1990), de proză scurtă – *Alb* (2000), eseuri – *Etica spiritului revoluționar* (1975), *Hamlet – între vocație și datorie morală* (1998), publicistică – *...Să-i faci pe alții să vadă ceea ce nu știu că văd...* (2010), și de scenariul cinematografic *Probleme personale* (1981, după o idee din *Cădere liberă*). I s-au acordat mai multe distincții, între care Premiul Uniunii Scriitorilor (1975, 1978), Premiul Asociației Scriitorilor din Cluj (1998) ș.a.

Romanele lui **Z.** aparțin acelei direcții a prozei românești din anii '70–'80 ai secolului trecut care, în numele unui alt tip de „angajare" politică și morală, supune mentalitățile dogmatice ale „obsedantului deceniu" unei abordări aparent mai critice. În atmosfera închisă a activiștilor de partid este urmărită evoluția câtorva conștiințe în paralel cu desfășurarea unor evenimente istorice (colectivizarea, destinderea ideologică temporară, înlocuirea unei generații de nomenclaturiști cu alta mai puțin închistată). Protagoniștii sunt intelectuali, dar și activiști de partid văzuți ca niște oameni care nu pot rămâne pasivi față de încărcătura etică a faptelor proprii și ale semenilor. Caracteristic este primul roman, *Conul de umbră*. Personajul principal, Micu, individ din stirpea lui Niculae din *Marele singuratic* de Marin Preda, recurge permanent – printr-un procedeu auctorial de alternare a planurilor – la interogarea eului asupra legitimității acțiunilor sale. Luciditatea critică și intransigența morală îl pun în conflict cu oameni primitivi și abjecți, din pricina cărora intră într-un „con de umbră". **Z.** configurează un examen de conștiință centrat pe delimitarea adevărului de fals, a celor drepți de cei abuzivi, delegând personajului asumarea riscului de a demonstra că „nici un scop nu scuză mijloacele care îi contrazic esența". Povestea sentimentală are o pondere mai redusă în acest prim roman decât în următoarele. Ieșirea din „conul de umbră", care fusese provocat și de obsesia despărțirii de femeia iubită, se produce în momentul când Micu descoperă niște scrisori certificând superficialitatea acesteia. *Cădere liberă* propune o analiză a raporturilor de putere într-un oraș de provincie, perspectiva fiind și aici parțial obturată de un soi de tezism specific momentului în care a fost publicată cartea. Universitarul și activistul Cremene, spirit lucid și caracter incomod, are, pe lângă dezamăgirile generate de contactul cu tot felul de superiori incompetenți și dogmatici, revelația întâlnirii unui prim-secretar de partid de altă factură decât cei dinainte. Dar el își pierde treptat tăria de caracter și combativitatea din pricina frământărilor sufletești legate îndeosebi de Camelia, o prezență izbutită în roman. La fel ca în *Conul de umbră*, o întâmplare neprevăzută îl face pe Cremene să descopere – cu puțin înainte de a muri sub dărâmăturile blocului Scala, în cutremurul din martie 1977 – erorile propriei existențe. Finalul, deși ușor neverosimil, este semnificativ: legile implacabile ale destinului acționează în mod tragic asupra protagonistului. *Careul de fugă* tinde a fi un roman de moravuri, în care politicul este voalat de un șir nesfârșit de aventuri galante și de fire epice încâlcite. Un ziarist trece prin nenumărate experiențe erotice, la fel ca un șofer, prietenul dar și opusul său moral și intelectual, de altfel deloc antipatic. Apar și acum tipuri umane variate, purtătoare ale unor mesaje aproape ostentative, precum „contele", reprezentant al vechii orânduiri sociale și etice, antagonică celei actuale, prilej de înfierări ale epocii comuniste. Din nou romancierul știe să întrupeze un personaj feminin complicat, rafinat. După 2000 **Z.** e prezent editorial cu o colecție de interviuri mai vechi sau mai noi, reunite sub titlul *…Să-i faci pe alții să vadă ceea ce nu știu că văd…*, dintre care cele din prima parte a volumului, apărute inițial în diverse reviste înainte de '89, abordează, în nota anilor '70–'80, subiecte cum ar fi misiunea scriitorului, condiția romanului sau aceea a omului contemporan.

SCRIERI: *Conul de umbră*, Cluj-Napoca, 1975; ed. Cluj-Napoca, 1992; *Etica spiritului revoluționar*, București, 1975; *Cădere liberă*, Cluj-Napoca, 1978; ed. Cluj-Napoca, 1995; ed. Cluj-Napoca, 2010; *Careul de fugă*, I–II, Cluj-Napoca, 1985–1990; ed. 2, Cluj-Napoca, 2002; *Hamlet – între vocație și datorie morală*, Cluj-Napoca, 1998; *Alb*, Cluj-Napoca, 2000; *…Să-i faci pe alții să vadă ceea ce nu știu că văd…*, București, 2010.

Repere bibliografice: Ion Vlad, *Romanul și „autobiografia"*, TR, 1976, 6; Ion Simuț, *„Conul de umbră"*, ECH, 1976, 4; Ulici, *Prima verba*, II, *177–179*; Poantă, *Radiografii*, I, *59–62*, II, *160–163*; Dan C. Mihăilescu, *Un roman al memoriei afective*, LCF, 1979, 4; Irina Petraș, *Proză interogativă*, RL, 1979, 43; Ciobanu, *Însemne*, *248–249*; Șerban, *Ispita*, *127–133*; Moraru, *Semnele*, *247–252*; Cornel Ungureanu,

Diferite nostalgii, O, 1985, 35; Traian Ungureanu, *Roman social*, RL, 1985, 41; Cosma, *Romanul*, I, *162–164*; Mikó Ervin, *Întâlnire cu anul 2000*, Cluj-Napoca, 1989, *188–193*; Tudor Dumitru Savu, *Despre Grigore Zanc – după douăzeci de ani*, ST, 1995, 1–2; Ulici, *Lit. rom.*, I, *438–439*; Simuț, *Critica*, *113–119*; *Dicț. scriit. rom.*, IV, *858–860*; Voncu, *Secvențe*, II, *103–105*; Popa, *Ist. lit.*, II, *852*. ***Al.F.***

ZANCA, Andrei (13.IX.1952, Sighișoara), poet, eseist, traducător, prozator. Este fiul Olgăi (n. Zanca) și al lui Andrei Sofalvi, muncitor; prenumele la naștere: Andrei Carol. Învață în orașul natal și face studii postliceale în cadrul Institutului de Științe Economice din București (1971–1974), urmând apoi Facultatea de Filologie, secția germană–română, la Universitatea „Babeș–Bolyai" din Cluj-Napoca (1978–1982); mai târziu va studia la Universitatea din Freiburg (1992–1995). Frecventeză gruparea literară de la revista „Echinox" (al cărei redactor a fost în timpul facultății) și ulterior predă la mai multe școli și licee din Sighișoara (1982–1991). Ulterior se stabilește în Germania, la Heilbronn, unde e referent european în domeniul culturii. Își continuă activitatea literară și sub semnătura Carl Landau, tipărind versuri în volume proprii (*Waisenmauer*, 1999) sau în antologii colective. Debutează în 1978 la „Echinox" cu recenzii și cronici semnate Andrei Sofalvi, iar editorial în *Caietul debutanților 1980–1981* (1983). Mai colaborează la „Vatra", „România literară", „Amfiteatru", „Viața studențească", „Tribuna", „Contemporanul", „Convorbiri literare", „Viața românească", „România literară", „Ramuri", „Steaua", „Poesis", „Apostrof", „Unu", „Acolada" ș.a. E redactor pentru Germania al revistelor „Vatra", „Poezia", „Euphorion" ș.a., în care publică frecvent grupaje de poezie, traduceri, articole etc., coordonează colecția „Meridian german" la Editura Paralela 45. Traduce îndeosebi din scriitori de expresie germană, unii originari din România: Christian W. Schenk, Dieter Schlesak, Werner Dürrson, Richard Reschika, Ingrid Bacher, Richard Wagner, Hans Magnus Enzensberger ș.a., poezia fiind privilegiată de **Z.**; el vede pe cel care transpune textul în altă limbă ca fiind „al doilea autor". A obținut numeroase premii pentru poezie și traduceri, între care Premiul Uniunii Scriitorilor, Filiala Cluj (2005, 2007).

Lirismul lui **Z.** are ca suport o percepție discontinuă ce traduce stări de neliniște, dezvoltând tehnici ale dezarticulării în linii îngroșate expresionist. Primul volum, *Poemele Nordului* (1984), stă sub semnul „scutului iernii", anotimp al singurătății, care îngheață imaginația și impune doar imaginea. Versurile din ciclul *Trunchiuri și ilustrate* sunt niște „antipasteluri" (Cristian Livescu), pentru că notațiile fulgurante, crâmpeiele de peisaj vorbesc despre o derealizare a realului. Dezarticularea senzațiilor, lipsa de coerență a eului sunt transpuse prin sintaxa discontinuă, prin aglomerările substantivale sau verbale, prin lipsa majusculelor. Ceea ce asigură, în ultimă instanță, unitatea este memoria, amintirea copilăriei: „dispunem întotdeauna de o trăsură unde memoria/ noastră crudă te va răstigni". *Elegiile din Regensburg* (1994) oferă un orizont nou, unde eul liric se înfățișează în trei ipostaze – unul care trăiește existența, altul care se retrage în amintire, iar ultimul consemnează trăirea, o transformă în text: „Te-nscriu unic/ în timpul ce-ți aparține doar ție/ și-ți pare în cumpăna acalmiei/ că te privești de undeva de departe:/ unul în valea vieții/ într-un zâmbet/ fără de vreme/ neștiuți unul de altul/ iar eu, cel de-al treilea,/ înșirând această istorisire,/ departe de orice închipuire. o jur". Ființa de dincolo de timp a poetului capătă o vizibilitate ce se hrănește din nostalgie, din aducere-aminte: „a fi poet înseamnă a hălădui/ pe un meleag/ fără de vreme". În *Nopțile franciscane* (2001) comentariile criticii au surprins desființarea hotarului dintre eul care observă și lume, dar și o definiție particulară a esenței poeticului, ca mișcare de fragmentare și reasamblare a suprafețelor părelnice ale lumii prin intermediul amintirii. Peisajul este epurat, redus la liniii esențiale, un traseu ciclic duce de la eu la peisaj, care se revarsă apoi în spațiul interior: „o iei în susul râului. apa curge./ delta morții în tine". În *Marantha* (2005) poetul își precizează profilul, tematizând tăcerea, surâsul, frigul, golul. **Z.** se definește ca poet al interstițiului existențial, privind poezia ca pe dorința de a cartografia un non-loc, „spațiul de tăcere/ între inimă și developarea ei, palpitând/ pe coala albă". *Oprirea* (2009) descrie conștiința ca pe „o lamă cu două tăișuri", care secționează realul în felii de cunoaștere, dar și pe cunoscător, îndepărtându-l de sine însuși. Și totuși, conștiința limitărilor ființei umane rămâne o șansă, deoarece include, ca pe o promisiune, posibilitatea completitudinii: „am putea oare resimți acest gol din inimă/ de n-am fi cunoscut odată/ sentimentul deplinătății?". În *Zicudul* (2010) **Z.**

explorează un alt versant al lumii sale poetice. Este vorba despre trăirea în inesențial, despre omul care se lasă trăit de evenimente („zicudul" conceptualizat în titlu) și, astfel, ratează nivelul ontologic. Nu doar individul „de serie" este amenințat de o astfel de ratare, căci orice tip de viețuire poate implica și ratare, cauza fiind, în egală măsură, „birocrația și spaimele morții". Aici intervine însă și o zonă de relaxare în divertisment a scriitorului, care publicase în 2005 o culegere de proză scurtă intitulată *Minuturi*, conținând ipostaze mundane și pline de umor, uneori truculent, alteori doar surâzător: subalterni care se răzbună pe șefi, profesori eșuați în alcoolism, ștabi comuniști ignoranți și vulgari. Neobișnuit este cadrul descriptiv, deloc umoristic, în schimb zgârcit, eliptic, de un estetism evident, părând o introducere într-o narațiune fantastică sau psihologică, deși se rezolvă într-o anecdotă hazlie, relatată de un autor grav pe seama unui personaj pitoresc. Prozele au o distincție caracteristică, tema lor dominantă, chiar dacă neformulată ca atare, fiind tensiunea dintre cultură și vulgaritatea „sănătoasă". În *Orient* (2012) versurile rămân la fel de elegante și meditative, ilustrând aventuri ale conștiinței contemplative. *Crucea Nordului – povestea unei singurătăți mântuite* (2012) exprimă nostalgia unui sens ordonator („nordul unui dor"), în absența căruia existența poetică este amenințată de neagra melancolie. Amplul poem *Bătrânul*, care înrămează acest volum, descrie cu precădere stări lirice, peisaje transcendente, precum pădurea goală, ninsă, prin care poetul se plimbă, inspectând nimicul. Contemplația abisală a propriului interior atinge aceeași intensitate hölderliniană, definind unul dintre cei mai consistenți poeți ai generației: „și totuși, când dormi nu ești oare doar/ martorul visului, ce te poartă/ în nelimitare ori coșmar/ doar oglinda lui?// ajunge să te trezești, pentru a putea trezi./ fiind tu totul, nu există un altul/ de mântuit, însă el tocmai/ asta nu o știe, nu-i așa?". Teme majore, interogații esențiale se află nu numai în poezia lui **Z.**, ci și în eseistica lui. *Lumea – un limbaj al invizibilului* (2008) conține pagini despre condiția scriitorului și a literaturii în lumea de astăzi, pe când *Cartea surâsului – jurnalul unui drum lăuntric* (2011) edifică o punte între cele două teritorii, desfășurând eseistic reflecția existențială a poetului.

SCRIERI: *Poemele Nordului*, București, 1984; *Un străin în bârlogul lupului*, Brașov, 1993; *Elegiile din Regensburg*, Târgu Mureș, 1994; *Euroblues*, Sibiu, 1995; *După-amiază cu branduardi*, Brașov, 1997; *La cumpăna dintre milenii*, München, 1999; *Ziduri orfane*, Leonberg, 2000; *Nopțile franciscane*, Cluj-Napoca, 2001; *Suitele transilvane*, Botoșani, 2001; *Cei ce-n inimă-s desculți*, Timișoara, 2003; *După ani, după noi*, Norcross (SUA), 2003; *Nopți lungi, zile scurte*, München, 2003; *Viața și moartea din glas*, München, 2003; *Cei ce-n inimă-s desculți*, Timișoara, 2004; *După ani, după noi*, Cluj-Napoca, 2005; *Minuturi*, Cluj-Napoca, 2005; *Maranatha – variațiuni de transparență*, Cluj-Napoca, 2005; ed. 2, Cluj-Napoca, 2009; *Abis*, Cluj-Napoca, 2007; *Improvisation pour la marche sur l'eau*, tr. Letiția Ilea, Cluj-Napoca, 2007; *Lumea – un limbaj al invizibilului*, Cluj-Napoca, 2008; *Oprirea*, Cluj-Napoca, 2009; *Zicudul*, Cluj-Napoca, 2010; *Cartea surâsului – jurnalul unui drum lăuntric*, Cluj-Napoca, 2011; *Orient*, Cluj-Napoca, 2012; *Crucea Nordului – povestea unei singurătăți mântuite*, Cluj-Napoca, 2012. **Traduceri:** *Antologia poeziei române de limbă germană*, Târgu Mureș, 1999; Christian W. Schenk, *Vorbe sugrumate-n aer. Exegeza înființării*, îngr. Ioan Țepelea, introd. trad., Oradea, 1999; Ingrid Bacher, *Să stăpânești umbra păsării*, postfața trad., Pitești, 2000; Reiner Kunze, *O zi pe acest pământ*, Pitești, 2000; Richard Reschika, *Apocaliptica în creația lui Paul Celan*, îngr. și postfața trad., Pitești, 2000, *Trei eretici ai gândirii*, Cluj-Napoca, 2008; Dieter Schlesak, *Poeme*, introd. trad., București, 2000, *Există o viață după moarte*, introd. trad., Pitești, 2001; Irmela Bender, *Joc tăcut cu bilele de sticlă*, Pitești, 2001; Kurt Drawert, *Ceea ce textele trec sub tăcere*, Pitești, 2001; Werner Dürrson, *Cui să-i mai fie verde*, Pitești, 2001, *Umbra vândută*, Cluj-Napoca, 2002; Richard Wagner, *Cretă neagră*, Pitești, 2001; Seiler Hellmut, *Pădurea de interdicții*, Cluj-Napoca, 2007; Hans Magnus Enzensberger, *Sub lampa de fier*, îngr. trad., Cluj-Napoca, 2007, *Eseuri*, îngr. trad., Cluj-Napoca, 2008; Franz Kafka, *Scrisoare tatălui*, pref. trad., Cluj-Napoca, 2009; G.C. Lichtenberg, *Aforisme*, Cluj-Napoca, 2012.

Repere bibliografice: Marian Papahagi, *„Poemele Nordului"*, TR, 1985, 6; Cristian Livescu, *„Poemele Nordului"*, ATN, 1985, 5; Cornel Moraru, [*Andrei Zanca*], VTRA, 1985, 5, 1995, 3; Țeposu, *Istoria*, *53–54*; Horea Poenar, *„Elegiile din Regensburg"*, ST, 1995, 1–2; George Vulturescu, *La Nord de... Nord*, VTRA, 1995, 3; Aurel Pantea, [*Andrei Zanca*], APF, 1995, 5–7, F, 1996, 6; Ion Mureșan, *O instanță melancolică și necruțătoare*, TR, 1996, 10; Al. Pintescu, *Andrei Zanca sau Modelul cultural european*, PSS, 1996, 8; Perian, *Scriitori*, *144–147*; Pop, *Pagini*, *254–259*; Bucur, *Poeți optzeciști*, *228–229*; Cistelecan, *Top ten*, *40–42*; Dumitru Chioaru, [*Andrei Zanca*], ECH, 2001, 7–9, R, 2011, 6; Octavian Soviany, [*Andrei Zanca*], LCF, 2001, 41, VR, 2004, 10; Ion Pop, [*Andrei Zanca*], VTRA, 2001, 9–10, ST, 2005, 12; Mircea A. Diaconu, *Andrei Zanca:*

exilul și împărăția, CL, 2011, 11; Titu Popescu, [*Andrei Zanca*], JL, 2001, 21–24, ST, 2005, 3, JL, 2008, 5–8; Al. Cistelecan, *Ultimul exilat*, „Piața literară", 2001, 1; Lefter, *Scriit. rom. '80–'90*, III, *302–304*; *Dicț. scriit. rom.*, IV, *860–861*; *Dicț. analitic*, IV, *178–180*; *Dicț. Echinox*, *439–442*; Ioan Moldovan, *Poezia ca formă de mântuire*, F, 2005, 11–12; Paul Aretzu, [*Andrei Zanca*], E, 2006, 7–8, 2008, 1–2, 2009, 1–2, 2010, 3–4, 2011, 5–6; Iulian Boldea, *Exasperări și nostalgii*, APF, 2007, 12; Tudorel Urian, *Dilemele poetului în postmodernitate*, RL, 2008, 25; Irina Petraș, *„Rănit de frumusețe, de hău..."*, APF, 2008, 8; Gheorghe Grigurcu, *Aspirația spre totalitate*, RL, 2010, 4; Ovidiu Pecican, *Zicudul*, TR, 2011, 203; Nicolae Coande, *Poetul ca anagamin*, CLT, 2011, 316. ***D.Mr., D.Mn.***

ZANNE, Alexandru (20.VII.1821, București – 7.XI.1880, București), publicist, traducător. Prieten al poetului Dimitrie Bolintineanu, cu care a fost coleg la Colegiul „Sf. Sava", **Z.** ia parte la Revoluția din Țara Românească. În calitate de comisar al Guvernului revoluționar, este trimis la Pitești, dar e prins de trupele turcești și exilat la Constantinopol și apoi la Bursa. De profesie inginer (hotarnic), va lucra până în 1856 în cadrul administrației turcești. Chemat de Ion Ghica, bei al insulei Samos, **Z.** a condus aici lucrări de construcție și amenajare a șoselelor. Din 1859, întors în țară, va desfășura o activitate civică și publicistică bogată. A fost, printre altele, director în Ministerul Cultelor, director al Arhivelor Statului din București, a tipărit diferite documente istorice. Din 1866 îl va adăposti în casa sa pe D. Bolintineanu, pe care îl va îngriji cu devotament în timpul bolii. La începuturi prezent în „Foaie pentru minte, inimă și literatură", „Popolul suveran" (unde va fi, în absența lui D. Bolintineanu, și redactor responsabil) și „Învățătorul satului", mai târziu colaborează la „Românul", „Albina Pindului". În 1859 intenționa să scoată un dicționar istoric și geografic al României, după un an fondează împreună cu Carol Popp de Szathmári revista „Ilustrațiunea". Cu D. Bolintineanu și cu Pantazi Ghica mai tipărește în 1859 „Calendar istoric și literar", continuat, doar cu Bolintineanu, în 1861, sub titlul „Calendar geografic, istoric și literar". A publicat, de asemenea, manualele *Curs elementar de studiu în limba română pentru clasele începătoare* (1862), *Elemente de aritmetică teoretică și practică* (1862), precum și *Monetar de toate monetele străine și unitățile de valoare române vechi* (1867), *Barem de trăsuri și greutăți* (1879). Este tatăl folcloristului Iuliu A. Zanne.

În publicistica politică și socială (*Patrioții de astăzi și patrioții de ieri*, *Jurământul*, *Recunoștința* ș.a.) **Z.** susține ideile reformatoare de la 1848 și principiile unioniste. Din încercările lui literare merită citat volumul *Din preludările lui Alexandru Zanne* (1845), în care aspiră, în spiritul ideologiei pașoptiste, să le deștepte românilor mândria pentru trecutul lor istoric. A tradus din clasicii latini Salustiu și Cicero, dar și din P. Raynal și Herder. Cea mai importantă transpunere, realizată în colaborare cu Dimitrie Bolintineanu și cu Miltiade Costiescu, este versiunea la romanul *Mizerabilii* de Victor Hugo, din care primul volum apare în 1862, în același an cu originalul francez, ceea ce o situează, cronologic, printre cele dintâi traduceri ale cărții.

SCRIERI: *Din preludările lui...*, București, 1845. **Traduceri:** Salustiu, *Războiul catilinar sau Conjurația lui Catilina și a soților săi*, București, 1840; Victor Hugo, *Mizerabilii*, I–VI, București, 1862–1864 (în colaborare cu Dimitrie Bolintineanu și Miltiade Costiescu); *Catilinarele sau Orațiunile lui Cicero contra lui Catilina*, București, 1875.

Repere bibliografice: Gaster, *Lit. pop.*, *46*; Rosetti, *Dicț. cont.*, *202*; *Encicl. rom.*, III, *1263–1264*; D. Bolintineanu, *Scrisori din exil*, NRL, 1909, *463–471*, *514–519*; Cornea, *Alecsandrescu–Eminescu*, *63–64*; *Alexandru Zanne*, DML, I, *132*; Teodor Vârgolici, *D. Bolintineanu la „Popolul suveran"*, RITL, 1969, 1; Christina Zanne, *Alexandru Zanne și „Popolul suveran"*, RL, 1973, 25; *Dicț. lit. 1900*, *933*. ***L.Bd.***

ZANNE, Iuliu A. (11.VII.1855, Bursa, Turcia – 14.II.1924, București), folclorist. Este fiul lui Alexandru Zanne, publicist și traducător. A absolvit Liceul „Louis-le-Grand" și Școala Centrală de Arte și Manufacturi din Paris, obținând diploma în 1880. Întors în țară, va fi inginer de căi ferate la Serviciul de poduri și șosele (1880–1887, 1890–1899) și subdirector la Serviciul tehnic al Primăriei București (1887–1888). A colaborat la „Literatură și artă română".

Opera monumentală căreia **Z.** i s-a dedicat cu pasiune toată viața este culegerea *Proverbele românilor din România, Basarabia, Bucovina, Ungaria, Istria și Macedonia*, din care se editează în 1895 primul volum. Până în 1903 aveau să se tipărească zece tomuri, primele două fiind premiate de Academia Română. Încă de la apariție lucrarea a fost apreciată de folcloriști reputați. **Z.** a intenționat să realizeze o colecție exhaustivă, un corpus care să înglobeze proverbe și zicători, precum și sfaturi, idiotisme, ghicitori ș.a. din literatura cultă sau existente în circuitul oral, cu corespondențele străine

PROVERBELE ROMÂNILOR

DIN

ROMÂNIA, BASARABIA, BUCOVINA, UNGARIA, ISTRIA ȘI MACEDONIA

PROVERBE, ḐICĔTORĬ, POVĔȚUIRĬ, CUVINTE ADEVĔRATE, ASEMĔNĂRĬ, IDIOTISME ȘI CIMILITURĬ

CU UN

GLOSAR ROMÂNO-FRANCES

DE

IULIU A. ZANNE

VOL. I

BUCURESCI

IMPRIMERIA STATULUI

EDITURA LIBRĂRIEĬ SOCECŬ & Comp.

1895

ale proverbelor românești. Este o întreprindere care impune, în comparație cu ceea ce se realizase până atunci, prin metoda riguroasă de lucru și de organizare a materialului, la fiecare tip și variantă consemnându-se atestarea proverbului în graiul popular sau prezența lui în scrierile literare. Proverbele sunt însoțite de scurte comentarii referitoare la datini, obiceiuri, tradiții, legende. Vastul material este grupat în douăzeci și trei de capitole tematice, reprezentând o idee generală: natura fizică (aștri, pământ, plante, anotimpuri etc.), animale, omul și organele sale, viața fizică (obiceiuri, îmbrăcăminte, case ș.a.), viața socială (stări sociale, justiție, învățătură, meserii etc.), viața intelectuală (sufletul și facultățile sale). La aceasta se adaugă proverbe istorice și geografice, maxime și pilde extrase din cronici și scrieri religioase, din manuscrisul cu „pilde" al lui Iordache Golescu, din *Povestea vorbii* a lui Anton Pann, din culegerile lui I.C. Hințescu și Petre Ispirescu, din scriitorii mai noi. În cadrul unui capitol proverbele sunt clasificate după „cuvântul cel mai de căpetenie", fiecărui proverb i se consemnează înțelesurile, variantele și originea. Citând și expresii străine, **Z.** conferă cărții sale un profil comparatist. „Proverbele asemănate" sunt cele de circulație universală, pe care autorul le distinge de proverbele „particulare", românești. Spre deosebire de predecesori, el adoptă o clasificare după conținut aproape completă, având în vedere lumea concretă din care iau naștere proverbul, zicala, expresia citată. După G. Dem. Teodorescu, care în 1877 publicase *Cercetări asupra proverbelor române*, **Z.**, un bun cunoscător al literaturii de specialitate a vremii, se ocupă în prefața primului volum și de problemele teoretice ale speciei: enunță câteva opinii despre geneza și importanța proverbelor, discută amănunțit diferite modalități de clasificare. Culegerea sa, rezultat al unei strădanii de peste douăzeci de ani, realizată și cu ajutorul a numeroși colaboratori, între care folcloriștii Teodor Bălășel, Mihail Canianu, Avram Corcea, Mihai Lupescu, Petre Danilescu, Artur Gorovei, Th. D. Sperantia, Gheorghe V. Madan, Nicolae Mateescu, Elena Sevastos, Simion T. Kirileanu, Al. Vasiliu ș.a., a izvorât din dorința de a pune în lumină frumusețea și bogăția limbii române și este considerată una dintre cele mai mari colecții de acest fel din cultura universală.

SCRIERI: *Proverbele românilor din România, Basarabia, Bucovina, Ungaria, Istria și Macedonia,* I–X, pref. G. Dem. Teodorescu, București, 1895–1903; ed. anastatică, I–X, îngr. Mugur Vasiliu, pref. Nicolae Constantinescu, București, 2003–2004; ed. (*Proverbele românilor*), îngr. Constantin Ciuchindel, pref. Mitu Grosu, 1959; ed. (*Proverbele românilor*), I–II, îngr. și pref. Constantin Zărnescu, Cluj-Napoca, 2006.

Repere bibliografice: Jan Urban Jarník, *„Proverbele românilor din România, Basarabia, Bucovina, Ungaria, Istria și Macedonia"*, „Zeitschrift des Vereins für Volkskunde" (Berlin), 1896; S. Fl. Marian, *„Proverbele românilor din România, Basarabia, Bucovina, Ungaria, Istria și Macedonia"*, AAR, partea administrativă, t. XXVII, 1904–1905, fasc. 2; Ibrăileanu, *Opere*, IV, *235–237*; I. C. Chițimia, *Paremiologie*, RITL, 1960, 3; Vasile Netea, *Primele colecții de proverbe românești publicate*, în *Studii de folclor și literatură*, București, 1967, *401–403*; *Scrisori către Artur Gorovei*, îngr. și introd. Maria Luiza Ungureanu, București, 1970, *369–373*; Bârlea, *Ist. folc.*, *324–327*; *Dicț. lit. 1900*, *933–934*; *Dicț. analitic*, III, *427–428*; Otilia Hedeșan, *Un proiect național*, RL, 2004, 12; Iordan Datcu, *Iuliu A. Zanne – 150*, LCF, 2005, 28; Petru Zugun, *O cronică a oralității*, CL, 2006, 12; Datcu, *Dicț. etnolog.*, *939–940*. **L.Bd.**

ZARAFU, George (5.V.1933, Oarja, j. Argeș–3.XI.2019, București), autor de versuri, editor. Este fiul Floarei (n. Angheloiu) și al lui Ilie Zarafu, țărani. Elev al liceelor „Aurel Vlaicu" din București (1945–1948) și „Nicolae Bălcescu" din Pitești (1949–1953), va absolvi în 1958 Facultatea de Filologie a Universității din București. Angajat redactor la Editura de Stat pentru Literatură și Artă, se transferă în 1969 la Editura „Ion Creangă", de unde se pensionează în 1993. Debutează în 1965 cu o epigramă la „Urzica". Prima plachetă pentru copii, *Ham, aventurile unui cățel năzdrăvan,* îi apare în 1974. Mai este prezent în „Contemporanul", „Cutezătorii", „Gazeta literară", „Luminița", „România literară", „Universul copiilor", „Steaua", „Cronica" ș.a.

Z. este un prolific versificator pentru cei mici, cu o perspectivă edenică asupra copilăriei, în continua ei deschidere spre valorile morale perene. Cărțile sale pentru copii s-au bucurat de succes, au fost traduse în Marea Britanie, Franța, Rusia, Bulgaria, Cehoslovacia, Ungaria. A inițiat și o serie de cărți de colorat având-l ca protagonist pe Moș Bărbuță, situat în diverse spații de peregrinare (la Zoo, la Polul Nord, în cosmos). **Z.** este și epigramist, atât pentru cei mici, precum în *Bolduri cu imbolduri* (1975), *Pauze cu aplauze* (1982), *Ghiozdanul cu... pioneze* (2008), cât și pentru cei mari, ca în *Ace la purtător* (2002), *Zarafisme* (2008) ș.a. De asemenea, a realizat, singur sau în colaborare, o ediție Cincinat Pavelescu, *Versuri, epigrame, amintiri, corespondență* (1972), a îngrijit două volume din seria *Scrieri* (III–IV, 1974–1975) și amintirile lui Miron Radu Paraschivescu, câteva ediții la scrierile lui B. Fundoianu, ultima fiind în seria *Opere* (I, 2011, în colaborare cu Mircea Martin), mai multe antologii tematice: *Epigramiști cu sau fără voia lor* (1983), *Antologia epigramei politice* (1994), *Bucureștii în epigrama românească* (1997), *Antologia umorului românesc* (I, 1998) ș.a. O substanțială retrospectivă de epigrame și replici pe teme literare e inclusă în volumul *Lumea prin care am trecut* (2012). Dar, înainte de orice, **Z.** este un depozitar al epigramei românești, dispus să debiteze, cu neobosită vervă, versuri și amintiri la întâlniri cu cititorii, organizate sau ocazionale.

SCRIERI: *Ham, aventurile unui cățel năzdrăvan*, București, 1974; *Bolduri cu imbolduri* (în colaborare cu Giuseppe Navarra), București, 1975; *Miau, o pisică galbenă și mică*, București, 1975; *Chiț, un șoricel, cel mai mititel*, București, 1976; *Oac, o broscuță dintr-un lac*, București, 1976; *Cip, o păsărică fără frică*, București, 1978; *Trenul alfabetului*, București, 1979; *Ținte cu învățăminte* (în colaborare cu Giuseppe Navarra), București, 1979; *De la cucurigu la tic-tac*, București, 1981; *Desenăm, zugrăvim, învățăm ca să muncim* (în colaborare cu Stela Crețu), Iași, 1982; *Pauze cu aplauze*, cu ilustrații de Matty, București, 1982; *Dialog fără catalog*, București, 1985; *Umor pe ogor* (în colaborare cu D. C. Mazilu), București, 1986; *Călușul de ciocolată*, Iași, 1989; *Mac, de la margine de lac*, București, 1990; *Ace la purtător*, București, 2002; *Ghiozdanul cu... pioneze*, București, 2008; *Zarafisme*, București, 2008; *Lumea prin care am trecut*, București, 2012. **Ediții, antologii:** Cincinat Pavelescu, *Versuri, epigrame, amintiri, corespondență*, pref. Victor Crăciun, București, 1972 (în colaborare cu Victor Crăciun); *Zece umoriști români,* cu ilustrații de Tia Peltz, București, 1974; Miron Radu Paraschivescu, *Scrieri,* III–IV, București, 1974–1975, *Amintiri*, București, 1975; *Ceasul muncii și al privighetorii*, cu ilustrații de Mircia Dumitrescu, București, 1976; *Zâmbete la umbră,* cu caricaturi de Al. Clenciu, București, 1976 (în colaborare cu Giuseppe Navarra și Mircea Trifu); B. Fundoianu, *Poezii*, introd. Mircea Martin, postfață Paul Daniel, București, 1978 (în colaborare cu Paul Daniel), *Poezii*, I–II, pref. Dumitru Micu, București, 1983, *Opere*, I, pref. Roxana Sorescu, București, 2011 (în colaborare cu Mircea Martin); *Epigramiști români de azi*, București, 1979 (în colaborare); *Epigramiști cu sau fără voia lor*, București, 1983 (în colaborare cu Giuseppe Navarra); *Râdeți, copii!*, București, 1985 (în colaborare cu Patița Silvestru); *Antologia epigramei politice*, București, 1994; Al. O. Teodoreanu, *Politice și apulitice*, București, 1996; *Bucureștii în epigrama românească*, București, 1997; *Antologia umorului românesc*, vol. I: *Epigrama clasicilor*, București, 1998; *En garde! (Antologie de dueluri, șarje și comentarii epigramatice)*, pref. George Corbu, Ploiești, 2001 (în colaborare cu Valerian Lică); *Versuri pestrițe pentru grădinițe*, București, 2001; *Cei trei magnifici: Cincinat, Ion și Mircea Pavelescu*, Râmnicu Sărat, 2002 (în colaborare cu George Corbu și Mihai Sălcuțan); *Epigramiști români contemporani (1970–2001)*, Ploiești, 2002 (în colaborare cu George Corbu și Valerian Lică); *Den alte vremi*, București, 2011 (în colaborare cu Maria Marian).

Repere bibliografice: Piru, *Varia,* II, *222;* Laurențiu Ulici, *Epigrame școlare*, RL, 1975, 23; Simion Bărbulescu, *„Pauze cu aplauze"*, CNT, 1982, 34; Șerban Cioculescu, *„Epigramiști cu sau fără voia lor"*, „Urzica", 1984, 705; Alexandru Adam, *Invitație la... râs,* O, 1987, 26; Emil Șain, *„Umor pe ogor"*, O, 1987, 47; Cândroveanu, *Lit. rom., 225–227;* Tudor Cristea, *„Călușul de ciocolată"*, ARG, 1989, 6; Horia Gârbea, *Vacanță în Infern*, II, București, 2003, *102–103*; Horia Gârbea, *„Ghiozdanul cu pioneze"*, LCF, 2008, 35; Paul Cernat, *Pro–Fundoianu*, RL, 2012, 12. ***S.I.***

ZARATHUSTRA, revistă apărută la Buzău în 1940 și în 1941 (patru „caiete”), editată de gruparea omonimă. Redactori ai acestei publicații „de poezie modernă” erau elevii de liceu Alexandru Lungu, pe adresa căruia venea corespondența, și Diaconescu M. Stelian (Ion Caraion). Colaboratorii, îndeobște elevi sau studenți, trimiteau versuri și din București, Târgu Mureș, Mediaș, Pitești, Brașov etc. În primul caiet (1940) semnează Constantin Bivolaru, Ion Caraion, Ion Coltofeanu, Lucian Dumitrescu, Traian Lalescu, Alexandru Lungu, George Popa, cărora li se alătură, în cel de-al doilea (noiembrie 1940) Ștefan Crăciun, Vasile I. Lușcan, Nanu Măinescu, Maria M. Negulescu, Panait Nicolae, C. Pârlea, George Ion Popescu, Marin Sârbulescu, Dem. Gh. Nolla, Lucian Valea, iar în următorul (ianuarie 1941) apar și câteva nume noi, precum Aurel Fediuc, D. Nestorescu, Ion Pena, Nicolae Mileu sau Alcom Ion Tudor. Un supliment, incluzând proză și versuri, precum și o gravură de N. Al. Toscani, pare să fie al patrulea număr al revistei. **Z.** a mai „editat” două plachete: *Mătănii pentru fata ardeleană* de Lucian Valea și *Fata din brazi* de Al. Lungu, ambele marcând debutul viitorilor poeți . ***M.Pp.***

ZAREMBA, Aurel (21.VII.1908, Iași – 9.VIII.1930, Iași), poet, prozator. Este unul din cei cinci copii ai Victoriei (n. Călinescu) și ai lui Gheorghe Zaremba, funcționar; un unchi, Ioan Zaremba, își lua în 1881 licența la Iași cu o teză despre filosofia lui Aristotel. Elev în orașul natal la Școala „Costache Negri” (1915–1920) și la Gimnaziul „Alexandru cel Bun” (1920–1924), se înscrie în clasa a V-a la Liceul Național. Rămânând corigent la „istorie și științele fizico-chimice”, nu se prezintă în toamnă la examinare, fiind declarat repetent. Pare posibil, deși nu există date sigure, să fi absolvit cursurile secundare în particular. Pasionat de literatură, mai ales de cea franceză, scriitorii lui preferați fiind Lautréamont și Jacques Vaché, **Z.** citește mult și începe să scrie. Prin 1927 avea o slujbă modestă de bibliotecar la Ateneul Popular Tătărași. Tot atunci semna în „Solia Moldovei”, pe care o edita Ateneul, primul său articol, o evocare dedicată lui B.P. Hasdeu, de la a cărui moarte se împlineau douăzeci de ani. Preocupările literare îl îndreaptă însă către alte orizonturi. Împreună cu Virgil Gheorghiu, Al. Dimitriu-Păușești, Radu Suțu și Raul Iulian, cărora li se va alătura Sașa Pană, în 1928 începe să colaboreze la revista avangardistă „Prospect”, condusă mai întâi de Liviu Deleanu, apoi de Mihai Bicleanu. Aici publică poeme, schițe și un comentariu dedicat lui André Breton. Diferențele de opinie ivite între grupul de tineri scriitori și Mihai Bicleanu îi fac însă pe aceștia să părăsească o publicație despre care cred că ar fi început să avanseze „directive literare mucegăite”. Ei își adună „puterile financiare”, iar **Z.**, având contribuția principală, își asumă și însărcinările redacționale, și la sfârșitul anului 1928 scot „XX literatura contimporană”, o continuare a revistei „Prospect”, păstrând aceiași colaboratori. Redactorul începător dă aici versuri (*Poem*), poeme în proză (*Desen grotesc*, *Miriapodul*, *Rachete în surdină*), schița *Peisagiu arctic*, cronici la cărți de Francis Carco, Georges Ribemont-Dessaignes și Louis Aragon etc., semnând și S. Zara sau cu inițiale. Cu alte încercări în proză, dar și cu versuri sau recenzii și articole, unele iscălite A.Z., A. Zar, Azar, mai e prezent în „Bilete de papagal”, „unu” și în „Vitrina literară”, iar sub titlul *Eröffnung*, un poem al său va fi preluat, alături de alte texte ale scriitorilor de la „unu”, de revista berlineză „Der Sturm” a lui Herwarth Walden (septembrie 1930). Sașa Pană, căruia după sfârșitul prematur al lui **Z.** familia i-a încredințat arhiva, alcătuiește placheta *Deschidere*, apărută în 1933.

Nemulțumit de ceea ce numea în revista „Prospect” literatura „scriitorilor gospodari” și atașat orientărilor avangardiste, **Z.** caută cu înfrigurare, în puținele scrieri pe care le-a definitivat, să evadeze din tot ce simțea a fi formulă închistată, cale bătătorită. Se poate afla în experimentele lui, trecând peste inevitabile exagerări ori eșecuri, existente și în textele unor comilitoni de la „unu”, „XX literatura contimporană” sau de la alte publicații de avangardă, un protest autentic, niciodată mimat și în parte îndreptățit, împotriva rutinei, a locurilor comune, a literaturii unor autori oficializați, prezenți în manualele școlare și abonați la premiile anuale. Placheta *Deschidere* însumează unsprezece poeme selectate dintr-un ciclu cu același titlu, în mare măsură inedit, nouă schițe în proză și o parodie, *Resemnare*, la versurile „gospodarului Demostene Botez”. Metafore insolite, alăturări neașteptate de cuvinte, versuri întrerupte abrupt, într-un cuvânt o tehnică surprinzătoare, în linii generale comună avangardiștilor, dar și cu o amprentă personală, conferă un sunet aparte acestor încercări poetice. E atât o tentativă, adesea reușită,

de a descifra înțelesuri ascunse, de a pătrunde, cum spunea Louis Aragon, „dans le labyrinthe du paysage intérieur”, cât și o înregistrare, poate involuntară, a unor mesaje de-a dreptul dramatice, pe care, receptor cu o sensibilitate neobișnuită, **Z.** le descoperea în cele mai banale gesturi, obiecte ori peisaje și evenimente. Proza nu e concepută în alt registru. Sunt note fugare, în care un amalgam de impresii invadează textul. Semnalele exterioare, lumina amurgului, zborul unui stol de vrăbii, râul care alunecă leneș printre maluri sunt percepute cu acuitate și într-o cheie neobișnuită. Bunăoară, întâmplări normale survenite într-o excursie își dezvăluie semnificații ieșite din comun, în *Căzăcească* un dansator rămâne suspendat în spațiu, sustras gravitației, în timp ce corul se risipește în cer, iar în *18 carate* ficțiunea trece pe nesimțite în eseistică. Autorul își definește demersul ca fiind „o viziune stranie de vis”, iar sensurile căutate drept „slovă neînțeleasă, de oracol”. Deși a scris puțin, iar din paginile lui s-au tipărit și mai puține, **Z.** este un nume pe care istoria suprarealismului românesc nu îl poate ocoli.

SCRIERI: *Deschidere*, îngr. și pref. Sașa Pană, cu un portret de S. Perahim, București, 1933.

Repere bibliografice: *Aurel Zaremba. Închidere*, „unu”, 1930, 29 (grupaj special); Virgil Gheorghiu, *„Deschidere”*, „Grai moldovenesc”, 1933, 5–6; N. Cristinoiu, *„Deschidere”*, „Brazda literară”, 1933, 5–6; Călinescu, *Opere*, II, *365–368*; Sașa Pană, *Comemorări*, „Naționalul nou”, 1934, 99; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *806*, *Ist. lit.* (1982), *890, 891; Aurel Zaremba*, ALR, *532–536*; Sașa Pană, *Născut în ’02*, București, 1973, *242–244; Aurel Zaremba*, în *Avangarda literară românească*, îngr. și introd. Marin Mincu, București, 1983, *17*; Pop, *Avangarda, 211; Dicționar de avangardă literară românească*, coordonator Lucian Pricop, București, 2002, *177–178;* Morar, *Avatarurile, 97, 105, 181, passim*; Victor Macarie, *Aurel Zaremba*, CRC, 2005, 8. ***R.Z.***

ZARESCU, Elena (5.XI.1933, Popești-Deal–Vâlcea – 9.XII. 2009, Râmnicu Vâlcea), poetă. Este fiica Mariei (n. Nițu) și a lui Florea Zarescu, țărani. Își începe învățătura în comuna Blidari (1941–1948), urmează Școala Profesională de Confecții din Curtea de Argeș (1949–1951) și Facultatea Muncitorească la Universitatea din București (1953–1955). Își continuă studiile la Facultatea de Pedagogie–Filologie a Institutului Pedagogic din Capitală, secția română–istorie, absolvită în 1959. După scurte perioade ca muncitoare la Fabrica de Confecții (1951–1952) și pedagogă în cadrul Grupului Școlar Profesional și Tehnic din București (1954–1955), ca profesoară la Foleștii de Sus, județul Vâlcea, și Copaciu, județul Gorj (1959–1960), devine asistentă și ulterior lector de literatură la Facultatea de Ziaristică a Academiei de Științe Social–Politice „Ștefan Gheorghiu”. Concomitent, predă în licee bucureștene – Liceul Industrial de Construcții de Mașini (1967–1970) și Liceul Unirea (1970–1972). Debutează cu versuri la „Luceafărul” (1966), iar editorial cu placheta *Nordice*, apărută în 1971. Mai e prezentă în „Argeș”, „Iașul literar”, „Cronica”, „România literară”, „Suplimentul literar-artistic al «Scânteii tineretului»”, „Steaua”, „Convorbiri literare”, „Al cincilea anotimp”, „Vâlcea literară” ș.a.; intră cu poeme în sumarul mai multor antologii. În ultimii ani de viață își republică versurile în volume de tip antologie.

Primele versuri publicate de **Z.** ilustrează tranziția de la poezia angajată din anii ’60 spre un climat liric mai destins. Structurate în trei secțiuni, textele din volumul *Nordice* se evidențiază prin prezența aproape obsesivă a unor cuvinte și metafore care în foarte scurt timp deveniseră clișee. Ceea ce atrage atenția este insolitul combinațiilor și al căutărilor lexicale, utilizate însă diletant, cu scopul de a epata. E aici un fel de dicționar de termeni și idei ce se pot regăsi în lirica timpului. Din recuzită fac parte oximoronul („soare negru”, „piramida cu vârful în jos”, „parabola simplă”), ca și sintagme (metafore) precum „apele norilor”, „arhipelagul somnului” sau altele, rutiniere, ca „muzica sferelor”, „nord și sud”, „sine de sine”. Aproape invariabil apar împerecheri semantice de felul „ceasul-munte”, „ceasul-fluviu”, „copacul-soare”, „copacul-om”, „copacul-pasăre”, sugerând o intenție de recompunere a ordinii materiei prin elementele introduse în aceste simboluri. Unele imagini migrează în volumele următoare. Se delimitează „nordul” de „sud”, dihotomia, inculcată în peisaje, semne, simboluri, revenind și în *Poeme* (1977), unde intră și reminiscențe de poezie patriotică, sentimentalizată, cu tonalități imnice, nu o dată retorice: „Și cerbii, o, cerbii – frați buni vulcanilor/ patriei mele, înserarea vâslind/ câmpia sfințită de rod primenindu-i” (*Corabie în roșu în altă Donaris*). Acum este folosit metrul popular, baladesc, exultă bucuria lăuntrică ori se instalează pacea sufletească purificată ritualic. Același discurs, transpus tot într-o structură triadică, poate fi întâlnit în *Solaria* (1982), unde versului cu inflexiuni patriotice îi ia locul lirica orfică. Titlul

este sugestiv, poezia devine mai limpede, ideile și sentimentele sunt exprimate mai puternic, dar autoarei i se reproșează și acum indecizia stilistică (Cezar Ivănescu). Poemele se intitulează *Rană de somn*, *Stea orfică*, *Trup înflorit* și prezintă, ca o noutate, preferința pentru cuvântul învechit („noembre", „inemi"). *Ora de taină* (1997) și *Tâmpla cerului* (2007) reiau același tipar (trei cicluri: *Scrisori către Doris*, *Elegia Brâncoveanului* și *Sonete* în prima culegere, *Oglinda fără margini*, *Colinde*, *Adorație* în a doua), au o tonalitate melancolică, obosită, rod al unui „prezent iernatec", contrabalansată de secvențe solare, de un discret simbolism tradițional, dar și de iluminare și invocare a divinității. Totul cu o anume voință de încifrare a expresiei poetice.

SCRIERI: *Nordice*, București, 1971; *O tăcere adaos*, pref. Mihai Beniuc, București, 1975; *Poeme*, București, 1977; *Solaria*, București, 1982; *Ora de taină*, Oradea, 1997; *Tâmpla cerului*, pref. Ștefan Stoenescu, București, 2007; *În ceruri, ninge crinul*, pref. Aureliu Goci, București, 2008.

Repere bibliografice: Dan Mănucă, *De la o lună la alta*, IL, 1966, 11, 1967, 3; Paul Dugneanu, *„O tăcere adaos"*, RL, 1975, 24; Miron Blaga, [*Elena Zarescu*], CRC, 1975, 28, 1977, 49, F, 1983, 9, „Al cincilea anotimp", 1997, 11; M. Virgil [Virgil Mihaiu], [*Elena Zarescu*], ST, 1975, 7, 1977, 10; Victor Frunză, *În teritoriul poeziei*, LCF, 1977, 47; Emil Manu, *Sentimentele pământului*, SPM, 1977, 367; Popa, *Dicț. lit.* (1977), *627*; Gh. Bulgăr, *„Solaria"*, ST, 1982, 10; Cezar Ivănescu, *Numele poetului: Elena Zarescu*, LCF, 1982, 46; Aureliu Goci, [*Elena Zarescu*], RL, 1983, 46, „Cronica română", 2008, 22 aprilie; Petria, *Vâlcea*, *425–426*; Firan, *Profiluri*, II, *363–364*; Liviu Grăsoiu, *Vorbirea doamnelor*, „Litere", 2008, 8–9; Popa, *Ist. lit.*, II, *513*. ***L.C.***

ZARIFOPOL, Dinu (31.VII.1921, Cârligi, j. Bacău – 2.III.2002, București), prozator. Este fiul Elenei (n. Mihalcea) și al lui Teodor Zarifopol, magistrat; bunicul său a fost fratele scriitorului Paul Zarifopol. Urmează cursurile primare și liceale la Roman, absolvind în 1940 Liceul „Roman Vodă", iar în 1944 își ia licența la Facultatea de Drept a Universității din București. Imediat după terminarea studiilor pleacă pe front, fiind demobilizat în 1946. Își începe cariera de avocat în 1948, dar va fi îndepărtat din cauza originii „nesănătoase". Reprimit în Barou la începutul anilor '50, profesează ca avocat pledant până la pensionare. Ca elev, între 1937 și 1940 semnează poezii în revista „Vers și proză", precum și în publicațiile Liceului „Roman Vodă": „Albăstrele", „Gând și faptă". Continuă să scrie, însă fără a avea șansa de a-și vedea vreo carte tipărită în anii ce au urmat imediat după instalarea regimului comunist.

În anonimat complet , **Z.** lucrează, vreme de douăzeci de ani, la o tetralogie pe care o va publica abia în ultimul deceniu al secolului trecut. Mai întâi însă îi apare volumul de proză scurtă *O crimă bine ticluită* (1993), cuprinzând „două nuvele polițiste și șapte povestiri stranii". Romanele *Naufragiul* (1994), *Moartea lui Levi* (1997), *Șah la rege* (1998) și *Crima generalului* (1999) formează o carte unică, în care personajele migrează de la un volum la altul, marcate decisiv de perioada istorică dificilă de după cel de-al Doilea Război Mondial. Ampla desfășurare narativă conține multe elemente care par să nu își găsească utilitate în arhitectura textului, dar creează atmosfera unei lumi în continuă și abruptă transformare, cu o identitate pe cale de dispariție. Deși situațiile sunt încărcate de un dramatism acut, atingând uneori paroxismul, implicarea auctorială nu este vizibilă, rezultând doar din selecția evenimentelelor plasate în prim-plan, din decupaje și din felul în care sunt asamblate. Perspectiva narativă este însă omniscientă, textul răspunzând formulei realiste. Tema – prăbușirea unei clase sociale ce era posesoare a unor tradiții și valori, oferind stabilitate și echilibru – are drept centru simbolic moșia Rămurenilor, conacul familiei Sumariotis. Acesta e spațiul unde se perindă personaje cu destine ce se încrucișează, între care Vincent Renda (prin intermediul căruia **Z.** își exprimă aspirația de a scrie „o carte totodată sentimentală și cinică, brutală și subtilă, descriptivă și dinamică"), Zulnia Balasam, Marie-Rose și Iorgu Sumariotis, patriarhul locului. Incursiunile în biografiile protagoniștilor, ca și descrierile minuțioase de întâmplări și cadre imprimă tetralogiei un caracter balzacian, cu forța dată de documentul uman și social. Coordonate temporale precise marchează firul narativ, străin de rupturi și derapaje. **Z.** constată lucrurile, nu încearcă să le comenteze în vreun fel, dar tocmai datorită conciziei, sobrietății lor, constatările „neutre" se dovedesc percutante, cu reverberații dramatice. Pentru că multe destine individuale eșuează fără drept de apel, oamenii se pot sinucide sau aleg abandonarea de sine, naufragiind odată cu lumea lor, condamnată la dispariție. Mărturisind „am scris pentru a mă regăsi pe mine însumi", **Z.** părea să nu fi sperat la publicarea

romanelor sale, dar, odată scoase la iveală, ele ilustrează însemnătatea și impactul pe care le poate avea literatura de sertar.

SCRIERI: O *crimă bine ticluită*, București, 1993; *Naufragiul*, postfață Mircea Anghelescu, Iași, 1994; *Moartea lui Levi*, Timișoara, 1997; *Șah la rege*, Timișoara, 1998; *Crima generalului*, Timișoara, 1999.

Repere bibliografice: Liviu Antonesei, *Literatura de sertar*, TP, 1994, 10; Mircea Anghelescu, [*Dinu Zarifopol*], LCF, 1994, 20, RL, 2002, 12; Alex. Ștefănescu, *La Medeleni, cu Dinu Zarifopol*, RL, 1995, 18; Dana Chetrinescu, *Viața spulberată*, O, 1997, 8; Irina Tudor, *La umbra cărților în floare: Nepotul lui Zarifopol, strănepotul lui Lampedusa*, CU, 1997, 7; Romul Munteanu, *Dinu Zarifopol și romanul roman*, LCF, 1999, 12; [*Dinu Zarifopol*], VTRA, 2000, 1 (grupaj special); Măndica Mardare, Liliana Cioroianu, *Geografie spirituală băcăuană*, Bacău, 2001, *52*; Mircea Mihăieș, *Dinu Zarifopol (1921–2002)*, O, 51; Mariana Șora, *În subterană*, ALA, 2002, 611; Budău, *Bacăul lit.*, 331–333; Petru Isachi, *În căutarea cărții nescrise*, „Plus”, 2005, 8-9; Popa, *Ist. lit.*, 693–696. ***Ș.A.***

ZARIFOPOL, Paul (30.XI.1874, Iași – 1.V.1934, București), eseist, editor, traducător.

Este fiul Elenei (n. Culiano), soră a junimistului Nicolae Culianu, matematician și astronom, străbunic al lui Ioan Petru Culianu, și al lui Paul (Pavel) Zarifopol (Zarifopoulo), cumnat cu bunicul lui D. Anghel, mare proprietar în județul Roman și în Iași. A urmat școala primară în familie, cu un preceptor, ulterior continuând la Institutele Unite din Iași. După absolvirea liceului se înscrie în 1892 la Universitatea ieșeană, studiind istoria și filologia clasică și modernă. Debutează în 1997 la revista „Arhiva”, condusă de A.D. Xenopol, cu o recenzie (Henri d’Arbois de Jubainville, *Deux manières d’écrire l’histoire. Critiques de Bossuet, d’Augustin Thierry et Fustel de Coulanges*). Își ia licența în 1998, plecând apoi în Germania, pentru studii de filologie și filosofie. În 1904 susține la Universitatea din Halle, sub conducerea lui Hermann Suchier, o teză de doctorat referitoare la scrierile lui Richard de Fournival, poet și erudit francez din secolul al XIII-lea; disertația e publicată în același an cu titlul *Kritischer Text der Lieder Richards de Fournival*. În Germania, în 1902, **Z.** s-a căsătorit cu Ștefania, fiica lui C. Dobrogeanu-Gherea, tânăra familie stabilindu-se la Leipzig, unde va trăi până la izbucnirea Primului Război Mondial. Aici **Z.** duce o viață de intelectual pasionat de lărgirea orizontului propriilor cunoștințe și de amator de artă și de desfătare estetică. Aflat la adăpost de dificultăți materiale, are o liniștită viață de rentier. „Zarifopol n-a urmărit niciodată un scop practic. Om bogat înainte de război, el trăia din veniturile unei moșii, iar după vânzarea moșiei, din renta banilor astfel dobândiți. Originar din acea mândră și dezinteresată boierime moldovenească, Zarifopol trăia pentru știință și artă, așa cum alți boieri își iroseau averea în politică pentru o credință. Având deci o viață materială independentă și perfect organizată, Zarifopol n-a fost niciodată un vânător de funcții și de lefuri. De aceea, când după război deprecierea generală a averilor a făcut din Zarifopol un om sărac, el a preferat să îndure cu răbdare unică și seninătate de martir o viață materială submediocră, decât să bată la porțile prietenilor ajunși miniștri, care vedeau în el o ființă curioasă, incapabilă să se adapteze vulgarului și gălăgiosului parvenitism românesc” (Ion Sân-Giorgiu). În perioada germană **Z.** a mai redactat studii despre mai mulți autori francezi (La Rochefoucauld, Molière, Gustave Flaubert, Guy de Maupassant ș.a.), publicate în revista „Süddeutsche Monatshefte” din München în intervalul 1908–1911. De prin 1905 legase o strânsă prietenie cu I.L. Caragiale, care trăia, autoexilat, la Berlin: cei doi se stimau și se apreciau reciproc, aveau puncte de vedere apropiate în diferite chestiuni, gusturi și preocupări comune, precum pasiunea pentru muzica clasică și grija de a fi de față la importante concerte sau recitaluri, dar și corespondau destul de frecvent. În 1915 **Z.** s-a întors în România, unde, în perioada de după război a trăit din scris, deși G. Ibrăileanu va depune eforturi în anii 1920–1923 pentru a-i facilita intrarea, ca profesor, în Universitatea ieșeană. Acum desfășoară o admirabilă activitate de eseist, colaborând la diferite publicații: „Cronica” (1915), „Viața românească”, „Revista vremii”, „Săptămâna muncii intelectuale și artistice”, „Adevărul”, „Dimineața”, „Adevărul literar și

artistic" (unde în anii '30 scria săptămânal), „Cuvântul liber", „Adam", „Dreptatea" ș.a. Semnează uneori cu pseudonimele Anton Gherman și Costin Adam. Publică în 1924 un volum de nuvele fantastice, unde sunt adunate traduceri din scriitori străini, grupate sub titlul *Vedenii*. După vârsta de cincizeci de ani, în 1926 îi apare primul volum de autor în limba română: culegerea de eseuri *Din registrul ideilor gingașe*. În anii următori avea să publice *Despre stil* (1928), *Artiști și idei literare române* (1930), *Încercări de precizie literară* (1931) și *Pentru arta literară* (1934). Însărcinat de conducerea Fundației Regale să structureze publicația instituției și să selecteze pe cei care vor semna aici, **Z.** este la apariția „Revistei Fundației Regale", în ianuarie 1934, cu câteva luni înainte de moarte, redactor-șef; ultimul text publicat de el, *Despre ideologia lui Eminescu*, o cronică la primul volum al lucrării lui G. Călinescu *Opera lui Mihai Eminescu*, apare în numărul din mai.

Z., figură de prim rang a vieții culturale din România interbelică, a fost nu critic literar, ci, în mod esențial, eseist, probabil primul autor care, în spațiul românesc, a ilustrat în chip remarcabil genul eseistic. Este adevărat că tematica vizează în parte domeniul literaturii, însă de cele mai multe ori el nu comentează literatura și nu dezvoltă subiectele legate de literatură așa cum ar face-o un critic, nu arborează vreo metodă critică ori vreo tehnică de analiză, nu oferă vreo lucrare de sinteză și nici măcar o masă semnificativă de comentarii asupra unor opere literare, din care să se degajeze o „grilă" de evaluare, o panoramă de ansamblu ori din care să rezulte „descoperirea" unui autor. Considerat multă vreme un critic literar de planul al doilea, **Z.** este un critic al „stilului" existenței sociale, al rânduielilor și obișnuințelor socioculturale, un critic al moravurilor sau, mai bine zis, al gradului de moralitate al conduitei sociale, dar și al practicilor politice, un critic al modernității în general, iar în această calitate merită un loc de prim-plan în istoria culturii române. Complementar, e prețuit în posteritate și în calitatea lui de inițiator al primei ediții critice de înaltă ținută a operei lui I.L. Caragiale. Este totodată un „ideolog" al estetismului, de fapt, susținător al preeminenței criteriului estetic în valorizarea literaturii. Ceea ce impresionează mai întâi la **Z.** este excelența expresiei: elegantă cu un nivel înalt de intelectualitate, dar în același timp și simplă, rafinată, adică lipsită de exces tehnicist, de prețiozitate academică. În activitatea lui literară, practic grupată în ultimele două decenii de viață, interesează și fondul producției textuale, consistent și complex. **Z.** a publicat doar cinci volume, un număr considerabil de texte apărute în periodice nefiind incluse în volumele antume; aveau să fie adunate și republicate, de-a lungul ultimelor trei decenii ale secolului al XX-lea, în mai multe ediții întocmite și îngrijite de istoricul literar Al. Săndulescu. *Din registrul ideilor gingașe* este un volum de eseuri pe teme diverse, care au în comun faptul că privesc viața contemporană, ceea ce ține de comportarea socială a oamenilor, de preocupările nu numai culturale, ci și din alte domenii. Un eșantion din sumarul volumului poate da seama în mod adecvat de diversitatea tematică a eseurilor : *Ideal și energie*, *Tipul politic*, *Feminism*, *Lucruri sfinte*, *Geniul organizator*, *Estetica utilă și culturală*, *Neînțelegeri inocente între public și artiști*, *Mecanizarea scrisului*, *Motivele scriitorului*, *Cetățeanul și literatura lui*, *Sat și mahala*, *Ciomagul candid*, *Marxism amuzant*, *Trepte istorice*, *Simț de clasă*. Așa-zisele „idei gingașe" (formulare ce comportă un marcat accent de ironie) de care înțelege să se ocupe autorul sunt precizate cu o alunecoasă blândețe (care face parte din mizanscena ironică, contrastând cu sarcasmul ce impregnează nu puține texte din carte) încă din primele rânduri ale prefeței: „Cred că se pot numi, cu aceeași dreptate, gingașe ideile care, în general, trebuie să fie cunoscute oricui vrea să treacă drept om cultivat, ca și acele despre care acest om trebuie să pomenească totdeauna cu deosebită băgare de seamă dacă vrea să nu supere atenția societății unde, în chipul cel mai util și cel mai plăcut, i se adăpostește persoana și i se apără interesele. Viața omului cultivat este grea astăzi. I se impune, des și sever, să cunoască lucruri nouă și să vorbească despre dânsele elegant și sigur. Mai ales pentru tineri, obligația aceasta este constrângătoare. Pe cei maturi societatea nu-i silește, cu același zor ca pe tineri, la excese intelectuale". În ultimul text al volumului, *Explicație finală*, autorul își exprimă și intențiile: „Am credința că o clasă, ca și un om, se poate adapta chiar celor mai aspre și complicate încercări, fără a se deda la tumbe și grimase. Cetitorul a văzut desigur că ținta celor cuprinse în această carte e mai ales să denunțe contraziceri și strâmbături sufletești și sociale care

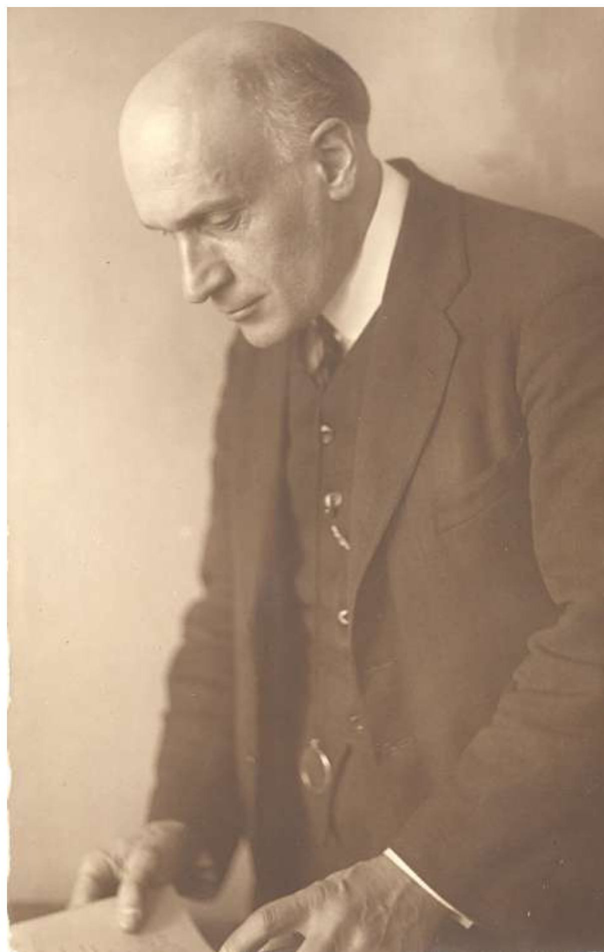
vin să pocească din ce în ce mai des și mai dizgrațios fizionomia omenirii cultivate". Mozaicat prin diversitate tematică și fragmentarism, volumul este unitar nu doar prin eleganța expresiei și a argumentării, prin temperatura înaltă a ideației, ci și prin incoercibilul criticism al autorului, prin contrazicerea intransigentă a unor clișee de gândire, a unor moduri de a privi lucrurile, dar și a unor comportamente sau moduri de a acționa statornicite prin obișnuință, dar considerate de eseist ca nepotrivite, dăunătoare, ridicole. S-a opinat că **Z.** ar fi fost stăpânit de un demon al contestării, dar așa-zisul lui negativism se dovedește a fi un mod de a afirma prin ricoșeu un sistem de valori și un mod de conduită oportun sau recomandabil, prețuite și valorizate pozitiv. El recomandă firescul, autenticul, rectitudinea morală, omenia și umanitarismul, adică valorile opuse ipocriziei, imitației nepotrivite, maimuțărelii, egoismului, arborării, din oportunism, a unor atitudini inautentice etc. Cultivă și preconizează recursul la rațiune, atitudinea echilibrată, ponderat sceptică, respingând și criticând exaltarea iraționalului, a instinctualului, agresivitatea și violența. Despre substratul constructiv, afirmativ al acestor scrieri care abordează „lucrurile omenești fundamentale" a emis considerații pertinente Al. Paleologu: „Polemismul lui Zarifopol nu pornea din capriciu arțăgos sau din negativism cusurgiu, deși multora așa li s-a părut. Polemismul său decurgea dintr-o atitudine clară și consecventă. El a urmărit cu amuzată sau necruțătoare răbdare nu numai grimasa ridicolă a semidoctismului snob și bovaric, nu numai psittacismul, fie diletant, fie «științific», ci și cauzele lor mult mai adânci, anume lenea gândirii și, în ultimă instanță, pofta de dominație, ceea ce în esență înseamnă: iraționalism și violență". Într-adevăr, „lucrurile omenești fundamentale" au constituit, în ultimă analiză, principalul subiect al eseisticii lui **Z.** Între ele s-au numărat și trăirea emoției artistice, bucuria pe care o suscită arta prin operele de valoare, care pentru el nu ar reprezenta o probă de așa-zis „rafinament" afectat și găunos, ci, dimpotrivă, o coordonată importantă a existenței. În poziționarea față de artă el acorda prioritate, dacă nu exclusivitate, criteriului pur estetic, fiind extrem de reticent – ostil, de fapt – față de heteronomia ori instrumentalizarea demersului artistic. Culegeri de mare interes sunt și volumele *Încercări de precizie literară*

și *Pentru arta literară*. Atât prin titlurile lor, cât și prin tematica textelor, ele fac trimitere la literatură și la chestiunile literare. Încercarea de a degaja o doctrină estetică ori o panoramare critică a valorilor literare și artistice ale unei epoci ori ale unui spațiu cultural se arată dificilă. Din mozaicul fastuos al temelor și abordărilor se desprind însă temele predilecte, credințele și țelurile acestui spirit lucid și perspicace, liniile directoare ale poziției lui față de literatură și artă, principiile adoptate și urmate, preferințele, idiosincraziile. Eseistul își asumă opțiunea pentru ceea ce numește „precizie" în materie de discurs despre literatură, explicând sensul pe care îl acordă acelui termen: „Aceea ce s-ar putea numi gândire literară, adică ideile periodic consemnate și răspândite despre artă, morală, religie, politică, aparțin gândirii practice, mai mult ori mai puțin confuză prin urmare. [...] Orice ocazie e bună pentru a deprinde lumea să distingă și să învețe valoarea preciziei. [...] Și chiar în domeniul din ce în ce mai modest al criticii zilnice de artă, să tindem la

precizie, să avem totdeauna în minte desenul curat al cuprinsului artei; și oricând vorbim de legăturile ei cu alte planuri ale vieții, să o avem clar tot numai pe ea în vedere”. Poziția de promotor, de apărător intransigent al precumpănirii criteriului estetic în evaluarea literaturii e în cel mai înalt grad definitorie, pentru eseist. În general, el exprima opinii și adopta puncte de vedere în răspăr cu canonul momentului, ceea ce avea să declanșeze o polemică în care au fost angrenați Mihai Ralea (care îl va gratula, într-un anumit context, cu calificativul „rege literar al estetomanilor bucureșteni”) și, mai ales, G. Ibrăileanu (cu care, de altfel, se afla în cele mai amicale relații, neafectate de diferențele de principii sau de opinii pe plan teoretic). **Z.** era un potrivnic al clasicismului, dând de înțeles că respingea „estetica clasicistă a secolului XVII, care se întemeia pe credința fermă că există o excelență unică în artă, simplu și clar determinabilă”. Autorul continuă: „La asemenea excelență se putea și se cerea să ajungă orice intenție artistică, absolut indiferent de orientarea firească a talentului și de structura psihologică a momentului creației. Perfecția era determinată prin reguli și sigur realizabilă tot prin ele” (*Despre stilul perfect*). E adevărat că, preocupat să determine și drămuiască, cu maximă nuanțare și finețe, factorii care ar concura la asigurarea valorii literare, eseistul, spre deosebire de „legiuitorii” clasicismului literar, nu a furnizat el însuși o „rețetă” simplă și clară. Cert e că preferă roadele creației moderne unor opere de patrimoniu considerate obsolete, condamnând sau ironizând admirația de circumstanță, simulată din conformism, față de opere învechite, chiar ilizibile pentru contemporani, fie ele ale unor mari scriitori. Punctul de vedere privind scopurile și procedeele adecvate pentru critica literară **Z.** și l-a precizat în mod deslușit și raportat la o contextualizare istorică, dar vizând orizontul actualității epocii, precum în eseul *Capricii dogmatice*: „Valorile în curs pe piața intelectuală la mijlocul secolului trecut l-au adus pe critic la psihologie și la istorie. A explica – aci stătea noua dignitate a celui ce scria despre artă. Psihologia s-a lichefiat în indiscreție biografică; critica a avut astfel o frumoasă epocă de strălucire cu mahalagism literarizat, cu mai bună ori mai proastă gingășie sau malițiozitate. [...] A fost atunci o perioadă de diletantism obez, sub terminologie – cum se zicea – științifică. Această idilă a confuziei a dezvoltat, mai târziu, o fragedă prelungire: critica ce s-a numit impresionistă, un divertisment al câtorva literați cu stil frumos, care, din gust de a face scriitură poetică, de a se manifesta în capricioase grații feminine, vorbeau dinadins cu totul în afară de subiect sau operau transpuneri de impresii, echivalând, credeau ei, în vorbe meșteșugoase impresii poetice, muzicale, picturale sau chiar mimice și coreografice. O revenire la obiect, în spirit cât mai exact, se făcu inevitabilă”. În sensul „revenirii la obiect” înțelegea **Z.** să-și desfășoare propria activitate de comentator al literaturii și al chestiunilor literare. Primatul criteriului estetic și autonomia artei, sunt ilustrate și susținute de remarci precum aceasta: „Se poate nădăjdui că chiar inteligențelor elementare le stă în putere să se lumineze într-atât, ca să vadă că e normal și oarecum obligator să interpretezi arta mai întâi estetic, să o judeci după norme artistice, fiindcă e artă, și nu de alta. Pe urmă, liber este oricine să întrebuințeze arta cum îl taie capul”. S-a observat că „fără să precizeze ce reprezintă, cu adevărat, arta în sistemul de valori spirituale [...], Zarifopol e preocupat, mai ales, să respingă interpretările restrictive sau eronate date acestei noțiuni de-a lungul veacurilor” (Eugen Simion). Părerile critice, ferme, tranșant exprimate, deseori necruțătoare, se situau în răspăr cu canonul „oficial“, dominant în epocă. Contribuțiile în materie de comentare a operelor unor scriitori străini sunt de cel mai mare interes, **Z.** fiind autorul unor studii în special despre literatura franceză, din diferite epoci, dar mai ales din secolul al XIX-lea. Scrise inițial în limba germană, începând din 1920 ele sunt publicate în „Viața românească”, iar apoi incluse în volumul *Pentru arta literară*. Sunt texte de diferite facturi, inclusiv cronici ori note de lectură, în care se pun la bătaie erudiție, perspicacitate și gust. Autorii sunt comentați cu inteligență critică și, în funcție de crezul estetic al eseistului și de ideile sale despre rostul și sensul literaturii, abordați fie cu admirație (Flaubert, Proust, La Rochefoucauld ș.a.), fie cu rezerve ori chiar cu o dezaprobare colorată de accente ironice sau sarcastice (Renan, Molière, Maupassant, Sainte-Beuve, Hippolyte Taine ș.a.). Trebuie menționat și că eseistul i-a prețuit mult pe marii scriitori ruși Tolstoi și Dostoievski, consacrându-le texte extrem de dense, ce vădesc o pătrunzătoare analiză a esenței artei lor. S-a constatat că despre autori români

Z. a scris relativ puțin, chiar dacă se ia în considerare ceea ce a semnat în periodice. Paginile din *Artiști și idei literare române* cuprind câteva texte, majoritatea – și cele mai interesante – fiind îndeosebi despre „idei” literare, desigur cu referiri la opere și autori, iar cele mai puține sunt dedicate efectiv unor cărți și unor autori, ceea ce i-a adus comentatorului reproșuri legate de supraevaluarea unor scrieri de valoare estetică modestă, menite mai degrabă succesului popular decât aprecierii elitiste, aparținând, de pildă, lui Al. O. Teodoreanu sau lui Ion Minulescu în calitate de prozator. Este evident că el nu a nutrit proiectul de a da o „acoperire” extensivă a literaturii române vechi și noi, că nu a intenționat să practice nici istoria literară propriu-zisă, nici critica de întâmpinare. În microeseurile lui, în studii ori chiar în cronici se găsesc – în condițiile caracterului nesistematic al abordărilor – comentarii, glosări, tâlcuiri acceptabile sau incitante, dar și păreri rezervate ori contestări, nu iscate însă de capricii ori de izbucniri arbitrare, ci reprezentând opinii legitime sau deducții fundamentate. **Z.** prețuia în primul rând valorile clasice: Eminescu, pe care îl admira fără rezerve, I.L. Caragiale, despre care a lăsat excelente pagini de exegeză. Era deschis totodată și față de cele moderne în plină afirmare: Tudor Arghezi, Ion Barbu, Ion Vinea, Adrian Maniu ș.a. sunt elogiați în diferite contexte, chiar dacă eseistul nu purcede la analiza *in extenso* a creației lor. El a salutat cu mare satisfacție cartea de debut a tânărului G. Călinescu, dedicându-i cronica *O biografie, în sfârșit (G. Călinescu: „Viața lui Mihai Eminescu”)*. La fel, a întâmpinat elogios volumul lui Lucian Blaga *Eonul dogmatic*, a scris un comentariu substanțial și nuanțat, deosebit de grăitor prin profunda înțelegere pe care se sprijină, prilejuit de *Adela*, romanul lui G. Ibrăileanu. În ceea ce scrie despre etapele literaturii din secolul al XIX-lea, sunt de remarcat modul comprehensiv în care s-a apropiat de poezia lui Vasile Alecsandri, definindu-i rolul („inventatorul stilului poetic nou în literatura noastră”), precum și aprecierea acordată unor poeți preeminescieni, într-un fel surprinzătoare dat fiind că venea din partea unui susținător al modernismului. Etichetat, nu o dată și parțial neadecvat, ca „junimist”, în orice caz considerat un continuator, sub unele raporturi, al ideologiei culturale a Junimii, **Z.** e mai degradă un franctiror, un actor independent în arena

culturală, și nu reprezentantul vreunei școli sau al vreunui curent. Este adevărat însă că valorile pe care le susținea, idealurile, gândirea sa privind arta și societatea erau în bună parte omologe sau convergente cu obiectivele vizate de Junimea. De altfel, apreciază deschis Junimea într-un articol intitulat *Cultură*, publicat în „Revista Fundațiilor Regale”, unde afirma: „Problema culturii s-a ridicat acut și aproape brusc în Principatele Române acum un veac. Odată cu această problemă, s-a ridicat asupra societății românești și primejdia grimasei culturale. [...] Junimea a făcut front energic contra oricărei grimase a culturii. Prin acțiunea ei acea grupare ne-a lăsat o moștenire și prețioasă, și grea: aceea a unei obligații supreme de a combate cultura neautentică, sau, cum i s-a zis mai târziu: moftul”. Pe de altă parte, se poate spune că, așa după cum a fost un continuator al orientării junimiste, **Z.** poate fi considerat și un adept al unui punct de

vedere omolog cu cel care stă la baza teoriei lovinesciene a sincronismului, adoptat însă în mod independent, nu prin afiliere. Faptul a fost consemnat, de altfel, chiar de Lovinescu, care scria în secțiunea *A doua generație postmaioresciană* din volumul *T. Maiorescu și posteritatea lui critică*: „Nu numai în atitudinea lui estetică, ci și în cea culturală, morală, Paul Zarifopol poate fi integrat sufletește în mișcarea «junimistă». Lupta lui împotriva «grimasei», a «modei», din seria eseurilor *Din registrul ideilor gingașe*, esențială pentru moralist și cultural, nu este decât echivalentul luptei junimiste împotriva formei fără fond. Ca o concluzie firească, lupta lui se îndreaptă și împotriva artei clasiciste: «Timpul omoară orice creație intelectuală, în total ori în parte» (scrie el în articolul *Clasicii*). Veșnica tinerețe a eternelor modele este o frază ineptă, ieșită din minți strâmte și leneșe. Arta, indiferent de materialul în care se manifestă, este grai. Ca și graiul vorbit, ea își schimbă formele, pentru că se schimbă cuprinsul sufletesc care le-a zămislit. Este totdeauna o doză de strâmbătură să vorbești ca oamenii de altădată: aici e originea, aici e și condamnarea grimasei clasiciste. [...] Idei pe care, sub denumirea de modernism, de sincronism, le susțin de vreo douăzeci de ani”. Într-adevăr, ideile se aseamănă, după cum sesiza Lovinescu, totuși există diferențe de nuanță, aspect relevat cu sagacitate de Al. Cistelecan: „Postjunimismul amândurora (mai conservator al lui Zarifopol decât al lui Lovinescu, cel puțin în disputa «formelor fără fond») s-a unit cu un comun efort de promovare a modernității și de «intelectualizare» a literaturii noastre”. În fine, un episod însemnat din activitatea lui **Z.** este reprezentat de inițierea primei ediții critice a operelor lui I.L. Caragiale și de realizarea primelor trei volume ale acesteia, apărute între 1930 și 1932 (următoarele patru volume vor apărea sub îngrijirea lui Șerban Cioculescu în perioada 1938–1942). Ediția avea să devină faimoasă, ea constituind, în sensul cel mai propriu, un model pentru cei care vor realiza ediții de același gen. Reproduse după volume, periodice sau manuscrise, textele lui Caragiale sunt însoțite de un substanțial corpus de note și variante, redactat cu acribie și perspicacitate. Se poate spune că și introducerile la aceste volume ale ediției, alături de alte texte despre Caragiale publicate de eseist, au dat tonul sau au trasat liniile directoare pentru exegeza modernă a operei caragialiene. O fațetă mai puțin cunoscută a activității lui **Z.** a fost cea de traducător: texte de literatură fantastică semnate de diferiți autori, precum Prosper Mérimée, Henri de Régnier, Villiers de l'Isle-Adam, Marcel Schwob, H.G. Wells, Gustav Meyrink, Hanns Heinz Ewers, Karl Hans Strobl, alcătuiesc volumul *Vedenii*.

În d. Zarifopol s-au întâlnit trei personaje care de obicei se evită: un erudit, un gânditor și un artist.

G. IBRĂILEANU

Inteligență disociativă, neafiliată, desăvârșit autonomă,pasiune intelectuală, pentru care ideile trec pe primul plan, iar autorii și cărțile devin pretexte de nesfârșit distinguo*; aversiune declarată contra gândirii practice și sentimentalismului de ordin cultural sau național; causticitate necruțătoare față de ideile acceptate, de* idola tribus*; ironie, care este atitudinea sa înaintea vieții și a comodității de judecată contemporană, fie că se situează tradițional, fie că se reclamă de la spiritul de neliniște postbelic, soluționat prin misticitate sau surogate teologice; criteriu estetic, opus cu vioiciune și tinerețe multiplelor confuzii ale valorilor; în sfârșit, dialectică sprintenă, combativă, de spadasin, căruia nu îi este necunoscută nici o dibăcie a duelului polemic, iar superioritatea numerică a adversarilor, un stimulent și o voluptate.*

ȘERBAN CIOCULESCU

Impopulară prin singularitatea comentariului moral și estetic, propunându-și prea puțin să consacre valori, cât mai ales să trezească o atitudine critică față de ele, [critica lui Paul Zarifopol] *nu s-a putut bucura de o difuzare prea largă nici în epoca în care s-a exersat, nici mai târziu. Dar acest eseist de stranie sensibilitate nu merită o soartă atât de aspră. Sub învelișurile scrisului său vibrează un suflet de umanist erudit. Zarifopol crede cu o înverșunată consecvență în prestigiul lucidității, în virtuțile infinit creatoare ale rațiunii. Erorile gustului estetic nu diminuează plăcerile pe care le oferă o inteligență critică atât de fericit înzestrată.*

EUGEN SIMION

Inteligent cu debordanță, nu doar la modul incisiv și provocator, ci de-a dreptul la modul contagios, patologic, Paul Zarifopol e raționalistul absolut al criticii noastre, un sceptic iremediabil și un estet inflexibil. Spirit rafinat, de o eleganță eclatantă a expresiei și argumentării, presărate cu ironii ascuțite și laconice, definitive, Zarifopol a cultivat un elevat și paradoxal epicureism critic, trăind într-o neliniștită civilizație a polemicii, mereu alertat de un demon al contradicției, de nu chiar al negativismului. El a acționat ca un sanitar al ideilor literare, al complexelor și mofturilor profesate de tagma literară de la noi și de aiurea.

AL. CISTELECAN

SCRIERI: *Kritischer Text der Lieder Richards de Fournival*, Halle, 1904; *Din registrul ideilor gingașe*, București, 1926; *Despre stil*, București, 1928; *Artiști și idei literare române*, București, 1930; *Încercări de precizie literară*, București, 1931; ed. îngr. Al. Săndulescu, pref. Al. Paleologu, Timișoara, 1998; *Pentru arta literară*, București, 1934; ed. I–II, îngr. și introd. Al. Săndulescu, București, 1971; ed. I–II, București, 1997–1998; *Corespondența dintre I. L. Caragiale și Paul Zarifopol (1905–1912)*, publ. Șerban Cioculescu, București, 1935; *Pagini de critică*, postfață Al. Săndulescu, București, 1984; *Paul Zarifopol în corespondență*, îngr. Al. Săndulescu și Radu Săndulescu, pref. Al. Săndulescu, București, 1987; *Eseuri*, I–II, îngr. Al. Săndulescu și Radu Săndulescu, introd. Al. Săndulescu, București, 1988; *Marxism amuzant. Eseuri cenzurate*, îngr. și pref. Al. Săndulescu, București, 1992. **Ediții:** I.L. Caragiale, *Opere*, I–III, introd. edit., București, 1930–1932. **Traduceri:** *Vedenii*, pref. trad., București, 1924.

Repere bibliografice: Ibrăileanu, *Opere*, V, *54–62*, *278–292*; Petrescu, *Teze*, *114–129*; Lovinescu, *Ist. lit. rom. cont.*, II, *272–277*; Constantinescu, *Scrieri*, V, *274–285*; Vianu, *Opere*, III, *51–53*, V, *258–260*, XIV, *185*; Aderca, *Contribuții*, II, *52–54*, *231–234*; Perpessicius, *Opere*, V, *107–115*, VI, *81–85*, VII, *9–11*, VIII, *48–51*; Ionescu, *Război*, II, *95–97*; Arghezi, *Scrieri*, XXVII, *300–303*; Sebastian, *Jurnal*, *425–432*; Mircea Eliade, *Când trebuie citit Paul Zarifopol*, RFR, 1935, 3; Ion Sân-Giorgiu, *„Herr Doktor”*, RFR, 1935, 5; Streinu, *Pagini*, I, *236–246*; Lovinescu, *Ist. lit. rom. cont.*, *68–69*; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *825–827*, *Ist. lit.* (1982), *909–911*; Lovinescu, *Maiorescu post.*, *289–292*; Simion, *Orientări*, *315–346*; Vlad, *Convergențe*, *99–113*; Bucur, *Istoriografia*, *444–448*; Cioculescu, *Itinerar*, I, *214–218*, II, *291–300*, V, *352–359*; Săndulescu, *Citind*, *89–129*; Crohmălniceanu, *Literatura*, III, *336–360*; Mihăilescu, *Conceptul*, I, *441–445*; Balotă, *Arte*, *214–223*; George, *Sfârșitul*, II, *189–197*; Paleologu, *Ipoteze*, *96–143*; Constantin Trandafir, *Paul Zarifopol*, București, 1981; Mircea Muthu, *Paul Zarifopol între fragment și construcție*, București,1982; Nicolae Manolescu, [*Paul Zarifopol*], RL, 1988, 38, 1996, 8, 2003, 25; Negoițescu, *Ist. lit.*, I, *180–181*; [*Paul Zarifopol*], RITL, 1994, 4 (grupaj special); Dumitru Tiutiuca, *Eseiști români*, Brăila, 1996, *passim*; Alexandru George, *Al treilea Zarifopol*, LCF, 1997, 22; Florin Mihăilescu, *Estetul moralist și ironic*, ST, 1997, 8; Dan C. Mihăilescu, *Călătorie cu biblioplanul*, „22”, 1997, 366; Popa, *Estuar*, *163–169*; Săndulescu, *Constelații*, *225–281*; Grigurcu, *Peisaj*, III, *5–12*; Simion, *Fragmente*, III, *80–95*; *Dicț. esențial*, *918–920*; Dimisianu, *Lumea*, *77–80*; Simuț, *Arena*, *124–127*; Henri Zalis, [*Paul Zarifopol*], VR, 2000, 5–6, CNT, 2001, 24, 42, ST, 2004, 7–8, CC, 2007, 11–12; Al. Pintescu, [*Paul Zarifopol*] *(I–III)*, „Poezia”, 2002, 2–4; Manolescu, *Istoria*, *795–798*; Al. Cistelecan, *Paul Zarifopol, partizanul „adevărului critic integral”*, CLT, 2011, 7; Andreea Grinea-Mironescu, *Polemica Ralea – Ibrăileanu – Zarifopol. Un joc cu sumă zero*, „Philologica Jassyensia”, 2011, 2. ***N.Br.***

ZATTI, Lucian (6.II.1927, Brezoi – 22.VIII.1993, Turnu Severin), publicist, prozator. Este fiul Caterinei și al lui Luigi Zatti, italieni florentini angajați la societatea forestieră Carpatina, pe Valea Oltului. La începutul anilor ’30 familia se instalează la Turnu Severin, unde în 1937 **Z.** termină primele clasele la Școala Romano-Catolică, iar în 1939 devine elev la Liceul de Arte și Meserii, secția sculptură. În timpul celui de-al Doilea Război Mondial familia mutându-se în Valea Jiului, se înscrie la Școala Tehnică din localitatea gorjeană Vădeni. Întors în 1945 la Turnu Severin, în scurt timp devine redactor-șef al cotidianului „Severinul liber” (ulterior „Drumul socialismului”). Având domiciliu forțat la Craiova din 1951, după doi ani este recuperat și angajat redactor la Radiodifuziune, dar va pleca din București, fiind trimis din nou la Craiova pentru a înființa postul de radio local Oltenia (1954), unde va rămâne până în 1985. Între 1968 și 1987 face mai multe călătorii în Italia, în căutarea originilor părintești, călătorii ale căror impresii se află într-un jurnal de călătorie publicat postum – *Îndrăgostit de viață*, (1999). Debutează în 1956 la „Oltenia literară” cu un reportaj, iar editorial cu volumul *Pe plaiurile pandurilor* (1957), scris în colaborare cu Petre Dragu. A mai colaborat la „Scânteia tineretului”, „România liberă”, „Scânteia”, „Flacăra”, „Tribuna”, „Ramuri”, „Luceafărul”, „Steaua” ș.a. A semnat și Lucian Severineanu, L. Talaz, Tucin Talaz.

Z. scrie un reportaj la granița cu proza, după cum va scrie o proză la limita cu reportajul, practicând o formulă hibridă de literatură. Contemporan cu Geo Bogza și cu Paul Anghel, care prin *Cartea Oltului* și prin *Recitind o țară* realizau primele tablouri ale Țării Oltului, **Z.** își dedică întreaga viață încercării de a descrie oltenismul ca formă de viață locală de care este legat afectiv și pe care o elogiază fără rezerve. Este vorba despre o „cantată oltenească”, așa cum sună și titlul unei cărți din 1981. Peisajul îl interesează însă mai puțin decât reconstituirea locurilor prin oameni și prin memoria lor afectivă. Deși supuse în bună parte imperativelor ideologice ale epocii, reportajele din *Orașele dragostei* (1967), cel mai bun volum al său, sunt concepute ca niște stenograme sentimentale, în formula unor „povești de o clipă”, cu o

aparență de reverie, dar încărcând difuz tensiuni interioare, într-un discurs care mizează, nespecific reportajului, pe monologul interior. Acțiunea exterioară e stereotipă, interiorul și interioritatea sunt în schimb locuri ale frământării, dar în același timp spații calde, vii, de o anume blândețe și taină. Se creează o senzație de autenticitate, dar și de inactualitate, cu toate că textele sunt scrise sub impresia directă a călătoriei și a întâlnirilor. Proza scurtă din *Telegrame de dragoste* (1984) redă imagini ale aceleiași vieți locale și familiale oltenești, într-o tonalitate confesivă. Sunt reprezentări ale unei existențe în același timp reale și dificile, în care invenția pare redusă la minimum, urmărind în obișnuințele lor cotidiene personajele care populează și reportajele: vânători, pescari, pădurari, cabanieri, păstrăvari, brigadieri în orezării – bărbați romantici și visători, empatici și generoși, dar marcați de drame ascunse, nelipsindu-i lui **Z.** un anume gust pentru picaresc și senzațional. Tonalitatea e accentuat tezistă în *Curcubeul romanticilor* (1987), tot un volum de proze scurte. Figura romantică a aventurierului dispare pentru a lăsa loc unor personaje definite de funcția lor: directori de fabrici, președinți de cooperative agricole și șoferii acestora populează narațiuni care elogiază cooperativizarea și elanul constructivist al noilor șantiere. Tot conjuncturale sunt prozele din *Cantată oltenească* (1981) și reportajele din *Triunghiul apelor* (1978) și *Drumuri și oameni din Oltenia* (1985). Dincolo de textele „de serviciu”, **Z.**, „reporter frenetic”, cum singur se definește preluând formula lui Egor Erwin Kisch, rămâne mai mult un creator de atmosferă decât de peisaje, căruia îi reușește portretizarea climatului social și familial din satele oltenești imediat după colectivizare. Dintre piesele de teatru pe care le-a semnat, *Vreau și eu un rol* a fost jucată pe scena Teatrului Național din Craiova, iar *Ediție specială* și *Chiot de bucurie* au fost difuzate la radio, ca de altfel majoritatea scrierilor lui.

SCRIERI: *Pe plaiurile pandurilor*, Craiova, 1957 (în colaborare cu Petre Dragu); *Pe temeliile lui August*, Craiova, 1959; *Biruim*, Craiova, 1960; *Mi-e Oltenia o floare* (în colaborare cu Ion Giubelan și Alexandru Firescu), Craiova, 1967; *Orașele dragostei*, București, 1967; *Pe-un picior de plai*, București, 1967; *Triunghiul apelor*, București, 1978; *Cantată oltenească*, București, 1981; *Telegrame de dragoste*, București, 1984; *Drumuri și oameni din Oltenia*, București, 1985; *Curcubeul romanticilor*, Craiova, 1987; *Flori de câmp*, îngr. Gabriela Rusu-Păsărin, București, 1996; *Confesiuni în sinceritate*, îngr. Ana Zatti, pref. Ovidiu Ghidirmic, București, 1997; *Îndrăgostit de viață*, îngr. Ana Zatti, postfață Gabriela Rusu-Păsărin, Craiova, 1999; *Cu dragoste, mereu*, îngr. Ana Zatti, pref. Ovidiu Ghidirmic, postfață Gabriela Rusu-Păsărin, Craiova, 2002.

Repere bibliografice: Ovidiu Ghidirmic, *Posibilitățile reportajului*, R, 1967, 4; D. Ioncică, *„Orașele dragostei”*, LCF, 1967, 24; Firan, *Macedonski – Arghezi*, *456–457*; Popa, *Dicț. lit.* (1977), *628*; Romulus Diaconescu, *Teritoriul afectiv al reportajului*, R, 1978, 5; Miu Florea, *„Telegrame de dragoste”*, R, 1984, 8; Petria, *Vâlcea*, *426–427*; Marian Barbu, *Trăind printre cărți*, II, Petroșani, 2002, *171–172*; Firan, *Profiluri*, II, *364–366*. ***L.Td.***

ZĂINESCU, A.I. [Aurel I.] (22.X.1939, Dara, j. Buzău – 14.IV.2004, București), poet. Este fiul Mariței și al lui Ion Zăinescu, țărani. Urmează Școala Pedagogică din Buzău (1953–1957) și Facultatea de Filologie a Universității din București, absolvită în 1962. Va fi redactor și redactor-șef adjunct la „Scânteia tineretului”, apoi secretar general de redacție la revista „Luceafărul”. Debutează cu publicistică în 1958 la „Viața Buzăului” și cu versuri, în același an, la „Luceafărul”, iar prima carte, *Zeii neatenți,* îi apare în 1967. În „Scânteia tineretului” publică eseuri la rubrica „Scrisori natale”, altă serie, intitulată „Reflex”, fiind susținută în „Viața Buzăului” și în „Luceafărul”.

Salutată, în egală măsură, de poeți și de critici, lirica lui **Z.** gravitează inițial – *Zeii neatenți*, *Recviem într-un cimitir de mașini* (1969), *În zale albe* (1971) – în jurul unei tematici tradiționaliste, actualizată de o generație dornică să reînnoade legăturile cu marea poezie interbelică. Originar bucolic, registrul motivelor – apartenența la un spațiu matrice rustic, proiectarea în mit a obiceiurilor și datinilor, evocarea continuității etnice, elogiul străbunilor țărani, lauda roadelor, nostalgia pierderii valorilor satului pe măsura pătrunderii civilizației orășenești ș.a. – e abordat fie dintr-o perspectivă senină, idilică, fie prin afirmare energică, pe linia expresionismului țărănesc al momentului. În căutarea timbrului personal, o mare încordare ia în stăpânire poemul, desfășurat de obicei amplu, în metaforice viziuni concentrice. Frecvent, Arcadia lui **Z.** e rezultatul unei dezlănțuiri frenetice de viață telurică supusă ritualurilor ancestrale: „Sunt din Arcadia, bun, mult temuta și buna/ Arcadie Felix încoronată cu vin,/ Stoluri de dropii și plopi; cu o apă ca luna/ Care se roade

în stânci și se roade vara în rădăcini. [...]// Și noi toți deluroși, plini de iarbă în coaste,/ Clopot albastru în fugă de cer pe sub rai/ Tropot uscat de copite mari tălpile noastre,/ Sfinții-n biserici murind și noi vara pe cai” (*Felix*), spațiu elementar al asprimii și durității existenței rurale – filon „realist” ce urcă până la bucolica Antichității clasice: „Frații mei și surorile mele,-n podgorii,/ Arși pe un rug toată viața – ne rupem/ Mâinile-n piatră, bem vin să ne stingem, murim/ În fiecare noapte câte puțin, ne dăm foc dimineața/ Noi singuri și iar ne mai naștem un timp,/ Se mai naște un râu sau o casă” (*Toată viața*). Aspectul bolovănos al versului, topica dislocată, aglomerarea imaginilor dau impresia unui poet dificil și chinuit. Tenace, **Z.** înfăptuiește în *Grădinile ascunse* (1974), *Legea viei* (1976), *Poeme* (1985) și în *Abatoarele de greieri* (1984, titlu păstrat și în ediția definitivă din 2001, unde procedează la o severă revizuire atât la nivelul textelor, cât și prin renunțarea la numeroase poeme din volumele anterioare) un proces intens de conceptualizare. Figurația rustică nu dispare, ci își estompează din asperități, energetismul teluric e înlocuit de meditația asupra condiției umane. Memoria decantează emoția nostalgic, dezvăluind secvențe de amintiri. Nostalgia obârșiilor devine totodată speranță a continuității generațiilor: „Veți aduna toate dealurile-acum de prăsilă/ Și vă veți înmulți precum albinele, roiuri,/ Un strugure până când vi se va aprinde pe creștet/ Și vă veți trezi toți într-un strugure,/ Dintr-un strugure până când/ Vi se trag și luminile ochilor.// Și vă veți întoarce tot mai mulți acasă,/ Veți întări pe rând terasele cu viță,/ Ca niște plaje ale sufletului, verzi,/ Peste care marea să sufle” (*Legea viei*). Unele texte sunt alegorii (*Ploaia de cuie,* întruchipare a secetei, sau *Treizeci și nouă cu șase,* marcând acumularea energetică de la care orice este posibil), la **Z.** accentuându-se în timp gustul pentru abstracțiune, parabolă, exprimare gnomică ori paradox. Introspecția interogativă, uneori chiar demonstrația ideatică și forțarea conceptului se manifestă în tendințe contrarii, când spre confesiune neîngrădită, când spre încifrarea discursului. Agresiunea civilizației tehnice asupra simbolurilor arhaice e surprinsă într-un mod contorsionat, polemic (de pildă, *Mistreții pe asfalt, Centaurul la fierar* sau *Abatoarele de greieri*), în care se derulează, auster și dramatic, viziuni fantasmatice de unde mitul a fost izgonit de istoria recentă. Dacă la început **Z.** părea mai cu seamă un poet al pământului, un htonic elementar, în ultimele cărți viziunile sale, convertite în „vise” ale cotidianului, ca în *Cioplitorul*, *Întoarcerea fiului risipitor la părintele său și mai risipitor*, *Ce număr port*, întăresc impresia gravității întrebărilor despre sensurile existenței: „La împerecherea clipei și la desperecherea ei,/ Un murmur blând, o rază ca de lună-aproape:/ De ce-au bătrânii ochii uneori mai grei/ Și parcă-ar ține-așa de-o lebădă pe ape?// De ce-au părinții, parcă, tot un dor de spus,/ Tot o pădure au și-o-nălbesc cu trunchii,/ Copiii-n lume gata să izbească-n sus/ Și să despice drum cocorilor prin unghii?// [...] Această lume-acum ce bântuie și-n stei,/ Stăm țintuiți de ea, legați ca de-un ecou,/ La împerecherea clipei și la desperecherea ei,/ Când e și moarte-n tot, și naștere din nou” (*La împerecherea clipei*). Alteori perindarea în lume îl conduce pe insul rupt de obârșie în masa indistinctă, depersonalizată, în visul halucinant al pierderii de sine: „Ce număr port, deci, ce fel de număr/ Mai este și capul meu, greu de răspuns –/ Și-am dat să ies întinzând mâna spre ușă/ Și iarăși, țin minte,-am atins chiar cu umărul ușa,/ Îmi aduc bine aminte, m-am izbit chiar cu ochii de ușă/ Și m-am izbit chiar de pragul de sus, cine știe? –/ Pentru că port/ Un număr de nor și uneori mă izbesc surd de mine,/ Mă izbesc tot de ușa aceea adică și ori de câte ori/ Încerc să ies, să spun lumii ceva,/ Simt că trebuie să-mi prind capul în palme” (*Ce număr port*). Când și când regăsirea de sine se înfiripă în elanul erotic, epuizat însă grav, cu o intensitate reflexivă (*Fierbinte e tăcerea*, *Dar tu exiști, exiști mereu*, *Ca orbul, iluzia*, *Iubire*, *floare de pelin amară* ș.a.). În cazul particular, cel al poeților, se propune trăirea profundă a îndoielilor existenței, făurirea unui „club al spațiului” unde „fiecare lucru numește-un cuvânt/ Și fiecare ființă se recunoaște/ După fulgerele pe care stă...” (*Clubul spațiului*). De bună seamă, adâncirea în oniric este emblematică pentru ce crede **Z.** despre creație. Vizitat de fantasme vizionare, pe alt palier al cunoașterii poetice, el reface legătura cu tradiția neoromantică și expresionistă a lui Al. A. Philippide, de pildă. Ca o boală cosmică eruptivă, visul bântuie imaginația aprinsă a lumii, prilejuind o disecție nemiloasă în străfundul conștiinței omenirii: „Se taie-adânc și-n ele se desfundă mări,/ Cangrena-n care vise se

scufundă, vaste,/ Pe masa de operație-s cuvinte, gânduri, stări,/ Iar lângă ele,-nțepenite, trupurile noastre;/ Și dor, mai doare-auz și dor și ochi, doare cuvânt/ Și dor și inimile-acum, întredeschise,/ Scăpați cumva din calea vărsatului de vânt,/ Să nu cădem iar pradă vărsatului de vise" (*Vărsatul de vise*). **Z.** rămâne un poet surprinzător, încă de descoperit, după cum a semnalat o parte a criticii. A mai lăsat, pentru copii, cărți de versuri fluente, cantabile – *E un copac frumos pământul țării* (1977), *La bunici cu toți cei mici* (2002).

SCRIERI: *Zeii neatenți,* București, 1967; *Recviem într-un cimitir de mașini,* București, 1969; *În zale albe,* București, 1971; *Tinerii,* București, 1971; *Grădinile ascunse,* București, 1974; *Legea viei,* București, 1976; *E un copac frumos pământul țării,* București, 1977; *Abatoarele de greieri,* București, 1984; *Poeme,* București, 1985; *Abatoarele de greieri și alte poeme,* pref. Valentin F. Mihăescu, București, 2001; *La bunici cu toți cei mici,* București, 2002.

Repere bibliografice: Valeriu Cristea, [*A.I. Zăinescu*], AFT, 1967, 20, RL, 1977, 6; Mircea Martin, *„Zeii neatenți",* R, 1967, 9; Florin Manolescu, *„Recviem într-un cimitir de mașini",* RL, 1970, 18; Doinaș, *Diogene, 124–125;* Dinu Flămând, *„În zale albe",* LCF, 1971, 16; Constantin, *Despre poeți, 202–204;* Stănescu, *Poeți, 85–89;* [*A. I. Zăinescu*], LCF, 1974, 27 (grupaj special); Dorin Tudoran, *Necunoscutele candori,* LCF, 1975, 1; Mihai Ungheanu, [*A.I. Zăinescu*], LCF, 1975, 10, 1977, 16; Piru, *Poezia,* II, *285–288;* Raicu, *Critica, 393–395;* Dorin Tudoran, *Fireștile reînnoiri,* LCF, 1977, 4; Cornel Moraru, *„Legea viei",* FLC, 1977, 6; Florin Mugur, *Legile creșterii,* T, 1977, 9; Iorgulescu, *Scriitori, 170–172;* Dan C. Mihăilescu, *„Grădinile ascunse",* LCF, 1980, 43; Artur Silvestri, [*A.I. Zăinescu*], LCF, 1984, 49, 1985, 10; Costin Tuchilă, *Cursa cu sine,* RL, 1985, 42; Roxana Sorescu, *Mit și istorie,* RL, 1986, 26; Emil Manu, *Mitologie țărănească,* RL, 1987, 46; Zaharia Sângeorzan, *Istorie și mitologie,* CRC, 1988, 39; Nicolescu, *Buzău–Râmnicu Sărat,* vol. II, partea I, *551*; Aurel Rău, *A. I. Zăinescu, viscol și oglinzi,* ST, 2002, 5*–6; Dicț. scriit. rom.,* IV, *866–867;* Florentin Popescu, *A.I. Zăinescu într-o ediție „deocamdată definitivă",* CNT, 2003, 4; Popa, *Ist. lit.,* II, *584–585.* ***G.Dn.***

ZĂRI SENINE, revistă apărută la Iași, lunar, din iunie până în septembrie 1915. Publicație de literatură cu orientare eclectică, ezitând între o atitudine poporanistă și poza simbolistă, fără să ocolească însă unele manifestări moderniste timide, **Z.s.** adună în paginile ei mai ales colaborări ale unor scriitori aflați la început de drum, dar se bucură și de prezența altora, deja cunoscuți. Rubricile dedicate notelor, recenziilor și criticii literare își susțin interesul prin vivacitatea și, adesea, prin justețea unor luări de poziție. Sunt comentate cu ironie excesele unor producții de factură așa-zis patriotică, aparținând Smarandei Gârbea (Smara) sau lui Ion Dragoslav și Constantin Spiru Hasnaș, la fel predilecția pentru „siropul poetic și mahorca patriotică", specifice versurilor din revista „Flacăra", șfichiuită în articolul *Program* de S. Androniu (probabil un pseudonim al lui B. Fundoianu). Semnând B., W. sau Const. Meletie, Fundoianu recenzează, într-un limbaj critic surprinzător de matur, și texte de C. Stere (*Carnetul unui solitar* din „Viața românească"), E. Lovinescu (*Revizuiri literare* din „Flacăra") sau volume de poezie de B. Nemțeanu (*Stropi de soare*), A. Steuerman-Rodion (*Spini*) și regina Maria (*Visătorii de vise*). Poziția critică, oarecum insolită în epocă, a lui E. Lovinescu este urmărită cu atenție și devine obiectul unor analize negativiste, doar în parte susținute prin argumentație: C.D.B., *Note. Autoanaliza d-lui Lovinescu*, V., *Constatări și rețetă* ș.a. Cu alte însemnări sau recenzii sunt prezenți B. Lăzăreanu, Petre Locusteanu, Alexis Nour, autor și al unor comentarii de politică externă, ca și Richard Santa și Verardy (ultimele două probabil pseudonime). Se discută, cu observații de bun-simț, dar și cu un ușor ton encomiastic, publicistica lui C. Dobrogeanu-Gherea, se prezintă cărți recent apărute (*Statui* de Mihai Codreanu) sau reviste („Cronica" lui Tudor Arghezi, „Noua revistă română", „Flacăra"). Poeziile din sumar pun în evidență eclectismul publicației: G. Bacovia (*Pastel,* semnată V.G. Bacovia), G. Topîrceanu (*Cântec*), Mihai Codreanu (*Somnul rozelor*), B. Fundoianu (*Iarnă*, *„Charme dangereux"*), Enric Furtună (*De pe stâncă*), Al. Dumbravă, I. Davidescu (*Cântec*), Al. Vâjâianu, C.R. Ghiulea, B. Lăzăreanu, Dinu B. Arbore, Mihai I. Bantaș. Cu titlul *Fragment din „Marea epopee",* Al. Macedonski figurează cu o traducere a capitolului *Epoda roșie* din romanul *Thalassa.* Alături de *Pagini dintr-un confesional,* o nuvelă a lui B. Fundoianu, în general bine concepută, dar cu unele naivități, mai dau proză scurtă ziaristul I. Teodorescu, V. Irimescu, B. Iosif. O versiune izbutită a unei poezii de Goethe oferă, sub titlul *Mignon,* A. Mândru. ***R.Z.***

ZĂRI SENINE, revistă apărută la Bistrița, lunar, între 1 aprilie 1925 și mai 1926, apoi la Dej în septembrie și octombrie 1926 și la Bacău în decembrie 1927. La prima serie redactori sunt Costel

Dumitrescu-Delavarona (pseudonim folosit de Mircea Damian), care la un moment dat figurează ca director, Ion Munteanu-Mio și, pentru puțină vreme, Gallia Tudor. La Bacău **Z.s.** este scoasă de un comitet de redacție alcătuit din G. Bacovia, Agatha Grigorescu-Bacovia, G. Șt. Cazacu și C. Dumitrescu-Delavarona. De la numărul 3–4/1925 subtitlul este „Literatură – artă – știință", modificat la numărul 7/1925 în „Literară – culturală", iar de la numărul 10/1926 în „Revistă literară – artistică – culturală". Articolul-program *Pornim și noi...* vine să sprijine ideea activismului cultural de tip regional: publicația dorește să fie „una din acele lumini care pâlpâie într-un colț al României întregite" și „va fi pur culturală". În seria transilvană orientarea revistei este tradiționalistă, în descendența liniei Ioan Slavici – Ion Agârbiceanu. Astfel, primului i se republică un fragment din romanul *Spiru Călin*, alături de un necrolog încărcat de elogii, iar celui de-al doilea i se reia povestirea *Pustiul*. Unul din numere este închinat lui George Coșbuc, căruia i se reproduc textele *Baladă* și *Roata morii*. Atitudinea antimodernistă e adesea exprimată în termeni tranșanți: „Noile curente nu au nimic cu realitatea, nici chiar cu simțurile noastre cele mai artificiale, sunt niște halucinații, deci vor muri". Prozatorii revistei sunt I. Munteanu-Mio (*Potopul*, *Au murit umbrele*, *Lovin și Helga*, *Doamna Maria*, *Cumpărătorul de păcate*, *Eva*) și C. Dumitrescu-Delavarona (*Pentru țară*, *Confesiunile unui nebun*, *Ușurare*, *Judecătorul*, *Poveste banală*, *Un om ca toți oamenii*), care semnează număr de număr, ca și Gallia Tudor, prezentă cu proză și cu teatru (drama *Avram Iancu*). Poeții publicației pot fi socotiți Teofil Bugnariu și Emil Giurgiuca, alături de care se află G. Tutoveanu, George Voevidca, Ciprian Doicescu, Iustin Ilieșiu, dar și G. Ponetti, Ion Tahiș, G. Nedelea, Sylvia Pan, Gr. Vêja ș.a. La sectorul traduceri sunt de semnalat poemul *Bacanta* de Albert Samain, în tălmăcirea lui G. Pallady, și piesa de teatru *Sofonisba* a lui Alfred Poizat, transpusă în versuri de Claudia D. Zaharia. **Z.s.** nu are un oficiu critic aparte, rubricile de cronici și recenzii fiind susținute de redactori. Se mai publică aforisme, epigrame și revista presei. La Bacău, deși un articol intitulat *Pro domo* precizează: „Pornim la drum îmbrăcați în aceeași haină, urmând aceeași directivă, cu forțe primenite și entuziasm reîntinerit", orientarea se schimbă. Versuri dau G. Bacovia (*Ego*, *Dialog de iarnă*), Pavel Al. Macedonski și G. Șt. Cazacu, sub semnătura Delarast. Secțiunii poetice i se adaugă „Cronica Bacăului" și câteva scurte prezentări, de pildă a volumului *Simfonii de seară* de C. Dumitrescu-Delavarona și a revistei „Încercări". ***M.Pp.***

ZĂRNESCU, Constantin (24.III.1949, Lăpuşata, j. Vâlcea), prozator, dramaturg, eseist. Este fiul Anei (n. Lixăndrescu), absolventă de şcoală normală, fără a practica profesia de învăţătoare, şi al lui Constantin Zărnescu, tehnician veterinar. Începe şcoala în Lăpuşata, urmează Liceul „Al. I. Cuza" din Horezu (1963–1967), apoi Facultatea de Filologie a Universităţii „Babeş–Bolyai" din Cluj, secţia română–italiană (1967–1972). În timpul studenţiei a frecventat cenaclul „Echinox". După absolvire devine redactor la secţia beletristică şi reportaj a revistei „Tribuna", unde funcţionează până în 1999 şi unde debutase în 1971 cu un fragment din *Clodi Primus*, romanul ce va constitui, în 1974, debutul său editorial, premiat de Uniunea Scriitorilor. Mai colaborează la „Echinox", „Steaua", „Vatra", „Korunk", „Luceafărul", „Ramuri", „Transilvania", „România literară", „Teatru", „Contemporanul–Ideea europeană", „Apostrof", „Patria", „Brâncuşi", „Minerva", precum şi la publicaţii din Ungaria („Magyar hirlap"), Israel („Minimum"), Franţa, Germania, SUA, Canada, Brazilia ş.a. Între 1977 şi 1982 a fost preşedintele cenaclului Asociaţiei Scriitorilor din Cluj, filiala Transilvania. În 1990 scoate „Revista pentru arte şi meserii" şi înfiinţează, împreună cu alţii, Editura RFT (Recomfinas–Fapta Transilvană), iar între 2005 şi 2007 este redactor-şef al revistei „Filarmonia", devenită apoi „Oraşul", organ de presă al Fundaţiei Culturale Carpatica.

Primul roman al lui **Z.**, *Clodi Primus*, are în centru existenţa unui tânăr atins de surzenie, infirmitate care, pe de o parte, îi reduce capacitatea de a percepe lumea exterioară, iar pe de alta, îi mărește cuprinderea ei prin cuvânt şi imaginaţie. Scriitura are şi unele inflexiuni ironice şi parodice. În câteva episoade onirice există similitudini cu realismul fantastic al prozatorilor latinoamericani, în timp ce în secvenţele de familie atmosfera e cea din proza anecdotică. În *Meda, mireasa lumii* (1979) **Z.** îşi propune să contureze „câteva geometrii ale spiritului feminin" prin confruntarea a două personaje antitetice, studente în ultimul an. Romanul reabilitează sărbătorescul existenţei şi transcrie, cu realism, atmosfera juvenil-confuză dintr-un grup

studenţesc. Topografia banalităţii este şi ea prezentă în limbajul semidoct, cu pretenţii, din unele dezbateri la care sunt prezenţi studenţi şi profesori. *Ieşirea la mare* (1985) se vrea o parabolă romanescă despre zbuciumul provocat de înlănţuirea ameţitoare a unor fapte excepţionale, într-o lume labirintică, pe dos, care mai poate fi salvată, căci „ieşirea la mare” este încă posibilă. Deşi naraţiunea este fragmentată, textul se coagulează prin câteva imagini-simbol, iar discursul naratorului-martor înregistrează evenimentele dintr-o perspectivă privilegiată. Un roman evocare fără tramă epică este *Ziua zilelor* (2002), consacrat Unirii din 1918, alcătuit din relatările unui participant la evenimente, un dascăl de ţară, „un om simplu, anonim”. Într-un eseu erudit, *Principele Dracula, doctor Faustus şi Machiavelli* (2002), **Z.** cercetează într-o primă parte apropierile şi diferenţele între două mituri medievale esenţiale, urmărind formarea şi iradierea lor prin explorarea biografiei personajelor, a mentalităţii, a realităţilor politice şi religioase, a naraţiunilor populare şi a literaturii europene culte despre cei doi eroi, iar în partea a doua identifică similitudini între faptele istorice ale lui Vlad Dracula şi gândirea politică a lui Machiavelli. *Patimile lui Dracula* (2004) este un roman-puzzle postmodern, alcătuit din naraţiuni din douăzeci de limbi despre Vlad Dracula Vodă. **Z.**, care frecventează perseverent acest subiect, înclină a crede că Vlad Ţepeş este mai reprezentativ şi atractiv ca personaj istoric decât ca subiect literar şi cinematografic. În altă ipostază, ca dramaturg, **Z.** se înscrie în linia Radu Stanca – D.R. Popescu. Piesa *Regina Iocasta*, apărută în revista ieşeană „Arlechin” (1981), cu premiera absolută abia în 1991 la Târgu Mureş, s-a bucurat de o primire entuziastă din partea criticii teatrale. Autorul operează o mutaţie în prezentarea mitului Labdacizilor: regina Iocasta, scoasă din umbra lui Oedip şi adusă în prim-plan, ajunge cea dintâi în posesia adevărului, devenind un personaj tot atât de tragic și măreț ca Oedip. Lecția piesei afirmă că adevărul, pe care protagoniştii îl intuiesc, dar amână mereu să îl pronunţe, „nu poate fi îndelung înăbuşit” (N. Steinhardt). Pare-se că **Z.** „a citit mitul nu numai dincolo de infailibila *moira*, ci şi dincolo de psihanaliza freudiană”, pentru că aici „Iocasta, atât de încercată de păcatul incestului, devine, sub protecţia lui Dionysos, o preoteasă a tainei, în opoziţie cu Oedip, un nefericit al adevărului, alergând, ignorant, în abisurile acestuia la porunca lui Apollo” (Mircea Ghiţulescu). Altă piesă, *Dracula în Carpaţi* (2002), realizează o sinteză sui-generis între idei din cronici, documente şi sugestii oferite de naraţiuni, legende despre Vlad Ţepeş, cu multe elemente de fantastic preluate nu numai din folclor, ci şi din câteva scrieri suprarealiste. **Z.** a mai alcătuit antologia *Aforismele şi textele lui Brâncuşi* (1980), în care adună pentru prima oară opiniile despre artă ale sculptorului român, concentrate în maxime şi aforisme. În două studii ample, care flanchează antologia de texte, eseistul reexaminează relaţia între teoriile lui Brâncuşi şi arta sa, interpretează şi descifrează, plecând tot de la ideile artistului, complexul sculptural de la Târgu Jiu, considerat „una dintre minunile lumii”. Se adaugă antologiile *Brâncuși, cioplitorul de duh* (2001), precum și *Brâncuși în Transilvania* (2001), prima incluzând texte brâncușiene, a doua studii, articole și diverse texte lirice dedicate artistului. Volumul *Codul operei lui Brâncuşi* (2007) reuneşte intervențiile publicate de **Z.** din 1976 până în 2007, ideile structurante fiind influenţei civilizaţiei ţărăneşti a lemnului asupra sculptorului și prioritatea acestuia în istoria avangardelor europene. Participant la Revoluţia română din decembrie 1989 la Cluj, scriitorul a publicat volumul *Revoluţia română din 17–22 Decembrie 1989 la Cluj-Napoca* (2005), care adună reportaje şi articole, comentarii la posturile de televiziune.

SCRIERI: *Clodi Primus*, Cluj-Napoca, 1974; *Meda, mireasa lumii*, Cluj-Napoca, 1979; *Ieşirea la mare*, Cluj-Napoca, 1985; *Regina Iocasta*, Cluj-Napoca, 1989; ed. pref. Valentin Silvestru, Cluj-Napoca, 2012; *Teii înfloresc pentru Irina*, Cluj-Napoca, 1992; *Să nu te laşi scris*, Bucureşti, 1993; *Misterele din grota râsului*, Pitești, 2000; *Brâncuşi şi civilizaţia imaginii. Anii revoluţionari 1907–1918*, Cluj-Napoca, 2001; *Dracula în Carpați*, Cluj-Napoca, 2002; *Ziua zilelor*, Cluj-Napoca, 2002; *Principele Dracula, doctor Faustus şi Machiavelli*, Cluj-Napoca, 2002; *Patimile lui Dracula*, Cluj-Napoca, 2004; *Revoluţia română din 17–22 decembrie 1989 la Cluj-Napoca*, Cluj-Napoca, 2005; *Codul operei lui Brâncuşi*, Cluj-Napoca, 2007. **Ediţii, antologii:** *Aforismele şi textele lui Brâncuşi*, pref. Marin Sorescu, Craiova, 1980; *Brâncuşi, cioplitorul în duh*, Iaşi, 2001; *Brâncuşi şi Transilvania*, Cluj-Napoca, 2001.

Repere bibliografice: Liviu Petrescu, *Scriitori tineri*, LCF, 1974, 12; Aurel Sasu, *Aventura cunoaşterii*, TR, 1974, 31; C. Stănescu, *„Clodi Primus”*, LCF, 1974, 32; Voicu Bugariu, *Familiaritate exagerată*, LCF, 1975, 23; Ulici, *Prima verba*, I, *40–41*; Marin Sorescu, *Proverbe*

la Masa Tăcerii, TR, 1979, 46; Mircea Popa, [*Constantin Zărnescu*], TR, 1980, 3, „Orașul”, 2006, 1; Cornel Ungureanu, *„Meda, mireasa lumii”*, O, 1980, 4; Ioana Em. Petrescu, *Negarea labirintului*, ST, 1981, 8; Gheorghiu, *Reflexe*, *49–52*; Mircea Benţea, *Constantin Zărnescu: nostalgia împlinirii*, TR, 1984, 14; George Pruteanu, *Două romane*, AST, 1986, 6; Irina Petraş, *„Ieşirea la mare”*, T, 1986, 7; Adrian Dinu Rachieru, *Povestind şi ascultând*, O, 1986, 31; Ion Holban, *Prezentul repetabil al poveştii*, RL, 1986, 46; Mikó Ervin, *Întâlnire cu anul 2000*, Cluj-Napoca, 1989, *194–202*; Ion Cocora, *„Regina Iocasta”*, TR, 1991, 12; Aurel Rău, *Mitul ca pretext*, ST, 1991, 2-3; Valentin Silvestru, *În sfârşit, un debut dramaturgic!*, RL, 1991, 14; Doina Papp, *Mit și mitizare*, TTR, 1991, 3–4; Steinhardt, *Monologul*, *225–229*; Ulici, *Lit. rom.*, I, *439–440*; Ghiţulescu, *Istoria*, *467–469*; *Dicţ. scriit. rom.*, IV, *867–868*; Mircea Morariu, *Un spectacol de export*, F, 2003, 5; Firan, *Profiluri*, II, *366-368*; Ilie Rad, *Constantin Zărnescu, cronicarul revoluției*, „Orașul”, 2009, 14. ***D.V.***

ZĂRNESCU, Narcis (11.XI.1948, Câmpulung), eseist, traducător. Este fiul Elenei Zărnescu (n. Theodorescu), profesoară, și al lui Stelian Zărnescu, economist. Urmează cursul primar și liceal la Câmpulung și Facultatea de Limbi Străine a Universității din București, secția limba și literatura franceză (1967–1971). Va fi asistent la Institutul Pedagogic din Pitești (1974–1984), ulterior intrând în presă, ca redactor, apoi redactor-șef. Din 1991 se reintegrează în învățământ, fiind conferenţiar și profesor asociat la mai multe universități bucureștene. Își susține doctoratul în filologie în 1983 cu teza *Dialectica receptării literare*, iar în 2001 doctoratul în științe economice, după ce finalizează cursurile la Institutul Bancar Român (1998). Va mai absolvi Colegiul Național de Apărare. Din 1995 e funcționar și ulterior consilier parlamentar la Camera Deputaților. Debutează în 1970 la „România literară” cu o traducere din proza lui Yukio Mishima, iar editorial în 1980 cu volumul *Stendhal. Omul și opera*. Semnează articole, cronică literară și dramatică, interviu în „Argeș”, „Limbă și literatură”, „Viața românească”, „Cahiers roumains d’études littéraires”, „Luceafărul”, „Steaua”, „Convorbiri literare”, „Viața Capitalei”, „Caiete critice” ș.a. Este și autorul unor traduceri din limbile franceză, spaniolă și engleză, lucrările asupra cărora s-a oprit fiind de interes enciclopedic.

Reflecțiile lui **Z.** din monografia pe care i-o consacră lui Stendhal plecând de la opera și jurnalul scriitorului sunt susținute de o consistentă bibliografie, incluzând și referințe despre istorie, sisteme sociale și mentalități, sociologie. Incursiunea în biografia și scrisul lui Stendhal urmează un traseu interpretativ modern, cu numeroase descinderi în tehnici noi de analiză, precum structuralismul, în discuție intrând și alte modalități critice, de la istorism și biografism la semiotică, sociologie literară, retorică sau poetică. **Z.** scrie concentrat, capitolele fiind structurate în unități de mici dimensiuni, în care enunțul teoretizant, formulările prețioase minează uneori expunerea. Viața și opera lui Stendhal sunt decupate în fragmente semnificative spre a fi recompuse într-o schemă analitică menită a releva caracterul novator al artei sale, care se dezice de tradiția prozei clasice și se detașează de cadența oratorică romantică în favoarea unei spontaneități și a unui stil aspirând către obiectivitatea codului civil, în text regăsindu-se toată gama de nuanțe a sufletului uman, pe care Stendhal o însoțește cu propriul comentariu ironic. *La Renaissance. La poésie française* (1999) abordează lirica renascentistă din perspectivă comparativ-istorică și tematologică, în raport cu modelele italiene, spaniole și anglo-saxone. O analiză a globalizării culturale de tip francofon, alternativă umanistă la marile mutații contemporane, se află în *La Francophonie ou La Globalisation de la culture par la civilisation de l’„Ancienne Europe”* (2003).

SCRIERI: *Stendhal. Omul și opera*, pref. Gabriel Țepelea, București, 1980; *La Renaissance. La poésie française*, București, 1999; ed. București, 2011; *Flaubert, un romancier pour le XXIe siècle*, București, 2002; *La Francophonie ou La Globalisation de la culture par la civilisation de l’„Ancienne Europe”*, București, 2003; *Noi ipoteze despre certitudini expirate: eseuri trans-culturale*, București, 2008; *Doctrinologia: tratat despre știința prognozelor*, București, 2009; *Adevăruri și erori, dincolo și dincoace de Carpați. Studii (trans)europene*, București, 2011; *Despre spațiul-Meta și efectul-Trans*, București, 2011. **Traduceri:** Jacques Soustelle, *Olmecii – cea mai veche civilizație a Mexicului*, pref. trad., București, 1982; Fray Bernardino de Sahagún, *Istoria generală a lucrurilor din Noua Spanie*, pref. trad., București, 1989; *Istoria vieții private. De la Revoluția Franceză la Primul Război Mondial*, VII–VIII, coordonator M. Perrot, București, 1997; Thomas Laqueur, *Corpul și sexul de la greci la Freud*, București, 1998.

Repere bibliografice: Mihail Diaconescu, *Intuiție și metodă*, ARG, 1981, 1; Mihai Musceleanu, *„Stendhal”*, AST, 1981, 2; Valeriu Gherghel, *„Stendhal”*, CL, 1981, 6; Sergiu I. Nicolaescu, *Narcis Zărnescu*, ARG, 1982, 5. ***L.C.***

ZĂSTROIU, Remus (18.I.1936, București), istoric literar.

Este fiul Virginiei (n. Iosif) și al lui Alexandru Zăstroiu, tâmplar. Urmează în orașul natal primele clase, iar din 1950 Gimnaziul „C. Dobrogeanu-Gherea", apoi la Galați Liceul Militar de Marină, după care îmbracă uniforma Școlii Superioare Militare de Marină din Constanța (1954–1957). Dificultățile experienței îl conving să își caute în altă parte vocația și astfel devine student al Facultății de Filologie a Universității din Iași (1958–1963). După absolvire e repartizat la Centrul de Lingvistică, Istorie literară și Folclor (azi Institutul de Filologie Română „A. Philippide") din același oraș. În 1990 își ia doctoratul cu teza *Literatura română în presa periodică dintre anii 1850 și 1880*, ce nutrește ambiția configurării unui „tablou" complet și încearcă o scrutare din toate unghiurile a fenomenului: mecanisme, elemente de structurare, modele etc., în discuție intrând și istoria mentalităților, teoria informației, perspectiva sociologică ș.a. Câțiva ani mai târziu, în 1994, e desemnat să coordoneze, alături de Gabriela Drăgoi, Departamentul de istorie literară al Institutului. Din același an este profesor asociat la Departamentul de științele comunicării și jurnalistică al Facultății de Litere ieșene, predă cursuri de istorie a presei românești, ținând și prelegeri cu privire la sfera canalelor de comunicare. A debutat la „Iașul literar" (1965), unde foarte curând i s-a încredințat secțiunea de critică a prozei în cadrul rubricii „De la o lună la alta" (1966–1967). Comentariile lui se caracterizează prin acuratețe, prin simțul măsurii, al echilibrului, componentă atrăgătoare a personalității sale. Alte colaborări sunt găzduite de „Luceafărul", „Anuar de lingvistică și istorie literară", de care va și răspunde, întâi ca secretar științific de redacție (1971–1988), apoi ca redactor-șef. A mai semnat în „Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie «A.D. Xenopol»", „Ateneu", „Buletinul Universității «Al. I. Cuza»", „Cronica", „Curierul de Iași", „Revista română" ș.a. Câteva contribuții i s-au tipărit în publicații din străinătate: „Cahiers Benjamin Fondane" (Paris–Ierusalim), „Wissenschaftsstrukturen in Rumänien vor und nach 1989. Funktionsmodelle und Entwürfe" (Tübingen). O documentare solidă și, nu mai puțin, o judecată aptă să pună ordine în hățișul de date vădește „schița istorică" *Teatrul românesc la Timișoara,* realizată pentru Institut für Donauschwäbische Geschichte und Landeskunde din Tübingen. Este coautor la *Dicționarul literaturii române de la origini până la 1900* (1979; Premiul „Timotei Cipariu" al Academiei RSR), pentru care a redactat sute de articole, ca și pentru alte importante lexicoane: *Dicționarul literaturii române de la 1900 la 1950* (A–B), rămas în manuscris, *Dicționarul general al literaturii române* (I–VII, 2004–2009; Premiul „B.P. Hasdeu" al Academiei Române pentru primele două volume) și *Dicționarul literaturii române* (I–II, 2012), la toate aceste lucrări fiind și membru în comisia de coordonare și revizie istorico-literară. Alte contribuții i-au apărut în diverse volume colective editate în țară sau peste hotare, precum *A.D. Xenopol. Studii privitoare la viața și opera sa* (1972), *Rencontres autour de Benjamin Fondane* (2002), *Deutschsprachige Öffentlichkeit und Presse in Mittelost – und Südosteuropa. 1848–1948* (2008) ș.a. Face parte din Société d'Études B. Fundoianu / B. Fondane (Paris), fiind corespondent al acestei societăți pentru România. S-a ocupat de organizarea unor simpozioane internaționale a căror temă privea viața și opera lui B. Fundoianu, precum și relațiile literare și culturale germano–române. A fost distins cu Ordinul Meritul Cultural în grad de Cavaler (2009).

Publicistica lui **Z.**, ca și prestația de lexicograf, relevă o privire ageră, care nu lasă, pe cât posibil, să îi scape nimic, scotocind fie și prin zone de umbră în căutarea unor lucruri noi. Îi rețin atenția autori despre care nu prea se vorbește, așa cum unor scriitori consacrați li se dezvăluie anumite trăsături sau manifestări puțin sau câtuși de puțin cunoscute (V.A. Urechia gazetarul politic, preocupările literare ale lui A.D. Xenopol, anii de început ai lui B. Fundoianu, N.I. Popa în ipostaza de publicist). E un gest, comprehensiv și întotdeauna motivat, de restituire, în cadrul unei strategii de (re)evaluare care se sprijină pe elemente îndeobște neluate

în seamă. Spiritul realist, circumspect al lui **Z.**, ferit de subiectivism și de orice fel de exces, se afirmă, cu o argumentație stringentă și o bine închegată armătură documentară, în încercările de corectă plasare în context sau într-un nou și relevant sistem de relații. Medalioanele (*Const. D. Anghel*, *Alexandru Ciorănescu* ș.a.), studiile de istorie literară, microsinteze în fond (*Elemente de critică literară în publicațiile socialiste dintre 1900–1916*, *Aspecte ale criticii literare românești dintre 1880–1900*), se înscriu în acest demers, convingător prin întovărășirea de rigoare și claritate, bun-simț și fină pertinență. Se percepe aici o atentă, supravegheată ritmare a gândurilor, dar și o oarecare reținere, explicabilă poate prin persistența unor inhibiții. Când scapă de aceste frâne, discursul își (re)capătă aplombul și eficacitatea. Un tur de forță a realizat **Z.** alcătuind articole despre reviste și ziare în *Dicționarul literaturii române de la origini până la 1900* și în *Dicționarul general al literaturii române*, unde sute de micromonografii îi poartă semnătura („Adevărul", „Albina românească", „Arhiva", „Buciumul", „Epoca", „Moftul român", „Foaie pentru minte, inimă și literatură", „Gazeta de Transilvania", „Românul", „Timpul", „Tribuna", „Universul" ș.a.m.d.). Se adaugă o seamă de profiluri de autor (Alexandru Antemireanu, Ion C. Bacalbașa, Eugeniu Carada, Sofia Cocea, Al. Vițianu, Alexandru D. Xenopol, Aurel Zaremba ș.a.). Sunt cuprinse, în aceste recuperări, o mulțime de mărturii inedite privind împrejurările apariției, fluctuațiile, fuziunile și metamorfozele unor periodice, cum și informații despre numeroșii redactori și colaboratori care au populat scena „mediatică" a vremii. Personalități cu identitate definită ori figurine de plan secund, campioni ai scrisului zilnic și poligrafi excentrici formează o lume complexă, colorată și fără astâmpăr, cercetată cu un ochi străin de ispita înfloriturilor ce denaturează, dar și de tentația spectacolului îndoielnic al deriziunii. Contribuția lui **Z.**, într-o arie care din start se anunța ingrată, e prețioasă și prin multe descoperiri: pseudonime sau simple inițiale, debuturi, colaborări necunoscute anterior, o sursă de revelații fiind rubrica „Poșta redacției", unde sunt de găsit, la primele lor încercări, personaje menite să își facă un nume: N. Batzaria, N.D. Cocea, St. O. Iosif, I. Popovici-Bănățeanul, Nuși Tulliu, Gh. Țițeica, viitorul matematician ș.a. Atribuiri, în cazul unor scrieri nesemnate, curiozități, filiații destul de îndrăznețe (Petru Albulescu-Albastru, „un precursor al lui Urmuz"), ipoteze convingătoare (motivul ranchiunei lui C. Al. Ionescu-Caion împotriva lui I.L. Caragiale), câte un *flash* surprinzător (Take Ionescu scriitor) colorează suitele de comentarii cărora supunerea canonică la obiect nu le diminuează elasticitatea. O măsură justă păstrează și succintele analize propriu-zis literare, **Z.** îndărătnicindu-se să nu piardă din vedere, chiar și la condeierii mai mărunți, „semnele talentului". Profesionalismul său îmbină sobrietatea și neliniștea explorării. Pentru **Z.**, ziaristica este o pasiune, dar, mai mult decât atât, înseamnă „o lume, o istorie, o mitologie".

SCRIERI: *Dicționarul literaturii române de la origini pînă la 1900* (în colaborare), București, 1979; ed. București–Chișinău, 2002. **Ediții:** B. Fundoianu, *Iudaism și elenism*, pref. edit., București, 1999 (în colaborare cu Leon Volovici).

Repere bibliografice: Alex. Ștefănescu, *O mare sinteză*, CNT, 1979, 51; *Dicționarele literare și locul lor în cadrul culturii românești contemporane*, ALIL, t. XXVII, 1979–1980; Cornea, *Semnele*, *23–28*, *267*, *310–311*; Ion Hangiu, *Dicționarul presei românești (1790–1990)*, ed. 2, București, 1996, *36*, *67*, *154*, *passim*; Z. Ornea, *Iudaismul în eseistica lui Fundoianu*, RL, 1999, 48; Paul Cornea, *Fundoianu inedit*, „Cahiers Benjamin Fondane", 2000–2001, 4; Moshe Idel, *B. Fundoianu, „Iudaism și elenism"*, „Cahiers Benjamin Fondane", 2001–2002, 4; Busuioc, *Scriitori ieșeni*, *442–443*; Florin Faifer, *O privire ageră*, CL, 2003, 1; Alex. Ștefănescu, *„Dicționarul general al literaturii române"*, RL, 2005, 2; Ilie Rad, *Precursorii presei românești*, „Revista română de istorie a presei", 2010, 1; Ion Simuț, *Dicționarul esențial Simion 2012*, CLT, 2012, 43. ***F.F.***

ZBÂRCIOG, Vlad (22.XII. 1943, Horodiște – Bălți), poet, prozator, eseist. Este fiul Anicăi (n. Anton) și al lui Ion Zbârciog, țărani. Urmează școala la Horodiște, Saharna (raionul Rezina) și Zăicani (raionul Râșcani), apoi Școala de Medicină din Tiraspol, absolvită în anul 1963, și Facultatea de Filologie a Universității de Stat din Chișinău, cu licența obținută în 1973. După o scurtă carieră de medic militar înrolat în Armata Sovietică (1963–1966), lucrează la gazete din Briceni și Drochia (1966–1968), la Televiziunea din Chișinău (1968–1973), ulterior ca redactor la revistele „Cultura" și „Literatura și arta" (1973–1998), la aceasta din urmă asigurând ani la rând rubricile „Confesiuni" și „Pro anima". Este și director adjunct la Muzeul Literaturii Române „Mihail Kogălniceanu" din Chișinău, iar din 2006

secretar al Uniunii Scriitorilor din Republica Moldova. De asemenea, colaborează cu Studioul Moldova-Film ca scenarist de documentare. Debutează cu versuri în revista școlară „Luceafărul", dar debutul semnificativ e în 1965, în revista „Tinerimea Moldovei", iar editorial în 1976 cu volumul de proză scurtă *Flăcări albastre, portocalii...,* urmată, într-un ritm susținut, de numeroase alte cărți. Este prezent nu numai în publicații din Chișinău, ci și în „Cronica", „Contemporanul–Ideea europeană", „Convorbiri literare", „Viața românească", „Dacia literară" ș.a. Scrierile i-au fost traduse în rusă, ucraineană, lituaniană, bulgară etc. I s-au acordat mai multe distincții, între care Premiul Uniunii Scriitorilor din Republica Moldova, (2003, 2008), Premiul Salonului Internațional de Carte de la Chișinău (2007, 2010, 2012) și Iași (2008), titlul Maestru al Literaturii (2010).

Tradiționalistă prin tematică, lirica lui **Z.** e un elogiu adus lumii satului, evocat într-o manieră idilică, în antiteză cu universul citadin, precum și valorilor ale neamului, ceea ce îl înscrie dintru început în tendința „neosămănătoristă" caracteristică anilor '70–'80. Poetul cântă într-un registru elegiac „vatra părintească", „apa tihnită a bătrânului râu", „pacea albastră", „alfabetul iubirii de neam" ori, în cheie romantică, „zvon de clopot dulce" și „focul sacru al iubirilor divine". Trecerea timpului, moartea, întoarcerea la origini și dăinuirea în timp prin creație și memorie sunt asimilate pe alocuri unei viziuni panteiste: „Ieșim în afară,/ Chiar dacă nu știm,/ dizolvați în firul de iarbă,/ în fruct,/ în boabe de poame,/ Sevele noastre,/ nici nu bănuim,/ Urcă în sus/ pentru a hrăni/ tinere ramuri." (*Nemoarte*). Alteori meditația rămâne totuși exterioară, proiectată în imagini convenționale. Solemnitatea și prețiozitatea imaginilor, precum și tonul cu accente moralizatoare conferă mai multor versuri un aer didactic, în contrast cu lirismul metaforic, meditativ al unor poezii de inspirație modernistă: „Atunci când cuvintele se fac gând,/ simt cum privesc din interior,/ atingându-mi-se de suflet/ și mirându-se că nu le mai chem./ În rest, se reazemă de firul luminii,/ visând clipa/ când se va deschide din nou/ ochiul uimirii..." (*Cuvintele*). Tematica versurilor se regăsește și în proza lui **Z.**, realistă, dar impregnată de un lirism subiacent, cu vagi accente sadoveniene. Evocând o varietate de destine, prin alternanța planurilor narative și a perspectivelor temporale, scriitorul, „prozator de vocație dramatică a sentimentului" (Tudor Palladi), face lungi popasuri evocative, incursiuni analitice marcate de tensiune și pronunță cu gravitate și patetism sentințe. Antiteza dintre lumea tihnită a satului și cea alienantă a orașului, nostalgia locurilor de baștină și vicisitudinile istoriei constituie subiecte predilecte de reflecție. Atât în unele nuvele și povestiri, cât și în romane, istoria Basarabiei în timpul regimului sovietic revine cu insistență, experiențele (foamete, deportări, lagăre, dar și tăcere impusă drastic etc.) fiind puse într-o permanentă ecuație etică. Eseurile-portret consacrate unor scriitori, artiști plastici și compozitori, precum și cele despre Mihai Cimpoi (2003), despre Sadoveanu (2006), Eminescu (2008) ș.a. constituie pledoarii pentru revalorificarea tradițiilor cultural-istorice din patrimoniul românesc. O încercare de definire a unei importante etape literare contemporane se află în foiletoanele semnate de **Z.** în presa din stânga și din dreapta Prutului, cum este, de pildă, serialul *Literatura anilor șaizeci – optzeci din Basarabia sau Descoperirea conștiinței de sine...* (2008–2009).

SCRIERI: *Flăcări albastre, portocalii...*, pref. Anatol Gavrilov, Chișinău, 1976; *Poemele sufletului*, Chișinău, 1978; *Țărmul din suflet*, Chișinău, 1981; *Orașul de la capătul pământului*, Chișinău, 1984; *Semănătorii de lumină*, Chișinău, 1984; *Vămi pentru valorile sufletului*, Chișinău, 1989; *Conul de umbră*, Chișinău, 1990; *A patra dimensiune* (în colaborare cu Lucia Purice), Chișinău, 1990; *Suntem ca o poveste*, Iași, 1999; *Încercarea de foc*, Timișoara, 2000; *Lumina rămâne...*, Timișoara, 2001; *Treci ca o lumină*, Chișinău, 2001; *Istoria Moldovei falsificată de Vasile Stati*, Chișinău, 2003; *Mihai Cimpoi sau Dreapta cumpănă românească*, Chișinău, 2003; *Orizontul pierdut*, Timișoara, 2003; *Impostorii*, Chișinău, 2004; *Ștefan cel Mare și Sfânt, voievodul românilor*, Chișinău, 2004; *Starea de cer*, Chișinău, 2005; *Sadoveanu sau Dorul de cel fără vârstă*, Chișinău, 2006; *Între timp și nemoarte*, Timișoara, 2007; *Timp răstignit*, Chișinău, 2007; *Ceasul al doisprezecelea*, Chișinău, 2008; *Eminescu, eternă statuie a spiritului...*, Iași, 2008; *Meridiane ale verbului matern*, Iași, 2009; *101 poeme*, București, 2009; *Loc sub soare*, Chișinău, 2010; *Ștefan Voievod, din mila lui Dumnezeu, domn al Țării Moldovei*, Chișinău, 2011; *Continentul de mit*, Iași, 2012.

Repere bibliografice: Tudor Palladi, [*Vlad Zbârciog*], „Nistru", 1977, 1, „Tinerimea Moldovei", 1984, 8 ianuarie, LA, 2000, 31 august, 2005, 28 iulie; Valeriu Senic, *Proza scurtă, substanța și formula poetică*, LA, 1983, 10 martie; Ion Roșioru, *Un prozator de peste Prut*, LCF,

2002, 3; Ion Ciocanu, *Dincolo de literă*, Timișoara, 2002, *241–242*; Vitalie Răileanu, *Culisele prozei lui Vlad Zbârciog*, LA, 2003, 13 noiembrie; *Mică encicl., 711–724*; [*Vlad Zbârciog*], „Revista nouă” (Câmpina), 2005, 3 (grupaj special); Emilian Marcu, [*Vlad Zbârciog*], CL, 2006, 9, 2007, 9; Georgiana Avram, *Pierdut într-un timp răstignit*, ARG, 2008, 5; *Dicț. Chișinău, 587–589*. ***M.W.***

ZBURĂTORUL, revistă apărută la Galați, bilunar, între 15 iunie și 10 octombrie 1913, cu subtitlul „Literar – artistic – social”. Mai mulți tineri intelectuali gălățeni, între care George Emil Botez (George Botez-Rareș), Pavel Papadopol-Galați (Paul I. Papadopol) și Al. Petrescu, editează, cu dificultățile materiale inerente, consemnate cu amărăciune în numărul 6 din 1 octombrie, această publicație dedicată actualității literare. Un grupaj de rubrici conține comentarii referitoare la presa din epocă (George Emil Botez, sub pseudonimul G. Răzvan, *Ce lipsește revistelor bune?*, Al. Petrescu, *Spicuiri*), la relația dintre literatură și social sau politic (Paul I. Papadopol, *Literatura și războiul*, George Emil Botez, semnând Ioan Costin, *O problemă literară*), cronici, recenzii și note (George Emil Botez, *Un plagiat scandalos* și despre placheta lui G. Tutoveanu, *La arme!*, Al. Petrescu, *Spicuiri și reflecții*, în care discută cartea *Venus și Gioconda* a lui Corneliu Moldovanu). Pentru St. O. Iosif, plecat dintre cei vii, dar care atunci când se pregătea apariția **Z.** își anunțase colaborarea, A. Orna-Galați scrie un necrolog unde inserează informații biografice inedite, în timp ce, în *Cântărețul erou*, George Emil Botez glosează asupra semnificațiilor sociale ale liricii acestuia. Alături de o inedită (*Întâiul cântec*) și de republicarea unor poezii de St. O. Iosif, cu versuri sunt prezenți Octavian Goga (*Taina*), Mihail Săulescu, G. Tutoveanu, Sandu Teleajen, Leontin Iliescu, Soare I. Mateescu, Ion Iordăchescu. Din manuscrisul numărul 2661, aflat la Biblioteca Academiei Române, se tipărește o variantă a *Glossei* lui Eminescu, împreună cu *Mai am un singur dor*. Mai multe nuvele, între care una intitulată *Poet*, dedicată lui St. O. Iosif, semnează George Emil Botez. Traduceri din Friedrich Nietzsche (fragmente din *Crepusculul zeilor* și din *Așa grăit-a Zarathustra*), John Ruskin și din scriitorul sârb Iovan Dučić sunt realizate de Elena C. Dimitriu sau de Th. Palade. ***R.Z.***

ZBURĂTORUL, revistă apărută la Onești, ca lunar, din martie 1990 până în octombrie 1996, editată de asociația omonimă. Redactor-șef: Gheorghe Izbășescu; consiliul consultativ inițial: Sorin Antohi, Liviu Antonesei, Al. Călinescu, Gheorghe Crăciun, Radu Călin Cristea, Marin Mincu, Cristian Simionescu, Radu G. Țeposu; colegiul redacțional: Sever Avram, Petru Cimpoeșu, Gabriel Drug, Cornel Galben, Marilena Mardale, Valentin Rădulescu, Ion Vaciu, Lăcrămioara Vodă, ulterior fiind cooptați Victor Ciochină, Eugen Grigore, Felix Lupu, Catiușa Popescu, Livia Batog. De la numărul 4–6/1992 poartă mențiunea hilară „Revistă fondată la 1919 de E. Lovinescu”, iar de la numărul 1–3/1995, când își modifică și formatul, se specifică „Fondat de E. Lovinescu”. Apărută din inițiativa și prin eforturile poetului Gheorghe Izbășescu, **Z.** își propune dintru început să dea prioritate tinerilor scriitori, mai precis generației optzeciste și celei nouăzeciste, bucurându-se, în acest sens, de sprijinul unor scriitori cunoscuți, între care Marin Sorescu. Deși nu va deveni exclusiv, criteriul generaționist se face simțit în selecția colaboratorilor, în tematică, în conținutul rubricilor și al textelor selectate. Astfel, poeții aparțin în majoritate generației afirmate în jurul anilor ’80, unii având deja mai multe cărți și o anume notorietate: Liviu Ioan Stoiciu, Ion Stratan, Lucian Vasiliu, Mircea Petean, Liviu Antonesei, Gellu Dorian. Revista publică însă din abundență și versuri ale unor debutanți talentați, ale unor elevi remarcați în diverse cercuri literare sau ale unor tineri premiați la concursuri regionale ori naționale (rubrica „Anii de ucenicie”). Ceva mai sărace, paginile de proză cuprind totuși texte notabile, cum sunt fragmentele de roman ale lui Dumitru Țepeneag (*Europa! Europa!*), autoanalizele textualist-eseistice ale lui Gheorghe Crăciun (*Lepădarea de piele*, *Biografie și text*), un fragment de roman al lui Gheorghe Izbășescu (*Salonul de vară*), povestirile lui Radu Macrinici și ale lui Dan Perșa, notele de călătorie ale lui Dorin Speranția. Publicația lansează anchete ample pe teme ca *Literatură și politică*, *Literatura generației ’80*, *Școala de proză de la Târgoviște*, tipărește scrisori inedite (Lucian Blaga, E. Lovinescu, Elena Văcărescu, Radu Petrescu), aniversează sau comemorează mari scriitori (centenarul nașterii lui Tristan Tzara), dar acordă un spațiu larg mai ales comentariilor critice de actualitate, semnatarii de cronici și recenzii fiind Eugen Budău, Dan-Silviu Boerescu, Adriana Iliescu, Petre Isachi, Vasile Spiridon, Iulian Boldea, Al. Florin Țene ș.a. Interesante sunt rubricile „Debuturi

întârziate: scriitori fără cărți” (ținută de Nicolae Oprea), „Foaia de temperatură”, „Monograme” și „Profil”, ultimele două găzduind portrete consacrate unor autori cunoscuți sau în curs de afirmare. Din sumar nu lipsesc traducerile, între care se disting cele grupate sub genericul „Latinitas”, realizate de Ioan Micu (versiuni din Properțiu, Ovidiu, Vergiliu, Horațiu, Catul, Fedru, Seneca). Alți colaboratori: Monica Lovinescu, Christian W. Schenk, Mihai Coman, Daniel Vighi, Rodica Draghincescu, George Bădărău, Adrian Dinu Rachieru, Ioan Lazăr, Viorel Mureșan, Gheorghe Mocuța, Vasile Bușan, Mihaela Artimon. ***I.M.***

ZEANA, Ionel (19.VII.1912, Doleani, Grecia – 8.I.2003, București), poet, prozator. Este fiul Mariei (n. Gamzeli) și al lui Nicolae Zeana. Urmează școala primară în satul natal și la Veria, gimnaziul românesc la Salonic, iar din 1928, după emigrarea familiei, învață un an la Bazargic, absolvind liceul la Râmnicu Vâlcea. Studiază la Facultatea de Medicină din Cluj (1932–1938), specializându-se în ftiziologie. Întemnițat în 1936, 1938–1940 pentru implicare în mișcarea legionară, va fi închis și în timpul regimului comunist (1948–1963). După eliberare își va relua activitatea profesională la diferite sanatorii TBC. **Z.** a publicat puțin în presa vremii, la „Glasul strămoșesc” din Cluj (debut în 1936), „Buna Vestire”, „România creștină” și la „Armatolii” (1940), publicația lui Constantin Papanace, unde va fi și redactor. Poezii a trimis și la reviste din străinătate, precum „Zborlu a nostru” din Germania și „Fenix” din Macedonia iugoslavă. După 1989 a colaborat la „Deșteptarea”, „Dimândarea”, „Cuvântul românesc”, „Rivista di litiratură shi studii armâni”, „Viața românească”. A transpus și editat în aromână din versurile lui M. Eminescu, Lucian Blaga, a mai editat versiuni în aromână din scrierile unor autori aromâni contemporani, a îngrijit o antologie de poezie aromână în trei volume (2001), panoramând perioada clasică (de la Zicu Araia la Petru Vulcan), modernă și contemporană, și a colaborat la alta, publicată în 2000.

Prima carte al lui **Z.**, *Căntitsi tră armănami – Cântece pentru aromâni,* apărută în 1992, deși autorul încredințase unei edituri încă din 1965 manuscrisul intitulat *Flueara-a Pindului* (*Cavalul Pindului*), adună poeme scrise de-a lungul vieții în dialectul aromân, dar și cu multe versiuni proprii în româna literară. Cu o vizibilă ușurință a versificării, variind ritmurile, poetul evocă locurile natale, vatra aromânilor de la sudul Dunării (*Doleani, satul meu frumos*, *Crușova, sat minunat*), istoria tracă (*Frumoasă, neuitată Macedonie*), pe Alexandru Macedon („Strămoșule, falnicu-ți nume/ Solar străluci-va în veac./ Țâșnit ca un fulger în lume/ Din clocotul sângelui trac”) și deplânge pierderea graiului din străbuni (*Strigăt*, *O vorbă*), pe care îl socotește „limbă veche-mpărătească”. Unele texte sunt pasteluri (*Toamnă în Pind*), iar un ciclu de balade (*Balada căpitanului Dona*, *Balada voinicului căzut în luptă*, *Balada tânărului întors din surghiun*, *Șana* ș.a.) dezvoltă episoade eroice din vremuri de demult. Dintre ele se detașează *Șana*, unde, pe un fundal cvasiarhaic pastoral, o femeie frumoasă, devotată, luptă cu armele, alături de cel drag, împotriva pașei din Ianina, venit cu puhoi de oaste să supună ținutul grămoștean, în cele din urmă femeia sinucigându-se pentru a nu cădea în mâinile dușmanului. Alt volum, *Golgota românească* (1995), în româna literară, exaltă de asemenea trecutul, însă majoritatea poemelor consemnează experiența dură a închisorilor prin care **Z.** a trecut, pe alocuri într-o dicție cu inflexiuni argheziene: „Hei! Cine oare-a părăsit pământul/ Și-a plecat cu noaptea și cu vântul/ Și-a pornit spre vămile din cer,/ Strecurându-se hoțește printre drugii groși de fier?// Cine e acuma duh/ Și plutește liber în văzduh,/ Ca o vrabie, ca un porumb/ Slobozit din temnița de plumb?” (*A mai căzut o stea*...). **Z.** publică și câteva povestiri, precum și romanul istoric *Vulturii Pindului* (2002), în care zugrăvește un episod al conflictelor uneori sângeroase dintre aromânii și grecii din Macedonia la începutul secolului trecut, reconstituire a atmosferei de epocă din Balcani, într-o proză relevabilă prin tăietura frazei, a istorisirii și prin câteva caractere puternice.

SCRIERI: *Căntitsi tră armănami – Cântece pentru aromâni,* îngr. și pref. Tiberius Cunia, Syracuse, NY, 1992; *Golgota românească,* București, 1995; *Florilegiu,* București, 2000; *Arăzgănseri,* îngr. și pref. Dina Cuvata, Skopje, 2002; *Vulturii Pindului,* București, 2002. **Ediții, antologii:** Nicolae Guli, *Balada livezilor. Noua Gramoste – Balada a livadzlor. Noua Gramosti*, Syracuse, NY, 1994 (în colaborare cu Costa Guli); Lucian Blaga, *Puizii aleapti*, pref. edit., Fayetteville, NY – Constanța, 1995; ed. 2, postfață Hristu Cândroveanu, București, 2000; M. Eminescu, *Poezii,* îngr. și pref. Hristu Cândroveanu, București, 1997; Theodor Gher. Zuca, *Samaroscutlu (Astarea-a Sămarlui*), Fayetteville, NY – Constanța, 1999 (în colaborare cu Apostol Caciuperi și Sutiri Galani);

Antoloyia-a armăneshtilor poets di eta XIX shi XX, îngr. Nico Popnicola, Bitolia, 2000 (în colaborare); *Antoloyia-a puiziiljei armănească,* I–III, Fayetteville, NY – Constanța, 2001; Justin Tambozi, *Puizii–Poeme,* ed. aromână–română, pref. Aureliu Goci, București, 2002.

Repere bibliografice: Cândroveanu, *Aromânii, 104–106*; Mihail Mihailide, *Medici scriitori și publiciști români*, București, 2003, *286–287*; Popa, *Ist. lit.*, I, *844–845, 851–852, 855–856*, II, *117–118*. ***Hr.C.***

ZECA, Daniela (1.XI.1966, Monte Carlo), prozatoare, poetă, eseistă. Născută în Monaco, unde tatăl ei, inginer, construia o platformă industrială, la finalul anilor ’80 și la începutul anilor ’90 va fi studentă a Universității din București, absolvind atât Facultatea de Litere, cât și Facultatea de Jurnalism și Științele Comunicării. În 2001 dobândește titlul de doctor în filologie cu o lucrare despre romanul polițist, coordonată de profesorul Paul Cornea și publicată ulterior sub titlul *Melonul domnului comisar. Repere într-o nouă poetică a romanului polițist clasic* (2005). Inițial lucrează la Radio România și concomitent e profesoară de liceu, iar în 1994 se angajează la Televiziunea Română, apoi funcționează, în paralel, ca profesor în învățământul preuniversitar și ca redactor la Radio România Cultural. În 2003 devine redactor-șef al Redacției literatură și arte din Televiziunea Română, realizator al unor emisiuni de succes, în perioada 2004–2012 deținând funcția de director al canalului TVR Cultural. Din 2001 este și lector la Facultatea de Jurnalism și Științele Comunicării, publicând mai multe lucrări despre jurnalismul de televiziune, eseuri, critică literară sub semnătura Daniela Zeca-Buzura (după numele soțului ei, Mihai Adrian Buzura, fiul prozatorului Augustin Buzura). Debutează editorial în 1993 cu placheta de versuri *Orfeea*, tipărită între aceleași coperte cu volumul *Est* al Ancăi Mizumschi. De-a lungul timpului colaborează la „Amfiteatru”, „Ramuri”, „Contemporanul”, „Luceafărul”, „Convorbiri literare” ș.a. I s-au acordat mai multe distincții, între care Premiul Național de Televiziune (1997), Premiul revistei „Convorbiri literare” (2009) ș.a., în 2006 fiind desemnată Personalitatea europeană a anului pentru România, secțiunea televiziune.

Țesută din aluzii mitologice, reverii, contemplații infuzate de livresc și dominată de imaginea mării – ca expresie a unei vitalități cosmice –, poezia inclusă de **Z.** în *Orfeea* dezvoltă un imaginar auroral, concentrându-se pe acel „miraj al secundelor/ de dinainte de înflorire”. Ceva din elanurile poetice ale începutului se repercutează și în cărțile ulterioare ale autoarei. Proza sentimentală și lirică din *Îngeri pe carosabil* (2000) explorează o feminitate bovarică, aproape integral confiscată de erotism. **Z.** își găsește cu adevărat o voce distinctă abia odată cu *Istoria romanțată a unui safari* (2009), primul volum al unei trilogii orientale din care mai fac parte *Demonii vântului* (2010) și *Omar cel orb* (2012). Autonome epic, cele trei romane sunt legate prin problematica centrală a descoperirii alterității etnice, culturale, religioase, experiență trăită de personaje la începutul veacului XXI, într-o lume globală subminată de crize tot mai profunde. Fie că etalează miraje suscitate de deșertul magrebian, fie că descrie cu fast un Dubai cosmopolit sau că se aventurează într-un Iran dezvrăjit, acest tip de proză se reține în primul rând prin atmosferă, în raport cu care numeroasele și feluritele istorii ale personajelor par adesea mai mult un pretext, oricât de pitorești și oricât de percutante psihologic ar fi acestea. Ritualul povestirii se dovedește, nu de puține ori, mai important decât povestea propriu-zisă, care captează într-o primă instanță atenția, pentru a-și estompa apoi treptat contururile, pierzându-se printre alte (variate) narațiuni imbricate artist. Semnificativ în acest sens este romanul poematic *Istoria romanțată a unui safari*, dezvoltat în jurul unei teme a Străinului și a descoperirii unei alterități exotice. O tânără care își spune Darrielle și care își ascunde cu obstinație originea est-europeană, cu o carieră de succes într-un trust media, alege să-și petreacă vacanța în Tunisia. La capătul sejurului, din curiozitate, din capriciu, din nevoia de a se sustrage traiului său monoton de femeie din *middle class*, decide să rămână în casa lui Mehria, un afacerist prosper de care se îndrăgostise. Această istorie de amor, cu tramă fragilă, asigură doar cadrul pentru dezvoltarea altor povești, prin juxtapunerea cărora prinde viață tabloul unui Magreb pitoresc, reconstituit dintr-o multitudine de amănunte mentalitare și de existență cotidiană. Printre descripțiile de tablouri pitorești și printre evocările nostalgice se strecoară, la intervale bine ritmate, povești ale oamenilor pe care Darrielle îi întâlnește în lunga sa vacanță tunisiană, revelând mentalități închistat tradiționaliste și, mai ales, drame feminine. În economia narațiunii, și decizia lui Darrielle de a se stabili într-o lume necunoscută, și

hotărârea de mai târziu, la fel de intempestivă, de a se reîntoarce în Europa sunt destul de slab motivate. De altfel, principala reușită a autoarei este romanul *Demonii vântului*, parabolă cu substrat guénonist trimițând spre o criză a lumii moderne. În jurul imaginii-pivot a turnului Babel, **Z.** dezvoltă un scenariu metafizic cu multiple ramificații epice și simbolice. Acțiunea se desfășoară într-un Dubai sfidător prin opulență, în cuprinsul căruia se intersectează traseele unor oameni veniți din toate colțurile lumii. Personajul de prim-plan este artistul-bijutier Saiyed care, dată fiind identitatea sa problematică – nici oriental, nici european; nici evreu, nici creștin, nici musulman (dar împrumutând de la fiecare câte ceva) –, îndeplinește roluri de mediator și de mesager. Este mediator între atât de diferiții săi semeni din Babelul în mijlocul căruia trăiește, dar și între lumea de aici și o alta mai subtilă, revelată numai unor ,,aleși”. Este totodată mesager al unui ,,dincolo” ce-și trimite, la final de ciclu cosmic, semnalele destinate unei umanități aflate în criză. Saiyed, erou cu origine misterioasă – copil abandonat pe treptele unei instituții bancare din Belgia și adoptat de guvernatorul acesteia – este protagonistul unei istorii derulate la granița dintre realism și fantastic. Când i se încredințează o lucrare în Burj Dubai, turnul babelic al Orașului, în locul cafenelei orientale și al sălii de conferințe pe care, din porunca Șeicului, ar fi trebuit să le amenajeze, el construiește, sublim-blasfemiatoriu, din aur curat și pietre prețioase, un univers ce evocă fastul din *O mie și una de nopți* și sfidează magnificența simbolică a Capelei Sixtine. Printr-un neașteptat viraj epic și metatextual, pe la jumătatea romanului, Dubaiul lui Saiyed devine o ramă pentru derularea unor evenimente dintr-un alt spațiu și dintr-un alt timp: *Jurnalul Șamanului Alb*, niște vechi însemnări în arabă ale unui bunic al Guvernatorului, ajuns în România pe la 1900 – descifrate de Saiyed cu ajutorul unui personaj feminin providențial – asigură o conexiune epică ingenioasă cu legenda Tezaurului de la Pietroasa. O schimbare semnificativă de registru narativ realizează **Z.** în *Omar cel orb*. Chiar dacă urmează, în linii mari, o schemă inspirată de narațiunea orientală, romanul din 2012 se detașează de opulența imagistică și de estetismul evazionist din primele două cărți ale seriei. De această dată, trama epică se focalizează pe tragedii consumate într-un Orient dezvrăjit, în Iranul lui Ahmadinejad – lume despre care mărturisește, de altfel, și jurnalul de călătorie al autoarei, *Zece zile sub văl* (2011). Unui Iran real, documentabil, scriitoarea îi suprapune imaginea mitică a unui Iran vechi, „pământul lui Zarathustra”, care își păstrează cu greu, sub opresiunea Islamului, zestrea de învățături și de credințe persane.

SCRIERI: *Orfeea*, București, 1993; *Îngeri pe carosabil*, București, 2000; *Melonul domnului comisar. Repere într-o nouă poetică a romanului polițist clasic*, București, 2005; *Istoria romanțată a unui safari*, Iași, 2009; *Demonii vântului*, Iași, 2010; *Zece zile sub văl – Ten Days Under the Veil*, București, 2011; *Omar cel orb*, Iași, 2012.

Repere bibliografice: Cristian Petru Bălan, *Monografia orașului Boldești-Scăieni*, Ploiești, 2007, *83*, *204–205*; Alex. Ștefănescu, [*Daniela Zeca*], RL, 2009, 44, 2011, 38; Emanuela Ilie, *Istoria romanțată a unui safari*, CL, 2009, 10; Paul Cernat, *Bijuterii orientale*, „22”, 2010, 43; Andreea Răsuceanu, *Un lapidarium în cheie arabă*, OC, 2010, 552; Bianca Burța-Cernat, *Reveriile de mătase ale Șeherezadei*, OC, 2010, 552; Ovidiu Pecican, *Suflu, deșert și străluciri*, ST, 2010, 12; Evelina Oprea, *În căutarea „athanorului” pierdut*, VTRA, 2011, 1; Daniela Firescu, *Romanul rococo*, LCF, 2011, 7; Daniel Cristea-Enache, *Nu doar bestseller*, SDC, 2012, 374. ***B.B.-C., Cs.B.***

ZEFLEMEAUA, revistă apărută la București, săptămânal, de la 30 septembrie 1901 până la 4 ianuarie 1904. Director: George Ranetti. În articolul-program se arată că publicația „are de îndeplinit un rol social nu din cele mai puțin importante [...], scuturând de urechi necinstea cocoțată sus, demascând șarlatania îmbrăcată în haine pompoase, pălmuind prostia ce dă năvală să mănânce la masa destinată meritului”. Pe lângă redactor, care se ascunde sub o mulțime de pseudonime, sunt prezenți statornic cu versuri și proză Barbu Lăzăreanu, D. Teleor, Petre Liciu, George Gr. Caïr, Ludovic Dauș, Vasile Podeanu, Al. Cazaban, C. Cosco și Vasile Pop. Se inserează aspecte de la procesul I.L. Caragiale–Caion, se reproduc versuri de M. Eminescu, N.N. Beldiceanu, Fatma (Elena Farago), Florian I. Becescu. Epigrame publică Cridim (Christea N. Dimitrescu), Cincinat Pavelescu și Const. Graur. Apare în foileton romanul de senzație *Tragediile adulterului*, gen parodiat în fragmentul *O crimă de la miezul nopții. Scrisoarea fatală* („roman fără poze”). ***M.Pp.***

ZEGADŁOWICZ, Emil (20.VII.1888, Bielsko-Biała, Polonia – 24.II.1941, Sosnowiec, Polonia), traducător polonez. Urmează polona, germana și istoria artei la Universitatea Jagiellonă din Cracovia

(1906–1911), completându-și studiile la Viena și Dresda. Ocupă, după revenirea în țară, diferite posturi: funcționar în Ministerul Artei și Culturii (1919–1921), director al Teatrului Polonez din Poznań (1927–1931) și al celui din Katowice (1933–1934), profesor de istoria artei la Conservator. Este, în paralel, redactor sau șef de redacție la periodicele „Ponowa”, „Tęcza”, „Świat kulis” ș.a. În 1922 se află printre fondatorii grupării literare de orientare regionalistă Czartak, promovată în revista cu același nume, iar în 1934 preia conducerea periodicului „Wieś”, editat la Cracovia de Uniunea Tineretului Popular.

Pe lângă o bogată activitate de poet, prozator și dramaturg, marcată în parte de expresionism, **Z.** se dedică transpunerii în limba polonă a operelor unor scriitori români. Prietenia cu Nichifor Crainic, din 1931 atașat de presă la Varșovia, contribuie esențial la această alegere. Va tălmăci și publica mai multe culegeri de poezii, între care *Tematy rumuńskie* (1931) și M. Eminescu, *Wybór poezji i poematów* (1933). Apreciind „conversația” cu Eminescu ca „una dintre cele mai frumoase și mai nobile” din viața lui, **Z.** selectează douăzeci și șase de poezii din creația poetului care „atinge cu o aripă viața și complexitatea ei, iar cu cealaltă veșnicia”. Traducerile s-au bucurat în genere de o receptare favorabilă, dar au avut parte și de critici destul de dure, privind mai cu seamă modificarea prozodiei eminesciene și efectele asupra melosului poetic. Cu toate acestea, nu puține au fost incluse în antologii, alături de alte contribuții. Îi aparțin, de asemenea, numeroase transpuneri, mai bogate decât în antologia proprie din 1931 – versuri de Eminescu, Al. Vlahuță, Nicolae Iorga, Octavian Goga, St. O. Iosif, Ion Pillat, Mihai Codreanu, Cincinat Pavelescu, Perpessicius, Ion Minulescu, G. Bacovia, Tudor Arghezi, Adrian Maniu, Lucian Blaga, Aron Cotruș ș.a. –, prezente în grupajul care însoțește *Zarys dziejów literatury rumuńskiej,* lucrarea din 1935 a lui Emil Biedrzycki.

Traduceri: *Panteon wielkich twórców* [*Panteonul marilor creatori*], îngr. St. Lam, Varșovia, f.a. (în colaborare); *Tematy rumuńskie* [*Teme românești*], pref. trad., Poznań, 1931; M. Eminescu, *Cesarz i proletariusz* [*Împărat și proletar*], Poznań, 1932, *Wybór poezji i poematów* [*Culegere de poezii și poeme*], pref. Nicolae Iorga, cu un eseu biografic (*În Nirvana*) de I. L. Caragiale, Varșovia, 1933; [*Versuri*], în Emil Biedrzycki, *Zarys dziejów literatury rumuńskiej z antologja poezji* [*Schiță a istoriei literaturii române cu o antologie de poezie*], îngr. Włodzimierz Lewik, Lvov, 1935.

Repere bibliografice: Perpessicius, *Opere,* V, *335–336;* Velea, *Interferențe, 11–22.* ***S.V.***

ZEGREA, Ilie Tudor (3.VI.1949, Sinăuții de Jos – Cernăuți), poet, publicist, traducător. Este fiul Savetei (n. Fialcovici), agricultoare, și al lui Toader Zegrea, tâmplar. După terminarea, în 1964, a școlii de 8 ani în satul de baștină, urmează școala medie din Tereblecea, pe care o absolvește în 1966. Se înscrie la Facultatea de Filologie (secția limba și literatura română) a Universității de Stat din Cernăuți, luându-și licența în 1979. În interval își începe cariera ca ziarist în redacția ziarului cernăuțean „Zorile Bucovinei”. În 1977 este angajat în redacția emisiunilor radiofonice în limba română a Companiei Regionale de Stat Cernăuți pentru TV și Radiodifuziune, unde lucrează până în 2009, în timp fiind promovat șef de redacție. A debutat cu versuri în 1963 în presa din Chișinău. Cu cicluri de versuri este prezent în diverse antologii și în volumele colective *Glasuri tinere* (Ujgorod, 1971), *Dintre sute de catarge* (Chișinău, 1973, 1975) ș.a. Editorial debutează cu placheta *Timpul ierbilor* (1986). Colaborează cu versuri la publicații din Ucraina – „Literaturna Ucraina”, „Bucovinschii jurnal”, „Septentrion literar” (la care e redactor-șef), din Republica Moldova – „Dnipro”, „Moldova”, „Nistru”, „Cultura Moldovei”, „Contrafort”, „Literatura și arta” – și din România – „România literară”, „Luceafărul”, „Literatorul”, „Bucovina literară”, „Dacia literară”, „Ateneu”, „Poesis”, „Flacăra”, „Confederația Eminescu”, „Gând românesc”, „Cronica” ș.a. A tradus din opera poeților ruși și ucraineni Vitali Kolodii, Lina Kostenko, Dmitro Pavliciko, Andrei Voznesenski, Galina Tarasiuk, Andrii Miaskivski, Boris Olynik, Vasili Stus, Moisei Fichbein ș. a. Este membru al Uniunii Naționale a Scriitorilor din Ucraina (din 1986), al Societății pentru Cultură Românească „Mihai Eminescu” (Cernăuți), al Societății Scriitorilor Români din Cernăuți (al cărei fondator și președinte este din 1996), al Uniunii Scriitorilor din Republica Moldova (din 1993) și al Uniunii Scriitorilor din România (din 1994). A fost distins cu Premiul „George Bacovia” al revistei „Ateneu” (1993), cu Premiul Uniunii Scriitorilor din Republica Moldova (1999, 2012), Premiul Societății Scriitorilor Bucovineni (Suceava, 2000), ș.a.; 2009 Uniunea

Națională a Scriitorilor din Ucraina îi conferă Medalia de Onoare.

Z. a reușit să asimileze, cu o deosebită receptivitate, caracteristicile poeziei române contemporane de primă mărime. Cu suflet de poet romantic, el trăiește dramatic nu numai realitatea cotidiană din nordul înstrăinat al Bucovinei, ci și adevărul istoric al neamului său. Critica a remarcat faptul că este „un constructivist clasicizat râvnitor de forme rotunde, perfecte sau chiar un parnasian pornit pe lucrătura orfevrieră, dar și un constructivist baroc (post)modern de metafore" (Mihai Cimpoi). Într-o altă viziune poezia lui **Z.** relevă „simțul dezvoltat al diafanului, capacitatea de a conjuga stilurile pentru a scoate efecte deosebite, predispoziția pentru tonul elegiac de expresie mai nouă, vocația certă pentru imagini dinamice, creația în limbaj, gândirea acustică a versului – toate acestea denot[ând] un spirit poetic modern, familiarizat cu doctrinele esteticii contemporane" (Ștefan Hostiuc). Timbrul elegiac e mereu tulburat, dar anxietățile care macină ființa au o amplă deschidere, nu privesc doar temnița trupului. E drept, cum notează Adrian Dinu Rachieru, la **Z.** „veacu-și strigă și ultima silabă", „devoră crini și scuipă amintiri" (*Elegie la sfârșit de veac*), dar gândul cel mare, nevindecat, rezonează simplu, dincolo de tristețea ce irigă insidios poemele: „Să-l știm pe Eminescu/întors definitiv".

SCRIERI*: Timpul ierbilor*, Ujgorod, 1997; *Navigator în septembrie*, Chișinău, 1983*; Crinul îngândurat*, Ujgorod, 1986; *Oglindă retrovizoare*, Chișinău, 1991; *Singurătatea Apocalipsei*, București, 1998; *La marginea nopții*, ed. bilingvă, tr. Vitali Kolodii, Cernăuți, 2004; *101 poeme*, București, 2010*; Ștergând lacrimile singurătății*, Cernăuți, 2012.

Repere bibliografice: George Muntean, *Un poet bucovinean*, ALA, 1992, 106; Mihail Iordache, *Singurătatea și tristețea oglinzilor*, I, Iași, 2001, *156–161;* Rachieru, *Poeți Bucovina, 536-528*; Cimpoi, *Ist. lit. Basarabia, 233*; Bostan–Bostan, *Bucovina, 517–527*; Cimpoi, *Critice*, I, *171–173*; Viorel Dinescu, *Apocalipsa lui Ilie Tudor Zegrea*, LA, 2004, 25; Hostiuc, *Scriitori, 38–43, 171-173*; Suceveanu, *Emisferele, 163–169*; Mircea Lutic, *La cina cea de taină a cuvântului*, GBV, 2005, 4; Emilian Marcu, *„La marginea nopții"*, CL, 2006, 2; Vasile Tărâțeanu, *Stâlpul de foc al jertfirii de cuvânt*, Craiova, 2007, *210–213*; Vitalie Răileanu, *Poezia prin care comunică*, LA, 2009, 22; Ion Beldeanu, *Mâhnirea poetului cernăuțean Ilie T. Zegrea*, CL, 2011, 11; Theodor Codreanu, *Singurătatea poetului*, „Crai nou" (Suceava), 2012, 14 ianuarie. ***V.Tț.***

ZEGREANU, Aurel Gr. (31.V.1905, Ocna Dejului, azi în Dej – 1.VII.1979, Cluj-Napoca), poet, publicist. Al șaselea din cei șapte copii ai Pacenței (n. Horoș) și ai brutarului Grigore Zinleviu (Zegreanu, poreclit Pecul), **Z.** este fratele poetului Emil Zegreanu și tatăl poetului Octavian Zegreanu. După ciclul primar în localitatea natală, **Z.** urmează cursurile Liceului „Andrei Mureșanu" din Dej și ale Liceului „Petru Maior" din Gherla, unde, în perioada 1923–1924, este redactor al revistei „Scânteia", publicație a Societății de Lectură „Ion Creangă" a elevilor acestui liceu. Absolvent al Facultății de Drept din cadrul Universității „Regele Ferdinand I" din Cluj, **Z.** susține în 1934 teza de doctorat *Administrația Justiției*, primind titlul de doctor în științe juridice și științe de stat (1936). După o scurtă perioadă de avocatură, începe o carieră de peste treizeci de ani în magistratură, fiind judecător, președinte de tribunal, procuror-șef. În timpul guvernării Goga–Cuza a fost primar al orașului Dej și președinte al Comitetului interimar al județului Someș. Debutul literar al lui **Z.** are loc în 1923, în revista „Cosinzeana" din Cluj, în paginile căreia publică poezia *Liniște*. Urmează o serie de poeme apărute în „Scânteia" (Gherla), „Someșul", „Societatea de mâine", „Hyperion", „Viața ilustrată", „Țara noastră", „Familia", „Convorbiri literare", „Patria", precum și numeroase articole și studii economice, sociale și politice, apărute în publicațiile arădene „Patriotul", „Libertatea poporului" sau „Tribuna română". Publică inițial și sub pseudonimul I.V. Cătană. În 1939, la Editura revistei „Familia" din Oradea, apare primul său volum de versuri, intitulat *Cruci de lemn*. Din 1936 a fost membru al Asociației Scriitorilor Români din Ardeal, condusă de Victor Papilian, iar între 1944 și 1945 a fost legitimat ca ziarist publicist. Interzis în perioada postbelică, revine în anii '70, când publică în revistele „Transilvania", „Steaua", „Tribuna", „Echinox", „Orizont", „Korunk" și „Neue Literatur", ultimele două găzduind traduceri în maghiară și germană ale versurilor sale. La rândul lui, **Z.** a transpus în românește din scrierile unor autori maghiari.

Debutând într-un mediu marcat de naționalismul ardelean al începutului de secol XX, poezia lui **Z.** se caracterizează printr-o recuzită tradiționalistă și prin sensibilitatea pentru dramele spirituale. Ecou al unei crize identitare, *Cruci de lemn* configurează un univers interior marcat de neîmpliniri

și suferință, dominat de spectrul thanatic și de o obsesivă meditație asupra trecerii timpului: „Azi, tăcerea/ Îmi poartă durerea/ Și pustiul/ Îmi face sicriul” (*Declin*). Oscilând între certitudinea existenței divinității („Port pe Dumnezeu în mine,/ Cântec, imn de rugăciune” – *Cruci de lemn*) și constatarea absenței sale („Din templul meu toți sfinții au plecat”– *Din templul meu*), lirica psalmică a lui **Z.** transformă flagelarea în mărturie de credință: „Doamne, nu-mi da niciodată pace/ Bate-mă de vrei să te iubesc” (*Rugă*). Jumătate de secol mai târziu, versurile incluse în volumul postum *Întoarcerea timpului risipitor* (1989) moderează pesimismul excesiv și retorica apocaliptică din lirica de tinerețe: „Am curățat miracolul de rugină/ Și am privit îndărăt/ De unde am pornit/ Să calc peste dureri/ Pe care le-am scornit” (*Mi-am amintit*). Construite cu economie de mijloace și puse sub semnul contemplativității, aceste poeme sunt traversate de o seninătate sapiențială, capabilă să genereze o atmosferă de meditație calmă asupra vieții și a miracolului iubirii (*Parabolă*). Încă prezentă, melancolia este asumată printr-o retragere în limitele propriei identități („Și, cu mâinile-rădăcini înfipte în viață,/ Sunt făurarul zilelor mele”), lipsită însă de angoasa izolării și afirmând cu încredere comunicativitatea trăirilor lăuntrice: „Am rupt din mine secvențele trăite/ Și am lăsat câteva cuvinte în mâinile întinse”. În realitate, lirica lui **Z.** camuflează, sub caligrafica tematizare a deznădejdii, o artă poetică animată de elanuri bucolice, îmbrățișând plenitudinea formelor existenței. În selecția lirică bilingvă *Trei „Z”* (1996), consacrată poeților din familia Zegreanu, Aurel, Emil și Octavian, **Z.** este prezent cu cincisprezece poezii traduse în limba maghiară de către Lászlóffy Aladár, Molnos Lajos, Márton Lili, Csordás Elemér, Bartis Ferenc, Veress Zoltán și Jancsik Pál. Se revelează aici un spirit dominat uneori de fantasmele propriilor amintiri (*Îmi caut amintirile*), angrenat într-o confruntare febrilă cu destinul, conștient fiind de fragilitatea condiției umane (*Recolta*) și de efectele timpului (*Metamorfoză*). Antologia *Pe cerul vârstelor* (2006) oferă un autoportret dinamic, în care evoluția poetului e ilustrată prin trecerea de la anxietate și crize spirituale la metamorfozele iubirii și firescul cotidian și de la dialogul cu divinitatea la sondarea memoriei și a propriei identități.

SCRIERI: *Cruci de lemn*, Oradea, 1939; *Întoarcerea timpului risipitor*, îngr. și pref. Valentin Tașcu, Cluj-Napoca, 1989; *Trei „Z”* (în colaborare), ed. bilingvă, pref. Vasile Lechințan și Fodor György, Cluj-Napoca, 1996; *Pe cerul vârstelor*, pref. Marin Oprea, Cluj-Napoca, 2006.

Repere critice: Al. Piru, *„Cruci de lemn”*, JL, 1939, 15; V. Mateiu, *Aurel Zegreanu: „Cruci de lemn”*, „Viața ilustrată”, 1939, 3; Valentin Tașcu, *Suflet și dăruire*, ST, 1979, 10; Horia Bădescu, *Oameni de demult*, TR, 1986, 24; Petru Poantă, *O restituire*, ST, 1989, 8; Ion Cristofor, *Un poet recuperat*, TR, 1989, 17; Molnos Lajos, *Könyvet kaptam*, UTK, 1989, 26; Teohar Mihadaș, *Un poet*, ST, 1990, 5–6; Ion Lungu, *„Întoarcerea timpului risipitor”*, TR, 1990, 40; Teohar Mihadaș, *Trei poeți într-un singur eu*, APF, 1996, 5; Teodor Tihan, *„Trei «Z»”*, ST, 1996, 6; Vasile Lechințan, *„Trei «Z»”*, TR, 1996, 18; Ion Lungu, *O familie de poeți*, TR, 1997, 23; Tiberiu Iancu, *Dinastia Zegreanu*, TR, 1997, 25; Tanco, *Dicț. lit. Bistrița, 388–389*; *Clujeni ai secolului 20*, Cluj-Napoca, 2000, *343*. ***C.R.B.***

ZEGREANU, Emil (1.III.1913, Ocna Dejului, azi în Dej – 2.IV.1987, București), poet. Este ultimul din cei șapte copii ai Pacenței (n. Horoș) și ai lui Grigore Zinveliu (Zegreanu), brutar; poetul Aurel Gr. Zegreanu îi e frate. A absolvit Liceul „Andrei Mureșanu” din Dej și Facultatea de Medicină a Universității „Regele Ferdinand I” din Cluj. Doctor în medicină, s-a numărat printre primii asistenți ai lui Victor Papilian la Catedra de anatomie a Facultății clujene. După refugiul la Sibiu se stabilește și profesează ca medic și director de spital în București (la Spitalul Brâncovenesc și la „Gheorghe Marinescu”). Debutează cu versuri în 1933 la „Hyperion”, iar editorial în 1938, sprijinit de Victor Papilian, cu placheta *Către țara ochilor mei*, care va inaugura colecția Asociației Scriitorilor Români din Ardeal. Mai e prezent în „Societatea de mâine”, „Adevărul literar și artistic”, „Luceafărul” (Cluj), „Cuvânt nou”, „Curțile dorului”, „Cronicar”, „Familia”, „Gândirea”, „Revista Fundațiilor Regale”, „Revista Bucovinei”, „Viața ilustrată”, „Voința Transilvaniei” ș.a.

Versurile din primul volum semnat de **Z.**, ca de altfel din întreaga sa lirică, se află sub semnul imaginilor, deloc epatante, inspirate de natură și de lumea satului, în linia poeziei tradiționaliste ardelene. Atâta „risipă” de imagini nu se mai întâlnise – s-a spus – decât la V. Voiculescu. Totuși, poetul nu se limitează la descrierea unui spațiu concret, el evocă un spațiu transfigurat, o „țară a ochilor”. *Murmură tăcerile* (1940), a doua plachetă,

închinată „maestrului” Victor Papilian, dezvăluie aceeași sensibilitate netrucată, o imagistică debordantă, însă cu o tematică mai diversă. Pe lângă pasteluri se întâlnesc poeme impregnate de sentimentul erotic (*Cine te-a rupt din povești?*, *Cine m-a oprit lângă brațul tău?*), religios (*Scrisoare lui Iisus*) sau de sentimentul patriotic, înțeles mai ales ca asumare a originii țărănești. Patriotismul devine predominant în *Nopți ardelene* (1945), care cuprinde versuri concepute în timpul războiului, marcate biografic („Simt cum alt Zegreanu-n mine crește” mărturisește într-un vers). Scrise în timpul pribegiei autorului, nevoit să părăsească Ardealul ocupat (un poem se intitulează chiar *Pribeag*), versurile transpun dorul sfâșietor de satul natal ardelean: „Când am plecat era o jale-n sate/ Amurg de sânge mi-a-nsângerat calea/ Izvorul suspina strângând în brațe valea/ Și stelele plângeau îndoliate”. Volumul *Dar de nuntă* (1944) excelează prin pasteluri, conturând profilul unui poet neoclasic, tradiționalist robust, adept al clarității, virtuoz al metaforei, calități care vor fi sesizate, peste ani, de Tudor Arghezi. După o tăcere de două decenii, impusă de regimul comunist, **Z.** reapare cu placheta *Amfora de lut* (1965), cu o scurtă prefață semnată de Tudor Arghezi. Considerată de unii drept „ultraapologetică”, scurta prezentare a lui Arghezi îi fixează lui **Z.** locul ca poet, dar îl și deculpabilizează politic, *Nopți ardelene*, ca și alte volume, fiind trecute la fondul secret în timpul comunismului: „... El refuză locul comun vulgarizat... și își începe arătura în singurătate de-acolo unde se odihnesc vitele și au îngălbenit porumbiștile în coceni. E vorba de un poet autonom și de un spațiu de sensibilități inedit”. Se discern acum și influențe argheziene, mai ales în poemele dedicate universului casnic sau al ființelor mărunte: „Sunt frate bun cu tot ce mă-nconjoară,/ Melcilor le-ajut să-și poarte casa,/ Furnicilor le duc sacii la moară,/ Și-nvăț paianjenii să-și țese plasa.// Cresc un pui orfan de paparudă/ Și fluturilor le-mpletesc antene,/ Albinelor când nu mai pot de trudă,/ Picuri grei de somn le-atârn de gene.” (*Sunt frate bun*). O anume limpezime solară, un echilibru formal caracterizează versurile, dar și o materialitate provenită dintr-o ruralitate profundă: „Cuvintele mele sunt limpezi ca vara amiezile,/ Și ceru-și boltește în ele înalta lui frunte,/ Sunt mult mai adânci ca străfundul din lacuri de munte,/ Și cerbii din gânduri în ele-și adapă cirezile.// Spre tine le-ntind, să treacă pe ele, ca peste o punte,/ Caravanele mele tăcute, de vis, vino și vezi-le,/ Ți-aduc, încărcate în care, luminile-amiezile,/ Ca nopțile-nchise în tine să ți le-nfrunte” (*Cuvintele mele*). Ultimele trei cărți, *Sonete* (1969), *Lăsați vulturii să zboare* (1975), *Asemeni lucrurilor* (1977), cuprind sonete cuminți, care șchioapătă uneori ca versificație, dominate de sentimentul melancolic al destrămării și al trecerii timpului.

SCRIERI: *Către țara ochilor mei*, pref. Victor Papilian, Cluj, 1938; *Murmură tăcerile*, București, [1940]; *Dar de nuntă*, Sibiu, [1944]; *Nopți ardelene*, Sibiu, [1945]; *Amfora de lut*, pref. Tudor Arghezi, București, 1965; *Sonete*, București, 1969; *Lăsați vulturii să zboare*, București, 1975; *Asemeni lucrurilor*, București, 1977; *Trei „Z”* (în colaborare), ed. bilingvă, pref. Vasile Lechințan și Fodor György, Cluj-Napoca, 1996.

Repere bibliografice: V. Copilu Cheatră, *Imaginea în poezia lui Emil Zegreanu*, LU, 1942, 6; D.V. [Dragoș Vitencu], *„Dar de nuntă”*, „Revista Bucovinei”, 1944, 8; C.L. [Constantin Loghin], *„Nopți ardelene”*, „Revista Bucovinei”, 1945, 1–2; Camil Baltazar, *„Amfora de lut”*, GL, 1965, 40; Haralambie Țugui, *„Amfora de lut”*, O, 1965, 12; Perpessicius, *Lecturi, 144–148*; Dumitru Micu, *„Sonete”*, RL, 1969, 29; Zaharia Sângeorzan, *„Sonete”*, CRC, 1969, 43; H. Zalis, *Emil Zegreanu sau Poezia discreției*, RL, 1983, 10; Corneliu Ionescu, *Un poet pentru iubirea noastră*, „Viața medicală”, 1990, 51; Teohar Mihadaș, *Trei poeți într-un singur eu*, APF, 1996, 5; Teodor Tihan, *„Trei «Z»”*, ST, 1996, 6; Ion Lungu, *O familie de poeți*, TR, 1997, 23; Tanco, *Dicț. lit. Bistrița, 389–390*; *Clujeni ai secolului 20*, Cluj-Napoca, 2000, *343*. ***C.Br., R.D.***

ZEGREANU, Octavian Gr. (17.X.1938, Dej – 30.I.2004, Cluj-Napoca), poet. Este fiul Aureliei (n. Bugnariu), educatoare, și lui Aurel Gr. Zegreanu, magistrat și poet. După absolvirea Liceului „Andrei Mureșanu” din Dej, **Z.** urmează cursurile Facultății de Biologie din cadrul Universității „Babeș–Bolyai” din Cluj, încheiate în 1962, apoi, câteva decenii mai târziu, pe cele ale Facultății de Drept din cadrul aceleiași Universități, susținându-și licența în 1990; în 1998 devine tot aici doctor în științe. Lucrează în Cluj la Fabrica Terapia, la Spitalul Clinic Județean și la Clinica de Boli Profesionale, iar din 1973 până la pensionare ocupă funcția de adjunct al șefului Laboratorului Central. Debutul poetic al lui **Z.** are loc în 1971, în paginile revistei „Steaua”, iar cel editorial în 1987, într-un volum colectiv intitulat *Alpha ’87*, unde este prezent cu un grupaj liric. Din 1978 conduce cenaclul literar „Victor Papilian”

al cadrelor medicale din Cluj-Napoca, realizând, împreună cu Florea Marin și Ștefania Kory Calomfirescu, mai multe antologii ale acestuia: *Imagini* (1990), *Și pentru noi* (1993), *Într-o vreme* (1995), *Pe undeva…* (1997), *Pe masa de lucru* (2000), *Din arhivele unui cenaclu* (2002). Mai publică versuri și articole în „Tribuna”, „Albina”, „Korunk”, „Munca”, „Transilvania”, „Utunk”, „Echinox”, „Napoca universitară”, „Apostrof” ș.a. Poezia sa a fost tradusă în limbile maghiară și germană. Pentru volumul *Pe scara unui gând* (2000) a primit Premiul Filialei Cluj a Uniunii Scriitorilor.

Meditativă și intimă, cu „atribute proprii unui temperament solar” (Teodor Mihadaș), poezia lui **Z.** se înscrie în linia unui tradiționalism ardelean epigonic, impregnat de reminiscențe blagiene. Temele centrale sunt legate de iubire, de trecerea ireversibilă a timpului sau de existența creatoare sub semnul cuvântului. Dominant în *Amfore stelare* (1991), cultul logosului se intersectează cu registrul memoriei personale, într-o tentativă de poziționare identitară ce presupune explorarea relației dintre tăcere și cuvânt. „Am vrut și eu să aflu cine sunt”, mărturisește poetul, exercițiul anamnetic realizându-se sub semnul unei precarități benigne („Și totuși se-aud tăcerile-n cuvânt”), depășite odată cu senzația că „tăcerile încep să prindă un înțeles” (*Zi de toamnă*). Dramele rostirii se consumă însă la suprafață, fără consecințe în planul trăririi sau al scrisului. Altundeva, interiorizat, „cerul de cuvinte” (*Freamăt*) aplatizează crizele legate de trecerea timpului și consolidează încrederea într-un destin creator asumat: „Parcă aș fi o poezie/ Care nu se vrea uitată” (*Ideal*). Vehicule ale memoriei, „amforele stelare” sintetizează atât nevoia de a sta „de vorbă cu lumea din mine/ Cu amintirile care mă cheamă” (*Din nou amintiri*), cât și portanța unei memorii colective definite de patriotism, într-o modalitate specifică liricii transilvănene. Aceeași formulă caracterizează și *Iubește clipa de față* (1994). Se regăsesc aici obsesia cuvântului, subiect al unei pseudogeneze personale („În singurătatea mea, cuvântul/ S-a născut dintr-un vechi început./ Pe-ascuns l-am dezlegat de lut/ Lăsându-l fără rădăcină/ Apoi, Dumnezeu sau necuratul/ I-a dat libertate deplină”), ancorarea în oniric și reverie sau interogarea problemelor existențiale fundamentale (*Mă întreb*). Dialogul cu divinitatea (precum în *Într-o zi de iarnă* sau în *Doamne, tălmăcește-mi visul*) și elogiul reiterat al iubirii ca esență a existenței și a impulsului poetic (precum în *De ce?* sau în *Vino iubito*) se desfășoară în același regim al serenității, dovadă mai degrabă a unei absențe a interogației dramatice decât a unei atitudini asumate. Păstrând solaritatea perspectivei asupra lumii și propensiunile meditative, *Pe scara unui gând* (2000) introduce, ca o ipostază nouă, tonalitatea psalmică în care dialogul cu divinitatea se proiectează ca o căutare a unui sens al poeziei: „Doamne, să-ți mai cer ceva?/ Îmi e deajuns să scriu. Oare? Dacă stau de vorbă cu tine/ Atunci acela nu sunt eu, ci poezia” (*Îmi e de-ajuns*). Însă evoluțiile limbajului liric nu sunt suficient de accentuate la **Z.** încât să contureze etape distincte ale biografiei interioare a poetului. În mod notabil, în *Veghea unui vis* (2006), volum apărut postum, meditația asupra destinului creator e marcată de spectrul thanatic („Timpul nebun gândul mi-l apasă/ Să nu fug… are în mâini o coasă” – *Trebuie înțeles*) sau reinterpretată printr-o ipostazierea christică („nu pot trăi în necuvânt/ N-am încotro, mă voi lăsa răstignit” – *Nu-ți fie teamă*). Iminența stingerii și periclitarea statutului de „complice al cuvintelor” redimensionează sensurile poeziei, care iese progresiv din matca gravității printr-o colocvialitate melancolic-jucăușă, la limita unei simple confesiuni (*Din plictiseală*).

SCRIERI: *Amfore stelare*, pref. Valentin Tașcu, Cluj-Napoca, 1991; *Iubește clipa de față*, pref. Marin Oprea, Cluj-Napoca, 1994; *Trei „Z”* (în colaborare), ed. bilingvă, pref. Vasile Lechințan și Fodor György, Cluj-Napoca, 1996; *Pe scara unui gând*, pref. Constantin Cubleșan, Cluj-Napoca, 2000; *Veghea unui vis*, pref. Mircea Popa, Cluj-Napoca, 2006.

Repere bibliografice: Petru Poantă, *„Alpha ’87”*, TR, 1987, 47; Nicolae Manolescu, *Debuturi în poezie*, RL, 1988, 6; Călin Teutișan, *„Amfore stelare”*, TR, 1992, 16; Dan Damaschin, [*Octavian Gr. Zegreanu*], ST, 1992, 4, „Minerva”, 1997, 71–73; Călin Manilici, *„Iubește clipa de față”*, ST, 1994, 12; Ion Cristofor, *Un discipol al lui Epicur*, TR, 1995, 10; Ion Lungu, *Octavian Gr. Zegreanu la a treia carte de versuri*, TR, 1995, 20; Teohar Mihadaș, *Trei poeți într-un singur eu*, APF, 1996, 5; Teodor Tihan, *„Trei «Z»”*, ST, 1996, 6; Vasile Lechințan, *„Trei «Z»”*, TR, 1996, 18; Ion Lungu, *O familie de poeți*, TR, 1997, 23; Poantă, *Dicț. poeți, 211–212*; *Clujeni ai secolului 20*, Cluj-Napoca, 2000, *343*; Dan Bardan, *„Albul gândului nerostit”*, TR, 2000, 33–36; Claudiu Groza, *Gestul poetului*, APF, 2002, 9. ***C.Br., C.R.B.***

ZEHAN, Eugen (27.VII.1938, Gâdinți, j. Neamț–3. II.2013, Cluj-Napoca), prozator. Este fiul Sofiei și al lui Ioan Zehan, ofițer. Urmează la Cluj liceul (1951–1954) și Facultatea de Filologie, secția engleză–română (1957–1962), luându-și licența în 1968. Profesor în comuna Urmeniș, județul Maramureș (1962–1963), vine la Cluj, unde se angajează funcționar, din 1965 ca traducător la Filiala Bibliotecii Academiei, iar în 1970 redactor la Editura Dacia. În 1972 își dă demisia și de atunci este scriitor liber-profesionist. Debutează în 1966 cu proză la „Povestea vorbei" (supliment al revistei „Ramuri"), iar editorial cu volumul de nuvele *Cerul de dincolo*, apărut în 1969. Mai colaborează la „Ateneu", „Tribuna", „Luceafărul", „Steaua", „Cronica" ș.a.

Preocupat de relația dintre copii și părinți, de măruntele conflicte familiale sau profesionale (*Cina cea de taină)*, de lumea miraculoasă a copilăriei (*Goliat*), **Z.** pare mai degrabă un prozator sentimental și melancolic. *Schimbarea la față*, *Noaptea dintâi*, *Copilul*, *Mărgăritarul* sunt poeme în proză, abordând liric teme majore. Personajele care populează nuvelele sale sunt misterioase, neliniștite sau bântuite de un „absurd grandios". Însingurarea copilului căruia i-a murit mama, tatăl recăsătorindu-se cu o femeie tânără și frumoasă, dar rece și răutăcioasă, e restituită cu finețe (*Căminul*). Unele scene anunță viitoare romane, cu ședințe interminabile și inutile, în care oameni fără nici o vină sunt condamnați, ca până la urmă adevărul să triumfe (*Adunarea la care totuși s-a fumat*). Romanul *Mlaștina* (1971) prezintă un triunghi de îndrăgostiți, narațiunea fiind împânzită cu prea multe detalii și digresiuni, cu lungi fragmente de dicteu automat, menite să sporească ambiguitatea sentimentală și neliniștea personajului principal. Mai dinamic, *O partidă de remi* (1974) are în centru aventura unui profesor onest și entuziast, venit să predea într-o școală sătească. El intră în conflict cu directorul, un tip de activist „corect" din punct de vedere ideologic, dar, de fapt, corupt și fățarnic. De obicei, pentru a sugera complexitatea trăirilor sau pentru a introduce amintiri sau scene mai puțin legate de subiect, autorul inserează pagini din jurnalul protagonistului. Cel mai important roman al lui **Z.**, care își propune să fie o panoramă critică a epocii, *Studenții* (I–II, 1977–1981), urmărește traiectoria tânărului Paul, care vine să învețe la oraș. Student strălucit, ajunge șef la UTM, dar câteva altercații cu superiorii îi vor fi fatale. Cartea reușește să surprindă atât un anume curs al vieții studențești (munca voluntară în gospodării colective, ședințele), cât și atmosfera generală din epocă (sărăcia, interdicția de a călători, cozile lungi, șerpuitoare, care înaintează încet, însoțite de încăierări când cineva încearcă să sară peste rând etc.). Criticile, chiar dacă dure, se păstrează prudent între anumite limite, personajele, rebele și nonconformiste, nu sunt și anticomuniste, ci doar „realiste", criticând greșelile unor conducători. În spiritul ideologiei oficiale din anii '70, aparent mai destinsă, Paul va afirma că socialismul nu se construiește în zece ani, că politica Anei Pauker nu a fost cea mai adecvată, că „Pătrășcanu a fost victima nu a trădării lui, ci a trădării altora". Pentru că ia apărarea unui prieten, pentru că își permite să spună mereu ce gândește și nu condamnă niște biete studente, pentru că scrie versuri critice la adresa unei nepoate de ștab comunist, dansează Hora Unirii pe stradă și ascunde faptul că tatăl său se află în arest preventiv, Paul va fi exclus din UTM, apoi exmatriculat din facultate. Limba de lemn, adecvată în portretizarea unor instructori birocrați, a unor turnători, aduce un deserviciu când e folosită de protagonist și de prietenii lui. *Tăcutele neliniști* (1979) continuă formula romanului anterior, schimbându-se cadrul și finalul. Tânărul inginer Doru Măgureanu, promovat în Comitetul de Partid al întreprinderii, nu se supune șefului și este propus, în cadrul unei ședințe, să fie dat afară. Colegii se vor solidariza cu el, iar cel exclus va fi, în cele din urmă, șeful abuziv. Dreptatea învinge, în conformitate cu tendința literaturii promovate în epocă. *Pasul de cadril* (1980) este povestea unei iubiri chinuite, amânate, între doi tineri ale căror sentimente evoluează între dramatismul grațios și incertitudinea nostalgică. Publicat în 1989, romanul autobiografic *Prins în capcană* aduce critici acerbe Occidentului și laudă sistemul politic și social din țară. Protagonistul, nu altul decât autorul, se simte atras de mirajul Occidentului, acolo unde inițial crede că ar domni „armonia dintre stăpâni și supuși, conștiința egalității depline dintre ei, politețea, solicitudinea, demnitatea neștirbită și drepturile depline asupra omului – asupra cărora se veghează cu necurmată străşnicie". Emigrează în Austria, dar periplul lui e plin de dezamăgiri și chinuri: refugiații sunt ținuți într-un lagăr, sunt prost hrăniți și tratați ca niște animale;

cei care au ales să fugă peste hotare sunt fie escroci, bandiți, fie naivi etc. Cu o astfel de teză, romanul își pierde interesul literar și devine o pledoarie fără măsură pentru țara natală, unde oamenii ar avea frigiderele pline, mașini, vile, soții frumoase și fidele, o stare socială respectabilă.

SCRIERI: *Cerul de dincolo*, București, 1969; *Mlaștina*, București, 1971; *O partidă de remi*, Cluj-Napoca, 1974; *Studenții*, I–II, Cluj-Napoca, 1977–1981; *Tăcutele neliniști*, București, 1979; *Pasul de cadril*, București, 1980; *Prins în capcană*, București, 1989.

Repere bibliografice: Mircea Vaida, *„Cerul de dincolo”*, TR, 1970, 12; Aurel Sava, *„Cerul de dincolo”*, VR, 1970, 8; Alex. Ștefănescu, *„Mlaștina”*, LCF, 1971, 18; Nicolae Balotă, *„Mlaștina”*, RL, 1971, 20; Liviu Petrescu, *Un romancier: Eugen Zehan*, TR, 1974, 19; Val Condurache, *„O partidă de remi”*, CL, 1974, 6; Ion Oltean, *„O partidă de remi”*, ST, 1974, 8; Traian Vedinaș, *De la inerție la acțiune*, TR, 1974, 41; Cristea, *Domeniul, 352–357*; Dana Dumitriu, *Viața de student*, RL, 1977, 52; Popa, *Dicț. lit.* (1977), *628–629*; *Clujeni ai secolului 20*, Cluj-Napoca, 2000, *343*; *Dicț. scriit. rom.*, IV, *868–869*. ***L.Cr.***

ZELETIN, C.D. (pseudonim al lui Constantin Dimoftache; 13.IV.1935, Burdusaci, j. Bacău – 18.II.2020, București), poet, eseist, traducător. Este fiul Mariei Dimoftache (n. Țarălungă), învățătoare, și al lui Nicolae Dimoftache, preot. Urmează Liceul „Gheorghe Roșca Codreanu” la Bârlad, absolvit în 1952, și Facultatea de Medicină la București (1953–1959). Medic la Hunedoara și la Mangalia, devine asistent (1965) la facultatea pe care o terminase, urcând treptele ierarhiei universitare până la cea de profesor, în 1993, la Catedra de biofizică. Doctor în științe medicale (1974), **Z.** este autor de tratate și manuale de biofizică, precum și a numeroase lucrări științifice în domeniul medicinii nucleare, criobiofizicii, citospectrofotometriei și a modelării cibernetice a proceselor biologice; face parte (1994) din Academia de Științe Medicale. Ca scriitor, a debutat în 1960 la revista „Luceafărul”, iar editorial în 1964 cu volumul de traduceri *Sonete* de Michelangelo. A mai colaborat la „Gazeta literară”, „Contemporanul”, „Tribuna”, „Ateneu”, „România literară”, „Steaua”, „Familia”, „Ramuri”, „Tomis”, „Amfiteatru”, „Cronica”, „Convorbiri literare” ș.a. Din 1991 este președinte al Societății Medicilor Scriitori și Publiciști din România. A fost decorat cu Ordinul Național Serviciul Credincios în grad de Ofițer (2000) și cu Ordinul Meritul Cultural în grad de Cavaler (2011).

Autor de poeme și eseuri ivite ca o încununare a unei impresionante munci de transpunere în românește a poeziei italiene și franceze renascentiste și moderne, **Z.** se dovedește a fi, încă de la *Călătorie spre transparență* (1977), creatorul unui lirism în care cerebralitatea discursului și livrescul inspirației, împletite cu savoarea delicată a expresiei, conturează o viziune elegiacă, traversată de melancolii fără ieșire: „În lăuntrice chilii,/ goale de iubire,/ adun zile – cochilii/ la un țărm subțire.// Unghii unor foste mâni,/ țărmul plâng s-apuce,/ însă unda-n săptămâni/ și în ani le duce...// Marea vremii, val de val/ prin rumegătură,/ sus, le trage către mal,/ jos, spre-adânc le fură.// Nestatornicul ei cort,/ repezindu-și harul,/ în strălucitor efort/ macină zadarul” (*Cochilii*). Volumul de eseuri *Respiro în amonte* (1995) cuprinde contribuțiile cele mai semnificative ale lui **Z.** în domeniul istoriografiei și al criticii literare: *Poezia lui Michelangelo* îi prilejuiește poetului-traducător o incursiune pe cât de atentă la detaliul biobibliografic, pe atât de pătrunzătoare sub raport ideatic în lumea marelui artist renascentist, pentru care poezia reprezintă complementaritatea – confesivă, neliniștită și constant interogativă – necesară unei personalități conturate cu o asemenea forță, încât generațiile care i-au urmat nu au ezitat să o considere cvasidivină. Studiul *Sonetul și Renașterea italiană* trasează complexa istorie a apariției și dezvoltării unei specii literare arhetipale. Trecând în revistă ipotezele asupra nașterii sonetului și apoi variațiile formale datorate diversității temperamentelor lirice, **Z.** urmărește identificarea unei filosofii subiacente speciei, așa cum se întâmplă în cazurile lui Michelangelo sau Shakespeare. Sumarul cărții e completat de câteva studii de istorie literară și evocări avându-i în centru pe George Coșbuc, Ștefan Petică, Perpessicius sau familia de cărturari Tzigara-Samurcaș – modalități de abordare ce vor defini și eseurile din *Gaură-n cer* (1997) și *Amar de vreme* (2001). Volumele *Distinguo* (2008) și *Rămânerea trecerii* (2012) adună eseuri, amintiri, portrete, schițe, precum și studii mai noi și mai vechi de istorie și critică literară, în care incursiunile erudite în operele lui Charles Baudelaire, M. Eminescu sau George Bacovia (privit prin prisma „înrudirilor temperamentale și de destin” cu Emil Cioran) – urmate, într-o secțiune separată, de capitole dedicate scriitorilor medici (V. Voiculescu,

Gr. T. Popa, Victor Papilian, George Magheru, Ion Biberi, Victor Săhleanu ș.a.) – sunt completate de excursuri memorialistice și evocări ce dezvăluie un moralist. Pentru **Z.**, trecutul nu este atât prilej de reverie, cât, mai ales, izvor de curățenie morală și tărie spirituală. Sunt exemplare, în acest sens, portretele oamenilor rămași demni în fața destinului potrivnic (profesoara de limba română Maria Busuioc, tanti Didica), precum și figurile luminoase ale lui Tudor Vianu („melancolic fără a fi aton", sacerdot „captivat de ideile rânduitoare ale vieții spiritului") și Edgar Papu, cel care, „semănând unui Hermes cu aripioare de maleole", locuiește într-un „dedal clădit din nesfârșite stive de cărți [...] ce se insinuau pretutindeni, călătoreau insistente pe după mobile, respectau scaunele, dar se cocoțau pe fotolii, speculau cele mai mici spații, blocau treceri, obstruau nișe, părând să respecte doar tavanul". Probabil cea mai importantă contribuție a lui **Z.** în conturarea peisajului culturii române contemporane se datorează pasiunii sale de traducător, prin care a făcut accesibile cititorului român, în transpuneri elegante și inspirate, sonetele lui Michelangelo (Premiul de Carte și Medalia de Aur la Edinburgh, 1965; Premiul Asociației Scriitorilor din București, 1975), versurile celor mai reprezentativi poeți italieni din Evul Mediu și Renaștere – Cino da Pistoia, Guido Guinizelli, Dante, Petrarca, Leon Battista Alberti, Angelo Poliziano, Giordano Bruno ș.a. –, precum și marea poezie franceză modernă, mai cu seamă prin traducerea integrală a capodoperei lui Baudelaire, *Florile răului* (1991; Premiul Uniunii Scriitorilor), dar și prin versiunile din Gérard de Nerval, Théophile Gautier, Stéphane Mallarmé, Arthur Rimbaud, Guillaume Apollinaire și Paul Valéry.

SCRIERI: *Neapole*, cu fotografii de Hedy Löffler, București, 1973; *Călătorie spre transparență*, București, 1977; *Ideograme pe nisipul coridei*, București, 1982; *Eseuri și portrete*, București, 1982; *Andaluzia*, București, 1986; *Respiro în amonte*, București, 1995; *Gaură-n cer*, București, 1997; *Adagii*, București, 1999; *Amar de vreme*, București, 2001; *Ștefan Zeletin. Contribuții documentare*, Bacău, 2002; *Scânteind ca Sirius... Contribuții documentare la biografia poetului G. Tutoveanu*, Bârlad, 2004; *Nu-i mai ajunge sufletului...*, Bârlad, 2005; *Principesa Elena Bibescu, marea pianistă*, București, 2007; *Distinguo*, București, 2008; *Rămânerea trecerii*, îngr. Adina Oprescu, București, 2012; *Zdrențe în paradis*, București, 2012; *Scrieri*, I–II, București, 2012. **Ediții:** Alexandrina Enăchescu Cantemir, *Portul popular românesc*, introd. edit., București, 1971; Al. Tzigara-Samurcaș, *Scrieri despre arta românească*, introd. edit., București, 1987, *Memorii*, III, pref. edit., București, 2003, *Lupta vieții unui octogenar*, I–II, introd. edit., București, 2007–2008; Ștefan Zeletin, *Burghezia română, originea și rolul ei istoric*, București, 1991, *Neoliberalismul*, București, 1992; Vintilă Ciocâlteu, *Adânc împietrit*, București, 2003; G. Tutoveanu, *Poezii*, cu un medalion de Tudor Arghezi, Bârlad, 2007; Ion Buzdugan, *Miresme din stepă*, pref. N. Iorga, Bârlad, 2011; *Crestomație de familie*, București, 2012 (în colaborare cu Anca-Michaela Israil și Radu Șerban Palade). **Traduceri:** Michelangelo, *Sonete*, ed. bilingvă, îngr. și introd. trad., pref. Tudor Vianu, București, 1964, *Sonete și crâmpeie de sonet*, îngr. și pref. trad., București, 1975, *Scrisori urmate de Viața lui Michelangelo scrisă de Ascanio Condivi*, I–II, îngr. și postfața trad., București, 1979, *Poezii. Opera omnia*, îngr. și pref. trad., București, 1986, *Quindici sonetti – Cincisprezece sonete*, ed. bilingvă, cu gravuri de Simona Bucan, București, 1992, *Scrisori*, pref. trad., București, 2009, *Rime–Poezii*, ed. bilingvă, îngr. Smaranda Bratu Elian, pref. Adelin Charles Fiorato, postfața trad., București, 2011; *Lirica Renașterii italiene*, îngr. și introd. trad., București, 1966; Charles Baudelaire, [*Versuri*], în *Les Fleurs du mal – Florile răului*, ed. bilingvă, îngr. Geo Dumitrescu, introd. Vladimir Streinu, București, 1968, *Florile răului*, îngr. trad., București, 1991; Valmiki, *Ramayana*, repovestită de C. Rajagopalachari, I–II, București, 1968 (în colaborare); *Sonetul italian în Evul Mediu și Renaștere*, I–II, îngr. și pref. trad., București, 1970; Romain Rolland, *Viața lui Michelangelo*, București, 1971; *Lirică franceză modernă*, îngr. și postfața trad., București, 1981; ed. (*Antologie din lirica franceză*), Târgoviște, 2006; *Sonetul în zorii, amiaza și amurgul Renașterii italiene*, îngr. și introd. trad., Târgoviște, 2002; Paul Verlaine, *Poèmes – Poezii*, ed. bilingvă, Târgoviște, 2002 (în colaborare); G. Tutoveanu, *Albastru*, îngr. Mircea Coloșenco și Sergiu Coloșenco, introd. trad., Bârlad, 2003; Tommaso Campanella, *La Città del Sole – Cetatea Soarelui*, ed. bilingvă, București, 2006 (în colaborare cu Smaranda Bratu Elian).

Repere bibliografice: Perpessicius, *Alte mențiuni*, III, *202–206;* Constantin Pricop, *Etape critice*, CL, 1976, 3; Dan Grigorescu, [*C.D. Zeletin*], CNT, 1976, 14, 1981, 40; Emil Manu, [*C.D. Zeletin*], RL, 1978, 17, 1983, 31, 1987, 9; Piru, *Debuturi, 193–194;* Françoise Escoffier, „*Lirică franceză modernă" par C.D. Zeletin*, „Revue des deux mondes", 1982, august; Radu Cârneci, *Marele florilegiu (I–II)*, LCF, 1983, 27, 28; Alexandru Balaci, *Poezia lui Michelangelo*, RL, 1987, 13; Ecaterina Țarălungă, *Desprinderea esenței*, CNT, 1987, 22; M. N. Rusu, *Ipostaze neoclasice*, SPM, 1988, 51; Ștefan Aug. Doinaș, *Pasiune și meșteșug*, RL, 1991, 50; Ulici, *Prima verba*, III, *156–157;* George Bălăiță, *Medicină și poezie*, ATN, 1995, 2; Vlad Sorianu, [*C.D. Zeletin*], ATN, 2000, 3, 2003, 6; Anca Țuculescu, *Aforismul – paradox, metaforă, poezie*, „Viața

medicală”, 2000, 5; Gheorghe Grigurcu, [*C.D. Zeletin*], „Viața medicală”, 2002, 39, VR, 2003, 1–2, RL, 2005, 14, 2008, 21, 22; *Dicț. scriit. rom.*, IV, *869–871;* Alexandru George, [*C.D. Zeletin*], LCF, 2004, 6, 7; Budău, *Bacăul lit., 445–449; Omagiu C.D. Zeletin – 70*, Bacău, 2005; Sorin Lavric, [*C.D. Zeletin*], RL, 2008, 10, 2010, 5, LCF, 2010, 19–20; Vasile, *Mărci*, *26–28*; Rodica Grigore, *Artă și „țărână îndrăgostită”*, VR, 2012, 9–10. ***L.H.***

ZIARUL MEU, publicație apărută la București, bilunar, între 20 martie și 15 august 1916, având subtitlul „Revistă literară, socială și artistică”. Redactor: Petre Locusteanu. Așa cum indică și titlul, numele cel mai frecvent întâlnit în sumar este al redactorului, prezent cu versuri, proză, comentarii diverse, cronică literară etc. Colaborează cu poezie Octavian Goga, G. Topîrceanu, Cincinat Pavelescu, Mircea Dem. Rădulescu, Victor Eftimiu, George Gregorian, proza aparține lui B. Delavrancea (nuvela *Sadi-El Mahib*), D.D. Patrașcanu (*Candidat fără noroc*), H.G. Lecca, Al. Cazaban, I.C. Vissarion, G. Diamandy, iar fragmente de încercări teatrale dau Ion Peretz (*Domnul Tudor*) și Oreste (*Rugăciune*). De relevat seria *Figuri contimporane*, semnată de Petre Locusteanu, care asigură și cronica literară, articolele despre teatru și actori, suita intitulată *Impresii... nesubvenționate din Germania,* ca și rubrica „Însemnări”, unde, sub pseudonimul Cronicarul Dâmboviței, redactorul scrie cu un condei acid despre viața culturală a Capitalei, vizând îndeosebi oameni și moravuri din lumea literară. ***M.Pp.***

ZIARUL CĂLĂTORIILOR ȘI AL ÎNTÂMPLĂRILOR PE MARE ȘI PE USCAT, revistă apărută la București, săptămânal, între 5 noiembrie 1897 și 19 decembrie 1939, cu o întrerupere din cauza Primului Război Mondial între 15 noiembrie 1916 și 6 ianuarie 1920. Titlul a suferit de-a lungul timpului câteva modificări: „Ziarul călătoriilor și al întâmplărilor pe mare și pe uscat” (5 noiembrie 1897 – 7 noiembrie 1912), „Ziarul călătoriilor și al științelor populare” (16 noiembrie 1912 – 5 noiembrie 1913), „Ziarul științelor populare și al călătoriilor” (12 noiembrie 1913 – 15 noiembrie 1916, 16 ianuarie 1920 – 23 octombrie 1923), „Ziarul științelor și al călătoriilor” (30 octombrie 1923 – 19 decembrie 1939); în 1928 i se adaugă explicitarea „Scris pe înțelesul tuturor”. Fondat de Luigi Cazzavillan, patronul trustului de presă Universul, din constelația căruia de asemenea face parte, **Z.c.** a stat sub conducerea lui Neculai Procopiu, C. Cosco (până în 1913) și a lui Victor Anestin (1913–1916) – gazetari detașați din redacția „Universului”, Dimitrie Dimiu – profesor secundar (1920–1924), Enric Otetelișanu – directorul Institutului Meteorologic Central, D. Rotman-Roman – profesor la Politehnică (1924–1926), Aurel Negulescu – comandor, unul dintre cei mai vechi colaboratori, Constantin A. Dissescu și I.J. Focșăneanu (din 1926); anul 1938 îl indică redactor responsabil pe același Aurel Negulescu, dar sub pseudonimul consacrat Moș Delamare, iar 1938 îl aduce în locul lui I.J. Focșăneanu pe Eugeniu A. Negulescu, probabil fiul primului. Un articol jubiliar din 1936 socotește anii de viață ai publicației începând din 1884, când, în numărul din 15/27 iulie al ziarului „Frăția româno–italiană” (tot al lui Cazzavillan), este inserat următorul anunț: „«Ziarul ilustrat al călătoriilor și al întâmplărilor pe uscat și pe mare». Acest ziar foarte interesant și instructiv e întâiul și unicul în țară și se recomandă tuturor familiilor ca cel mai frumos ornament al oricărei biblioteci. E tipărit pe hârtie bună, satinată, cuprinzând opt pagini format mare, ca al «Frăției româno–italiane» și al «Necesarului». Fiecare număr cuprinde o ilustrație mare, reprezentând vederile, scenele și evenimentele cele mai de căpetenie din țările depărtate. Aduce descrierile regiunilor de curând descoperite, ține în curent pe cititori despre marile călătorii contimporane și despre explorările și expedițiile geografice.” Acesta a fost de altfel programul constant al publicației, care se numără printre cele mai longevive din presa românească, program respectat cu fidelitate, dar extins pe măsura avansului științei moderne, a înmulțirii descoperirilor tehnicii – cu precădere după Primul Război Mondial –, a diversificării cercetării și a interesului pentru noi domenii de studiu. Greutăți de tot felul ar fi determinat o periodicitate sporadică în 1885, abia în 1897 o decizie fermă a patronului transformându-l într-o tipăritură perenă, încredințată unui responsabil indicat anume. Locul central în fiecare număr este ocupat de un roman de aventuri în serial, cu subiecte fantastice sau cu acțiunea plasată în ținuturile exotice, de relatarea unei expediții în jurul lumii sau la antipozi. Așa sunt *Castelul din Carpați*, *Michael Strogoff*, *O dramă în Mexic*, *Insula părăsită*, *Cinci săptămâni în balon* etc. de Jules Verne, *Haiducul Macedoniei*, *Misterele Mexicului sau Logodnica mexicană*, *Exploratorii cerului*, *Pe*

viață și pe moarte de Louis Boussenard – scriitor și voiajor francez foarte la modă –, călătoria naturalistului norvegian Fridtjof Nansen în Arctica (*Episoade din călătoria mea la Polul Nord, Călătoria vaporului Fram*), a vasului Belgica la Polul Sud, din al cărui echipaj a făcut parte și biologul român Emil Racoviță, expedițiile în Africa ale englezilor David Livingstone, explorator și misionar, și H.M. Stanley, ziarist, pe urmele celui dintâi. Foarte numeroase sunt însemnările de voiaj în țară – unele retipărite după alte reviste sau fragmente din cărți apărute, la mănăstiri ori cu destinații culturale: D. Iov, *Mănăstirea Măgura* („însemnările unui pribeag” dintr-o călătorie lângă Vâlcea), I.L. Caragiale, *O vizită la Castelul Iulia Hasdeu*, drumeții: Silvestru Moldovan, *De prin Ardeal*, George Vâlsan, *Din Valea Prahovei* – sau în străinătate: V.A. Urechia, *Românii la Roma*, N. Iorga, *Veneția, Padova, Genova*, E. Lovinescu, *Impresii din Verona*, *Pe Bosfor*, Smara, *Adriatica*, *Via Crucis* ș.a. Se reproduc fragmente întinse pe mai multe numere din *Călătorii la românii din Macedonia* de D. Bolintineanu și din călătoriile lui V. Alecsandri. Cu un pronunțat caracter etnografic sunt *Limba românească în Serbia*, fragment extras din volumul lui Ioan S. Nenițescu *De la românii din Turcia europeană*, și *Orașul Bursa*, *Valahia moravă* (sau *Mezericul valah*) de T.T. Burada. *Țara țopilor*, o analiză făcută unei comunități din Munții Apuseni, în care se aduc argumente scoase din *Magnum Etimologicum Romaniae* al lui B.P. Hasdeu și din istoricul bizantin Constantin Porfirogentul, îi aparține lui Rubin Patița. Alte note și însemnări de voiaj scrise cu spirit de observație, conținând aplicate comentarii personale, dau, pe lângă Gabriel Donna (*Insula Șerpilor*) și Dimitrie Ghica-Comănești (*Vânătorul de crocodili* – întâmplări aventuroase dintr-o călătorie în Africa), numeroși anonimi aflați în Extremul Orient (cu predilecție în China, Japonia, Malaysia), pe continentul austral, negustori plecați peste mări și țări, la Canton și New York, care, din cititori ai revistei în țară, devin corespondenți voluntari. Din puzderia acestora se detașează S. Schiffer, ce descrie oazele din Sahara, și Sever Pleniceanu, cu o suită de scrisori din Congo (expediate prozatorului N.G. Rădulescu-Niger), ambii mercenari în Legiunea Străină. Prezențe efemere în revistă sunt Gustav Weigand cu *O curiozitate a naturii* – despre porțile de piatră din preajma mănăstirii Vratna din

Anul II.—No. 26. 5 BANI IN TOATA ȚARA București, Sâmbătă, 7 Februarie, 1898

ZIARUL CĂLĔTORIILOR

ȘI AL INTÊMPLĂRILOR DE PE MARE ȘI USCAT

COSTUL ABONAMENTULUI:
Leĭ 4.50 pe an in toată țara
» 2.50 « 1/2 « « «
Abonațiĭ pe un an primesc și un roman de 1 volum.

Redacția și Administrația:
No. 11,—Strada Brezoianu,—No. 11

ZIARUL CĂLĔTORIILOR
apare de 2 orĭ pe săptămână
MARȚEA și VINEREA

LOGODNICA MARINARULUI.— (Vezĭ explicația)

Serbia, continuată de *O călătorie la românii din Serbia*, A.D. Xenopol cu fragmente din *Amintiri din călătorie*, Zaharia Bârsan cu *Impresii de teatru din Ardeal*, Apostol D. Culea cu *Însemnări pe ape* – un fragment din antologia „celor mai frumoase mărturii ale celor ce călătoresc pe ape fie ca marinari, fie ca pescari”, I.C. Vissarion cu articolul *Ce e știința* și cu descrierea tehnică amănunțită *Motorul Steluța*, o încercare abilă și pentru a-și găsi un sponsor pentru brevetarea acestei invenții, Ioan Genilie cu *Fritz. Povestea unui vultur captiv*, schiță din familia prozelor lui I.Al. Brătescu-Voinești inspirate din universul ființelor mici, N. Dunăreanu, Radu D. Rosetti și Victor Eftimiu cu o scurtă proză SF, *Pământul a vorbit!*. Anul 1930 înregistrează probabil una dintre cele mai prestigioase semnături scriitoricești din **Z.c.**, a prozatorului Mihai Tican Rumano, căruia i se tipărește romanul *Pierduți între fiare*, urmat în 1931 de *Dansul canibalilor* (prezentat într-un preambul extins de Mario Verdaguer, care va prefața și publicarea în volum în același an), în 1932 de *Monstrul apelor*

(recomandat cititorilor de I. Riber Rovira, președinte la Federation de la Prensa de España) și în 1934 de *În inima pădurilor virgine*, „aventuri trăite”. Între istorie și literatură monografică sunt articolele dedicate orașului București de G.I. Ionnescu (-Gion) (*Dâmbovița bucureșteană*), Ion Ghica (*Industriile din București*), Grigore G. Tocilescu (*Din istoria Bucureștilor*), H. Stahl (*Prin Bellu*, capitol extras din volumul *Din Bucureștii ce se duc*), D. Caselli (*Biserica Sf. Gheorghe*, *Hanul lui Manuc*) ș.a. Revista fiind alcătuită preponderent cu materialele venite benevol de la cititori – traduceri, adaptări, prelucrări ale unor informații, articole, scurte piese literare, noutăți și curiozități de tot felul și din toată lumea, preluate din reviste românești („Albina”, „Revista științifică «Adamachi»” „Natura”) și străine („Nature”, „Journal des voyages”, „Kosmos”) –, pentru a putea stăpâni această materie prolifică, abundentă, redactorii o ordonează în rubrici bine structurate, iar o rubrică nouă odată acceptată în sumar se va păstra, chiar dacă uneori își modifică puțin titlul. Majoritatea sunt miscelanee: „Tot globul în revistă”, „De toate”, „Noutăți științifice”, „Varietăți”, „Din toată lumea” etc., dar sunt și câteva specializate: „Rubrica filatelică”, „Rubrica matematică”, „Rânduri glumețe”, „Cronica muzicală”, „Cronica sportivă”, „Poșta redacției”, reduplicată de „Corespondența ziarului”. Cea mai extinsă și de interes maxim, ocupând invariabil două pagini, este „Rubrica cititorilor”, compusă din „Întrebări” și „Răspunsuri”, din care adesea se preiau idei și subiecte ce vor deveni articole. Sugestii de lectură fac uneori Victor Anestin și Al. Dima la „Cărți recomandate” sau la „Cărți bune”, unde scurte recenzii de întâmpinare la volume recent apărute sunt urmate și de câte un fragment ilustrativ. Cititorii pot afla astfel despre *Pățaniile lui Vasilache sau Istoria unei paiațe* de Carlo Collodi, despre romanul lui H. Stahl *Un român în Lună*, despre *Copiii căpitanului Grant* de Jules Verne. Se mai recenzează sumar *Dacia preistorică* de Nicolae Densușianu, volumul de nuvele *Mărgele de măcriș* de Marta D. Rădulescu, iar din literatura universală *Căpitani curajoși* de Rudyard Kipling, în traducerea lui V.I. Popa, și jurnalul de călătorie al lui Alain Gerbault, *Singur străbătând Atlanticul*, tradus de Alexandru Vianu. Aici își găsesc loc și un articol critic inspirat lui Victor Anestin de licențele poetice ale prozatorului Corneliu Moldovanu din nuvelele volumului *Venus și Gioconda*, contrazise de realitatea astronomică științifică și, în consecință, nocive pentru adolescentul care citește enormitățile imaginației artistice, precum și trei analize ample, al căror subiect este *Literatura și astronomia*, *Poemele Lunei* și *Luceafărul în poezie*, scrise de Gabriel Donna, și un eseu al lui Nikita Macedonski, *Cea mai minunată călătorie*, despre literatura fantastică a călătoriilor în timp imaginate de H.G. Wells și de Jules Verne. O specie la limita dintre știință și literatură, publicată cu oarecare frecvență, este legenda, fie însoțind denumirea unei păsări, a unei planete, a unui loc istoric, fie inspirată din tradiția folclorică a unui popor, un autor interesat de valoarea ei educativă fiind poetul Al. Vântul, care dă cu predilecție prelucrări de „tradițiuni” antice (*Bacchetis*, *Hybris* ș.a.). În mulțimea de articole de dicționar sau de prezentare monografică a vieții și activității unor oameni de știință și savanți din toate timpurile și disciplinele, câteva medalioane sunt dedicate scriitorilor Camões, Victor Anestin și Jules Verne. Se fac multe traduceri din literatura lumii, romane, nuvele, schițe cu subiecte ce țin de profilul revistei: Maupassant (*Trei pagini din caietul unui vânător*), J.-H. Rosny Aîné (*Pieirea pământului*, „povestiri din lumea timpurilor viitoare”), H. Chr. Andersen (*Lada zburătoare*), Alphonse Daudet (*Lăcustele*), Edmondo De Amicis (*Briganzii din Capitanata*), Pierre Loti (*O vânătoare*), Mark Twain (*O călătorie de plăcere*), Mayne Reid (*Eschimoșii*, *Insula Dracului*), A. Conan Doyle, Ivan Turgheniev, Lev Tolstoi, Maurice Leblanc, Maxim Gorki și mulți alții. Dintre debuturile găzduite de revistă, cel mai spectaculos în perspectiva timpului este al lui Mircea Eliade, „elev la Liceul «Spiru Haret»”, cu articolul *Dușmanul viermelui de mătase*, în numărul 51/1921, urmat de schița onirică *Cum am găsit piatra filosofală* (52/1921) și de o prezență repetată în 1922 și 1923 cu notițe și însemnări de naturalist amator (*Din lumea animală*), de chimist (*Istoria culorilor naturale*) și entomolog (*Câțiva gândaci folositori*, *Secretul viespilor solitare*), de cercetaș activ (*Vălenii de Munte*, *Cernăuții*, *Constanța*, *Viața în tabără*), la care se adaugă o bucată literară, *Amintiri din retragere*. Semnăturile folosite sunt Eliade G. Mircea, Eliade Gh. Mircea, M.G. Eliade, M. Eliade. Alți debutanți primiți în paginile **Z.c.**, tineri care vor face carieră în lumea științifică,

literară sau în gazetăria românească sunt în 1909 Th. Simenschy (iscălește și Thesim), în 1913 Aurel G. Stino și Otilia Ghibu, în 1920 Al. Dima, în 1921 C. Nicolăescu-Plopșor, Anton Dumitriu și Constantin C. Kirițescu, în 1928 I. Marius Mircu și în 1929 Paul B. Marian. În ciuda seriozității necontestate a acestei publicații ce și-a propus, și a reușit, să facă educație și să cultive un public de toate vârstele, dar mai ales tineretul școlar, greșelile de tipar se strecoară nestingherit, înșelând atenția redactorilor, cum o face și câte o reclamă de felul „Văpsea pentru păr rapid", atunci când produsele cosmetice nu sunt prezentate în rime sprințare, chiar galante, potrivite de poetul Carol Scrob. Au mai colaborat Pavel Al. Macedonski, Eufrosina Pallă, Th. Bădărău, Laura Vampa, Coriolan Bărbat, Maura Prigor, Emanoil Bucuța, Alexandru Nora, Victor Săhleanu, G.C. Ionescu-Șișești, D.N. Ciotori, N. Istrati, Gavril Todică, Dumitru Furtună, Gh. D. Mugur, Lia Hârsu, Petru T. Gâdei, Lia Dracopol, Ion Biberi, N.M. Condiescu, Horia Oprescu și mulți alții. ***R.P.***

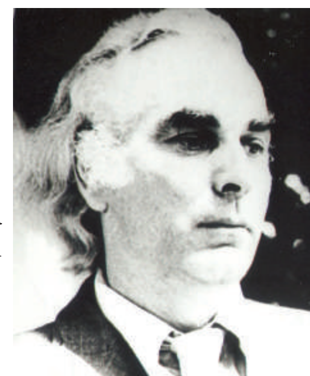
ZIARUL NOSTRU, publicație apărută la Galați, lunar, între 2 mai 1926 și aprilie 1937, editată de Asociația Feministă locală, sub îngrijirea unui comitet, apoi sub redacția Mariei Dimitriu-Castano (de la numărul 3–4/1928), iar de la numărul 3/1930 și sub egida Asociației Feministe din Constanța. Scopul gazetei, anunțat în articolul-program, „este de a înlesni comunicarea sufletească dintre toate femeile, fără deosebire de clasă sau avere". Se urmărește cu atenție mișcarea feministă din țară, cititorii fiind informați cu privire la activitatea asociațiilor din Brașov, Timișoara, Galați, Constanța sau despre congresele feministe din străinătate. Multe editoriale sunt scrise de neobosita Maria Dimitriu-Castano, care imprimă publicației ținută intelectuală. **Z.n.** face cunoscute o serie de personalități din țară și de peste hotare, în special militante pentru drepturile femeii, ca Irina Duka, Edith Cavell, Doamna de Sévigné, Ellen Key, Maria Bașkirțev, Ștefania Mărăcineanu, Josephina Buttler, Mary Webb ș.a. Consacră un număr special morții reginei Maria, inserează necroloage pentru Emilia Rațiu, Olga Demetriu, Maria Gavrilescu, Augusta D. Faur ș.a., prezintă secvențe din activitatea Elenei C. Meissner, Mariei Dimitriu-Castano, Emiliei Humpel Maiorescu, Clotildei Averescu, Mariei Baiulescu. Rubricile obișnuite sunt „Buletin politic", „Cronica feministă", „Figuri de femei", „Colțul bibliotecei" (unde apar articole ca *Arta cititului* sau *Romanul englez*), „Medicale", „De pretutindeni", „Informațiuni" și „Culinare". Colaborează cu publicistică Maria M. Pop, Eugenia Creangă, Zoe Verbiceanu, Silvia Constantinescu, Ana Chirescu, Silvia Isăcescu, Victoria Păsculescu, Magdalena Beldiman, Constanța Cotovu, Ecaterina Carnabel, Calypso Botez, Henrieta D. Gavrilescu. Preocupările sunt diverse, de la atitudinea politică (editorialul *Primul vot al femeilor și partidele politice*) la implicarea femeilor în administrație pe alte meridiane (ca în cazul Berthei Knight Landes, primar al orașului american Seattle) sau la chestiunile feministe reflectate în literatură (*„Baltagul". Vitoria și feminismul* și *Despre femei în folclorul român*, ambele articole aparținând Silviei Constantinescu). Se reproduc ample conferințe, precum *Mișcarea gandhistă* (Marioara Alexandrescu), *Tagore și Gandhi* (sub inițialele Y.I.), sunt prezentați scriitori români (Mihail Kogălniceanu, Mihail Sadoveanu) sau străini (Sigrid Undset, Marcel Proust ș.a.). Cu versuri figurează Cornelia Buzdugan, Lucia Scurtu, Alexandrina Crăciun Fostini, Elena Cruțiu, Ana G. Tașcă, Elena Nour, iar cu proză Martha Bibescu, Elena Văcărescu și Sandra Tzintzu. Se traduce din Giovanni Papini, Fr. Hackett și Gh. Tzocopolos. ***M.Pp.***

ZICĂTOARE, specie folclorică prin care se exprimă în mod figurat, cu o expresie succintă și plastică, o constatare general valabilă, o normă de conduită. Termenii pentru denumirea speciei sunt de proveniență populară, confundându-se, în parte, cu denumirile date proverbelor: *cuvânt*, *poveste*, *vorbă* (*vorba ceea*, *vorba ăluia*, *vorba prostului* ș.a.), *zicală*. Apropiată de proverb prin concizie și aspect imagistic, **z.** nu se poate defini decât prin raportarea continuă la acesta. Spre deosebire de proverb, **z.** nu enunță o judecată întreagă, rămânând la constatarea faptului, căruia îi dă o formulare metaforică și îl plasează într-un anumit context. De aceea, **z.** apare ca imagine care întregește o idee („i-a venit apa la moară"). Proverbul formulează o concluzie, pe când **z.** doar o sugerează, făcând mai plastică o anumită situație („a intrat nora în blide"). Ca și proverbul, are origine străveche, izvorând dintr-o experiență umană îndelungată. Unele **z.** românești au, se pare, ascendență latină („a arunca praf în ochi", „a tăcea ca peștele"), multe

sunt de circulație universală („din lac în puț", „a-și găsi nașul"). Cele istorice își află obârșia în fapte și stări din trecutul nostru („a dat șfară-n țară", „și-a aprins paie-n cap", „fuge parcă vin turcii"), iar din punct de vedere lingvistic se apropie de idiotisme, nefiind traductibile. Dintre **z.** locale, specifice sunt cele de tipul „a vorbi în dodii", „colac peste pupăză". Când este menită să sublinieze calități umane, **z.** relevă atitudini pozitive („a fi ruptă din soare"). În general, nu se referă numai la om, ci și la fenomene față de care omul își raportează anumite aprecieri („mare cât toate zilele", „soare cu dinți"). Și prin aspectul formal **z.** se deosebește de proverb, deși în cercetările mai vechi nu s-a făcut vreo distincție între ele. Neexprimând judecăți complete, **z.** se prezintă ca o frântură de propoziție și se poate adapta contextului unei fraze în care intră ca sintagmă („a fi cal bătrân", „a avea urechi de lup"); în majoritatea colecțiilor publicate multe **z.** apar cu verbul la infinitiv. Față de proverb, care este o îmbinare stabilă de cuvinte în propoziții sau în fraze, **z.** are o mai mare mobilitate sintactică. Prin aceste caracteristici, este frecvent considerată o categorie aparte de fapte stilistice. Fiind în primul rând expresie figurată, folosește, ca procedee specifice, metafora („ajunge o măciucă la un car cu oale") sau comparația („ca stelele cerului", „ca nisipul mării"). Concluzia implicată, adesea dezaprobatoare față de acțiuni și atitudini umane, se transmite prin formulări ironice: „a face zile fripte (zile negre) cuiva", „sperie lupul cu pielea oii". Ca și proverbul, **z.** are o anume simetrie, ritm, intonație, accent, uneori rimă. Diversitatea ei atestă capacitatea de inventivitate și de îmbogățire continuă a limbii române.

Surse: Petre Ispirescu, *Zicători populare*, RIAF, 1882–1883, vol. I–II, 1884, vol. III, 1885, vol. V; Iuliu A. Zanne, *Proverbele românilor din România, Basarabia, Bucovina, Ungaria, Istria și Macedonia*, I–X, pref. G. Dem. Teodorescu, București, 1895–1903; ed. anastatică, I–X, îngr. Mugur Vasiliu, pref. Nicolae Constantinescu, București, 2003–2004; Gh. Ghibănescu, *Din traista cu vorbe*, Iași, 1906; I.-A. Candrea, *Dicționar de proverbe și zicători*, București, 1912; *Din înțelepciunea poporului*, îngr. Corneliu Bărbulescu și Gh. Ghiță, București, 1957; *Apa trece, pietrele rămân. Proverbe românești*, îngr. și pref. George Muntean, București, 1966; Petru Rezuș, *Dacă poți râde, să râzi*, pref. Dumitru Lazăr, Timișoara, 1974; *Proverbe și zicători bănățene,* îngr. Costa Roșu, Novi Sad, 1996; *Dicționar de proverbe și zicători românești*, îngr. și pref. Grigore Botezatu și Andrei Hâncu, București–Chișinău, 2001.

Repere bibliografice: I. C. Chițimia, *Paremiologie*, RITL, 1960, 3; Ovidiu Bârlea, *Proverbe și zicători românești*, București, 1966; Ovidiu Papadima, *Literatura populară română*, București, 1968, *596–604*; *Ist. lit.*, I, *193–199*; Gh. Vrabie, *Folclorul. Obiect, principii, metodă, categorii*, București, 1970, *276–282*; I. C. Chițimia, *Folclorul românesc în perspectivă comparată*, București, 1971, *239–267*; Mihai Pop, Pavel Ruxăndoiu, *Folclor literar românesc*, București, 1976, *231–244*; *Dicț. lit. 1900, 934*; Cezar Tabarcea, *Poetica proverbului*, București, 1982; Constantin Negreanu, *Structura proverbelor românești*, București, 1983; Gabriel Gheorghe, *Proverbe românești și proverbele lumii romanice*, București, 1996; Constantin Negreanu, Alexandru Stănciulescu-Bârda, *Istoria proverbului românesc,* Bârda, 1998; Stelian Dumistrăcel, *Dicționar de expresii românești*, Iași, 2001; Stelian Dumistrăcel, *Până-n pânzele albe. Expresii românești. Biografii–Motivații*, Iași, 2001; Pavel Ruxăndoiu, *Proverb și context*, București, 2003. ***L.Bd.***

ZILIERU, Horia (pseudonim al lui Gheorghe Iancu; 21.V.1933, Racovița, j. Argeș), poet.

Este fiul Anei (n. Apostol Matei) și al lui Marin N. Ion (Iancu), muncitor forestier. Urmează școala primară în satul Conțești, județul Argeș (1939–1945), Școala Normală la Câmpulung (1945–1951) și Facultatea de Filologie a Universității din Iași, secția limba și literatura română (1951–1955). După absolvire e ziarist la „Flacăra Iașului" (1955–1957), bibliotecar la Biblioteca Centrală Universitară „Mihai Eminescu" (1957–1959), redactor, ulterior secretar general de redacție la „Iașul literar", „Convorbiri literare" (1959–1990). Între 1997 și 2000 este secretar executiv al Asociației Scriitorilor din Iași și membru în conducerea Uniunii Scriitorilor din România. Publică primele versuri pe când era încă elev, dar poetul consideră că debutul său se produce în 1952 la „Iașul nou", fiind girat de George Mărgărit. Prima plachetă, *Fluierul,* îi apare în 1959. Mai colaborează la „Cronica", „Luceafărul", „România literară", „Argeș", „Tribuna" ș.a. I s-au decernat Premiul Asociației Scriitorilor din

Iași (1969, 1974, 1979, 1993), Premiul „Mihai Eminescu" al Academiei Române (1980) ș.a.

Z. începe prin a scrie o poezie în stil delicat tradiționalist (*Fluierul*, *Florile cornului tânăr*, 1961), recomandată cu căldură de Otilia Cazimir. Se văd numaidecât influențele din Tudor Arghezi (în poezia căminului și a paternității) și mai ales din Ion Pillat. Trece apoi la o lirică neosimbolistă, suavă și ceremonioasă (o ceremonie a diafanului), cu o imagistică barocă, de priceput orfevru. Modelele sunt acum Ion Barbu și, într-o oarecare măsură, Dan Botta. Poetul tinde spre un lirism ermetizant, dar ermetismul este limitat la suprafața versului. Spiritul elegiac din adâncurile ființei nu împiedică însă manifestările exuberante, simpatic teatrale în relațiile obișnuite de viață. Poezia este fastuos erotică, plină de aluzii și de solemnități în stilul parnasienilor și al simboliștilor. **Z.** scrie cu precădere despre eros, adunând în jurul lui toate figurile retoricii. În *Umbra paradisului* (1970), ca și în alte volume, se întâlnesc, din nou, „lunaticii crini" și „candelele muzicale", „baletul lebedelor pe ape", „clavirele de unde", „asfințitul razelor în urne", „carbonizatele păsări" bacoviene și toate celelalte simboluri de la începutul secolului al XX-lea, într-un discurs lent, țesut mărunt și complicat într-o oarecare măsură de prea multe aluzii. Nevroza simbolistă e întoarsă spre jubilație, în spitalul amorului sunt „spasme de parfumuri" și o desfătare cu tristeți (*Nunțile efemere*, 1972). Versurile sunt ritualice și criptice, galante uneori în chip excesiv, cu podoabe și sonorități livrești, de o eleganță care place totuși, fiindcă **Z.** pune gravitate și pricepere retorică în lirica sentimentală. După o frumoasă parafrază barbiană în *Cartea de copilărire* (1974) revine, cu *Astralia* (1976), la tema lui privilegiată, erosul, pe care o tratează într-un vers mai concentrat. Este în continuare încercat de mari voluptăți și trece prin extazuri împinse la limita suportabilului, însă în câmpul lui de observație încep să pătrundă în chip amenințător făcliile de ceară, văile plângătoare, amanții palizi, corbii, cimitirele, nevrozele – cu alte vorbe, toate figurile simbolismului astenic. Bacovia este tradus aici în codul unei retorici ceremonioase. Sunt și sugestii ce trimit la Lucian Blaga (între ele o definiție a dragostei ca „blânda stare de orbire") sau la Nichita Stănescu („os hiperboreean", îngeri care trec cu aortele deschise de hotarul dintre zi și noapte etc.), de unde se poate deduce că pentru poet comunicarea lirică începe printr-o asumare solemnă a emblemelor tradiționale și moderne. **Z.** poartă cu orgoliu insignele acestei retorici și nu se sperie că va fi socotit nesincronic. Cu toată invazia de imagini funerare, poemul erotic nu își pierde caracterul feeric. Dragostea continuă să fie o sărbătoare a simțurilor chiar și atunci când prin fața ei trece un carnaval de imagini agonizante. Roza este „floare de geniu" a poetului și, hrănită cu suflarea morților, ea dă o beție extatică albă. **Z.** prelungește cu o remarcabilă abilitate tehnică imaginea și prestigiul bardului care întreține cu aspră loialitate lumina în candela suferinței erotice. În *Orfeon* (1980) apar clasicitățile, Hera și Zeus, Venera și Amor, simbolurile trag spre zonele sacrului, în câmpul de semne se ivesc hierofaniile, retorica se complică. Poemul titular este conceput ca un oratoriu liric, cu personaje-mituri (Henoch, Măturătorul, Tsicla, Corul, Corificul) și indicații solemn-patetice de regie: „zidurile plâng orologii oarbe", „norii târăsc sigiliul marelui eros". Și Costache Conachi folosea acest fel de colocviu liric pentru a defini „urgiile" amorului. **Z.** bate spre latura lui sacră, dar cu o îngrămădire de subtilități formale care împiedică demonstrația. Retorica amoroasă este, în genere, inventivă și deviază sistematic trubadurescul *salut d'amour* spre o poezie de pură incantație. Conachi a scris o retorică poetică de dragul unei ibovnice cu priviri concupiscente, **Z.** ambiționează să compună un „fals tratat de gramatică", unde studiază trecerea nudurilor prin adverbe, mișcarea doamnelor prin (sau în) morfeme, sufixe și desinențe.

În volumele mai noi (*Doamna mea*, *Eternitatea*, *O mamă, dulce mamă*, *Dorința durerii îndrăgostite*, *Patimile după Anton Pann*, *Mirungerea*), **Z.** duce mai departe temele (multe și complexe, amestecate, conjugate programatic între ele!) și stilul ornat, voit criptic, ceremonios, parnasian și, uneori, involuntar suprarealist prin ceea ce am putea numi, cu o vorbă a lui Macedonski, *logica ilogicului*, adică logica oximoronului. Impresia este, la lectura versurilor, de fast și chiar de răsfăț metaforic, de joc al formelor prinse, toate, într-un limbaj programatic hermetic. Modelele lui lirice sunt, în continuare, Arghezi, Barbu și, mai nou, Nichita Stănescu. Fondul liric este același ca în poemele anterioare, dominat de o sensibilitate elegiacă, trecută sistematic prin marea poezie. Ca simboliștii noștri din ramura estetizantă (Petică și Anghel ar putea fi puncte

de referință), **Z.** evocă lucrurile diafane din lumea realului și își cântă bucuriile și contrarietățile sentimentale (inepuizabile și sub toate ipostazele) în versuri ludice, însetate de sublimitate. Cum i s-a zis de multe ori, **Z.** a fost și a rămas un calofil, un caligraf superior, în fine, în limbaj critic, un poet de atelier aproape mistic prin dorința lui de a înnobila versul lucrat, meșteșugărește, la foc mic. Există, să se observe, și un sentiment de orgoliu în aceste versuri îndelung împodobite, ermetizante, incantatorii... Este vechiul orgoliu al poetului romantic și, în fapt, orgoliul poetului de totdeauna, susținut de sentimentul că poezia este arta sublimului, iar poetul este un profet al frumosului absolut. Tinerii minimaliști de azi nu mai cred în aceste titluri de noblețe ale poeziei și, de aceea, s-au lepădat de vechile ei forme de seducție. **Z.** cultivă, cu evlavie – aș zice – și cu o bună, obsesivă tehnică prozodică, vechea noblețe a poetului condamnat să caute frumosul și să-l transcrie într-un vers cât mai seducător. Mai face ceva: încifrează versul, învelește ideea în mai multe imagini contrastante, în fine, sparge fluența clasică, hermetizează gramatic versul spre a-i da mai multă prestanță și a pune cititorul la încercare. Iată-l, de pildă, lăudând într-un poem compus în stilul parnasian al lui Macedonski – cromatica pietrelor prețioase: „în mijloc *diamantul* văd din dreapta/ *jaspisul* gingaș sună îndelunga/ surpare-n galben tandru *hyacintul*/ răsfrânge-atomii spre *zmaragdul* verde/ undindu-și transparența și extazul/ prin umilința *sardiului* cel roșu/ slăbind spre stânga flama de *topaze*/ trezind în *ametiste* despuierea/ silit veghind-o învrăjbit *sardoniul*” și, în altă parte, o imagine impresionistă a orarului diurn al luminii: „Aburită fața/ spală dimineața/ svântă dulce raza/ searbădă amiaza/ seara/ podidește ceara/ spirele lucoarei/ aura Fecioarei”.

Deși poetul ne anunță într-un vers că „geniul schimbă ludicile arme”, versurile citate mai sus și altele ce vor urma arată că **Z.** n-a renunțat la jocul cu imaginile oximoronice și cu combinațiile încifrate, chiar dacă el introduce în poem, pe lângă elementul *ludic*, și o temă mai gravă, cum ar fi, de exemplu, *moartea* sau ideea biblică a zădărniciei lumii pământene. Într-un *lamento* cu un motto din *Domnișoara Hus*, vorbește de *țipătul cucilor în dealul crucii*, de *cucuvăi* – păsări rău prevestitoare, de *lumânări și suspine deșarte*, de *îngeri orbi*, de *caluvierme* și de *viermuiala viermeasaltului*... pentru a ajunge la întrebarea capitală: „Ce-a rămas? [din toate acestea] doar o spirală/ dintr-o scoică virginală/ crater gol sleit de lavă/ pâclă surdă și suavă/ albină ce-o sună merii/ prinsă pe tărâmul mierii.” În acest joc de umbre și lumini (joc, în fond, de cuvinte), de sublimități și dezastre, intră și ideea de destin existențial. Temă universală în orice poezie notabilă, temă inevitabilă când este vorba de soarta individului. După multe „înzilezări” și pietre ce în căderea lor „ivesc hiperboreea”, vine din nou (și cu mai mare elocvență lirică) întrebarea: *dar eu sunt?* Întrebare cinstită. Fără ea jocul cu *metaforele încifrate* este un răsfăț manierist. Așadar: *din cel ce-a fost, azi cine sunt?* Răspunsul este că poetul *stelar* din „dulcisima Mater Muntenia” a venit în *Moldova* sa, rupându-se, astfel, de matricea originară: „mă rup/ cum trage râul limba de pământ/ cum taie-albina sistolații stupi/ dospind belșugul de smerenie/ și chin/ o,/ smuls dintr-un rozariu vin/ cu smilax gura la utrenie/ sărac/ vădindu-ți cuiele în veac”. Impresia este că poetul folosește aici, ca pretext pentru a sugera smerenia și jalea destinului său, un element biografic, pe care îl exploatează, de altfel și în alte poeme: „Rezemat de-a crucii jale/ plâng cenușile letale/ ningând pleoape-ndoliate/ grele/ de singurătate/ și prin ele/ întru toate/ ca o lacră cu odoare/ cearcăne scânteietoare/ rătăcinda rădăcină/ înserarea din stamină/ schimnica înmiresmare”, iar în altă parte își numără umbrele, culorile și zădărniciile din biografia sa literară, într-un limbaj mai comunicativ, ornat în chip totuși barochist: „Eu? port pata de culoare/ gal/ benul din lumânare/ galbenul la întomnare/ galbenul după orbire / ținând orbul în plutire/ val / conjuncție-ntre mal/ și-acel țărm la înstelare/ galben gangele cel mare.// Umbrelor pe podul vechi/ le-am fost taină și priveghi/ mâna șterge în zadar/ praful tobei la coșmar/ și în marmură își cată/ înnoptarea gravitată/ schiptrul thyrsic și armura / unda/ limbii și secunda/ orologiului polar/ genele/ sprâncenele/ pleoapele/ cum clapele/ de pian/ aerian/ fruntea aliaj uzura/ tâmpla în neant aùr / învrăjbind aproapele.” Imaginația lui slobodă continuă să umble pe alte tărâmuri, dar aici și în poemele dedicate mamei și durerii de a pierde, **Z.** se străduiește să limiteze *armele geniului ludic*... Lirica sa capătă în asemenea momente o mai mare expresivitate existențială. Ceea ce este un câștig pentru lirismul caligrafului însetat de smereniile

și nobleţele formale ale poeziei sale. **Z.** este, probabil, ultimul preot al orfismului în poezia românească. Curiozitatea (și originalitatea) lui este că el traduce acest concept printr-un vers înnodat în zece ochiuri hermetizante și într-un limbaj ce necesită adesea consultarea dicționarului pentru a fi înțelese.

Horia Zilieru are curajul de a rămâne un calofil, în accepțiunea elevată a cuvântului. [...] *Toate aceste prea frumoase podoabe lexicale, din care sunt alcătuite imagini laborioase, îl recomandă pe Horia Zilieru altui veac, cu limba ceremonioasă și haine incomode.* [...] *Darul, real și nu lipsit de importanță, de a construi imaginea, cizelată cu răbdare și cu pricepere de orfevrier, învăluie fiorul liric în veșminte grele, de fire metalice strălucitoare, sub care abia îi bănui o existență firavă și tăinuită.* [...] *Rafinamentul lui e de a fi ușor vetust în insistența cu care răscolește un adevărat relicvar erotic, etalat printre flori și esențe rare. Imaginile pe care le folosește sugerează un univers închis, incapabil de creștere, supus măcinării. Sensibilitatea poetului descoperă aici un domeniu care-i aparține, alăturând, într-o îmbinare rară, senzualitatea de castitate.*

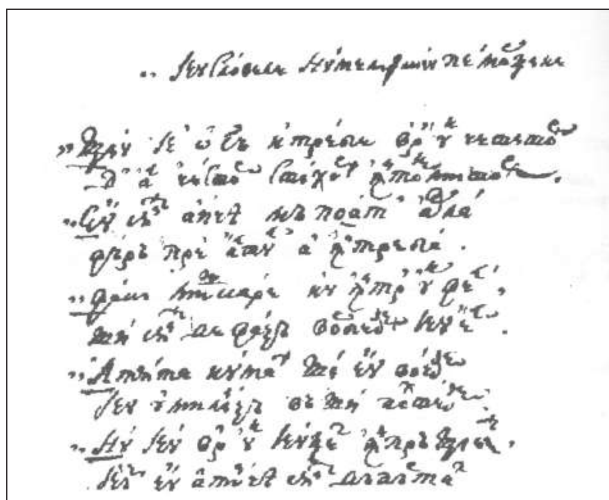
AL. ANDRIESCU

SCRIERI: *Fluierul*, Iași, 1959; *Florile cornului tânăr*, pref. Otilia Cazimir, București, 1961; *Orfeu îndrăgostit*, București, 1966; *Alcor*, București, 1967; *Iarnă erotică*, București, 1969; *Umbra paradisului*, Iași, 1970; *Nunțile efemere*, Iași, 1972; *Orfeu plângând-o pe Eurydice*, București, 1973; *Cartea de copilărire*, Iași, 1974; *Astralia*, Iași, 1976; *Fiul lui Eros și alte poezii*, Iași, 1978; *Oglinda de ceață*, București, 1979; *Orfeon*, Iași, 1980; *Addenda la un fals tratat de iubire*, postfață Marian Popa, Iași, 1983; *Roza eternă*, București, 1984; *Doamna mea, Eternitatea*, Iași, 1987; *Fulgerul și cenușa*, Iași, 1989; *Doamna cu sonetul*, Galați, 1993; *Între două nopți*, Iași, 1995; *Muzeul dragostei*, Timișoara, 1995; *Mirii paradisului pierdut*, postfață Nicolae Busuioc, Iași, 2000; *Floarea Moldovei*, Timișoara, 2001; *În loja nopții*, Iași, 2001; *Melancolie de vulcan*, I–II, postfață Ioan Holban, Iași, 2001–2003; *O, mamă, dulce mamă*, Iași, 2004; *Slugă la prisaca lui Tudor Arghezi*, Iași, 2004; *Dorința durerii îndrăgostite*, Iași, 2006; *Exodul cuielor însângerate*, Iași, 2006; *Astralia*, îngr. în colaborare cu Călin Cocora, pref. Daniel Corbu, postfață Ioan Holban, Iași, 2008; *Patimile după Anton Pann*, Iași, 2008; *Mirungere*, Iași, 2009.

Repere bibliografice: Eugen Simion, [*Horia Zilieru*], GL, 1967, 1, LCF, 1977, 23; Adrian Marino, *Poezia iubirii*, CNT, 1967, 5; Dumitru Micu, *„Alcor”*, GL, 1968, 13; Dan Laurențiu, *„Iarnă erotică”*, LCF, 1969, 17; Dinu Flămând, *„Iarnă erotică”*, ST, 1969, 5; Constantin, *Despre poeţi*, *190–191*; Constantin Ciopraga, *Un elegiac solar*, CRC, 1973, 48; Mircea Iorgulescu, [*Horia Zilieru*], LCF, 1973, 50, RL, 1978, 34; Andriescu, *Disocieri*, *85–94*; Barbu, *O ist.*, I, *175–181*; Mincu, *Poezie*, *143–145*; Piru, *Poezia*, II, *112–116*; Raicu, *Critica*, *324–326*; Nicolae Manolescu, *Doi poeţi*, RL, 1977, 3; Adrian Popescu, *Lirismul între virtuozitate şi sentiment*, ST, 1977, 2; Dimitriu, *Ares*, *140–149*; Grigurcu, *Poeţi*, *384–386*; Sângeorzan, *Conversații*, *64–72*; Laurențiu Ulici, [*Horia Zilieru*], CL, 1983, 5, RL, 1989, 51; Al. Călinescu, [*Horia Zilieru*], CL, 1983, 9, CRC, 1985, 15; Simion, *Scriitori*, III, *235–243*; Taşcu, *Poezia*, *302–315*; Grigurcu, *Existenţa*, *113–117*; Micu, *Limbaje*, *304–315*; Negoiţă Irimie, *Orfeu îndrăgostit*, TR, 1993, 21; Micu, *Ist. lit.*, *359–360*; Liviu Grăsoiu, [*Horia Zilieru*], LCF, 2001, 25, „Oglinda literară”, 2005, 44, „Litere”, 2010, 3; *Dicţ. scriit. rom.*, IV, *871–873*; Holban, *Portrete*, I, *8–13*; Tudor Ghideanu, *Trestia vulcanului inamorat*, CRC, 2006, 2; Ciopraga, *Efigii*, *75–82*; Popa, *Ist. lit.*, II, *422–425*; Ilie, *Dicţ. poeziei ieșene*, *321–331*.

E.S.

ZILOT ROMÂNUL (1787, București – 12.XI.1853, București), cronicar, autor de versuri. **Z.** rămâne în istoria literaturii sub acest pseudonim, deși s-au făcut încercări repetate de identificare – drept Ștefan/Fănică/Fănuță Moru (sau Mora) ori Ștefan Ioan Moru sau, mult mai plauzibil, Ștefan Fănuță (însă diminutivul devine patronimic doar pentru urmașii cronicarului). Ștefan provenea dintr-o familie de boiernași fără nume de familie (într-o vreme când această recunoaștere nu era obligatorie), din care nu lipseau clerici și funcționari. Tatăl său, Ioan, „fiul popii”, ajunsese mare staroste de negustori, funcție ce pretindea cunoștințe juridice. De la cincisprezece ani **Z.R.** intră, până prin 1814–1815, în serviciul clucerului Ștefan Conduratul, jurist pentru care, ca logofăt de cancelarie, copia în grecește, până în 1811, *Manualul de legi* al lui Mihai Fotino. Sunt anii de ucenicie și formare ai lui **Z.R.**, care, atras de scrierile istorice și stimulat de sentimente patriotice și antifanariote, își pregătea, de pe acum, propria cronică. Om activ, dobândește și ranguri mărunte, bunăoară de medelnicer în 1817, când redactează, ca protejat al lui Grigore Brâncoveanu, un memoriu către Poarta Otomană din partea boierilor pământeni. Deși îl admiră pe Tudor Vladimirescu, în 1821, înspăimântat de „rebelie”, se refugiază (ca altădată, în 1802, de teama pazvangiilor) în zona Brașovului. Sub domnitorul Grigore Dimitrie Ghica primește o slujbă mai însemnată la Departamentul Episcopiei Obștirilor (1825–1827) și rangul de serdar (septembrie 1827). În timpul Regulamentului Organic veghea la respectarea legilor, fiind membru în Sfatul Orășenesc al Bucureștiului (1831–1832, 1836–1837) și Președinte al Tribunalului Agiei (1831–1836). Rămas fără funcții (în 1847 se plângea lui Gheorghe

Acrostih cu prenumele cronicarului

Bibescu că era „horopsit”), se ocupă, la fel de zelos, de afacerile familiei, numeroase după trei căsnicii. Dintre copiii săi, mai cunoscuți au fost Ioan (Iancu) Fănuță, autor de versuri și traducător din Al. Dumas, și maiorul Atanasie Fănuță, o figură memorabilă pentru Constantin Bacalbașa. În 1848 **Z.R.** este alături de boieri de vază la tratativele purtate cu trimisul sultanului pentru restaurarea vechilor rânduieli. Prin activitatea sa publică el cunoscuse o serie de personalități: Barbu Știrbei, Ioan Câmpineanu sau pe cei din familia banului Barbu Văcărescu, încredințându-i poetului Iancu Văcărescu parte din manuscrisele sale.

Personaj întârziat între cronicarii epocii fanariote, **Z.R.**, influențat de mișcarea de renaștere națională, scrie sub impulsul sentimentelor de îngrijorare pentru „Patria” în primejdie. Publicate postum, de B.P. Hasdeu (1884) și de Gr. G. Tocilescu (în „Revista pentru istorie, arheologie și filologie”, 1885, 1891), paginile sale își accentuează și prin aceasta caracterul anacronic. El tratează istoria Ţării Românești între 1796 și 1820, cu incursiuni în trecut, până la daci și romani, și reveniri în actualitate, până la 1848. Sursele, vag amintite, „istorii vechi și nouă”, includ cronografe, istorii universale (și scrieri despre Napoleon), cărți religioase și populare, dar și lucrarea istoriografică a lui Mihail Cantacuzino, clar menționată: *Istoria Ţării Românești*, Viena, 1806. Se adaugă informațiile contemporanilor și propria mărturie, consemnată în paralel cu succesiunea evenimentelor. Amestecă, mai peste tot, proza și versurile, intuind deosebirea retorică între „proasta scrisoare” și „poeticul” – canon artistic la care aspiră fără îndreptățire. *Domnia lui Constandin-vodă Hangerliul. Mazâlia și pierderea sa*, inițial scriere independentă, însă pierdută, se regăsește integrată cronologic la începutul istoriei sale. Inspirată de un subiect ce îi impresionase pe contemporani – Dionisie Eclesiarhul, Dionisie Fotino, ca și pletora de cronici rimate –, este croită în versuri lungi, de cincisprezece silabe (tetrametru trohaic catalectic), după modelul scrierilor neogrecești. Dacă în versurile sale moralizatoare sfârșitul violent al domnitorului este socotit o pedeapsă divină, previzibilă și meritată, când compune în proză **Z.R.** îi analizează cauzele: înrobirea țării prin biruri și abuzuri cunoscute la Poartă, de unde vin mazilirea și moartea, descrise pe larg. Principala lucrare a lui **Z.R.**, fără titlu general, ci doar pe capitole, pregătită, fără șansă de tipărire, pe la 1830–1831, cuprinde istoria domnilor fanarioți Alexandru Ipsilanti (a doua domnie), Constantin Hangerliu (concis), Alexandru Moruzi, continuându-se cu domniile scurte și repetate ale lui Mihai Suțu, Alexandru Suțu, Constantin Ipsilanti. Abuzurile fanarioților îi provoacă autorului, pătimaș și veninos ca mai vechii cronicari munteni, resentimente puternice, violent exprimate. Ţara se află sub permanenta amenințare a atacurilor și jafurilor turcilor lui Osman Pazvantoglu, pașa din Vidin, un rebel față de puterea, în declin, a Imperiului Otoman. În timpul domniei lui Alexandru Moruzi pazvangiii pârjolesc Oltenia, boierii înfricoșați pribegesc la Sibiu, cei lacomi rămânând să își păzească averile, iar cronicarul observă, cu simț analitic, cum frica le paralizează mințile și faptele. El consemnează detaliat mișcările pazvangiilor și ale cârjaliilor, cunoscute și din relatările unor martori oculari. Încercarea lui Alexandru Moruzi de a forma o oaste de panduri este disprețuită însă de **Z.R.**, devenit, ca și în alte dăți, boier cu vechi ifose față de acei mișei. Atacurile lui Pazvantoglu nu vor fi respinse nici de Capitan Pașa (Capudan Hassan), ajutorul trimis de Poartă (în intrigile căruia s-ar afla o cauză în plus a morții lui Hangerliu), ci de intervențiile mult mai eficace ale nazârului Brăilei. A doua invazie a cârjaliilor, în timpul lui Mihai Suțu, la 1802 – descrisă în peste o mie de versuri –, ia proporții îngrijorătoare și amenință să cuprindă întreaga țară, încât domnul și boierii se refugiază în Ţara Bârsei. Cronicarul surprinde cu accente dramatice starea dezastruoasă a

refugiaților și ostilitatea localnicilor față de pribegii aidoma lăcustelor. Ulterior luptele pentru domnie între Alexandru Suțu și Constantin Ipsilanti se duc la Constantinopol și prin intermediul diplomaților marilor puteri, prinse într-un conflict care îl anticipează pe cel beligerant. Din 1806 țara se transformă în teatru de luptă și furnizoare pentru oștile străine, încleștate în războiul ruso–turc, câștigat de Rusia în 1812, prin izbânzile unor comandanți ca bătrânul feldmareșal Prozorovski, generalii Bagration, Kamenski și Kutuzov, sugestiv caracterizați. Capacitatea de portretizare, calitate principală a cronicarului, merge de la definirea sumară, dar semnificativă, la imaginea amplă, cum e aceea a lui Alexandru Moruzi – natură complexă, însă în „țesătura ei pătată fără lecuire" – sau a lui Mihai Suțu – domn „supțire la minte", dominat de consilieri. **Z.R.** susține obiectivitatea istoricului într-o formulă asemănătoare cu aceea din dicționarul lui Pierre Bayle: „N-am frate,/ N-am rudă, n-am vecin,/ Stăpân am pr-adevărul,/ Lui cat să mă-nchin". E o calitate morală asumată constant în scrierile sale, dincolo de subiectivismul, naivitățile și lipsa de erudiție care o însoțesc. În cronică este intercalată și o scriere din 1818, *Judecată, alegere și hotărâre pentru începutul Țării Românești și starea întru care este acum supt domnia grecilor fanarioți,* compusă în versuri pentasilabice, cele mai izbutite ale autorului, unde combină motivul *fortuna labilis* și ideea privind evoluția ciclică a popoarelor. După un memento al trecutului glorios, vorbind de biruințele dacilor asupra romanilor (el se situează, ca și Naum Râmniceanu, pe pozițiile dacismului), el revine asupra contemporanilor și îi avertizează pe cei puternici de instabilitatea măririlor, reflectând că toate în lume „nasc, cresc, au moarte". Providențialist, vede evenimentele istorice guvernate de imanența legii morale totdeauna biruitoare. *Domnia lui Ioan-vodă Caragea alcătuită întâi pre scurt în stihuri grecești,* ultimul capitol al cronicii, conține un sinopsis în versuri grecești, urmate de traducerea lor în proză și de comentarii despre cârmuitorul ce schimbă „lingușitoarea piele a vulpii" și trece la abuzuri fățișe, împilând țara. Notele dezvoltă considerații asupra influenței grecești la români, începând cu neamul Cantacuzinilor, aflat în conflict cu Constantin Brâncoveanu. Căderea celor două stirpe domnești deschide calea grecilor fanarioți la scaunul țării, ascensiune înlesnită, după exacta înțelegere a cronicarului, de decăderea puterii militare la români. Altă scriere, *Domnia a treia a lui Alexandru-vodă Suțul, ce i să zicea și Dracache* (1819), surprinde perioada de mari tulburări în țara aflată sub conducerea dezbinată a boierilor din „arhondotetrarhie", care doreau izgonirea clerului grec din țară, dar și sporirea privilegiilor proprii în dauna micilor boieri. Ajuns domn, Alexandru Suțu continuă nedreptățile, vânzând rangurile boierești și cinurile bisericești. Lamentațiile cronicarului nu sunt însă copleșite de pesimism, căci speranța este sugerată alegoric printr-o viziune – o corabie cu steagul Țării Românești înfruntând furtuna – ce conotează salvarea națiunii. În *Jalnica cântare a lui Zilot, întru care să cuprind revuluția românilor, supt Tudor slugerul Vladimirescul, i zavera, supt Aleco beizadea Ipsilant* (1823) prezintă evenimentele din timpul mișcării de la 1821, trecând, destul de confuz, de la luptele conduse de Tudor Vladimirescu la rolul eteriștilor și al lui Alexandru Ipsilanti. **Z.R.** pare copleșit de soluțiile revoluționare ce contravin ordinii divine prestabilite, condamnând răzvrătirea și pe „apostați". Deși dezaprobă instalarea la Cotroceni a „Domnului Tudor", e fascinat de personalitatea aceluia pe care „cărbunele ce-l avea ascuns în inimă" îl ridicase împotriva tiraniei, realizând un portret bine intuit psihologic. Anul 1821 este, în viziunea lui, însoțit de devastări apocaliptice provocate de oamenii lui Alexandru Ipsilanti, ce jefuiesc țara, distrug bibliotecile boierilor, răspândesc diversiunea și îl ucid „cu ficleșug" pe Tudor Vladimirescu. O alegorie politică, compusă înainte de 1821, este *Dăslușire,* „tragodie" versificată, inspirată și de Dimitrie Cantemir, în care personajele animaliere – Mistrețul (Românul), Leul (Turcul), Vulpea (Grecul), Lupul (Neamțul) și Ursul (Muscalul) – reprezintă forțele ce au condiționat istoria românilor între 1711 și 1812. Bun cunoscător al contextului istoric în care s-au desfășurat evenimentele, ca și al relațiilor românilor cu puterile vecine, **Z.R.** recomandă prudență diplomatică, o „politichi" de îndelungă răbdare. *Adunare de stihuri* cuprinde poezii inedite sau extrase din celelalte scrieri, având o tematică variată; sunt versuri dedicate unor figuri istorice: Radu Basarab (Radu Negru), Mircea cel Bătrân, sau unor personaje contemporane, precum Scarlat Ghica, generalul Kutuzov, marii boieri Grigore Brâncoveanu, Barbu Văcărescu, Mihalache Manu ș.a. Soarta Țării Românești îi inspiră cele mai multe stihuri, ocazionale sau politice, chiar și pe cele izbutite

formal, influențate de metrica populară (*Cântec românesc jalnic*). În *Leatul 1848,* poem compus în mai 1850 de un cărturar îmbătrânit, depășit de spiritul epocii, revoluția e văzută ca o calamitate ce unește straturile de jos ale societății cu reprezentanți ai elitelor pentru răsturnarea vechilor privilegii. Atent și de astă dată, el prezintă exact etapele revoluției, formarea Guvernului Provizoriu, intervenția turcilor, ciocnirea armată din Dealul Spirii, dar le denaturează sensul. Important pentru documentul istoric pe care îl reprezintă cronicile sale, **Z.R.** rămâne un autor interesant, deși defazat în istoria scrisului autohton. Dincolo de construcțiile lingvistice arhaice și slaba cultură modernă, el reușește, în momentele de avânt patriotic și de expresivitate retorică, amintind de Nicolae Bălcescu, să surprindă sentimentalitatea zbuciumată a unei epoci.

SCRIERI: *Înainte de Tudor Vladimirescu 1800–1821. Ultima cronică română din epoca fanarioților*, îngr. și introd. B.P. Hasdeu, București, 1884*; Dăslușire*, îngr. și pref. Gh. T. Kirileanu, București, 1943; *Domnia lui Constantin-vodă Hangerliul,* CPV, *320–328*; *Opere complete*, îngr. și introd. Marcel Dumitru Ciucă, București, 1996.

Repere bibliografice: Petru Grădișteanu, *O cronică inedită*, „Revista contimporană”, 1873, 5; Grigore G. Tocilescu, *Scrierile inedite ale lui Zilot Românul*, RIAF, 1885, vol. V; A. Philippide, *Introducere în istoria limbei și literaturei române*, Iași, 1888, *160, 220*; Iorga, *Ist. lit. XVIII*, II, *284–292*; Mihai Galiță, [*Zilot Românul*], „Noua revistă olteană”, 1904, 4, „Gazeta cărților”, IV, 1935, 17, 18, V, 1935, 3, 4; Petre V. Haneș, *Dezvoltarea limbii literare române în prima jumătate a secolului al XIX-lea*, București, 1904, *10–13, 48–49*; Densusianu, *Lit. rom.*, I, *140–145*; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *188–191, Ist. lit.* (1982), *197–200;* Popovici, *Studii*, *150–154*; Valentin Al. Georgescu, *Un al treilea manuscris ieșean al „Manualului de legi” din 1766 al lui Mihail Fotino (Fotinopulos)*, STD, 1961, 6; *Ist. lit.*, II, *131–133*; Piru, *Ist. lit.*, II, *198–204;* Ivașcu, *Ist. lit.*, I, *345;* N. A. Ursu, *Adevăratul nume al lui Zilot Românul*, LR, 1969, 4; Gáldi, *Introducere*, *107*; Cornea, *Originile*, *67–68, 123–124, 131–132, 170, 281–282, 462–463; Dicț. lit. 1900*, *935–936;* Marcel Dumitru Ciucă, *Adevărata identitate a lui Zilot Românul. Confirmarea unei ipoteze de acum 100 ani*, MS, 1980, 3; Scarlat, *Ist. poeziei*, I, *139, 142;* Rotaru, *O ist.*, II (1994), *75–81;* Cristina Bârsan, *„Opere complete”,* RITL, 1997, 1–4; Ursu, *Contribuții ist. lit.*, *411–418*; N. A. Ursu, *O ediție îndelung așteptată*: *Zilot Românul, „Opere complete”*, CRC, 1998, 1; *Dicț. scriit. rom.*, IV, *873–875.* ***A.Sm.***

Nº. 2. Iaшii, Joi in 5 Iulie. 1851. Anul II.

ZIMBRUL.

MOЛDABIEA. | MOLDAVIE.

Iaшii. ... | Jassy. Le département de l'intérieur vient d'informer le Con-

ZIMBRUL, gazetă apărută la Iaşi, bisăptămânal, între 3 iulie 1850 şi 21 februarie 1852, 17 ianuarie 1855 şi 10 septembrie 1856 şi, în spirit unionist, sub titlul „Zimbrul şi Vulturul”, de la 1 noiembrie la 30 decembrie 1858; fuzionând din 2 ianuarie 1859 cu „Steaua Dunării”, ziarul lui Mihail Kogălniceanu, se tipăreşte în continuare cu denumirea „Steaua Dunării, Zimbrul şi Vulturul”. Până în 1856 directorul periodicului a fost Al. Fotino, ca redactori figurând Teodor Codrescu (17 ianuarie 1855 – 10 septembrie 1856) şi Dimitrie Gusti (17 ianuarie – 31 decembrie 1855), iar Vasile Alexandrescu (V. A. Urechia) fiind secretar de redacţie (17 ianuarie – 31 decembrie 1855); în 1858 redactor devine V. A. Urechia, care semnează, împreună cu Iancu Codrescu, noul articol-program, intitulat, ca și cel di primul număr, *Iașii*, de asemenea menținându-se în liniile politice fixate de la început de Al. Fotino și de Teodor Codrescu. **Z.** a mai ieşit zilnic, cu titlul iniţial, sub conducerea lui Grigore Mălinescu, din 19 decembrie 1878 până în 29 martie 1879 şi, cu un comitet de redacţie (Corneliu Codrescu, Grigore Mălinescu şi Vasile N. Lupu), de trei ori pe săptămână, de la 16 noiembrie 1883 până în aprilie 1884. Prima serie (1850–1852) reprezenta vederile politice ale unui grup de tineri intelectuali ieşeni – Teodor Codrescu, Al. Fotino, D. Gusti, Teodor Stamati, George Radu Melidon –, care scriseseră în gazetele lui Gh. Asachi. După 1848 foştii colaboratori ai lui Asachi, nemulţumiţi de conservatorismul „bătrânului” scriitor și ziarist, până atunci mentorul lor, editează **Z.**, periodic în care vor milita, cu moderaţie, pentru modernizarea relaţiilor sociale, pentru unele reforme politice şi pentru Unire. La 1 ianuarie 1851 gazeta este suspendată din cauza poeziei *Anul Nou 1851* de G. Sion; obţinând o nouă aprobare, reapare din 25 ianuarie, dar va fi din nou suspendată la 21 februarie 1852. În septembrie 1856 redactorii renunţă să mai scoată jurnalul, în semn de protest împotriva suprimării legii presei. Printre abonaţi s-au numărat Costache Negruzzi, Vasile Pogor, Damaschin T. Bojincă, Neculai Istrati, Mihail Kogălniceanu, Vasile Alecsandri şi Grigore

Alexandrescu. Rubricile permanente, alături de editorial, erau „Foiletonul «Zimbrului»", „Țări străine" și „Cugetări". **Z.** publică în fiecare număr un comentariu politic scris de Teodor Codrescu, Dimitrie Gusti sau de Al. Fotino, o „revistă" a principalelor evenimente politice din străinătate, informațiile și considerațiile fiind sprijinite și pe materialul oferit de „Morning Post", „Times", „Debats", de ziare italienești ori germane, precum și pe cel aflat în „Patria" sau în „Pressa" de la București, o cronică dramatică referitoare la spectacolele Teatrului Național din Iași, redactată de T. Codrescu, D. Gusti sau G. Sion, versuri și proză, precum şi traduceri. Colaboratori literari sunt Gr. Alexandrescu (poezia *Ucigașul fără voie*), V. Alecsandri (articolul *Poezia populară a românilor*, poezia *Șoldan viteazul*, piesa *O nuntă țărănească* ș.a.), D. Bolintineanu (poeziile *Banchetul*, *Visul lui Ștefan cel Mare*, *Călătorul* ș.a.), D. Dăscălescu, G. Sion (*La moartea lui Petru Cazimir* ș.a., versuri între care și *Anul nou 1851*, considerate de autorități „hulitoare"), D. Ralet (poeziile *Călușul*, *Pricazul* ș.a.), Dimitrie Gusti (balada *Butu* ș.a.), Ecaterina Chinezu, I. Poni, C. D. Aricescu, G. Rozali, Matei Millo, I. Catina (poezia *Olga*), G. Creţeanu. Lui C. Conachi i se reproduc versurile *Părul* și *Demisia amorului*. Li se adaugă în 1858 B. P. Hasdeu, I. V. Adrian, D. G. Negulici şi Gh. Tăutu. Cu pseudonimul Terentie Hora a semnat Al. Russo articolul, rămas neterminat, *Studie moldovană*. S-a tradus din Pliniu cel Tânăr (fragmente din *Epistole*, în versiunea lui D. Stoica), Molière (Costache Negruzzi tălmăceşte câteva scene din *Les Femmes savantes*), Milton (fragmente din *Paradisul pierdut*, transpuse în româneşte de G. Sion), Goethe, Lamartine (*Credința*, „imitație liberă" de Dimitrie Ralet și „tălmăcire curată" de G. Sion), Al. Dumas (*Pascal Briuno*, roman istoric în versiunea lui Al. Fotino), Ponson du Terrail, Xavier Marmier ş.a. În mai multe rânduri unele texte cu caracter politic s-au tipărit și în limba franceză. Seria dintre 1 noiembrie și 30 decembrie 1858 are ca idee esențială următoarea declarație: „Unirea este credința noastră nestrămutată, ea este stindardul nostru". Alături de colaboratorii primei serii, care nu-și schimbă nici sub raport literar orientarea, debutează, în calitate de redactor al rubricii „Bondariul", tânărul I. V. Adrian, absolvent din 1856 al Academiei Mihăilene. El își încearcă vocația satirică încă din primul număr, făcând haz de modul în care românii, „după împrejurări istorice", dau „bună dimineața" în concordanță cu partidele politice din care fac parte. Tot el se implică într-o polemică acidă pe marginea epilogului la *Păcatele tinereților* de C. Negruzzi, „scris în limba păsărească", ceea ce îl obligă pe prozator să-i răspundă în aceeași notă: „Amice, nu uita că nu ești viespe de-a lui Alphonse Karr, ca să te încerci a pișca, ci un biet bodnăraș ce abia bâzâi". Tăutu este prezent în această serie cu numeroase poezii și fabule, cu fabula *Uliul și potârnichea* intră în sumar D. G. Negulici, iar semnând D-na Maria L..., cineva care vrea să-și păstreze anonimatul publică „nuvela națională" *Amelia Ștefănescu*. ***R.Z.***

ZINCĂ, Haralamb (4.VII.1923, Roman – 24.XII.2008, București), prozator.

Este fiul Carolinei (n. Sielberman) și al lui Iosif Sielberman, „orator socialist cu lavalieră". După cum va relata în romanul autobiografic *Fiecare om cu clepsidra lui* (1988), **Z.** își petrece copilăria într-un Roman patriarhal și apoi într-un București pitoresc, cu iz balcanic; la unsprezece ani intră ucenic într-o frizerie, iar la paisprezece se angajează la o prăvălie. În adolescență, stimulat probabil și de exemplul tatălui, devine comunist în ilegalitate, colaborând cu organizația Ajutorul Roșu, astfel încât până pe la șaptesprezece ani este mereu silit să se ascundă; din cauza acestei vieți subterane, perioada o va considera mai târziu ca „prima mea moarte". Următoarea perioadă din viața lui **Z.** e incertă: „ar fi trecut frontiera în Uniunea Sovietică la 18 ani; ar fi avut împuterniciri să selecționeze români basarabeni deportabili în Siberia; ca infanterist și telegrafist ar fi ajuns cu Armata Roșie până în Germania" (Marian Popa). Ţine acum un jurnal de front ce nu-i luminează întru totul statutul și pe care îl publică în 1954 ca roman, mai târziu restituindu-l sub forma inițială în *Fiecare om cu clepsidra lui*. La un moment dat se declară „refugiat" și

ajunge tocmai într-un sat din Uzbekistan, unde muncește ca văcar și cioban. În noiembrie 1945 cere să fie repatriat. Ulterior va fi bibliotecar la ARLUS (1945–1946), activist de partid (1946–1948), activist sindical (1948–1950), elev al Școlii de Literatură „M. Eminescu" (1950–1951), redactor-șef adjunct la „Tânărul scriitor" și la „Luceafărul", redactor la „Viața românească", secretar de redacție la „Gazeta literară" (1962–1966), director al Casei Uniunii Scriitorilor (din 1967). Debutează în 1947 la „Revista literară" cu proze de război, prin intermediul lui Miron Radu Paraschivescu, cel care îi găsește și pseudonimul, iar editorial cu nuvela *Primăvara,* apărută în 1950.

Intrat inițial în plutonul scriitorilor înregimentați în campaniile ideologice ale realismului socialist din anii ’50 ai secolului trecut, **Z.** se cantonează în proza polițistă, treptat fiind interesat și de derivatele ei (cum ar fi epica de spionaj). El știe că ingredientele unui roman polițist reușit nu sunt numai suspansul, inteligența investigației detectivistice a unui caz sau atentul control al materialului factologic. Dorința sa pare a fi aceea de a transforma în ficțiune viabilă o specie a literaturii de consum și, spre deosebire, de pildă, de George Arion, nu mizează pe efecte de ordin parodic, ci acționează în conformitate cu regulile genului. **Z.** fie inventează „o crimă aproape perfectă", precum în romanul astfel intitulat (1969), fie lansează drept suspecți indivizi cu traume psihanalizabile, ca în *Dragul meu Sherlock Holmes* (1977). Alteori încearcă o transformare a perspectivei asupra tramei epice și atunci apelează la autoreferențialitate, propunându-se atât ca personaj, cât și ca narator. *Dispărut fără urmă* (1973) este cea mai reușită scriere dintr-o serie în care se încadrează și *O invitație după miezul nopții* (1967), *Mapa cenușie G.R.* (1977), *Toamnă cu frunze negre* (1978). Un imperativ al genului, și anume continuitatea serială, este obținut prin inventarea unui personaj-detectiv ce revine în mai multe cărți, mai cunoscuți fiind colonelul Călin Musceleanu, care apare întâi în *O crimă aproape perfectă,* maiorul de securitate Lucian, prezent în *Moartea vine pe bandă de magnetofon* (1966), *Dispărut fără urmă* etc., ori agentul B-39 din *Soarele a murit în zori* (1976)*, Mapa cenușie G.R., Toamnă cu frunze negre, Anotimpurile morții* (1980), *Operațiunea „Soare"* (1984) ș.a. Uneori – cazul cel mai frapant fiind romanul *Moartea vine pe bandă de magnetofon* – amestecul de proză polițistă și de spionaj creează un hibrid, interesant însă prin prisma sociologiei literaturii. Excelent ca scriere de gen, romanul primește la **Z.** o cârjă tematică aleasă spre a fi convenabilă ideologic, precum cea a complotului militar hitlerist, variațiuni pe aceeași temă aflându-se, spre exemplu, în *O invitație după miezul nopții,* unde „ucigașul" parașutiștilor este o bandă internațională de spionaj, sau în *Dispărut fără urmă,* în care se anchetează, după douăzeci de ani, împrejurările suspecte ale morții unui aviator. Alt tip de epică în care a excelat **Z.** este romanul-document. Capul de serie, *Și a fost ora „H"* (1971), recompune, pe baza documentelor din arhive de tot felul (naționale, militare, secrete), a presei, a altor mărturii, contextul premergător zilei de 23 august 1944, punând în evidență rolul Palatului în evenimente. Rețeta se regăsește, de pildă, în *Revelion ’45* (1989), unde sunt relatate evenimentele de pe frontul din Ungaria, și mai cu seamă în *Noiembrie însângerat* (2000), text în care se aglutinează aproape exclusiv documente (ordonate însă după o schemă narativă), prezentat ca „dosarul răpirii și asasinării prof. Virgil Madgearu și a prof. Nicolae Iorga". **Z.** a scris și proză de război, *Jurnal de front* sau culegerea de nuvele (microromanul) *Dragoste moartă* (1975) fiind menționabile ca document de istorie literară, fără să aibă popularitatea de care s-a bucurat literatura sa polițistă. Ca traducător, s-a oprit îndeosebi în anii ’60 la literatura rusă: Vasili Ajaev, *Preludiul vieții* (1964), Vasili Axionov, *Bilet spre stele* (1966), Juri Bondarev, *Tăcerea* (1968).

SCRIERI: *Primăvara,* București, 1950; *Cazul R–16,* București, 1953; *Jurnal de front,* București, 1954; ed. București, 1959; *Urmele,* București, 1954; *Amintire,* București, 1956; *Atac la obiectivul 112,* București, 1956; *A doua tinerețe a uzinei,* București, 1958; *Ultima toamnă,* București, 1958; *Urmele,* București, 1958; *Popasuri...,* București, 1959; *Un civil în tranșee,* București, 1959; *Dintre sute de catarge,* București, 1961; *Palma lui Hercules,* București, 1962; *Sfârșitul spionului fantomă,* București, 1963; *Zefirul,* pref. Valeriu Râpeanu, București, 1964; *Ordinul „Stejarul" în acțiune,* București, 1965; *Taina cavalerului de Dolenga,* București, 1965; *Moartea vine pe bandă de magnetofon,* București, 1966; *Ceasurile sfântului Bartolomeu,* București, 1967; *O invitație după miezul nopții,* București, 1967; *Ochii doctorului King,* București, 1968; *Sus mâinile, domnule „Cristi",* București, [1968]; *O crimă aproape perfectă (Din caietul colonelului Călin Musceleanu),* București, 1969; *Crima de la 217,* București, 1970; *Și a fost ora „H",* București, 1971; *Ultima noapte*

de război..., București, 1972; *Un caz de dispariție,* București, 1972; *Dispărut fără urmă,* București, 1973; *Limuzina neagră,* București, 1973; *Supersonicul 01 decolează în zori,* București, 1974; *Dragoste moartă,* București, 1975; *Un glonte pentru rezident,* București, 1975; *Soarele a murit în zori,* București, 1976; *Dragul meu Sherlock Holmes,* București, 1977; *Mapa cenușie G. R.,* București, 1977; *Toamnă cu frunze negre,* București, 1978; *Eu, H. Z., aventurierul,* București, 1979; *Anotimpurile morții,* București, 1980; *Glonțul de zahăr,* București, 1981; *Dosarul aviatorului singuratic,* București, 1983; *Operațiunea „Soare",* București, 1984; *Ultima noapte de război, prima zi de pace,* București, 1985; *Noaptea cea mai lungă,* I–II, București, 1986–1987; *Fiecare om cu clepsidra lui,* București, 1988; *Revelion '45,* București, 1989; *Coșciugul agentului K-05,* București, [1991]; *Suspecta moarte a lui Mario Campanella,* I, București, 1991; *Temerarul,* București, 1991; *Interpolul transmite: „Arestați-l",* I–II, București, 1993; *Moartea m-a bătut pe umăr,* București, 1993; *„Spion" prin arhive secrete,* București, 1993; *Moartea mirosea a Christian Dior,* București, 1997; *Noiembrie însângerat,* București, 2000.

Repere bibliografice: Eugenia Tudor, *Figura scumpă a unor luptători eroici,* GL, 1954, 34; Valeriu Râpeanu, *Pe marginea volumelor „Urmele" și „Jurnal de front",* VR, 1955, 2; Ion Lungu, *„Ultima toamnă",* ST, 1958, 8; George Gană, *„Dintre sute de catarge",* CNT, 1961, 45; Matei Călinescu, *„Sfârșitul spionului fantomă",* GL, 1963, 35; Mircea Iorgulescu, [*Haralamb Zincă*], LCF, 1972, 29, 1973, 42; Constantin, *Prozatori – critici, 62–65;* Martin, *Pro Patria, 161–164, 181–183;* Cristea, *Domeniul, 305–309;* Dimisianu, *Opinii, 131–141;* Radu G. Țeposu, *„Toamnă cu frunze negre",* RL, 1979, 12; Sorin Titel, *Pasiunea pentru istorie,* RL, 1981, 2; Emil Manu, *Consecvența genului,* RL, 1984, 40; Valentin Lipatti, *Lauda ostașului român,* RL, 1986, 4; Sultana Craia, *Adevăr istoric și imaginație creatoare,* LCF, 1987, 20; Valeriu Cristea, *Legende și realități,* RL, 1989, 3; Nicolae Georgescu, *Interpretarea documentelor,* LCF, 1989, 32; Aurel Martin, *Romanul-document,* RL, 1989, 37; Z. Ornea, *Reconstituirea unui asasinat,* RL, 2000, 42; Negrici, *Comunism, Proza, 165*; *Dicț. scriit. rom.,* IV, *875–876;* Tania Lovinescu, *O viață, un model,* RCM, 2003, 190–191; Gabriel Dimisianu, *Haralamb Zincă octogenar,* RL, 2003, 28; Popa, *Ist. lit.,* II, *943–944.* ***O.S.***

ZIOA, cotidian apărut la Iași la 3 martie și de la 2 la 10 aprilie 1859. Pentru numărul inaugural redactori au fost G. Sion și G. Baronzi; primul retrăgându-se, gazeta a fost alcătuită, în continuare, de celălalt redactor. Articolul-program, *Prospect*, reia o asertiune cu circulație în epocă, „politica a absorbit literatura", și anunță intenția redacției de a da un loc însemnat beletristicii românești, criticii și studiilor literare. **Z.** și-a încetat însă apariția înainte de a putea trece la înfăptuirea programului propus. G. Sion publică un articol politic, *Unirea*, și poezia *Fantasma*; Baronzi scrie versuri cu caracter politic (*L-aurora cea mai dulce*, „poezie națională"), fabula *Ghinda și ciuperca*, schița *Strechea* și comentariul intitulat *Revistă retrospectivă*, în care discută evenimentele politice și culturale (semnând Hârșoveanu). Sceneta versificată *Codiriște și Hoinărescu* și o traducere din Lamartine, *Genevieva. Istorie a unei serve*, sunt ale lui S. Mihăilescu, totodată autor de articole în care cere autorităților și protipendadei să sprijine dramaturgia națională, făcând observații critice severe, uneori nejustificate, în legătură cu repertoriul lui Matei Millo: „Nimic pentru suflet, nimic pentru inimă, nimic pentru estetic. Nimic care să formeze societatea. [...] Totul pentru bani" (*O aruncătură de ochi asupra Teatrului Național*). ***R.Z.***

ZISSU, A.L. [Abraham Leib] (25.I.1888, Piatra Neamț – 16.IX.1956, Tel Aviv), prozator, eseist.

Este fiul Hindei-Lea și al lui Pincu Zissu, contabil de bancă. Se formează ca autodidact în ambianța familiei, ce aderase la hasidism, și a sinagogii din Piatra Neamț, care fusese vizitată de Baal Șem Tov, creatorul curentului hasidic. La douăzeci de ani obține titlul de rabin, dar va prefera să intre în afaceri. Funcționează în cadrul Băncii Moldova din Iași, conducând în 1914 o grevă a salariaților; în 1920 administrează și e coproprietar al Fabricii de Zahăr de la Ripiceni (județul Iași). Are relații apropiate cu extrema dreaptă, antisemită (Nae Ionescu, Mihai Antonescu, printre alții), ceea ce îi va atrage oprobriul comunității evreiești. Adept al sionismului revizionist, militează pentru realizarea graduală a statului național evreiesc. În 1920 se va stabili la Berlin împreună cu soția sa, unde rămâne până în 1934, când emigrează în Elveția, averea fiindu-le confiscată de regimul nazist. Revenit în țară, la București, își va folosi resursele financiare pentru a

salva, în timpul războiului, mii de evrei de la Holocaust. Face operă de filantropie culturală, sprijinind, între altele, „Bilete de papagal", revista lui Tudor Arghezi. După Al Doilea Război Mondial reînființează Partidul Evreiesc din România, asumând conducerea Executivei Sioniste. Odată cu abdicarea regelui Mihai, în 1947, intră în vizorul Securității, fiind arestat în 1951, condamnat în 1954 la temniță grea pe viață pentru „crimă de înaltă trădare". Trece prin închisorile Jilava, Pitești și Văcărești. Eliberat în 1956, emigrează în Israel, unde moare după câteva săptămâni. **Z.** debutează publicistic în 1904, în revista ieșeană „Egalitatea", la care va continua să trimită texte până în 1910, iar editorial cu piesa în patru acte *David Brandeis* (1916). Între mai și decembrie 1909 scoate la Iași (apoi la Piatra Neamț), împreună cu M. Braunstein-Mebashan, publicația în limba ebraică „Chazon Lamoed" (numită ceva mai târziu „Hamekitz"). Înființează apoi, tot la Iași, „Floare albastră" (1911–1912), unde semnează cu pseudonimul Ormuz. În 1919 fondează la București ziarul „Mântuirea", pe care îl conduce până în 1920, apoi între 1944 și 1948, ca reprezentant al Federației Sioniste din România. Mai colaborează cu articole și polemici (cu Nae Ionescu, între alții), eseuri, proză, reportaje la „Spicul", „Opinia", „Capitala", „Lumina" (Iași), „Steagul", „Cuvântul", „Hatikvah", „Licht", „Viața românească", „Lumea evree", „Lumea" (Iași), „Bilete de papagal", „Adam", „Facla", „Hasmonaea", „Renașterea noastră", „Curierul israelit" ș.a., publică poezie futuristă în „Integral".

În același fel în care în biografia lui **Z.** se alătură atitudini aparent incompatibile, caracteristica prozelor sale o constituie neobișnuita asociere a unui fond spiritual talmudic și a unor tehnici narative ce se revendică de la proza avangardistă. Comentariul biblic și ideile sioniste ce fac obiectul volumelor de eseuri – *Noi... – breviar iudaic* (1932), *Logos, Israel, Biserica* (1937), *Nu există cult mozaic* (1947) – abundă și în prozele scurte din *Spovedania unui candelabru* (1926), *Ereticul de la Mănăstirea Neamțu* (1930) sau în romanele *Manuel sin Marcu* (1934), *Calea calvarului* (1935), *Samson și noul Dagon* (1939), luând aici aspectul unor nesfârșite monologuri. Majoritatea textelor se construiesc în jurul unor experiențe autobiografice. Evenimentele sunt plasate într-o geografie locală (piscul Cernegura, vârful Pietricica, munții Ciucului, Bistrița sau pârâul Cuejdi, mănăstirea Neamț etc.), folosită ca fundal pentru reconstrucția din memorie a *ștetl*-ului copilăriei. Însă nu tablourile vieții de ghetto îl interesează pe **Z.**, ci reîntoarcerea în copilărie ca mod de reconstrucție a destinelor în cheie mistică. Copilăriei trăite în acest mediu, ce are mereu în centru sinagoga, i se atașează o formă dilatată de percepție, care face posibil delirul religios și, prin el, construcția scindată și indecisă a conștiințelor. E cazul lui Manuel din *Manuel sin Marcu*, al lui David Sondek din *Samson și noul Dagon*, al lui „Daniel alămaru" din *Spovedania unui candelabru*, al lui Abraham din *Ereticul de la Mănăstirea Neamțu*, al lui Matias din *Matias* sau al lui David din *David, Gugumanul* (*Spovedania unui candelabru*) etc. Sunt „tineri cu cap de Christ", dar comportament „sălbatic", proscriși și bastarzi, care, intrați într-o relație de inițiere cu un rabin, sfârșesc prin a descoperi impuritatea credinței. Cealaltă figură reiterată în prozele lui **Z.** e cea a călugărului sau ascetului. În mod esențial un profanator, acesta proiectează o formă supremă de voluptate în relația nu cu o ființă umană, ci cu orice altă formă de creație divină: mare, munți, albine. Pentru „sublimele bestii" ce își pun, precum părintele Sofronie (*Ereticul de la Mănăstirea Neamțu*), măști de fauni, extazul mistic nu se poate trăi decât prin pasionalitate și erotizare. Inspirate de idei teozofice, aceste personaje emblematice pentru universul lui **Z.** definesc profilul unei proze suprarealiste. De altfel, textul talmudic însuși, cu amestecul lui specific de legendă și folclor, cu aspectul de compilație nesistematică și imprevizibilă și, nu în ultimul rând, cu oralitatea specifică, furnizează material pentru conturarea unor tablouri avangardiste. În *Spovedania unui candelabru* e vorba de treizeci de rugăciuni care se fac pentru „învierea" unui candelabru defunct, iar *Calea calvarului* proiectează refacerea unei procesiuni a calvarului de pe Golgota pe Coasta de Azur. Parabole despre soarta evreului, refăcută în tragismul ei cu fiecare nouă generație, prozele lui **Z.** surprind ambivalența unei condiții umane sfâșiate de contradicții, trăită dramatic sub puterea unei istorii vitrege. Acesta e sensul protagonistului din piesa de debut, *David Brandeis*, un „fascist și comunist laolaltă", sau a evreului Iaffe din *Calea calvarului*, care ajunge în tabăra comunistă după ce pendulase între naționalismul autohton și naționalismul evreiesc, pe care îl găsise prea abstract. Dincolo de tezele religioase și

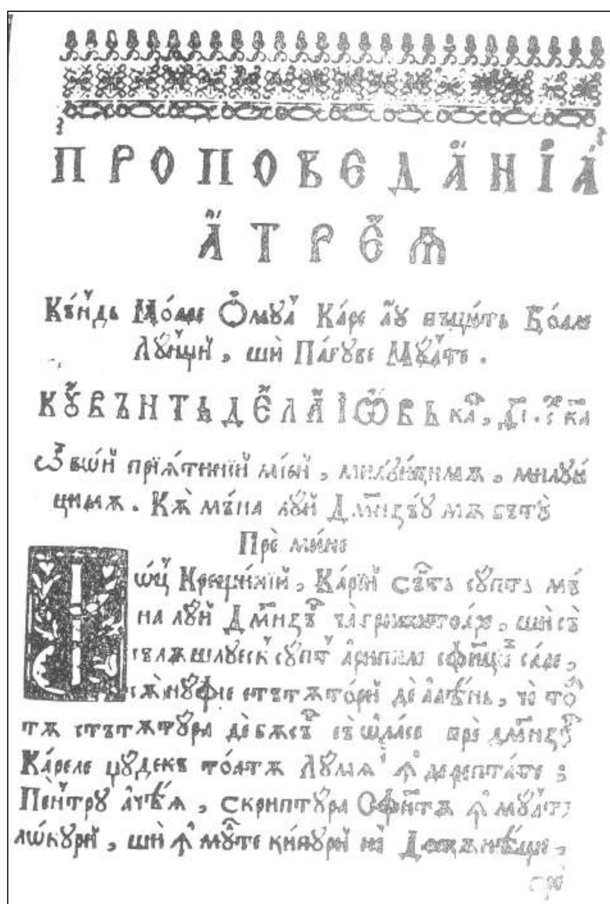
de mijloacele avangardiste ale prozei sale, i se poate recunoaște lui **Z.** meritul descrierii unei lumi aflate în pragul distrugerii, străbătută de semne care anunță – și recreează din interior – isteria antisemită a secolului al XX-lea.

SCRIERI: *David Brandeis*, [București], 1916; *Spovedania unui candelabru*, București, [1926]; *Ereticul de la Mănăstirea Neamțu*, București, 1930; *Noi… – breviar iudaic*, București, 1932; *Marcu sin Marcu*, București, 1934; *Calea calvarului*, București, 1935; *Logos, Israel, Biserica*, București, 1937; *Samson și noul Dagon*, pref. Gala Galaction, București, 1939; *Nu există cult mozaic*, București, 1947.

Repere bibliografice: B. Fundoianu, [*A.L. Zisu*], „Hatikvah", 1916, 1, „Integral", 1927, 10, „Hasmonaea", 1940, 8–9; I. Ludo, [*A.L. Zisu*], „Absolutio", 1916, 11, „Renașterea noastră", 1939, 686–688; Arghezi, *Scrieri*, XXIV, *276–281*, XXVI, *303–307*; Romulus Dianu, *„Ereticul de la Mănăstirea Neamțu"*, CRE, 1931, 1 071; Ion Călugăru, *O carte și o generație*, „Adam", 1931, 44; Mihail Sebastian, [*A.L. Zisu*], CU, 1932, 2 486, RP, 1935, 5347; Podoleanu, *60 scriitori*, II, *379–380*; Eugen Relgis, *Eseuri despre iudaism*, București, 1936, *149–159*; Idov Cohn, *„Logos, Israel, Biserica"*, „Adam", 1937, 105–106; Dan Petrașincu, *„Samson și noul Dagon"*, RML, 1939, 35; Gala Galaction, *Jurnal*, îngr. și pref. Teodor Vârgolici, II, București, 1977, *156–157, 293, 336–337, 398–399, 430, 499,* III, București, 1980, *4, 175*; *A.L. Zissu*, ALR, *537–542*; *Encycl. jud.*, XVI, *1185*; Eugen Relgis, *Obras (Profetas y Poetas)*, Montevideo, 1981, *269–271*; M. Șorar, *Directorul „Mântuirii"*, RCM, 1989, 671; Mihai Pelin, *Sioniști sub anchetă. A.L. Zissu*, București, 1993; Teodor Wexler, Mihaela Popov, *Anchete și procese uitate. 1945–1960*, pref. Carol Iancu, [București, 2001], *89*, *passim*; *Dicț. scriit. rom.*, IV, *876–878*; Boris Marian Mehr, [*A.L. Zissu*], RCM, 2006, 258, 2008, 290–291. ***L.Td.***

ZIUA, cotidian apărut la Bucureşti între 11 ianuarie şi 19 iunie 1896. Oficios al Partidului Democrat Radical, ziarul e iniţiat şi condus de G. Panu și are drept țintă Partidul Liberal și mai ales pe Nicolae Fleva. Din redacție face parte N.G. Rădulescu-Niger, autor de articole politice sub semnătura Ignot, în care discută într-o serie intitulată *Mitropolitul primat* „cazul" mitropolitului Ghenadie Petrescu. Un colaborator asiduu este I.L. Caragiale, cu texte critice la adresa aceluiași mitropolit, cu cronici, note literare şi proză. Primul articol, *Principii şi vaccină*, iscălit L., îi este publicat la 16 februarie, iar ultimul, *Notiţe literare*, la 13 iunie. Caragiale continuă aproape în fiecare număr cu alte contribuţii, intitulate *Culisele chestiunii naţionale*, *Galantomiile lui Ghenadie* sau *Notiţe literare*; tot ale lui sunt o tălmăcire din Mark Twain (*Poşta redacţiei*), însemnările apărute sub titlul *Săptămâna* ş.a. Iscălindu-şi publicistica politică mai ales cu litera X (*Chestia agrară*, *Noul buget* ș.a.), directorul, G. Panu, scrie şi cronici literare sub iniţiala G. (*Minciunile convenționale*, despre traducerea lui M. Canianu a cărții lui Max Nordau ș.a.). El se arată interesat de evoluţia formelor poetice, a versificaţiei (*Apărători versului*, *Poezia și versul*, *Viitorul versului*), dar urmăreşte şi actualitatea, în primul rând discuţiile în jurul aşa-ziselor plagiate ale lui George Coşbuc (*Plagiat?*) sau în legătură cu originalitatea poeziilor *La steaua* și *De ce nu-mi vii* ale lui M. Eminescu (cronica literară din 17 ianuarie). Beletristica din **Z.** aparţine lui N.G. Rădulescu-Niger (nuvelele *Fuga*, *Măriuca* ș.a.). Se mai tipăreşte o traducere a nuvelei *Vrăjitoarea* de Karl Emil Franzos. ***R.Z.***

ZOBA DIN VINȚ, Ioan (prima jumătate a sec. XVII, Vințu de Jos, j. Alba – post 1689, Alba Iulia), cărturar, editor, traducător. Personaj controversat, suspectat de atitudini filocalvine, **Z.** a jucat un rol decisiv în dezvoltarea tiparului românesc din Transilvania din ultimele decenii ale secolului al XVII-lea. Istoriografia noastră i-a minimalizat meritele, considerându-l fie „omul credincios al calvinilor" (Ștefan Meteș), fie un preot „ceva mai cărturar decât ceilalți" (N. Iorga). Opinia după care ar fi fost „unul dintre cei mai învățați și mai activi bărbați ai timpului său" (I.G. Sbiera) apare ca singulară. Cu toate că a fost la început preot, iar din 1662 a ajuns protopop ortodox la Vințu de Jos, lui **Z.** i s-au atribuit două funcții străine, acelea de preot calvin și de protopop al bisericii reformate din Sebeș. Nu a fost nici tipograful cărților pe care le-a editat, calitate care i s-a conferit, de asemenea, în mod eronat. Devenit, pentru mai multe decenii, exponent al preoților ortodocși ardeleni, el primise demnitatea de notar sinodal, ca și pe aceea de ctitor, în virtutea inițiativelor de organizare bisericească în spirit calvin, dar care s-au limitat doar la manifestări de ordin instituțional, fără intruziuni în dogma ortodoxă. Receptiv la spiritul Reformei, cultivat, cu largi orizonturi umaniste, dispus la mici compromisuri, el intrase în conflict cu mitropolitul Sava Brancovici, pe motivul că acesta nu reluase activitatea tipografică, și cu Ioasaf, fiindcă nu cunoștea limba română. Atunci când mitropolitul ardelean Varlaam a știut să-i pună în valoare abilitățile de traducător și de editor, **Z.** a publicat numai cărți de cult ortodoxe. El nu a fost un reformat propriu-zis, lucru confirmat și

Propovedania a treia

de istoriografia maghiară, ci un reformator al ortodoxiei și un înnoitor în omiletica funebrală. Ridicat la rangul de nemeș în 20 mai 1664, împreună cu fratele său, Oprea, preotul din Vinț adoptase în blazonul său nobiliar o cruce dublă, ca un semn distinctiv al apartenenței sale religioase. Intrat în grațiile principelui ardelean Mihai Apafi, el este însărcinat de către acesta, printr-un decret dat în 24 mai 1667, să preia și să gestioneze, alături de alți epitropi, veniturile mitropoliei ortodoxe în vederea înființării unei școli și a unei tipografii, cu scopul de a tipări „cărți folositoare în limba română”. Cu toate că, în urma hotărârii sinodale din 24 ianuarie 1682, este ales succesor în scaunul mitropolitan de la Bălgrad, **Z.** nu va fi confirmat, având câștig de cauză călugărul grec Ioasaf, îndepărtat însă nu peste mult timp.

Seria cărților publicate de cărturarul ardelean este deschisă de *Sicriiul de aur*, volum tipărit, potrivit colofonului, între 15 martie și 17 septembrie 1683, de Daniil tipograful, „făcătoriul tipografiei noao” de la Sebeș. Alături de popa Ioan din Vinț, „notărașul” soborului mare, mai sunt menționați în epilog, între „nevoitorii la acest lucru sfânt și dumnezăiesc”, protopopii Gheorghe din Daia, Vasiu din Bălgrad (viitorul episcop Varlaam) și Oprea din Armeni, ctitorii mănăstirii, care au subvenționat, desigur, lucrarea. Pornind de la afirmația sa din *Cuvânt către cetitori*, potrivit căreia „rumânii nu grăim toți într-un chip” și, prin urmare, trebuie folosite cuvinte „după obiceaiul cum grăiesc pre aceaste locuri”, **Z.** a fost considerat un partizan al vorbirii dialectale, „un om mai puțin cult” (O. Densusianu), întrucât recomandările sale l-ar situa la polul opus ideilor vehiculate de Simion Ștefan. Judecată mai mult prin prisma demersului său programatic, atitudinea lui **Z.** față de faptul de limbă nu este restrictivă, deoarece el nu recomandă în mod expres folosirea regionalismelor, ci caută să le explice și să le gloseze pentru a deveni mai accesibile. Cartea cuprinde cincisprezece propovedanii alcătuite pentru „îngrupăciunea morților” și reprezintă prima culegere de predici funebre din literatura română. Singura piesă care nu se înscrie în acest ciclu este propovedania a douăsprezecea, a cărei propoziție omiletică este axată pe împrejurarea „când rămâne muiarea în țară streină, săracă, fără de bărbat și fără de prunci, sângură”. Configurația omiliilor urmează o schemă retorică consacrată: rugăciunea dinaintea propovedaniei, apoi predica propriu-zisă, având ca suport pasaje biblice corespunzătoare, comentate sub formă de întrebări și răspunsuri, succedată de una sau de două învățături moralizatoare, expuse în aceeași structură catehetică, iar în încheiere o nouă rugăciune, uneori simplificată. Dincolo de destinația sa specială, *Sicriul de aur* poate fi receptat, în același timp, ca „o carte de moralități, o carte de învățătură, de edificare sufletească” (Dan Horia Mazilu). Acest gen de literatură omiletică de o mare expresivitate va fi continuat în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea și la începutul secolului al XIX-lea prin operele corifeilor Școlii Ardelene, Samuil Micu și Petru Maior, respectiv prin *Propovedanie sau învățături la îngropăciunea oamenilor morți* (1784) și *Propovedanii la îngropăciunea oamenilor morți* (1809). Singulară în cadrul textelor religioase românești din secolul al XVII-lea, cea de-a doua

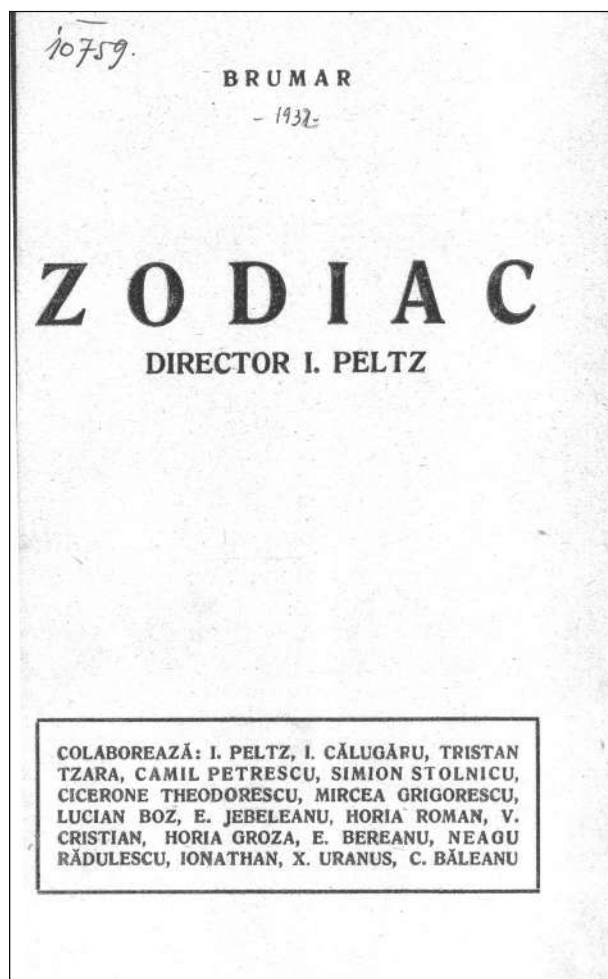
scriere a lui **Z.**, *Cărare pre scurt pre fapte bune îndreptătoare,* apărută la Bălgrad în 1685, este un produs al interferențelor culturale. S-a crezut că modelul acestui gen de învățături practice ar proveni din literatura popoarelor slave, recognoscibil sub denumirea *Domostroi* (Ștefan Ciobanu). O filiație de același tip este împărtășită de Alexandru Duțu, care include tipăritura în seria „apoftegmelor" răspândite în spațiul bizantin, având ca model culegeri precum *Melissa* lui Antonios și *Dioptra* lui Filip Solitarul. Este neîndoielnic faptul că tipăritura bălgrădeană este rezultatul unor influențe culturale, propagate însă dintr-o altă direcție. Acest ghid spiritual pietist, de inspirație ascetică, marchează unul dintre primele contacte între literatura română și cea engleză, realizat printr-un intermediar maghiar. Prototipul este un *Conduct Book* puritan, editat la Londra în 1611, alcătuit de Lewis Bayly, cu titlul *The Practice of Piety, Directing a Christian How to Walk That He May Please God.* Cartea va fi tradusă, mai întâi, de Matkó István la Sibiu în 1666, cu titlul *Kegyes cselekedetek Rövid Ösvénykéje.* Pe această filieră textul ajunge la cunoștința lui **Z.**, care efectuează traducerea unei opere didactice, acuzată de compromis religios. Expunerea dialogată a diferitelor precepte morale sau de comportament uman, susținută prin citate din *Pildele lui Solomon,* în special, ca și din alte cărți ale *Vechiului* și *Noului Testament,* depășește, de fapt, barierele strict confesionale. Structurat pe întrebarea „călătoriului" și pe răspunsul „povățuitoriului", textul are tangențe cu florilegiile de înțelepciune de tipul *Floarea darurilor* și *Pilde filosofești,* cu o largă circulație în spațiul sud-est european. Izvorâte dintr-un climat cultural diferit, purtând reflexele puritanismului anglican, normele severe prescrise în *Cărare pre scurt...* par a avea o destinație morală mult mai extinsă, adaptată mentalităților epocii. Iată, spre exemplu, enunțate cele zece „lucruri" care devin pentru om „nește negoațe prilăstitoare" ale diavolului: „1. Cetitura cărților nefolositoare, spurcate, care pornesc (pre om) pre facerea păcatelor. 2. Împodobitura trupului cea preste măsură cu hainele gingașe. 3. Mâncarea și beutura cea preste măsură. 4. Petrecaniia cea păgubitoare și fără de folos. 5. Urdinarea cea nefolositoare la locuri vestite și depărtate. 6. Gâlceava și vorba despre lucrurile reale și păcătoase. 7. Somnul cel peste măsură și zăcearea în pat cu leane multă. 8. Părăsitura deregătoriei omului pre ce iaste chemat de Dumnezău și rânduit. 9. Gândurile inimii cu valuri multe care împregiură prilejul păcatelor. 10. Dragostea cea fără de măsură aceștii lumi". Traducerea urmează îndeaproape ediția maghiară a lui Matkó István, cu deosebirea că în aceasta erau semnalate numai locurile din *Sfânta Scriptură* care susțin preceptul de ordin moral comentat, transpuse însă integral în varianta românească. Înainte de apariția *Bibliei* din 1688, traducătorul român realizează pentru prima oară numeroase echivalări adecvate ale textului veterotestamentar, pe baza versiunii maghiare a lui Károlyi Gáspár, de la Vizsoly, din 1590. Tot lui **Z.** îi aparține și editarea primului ceaslov lucrat în Transilvania, la Bălgrad, în 1686, de tipograful rus Iosif. Textul descinde dintr-un original slavon, așa cum se menționează pe foaia de titlu, însă traducerea nu i se poate atribui protopopului vințan, fiind probabil o prelucrare a unor versiuni anterioare. De altfel, tipăritura prezintă raporturi de filiație cu diferite ceasloave românești din a doua jumătate a secolului al XVII-lea, rămase în manuscris. Ultima lucrare editată și prefațată de **Z.**, *Molitvenic (Molităvnic)* (1689), a fost tipărită de Chiriac Moldoveanul, care și-a pus amprenta asupra limbii textului. Concepută într-o deplină concordanță cu ritualul ortodox, cartea se apropie în unele rânduieli și molitve de ediția lui Dosoftei din 1681, care derivă din *Evhologhiul* grecesc. Ediția de la Bălgrad este mai fidelă vechiului tipic slavon, având convergențe cu *Molitvenicul* din 1635 de la Câmpulung sau cu o altă versiune asemănătoare. În același timp, traducătorul și editorul apelează la alte versiuni românești ale *Molitvenicului* aflate în circulație în Transilvania, fapt ilustrat prin unele similitudini cu manuscrisele lui popa Pătru din Tinăud din 1688. Deși în unele porțiuni este aparent servil lui Dosoftei, **Z.** oferă un exemplu de limbă mult evoluată, din care sunt eliminate particularitățile arhaice și regionale, precum și asperitățile improprii și construcțiile artificiale specifice mitropolitului moldovean. Aportul cărturarului ardelean la pregătirea terenului pentru impunerea unor norme unice supradialectale nu este deloc minor. Calitățile sale de editor se întrevăd în modul în care coroborează traduceri mai vechi și transpuneri proprii într-o sinteză care reflecta cerințele bisericii din acea vreme. El se dovedește a fi mai mult decât un simplu compilator de texte, după cum

mărturisește în *Cuvânt către cetitori*: „Săvai că încât am putut, am silit, iară de n-am și agiuns la înțeles desăvârșit ce de am pus pe frâmsețea casei lui Dumnedzău plumb și arame încă cu toată osârdiia am nevoit”. În fine, *Cazaniile la oameni morți* și *Iertăciunile la oameni morți*, piese anexate la o serie de exemplare din *Molitvenicul* bălgrădean și integrate în structura cărții, pot fi puse în legătură cu diferite texte apocrife, precum și cu manuscrisele lui popa Ursu din Cotiglet sau ale altor copiști din epocă, fiind însă prelucrate tot de popa din Vinț. Predicile sugerează o anumită influență calvină, prin îndepărtarea de tradiție, dar fără abdicarea de la spiritul ortodoxiei, fiind răspândite, mai ales în Transilvania, și sub forma unor copii manuscrise de sine stătătoare. Lui **Z.** i se mai atribuie și redactarea, începând din 1680, a unui *Zaconic ce să zice Cartea legilor* (ms. rom. 211, păstrat la Filiala Cluj a Bibliotecii Academiei Române), cuprinzând reglementări legislative emise de scaunul metropolitan.

Ediții, traduceri: *Sicriiul de aur. Carte de propovedanie la morți*, Sebeș, 1683; ed. îngr. și introd. Anton Goția, București, 1984; ed. 2, Cluj-Napoca, 2008; *Cărare pre scurt pre fapte bune îndreptătoare*, Bălgrad, 1685; *Ceasloveț care are întru sine slujbele de noapte și de zi scoase pre rumânie de pre slovenie,* Bălgrad, 1686; *Molitvenic, izvodit din slovenie pre limba rumânească,* Bălgrad, 1689; ed. (*Molităvnic: Bălgrad, 1689*), îngr. și introd. Ana Dumitran, Alin-Mihai Gherman și Dumitru A. Vanca, Alba Iulia, 2009; *Cazanii la oameni morți*, Bălgrad, 1689; ed. în *Poarta ceriului*, îngr. Ana Dumitran, introd. Jan Nicolae, Alba Iulia, 2007, *372–424*.

Repere bibliografice: I.G. Sbiera, *Mișcări culturale și literare la românii din stânga Dunării în răstimpul de la 1504–1714*, Cernăuți, 1897, *143–144*; Gh. Comșa, *Istoria predicei la români*, București, 1921, *51–54*; Bitay Árpád, *Angol–magyar–román irodalmi kapcscolat a XVII. századból*, „Erdélyi Irodalmi Szemle”, 1924, 1; Iorga, *Ist. lit.*, *391*; Ioan Lupaș, *Studii, conferințe și comunicări istorice*, I, București, 1927, *195–197*; Densusianu, *Opere*, III, *23–24*; Ștefan Meteș, *Istoria bisericii și a vieții religioase a românilor din Transilvania și Ungaria*, ed. 2, I, Sibiu, 1935, *401–403*; Imre Révész, *La Réforme et les Roumains de Transylvanie*, „Archivum Europae Centro-Orientalis”, 1937, 1–4; Rosetti–Cazacu–Onu, *Ist. lb. lit.*, *104–114*; Duțu, *Cărțile*, *19–20*; Ciobanu, *Istoria* (1989), *205–206*; Mazilu, *Recitind*, II, *390–396*; Eugen Pavel, *Carte și tipar la Bălgrad (1567–1702)*, Cluj-Napoca, 2001, *66–79, 156–157, 200–228*; Cristina Dobre-Bogdan, *„Imago mortis” în cultura română veche (secolele XVII–XIX)*, pref. Dan Horia Mazilu, București, 2002, *96–103*; Ana Dumitran, *Religie ortodoxă – religie reformată. Ipostaze ale identității confesionale a românilor din Transilvania în secolelele XVI–XVII*, pref. Pavel Cernovodeanu, Cluj-Napoca, 2004, *327–337*. ***E.P.***

ZODIAC, revistă apărută la București, lunar, din ianuarie 1930 până în 1932. Redactor: I. Peltz. Fără să aibă program propriu, **Z.** își asumă explicit o direcție modernistă. Intervențiile de la rubrica permanentă „Note”, în regim constant ironic, au ca țintă „târnosirea mediului literar de suspecți și râie”, explicațiile revenind insistent: „Tembelismul instalat, grețos, în fruntea cutărei publicațiuni literare de tiraj sau în capul cutărei foi tipărite la rotativă, face victime. Deocamdată constatăm fenomenul și adunăm material tehnic, necesar demascării proștilor gravi și a dobitocilor solemni” sau: „N-am renunțat încă a crede în triumful artei autentice” ș.a. Orientarea modernistă e întărită prin raportarea la personalitatea lui E. Lovinescu, considerat

„singurul director cultural român care a dovedit cea mai largă comprehensiune pentru toate manifestările scrisului contemporan”. În ce privește dimensiunea activ programatică, publicația se dorește deschisă „prozatorilor și poeților tineri, aceia al căror talent la început are de parcurs – oricum – drumul greu al indiferenței masei”, precizând: „Vom prezenta, așadar, sistematic pe tinerii poeți în a căror sensibilitate vom fi descoperit mai ispititoare caracterele autenticității [...] pe tinerii prozatori de veritabilă esență”. Rubricile „Note”, „Vitrina”, „Zodiac” și „Galantar” reflectă, sub specia crochiului, evenimentele literare ale zilei, precum aparițiile de la Editura Cultura Națională, cuprind scurte articole în maniera criticii de receptare, iscălite de Cicerone Theodorescu, I. Peltz și Eugen Ionescu, extrase din presa vremii și reacția de la **Z.**; se consemnează apreciativ activitatea editorului S. Ciornei, se combate literatura de salon și se comentează cu ironie critica promovată de „Viața românească”. Rubrica „Medalion”, susținută de Lucian Boz, renunță la registrul detașat-ironic, predominant în atitudinea publicației, pentru a contura reușite portrete Hortensiei Papadat-Bengescu, lui Ion Vinea, Camil Baltazar și Filip Corsa ori ca să omagieze centenarul bimensualului „Revue des deux mondes”. Versuri publică Cicerone Theodorescu, Eugen Ionescu, F. Aderca, Barbu Brezianu, Camil Petrescu, Eugen Titeanu, Virgil Gheorghiu, Horia Roman, Virgil Huzum, Scarlat Callimachi, Radu Boureanu, Ioan Georgescu, Simion Stolnicu, Andrei Tudor, Eugen Jebeleanu, Sandu Tudor, Isaiia Răcăciuni, V. Cristian, Horia Groza. Proză semnează I. Peltz (fragmente din romanul *Horoscop*), Lucian Boz (care iscălește și Vasile Cernat), Tudor Arghezi (*Plicul*), Victor Valeriu Martinescu, Emil Boldan (și sub pseudonimul Emil Sarval), Ion Călugăru, Paul Daniel, N. Davidescu (*Fântâna cu chipuri*, fragment de roman), Luca Florian, Eugen Goga, Ion Pogan, Constantin Băleanu, Neagu Rădulescu, Mihail Avramescu (anecdote), sub pseudonimul Ionathan X. Uranus ș.a. Genul dramatic e reprezentat de o scenă din *O sinucidere ciudată* de Paul B. Marian. Studiile critice, aparținând lui E. Lovinescu (*Elemente eterogene în literatura română*), Lucian Boz (*Poezia lui Camil Baltazar, Simfonia pastorală sau Masca la André Gide, „Eros” la Mihai Eminescu*), Octav Șuluțiu (*Un artist – Damian Stănoiu*), ca și eseurile lui F. Aderca (*Un dramaturg de avantgardă – William Shakespeare*), F. Brunea-Fox (*Reflexiuni asupra decadenței spectacolului*), Eugen Ionescu (*Insuficiența formulei estetice în literatură*) întăresc interesul pentru comentarea fenomenului cultural contemporan. Traduc din limba franceză Eugen Jebeleanu (un poem de Tristan Tzara), Miron Grindea ș.a. Revista este ilustrată de Marcel Iancu, Aurel Jiquidi și Severo Burada. ***I.T.***

ZOGRAFI, Vlad (18.VI.1960, București), prozator, dramaturg, eseist, traducător.

Este fiul Polixeniei Djamo (n. Zografi), muzeograf, și al lui Nicolae Djamo, profesor. Absolvent al Liceului „Mihai Viteazul” și al Facultății de Fizică a Universității din București în 1985, obține o bursă, dându-și doctoratul în fizică atomică la Universitatea Paris XI (Orsay) în 1994. Din 1995 lucrează ca redactor la Editura Humanitas, unde coordonează colecțiile „Știință” și „Pași peste granițe”. Debutează în 1990 la „România literară”, iar editorial în 1993 cu volumul de proză scurtă *Genunchiul stâng sau genunchiul drept.* Ca dramaturg, publică în 1996 *Isabela, dragostea mea* (Premiul Uniunii Scriitorilor), culegere care include trei piese, dintre care *Petru sau Petele din soare,* premiată de secția română a Asociației Internaționale a Criticilor de Teatru, e jucată pe scena Teatrului de Nord din Satu Mare, în regia lui Cristian Ioan (1997), și, cu un succes notabil, la Teatrul „Lucia Sturdza Bulandra” din București, în regia Cătălinei Buzoianu (1998). Textele dramatice i-au fost traduse în limbile franceză, engleză, germană, suedeză, greacă. Mai colaborează la „Contrapunct”, „22”, „Litere, arte & idei”, „Memoria” ș.a. Împreună cu Vlad Russo traduce dramaturgia lui Eugen Ionescu (I–XI, 2003–2010).

Nuvelele lui **Z.** din *Genunchiul stâng sau genunchiul drept* impun prin siguranța stilului și coerența lumii ficționale, chiar dacă se încearcă mai multe formule narative, iar subiectele abordate

sunt variate. Autorul este un borgesian, cunoscător al tuturor poveștilor, pe care le reia lucid, amuzat, cu sentimentul zădărniciei, dar și cu înțelepciunea celui care a aflat toate secretele. „Odiseea” lui Ulise, uciderea lui Mozart, teme clasice precum alegerea, libertatea, scrisul sau timpul sunt abordate cu naturalețe, recontextualizate, reinterpretate postmodern, întotdeauna urmărind un sens filosofic, o idee. Nuvelele se disting prin caracterul simbolic sau parabolic, amintind de proza lui Hermann Hesse prin plonjarea în straniu, insolit și fantastic. *Omul nou* (1994), roman realist-psihologic, cu inserții fantastice, despre lumea comunistă și postcomunistă românească, are o miză socială și filosofică destul de transparentă, exprimată, din nou, prin intermediul alegoriei și parabolei. Urmează o serie de piese de teatru, *Isabela, dragostea mea, Oedip la Delphi* (1997), *Regele și cadavrul* (1998), *Viitorul e maculatură* (1999), volum care mai cuprinde și *Creierul* și *Sărută-mă*, multe dintre acestea fiind reprezentate pe scenele bucureștene. Nu toate montările s-au bucurat însă de succesul înregistrat de *Petru sau Petele din soare*, o comedie politică burlescă având ca punct de plecare figura lui Petru cel Mare. *Oedip la Delphi* reia tema tragediei antice trecută prin interpretarea pe care Hugo von Hofmannsthal a dat-o mitului: aflat la oracolul din Delphi, Oedip își trăiește viitorul. Dar visătorul modern devine la **Z.** *voyeur* postmodern, oracolul mitic se transformă în ecran, în simulacru, adevărul devine „afacere”. Pythia e o fată frumoasă drogată, iar Oedip, deținător absolut al informației vizuale, ajunge „omul cel mai puternic din cel mai puternic oraș de pe fața pământului”, un zeu absurd, scârbit de sine însuși. „Mi-e scârbă de tot pământul” e noul strigăt tragic, „greața” provenind din haosul informației vizuale, care copleșește individul, anulându-l. Prezentul abolește viitorul, căci este „o afacere mai sigură”. Oedip conduce din umbră cetatea care prosperă, închis în propria imagine și iluzie, în templul lui Apollo. Pierderea identității, descompunerea sinelui fac din Oedip un antierou sau un nonerou. **Z.** reușește să remodeleze miezul tragediei originale, deplasând centrul de interes înspre problematica identității umane într-o postmodernitate media vidată de sens, în care noul Oedip devine un simbol al derivei și inconsistenței individului contemporan, una dintre temele subterane ale întregii sale dramaturgii. Piesa *Regele și cadavrul*, reprezentată în 1999 la Teatrul Național din București, e inspirată de studiile de istorie a religiilor ale lui Heinrich Zimmer și, în mare parte, prelucrează o operă clasică a literaturii sanscrite. Se repune în joc motivul oriental (dar și medieval) al cadavrului ambulant, al mortului vesel, într-o spumoasă șaradă parodico-fantastică, care mizează pe ironia morbidă și pe aluzia politico-morală la contemporaneitate, alcătuind un fel de basm modern în decoruri de halima. *Viitorul e maculatură*, *Creierul* și *Sărută-mă* își plasează nu doar alegoric acțiunea în România postdecembristă (*Sărută-mă* este monologul unui Iov contemporan). Piesă de rezistență, *Viitorul e maculatură* rămâne, deocamdată, cel mai dur text al lui **Z.**, reluând problematica abordată anterior, dar fără mănușile alegoriei sau ale livrescului. Personajele ilustrează psihologii ori comportamente tipice ale perioadei „de tranziție” a anilor ’90 din secolul trecut. Piesa, alertă, trăiește mai ales prin limbajul autentic, pitoresc, cu replici scânteietoare, cultivând paradoxul. Lumea românească e compusă din oameni standardizați (omul statistic, secretara, arivistul sau, de cealaltă parte, declasații „liberi”, hoții și cerșetorii), în care răul s-a cuibărit ca o banalitate. Diavolul însuși, venit în România cu două ajutoare, deghizat în filantrop elvețian, recurge tot la morală pentru a reuși să mai distrugă ceva. Cinismul e regula acestui univers malefic, a cărui șansă de eliberare pare a fi doar nebunia. *Petru sau Petele din soare* prezintă cealaltă temă esențială a dramaturgiei lui **Z.**, și anume tema politică, fiind în fond o parabolă a celor două Europe, răsăriteană și occidentală, atât de diferite și atât de asemănătoare. Figură a dictatorului nebun, sadic și viclean, fascinat de moarte și de ideea revoluției („schimbarea” oamenilor), Petru cel Mare este în același timp o figură ambiguă: melancolic, neputincios, îngrozit de ideea trecerii timpului și a morții proprii. Piesa este construită pe mai multe nuclee dramatice, cu personaje secundare pitorești și simbolice descinzând din teatrul shakespearian și ionescian, spumoasă prin replicile cu trimiteri ironice la adresa mișcărilor geopolitice actuale (politica imperialistă rusească, pretențiile de hegemonie culturală ale francezilor, raportul dintre civilizația europeană și forța bestială a Rusiei etc.) Piesele lui **Z.** se remarcă prin gravitatea și intensitatea reflecției asupra absurdului existențial contemporan, dar și prin autenticitatea limbajului

dramatic și dinamica mișcării scenice. *America și acustica* (2007; Premiul Uniunii Scriitorilor) cuprinde piese postmodern-shakespeariene de tipul teatrului în teatru, care însceneazǎ teme clasice precum nebunia, eul, iubirea sau teme politice cu specific românesc (*Curățenie*). Cea mai originalǎ, *Crima din strada Uranus*, e un policier metatextual-parodic în care personajele au identitățile unor scriitori români din diverse epoci: Vasile Cârlova, Eugen Jebeleanu, Otilia (Cazimir), Zaharia Stancu, dar și Hortensia Papadat-Bengescu (care aici e fiica lui Florin Iaru și a Florenței Albu), Urmuz (aici comisar) sau Alexandru (Macedonski). Volumul *Toate mințile tale* (2011) cuprinde patru piese, *Iosifescu*, *Planeta Marte*, *Toate mințile tale*, *Oscar și Cremona*, care se disting printr-o dinamicǎ aparte, prin multitudinea vocilor și arhitectura fluidǎ, cu povești și personaje inspirate de istoria recentǎ ori de realitatea contemporanǎ, dar și cu personaje alegorice sau cvasifantastice (Regele-Pește, Pisica etc.), cu scene grotești și simbolice. Autorul exploateazǎ kitschul, combinǎ drama existențialistǎ și expresionistǎ, se inspirǎ din Eugen Ionescu, dar și din limbajul mediatic standardizat de tipul reclamelor, reușind un discurs dramaturgic polifonic. Piesa *Toate mințile tale* reia problematica puterii și a identitǎții umane politizate, în centru fiind o pereche, un doctor și iubita sa maleficǎ, Alesia, care viseazǎ, ca și Petru cel Mare, la o monstruoasǎ „schimbare" a oamenilor, la „revoluția morții". *Infinitul dinǎuntru. Șase povestiri despre om, societate și istorie* (2012) e un volum eclectic, cu eseuri speculative pe diverse teme filosofico-literare: despre Shakespeare, Molière, Eugen Ionescu, despre personaje precum Hamlet, Oedip sau Mr. Jourdain, despre reprezentabilul în artǎ și posibilitățile teatrului, despre nebunie sau despre lumea contemporanǎ.

SCRIERI: *Genunchiul stâng sau genunchiul drept*, București, 1993; *Omul nou*, București, 1994; *Isabela, dragostea mea,* pref. Monica Lovinescu, introd. Marian Popescu, București, 1996; *Oedip la Delphi*, București, 1997; *Regele și cadavrul,* pref. Dan C. Mihǎilescu, București, 1998; *Viitorul e maculaturǎ*, București, 1999; *America și acustica*, București, 2007; *Petru*, București, 2007; *Toate mințile tale*, București, 2011; *Infinitul dinǎuntru. Șase povestiri despre om, societate și istorie*, București, 2012. **Ediții, antologii:** *Cioran și muzica,* tr. Nicolae Bârna, București, 1996 (în colaborare cu Aurel Cioran); Emil Cioran, *Despre Dumnezeu,* București, 1997 (în colaborare cu Aurel Cioran). **Traduceri:** Eugen Ionescu, *Teatru,* I–XI, îngr. trad., București, 2003–2010 (în colaborare cu Vlad Russo).

Repere bibliografice: Radu Voinescu, *Omul aproximativ,* CNP, 1995, 6; Marina Constantinescu, [*Vlad Zografi*], RL, 1997, 4, 1999, 24, 2002, 18; Mircea Morariu, [*Vlad Zografi*], F, 1997, 1, TTR, 1997, 10–11, 2007, 10–12, 2012, 7–9; Iulian Bǎicuș, *Pe culmile împǎcǎrii,* TTR, 1997, 3; Roxana Sorescu, *Bastonul de mareșal,* LCF, 1997, 23; Dan C. Mihǎilescu, *Un ionescian febril,* „22", 1997, 359; Dumitru Chirilǎ, *Când se ciocnesc douǎ lumi,* F, 1998, 2; Alice Georgescu, *Vodcǎ și camembert,* „Scena", 1998, 1; Daria Dimiu, *Istorie atemporalǎ,* „Scena", 1998, 1; Al. Ioanide, *„Regele și cadavrul",* RL, 1999, 17; Florentina Costache, *Despre actualitate,* RL, 2000, 10; Emilia David, *Trei discursuri despre lume,* OC, 2000, 19; Ghițulescu, *Istoria, 393–395;* ed. 2, București, 2008, *808–810*; *Dicț. analitic,* III, *331–333;* Irina Coroiu, *Viitorul – maculaturǎ?,* CNT, 2002, 16; Cristina Modreanu, *Survolând dramaturgia româneascǎ...,* ALA, 2002, 615; Horia Gârbea, *Vacanțǎ în Infern*, II, București, 2003, *61–63*; Cosmin Ciotloș, *Primul risipitor al țǎrii*, RL, 2007, 31; Manolescu, *Istoria*, *1414–1415*; Alexandra Ciocârlie, *Oracolul dereglat*, RL, 2011, 38; Liviu Ornea, *Eseurile lui Vlad Zografi*, OC, 2012, 394. ***R.D.***

ZORI DE ZI, sǎptǎmânal apǎrut la București între 6 decembrie 1935 și 29 ianuarie 1936. Director: Dem. Antohi. Rubricii „Fapte, știri, comentarii" i se alǎturǎ cea intitulatǎ „Literaturǎ, artǎ, științǎ", în cadrul cǎreia Ion Foti (sub pseudonimul Virgiliu Cuffa) se ocupǎ de Paul Bourget și de Rudyard Kipling, iar Al. Al. Leontescu scrie despre romanul *Turnuri în apǎ* de Sandu Teleajen; la „Note" sunt inserate o serie de informații la zi. Mai colaboreazǎ Sandu Tudor. ***M.Pp.***

ZORI DE ZI, publicație apǎrutǎ la Freiburg im Breisgau (Germania) din decembrie 1979 pânǎ în aprilie 1984, editatǎ de Eparhia Ortodoxǎ Românǎ pentru Europa Centralǎ. Redactor responsabil: D. C. Amzǎr; consultant teologic: preotul Viorel Mehedințiu. **Z.z.** capǎtǎ repede o ținutǎ literarǎ distinctǎ datoritǎ colaborǎrii unor personalitǎți din afara granițelor, precum Duiliu Vinograschi, Petre Vǎlimǎreanu, Horia Stamatu, Alexandru Gregorian, Octavian Vuia, Englantina Dașchievici ș.a. Dezbaterile teologice, portretele dedicate unor figuri ale ortodoxiei cu prilejuri aniversare sau comemorative (Petru Movilǎ, Antim Ivireanul), chemǎrile adresate enoriașilor sunt completate de reproduceri din operele unor mari scriitori (M. Eminescu, Ion Creangǎ, Octavian Goga, St. O

Iosif ș.a.) și mai ales de versuri primite de la poeți din diaspora. Mai firav, și proza își face loc în revistă. O atenție aparte se acordă legendelor religioase, parțial reproduse după S. Fl. Marian. Pe de altă parte, se răspunde propagandei maghiare și se militează pentru întregirea României în granițele ei istorice. Alți colaboratori: Dorina Gabor Bălășoiu, Eugen Păunescu, Al. Păunescu, Demostene Nacu, Elisabeta Popescu-Kermel, Valerian Dobrescu, Al. Bidian, Sava Gârleanu, Nicolae Alexandru, Remus Radina, Alexandru Micle, Sorin Petcu, Gabriel Manolescu, Alexandru Isac, Mircea Carp, Monahul Ioan (Șova), Eugenia Ușeriu. ***I.O.***

ZORILE, gazetă apărută la Bucureşti, săptămânal, din 24 martie până la 5 august 1884; numai ultimul număr, al 13-lea, se mai păstrează. Redactori: D. Marinescu-Marion şi I.I. Truţescu. În sumar figurează D. Teleor (cu nuvela *Noaptea nunței*), Mircea C. Demetriade (cu poezia *Mizantropul*), A. Lupu-Antonescu (cu nuvela *Miss Ellen*), N. Țincu (cu nuvela *Vânătorul de la Săftica*), I.I. Truțescu (poezia *Cine știe! Poate mâine*), precum și D. Marinescu-Marian cu schița *Cea din urmă sărutare*. Din Jules Verne se traduce fragmentar *Martin Paz. Romanul unui indian*. ***R.Z.***

ZORILE, revistă apărută la București în februarie și în martie 1909. Subtitlul „Litere, științe, arte" mărturisește un program ambițios, rămas doar în intenție. Grupul de colaboratori este format din tineri, unii aflați la începutul carierei literare, alții oprindu-se la primele încercări. Versuri dau Corneliu Moldovanu, George Murnu, Matei Rusu, C. Cosco, C.A. Feraru, Mihail Munteanu, D.G. Ionescu, N. Săvulescu. Semnând cu pseudonimul Narcis, C. Săteanu publică, sub titlul *Poeme eterne*, câteva poeme în proză. Traian Demetrescu este evocat într-un articol și i se reia poezia *Natură moartă*. Mai multe schițe, fără nimic relevabil, sunt scrise de G.T. Faur și de Nicolae Țimiraș, iar o cronică echilibrată, bine informată, cu judecăți de valoare corecte – *Un ibsenian, Bernard Shaw* – îi aparține lui C. Săteanu. ***R.Z.***

ZORILE, publicație apărută la București, bilunar, între 15 aprilie și 1 iunie 1912. Director: N.N. Hêrjeu. Articolul-program *Ca să se știe!* pledează pentru urmarea exemplului clasicilor, respingându-se „literatura impotentă și ambițiile naufragiate ale simboliștilor". Poeții revistei sunt Oreste, N.N. Hêrjeu, Ion Al-George, Nichita P. Macedonski, proza este semnată de Waldemar, iar un text dramatic, *Sapho*, oferă Ion Al-George. Se evocă personalități (N. Iorga, B. Delavrancea, M. Eminescu), se comentează spectacole teatrale la rubrica intitulată „Cronica dramatică", se emit opinii critice, unele aparținând lui G. Bogdan-Duică. O mențiune specială merită articolul *Perfecțiunea artistică în poezia lui M. Eminescu* de Oreste. ***M.Pp.***

ZORILE, revistă apărută la Iași, lunar, între 10 mai și 15 iulie 1914. *Cuvânt înainte*, care fixează traiectoria publicației, afirmă că **Z.** se bazează pe „concursul tinerilor". Paginile vor fi deschise mai cu seamă acestora, dar și câtorva autori mai cunoscuți. I. Cosma, Octav Ștefănescu, Mihnea Dorin, Al. Dumbravă, Mihai Codreanu, Lolotte Vasiliu, Victor Ion Popa, N. Davidescu sunt prezenți cu versuri, iar Anicuța Cârje, Cecilia Sandu, Vespasian V. Pella și Scarlat Callimachi cu proză. Se mai publică recenzii și o „revistă a revistelor". ***M.Pp.***

ZORILE, revistă apărută la București, neregulat, din ianuarie 1923 până în iunie 1930, editată de societatea culturală omonimă, aflată sub președinția lui Pavel Al. Macedonski. Din octombrie 1928 apare cu titlul „Revue Franco-Roumaine. Revista franco-română". Director: Mihail Frunză; redactori: Radu Mihai Teodorescu și Dinu Cruceanu, iar din 1928 – S. Ivanovici, C. Georgescu, George G. Maxim, T.V. Andreescu și Alexandre de Linche de Moissac. Publicația este menită să întrețină cultul lui Al. Macedonski, ale cărui articole și versuri sunt reluate; astfel, în numărul inaugural se retipărește textul *Forța morală*, care ține loc de program, și e inclusă poezia *Imn regal*; în alte numere intră în sumar poemele *Mângâierea dezmoștenirei* și *Formele*, un fragment din piesa *Saul* și schița *Pomul de Crăciun*. Se reproduc, de asemenea, scrieri de Traian Demetrescu și Oreste. Sunt prezenți frecvent Pavel Al. Macedonski (cu versuri, proză, dar și cu piesa *Masca*, tipărită sub pseudonimul P. Rogala), Nikita Macedonski, precum și alți foști participanți la cenaclul macedonskian, între care Grigore Cruceanu, Mihail Celarianu, Ion Steriopol, Stan Palanka, Ion Vițianu, Al. T. Stamatiad, Alfred Moșoiu. **Z.** promovează și câțiva poeți tineri: George Nichita, Gheorghe Bobei, D.N. Puiu, Constantin Barcaroiu, N. Dinescu Barzan, dar predomină spiritul cenaclier și de omagiere a vremurilor de la „Literatorul". În câteva numere figurează nuvela *Jiletca mea* de Ion Dragoslav. Sumarul este completat

cu scurte însemnări la rubricile „Cărți și reviste românești”, „Revista revistelor”, „Cronica teatrală”, „Cronica științifică”, „Poșta redacției”. ***M.Pp.***

ZORILE, gazetă apărută la Aiud, săptămânal, între 1 decembrie 1923 și 9 martie 1924, având la 10 februarie 1924 subtitlul „Cea dintâi gazetă românească din Aiud”, ulterior schimbat în „Gazetă culturală”. Director: Ovidiu Hulea; redactor responsabil: Paul Fodorean. Articolul-program *Ori de câte ori* afirmă că deviza publicației va fi „Totul pentru cultură”. În sumar intră versuri de Livia Rebreanu, Ovidiu Hulea (*Către oastea țării...*), Vidu Rusmin (*Numai noi*), Teodor Murășanu (*Povestea unui cântec*), proză de Al. Ciura și Liviu Rebreanu (*Nevasta*). O. Hulea scrie despre Titu Maiorescu și propune o zi de sărbătoare națională închinată lui M. Eminescu. ***M.Pp.***

ZORILE, cotidian politic apărut la București de la 5 mai 1935 până la 23 decembrie 1936, cu subtitlul „Ziar independent de dimineață”. Director: Emil Socor. **Z.** continuă programul ziarului „A.B.C.”, declarându-se împotriva curentelor de dreapta și a abuzurilor clasei politice. Rubrica „Teatru–Literatură–Artă”, semnată Lafcadio (uneori Lafcadio & Co., pseudonimele fiind ale lui Ion Frunzetti), prezintă noutăți editoriale, conține însemnări despre premiere teatrale și expoziții, cărți în pregătire. La ancheta deschisă printre arhitecți și literați cu întrebarea „Cum trebuie să fie Casa Scriitorilor?” răspund Anton Holban, G.M. Zamfirescu, Ion Vinea, Octav Șuluțiu, Pompiliu Constantinescu, I. Peltz, N. Davidescu ș.a. Pictorul N.N. Tonitza susține rubrica „Plastica de la noi – de aiurea”. Pe prima pagină a numărului din 18 mai 1935 este reprodus un dialog cu Mihail Sadoveanu despre „problemele de actualitate (hitlerism, război și altele)”. L. Kalustian (care mai folosește pseudonimele Democrit, Lucullus) scrie, într-o manieră polemică, articolele *Răsplătirea lui Cezar Petrescu*, *Giovanni Papini*, *Romain Rolland și Spania.* Geo Pavel prezintă eseul *Pentru filmul românesc,* Demetru Em. Paulian dă comentariile intitulate *Minunile din vechime și de azi*, *Misticism.* Sub genericul „Bucureștii de altădată” se publică informații despre Filaret, Turnul Colței, casa mitropolitului Antim, Hanul lui Manuc, precum și articolele *Capitala de mâine* de Sandu Eliad (sub pseudonimul Ion Bucureșteanu; iscălește și M. Ursu), *Hoinărind prin cartierele mărginașe*, *Fosta reședință domnească – penitenciarul Văcărești* de Alexandra Mezincescu, *Oameni*

ZORILE
Ziar independent de dimineață
N'aduce anu ce-aduce ceasu.
Se caută un iertif pentru d. Vaida
Dela „A.B.C." la „ZORILE"
Bucureștii de altă dată reînviază la Expoziția din Parcul Carol
Bucur păstorul
Demisia guvernului spaniol

care dispar: zarafii-bancheri de altădată de A. Preda. Însemnările eseistice de pe prima pagină sunt susținute de G. Spina (semnează și Ion Alexis), Dumitru Almaș, Ion Moldoveanu, B. Iosif, Dinu Dumbravă (Emanoil Riegler). De o atenție deosebită beneficiază premiile acordate de Academia Română și sunt intervievate o serie de personalități ale timpului, printre care Ionel Jianu, Virgil Madgearu, Titel Petrescu, Dem. I. Dobrescu. Se reproduc frecvent, cu ocazia unor evenimente politice, cuvântările lui N. Titulescu, Ion Mihalache, Iuliu Maniu ș.a. **Z.** mai include rubricile „Cronica științifică”, „Cadran”, „Viața politică”, „Cronica femeii”, „Ultima oră”, „Din toată lumea”, dar și altele. Astfel, G. Spina asigură „Cronica externă”, Ion Minu colaborează la „Cronica radio” și la „Cronica muzicală”, Sandu Eliad la „Foileton teatral”, Vasile Scorțeanu la „Rubrica tineretului”, iar Al. Manoliu semnează rubrica „Polemici”. Al. Terziman realizează o serie de articole despre Basarabia (*Anchetele noastre în Basarabia*, *Între politică și cultură* etc.). Alți colaboratori: Romulus Cioflec, Titu Mihăilescu, Silviu

Herescu, Ella Negruzzi, Sergiu Milorian, Vasile Șova, Sigismund Maur, Stelian I. Constantinescu. ***L.Cr.***

ZORILE LUMINEI, publicație apărută la Tomești-Iași, lunar, din iulie 1925 până în aprilie 1929, editată de Căminul Cultural „Mihail Sadoveanu". Director: învățătorul Gheorghe Mărgărit, apoi preotul C. Dron, căruia i se va alătura I. Popovici. Foaia, care urmărește să fie un îndreptar pentru tineret, publică materiale pe teme de educație, etos țărănesc și despre activitatea așezământului. Cu versuri sunt prezenți Mircea Baciu, C. Berea, Petru Chirica, Const. Rollea, E. Trifan, I. Dobre, P. Ursache ș.a. Între cei care intră în sumar, mai cu seamă cu republicări, figurează și N. Iorga, Mihail Sadoveanu, Gala Galaction, Ion Simionescu ș.a. Se reproduc scrieri de A.I. Odobescu, Anastasie Panu, M. Eminescu (*O, mamă...*), George Coșbuc (*Baladă, Sunt de vină, mamă*), Ion Creangă, Vasile Alecsandri, Petre Dulfu, Vasile Al-George. Alți colaboratori: Victor Iamandi, Gh. Ghibănescu, Dumitru Furtună, Vasile Sadoveanu, D. Filimon, Anton Gurgu. ***M.Pp.***

ZORILE ROMANAȚULUI, publicație apărută lunar, inițial la Caracal, iar de la numărul 3–4 la Celaru (județul Dolj), între ianuarie 1927 și mai 1945, având subtitlul „Revistă de cultură generală"; cu numărul 6–8/1936 titlul se schimbă în „Zorile Romanaților". Scoasă în primii ani de societatea culturală omonimă și de la numărul 2–3/1930 de Ateneul Popular Înfrățirea, odată cu numărul 5–7/1939 devine organ al Căminului Cultural „Alexandrina Celăreanu – Zorile Romanaților" și al Ateneului Popular Înfrățirea. Redactorii numărului inaugural sunt M. Smarand-Oprișeanu și Marin I. Georgescu, cărora li se alătură la numărul următor, în formula unui comitet de redacție, Gogu Mazilescu pentru partea științifică. Începând cu numărul 11, întreaga responsabilitate revine învățătorului Marin I. Georgescu. Publicația își propune „să răspândească raze de lumină și cultură", să promoveze scrisul tinerilor și să contribuie la formarea conștiinței morale și naționale. Se tipăresc materiale pentru „nevoile satelor", din convingerea că învățătura va pătrunde „atât în coliba săracului, cât și în palatul bogatului". Într-un editorial din 1935, după nouă ani de apariție, gazeta se mai considera încă „o trâmbiță sunătoare de luptă și de victorie" într-o epocă de „cras materialism". În același spirit, în ultimul număr (4–5/1945), Ioan I. Negrilă militează pentru revenirea la pedagogia și sociologia „ministrului satului", Spiru Haret (*Mai aproape de popor*). Rubricile de bază sunt „Cronica culturală", „Însemnări" și „Poșta redacției". Ambițiosul program sămănătorist este ilustrat cu versuri de Sterian Ciucescu, Maria Staiculescu, Al. Iliescu, Lucian Costin, Al. Gregorian, Al. C. Aldea, Nelu Cristescu, V. Popa Măceșanu, V. Stoenescu-Odaia, Neculai P. Chirica, dar și de Virgil Carianopol, E. Ar. Zaharia, Ion Potopin, Ion Apostol Popescu, Eusebiu Camilar. Cu proză contribuie Mihail Lungianu, Olga Leontenescu, Victor Săndulescu-Toplița, iar D. Diaconescu-Dăiești semnează romanul foileton *Între aur și iubire*. Dintre publiciști, Marin I. Georgescu scrie articolul *Arta și gustul de a citi*, Al. C. Aldea semnează *Idolatrism, ateism și religie pură*, iar Petre S. Ioan radiografiază subiectul *Ziaristica română contemporană*. Lil de Vis publică poemul dramatic în cinci acte *Domnița Ursoii*. Rar apar traduceri (din Lamartine, Giovanni Pascoli, Goethe), realizate de colaboratori ai revistei – cadre didactice, studenți (Nelu Cristescu, Ion Potopin, Ioan I. Georgescu ș.a.) –, tot sporadice fiind încercările de analiză literară și preocupările pentru estetică (Rhea-Sylvia, Ioan I. Georgescu, Stelian I. Popescu). Cât despre „noaptea adâncă" a poporului, se încearcă a fi risipită și prin numeroase materiale didactice, alcătuite de Zenobia Georgescu, ca și prin monografia comunei Celaru (Marin I. Georgescu), cântece și versuri populare, sfaturi practice (agricole, medicale), note de vacanță, epigrame, cugetări. ***A.S.***

ZOTTA, Alexandru (26.II.1942, Siliște, j. Vaslui), critic și teoretician literar. Este fiul Elenei (n. Druja) și al lui Constantin Zota, agricultori. Urmează liceul la Iași (1956–1960), Facultatea de Limbi Slave (1960–1965) și Facultatea de Filologie (1965–1971) din cadrul Universității din București. În 2005 obține titlul de doctor la Universitatea „Babeș–Bolyai" din Cluj-Napoca cu teza *Parabola și parabolismul în literatura contemporană (română și universală)*. Lucrează ca profesor la Suceava și Satu Mare (1965–1972, 1991–2006), inspector școlar (1972–1991), iar din 1997 este și lector la Facultatea de Științe Umaniste a Universității de Vest „Vasile Goldiș" din Satu Mare. Debutează în 1971 cu o traducere din lirica lui Serghei Esenin în „Cronica sătmăreană", iar editorial în 1996 cu volumul *More geometrico*. Mai colaborează la „Steaua", „Tribuna", „Poesis", „Familia", „Ramuri", „Limbă și literatură", „Apostrof", „Nord literar", „Acolada" ș.a.

Înclinat spre analiza ideilor literare, **Z.** debutează cu o plachetă ce reunește trei eseuri despre *Amintirile din copilărie* ale lui Ion Creangă, romanele *Ultima noapte de dragoste, întâia noapte de război* de Camil Petrescu și *Moromeții* de Marin Preda, interpretate din perspectiva geometriei spațiului real și simbolic. Pornind de la identificarea diverselor structuri configurative prezente în operele comentate, criticul propune semnificații la nivelul principalelor teme și motive, analizate în acest registru conceptual. Astfel, geometria circulară, concentrică a toposului la Ion Creangă ar corespunde unor repere valorice ierarhizate vertical, în timp ce romanul camilpetrescian reprezintă o „inițiere thanatică" pe o traiectorie descensională, proprie și universului imaginar al lui Marin Preda, caracterizat prin „coborârea" către centralitate. Apetența autorului pentru sistematizare și sinteză, vag conturată în această primă colecție de eseuri, se vădește ulterior mai cu seamă într-un studiu amplu, intitulat *Comentarii de teorie literară* (2006) și axat pe stabilirea unui posibil principiu ordonator în definirea literaturii. Cartea oferă o sinteză a reflecțiilor contemporane în domeniu, cu accentul pe metoda generativistă, ce privilegiază analiza structurilor, a relațiilor simbolice și a procesualității operei, plasate în contexte intertextuale și interdisciplinare. Într-o viziune ce îmbină sincronia cu diacronia, autorul prezintă câteva contribuții actuale, ilustrate printr-un consistent aparat bibliografic comentat și îmbogățit uneori cu sugestii personale. Făcând apel la teoriile lui Northrop Frye, Jonathan Culler, Gilbert Durand ș.a., la formalismul rus, structuralism, semiotică și pragmatism, **Z.** analizează conceptul de teorie literară, abordează problema literaturii ca relație dintre limbaj și semnificație, expune funcțiile literaturii, genurile și curentele literare. Pe baza analizei elementelor parabolice din proza rusă a celei de-a doua jumătăți din secolul al XX-lea în *Lecturi parabolice din proza rusă postbelică* (2007) și din cea românească în *Lecturi parabolice din proza românească* (2007), criticul mai elaborează o lucrare bine documentată și nuanțată despre această categorie literară. Definită ca „modalitate estetică, în primul rând cu funcție inițiatică și sapiențială", parabola este redescoperită în contemporaneitate, mai ales în spațiul sud-est european, supus regimului totalitar. Demersul analitic este structurat pe diverse paliere, hermeneutic, semantic, poetic, retoric, și vizează identificarea corespondențelor cu speciile învecinate, precum basmul, alegoria, fabula, utopia etc., în vederea reliefării unor trăsături specifice, asimilate, în mod generic, parabolismului. Autorul urmărește, într-o manieră comparatistă cu reverberații filosofice, antropologice, teologice, stabilirea originii mitice a speciei, parcursul istoric și metamorfozele sale. În literatura română, de pildă, **Z.** se oprește asupra cărților populare, a prozei lui Dimitrie Cantemir, *Țiganiadei* lui Ion Budai-Deleanu, analizând apoi parabolismul din scrierile lui Mateiu I. Caragiale, Mihail Sadoveanu și, mai ales, din proza postbelică a lui Pavel Chihaia, D.R. Popescu, Sorin Titel, Constantin Țoiu, Ștefan Bănulescu, George Bălăiță, Mircea Eliade, Vintilă Horia, a optzeciștilor etc. Una din concluziile cărții referitoare la proza românească este deplasarea accentului dinspre elementul inițiatic înspre cel social și transpunerea sa într-un registru ironic și parodic. Preocuparea autorului pentru fenomenul literar și cultural actual este vizibilă în numeroasele recenzii și articole despre poeți și critici contemporani, reunite în volumul *Intermitențe critice* (I, 2007), în alocuțiunile și eseurile intitulate *Honoris causa* (2012), în cronicile plastice și dramatice, unele intrând în volumele *Însemnări de dramaturgie și teatru* (2010), *Câțiva pictori și amici în eseuri foarte mici* (2011), precum și în paginile consacrate unor probleme de „imaginație lingvistică" (2010).

SCRIERI: *More geometrico*, Satu-Mare, 1996; *Comentarii de teorie literară*, Cluj-Napoca, 2006; *Intermitențe critice*, I, Cluj-Napoca, 2007; *Lecturi parabolice din proza rusă postbelică*, Cluj-Napoca, 2007; *Lecturi parabolice din proza românească*, Cluj-Napoca, 2007; *Parabola literară. O definire a conceptului*, pref. Ion Vlad, Cluj-Napoca, 2007; *Reflecții la un festival multicultural*, Cluj-Napoca, 2008; *Eseuri de imaginație lingvistică*, Cluj-Napoca, 2010; *Însemnări de dramaturgie și teatru*, Satu Mare, 2010; *Câțiva pictori și amici în eseuri foarte mici*, Satu Mare, 2011; *Honoris causa*, Cluj-Napoca, 2012.

Repere bibliografice: *Cultură și literatură în ținuturile Sătmarului. Dicționar 1700–2000*, Satu Mare, 2000, *261–262*; Aurel Pop, [*Alexandru Zotta*], „Oglinda literară", 2007, 67; „Pagini românești în Noua Zeelandă", 2007, 25; Ioan Țepelea, *Intermitențe*, PSS, 2007, 6–8 ; George Vulturescu, *Lecturile parabolice ale lui Alexandru Zotta*, PSS, 2008, 9–10; Aurel Pop, *La hanul verbelor*, Cluj-Napoca, 2008, *123–125*. ***M.W.***

ZOTTOVICEANU RUSU, Ştefania (15.VIII. 1898, Roman – 25.XII.1953, Bucureşti), poetă, autoare dramatică, traducătoare. Fiica lui Petru Teodor, ofiţer, participant la Războiul pentru Independenţă. Urmează cursurile Facultății de Litere și Filosofie la Universitatea din Iaşi. După terminarea studiilor se stabilește la Bucureşti, unde ocupă în 1928 postul de bibliotecară şi secretară a Comitetului de lectură al Teatrului Naţional. Frecventează cenaclul Sburătorul, dedicând multe dintre poeziile sale unor membri ai grupului. Preocupată de teozofie, se căsătorește cu Silviu Rusu, împreună cu care fondează Editura Stelei și inițiază „Buletinul Stelei” (1929–1933), unde publică, între 1930 și 1939, traduceri ale scrierilor și conferințelor lui J. Krishnamurti. Între 1933 și 1940 face mai multe călătorii în India. Debutează cu versuri în revista ieșeană „Lumea” (1925) și editorial cu un volum intitulat *Krishnamurti în cadrul poporului românesc* (1930). Mai colaborează la „Adevărul”, „Basarabia” „Curentul magazin”, „Familia”, „Femeia”, „Gândirea”, „Limba română”, „Orizont”, „Premiera ilustrată”, „Preocupări literare”, „Rampa”, „Revista literară”, „Studio Teatrul Naţional”, „Timpul”, „Universul”, „Universul literar”, „Patriotul” (Arad), „Viaţa” ș.a. Devine membră a Societății Scriitorilor Români în 1943. A lăsat în manuscris o serie de piese, dintre care două au văzut luminile rampei: *Fluxul* (1924), *Ucenicul vrăjitor* (pusă în scenă la Teatrul Național din București, 1926), *Mariana şi ceilalţi* (reprezentată la Teatrul Național din Chișinău, 1927), *Urangutanul* (1929), *Când bântuie furtuna* (1944), și a colaborat cu G.M. Zamfirescu la scrierea, în 1928, a comediei *Ţufundachi dramaturg contemporan*.

Publicată în cea mai mare parte între 1940 și 1943, poezia semnată de **Z.** este în primul rând una ocazională, inspirată de atmosfera celui de-al Doilea Război Mondial. Caracteristică e combinația dintre mesajul patriotic și fondul intimist. Poeta e atrasă de figuri masculine ambivalente, în care intră eroizarea și concomitent simpla afecțiune pentru cei apropiați: tatăl și soldatul necunoscut în *De ziua tatii şi Scrisoare către Dumnezeu* (1940), copilul purtat în pântece din *Rodul* (1942). Sunt imagini ale doliului și ale absenței, proiectând o interpretare a patriotismului irizată de emoții negative. Tatăl a murit demult, ca și soldatul necunoscut, iar pruncul e nenăscut. Jelirea acestor ființe pierdute sau îndepărtate se transformă într-o lamentație pentru țara aflată în mare suferință, pe care ei nu pot/ nu au putut să o salveze. Însă în ansamblu lirica aceasta, despre care s-a scris destul de mult în epocă, e încă necristalizată, reflectând căutările autoarei și oscilația între diverse mode poetice. Câteva cicluri din *Rodul* preiau teme simboliste (frigul, spleenul, orașul), versificându-le însă după un tipar folcloric. În alte poeme se resimt reminiscențe eminesciene, iar în *Cântarea cântărilor*, *Crăciun pe cer* sau în *Cântece pentru fata mică*, nu doar versificația, ci și temele sunt populare. Notabil e un ciclu de inspirație barbiană (*Jocul în oglindă*), care deschide volumul *Renaștere* (1943). Obsesia increatului și a reflectării în „joc secund” e reluată aici într-un registru fără relief, în poeme care caută oglindirile în diverse obiecte casnice (o cană de porțelan spartă), în animale domestice și insecte ori în figuri ale mitologiei creștine (Salomeea): „Caldă lume de nimic,/ Cin’ te ține-n deget mic?/ Alb inel de șarpe moale/ Ca tortița unei oale/ Covrigat și lunecos;/ Ciot gălbui, lucios de os!” (*Joc răsfrânt*). La **Z.** nici dramaturgia nu se emancipează de influențe. *Cu nerodul satului în alegeri* (1946), singura piesă publicată, pastișează vizibil pe I.L. Caragiale, punând în scenă procesul alegerilor locale dintr-un orășel din Moldova. Plasată în 1931, comedia actualizează într-o manieră rudimentară, reluând forțat, propagandistic, conflictul din *O scrisoare pierdută*. În noua conjunctură ideologică, „aleșii” sunt moșieri abuzivi, denunțați din perspectiva „Blocului muncitoresc”, iar „nerodul”, replică facilă a Cetățeanului turmentat, ar fi trebuit să întrupeze simplitatea isteață a proletariatului. Aceleiași etape îi aparțin volumul *Caii anilor* (1947), unde versificările, improvizațiile transferă noua dogmă în așa-zise poeme.

SCRIERI: *Krishnamurti în cadrul poporului românesc*, Bucureşti, 1930; *Krishnamurti, mesagerul inteligenţei*, Bucureşti, 1935; *De ziua tatii şi Scrisoare către Dumnezeu*, Bucureşti, [1940]; *Jocul de-a dragostea şi moartea*, Bucureşti, 1940; *Rodul*, Bucureşti, 1942; *Renaştere*, cu gravuri de Dobrian, Bucureşti, 1943; *Cu nerodul satului în alegeri*, Bucureşti, 1946; *Caii anilor*, Bucureşti, 1947. **Traduceri:** Jiddu Krishnamurti, *Vieața eliberată*, București, 1930; ed. București, 1945 (în colaborare cu Silviu Rusu și Bucura Dumbravă), *Cărarea*, București, 1932, *Izvorul de înțelepciune*, București, 1935 (în colaborare cu A. Dumitriu); Liam O’Flaherty, *Denunțătorul*, București, 1993, *Ceață la Dublin*, București, 1942.

Repere bibliografice: C. P. [Camil Petrescu], *„Ucenicul vrăjitor”*, „Argus”, 1926, 3921; Carol Drimer, *Ştefania*

Zottoviceanu Rusu, „Bacăul", 1930, 129; Constantin Virgil Gheorghiu, *O scriitoare de talent*, TIL, 1941, 1322; Şerban Cioculescu, *Poemele d-nei Ştefania Zottoviceanu Rusu*, VAA, 1941, 132; Pompiliu Constantinescu, *„De ziua tatii şi Scrisoare către Dumnezeu"*, VRA, 1941, 620; C. Fântâneru, *„De ziua tatii și Scrisoare către D-zeu"*, UVR, 1941, 42; Dan Petraşincu, *Poemele d-nei Ştefania Zottoviceanu Rusu*, VAA, 1942, 337; Aida Vrioni, *„Rodul"*, RVS, 1942, 5–6; V. I. [Virgil Ierunca], *Relief*, „Gândul nostru", 1942, 1; Perpessicius, *Opere*, IX, *392–398*; Marcel Chirnoagă, *„Renaştere"*, VAA, 1943, 957; Piru, *Panorama*, *73–74*; Lovinescu, *Sburătorul*, II, *41*, *43*, *200*, *248*, *278*, V, *168*, *187*, VI, *64*, *82*, *85*, *376–378*; Ştefan Baciu, *Însemnările unui om fără cancelarie*, Bucureşti, 1996, *132–134*. ***L.Td.***

ZUB, Alexandru (12.X.1934, Vârfu Câmpului, j. Botoșani), istoric al culturii, eseist, editor.

Este fiul Savetei (n. Ițcou) și al lui Constantin Zub, țărani. Urmează școala primară în comuna natală (1941–1945), Școala Pedagogică din Șendriceni, județul Botoșani (1946–1953) și Facultatea de Istorie a Universității din Iași (1953–1957). Își începe cariera de cercetător la Institutul de Istorie și Filologie din Iași. Acuzat că a organizat o manifestare studențească ilegală cu ocazia împlinirii a cinci sute de ani de la înscăunarea lui Ștefan cel Mare, suportă o perioadă de detenție politică (1958–1964), fiind închis în mai multe penitenciare (Iași, Jilava, Gherla, Balta Brăilei). Amnistiat, lucrează mai întâi ca bibliograf la Biblioteca Centrală Universitară „Mihai Eminescu", iar din 1968 revine în cercetare, ca responsabil al colectivului de istoria culturii la Institutul de Istorie și Arheologie „A.D. Xenopol" din Iași. Doctor în științe istorice (1973) și bursier al Fundației Humboldt (1977–1978), beneficiind de real prestigiu științific, devine, după evenimentele din 1989, director al aceluiași institut și profesor (până în 2001) la Universitatea „Al. I. Cuza" din Iași. Este ales membru corespondent (1991) și apoi membru titular (2004) al Academiei Române, din 2006 conducând Secția istorică a forului academic, e *doctor honoris causa* al mai multor universități (Alba Iulia, Galați, Suceava, Constanța ș.a.). A fost distins cu Ordinul Artelor și Literelor în grad de Cavaler, oferit de Republica Franceză (1995), cu Ordinul Național Steaua României în grad de Mare Ofițer (2000) și i s-au acordat mai multe premii. Face parte din Comisia Internațională de Istoriografie, Asociația Istoricilor Europeni, Asociația Istoricilor Americani, Societatea Internațională pentru Studiul Timpului etc., din colegii de redacție la publicații din țară și de peste hotare, coordonează „Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie «A.D. Xenopol»" și publicația trimestrială „Xenopoliana" (editată începând din 1993) precum și numeroase volume tematice, între care *Cultură și societate* (1991), *Identitate/alteritate în spațiul cultural românesc* (1996), *Basarabia. Dilemele identității* (2001), *Globalism și dileme identitare. Perspective românești* (2001), *Franța, model cultural și politic* (2003), *Cultură politică și politici culturale în România modernă* (2005), *Națiunea română* (2006) ș.a. A debutat în 1957 la „Viața studențească" cu eseul *Ștefan cel Mare și posteritatea*, iar editorial în 1971 cu biobibliografia *Mihail Kogălniceanu*. Colaborează la „Academica", „Anuar de lingvistică și istorie literară" (Iași), „Ateneu", „Cahiers roumains d'études littéraires", „Caiete botoșănene", „Caiete critice", „Columna" (Roma), „Contemporanul", „Convorbiri literare", „Cronica", „Dacia literară" (unde este director de onoare), „Epifania", „Familia", „Iașul literar", „Limba română" (Chișinău), „Luceafărul", „Magazin istoric", „Revista bibliotecilor", „Revue des études sud-est européennes", „Revue roumaine d'histoire", „Vatra", „Viața românească" ș.a. A mai semnat Al. Constantin. Este membru fondator al Asociației Foștilor Deținuți Politici din România, activează în cadrul Academiei Civice și al Centrului Internațional de Studii asupra Comunismului de la Sighetu Marmației, scriind și având un consecvent și ferm discurs antitotalitar, a cărui autoritate e dată de experiența personală, dar și de competențele sale de istoric.

Rod al exploatării perseverente a unor resurse esențiale: viziunea, erudiția, hărnicia, scrierile lui **Z.** au substanță distinctă și îndeosebi unitate, varietatea subiectelor abordate fiind sinonimă cu aprofundarea lor permanentă în perspectiva alcătuirii unei sinteze. Rar o carte, chiar un articol, care să trădeze o preocupare de moment,

conjuncturală, vocația întregului răzbătând din fiecare piesă aparent disparată. În mod obișnuit, premisa se confruntă dintru început cu concluzia definitivă, iar edificiul se clădește atât dinspre fundație, cât și invers. Obsesia arhitectonicii include cultul detaliului, ca urmare impresionantă, indiferent de natura lucrărilor, fiind documentarea. Metoda și rigoarea lui **Z.**, autor de solide biobibliografii – a impus, practic, modelul acestui gen de instrumente de lucru prin *Mihail Kogălniceanu, A.D. Xenopol* (1973) și *Vasile Pârvan* (1975) –, se regăsesc, potențate de o interpretare și o structurare adecvate, în sinteze monografice și în ediții de anvergură. Studiul *Mihail Kogălniceanu istoric* (1974; Premiul „Nicolae Bălcescu" al Academiei RSR), micromonografia *Mihail Kogălniceanu* (1984) și ediția academică dedicată scrierilor istorice reprezintă punctul de plecare obligatoriu al oricărei noi abordări științifice a activității marelui înaintaș. Imaginea de arhitect inspirat, de constructor temeinic, într-un cuvânt de fondator al României moderne, ca și aceea de îndrumător al culturii și literaturii se configurează cu pregnanță. De o tratare similară se bucură și ceilalți doi oameni de cultură, pe care **Z.** îi readuce în actualitate deopotrivă prin evocare, analiză și editare. Cartea *Vasile Pârvan. Efigia cărturarului* (1974; Premiul „Nicolae Bălcescu" al Academiei RSR), un portret spiritual relevant mai ales prin acuratețea detaliilor, este urmat de o densă „viață" în stil tradițional, *Pe urmele lui Vasile Pârvan* (1983), de scrutarea „dilemelor" istoricului (1985) și de repunerea în circulație a scrierilor, inclusiv a celor inedite (*Corespondență și acte*, *Scrieri*, *Memoriale*, *Idei și forme istorice. Patru lecții inaugurale*, ediția academică *Scrieri alese* etc.). Lui A.D. Xenopol, definit emblematic a întruchipa „istoriografia română la vârsta sintezei", i se consacră studii privitoare la viață și operă, i se editează *Istoria românilor din Dacia Traiană*, atenția îndreptându-se și spre scrierile literare, cum ar fi, de exemplu, memorialistica. De altminteri, și alte lucrări se continuă, într-un fel, una pe alta. De la investigarea activității lui A.D. Xenopol ca membru al Junimii și colaborator la „Convorbiri literare" se trece, în 1976, la o carte consistentă despre „implicațiile" istoriografice ale Junimii – spiritul istoric al societății, istoria în „Convorbiri literare", în „prelecțiuni" și la Academia Română, literatura de inspirație istorică etc. – și, în 1994, la alcătuirea unor captivante „glose istorico-culturale" cu privire la Eminescu; mai multe volume, începând din 1986, au în centru problema identității, „căutarea", „dilemele" și „perspectivele" acesteia, inclusiv în Basarabia; istoriografia urmărită în pașoptism, în postpașoptism, în etapa sintezei și la cumpăna secolelor („sub semnul modernității") e studiată, pentru prima dată, și „sub dictatură" – *Orizont închis* (2000). O constantă a metodei de cercetare a lui **Z.** se dovedește aceea a arcului peste timp în tratarea subiectelor preferate, ciclicitatea presupunând întotdeauna o depășire semnificativă a precedentului stadiu de investigare. Același caracter de contribuție științifică riguroasă îl au și studiile, articolele, conferințele etc. incluse în culegerile tematice proprii sau în volumele pe care le coordonează. În eseistica lui **Z.**, în publicistica sa în general, nu se reiau locuri comune, informații curente, referințe de enciclopedie; popularizarea îi repugnă autorului în orice situație. Cărți precum *Biruit-au gândul* (1983) (despre evoluția istorismului românesc), *Cunoaștere de sine și integrare* (1986) (reflectând procesul inserției românilor în lume, sub unghi istorico-cultural) ori *În orizontul istoriei* (1994) (referitoare la literatură, muzică, folclor, iconografie) se particularizează prin introducerea în discuție a unor noi argumente în susținerea punctelor de vedere. Mai mult decât atât, omul de știință exigent, convins de utilitatea imediată a obiectivelor, verificărilor și concluziilor, se străduiește să le proclame în for pentru luare-aminte. Asumându-și dubla condiție de istoric și publicist – „ipostaze care nu înseamnă în fond decât modalități diferite de exprimare în cadrul unui singur program" –, **Z.** speră să preîntâmpine, pe cât posibil, izolarea primejdioasă a istoriei ca disciplină, să împiedice proliferarea diletantismului patriotard, care face „mari deservicii atât istoriografiei, cât și spiritului public" și, implicat astfel în „viața epocii", să răspundă la nevoia ei de îndrumare. „Istoria ca opțiune civică" reprezintă la **Z.** „un anumit mod de asumare a duratei". Tot prin prisma duratei, totalității, temeiniciei, finalității, creativității plurivalente (cu atâtea alte derivate: ritm, mentalitate, legitimare, continuitate, personalitatea și devenirea istorică a neamului ș.a.) sunt (re)poziționate în istorie, deci și în istoria literaturii, personalități ca Nicolae Bălcescu, Mihail Kogălniceanu, B.P. Hasdeu, Titu Maiorescu, Eminescu, Nicolae Iorga, Mircea Eliade.

Eseistul va insista predilect asupra unor chestiuni de ordin identitar: „sensul duratei" la Eminescu, „obsesia sintezei" la Maiorescu, „sentimentul istoriei" la Kogălniceanu (cel care „se identifică cu liniile de permanență ale destinului românesc"), „ispita totalității" la Hasdeu (sub semnul profesiunii de credință: „Mi-am înțeles misiunea pe o scară colosală"), „soritul Unirii" la Bălcescu („omul acției"), „amplitudinea și profunzimea" spiritului critic la Iorga (și el om al „sintezei", „care împacă erudiția cu nevoia de orizont"), „nostalgia totalității" și „tradiția enciclopedică" la Mircea Eliade. De câte ori i se ivește prilejul glosează asupra unor „conexiuni" și „interferențe" ale istoriei cu limba, literatura, lingvistica, creația populară, melosul folcloric, iconografia, comparatismul, memorialistica, economia, publicistica, asociază arheologia cu arta. Îi va plasa, de exemplu, adunând tot felul de mărturii, pe Kogălniceanu, Xenopol, Pârvan sau pe Iorga „în universul muzicii". **Z.** desăvârșește astfel o scriitură elevată, care se supune deopotrivă rigorilor stilului științific și plasticității celui literar, devenind, prin expresivitate, de neconfundat.

Dintre istoricii generației mele, cel mai mult mi-a plăcut și îmi place, în continuare, Alexandru Zub, un eminent teoretician al istoriei și un analist de marcă al fenomenului cultural în care intră, bineînțeles, și ideologia literară și istoriografia propriu-zisă. Pe urmele lui Xenopol și Pârvan, modelele sale intelectuale, el vede istoria ca o parte a culturii generale și, dincolo de fapte, caută legile secrete care le determină și, totodată, caută legile ce acționează la suprafața fenomenului. Ca istoric Alexandru Zub studiază faptele trecutului și cauzalitățile din spatele lor, voind a prinde sistemul ce le guvernează, nu numai efectele lor în plan social. Acest tip de demers intelectual nu poate ocoli literatura ca parte ficțională a istoriei. Alexandru Zub arată o mare deschidere spre lumea ideilor din literatură și, dacă observ bine, studiile lui vizează cu precădere pe scriitorii-ideologi, adică pe aceia care au un sistem coerent de gândire și au, totodată, un program de acțiune sau, cu o formulă mai veche, au o filosofie practică. Faptul se poate deduce din studiile lui, de pildă, despre Kogălniceanu și Pârvan, printre cele mai bune pe care le avem despre acești scriitori-istorici sau filosofi-istorici. I se potrivește, cred, lui Alexandru Zub această propoziție din Pârvan: „scopul suprem al luptei noastre e spiritualizarea vieții marelui organism social-politic și cultural creator care e națiunea". Ca și autorul Memorialelor, *Alexandru Zub gândește disciplina istoriei nu numai ca o formă de cunoaștere a trecutului, dar și ca un mijloc de spiritualizare a nației sale. A sugerat de mai multe ori în scrierile sale această idee. Discursul lui este coerent și elegant, plin de idei și de o expresivitate remarcabilă. El însuși, ca om, are în relațiile obișnuite de viață un comportament de o distincție, aș spune, aristocratică. Ușor retractil, de o corectitudine și o discreție ce contrastează cu volubilitatea și relativismul nostru valah, moldoveanul Alexandru Zub este o figură distinctă în comunitatea intelectuală de azi. Nu-i cunosc bine biografia, dar felul lui de a fi mă face să bănuiesc, ca și în cazul lui Ștefan Aug. Doinaș, că s-a ridicat din rândurile nobleței rurale de altădată. Adică din adevărata aristocrație românească.*

EUGEN SIMION

SCRIERI: *Mihail Kogălniceanu. 1817–1891. Biobibliografie,* București, 1971; *A. D. Xenopol. 1847–1920. Biobibliografie,* București, 1973; *Vasile Pârvan. Efigia cărturarului,* Iași, 1974; ed. 2, Iași, 2001; *Mihail Kogălniceanu istoric,* Iași, 1974; ed. 2, Iași, 2012; *Vasile Pârvan. 1882–1927. Biobibliografie,* București, 1975; *Junimea. Implicații istoriografice. 1864–1885,* Iași, 1976; *M. Kogălniceanu, un fondateur de la Roumanie moderne,* București, 1978; ed. 3 (*Mihail Kogălniceanu, un arhitect al României moderne*), Iași, 2005; *A scrie și a face istorie (Istoriografia română postpașoptistă),* Iași, 1981; *Biruit-au gândul (Note despre istorismul românesc),* Iași, 1983; *Pe urmele lui Vasile Pârvan,* București, 1983; ed. pref. Liviu Antonesei, București, 2005; *L'Historiographie roumaine à l'âge de la synthèse: A. D. Xenopol,* București, 1983; ed. (*Istoriografia română la vârsta sintezei*: *A. D. Xenopol*), Iași, 2004; *Mihail Kogălniceanu,* București, 1984; ed. 2, Iași, 2005; *De la istoria critică la criticism (Istoriografia română la finele secolului XIX și începutul secolului XX),* București, 1985; ed. 2, București, 2000; *Les Dilemmes d'un historien: Vasile Pârvan,* București, 1985; ed. (*Vasile Pârvan: dilemele unui istoric*), Iași, 2002; *Cunoaștere de sine și integrare,* Iași, 1986; ed. 2, Iași, 2004; *Istorie și istorici în România interbelică,* Iași, 1989; ed. 2, Iași, 2004; *Istorie și finalitate,* București, 1991; ed. 2, Iași, 2004; *Eminescu. Glose istorico-culturale,* Chișinău, 1994; *În orizontul istoriei,* Iași, 1994; *La sfârșit de ciclu. Despre impactul Revoluției Franceze,* Iași, 1994; *Impasul reîntregirii,* Iași, 1995; ed. 2, Iași, 2004; *Chemarea istoriei. Un an de răspântie în România postcomunistă,* Iași, 1997; *Discurs istoric și tranziție. În căutarea unei paradigme,* Iași, 1998; *Orizont închis. Istoriografia română sub dictatură,* Iași, 2000; *Oglinzi retrovizoare. Istorie, memorie și morală în România. Alexandru Zub în dialog cu Sorin Antohi*, Iași, 2002; *Clio sub semnul interogației*, Iași, 2006; *Discurs istoric și ego-istorie*, București, 2006; *Romanogermanica*, Iași, 2006; *N. Iorga. Studii și note istoriografice*, Brăila 2012. **Ediții:** Vasile Pârvan, *Corespondență și acte,* introd. edit., București, 1973, *Scrieri,* introd. edit., pref. Radu Vulpe, București, 1981; ed. Iași, 2011, *Memoriale*, pref. edit., București, 2001, *Idei și forme istorice. Patru lecții inaugurale*, introd. edit., București, 2003, *Scrieri alese*, introd. edit., București, 2006; Mihail Kogălniceanu, *Opere,* II, introd. edit., București, 1976.

Repere bibliografice: Mircea Anghelescu, [*Alexandru Zub*], RL, 1972, 14, LCF, 1994, 28; Ion Bălu, *„Mihail Kogălniceanu. Biobibliografie”,* VR, 1972, 4; Al. Ivasiuc, *Spiritul științific,* RL, 1975, 4; Mihai Drăgan, *„Junimea. Implicații istoriografice”,* CRC, 1977, 7; Liviu Petrescu, *Spiritul istoric la Junimea,* TR, 1977, 12; Florin Constantiniu, *„Junimea. Implicații istoriografice”*, „Revue roumaine d'historie”, 1977, 2; Dan Mănucă, *„Junimea. Implicații istoriografice”,* ALIL, t. XXVI, 1977–1978; Ungheanu, *Lecturi, 189–194;* Constantin Coroiu, *Dialoguri literare,* II, București, 1980, *216–220;* Șerban Cioculescu, *Vasile Pârvan – poetul imnic,* RL, 1982, 19; Gheorghe I. Florescu, *„Biruit-au gândul”,* CL, 1984, 3; Ștefan Lemny, *Popularizarea istoriei,* CRC, 1984, 45; Gh. Platon, *„De la istoria critică la criticism”,* AUI, istorie, t. XXXII, 1986; Vasile Pușcaș, *Datoria creației majore,* TR, 1987, 24; Nae Antonescu, *„Istorie și istorici în România interbelică”,* ST, 1989, 8; Victor Neumann, *Istoricul față în față cu istoria,* F, 1990, 6; Mihai Răzvan Ungureanu, *„Lucrul cel mai grozav a fost să întâlnesc omenia din oameni”* (interviu cu Al. Zub), CRC, 1991, 2; Nicolae Busuioc, *Oglinzile cetății,* Iași, 1993, *201–209;* Pavel Chihaia, *O constantă contemporană: Al. Zub,* RL, 1994, 17; [*Alexandru Zub*] CL, 1994, 11–12, DL, 2009, 86 (grupaje speciale); Dan Berindei, *Alexandru Zub la 60 de ani,* „Memoriile Secției de Științe Istorice și Arheologie”, t. XIX, 1994; *Istoria ca lectură a lumii* (volum omagial), Iași, 1994; Iosif Sava, *Invitații Eutherpei,* Iași, 1997, *11–45;* Florin Constantin Pavlovici, *Tortura pe înțelesul tuturor*, București, 2001, *179–181, 257*; Mircea Iorgulescu, *Încotro și de unde,* „22”, 2002, 660; *Dicț. scriit. rom.,* IV, *879–880; Istorici români de azi. Mică enciclopedie,* îngr. Stelian Neagoe, București, 2003, *132–145*; Alex. Ștefănescu, *Combinația de eleganță, grație și intransigență*, RL, 2005, 18; Niculae Gheran, *Un Om întreg*, CLT, 2006, 36; Simion, *Fragmente*, VI, *209–210*; *Historia sub specie aeternitatis: in honorem magistri Alexandru Zub*, îngr. Victor Spinei și Gheorghe Cliveti, București–Brăila, 2009; *Alexandru Zub la Sighet*, introd. Romulus Rusan, București, 2012. ***A.N.***

ZUBAȘCU, Ion (18.VI.1948, Dragomirești, j. Maramureș – 28.V.2011, București), poet, gazetar. Este fiul lui Ilie Zubașcu, țăran, luptător anticomunist în Munții Țibleșului, ucis în 1950 la Sighet în timp ce era anchetat de Securitate, și al Mariei (n. Ofrim), supusă, la rândul ei, unor atrocități traumatizante. La doi ani și trei luni **Z.** și Ileana, sora lui abia născută, își însoțesc mama în arestul Securității din Sighet, unde li se înscenează o execuție, cu efecte psihice de durată. Învață mai întâi în localitatea natală (1955–1957) și la Baia Mare (1957–1962), apoi urmează cursurile Liceului „Gheorghe Șincai” din același oraș (1962–1965) și ale Liceului Minier din Borșa (1966), pentru a deveni ulterior absolvent al Institutului Pedagogic din Oradea (1969) și al secției română–franceză din cadrul Facultății de Filologie a Universității „Babeș–Bolyai” din Cluj-Napoca (1974). Predă limba și literatura română la Școala Generală din comuna Bogdan Vodă, județul Maramureș (1969–1977), activând până în 1983 la Casa Pionierilor și Șoimilor Patriei din Borșa, unde coordonează cenaclul Vestitorii. În paralel, este prezent în presa scrisă, participă, ca interpret de muzică folk, la cenaclul Flacăra, are o serie de apariții televizate, unele cenzurate sau interzise. Între 1985–1992 este, pe rând, secretar tehnic, corector, redactor și șef de secție la revista „Flacăra”, apoi redactor și șef de secție la „Expres magazin” (1992–1993), la „Evenimentul zilei” (1993–1997), și, până la 1 ianuarie 2007, ziarist la „România liberă”. După 1989 funcționează și ca redactor-șef adjunct la „Flacăra Basarabiei”. Debutul literar al lui **Z.** are loc în 1967, în paginile ziarului „Crișana” din Oradea, cu un grupaj liric, iar cel editorial în 1982 cu volumul de versuri *Gesturi și personaje.* Publică versuri, articole, cronici, interviuri și reportaje în „Tribuna”, „Familia”, „Echinox”, „Viața românească”, „Contemporanul – Ideea europeană”, „Acolada”, „Discobolul”, „Vatra”, „Poesis”, „Observator cultural”, „Convorbiri literare” ș.a. Semnează capitolul *Presa și minoritățile religioase din România* din volumul colectiv *Minorități în mass-media* (1998) și colaborează la *Manual de jurnalism cultural. Publicistica eminesciană* (2000). Semnează versuri și cu pseudonimul Ilie Calmineasa.

Îndatorat climatului efervescent întreținut de cenaclul Flacăra, **Z.** scrie o poezie accentuat autobiografică, a cărei intensitate dramatică e filtrată de reflexivitatea acută, capabilă să transfigureze elemente de o concretețe viscerală în „imagini de o perfectă și uluitoare poeticitate” (Liviu Antonesei) sau în reactualizări sapiențiale. De la primele volume poetul exhibă un profil hrănit „din mitologia cotidianului, dar și din nostalgia unei ontogeneze corupte” (Radu G. Țeposu). Marcată de nostalgia primordialității, explorarea dimensiunii umane a civilizației moderne din *Gesturi și personaje* (1982) se soldează cu o tipologie socială ale cărei categorii („omul holografic”, „omul din Neanderthal și omul din Cromagnon”, „omul antigravitațional”, „omul de la recepție”, „omul practic”, „omul închis” și opusul său, „omul deschis”, „omul statistic”, „omul practic”, „homo ludens” sau „homo cogitans”)

reprezintă ipostazieri emblematice ale unei accentuate „ecologii umane”. În funcție de principiul potrivit căruia „poemul mărește/ de milioane de ori secvența de realitate umană”, fiecare dintre aceste ipostaze ale ființei este convertită într-o secvență de hiperrealitate, deseori aglutinantă și convulsivă, cu inflexiuni satirice și tușe pe alocuri îngroșate. Astfel, poemul *Homo spray* constituie un rechizitoriu al publicității invazive, alienante, în imaginarul căreia „Apollo” este retrogradat la condiția de detergent, „Lady Cameea” devine un deodorant, iar „Enea” un „extract din plante cardiotonice”. Un paralelism metaforic dintre stratificările geologiei și tectonica profunzimilor umane orientează și substanța lirică a culegerii *Omul de cuvânt* (1991). Orientat de asemenea spre explorarea abisalului – una dintre temele centrale ale liricii lui **Z.** – volumul propune o recuperare a spațiului „bioritic” al Maramureșului natal, metamorfozat într-un centru spiritual al lumii. Pentru poet, revenirea la origini angajează o ipostază a spiritualismului tradițional, echivalată cu existența formelor vii și, mai ales, cu credința în poezia concepută „ca supremă știință a vieții și a durabilității ființei”. Proiect de lungă respirație, inaugurat în 1980 la Borșa și gândit ca un laborator liric deschis, care să se încheie doar odată cu dispariția autorului, *Omul disponibil* se coagulează editorial abia în 1999, într-un volum subintitulat *Epopee provincială* (continuat de *Noi viziuni postistorice. Cântec de dragoste la care voi lucra toată viața*, 2009), scris în registre stilistice diferite și aducând în pagină la un capăt al său un imaginar cosmogenezic infuzat de cultura maramureșeană, iar la celălalt natura anxiogenă a condiției poetului. În aceeași notă spiritualistă e construită și placheta *Întoarcerea la Dumnezeu. Între viață și moarte cu Ioan Alexandru* (1995). Definită drept „cartea unei rupturi”, a unei conversii spirituale, *Întoarcerea...* evocă un peisaj bucureștean copleșit de banalitatea traseelor existențiale, dar transfigurat de viziuni și certitudini spirituale. Aici intră și poemul *Împotriva lui Ioan Alexandru*, publicat de **Z.** în revista „Flacăra” în 1975, ca un gest de recunoaștere a unei erori juvenile, răscumpărată aici printr-o suită de texte solidare cu religiozitatea autorului *Imnelor*. Ultimele încercări lirice stau sub semnul unor experiențe biografice majore. Cu un titlu antifrastic, *Moarte de om. O poveste de viață* (2010) reprezintă decantarea artistică a unui episod clinic. Apelând la un amestec de sintaxă naturalistă, grotesc spectaculos, ficționalizare cu suport intertextual, imaginar creștin și autobiografism, poetul surmontează suferința prin recuperarea speranței și a aspirației de eternizare prin intermediul cuvântului, întrucât, în viziunea lui **Z.**, „cuvintele noastre predetermină realitatea”. *Omul, pomul și fântâna. O tragedie românească* (2011) poate fi citit ca un testament al poetului, drama personală lăsând aici locul unei meditații asupra traumei istorice reprezentate de comunismul românesc și de ecourile sale postdecembriste. Accentuat etică și radical anticomunistă, materia lirică a cărții se focalizează pe figura eroică a tatălui ucis de Securitatea din Sighet. În ultima parte, *O tragedie românească*, autorul sintetizează o experiență trăită pusă sub semnul provizoratului și condiționată de conjuncturile istoriei recente, formulând o veritabilă artă poetică: „cuvintele noastre sunt produse istorice/ ele trebuie să slujească istoria”.

SCRIERI: *Gesturi și personaje*, București, 1982; *Omul de cuvânt*, București, 1991; *Întoarcerea la Dumnezeu. Între viață și moarte cu Ioan Alexandru*, Piatra Neamț, 1995; *Omul disponibil. Epopee provincială*, postfață Nicolae Balotă, Botoșani, 1999; *Omul disponibil. Noi viziuni postistorice. Cântec de dragoste la care voi lucra toată viața*, Timișoara, 2009; *Moarte de om. O poveste de viață*, Cluj-Napoca, 2010; *Omul, pomul și fântâna. O tragedie românească*, Cluj-Napoca, 2011. **Antologii:** *Copilării*, București, 1982.

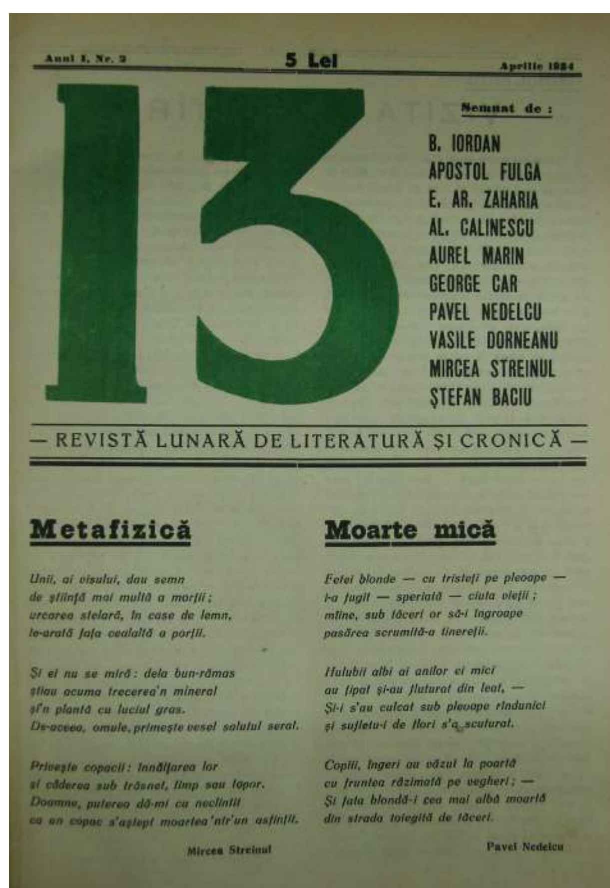
Repere bibliografice: Laurențiu Ulici, *Omul disponibil*, RL, 1983, 10; Petru Poantă, *„Gesturi și personaje”*, TR, 1983, 23; Mircea Mihăieș, *Ipostaze*, O, 1983, 24; Coșovei, *Pornind*, *201–204;* Ioan Moldovan, *Utopia „disponibilității”*, F, 1991, 12; Alex. Ștefănescu, *Versuri din perioada de tranziție*, RL, 1992, 25; Țeposu, *Istoria*, *57–58*; Grigurcu, *Poezie*, II, *573–580*; Lefter, *Scriit. rom. ’80–’90*, III, *304–306*; Vasile, *Poezia*, *313–315*; Cistelecan, *Al doilea top*, *22–24*; Dumitru Augustin Doman, *Generația ’80 văzută din interior*, I, București, 2010, *257–275*; Irina Petraș, *Literatura română contemporană. Prelungiri*, Cluj-Napoca, 2010, *440–444*; Radu Vancu, *„Moarte de om. O poveste de viață”*, RL, 2010, 17; Andrei Moldovan, *Poeți români de azi*, Cluj-Napoca, 2011, *137–143*; Nichita Danilov, *Mama și Securitatea în viziunea lui Ion Zubașcu*, R, 2011, 7; Traian T. Coșovei, *Sufletul împăcat cu lumina*, LCF, 2011, 36; Raluca Dună, *Curajul de a spune tot*, RL, 2012, 9; Cornel Ungureanu, *VIII. Ion Zubașcu*, PSS, 2012, 7–9. ***V.S., C.R.B.***

Academia Română

DICȚIONARUL GENERAL AL LITERATURII ROMÂNE

cifre
și simboluri

Anul I, Nr. 2 5 Lei Aprilie 1934

13

Semnat de:

B. IORDAN
APOSTOL FULGA
E. AR. ZAHARIA
AL. CALINESCU
AUREL MARIN
GEORGE CAR
PAVEL NEDELCU
VASILE DORNEANU
MIRCEA STREINUL
ŞTEFAN BACIU

— REVISTĂ LUNARĂ DE LITERATURĂ ŞI CRONICĂ —

Metafizică

Unii, ai visului, dau semn
de ştiinţă mai multă a morţii;
urcarea stelară, în case de lemn,
le-arată faţa cealaltă a porţii.

Şi ei nu se miră: dela bun-rămas
ştiau acuma trecerea'n mineral
şi'n plantă cu luciul gras.
De-aceea, omule, primeşte vesel salutul seral.

Priveşte copacii: înnălţarea lor
şi căderea sub trăsnet, timp sau topor.
Doamne, puterea dă-mi cu neclintit
ca un copac s'aştept moartea'ntr'un asfinţit.

Mircea Streinul

Moarte mică

Fetei blonde — cu tristeţi pe pleoape —
i-a fugit — speriată — ciuta vieţii;
mîine, sub tăceri or să-i îngroape
pasărea scrumită-a tinereţii.

Hulubii albi ai anilor ei mici
au ţipat şi-au fluturat din leat, —
Şi-i s'au culcat sub pleoape rîndunici
şi sufletu-i de flori s'a scuturat.

Copiii, îngeri au văzut la poartă
cu fruntea rězimată pe vegheri; —
Şi fata blondă-i cea mai albă moartă
din strada toiegită de tăceri.

Pavel Nedelcu

13, revistă apărută la Focșani, lunar, între martie 1934 și martie 1935, sub conducerea lui Alexandru Călinescu, Gh. B. Ionescu și Pavel Nedelcu, cel de-al doilea fiind înlocuit la un moment dat de George Car; la primul număr titlul era scris „Treisprezece". Publicație „de literatură și cronică", **13** nu are un program declarat, dar orientarea este moderat modernistă. Cu poezie figurează Aurel Marin, Dan Mureș (G. Moldoveanu), Pavel Nedelcu, Mircea Streinul, Alexandru Călinescu, Ștefan Baciu (*Ploaie – lui Horia Stamatu*, *Cuprinsul*, *Sfârșitul cărții*, *Poem*, *Convalescență*, *Elegie*, *Drum în toamnă*), E. Ar. Zaharia, Vasile Dorneanu, Emil Boldan, George Negrea, Florea Călin (semnătură folosită de Florea Al. Crețescu), Mircea Pavelescu, Ion Frunzetti (*Nevroză*, *Periferie*), Traian Mihăilescu, Vladimir Cavarnali, Virgil Huzum, Ștefan Stănescu, Ștefan Ioan, G. Bacovia (*Cuptor*) ș.a. Sunt incluse în sumar și câteva poeme de Serghei Esenin, traduse de Florea Călin (*Spovedanie vântului* și *Am să cânt...*) sau de George Lesnea (*Tot ce scoate viața...*), și versuri din Verlaine, transpuse de Virgil Huzum (*Cântec de toamnă*). Eseurile, pe teme de literatură română în general, dar și filosofice, sunt semnate de Ioan Al. Bran-Lemeny (*Religie și artă*, în care se demonstrează în temeiuri kantiene că religia și arta nu sunt creații raționaliste, ci manifestări ale imperativului categoric, arta fiind născută din trăire religioasă), Florea Călin (*La poarta cimitirului spenglerian*) și Mircea Streinul (*Considerații pe marginea literaturii tinerești din România*), acesta din urmă fiind autorul singurului text viciat de o atitudine antisemită, cu trimitere la F. Aderca, Camil Baltazar sau la Mihail Sebastian. Proză dau B. Jordan, Alexandru Călinescu (două nuvele), I.M. Dimitrescu, Constantin Apostol (sub pseudonimul Apostol Fulga), Vasile Dorneanu, Mihail Chirnoagă, Traian Mihăilescu, Nicolae Andrieș, George Car (și cu două poeme în proză), Elisabeth Hențiu. Rubrica de cronică literară este ținută de Gh. B. Ionescu, Pavel Nedelcu (cel mai frecvent) și de Alexandru Călinescu (probabil și sub pseudonimul Sacha Carmen). Altă rubrică, „Bloc notes", este asigurată de aceeași tripletă, ca și de George Car (comentarii asupra unor evenimente culturale). Revista reproduce și un număr de picturi și gravuri de Dimitriu-Nicorești. ***E.M.***

13 MARTIE, publicație apărută la București, într-un singur număr, la 13 martie 1916, redactată de un comitet. Foaia marchează zece ani de la manifestația studențimii care a protestat împotriva reprezentării la Teatrul Național bucureștean a unui repertoriu în limba franceză. În termenii naționalismului sămănătorist, redacția și un număr de foști studenți participanți evocă evenimentul, subliniindu-se rolul catalizator jucat de N. Iorga la acțiunea din 1906. Se reproduce și un text de D. Anghel, unde se face portretul profesorului Iorga, un „om transfigurat, ca un anahoret, ca un rătăcit din altă lume", care cu „o fantezie de fraze", cu elocvența lui, „târăște masele", dar care în acel moment a încercat, fără succes, să folosească „vorbe domoale și liniștitoare". ***E.M.***

13 SAU GLASUL CELOR CARI SUNT PUŢINI, revistă apărută la București în ianuarie și în martie 1913. Se menționează că publicația aparține unui grup numit Cercul celor 13 visători, redacția și administrația fiind asigurate de Sargandor. Altă precizare se referă la durata apariției: revista va ieși în treisprezece numere, după care „va lua un alt nume și un alt drum". Un text programatic cu turnură de

proză ritmată, semnat Sargandor, vorbește despre „lumina cea nouă" care trebuie „să gonească ploaia ideilor bolnave". Textele pun în evidență adeziunea la orientarea simbolistă – cultivarea senzațiilor, a erosului, figurația exotică etc. Chiar dacă autorii sunt cvasinecunoscuți, utilizând și pseudonime greu de decriptat (în primul rând Sargandor, dar și Nihil sine dolor, Dor nebun ș.a.), notabilă e participarea lor la susținerea unei mișcări literare noi. Cu versuri și poeme în proză colaborează Vladimir Lăiniceanu (*Romanța rândunelelor*, *Romanța iubitei*), N. Hagiescu (*Derifa*, *Edenul* ș.a.), Corneliu Octavian (*Nostalgia pribegiei*), Conor Carmen, Sargandor (*Bavabhutti*, *Povestea cea nouă*), N.I. Broșteni (*În agonie…*), G.N. Danubius (*Proscrisul*) ș.a. O rubrică intitulată *Note*, semnată Arc, vine să confirme opțiunile redactorilor. Sunt prezentate succint, elogios volumele *Figurile de ceară* de Adrian Maniu, *Zâna din fundul lacului* de N. Davidescu, *Flori sacre* de Al. Macedonski, e consemnat conținutul unui număr al revistei „Vieața nouă", condusă de Ovid Densusianu; se relatează și despre apariția cărții *Printre străini* de G.T. Niculescu-Varone. ***E.M.***

XX literatura contimporană, revistă apărută la Iași, lunar, de la 8 decembrie 1928 până la 15 mai 1929. Un grup de tineri scriitori format din Virgil Gheorghiu, Al. Dimitriu-Păușești, Raul Iulian și Aurel Zaremba, inițiatori în 1928 ai publicației avangardiste „Prospect", intră în conflict cu noua ei direcție (Mihail Bicleanu) și se hotărăște, adunându-și „puterile financiare", să editeze o revistă proprie. Nu este menționată periodicitatea, nici componența redacției, dar publicația, de dimensiunile unui caiet școlar, este susținută material și redactată de A. Zaremba, care mai folosește aici pseudonimul Azar și inițialele numelui. Apropierea de linia avangardei integraliste este ilustrată de consemnarea repetată a sumarelor revistei „unu", de recomandarea unor volume ale lui Ilarie Voronca – apărute (*Plante și animale*) sau în pregătire (*Brățara nopților*) –, Stephan Roll (*Poem în aer liber*), F. Aderca (*Mic tratat de estetică literară*) ș.a., la cei mai mulți semnatari dominând alogicul dadaist articulat la factura urmuziană a poeticii. În primul număr, în locul consacrat prin tradiție articolului-program, este plasat un *Poem* cu valoare de manifest semnat de Virgil Gheorghiu, care anunță despărțirea irevocabilă de poetica tradițională, trimițând fără echivoc la direcția suprarealistă: „Căutați-mi zeii cocoțați pe cruci/ Să le cânt prohodu-n hohot de răscruci./ Șoldul Afroditei mi-l ascut la strung/ Și fruct bun de veacuri cu venin îl ung./ Fulg zălud misterul l-ați băut topit/ Cu aperitivul pentru infinit". Efectul imediat al intransigenței iconoclaste este nu doar construcția pronunțat dadaistă a textelor tipărite, dar și alcătuirea unui număr întreg (3) – subtitrat „Număr pentru gospodari" – la cererea și pe gustul unui grup de „cititori gospodari", care ar fi reproșat redacției „că nu văd o singură bucată în tot cuprinsul revistei care să aibă miez, în care să se întâmple ceva". În consecință, pastișa – aleasă ca licență poetică – este aplicată sfidător-radical unor scriitori „nu proști, nu mediocri, ci inexistenți, care n-au nimic cu poezia", dar care domină „de un timp viața literară din țara noastră". Rezultă patru pagini cu texte imitate după Mihail Sadoveanu (*Antologie,* „fragment" din romanul *Apa morților*), I. Al. Brătescu-Voinești (*Furnica*, nuvelă), G. Topîrceanu (*Confesie*, parafrază la *Viața la țară*), Demostene Botez (*Resemnare*, poezie), Mihai Codreanu (*Autobiografie postumă, Sonet*), străveziu asumate „p. conf." de redactori cu inițialele A.D.P., V.G., A.Z. și R.I. În celelalte numere, o ingenioasă țesătură leagă între ei autorii, care își dedică reciproc versurile: Raul Iulian lui Virgil Gheorghiu (*Cântec insonor*, *Lângă zăpadă*), Ilarie Voronca (*Imn*, *Scafandrul*), Al. Dimitriu-Păușești (*Libret*, *Poem corect*) lui Stephan Roll (*Descriere după natură*), A. Zaremba lui Ilarie Voronca (*Poem*), Virgil Gheorghiu lui A. Zaremba (*Poeme telegrafice*) și lui Stephan Roll. Aceleași nume apar și sub alte versuri, cât și sub prozele miniaturale sau sub poemele în proză suprarealiste: *Caricatură*, *Povestire cu subiect* (Al. Dimitriu-Păușești), *Miriapodul*, *Desen grotesc* (A. Zaremba), *Lesbiană* (Virgil Gheorghiu), *Garderoba obligatorie* și *Onomastică*, „dedicată lui Geo Bogza" (Ilarie Voronca). Adeziunea declarată la europenismul actului literar modernist e demonstrată de redacție și prin câteva texte scrise în franțuzește de Tristan Tzara (*Sur une ride du soleil*) și de Virgil Gheorghiu (*Teinte, Vaudeville*), ca și de prezența confraților Isidore Ducasse (*Les Grandes-têtes molles*), A. Flores de Montejaho (*Constantinople*, *Chasse*), susținute de reflecțiile teoretice culese din scrierile lui Jacques Vaché, Louis Aragon, Max Jacob, Jean Cocteau ș.a., în original sau traduse. Trei cronici literare în aceeași manieră suprarealistă îi aparțin lui A. Zaremba, care se oprește

1 IANUARIE, 1929

XX literatura contimporană

No. 3

3 Lei

NUMĂR PENTRU GOSPODARI

Antologie

Fragment [1])

...... Intr'un târziu, ne deşteptăm adică, ne întindem şi iar prindem a căsca: Haac! şi strigăm să ne vie cafeaua. Bine. Vine cafeaua! bem cafeaua! şi iar ne păleşte căscatul! Şi abia-abia ne îmbrăcăm; şi după ce ne îmbrăcăm, mai gustăm ceva, şi eşim la plimbare. Eşim! Ne întâlnim cu unii, ne întâlnim cu alţii. Hai să bem o ţuică. Te duci. Bei, bre, o ţuică, mai bei una, mai mănânci un peştişor c'o franzeluţă şi mai dai pe gât un păhărel, pe urmă, bre, ţi-i foame. Şi după ce mai guşti ceva, te duci repede la masă, – ş'acolo te-aşezi şi începi, mă'nţelegi, şi dăi, şi dăi! Inghite un fel de mâncare, pe urmă încă un fel, pe urmă al treilea fel, ş'al patrulea fel, şi trage-i vin, şi ia o bucăţică de brânză ş'un măr, şi iar o leacă de vin, pe urmă o cafea... Şi pe urmă o leacă de somn după masă, ha? şi hor-hor! hor-hor! Şi pe la toacă te scoli, şi simţi aşa un fel de lene... Şi te scoli încet, şi porneşti să iei o leacă de aer...

Şi te opreşti, colo, cu prietinii, şi bei o bere, două, joci *carambol*; pe urmă mai bei o bere... Şi într'un târziu, bre, iar te abaţi pe la o ţuică şi iar ţi-ii foame, şi abia aştepţi masa de seară... Şi la masa de seară, dragul meu, iar trei patru feluri de bucate, mă'nţelegi; şi vin şi lichior. – şi pe urmă te păleşte aşa o lene, măi, o lene te păleşte... şi parcă-ţi vine să te culci nu ştiu cum... Da, da, bre, aşa-i, bre! lasă-l să fie leneş, Tare-i leneş, zic. Bine că-i leneş" zic.

gospodar MIHAIL SADOVEANU

Furnica

(Nuvelă)

De ce când stai la gânduri câte-odată îţi vine să crezi că oamenii sunt răi!

Iaca, mai ieri, eram cu Iorgu Pache ăla de-i gros şi roşu cu gura puţin căscată şi tot suflă! Trebuie să-l ştii tu. Ii zic:

– Ascultă, nene Iorgule, mergem la baltă?

Balta pentru noi era un iaz nu prea mare, dar unde puteai pescui în lege. Ştii, mania mea. Cum e timpul mai frumos mă duc pe la Pache acasă. Il găsesc în grădină cu stropitoarea gata să ude florile. Are un strat cu lobelii albastre ca marea, la care ţine nebuneşte.

asupra romanului *Rue Pigalle* de Francis Carco, inspirat din fauna patibulară a celebrei străzi pariziene, ori asupra insolitei cărți *Arianne*, datorată lui Georges Ribemont-Dessaignes, scriitor cu o imaginație onirică debordantă, ca și asupra volumului *Traité du style* de Louis Aragon, „reprezentând un proces general al ideilor în Franța”. Singurele semnături venite doar aparent din afara grupării sunt ale lui Sașa Pană cu proza *Apa*, după tipar urmuzian, identificată drept „curs pentru adulți”, și cea a adolescentei Madda Holda cu *Autobiografie*. S. Zara (A. Zaremba) mai semnează schița *Peisagiu arctic* și poemul în proză *Rachete în surdină*, compus în siajul lui Voronca. Cu numărul 7 se încheie viața acestei reviste rafinat paginată, chiar atractivă, în ciuda absenței oricărei ilustrații. ***R.P.***

22, revistă săptămânală care apare la București din 20 ianuarie 1990, editată de Grupul pentru Dialog Social (GDS). În primul număr este inserată declaraţia de constituire a GDS, unde se afirmă că organizația „aspiră să reprezinte conștiința lucidă a acestei societăți”, fiind „un grup independent, strict informal, care nu se subordonează nici unei grupări politice şi care refuză orice colaborare cu cei care au susţinut vechiul regim” și care „îşi propune pentru început editarea unei publicaţii săptămânale care să fie oglinda noii societăţi civile româneşti în toate articulaţiile ei”. Între membrii fondatori ai GDS se numără Andrei Pleşu, Gabriel Liiceanu, Andrei Cornea, Mihai Şora, Mircea Dinescu, Stelian Tănase, Sorin Antohi, Mariana Celac, Doina Cornea, Alin Teodorescu, Al. Călinescu, Magda Cârneci, Petru Creţia, Ştefan Aug. Doinaş, Al. Paleologu, Thomas Kleininger, Radu Filipescu, Pavel Câmpeanu. Acestora li se adaugă în revistă membri cooptați ulterior și mai mulți colaboratori, în general aceiași, definiți sau autodefiniți ca elită culturală: Sorin Vieru, Sorin Dumitrescu, Lucian Raicu, Gheorghe Grigurcu, Mircea Iorgulescu, Adrian Marino, Ioana Ieronim, Andrei Pippidi, Norman Manea, Ileana Mălăncioiu, Nicolae Balotă, Barbu Brezianu, Andrei Oişteanu, Alexandru George, Daniel Vighi, Iosif Naghiu, Şerban Foarţă, Al. Zub, Tia Şerbănescu, Paul Goma, S. Damian, Dan Pavel ş.a. Orientarea este una virulent anticomunistă (un anticomunism după căderea comunismului) și constă în luări de atitudine și comentarii semnate de cei afiliați GDS sau afini cu această poziționare. De menționat că **22** beneficiază de sprijinul financiar al Fundației Soros. Redactor-șef a fost inițial Stelian Tănase, din 1992 până în 2005 Gabriela Adameşteanu, iar din 2006 până în 2012 Rodica Palade. Textele incluse în revistă sunt eseuri, interviuri, comentarii pe varii subiecte, jurnale și memorii de detenție, texte omagiale/ comemorative sau articole de atitudine, cronici politice, socioeconomice, în timp ce articolele culturale balansează între istoria literară, cartea străină, cronici (plastică, teatru, cinema) și actualitate. Opiniile sunt exprimate nu numai de scriitori, ci și de specialiști din varii domenii, care expun sau propun subiecte sau teme de dialog. Ca „săptămânal de analiză politică și actualitate culturală”, **22** ambiționează să aibă un rol în identificarea și promovarea unor repere democratice necesare în etapa postdecembristă. Ideile susținute nu coincid însă întotdeauna sau nu sunt în acord total cu ideologia afirmată a GDS, părând că sunt oferite cititorilor asemeni discursurilor dintr-un Hyde Park sui-generis. Mai mult, au

apărut și unele reacții interne extrem de violente, membrii redacției și apropiații lor încrucișându-și floretele. Principalele „neînțelegeri" se referă la situarea pe poziții greu sau foarte greu conciliabile între ele: controversele care au însoțit înființarea Partidului Alianței Civice, rolul jucat în Alianța Civică de Nicolae Manolescu, fricțiunile dintre AC și PAC, diferența dintre obiectivele AC și cele ale GDS, precum și statutul celor două formațiuni în cadrul Convenției Democratice din România. Se adaugă declarațiile altor organe de presă, din care rezultă că preocuparea principală a Grupului devenise „dacă nu ocuparea, cel puţin controlul instituţiilor româneşti din sfera propagandei". Astfel se explică „reluările" obiectivelor revistei și ale misiunii GDS, care apăruse „ca un fel de «dispecerat» moral și civic". O situație tensionată, extinsă dincolo de paginile din **22**, a reprezentat-o seria comentariilor pe marginea volumului *Politice*, semnat de H.-R. Patapievici și apărut în 1996, în care se aflau afirmații extrem de triviale și jignitoare la adresa istoriei și mentalităților românești: „Privit la raze X, trupul poporului român abia dacă este o umbră: el nu are cheag, radiografia plaiului mioritic este ca a fecalei: o umbră fără schelet, o inimă ca un cur, fără şira spinării", ori „limba română nu-i bună decât pentru înjurături" etc. H.-R. Patapievici își motivează folosirea lexicului scatologic astfel: „suntem o mână de lucizi înecată într-un hârdău de Fecale Supurând de Nestinsă Putoare" etc., în judecăți și formulări care au provocat „șocul lecturii", stârnind o dezaprobare explicită, chiar vehementă, în mass-media. Și intervențiile puse sub genericul *Securitatea se întoarce* a ținut luni de zile capul de afiș, suscitând numeroase luări de poziție, acestea ajungând, sub forma unor interpelări, în Parlament. Un punct de vedere insolit îi aparține lui Cristian Tudor Popescu care, în „Adevărul", crede că totul s-ar putea încadra „într-o operă nescrisă a lui Ilia Ilf și Evgheni Petrov". Suspiciunea că, în fapt, totul nu-i decât o ficțiune publicitară a fost prezentă în cercurile intelectuale din epocă. În ceea ce privește literatura propriu-zisă, deși precizează „Noi nu facem (sau încercăm să nu facem) literatură în revista «22»", publicația nu face, într-adevăr, literatură, dar încearcă să o folosească pentru a afirma un punct de vedere politic, ideologic. Astfel, se promovează ideea că în perioada de tranziție scriitorul trebuie să se implice în viața publică, iar literatura să renunțe la criteriile și privilegiile ei estetice. *Estetica trebuie suspendată*, spune Monica Lovinescu, și în locul ei trebuie să se manifeste „est-etica", adică judecata morală, ideologică. Cine apără autonomia esteticului cade în păcatul apolitismului, păcat mare, biblic, pentru că apolitismul n-ar face decât să continue, în secret, principiile neocomunismului. Revista are o atitudine vădit polemică față de Uniunea Scriitorilor și față de scriitorii (criticii) care susțin că politica nu trebuie să se amestece în literatură, ceea ce nu înseamnă că scriitorul, ca individ, nu are dreptul de a face politică. Pe de altă parte, Tudor Arghezi, G. Călinescu, Marin Preda, Marin Sorescu sunt învinuiți că au colaborat cu regimul dictatorial, autorul *Istoriei literaturii române de la origini până în prezent* fiind, bunăoară, un subiect resetat frecvent. Un articol semnat de un doctor în drept, membru GDS, pune în discuție conștiința etică a lui Călinescu, atacând cu vehemență „derapajele" lui. În discuția ce a urmat participă, cu puncte de vedere dubitative, Barbu Brezianu, Nicolae Manolescu, George Bălăiță, Gabriel Dimisianu, Dan C. Mihăilescu, Ion Bogdan Lefter și Ioana Pârvulescu, ultima concluzionând: „George Călinescu rămâne George Călinescu", ceea ce este corect. Și dacă este așa, atunci – vorba lui Anton Pann – „ce mai chichirez gâlceavă"? În „Cronica melancoliei" Ileana Mălăncioiu, titulara acestei rubrici, dă un comentariu acid referitor la Petru Popescu, afirmând că „scriitorul, care a reușit să scape de îngustimile limbii române și să cucerească America", „lucrează contra cost la imaginea d-lui Iliescu" și parcurge, astfel, „un alt fel de *drum fără pulbere*". Tot Ileana Mălăncioiu e autoarea evocării *In memoriam Ion Negoițescu*, unde apreciază „spovedania" din *Straja dragonilor*, carte ce a stârnit reacții negative în presa literară a timpului din cauza trivialității confesiunii. Despre același volum, sub titlul *O carte paralizantă*, scrie și deținătorul cronicii literare, Dan C. Mihăilescu: „În fine, pe lângă auto-disecţia «carnală», *Straja dragonilor* face un scurt, dar precis şi intens gest de bisturiu intelectual. Mai precis: ideologic. […] Totul e relatat frust, fără fasoane teoretizante: «Pe colegii de clasă legionari i-am abordat eu, astfel că în primăvara lui 1937 făceam parte şi eu din *frăţiile de cruce*: mă copsesem bine şi frumos. […] Clipa cea mai reprobabilă a acestui fanatism a fost satisfacţia sinceră, din adâncul inimii, cu care am primit ştirea asasinării

lui Nicolae Iorga»". Dan C. Mihăilescu mai semnează o cronică laudativă la *Despre limită*, volumul lui Gabriel Liiceanu: „Tradusă în franceză, germană sau japoneză, *Despre limită* va avea aceeaşi forţă de impact; simplitatea ei este zguduitoare, ca şi «drumul de ţară» heideggerian, ca un haiku, o tuşă neagră subţire, în imaneitatea paginii albe". Alte cronici, mai obiective, se referă la „marea revelație a literaturii noastre de după 1989", Ion D. Sîrbu (comentarii despre *Traversarea cortinei. Corespondență cu Ion Negoițescu, Virgil Nemoianu, Mariana Șora* în serialul *Singurătatea histrionului*), la Ion Ioanid (despre *Închisoarea noastră cea de toate zilele*), Sanda Golopenția (e analizată *Cartea plecării*), Cristian Teodorescu (e prezentat volumul *Povestiri din lumea nouă*) ori la *Cartea Albă a Securității. Istorii literare și artistice 1969–1989*. Alt cronicar literar, Mihai Zamfir, îl prezintă pe Nicolae Breban cu ale sale *Confesiuni violente* („Paginile realmente savuroase rămân cele de involuntară literatură, de entuziasm ori indignare sub forme sintetice, de filosofie trăită literar"), salută *Dreptul la memorie*, antologia lui Iordan Chimet („pregătită în anii 70, interzisă și cenzurată în 1976 și apărută, în fine, în 1992–1993"), anunță „un roman-emblemă" *Amantul colivăresei* de Radu Aldulescu, în care afirmă că talentul prozastic al autorului ar fi comparabil cu cel al lui Henry Fielding din romanul *Tom Jones*. Comentarii la încetarea din viață a lui Eugen Ionescu vin de la Mircea Martin, Lucian Raicu și, într-o formulă notabilă, de la Virgil Ierunca: „Niciodată, de la moartea lui André Malraux, emoţia în Franţa dinaintea dispariţiei unei personalităţi culturale nu a fost mai intensă. [...] Eugen Ionescu, academicianul francez, singurul autor contemporan publicat în timpul vieţii de Editura Pléiade, dar care a refuzat onoarea mult mai discutabilă de a deveni membru al Academiei Române după 1989, a fost o mare glorie a Franţei. A fost şi o glorie a României". În a treia parte a serialului *Quot erat demonstrandum* Mihai Sin răspunde cronicii negative a lui Alex. Ştefănescu la romanul său *Quo vadis, domine?*: „De ce oare îmi amintesc asemenea «atitudini indignate» de «Scânteia» şi de «maeștrii» la școala cărora s-a format Alex. Ștefănescu?". Se poate observa că, în ansamblu, cronica de carte şi analizele consacrate mediului literar contemporan, relației literatură–istorie sau societate–literatură virează spre interpretarea ideologică. Altădată poate fi în joc o perspectivă proprie anilor de după 1989. În acest sens, Gabriela Adameșteanu, în serialul intitulat *Europa de Sud*, analizează provocările de ordin politic, social, economic și cultural ale acestei părți a continentului, cu precădere ale celor din România: „Un prim semn al schimbării este interesul postdecembrist al pieței (scuzați cuvântul) pentru «grupul de la Păltiniș», cu cei doi reprezentanți majori ai săi, Andrei Pleșu și Gabriel Liiceanu, care țin în continuare afișul marelui public [...]. Din generațiile următoare, toată lumea va fi de acord să semnaleze maxima celebritate a lui H.-R. Patapievici, valorizat în plus de un context politic accidentat. [...] Nicolae Manolescu este măsurat azi mai mult în calitatea lui de om politic, iar cariera sa literară este amintită doar ca un titlu aristocratic într-o lume cu performanțe burgheze. Ana Blandiana e și ea receptată public prin implicarea civică și politică, ceea ce nu-i neapărat un avantaj. Jurnalele lor despre experiențele din acești ani (daevreiască vor fi scrise) vor fi însă *best-seller*-uri". De remarcat și polemica în jurul naționalismului și europenismului, în care sunt antrenați, adesea cu păreri opuse, numeroși semnatari, între alții Octavian Paler și Gabriel Andreescu într-un schimb de „scrisori deschise". Totuși, fiindcă „revista de dialog social" nu dă curs unor cuvenite drepturi la replică, Mircea Handoca, de pildă, îi răspunde lui Norman Manea în „Adevărul literar și artistic". În *Lectură infidelă*, și mai ales în *Incompatibilitățile*, Norman Manea îi reproșează lui Gabriel Liiceanu analogia între suferința evreilor și cea sub comunism, iar lui Nicolae Manolescu „șocanta confuzie de termeni" etc., schimbul de replici continuând încă un timp. Preocuparea pentru recuperarea valorilor ignorate sau „arestate" în perioada comunistă este prioritară în **22**, ceea ce duce la publicarea unor jurnale de temniţă, amintiri din închisorile comuniste, studii despre Gulagul românesc sau la realizarea unor anchete în cadrul rubricii „Dosar 22", cu teme precum civilizaţia satului românesc, situaţia românilor din stânga Prutului, rolul presei în societate, problema intelectualului în revoluţie, contribuţia istoriei la formarea societăţii civile ş.a. Personalităţi ca Mircea Eliade, N. Steinhardt, Emil Cioran ș.a. sunt recuperate prin evocări și comentarii, iar alții prin texte inedite: Lucian Blaga, *Spiritul creator nu poate să-şi dea randamentul decât însoţit de conştiinţa libertăţii*, Constantin Noica, *Eseu despre casă şi*

locuire. O rubrică de istoria religiilor, susţinută de Cezar Baltag, se axează pe interpretarea sărbătorilor religioase şi a altor elemente de tradiţie populară românească. Începând din 1996, rubrica de interviuri, existentă și anterior, are o frecvență mai mare, devenind săptămânală. Dialogurile se poartă cu Mihai Şora, Alexandru Paleologu, Mihnea Berindei, Petre Ţuţea, cu preoţii Gheorghe Calciu-Dumitreasa şi Constantin Galeriu, cu Octavian Paler, Ion Vianu, Virgil Nemoianu, Matei Călinescu, Vladimir Tismăneanu, Florin Iaru, Andrei Pleşu, Gabriel Liiceanu, Henri Wald, Diana Turconi și mulți alții. Despre actualitate și cultură mai scriu Florin Manolescu, Gabriel Dimisianu, Aurelian Crăiuţu, Matei Călinescu, Virgil Nemoianu, Tania Radu, Dan Perjovschi, Amelia Pavel (artă plastică), Erwin Kessler, Irina Coroiu (film, teatru). Se publică traduceri din Václav Havel, Aleksandr Zinoviev, Aleksandr Soljeniţîn, Françoise Thom, A. Glucksmann, Nikolai Berdiaev, Karel Čapek, Benedetto Croce, Simone Weil ș.a. ***L.C.***

75 HP, revistă apărută la București, într-un singur număr (cu șaisprezece pagini, inclusiv coperta întâi și a patra), în octombrie 1924. Director: Ilarie Voronca. Publicația ilustrează programul constructivist inițiat de Ilarie Voronca, Victor Brauner, Marcel Iancu și M.H. Maxy. **75 HP**, în sine un obiect de artă, devine materializarea cea mai concretă a unei grupări care solicită imperativ „Cetitor, deparazitează-ți creierul", profesează „arta surpriză" (poezia „e un pumn mutând fălcile cititorului") și este un veritabil experiment manierist (în sensul anistoric dat de Gustav René Hocke). În *Aviograma* (*în loc de manifest*), aparținând directorului, se afirmă: „Artistul nu imită, artistul creează", „Inventează, inventează". Ca „unicul grup de avangardă din România", cum se declară cu frondă juvenilă, publicația își anunță colaboratorii, recurgând și la inocente mistificări: Alen Arrlan, Victor Brauner, F. Brunea-Fox, A. Crainik, Mihail Cosma (Claude Sernet), Miguel Donville, Dr. Sever Gallu, ing. Galbano, F. Livian, Luc I. Lant, Heda Le, Dr. S. Marinelli, A. Cernat (pseudonimul lui Ilarie Voronca), Stephan Roll, Giuseppe Ralanzi, F. Sthopp, Dr. Ubiceanu, Ilarie Voronca, Ségallène, Siméon Vadimiresco, Théodore Zaboro, A. Zamfir, L. Xontal, și ține să precizeze că se mizează pe „cei mai buni scriitori și artiști ai mișcării moderniste din toată lumea". Revista dispune o arhitectură antigrafică a casetelor în care sunt prezentate textele: anunțuri precum organizarea unui „grand théâtre antithéâtral avec de représentations foudres asphaltes hépatisme diatermie acide carbonique", la care spectatorii trebuie să vină în toalete speciale: „de gants de boxe de chaussures de pommes de terre de claxons trompettes signaux de revolvers préférables browning de perruques d'asbest", sau anunțul revelării „celei mai mari invenții a secolului" – „le pictophone", descoperitorul fiind Victor Brauner. Pagina, în întregime în franceză, mai avertizează că pentru a colabora aici trebuie „savoir bien dancer/ uriner sur tout/ respecter ses parents/ avoir souffert un/ accident d'avion/ ne pas faire de la/ littérature/ avoir un certificat de bonne conduite/ boire de l'acide sulfurique/ connaître la boxe se/ décapiter deux fois par semaine". Se vorbește despre organizarea unui „grand laboratoire pictopoétique avec salle" și se recomandă, în același registru ludic: „on pourra lire avec accompagnements de cablocardostepp sur les murs de pictopoésies polynationales". În evidentă descendență futurism–cubism–dadaism–constructivism–suprematism, ca expresii generale dominate de iconoclastie și abstractizare, gruparea, în special prin Ilarie Voronca în asociere cu Victor Brauner,

dorește ca sistemul constructivist să refacă unitatea originară „sunet – cuvânt – culoare”, ce se întemeiază pe analogia esențială „de corpuri geometrice”, mai presus de caracteristicile organice, deci între poezie și fenomenul natural. Poezia ca expresie a universului contiguu. „Creație pură”, ea recurge la osmoze de limbaje specifice. Termenul „polynationale” nu este altceva decât elementul supranațional, nu doar ca aparență formală, ci ca „imagiNAŢIUNE” a asocierii elementelor disparate, fiind o constantă a poeticii lui Ilarie Voronca, în timp ce programul pictopoetic inițiat cu Victor Brauner sintetizează în primul rând experiența constructivistă a înălțării deasupra actului mimetic. Voronca urmărește acordarea paradigmatică la exigențele arhitecturale constructiviste (stilul epocii), creația e văzută ca armonie abstractă cu legi fixe, poetul așezând totodată sub un nou indicativ dadaismul, care la rându-i – prin negație – pusese sub alte auspicii întreg modernismul. Așadar, un efort intelectual deosebit pentru a aduce într-un unic loc limbaje specifice și adevărurile acestora. „Sintetismul” pictopoetic inițiat și asumat de Voronca și de Brauner nu e nici poezie, nici pictură, „pictopoezia e pictopoezie”, întrucât aceasta gândește împreună arhitectura tipografică a paginii, în care se „ordonează” dadaist imagini în aceeași măsură hermetic-suprarealiste și declarativ negatoare, de manifest al altei gramatici lirice, ce se supune unei logici reformate. Revista reproduce pe o pagină întreagă *pictopoezia no 5721*, joc sincretic de culoare, formă (abstractă) și cuvânt (sunet), apoi *pictopezia no 384*, însoțită de un „poem” pe două coloane („sinteza/ subconștient/ simultanism/ arterioscleroza/ ritm/ armonie/ sonor/ paralelism/ Le trottoir Gouta – Percha/ abstract/ vocabular/ interstițial/ mecanism/ l’armoir/ joue par intervalles/ cerveau acétilène”), termenii enumerați fiind esențiali pentru poetica constructivistă. Alt poem al lui Ilarie Voronca respectă principiile arhitecturii antigrafice (cu volume abstracte, deconstruite), în care exigențele destrucției dadaiste lasă loc asocierilor surprinzătoare. Având alături un desen de Marcel Iancu, poezia *Zvon* de Ion Vinea, de un avangardism moderat, nu exclude metafora și se înscrie în modernismul tipic autorului: „de muzici parcurile metropolei/ se leagănă/ ca o cireadă migratoare/ de elefanți prin dunele natale”. Pe altă pagină, lângă reproducerea unei lucrări de grafică a lui M.H. Maxy, intitulată oximoronic *Construcție senzuală*, se află *Metaloid – noi infuzăm atomului dinamică*, un poem al lui Stephan Roll, ilustrând deplin paradigma constructivistă: „elastici constructivi/ plămânii orașelor/ vertebre de bronz” etc. Într-o pagină întreagă, încadrând o lucrare de Victor Brauner, *Construcție* („Le pictophone musique colorée..”, de un sincretism în linia orfismului practicat de Sonia și Robert Delaunay), e publicat un text de Ségallène și alt poem „polynationale” (cu a doua parte răsturnată), intitulat *Unt cu pâine* și semnat Miguel Donville: „Rasol de vacă cu cremă de ghete Cavaler/ Selecta difusión de autores del bajo apartado/ L’amour vénal est un escroquerie/ […] Ungeți-vă stomacul cu benzină/ Amor improbus omnia vincit”. Formula matematică e – conform poeticii sincretiste a constructivismului – o expresie specifică asociată altei expresii, cea antilirică, prin sensul ordonator, secret, pe care îl introduce în haosul negației și al destrucției poetice. Pagina următoare reproduce un linoleum de Victor Brauner și poeme de Ilarie Voronca dispuse în trei sensuri de citire: exerciții de compoziție manieristă, ce poartă germenii liricii din cărțile sale ulterioare; „Agamenomon: vă spun că e extraordinar/ cutia asta urinează gramatical ([...] Herogott est un grand tricheur”; „inima cu acetilen îmi e foame îmi/ e întuneric/ îmi e dicționar telefonul/ cu barbă cochilia desface sonerii/ almanach strada”; „Monsieur l’archange est un bon chef contable/ Euridice: să-ți prind ochii cu ace de siguranță/ te rog până aici fără aluzii matematice/ Euridice mă duc să mă culc”. O proză urmuziană, de un umor negru, *Răzbunarea lui Papufili* de F. Brunea-Fox, dedicată „d-nei M-y”, ia în răspăr teme romantice, precum dublul: Filipapu e dublul specular al lui Papufili, fiind descoperit într-o zi, „la două decenii de la pierderea memoriei surprinse într-o chelie”, când vede „o singură gură, cu patru buze adulterine. Gura purta fracul lui Filipapu și decolteul soției sale”. Un logo de Mihail Cosma enunță tăios: „Littérature – le meilleur papier hygiénique du siècle”. Alături de alt linoleum de Victor Brauner, eseul *1924* anunță că „bagajul de melancolie” e „uitat treptat prin gări suburbane”, proclamă „triumful cerebralității music-hallului acrobatismului elegant politicos până la gazometru” și reînvierea literaturii, care „pneu rostogolit vulcanizare în danțul cetăților se prăvălește”, dar și a picturii

constructiviste, care se revarsă „peste pânzele vindecate de imbecializare”. Sub pseudonimul Alex. Cernat, Voronca își reia manifestul constructivist, într-o eră „de inteligență cu 60 de etaje ascensor”. Teatrul trebuie să coboare în public („Rupte toate cortinele, să ne lăsăm invadați de stradă, de cetăți, de noi”), dar și lumea „trebuie reinventată. Mereu inedit”. În fine, „pictopoezia e sinteza artei noi și ar putea fi ea singură justificarea grupării 75 HP”, antimimetismul și contiguitatea poeticii cu modurile vieții moderne fiind încă o dată pronunțate. Și în elogiul eseistic adus de Voronca lui Brauner se afirmă direcția sincretismului: „Artistul e neîncetat plăsmuitorul unor noi înlănțuiri de sunet – cuvânt – culoare. Era desăvârșirilor e sfârșită. Acum a sunat ceasul tuturor încercărilor îndrăznețe, fie chiar cele mai absurde”. Un logo de Miguel Donville, articulat ca un calambur („Arta e un castravete, toți artiștii castrați”), flanchează un poem de S. Marinelli, intitulat *Construcție*. O pagină cu recomandări („Bitte zu lesen”) trece în revistă cărți, expoziții, proiecte avangardiste etc. Tot aici Miguel Donville e prezentat ca „grand steppeur chauffeur et excroque”, care va da la Paris o reprezentație de „cablocardostepp im Ritmus des Pictophonischen. Donauschnelldurftdampfschifffahrtsgesellschaftsbörsenorche-ster”. Probabil că James Joyce s-ar fi amuzat la lectura acestui ultim „cuvânt”. ***E.M.***

1898, revistă apărută la Iași, într-un singur număr, în anul indicat în titlu; e subtitrată „Gazetă literară”. Nu este menționată echipa redacțională. Publică versuri George Murnu (*Tu cu obrajii de zăpadă...*, *Lângă lac* – din volumul *Gânduri și vise,* anunțat că va apărea în curând), A. Steuerman-Rodion (*Unor amici,* ocazională), Matei Rusu (umor hâtru, cu o cadență populară), Teodor Indu (cu puternice influențe din George Coșbuc), Ion I. Tăutu (care versifică eminescian). Cu proză figurează Ioan Adam (și sub pseudonimul Ioan Blanc), Matei Rusu, H. Perez, Teodor Hâncu, D. Tătaru, subiectele fiind predominant din lumea rurală. Sub semnătura Hamo apare o traducere din Guy de Maupassant (*Iubire*). ***E.M.***

1907, revistă apărută la București, săptămânal, între 30 noiembrie 1909 și 24 ianuarie 1911. Director: Ion Gr. Păucescu. Titlul publicației e destinat să marcheze „o dată din istoria țării”, adică „răspântia între ceea ce a fost și ce va fi”. De orientare socialistă, revista se deschide cu *Prolegomena* lui Ion Gr. Păucescu, care discută necesitatea unor reforme sociale, economice și politice, în mod special despre imperativul unei noi legi electorale. Ion Arnotă și G.I. Juvara, I. Rusu-Abrudanu, N.D. Cocea (semnând poate și Gh. Coasă), N. Basilescu, A. Kiriacescu și St. Antim fac incisive comentarii politice și sociale. O cronică politică din țară și din străinătate, precum și câteva rubrici („Fapte și documente”, „Cronica economică și financiară”, „Cronica internă” ș.a.) întăresc caracterul polemic al revistei. În rubrica „Note de artă și literatură”, pe care o girează N.D. Cocea (sub pseudonimul Ioan Nicoară), se afirmă că această publicație „de luptă și avangardă” socotește că „în complexul infinit al vieții sociale artele și literatura fac parte integrantă din credințele, din năzuințele, din felul de concepție asupra vieții” și se anunță că va fi luat în considerare gradul de însemnătate socială al manifestărilor literare ale timpului. Tot N.D. Cocea recenzează, cu accente critice, drama *Viforul* de Barbu Delavrancea, spunând că îi lipsesc caracterele, acțiunea și gândirea generală, ori poezia lui Panait Cerna, văzută ca fiind „monotonă, corectă, cu sentimente cinstite, declamatorie, îngrijită savant”. N.D. Cocea se mai oprește la „Cumpăna”, revista condusă de D. Anghel, St. O. Iosif și Mihail Sadoveanu, comentează spectacolele Teatrului Național din București, precum și simezele, expozițiile. Rubrica are totuși o viață scurtă, gazeta urmând să se axeze pe chestiuni politice și social-economice. Gala Galaction e prezent cu însemnări asupra problemelor ridicate de traducerea *Bibliei* și de aspirația sa de a da o versiune „într-o limbă română clasică”. ***E.M.***

1944, revistă apărută la Câmpulung, lunar, în iulie și august 1944, cu subtitlul „Literatură – Poezie – Artă”. Redactori responsabili: Pericle Martinescu și Ernest Bernea. Într-o notă a primului număr se precizează că publicația constituie un „simplu act de prezență și de camaraderie al câtorva literați și artiști stabiliți temporar la Câmpulung” într-un „an de mari încercări”. Aceștia sunt Matei Alexandrescu, Vlaicu Bârna, Ernest Bernea, Rainer Biemel, Ion Burlea, Tudor Ciortea, Vasile Damaschin, Gabriel Drăgan, Ion Frunzetti, Ștefan Mihail Lazăr, Pericle Martinescu, Mihai Moșandrei, C.N. Negoiță, Valeriu Olaniuc, Const. Rîuleț, Victor Stoe, Mircea Streinul și Horia Ursu. Un prim editorial, *Literatură și spiritualitate* de Ernest Bernea, deplânge starea vremurilor, afirmă că „omul modern descompus și

ȚARANUL ROMAN ARTIST

de ERNEST BERNEA

In vremea din urmă arta țăranului român a fost foarte apreciată. I s'a dat acestei producții o atenție deosebită ca o întoarcere firească a cetății tot mai rafinată, dar și mai desgolită de sens, către izvoarele bogate și pure ale producțiilor originare populare.

Care să fie taina artei noastre populare ? Cum a ajuns țăranul român la o artă atât de variată și stilizată ? Dece, fără să fie profesionist, este el atât de artist ?... Iată o seamă de întrebări ce nu-și pot căpăta răspunsul decât coborând în viața țăranului așa cum apare ea în concret, pentru a-i cerceta condițiunile și sensul propriu.

Arta țăranului român este legată de concepția sa de viață, de orizontul său spiritual, de felul cum își îndeplinește rosturile și valorifică lucrurile.

Lumea înconjurătoare este încărcată de viață, viața țâșnește din lucruri, lucrurile sunt felurit colorate, expresive. Universul țăranului român este armonios, este concret și viu.

Viața omului în cetate, așa cum se înfățișează ea cu tehnica și industria modernă este comodă, confortabilă dar nu mai puțin goală și plictisitoare. Viața țăranului român este mai aspră, mai împovărată, mai potrivnică, dar mai bogată și intensă; lucrurile încărcate de taine, îl răscolesc, îl fac să freamăte, îl rodesc.

Fânul vitelor, lemnul pentru foc, cursul apelor sau bătaia vântului în ramurile copacilor ce-i apără casa, izvoarele de lumină ale răsăritului sau acelea de foc ale apusului, toate sunt pline de înțelesuri, sunt armonizate chipului său omenesc, nu ca'n viața noastră unde totul este abstract, uscat, desgolit de sens. Sufletul țăranului e mereu treaz, mereu pornit să-și apropie lucrurile, să le umanizeze.

De aceea viața țăranului român este plină de griji, dar este totodată atât de bogată și expresivă.

In limitele acestui orizont, cum apare și ce este casa țăranului ? Ce reprezintă pentru el un lucru casnic și ce legătură poartă acestui lucru ?

Unealta din ogradă, haina de pe el, interiorul casei, din [illegible] până'n grindă, dela zăvor până la icoană, casa însăși [illegible], poarta, tot ceeace îl împrejmuește și e făcut de mâna [illegible] lui, îi aparțin. In ce fel ? Ii aparțin nu în înțeles juridic, formal, drept de proprietate, de folosință ca'n viața de cetate, ci în înțeles că toate lucrurile sunt parte din el, fac parte dintr'un întreg care este făptura și viața [illegible]. Cel mai neînsemnat lucru aparținând gospodăriei țăranului român, cel mai mic și simplu, cuprinde o fărâmă din sufletul său pe care i-a dăruit-o, dându-i ființă. De aceea totul apare aci umanizat.

Mâna țăranului meșteșugar și artist, trece o parte din viața [illegible] o cuprinde, în obiectul lucrat.

La orice nevoie țăranul român își lucrează singur, cu îndemânarea și prin sforțarea sa, orice îi cere condiția materială și morală, tot ceeace este forțat material să lucreze sau ceeace sufletul său larg și cutezător năzue. Noi, cei din cetate, cumpărăm gata făcut, din piață, adică din fabrică, producții în serie, cumpărăm lucruri reci, nesemnificative, fără duh, lucruri care nu ne spun nimic, lucruri moarte. Le putem avea sau nu (aceasta din punct de vedere sufletesc nu material), pe unele sau pe altele. Un capriciu, o tendință a modei și nu în puține cazuri, o totală indiferență, ne pun în intimitatea unor lucruri care nu ne aparțin decât în înțeles material.

In sprijinul acestor idei se pot aduce și alte fapte și anume : țăranul român nu renunță ușor la lucrurile făcute de mâna sa (nici la acelea moștenite) și nu se mută, adică tocmai contrar deprinderilor și năzuințelor noastre, cei dela oraș. Nu renunță pentru că așa cum am arătat în cazul său, nu suntem în fața unor obiecte materiale, ci a unor lucruri hrănite continuu din ființa sa sau a strămoșului viu încă prin moștenire. Țăranul român nu se mută; casa în care s'a născut sau pe care a clădit-o singur cu tot ceeace îi aparține, are acelaș caracter; este spiritualizată. In acest fel toate și totul îi vorbește, îi străjue viața și i-o îmbogățește mai mult decât orice avere materială, căpătată pe calea banului.

In satul românesc străvechi se stabilește între om și producțiile sale o legătură tainică, plină de frumusețe și căldură, ce numai un suflet nuanțat și o minte ageră o poate cuprinde, legătură ce ne poate pune în lumină multe din însușirile acestor producții.

In aceste condiții arta apare firesc pretutindeni. Satul românesc este un mediu de aleasă și bogată producție artistică. Pitit sub bolta cerului deschis și hrănit cu sucul pământului, satul e viu și mereu rodit până la a face din tot omul un creator de valori artistice anonime. Țăranul român, că e meșter (în înțeles de profesionist) sau nu e meșter, este întotdeauna artist, adică un îndemânatic străbătut de fiorii creației, străbătut de setea către lucru desăvârșit, în care chipul lui Dumnezeu se oglindește.

Țăranul român este artist. Mâna sa face minunea ochilor.

artificial a devenit convențional și trist”, respinge autonomia esteticului ce duce la „anularea eticii și metafizicii din arta literară”, vorbește despre căderea literaturii „din rostul său de instrument al spiritului”, despre invazia obscenului și a trivialului, preconizează reintegrarea scriitorului în „realitatea concretă” și cultivarea „adevăratului realism”, care este „acela al posibilităților de anticipare a binelui, de spiritualizare și transfigurare a realității morale și materiale”. Scriitorul nu trebuie prețuit după „talent”, concept asimilat de unii cu „putința de a lega mai mult sau mai puțin gramatical și cursiv o seamă de fraze”, ci în măsura în care „stă” și „funcționează în ordinea spirituală”, căci el este „un profet și un îndrumător”, „un luptător al spiritului și pentru spirit”, „un căutător de adâncuri”, „tâlcuitorul tainelor, al armoniilor și frumuseților divine” și „un exponent al marilor aspirații ale spiritului uman”. Tot Ernest Bernea scrie editorialul *Țăranul român artist* din numărul următor, fiind și autorul câtorva rânduri intitulate *Ce este cultura?*, unde aceasta este înțeleasă ca act de creație izvorât „dintr-o autentică trăire a unui sens în lume”, iar meșteșugul doar ca „întocmire oarecare”. Poezia este reprezentată în revistă de Mihai Moșandrei, Vlaicu Bârna, Victor Stoe, Mircea Streinul, Pericle Martinescu și Matei Alexandrescu. Scurte notații poematice ori reflecții consemnate eseistic dau Matei Alexandrescu, Pericle Martinescu, C.N. Negoiță, Tudor Ciortea, în timp ce Vasile Damaschin are un scurt fragment din romanul *Păduri în furtună*. Rubrica „Însemnări” cuprinde semnalări privind mișcarea literară din țară și de peste hotare, referiri la manifestările cultural-artistice desfășurate în orașul muscelean, devenit peste vară un veritabil „centru intelectual și artistic al țării”, cu „universități libere”, șezători, recitaluri, spectacole teatrale și chiar cu o versiune locală a cafenelei bucureștene Capșa. De un interes special se bucură *Istoria literaturii române moderne* de Șerban Cioculescu, Vladimir Streinu și Tudor Vianu, recent apărută. Publicația este ilustrată de Valentina Bardu. ***L.B.***

SO_4H_2, revistă apărută la Turnu Măgurele, bilunar, între 15 aprilie 1932 și 15 februarie 1934, în formatul „Biletelor de papagal”, cu subtitlul „Literatură–pamflet–humor”. Director: Dan Mureș (publicistul G. Moldoveanu), apoi Ștefan Tudor (de la numărul 6/1933); secretar de redacție: Felix Tassoni. Publicația este de orientare modernistă, cu puseuri avangardiste, aspirând să se manifeste ca promotoare a tinerilor autori. Sectorul de poezie e reprezentat de Petrică Misici, Ion C. Pena, Dan Mureș, C. Grassu-Salcia (Constantin Salcia), Mihail Dan, Petre Frânculescu, Nicolae Mihail Pleșoianu, Ștefan Horint, Florea Călin (pseudonim folosit de Florea Al. Crețeanu), N. Stănescu-Udrea, Vlaicu Bârna, Ștefan Stănescu. Cu proză scurtă figurează N. Stănescu-Udrea, Eugen Livezeanu, Dan Mureș, Liviu Crișan, B. Jordan (*Domnul Hariton*), Vlaicu Bârna ș.a., iar Florea Călin e prezent cu un fragment din romanul *Foburg*. Proze avangardiste pot fi socotite *Tute și Mande* de Petriță Vaicăr (pseudonim sub care se ascunde probabil Petre Frânculescu) și *Biografia romanțată a lui Adam* de B. Jordan. La capitolul eseu apar semnăturile B. Jordan, Eugen Livezeanu, Petriță Vaicăr, Ștefan Tudor, Florea Călin. Tot aici N. Hănescu face un portret elogios lui Eugen Ionescu, iar Ion C. Pena abordează, cu puternice accente antifasciste, probleme de actualitate, ca în articolul *Exclusivismul rasei și culturii germane*. Dintre

rubrici sunt de amintit îndeosebi cele incomode: „Seopatruhașdoiste" – unde este criticată atitudinea presei, care a tăcut când a fost suspendat cotidianul „Calendarul" al lui Nichifor Crainic, gest considerat „rușinos și murdar", și în care este combătut Cezar Petrescu –, „Crochiuri", „Amalgam", „Hârjoniri de fee", „Cugetări&Co.", „Informațiuni", „Răsfoind" (cronica revistelor). ***M.Pp.***

?, revistă apărută la București, într-un singur număr, în 1931. Nu este menționată redacția. În textul *Fără pretenții*, sub iscălitura Saturn, se propune „o pagină de libertate", ceea ce conduce la afirmații de felul „Nu mai avem nevoie de Goethe, Shakespeare, Sofocle, precum și de alții. Ei ne-au servit bucuria, noi o trăim" sau „Libertate, de 30 ori libertate. Un ocean de spații...". Modestă publicație de orientare modernistă, de revoltă și frondă (I. Gh. Tărbescu: „Socotit nebun atunci când printr-o ieșire firească am pătat c-un strop de cerneală blazonul moral al unui biped înăcrit și mâncat de carii" etc. – *Spovedanie*), **?** intră stângaci pe terenul literaturii cu proză scurtă, de fapt mici tablete, semnate cvasianonim: t.s. (*Sinuozități*), Poconiu (*Numărul 13 are noroc contra tuturor nimicurilor*), Saturn (*Cercetări arheologice în câmpul amintirilor mele*). Este prezent însă și Virgil Carianopol, care publică *Arbitraj*, versuri ocazionale îndreptate împotriva revistei „unu". I.N. Copoiu recenzează comprehensiv volumul *Echinox arbitrar* al lui Sașa Pană, asimilând, asemenea lui Virgil Carianopol, poezia acestuia, ca și pe cea a întregii grupări de la „unu", cu futurismul. ***E.M.***